IOANNIS FERNELII AMBIANI,

vniuersa Medicina,

TRIBVS ET VIGINTI
Libris absoluta.

AB IPSO QVIDEM AVTHORE ANTE OBITVM diligenter recognita, & quatuor libris nunquam antè editis, ad praxim tamen perquàm necessariis, aucta.

Postea autem studio & diligentia Gul. Plantij Cenomani postremùm elimata, & in librum Therapeutices septimum doctissimis scholiis illustrata.

EDITIO POSTREMA.

APVD JACOBVM STOER,
M. D. LXXVIII.

IOANNES CRATO A CRAFHEIM, CAESAREAE MAIESTAtis archiatros, Andreæ Wechelo Typographo, S.

LEGANTISSIMIS tuis typis descriptam Medicinæ Ioannis Fernelij pagellam, Bibliopola noster aulicus mihi exhibuit, & de optima tua in rem literariam voluntate perspecta prius atque probata, quædam exposuit. Utinam mi Wechele, aliquid in me esset, quo laudabile tuum institutum iuuari posset, certè quo verior tua de me erga te singulari beneuolentia affectione est persuasio, eo maiori conatu hoc facerem, nec nisi re perfecta acquiescerem. Sed quid in hac occupata vita aulica possim non ignoras. Animus quidem numquam deerit, facultas quæ nunc abest, exoptanda. De Fernelio autem rursus in lucem proferendo, etsi quæ ad priora nunc fiat accessio, ignorem, tamen cùm ipsum autorem ante annos X V *publico scripto probauerim, studium quoque tuum magnopere probo, & etiam nunc in ea sentẽtia maneo, sempérque mansurus sum, præclarè Fernelium de vniuersa Medicina esse meritum; nec me ab ea (licet hoc quidam facere conati sint) dimoueri patiar. Nam cùm ante annos octo Plantius publicè scripsisset, Fernelij opera me in meis scriptis adiutum, fuisse quosdam memini, qui parum hoc ad existimationem meam pertinere existimarent: verùm tantum abest vt molestè hoc feram, vt Plantio etiam demortuo gratias agam; qui mei honorificè & in loco mentionem fecerit. Nam si meum libellum integrè legit, haud dubiè æquissimo animo tulit; in quibusdam me à Fernelio dissentire, atque abortum istum (sic enim verè Isagogica nostra appello) non omnino improbauit: si epistolam saltem quam præposui inspexit, nimium bonam de me habuisse opinionẽ necesse est. Cur igitur de illius facto malè sentiam, aut quod reipsa verũ esse statuam, verbo negem? Ego verò vtilẽ mihi fuisse lectionẽ scriptorũ Fernelij ex animo profiteor, & hũc in Medicina profecisse, cui Ferneliana nõ displicet, statuo. Esse quædã & à peruulgatis opinionibus, & vsitatis magnorũ autorũ sententijs in arte nostra discrepãtia, in istis nõ ignoro, & à doctis in disceptationẽ nõ pauca vocari intelligo. Verùm quin præstantissimis viris qui contra Ferneliũ disputarunt, idẽ quod mihi euenerit, vt cùm in ea inquirere (id quod ij fecisse me, qui nostra legerũt, sciũt) plurimùm in disquisitione eru direr, non dubito. Vidi Victoris Trincauellæ præclarissimi Medici, doctrinas quasdam in quibus acriter, modestè tamen, cum Fernelianis rationibus pugnat. Sunt & à Fallopio ingeniosissimo quædam vehementer (vt hominis natura ferebat) dicta. Sed illos ipsos quos ingenio & magno artis vsu excelluisse sciunt omnes, vtilissima scripta Fernelij censere manifestum est. Rondoletius parum æquum se illi epistola ad me prolixè scripta ostendit. Cùm enim illius sententiam de mea Isagoge exquirerem, vt in Ferneliana animaduerteret, præcipuè eum occupari, nemini est obscurum. Idẽ ab alijs Gallis factitatũ audio. Verùm ista æmulationis, quæ riualitati similis perhibetur, vis est. Euenire in Italia idem summo viro Ioanni Baptistæ Montano præceptori meo doleo, & nuper animi mei sensum clarissimo Medico Hieronymo Mercuriali patefeci. Verissimum autem est, scripta ac potius exce-*

pta & diuulgata illius nomen minimè illustrare: verùm si rectè reputare volumus, ad istum modum cogitata esse, vt plurimos qui deinceps scripserunt, & nunc quoque docent, præclarè adiuuarent, licet hæc dissimulent, apparebit. Sed de Fernelianis agamus. Memini cùm ante xxvij. annos Physiologica Fernelij prodijssent, & Argenterius sua quoque proferret, Montanum vehementer Fernelij atque adeò omnium conatum in dilucidandis scriptis veterum probasse, & nimio Argenterij reprehendendi morbo, quem ille prodit, grauiter offensum esse: Baßianum verò Laudum virum ingeniosum & philosophicis studiis atque elegantioribus literis in primis politum, quem post meum ex Italia discessum atra dies abstulit, cùm fortè ad me venisset, & apud me Fernelij librum reperisset, totum cupidè domi suæ attentè perlegisse mihique illius iudicium exquirenti, hoc respondisse: Gallus iste ingenij & doctrinæ luce atque ordine nobis Auicennam vel totum obscurabit, vel vt multos illius errores videamus, faciet. Verè Baßianum iudicasse, nec minus Fernelium quàm Auicennam de arte Medica bene mereri voluisse, monumenta ingenij, voluntatis speculum sunt. Quanto autem illustrius & euidentius omnia in Fernelio quàm Auicenna appareant, qui non perspicit, ille sua quadam persuasione cæcus est. Hoc quidē in genere hominum Hebræi, vt in pietate, sic etiam in Medica arte occæcati primas tenent: hi vbique Auicennam crepant. Sed eorum quæ in Auicenna sunt, se perpauca intelligere dictis & factis declarant. Sunt tamen illi apud rerum imperitos, hoc est iudices iniustißimos, primi: & soli medicinam scire atque intelligere (cùm non tam mederi, quàm Christianos fallere didicerint) existimantur. Itaque verè scripsit Agrippa, Si magnus Medicus vis perhiberi, Hebræum te dicas. Possem huius rei exemplum quasi digito cōmonstrare, & tibi hominem tinctum religione, malis artibus infectum, bonis infestum, literarum bonarum imperitißimum, opinione tamen hominum, & suis technis Medicum insignem ostendere. Verùm deplorare magis quàm emendare seculi nostri miserias nobis conceditur. Turpißimam verò Paracelsistarum impudentiam & fingēdi mentiendíque effrænatam libidinem vtinam principes viri cōhiberent: sed in delitiis apud quosdam esse, & impunè illos doctis maledicere, iis malis quæ rebus bonis ruinam minantur, annumerandum. Feramus igitur quæ mutare non possumus. Ad Fernelium autem vt redeam, me vero animi iudicio illius præclara scripta probare, etiam atque etiam affirmo, & vt ea quorum mentionem facit Plantius, in primis verò obseruationes eorum, quæ in curandis morbis noua deprehendit, proferātur, vt operam des, maiorem in modum peto. Nulla re de arte Medica melius, cùm exemplis rectißimè doceamur, mereri poterit. Quid historiis illis morborum, quas Hippocrates attētißimè variis in locis collegit, & propterea Epidimiōn libros inscripsit, ad docendam, illustrandam & confirmandam artem Medicam accommodatius? Imitatus est Hippocratis studium Amatus: verùm plura cōficta quàm facta illum scripsisse, & interdum opiniones suas isto modo confirmare voluisse apparet. Præclarum quoque nuper opus suarum obseruationum vir doctißimus, & de arte Medica bene meritus Frācíscus Valeriola foras dedit. Id cùm inspicerem, ingemiscens cogitaui, cùm mihi ætatem in ista virium imbecillitate satis longam & vsum artis nō mediocrem, adde etiam hoc (quod Diuinæ benignitati sicut reliqua præcipuè acceptum refero) succeßum fœlicē concesserit, quòd non dico, cùm in magnis Rebuspubl. sed vel hoc decēnio, quo in aula Sacratißimorum Impp. fui, meas obseruationes non scripserim. Fortaße magis quàm aliis scriptis posteritati nomen meum commēdassem, & de ea ac præsentibus hominibus bene mereri potuißem. Nunc curarum onere preßus, & laboribus fractus, in magna virium omnium infirmitate, cogitare magis quæ sint mei officij, quàm exequi possum. Vt tamen prosim quamplurimis, & te quibus sciam poteroque modis adiuuem, dum vixero, operam daturus sum. Viennæ, kalend. Quinctil. Anni CIↃ IↃ LXXIIII.

GVLIELMVS PLANTIVS
CANDIDO LECTORI.

IV multúmque dubitaui, Lector beneuole, an quæ de Medicinæ parte Therapeutica restabát D. Ioan. Fernelij opera, & ab eo paucis antè diebus quàm è viuis decederet, mihi vt accuratiùs exigerentur commissa, in lucem calamitoso hoc tempore edere & publicare deberem. Eam esse senescentis huius & vergentis seculi iudiciorum licentiam animaduertebam, vt perfricta frõte quo quisque magis est, non recentiorum solùm sed veterum etiam scriptorum censorem se & castigarorem statuat, atque pro libidine interpretetur: ea opinionũ & interpretationum dissensione atque discordia fieri, nihil vt iam ratum & constans, nil firmum & perpetuum in vllo artium disciplinarúmve genere habeatur, sed in contrarias non modò sententias, sed etiam partes & studia diuersa eatur, tacitis inde odiis & occultis simultatibus residentibus in multorum animis, quæ leui irritamento vel in iurgiosas & inimicitiis incensas contentiones & altercationes erumpant, vel (quæ fundi nostri est calamitas) in mutuam maleuolẽtiam & communem omnium perniciem exardescant. Quo fit vt ij consultiùs agere videantur, qui scripta sua quamtumuis ad publicã vtilitaté, elimata in tempus aliud supprimũt vel blattis & tineis arrodenda, quàm qui hac tẽpestate euulgantes iudiciorum aleã subeunt & periclitantur. Iam verò digna imitatione (non inuidia) quum sit hominum excellentiũ virtus, quòd quæuis ingenia, vt ait Plato, ardua & seria studia non attingant, ideóque iudicio, prudentia & præscripto eorum qui multo rerum vsu triti & diu magna cum laude in arte quapiam versati sunt, niti, dirigi & confirmari iuniorum conatum oporteat: multi tamen stulta opinione sui & philautia nimiùm sibi placentes, vanáque scientiæ persuasione inflati, spretis recẽtiorum scriptis in veterum quidem lectione occupantur: sed rectam doctrinæ viam quum ignorent, nec prudenti duce & magistro vti velint, in eos illud ex veteri Comœdia aptè quadrare videtur, καλῶς εὑρίσκουσιν, ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ὁδοῦ. Ad ostentationem enim vetustos authores peruolitãt, temeréque huc illuc errabũdi feruntur: atque si quid obiter tanquam canis è Nilo obbiberint, id vel identidem eructant, vel (quum sint κακοςόμαχοι) in absurdas opiniones conuertunt. In aliorum quorundam mẽtibus inueterata quædam inuidia adhuc viget, vt quam ne mors quidem ipsa extinguere potuit. His non modò scripta Fernelij inuisa sunt, sed nomen quoque nefastum. Alij legunt quidem, sed vt calumnientur & maledico dente carpant, propterea quòd ad doctrinæ auram captãdam id plurimùm facere vulgus sibi persuadeat. Quemdam esse audio, qui fastu & arrogantia intolerabili, Fernelij, tanquam Vlyssis, errorum rhapsodum se profiteatur, quíque de his longam iam conscripserit Odyssæam, quam propediem sit editurus. Cæteri delicati & fastidiosi homines tantùm ea probant, quæ ad palatum faciunt. Nullum itaque ex publicatione horum librorum operæpretium facturus videbar, nisi & hic & reliqua Gallia cæterísque regionibus exteris multi inuenirentur meliore quadam natura & seueriore acrioréque iudicio prædîti, qui quotidianis propemodum precibus & literis horum librorum emissionem tum à Philiberto Barjotio Fernelij dignissimo genero, & in magno Regis concilio Præside æquissimo, supplicúmque libellorum in Regia magistro, tum à me etiam efflagitarunt: nisi etiam præcellentium Medicorum externorum de Fernelij doctrina singulari testimonium accederet, imprimísque Ioannis Cratonis Vratislauiensis medici Cæsarei clarissimi, qui in Isagoga, quam in artem medicam doctissimè simul & ad tyronum captũ aptissimè scripsit, Fernelij honoris causa meminit, eiúsque scriptis multùm se adiutum fatetur ingenué. Typographo verò hanc editionem vrgenti quamuis

Platonis illud crebrò occinere, οἱ ἄγαν σπεύδοντες βραδύτερον ἀνύουσιν, in mora tamē periculum à plagiariis esse dicebat, quòd superioribus annis Mompesſuli diuendita fuissent à quodam de medicamentorum compositione fragmenta, nomen Fernelij præferētia: & hîc quemdam esse constaret, qui Φερνελίσκον se vulgò appellitari οἷον μετεμψυχωθέντα σμικρόν τινα Φερνέλιον tantisper affectauit, dum sub eo nomine (velut amictu scenico) notatus, populari sermone & rumore percrebresceret vulgóque iactaretur: nunc autem postquam famosus etiam apud mediastinas mulieres euasit, eum ob cuius nominis splendorem & celebritatem tantopere famigeratus est, apertè odisse, calumniari & improbitatis etiam damnare non veretur, quia secreta scilicet quædā sua posteris non prodidit, quæ tamen ipse, vt alia longè plura & ἀῤῥητότερα artis arcana, ad grauissimos quosque morbos à se inuenta posteritatem celare nolit. Cæterùm ne longiùs excurrat oratio, quid in præsentia habeas à nobis. & in posterum exspectare debeas, paucis accipe. Hac editione exhibemus libros septem Physiologicos, totidem Pathologicos & tres Therapeuticos, ab ipso authore accuratè omnes recognitos, & locis quamplurimis quàm antea multò auctiores redditos, & medicamentarios quatuor nūc primùm luce donatos, qui ad Therapeuticæ septenarium explendum desiderabantur: vt totum opus vno & viginti libris constaret & absolueretur. Nam duos de Abditis causis adiecimus, non ad totius integritatem, sed ad Physiologiæ, Pathologiæ & Therapcuticæ locorū difficiliorum diffusiorem & enucleatiorem per dialogismum explicationem. Nostra quoque scholia in septimum Therapeuticæ librum edidimus de authoris cōsilio & iussu, strictim illa quidem à nobis & carptim enotata, quum cur adiectum substractúmue, immutatum aut retentum, antiquatum aut nouàtum in medicamētis tam simplicibus quàm compositis quid esset, causam reddidimus. His fruere, dum tibi de particularibus morbis curādis septem alios libros apparamus, seorsum altero opere Enchiridij forma, quò faciliùs circumferri possint, excudēdos. Horum primus qui febrium, & septimus qui morbi Gallici curationem continet, ab authore ipso perfecti absolutíque, reliqui tantùm sunt inchoati. Hos, ἂν θεὸς θέλῃ, perficere licebit ex aliis authoris scriptis, quæ partim aduersaria sunt, partim rescripta & responsa de variis morbis, ad ducenta ferè relicta, præter commentarium, cui titulum fecit, OBSERVATIONES EORVM QVAE CVRANDIS MORBIS NOVA DEPREHENDIMVS, & alia in pluteis & forulis reperta: in quibus, quæ propria sibi author & peculiaria ad grauiores morbos habuit remedia, continētur, multo longóque medendi vsu & frequenti meditatione probata. Ex hoc instructissimo penu prolixè tibi depromentur quæcunque ad publicam vtilitatem pertinere videbuntur. Conficiendorum verò & parandorum medicamentorum formula ad pharmacopœos, & Prognosticum opus, quia adumbrata duntaxat sunt ab authore, non nisi longiore tempore absolui edíque possunt. Interim vale: Lutetiæ Parisiorum Calendis Martiis,

1567.

SIMON PONCETVS MELODVNENSIS,
Doctor Medicus ad Lectorem.

Iactet Arabs Graiúsque suos: Fernelius artem
Lampade perlustrat splendidiore tibi.
Abdita nam radians in apricum singula profert,
Et quicquid solidum pulchrior vsus habet.
Phœbus erat. Sed mox quum Gallis imminet atro
Turbine seditio, proh dolor! eripitur.

ΑΝΔΡ. ΤΟΥ ΡΙΒΑΥΔΗΛΙΟΥ
Πίκτωνος εἰς τὸ τοῦ μακαρίτου Φερνε-
λίου θεραπεύσιον σύγγραμμα ὑπὸ
Πλαγκίου ἀκριβωθέν.

Οὐχ ἥττω κατὰ τὴν μέθοδον, πλῆθος καὶ ὄνησιν
Βίβλων, Φερνέλιον σκέπτεο Ἱπποκράτους,
Κ'οὐχ ἧττον θεραπείησι ζῶντ' εὔστοχον, οὐδὲ
Οὔνομα δ'ἐσθ' ἧττον γνώριμον ἐν θανάτῳ.
Ἠύτε δ' Ἱπποκράτης Γαλήνου χωρὶς ἀμαυρές,
Πλαγκίου ὡς χωρὶς, βιβλία Φερνελίου.

RENATI GERVASII IN PRIMO GAL-
LIÆ SENATV CAVSARVM PATRONI,
de Io. Fernelio Medico.

Hippocratem natura parens mortalibus olim
Edidit, ipsa suum quo retineret opus.
Hoc duce longa fuit, magna ratione medendi,
Vita hominum. Tandem Fernelíumque dedit.
Quo medico doctore volat tua, Gallia, gentes
Fama per ignotas. Omnibus ille salus.
Iam verò ipse Deus, longos vt carperet annos,
Fernelium & terris, quem dederat, rapuit.
Antiquitas illum Naturæ laudibus: iisdem
Nostra celebrabunt secula Fernelium.

ΕΙΣ ΙΩΑΝ. ΦΕΡΝΕΛΙΟΝ

ἐπιτάφιον.

Τῇ χθονὶ Φερνέλιον πόλος ὤπασεν, ἡ δέ μιν αὖθις
Παλλάδι, καὶ Παλλὰς δῶκε τῇ Οὐρανίῃ·
Οὐρανίη πόρεν αὖ Φοίβῳ, μετέπειτα δὲ Φοῖβος,
Κεινοφόρῳ στήσας ἀρχίατρον βασιλεῖ.
Τόνδ᾽ ἄρ᾽ ὑπηρεσίῃσιν ὅ, ποτὲ δὲ γραφῇσιν ὀνήσας
Αἶνόν τ᾽ ἤδη ἄφενον κτήσατ᾽ ἀπειρέσιον.
Καὶ πάσας τὰ μὲν ὧδε, νόον δ᾽ ἀπὸ σώματος ἕλξας
Ζεὺς ἀπέδω τόγε μὲν τῇ χθονὶ τόνδε πόλῳ.

Φρ. Θόειος. B.

IN IO. FERNELIVM.

Naturam meliùs, morbos, medicamina, causas
Nemo tuo docuit Gallia Fernelio.

IN EVNDEM.

Jusserat Iatricæ mysteria Delius artis
Scribere: Fernelius scripsit, & occubuit.

IN EVNDEM DISTICHON NVMERALE.

ConIVge FerneLIVs rapta perCVLsVs Vt aVLæ,
Vt LVCIs satVr, Vt noMInIs InterIIt:

F. Thorius Bellio.

Obiit D. Fernelius 6. Cal. Maij 1558.

IN EVNDEM.

Hippocrates moriens arcanum credidit artis
Fernelio: huic famâ par sit & ingenio.

Esayas Fabius.

AD HENRICVM II. GALLIARVM REGEM CHRISTIANISSIMVM,

Ioannes Fernelius Ambianus.

QVÆCVNQVE olim causa, Christianiss. Rex, homines latè dispersos passímq; bestiarum more errãtes ad ciuilem vitæ communitatem conuocauerat, eadem quoque ad instituendas artes humanæ societati necessarias excitauit. Ea autem (siue rerum ad vitam conducentium fuerit necessitas, siue politica hominis natura, siue ratio gloriæ stimulis concita) non modò inuentas quondam institutásq; artes alit, tuetur atque conseruat: sed præclara quæque ingenia ad eas magnificentius augendas exornandásq; continenter accendit. Tandiu sanè inueniendarum atque exornandarum artium homines desiderio tenebuntur, dum illorum vitæ societas communitásq; manebit. Ita enim homines hominũ causa generati sunt, vt ipsi inter se alii aliis prodesse possint. Medicina verò vna ex omnibus artibus Deorum munere & beneuolentia hominibus concessa, ad eorum vtilitatem salutémq; tuendam in primis est constituta. Quicquid igitur diuturna meditatione longoq; medendi vsu quotidie obseruatur, id in cõmune bonum ingenuo liberaliq; animo conferendum. Neque eorum æstimationibus vtendũ stãdúmve iudiciis, qui permultos causantur nobilissimos & clarissimos scriptores extitisse, quorum scientia vbertateq; rerũ & copia, ars medendi inuenta consummatáq; sit: quiq; non vltra progredi oportere contendunt, omnémq; scribendi laborem vt superuacaneũ refugiunt & aspernantur. At certè siue quòd ars ipsa iã clariùs illuxit, siue quòd rerum omnium quædã sit vicissitudo, quicunq; ad vnãquamque rem æstimandam momentoq; suo ponderandã, seueriore & æquiore vtũtur iudicio, probabiliore consilii causa ac ratione putant vix vllũ veterum huic ætati satis esse posse. Galenum namque (qui medendi artem ab Hippocrate præclarè institutã post Herophili, Dioclis, Archigenis, Athenæi, aliorúmque præcepta auxit & illustrauit) Asiaticæ redundantiæ insimulant, quòd πολυγράφος nimiùm multa artiũ librorúmq; congerie (nam præter ducẽtos & quadraginta quos de aliis disciplinis, de medicina supra quadringentos conscripsit) multorum studia restinguat, & ad rem properantes distineat. Eum quidem fatetur mira persuadẽdi necessitate disputasse subtiliùs, sed quòd initio minimè statuisset vniuersam artem complere, breuẽ præcipiendi legem nõ obseruasse:

ea identidem locis compluribus inculcasse, nunc huc nũc illuc studio reprehendendi auidè ferri, sicq̃ sæpius ambiguitate lectoris animũ distrahere. Aretæum, Aëtium, Paulum, Alexandrũ, Actuarium, reliquósq̃ Græcos iuniores nimium concisos existimant, nec satis ratione niti, nec artem vniuersam, sed eam maximè partẽ quæ in actione tota versatur, perstrinxisse. Arabes autem barbarè, spurcè, fœdè in Latiũ traductos, pharmacopœos & circumforaneos potius quàm veros medicos experientésq̃ genuisse. Quúmq̃ nullis neruis, nullis demonstrationum legibus, sed puris nudisq̃ verbis singula persequantur, multa illos dicere, perpauca docere. Addunt & illi permultorum morborũ causas hactenus ignoratas fuisse, vnde alii dissentaneam, alii prorsus nullam curationem acceperunt. Vacuandi quoque leges turbidè adeò & inconstãter traditas, & cõtrouersiarum obscuritatibus sic implicitas, vt sæpius inter peritissimos haud facilè constet quodnam vsurpandum remedii genus. Plurimas denique medicamentorum compositiones nulla certa ratione concinnatas empiricam nimium redolere vetustatem. Horum querimoniis & sermonibus quũ sæpe intellexisses, Inuictissime ac Humanissime Rex, artem medendi mancam adhuc & solum inchoatam esse, & ætatem dierúmq̃ numerum multa produxisse, ad quæ nulla ingenii acies penetrauerat, sine quibus tamen artis absolutio non sit perfecta: communi hominum saluti consulens iussisti, vt veterum medendi præceptiones, pleniore doctrina pluribusq̃ obseruationibus illustrarẽ atque locupletarem. Id nimirum compertum habes, quod omnibus est in cõfesso, nullam toto terrarum orbe ciuitatem esse, in qua philosophiæ ac medicinæ cõtrouersiæ doctiùs crebris disputationibus dirimi, aut pluribus artis operibus noua simul ac vetera probari examinariq̃ possint, quàm in hac tua Parisiorũ Lutetia, idq̃ propter summam vrbis tum celebritatẽ tum frequentiam, in quã non è Gallia modò verùm etiam ex omnibus propemodum Europæ regionibus admirabiles ac sæpe inauditi morbi vel curandi vel diiudicandi perferuntur. At ego principum obsequiis ciuiúmq̃ nostrorum officiis implicatus nõ citra valetudinis meæ et rei familiaris dispendiũ, magnis lucubrationibus hoc scribendum opus suscepi: atque eo certè lubentiùs, quòd doctorum virorum hortatu ac precibus quasi stimulis ad perficiẽdum acrius incitarer; qui aliis cõpluribus, non mihi vni, viuendũ esse proponebant. Quanquam autem magnum hoc & summè arduum prouinciæ munus esse video, iudiciorum tamen seueritate minimè deterritus, quicquid periculi est subire, ingeniiq̃ vires experiri honestũ cùm primis & generosum esse duxi. Si summam quæ desideratur, perfectionem non sum assequutus, eam tamẽ conatus sum adumbratione quadã exprimere. Cognito enim

veterum

veterum iudicio, & omnibus perlectis qui de Philosophia atque Medicina aptius aliquid posteris tradiderūt, nō quæ cogitatione sola plerique fingūt atque cōminiscuntur, sed quæ vera ac solida ab optimis quibúsq; tum Græcis, tum Latinis, tum Arabibus, firmissimis argumentis probata ad medendi vsum conducere obseruaueram, excerpsi, & in vnum contuli. Quid de quaque re controuersa sentiendum putarē, liberè pronūtiaui, non vni alicui me addicens, ne aut in arrogātiam, aut in errorem magnopere incurrerem. Sic multorū lites diremi, dubia stabiliui, obscura illustraui, abdita protuli, noua quamplurima & hactenus incomprehensa passim adieci: adhæc rationibus, argumētis, demonstrationibus, signis, testimoniis, exēplis vsus sum frequenter. Cæterùm vbique modum tenui, & rem omnē sic temperaui, vt neque Lectorem immodica profusione verborum onerarē: neque breuitate nimiùm concisa suspēderem, neque vel experiētiam solam, vel rationem sequerer: sed viam breuem primùm cognoscendi, deinde agendi curandiq; indicarem. Quod igitur tibi quondam Regi designato inchoatū opus deuoueram, idem nunc amplo diademate insignito, multis partibus auctum & locupletatum, nō dubitaui hoc etiam armorum procinctu & turbulentis rebus nuncupare: id scilicet perspiciens, in grauissimis te occupationibus leuiora non aspernari. Summa quippe natus humanitate suauissimísque moribus, neminē vnquam ne offensus quidem acerba animaduersionis seueritate videris persequutus: sed tua clementia & animi lenitate sic omnia piis iustísque legibus prudenter moderaris, vt te omnes mirificè colant, venerentur ac obseruēt. Bella certè varia, eáque acerrima pro veteri Galliarum iure, próque externorū tibi fœdere deuinctorum libertate, terra marique cum hoste potentissimo iam diu geris quàm fœlicissimè. Ac nihilominus omnia toto tuo imperio ditionéque ea tranquillitate administrantur, leges tam piè sanctéq; seruantur, literarum sic vigent studia, philosophiæq; genus omne ita excolitur, vt placidissima omnes frui pace videamur. Nullus vsquam turbulētus errātium militum insultus, disciplinæ militaris summa obseruatio, infima quæque plebecula suis liberè potitur, nec vsquam nisi magna æquitate tuorúmq; beneuolentia vel nummos vel commeatus vel alia in immensos belli apparatus comparas. Tantarum rerum administratione meritò omnes in te vno probitatem, vigilantiam, prudentiámque singularem, omnium denique virtutum cumulum admirantur & suspiciunt. Præclara hæc prosperis cœpta auspiciis Deus Optim. Maximus bene fortunet, & nominis tui memoriam rerum gerendarum magnitudine consecret immortalitati.

¶¶ ii

ΙΛΕΡΜΟΣ Ο ΠΛΑΓΚΙΟΣ

ΕΣ ΤΟΝ ΛΑΜΠΡΟΤΑ-
τὸν Φερνέλιον.

Πῶς τε τὰ σώματ᾽ ἔχει φύσει, ἤδη ἐς νοῦσον ὀλισθεῖ,
Ἔργοντ᾽ ἰητροῦ, κάλλιον οὔτις ἐρεῖ.

IOANNIS FERNELII Ambiani in Medicinam,

PRÆFATIO.

Rerum omnium quæ naturæ lege imperióque continẽtur princeps homo, etsi diuinorum caducorúmque particeps, amborum societate gaudet, excelsiorum tamen ardenti desiderio inflammatus, parcè ea sequi debet, quæ sordida, vilia atque abiecta persequitur impetus beluarum. Id execrandum profectò & detestabile videatur, si quam sui partem suscepit homo cœlestem atque diuinam, sic eam aut turpitudine vitiorum contaminari, aut blanditiis voluptatum irretiri, aut mortalium rerũ cura atque solicitudine obrui sinat: vt oppressa ac perdita nequeat aliquando recreare sese & altiùs extollere. Qui enim eum vitæ cursum tenent, vt solis sensuum blandimentis illaqueati ferantur, nihilo mutis animantibus videntur præstantiores: quoniam & bestiæ necessaria vitæ præsidia inquirunt & parant, summáque tum sui tum prolis cura ipsis inest, vti & voluptatum. Generosissimi verò sapientissimíque hominis est, mentem corporis inquinamentis obsitam ad rerum præstabilium contemplationem erigere: vt quãtum vnus inter hæc omnia excellit, perspiciat, & corporis hisce cõpagibus licet implicatus, mentis agitatione tamẽ fiat originis suę memor, & cõsors diuinitatis. Hæc summa humanæ vitæ perfectio, hæc optima maximéque diuina ratio viuendi, qua qui insignes olim fuerunt, Dij ritè sunt habiti, & amplissimis honoribus affecti, tum quòd alta sapientia essent admirabiles, tum quòd magna fructuosáque beneficia in homines contulissent. Inde accenso cæteris animo inflammatóque ad gloriam, vt multiplex erat mentis impetus & intentio, vtque varia erãt ea quorum studio capiebantur, complura disciplinarum genera perpolita sunt, quæ partim necessitate, partim studio cognoscendi fuerant inchoata. Alij operum naturæ cõcentum eximiámque formam & pulchritudinem admirati, & earum rerum suauitate pellecti, quæ corporibus innixæ, mutabiles, mortalésque sub sensum cadũt: ortus earum causásque magnis sudoribus sedulâque vigilantia scrutati, naturalem philosophiã condiderunt. Alij animi sublimioris impulsu in res diuinas acerrimè intenti, illas quidem sempiternas, immutabiles, separatas, nullóque sensu comprehensas, quoad fert humana fragilitas, theologiam cognitionémque Deorum prodiderũt. Interuenerunt alij medio contemplationis genere ducti, qui mathematicas disciplinas erexerunt: illustres quidem illas, & demonstrandi subtilitate certissimas. Has Plato diuinarum naturaliúmque rerum confines & intermedias statuit, quòd sempiternæ sunt & immutabiles, sed in corpore positæ atque subiectæ sensibus. Sunt hæc tria iam multis seculis celebrata sapientiæ studia, ex rerum quas versant varietate nata, mentis vnius sublimioris contemplatione formata. Non enim vitæ illa commodis, non voluptatum illecebris, non vllis denique fortunæ corporísque bonis aptantur, neque in res tanta cõteptione despicatas se demittunt: sed propriis coercita finibus in se tota tanquam in orbem vertuntur, propter se non ob aliud quicquam mortale expetenda, vtque potissimùm inscitiam errorésque turbulentos ab animis depellamus. Cæterùm qui animo minùs excelso, nec satis ad philosophandum nato comparatóque fuerunt, ii item ne otiosam ætatem & sine contentione inertem traducerẽt, hominum aut commodis aut voluptatibus destinati, mentis illius quam πρακτικὴν, id est agentem dixerunt concitatione, inferiores pepererunt disciplinas, prudentia omnes &

Mentis agitatione comparatas fuisse disciplinas.

Duab. ex causis disciplinarum sumi differentias.

Tria philosophiæ genera à mente contemplante.

Naturalis philosophia.

Theologia, & quæ eius subiecta materia.

Mathematica.

Contemplationis præstantia.

Mens agens artium effectrix.

Circa actus & mores disciplinæ. arte comprehensas. Horum enim quicunque in hominum moribus conformandis, & rectè viuendi instituto omne studium collocassent, ii ad moralem facultatem aditum fecerunt, & ad eiusdem & œconomicam, quæ moderatrice prudentia administrantur. Accedit his historia, rerum gestarum memoria & antiquitatis commemoratio: vti & Geographia, locorum gentiúmque descriptio, sine qua ne illa quidem illustratur atque splendescit. *Circa opera sunt artes.* Omneis porrò artes excitarunt, quicunque nō actus hominúmque mores, sed effectus & opera sunt persecuti. *Actus & effectus differentia.* Primum vt animi sensa locutione (hæc enim effectus est, quòd linguæ organo fiat, actus verò nullus corporei instrumenti ope indiget) exprimerent, grammaticam concinnarunt, quæ emendatè loquendi ars est, & poesim *Circa locutionem.* numeris astrictam, & rhetoricam quæ ornatè copiosèque dicendi doctrina, & dialecticam, quę rectè disserendi est ratio. *Circa sanitatē corporis.* Ad humani corporis sanitatem vel tuendam vel recuperandam, medicina, ad alimentorum vitæ necessitatem agricultura, ad ædificiorum extructionem architectura inuenta excultáque est. *Artes viles.* Sic textores, fabri, aurifices, sutores, zonarij, pistores, lanij, fictores, pictores, librarij, alijque innumeri suas artes hominū commodis aptauerunt. *Artes voluptariæ.* Sic musici, cātores, tibicines, histriones, gladiatores, saltatores, venatores, piscatores, aucupes, coci, fartores, lenones, scurræ, aleatores, quasdā artes celebrarunt ad hominum delicias atque voluptatem, quæ aut prorsus sordidæ, aut parùm ingenuæ sunt. *Philosophiæ & artis differentia.* Sed quum omnis philosophia rei in quam incumbit materiam excutiat & pōderet, artis id erit cuiusque proprium, vt in materiam quæ sponte suaptéque natura prodiit in lucem, effectionem quandam & facultatem inserat, quæ sine hominum aut mente aut manu per seipsa non accederet. *Artium genera duo.* Non enim ars materiam, sed artificium in materiam extrinsecus confert, quod aut stabile est ac firmum, velut in extructis ædibus: aut fluxum atque præceps, vt in tibicinū harmonia. *Vnde philosophiæ & artium dignitas spectetur.* Hæc igitur sunt philosophiæ (quæ mater omnium bonarum est artium) studia, hæc prudētiæ, hæc artium discrimina, summáque disciplinarum genera, quæ tum diuersa mentis agitatio, tum rerum quas tractāt varietas, quàm maximè disiunxit. Iam verò id inde scrutemur, quàm sit ars vnaqueque vel disciplina præstans & ingenua, quantóque dignitatis splendore aliæ aliis præluceant. Deorum cœlestiúmque animorum actio præstantissima sententiis omnium iudicatur, quòd in rerum optimarum contemplationem penitus incumbat: beluarum verò (quæ vitæ necessitati seruiunt, & ad voluptatem omni impetu feruntur) humilis, vilis & obscœna. Hæc si ad humanas trāferimus actiones, nobilissima summéque liberalis & ingenua videbitur hominis contemplatio, omnéque genus philosophiæ præclarum: illiberalis autem & sordida omnis opificum industria quorum labor & opera nō ardua vis animi censeatur. Inter quæ autem ars consedit, quæ suo genere tanto digniore quæque loco ponetur, quanto præter cæteras animum sublimiore contemplatione excolit, per quam intelligentiores sumus, & meremur sapientes appellari: idque maximè si non illa odium offensionémque hominum in se struat, sed haud mediocriter frugifera sit & fructuosa, cùm aliis omnib. tum ipsi quoque artifici. *Artiū vtilitas spectāda.* Quænam igitur videri debet inter artes principatum obtinere, cuius adminiculo his corporis inclusi compagib. vitam transigere possimus beatam atque tranquillam? Marco Tullio sola naturæ cognitio contēplatióque rerum haudquaquam placet, sed ignaua ac iners prorsúsque manca, & duntaxat inchoata habetur, si nulla comitetur administratio rerum, nec sit ad hominū commoda societatémque tuendam comparata. Si omnes omnium artium commoditates, facultates, atque copias dispicis, nihil est medicina melius, nihil optabilius, nihil homi- *Medicina artium dignissima & vtilissima.* num generi datum præstabilius. Nam si est vita cūctis mortalib. charissima, si lux ea cum primis expetenda in qua viuimus, spiramus, & iucunda consuetudine inter nos coniungimur, si ea primum est & præstantissimum munus animantibus attributum: ars quæ illam seruat, continet, ac tuetur, quo pacto non sit omnium præstātissima? *Vtilitas tius.* quid ea potest homini magis in votis esse, quæ infestissimos humani generis hostes, morbos (inquam) & aduersam valetudinem propulsat? quæ vitam incolumē ab omni ærumna & languore liberam quàm diutissimè tutatur? Vt corporis firma constitutione nullæ opes, nullæ fortunæ ampliores: sic imbecilla & labante illa nihil laboriosius, nihil calamitosius. Qui ergo in hoc periculum discrimenque adductis subuenire & opitulari queat, tantum abest vt in illorum offensionem incurrat, vt etiam illos summa consuetudine & amicitia sibi coniungat, atque quasi pro numine, inquit Hippocrates, colatur, qui tantas opes restituerit, per quas externæ quoque fortunæ obtineri possint, illarúmque vsus iucundus

atque

atque dulcis habeatur. Cæterùm ad ea quę medicina ratione perlustrat cōuersus, quàm præclara & nobili contemplatione rerum plurimarum naturas persequatur atque peruestiget, intelliges. *Præstantia.* Vt enim admirabilem hominis fabricam naturámque explicat & euoluit, ita rerum cunctarum ortus & occasus, ipsámque omnium ex elementis compositionem, animalium stirpiúmque proprias vires (tametsi non absolutè, quatenus tamen homini salutares sunt aut pestiferæ) inquirit atque parat. *Quæ & quàm multa debet medicus nouisse.* Quin & altiùs subiens quęcunque ex patefactis terrę faucib. eruuntur scrutatur; indéque sublata cœlorum & syderum conuersiones, & quæ indè fluunt dimanántque virtutes orbis inferioris moderatrices obseruat. Hęc autem quia non aliter quàm certa demonstrandi ratiocinandíque via obtineri possunt, quis eat inficias mathematicas arteis, & dialecticam aditum ad hæc patefacere? ac multò etiam magis rhetoricem atque grammaticem desiderari: sine quibus non modò copiosè ornatéque dicere, sed ne emendatè loqui quidem liceat? Quòd si eæ vel necessariæ sunt, vel opis quiddam & auxilij conferunt; & ceu gradus quidam & aditus ad medicinam iaciuntur atque patent, medico quidem omnes erunt perdiscēdæ: quòd (vt inquit Aristoteles) eiusdem sit finem ipsum & ea quæ finis gratia sunt cognoscere. Quis enim eum pictorem non in magna gloria & laude ponat, qui præter operis lineamenta & pigmentorum aspersionem, nouit tabulam perpolire, colores iusta temperatione permiscere, penicillum in omne varietatis genus conformare? contrà verò eum non vituperet, & tanquam rudem ignarúmque damnet, qui nullam istorum cognitionem habet, sine quib. maiora percipi non possint? Idem quoque de medicina statuo, vt nemo hanc tenere vel à limine salutare, qui non antea illis disciplinis meritam & iustam operam impenderit, sitque illarum institutis liberaliter informatus. Tanta igitur rerum cognitione præcellit medicina, vt omnium quæ mundus complexu suo coercet, naturam atque vires solerter consequatur, quas demum ad vnius hominis (cuius præcipua illi cura est) commoda salutémque referat, vt illorum vsu & appulsu integram corporis valetudinem conseruet, aduersam depellat: quanquam non semper hunc ipsum finem attingit. *Quæcūque medicina tractat hominum commodis aptari.* Hinc nos sic illi definitionem adhibebimus. Medicina est ars ad humani corporis sanitatem tuendam, profligandósque morbos comparata. *Medicina quid.* Quoniam enim quæcūque medicina ratione perlustrat, ad hominū vtilitatem refert & accommodat, artis nomine vniuersam contineri par est. Non enim vt quispiam existimauerit, partim scientia, partim ars dicenda, tametsi ex multis constet theorematis, quæ ipsa quidem sola per se scientia continentur. *Medicinam totam artem esse.* Verùm quoniam omnium medicinæ partium inter se quàm aptissimè cohærentium & concordantium ea est conspiratio, is consensus, vt homo saluus & incolumis seruari possit, æger autem in integrum restitui, ex ipso fine vniuersæ artis nomen accipiet. Porrò autem vt cuiusque artificis interest, subiectam quam tractat materiam omnino perspectam habere, quò expeditiùs in omnem artificij speciem & decorē flectere illam possit & torquere: ita & medico humani corporis natura primùm cognoscēda est omnibus suis partib. absoluta, quòd sanè totius medicinæ subiectam materiam esse confirmamus, non autem morbos ac vulnera. *Prima artis cuiusque cognitio ex materia subiecta.* Vt enim dum fictor in rudi adhuc & informi ære Herculis effigiem imprimit, hæc artificium est & summū artis opus, æs verò materiam quam variè tractat: ita & dum medicus ex ęgro corpore sanum facit, vnum idémque corpus manet, quod subiectum est & materia. *Humanum corpus subiectam esse medicinæ materiam.* Quæ depulsa ægrotatione comparatur sanitas, species est & forma: huius autem efficiens causa, medicus: aut potius ars medendi. Dum enim, hæc præceptiones tradit vnde procuratio est valetudinis, dicitur sanitatem efficere. Sic enim Aristoteles artem nimirum id esse statuit, à quo demum omnis motio proficiscitur. Medicus est artis perinde atque naturæ minister: cuius est officium curare appositè ad sanādum. Finis autem cuius gratia sanitas procuratur, est vitæ functionum integritas. Itaque totus in hæc duo incumbit, vt sanitatem in corpore conseruet, vt morbum depellat. Atqui neutrùm planè conferre potest, nisi eorum quot differentiæ sunt & genera, quæ causæ, & quibus signis noscuntur, iam antè perspectum habeat & cognitum. Quocirca totius medicinæ partes quinque si ordine collocabuntur, omnium prima existet φυσιολογική, quæ hominis integrè sani naturam, omnes illius vires functionésque persequitur. Altera παθολογική, morbos & affectus indagans, qui præter naturam homini possunt impendere, & quæ illos causæ efficiant, quæ signa demonstrent. Tertia προγνωστική, signa explicans, quibus medici futura præsentiunt, & quis morborum decursus quis exitus sit futurus. Quarta ὑγιεινή, quæ firmam corporis cōstitutionem bona

viuendi lege cõseruat,& imminentia mala arcet, simul ægrotis propriam & accommodatam victus rationem decernit. Omniũ postrema pars θεραπευτικὴ ægram corporis affectionem salutariũ vsu & admotione propulsat, sanitatémque restituit: quæ vt summa totius medicinæ artem via & ratione condit, variáque præsidia suggerit, quibus tum toti corpori, tum cuique laboranti particulæ opportunè succurrit. Ex his igitur quinque partib. medicina constituitur: quarum tres priores in contemplationem & simplicem rerum cognitionem feruntur; duæ posteriores omnino in actione consistunt, omne studium in tuenda sanitate, aut abigendis morbis collocantes. Vnde à quibusdam quinque partes in duas redactæ sunt, theoreticen & practicen, quarum hæc opus omne perficit, aut lege viuendi, aut medicamentorum viribus, aut manus opera & administratione, quæ imponit, secat, incîdit, vtítque ferramentis. Vnde iam practicæ non partes, sed species tres statuentur, διαιτητική, φαρμακευτική, χειρουργική. Etenim affectionum varietas tot curandi genera peperisse creditur. His ita in genere primo aditu strictim breuitérque constitutis, singula deinceps accuratiùs persequi par est, primúmque totius hominis natura qualis sit explicanda.

Medicinæ partes duæ, cõtemplatio & actio.

Actionis medicæ tria genera.

IOAN.

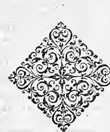

IOAN. FERNELII Ambiani Physiologiæ libri vij.

DE PARTIVM CORPORIS HVMANI DESCRIPTIONE, LIBER PRIMVS.

Quo doctrinæ atque demonstrationis ordine ars medica constituenda sit. Cap. I.

CVM libet solutúsque est animus, nudas & apertas rerum substantias perspicuè cernens, clarissima omnium cognitione fruitur: in hoc verò corporis velut ergastulum coniectus, obrutúsque obliuione tanquam densa caligine, in summa versatur ignoratione rerum. At nihilominus semina quædam etiamnum retinens diuinitatis suæ, rerúmque maximarum dulci recordatione quasi igniculis accensus, perpetuo sciendi noscendiq́; desiderio flagrat. Hinc magno cum labore & studio multa recuperat perscrutatúrque sensuum ope, atque in ea primùm incumbens, quæ sensibus sunt obuia, occultiora tandem ratione colligit sola mente comprehensa. Ita quidem à sensibus tanquam à certis rerum internunciis stabilita olim fuerunt disciplinarum principia, è quibus demum perfecta omnis humana cognitio ducta deriuatáq; est. Hæc summa est inuestigandi facultas, quam probatissimi quique Philosophi ἀνάλυσιν, id est dissolutionem appellarũt: quæ nimirum vel à toto & vniuerso ad partes & singula, vel à composito ad simplicia, vel ab effectu ad causam, vel à posterioribus ad priora serie deducens, abditiores illas causas inuestigat, ex quibus singula ortu processerunt. Huic aduersa est altera componendi ratio, quam maximè natura nonnunquam & ars ipsa sequitur, ex partibus ea totum, ex simplicibus cõpositum, ex causis effectus, ex prioribus posteriora nectit, atque id omnium primum statuit, quod dissoluẽdo postremum fuit peruestigatum. Doctrinæ suæ philosophi initium ab analysi duxerunt, quibus curæ fuit omnia dilucidè atque certo demonstrationis nexu confirmare. Sic Geometriam & Arithmeticen Euclides, sic Astronomiam Ptolemæus, sic & Philosophiam Aristoteles posteris tradidit, eáque solida doctrinæ suę fundamenta iecit, è quibus multa tandem producerentur incredibilia vulgò & monstri vel portenti simillima. Hos igitur quasi vestigiis odorati tradendæ medicinæ initium ab humano corpore ducemus, quod & artis subiectũ existit, & omnium primum sensibus occurrit notissimum: à quo dein per minima quæque deducti, ad ea denique mentis impulsu feremur, quæ cogitatione sola comprehendi possunt.

Hippocratis libelli de præceptis statim initio.

φύσις γὰρ τῶ σώματος ἀρχὴ τῶ ἐν ἰητρικῇ λόγω, *inquit Hippocrates de locis in homine.*

A

Quid hominis corpus à cæteris distat animantibus, quasque partes habet cum illis communes. Cap. II.

VT vniuscuiusq; animantis, ita maximè hominis corpus animæ gratia conditum est, nō modò vt diuersorium, verùm etiam vt organum accommodatum illius insitis viribus exprimendis. Atque vt mens, dicente Aristotele, formarum est præstantissima, & ratio artium omnium ars vel officina, quòd vna omnes omnium animantium vires potestate contineat: ita & illius organum instructissimum est, & conformationem pulcherrimam consequutum. Itaque homini corpus datum est, tum figura, tum partium cōmoditate princeps: quod vt diuinæ mentis munere fungeretur, tria obtinuit quæ cæteris animantibus negauit rerum natura. Primum quidem figuram celsam & rectam, quæ in cœlum suúmque cōditorem se attollens, cœlestes igniculos & semina diuinitatis suæ testatur. Deinde summo corpore cerebrum amplissimū, animi eiúsque partium sedem: vt enim animus permultis facultatibus prçditus est, ita homini quàm cæteris animantibus domicilium capacius dari par erat, idque pluribus instrumentis contineri. Præterea manus exporrectas beluis denegatas, quibus facilè persequatur quæcunque mens iusserit. Licet quidem & claues soli homini datas, & alia multa multò aliter atque cæteris animantibus informata numerare, sed quæ tamē sint illorum trium vsibus accommodata: vt sit partium omnium summa symmetria, ex cuius præstantia signum quoddam & specimen sapientis conditoris ostenditur. Hæc igitur homini, quòd rationis esset particeps, sunt attributa. Cætera obtinet cum aliis quoque animantibus perfectis communia. Nam cùm summa omnium actio in sensu ac motu consistat, omnia peræquè partes in hæc accommodatas acceperunt, ossa, cartilagines, vincula, neruos, musculos, tendones, & alias quibus hæ aluntur, maximéque venas & arterias. Sensus atque motus primæ partes effectrices sunt, cerebrum, spinæ medulla, atque nerui. A cerebro omnis motus atque sensus, à quo medulla in omnem spinam fusa porrigitur: ab hac demū neruorum frequens propago, per quos vniuersum corpus mouēdi sentiendíque vires accipit. Cū verò minimè rurum esset nec decorum, verniculorum serpentiúmque more repere hominem tot rerum principem, firmis ossibus illi natura corpus erexit atque stabiliuit: vt tanquam propugnacula essent aduersus omnes impetus, & stabilimen atque robur corpori sustinendo, haud secus atque basis & columna ædibus subiecta. Cæterùm non in animante (nec enim commodum atque vtile fuerat) os vnicum ídque solidum positum est, sed quò in omnem partem flecti mouerique posset, ex variis discretísque compactum. Vtque elegantiore artificio naturæ hoc opus constaret, idcircò articulis ita iuncta & continuata sunt ossa, vt cuiusque extremitas alterius sinum & capacitatem subeat. Ea structura Græcis est ἄρθρωσις, ossium extrema sic aptè composita, articulos appellamus. Quoniam verò periculum erat ne motu violento ossa seiugata distraherentur, néve dum artus animal quocunque vult inflectit, contorquet, porrigit, aut contrahit, ex sedibus exciderent, natura omnem ossium copulationem & structuram artissimis firmissimísque vinculis extrinsecus rotundo ambitu colligauit, quæ articulos non sinant motus agitatione diuelli. Validum quidem est vinculum, durum atque firmum, sensu vacans & impatibile, sed quod tamen in angustum adduci possit & relaxari. Addidit & articulis munitionē, dum ossium sinus & summas partes, quæ supercilia à quibusdam vocantur, omnia denique extrema cartilaginibus obduxit obliniuítque lubrica læuiq; materia, quò sint in motibus ab attritu & quassu tutiores. Iisdem quoque auriculas, nares, extremásque costas muniuit, vt duriorum corporum occursui cederent, & infracta permanerent. Quemadmodum autem articuli & quæ dicuntur cartilagines, sic & vincula expertia sunt sensus, quæ nil mutuantur à cerebro, qua de causa ne se ipsa quidem mouere possunt. At verò neruis quorum è cerebro aut è spinæ medulla est origo, prima sentiendi mouendíque facultas data, qui tamen quoniam molles sunt, soli transferre nequeunt ossa, tam magna pondera. Vt hæc igitur mouerentur, necesse fuit motus instrumentum quoddam creari ex ambobus temperatum, neruo solidius & durius, vinculo mollius, quod in sensu & robore mediam inter illa naturam obtineret. Id quidem est τένων, qui cœpit à nostris tendo appellari; ex tenuibus nerui & vinculi fibris intextis concretus. Tenuia quasi fila tutum non erat sine firmamento in omne corpus

Vnde ἄνθρωπος Græcis homo appellatus, quasi ἄνω τρέπων ὦπα, vel ἄνω ῥέπων cœlū versus erectus.

Ossium vsus.

Articuli.

Vincula.

Cartilago.

Nerui.

Tendones.

Musculi.

corpus diſtribui,oſſáque prægrandia mouere: quocirca natura medias inter illa regiones molliore ſubſtantia inferciens,quaſi rimas expleuit.Ea eſt caro ſimplex fibris ad robur circuniecta, ac veluti molle ſtragulum data cadenti aut recumbēti animali, vtque præſidium quoddam omnibus particulis principibus obtenta,ne aut vulnerentur,aut frigore rigeant,aut æſtu contabeſcant. Quod igitur ex nerui & vinculi fibris duntaxat coutexitur,tendonē dicimus, qui verò prætere a carnem habent fibris inductam & impoſitam,muſculi appellantur & lacerti,hi plerunq; in tendonē deſinunt. Nunc autem ſi omnia conferre volumus,quæ ad motionem vim quandā & locum obtinēt, oſſa primùm & maximè impelluntur cientúrque: quæ illis motum afferunt inſtrumenta; ſunt tendones,lacerti, nerui duriores præſertim: mouendi principium, cerebrum & ſpinæ medulla: partes quarum beneficio mouetur animal, articuli,cartilagines, vincula: hac igitur partium commoditate motum fieri cōgruebat. *Quæ partes ad motum conferant.* At in ſenſu longè impar & diſſimilis eſt ratio. *Quæ ad ſenſum.* Cùm enim motio actio quædā ſit, ſenſus verò perpeſſio verius quàm actio, haudquaquam ſenſus eum apparatum ornatúmque partium, quem motus deſiderabat. Nam tactionis ſenſus, quem omneis ex æquo animantes participant, neruis neruorúmve fibris in omne corpus diffuſis indigebat:quibus ſuſceptæ tractabiles qualitates cum ſpinæ medulla & cerebro,quæ(vt aliquando demōſtrabimus)ſenſus & motus principia ſunt,continuatione communicārur. Cæteri autem ſenſus quibus animātes perfectiores ſunt præditę,neruis item conſtant,per quos ſenſum capiant. Partes in ſingulis inſtrumentis circumiectæ neruis,horum duntaxat gratia cōſiſtunt. Ex quibus perſpicuum fit homini quà animal eſt, cerebrum, ſpinæ medullam, neruos, & cæteras quas connumeraui partes ad motum aut ſenſum cōcurrere : de quibus rurſum ſigillatim dicemus,ab iis exorſi quæ cæteris quaſi fundamenta iaciuntur. Etenim hominem arte deſcripturi,σκελετὸν,id eſt aridum & oſſeū primùm extruemus, quem deinde vinculis,neruis,lacertis,venis,arteriis, cute, reliquis deniq; partibus interioribus adornatum perpolitúmque reddemus. *Ordo ſequentium.* Sic ex ſimplicibus hominis partibus vniuerſi compoſitionem perſpiciet qui volet, & luculentius quàm ſi conſectionis ordine compoſitiores partes ſeorſum ſcrutetur. Harum ſiquidem inſpectione,nihil certum ſciri,nihil planè cognoſci ac percipi poteſt, earum,quæ ſimplices in omne corpus feruntur.

De oſſibus. Cap. III.

OMNIVM oſſium ſedes & origo ſpina eſt,quam veteres carinæ in nauigio primùm iactæ compararunt: cui ceu fundamento latera,prora, puppis innixa cohærent. Atque vt hac clitellarij muli perferunt grauiſſima pondera, ita in homine corporis moles huius ope ſtat & erigitur. *ἄκανθα.* Ad neceſſitatem actionum,cùm hominem flecti curuaríque oporteret, pluribus coagmentata & compacta eſt oſſibus tanquam nodis,quæ vertebræ nobis dicuntur,omnes oſſe ſacro ſuffultæ. *Spina dorſi.* Vniuerſa ſiquidem ſpina quatuor in partes fuſa exporrectáque eſt, os ſacrum, lumbos,dorſum, & collum. Os ſacrum, quod & latum appellant, primo aſpectu vnum atque continuum videtur , at aqua vel oleo feruenti diu multúmque demerſum , ſex quaſi vertebris conſtare. *Os ſacrum.* Cuius ab ima parte os aliud appenſum demittitur,quod Græcis κόκκυξ, noſtris cauda dici poſſit:hoc quoque compactum quatuor oſſibus teretibus, gracilibus, & magna ex parte cartilaginoſis. *Coccyx.* Supra os ſacrum lumbus quinque oſſibus conſedit,cui dorſum inſidet vertebris ſtructum duodecim, proximè ceruix ſeptem. *Lumbus.* *Ceruix.* Itaque triginta ſunt omnes in ſpina vertebræ. Omniū os ſacrum eſt ampliſſimum, cui tum magnitudine tum craſſitudine ſuccedūt lumborum vertebræ,arcto cauo medię perfoſſæ. *Vertebræ.* Reliquæ ſuperiores quantū ſitu ab infima,tantundem & mole diſtant: vt ſit illatum ad occipitis radices cōtinuata quædam attenuatio. Cæterùm quę in ſummis ineſt interior capacitas medullæ labēti peruia, omniū eſt ampliſſima,inde verò tantum coarctatur,quantum dilapſa proceſſit. Vt ſemel dicam,ſuperiores vertebrę interceptis inanitatibus amplæ ſunt,mole graciles,cōtrà inferiores, omnes mira compagę ad δυσπάθειαν cōtextæ:atque vt his ſtructura foret tutior,figuram variam acceperunt. Quà quidem intrò ad inteſtina vergūt, rotundæ ſunt & in orbem cōuolutę,lęues,nullis tuberibus exaſperatę,ſed vt nodi(hinc σπόνδυλοι nomē inuenerūt) aliis alij ſuperpoſiti columnā exprimūt:quibus eſt ſubſtātia tenera magis & rara ac ſpa-

Tres vertebrarum proceſſus. tiis inanibus intercepta. Extrà multiplices efferuntur productiones(ἀποφύσεις appellantur à Græcis)denſiore illæ & compactiore ſubſtãtia, à quibus externa facies ſpinæ ſpeciem refert. Alij enim proceſſus ſunt è medio prominẽtes, alij trãſuerſi vtrinque additi, alij ſurſum deorſúmq; ducti, per quos vertebrę texuntur & cohærent. Supremis duabus exceptis habet cæteratũ vnaquæque inferiore ex parte mediocres vtrinque ramos deorſum ſpectãtes: ex ſuperiore verò alios maiores extumeſcentes ſurſum exigit. Talis autem eſt vertebratũ contextus, vt proceſſus ſurſum euecti, modicos ſinus habeãt qui alios quoque proceſſus à ſuperiore vertebra delapſos excipiant: ſex inferioribus vertebris maximè cõſpicuum eſt vnamquãque ſuperiorem inſinuari in alia ſubiectã ſibi. At verò ſummas duas nullus proceſſus, ſed ambiens mẽbrana copulat. Sola autem ſuprema mediũ enimentem quaſi ramum & extimũ non nouit: hunc reliquæ omnes ad decimam vſque dorſi, quæ eſt omnium decimaſeptima, deorſum porrigunt: in rectum verò, quæcunque illi ſubiectæ ſunt. Tertium ramorum atque proceſſuum genus qui trãſuerſi dicuntur, è vertebrarum omnium atque ipſius ſacri oſſis lateribus vtrinque prodeunt parte externa. Inſunt hi lõgiores in lumbis, ſed graciles quaſi pro coſtis diducti. Breuiores in ſuperioribus, qui toto dorſo in tuberculum deſinunt, vbi coſtę nectuntur. *Vertebrarũ tenuia foramina.* Sex in ceruice ſummis, tranſuerſi ramuſculi in longum perforantur, ſeptimæ rarò cęteris nunquã tametſi ſingulæ quæ ad lumbos tendũt, parte interna pluribus patent foraminibus, & quaſi anguſtiis in quas venulæ commeant, quorum nihil in reliquis magno *Cartilago Vertebrarũ* pere videas. Vertebrarum proceſſuúmque omnium extrema cinguntur & circunfunduntur cartilagine permulta, in hanc vincula craſſa, dura, & valida inſerũtur, quorũ beneficia interiores vertebrarum nodi cohæreſcũt, vtpote quæ inter nodos fuſa nexu illos firmiſſimo colligant. Externæ vertebrarum partes proceſſibus implicantur, ſurſum deorſúmque ſpectãtibus, vt aliis aliæ nexæ, & omnes inter ſe aptæ colligarę́que videãtur. Præter hæc tamen vinculum mẽbranis validis intextũ vniuerſam ſpinam extrinſe- *Capitis oſſa. Suturæ.* cus obuoluit. Hæc de ſpina ſatis, iam de capite. Huius verticem calua integit ſumma parte globoſa & rotunda, introrſus concaua. In hac ſuturæ ſunt tres: vna priore parte, quam στεφανιαίαν, id eſt coronariam vocant, quia è temporibus vtrinque in ſummum verticem per tranſuerſum viam capeſſit: alteram λαμβδοειδῆ dixere, quæ in occipite poſita, à capitis imo & poſterioribus vtrinque partibus ſurſum contendens, in angulum coit ad Λ. literæ figuram. Tertia ὀβελιαία in capitis lõgitudinem porrigitur, ἀπὸ τῆς λαμβδοειδοῦς angulo in mediam coronam excurrens. Hunc in ſyncipite concurſum βρέγμα Græci nuncupant. Atque in iis ſunt dentatæ more ſerræ timarum connexiones, nec vinculis nec cartilagine vinctæ, ſed ſuis quaſi dentibus pectinatim intextæ. Supra aures verò duæ ſunt illis diſſimiles commiſſuræ ab obeliæa interuallo pari diſiunctæ, à ſquammæ ſpecie λεπιδοειδεῖς dictæ, per quas oſſa quæ petroſa vocant ſubditis oſſibus ſquammarum modo, &(vt nonnulli dicunt) imbricatim agglutinantur. Ea autem ſic enumeres. Parte poſtrema os occipitis id quod cerebellum nominant concludit, quod *Oſſa caluæ.* triquetra ſutura circunſeptum, ad poſteriora deorſum vergit. Omnium quæ in capite ſunt illud maximo foramine perterebratum, quo medulla è cerebro in ſpinæ fiſtulam delabitur. Huic vtrinq; ſinus adiuncti, in quos prima vertebra additamentis quibuſdã & appẽdiculis inſeritur. Inde factum os multò anguſtius ad cerebri radices contendit, vbi per tranſuerſam commiſſuram vix pollicem longam ei oſſi arctè connectitur, quod Græcis à cunei ſpecie σφηνοειδὲς eſt appellatum. Occipitio latera capitis innituntur, quę ſyncipitis, nonnunquam & τοῦ βρέγματος oſſa dici ſolent: hæc ad ſummum verticem acta vtrinque ei commiſſuræ aſſident, recta in capitis longitudinem fertur. Subter hæc, duo ſunt ad ſuam quódque auriculam: quæ à lapidis ſpecie & duritia λιθοειδῆ dixerunt. In horum cauo oſſa duo viſuntur malleo aut incudi ſimilia. Ab vtroque proceſſus quaſi ſurculus intrò ſubit στυλοειδὴς, in quo foramen quo ſoni admittantur intrò fertur ad cerebrum. Extra promittuntur duæ enimentiæ, altera mammæ ſimilis parte poſtrema ſub auris via, altera teres & procera ſub temporibus enimens, quæ oſſi iugato committitur. Os ſextum frõtis eſt, quod in ſuperciliorum ſede vbi eminet duplex eſt, concludítque gemina facie inanem capacitatem in nares deriuatam. Pars ſuperior coronaria ſutura cingitur, inferior in oculorũ caua reflexa, ſummũ in his parietem facit. *Faciei commiſſuræ.* Finitimũ hoc oſſibus faciei, à quibus tenui commiſſura diſterminatur, vtrinque à temporibus & ſaxeis oſſibus prognata, quæ oculorũ caua dirimit, inde ad ſummum naſum

ſe applicans

se applicans, vbi superciliis interiecta vallis est. Iam his totique cerebro ceu basis quædam substernitur os σφηνοειδὲς, quod qua parte occipitis ossi iungitur, augustum est & rarum, attamen profundum. *Basis cerebri.* Parte priore frõtis ossi occurrit & annectitur, in ea via quæ in nares procliuis fertur. Varia in hoc cernuntur vtrinque foramina, per quæ sentientium neruorũ propagines dimanãt in sensus. Sub interiore eius facie capacitates duæ latent, in quibus est illud rete plenum admirationis, aliáque cerebri arcana. Processus cõcauos emittit ab alarum similitudine πτερυγοειδεῖς vocatos, alterum sursum ad caua temporum, frontis ossi & ei quod à lapide nomen habet commissum, alterum canalis & tubi instar deorsum ad postremos dentes versum, qui reflexo extremo palatum terminat eíque committitur. Nũc de facie. Faciem totam geminam discernit ea commissura, quæ ab interuallo superciliorum per medias nares inter primores dentes producta, palatum in longitudinem secat. *Faciei ossa.* Maximum in ea est os malæ, in quo dentiũ superiorum radices figuntur: excurrit id intrò ad palatum, pars verò eminẽtior sursum effertur ad nasi latus & maiorem oculi angulum. Supra radices dentium maxillarium capacitas ingens concluditur, ad oculi sedẽ sursum lata, quã alba ac similis glandis substantia communit. Superiore maxilla (quam propriè malam Celsus appellauit) ad radices primorum qui secant dentium, ossa duo sita sunt, intus dũtaxat lineis distincta: rursúmque duo perexigua quo loci interstitium est narium, & vnde superius labrũ enascitur. Quæ quatuor tenuissima cùm essent & obscuris lineis separata, maxillæ superioris partes effecimus, ne quenquam fortè multitudo tanta obrueret. Inter oculum & aurẽ apparet os editum, iugale vocant, durum quidem & temporum musculo tanquam præsidium & propugnaculum, *Τὸ ζύγωμα.* cuius pars posterior ossi cui à lapide nomen est, in eo exortu copulatur, qui oblongus ab aure aduersum spectat: pars infera ossi maxillæ, supera ad oculi paruum angulum frontis ossi cohæret. Nasus ossa duo gestat quadrangula, procera, à iugo nasi deorsum per illius longitudinem ducta, in quorum extrema cartilagines inserũtur alæ vocatæ. Vtriusque oculi fossæ tria substituuntur ossa, pręter ea quę veluti parietes sunt aut frontis, aut malæ, aut zygomatis, aut productionum quæ à cuneo manant. Horum siquidem omnium extrema in oculorum sedes concurrunt, lineis discreta conspicuis. Trium quæ dixi maximum, ad minorẽ oculi angulum collocatur, quod à zygomate & frontis interiore pariete, obscuræ vix dirimunt commissuræ. Alterum conspiciendum magis fossæ parte infima, ferè ab eo malæ foramine quo neruus in labra superiora deducitur, intrò recurrẽs, auricularis digiti latitudine. Tertium oblongũ tetragonum ad oculi angulum maiorem positum, malæ superioris extremo à latere annexum. Inter palatum & cerebri basim vsque ad nares vtrinque diuersa disiecta sunt ossa, tenera quidẽ atque tenuia, sed quæ tertij huius propagines videri possint. Ea variè contexta spongiæ formam referunt, vt dubitare nõ liceat tertium illud hoc esse, quod Græcis σπογγοειδὲς appellatur. Præter id ad summam nasi radicem, intus fixum hæret aliud tenue & latum, magno illi obtrusum foramini, quo è cerebro in nares cursus est: hoc variè pertusũ more cribri Græcis ethmoides dicitur, ab eo diuersum quod est spõgoides. *ἠθμοειδὴς.* Illius è medio mittitur eminétque ad cerebrum quasi verruca prædura: deorsum autem per medios narium sinus ducitur ἐχούσης laminæ specie, quæ nares æquè discriminat gemináque reddit: hanc nobis liceat Macrobij verbo narium interstitiũ appellare, cui cartilago innascitur nasi pars infima. Parte interiore alterum existit palati interstitium, quod malæ propago quædam est, vt ipsa quoque mala geminum. Id à supera palati parte natum cuneo innectitur pede firmissimo, sursúmque sese erigens, dũ narium interstitio ocurrat & committatur, interiorẽ palati cauernam dirimit facítque geminam. Hæc veteres Anatomici, tanquã nulla essent, silentio prætererũt, quę (quoniam tenella) minimè in iis capitibus cernas quæ putida sunt atque confecta, verùm singula monstrabit purgatio diligens, móxque ex feruente oleo facta dissolutio. Maxillam inferiorem duo conficiunt ossa mento extremo strictissimè agglutinata. Vtrinque summis ab extremis duo veluti cornua prominent: alterum prius quod tendones ex tẽporum lacertis asciscit, alterum posterius in exiguum sinum τοῦ λιθοειδοῦς quod subaudiendi via se inserit, non quidem cartilaginosa aut serrata compage firmatũ: sed vinculis quæ motum liberum & expeditum cardinis modo maxillæ permittant, vt sit mobilis vna ex omnibus capitis ossibus. Hac enumeratione, quæ integra & absoluta censetur, totius capitis ossa duo sunt & viginti: sex caluæ, deinde cuneus, duo zygomata,

faciei vndecim, maxillę duo. In facie enim numerantur malę ossa duo, nasi totidem, in oculorum antris sex, ethmoides seu cribrum vnum, cuius narium interstitium portio quædam est: palati autem interstitium apophysis est malarum. In horum numerum si quę ad primorum dentium radices sunt, rursumque duo ad narium ingressum posita referes, erūt omnia sex & viginti. In linguæ radice à cæteris discretum os existit, quod ab υ specie ὑοειδὲς appellarūt. Vtraque porrò maxilla crebrò perfossa quibusdam quasi alueolis, vt in singulas fossas singuli dentes infigantur. Hi autem quaque mala ferè sex decim sunt, rarò plures, pauciores nonnunquam: ex iis quaterni primores dicuntur à nostris, à Græcis (quia secant) τμικοὶ & τμεῖς. Post hos canini sunt vtrinque duo, vltra quos maxillares vtrinque quaterni, quorum duo vel plerunque tres vltimi & intimi, qui aliis nūquā, aliis serò gigni solent, genuini vocātur. Primores & canini vnica radice nitūtur, maxillares binis aut ternis aut quaternis, atque inferiores vna minus quàm superiores. Is est ossiū capitis numerus eáque structura. Thorax totus dorso innititur, cuius duodecim articulos numerauimus, vnde & costę vtrinque duodecim. Proditum est à Galeno nonnunquam vnam deesse, vnam tarò accedere, quod inter portenrosa connumerem. Itaque vnicuique vertebræ ad radicem transuersi processus, sinus inest leuiter cōcauus, qui costę principium extanti tuberculo, quod illius est caput, excipit. Illinc costa originem ducit, quæ non ita longè transuerso processui arctè deuincitur: deinde in priora thoracis inclinans curuatur, cúmque ita multum prodiit, protinus in os pectoris curuata resilit. Septem superiores integræ atque perfectæ cum pectoris osse committuntur extremis cartilaginosis, & in leues sinus illius ossis conduntur. Nectuntur autem tenuibus membranarum vinculis, quæ sunt tā multa vt omnia velent & obducant, atque vix à sensu noscantur. Os ipsum pectoris quod στέρνον appellāt, ex septem ossibus constat in transuersum cohærentibus, vt singulis integris costis singula pectoris ossa respondeant. Ab ossis huius extremo dependet cartilago oblonga, quæ à Græcis ξιφοειδὴς, id est ensis effigie ducta nuncupatur, à iunioribus malum punicum. Reliquæ inferiores quinque costæ neutiquam ad os pectoris perueniunt, sed inchoatæ & quasi mutilæ in cartilagines finiuntur, quæ sursum retortæ inter se quasi conglutinatæ cohęrent, inde nothas & adulterinas appellarūt. De humero & brachio, quæ his velut affixa innituntur, dicendum. Regionem totam quæ ponè pectus sita est, scapulas appellant, in quibus ossa duo sūt lata, figura triquetra, externa facie tumescēte, interiore reducta. Hæc sunt ὠμοπλάται Græcis, Latinis scoptula operta, nonnunquam & scapulæ. Quà in dorsi spinā deuexa sunt, lata videntur & prætenuia, hinc paulatim crassiora facta coarctantur, tandem eminent ad extremū acutiora. Id genus ossis alteri nulli commissum, costis posterioribus velut innatat, parte ima non mediocriter cartilagine obductū, vbi validis musculis neruísque constringitur. Extremum autem angustius (ceruicem quidam appellant) quasi in acetabulū desinit, quod humeri caput excipit. Interiore ex parte exiguus acutúsque ductus exit, qui à coruini rostri similitudine κορακοειδὴς vocatur à Grecis. Alterum quasi ramum externum, magnum quidem & à suprema ossis parte narum ἀκρώμιον dicunt: solius is est hominis sub finem leuiter sinuatus, quà iugulum claúésque admittit. Os enim in pectore summum iugulū est, quod supremæ costæ incubās dextra læuáque ad scapularū ossa promanat, acromiis (vt dixi) affixum. Duo sunt iuguli ossa, pectoris ossi in transuersum commissa, quæ & figura & crassitudine sunt inæquabili, plurimúmque more fistulæ perforata. Nunc de toto brachio. Sunt omnes eius partes numero tres, humerus, brachium, & manus. Humeri os est vnicum, medium teres, durum, medulla inundans, omnémque in partem leuiter gibbum, partibus extremis tumidis & cartilagine obductis. Summum eius caput grandiusculum est, globosum, in scapulæ sinu (κοτύλην Græci appellant) collocatum, cui validis vinculis tum intus tum foris ambientibus astringitur. In huius parte externa patula rima inest, ceu via qua ingens tendo cum neruis in brachium tutò commeat. At imum humeri ad cubitū spectans non globosum, sed vno & altero tuberculo vtrinque turgidum est, altero extrinsecus minore, interiore altero atq; maiore Inter hæc sinus duo sunt, in quibus cubiti summa pars trochlearum modo conuoluitur: duóque quasi vertices extant in orbē flexi, caua item duo, quorum posterius multò maius est aduerso. Brachium duobus struitur ossibus, quorum maius cubitus Latinis & πῆχυς Græcis appellatur, minus verò illi insidens radius est, Græcè κερκίς. Illud summo suo capite medium quasi verticem habet,

Dentes.

Primores οἱ πρόσθιοι καὶ τμικοί. Post hos Canini οἱ κυνόδοντες, ab his maxillares quos γομφίους καὶ πλατεῖς ἢ τοὺς ἔνδον καὶ μυλίτας vocāt, id est, interiores & molares. Dein Genuini, id est, σωφρονιστῆρες καὶ κραντῆρες quod prudēti iam homini & perfecto oriantur.

Thoracis ossa.

Costæ.

Scapularum ossa.

Iugulum.

Brachij totius ossa.

habet,qui in medium quoque humeri sinum se inserit.Extant & processus duo peracuti vtrinque mediũ verticem finientes,posterior qui maior est,dum cubitus tenditur,in posterius humeri cauũ se recondit: prior verò cùm is flectitur,in aduersum. Radius superiori suo capite rotundo & leuiter sinuato, exiguũ humeri modum excipit, illícque robustis vinculis cubito illigatur. Quod in articulo extrà prominet, ἀγκὼν appellatur, cui aduersus est flexus, quemadmodũ genu poples. Cubiti radiíque media hiantia sũt & disiuncta,quæ tamen rursum inferiore parte ad primam palmæ partẽ coëunt,occurrítque cubitus minimo digito, radius pollici:à cubito processus exit στυλοειδὴς, cui palmæ pars summa insistit.Brachiale nonnulli vocant primam summámq; palmæ partem *Manus ossa.* quam & καρπὸν nominant, ossiculis octo constructam, vno quidem ordine tribus,è quibus vnum geminum est,altero quatuor, quæ omnia sunt exigua, dura tamen nec medulla perfusa, neruosis cartilaginosísque nexibus per συνάρθρωσιν constricta. Totius figura à summo leuiter tumens intus sinuata. Succedit illi μετακάρπιον, id est ima palma ossibus quinque contextum,quibus est carpo per συνάρθρωσιν adhæsio. A singulis singuli digiti directè porriguntur, vno pollice dempto, qui obliquè μετακαρπίῳ videtur additus.Externis ossibus digiti constant singuli præter pollicem duobus constitutum,priorísque nodus consequentis sinum perpetuò subit. Breuiter,ossibus quatuordecim continentur aptantúrque digiti,tredecim palma vtraque,duobus brachium,vnico humerus,præter ea perexigua,quæ σησαμοειδῆ vocantur,in iuncturis constituta. Hæc de superiorum partiũ ossibus,nunc de inferioribus.Os sacrũ magnos rectósque stipites & processus vtrinque emittit,quibus astricta sunt ossa coxarũ longè valentissima.Horum autem partes,quanquam discretæ non sunt ob amplitudinem,varia tamen nomina inuenerũt:nam summæ,iliũ ossa dicuntur,quæ intestina sustinent ac tuentur: imæ coxendicum, quæ à lateribus sinus rotũdos habent: hinc in priora ductæ partes, ossa sunt pectinis,quæ amplis patent foraminibus,& media cõmissura arctissimè cõglutinãtur. Vtraque coxendix grandi cauatur veluti acetabulo,in quod coniectũ femoris caput cõuoluitur. *Ossa coxarũ varijs prædita nominibus.* *Femoris os.* Femoris enim vt (humeri) os est singulare, cuius pars summa ceruicẽ habet exertam,quæ tamen intrò conuersa in coxendicis acetabulũ recõditur.Ab ea ceruice exgui duo manãt processus,maiorem qui foras exilit alij γλουτὸν,id est natem,alij τροχαντῆρα magnũ dixerunt, minorem verò,τροχαντῆρα paruum.Extremũ inferius tuberculis est discretũ duobus, quibus cruri cohęret. Est quidẽ crus omnis eius partis,quæ inter genu & talũ interiecta est,tibia verò grãdioris in ea ossis nomen, hoc sũmo capite gemino sinu excauatur, vt duplex quoque femoris tuberculũ exciperet. Alterum in crure os minus extera parte cõstitutum brachij radio consimile,Gręcè περόνη & sura Latinè appellatũ, ad vsque genu nõ ascendit,sed tanto breuius est, quanto parte ima lõgius apparet opposita tibiæ appendice: attamen duo hæc ossa suprà infráque coniuncta, mediis partibus dissociãtur atque dehiscũt.Femoris & tibiæ in genu compagem tegit firmátque extrinsecus patella,os quidem paruũ,rotũdum & cartilaginosum,ossi nulli consertũ, sed aliis quasi incumbans nexúmque vi tendonum atque membranarum,qui poples est à tergo. *Patella.* Tibiæ suræque partes infimæ non modicè vtrinque prominentes,& carne nudę malleoli sunt. Hæ talũ à lateribus ne excidat arctè comprehensum firmant, quem ex transuerso demersum attingere vix possis. *Malleoli.* *Talus.* Excipitur autem tibiæ fornicatũ extremum ea parte tali cui & astragalo nomen est,quæ sursum spectar,quæq; dimidiatæ propemodũ rotulæ formam refert,ob id τέτρωρος Græcis appellata, eáq; vt firma basi crùs sustentatur, pes verò ipse quoad licet per eius ossis quadrum flectitur & extenditur. *Calx.* Talo calx πτέρνα Græcè nominata ceu basis altera subiicitur, os totius pedis longè maximum & firmissimum,oblongum, omnino nec teres nec quadrarum, sed ex quadrato latescens & introrsus arcuatum. Monti pedis nuncupato quem ταρσόν & summam pedis *Pedis ossa.* plantam vocant, ossa quinque impacta sunt,inæquabilia:imæ verò plantæ (πεδίον Græci appellanr) totidem figura tereti & oblonga:digitos omnes explent ossa quatuordecim,singulos quidem præter pollicem terna,vt sit totius pedis structura ossiũ sex & viginti vt totius manus vno plurium. Inter digitorũ tum manus tum pedis articulos, ossa *Ossa tenuissima.* sita sunt σησαμοειδῆ, rotunda quidem & plerunque adeò exigua vt sensum omnem effugiant, quemadmodũ quæ in corde,in gutture,in linguæ radice, in aliísque nonnullis partibus haberi traduntur. In his iam omnem videor ossium descriptionem & numerum impleuisse.

De cartilaginibus, articulis, & vinculis. Cap. IIII.

Cartilagines in oßium extremis.

MVLTA sunt à nobis de cartilaginibus in ossium explicatione quadam consecutione proposita, adeò vt nunc cùm neque illarum vsui, neque propriæ substantiæ rationi tradendæ incumbimus, pauca de illis dicenda restent. Plurima ossium extrema cartilago cingit, nullus articulus non læuitate illa oblinitur, nullus expeditè obuolui circunducíque potest, neque neruis aut vinculis coniungi, nisi quædam materia intercedat. Præter eas autem aliæ quædam extant in costarum præsertim (quæ adulterinæ vocantur) extremis, vbi ossiũ, ex quibus prodierunt figuram retinent, dum inferiores mutuò colligatæ concurrant, superiores verò in suam quæque sedem ad os pectoris applicentur. Aliæ os ipsum ambiunt atque prehendunt, aliæ extrema nasi communiunt molliúntque, vti & malum punicum è sterno pendulum.

Cartilagines solæ & per se.

Aliud cartilaginum genus solitarium per se consistens, vixque vlli ossi impactum: in quo eæ numerantur, quæ in ciliis sunt oculorum (ταρσοὺς appellant) qui in auriculis, in faucibus, in epiglottide, in larynge, in aspera pulmonum arteria, in cordis basi omnes quidem non ossium, non motus, sed firmitudinis & solidi roboris gratia conditæ. In quod genus ea fortasse referri possit, quæ crassa densáque & perfossa medium genu articulum implet, de quibus rursum sigillatim suo loco verba faciemus.

Oßium connexio multiplex.

Iam verò ossium congressus & adhæsio duobus modis fit, altera per articulum, altera per coitum, illam ἄρθρωσιν, hanc σύμφυσιν Græci vocant. Per hanc quidem ossa quorum non est motus diuersus, quasi vnum atque idem sint inter se, nexu indissolubuli cohærent, idque vel inter se strictim conserta nullius corporis interpositu, vt cùm mollia & rara sunt veluti in sterno atque mento, vel medio quodam copore ceu visco agglutinata, quod aut cartilaginosum est, vt in pectine, aut neruo, aut carne plenum. Per articulum vinciuntur ossa mobiliter: quod si obscurior segniórque motus est vt in costis, in spina dorsi, & metacarpio, Græcis dicitur συνάρθρωσις, ceu firmior quidam articuli nexus. Huius generis futuram esse voluit Galenus & serratam compagẽ, qualis est in calua frequens, similiter dentium insitionem & commissuram, quæ nihilominus videri possint aptius in συμφύσεως genus conferri. Sin verò conspicuus est & facilis ossium motus, velut in cruribus, in brachiis, in manibus atque pedibus, διάρθρωσις est, quasi laxior articuli copulatio, licèt non omniũ par sit & eadem laxitas. Ex his promptum facileque sit ossium quæ numerauimus adhæsiones, ad suum quanque genus redigere.

Vinculum quid.

Nũc de vinculis. Non quicquid ossa colligat hoc statim nomine dignamur, sed id duntaxat neruosum prædurúmque corpus, sensus expers (nisi fortè obtusi) solidũ & exangue, quod à sũma ossis cartilagine in aduersi caput inseritur. Id nequaquam vna est vbique figura vel magnitudine, sed à loci conformatione & vsus necessitate variũ, rarò neruosum, at fere membranosum est id quod extrinsecus articulum cingit. Quæ in calua sunt ossium commissuræ, compage dentata cohærent, non vinculis, vt neque reliqua tum faciei tum capitis ossa.

Capitis & maxillæ vincula.

Verùm inferiorem maxillam ad aurium radices vicula connectunt vtrinque præualida. Caput & ceruicem firmant duo, ab imo ossis cui à lapide nomen est, ad primam dorsi vertebram, rursúmque duo ex eodem propè loco ad clauiũ extrema sterníque summa protensa: & quod à tergo ex occipite ad mediam inter ὠμοπλάτας sedem procurrit. Omnia hæc quidem ingentia, robusta, procera, teretéque figura.

Spinæ vincula.

Vniuersam autem spinam extrinsecus ambit vinculum vnicum, amplum, crassum, validum atque neruosum, è secunda colli vertebra in ossis sacri imum & coccygem desinens, omni fibrarum genere contextũ, & quasi in progressu complicatum, in medias vertebrarum sedes se coniicit, quò cartilagini immistum constantiori illas adhæsione nectat. At summam vertebram minora quædam eáque tenuia & laxa imo capiti illigant. Insunt & sua costarum capitibus, astricta illa quidem parúmque laxa: qualia propemodum & illarum extrema cartilaginosa deuinciunt. Lata scapularum ossa vertebris subditísque costis copulant membranę firmissimæ, & qui illis sũt interiecti musculi.

Commune vinculorum genus.

In illorum sinum qui summa est ceruice, humeri caput illigatur vinculo, quod instar solidæ membranæ è sinus supercilio ad humeri verticem pertinens, tũ caput ipsum, tum ceruicem in circuitu ambit atque firmat. Præter id tria numerantur quæ illi insident rotunda, duo tanquam nerui, tertiũ paulò his amplius. Humeri verò pars ima brachio adhæret eo vinculi genere, quod est omniũ articulorum commune,

nempe quod ab ossium extremis ortũ,illa extrinsecus circũligat,deuincit,& continet: membranosum id & validum, laxum tamen & flexibile quocunque velis, aliud illi opem confert minus latum, brachium continens,ne circumactum exiliat. Apud carpum ex communi illo genere vnum est,quod tum imum radium imo brachio, tũ verò vtrunque carpo nectit, omnia tamen laxè circunsepit. Id mox longius porrectum omnia insuper quæ in carpo & metacarpio ossa recẽsuimus copulat tegítque. Cæterum singuli digitorum articuli propriis ambiuntur colligantúrque vinculis, quorũ quæ extrema sunt vnguium,radices mittũt tanquam fruticentur. Iam verò coxendicum ossa coeunt in pube per cartilaginem, similíque copulatione ossi sacro ponè connectũtur. *Aliud vinculorum genus.* Amplo sinu & quasi acetabulo coxẽdicis caput femoris excipitur, illíque adhæret, tum communi illo vinculi genere, tum alio nouo intus recondito, quod è summo femoris capite in mediũ sinum figitur, rigidum id, rotundũ ac breue: vt neruus cartilaginosus censeri possit. His similia sunt in genu duo, alterum circumfusum: alterum intus ab ea parte natũ, qua summi in tibia sinus inter se committũtur, per cartilaginem perforatam traiectum, inter imi femoris nodos medium se conijcit. Aliis quoque duobus latera stipantur, quæ vt nerui quidam sunt cartilaginosi. Quatuor ad istorũ proportionem tibiæ partem imam pedi connectũt: præter quæ alia astant tria iisdem propè sedibus circũiecta. Pedis digitorúmq; articuli perinde vt in manu vinculis cohærescunt. Vn de omnis absoluta iam videtur vinculorũ explicatio. Vnicũ superest, quod à pectinis *Genitalis vinculum.* osse natum in penem contendit: rotundũ id & vnum ex omnibus concauũ, quódque à publico cæterorũ munere deficere videtur. Talis quidem est omnis vinculorum insertio, quæ quanto nexus robore vinciant & illigent tũ artus, tum ossa quæque corporis, dum hæc condeteremus, patefecit comes ille Sebastianus Francisci Galliarũ Delphini instructũ exercitum in Carolũ Imperatorem ducẽtis veneficus: quem Lugduni prępotentium quatuor equorũ in contrarias partes horam propè distrahentiũ nisus discerpere dilaceraréque non potuit, nedũ sua compage dissoluere, nisi cum districti gladij in articulorum nodos infixi adactiq; sunt. Nunc autem aliò nobis properandum.

De musculis & tendonibus. Cap. V.

Acertorum substantia quanquam non vt ossium simplex videtur, hîc tamen statuo de illis facere verba, quòd in partibus externis primas obtinent. Conditus est enim qui dicitur musculus neruorum fibris ad mo- *Musculi compositio.* tum tum accommodatis, his caro circuncreuit tanquam fulciens illarum robur atque cõfirmans: venæ & arteriæ conspersæ, illæ quidem ad alimẽti distributionem, hæ ad natiui caloris custodiam: omnia demum circunscriptè renuis membrana complectitur, musculúmque definit. Tres sunt illius in longitudine partes, *Tendonis* origo, medium, & exitus: quas solent quidã caput, ventrem & caudam appellare. Pla- *substantia.* nè neruosum est caput, venter omnibus quæ numeraui constat, extremus tendo contextis confusisque neruorum & vinculorum fibris cõcreuit, vt natura media donatus, durior & robustior ad motum fieret quàm neruus, at vinculo mollior & infirmior: hoc rursum sensus acumine superaret, ab illo verò plurimùm deficeret. Non omnis musculus tendonem habet, sed is duntaxat qui os moturus in summam illius cartilaginem, aut in vinculum se inserit. Figura quidem hic, vti & musculus, varia prędictus, prout loci ad quem pertinet conformatio ferebat. Quocirca non vnus idémque esse potest tũ musculorum tum tẽdonum numerus: sed cùm aliàs vnius musculi plura sint capita pluresque tẽdones, aliàs pluriũ vna sit origo vnicúsve tendo, singula seorsum ex propria cuiusque circumscriptione æstimare dinumeraréque liceat, hoc modo. Frontem vnus *Musculi frontibus.* musculus tegit latus & tenuis, à summo vertice ad supercilia & oculorũ radices diffusus, à quo nõ vt à cæteris eximas cutẽ, sed sic illi est innexus, vt sit amborũ motus vnus, qui supercilia sursum adducit euehítque. Palpebræ superioris (inferior enim perstat immutabilis) duo sunt lacerti: vnus ex maiore angulo qui propter nasum est, ad tarsi medium eiectus, cuius contractione palpebra attollitur: alter ex minori angulo eódem attingẽs, qui oculum claudit: vtrique enim ob tarsi firmitudinem palpebra tota cedit. In orbe oculi septem continẽtur, quatuor recti, quorum vis est mouere sursum, deorsum ad maiorem minorémque angulum: duo præterea obliquè positi illum circumferunt, *Musculi oculorum.*

septimus opticũ ex cerebro neruum obuoluit & quasi circũmunit & obuallat, ne qui tener & mollis est, vehementer cõcussus laxetur aut obteratur, oculúsque demum excidat: quod in illius quoq; paralysi solet accidere. Ex fibrarum quas emittit varietate, alij hunc duplicem, triplicem alij esse dixerunt, cùm tamen sit fibrarum quæ in eo sunt omnium idem vsus. Ad inferiorem maxillam excurrit latus musculus, qui supra os petrosum & tempora ambit, deinde contractior factus, sub os iugale se recondit, prolapsúsque longiùs non à fine instar cæterorum, sed à medio tendonem emittit magnũ & prævalidum, in summum maxillæ adactum: quo sursum illa adducitur, & os clauditur animalis. In tanta motus vi & impetu illi venit adiutor alius in ore delitescens, qui post maxillares dentes sursum in os capitis erigitur. Os autem aperit maxillámque diducit musculus ex tuberculo ponè radicem auriculę natus, deinde applicatus imę parti maxillæ adusque mentum: huius extrema carnosa sunt, pars media quæ amygdalas integit membranosa, verã tendonis speciem ostentat, huiusmodi figura & compositio cæterorum nulli concessa. Musculus circumducẽs maxillam μασσητὴρ, id est molitor dictus, quòd mandendo plurimùm valeat, trianguli speciem refert, cuius summũ ad tẽpus figitur: latus vnum ad iugalis offisimum, alterum ad inferiorem maxillam protenditur, tertium velut basis illa copulans per maxillę longitudinem excurrit. Vt autẽ necesse fuerat motũ eius multiplicem in mandendo & varium fieri, ita neruorum fibris diuersis omnísque generis hunc implicari cõtexíque par erat. Ex maxillę igitur lacertis maximus is est qui ad tempora peruenit, secundo loco masseter appellatus, tertio qui illam aperit, minimus adiutor. Ad labra vtrinque pertinent musculi duo, capitibus quidem conspicui, obscuri verò dum in cutem sparsi obliterantur: prodeunt quidem à malis & obliquè ferũtur, alter in superum, alter in inferum labrum. Quatuor hi officio concordes, labrorum motus octo possunt efficere, quatuor quidẽ rectos, sursum, deorsum, ad dextram, ad læuam: alios quatuor cùm vel plurimùm separantur disiunguntúrque labra, vel coëunt & alliduntur, vel inuertuntur, vel intrò adiguntur. Eandem quam illi originem sub temporibus habet exiguus musculus, illos aliquantũ comitatus, mox deinde obliquè in alas nasi deflectens, vtrinque vnus. His ergo musculis facies tota comprehenditur. In collo & ceruice complures sunt, qui caput vniuersum mouent. A tuberculo, cui nomen est à mamma, vtrinque ad clauiculam & sterni summum profertur vnus, tẽdonem illic magnum comitatus: hic caput & ceruicem deflectit non omnino rectè, sed aliquantulum obliquè, quẽ alij simplicem, alij triplicẽ statuere solent ex fibrarum varietate. Duo alij sub œsophago siti, ab osse capitis in primam & secundã colli vertebram inseritur, quorum est solum caput in priora flectere immota ceruice. Retrò autem octo sunt exigui, qui in ambitu ab osse capitis in primam & secũdam vertebram se figunt: ipsúmque articulum multo robore confirmant, vti & duo qui sub œsophago iam sunt descripti. Quatuor ex his recti sunt & in rectum motus agunt, duo obliqui, reliqui item duo obliqui, at situ aduerso. His alij insident octo ab occipitis osse per totam ceruicem eiecti, quorum duo summi ampliores sunt, vt reliquos possint cõtegere. Variis præditi sunt neruorum fibris, quæ omnes è septem colli vertebris dimanarunt: vnde aliis plures, aliis pauciores octo creduntur. Hi caput retrorsum flectunt, cum hoc autem ceruicis aliàs duas, aliàs tres, aliàs omnes vertebras. Lateribus colli vtrinque duo insunt magni atque validi, alter ex secũda vertebra in priora, alter ex prima retrorsum contendit, caput & ceruicem ad dextram læuámque conuersione modica flectunt. Horũ est igitur caput & ceruicem mouere, quos vna quidem ratio quatuor & viginti, alia octo & viginti dinumerat. Tres porrò cartilagines quæ in structura sunt laryngis musculi complures continent: quatuor enim primã secundæ nectunt, & huic illam adiungentes laryngis partem imam occludunt. Alij quatuor secundam tertiæ copulant: quorum contractu summa pars laringis aperitur. Duobus aliis prima tertiæ cohæret, quorum interest summam partem laryngis intercludere. Sunt & alij duo ad totius basin & radicem, qui istis veniunt adiutores. Præter istos laryngem alij octo circunstant, qui illum vicinis corporibus copulant, cúmque necessitas est, distendunt vel contrahunt. Quatuor hærent in faucibus, duo è pectore sursum ducti, fauces & gulam ad alimentum deducendum deorsum vellunt: duo reliqui sursum, quorum situs est aduersus. Os in radice linguæ, ὑοειδὴς dictum, nectũt, atque stabiliunt octo musculi, duo ex inferiore maxilla nati, duo sub mento, reliqui ex tuberculo, quod est ad aurium radices. Ad

Maxillæ musculi quatuor.

Labrorum musculi.

Ceruicis musc.

Laryngis musculi.

Linguæ musculi.

ces. Ad linguam illinc quoque duo protendunt per latera, duo ex ossis parte suprema per linguæ mediũ: inter vtrosque alij duo in longitudinem porriguntur ab ossis lateribus prognati. Similem propemodum productionem habent alij duo, quos edit inferior maxilla. Octo his musculis lingua quoquo versum flectitur, omnésq; naturales obit conuersiones. Præter quos nonus est coniugij expers, ab osse quod ὑοειδὲς Græci vocant *(Musculus linguam exerens.)* ductus qui linguam intrò contrahit atque reducit. Idem hic laxatus atque porrectus linguam exerit & foras expellit: quod cæterorum musculorum nulli datum est, vt motuum sit opifex cõtrariorum. Est enim simplex sua cuiusque actio, qua ad capitis sui & ad nerui originẽ adducitur. At cùm nullus neruus in linguæ extremũ extrinsecus inseratur, qui foras illã rapiat, probabilius est hanc eductionẽ illi musculo attribuere, quàm cum quibusdam fateri motum quendam voluntarium in nobis esse, cuius nullus musculus aut neruus sit author. Hactenus qui superãt clauiculas musculos coniũctè recensuimus: nunc reliquos separatim persequamur, qui alterutra parte corporis continentur. Pectori foris sparsi sunt musculi, qui ipsum attollentes ad animam ducendam sunt *(Pectoris musculi.)* vsui, è quibus à summis scapulis vnus ad primam costam pertinet: alter ad sextam, tres præter hos à collo in varias pectoris priores sedes profecti, id latiùs explicant. Est & alius parte posteriore ab imis partibus scapularum ortus, qui in tres veluti digitos discretus iniectúsque mediis costarum quà maximè curuantur, pectus vniuersum reuellit atque distendit. Subter hos autem iacent musculi inter costas positi vtrinque duo & viginti: in singulis nempe illarum interuallis duo, quorum interior attollens animæ inducendæ, exterior deprimens ac stringens remittendæ author est. Ex anatomicis ta- *(Μεσοπλεύριοι musculi)* men nonnulli vtrosque ad sui principium adducentes thoracem constringere prodiderunt. Quidam ex fibrarũ varietate quoque hos esse prodiderunt, vt sint inter costas omnes octo & octoginta. Aliorum quotundam musculorum vis est pectus deprimere & coarctare, quorum vnus per dorsum excurrens septem superiorum costarum radices fibris attingit, quem eo nomine pro septem plerique communerant. Alius per clauiculas ad cartilaginũ extrema penetrat, quoad musculum rectum abdominis contingat ac subeat. Horum contractio costarum extrema depellit atque stringit. Eorum *(Scapularum musculi.)* autem qui scapulam duntaxat mouent, magnus vnus est & amplus ex capitis osse secũ dum dorsum productus, alterque tenuis illũ semper comitatus scapulam sursum attrahit. Duo alij hanc retrò abducunt, quorum vnus ex colli, alter ex dorsi vertebris proficiscitur. Alius ex dorsi principio in ossis lati caput desinens, id ad colli latera cõuellit. Ad priora autem cõuertit graciles eodem insertus, sed ex occipitis osse natus. Sursum scapulã euehit, is quem mox dicemus humerum quoque subleuare. Deorsum verò trahit, qui ab interiore pectore emergens, in partes scapulæ imas disseminatur, ísque simul humerum deprimit. Hos musculos alij maiores integunt, quorũ tendones in hu- *(Humeri musculi.)* merum perlati, multiplicium eius motuum fiunt authores. Vnus mediocris ex mammarum sede in humeri caput se confert, ipsúmque ad pectus adducit. Alius ex summis partibus eodem porrectus quò humerus, ad thoracis superiora trahitur. Alius magnus ex toto pectore ortus mammæ figuram conformat, & ad interiorem mediámque humeri partem desinit. Geminus is est, cuius pars duntaxat inferior incitata humerum infrà depellit, superior altiùs erigit: ambæ intentę æquabiliter ad pectus adducunt. Sub istius parte inferna alius enascitur, quo humerus quoque deflectitur. Omnibus his imminet biceps musculus, cuius alterum caput ex interiore claue prorumpit, humerúmque tendit, & inclinat moderatè: alterum ex osse lato scapularũ deriuatum, eum similiter extendit, simúlque ad exteriora reflectit: ambobus autem æquè intentis is porrigitur in rectum, neque quoquam flectitur. Huic assidet alius è vertice lati ossis tractus, cuius est totum brachium attollere, sed quo alius inferior, id ad dorsi media æqualiter reflectit. Sequuntur alij duo musculi ex infimo lato osse profecti: alius deinde illis inferior, qui ad posteriora simul & inferiora deducit. Est demũ exiguus quidã sub ala, cuius ope humerus decem & tres, citra vllam inuersionem costis illiditur. Sunr itaque omnes ad hu- *(Musc. in humero qui brachiũ mouent.)* meri articulum decem & tres, qui in humeri os infixi id ipsum variè contorquent. Brachium (hoc & multi Latini vlnam vocant, vti Græci ὠλένην) quicunque mouent, humeri os vndique obuallant, quorum duo interiores illud inflectũt, vnus quidem maior ab interiore humeri sede in priorem radij regionem diffusus, alter minor à summo humero intrò conuersus ad vlnam, alteri obliquè insidet ad X. literæ similitudinẽ. Hi pariter

intenti cubitum omnino flectunt, at sursum aut deorsum conuertent, si alter altero magis intendatur. Duo externi sunt illis oppositi obliquam positionem nacti, quorum attractu cubitus prorsum extenditur. Quatuor autem vlnam circunferunt, qui ex humeri ima sede nati parte plurima in radium inferuntur, & illum obliquè positi omnes retorquent. Ex his duo qui radium in pronum conuertunt, in profundum demersi, qui verò illum ad supinum ducunt, extrà quidem positi sunt. In brachio musculi sunt duplices, alij carpum, alij digitos mouent. Ex his qui carpo mouendo sunt, duo hunc quidem intrò agunt, in interiore brachij regione siti: alter hinc ad paruum digitum, alter ad magnum porrectus. Duo alij eundem extendunt, & ab extera brachij parte tendones mittunt: hic quidem supra paruum digitum, hic verò suprà pollicem. Iidem quoque musculorum tendones, carpum tum pronum, tum supinum ferunt: veruntamen in pronum motum, natura insuper quintum musculum illis administrum dedit, qui ab exteriore brachio duplicem tendonem in medium carpum funderet, alterum indici, alterum infami digito incubantem. Eorum autem in brachio musculorum, qui digitis mouendis sunt, tres parte interiore sibi incumbunt, atque mediam regionem tenent. Omnium maximus & intimus est aliis substratus, qui ad quatuor digitos, tendones tanquam habenas emittit, quorum ope & beneficio primus & tertius vniuscuiusque articulus inflectitur. Alter illi innexus in secundos articulos fibras explicat. Tertius summus & cuti proximus, tendonem tenuem latúmque sub omnem cutem interiorem manus diffundit, vt promptior ea sit in omne opus, & sensu alacriore polleat. Qui digitos erigant, quatuor sunt in extera vlna, regione media: vnus quatuor digitos extendit, suum cuique tendonem impertitus. Sub hoc alter ad inferiorem brachij regionem declinans, digiti minimi & medici lateribus tendones iniicit. *Manuum musculi.* Suprà alij duo quorum hic in pollicem, ille in indicem & medium digitum fibris tendonum expanditur. Trium postremorum vis est, quinque digitos in transuersum atque pronum deducere. Manum summam musculi integunt septē, omnes interiore facie conspicui: ex his duo maximi, alter sub pollice, alter sub minimo digito, vbi palma altior est & editior. Hi quos diximus tendones iuuant, quorum est digitos ab aliis plurimùm deducere. Tertius medius inter pollicem & indicem constitutus, ad indicem illum adducit. Quatuor reliqui funiculis & tendonibus flectentibus ad digitorum radices cohærescunt, tenuésque fibras in digitos effundunt, per quas illos in supinum conuertant. Præter hos alij numerantur vndecim exigui sub palmæ lato tenuique tendone, è quibus duo ad primum cuiusque digiti articulum pertinent: *Dorsi externi musc.* trium reliquorum vnus ad primum pollicis, duo ad secundum. Per hos nexus firmantur & expeditiores fiunt ij motus, quos explicauimus. Dorsum vt non esse vnico conditum est, ita neque id vnicus vtrinque musculus à capite ad os sacrum excurrens mouere possit: sed cùm singulas seorsum vertebras flecti oporteret, à singulis earum interuallis (primùm si demis) singuli vtrinque músculi exierunt. *Interiores.* Illorum fibræ obliquè ducuntur, vt pariter inrentæ dorsum eiúsque vertebras erigerent, aliàs ad posteriora, aliàs ad latera quoquo versum inflecterent. Quocirca exteriores à tergo vtrinque numerantur tres & viginti. Interiores verò qui spinam in pronum & priora *Abdominis musc.* incuruant, vtrinque duo, vnus à capite ductus per colli pérque thoracis quinque superiores vertebras productus, œsophago comes assidet, alter lumbis insternitur, ab vltima thoracis vertebra pergens in os sacrum. Ventris inferioris abdomen musculi constituunt octo, duo quidem recti in longum proiecti, duo transuersi, quatuor obliqui. Sunt autem eo ordine contexti, vt à cute & adipe proximè duo sequātur ex obliquis, qui vtrinque à quarta & quinta costa nati, horúmq; musculis pectinatim implexi, per ventrem obliquè feruntur membranosa tenuitate, ac denique arctiori extremo ossi pectinis applicantur. Recti hos sequuntur à quinta aut sexta costa supra malum punicum directo tractu permeantes in pubem. His proximè subsunt reliqui duo obliqui, ex coxarum ossibus in aduersi lateris costas adulterinas euecti. Omnium infimi transuersi, *Genitalium musc.* vtrinque ab ilibus iuxta lumborum musculos externos orti, membranæ specie ventrē integunt, dum in oppositam regionem desinant. Viro testiculus vterque binis fulcitur ab imo ventre prodeuntibus musculis: fœminæ verò, quia restes intus gerit, vnico, vesicæ ceruicem músculus vnus ambit in orbem, cuius vis est exitum & quasi ostium occludere & vrinam continere: cùm autem fluere desierit, vehementer expellere ne quid

quid insideat reliquiarum. In pene quatuor sunt, duo ad latera, qui intenti porum amplificant atque dilatant ad seminis effusionem: duo suprà ex pectinis osse nati, penē arrigunt, impetúmque naturalē iuuant. Podicē quatuor omnino musculi cōplēt, vnus rotūdus in orbem ductus, cuius est podicem coangustare, hūc igitur σφιγκτῆρα dixere Græci. Alius podicem in transuersum finit, illúmque sed quàm superior laxius constringit: duo obliquè suprà rotundū vtrinque euadūt, per quos laxatus podex sursum reuellitur. Iam verò qui femur mouent à coxendicis osse profecti, ossi femoris impingūtur, quorū alij crus extendunt, alij sursum adducunt, alij circunducunt. Ex his qui extendūt, vnus totū coxendicis articulū tegit parte posteriore, qui triplici capite enascitur, desinit autem in duos tendones affixos pòst femoris capiti. Alter post illum ab externis partibus ossis ilium, in summam partem magni τροχαντῆρος immittitur, qui extendit, introque trahit caput femoris. Tertius post hunc ex eodem osse in trochantera magnum pertinet abditis partibus, qui modicè femur porrigit & cōuoluit. Idem præstat & quartus, ab osse sacro in trochanteris posteriora demissus. Quintus omnium qui in toto corpore sunt maximus, os femoris vniuersum ambit, & ad genu vsque cingit: cuius complures extant fibræ, aliæ posteriores à coxendice, aliæ ab osse pectinis deriuatæ: vtræque dum articulū intendunt, crus stabiliunt atque firmant. Aliæ his altiores femur intrò adducūt: omnium altissimæ aliæ id ipsum ad priora superioráque conuellunt. Qui verò femur inflectere solēt, minores sunt illis: vnus superior & rectus duobus capitibus exortus, ad parui trochanteris summa vnico tendone pertinens, alter illi proximè semper assidēs, sed humilior. Tertius ex osse pectinis parte priore excidens, obliquè femori circumtensus, qui sursum ducit intrò simul declinans. Quartus ex tuberculo ossis illū neruosā tenuitate in genu contendit, illius patellam conscendens: cuius est nō solùm femur inflectere, sed & crus omne sursum afferre. Aliud est præterea eorū musculorum genus, qui femur intrò mouent: in quo genere præter alios duos, quos enumerans iam dixi à pectine deriuari, vnicus est ab huius parte priore femori circuntensus, desinénsque in genu caput interius. Circumducūt autem id duo maximè, vnus ortus ab occultis, alter à summis partibus pectinis, qui coeunt ad coxendicem, illámque circūplicāt, in femoris demum posteriora apud magnum trochātera pertinent. Eundem motum, licèt infirmiùs, efficere valent quidam ex his, quos paulò antè recensebam. Femur integunt & obuallant ij, quorum tendones ad crus profecti mouent illud: sunt autē numero decem, tres maximi parte priore positi rectà ad genu progressi, vnus quidem ad patellam duntaxat, duo reliqui in vnum tendonem amplum desinentes, qui patellam continet illigátque subditis ossibus, hinc autem in crus deuolutus totum extendit trahítque sursum. Illis vtrinque astat vnus, hic quidem interior ex ossium pectinis commissura pergens in cruris latus: hic verò exterior ab extremis partibus coxendicis in alterum cruris latus concedit: horum obliqua est motio. Medium inter hos spatium à tergo implent alij tres ordine positi, quorum ad tibiam ductæ propagines, illam subducunt in suam quisque regionem. Nonus angustus & procerus ex ilium osse prodit, in poplitis eminentiorem partem ductus insertúsque tibiæ capiti, quam prorsum explicat. Decimus omnium minimus, qui in poplite situs genu inflectit. In crure musculi oriuntur, qui pedis tarsum pediúmque mouent. Tres prior pars continet, vnum tibiæ ossi impositum, ex quo tendo bipartibus exit, ad pedis pollicem vtrinque ductus. Alterum suræ circumuolutum, cuius tendo in minimi digiti radicem abit. Hi sunt qui æquè intenti pedem sursum mouent: altero verò actionem obeunte, motus in obliquum torquetur. Inter illos medius insistit alius minor, qui per mediam tibiam rectà ad quatuor fertur digitos, hósque contractus extendit. Huic vtrinque vnus assidet trifariam diuulsus. Quocirca tametsi præcipui três sunt, collatis tamen omnium propaginibus atque vsibus, sex aut septem rectiùs numerari possunt. Parte autem posteriore tres in magnum tendonem desinunt eum, qui ad calcem primùm pertinet, sed hinc demum excedēs in omnem plantæ cuticulā disseminatur, perinde vt qui in manus palma dicebatur. Quartus per profundum deductus, in eam regionem se profert, quę ante pollicem est. Quintus sub illis demersus ad calcem effunditur, qui deinde toti inferæ pedis regioni communicatur, maximè verò medio digito, & ei qui pollici est proximus. Sextus inter cruris ossa consertus, duplici tendone tanquam loro ad duos qui superant digitos profertur. Hi duo posteriores pedis articulos inflectunt. Præter hos tamen in eundū vsum alij

Musc. in coxa femur mouentes.

Musc. qui in femore positi tibiam mouent.

Musc. qui in tibia positi pedem mouent.

Pedis musculi.

ſunt in pede ſiti, quibus tria motus genera data ſunt. In pedio enim quod metacarpio manus proportione reſpondet, decē numerātur, è quibus ſingulis digitis bini per latera aſſident, qui pariter & æquè tenſi illos æqualiter flectant, inæquabiliter verò contracti illos intrò per obliquum ducant. In tarſo qui ad carpi proportionem eſt, conſiſtunt alij quatuor, quorum tendones in medios digitorum (præter pollicem) articulos deſinnnt, illic & alij duo viſuntur ad pollicem minimúmque inflectēdum proiecti. Pedis pars ſuperior decem gerit ad radices digitorum poſitos, qui bini per cuiuſque digiti latera affixi, illum poſſunt vel ſurſum æqualiter erigere, vel in alterutrum latus retorquere, prout varia fuerit illorum contentio.

Quis vſus partium interiorum, quarum beneficio viuimus & nutrimur, quæ illarum neceſſitas. Cap. VI.

QVAS ſuprà recenſuimus corporis partes, ſatis eſſe videretur ad omnes tum humanas, tum animales functiones obeundas, ſi in eis conſidere poſſet & contineri illa vis animi omnia ciens & agitans motibus ſuis: pulchrúmque foret ſi ex illis duntaxat & cerebro conſtans homo, ſentiret, moueretur, ac intelligeret, citra vllam viſcerum & inteſtinorum opem. At verò quoniam ſentiendi illa & mouendi facultas nequit ſine vitali conſiſtere, quæ vt corpus omne tranans temperatione caloris omnia conſeruat, ita principi alteri in cerebro poſitę tum ſuſtinendæ, tum functiones ſuas obituræ, ſpiritum ſuum velut materiam confert & impartit: idcirco cor velut principiū gignendi ſpiritus induci cōmodū erat, ab eóq; arterias produci, per quas ſpiritus in omne corpus diffūderetur: pulmonésque illi aſſidere, quorum eſſet mollitudo ad hauriendum ſpiritum aerémque aptiſſima; ipſum denique diaphragma & muſculos thoraci circumiici, per quos dilatari cōtrahíque poſſent. Porrò autem quoniam eorum & vniuerſi corporis ſubſtantia, tum ab inſito nobis calore, tum à circumfluo aëre aliiſque cauſis aſſiduè diſſipatur ac diffluit, neque diutiùs poteſt cōſiſtere, niſi idoneis alimentis reſarciatur detrimēti diſſolutioniſque iactura: maxima fuit alentium partium cōmoditas, earúmque corpori iniecta neceſſitas. Itaque interiorum corporis tres omnino factæ ſunt regiones, propriis quaſi ſepimentis obuallatæ: ſuprema in cerebro ſenſus rationiſque ſedes: media pectore comprehenſa ſpiritus ac vitæ domicilium, infima ſubter diaphragma & abdomen, naturæ altricúmque partiū officina. Ita enim immortalis Dei prouidentia haſce partes ſordibus inquinatas atq; fœdas, in locum imum velut in ſentinam corporis relegauit, procúlque amandauit: ne tetris nidoribus cor & cerebrum principū facultatum ſedes atque ſenſus ipſos contaminarēt conturbarēntque. Hic enim locus habetur veluti regiarum culina, in qua partes quædam tanquam coci alimenta inſtruunt, cæteriſque præparant, quarum ſunt miniſterio deſtinatæ. Inter illas princeps eſt iecur, cui ventriculus ſubminiſtrat cibū ex parte coctum: alij miniſtri complures illorum eluuiem culina excludunt, viæ tandem multiplices, per quas tum fiat eductio, tum purioris alimenti diſtributio. Oeſophagus enim à linguæ radicibus in ventriculum illapſus, quæcūque accepta ſunt illi ſuppeditat: cōcoquit autē hic parátque iecori: inteſtina genitas concoctione cibi reliquias deiiciūt; quicquid purius eſt iecori ſuggerunt venæ quæ dicuntur meſaraicæ, vt hoc rurſum altera coctione in ſanguine iecur cōuertat. Hinc orta genitáque ſuperuacanea in diuerſa rapiūtur. Lienis ſiquidem id deducit ſibíque iungit, quod in ſanguine velut fæx & limus ſubſidebat: fellis folliculus ſecretam bilem: renes dilutum humorem, quem demū in veſicam profundunt. In hæc autem opera vias ductas habent & directas, quæ in ſe ex iecore pertinent, ſibíque adhærent. Tot igitur taléſque partes, vti & eas quæ generis propagationi dicatæ ſunt & nuncupatę, par erat imo ventre comprehenſas teneri: quæ tametſi peculiarem ſibi actionem ſingulæ obtinent, hanc tamen ad communem referūt iecoris commoditatem & vſum. Iecur autem ad cordis, ambo ad cerebri neceſſitatem: omnia denique ad ſenſuum mobiliūmque partium geſtiones & opportunitates, vt videri poſſit eximius partium omnium concentus, & in vnam ſummámque animalem actionem concors omnium conſpiratio. Quinetiam partes illæ cùm minimè ſimplices ſint, ſed aliarum certo numero conſtent, propriáque ſubſtantia, magnitudine,

Cordis neceſſitas.

Partium nutrientium neceſſitas.

Partiū nutrientium vſus.

Partiū omnium cōſenſus.

Quæ in quaque parte ſpectentur.

dine, conformatione, situ, nexu atque consensu: his singulis quandam adhibent commoditatem toti, cuius gratia aut redditur illius actio concinnior, aut illæsa integráque conseruatur. Horum enim nihil temerè conditum est, sed cuiusque instrumẽti propria functione perspecta, nullo negocio quid illa conferant deprehendi poterit. Quoniam igitur non functiones vsúsque partium hoc loco, sed meram corporis historiam persequimur; hæc ad pleniorem partium dinumerationem præfati, sigillatim explanemus quam quæque corporis pars interior substantiam, quam particularum suarum compositionem, quam figuram & conformationem, quam magnitudinem, quem situm atque consensum ad actiones aptum obtinuerit.

De partibus interioribus infero ventre conclusis. Cap. VII.

VENTREM externa circumscriptio comprehendit & metitur, quæ ab ima mali punici parte, vtrinque per cartilaginosa costarũ extrema (hypochondria Græci vocant, nos præcordia) ad ilia & inguina, tandémque ad pubem porrigitur. Quod extrinsecus illum integit atque abdit, id vniuersum abdomen perhibemus, Græci ἐπιγάστριον, cute, adipe, musculis octo & peritonæo compactum. Omnes enim musculos quales suo loco diximus, succingit interior membrana peritonæos inde dicta, quòd à spina vtrinque emergẽs vmbilico prioribúsque ventris partibus, ipsi denique diaphragmati & pubi connexa, quæcunque venter inferior continet, tensa illa prensat atque circũsepit. Quanquã enim renuis, firmissima tamen multum roboris & virium habet, ne intestinorum pondus sustinens atque coërcẽs, diuulsa facilè disrumpatur: mollis simul illa, vt quodammodo laxari possit, dum venter quauis de causa turgescit. Duabus mẽbranis continetur, quæ ad posteriora cernuntur iuxta spinam conspicuè separatæ: parte autem ventris priore vsque adeò cohærentes & implicatæ, vt vna eadémque censeatur. In ventris autem detecta capacitate primum cõspicitur omentũ, quod Græci ἐπίπλοον dixere, quòd veluti innatet, summúmque intestinis insideat. Duabus id clauditur ex peritonæo natis membranulis, firmo adipe conspersis, quem venę & arteriæ exiles passim penetrãt. Prima illi origo iuxta spinam est sub diaphragmate, vnde surgens altero quasi extremo in ventriculi fundum desigitur, à quo mox delabitur vẽtrem imum contegens, hincque reflexum colo intestino committitur, quã id ventriculum cõtegit, vt sic duplicatum veram marsupij speciem exhibeat. Obtensum autem imo ventriculo & priori intestinorũ regioni, tãquam tegmentum quoddam, insitum in illis calorem tuetur ac fouet. Omento detracto desectóque in apertum proferuntur intestina, multis inuolucris ventriculo, huiúsque cõtinuata stomacho. Singularis enim in ventrem inferiorem communis patet per os ingressus, exitúsque communis per podicem, quæ quasi portæ duæ continuatione communis viæ consentiunt. Quandoquidem ab ore in ventriculum stomachus prolabitur, quem aliter Græci οἰσόφαγον, nos gulam appellamus: is velut intestinum quoddam procerus figura, per ceruicis interiora deuolutus, móxq; sub pulmones demersus in quinta dorsi vertebra cõsidit. Hinc paulùm exurgẽs mox vt se erexit, diaphragma penetrat, atque demum summo ventriculo à læua committitur. Vnde videri possit œsophagus ceu via quædam esculentis potulentísque deuorãdis ad vẽtriculum directa, hic autem velut commune receptaculum & prima concoctionis officina. In eum quippe vsum ampla huic intus est capacitas, simúlque figurę species rotunda & globosa, vt in se plurima concluderet & amplexaretur, at nihilominus ob ductuum & canalium insertionem in modicam longitudinem se diffundit. Positus est sub septo transuerso, & à malo punico initium ducit medio corporis spatio, nisi quòd leuiter in sinistram deflectit: huc enim maximè superior eius pars contorquetur, inferior autem magis in dextram. Posterior pars vniuersa spinæ insidet, cum qua ad primam lumborum vertebram cohærescit: os verò quod veteres cor appellare consueuerunt, non illi, sed diaphragmati veluti pendens & sublatum affigitur. Neque verò illis dũtaxat, sed omnibus denique circumsedentibus partibus nexu atque cõsensu iũctus est iocineri, lieni, intestinis, cordi & cerebro, idque membranarum, venarum, arteriarum, aut neruorum cõmunione & interiectu. Ab ima eius parte qua ad dextram sub iocineris fibras in profundũ se abstrusit & abdidit, exitus est ad intestina, πυλωρὸς dictus, quòd prolabentia è ventriculo alimenta

Marginal notes: Peritonæũ. — Omentum. — Stomachus seu gula. — Vẽtriculus. — Figura. — Situs. — Consensus. — Pylorus.

tanquam ianitor cohibeat. Hunc autem parte superiore arctiorē natura condidit, quòd dura nec planè contrita famelici plerunque demittimus: at è ventriculo nihil excidit, nihil elabitur quod non exquisitè (siquidem id potuit) perfractum sit & comminutum. Duo intus glandulosa tubercula συλωρῷ assistunt, quæ dum applicant sese propiúsque admouent, viam exitúmque claudunt, reserant verò dum relaxata se abducunt atque
Intestina. diuellunt, non nutu quidem & arbitrio nostro, sed naturali duntaxat impulsione. Hinc
Vsus. exordium capiunt intestina flexuosis gyris circumiectúque longissima, extremo continuata podici. Exportandis purgandísque fæcibus cōdita quidem sunt: at tantam tótq; gyris implicitam circunductionem natura ad absolutæ distributionis munus accōmodauit, ne alimentum confestim elabens, gulæ insaturabilique abdomini nos subiugaret, & ne sordido deiiciendi crebriùs ministerio indignæ hominis dignitate seruituti nos māciparet. Itaque in tantā viæ longitudine vix vlla potest alimenti portio foras elabi, quæ non antè cuipiam sugentium venarū ori se applicuerit, vt inde quicquid vtile
Numerus. est & alēdo corpori idoneum, rapiatur in iecur. Omnium porrò intestinorum vnus est continuúsque ductus, vnus & idem vsus, vt proinde vnum videri possint, nisi figura, magnitudo, substantia, sitúsque ea disiungeret: quamobrē senario sunt numero veteribus comprehensa. Quod protinus ab ima ventriculi parte enascitur omnium arctissimum,
Ecphysis seu δωδέκα δάκτυλον. ἔκφυσις id est exortus dicitur, duodecim digitos longum, nullis intortum anfractibus, rectà sub iecur & venam portam se recondit. Proximum illi ieiunum, inde nomen habēs
Ieiunum. quòd inane perpetuò videtur: nulla enim cunctatione extrudit quæcunque accepit, affluentis in se bilis acrimonia lacessitū. Id modicè inuolutū ad spinā ex dextris retor-
Ileon. quetur, longius quàm duodemum & laxius. Tertium εἰλεὸν, quod ilibus nomen dedit, tenue quidem & exile, sed tamē maximum ex omnibus & longissimum, in orbes plurimos atque anfrastus actum indéque nomē sortitum, quasi flexuosum mulrisq; gyris conuolutum, quod subter vmbilicū ad ilia & coxas vtrinque positū eminētiores totius ventris regiones occupat, è quo plurima fit alimenti in iecur distributio. Quarum est
Cæcum. cæcum, à quo alui fæces speciem primū & nomen habent: ab alimentis siquidem dum per tenuia intestina ferebantur, sucta est & allecta purior vtiliórq; substantia, reliquiæ verò superuacuę sunt fęces: quod nomen tū primū his inditur, cùm ad hoc intestinum peruenerint. Cęcum idcirco dixêre, quòd egressui introitum aduersum non acceperit, sed hos vicinos adeò vt plerunque in vnum coire videatur: figura enim paruum aliquē oblongúmque ventrem repræsentans, reni dextro secundum coxā insidet. Hinc sequi-
Colum. tur κῶλον, quod per iecoris caua primùm obrepit, vbi folliculū bilis attingens illiq; nonnunquam annexum, amarorem colorémque luteum contraxit: inde paulùm exurgens ventriculi fundo insternitur: hinc ad sinistrum hypochondrium contendens, lieni accumbit: mox in posteriora demergitur cohęrétque reni sinistro, à quo demum laxius apud coxam sinistram eminet. Sextum inde postremúmque in os sacrū deuoluitur, rectá
Rectum. que pergit in podicem: vnde rectum appellatur intestinū, plerisque aluus. Vnum colon præter cætera plurimis quasi cellulis discretū extumescit, nisi qua parte sinistro reni assidet: hîc enim læue cōspicitur, & multo angustius se ipso factū: quod vt in coxā sinistrā sese extulit, à recto intestino angustia quadā velut strictim premente vinculo facta, perspicuè disiungitur. In colo fæces diutiùs cōmoratę, vel potiùs ex viæ anfractibus hærentes, effigie sua conformantur: deinde verò elapsæ, in aluo capaciore, quemadmodum vrina in vesica, tantisper retinentur, dum laxato musculo qui podicem ambit atque intercludit, illas iubemur extrudere. His paucis liceat gulæ, vētriculi, & intestinorū vsum,
Compositio. figuram, magnitudinem, atque situm deprehendere: compositionem verò seu partium numerum & substantiam, ita in singulis inuestigemus. Gulam, ventriculum, intestináq; omnia duplex tunica cingit atque componit: quarū interior nerui & membranæ, externa carnis potiùs est æmula. Illius fibræ è ventriculo in rectum, & longitudinē porrectæ, ad ipsam quoque gulam pertinent, vt ventriculo gulæ, totíque ori interior tunica communis censeri possit. Externa tum ventriculi tū gulæ in transuersum fila producit, sed ea in ventriculo corporea magis atque carnosa, in gula mēbranosa & neruosa. Medio inter eas tunicas spacio vnus ventriculus inspersa gerit variè intexta fila, quæ in obliquū effusa ipsi gulæ omnino desunt. Cæterùm vtraq; in intestinis villos suos profert transuersos & in orbem actos, reliquorum autem illic prorsum nullus inest. Si qua insuper videtur extima tunica has extrinsecus obducere & ambire, quæ subditos eósq; trāsuersos

uersos villos simul committat, ea sanè non propriæ harū substantiæ, sed peritonæo accepta referri debet, è quo reliqua quoque viscera ambientes tunicas cōmuniter acceperunt. Hinc colligendum videtur, gulam in ventriculi partibus numerandam esse, intestina verò minimè: sed hæc ventriculo connecti, nequaquā ab eo nasci & exoriri. Superiora intestina quæ tria esse prodidimus, prorsus sunt membranosa; inferiorū tunica interior multa carne prædita est, quam insuper adeps intus oblinit copiosus, vt eius beneficio ocyùs in procliue, quasi per lubricum, præcipitentur aluū reiectanea. Hic autē omnium intestinorū cùm sit communis, in crassis tamen quàm tenuibus inest multò densior atque cumulatior. Intestinorum omnium cōmunis est per μεσεντέριον, quod & μεσάραιον dicitur, copulatio, quo velut proprio vinculo lumborum illa vertebris annectūtur. *Mesenterium.* Ex his enim mesenterium primam originem duxisse videri potest, eisque per lumborū & ossis sacri longitudinem adusque podicis extremū cohærere: ibi enim acceptis à peritonæo membranarum productionibus sese mox latiùs explicat, vt demum crebris flexuosisque marginibus quasi implicata intestina adhærescant. Semper autē geminę excurrūt membranarum productiones, dúmque ad deuincienda intestina progressæ mesenterium componunt, tutò inter eas confertæ sunt venæ frequentes, ab intestinis tanquam viæ in portas iocineris directæ, quas proinde mesaræas & mesaraicas appellant. Intexuntur his & arteriæ cōplures ab Aortæ trunco qui lumbis accubat, ad intestina diffusæ. Sparguntur illuc quoque multi neruorum quasi surculi, quos sexta cerebri cōiugatio promittit. Media inter vasa, neruósq; spacia adeps occupat atq; implet: in hunc ad vasorum diremptus & diductiones, adenes, id est glandulæ insistunt; quæ tum fissiones illas diuelli non sinant, tū intestina suo madore proluant. Itaque si à mesenterio vasa, neruos, & membranas demes, adipe glādulísque reliquū omne refertū cōspicaberis. Supra mesaræon primis lumborum vertebris insidet caro πάγκρεας appellata: plurimis *Pancreas.* scatet ea glandulis, quibus & sua mole venarum, arteriarum, neruorúmque tenues illic ramos sustentet ac fulciat. Diffunditur enim à septo trāsuerso deorsum ad renes: vtrinque autem ad iocineris lienísque sedes. Duodenum intestinū atque ei per transuersum innixam venam portam, huiúsque riuulos in ventriculum & lienem traiectos, tum denique arteriarum ductus & tubos neruorúmque tenuitates, quotquot illic sunt, amplexu illa firmo cōprehendit. *Iecur.* De his hactenus, nūc de iocinere cæterisque visceribus. Viæ ab intestinis ad iecur ductæ ac directæ, venę illæ quidē sunt mesaraicæ, quę illuc è vētre alimentum deuehunt. Id enim primam & principem statuimus nutriendi officinam, quòd ingenita sibi facultate sanguinē efficiat proferátq;: est enim ipsa illius actio Græcis αἱμάτωσις. Magnū id datum hominibus, præsertim helluonibus abdomini suo natis, subter quidem concauum, suprà & extrinsecus prominēs, ferè in fibras quinque (Græci λοβοὺς appellant) dissectum: quamuis conspectum à nobis est (nec rarò) solidum nullísque fibris diuisum. Dextram corporis regionē sub septo trāsuerso obsidet, ab eo digiti latitudine disiūctū, ne fortè obesset illi quasi flabello præcordia ventilāti. Insidet autem leniter ventriculo, omnémq; illius editiorē partem nō modò dextrā, verumetiam priorem fibris suis amplexatur. Ex septo trāsuerso ex dextris precordiis atq; ex spina id pendet ac nititur, quibus atque ventriculo per medias mēbranas & venam cauam adhærescit. Vix denique pars vlla corporis habetur, quacum illi per venas aut arterias nō intercedat cōmunio. Membrana integitur tenuissima, in qua exilis neruus sensu preditus è sexta cerebri coniugatione excidens absumitur: multis arteriis, sed quàmplurimis venis, vt quarum initium est & origo, conspergitur, quas illius caro (παρέγχυμα Græci vocant) stabilit atque firmat, propria quidem visceris substantia atque moles, primúsq; αἱματώσεως effector & author. Similitudinem autem gerit speciémque sanguinis ardore tosti, exhaustóque vapore aridi atque concreti. Ex iocineris porrò maiore sæpius fibra *Cystis fellis.* bilis folliculus parte caua resimáque propendet, vesicula quidem ex simplici tunica cōstans, omni staminum genere intexta, expurgatæ è iecore bilis flauæ receptaculum. Duo enim bili ferendę ductus in illam pertinent, alter ex eo loco vbi vena porta iecur subit, quo bilem in se allicit: alter ad duodeni terminum ieiuniq; initiū, aliàs autem in ventriculi fūdum proiectus, quò bilis exuperantia exigitur atque expellitur. Hac enim solent intestina ad fæcum deiectionem quasi adhibito stimulo acui & irritari, ipsæ autem fæces subflauo colore infici. Hanc vesiculam nonnūquam deprehendimus subnigris calculis iisque duris ac solidis cōfertam. Lienis parte sinistra sub precordiis ex ad- *Splen.*

uerso iocineris positus est, viamque veluti porum quendam ex illius cauo suscipit, qua crassam lutulentamque succorum eluuiem, & humores melancholicos prolectet & in se recondat. Figura est oblonga & propemodum tetragona, aliàs rotunda linguę bubulæ speciem offert: quà ventriculum cingit concauus, extrinsecus intumescens. Non vna omnibus magnitudo, vt neque color vnus, sed facilè commutabilis ex naturarum varietate. Turgescit enim hoc viscus humorũ appulsu, quos laxa raritate cõbibit. Perexiguum simiæ ac propè nullum: visum est aliquando mole sua & magnitudine iecur superare: quod adhibitorum medicorum sententia existimatum est iecori ad sanguinis confectionem opitulari. Conditus est sub costas adulterinas, in longum ventriculo incumbit, cui sicut & omento connexus adhærescit: appensus autem est conuexa parte non è septo, vt iecur, sed è peritonæo gracilibus membranis, à quo tunica etiam hunc extrinsecus integens & obuelans emergit, quam exilis neruus permeat tractabilium qualitatum index & æstimator. Venæ intrò se inferunt, per quas ex iecoris cauo succus ater quasi haustus allicitur: arterię insuper plurimę & eę amplę, ab aorta mox vt è septo transuerso excidit acceptæ, quarum spiritu & calore raptam melancholiã attenuat, & in vtile accommodatúmque sibi alimentum conuertit: eo enim enutritur tenui, nigro tamen & squalido. Quod à nutritione reliquum fecit, crassum quidem & vinaceę fęcis æmulum, in os ventriculi per venæ suæ extremum eódem pertinens desinensque profundit. His vasis diffusum circumiicitur lienis corpus, nõ id quidem caro simplex, sed

Renes. παρέγχυμα rarum, molle, fungosum & solutum, excipiendis fæcibus destinatum. Ad renes & vesicam ipsa nos rerum series iam accersit. In lumborum vertebris ingens illa vena caua cõsidit, quæ à iocineris conuexo illuc prolapsa, mox deinde in femora & in omnes quæ subiectæ sunt partes velut in ramos sparsa diffunditur. Huic vtrinque accũbunt renes alliciendo è sanguine sero (ὖρον Græci vocant, nos vrinam) accommodati. Positi sunt enim paulò infra iecur, è quo id maximè deducunt, ac dexter læuo ferè altior est, quanquam aliquando is depressior comperitur. Incubant ambo musculis dorsi interioribus, quos ψόας Græci dicunt, inanibus iis subiecti partibus, quæ inter costarum extrema & os coxæ interiectæ sunt, κενεῶνες propterea Græcis appellatæ. Inhærent autẽ illis vincti tunica è peritonæo ducta, quæ eos ipsos velat & contegit, sensum simul illis quendam obtusum impertita. Geminos quidem illos natura condidit, ne vno præpedito aut obturato, eius humoris cessaret profusio qui longè copiosissimus est in nobis. Visus est cui secundum naturam vnicus esset, sed qui quod numero diminutum fuerat, mira magnitudinis mole exæquaret cõpensaretque: gemini autẽ cùm habentur, minores eos esse optima ratio est. Quà venam cauam spectant sinuati sunt: extrinsecus ad ilia gibberi oblongi, & quasi in retusæ lineæ speciem curuati. Ne autẽ immodica laxitate exceptam vrinam sinerent fusius elabi, cõpacta densáque substãtia firmati sunt, quam multus circumcirca concretus adeps inuoluit. Sua vtrique vena (emulgẽtem recentiores dixere) è proximis venæ cauæ sedibus deriuatur, in resimam partem inserta. Similis est arteriarum ex maiore quæ lumbis est annexa propagatio: & vtrarúmque vasorum tenuiores rami, in renum substantiam dispersi oblitescunt. In medio concauus est sinus propria membrana succinctus, quæ propriè incerniculum est percolandæ vrinæ: non enim cum multis existimandum est id in rene sinum medium dirimere, sed quem renes diluriorem sanguinem per venas emulgentes quasi suxerunt, in suam deinde substantiam recondunt vice alimenti: hinc quod planè aquam aut serum refert, in

Vrinæ ductus. intimam capacitatem per incerniculi membranam colatum excidit, móxque per οὐρητῆρας profunditur in vesicam. Sic enim appellant Græci ductus & vias vrinæ, qui ex reducta parte emergunt, & deorsum ad vesicam contendunt. Proceri ij quidem & valentes, qui tametsi simplici tunica vt venæ præditi sunt (hinc plerisque venæ albæ nuncupantur) nihil tamen his cum emulgentibus communionis intercedit, nec vlla societate copulantur: sed vesicæ prorsus sunt assimiles, cuius propriam substantiam planè referunt. Protenduntur autem à renibus in coxarum regiones, vnde mox in vesicæ latera retorquentur, eáque subeunt, non quidem directò, sed obliquè: membranam enim sindunt, in quam (quasi ea duplex esset) sese medios insinuant, ne si directus pateret ingressus,

Vesica. qui in vesicę capacitatem inciderat humor, retrò compelli regerique facilè posset. Itaque vrinę receptaculum est vesica, vbi tanquam in lagunculа quadam ea asseruatur, dũ ratio & arbitrium iubeat extrudere. Globosa illa quidem, quò fieret humoris capacior,

B

sub os

sub os pectinis in coxarum antrum deiecta recuditur, recto intestino innixa affixáque. Hæret autem illi ipsíque coxarum ossi membranarum interiectu, quas peritonæum ex promit ex eóque genere tunica illam extrà circũsepit, quam suprà monuimus omniũ esse viscerum communem. Propria enim vesicæ substantia simplex est membrana, sed quæ triplici staminum genere contexitur. In hanc venæ complures tendunt, per quas alimentum capessit: similiter & arteriæ tenues quæ illuc vitæ spiritus effundant. Conspicuus est & canalis vietus iam totus & emeritus οὐραχὸς Græcè dictus, è fundi tumentiore parte in vmbilicum surrectus: hoc olim dum vtero gestaretur infans, necdum pudendo meieret, vrina è vesicæ capacitate in vmbilicũ confertim redundabat. Ceruix qua vrinam reddimus particeps est carnis, vt pote musculo cincta quem suprà σφιγκτῆρα diximus appellari, cuius est exitum intercludere, ne nolentibus nobis effluat vrina. Fœminæ breuis est ceruix, mari productior, vt quæ in extremum vsque penem porrigitur. Sequuntur nunc testes δίδυμοι Græcis dicti, quos inter prima gignendi instrumẽta commemorant: quia in eis facultas insit σπερματικὴ, id est seminalis. Substantia ij quidẽ molles & quam apte glandulę assimilaueris, & in qua vis illa potissimùm cõsidet. Albi sunt ij, figura oblongi, rotũdi, & cauernosi: maribus extant atq; eminent proprio inuolucro conclusi pendere ab inguinibus, huic scroto nomen est, Gręcis ὄσχεον appellatur. Ductus tanquam tubi in hos pertinent (quidam vasa seminaria dixerunt) quorum planè dissimilis est exortus: dexter enim ex vena caua emergit paulùm sub rene, læuus autem è vena sinistra emulgente. Ab ortu lento longóque anfractu concedunt in ilia, geminis fulti tunicis: neque vt vrinæ ductus lumbis innituntur & adhærẽt, quippe qui extra peritonæum supra os pectinis sint emersuri. Sua vtrique comes est arteria, quæ simili atque vas ipsum tum ortu, tum productione fertur, vt dextra ab arteria maiore statim erumpat, sinistra ab emulgente arteria. Assistunt illis & exiles neruorum propagines è sexta ea cerebri coniugatione, quæ per septum transuersum infrà procurrit. Hæc itaque vasa mox ab origine sensim ad latera deflectunt, tum dein sustolluntur ad ilia & supra pectinem, in scrotum denique elabũtur per inguina, gemina peritonæi tunica nusquam non obuallata. Hæc plerũque videas ad mediam vsque productionem puro syncerόque conferta sanguine rubere, adeò vt venas esse iudices: vbi verò longiùs fuerũt progressa, albescit quicquid in eis concluditur, quasi rudimentum futuri seminis. Testium illa corpus intrò nõ subeunt, sed tenero id circumuectu amplectuntur super epididymida. Est autem ἐπιδιδυμὶς induuctum mollius, quod testiculo propter caput incumbens mediam inter illum & vas seminariũ sedem occupat. Ab eo quem dixi circumuectu, mox vasa ad os pectinis resiliunt atque reflectuntur, hincq; quasi præcipitata in decliue coxarũ spatium aguntur, dum ceruici vesicę vtrinque astent. Hanc deinũ comitantur adusque penis radicem, vbi in vnum eundemq; canalem confluunt, qui ab vrinæ ductu diuersus est: sed & hi quoq; ambo dum pudendi mediũ attigerint, eòdem concurrunt, vt tandem extremo pene vnicus cernatur. Vasa hæc per quæ semen è testibus foras iaculamur, quanquã appellaris seminariis continuata sunt, nomen tamen commutarũt, dicuntúrque Græcis παραστάται, nobis quasi astites. Duplices itaque ductus testibus, vni latores, iaculatores alteri. Sed quò fit omnis horũ progressio maioribus quasi theatris ante omnium oculos proposita & aperta, de eis & peritonæo nõ alienum fuerit pauca rursus admonere, quę à veteribus pretermissa sæpe dissectionibus indicaui. Peritonęum vniuersũ duplex est, cuius vna tunica venę cauæ, arteriæ maiori, renibúsque substernitur: altera superior hæc contegit omnia, vt vndique cincta suas quoq; productiones omnes, geminas inter tunicas tutissimè mittant profundántque. Itaque exterior peritonæi tunica quam dixi renibus substerni, cùm ad os pubis iã propriùs accessit, in sese quasi reducta coactáque, velut canalem quendam efficit laxiorem, quò permeant ductus latores seminarij, remeántque iaculatores parastatæ. Hinc deuoluitur in scrotum, vbi laxiùs se explicans, omnia illius interiora sublinit succingitque. Alteram peritonæi tunicã huic continuatam diceres parte ventris priore, adeò ei firmè adhæret. Diuellitur autem atque distrahitur iuxta os pectinis, hoc enim ipsum eã nõ conscendit, sed ventris coercita finibus, illius dũtaxat interiora complectitur & ambit. Ex quo intelligi potest nusquam perforari peritonæum, vt quodam veluti foramine ductus seminarij in scrotũ illabantur, quæ tamen Galeni reliquorúmque omniũ est assertio: sed in omni enterocele atque epiplocele, tunicã interiorẽ necessariò dif-

Testes.

Vasa seminaria.

Parastatæ.

De peritonæo obseruatio.

rumpi, extetnam verò duntaxat laxari. Sed iã ad orationis cõtextum me refero, gignẽdi partes quales in fœmina sint, enarraturus. Alterum instrumẽtum & tanquam nostræ *Vterus.* procreationis hortus est vterus, qui propria legitimáque actione semen excipit, concipit, & fouet, eousque dum fœtus absolutus cõsummatúsque sit. Virginibus quidem admodum exiguus: mulieribus etsi vterum gestauerunt, nisi vbi grauidæ sunt, non multò maior quàm vt manu comprehendatur. Simplici tunica is continetur: sed ea crassa dẽsáque & carnosa, quæ omni valentiũ staminum genere intexta, latè cùm necessitas est possit explicari. Figura illi rotunda, nisi quòd ad ceruicem paulò sit lõgior, pyro maiusculo similis. Positus est in coxarum capacitate, quæ mulieribus quàm viris est amplior, quippe quæ infimo loco & quàm proximè os sacrum, claudere cõplectíque debuit rectum intestinũ: super hoc verò vterum huícque insidẽtem vesicam, quæ os pectinis iam attingit. Astringitur itaque nectitúrque vterus vesicæ, atq; recto intestino tenuibus ex peritonæo ductis appendiculis: similitérque coxarũ ossibus validis, sed tamen laxis vinculis, quæ ad illius cornua pertingunt. Sic enim appellarunt ingẽtes processus, qui curuatis inflexísque cornibus assimiles, vtrinque ab vteri introitu sursum ad ilia coxarúmque ossa incuruati retorquẽtur. *Testes.* Horũ in extremis fixi hærent mulieris testiculi, cõpressiores, minores, molliores & humidiores quàm maribus: vasis seminariis circũfunduntur, ab eísque cinguntur, quorum eadẽ atque in maribus est origo. Cõsidunt tamen in lumborum musculis, nec extra peritonæi capacitatẽ excedunt, cùm nec ipsi testes extrà sint. Quocirca breuis illis est via, at non directa, sed pluribus gyris anfractibúsque flexuosa quàm maribus, vt viæ breuitas flexuũ multitudine cõpensaretur. A testibus per cornua iter est in vteri interiorẽ sinum, per quod acriter contẽdit Galenus semen eôdẽ intrudi & inferri. At qui nostra memoria viri celebres habiti sunt, alij vetustissimũ Herophilũ sequuti, è testium inuolucro iter esse cẽsuerunt in neruosam vteri ceruicẽ, iuxta illius os interius: alij è testibus tum in ceruicẽ, tũ in capacitatẽ vteri vias duci volũt, quorum ego sentẽtiæ subscribo. Venę arteriæque plurimæ sparsæ diffunduntur in vteri corpus, quarum ortus ab iis tum venę, tum maioris arteriæ ramis trahitur, qui vtrinq; ad coxas & crura cõtendunt. Ab eis itaque alij riuuli in corpus vteri ad nutritionẽ obliterantur, alij patẽte ostio exitúque in vteri sinus desinũt. Hæc acetabula dicimus, Græci κοτυληδόνας, per quæ tum menstruus sanguis statis tẽporibus emanat, tum in prægnantibus alimentum fœtui confertur: reliquo tẽpore cõniuent: maximè autẽ in angustum deducũtur iis, quæ è vita excesserunt, vt nequaquã illa sensus internoscat. Quidam ex memoratis illis riuulis in extremã proferuntur vteri ceruicẽ, per quos menstruum vir- *Vteri sinus.* ginibus aliquãrum erumpit. Dissectus in lõgum vterus duos sinus promit dextrum ac sinistrum, nullo septo discretos, inanes & admodum leues, angustos adeò vt fabã maiusculam vix capiant. Cõmunis est ab iis via in ós vteri, quod est arctissimum, eíque glandi simile, quæ in extremo est masculi genitalis. Ceruix id sequitur partim lacertis, partim membranis & neuis condita, ea longitudine vt foras in obscœnas mulieris partes desinat. Substernitur hæc ceruici vesicæ, eíque per cõmunem musculum penitus implicatur. Itaq; fœminis tria extant foramina, supremum vesicæ perãgustum, medium vuluæ, podicis infimum. Vteri ceruicẽ medio circiter progressu plerique tradunt in virginibus exili mẽbrana dirimi venulis cõspersa, quæ primo cõcubitu profuso sanguine disrumpi solet, vnde ὑμὴν & ὑμένειον Græcis appellatur: at potiùs censeo ceruicis latera nõdum venerem expertis, duntaxat quasi cõglutinata cõniuere, quæ prímus concubitus magna ex parte diuellit. Extrà in obscœnis vuluæ est ostiũ cartilaginosum, rugosis cuticulis implicatũ, quæ arcẽt ne aura frigidior intrò subeat: in cuius rimæ medio interiacet musculosa carũcula, quæ νύμφη Græcis & κλειτορὶς appellatur virilis penis præputio assimilanda. Quæcunque circa fœtum solẽt in vtero nasci, cùm illius conformationẽ scrutabimur, cumulatè sumus tradituri. Quocirca satis videor omnem vẽtris inferioris descriptionem impleuisse.

De partibus vitalibus, Cap. VIII.

MEDIVS in corpore venter cordi ac vitæ destinatus est, vtpote cuius domicilium & sedes habetur: nam cordis gratia pulmones tanquam stragula creati sunt, qui illius feruorem frigidiore hausto spiritu temperent. Circumscribitur hic venter suprà iugulis seu clauibus, infrà diaphragmate,

circumcirca dorso, costis atque pectore. Etenim διάφραγμα, quod nos cingulum & septum transuersum appellamus, *Diaphragma.* præterquam quòd inspirationis primum est instrumentum, alui'que fæcibus exturbandis opitulatur, cordis quoque regionem ab infimo ventre & intestinis tanquam paries interiectus dirimit. Id verè simplex est musculus, ísque rotundus, cuius summum caput in costarũ extremis statuitur, vbi multæ carnis est particeps: desinit autem in medium quod mẽbranosum est & tendoni finitimum. Annexũ id malo punico, circumductúmque per breuium costarum (νόθαι Græcis appellantur) extrema, retrorsum simúlque deorsum obliquè contorquetur ad duodecimã dorsi vertebram. Tres insignes canales id traiiciunt, gula, arteria maior, & vena caua. Alitur viúitque venis & arteriis è proximo susceptis, partéque media exiles neruos admittit, de quibus posthac plenius verba fient. Id vtrinque valens tegit membrana, subter quidẽ peritonæos, super ea quæ costas succingit. *Membrana costas succingens.* Hæc enim est quæ omnem thoracis capacitatem intus oblinit obducítque, inter quam & costas congestus humor pleuritidem cõmittit. Ea igitur primum è dorsi spina per costas vtrinque subtensã, diaphragma quoq; vniuersum integit, sublatáque in os pectoris medium, laterum concursu duplex facta, mox in dorsi spinam (pulmones medios diducens) rectà dilabitur. Ita que omnem pectoris capacitatem dirimit duplex hæc membrana, quam interseptũ possis appellare, aut (si Festi verbum placet) dissepimentum: cuius beneficio si alter sinus incommodum acceperit, alter saluus & incolumis seruari possit. Hæc ipsa venas maiores, arterias & neruos, rursum indidem gulam, pulmones, deniq; cor ipsum firmo nexu fulcit, ac è pectoris osse sustinent, ne pondere suo propendentia in sese & in dorsi spinam concidant. Si accurata fiet hærentium membranarum distractio, cernetur inter eas abditum περικάρδιον. *Pericardiũ.* Est autem id membrana cordi circumiecta, quam illius inuolucrum & capsam appellamus. Substantia neruosum, constans & durum, vnum ex omnibus è cordis capite natum: cæteris enim in thorace membranis omnibus vna succingens tanquam parens ortum præbet. Cordis figuram id æmulatur, eo quidam aliquãto maius, non enim proximè adhærescit, sed inani interuallo disiũctum est, quantum cordis pulsatio desiderat. Ne quid tamen frustra cõditum videretur, natura in hoc spatij tenuẽ humorem aquæ persimilem cõniecit, quo semper cor maderet, ne fortè ardore assiduo torreretur. Pericardij è medio cor erectum figitur viuentibus, nulla illius parte circum oppressum. Caput quod & basin rectè nuncupes (est enim figura pyramidis) sub osse pectoris ad quintam costam consedit, *Figura.* *Situs.* turbinato autem mucrone infra læuam papillam in priora thoracis eminet, vbi insignis & conspicua pulsatio tangentibus nobis deprehenditur. Summis pulmonum fibris ita circumplicatur, vt his vniuersum quasi sepultum conditúmque mergatur. Quæcunque timida atque ignaua sunt animalia, grandius iis cor datum est, cæteris autem pusillũ aut mediocre. *Magnitudo.* Cordis autem caro densa est roboris nacta plurimum, vixque patibilis: *Substantia.* ita enim exigebat vis illa feruẽs innati caloris, & perpetua necessarij motus agitatio. Non enim motionis huius potestas in nobis sita est, neque huic imperandi ius habemus, quæ naturæ legibus, non (vt quæ musculorum est) nostro arbitrio perficitur. Ex quo perspicuum euadit, cor neque musculum esse, neque ex musculis compluribus coagmentatũ. Villis id contexitur quoquouersim exporrectis, quò motus omne genus impleat atque præstet, in quibus tamen roboris multò plus inest quàm in musculis: vt quos ex femine nõ ex neruorum aut vinculorũ tenuitatibus ei daros esse, posthac euidens erit. Cordis talem substantiã conueniebat crasso necdum attenuato sanguine nutriri, quem iccirco infert ramus, ex vena caua nondum dextrum cordis sinum subeunte, in exteriorem ambitum productus. Quibuscũque porrò animantibus pulmo datus est, iis in corde geminus est sinus dexter ac sinister: *Duo sinus.* in piscibus vt mutis ita pulmone destituris, vnicus apparet, & in conspectum se dat. Dexter modicè concauus est, pariete cinctus tenuiore: sinister altior in extremum cordis verticem pertingit, pariete crassiore obuallatus. In hoc siquidem plurimus ísque attenuatus spiritus contineri debebat; cuius cor principium est atque origo: in illo autem sanguis densior concretiórque spiritu, atque is paucus, qui alendis pulmonibus satis esset. Vtroque cauo carnosa neruorum stamina intercurrũt, atque vtriusque bini sunt canales. *Canales cordis.* In dextrum enim vena caua è iocinere per septum sublata, de sinistro suo pariete amplum sed breuem ramum inserit. Ex eodem cordis sinn alia rursum vena surgit irrepitque in pulmones, quà iam attenuatus sanguis idoneum pulmonibus alimentũ prouehitur. Du-

plici autem tunica hanc natura muniuit,ne ſimplex prę ſanguinis tenuitate hàc atq; illac pefflueret:hinc arterioſæ venæ nomen illi impoſitũ. Nihil huic quidem commercij intercedit cum vena caua, quandoquidẽ duplex ſimplici non continuatur neq; cohæreſcit:totam igitur hanc ex corde naſci oportebat.Ex duplici enim tunica conſtant quicũque exeunt canales ex corde,ſimplici verò qui illuc inſerũtur.In lęuum cordis ſinum ex pulmonibus canalis incurrit, quo ductus de aëre frigidior ſpiritus, è pulmonibus in cor tranſilit. Quatenus hic aërem ſpiritúmve trãſuehit,arteria dictus eſt,veruntamen quòd nondũ craſſior hic aër in vitalem ſpiritũ conuerſus ſit,vna duntaxat tunica ei ſatis erat,iccirco arteria venoſa nuncupatur.Ex hoc ipſo ſinu emergit arteria maior ἀορτὴ,in corpus omne diffuſa : quæ cùm ad tenuiſſimi ſpiritus cuſtodiam tunica duplici condita ſit,nihil cum arteria venoſa communicat.In maioris autem arteriæ exortu quædam animantes,vt cerui,vt damæ,os tanquam radicem ad baſin gerunt : quod ſcribit Galenus reliquis quoque omnibus inueniri, minoribus quidem velut membranam,mediocribus velut cartilaginem,maioribus(vt elephantis,bobus, & hominibus)

Auriculæ. os cartilaginoſum.Cor auritum eſſe multi prædicant, huícque vtrinque è capite auriculas eminere.Sic enim placuit illis neruoſas membranas appellare ob ſinuũ introitus poſitas,quarũ in primis eſt arteriam venoſam venámque maiorem fulcire,quæ tenues vix alioqui pulſationis impetum ſuſtinerent. Dein etiam ita conditæ ſunt,vt ſanguinẽ & ſpiritũ cor in ſe promptius attraheret,ſibíque ventilationem moliretur , ipſis nimirum folliũ inſtar agitatis atque inflatis viciſſim & concidentibus. Cæterũ mirficum hîc naturæ arcanum contemplemur in appellatis valuis poſitum:quæ quidem membranæ ſunt in canalium atque vaſorum extremis, quarum dilatatio extremitates obturat,cõtractio recludit.Iis vaſis & canalibus qui in cor ſubeũt & materias inuehunt , membranæ foris intrò ſpectãt,ne quod intromiſſum fuerat,refluere poſſit:vena caua membranas tres pro valuis accepit,arteria venoſa duas, quæ ambitum interiorem circundant. Duobus aliis è corde promptis ductibus,diuerſa eſt valuarum conſtitutio,vt quæ foras ſpectent & apertæ ſint,ne quod aliquando è corde effuſum fuerat,in id ipſum remeet: eiuſmodi ſunt in maiore arteria & in vena arterioſa,in vtraque quidem ternæ. Sic igitur rerum natura tulit,vt dum cor cõtractis in ſe rectis ſtaminibus atque villis dilatatur (qui motus Græcis διαςολὴ vocatur) materias prolectet:in ſinum quidem dextrum , ſanguinem ex vena caua,in ſiniſtrum, aërem ex pulmonibus. Horum quidem tum valuæ depreſſæ conniuent,vt hauſtæ materiæ cedant:aliorum autem diſtentę patent,ne tum pariter quicquam de ſe cor extrudat.Mox verò contractis tranſuerſis villis, coarctatur cor(συςολὴ dici ſolet)acceptáſque materias de ſe refundit , ſpiritũ quippe ex cauo ſiniſtro in arteriam maiorem : è dextro ſanguinem attenuatum per venam arterioſam in pulmones,hócque tempore iſtorum valuæ depreſſæ ſunt,aliis ſtantibus atque ſublatis.

Pulmonis vſus. Atque hæc de corde ſatis. Pulmo ſpirandi officina nullo vel minimo puncto temporis intermiſſo mouetur,ſpiritum identidem reciprocãdo ducit redditque. Hauſtum hunc conficit præparátque cordi,vt iocineri alimenta ventriculus:cuius demum acceſſu innatus calor ventilatus refrigeretur , & vitalis ſpiritus alatur foueatúrque tanquam pa-

Subſtantia. bulo. Quocirca pulmonum caro mollis facta eſt, leuis, rara, ſpongiæ aſſimilis, ad hau-

Figura. riendum concipiẽdúmque ſpiritum aptiſſima. Figura quæ vngulam bubulam æmule-

Magnitudo. tur. Eam præ ſe fert molis amplitudinem,vt in viuentibus pectoris vniuerſum cauum impleat: at ei qui ex hac vita migrauit exilis collapſúſq; flacceſſit,nec ſi fiſtula inflетur,

Conſenſus. tumorẽ tantum referre poſſit, quantus in viuente extabat. Conſidit in dorſi vertebris, quibus & pectoris oſſi interſepientis membranæ vinculo cõmittitur. Illum eadem geminum facit,vna quidem parte in dextris coſtis,altera recũbente in ſiniſtris:atque vtrinque binæ ſunt inſignes fibræ,præter quas minor quædã aliatum velut ſoboles,in dextra parte tanquam ſtratum ſubiicitur venæ cauæ contendenti ad claues & iugula. Tunica pulmo obducitur prætenui , per quã pus aut ſanies in pectoris capacitate per ſuppurationem aliúmve affectum cõgeſta permeare poſſit,& quaſi ſucta peruadere, hincque per exiguas arteriarum fiſtulas ad maiores, tandem verò ad aſperam arteriam atq;

Compoſitio. foras tuſſi propelli. Triplici vaſorum genere retis modo implicatorum pulmonis caro ſuſtinetur & cohæret,vena arterioſa,quæ è ſinu cordis dextro nata in omnes pulmonis particulas ſparſa diffinditur:arteria venoſa , quæ ex omnibus eius particulis tenues riuos tanquã radices excipiens,trunco vnico in ſiniſtrũ cordis ſinum intruditur : aſpera denique

deniqueꝫ arteria, quæ à faucibus ortũ ducens in duas regiones primùm biuio diſtracta, mox deinde in minores tandémque in minimas diſſecta, in pulmonẽ vniuerſum decurrit. Itaque trium vaſorum extrema in eiuſmodi tenuitates ſectione diſcerpuntur, vt in pulmonem prorſus abſumptæ obliteſcant, nec vſquam cõtinuatæ cernãtur. Quocirca aër in pulmones hauſtus inſpiratione, primùm quidem aſperas arterias duntaxat implet, neque continuò in læues illabitur, quas venoſas appellauimus: verùm illinc in ſubſtantiam pulmonum diffuſus conficitur, atque iam ſatis extenuatione præparatũ, cor diſtẽtum læuium arteriarum ductibus prolectat & attrahit. Ergo vt ab ore via in ventriculum directa ferebatur, ſic & altera ex eodẽ ducit in pulmones, vt iccirco rectè biuias fauces poſſis appellare. Proximè enim ceruicis vertebras intus gula reconditur, eſculẽtorum potulẽtorúmque via: extrà parte priore & obuia in lõgum huic adhæreſcit guttur, τραχεῖαν ἀρτηρίαν vocant, qua ſolus ſpiritus deducitur. Fiſtulam planè refert breuem edendæ voci aptiſſimã, cuius pars membranis, pars cartilagine continetur. Hanc enim complẽt in dimidiatos orbes ad C. literæ ſpeciẽ actæ cartilagines interiectis membranis copulatæ. Quinetiam his intus alia denſa ſubtenditur, cuius villi in rectum abeunt: alia extrinſecus velut tegumentum omnem cingens arteriam: his etiam ſuffultæ venulæ tenues alimentum fundunt atque ſubminiſtrant. Eam profectò fieri decebat arteriæ compoſitionem, quæ tracto redditóque ſpiritui aſſiduè pateret, & vocẽ ſuauem ac ſplẽdidam ſuggereret laryngi: nam mollior abſonam atque abſurdam, ſiccior verò intentam, & clangori perſimilem emiſiſſet. Ergo quantum huius arteriæ ſupra claues extat, perfectos orbes haudquaquã accepit: nam quicquid parte poſteriore gulam attingit, ſola membrana cingitur, vt craſſioribus eſculentis in ventriculum illapſuris locũ daret cederétque. At verò quantũ arteriæ ſub clauibus in pulmones confertur, gulæ non cohæret: quocirca cartilaginoſos orbes perfectos obtinuit. Summum arteriæ caput λάρυγξ appellatur proprium edendæ vocis inſtrumentum. Ex tribus hic magnis cartilaginibus abſoluitur, quarum maxima veterum ſcuto ſimilis, foras prominet, nobis tangentibus obuia: illic quidem firma atque dura, at parte poſteriore membranoſa. Interior huius capacitas (longa enim eſt & ampla) reliquas minores duas includit cartilagines, parti poſteriori obiectas, ſic inter ſe vinculis neruoſis obſtrictas, vt tribus hiſce compactus larynx, cartilaginoſus totus eſſe videatur, orbíſque figuram implere. Inferum extremum aſperæ coniunctum arteriæ quàm ſummum patet amplius: hoc enim præcipuè modulatur vocem. Quoniam igitur larynx ſimplex cartilago non eſt, dilatari certè poteſt vel coanguſtari, claudi vel recludi noſtro nutu & arbitrio. Clauditur quidem in ſpiritus interclusione atque comprehenſione: coarctatur anguſtiórque fit, cùm vox elidi debet: at prorſum laxatus patefit, dum inſpiratio reſpiratióve ſimplex inducitur. Motibus tã variis atque diſtantibus natura multiformes muſculos adhibuit, quos ſuprà viginti commemorauimus, proprios quidem duodecim, cõmunes octo. Sex inter hos ex imis nati partibus, laryngis cartilagines deorſum vellunt atque deducunt, habéntque idcirco neruorum tenuitates ex infernis partibus allatas. At cùm omnium interiorum neruorum è cerebro communis ſit origo, iſtos quoque è ſexta coniugatione ad pectus, cum iis qui ad os ventriculi contendunt, aliquantum deriuari compertũ eſt, híncque ad ſex memoratos laryngis muſculos reflecti: inde recurrentes nerui ſunt appellati. In eo autem loco vnde regrediuntur, ſiniſter maximam arteriam, qua parte ex corde in dorſum flectitur ac detorquetur, circumplicat: dexter verò eum arteriæ ramũ circumuectus amplectitur, qui in alam dextram procedit: his tãquam radicibus innixi ſurſum replicatiti nerui atque conuerſi motũ ei perſimilem obeunt, qui in architecturæ machinis trochlearum ope completur. Laryngis introitum ſummúmque oſtiũ, ne quid mandendo deuorandóve in id incidat & illabatur (alioqui enim ſemper pateret) contegit occluditque membrana cartilaginoſa, oblonga, fiſtularum linguæ aſſimilis, vnde ei nomẽ ἐπιγλωττίς: magnitudine paulò amplior laryngis oſtio, quò id firmiùs obſeraret. Hæc dum inſpiramus atque reſpiramus, ſurſum erigitur, incubat autem laryngi dum cibus demittitur, ne quid huius abundanter & vniuerſè irruat in arteriam. Puſillum ſiquidẽ præſertímque potus influit, neque tamen incommodat, ſed dum membranam irrigat madefacitque pulmones prodeſſe creditur, hoc argumento quòd vtrinque laryngi additæ ſunt glandulæ, quæ humore ſuo ſubditas illas partes imbuerent. Non igitur inter votãdum artè obſeratur, quemadmodum dum ſpiritus intercluditur: tum enim exte-

Fauces.

Aſpera arteria.

Larynx.

παλινδρομοῦντα νεῦρα καὶ φωνητικά recurrentes & vocales nerui.

Epiglottis.

nus depressa epiglottide obturatur larynx, vt ne minimum quidem conclusi spiritus erumpere possit & excedere. Id autem quia præstat epiglottis, simul verò quia eadem ducti redditique spiritus modum accessu recessúque suo temperat, hincque omnes vocum varietates modulatur, primùm illa nimirum statuitur vocis instrumentum. Cæterùm lingua ori indita explanatæ distinctæque vocis fictrix atque moderatrix est, & mẽtis voluntatísque nuntia. Eadem sapores diiudicat, eximio & voluptario gustandi sensu prædita. Substantia illi rara atque laxa, vt humore saporum vectore facilè imbuatur: quocirca tunica cingitur pretenui, quę toti quoque ori communis est. Nouem struitur musculis vndique constitutis, quos media linea ad dexram læuámque dirimit vt hoc vti & reliqua sensuum instrumenta, geminum foret. Cúmque summè volubilis esset & incitata, ne fortè indomita plus æquo in loquacitatem solueretur, subdito vinculo tanquam habenis cohibetur. Venis præterea duabus maiusculis totidémque arteriis perfunditur, duobus item neruorum coniugiis: altero duriore, quod in musculos distributum motus efficit, altero molli internoscendis saporibus destinato. Pertinet autem irrepítque hoc genus magna ex parte in externam ambientémque tunicam. Lingua ad radicem quà latior est & faucibus cohæret, osse valido quasi basi nititur sustentarúrque, quod ὑοειδὲς Græcis dicitur, literæ Y. speciem habens. Huic vtrinque assistunt glandulæ, quas peculiari nomine nostri tonsillas, Græci παρίσθμια dixere: perpetua quibus vis est eructandi saliuam, vt madefiant lingua, larynx, arteria, ipsique pulmones. Inter eas ab extremo palato dependet caruncula rotunda, voci ad suauitatem atque modulationem velut plectrum cõducibilis, Græcis γαργαρεὼν, quibusdam ficto nomine gurgulio, at propriè columella dicta: quæ dum humoris influxione tumet & inflammatur, vuæ nomen accipit. Hinc palatum ad primores dentes extenditur, cui perinde atque linguæ per neruum vis data est sapores internoscendi: ad vocem id iuxtà ac reliquæ oris partes necessarium, multis scabrum asperitatibus (Plinius crenas appellat) quibus cibum ad concoctionem præparet. Hæc sunt vniuersa quæ oris mediíque ventris capacitate continentur, de quibus hoc loco dicere statueram: nam dentium vt ossium explicationem proprio loco complexi sumus. Quocirca ad capitis interiora tempestiuum est sermonem transferre.

Lingua. *Tonsillæ.* *Columella.* *Palatum.*

De capite. Cap. IX.

CEREBRVM humanæ mẽtis arx & domicilium, cogitationum rationísque sedes, motus omnísque sensus, fons & origo, corporis summam partem tenet, sursum spectans, cælo proximum. Vt enim huius vniuersitatis parens ménsque illa rectrix in cœlo excelsissimo loco consedit, ita decebat cerebrum nostræ mentis arcem summo corpore collocari. Quoniam verò id viscerum præstantissimum, futurum erat irruentibus extrinsecus iniuriis obnoxium, naturæ prouidentia vndique circumseptum est osseo tegumento, quod suprà caluã appellauimus. Hanc vtrinque obuelant membranæ, quarum interior crassa meninx appellata, villis compluribus caluæ suturis adhærescit, qui inde foras elapsi fusius latiúsq; circumiecti, alteram exteriorem membranam conficiunt (Græcis est περικράνιος) capitis musculosę cuti proximè subiectã. Crassior dura illa meninx cùm esset, cerebro vt propugnaculum aduersus caluę occursum data est: altera autem subest tenuis atque mollis idoneum cerebri inuolucrũ, ei quàm proximè adiunctũ, quod & locis cõpluribus altiùs demergitur, vt interiores cerebri capacitates oblinat. At verò geminatæ atque duplicatæ meninges altiùs impulsæ, primum cerebrum à cerebello, quod Græcis est παρεγκεφαλὶς, prorsus disterminant: rursúmque cerebrum ipsum parte priore situm, in dextram læuámque per summa duntaxat dirimunt, vt partes cerebri tres sint, omnes geminis membranis seiunctæ, omnésque iisdem suprà subtérque ambientibus comprehensæ. Cerebrum sub his homini spectatur maximum, quòd sit plurimarum virtutum sedes. Pars prior (vt dixi) gemina geminis quoque ventriculis intrò reconditis excauata, amplis iis quidem, sed magis viuentibus quàm morte consumptis quibus nimirũ coãgustantur omnia. Ex primis hi cerebri partibus initium ducentes, ad medias ferè regiones accedunt, inde paulum reflexi in imam sedem detorquentur, quà basis est cerebri, & os quod à cuneo nomen habet. Illuc ventriculorum riui confluunt, vbi locus est quę

Calua. *Meninges.* *Pericraniũ.* *Cerebrum.* *Ventriculi duo priores.* *Peluis.*

est qui χοάνη, id est infundibulum, aut πύελος, id est peluis appellatur. Huic subter crassam meningem subdita est glandula rotunda apertè concaua: glandulam mox excipit sustinetque tanquam basis os σφηνοειδὴς, à dextra læuáque pertusum, cui mox subiiciuntur ossa adusque palatum spongiæ modo rara, vnde σπογγοειδῆ vocantur. Quæcunque igitur in ventriculis tēpore congeruntur superuacanea, sensim per riuorum ductus in peluim illabuntur, hinc in glandulam, cui tantisper inhærescunt, dum per cunei foramina in os spongoides, & in palatum pedetentim instillent, foràsque deturbentur. In illa autem ventriculorum caua, venarum arteriarúmque riuuli è summo cerebro pariter cum tenui meninge deuehuntur, quæ inter se colligatæ atque implicitæ, contextus eos conformant, qui χοροειδὲς appellantur, quíque capacitates intus succingunt & implent. Ex inferis quoque partibus, atque ex ipso contextu admirabili, per ea quę modò commemoraui foramina, arterię tum in cerebri corpus, tum in eius ipsius ventriculos emergūt eadémque, illis contextibus, vt dixi, innexæ. Nam ex colli arteriis rami sursum eueсti, cùm iam in cerebri basim permanarint, eásque capacitates attigerint, quæ cuneo ossi subditæ sunt, mox in tenuissimas arterias eásque plurimas dispersæ multiformi varióque nexu citra vllius membranæ copulationem, reti assimilem contextum conficiunt struúntque (Grecis hic πλέγμα δικτυοειδὲς nuncupatur) qui os cunei non prorsus excessit, sed medius inter id & crassam meningem collocatur. Huius tenues arterię omnes tandem in maiores duas confluunt, quæ per cunei ossis & crassæ meningis foramina elapsæ, in cerebri corpus eiúsque ventriculos commeant, eò quem dixi modo distributæ. Iam verò prioris cerebri secretio ac diremptus quem in lōgum fieri memoraui, nequaquam adusque cerebellum perducitur, sed circa medium insistit, vt sit priorum duarū partium in mediam quandam eámque indiuiduam concursio. Sic propemodum qui prioribus illis partibus conduntur ventriculi, proprijs ductibus in tertium quendam confluunt seipsis longè minorem, quíque nulla succingente membrana, sed sua duntaxat duritia cōsistat, tanquā fornix aut camera, vnde καμάριον dictus est & ψαλλοειδής. Cerebellum quod à cerebro duplicatæ meninges seiungūt discludúntque, occipitis osse tegitur: cerebro quidem durius atque siccius, cuius pars extrema per spinæ fistulā illapsa, in ossis sacri imum traiicitur, à qua vt ex arboris caudice rami, sic duriores nerui proferuntur. In eo ventriculus inest atque sinus prioribus minor, maior autē fornice: qui initio latiùs patet, at verò arctatur extremo suo in mucronē compresso. A medio fornice canalis est proprio tegumento velatus, qui vnicus pertusis meningibus cerebrum committit cerebello. Ad eius introitum sita est glandula diuersę atque cerebrū substantiæ, quæ venis & arteriis in cerebrū fusis pro firmamēto esse creditur, κωνάριον hanc appellāt. Partes quæ à dextra & à læua canali assistunt, tument extántque adeò, vt plerunque applicatæ sese contingant: atque idcirco tanquam hominū clunes per illius lōgitudinem porrectæ, γλουτία dictæ sunt. His vtrinq; copulata est tenuis & valida mēbrana, quæ glutiis superiora contegit. Membranæ in longum incubat epiphysis vermi similis, hinc σκωληκοειδῆ appellant, reliquo quidem cerebro durior, ex multis constans particulis, quas tenues membranæ vinciunt copulántque, vt produci contrahíque vermis ritu possit. Huius deorsum glutiis & copulāti membranæ adhæret, quod sua crassitudine glutiorū distantiā propemodū implet. Itaque vermis hic dum longiùs extēditur porrigitúrque per canalis longitudinē, fitque idcirco subtilior, inter glutia procūbit, & obturat canalem: contractus autem in sese ampliórque factus, inter glutia delabi non potest, quinimo reuolutus secum vnà retrorsum vellit subleuátque membranā, quę glutia cōiūgit: quocirca tantum is canalem patefacit quantum retrorsum abscedit. Ea est omniū partium cerebri historia, quarum actiones sic in cōmune conferuntur. Priores ventriculi omnium maximi, crassiores cerebri sordes (nam tenues per suturas euadunt & foras se dant) suscipiunt & congerūt, quæ quia cerebrū amplum, frigidū, humidúmque habetur, quamplurimę ex circunieсtis partibus eò confluunt. Inde stillant aliàs per priora in os summum narium, quod vnà cum adhærente membrana spongiæ modo pertusū est: aliàs per peluim subditáque foramina dilabūtur in palatū, quanquam iis addita glans cursus celeritatem retardat. Alter porrò vsus præstantior est, ad quē natura vētriculos accommodauit, dū vitales ex corde spiritus in retis contextum effusos illicque preparatos, in priores ventriculos trāsmittit, vbi deinde vi ennata cerebri in animales cōuersi, in omnes sensus & in medium ventrem, tandémque in postremum diffluunt, vt ad

Glandula. *Choroides contextus.* *Rete admirabile.* *Medius ventriculus.* *Cerebellum.* *Posterior ventriculus.* *Conarium.* *Glutia.* *Vermis.* *Functiones.*

ſenſus motúſque functiones ſuppetant ſatíſque ſint. Similis eſt cogitationũ ratio, quas rerum ſenſibus comprehenſarum ſpectra atque imagines in ventres illos euectæ ſuſcitarunt. Has autem vias, quas ab externis ſenſibus intrò natura produxit, deinceps exponemus. *Odoratũ inſtrumentum.* Cerebri partibus prioribus tubercula duo extant & eminent mammarũ papillis ſimilima, quæ ſummo nariũ oſſi ſpongiæ æmulo obiecta inſidẽt. Sub his exiles procerǽque productiones mollioribus neruis comparatæ ſeſe expromunt, quas in neruorum numero veteres nunquam collocarũt: at his tamen odoratum atque vim eam quæ odorationes æſtimet, conceſſerunt, vt vna inter cæteras ſentiendi vires è calua non exiliret. Siquando priores cerebri ventriculi mucoſa eluuie affluunt & abundãt, tubercula ſtillant in nares ſubditas, intelligi vt poſſit in hæc vias è ventriculis patere. Iã verò *Prima neruorum cerebri coniugatio.* neruorum qui ex ventriculis in ſenſuum inſtrumenta contendunt, propagationes hæ ſunt. Omniũ prima in oculos traiicitur atque infigitur, cuius nerui inſignes ſunt, & inter cæteros maximè concaui, dicti Græcis ὀπτικοὶ, molles ij & ampli, per quos vidẽdi ſpiritus inuehitur. Duo quidẽ ſunt vt oculi diuerſis enati locis, ſed qui à media curſus via quaſi decuſſati coitionẽ faciant, móxque diducti in ſuũ quiſque è regione oculũ fertur. *Secunda.* Altera propagatio eſt neruorum oculos mouẽtium, qui quanquã opticis ſubſtrati poſt eos inſeri videntur, exortu tamen in priores cerebri partes magis vergunt & accedunt, vnde nonnullis primi ſolent exiſtimari. Exiles quidem duri atque validi, in eos muſculos diſperſi, qui oculos obſepiunt atque mouent. *Tertia multiplex.* Tertia cõiugatio ad guſtatũ pertinet. Ea quidem à prima ſtatim radice permultis cõſtat neruis iiſque tenuibus, & quaſi in vnum compreſſis atque coarctatis, quorum complures in linguę externã tunicã fuſi guſtandi ſenſu eam inſtruunt & illuſtrant, híque ab ima cerebri parte naſcuntur ſecundũ quam linguæ ſitus eſt. Reliquorum verò pars in ſuperiorem, pars in inferiorẽ maxillam abit, ſed via multò diuerſa. Vnicus ad inferiorem pergit, qui cum ramulis guſtũ linguæ præbentibus, per decliuia patente quidem oſſe atque craſſa meninge primùm deturbatur, at mox ab illis ſe ſubducens durior firmiórque factus, vt qui motum præſtiturus eſt, in temporis eum muſculum qui molitor appellatur ſeſe infert: inde rectã in inferiorem maxillam multis villorum tenuitatibus diuaricatur, aliis in dẽtium radices, aliis in gingiuas & inferum labrum effuſis. Qui ſuperiorem maxillam adeunt, ſtatim ad oculorum ſedes adducti, cum iis durioribus neruis commeant qui oculos mouent, pérque illorum foramina excidunt: tranſmiſſi deinde ſub oculos ad os malæ quod plurimum eminet, id perforant, vt inde diffiſi in gingiuas dentéſque ſuperiores, in cutẽ faciei pręntenſam, & in ſuperum labrum diſpergantur. Simul autem dum hi malæ foramẽ euaderent, vnum de ſe prętenuem ramulum in id foramen coniecerunt, quod in oſſe naſi ad oculi angulum maiorem vergit: hic inde in narium capacitatem illapſus, in eam membranam ſpargitur, quæ naribus cum palato & ore communis eſt. *Quarta.* Quarta ſocietas & cõuenientia, poſt tertiam proximè originem ſumit, cuius nerui quàm illius exiliores quidem, ſed tamen duriores ſunt. Quanquam verò vtrinque primo exortu cõcurſionibus inter ſe cohæreſcũt, vt confundi, & è calua eodẽ foramine excedere & prodire videãtur, mox tamen vtaliquantum ſic proceſſerunt, quarta coniugatio hinc ſe ſubtrahẽs, in palatũ & in tunicã ori ſubtenſam decurrit. *Quinta.* Quinta coniugatio binis neruis continetur finitimis, proximéque inter ſe coniunctis, vt plæriſque ſinguli putentur, cùm tamen iis planè diuerſa ſit origo. Horum itaque qui vtrinque duo ſunt, prior audiẽdi neruus appellatur, quòd auris corneolum introitum ſubeat, craſſa meninge ſic arctè inuolutus, vt à quibuſdam exiſtimetur ab ea proficiſci & initium ducere. Poſterior in id oſſis lapidoſi anguſtum anfractibúſque flexuoſum foramen ſe deuoluit, quòd cæcũ nuncupãt: foráſque ad aurem emergẽs & durior factus, in temporis muſculum, in genas, atque in partes auri circumiectas explicatur, ei tertiæ coniugationis propagini opem laturus, *Sexta multiplex.* quam dixi in tempus & maxillã inferiorem excurrere. Sexta (quæ interioribus corporis partibus tangendi ſenſum præbet) ponè hanc ex ima cerebri parte profertur, & per ſuturæ cui λ nomen poſuit patens extremum, caluam exit; cõpluribúſque ſtatim ramulis exoritur, quos ſecuritatis gratia natura eadem ſepiente membrana, quaſi in vnum coniectos obſtrinxit. Quocirca ij quanuis negligenter ſpectantibus vnicus videatur, tot tamen verè ſunt à prima ſtatim origine, quot omnino particulæ in quas diſpartiri diſſeminaríque debent, diligentiùs intuenti duodecim aut etiam plures apparent. Omnes dum per ceruicem feruntur, propemodũ cõiuncti apparent, vtrinque cũ arteriis

ſociati

sociati quæ inibi sunt. Longiùs autem progressi bipartito dirimuntur. Alteri intrò per costarum radices abeunt mēbranis vincti, hincque deorsum pergentes lumborũ interioribus musculis incumbũt, sic eo cursu deducti dum ossis sacri extremum contingãt. Hoc longo viæ tractu omnia propè intestina & viscera quæ sub diaphragmate posita sunt, lien, renes, vesica, testes & vniuersum peritonæum, tenuitates quasdam ab illis acceperunt, per quas tactũ participant: hunc enim sensum proximè è neruis cerebri asciscere decebat. Cæterum in prolapsione & trãsitu, spinæ medulla illis duriores neruos è vicinis sedibus dispergit, vt ex amborum permistione simul cum tactu roboris constantiam & firmitatem attexeret. Alteri huius coniugij nerui ad œsophagum inclinant, cui vtrinque connexi assistunt, pariterque demissi ori ventris se impingũt, in reliquum eius corpus adusque fundum disiecti, in exilésque exhausti tenuitates. Syncera autē est hęc propago, nequaquam durioribus neruis vti superior implicata. Nihil ab hac ne minimùm quidem septo transuerso impartitur: ad cæteras autem partes, œsophagum, asperam arteriam, pulmones, cor atque iecur, in transitu villi quidam emergũt ac dimanãt, adeò vt principes hæ partes quibus gubernamur, synceris istis è cerebro neruis prædita sunt & instructæ, continuatáque cognatione sibi consentiant. Ab hac propagine vbi iam in thoracis spatium aliquantũ processit, rami quidã retorquentur ad laryngis musculos: suntque ij nerui recurrentes, de quibus abundè suprà dixi. Septima postremáque coniugatio ab extremo cerebri erumpit, quà iam spinę medulla elabitur: inde cũ sexta digreditur: maximáque parte in villos musculorũ linguæ interiores soluitur, quos ipsos multifariam intexit. Minima quædam huius coniugij portio in rectos laryngis musculos effertur: alia verò neque ea modica in primos amplósque lacertos, qui scapulas sursum adducunt: alia denique in eos qui tonsillas ac fauces inuoluunt. Quocirca rectè videtur hæc neruorũ linguam mouentiũ coniugatio dici, quam reliquis sicciorem durioremque haberi ipsa planè origo commõstrat. Hæ sunt omnes è cerebro neruorũ origines atque progressus. Iã verò ne quid eorũ quæ ad caput pertinẽt, desideretur, de sensuum instrumentis tempestiuè hîc agendum duxi. Auris ad auditionẽ introitu semper patet duro, & multis anfractibus flexuoso, ne sonus derepente affatímque intrò subiẽs sensum lædat. Nam imum anfractũ crassior meninx succingit & obducit: audiendi autem neruus in eam ipsam membranam fusus explicatur, quę foramini per transuersum obiecta, inuectum sonum ictúmque aërem excipit, defértque in cerebrum commune sentiendi principium. Extrà autem quæ appellantur auriculæ prominent cartilaginosæ, multísque flexibus externis iniuriis oppositæ, ne quid ex inopinato intrò irrueret, néue appulsæ voces laberentur atque errarent, pars superior eáque durior pinna dicitur, inferior quæ mollis, fibra. Nasus homini tantùm altior eminentiórque in facie, quo quasi integumento nares occultantur, tum odorum spiritúsque via, tum mucosæ eluuiei emungendæ riuus. Illàc siquidem hausti ductíque spiritus pars tracta irrepit in cerebrum, pars in asperã arteriã & pulmones rapta delabitur. Nares æquè disterminat interseptum cartilaginosum, ab imo ad summas nasi angustias & palati superiora protẽsum. Nam tota hæc regio plurimis foraminibus peruia est, per quæ cerebri superuacua influunt, in nares quidem per os cui à spongia nomen est, in palatum verò per id quod speciem cribri gerit: tametsi è naribus in fauces communem viam patére ostendunt, quæcunque illinc huc regeruntur imprudentibus nobis. Assistunt vtrinque oculi, pars corporis preciosissima, qui tanquam speculatores altissimum locum obtinent, ex quo plurima conspicientes fungantur suo munere, & eminus quæcũque nocitura sunt, aut profutura prospiciant. Horum gratia (si Galeno creditur) caput in altis editísque partibus corporis collocarum est, quia cerebrum ob breues opticorum neruorum ductus oculis proximum esse debuit, illic sublimi loco positis. Ij vt reliqui sensus gemini parte priore, in quam progredi solemus, in antra concaua reconduntur & latent, vtiliter excelsis vndique partibus circumsepti. Primùm enim à superiore parte supercilia, ab inferiore malæ leuiter eminent, & nasus in medio quasi murus oculis interiectus, à dextra & à læua temporum ossa. Palpebris integuntur mollissimis tactu, ne læderent aciem, quarum inferiores fixæ & immutabiles conquiescunt, vt & genæ inter has atque malas collocatæ: superiores pupulas claudunt, ne quid obiter incidat, eásque aperiunt cum celeritate maxima. Palpebrarum extrema cilia sunt, dura cartilagine firmata, quæ ταρσὸς appellatur: huic infixi pili eriguntur, quibus tanquam vallo quodam

Septima. *Auris.* *Nasus.* *Oculi.* *Palpebræ.* *Cilia.*

Musculi. muniuntur oculi ad leuiorum occursus: hosce pilos Græci βλεφαρίδας dixerunt. Lubrici facti sunt & mobiles, vt aspectum quocunque vellent facilè conuerterent, ob idque vtrinque septem his musculi circumiecti, è quibus vnus sursum, alter deorsum, duo ad dextram læuámque trahunt, alij duo illos circumferunt, septimus sustinet & illigat. *Tunicæ.* Ex tunicis quaternis atque externis humoribus conditi sunt. Prima tunica & extima ἐπιπεφυκὼς, id est adnata & adhærens appellatur, cuius interuentu oculus tenetur & adhærescit. *Humores.* Altera cornu similis κερατοειδής. Tertia vuæ, ῥαγοειδής. Quarta araneorum telæ, ἀραχνοειδής. Humorum extimus est ὑδατώδης ab aqua dictus, alter ὑαλοειδὴς vitro fuso similis, intimus κρυσταλλώδης: *Compositio.* omnium autem compositio huiusmodi esse deprehenditur. Adhærens tunica oculi posteriora contegit excipitque musculos omnes, ex pericranio hæc quidem nata: proximè illi adhæréscit cornea vniuersum oculum vndique cingens, quæ rametsi à dura cerebri meninge proficiscitur, quàm illa tamen durior firmiórque externis rebus obiicitur, pellucida quidem, vt per eam cerni posset. Hac concluditur humor ab aqua aut ab oui candido nomen habens, quem mox ῥαγοειδὴς vniuersum comprehendit. Quoniam verò hæc tunica à posterioribus partibus corneæ propemodum adhærescit, à prioribus autem longissimè distar, idcirco his conceptus humor totus penè in priora confluxit. Vt granum vuæ sic ῥαγοειδὴς parte priore & media foramen habet, quod pupula Latinè, κόρη & γλήνη Græcè vocatur, è quo acies est qua cernimus, hoc enim rerum spectra spiritúsque prosiliunt: nascitur autem hæc ex tenui meninge. Rhagoidem circumcirca proximè succingit arachnoides, colore nigra, arteriis venísque conspersa more secundarum vteri, ex videndi neruo tenuissimè fuso dilatatóque nata, qui ex cerebro nonnihil secum detulit eius contextus qui χοροειδὴς appellatur. Itaque inter has tunicas palàm est nihil prorsum intercedere. Quantum superest interioris capacitatis, id replet vitreus humor copiosissimus, is quidem & crassitie vitro fuso similis: in quo proinde crystallinus veluti innatans stabilis & constans insistit, nulla tunica diremptus. Positus autem is est non in vitrei medio, sed parte eius priore, pupulæ prorsum obiectus, vt ea sede medium totius oculi velut punctum occuparet. Humorum hic durissimus glaciem concretam aut crystallum referens. Figura nō planè globosa, sed quà pupulam spectat pressior ac planior. Alitur vitreo humore, vitreus autem per venas è cerebro cum arachnoide deriuatas. Hæc de videndi sensu. *Gustus.* Gustatus ore continetur vndique septus ad vsum & incolumitatis custodiam, quódque cibi & potionis iudex fit. Quocirca lingua & palatum eius instrumenta cùm sint, satis videntur antè suis locis explicata. *Tactus.* Tactus toto corpore æquabiliter fusus est, cuius idcirco propria instrumenta non prius definire possim, quàm reliquorum omnium neruorum propagatio sit absoluta.

De neruis. Cap. X.

PARTIVM dissimilium instrumentorúmque corporis omnem iam videor compositionem planam fecisse, vt omnis illarum descriptio facta explicatáque putetur: nunc autem ad similariū partium expositionem reuersus, eas primùm verbis amplectar & expediam, quarum beneficio reliquæ omnes indigent, communíque opera gubernantur: hę sunt venę, arteriæ, & nerui. De his quidem suprà, obiter duntaxat, & (vt dicere solent) perfunctoriè dictum: nunc verò plenam absolutámque illorum propagationem exponemus, qua legentis animus saturari possit. Ne autem de cœpto viæ cursu deflectam, quā de neruis paulò antè suscepi tractationem hîc persequar. E cerebro tanquam è radice caudex, profunditur *Spinæ medulla.* spinæ medulla, quæ cerebri substantiam accipiens, eius aut pars est, aut profectò vicaria, tanto durior quanto longiùs processerit. Vt enim prior cerebri pars vsquequaque *Neruorū duriorū origo.* mollis est & tenera, posterior tantum dura quantum progreditur, ita sentientes neruos natura omnes è priore illa parte, mouentes verò, vtpote duriores & ad motionum impetus sustinēdos roboris plurimum nactos, à posteriore & ex spinæ medulla deriuauit. Conuenit enim vt è simili vnum quodque nascatur, vixque à duro potest molle quicquam proficisci, quanquā durū quippiam ex molli prodit, nō primo quidem statim exortu, sed dum progressus longitudine aut regionis per quam ducitur sicciore natura arescens, durius robustiúsque se ipso redditur. Sic enim suprà proditū est, cōplures è tertia coniugatione mouentes neruos emersisse, & è sexta recurrentes, qui lōgo viæ tractu

mouentium

mouentium vim & naturam acceperunt. Attamē neque hos inter exquisitè dutos collocare possis, quòd ab illorum robore plurimùm descifcant, vt idcirco ratum sit & constās omnium exquisitè dutorū, cerebellum & spinę medullā principiū esse & originem, de quibus iam pleniorem orationem instituo. Itaque medulla per spinæ fistulā in extremum sacri ossis progrediēs, duobus inuolucris conuestitur, quæ à cerebri meningibus *Medulla tunica.* proferuntur, & quæ eundem ac meninges vsum præstant. Supra hæc tertia quoque tunica fortis atq; neruosa circumiicitur, ne dum spina inflectitur, flexa quoque medulla disrumpatur. Sequuntur vertebrarū nodi, vinculis fuis inter se cōnexi atque cōiugati: quos præterea vniuersos alia tunica extrinsecus integit & firmissimè colligat. Hîc missum facio tenacē & glutinosum humorem, quo plurimo vertebræ ad motus procliuitatem circumfusæ sunt. Medulla igitur tanquam caudex ramis plurimis fruticatur, in omnes artus, sensus, motúsq; gratia propagatis: à singulis quippe vertebris bini eo quē nunc dictutus sum modo, expromuntur atque proferuntur. Prima atque summa hinc *Prima neruorum è spina coniugatio.* surgens coniugatio, exilium est neruorū, qui ex medulla orti per obscura summæ vertebræ foramina prodeunt: quòd non vt reliquos omnes per articulos compagésque elabi tutum esset, vt qui tenues frequenti motu diuulsi frangerentur. Pusilli autem cùm sint, non extra musculos huic vertebræ incubantes procurrunt. Altera συζυγία insigniores neruos ab ea mittit regione, quæ inter primam secūdámque vertebram à lateribus *Secunda.* posita est. Horum pars maxima circum aures, & in capitis posteriora ad summum vsq; verticem effunditur: pars reliqua in circumiectos omnes musculos irrepit, primæ implicita coniugationi. Ex his foraminibus quæ inter secundam & tertiam vertebram vtrinque hiant, alia proficiscitur coniugatio, ad eos musculos sese applicās qui maxillas *Tertia.* mouēt, & ad eos qui caput retrò deflectūt, atque hæc est tertia. Huic quarta confusa in *Quarta.* musculos effertur capiti ceruicíque cōmunes, quorū est caput retrò detorquere: in eos præterea qui maxillas mouēt, in eas denique particulas quæ ponè aures sitæ sunt. Erūpit autē ex eo foramine quod inter tertiam & quartā vertebrā intercedit. Quinta con*Quinta.*iugatio simul atque à proximo articulo prodierit, altera propagine quartæ permiscetur, similiter ac ea distributa: altera verò sextæ. Hæc autem post quintā vertebram excidens, ad scapulas plurimùm deriuatur: insuper verò proximis vtrinque sese attexit, & *Sexta.* tenues de se villos in singulas ceruicis vertebras emittit. Eadē quoque diaphragmatis neruo implicita atque inserta, non modicè eum adauget & amplificat. Qui enim diaphragma moturi sunt nerui, è ceruicis medulla omnes prodeūt, plurimi autem (vt multis visum est) ex quarta coniugatione. In partem diaphragmatis mediam quę neruosa est & musculi principiū censetur, hi se penitus inserunt: in ipsáque via fulciuntur interseptiente membrana thoracis. Duo alij per initia his copulantur nerui, qui tamen mox inde intrò sub os pectoris euecti, tandem in diaphragmatis summum & ad mali punici sedem contendunt: horum eadem origo quæ superiorum est. Septima coniugatio sub *Septima.* vertebra sexta emergens, maxima ex parte in brachium porrigitur: villi autem reliqui proximis implicantur annectuntúrque in caput, in ceruicem & diaphragma diffusi. Similis propemodum & octauæ coniugationis distributio, cuius tamen in cubitum & vl*Octaua.*nā multiplex processus, totus absumitur nec vltrà pergit, attamē huius nihil quicquam in septum trāsuersum promouetur. Nona post octauam vertebram nata, in manus extremas tota properat, hoc dempto quod superior sibi adiiciens quasi arripuit: sed huius quoque nōnihil abit in vicinum musculum, qui primus atque summus in thorace, me*Nona.*dium inter primam secundámque costam spacium tenet. Itaque nona hæc productio cùm ad cubiti flexum carne quidem nudum se appulerit, ne fortè periclitaretur, inter ossium tumores atque nodos se abdidit, illíncque tutò triplici propagine in manum diffiicitur, vna quidem intus ad minores digitos, altera in maiores fi.la: tertia in summæ manus externam regionem inflexa. Cæterùm non hæc modò, sed octaua quoque & septima dum per humerum fertur, intrò via tutissima pergit, multis integentibus mus*Decima.*culis communita. Sequitur decima coniugatio, quæ ipsa secunda quoque dorsi censeri debet, quemadmodum quæ dicta proximè est, dorsi prima statuitur. Etenim vertebra quæ omnium est octaua, si eadem quoque dorsi prima ponitur, consequens est eam coniugationem quæ sub illa erumpit, dorsi quoque & thoracis primam existimari. Ita*Nerui è dorso.*que ex singulis quæ in dorso sunt vertebrarum compagibus, singula neruorum coniugia in proximos emergunt musculos, tum in eos qui inter costas positi sunt, tum in eos

externos qui per ſpinæ longitudinem excurrunt, ῥαχίτας hos Græci vocant. Quin & horum neruorum extrema ſeſe latiùs demum explicant, dum qui ex veratum coſtarum radicibus exierũt, in humeros, in ſcapulas, in circũiectos thoraci muſculos, in reliquas demũ omnes pectoris particulas tenuiſſimè fiſſi ſparſique diffundũtur: qui verò ex breuiorum coſtarum nati ſunt vertebris, in abdominis muſculos adeunt. E lumbis quicunque nerui efferuntur, partim in externos poſterioreſque muſculos perreptant, partim in interiores, iis neruis implicati quos diximus, è ſexta cerebri coniugatione eòdem deriuari. Ex oſſe ſacro quatuor qui vtrinque excidunt, ex ſuo quiſque foramine in crus vniuerſum iter habet. Ex quibus colligi poteſt omnes è ſpinæ medulla tractas coniugationes eſſe nouem & viginti: octo quidem è ceruice, à dorſo duodecim, quinque ex lumbis, ab oſſe ſacro quatuor. Sunt qui ab hoc quinque expromi iudicẽt, vt ſint omnes triginta. Auicennas quoque è coccygis & caudæ extremo neruum coniugij expertem deducit: at re vera hic inter vincula annumerandus eſt, neque præter eas quę hactenus proditæ ſunt à nobis, vlla ſeorſum & per ſe cõiugatio deprehendetur. Sic autem deducũtur, vt qui nerui ex infimis duabus lumborum vertebris atque ex oſſis ſacri quatuor foraminibus emerſerunt, omnes ferè in vnum quaſi faſciculũ coniecti, parte poſteriore qua coxa rimam amplam agit, in crura protrudantur ponè articulum, amplo operti abditique muſculo. Simul autem muſculis qui inibi ſunt, prout fert dignitas atque magnitudo, ſuum cuique ramũ impartiunt. Vnde mox alij in crura ſparſi deorſum per interiora feruntur, qui ad pedis inferiora cõcedunt: alij verò per exteriora, in pedis priora atque ſuperiora pertinentes: alij media inter hos regione poſiti in muſculos ſuræ direpti abſumuntur. Id vnũ ſolerter (ſi quid aliud) natura proſpexit, vt illos oſſiũ, cartilaginũ, atque vinculorũ quaſi propugnaculis cinctos & obuallatos traducat. At verò nõ omnes qui ex lumbis & ex oſſe ſacro prodierũt, ſic cõtinuo per poſteriora deorſum commeant, ſed ex his nõ pauci tenues rami per amplum pubis foramen exeunt, alij in exiguos muſculos qui circa podicem, veſicam, penem, & teſtes habẽtur, alij in peritonæi, veſicæ & vteri membranas, alij in cutem quæ femur circumfundit aduſque genu diſpertiti. Hæc eſt vniuerſa & integra neruorum conſectatio.

Nerui ex lumbis. — *Nerui ex oſſe ſacro.* — *Nerui omnes quot.* — *Neruorum in crura distributio.*

De venis. Cap. XI.

IECVR venarum eſſe originem hîc pro hypotheſi conſtituam, cuius tamen veritatem multis poſthac rationibus illuſtrabo. Huius è parte concaua venæ plurimę in ventrem & inteſtina diſperſę ſinduntur, arboris cuiuſpiã radices imitatæ. At verò pars conuexa venam craſſiorem edit atque ptofert, quæ arboris caudici comparata ramos admodum multos in omne corpus diffundit: quorum ea vis eſt & facultas, vt è iecore in omnes partes corporis alimentũ diſtribuant, nõ modò tuborũ ductuúmque ſimilitudine, ſed cõcoquẽdi quoque viribus inſigniti. Præter reliquias autem attrahendi facultas in illis plurimùm viget, cuius cauſa in ſimplici tunica omnes villos in longum porrectos acceperunt: ſimplex autem tunica ſatis erat quæ ſanguinẽ vtpote craſſiorem coërceret atque cõtineret, neque periculum erat hinc illum diffluere. Iam verò venæ omnes hac quæ ſequitur diſtributione diſiectæ diſpartitæque ſunt. A iecoris introitu reſimáque parte vena grandis excedit (portas appellarunt) à qua velut à communi quodam initio, riuuli complures in ventrem & inteſtina tanquam à trunco radices aguntur. Ac primum duo ab ipſo ſtatim egreſſu cernuntur, alter minor, iſque ſuperior, qui comite arteria multis ductibus totus in ventriculum abit, aliis quidẽ in ecphyſin, aliis in ſuperiora dextráque protenſis. Alter riuus multò maior aliàs ſub duodenum inteſtinum, aliàs ſub ieiunum ſe demergẽs, idque tranſiliens in meſaræon contendit: quod priuſquam attingat ei quod pancreas dicũt nititur ac fulcitur, cui ſanè & duodenũ, & ductus qui ad bilis veſiculam tendit, & reliqua quæ inibi ſunt vaſa inhęreſcunt. Ex eo loco riuus in lienẽ emittitur, qui omniũ ſecundus haberi debet: è quo in tranſitu venæ plurimæ capillorum modo tenues in vẽtriculi fundum permanant. Huius quantum reliquum eſt, in lienis ſubſtantiam multis quaſi radicibus diſciſſum ſe inſerit, quę tamen dum ex liene efferuntur & emergunt, in duos turſum riuulos concurrũt: vnus in os ventriculi parte tumentiore ſe infert, alterũ in omẽti partem ſiniſtram retorquetur. Tertius è caudice riuus in pãcreas primum immerſus, mox deinde per meſaræi radicem quæ ſpinæ adhæreſcit, lõgo tractu in ilia ſiniſtra pro-

Venarum compoſitio. — *Vena meſaraice.* — *Ad ventriculum.* — *Ad lienem.* — *Ad colon inteſtinum.*

ſtra procurrit: multiſque riuulis diſſectus omnem cœli inteſtini productionẽ irrigat, vt proinde ad hoc totus hic tubus pertinere videatur: atque huic quidem iſthac deductione comes aſſidet arteria. Poſt hunc alius in dextram contẽdit, per pancreum in duodenum ſparſus inteſtinum, bilis folliculo ferè è contraria regione obiectus. *Ad cæcum & omenti dextra.* Nihilò hic obſcurior ſuperioribus multos quaſi ſurculos in omenti dextram regionem profert, atque è pancreo hi quidem diſtribuuntur. Reliquus ſtipes quà iam meſenterium attingit, riuo quinto prædictis obſcuriore omnem omenti partem ſiniſtram perreptat. *Ad omenti ſiniſtra. Ad ileon.* Vbi verò per meſenterium aliquantum iam proceſſit, totus in duos finditur: horũ rurſus vterque in duos, omnes demum in quamplurimos tenues, quorum pars maxima in gracilia omnia inteſtina ipſúmq; cæcum multiplici ſobole diſpergitur: pars quædã minor in meſaræi glãdulas immiſſa deſinit. *Ad glandulas meſenterij.* Ea eſt venarum meſenterij propagatio, quæ in vnam ad iecoris portas conſtitutam, omnes tanquam in truncum radices confluunt. Hæc porrò iecur mox vt ſubiit, alios in id ramos ſpargit, fere quidẽ in ſingulas fibras ſingulos, ſed qui demum ſectione partitionéque multiplici in omnem iecoris ſubſtantiam exhauſti oblitercutur. *Vena caua non eſt continuata venis meſenterij.* Quæ etenim ab eius conuexo emergit, ampla illa quidem ac proinde caua nuncupata, ex quamplurimis quoque riuulis & quaſi radicibus per intimam iecoris partem diffuſis, exurgit: at hæ nihilominus neque illis quas modo dicebam ex portis in ſingulas fibras diſtribui, continuatæ ſunt, neq; ad illas extremitatibus ſeſe applicãt, neque aliud quicquam præter iecoris ſubſtantiam illis cõmune intercedit. Cæterùm vena κοίλη, id eſt caua dicta ipſo ſtatim è conuexo egreſſu, bipartitò finditur, quaſi in duos prægrandes ramos dirempta: *Vena cauæ diuiſio.* alter ſurſum per diaphragma in cor euadit, alter deorſum ſecundum lumborum vertebras contorquetur. Ille quidem haudquaquam dorſi ſpinę inſidet, ſed per medias thoracis regiones, diaphragmate, interſepiente membrana, corde & pulmonis fibra ſuffultus, per ſublime ad claues & iugula concedit, plurimóſque ramos eo tractu profert ac diffundit: *Ad diaphragma.* primum in diaphragma duos, qui deinde multifariam fiſſi longè latéque ſe pandunt. His proximè exeunt capillorum modo tenues venæ, in membranam rhotacis interſepientem & in cordis inuolucrum, *Ad interſeptum.* quarum extremitates haudquaquam paucæ, in priores thoracis partes & in malum punicum irrepunt.

Altiùs autem vbi vena caua cordi iam aſſiſtit, eam tanquã ramum promit, quæ cordis externa ambire ſpectatur, & in eius molem ſparſa exhauriri, *Ad cordis ſubſtantiam.* vt per quam dẽſior cordis ſubſtantia nutriri debeat, non autẽ eo ſanguine quem ſuis ventriculis conceptũ caloris ſpiritúſque beneficio tenuiorẽ fecit atque puriorem. Suprà multò capacior alia in dextram aurem dextrúmque cordis ventriculum demerſa illabitur: *Ad cordis ſinũ dextrum.* hanc multis non venam, ſed aptiùs membranam dicete placet, ex ſiniſtro venæ cauæ pariete profectã, quæ dextrum ſinum inuoluat & obtegat. In cordis corpus nõ altiùs hæc penetrat, neque iã ipſo ingreſſu venæ ſpeciem retinet, ſed mox vt cor attingit, in illius ſubſtantiam degenerat prorſúmque obliteſcit: quod ſanè argumentum Ariſtotelicos eò adduxit, vt venas omnes è cordis ſubſtantia naſci putarent. Ex hoc cauo dextro venæ nouum genus emergit, quæ in pulmones ſurrecta, arteriarum modo tunica duplici obuallatur, cuius antè propagationem expediuimus. *Vena arterioſa. Ad quintã vertebram dorſi.* Paulò ſuprà cordis aurem dextram, caua vena aliã rami ſpeciẽ edit, quæ ſolitaria omníſque coniugij expers (hinc ἄζυγος Græcis appellatur) in quintam dorſi vertebram ptimùm delapſa, mox deinde per ſpinæ longitudinem excurrit in imam partem diaphtagmatis. Hanc eandem non paucæ corporum diſſectiones oſtendunt à caua deriuari antequam ad cor accedat. Eadem per ſpinam incedens vtrinque in omnia interualla coſtarum ramos effundit, *Ad coſtarũ interualla.* ſupremis duntaxat duobus aut ad ſummum tribus exceptis, quæ aliunde prodeuntibus venis alì poſthac exponemus. Hi autem rami ſtatim è radice & ortu ſurculos de ſe foras emittunt in externos dorſi muſculos: longiùs verò progreſſi per coſtarum longitudinem, tandem extra thoracem foras erũpunt & eminẽt. Reliqua vena caua contendens ad iugulum, interſepienti membranæ à dextera committitur, in quã complures venulas pretenues conſpergit: móxque in quinta & minima pulmonis fibra tãquam in ſubſtrato puluinari recumbit. At verò priuſquam iugulum attingat, totus venæ cauæ truncus apud glandem quæ inibi ingens conſpicitur, in duos amplos ramos dirimitur, *Iuxta glandũ diuiſio.* qui mox ad axillas feſtinant inclinati. Huc autem flectuntur per ſumma & interiora thoracis, cùm nondũ ſupra claues euecti ſunt: excedunt verò & emanant in axillas per id ſpacium, quod inter claues & primam thoracis coſtam intercedit: hinc meritò interiores venæ dici ſolent. *Tenues multæ.*

Ab his nōdum foras elapsis, multæ in progressu surgunt vtrinque propagines, primùm: que ex eo loco vbi vena caua in duos ramos distrahitur, exiles venæ in proximam adiectámque glandem abscedunt: ab ipso deinde ramorum exortu alij tenuiores protinus in os pectoris cōrendunt, eíque subditi adusque malū punicum decurrūt, quo tractu in singula costarum interualla partis prioris ramulos explicāt: quorum vnusquísque alteri cuipiam venæ fit obuius, quam ex illa coniugij experte diximus extremum foras emittere. Iam itaque vtrarúmque venarum (tametsi interiores hæ sunt) extrema extra thoracem euadunt, tum in mammas, tum in externos musculos inspersa. Præterea verò ex eisdem amplis ramis insignes venæ in tria costarum suprema interualla multifariam diffinduntur: & ex iisdem ferè sedibus aliæ mox in scapulas & quosdam interiores ceruicis musculos se conferunt. Post quas aliæ emergunt; quæ in ceruicis spinam demersæ, per interiora foramina supremarum sex vertebrarum irrepunt dum caput attingant. Has igitur propagines effundunt rami ampli venæ cauæ, priusquam ex thoracis capacitate excedant. *Basilicæ distributio ab axilla.* At verò vterque protinus vt de thorace emersit, aliis rursum quatuor quasi surculis fruticatur: quorum vnus in eos exteros musculos abit, qui ex humero in medium pectus & supra mammas procedunt, alter in axillarum glandes: atque hi ambo exiles sanè sunt. Tertius in eos musculos se proripit, qui scapulis subiecti sunt, in eúmque musculum qui inibi spectatur maximus. Quartus omnium amplissimus externas thoracis partes irrigat & alit, hinc demum ad costarum extrema deriuatus. Occurrunt autem istius propaginis tenues riui extremis earum venarum, quas ab imo & ex intimis thoracis emergere proditum est. Quas autem deriuationes in brachium atque deductiones faciat hæc vena interior, posteaquam ex axilla euasit, paulò pòst edicetur. *Iugularium ortus.* Iam verò vt quæ supra iugulum in ceruicem & caput inferuntur venæ conspicuæ sint, ad eum redeamus venæ cauæ diremptum, quem prope glandem sub iugulis fieri commemorauimus. Ex iis itaque venæ cauæ ramis, quos tanquam magnos duos stipites in axillas exporrigi dixi, qua parte clauiculis assistunt, vtrinque insignis vna vena surgit in ceruicem. Ante hanc autem alius ramus propior glandi atque citerior emittitur, qui per ceruicis intima deductus gulæ vtrinque vnus assidet. Quocirca quatuor ex ea quæ sub clauibus est regione venarum propagines sursum contendunt, quas tum primùm iugulares mos est appellare, dum collo insertæ sunt; & supra claues emerserunt. Duæ ex his quæ pariter cum gula sursum in fauces & oris intima sparsæ feruntur, interiores iugulatiæ dictæ sunt, quòd altiùs conditæ perpetuò delitescant: aliæ *Venæ ad scapulas & humeros.* autem quæ subter cutem existunt, externę & eminentes sunt iugulariæ. Harū verò vtraque mox vt à primo exortu supra claues euasit, in aliis quidem corporibus simplex omnino persistit, in aliis finditur in duas, quarū altera priore colli regione rectà ad caput ascēdit: altera principio quidem deorsum veluti deflexa claues circumplectitur: móxque sursum reducitur, aliàs soliuaga, aliàs interiori coniūcta. Multi ab ea riui defluunt, vnus quidem frequenti sobole in proximos musculos disiectus, alter maior atque obliquior, qui è clauibus sensim discendens, ad humerū per externa deflectit: hanc idcirco venam humerariam & externam mos est appellare: tametsi illic minimè exhausta obliteścit; sed longius progressa cubiti flexum petere contendit. Vnde perspicuum est humerariam venam non minore, imò plerumque maiore societate atque commercio cum vena caua coire, quàm cum ceruicis & capitis interioribus. Quin & illam nos plerunque obseruauimus tanquam ramum erumpere atque nasci ex interiore vena, mox vt thoracem egressa ad axillam festinat, vt proinde secta nihil aliud quàm interior illa conferret. Tertius ramus ab externa colli vena productus, & in scapularum musculos deflectens absumitur. Quartus humilis eôdem in musculum ingentem demittitur, *Ad capitis externa.* ei plerumque occurrens venæ quam à basilica in humerum efferri iam diximus. Quod porrò externæ istius iugularis reliquum est, qua iam ad aures sese applicat, variè distractum atque disiectum, alios ramos in faciem & tempora, alios circum aures & capitis posteriora, alios intrò in cerebrum diffundit. Sic autem longiùs quoquouersum progredi videntur, vt dextræ venæ sinistris, priores posterioribus extremis suis obuiæ, in summo vertice concurrant. At qui intrò se inferunt, ad auris radicem quo loco inferior maxilla superiori committitur, viam habent & introitum, quà maximus in cere- *Ad fauces & oris intima.* brum patet accessus. Interior autem iugularis sursum ascendens gulæ assistit vtrinque vna: cúmque iā ad maxillæ regionem sese extulerit, iis qui effusi sunt ab externa ramulis alios

lis alios complures immittit atque conijcit: quíque hac confusione implicati sunt, alij in fauces & guttur pertinent, alij in eos musculos qui penitus laryngi circumiecti sunt, alij insignes in linguam, alij in palatum & circumducas ori partes. Hinc interiores iugulares supra palatum emergũt, ceruicis intima secutæ, dum capitis basin attingant: quo ductu in eas partes quæ inter palatũ & basin positæ sunt, ramulos effundunt: quorum tandem extrema desinunt in nares. Ex eisdem ferè sedibus ramulus vnus editur proferturque inter primam & secundam ceruicis vertebrã: móxque alter occiput & primam summámque vertebram, qui tamen hinc elapsus in pericranium quibusdam dissipatur, aliis integer patente foramine in occipitis osse intrò se recondit per meninges ad verticem diffusus: solet hæc à quibusdam vena puppis appellari. Reliquæ iugulariũ extremitates, per suturas quæ occiput & os cunei copulant, euadunt in cerebrum, móxque è basi media eò pergunt, vbi duplicata crassa meninx cerebrum à cerebello dirimit: sicque geminationis illius firmitate suffultæ, sursum irrepunt in cerubri summum quasi fastigium, in quo vacua regio inest, quam suprà torcular diximus appellari. Quinetiam venæ quas dixi ad aurium radicem intrò inuehi & inferri, mox propaginibus multis dispersæ, à lateribus media inter caluam & crassam meningem via, in vnum quoque torcular omnes vtrinque commeant. Hic enim locus est in quem cerebri alimentum magna ex parte confertur: è quo demum id riuis tenuissimis, quos iam venas vix ausim dicere, in omnem cerebri substantiam profunditur. Quin & illi riui iuxta cerebri glandem tenuissimè dissecti, in priores ventriculos concedunt, ibíque exilibus arteriis implicati, contextum illum struunt atque componunt, qui à Chorio, id est à secundis fœtum inuoluentibus nomen habet. Ea nimirum est omnis venarum in caput & cerebrum dispersio: nunc autem ad eas redeundum quæ in brachium directè feruntur.

Venæ ad nares.

Ad interiora capitis.

Basilica vena, quæ & interior brachij vena & axillaris appellatur, statim vt ex ala excessit, in amplũ humeri musculum & in eos ferè omnes qui illi assistunt, propaginem mittit, inibi penitus exhaustam, reliqua tota aliàs simplex aliàs gemina ad inferiora obliquè deflectit, atque subter cutem emergens ad cubiti nodum festinat. Quò tamen priusquam adueniat, in medium cubiti flexum venam traiicit manifestam, ex qua solet ea quodammodo nasci, quam mediam mox appellabimus. Hinc longiùs procedit basilicæ truncus, eóque interim viæ spacio ramos dispergẽs in interiores cubiti musculos, subter cutem ad carpum accedit, vbi in venas complures neque eas quidem obscuras diffinditur, quarum fit ad minores inferioréſque digitos distributio: è quibus multis nominibus ea celebratur, quæ inter medicum & minimum digitum interiicitur.

Venarum brachij distributio.

Cephalica altera brachij vena, quæ eadem externa est & humeraria, à clauibus per ceruicis musculum flexuosa declinat in humerũ, à quo mox recto tramite deorsum contendit, simúlque venas prætenues spargit in partes eas quas peragrat. Cùm autem in nodũ cubiti proximè appulerit, tripartitò secta ramum vnum in brachij superiores musculos recondit: alterum in cubiti flexum obliquè detorquet, qui manifestè conspicuus cũ altero coitionem facit, quem nunc diximus eò quoque è basilica traiici: fitque istarũ congressu media quædam vena omnium in cubito extantium maxima. Tertium autem ramum efficit reliquus processus, qui per externam cubiti regionem in carpum excurrit, frequentique sobole in superiores manus digitos effunditur: in quibus ea numeratur quã inter pollicem & indicem consertam, capitis venã dixere.

Cephalica.

Mediana.

Cæterùm media vena è brachij flexu discedens radiũ ascendit, euadénsque in externa, ramis diffinditur duobus: è quibus alter deorsum deflectens, riuulis basilicæ suos quoque permiscet: alter sursum euectus cephalicæ imis se cõplicat & inserit. Hæc venarũ esse solet in brachium & manus distributio, quæ tamen in nõ paucis variari cernitur, & nonnunquã eiusdẽ hominis in dextro ac sinistro dispar. Plerunque vena nulla existit media, est qui cephalicam, est qui basilicã in apertum non proferat: deprehensum quandoque eã quę pollici assistit à basilica, eam autẽ quæ minimo digito accumbit à cephalica deriuari: tanta videlicet in iis ostenditur naturæ varietas, ad quæ nulla necessitatis lex cogit: atqui nõ in venis (vt neque in stirpibus) vna semper & similis est necessaria fruticantiũ ramorum proiectio.

Distributionis variatio.

His omissis tempestiuũ iam fuerit venarum inferiorũ propagationẽ explicare. Vena caua simulac è iocineris conuexo expromitur, ramũ ingentem ad inferiora lumbósque contorquet: quos antequam attingit, pendulus is etiam tum & veluti appensus, prætenues alios ramos in thecas & inuolucra renum, atque in adiecta il-

Venæ emulgentes. lis corpora vtrinque profert. Continuò autem vt ille lumbis insedit, in renum corpus eas venas infert quas dixi iunioribus emulgentes appellari: à quibus plerũque fibræ tenues in ipsa quoque inuolucra concedunt. Ab emulgente sinistra vas exit seminarium, quod multis flexibus in testem sinistrum abit: dextrum autẽ vas non item, sed ex ipsius cauæ trunco maiore duci solet. Iam verò cùm sub renes truncus hic peruenerit, ad dex- *Ad lumborum regiones.* tram læuámque exiles venas spargit in transuersos abdominis musculos, & in omnes ventris partes inanes, quæ inter costas adulterinas & suprema coxarum ossa mediæ interponuntur. Præter quas aliæ in singulas lumborum vertebras vtrinque permeat, per ea vertebrarum foramina se inferentes, per quæ diximus neruos foras excidere: atque ex his aliæ tenui membrana cinctæ in spinæ medullam, aliæ maiores in eos musculos erumpunt, qui spinæ extrinsecus accubant, hinc simul in externa posterioráque corpo- *Venæ cauæ in crura diremptus.* tis longè latéque diffusæ. At ipsa vena caua cùm ad postremam vertebram ossísque sacri initiũ appulsa est & adducta, in duos tota finditur ramos amplissimos, in crura obliquè prolapsuros. Quò priusquam pertineant, plurimas in circumiecta loca coniugatio- *Decẽ venarum cõiugationes.* nes edunt: primam quidem retrorsum in ψόας interiores lumborum musculos: secundã exilem in proximas peritonæi partes: tertiam in os sacrum & instratos illi musculos: quartam in podicem & rectum intestinum, in quibus hæ numerantur, quas hæmorrhoidas præ cæteris nuncuparunt, quanquam inter eas quæ ferè septem sunt, vna ex loco medio disiunctionis ramorum venæ cauæ prodire solet. Quinta coniugatio ad vesicam eiúsque ceruicem flectitur: eadémque mulieribus ramos alios in vteri fundum, alios in eius partem imam atque ceruicem demittit, qui ipsos quoque testiculos quadã ex parte ambiũt. Sexta in musculos rectos effertur abdominis, per quos dein in thoracis cartilaginem & imã regionem mãmarum euadit, extremitatibus occurrẽs iis venis, quas paulò antè dixi ab axilla in thoracis externa demitti: vnde intelligitur venas quæ ad vterũ & quæ ad mammas prouehuntur, ex eadẽ aut ex proximis inter se radicibus deriuari. Septima in os pectinis eiúsque lacertos: octaua ex commissura ossium pectinis elapsa, in genitale tum maris tum fœminæ pertinet. Nona in musculos crurum interiores figitur: decima subter cutem ab inguinibus per ilium regionem ascendens, iis venis fit obuia quæ extrinsecus per thoracis latera deorsum trahuntur. Reliqui amplorũ ramorum ductus, in suum quisque crus proficiscitur: atque sub inguine productio quædã emittitur in priores femoris musculos, per quos sparsa omnis dissipatur: altera subter cutem per interiora femina deerrat, ampla illa quidẽ & manifesta, à qua complures riuuli in subditas regiones penitus deducti sunt. Hæc eadem paulò supra genu tripartitò finditur, ramúmque vnũ per priorem & interiorem tibiæ regionem rectà deiicit in sub- *Saphena.* iectum malleolũ, vbi clarus atque conspicuus, saphena dici solet. Alterum maximum per poplitem recondit in abditos atque posteriores cruris musculos, vbi frequenti ramorũ sobole disperditur. Tertium per cruris posteriora retorquet, qui dein sub cute per externam tibiam in subditũ malleolum decurrit: longiùs autẽ progressus, suprà infráque in minores digitos abit, quemadmodũ primus extremis riuulis maiores pedis digitos circũplicat. Medius is qui per poplitem abit in suram, ferè bifariam scinditur, & extrema ferè duo disiicit, alterum ad inferiora, in superiora alterum, qui vtrinque assidentium venarũ riuulis implicatur. Hæc vniuersa sunt quę de venarum distributione atque numero dicenda videbantur: nam quæ ex vmbilico in iocineris concaua irrũpunt vietæ iam atque emeritæ, in venis habendæ non sunt, vt neque in fœtuũ secundis quæcunque innasci solent & fruticari, corporis partes censeri debent.

De arteriis, Cap. XII.

Arteriarũ vsus.

Arteriæ cur quàm venæ pauciores.

ARTERIARVM non longè impar nec dissimilis est atque venarum descriptio. Spiritus enim vitalis in omne corpus effusi, cum hæ canales sit atque ductus, debent vtique in omnes partes corporis deriuari. At nihilominus arteriarum quàm venarum minùs frequens est propagatio, quòd sanguis crassior in exiguas procúlq; remotas partes, vix nisi venarũ ductibus possit cõmeare: spiritus autem sanguine multò tenuior ab extremis maiorum arteriarum elapsus, per cæcas occultásque partium vias, in distantiora possit euadere, nullo in id arteriæ adminiculo indigens. Hinc fit vt arteriã semper vena comitetur, nisi cùm ortus va-

rietas eas coniungi non permittit:arteriam enim quæ ex corde ſecundum ſpinam dela bitur vena nulla ſectatur,vt neque eas quibus cõrextus ille ſtruitur admirabilis. At nõ peræquè vnaquæque vena comitẽ arteriam obtinuit,tũ quòd diuerſa origo id plerunque non ſinit,tũ quòd in cõplures partes exiguas maximè ſub cutem diffuſæ ſunt venæ quibus nulla erat arteriarum neceſſitas.Itaque inſignioribus & magnitudine pręcipuis venis vbicunque natura potuit,comites dedit arterias:quod qua ratione in ſingulis effecerit,definiendum deinceps breuitérque deſcribendũ.Ex læuo cordis vẽtriculo vas prodit amplum,quod omnium arteriarum tanquam truncus & ſtipes habetur: arteriæ autem ex eodem in pulmones eiectæ,ſimplicíque tunica venarum modo cõditæ,huic pro radicibus erunt:iis nempe venis comparatæ,quæ ex meſenterio in iocineris portas ducunt vehúntque alimẽtum,ſic enim & ipſæ ductum de cœlo hauſtúmque in pulmones ſpiritum cordi ſubminiſtrant. Cæterum truncus is quem dixi, protinus vt è corde proſiliit,duas arterias in illius ambitum reflectit:alteram in mediam eius regionem,alteram ad baſin circáque dextrum ventriculũ. Mox totus in duos eóſque diſpariles ramos diffinditur:quorũ qui amplior,in quintam dorſi vertebrã in læuum torquetur, inferas corporis partes peragraturus: in partes autem ſuperas, quòd eæ minùs multæ eſſent,minor alter effertur. Hic itaque pulmone ſuſtentatus ad iugulum pergit, ipſáque via ramum profert in alam ſiniſtram,ex quo interim propagines defluunt:vna quidem in tria ſuprema coſtarum interualla,quæ extra thoracem elapſa ad ſpinæ muſculos poſteriores ſeſe applicat: altera in pectus & mammas ad extremas vſque coſtarũ cartilagines effuſa:tertia in foramina ſupremarum ſex in ceruice vertebrarum, pariter cũ vena comite ad medullæ membranas adducta. Reliquus hic ramus in ſcapulam & brachium ſiniſtrum ſparſus euadit,baſilicam venã plurimùm ſequutus. Stipitis autem pars maior ad iugulum contendens, à læua dextrorſum reflectitur: quæ cùm ad ingentem glandem,cui gãglio nomen eſt peruenerit,ramum vnũ ad intimam iugularem ſiniſtrã, alterum ad dextram porrigit:externæ ſiquidem venæ iugulares, coniuges arterias nõ acceperunt,vti neque cephalicæ,quas per humerum in brachiũ proferri diximus. Huius demum arteriæ quicquid reliquum eſt, necdum ſupra claues egreſſum, in dextram axillam iter habet, pares obiter nec diſſimiles propagines ſpargens atque ea quam diximus ad læuam deflectere.Ex quo perſpicuum eſt dextrum arteriæ ramum longè editiorem ſiniſtro exiſtere. Carotides porrò duæ arteriæ poſteaquam ſupra claues cum interioribus venis iugularibus in ceruicem emerſerunt, ſurſum rectà feſtinant,quo tractu in ſingularum vertebrarum foramina riuulos edunt,qui medullæ membranis impliciti pariter cum illis in caput efferuntur. At carotides ipſæ in maxillæ confinio bipartitò ſcinduntur, vt vtriuſque pars vna retrorſum & in poſteriora, altera in ptiora & aduerſum ſpectet atque flectatur. Quin & huius duo inſuper fiunt rami,alter in linguã & interiores maxillæ lacertos, alter foras eminens propter auriculam in temporum muſculos effunditur,qui demũ in verticem ſummum aſcẽdens,oppoſitæ arteriæ extremis implicatur. Pars verò quam in poſteriora flecti dicebam, duos eque ramos promit magnitudine præcipuos,quorum qui minor apparet per extremũ ſuturæ à A. nomen aſſumẽtis,irrepit in caluã ad cerebelli baſin,hoc tamen tranſitu diſperſis in partes circũiectas ramulis.Maior ramus partim per id foramẽ quod ad infimã eſt auriculã,permeat in caluam, eò quidẽ deductus vbi geminatio eſt craſſæ meningis:partim ſurſum ad cuneũ & cerebri baſin euehitur,in multas exileſque arterias diductus, quæ variè vtrinq; insertæ atque implicitæ nullius mẽbranæ interpoſitu, contextum admirabilem conſtituũt,cerebri baſi ſubſtratũ,atque in oſſe cunei reconditum.Ex hoc demũ arteriarum contextu tanquam ex radicibus in ſtipites cõcurſantibus,arteriæ duę ſurgunt,quę per craſſæ meningis foramina ſcandũt in cerebrũ,mox ſubtiliùs diſpertitæ,alię in cerebri corpus eua dunt idipſúmq; ambiunt:aliæ in eius ventriculos producuntur, quæ aſſumptis pariter venarum & arteriarum fibris è ſummo torculari delapſis, contextum illum choroidem componunt. Hęc omnis eſt arteriæ in ſuperiora diſtributio. Ramus alter totius arteriæ, à quinta dorſi vertebra in quàm ex corde deflexerat,ſecundum ſpinam ad os vſque ſacrum decurrit,ſempérq; ad læuã paulùm declinat,vt œſophago in thorace,& venę cauæ per lũbos incedẽti,det locũ. Primus in tãta productione ramulus editur in eam pulmonis regionem,quæ ſpatium inter quintam vertebram & cordis baſin mediũ implet, cuius extrema in aſperam arteriam ſurſum adducuntur. Alij deinde rami in ſingulas

Arteria venoſa.

Ramus arteriæ ſuperior.

Arteriæ ad brachia.

Iugulares.

Ad caput.

Ad cerebrum.

Rete admirabile.

Arteriæ quæ ad inferiores partes.

vtrinque vertebras exeunt, quorũ propagines aliæ in coſtarum interualla proferuntur in eóſque muſculos foras euadunt, qui priori thoraci extrinſecus inſternũtur: aliæ ferè bifariam ſectæ partem non modicã ad ſpinæ dorſique exteriores muſculos, partem alteram in ſpinæ medullã vtrinque inferunt, per ea foramina per quæ diximus venas emitti, neruos autẽ expromi. Cùm iam ſepto tranſuerſo aſſidet arteria, duos in id ramos vnum ad dextrã, ad ſiniſtram alterum tranſmittit. Sub hæc autem ventriculo, iecori & lieni ſuum cuique ramum impertit: ex eiſdẽ propè ſedibus alios in inteſtina per meſenterium diſſeminat: nec longè ab his duo prægrandes cõcedunt in renes, quos nonnullis placuit emulgentes arterias dicere, à quibus fibræ tenues in renum thecas deſinunt. Succedunt his arteriarum rami quarũ eſt in teſtes trãſuectio: ſolet autẽ quæ ad ſiniſtrum pertinet, aut tota ab emulgente arteria naſci; aut profectò nonnihil ab ea mutuari: quæ verò ad dextrum ſpectat ex maiori trunco proficiſci, quanquam eſt cùm quippiam ſumit ab emulgente dextra: procurrunt autẽ & inuoluuntur teſtibus hæ pariter cum venis ſeminariis. Vt ſuprà de venis attuli, ita & nunc illis comites arterias ſtatuo è ſingulis lumborum vertebris ad ilia abdominiſque muſculos efferri. Perſpicuum ſatis eſſe poteſt arteriæ truncum, multis ramorũ proiectionibus maiore ex parte exhauſtũ, multùm iam extenuari atque minui, cùm os ſacrum attingit: vbi iam rurus in duos ramos finditur, quos ſubiecta crura excipiunt. Atque cùm ad hunc vſque locum vena caua vtpote minor & leuior, arteriæ ampliori ac denſiori incubaret, hîc primùm in crura diuaricatis illis, arteriarũ rami tuitionis cauſa venis inuehũtur. Ex primis crurum ramis vtrinque arteria vna, adultis quidem areſcens & emerita, per quam conceptui vita trebatur, permeat in vmbilicum. Hinc quoque in os latum & illi adiecta corpora, quędã excurrunt propagines venis ſimiliter diſtributæ: omnium autẽ maximè inſignes apparẽt, quæ in lumborum muſculos interiores, in mulieris vterum, in vtriuſque ſexus genitale, in veſicã & podicem adeunt. Quæcunque poſt has in crura deuehuntur, cum venis maioribus altiùs demerſæ intima permeãt, in ramos effuſæ & abſumptæ, qui neutiquã vt venę ſubter cutem extãt. Cùm enim illarum quàm venarum maior nobis eſſet neceſſitas, penitus illas abſtrudi atque delitеſcere tutius erat, & minus crebra propagatione diffundi. Quid igitur ſimile inter ſe, quid diuerſum acceperint venæ & arteriæ, ex his perſpicuũ euadit. Nunc quod integram abſolutámque reddar orationem, pręſtandum atque de reliquis partibus ſimilibus tractatio ſuperioribus nectenda.

Ad diaphragma. *Ad viſcera.* *Ad crura.* *Ad vmbilicum.*

De membranis & cute. Cap. XIII.

TANTA ineſt in corpore membranarum commoditas, tanta neceſſitas, vt nullam natura partem prætermiſerit, quam membrana non integat, comprehendat & fulciat. Siue enim os eſt, ſiue cartilago & vinculum, ſiue muſculus atque tendo, adde neruos, venas arterias, inteſtina, viſcera denique omnia, propriis quibuſdam membranis conueſtita, & iis veluti concluſa contineri cernuntur. Has quidem ex vſu atque officio, quòd veluti tegumenta partes ſingulas ambiant atque definiant, tunicas propriè dixerunt. Præter quas tamẽ aliæ quædam partes diſterminant, aliæ ſuſtinent, connectunt aliæ, quibus commune membranarum nomen eſt inditum. Ad hoc genus referri minimè poſſunt tergora ea duo, ex quibus conditus eſt ventriculus, vt neque ea ex quibus inteſtina conſtant atque vterus, vtraque veſica venæ & arteriæ: quæ quanquam nominis inopia tunicæ dici ſolent, Gręcis χιτῶνες, longiſſimè tamen ab earum quas tradimus natura receſſerunt. Illę ſiquidem propriam ventriculi, vteri & aliarum quas dixi partiũ ſubſtantiam complent. Hę verò partes integrè iam formatas cõueſtiunt, diſterminant aut ſuſtinẽt. Illæ ex propriis fiunt villorum productionibus, quorum ope naturales attractionis, retentionis, aut expulſionis motus obeuntur. Hæ nullum villorum genus nouerunt, ſed ſui vndique ſimiles omnis motus naturalis expertes ſunt, ſolius ſenſus cõpotes. Diſcriminis hoc poſtremò argumentũ efficax, quòd ventriculus, inteſtina, vterus, cęteráque eius ordinis, cùm ex propriis tunicis tamquam ex ſubſtantiis compoſita ſint, hoc tamen inſuper mẽbranæ genere teguntur, quò firmè cohæreant, teneantur, & ſenſu polleant certiore. Quas itaque hoc loco propriè membranas appellamus, ſunt eæ quidem tenues & leues, ne quas obuallant partes, pondere ſuo premant: denſæ tamen ac robuſtæ, vt arcere poſſint

Tunica. *Membrana.* *Tunicarum differentia.*

externas

externas iniurias, ipsámque partium substantiam continere ne fusa dissipetur. Latissima in his differentia spectatur, prout varia est partium quibus addictæ sunt natura. *Mẽbranarũ differentia.* Aliæ enim simplices sunt tenues & pellucidæ, duplices aliæ crassæ & valentes: figura singulis attributa ex loci & partis quibus accõmodantur conformatione. Ex his verò præstantissimæ quæque quibus partes principes obductæ sunt & obrectæ, proprium nomen acceperunt: reliquarum verò perpaucæ. *Pericraniũ.* Pericranium appellatur quæ caluam extrinsecus ambit, duplex illa quidem & firmissima. At scapulas, costas singulas, humeros, brachiorum, manuum, reliquarúmque partium ossa, quæcunque seorsum inregunt, promiscuè *Circa ossa.* atque communiter περιόστια dictæ sunt. *In musculis.* Musculum vnumquenque sua quędam membrana sepit & obuallat, eáque simplex multóq; tenuior quàm periostios, cuius vniuersum *Meninges.* genus nullum adhuc nomen inuenit. Ex interioribus autem quę cerebrum inuoluunt, meninges appellantur, altera, crassior, tenuior altera, quarum productiones omnem spinæ medullam, ex hácque ductas neruorum propagines circumsepiunt. Supra quas tertia quædam illis firmior, spinæ fistulam intus succingit: itémque quarta extrinsecus vniuersam spinam tegit & illigat. *In oculis.* Quæ quatuor in oculorum sunt structura, proprias appellationes eas sortitæ sunt, quas suo loco explicauimus. Asperam arteriam tum quæ intus, tum quæ foris continet illiúsque cartilagines connectit, proprio est nomine destituta: similiter quæ gulam, quæ stomachum oblinit, rursum verò quæ vel pulmones vel iecur, vel lienem, vel denique renes ambit. *Dissepiens.* At verò quæ thoracem medium dirimit inter pulmones illapsa, dissepientem membranam appellauimus, eandem qui volet cum Festo dissepimentum nuncupet: cuius ima ex parte pericardium nascitur, & è *Succingens.* summis membrana vtrinque costas succingens ὑπεζωκὼς ὑμὴν Græcis vocata. *Circa viscera & intestina.* Ita propemodum è peritonæo (quod duplex est infimi ventris mẽbrana) tenuiores aliæ prodeũt, tum quæ diaphragma succingunt, tum quæcunque ventriculum, intestina, iecur, lienem, renes, vesicam, vterum, omentum atque mesenteriũ contegunt & obducunt, quibus propria seorsum nulla obtigit appellatio. *Membranarum ortus.* Membranis omnibus prima origo est ex partium quas inuoluunt substantia atque mole, è qua pingue crassúmque recremẽtum, foras circum illam emergens ac pedetentim siccescens, dum fœtus conformatur, coit in mẽbranam. Accipit hæc robur & omnẽ sentiendi vim ex neruorũ sentientiũ tenuitatibus in se conspersis cõtextúque miro cõsertis & implicatis, vt iccircò à multis falsò *Mẽbranas non è neruis nasci.* existimatum sit omnem membranæ substantiam à neruis tractam esse. Cęterum dictorum fidẽ id confirmat, quòd è sexta cerebri coniugatione conspicuos cernimus neruos sentientes, & in membranam dissepientem, & in eam quæ costas succingit illabi: alios quoque in ventriculi, hepatis, lienis contegentẽ mẽbranã, maximè verò in peritonæũ, è quo demum omnium partium inferiorũ tegumenta surgunt. Talis propemodũ fieri deprehenditur ad ossium musculorúmque membranas distributio, sed quæ tamẽ fit ab eorũ neruorum villis, quos emittit spinæ medulla: adeò vt ex his colligere sit membranarum substantiam, tametsi non vniuersa à neruis defluxit, ab illis tamen omnẽ sensus potestatẽ accepisse. Hæc de mẽbranarũ ratione satis. *Cutis compositio.* Cutis non dissimilẽ videtur conditionem sequuta, quæ membranarũ modo à prima conformatione ex semine concreuit, vt corpus vniuersum obiret atque circundaret, tanto reliquis membranis crassior, quãto corporis vniuersi moles amplior: at paulò rarior quidẽ effecta, & crebris exilibúsque spiraculis peruia, vt interiorũ exhalationi pateret: mediam inter carnem neruúmque naturam adepta, existimari potest ex paribus quodammodo eorũ portionibus cõponi. At reuera propria illius substantia qualem dixi ex semine traxit originem: sed quã tamen subditarum venarum & arteriarũ extrema subeunt, quò alimentum spiritúmque profundant. Eôdem neruorum tenuitates è subiectis partibus inseruntur, cõpluribúsque locis lõga propagine cõspersi apparent, per quos cuti tãgendi sensus asciscitur. *Cuticula.* Super hanc quæ vera est & germana, altera veluti exile tegumentũ posita est, quę summa cutis & cuticula nobis, Græcis ἐπιδερμὶς est. Densior quidem quàm vera, ab exiccatis illius sordibus non ex semine procreata, quam per exustionem igniũ vi oborta pustula, conspicuò cernimus à vera cute diuelli, atque in intertrigine discerpi & atteri. *Cutis foramina.* Cõtextu illa perpetuo vniuersum corpus obtegit, nisi quà perforata vel exitum vel introitum præbet in corpus, velut in auriculis, naribus, oculis, ore, genitali, atque podice. Cũ subiectis partibus illa quidem minimum habet commercij, sed duntaxat ex neruorum, arteriarũ, venarúmque fibris velut appensa, illis cohęrescit, vt iccircò tota propemodum

Vbi cutis hæreat ſubditis partibus. detrahi poſſit. Paucæ enim partes ſunt quæ non deglubantur. In fronte ſic cũ ſuo muſculo implicita cutis coiuit, vt omnem voluntarium illius motum ſequatur, qualẽ & reliqua penè tota facies accepit: vix enim hanc aliud eſſe iudices, quàm ſummam muſculi faciem vehementer ſiccatam & quaſi torridam. Veruntamen in labris non is modò coitus, ſed tanta ineſt confuſio, vt neque muſculum, neque cutem ſeorſum queat ſenſus internoſcere. Eius propemodum generis ingenerata eſt manuũ palmis plantiſque pedum, tum vt ad prehendendi munus quoquouerſum aptiùs inflecterentur, tum vt tangendi facultate exquiſitiore pollerent: alibi (vt dixi) nuſquam confuſa ſubiectis partibus prorſus adhæreſcit.

De carne molliburſque partibus. Cap. XIIII.

SOLIDAS atque prǽduras corporis ſimplices partes iam omnes videor attigiſſe, vt nunc mihi de mollioribus quę carnis ſpeciem habent, dicendum ſuperſit. Ne hîc autem à vulgato nominum vſu diſcedam, placet id molliorum partiũ genus vniuerſum, vna carnis appellatione complecti. Simplex ea nuſquam inueniri poteſt, quæ per ſe ipſa conſiſtat, ſed ſolidioribus villis adnata atque circumiecta, vi ſua & multitudine concretam ex ſe molem vniuerſam, carnis nomine deſignat. Vniuerſi autem eius generis ambitus in tres tribui ſecarique ſolet differentias: vna muſculorum eſt quæ propriè caro dici debet, altera glandularũ, tertia viſcerum, quã Grǽcis παρέγχυμα vocari diximus. Muſculorum caro tota ſanguine madet quo plurimo perfunditur, & vnde ſuam ea originem duxiſſe exiſtimatur. Non enim aliud atque ſanguis eſſe videri poteſt, qui circa villos concreſcens inanitatémque inter eos mediam implens & quaſi infarciens, robur iis accerſit & continet, ne per motus periclitentur. Quocirca ſatis videor de ea tranſegiſſe, quum omnem muſculorum numerum atque ſummam recenſui: niſi quis præterea inde diſcrimina quædam ſtatuẽda putet, quòd alia humida ſit, mollis, laxa, rara, aut ſpongioſa: alia è contrario ſicca, dura, aſtricta, denſa, aut compacta. Neque profectò diuerſi cuiuſdam ea generis (quanuis ſit purior) cenſeri debet, quæ aut gingiuas, aut maiores oculorum angulos implet, vt neque glans obſcœnarum partium in extremo poſita. Glandularum potrò ingens eſt numerus, quæ cùm omnes ex craſſa denſáque materia concreuerint, hoc tamen diſcrimine ſeiunctæ apparent, quòd aliæ aliis ſunt rariores, neque omnes vna pariliſque ſubſtantiæ ratio comprehendit. Hinc & illarum vſus diuerſus euadit, magna varietate diſtinctus: quæcunque dẽſiores ſunt præter alias commoditates, in locum fiſſionis tum venarum, tum arteriarum quaſi pro firmamento coniectæ ſunt: quæ verò mollitudine ſua ſpongiam quodammodo referunt, eas natura quibuſdam vel gignendis vel recipiendis humoribus accommodauit. In hoc genere eæ numerantur, quæ circa linguæ radicem poſitæ, perpetuo quodam munere ſaliuam eructant: & eæ rurſum multò maiores, quæ laryngi vtrinque aſſidentes linguam & os ſubditáſque partes madore proluunt. Has Latinis tonſillas Græcis παρίσθμια appellari diximus. Huic quoque generi aſcribuntur, quę in mammis ſunt frequentes, laxę, turgidæ, dum præſertim lacte circumfluunt, aliàs verò denſæ & contractæ. Finirimi teſtes his ſunt, quorum tamen ſubſtantiã ad viſcerum rationem ſpectare credibilius eſt. Prioris autem generis ſunt, in cerebro quidem κωνάριον, & glandula pertuſa quæ ſupra baſin in peluis cauo collocatur, deinde parotides iuxta aures collocatæ, & ganglium, θυμὸν Græcis vocatum, ſub iugulo parte ſumma pectoris: tum præterea quæ in axillis ſunt ingentes, tũ eæ ex quibus πάγκρεας magna ex parte conditur: itémque lactes, quo nomine humidas glandulas per meſaræon ſparſas dici volunt, atque inſuper quæ inguinum capacitatẽ implẽt: aliæ denique complures quibus vaſorum in brachiis atque cruribus diductiones confirmãtur, quas ſigillatim percenſere faſtidioſum magis quàm vtile putaui. Sed neque figurã earũ aut magnitudinem perſequi commodum eſt, quæ cùm ſit ſua cuique attributa, multiformi varietate diſtinguitur. Iã verò in parenchymate appellato maior exiſtit diſſimilitudo, non modò ex figura atque magnitudine, verumetiam ex ſua ipſorum ſubſtantia, quę ſimilis & vniuſmodi nequit in diuerſis inueniri. Ea quidem ex affuſo ſparſóque humore primo ortu cõpacta eſt, vnde rectè affuſio dici videtur: at nõ vt in muſculis ex ſyncero ſolóque ſanguine, ſed vel prorſus vel plurimùm ex ſemine: atque vt varia futura erat cuiuſque viſceris conditio atque neceſſitas, ita multiformis eſt hæc ſubſtãtia comparata. Vnius cordis

Caro quid.

Caro triplex.

Simplex caro.

Glandulæ.

Glandularum differentiæ.

Parẽchyma.

cordis parenchyma proximè ad musculi carnem accedit. Hoc tamen diuortio seiunctum, quòd durius multò ac siccius vi seminis circum triplex staminum genus attexitur: illa verò quæ in musculo, non item. Ab hoc iocineris propria substantia est, quam concreti atque torridi sanguinis speciem habere putant, cùm tamē palàm sit fieri non posse, vt quod gignendi sanguinis principium statuitur, id ipsum prorsus ex sanguine concreuerit. Ex quo enim sanguine, cùm nullus ne maternus quidem, in fœtus vtero gestati corpus addi aptarique possit, qui non antè sit iecoris eius opera cōfectus? Renes atque testes quanquam glandularum naturam exprimere videntur, in hoc tamen genus parenchymatis asciscí debent, vt qui non glandularū more arteriis atque venis robur & firmitudinem addūt, sed eximia vi pollēt, qualis est à semine nostri ortus initio, visceri sua cuique cōcessa. At lienis substantia propiùs quàm illi carnis naturā æmulatur: deinde verò pulmonis, vt idcirco in dubiū venire & ambigi nō debeat, quin hi sint in genere parenchymatis. Multò grauissimam quæstionem atque controuersiā faciunt spinæ medulla & cerebrum, quę quoniam in principibus habentur, ortus sui primordia semini (vt reliqua viscera) accepta referūt; debéntque annumerari inter partes similes. At ne diuersum in his genus pręter omnem omnium veterum sententiam constituendū sit, in carnis vniuersum genus coniici necesse est. Neque verò id obsistit quòd natura sint frigidiore: etsi enim vt musculorum ita intestinorum nec paucorum viscerū caro omnis calida censetur, non proptere a tamen vniuersum genus tale sentiēdum est, cùm præter cerebrum & spinæ medullam glandulę complures, quę tū in cerebro, tum in aliis locis positæ sunt, frigidæ appareant. De venarum, arteriarum, intestinorū, aliarúmq; partiū carne, quæ propria cuiusq; assignari solet, alia posthac disputatio plenior adducetur. Plurima quoque huc alia se ingerunt multis implicata difficultatibus, quæ tamen, quoniam nondum in disputandi genus delabor, explicare hoc loco non statui, in suum quæque ordinem posthac relaturus. Hîc tamen postremò ad futuram aliquando disputationem animaduertendum duxi, non omnem spermaticam partē ilico solidam esse, vt neque carnem omnē ex sanguine expressam esse & effectam: sed si in partium differentiis signandæ erunt repugnantiæ, parti solidæ mollis opponetur, quā plerique carniformem dixerunt, spermaticæ sanguinea, simplici composita, similari dissimilaris, informi instrumentaria: de quibus proprio loco singillatim disseretur.

Spinæ medullam & cerebrum in carnibus esse.

Non omnem carnē esse calidam.

Partiū differentiæ.

De adipe, medulla, pilis, & vnguibus. Cap. XV.

MEMBRANAE atq; cuti adeps copiosus & vberior increscit: ex pingui quidem & tenaci eáque frigida sanguinis portione genitus, quæ è venis excidens móxque affusa frigidis exanguibúsque membranis, tanquam congelans similiter atque crassius oleum frigore durescit. Hinc corporibus quibus frigidior est natura, copiosus, calidioribus verò paucus innascitur: qui æstibus, immodicis laboribus, & inediis fundi atque dissipari solet. Albescit autem ex earum partium natura quibus apponitur & cohæret. Quoniam igitur illi primum ortū confert tum sanguinis tum loci in quem inciderit natura, horum certè differentia magnam illius dissimilitudinem suscitabit: vt sit alius alio crassior sicciórque, vel tenuior atque mollior. Hos autem nominis varietas toto propè genere disiunxit, vt id qnidē seuum appellare mos sit, quod crassius & magis terrenū est: adipem verò qui humidior & liquidior. Vnde cornigera (inquit Plinius) vna parte dentata & quæ in pedibus talos habent, seuo pinguescunt: bisulca scissísve in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Horum enim humidior temperatiórque natura, vti profectò & hominis, cuius corpus puro synceróque adipe oblitum est atque deliburū. Neque tamen is passim sui similis, sed pro partis vi & natura dispar. Vēter inferior, vt qui magna ex parte membranosus est, & lōgè dissitus à fonte caloris, multo adipe confertus est, eóque duriore ac sicciore, qualis potissimum renes ambit & obsepit. Quæ sub pectore partes conditę sunt, minus adipis cōgesserūt eiúsque mollioris: qualis circa pericardiū & cordis basin videri solet. Hac propemodum lege qui circa musculos & cutem, crurū partiúmque inferiorū cōcreuit, durior sicciórque deprehenditur, quàm qui thoracis & brachiorū musculos atque cutē perūgit. At nihilominus neq; frigidissimis neq; siccissimis locis gaudet, quòd cuiusdam sit caloris participes. Hinc cerebri meninges nullus circūfundit, vt rarò mē-

Adipis procreatio.

Differentiæ.

Seuum.

In ventre.

In pectore.

Vbi concrescat & quibus de causis.

branas quæ ossa conuestiunt. Sic in hominum naturis qui vel calidissimi sunt, vel frigidissimi atque siccissimi, adipem nullum coaceruant, neque huic gignendo idoneā materiam habent in venis: qui verò à mediocritate in frigidum humidúmque deuergunt, multò maxima illius copia redundant: & quoniam eorum sanguis totus in adipem procliuis est, non potest cordis immodicus calor illius concretionem circa pericardium, quantò minus in reliquis partibus, inhibere & arcere. Quocirca his multò promptius materiæ vis abit in adipem, quàm cordis reliquarúmque partium calor possit dissoluere. Qui naturæ mediocritatem sunt consequuti, sanguinem media conditione obtinent: atque huius pinguior portio quæcunque in carnosas calidásque partes influet, vi caloris tota dissipabitur & euanescet: quæ verò in membranas infertur, illarum frigore ea veluti conglaciat. Iam de medulla. In maioribus hæc ossium capacitatibus concrescens non minus consistit quàm adeps: at maximè durescit quę in spinæ fistula continetur, eóque magis quo longiùs à cerebro profluxerit, cuius illa ceu stipes quidam est & portio longius exporrecta. Hæc quidem nullius ignis vi liquescunt aut dissipantur, quin potiùs soliditatem acquirunt: reliquorum ossium medulla nō minus quàm adeps calore liquata dilapsáque diffunditur. Vnde intelligi potest quantum illarum inter se genera distent. Itaque quibus animantibus ossa non vt leonum vel aquilarum robustissima & solidissima esse debuerūt, maxima his interior capacitas intericitur, cuius gratia cum duritie leuitatem quandam ad motum sunt consequuta. Non tamē inanis ea derelicta est, sed medulla multa refercitur, quæ ex communi ossium alimento per tenues venas eò penetrantes affluente, illic cōditur atque reponitur, quæ deinde sensim multóque tempore præparationem accipiens albescit atque concrescit, dum fit idonea ossi nutriendo, cuiusmodi in humerorum, brachiorum, femorum atque crurum ossibus plurima comperitur. Reliqua omnia in quibus ingētes illæ cauernę nō insunt, seu quòd gracilia, seu quòd minus ad motum sint necessaria, in laxitatibus exilibus humorē concludunt, medulla quidem liquidiorem magísque fusum, sed qui tamen illi proportione quadam responder. Cerebrum & spinæ medulla alium (vt dixi) suæ substantiæ modum habent. Porrò autem vngues atque pili licet in partium similariū numero nōn sint, consistentiam tamen habent & proprium vsum, vt illorum quædam hîc ratio nobis sit ineunda. E summis digitis vngues emergunt, tanquam clausulę eorum tendonum qui ad extremos digitos desinunt. Ab his enim excremēti & eluuiei quiddam semper emanat quod in vnguiū radices confluens, materia fit illis perpetuò augescentibus. Lati quidē facti & modicè duri, vt summis digitis firmitas conferretur ad exiguorum corporum apprehensionem. Sic pilis ex crassiore & fuliginosa humorum eluuie ortus ducitur, quę per angusta cutis spiracula tanquam foras propulsa, impacta hæret in transitu, vt non sponte vacuari possit, sed alia rursum è profundo sublata hanc ferit impellítque, tum hanc rursus alia, & multo tēpore coniunctæ aliǽque super alias impactæ, corpus quoddam reddunt & conformant angustum ex transitus angustia stipatum: quod denique à sui simili eluuie vehementer ictum foras propellitur, iam veri pili formam adeptum: húncque in modū quasi succrescendo semper augescit. Non omnibus æquè locis prouenit, sed his maximè quibus cutis sicca calidáque plurimùm inest: frigida enim & humida huic proferendo cōtinēdóque ineptissima. Vbi sicca duráq; cutis, vt in capite atque mento, prolixior rigidiórque pilus profertur, & in animantiū genere iis ferè, quibus tergora densa sunt & dura, vt capris, vt suibus. Pilorum & vngium radices tenellæ sunt & molles: quod verò ex cute extat, validum ac pręduram. In homine pili partim simul, partim postea gignūtur. Ingeniti quidē sunt in capite, sed propriè in palpebris & superciliis, quos ab ortu pari semper magnitudine natura custodit, & ne augerētur in durissimam & similem cartilagini cutem infixit. Stabiles hi quoque & erecti nō ad decorem modò, sed vt vallū quoddam oculis obiecti, ne quid extrinsecus incideret, aut è capite deflueret. Qui pôst gignuntur, primùm erūpunt in pube & ano, mox in aliis, postremò viris in mento, atque hi quidem vt omnes qui reliquo sunt corpore, tum ornatus, tū tegumenti gratia producti. His iam finem facio, quòd decursa & planissimè exposita iam videantur omnia, ex quibus admirabilis comparatur fabrica membrorum, solérsque partium descriptio atque historia contexitur.

Aliam cerebri & spinæ, aliā ossiū esse medullam.

Vnguium ortus.

Pilorum procreatio.

Pili duplices.

Confectio-

Confectionis ratio. Cap. XVI.

PARTIVM corporis humani enarratio eum cursum exitúmque tenuit, qui seorsum singulas, primùm similes atque simplices, deinde compositas explanaret: sic enim existimauimus omnia magis perspicua futura, si ad naturæ imitationẽ ex simplicium æstimatione compositi cognitionem caperemus. Quisquis volet quę antè conscripta sunt dilucidè consequi, sibíque in

Anatomes modus.

apertum & ante oculos ponere, eam quam monstro sæpe viam terat, & alio cadauere musculorum, deinde ossium exiccatorum aptísque compagibus reuinctorum alio, viscerum interiorum confectionem instituat, alio venarum quam à iecore, alio arteriarum quam à corde inchoabit: alio denique neruorum quos à cerebro atque spina in sensus artúsque singulos studiosè diligentérque prosequatur: hæc enim summa est & conducibilis inuestigandi ratio. At plerique omnes ex vno eódemque corpore omnia aut certè quamplurima sibi commonstrati rogant, quorũ nunc desiderio satisfacturus, quo quæque loco, quóve ordine, qua industria (nullâ earum partiũ quæ variè implicitæ sunt aut disrupta aut confusa) exhiberi possint & expromi, ad dicendum aggredior.

Anatomica administratio.

Cadauer.

Cadauer in primis delectum sit bona carnis habitudine, integra constantíque ętate, statura mediocri & apposita, incorruptum & partibus omnibus absolutum, nec morbo, nec vulnere interemptum, verùm suspendio, stragulis, aquâve extinctũ. Id præcelso editóque scamno volubili collocabitur, medio theatro perflabili; cõsidente spectatorũ corona, instructi paratíque confectores & administri, qui ad manum & in promptu habeant nouaculas, scalpella, vncos, stylos teretes, serras, terebras, malleolos, acus, funiculos, modiolos & spongias.

Instrumẽta.

Narratio.

Qui autem confectioni præest, enarrata principio humani corporis dignitate, qua id cæteris præstat animantibus, eóque tres in ventres & in artus distributo, omnes horum externas sedes explicet, quęque illis veteres rum Gręci tũ Latini nomina indiderũt. Hæc præfatus, mox de vniuersa corporis cute déque ei subdito adipe dicere instituat.

Ventris cõsectio.

Quod dum facit, iubeat inferiorem ventrem aperire atque detegere, adhibita nouacula cutẽ findere è medio pectoris osse ad os vsque pectinis: rursúmq; per transuersum è læuis ad dextra ilia, vt communis linearum sectio cadat in vmbilicum. Sublata deinde cute, vmbilico autem intacto, gemina cutis exhibenda, epidermis densior, vera quamuis crassior rarior tamen & crebris foraminibus peruia: mox qui huic adeps obhærebat, in conspectum se dabit. Ab his musculorum abdominis explanatio facienda, quo interim spatio administri, octo musculos suo quósque ordine secernent, eas venas in rectis intactas seruantes, quæ ex pube in mammas efferuntur. Post hæc de peritonæo dicendum: quod tum exemptis omnibus qui in abdomine sunt musculis, confectores solum atque nudum relinquẽt, aut saltem id similiter atque cutem lineis duabus secabunt, extremis huius in coxas & hypochondria retortis, vt totus iam venter inferior detectus in conspectum veniat.

Vmbilicus.

Succedit de vmbilico breuis quædam expositio, quæ dum fiet, ministrorum erit vmbilici vasa separare & expurgare. Hæc quoniã complura sunt aduersis disiecta locis, ne fortè intestinorum confectione pereãt, diiungi debent, & venæ quæ in iecoris caua pertinent, in dextrũ hypochõdriũ; arteriæ verò & ductus qui ad fundum vesicæ spectant, in pectinẽ vel inguen reclinare.

Omentum.

Aperto ventre infimo, innatans omentum conspicitur: quod recitatis iis quæ de eo iam conscripsimus, duplex proponatur, eiúsque ad ventriculum & colum intestinũ adhæsio. Id mox eximatur, quoniam nondum eius vt neque venarum potest ortus conspici. Priusquam autem aliò res procedat, decet hoc loco intestinorum viscerúmque omnium sitũ speculari, vt his nõdũ à naturali sede dimotis, obseruare liceat quæ partes quib⁹ in cute locis, subditę sint atque respondeant: quod quidem non leue momentũ ad medendi artẽ obtinet.

Intestina.

Deinde verò suscepta intestinorum narratione, confectores id quod rectum appellãt, eo loco vbi ad coxam sinistram eminet, locis duobus obstringent funiculis acu traiectis, medióque inter hos spatio illud execabũt, mox intestina omnia à mesenterio sensim scalpello diuellent & quasi dissuent, seruato quidem quàm maximo licèt mesenterio. Simul autem obseruare conuenit situs adhęsionésque singulorum compluriúmque vasorum insertiones: è quibus ne fortè præter modum sanguis effluat, tutũ erit venam quæ ad portas est iecoris vincire, citra vllam aliorum perturbationem. Vt autem ad ieiunum intestinũ propriùs accedetur, id antequam sub venã quę ad portas est se conii-

ciat & recondat, duobus item vinculis excipiendū erit, medióque spatio consecādum, vt illicò omnia intestina hinc in modiolos transportentur, in quibus demum quisquis volet possit exemptorum substantiam, figuram, tunicas, villos, reliquáque omnia nullo periculo nullóque labore contueri. Nunc autem viscera omnia denudata se produnt, quę tamen quò se apertiùs ante oculos proponant, sanguis qui in ventris capacitatē ex occulto influxit, omnis hauriendus & spongiis exorbēdus est, ac in modiolos exprimē-
Mesenterii. dus. Explicandum deinde est mesenterium cum septem venis quę in portas confluunt: quod eo interim tempore à ministris pandetur atque extendetur, vt quæ dicūtur conspicua fiāt omnia. Succedit illi pancreas media inter mesenteriū atque vētriculū sede.
Vētriculus. A quo deinde ventriculi sequitur narratio, quem aqua per os & gulā demissa nonnulli impleuerūt, vt suo se tumore manifestiùs promeret, naturalémque situm teneret. Quē vt omnes conspexerint, pylorō ab eius ima parte deductum, hincque ieiunum per pan-
Cystis fellis. creas in mesaræi oras excurrens persequi decebit. Hinc omnibus in suas sedes quantū fieri potest restitutis & inuiolatis, tempestiuum erit bilis vesiculam sermone vsurpare, mox eam sublaris leniter fibris iocineris in apertum proferre, atque eum ipsius tubum
Multorum obseruatio. quem per pancreas in ieiuni intestini substantiam infigit. Sub hæc verò venam quæ ex portis per pancreas sub ieiunum demersa in mesaræū contendit, & eius in septē ramos enarratam distributionem nūc lucidè contueri datur, sed ramum eum maximè qui ex ingenti illo stipite in ventriculum & lienem concedit, sua comitatum arteria, quæ ab aorta è diaphragmatis sedibus in iecur excedit. Si gracile & extenuatū corpus erit, singula quę dixi primo statim obtutu oculorū futura sūt obuia: sin obesius, ex trūco in primis qui ad portas est, deinde ex ramis eius singulis, adeps summo digito leniter eximēdus, ne quicquā dilaceretur, aut pereat. Quæ vt perspecta satis fuerint, pancreas quidē intactum relinquetur: at mesenterium extirpandum & radicitus tollendū est, secta quidem vena portę sub eo loco quē vinculū obstrinxit, & adacta nouacula per mesenterij radicem, quæ arteriæ maiori in lōgum adhæret. Hoc ipso autem opere speculari liceat arteriā & neruum, qui è lumbis in mesaræum diffunditur, simúlque primas omenti radices. Obseruandum hîc sedulò ne quod subiectorū vasorū, quæ per ampla lūbis accumbunt, aut punctū aut vulneratū diffluat. Sanguis denuò qui recens illapsus est, exhauriendus, corpúsque omnino siccandū. Iā hoc ordine conducit iecur atque bilis folliculū, mox lienem contemplari, & omnia quæ de illis sigillatim dici solent, seorsum planiùs commonstrare. Ne tamen ea labefactetur societas qua hæc cum superioribus coniunguntur, nondum discindi aut eximi cōmodè possunt: aut si fortè id vlla ratione efficere
Renes & vesica. cogemur, priùs quæcunque circumstant vasa arctiùs vincienda sunt, maximéque vena caua mox vt emersit è iecore. Post hæc de renibus & vrinæ viis habendus est sermo: ac tum temporis membranulas quæ illic complures extant quasi exortus tum mesenterij, tum omenti, atque superiorem peritonæi membranam (id enim duplici constare proditum est) adiectúmque renibus adipem, adhibitis vncis atque scalpellis consectores circumcident & amputabunt. Sic enim nuda & aperta omnia, clariora existent, arteria maior, eíque assidens vena caua, nerui vtrinque per lumborum musculos propagati, & quicunque demum processus ab eorum singulis, tum in renes, tum in testes atque vesicam contendunt. Quoniam autem in hunc ordinē de renibus & viis vrinę mentio debet incidere, emulgens tum vena, tum arteria vincienda est, dextra quā sinistra potius, quòd ab hac sinister vrinæ canalis deriuetur. His tum inde dissectis vasis, ren dexter extirpabitur inciderúrque parte tumentiore, vt qui intus latebat sinus, iā in conspectu sit, vtque stylo terete hinc in canalis inserrionem traiecto, omnis ratio exprimendæ transmittendǽque vrinæ cognita sit. Cùm autem ad vesicā oratio transferetur, cutis ab imo ventre dextrorsum per penis radicem ad scroti extremum interscindetur, detectū nudatúmque os pectinis diiungetur, obtusiore nouacula in mediū cartilaginosæ commissuræ mallei plumbei ictibus adacta, ipsisque coxis in posteriora magna vi retortis. Diductis his ipsóque pene in sinistrum inguen reducto, tota vesica propalam est, & quæ-
Vasa spermatica & testes. cunque ei astant particulæ. Spermatica vasa atque testes iam explicare decet, partéque sinistra quam integram reseruauimus, idipsum vas ab emulgente per medias peritonęi membranas persequi adusque coxam sinistram. Inde testis sinister abripietur à scroto, penitúsq; diducetur, quò manifestiùs pateſiat quę in eo sunt omnia. Quin & parastates indicandus est intrò ad vesicæ ceruicem recurrere, & in penis canalē confluere, omnia denique

denique quæ pleniùs suis locis à nobis sunt prodita. Hæc demum vt eximātur, vinciendæ secādæque sunt emulgentes, tollendiq; renes, item ductus vrinæ, vasa spermatica, testes, genitale ac vesica, vena tamē caua & aorta quantū maxime fieri potest illæsis. Si alicunde sanguis largiter affluet, aut constringendus continuò locus erit, aut consuendus, quantúmq; sanguinis circumfluet spongiis combibēdus. Porrò autem si fortè mulier consecarur, quæcunq; de vtero dici debuerunt, modicè sublata dūtaxat vesica, hic apertè cōmonstrabūtur, situs, cornua, testes, canaliū insertio, ceruix, ostium geminū omnium deniq; venarū quæ ad hunc vtrinq; feruntur infixio. Verum autē vt vna cū cæteris ministri abstulerint, solùm restabit intestinū rectū, in cuius hæmorrhoidas è ramis venæ cauæ deriuatas, animum sensúsq; intendere conueniet. Hoc tādem eiecto nihil in ventre inferiore præter venas & arterias reliquū erit. Quocirca his duntaxat manentibus velim deinceps ad vitales partes transiri: in quas dum incumbēt consectores, eorū administri crura interim deglubent ac nudabunt, vt quæ in hæc permeāt venarum, arteriarum, neruorúmq; propagines ac musculi, suo quæq; loco & ordine clariùs in conspectu & oculis sint omnium, in quibus administrādis non alium cursum teneri velim, quàm qui de illis suprà est à nobis cōscriptus. In thorace igitur primùm cutis detrahenda, sub qua musculi, mā marum glandulæ, subditæq; costæ enarrari cōmonstrariq; debēt. Hinc capacitas interior adeūda, ducto scalpello ex punico malo per os mediū pectoris in summū iugulum, vt costis deinde in cōtraria versis ac retortis, dissepientes mēbranæ (quas diximus geminas haberi) diuelli, & in suum quæque latus distrahi possit. Id autē si factu operosū nimis & fallax lubricúmq; videatur, altera dissecādi cōsuetudo in ueterauit quæ discissis vtrinq; extremitatibus costatū cartilaginosis, os vniuersum pectoris tollit: quod tamen dum fit, cautio adiungenda est, ne vena caua quæ ad iugulum est vulneretur: simul verò nerui proponentur, qui firma adhæsione ossis interiora peruadunt. Hinc dissepientem membranā stylus alter in longum, alter in transuersum actus, alioqui lapsuram excipiet atque continebit. Quibus ita rectè constitutis, omnia quæcunq; thoracis capacitas includit recēseri apertéque depromi poterunt. Primum quidem diaphragma è costarum extremis natum, iisque suprà subterque annexum: deinde verò mēbranarum tum costas succingentium, tum intersepientium adhæsio mutuáque societas. Quibus apertis pulmones describere contēplarique expedit, vt ii cor amplexentur, omnémque capacitatem impleant: quos tamen qui volet ori folle addito, aëre spiritúque distēdere, is præter situm eos quoque motus studiosè cōprehendet, qui in viuentibus nobis obeuntur. Ab his pericardium suprà aperietur, obseruato humore quē concipit. Mox suscepta cordis tractatione, situs eius omniúmque canalium qui tum in id inseruntur, tum ex eo spectāt in pulmones, obseruādi. Quanquam autem qui operi explanādo præficitur, hic quadam orationis continuatione cordis ventriculos & valuulas, horúmque substātiam atque magnitudinem fortè expediuit, nondum tamen cor incidi debet, neque cæterorum quicquam quæ tum illic, tum sub diaphragmate posita sunt diuellendum, ne vno quouis rupto aut lacerato, germana naturalísq; constitutio vnà pereat. Quocirca istorum vt aliorum complurium plenior commonstratio in posterum differetur. Nunc verò vtilis se offert venæ cauæ speculatio, quam minister dextrum pulmonem manu molliter extollens, indicabit è iecoris cōuexo per diaphragma sursum commeare, hácque parte dextra ad iugulum festinare, processúsque propagines in diaphragma & pericardium edere, ramo cordis ambitum irrigare, pariete suo sinistro illius dextrum ventriculum subire atque circumplecti: pauló que suprà, venam coniugii expertem in quintam dorsi vertebrā deiicere, quæ mox deorsum excurrens multis riuulis octo vtrinque costas inferiores alit. Omnibus hanc ipsam constitutionem seruantibus, commodum est de neruis è sexta cerebri coniugatione huc missis verba facere: de hisque rursum qui è dorsi medulla in singula costarum interualla vtrinque porriguntur. Hi enim nunc conspicuò discerni poterunt, vt ii & sanè qui per costarum radices vtrinque ad inferiora contendunt, & qui per dissepientem membranam in medium diaphragma se inserunt, & qui per sterni concauā in diaphragmatis summa apud malum punicum figebantur. Qui autem vnà cum œsophago ventriculum subeunt, hosthac apertius eminebunt. Iam pars aduersa adeūda est, sinisterque pulmo similiter erigendus, vt simulátque arteriarū è corde distributio recitabitur, maioris illius trunci deiectio in spinā eiúsque in duos insignes ramos sursum deorsúmque

Vterus.

Partes thoracis.

Mammæ. Thoracis apertio.

Partium spiritualiū obseruatio.

Pulmones.

Cor.

Vena caua.

Nerui.

Arteria.

latos diremptus ſpectetur. Quę omnia quò cunctis clariora euadant, interim dum arte- *Iugulum & cervix.* riarum atque venarum productiones memorabuntur, iugulum atque guttur detegendum aduſque oris interiora, findendáque eſt maxilla inferior, adacto cultro in eã menti cõmiſſuram multò arctiſſimam atque contumaciſſimam, quæ primores inter dentes conſedit. Quod ſi non facilè præſtari poteſt, maxilla infirmiore loco obteri debet, aut ſerra deſecari. Cùm antem ſic nuda & in medio poſita erunt omnia, tum venæ cauæ, tum arteriæ diductio omnis quæ apud ganglium in alas, in humeros, in ipſam denique ceruicẽ fit, clariùs elucebit. Quòd ſi illarum productiones in extremum animo eſt promouere, decet adminiſtros per otium eas in brachiis cõſequutione quadam retegere, at priùs tamen cautione quadam vinculis excipiendi ſunt rami omnes, ſtatim vt è ſtipi- *Nerui recurrentes.* tibus ſuis emerſerunt. Nerui recurrentes hunc iam ordinem tenẽt, vtrinque arteriarũ ramis quos circumplicãt, ad laryngem ſurſum perſpicuè reducti. Poſt hos ſunt guttur, *Partes oris.* larynx, epiglottis, tonſillæ, lingua, & quicunque huc nerui pertinẽt atque venæ: deinde columella, palatum & dentes, quorum non minus perſpicua eſt inſpectio, quàm expedita atq; breuis explicatio. His ita permixtè vniuerſéque citra vllam diſruptionem aut ademptionem commonſtratis, expedit demum ſingula ſolerter eximere, ſimúlque illa denuò ſeorſum rimari, quò prorſus & vſquequaque perſpicua ſint & tanquam in clariſ- *Exemptio partium interiorum.* ſima luce expoſita. In primis itaq; & vena caua & aorta ſub gãglio execabitur, priùs tamen vinctis vt dixi ramis omnibus qui illinc ſparguntur, maximè verò iis qui in ceruicem & caput excedunt. Vena caua ea rurſum ſede quæ inter diaphragma & cor poſita eſt, ipſa quoq; aorta arteria in trũco maiore ſtatim vt ex corde emergit in ſpinã, diſcindetur adhibitis priùs vtrinque vinculis. Sũma lingua, aſperáque arteria tum demum ab œſophago ſenſim detrahetur, infixa nouacula ad diſſepientis mẽbranæ radicem, tota dirimetur aduſque diaphragmaris concurſum, deinde verò arrepta ſublatáque lingua & aſpera arteria, mox pulmones inſequẽtur, itémque diſſepiẽs mẽbrana pericardium, cor, & quæcunque vaſa in id pertinere diximus: reſtabunt duntaxat œſophagus & ramus aortæ qui ſpinæ dorſi accumbit. Horum iã extirpatorum debet accuratiùs ſubſtantia percipi, itémque figura, magnitudo, partiúmque numerus, quãmaximè autem ventriculorum cordis, valuularũ & vaſorum in pulmonibus conſtitutio, quæ dũ reliqua adminiſtrabuntur, ingẽti lebete ebulliri poterunt proximo ſpectatorũ conuentu minutatim excutienda & explicanda. Vt autem quæ reliqua ſunt viſcera eximãtur integriùs, vena caua eo loco qui inter iecur & renes medius interponitur diſcindẽda: tum deinde œſophagus ſubdito ſcalpello vnà cum adhærentibus ei neruis; qui tum manifeſtiſſimè ſe promunt, ſecernetur, móxq; nouacula per diaphragmatis radicẽ acta, id primùm, deinde ventriculi, iocineris, atque lienis vincula circuncidet. Apprehẽſa tum gula, multa protinus conſequuntur, nempe ventriculus, ieiunum inteſtinum, iecur, lienis, & venæ portæ atque cauæ non exigua portio. Hoc autẽ ipſo opere decet animũ ad arterias adhibere, & ad neruos qui ex ſpinæ compluribus locis in hæc viſcera proferuntur. In ſingulis cùm exẽpta fuerint, licet ſubſtantiam, figuram, magnitudinẽ, partiúmque numerum ſeorſum ad vnguẽ explorare atq; ſagaciter inquirere: at ſitus & connexio non niſi cùm omnia hærent in corpore, nondum de ſuis deuulſa ſedibus, certò perſpici poſſunt. *Arteriæ & venæ.* Iam verò extis omnibus ſublatis, aorta ſpinę accũbere aduſque renes ſola conſpicitur, in qua complura cernere eſt earum arteriarum foramina, quas in diaphragma, ventriculum, iecur, lienem, meſenrerium, atque renes efferri diximus, omnia quidem inter ſe finitima eo ſitu vbi initiũ eſt lũborum. Locus ſanè & occaſio hîc pulchrè offertur ad venarum arteriarúmque in omnes artus diſtributarum conſectionem, hanc tamen nõ *De capite.* alia via atque ratione adminiſtrandã ſtatuo, quàm quę ſuprà eſt à nobis expoſita. Quocirca de capite præcipiendũ iam eſt. Poſt eius capillos atque cutẽ, plerique ſolẽt caluæ oſſa omnéſque ſuturas ediſſerere, quòd dũ fit calua tota ſerrę crebris impulſionibus circunciditur, móxque ſenſim extirpatur, vt qui è meningibus per ſuturas in pericranion *Meninges.* emanant villi ſpectentur. Dehinc autem inito ſermone de meningibus, craſſior illa vncis ſublata, ex fronte in occiput deſecabitur, in qua quò turgidiores & illuſtriores cõſpiciantur venæ, ceruicis venæ & arteriæ conſeruentur arctioribus vinculis obſtrictæ. Sub hac tenuis altera meninx ſimiliter vncis extollenda palámque indicãda: hinc pro- *Cerebrũ & eius partes.* ximum erit oſtendere vt ambæ inter priores cerebri partes iunctæ demergãtur, vtque cerebrum à cerebello copulatæ diſterminẽt. Ab his autem cùm cerebri completa erit

deſcriptio

descriptio, pars eius summa ad dimidiũ ferè minutatim resecabitur, dũ detracta superiore illa medullæ portione, priores intus vẽtriculi quique in eis cõtextus est choroides patefiãt: dúmque sensim ablato eo quasi fornice qui ventriculũ medium integit, canalis vermi similis ab hoc in cerebellũ traiectus, animaduerti possit oculísque lustrati cũ glutiis vtrinque assidentibus. Priusquã hinc vltrà pergatur, septem neruorum coniugationes explicari cõmonstraríque sigillatim debent, cerebri quidẽ lateribus molliter alternè sublatis: hæ siquidẽ diu incorruptæ manent. At contextus admirabilis vt & certè vermis atque glutia, tridui quatriduíve cadaueribus præsertímque strãgularis flaccescunt atque contabescunt, vix vt ea clarè detur internoscere. Recens autem extincto animante cõtextum illum choroidẽ è prioribus ventriculis persequi cõueniet adusque lacunã & cerebri basin, è qua vt crassa meninx euulsa fuerit, glandula in conspectũ veniet, sub qua & osse prætenui quod veluti summa est cunei facies, cõtextus ille mirabilis integer pleniúsque cernetur. Postremò autem cerebello detecto vẽtriculus obseruabitur, illiúsque in spinæ medullã deriuatio: itémque venarũ & arteriarũ extrema illuc ex inferis partibus allata. Quòd si prætetea spinã omnem in longum diffindere placet, erunt perspicui sanè omnes prodeuntiũ illinc neruorum exortus, quos qui volet cum musculis cõsequutione quadam ad extremũ persequi, destinatum in id corpus consecabit, eum prorsus ordinẽ imitatus, quem suprà de neruis ac musculis cõscripsi. Sensuum speculari instrumẽta nullius est laboris aut industriæ, quin & omnis oculorũ compositio non minus ex bubulis quàm ex humanis animaduerti potest. Quocirca hîc iam rei finẽ pono, cùm summa & generalis ratio administrãdæ consectionis satis supérque explicata videatur: nam singula quæ vnusquisque nullis adminiculis, sed (vt dicitur) suo marte minimáque meditatione suffecerit, hîc frustrà videret persequutus.

Neruorum coniugationes.
Rete mirabile.
Cerebellum.
Spina dorsi.
Sensus.

PERORATIO.

Firmissima artis medicæ fundamẽta iactauimus, dum descripta humani corporis consectione, omnes eius particulas sigillatim ob oculos proposuimus, quarũ cognitio si sensuum fide atque constãtia firmabitur, vim quodammodo iam adipiscitur aut cõmunium euidẽtiúmque notionum, aut earum quas Geometræ non demõstrare, sed postulare solẽt vt sibi concedantur, ex quibus posthac aditus ad demonstrationem facilis patebit. Si præterea fructus cõmoditásque spectabitur, consectio eam subiectam materiam explicat, in qua omnia quæcunque ars præcipit versari examinaríque debent. Vt enim qui rerum gestarum memoriã repetunt, non illas rectè possunt animo cõcipere, nisi priùs locos & regiones quibus obrigerunt vel sensibus lustrarint, vel sibi quodãmodo ipsi cogitatione depinxerint: sic profectò si quæcunque solet ars medendi tractare percipienda sunt, necesse est humanum corpus perspectum habere, in quo omnia contẽplemur & quasi penitus animo cernamus. Huc atq; illuc errans & vaga est omnis rerum cognitio, futilis parúmque stabilis memoria, quæ in hoc tanquam solio non considit atque sustinetur. Res quidem quàm verba multò sunt cõstantiores, & quibuscũque vel morbo, vel ætate ingrauescente, vel diuturnitate tẽporis mentis sensa vanescũt, iis priùs nominum quàm rerũ cognitio atque memoria deponitur. Vnde cùm tanta in rebus & in locis vis insit admonitionis, non sine causa ex his veteres cognitionis & memoriæ duxerunt disciplinam. Itaque vt ad historiæ fidem Geographia, sic ad rem medicam corporis humani descriptio pernoscenda.

Anatomes necessitas & præstantia.

LIBRI I. DE PART. CORP. HVMANI DESCRIPTIONE, FINIS.

De elementis liber ij.

PRAEFATIO.

Nihil firmũ esse quod nõ ex caussis per demõstrationem cognitum sit.

Qui parce ac leuiter in philosophia artium omnium procreatrice versati, medendi artem discendam tradendámve suscipiunt, satis supérque se facturos existimāt, si humani corporis anatome decursa, è vestigio ad singulorum morborum cognitionem curationémque festinent. Hoc dum illi compendio sibi viam parant, moliuntúrque breuem ac facilem artē, in perpetuæ obscuritatis latebram præcipites se deuoluunt, & quasi luce menti erepta, dēsam noctem ac tenebras ob oculos offundunt. Est enim ipsa ratio lux mētis quam qui despuunt, neque rerum caussas intueri, neque quid quaque in re verum sit exquirere, neque falsa diiudicare possunt: sed omni æuo singulari illo splendore destituti, cæco quodam & temerario nixu sursum deorsum trahuntur: dissolutam & sine neruis ac articulis huc & illuc fluctuantē futilémque rerum confusionē animo consequuti, cunctis in rebus quasi modò nascentes obhæsitant, nihil ratum, nihil cōprehensum, nihil fixum habentes sed semper in ancipiti & eo loco stantes, à quo leui momēto possint dimoueri. At verò qui admirabili quodam philosophandi studio cōcitati, conabuntur in ea curricula venire, in quibus celebrium virorum impressa sunt vestigia, ij rerum cognitione primùm accepta quæ sensibus obuiam inciderunt, rudi earum contemplatione, minimum tenebuntur, sed vltrà progressi mentis agitatione eò se conferent, vnde tanquam prægressis ex caussis illæ suam originem traxisse videantur. Hinc sensim penetrabunt altiùs, donec id tandem cogitatione pertingant, in quo expleta mens tāquam in extremo consistat. Quū igitur humanū corpus anatome in partes sensu conspicuas dissolutū iam sit, ab his deinceps ad ea transeundū, quæ cogitatione sola dicuntur, & altiùs inuestigandum ex quibus elementis pars vnaquæque condita sit, & quæ sit elementorum permistio, quæ temperatio, quæ vires ac facultates lateant in illis, & quo spiritu quóve calore feruentur. Quum analysi hæc inuenta perceptáque fuerint, compositionis dein ordine conspicuum fiet, quæ sint effectrices omnium caussæ, qui ab his gignantur humorès, quæ partium singularum functiones sint, & quæ naturalis omnium administratio. Sic vniuersa contrahetur phylosogia, quæ naturalem de homine contemplationem demonstrationis vi constituit.

Inuestigandi ratio seu ordo resolutorius.

Humani corporis in partes tum compositas, tum simplices dissolutio. Cap. I.

Humanum corpus vnum efficit tum continuatio seriésque partium, tum omnium consentiens & in molitionem vnam conspirans illa cognatio. Id autem simplex cùm minimè sit varium efficitur partium diuersi generis structura, & earum multiplici figura: quæ non modò locis disclusæ iacent, sed etiam aliæ ex aliis sunt conditæ, aliisque aliæ figuris insignes, prout sua cuiusque conditio & facultas poscere videbatur. Itaque corpus vniuersum, in caput, thoracem, ventrem & artus dirimi distrahíve potest, ex quibus coagmētatum apparet, hæc ipsa rursum in alia: caput quidē in faciem, oculos, frontē, nasum, auriculas, aliáque plura: thorax in pectus, latera & pulmones: venter in abdomen subditáq; viscera: artus in tota crura & brachia: atque hęc in humeros, cubitos & manus. Rursū verò hęc singula minitiùs conciduntur, vt manus in digitos & palmā, digiti in alia, vt in cutem, venas, arterias, carnem, neruos, tendones, vincula, cartilaginem, membranas & ossa, similiter cætera membra qui penitus introspiciet, sentiet vnūquodque in hæc omnia vel certè plurima dissolui, vltra quę iā nihil vel diligentissima sensuum obseruatio possit cognoscere. Sui enim hæc vndique similia sunt, vnam parilémque omnino substantiā adepta: vnde primùm Aristoteli ὁμοιομερῆ, id est eiusdem naturæ partes nuncupantur, quę simplices quoque dici possunt, in quibus nimirum tanquam sensu minimis corporis dissolutio consistit. Sic quidem vltimæ sunt & extremæ, quæ tamen si compositio spectabitur, primæ fient omnium. Ex harum enim compactione aliæ partes constant, quas ἀνομοιομερῆ, id est naturæ dissimilis appellant, vt plerique simplici nomine illas similares, has verò

Totius humani corporis dissolutio vsque ad simplicia.

Partes similares & dissimilares.

Simplices & compositæ.

Totius compositio ex simplicibus.

has verò dissimilares. Illas præterea primas, & simplices, has compositas, quòd illæ istarum gratia habentur, & tanquam materia quædam in dissimilarium compage & coagmentatione substernuntur. In compositis modus statuitur, vt hæ minus, hæ verò magis compositæ indicentur. *[Pars organica siue officialis.]* Est autē & cùm discernendo partium gestiones & munera spectantur, atque tum quoniam officiorum actionúmque gratia, corporis partes conditæ sunt omnem eam partem cuius opera communem toti corpori actionem edere possumus, instrumentum licet appellare, & quasi subsidium ad aliquid agendum. Deinde ex actionum gestionúmque differentia & ordine instrumentorum differentiæ ponuntur. Sic vniuersum corpus animæ instrumentum statuimus, & visionis oculum, concoctionis ventrem, comprehensionis manū, progressus, pedes. In his verò & digitus minus est instrumentum quàm manus, & hæc minus quàm brachium, hoc denique minus quàm corpus vniuersum. *[Instrumenti ratio.]* Quoniam verò organum non sui ipsius, sed obeundi muneris gratia est constitutum, vt opus efficiat, debet apparationem quandam & instructionem in id obtinere, vnde & nomen inuenit. Est autem ea figuræ cōcinnitas, quæ sua est cuiusque, & qua adempta instrumenti ratio perimitur. Nihil enim quod rude & informe, instrumenti nomine dignū est, sed quod formatum & instructum & aptū corpus est ad opus, id idoneum illius est instrumentum. Quocirca si exquisita petetur nominum ratio, instrumentariæ id est formatæ parti obiicietur pars informis, & ὁμοιομερὲς ἑτερογενές, atque hæc oppositio est in substantiæ genere, illa verò per figuram. *[Parti similari instrumētariam non opponi.]* Vnde perspicuum est eos rerum genera permiscere, omniáque turbare, qui parti (vt ita dicam) similari instrumētariam opponunt, perinde atque si albo dulce contrarium facerent. Sed & ea quæ diuersorum sunt generum, si enuntiantur de eisdem, palàm est contraria non esse. *[Prima ratio.]* Atqui venas & arterias ossáque plurima simili natura cum sint, instrumenta tamen omnes appellant ob figuræ speciem. *[Secunda.]* Ea nequaquam instrumenti ratio est, vt ex partium varietate concretum sit, cùm ferream securim opifices plerumque totam exhibeant; sed vt idonea figura sit instructum. *[Tertia.]* Neque demum similaris corporis necesse est quoduis fragmentum totius appellatione dici. Quo errore quidam abducti, venæ & arteriæ tenue fragmentum, cùm viderent neque arteriam, neque venam appellari, dissimilium partium esse censuerunt, ignorātes illa non substantiæ, sed figuratæ substantiæ nomina accommodari. Necesse quidem est similarium fragmenta similem integris substantiam obtinere, at non ilicò eadem quoque appellatione dici. Ergo hoc difficultatis vt claudatur, quæcunq; in corpore pars diuersi generis apparebit, eadem mox & instrumentaria iudicetur: hoc enim natura prospexit, vt particularum dissimilium cōpositioni, figuram & conformationem quandam coniungeret. At non sic licet reciprocare, vt quæ pars instrumentaria sit, eadem statim ex varia natura constēt, sitque dissimilaris.

Quid pars corporis, & quot simplices ac similares propriè dinumerentur. Cap. II.

PLVRIMA habet humanum corpus cōtinētque simplicia, sine quibus néque diu, neque conuenienter conseruari potest: vt spiritus, lac, semen, sanguinem, vtiles humores, & quæ ab his defluunt superuacanea suis quibusdam receptaculis cōcepta: præterea ossa, cartilagines, vincula, tendones, membranas, neruos, venas, arterias, cutem, carnem, itémque adipem, medullam, pilos & vngues: hæc omnia quidem simplicia, sed quibus non ex æquo partis appellatio attribui potest. *[Pars corporis quid. Definitionis explicatio.]* Pars enim, est corpus toti cohærens communique vita coniunctum, & ad illius functionem vsúmve comparatum. Itaque sanguinem in venis vel humores toto corpore fusos partes non dicimus, vti neque spiritus impetu cordis impulsos in arterias: hos enim corpora in præsentia non dicimus. Illi quanquam sunt corpora vti & oculorum humores nusquam tamen hærent coniuncti, sed fluxi deerrant quasi vase conclusi. Siquis humor intus fortè concreuit, hæsitque ventriculo aut lieni, quia tamen illi verè coniūctus non est, neque communem vitam accipit qua regatur, pars haberi non debet, vt neque calli, neque verrucæ, neque tophi. Sed neque ex carne tumorem vndelibet erumpentem, licet alatur & viuat, partē verè dixeris: quia præter naturam & prodigiosè cùm sit, nullam functionem nullúmque vsum toti, sed potiùs incommodum affert. Sic neque oculi dimidium pars est corporis simpliciter & ab-

ſolutè vocanda, quòd nullam functionem nullúmque ſola officium exhibeat: cuius & aliud argumentum eſt, quòd neque organon neque ὁμοιομερὲς rectè appelletur. In horum quoque numero habendum eſt tenue oſſis aut nerui fragmentum. Iam verò omnibus hac ceu lege quadam comprehenſis, ſcrutemur num pili & vngues corporis partes & eſſe & dici poſſint. Illi quidem è corporis materia cōſiſtunt, hærentq; toti firmiſſimè, propria quadā circumſcriptione definiti, neque profectò præter vſum condonati mortalibus: attamen quòd non ita coniuncti ſunt, vt communi totius vita fruantur, in partibus corporis non habentur. Non enim illi oſſium aut ſtirpium more viuūt, nec alimento intrò adacto tractúve nutriuntur, nec incrementum in latum & profundum vt in lōgum ſuſcipiunt, ſed materia quadam vice alimenti (propriè ſiquidem alimentum non eſt) illis ad radicem poſita iunctáque, in longitudinem atque molem ampliorem proferuntur, haud ſecus atque lapides qui in terræ ſunt viſceribus, aut domus dum extruitur: quod ex his palàm fiet, quæ de nutritione poſthac dicentur à nobis. Non pauca tamen his obiici poſſunt. Nam pueris vnà cum digitis vngues quoque in lōgum atque latum increſcunt, pariterque in profundū, & ætate craſſiores durioréſque euadūt. Eadem eſt & in pilis ratio, qui prouectis quàm pueris vt longiores ita craſſiores ſunt & rigidiores. Deinde verò quòd vngues & pili non creſcūt in immenſum, ſed definitam incrementi legem & metam habent, quemadmodum & ſtirpes fidem facit eos vera nutritione increſcere. Si enim admota dūtaxat ad radicem materia atque ſubiecta adaugeſcunt, quoniam cōtinenter ſuggeritur & accedit (hoc teſtimonio quòd deraſi vel præciſi ſemper ſubnaſcuntur) cōtinua adiunctione deberent tandē in immēſum luxuriare atque grādeſcere. Atqui contrà fieri cernimus, his vt plantis conſtitutos incremēti limites, quos prætergredi non liceat. Quocirca his vt ſtirpibus videtur alimentū omnem ſubſtantiam intrò ſubire, quod prima ætate alit & auget: & tandē ceſſante incremento tātùm alit. Hæc quidem non mediocriter vrgent, ſed illa magis, quòd pili vel vngues præciſi omni ætate vel decrepita & præcipitata recreſcunt: deinde quòd hecticis & tabidis, quibus reliquū corpus non augetur modò, ſed etiam planè exhauritur & liqueſcit, ij ſoli diffunduntur & grādeſcunt: neque his modò, ſed etiā vita deſtitutis corporibus. Quibus apertè conuincitur non naturę attrahentis beneficio, ſed excrementi redundātis vi & egreſſu ab radice dūtaxat illos increſcere. Emergit autem id præparatum pulſúmque vi caloris, indicio quòd defunctis nō ſemper augeſcūt. Quòd pueris ætate procedēte in latum ſpargūtur, efficit partiū à quibus prodierunt amplitudo: quòd verò fiant craſſiores, excremento tandem ſicciori aduſtiorique facto acceptū refertur. Quòd autem, cùm ad iuſtam magnitudinem peruenerūt, non vltra promitti trahíque poſſunt, tametſi materia ad radicem ſuppetit, vnum ex his eſt in quibus nō aliud quàm mirari liceat Dei & naturæ prouidentiam. De medulla autem nihil ambigi poteſt eam quæ in ſpinæ fiſtula tenetur, non aliter quàm cerebrum corporis partem eſſe: quandoquidem non vſu modò, ſed proprio quoque perfungitur munere, & vitam habet, cuius ope trahit & in ſe recondit alimentum. Cæterùm qui in exilibus oſſium cauernis eſt, vt liquidi humoris ſpeciem oſtendit, ita non pars corporis eſt, ſed oſſis alimētum quod à ſanguine primùm deductum ab illius natura mox deficit, ſenſimque mutatum in oſſis naturam tādem faceſſit. Similiter quæ maiores implet oſſiū laxitates, vt crurum vt humerorum, quanquā firmior ſolidiórque ſubſiſtit, alimentum tamen eſt oſſis tanquam commeatus aliquis congenitus datúſque ab ortu, propterea quòd oſſis ſoliditas non facilè aliud ſinit extrinſecus intrò commeare. Medulla quidem vi oſſis atque tepore albeſcit & concoquitur, raptáque ſenſim in oſſis naturam abſumitur. Quod igitur in ea laxitate manet tanquam ſuperabundans ad futuram neceſſitatem, id medulla eſt quā Ariſtoteles concoctum excrementum (ſic vocant ſuccum corporis ſuperuacaneum) appellauit, non tamen inutile & reiectaneum. Quamobrem decepti videntur qui vt aduerſas ſententias in concordiā adducerent, medullæ partem alteram vtilem, inutilem alteram, totá verò partim alimentum partim excrementum eſſe prodiderunt. Ea ne præproperè deſit, illapſi extrinſecus alimenti ſubſidio ſuſtentatur, eo indicio, quòd quæ in iuuētute rubro colore perfuſa erat & ſāguineo, ętatis progreſſu alba fit, & vt reliquum corpus adipata. Cæterùm illius nulla eſt vera nutritio, neque ſanguinem proleſtat ſibique iungit, quòd vita nulla cōſtet, vt neque ſanguis neque quiſquam alius humor. Similis eſt ac fortaſſe maior in adipe ratio, quem palàm eſt è ſanguinis portione præpingui,

Pilos corporis partes non eſſe vt neque vngues.

Aduerſæ rationes.

Aduerſorū refutatio.

Spinæ medullæ corporis partem eſſe.

Oſſium medullam partem non eſſe.

Adipem corporis partem non eſſe.

præpingui, hanc autem ex alimenti concoctionísque probitate generari, quæ dum affluens in animalis pulpam non absumitur, sensim exaggerata in molem, è venis iam delapsa in adipem concrescit à frigido. Quòd si illius efficiens est frigidū, quomodo corporis pars esse possit. *Prima ratio.* Quem confirmamus humorem in venis nondum partem esse, qui putemus extra venas frigoris vi concretum partem fieri? *Secunda* Si quis est huic argumento locus, videbitur similiter gelati in ventriculo sãguinis grumus, pars esse corporis, si modò illi adhærebit. In carne ratio diuersa, quòd hæc vt cæteræ partes omneis nō ex concrescente, sed ex conuerso mutatóque sanguine gignatur. Est & aliud quod adipem vt medullam à communi partium notione secludit: *Tertia.* nam per inedias, per alimēti & sanguinis penuriam, cedit vertitúrque in vtile partibus alimentum. Atqui pars nulla partem alteram nutrit, neque alia alij fit nutrimentum. Deinde omnes tum simplices tum compositæ, *Quarta.* propria quadam circumscriptione continentur, quam (tametsi in ampliorem molem diffunduntur) similem seruant, nisi præter naturam sint affectæ: adipem & medullam nulla propria circumscriptio aut figura, sed vicinarnm dũtaxat partium ora & extremitas circumiecta claudit. Vnde intelligi potest in partium numero & ordine non pilos, non vngues, sed nec medullam nec adipem esse. Scio Aristotelem partes simplices, alias molles & humidas dixisse, alias duras & solidas: atque inter illas sanguinem, adipem, medullam, genitale semen & lac recipere: quo loco is quicquid in corpore tenetur, partis appellatione complectitur. Nos verò accuratiùs ea sequimur, ex quibus ad medendi artem fructus percipi possit. *Decē partes corporis simplices.* Ergo quæ verè existimari debent partes simplices, hæ restant: os, cartilago, vinculum, membrana, tendo, neruus, arteria, vena, caro, cutis. Satis multa de partium differentiis: vnde huc digressa est, eòdem redeat oratio.

Quid elementum, quæ medicis in corpore partes elementa, & quæ principia dici debeant. Cap. III.

CORPORIS vniuersa moles tametsi varia compositione structa apparet, sectione tamen in eas dirimitur distrahitúrque partes, quæ similares cùm sint, iā nō vltrà in alias distribui possunt: sunt illæ quasi retexēdo postremæ, quas simplices, sensus percipit, cogitatio autem ratióque nostra omniū primas ortu & compositione iudicat. Quare corporis elementa illas statuere conueniet. *Elementum quid.* Elementum enim corpus est simplex, ex quo quídque primùm constituitur. Simplex quod distrahendo vltimum offenditur, quódque diuisione minimum est, aut si magnitudine & mole præditum est, in diuersas tamen species partiri nequit. Simplicium connexione compositum emergit; cuius eas duntaxat partes elementi appellatione designamus, quæ omnium primę fuerant, & ex quibus compositionis successus originem duxit. Simplicem partem antecedunt forma & ea materies quam informem nudámque intelligimus: verùm quia corpora non sunt, illas ab elementi notione abducimus. *Principia. Elementorū & principiorum discriptio.* Principia quidem sunt, quæ singula separatim minimè subsistunt, concursione implexúque suo corpus efficiunt. Compositis corporibus, tum principia, tum elementa insunt: sed hæc quidem corporea sunt, ex principiis condita, quæ & per se sola consistunt, & in totius sunt genere: principia autem simplicissima habentur, incorporea, nec in totius genere, quæ seorsum minimè subsistunt, implexúque mutuo corpus instruunt. Itaque quas eiusdem naturæ diximus corporis partes, si sensuum testimonio credimus, elemenra sunt corporis, quæ prima subiecta sunt nobis. Semen autem genitale & maternus sanguis principia statuentur, non quæ componunt, sed quę corpus efficiunt: hic enim ceu materies quædam est, illud vt causa efficiēs, quod nimirum omnis generis partes conformare suo loco dicetur. Hæc esse corporis elementa falsò quis affirmet, cùm id minimè constituant, nec in eo præterea seruentur: eius verò causæ sunt & principia. Ad hunc modum stirpis principia æstimanda sunt, semen & succus è terra libatus ac haustus: elemēta, radix, lignum, medulla, cortex. Sed enim de rebus omnibus cùm duxerimus non esse sensuum ope, sed mentis acie æstimandum, non alienum sit inquirere ordinem similium partium: quæ cùm sint elementa ante oculos posita, num alia quędam sint illis priora, quæ ad sensus permanare non possint: an item illis inserantur iactatæ & peruulgatæ quatuor illæ rerum naturæ, terra, aqua, aër, & ignis.

Quibus rationibus terra, aqua, aër & ignis rerum omnium elementa dicantur. Cap. IIII.

Elementorũ facultates esse contrarias.

SI quæ in natura sunt rerum omnium communia elementa, quæ rebus omnibus promiscuè gignendis sese accommodent, illa sanè & plura esse necesse est, & quodammodo contraria & affectioni subiecta. Nam quod vnicum & simplex est, nõ haberà quo afficiatur, cùm à se ipso pati non possit.

Elementorũ substantias mutari.

Neque plura vnius similisque rationis si fuerint, inuicem agent, sed mutuò se fouebunt tanquam vnum sint. Quinimò si fortè illis contrariæ qualitates deferantur, nisi his pariter substantiæ insint mutationi affectionique subiectæ, suo illa congressu ne minimum quidem mutabũtur, sed illæsis substantiis nihil dissimile sibi cõpositum reddent. His argumentis tanquam fustibus vis illa & turbulenta concursio atomorum immutabilium, per inane volitantiũ in exiliũ relegata, & de natura mundóque depulsa videri possit. Itaque vt ligna, lapides, & animantia mutationem patiuntur, sic & ea facilè mutantur, ex quorum concretione hæc communi ortu prodierunt. Si facilè mutabilia sunt, necesse est omnino prędita esse qualitatibus valẽtissimis, quarũ dissidio & repugnantia non ipsę modò qualitates sese obtũdãt, sed & adiectorũ vicinorúmque corporum substantiæ totæ immutentur atque conuertantur. At quæ nam hæ sunt validissimæ? Quæcũque corpori infunditur qualitas, in vnum aliquem quinque sensuũ cadit: atque vt suum quæque sensum mouet, sic illi quadã proportione respondet. Vnde cùm

Tangẽdi qualitates omnium primas esse & valẽtißimas.

sit tactus sensuum ptimus, isque plurimùm corporeus, quæ hunc feriunt qualitates omnium primæ sunt & maximè corporis participes: quod certè efficit vt ab his summis doloribus afficiamur aut voluptatibus. Quocirca non candor aut nigror, non dulcedo aut amaror, non quæ cęteros sensus, sed quę solum tactũ concitant qualitates omnium sunt potentissimæ. Ex harum autem genere aliæ sunt principes, aliæ ex his ortæ: principes, calor, frigus, humor, siccitas: ex his ortæ, quæ in molli, duro, crasso, tenui, læui, aspe-

Primas qualitates elemẽtis primũ insidere.

ro sunt corpore, quæ variæ dicuntur & quasi multiformes. Harum quippe ortus principibus illis refertur acceptus, quæ omnium & primæ sunt & potentissimæ. Elementa igitur ex quorum concursione omnia gignuntur atque concrescunt, si cõuersionibus mutationibúsque sese plurimùm exagitant, debẽt his ipsis qualitatibus pollere, & quibus-

Elementa quatuor.

cunque cotporibus illæ naturaliter summæ insunt, hæc ipsa in prima rerum omniũ elementa asseruntur. Sunt autem ea, terra, aqua, aër & ignis. Est quidem calor summus ignis, qui ceu feruor quidam est & exuperãtia caloris. Aër calidus vdúsque ceu halitus, cuius humor dissipabilis, quædam est fluxio per cũcta rerũ meabilis, leuitate subtili ambientem locum implens celerrimè. Humor aquę pergelidus quidam liquor est: vt terrę siccitas firma quædam constantia & stabilis grauitas, quibus subsidit & suis clauditur limitibus, cùm cætera elementa nonnisi externo cõtineri possint. Quanquã igitur quæ

Vt aër sit humidior aqua.

aqua perfunduntur multò plus madent, quàm quæ aëre respersa sunt, id tamẽ non ob pleniorem aquæ humorem accidere putandũ, sed quòd is in crassiore fluxáque substãtia positus, dum in vias recessúsque corporũ inseritur, consistit, retentúsque diutiùs illa

Terram esse sicciorem igne.

afficit, madidioráque reddit, quod aër præ tenuitate efficere nequit. Verùm mador hic quem appello, non humor est is quẽ disquirimus. Neque præterea ignis inde quòd maximè desiccat, siccior quàm terra iudicandus. Id enim non per se, sed caloris interiectu efficit, quatenus corporum humorẽ suo calore exhaurit ac dissipat: at terra affusum humorem combibens per se sola siccat. Aer perinde ac ignis ex accedenti madidũ linteũ

Summæ elementorum qualitates.

exiccar, vti & frequentes balneæ, dum vberiorem è corpore sudorem excĩũt euocántque. Sic autem qualitates hæ, quatuor rerum naturis summæ obtigerũt, vt quemadmodum puro igne nihil calidius nihilque leuius, sic terra nil siccius, nil grauius, ne plumbum quidem vel aurum: aquã synceram nullius medicamenri vis gelida euincit, vt neque aërem vllius humor. Summæ præterea sic illis insunt, vt ne minimum quidem pos-

Remissæ elementorum qualitates.

sint augescere, remitti verò possint: quod argumento est eas qualitates licèt summas, infinitas tamen non esse, quandoquidem infinitum nihil minuitur finita portione detracta. Est porrò sua cuique elemẽto retusior altera qualitas, simplex illa quidẽ, sed quæ summum generis sui gradum non impleat. Ea in igne siccitas est caloris comes, in aëre calor, in aqua humor, frigus in terra siccitati copularũ. In his quæcunque qualitates eodem nomine, eodẽ & illæ genere continẽtur: atque licèt eorũ quibus insunt corporum ratio-

rum ratione distent, affines tamen sunt, tum natura, tum mutationis prompta cõmoditate. Itaque ingentes quatuor naturæ toti mundo consertæ ea sunt rerum omnium primordia, quotum nobis proposita fuerat disquisitio.

Corpus hominis, ut cæterorum omnium, ex quatuor elementorum concretione necti & contineri. Cap. V.

SI quatuor ea sunt rerum primordia, ex quibus sursum deorsum vltrò citróque commeantibus, mundi natura est continuata, necesse est eorum vicissitudine, cùm reliquorum omnium, tum hominis corpus cõflari, ex hisque ceu ex primis rerum initiis constare. Quod tametsi vel simplici argumẽtatione in medium proposita planum esse debet, inductione tamen res quasi ob oculos posita, veritatem plenius illustrabit. Vna manet omnium firma censensio, corporis vniuersitatem ex partibus diuersi generis primùm constitui, deinde dissimiles has consimilium strue & compositione integrari. Iam verò docendum hasce consimiles ex primorum quatuor elementorum concursione nasci. Has quidem olim ex semine ortus sui primordia duxisse, fiet posthac promptum & obuium demõstratione, simul easdem adoleuisse materni sanguinis beneficio, qui alimenti vice suffectus est. Patentum semen ex parato sanguine factum esse extra omnem cõtrouersiam est, adeò vt nemo qui rem perspexit, ambigat omnem partium substantiam à sanguine aut proximè aut tandem processisse. Nomine sanguinis quatuor humorum mixtam cõgeriem appellamus: hanc verò esculenta potulentáque ingesta nobis innouarunt. Hæc porrò siue animantium carnes erant, siue pisces, siue terræ fruges & stirpiũ fructus, à promiscua elementorum concursione aliquando sunt procreata, eo sanè ordine quem pulchrè nobis crecinit Lucretius: *Similares corporis partes ex elemẽtis ortas esse. Lib. 7. Lib. 2.*

Sic tempestiuis ex imbribus humida tellus
Vertit se primùm in frondes, & pabulla læta
In pecudes, vertunt pecudes in corpora nostra
Naturam, & nostro de corpora sæpe ferarum
Augescunt vires, & corpora pennipotentum.

Nihil enim simplici elemento nutriri, vt neque nasci potest. Stirpes quæ prodierunt è terra, non illinc omnia traxerunt, sed si ea stirpibus alimentum datura est, necesse est humore perfundatur: vnde agricultura deductiones riuorũ, agrotũ irrigationes adacta necessitate excogitauit. Atqui si puram aquam terræ consperges, nihil aliud quàm lutũ reddes, alẽdis stirpibus ineptum atque minus accommodatum. Oporter igitur si quod apparabitur congruens illis nutrimẽtum, crassioribus naturis duas reliquas contrarias inseri & tẽperari. Sic neque pisces alit aqua syncera, sed quæ terræ, aëris, & ignis simul est particeps. Proinde ita rerum natura comparatũ videmus, vt reliquorum vis & substantia in terram & aquã penetret, vtque aër & ignis inferiora perfundãt, vnde rerum plurimarum exortus fieri conuenitet. Itaque rerum omniũ corpora à primis illis naturis & rerum seminibus deriuantur, alia quidem statim & proximè, alia lõga adeò rerum serie, vt cùm multorum corporum ortus intercesserint, incredibile videatur à simplicibus illa naturis defluxisse. Quineriam eodem omnium spectat interitus: quia natura rerum obitus conficiens, eò singula refert, vnde fuerunt accepta. Homines cùm solutis corporum vinculis è vita excedunt, quantum innati caloris dissipatur, id omne in vniuersam ignis naturam reuolat: spiritus substãtia partim in ignem, partim in aëris regionem offusam nobis refunditur: profluens humor aqua rursum fit aut halitus, qui tum aquæ, tum aëri confinis est: solidiores partes quibus crassior inest firmitudo, vbi sensim fuerit aqueus humor exhaustus, tandem dissolutæ in cinerem & terram abeunt: neque admodum dissimilis est reliquorum in occasu comparatio. *Simplici elemento nihil posse nutriri. Corpora nostra interitu dissolui in elementa.*

Nam sua cuique locis ex omnibus, omnia plagis
Corpora distribuunt: & ad sua secla recedunt.
Humor ad humorem, terreno corpore terra
Crescit, & ignem ignes producunt, ætheraq́ æther.

Hoc mirus Hippocrates ante natam omnem philosophiam diuino afflatus elogio

omnium primus attigit, promulgans nimirum homine animam agente singula in propriam naturam discedere, atque in eas naturas refluere, ex quibus vnumquodque consisteret. Nā paulò antè apertè confecerat hominem non posse ex vnica re cōstare, cùm dolore affligeretur, sed ex calidi, frigidi, humidi & sicci temperatura: quibus vtrique nominibus quatuor ea quæ diximus primordia, non solas qualitates complexus videtur.

Contra iuniores qui elementorum solas vires, non item substantias in nobis putant inesse. Cap. VI.

Aduersariorū rationes. VIDEMVS apud multos iuniores puerilem veréque inanem percrebuisse sententiam, qua ij vetere spreta philosophia decreuerunt, non elementorum substantias, sed qualitates duntaxat in nobis asseruari. *Prima.* Esse calidū, frigidum, humidum & siccum, ex quibus constamus, non substantiarum, sed qualitatum nomina. *Secunda.* Nusquam synceras quatuor rerum naturas haberi, mixtionis expertes: *Tertia.* sed neque eas quæ nos circunfundunt, si rei gignendæ adhibeantur, species suas præterea retinere, verùm protinus euanescere, quando noua compositi forma ex permixtione succedit. Quæ tanquam absurda vt funditus euertamus, decet *Prima confutatio.* sigillatim illa minutatimque excutere. Ergo calidi, frigidi, humidi, siccíque appellatione, aliàs qualitates, aliàs verò corpora quibus inhærescunt, intelliguntur. Corpora verò aut summis hisce qualitatibus excellunt, aut depressis prædita sunt. Quæ ex depressis constant vario sunt ordine, quandoquidem & panem, & carnem, & vinum, & piper, aliáque innumerabilia dicimus esse calida: vti cartilaginem, membranā, neruum & os, sicca. At quæ qualitatibus excellūt, nō ita sunt multa, sed quatuor omnino, terra, aqua, aër & ignis, quibus qualitatum exuperantiam inesse diximus. Siquis igitur hisce nominibus aliud quàm elemēta significet, in tam multiplici rerum varietate perturbatus omnino & confusus erit. Quocirca credibile est celebres authores nominibus his simpliciter pronuntiatis ea corpora solùm designasse, quæ in suo genere excellerent. Cùm ex calidi, frigidi, humidi, siccíque temperatura omnium corpora cōstare proditum sit, quis tam cæcus in contemplandis rebus est, vt qualitates puras animo concipiat? vt ex *Secunda cōfutatio.* qualitatibus constitui corpora asseueret? Quod afferūt illi synceras nusquam haberi elementorum naturas, ridiculum sanè est & dementiæ proximum. Nam quæ apud nos extant, impura tametsi fortè sunt omnia, syncera tamen vspiam esse necesse est, quæ principia sint & veluti fontes à quibus ista fluxerunt. Hæc enim norma, hæc regula, hęc præscriptio naturæ, vt omnia ordine quàm optimo ducat: atqui optimum erat & ornatissimum impura ex puris, imperfecta ex perfectis quibusdā manare. Potuit autē na- *Vbi pura sint elemēta.* tura omnia sic efficere quàm optima, & mundi elementa seorsum pura (vti & cœlum) collocare. Quid igitur illa esse prohibet, si esse possūt? Ad vniuersi mediū terra simplex est, grauissima, siccissima, omnis expers humoris: ad cœli cōcaua interiorémque faciem ignis est leuissimus & ardentissimus, neque tamen pellucidus, neque perspicuus & illustris, vt noster, qui fumus quidam est accensus. Etenim tenuissimus ille cùm sit, nihil solidum admixtum habet: non igitur lucere potest, lux quippe non tenuissimo, sed denso flagrante corpore effulget. Hac ratione, & quòd præterea effectio omnis ab efficiente quodam fit corporeo, à quibusdam eum neque vrere neque luculēter calefacere proditum est. Mediis autem spatiis interiecta quæ sunt, extremorum mutationes turbulentas sustinent, quorum communione impuriora fiunt. Quòd si extremorum confusione suam substantiam non exuerunt, palàm est iisdem exemptis puram simplicémque substantiam restitui. In summa verò etsi quę apud nos extant, vera non sunt elementa: quia *Tertiæ conf.* tamen iis proximè accedunt à quibus olim manarunt, par vtrorumque ratio censetur. Illud autem quod aiunt elementorum formas euanescere, cùm in compositionem ea *Quo distet generatio à permistione.* concreuerint, quantum obscurat & inquinat omnem philosophiæ splendorem? Idem enim fieri putant in elementorum permistione, quod in simplici rerum transmutatione: vbi recēs aliqua forma in subiectam materiam commigrat, pellitur vetus atque de- *Elementorū substantias atque formas in mistione seruari.* cedit: cæterùm dum ex elementorum temperatione corpus innouatur, illorum formæ nihilominus in hoc manent. Adeo vt si illis congredientibus herba nascatur, in ea seruentur illorum substantiæ: dúmque rursum herba concoctione in sanguinem, tandem verò & in carnem mutabitur, licet herbæ forma intercidat noua nascente, nequaquam ta-

quam tamē elementorum formæ exeunt, sed stabiles permanebunt quo ad vlla cōpositi ratio constabit, quanuis non vna & perpetua permistionis proportione. Sic enim de his statuerunt viri præclarissimi, primus Hippocrates, qui singula quæ ad gignendū confluxerunt, talem vim ait in corpore retinere qualem contulerunt: & omnia per interitum eò recedere vnde sunt accepta: quod fieri neutiquam posset, nisi pristinas illa naturas retinuissent. *Lib. de natu rahum.* Huic accedit Aristoteles, qui locis compluribus elementum definiēs id maximè vbique solet inculcare, quod cuique composito primū inest, & in quod vltimum corpora diuiduntur: *5. Metaph.* imò & alio loco palàm affirmat in carne atque ligno aliisque similibus ignem atque terram facultate, & (vt dicere solent) potentia inesse, hęc quę ex illis manifestè segregari. *3. de Cælo cap. 3.* Quòd si illorum substantiæ occidissent, qui fieri posset vt demum seiungerentur? Hæc sanè portentosa fuerat opinio, qua dum iuniores veterem philosophorum disciplinam permistionisque rationem assequi minimè valuerut, ab illorum sententiis temerè defecerunt. Nequis igitur vnquam huiusmodi captiosa probabilitate fallatur, latiùs exponenda videtur tota permistionis vis atque ratio.

De elementorum permistione diligentior inquisitio. Cap. VII.

Permistioni aptissima sunt ea corpora quæcunque in exiguas tenuésque portiones facilè dirimūtur, qualia sunt mollia, tenera, fragilia, liquida, subtilia: è diuerso autem dura, firma, solida, arida, crassa, omnium minimè permistioni cedunt. *Quæ corpora permisceri possunt.* Neque verò fieri potest vt illa verè misceantur, nisi cōtrariis inter se pugnent qualitatibus, per quas pariter agentia atque patientia mutationes conuersionésque subeant: nam neque candorem lineæ, neque medendi sciētiam corpori permisceri putamus. Quæ igitur contraria sunt & in communi materia pugnantes qualitates acceperunt, si dirimi facilè secarique possunt, ea tum substantiarum qualitatibus ad permistionem sunt accommodata. Mistionē efficiēt, dum paribus quodammodo portionibus infusa temperatáque coibūt. Tum enim mutua vi & effectione pugnantium qualitatum, sic illorū substantiæ totæ frangentur cōminuentúrque, sic & qualitates omnino temperatione confusæ se retundent, vt illa demū neque substātias, neque qualitates puras seruēt & integras. *Paria quodammodo esse debent.* Hæ quidē nequaquā dissipatæ aut extinctæ obliuescunt, sed repressa duntaxat exuperantia ad moderationem mediocritatémque referuntur. Hinc corpus vnum prodit consimile, quod re ipsa simpliciter vnicum iam est: nam contraria quæ in permistionem venerant non energia, id est efficacia, vel actu, sed potentia duntaxat supersunt & manent. Ad hunc igitur modū perfectè fit mistio, quæ est diuersorum in vnum atque idem cōcretio. A qua aquæ, aut vinū vino simili infusum non permiscetur. *Mistio quid. Definitionis explicatio.* Nam licet substātiarum quædā fiat in rotū perfusio, hæc tamen integra manent, non hebetata: quòd enim contraria non essent, nequaquam seipsa mutauerunt. Neque simili & sinapis grana, aut etiam adamantem, sapphirum, & margaritā planè leuia facta contritáque confuderis, aliā permistionē induxeris, quàm quæ deprehenditur à sensu, quæ potiùs collocatio quædam est, & quædam exiguarum partium compositio. Rursum si lana aut spongia oleo humoréve quopiam perfunditur, tametsi non sensu modò, sed reapse confusa sunt illa, nihílque re vera fit vel minimū spongiæ quod humore conspersum non madeat, quia tamen in vnū atque idē illa non concurrunt, sed suas ipsa naturas seorsum retinēt illæsas, naturali permistione vacant. Imò si quatuor elementorum substantiæ optimè confusæ cohærescant, nisi pugnandi vi & potestate retundantur tēperenturque, in vnum minimè coalescent. Quod cùm Empedocles affirmasset elementa exiguarum partium apposita solo permisceri, id iustè Aristoteles argumentis incessiuit. Ergo iis legibus quas antè dixi obseruatis, diuersorum fiet in vnum concretio, & præterea si viribus quodammodo paribus illa concurrant: nam tametsi reliqua consentiunt, si desit hoc postremum, mistio vtique non erit, sed procreatio. Cùm enim contrariorum vires præter modū impares sunt, quòd minus est & imbecillius, ab ampliore & potētiore victum perimitur, in illiúsque naturam facessit. Neque enim amphoram aquæ mille amphoris vini, neque lignum igni, neque alimentum corpori permisceri dicimus, sed illa occumbere, noua autem oriri. Nisi igitur quæ in temperationem trahuntur permaneant & consistant, nō erit vlla connexio, sed aliquo pereunte gignetur aliud. Vnde planum fit, aliud esse miscere, aliud gignere,

aliud permiſtionem, aliud ortum, & eam opinionem non poſſe defendi, quę elementorum ſubſtantias perire, ſoláſque qualitates in miſtione retineri arbitratur.

Utrum elementorum ſubſtantiæ, an qualitates ſolæ totis totæ perfundantur. Cap. VIII.

Rationes eorum qui putant corporis ſubſtãtias totas totis permiſceri.

QVANDO igitur miſtorum elementorum ſubſtantias in concretione haberi perſpicuum iã eſt, inueſtigatione dignum videtur, vt illorum apta fiat adhæſio mutuáque complexio. Corporum ſubſtantias totas totis commiſceri ac penitus in ſeſe penetrare, multi ex Plotino opinati ſunt. Qui cùm viderent ſudores è cute noſtra emanare, neque illam perfodi vel ſecari: tum lanam aqua perfuſam permadere totam, affirmare nõn dubitauerunt totum corpus in miſtione per aliud totum penitus induci, ipſúmque quoquouerſum ſubire, materiam materiæ inijci, molémque moli. Etenim aquæ materiam in lana eſſe dixerunt, non quibuſdam modò inanibus ſpatiis concluſam, ſed per totã illius ſubſtantiã fuſam: tota enim madet, nec vlla pars eius expers eſt humoris. Ad hunc modũ nõn ſolùm quatuor elementorum qualitates, ſed eorum quoque ſubſtantias permiſceri in compoſitione partium ſimilarium prodiderunt. *Confutatio prima.* At verò iſta qui poſſint ſibi conſtare, concipere arduum eſt, & ſupra captum cogitationis. Dum in corporibus macerandis humor ſolidioris ſubſtãtiam peruadit, manifeſtũ eſt & apud omnes in confeſſo, maiorem toti molem accedere. Nam & lana madefacta occupat locum ampliorem. Quod ſi eſt, neceſſarium conſequitur, aliam alio ſitu collocari materiam. In quibus verò non amplior videtur moles euadere, ceu liquore perfuſis cineribus, aut cuticula ſudante, neceſſe eſt quos vocãt poros & anguſtas vias latere, in quibus aër, aut ſpiritus renuior, aut aliqua materia cùm eſſet, exhalatur, cedénſque liquori ingreſſum præbet. *Secunda.* Si enim nullũ interuallum medium intercipitur, quomodo fieri poſſe credemus, vt in ſolidum & vndique inacceſſum aliud corpus penetret, niſi ſectiones vtrinque fiant, quà demũ tranſitus ſit? Atqui ſi hoc modo corporum ſubſtantiæ totis immiſcentur, fit ſaltẽ illorũ ad vſque minima diuiſio, ſic vt huius minimum corpuſculum, illius minimam particulã contingat: id certè indignũ philoſophia videri ſolet, credere aliquid eſſe in rerũ natura minimum, quod diuidi nequeat. *Tertia.* Omne quidem corpus ſectione infinitum eſt, neque ad extremum & indiuiduum perduci poteſt diuidendo. Quinetiam ſi illuc veniri poteſt, cõtinua fractione comminutionéque facta, corporum ſubſtantiæ in ſectiones abſumentur, & tanquam in nihilum redactæ ſe mutuò deſtruẽt. *Quarta.* Ad poſtremum verò quum exiguum quiddam permiſcetur maiori corpori, quomodo vſque adeo diſtendi aut ſecari poterit, vt per vniuerſum maius ſe diffũdat, & cuiq; indiuiduo huius aliud indiuiduum minoris accedat? Fieri igitur non poteſt, ſed ne intelligi quidem, vt corporum ſubſtantiæ mutuò ſe penetrent, & eodem prorſum ſitu cõſtituræ ſint & collocatæ: nec fieri poteſt vt in ampliorem molem diffuſæ per minimas ſectiones conſertæ colligentur. *Auerrhoidis figmentũ.* Rationes iſtæ fortaſſe Auerrhoidem eò neceſſitatis adegerunt, vt non commentitiũ quiddam modò, ſed ſomnio quoque ſimillimum adferret: qui vt hanc ſubſtantiarum permiſtionem tueretur, elementorum formas à perfectarum ſubſtantiarum dignitate & vniuerſo genere detorſit, vt non in qualitates, ſed in medium quoddam & inauditum genus transferret. Illas quidem intendi poſſe & remitti per eãdem materiam æquabiliter fuſas, qualitatum comparatione & exemplo pariter exporrigi. Cuius opinionis leuitas alio loco à nobis refutata, fuſiorem hîc diſputationem non deſiderat. *Elementorũ ſolæ qualitates per totas miſceri.* Quocirca miſſis lubricarum opinionum fluctibus atque iactationibus, in tutum & tranquillum portum nos recipiamus. Elementorum ſubſtantias miſtio totis totas non infert, ſed qualitates duntaxat miſcet atque cõfundit, vt per totius compoſiti molem æquabiliter ſint fuſæ. *Miſtionis ratio.* Primùm enim quatuor illæ mundi ſimplices naturæ dũ paribus quodammodo viribus confluunt, in exiguas non autẽ quàm minimas portiones ſe diſtrahunt, eóque ſe ordine componunt, vt quæque tandẽ alterius diuerſique generis cuipiam cohæreſcãt, nihilque ſenſu notari poſſit quod non ex quatuor earum portionibus conſtet. Hôc poſitu exiguę portiones, ſuam formam, qualem ante permiſtionem, integram quæque retinẽt: neque enim intenſionem neque remiſſionem ſubſtantiæ ferunt. At verò elementorum qualitates cõtrarię totis totę ſe permiſcẽt, & mutua quãdã repugnãtia ſeſe viciſſim ad moderationem

derationem quandam redigunt, fitque illarum confusione temperamenti quoddam similare genus per vniuersam compositi molem diffusum. Quanquam igitur substantiæ καθ' ὅλον temperari nequeunt, sed duntaxat continua appositione connecti: qualitatum tamen consummata est permistio. Quúmque hæc absoluta fuerit, temperamentum accedit æquabiliter toti conspersum, & noua protinus forma inducitur: ac tum verè efficitur diuersorum in vnum atque idem concretio. Quoniam enim à forma & eius vi totum subsistit, consentaneum est id ipsum ab vnica & cõsimili, vnum simplexque fieri. Quæ porrò in hoc genito simplici corpore manẽt exiguæ elementorum portiones, suis quidem formis integræ subsistunt, non tamen liberæ aut sui iuris, sed implicitæ, vinctæ, & quasi interceptæ mutua qualitatũ pugnãtia, atque etiã dignioris formæ præsentia. Vnde pristinas sibiq; inditas vires expromere non valent, neque ignis vrere, neque aqua impendiò refrigerare. Solùm igitur potestate insunt atque sic vt cùm temperamento per obitum dissoluto ad se redibunt, partésque propriis elementis redden tur atque restituentur vniuersari, nullius imperio obstrictæ in libertatem vindicentur, resumántque pristinas vires. In hunc modum mistæ temperatéque elementorum portiones, materia fit totius simplici formæ substrata. Hæc autem forma seu perfectio sui vbique persimilis est adeò, vt non modò particulæ quæ sub aspectum recidunt, & quæ ex tenuibus elementorum portionibus constant, sed & ipsa elementorum fragmenta, quæ seorsum non aliis permista substãtiis intelligimus, totius speciem gerant. Mistum enim iam est horum vnumquodque, totiúsque temperamentum accepit: nihil igitur prohibet quò minus compositi totius species immigret in omnia. Neque verò flagitium est fateri duabus illa formis ornari, quarum vna actu præsentíque imperio, altera ad tẽpus abrogata & antiquata, potestate duntaxat insideat. Ergo quæ fuerant olim diuersa, ignis, aër, aqua, & terra, nunc in similaris corporis cõpositionem dũ confluunt, eandem similitudinem speciémquegerunt, omniúmque fit in vnum atque idem concretio. Hæc fuerit nobis tanquam leuis armaturæ prima disputationis excursio, quæ simplices rerum naturas persequuta sic coëgit, vt in ὁμοιομερῶν compositionem coniecerit omnes ac illigauerit.

Quod mistũ est, simplex id esse.

Elementorũ substantiæ quamuis in mistione seruentur, potestate tamẽ duntaxat insunt.

Totius species vnicuique vel minime particule communis est.

Duæ formæ eidem insunt parti, vna vt preparatio, altera vt perfectio.

LIBRI SECVNDI DE ELEMENTIS FINIS.

De temperamentis liber iij.

Quid temperamentum, vtq́ id perperam definierit Auicennas. Cap. I.

ELEMENTORVM confinio proximè iuncta est atque cõnexa temperamenti proprietas, quæ quodammodo propago & soboles permistionis est. In hac cognoscenda atque tractanda rerum continuata series expostulat, vt ab elementorum vi & natura rursum exordiamur, & ab ea maximè quã modò ac planè paulò antè destitimus. Simplices mundi naturę quò in permistione integræ & incolumes seruarẽtur, & ne si pauca multis, aut parua magnis cõponerentur, debiliorum occasu ea quibus multum esset roboris ac virtutis potiùs accrescerent quàm perfunderentur, æquales quodammodo esse debuerunt. Hanc æqualitatem non magnitudine molis, non pondere metiri licet, quòd terræ quàm cæterorum elementorum vbetior est in nobis copia: sed potestatis vi & efficientia, cui omnia planè accepta referuntur. Vis autem ea atque facultas non nisi efficientium & principum qualitatum quæ in mistis elementis sunt obseruatione æstimatur. Hæ perraró vsquequaque, sæpius quodammodo pares confluunt, nempe mediocritate quadam, quæ nõ vtique indiuidua, verùm latitudine definita limitibus coërcetur, in quorũ ambitu mistio contineatur: hos autem vltra citráque interitus est atque dissipatio. Quæ igitur intra mediocritatis huius limites inciderit principum qualitatum concursio, vt mistionem sic & continuò temperamentum progignit. Est autem temperamentum, non ipsa mistio, sed mistionis ratio. Poterit & id earum quæ in mistis elementis sunt princi-

Principum qualitatum in mistione comparatio.

Temperamẽtum quid.

pum qualitatum harmonia & cõcentus definiri. Vt in cantu & fidibus soni lõgis locorum interuallis distracti, aut coniuncti quidem, sed dispares & non pro rata portione distincti, concentum haudquaquam efficiunt, nisi primi cum vltimis temperati, & medij vtrisque respondentes æquabiliter dulci sono aures cõpleant: ita neque diuulsorum elementorum qualitates, neque coëuntes illæ quidem temperamẽtum efficient, nisi moderata & concordi quadam mediocritate sese mutuò complectantur. Non igitur ipsa rerum primordia per se & absolutè perpensa temperamẽtum sunt: neque illorum mistio, sed mistorum comparatio.

Quod distet temperamentum à mistione.

Tametsi reipsa & subiecto finitima sunt & plurimùm consentiunt elementorũ mistio & eorum proportio, rationibus tamen illa disiuncta sunt. Non desunt qui temperamẽtum à mistione hoc discrimine seiungũt, quòd hæc maximè elementorum propria sit, illud verò qualitatum. Nos autem illa tametsi quodã ordine se consequi videmus, sic tamẽ iuncta sunt, vt neque mistio citra efficientium qualitatum opem, neque sine elementorum omnium substantia tẽperamentum induci possit.

Temperamẽtum non est ex solis qualitatibus.

Non enim si quis aquam & ignem paribus quodãmodo portionibus coire statuat & coalescere, mutuáque repugnãtium qualitatum vi temperationem quandam inferri, ea protinus temperamenti rationem subeat, vt neque ex duobus illis facta perfusio, exacta mistio censetur. Perfectum enim non est, sed inchoatum atque mancum, quod ex duorũ triúmve duntaxat elementorũ connexione fit: cuiusmodi est plurimum genus eorũ, quę ex sublimi deturbantur, μετέωρα Græci vocant. Quocirca temperamentum concentus quidam est quatuor principum qualitatum, ex omnium elementorum permistione.

Auicẽnam malè definisse temperamentum.

Hanc tẽperamenti rationem cùm minimè perspiceret, nec satis animo complecteretur Auicennas, subabsurdam commentus est definitionem: qua primarum qualitatum effectione mutua, quintam qualitatem eámque simplicẽ emergere confirmat, quę vna superstes reliquis in cõgressu pereuntibus, omniũ vires potestatę cõplet, eásque quasi suo sinu cõplexúque recipit.

Prima ratio.

Id autẽ quàm absonũ sit quámque secum pugnet, hoc imprimis patefacit, quòd fieri nequit vt omnes per actionẽ qualitates dissolutæ euanescant, neque non ea tandẽ superet, quæ validior cùm esset, conflictus principia dedit.

Secunda.

Sed esto, donemus hoc exorto tẽperamẽto omnes illas periisse,

Tertia.

quęnã tum restabit in genito corpore contrariorũ repugnantia? Si plura illi nõ insidẽt, atque ea contraria, quî fiet tẽperamenti per singulas ætates conuersio?

Quarta.

Quæ insita erit illi causa morbi, senij, vel interitus?

Quinta.

Adde quòd neque dũ corpus dissolutione occidet, poterunt simplices naturæ in vniuersitatem recurrere suis instructæ qualitatibus. Illas enim vnde sibi resument, quę iã dissipatæ in composito non manent? Itaque nouã illam qualitatem pro temperamẽto inuehere, cùm vanitas quædam sit opinionis, quæ multorum animos imbecilles diu multúmque vexauit, nos clarissimorum philosophorum imitatione, vt elementorum substantias, sic omnino & qualitates in composito teneri fatemur, ex harúmque perfusione & concentu temperamentum consistere.

Contraria in idem confluere, & vnde singulorum vires æstimentur. Cap. II.

QVAM illæ variè comparari soleant, æstimari certò non antè potest, quàm sigillatim cuiusque vires quantæ sint expenderimus.

Contra Auerrhoidem. Dialogorum lib. 1.

Auerrhois vt est in omnes ferè contumeliosus, sic & Galenum erroris falsò insimulauit, quod summas elementorum qualitates in temperatione haberi censuerit. Hæc dum paucis immutatis corrigere vult, omnia deprauasse videri potest, qui tum species, tum qualitates elementorum ad mediocre quiddam in cõcretione retundi reprimíque putat. In illa formarum remissione quantũ sit lapsus, perpẽsum à nobis alio loco est.

Ratio prima

Nũc verò si qualitates summas in confusionem quandã adductas, ait sese mutuò posse ad mediocritatẽ deducere, cur non similiter sese prorsus interimunt? Sunt sanè media hæc vti & summa inter sese cõtraria. Scio opinationem quandã apud neotericos peruulgatã esse, qua illi instant atque vrgent summo cum studio, cõtrarias qualitates remissis quidem gradibus conuenienter congruentérque concurrere, summas

Secunda.

verò haudquaquam posse: neque tamẽ vlla in id probabilitate se muniunt. Si enim repressæ qualitates peræquè inter se pugnant ac summę, neque modò extremis extrema, sed & media mediis aduersãtur, cur eæ quàm summæ potiùs in idẽ coibunt? Quemadmodum

modum calor numeris quatuor definitus, & frigus pari recessu constitutum, cùm miscentur reporē ingenerant, sic protsus accidere compertum est, si extremis illa numeris concurrant. *Tertia.* Nam aqua quæ ex feruentissima & æquè gelida paribus portionibus permiscetur, mox tepescit, acsi ex mediocribus tēperaretur. Quis enim eò impudentiæ veniar, vt in eo tepote extrema derepente aboleri dicat? *Quarta.* Nónne palàm confirmat Aristoteles media extremorum copulatione congressúque nasci, hócque vno à priuantibus, quæ στερητικὰ dicunt diffidete: Nihil aliud tep orem esse iudices, quàm calidi frigidíque pari portione confusionem. Ergo si summas elementorum qualitates in permistionem & temperamentum coire Galeni fert opinio, non illa iacet suis patrociniis destitura: *Elementa in mistione summas qualitates retinent.* sed præter commemoratas hac se fulcit sustinétque ratione, quòd æquales quodammodo esse cùm debeant, non magnopete sese valent cōmutare atque infringere: quocirca permanēt quales fermè putis simplicibúsque elemētis insidebāt, hoc tantùm discrimine, quòd nunc per totas confusę eandē communémque materiā obsident. Q uod ab Aristotele scriptum videmus, summas in permistione qualitates summam vim concursu adimere, & adusque moderationem quandam reprimere, de viribus id omnino accipiendum nobis est. *Aristotelis expositio.* Nam qualitates tametsi nullo modo repressæ sunt, contrariarum tamen perfusione quasi vinctæ inhibentur, ne suas sūmas vires exhibeant: hinc virium acumina exuperantiásque retudisse perhibentur. Ita contraria eodē subiecto contineri inficiamur, idcirco sanè quòd simul illa vna eadémque sede dominari & excellere nequeunt, neque quicquam possit à contrariorum vtroque nomen obtinere, *Quomodo contraria eidem non insunt.* sed ab eo duntaxat cuius vis præstat atque vincit. Vbi longo interuallo impares concurrunt qualitates, addubitare non licet mox à præcellente infirmiorē obliterari, nec continenter esse vno & eodem statu. *Quæcunque concurrunt in misto qualitates sese tandem atterunt.* Quinetiam quæ in permistionem & tēperamentum venerunt, quodammodo pates, etiam si per initia non luculenter se vicissim demoliuntur, diuturnitate tamen & dierum numero, dispariIi proportione euadunt. Sic per ætates temperamentorū incidit conuersio, sic morborū, sic senij & occasus ingenitā nobis causam citcūscrimus. *Senij & interitus causa.* Hactenus Auerrhoidis cauillatio effecit, vt in hæc si non prætet rē, longiuscula tamen oratione diuerterim. Sed quàm cōmentitia fuerit & futilis illius contentio inde perspicitur, quòd siue sūmas in permistione qualitates, siue illarum duntaxat dimidia manere statuamus, eadē vtrobiq; proportio cōstabit, idémque temperamentū: nam quacunque proportione fuerint integra, eadē erunt & illotū (vt ita dicā) medietates. *Quinta ratio.* Sed labor fortasse longiùs, eò reuertar vnde huc declinauit oratio. Quæ in misto corpore nectuntur elementa, neque suæ molis pondere, neque qualitatū ordine siue gradu, vt qui omnibus summus inest, sed virium cōparatione temperamenti speciē proferunt. *Tēperamentum est ex virium comparatione.* Vires autē qualitatis ordinem eiúsque in substantia molē, neutrum verò seorsum cōsequuntur, sed ex vtrisque spectantur & cōsistunt. *Vires à duobus æstimari.* Qui enim in pusillo igne inest calor, eodē est ordine atque qui in ampliore cōsistit: minùs tamen calefacit, quia non parē molem obtinet. Contrà autē ignitum candénsque ferrū rametsi depressiore quàm flāma est calore, vehementiùs tamen & acerbiùs vrit, quoniā densa multáque substantia ptæditū est. Neque igitur cui inrēsus est calor, id statim actiùs calefacit, quàm cui depressior est: neque quod fusum & ampliorē consequutum est calorē, id impēsiùs calefacit, quàm cui in angustū est coërcitus, sed vtrinque viriū vt dixi robur æstimandum. Id autē cùm animo & cogitatione cōplecti difficile atque arduū videretur, medici iuxtà ac philosophi sensibus tanquā incorruptis & integris iudicibus cōfirmandum duxerunt, omniū vires ex efficientia & operibus tactu conuenienter æstimantes. *Vires effectu cognosci.*

Temperamentorum differentiæ quot qualésq; sint. Cap. III.

NVNC in modum separatim examinatæ vires, si deinde in communionem & societatem relatæ cōparentur, temperamentorū differentias ostendēt. Quatuor naturarū cùm æquales vires in vnū coierint, vt calidi, frigidi, humidi, siccíque pates sint portiones, temperies illa conficietur, quam temperatum iustúmque temperamentum dixere, cæterorum legem & regulā. *Temperies.* Quodcunque autem ab hoc descīscit, & disparibus inter se elementorū viribus continetur, intemperatum immoderatúmque appelletur & intēperies. *Intemperies quid.* In ea dispari copulatione necesse est omnino, aut vnum reliquis tribus excellat, aut ad summū duo: tria

Simplicia quatuor tẽperamenta.

nunquam possunt. Cùm igitur quatuor sint ea, ex quibus temperamentum absolutè conficitur, singulorum exuperatione simplices quatuor creantur temperaturæ: calida quidem in qua calor frigori antecellit, humoris autem & siccitatis æqualitas est: frigida in qua frigus vincit atque dominatur: humida cuius humor primas obtinet: sicca vbi humore siccitas potentior est, paribus iis quæ in altera oppositione sunt contrariis.

Coniugata tẽperamenta quatuor.

Quatuor sunt & coniugatæ tẽperaturæ, quæ duorum simpliciũ exuperantia processerunt séque extulerunt. Nã duæ cùm sint oppositiones limitibus quatuor conclusæ, neque vnius vtraque possit extremitas principatũ obtinere, fit necessariò vt non plures duabus excellant. Eodẽ rationis momento fit, vt quãuis sex numerando percenseantur coniugationes illarũ, tamen quatuor dũtaxat possint natura consistere. Hæ sunt calida & humida, calida & sicca, frigida & humida, frigida & sicca: quas coniugatas quatuor tẽperaturas aut compositas appellant. Nouẽ igitur sunt tẽperamentorum genera, quæ permistionis differentias & proprietates consequuntur: vnum temperatissimũ, quod paribus omnium conflatum portionibus extremorum medium possedit. Intemperata octo, simplicia quatuor, totidem composita.

Innumeras esse particulares temperamentorum differentias.

Temperatissimum quod est, indiuiduum & omnis expers latitudinis quasi punctum intelligitur: cætera quæ ab hoc recesserunt, longè latéque fusa sunt: neque enim quæ calida dicimus, omnia pari à mediocritate interuallo distant, neque aut frigida, aut humida, aut sicca, vno eodémque omnia sunt ordine. In cõpositis porrò euincentium qualitatũ aut par est recessus, aut alias alia antecellit. Etenim calidum siccúmque appellamus, siue illa pari sunt ordine, siue calidũ sicco præstat, siue contrà siccũ calido. Vnde intelligitur octo cùm sint imparia temperamenta, vniuscuiusque tamen ex maiore minoréque recessu innumerabilia fieri discrimina, ex quorũ proprietatibus tum similium partiũ tum infinitæ corporum naturæ & proprietates consurgunt atque constant. Hoc præclarè Lucretius poëmate cecinisse visus est,

Lib.2. *Debent nimirum non omnibus omnia prorsum*
Esse pari filo. Et rursum:
Lib.4. *Semina multimodis in rebus mista tenentur,*
Constituunt eadem fruges, arbusta, animantes,
Lib.1. *Verùm aliis alioq; modo commista.*

Si affines in permistione qualitates erunt, constans diuturnúmque tẽperamentum fiet: sin discordes, incõstãs prorsúsque mutabile. Quod mediocre definiuimus id (quia in summa rerum æqualitate, vix vlla potest aliã vincere atque dissipare) omnium diutissimè speciem suam tuetur & sustinet, idque tum à se tum ab externis causis minus afficitur: deinde quæcunque illi confinia & finitima sunt: quę autem ab illo abscesserunt & longiore interuallo disiũcta sunt, celerius intercidũt atque dissoluuntur. Calidũ humidúmque omnium minimùm statu suo permanet (quanquam fortasse id vnum præter cætera in plurimos annos vitam perducit) adeò vt ne constare quidem ipsum posse multi sint opinati: cùm enim assiduè nullóque puncto temporis intermisso humor vi caloris dissipetur, pro calido humidóque tẽperamento, breui tempore calidum simpliciter irrepet: hoc deinde in calidũ siccúmque traducetur. Sub hæc verò dum absumpto exhaustóque humore, calor alimento fomentóque destitutus sensim languescet, siccum absolutè succedet: ab hoc verò cùm iam calor plurimùm disiectus atque fusus extabuerit, siccum & frigidum, quod omnium verè postremum statuitur.

Quid iustitia, quid pondere temperatum, vtrumque in rerum natura verè subsistere. *Cap. IIII.*

Temperatum ad pondus quid.

SIMPLICIA quę diximus quatuor rerũ initia, omnium quas mũdus habet substantiarum extrema summè contraria tenent: horum in medio collocata sunt reliqua eorum quæ gignuntur intereúntque corpora, & animalium & stirpium & inanimorum omnium. Quodcunque medium ad vnguẽ obtinebit, extremorum, exacta æqualitate permistísq; paribus viribus concretum, id εὔκρατον, id est tẽperatum appelletur: quòd ipsum & in vniuersa substantia verè ac prorsus ponderéque (vt dicere solent) mediũ habetur. At verò si in toto vel

corporum,

Temperatum ad iustitiam.

corporũ, vel viuentium, vel animaliũ genere, vel in vniuscuiusque animalis specie extrema sint constituta, extra quæ nihil possit illiusmodi consistere: totius comprehensæ latitudinis medium quiddam mente complectemur, quod quia ab extremis illis pari abest interuallo, & εὔκρατον, id est temperamentum, & σύμμετρον, id est consentaneum atque moderatum dicetur: non quidem simpliciter, sed in suo genere vel specie. Id quasi iustitiæ ritu temperatum omnino est, quod generis sui decorũ illam & consentaneam æquabilitatem est adeptum, qua tanquam numeris omnibus & partibus absolutum, salubriter, integrè & naturæ suæ congruenter se gerit, omnibúsque muniis ad quæ natura sua ducitur, incorruptè fungitur. Alia autem inanimorũ, alia stirpium mediocritas, alia animantium, & in animantibus, alia rursum hominis, alia leonis, alia equi, alia canis. Neque leo temperatus eodem est temperamento atque homo temperatus. Iam verò quia intemperatum id dicere mos est quod à mediocri medióque discessit, fient sanè huius vt & temperati complures differentiæ. Leonem verbi gratia designare licet in specie sua frigidum, qui tamen in animalium atque in vniuersæ substantiæ genere, imò fortasse & alteri se frigidiori collatus, calidus sit. Hunc substantiã quidem calidam, & animal calidum, at verò leonem frigidum esse quis rectè dixerit: aliàs simpliciter, aliàs comparatè pronuntians. Quod enim ab vniuersæ substantiæ medio recessit, id simpliciter intemperatum est, parem non obtinens extremorum portionem. At comparatè, vel genus generi confertur, quomodo animal calidius, stirps frigidior est: vel speciei species, sicque leo calidus, homo autem frigidus est: vel singula singulis, quæ aut eodem sunt genere, aut in diuersis. Comparatè autem contraria de eodem enunciari nihil prohibet, cum sit homo leoni comparatus frigidus, formicæ verò calidus. Tot igitur modis & tẽperari & intemperati notiones vsurpare consueuerunt. Quibus qui inuolutas ambiguitates nõ distinguent, eos necesse est in salebras incidere operósisq; nexibus implicari. Quod iustitia tẽperatum appellant, id omnium medicorũ firmatum est consensu, qui illud in omni tũ genere, tum specie inueniri nõ dubitãt. At verò quod verè & quasi pondere tẽperatum intelligitur, nec haberi, nec in rerum naturæ ordinem (tanquã sit repugnantia) admitti posse, cõtentione decertant Auicẽnas, Auerrhois, & quicunque in Arabum familiam se tradiderunt. Fieri enim non posse existimãt, vt ex paribus contrariorum viribus mistũ quippiam emergat, quòd nulla actio, nulla ad moderationem repressio illorum concursu obtingat. Hinc Auicennæ temperamentum (qualitas nimirum quinta ex elementorum confusione recẽs nata) fieri nullum potest vsquequaque & sine vlla exceptione medium, sed id necesse est in extremorum aliquod esse propensius. Cæterùm multò aliter res habet. Nã si elementorum summæ qualitates vt & substantiæ in permistione nõ pereunt, sed asseruatæ temperamentũ constituunt: nihil prohibet æquis illas portionibus mistas, exquisitè temperatum proferre, quod in proportionis sitũ est æquabilitate. Licèt enim in illa æquabilitate non tanta sit mutua qualitatum actio, quæ vel abolitionẽ vel repressionem contrariorũ moliatur: tanta tamen est vt paria contraria possit cõfundere ac verè permiscere in vnum temperamentum: minus enim virium & inæqualitatis contrariorũ temperatio desiderat, quàm illorum dissolutio atque occasus. Ergo pefectè & æquo põdere tẽperatum in natura rerum haberi, tum per hæc palàm sit & apertum, tum etiam quòd dum ex frigido humidóque temperamento in calidum siccúmque quiddam abit, necesse est per hanc deduci mediocritatem. Ea autem vbinam & quomodo subsistat, in conspectu atque oculis omnium mox erit, vt internoscendi temperamenti summam rationem attigero.

Intemperatũ multiplex.

Intemperatum dupliciter.

Contra eos qui negant temperatum ad pondus.

Prima ratio.

Altera ratio.

Hominis tactum, discernendi temperamenti legem esse & iudicem. Cap. V.

QVISQVIS compositi corporis temperamentum ex insertis elementorum portionibus æstimare volet, cognitionem multis obstructam difficultatibus & à rebus obscuris petitam suscipiet: occultæ enim sunt & penitus abditæ simplicium vires, adeò vt iudicij nostri infirmitas, quanta sit cuiusque in concretis portio inuenire se posse diffidat. Horum igitur siquid certum reddi potest, id non nisi sensuum beneficio comparandum, per quos notiones rerum in animis imprimuntur. Quicquid enim animo cernimus, id omne originẽ traxit à sen-

Elementorum in mistis portiones ratione cognosci nequeunt.

Sensu quodammodo noscuntur.

Senſuũ præſtantia. ſibus. Quemadmodum colores internoſcimus conſuetudine oculorum, & de odoribus iudicaturi olfactui fidē habemus: ſic opinor & de principibus qualitatibus quæ ſub tactū recidunt, non eſt tactui fides abrogāda, ſed cuique ſenſui de iis quæ perceperit & de propria obiecta re iudicaturo, tanquā exploratori & vero nūcio credendum. Siquis fortè ſpreta fideli ſenſuum cōſtantia & authoritate, omnium quæ obiectantur demonſtrationes requirit, quibus olorem album eſſe, coruum nigrum, ignē calidum, glaciem frigidā ſibi perſuadeat, is profectò deſperata cognitione certi, omnia in ſuſpicionem & ignorantiam trahet.

Lucret. lib. 1.
Quid referemus enim quod nobis certius ipſis
Senſibus eſſe poteſt, quo vera ac falſa notemus?

Sublatis ſenſibus, qui quaſi fundamenta quædam ſunt ſcientiarum, nihil iam quicquam relinquetur, vnde ſumi poſſit demoſtrationis exordium.

Inuenies primis ab ſenſibus eſſe creatam
Idem eodem libro. *Notitiam veri, neque ſenſus poſſe refelli:*
Idem lib. 4. *Qui niſi ſint veri, ratio quoque falſa fit omnis.*

Cùm igitur ſint illorum iudicia tanquam communes animi notiones Geometris appellatæ, ſi quid illis ad demonſtrationē præponetur, jam omnis doctrinæ ratio in confuſam perturbationem acta conſidet, atque ex poſterioribus ſuperiora neceſſariò connectentur. Ergo quod ἐνεργείᾳ, ineſt re ipſa, aut (quod dicere ſolent) actu, calidum frigidum, *Hominis tactum iudicē eſſe temperamentorum.* humidum, ſiccúmve eſt, id tactu liceat internoſcere, non leonis quidem aut equi, aut canis, ſed ſolius hominis tactu, qui tum dignitate tum temperamenti mediocritate cæteris antecellit. Qui enim cani aut aſino potius quàm homini animantium prudentiſſimo ac ſapientiſſimo, diſcernendi ſcientiam defert, præterquam quòd ridiculus habetur, rerum cognitionem nobis adimit, aſinis verò largitur, à quibus nunquam poſſumus erudiri. An (vt inquit Tullius) dum beſtiæ loquantur expectamus, hominum conſentiente authoritate contenti non ſumus? Ne quis igitur anguſtos ſenſus noſtros reddat, aut nos omni rerum cognitione priuet; hominis prudentiæ præſtantíque naturæ tactus temperiem committemus, quæ reliquorum omnium lex ſit & regula. *Hominem temperatum eſſe medium in vniuerſa ſubſtantia.* Atque eius potiſſimum hominis qui optimi ſit habitus, quíque omnium iudicio temperatus, ſi non omnino, at certè quaſi iuſtitia quadam cenſeatur. Is itaque quod omnium quæ ſub ſenſum veniunt calidiſſimum eſt, velut ignem aut aquam quæ ad ſummum feruent, calidiſſimum quoque decernet: niuem aut glaciem frigidiſſimam: & quod paribus illorum modis dimenſionibúſque perfuſum componctur, id vt in medio extremorum ſitum, ſic in calore & frigore temperatum pronuntiabit, neque ſi manum in id demittat, inde quicquam afficietur aut ſentiet. Rurſum terram vel cinerem, vel tale quippiam quod planè ſit aridum, ſi pati aquæ modo conſpergatur, vt humidi ſiccíque verè mediū obtineat, id demū tangens atque tractans neque *Hominis tactum medium tenere vniuerſæ ſubſtantiæ.* durū neque molle ſenſu percipiet. Vnde intelligitur hominis vtcunque temperati tactum illis eſſe perſimilem, eſſéque hunc verè medium omnis exuperantiæ, calidi, frigidi, humidi, & ſicci. Is autē cùm per totam cutem æquabiliter fuſus ſit, quæ rerum externarum appulſus ſentiat, palàm fit hâc quoque omnium extremorum verè mediam haberi, & omnis ſuperlationis expertem, eam præſertim quę manum integit, maximéque *Cutis lex & regula temperamentorum.* ſummos digitos. Quocirca huic rectè internoſcendorum tēperamentorum æqua æſtimatio reguláque cognitionis & iudicij defertur, ſi modò ab his quæ extrinſecus occurrunt, vt à calore, vt à frigore nihilo ſit conuerſa, neque vllam commutationem acceperit, neque vti foſſoribus callo ſit obducta. Quæ enim ſic affecta erit, improba & iniqua æſtimatione in errorem inducet: ita quidem monente Lucretio,

Lib. 4.
Denique vt in fabrica ſi praua eſt regula prima
Normáque ſi fallax rectis regionibus exit,
Omnia mendoſè fieri atque obſtipa neceſſum eſt:
Praua, cubantia, prona, ſupina, atque abſona recta:
Prodita iudiciis fallacibus omnia primis.

Quocirca in iudicium & tactus æſtimationem cutis adhibenda eſt, quæ talis omnino perſtiterit, qualem natura eam conformauit: nam & mox erit manifeſtius ex ſua illam

compoſitione

compositione temperiem accepisse.

De singularum partium corporis humani temperatura. *Cap. VI.*

VT primùm tactus æstimatione, sic rursum substantia & compositione, partium corporis humani temperamenta noscuntur. Sanguis totus natura calidus est, ex hoc caro tota fermè cōdita est, quæ idcirco compositionis partium tanquam lex quædam nobis esse potest. *Cōpositionē & ortu calidæ partes.* Cernuntur & in nobis quædam vsque eò frigida, vt nemo ea possit in dubium & controuersiam adducere, quod genus sunt ossa, cartilagines, & exanguia omnia: quæ tanto sunt frigidiora quanto minus sanguinis & carnis adepta sunt. *Frigidæ.* Inter vtraque planè mediū quiddam est cutis, ex ambobus æquè permistis cōstituta, tanquā sanguine & carne præditus neruus. *Cutis tēperata est.* Constat enim ex carne molli, & neruo duro: ac proinde duri mollísque, & humidi siccíque mediū occupauit. Quò fit vt ab vtriusq; oppositionis extremis pari interuallo seiuncta, æquis eorum portionibus temperetur, neque iis quidem compositis modò, verum etiam per totas commistis. Quocirca vt sensus iudicio, sic & fabrica compactionéque, cutis videtur media temperie contineri. Reliquarū autem similiū temperamenta sic illius cōparatione dimetimur. Spiritus omniū quæ in corpore sunt calidissimus, hoc ipso cor minus calidū, deinde sanguis, post hunc caro simplex: hanc sequitur iecur, hoc lien, lienem renes; cutis his succedit temperata. *Partium calidarū ordo.* Ab hac in frigidū propensus est adeps, deinde cerebrū: hoc frigidior spinæ medulla, hac frigidiores sunt nerui molles, deinde sequūtur duriores motibus accōmodati, ab iis est vena; deinceps arteria, post hanc mēbrana, his omnibus frigidior est tēdo, hoc rursum frigidius vinculū, chōdrosyndesmos proxim⁹ est: deinde cartilago, os ei finitimū: ab hoc pilus est, vltimò loco pituita omniū quæ in corpore sunt frigidissima. *Frigidarum ordo.* Quæ alterius oppositionis sunt qualitates, illis à natura hoc modo sunt inditæ. Pilus omnium est siccissimus: hunc suo quæque ordine deinceps consequuntur, os, cartilago, chondrosyndesmos, vinculum, tendo, membrana, arteria, vena, neruus motui destinatus. Ab his cutis succedit tēperata. *Siccarū ordo.* Hinc in humidum iam abit neruus sensui designatus: cor hoc ipso iam est humidius, deinde sunt renes, iecur, liē, caro simplex. His succedit pulmo, post hunc est spinæ medulla, dein cerebrū, mox ossiū medulla, adeps proximè illi est, subsequitur sanguis, postremò pituita omniū quæ in nobis sunt, vt frigidissima ita humidissima. *Humidarū ordo.* Hæc posterior humidorū siccorúmque series tactus iudicio confirmata est, cui & substantiæ compositio prorsus consentit. Cùm enim in nobis dum viuimus non summa sit vis frigoris, per quam valeat quicquam in duritiam concrescere, neque extremus is calor insit, qui concreta liquare possit: quicquid tactu molle deprehendetur, id quoque humidum: quicquid durum, id statim siccum cēseatur. *Humidum siccúmque temperamētum tactu cognosci.* Sic igitur dum in nobis vigebit moderatus vitæ calor, humidi siccíque tactus erit æquus æstimator & arbiter. Cæterùm altera oppositione qua ad veterum imitationem partium temperamenta digessimus, neque tactu omnia, neque substantiæ compositione, sed nunc hoc nunc illo, aliàs vtroque modo singula dimetimur. *Calidū aut frigidum nō vno semper modo cognosci.* Cor solo tactu definitum est calidissimum, quòd dissecto animantis pectore, digitísque in sinistrum cordis sinum immissis, sentiatur hic locus omnium qui in animali sunt calidissimus. At si substantia spectetur, cor simplici carne frigidius existet. *Cor, quo temperamento.* Venę & arterię quia spiritus & sanguinis cōtagione incalescunt, possent perinde atque cor calidæ cēseri: cæterùm ex compositione quia exangues sunt, inter frigidas habentur. *Venæ & arteriæ.* Porrò autem pulmonis siue compositionem, siue calidum biliosúmque nutrimētum, siue cordis vicinitatem & adhæsionem respicies, illum sanè iecore tum calidiorem tum multò sicciorem iudicabis. *Pulmo.* Quid igitur Galeno in mentem venit vt humidum hunc statuat, nisi fortasse ab inducto aëre frigido & ab irruēte defluxione, atque omnino ab excremētis illi temperamenti rationem indidit? Adeps concretione frigidus cēsetur, cuius tamen substantia ad inflammationem apta & habilis calorem significat. *Adeps.* Cerebrum substantiæ compositione Aristoteles frigidissimum prodidit: hoc Galenus tactū iudicem cùm adhibuerit, cúmque à circumfuso quouis aere refrigeratum lædi cognouerit, calidum esse contendit. *Cerebrum.* Itaque de partium temperaturis non nisi distinctione adhibita quicquam certò licet pronuntiare.

De vniuersi hominis temperamento, neque viuens omne calidum esse. Cap. VII.

Totius corporis temperamentum vnde sit.

DISSIMILIVM partium atque totius animantis temperamentum, ex similium compositione, imitatione quadam exprimimus. Nam os, neruus, aliáque similia suis substantiis integra manent in nobis, neque similiter atque elementa in confusionem adiguntur, qua sese vicissim conuertant. Ab his tamen singulis calidis frigidísque, par est tum humores quosdam atque vapores, tum verò & spiritus communiter in omne corpus erumpere, qui deinde variis præditi qualitatibus variísque temperamentis, in vnum commeantes atque confusi, se demum temperent, fiátque ceu vnum totius temperamentum, non illud quidē simplex, sed ex multorum concursione conditum. *Non posse id simplicem esse qualitatem.* Hinc eorum error planè coarguitur qui simplicem qualitatem id esse proponunt, cùm apertum & perspicuum sit, similē quamque partem proprium & ingenitum retinere temperamentū, neq; ex mutatis illis simplex vnum totius effici. *Cutis eodem esse temperamento atque totum corpus.* Ea communione euecti tum vapores tū spiritus, in corporis extima in ipsámque cutem confluunt, eámque sic afficiunt, vt hac moderatione prædita, eo prorsus sit temperamēto quo & vniuersum corpus: si quidem ab his quæ extrinsecus imminent causis, aduentitiam illa constitutionem nullam acceperit. *Hominem esse temperatum ad pondus.* Quo fit vt solius cutis cōtactu liceat de vniuersi corporis temperamento pronuntiare. Quemadmodū igitur antè demonstratum est cutem vniuersæ substantiæ medium obtinere, sic fiet puto ex his manifestum atque promptum, hominem qui iustitia sit temperatus (quales plerique passim visuntur) eundem quasi pondere & in vniuersa substātia temperatum inueniri. Huc accedit, quòd singulæ partium temperaturæ seorsum æstimatæ, in commune relatæ si comparentur, calidæ frigidis, & humidæ siccis, omnium quædam æquabilitas accersetur, & cognoscetur homo partium suarum compensatione temperatus. Tales plerunque sensus comprehendit exili quadam latitudine à medio disiectos: nā exquisitè & ad vnguem temperatus, vt indiuiduo quodam ceu puncto diutius consistere non potest, sic quasi regulam & cæterorum exemplar illum cogitatione quàm re potiùs complectimur atque informamus. *Nō in omni viuente calorē excellere.* Palàm est autem alios quosdam ab hoc deficere, alios superiores esse, & hi verbi gratia calidi sint, illi frigidi: idcirco neque viuens omne dominatu calidum haberi. Cæterùm quò hæc illustriota clarioráque euadant, incudi illa reddere & iterum tundere consilium est. Quod enim explicatum à nobis est hominis temperamentum, ex partium omnium prima commoderatione, & ex spiritus tum vagi tum fixi affusione, id componi teneríque sentiendum. *Temperamētū totius ex multis conflare.* Quandoquidem propria cuiusque partis temperatura quam quatuor elemētorū permistio tulit, non alia inest viuenti atque animali iam primùm extincto. *Partem vnā quãque ex quatuor elementorū mistione frigidam & siccam esse.* Si enim derepente id suffocatum de vita decessit, corporis partibus quæ superant non sic puncto temporis sua potuerūt tēperamenta perire, neque fieri potuit vt quædam elementa tam subitò euanescerent aliis recens genitis, nouáque proportio illis accederet nondum mutua affectione cōmutatis. Quocirca vt demortui ita vitam agētis vnaquęque particula frigida videtur, atque si ea quę ex primorum elementorū comparatione est temperatura spectabitur, plus terræ quàm cæterorum obtinere. *Viuentium calorem non ab elementorum mistione nasci.* Vnde intelligitur, viuentis eum calorem qui per corpus diffusus omnia tegit ac moderatur, & cuius appulsu vita inest, cuius excessu mors irruit, à partium temperamentis differre, neque ab his proficisci. Sic propemodū & stirpibus suum quendam inesse calorem, cuius ope alantur, increscant, atque generent: quo demum pereunte omnis quoque naturæ actio intermoritur: licet quæ tum supersunt, folium, lignum, cortex, vt vetus nomen sic suum ex elementa temperamentum retineant. Calorem hunc in cunctis viuentibus tum animantibus, tum stirpibus non solùm inesse, verumetiam principatum tenere, celeberrimi quique philosophi prodiderūt. Cùm enim omnis ab illo naturæ sit actio, calidū vincere, & in actionibus superare pronuntiant: neque modò formicam aut salamandram, sed & papauer quoque & mandragoram, quòd non nisi excellente calore & nutriātur & increscant, calida constituunt. *Lib. de longitu. vitæ.* Quem in modū cōfirmauit Aristoteles omne animal natura calidū humidúq; esse, qualis vita quoq; ip sa cēsetur: demortuū verò, frigidum siccúmque: singula sic sensus iudicio fuisse comprobata. *Quomodo æstimandum totius temperamētum.* Iā verò quod in præsentia scrutamur corporis tēperamētum, neq; hoc, neque illud est,

illud est,sed ex vtroque quodammodo cõplexũ tenetur. Neque enim solùm vitę calorẽ,qui functionũ opifex est,spectamus,vt ab hoc viuens omne,calidũ iudicetur: neque solùm primam illam & verè materiatam ex elementis concretionem,qua vnumquodque frigidum est:sed id propriũ perfectúmque tẽperamentũ est, quod ex prima elemẽtorũ confusione & ex feruido calentíque spiritu integratur. Hoc itaq; totius est corporis,vno tactu internoscendum:quo iudice stirpes omnes re ipsa & actu frigidas censebimus,animãtes verò alias tota specie calidas,alias frigidas,humanam speciem omnium mediam,in qua hic calidus,ille frigidus est:alius mediocritatem tenet ceu lex quædam cæterorum. Hic siquidem in extremorum medio positus,ex paribus constat portionibus,terræ,aquæ,aëris & ignis:si modò aëris ignísque appellatione nõ solùm ea quæ verè sunt elementa,sed & genuinus spiritus & æthereus ille noster calor cõprehenditur. quomodo à præclaris tum philosophis tum medicis fieri animaduertimus: dum cẽsent animã à corpore seiungi non posse,quin simul naturali sua temperie corpus deseratur.

Quæ nam in viuentiũ genere calida sint, quæ frigida.

Vt tactus non simpliciter partium interiorum temperamenta discernat. Cap. VIII.

AD integrorum imitationem si partium interiorum temperamenta paulò altiùs exquirimus,fient singulæ concretione frigidæ,accedente autem spiritu & calore qui vitæ comes est,calidæ:amborum comparatione, aliæ calidæ,aliæ frigidæ,quędã vt cutis,temperatæ. At verò (dicet aliquis) viuentis interiora si contingere dabitur,quæcunque pars adeatur,seu cerebrum,seu os pituitáve sit,eam sine cõtrouersia tactus calidam cognoscet. Quocirca ille si æstimator est interiorum partium constitutus,omnes promiscuè calidas censuerit. Et reuera nihil intus cohiberi experimur,quod tangente sit cute frigidius. Sed huic disceptationi obsistendum est,& quæstionis obscuræ solutio nobis peruestigãda. Omnes quidẽ intus partes tangenti calidæ sentiuntur , neque tamen temperiem singulæ calidam adeptæ sunt,quòd is calor non insitus illis sit,sed assumptus magna ex parte & aduentitius. Illis enim præter primam ex elementis temperiem,& præter spiritus calorẽ, à quibus integrum fieri diximus viuentis particulæ temperamentũ, alius quoq; calor ex cordis vicinitate & ex vaporibus accedit,ei quadam similitudine respondẽs,qui nobis ex igni aut ex meracioris vini potione accersitur. Quoniam verò hic partium substantiã nõ complet,in temperamenti notione nequaquã cõprehenditur :cęteroquin cordis vinculum & capsula,quæ tota est membranosa calidiori sit temperie, quàm pedis aut tibiæ caro. His rebus adductus vix fieri posse statuo , vt de proprio interiorum partium tẽperamẽto solus tactus decernat, quippe cui syncerum illud & purum non occurrit , sed multo perfusum externo calore. Iudex tamen bonus is esse possit vnà cũ ratione,quæ substantiam atque structurã explorabit. Solus verò satis est de totius integríque corporis,cùm reliquorum animantium tum hominis,ex æquo & bono iudicium facere,atque his potissimum videtur accommodatus.

Plurimas interiores partes calorẽ aduentitio incalescere.

Solus tactus nequit interiorum partium temperamenta iudicare.

Multis ex causis ingenitum temperamentum mutari, quáque id ratione accidat. Cap. IX.

HVMANVM corpus patibile cùm sit & affectioni subditũ , ab aduersis causis,siue prægressæ illæ sint,siue antecedentes,siue proximæ & continentes, multa solet perpeti atque sustinere. Sic enim plerũque à cibo pleniore,à vini potione,ab æstu,à balneis,ab exercitatione incalescit vehemẽtiùs , quẽadmodum contrariis ex causis refrigeratur. Quæcunque ab illis inducta corpori fuerit affectio,per summa illius diffunditur & inhæret,mutabilis & inconstans, adeò vt si per se & solitariæ suæ naturæ id relinquatur , leuissimè transfuga à seipsa desciscat,& tota quammox tanquam adscita & aduentitia exolescat. Itaque quoniam hac euanescente corpus ad se pristinámque constitutionem redit , temperamẽtum autem constans & firma corporis habitudo,constat illam temperamẽti speciẽ minimè permutare. Cæterùm si fortè illarum efficiẽtiũ causarũ assiduus sit appulsus, nullóque puncto temporis intermissa adhęsio , fieri quidem contingit vt tũ demũ tẽperamentũ ipsáque elementorum proportio commutetur:quod hac ferè ratione obuenit. Primùm vi causarum qui in corpore diuagatur spiritus, aut aër diffusus in cęcos & abditos recessus,incalescit,si quidem causę erant caloris effectrices:hinc in humores & teneram corporis

Aduentitiæ corporis qualitates,in tẽperamenti ratione non continentur.

Vt innatum tẽperamentũ ab externis causis permutetur.

ſubſtantiam ſenſim calor prorepit,tum demum ſolidiorem molem occupat. Pergentē autem cauſarum impetu,neceſſe eſt ſingulas ordine ſuo exiguas frigidorum elementorum portiones obteri, & à priſtina conſtitutione in contrariā calidiorémque faceſſere. Hę quandiu ſic mutatę ſuam adhuc ſpeciem retinent,temperamentum etiamnum manet nihil mutatum:adſcitus enim duntaxat & arteptirius is calor eſt. At verò cùm diuturnitate fiet imbecilliorum partium(non enim omnes aduerſis æquè obſiſtunt) tanta deceſſio,vt frigidorum elementorū plures portiones & fragmenta pereuntibus formis in calidorum naturam contendant: tum primùm toti immigrat temperamenti mutatio.Summotis verò tum cauſis,cùm corpus non vltrà illarum vi pulſabitur,quæcunque partes ſupra modum incaluerant, nondum tamen formis ſuis ſpoliatæ, ad ſuperiorem tēperamenti modū ſponte ſua recurrent: calidæ verò hæ quidē permanebunt quarum iam ſpecies exoleuit.Quoniā igitur per illas firmus & ſtabilis toti calor acceſſit,erit pro earum multitudine aucta caloris proportio,aliúdque inuectum tēperamētum. Quemadmodum autem ab iis cauſis quæ foris ſunt, ita multo promptiùs & procliuiùs ab eſculentorum potulentorúmque longo vſu,ſiquidem illa immoderato erunt calote,corporis temperamētum in calidius traducetur. Hunc obiter ſubtilior ſolertiórque meditatio ſuccedit.Cùm enim corpus humanum ex variis ſit particulis conſtitutū,aliis quidem mollioribus,vt carne,vt neruo,aliis ſolidioribus vt membrana, cartilagine, oſſe: quæcunque harum magis patibiles ſunt,primæ à ſua cōmoderatione decedunt:ſolidæ verò non niſi longo tempore & ingenti cauſarū incurſione, è ſtatu deiici & deturbari poſſūt.Quinimò cùm ſint illæ fibris quibuſdā firmiſſimis intextæ,quibus plurimū ineſt firmamenti & roboris,ſic illas duco aut nunquam vlla vi labefactari poſſe, aut tenuiter vſque adeo & parcè,vix vt toto ęuo inſigne quicquā perpeti poſſint.Itaque quotundā ego iudicium ſequutus, inſitum illud & primarium corporis cuiuſque tēperamentū in illis conſtituo,cuius tanta vis eſt & ſoliditas,vt quocunque ſiue contrariorū longa conſuetudine,ſiue ætatum decurſu fiat mutatio, in id tamē ingenitum temperamentū magna ſemper ſit propenſio atque procliuitas: corpúſque primam naturam ſemper redolens,expeditiùs eò ſe referat vnde deceſſit. Ex quo fit vt qui à prima origine ſit intēperatus,quamuis arte in mediocritatem vindicetur, verè tamen temperatus nunquā ſit, neque ei prorſum ſimilis,cui tēperies ſit ingenita, ſed illius duntaxat effigies quædā & adumbratio. Quinetiā duos ſi fingamus diuerſa natos tēperamento,qui fortè quibuſuis ex cauſis in eandem corporis conditionem perueniſſe videantur, non tamē iiſdē prorſum gaudent & oblectantur.argumentum proculdubio diuerſa his ſuppreſſæ naturæ primordia,quorum non parua etiam nunc reſtant veſtigia. Quæ cùm Hippocrates intima ratione animóque luſtraret,vniuerſa vno complexus eſt aphoriſmo,quo prodidit per morbos minus periclitari quorum naturæ morbus conuenit,aut ætati, aut habitui, aut tempori,quàm quibus non conuenit:eo planè ſignificās nobis aliam ex ætate tēperaturam ineſſe, aliam ingenitam quæ ipſa eſt natura, aliam ex tempotis & victus conſuetudine:quæ diuerſæ cùm ſint & plerunque pugnantes,in vno corpore cōſiſtunt:ſed aliis quidē partibus,vt hæc carni atque mollioribus,illa fibris dūtaxat penitus inſideat.

Primum & ingenitum temperamētum ſemper in nobis quodammodo ſeruari,neque prorſus mutari poſſe.

25. Lib.2.

Vnius & eiuſdem multa eſſe temperamenta.

Quid ætas,quot ætatum differentiæ,vtq; illarum progreſſu cuiuſque temperamentum vertatur. Cap. X.

Inſitus noſter calor ſemꝫ & interitus cauſa interior.

VT multa nos aſſiduè circumſtant incommoda,quorum vi huc illuc traducimur,ſic intus nobis ingenerata & ab ortu tradita eſt cauſa, cuius neceſſitate temperamenta decurſu vitæ commutemus. Hæc eſt illa mortis ac interitus pernicies,hęc inteſtina calamitas,quam nulla ars,nulla humana induſtria effugere, ſed ne reprimere quidem poſſit.Etenim ſi cui ab ortu tēperato vel Æſculapius præſit,qui illū ab iis quæ foris ſunt,aut quæ intrò ſumuntur cauſis,ſaluum & incolumen ſic tueatur,vt nullum inde corpus detrimentum capiat: is tamē à ſemetipſo ſuáque ſponte magis magíſque conficietur conſumetúrque,donec extremum vitæ ſpiritum edet. Illuc dum contēdit,plurimas hoc interim ſpatio mutationes neceſſariò ſuſtinet. Has qui annorū ſpatiis & interuallis dimenſi primùm diſcreuerūt,ſimul ætates appellarūt. Vt ſit ætas id vitę curriculū quo luculenter corporis conſtitutio per ſe ſuóque nutu mutatur. Non quęuis aut proceritati,aut colori,aut erūpentibus pilis,ſed quæ duntaxat temperamento & primæ cōſtitutioni omnium functionum

Quid ætas. Vnde ſpectetur ætatum mutatio.

cauſæ

causæ incidit conuersio, ea ætatum singularum discrimen facit. Rursum neque ipsius temperamenti ab externis causis, aut æstu immodico, aut cæli ardore, aut intemperatiore viuendi consuetudine mutatio, sed quæ ab interiore fit & semper assidente interitus causa, vnica discernit ætates. Quocirca ætatum differentiæ plurimùm inter se dissimiles, ex ea ipsa quæ incidit varietate statuentur. Vitę ingressu vt omnis animans ex semine & sanguine fluxis humidísque rebus nuper genitus est, ita & humidissimus videri potest: cui caro præhumida & muccosa, nerui, vincula, imò & ossa tenera flexibiliáque, adeò vt facilè sequantur quocunque ducas. Hinc in dies longiùs procedens plus plúsque siccatur & arescit, vt cùm extremam senectutem attigerit, non modò ossa arida sint & humoris expertia, sed etiam caro neruosa atque dura. Qui ergo sensim ætate progrediens sensim quoque exarescit, quãto ortui erat vicinior, tanto humidior: quantum verò in vitæ extremum declinabit, tantum & siccitate contabescet. Vnde intelligitur quod in medio extremorum situm est tẽpus, id quoque humoris summæque siccitatis esse particeps atque medium obtinere. Hanc quidem ab humido in siccum animantium progressionem omnium sententiæ confirmant. Cæterùm quod alterius est oppositionis, animal statim vt in lucem editum est, ingenti calore affluit, quantum immutabilem persistere ad mediũ vitæ cursum existimãt: hinc sensim languescit in extremum, quod omniũ est frigidissimũ & morti iã simile. Huius oppositionis quod medium est, haudquaquam principio, sed extremo quàm maximè aduersatur. Ita enim Galenus singularum ætatum temperamenta tactione explorans, cùm pueros, iuuenes, adolescentes millies considerasset, preterea eundem infantem puerum adolescentémque factum, hunc nihilo calidiorem deprehensum confirmat, nec puerum quàm ætate florentem, nec ætate florentem quàm puerum. Illius authoritati vt posteri omnes id concesserunt, sic neque ipsi tot seculis confirmatam opinionẽm repudiabimus: quanquam fieri posse vix intelligo, vt qui infantes, pueros, ætate florentes, tactu expenderit, nihilo sit ipse tot annorum prolapsione vel temperamento, vel tactu immutatus: aut si qua illi mutatio incidit, quomodo tactu tanquam firmo & constanti iudice vti potuit ad ætatum secretionem? Istorum proximus liber pleniorem disputationem conferet. Nunc verò si totius vitæ cursum partiemur, iunctísque duarum oppositionum extremis suum ætati cuique temperamentum adferemus, fiet sanè vitæ exordium calidum & humidum, extremum frigidum atque siccum: medium sicci & humidi exactam temperiem accipiet, attamen in calido frigidóque nondum id, sed quod illi deinceps est, mediocre apparebit. Si nõ absolutam illam & indiuiduam temperiem, sed qualem sensus iudicat inuestigamus, temperata ætas censebitur, quæ punctum vitæ medium modico interuallo antecedit, & ab hoc in aliquantò maius post spatium porrigitur. Quicquid mediũ hanc ætatẽ anteit, calido humidóque vincit & excellit, at nõ peræquè. Initiũ siquidem calidũ est & humidissimũ, quod verò sequitur simili calore viget, humore autẽ lõgẽ est inferius: vt quãuis siccũ id nõ sit, sed ne ad mediocritatẽ quidem depressum, initij tamen collatione siccũ plerunque iudicetur. Quod à medio in extremum vitę tempus extenditur, id omne frigido & sicco tenetur, hoc tamen discrimine vt pars vltima tum frigido, tum sicco excellat: nã quæ illã præcurrebat, & frigore & siccitate erat temperatior. Vniuersæ igitur vitæ quinque omnino sunt ætates suis temperamẽtis insignitæ. Omnium prima adolescentia in annum ferè quintum & vicesimum producta, hinc nomen habens, quòd tum corpora ob humoris vbertatẽ plurimùm adolescant. Humoris autem maior minórque copia, complures illius ordines secernit. Infantium ætas, omnium humidissima ad tertium quartúmve annum prouehitur: hinc ad decimũ puerita, inde ad decimumoctauum pubertas, ad vigesimumquintum adolescẽtia, totius appellationẽ sortita. Secunda vitæ ætas quæ florida appellatur, iuuentus est, ad tricesimũquintum aut quadragesimum annum excurrens, cuius propria est venustas, agilitas, & ferocia: calida quidem parcéque humida, quæ idcirco prægressæ ætatis comparatione solet calida siccáque censeri. Succedit constans & matura sui vbique ferè similis, temperata vix annum attingens quinquagesimum. Illinc ad quintum & sexagesimum ingrauescens est ætas & præcipitata, prima illa senectus, quæ siccum frigidúmque corpus efficit, frigidum tamen minùs. Omnium postrema vitam claudens ætas est decrepita, frigidissima atque siccissima: quæ & vltimum senium dici solet. Hinc eorum manifestè proditur atque detegitur error, qui tẽperiem ipsam, quamórque temperamentorũ con-

Ab ortu in vitæ extremum animal siccius reddi.

Caloris in vitæ decursu mutatio.

Aetatum tẽperamẽta.

AEtates quinque.

Adolescentia, cuius partes sunt quatuor.

Iuuentus.

Cõstãs ætas.

Prima senectus.

Vltima senectus.

In ætatibus non omnes inueniri tẽ-

Temperamētorū differentiae. iugationes vitae aetatibus quadam proportione contulerunt. Neque enim vlla est aetas calida & sicca absoluto sermone, quòd vincenti siccitati abundās calor natiuus comes esse non possit: neque vlla ne senectus quidem frigida & humida est, cùm ex propria partium substantia atque commoderatione, non ex humorum aut superuacaneorum affluentia temperamēti ratio spectetur. Illis quidem annorum numeris, vt crebrò eiusmodi temperamentorum mutationem adferentibus, aetates circumscripsimus, tametsi aliàs plaerunque ad alios limites excurrunt, cùm vel multò breuior erit vitae cursus, vel longiùs prorogabitur, ad annum fortassis cētesimum. *Exēplū mutationis quae per aetates fit.* Ab origine autem quodcunque quispiam temperamentum acceperit, id necesse est proposita ratione aetatum decursio commutet. Velut si fortè temperiem is nascens extulerit; neque vlla deinceps externa causa illā conuertat, procedentibus annis nutu suo proprióque impetu sic ille ducetur, vt in pueritia atque adolescentia calidus sit & humidus, florida aetate calidior arq; siccior, aetate matura absolutè tēperatus, aliis deinceps aetatibus frigidior ac siccior euadar. *Qui tēperatus aut puer aut senex est, non simpliciter est temperatus.* Quae tametsi ita sunt, attamen is iudicandus est & puer tēperatus, quòd inter pueros mediocritatē obtineat, & puber quoque & adolescens, itémque iuuenis & cōstans & senex temperatus: ita enim comparatè dici videtur. At verò absolutè atque simpliciter non singulis hic aetatibus, sed ea duntaxat quae matura cōnstánsque est, temperatus erit, parem sortitus extremorum portionem. *Exemplum aliorum.* Huius aestimatione rota pueritia simpliciter calida est, vti & vniuersa senectus frigida atque sicca. Qui portò calidus siccúsque natus fuerit, inter pueros calidus siccúsque viuet, & hāc innati tēperamēti conditionē ac speciem, per omnes aetates quodammodo retinebit: vt & cùm senium attigerit, calidus atque siccus inter senes persistat. *Propriū tēperamentum existit media aetate.* Quādiu tamen in pueris est, humidus calidúsque simpliciter est. Cùm autē senex euasit, frigidus atque siccus: at aetate media calidus siccúsque simpliciter. Sic enim fit vt cuiusque proprium, & quod à natura ingeneratū vocamus temperamentum, tale media duntaxat ętate, quę omnium temperatissima est & cuique familiarissima, putè consistat atque splendescat. *Temperamēta tum à natura tum ab aetate spectari.* Oriuntur itaque & manant tēperamēta tum à primigenia natura, tum ab aetate quae illi comes est indiuidua: cúmque id quod à natura prodit, cōparatè dūtaxat, quod verò ab aetate, simpliciter dici soleat: consequitur ęstimandis temperamentis aetati quàm naturę vim tribui maiorem, & eam quae ex aetatum decursu fit temperamenti speciem, ei rum victoria tum nomine praeferri, quam natura ortúsque contulit. De his iam satis multa.

Temperamentum nullum biliosum, sanguineum, pituitosum, aut melancholicum dici oportere. Cap. XI.

Tēperamēta ab elementis non ab humoribus nasci. AB elemētorum viribus primò similium partium, ex his deinde corporis vniuersi compositionem ductam esse rationibus confirmatum est, vt proinde palàm esse debeat omnem temperamenti rationem elementis primùm deberi, his acceptam referri, in iis sitam esse, vt quae totius substantiam com pleuerūt. Humores ipsáque superuacanea corporis partes non esse, sed eo duntaxat contineri, idcirco & ab Hippocrate contenta dici, superiore quidem libro dictum à nobis est, & posthac pleniùs fusiúsque demonstrabitur. Quocirca neque ab humoribus, neque ab illis superuacaneis potest corporis eiúsque partium temperamentum ęstimari: neque demum ab illorum dominatu & vbertate fas est tēperamento cuiquam nomen imponere. Hinc fit vt ij laqueis inexplicabilibus sese inuoluāt, qui nullo nominū rerúmque delectu, hunc (verbi gratia) bilioso temperamento esse pronūtiant, *Alia tēperamētorū, alia dominantiū humorū esse nomina.* illum sanguineo, pituitoso, aut melancholico alium: cùm haec non temperamentorum, sed dominantium humorum sint nomina. *Prima ratio.* Cui enim sanguinis eiúsque optimi plurimū inest, is iure sanguineus dici debet, vt cui bilis flaua exuperat biliosus, cui atra melāncholicus, cui denique pituita pituitosus. Humorum istę redundantię confinibus sibi temperamentis haud semper respondent: quòd non rarò candidos & molles, eósque tactu frigidos obseruare sit, quibus ingēs bilis copia quotidie reiicitur: vti & alios hirtos, sub- *Secunda.* nigros atque graciles, qui huius eluuiei minimum congesserunt. Videas pretetea non paucos prima origine frigidum siccúmque temperamentum adeptos, quos tamen me- *Tertia.* lancholicos esse minimè iudices, neque atrae bilis proluuie suffusos. Quin & senes extremi quorum aetas frigido siccóque lacessitur, minimum melancholiae coaceruant, sed si quis his superfluit noxi⁹ humor, is maximè pituitosus est: vnde & senes à superuacuorum redun-

rum redundãtia pituitoſos eſſe omnes confirmant. Hinc multi rerum affinitate capti, eos quoque frigido humidóque tẽperamento prodiderunt: quos nihilominus ſuperior ea demonſtratio arguit & inſimulat, qua confectum eſt, eum temperamenti ſtatum ætate nulla poſſe recipi, ſed continuò vt editum eſt animal, annorum numero & diuturnitate corpus ſiccius euadere. Huc accedit, externarum cauſarum vi, multóque magis alimentorum varia ſubſtantia & facultate, aliàs bilem, aut flauam, aut atram, aliàs pituitam in nobis congeri ac ſuccreſcere, cuius nequit origo corporis conſtitutioni tanquam efficienti cauſæ tribui. Quis quæſo tam delirus ſit, vt in eo humore temperamentum collocet, qui totus interdum præter naturam eſt, cui nulla cum corpore communio familiaris intercedit: Ergo quamuis qui prima ætate per vaſa ſparſus eſt humor, purioris ſanguinis ſpeciem oſtendat, proxima dein ætate is corporis ardore ſiccitatéque ad flauæ bilis naturam trahatur, tertia omniũ fiat humorum quædam moderatio, quarta melancholicus humor, poſtrema pituitoſus, ob caloris coctioniſque infirmitatem redundet: quoniam tamen hunc ordinem externarum cauſarum plerumque vis inuertit, neque corporis perpetuò vna eſt & eadem atque humorum conditio, ſed plerumque diuerſa: non vtique ex humoribus, ſed ex conſtitutione propria definiendum eſt corporis temperamentum. Quæ humorum ſunt nomina periti artificis nõ eſt corpori accõmodare: quare nullum prorſus tẽperamentum ſanguineum dicere permittimus, vt nullũ bilioſum, nullum melancholicũ vel pituitoſum, quãuis aliàs bilioſum hominem, aliàs ſanguineũ, pituitoſum aut melancholicũ rectè appellemus. Videor equidem iam omnem de temperamẽtis diſputationem compleuiſſe: cui nihil attinet illorum internoſcendorum ſigna ſubiungere, in propriam tractationem commodius relata.

Quarta. *Quinta.* *Sexta.* *Quis humor quauis ætate abundet.* *Temperamẽta ſunt partium corporis non humorum.*

LIBRI TERTII DE TEMPERAMENTIS FINIS.

De ſpiritibus & innato calido,

LIBER IIII.

Calorem quendam in nobis cunctiſq́ viuentibus ineſſe, eúmque diuinum. Cap. I.

VNIVERSAM hominis naturã cùm altiùs inueſtigare & perſequi conaremur, primùm quidem concretum hoc corpus in minimas quaſque ſimiles particulas anatome diſſoluimus. Hinc verò aliam earum compoſitionem, ſi qua erat, ſpeculantibus, deprehenſum eſt vnamquãque ex primis ſimplicibúſque rerum naturis, terra, aqua, aëre & igni conſtare: ex harum permiſtione varias enaſci temperamentorum differentias, quorum ſua cuique parti proprietas inſideret. Nondum autem ab hac contemplatione digreſſi, rurſum ſcrutemur ecquid præterea parti cuique penitùs inhæreſcit aut aſſidet, quod pleniorem illius cognitionem faciat. Quid illa ſint vetuſtioribus medicis celebrata, innatus calor, ſpiritus, humidum primigenium, quid natura atque triplex in ſimilaribus ſubſtantia, vt hæc ſingula conſiſtant, vnde & quibus viribus gubernentur. Quoniam autem vnus calor præ cæteris ſenſum manifeſtè ferit, ab hoc ceu notiore inducto exordio, reliqua ſerie quadam quaſi conſerta ex aliis alia nectemus. Animantium generi communi lege eſt à natura tributum, vt inſiti vi caloris vitam agant. Primùm enim illas dum in viuis numerantur, caloris temperatione perfundi, morte verò cõſumptas hoc prorſus extincto refrigerari, vel ſenſus ipſe declarat, nulláque id alia demonſtratione, ſed vnius eſt ſenſus præſtantia confirmandum, ceu communi quadam animi notione. Quanquam verò in ſtirpibus minùs aperta & euidens eſt caloris inſpectio, eas tamen non minùs quàm animantes hoc ſalutari calore cõſeruari, omnémque omniũ ſalutem hinc oriri, perſpectum ei fiet qui naturæ opera effectúſque æſtimabit. Conſtans enim eſt & rata ſententia, omnia viuentia propter incluſum in ſe calorẽ viuere, illius beneficio alimentũ trahere, conficere, eóque nutriri ac ſuſtineri, augeſcere, procreare, animantes præterea ſenſu affici &

Quid traditum ſit hactenus. *Quid reſtet tradendum.* *Caloris vi omnia contineri & regi.*

moueri: quantóque perfectiora hæc fuerint opera, tanto caloris vim atque substantiam vberiorem adesse. Quòd si vlla id ratione suaderi debet, vnius Solis præstantia spectetur, qui dux & princeps moderatórque mundi cuncta viuentia luce sua lustrans, illa pariter caloris sui tẽperatione fouet, & ad ea quæ dixi opera suscitat. Hæc si externo calore fota agunt, impediũtur frigore, nónne optima ratio est quempiam in eis calorem inesse operum effectorem, eúmque Solis maximè calori concordem esse & consentaneũ? Rectè igitur Aristoteles vitam vno calore cõtineri, sine calore neque animalia neque stirpes viuere, tanquam protritum & peruulgatum memoriæ mãdauit, qui & mortẽ caloris extinctionem esse definiuit. Itaque huius imitatione vna omnium philosophorũ consensio vitam calore finit, mortẽ caloris extinctione. Quantuluscunque in-erit calor in corpore, id ipsum vita fruetur, & quas dixi functiones licet obscuras de se promet, neque extremæ senectutis frigus quod in temperamento dominatur, huius potest caloris superare vires. Hoc viuũt serpentes, quas tamen tẽperamento frigidas commemorant. Hoc viuit papauer, mandragora, & vniuersum frigidarũ stirpium genus. Ex quo iam video posse quasi connexum quippiam effici, calorem hunc supra elementorum naturã esse. Ab eo enim contrariorũ quod suppar est ac infirmius, alterius excellẽtis conspectu nihil quicquã agi potest, sed tota misti actio in id quod exuperat tãquam in vincentem causam refertur. Atqui in earum stirpium quas connumeraui temperamento, calor depressus est, & inferior quàm frigus: nõ igitur hic vi & operibus potest frigus superare, neq; in hunc tanquã in efficientẽ causãm possunt vitæ functiones referri. Quocirca si quis calor vitæ functionũ effector est, vt certè est, nequaquam is esse potest qui in tẽperamenti mistione diminutus est ac mutilus. Quare necesse est hũc vitæ calorem præstantioris cuiusdã esse originis, neque ignei elemẽti rudiorem naturam redolere, quemadmodum alio loco vberiùs disputatum est à nobis. Hinc præclara & eximia quadam mentis agitatione videtur Aristoteles mortem definiens, vitali huic calori non frigus tanquam contrarium opposuisse, sed extinctionem, quæ eius ipsius est priuatio. Vt igitur lumini contrarium nihil est, sed aduersæ tenebræ illius sunt priuatio, atque si vel minimum luminis corpus illustret, idipsum illuminatum dicimus: sic & de vitali calore statuo, qui quántuluscunque corpus possideat, idipsum tegit atque moderatur, calidúmque denuntiat. Qui volet huius essentiam pleniùs cognoscere, ob oculos sibi proponat sulphur & arrhenicum, quæ calidissima quidem cùm sint, & igneo elemento confertissima, vt plerunque nos vrant, tamen vitali hoc calore destituta iacent, sicuti & vniuersum inanimorum genus: quod argumentum planè conuincit igneum non esse, neque ab elementorum mistione hunc ortum quem proponimus calorem. Quinetiam animantis demortuę cadauer, tametsi partium ac totius structuram figurámque retinet, caloris tamen huius ne minimum quidem habet: haberet autem si ab elementis nasceretur, cùm in partibus singulis aliqua supersit & resideat quatuor elementorum permistio. Vnde intelligi potest calorem eum per quem vita inerat, non ex prima elementorum mistione, sed aliunde ortu recondito fluxisse.

Calorem nostrum nõ esse prorsus elementarem.
Prima ratio.
Secunda.
Tertia.
1. Dialog.
Calori nostro nõ opponitur frigus.
Quarta.
Quinta.
Sexta.

Spiritum quendam cunctis datum viuentibus, qui vitæ calorem continet. Cap. II.

QVONIAM igitur caloris indissolubili adhæsione corporis moli confertus non est, sed ab ea separari seiungique potest, necesse est extra molem eam sit tanquam assumptum quippiam & aduentitiũ. Atqui cùm nequeat simplex calor in qualitatis genere constitutus, sine sede & vehiculo in omne corpus permeare, huc illúcque momento diffundi, qualiter tamen hunc à corde per omnes arterias partibus singulis impartiri cernimus, fuit opinor necessariũ hunc corporeali quo fluxo & profluente contineri. Cæterùm nullus humor ad hoc aptus erat & habilis, vt tãta celeritate corpus omne traiiceret: quocirca necesse fuit calori materiam substerni substãtiam tenuissimam, pernicitate velocẽ, quæ simul fouendo calori familiaris esset ac amica. Atque cùm eiusmodi sit aërea, aut si rectiùs appellare velis ætherea, optima ratione debuit talis calori subiici, quæ sæpe ætheris modo incensa ardet, cuíque perpetuò calor insidet, vt neutrũ possit ab altero dirimi. Plato quidem rariùs eam materiam calore perfusam, spiritum appellauit, ignẽ frequentiùs, vt interdum calo-

Spiritus necessitas.
Spiritus nomina.

dum calorẽ. Ariſtoteli crebrò ſpiritus eſt dictus, nonnunquã calidum atque naturalis calor: aliàs quidẽ à tenuitate & velocitate, aliàs à viribus & effectu ratione nominis deſumpta. Planiùs Hippocrates, qui nuſquã addubitauit hunc ſpiritum nũcupare, ex eo quòd eximiis viribus cùm præditus ſit, oculorũ tamen effugit obtutum: etenim & aërem, & ventum, & aurã, & vnamquamque ſubſtantiam quæ ſub aſpectum non cadit, ſic dicere conſueuerunt. Ad huius profectò imitationem Stoici ſpiritum ex ſplendida, perſpicua, nec aſpectabili ſubſtantia conſtare rectè quidem prodiderunt, eo tamẽ falſi, quòd hunc tum naturæ, tum animæ ſubſtantiã eſſe pronunciant, nihil eo præſtantius, nihil diuinius inueſtigantes. Quò autem ſpiritus neceſſitas atque ſubſtãtia pleniùs demonſtretur, repetẽda ſunt & replicanda veterũ philoſophorum decreta:

Animũ triplici corpore teneri.

quorum primi Academici cùm perſpicerẽt fieri non poſſe vt naturæ quammaximè diſpares, nullius idonei medij interiectu ſocietatem inirẽt coiréntque, animum noſtrum à ſummo rerum opifice conditum priuſquã emanaret immigrarétque denſo huic & concreto corpori, cenſuerunt corpore quodã illuſtri, puro & aſtro ſimili tanquã ſimplici veſte indui: quod immortale & ſempiternum nunquam ab animo abſolui diuellíque poſſet, & ſine quo non fieret huius mundi incola. Ab hoc deinde alterũ corpus animo circumiecerunt, tenue illud quidẽ ac ſimplex, ſed tamen impurius, minùs illuſtre & ſplendidum ſuperiore: non ab ſummo id opifice procreatum, verùm elementorum præſertímque tenuiorum permiſtione concretum, à quibus nomen inueniens aëreum & æthereum appellatur. Duobus hiſce corporibus iam ſtipatus animus, in tertiũ hoc mortale cadúcúmque corpus, ſeu potiùs in tetrum & tenebricoſum carcerem tanquã exul deiectus, terrarum ſit hoſpes, donec effracto carcere alacer & liber in patriã reuerſus, municeps fiat & ciuis deorum.

Spiritus neceſſitas & vſus.

Hanc corporis atque animi communionem confirmans Alexander Aphrodiſeius, ſpiritum quẽ propoſuimus ait perquàm idoneũ vinculũ illis interponi, qui aduerſas naturas interiectu ſuo cõciliet atque cõtineat. Is enim extremo vtriq; familiaris & accomodatus, cùm non ſit prorſus ſine corpore, craſſo quidem corpori inſeri poteſt: cùm verò tenuior ſplẽdidiórque ſit, poteſt cum animo cõnecti. Sicque vtriuſque quodammodo particeps naturam corporis experrem cum natura corporea copulat, immortalem cum mortali, puram cum impura, diuinã cum terrena.

Cuique animæ parti vt menti ſuum ſubiici ſpiritum.

Hæc quanquã mentis corporíſque cõmunionem nõniſi ſpiritus interiecti nexu fieri demõſtrant, eadem nihilominus & cæteris animæ partibus caducis par eſt accommodare. Etenim animæ pars mortali cõditione genita, impura licet neque vt mens ſyncera ſit, longo tamen interuallo terreni huius cõcretíque corporis ſtatum antecedit, vt citra vinculũ ei nequeat inhæreſcere. Quocirca rectè prodidit Ariſtoteles in ſemine ſpumoſóq; corpore ſpiritum, in ſpiritu naturam contineri, quæ proportione reſpondet elemento ſtellarum: apertè quidẽ ſignificans ſpiritum hunc inter corpus & diuinã illam naturam, tanquam commune quoddam vinculum interponi.

2. de animal. gene. cap. 3.

Neque verò menti ſolùm, ſed & vnicuique animæ parti caducæ proprium ſpiritũ attribuit, omnémque animæ facultatem affirmat corpus aliud participare, idque magis diuinũ quàm quæ elementa dicuntur, atque prout nobilitate obſcuritatéve animæ inter ſe differunt, ita & huius corporis naturam diſtare. Quapropter ſi tum Ariſtotelis tum cæterorũ rationes iudicio certo ponderemus, palàm fiet vnamquanque animæ partẽ ſpiritu quodam ceu fundamento niti, per quem tum corpori inſidet, tum omne officij munus exequitur.

Spiritus quid.

Eſt igitur ſpiritus corpus æthereũ, caloris facultatúmque ſedes & vinculũ, primúmque obeundæ functionis inſtrumentum.

Spiritus ſubſtantia vbi vigeat.

Quiſquis illius ſubſtantiam & ſtatum nondum plenè ſit aſſequutus, corporis noſtri ſtructuram contẽplatus, arterias adeat, in cordis ſinũ & in cerebri ventriculos introſpiciat, quos dũ inanes ac nullius propè humoris participes videbit, neq; tamen fruſtrà ac temerè tantos à natura conditos, hæc quidem mente cõtrectans, mox opinor cogitatione comprehendet prætenuem aurã eos tum impleuiſſe, dum in viuis fuit animal, quæ tamen eo animã agente leuiſſima cùm eſſet, ſine ſenſu euanuerit. Huius fouendæ gratia inſpiratione aërem introducimus, qui non modò corpori refrigerationem (hæc enim ſatis poſſet aliunde comparari) ſed pabulum quoque ſuppeditat. Corporis autem denſa moles, eiuſmodi ſubſidio haudquaquam indiget, vt quæ craſſiore recreatur alimento ex omnium elementorũ permiſtione concreto: quare neceſſum eſt aërem hauriri & attrahi, vt finitimæ & cuipiam in nobis ſui generis ſubſtantiæ iungatur, eíque velut in paſtum cedat. Si nulla in nobis eſſet tenuis & ſpirituoſa ſub-

ſtantia, vix vlla profectò nos ad inſpirandum neceſſitas impelleret.

Corporum quæ incenduntur exemplo, materiam tum caloris tum ſpiritus in nobis cognoſci. *Cap. III.*

NON alienum inſtitutis meis arbitror ſuſceptam tractationem exemplis illuſtrare, quæ licet de medio ſumpta erunt, rei tamen omnis pleniſſimam fidem facient. Igni ſummus feruor ineſt & caloris exuperantia, maximè verò flāmæ, quæ propriè noſter ignis eſt & appellatur. Ea autē fumus eſt aut aëreum corpus accenſum, neutro ſeorſum, ſed iunctis ambobus abſoluta: huius enim tanquā materia fumus eſt, cui flagrās calor accedens flāmam efficit. Flammam ambiens aër tuetur idoneus, neque craſſus neque humore multo madens: quem ſi ſepimento quodam circumcludimus, vt tum eò nequeat liber affluere & illabi, mox flammā peranguſtè coarctatā marceſcere reſtinguíque conſpicamur. Neque ideo ſolùm aër deſideratur, vt vel refrigerationem flammæ præſtet, vel fumoſam exuſtámque illius fuliginem excipiat: quia ad vtrunque ſatis eſſet accommodatus aër denſus & humidus, qui tamen flammam fouere non poteſt. Reſtat igitur vt tenuis & ſyncerus aër idcirco ſit neceſſarius, vt flammæ tanquā pabulum accedat, & libero flatu alius aliúſque accedens, quaſi paſtionem ſe offerat flāmæ deuorandam. Velim equidem animum cogitationémque referri ad ignem, qui in medicis cucurbitulis aut in anguſto conclaui diligenter obturato concluditur. Hunc enim magnam ambientis aëris partem abſorbere, id planè declarat, quòd dum rimæ vel tenuiſſimæ patefient aut reſerabuntur, confeſtim ac repente ſumma vi nouus intrò aër irruet & ſe ingurgitabit, vt eum nimitum reſarciat qui antè fuerat exhauſtus. Quibus apertum eſt flammam vt fumoſa ſubſtantia, ita & ab ambiente aëre foueri atque ſuſtineri. Præter hæc autem tertium illi fomentum & pabulum confertur, ex præpingui quadam materia, cuiuſmodi in lucerna eſt oleum. Hoc quidem corporum omnium celerrimè promptiſſiméque inflammatur, quod tenui ſubſtantia multo aëre ſpiritúque perfuſa continetur: deinde adeps ab hoc reliqua deinceps corpora quæ illius conditionē quodāmodo imitantur. Quanto enim vnumquodque ad olei naturā propiùs accedit, tanto deprehēditur magis habile & aptū vt inflāmetur: quo autem abeſt lōgiùs, hoc ineptius. Vnde conficitur corpus omne quod inflammari poteſt, olei cuiuſdā eſſe particeps huiúſq; ſolius gratia conflagrare: quodcunque autē olei eſt expers, flammam non alere. Videbor hoc loco magnum quippiā & veteribus inauditum offundere, ſed quod longè ſit veriſſimū, & multis huius ſeculi experientiis confirmatū. Nullum enim corpus eſt ad inflammationem propenſum, ex quo ſyncerū oleum arte non elici poſſit. Non adeps, non cera, non pix, non reſina, non terebinthina, non vllū denique ligni ſtirpíſve genus: nulla radix, nullus flos, nullus fructus, nullum ſemen: atque in animalibus nulla pars eſt, ſiue os, ſiue neruus, ſiue membrana aut caro: nihil denique in ſtirpiū aut animantium genere vitā habuit, quod non poſſit oleum de ſe profundere, aliud quidē affluentiùs ſolóque preſſu, aliud parciùs maioréque induſtria: huius etiā cauſa quæcunque viuunt inflāmari poſſe compertum habemus. Quinetiā inanimorum genus quæ cōplectitur inflammationi ſubiecta, eadem quoque oleo ſunt finitima. Nam ſulphur quicunque metallorum naturas perſcrutantur, terræ adipē vel oleum appellant, quod moderato calore coctum cogitur atque concreſcit. Ergo quæcunque viuunt aluntúrque corpora, pinguē & olei ſimilem continent humorē. Præter hunc verò & alio perfunduntur, qui minimè eſt ad inflammationē idoneus, ſed ſuperiore magis tenuis & profluēs, ab alimentis aſcitus & confertus in cæcos arctóſque viuentium corporum receſſus, qui quidem concoctione mutationē atque vires iam accepit, nondum tamen in illorm ſubſtantiam planè conuerſus: hunc humorem dicere placet alimentarium. Ab hoc demum diuerſus eſt aqueus humor, quo tanquam viſco terrenæ corporum partes iunctæ cohærent, quíque rerum omnium ex elementorum permiſtione concretarum eſt cōmunis. Vniuerſum inanimorū ſiue lapidum, ſiue metallorum genus, hoc ipſo conglutinatū ſuſtinetur: at alimentariū aut olei ſimilem humorem neutiquā nouit, ſed hi viuētibus duntaxat propriè tribuuntur, vt intelligere ſit eoſdem ad vitæ caloríſque tuitionē partes primas obtinere. Triplex id humorū genus quiſquis volet perſpectū ſibi eſſe, in materia è ſyluis cæſa

Ariſtot. 2. de generatione. Gal. 3. de tempera.

Quid aër flammæ conferat.

Aërem pabulum eſſe flammæ.

Triplex flammæ pabulū.

Corpora inflammari ob oleoſam ſubſtantiam quam in ſe habent.

Alter humor alimentarius.

Tertius humor elementaris.

Triplicis humoris in ſtirpibus demonſtratio.

cæſa cogitationẽ defigat. Virentes enim ſtirpium ramos, aut ceram, aut picem, aut reſinam inſtillans, vaporarium qui coniecerit, ſubſtrati ignis vi primùm aquam dimanare ſentiet, ab hac dein oleum: quod nõ priùs elici poteſt quàm illa plenè exaruerint: ſic enim mos eſt exiccata omnia deligere, è quibus oleũ elici debet. Siquis porrò ligneã materiem viridẽ recẽnſque cæſam igni madet, principiò videbit ægrè incendi, propterea quòd multo ſcatet humore, quem è terra pro alimento ſibi hauſerat. Is enim eſt, qui ab eius extremis dum incaleſcit emanare ſolet. Hoc conſumpto reliqua ſubſtantia promptè à flãma depaſcitur, quia purior manet pinguis illa quæ olei ſpeciẽ gerit, alio liquore nullo madefacta. Hanc cùm omnem ignis depopulatus fuerit, flammæ tum nihil prorſus erũpet & euolabit: in ſubiectis tamẽ carbonibus ſua inſuper inerit ſoliditas, ex relicto aqueo humore tenaci & cohærente, quem in elementorũ concretione acceperant: quo tandem exeſo diſſipatóque cinis duntaxat ariſsimus reliquus erit. Idẽ propemodum tẽporis diuturnitas iis affert arboribus, quæ in ſyluis erectæ ſenio ſicceſcunt. Primùm enim exhauſtus alimentarius humor deficit, quo tempore dominatur oleo ſimilis humor, poſſúntque illæ ocyſſimè ſuccendi. Hic verò annis procedentibus adeò exhauritur, vt inflãmari prorſũ nequeant, cùm putrida ligna vulgus appellat, quæ ſolo conſtant aqueo humore. Poſtremò autẽ & hic atteritur, qui tanquã glutinũ erat terrenis partibus connectendis: tũ igitur diſſoluta ſoliditate caries inuadit, quæ extrema eſt omniũ conſũptio. Stirpes reliquę omnes, itẽque fructus, ſemina, animantiũ particulæ, eaſdẽ propemodum mutationes diuturnitate ſubeunt. Ergo ſi rem vniuerſam in caput referemus, in corpore quod accenſũ conflagrat, ſiue id lignũ eſt, ſiue lucerna, ſiue quiduis aliud, flammæ proxima materia eſt fumoſus quidã vapor, halitus modo efflatus: in hoc qui ſummus ineſt feruor, ſpecies quædã eſt & perfectio flãmæ: hæc autem aëtis circũfluentis continuo acceſſu fouetur. Halitus porrò ex illa olei ſubſtantia ſuſcitatus emergit: quæ flammæ pabulum eſt. Ea autem olei ſubſtantia in ſubiecta denſiore, aut ligni, aut ellychnij materia conſiſtit, vtranque verò alimentarius humor olim fouit, neque ſinens diſſipari reſarſit, copioſiorémque exaggerans eandem auxit.

Alia demõſtratio.

Concluſio.

Humidi primigenij, quod tum caloris tum ſpiritus ſubiecta eſt materia, demonſtratio. Cap. IIII.

AD hæc autẽ ſi quæ corporis noſtri ſunt transferimus, ſpiritus quem in nobis ineſſe demoſtrauimus, quia tenui eſt & ætherea ſubſtantia inſito calore perfuſa, ei proportione reſpondet quæ propriè flamma appellatur. Neque enim calor ipſe ſolitarius, neque ſubſtantia tenuis quam ſeorſum cogitatione cõprehendimus, ſed quod ex amborũ ſocietate nexúque condi tum eſt, verè ac propriè ſpiritus dicetur. Hunc autẽ alit ſuſtinétque pinguis & oleo perquam ſimilis humor, non is quidem adeps quo partes quãplurimas oblini cernimus, ſed alius multò diſſimilis & aëreus, qui in partiũ ſimilarium ſubſtantiam conſertus omnem effugit oculorum aciem, arte tamen & induſtria poteſt (vt præmonuimus) ſecerni. Is tum ſpiritus, tum innati caloris fundamentũ eſt atque prima ſubſtantia, quẽ proinde de cætero primigenium placet appellare. Is enim primus eſt, & communis viuentium omniũ in quo ſpiritus calore perfuſus primùm & per ſe conſidit, adeò vt neutrum eſſe poſſit aut diutius permanere citra illius humoris opẽ. Ineſt autẽ in ſimilaribus quibuſque particulis eius generis humor, quem omni viuentium generi eſſe datum, ſuprà ratione cõfecimus. Hunc planè expreſſit Ariſtoteles, dũ ait: Calidũ autem ipſũ in nonnullis pingue habetur, quæ res ſimul efficit vt neque facilè inareſcat neque facilè refrigeretur. In nonnullis alio ſucco præditum eſt. Hęc ille reuera enim non ſolùm hic pinguis, ſed etiam triplex commemoratus humor tum noſtrum calorem, tum omnem ſolidæ partis ſubſtantiã continet atque firmat. Os (hoc vnum in primis ad exẽplum adhibere liceat) quandiu in animante conſtitutũ alitur & continet in ſe vim caloris, alimẽtario madeſcit & conſpergitur humore anguſtis ſpatiis affuſo. Ab animante autem deſectum id aulſúmque, ignis cedit ardoribus, incenditúrque celeriter, ob pinguẽ eum humorẽ qui ad inflammationem eſt habilis: cùm verò is iam incendio abſorptus fuerit ſuperſtes etiãtum erit oſſis conſtãtia & firmitas, idque cõmunis illius ceu viſci vi & beneficio. Eadẽ ferè & in cæteris ſimilaribus eſt ratio. Triplex itaq; cùm ſit omnis earũ

Spiritus ex duobus conſtat.

Humor natiuus & primigenius.

Lib. de longitu. vitæ. cap. 2.

Triplex partium ſolidarũ humor.

Exemplum in oſſe.

humor elementaris, primigenius & alimentarius, duo quidem propriam illarum substantiam cõplent, tertius illis aduentitius quodãmodo & externus. Quocirca vitam etiamnum agente animali, hic quidem absorberi siccarique potest, at reliqui duo nunquam funditus, sed neque maiore ex parte dispedi possunt: nam priusquam in discrimẽ res veniat, propria detracta materie spiritus calórque emarcescet, & animal vitam naturæ reddet. Dissipata enim materia quæ spiritus & caloris propria est sedes, quę spiritum continet atque seruat, quî fieri potest vt spiritus substantia & calor diutius persistat? At verò qui integra valetudine frigorũ vi intolerabili adeò opprimũtur, vt quàm moxè vita excedãt, iis calor intercluſus extinguitur, superstite quodãmodo spiritus materia. Vehemẽs insuper animi deliquiũ si hominẽ rapit, & caloris & spiritus substantiam vnà in breui dissipat, citra vllam primigenij humoris iacturam. Econtrario autem huius dissolutionem fieri manente spiritus substantia, aut hanc quidem manente natiuo calore dissipari, naturalis rerum ordo haud patitur. Primigenius is quem proprium dixi viuentium humorem, quatenus substantiæ nostræ portio quædã est, à prima statim origine suscepta, ab alimentario distat atque secernitur. Ab aque autẽ abest, quòd tametsi vterque ingenitus est nobis, hic tamen omnium corporũ vel inanimorum communis, nihil societatis, nihil cõmercij habet cum calore & spiritu: ille verò plurimum, vt qui eorum sedes est & fomentum. Hic idcirco est quem præ cæteris natiuum humorem appellarunt, alij proprio si fortè inepto nomine, humidum radicale: nos id vt primigenium ita dicere possumus vitale & salutare humidum, quod spiritus & caloris totiúsque vitæ fundamentum est & pabulum.

Triũ humorum mutua comparatio.

Trium humorum quod discrimen est.

Qui trium natiuus humor propriè dicendus.

De triplici similaris partis substantia, & de cæteris humorum differentiis. Cap. V.

Partem similarem non prorsus esse simplicem.

SIMILAREM vocatam particulam simplicem compositionis expertem, & sui vndique similem sensus æstimatione iudicamus, primámque illi structurã ex elementorum tẽperatione nasci. At verò ne sic ad vnguẽ ea temperatio per omnes eius particulas æquabiliter diffusa est, quin aliæ aliorũ sint elementorum magis minúsve participes: neque cogitatione modò, sed etiam (si quis studiosè penitúsque introspiciat) sensu varietas quædam animaduerti potest. Vnde si facilis & accurata quæritur rerum distinctio, pars quæque similaris ex aliis quibusdam substantiis est condita, hæc verò ex primarum simpliciúmque quatuor naturarum concretione. Quoniam verò substantias illas nondum partes corporis appellamus, similarem partem compositam dicere vsus non admittit, compositionem duntaxat existimans eam quæ ex aliis quibusdã particulis consurgit. Substantiæ autẽ illæ tres sunt omneis in parte similari positæ, solida, carnosa & spirituosa, his enim vtar recentiorum verbis. Solida primum est lineamentũ & stamen illud stabile atque constans, per quod toti robur inest & firmamentum, & qua tanquam basi reliquæ substantiæ innituntur. Hanc enim ea quæ carnosa appellatur vndique circũfundit & obuallat infercítque spatia inter fibras vacua, quasi rimas expleat: hinc & partis moles rectè dici consueuit. Commune quidem illi carnis nomen est inditũ, sed cuius substantia in magna sit varietate. Quæ enim musculorum fibris innascitur, propriè caro appellari solet: quæ autẽ visceribus, vt cordi, vt iocineri, renibus, lieni, & pulmoni, eã παρέγχυμα Græci dixerunt, nos affusionẽ: intestinis, gulæ, ventriculo, vtero, vtrique vesicæ, arteriis, venis, neruis, & mẽbranis quæcunque insidet, cõmune illa quoq; nomen mutuatur, vt vnicuique parti similari sua sit caro. Spirituosã substantiã suprà satis persequuti sumus, prętenuem nẽpe & ætheream eam quæ partis similaris essentiã complet & absoluit: illa quidem in solida substantia primùm & maximè consistit, omniũque functionũ est opifex. Quò autẽ clariora sint omnia, & hæc superioribus quasi annexa consentiant, solidam substantiã ex aliis rursum constare meditemur, nepe ex terreno crassamento (hoc interim verbi à Columella mutuabor) cuius constantia atq; firmitas aqueo humore continetur: mox ex humido primigenio quod vitale & spiritus fũdamentũ appellauimus. In hoc igitur naturalis spiritus (qui est ætherea substãtia paulò antẽ cõmemorata) radices egit ab ortu quibus innititur: inde tanquã è seminario prodiẽs, in carnosam quoq; substantiam propagatur, sicque calorẽ & naturam secum proferens, his partem similarem

Qua ratione pars similaris appellatur simplex.

Triplex substantia partis similaris.

Solida quæ. Carniformis quæ.

Caro triplex.

Spirituosa substantia.

Solida substantia rursum ex triplici constat.

Natiuũ humidum primigenia est sedes spiritus.

vniuersam

vniuersam perfundit. Ergo omnes quę in similari corporis parte sunt substantiæ numerantur, carnosa & solida: in solida crassamentũ illud terrenũ, humidũ primigeniũ, & insitus spiritus. In crassaméto præter terrenam substantiã, aqueus est & tenax is humor, cuius interuentu partes eius cohærẽt, firmáq; id soliditate cõsistit. Ne quid antẽ hic intactum & quasi prætermissum desiderari possit, quod partium similariũ perfectã cognitionem tradat, in aliam huic proximam cõtemplationem animũ relaturi, quatuor humorũ quos secũdarios propriè appellant genera, ab optimis quibusq; medicis celebrata, istis comparemus. Quod in solida substãtia partis similaris primum inest crassamentum, humorem id in se continer aqueũ, qui cùm sit omnium corporũ cõmunis, adhuc numerum minimè referri debet. Neque is humor primigenius qui nobis insitus est & viuentium proprius, naturalísque spiritus sedes, in solida substantia positus, quem leuiter & inconsideratè videtur Auicennas cùm aqueo eundem fecisse, à quo partium robur & firmitas existit. Sed secundariorum vnus constituẽdus est is humor, qui carnosa vocatur substantia, & qui ceu concretus liquor solidis fibris adhæresces, moles fit similaris partis: hunc manifestò videre licet in carnibus, dũ igni immodicè torretur, liquari & plurimùm defluere ferrique in prunas largiter. Alter est qui ceu proximũ partis alimentũ illi iam annectitur & agglutinatur. Deinde accedit qui nondum quidẽ agglutinatur & adhærescit, sed roris vice in partis substantiam diffusus propiúsque adductus illi apponitur. Postea is humor existit qui in exilibus arteriis venísque continetur, hinc mox ex earum finibus in vacua partium loca influxurus. Hunc quidẽ esse cõstat purioris sanguinis portionẽ multiplici coctione exquisitè elaboratam, & ex qua pars similaris aletur. Quocirca tres hi posteriores nequeũt ad similarium substantium pertinere: quanquam varia commutatione in corporis naturam tandem commigrabunt. Qui in maioribus venis reconditur sanguis, ad hæc secũdariorum humorũ genera neutiquam pertinet, sed eos quatuor primos ac principes humores ac verè succos recipit, de quibus suo loco futura est cõmemoratio. Iam verò si præscriptũ ordinẽ inuettemus, ex sanguine qui in venis concluditur maioribus, quatuor humores secundarij, cõsequutione quadam fient. Cùm enim sanguis iam in extrema & ora exilium venarum arteriarúmque perductus est, primus humor tum appellatur, secundus autẽ cùm iam vice alimẽti in partium substantiam influxit iisque apponitur: tertius vbi circum partium villos & stamina concrescens illis annectitur & agglutinatur: quartus cum iam illis assimilatur & in earum propriam carnem conuertitur. Itaque secundariorum humorum solus hic quartus est in essentia partis similaris.

Omniũ substantiarum enumeratio.

De humoribus secundariis.

Quid innatum calidum, quæ eius substantia. Cap. VI.

Vt autem hic rerum ordo compositióque disciplinæ sibi constet, in quartũ hunc humorem toto animo omníque studio incumbendum, explicãdúmque pleniùs quid causæ état cur cum in cunctis viuentibus inesse, tot tantísque rationibus contenderemus, quanrúmque momenti & ponderis ad rem institutam obtineat. Quicquid vitam agit, salutari calore perfusum continetur & tegitur: atque is calor qualitas quùm sit, totus tamẽ diuinus est atque cælestis, & in æthereo spiritu subsistit. Cùm autem huius beneficio & munere corpus alioqui frigidum, vniuersum quantum est concalescat, necesse est ei vim inesse caloris valentissimam, quæ si pariter siccitate comitaretur, nos impendio adureret: atqui non vrit, eam igitur necesse est humoris tẽperatione perfundi, viuentiúmque calorẽ ac spiritum idoneo conueniẽtíque humido contineri, quod illius subiecta est & indissolubilis materia: quemadmodũ in his corporibus quæ apta sunt vt inflammentur, flãmæ sedes & pabulum aëreus quidam est humor. At quoniam complures sunt humorum ordines, compluresque in nobis differentiæ, æstimandum nunc est quisnam eorũ, salutaris istius caloris sedes esse possit. Postrema duo humorum genera alimenta duntaxat, nondum autem corporis partes haberi, ex dictis fit manifestum: quare in promptu quoque est horum neutrum eam esse quam inuestigamus innati calidi substantiam. Neque præterea ea fuerit aqueus humor ex quo suam consistentiam accepit partium solidarũ crassamentum: vt qui omnium sit corporum communis. Restat igitur innati calidi substantiam esse, vel carnosam vocatam substantiam, vel id humidum quod radicitus inhærens vitale & primigenium appellauimus, quódque olei cuiusdam speciem ostendit,

Substantiam caloris humidam esse.

Quisnam humorum corporis est substantia innati calidi.

Humorem oleosum esse innati calidi substantiam.

Consentaneũ autẽ magis est & ad veritatem propensius, in hoc quàm in illa potiùs calorem vitæ collocari. Permanens enim est & constans humidum hoc primigenium, in solida substãtia firmatum, neque nisi annorum ætatísque decursione imminui potest: carnosa substantia frequenter omni ætate vt augeri ita detrahi & extenuari videtur. Illud siquando iacturam accepit, non resarcitur: hæc marcore exhausta, rursus in amplam molem assurgit: nam carnosæ substantiæ magnitudo variatur, etiamsi præterea non augetur animans. Itaque si innatus calor vitæ opifex, tutò nos debet in extremum regere atque moderari, par est vtique hunc in stabili humido permanere. Quin & nostræ originis contemplatio, vitalem calorem vnà cùm humido primigenio à semine, carnosam autem substantiam à materno sanguine deriuari commonstrat. Etenim prima fœtus conformatione dum similarium partium procreatio instituereretur, corpus ipsum seminis, primum in quædam rudimenta sese extendit, deinde verò in exactã speciem. Dum enim ea rudimẽta ponerẽtur, videri poterat corpus seminis adūbratione quandam partium similarium lineamentis suis exhibere, quæ quasi fibræ erant & stamina filis quibusdam tenuissimis araneorũ similibus contexta. Hæc est igitur constans & verè solida partium similariũ substantia ex puro semine cõcreta: ad quã deinde sensim influens & illabens sanguis maternus, villos & stamina vndique circũfedens illic concrescebat, fiebátque substantia carnosa ex sanguine: quæ affusa insp ersáque locis inanibus, moles est partium similarium. Quancunque autem solidior illa substãtia ab ortu conditionem acceperit, eandem totius vitæ cursu retinet. Nã stamina ex humido liquidóq; semine creata, quanquã diuturnitate magis magísque siccescũt, dã ad extremum senium (quod aridissimum est) veniant, semper tamen eius humidi quod à semine contraxerunt, aliquid sibi in omnem vitam recondunt: quod vt recèns natis & infantibus plurimũ est, senibus exiguũ, ita interiectis ætatibus mediocre. Quãtulũcunq; id ipsum est quod in vitæ extremum reconditur, secum id spiritum & calorem ex semine aduexir, hósque retinet tum sibi tum solidæ substãtiæ perennes & indissolubiles. Ex quo intelligi potest carnosam similiarium partium substãtiam à sanguine, solidã verò & quicquid in eius compositione inest, siue crassamentum, siue humidum primigenium, siue spiritus, siue insitus calor, id omne olim à semine natum processisse, & tanquam illius quædam portio sit incorrupta, seminis naturam plurimum redolere. Hinc rursus perspicuum euadit innati calidi quam exquirimus substantiam, præstantem illam quidẽ & vitæ conseruatricem, non ad carnosam quæ ex sanguine prodiit, sed ad primigenium humidum, quod suam semini originem refert & acceptam, pertinere. Ergo siqua illius promenda est definitio, calidum innatum est humidum primigenium insito spiritu & calore vndique perfusum. Id nempe humidum cui spiritus & calor ab ortu est inditus, in quo saluus viget & conseruatur. Tribus ergo illis cõiunctim innatum calidum continetur, quanquam hoc ipso nomine quidam spiritum ingenitum appellant, at ratiùs nec satis propriè. De his hactenus, nunc de natura.

Totam similaris partis solidam substantiam ex semine nasci.

Quatuor in solida substantia quæ ex semine prodierunt.

Innatum calidum quid.

Quid natura medicis, & quæ eius substantia. Cap. VII.

Natura humana definitio.

QVOD generatim atque vniuersè physici proponunt hoc loco contrahentes, naturam esse definimus vim primam & causam per se nostri opificem & conseruatricem. Hominis enim natura est quæ nõ aliud quicquã procurat, & quæ soli addicta homini, quem confirmauit gubetnat quantũ potest longissimè. Etenim ne frustrà condidisse videatur, edito illa operi in omni vita insidet, id nunquam deserit, sed eius gubernacula tractans partes omnes in suum quamque opus ducit & concitat, vt illa ipsa simul omnium functionum causa censeri debeat. At illius substantiam quænam sit peruestiganti, vis & potestas caloris prima in mentem venit, cui solet omnis effectus causa palàm attribui. At verò qualitas syncera caloris, etiam si diuinus hic sit ac planè cœlestis, tamen functionum opifex non erit, neque dum intensione creuit, continuò integriores firmioresque functiones expromit, nisi pariter incrementum accipiat substantia caloris: quocirca necessarium est naturæ nomen atque finitionem, non vni calori, sed illius quoque substantiæ accommodari: quod & omnes philosophi nunquam accidenti attulerunt, sed alteri cõpositæ rei principio. Moderato autem cuique calori qui aut in sanguine, aut in quouis humorum genere, aut in spiritu, aut in corporis substantia situs est, naturæ nomen non nisi promiscuè &

Naturam non solùm calorem, sed substantiam esse.

Multiplex naturæ appellatio.

miscuè & fusa nimis appellatione aptari potest. Aptiùs quidem spiritum ingenitũ quicunque is fuerit, naturam dixeris. Veruntamen si propriè agendum est, naturæ substantia est calidum innatum quale suprà circumscripsimus. Id enim animal ab initio cõformauit, auxit, & tãquam omnium operũ naturaliũ causa nutriuit. Natura igitur perinde atque innatus calor tria comprehendit, humidum primigenium, spiritum & calorem; omnia quidem vno eodémque ortu ex semine prognata. Quũ veteres naturã & virium substãtiam tum ex spiritu, tum ex carnosa specie, tum ex solidis ipsis simul iunctis constare & compleri pronunciant, potiùs ea quibus sustinentur vires enumerãt, quàm propriè naturæ nomen vsurpent, cùm carnosa illa species nequaquam sit à semine contracta: quæ autẽ verè natura est tota ex semine nascẽs, animal effinxit, huícque totius vitæ cursum moderatur. Quæ purè natura dicitur carni non est ingenita, sed in hanc ex solida substantia cui peculiaris est, confertur. Corporis natura, quæ & innatum calidum, in solidæ partis crassamento tanquam in materia consistit: vt hæc solida seminalísque substãntia aliorum omniũ more, ex materia & natura constitui intelligatur. Cæterùm hæc ipsa principia, nõ vt quæ solẽt accuratè à physicis tractari, simplicia sunt & omnis compositionis expertia: sed etsi fortè sensu simplicia iudicantur, cogitatione tamen ex primis constant elementis se prioribus. Crassamẽtum enim quod substratum atque subiectum est, ex densis terrenísque elementis plurimum quidem conditum est, nõ tamen tenuiorum prorsus expers. Natura quæ in illo viget, humido primigenio & spiritu calido perficitur, quæ aëris atque ignis plurimum in compositione acceperunt, sed tamen terræ & aquæ nonnihil, licet id omnino minimum: vt medicis nulla prorsus substantia sit, quæ non ex quatuor naturarum temperatione sit concreta. Hinc fit vt rursum naturam quodammodo liceat appellare primum id corporis temperamentum, quod à prima statim origine ex elementorũ & caloris diuini perfusione contractum est. Illic tanquam in prima functionum omnium causa consistunt, quicunque caducæ naturę limitibus coërciti, nihil supra hanc diuinius quicquam neque ipsam animæ substantiã inuestigant. His igitur natura est temperamentum in spiritu & humido primigenio situm: quod quoniam caloris dominio vincit, calorem quoque natiuum appellãt. Tot modis natura dici solet: nam quod Hippocrates aliquãdo quatuor humorum congestionem, aliquãdo corporis formam & figuram hoc nomine signarit, præter vsum est & consuetudinem loquendi. His iã decursis, pleniùs adeunda nobis est innati calidi & spirituum tractatio, quorum gratia hic à nobis liber fuerat institutus.

Naturæ substantia.

Naturæ substantiam ex quatuor elementis constare.

Naturã esse temperamẽtum.

Vt innatum calidum ætatum inclinatione, status mutationem subeat. Cap. VIII.

ABVNDANTER calida humidáque est innati calidi substantia, eò cumulatior & plenior, quò magis sit caloris humorísque particeps. Talis est omnino in semine mistísque ortus nostri primordiis, quæ caloris atque humoris natiui summum habent complementum, vt aliàs nunquam pleniùs affluere possint. Quæ ortui proxima est ætas, tanta istorum abundantia circumfluit, quantã nulla ætas cõsequuta aut arte aut industria potest excedere, sed ne parem quidem atque primo ortu acceperat, vel exquisitissima viuẽdi lege conseruare, alioqui perpetuari & sempiternis seculorum ætatibus sustineri posset animans. Illa porrò summa cùm sint infantiũ ætate, moderata tamen esse dicimus, ipsámque innati calidi substantiam bene temperatam. Qui enim in hac calor inest, licet sit summus; quia tamen humido perfunditur, mitis est omnino & blãdus, nulla feriens acrimonia. Sic & humor licet vberior, haud tamen diffluit, sed calore coërcetur: sic summa quæ sunt, ad moderationem quandam exquisitè sunt temperata, vt infantibus & puerulis redundans humor, pari quodãmodo spiritu & calore sit aspersus. Hinc ætate progrediente sensim vi caloris membra siccescunt, simul quoque & robur & incrementum consequuntur, non modica quidem humoris portione in accretionẽ profusa. Id itidẽ sentiens Hippocrates, ait corpus quodcunque augescit & robur accipit, necessariò calidũ esse, illáque ob innati calidi vim conferri. At verò cùm iã ossa: neruí atque mẽbranæ non vltra sequi dncive possunt, incrementum omne sistitur: tum verò membris summum robur inest, summæque vires insunt ad animalium operum functionem. Quæ profectò argumento sunt, ætatem floridam humidum primigenium iam siccius obtinere. Cæterùm hęc ætas

In ortu summus est tum calor tũ humor.

Summus quanuis sit, tamen est temperatus.

Membra tẽpore siccescere.

Lib. de natura humana.

inter extrema medium occupauit, neque vt ſenium ingenti ſiccitate inareſcit, neque vt infantium ætas humore multo affluit: atque in ea mediocritate tametſi humor non ſatis ad incrementum ſuppetit, ſatis tamen eſt qui poſſit ingenitum calorem & ſpiritum,

Media ætate licet humor ſit paucior, par tamen eſt ſenſu calor.

quantum à primordiis acceperat quodammodo aſſeruare. Ita enim exiſtimant parem adoleſcenti atque infanti inſidere calorẽ, quia quantũ ſubſtantiæ caloris perpetuus ille fluor ab ineunte ætate diſſipauit, tantundem qualitatis & acrimoniæ genuit attulítque adoleſcentia: quãdo quidẽ ſicciore facta materia ſolet calor omnis vires ſuas vehemẽtiùs proferre. Hac igitur viciſſitudine quia diſperdita ſubſtãtia qualitas increuit, parem calorem ſenſus æſtimatio illis fortaſſe decernit. At verò infantis plurimus eſt naturalis calor, iſque blandus & halitus ſimilis, vt ſubſtantię æſtimatione Hippocrates hominem prima die calidiſſimum ſtatuat. Iuueni autem caloris ſubſtantia, non poteſt non eſſe ad quandam paucitatem atque exilitatem redacta, quã ob cauſam is reuera minùs eſt ca-

Reuera infanti copioſior eſt calor quàm ætate media.

lidus: at ſi qualitas ſpectatur, calore eſt acri & intenſo. Qui calidiſſimus eſt infans, is pariter bene temperatus eſt, ad cũctas naturæ perfunctiones accommodatus. Huius verò comparatione iuuenis intemperatus cẽſetur, qui acrem igneúmque calorem eſt cõſequutus, quem etiam aduentitium externúmque appellant: nõ quòd extrinſecus aſſumptus ſit aut acceſſerit (illuc enim ſuopte impetu inuectus eſt & ſublatus) ſed quòd bene tẽperati limites egreſſus & extra eos poſitus, non ſimiliter atque ille ad naturę munera vires habeat. Itaque infantes natiuo calido excellũt, iuuenes aduẽtitio: multóque magis qui febre iactantur: at natiuus in iſtis non ineſt priſtino æqualis, nedũ maior. Sed ad nos iam redeamus. Ab ſummo ætatis vigore ſenſim qualitas & acrimonia caloris marceſcit & paulatim collabitur, vſque eo dum is extremo ſenio languidus contabeſcat. Quicquid enim ſubeſt tanquam calori pabulum, id vniuerſum incendio deflagrat ætatis vigore, vt tum acerrimus calor omnia vorans ſeſe nequeat ampliùs effundere. Hinc

A media ætate calorem minui.

verò quoniam nimiùm exeſa diſſipatáque inſiti illius & primigenij humidi ſubſtantia, non eſt ſatis apta pari calori fouendo, neceſſum eſt vt dum ſenſim humidum abſumetur, calor quoque pariter obſoleſcat: & (vt ait Hippocrates) dum corpus areſcere incipiet, defluens ad ruinam frigidius efficiatur: diebúſque poſtremis quanto plus homo extabeſcit, tãto frigidior neceſſariò reddatur, vt ſui ipſius ratione ſit poſtrema vitæ die frigidiſſimus. Hac igitur ratione innati caloris aliàs ſubſtantia, aliàs qualitas ætatũ progreſſu ad ruinam defluens, in perniciem agitur. Cæterùm quoniam exhauſto pabulo

Calor ſeipſum deſtruit & conſumit.

calor vnà reſtinguitur, ſi hic cauſa eſt quæ pabulum abſumit, vt certè eſt, fiet protinus idem calor interitus ſui cauſa. Gaudet quidem & iucundè fruitur humidi commercio, cuius etiam ſi interitum non expetit, ipſum tamen neceſſariò affert: ſublato autem humido conſequens eſt & calorem tolli. Vnde hic calor dum conſeruari & perfici natu-

Non per ſe, ſed ex accidenti id efficit.

raliter deſiderat, ſemetipſum is conficit & interimit: & quem ſui occaſum & obitũ nõ intendit, eum tamen conficit. Sed quoniam nihil quod genitum eſt & natura conſtat, primum & per ſe ſui exitium molitur, ſed quàm longiſſimè prorogari & in rerũ natura cõſiſtere peroptat, ne ipſe quidem calor per ſe & ex inſtituto, ſui interitus cauſa fuerit, verùm vt dicere ſolent ex accidenti & alterius interiectu. Nam aliud quippiam agens, ipſe quippe humidũ cõficiens, ſe ipſum pariter diripit atq; vaſtat. Quocirca nõ alia eſt ortus noſtri, alia interitus cauſa, ſed quæcunque nos genuit & moderatur, ea tandem

Obiectio.

extremum vitæ diem morte conficit. Dixerit hic aliquis. Si ſummus ætatis vigor calorem profert tactu acerrimum, ſenectus autem ignauum & inertem, neceſſitas eſt medio tranſitu moderationem quandam percipi caloris, qualẽ & ſuperior de temperamentis

Solutio. Inclinantiũ non ſimiliter atque infantium ætatem dici temperatam.

tractario confirmauit. Quid eſt igitur quam ob rem non hanc ſimiliter vt infantium ætatem, aut fortaſſe conuenientiùs liceat in tẽperatis numerare? Nunc ſanè diuerſa nobis atque tum eſt temperati ratio: illic enim temperamenta tactu & qualitatis ordine, hîc ſubſtantiæ cõpia & vbertate dimetimur. Quę enim floridæ ſuccedit ætas, tactus iudicio temperatum præbet calorem, at verò paucum id eſt, nec ei ſimile quod ſummè expetitur laudatúrque omni vita, & quale infantium ætati ineſt plurimũ, naturæ muniis congruentiſſimum. Pollet enim hæc ætas eius humidi facultate, quod tum naturæ iucundiſſimum, tũ calori affine temperiem acceſſit, ſubſidiúmque cõfert ad actiones. Altera verò quia ſiccior aduentitio calore continetur, qui tamen tactione mediocris deprehẽditur. Etſi igitur quicũque natiuus calor integer eſt & valens, is continuò eſt tẽperatus: non id tamen retrò commeat, vt qui temperatus ſenſus iudicio confirmatur, is natiuus

ſit & no-

fit & nostræ naturæ familiaris. Hîc animo tractare & contemplari liceat rem cognitione dignissimam, hnmidi quippe ptimigenij, atque caloris societatem. Tanta enim est horũ consentiens, conspirans & continnata cognatio, vt semper mutuas operas cõferant, nihilque vnum efficere possit alterius ope destitutum. Iuueni siquidẽ etsi par quodammodo atque puero calor insidet, naturæ tamẽ operibus ille obscurior & infirmior est quàm puer, quòd quadam ex parre exhausto humore factus sit aridior. Quod planè argumentum est humorem insitum non minùs atque calorem ad naturæ opera conferre. At certè illa esse diuersa declarat quæ per ætates incidit mutatio: dum altero constante alterum sensim dissipatur. Huc pertinet quòd humidum tanquam fomentum & pabulũ est caloris, calor autẽ illius beneficio sustinetur: hic vt efficiens est præcipuum, humidũ vice materiæ substernitur calori, magísque patitur. Quibus magna vi frigoris insitus calor repentè extinguitur (quod hyeme per Alpes iter facientibus tempestas Aquilonia inferre solet) hymidum ferè superest: quid enim potuit insperata & repentina morte id tam subitò disperdere? At verò contrà humidum euanescere dissoluíve non potest superstite calore. Qui extrema seuectute confracti, naturæ necessitate mortem oppetunt, iis vnà cum calore innatũ humidũ disperditur, vt illius nihil restet aut certè perexiguum, quod non sit satis asseruando calori. Itidem ferè sustinenr qui tabifica febre arescentes immatura morte decedunt.

Caloris & humoris innati amicitia.

Differunt tamen calor & humor.

Vt innatnm calidum per anni tempora & per regiones mutetur, & multiplex illius appellatio. Cap. IX.

QVALEM ætatum decursio affert calidi nostri commutationem, talem existimauit Hippocrates ex anni temporibus nobis obuenire. Etenim hyeme copiosa in nobis substãtia caloris affluit: æstate verò dispersa decedit. Hyeme quidem circumsepientis nos aëris frigus corpora contingens, calorem cum sanguine & spiritu, quorum est comes, intrò repellit in profundum, forísque cutis spiracula astringens, caloris substantiam cogit & ita coercet, vt nihil eius aut minimum possit effluere: sicque illa partibus intimis vires colligẽs, multò quam priùs robustior euadit. Æstate contrà, quoniam ambientis feruor corporum spiramenta laxat, & interiores tum spiritus tum humores foras elicit, necesse est substantiæ caloris plurimum in confinem aërem diffluere atque dissipari, exiguum verò intus contineri. Ver & autumnus istorum moderationem quãdam inuehunt. Hunc igitur in modum anni tempora caloris substantiam augent minuúntve. Eius verò qualitatem sic commutant, vt æstas feruentissima exiguam quæ in nobis concluditur substantiam torreat ardore, efficiátque vt tẽperata quæ fuerat, naturæ metas plerunque excedẽs, aduentiria reddatur. Hyeme ex frigoris sæuitia substantia caloris nihilo fit frigidior, sed priorẽ statu retinet iis maximè corporibus quæ plurimo sanguine & calore prædita sunt. Exanguia autem (cuiusmodi eorum sunt animalium quæ per hyemem deguntin latibulis) vt omnia frigorum iniuria læduntur, sic plurima extincto calore de vita decedunt, imò & inter homines vt omniũ externæ saltẽ partes refrigescũt, ita quicunque imbecillo sunt corpore, aut sine sensu & motu tanquam delumbati iacent, aut prorsus ex hominũ vita demigrant. Iam verò calidi commutationẽ quæ per anni tẽpora fit, si quis ei conferat quam ætatum inclinatio protulit: hyemis parte postrema, vt ineunte ætate, vberrimum deprehendetur innatum calidũ: vere autẽ eam sortietur conditionẽ quã in pueritia & adolescentia: æstas ptoportione respondet florenti ætati: autumno ob eã quæ æstate fit dispersionem, pauca est substantia caloris, sed ea minùs acris quàm æstate, vnde possit autumnus inclinanti & præcipitatæ iam ætati conferri. Sub autumni finem hyemísque ingressum, calor in nobis modicus inest, qui quoniam corpus etiamtum laxũ est & patens, promptè refrigescit, eíque nõ admodum fit dissimilis qui senecturem decrepitam tenuiter fouet. Regionum varietas similis ferè mutationis est occasio. Quanto enim ad austrum & medium illum cingulum qui Solis ardore torretur, magis inclinata est, tãto paucior hominibus inest calidi substãntia, ipsa verò qualiras acrior. Contrà quantum regio ad Aquilonem vergit, tãtum in corporibus abundanr benéque temperata est innati calidi substantia, nisi fortè cùm ad vltimas terræ tegiones acceditur, in quibus præ frigore vix vllum animal hyeme vitã agit. Existit autem hoc loco quæstio subdifficilis,

Hyeme vberior est in nobis copia caloris quam Aestate.

Aestate acrior in nobis est calor quàm hyeme.

Temporũ anni & ætatũ comparatio.

Innati calidi ex regione varietas.

Quæstio.

qui fieri possit vt hyeme quàm æstate innatum calidum sit vberius: nunquid fortè tum augetur ea partium solidarũ substãtia quæ olim à semine dimanauit? Cùm assiduo substantię fluore corpus nostrum sensim dissoluatur, neque vitare possimus ingenitam nobis senij ac interitus necessitatẽ, fieri certè non potest quin de propria innati calidi substantia continenter quædam fiat decessio, non modò maioribus illis ætatum decursionibus, sed & quouis anni tempore tum calido tum frigido. Quanquam enim ambiens aër minùs hyeme quàm æstate dissipat, interior tamẽ noster calor non minùs pabulum suum populatur & conficit. Quòd si fortè coërcitus intus calor concoctionem augeat, & benigni succi copiam exaggeret ad partiũ nutritionem, instauretque humidi natiui portionẽ quæ perpetuo illo fluore periit, perspicuũ tamen est quicquid accedit instauratione, plurimùm ab eius integritate deficere quod euanuit, quódq; olim fuerat à semine comparatum: alioqui immortale fieret animal. Quò fit, vt de innati calidi substãtia quotidie magis magisq; detrahatur, neque possit vlla hyeme abundãtior esse quàm æstate prætergressa: quemadmodum neque florentiũ ætati potest vel optimis alimẽtis par ei comparari, quam infantium ætas prę se ferebat. Sed tamen Hippocratis sunt illa, Ventres hyeme & vere natura esse calidissimos, tum verò & magnam innati calidi copiã inesse. Ab hoc igitur medicinæ parẽte cùm nefas sit desciuisse, verborũ illius vim & bene dicta sic interpretari consilium est: eo loco innatum calidum nõ eam puram substantiam appellasse, quam solidæ partes à semine contraxerunt, & quam aphorismo superiore, crescentium ætati plurimam esse prodiderat: verùm vel eam impuriorem iam factam auctámque vberioris alimenti appulsu, vel omnem substantiam quæ moderato & miti calore sit prędita, siue ea pars nostri sit corporis, siue minùs. Hac notione sanguis & arteriarum spiritus ipsáque corporis moles innati calidi substantia sunt: sicuti & eadem naturæ appellatione diximus quandoque contineri: qua etiam pubescentibus & adolescentibus plus calidi inesse quàm infantiũ & puerorũ ætati, quiuis rectè censuerit. Veruntamen calidum hoc impurum est, neque innatũ idipsum est, quod à prima origine semen nobis indiderat. Itaque naturalis calidi substantia cùm bifariam dicatur, aut purior illa partium solidarũ à semine ducta, aut ea ipsa nutritione aucta factáque impurior adultis, atque etiam liquidum omne corpus mediocri calore perfusum, siue id sanguis siue spiritus est: fieri quidem haudquaquam potest, vt vna eadémque nominis ratione, crescentium ætas & hyems plurimum habeat innati calidi: sed qui ita pronuntiat, necessariò ὁμωνυμίαν inducit.

Salutio. Veram calidi substantiã hyeme non augeri.

Obiectio ex Hippo.

Solutio.

Quid eo loci Hippocrates calidum appellet.

Duplex dici innatum calidum.

Natiui tum caloris, tum spiritus differentiæ, hósque partibus singulis insitos, aliunde influentibus gubernari. Cap. VII.

PARTEM vnamquamque similarẽ innato calido & proprio spiritu instructam esse quoad in vita sit animans, neque citra opem illorum posse vnquam consistere, perspicuum iam est & euidens. Similares partes non vno eodémque omnes temperamento tenentur, sed os frigidius est aridiúsque neruo, neruus vti & membrana carne frigidior atque siccior. Quoniam igitur compositæ rei temperamentum ex simplicium quibus constat permistione nascitur, fit necessariò vt eæ substantiæ quas parti cuique similari datas esse meminimus, diuersam in hac atque in illa parte tum speciem tum substantiam sortitæ sint, neque vna temperamenti lex atque modus insit omnibus. Quare qui in osse inest spiritus ab eo distat qui in neruo, hic rursum ab eo qui moderator est carnis. Sic humidũ primigenium ipsámque innati caloris substantiam aliam os adeptum est, aliam neruus, aliam caro, vti & pars vnaquæque similaris. Est autem in his varietas non modò ex substantiæ multitudine, sed ex primorum elementorum vnde conditæ sunt temperatione profecta. Qui partium functiones studiose animaduertet, & quòd neque os nerui, neque neruus carnis substantiam gignere possit aut resarcire, neque contrà: hac adductus functionum discrepantia quæ illas totas specie discludit, mox opinor causas quæ illarum sunt effectrices, pari interuallo diiüget. Hæ autem quum sint spiritus & innatum calidum, quibus naturæ substantiam compleri diximus, consequens est totidem statui spirituum innatorum, totidem & humidorum & calidorum & naturarum varietates, quot partium similarium differentias numero dimetimur, vt vniuscuiusque partis sua hæc sint, cæterarum nulli eadem prorsus impertita. Quæ partes corporis principatum obtinent,

Triplex substantia cuique parti similari sua est ei propria.

Quod partes corporis tot sunt spiritus & totidem naturæ.

Spiritus & vires influentes.

iecur,

iecur, cor & cerebrum, tum natura, tum spiritu præpotente valent, vt non seipsis duntaxat gubernandis dent operam, sed alios de se spiritus tanquã iugi de fonte promant, in omne corpus propriis ductibus deriuatos. His quicunque partibus singulis ingeniti sunt spiritus, aluntur: his in vires functionésque suas concitati, constantem & perpetuam operũ functionẽ edunt. Vnde intelligitur præter innatos spiritus qui stabiles & in vnaquaque parte fixi sunt, tres insuper errãtes & vagos influentésque existere, vnũ naturalẽ è iecore per venas in corporis extrema diffusum: alterũ vitalem quem cor assiduò per arterias emittit: tertiũ animalem qui in cerebri ventriculis genitus, hincque per neruos profectus, partes irrigat sensus motúsque compotes. Hunc quidem in cerebri ventriculis vimque sensuum contineri, quemadmodum & in arteriis vitalem, inter omnes medicos iam planè constat: at naturalẽ ex iociuere proferri, non vsque adeò est sensu compertum. Cæterùm si vis est vlla demonstrationis, neque sunt omnia sensuum testimonio fulcienda, conficient suprà adductæ Aristotelis rationes, si qua in iocinere cõmunis & influens statuitur naturalis facultas, illinc quoque naturalem spiritum dimanare, qui eius distribuendæ sit vehiculum. Non enim sanguis ad id muneris satis est accommodatus, qui nempe crassior mediam inter corpus facultatémque substantiã non est sortitus. Ergo vniuersum animal gubernant principes tres facultates, totidem spirituum vehiculis, ex suis quæque fontibus, per proprios canales in omne corpus distributæ. Nulla pars in nobis aut calorem aut insitum spiritum, aut vires ab ortu datas potis est retinere citra influentium spirituum vires, sed in breui omnia conciderent à principiorum viribus & fauore destituta. Itaque quum sint partiũ corporis aliæ principes, vt cebrum, cor, & iecur, adde si videtur & testes: aliæ ab his natæ & quasi earum viribus subseruientes, vt nerui, arteriæ, venæ, seminis vasa: reliquarum omnium insitæ vires influentibus inde viribus gubernantur: aliæ manifestiùs, vt musculus: aliæ obscuriùs, vt os, cartilago, vinculum. In has enim partes tametsi neque vena inseritur quæ sanguinem, neque arteria quæ spiritum perferat, satis tamen hæc in illas deriuari declarat assidua quæ fit earũ nutritio. Neque enim citra influxum possint eæ persistere & vita teneri. Nulla igitur seipsa duntaxat gubernatur: nisi id fortassis ita accipiendum quis velit, quòd non per manifestos & patentes ductus, musculorũ & interiorum viscerum modo regatur. Hæc siquidẽ vt vberiores spiritus atque vires acceperunt, sic venis, arteriis atque neruis indigent, quibus manifesta sit & conspicua gubernatio. Ex his denuò planum fit & apertum, tum vitalem, tum naturalem spiritum in omne corpus effundi atque diffluere, eóque perringere vbi neque vena, neque arteria est: harum enim adminiculo non vbique indiget: animalem autem spiritum nusquam posse citra neruos aut eorum villos atque stamina contineri, aut vires suas prodere. Optima id quidem ratione à natura institutum, quòd pars vnaquæque nutritione & vita, non autem sensu & motu indigeret.

Naturalis. Vitalis. Animalis.

Partes omnes tum insitis tum influentibus viribus gubernari.

Non partes omnes indigere animali spiritu, vt aliis.

Naturalem spiritum fieri materiam vitalis atque animalis, vtq́ spiritus & aliæ substantiæ partibus ingenitæ alantur. Cap. XII.

Hac autem ratione insiti spiritus, & aliæ solidarum partium substantiæ seruari nutririque solent. Alimẽti purior magísque aërea portio, concoctione in eã transit sanguinis tenuiorẽ substantiam, quæ vaporis speciẽ quandam exhibet. Ea tum à spiritu iecori ingenito vim accipiens, eiúsque vbertate penitus perfusa, spiritus fit naturalis, reliquo sanguine tantò præstantior, quantò iecoris molem vis ei naturaliter insita præcellit. Huius spiritus quantum per venam cauam vnà cum sanguine effertur, & in cor inuehitur, illic denuò caloris vi accuratiùs elaboratũ attenuatúmque, in aëris propè speciẽ mutatur: atque ex dextro cordis sinu per communes eósque arctissimos aditus, in sinistrũ sinum viam capessit & permeat, vbi hausto per pulmones aëre temperatum, materia quædam fit cui calor & vis concessa vitalis, spiritum profert vitalem per arteria toto corpore diffusum atque confertũ. Quæ portio istius per ceruicis arterias in cerebri basin rapitur, tertiò contextus illius admirabilis anfractu mitigata, mox in cerebri ventriculos per contextum alium choroidem appellatum cõfertur. Illic exhausto per nares elaboratóque aëre, fomentũ incrementúmque recipit, & vi proprietatéque spiritus qui cerebro est ingeni-

Naturalis spiritus procreatio.

Vitalis spiritus creatio.

Spiritus animalis vt generetur.

tus, conuersione quadam spiritus fit animalis, æthera planè imitatus, ad motum, ad sensum ad omnes denique animales functiones aptè cōparatus. Itaque vapor ille sanguinis in iocinere natus, si vitali spiritui, deinde & animali sese materiam & quasi alimentum exhibet, debet primo statim spirituum ordine collocari. Quantum hic à vitali, tantundem profectò & vitalis ab animali tenuitate differt: etenim naturalis, vaporem æmulatur; vitalis aëreus est animalis autem ætheteus. Vitalem peræquè ac animalem, si spiritum dicimus, quid non pariter naturalem eadem appellatione notemus? Quæ in substātia spirituum varietas inest, efficit quidem vt non vnius eiusdémque ij sint naturæ: at genus vnum communémque appellationem eos participare quid quæso obstabit? De his quidem ita sit statutū. Qui naturalis spiritus est appellatus, supra reliquos hoc peculiari munere præditus est, vt quum propriæ facultati se vehiculum exhibuerit, alimentū deinde se offerat ei alendo spiritui, quis suus est cuique parti similari congenitus. Ita enim conuenit vnamquanque huius substantiam conuenienti atque idoneo foueri alimento. In eo porrò humore qui per ora venarum in partium vacuas regiones tanquā ros aliquis confluxit, quicquid crassius & concrerū magis est, id solidæ substantiæ crassamentum, in alimentum sibi allicit atque iungit: quicquid autem tenuis est, & olei cuiusdam particeps, humidum illud primigenium fouet & alit: vapor illinc sublatus vnà cum naturali spiritu, ingenitum partis cuiusque spiritum continet, simul verò & circumfundentis nos aëris per diastolen transmitio. Reliqua quæcunque similari parti insidet substantia, id sibi allicit repo̅nitque in alimentum, quod in affluente humore medium est inter vaporem & crassiorem substantiam. Itaque particulæ toti similari alendæ vnus sanguis sufficit: sed cuius singula conuenientibus earum singulis accommodantur, vt suo posthac loco plenius afferetur.

Naturalis primus est omnium, verèque spiritus dici debet.

Naturalis spiritus insitum nutrit.

Vnde & quomodo vnaquæque partium substātia alitur.

QVARTI LIBRI DE SPIRITIBVS ET INNATO CALIDO, FINIS.

De animæ facultatibus, liber v.

Quid anima. *Cap. I.*

Præfatio.

TERRENO concretóque corpori quicquid finitimum natura nobis ingenuit, quicquid affine in vnum quasi concentum nexuit, siue aspectabile, siue abstrusum id & sensibus incōpertum foret: sic omne superior cōmentatio explicauit, vt nihil insuper desiderari posse confidam, quod eius fabricationem & structuram pleniùs adornet. At quoniam non in solius corporis, sed in hominis qui ex corpore & animo constat, meditatione versamur, quum ad exitum iā perducta sit corporis tractatio, nunc animi eiúsque partium & facultatum contemplatio iure adeunda videatur, siquidem vllum est studium percipiendi hominis atque cognoscendi. Inuoluta nimis & obscura animæ cognitio, & quam ceu minùs obuiam non sit promptum attingere. Quocirca sensus nostros effugientem illam, solis functionibus operibúsque proditis, cernere mens possit: vti & vnamquanque reconditam causam ex effectibus qui conspicui sint & obiecti sensibus, ea solet excutere. Itaque dum in viuis est homo, plurima munera exequitur, quæ morte consumptus ne minimum quidem attigerit: quod argumentum sanè est horum munerum non corpus ipsum efficientem causam haberi, sed inesse quippiam viuenti quo sit præstatior atque potentior demortuo, & quo ad obeunda munia se comparet. Inest quidē in homine quædam actionum habilitas & efficientia, ipsa denique vita quę propria quædē est viuentis functio: verùm actionem veterum philosophorum imitatione animam censere, quæ dormientibus nobis extra corpus diuagetur, vigilātibus in id remeet, nisi fortè immodico sopore longiùs profecta remigrare non possit, anile sanè & plenum superstitionis est. Quare quum sint actiones in eorum accidētium genere quæ cōtinenter abeunt prolabuntúrque, quemadmodum & motus omnis, neque à seipsis vnquam firmè subsistant: necessarium est quoties actiones obiri cernimus, superiorem his causam mente complecti,

Animam solis operibus cognosci.

Corporis actiones nec à se, nec à corpore proficisci.

plecti, quam illæ velut vmbra corpus consequatur. Ergo actionum vitæ stabilis & constans quædã in nobis est causa, qua præsente vita actióq; omnis perficitur, qua decedẽte simul vita perit atque dissipatur. hanc tantisper dum nequeunt aliter illius essentiam cognitã habere, omnes quidem animam esse profitentur: vt sit anima principiũ & causa functionũ viuentis corporis. Nihil verò refert si quis organici corporis perfectionem esse statuat: quod enim viuens est corpus, id continuò naturale est & organicum. Nam quatenus viuit, alimẽto sanè vtitur, organáque adeptũ est tum ad concoctionem, tum ad alimenti distributionem accommodata, sine quibus neque alimento vti possit, neque viuere. Ergo quum viuens omne corpus statim sit organicum, quicquid illi vitam conferet actionésque vitales inducet, anima censeatur: ea autem totius est perfectio.

Actionum corporis causam esse animam. *Anima quid.* *ἐντελέχεια.*

Animæ genera, partes & facultates quot & quæ sint. Cap. II.

VIVENTIS corporis species est anima, cui vita tanquam propria peculiarísque actio comes est & socia. Cuicumque igitur illa insidebit, id animatum reddet pariter & viuũ, animámque sortietur ceu verã essentiam, vitam verò vt propriam illius functionem. Vnde exquisita animatorũm ab inanimis differentia per animam & animatorũ ordines ex animæ differentiis verè decernuntur. At nihilominus quoniam plerunque relicta essentiæ obscuritate, ad eius proprias functiones quæ manifestiores sunt diuertimus, idcirco ex his plerunque differentias rectè nobis comparamus. Sic philosophi præstantissimi & animam vita definierunt, & ex vitæ differentiis animæ genera protulerunt. Quos & nos hîc sequuti, ab infimo viuentium ordine per singulos gradus ad hominis vsque naturã progressione facta, ex vitæ functionibus, quòd alia corpora solius naturæ beneficio viuant, quæ φυτὰ, id est terra edita dicuntur, alia sentiant, alia ratione & intelligentia prædita sint, tres viuentium differentias mente complectimur, naturale, sentiẽs, & intelligens: tres quoque animæ species iisdem nominibus insignitas, quæ sunt naturalis, sentiens, & intelligens: quibus hæc respondent viuentium genera, φυτὸν, id est terra editum siue stirps, brutum, homo. Etenim propriè illa inferiorũ generum conditionẽ subeunt, quòd disclusa disiunctáque separatim subsistant, quòd nunquam in idẽ coire conciliaríque possint: quódq; sigillatim de vnoquoque animæ nomẽ enuncietur. Quę enim in satis ac stirpibus naturalis inest, ea sanè est anima, à qua & stirpes animatas dicimus, licet nondum animalia: quæ item beluis præest sentiens ea quoque anima est, quæ non animatas modò, sed etiã animalia illas efficit. Intelligentem demum hominis mentem nemo fuerit qui animã esse non dicat. Sic autẽ seiugatæ sunt atque distractæ, vt neque quæ hominis intelligens est anima sit sentiẽs, neque quæ beluis sentiens imperat, sit naturalis, vt neque homo belua est, neq; belua stirps: alioqui in magnã confusionẽ adigerẽtur rerum species. Quinimò eidem nequeunt pariter insidere intelligens & sentiens, vel sentiens & naturalis: quoniam neque complures substantiarum formæ, reuera eiusdem esse possunt subiectę materię, neque idem liceat beluã & fruticem appellare, neque beluam & hominẽ. Hæc igitur tria sint discreta animæ genera. Efficit autem nominum inopia, vt iisdem quoque appellationibus tum partes, tũ facultates animæ designẽtur: vnde permagnis sæpe obscuritatibus scripta latent inuoluta. Ita enim quicquid intelligens est, cõtinuò sentiens esse dicimus, id est sentiẽdi facultate præditum, & quod sentiẽs est, id quoque fatemur naturæ facultatibus teneri: vt hæc non principum formarum, sed vel partium, vel facultatũ sint nomina. Partes animæ eas dici velim, quæ sociatæ atq; connexæ, in totius vnam & integram substantiam cõspirant, quibus seorsum singulis non aptè potest totius nomẽ accommodari. Quæ tria modò ante oculos posuimus, intelligens, sentiens, & naturale, in homine quodammodo comprehẽduntur, vt partes sunt animæ, non autem vt genera: eadem disclusa sedibus, genera constituunt. Animæ partes geometricis figuris rectè visus est Aristoteles contulisse. Inter has primus est trigonus, qui neque ex aliis se prioribus constat, neque ab angulo in angulũ alterum, exporrecta linea diuidi potest. Secundus ab hoc est tetragonus, qui trigonum potestate concludit: vt pentagonus tetragonũ atque trigonũ. Vt igitur in pentagono qui simplex est figura, trigonus & tetragonus vt partes insunt potestate dũtaxat, nõ reipsa (neq; enim illic trigonũ neque tetragonum, sed pentagonũ dũtaxat figurę nomẽ & rationẽ habe-

Vnde sumantur rerum differentia. *Viuentium differentiæ & ordines.* *Tria animæ genera.* *Quo distent genera à partibus.* *Eadem nomina generũ & partium animæ.* *Partes animæ quæ.*

re dicimus, alioqui nõ simplex esset, sed iam ex cõpluribus composita figura) sic procul dubio intelligentẽ animam homini simplicẽ inesse statuendũ est, cuius partes sint sentiens ac naturalis, non hæ quidẽ energia, sed potestate duntaxat cõsistentes. Ea est partium animæ ratio. Appetens verò, cogitatione fingens, & ad locũ mouens, neque genera, neque partes sunt animæ, sed vnius eiusdẽmque partis facultates, eius nẽpe quæ *Facultates quæ.* sentiens appellatur. Hæc non animantiũ ordines atq; gradus secernunt, vt quędã sentiant quæ loco nequaquã mouentur: sed adeò inter se connexa sunt & apta, vt dissolui *Omne animal appetere, imaginari, & loco moueri.* nunquã possint, & cuique animanti vniuersa pariter inhæreſcant. Omniũ quippe animantium tactus saltẽ est communis: hoc autem primo sensu quicquid præditũ est, statim voluptatis atque doloris est particeps, potéstque pestifera à salutaribus secernere, & quodam desiderio ad res salutares accedere: vnde fit vt quicquid sensu vllo præditum est, id ilicò appetitu quodam ornatum esse videatur. Quum autem res salutaris sensu percepta in communẽ sensum refertur, tum oritur voluptatis & eximiæ delectationis comprehensio, hæc verò deinde appetitum concitabit: sic comprehensione & appetitu impulsũ animal eò trahitur mouetúrque vt optata consequatur & teneat. Quò fit vt quæ pars animæ sensu pollet, eadem pariter & phantasię & appetitus & motus facultates habeat. Itaque non modò perfectiora animantia, sed & muscæ & vermes & vniuersum insectorum genus, quinetiam ostreæ & conchylia & spongiæ & quæ inter frutices & animalia ambigunt, ζωόφυτα Græcis appellantur, plantanimes à quibusdam dici cœperunt: hæc tametsi sede stabili vitam degunt, compuncta tamen in sese coguntur, diffundũtur verò lætorũ occursu: indicium sanè quòd tum motu, tum sensu valent & prædita sunt. Cæterùm vt in illis sensus appetitúsque plurimùm obscurus inest, ita & motus incertus atque cõfusus: vt hac ratione nonnunquã censuerit Aristoteles motũ illa priuari, & eorum quæ sentiunt quædam loco moueri, quędam non moueri. Quocirca appetens, cogitatione fingens, & ad locum mouens, nequaquam noua quædam animæ genera constituũt, sed quum sentienti ea semper insint & assideant, in *Facultas quid.* idipsum genus pertinẽt, cuius vires & facultates rectè dici possint. Est enim facultas vis illa & potestas quam anima tanquam de sinu suo promit, & ad munerũ functiones profert. Id autem perinde est atque si dixeris insitam & vernaculam animæ proprietatem: quę ipsa quidem est accidens, sed animæ intimum atque adeò intestinum, vt plerisque illius essentia putetur. Hinc non rarò vnaquæque pars animæ, facultatis appellatione *Omnia operatribuenda sunt essentiæ.* describitur. At cui exquisita nominum rerúmque notio curæ fuerit, is nõ essentiæ animæ, sed viribus quæ ab illa dimanant, facultatis nomen aptabit. Quotidianus quidem vsus licet opera facultatibus referat accepta, ea tamẽ primùm ab animæ substantia emanare cẽsemus, quæ vnà facultates ad opus impellit. Vna siquidem animæ substãtia *Vni essentiæ cõplures facultates.* multis facultatibus & viribus se fundit atque ostẽtat: haud secus ac pomum quod reuera vnum varias spargit qualitates, odorem, speciẽ, & colorem. Magnes lapis vim obtinuit, qua ad cæli se vertices cõuertit aspectúmque refert, vim aliam qua ferrum ad se prolectat. Aloë vim & facultatem habet purgandi, ventrem corroborãdi, vulnera con*Quot opera tot esse facultates.* glutinãdi, & obducendæ cicatricis. Itaque dum vna animę essentia cõplura de se profert opera, varias in hęc facultates accõmodat, vt sit sua cuiusque operis facultas, neque sint vnius & eiusdem facultatis opera diuersa. Vnde quum par sit operũ atque facultatum numerus, ex illorum differẽtiis harum quoque differentias liceat numerãdo percensere. Ergo cùm vniuscuiusque quatenus vnũ est & vno modo se gerit, vnicus sit motus: si anima quæ simplex est substantia, aliis aliísque motibus varia efficit opera, varias quoque in hæc vires facultatésque tanquam instrumenta confert: quibus multifa*Facultatem esse quãdam proprietatem rei, non partem eius.* riam se exhibens diuersos promit effectus. Has autem facultates neque animæ substantiam, neque eius vllam partem esse inde intelligitur, quòd illæ nonnunquam exolescũt atque pereunt integra superstite animę essentia. Etenim vis & facultas augescẽdi post vigorem annis confirmatum intercedit & abolετur: quęque viridi æuo cõstans fuerat, exitum certum habet in ætate, tametsi eadem superest animę substantia. Quinetiam nullo seminis concursu, sed quadam putrida colluuie quęcunque vltrò suáque sponte prognata sunt: quæcunque collatis persusisque diuersorum generũ seminibus emerse*Facultatis & partis differentia.* runt, vt mulus, vt leopardus: quanquam anima continentur sentiente, facultatis tamen gignendi sunt experti: siquod ab eis semen editur, sterile id toto genere est ac minimè fœcundum. Ex quibus perspicuum est facultatem ab animæ parte hoc potissimum distare,

diſtare, quòd illa poſſit ab animæ ſubſtantia ſeiungi atque diſcludi, pars nulla queat ſeparari quin tota ſimul anima diſperdita ſoluatur. Facultas quamuis ingenita ſit animæ, tamen accidit & inhæret: pars animæ ſubſtantia eſt & quædam illius ceu portio. Hæc ſeorſum conſtituta aut in ſtirpibus aut in beluis ſubſiſtit, illa diſiecta nunquam conſiſtit citra animæ ex qua pendet adhæſionem.

Quot primæ partis animæ ſint facultates, quæ naturalis appellantur. *Cap. III.*

QVONIAM igitur facultates ex operibus internoſci, & ex horum multitudine illarum numerũ animaduerti proditum eſt: quot vniuſcuiuſque partis animæ facultates ſunt, quot earũ differentiæ, nullo negotio poteſt recenſeri. Opus vnumquodque effectione quadam completur, & in lucem prodit: eáque effectio motio eſt efficientis. Efficiens igitur quippiam id præcurrat neceſſum eſt, aut fortaſſe cõplura, quorum tamen vnum ſtatuatur tanquam primaria aut princeps cauſa. Huiuſmodi eſt anima quæ quum inter omnia quæ in nobis ſunt vi & efficientia præſtet, propriis facultatibus quaſi cauſis adiuuãtibus & inſtrumẽtis tum corporeis, tũ incorporeis vtitur ad omnia quæcunque obit.

Animam eſſe primariam cauſam facultates eſſe adiuuantes cauſas.

Facultates autẽ proximæ & continentes operũ ſunt cauſæ, quarum obſeruationem atque cognitionem ſatis ſupérque medico ſufficere plerique cenſuerunt: in earũ igitur inueſtigationẽ nobis eſt diligentiùs incumbendũ. Partium animæ omnium ea prima ſtatuitur quæ omnium viuentium communis, natura & animæ pars naturalis dicta, ſola ſtirpes regit atque moderatur.

Naturalis partis animæ facultates tres.

Huius geſtiones tres vti & tria opera cernimus in omni tum ſtirpium, tum animantiũ genere, quæ defecta non ſunt & oblæſa vt mulus: eæ ſunt, procreatio, nutritio & accretio:

Functiones.

opera autẽ ſunt ſtirps ſurgẽs è ſemine, aut qui vtero geritur fœtus ac fingitur: augeſcens ſtirps aut animal: hoc ſaluũ & vita conſeruatum.

Opera.

Tres præſunt illis effectrices facultates, procreatrix, altrix & quæ auctrix appellatur: Quo tempore fœtum geſtat fœmina, omnes tametſi in cõmune idémque opus cõſpirant, procreatrix tamen illa vis dominatum habet: edito iã partu ea langueſcit, móxque aboletur vt dẽtes emiſerit, quúmque ab editione nulla iã pars gigni videatur, dentiũ duntaxat gignẽdorum gratia hæc manet incolumis: deinde augẽdi facultas viget, dum ad magnitudinis conſtitutum certúmque modum hunc prouexerit.

Quo tempore quæque facultas dominetur.

Quod reliquum eſt vitæ tempus, in ſolius altricis eſt poteſtate: quæ quum vitæ totius ſit comes & conſeruatrix, primis illa vitæ ætatibus aliarum duntaxat erat adminiſtra & auxiliaria: vt in vtero ea quæ ad augendum valet procreatrici ſubſidio venit atque ſuffragatur. Itaque prima ſeminis natura ab initio tribus illis eſt inſtructa facultatibus, quas inde naturales appellarunt. Hæ ſunt vnius eiuſdémque partis animæ multæ vires, quæ propriis ſe operibus exuſcitant & expromunt.

Quæſtio.

Si fœtus vtero geſtatus tribus illis continetur, editus verò dum adoleuerit duabus, reliquo vitæ curriculo vnica, quónam illæ auolarunt? perierúntne prorſus, an illic prætereà ignauæ iacent & quaſi feriatæ?

Solutio.

Perſiſtit vna quidem facultatum ſubſtantia in diem vitæ ſupremũ, neque à ſuis illa viribus manet deſtituta: quorſum enim genito iam animali eóque edito debeat procreandi vis perire? quid illam ſuſtulerit? Verùm quoniam prima illa ſeminis natura quò vires ſuas exprimat, idoneo corporis alicuius & caloris adminiculo indiget, citra cuius opem ne minimum quicquam efficere poteſt: quum certè aut mutila erit & violata corporis integritas, aut ad effectionem materia deficiet, tum illa vacabit finémque conſtituet operi.

Qua ratione facultas quædam pereat.

Vt igitur magnetem allio perunctum quia ferrum allicere non poteſt, trahendi facultate orbatum dicimus aut ſaltem præpeditum: & cui ſuffuſio oculi aciem perſtringit, is obcæcatus dicitur, eíque adempta cernendi facultas aut certè impedita: ita & qui ſenio confectus effœtum corpus & emeritum adeptus eſt, augeſcendi aut partes nouas gignendi facultatem non habet: & quæ in illo eſt naturalis pars animæ, ſi fortè illæſa ſtatuitur, intercepta tamen eſt & corporis vitiis irretita. Iam verò quæ & quot ſingulis naturalibus facultatibus ſubſint partes, excutiendum explicãdúmque eſt.

Procreatio quid.

Procreatio motio eſt quæ ad nouam ſubſtantiam perducit. Dum autem quæuis ſubſtantia in alteram commigrat, vt ſemen in os aut in cartilaginem aut in neruum, ea propriæ eſſentiæ commutationem & conuerſionem neceſſariò ſubit, alioqui enim eadem ſubſtantia maneret:

simul verò eadem in aptam & conuenientem naturæ suæ figuram conformatur: hisque duobus absoluitur eius procreatio, substantiæ commutatione & conformatione. Ergo quum sit sua cuiusque actionis vis quædam efficiens, erunt sanè procreatricis facultatis immutatrix & conformatrix (hæc quidem vsu mollienda sunt) non vt duæ species, sed vtique partes, quibus illa absolutè completur. Vna partis vniuscuiusque substātiam qualem cernimus, ex semine produxit: altera figuram illi compagémque & situm propriis vsibus idoneum contulit. Ergo quot sunt in nobis similarium partium substantiæ, totidem planè recensere licet immutatricis illius partis species, quarum suam quęque substātiam propria quadā commutatione extulit. Alia enim ossis, alia nerui essentiam cōpleuit, & similiter vniuscuiusque partis substātiam sua quædā facultas ingenuit, cui liceat à partis natura nomen imponere. Ad hunc propemodū multas quiuis instituere possit conformatricis partis differentias, vt sua cuique instrumento præsit, quæ propriā ei figuram atque positionem asciuit. Omnes hæ quidem ad immutatricem & conformatricem referuntur ac pertinent, quæ duæ vnius procreatricis sunt partes. Huius autem proprium hoc munus esse diximus, partes singulas ipsúmque adeò fœtum perficere. Quę in adultis nobis facultas semen conficit, & in fœtus constitutione exhibet, procreatrix dici non meretur, aliòqui quæ vel sanguinem vel lac vis generat, procreatricis quoque nomen sibi vendicaret: neque qui semen cōfert propriè generator est, non enim hic fœtus particulas effingit aut profert. Abundanter igitur sic enumeratæ videri possunt quæcunque procreatrici parēt facultates. Altrix porrò est quæ adiectū alimentum in corporis substantiam conuertit eique assimilat. Quum enim corporis nostri substantia assiduo fluore variis ex causis cōtinenter dissipetur, neque tamē præproperè absumi & consenescere id sināt alimenta, propriū certè altricis facultatis munus est nonnihil substantię pro disperdita resarcire: quod quidem vel par est ei quod effluxit, vel eo vberius vel parcius. Actio qua id efficitur nutritio est, nēpe adiecti alimenti in corporis substantiam conuersio & assimilatio: quæ omnino triplex deprehenditur, vna priorem corporis habitū conseruat, altera extenuat, tertia saginat & amplificat. Animás omne quoad vitam degit, necesse est quodammodo nutriri, siue firma id, siue ægra sit valetudine: nunquā enim otio perfruitur illa vis altrix, vt quam planè naturalem esse constat. Obiici autem potest corpori nihil assimilari, quod non plenè conuersum sit & commutatum: atqui ea commutatio nutritio est: non aliud igitur fuerit nutritio quàm procreatio, in qua ex alimento tanquam ex materie, portio quædā substantiæ corporis progignitur. Verum id quidē dum os aut neruus alitur, aliquid fieri: at nihil prorsus fit quod antè non esset. Prius enim & os erat & neruus neq; ad hæc simpliciter facta est mutatio, neque ad substantiā se suis viribus sustinentem & solitariā, sed ad eam quæ pars sit alterius. Sunt qui non ineptè hoc statuunt discriminis, nutritionem motū esse ad materiam, quæ prius existente forma ornetur: procreationem verò motum esse ad formam. Commutationem igitur quæ ad substantiam simpliciter & per se fit, procreationē: quæ verò fit ad substantiam alteri iam per se cōsistenti adhærentem, hanc nutritionem appellemus. Augendi facultas est, quę corpus quoquouersum porrigit atq; profert. Ipsa autem illius gestio accretio est, nēpe corporis quoquouersum porrectio atque prolatio. Qued corporis esse dico, non de vnaquaque parte accipiendum: non enim si quid in maiorem carnis molem atque tumorem dilatatur, id continuò augescit: sed tota incrementi ratio ad solidas dūtaxat animantiū partes, maximéque ad ossa pertinet, quæ si crescunt, animal pariter vniuersum crescit, quanquam idipsum fortasse tum macie extabescit. Quoquouersum autem porriguntur, dum in longitudinis simúlque latitudinis & altitudinis dimensiones contendūt atque diffunduntur, quod solius naturę est opus: nulla enim ars potest corpus, quantumlibet tenerum atque sequax, integra cōtinuatione in omnem partem dilatare, sed si in longitudinē protrahetur, necessariò fiet aut latitudo aut altitudo contractior. Augetur autem propriè quod ortum iam est, & integram formæ suæ absolutionem obtinet. Si enim ad hanc etiam nunc progressio fit (veluti quum domus exædificatur) non vtique accretio, sed constitutio quædā est. Si pristina species excedit (ceu dū aqueus humor raritate diffusus vertitur in aëra) occasus quidem est & interitus, nō accretio. Imo neque si aqua sic raritate funditur vt suam insuper speciem retineat, augeri tū putetur, sed rarescere: quia veterem suam soliditatem nō retinet. Quod igitur accrescit, integra id iam specie absolutum est neque illam incremento

Procreatricis facultatis partes duæ.

Vis quæ semen generat dici non debet procreatrix.

Altrix facultas quæ.

Nutritio quid.

Nutritionem à procreatione differre.

Auctrix quæ.

Accretio à procreatione differt.

incremento mutat, & pristina continuatione soliditatéque corporis seruata quoquouersum porrigitur & extenditur. Ex his palàm fit quantū ab ortu vel interitu distet accretio: in illis ad nouam substantiam, hîc ad amplitudinem & molē fit progressus: gignitur quod nondum est neque speciem obtinuit, augetur quod forma perfectū consistit. Si quod augetur pristinam soliditatē debet asseruare, necessum est hanc nutritione alimentíque appulsu confirmari, vt quod auctum est in ampliorem molem fusum, inde sibi robur firmitatémque cōciliet. Sic igitur accretioni affinis est & coniuncta nutritio, vt nequeat citra eius opem compleri. Existimari hoc loco fortasse possit, ætate adolescēdi dum sequax est corpus, pleniorem vberiorémque nutricationem, esse eā accretionem quam proponimus: quod ipsum sequutus Auicennas censuit incrementum fieri non posse nisi vberior alimēti fiat accessio, quàm propriæ substantiæ decessio. At verò plerunque cernimus, tum pueros, tum adolescentes febribus diuturnísque morbis oppressos, grandi macie torreri atque attenuari, qui tamē interea incrementū capessant. Hi quum parciùs alantur, planè declarant accretionem neque pleniorē nutricationem esse, neque illi perpetuò tāquam comitem assidere. Quinetiam quòd sit vniuscuiusque viuentis corporis certus & constitutus increměti modus, ad quē non nisi pedetentim statísque temporū spatiis peruenitur: quòd etiam plerique eo sint statu, vt licèt vberrimè se saginent atque pinguescant, nunquam tamen liberalem illam proceritatē attingant: palàm detegit altricem facultatem ab ea quæ in augendo est, non modò appellatione, sed & functionibus & editis operibus plurimùm dissidere. Augendi facultas non quemadmodum altera circa alimentū negotiatur, sed circa corporis partes solidas: has enim quo ad sinunt, in omnem partē efferre atque dilatare, proprium illius est munus. His auctis tum deinde altrix facultas adnititur alimentum apponere, affigere & assimilare, non modò quantū effluxit, sed & largiùs ac fusiùs, quò laxiores factas capacitates affatim impleat, conseruétque pristinam earum soliditatem atque robur.

Non quicquid plenius alitur & pinguescit, augetur.
Prima ratio.
Secunda.

Quatuor facultatum subsidio altricem indigere. Cap. IIII.

FACVLTATVM naturalium numerus vt impleatur, ad altricem reuersione facta, quæ illi tanquam auxiliariæ vel administræ parent, huc referendę videntur. Sunt autem hæ, attrahens, expellens, continens, & concoquens, quarum necessitate corpus alitur & sustinetur. Nulla enim est ne minima quidem corporis particula, quam non alimenti benignitas attingat. Id autem non eò appellit per se impetúque suo motum, quemadmodum nos ex instituto quodam & arbitrio in forum concedimus: sic enim nunquam in superas, sed omne in inferas partes quæ sub iecore sunt, grauitatis pondere fluminis instar illaberetur. Quare necesse est aut alieno externóque pulsu agitatum illuc protrudatur, aut allectum trahatur. Atqui ex ventriculo aut iocinere, si per venas in omne corpus pulsum excurrat, vtile pariter ac inutile permixtē illuc confluet, neque quod familiare est & amicum, parti cuique suum conferetur. Restat igitur vt sit sua cuiusque particulæ vis attrahendi, quæ quòd illi familiare est & cōueniens, ex sanguinis mole priuata benignitate prolectet. Quum enim partium corporis perampla sit varietas, ob quam non omnes vnius & eiusdem alimenti suauitate pascūtur, neque eisdem deliciis capiuntur, erit cuiusque partis quædam vis & facultas, quæ quod sibi aptum erit & iucundum veluti fugat & alliciat. Sic stirpes è terra amœnum succum, sic lapis heraclius ferrum, sic & purgāria medicamenta vnumquemque è corpore humorem, naturarum substantiarúmque similitudine trahunt. Ea si est facultatis attrahentis necessitas vnicuique parti ingenita, necesse est simul & expultricem quandam inesse, quæ quod inutile est & superuacaneum depellat. Vt enim conuenientis amicitia atque desiderio res vnaquæque trahit, ita par est eandem odio & offensione concitatam, quicquid sibi noxium est & infensum extrudere, aut certè respuere. Trahit porrò vt quod familiare est sibi annectat, eiúsq; suauitate perfruatur, & sibi tandem prorsus assimilet: quod dum efficit, id necessariò continet & conseruat (alioqui enim nequaquam eo frueretur) dum autem diutiùs continet idipsum proprio calore mitigat, immutat atque concoquit. Quare præter attrahentem & expellentē necessaria quoque intelligi potest continens atque concoquens facultas. Est & altera demōstrationis horum necessitas. Vnumquodque alimenti genus, seu panis, seu caro, seu fructus quiuis aut vinum sit, si animo & cogitatione complectamur,

Quatuor facultates quæ nutrici ministrant.
Attractricis necessitas.
Vnde natā vis attrahēdi.
Expultricis facultatis necessitas.
Alia demonstratio quatuor facultatum naturalium.

plurimùm à corporis nostri natura distare videbitur, neque posse in nostram substantiã conuerti, planéque assimilari nobis, nisi multifariã variéque mutatũ. Neque verò id vniuersum concoctione mutari potest: nam quantumcunque benignũ & familiare sit, alteram partem idoneam ad corpus alẽdum, alterã discrepantẽ habet & ineptã. Hanc quidem conuenit è corpore eiici, ne succorum salubrium commodis officiat: quare vis quædam & facultas in nobis admodum necessaria est, quæ perniciem tantã exturbet. Alimenti quicquid vtile relinquitur, & ad corpus nutriendũ conueniens, nisi in partes corporis singulas accedat, eas alere nõ potest: atqui ad eas nõ adit suopte impetu: necesse est igitur alliciatur & attrahatur. Tractum autem adiectúmque nisi aliquantũ retentum quasi adhærescat, cõcoqui nõ potest: non enim quod assiduò huc illúcque rapitur, concoctionẽ facilè subit, vt quæ nõ sic momento temporis cõpleri potest. Quapropter quandam in nobis necesse est vim inesse, quæ alimentũ contineat: in summa verò quatuor facultates naturales suas cuique parti insidere, quæ nutrici auxiliariæ sint & ministræ. Nunquid quæso aliquæpiam his insuper addendæ sunt & afferendæ? Alimentum quum iam in partem influxit, primùm quidẽ ei apponitur, deinde agglutinatur & adhærescit, tum demum perfectè assimilatur, neque vlla nutritionis integritas potest existere, quam non præueniat agglutinatio, & ante hanc appositio, variæ quidem functiones ex propriis effectis conspicuæ. Cæterùm hæ non ex aliis, sed ex narratis duntaxat facultatibus processerunt. Etenim appositio attractionis est finis, & idcirco vnaquæque pars alimentum trahit, vt id sibi iungat & apponat: agglutinatio verò tum retẽtionem, tum concoctionem consequitur, éstque necessarium vt dum alimentum concoctione concrescit firmque crassius, retẽtum id parti simul affigatur. Ipsa porrò assimilatio naturalium functionum suprema & tanquam finis, cõcoquẽdi facultate perficitur: hęc autem facultas summa quum sit in quam reliquæ contẽdunt, vna præ cæteris iure debuit altrix facultas appellari. Huic aliæ subministrant, omnísque nutritio quatuor duntaxat naturalium facultatum ope completur.

Reliquas omnes naturales functiones ad quatuor eas facultates referri.

Præter eas quatuor, non aliam quandam esse naturalem appetendi facultatem, aliam internoscendi, aliam secernendi. Cap. V.

NON leui quidem disputatione philosophi medicíque certant, sitne in stirpibus appetẽdi facultas quæ illas ad trahendum impellat. Omnes quidem mirificè congruunt naturalem quendam appetitum rebus inesse: atque vt animantia non nisi appetitu animali incitata progredi & incedere, sic neque stirpes, neque corporis nostri particulas quicquam allicere aut depellere, nisi illius naturali appetitu o διόνε stimulatas. Quod enim familiare sibi iucũdúmque est, idcirco trahunt & alliciunt, quia illius desiderio tenentur: quod verò nociturũ & aduersum est, id quia despuunt & aspernantur, expellunt. Cæterùm in hoc tota controuersia est, nũ vt in animalibus, ita in stirpibus, & in his quæ sola duce natura reguntur, propria quædam instituenda sit appetendi facultas. Hãc equidem minimè necessariam duco, sed quæcũque attrahit, eadem quòd familiare est atque salutare appetit: hoc autem iucundum est & amicum, quia simile: similitudo quippe amicitiam, amicitia desiderium seu appetitum, appetitus attractionem mouet. Sic propemodum & quæcunquæ expellendi facultas est, eadem quod noxium & pestiferum est auersatur & respuit, quia inimicum atque dissimile. Hinc autem alia difficilior quæstio existit, stirpésne ea sensu quodam, vt nos, percipiãt & internoscant quæ sibi salutaria pestiferáve sunt. Non pauci illas quemadmodum & corporis nostri particulas naturali quadam cognitione duci arbitrantur, iísque vim tribuũt internoscẽdi salutaria à pestiferis. Hãc discernentẽ & quæ suauia insuauiáque distinguit facultatem, sensum quendam appellant, non vtique ceu aspectum, auditum, odoratum, gustatum, aut tactum: sed proprium quendam & naturalem sensum, qui quæ nutrire possint & quæ secus, duntaxat diiudicet. Itaque non modò vẽtriculũ, iecur, partésque singulas, verumetiã frutices existimant suauium & idoneorũ sensu atque voluptate affici, hæcque si desint protinus appetere, quia verò appetant eadem attrahere, vt tandem optatis fruantur & voluptatis fructũ percipiant. Hæc Platonis consulta esse perhibent, quem constat stirpes nonnunquã animantes appellasse. At verò Aristoteles his aduersatur, qui satis omnibus atque plãtis vim illã insidentem

dentem salutarium & idoneorum attractricem, cēset appetitu solo naturali impelli, citra vllam vtilium cognitionem. Neque vllam stirpibus vim inesse posse, quæ idoneū ab alieno discernat & internoscat, sed hoc altioris duntaxat illius esse facultatis quā communē sensum appellāt. Appetitus autē is, vt cæteris quibusque rebus est suus, grauibus vt deorsum ruant, leuibus vt in sublime conuolent: sic propemodum magneti purgantibúsque medicamentis appetitus est ingenitus attrahendi quod sibi affine est & amicū, stirpibus conuenientem succum è terra sugendi. Hunc verò appetitū incitat & impellit nō sensus aut cognitio, sed penuria & indigentia eius quod familiare est & iucundū. Ergo substantiarū conueniētia atque similitudo amicitiā parit, quúmque similis atque iucūdi erit indigentia, hæc appetitum suscitabit naturalē, appetitus attractionē, eóque fruetur attrahendi facultas, si quidem præsens id est, nec aliunde impedimentum obtingit. Nulla igitur necessitate introducenda est discernēdi & internoscendi facultas, cuius consilio atque prudētia stirpes corporísque nostri particulæ regi viderentur. Non aliter quæ de secernente & separante facultate controuersia est, dirimitur. Quòd enim renes serū à reliquo sanguine secernant, quódque natura in morbis post concoctiones, humores secernat & superuacuos exigat, quo tēpore fiunt iudicationes: quòd denique oporteat cōcoctionem præire, subsequi verò secretionem, & postea euacuationem, vt bona sit crisis, omnes quidem fatemur. At verò ea ipsa secretio non propriæ cuiusdam est facultatis, sed aut excernentis aut attrahentis opus. Quæ enim facultas post factam in morbis cōcoctionem confusos in venis maioribus humores puros ab impuris secernit, eadem est expultrix, quæ nihil depellere potest, quod nō antè à reliquis quasi cuulserit. Quæ verò superuacuos humores è iecoris sanguine secernit, ea est attrahendi vis, quæ tum in liene, tum in bilis folliculo cōsistit, & quæ serum separat à sanguine, eadem est vis attrahēdi renū. Sic & è sanguinis mole quæ in venis est maioribus, partes singulę quod sibi familiare est, eadē facultate secernunt qua attrahunt. Quocirca secretio non propriæ cuiusdam facultatis est opus, sed vel expulsionis vel attractionis initium.

Aliis partibus alias facultates naturales esse valentiores, iisque propria quædam functionum instrumenta destinata esse & attributa. Cap. VI.

PARTES corporis tanta consensione inter se coiunctæ sunt, vt omnes communiter totius commodis vtilitatique inseruiant, omniúmque vsus in id vno quasi concentu conspirent. Harum actiones quæ naturales appellantur, duplices existunt: aliæ propriæ vni cuipiam additæ parti, vt ossi, vt cartilagini, & reliquis quoque omnibus: nulla enim pars est in nobis vel minima, quæ nō seipsam alat atque conseruet: aliæ communes omnium partiū gratia comparatæ, quales sunt quæ in ventriculo & iecore præter proprias consistunt, ad totius partiúmque omnium vtilitatem & commodum natæ. Sic œsophago manifesta vis est alimētum trahendi, sic ventriculo vt & iecori præter proprias, communes illæ omnes insidēt, inter quas tamē vis illa ad concoquendū valens excellit. Sic in intestinis expultrix validissima, cōcoctrix infirma inest, reliquæ duæ deficiūt. Renibus eliciēdæ è venis vrinæ facultas præstantissima, eíque profundendæ & deiiciendæ nō imbecilla: reliquarū autē ij sunt expertes. Sic denique vtero vis continendi robustissima, qui fœtū nouem integris mensibus recōditum gerat: nec parum huic validæ allectandi seminis & fœtus exigendi vires, at cōcoquendi prorsus nullæ. Itaque partes illæ vt & aliæ nonnullæ, quę non modò priuato, sed publico quoque munere funguntur ac vigēt, instrumentorum speciē acceperunt, & iis muneribus ad quæ in primis sunt propensæ staminū villorúmque proprium genus adeptę sunt. Triplex autem est hoc illorum genus: alia enim recta sunt in longitudinem porrecta, alia transuersa quæ ad pares rectósque angulos in illa feruntur & incidunt, obliqua alia quæ obliquè & ad impares angulos in recta incidūt. Quanquam igitur concoquendi vis nullum staminum genus, sed humidum duntaxat calorem nobis ingenitum ad concoctionem accommodat, reliquæ tamen quæ motu quopiam munus suum explent, villis indiguerunt: attrahens quidem rectis, transuersis expultrix, continens obliquis. Vt enim in musculis villi nutu nostro & arbitrio contracti, & ad suam originem quasi reducti motum efficiunt: ita & naturalibus instrumen-

Actiones propriæ.

Actiones communes.

Quæ facultates, quibus partibus maximè vigent.

Naturales facultates quæ habent instrumenta.

Quod villorum genus cuique facultati seruiat.

tis,recti villi ſolius naturæ inſtinctu contracti breuiotéſque facti alimentum attrahunt: tranſuerſi autem aſtricti,ſubditam capacitatem in anguſtiam adducunt,& quicquid ea concipitur detrudunt:cæterùm obliqui villi quia intenti, nec breuiorē nec anguſtiorē partem reddunt,ſeruata quadam naturali æquabilitate & cōſtantia, omnia planè continent,nihílque vel attrahūt vel expellūt.Cuicunque igitnr naturę inſtrumento triplex huiuſmodi facultas acceſſit , triplex etiam villorum genus eſt conceſſum , aliàs tunica ſimplici vt in vtero,aliàs vt in vētriculo duplici. Quibus verò iſtarum viriū vnica data eſt,vt inteſtinis,iis(tametſi geminæ ſunt tunicæ) ſimplex villorum genus obtigit. Quapropter facultatum patti vnicuique aſſidētium numerus ex functionum varietate cognitus,villorum differentias explicat : econtrariò qnoque villorum varietas confectione cognita tenuntiat quot cuiuſque partis ſint facultates,gulæ,vētriculi,inteſtinorum, arteriarum,venarum,vteri,vtriuſque veſicæ,& aliorum ſi plura his publica naturæ ſunt inſtrumenta.

Peculiares facultates villis non indigere.

At verò quæ ſibi duntaxat ptiuatíſque commodis dant operam,vt oſſa;vt cartilagines, etſi quò ſe alant naturalium facultatum ſpecies omnes aſſequutæ ſunt, nullius tamē villi opere indigent,ſed ingenita vi omnia efficiūr & edunt. Neque portò ventriculus neque inteſtina vt ſe duntaxat alant & conſeruent,ſuos villos ad proprij alimenti attractionem & retētionem, aut ad ſuperuacaneorum depulſionem applicant & accommodant. His iam videor vniuerſam principum naturæ facultatum ſummam attigiſſe,nec non reliquarum omnium quarum illæ opera & miniſtetio vtuntur,numerum percenſuiſſe: quocirca tempeſtiuum erit ad animalium facultatum differentias ſermonem ttansferte.

Externæ ſentiendi facultates. Cap. VII.

Facultatum animalium demōſtratio.

FACVLTATVM animalium quæ non vtique ſtirpibus, ſed ſolis animantibus obtigerunt,vnde& illis nomen acceſſit,duo prima ſummáque genera exiſtūt:aliæ rationis ſunt participes,huius expertes aliæ,quæ ſenſus duntaxat impetu feruntur. Quæ bruris animantibus ſupra naturalem illam vim moderatur præcipuámque adminiſtrationem tenet ſentiens anima , tota quidem eſſentia ſimplex eſt,ſui tota perſimilis,neque vt corpus ex partibus coagmentata diſparibus:aliàs vnum eiuſdémque generis nequaquam id eſſet quod ex ea conſtaret.Huius tamen vnius effectione & opera animal cernit,odoratur,audit,guſtar,tangit atq; tractat:quinetiā mouetur,rerū diſcrimina internoſcit;cogitatione fingit,ſomniat, meminit.Hæc vnius & eiuſdem ſunt eſſentiæ munera , non tamen ea dū exequitur & perficit,vno ſimiliq; modo ſe ſemper exhibet,ſed vt varia corporis inſtrumēta ad effectionem accommodat,ita aliàs aliter ſeſe exprimēs illa profert. Vnde quū ſic diſcretæ ſint horum munerum geſtiones,vt poſſint ſingulę ſeorſum atque ſeparatim conſiſtere, neque vna quapiā concita ſit neceſſe alias continuò proferri, aut vna pereūte reliquas omnes pariter occumbete : optima ſit ratione vt ſua ſit cuiuſque propria quædā facultas,ſintque totidem ſentiendi facultates,quot functionum diffetentias numerādo percēſuimus.

Animaliū facultatum diuiſio & numerus.

Vniuerſum igitur animalium facultatum genus ita partiemut , vt aliæ rationis,aliæ ſenſus ſint effectrices:harum autem quæ brutis animantibus imperant , aliæ externa ſentiunt,aliæ loco mouent,aliæ cognoſcunt.Quæ demum externa ſentiūt quinque ſtatuuntur,cernendi,odorandi,audiendi,guſtandi,atque tractandi.Qua videt animal,ea ipſa facultate nec audit,nec odoratur , nec guſtat,nec tangit,vti neque ex aduerſo fieri quicquā poteſt:ranta ſcilicet eſt inter eas diſtantia, quā & inſtrumentorum & obiectorum in quæ incumbunt varietas peperit.

Facultatem eſſe formam inſtrumenti.

Quocunque ſentimus , id quemadmodum cęterorum corporum vnūquodque,ex ſubiecta materia & ſpecie conſtituitur: ſentiendi inſtrumentum tanquam materia eſt , ſenſus tanquam forma & ratio.

Videndi facultas.

Aſpectus qui facultas eſt viuendi,tanquam forma in cryſtallino ocnli humore conſedit, qui pellucidus primum eſt cernēdi organū : circūfuſum id humoribus,tunicíſque ſeptum, quę vſum ei conferunt,vt melior completiórque ſit viſio.Cernit quidem ſimpliciter oculus cryſtallino,integrè verò ac perfectè viſus inſtrumento : ſub hunc autem ſenſum veniunt ij maximè colores qui corporibus per ſumma inſident.Eos enim hic vnus præ cæteris internoſcit diſcernítque ſingulos,cæterorum autem nullns.

Definitio.

Quocirca cernēdi facultatem eam eſſe definimus, quæ in oculo ſita calores citra materiem , pet medium re ipſa conſpicuū excipit. Quū autē vnuſquiſque ſenſus à prima anima quaſi præciſus

abiunctúſ-

abiũctúsque videatur,& sua cuique spiritus portio illinc ad functionem & ministerium tributa sit,poterit reliquis ad visus exemplũ finitio accommodari propria. Præcipuum audiendi instrumentum est aër quidam prætenuis auribus ingenitus, membrana obductus, ad aurium intimam capacitatem positus, quò audientis nerui à cerebro ducti extremum pertingit. Hic enim ingenitum eum aërem atque spiritum, qui primum est audiendi instrumentum ambit, quemadmodum opticus in oculo neruus crystallinum humorem: sic in omnibus per influentem spiritum & per neruum maxima instrumento societas intercedit cum intimo sentiendi principio. Huic igitur aëri insidens audiendi facultas sonum verè percipit, eiúsque discrimina diiudicat. Odorãdi proprium instrumentum extra caluam non excidit, respirantibus quibúsque animantibus opertum & penitus conditum in iis extremis cerebri, quę ad nasi summum pertinent. Vnde intelligitur hos quinque sensus non quòd foras exprompti sint & promineant, sed quòd externarum rerum propriis organis cognitionem capiant, idcirco externos appellari. Illic constituta odorandi facultas, per narium ductus, vnà cum spiritu haustos rerum odores comprehendit, qui subiecta eius sunt materia in qua solet versari. In his porrò maximè neruis quos ad linguam, ad palatum, ad fauciúmque regionem dispergi narrauimus, gustandi facultas consedit, rerum sapores internoscens, spongiosæ eius carnis adminiculo qua lingua prædita est. Cæterùm vis tangẽdi nullo proprio conclusa organo coërcetur, sed quum tactus ad animantis vitam maximè videretur necessarius, toto corpore æquabiliter fusus est. In his autem neruis potissimum collocatur, qui duriores iam facti intrò foràsque commeant: per quos corporum omnium tractabiles qualitates animaduertit. Hæ non vt colores, sapores, odores, aut soni, vno possunt nomine designari, multis quidem contrariorum pugnantiis discretæ: quarum extrema sunt calor & frigus, humor & siccitas, mollitudo durities, asperitas lænitas, grauitas & leuitas. Hinc nonnulli cõplures tactus instituerunt, qui has seorsum differentias perciperent, quasi ex obiectarum qualitatum varietate sensuum numerus petatur: nõ sic autem, sed ex organorum differentia facultatum numerus æstimandus. Atqui vnum est atque simplex tactus instrumentum. Distat prætere a sensus hic à cæteris quòd non omnia subiecta prorsus sentiat: quęcũque enim obiecta sibi tẽperatione similia offenderit, non sentiet, quia ab illis nihil patitur. Sensus autem non nisi perpessione quadam fieri potest. Reliqui verò sensus eas omnes quæ sub se recidũt qualitates sentiunt, ab hísque patiuntur: quia dissimiles sunt omnes. Commune autem est omnium sensuum, vt sit vnusquisque potestate talis, quale idipsum est quod percepturus est: hoc enim extrinsecus positũ sensum impellit ac mouet: quòd si sensus ab subiecta re afficitur, necesse est tum similitudo tum dissimilitudo quædam intercedat. Inter motus quidem initia similitudo: quum finis attingitur, dissimilitudo: quod quomodo fiat, pleniùs suo loco recitabitur. Commune præterea est, vt vnusquisque rum subiectas sibi res cognoscat, tum earum priuationes, tum verò excessus immoderatos, sed via rationéque diuersa. Quandoquidem propria obiecta & idonea blandè impulsus excipit, priuationes nulla irruptione, nullo inuitamẽto lacessitus: excessus autem & exuperantias non citra offensionem oblæsionémque sustinere potest: vnde & illas quia graues sint & violentæ, multi non sentiri putant. Itaque distãt inter se sensus omnes, lõgéque sunt diuersæ atque seiunctæ eorum facultates, non modò ex rei quæ comprehenditur natura, verumetiã ex proprio cuiusque instrumẽto. Hoc visui aqueum est & pellucidum: nam oculus multiplici humore perfusus est, à cerebro cõstitutus atque profectus, quod omnium partium humidissimum est & frigidissimum. Auditui aëreum est instrumẽtũ, odoratui igneum, quemadmodum & odor exhalatio quædam est fumosa & ignea: tactui instrumentum datum est planè terrenum, gustatui (quia ceu tactus quidam est) id etiam terrenum, sed humoris quoque alicuius particeps.

Audiendi facultas.

Odorandi facultas.

Vnde nomẽ habeant externi sensus.

Gustandi facultas.

Tangendi facultas.

Omnem sensum perceptione affici.

Facultatum differentiæ ex instrumentis.

Interiores sentientis animæ facultates. Cap. VIII.

SENTIENS anima duas cognoscendi facultates obtinet, externam, in sensus quinque tanquam in species distributam, & interiorem. Hęc porrò species habet, vim discernendi communem, vim fictricem, & eam quę meminit atque recordatur. Has quidem omnes vnius animę non tanquã partes, sed vtique facultates esse, perspicuum ex iis fit quę de partiũ & facultatum

Tres interiores sentientis animæ facultates.

diſcrimine à nobis ſunt prodita: quæ quemadmodum diuerſæ ſint, & ab eadem eſſentia dimanent, deinceps aperiam.

Senſus communis.

Sentiens ea & cognoſcens anima in cerebri quidem corpore tãquam in arce & propria ſede penitus inſedit, quod inde proprium ſentiendi inſtrumentum appellãt. Id etiam primarium ſenſum dixere, quòd reliqui ſenſus externi ei omnes circumiecti proximè aſſideant, in quos & in omne corpus neruorum propagines diſperſę ſunt, quibus anima vires ſuas effundit. Vt enim ab orbis ambitu lineæ pares tanquam radij in centrum deuergunt, ſic à ſenſibus viæ quædam & foramina patent, per quæ hauſtæ rerum imagines in illud tanquam in arcem confluunt. Harum autem æſtimator & arbiter eſt princeps ille ſenſus, quem communem & intimum appellant. Nigrum ab albo poteſt vnus aſpectus diſcernere, & calidum à frigido vna tangendi facultas: quæ verò dulce ab albo diſcernat, atque eorum quæ variis ſubiecta ſunt ſenſibus differentias diiudicet, facultatẽ quandã eſſe neceſſe eſt iſtis præſtantiorẽ. Nullus enim externus ſenſus de dulci & albo poteſt iudicium ferre, quòd ea non vnus idémque ſentiat: quemadmodum ſi ego hoc, tu verò illud ſeparatim perceperis, à neutro certè noſtrum diuerſa illa cognoſcentur.

Diſcernendi facultas.

Quoniam igitur multorum ſenſuũ ſubiectam materiam, non modò homines, ſed beluæ quoque internoſcunt, neceſſe eſt vim quãdam eſſe communem & promiſcuam, quæ varias illorum imagines complectatur, quæ & ſimilia & diſcrepantia diiudicet.

Senſus cõmunis præſtãtia.

Hæc eſt diſcernendi & inrernoſcendi interior facultas, quam primam communis ille & intimus ſenſus expromit. Hic autem ſubſtantia eſt animæ ſentientis, idque principium quod vniuerſum animantium genus conſtituit, à quo & animantes omneis vel quæ infimo ſunt inſectorũ ordine, ſentiẽtes appellamus. Hic tanquam rex atque princeps ſedem ſtabilem & domicilium certum habet in cerebri corpore, è quo tanquam è ſuggeſto rerum omnium imagines à miniſtris & nuntiis ſenſibus extrinſecus allatas & ante ſe poſitas contẽplatur, omnéſque ſenſuum actiones obſeruat. Hic ille eſt quo nos viſu videre, & auditu audire cognoſcimus. Hic imaginum diſcrimina conſtituit, ac de illis ſuum promit iudicium. Ex quo intelligitur communem hunc & intimum ſenſum cum externis quinque quodãmodo eundẽ eſſe, hóſque ab illo omnes tanquam à fonte riuulos deriuari: & vim illam primam ſentiẽdi è cerebro in ſenſuum inſtrumenta ſe diffundere, eorúmque famulatu vti & opera. Hæc autem quia ſe variè gerunt, & vnius opificis vſibus ſeſe multifariam accommodant, idcirco quinque exteriorum ſenſuum facultates conſtituere par eſt, ſed quarũ ſit vna eadémque cum ſenſu principe ſubſtantia. Ea eſt igitur principis ſenſus vna facultas, quæ externarũ rerũ varietates diſcernit, internoſcit, & iudicat.

Vis & facultas conſeruatrix imaginum.

Altera eſt vis & facultas conſeruatrix, quæ impreſſiones & veſtigia ſenſuum excipit, continet, & recondit. Quum enim externus ſenſus in ſubiectã rẽ incumbit, ſimul quoque in eam ipſam fertur interior & princeps illa ſentiendi facultas, quæ rem vnà percipit atque ſentit: ab externis rebus laceſſiti ſenſus ſimulachra ſpectráque ab eis emiſſa recipiũt, quæ deinde interiorẽ ſentiendi vim impellunt: hæc tum formas atque imagines rerum quas ſenſus præbuerunt, retinet & conſignat in ſe. Digreſſis ſublatíſve rebus iſtæ diutius inhætent, & quaſi exculptę conſeruantur. hoc indicio quòd tum abſtractas tes ſenſus ille cognoſcit & percipit, vt cui earum cuſtodia eſſet cõcredita. Effigies illæ ſpectráque rerũ cerebro inſuta atque inſculpta, obiectum efficiuntur facultatis eius quę fingit, quemadmodum res externæ ſenſuum. Hos enim externæ, illam interiores qualitates extimulant.

Facultas fictrix, quæ phantaſia dicitur & imaginatio.

Ab illis ergo excitata alia quædam facultas quæ fictrix appellatur, & quæ tettia eſt interiorum, obiecta ſpectra apprehendit & concipit: atque vt in ſenſu tria quidem ſunt, res obiecta, vis ſentiens, & actio quæ ex illorũ cõgreſſu interuenit, ita hæc quoque ratio tribus continebitur, ſimulachro, facultate fingendi, & ipſa actione, qua externis rebus abiũctis facultas ob ſimulachrum verſatur. Hæc propriè effictio appellatur, nempe motio facultatis circa rerum duntaxat ſimulachra atque veſtigia. Ex iis autem confuſis & permiſtis plerunque multa fingendo inducit atque profert, quæ ſub ſenſum non venerãt, vt homines volantes, boues alatos, hócque à ſuperiore facultate diffidet. Vnde quũ in multa feratur nunquam ſenſu percepta, & quodammodo vim imitetur rationalem, ab Ariſtotele intelligentiæ larga appellatione comprehenditur. Iam verò rerum ſimulachra aut leuiter cerebro impreſſa, mox euaneſcunt, aut altiùs quaſi in theſauros condita, diu tanquam affectiones aut habitus inſiſtunt & aſſeruantur: hęcque imaginũ conſeruatio, cuius antè mentionẽ feci, memoria eſt, quæ pueris atque ſenibus infirma & inconſtans eſſe pro-

eſſe proditur, illis quòd imaginum impreſſionem ſeruare atque retinere, his verò quia admittere & recipere non poſſint. Hanc confirmat tuetúrque meditatio & cogitatio, *Meditatio.* quæ ipſa crebra eſt repetitio atque recurſio imaginum, quatenus imagines aliorum ſunt. Eſt & altera memoriæ ratio quum quis affectionem illam & ſimilitudinem rei alterius ſpectat & intuetur, *Memoria duplex.* cum tēporis præteriti cognitione quo facta eſt impreſſio: tum enim meminiſſe dicitur, ipſáq; ſpectandi actio memoria eſt, ſed ratione, vt dixi diuerſa: illa ſiquidē quòd imaginē conſeruaret, hęc verò quòd ex imaginis apprehenſione rem ipſam repræſentet. Illa perpeſſio & affectio quædā eſt, hæc verò actio: aut ſi dicere manis, illa memoria eſt patiēs & ſuſtinens; hæc verò agēs. Vnde perſpicuum eſſe poteſt inter bruta ea duntaxat meminiſſe, quæ ſenſum & notitiā temporis habent, & quæ ſimulachro ſpectato, ſentire poſſunt ſe aliquando rem ipſam nouiſſe. Rurſum eandem animæ partem tempus cognoſcere & meminiſſe, ea autem ſentiēs eſt anima. Hæc tamen non propriè & per ſe tēpus ſentit, ſed quatenus motionē & effectionē agnoſcit, quam tempore aliquo acceperat. Sic igitur definiri poſſit, Memoria eſt rei abſētis per imaginis ſpectationem, *Memoria propria quid.* cū temporis præteriti cognitione repræſentatio. Fit autē hæc memorandi facultate concita ſtimulatáque ab imagine, quatenus imago eſt exemplárque ſuum refert. Itaque vt omnes ſentientis animæ interiores facultates functionéſque in ſummam referamus, *Numerus interiorum facultatum.* externarum rerum ſimulachra hauſta è ſenſibus in principē intimúmque ſenſum cōmeant. Horū beneficio princeps ſenſus res externas cognoſcit, diſcernit & iudicat, eóque munere vis diſcernēdi ſe exhibet atque promit. Simulachrorū ſi altior fiat impreſſio, tum conſeruatrix erit memoria, cuius facultas conſeruādi ex cerebri conſtitutione intelligi poteſt qualis quantáq; ſit. In ſpectra & ſimulachra princeps ſenſus incumbēs, ſi ſeorſum illa verſat ſpectátque vt nihil pręterea externarum rerum tractet, tum fingere dicitur, & ipſa ſentiendi actio effictio eſt, quam propria fingendi cōminiſcendíque facultas exprimit. Si verò illa nō in ſe cōſideret, ſed vt ſimulachra & imagines externarū ſunt rerum: tum meminiſſe dicitur, ipſéq; actus memoria eſt, propria memorandi facultate cōpletus. Hæc omnia in ſenſu primario inſunt, neque alterius partis animæ aut cerebri eſt effictio, alterius verò memoria, ſed in ſubiecto eodem inſunt & eiuſdem partis animæ functiones. *Omnes interiores facultates in eadem parte conſtituī.* Vnde intelligitur eos ab antiqua celebríque philoſophia defeciſſe, qui vim illam ad fingendum aptam cerebri parte priore, memoriam poſteriore collocarunt. Nam vtraque totius eſt cerebri, in cuius toto corpore fuſa eſt princeps ſentiendi anima. Sed de his poſthac fuſiùs. Satíſne videtur omnes ſentientis animæ facultates connumeraſſe, ánnè præter illas quædam ſint quibus ſomnum capimus & dormientium irrepant inſomnia? Planè conſtat ſomnum & inſomnia animantibus tanquam munera propriáſque functiones attribui: *Somnus & vigilia ad intimum ſenſum pertinent.* at nequaquam his obeundis aliæ quædam ſunt facultates. Nam ſomnus & vigilia plurimùm inter ſe diſtāt, & verè oppoſita ſunt: hæc quidem vt actus eſt, ille huius eſt priuatio: quare & eodem vt ſubiecto recipientur conſiſtúntque, & vnius eiuſdémque facultatis erunt. Cuicunque ſenſus ineſt, eidem & vigilia & ſomnus ineſt. Senſus quidem incitatio & motio eſt vigilia, illius autem vinculū & quaſi carcer ſomnus eſt & immutabilitas. Cæterùm non vnius cuiuſpiam priuati ſenſus affectiones hæ ſunt, ſed primarij illius & cōmunis, quo ſopito neceſſe eſt reliquos etiā ſenſus conſopiri, & tanquā ſatellites eius affectioni accumbere. Itaque quū primum illud ſentiendi inſtrumētum nempe cerebrū, *Somnus.* ex laſſitudine aut longis excubiis impotens & incontinens ſui redditur, cæteris officinis ſimul defeſſis, neceſſariò ſomnus obrepit, in quo vacationē quandam feriarum vice habent ſenſus omnes, quòd eorum vires durare & ſufficere operi non poterant. Quamobrem neceſſarius eſt cunctis animalibus ad incolumitatē ſalutémque datus & ad quietem. Similis propemodum & inſomniorum ratio. Nam quum ſit inſomnium viſum id & ſimulachrum, *Inſomnium cuius ſit facultatis.* quod ortum & profectum à ſenſibus in ſomno animalibus ſe offert & obuerſatur, id eiuſdem partis animæ eiuſdémque inſtrumēti eſſe debet atque ſomnus, & qua parte dormit animal, eadem ſomniat. Dormit autem ſomnúmque capeſſit communi & principe ſenſu: huius ergo erunt inſomnia, non vtique quatenus ſentiens eſt, ſed quatenus cogitatione fingit, & euagantibus ſimulachris laceſſitur. Interpellatur vis illa fictrix motione & impulſione poſitarum imaginum: idque maximè noctu & dormientibus, quo tempore abſolutis ſenſibus, iiſque functionem ſuarum vacationem habentibus, minima quæque ſimulachrorum veſtigia aduolant confluúntque ob ſin-

gendi vim: quæ per vigilias sensibus opere vario detentis, & mente viuis cogitationibus obruta, offunduntur supprimunturque.

De appetitu & mouendi facultate. Cap. IX.

SVPRA sentiendi cognoscendíque vires alia quædam est vis appetendi, quam & appetitũ dixerunt, clara quidem & aperta functione se promens. Nullum enim animantis genus est, quod non aliquando impetu atq; perturbatione incitetur, quod nõ rei cuiuspiam desiderio pulsetur & æstuet. Ea illius interior agitatio & animæ motus appetitio quidem est, Græcis *Appetitio postrema est facultatum interiorum.* ὄρεξις appellata. Huic nihil cõmune intercedit cum reliquis functionibus interioribus, sed à singulis differt, à discretione, memoria, & effictione, quanquã eas præsertim verò effictionem, naturali quodam instinctu consequitur. Quocirca & facultas quæ illius est effectrix, à cæteris distabit, eásque tãquam assecla comitabitur, éritque sentientis animæ summa atque suprema facultas, quæ cæteris tãquam finis aut princeps insideat. *Appetituũ differentiæ.* Neque verò solùm hominibus, sed & beluis & stirpibus & inanimis sua quædã inest appetitio, vt nihil prorsum natura constare possit, quod non appetẽdi facultas impellat. *Appetitus naturalis.* Cæterum id lato peramplóque discrimine quandoquidẽ & stirpes alimentũ proliciũt, & omnia generis cuiuscunque sint inanima, proprio quodam motu aguntur, naturali appetitu concitata. Eodem & corporis vnaquæque particula, siquando inanita fuerit, quod sibi familiare est alimentũ ad se conuertit & rapit è venis. Huius sũma vis in iecore consider, è quo tanquã è fonte in omne corpus diffusa, partium singularum vires sustinet. Alter ab hoc appetitus est cõmunis ille sentiens, in cerebro situs, cuius tamen seminaria in alias quoque partes funduntur: maximos quippe ignes & incendia in testes pudendáque & in os ventriculi natura coniecit: in illos quidem libidinis (sic enim propriè appellatur, quanquã hoc nominis quandoque ad omne cupiditatis genus accommodant) in hoc verò liguritionis & cupediæ. Coniecit & fomitem in cor qui ambitionis author est & excandescentiæ. Atque duo hi fomites quum sint distincti sedibus, vnus cupiditatis, alter excandescentiæ, vno tamen eodémq; appetitu reguntur, qui sen- *Appetitus animalis.* tiens est & animalis. Vniuersum ergo animantium genus, sentiente illo cõmuni appetitu ducitur, quem idcirco animalem dixerunt: perfectionẽ enim hic & absolutionem continet omnis desiderij animalis atque bruti. Quicquid sensu vllo præditum est, eius rei quam senserit cõprehensione in appetitum ducitur, quo demum illam consectatur aut declinat. Hunc qui volet poterit ex ortus sui modo in complures species distrahere, vt alius ex iecoris virtute in pudenda & in os ventriculi diffusus, illecebram & incitamentum inde accipiat: alius ex cordis impetu & feruóre, alius nempe sentiens ab his quæ foris occurrunt stimuletur & excitetur: omnes quidem animales, sed variis orti *Appetitus rationalis.* principiis. Tertius præter hos est appetitus, qui quid cum ratione desiderat, qui mentis rationísque consilio obtemperat, qui immanes & importunos ferinósque ardores refrenat & coërcet: ea est voluntas libera homini quidem familiaris, omnium princeps & regina. Appetitum animalem acuere solent & incitare quæcunque bona videntur, tametsi talia fortasse non sunt: at mentis appetitum ea duntaxat quæ reapse & verè bona sint possunt incendere, solóque veri boni desiderio is capi & deliniri potest. Itaque quum tres omnino sint animę partes, si suus cuiusque esse debet appetitus, tres quoque erunt appetituum ordines, naturalis qui stirpium est: animalis siue brutus, qui beluarum: tertius rationis particeps hominum. Hoc enim præcipuo homo viget, quanquam est etiam reliquorum particeps. Rursum verò animalis appetitus, aut cupiditas est, nempe libido vel cupedia, aut excandescentia, aut eorũ quæ sensus annuntiauerit de- *Incessus efficiens facultas.* siderium. Hæc de appetitu satis: nunc de mouendi & progrediendi facultate. Animal omne moueri & incedere, atq; sui incessus finem quendã habere, cuius gratia moueatur, demonstrari hinc potest, quòd rerum omnium agendarum status quidam sit finis. Motionem & progressionem animal suscipit, vt rem eam consectetur quæ speciem boni & iucundi præ se fert, aut eam declinet quę tristis & aduersa iudicatur. Quocirca triste aut iucundum finis est, cuius gratia animal motum intendit, persequens aut fugiẽs. Hoc quidem postremum attingitur & obtinetur, omnium tamen primùm ad motionem inducit, huiúsque initium affert. Immobile enim obiectum quum sit, primò sensum mouet

sum mouet externum, deinde primatẽ atque intimum, ab hoc verò cogitandi fingendíque facultatem; quæ quum rem subiectam vt iucundã & voluptariam apprehenderit, simul insurgens appetitus illius desiderio tenetur: atque hic si prõptus est & efficax, confestim animal impetũ facit vel ad motum vel ad actionẽ. Vnde hoc rectè vt alia plurima videtur Aristoteles demonstrasse, cognitionem & appetitum principia & causas esse actionis atque progressionis animaliũ, ab hísque animalia cieri concitaríque ad motum. Cæterùm quòd appetitum proximam causam statuat quæ animal mouet & conturbat, quódque nullam insuper mouendi facultatẽ instituat, cui sit hoc muneris præcipuè cõcessum, non satis dilucidè singula videtur exequutus. Nam reuera mouens illa facultas est à sentiente & ab appetitu diuersa. *Mouentem facultatem aliam esse à sentiente.* *Prima ratio.* Primùm enim vulgatũ est & cõtestatum, alia sensus, alia motus esse organa, aliósque neruos: vnde obtingit eiusdem artus, velut cruris aut brachij, motum perire illæso tactu, qui in omnem cutem fusus est: contráque tactum aboleri saluo motu & incolumi. *Secunda.* Quinetiam motio diuersum quiddam esse intelligitur à sentiendi functione, omnísque sensus perpessione quadam & affectione accepta obiri solet: motus verò non nisi adnixu & roboris contentione. Quibus planè conficitur sentiendi atque mouẽdi non modò instrumenta, sed etiã obeundi rationes & efficientes facultates plurimùm dissidere. Quod si est, consequens est continuò animalem appetitum, qui à sensibus & cogitatione ducitur, illáq; perpetuò comitatur omnino à progrediendi facultate differre. Iam verò singula persequamur. *Tertia.* Imperfecta animalia quæ solo tactu sensu prædita vitam agunt stabilem; vt conchylia, ostrea, conchæ: sensu quidem illa doloris atq; voluptatis tenentur, & fingẽdi cogitandíque facultatem, licet obscuram inexplanatámque, quemadmodum & animalem appetitum, acceperunt. At illa tametsi compuncta sese contrahunt & in angustum se adducunt, nequaquam tamen progredi compertum est, neque organa motus habere. Quòd si progredi non possunt, neque ad incessum facultatem habent. Quorsum enim hæc data illis esset sine neruis, sine musculis, sine vllis quæ his proportione respondet instrumentis, quæ sunt ad motum perquam necessaria? Nunquid otiosam & inertem illam omníque opere & negotio vacuam: nunquid in tantis rebus natura committens fortuitò atque frustrà illam ingenuit? Quæcunque igitur appetendi vis est in illis ea nulla ratione mouet. Quocirca præstat vim mouentem ab appetente & sentiente, quæ semper comites sunt & coniunctæ nunquam separabiles, seiugare, quòd eorum quæ sentiunt animantium, alia mouentem vim habeant, alia huius sint expertia. *Quarta.* Huc demum persuadendi necessitas ex iis accedit, quæ perfectioribus animantibus ipsísque hominibus neruorum resolutione prehensis obuenire solent: illis enim motus perit, quum interiores animæ vires plenè constent, atque adeò ipse appetitus. Contrà verò accidit furore aut delirio perculsis: tum enim non mens, non memoria, non appetitus, sed neque sensus ipsi integrè valent: atque tametsi interiores omnes animæ functiones læduntur, incessus tamen firmissimus plerunque est, & constans musculorum robur. Ex quibus perspicuum est aliunde quàm ab appetitu progressum institui & gubernari, esséque mouentem vim ab appetente diuersam. Sed & hæ sedibus disclusæ apparent. *Quinta.* Etenim mouendi facultas in totius cerebri corpore sedem habet, maximè in parte posteriore, quam Græci παρεγκεφαλίδα vocant, à qua tum spinæ medulla tãquam caudex, tum plurimi mouentes nerui ortum habent. Sentiendi verò & appetendi facultas parte cerebri priore domicilium habet, quam constat sentientes neruos, eósque molles in sensuum organa profundere. Non hinc tamen existimari velim promouẽtem illam vim, quam à sentiente loco ac sede disiunxi, ab eadem etiam substantia diffidere, tanquam ea sit pars animæ diuersa: sed totius sentientis summa vis est & vltima facultas quæ seorsum collocatur, vt visus vel auditus. Ea autem quemadmodum omnes externæ sentiendi vires, appetitus potestati subest, cuius imperio compulsa, continuò quãcunque iussa fuerit corporis partem promouet. Qua autem ratione fieri possit, vt vis ea quæ mouet, sentientis animæ sit facultas, deinceps aperiendum.

Quàm vnaquæque sentientis animæ facultas sedem habeat, quod agendi instrumentum: neque omnes omni inesse animanti. Cap. X.

FACVLTATES ex operibus discerni, & suum cuiusque operis instrumentum haberi ad proprias functiones accommodatum, supra quidem in genere est proditum. At particulatim sentientis animæ propria sedes propriúmque instrumentum est cerebrum, quod abditum & reconditum ad interiores quaslibet functiones comparatum est, sed ratione varia latóque discrimine.

Interiorum facultatum instrumenta.

Cerebri substantia mollis vel dura memoriæ sedes est; & instrumentum excipiendis rerum spectris: eius temperamentum, quantitas, & figura, vnà cum insito spiritu, discernendi, cogitatione fingendi ac memorandi facultatibus inseruiunt, & propriè accommodantur. In appetitu autem exultat cerebrum, & effusum lætitia gestit: sensui & motioni interiores sinus & capacitates quatenus receptacula sunt spiritus, pro instrumentis destinantur: duo quidem priores sensui, medius & postremus motioni, cui & glutia appellata, & ductus ille vermi similis, subsidio sunt, eo quem enarrabimus modo.

Sentiendi instrumenta.

At quoniam facultates opus suum foras depromunt, externis quoque adminiculis indigent; sed quæ à communi illo cerebri fonte deriuentur. Visus, auditus, atque gustus foris quum sint, neruos habent concauos per quos vis insinat: similes habet & olfactus quanquam intimus est: atque hi molles sunt omnes à priore cerebri parte nati.

Alios tangendi alios mouendi esse neruos.

Tangendi sensus paulò durioribus instructus est, quos sexta cerebri coniugatio ad interiora viscera foràsque ad cutem diffundit, nullius motus authores. Iam verò exquisitè duri sunt mouentes appellati, qui tametsi motum voluntatium non efficiunt, vim tamen motus effectricem in musculos deuehunt, qui propria sunt mouendi instrumenta. In his verò paulùm insistamus, & scrutemur quæ ratio esse possit, vt inter eos neruos quorũ similis est structura, alij mouẽtes sint, alij sentientes. Et ne qui fortasse causentur alios è cerebro, alios à parencephalide & spinæ medulla proficisci, eãdem statuamus vtrisque originẽ. Quid causæ est igitur cur eorũ quæ à cerebro nati sunt, hi ad motum accommodantur, ad sensum autẽ illi? Eadem vtrisq; est origo, spiritus similis in hos influens, cõpositionem eandem facit Galenus: quęnam igitur sortitio hæc est, quæ discriminis ratio? Duriores (inquit) sunt qui mouenr, molles qui sentiunt. At qui è sexta cõiugatione in viscera, in cutẽ, & in corporis extrema porriguntur tangentes nerui, multò iis sunt duriores, qui in oculos è secũda coniugatione protenduntur motum eis præstaturi. Neque id modò ex longo viæ tactu, sed ab ipsa statim origine, quòd posteriorem quàm illi originem acceperint.

Aliam mouentium, aliam sentientium esse cõpositionem.

Quocirca tam variæ huius facultatis causa non in mollitudinem aut duritiem referenda est. Quónam igitur aliò? in compositionem. Huius verò cõpositionis quęnam est ratio? dicam paucis, differam pluribus.

Cerebrum moueri, meninges sentire.

Cerebri corpus motu agitatur assiduo, nullo tamen tangendi sensu præditũ: contrà verò quæ idipsum ambiũt meninges, immobiles per se sunt, præsertímque crassior: tactu autẽ eæ valent exquisitissimo. quæ singula vt Galeni fide cõfirmata sunt, ita etiam vulnerata apertáque calua contrectãtibus nobis sunt deprehensa. Hæc autem morborum euentus pleniùs declarant, quòd in delirio & phrenitide (quæ ipsa phlegmone est substantiæ cerebri) nullus plerũque dolor affligit; multóque minus in sopore & lethargo, qui tamen cũ putredine est: at si vel minima occasio aut humoris aut etiam vaporis acrioris in meninges effertur, grauis dolor excruciat: quæ cerebri & meningum diuersam naturam cõmonstrant.

Vim mouendi esse à cerebro, vim sentiendi à meningibus.

Atqui spina & nerui omnes vel eo authore medullam habent è cerebro, eámque meningibus conuestitam, quæ singula talem vim & naturam habent, qualem ab exortu acceperũt. Quocirca necesse est medullã in spina atque neruis (tametsi ea non vt cerebrum motu agitatur) vim duntaxat mouentem, eius verò membranas vim sentientẽ & tractabilem tum suscipere, tũ aliis particulis conferre. Si enim corpus cerebri sensus est expers, multò magis quę in spina aut neruis est medulla. Vnde enim & qua conditione vim nouã accepisset? Aut quomodo cerebri corpus vim illi sentientem conferat, quam non habet? Itaque quicunque nerui & tangendi & mouendi vim obtinent, vtriusq; functionis instrumenta sunt, parte tamẽ diuersa. Qui sentientes dicunrur, solius tactus, nullius autem motus authores sunt, quod genus ij sunt qui è sexta cõingarione in interiora viscera & in extimam cutẽ abeunt. Hi quanquam non à solis meningibus (vt nonnulli quondam censuerunt) producuntur, ab eis tamen substanriæ suæ plurimũ receperunt, à cerebro minimum: statim enim à tenui meninge orti vt ad crassiorem appulerunt, multum incrementi, roboris & virium illinc ascis- cunt sibi. Quapropter tactum duntaxat, non item motum efficiunt. Contrà verò qui ex

spina

spina orti magnam cernūtur medullæ copiam suo exortu cōtinere. Ergo prior cerebri pars sensus, posterior verò motus principiū est atque sedes, meninges autem tactus sunt origo: omniū autem animalium functionū efficiens est cerebrum suis meningibus conuestitum. Qui nerui multa medulla cōferti sunt, mouendi instrumenta existūt, tangendi autem ij quos maiore ex parte meninges protulerunt. Hoc si exquisitiùs pronuntiandum est, motus voluntarij propriū organum est musculus: qui quū ex simplici carne, ex vena, arteria, atque neruo conditus sit, ex neruo tamen qui inter cætera principatū habet, cuique præcipua mouēdi functio refertur accepta, vim omnē assumit. Hic in musculi principiū, quod caput appellāt, inseritur primùm in paucas portiones distributus, sed quæ rursum in alias tandémque in fibras prætenues diffindantur. Omnes rursum in musculi fine coeūnt, vbi neruū parem atque principio referunt, qui aut in tendonē aut in os aut in membranā intruditur. His ita de instrumentorū ratione constitutis, promptum fuerit vulnera quæcunq; paulò antè infligebantur eadē persanare. Itaque si mouendi facultas eadē cum sentiente substantiā est sortita, neque hæ disiunctæ sunt animæ partes, cur non omnia quæ sentiunt animantia vt rerū cōprehensionem quandā & appetitum habent, sic etiam progrediendi vim sunt assequuta? Quia (inquam) motus instrumenta nō acceperunt, quibus deficiētibus necesse est & functiones & earū facultates deesse. Quanquam igitur tactu omnia prædita sunt animantia, quòd vnus ad salutem & conseruationem maximè sit necessarius, eóque dempto animal effugere non possit tractabilium qualitatū exuperantias, quarum occursu mors statim itruit: reliquis tamē sensibus qui boni cuiusdam & locupletioris notæ, non necessitatis gratia conditi sunt, non omnia instruuntur animalia: imò verò ab eisdem homo quandoque tum ortus tum morbi vitio deseritur, quum ab idoneis instrumentis destituitur. Alia animantia solo tactu vigent, cui alia gustū, alia alios denique sensus adiecerūt. Interioribus autem facultatibus quia minus distinctam hæ instrumētorum rationem desiderarent, plurima (vt antè dixi) constant animantia, sed quædam obscuriùs, quædam magis insigniter efficientérque. At verò progrediendi facultate ea dūtaxat vigent, quibus spinæ medulla, aut ei simile quiddam accessit. Haud dissimulāter hoc loco adeunda est, sed funditus euertēda iuniorum prope omnium absurda & futilis opinio, quæ memoriam cerebri vētriculo postremo, phantasiam verò, id est cogitandi fingēdique vim prioribus collocauit. Hæc ex Arabum factione primùm orta, nullis rationibus stabilita, partim ficta pueriliter, partim effutita temerè, ita demum iactationem habuit in populo. Verùm quæ suprà productæ sunt à nobis rationes, palàm faciunt memoriæ atque imaginum facultates vna eadémque essentia contineri, sede vna firmari, circa spectra eadem negotiari, similique vti instrumento corporeo, quāquam est efficiēdi ratio diuersa. Quandoquidem fit nec rarò vt causa efficiens vna, eodem vsa instrumento diuersos idcirco promat effectus, quòd dissimiliter id adhibeat operi, alitérque vires intēdat. Hoc si potest tactus efficere, vt antè proditum est, id ipsum multò facilius præstabit princeps ille intimúsque sensus, qui quāquam in organo est corporeo, functiones tamen occultas obit potius accurata ingenij intētione & obseruatione ad res adhibita, quàm organorum ope. Omnes enim eæ functiones in illius sunt potestate, quas dum vult exhibet. At non sic externæ, quæ quia expromptæ sunt nec liberæ, ab instrumentorum necessitate pendēt. Quare occultas illas & interiores facultates, non est necesse sedibus & instrumentis dirigere. Si Aristotelis & Peripateticorum rationibus illi non cedūt, audiant saltem vniuersam Græcorum medicorū familiam, qui omnes ad vnum iisdem principiis informati, læsa memoria non modò occipiti, sed toti cerebro remedia adhibere iubēt: id ratum habentes, partem animæ φανταστικὴν, quæcunque ea sit, hāc eandem & recordari & rerum impressiones cōseruare. Pluribus non ago, quòd ipsa illorum declinatio ad libidinē prorsus efficta videatur. Quomodo autē fieri possit, quum sint illæ facultates in eadē sede, vt vniuscuiusque actio impediatur aliis cōstantibus & integris, ex his quæ de functionibus trademus fiet posthac illustrius.

Cerebrum motus & sensus principium, & quomodo.

Mouendi instrumentum propriū.

Argumentorū solutio.

Imaginationis & memoriæ eadem sedes.

De intelligentiæ facultatibus. *Cap. XI.*

OMNIVM animæ partium princeps ac regina, mens est ac intelligentia, qua præditus homo vnus cæteris antecellit animantibus: quæcunque enim præstantiora edit opera, eorum effectrix est & opifex intelligentia. Res incorpo-

Intelligentia est incorporea.

reas ab omníque materia seiugatas & nudas, vniuersales rerum notiones atque formas huius opera omnium animãtium vnus homo cognoscit. Vnde statim huius essentiam simplicem esse, indiuiduam, ab omni materia & corpore abstractam abiũctámque deprehenditur: neque demum vllius instrumenti corporei opera indigere, alioqui particeps fieret corporis: hísque potissimùm à sensu distare. Iam verò si instrumento corporis intelligentia non opus habet, neque profectò ei miscetur, neque ab eius qualitatibus afficitur, prorsúmque impatibilis euadit. Itaque intelligentia simplex est, incorporea, separata, impatibilis, immortalis, atque æterna, imitatione deo proxima, homini diuinitus & extrinsecus accedẽs.

Intelligẽtia.

Omnis intelligentiæ actio ducta est à sensibus.

Omnis tamen eius quæ in nobis fit actio atque cognitio (quam etiam intelligentiā dicere solemus) ab hisce rebus tracta est quæ sub sensum recidunt, hoc argumẽto, quòd quem natura cæcum surdúmque progenuit, is non possit Geometriam edoceri: neque qui odoratu captus est, aut gustu, possit vllam de saporibus & odoribus cognitionẽ animo concipere: & qui non sentit, nihil discere, nihil intelligere. Quocirca ex spectris & imaginibus rerum externarum, quæ omni materie spoliata communi sensu cõtinentur, necessum est primas & simplices intelligẽdi notiones proficisci. Vt externarũ rerum qualitates sensibus subiecta sunt materia, ita illarum imagines interiore sensu cõceptæ, atque ab omni corporea labe expurgatæ, subiiciuntur intelligẽtiæ. Hæc autem in illas incũbens, intellectiones elicit, & de illis multa cognoscit, quæ sensus mouere non possunt: ab imaginibus tamen primùm cietur, quẽadmodum sensus à rebus externis.

Intelligẽtia patibilis.

Ergo quum intelligẽtiæ obuersantur puræ imagines, si ex illis debent abstractæ quædam formæ confici, necesse est facultatẽ adesse, quæ illas materiæ sordibus prorsus vacuas & absolutas excipiat, & tãquam thesauros conseruet. Solent Peripatetici hanc intelligẽtiam patibilem appellare, quæ pro subiecto quodam & gremio data formis & notionibus excipiẽdis, illis quasi substernitur.

Intelligentia efficien.

Quoniam verò quicquid in rerum natura cõsistit, præter materiam effectionem & perfectionem demum cõsequitur, sine qua temerè & fortuito nasceretur: necessarium est patientem intelligentiam ab altera quadam perfici, quæ dignior quodammodo quum sit & præstantior, agens intelligentia nuncupatur. Hæc tota patibili intelligẽtiæ immergitur intexíturque, atque ex his tãquam ex materia & specie fit res vna.

Intelligẽtia agens omnium summa est & suprema.

Itaque sentiens anima tanquam materia quædam substernitur patibili intelligẽtiæ: hæc autem materia fit intelligentiæ agentis, quę propriè & maximè debet species censeri, & simplex formarum forma: ad quam quum natura processerit, non vltrà progressura receptui canit, nullam præstantiorem, nullam nobiliorem formam inueniens: cęteræ autem quæ illi suppares sunt, nunc materiæ nunc formæ conditionem subeunt.

Mẽs vt constet ex duabus intelligẽtiis.

Ex duabus naturis tanquam ex materia & specie ratio atque mẽs constat, ipsa quidem incorporea, impatibilis & immortalis, tota quidẽ diuinitus adiecta nobis. Hoc autẽ rectiùs accipi velim, nẽpe quòd intelligẽtiæ agentis appulsu nulla fiat concretio, sed hæc vna eadémque sit atque intelligentia patibilis, fiátque ex illis res simplex, quæ tamẽ duarum rationes obtineat. Neque reapse intelligentia patiens alteram agentẽ tempore præcedit: nam simul ac rerũ notiones acceperit, per illas cognoscit: sed vt accipiendi & agẽdi, sic & illarum intelligentiarũ diuersa est ratio. Quascunque mens singulas & indiuiduas rerum imagines atque notiones materia liberas, intelligentia patibili exceperit, eas dein agente intelligentia tractans apprehendit, atque primùm quidem singulares, mox deinde vniuersas ex illis formas elicit. Hîc duæ iam se promũt intelligẽtiæ facultates, vna patibilis, agẽs altera.

Componendi facultas.

Quoniam vero agens intelligentia nõ modò simplices illas rerum notiones apprehendit, sed etiam (quemadmodum in nobis ipsis experimur) multas in vnam componit, híucque alia affirmat, alia inficiatur, tertia quę istæc efficiat statuẽda vis est intelligentiæ, quam componẽdi facultatem appellãt.

Iudicãdi facultas.

Enunciatione composita tum deinde iudicare solemus, & decernere quid verũ falsúmve sit, quid bonũ & honestum, quídve perniciosum: quæ omnia efficit vna iudicandi facultas.

Ratiocinatrix facultas.

Hinc demũ ex aliis alia nectentes, quàm plurima cõplexione cõcludimus, sicque inductione aut ratiocinatione scientiam aut opinionem comparamus, ídque eius facultatis opera quam ratiocinatricem appellant.

Cõtemplatio. Actio.

Supra has omnes se extollit contẽplandi facultas, quæ sapientiæ rerúmque æternarũ studio tenetur. Quisquis autem illius amore & suauitate nõ satis illectus, ad res caducas ratiocinandi vim conuertit, omnéque studiũ ad humanas refert commoditates & vsus: is vice contemplationis, actionis sibi facultatem adhibet.

Consultatio.

Si quid autem

rectè

rectè facturus est, aliam facultatem accerset sibíque iunget, quæ consultandi est & deliberandi. Ita iis instructus si quam habet scientiam vel opinionem, bona consultatione ad domesticarum aut ciuilium rerum administrationem conferat & accommodet, vt prudens inde dici consueuit: ita & prudentiæ facultate tum maximè vtitur. *Prudentia.* Sin verò illas ad vilioris operis & artificij constructionē adducat, artémque sibi paret, artificem facultatem exhibebit. *Ars.* Hoc loco voluntas existit, non vtique simplex & temeraria, sed libera & quæ boni cuiusdam opinione per consultationem ducta, quod bonum est & vtile seligit, vnde electio à quibusdam dici solet, quam Græci προαίρεσιν, nos consilij facultatem appellamus: *Voluntas.* *Electio.* hæc ab intelligentia non subiecto aut essentia, sed cogitatione duntaxat & definitionis ratione distat. Ex consilio & proposito rē vnaquanque persequimur, si bona ac vtilis videtur: si verò tanquā mala reprobetur, eā declinamus. Hincque surgit effectrix facultas quæ consilij conatus implet & exequitur, & qua ad rē persequendam impellimur: hæc autem est omnium facultatū intelligentiæ postrema. Memoriæ & recordationis facultates non primùm & per se in intelligentia, sed in cōmuni sensu collocantur, huiúsque duntaxat interuentu ad intelligentiam pertinere possunt, quemadmodum nos posthac in his quę de functionibus tradentur, pleniùs disseremus. Ne autem certos instituti mei limites prætergredi videar, his summatim decursis quæ propriè Philosophum decent, ad vnius vitalis animæ facultates me confero.

De vitali facultate, quam Aristoteles eandem atque naturalem existimauit. Cap. XII

EXPLICATVRO mihi vitalis nostræ facultatis substantiā atque præstantiam, quāplurima obuersantur inuoluta summéque ardua, quibus præclari philosophi Aristotelis patrocinio corroborati, contendunt nullā eiusmodi vim in nobis seorsum insidere. *Vis naturalis & vitalis vna & eadē sunt Aristotelis.* Is enim quū omnes animæ partes atque facultates sigillatim numerando percenseret, hanc omnino tanquā nulla seorsum esset, prætermisit, statuens nimirum naturalem vim omnium primam, cunctórumque viuentium communem, quam eandem nullo nominum discrimine, nunc altricem, nunc vitalem appellat. Huius enim prospero fauore & præsentia, nutritio atque vita in cunctis manet, perit autem dum illius benignitas se subtrahit. Vitam quidem nutritione accretionéque definit, quòd vsque eo dum vita erit, nutritio quoque perstabit, hac autem deficiente, vita pariter tolletur. Itaque si eo authore vnum idémque sint vita & nutritio, itémque viuere ac nutriri: quęcūque facultas corpus alit ac sustinet, eadem vitam quoque tuetur, neque à naturali diuersa est vitalis facultas. Quinetiam insitum calorem cuius subsidio natura omnia concoquit corpúsque nutrit, sine quo non possunt animalia, sed ne stirpes quidem consistere, vitalē appellat, quòd inde sit omniū viuentiū ortus, & vitæ permansio, quódque eo deficiente, interitus fit omniū. Quāquam autem omnis vitæ & interitus causam huic ipsi calori acceptā refert, quem inde vitalem & salutarem consueuit appellare, nullam tamen in eo vim collocat, quę à naturali sit diuersa: sed hanc vt omnium primam in eo vitali calore constituit, ita & vitalem iure dici contendit. Non enim hic calor opifex est functionum corporis, sed animæ eiúsque facultatum tanquam vehiculum & instrumentū, sine quo ea neque alimētum conficere neque aliud quicquàm possint efficere, sed ne consistere quidem. *Vim eā naturalem in corde esse.* Vnde intelligitur illic facultatē versari, vbicūque calor fuerit deprehensus. Atqui plurimum in corde hunc vigere & flagrare sensus confirmat, illincque vbi plurimus est & vberrimus, tanquā à fonte quodā in omne corpus diffundi atque deriuari. Qua constanti validáque ratione asseuerat vitam & facultatē quæ semper cum istius caloris integritate simul est, vniuersum quidem corpus sustinere, sed totam ex corde tanquam è fonte & principio quodam fluxisse, quod tū vitalis, tū naturalis facultatis prima sit sedes primáque origo. Hoc visceris dignitatem & præstantiam luculēter declarare, quod omnium in corpore primum vita fruitur, postremúmque mortem oppetit. *Cordis præstantia.* Deinde sedem quæ in corpore medio est, dignā quidem haberi, & tutò sub pectore conditam, vbi arx vitæ commodissima strui debuerat. Porrò autem in quo principe corporis loco & in qua eius loci particula vitalis & insiti caloris principium est, ibidem naturalem altricémque animam omnium quidem primam collocari: *Nutriendi vis in corde.* non enim hæc potest citra caloris opem aut alimentū cōficere, aut corpus nutrire. Quocirca à perenni illo fonte caloris nequit

Venas & arterias ex corde nasci.

vita & prima nutriendi facultas seiungi. His demum tanquam consequens annectit, cor primam esse & summam conficiendi sanguinis officinam, hincque venas perinde ac arterias propagari, & in corpus vniuersum proferri. Quicquid viriū cor in perfectis animantibus accepit, idipsum in exanguibus parti cuipiam tribuit, quę cordi proportione respondet: in stirpibus autem ei quæ media inter radicem & stipitem interponitur.

Sentientis animæ sedes in corde.

Sentientis porrò animæ sedem eódem intrusit, hac duntaxat ratione adductus. Animal omne quà animal est viuit, neq; fieri potest vt id quod ei tribuit vt animal sit, nō etiam eidem vitam conferat. Quocirca cōcludit quocunque id principio animal est, eodem quoque idipsum viuere, neque seiuncta hæc diuersáque esse principia: alioqui enim vt duo principia, sic duæ fierēt cuiusque animātis animæ, & vtrouis qualibet ex causa dissoluto & extincto, alterius ope animal etiamnū cōstaret atque viueret. Ex quo demum infert vnam eandémque eam substātiam esse qua id viuit & animal est: tametsi varia id diuersáque sit ratione & cogitatione, neque qua ratione est animal, eadē ipsa viuit. Itaque si in corde aut in alia parte quæ huic proportione cōparatur, vitę fons & origo collocatur, ibidem est sentiendi principatus, quo animal omne consistit.

Motus & imaginatio in corde.

Iam verò in quo sensus, in eodem voluptas & dolor inest, perceptióque iucūdi atque molesti, ex quibus cupiditas nascitur & appetitio. Præterea ex sensu surgit cogitatio & comprehensio, ex hac autem & ex appetitione, incessus itióque animalis. Vnde planè & expeditè cōficit omnes sentiendi, cogitatione fingendi, appetendi, mouendíque vires è corde duci, externorúmque sensuum in capite quidem positorum originem cordi acceptam referri, omnésque tum mouentes tum sentientes neruos illinc tāquam à fonte primo deriuari.

Nerui à corde.

Cor animæ sedes.

Anima in toto reuera tota est, & in qualibet parte tota est potestate.

Ergo anima illis instructa facultatibus in corde potissimū quidem insedit, ex quo tamen in omne corpus ęquabiliter se fundit, partibúsque singulis inhęret. Hoc planè declarāt animalium quæ insecta vocantur desectæ partes, & ab arboribus auulsi rami: viuunt enim pristináque functiones etiámnum retinent, seruaréntque diutissimè si nutriendi instrumenta non deessent. Id planè argumento est partes has tātam in se animi vim habere, quantam & ipsa olim integra. At perfecta animantia & homines, nō viliori & abiectiori cōditione viuunt, quàm stirpes & insectorum genus. Ex quo fit, vt integri cuiusque viuentis vnica sit anima, quæ vniuersa corpus vniuersum continet. Si dū id in partes distractum est, partium vnaquęque propria anima regitur, fient tum complures animæ, quæ prius vnica fuerant. Quapropter in integro re ipsa quidem vnica esse dicitur, at potestate complures, quòd ex ea fieri multæ possint.

Anima vna dissimillimas actiones edit.

Vnica autem & simplex quæ in nobis inest anima, dispares lōgè; dissimillimas functiones idcirco edere potest, quòd varias facultates & disparia partium temperamēta ad illas accommodat: quemadmodū vnus idémque artifex, variis instrumentis diuersā plerunque & dissimilia opera cōdit & reponit. Ea igitur est Aristotelis de partibus animæ eiusdémque facultatibus, & de communi earum sede sententia, ex omnibus philosophiæ monumentis deprompta: ita sibi quidem cohærens suísque principiis consentanea, vt nullis argumentis, nulla disputatione quæ de vniuerso sit genere, conuelli labefactaríque possit.

Medicos Platonem sequutos, vitalem facultatem à reliquis diiungere. Cap. XIII.

CAETERVM si singula diligenter studioséque spectabimus, in quibus maxima multóque certissima vis inest demonstrationis, non pauca sanè occurrent, quæ planè vniuersa illa redarguant, cōmonstréntque luculenter, præter duas animæ partes, quæ pro certis atque cōcessis receptæ sunt, tertiam vitalem eámque diuersam haberi, cuius sit vnius sedes in corde.

Vitalis necessitas demonstratur.

Perennis enim & constans deprehenditur in nobis cordis & arteriarum motio, cuius assiduitate perpetua est spirituum procreatio. Hanc autem cuiusnam facultatis opera fieri arbitrabimur? Non animalis, vt cuius motus omnis est ad arbitrium, qui orta defatigatione sensim ingrauescit atque dèmum intermittit: cordis autem & arteriarum motus nō est in nostra potestate vt nobis pareat, sed cōtinuatus nullius causæ vi lacessitus, & qui nunquam interrumpi potest. Neque præterea hic à naturali facultate regitur, vt quæ corporis nutritioni dūtaxat addicta est & mancipata, nec tam apertos motus solet exprimere. Aut si hos profert in nobis, quid est causę cur non similes efficit in stirpium genere, in quibus tamē nihil tale conspicitur? Neque demum insitus & naturalis calor tantæ

motionis

motionis est author, tum ob eas quas modo percensui rationes, tũ quòd is per se quum simplex sit qualitas, non potest esse efficiens causa motionis: aliàs enim naturam eum esse confirmaremus. Sentire quidem rectè videtur Aristoteles motionem illam ex materiæ & refrigerationis necessitate quadam fieri: cæterùm istæc necessitas, incitãs duntaxat & impellens, non autem efficiens causa rectè possit existimari, sed aliam superiorem atque præstantiorem scrutari necesse est. Erit igitur in vitali cordis calore vis quædam & facultas harum motionum, & aliorum quæ posthac referam operum effectrix, quæ vitalis quoque nuncupata, à naturali & à sentiente prorsus dissideat. In hæc fortasse quum penitus introspexissent, quicunque sub duce Auerrhoide in hanc Aristotelis sententiam iurarunt, hac diligenti rerum obseruatione adacti sunt, vt vitalẽ eã facultatem intrommittant, atque suscipiãt, sed quam (ne violetur iusiurandũ) modo quodam incomprehenso somnient veriùs quàm cogitent, in altricis illius & naturalis facultatis genere comprehendi. Itaque duas constituunt ei differentias, vnam vitalem, alteram altricem, iudicántque vitalem altrici in opem & subsidiũ fuisse additam. Hoc illi commento probabile quiddam afferre videntur, sed tamen Aristotelis mentem offundũt, qui vnam eandémque vim nunc altricẽ, nunc naturalẽ, nunc vitalẽ consueuit appellare. At mihi cum illis controuersiæ nihil est, qui eò iam adducti sunt, vt nobiscum concedant tres in nobis facultates consistere, naturalem, vitalem, & animalem, quarum gubernaculis corporis natura & integritas tenetur & cohæret. Iam verò tempestiuum est, demonstrare hasce tres nõ modò cogitatione, sed re ipsa & essentia inter se distare, esséque seiunctas. Omnia enim quæcunque sic comparata sunt, vt possit eorum vnumquoduis lædi & labefactari, vel prorsus interire & extingui, aliis constantibus & inuiolatis, disiuncta ea sunt, neque vnam eandémque substantiam cõplent. Atqui in osse, in cartilagine, cui secundum naturam firma sit constitutio, nullus inest sensus, nulláque sentiendi facultas: vitalis tamen & naturalis insunt, quarum beneficio alitur, atque viuit. Lethargus, sensus omnes motúmque conspit, totámque vim animæ sentientẽ stupidam reddit, reliquis integrè valentibus. Paralysis quamcunque partem vehementer prehenderit, sensu motúque priuat, aliis permanentibus quæ partem non sinunt cõtabescere. Sicque multifariam vis sentiens aut omnino lædi potest, aut partẽ quampiam deserere, aliis in nullam offensionem incurrentibus. Ceterùm in atrophia, palàm est ex nutritionis errore vim altricem incommodo detrimentóque affici, nec dum tamen alias concuti. Nec profectò desunt qui iudicẽt partis cuiuspiam nutritionẽ sensúmque prorsus exterminari, vita duntaxat superstite, quum nempe ea liquefacta in totum extabescit, solámque vitalem facultatem retinet, quę illius integritatẽ tuetur, obsistítque ne illa cõsumpta putredine dissipetur. Est enim putredo vitæ aduersa, neq; aliud quàm vita obsistit ne pars in perniciem agatur. Quicquid igitur nutritionẽ sublata integrum preterea manet neque putrescit, id sanè viuit, vitalíq; facultate sustinetur. Hinc vt facetè ita præclarè olim dictum fuisse animaduerto, hanc vim datã esse corpori pro sale, ne putrescat, quòd hæc vna possit omnem interitus perniciem retundere, arcere, præcludere. Hæc enim summa est illius actio, non vt corpus alat, nõ vt retũ occursum sentiat, sed vt vitam & integritatem conseruet. Quinetiam quum quis pestilẽti febre malè torquetur, affligitúrq; cordis dolore, vomitione, animi defectione, quúmq; pulsus obscurus & imbecillis deprehenditur, quis tum ambigere potest facultati in corde vitali, cuius hæc sunt opera, negotij plurimum exhiberi, aliis quidẽ aut nihil omnino, aut multò minus agitatis? Vt enim alia morbi genera aliis solent facultatibus malũ inferre, sic hoc maximè pestilens vitalem vim obsidet, oppugnat, atque demolitur. Itaque potest quęuis vna facultas noxam & incommodum subire, reliquis aut nondum aut nõ peræquè læsis: quin fortasse potest in quapiã corporis particula vis animalis ex morbo perire, simul cum hac & naturalis, vna superstite vitali, quorũ omniũ rationes posthac vberiùs afferemus. Vnde planè perspici potest, tres illas non modò cogitatione, & (vt dicere solent) ratione, sed re ipsa propriáque substantia disiungi.

Auerrhoidæ cauillus.

Animalem facultatem lædi aliis illæsis.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Naturalem lædi aliis illæsis.

Vitalẽ lædi posse aliis illæsis.

Tres animæ facultates sedibus atque locis discludi. Cap. XIIII.

NVLLA vis animæ quæ potissimùm obstricta sit corpori, quicquam potest efficere citra instrumenti alicuius subsidium. Quum autem vel animæ instrumentum vel domicilium offension emacceperit, necessum est profectò, aut ipsius quoque facultatis substantiam lædi, si inde originem duxit, quòd plurimi confirmant,

Tres animæ partes locis disclusæ.

aut certè (quod in externis fit artificiis) effectus contortos & deteriores reddi, præpedirique functiones. Quare si cor vna est omnium facultatum sedes, quoties id iniuriam & incommodum accipiet, omnes hæ facultates necessario peræque lædentur. Hęc autē perspicuè falsa esse & inania, declarant quæ in pestilentibus febribus aliisque venenatis morbis obtingere proditū est. Quin & posthac apertius erit, multis ex causis cor eiúsque actiones affici, constantibus aliis viribus. Itaque tres eæ quæ sunt, non essentia modò, sed sedibus quoque & principatu disiectæ sunt, neq; in eodē possunt solio cōsidere. *Iecur naturalis animæ sedes.* Quòd si earum opera & effectus magna cum cura & diligentia intuebimur, non operosum fortasse fuerit propriā cuiusque sedē designare. Perspicuè cernimus esculenta potulentáque in eas partes, quæ sub præcordiis positæ sunt, maximè in ventriculum illabi, vbi primùm concocta, deinde iocineris vi in sanguinem cōuersa, alendo corpori fiunt idonea. Cerebrum etiam tanquam commune sentiendi principiū à sensibus omnibus circumsederi quis non videt? *Cerebrum principis animæ sedes.* eósque per somnum cōprehenso cerebro quasi vinctos teneri, excitari autem & operam quemque suam cōferre per vigilias liberato illo & soluto? At cor in somno semper cietur & agitatur, nunquam facta intermissione officij conquiescit. *Prima ratio.* Hoc si sensibus prima est efficiendi causa, cur non eorum functio similiter perpetua sit & continens? *Secunda.* Conquassato compressóque vehementer cerebro, animans cōtinuò sensus omnis motúsque expers obtorpescit: cerebríque offensione fiunt obliuio, stultitia, delirario, apoplexia, quibus tum principes tum sensuum præpediuntur actiones, *Tertia.* ab hísque malis liberant quæ cerebro, non autem quæ cordi adhibentur remedia. Male autē affecto iocinere ęgrè corpus alitur, aliàs atrophia extabescēs, aliàs corrupto humore turgidū: quúmq; ei visceri valetudinis curatio adhibebitur, altrice facultate corroborata ad salutem corpus omne reducetur. *In iecore naturalis est.* Nemo est tā delirus qui constantibus his malis velit facere medicinam cordi, aut hanc si fortè teneret, non hallucinetur, expectationémque suam decipiat. Itaque sensuū actiones in capite maximè, naturales in iis partibus quæ sub præcordiis sunt, explentur ac vigent. Vbicunque autem eæ plurimum eminent & apparent, ibidē consentaneum est vim & facultatē earū effectricem dominari, suúmque principatū habere: nam hac ista ratione ductus etiam Aristoteles vitæ principium in corde collocat, quod omnium primū viuit, postremum emoritur. Ex propriis igitur operibus, ex medendíque ratione; altrix vis & naturalis in iocinere, animalis seu sentiens in cerebro, reliqua vitalis in corde constituenda videbitur. *Argumēta à propriis canalibus.* Nunc autem mihi liceat rei fidem iis ductibus confirmare, qui facultatibus ad proprias functiones subsidio veniunt: venæ quidem naturali, nerui animali, arteriæ vitali. Omnes quidem quemadmodum & ipsas facultates ex corde nasci prodidit Aristoteles, nequicquam à mente sua, nequicquā à se ipse discedens: rectè existimans illic facultatem & partem animæ figi debere, vnde illius instrumentū nasceretur, ductúsque deriuaretur. Quocirca quum arterias ex corde duci, omnémq; pulsationem hinc eas accipere inter omnes conueniat, si præterea neruos è cerebro, venas è iecore primam originem duxisse commonstrem, videbor etiam planum fecisse, illud domicilium esse animalis facultatis, hoc verò naturalis. Vt in arboribus vniuersóque stirpium genere, maiora minorum sunt principia, & truncus omniū amplissimus deorsum radices agit, *Venas à iecore nasci.* sursum autem in ramos diffinditur, hi rursus in alios exiliores, dum tādem in tenuissimam sobolēm vndique propagetur atque fruticetur: hincque vnus omniū cōsensus in truncō principium constituit, & eam vim quæ stirpi moderans, alimētum trahit distribuítque singulis partibus: ita fanè in venis atque neruis statuendum videtur. *Prima ratio.* Cæterùm vena caua quà cordi assistit multò quidē tenuior est, quàm vbi è iocineris conuexo emergit: quinimò hîc in duos ramos diffinditur, quorum vterque duplo maior est eo, qui ad cor sursum irrepit: quod planè argumento est non è corde, sed è iecore primam venis originem esse. *Secunda.* Huc accedit, è cauis regionibus interioréque facie iecur venam ad portas emittere, quæ serpens multiplici lapsu & erratico, complures riuulos tanquam radices effundit in ventriculum, in omentum & mesenterium. His autem (venæ tametsi sunt) nulla intercedit cum corde communio aut societas, sed ne cum his quidem venis quæ è iecoris facie cōnuexa emerserunt: quare stirpium exemplo iecur venarum origo constituendum est. Ex quo intelligitur partem in stirpibus inter radicem & truncum interpositam, quam Aristoteles cordi comparauit, iecoris potius quàm cordis similitudinem speciémque gerere, vt in qua vis insit naturalis, eam prorsus exprimens quæ in iocinere consedit. *Tertia.* Postremò vt perfectis animantibus arterias è sinistro cordis ventriculo

vētriculo nasci animaduersum est, sic terrenis animātibus iisque vocalibus dexter ventriculus adiectus est, in eúmque inserta vena caua, vt inde erumpente reiectóque sanguine pulmones alerentur. Muta autem animantia, vt pisces omnes, dextro sinu defici atque destitui, omniū iudicia sensúsq; cōfirmant, quòd aquatilia neq; pulmones habēt, neque vociferantur, neq; spiritū ducūt. At nihilominus sanguine alūtur in venis recondito, ipsæque venæ omnium iecori sic affixæ sunt, vt apertè hinc deriuari cernantur. In dextrum autem cordis ventriculum (vt quē non habeant) nec inseri, nec inde possunt educi. Quid quòd vena in piscibus vix cor attingit, potéstne inde exoriri vnde lōgius abest atque diiungitur? Eadē propemodū sunt rationū pōdera in neruorū exortu, quos palàm est cor nō attingere, neq; ei vlla cōmunione iūgi: vt idcirco nemo (nisi qui in cōtemplandis rebus cæcus fuerit) existimet à corde tanquā à principio eos emanare. At si diligēter cerebri structura animo sensúque lustrabitur, clarū erit & euidens neruos omneis sentiētes illinc deduci, ortúsq; sui primordia accipere. Si substātia spectabitur, eos cerebri tāquā surculos arboris partes esse, sed quæ in extrema corporis progressæ, tum viæ longitudine, tū locorū per quos tractus est siccitate, mira soliditate durescant. Spinæ etiā medulla vera cerebri soboles, quā foras excedit ampla quidē est, tantò deinde gracilior facta, quātò lōgius processit. Ex hac autē tanquā ex arboris stipite, quā plurimi vtrinque nerui adeò expressè & perspicuè diffunduntur, vt nisi sensuū fides & præstantia tollatur, hæsitari non possit, omnes aut proximè aut medullæ interuentu ex cerebri substantia prodiisse. Vetus olim fuit sententia, quæ ob duritiem eorū ortū meningibus tum cerebrum tum spinæ medullā circumplicantibus, acceptū referret. Ab his fortasse nerui omnes inuolucra quædam acceperunt, medullæ tamen (quæ ramorum qui in arboribus sunt exemplo, intus inseritur) origo cerebri substantiæ datur. Hæc autem prima est & præcipua nerui portio, qua valente motio omnis conficitur, & qua læsa concidit. Ergo ex functionum proprietate, ex instrumentorum positu, ex ductuū ortu ac deriuatione, in promptu & ante oculos esse debet, vim & facultatē animæ naturalē in iecinere, sentientem in cerebro, reliquam autem vitalem in corde, quasi in sede propria constitui. Quibus etiam confectum arbitror eas nō modò simplices facultates, sed loco sedibúsque disclusas haberi.

Nerues non à corde, sed à cerebro nasci.

Neruos non nasci à meningibus.

Rationum quas aduersarij proponunt confutatio. Cap. XV.

At iam video Sophistarum veriùs quàm Aristotelicorum turbam his obstrepere, qui tametsi planè vident naturæ functiones in iecinere, animales in cerebro, vt in ventriculo chylosin, & in oculo visionem: has tamen fateri nolunt facultatum esse sedes, vt neque neruos à cerebro, venas à iecinere proferri. Quid est causæ cur ita censeant? quoniam (inquiunt) nō vt medici sensuum æstimatione de his iudicio decernimus, sed vna duntaxat ratione demonstratiua. Quomodo? Quia princeps Auicenna sic scriptum reliquit, Philosophos qui vires omnes reponunt in corde, omnia altius perspexisse, inuestigasséque rationes magis necessarias: medicos verò quæ sensus duntaxat mouent sequutos, facultates illas sedibus distraxisse. O delirationem incredibilem! desipientis enim arrogantiæ est argumentationis necessitatem sensuum authoritati anteponere. Sed quid necessitatē dico, quum nulla in id necessaria argumentatione, sed ne satis quidem probabili adduci possint? Nunquid quod sensu comprehensum est, potest vlla ratione conuelli? Tanta est eorum in vnius opinione pertinacia, vt errare malint, & in controuersia concertationéque perpetuò versari, quàm synceram purámque rerum cognitionem capere: atque quum perspicuis dubia debeant illustrare, dubiis perspicua tollere conantur. Quænam autem est eorum tam firma constánsque ratio? Cor quia nobilissimum est & vitæ fons, idcirco animæ omniúmque eius facultatum sedem esse & principium: cerebrum autem, iecur, ventriculum, reliquásque partes illarum instrumenta duntaxat esse: omnes in corde altissimis defixas esse radicibus, at illarum functiones aliis partibus alias comparere. Est igitur (inquiunt) cor principium, quòd omnes facultates sinu complexúque suo contineat atque foueat, non autem principium edendæ depromendæque functionis. Hac interpretatione quam plerique quasi ex tripode dictam suspiciunt & admirantur, putant Platonis medicorúmque obseruationem Aristotelis argumentationibus reconciliare, sícque omnem se controuersiam dirimere. Sed quàm vanus

& irritus hic labor, velle eos qui ex instituto distracti sunt, in concordiam adducere? Cor inquiunt omnium est facultatum origo, quia nobilissimum. Quasi verò rex qui totius est imperij nobilissimus, omnium subiectorum vires in se vnus comprehendat: & quia penes illum sit omnis necis & vitæ potestas, idcirco subiectis propriæ vires non insint, quibus quæ sua sunt procurẽt. Expendamus autẽ ponderemúsque diligẽtius controuersam hanc rem, & plenam dissensionis inter doctissimos. Si iecur & cerebrum non primariæ sunt sedes, sed instrumenti duntaxat rationem acceperunt, hócne à conformatione & figura solum habent, an etiam à temperamento? Ab vtroque (opinior) cauti nec incallidi respondebunt: cæterùm temperamento quàm conformatione plus effici: sanguis enim in iecore, & spiritus animalis in cerebro, à substantiæ proprietate & à temperie potius quàm à conformatione procreatur. Quoniam igitur ex temperamento vis quædam & facultas enascitur, quæ causa est efficiens, in vnaquaque particula vt temperamentum, sic & ingenitam oportet quandã facultatem inesse, quæ functionum eius est opifex. Hoc quidem & illi tanquam planè consequens fatentur: quum vitalem spiritum ex corde videant per carotides arterias in contextum admirabilem, & in cerebri ventriculos efferri, illícque in animalem conuerti. Istęc autẽ conuersio vndénam & à quo prodiit? Nónne ex vi aliqua quę cerebro propria insideat & ingenita sit? Neque hoc illi diffitẽtur. Necesse est ergo hanc istam vim insitam quæ spiritum gignit animalem, animalem quoque haberi: qui enim fieri posse intelligemus vt hoc aliud gignat, cuius vi nulla & potestate sit præditum? Multi quidẽ aiunt hoc fuisse Auicennæ decretum, ne dicam subterfugium, spirituum omnium vt certè facultatum vnam esse eandémque substantiam: atque quum ea sit vitalis spiritus in corde, portionem quæ in cerebri ventriculos contendit, temperationem quandam adipisci obeundis animalibus functionibus idoneam. Hunc tamen spiritum vim nouam illinc nullam consequi, quæ non antè fuerit, neque substantia, sed qualitate dũtaxat mutari & noua constitutione, quæ spiritum illum vitalẽ aliter atque prius versans ac præparans, efficit vt ad functiones animales accommodetur, & animalis in eo facultas nunc primùm sese exptomat. Prius enim huius facultatis substantia ei spiritui insidebat, quũ adhuc in corde tenebatur, nondũ tamẽ ea se functionibus exprimebat, quòd impedita esset nec rebus cõsentaneis & adiuuãtibus instructa. Solers ista quidem & subtilis rerum notatio, sed tamen falsa nimis & fallax assensio. Spiritus dũ in cõtextu admirabili atque in cerebro propriã temperiem mutauit, nónne simul substãtiam & speciem mutauit? Si speciem, nónne & facultatẽ? Aliàs enim nulla fuerit toto corpore spirituum specie distinctio. Quod si fatentur, neq; vlla profectò fuerit humorũ specie differẽtia, sed solo accidente distabũt, sanguis, lac & semen. Et quicunque ingerentur cibi, nõ in ventriculo, nõ in iecore, non in venis, non in reliquo corpore, aliam quam in qualitate mutationẽ subibũt: erit vna eadémque omninm vbique substantia ac species, non eorũ modò quæ in corpore continentur, sed ipsarum etiam partium. Hoc autem quid aliud est, quàm rerum species ac differentias de medio tollere? quàm omnia in idem substãtiæ genus contrudere? quàm rerum ortus & interitus in naturæ mundíque exilium agere? quàm omnia omnibus cõfusa permiscere ac perturbare? Quod si specie distãt corporis partes, & qui ab illis conuertuntur humores, cur non itẽ spiritus substantia & specie inter se distabunt, quos palam est multò tenuiores esse, & facilè mutabiles, vt expeditius quàm illi partium quibus assidebunt, vim & conditionẽ subeant? Itaque cõsentaneũ magis est, vt cerebrum à corde, ita animalem spiritum à vitali, specie atque substantia differre, diuersísque illos facultatibus teneri. Quicunque aduersa sustinere cõtendent, multis astricti vinculis, eò quo minimè volunt imprudentes reuoluentur. Quocirca multò melius quàm illi & luculentius Alexãder Aphrodiseius, quamuis impẽse Aristotelicæ disciplinæ studiosus, cerebro, iecori, ventriculo, reliquísque partibus proprias vires addixit: qui quum alias esse distinxisset quę famulantur & seruiunt, alias quę regunt & quasi dominantur, subiecit animæ principatum in corde cõstitui, vires autem eas quæ velut subiectæ famulantur, in varias corporis partes disijci. Nam quæcunque ad animalis facultatis demonstrationem attulimus, eadẽ ferè ad naturalem & reliquas accommodari possunt. Quisquis igitur volet naturalem contemplationem medicis obseruationibus confirmare, omni deposita cõcertationis inuidia, tres animæ facultates, vitalem, animalem, & naturalem, essentia, sede, instrumentísque discludat. Nunquam enim futurum est, vt qui eas turbu-

Confutatio.

Aduersariorum subterfugium.

Confutatio multis argumentis.

Cerebri, cordis, & iecoris tum vires tum spiritus specie & substantia differre.

Confutatio.

Conclusio.

eas turbulenta confusione connectet, quicquam in re medica vel dilucidè demonstret, vel certa intelligentia & ratione comprehendat. Hinc videas non modò Alexādrum, sed reliquos propè omnes Aristotelis interpretes, vitalem facultatem à naturali discreuisse, alios inseruientes quasdam facultates membris assignasse, alios non vnam & eandem, sed plane diuersam instrumentis originem dedisse, indicium sanè vacillantis & fluctuantis opinionis tanta interpretationum varietas. Quanquam verò vnus Aristoteles admirabili scientia, atque iudicio, in cæteris ferè suspiciendus est, & à nobis venerandus, hîc tamen primus temerè fregit authoritatem veteris disciplinæ, atque vt nouā conderet, partes illas animæ labefactauit atq; peruertit, quas mirificè Plato erat amplexatus. Verebatur enim ne si illas cum Platone admitteret, multas in homine animas, & hunc multa esse animalia fateri cogeretur. In has autem ruinas atque salebras si Plato incidit, ne illas quidem Aristoteles vlla declinatione vitare possit & effugere, vt qui alteram animæ partem immortalem, caducam alteram instituat. Hinc Themistius vtrique opinioni impedimentū hoc accidere tradit, quòd non simplicem, sed concretam ex partibus animam dicit. Quid autem in his statuendum sit, paulò pòst fusius dissereτur à nobis, quum animæ substantia & integritas explicabitur.

Quid vitalis facultas cæteris præstet & impertiat, in quibus insit, quo accedat ordine, quid vita. Cap. XVI.

ID quidem peruagatum vel apud idiotas omnium sermone percrebuit, viuere stirpes, viuere animātia, viuere superos: hos quidem solius mentis agitatione, ista sensus impulsu, illas verò natura duce. Quū autem vnus homo naturæ, sensus mentisq; viribus teneatur, sitque naturæ vis altrix in iocinere, reliquæ in cerebro, quid est quod duorum istorū conspiratione & mutuis officiis non satis gubernamur & conseruamur? Si omnis vitæ functionum causa ad hæc referri putetur, quid prætetea cor nobis additum est? qua impellente necessitate conditum? quænam illius actio quam iecur & cerebrum non obeat? Aut igitur omnino id superuacaneum videtur; aut prima omnia facultatum sedes. Hæc quidem sunt quæ nonnulli inexplicabilia esse dixerunt & nōdum comprehensa, quæ tamen extricare & in perspicuā lucem proferre conabimur. Animantiū genus naturalem & altricem vim cum stirpibus quidē habet cōmunem, eámque positam in iecore: sed quæ tamen præstantioris cuiusdā sit ordinis & dignitatis: omnem quippe nutriendi functionē animantia lege quadam & ratione perfectiore complent. Stirpi alimentum est succus impurus atque lutulētus è terra haustus: animāti verò id quod iam multiplici mutatione præparatū est, vt olus, vt fructus, vt caro. Facili promptáque coctione & rudi quadam alimenti conuersione stirpes aluntur: animantes autem non nisi vtilis alimenti multifariam facta concoctione, qua longa rerū serie in sanguinem ac demum in corporis substantiam conuertitur. Quoniam igitur tam multiformis est in animātibus concoctio, & alimētum id perfectionis assequitur quò nequit in stirpibus peruenire: necesse est omnino vim quandam præstātiorem in animātibus quàm in stirpibus nutritionem moliri, eámq; aut generis cuiusdam esse præstātioris, aut acceptis aliūde viribus adiuuari. Hac ratione perfectis animantibus cor attributū est, cuius calor & facultas toti corpori maximè verò iecori & cerebro impartiretur, omniúmque functiones & munera complerет. At verò stirpibus quę solius naturæ beneficio viuūt & vigēt, vnica vis altrix obtigit eo sustentata calore, qui tanquam materia subiectus est. Hic porrò languidus est atque iners, in omnem stirpis substantiam diffusus nec facilè dissipabilis, hoc indicio quòd at borum defracti, auulsi aut abscisci rami aliquātum viuūt, possúntque insiti reuirescere & fruticari. Sic profectò exanguia animantia quæ naturæ ancipitis sede stabili scopulis adhærent, vt conchæ: & quæ sponte sua intimóque motu huc illuc promiscuè feruntur, vt apis, formica, vermis, & reliquum omne insectorū genus, quorum resectas partes seorsum moueri conspicimus: omnia quidem vitæ suæ calorem exiguum habent, eúmque toto corpore æquabiliter consertū, neque in iis vlla est sedes cordi verè comparata, è qua hic calor quoquouersum in oēs partes influat & illabatur: his enim ita positis, abscissæ partes neque viuere, neque moueri possent. Contrà autem perfectiorum animantium partes, quum desectæ continuò vita priuentur, argumentum est non ex

Argumenta.

Vim altricem in animantibus perfectiorem esse quàm in stirpibus.

Quid cor iecori & cerebro conferat in perfectis animalibus.

Iecur & cerebrum cor.

dis indigere auxilio, demõstratur.

Quid cor cerebro conferat.

Animalis facultas omnium postrema.

Vitalem facultatem non modò alias perficere, sed etiam conseruare.

se, sed aliunde influẽtibus viribus eas sustineri, neque proprio solùm calore vt stirpes, verùm etiã ascito gubernari, & supra vim iecoris naturalem, aliam ex corde vitalem aduenire. Porrò autem vitalis facultas animali etiã succurrit & opitulatur, quòd ei velut pabulum & materiam suggerat, ex qua demum spiritus profertur animalis. Hinc nonnullis existimatum est vitalem animalis gratia potissimum conditam esse, quòd ei plus quam naturali conferre videatur: quandoquidem præter materiam vim etiã subiicit qua in opus excitatur erigitúrque, vt citra cuius opem vis animalis qualiscunque fuerat ex semine producta, ignaua & languida otiaretur. Itaque hæc omnium postrema rectè constituitur, quæ in fœtu dum vtero gestatur, tum obscuras vires ostẽtat, tum minimùm videtur necessaria: at quum iam editus infans hac luce fruitur, ea pectus distendens depriménsque spiritum ducit ac reddit, nec tum exiguam opem fert cordi. Cæterùm hæc ipsa vitalis facultas non modò cæteras omnes quum rudes adhuc & inchoatæ sunt perficit, sed etiam easdem quoad viuit animal tuetur, & ad agendum impellit. Id planè declarant arteriarum interceptiones, quæ aut vinculis aut aliis quibuscunque causis opprimentibus inciderint: per has enim cordis aspiratione cohibita, mox repentè tanquam attonitum corruit animal. In syncope tantisper dum vitale robur corporis partes non illustrat, reliquæ quoque facultates omnes pariter intermissionem faciunt: mox autem vt id excitatum reuixerit ac seipsum collegerit, omnes illæ quasi recreatæ recurrunt. Absonum autem & absurdum fuerit, existimare hoc exiguo tempore partes corporis ab omni vi & facultate destitui, in quod tamẽ discrimen Auicennas adducitur, & quicunque statuunt facultates omnes à corde illabi. Hoc igitur temporis articulo, particulis suæ insunt propriæ & ingenitæ vires quemadmodum & cordi, sed quas tamen nulla vis princeps stimulet & incitet. At nihilominus si robur id vitale perdiu abest, nec influit (quemadmodum quum præceps & insolens syncope hominem tollit) inficiari nolim partium facultates tãdem corruere & intercidere, animálque prorsus vitam dimittere: tanta quippe est vitalis necessitas, vt citra illius fauorem reliquæ ne minimum quidem efficiant. Hinc rectè vitalis nomen ei potius quàm stirpium facultati est impositum, quòd præstantiore magísque salutari vitæ genere corpora collustret, vnáque reliquarum omnium perseuerãtiam & firmitatem contineat.

Vita animantium quid.

Est enim animantium vita facultatum actionúmque omnium conseruatio. Hæc autem à corde cum spiritu caloréque defluit. Mors est vitalis roboris omniúmque facultatum extinctio. Quas autem horum definitiones prompsit Aristoteles, eas non modò ad animantes, verùm etiam ad stirpes accommodauit, vt longè latéque paterent. Vis porrò ista vitalis, totius animæ pars non est, quòd solitaria nusquam subsistat, quodque illius ope nihil seorsum viuat: sed totius est animæ summa quædam facultas, quæ partes animæ perficit, tuetur, & quasi nexu coniungit.

De facultatum concentu & principatus ordine, Cap. XVII.

Trium facultatũ consensus in toto animãte.

In parte corporis potest vna facultas perire, aliis manentibus.

TRes animæ facultates quanquam in perfecto animante substantia instrumentis & sede seiunctæ sunt, fieri tamen non potest, vt posteaquam in vno eodémque corpore coierint, tũ inde quasi diuulsæ & seiugatæ prorsus distrahantur. Mutua enim conspiratione vsque eo omnes inter se aptę & cõnexæ sunt, vt vnaquælibet reliquarũ ope cõsistat. At verò fieri potest vt cuiuspiam particulæ, vna animalis facultas pereat aliis commorãtibus: aut simul cum animali naturalis etiam pariter occũbat, vna superstite vitali: quemadmodum fit dum in particulam per arterias dimanat vis spiritúsque vitalis, à cerebro autem & iocinere nihil quicquã illabitur. Tametsi igitur dum vita est, semper nutriri animal verum est & compertum, non tamen id in particulis fieri est necessarium. Vna vitalis cæteras perficit atque conuertit, & ab eisdẽ mutuis iuuatur officiis. Naturalis enim pabulum ei suggerit, animalis autem pectus pulmonésque agitans, tum alimẽti tum refrigerationis eius est effectrix. Animali porrò reliquæ duę materiã subiiciunt: naturalem autem vitalis per arterias illapsa tuetur atque auget, qua ipsa animali perpetuò eget. Ex quibus intelligitur indissolubili eas concentu teneri, nullã posse citra aliarum opem consistere, & vnaqualibet intercidente reliquas etiam pariter emori.

Potest in toto animali vna

Cæterùm quoniã variæ & disiectæ sunt earũ sedes, quarum incommodo tum spiritus, tũ calor, & facultatum substantia

stantia

stantia offenditur, fieri quidem poterit vt vnaquælibet offensiunculam accipiat, aliis nondum læsis: quanuis ea si diutius inhæreat, in cæteras tũ demum irrepat, fiatque omnium communis. Hoc autem intercidunt ordine, vt ab ea quæ in malum & perniciem primùm incurrit, ea proximè laboret quæ maiore, postremò autem ea quæ cum illa minorem necessitudinẽ aut cognationem habet. Ab animali enim primùm vitalis, deinde naturalis afficitur, à vitali animalis: vt cui illa materiã & vitæ formam ministrat, tandem verò naturalis: à naturali vitalis, mox animalis. Hũc ordinẽ tum ratio, tum rerum euẽtus edocuit, quoties pars vnica princeps simplici morbo tenetur. Quòd si vnaquælibet facultas iacturã facere potest aliis nondum offensis, necesse est perurgente causa, eandem prius aliis, neque eodem omnes puncto tẽporis interire, licet exiguo pòst tempore vnus sit omnium interitus. Is itaque ex mutuo consensu affectionum ordo statuitur: cæterùm in actione & administratione corporis, alius multò diuersus. Exortu quidem prima est altrix, deinde vitalis, postrema animalis. Nobilitate & principatu prima atque præstantissima est animalis, ab hac vitalis, tertia altrix ignobilis & abiecta: hæc enim vilium stirpium communis est: vitalis data animantibus: quia altricis actiones integrat & absoluit, ea præstãtior vtique videtur, obscurior verò & inferior animali, vt cuius causa maximè cõdita sit: finis autẽ in quem reliqua contendunt, splendore & commendatione clarus est. Quinetiam animales functiones, sentire, moueri, ratiocinari, contemplari, sapiẽter viuere, quia altioris gradus & dignitatis sunt quàm solùm ac simpliciter viuere, planè declarant vim harum effectricem omniũ summam esse & principatum tenere. In actionum autem & vitæ necessitate omnium prima vitalis statuitur, quòd nõ modò reliquis materiam sufficiat, sed illas etiam suscitet, perficiat, mutuóque complexu tueatur & foueat. Siue enim particula quæuis & motum & sensum habitura est, siue debet nutritionis cõmoda percipere, in eam necesse est spiritus & vis influat vitalis: quæ si lædetur, mox vtriusq; functio interpellabitur, quasi in vtriusque opus communiter concurrat. Huius itaque beneficio quũ reliquæ indigeant, non autem è diuerso, vna omnium iudicabitur maximè ad vsum vitæ necessaria.

qualibet lædi aliis non læsis. — *Quo ordine perire solent facultates.* — *Ordo procreationis.* — *Ordo præstantiæ & dignitatis.* — *Ordo necessitatis.*

Simplicem esse animam quæ his partibus continetur, hincq; Aristotelicorum rationes dissolui. Cap. XVIII.

STIRPIBVS ea moderatur anima quã naturalem altricémque dixerunt, vt quæ eius duntaxat gratia & officio vita fruuntur. Beluæ eam ipsam quidem, atq; insuper alteram sentientem sunt adeptæ. Ex his autem vitalis facultatis interpositu aptè cõiugatis, vna fit totius anima, cui pars illa præstantior nomen dedit. In homine omnes hæ partes insunt, quibus tertia insuper accedit, mẽs appellata, tanta profectò familiaritate cũ illis consentiẽs, vt ex omniũ concentu vna euadat anima, quæ intelligentiæ & rationis est particeps. Cæterùm hæc non ex illis tanquã ex discretis seiunctísque partibus condita est, quoniã vna simplex totius est forma, omnis expers coagmẽtationis & structuræ, verùm nascitur ex illis quemadmodum posteriores Geometricæ figuræ ex prioribus. Trigonus enim ad alterum trigonum si decenter aptetur, fiet tetragonus, non cõposita quidem verùm simplex figura: ad hunc deinde accedens accommodatúsque alius trigonus pentagonum efficit, re ipsa quidem simplicẽ, at potestate cõpositum. Sic propemodum dum fœtus vtero fingitur & conformatur, primum naturalis anima emergit séque prodit, deinde vitalis facultatis interuentu & conciliatione, anima sentiens comparet & elucet. Hæc verò quanquam simplex est, vt in beluis, comitem tamen retinet vim illam naturalem, quæ rum manens anima dici non potest, ne corporis vnius & eiusdem aut reuera complures formas, aut vnam compositam fateri cogamur. Inest tum igitur ceu illius pars duntaxat & quædam facultas: quẽadmodum quæ in osse, aut quæ in carne est forma, quũ iam totius species appulerit, superest quidem nõ re ipsa & energia, sed tanquam præparatio & facultas ministra formæ succedentis: quod plenius alio loco disputauimus. Postremò autem quum mens consilij rationísque particeps immigrabit, quæ sentiens fuerat anima, iam non reapse cõmorabitur & residebit, sed vt facultas quędam & superioris illius quasi præparatio. Hoc loco dubitatione & rerum obscuritate æstuant quidam philosophi, qui putant fieri non posse vt simplex nostra sit anima. Etenim mẽs

Partes animæ interposito vitalis facultatis iungi & vnã efficere animam. — *Qua ratione ex his partibus vna fit & simplex anima.* — *Lib. 1. dialog.* — *Argumenta*

eorũ qui putant non simplicem esse nostram animam.

intelligentiáque nostra sempiterna habetur & immortalis, quæ extrinsecus nobis accessit: sentiés autem anima mortalis & caduca, quasi ex corpore procreata. Illa quasi separata & simplex, corpori non permiscetur, sed ei duntaxat vt naui gubernator assistit: hæc verò in corpus penitus immergitur, à quo nunquã diiungi diuellíq; potest. Illa denique, vt cogitet, vt contempletur & intelligat, corporis subsidio non indiget: hæc verò nihil efficere potest citra idoneam corporis eiúsque organici præparationẽ, cuius certè perfectio quædam est & absolutio. Harum igitur rationũ animæ diuersione complectuntur & efficiunt fieri non posse, vt tã dispares diuersǽque naturæ, cõmuni societate in vnius eiusdémq; simplicis substantiam coëant. Itaque siue Platonis siue Aristotelis sentẽtia recipitur, hoc vtrobique impedimentũ accidere contendunt, vt non simplex, sed ex diuersis partibus concreta sit anima. Sic igitur grauissimis hisce vexati implicatíque rationibus hærẽt in salebra. Cæterùm quisquis quæ ad hanc controuersiam litémque minuendam attulimus, animo & cogitatione comprehendet, censebit animam quæ in nobis est rationis & intelligẽtiæ particeps, non ex aliis tanquam ex partibus cõponi, sed simplicem esse & tanquam reginam (quũ accesserit) aliarũ principatus obscurare, vt vna præstãtissima dominetur, quæ omniũ vires atque facultates haud secus atque pentagonus, simplex illa cõprehensas teneat. Quæcunque enim præstantior est & superior, supparis vires omnes habet. Hinc fit vt simplex ea & singularis, vna possit omnia in nobis vel dissimillima efficere, sed alia quidẽ per se, alia corporearũ facultatũ adminiculis. Vt enim soluta mens & libera cogitat, ratiocinatur, & meminit, sic talia efficit in nobis nullius corporis adiuta cõcretione mortali. Illa corporis soluta vinculis omnia sentit, idque purè, dilucidè, & quale quidq; sit: at verò his terrenis concretísque corporibus intersepta, nõ nisi quinque nuntiis externa cognoscit. Eadem naturæ vtens facultatibus corpus vniuersum alit, vtẽs vitalibus hominis vitam sustinet. Hęc igitur omnibus fons est & principium mouẽdi, quod à se non ab alio quoquam mouetur. Qua potissimùm ratione planè cognosci potest, animam immortali conditione sustineri: hinc etiam quòd infinitam rerum innumerabilium cognitionem capit, memoriámque retinet, quòd res occultas ab omníque sensu & corpore seiunctas inuestigat, quòd tot res & tantas nullius concreti corporis subsidio efficit. Quæ enim his est ornata viribus, nequaquam concreta esse potest ex terrena mortalíque natura, nihil admistum, nihil concretũ, nihil coagmentatũ capit. Itaque simplex quũ sit nec secerni, nec diuidi, nec discerpi, nec distrahi potest. Nec interire igitur. Ex quo demũ intelligitur omni illam turbido motu semper vacare, nec dolore nec ægritudine pulsari. At multa è corpore existũt quę illius functiones iuuẽt & acuant, multa quę obtundãt & impediãt. Corpore acri & vehementi quadam status cõuersione confracto, illa cõfestim emigrare cogitur. Quæ mala quũ adsunt, quid causæ est cur illa functiones suas nõ implet? An propriæ substantię iacturã quandam fecit? At ea nec offendi nec labefactari potest. Instrumentum illius violatum est? At nullum ei concedimus. Quid igitur restat? Corpus quod proprium illius est domiciliũ prępediri. Vt enim opifex idoneis instrumentis instructus, si in tenebricosum aut arctũ conclaue contrudatur, nequit quæ artis suæ sunt efficere, sic anima vitioso corpore, quod est tanquã domicilium, coërcita, quæ sua sunt munia exequi non potest. Conuenienti enim corporis mediocritate teneri desiderat, quæ si parum commutabitur, functionibus illa suis interpellabitur: sin multùm, tantam illam discrepantiam perhorrescens nec ferre potis, de corpore decedit.

Solutio.

Animam nostram esse immortalem.

Vnde fit vt læso corpore animæ actio nes lædantur.

De moralibus facultatibus. Cap. XIX.

INEST autem in homine aliud earũ facultatũ genus in quibus mores versari proditum est à virtutum magistris. Est id quidem genus vniuersum appetens, quod nimirũ in totidem differẽtias distrahitur, quot animę facultates sunt locis sedibúsque seiugatę. Siquidẽ suprà enucleatè disputatum demonstratúmque est, vnãquamque non nisi proprio appetitu ad agendum impelli. Itaque vt animæ ita appetitionis pars altera rationis est particeps, altera huius expers. Has enim inter se distare atque seiungi puerorũ mores demostrant, qui iracundia æstuant rationis nondũ compotes. Quinetiam adulti qui prudentia præditi sunt, multorum plerunque importuna cupiditate flagrant, quæ insurgens ratio & obsistens dissuadere

Appetitus triplex. Rationalis. Cupiditas.

dissuadere ac peruertere conatur: hincque frequẽter acerrima pugna cõmittitur, planè ostendens nõ vnicam, sed duas saltem esse facultates, vnã rationi obtemperantem, alteram voluptatum amicam. Quum autem ratio certamine fortassis euicta fuerit, qui *Iracundia.* ita vitiorum blanditiis & voluptatibus succumbit, iratus deinde seipsum obiurgat: túmque rationi assistens iracundia tanquam auxiliaria, partes eius tutatur, cupiditatis ardores & impetus oppugnatura. Ex quibus intelligi potest non modò duas, sed tres in nobis facultates morales inesse. Rationis particeps appetitio, voluntas nuncupata, constanter prudẽtérque quippiã desiderat: quæ verò huius est expers, partibus duabus tenetur, quæ sunt cupiditas & θύμωσις, illa in iecore, hęc in corde. Cupiditatis rursum par- *Cupiditatis partes duæ.* tes sunt libido & cupedia, illa in testes, hæc in vẽtriculum effusa. Appetendi autẽ facultates iis quas dixi sedibus diiungi, ex propriis earum perturbationibus clarum erit & pespicuũ, quę sunt huiusmodi. Libidinis perturbatio aut ægritudo est mulierositas, cõ- *Exuperantiæ aut defectiones cupiditatis.* traria autem offensio eius atque fastidium, μισογύνεια, id est odium mulierum. At cupedia perturbationes & ægrotationes habet, circa cibum quidem liguritionem, circa vinum temulentiã: offensiones autem, cibi & vini fastidium, & stuporem, quo qui tenetur suauitatem cibi non sentit. Vtriusque autem mediocritas est temperantia. Vis ani- *Exuperantiæ & defectiones excandescentiæ.* mi in corde inhærens, vt in variam materiam quam vtilem iudicat, nec tamen obtinet (his enim causis duabus incitatur, priuatione & vtilitate) appetitione sua fertur & incũbit, ita variis perturbationibus conquassatur. Huius est ambitio, quæ gloriã persequitur & honores: auaritia quæ pecuniam & opes auet: ira quæ iniuriã punire & vindicare cupit: metus qui futuri mali opinione cõturbat. Quum verò iam bonis potitur, gaudio & lætitia animus exultat: sin mala inciderunt, doloribus affligitur. Iam verò si quas partes *Sedes facultatum moralium.* corporis singulæ perturbationes exagitant, diligenter animaduertimus, constabit opinor quo quæque in loco facultas insideat atque inhæreat. Par est enim vnamquamque facultatem in ea potissimum parte tanquam in sede constitui, quæ illius perturbatione euidẽtiùs impelli & cõquassari deprehenditur. Atqui dũ iracundia, doloribus, gaudio, metu, cæterísque huius ordinis perturbationibus concutimur, conspicuè & insigniter cor in nobis aut opprimi aut gestire percipitur. Qui vehementer esuriens aut sitiens inedia consumitur, huic tristi quodam languore præcordia cõtrahuntur, qui mox lenitur mitiórque fit, vt cibi potúsque quippiã demissum fuerit. Quinetiã vterum gerentes alienorum sordidorúmque, vt luti, vt carbonum extraordinaria appetentia lacessitæ, mox absoluuntur atque liberantur, si qua potione ventriculum ac iecur expurgent. In delirio, obliuione, & stultitia, vt summus ille splendor rationis extinctus est, ita & cerebrũ grauiter afficitur, huícque nõ autẽ cordi adhibita præsidia, ex vsu sunt & salutaria. Hæc quũ in aperto sint & cuique obuia, nihil iam ambigi debet appetitionẽ eam quæ compos est rationis, in cerebro tanquã in arce propriáque sede collocari: eã verò quæ ad iram proclinis est & θύμωσις dicitur, in corde, quod vnum inter omnia viscera maximo ardet incẽdio, vt hos possit impetus inflammare: postremam autem quæ cupiditas appellatur, subter præcordia maximè verò in iecore cõsidere. Posteriores duæ quia va- *Duo appetitus morales.* riis vt dixi perturbationibus agitantur, patibiles quidem sunt & affectioni subditæ: atqui si patibiles, mortales etiã sunt & caducæ: necessum enim est affectionũ diuturnitate contabescãt. At verò prima quæ rationi obtemperat, vt nullis perturbationũ fluctibus iactatur, nullísque vitiorum procellis obruitur, ita prorsus impatibilis & immor- *Rationalis immortalis.* talis censeri debet. Hinc percipi potest hanc istam appetendi vim, incorpoream esse mentis supremæ conditione: reliquas autem tum corpori immersas, tum nobis esse cum belnis communes. Quanquam autem illa cum cæteris intelligentiæ facultatibus, *Appetitus omnes à reliquis facultatibus distinguũ.* vna eadémque mentis substantia tenetur, non tamen cum illis confunditur, sed diligenter facultatis cuiusque ratio discernenda. Sic quam in corde constituimus vim excandescentiæ, cauendum prouidendúmque est ne cum vitali, tanquam vna sint, confundamus: nam tametsi eadem sunt sede eadémque substantia comprehensæ, diuersas tamen facultates esse, effectuum opetúmque varietas renunciat. Ita propemodum in iecore posita cupiditas, ab eiusdem altrice vi quamplurimum differt, licet vnius sint substantiæ. Vbique enim appetens facultas prior est suis comitibus, quas quasi admotus stimulus ad agendum incitat & impellit. Hæc de animę facultatibus quæ primò sese offerebant: iã pari verborũ contractu, earũ functiones proximus liber decurrat.

LIBRI QVINTI DE ANIMAE FACVLTATIBVS FINIS.

De functionibus & humoribus,

LIBER VI.

Alimenti in ventriculo confectio. Cap. I.

Præfatio.

FACVLTATIBVS cognatione tanta functiones cohę rent, támque immutabili continuatione iunguntur, vt aliarum ex aliis cognitio capi debeat, fuerítque necesse nobis pariter de ambabus superiorem sermonem facere, qui vtrarumque omnes ex æquo differentias recenseret. Quamobrem de functionibus dum hoc loco rursum dicere instituo, neque profectò enitor vt illas nobis adesse demonstrem, neque vt earum differentias enumerem, quippe quas omnes iam suprà plenè cumulatéque sumus complexi. Verùm à facultatibus tanquam à causis conuersione facta, articulatim distinctéque edisserere contendo, qua lege, quo ordine vsæ suis illæ spiritibus, suísque particulis & temperamentis, tanquam instrumentis functiones omneis suas compleant, vt simul inde partium omnium corporis humani commoditates & vsus in promptu sint & eluceant. Primùm autem omnes sigillatim scrutabimur & explicabimus in homine iam genito omnibúsque suis partibus absoluto, deinde in eo qui gignitur in lucémque profertur: atque in illo quidem naturæ primùm, deinde animæ, postremò vitæ functiones attingemus. *Alimentum est materia altricis facultatis.* Summum supremúmque naturæ munus est nutritio, quam ex alimento accepto illa perficit: hoc enim illius est tota materia, in quam penitus incumbit, quam variè tractans expurgat, conuertit, propriísq; ductibus in omnes extremásq; corporis particulas diffundit atq; cōfert. *Alimenti præparatio in ore.* Quodcunque durius & solidius est alimentū, dentibus in ore constructis manditur, extenuatur, & molitur, nec leuē inibi conuersionem accipit, admiscétque sibi quodámodo animantis qualitates, vt pristinam speciē & naturam vix retineat. Quod sanè potissimùm efficit tum diligens confractio atque confectio, tum pituitæ oris perfusio, quæ ad alia quoque plurima non modicas facultates obtinet, tū oris calor, tum denique tunicæ eius, quæ ipsi quoque ventriculo continuata est & communis, attrectatio. *Alimenti in ventrem depulsio.* Mansum iam & ad nutritionem præparatum alimentum, crebra agitatione & motibus linguæ detruditur, idque excipit stomachus via communis per quam illabitur in ventriculum. Est autem hic & cibi & potionis receptaculum: omniáque rectis in interiore tunica positis fibris à gula detrahit, atque eisdē gula ab ore prolectat, perinde ac si dicas ventriculum per gulam quasi per manū ab ore cibos eripere. Hæc portò actio à transuersis villis, qui in externa sunt gulæ tunica adiuuari videtur. Cùm enim quippiā siue aridum siue humidū ab ore depellimus, transuersæ fibræ quæ infra id ipsum sunt dilatātur, quæ autem supra contrahuntur, idque adeò arctè vt inter deuorandum plerunque haustus spiritus, tametsi tenuis est, simul impulsus & adactus remigrare vix possit. Itaque partim vētriculo trahente, partim detrudente gula, ciborū fit depulsio. *Ventriculi attractio.* Ventriculi attractionem incitat appetentia, & iis qui extra modum appetūt promptior celeriórque fit depulsio: cùm enim fames immodica dominatur, venter cibos nondum in ore planè confectos, mandentibus etiamnum & inuitis plerunque eripit, vt fame lactātem se obsonet. *Ventriculi retentio.* Quæ sibi adduxit, sinu suo complexúque recipit: eadem continēdi facultate & obliquarum fibrarū ministerio includit, cōplectitur, continet suprà subtérq; & omni ex parte adeò compresse, vt his circumiici & prorsus adhærescere videatur, nec inane quicquā relinquat, si quidem conuenienter & secundū naturam se habet. Alioqui cibus in tanta capacitate huc illuc fluitans, neque lateribus vētriculi coarctatus haudquaquā plenè cōcoqui posset. Tum igitur pylorum interclusum ac prorsus obsignatū reperire est, vt nō modò arceat crassiorem cibum, sed nec liquidum ac maximè profluentem elabi sinat. Ea profectò ratione concludit cohibétque accepta, nec ante legitimum naturæque præscriptum tempus effluere quicquam patitur, nisi cùm aut magno copiæ pōdere, aut qualitatis mordētis acrimonia lacessitur. Est autem id legitimum tempus, quo plenam perfectámque concoctionem absoluit. *Coctio ventriculi.* Hoc interim spatio facultas concoquens, cibum omnem mutat & conficit, nullis quidem fibrarum adminiculis, sed tum proprio ingenitóque

ingenitóque calore & spiritu, tum eo quem vt lebeti magno circumiectus ignis, ita & proximè partes illi inferunt, iecur, lienis; cor, diaphragma, vena caua, & omentum, quod illius calorem coërcet duntaxat atque cõtinet. Cæterùm propria ventriculi substantia cõcoctionis illius absolutionem perficit, idque non modò vulgaris & notis illis qualitatibus, verùm etiam tacita & recondita proprietate. Itaque his omnibus tanquam ministris adiutus ventriculus primùm quidem alimenta in vnum cogit, & alia cum aliis, arida cum humidis confundit, simul verò omnia frangit & exterendo comminuit, vt iam partes omnes quandam substantiæ ęquabilitatem adeptæ videri possint. Quæ dum ita exquisitè permiscentur, necessariò quum ex mistionis lege, tum ex affectionis natura mitigantur, & deposita omni qualitatum exuperantia in quendam mediocritatis ordinem adducuntur & recidũt, fitque vniusmodi eiusdémque naturæ substantia, speciem quandam cremoris consequuta. Hoc primum est concoquentis facultatis opus, ciborum in cremorem conuersio, quam & ventriculi & vicinarum partium solo calore fieri credibile est. At verò id concoctio nondum censeri debet, quòd talem ars sola plerunque nobis exhibeat, sed duntaxat præparatio quædã ad concoctionem. Posthæc verò cremor hic aptam & accommodatam nutriendo animali qualitatem atque substantiã sumit, túmque perfectè mutatur & conficitur: eáque mutatio & in chylum facta conuersio, concoctio ea est quam definimus. Fit autem hæc non modò vi & ardore caloris, sed etiam tota ventriculi substãtia, & insita quam diximus proprietate. Sic struthiocamelus ferrũ coquit & exterit, quod non leo calidissimus, sed ne ignis quidem ardor effecerit: sic fruges aridas & præduras minutæ aues conficiunt, omnésque crudum quippiam subigunt & mutant, quod vix audeat homo attingere: sic coturnix veratrũ coquit & mitigat, nobis prorsus inimicum, inuictũ, indomitũ, & quod omnem corporis nostri vim, omnes conatus respuit & aspernatur. Quodcunque autẽ idoneum & conueniens alimentum vẽtriculus acceperit, id demum vincit atque mutat, omnésque in id tum qualitates, tum naturæ suæ vires confert. Hoc iam plenè coctum tametsi ingratum gustatui videtur, potestate tamen & viribus conueniens est & salutare. Idipsum autem concoctio est, nempe in peculiarẽ & propriã eius quod alitur qualitatem conuersio. Aristoteli quidem hęc ἕψησις existit, id est (vt iuniorum nomine vtar) elixatio: est enim in humido facta coctio. Quidam ex veteribus hanc falsò corruptioni annumerant, idcirco alimenta temporis spatio in ventriculo commutata putrescere existimantes, quòd pristinam saporis odorísque gratiam non seruent, sed prorsus iniucunda, graui molestóque tum sapore, tum odore sensus feriant. At illi parum cognitum habent eam concoctionis salubritatem, non gustatu, non olfactu, sed virium præstantia & substantiæ familiaritate ponderandam esse & ęstimandam. Eius porrò quòd iam conuenientem & familiarem qualitatem est adeptum, portionem quandam sibi arripit ventriculus: nam quod in cremore longè optimũ est & congruẽs, id halitus specie ad se rapit, ínque suas tunicas sugendo recondit, eis etiã adiungit & agglutinat: ex quo demũ fructum voluptatémque percipit, & quodãmodo saturatur. Veram hãc esse nutritionem à Galeno quidem videtur proditum literis: quod tamẽ nõnulli de interiore ipsius duntaxat tunica accipiendum interpretãtur, hãncque ex tenuiore benignioréque chyli vãpore sustineri: externam verò ex sanguine alimentum capere per venas conspicuas ex iocinere in se pertinentes, atque directas. Ego verò vt hanc sic & interiorem illam sanguine nutriri duco, neque pastionem eam quam ex chylo ventriculus capessit verã nutritionem appello, sed ex qualitatis cognatione & cõuenientia oblectationẽ quandam & satietatẽ nutritionis æmulam. Exanguia (fateor) non pauca animantia, vt conchæ, vt vermes succo aluntur, qui veram sanguinis speciem non accipit: at non protinus existimandum est idipsum in sanguineis obtingere, quòd nihil quicquã pręter sanguinẽ possit in eorum substantiam conuerti. Quocirca fieri nõ potest vt chylus proximũ sit ventriculi alimentum. Quæ quidem mea assertio, ne inanis esse videatur, illa me causa mouet, quòd dum fœtus vtero continetur, totus ventriculus maximéque interior eius tunica, puro ac syncero sanguine alebatur, nullo nimirũ tum vspiã existẽte chylo. Nunc igitur quia cumulatius atque perfectius is ali postulat, optima ratione similiter ex sanguine nutrietur & incremẽtum suum capesset. Quinetiam ossa quæ lõgiore interuallo quàm ventriculus à sanguinis natura recedunt, sanguine ali fatemur: quanto magis igitur ventriculi membranę sanguinẽ pro suæ naturę custodia requirent? Quî fit igitur,

Coctionis ratio.

Causæ efficientes χυλώσεως

Concoctio quid.

Alimenta coctione non putrescere.

Vt ventriculus chyli benignitate fruatur.

Totum ventriculum sanguine verè nutriri.

Quæstio.

inquiens, vt cibus ventriculo conceptus, famem & appetentiam sedet atque saturet, si is neque ventriculum pascit neque nutrit? Fames quidem & animalis appetētia totius est ventriculi, præsertimque oris eius, tum temporis potissimùm excitata, quum supra modum exinanita ventriculi capacitate, eius latera collapsa in sese cōcidunt, conuellúntque grauiter vicina sibi præcordia, & quū interiores recessus & quasi rugæ proprio humore exhausto inaruerunt. Hoc interim spatio ventriculus tum se suámque capacitatem implere & quasi farcire, tum verò succi vtilioris quippiam in interiores illos recessus recondere desiderat. Vtroque aurē desiderio eum laborare argumento est, quòd modico cibo qui interiorem duntaxat tunicam oblinat, saturari nō solet, nisi ipsa etiam interior capacitas expleatur: quòd etiam dominante fame, dum quis cibum capit, non protinus vt hic intrò demissus est, sed aliquanto pòst satiatur desiderium, quum perutilem succum ventriculus in tunicam rapiēs summa cum voluptate amplexatur, sibíque apponit perinde ac si eo verè aleretur. At certè ea nequaquam propria est nutritio: sed succus ille vacua tunicæ spatia referciēs, in vaporem fusus & extenuatus ad extremum vanescit: isque sua potius qualitate quàm substantia famem depellit. Famem dico animalem appetentiam: naturalē quippe vna duntaxat sanguinis substantia per ventriculi corpus & molem effusa, satiare potest, dum in eius naturam conuertitur: cæterùm animalem non modò sanguis, sed & quicquid qualitatis cuiusdam suauitate præditum in ventrem demittitur, compescit.

Solutio. — *Fames ex causa fit duplici.* — *Ingestus cibus famem sedat, animalem, non autem naturalem.*

Vt è ventriculo per intestina & venas mesaraicas in iecur fiat alimenti distributio. Cap. II.

Expulsio ventriculi. — *Nō agit ventriculus præcognitione quadam.*

POSTEAQVAM perfectè planéque cibos ventriculus concoxit, iísque abundè saturatus est, os infernum cui pyloro nomē est diducit, aspernatúrque quicquid alimenti reliquum est, tanquā redundās ac molestū. Quamobrem tum otiosa & feriata continēdi facultate, officiorū vsu vicissitudine expultrix exurgit, quæ transuersas fibras contrahens, ventriculum coangustat: atque iam confectum chylum à se excludit, detrudítque per pyloron in intestina. Cæterùm quum sit ventriculus in naturalium instrumentorū numero, cautio etiam atque etiam adhibenda est, ne imprudentes hunc tanquā animal ratione intelligentiáque præditum producámus, quòd prouidentia quadam & cura aliarum etiam partium saluti consulat. Non enim eò cibos concoxit, vt reliquis partibus alendis eos accōmodaret, sed dum sinu complexúque eos continet & vndique comprehendit, propriæ saluti atque voluptati dans operam, necessariò eos cōmutat. Vnde & idonea cibi portione iam expletus, quod reliquum est tanquam onus inutile à se deponit exigítque, non quòd in reliquas partes cōferre quicquam conetur, in idque viribus incumbat. Itaque dum sibi prouidet, & in eo maximè est occupatus, aliis etiam vtilitatem & fructū affert, non quidem ex instituto, sed fortuitò tanquam aliud quippiam agens. Hac igitur via & ratione geruntur omnes ventriculi functiones, si modò integer est & incorrupta sanitate, nec quorundam iniuriis lacessitur, quæ vel magno copiæ pōdere, vel qualitatis acrimonia stimulent. Quæ sanè quemadmodum & quæcunque posthac tradētur functiones, tum ex quotidianis naturæ operibus, tum ex viuorum atque mortuorum cōsectione comprobari solent. Quod ergo in ventriculo redundat alimentum, in intestina protruditur: exceptum autem (neque enim id trahunt, neque huius gratia fibras rectas habēt intestina) confestim præteruehitur, à depellēdi facultate, quæ in intestinis inest longè valentissima, ad cuius muneris functionem vtraque tunica fibras obtinuit transuersas & in orbem actas. Quoniam autem multiplex est intestinorū anfractus & flexuosa circuitio, haud ita facilè alimentum perlabitur. In tanta igitur viæ longitudine, defluentis materiæ quicquid coctū est & salutare, potest opportunè in iecur per mesenterij venas transportari. Vix enim fieri potest, vt in tā lōgo viæ tractu vlla succi portio præterfluat, quę non ad cuiuspiam venę os aliquando sese applicet, & quæ si primū fortè ambitum præterlapsa erit, secūdo vel tertio, vel alio deinceps consequēte nō arripiatur, suctáque apprehendatur. Quod autem hūc anfractum prætergreditur, nec raptum fuerit in mesenterij venas, tanquam inutile & superuacaneum in crassiora intestina deiicitur, quò simulac peruenerit excremēti appellationē sumit: honestiori nec inquinato verbo cibi reliquias appellant. Hæc tū astringētibus se intestinis, tū relaxantibus tandē in aluū depelluntur,

Alimenti per intestina depulsio. — *Alimenti distributio ad iecur.* — *Excrementum alui.* — *Excrementa*

pelluntur, in quo tanquã in receptaculo resident dum propulsentur foras. Alui extremum podex est, quem σφιγκτὴρ musculus ambiens atque circumfundẽs marsupij modo intercludit, nec quicquam antè elabi sinit quàm ratio iubet. Dum autem arbitratus imperio hic relaxatus soluitur, naturaliter quidem expellẽtibus intestinis, nonnunquam verò adiuuantibus diaphragmate & abdomine, excrementa deturbãtur. Ex quo planè intelligi potest deiectionem hanc prorsum naturalẽ esse, retentionẽ verò voluntariam, quæ solius sphincteris opera completur. Quãquam autem non prius è ventriculo cibus delabitur, quàm plena & absoluta concoctione sit mutatus, in ipso tamẽ per intestina transitu elaborationem etiamnum & absolutionem completã adipiscitur, quòd iners & otiosa nunquam esse possit quæ in eis est cõmutandi facultas. Simul verò eo transitu atque prolapsione, vtile quippiã & conueniens intestina sugunt, sibique apponũt, quo demum (perinde vt de ventriculo antè commemoratũ est) perfruuntur. Cęterùm vera eorũ nutricatio per venas fit mesenterij, quę sanguinẽ è iocinere teuehũt, quemadmodum eædẽ vicissim chylum cõportant. Vt enim arboris tenuissimæ radices è terra succum trahunt, ita quę in quoduis intestinũ pertinent venarum ora, quantũ chyli coctum est, & à reliquo cibo secretum; id omne hauriũt & exorbent: ab hísque venis minoribus ad maiores permanat, dum tandem ad iecoris portas se applicet: ad hanc quippe regionem aditus est & introitus per multiplices admodũ vias, easque perangustas. Pręparant hæ quidem chylum iecori, conferúntque quasi rudimentum sanguinis, quale in eis per confectiones deprehendi solet, idcirco sanè quòd à iecore initium ducũt, cuius proinde naturã referunt & æmulantur. Si arteriæ quæ ad intestina feruntur ac pertinẽt, nonnihil etiam humoris è cibo alliciunt, id omnino perexiguũ esse debet, quòd crassior illic succus existat, sintque arteriæ spiritui halituíque trahendo accommodatæ. Qui vnum sensum ęstimatorem iudicémque adhibuerit, mesenterij venas ventriculi & intestinorum nutricationi, non autem succorũ distributioni destinatas esse contẽdet, quòd omnes semper rubro, nunquam albo succo confertæ videntur: quódque in ventriculi & intestinorum substantiam se figant, neque ad interiorem capacitatem apertæ sint. Veruntamen quoniam aliæ nusquã viæ ex intestinis in iecur directę feruntur, per quas alimentum influat, ratio magis quàm sensus conuincit eas ętiam ad distributionem accommodari. Existet autem mox quæstio non parũ difficilis atque ardua, multùm & sæpe quæsita, per singulásne mesenterij venas tum nutritio tum distributio fit, an potius aliæ ad nutritionem, aliæ ad distributionem aptę sint & constitutæ. Omnes vna sanè & communi conditione seruitutis vtuntur, nec vlla operæ varietas illas seiunxit: sed singulis vtrunque datum est, tum vt in iecur chylum transportent, tũ vt ex hoc in intestina sanguinem refundant: neque id quidem temporum & officiorum quadã vicissitudine, sed simul vna eadémque humorum congressione. Quãquam autem eisdem venis permiscentur chylus atque sanguis, trahentium tamen partium naturæ & desideria causæ sunt, quòd diuersæ diuersa prolectent atque secernãnt; quemadmodum in alui purgationibus, non obscurè fieri deprehendimus. Ad hæc verò sciendum probè est, superiores venas quæ in ventriculum & gracilia intestina concedũt, minus sanè quàm inferiores humoribus è venis & ex iecore purgandis destinari. Nam in dysenteria multóque apertius in tenasmo, mordax & acris humor in crassiora intestina illabitur, quo tẽpore plerunque superiora nihil noxæ & incommodi ferunt, sed cocta alimenta continent atque distribuunt, tametsi aluus inferior cõtinenter prouocata humorem deiicit. Dum alimentis nonnihil purgantis facultatis permiscebitur; vno eodémque temporis momẽto nutritio fiet & infesti humoris secretio: hic per venas inferiores in aluũ detrudetur exigetúrque foras, alimentum verò per venas superiores in iecur raptum concedet. Ad hunc igitur modum alimentum in iecur perlabitur, trahentibus quidem tum mesenterij venis, tum verò iecore per venas. Rapiunt autem id maximè ob conuenientis cuiusdam facultatis communionem, veruntamen aliæ permultæ sunt causæ quæ transuectioni celeritatem addant, vasorum amplitudo, succi tenuitas cum permeandi impetu, & attrahentis facultatis robur. Ex qualitatis quidem cognatione, vinum quàm aqua ocyus in corpus assumitur: at substãtiæ tenuitas & vis quædam penetrãdi, causa est vt vinũ album promptiùs quàm rubrũ & austerũ in iecur peruadat, id enim expeditiùs trahentis vim cõsequitur. Si distributio exposita modò ratione, trahẽdo duntaxat perficitur, quomodo mente concipiemus corporis habitum eiúsque venas extra modum

retineri voluntate, expelli vi naturæ.

Intestina cibum concoquere.

Chyli ad iecur transuectio per venas mesenterij.

Venæ mesenterij præparãt iecori.

Cibi ad iecur distributionem ratione potius quàm sensu cognosci.

Quælibet mesenterij vena sanguinem continet atque chylũ.

Superiores ad distributionem, inferiores ad expulsionem magis aptæ.

Distributio attractione fit.

Quomodo venæ possint supra modũ impleri.

impleri? quod in illo habitu athletico vsuuenire compertum est & proditum. Nulla siquidem tum partibus abundè saturatis inest appetentia, quæ trahendi desiderium iniciat aut stimulet. Si igitur non appetunt, neque profectò alimentum rapient. Deinde pars vnaquæque idcirco alimentum trahit, vt eo perfruatur: quod si iam plenè fruitur, non est quòd noui desiderio pulsetur, nec quòd ad id trahendum sese comparet. Veritatem porrò huius rei impura eorum intemperantia illustrabit, qui tanquam gurgites & voragines de poculorum magnitudine certant & bibendo se superant. Quanquã enim multas vini amphoras exorbent & exiccant, quæ tamẽ ab illis depelluntur cibi reliquiæ, nihilo fiunt liquidiores: argumentum sanè, quicquid vini absorbuerunt, in venas id omnino permanasse. Quineriam si tenue ac potẽs vinum fuerit ingestum, & qui ad iecur patent aditus soluti fuerint, nec obstructio distributioni moram & impedimentum vspiam afferat, quale ferè haustũ fuerat vixque vlla ex parte commutatũ profundi cernetur. Quod si aliquispiam omnem huiusmodi distributionem trahenti facultati attribuit, nec vinum quantumuis tenue existimat nisi tractũ in venas peruadere, edoceat is quæso & planum faciat, qua ratione complura medicamenta angustas admodũ vias, venásque prætenues subeant, & nullam non corporis partem peragrent. Non liceat ad trahẽdi facultatẽ confugere, eámque molestè obrudere, cui nihil hîc loci relictum est. Nulla enim medicamentis cum corporis partibus affinitas intercedit, imò contrà odio penitus insito, tacitísque discordiis plurimum inter se dissidẽt, naturę prorsus infensa. Quamobrẽ his non excitabitur vis appetendi, nec demũ illius impulsu trahendi facultas insurget, quæ illa tam aduersa in venas & corpus alliciat. Cęterùm quũ illa quoquouersum permeantia, omnia traiicere & peruadere medicorũ curationes multis iã seculis comprobarint: quænã obsecro huius alia potest causa probabilis afferri, quàm quòd illa aut substãtiæ tenuitate, aut alia quapiam vi ingenita sibi, in corporis interiora penetrent? Hoc si est, quid quæso obstabit quo minus multa etiã alimenta prætenui substantia aliísque facultatibus valeant, quibus velut impulsa promptiùs ferantur ac permanent in corpus? Quum quis ad mediocritatem & ad satietatem se impleuit, omnémque cupiditatem tum vẽtris, tum reliquarum partium saturasse creditur, si crudus postridie se rursus ingurgitet, an non potius humor in venas se protrudet, quàm partium vi prolectetur? Si hæ satietatem expleuerunt, cur pluribus & immodicis humorũ ponderibus sese obtuent? At (inquiunt) vẽtris ori ingenita vis est appetẽdi, quæ cùm sensu quodam eximio indigentiæ atque plenitudinis molestiam percipiat, saturari quidem potest: reliquæ autem partes eo sentiendi munere destitutæ sunt, quæ quoniã satietate nulla premuntur, naturali quodam desiderio tanquam stirpes, ex venis nullo puncto temporis intermisso alimentum rapiunt, neque fieri potest si materia suppetit, vt aliquando illæ trahendi finem faciãt. Hæc mihi videtur delicatior (vt ita dicã) molliórque ratio, quàm philosophi vis grauitásque postulat. Si enim partes assiduè trahũt, insaturabiliter explẽtur, éstq; naturalis earũ cupiditas insatiabilis. Hoc verò quid aliud est quàm partes perpetuo & insanabili malo teneri? quàm morbum cum integra valetudine cõfundere atque omnia perturbare? Bulimum quidem & diabetem affectiones præter naturam dicimus, quòd assiduo desiderio ad trahendum impellant, neque vllum agendi modum adhibeant. Similiter igitur & in nobis quantumuis bene valentibus, si partes corporis trahendi moderationem non adhibent, debent infirma atque etiam ægra valetudine censeri. Iam verò quod illi proponunt partes corporis nullũ sensum habere indigentię atque plenitudinis, quẽ exitum reperire possit æstimemus. Hoc fixũ atque ratũ omnes habent, venas & habitum corporis cùm supra modum implẽtur, plenitudinis mole veluti pondere aliquo grauari: hinc grauissima mala impendere, quæ prospiciens Hippocrates iubet habitum soluere sine mora. Hoc & natura sæpe aggreditur, dum onere oppressa & quasi extincta, miris conatibus superuacuam molẽ per nares, per vterum, aut mariscas à se tanquam à ceruicibus depellit. Deinde verò multis antè rationibus corroboratum est, partibus naturalem quendam sensum inesse cõuenientis & aduersæ qualitatis, eóque naturale desiderium incitari. Quod si est, cur non item molesti ponderis atque grauitatis sensus inerit? Iam si quis inest, vt certè videtur, cùm ad mediocritatem partes implebuntur, earum cupiditas & naturale desiderium expleri satiaríque debet. Quocirca si supra hanc mediocritatem eas impleri contingat, non id solùm trahentis facultatis desiderio, sed iis maximè causis quas suprà recensui, fieri necessum est.

Multa alimenta tenuitatis impetu in venas permeare.

Subterfugium quorundam.

Confutatio multis rationibus.

Sanguinis

Sanguinis & humorum in iecore procreatio. Cap. III.

EX intestinis autem & ventriculo secretus à reliquo cibo succus is quo alimur, permanat ad iecur per quasdã illinc vsque ad πύλας, id est portas iecoris ductas & directas vias. Sic enim appellant venam in iecoris introitu peramplã, ad quam tenues mesenterij venæ pertinet. Huc totus chylus confectus iam coctúsque perlabitur, qui tamen mox rursum dispersus in omne iecur distrahitur. Quas enim venas ad portas natura in vnam coniunxerat, mox rursum in iecoris corpus diiecit, quæ quum tenues & admodum angustæ sint, non facilè & celeriter potest succus distributionis impetu allatus per has peruadere.

Iecoris retentio.

Quocirca is in iecore diu multúmque cunctatur, & in transitu hæret: éstque tarda eiusmodi transuectio loco retentionis & moræ, quæ absolutæ cõcoctioni necessariò debetur.

Iecoris concoctio.

Quũ igitur tanta sit venarum per iecur disiectarum exilitas, succus totus ad eius carnem propriámque substantiã proximè accedit, à qua vniuersus vsquequaque attingitur. Ob hãc verò moram diutinam, & ob exquisitam in iecore contagionem, chylo per minima quæque distributo, tum celerior, tum integrior sanguinis asciscitur species, quàm si ampla capacitate, qualis est aut cordis aut ventriculi, conciperetur. Ad quod non parũ confert quòd quæ in iecore sunt venæ, tenuibus admodũ tunicis sunt præditæ.

Caro iecoris opifex sanguinis, & quomodo.

Quem igitur chylum ope venarum mesenterij præparatum, & rudi quadam sanguinis forma adumbratum iecur accepit, hunc per eam morã & cõtagionẽ, vera & expressa sanguinis specie ornat & perficit: cuius operis non quæuis illius sine delectu particula, sed quæ duntaxat illius propria est caro atque substãtia effectrix est, quanquã reliquæ omnes in id visum quendam & commoditatem habent. Dũ ea caro quæ substantia concretũ & coactũ sanguinem exprimit, allapsum ex ventre chylum sensim enititur in propriã naturã cõmutare, sibique prorsus assimilare (est enim hic scopus vnus in quẽ vnaquæq; particula caloris sui munus dirigit atque refert) primùm quidem crassiorẽ reddit & colore rubrũ: quúmque iam ad quandam mediocritatem accessit, sanguis verè est & appellatur, tantò à iocineris substantia deficiens, quantò ventris chylũ superat. Ex quo percipi potest sanguinis confectionem, nõ modò caloris beneficio, sed maximè iocineris ingenita proprietate compleri. Huius proportione eorum quæ in reliquis partibus gignũtur humorem, vt lactis, vt seminis concoctionem æstimari velim: vt non aliud sit concoctio, quàm imperfecta & inchoata quędam assimilatio, seu gradus quidã & aditus ad assimilationem.

Vt iecur alatur.

Geniti iam sanguinis portionem quãdam familiarem ac benignam sibi iecur adiungit, agglutinat, & assimilat, nõ vt ventriculus aut intestina chylum, sed nutritione perfecta illam in propriam naturam conuertens. Reliquam verò sanguinis partẽ ceu redundantem & sibi superuacaneam, in venam cauam perlabi sinit, à qua in totum corpus distribuitur per venas sanè quã multas, in omnes partes corporis pertinẽtes.

Quatuor humorum ortus & procreatio.

Cæterùm priusquam hãc distributionem oratione persequamur, sanguinis procreatione paulò altiùs repetita, inuestigemus quínam & quales quórque humores vnà cum sanguine gigni solent. Mustum recẽs ab vuis expressum coniectúmque in dolia, cernimus ab innato sibi calore efferuescere, mutari, & concoqui: hinc superuacanea comparere quæ prius quidem confusa inerant, ac tũ primùm concoctionis vi secernuntur atque secedunt, alterum quidẽ grauius magísque terrenũ, quod in fundo subsidens fecẽ appellant: alterum leuius magísq; aëreum, quod per summa innatat & flos vini dici solet. Simili profectò ratione chylus in iecur transfusus, cùm humidus quidam liquor sit, quodãmodo feruet & concoquitur, tandémque nonnihil crassum existit, feci respondens, nonnihil etiã tenue & leue floti consimile: hoc bilem flauam dicimus, illud melãcholicum humorem.

Bilis tũ flauæ tum atræ secretio.

Hæc quidẽ superuacanea, quia sunt ad corpus alendũ minus idonea, idcirco sanguini puro corporis alimẽto permisceri nõ par erat. Quamobrẽ natura illa segregans, flauam bilem in propriam vesiculam ad iecoris portas constitutam, melancholiã verò in splenem confert & reponit.

Vt flaua bilis in cystim trahatur.

Itaque vesicula proprio ductu & via ex iecore bilem flauam attrahit, eámque synceram, nec alio quoquã humore adulteratam, tũ quòd viæ angustia crassiorem illabi non sinit, tum quòd eiusmodi attractio maximè ex humoris familiaritate & occulta conuenientia incitetur. Quanquã enim mordax est & acris hic humor, vesiculæ tamẽ proprióque receptaculo tristis nõ est aut infestus, sed mutua cognatione iucundus & amicus, ex quo illa voluptatẽ & iucunditatis sensum percipit. Cæterùm eo

Cystim alitur sanguine. haudquaquam alitur, quòd vsquequaque amarus sit nullo benigno succo perfusus, sed sanguine quem suscipit per venam conspicuam ex portis iecoris in suum ipsius collum *Bilis ad intestina deiectio.* insertam. Cùm bilis copia supra modum turgescit, onere se leuat quod ab se in intestina exigit atque deponit, idque via altera quæ magna ex parte in ieiunū intestinū contendit. Hæc secretio tum intestina ad celerem reliquiarum deiectionem impellit, tum *Vt lien melancholiam trahat.* eas ipsas fuluo tingit colore. Lienis porrò parte concaua venam gerit à portis iecoris allatam, qua is à squalido illo & melancholico humore iecur expurgat. Hunc enim insita facultate, qua sibi gratus est & suauis, attrahit & in se recondit, per venarū tenuitates diffundens: assidua deinde opera summáque administratione hunc elaborat, comminuit, exterit, & in tenuiorem quoad licet succum cōmutat, ad hanc quidē actionem tum robur innati caloris, tum perpetuam arteriarum (quæ illic multę sunt & ingentes) *Lien quomodo alitur.* pulsationem accōmodans. Qui in splenem allicitur sanguis, eum qui in iecinere cōtinetur crassitudine superat: verùm cùm in illius venis & arteriis elaboratus fuerit, non vniuersus neque crassior illius portio, sed tenuior dūtaxat lienis fit alimentū, & in eius carnem sensim illabitur. Id autem quamuis tenue sit, nequaquam tamen rubrū est, sed subnigrum lienis colore: quemadmodū qui sanguis iecur alit crassus est & ruber: sic e- *Purgamentū lienis quomodo mittatur.* nim conueniebat vnumquodque familiari & cognato sibi humore nutriri. Crassior autem melancholici humoris portio quæ lienis vi nec molliri nec subigi potuit, tanquam ad nutriendū inepta, in os ventriculi proprio ductu quasi eructando eiicitur. Hæc quidem cū austera sit & acerba, vētriculū astringit & in angustū adducit, vt inde omnis illius actio firmior sit & validior. Deinde verò in ventris capacitatem relabitur: hinc vnà cum alimentis in intestina excidit, tandem verò quia inutilis in cibi reliquiis inhærens cum eis foras propulsatur: nō enim denuò in venas & iecur illinc traducitur, vt neque *Pituitæ procreatio & locus.* flaua bilis quę iam dudū expulsa, alui superuacua infecit. Rursum autē vini comparatio ante oculos exponenda est, si pituitę ortum atque substātiam placet animo percipere. Quod bimestre adhuc est, quāuis à fecibus & spuma expurgatū, gustatu tamen subcrudum, austerum & astringens deprehenditur, quòd crudis partibus visum effugientibus perfusum sit. Has dierum numero vini calor euincit & concoquit, indicio quòd vinum annuum aut bimum qui degustabit, iam maturatum id, suaue, plenū caloris & roboris percipiet. Sic in sanguine à quo vtraque bilis secreta iā est, crudus quidam humor confusus permiscetur, cui perpurgando natura nullum instrumētum designauit, quòd segregari exclud̄ique non deberet. Est enim quasi dimidio coctum alimētum, quod manens cum sanguine vnà rapitur in venas, vt per inedias & cibi penuriā tēpore mutetur & integrè coquatur, fiátque sanguis commodus & salutaris. Hæc pituita non quemadmodū dictus suprà melancholicus humor aut flaua bilis, superuacua censeri debet, quū sit ad nutriendum apta: neque præterea muco manāti è naribus, neque ei lentę crassęque pituitæ similis est quā in ventre & intestinis necessariò gigni perhibent. Hæc enim ventriculi concoctione deficitur, vt ne succus quidem omnino fit: quam autem hîc definimus, ea sucus est, ex bono & percocto chylo genitus. Reliquas tum pituitæ tum bilis differentias paulò pòst fusiùs persequemur.

Omnes humores simul gigni, & ab vno eodémque calore. Cap. IIII.

Lib. de naturalibus facul. 3. Vvm tam multiplex sit & varia humorū natura, fieríne potest vt omnium vna sit procreatio, & ab eodem calore profecta? Sanguinem aiunt ex mediocri temperatóque calore nasci, reliquos humores ex immodico: quod ipsum variis argumentis fulcire nituntur, iísque ab hominum naturis, ætatibus, vitæ generibus, ab anni tempore, regione & cœli statu ductis atque depromptis. Ex his enim quæcunque in calorem propensiora sunt, bilem, quæ in frigus *Expositio, aut si mauis confutatio.* vergunt, pituitam: vt mediocria sanguinem gignūt. Si in hoc procreationis humorum summa causáque tota consistit, quū in vnoquoque homine calor vniusmodi sit & simplex, vnicus duntaxat humor proferetur. Et cui acrior ille obrigerit, ex quouis sine discrimine tum calido tum frigido alimento, nihil pręter bilē gignet. Contrà verò cui natura aut ętate iā acta decursáque calor torpescit, tametsi calidiora erunt alimenta, meram pituitam procreabit. Hæc autē per se & perspicuē sunt falsa & inter se vehemēter repugnantia, quæ quotidie re & euentis refelluntur: quandoquidem in omnibus tum naturis tum ætatibus tum cœli cōstitutionibus, ex quocunque alimento, omnes humorum diffe-

rum differentiæ gignuntur in nobis. Dum enim alimentum ſanguinis formam commutatione nanciſcitur, reliqui humores pariter ortũ habent. Itaque quoniam hominis ſimplex eſt & eiuſdem naturę calor, conſequens eſt hanc humorum differentiã non calori, ſed alimento aſcribendã eſſe. Atque vt apertius id explicẽ, locos eos penitus ſcrutabor ex quibus argumẽta eruuntur. Nihil prorſus cõmuni rerũ natura ducitur & conſiſtit, quod non quatuor illa peruulgata rerum primordia quadam miſtionis temperatione compleant: maximè verò quæ alimenta dicũtur ex illorum quadam mediocritate conſtant. Hinc fit, vt chylus ex alimẽto factus, quãquam ſimplex & vniuſmodi intuentibus apparet, reuera tamen partiũ diuerſarum mutua permiſtione cõcreuerit, quarũ aliæ calidæ ſunt & tenues, alię frigidæ & terrenę, frigidæ aliæ & humidę, vt aliæ calore humoréque excellunt. Quum igitur vnus iocineris calor in tam varium & multiformem chylũ agit, quid difficile exiſtimes varios humores inde procreari, quãdo maximè à naturæ interpretibus proditũ eſt, ab efficiente cauſa ſimplici, complura diuerſáque gigni, ob eam quæ in materia eſt diſſimilitudinem? Vt ſimplex omnino nullum poteſt alimenti aut chyli genus haberi, ita fieri non poteſt, ne ex grauiſſimo quidem morbo, vt omnes chyli partes in vnum ſimplicémque humorem commutentur.

Vnde diuerſi humores gignantur in nobis.

Neceſſariò quatuor humores in nobis gigni.

Etenim ſi quis melle, alliis, porris, aut cœpis veſcatur & vino meraciore, ſitque is calidiore natura & ætate florenti, non idcirco dũtaxat ſynceram ex his bilem, quanuis certè multam eam & feruidum ſanguinem ſuſcipiet. Cui iecur temperatum natura obtigerit, id ex ea chyli portione quæ temperata ſit & mediocri ſubſtantia ſanguinẽ, ex calida & tenui bilem flauam, ex frigida humidáque pituitam, ex frigida atque terrena melancholicum humorem efficiet: omnia quidem ſui generis quãdam mediocritatem adepta. Si verò vel alimentum, vel iecur, vel vtrunque in calidum verget, bilis quidem abundantior efferetur, eáque calidior, quemadmodũ & ſanguis: & pituitoſus, aut melãcholicus humor minus erit frigidus: nam vnuſquiſque humor certa temperamenti latitudine circumſcribitur, per quam diuagari poteſt. Ex melle non modò copioſior, ſed etiã calidior bilis quàm ex lactucis progignitur: & cui iecur eſt calidum, plus bilis eiúſque calidioris ex ſimili alimẽto is coacetuat, quàm cui id in frigidum vergit. Eſt igitur ſanguis alius alio calidior frigidiórve, & bilis bile calidior, & pituitoſus melancholicúſve humor alius alio frigidior, neque ſuus cuique ad vnguem definitus eſt gradus.

Ex chylo temperato in temperato corpore omnes fieri humores ſuo genere temperatos.

Ex quo intelligitur non omnes quæ in alimento ad bilem aptæ ſunt partes, in omnibus æquè corporibus in bilem conuerti, nec omnes quæ pituitæ gignendæ ſunt, ſemper in pituitã abire, ſed varietatis plurimùm afferri, ex efficientis caloris vi & alimenti materia, quarum iuſta comparatio gignendi humoris ſpeciem definiet. Rurſum non omnem flauam bilem ab immoderato fieri calore, ſed etiam à temperato, aliam quoque ab imbecillo: ridiculum enim abſonũ videatur, ſiquis dicat temperatum aut frigidum iecur nil prorſum bilis habere, nec alimenta frigidiuſcula illius quicquã proferre. Quod obiici ſolet bilem duntaxat fieri à natura, ætate, regione, & alimento calidiore, non eſt vſquequaque verum, quòd ab aliis etiã cauſis proueniat, attamen ab illis maximè redundantia quędam fit & affluentia bilis ſupra mediocritatem: quemadmodum iecur & alimentum ſi frigidiora ſint, pituita ſuperfluet, ſi tẽperata, ſanguinis erit vbertas: ſi tẽperatus calor & alimentum terrenũ, melancholicus humor redundabit.

Bilem quandoque ab imbecillo fieri calore.

Cæterùm nõ ſimpliciter ex ſimilibus duntaxat cauſis ſingulos ortum habere neceſſitas eſt, quũ omnes (vt dixi) ex eodẽ chylo vnius caloris beneficio producantur. Iam verò id multis ænigmatum obſcuritatibus inuolutum explicare conſilium eſt, vt humores quatuor ſimul & vno eodémque temporis ſpatio gignãtur. Vnus quidem iocineris calor toti chylo æqualiter ſeſe exhibet, in eúmque pari robore & conatu vbique incũbit: veruntamen non eius partes omnes parem mutationis modũ ſubeunt, quòd non ſimilis ſit omnium conſtitutio. Hinc accidit, vt qui ex his diuerſi fiunt humores, eodem tempore emergant atque compareant. Pituita enim ex frigida & cruda chyli fit portione, bilis ex calida atq; tenui, ſanguis ex mediocri, melãcholicus humor ex frigida atque terrena. Quoniam igitur vnus idémq; calor in chyli partes omnes ęqualiter penetrat, eáſque afficit, quocunque tempore ex mediocri portione ſanguinem effecerit, eodẽ ex calidiore bilem, ex cruda pituitam, ex terrena melancholicũ humorem proferet: quum enim omnibus par elaboratio acceſſerit, tanta neceſſariò conſurget humorum varietas. At inquiũt pituita frigidior eſt & crudior, ex hac deinde ſi perfectius coquatur, ſanguis fiet, ex hoc demum

Omnes humores ſimul gigni.

Rationes eorum qui

putant humores ordine quodam gigni.

caloris vi & exuperãtia bilis:sic contendũt necesse esse vnũquodque priùs leuiter quã perfectè concoqui, sic gradatim ad summam perfectionem perueniri. His quidem rationibus vrgent & pungunt quasi aculeis, quas tamen refellere licet.

Confutatio.

Quãquam enim pituita dicitur sanguis leuiter & modicè coctus, aut sanguinis rudimẽtum & quasi adumbratio, & quæ vi caloris perficiatur, fiátque sanguis: non tamen contrà necesse est omnem sanguinem parcè concoctum pituitam dici, aut ex hac prouenisse, vt priùs pituitæ quàm sanguinis speciẽ acceperit. Hac enim ratione quicquid id est quo alimur, siue cibus, siue vniuersus chylus, pituita dici deberet, quia nondum plenam concoctionem obtinuit. Quinetiam si ex pituita totus fit sanguis, ex hoc deinde bilis flaua, postremò atra, unus duntaxat humor erit in nobis, neque simul complures consistent. Deinde verò quia omnis humor coctione cogitur crassiórque fit, flaua bilis sanguine crassior euadet; nullus naturalis existet melancholicus humor, si ex bilis ardore gigni debet: nulla reddi poterit secernendorum humorum ratio, omnia funditus euertentur quæ de illorum ortu & differentiis veterum præceptis stabilita sunt.

Non omnem sanguinẽ ex pituita fieri.

Humorum differentiæ spectantur non modò ex qualitate, sed etiam ex materiæ modo.

Non ergo humorum procreationes atque differentias ex vnius caloris vi & gradu, aut ex solis qualitatibus, sed etiam ex propria materia æstimabimus, quæ sua est cuiusque humoris propria & familiaris. Alia quidem sanguini, alia melancholico succo, alia bili flauæ subiecta est materia: neque fieri potest vt ex puro sanguine bilis gignatur & prodeat: sed vnumquemque necesse est ex conuenienti & idonea chyli portione gigni, idque simul & vnius eiusdémque efficientis caloris opera.

Vt sanguis à iecore delapsus per venam cauam in omnes corporis partes diffundatur. Cap. V.

Vrina à sanguine secretio.

POSTEAQVAM succus quem in iecore confici & ortum accipere demonstrauimus, à superuacaneis expurgatus fuerit, tuber iam syncerus in eã venam perlabitur, quæ in conuexo iocineris sita est & caua appellatur. Hoc autem loci aquoso & tenui humore sanguis perfunditur, quo tanquam vehiculo facilè & expeditè in graciles & perquam angustas tum mesenterij tum iecoris venas permanat. Hic humor quoniam alendo corpori minimè est accómodatus, perfunctus iam illo vehendi munere, & ad reliqua deinceps inutilis, è iocineris conuexo secernitur & trahitur in renes, vnde mox profunditur in vesicã. Idcirco enim venæ cauæ vtrinque renes assidẽt mox subter iecur positi, vt expeditiùs celeriúsque id muneris obeant. Cæterùm non omnẽ eum humorem proliciunt, propterea quòd nonnihil illius retineri conuenit, quo reliquus sanguis per venas in omnes partes corporis pertinẽtes traducatur. Itaque renes per ductus venarũ emulgentium vrinam eliciunt, ad id quidem incitati mutua & cõmuni qua inter se conueniunt familiaritate. Per amplam eam ductuum laxitatẽ fieri vix potest, vt sycera illa atque pura trahatur, sed cum ea tum flauæ bilis plurimùm, tum sanguinis humidi ac tenuioris non modicùm fertur. Vrina quidem & quæ cũ ea tenuior est bilis, potest per exiles trãsitus qui sunt in tunica succingente interiorem renum capacitatem elabi profundíque in vesicam: at sanguis, nẽpe illis crassior, inibi cõseruatur, qui dein roris modo fusus renibus primùm apponitur, hinc annectitur, demũ assimilatur, & in eorũ substãtiam facessit.

Vrinæ in vesicam profusio.

Vrina quum prælongis validísque ductibus è renibus in vesicam depulsa fuerit, retrò commeare non potest, quòd obliqua sit ductuum in vesicam insertio. Coaceruatur autem illic & cõtinetur vt proprio receptaculo, ne continenter & intempestiuè eam reddere cogamur.

Vrinæ mictio.

Quum verò illius influxu vesica iam turgescit, aut acrimonia ad illã reddẽdam impellitur, contractis quas in se continet transuersis fibris, vrinã propellit: idque simul relaxato ex rationis præscripto eo masculo qui in eo munere agitur, & qui rãquam custos aliquis in ceruice positus, inhibet ne sponte proprióq; impetu profluat vrina. Qui in abdomine sunt musculi non parum eam expulsionem adiuuant, potissimũ dum ad imum ventrem constricti vesicam intrò protrudunt & impensè contrahunt. Quin & musculus ille in ceruice custos, dum sub finem emissæ vrinę se comprimit & coarctar, omnes quæ in ceruice sunt reliquias exprimit, maximè verò quum eæ aut acrimonia aut arenis molestæ sunt & graues.

Vesica vnde alatur.

Vesicam vrina non alit, sed sanguis qui per peculiares venas vtrinque in illius ceruicem insertas influit, quẽadmodum sanè tum vterũ, tum bilis folli-

culum

culum nutriri cõstant. Hæc est omnis viscerũ inferiorum nutritio, & superuacaneorum secretio: nunc quę reliqua sunt simili compendio persequamur. Quando iecur quidem sanguinis officina atque principium est, è quo tanquam è fonte alimentum defluere & in omne corpus diffundi conueniret, vt iustitiæ quadam mediocritate sanguis vnicuique parti conferretur, venas inde tanquam à fonte riuulos sanguinem delaturos deduci par erat. Hæ etenim si defuissent, quæcunque iecori viciniores sunt partes, exuperantis sanguinis copia obrutæ mergerentur: quæ verò longiore interuallo distant, ab hoc destitutæ penuria languerent & extabescerent, quippe ad quas hic minimè permanaret. Quẽadmodum igitur qui hortum aliquem summo artificio irrigare conantur, ab ipso fonte aut ab amplo quodam riuo tubos complures, tum magnitudine tum spatiis discretos, in omnes horti partes deducunt, sic existimantes humorem quocunq; trahi commodius & consequi posse: ita profectò per venarum productiones è iecore, partes corporis omnes iusta sanguinis mẽsura perfundũtur. At nõ vt aqua per riuulos, sic per venas sanguis sua spõte & impetu perlabitur: sed is rum iecoris vi expellitur, tum à propinquis venæ partibus attrahitur, quæ deinde in alias proximè cõsequentes extrudunt: ad hũncque modum pellentibus quidem prioribus, trahentibus verò iis quæ deinceps subsequuntur, commoda fit sanguinis in extremas corporis partes distributio. Huc non parum momenti afferunt propriæ singularum partium vires, quę naturali appetitu incitatæ, id ex præterlabẽte sanguine prolectant, quod sibi tota substantia familiare est atque iucundũ, idque proprio venæ ductu ad se pertinẽte. Quę inter venas media interponuntur spatia, quanquam ductus non habent in se directos, alimentum tamen suscipiunt, nec præparcè, vt aliquis putauerit, sed abundanter: id autẽ halitus specie per tenues occultósque propinquarum venarũ transitus, tum excidit, tum rapitur, Non enim ex solis vasorum finibus & osculis, verùm etiã, vt author est Aristoteles, per quæque angusta venarum foramina alimentũ effluit, & illabitur in carnem in aliásque particulas. Distributionis huius non prius finis erit, quàm in omnes corporis particulas nutrientis substãtiæ qualitas perlata sit. Verùm hoc interim temporis spatio venæ maiores quem in se continent sanguinem (nunquam enim otio perfruuntur) multò exquisitiùs elaborãt & conficiunt, idque aut insita sibi vi & facultate, aut ea quã à iocinore illapsam acceperunt: id enim communi medicorum consensu firmatum est, sanguinem in venis summũ perfectionis gradum adipisci. Sanguis autem simulac è venis amplioribus in angustiores, quas vnicuique parti natura dedit, attractus quasi deriuatione quadã exciderit, omni tum qualitate, tũ proprietate circunstantis particulæ sensim perfunditur, eáque commutatione partis naturã assumens, fit primus humor ex quatuor secundariis quos antè cõmemorauimus. Dehinc verò per oscula aut cæca exiliũ venarũ foramina, roris modo multiplici lapsu & erratico in omnẽ partis substãtiam influit, pérque omnia spatia diffusus cõbibitur: fitque tum vera istius humoris appositio, quem non ineptè quis rorem appellauerit, quãquam non aquæ similis est, sed superiore paulò crassior. Appositus iam hic continenter assiduo partium calore conuertitur, concoctione cogitur crassiórque fit: deinde verò coactus parti agglutinatur & adhærescit: éstque hic tertius humor ex secundis, qui partis tũ qualitatem, tum temperamentũ, nondum autẽ perfectam substantiam attigit. Ad extremũ verò naturæ vi & vniuersa partis substantia ita cõcrescit, ita mutationem subit, vt ei demũ perfectè & vsquequaque assimiletur. Hoc opere quod veram nutritionem perhibemus, partis substãria quædam fit carniosa, quã in secũdariis humoribus loco quarto collocauimus. Itaque sanguis vt primùm in pusillas partium venas adductus fuerit, sensim mutatione ad illarum substantiam & temperamẽtum accedit, dum perfectè assimiletur, & ex toto expressam earum naturam referat, idque nutritione quæ omnis concoctionis est finis, & summa totius functionis naturalis absolutio. Quocirca sanguis qui ossa, cartilagines, vincula, mẽbranas, & neruos est nutriturus, quodammodo (inquit Actuarius) in angustarum venarum extremitatibus iam albescit. Quum verò inter illarum partium fibras atque in media spatia illabitur, pleniùs sanè cõuertitur, & quandã partis similitudinẽ gerit. Sic quæ in ossium cauernulis est medulla (hæc enim, non autem quæ in maioribus capacitatibus concreuit, ossis est proximũ alimentum) perspicuè iam ad ossis naturam accedit: cartilaginem mucco simile quiddam circumfundit: vinculis, membranis atque neruis lentus quidam humor circumiectus conspicitur. Tale autem est proximum cuiusque ali-

Venarum vsus in corpore.

Quibus viribus sanguis permeat in venas.

Vt sanguis illabitur in carnem & alias partes.

Lib. 2. de gene. animal. cap. 4.

Sanguinem in venis perfici maioribus.

Vt ex sanguine quatuor fiant humores secundarij.

Vt ex sanguine sensim fiat nutritio & assimilatio.

mentum, quod quidē appositum iam est: deinde verò plenius confectum calore coactúmque parti agglutinatur & adhæret, in eiúsque naturam tādem facessit, idque propria partis vi & facultate, quæ propriæ assimilans est, & altrix appellatur. Hæc alia est in osse, alia in neruo, alia denique in aliis, vt sua insit cuique peculiaris. Simili prorsus ratione totidémque interpositis mutationibus caro alitur, non modò ea quæ musculorum, sed & quæ iecoris & quæ reliquorū est viscerum. Quum enim sanguis è venarū osculis in carnem incidēs ei apponitur, calore mutatus similem parti substantiā sumit, nec fieri potest quin medio ferè mutationis tēpore crassior iam factus ei affigatur & adhæreścat. Cęterùm in hac multò celeriores fiunt mutationes, vt idcirco vix vllo sensu percipi possint, vixque fieri putētur. Carni enim proxima est sanguinis substātia, vt proinde leui facta mutatione ali possit: non sic autē ossa, cartilagines, vincula & mēbranæ, vt à quibus sanguinis substantia longiùs abscessit. Non dissimili ratione nutriuntur venæ & arteriæ, quæ quanquā proximum in se sanguinem continent, quo alūtur, hunc tamen non possunt leui momento in se cōuertere: sed quæ portio tunicis proximè assistit, primùm commutata albescit, móxque tāquam ros in angusta foramina venæ aut arteriæ rapitur, quibus penitus apposita crassiórque facta annectitur, tandémque assimilatur.

Caro citius alitur quàm aliæ partes.

Vt venæ & arteriæ nutriantur.

Quot concoctionum genera, quis cuiusque proprius sit humor, quod excrementum. Cap. VI.

FVNCTIONVM igitur quæ natura duce ac magistra administrantur, summa atque suprema nutritio existit. Hæc autē à natura fit, quæ spiritus calorisque appulsu & opera alimentū assiduè exagitat: id enim est tanquam subiecta materia in qua versatur, & in quam vires exercet suas, dū plenè & omnino in corporis substantiā sit conuersum. At non de repente, sed longa continuatáque rerum serie fit ea conuersio: multorum enim operis concurrentibus variè commutatur, expurgatur, in omne corpus distribuitur, huicque ad extremū assimilatur. In ea longa distributione multiplex incidit concoctio, varij gignuntur humores, diuersa item superuacanea. Itaque assumptū alimentum quanquam vbique mutatur & omni corporis loco conuersionē subit (quandoquidem vnaquæque corporis particula proprio calore in id incūbit, & quasi culturam subigendo adhibet) non tamen vbicunque fit, concoqui id iure ac meritò aliquispiam dixerit. Non enim quæuis vel leuissima alimenti mutatio, qua id aut exteritur, aut mollitur, aut odore saporéve mutatur, sed dūtaxat quæ à natiuo calore fit in alimēto perfecta substantiæ cōuersio, concoctio existit. Quæ perfecta futura est concoctio, haud quidē exiguo breuíque tempore, sed mora & cunctatione quadam absoluitur. Quocirca firmū ratúmque esse debet eo duntaxat loci hanc fieri, vbi alimentū diu multúmque hæret, & vis illa continendi valens est, simúlque concoquendi facultas copioso circunfluit & abūdat calore. Hoc autem tribus tantùmmodo locis concessum videmus, è quibus etiam triplex existit concoctio, prima in ventriculo, secūda in iocinere, tertia in singulis particulis. Sua quanque antecedit præparatio, suáque sequitur absolutio, suum cuiusque alimentum tanquam subiecta materia, suus genitus humor, suúmque excrementū. Itaque prima omnium ēst chylosis, quæ in vētriculo magna caloris vi perficitur, vertitúrque multiplex & variū alimentū in quippiam vnius substantiæ, candidum id quidem & ptissanæ cremori persimile. Huius præparatio quædam prægressa est in ore, qua non atteritur modò & molitur cibus, sed & leuem conuersionem subit, qualem manifestò cernimus in subrubro vino, quod pauco momento ore conceptum tum ardorem tum rubotem deponit. Eius autem absolutio in intestinis est, quæ ipsa modicam concoquendi more ventriculi vim obtinēt. Quanquam enim è ventriculo valēte & cui integritas est valetudinis, nihil prorsus excidit quod non plenam concoctionē acceperit, si quidem ad hanc aptū etat: quoniam tamen innatus partiū calor nūquam otiosus conquiescit, necesse est, quæcunque in intestina illabuntur, perfectiùs quodammodo mitigari & concoqui. Secunda concoctio celebratur in iocinere, αἱμάτωσις Græcis appellata. Hac enim chylus è ventre haustus, propria iecoris vi quæ in eius substantia potissimùm insidet, in verā sanguinis speciem conuertitur, quam à chylo cōstat non modò colore, sed etiam vniuersa substantia planè diuersam esse. Hic sanè adūbrationem quandam in venis mesenterij prius accepit, in quibus

Perfecta concoctio non vbique fit.

Triplex concoctio.

Prima coctio ventriculi.

Secunda in iecore.

in quibus iã ruber conspicitur, perpolitur verò in vena caua aliisque maioribus, in quas è iecore lapsus confluit. Vires enim habẽt venę non solùm continendi distribuendique sanguinis, sed etiam concoquẽdi, hásque à iocinere originis suæ principio & quasi fonte, quemadmodum à ventriculo intestina mutuantur. Tertia concoctio in partibus fit singulis, qua appositus adiectúsque sanguis iam à priore natura deficiẽs, in idoneam alendæ parti substantiam conuertitur. *Tertia in partibus singulis.* Hæc rudimentũ quoddam & primordium capit in venis exilibus, in quibus antè diximus sanguinem à partis natura & calore iam mutari: eius autem absolutio est perfecta assimilatio atque nutritio, omnium cõcoctionum finis. Priores duæ cõcoctiones in communem totius corporis commoditatem & vsum comparatæ sunt, at tertia peculiaris est & iam parti cuiq; sua: *Duæ coctiones communes sunt.* neque hanc idcirco pars vlla parat & molitur vt alteri cuipiam parti, sed vt sibi duntaxat commodet atque prosit. Mammæ quidem & quæcunque in eis sunt glandes rapto tractóque sanguine aluntur, hũc in suam naturam conuerrunt: at insuper eædem ex redũdanti functionis vbertate lac generãt, quo partus alatur. *Mammarum aut testium coctio non est communis.* Sic testes per vasa seminis adducto sanguine cõuersóque se nutriũt, qui adulris præstãtia roboris excellentes semen efficiũt, ex quo deinde procreatio fit & generis conseruatio. Quanquã autem hæ partes actione sua non se solùm, sed alia quoque iuuant, quoniã tamen hæc extra corpus sunt, neque in illius dominatu, nõ vtique generalis, sed peculiaris dũtaxat cõcoctio dici debet. Quot partium in humano corpore sunt differẽtiæ, totidem statuere licet peculiarium concoctionum varietates. Primæ autem illius generalis ad nutriendum idoneus humor in ventriculo genitus, proprio nomine chylus appellatur, & primũ quod in corpore consistit alimentum. *Primæ concoctionis quis humor, quod excrementum.* Huius autem excrementum est stercus, Græcis ὑποχώρημα & σκατόν, quod reuera in ventriculo cum vtili substantia confusum erat: sed cùm postea è ventriculo & è superioribus gracilibúsque intestinis chyli portio tenuior rapitur in iecut, reliqua crassior, impurior, & fecis æmula, in cæcum intestinũ vel in colum, mox in aluum irruit, vbi primùm fex alui dici solet. Alterius concoctionis vtilis humor est sanguis, aut si vniuersa complecti volumus, omnis humor quicunque à Græcis χυμὸς, à nobis succus appellatur: *Secundæ humor & excrementa.* quo nomine non modò purum syncerúmque sanguinem, sed eos etiam qui cum sanguine gignuntur humores naturales quidem & nutritioni accommodatos designamus. Superuacaneum autem eius est vrina, quæ è iecore & venis prolectatur in renes, ac profunditur in vesicam: similiter melancholicus humor quem lienis ad se rapit, ex crassa terrenáque chyli portione factus, quæ naturæ concoctionem subterfugit, neque potuit iecoris vi mutari. Est & tertiũ eius excrementum flaua bilis ea quæ in fellis uesiculam reconditur: ex tenuissima hæc calidissimáq; chyli portione (qualis plurimũ est pinguis atque dulcis) assa & torrida, quasi flammeam acrimoniam assumit: quocirca excrementũ verè est omnino superuacuũ, nec alendo corpori accommodatum. Qui autem iam ab his expurgatus est reliquus humor, purus est & mediocris succus atque secũdum animantis alimentum, quod in omnes partes distribuitur. Tertiæ concoctionis opus & vtilis succus est vniuersum eorum humorum genus, quos aliquando diximus secũdarios appellari, *Tertiæ concoctionis humores & excrementa.* in quorũ ordine eum primum collocauimus, qui in exilibus est partium venis, secũdũ qui tanquam ros in partes influit eisq; apponitur, tertiũ qui affigitur, quartũ qui iam in partis substantiam concedit eique assimilatur. Huius quidem superuacanea sunt, quecunque vaporis specie sine sensu per cutis spiracula exhalantur, & quæ paulò crassiora sordium strigmentorúmque specie cuti extrinsecus adhærescũt, & sudores qui tanquam reliquiæ sunt serosi humoris illuc euecti, & tenui bile perfusi. Hi enim si corpus patens nec cutis densa est, plerunque modicè erumpunt, idque spõte & naturaliter. Qui verò per se extra modũ emanant, ab humore quodam inutili præter naturam fluũt, neque possunt inter naturalia excrementa referri, vt neq; puris, neque saniei, neque tuberculorum eruptio. *Qui sudores sint naturales, qui minus.* Rursum qui à manifestis causis, vt à balneis, ab immoderata exercitatione, ab æstu fiũt sudores, non modò hoc excrementi genus, sed vtilis quoque humoris, nonnunquam & tenuioris sanguinis quippiam proliciunt atq; dissipant. Isthęc quidem superuacanea sunt communia, & quæ ab omnibus particulis promiscuè dimanant, maximè à musculis & ab aliis quæ extrinsecus circũiectæ sunt partes. Præter hæc alia quædam in conspectum se dant, sua quibusque particulis peculiaria, quemadmodum pili & vngues partium solidarum sunt excrementa, *Quæ partiu cuiusque sint excrementa.* renum autem & vesicæ ea quæ cum vrinis redduntur, lienis quod in os ventriculi re-

Mucum narũ aut ventriculi pituitam non esse.

funditur, pulmonum sputa quotidiana, cerebri excrementum est id, quod tum per palatum tum per nares defluit & emungitur, βλέννα & μύξα, id est mucus, aut κόρυζα, id est destillatio solet appellari. Id enim ex cerebri nutritione tanquam inutile relictum est, retinétq; quandam illius constitutionem frigidam atque humidam, quúmque ex vniuerso cerebri corpore in amplos eius ventriculos abundantiùs congestum fuerit, tum demum illinc per palatum & nares exigitur. Quanquam autem id pituitæ temperamentum accepisse videtur, nequaquã tamen verè pituita est hæc quippe in solo iecore gignitur, & in vtilium succorum numero censetur: illud cerebri planè excrementum est: hęc potest in sanguinem concoctione cõuerti, illud nunquam, sed caloris vi siccescit & in rophos cogitur. Huius speciem præ se fert ea quæ in ventriculo & in intestinis gigni procreatíq; solet: pituita enim non est, sed ne succus quidẽ omnino: concoctionis autem primæ cruditas est quæ euinci non potuit, vel ex cibi crassa & tenaci natura, vel ex ventriculi intestinorúmq; imbecillitate cõcrescens. Quũ etiam exanguis membranosáque sit ventriculi & intestinorum substantia, necesse est & propria illorum excrementa (fex enim alui commune excrementum est) alba, frigida lentáque inueniri.

De sanguine, vtq; is consistat in venis. Cap. VII.

Sanguinem non esse simplicem multus demonstratur rationibus.

LICET è iecore erumpẽs sanguis in venas, ab omni superuacaneo humore purus expurgatúsque sit, non tamen simplex is omnino est ac vniusmodi: sed ex variis eum substantiis constare demonstrat tum ortus nostri tũ alendarum partium necessitas. Harũ enim alia calidior percipitur, frigidior alia, rursus alia mollior, alia durior: quæ vt non omnes ex eadem simili que substantia nasci, ita nec eadem nutriri sustentaríque possunt. Seminis è quo gignimur materiam palã est non prorsum vnius esse modi, sed in ea partes consistere varias, adhiberíq; crassiorem portionem solidis, humidam molliotibus, calidam calidiotibus, frigidámque frigidis. Et quum deinceps corporis partes aluntur ex sanguine, singulas ex simili quadã & idonea materia nutriri & increscere, vt idcirco non simplex, sed mixtus atque compositus etiam in ætate prouectis, sanguis appareat. Quomodo enim partium naturæ tam variè & longissimè à se dissidentes, ex vna eadémque prorsus materia commodè vitam suam tuentur? Semina in terram proiecta, itémque stirpes non vno omnes alimento sustinentur, sed alia dulcem è terra succum alia salsum, amarum alia, denique vnaquæque quod sibi familiare est & amicum pro alimento haurit, à quo si forte destituatur, mox extabescit & emoritur. Tantúmne in stirpes beneficiũ atque priuilegium natura contulerit, hominibus negauerit? In tam immensa hominum & temperaturarum varietate, omnésne eodem simili que cibo gaudebunt? Si non omnes vna cibi substantia æquè seruat ac sustinet, neque profectò tã multis & variis partibus quæ in nobis sunt alendis, simplex vnum atque purum succi genus satis esse potest. Itaq; sanguis qui è iecore emersit maioribúsq; venis concluditur, exquisitè vnus & purus esse nõ potest Id verò apertè in eo conspicitur, qui secta vena ex integrè sano corpore sit emissus. Nã præter serũ in reliquo quod concreuit partes spectantur planè dissimiles: alia quidẽ tenuis, subrubra ac feruida per summa innatãs, alia in imo crassa, subnigra ac verè terrena, alia medio situ in istarũ mediocritate consistens, per quas & quarta quædam portio crudior effusa est. Quicquid in hac cõcretione cernitur, medici iuxta ac philosophi sanguinem appellant, qui cõmuni sententia omnes corporis partes solo sanguine nutriri, id est iusta quatuor succorum commoderatione pronuntiant. Quid igitur (inquies) vitiosúmne fuerit sanguinem purissimum in nobis contineri? Si enim debet is ex variis partibus ad nutriendum constare, videtur non esse procurandũ vt purus atque syncerus in nobis gignatur, sed alimentorũ vsu varij succi erunt in nobis accersendi. Est hoc (fateor quidẽ) necesse, veruntamen non idcirco quærenda sunt alimẽta, quæ varios illos procreẽt, sed omnes ex optimo & purissimo quoque procedũt: víxque vlla viuendi ratio & facultas efficit, vt syncerus sanguis in venis coaceruetur, qui tamẽ si talis consistat, nihil incõmodi quicquam est allaturus. Porrò autẽ quicquid illud est in venis contentum, quod in partium corporis substantiam facessere debet, sanguinem id perhibemus. Hoc quidem discrimine à cæteris seiunctum humoribus, quòd è venis siue foras, siue in ventrem, siue in vesicam, siue in vterũ, siue in intestina, siue in thoracis spacium,

Obiectio.

Solutio.

Propriæ sanguinis notæ.

siue

siue in aliam denique capacitatem excidat, concrescit in grumum, quod cæterorum hnmorum nulli est concessum. Proxima autẽ & continens concretionis causa, fibræ eæ sunt, quas cunctorum animantium sanguis confusas in se continet. Neque enim ceruos neque damas de hoc numero (vt Aristoteles fecit) auferam & excludam, nimirum in quibus iugularis etsi non summè, coire tamen sanguinem videmus. Quod si à concretione alienus omnino is foret, nec corporis alendi, nec in solidiorem substãtiam se conuertendi vim & potestatem haberet. Ita verò accuratè diligentérque sanguini confusæ sunt fibræ, ita perturbatæ, nihil vt sensus in calido etiãnũc sanguine possit percipere, nihil vt in eo qui iam frigore coiuit & conglaciauit. Veruntamen seiungi hæ separarique hac ratione consueuerunt, si vel calẽs tepidúsque sanguis per linteũ trãsfundatur, vel crebra agitatione bacillo manúve cõcutiatur dum refrixerit, quo modo solent mulierculæ suillum præparare. Quin etiam quũ incisa in malleolo saphena, sanguis vt mos est in peluim tepentis aquæ profunditur, mox vt hæc refrixerit & ad exiguũ tẽpus constiterit, tota tenuiore sanguinis portione tingetur, ad fundũ autem delabetur fibræ illæ prorsus cohærentes & albæ, quæ quàm plurimos specie quadã assimilatæ pituitæ in errorẽ induxerũt. Hæ quotiescunq; exẽptæ detractæque fuerint, reliquus sanguis & à cõcrescendi ratione in quã sua spõte ferretur, & à nutriendi præstantia lõgissimè distabit. Fibras quidẽ chylus prima concoctione contrahit è ventriculo, qui ferè totus quũ neruosus sit, suam illi substantiam quadamtenus impertit, qualem obtinere videmus tũ eorũ plurima quæ vomitione redduntur, tũ propria vẽtriculi intestinorúmq; excremẽta, summè nimirum pituitosa ac lẽta, illapsus dein chylus in iecur, verã sanguinis substantiã colorémque adipiscitur. Itaque concrescendi vim sanguis habet è ventriculo, cuius errore corpus omne quasi atrophia pleruq; extabescit, sanguine fibris destituto. Hinc nõ paucos cernimus macie cõfectos, quibus tamẽ sanguis copiosus inest, ísq; bene temperatus: alios opimum corporis habitum & carnis molem cõsequi, licet sanguine constent calidiore. Maxima igitur & admirabilis in sanguine facultas, sed & magna vis est venarum, quæ conceptum sanguinem coire nunquam sinunt, nisi fortasse ex rara quadam & abdita morbi causa, ex qua vidimus quempiam post diuturnũ languorẽ de vita exiisse, cui sanguis vniuersus in venis cõcreuerat, adeò vt demũ coralli modo fruticans illinc eximeretur. Non igitur, quemadmodũ Aristoteles affirmat, cõseruandi sanguinis facultas in venis est ex caloris tepore, quum & reliquũ corpus omne tepescat, sed ex ingenita quadam vi & familiaritate, quę profectò efficit vt hę naturalis & legitimus locus sint sanguinis. Huius apertum id esto indicium, quòd in mortuorum venis refrigeratus etiam sanguis non concrescat, quem tamen in viuentium intestina, aut in ventriculum ac vesicam irruentem, tepor à concretione non præseruat. Quicquid igitur venæ concludunt & intra se cohibent, siue crassum id atque nigrum sit, vt liquidam picẽ repræsentet, siue flauum, siue prorsus album aut liuidum, cuiuscunque demum substantiæ sit aut caloris, si ex his profusum mox durescit atque coit, id vniuersum sanguinis appellatione complectemur: quanquam non omnis huiusmodi secundum naturam esse, & vitio carere existimandus est.

Sanguis omnis concrescit ob fibras quas habet.

Venæ sanguinem conseruant, ne concrescat.

Sanguinem in venis, non trium, sed quatuor humorum permistione contineri, quótque eius sint differentiæ. Cap VIII.

QVALISCVNQVE autem is fuerit, chymus id est succus appellatur, qui interdum bonus est, vt in euchymia, interdum malus, vt in cacochymia: & vterque quoniam in partium substanriam effusus fibrarum vi concrescit atque coit, alere dicitur. Sed bonus, qualis in bono atque etiam in athletico habitu cõsistit, probè, malus verò vitiosè, vt in vtroque ictero, in leucophlegmatia. Qui porrò bonus ac laudabilis est sanguis, ex partibus constat & substantia & temperamento & colore variis. Has bonos succos appellant, quibus ex quadam temperamenti affinitate humorum superuacuorum nomina sunt indita. Nã sanguinis pars tenuissima calidissimáque, bilis etiam appellatur, melancholicus sнccus, pars quæ crassa, frigida siccáque est: pituita, quæ cruda nempe, frigida est & humida: sola verò ea quę tum substantiæ tum qualitatum mediocritare quadam continetur, peculiari sanguinis appellatione notatur. Non defuerunt qui sanguinem vniuersum existimauerint nõ ex

quatuor, ſed ex tribus duntaxat permiſtis ſuccis conſtare, nempe ex pituita, & bile tum flaua, tum atra. Hi non aliud eſſe ſanguinem putăt, quàm trium ſuccorum mediocrem & commoderatam permiſtionem: neque præter hos quartum ſanguinem purum in venis contineri, ſed ne cogitatione quidem percipi contendũt, hac potiſſimùm ratione, quòd ſeorſum tres humores poſiti ſunt, ſanguis autem purus nullus extat. Addunt ſanguinem dum corrumpitur, in tres eos omnino humores cõuerti, neque ſanguinis quicquam ſeorſum manere. Cùm igitur tres hi ſucci æquabiliter aucti ſunt, ſanguinem per id temporis dominari ferunt: ſin inæquabiliter, eum duntaxat qui reliquis eſt ſuperior, à quo totum ſanguinem aut pituitoſum, aut bilioſum, aut melancholicum dici volunt. Simillimam demum in lacte rationē haberi, quod tribus duntaxat ſubſtantiis continetur, præter quas nulla eſt quarta, quæ lactis nomine deſignetur, ſed totum quod ex iis tribus idoneè temperaris conſiſtit, lactis nomē ſibi aſſumere. At verò ſi partes chyli intentis oculis & animo cernemus, & eas tum ex ſubſtantia, tum ex qualitatum coniugationibus ſpectabimus, non modò tres, ſed quatuor fient earũ differentię, ex quibus quatuor etiam ſucci prouenient. Quinetiam ſi partium corporis, quas hi nutrire debēt varietas perpendetur, vt quædam ſe offerent, ad quas tres reliqui humores accommodari poſſunt, ita quædam etiam deprehendentur calidæ & humidæ vt caro, quædam tēperatæ vt cutis, quæ non niſi puriore ſanguine nutriri poſſunt. Quocirca neceſſe omnino eſt, præter tres reliquos ſuccos, purũ ſanguinem etiam in venis haberi, eúmque lõgè reliquos multúmque ſuperare. Inepta igitur & iniqua cenſeri debet ſanguinis cũ lacte collatio: nec dum ſanguis corrumpitur, vniuerſa eius ſubſtãtia in bilem tum atram tum flauam faceſſit, ſed etiam pars quædam manet, aut nõdum corrupta, aut corrupti ſanguinis ſpeciem oſtendens. Itaque qui intra venas grandiores coërcetur, quatuor illis ſuccis perfunditur, ſed ea proportione, vt in temperata & mediocri conſtitutione purus ſanguis multũ antecellat, cæteríſque præſtet: ab hoc deinde pituita, quia dulcis eſt, poteſtque in ſanguinem conuerti, & compluribus partibus nutriendis eſt neceſſaria. Tertio loco eſt melãcholicus ſuccus: omnium autem pauciſſima eſt flaua bilis, tum ob nunc commemoratas rationes, tum etiam quòd illius quàm bilis receptaculũ capacius & plenius deprehenditur in nobis, quódque ex venę ſectione, ſi ſanguis aſſeruetur, plus ſubſideat luculẽti, quàm per ſummum innatet bilioſi. Ea quidem eſt quatuor ſuccorum in ſanguine permiſtio. Cæterùm id nondum ſatis liquet, ſintne ij veri humores, & quales in ſuis conceptaculis puros eſſe intelligentia ſenſúque comprehendimus, ánve ad illorum duntaxat ſpeciem atque ſimilitudinem accedunt. Magna quidem & controuerſiæ plena diſputatio, quòd difficile ſit intelligere, vt humores puri ac veri cõſiſtant in venis. Etenim quę (verbi gratia) propriè veréque bilis dicitur, vſquequaque lutea eſt & prorſus amara, ad corpus nutricandum neutiquam habilis & accommodata, nimirum quæ ne propriæ quidem veſiculæ, à qua ingenti ſenſus voluptate allicitur, alimentũ ſit. Eius quippe ſubſtantia ſupra omnem ſanguinis eſt mediocritatē, atque adeò à nutriendi benignitate deſciuit, vt nulla caloris efficientia, nulla cõcoctionis præſtãtia vnquam poſſit in familiarem atque alimentariam reduci. Nec eſt quod dicat quiſpiã, non hanc ſynceram & puram, ſed ſanguini permiſtam corpus nutrire. Si enim omni ſubſtãtia totóque genere alimenti rationem exceſſit, quoquomodo benigniorum temperatione perfundatur, integram omnino priſtinámque naturam reſeruabit, atque benigniora fortaſſis in corporis ſubſtantiã faceſſent, illa certè nũquam: quemadmodũ neque lapidis aut ferri puluis tenuiſſimus, quanquam cum pane eſt accuratè ſubactus, nutriendi vires cõſequitur. Quocirca bilis ea quã in ſanguine atque in venis teneri fatemur, vera haudquaquam eſt, neque eius ſimilitudinem ſpeciémque gerit quæ in folliculũ reconditur, maximè ſi integrè ſanũ eſt corpus. Hoc & ſenſu comprobamus, nullam animantium partem (ſed ne pulmonem quidem, quē tamē vnum præ cæteris ea nutriri aſſeuerant) commanducatam bilis amarorem referre. Quin & totus ſanguis dulcis eſt in ſanis, qui tamen ſi amara bile perfunderetur, eius ſapore inficeretur, quemadmodum ſi fellis tantulum lactis copiæ inticias. Pręterea vera bilis ſi cum ſanguine in corpus perferatur, vt in ictero, corpus flauo defœdat colore, nil autem tale ſanis accidit. Iiſdem propè rationibus dēmonſtrari poteſt, nec atram bilem, nec ſuperuacaneam pituitam fieri poſſe conueniens vſquam corporis alimentum. Ex quibus intelligitur quatuor humores, qui in ſanorum ſanguine continentur, ſynceros nõ eſſe, nec eorum naturam exprimere, qui in bilis

Rationes eorum qui dicunt ſanguinem eſſe triũ humorum permiſtionem.

Confutatio.

Quatuor humorum in ſanguine proportio.

Non eſſe ſynceros humores in venis.

in bilis folliculum atque in lienem coniecti sunt. At nihilominus ab æstu, ab exercitatione, à balneis, à calidiorum causarũ vehementiori occursatione, non ambigimus partem sanguinis tenuissimam in flauam bilem eámque amarã conuerti, quemadmodum & reliquas sanguinis partes persistente similiũ causarũ impetu, in affinẽ sibi & finitimũ humorem. Idem prope accidit, & quum ex vehementi obstructione orta putredo, sanguinis molem inuaserit. His ergo ex causis præter naturam alij humores à sanguine gignuntur in venis. Quinetiam plerunque in has permeat ex aliarum partium vitio: bilis quidem flaua quũ iecur immodico calore flagrat, aut quũ vesicula fellis velut in ictero intercluditur: melancholicus succus, quum lien vel obstructus, vel quauis ex causa imbecillior factus, non potest sanguinis limum prolicere: pituita, quum ob frigidiorem intemperiem ingens oboritur cruditas tum ventriculi, tum iecoris, vt in leucophlegmatia. Ab his igitur causis puri atque vitiosi humores in venis sanguini permiscẽtur, è quibus illos demum cernimus per multa morborum genera foras subter cutẽ erumpere. Cæterùm corpus quod omnino sanum & integrum est, quacunque etiam id temperie naturaliter sit affectum, si nec alimentorum vitio, nec aliis externarum causarum iniuriis lacessitur, puros atque synceros humores nullos habet in venis sanguini permistos, sed eo dũtaxat modo quẽ nunc exposui. Viderìne potest Hippocrates his contrarium attulisse? Libro quem de humana natura conscripsit, hominem ait, quoad vita fruitur, omnia in se continere sanguinem, pituitã, & vtrãque bilem. Epoto enim medicamento quod pituitæ educẽdæ sit idoneum, pituita euometur: eo autem quod bilẽ flauam purgat, bilis: eo quod atram elicere natũ est, atra bilis purgabitur: sin vulnus acceptum fuerit, sanguis profluet. Hæc autem accidere compertũ est quouis die ac nocte, hyeme & æstate. Verè quidẽ hæc sunt ab Hippocrate pronuntiata, veruntamen quæ ex corpore, non è venis necessariò, sed aliunde etiã detrahũtur, bilis quippe ex hepate & è proprio folliculo, pituita (si verè pituita dici ea debet) è vẽtriculo & intestinis, melãcholicus humor è liene, in quibus locis solet eorũ humorum aut potiùs excrementorũ copia affluere. His etiã qui incorrupta sanitate sunt, idcirco difficiles fieri cẽsuit purgationes, quòd quum desint affines & cognati quos medicamentum trahat humores, sanguinem id & carnes colliquefacit, quò ex his proprium alliciat humorem. Quibus quidem verbis significat, sana corpora cum sanguine reliquos humores in venis reuera nõ habere, sed potestate duntaxat: quia fieri potest, vt medicamenti, aut aliarum quas dixi causarum vis & vehementia, ex variis partibus sanguinis, varios excitet & proliciat. Hinc iã constitui possunt & explanari sanguinis naturalis differentiæ, quòd alius substantia fit mediocri & colore ruber, qui pulcherrimus & optimus appellatur: alius magis flauus & consistẽtia tenuis, alius crassior atque nigrior, alius demum liquidior & albior. Quum autem à pristina natura desciscens, vitio corruptelâque deprauatur, & è limitibus iam excessit, non naturalis appellatur. Excedit autem bifariam, aliàs paululum ob leuẽ modicámque intemperiem substantiæve mutationem nulla ex parte in aliud humoris genus conuersus: hic quidem etiam tũ sanguis est, tamen naturalis minimè: aliàs multùm, quum vel proprio contaminatur vitio, vel alieno perfunditur humore, atque hic non simplex, sed ex multis permistus est humoribus. Hæc de sanguine: nunc ad cæterorum humorum differentias pergamus.

Hippocratis sententia interpretatio.

Sanguinis differentiæ.

Sanguinis non naturalis duplex.

Pituitæ & vtriusque bilis differentiæ. Cap. IX.

HVMORIS quidem appellatio quãquam propriè Latinis qualitatem duntaxat eam designat, quæ Græcis est ὑγρότης, medici tamen ad omnem etiam profluentem & liquidam substantiam hoc nominis accommodant, vt id sit humor quod etiam Græci ὑγρὸν propriè dicũt, quicquid in corpore profluens liquidúmque cernitur, siue id chylus est, siue mucus, siue sputũ, siue vrina, siue sudor, siue sanguis, siue pituita, siue bilis tum flaua tum atra. At quum genus hoc omne in species diuidendum distribuendúmque erit, percensebuntur quidem humorum alij toto genere superuacanei (hos suprà vniuerso excrementorum genere sumus complexi) alij verò ad nutriendum & corpus sustentandum apti. Horum autẽ genus duplex, chylus & chymus, ille fortassis cremor, hic succus rectè nobis appellabitur. Est quidem chylus in ventriculo: at succus in iecore ortus, & ad corporis nutritionem præparatus. Succorum autem alij primi sunt & prægredientes, alij secundarij & con-

Humor quid.

Humorum differentiæ.

Succus quid.

ſequentes,quorum iam antè rationem breuiter explicauimus.Primi ſucci quatuor numerantur, ſanguis,pituita,& bilis,tum atra,tum flaua:hi enim ſinguli quemadmodũ & ſecundarij, conſtitutionem acceperunt ad corpus alendum, licet id quandoque non præſtent,neque præſcripto fine potiatur.Itaque ſuccorũ alius naturalis,& qui omnino
Excremẽtorum differentiæ. vtilis eſt,alius non naturalis, qui nõ ſatis probè alere poteſt.Similiter excrementorum aliud naturale,quod in corpore optimè ſano naturæ legibus prouenit,aliud præter naturam. Naturale aliud vtile, quod vſum quempiã cõfert in corpore,vt bilis in veſicula, & quæ in liene eſt melãcholia,aliud prorſus inutile,vt fex alui,vrina veſicæ atq; ſudor. Non naturale eſt, quod citra naturæ præſcriptum à cauſis præter naturam gigni ſolet.
Triplex eſt vniuſquiſque ſucci. Itaque tum pituita, tum vtraque bilis triplex eſt omnino, alia ad nutriendum apta quæ alimentaria dicitur,alia ſuperuacanea,quæ aut naturalis eſt,aut præter naturam. Bilis alimentaria eſt ſanguinis pars tenuiſſima,per venas diſtributa,tum vt affines naturæ ſuæ particulas nutricetur & alat,tum vt reliquo ſanguini qui præ craſſitudine, nõ ſine multo negotio per venas perlaberetur,tranſuectionis promptitudinem afferat:quod quum præſtiterit,ſiquid minus vtile reſtet ac ſuperfluat,id vnà cum ſudoribus defluit & foras
Bilis excrementitia & vtilis. erumpit.Superuacanea è ſanguine tanquam excrementum in bilis veſiculam amandatur,proprio deinde ductu in inteſtina illabens, tum ea ad excremẽtorum deiectionem ſtimulat,vnde & fuluo colore infecta comparent,tum lentam & adhæreſcentẽ illis pituitam detergit & exturbat,quæ alioqui immodicè aucta, in grauiſſima incõmoda de-
Bilis naturalis duplex. duceret.Ea ferè flaua exiſtit,& mediocritatem quandam tum ſubſtantiæ tũ caloris obtinet:ex qua tenuis cuiuſdam humoris permiſtione, altera procreatur colore pallidior & ſubſtantia tenuior: vtraque licet ſuperuacua ſit, naturalis tamẽ eſt,& naturæ legibus continetur in nobis. Gignitur & interdum bilis præter naturam, genere quadruplex.
Bilis vitellina præter naturam. Vna eſt vitellina, Græcis λεκιθώδης appellata, quam flaua à naturæ modo deficiens profert,dum caloris non naturalis acrimonia torretur, vt ex fuluo igneum colorem, & ex tenui ſubſtantia craſſiorem diſſipatione conſequatur,quę & colore & craſſitudine omnino vitellorum crudorum ouorum ſpeciem offerat,à quibus nomen ſibi aſciuit. Auer-
Auicennæ error de bile. rhois rectè mihi videtur Auicennam erroris inſimulaſſe,qui vt multa alia peccat, in vitellinæ opinione turpiſſimè lãbitur, contendens nimirum hanc fieri, dum pituitæ aut melãcholiæ portio flauę bili permiſcetur.Hinc in bile egregia illa cõminiſcitur maioris & minoris ſamæ genera, quæ quàm plurimos in deſignandis febrium differentiis, mirificè(ne dicam ridiculè) implicatos & circunretitos tenent. Hac enim opinione vitellinam bilem frigidiorem redderet flaua & naturali, quam tamen multis partibus ardentiorem eſſe inter omnes conſtat.Adde quòd ſimplicium humorũ differentias dinumeraturus, quaſi inconſtans aut certè iam ſui immemor, ex eorum permiſtione noua quædam & inaudita ſimplicium genera inuehere conatur. Quas tres hactenus cõme-
Tres bilis ſpecies in ſtomacho genita. morauimus bilis differentias,omnes in iecore generantur atque in vaſis.Præter has autem aliarum par numerus recenſetur,quę ſæpius à precordiis originem habent:vna eſt porracea Græcis πρασοειδής, altera æruginis ſimilitudine ἰώδης dicta, tertia ἰσατώδης glauco aut ceruleo colore glaſtum referens. Harum gignendarum eſculenta quædam vitioſa & mali ſucci non modò occaſio,ſed etiam cauſa fiunt, cuius generis cenſentur allium, porrum,cepa,naſturtium,& ſinapi,maximè eorum folia. Dum enim nequeũt à ventre deuinci,neque in chylum conuerti,ac colorem ſuum magna ex parte retinẽt, primùm ex illis fit porracea,quæ ſi infixa diutius hæreat & cõmoretur,perſiſtente ventris incendio,in ęruginoſam commutabitur:hęc demum in eam quę glaſti colore tincta apparet, minus quidẽ viridis quàm ſuperiores;ſed tantò illis deterior, quãtò propiùs ad nigrum colorem accedit. Gignuntur & hæc genera nonnunquam in venis ac iocinere, idque per morbos graues & ardentiſſimos,qui vehementi caloris incendio bilẽ vitellinã exurunt;& in hæc genera deducunt prorſus pernicioſa quidem & exitialia. Ex his demum ſummè vſtis fit & in cõſpectum ſe dat atra bilis ea,quæ omnium eſt humorũ deterrima.
Melancholiæ humoris differentiæ. Melancholiæ autem multæ ſunt differentię,vna quidem qualitatibus mitior,quę cum ſanguine in venas peruadens corpori alendo eſt idonea. Hanc medicorũ præcipui viſi
Vtilis & nutriens. ſunt μέλαινα καλεῖν χυμὸν, οὐ μέλαιναν χολὴν, id eſt atrum vocare ſuccum,non atram bilem.Sicuti plerunque melancholicum ſuccum vel melancholicum ſanguinem, non atram
Excrementitia. bilem.Superuacanea eſt,quam lien ſanguinem expurgans, è iecore prolicit & in ſe recondit. Hæc quemadmodum & quæ in folliculo eſt bilis, ſanguinis quidem non

autem

autem corporis excrementum est, quippe quæ & lieni & ventriculo non mediocriter conducat. Quocirca naturalis est, & nondum atra bilis, sed ater humor nuncupari debet. Quantum verò huius vel exustione, vel non naturalis caloris vi putrescẽs, acidam aut acerbam qualitatem aut acrimoniam contraxit (idem enim putredo quod vehemens incendium solet efficere) id quasi in cinerem conuersum, conuenit atram bilem nuncupare, quæ omnino præter naturam sit. Est autem ea triplex, vna ex melancholico succo vel humore profertur, quæ aut putredinis aut caloris ardore quasi in cinerem conuertitur. Hæc calida quidem, est acris & mordax, eo discrimine à superuacua naturali diffidens, quo fex vsta ab non vsta. Quem dico cinerem non ei parem existimo, qui exustis lignis manet, haudquaquam enim possunt humores omni suo liquore spoliari: sed ita summam dico humorum siccitatem & quantam maximam possunt in corpore ardoris vi consequi. Altera species ex ea fit bile quam vitellinam dixerunt. Exustione enim hæc primùm in porraceam, deinde in æruginosam, pòst in ceruleam, nouissimè in atram omnium perniciosissimam commigrat, quæ tantò certè deprehenditur malignior, quantò bilis melancholia est acrior. Ea enim est quæ in terram impacta, fermenti more & quodam quasi æstu efferuescens, hanc iactat & excutit: quæ sua crassitudine parti se affigens adhærescénsque, eam arrodit & exulcerat: quæ demum in perniciem semper excernitur: quanquam horum omnium viriorum altera etiam quodammodo particeps est. Ex sanguine nulla proximè bilis atra profertur. Nam si sanguinem statuamus vel incendio vel putredine in venis torreri & conflagrare, priùs quidem necessariò pars eius in bilem flauam, pars in melancholiam migrabit, ex quibus deinde non aliæ quàm duæ commemoratæ fieri poterunt atræ bilis differentiæ. Quum autem sanguis è venis illapsus fuerit in ventrem, in intestina, aut in aliam interiorem capacitatem, illic quidem primùm concrescit in grumos, tandémque putrescit. Excernitur is plerunque liquidę picis modo nigerrimus, summè malignam ac ferè venenatam qualitatem adeptus: hic tamen tum nomine, tum re ipsa ab atra bile differt, quandoquidem extra venas à se discedens non in alios conuertitur humores, sed totus concrescens humor esse desit, nec tum humor dici potest, sed corruptus grumus. Neque ex pituita dulci fit bilis atra. Nam quæ ex cerebro stillat, aut quæ in pulmonibus, in ventriculo aut intestinis coaceruatur, vehemẽti calore durescit, vti mox erit manifestius, nunquã in alterius humoris speciem mutatur: quare neque potest ex ea atra bilis suscitari. At verò pituita salsa quoniam caloris cuiusdam præter naturam est particeps, si vehementius & prorsus torreatur, acrem atrámque bilẽ gignit, quæ tertia species est: vnde intelligi potest non omnem atram bilem ex melãcholico aut bilioso humore nasci. Porrò autẽ pituita quæ verè & propriè dici meretur, succus est alimẽtarius, totiúsque sanguinis portio crudior, quæ & sanguis ex dimidio coctus appellari solet. Permanat hæc in venas, tum vt partes frigidas & humidas, cuiusmodi est cerebrũ, alat: tũ vt si aliquãdo penuria erit sanguinis, in eũ conuersa reliquis etiã partibus in alimentũ cedat. Neque verò vt sanguinis forma plenè exornetur, necesse est in iecur ea recurrat: sed venæ ipsæ ad id operis perficiẽdũ, satis virium & caloris obtinent. Cæterùm neutra bilis potest vlla vi in sanguinis mediocritatem & benignitatem reduci. Licet enim quandoque adeò refrigeretur, vt fortasse qualitatum mediocritatem assequatur, non potest tamen substantiæ benignitatẽ recipere. Atque hæc quidem alimẽtaria pituita dulcis existit. Ex qua aliæ duæ præter naturam emergunt. Vna est quæ acida vocatur, summè quidem cruda, & quæ præter primam ventriculi cõfectionem, vix vllam aut minimã in iecore atque venis accepit. Paucus admodũ calor ei inest qui perfacilè dissipatur & euanescit, atque tũ pituita necessitate quadã coacescit. Par enim atque vna ratio est ac in plerisq; fructuũ succis, qui si nõ multo præditi sunt natiuo calore, posteaquã sponte sua efferbuerint, mox in breui coacescunt: quibus autem valentior impertitus est calor à natura, ij vt vinum generosum, diutius in integritate sua persistunt. Altera pituitæ species salsa appellatur, ex dulci hęc putrescente nata: quum enim portiones eius quædam vi putredinis assæ, reliquæ dulci substantię permiscebuntur, salsum hunc saporem inducent, quod & in maris aqua fieri demonstrãt. Tres hæ pituitæ species consistunt in venis, prima quidẽ naturalis, reliquæ duæ præter naturam: quarum omnium materia à iecore sumpta est & initium duxit, qualitas autẽ aliunde irrepsit à causis quæ contra naturã sunt. Superuacua pituita extra venas cõsistit, cuius sunt differẽtiæ quatuor. Vna est pituita tenuis & aquea, qualis ple-

Præter naturã triplex.

Atra bilis quæ ex vitellina fit.

Atra bilis nulla fit ex sanguine.

Atra bilis tertia fit ex pituita.

Pituita nutriens.

Pituita acida.

Salsa.

Pituitæ excrementitiæ quatuor genera.

runque aquę modo ſtillat è naribus,aut è cerebro in plurimas corporis partes illabitur, Altera cenſetur muco ſimilis quam corporis calor ex illa tenui ob modicum lentorem cuius particeps eſt,ad muci conſiſtentiam coëgit.Hæc ſi caloris vi & appulſu tantam adipiſcatur craſſitudinem,vt iam partibus cõcluſa poſſit adhæreſcere, vitrea rũ appellabitur,quę tertium genus eſt.Ad extremum verò cùm ex concretione ſic iam dureſcet, vt à lapidis aut gypſi duritia non procul abſit, quarta tum emerget quã multi gypſeam appellant.Hanc ſæpe deprehẽdimus in pulmonibus & in digitorum articulis, accepto quidem ex diſtillatione principio,tandem in extremam rophi & calculi duritiē euaſiſſe.Ea certè omnis eſt atque integra humorum explicatio,ex qua liceat cognoſcere qui ab excrementis,quíve à venarum ſuccis,ortus ſui primordia acceperint.Nunc de animalibus functionibus tranſigendum nobis eſt.

De animalibus functionibus. Cap. X.

Sentientis animæ vis & materia.

QVEMADMODVM altrix illa, quin potius tota naturalis pars animæ, in vnum corporis alimẽtum prorſus incumbit, ſuáſque omnes in id geſtiones confert:ſic altera pars animæ quę ſentiens eſt & appellatur,in iis rebus externis verſatur,quæ circuniectæ ſunt nobis, totáque negotiatur vt illarum cognitionem capiat, ſuíſque miniſtris & nuntiis ſenſibus rerum omnium notiones in ſe comprehendat.Hæc illius molitio, hæc agitatio,qua aſſiduè concitatur & impellitur,quæ qua ratione obiri perficíque ſolet,verbis explicare conabimur. Sentiens anima quęcunque illa ſubſtãtiæ modũ eſt adepta, cerebri corpus tanquã propriã arcem ingenitúmque domicilium elegit, omnium quas dixi facultatum vires in ſe ſuóque quaſi ſinu complexa. Has quidem propriis quibuſdam functionibus & muniis exponit,ad quas varia inſtrumenta cõfert & accommodat.Omnium primum ſpiritus eſt animalis appellatus, qui ex vitali per ceruicis arterias in cõtextum admirabilẽ ſublato, primùm elaboratur,deinde in interiore altero cerebri contextu, qui à ſecundis nomen habet, vi cerebri ingenita in animalem conuertitur.Illic noua ſpecie & dignitate præfulgens,ſentientis animæ vires conſequitur, & ad illius cuncta munia illo ſe ſplendore aptat & comparat. Hoc plurimo conferti ſunt ventriculi, interioréſque cerebri ſinus, vnde tãquam è iugi fonte per neruorum ductus & canaliculos, tum in ſenſuum inſtrumenta,tum in muſculos motores profluit.Hîc autem quum iam inſidet,aliam fortaſſis ſpeciẽ ex partis natura ſuſcipit, qua particulatim illi addicta eſt, eiúſque ſeruitio prorſus manciparur.Quod ſi eſt,non vnus idémque fuerit videndi,audiendi,odorandi,guſtandi,atque tangendi ſpiritus, quinetiam ab illis longiùs diſtabit qui motioni deſtinatus eſt.Alterum inſtrumenti genus ex craſſiore magíſque terreno corpore cõſtat, vt in quo tum ſpiritus ille, tum externarum rerum imagines conceptæ ſeruari debent. Non vna id eadémque vbique ſubſtantia præditum,neque vniuſmodi, ſed multiplex & variu.Interiorum motionum cerebri corpus inſtrumentum eſt, quod varia & multiplici ſua conformatione ad omnes animi actiones agitationéſque ſeſe iungit & applicat, viſioni verò oculus & qui ad hunc pertinent nerui,auris auditioni,odorationi nares & cerebri papillę,guſtatui lingua,tactioni tangentium neruorum propagines,vt motioni duriores & muſculi in quos illi ſe fundunt,ancillantur & miniſtrãt. Varia hæc ſunt inſtrumenta corporea,in híſque ſpiritus ſiti diſpares & varij: ſic & facultates quæ ab illis omnem agendi rationem acceperunt,neque quicquam poſſunt citra illorum opẽ pręſtare,non modica varietate diſtinctæ ſunt,tametſi omnium vna eſt eadémque ſubſtantia.Quæ igitur ſic comparata ſunt organa, vt in ſubiecta cõformatáque materie familiarem quendam ſpiritum obtineãt,in eóque ſpiritu facultatem,quæ organi ſpecies eſt & ratio, ea quidem idonea fiunt & concinna ſuis muneribus obeundis. Quæ qualiter compleri abſoluíque poſſint, hoc iam contextu ſigillatim aperiam. E ſenſibus externis alij contrectando munere ſuo funguntur,vt tactus & guſtus,qui non niſi coniuncta ſibi percipiunt,alij medij cuiuſdam corporis interpoſitu ſentiunt, vt viſus, vt auditus & olfactus.Corpus autem id medium intercedens,aut aër eſt,aut aqua:vtrumque enim elementum ad inuectionem eorum quæ ſentiũtur idoneum eſt:nam colores & ſonos per aërem percipiunt quæcunque terrenę gradiuntur aut ſerpunt animantes,per aquã verò aquatiles.Dura itaque & ſolida corpora, quum aut in aëre aut in aqua inuicem colliduntur,ſonum edunt ac ſtrepitum,in hac quidem obſcurũ, in aëre verò perſpicuum: maximè

Spiritus animalis primum inſtrumentum.

Corporis inſtrumenta.

Varia ſentientis animæ inſtrumenta.

Quo diſtent ſenſuum actiones.

Sonus vt fiat.

maximè verò si illa leuia sint concaua & ampla, quæ celeribus & magnis ictibus confligant. Aër igitur qui inter dura corpora consertim & impetu in se incurrentia continetur, primùm sonitū efficit. Hic quidem non illinc abiungitur, vt ad auditū ipse accedat, sed proximū sibi & continuum aërem cōmouet, atque hic repēte alium, donec successione continenter ad auditū motus perferatur: quo more in fluctibus cernitur alter alterum trudere, qui pulsus deinde sequentē impellit. Hinc accidit, vt non simul ac corporum allisio conflictúsque inciderit, sed aliquantò post ictū sonus audiatur, priúsque à propinquo quàm à longinquo. Sic exterior aër agitatus impulsúsque, per aurium tortuosos & flexuosos anfractus motu perplacido, citra vllam turbam fertur, peruadítque adusque interiorem illum aërem membrana obtensa conclusum, & auribus ingenitū. Huic autem membranæ assidens, blandè eam ferit & concutit, vt ea agitatione tota strepat & personet. Externus aër tum demum cum interiore illo continuatur & adhærescit, illiúsq; interuentu audiendi spiritui, qui cum illo implicitus est cōfertur: hoc demum exploratore & ministro recepta strepitus imago, ad sentiendi principiū transmittitur.

Auditio vt fiat.

Sed hæc apertiùs iudicabuntur æstimabuntúrque ex odorandi ratione. Nam cedrus, thus, aliíque odores incensi calefactíque suauem & iucundum odorem spirant, qui in arido quasi fumo situs est. Hic sensim tanquam vapor per intermedium interiectúmque corpus conuolat & sparsus euehitur. Medium autem id corpus, aut aër est, aut aqua: nam pisces & aquatilia quæque, quanuis spiritum non ducant, odorari tamen comprobatum est. Quanquam verò iam odor propiùs ad nares appelletur, non tamen prius poterit respirātibus animalibus odorandi sensum mouere, quàm viæ quæ è naribus per os summum & meninges in cerebrum pertinent, patefiant, possítque vnà cum attracto ductóq; spiritu, odor vt ad pulmones, sic ad cerebrū olfactúmque permeare. At quibus promptus atque expositus in aperto est odoratus, neque operculo tāquam vallo quodam communitus, vt apibus & insectis (sic enim recētiores Latini, nec ineptè appellant) ea ad odores è longinquo conueniunt, & citra vllā respirationem olfaciunt, ipsíque odores non attracti illorum sensum feriūt & incitant. Quod ipsum piscibus & his quæ in humore degunt accidit. Nam sine anhelitu & spiritus reciprocatione videntur odorari.

Odorum effusio.

Insecta & pisces vt odorantur.

Ad illorum similitudinē accedit & visio. Color enim aut fulgor perspicuū medium collustrans, in conspectum oculúmque cadit. Id medium aut aër est, aut aqua, aut vitrum, aut cornu, aut aliud quod istorum naturam imitatur. Hæc autem si idonea futura sunt ad vidēdū, perlucida fieri oportet & luminis præsentia collustrari. At lumē neque corpus est, neque quicquā quod à corpore excidat aut defluat, alioqui pedetentim neque puncto temporis posset medium omne circuniectū illustrare, neque in perspicuum corpus omnino penetrare. Itaq; lumen est actus & perfectio perspicui, ex lucidi corporis præsentia. Quicquid aspectū ciere debet, id si simplex color est, in medio perspicuo eóque illuminato oportet constitui: si verò splēdidum & fulgens est, vt fungus, vt putre & præaridum lignum, vt vermis, & quicquid noctibus collucet, conspici quidē non potest in lumine, quia exiguum eius lumen maioris splēdore offunditur: at in tenebris istorum vnūquodque videtur sensúmque ferit, quòd proximum & circunfundentē aërem leuiter illustrat, vt se potissimùm vendicet à tenebris. Ignis verò quòd ancipitis sit naturæ, & in tenebris & in lumine videtur: noctibus enim suo lumine propinquum aërem illustrat, vt nō is modò, sed alia etiam videri possint: interdiu verò perspicuū iam medium tanquam color aliquis mouet.

Color.

Lumen.

Fit autem visio quum perspicuum illuminatúmque aërem medium rei color aut imago afficit, aër deinde adusque oculum protensus affectúsque aspectum cōcitat. Tum enim rei aspectabilis imago per pupillā in crystallino humore excipitur. Hinc demū prouehente spiritu, per opticos neruos in cerebrum & commune sentiēdi principiū confertur. Hoc autem discrimine ab auditionē & odoratione sciungitur, quòd in his motione non derepente, sed paulatim per media facta, sensus feriatur: in visione autem nō progressione, sed subitò facta medij aëris mutatione, quemadmodum & luminis appulsu, rei species cernendi obtutum statim mouet.

Visio vt fiat.

Visio quo differt ab aliis sensibus.

Vnde intelligi potest non defluentibus quibusdā quasi exuuiis à re conspecta ad oculum demissis visionem fieri, quia non continuò vt obiecta res est videretur: & priùs propinquo quàm distanti se proderet. Adde quòd tanta caloris aut imaginis amplitudo exiguo oculo excipi non possit. Neque præterea visio fit, foras à conspectu erumpente lumine, quod cum alio externo iunctū coëat: nec spiritus radio ab ocu-

Multarum opinionum confutatio.

lo per medium in obiectam rem incidente, qui pari angulo resiliens in obtutum referatur. Quomodo enim tātus prodire possit, qui repente ad astra vsque pertineat, omném que interiectum aërem quantus est inpleat? Quod ad istius fidem afferri solet de basilisco, aut muliere cui mēstrua defluit purgatio, inefficax prorsus & irritum videtur: nam neque basiliscus hominem intetimit, neque mulier quum menses profluūt, speculum præsertim æneum polluit atque fœdat, videndi spiritu ab oculo manāte, sed tetro quodam & diro vapore, qui foras vt ab ore & à reliquo corpore, sic etiā ab oculis erumpit & emanat. Hæc est eorum sensuum ratio, qui nō nisi medij cuiusdam interpositu obiectas sibi res comprehendunt. Gustus autem & tactus medio corpore non indigent, sed coniunctione quadam & cōtrectatione functiones suas obeunt. Etenim si vel sapor in gustandi neruum, vel calor pūgénsve stylus in nudum apertúmque tangendi neruum incidit, eximiè & acriter sentitur, quāquam nulla caro media intercedit. At verò si aut pupillæ rem cādidam adiicies, aut aëri qui auribus est ingenitus strepitum inculcabis, aut in narium ductus odorem penitus immittes, nulla omnino vel obscura erit perceptio. Itaque sapor succo humorīq; permistus, aut (si rectiùs mauis) in humore constitutus (eius enim qualitas quædā est & affectio) simulac adhibetur admouetúrque linguæ, diffusus cum humore gustum incitat, móxq; species eius & imago vi spiritus in primatem sensum infertur. Quod si fortè in duro concretóque corpore, vt in sale sapor erit, id nō antè poterit sensum mouere, quàm calore liquefactum & dilapsum diffundatur. Quicquid autē mollitia fluere & effundi non potest, gustandi sensum prorsus non afficit: quemadmodū neque cui arida & scabra lingua ex morbo torretur, is bonus esse potest saporū æstimator. Tactionem porrò fieri cōstat, si tractabiles qualitates qualescunque eæ sint, aut carnis, aut etiam nullius corporis interuentu proximè ad tangendi neruum accedant. Contendit Galenus in extremis corporis partibus tactum proximè fieri, nulla qualitate per neruos in sentientis animæ principatum relata: neruum cerebri, veluti surculum arboris partem esse, in eóque cerebri totam vim contineri, quæ tractabilium qualitatum affectiones discernat: in eo autem sensus facultatem consistere, in quo quidem & sensus inest doloris. Quod profectò si cōficit, idem de aliis quoque sensibus erat afferendum. Horum siquidem nerui tum molles sunt, tum substantiæ cerebri finitimi, vt idcirco ad illius naturam propiùs debeāt quàm tangētes nerui accedere. Deinde verò quæ tangēdi neruis interceptiones & obstructiones obtingunt, subditis particulis sensum motúmque adimunt: quod dilucidè commonstrat tangendi vim non esse neruis ingenitā, sed à cerebro quemadmodū & reliquas continenter defluere & illabi: neque externum tactum posse rerum qualitates diiudicare, sed instrumentum duntaxat eius esse facultatis, quæ princeps in cerebro consedit, illúcque oportere omnium sensa conferri. Hæc singula mihi satis videtur Hippocrates duobus cōfirmasse aphorismis, quorum altero ait, Dolentes parte aliqua corporis, si omnino dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat. Altero, Duobus doloribus non eodem in loco infestantibus, qui vehementior est, alterum leuiorem obscurat. Hoc igitur omni sensui commune est, vt perpetiendo sentiat: primùm enim sensus omnis ab subiecti corporis qualitatibus afficitur, mutationémque subit. Hæc ista mutatio sensus nōdum est, sed quę fit eius apprehensio atque cognitio. Quum enim princeps illa sentiēdi vis ab arce cerebri per neruos in sensus singulos distributa, affectiones quæ illis obtigerūt percipiet, tum quodammodo & rudiùs sentire dicetur: propriè verò quum eas cerebro cōmuni sentiendi principio renuntiabit. Sensum autē affici immutaríque ab externis qualitatibus, nō sic propriè audiendū est, vt propriè qualitate excussa nouam accipiat: neque enim à colore albescit oculus: neque à sono exacuitur aut obtunditur auditus, neque à dulcedine palatum dulcescit. Sed vt aureum sigillum in ceram, non aurum sed imaginem imprimit, sic propemodū & res externæ sola forma sensum impellūt, eorúmque simulachra & species sine materia ad sensum perueniunt, quas hic foris illapsas intra se admittit præaltè condendas. At verò quam sensus imaginum impressionem dicitur accipere, non patrium eminentia, vt quæ annulo signatur, iudicamus. Nam colori, sapori, odori qualis figura decernetur? Nullam igitur ille conuersionē mutationémve sustinet, neque priorem statū exuit, quin potiùs dum in rerum cognitionē & iudicium incumbit, quem statum habebat, agendo gerendóque excolit, perficit & confirmat.

Qui sensus medio non indigent.

Gustatio vt fiat.

Tactio vt fiat.

Lib. 7. de placitis Hippoc. & Platonis.

Expositio, aut fortè confutatio.

Vt sensus affici dicantur.

Sensus

Sensus interioris functiones. Cap. XI.

QVAE sic communiter in sensus omnes ab externis rebus inuehūtur imagines, non modò habentur & consistunt, dū sensus in gestione actúque sunt, sed etiam quum abiūctis rebus externis ab opera discessere, moram quandam in illis trahunt atque retinētur. Ita enim si quis de Sole in opacum se conuertat deflectátque, primùm offusus nimio splēdore nihil cernit, deinde veluti album quiddam aūt viride, quod in puniceum mox se conuertet, proximè in purpureū, atque ita deinceps in alia, postremò in atrum, à quo demum euanescit. Si quid rubrum aut viride conspexerit, quicquid deinde ob oculos incidet, concolor apparebit. Si ocyssimè in labentem amnem oculos coniiciat, ex ea vertigine quæcunque stant in littore moueri videbūtur. In aliis porrò sensibus à validis ingentibúsq; sonis strepitus relinquitur: à vehementi fœdóque odore, olfactus fœditatem aliquantum retinet, sicque in reliquis similiter. Iam verò sensuum instrumentis acceptę formæ illæ speciésque rerum, mox per neruorū capacitates atque ductus vehēte spiritu in cerebrum commeant: adeò vt quum sensus exterior rerum quæ foris sunt occursu pulsatur, interiorē pariter impellāt & excitent illarū simulachra. Hæc enim sensus interioris obiecta sunt, in quę is incumbit, quemadmodū externi in res externas sibi obiectas. Itaque species illæ rerum ab externis sensibus præteruehūtur & permeant in commune idémque principium, in quo sita est primaria sentiēdi anima, huic sensus suis quique officiis omnia annuntiant spiritu inuecta, quæ ante se posita prima cognoscēdi facultate comprehendit ac percipit. Estque illius munus perceptio atque cognitio: quæ si fixa est, attēta & diuturna, cogitatio aut meditatio dici solet. Atq; quāuis expers ea sit corporis, indiuidua & vna, quia tamē complurium potestatē habet, multa & varia cognoscit, horum discrimina cernit, eáque tandē diiudicat. At nequaquam illa cōponit connectítque, vt ex eis verū aut falsum quicquam constituat, aut vllam argumentationem concludat: id enim solius est mētis & intelligētiæ, de qua mox dicetur. Verùm quæcunque cōprehenderit simplicia & indiuidua simulachra, aut seorsum illa discernit, aut temerè congesta, nulla copulatione, nulla cōplexione in aceruum confert. Quò fit, vt actio ea qua vel gallina pullos primùm cognoscit, deinde discernit, vel ouis lupum inimicum prehendit, secretio potiùs censeri debeat, quàm iudicium aut existimatio. Sub hæc autem insurgēs & in opus erumpens cōseruatrix illius facultas, suscepta è sensibus simulachra amplectitur & continet, móxque tum propria vi & potestate, tū illorum adnixu & impulsu, in cerebri corpore illa insculpit & cōsignat, citra vllum materiæ vestigium, ea autem diutius manent abeunte & cessante omni rerum cognitione. Hæc quidem eorum conseruatio quædam est memoria, quam frequens stabilit meditatio. Spectra cerebro insusa aliàs alia se magis minúsve expromunt & obiiciunt animæ sentienti, prout illustrius obscuriúsve impressa fuerint. Inter vigilias igitur quū externarum rerū turba & occursatione primarius sensus non admodum distractus tenetur, tum simulachrorum stimulis agitatus in ea penitus incumbit, atque tum vsus comminiscēdi illa & fingendi facultate, quę Gręcis est φαντασία, illa quidem per se, & vt simulachra sunt, obuertit, aliàs quidem simplicia & qualia fuerāt insculpta, aliàs commista atque confusa citra vllam compositionem aut copulationem. Neque hoc tantùm, sed ex illis quoque nouas formas & simulachra effingit, quæ nunquā sensibus percepta fuerāt, & in ea plerunq; trahitur, quæ rerū natura & vniuersi ordo non admiserit, vt in Sphinges, Hippocētauros, tricipites homines, atque in huius generis monstra innumera. Hęc eadem altiùs sese attollens, nonnunquam (vt ouis viso lupo) ex spectris horrēdum quiddam & formidolosum comminiscens, inimicitiam elicit sensu nō perceptam: at si delectamentum quoddam iucundè comprehendet, vt ouis conspecto benigno pastore, amicitiam suscipiet, & inducet. Sic tamen illa fingens omnia commiscet & congerit, citra aptam compositionem, ex qua verum aut falsum elici possit, & citra vllam rationis complexionem, quæ serie quadā rerum & sententiarum ex aliis alias connectat. Hæ quidem sunt beluarum functiones præstantissimæ, iis quodāmodo respondentes quas ratio & intelligentia in nobis efficit. Veruntamen quāto hæ interuallo distent ab illis, palàm & apertum fiet de sequentibus. Ab actionibus autem discernētis facultatis hæ distant, & eo discrimine seiūctæ sunt, quòd illæ sint comparationes & collationes quædam eorum quæ ex

Rerum species in sensibus aliquantum consistere.

Vt sensus interior afficiatur.

Cognitio.

Cogitatio.

Discretio seu distinctio.

Memoria conseruans.

Imaginatio.

sensibus hausta acceptáque fuerāt, hæ verò nouæ sunt confictiones formarū, quæ sunt supra sensum, ab his ductæ quæ aliquando sub sensum inciderāt. Iam verò quum accidet primatem sensum sic derelicta seruatáque spectra cōtueri, vt non illa per se duntaxat contēpletur, neque ex illis in nouas effigies abeat, sed ex illis vsus opera facultatis memorandi in res externas se referat, vnde spectra illa prodierant, simúlq; percipiat se aliquando illas cognouisse, tū meminerit earum, erítque ipsa illius actio memoria, non illa quidem patiendi, sed planè efficiendi. Eæ quidem sunt functiones omnes, quas primarius ille sensus & promiscuus, inter vigilias facultatum suarū opera obit & exercet.

Memoria efficiens.

At quando fieri nō potest vt perpetua sit sensus agitatio, sed necessum est, quū spiritus vigiliis supra modū disperditi fuerint atq; dissipati, agitationis vigorē prolabi & quietem cessationémque suffici, tum proculdubio arctior somnus obrepet. At quum multa corporei vaporis exhalatio vi caloris è vino & cibis in principē sensum efferetur, quod pueris & temulentis ferè obtingit: aut quum larga frigidi humoris eiúsque superuacanei copia superioribus sedibus se immiscuerit velut in lethargo, vbi quasi nexu quodā & impedimēto sic primus sensus offunditur, vt se minimè possit extricare: somnus vtique intercedit, & functiones omnes cōcidentes deiectæque, manus dant sopori. Si arctior atq; profundior somnus occupat, nō modò externi sensus, sed & interiores facultates consopitæ iacent, vt neque discernere, neque fingere & comminisci quicquam possint, nullámque in illas vim habet spectrorum turbulēta concursio. Vnde tum nullum insomnium offendit, aut obuersatur: eáque ratione statim à cibo non somniant animalia, neque quum primùm egressa in lucē sunt, vt infantes. Si verò contrà accidat, vt leuiter quis obdormiat, neque vaporis humorísve cōpia discernēdi comminiscendíque vires obterat & præstringat, licet tum fortasse multa ante sensum visa, multęque motiones obuersentur, eas tamen insomnia non dicimus, vt neque is verè somnus est, qui minimum à vigilia deficit. Quum enim hoc tempore & statu incolumis sit & libera vis discernendi, quæcunque tum simulachra vim illā fictricem exagitant & impellunt, internoscit & detegit, neque illorum errore trahitur: sed quū nocturna spectra occurrent agnoscet tum se dormire, tum somnia ea esse quæ videntur, neque illis tanquam veris assensum adhibebit. Eodem prorsus modo afficiuntur, qui in leni nec profunda quiete aut canum latratus, aut gallorum cantus excipiunt, de quibus tum quoque sibi somnia confingunt. Cæterùm dum ex causarum mediocritate sic placidus & moderatus somnus obrepit, vt discernendi quidem vis offundatur, fictrix autem facultas libera sit, nullísque quasi vinculis irretita, ex rebus quas vigilās gesserit, senserit, cogitauerit, spectra plurima in quiete iactabuntur, quæ tanquam res veræ sint dormiens intuebitur ac cernet. Vis enim discernendi tum vincta constrictáque non obsistit, atque idcirco ad ea quæ visa sunt quasi accepta sensibus veráque sint, assensum dormiēs adiungit nesciens se dormire. Atque id propriè somniū est, nempe visum quod in quiete occurrit, tanquam verum sit existimatum. Eadem propemodum ratio reddi potest eorum quæ delirantibus per morbos apparēt. Cur autem & vnde accidat, vt tam multiplex & inaudita visorum copia obuersetur, & vnde possit tanta illorum varietas trahi: nō aliò sanè potest referri quàm ad corporis humorúmque affectionem variámque perturbationem. Affectio enim & constitutio causa est vt in somniis atque delirationibus, alij metuenda & horrenda terroríisque plena iactent animo, alij iurgia quædam furiosa & effrenata, alij delitias & voluptates plenas iucunditatis. Sic & perturbatio quæ corporis aut spiritibus aut humoribus obtigerit, causa est omnino vt spectra & effigies rerum vehementiùs agitatæ appareant, non quales veræ sunt, sed distortæ, præpostere & portentosæ, quod frequens esse solet in temulentis, & in iis qui febre iactantur. Quibus autem quieta & tranquilla omnia consistunt, nec fluctuantia nec immoderatè agitata, solidæ & incolumes à sensibus effigies se obiectant, distincta digestáque somnia occurrunt, ad veri similitudinem expressa.

Somnus.

Insomnium quando nullum fit.

Insomnium falsum.

Insomnium quando verè fit & quomodo.

Insomniorū varietas ex corporis affectione prouenit.

Vt fiant appetitio atque morales actiones. Cap. XII.

Appetitus, id est ὁρμὴ καὶ ὄρεξις triplex.

APPETITIO motus est & interior quædam agitatio, qua quod bonum est & vtile quæritur. Quum autem, vt anima, triplex sit omnino, ea quæ naturalis appellatur cunctis rebus est ingenita, & nunquam separabilis semper illis insidet:

sidet: reliquæ non item. Quæ sentiens & animalis dicitur, fit dum appetitus aut ab iis quæ intus sunt rebus, aut ab iis quæ extrinsecus irruunt impellitur. Res interiores sunt venereus ardor & stimulus in pudendis ortus ex semine: ventriculi maximéque stomachi exinanitio & immoderata siccitas: sanguis aut bilis in cordis sinubus efferuescens. Externæ autem res sunt, quæcũque subiectæ sensibus illecebris & cupiditatum lenociniis eos prolectant & irretiũt. Itaque si in pudendis cõgesta est seminis copia, ea primò pruritum quẽdam & titillationẽ naturaliter inuehit, hęc deinde sensum, mox verò interiorem sentiendi facultatẽ mouet, non modò vigilantibus, sed & plerunque dormientibus nobis. Ab animaduersione demũ rei delectabilis vt appetitus impulsus fuerit, eã quàm mox ardenter expetit: atque tum in conditionem stimulantis rei se conuertens, libidinem parit, quæ ipsa est propria venereorum cupiditas & appetitio.

Causæ quæ mouent appetitum.

Τὸ ἐπιθυμητικὸν id est libido.

Quum stomachus supra modum exinanitus tristi quodam sensu afficitur, comprehendens vis illa interior irritata, cibum & epulas concipit, illarúmque spectra sibi obuersat, quæ deinde appetitui oblata, eum inuitant & alliciunt: hic demum concitus captúsque rerum suauitate, in illarũ desiderium fertur, & in eam cibi auiditatẽ irruit, quæ fames appellatur. Haud dissimiliter aridiore facto stomacho, sitis accenditur, quæ humidi frigidíque desiderium est. Vtranque appetitionem, sitim inquam & famem, genus vnum comprehendit, quod est cupiditas & cupedia. Cæterùm circa cor bilis aut sanguis efferuescens, illud vsqueadeò incendit, vt odij, inimicitiæ, aut vindictæ imagines communi sensui obiectet, quibus apprehẽsis excitatur animalis appetitus, qui cordis irritamento, cõpulsus in interiorem animi perturbationẽ, ceu bonum quoddam sit, incurrit, vniuersum hoc appetitionis genus Græcis est θύμωσις.

Τὸ θυμώδες ira.

Quum porrò rerũ externarum blandimentis pulsatur vis illa interior apprehendens, mox in illarum desiderium communem sentiendi appetitũ adducit, qui ardenti rei vtilis desiderio inflãmatus, mox deinde peculiarem quendã appetitum irritat & illicit tanquam administrum, vt amborum communi cõcursu & operè appetitio proueniat. Quæcũque boni malíve specie nobis obiecta fuerint, ea si cum ratione sequimur aut fugimus, tum appetitio est rationis particeps: quum autem aduersus rationem incitamur vehementiùs, & delectationis vis est maior quàm rationis, tum contra mentis decretum allicitur appetitio quæ ratione vacat.

Τὸ ἡγεμονικόν.

Primùm igitur ab obiectis illis turbido motu & inimicissimo mentis vitæq; tranquillæ ratio concitatur & inflammatur, quúmque illa se sæpenumero iactãt inconstanter, vt animi statũ conturbent, perturbationes insunt. Hæ autem cùm iam diutius inueterauerint, & tãquam in venis medullísque insederint, tum morbi existunt & ægrotationes, quarum omnium fons veluti genus est intemperantia.

Perturbationes morbos præcedunt, vt actus habitum.

Sic enim quum insurgit vehemens vini appetitio, neque adhibita ratio hãc ipsam persanat & restinguit, tũ excitata iecoris & stomachi cupedia se satiat ebrietate, quæ si frequens erit, nascetur demum ebriositas: hæc quidem ægrotatio est & affectio manens, illa verò perturbatio mouens. Similiter solent cæteri intemperãtiæ morbi enasci, inhærere, & penitus inseri.

Vt à causis externis incitetur omnis appetitus.

Sic iugi formosæ mulieris intuitu & apprehensione, communísque illius promiscui appetitus incitatione, in testes & pudenda promotio fit & illapsio seminis ac spirituum: vnde licet nulla priùs subesset interior causa, tũ nihilominus libido incẽditur. Sic non modò homines sed equi & beluę, audito tubarum sonitu strepitúque armorum, excandescunt, animíque impetu rapiuntur. Sic quũ quis læsus est iniuria, eius apprehensione vis animosa cordis, quæ eius est appetitus, Græcis dicta θύμωσις, incitatur; quæ cùm eã vindicare & vlcisci cupit, neque rationis mansuetudine lenitur, tũ ira exardescit: hæc si mox desistat, excandescentia dicitur: sin inueterata sit, odium: si acerbior, discordia: si vlciscendi tempus obseruat, inimicitia. Horum omnium offensio contraria est verecundia. Quum vehemens est de diuitiis expetendis opinio, cordis appetitio non refrenata rationis liberalitate, in auaritiam effertur, cui contrariam offensionem habet prodigus.

Offensio seu defectio contraria exuperantiæ.

Quum denique maximi fient optimíque iudicabuntur honores, horũ stimulis hæc vis inflammata, in ambitionẽ trahetur, cuius cõtraria est animi demissio & abiectio, mediocritas autem animi magnitudo. Sic quidem futuri boni opinione excitari solent cupiditates.

Desiderium est futuri boni.

Cæterùm futuri mali apprehensio, si adeò vehemens erit, vt superato sprétove rationis imperio animus fortitudine non consistat, tum metu conturbabitur: qui si malum propinquũ est, timor: hic autem si permanet, formido: si laboris metus erit, pigritia dicetur: si valde concutiat, terror: si mentem de loco mouet, pauor: si vltrà pro-

Metus futuri mali.

cessit, examinatio. His modis quæ cupiditas mala & contraria censuerit, solet effugere.

Aegritudines animi.

Vbi verò iã mala instabunt, aut sperata bona non accedẽt, animi fient ægritudines: dolor quidem crucians, angor premens, luctus ex interitu, mœror cum fletu, lamentatio cum eiulatu, ærumna cũ labore, afflictio cum vexatione corporis, solicitudo cum cogitatione, molestia permanens, desperatio sine vlla rerũ expectatione meliorum.

Voluptates animi.

Contrà verò si potiatur rebus secũdis, aut aduersis ipse careat, voluptate perfruetur: hæc autem si placida est atque constans, gaudium dicitur: si profusa & inanis, lætitia: si magis gestiens & se efferens insolentiùs, iactatio. Ex quibus intelligitur animalem appetitum vnicũ esse qui cupiditas appellatur, sed dum singulis sese accõmodat, varias parit cupiditatum differentias, honoris, gloriæ & diuitiarum ambitiones, quæ ad θύμωσιν & animi impetum referuntur, quásque Plato ex corde nasci commemorat: quum verò corporis bona procurat, cupediã & libidinem exuscitat, idque primùm è iecore.

In quæ bona fertur vnumquodque genus cupiditatis.

Vnde quũ tria sapientiæ studiosi bona statuerint, alia corporis, alia fortunæ, alia verò animi: quúmque omnis appetitio boni cuiusdã aut veri aut ementiti gratia fit, in idque referatur quę ex iecore surgit cõcitatúrque appetitio, in corporis bona duntaxat irrũpit: quæ autem ex corde manat, in fortunæ externis bonis versatur: at quæ animi sunt bona, hæc sola voluntas appetituum regina consectatur, de qua seorsum mox differetur.

De progressione & tactione. *Cap. XIII.*

Animam externas functiones instrumentis perficere.

QVONIAM verò vna appetitio cũcta animantia ad mouendũ impellit, proximum his est vt de incessu atq; tactione contemplemur. Harum quidem operum facultates vna continentur essentia, quæ in cerebri corpore collocatur: sed quę tamen variis instrumentis vsa, vnicuique tum operi, tum facultati peculiare quoddam & idoneum accommodat. Non enim tutum fuerat essentiã illam animæ in cerebro tanquã in arce positam, in longinquis & extremis corporis partibus munia quædam obire, nisi satellitibus & suarum virium quasi internuntiis vteretur. Quocirca in omnes sensus externos, in omnes corporis partes, quæ extra arcẽ illam & extra caluam positę sunt, anima spiritus emittit tanquã administros & portitores viriũ quas à se diffundit, munus quamq; suum expleturas.

Spiritus animalis assidua procreatio.

Interiores autẽ functiones & munera plenè exequitur, citra vllũ spiritus subsidium. Itaq; spiritus is verè primùm censeri debet animę instrumentũ, quod ad externas functiones accõmodatur: deinde nerui, mox sensuum organa & musculi. Quod magna quidẽ assiduè fiat in motibus sensibúsque spirituũ dissipatio, necesse est magnam istorũ vim & vbertatem in arce contineri. Eorũ materia continenter è corde per carotides suggeritur, præparatúrque in admirabili cõtextu, ac dein in choroide vi ambientis cerebri in animalẽ spiritum conuertitur, qui priores vẽtriculos prorsus implet. Ex his autem in sensus & musculos, hac ferè lege distribuitur. Cerebri corpus iugi constantíque agitatione, cordis more, ex se & sua sponte mouetur, nunc se in amplũ diffundens, nunc in angustum reducens: quapropter inter meninges inane spatium natura reliquit quantum cerebri dilatationi conueniret. In eo motu dum cerebrum se contrahit, cõpressísque lateribus interiores sinus coarctat, spiritus è prioribus ventriculis, tum in posteriores, tum in sensuum instrumenta profundit. Dum autem sese latiùs explicat & aperit, ex contextuum arteriis vitalem spiritum, ex naribus aẽrẽ allectat & attrahit. Hoc ipso tẽporis momento via quæ ex tertio ventriculo in postremum ducit, prorsus conniuet, & ab insidente epiphysi cui à verme nomẽ est, inter glutia concidẽte atque prolapsa intercluditur, vt nihil spiritus possit tum ex postremo illo sinu in mediũ remigrare. Contrà verò accidit in cerebri cõtractione: epiphysi enim sublata, ipsísque glutiis ampliùs diductis, via patet liberior, qua spiritus ex tertio sinu in quartum influat. Quantum igitur cordi valuæ, tantũ cerebro vermis & glutia conducunt. Sic diffusi dispersíque spiritus, irrigant implẽntque sensuũ instrumenta: sic postremus ille ventriculus spiritu semper cõfertus est, qui leui quadã mutatione accepta in eam capacitatẽ illabitur & influit, quæ per spinæ longitudinem porrigitur. Excauata enim est tota hæc medulla medio intimóque ductu: & qui ab hac prodeunt nerui maiores, suis ij quoque exortibus & initiis luculenter caui sunt. Quocirca in hos etiã animalis spiritus è medulla defluẽs illabitur, qui demũ in extremas tenuissimásque neruorum fibras diffunditur, tametsi hę præ exilitate cauæ

non

non sunt, neque vllam viæ productionem sustinent. Hoc igitur loco quàmplurimi in quæstionem disceptationémque vocant & quærunt, ipsáne spiritus animalis substantia dum motus sensúsve instituitur, commeet in neruos. Hanc quidem vsque eò influere, dum manifesta fit medullæ & nerui capacitas, perspicuũ quidem est, de quo etiã inter omnes planè constat. At lõgiùs in reliquas partes dimanare, pauci admodum sibi persuaserunt. Quamobrem? Quoniam, inquiunt, hæ excauatæ nõ sunt. Quasi verò spiritus, qui tenuissimus est, patentẽ alueum vbique desideret, neque sensim illabens possit neruos irrigare. Si alimentum quod neruos nutricatur & alit, in eorum substantiam irrepit & penetrat, si crassus & lentus humor, si pingue oleum instillatum penitus illos subit, quid causæ est cur spiritus animalis, tenuis ille quidem & æthereus, non possit omnem eorum substantiam quoquouersum peruadere? Quemadmodum igitur in neruos opticos oculorum, & in medullæ capacitatẽ, inque neruorum origines hũc illabi & influere sensus iudicat, ita & eundem in reliquam illorum substantiã pertinere, hęc rationum momenta confirmant. Adde, intelligi vix posse qua ratione conueniens viriũ facultatísque distributio fiat citra vectorem spiritũ. Quum vitalis spiritus in animalem cõmutatur, à cerebro eiúsque meningibus nouã speciem & vires nouas assumit asciscítque sibi: quas demum tanquam actionũ opifices in neruos sentientes, tangentes ac mouentes secum prouehit. In his autem semper præsens adest, quoniam iugis illa quam cõmemoraui cerebri agitatio, eum assiduè profundit atque distribuit. Quanquam verò semper in neruis dum sani sunt spiritus hic adest, non tamen necessariò motum efficit, sed neruorum duntaxat & musculorum robur & firmitudinem tuetur ac continet. Quidnam ergo aliud præter hunc spiritum, motionem sensúmque conferet? éstne hoc ipso quicquam præstantius? Explicandum hoc planiùs & fusiùs est. Sensuũ instrumẽta neruíque omnes & musculi, spirituũ vitiúmque animaliũ continenti illapsu & aspiratione firmantur, simúlque stabilimen & preparationem quandã ad obeunda munia assumũt: hoc certè argumento quòd præpeditis & obstructione quadam interceptis viis, velut in paralysi, non modò sentiendi aut mouendi spes adimitur, sed omni prorsus robore dissoluto languescunt. Dum verò accepto spiritu omnia suo robore constabunt, bene instructa & composita erunt ad opus, & tum integrè functiones suas obibunt: sed modo planè diuerso. Sensus enim externus perpessione quadã percipit, quũ subiectarũ rerum incidentibus qualitatibus mutatur & afficitur. Non sic autem motus, sed sola actione is perficitur, nulla re extrinsecus irruente: quum primũ enim appetitus aut voluntas mouenti facultati per neruos & musculos cum spiritu diffusæ imperauerit, in quamcũque illa partem intenderit, continuò illius mouens facultas concita motum exercet & imperio paret. Est quandoque hoc voluntatis imperium promptum quidem & euidens, sed plerũque obscurum vsque adeò ac tenue, vt nos prorsum fugiat, velut in oculorum & palpebrarum motu, in plerisque tum capitis, tum manuum gestibus, in dormiẽtium respirationibus & corporis iactationibus, ad quas nihil aut minimùm intenti videmur. At quũ paralysis artus occupat, quia tum nerui à spiritu & facultate destituti sunt, nulla vel efficacissima volũtas motum potest efficere. Ex quibus intelligi potest præcipuam motus causam ad spiritum & facultatem potius quàm ad appetitum pertinere; illúcque refundi: & præter appetitum seu voluntatem, aliam propinquiorem atque coniunctiorem motus causam haberi. Hoc porrò voluntaris imperium parum omnino efficax videbitur, nisi conatus quidam & intentio animi tanquam comes accedat. Non enim siquis velit aut oculos in diuersa cõtorquere, aut omnes simul partes motibus impellere, aut sensibus omnibus pariter & perfectè quippiam percipere, omnia statim efficiat, etiam si bene valeant & integra sint instrumenta. Cuius sanè hæc vnica est causa, quòd non potest animus omnia simul animaduertere, neque esse ad singula intentus. Ergo non sola voluntas satis est, sed animi quædam est intentio necessaria, quæ facultatem in particula alioqui sopitam & languidam concitet in opus. Hæc autem facultas animalis quę vectore spiritu in quancunque particulam per neruũ influxit à cerebro, dum voluntatis imperio & animi conatu intentionéque pulsabitur, motum faciet: primúmque dum neruum ac musculum contendet, & in seipsum firmiùs contrahet, simul eam particulam adducet, in quam inseritur, siue os est, siue membrana. Dum enim facultas musculum intendit & contrahit, simul & os mouet in cuius caput inseritur, & totum membrum cuius id fundamentum est. Ergo contentio ea & contractio propria mu-

Spiritum animalem nõ solùm per manifestum canalem distribui.

Spiritus animalis diuersus à vitali, vector est facultatum.

Spiritus animalis neruorum duntaxat robur continet & seruat.

Voluntas prima est motus causa efficiens, sed nõ præcipua.

Animi intentio ad motum est necessaria.

Tria quæ motum efficiunt.

ſculi eſt functio, extenſio autem & relaxatio ceu remiſſio quædam eſt: hęc autem oppoſitorum muſculorum eſt contentio. Laborat muſculus quoties impẽdiò aut contrahitur, aut extẽditur: neque membrum citra laborem & defatigationem diu multúmque extẽdi poteſt aut cõtrahi. Ea autẽ duntaxat figura & cõſtitutio quæ inter extremas exquiſitè media ſit, & in qua muſculi omnes quaſi diſſoluti ceſſant, prorſus laſſitudinis & doloris eſt expers. Quocirca dum vehementer renſum aut contractum membrum eſt, vt in brachij porrectione, licet id tum fortaſſe fixum ſit, nec de loco aut ſtatione ſua decedat, moueri tamen dicimus, quatenus laborat & operatur, idque frequentiùs cum dolore. Quinetiam quæ media figura dicitur, ſi cum intentione omnium muſculorum immobilis continebitur, quia tamen ad poſtremum, laborem affert, in quiete non eſt, ſed motu & labore cõcutitur. Eiuſmodi motus eſt, qui tonicus appellari ſolet, ei ſimilis quo auis alarum niſu vno eodémque loco quaſi ſubnixa ſe diutius immobilẽ ſuſtentat.

Quæ conſtitutio ſit muſculo laborioſa, & quæ naturalis.

De mentis functionibus. Cap. XIIII.

Mentẽ inſtrumento nõ indigere.

EIvs partis animæ quæ rationis atque conſilii particeps eſt, ſic omnes intus abditæ functiones deliteſcunt, vt nũquam foras & in apertum ſe dent, neque vllius illa aut externi aut interioris inſtrumenti egeat ſubſidio: ſed quũ ſit omnis expers materiæ, in eas dũtaxat res incũbit, quæ neque in materia ſubſiſtunt. Subiecta enim illi ſunt ea rerum ſimulachra, quæ ſuprà dixi in principe ſenſu conſeruari, & quæ venæ ſunt rerum notiones percepte ſenſibus. Hę quidem in mentem & intelligentiam altiùs penetrare, non poſſunt, quia tametſi ſine corpore ſunt, materiæ tamen impurum quiddam redolent: ſed mens quæ ex duplici intelligentia, tum agente tum patiente condita eſt, dum illas agentis vi & impulſu cõtuetur, putas, indiuiduas atque ſimplices ex iis rerum ſingularũ notiones elicit, quas dein patiẽs intelligentia continet atque ſeruat. Non ſunt hæ quidem ſimulachra atque ſpectra rerum externarum, ſed aliæ quædam ex his tractæ atque cõceptæ animi notiones: eſt enim notio, actus mentis & animi è ſubiecto ſimulachro ductus. Itaque agens intelligentia tànquam architectus quidam & fabricator eſt notionum: has autem omni materia liberas & exutas ſuſcipit, & cõtinet patiẽs intelligẽtia: neque tamẽ ab eis quicquã patitur, ſed in earum materiam quodãmodo trãſit. Hæc igitur quia retũ omniũ notiones erat acceptura, omnium capax formarum, peculiarem nullã formã obtinuit, ne hęc vna ceteris formis tanquã peregrinis & aduentitiis aditũ intercluderet. Hinc rectè animam ſeu mentem formarũ omniũ præſtantiſſimã atq; ſummã appellauerunt, quòd vna reliquas omnes cernat atque percipiat. Cæterum nõ illis duntaxat ſingulis verſatur & conſiſtit, ſed in notionũ quaſi ſyluã ingreſſa, ex ſingulis vniuerſales quaſdã colligit: neq; ex his modò, ſed è ſingulis etiã reb⁹ quæ nobis obuerſantur, vniuerſales formas à materia diuellit & exuit, propriámque eſſentiã ab ipſis quibuſque rebus diſcernit. Ea eſt ſimplicium notionum tũ ſingularum tum vniuerſalium ratio, in quibus veritas aut falſitas nulla verſatur. Ad has porrò quum mens componendi facultatem adhibebit, temporis copulatione interiecta, plurima aptè componet, in quibus veritas aut falſitas iam eſt. Deinde verò de compoſitis iſtis planum iudicium proferet, hoc aiens bonum eſſe, illud inficians eſſe honeſtum: in quibus vt quædam rectè diiudicat, ſic plerunque dum diſtorta & falſa pro veris ſumuntur, iudicij error incidit. Hanc vt iudicãdi, ita diſcernendi functionem poſſis appellare, ſed quæ tamen multò ſit ea præſtantior, quam communis ſenſus proferebat. Mens porrò ſe ad ratiocinandũ erigens & excitans, ex illis plurima admirabili eóque libero contextu complectitur & colligit, aut inductione aut argumentatione. Nam ex ſingulis primùm tãquam ex quibuſdam exemplis vniuerſalia inducit theoremata, communéſque rerum & generum ſummas. Ex his deinde argumẽtatione plurima comparat, de quibus ſcientia habetur vel opinio. Si ex neceſſariis principiis atque theorematis argumentum concluditur, ſcientia fit, quę ipſa neceſſariorum duntaxat & æternorum eſt: ſin verò ex probabilibus, opinio. His iam partis interdum mens & intelligentia noſtra non vltrà progreditur, ſed infixa in eorum contemplatione, illic tanquam in extremo conſiſtit, quid in illis verum falſúmve ſit perſpiciens, his ſaturata bonarum cogitationum epulis. Ea eſt quam contemplantem intelligentiã appellant, quæ maximè & duntaxat circa res eſt vniuerſales, neceſſarias & ſempiternas, quæ eædẽ admirãdæ ſunt, difficiles atque diuinæ. Habitus quo hæc efficit & facultas ſapientia

Vt mẽs intelligat, & rerum notiones cõcipiat.

Notiones generales.

Compoſitio.

Exiſtimatio ſeu iudiciũ.

Ratiocinatio.

Inductio.

Argumentatio.

Scientia.

Opinio.

Contemplatio quæ & philoſophia.

pientia est, eiúsque functio studium est sapientiæ, quod qui colunt sapientes appellantur, quoniam propria commoda negligentes, æternorum cõtemplationi viuunt. At verò quum mens intelligẽtiáque nostra in rerũ caducarum & fortuitarum cognitionem consequutione quadam & progressione adducetur, si in illis nõ prorsus inhæreſcat, neque illarum contemplatione tota teneatur: sed iam cognitum habens & compertum illas posse mutationem subire, quærat & inuestiget, moliatúrque ad quandam hominum commoditatem & vsum illa referre, tum sanè practica erit intelligentia, quæ tota in actione versatur, omnésque ratiocinandi progressus in hominũ cõmoda tanquam in finem supremum dirigit. Vt autem hominum bona alia præstantiora sunt, vt rei domesticæ aut publicæ administratio, alia his viliora: ita vis intelligens in illa aliter atque in hæc incumbit. Nam prudentiæ facultate, prętantiora illa tractat, & in hominũ commoda fructúsque refert. Quæ quoniam cõmutabilia sunt & opinione dubia, de illis cõsilium captat, consultat, deliberat. Atque si non hebes est, sed sagacitate pollens ac solertia (quæ perspicax quędam est prudentia) boni atque honesti desiderio tenetur, non festinanter & citò quasi auguratione quadam, sed recta ratiocinatione & inuestigatione accurata multo maturóque tempore, quodcunque bonum in consultationem positũ est, assequitur: atque ea bona est consultatio ex prudenti sagacitate genita, mala verò cõsultatio si quid horũ econtrariò accidat. Qui ad bene consultandũ aptus idoneúsque fuerit, quo aut publica bona aut priuata augeat atque moderetur, is omnino prudens censebitur: contrà verò imprudens, qui non poterit rectè cõsilio bonum finẽ prospicere atque consequi. Cęterùm quũ agens illa practicáque intelligẽtia, quæ conceperit nouéritque theoremata, non ad bene beatéque viuendum, sed ad vilius quoddã opus & artificium refert: hoc si bono cõsilio & maturo rectáque ratione facit, arte quidem facit: quæ ipsa certam rationẽ atque viã præbet operis faciendi. Quid demũ consequitur? Vbi practica intelligentia prudentię bona cõsultatione hoc illúdue agendum esse deliberauerit, quia bonũ & vtile: aut vbi artis bono cõsilio statuerit opus quoddam subeundum faciẽdúmq;, quia item vtile: tum sanè rationis participem appetitum mouet allicítque. Is demum quicquid bonum existimatum est eligit, idque non simplici & pura voluntate, sed ea quæ bono consilio & deliberatione confirmata est. Hæc autem tantę esset efficacitatis, vt quęcũque bonorum specie agenda faciendáue selegerit, illa mox persequatur & perficiat, & idcirco vna videri possit omnis actionis effectionísue causa atque principiũ: cõtrà si quicquã reiecerit tãquam noxiũ & infestum, mox illius fugam arripiat. Ergo dum quippiam nobis occurrit quod arrideat & iucundum sit, si continuò vt pecudes illius lenocinio, nulla deliberatione prægressa trahimur, simplex ea voluntas est: quæ si incontinentes sumus, sæpius à bruto appetitu pręualente lacessitur & euincitur. At verò si consultatione adhibita nectemus multa & conferemus inuicem, ex quibus colligimus, si hoc aut si illud fiat, mala multa impendere: tum sanè id effugimus & declinamus, quod primùm oblectamenti speciem præ se ferebat. Hę sunt omnes intelligentis animæ mentísque functiones, ad earum imitationem explicatæ, quas sentiens anima protulerat. Quid omnes dico? nónne insuper illa tũ meminit, tum reminiscitur? Meminit illa quidem, atque ad vsum memoriæ eas quoque vniuersales notiones reuocat, quæ intelligentia mentéque capiuntur. Nulla quidem generum aut formarum haberi possunt spectra & simulachra, quæ in mente aut in communi sensu quasi sopita seruentur, & quæ aliquando posthac mentem ipsam & intelligentiam denuò concitent: sed à generibus atque formis solùm notiones emergunt, quę semper intelligentiam mouent & impellunt, & quæ in sola mentis contentione consistunt. At simulachra, vt quæ ab indiuiduis dũtaxat eliciuntur, omni animæ conatu actionéque sedata & prorsum anima quiescente seruantur. Sic autem mens & intelligẽtia meminit. Quum notiones illæ generum aliquando disperditæ euanuerint, singulorũ simulachra ex quibus illæ haustæ conceptæque fuerant, & quę sensus communis retinet, rursus intelligentiam incitabunt & impellent, ex quibus illa similes atque olim generum notiones eliciet. Hę dum in mẽtem veniunt, si pręteriti temporis ratione susceptæ, mẽs pariter sentit se illas prius tenuisse atq; nouisse, id profectò est intelligentiæ memoria. Quocirca mẽs aut intelligẽtia nõ per se atque primùm meminit, sed principis sensus interuẽtu atq; auxilio: in quo, vt inquit Aristoteles, memoria per se & primò inest, nõ sic autẽ in mente. Quandiu itaque cõstans & dilucidum erit externæ rei simulachrũ, id è prin-

Praxis. Prudentia. Consultatio. Sagacitas. Ars. Voluntas. Electio. Memoria memini. Vt fiat memoria. Lib. de memoria.

Recordatio. cipe sensu mentem impellens, memoriam rei à qua ductū est poterit excitare. Quòd si nō vniuersum id retinebitur, sed vel tēporis diuturnitate, vel morbo, vel alia quauis iniuria pars deleta est, pars verò tā pusilla reliqua est, vt neque animum ciere, neque rem externam repræsentare integrè possit: tum profectò illius periisse memoriam dicemus. Cæterùm si pusilla ea pars tanquam origo & seminarium quoddam poterit vel minimùm excitare & ptoritare, hæc confestim contextu & serie in proximū & affine quippiam migrabit, mox in tertium, deinde in aliud, donec admirabili rerum continuatione *Solus homo recordatur.* & serie pristinam cognitionem capiat. Hoc quidē modo mēs reminiscitur, ipsáque illius actio recordatio est, collapsæ memoriæ reuocatio. Hæc idcirco nō beluarum, sed solius est hominis, quòd non nisi connexione rerum & ratiocinatione quadam comparetur. Neque etiā beluis propriè inest memoria, quòd præteriti & futuri temporis *Solus homo propriè meminit.* perceptionem nullam habent, sine qua meminisse non possumus. Quæ bona aut mala iam sæpius senserunt, agnoscunt illæ quidem, sed tanquam præsentia sint, nulla elapsi temporis obseruatione. Neque enim apes neque formicę, quę alimenta sibi in hyemem recondere putantur, in futurum prospiciunt: verum ea solius est naturæ quædam in*Post mortē non meminimus.* considerata nec præmeditata molitio. Mortuis nobis statim omnium rerū quas in vita cognouimus memoria deletur: quoniam hæc ex communi sensu pendebat, qui ipse patibilis est, & pereūtibus nobis simul occidit: quare ab illo seiūcta mens immortalis, illiúsque subsidio destituta præteritorū meminisse nō potest. *3.de anima.* Est vbi Aristoteles cōmunem sensum fusa nominis appellatione intelligētiam appellat, eámque patibilem & quæ in ,, nihilū occidat. Nō recordamur (inquit) ab occasu, quia intelligētia quę patibilis est ex- ,, tinguitur, sine hac autē nihil intelligit separata illa mēs impartibilis & immortalis. Idem *1.de anima.* ,, alio loco, Amare, odisse, affectiones continentis, non illius sunt quatenus ipse est: quapropter continente corrupto neque meminit, neque amat, quia non erant illius hæc, ,, sed communis quod iam periit. Mens illa & simplex nostra intelligentia quum è corpore discesserit, patiendi ratione deperdita, alteram duntaxat agendi vim cōseruabit. Non enim tum ea sensuum ministerio indigebit, neque ab his haustas rerum notiones suscipiet quibus cognoscat: sed ipsa per se omnia spectans nihil aliud quàm merus erit actus, à sua simplici natura id obtinens, vt tum se aliáque intelligat, tum intelligatur à se. Ea neque componit quicquam aut diuidit, neque vlla connexione ad rerum cognitionem accedit, sed formas rerum omnium in se continēs, vna comprehensione simul aggreditur & intelligit omnia. Vnde semper intelligit & intelligitur à se, nūquam defatigatione ingrauescit, tota æterna & immortalis.

Principes animæ facultates non esse sedibus distinctas. Cap. XV.

LIBERANDA hîc postremò fides est quā suprà dedimus, dum quæstionem illā explicare sumus polliciti, nunquid fingēdi, ratiocinandi & memorandi functiones discretæ sic habeātur, vt vnaquęlibet lędi deprauaríque possit, aliis ne vel minimùm quidem offensis. Id quidem omnino fieri posse quamplurimi sibi persuaserunt, simplici quadam ratione eáque non planè comprehensa. Aiunt enim eos qui febre iactantur, nōnunquam floccos & paleas euellere, monstrosa visa obuersari, esséque in his simulachrorum comprehēsionem, ipsámque fictricem facultatem offensam constante ratione ac iudicio, quo hæc plerunque agnoscunt ac iudicant falsa esse ac mendacia: quemadmodum & dormientes quæ vidēt in somnis, sæpe iudicant non vera illa, sed commenta somniorum esse. In his igitur læsa est confictio & phantasia, salua & constante tum ratiocinatione tum memoria. Alij in delirio petuersè iudicant & ratiocinantur, qui tamen & familiares, & quæcūque obuersantur agnoscunt, satísque præteritorum meminerunt: in quibus constat rationem turbari reliquis duabus illæsis. Ex his statim concludunt isthæc obuenire non posse, nisi quæ effectrices earum sunt facultates, locis sedibúsque disiungantur. Quum firmissima sit hæc eorum ratio, experiamur, si possimus eius cornua summouere, vt hac minuta cōtrouersia quid lateat veritatis fiat perspicuum. Philosophorum id quorundam authoritate celebrari video, similem imò & eandem animæ essentiam cunctis inesse hominibus, neque in hoc quàm in alio vspiam perfectiorem inueniri, quòd omnino simplex & indiuidua sit, cui nihil addi minuíve potest, quin speciem mutet. At nihilominus simplex illa

plex illa in hoc quam in alio facultates exhibet perfectiores, & aliàs expeditiùs, aliàs segniùs functiones edit. Ita quippe alios natura animaduertimus cogitatione & ingenio valere, quibus infirma est memoria atque ratiocinatio: alios tum rerum tum literarum memoria præstare, quibus nihil aut minimum sit rationis ac iudicij: alios solido ac bene naturali esse iudicio, quorum non æquè prompta sit cogitatio, aut firma memoria. Has autem facultates varias efficit nô animæ essentia, sed corporis & instrumentorum eius varia constitutio, ex temperamento & conformatione contracta: horum quippe conditionem animæ facultates atque mores sequuntur. Neque verò insita solùm & congenita nobis, sed & adscititia cóstitutio animi facultates moresq; mutat: & corpore puro omníque sorde vacuo candidi sunt mores vegetæque animi vires: impuro autê & sordibus inquinato perturbati mores & hebetes vires animi. Quòd tam multa támque varia sint hominum ingenia, támque dispares eorum mores, alij sobrij, alij vinosi, non aliúdc petendum, quàm ex corporis aut naturali aut adscititia cóstitutione. Iam verò si corpus grauiùs morbo conflictabitur, quis dubitet occupata impeditáve animi sede illius vires grauiter aut impediri aut perturbari? Si corpus spiritúsque vehemêter concutitur, vt in febrium ardoribus, mens constare nô potest, sed concita turbido motu commouetur. Sin verò corpus morbo prosternitur, animæ vires pariter elanguescût, neque laboranti integræ possunt consistere. His ita ad rem subiectá constitutis non difficile sit aduersariorum rationes diluere. Dum anima turbulentis ita causis concutitur, ipsi quidem fatemur non protinus omnes peræquè illius facultates offendi. An idcirco necessum videtur sedibus illas discludere? Minimè. Vndénam igitur hæc affectionû varietas? Quæcunque facultas natura aut vitio infirma existit, irruentibus causis minùs obsistit promptiúsque offenditur: quæ verò firma est ac valida, minus offensionis & iacturæ suscipit. Quum itaque leuior erit delirij perturbatio, cui côprehêsio fictióve infirma erat, is sola côprehensione delirabit, multáque aliena cogitatione finget: cui verò iudicium inualidû fuerat & imbecillû, is duntaxat præposterè iudicabit & ratiocinabitur. Quum autê vehemens incidet delirij perturbatio, omnes pariter principes facultates peruertentur, aliàs pari iactura, aliàs dispari. Non absimilis est in cęteris facultatibus ratio: quû enim in illas aduersa vis peræquè irruet, imbecillior quidem prosternetur, validior obsistet irruenti iniuriæ, etiam si eadem sede consistant. Itaque ex leuibus assumptionibus nec planè cognitis rationem suam concluserc, qui cogitationem, ratiocinationem ac memoriam sedibus atque instrumentis seiunxerunt. Indignum erat Philosophi grauitate atque constantia, quod nô satis exploratè perceptum fuerat & cognitum, sine vlla dubitatione confirmare. De animalibus functionibus hæc tradidisse satis: nunc de vitalibus, quibus pulsus & respiratio assident.

Calorem nostrum perpetuò refrigeratione, pabulo & expurgatione indigere; alioqui extingui ipsum & extabescere. Cap. XVI.

SIC eximia & illustris illa rerum natura tulit, vt omnia quæ aluntur & quæ crescunt, contineât in se vim caloris, sine qua neque ali possent neque crescere: inter hæc verò animantes, quarum quàm stirpium perfectius erat vitæ genus futurû, vbcriorem hunc acceperunt, cuius nimirû temperatione vitæ status omnis conseruaretur. Rursum in animantibus quæcunque sanguine prædita sunt, hoc ipso ampliùs circumfluunt & abundât, quàm quæ sanguinis sunt expertes. Hic autem noster calor quanquam æthereus, frigidi tamen aëris appulsum continenter desiderat, cuius defectione mox prorsus extinguitur. Vt enim flamma medicis cucurbitulis aut angusto côclaui coercita marcescit, ita & quum animanti fauces præcluduntur, obturatúrque omnia cutis spiracula, quàm mox caloris sequitur extinctio. Huius quidem causa triplex, quòd denegata sit refrigeratio, quòd idoneum deficiat pabulum, quòd offusus aer nullus sit, in quê fumosa ignis calorísve excrementa pellantur aut erúpant. His enim tribus de causis consequitur caloris interitus & extinctio, quandoquidem is trium contrariarum adminiculis ex necessitate indiget. In balneis, in caldariis & in æstu vehementi, qui nos regit & moderatur calor, idcirco languet & extabescit, quòd frigoris occursatione nequaquam reficiatur. Qui enim nos circumse- *Refrigeratio denegata.*

pit æstus si immoderatus est, haud secus calorem nostrum atque lucernæ flammam foras euocat prorsúsque dispergit, nihil aut certè perquam exiguum illius reliqui faciẽs: hinc virium infirmitate tentamur & affligimur, intabescimus, & ad extremum vitam cum morte commutamus. Cõtrà frigus moderatum & æquabile perinde vt flammam, ita & natiuum calorem continet & à dissipatione tutatur: tametsi immensum & immodicum frigus si diu multúmque adest, flammam & calorem ad materiam intrò reprimens, æquè vt aduersus calor vitam eripit. Neque nos ambiens calor ex eo duntaxat quòd interiorem nostrum dissipet, offensionem affert, verùm hinc etiam quòd neutiquã refrigeret, imò verò cor & interiora viscera magis ac magis inflãmet, vnde propria illorum substantia consumitur & in perniciẽ agitur. Tale quiddã manifestiùs infert calidus feruidúsq; aër diutius inspiratus. Eadẽ ex causa in pauco eodémq; aëre cõtinẽter & assiduè versati suffocamur, æquè vt in aqua modica pisces. Qui enim exiguus est aër, reddito spiritu facilè cõcalescit, vt deinde nequeat refrigerationis auxilium præstare. Quin etiã motio vehemẽtior, æstus aut balnearũ ritu, innatũ calorẽ diffũdit, disperdítq;, moderata hũc conseruat & excitat, quies autẽ sopit & ignauũ inertémq; reddit: quẽadmodũ mediocris ventilatio flammã auget, nimia dissoluit. Cæterùm neq; in balneis, neq; in solis ardoribus caloti deest alimentũ, sed hac vnica causa extinguitur is & occidit, quòd frigoris appulsu nõ recreatur. Vt autẽ respirationis maior iniecta corpori necessitas est quàm trãspirationis, ita hausti frigoris cõmoditas maior est, quàm nos vndiq; cingentis. Ex quo fit vt qui ex lebete calidum aërem spiritu trahunt, etiam si reliquum corpus frigido aëre circũfunditur, celeriùs extinguãtur & intereãt, quàm qui in hypocausto constituti ore atque naribus frigidũ aërem ducunt. Porrò autem ob alimẽti egestatem is vitã amittit, cui os & nares vel fauces præcluduntur: non modò enim refrigerationis defectio, sed eius maximè pabuli inopia premit, quod caloris substantiã cõseruat. Id quidem planiùs declarat corpus quodcunque in frigidã demergitur: mox enim id suffocatur & perit, nisi aëre & respiratione iuuetur, non quòd à refrigeratione, sed quòd ab idoneo caloris & spiritus alimẽto destitutũ sit. Quũquis autẽ plurimo attracto aëre eóque frigido hunc vniuersum sic pulmonibus cõprehendet, vt nihil deinde illius expiret, eum profectò tandẽ extingui & è vita discedere necesse est: nõ alimenti penuria, vt quod copiosum insit & abũdans: nõ refrigeratione prohibita, quòd frigidus haustus sit aër, qui pulmones & cor potuit vel immodicè refrigerare. Quenã igitur tum relinquitur interitus causa? Ea nimirum quòd fumosa insiti caloris spiritúsque superuacanea non reddantur: atque vt flamma à crasso multóque fumo, ita cor ab illis immoderatè congestis opprimitur atque strangulatur. Huius id esto indicium, quòd qui sic grauiter vehementérque affliguntur, expiratione alleuantur recreantúrque, estque ea tum illis vnica medicina, quę suffocantes halitus atque fumos eiicit. Has tres causas ad insiti caloris, & ad omnium terrenorum animantium custodiam condonatas, ambiens nos aër in se vnus continet, si tum qualitate tum substantia mediocritatem quandam acceperit. Aquatilia autem non aër, sed aquæ humor tuetur, vt qui refrigerationis vsum & commoditatem illis suppeditat, nisi quum immodicè exardescens robur eorũ adimit, omnibúsque orbat viribus. Ab humore nonnihil etiam vaporis & halitus pro caloris spiritúsque pabulo trahunt, in quem cõmodè fumosa caloris superuacanea depellunt. Id inter animantes discriminis pepetit innati caloris varietas: quum enim in terrenis animantibus multo sanguine eóque puriore præditis, copiosus & vberrimus sit vitæ calor, celeri quidem & prompta refrigeratione atque nutritione indiget: quę sanè aër facilè confert, quia leuitate subtili celeriter in omne corpus penetrat, móxque partibus singulis præsens est & obuius. At verò pisces, quibus multò minus tum caloris tum sanguinis inest, cùm non æquè subitò tantum refrigerij desiderent, solius aquæ contagione appulsúque satis commodè sustinentur.

Pabuli inopia.

Superuacaneorum retentio.

Tractum aërem aptũ esse conseruando calori.

Aquatilia satur refrigerari citra aëris appulsum.

Pulsus & respirationis vsus: vtq; inter se distent. Cap. XVII.

Cordis pulsatio.

IN ea corporis parte quæ immensa æstus ac caloris vi quodammodo efferuescit, natura gubernatrix, & quasi magistra animantium, vim posuit cientem agitanrémque motionibus perpetuis, cuius tamen impetum reliquę etiã corporis partes minus calidæ percipiunt, vt in quas fundi ac dimanare solet. Ea est vis & facultas quæ cor suis motibus exagitans aërem idoneum in idipsum

in idipsum rapit, & ab eodem excrementa quæ plena sunt fuliginis, foras expellit. Eadem ex corde per arteriarum corpora peruadens illas distendit atque demittit, vt partes in quas distributæ sunt, frigore reficiantur, & earum supervacanea propulsentur. *Vt pulsus calorem refrigeret: & quid præstet commodi.* Quandiu ergo harum omnium partium ingeneratus calor moderatus erit, isque exiguus, hunc quidem satis conseruare videbitur arteriarum pulsus, quem eo nomine incredibiliter natura machinata est. Vis enim quæ à corde initium ducens per arteriarum tunicas demittitur & influit, illas quidem eodem modo atque eodem tempore atque cor attollit & summittit. Cùm attolluntur ac dilatantur, sese suáque spiracula aperiunt, & vndique ad se tum ambientem nos aërem, tum proximi sanguinis tenuem portionem trahunt. In his enim communes trāsitus existunt per tunicarum spiramenta & oscula, alij in cutem, alij in intestina & viscera, alij in venas, hoc indicio quòd vulnerata magna arteria vniuersus animantis sanguis profunditur. Cùm verò summittuntur atque contrahuntur, fumida & halituosa superuacua, quæ ex humorum & spirituum vstione proueniunt, tum in cutem, tum in alias partes expellunt. Sic igitur perflabile corpus est, & arteriæ suo pulsu tum ex omni parte trahunt, vt natiuum calorem conseruent, tum in omnem partem transfundunt, vt eum ipsum ab omni eluuie liberent & expurgent. Cæterùm cor quod calore ingenti tanquam flamma exardescit, non satis commodè potest arteriarum pulsatione conseruari, sed maiore quodam adminiculo quasi flabello indigebat: cuiusmodi in his animantibus quæ multo sanguine & calore vigent sunt pulmones, in piscibus verò brāchiæ. *Respirationis vsus & necessitas.* Dum enim cor ardoris incendio flagrat, nec satis valet pulsatione agitationéque sua refrigerationem consequi & sibi asciscere, tum temporis pulmones ipsámque sentiendi vim premit & irritat, efficítque necessitate quadam, vt mouendi facultas diaphragma & thoracem hincque annexos pulmones, crebrò tollat deprimátque. Dum autem pulmones attolluntur, in eos tanquam in follem spiritus adducitur, redditur verò, cùm deprimuntur & concidunt in sese. Hoc igitur modo qui inspiratione haustus est frigidus aër, celerrimè ad intima quæque penetrat, iisque refrigerationis commoda subministrat. Vt verò reliquarum partium calorem arteriarum pulsus, sic cordis ardorem inspiratio temperat, eundem purgat expiratio, fumosa excrementa propellens. Quocirca inspirationi rectè comparatur diastole, expirationi systole. Ergo vnius eiusdémque vsus causa respiratio & pulsus dati sunt animantibus: hoc solùm distant & differunt, quòd illa ab animali facultate, hic autem à vitali manat: hic continuus est neque interruptus, extra omnem arbitrij nostri potestatem, illa plerunque cessat libera quidem & in nostra potestate. *Respirationis & pulsus differentia.* Quod enim respirationem excitare possumus cùm volumus, & eādem crebriorem aut rariorem, tardiorem aut velociorem reddere, contráque sedare & cohibere cùm volumus, apertè commonstrat eam esse motum voluntarium, nostróque subijci arbitrio. *Respirationē esse liberam.* Nō sic autem motum cordis & arteriarum, quem nec excitare, nec sedare, sed ne mutare quidem aliter possumus etsi volumus. Respirationem prorsus continere & cohibere arduū in primis est & difficile, quòd si exiguo quodam tempore aut certa mensura, non tamen perpetuò possumus. Quocirca non illa similiter atque ambulatio aut locutio prorsus est libera & in nostra potestate sita, sed quadam affectus necessitate ducitur & incitatur. Etunt igitur in motibus voluntariis alij prorsus & absolutè liberi, quos quoties & quantum volumus impellimus, nulla ad id nos vrgente necessitate, alij liberi quidem, sed à quibusdam corporis affectibus incitati atque lacessiti: quod genus sunt respiratio, vrinæ & excremētorum alui retentio. *Liberorum motuum duo genera.* Fiunt hæ quidem ab animali facultate, idque musculorum beneficio, vnde & arbitrio nostro fieri dicuntur: cæterùm quoniam multa plerunque actiones illas perturbant, magnáque necessitate lacessunt, non quantum & quomodocunque volumus, illas complere possumus. Quare quanquam liberæ sunt & voluntariæ, non tamen absolutè, sed corporis affectibus subditæ.

Qua ratione fiant respiratio atque pulsus. Cap. XVIII.

PVLSATIO tum cordis, tum reliquarum partium calorem fouet: sed & cordis calorem respiratio continet, ad quam pulmones planè accommodati sunt & à natura contributi. *Respirationis instrumenta.* Huius quidem efficiens causa est, libera illa & vo-

luntaria facultas, cui instrumēta præsto sunt, diaphragma & thorax variis musculis agitatus, tum iis qui inter costas positi sunt, tum iis qui extrinsecus sunt adhibiti, interdū & iis qui sunt in abdomine. Est & aspera arteria respirationis via & pulmo receptaculum materiæ, quam inducimus. Materia verò aër, qui tum per os, tum per nares attrahitur. Itaque mouens illa & voluntaria facultas, dum ardoris necessitate tanquam stimulo impellitur, musculorum ope thoracem, simúlque quadam consequutione pulmones distendit, qui leues atque rari facilè sequuntur quocunque ducas. Dilatati autem necessariò implentur leui quodam profluentéque corpore per asperam arteriam irruente, cuiusmodi maximè est ambiens nos aër. Compresso autem thorace vnà pulmones demittuntur, & qui in illis superuacuus est spiritus per arteriam excluditur. Si modica ad respirandum astringimur necessitate, huic obeundæ vnum certè diaphragma suffecerit, quod deorsum impulsum pulmones secum adducens leuiter attollit, reductum autem eosdem comprimit collidítque. Sin autem grauior vrget necessitas, præter diaphragma thorax modicè attolletur, eorum musculorum ope, qui inter costas positi interiorem sedem habent: contrahetur autem sua ipsius grauitate concidens in mediocrem naturalémque situm. Cùm autem maxima sit inspiratio, illis omnibus actionem suam conferunt ij musculi, qui thoraci extrinsecus incumbunt, & quos maximè ab humeris ad thoracis superiora diriuari diximus, omniúmque vno impetu atque conatu thorax plurimùm distenditur. Plurimùm autem contrahitur in vehementi expiratione, qualis est appellata exufflatio, ita quidem thoracem infra naturalem situm comprimentibus iis musculis, qui inter costas positi exteriorem sedem habent, suffragantibus etiam aliis qui extrinsecus thoracis inferiora tegunt. Alterna igitur horum musculorum actione respiratio completur partibus duabus absoluta, inspiratione & expiratione. Inspiratione ambiens aër per os & nares in asperam arteriam insiliens, non modò eius ramos per pulmonis substantiam diffusos, sed & omnem ferè eius molem implet, adeò vt vniuersam thoracis capacitatem inflatus spiritúque turgens pulmo occupet. Qui haustus aër fuerat, primam in pulmone elaborationem sumit, illicque concoquitur & præparatur vi carnis quæ planè tenuis est, mollis & aërea, vt proinde huiusce operis, quemadmodum & caro iocineris, sanguinis conficiendi causa maximè constructa esse videatur. Non enim externus aër, rudis, frigidus & impurus, & derepente irruens fieri potest interioris spiritus conueniens pabulum, sed hunc quemadmodum & alimenta necesse est paulatim mutari & familiarem innato spiritui qualitatem, longiuscula mora recipere. Posthæc autem elaboratus diligenter spiritus, in sinistrum cordis ventriculum arripitur, ex quo accedente etiam sanguinis vapore, qui ex dextro vētriculo permanauit, vi cordis insita, eiúsque innato spiritu & ingenti caloris incēdio, haud secus atque in fornace spiritus procreatur vitalis, qui demū in omne corpus per arterias effusus, salutarē impertit toti calorem. Qui ex hac concoctione fiunt torridi vapores, foras reiiciuntur tum cordis & arteriarum pulsatione, tum pulmonis expiratione. Quum igitur thorax attollitur, asperæ pulmonum arteriæ aëre per inspirationem implentur, simul autem læues implentur fumoso excremento, quod ex sinistro cordis sinu depellitur, ne id prauitate suffocet: venæ arteriosæ tenui sanguine distendūtur, qui ex dextro cordis sinu ad pulmones nutriēdos eiicitur. Quum autē depresso thorace pulmones in se concidunt, vasis hisce omnibus quodammodo coarctatis, per asperas quidē arterias expiratio fit excrementi fumosi, per læues autem, quas venosas diximus appellari, præparatus & quasi concoctus in pulmone aër, in sinistrum cordis sinum conicitur. Qui in venis est tenuis sanguis, pulmonis coarctatione in dextrum cordis sinum haudquaquam remeat, sed in carnem pro alimento truditur ab eius singulis partibus familiaritate quadam raptus: veruntamen hæ venæ, vt quæ ex duplici constant tunica, sanè quàm parum comprimi possunt expiratione, vt neque dilatari inspiratione, sed eos motus præsertim subeunt arteriæ, quæ propria sunt spiritus instrumenta. Eo autem ordine collocata sunt tria hæc vasa, vt aspera arteria vbique media & inter læuem arteriam atque venam interposita cernatur: non hæc quidem extremis continuata sunt, neque qui in aspera arteria est aër, mox in læuē transfertur: sed cùm extremæ omniū fibræ in omnem pulmonis substantiam dispersæ sint, quicquid in illis est conceptum, id omne in pulmonis substantiā illabitur. Per hanc (quia mollis est & summè rara) tum aër, tum fumosum excrementum facilè commeat, & ex-

Inspirationis & expirationis effectus.

Inspirati aëris præparatio.

Vt aër fiat spiritui pabulum.

Aëris spiritus & sanguinis distributio per pulmones.

& expiratione in idonea vaſa relabitur: ſanguis verò cùm ex venis in carnem effluxerit, in illius ſubſtantiã conuertitur, nec poteſt (niſi propter vlcus quale eſt in tabe) in aſperas arterias rettò commeare: quanquam quæ ex pulmonis nutritione quotidie progignuntur excrementa, per eas vnà cum ſputis redduntur. Hanc cuiuſque materiæ diſtributionem efficit pulmonis reſpiratio, cui & maximã vim addit cordis motus & pulſatio. Cor enim diaſtole ex pulmone per læues arterias præparatum aërem in ſiniſtrum ſinum rapit, & ex vena caua ſanguinem allicit in dextrum ſuum ſinũ, idque patefactis horum vaſorum valuis. Syſtole ex dextro ſinu per venam arterioſam ſanguinẽ in pulmones effundit, ex ſiniſtro verò confectum iam vitalem ſpiritum in maiorem arteriam (quæ aorta dicitur) ſimúlque in minores emittit, quo tempore neceſſe eſt omnes illas dilatari. Quanquam igitur earum motus cordis pulſationi ſimilitudine quadã magnitudinis, celeritatis & frequentiæ reſpondet, vt ex earum contactu cordis motum coniectura aſſequi liceat: hæ tamen dilatantur in ſyſtole cordis, committuntur autem in diaſtole. Dilatantur enim dum compreſſum cor in eas ſpiritum immittit. At non ſolius influentis ſpiritus & ſanguinis in vapores extenuati copia implẽtur: non enim fieri tũ poſſet vt omnes vno eodémque momento pulſarent, quòd nequeat puncto temporis ſpiritus per arterias in corporis extrema peruadere. Ergo quũ ſimul omnes pulſare deprehenduntur, quæcunque hoſce diaſtoles & ſyſtoles motus efficit cauſa, eadẽ ſanè & quæ cor mouet. Ea eſt in arteriarum corpore poſita, ſed quæ tamen ſuam originem aut certè conſeruationem cordi acceptã referat. Cæterùm quæ in corde vis ineſt pulſus efficiẽs, ea vitalis nequaquam eſt, quæ tum ſpiritum tum vitalẽ in eo calorem gignit: hæc enim in ſolo corde collocata eſt & cõſedit, illa verò arteriis & cordi coniũcta atque communis eſt. Hæc vitalis vires ſuas in oſſa, cartilagines, carnem, in omnes denique partes diffundit, quibus vitam & ſalutarem calorẽ impertit, nullâque pars manet ab illius aſpiratione & fauore deſtituta: contrà, quum à corde & arteriis diſceſſeris, quæ pulſu motionéque agitetur, pars omnino nulla in conſpectum ſe dabit, niſi cerebrum fortaſſis in illorum numero reponendum eſſe videatur. Ex quibus profectò perſpicuum fit, vim illam pulſantem plurimùm à vitali diſcrepare, eſſéque tanquam ancillulam & miniſtram tum ſpiritus eius & caloris diſtribuendi, tum vt innato calori modus quidam adhibeatur, certáque is ratione gubernetur. Simili modo atque ratione à vitali eæ diuerſæ ſunt facultates, quæ excandeſcentiam & alias animi affectiones concitant: de quarum operibus quum iam plenè cumulatéque verba fecerim, nihil ſupereſſe arbitror quod huic tractationi videatur attexendum.

Cordis & arteriarum pulſationes diſtant.

Vis pulſifica.

Vis pulſifica alia eſt à vitali.

LIBRI SEXTI DE FVNCTIONIBVS ET HVMORIBVS, FINIS.

De hominis procreatione atque de SEMINE LIBER VII.

PRÆFATIO.

CORPORIS totius conſtitutionem, partis cuiuſque ſitum, vſum, figuram, ex elementis compoſitionem iam antè expoſuimus, & quibus facultatibus adornatus homo ſingulas fũctiones edat. At quoniam nec elementa, nec quæ ab his emergunt temperamenta, facultatum cauſas ſtatuimus, nunc ordinis ratio locúſque poſtulat, vt inueſtigemus quænam ſint earum cauſæ. Quapropter toto animo & ſtudio omni perquirendum, ſitne præter primam illam ex elementis compoſitionem communémque rerum omnium procreationem, ſingularis quædam in animalibus vis, quæ facultatum cauſas in ſe contineat. Hoc enim pacto futurum eſt, vt hac ſerie ſæpius repetita atque paulò altius relata, ab iis quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, in occultas & abditiores cauſas demum penetremus. Itaque dum hominis ortum atque procreationem in medium proponemus, dúmque explicabimus quas

vires obtineat procreandi facultas, quomodo quoque ordine partes cõformentur singulæ, vtque fœtus in vtero gubernetur: tum simul omnium quæ libris superioribus tradita sunt à nobis summa causa, & ratio perspicuè elucebit. Neque profectò fieri potuit, vt prius hominis procreatio intelligeretur, quàm is esset numeris omnibus cognitus & exploratus: quisquis diuersum doctrinæ ordinem instituet, eum necesse est in obscura multa & inexplicabilia inuolui. Primùm enim (inquit Aristoteles) nouisse oportet, an sit vnumquodque de quo futura est disputatio: deinde quid sit, tertio loco vnde & à quo id sit. In hunc itaque locum hominis procreationẽ tradere distulimus, quanuis fortè nonnulli pulchrum putarent, ab hac facto artis exordio, ad alia deinde progredi.

Sexuum distinctio vnde sit, & quid de semine sit ab Aristotele proditum. Cap. I.

Procreandi necessitas.

QVÆ rerum omnium pulcherrimæ sunt ac summè diuinæ, id vnũ præ cæteris diuinitatis suæ specimen obtinent, vt sempiternæ quidem sint & immutabiles, nulli affectionum impetui subiectæ. Hæc autem cùm summa quædam sit perfectio, & præstantissimũ supremúmque bonum sit bene viuere, vitáque frui lætissima, iure ac meritò quæ mortali conditione generata sunt, eò aspirant, & esse viueréque natura desiderant. Quanquam autem fieri nequit vt id perfectè & omnino cõsequantur, hoc tamen nacta sunt, vt quodãmodo sempiterna sint: non numero quidem, verùm specie, quæ semper est & æterna. Quapropter immutabili ęternitate continuantur viuentiũ ortus & procreationes, vt quod singulari substãtia seruari nequit, specie saltem persistat. Etenim vsuuenit vt vnumquodque indiuiduum cùm mortale & dissolubile se sentiat, aliud sibi simile optet in suũ locum reponere, in quod & lãguidam & inclinantem suam vitam quodammodo conferat, & per quod procreatione quasi repuerascens atque renouatũ, quodammodo perpetuum fiat & æternum.

Procreandi vis stirpium.

Hæc est illa procreãdi libido: quæ vt species in pertuum salua conseruaretur, cũctis est viuẽtibus à natura tributa. Hanc enim & frutices acceperũt,

In stirpibus cõfusi sexus.

quas procreare manifestũ est, atque etiam nutriri & increscere. Quũ autem hæ alimento iugiter inhærescant altissimis defixæ radicibus, nec ad mouendum sint aptæ, ex seipsis progignunt nullo alterius congressu. Huiusce rei causa natura promiscuũ sexũ maris ac fœminæ stirpibus attribuit, vt confusas ac perpetuò mixtas haberent maris ac fœminæ vites.

Procreatio animantiũ.

At verò animantes quia non solùm in procreationem & nutritionem incũbunt, sed præterea sensus ac cognitionis participes ad alias quasdam præstantiores functiones cõparatæ, maris ac fœminę sexu distinctę sunt. Sic enim melius ad alia quædã pręstantiora cognitionis munera se conferũt, nec penitus alimento affixæ omni impetu

Sexuum necessitas.

in procreationẽ ruunt. Si quando igitur generare debent, commisceãtur coeántque necesse est, & (vt inquit Aristoteles) ex ambobus quasi vnũ fiat animal. Fieri itaque non potest vt vel mas per se, vel sola fœmina ex seipsa animal perfectè generet, quanquam plerunque rudem quãdam & inchoatã molem producit: quod de mola & gallinarum ouis, quæ nostri subuentanea dixerunt, compertũ habemus. Infœcunda enim

Mas. Fœmina.

sunt irrita, quòd maris societate sit opus, qui procreationem perficiat. Rursum neque omnis in mare potestas gignendi sita est, vt qui procreationis locum non habeat. Ergo quum in plantis tũ in animantibus vtroque sexu est opus: fœmina quæ corpus & materiam, mare qui animam speciémque conferat. Est enim mas, à quo motus procreationísque origo manat: fœmina verò quæ materiam segetémque subministrat: quapropter mas id animal est quod in altero gignit: fœmina verò quod in seipso. Hisce de causis mas & fœmina tũ facultate, tum quibusdã corporis partibus, quę ad procreationem

Commistio.

atque coitum accomodãtur, inter se plurimùm discordant: hinc Aristoteles generandi principia facultate distincta constituit. Quum autem in procreationem incumbũt, fieri certè nequit vt inuicem omnino misceantur atque confundantur, vti neque ipsa

Ortus nostri principia vera & proxima.

illarum principia. Nonenim quemadmodum ex veteri cicada aut ex phœnice nouum nasci prædicant, sic ex mare & fœmina cõiunctim confusis aut intereũtibus, nouus homo progignitur. At verò quum complexu coitúque generent, necesse est saltem ab vtroque materiam quandam emitti & cõferri, in qua illorum vis & potestas cõtinetur: atque tanquam confluentibus principiorum & facultatũ vicariis aut instrumentis ter-

tium

tium quippiam gigni. Est autem ea materia vtriusque semen, in quo tametsi actu & reipsa mas & fœmina minimè compareãt, viribus tamen & potestate insunt, vti mox conspicuè cernetur. Quamobrẽ aliquispiam id tectè nostri ortus verũ proximúmque principium statuerit. *Semen quid.* Semẽ igitur est ex quo primo oriuntur ea quæ secundũ naturam construuntur, non quidem vt ex materia, sed vt ex motus efficiente principio. Primam seminis naturã atque rationem perscrutatus Aristoteles, demonstrat planè id nec corporis nostri partẽ esse, nec alimentum, nec colliquefactum quippiam: concludens propterea id prorsũ in reliquiis & excrementis haberi. *1. de ortu animalium. cap. 18. Seminis materia quæ.* Excrementũ appellat reliquias alimenti: quæ profectò aut inutiles sunt & ad nutriẽdum prorsus ineptæ, aut certè vtiles, quæ sola copia superfluant. Atqui semen non inutile excrementum esse inde constat, quòd iis qui vel ex ætate vel ex morbo pessimè se habent, inutilis excremẽti plurimum inest: seminis verò nihil vel certè minimum, & siquid è seminis vasis emittitur, id prorsus infœcundum est, nec quicquam constituere potest ob eluuiei illius permistionẽ. Ergo (inquit) vtilis cuiuspiã excrementi portio quędam semen est. Omnium autem vtilissimum atque purissimum est vltimũ, ex quo iam vnumquodque membrum alimentum capessit atque sustinetur. Id enim omnino paucum ex plurimo relinquitur alimento. Dum igitur purior ac planè confectus sanguis in mẽbra distribuitur, accedénsque illis assimilatur, postremæ concoctionis atque etiã nutricationis redundans & superfluens vtile alimentum, excrementum etiam appellamus, id autem seminis est materia. Semẽ igitur excremẽtum est & residuũ alimenti vtilis atque vltimi. Id putat Aristoteles sanguinem esse, hoc indicio, quòd si vi nimióq; conatu reddatur, nondũ facultate testium planè conuersum (vt iis accidit qui supra modum rei venereæ indulgẽt) cruentum id plerũnque prodeat. Imò & in spermaticis vasis cruentũ id plerunque animaduertitur. *Seminis natura.* Aristoteles semen ait magnã vim ob id obtinere, quòd ad partes corporis accedẽs, similem atque proximum alimentum substantiam & facultatẽ conquisiuit: vtcunque enim iam partis vim & naturam accepit. Itaque semen aut manus aut faciei aut etiam totius animalis, manum indefinitam aut faciem, aut animal totum indefinitum esse colligit, & quale vnumquodque illorum reuera iam est, tale & semen posse effici. Vt autem id portio quędam sit vltimi alimenti, vtque in solidis quibusque particulis gignatur, hoc loco fusius aperiendum.

Seminis materiam in solidis partibus progigni, vtq; ab illis testium vi secernatur. Cap. II.

PRoditum quidem suprà iam est & rationibus confirmatũ, partes omnes corporis sanguine nutriri: ex quo corporis (simplex enim non est & vniusmodi) vnaquæq; pars quicquid sibi conueniẽs est & familiare prolicit. *Prima ratio.* Id halitus specie tractũ, mox vnaquæque pars mutat & cõuertit, inque suam naturam demũ perducit: ita enim particula nutricationem perficit, dum appositum alimentum perfectè sibi assimilat, & in suam naturam substantiámque mutat. Qualis itaque est cuiusque partis substantia, tale prorsus euadet & illius alimentũ. *Secunda.* Prima autem solidarũ partium substãtia ex semine constituitur ac gignitur, vt posthac erit apertius. Omnis igitur alimẽti illarũ substantia, in seminis naturã atque materiam facessit. Non ex alia materia procreatæ sunt particulæ; ex alia verò alimẽtum & vitam capessunt. *Tertia.* Atqui partes omnes solidæ ex semine ortũ habent: omnes ergo alũtur semine. Rursum pars vnaquæque σπερματικὴ dum nutritur, simile ei generat & resarcit quod *Quarta.* fluore dissipatum est: at dissipatum est quippiam spermaticum; ergo spermaticum erit quod in eius locũ sufficitur: id autẽ proximum est alimentũ & sanguinis pars purissima pleniúsque confecta. Hoc iam fiat obseruationum meditatione planius. Vasa seminis *Quinta.* quæ multis anfractibus in testes feruntur, si diligenter cõtemplère, cõspicies sanguinem modicè iam albescentẽ continere, qui tamen nõdum testes attigit. Hic cùm non è testibus eò refluxerit, argumentũ est hæc vasa ex sanguine diutius concepto semen quodammodo conficere: atque dum sanguinem in suam naturam verrere nituntur, hunc priùs in semen commutare: pollent itaque hęc vi quadã seminis effectrice. Atqui seminis vasa inter venas habentur, & cõmunem cum eis substantiam acceperũt: neque igitur aliis venis per corpus vniuersum dispersis, vis & natura deerit seminis gignendi. Si

qua alia corporis regione venæ similiter atque hæc vasa flexuosę haberentur, posset in eis multò faciliùs humor similis animaduerti. Et certè in omnibus venis talis quidā verè inest, qui per eorū tunicas insertus, proximum sit eis alimentū. Iam verò si venæ hoc muneris & dignitatis à natura sunt adeptæ vt semē generēt, maiori profectò ratione in arteriis, neruis, membranis, & in ossibus, eadem vis insidebit, quòd hæc spermatica magis sint quàm venæ. At ne quis fortè contentionis æstu conetur quas proposui rationes diluere, dicátque nec vero semine spermaticas partes nutriri, nec id verum semen esse quod in spermaticis vasis recōditur: nihil equidem eiusmodi rationibus efficere cōtendebam, sed id dūtaxat, quicquid est, propiùs quàm sanguinē ad seminis vim & naturam accedere. Siue igitur id nōdum semen, siuè inchoatū crudúmque semen appellet satis supérque factum putabo si docuero, proximum id vnum partium nutrimentū, quod Aristoteli vtile ac vltimum dici solet, tum partiū alendarum, tum verò seminis gignendi materiā suffici. Quæ purior est in sanguine portio alendis partibus familiaris & accōmodata, ea vt facilè & citò alit, ita cùm tenuis sit plenáque spiritus, quàm mox in seminis materiam conuertitur. Huius quidpiam solidis partibus semper assistit, sempérq; sanguini spermaticus humor roris modo inspergitur. Hic tametsi vera est materia, non tamen simplex est & vniusmodi, sed alius aliā vim & naturam accepit, ex varia partis natura à qua mutatus est. Qua autē is ratione secretus, in testes adducatur hoc loco narrandū est. Vt in liene vis quædam inest ad prolectandū melancholicum humorem comparata,

Materiæ seminis in testes secretio.

in renibus alia quæ vrinā alliciat, ita & testibus conuenit vim quādam inesse qua seminis materiā sibi quidem perquam familiarem & idoneam, tāquam proprium coniunctúmque alimentum inuitent & attrahant. Cùm autem magna sit & vehemens hęc eorum vis, quę in corpus vniuersum permanat (ceu mox aliis multis rationibus planū fiet) ij nimirum tum vberiorem materiam quàm sibi opus est, tū verò hanc ex vniuerso corpore elicient & euocabunt. Vt ergo iecur ex intestinis succū rapit per venas mesenterij, sic testes per seminis vasa materiā sugunt à vena caua, quæ lumbis & renibus assistit, hæc verò ab omnibus circūiectis venis grandioribus, hæ à minutis, quæ iam vix capilli magnitudinem adæquant, & quæ partes singulas alunt. Ea enim attractio manet ac persistit dum vasa & testes impleātur: neq; enim priùs intermittit, quàm testes copia turgeant atque saturētur: inaniti enim ex locis plenioribus veluti eripientes violenter euellunt.

Semen in testibus aliquandiu morari & confici.

Ex his potest intelligi Aristotelem iure optimo falsi insimulasse Polybium, qui libro de natura seminis Hippocrati ascripto, hanc ex toto corpore secretionem in solo concubitu fieri censuerit, ipsúmque semen ceu colliquefactū quiddam esse, motu agitationéque secretum: neque id in vasis aut testibus aliquando subsistere & commorari, vt tempore mutationem subeat. In hæc autem quoniam ille plurima scitè attulit, satis erit subiecta obseruatio quæ id funditus euertat. Animante enim quæ à venere diutius abstinuerit dissecta, copiosissimū crassissimúmque semē comperitur, quo & vasa & testes & epididymis turgent: quod non nisi summa vi trahendi testiū fieri potuit. Contrà verò accidit si quod animal effrenata & indomita venere feratur. Testes enim è vasorum inuolucro rapient, eáque prorsus exinanient, vt si demum confectionem fieri contingat, nihil omnino seminis inesse deprehendatur. Ergo quodcunque in coitu semen emittitur, id necesse est cōgestum priùs fuerit & coaceruatum, tractúmque vi præpotente testiū.

Semen non ab omnibus partibus secerni.

Obscurior alia ac scopulosior dubitatio hîc difficiles explicatus habet. Multa enim plerique proferunt, quibus persuadeant seminis quam diximus materiā, & in partibus singulis progigni, & ab iis quotquot sunt in testes cōfluere, alioqui inutile id fore ac minimè fœcundū. Quæ tametsi firmissimis rationibus Aristoteles visus est confringere, alias tamen subiungā, ex quibus id nequaquam fieri posse demonstrem.

Prima ratio.

Si enim de minima quaque particula seminis quippiā decederet, cùm nihil extare possit minus minimo, necesse esset vnico concubitu vniuersum corpus in semen quasi liquefactū diffundi.

Secunda.

Quoniam verò minimę particulæ quā cogitatione potius quàm sensu cōprehendimus, nullum potest fragmentum haberi, non potest de illa quicquā decedere.

Semen non ex omnibus manifestis partibus secerni.

Prima ratio.

Neque præterea ex omnibus sensu manifestis tum simplicibus, tum compositis quippiā secernitur ad seminis constitutionē: copiosum enim id colligi necesse foret quod fœcundū euadit: nec fieri posset vt tantula quæ eiicitur substātia vim haberet ad procreandum fœtum, quòd è singulis corporis partibus quippiam accepisse non possit.

Secunda.

Quinetiam semen totum sensu simplex apparet, & vnaquæque eius portio fœcun-

tio fœcunda, vt totum esse ex iis animalibus intelligitur, quæ vnico coitu & ex pauco semine multiplices fœtus procreant. Ergo cùm quælibet seminis portio totius vim habeat, qua corpus vniuersum conformet, non sic potuit totum semen à toto corpore dimanare, vt de vnaquaque parte fiat partis similis decessio. Quamobrem rectè censuit Aristoteles, seminis materiam non à toto corpore demitti. At nihilominus hanc necessum est de cerebro, de corde, & iecore, quæ tria sunt principia, decedere: plurimum autẽ de cerebro: hoc quidem illius argumentum est, quòd cui vnumquodlibet illorum grauem offensionem acceperit, infœcundus is reddetur: quemadmodum si leuius erit vitium, prolem suscitabit ægra infirmáque valetudine. Ex quo fit, vt iis venis & arteriis quæ pone aures sunt resectis aut exustis, fœcunditas adimatur. Seminis ergo materiam ex toto deriuari atque dimanare sic accipiendum, vt ex illius principiis principibúsque partibus necessariò profluat. Sunt qui putent hanc non modò è principiis, sed ex omnibus quoque similaribus partibus secerni: non quidem ex vnoquoque osse vel neruo, sed ex aliquo osse, ex membrana, ex cartilagine quiddam in seminis materiã cõferri. Deinde verò quod à neruo vel ab osse profluxit, non modò illius, sed etiam omnis nerui vel ossis in conceptu materiam fieri. Proinde ex tantulo semine tanquam ex materia, similares omnes partes effici: idque eius facultatis opera, quæ in semine sita omnia conformat. Non desunt qui seminis materiam, vltimi quidem alimenti superantem partem esse dicant, quæ tamen nõ à toto decedat, sed cõtrà quæ ad totũ esset proximè accessura.

Semẽ ex tribus principibus partibus secernitur.

De testiculis & eorum præstantia. Cap. III.

MAGNAM quidem vim esse testiculorum seminis secretio decessióq; docet, qua ij ex vniuerso corpore materiam proliciunt: at multò maximam declarant tum vires quas ij corpori impertiunt, tum verò completa seminis absolutio. Quibus enim execti sunt testes, etiamsi eorũm vasa læsa nõ sint, vis illa & facultas effectrix seminis occidit: vt licet ij ætate sint adulta atq; florente, non tamen rei venereæ voluptate oblectatione que teneri possint, omnísque generandi potestas sit erepta. Simul his extingui deprehēditur masculus & virilis animus, totáque viriditas & flos robotis cum testibus excinditur. Quinetiam eorum natura in frigidiorem conuertitur, neque sanguis bonus, neque color suauis aut formæ dignitas apparet: atteriẽ paruum & imbecillum, quemadmodum in senibus pulsum edunt: corpus albescit, graue, iners, opimúmque redditur & minus hirsutum, atque (vt semel dicam) effœtum fit, molle & effœminatum. Neque verò hanc solùm roboris temperamentique mutationem incidere, verumetiam propriæ substãtiæ naturam inuerti hinc intelligitur, quòd castratorum animalium carnes quadam dulcedine & suauitate gustatum mouent: quæ autem è non castratis acceptæ fuerint, tum odore tum sapore testiculós referunt; euomúntque graue quoddam virus acerbitatis suæ. Si testiculis exectis, totius corporis robur, temperamẽtum, propriáque substantia inuertitur atq; mutatur, testiculi dũ adesunt, istorum authores erant & effectores. Neque tantæ mutationis & præstantiæ causa sunt & principium, vt quidam existimant, quòd in se illabentem ex vniuerso corpore tũ calorem, tum spiritum, densa compactáque substantia, tanquam speculum radios in vniuersum corpus refundant. Neque quòd in illis congestum semen, robur & calorem eiusmodi corpori impertiat: quanquam profectò illa non parum augere hinc animaduertitur, quòd cùm affluit & redundat, turgescens, id impetu ardoréque corpus perturbat, excretum autem hoc placidum, lene tranquillúmque reddit. Sed hoc roboris & caloris ex se propriáque facultate obtinent, hásque suas vires in omne corpus effundunt, quemadmodum cerebrum neruis tũ sentiendi tum mouendi vim, cor arteriis pulsandi facultatẽ impertit. Ex quibus intelligi potest testiculos magno subsidio corpori venire, quò perfectius id & salubrius vitam agat, esséque ad meliorem vitæ statum & conditionem vtiles. Porrò autem ad generis conseruationem, magna quidem est eorum necessitas, vt idcirco in principum partium numero cẽseantur. At certè Aristoteles hoc vno argumento, quòd quædam animalia, vt serpentes & pisces omnes, semen fœcundum profundant, quibus tamen testes à natura denegati sunt, visus est existimasse hos ad seminis cõfectionem & ad generis custodiam principatum nõ habere. Si quæ tamen eiusmodi sunt, vt sine semine generent, quale esse perhibẽt insectorum genus: aut si quæ emisso semine sine testiculis generant, vt pisces atq; serpentes, omniũ procreandi rationẽ

Testium robur primo.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Quomodo testes corpus mutent.

Testiculi vtiles corpori.

Vtiles ad generis conseruationẽ.

Nullum perfectum animalibus sine testibus gigni posse.

mancam atque imperfectam censemus, quippe quæ non nisi tẽporis longinquitate perfici potest. In reliquis autem animantibus, quæ modo quodam perfectiori generant, & quæ in procreationem, non quemadmodum insecta & muscæ, tanquam affixa diutius incumbunt, testes additi sunt, qui pleniùs semen excolerent & complerent, idque foras profunderent: nullam enim in his posse creationem sine testibus perfici, vna experientia satis confirmat. Ergo non (quemadmodum Aristotelis fert opinio) testes melioris duntaxat vsus gratia conditi sunt, neque vt motum seminis stabiliorem faciunt, neque vt pondera telis textorum sic vasis seminis adiecti sunt, vt illa contendant. Putauit siquidem castratos idcirco generare non posse, quòd exectis testiculis vasa seminis intrò se contrahant, occludantúrque eorum viæ, per quas euadere iam semen non possit. At verò quid de iis sentiet, quibus non execti, sed attriti duntaxat sunt testes, aut quibus immodicè refrixerunt, aut alia quapiam intẽperie aut vitio aut morbo affecti sunt, velut in gonorrhœa? His enim tametsi reliquum corpus firma est & incorrupta sanitate, & viæ satis patent, vt per eas abundè id possit emanare, quidquid tamen effluit, imperfectum est & minimè fœcundum. Quamobrem efficiendi seminis testes primi sunt authores, vasa deferentia id quodammodo præparant, iaculantia verò perficiunt. Etenim in his animalibus quæ sibi diutius à coitu temperarunt, omnia cõfecta semine videntur, sed quod (vt dixi) concoctionis varietate distinctum sit: hoc autẽ qua ratione fiat, explicandum excutiendúmque planius est. Vt seminis materia quã è singulis particulis paulatim testes magna vi traxerunt, in flexuosis vasorum anfractibus longo viæ tractu hæret cũctatúrq; diutius: ita in arteriis quę illis anfractu quodãmodo substratæ sunt, spiritus quasi irretitus subsistit atque retinetur. Hac mora & cunctatione vtraq; vasa nituntur, quicquid continent tanquam alimentum, sensim in similem sibi speciem mutare: & vt illius colorem ita planè & substantiam totam paulatim conuertere. Quum ita præparatus humor in postremos illos anfractus qui testiculos inuoluunt & circumplicant, tractus delatúsq; fuerit, coquitur, aptúsque perficitur ad animalis procreationem: idq; tum robore & calore eorum vasorum quæ testes ambiunt, tum verò ipsorum testiũ ingenita vi. Glandes enim cùm sint, & spongię modo rati, complures fistulæ seminis confertæ in eos ex vasis propagantur, per quas susceptum humorem propria vi conficiunt.

1. de generatione anim. cap. 4.

Quomodo semen in testibus & vasis efficiatur

Quænam est seminis compositio, quid testes ad eius confectionem conferant. Cap. IIII.

SEMINIS ergo materiam è vena caua elici, idque perfectam tum coloris tũ substantiæ mutationem in testibus habere, vna sensuum fide confirmatum putamus. At verò in semine quod fœcundum est & ad procreationem cõparatum, præter eam materiem, speciem quandam haberi, quæ spiritus & caloris vim summam obtineat, argumentis & rationibus oportet docere, iisque ex naturæ arcanis & ex recondita aliorum animantium conditione depromptis. In iis ergo quæ semen non emittunt (quod genus maximè insectorum est) fœmina particulam sui quampiam inserit in marem, & veluti materiam ad opificem adhibet, in hãc deinde mas vapore quodam vitæ vim & facultatem conijcit. Diu coit genus id animalium, quousque constituatur aliquid: tam imbecilla enim his inest vis procreatrix, vt si quid quasi medium intercedat, nihil quicquam possit efficere: sed eam necesse est per se & proximè animal condere, & propriam cuiusque membri naturam nullius seminis aut instrumenti interuentu, sibi simile in alio membrum effingere. At in perfectioribus animantibus, quæ non modò procreationis, sed præstantioris cognitionis gratia consistunt, mas tanto facultatis robore præditus est, vt cùm de se vim quandam cum seminis materia in fœminam emiserit, possit ipse vel absens seminis interpositu prolem gignere. Itaque quodcunque fœcundum est & vtile semen, simplex id non est, sed vtriq; compositum, materiámque habet vltimi alimenti excrementum, & in hac facultatẽ quandam opificem, quæ tota est æthereа spiritúsque plena. Hanc insitam non esse materiæ id planè demonstrat, quod in semine appellato, quod per morbum ceu per gonorrhœam pręter voluntatem excidit, nulla facultas inest, sed id omnino excrementum est ad id gignendi neutiquam munus accommodatum. Hoc nemo rectè semen nuncupate possit, nisi fortè inducta homonymia: quemadmodum manum quæ ab omni animæ facultate destituitur, manum: hominémque demortuum hominem solent appellare. Cæterum

In semine vim summã esse cum calore & spiritu.

Vis & facultas seminis alia est ab eius materia.

terum quæ in fœcundo semine facultas consistit, ea est quæ per se agit, omnísq; motionis est principium: seminis autem corpore & materia vis ea tanquam instrumento vtitur, quemadmodum anima vt apprehendat, manum, & faber securim adhibet, vt ex ligno lectum arte construat. Vt igitur anima manum, hæc deinde materiam ex qua quippiam efficit, mouet ac impellit, ita in his animantibus quæ semen profundunt, hoc quidem proximè mouet & agit, sed à propria quadam vi & energia quam gerit, incitatum. In quibus ergo quippiam constitui solet secreto profusóque semine (non enim omnia, vt dixi, emittunt) non id quidem tanquam efficiens primarium & insitum generat, sed id quod primùm mouet. Virtus enim quæ in seminis materia coërcetur, vitam impertit, & partes conformat, summa illius facultas, non ex mole, sed ex viribus spectanda. Cùm itaque duo in semine comprehensa teneantur, materia & facultas, illa quæ patiẽdi vim habet, non ab omnibus corporis partibus, à quibusdam tamẽ necessariò secernitur: hæc verò quæ prorsus est efficiens, ab vnaquaque vel minima demigrat, quod nonnulli hac verborum interpretatione explicant, semen non mole, sed viribus à toto defluere. Cæterùm qua via quáve ratione hæc ex toto decessio fiat, vtque ex duobus illis vnum semẽ constet, aperiendum. Seminis crassior materia, cùm solidis partibus apposita erat, ab eis generandi vim non conquirebat, sed præparationem duntaxat & patiendi constitutionem, ob quam facilè posset in illarum substantiam conuerti. Ea verò cùm ad testes rapitur, vim suam etiam tum retinet, & præparationem habet, ex qua poterit aliquando in patrium suæ naturæ materiam suffici atque substitui.

Semini materia ex corpore lapsa, vim habet duntaxat patiendi.

Seminis materia quanquam vasorum testiúmq; vi exquisitè adeò coquatur, vt crassior albiórque euadat, nequaquam tamen semen inde absolutam fœcunditatis naturam consequi potest, nisi magna vbertate spiritus influant, eique materiæ penitus confundantur. Quandoquidem horum causa arteriæ ab aorta deductionem habent in testes, seminis vasa comitatæ. Ex quo intelligi potest, per ea vasa materiam: per arterias verò formam & facultatem semini conferri. Per has quidem spiritus vitalis, per venas naturalis à iecore, per neruos animalis à cerebro & spinæ medulla illabitur in testes.

Vis & facultas cum spiritibus influit.

A cæteris autem particulis & ab vniuerso corpore credibile est nonnihil spiritus atque facultatis derepente in testes irruere, idque valida agitatione corporis & perturbatione, quæ in ipso fit coitu: cuius hoc esto indicium, quòd titillatio vehemens tum corpus vniuersum eximia voluptate afficit. Hæ igitur vires & facultates quæ cum spiritibus ex vniuerso corpore maximè verò ex principibus partibus confluxerunt, illi demum seminis materiæ insident tanquam procreationis magistræ & opifices. Quapropter non testes semini vim tribuunt qua fœcũdum est, sed hæc ab vniuerso corpore suscipitur.

Quid testes semini præstant.

Quid est (inquies) quamobrem testes inter principes partes retulimus, & quid hi in semen conferunt? Non materiam, vt quæ ex corporis alimẽto rapta haustáque est, non vires illas & facultates, vt quæ ab vniuerso corpore cum spiritu dimanarunt. Quænam igitur eorum est efficientia? Ea sanè quòd materiam seminis cõcoquunt, ac planè in alteram speciem conuertunt, simúlque ei formã eam à qua semen est & appellatur (quemadmodum mammæ lacti speciem) ex se ij tribuunt. Quinetiam suo illi calore spiritus quos ex corpore acceperunt, diligenter commiscent materiæ, eorúmque facultates inserunt semini, & omnium temperatione vnum efficiunt, hácque ratione semen perficitur omnium viribus ornatum. Neque igitur facultas, neque spiritus generans in testibus collocandus est: sed hæc propriè totius sunt corporis, eorum animalium exemplo quæ vniuersi sui corporis calore & spiritu generant, nullo semine profuso.

Nullum in testibus esse generandi spiritum.

Neque in perfectis animantibus quæ semine generant, vllus est spiritus qui generans dici meretur. Non enim vt cerebrum ex vitali animalem spiritum producit, sic testiculi vim habent ingenitam, quæ illapsos vndique spiritus in vnius generantis eiúsque simplicis naturam commutent: sed si quis est in nobis generandi spiritus, is coniunctio & confusio quædam est omnium. Cæterùm qui contentione velit generantem vim ac spiritum testiculis attribuere, húncq; ex multorum cõgressu simplicem esse factum, vix fortasse possit rationibus conuinci, quemadmodum neque si semen simplex ac prorsum vniusmodi, non ex multarum partium naturæ dissimilis adhæsione compactum & coagmentatum pronunciet. Vtcunque hæc constituta stabilitáque fuerint, testes nihilominus iure possunt inter principes partes haberi: non quia singularis cuiuspiam animalis vitam, sed (quod præstantius est) quia eius vniuersum genus perpetuant, neque vnquam id vlla mortali necessitate sinunt occumbere.

De seminis natura, præstantia & viribus, idque omnium tum spirituum tum facultatum causam esse. Cap. V.

Album crassúmq; semen. IAM verò ad seminis contemplationẽ reuersi, ex procreationis modo scrutemur quęnam illius substantia, & quæ natura sit. Quodcunq; absolutè coactum coctúmque est, id vt colore album, ita & substantia crassum redditur, planéque imitatur vasorum ac testium naturam: cuiusmodi plerunque ab animali grandinis specie prodire deprehenditur. Cæterùm non sicuti grãdo vel nix id frigoris vi concreuit, sed ab ingenito & interiore vasorum ac testium calore. Neque tamen vti lac, ouum aut alia quæcunque multum terrenæ substantiæ permistũ habent, coctione cogitur, in quibus vi caloris humore dissipato crassior portio subsistit. Nemo enim tam rudis est, qui semen quod planè aëreum aut potiùs æthereum est, inter hæc terrena connumeret. *Vnde semen albescat & densetur.* Quid ergo restat? Vt aqua oleo permista, aut oui candidum diutius agitatum, à coërcito flatu in spumæ densæ & albæ ingẽtem tumorem exurgit, ita propemodũ quod in nobis est semen calore cogitur & albescit. Testium enim calor spiritum vitalem ac reliquos tanquam concoctione exagitans, materiæ seminis omni ex parte permiscet, cúmque sit ea materia non parum cohærẽs & tenax, ab immixto spiritu facilè in spumam eámque densissimam turgescit, cuius tamẽ bullæ cerni vix possint, vt neque in butyro. Ea certè de causa veteres fabulantur Venerem ex spuma prognatã fuisse, & Græcis ἀφροδίτη ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ quasi spumans Dea Venus est appellata, & ἀφροδισιάζειν despumare in libidinem. Itaque semen etsi aëreum est, multo spiritu eóque calido conferrum, calore tamen in spumam conuersum concrescit albescítque. Cuius etiam rei indicium est, quòd sub dio positum liquefit, cúmq; iam planè refrixerit, spiritúsque euanuerit, nigrius id effectum dilapsúmque diffunditur. Remanet enim velut aqua minimum quippiam habens terrenæ portionis, quæ dum exaruerit, manifestò deprehendi solet. Ex his autem quæ ex eruditorum obseruationibus confirmata sunt, palàm fit, id quod *Seminis quãtæ sunt vires.* propriè semen appellamus, natura calidum humidúmq; haberi. Iam verò seminis vires quantæ sint verbis explicemus, idque ex Aristotelis decreto. Quoniam alimẽtum quod ad membra diffunditur & accedit, simile ei est quod tanquam superuacaneum relinquitur, semen aut manus, aut faciei, aut etiam totius corporis, manus est aut facies, aut corpus totũ, sed promiscuè & confusè. Nam quale vnumquodq; istorum reipsa iam est, tale & semen euadere potest, aut crassitudinis mole, aut facultate, quã in seipsum conti- *2. de genere animal. ca. 1.* net. Semen igitur (inquit) tale est, motúmq; habet & principium eiusmodi, vt motu peracto pars quæque emergat, eadémque sit animæ viribus instructa. Omnia enim quæcunque aut natura aut arte fabricantur & ortum accipiunt, ab eo quod reuera iam est, fiunt ex materia quæ habilitatem aliquam & adumbrationem habet futuri operis. Dehinc verò dum expressam atque solidam perfectionem consequuntur, in actum erumpunt, quemadmodum ex seminis materia in vterum emissa homo tandem procreatur, cuius species quædam & forma præcesserat in semine. Hoc quidem nullis corporis particulis conformatum conspicamur, quoniam tamen eæ illinc aliquando comparebunt & exuscitabuntur, viribus & facultate præditum est, omnémque animæ potestatẽ obti- *Cap. 3.* net. Quum enim semen in animantis vtero conceptum non secus ac stirps vita fruatur & alatur, animam id in se continet naturalem & altricem. Ea quoque quæ sensus particeps est, à qua animalis nomen assumit, temporis progressu accedit, quum moueri incipit: tum demum rationis vis, cuius appulsu homo dici meretur, non enim simul animal fit & homo. Animam igitur naturalem in seminibus atque conceptibus nondum separatis haberi potestate statuendum est, non actu & reipsa: priusquam eo modo quo conceptus qui iam separantur, cibum trahant, & officio eius animæ fungantur: princi- *Anima naturalis & sentiens ex semine prodierunt.* pio enim hæc omnia vitam stirpis viuere videntur. De anima quoque sensus participe similis atque eadem est ratio. Duo hæc principia, quoniam ad agendum indigent corporis adminiculo, sine corpore nequeunt consistere. Ex quo fit vt in semen extrinsecus ea non appellant: neq; enim solitaria & per seipsa accedunt, quòd à corpore seiũgi non pos- *Mens diuinitus accedit.* sint, neq; corpore quodã suffulta, quod diuersum sit à semine. Restat igitur vt semper in semine potestate fuerint, nunquam seiuncta. At verò mens illa simplex, nullius corporis terrena mole instructa vel indigens, sola extrinsecus accedit, eáque sola diuina est, nihil enim eius actioni cum corporis officio commune intercedit: omnis enim huius animæ

vis

vis alterius corporis est particeps, quod magis diuinum est, quàm quæ elementa appellantur. Quoniam verò protinus huius libri initio demonstrare proposuimus, omnium quæ in nobis consistunt facultatum causas: iam ex his tanquam certa demonstratione confici potest, spiritus & eas quæ in nobis vigent facultates, nec primam elementorũ temperiem esse, nec ex ea, sed è semine solo originem habere. Quamquam enim quatuor elementa optima temperie cõuenient, & ad moderationem sese redigent, nequaquam tamen vllum animal vel stirpem efficient citra seminis, quod aut reipsa & actu, aut potestate duntaxat insideat, appulsum. Potestate dico ob stirpes, quæ è terra sponte sua emergunt, & ob ea animalia quæ ex putridæ materiæ vi proueniunt: in vtrisq; enim non minima vis percipitur seminis, aut caloris qui eius potestatem habeat. Huius verò caloris vires & naturam Aristoteles memoriæ propagauit, suprà quàm ad naturalẽ spectet. Dura (inquit) mollia, lenta, rigida, & quicunque alij affectus partibus insunt viuentibus, caloris & frigoris vi effici possunt. At ratio qua iam caro aut os est, non sic potest: sed à motu efficitur, proficiscente ab eo quod genuit, quódq; energia tale est, quale potestate est id ex quo gignitur. Ex quibus clarum & euidens est, quæcunque in viuentiũ numero habentur, sui ortum non primis rerum elementis, sed semini acceptum referre. Obiicies hîc fortassis, id semen ex primis constare elementis, omnémque vim suã ex illis adeptum esse. Hoc certè non est vsquequaq; verum, sed à diuiniori quodã magisq; excelso principio robur assumit, quanquam est ex elementis concretum. Nam (inquit Aristoteles) omnis animæ siue vis siue potestas, alterius cuiusdam corporis particeps esse apparet, eiúsque diuinioris quàm quæ elementa appellantur. Verùm quemadmodum nobilitate obscuritatéve animæ inter se discrepant, ita & natura eius corporis differt. Continet enim in se semen cuiusq; fœcunditatis suæ causam, nempe ipsum calorẽ, qui igneus minimè est, neq; id generis facultatẽ aliquam æmulatur: sed spiritus qui in semine spumantéq; corpore coërcetur, & natura quæ in eo est spiritu proportione respõdet elemento stellarum. Quamobrem ignis nullũ animal generat, neque cõstitui quicquã densis, vel humidis, vel siccis videtur. At verò & Solis calor & animalium, non modò qui in semine continetur, verumetiã si quid excremẽti sit, quanquã diuersum à natura, tamen id quoq; principium habet vitale. Cæterùm calorem in animalibus contentum, nec ignem esse, neq; ab igne originẽ ducere, apertum ex his est. Hoc itaque Aristotelis decreto perfacilè liceat facultatum omniũ & spirituũ causas intelligere: quibus equidẽ in totum assentior & subscribo. Ab homine autem ad cætera quoque genita digressus, sciri velim omnium genitorum primam constitutionẽ ex elemẽtis proficisci, omnémq; materiam, omne temperamentum, & eas affectiones quas Aristoteles secundas qualitates appellauit, molle durũ, rarum densum, crassum tenue, & similia, ab iis sumptas esse. At propria cuiusque ratio & essentia, qua idipsum est quod esse dicitur, nequaquam ex elemẽtis emergit. Quemadmodũ enim hominis essentia atq; ratio, quę illius est anima, diuiniorem quàm qui ex elemẽtis est ortum habet, sic & essẽtia ratióq; carnis qua caro est, aut ossis qua os est, neutiquam ab elementis his densis atque concretis, sed ab elemento stellarum planè cælestem naturam sumit: & hæc in cælesti quodam spiritu cõsistit, hic autem spiritus est in semine, per quod genito toti impertitur. Ad eundem propè modum tum reliquorum omnium animantium, tum stirpium propria natura cælesti ortu profertur. Hinc facultates quasdã obtinent occultiores & recõditas, quas etiam cælestes appellant, nequaquam ex elementorum temperie profectas. Circũspectis rebus omnibus rationibúsque subductis, hãc de semine summam facio. Seminis materia vtilis atq; syncera, eius alimenti quod partibus solidis attribuitur portio quædã est, quæ vi testiculorũ attrahente, de singulis corporis partibus secreta decessit. Ex hac testes & vasa, suo quo prædita sunt calore semen generant, quod tamẽ fœcundum atq; fertile neutiquam habetur, nisi plurimus spiritus vitalis ex toto confluat, qui diligẽter ei permisceatur. Quod ea confusione gignitur semen fœcundũ, id substantia crassum est & spumas, colore album, pondere leue, natura aëreum, temperamento calidum & humidum. Eius substantia & crassitudo ex elementorum constat temperamẽto: præter id autem calorẽ quendam diuinum atq; cælestem obtinet, non ignis aut alterius elementi participem, in quo vita omnis cõsistit ac manet, in quo præterea potestas insidet tũ naturalis & altricis animæ, tum eius quæ sensum, motũ & appetitum habet. Hic dũ efferuescit, quæ com pressæ atq; tacitæ in eo delitescebant facultates, in actũ erũpunt & viribus sese ostentãt.

Spiritus & facultates non ex elementis, sed ex semine nasci.

2. de gener. animal. ca. 2.

Cap. 3.

Rerũ omnium formæ diuinæ sunt.

δυνάμεις ἄῤῥητοι.

Omnes has facultatum adumbrationes semen, non ab elementorum permistione, sed à parentis corpore consequutum est, in quo energia consistunt. Ex quo intelligi potest eum hominem qui emisso semine generat, omnes quoq; corporeas facultates vnà producere. Cæterùm animum & eam animi partem quæ princeps est, quæque mens nominatur, minimè is confert, quia cùm animus sit à corporis natura diuersus, eius substantiam non comitatur, sed extrinsecus in id illabitur ceu diuinum munus.

De fœminarum semine. Cap. VI.

Fœminas semen proferre, hac potissimùm ratione doceri potest, quòd testiculos & seminis vasa acceperint, crebris flexibus atque circuitibus intorta, haud secus ac in maribus enata. Quæ omnia si natura non frustrà cõdidit, generandi seminis facultatem simul his attribuit, huiúsque causa fabricata sunt. Rei veritas sensus testimonio comprobatur. Nam fœminis quæ diutius à coitu sibi temperarunt dissectis, in vasis semen circunfluere, idque iam albescere conspicitur, æquè ac in maribus: in ipsis verò testibus, crassius & perfectius. Quinetiam per insomnia eæ interdum fatentur semen non minori se voluptate quàm in coitu eiaculari. Viduis & iis quæ diutius veneris studia intermiserũt, vt per insomnia ita obscœnarũ partium titillatione copiosissimũ crassissimúmq; semen erũpit. Quę cùm integra sensuum fides affirmet, nõ aliunde rationes petendæ sunt, quibus doceatur semen in mulierum vasis haberi, idque concubitus magna voluptate profundi. Non idcirco mulieribus id concessum est, vt duntaxat impetum illis & quasi stimulum adderet ad venereos amplexus, sed ad alia quoque plurima conducit, quæ paulò pòst afferemus. Id autem vim habere procreanrem atque fingentem inde colligitur, quòd non alium in his quàm in maribus ortum & à testibus & à vasis acceperit, quòd etiã mulier quæ morbo comitiali, calculo aut podagra affligitur, prolem gerit horum malorum hæredem: quòd demum partus sit plerunque matri similis: quæ omnia non maternus sanguis, sed quod ab illa profusum est semen efficere potest. Ergo semen quod de mulieris partibus similaribus decessit, ad similium partium effectionẽ & conformationem vim quandam obtinet: tametsi ea profectò minor est & infirmior, quàm quæ à maris semine confertur. Qualis autem & quanta sit ea vis declarant oua quæ subuentanea dicuntur, & rudiores molæ quas mulieres quandoque proprij duntaxat seminis vi, nullo viri concubitu concipiunt. In his siquidem procreationis est quædam adũbratio, & rudis materiæ concretio, quam maris semen si suis instructum viribus accessisset, tanquã multò potentius numeris & ornamentis omnibus absoluisset. Neque tamen hoc per se & solitarium, sed fœmineo duntaxat permistum quicquã perficit. In aduersam partem multis rationibus contendit Aristoteles, vt demonstret mulierem semen nec habere nec emittere. Eum certè humorem qui in mulierum vasis manifestò cernitur, & quibusdam in venereo complexu magna cum voluptate effunditur, satis quidem animaduerterat: at is (inquit) seminis rationẽ nõ habet. Loci enim proprius est, & vteri velut quædam profusio, qualis etiam viris minimè fœcundis sponte sua plerunque erũpit. Itaque cùm antè semen id esse definiuisset, ex quo primo oriuntur ea quæ secundũ naturam constituuntur, hunc istum humorem qui non sit ad generandum accomodatus, semen non appellauit. Eum humorem qui à fœminis cum voluptate emittitur, idcirco nihil ad conceptum conferre putat, quod plerunq; (inquit) sine ea voluptate quæ fœminis per coitum euenire solet, concipitur, si locus turget, & vterus propius descendit. Non desunt qui eodem interpretationis genere, hunc mulieris humorem semen appellent, sed quod fœcundum non sit. Rationes autem quæ illi fœcunditatis vim adimunt hæ sunt. In omni rerum procreatione aliquid est vt efficiens, aliquid vt materia: quæ quanuis in fruticibus vnum idémq; esse videantur, forma tamen & rationis dignitate longè laréque distant. In perfectioribus autem animãtibus, vt hæ facultates sexibus distinctæ apparent, ita efficientis & patientis rum naturæ, tum corpora diuersa sunt. Quocirca cùm sit mas efficiens, fœmina verò patiens: hæc ad procreationem, non verum semen, sed materiam duntaxat conferet. In quibus enim mas à fœmina separatur, natura generandi principia non miscuit, sed prorsum vt viribus ita & sedibus ea disiunxit. Si fœmina semen gerit fœcundum, cùm alterum principium nempe materiam cõtineat, poterit citra maris congressum, ex seipsa fœtum edere: hoc si fieri potest, frustrà mas erit.

Fœminis semen inesse.

Fœminæ semen fœcundum esse.

Rationes quibus Aristotelici contendunt fœmineum semen esse infœcundũ.

2. de gener. animal. cap. 4.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

rit. Absona autem hæc sunt, fœcundum igitur non est mulieris semen, nec quicquam constituere potest. Oua subuentanea quæ gallinæ citra maris opem pariunt, imperfecta sunt & infœcunda. *Quarta.* In piscium genere cùm fœmina oua deposuerit, mas deinde illa semine conspergit: quæcunque id attigerit vitam assumũt, reliqua autem irrita, & à maris calore destituta cõtabescunt. *Quinta.* Ex quibus perspicuum esse volunt, fœminæ si quod semen inest, id vim nullam habere efficientem & procreatricem, sed tanquam materiam maris semini subiici: quæ tamen ardoris stimulo fœminam ad coitum impellit, simúlque vterum ad concipiendum parat & accommodat. Matis autem semen rum materiam, tum vim & facultatem eximiam habens, procreationis efficiens est & opifex. Quapropter mas formam motúsque principium, fœmina verò corpus atque materiam affert. *Sexta.* Hæc rursum valida istiusmodi ratione stabilire contendunt. In perfectiorum animātium genere fœmina quem conceperit fœtum diu gestat atque alit: hoc autem efficere non potest, nisi superuacaneorum redundantiam frigido humidóque suo temperamento congerat: eiusmodi ergo cùm sit fœmina, neque copiosum, neque crassum, neque calidum, idcirco neque fœcundum semen potest efficere. Hoc cùm Aristoteles animaduertisset diligentius, mox subiunxit, si semen esset, mẽstrua non essent: idcirco autẽ illud deest, quoniam hæc insunt. Itaque fœmineum semen non eam elaborationem, non eos vitales spiritus, non eas denique vires quas masculum potest obtinere, quanquam similem ortus sui modum accepit. Hinc conficiendum putant, id non debere seminis appellationem sortiri, aut si semen dicendum videbitur, quia non fœcundũ id est, & modicùm à menstrui sanguinis natura discessit, homonymiam cõmitti. At verò si altius omnia scrutabimur, solui quidem hæc poterunt. *Solutio.* Etsi enim rationibus inniti videntur, quæ ex philosophiæ theorematis depromptæ sunt, hoc tamen duntaxat efficiũt, maris semen præstantius atq; fœcundius esse quàm fœminæ: non autem illud solùm vim habere efficientem, hócq; prorsus in fœcundum tanquam materiã subiici. Cõmentitium enim videtur, & anicularum figmentis proximum, solum maris semen ex materno sanguine citra vllam fœminæ opem, perfectum quicquam progignere: nec est profectò earum mulierculatum dictis fides habenda, quæ asseuerantes pronũtiant se nulla coitus voluptate vtero concepisse. Vt autem quæ à gallinis eduntur oua subuentanea, sic & quæ galli pariunt exigua, compertum habemus nequaquam fœcunda esse. Necessum est igitur ambotum semina mutua substantiæ familiaritate & amicitia se copulent & prorsus confundantur, si qua inde futura est absoluta procreatio. Semen non idcirco fœcundum appellamus, quòd solùm ex sanguine quippiam generet: ita enim ne masculum quidem fœcundũ haberetur: sed hinc quòd dum alteri confunditur, ad generandum conferat. *Vnde semē fœcundum dicatur.* Nunc autem quis demonstrare possit, fœmineum semen non opitulari masculo? Si nobis permittetur Aristotelis rationem huc accommodare, ea certè quanuis ab aduersario petita, rem nostram omnem constituet, & quasi sepimento aliquo vallabit. *Cõtrouersiæ solutio ex Aristotele.* Is enim naturam ait maris ac fœminæ vtrunq; sexum in fruticibus miscuisse, quòd sola vis mascula (licet terra materiam ei conferat) nõ satis sit quæ procreationem in stirpibus efficiat. Quòd si in his, multò magis opinor in animantibus, quæ præstantiori sunt ordine, necessũ fuerit maris ac fœminę vires cõiungi, non idcirco duntaxat vt fœmina materiã suppeditet, sed vt copularis atque confusis amborum viribus, semen vnum ex ambobus procreationi aptum proferatur. Hoc igitur integris absolutísque viribus præditum, tanquã opifex in subiectam materiam incumbit. Hæc de semine procreationis humanæ principio: nunc de materno sanguine disserendum.

De menstruo sanguine. Cap. VII.

MENSTRVVM non quemadmodum semen vltimi alimenti, sed sanguinei portionem quandam esse, hoc est indicium, quòd non mariscæ, non fluxus sanguinis è naribus, non varices: non tale quicquam mulieribus magna ex parte accidere solet, quandiu id profluit: si quid horum erumpit, deterior fit menstra purgatio, quod huius materia aliò rapta dissipetur. *Menstrui necessitas & productio.* Eorum animantium quæ viuum fœtum edunt, fœminas menstruo abundare necessum est, vt hoc fœtum quem stato tempore vtero gerunt, plenè alant ac sustentent. Quò autem hanc alimenti vbertatem natura suppeditaret, fœminam imbecilliorem frigidiorémque mare constituit. Hic quidem quia plurimo calore exæstuat, omne quod susceperit alimen-

tum perfectè mitigat atque coquit: & si quid præterea redundat, id potenter discutit. At fœmina quæ haud ita multũ à mare perfectè calido disiuncta est, alimentũ satis quidem conficit, infirmiorem tamen calorem obtinuit, quàm vt quod redundat possit discutere. Proinde illi ex frigida imperfectáque natura, menstrui sanguinis vtilitas accessit.

Quæ animalia mẽstrua habent & quæ non habent.

Quæcunque animantia ouum pariunt, nec fœtum in se viuum continent, mensibus non purgantur: minus enim sanguinis obtinent, aues quidem quia ficciores, pisces quia humore plurimo circumfluunt. Hæc vna ratio efficit, vt in reliquorum animantium genere mulier plurimum menstrui sanguinis emittat.

Quæ, multũ quæ parum.

Calida enim & humida est illius cõstitutio, cætérque pilis, cornibus, vngulis, alijsque particulis, in quas solet cæteris aoimantibus superuacua moles conuerti. Quæcunque porrò plenius gulæ ventríq; indulgent, & vitam inertem otiosamq; traducunt, quoniam exercitationis defectu & caloris inopia minimum superuacui sanguinis discuritur, eius plurimũ coaceruant. Vnus ergo sanguinis redundans, tum viris materia prima fit seminis, tum mulieribus menstrui.

Quo tempore menstruum erumpat.

Vt enim maribus, sic etiam fœminis circa annos pubertatis ingens incidit corporis vniuersi mutatio: ac tum temporis increscẽte iam & vegetiore facto natiuo calore, pubes erumpit, vbera tumescunt, corpus libidine titillatur, exuberans sanguis calore veluti extenuatus diffunditur, vixq; suis receptaculis coërcitus, viam sibi parat qua dimanet. Quamobrem hæc ætate prodidit Hippocrates, maribus sanguinis è naribus profusiones, puellis verò menstruorum eruptiones obtingere. Illis siquidem venæ quæ ad nares constitutæ sunt, his verò quæ in vterum, inque eius ceruicem inseruntur, faciliùs promptiúsq; reserantur & patefiunt. Itaque qui in vena caua redundat sanguis, in vteri venas perlabitur, hásque copia & calore distendẽs aperit, vt ab earum osculis stillans dimanet, profluátq; è partibus obscœnis.

Quomodo sistitur.

Imminuta copia circuncisáque redundãtia, quod reliquum est & corpori necessarium venæ retinent: dum verò menstrui nihil amplius erumpet, quæ ad vterum pertinent ora venarum, sponte sua occludentur & conniuebunt. Mensis vnius curriculo tantum denuò congeritur & accrescit, quantum antè profluxerat, idq; simili prorsus ratione, naturæ impulsu per vterũ deponitur. Non est autem q̃ aliquispiam existimet, hanc duntaxat sanguinis redundantiã circuitus causam esse, quoniã iis etiã quæ sanguinis exiguũ congesserunt, quamquã parciùs, statis tamen circuitibus profunditur.

Circuitus mensium causa.

At huius circuitus causa aut in naturæ consuetudinẽ, quæ omnia certis legibus, statísq; periodis exequitur, aut in sempiternos & immutabiles lunæ cursus referenda est: quæ vt luminum varietate, tum crescens, tum senescens, mẽsem dimetitur, sic hominis vt sanè reliquorum omnium humores, rata ordinis constantia regit atque moderatur.

Menstrui natura.

3. de hist. animal. cap. 19.

Menstruum quid.

Mẽstrui pernicies & malignitas.

Ne quis porrò menstruum sanguinem existimet quasi affluentiam & exuperantiã esse sanguinis vtilioris, & ei prorsum similem qui in venis pro alimento est, velim equidem hoc loco pleniorem de illo rationem institui. Plurimum in mulieribus fieri author est Aristoreles, & eum qui statis circuitibus profluit, genus esse quoddã sanguinis vitiatum, & quasi ægrotaos. Etenim à puriore sanguine secernitur naturæ beneficio, præsertim decrescente aut silente luna. Hoc excidente, si nouella vitis tangatur, in perpetuum læditur, steriles fiunt tactæ fruges, moriuntur insita, exuruntur hortorum germina. Si omnino mulier prægnans alterius menstrua supergrediatur, aut illis circumlinatur, abortum facit: ei autem quæ vterum non gestat, concipiendi spem adimit. Mulierum quæ purgaotur spiritus & vapor ab ore, specula atque eboris nitorem obscurat. Gustatus hic sanguis caoes in rabiem agit, homines autem miris cruciatibus affligit, comitialem morbum, pilorum effluuium, aliáque elephanticorum vitia infert: idcirco à veteribus inter venena relatus, pari malignitate existimatur atque sanguis elephantici potus. Hinc dum in muliere supprimitur, nec statis temporibus emanat, ei etiam cui proprius est, debétque familiaris esse, grauissima affert incommoda: viscerum obstructiones, tabem, cancrum, morbum comitialem, huiúsque perniciei quamplurima.

Fœtum menstruo nõ ali.

Quum itaque tanta sit eius pernicies, sitque vis ei tam pestifera, uix animum induco fieri posse, vt ex eo fœtus in vtero gestatus alimentum capessat: imò tum optimè solet mulier vtero concipere, quũ ab hac fœda eluuie munda repurgatáque fuerit, quumque purus existet tum vterus tum reliquus sanguis in corpore, ex quo demum fœtus aletur. Quanquam autem reliquo deinceps temporis circuitu, viriosus similiter ac priùs congeritur & accrescit, eo tamẽ haudquaquam fœtus contioetur aut viuit, nec eum, sed quantum potest purissimum, atque suauissimum pro alimento rapit sibique inngit. Quónam igitur corruptus ille sanguis, quem

quem menſtruum appellauimus, in granidis concedit? Pars exigua circa vterũ inhæret in venis,pars maxima reliquo puriori ſanguini permiſcetur.Hinc quia nequit naturę vis omne illius virus mitigare aut euincere, grauidis mulieribus plurima mala obueniunt, corporis grauitas,fœdus faciei color,lienis tumores, varices,malacia,atque vt in genere dicam,ab hoc recenro in omne morbi genus procliuiores ſunt, quàm quæ vterum non geſtant. Hunc autem narura intus continet, ne ſi viam pateſaceret, cum eo vtile fœtus alimentum ſimul emanaret. Itaq; narura nouæ prolis procreationem inſtituens, in vitæ diſcrimen plerunque parentem adducit. Non igitur menſtruo fœtus alitur, ſi hac appellatione corruptum eum ſanguinem notamus, qui purgatio eſt & excrementũ purioris. At verò quoniam hoc nomine omnẽ ſanguinis ab vtero factam deiectionem ſæpius veteres ſignificarunt,ferè ſit vt & fœtum ali & lac gigni ex menſtruo,ſanguine pronuntiemus. De ſemine ac ſanguine menſtruo, quid ſint, vnde,& ex qua materia, & quomodo gignantur, dictum iam ſatis eſt: nunc verò de hominis procreatione tradendum.

De ſeminis conceptione, & prima hominis conſtitutione. Cap. VIII.

QVONIAM in animantium genere cõducebat marem & fœminam ſeparari, ſolers & prouida rerum natura, vt eos quandoque ad generis propagationem inuitaret,& ne vniuerſum genus intercideret, libidinem quaſi ſtimulum ex ſeminis ardore vtriq; iniecit: & partibus obſcœnis illecebras & admirabile congreſſus deſiderium,vt ſua ſemina in vnum conferrent, alioqui prorſus inutilia futura. Quare præter teſticulos,quorũ eſt ſemen generare,conditæ ſunt partes obſcœnæ,iiſque inſigniores duo nerui eximij ſenſus inſerti, qui viris deſinunt in glandem, venereæ voluptatis ſedem. Dum itaque qui concauus eſt in pene neruus, ſpiritus copia impletur,penem arrigit,viáſque diſtendit, per quas ſemen directè & impetu iaculemur. *Seminis eiectio.* Veneris autem ingẽs facta delectatio,ſeminis vaſa & teſticulos irritat. Hinc mirificè impulſum ſemen turgidúmque ſpiritus vbertate, vix poteſt ſuis vaſis contineri, ſed cogitur foras exilire ingenti voluptate,viris quidẽ quodam quaſi ſaltu ob viæ flexum & longitudinem,mulieribus verò languidiùs. Vt autem omnes hæ cauſæ maiores ſunt in viris quàm in mulieribus, ſic illos cõſtat in coitu maiore voluptate teneri quàm mulieres: quanuis hæ pluribus modis oblectantur,nempe dum ſemen erumpit,atque etiam dum vterus viri ſemen auidè ſuſcipit & amplectitur. Hinc Tireſias vates,qui vtrumque ſexum fingitur expertus,mulierum partes viſus eſt tutari. *Seminis attractio.* Porrò autem ſeminis emiſſio non fit in vteri ſinum,quoniam eius os internum conniuere occludíque ſolet,ſed in ceruicis fundum excidit ad os vteri, quo plerique ſeminis vaſa & teſticulos deriuari prodiderunt, Illuc igitur viri & mulieris ſemina confluunt:hincque(vt author eſt Ariſtoteles) *2. de gener. anim. cap. 4.* in vterum anguſto ore rapiuntur. Profuſio (inquit) ſeminis non intrò fit, vt quidam volunt,os enim vteri anguſtum eſt, ſed antè, quo fœmina mittit vaporẽ illum nonnullarũ recrementum:eodem enim mas etiam mittit quod fuderit,& aut ibidem manet ſemen emiſſum,aut intrò ab vtero trahitur,ſi calidus eſt & modicè temperatus. Cuius rei indicium,quòd locus qui modò madebat, reſiccatus mox ſentiatur. Sic & Oribaſius, Duo (inquit) orificia habet vterus, vnum interius, alterum externum, in quod viri genitale *Aphor. 23. lib. 6.* ſemen conditur, in illud quidem non ingreditur, ſed trahit vterus ad ſe ſemen, quemadmodum cucurbitula. Idipſum videtur alio loco planiùs expreſſiſſe. Quemadmodum è profundis cuniculis ceruus ſerpentem narium inſpiratu allicit, ſic vterus viri ſemen è ſua ceruice. *Obiectio contra Galenum.* Miror ab his atque etiam à vero Galenum deſciuiſſe, qui putauit mulierem ſemen per cornua in ſolum vteri ſinum eiaculari. Quum illa vterum gerens fortaſſe cõcumbet,quónam tandem ſemẽ id vteri ſinu ſuſceptum euadet? Obſignatum enim tum adeò eſt os vteri interius, vt nihil vel minimũ ſubire poſſit aut excidere. Hoc ſi in præſcriptum pariendi tempus intus contineretur, inutile prorſus & otioſum computreſceret,& grauiſſima tum animi tum corporis incommoda neceſſariò inueheret. Hac forſitan ratione perterritus Auicennas, inconſideratè ſtatuit grauidam mulierem, nullis virium conatibus, poſſe in concubitu ſemen effundere. *Vterus vt ſemen comprehendat.* Ad hunc itaque modum ſemen prolectat vterus, ſi quidem validus eſt & inanis, appetenſque veneris: atque ſi futura eſt conceptio, mulier quadam voluptate præſentit vterum geſtire: miróque ſeminis deſiderio totum in partes obſcœnas prouolui, vt ei obuius ore quaſi manu id excipiat,

aut potiùs arripiat. Acceptum deinde continet auidissimè ac in sinus suos recōdit, adeò certè id vndique comprehēdens, vt nullum intus spatium inane sinat: quin & in id sese contrahens, os suum adeò coarctat & claudit, vt ne vel minimùm quidem dehiscat: ceruicis autem os quod est ad partes obscœnas, nunquam non patet. Sic quidem Hippocrates memoriæ prodidit, iis quæ vtero gerunt vteri os comprimi, hócque testimonio, si obstetrices immisso digito, os vteri conniuere sentiant, mulierem concepisse pronunciant. Cæterùm si imbecillior erit vterus, quod in vitiosis affectibus fit, aut si minus appetens erit seminis, vt in grauidis & in iis quarum libidinis ardor euanuit, quæque expletæ iam sunt venere: viri semen in ceruice aliquantum considens, mox foras excidit & elabitur. Id autem mulier fœcunda facilè apprehendet & retinebit, si integra sit valetudine, si pauco antè tempore repurgata & munda sit à mensibus, si pariter cum viro aut paulò pòst id eiaculetur. Ita enim si eodem impetu atque vir semen emittit, aut si paulò antè cùm iam libidinis furor plurimùm incensus est, vterus ingenti voluptate & auiditate id allicit & in se recondit. Contrà verò si multò pòst aut antè quàm mulier, vir semen emittat, cùm nempe vel nondum efferuescit, vel iam cessauit impetus libidinis in muliere, vterus aut semen non prolectat, aut certè non continet, neque si continet, vtile id redditur, propterea quòd nimia mora à fœmineo destitutum est, spirirúsque totus euanescit. Neque profectò seminis attractio neque retentio, conceptio est, tametsi id ratio nominis videtur indicare. Non rarò enim auidus vterus semen attraxit, quod diu continere non potuit, sed biduo aut triduo siuit elabi. Est & cùm id diutius inutiliter reseruat, vti in mola, quæ nec conceptio vera est, huius enim mole opprimitur & laborat, perinde vt ventriculus cibo graui & immutabili, quem tamen traxit ac continet. Est igitur conceptio propria & peculiaris vteri actio, qua seminis potestas exuscitatur, & insitum sibi munus reipsa obit & exequitur. Quemadmodum enim terra ferax & fœcunda exceptum semen suo calore fouet, deinde excitat & ad parturiendum impellit: sic vterus fœcundus ingenita vi, quæ alteri nulli parti est concessa, sopitam seminis vim & delitescentem in eo potestatem excitat, & ad agendum extimulat, vt energia fiat & dicatur. Tum temporis semen opus aggreditur & suscipit, quod antè nusquam agere potuisset: alioqui enim mas solus in seipso generaret. Itaque seminis potestas in actum erumpit & exuscitatur vteri vi: atque ea ipsa exuscitatio conceptio est. Auicennas & qui eius institutionem sequuntur perperam censuerunt seminis potestatem in actum erumpere ea corporis exagitatione, quæ fit in concubitu. Primùm itaque vterus semen attrahit, attractum continet, contentum concipit: haud secus atque ventriculus tractum contentúmque alimentum conficit: vt enim concoctio ventriculi, sic conceptio vteri propria est actio. Ex his profectò quiuis perspicere possit, quæ ad probam & exquisitam conceptionem desiderentur. In primis enim necessarium est, maris semen rectà affatímque emissum, fœcundum esse, non tenue vt vel serum vel aqua, nec mole exiguum, sed tale quale redditur à bene temperatis viris, non præter modum veneri indulgentibus. Deinde verò vterum repurgatum, seminísque appetentem, auidè hoc ipsum trahere è ceruice. Tertiò tractum vndique amplecti ac continere, in totum conniuente illius osculo. Ad hæc vterum fœcundum esse, qui ad seminis conceptionem sit idoneus. Is autem est, inquit Hippocrates qui mediocrem ex omnibus obtinet temperaturam: nempe qui nec immodico frigore densior factus, maris semen refrigerat, oráque vasorum obstruit: nec humoris affluentia seminis fœcūditatem tanquam terra palustris extinguit: nec siccior alimenti vbertatem inhibet: nec calidior semen ipsum ardore torret & exurit. In summa omnis immoderata absit intemperies. At modicè intemperati optimè commodéque generant, si coeant cum intemperatis pari exuperātia in contrarium vergentibus, sese enim temperant & certa ratione moderantur. Cum similibus autem si commisceantur, nequicquam valent producere. His ergo omnibus vniuersè concurrentibus, conceptio naturæ legibus fit: neque si vnum desideretur, fieri potest vt conceptus ad absolutionem perueniat. Sterilitatis aut impeditæ conceptionis causæ, huius loci non sunt, quòd in præsentia ea duntaxat quæ natura duce ac veluti magistra proferuntur, persequi statuimus.

Concipiendi rationes.

Conceptio quid.

Auicennæ error.

Quæ necessaria sunt vt bene fiat conceptio.

Prima animalis conformatio. Cap. IX.

AGE verò iam vtero conceptum sit fœcundum semen, quid id deinde præstet ac moliatur enarrandum. Sunt quæ non ex seminis materia procreãtur: sanguinea tamen animantia è semine omnia lucem accipiunt, oriuntúrque hoc à mare in fœminam emisso. Maris ac fœminæ fœcunda semina, vbi cõsentanea quadam moderatione opportunè conuenient, mutua quidem amicitia tanto complexu iungentur veréque permiscebuntur, vt fiat amborum vis vnica eadémque natura. Mox deinde suscitata vis illa in semine latens, huius materiam variè distrahit, eiúsque partes secernit: non enim est exquisitè vnũ & omni ex parte consimile. Itaque statim primo & altero die, partes seminis tenuiores, calidiores, & spiritus magis particeps, intrò & in medium totius molis se recipiunt: crassæ verò ac magis terrenę illas ambiunt & circumcirca obuallant: ex quibus durioribus factis atque coactis vteri contagione & calore, obuoluẽtes fœtum membranæ proferuntur. Omnium extima ac prima fit allontoides, à farciminis specie appellata: tenuis ea quidem & inualida, & angustior quàm quæ totum conceptum circumplicet & inuoluat, longis tamen & arctis processibus ad vtrunque apicem porrecta: per hanc membrana chorion dicta, vteri apicibus annectitur. Sub hac tota seminis pars exterior & magis terrena (semper enim semen sese colligit in angustum, & parte sui media vires obtinet multò maximas) qua vterum contingit, in membranam alteram concrescit, quam Latini secundas, Græci χορίον appellant. Semen etenim quia lentum est, & omni ex parte cohæret, calore crassius fit & magis cogitur, obídque externa & summa eius facies in membranæ constantiã coit. Leuis autem cùm sit, vtero committitur & adhærescit per ora vasorum quæ in vterum desinunt: ea dicuntur acetabula, per quæ semen alimentũ ad se rapit: perforatur enim *Cotyledones.* membrana, vt quæ mollis adhuc & recens sit coacta. Præter has autem & tertia quædam *Amnios.* amnios appellata gignitur, circumcirca vniuersum conceptum amplectens & inuoluẽs, valida certè & futura sudoris receptaculum. Ab his autem ad reliquum semen conuertamur. Quod intrò conclusum est tenuius, multò etiam magis calore diffunditur, hinc mox turgescit spiritum concipiens, vt inquit Hippocrates. Per id tempotis quicquid in *Spiritus in* semine tenue est, id in spiritum abit, nõ eum quidem ventri flatúsque plenum: non enim *semine opifex qualis* tum vterus flatu turget, aut eius distentione torquetur, neque per vteri ceruicem flatus *& vnde.* vlla vis erumpit. At verò sic in spiritũ id verti putamus, vt spiritus ille caloris omniúmq; facultatum moderator, & primus procreationis author, in seminis medium se colligat: non enim (vt multi Aristotelem interpretantur) is euanescit, aut auolat à semine, sed in eo persistit omnium partium conformator & opifex, in quibus radicitus ac penitus inhærens prima fit partium omnium natura, hásque vbi conformauerit, postea semper assistens, in omnem vitam quantum potest diutissimè & salubetrimè conseruat. Itaque hic spiritus non modò primum vehiculum & instrumentum est procreatricis facultatis (in eo enim constituta est summa illa diuináque vis conformandi) sed etiam reliquas omnes naturales, quibus nutrimur & augemur, earúmque auxiliarias, is vnus in se omnes sustinet & comprehendit. Ex quibus planum euadit spiritus & omne facultatum genus ex semine initium originémque ducere. Hoc pacto quod nuper simplex semen erat à parentibus emissum, naturæ rationem sumit, aut si explicatius hoc dici mauis, quę prius in semine sopita erat naturæ vis & quasi intercepta, tum ad agendum exuscitatur, dum primum id innatum sibi officium peragit, quod diximus conceptionem esse & nuncupari. Ambiguum enim est, an otiosum semen possit naturam appellare, quemadmodum nos rectè vocare solemus dormientem musicum. Itaque hic spiritus facultates *Rudimentã* habens & naturæ instrumentum, tres bullas in medio semine cõstituit quasi guttas per- *trium principum partium.* lucidas, quæ rum proximæ sibi rudimenta quædam & principia exhibent trium principiorum, cordis, iecoris & cerebri. Non tamen spiritus in his quasi fixus inhæret, sed per totum seminis corpus vagatur, nunc quidem ad externa pergens, nunc verò crassiusculæ iam membranæ occurrens, & ad seminis medium refluẽs, vt ab Hippocrate commemoratum est. Nulla enim pars seminis ab huius contagione immunis est, imò hic simul cum natura quoquouersum se diffundit & cuncta tranat. Efficientis siquidem naturæ vehiculum est & instrumentum, quæ effingit partes singulas. Has autem quia totas per intima conformat, si verum est Aristotelis decretum, omnem actionem cõtagione per-

fici, necesse quidem est totas eas penitus attingat, neque duntaxat extrinsecus vti statuarum fictor, qui in interiores materiæ partes minimè descendens, neque his manum admouens, rudes omnino & impolitas relinquit. Iam verò ad institutum reuertor.

Ut de partium corporis principatu, ita & de conformationis ordine magna quidem contentione certatur. Cap. X.

Cor ex Aristot. primum conformari.

ARISTOTELES venarum quemadmodum & arteriarum originem, & tum mouendi, tum nutriendi principium cor instituens, nō abs re, dum sibi suísque principiis vult consentire, hoc contendit primum effingi & seorsum consistere in iis animalibus quæ sanguine prædita sunt. Id enim primum cohærere atque constare necesse est, ex quo incrementum & motus cæteris partibus accedit. Quapropter (inquit) si quid tale est, quod in animalibus inesse necesse est, in quo omnis naturæ principium atque finis consistat, id primum quidem fingi & præ cæteris conformari necesse est. Eiusmodi autem cor esse ait, ídque sensu primū percipi. Adhæc quum per obitum cor postremum vita priuetur, id quoque ait primum viuere. Omnibus siquidem commune est, vt quod primum cōstitutionem & ortum acceperit, id postremò deficiat, quasi natura decursionem reducem agens, à calce ad carceres, vnde initium sumit, redeat. Quod autem primum gignitur, id esse vitæ & animæ sedem ab hoc deinde cætera membra suo quæque ordine cōformari. Cuius nonnulli modestiorem interpretationē subiiciunt, vitalem calorem in corde fixū atque stabilem, in seminis materiam influere, ex qua partes omnes conformat. Hæc autem medici haudquaquam recipiunt, neque fatentur cor venarum esse originem: neque similaribus dissimilaribúsq; partibus motionis nutricationísve principium existere: neque id ante cætera gigni. Rursum neque nouissimè id per obitū vita omni deficere, quanuis fortasse motu concuti, calere, ac vitales functiones obtinere videatur: primum vitæ genus, quod naturale appellant, perfectiori quodam ordine statuunt homini inesse quàm plantis. Hæ quia aluntur & increscunt, viuunt quidem, at non vitali eò calore & spiritu, qui animalibus ex corde proficiscitur, quando nimirum nec cor, nec quicquam quod illi proportione respondet, obtinent. Fœtus ex semine recens conformatus, haud secus atque stirpium genus, iecoris beneficio viuit. Hæcque illi prima est & simplex viuendi ratio, quæ quoniā ad vitā animantium tuendam non satis esse potest, temporis prolapsione perfectionem quandā consequitur ex corde, quod ingenti caloris & spiritus copia hāc actionem vegetiorem absolutiorémque reddit. Solet tum temporis animantium vita, ipsáque vis & spiritus vitalis appellari, nempe quorum appulsu præstantiore quodā viuendi munere conceptum viget quàm planta. His certè rationibus conficiunt, non cor sed iecur primū viuere, & primū conformari. Hæc ita quidem variè disputari solent ratione vtrinque probabili. Cæterùm si de obscuris non modò ingenij acie, verumetiam obseruatione iudicandum est, conceptum intelligemus nunquā otiosum esse, sed statim initio partes omnes eius in suum quamque opus incumbere: fœtus partes æquè omnes conformationis suæ adumbrationem & rudimentum nancisci, licet non pariter omnes summā consequantur perfectionem. Nam ex puriore & vegetiore seminis portione quę in vteri mediū concedit, loci tepore suscitatur solidarū partium materiá, quæ spiritus omniúmque virium & facultatum atque etiam opificis nostri sedes est. Hic protinus quasi discusso torpore exurgit, in actúsque proprios erumpit: ac primùm multo spiritu turgescens se diffundit, omniáque permeans, partes varias quæ sunt in semine (hoc enim simplex non est & vniusmodi, quanquam tale apparet) secernit, calidas à frigidis, tenues à crassis & terrenis, vt singulæ demum in propriam naturam redeant, & his partibus effingendis suggerantur, à quibus olim decesserunt. Seminis portiones quæ à tribus parentum principiis defluxerunt, comparent in primis medio semine in tres quasi bullas digestæ spiritu facultatéque confertas: eæ rudimenta sunt iecoris, cordis & cerebri. Ac tum etiam generans facultas seminis materiam commutat, aptámque reddit efformationi: & idcirco aliæ portiones crassiusculæ apparēt, quæ in ossa abituræ sunt, aliæ tenues ac liquidæ ex quibus nerui fient & venæ atque membranæ. Sic omnium præparatio quædam instituitur ad futuram conformationem. Huius operis nonnihil iam die septimo cerni potest, ac multò apertiùs decimoquinto, quū in semine iam conspicuæ sint partes & substantia

& situ

Confutatio.

& ſitu diſcretę. Poſt id temporis ex idonea materia conſormatrix facultas opus aggreſſa, primùm rudia & inchoara principia, cor, iecur, ac cerebrum in propria loca ſeiungit, propriáque figura ac ſpecie exornat: ſimul & membranę fœtum obuoluẽtes robur naſciſcuntur. Mox in his venæ & arteriæ effinguntur omnes in fœtus vmbilicum deductę, & quarum oſcula polyporum modo acetabulis vteri coherent. Tum temporis è iecore tum vena porta, tũ caua multiplici ſobole diſpergitur, & è corde arteria, è cerebro ſpinæ medulla caudicis inſtar, è qua & nerui filis aranearum tenuiores emergũt, ventriculus, inteſtina, veſica, cordis inuolucrum, hypezocya membrana, atque peritoneos, duplex meninx, omnes denique membranæ firmo robore obtẽduntur. Cutis cõcreſcit omnia conteges ex ipſo quoque ſemine, non vt quidam prodiderunt ex carne aridiore facta. Oſſa figuram ſenſimque duritiem conquirunt, ex coacto & verè cõcreto ſemine. Ab oſſibus quicquid vi caloris ſpumæ modo emanat, id partim iuxta oſſium extrema reponitur, ad vinculorum cõformationẽ, partim circumcirca & in longum effunditur, vt membrana fiat perioſteios Græcis appellata. Die quidem viceſimoſeptimo partes omnes & diſpoſitæ & conſormatæ quodammodo iam apparent, ſed perfectè in maribus die trigeſimo, in fœminis trigeſimoſexto. Hactenus ſola exiſtit ſolidarum partium conformatio ex puro ſemine, quod quantulumcunque initio conceptum eſt à parentibus, id nihil auctum, nihil amplificatum ſatis eſt partibus omnibus conformãdis. Tum inde ſanguis ex vtero prolicitur, qui primùm citcũ iecoris ſpermaticas fibras atque rudimentum concreſcens, totam illius molem & ſubſtãtiam conſtituit. Ita quidem ſæpe obſeruauimus die quadrageſimo eiectum fœtum, ſemidigiti aut (vt ait Ariſtoteles) formicæ maiuſculæ magnitudine verè ac prorſus conſormatum, & cuius partes omnes excepto iecore albæ ac ſpermaticæ cernebãtur. Caput par erat auellanæ, & maius quàm pro reliqui corporis ratione: oculi vt cancris exerti: naſus, auriculæ, brachia, manus, crura, pedes, hiſque ſecreti digiti: penis cõſpicuus, ſub quo ſcrotum milij magnitudine, ſuperiora autem inferiotibus maiora, nullo oſſiũ robore, ſed flexibilia quocunque ducerentur. Omnia contecta cute tenuiſſima & pellucida, pet quã interiora cernebantur, albã quidem omnia, fibroſa & ſeminis æmula, nullo carnis aut ſanguinis rubore perfuſa, vnum tamen iecur rubrum inerat, amplum & recens concreto ſanguini perſimile: in quod ex ſecundis per vmbilicum venæ ferebantur ſanguine confertæ fœtum poſthac nutrituræ. A die trigeſimoſexto aut quadrageſimo, conſormatæ partes ſolidæ nutriri incipiunt & carne fulciri, idque iecoris beneficio, quod omnibus alimentum cõficit & miniſtrat. Sẽſim ergo natura carne eas implet capacitates, quæ inanes inter ſpermaticas fibras interciderãt, pictoris exemplo, qui primùm imaginem rudibus lineis adumbrat, mox vario pigmentorum genere illuſtrat & perficit. Caro igitur ex materno ſanguine fibris accreſcit mucoſa & lenta cuique parti ſua: fit autem ea tum in muſculis, tum in aliis partibus, coacto frigoris vi quod in eas illabitur alimẽto. At verò quoniã magna eſt partiũ tum in dignitate, tum in facultatum robore varietas, fieri omnino nequit, vt gubernatrix omnium natura omnes æquè promoueat: ſed dũ ipſa vniuerſim in omnes vires ſuas exercet, accidit vt aliæ partes citiùs, aliæ tardiùs formam conſequãtur, & genitæ appareant: actum primùm vſu quodam dicere ſolemus naturã eas partes procreaſſe. Proinde ſi quis à veteribus conſormatarum partium propoſitus eſt ordo, non agentis eſt naturæ, ſed effecti operis. Sic quidem & eximius Hippocrates de his ſtatuit. Membra ſimul omnia conſormantur & increſcunt, nullúmque prius aut poſterius altero: maiora verò natura priuſquam minora comparent, quũ tamen nihil priora ſint. Non ergo pari tempore ornantur ac perficiuntur omnia, ſed quædam citiùs, quædã tardiùs, prout quæque ignem nutrimentúmque nacta ſunt. Ergo ſi quem in genere procreandi ordinem ſpectes, ea pars primùm gignitur, id eſt genita apparet, quæ dignior eſt, motúſque principium in ſe obtinet: valentiore enim ea facultate, tũ generante, tum propria agente prædita eſt. Poſt hanc verò cæteræ, quæ illi ſunt vtiles, & quæ illius gratia conſiſtunt. Sic igitur ſuperiora inferioribus, interiora externis, & ſpermatica ſanguineis prius orta apparent: ac inter illa quæcunque præſtantiora ſunt, priora ſunt cæteris, licet ſæpe poſterius cõpleri ac perfici cernantur. Sic enim tres principes partes, cor, iecur & cerebrum, priuſquam vmbilicus aut cæterorum quicquam, procreationis ſuæ primordia ſumunt, tametſi omnium primus vmbilicus perfectè conſiſtit. Hac igitur via & ratione, quid poſt quod fiat quærendum eſt.

De fœtus perfectione & complemento. Cap. XI.

Specie atque forma modò adornatus fœtus, totus tenellus est, omníque ex parte præ immodico humore lentus & muci plenus, ob idque ad omnes actiones minus accommodatus. Reliquo deinceps tempore, dum vi caloris assiduò aridior fit & siccior, cũcta firmãtur, mẽbranæ, nerui, atque cutis, vngues in extremis digitis, ac pili in capite radices agunt. Sensus autem facultate fœtus illustratur circiter diem sextum & trigesimum. Vbi autem iam ad mensem tertium mas peruenerit, fœmina verò ad quartum, firmatis ossibus ac paulò durioribus factis, moueri inquit Hippocrates, ac calcitrare incipit. At certè siue mas, siue fœmina geritur, aliæ prægnantes semper die quadragesimo secundo, aliæ mense tertio, aliæ nonnisi medio prægnationis cursu eũ loco dimoueri sentiunt. Eadẽ quoque prægnans, aliàs secundo & quadragesimo die, aliàs quarto mense primos motuum insultus obseruat, quum quasi volitantis muscæ excussionem vel titillationem percipit. Tanti causa discriminis non sexui, sed vel robori bonæque constitutioni fœtus, vel prægnantis naturæ tribuenda est. Quanquã hoc tempore vnaquæque particula conformata appatet, nondum tamen integrè cõsummata est atque firma. Proinde hinc ad nonũ vsque mensem, quo fœtus lucem ortúmque accipere consueuit, perficiũtur singulæ, nutriuntur & increscunt. Tum deinde quum fœtus id magnitudinis & roboris cõsequutus est, vt se ipso regi & ore sumptũ alimentũ conficere valeat, amplior factus, vberiorémque cibum expostulans & aërem ampliorem, quem ad natiui caloris refrigerationẽ spiritu ducat, viam & egressum ipse sibi facit.

Quando primùm sentit fœtus. Quando primùm mouetur.

Vtero gestatus, incuruus totus ac cõtractus, talos ad nates applicat, manibus genua apprehendit, in quæ caput sic demittit, vt oculi manuum pollicibus veluti affixi hæreant, nasus verò inter genua procumbat. Prior corporis pars in matris abdomen, posterior in dorsum vergit, si mas geritur: nam fœminę aduerso situ collocãtur.

Situs infantis in vtero.

Hac autem ratione alitur fœtus in vtero. Singulis acetabulis tum venarum tum arteriarum ad vterum pertinentiũ alia adnata sunt vasa carne suffulta per secundarum medias regiones dispersa, quæ randem in vmbilicum coëunt, ex quibus fœtus sanguinem & spiritum assiduò rapit. Duæ siquidem in vmbilico cernuntur arteriæ, in ramos arteriæ maioris lumbis subiectos insertæ. Totidem venæ ex vmbilico, in vnam coëunt, & in iecoris caua pertinent: vt qui per has ex secundarum venis tãquam ex radicibus (alitur enim fœtus authore Hippocrate vt cũcta humi nascentia) tractus est sanguis, rursum in fœtus iecore perfectionem suscipiat, & quasi noua mutatione familiare illi fiat alimentum. Hinc per venam cauam quoquouersum deriuatus, partibus singulis pastionem affert: omnes quippe hinc alimentũ capessunt. Concoctione iecoris quæ perfectior quædam est αἱμάτωσις, quatuor humorum differẽtiæ gignuntur in fœtu, haud secus ac in adultis.

Vmbilici vasa.

Vrina licet pauca (quo enim sanguine fœtus alitur, is iam in matre ab vrina magna ex parte fuerat purgatus) in renes & vesicã secernitur: hinc autẽ effluit, non quemadmodum nobis per vesicę ceruicem, sed eo ductu qui in fundum vesicæ inseritur, redundat in vmbilicum, illincque spatgitur sub membranam allantoeidem, vbi collecta seruatur ad pariẽdi tempus. Alterum vniuersi corporis excremẽtum, quod sudor est, sub amnion membranã excipitur, eóque fœtus circumfusus est, vt cutẽ vsquequaque cõtingat. Inter allantoeidem tunicam & choriõ nihil incidit: sed hæ quasi continuatæ sunt. Nullum excremẽtum ex aluo fœtus deponit, cùm neque ore cibũ capessat, neque vẽtriculo concoquat: tametsi recens in lucẽ editis ex aluo elabitur quippiam simile crasso, nigro & lutulento sanguini, quod iecoris rectementum est, ex cuius cauis in intestina exciderat, in quibus cumulatum seruabatur in pariẽdi tempus. In hunc igitur modum alitur, augetur, perficitúrque fœtus.

Vrina fœtus vbi contineatur. Vbi sudor.

Cæterùm circa nonum mensem factus grãdior, copiosiore (vt dixi) egens alimẽto & spiritu, diutius concludi nõ patitur. Proinde primùm sese cõuoluit, capúrque declinans pudẽdo offert, crura ac reliquos artus in sublime distendens. Id autẽ nonnunquã molitur vno mense ante partũ. Ac sic se inuertens nihil defringit, quòd laxior sit vmbilicus, duos plerũque cubitos lõgus, multis modis & inuolucris fœtũ præcingens. Instante partu ille calcitrans, primũ amnion mẽbranã manuũ pedúmq; crebra impulsione disrũpit, ac tũ miscetur vrina sudori. Post hęc verò maiore impetu sese cõuolutãs, plurima acetabula dissoluit: quo tẽpore mater ventris tortiones experitur, defluitq; sãguis in vteri capacitatẽ. Postea verò secũdę ab acetabulis euel-

Infantis exclusio.

euelluntur,& reliquæ discerpuntur membranæ,ac tũ aquæ ex vtero defluunt: cúmque nil amplius hæret fœtus,excidit ceu maturum malum ab arbore, soluto spõte pediculo. Hæc quidem fœtus molitur. *Pariendi modus.* Vterus verò qui nouem continenter mensibus tota ceruice connixerat,fœtũ auidè comprehendens,tum os paulatim aperit , ac primùm quidem ita diducit,vt obstetricibus minimum in id digitum immitrere liceat,dehinc verò amplius,vt obstetrices allantoidem tunicam, & quas vocant aquas ori obuias percipiant. Ab his verò ore ad fœtus prolapsionem satis patẽte,vniuersus vteri fundus,quamproximè potest ad os se contrahit , fœtúmque foras propellit : cui & aliæ quæ circumstant partes suppetias ferunt. Ipsa quoque mulier non mediocriter sibi ipsi opitulatur, & viribus connititur ad fœtum strennè excludendũ , contractis intentísque his qui in abdomine sunt musculis. Fœtus in os vteri delapsus , capite corpori viam parat , séque foras dat per lubricam ceruicem,vt quã copiosus effluens humor perfuderat. Multa igitur in tam difficili arduóque opere cõueniunt,fœtus,mulier & vterus,quẽ ipsi aliquando vidimus tãto impetu fœtum extrudere,vt simul foras exciderer. Quo autem pacto os vteri tãtopere dehiscat,vt per id fœtus elabatur,nescit Galenus,nec aliud quàm admirari potest. *15. de vsu partium.* Auicennas tamen in ea est opinionẽ,vt existimet pubis ossa tã necessariò seiungi, horúmque commissuram quasi dissolutam patere: quod tamẽ fieri nulla ratione potest,nec est vsu deprehensum : rectum tamen intestinum & podicem grauissimè premi cõstar. Ita quidem ex naturæ præscripro paritur infans,mas quidem facie ad matris podicem,fœmina verò ad partes obscœnas conuersa,quoniã in vtero illis quoque cõtrarius situs erat. Fœtus exitus angustia secundas exuit & inuertit,quę & mox fœtum sequentes cernũtur vmbilicum foris habere. Vix dum editus infans eiulãs vociferatur, ac sine magistro,duce natura lac è mammis exugit , quod eò magna prouisione reconditum fuerat: sanguis enim qui mensibus singulis excerni consueuerat,subsistit non in ipso quidem vtero (illic enim cõcresceret in grumum) sed in venis maioribus. Hic in vniuersum corpus redundans in tres distribuitur portiones. Prima ea est quam fœtus per acetabula vi sua pro alimento trahit,hæcque non modò menstrui,sed etiam totius materni sanguinis (vt Auẽzoari credimus) pars est syncerissima & lõgè optima. Altera sanguinis portio,nullo item contaminata vitio,cùm primùm fœtus mouetur,in mammas cõcedit, vt naturæ mutationibus in lac cõuersa , recẽs nato infanti familiare & conueniens suppeditet nurrimẽtum. Tertia in ipso iã partu & multo pòst tempore copiosè è venis per vterũ dimanat. Tres eæ portiones in superuacuo mulierũ sanguine cõtinentur,& mensibus singulis naturæ impulsu foras exturbantur,hincque menstruorum nomen inuenerunt. Vna tamen ea portio quæ in patiendi tempus reseruata foras propulsatur,verum est menstruum nutricationi ineptum, nõ molis tantũmodo copia,verumetiam qualitate noxium & infestum. *Purgatio menstrui post partum.* Tãta autẽ cùm sit mẽstrui pernicies, quemadmodũ suprà diximus,mulier si à partu non cõmodè expurgatur,vita est in discrimine. Qua ratione motus Hippocrates,nec dies viginti,nec quinq; & viginti; mulieri expurgãdæ satis esse pronũtiauit: verùm omnino aut duos & quadraginta,aut certè triginta. *Veri menstrui periodus.* Quæcunque grauidis sub partũ incidunt symptomata,maximè verò malacia, cordis dolor, & appetentiæ deiectio, omnia verus hic menstruus humor prorsus accersiuit. Veterum diuturna obseruatione animaduersum est,mulierem quæ profluentibus mẽstruis fortè conceperit,fœtum edere ad elephantiasin propensum: definitúmque est à quibusdam, quoto ætatis anno illa in cõspectum se dabit. Huius causam statuunt, quòd per id temporis fœtus necessariò augetur & increscit ex menstruo prorsum vitioso & corrupto, quod suæ perniciei radices agens tandem suam prodit malignitatem: Si verò haud ita multùm antequam menses erumpere consueuerunt , mulier concipiat , quoniam iam quiddam in venis huius est menstrui, in lucẽ proferetur infans in multos certè morbos procliuis. Fœlicirer autem & integra sanitate hic ortum accipiet , quem nuper expurgata mulier conceperit : nisi aliunde à parentibus vitium quasi hæreditate contrahat. Iam de infanris figura & similitudine:

Quibus ex causis fit,vt nati parentibus similes dißimilésve sint. *Cap. XII.*

HVIVS quæstionis ardua & tanta obscuritare inuoluta est inuestigatio; vt quicunque in hac versati sunt veteres,de causa dissentiant. *Triplex similitudo.* Quò autem hæc breuiter summatímque perstringã,omissa Aristotelis de hisce sententia,triplex in

Species seu genus. primis similitudinis genus commemorem, vnum in specie, alterum in sexu, tertium in effigie. Quę in specie existit similitudo, maximè ex subiecta materia proficiscitur. Hinc quod ex animalium diuersi generis concursu progignitur, propiùs ad fœminæ quàm ad maris speciem accedit. Vt ex oue & hirco, ouis gignitur pilis duris & longis consita: cótrà verò ex capra & ariete, capra fit pilis mollioribus: hæcque proportio retinebitur, si canis & vulpes, vel asinus & equa coëant. Qui certè euentus argumeto est, multò copiosiorem fœtui materiam à fœmina quàm à mare conferri. Cùm autem mas nihil nisi semen suppeditet, consequens est ipsum quoque semen fœtui pro materia subiici: alioqui fœtus matrem omnino exprimeret & specie referret, quod perspicuè falsum est & inane. Sexus porrò ex temperatura & moderatione agentium & principum quæ in seminibus insunt qualitatū emergit. Si enim vtriusque parentis semē calore siccitatéque plurimùm excellat, mas procreabitur: cōtrà si frigus humórque vincat & exuperet, fœmina. *Sexus.* Sexus discrimen non solùm ex partibus obscœnis, sed etiam ex reliquo ferè corpore spectatur: ex barba, partiū amplitudine & voce. Ergo ex robustis parentibus, calidis, si temperātia quadam venerem exercent, mas ferè exuscitatur: rursúmque à dextri *Effigies.* testiculi semine, & in dextro vteri sinu, mares, à sinistris verò fœminæ. Formę & effigiei similitudinem robori facultatis conformantis, quæ in semine opifex est, Galenus refert acceptam. At ne quis inferat, opportere semper fœtū patri similē gigni, quòd patris semen validius sit materno: inquit fœmineū quandoque præpollere, propterea quòd nouem mensium spatio vim plurimam sumit ex menstruo, atque hinc accidere ait vt fœtus nonnunquam matri similes euadant, aut interdū vna parte matrem, altera patrem *Disputatio effigie.* repræsentet, cùm neutrum semen reliquum prorsus euincit. Hæc autē sentētia vix sibi constat, quòd effectricē conformatricémque vim non modò fœmineo semini, sed ipsi quoque menstruò concedat. Sed neque ex iis rationibus causam reperiet, quamobrem fœtus plerunque alterius ignoti speciem similitudinémque gerat, qui nihil ad procreationem contulit. Quum etiam mas matris effigie in lucē editur, rationem statuit, quòd in vtriusque semine calor & siccitas excellant: quæ pudenda foras protrudant, ac reliqua depromāt quæ masculi sunt sexus, sed tamē inquit in fœmineo vis effingendi præpollet. At si vis hæc (vt idem quàm pugnacissimè tutatur) temperamētum cōsequitur, quî fiet vt masculum semē temperamento sit potentius, fingentem autem facultatem habeat imbecilliorem: aut vndenam accidere possit, vt tanta vis conformandi insit fœmineo semini, quod nihilominus constanter asseuerat crudū esse, frigidum & aqueum, *Vera effigiei causa.* sempérque masculo imbecillius? Probabilius est igitur, vehementi comprehensione & firma grauidarum cogitatione vim eam quæ fœtum conformat, duci atque gubernari. Huius enim quæ potissimùm data est hominibus, tanta vis est & potestas, vt sicuti ple- *Demonstratio.* runque corpus cogitantis immutat, sic & in conceptum semen vim suam cōferat. Hoc testimonio quòd dum mulieri quæ nuper vtero conceperit, vel cerasum, vel fragū, vel vinum in sinum effundetur, si animo id grauiter ferens vehementer apprehendat, ibidem infanti nota inuretur. Par ac similis est eorum ratio, quæ in malacia accidunt, si grauida eo cuius flagrat desiderio minimè potiatur, infans illius signū geret. Veterum etiam literis proditum est, mulierem albam, prolem nigram genuisse, hinc duntaxat, quòd fixis oculis intentóque animo diu Æthiopis imaginem comprehendisset. Si pauo dum ouis suis incubat, linteis albis circumtegatur, albos omnino pullos, non gemmantis coloris edet: quemadmodum etiam gallina colore varios emittet, si variè picta oua foueat. Hæc quum multorum animaduersione comprobata sint, similitudinis quę in effigie est, ea iusta causa videri potest, quam Plinius commemorat, è celebri quopiam au- *Lib.7.de nat.hist. ca.1.* thore depromptam. Hausta (inquit) imago sub ipso conceptu, similitudinem reputatio est. Cogitatio enim vtriuslibet parentis animo subitò transuolans, effingere similitudinem existimatur. Hinc alios auis similes, alios patribus enasci videmus: nonnūquam ex albis parentibus in Æthiopem partum ipsum degenerare. Súntque plures in homine, quàm cæteris omnibus animalibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animíque celeritas, & ingenij varietas, multiformes notas imprimit: quum cunctis animalibus immobiles sint animi & similes omnibus, singulísque in suo cuique genere. Hæc ille, quibus ego prorsus assentior, & verè (vt loquar) omnino mihi persuadeo, vim formæ effectricem à cogitatione duci & ab ea vna regi. Atque hæc de similitudinum causis, in quibus neque vitiosas neque monstrosas effectiones quæ præter naturam sunt, intelligi velim,

velim. De gemellis nunc reliquum est, vt breuiter disseramus. Si quod semen vir eiaculatur, statim dilapsum vteri sinus ambos ex æquo subeat, hísque conclusum foueatur, affluente tum muliebri semine: gemelli procreantur, authore Hippocrate, quanquam Aristoteles aliam causam refert. Si æqua partitio non est, contingit molam cũ fœtu haberi. Qui gemelli vnius sunt sexus, iisdẽ secundis inuoluti, simplici duntaxat mẽbrana seiunguntur; suum quisque tamen vmbilicum, propriásque tũ venas, tum arterias obtinet. Qui verò diuersi sunt sexus, diuersas quoque secundas acceperunt, eásque prorsus diremptas. Ergo locorum in quos seorsum semen inciderit distinctio, fœtuũ numerum designat: quos (tametsi complures erunt) vnus idémque cõcubitus instituit. Si enim postea ex alio congressu semen vtero concipitur, quod mulieri perquam rarò, canibus autem & aliis plerisque animantibus frequentiùs accidit, gemelli non fiunt, sed eã fit quæ superfœtatio dici solet. Non enim vno tempore, sed dierũ interiecto numero eduntur ij fœtus: éstque vt concipiendi sic & pariendi tẽpus varium. Corporis moles ad alimenti sanguinísque materni bonitatem & vbertatem, amplitudo solidarum partium ad paterni seminis copiam, proceritas ad eius naturam refertur: ea enim plerunque artus ad iustam patémque magnitudinem porrigit. Mulier eadem ex pusillo viro pusillũ, ex procero procerum fœtum parit: rarò tamen vir ex diuersis mulieribus dissimilem magnitudine prolem suscitat.

Gemelli vno fiunt concubitu.

Unde, & quonam ordine animæ facultates conceptui tanquam genitæ accedant: nec esse præterea dubitandum an semen pars fiat conceptus. Cap. XIII.

POSTEAQVAM vniuersam fœtus procreationem sumus exequuti, tempestiuè postremo loco de animæ viribus & earum ortu (quisquis est) disseremus. Repetenda autem sunt quæ semini inesse demonstrauimus, nẽpe fœcundum, animam in se continere, tum naturalem, tum sensus participem, idque potestate nõ re ipsa & energia. Nemo enim semen animam iam habere, vti neque profectõ animal esse dixerit; quod tamen vt euadat, potestatem & vim habet. Præditum enim est diuino & cœlesti calore, qui non in elementis, sed in spiritu quodam est æthereo. Hic autẽ spiritus sentientis animæ sedes est & vehiculũ primúmque agendi instrumentum: atque in omne seminis corpus penitus immergitur, eíque fœcunditatem conciliat. Hic à corpore inseparabilis est, nec per se potest solus constare, vti neque anima cuius est sedes. Quòd si à materia nũquam seiungitur anima, neque ea diuinitus, neq; aliunde extrinsecus accessit. Quocirca vt in omni animantiũ genere mas præcipuam seminis substantiam, ita sanè & animę vim statim primo ortu vnà cum spiritu confert. Primùm tamen in semine delitescẽs, sensum latet, nec magna ex parte cernitur, quo tempore potestate dicitur inesse: at in progressu vteri vi excitatur, & opere se ostentat. Nam mox simul ac semen concipitur, vis conformandi exurgit, quã nonnulli aiunt velut idolum quoddam & ideam generantis esse. Hæc vbi fœtum totũ conformauerit, superuacua omnino intercidit & euanescit, vt multorũ fert opinio: at verò quoniam postea in adultioribus dentes gignit atque profert, rectiùs putem illã seruari, sed idcirco otiosã, quòd ei desit materia. Nutriẽdi insequitur facultas perpetua, & quæ nunquam viuum animal deserit. Hęc à parente defluens non (vt putauit Auicennas) in fœtu perit, vt ei mox alia sufficiatur vegetior: sed quasi repuerascens perpetua fit, non secus quàm quæ in stirpium seminibus inest. Eadẽ de sentiente facultate ratio est, quæ in fœtu redintegrata, interim otio sopitur dum fœtus perfectior euadat, tum deinde in actum prodit, suáque depromit opera: his demum mouendi vis appellit. Cęterùm princeps pars ea animi quæ mens appellatur, & rationis præstãtia excellit, separabilis quum sit à corpore, nequaquam in materia potestate continebatur, ex qua demum temporis progressu erumperet. Alioqui enim immersa corpori, ipsiúsque egẽs perpetuò, nec ratiocinari, nec intelligere, nec aliud quicquam citra organum corporeum posset efficere. Ab summo rerũ autem conditore primùm creata, in præparatum instrúctúmque infantis corpus vniuersum, temporis momento commigrat, idque mẽse quatto fieri proditum est, quo tempore cor & cerebrum cõsummata iam sunt. Cæterùm humoris redundãtia, veluti in ebrietate, aut lethargo sopita, nondum potest quæ sua sunt munera

Spiritus quæ in semine est præstantia.

Infantis sentiens anima ducta est à parentibus.

Naturalis facultas.

Sentiendi facultas.

Mens et intelligentia.

Quæstio. proferre. Si animus ille in quo inesse quiddam cœleste & diuinũ doctissimi illi veteres putauerunt, potestate nequaquam inhærebat in seminis materia, quid causæ est cur non similiter vt hominum sic etiam equorum, canũ, brutorúmque cæterorum fœtibus accedit? Quoniam sic summus ille rerum omnium conditor singulari sua erga hominum genus bonitate contulit. Veruntamẽ si naturæ rationem penitiùs introspicimus, luculenter profectò deprehendemus, in humano fœtu quãdam corporis præparationẽ, partium temperaturam & compositionẽ à vi effectrice produci, quæ vel diuinam illã mentem & ratiocinãdi facultatem elicit, vel eam saltem admittit & conseruat, tanquã conuenientem, & cunctis functionibus obeundis consentaneam. Quanquam enim (vt Aristoteles est author) nihil cum eius actione communicat actio corporea, corpore tamen malè affecto, aut non congruenter præmunito, eius actio deprauari percipitur. Hoc itaque successus ordine animæ partes in fœtu ex Platonis sententia cõparent, quas tres eas situ atque substantia seiugauit. At minimè putes sentiendi anima appellente, altricem perire, & cùm summa illa rationis particeps accesserit, quam omnium vim habere existimant, cæteras intercidere. Illi enim hæ semper assidẽt, essentia sedibúsque distinctæ. Aristoteles de hoc ipso facultatum ordine inquit, non idem simul animal & hominem fieri: sed priùs quidem animal, deinde verò hominẽ, postea & hunc quoque hominem. Quum in fœtu primùm simplex & solitaria inerat anima naturalis, frutex is vtique nõ erat: neque quum sentiẽs anima accessit, brutum is certè fuit. Non enim quicquid stirpium modo viuit, id pro stirpe ducendum: quoniam iam sæpe admonuimus naturalem hanc partem in animantibus quàm in stirpibus quodammodo perfectiorem haberi, & quæ semini inest, potestatem in se hanc continere sentiendi: neque quod eandem cum animali vitam agit, animal statim est, neque si animal, cõtinuò brutum aut bos, aut leo, aut canis, aut eorum quiddam quę per se viuere ac sentire conspicimus. Et quanquam, alibi à nobis proditũ est, quæ in absoluto iam animali sunt animæ partes, adeò connexæ sunt vt seiungi aut diuelli nequeant, nec vlla possit occũbere aliis saluis & constantibus, gigni tamen possunt & in actum erumpere, eo quem diximus ordine. Multò enim aliter occumbunt quàm genitæ sunt: non enim interitu in semen redeunt, vnde emerserunt. Quare omnium simul facultatum interitus, momento fit. Cæterùm si Aristotelis sententiam institutionémque prosequimur, quæ ad veritatem propensior videtur, hæ facultates & animæ partes nõ ex crassa seminis materia prodierũt, sed ex cœlesti calore & spiritu, in quo omnem vim & potestatem consistere, à nobis est explicatum. Est enim eo authore in spiritu & calore vis atque facultas nondum re ipsa agens, sed potestate: huius autem instrumẽtum est spiritus, vtriusque verò sedes & materia est seminis pars terrena atque crassa. Hæc igitur seminis potestas, & quæ in spiritu vis delitescit, tota in fœtus facultates cõuertitur, spiritus in spiritũ, quemadmodũ terrena eius materia in solidarum partiũ, & spermaticarũ substãtiam facessit. Ex his autẽ intelligi potest, eos aut perperam aut contumeliosè Aristotelis sententiam detorsisse, qui eũ dicunt statuisse semen solius opificis: non autem subiectæ materiæ rationem habere. Sæpenumerò enim hic seminis appellatione eam facultatem designauit, quæ in terrena crassitudine consistit: hanc autem demõstrat constituti fœtus partem non fieri, sed opificis vim obtinere. Nec enim mas omnis (inquit) semen emittit, & quibus emittitur maribus, nulla pars fœtus hoc est: sicut nec à fabro quicquam secedit ad lignorum materiam. Quibus certè nihil aliud inferre conatus est, quàm opificem quatenus opifex est, partẽ nõ fieri cõstituti artificij. At feminis corpus ille fœtui pro materia subiecit. Ossa (inquit) in prima constitutione gignuntur ex feminis excremento. Paulo pòst, Nerui etiam eodem modo quo ossa instituuntur, & ex eodem feminis excremẽto. Iam verò si maris semen, multo magis fœmineum pars fit constituti fœtus: ex hoc enim tum membrana allantoides dicta, tum etiam masculi seminis incrementum fit, vnde partium quoque solidarum materia sufficitur. Vt enim in bicoloribus ouis, animal (inquit Aristoteles) ortus sui materiam à cãdido sumit, cibum autem à luteo) origo quippe pulli in albumine est, cibus per vmbilicum ex luteo petitur) ambóque à fœmina proficiscuntur: quod autem in ouo est maris semen, tepido calore excitatum, pullũ cõstituit, fingitque ex candido partes singulas, eas autem alit ex luteo. Ad hũc eundem propè modum, vel eo authore, in mulieribus atque iis animantibus quæ viuũ partum edunt, masculũ semen ex fœmineo auctũ solidas partes constituit, quæ dein menstruo aluntur. Oui quippe luteũ mulieris

2.de gener. animal.cap. 3.

Obiectionũ quarundam solutio.

Ex qua seminis parte facultates ortæ sint.

Aristotelis Interpretatio.

1.de gener. animal.ca. vl.

Cib.3.cap.

Fœmineũ semen partem fœtus fieri.

3. de gener. animal.cap. 1.

mulieris menstruum, candidum verò terrenæ seminis substantiæ proportione respondet. His omnem iam videor hominis ortum atque adeò vniuersam Physiologiam complexus, quæ hominis (dum prospera fruitur valetudine) constitutionem naturámque continet. Nunc qui affectus illi præter naturam obtingere possunt, & quæ horum sint causæ, proximo deinceps opere narrandum.

LIBRI SEPTIMI PHYSIOLOGIÆ, DE HOMINIS PROCREATIONE, FINIS.

IOAN. FERNELII Ambiani Pathologiæ, libri vij.

De morbis eorúmque causis, Liber I.

Morbi definitio, quid affectus, quid affectio. Cap. I.

EXIMIAM corporis humani structuram, si natura qualem instituit, integram tueri atque cõseruare potuisset, ars vtique nulla medendi inuẽta vnquam excultáve foret. At quoniam vt rerum omnium quas mundus ambitu suo continet, ita & hominis certus interitus: isque variis externarum iniuriarum incursionibus tanquam procellis vndique lacessitur, perfecti quidem medici præcipuæ partes fuerint, hominis valetudinem, cuius permagna est varietas & inconstãtia, & omnes quotquot infliguntur illi affectiones, diligẽter penitúsque perspectas habere. Illius quidẽ naturam, facultates, & quibus hę modis suas queq; functiones edant, corpúsque cõuenienter naturæ regant atque moderẽtur dum integrè sanũ est, totam denique naturalẽ contemplationẽ in Physiologia, quæ totius artis quasi solum quoddam atque fundamentũ est, fusiore demonstrandi via sumus persecuti. Nunc igitur presso cõtractóque stylo de aduersa corporis valetudine, quę verè medica est consideratio, tradendũ, & expendendũ qui morbi, quæ symptomata illi impẽdere soleant, quibus ex causis hæc orta procedant, & quibus signis adesse noscantur. Hisce enim absoluta videbitur omnis eorum tractatio, quæ insalubria & præter naturam sunt, quorũ vi & impulsu homo de optimo vitæ statu decedit. Sigillatim horum vnũquodque excutiam, & in singulis, quantũ exercitatio vsúsq; medendi exposcit, cõmorabor. Quoniã verò nulla est singulorum scientia, vt omnia certa via & ratione stabiliam, docẽdi initium ab vniuersis illorũ ducam generibus. Hæc autem tria sunt, morbus, causa, & symptoma. Morbus est affectus contra naturã corpori insidẽs. Quæ Græcis est πάθος, affectus nobis appellatur: non ea quidem præcisa argutáque significatione, quam Aristoteles vsurpauit, sed admodum ampla & multiplici verbi potestate, quæ omnẽ corporis constitutionẽ contineat, siue in substãtia, siue in qualitate & tẽperamento, siue in conformatione & figura, siue in magnitudine, siue in numero ea consistat. Affectus autem

Sequentium librorum argumentum.

Morbus quid.

omnis mutatione quadã motúque facto induci gignique solet: quúmque causa præter naturam efficiens, obiectũ corpus immutat, eíque vim infert, aliquid ea quidẽ efficit, hícque eius motus effectio dicitur, Græcis ἐνέργεια: obiectum verò corpus patitur & afficitur, hícque eius motus affectio est atque perpessio, Græcis πάθος vel πάθημα. Ex affectione tandem proficiscitur affectus, qui Græcis est διάθεσις, quasi impressum affectionis vestigium. Sublata causa protinus omnis eius cessat effectio, cessat & patientis corporis affectio. At genitus affectus interdum manet ac persistit, manifestè ab affectione seiunctus: eiusmodi est vlcus à candente ferro corpori inustum, aut vulnus inflictum gladio. Interdum minimùm subsistit, nec certè permanet, sed seiuncta causa aut pariter cum affectione aut quàm mox deletur: sic putrida febris, quæ calor est præter naturam omnes corporis partes occupans, vacuato humore putrido, qui eius efficiens est causa, nihil aut minimùm persistit: Est tertiò & quũ ex affectione nullus emergit affectus, si leuis eius nec magna vis est: vt quum leuiter pungente acicula aut igne acriùs ardẽte dolor affectióque premit, qua tamen desinente nullum sæpe manet pũctionis aut vstionis vestigiũ, nullúsque affectus. Et quũ ex impuro ventriculo tenuis acérque vapor sublatus, cerebrũ meningésque tẽtat, dolor quidem inest ac sæpe delirium, quo falsa terũ simulachra sese obiiciunt atque repręsentant: hæc quidẽ affectiones sunt capitis, in quo tamen nondũ vllus contractus est affectus, quemadmodũ neque in vẽtriculo quum eius cõcoctio malè affecti iecoris cõtagione impeditur. Multò quidẽ euidentiùs timorem, mœstitiam, excandescentiam, aliásque perturbationes, animi affectiones appellant, quæ citra vllum cordis affectum hominem exercent. Quanquam igitur Græcis idem sunt διάκεισθαι καὶ πάσχειν, id est affici & pati, diuersa tamen iisdem sunt διάθεσις καὶ πάθος, id est affectus & affectio seu perpessio, vt rursum diuersa sunt πάσχειν καὶ νοσεῖν, ita sanè affici & ægrotare. Solùm ægrotat, quod morbo & affectu tenetur: afficitur verò tum affectu tum affectione. Etenim simplices quas recensui affectiones contra naturam sunt, corpúsque variè fatigant, morbi tamen idcirco non sunt, quòd minimè in affectuum sint genere, sed numerentur in symptomatis.

Qui differant affectio & affectus.

Quid contra naturam, quid præter naturam. Cap. II.

OMNIS porrò corporis cõstitutio atque affectus, aut naturalis aut non naturalis existit: atque nõ naturalis, alius pręter naturã, alius cõtra naturam. Præter naturã, qui tametsi ex naturæ pręscripto non est, illi tamen nullam vim infert: eiusmodi est fœdus ictericorum color, & qui solis ardore contrahitur, & faciei lentigo, omnis præterea leuior affectus & præ exiguitate adeò obscurus, vt neque nostris, neque laborantiũ sensibus animaduerti possit. Sic vlcusculũ quod neque sensum mouet, neque functionibus obest, præter naturã esse dicimus, nec tamen contra naturã, nec morbum: licet enim idem sit specie atque ingens vlcus, ad quod efficientium causarum cõtinuatione perueniret (nã similare quum sit, non vt domus quæ exædificatur, incremento aut magnitudine speciem mutat) quia tamen non perspicuè functionem lædit, contra naturã dici haudquaquam debet. Contra naturam affectus est, qui nõ modò naturæ limites excessit, sed & illi vim infert, eiúsque vires & functiones manifestè interturbat, atq; id modò proximè, modò alterius interiectu facit. Ita quippe medicus omnia ex viribus æstimans, manifestam potissimùm offensionem expendit, & in hanc præcipuè animum intẽdit, quæ medicam opem efflagitat. Quod igitur contra naturam, vnum & idem est atque præter naturam actionem lædens. Nihil autem interest vtrũ lædens an impediens actionem dicas. Vt enim quum actio aut non fit aut malè fit, idque proprio alicuius partis vitio, verè læsam actionem dicimus, ita & quũ alienę rei interuentu id fit, vt dum calculus vel grumus vesicę ceruicem obstruit vrinæque profusionẽ cohibet, tum quoque vt impedita, ita & læsa actio dicenda. Atque licet nulla sit partis similaris, est tamen instrumenti offensio. At verò quũ externo duntaxat vitio peccatur, nec læsa nec impedita est actio. Neque enim si vitiosum alimentũ ventriculus non cõcoquit, idcirco læsus est: neque si vuarum acini integri nihilque mutati deturbantur ex aluo, cruditas est, aut cõcoctio læsa aut impedita: cocti fateor hi non sunt, sed minimè tamen crudi.

Morbum

Morbum omnem in corporis partis'ue substantia consistere. Cap. III.

Quicquid in nobis consistit, aut corporis pars est, aut in illa certè cõtinetur. Partẽ dico quæ ex solida substãtia & carnisormi, atque ex innato spiritu, in quo natiuus calor & facultas inest, constituitur. In corpore autem cõtinẽtur spiritus vagi & diffluẽtes, sanguis, humores, & excremẽta. Quin-etiam præter partes & contenta, functiones quoque existunt ex iis profectæ. Itaque quoniam res ipsas non rerum vmbras sectari consilium est, tria hæc semper animo teneri & quasi ob oculos proponi velim, contenta, corporis partes & functiones. Horum cuiusque vitium & de statu naturali decessio, affectus est & constitutio præter naturam. Quod autem in cõtentis est vitium, morbi causa est: quod in partibus, morbus: quod in functionibus, symptoma. Quum enim corporis pars sola primùm & per se functionũ sit opifex, eius duntaxat integritas & firma constitutio functiones perficit, & sanitas est: infirma verò atque vitiosa, primùm & per se functiones euertit, hæcque sola morbus censetur. Partis appellatione & similarem & organicam complectimur, atque in organo rum pars præcipua, tum aliæ quæ vsum illi præbent, continentur: vt nõ solùm qui in crystallino humore, verùetiam qui in alia quauis oculi parte cõtra naturam affectus inest, morbus habeatur. Quùm enim crystallino partes cęterę subsidio veniant, & ad videndi functionem magnũ vsum afferant, earum affectus primùm ac per se visionem peruertet, quæ non solius crystallini humoris, sed totius est oculi. Quocirca omnis partis siue principem ea functionem edat, siue duntaxat opituletur, affectus contra naturam, morbus est. At verò contẽtorum, vt spirituum, vt humorum, & superuacaneorũ affectus, etiamsi contra naturam sint, morbos nõ dicimus, quandoquidem in partis substantia non inhærescunt. Atque hi quoniam in nulla parte consistunt, nec per se nec proximè sed morbi interuentu functionibus incommodant. Hoc verò luculentiùs explicandum. Anima eiúsque facultates in vniuscuiusque partis innato spiritu & calore sitæ, primæ & principales functionũ quæ eduntur, efficiẽtes causę sunt: partes verò earum duntaxat instrumenta, sine quibus nihil illæ efficiant. Et nihilominus partes ipsas hîc principales statuimus proximásque functionũ causas: siue quòd recondita penitúsq; abstrusa sit animę facultatúmque substantia, siue quòd ad agendũ in primis necessaria sit instrumentorum vis, siue quòd fortasse, vt præstãtissimis philosophis visum est, animæ facultatúmque substantia immutabilis, nulla vi, nullo morbo labefactari atterive possit, quãquam plerunque instrumẽti vitio interpellatur. Sed neque partes ipsæ simpliciter functionum causæ sunt, verùm constitutio earum atque διάθεσις. Bona quippe constitutio, bonarum: mala malarũ est functionum causa: atque illa sanitas, hæc morbus existit. Contentorum autem, vt quæ sint morborum causæ, firma constitutio sanitatis, infirma morbi causa fuerit. Non igitur vesicæ non renũ calculi aut grumi numerantur in morbis, sed neque intestinorum lumbrici neque ascarides, etiãsi toto genere contra naturam sint, sed duntaxat morborũ causæ putantur: atque id solùm dum partibus corporis incommodant. Non enim si tanta capacitate quanta est cæci intestini, citra partis offensionem contineantur, morbum efficiet. Ad hæc neque humores si putrescant in venis, morbum inferent actionémve lædent, nisi partes effectrices contagione priùs attingant labefactẽntque. Ad hũc modum febris intermittens, morbus comitialis, hydrophobia, aliíque morbi complures causam intus habent in quiete & internallo otiosam, & quæ non nisi quum partes lacessit morbum excitat. Ex his, opinor, satis intelligitur multa contra naturam atque adeò ipsam necis causam interdum consopitam in nobis contineri, sine vlla offensione, & proinde sine morbo: quemadmodum & gladium & arrhenicum nullo plerunque incommodo circunferimus. Hinc & multos qui iamdiu mortis causam intus cõclusam haberent, derepente nullóque antecedente morbo videmus mortẽ oppetere. Solùm igitur affectus contra naturam qui in partis substantia consistit atque hæret, debet morbus censeri.

τὰ ἴσχοντα, τὰ ἐνισχόμενα καὶ τὰ ὁρμῶντα.

Id est continentia, contenta & incitantia seu impellentia.

De affectu per consensum. Cap. IIII.

Vi igitur per consensum morbus existit, nec simpliciter nec absolutè morbus appelletur. Est nanque affectus contra naturã duplex, vnus partis proprius, alter per consensum. Ἰδιοπάθεια affectus est contra naturam parti insidens, eiúf-

Triplex morbus per sympathiam.

que proprius. Συμπάθεια affectus est contra naturam parti alterius vitio impertitus. Tribus is quidem modis fit. Vnus est quũ pars aliquid præter naturam aliunde illapsum excipit. Sic è ventriculo aut humores tenues, aut corrupti vapores in caput sublati, modò mentis actiones interturbant, modò meningum distentione vel exesu dolorem excitant, modò oculis simulatas fictásque rerum imagines obiiciunt atque repræsentant, iis similes quæ per suffusiones cernuntur. Alter est quum facultas opifex in partem illabi & influere prohibetur, veluti spina inflammata vel obstructa, crurum resolutio incidit, omnísque illorum motus sensúsque perit: & obstructis neruis opticis oculorum videndi actio concidit. Tertius per consensum affectus est, quum materia ad agendum necessaria accedere prohibetur. Exempli gratia, obstructis pulmonibus, aut resolutis costarum musculis, aut perforato thorace, quia non satis spiritus cùm efflatu ad laryngem compellitur, vox quæ illius est actio aut supprimitur aut etiam perit. Quinetiam magna venarum quę ad iecur sunt obstructio, impedit quo minus sanguinis fiat in omne corpus distributio, efficítque vt alimenti penuria languescat corpus, tandémque atrophia contabescat. Iam verò quomodocunque seu naturalis seu animalis pars consensu laboret, affici ea quidem paritque dicitur, quandoquidem & illius actio vel omninò perit vel quodammodo impeditur, minimè tamen idcirco ægrotat, neque ipsa illius affectio morbus est, quòd parti nõ insideat: quare nec illi remedia adhibentur, nec si adhibeantur, magnopere iuuent. Itaque si cui parti morbus inest, necessariò illius actio læditur: at non contrà. Non enim si partis actio læditur, statim etiam consequitur illam morbo teneri. Porrò autem pars quæ diutius ex alterius consensu laborauerit, quandoque proprium inde cõtrahit affectum, fitque ex sympathia idiopathia. Hic verò quanquam proprius est affectus non tamen primigenius, sed secundarius & posterior. Illum Græci πρωτοπάθειαν, hunc δευτεροπάθειαν ἢ ὑστεροπάθειαν dixerũt. Ita quidẽ ex morbo subinde morbus nascitur, atque idem plerunque morbus est & morbi causa. Hæc quidem de morbi notione satis.

Tum sanitatis, tum morbi amplam esse latitudinem, & inter hæc neutram constitutionem interuenire. Cap. V.

ETSI animal tã firma corporis constitutione nasci, tamq; iustis viuendi legibus contineri seruaríque potest, vt vitam ad extremũ senium integra atque incorrupta sanitate ducat: hác tamen decursu & ætate progrediente mutari necesse est, & varias ac multiplices mutationes sustinere. Sed neq; omniũ qui sani degũt, vna est eadémque constitutio, nec vna igitur sanitas. Quinetiã hominis cuiúsque sanitas, aëre, cibo, potu, somno, vigiliis, motu, balneis, ira, dolore, aliarúmque causarũ vi & impetu lacessita, plerunque cõmutatur, vt perspicuũ esse debeat amplo illam spatio contineri. Iisdem rationibus intelligitur, neq; morbum angusta latitudine circũscribi: nec eadem constitutionis pernicie eum periclitari, qui nunc primùm in morbũ incidit, atque eum qui extremũ vitæ diem breui conficiet, nec deniq; morbos omnes peræquè graues existere. Itaq; corporis partísve absoluta & exquisita symmetria quæ ad summum peruenerit, summa est sanitas. Quę ab hac paulùm deficiens cõstitutio, nec actionibus nostris nocua est, nec animali manifestè grauis, sanitas etiamnum est, at nõ pefecta. Quæ dein eò vitij processit vt iam homini conspicuè molesta sit, eiúsq; functiones grauiter offendat, morbus est, qui sensim ingrauescẽs tandem ad extremum, quod mors est, perducit. Inter has media quædam interiecta est vtrinque obscura: quę idcirco nec sanitas, nec morbus, sed neutra est constitutio. Neutrius enim est particeps, & neutrũ corpus reddit nec sanũ nec ęgrum, sed inter vtrunq; quodammodo medium. Argutas quidẽ & multiplices huius verbi potestates nonnulli percẽsent, sed profectò rei medicæ parum vtiles, & quę interpretes in varios sophismatum labyrinthos præcipitarũt. Neutra hæc constitutio latitudine circũscribitur in tres ordines distincta, in neutram obscurè sanam, neutram obscurè ægram, & neutram quæ inter has verè media interuenit. Omnes conspicuè elucent, dũ vel ex sanitate in morbum, vel ex morbo in sanitatẽ transitus est. Exquisitè mediũ ab vtroque extremo quãplurimum distat. Quod vna parte sanũ, altera ægrum existit haudquaquã neutrum, sed ægrũ appellauero. Aristoteles sanũ ex integritate actionum, ægrũ ex quauis offensione dimensus,

dimensus, nihil inter hęc mediū constituit, sed priuantia fecit, perinde atque videns & cæcum. Omnis porrò corporis constitutio, tum sana, tū neutra, tum ægra in tres dispartitur ordines, vt sint totius humanæ vitæ cōstitutiones nonē. Extrema quidem maximè contraria sunt, integerrima sanitas & mors. Qui ab illa sensim ad mortē deducetur, has omnes vitæ cōstitutiones subibit, quæ hac sibi serie cohærēt. Optima sanitas, bona sanitas, sanitas leuis & parū firma: neutra constitutio ad sanitatē propensa, neutra absolu to sermone, neutra ad morbū inclinans: morbus simplex & leuis, morbus grauis & mediocriter periculosus, morbus grauissimus & maximè periculosus. Hæc proximè mors sequitur, vltima rerum linea. Quæ omnium media consistit, indiuidua est: cæteræ ampla latitudine excurrunt, quas terminis exquisitè discernet peritus artifex. Hæ quidem non in varias species disiectæ sunt, sed solo gradu ordinéque distant. *Cuiuslibet constitutionis corporis ordines sunt tres.*

Prima summáque morbi genera. Cap. VI.

QVONIAM quidē morbus omnis in parte aliqua corporis penitus insidet, consentaneum est primas illius differentias ex partium differentiis constitui. Partes verò duplices sunt, aliæ similares, organicæ aliæ. Morbus qui partis similaris eucrasiam naturalémque constitutionem peruerterit, similaris appellatur, organicus qui instrumēti rationem & symmetriam infregerit. Quum autem vtrique parti commune sit, vt particularum continuatione earúmque coagmentatione & adhæsu consistat, harum dissolutio vtriusque morbus est, & vtriusque functionibus perǽque incommodat. Itaque prima summáque morbi genera tria omnino sunt, similaris, organicus, & communis, qui vnitatis solutio dici consueuit. Atque hæc non ex morbi essentia, sed ex partium varietate deprompta sunt.

Similaris morbi differentiæ. Cap. VII.

HORVM verò inferiora genera speciésque veræ ac propriæ, ex vitiorū quæ contra naturam parti insident, ducuntur generibus, seu ex modis quibus pars vnaquæque de optimo & naturali statu decedit. In parte similari tria spectantur, materia, temperamentum & forma, quæ totius est summa perfectio. Horum trium naturalis constitutio & symmetria sanitas est: vniuscuiusis igitur immoderatio & ametria quæ contra naturam euaserit, morbus censeatur. Materiæ morbus est immoderatio, temperamenti intemperies, formæ corruptela: atque hęc in similarem partem incidunt. Huius proinde morbi tres existunt materiæ, immoderatio, intemperies, & formæ seu totius substantiæ corruptela. Tria quidem in similari parte distincta contineri, totámque substantiam à materia & à temperamento secerni, propria esse vniuscuiusq; vitia, tres hinc oriri similaris morbi differentias, alio opere pluribus demonstraui. Iam verò intemperies octo numerantur, quatuor simplices, calida, frigida, humida, sicca: coniugatæ totidem, calida & sicca, calida & humida, frigida & sicca, frigida & humida: quæ quum exuperant, actionésque manifestè lædunt, morbi fiunt. Aliàs hæ puræ existunt, aliàs ex humorum vel intemperatorum, vel putridorum vitio prodeunt. Materia immoderata, mollis est aut dura, laxa aut astricta, tenuis aut crassa, rara aut densa: hæcque illius vitia morbi sunt. Totius verò substātiæ nomine & infirū spiritum, & diuinum illius calorem, & facultates ipsámque formam complectimur. Totius substantiæ morbi sunt, qui partiū substantiam primùm & per se oppugnant. Horum alij manifesti sunt, alij occulti. Manifesti qui partium corporísque substantiam manifestis ex causis demoliuntur: eiusmodi sunt vlcera maligna, phthisis, iecoris, lienis aliarúmque partium putredo, ex primarum qualitatum intemperie nata. Et spiritus innati dissolutio per vigilias, labores, inedias, atrocésq; dolores: & natiui caloris extinctio in strangulatu vel in penetrabili extremóq; frigore. Occulti morbi sunt qui cæcis ex causis totā substantiam oppugnant. Eorū alij venenati, alij cōtagiosi, alij pestilentes. Hi ex aëre cœlestium corporū viribus inquinato suscitantur, vt febris pestilens, vt carbunculus, & pestilens bubo: híque grauiores appellantur. Sunt & alij leuiores, vt exanthemata, tum rubra tum purpurea, quæ summa cute maculis minimè extuberantibus efflorescunt: & ecthymata, quæ pituitæ eruptiones dicuntur, atque

Partis similaris morborum tres differentiæ. *Lib. de abd. causis.* *Materia morbi.* *Totius substantiæ morbi.* *Pestilentes morbi.*

vtrique consueti sunt. Præter hos nonnunquam alij emergunt insolentes, nouis & inauditis ex causis orti, vt paraplegia quædam Hippocrati dicta, vrentes ardores, grauedines anhelosæ, sudorifica febris, quibus nostro sæculo regiones plurimæ perculsæ & afflictæ sunt: alios verò alia sęcula ptotulerunt, qui veterum obliuione obruti extincti-ve iam sunt, alios futuris sęculis posteritas animaduertet, quum nouæ syderum concursiones permistionésque illorum effectrices obtingent. *Contagiosi.* Contagiosi morbi extremi cuiusdam veneni occursu & contagione inferri solent, vt stupor à torpedine pisce vel ab opio, & hydrophobia, & qui scorpionum bestiarúmque virulentarum morsu aut telorum ictibus infliguntur. Huius quoque classis sunt lues venerea, elephantiasis, quique ex horum confusione oriri possunt. *Venenati.* Venenati morbi ex veneno aut intus genito aut assumpto originem ducunt. Ex intus genito morbus comitialis, strangulatus vteri à putri semine, syncope ex putrido sanguinis grumo, cordis quædam palpitatio. Ex assumpto veneno morbi eius veneni naturam imitantur, quod totius substantiæ dissidio nobis est infensum: eiusmodi sunt, quos aconitum, taxus, ephemerum, cantharis, lepus marinus, huiúsque classis plurima intulerunt. Has quidem differentias omnes similaris morbi genus vnum complectitur, quas à veteribus magna artis iactura aut prætermissas aut perperam ad intemperiem simplicémve putredinem relatas fuisse miror. Ita igitur quasi figura descriptæ sunt omnes similarium morborum differentiæ, luculentiùs tamen posthac sigillatim explicandæ.

Instrumentarij morbi differentiæ. Cap. VIII.

PROPRIA instrumenti cuiusq; ratio est figura conformatióque ad suum munus obeundũ aptissima. Ab hac & cranij & spinæ dorsi os instrumentum nuncupamus, etiamsi cõpositione simplex & similare existat. Neque tamen musculi porrio, quæ carnis, venæ, arteriæ, & nerui nonnihil retinet atque dissimilaris est, instrumenti nomine digna fit, quandoquidem figuræ concinnitas perempta est: rudis enim & informis restat, minimè apta perfungendis muneribus. Est & certa instrumẽti cuiusque magnitudo, extra cuius limites quodcunque egreditur, vitiosum cẽsetur. Adhęc verò quæ dissimilaria vocãtur instrumẽta, similarium partiũ ex quibus constant certũ definitúmq; numerum sortita sunt. Hásq; partes aptè inter se cohærere, sibiq; consentire, & bene collocari necesse est. Itaque quod ad proprias functiones instructũ & accommodatũ est instrumentũ, conformationem, magnitudinem, partiũ numerum, earúmq; situm naturæ legibus conuenientẽ obtinet. Horum symmetria & naturalis constitutio, instrumẽti sanitas est: vniuscuiusque vitium *Instrumentarius morbus quadruplex.* immoderatius morbus est instrumentarius. Cuius idcirco quatuor sunt differentiæ, vna conformationis, altera magnitudinis, tertia numeri, quarta collocationis siue situs vitium. Hæc autem denuò conciduntur etiam minutius. Quum enim conformatio aptáque ad opus figuræ cõcinnitas in multis posita sit, ex multísque constet, ex figura, ex meatu, ex cauitate, ex læuitate aut asperitate, vnaquæque horum permutatio, & de statu naturali decessio, instrumenti morbus dicẽda. *Figuræ vitia.* Figuræ morbo tenentur vacij, quibus foras, & vari quibus intrò crura contorquẽtur: & quibus caput vel rotundum vel oblongum nimis est. Meatuum per quos feruntur distribuuntúrque contenta, morbus est dilatatio nimia, qualis est pupillæ in oculo, & venæ in varice, & arteriæ in aneurysmate. In hoc genere dilatationi opponuntur astrictio & obstrictio. Astrictio, quum meatus ab externa causa angustiores euadunt, vt spiraculorũ cutis densitas, atque coniuentia ex siccitate, vt asperæ arteriæ & œsophagi coarctatio ex premẽte angina. Obstructio, quum meatus ab incidente intúsque hęrente materia quasi infarcti angustiores fiunt: quod vitium non modò cuti, sed & venis, & arteriis, & intestinis, ductibúsque omnibus frequens inesse solet. Cauitatis (quæ excipiendi continendíque gratia comparata est, hinc sinus & receptaculũ appellata) morbi sunt, nimia capacitas, vt vẽtriculi, thoracis, & scroti amplitudo: & coarctatio immodica, vt thoracis depressio, quæ ad phthisim deducit, ventriculi inducta medicamẽtorum vi tanta astrictio, vt idoneã cibi copiam excipere nequeat. Illius quoque morbus est repletio, vt quæ est vẽtriculorum cerebri in apoplexia, vteri in mola, vesicæ in calculo: neque tamen cum Auicenna calculum ipsum morbum dixeris, vt neque telum corpori infixum, neque humorem crassum ve-

sum venas obstruentem, sed duntaxat morbi caussam: ipsa verò calculi constitutio, & vesicæ repletio, (quemadmodũ & obstructio) morbus instrumẽti habendus est, impediens ne vesicæ capaciras satis multam vrinæ copiam excipiat contineátque. Læuitatis morbus est, quũ læuis & lubricus aut ventriculus euaserit, aut vterus, quæ vt firmiùs continerent natura quodammodò aspera cõformauit. Asperitatis morbus est in trachea arteria, quum nimiopere exasperata raucitatem infert. Atque hi quidem morbi idoneam instrumenti conformationem labefactãt. Magnitudinis autem morbus est, quum pars aliqua aut supra conuenientem naturæ modũ increuit, aut infra subsistit: vt linguæ tantæ moles quæ ore comprehendi nequeat, capitis vastitas, crus quale in quodam visitur reliquo corpore grandius. Huc quoque pertinent linguæ breuitas, capitis, digitorum, crurúmque concisa atque minuta quantitas. Hæc autem vitia vel ab ortu nobis adnata sunt, vel ab alimenti exuperantia penuriáve contrahuntur. Quæ verò ex humorum influxu processerunt, non huc, sed ad tumores præter naturam referri debet, quos statim dicemus morbos esse compositos. Numeri morbus tum in exuperantia, tum in defectu consistit. Exuperantia quidem vel est rei naturalis, vt sexti digiti, vt tertij testiculi, quem omnibus cuiusdam familiæ superare nouimus: vel est rei toto genere præter naturam, vt verrucæ & calli. Defectus est solius rei naturalis, quę vel ab ortu deest, vt quum quidẽ mancus nascitur, vel posteà detrahitur, vt manus amputatio, idque siue partim, siue omnino deest. Quum pars quędam ab instrumento penitus eximitur, solius numeri morbus est, qui in instrumenti residuo dicitur inesse: exẽcto enim digito numeri morbus residet in manu. At dum non prorsum & radicitus, sed veluti ex dimidio pars resecatur, tum numeri tum magnitudinis morbus existit, idémque affectus sub vtroque genere cõprehenditur. Cõpositionis porrò morbi sunt & in situ & in consensu. In situ quidem artuum luxatio, dentes exerti & prominentes, omenti vel intestini in scrotum prolapsus, manus scapulis adnatæ, vt in ea muliere quæ sine brachiis oberrat. In cõsensu, quum mutua partium societas & connexio peruertitur, vt in strabismo. In hoc genere vitium est, quo vel digiti, vel oculorum palpebræ, vel podicis, vel vuluæ, vel oris labra cohærent, idque siue ab ortu, siue ab vlcere. Hoc nonnulli vitiatam continuitatem appellarunt, & sub genere morbi communis malè sunt complexi. Tot sunt igitur organicorum morborum differentiæ.

Magnitudinis.

Numeri.

Compositionis.

De morbo communi, qui est continui solutio. Cap. IX.

ILLVD artè tenet accuratéque defendit Auerrhois, continui solutionem propriè partis esse similaris, partémque organicam non alia ratione dissolui, quàm quòd illius ossa, nerui, fibræ, venæ, arteriæ, aut secentur aut diffringantur. Eam quoque diuisionẽ cutis à neruo, aut nerui à vena, aut ab osse, quæ aut in manu aut alio fit instrumento, non continui solutionem appellat: sed vitium compositionis atque consensus, eámque morbum statuit organicũ: quoniam totam instrumenti rationem ex similarium partium connexione deducit. At turpiter ille fallitur: quandoquidẽ (vt ipsi aliquãdo demonstrauimus) vera instrumẽti ratio est conformatio, à qua & venam & arteriam instrumẽtum appellamus. Quoniã igitur continui solutio rei figuram & conformationem vitiat ac peruertit, ipsa quidem per se & primùm instrumenti morbus est: huicque perinde atque similari per se accidit. Solutioni continui varia ex partiũ differentiis nomina posuerunt. Ossis enim solutio transuersa, fractura dicitur, recta verò fissio. Cartilaginis quæcunque fit solutio nomen nondum inuenit. Nerui solutiones sunt punctura, & incisio in transuersum, & fissura in rectum, & contusio. Venæ & arteriæ solutiones sunt, osculorum apertio & dilatatio, incisio in transuersum, & fissura in rectum. Membranarum omnis solutio ruptura dici solet. Cutis leuior solutio solã epidermidem diuellens excoriatio est, at quæ in veram cutem aut altiùs in carnem penetrat, aut vulnus est aut vlcus. Cor ex partibus omnibus vnum nullam solutionem tolerat, quin continuò animãs morte extinguatur. Aliæ complures extant tum similarium, tum organicarum partium solutiones, quas quum necdum vsus nominibus propriis notauerit, communi totius nomine appellamus. Hæc summa sunt genera, hæ differentiæ, in quas morbi omnes quicunque modo vllo corpus exercent, referri conijcique debent. A plerisque autem dubitari video de flauitie aut rubore ceratoidis tunicæ, qui omnia ante oculos proposita aut flaua aut rubra exhibet, oculique

Solutionis continui appellationes variæ.

videndi actionem peruertit. De auriũ quoque tinnitu, qui cùm magnus est, auditionem impedit: de fœtore narium, qui odorandi vim interturbat: déque linguæ amarore, qui gustatus iudicium corrumpit. Hæc quidem vitia, alij ad nouum morbi genus referunt, quod secundæ qualitatis morbum appellant: alij ad intemperiem; quandoquidem secundæ qualitates ex primis ortæ processerunt. Cæterùm in maxima rerum ignoratione vtrique versantur: illa quippe non morbos, sed symptomata esse apertissimæ rationes conuincunt. Nam si fortè actionem labefactant, non tamẽ proximè, sed noui cuiusdam morbi interuentu. Sic profectò symptoma plerũque nouum morbum accersit, eiúsque fit causa: quemadmodum vehemens dolor aut vigiliæ ventriculi concoctionem impediunt, non per se quidem, sed quod frigidam intemperiem ingenerẽt. Si qui porrò fortibus, incantamentis, aliísve perditis magicísque artibus, aut etiam diuinitus morbi infliguntur, huius instituti limites transcendunt: atque tametsi causam omnino trans naturam habeant, possunt tamen singuli (quia in aliqua corporis parte consistunt) in sua quæque genera refundi. Ita quidem de singulis percontamur, vt discussa ambiguitate, res ipsa clariùs eluceat, nec locus sit incursantium cauillis. Hactenus traditæ sint simplicium morborum differentiæ.

De compositis & implicitis morbis. Cap. X.

Morbus qui vnus, & qui plures.

CORPVS, aliàs vnus, aliàs multi morbi exercent & infestant. Vnus morbus appellatur qui in vna eadémque corporis parte cõsedit, siue vni, siue multis actionibus officit & incommodat: eiusmodi est ventriculi intemperies, quæ nõ vnam aliquã, verùm omnes pariter illius naturales functiones subuertit. Febris quoque vnus est morbus: licet enim partes omnes corporis similares occupet, quoniã tamen ex his aptè inter se continuatis atque connexis vnum corpus efficitur, vnus quoq; omniũ morbus censetur. Neq; tamen febris in toto corpore, vt quod organicũ est, primùm & per se insidet, neque illius nisi ex accidenti morbus est. Cæterùm inflammatio pedis, & inflammatio manus vnus morbus non sunt, quia tametsi specie similes, nulla tamen continuatione iunguntur & cohærent. Iam euidentiùs multi sunt & diuersi, iecoris inflammatio, & renum vel lienis obstructio, quippe qui & generibus & partibus discreti seiũctique sunt. Morbus vnus duorum est generum: aut enim simplex est aut compositus. Simplex qui vnius duntaxat simplicisque generis naturam accepit, siue in similarium, siue in organicorum sit ordine: vt calida intemperies,

Solitarius morbus & comitatus qui.

vt renũ simplex obstructio. Hic rursus modò solitarius, modò comitatus existit. Quum nulla eius efficiens causa præsens adest, nullúmque graue symptoma, quod ad se curantis cõsilium reuocet, tum solitarius est morbus, vt intemperies simplex. Comitatus verò quem præsens & continẽs causa intus fouet atque alit, vt obstructio: aut quẽ horrendum symptoma cõsequitur, vt nephritis, aut dolorem immanissimum aut syncopen inferens. Hæ differentiæ non modò ad simplicem morbum, verumetiam ad omnia, tum compositorum, tum implicitorum, distinctorúmque genera pertinẽt & accommodantur.

Compositus morbus.

Compositus morbus appellatur qui ex multis eidem parti insidẽtibus & quasi connexis concreuit vnúsque factus est, vt ventriculi intemperies calida & intemperies sicca, quæ vnam vt coniugatam, ita & compositam efficiunt. Sic ex vlcere & intemperie calida si in eadem sunt parte, morbus fit vnus ísque compositus. Quum ab ictu violento depressus simúsque factus est nasus, figuræ quidẽ vitiũ est & naris obstructio, ex quibus compositus est morbus: quemadmodum dimidij digiti, vel dimidiæ linguæ circumcisio, ex numero & magnitudine componitur. Quum carneum tuberculum vt narium polypus interiori canali adnascitur, obstructio fit & morbus in numero, vnus quidem morb⁹ sed cõpositus, aut certè vnicus affectus qui duorũ morborũ rationẽ obtinet. Manifestè cõpositi morbi sũt, phlegmone, œdema, scirrhus, aliiq; tumores præter naturã: in his enim & intemperies est, & vitiata partis figura, plerũque & continui solutio. Tot

Multi morbi implicati.

igitur morbus vnus differẽtias habet. Multos porrò morbos dicimus, qui multas variásque partes occupãt. Atque hi aut impliciti sunt, aut cõnexi, aut disiũcti. Impliciti quum variæ partes quibus insident in communem vsum aut functionẽ cõspirant. Inuoluuntur enim & complicantur, quia vni eidémque functioni incommodant: vt pleuritis &

Connexi & consequẽtes.

asthma, horum enim societate & concursu cõmunia quædam emergunt symptomata, quæ vix explicari disiũgive possint: vt tussis, vt difficilis respiratio. Cõsequẽtes aut connexi morbi

nexi morbi sunt, quorum prior posterioris est causa. Id bifariam fit, aliàs ex ipsa morbi natura, quemadmodum pleuritim necessariò & proximè febris cõsequitur, eique connexa est: aliàs ex partium cõditione, quarum vna cum altera affectum communicat. Id autem trifariam accidit. Primùm ex communi partium societate, qua affecto ventriculo cerebrum per neruos, & affecto vtero mammæ per venas vitium contrahunt. Deinde situ proniore, quo renum vitia in vesicã, & capitis excrementa in pulmones, in ventriculum, in neruos & in articulos procidunt, illincque ortum habent asthma, tussis, paralysis, dolor articularis. Tertiò partiũ robore, quo validior atque nobilior in imbecillam atque ignobilem excrementa sua deponit: vt malè affectum iecur in ventriculum, in intestina, in alas & inguina, in omne denique corpus: eadem ratione illius inflammationem dysenteria, & scirrhum hydrops insequitur. Ita quidem consequentes hi sunt, vt prior posterioris causa sit, nõ sua essentia, nec proximè, sed excremẽtorũ & defluxionis interuentu. Hos idcirco & connexos dicimus, quòd nisi sublato priore vix posterior eximi possit. Qui morbi commutatione quadam sibi succedũt, & quorum prior in posteriorem abit, consequentes quidem, at rarò connexi dicuntur, quòd rarò prior sit posterioris causa. Hoc modo pleuritim nulla cõnexione sequitur peripneumonia, & phrenitim lethargus, & colicum dolorem paralysis. Disiũcti separatique morbi sunt, qui in distantibus seiunctisque partibus consistunt, quarum nec functio nec vsus est communis, nec vna alteri affectum cõfert & impertitur: vt pedis vlcus & renum obstructio, linguæ amputatio & pedis luxatio. Partis autem appellatione non eam quam aliquando pressè & angustè definiuimus, sed omnem subiectam sedem significo, in qua quasi confusi affectus consederunt. Quum igitur complures morbi in eãdem prorsus sedem concurrent, compositus erit morbus, aliàs minimè. Multiplex autem est morborum compositio. Interdũ enim similaris similari permiscetur, vt calida intemperies siccæ, ex quibus contingata fit intemperies: interdum similaris communi, quum vlcus est cum calore. Tertiò instrumentarius instrumẽtario: vt in digito qui supra modum increuit simúlque distorquetur. Quartò instrumentario communis: vt quum accepto vulnere manus inuertitur. Quintò similaris instrumentario: sic ventriculi aut manus phlegmone, id est rubēs renitensque tumor, vnus morbus est, vt & affecta sedes vna, sed is ex intemperie, ex vitiata figura & ex latente cõtinui solutione compositus. Apertiùs verò tria morborum genera componuntur, quum phlegmone manifestò vlceri accedit. Posterioribus modis compositus morbus non in solo instrumento, non in sola parte similari, sed in vtroque collocatur sedémque habet: atque idcirco vtriusque actionẽ primùm & per se subuertit, quanquã id ratione diuersa. At verò in oculo ceratoidis erosio, rhagoidis exitus, pupillæ distortio, & apparẽs suffusio, quanquã vno eodémq; tẽpore cõsistũt, nequaquam tamen vnum cõstituunt compositũ morbũ: sed ij verè impliciti sunt, quia diuersis partibus quũ insideant, vni eidémque obsunt videndi functioni. Vniuscuiusque particulæ quæ ad instrumenti structuram pertinet vitium, totius instrumẽti morbus censetur, quemadmodũ sanè & pleuritis, & nephritis, & arthritis, totius sunt corporis, licet non in toto sint, nec eidem parti inhæreant. Sic ceratoidis erosio & pupillæ distortio oculi sunt morbi, at nec in toto nec in eadem parte siti. Partes quibus insident instrumentum vnum construunt, non tamẽ earum morbi compositum vnum efficiunt: alioqui fateri cogemur, pleuritim, nephritim, & pedis luxationẽ vnum totius corporis compositum esse morbum. Quanquam autẽ hæc vera sunt, tamen qui in similari parte morbus est, non primùm, sed ex accidenti debet instrumenti morbus censeri. Dum enim manus calida intemperie vel inflammatione citra tumorem laborat, nec instrumẽtum læditur, nec vllus in eo morbus est. Vndénam igitur, aut cur illius actio perit? quòd instrumentum ad agendum indigeat subsidio & bona cõstitutione partium similarium, sine quibus nihil efficiat. His ergo offensis instrumẽtum rectè nequit functionem suam obire: ac tum instrumenti functio subuertitur, eò tamen haudquaquam primùm ac per se affecto: quod etiam suprà de affectu per consensum confirmauimus. Licet autẽ morbus hic similaris instrumenti functionem secundariò lædat, nulla tamen ratione contrà potest morbus instrumentarius similari parti officere. Neque morbus similaris quòd instrumenti actionem secundariò lædat, idcirco morbi causa est: quanquam enim causa omnis secundariò & per accidens actionem lædit, non tamen contrà, quicquid secundariò actionem lædit, morbi causa statuitur.

Separati.

Multifariè morbi componuntur.

DE MORBORVM CAVSIS.

Caufarum genera & differentiæ. Cap. XI.

Ἡ αἰτιολογία.

VT Philofophi qui rerum omnium contemplationi dant operam, quàm acerrimè in caufarum inueftigatione notitiáque verfantur, quòd nullius rei queat haberi cognitio, cuius ignorata fit origo: ita & medicis, qui omnia in corporis commoditatem vfúmque referunt, in primis neceffaria eft caufarum quę morbos effecerunt obferuatio, fine qua neque morbos pręcauere neque curare licet. Caufæ quidem genitis ex fe morbis adeò confertè contextéque cohærent, vt hos affiduò foueant atque conferuent, neque vnquam morbi poffunt caufis manentibus deleri. Quibus non illa empiricorum remeraria & fortuita, fed rationalis medendi via curæ eft, ij efficientes illas cōferuantéfque caufas primùm demoliri & circuncidere cōtendunt, vt his fublatis facilior reliqua fit morborum curatio. Itaque caufæ omnes peruestigandæ, quæ ad morborum cognitionem curationémque in primis fint neceffariæ. Earum autem genera quatuor funt philofophis, materia, forma, efficiens atque finis. Nafcētis morbi fubiecta materia eft humanū corpus, in quo (vt fuprà demonftraui) penitus is infidet: quemadmodum & in ære, hominis aut equi effigies. Non enim (quod multos fefellit) vitio fus humor fubiecta eft morbi materia: quāquam efficiens illius materia quodammodo dici poteft. Forma eft morbi fpecies in materiam impreffa inductáque. Finis, actionum læfio & interitus. Efficiens caufa omnium certè præftātiffima atq; princeps eft quæ corpus immutat, déq; optimo ac priftino ftatu deturbat. Hæc eft cuius differentias atque vires fcrutari confilium eft. Humanum corpus aliàs à feipfo ab infitífque principiis, aliàs externarum rerum iniuria laceffitur: hinc efficientium caufarum duo fiunt fumma primáque genera, aliæ infitæ funt nobis & congenitæ, quas ab ipfo iam ortu accepimus: aliæ adueotitiæ, quæ in nos iam editos extrinfecus inuadunt. Infitarum aliæ naturales, præter naturam aliæ: vtreque verò aut ex parētum femine, aut ex materno fanguine profectæ. Naturales temporum ætatúmque decurfu fēnfim nos immutat, & fine fenfu in extremum fenium mortémque deducunt. Hoc genere eft primordiorum, ex quibus coftamus, repurgoaoria, & infiti noftri caloris efficiētia, qui tametfi nos, quoad viuimus alat, rueatur & regar, nos tamē etiam tempore mutat & coficit, alios quidem ocyùs, alios fegniùs, vt fua cuique ftata eft vitę periodus, quam vix quifquam naturæ legibus coficit. Præter naturam infitæ nobis caufæ dicūtur, quæ vel ex feminis vel ex materni fanguis vitio exortæ morbos tandem nobis accerfunt. Quale parentum maximéque patris femen obtigerit, tales euadunt fimilares fpermaticæque partes. Bene temperatum temperiem, calidum verò atque ficcum, aut frigidum atque humidū fimilē quoque naturalem infitámque temperaturā fimilaribus partibus inutit. Quocunque etiam morbo pater quum generat renetur, eū femine tranffert in prolem? quandoquidem ex corpore vniuerfo (vt aliquando demonftrauimus) decifum femen, tum morbi tum caufæ eius vim in fe continet. Sic fenes & valetudinarij, imbecilles, nephritici, arthritici, & epileptici filios vitiofa cōftitutione gignunt qua tandē in morbos fimiles, hæreditarios idcirco nuncupatos, incurrant, vt parentibus liberi fuccedāt, non minus morborum, quàm poffeffionum hæredes. Quinetiam maternus fanguis primum fœtus alimentum, altera eft temperamenti conftitutionífque caufa, atque in fua etiam vitia, ac leuiùs quàm femen in corpus inferit. Hinc maxima temperamēti vis atque natura ex pręgnãtis cōftitutione ducitur: & cui cibo pręgnās mater plurimùm affueuerit, is futurus eft fœtui iucūdus, & vinofa vinofum, & quæ medicamentis crebrò vritur, fœtū profert in medicamenta propenfum. Sic & de morbis animaduertimus, fi grauidam medio geftationis tempore quartana febris adoritur, partum edi qui diu poftea quartana febre cōflictabitur: atque fi nono ea menfe pleuritide prematur, prolē gigni in pleuritidem quoque procliuem: quemadmodum & eius cui abfceffus ex aure octauo mēfe proruperat, filium in omnem vitā habuiffe purulentas aures. Vnde intelligi poteft non modò prima conformatione ex femine, verùm etiam toto geftationis tempore, tum ex materno fanguine, tum ex aliis humoribus atque alimentis morborum procliuitates in fœtum contrahi. Maxima igitur ortus noftri vis eft, nec parū fœlices bene nati. Quamobrem

Quatuor caufarum genera.

Τῶν νόσων αἴτια διττά. τὰ μὲν γὰρ ἔνδοθέν ἐστιν ἐξ αὐτῶν ἡμῶν ὁρμώμενα, τὰ δὲ ἔξωθεν.

Morbi hereditarij.

obrem præclarè humano generi consultum videretur, si soli parentes bene habiti atque sani liberis operam darent. Si enim agricolæ sementem facturi purum semē & fœtum seligunt, experti frugē malā è marcido percipi, quanto id diligentiùs in procreandis liberis obseruandum? Iam verò aduentitiæ causæ genitis nobis dum extrinsecus occurrunt, alias sæpe in nobis excitant morborum opifices. Quocirca causarū quæ in nobis iam editis morbos efficiunt, alia extrema est, alia interior: hæc rursum duplex, antecedens & continens quæ & proxima dicitur: vt tres sint omnes efficiētes morborū causæ, externa quæ & euidens, antecedens, & continens. Euidens quæ extrinsecus aut corpori aut contentis vim infert. Cōtinens quæ in corpore sita morbo proximè adhærescit connexáque est. Inflicti vulneris gladius idcirco cōtinens causa nō est, quòd in corpore non consistat, licet proxima sit illi. Antecedens quæ in corpore prior continente, hanc efficit ac mouet. Euidentes omnium primæ maximéque necessariæ sunt, ex quibus ceteræ ortæ defluunt. Illas vulgus in primis sectatur, quas & vetustissimi medici solas animaduerterūt, obscuris (vt inquit Celsus) ab arte reiectis. Ea porrò est adhæsio copulatióque causarum, vt continens ex antecedente, antecedens ex euidēte defluat: quúmque omnes continuatione quadam & serie connexę sunt, ordine prima est euidens reliquarū effectrix, postrema est continens: quotquot inter has mediæ intercedunt, antecedentes appellantur. At nō omnis morbus tribus ex causis necessariò ortum habet, sed aliàs ex duabus, aliàs ex vnica. Quum cibi potúsque immoderato vsu summa cumulatur venarum plenitudo, quæ has tādem adeò vel diducat vel disrumpat, vt pleuritis insequatur, pleuritidis euidens causa est cibi immoderatio, plethora, venarum ruptio vel diductio, & sanguinis effluxio causæ dicūtur antecedētes, omnes in corpore positæ. At sanguinis copia lateri impacta putrescénsque, continēs tum illius tū comitis febris est causa. Si adstringentium balnearum vsu putrida febris accenditur, hæ causa sunt euidens: cutis adstrictio, prohibita transpiratio causæ antecedentes, hinc exorta putredo continens proximáque causa. Non possum autem in neotericorum quorundam errore conniuere, quos tantus stupor oppressit, vt nulla queant mentis contentione continentem causam à morbo internoscere. Hi ignorata maiorum doctrina sanguinem lateri impactum, pleuritim, humorúmque putredinem, febrem appellant: quasi humores particulæ sint corporis, atque in his morbi insideant. At certè febris nulla in humore, nulla in spiritu, sed in corde corporísq; partibus tota inhæret: hoc tamē discrimine, vt in ephemera partium intemperies ex spirituum feruore pēdeat: in putrida ex humorum putredine: in hectica primùm ac per se in partiū substātia cōsistat atque defigatur. In his quę dixi omnia causarum genera cōnexa videre licet. At quum ab australi flatu destillatio fertur in pulmonem, eius arterias obstruens, asthmáque ingenerās: aut quum motu immoderatiore calculus è rene deturbatus vreterē obturat, nephriticúmque cruciatum mouet, duæ duntaxat causæ, euidens & continens concurrūt: vnica verò eáque euidēs, quum vulnus gladii ictu infligitur. Ex quibus intelligitur causam externam & euidentem in omni esse morbo necessariam, neque corporis neque causarū interiorū firmam constitutionem, nisi externarum graui impetu labefactari contaminaríque posse, & de naturali statu vnquam decedere: rursúmque continentis quàm antecedētis necessitatem esse maiorem. Iam verò causarum morbos efficientium aliæ statuendæ sunt differentiæ. Earum quippe vnaquæque interdum per se, interdum per accidens opus efficit & edit. Per se quidem, quum propriis insitísque viribus proximè nulliúsque interuentu id præstat: per accidens verò, quum aliud quippiam excitans & interponens idipsum agit. Aqua frigida corpori affusa id per se quidem & proximè nullius interuentu refrigerat: ex accidente autem calfacit, dū contracta densatáque cute natiuum calorem foras erumpērem intrò repellit, qui dein intus collectus & coarctatus, multóque pabulo auctus, vi maiore in corporis summa remigrat recurritque. Intus verò scāmoniū vel rheubarbarum corpus per se calfacit: at calidam feruentémque bilem expurgans, accidente refrigerat. Causa porrò omnis efficiēs triplex existit: aut enim principalis est, aut adiuuās, aut sine qua nihil efficeretur. Principalis & perfecta, insita vi etiā sola id efficit cuius est causa. Adiuuans sola quidem nihil efficit, sed ad efficiendū adiumenta affert: hæc Græcis συναιτία, id est causa adiuuans, & quasi concausa dicitur. Tertia efficiendi nullam planè naturam obtinet, neque quicquā in opus cōfert, sine ea tamen effici nihil potest. Sed hæc perspicuis exēplis illustrāda sunt. In purgationibus quæ arte cōparantur, causa

τῶν νόσων ποιητικὰ αἴτια, τὰ μὲν προκαταρκτικά ἐστι, τὰ δὲ προηγούμενα, τὰ δὲ συνεκτικά.

Causarum confertio & consecutio.

Ignorata recentioribus causa cōtinens.

Externa causa necessitas.

Causa per se & ex accidenti.

Efficiēs causa triplex.

principalis est medicamentũ proprietate valens,adiutrix causa illius temperamentum calidum omnibus purgantibus concessum,quod & illorũ vim corroborat adaugétque: in hoc etiã genere sunt quæcunque medicamento permista illius vim exacuunt,vt zingiber,nardus,eiúsque generis plurima. Causa sine qua nihil efficeretur, est natiuus noster calor,sine quo medicamẽti vis sopita in actũ haudquaquam erumperet. Et in morborum procreatione, dum frigida cœli constitutio destillationem protitat in articulos, principalis perfectáque causa est frigida cœli conditio,& superuacuorum copia: adiutrix est humorum tenuitas:causa sine qua non efficeretur,est articulorum imbecillitas, & viarum per quas humor fluxurus est laxitas. In causis sine quibus nihil efficeretur, numerati solent locus,tempus,instrumentum. Causa omnis quandiu operi assistit incumbitque,idipsum cõseruat & auget:sublata verò nihil amplius quicquam efficit. Id eius opus aliàs persistit ac manet, aliàs omnino perit, idque vel breui vel multo pòst tẽpore.

Euidentum causarum genera. Cap. XII.

τίνα αἴτια πρόδηλα καὶ προκατάρχοντα.

Qvi firma corporis cõstitutione ortus & in lucem editus est, si nulla externarum rerum offensione lacessitur,incorrupta sanitate ad longissimũ tempus vitam producet. At si illarum immoderatione concutiatur, optimum vitæ statum diutius retinere non poterit,sed tandem de illo decidet prolabetúrque in deteriorem, quem certè morbum appellamus. Naturalem igitur vitæ cursum complebit, qui turbulentis externarum procellarum fluctibus minimè iactabitur. At verò quotusquisque toto vitæ curriculo ex his tutus emergit? Quem blãdæ voluptatis illecebræ non aliquando irretiunt? Aut quem, si moderatrix temperãtia sedulò conseruauit,incõstans volubilísque fortuna præcipiti casu non obterit? Difficile prorsus quæ vndique nobis intenduntur retia defugere. Discendæ igitur res omnes & causę, quarum vi aut pristinum statum retinemus,aut in morbum incidimus. Harum aliæ necessariæ,quæ necessariò nobis ferendæ sunt,& sine quibus viuere non liceat:aliæ non necessariæ, quas declinare possumus. In necessariis sunt aër, in quo versamur,cibus & potus,motus & quies,somnus & vigilia,quæ excernuntur aut subsistũt,& animi perturbationes. Nõ necessarię verò gladii ictus, ruẽtis lapidis & bestiarũ occursus,omniáque fortuita. Harũ impetus cæci nec arte præuideri nec declinari possunt: illæ possunt, in quarum obseruatione ars versatur. Earum aliæ corporis sanitatẽ tuentur,aliæ depellunt,aliæ restituunt. Hinc efficientium causarũ aliæ insalubres sunt, quæ corpus de bono statu deiiciunt,aliæ salubres. Hæ rursum duplices, vel quòd sanitatem conseruent, vel quòd deperditam restituant. Conseruant quæ moderatæ & corpori similes existũt, restituunt quæ sunt morbo contrariæ, & æqualiter atque is à mediocritate in diuersum deflexerunt. Hæc opinor perspicuum faciũt,eãdem causam & insalubrem & salubrem dici,sed comparatè & quum ad varia refertur. Est enim causa ex eorum genere quæ ad aliud referuntur ac pertinẽt. Aër temperatus aliæque causæ,si æquabiles & moderatæ obtigerint,hominem temperatum & bene habitum,qualẽ acceperunt, tuentur ac seruant. Immoderatæ verò obterunt inferúntque morbos. Quem porrò morbum inflixerit aër impensè calidus ac feruens, eundem depellit sanitatémque restituit frigidus, qui pari sit à medio recessu. Qui huic sanitatem restituit, eique salubris est causa, alteri morbum infert, causáque fit insalubris. Efficientes hæ causæ triplices ad tres quoque artis partes accommodantur. Conseruatrices quippe ad eam quæ sanitatem tuetur: salubres ad eam quæ morbis medetur. Solæ insalubres huc pertinent, de quarum viribus sigillatim dicendum.

Qua ratione ambiens aër corpora mutet, & causas interiores morbósque excitet. Cap. XIII.

Effvsvm nobis aërem sanguine præditorum animantium natiuo calori & spiritui tum conueniẽs pabulum tum refrigerationem præstare, fumosáque illius superuacanea excipere: his tribus ex causis eorum vitæ tuendæ conseruãdóque calori præfici in Physiologia diximus, vbi & illud animaduersum est, aërem nobis circumfusum arteriarum pulsu corporis vniuersi calorem, eum verò quem spirando ducimus vnius maximè cordis calorem respiratione tueri & conseruare. Quoad viuimus necessariò spiritum de cœlo ducimus, nec animus sine anima, nec anima sine spiritu & aëre teneri conseruaríque potest. Inspirati quàm

Circumfusi aëris nos aëris necessitas.

circumfusi aëris tanto maior & efficacior ad immutãda corpora vis est, quanto vberiùs & violentiùs is intrò subit. Respiratione primùm quidem os, nares, cerebrum, asperam arteriam, pulmones, cor, omnésque arterias is cõfertè implet, ex iis dein in omne corpus perflabile mox quasi momẽto diffunditur. Quacũque is vel substantia vel qualitate præditus est, ea ipsa primùm spiritus, deinde humores, postremò partiũ substantiam afficit. Serenus, tenuis, purus, benéque tẽperatus, spiritus nostros collustrat, sanguinem attenuat, cor exhilarat, mentem serenat, corpus omne peruadẽs raritate diffundit, suscitatóque calore appetentiã, concoctionem, superuacuorum dissolutionem expurgationémque procurat. Crassus, dẽsus, caliginosus, & aliena permistione inquinatus, spiritus obscurat, sanguinẽ & humores dẽsat atq; labefactat, cor mœstitia perstringit, mẽtem obũbrat, corpus degrauat atque densat: & oppresso atque debilitato natiuo calore concoctionẽ lædit, superuacuorúmque dissolutionem cohibet. Qui porrò circumfusus est nobis aër, in intima queque penetrans contagione nos etiam immutat: neque nos solùm, verùm etiã solidissima quæq; & inanima, vt ligna, vt lapides & metalla, quę aliter sicco, aliter pluuioso cœlo affici notamus. Tanta quidem vis est aëris per cuncta terum meabilis.

Mira vis aëris nil non peruadentis.

Huius autem quàm cæterorum vis maior & efficacior ad morbos infligendos, & plures temporũ tempestatúmque mutatione, aut ex salubri loco in grauem transitu, aut exorta intemperie, aut quibusuis aëris inquinamentis, quàm victus mutatione morbis pulsantur. Is quippe vnus plurimos pariter attingit, cuius non vt cæterorum incõmoda facile declines: in cor viscus nobilissimum, in cerebrum, in corpus denique omne promptè penetrãs suis vitiis omnia perfundit, acutorum ferè morborum author.

Quæ ipsius efficacitas procreandis morbis.

Morborum verò hic opifex est vel qualitum immoderatione, vel substantię vitio, vel subita insolentíque mutatione.

Qualitatum eius immoderatione.

Qualitatum intemperies calidior, frigidior, humidior, aut siccior, siue à regione, siue à situ, siue ab anni tempore, siue à cœli statu talis existit, spiritus, humores, ipsúmque corpus immutat. Regio quidem temperata, locus editus, apricus, & perflatus, Veris cõstitutio naturalis, status cœli placidus & tranquillus, vt perflante Fauonio, salubritatem bonámque valetudinẽ tuentur, nec quicquam corpora permutant. Regio feruida & æstuosa, locus Austro Solique expositus, Æstas ignea & torrida, austrinus cœli status, spiritus inflãmant, sanguinem & humores ardoribus extorrent, bilem augent & exacuunt: quibus ex causis morbi plurimi hique acuti suscitãtur. Sed & poros reserant patefaciúntq;, corpora laxant & extenuant, eorũ substantiam, calorisque natiui vim dissipant: & si diu perseuerant, seniũ mortémque præproperè accelerant. Regio frigida, locus ad Aquilonẽ conuersus, hyems gelida, statúsque cœli aquilonius, spiritus consopiunt, humores incrassant, quæ certè causæ acutos quidem morbos reprimunt, sed diuturnos, destillationésque concitant. Deinde poros occludunt, densant firmántque corpus. huius atque natiui caloris substantiam conseruant & augent, appetentiam præstant, concoctionem fouent, vitam denique longissimè protrahunt. Regio humida, locus in Occidentem deuergens, humens pluuiosáque cõstitutio, tenebricosum spiritũ facit, corpus multo humore superuacuo onerat, cuius cõpia natiuus calor infringitur, & debilitata concoctione cruditates fiunt. Quibus ex causis destillationes, diuturnæ febres, cachexię, vlcera putrida eáq; curatu difficillima. Quinetiam corpora mollia, laxa infirmáque reddit & obeũdis vitæ muniis inepta. Regio sicca, locus arenosus in ortũ apertus ac patẽs, sicca cœli cõstitutio, spiritus illustrat, humores superuacuos absumit, vtiles verò à putredine tuetur: corpora dura, solida fortiáq; efficit, & articulos corrobotat: quoniã tamen illa densat, & humores siccos durósque reddit, obstructionum est opifex, minus tamen quàm superiores infensa. Tot ergo modis aëris intemperies morborum causæ fiunt.

Substantiæ vitio & inquinamento.

Vitiata porrò aëris substantia gignendorum morborũ maiorem multò vim obtinet. Hæc licet adeò simplex sit & vniusmodi, vt forrasse corruptioni subiecta minimè sit, variis tamẽ vndique inquinamẽtis conspergitur. Multa exhalatione & caligine humescit: terrarũ, aquarum, cadauerum, aliorúmve putrescentiũ expiratione graui inquinatur: pestilẽriæ seminibus vel cœlitus immissis vel in se genitis polluitur labefactatúrque. Hæc igitur vnà cum aëre quem spiritu ducimus permanant in omne corpus, & contagione tum spiritus, tum humores suo quæque modò cõtaminant, & varios eósque ferè occultos morbos proferunt.

Repentina & insolenti mutatione.

Iã verò subitæ insuerǽque temporũ, locorum, tempestatúmque mutationes sæpe morbos attulerunt, præsertim si ex salubribus in grauia atque deteriora fiant. Quos temporum mu-

tatio insigniúmque syderũ exortus, quos tempestatum flatuúmque conuersio morbos inuehere soleat, diligenter quidem Hippocrates & Aristoteles literis prodiderũt, omnium certè eam facientes causam, quòd ex contrariis in contraria, atque etiã ex humidis in calida aut frigida grauis periculosúsque transitus fit. Multò his grauior est peregrinatio & omnis lõginqua traductio, quòd vnicuique regioni ex soli & aquæ natura, ex situ & flatibus, quibus iactatur, peculiaris inest cõstitutio suáque proprietas, cui non facile fit assuescere. Sed & quæ ex coarctato conclusóq; in liberum perflabilémque aërem vel saluberrimum fit mutatio, imbecillis & iis qui ex morbo côualescunt sæpe detrimento fuit: quòd repente ac vehemẽter corpus humorésque exagitat. Flatuũ porrò effrænata incursio haud secus atque valida exercitatio corpora fatigat: præter eas quas vel è terris vel è cœlo qualitates inuehunt. Tranquillus autem aër nulla ventorum vi impulsus, quanquã mitis ac lenis apparet, nisi tamen tempestate huc illúcque iactetur, requietæ residísque & restagnantis aquæ more corrumpitur. Ventus verò saluber, præsertímque aquilonius inspersa aëri inquinamenta purgat.

ἡ ἀνηνεμία.

Qua ratione quótque modis esculenta & potulenta nos afficiant. Cap. XIIII.

Παρὰ τά τε σιτία καὶ τὰ ποτὰ νόσοι.

EVIDENTIVM causarũ ordine cibus atque potus locum obtinẽt secundũ, eorúmque vis est aëri proxima. Hic quidem celeriùs ac promptiùs in plures inuadit: at cibus atque potus quoniam permanentem ac inhærescentem corpori materiam suppeditant, id validiùs cõtumaciúsque afficiunt. Cibi potúsque vitia gignendis morbis pabulum materiámque suggerunt, è qua & morbi interdum sponte emanant, nullo euidentis causæ impulsu. Imò & quoniam vel ab aëre vel ab animi perturbationibus, vel aliis causis euidentibus morbi nulli excitantur, nisi consentiat corporis præparatio, & humorum constitutio: si hæc tota ex cibo potúque profecta est, maximam hi sanè in gignendis morbis vim obtinent. Vt semel dicam, Vna gula omnium est propè morborum mater, etiamsi alius est genitor. Quicquid in corpus illabitur, aut tẽperamento aut materia aut tota substãtia agit, nósque permutat. Temperamẽto & qualitate aqua frigida & lactuca corpus refrigerãt, illa quidẽ reipsa, hæc verò potestate: ignis atque vinũ calfaciunt, hoc potestate, ille energia. Materia agit quod substantiæ tenuitate penetrat humorésque incidit, quod crassiore materia corpus adstringit & dẽsat, & quod viscosum adhæret, aut cõtrà detergit. Tota substantia quicquid totius substantiæ vel familiaritate nos alit, vel dissidio & inimicitia naturam nostrã depeculatur atque depascit. Illud alimentũ, hoc venenum appellamus. Totius substantiæ notionem alibi accuratè expressimus, demonstrantes alimentum non quòd vel temperamento vel materia, sed quòd totius substantiæ affinitate nobis familiare fit, idcirco in nostram substantiam conuerti eiúsque molem augere: proinde alimento opponi & è regione statui venenũ. Hæc quidem simpliciter nos immutant: at non pauca bifariam, alia trifariam. Bifariam acetũ, temperamento quippe & materia, & lactuca temperamento & tota substantia, panis azymus materia & tota substantia. Trifariam vinum album, quod calfacit, extenuat & alit. Quicquid igitur totius substantiæ familiaritate in corporis substantiam conuertitur, alimentũ est, quod verò corporis firmam naturalémque constitutionem quoquomodo euertit, medicamentum. Si quid dum in corpus conuertitur, idipsum pariter afficit atque commutat, alimentum est medicamentosum. Hoc ventriculo exceptũ vique nostri caloris excitatum qualitates & vires etiam tacitas & quasi sopitas quibus præditũ est exerit, hísque ventriculũ in quo diutius hæret atque retinetur, exercet: licet ab eo interdũ coquatur dometúrque. Est ea quippe agentis patientísque naturalis consensio, vt quia materiam obtinent cõmunem, mutuas operas conferant in sese omnéque agens agendo nonnihil etiam patiatur ac perferat. At verò si eius quod assumptũ est validæ vires indomitæ fuerint, nec prorsus ventriculi robore euictæ, eæ vel substantia, vel quoquouersum expirãte vapore, in omne corpus permanabũt, ipsúmque cor & cerebrũ atque vniuersum corpus concutient: vt in meraco vino, in allio, in cæpa, in aliísque compluribus perspicuè animaduertitur. Hæc igitur dũ è ventriculo in intestina, in mesenterij venas & in iecur illabũtur, suis qualitatibus quicquid attigerint imbuũt. Ventriculi quippe calore

Morborum materia & velut sementis à cibo potúque.

Quid alimentum & cui oppositum.

infracta quodammodo sunt, non tamē prorsus extincta, nec pristinis omnino spoliata facultatibus, sed tum harū, tum pristinæ qualitatis nonnihil etiamnum manet in sanguine, qui & in venas maiores, & in minores, & in corporis singulas partes effunditur. Quanquā igitur sanguis alimenti ex quo genitus est formam perdidit, qualitates tamē aliásque vires quodammodo retinet, eásque impertit partibus alendis. Quamobrem quod ait Aristoteles, alimentū initio dissimile, tandem nobis simile reddi, non de omnium qualitatum, sed de substantiæ & formæ potiùs similitudine audiendum. Etenim lactuca, tametsi coctione mutatur, ventriculū tamen & corpus refrigerat, ex eáq; sanguis profertur frigidior. Sed & id quod veterum omniū literis & memoria celebratur, omne alimentum tum calidum tum frigidum, quum in sanguinem abierit, calfacere, ita quidem audiri velim, quia alit, sanguinis & innati calidi substantiā, non autem qualitatem caloríśque gradū augere. Quisquis enim ex lactuca æquè calidum atque ex vino aut ex allio sanguinē gigni censuerit, omnes efficientium causarū vires & naturas euertet. Ergo lactuca frigidū, vinum calidum sanguinem suæque naturæ consentaneos profert humores. Azymus panis & castanea crassum atq; lentū: vitellinus & pullus gallinaceus tenuem: mora, persica mala, horariíque fructus vitiosum, putridum verò quæcunque alimenta iam corrūpi cœperunt. Hinc corporis omniúmque facultatū eius peruersio. Vt enim calx ad arboris radicem cōspersa fructū accelerat, arborem verò perimit, ita calidius alimentū maximéque vinū suscitato calore, spiritus facultatésq; erigit, mortem verò maturat. Dū enim corporis calorem anget, substantiam minuit: dúmque innati calidi spiritū & calorem halitu fouet, eius substantiam, quę humidum est primigenium, dissipat exorbétque: omnem vitā alacriorem ac vegetiorem, sed tamen breuiorem facit. Sic suæ sunt vnicuiq; cibo dotes, sua sunt incōmoda. Ex quibus intelligitur, non modò spiritus & humores quibus conseruamur, sed & omnem corporis partiúmque cōstitutionē ab esculentis potulētísque mutari. Hinc intēperies, hinc obstructio, hinc cacochymia, hinc plethora, quæ vitia grauissimorū morborum causæ antecedentes cōtinentésque fiunt. Neq; verò vna cibi potúsq; qualitas verūetiam illius optimi quantitas & exuperātia naturę grauis infensaq; est, tum ea quæ receptacula venásque solùm implet, tum etiam quæ vires grauat. Hęc enim quia supra vires est, neque ingrè coqui, neque in purū sanguinem verti potest, sed cruditates multas cumulat, quę quum ab inferiore debilíque natura nequeant domari, corrūpuntur morbósque generāt. De hac rectè Hippocrates, Vbi cibus pręter naturā copiosior ingestus est, hic morbum facit. Quineriam ea cibi exuperātia quæ vasa implet, nondū tamen vires premit, licet tota in optimū succum & in sanguinem facessat, tuta tamen non est, sed maximè lubrica & periculosa. Natiuū quippe calorem è sensibus, è mētis & animæ functionibus auocat, occupátque in concoctione. Excremētorum flatuúmque ingentem facit prouentū, quæ præ copia non facilè excludantur. Omnis generis humores cōgerit, obstructiones multitudine accersit, vias cōtrahit, in angustúmque adducit omnia arctè coërcet ac continet, vix vt quicquam è corpore dimaner. Hac onustum turgidúmque corpus ingrauescit, atq; etiam si infirmū victúmque est, prosternitur: quia verò infarctum, compactum, ac minimè peruiū est, nec perflari, nec vētilari potest. Hinc perinde atque à multo oleo lucernæ flamma, natiuus calor opprimitur & quasi strangulatur, morbique frigidi (etiamsi calidus cibus erat) succrescunt, quemadmodū ab ebrietate cruditas, cachexia, paralysis, apoplexia. Quúmque diutius insedit redundantia, corruptelam demum putredinémque acquirit. Quæ autem coagmentatione assidua in summū iam excreuerit, aut extincto natiuo calore inopinata repentináque morte iugulat, aut vasa disrumpit. Quocirca hunc habitū rectè commonefacit Hippocrates esse periculosum & sine mora soluendum. Perniciosa admodū sentina est abdomen insaturabile, omnium tum corporis tum animi vitiorū fons atque origo. Non minus acutè quàm facetè quis intemperantiam medicorū nutricem appellet. Cæterùm quisquis cibus potúsque moderatus sit & ad naturā accommodatus, spiritus, natiuū calorem corporísque substantiam tuetur & reficit, facultates omnes earúmque functiones corroborat, concoctionem, alimenti distributionem, humorum æquabilitatem, & excrementorū propulsionē, motus denique, sensus mentísque vires integras incolumésque cōseruat. Vna temperantia totius est iucundæ salubrísque vitæ moderatrix. Nulla calamitate vel erūna premetur, qui vitæ fundamentum iecerit temperantiam. Iam verò longior inedia,

Alimentum omne calfacere qui intelligi debeat.

Diuersa in cibis vini effecta suo quæque momento imprimis ponderanda.

Quæ à plethora corpori mala impendeant.

Parsimonia & moderatio cibi ac potus, quæ commoda adferat.

aut tenuior parciórque victus, nō id aptè resarcit & instaurat quod tum natiui caloris, tum circūfusi aëris vi necessariò dissipatur è corpore: proinde ex accidēte siccat, quòd in pabuli penuria natiuus calor propriam corporis substantiam exorbeat. At profectò corpus peruiū paténsque reddit, obstructiones expedit, flatus, aluū fęces, vrinas cerebri omniúmq; partium excrementa mouet & excludit. Atque si impurum corpus vitioso humore perfunditur, cruditates cōcoquit & emēdat, tenues humores ac inutiles exhaurit aut halitu dissipat: crassos verò cuiq; parti tenaciùs inhærētes prorit at atque mouet. Itaque per inediam humorum omniū vires se produnt. Biliosis enim bilis efferuescit & quasi ferocitate exultat, quæ suo dein furore febrem, oris amarorem, iracundiam, aliáque symptomata infligit. Melancholicus proprius humor mœrorē & metum incutit, vigilias, terrores, oris aciditatē hísque similia. Pituitosis destillatio è capite in subiectas partes illabitur, & pituita in ventriculum influens, nausea, cibi fastidio, vomitione, animi defectione, hísque similibus hominē lacessit. In magna quippe cibi potúsq; parsimonia, vitiosus humor aut in vētriculum irrūpit, aut propria sede solus & pnrus ferociter subsultat, consueta videlicet alimenti benignitate destitutus. Quapropter qui impuro sunt corpore ægrè ferunt inediam, & tamen dum cōnituntur humoris impetum & ferocitatem frequenti alimento sedare, nō se, sed suam ipsi perniciem alunt. Per hos verò impetus si constanter perferatur inedia, quos primùm cōcitauit, mox certè compescet atque domabit. Leuis inedia bilem accendit, quam illa tamen perseuerans extinguit, corpúsque refrigerat. Nā vitiosos humores exterit, suo modo cōcoquit, domat & in vias deducit per quas naturæ impulsu è corpore exturbentur. Huius ope aliquando morbi periculosi & ancipites fœlicē eúmque admirabilē exitum inueneruntt, ad quem ars nulla dirigebat: idq; multo mitiùs ac leuiùs quàm dū corpus medicamētorum aliena qualitate lacessitur. Siquis obiiciat natiuum calorem per inedias cum superuacuo & vitioso nonnihil etiam vtilis puriorísque humoris exhaurire; sicque vires atterere: Id quidē consentaneum est, neque vllum flagitium admitti puto, vires sinere aliquantum collabi, vt pariter quod vitiosum est eximatur: quandoquidē earum iactura leuis promptè resarcitur: grauior autem omnino metuenda, quam sequitur exolutio. His, opinor, de causis tenuis & admodum exquisitus victus ab Hippocrate iampridem est explosus: quippe qui tum sanis tum ægris periculosus existit; si præsertim non modò sanguinem atque carnem, verumetiam propriam solidarum partium substantiam colliquat, & in marasmum coniicit, à quo vix quisquam se recipit. Sed vix eò præcipitant inediæ. Cæterùm, inquit Hippocrates, non satietas, non fames, non alind quicquam bonum est, quod naturæ modum excedit.

Quæ excernuntur ac subsistunt morborum causas fieri. Cap. XV.

Παρὰ τὰ τ' ἐκκρινόμενα καὶ τὰ ἐπεχόμενα νόσοι.

SVPRA descripta causarū genera secum humorum vitia & alienas qualitates inuehunt in corpus: at quæ deinceps erunt, non extrinsecus, sed intus è corpore vitia suscitant. Quocirca distinctione adhibita illas externas, has autem euidentes causas propriè appellemus. Corporis superuacua quia in corpore cōtinentur & hęrent, debēt in causis antecedētibus haberi: at immoderata illorum vacuatio vel retentio causa est euidens. Illa morbos infligunt non simpliciter, sed quia contra naturā & immodicè in corpore coërcentur. Quæ naturæ legibus è corpore deiici exterminaríque solent, si qualia, quantum, & quando oportet procedant, corpus quasi sarcina leuant, ídque robustius & ad functiones aptius cōparant. Sin verò subsistant, morborum causæ fiūt euidentes, quæ dein antecedentes continentésque mouēt, quarum morbus soboles est. Naturæ legibus ad vitā necessariæ vacuationes sunt alui deiectio, vrinæ è renibus & è vesica profusio, sudor vel vniuersi corporis exhalatio, bilis flauæ è suo folliculo, aut atræ è liene in ventrem effusio. Aliæ quidem non simpliciter, sed vel in tēpore, vel ex consuetudine necessariæ sunt: vt hæmorrhoidum mēsiúmque eruptio, mucus è naribus & palato, sputum è pectore, lac è mammis, semen è spermaticis vasis. Horum itaque suppressio, atque etiā parcior & non qualis aut quando expedit facta vacuatio, tametsi verè symptoma est, morbi tamen causa fit euidens. Siquidem eorum quæ toto genere præter naturā existunt redundantia naturæ molesta atque grauis, morborum fit materia. Nam plerunque natiuum calorē vel premit

Quotidianæ superfluorū vacuationes. Temporariæ.

premit vel obruit, cuius demum functiones periclitantur omnes. Nonnunquam eorum redundantia corrumpitur, putrediné & alienas qualitates sortita naturæ corporique graues. Nonnunquã vias corporisq; ductus obstruens, alimentorum distributioné, & excrementorũ vacuationé deiectionémq; cohibet. In volvulo, in intestini prolapsu, quoniã intestinum quasi vinculo deuinctũ & constrictum tenetur, feces preterlabi nequeunt, sed sua mole corporis partes ita pletunq; onerãt, vt vomitione reddãtur. Quòd si hæ præterea putrescant, fœtore & praua qualitate sic vniuersum corpus inquinant, vt etiã si illarum cursus redeat, sæpe tamẽ inquinarum corpus è viuis excedat. Nec minus conspicua hæc sunt, quũ vrina supprimitur, aut quum mẽses aut mariscæ cohibentur, quibus mala succedunt grauissima. Sic suppressis vacuationibus necessarij omnisq; generis morbi prodeunt, neque vlla causa euidẽs ad morbos excitandos est efficacior. Hanc enim proximè sequitur excremẽtorum prouentus, morborũ causa interior. Magna sæpe molestia torquent quæ iucũda effrænatáque voluptate fuerint assumpta. Immodica porrò repẽtináque vacuatio, etiam si eorum sit quæ toto genere præter natnrã sunt, procreatrix est morborum. Hinc censuit Hippocrates suppuratos aut hydropicos qui vruntur aut secantur, si pus aut aqua vniuersum effluxerit, omnes commori. Multò magis periclitantur quibus aluus immodicè profluit, aut vrina copiosior profunditur, aut corpus sudore diffluit. His quippe vires vsqueadeò sępe dissoluũtur, vt simul anima deficiat. Nam cum superuacaneis non parũ spiritus calorisque defluit: hinc tum naturales tum animales functiones languescunt, & crudi ac frigidi morbi emergunt. Rectè igitur est ab Hippocrate dictum, Plurimùm atque repente vacuare periculosum esse & naturæ inimicum, maximè si insuetum id est. Iam verò sanguinis ex vtero, ex mariscis, è naribus, aut ex vulnere effusio, si immoderata repentináque obtigerit, ocyùs multò quàm quiduis aliud spiritus, natiuum calorem virésque dissipat & exhaurit, quæ in sanguine & sedem & pabulum habent. Multi quippe, vt ait Poëta, extremã fundunt cum sanguine vocem. Quibus autẽ moderatior fit profusio, his corpora quasi tabida liquescunt, & cruditates, cachexiæ, hydropes, eiúsque classis morbi emergunt.

Morbus & quies immoderatior, morborum est causa. Cap. XVI.

MOTVS alius naturalis, alius voluntarius. Naturali quidẽ ventriculus, intestina, venæ aliæque partes omnes alimenta ad sese rapiunt excrementáque depellunt: & cor arteriæque sic assiduè pulsant, vt nihil intermittat. Voluntarius consilio voluntatéque suscipitur, qualis est musculorum & neruorum. Hi primùm quidem & per se imperio voluntatéque mouentur: ab his deinde ossa, vincula, venæ, arteriæ, carnes, cæteræque partes, idque veluti ossis consequutione, atque idcirco ex accidente. Motus naturalis partes nihil defatigat, nec lassitudine vnquam intercidit, sed potiùs exercendo corpus leuat & exacuit: voluntarius verò defatigat huiúsque contentione corpora ingrauescunt, & assiduo labore defessa languent. Hunc proinde quies necessariò excipit, quæ leuamentũ & remissio quędam est laboris. Itaq; laboris requietisque alternus vsus animanti necessarius. Porrò autem arbitrij motus velox est aut tardus, robustus aut imbecillus, vehemẽs aut lenis. Veloces seu celeres motus sunt, saltatio, pilæ exercitatio, digladiatio: & quoscunq; non robur, sed sola corporis celeritas exercet. Robusti & validi sunt, fossio, maximi oneris gestatio & sublatio, luctarúmq; multa genera quæ corporis robore & vehemẽti nisu, non celeritate fiũt. Vehemẽtes sunt, graue telũ iaculari, discũ mittere, graui armatura tectũ currere aut saltare: & quicunq; ex robusto celeriq; constant. Hi quidẽ omnes, quẽadmodum & omnis generis exercitationes, & artificũ operæ vel labores, animantiũ viribus edũtur, ex hisq; manant. Sũt & alij qui extrinsecus accedũt, vt nauigatio, vectio, gestatio, frictio, equitatio, hisq; similes. Motus omnis animali calorẽ nõ extrinsecus accersit, sed ex ipso corpore suscitat, perinde atq; ventilatio flammam. Calorẽ quippe partibus intimis quasi sopitũ & torpescẽtem excitat, diffundit, foras euocat, in corpus omne & in multò plures quàm dudũ partes traiicit. Hic autem concoctioné, alimenti distributioné, excrementorum omniúmque superuacaneorum expulsioné iuuat. Quin etiam corporis partiúmque substãtiam perspicuè mutat. Celer namque & velox, corpus densat & attenuat: tardus carnem rarefacit & auget. Robustus corpus vegetũ du-

[Marginal notes: φύσει τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἑκούσιαν νόσος. — Κίνησις ἡ μὲν φυσικὴ, ἡ δὲ καθ' ὁρμήν. — *Exercitationum differentiæ.* — *Quid motio corporibus conferat.*]

rúmque: imbecillus laxum molléque reddit. Vehemens, corpus quidem extenuat & gracile facit, sed tamen cōpactum, durum, firmum & vegetū: contrà leuis & languidus habitum quidem corporis opimum inducit, sed languidum, mollem, eneruatum & infirmum. Hæc quidem præstat motus quicunque suo sit genere temperatus. Cæterùm immoderatus siue supra corporis vires, siue perpetuus nec intercisus est, morbos infert. Multa quippe defatigatio spiritus viriúmque substantiam exhaurit & dissipat, tandémque corpus refrigerat: musculorum, neruorum & vinculorū robur dissoluit, membranas adeò interdū laxat aut diuellit, vt enterocelē excitet. Sed & viscera concutiēs, tenues plerunq; venas disrūpit, ex quibus emictiones, vomitiones & expuitiones cruentæ, pleuritides aliíque morbi. Sanguinem vniuersum ita plerunque in venis diffundit, vt concalfactus liquatúsque propriis cōceptaculis coërceri haud possit, sed his apertis foras excidens partibus phlegmonas infligat: aut si coërcetur, capitis dolores, pulsationes synocháśque febres procreet. Corruptos autē humores, qui alioqui trāquilli, ignobili loco cōclusi & quasi consopiti tenebantur, quíq; à natura tēpore concoqui, domari, ac demum blandè excludi poterant, irritat & quasi in furorē agit, qui postea tanquā mota camarina tetro vapore corpus variè lacessunt: sed & ipsi quoquouersum effusi scabiem, tubercula, omnis generis abscessus, putridas febres, alui profluuia, vomitiones, morbósq; multiplices & varios inuehūt. Impura igitur plethoricáve corpora laborem ne subeat. Quies porrò diuturnior & exercitationis intermissio, qualem habet desidiosa vita, inertem calorem, spiritus ignauos, ad omnes sensus & mentis naturæque functiones segniores facit. Corpus vniuersum degrauat, languidum, molle infirmúmque reddit: vt tandem verum sit quod ait Ouidius, Ignauum corrumpunt otia corpus. Hinc etiam cruditates & obstructiones, & excrementorum prouentus, quæ omnis generis morborum causæ sunt proximæ.

Quid inertia & desidia adferat.

Somnum & vigiliam plerunquè morborum causas esse. Cap. XVII.

περὶ τόν τε ὕπνον καὶ τὴν ἐγρήγορσιν νοσήματα.

Quæ bona à somno.

IS vt viribus, ita ordine cōnexi & affines sunt somnus & vigilia. Est autem somnus non solùm motus, verùetiam sensus omnísque animalis functionis cessatio, in qua non modò vt in quiete nerui, musculi, artúsque, sed & cerebrum & sensus omnes consopiri solent, éstque somnus omnium quasi perfugium laborum, requies animi, pars humanæ melior vitæ. Hic spiritus labore vigiliísque dissipatos restituit, aliis videlicet ad functionum frequentationem suffectis. Membrorum sensuúmque defatigationem tollit, naturales functiones maximéque concoctionem & retentionem corroborat & auget. Tum siquidem natiuus calor minimè dispersus, sed circū viscera intrò se colligēs vegetiórque factus, in cibi crudorúmque humorum concoctionem validiùs incumbit. At verò attrahendi expellendique facultates per somnum languidiores sunt, propterea quòd cōquiescat mouendi vis solita quidem illis opem ferre: quódq; corporis contenta vigiliis atque motu concitata, expeditiùs traheti pellentíque cedant. Quinetiā somnus sanguinis eruptionem, alui profluuium, vomitionem, immoderatásque vacuationes omnes præter sudorem cohibet. Licet enim (vt author est Aristoteles) corporis summę & extimę partes in somno frigescant, túmque pluribus tegumentis indigeamus, sudores tamen vberiùs tandem emanant: quòd humores intus cōclusi alimenti concoctione distributionéq; peracta, manifestè & affatim in extima summáq; corporis eruptionem faciant. In vigiliis maior fit per cutem dissipatio, sed humorum tenuiū, qui obscurè atque sine sensu exhalantur. Cæterùm somnus immoderatior, spiritus offundit & obscurat, omnes sensuū mentísque vires torpore & ignauia debilitat, calorem obtūdit, functionésque naturales infringit, crudos pituitosósq; humores & omnis generis superuacanea exaggerat. Corpus itaque refrigerans & humectans ignauū atque iners magis quàm quies efficit, destillationum, frigidorum diuturnorúmque morborum author. Nihil tam morti simile quàm somnus, ipsius nimirū imago & simulachrum. Vigiliæ cōtraria atq; somnus edunt. Etenim spiritus sensúsq; excitant, promptos, celeres alacrésque reddunt, & partium omnium vires omnes recreant & erigunt. Calorem in omne corpus diffundunt æquabiliter, alimenti humorúmq; distributionem, excrementorum depulsionem accelerant.

Quæ mala.

Vigiliæ effecta.

celerant. Et hæc quidem moderatæ. Immoderatæ verò spiritus exhauriunt, corpus præsertimque cerebrum ficcant, & (vt inquit ille) Attenuāt iuuenum vigilatæ corpora noctes: sensus obtundunt, & mentem perturbant: Bilem inflāmant, phrenitidis, continuarum febrium acutorúmque morborum procreatricem. Natiuum calorem humidúmque primigenium dissipant, sicque læsa concoctione magnus fit cruditatum prouentus.

Animi perturbationes morborum causas fieri. Cap. XVIII.

SI QVIS animi perturbationibus omnino vacaret, posset & sine his integra nihilominus sanitate vitam traducere: at quoniam nulla disciplina hominis mores ita temperare & moderari, aut animi impetus ita comprimere & sedare potest, quin semper horū procellis & fluctibus iactetur, iure quidem perturbationes inter causas euidentes eásque necessarias collocantur. Sex autem numerari solent, metus, mœstitia, ira, gaudium, agonia, verecundia. Qua ratione & quibus ex causis fiant, & quàm multas comites habeant, satis in Physiologia perpendimus. Perturbationū animi etiamsi moderatæ sint, nullus ferè vsus præterquā gaudij. Hoc exhilarans cor spiritúsque lętitia diffundit, natiuū calorem suscitat, sanguinem humorésque extenuat, quibus salus cōparatur conseruatúrque sanitas. Tristitia nemini frugifera, nisi quis effusiore gaudio dissolutus sit: nec ira nisi somniculosis & inertibus: nec timor nisi temetariis & furibūdis: nec verecūdia nisi impudētibus & pallore fœdatis. Agonia omnibus aduersa infensáque est. Cæterùm hæ modū prætergressæ, nos grauiter conuellunt, quippe quæ euidentium causarum vim adipiscuntur. Gaudium profusum ac insolens spiritum calorémque tam vehementer è corde in summa corporis effundit dissipátque, vt id caloris beneficio prorsus destitutum, vel syncope vel morte repentina corruat: quod nonnullis obtigisse memoriæ proditum est, qui tamen omnino vel senes erant, vel languidi ac imbecilli. Cæteris omnibus corpus duntaxat refrigerat. Ira verò calorem & spiritum è corde etiam foras, non vt gaudium sensim, sed repente permouet. Ex hac tamen nemo omnium deprehensus est repente sublatus, nec dissipato calore exanimatus, quòd soli audaces & robusti iracundia efferri possint, & iis solis vbertas caloris circa cor efferuescat. In his itaque dū cor ira cumulatur & exardescit, inflammatus calor in omnia effertur, vt tum homo extra sese percitus feratur. Ea spiritus primùm, dein humores corpúsque calfacit, inflammat, & plerūque in ephemeram vel in synochum agit: aut si cacochymia subest, in putridam febrem, in aliósque ex bilis feruore & ex humorum confusione morbos. Timor & tristitia calorem spiritúmque intrò reuocant, ille quidem subitò & affatim, hæc paulatim impetúque nullo. Itaque corporis externas partes refrigerant, nec tamen vt somnus aut ambientis frigus interiores calfaciunt, quòd is calor ac spiritus in cor solùm recurrat. Ea quidem affectione cor vehementer premi & strangulato calore penè obrui fidem facit, quòd pulsus paruus, tardus, rarus & imbecillus euadat. Speciatim verò tristitia corpus omne, maximè verò cor refrigerat & exiccat, spiritus innatúmque calorem obterit & offundit, vigilias siccitate inducit, cōcoctionem labefactat, sanguinem humorésque incrassat, exaggerátque melancholicum succū. Quibus ex causis corpus atrophia liquescit, & in marcorē, in aliósque frigidos morbos præceps ruit. Eadem pericula multò violentiùs euidentiúsque timor inijcit, qui cæco & repentino impetu percellens, non paucis calore cordis violēter suffocato vitam ademit. Nam cūctis vires subtrahit ipse timor. Quòd timentibus aluus interdum soluitur, aut vrina profunditur, non mihi videtur cum Aristotele indiciū esse sanguinis in aluum compulsi, sed potiùs remeantis in cor. Verecundia porrò natiuum calorem spiritúmque in intima primùm cogit, eúmque mox sensim foras reuocat, sed blandè adeò vt neque cor oppressū frigescat, neque spiritus dissipetur. At verò agonia, id est certamen vtroque motu vehementer concutit: quúmque ex timore & ira cōstet, amborū pericula motu tamen inæquabili intendit. Quæcunque numerantur aliæ perturbationes animi, in hæc quæ dixi genera conijciendæ sunt. Excandescentia quidem, odium, discordia, inimicitia, in iram: timor, formido, terror, pauor, exanimatio, ad metū: dolor animi, luctus, mœror, lamentatio, ærumna, molestia, desperatio, ad mœstitiam: lætitia, iactatio, animi voluptas, ad gaudium. Neque duntaxat hæ morborum causæ fiunt, verumetiam cura, solicitudo, afflictio, omnésque animi molestiæ, quas ambitio, παρὰ τὰ ψυχικὰ πάθη νόσοι.

auaritia, aut aliud feruentius desiderium inflixit, quemadmodum mentis in rerum inuestigatione assidua contemplatio acriórue contentio. Harum quippe omnium immoderatione spiritus & calor emarcescunt. De necessariis & euidentibus causis, & quibus eæ modis nos immutare possunt, dicta hæc sint.

De causis euidentibus non necessariis. Cap. XIX.

CAVSAE verò non necessariæ, quas declinare licet, & quibus nulla necessitate vtimur, ad ea genera quæ suprà de necessariis posuim⁹ referri possunt. In ambientium quippe genere collocatur æstuaria quæ corpus præter modum calfaciunt & exiccat, ac demum calore dissipato refrigerant. Balneæ verò aliæ refrigerant & humectant, aliæ calfaciunt & humectant, aliæ calfaciunt & exiccant: vt sulphureæ, nitrosæ, aluminosæ, marinæ: quæcunque enim qualitate insignes fuerint, eadem corpus perfundent. Adhæc vnctiones & emplastra foris suas etiam vires contagione nobis impertiunt, dum eas nostro calore suscitatas per cutis spiracula altiùs infundunt. Vestes & tegumenta quibus operimur, interdum per se, vt calidorum animantium pelles, interdum accidente calfaciunt, quòd in situ corporis calorem retinent nec exhalari sinũt. Florum denique & aromatum odor omnísque fumus aut vapor, siue manifesta siue occulta vi præditus, dum intrò spiritu ducitur, luculenter intima quæque mutat. Et hæc quidem in ambientium genere. In eorum autem quæ sumũtur classe numerantur medicaméta, quæ quoties vel imprudeter vel ex causa vorantur, primis, secundis, tertiisve qualitatibus aut tota substantia, spiritus, humores corpúsque afficiunt. Inter ea verò quæ corpore excludũtur, non necessaria est sanguinis è naribus aut è vulnere eruptio, quæ nimia, calorẽ, spiritus & vires exhaurit: neque integrè sano erumpentis quoquam modo sanguinis vlla est commoditas. Neque profectò venus quoquomodo salubris, nisi cui fortè multo iã tempore præter cõsuetudinem sit intermissa. Hinc idcirco moderata confert, quòd titillantis aut turgẽtis materiæ exuperantiam quasi onus infensam deponat. Immoderata verò, spiritus, calorem humidúmque primigenium exhaurit, concoctionem euertit, mentem & sensus infirmat atque conuellit, corpus eneruat, emollit, inérsque reddit. Horum nihil tamen extremè: quandoquidem veneris modus quidam est, nec vt cibo ita venere citra desideriũ quis vtitur. Vix quisquam sine libidine venerem exercet, sine appetentia plurimi supra satietatẽ se saginant. Proinde cibi quàm veneris crebriora sunt grauioráque pericula. Ad motuum genus accedunt clamores & vociferationes, quibus interdum venę membranæque diuelluntur: eòdem & dolores pertinent, diri immanésque cruciatus, & externi motus: vt nauigatio, vectio, gestatio, equitatio, & quæcunque corpus, humores spiritúsve durius exagitant. Singula quippe validas ad morbos gignendos vires sortita sunt. His finitima est frictio sicca, quæ quam in corporis summa præcipuas vires habet. Deinde attritus, contusiones, casus, vulnera, ferarum morsus, venenatarum bestiarum ictus, & quęcunque fortuitò in nos irruunt, nobísque quasi fato impendent, quorum periculis corpus variè iactatur. Euidentes morborum causas, quarum vi immutamur omnes, iam quidem recensuisse videor, quas solas vererum imitatione vulgus scrutatur, sedulò rogans vnde morbus vnusquisque processit. Ab his autem defluunt gignuntúrque interiores, de quibus proximè differendum.

Τὰ ἀφροδίσια.

Interiores morborum causæ, quot qualésque sint, vtq́ ab euidentibus defluant. Cap. XX.

Hæc omnia Hippocrates. τὰ συγγενόν̃ appellat, quæ & sanitatis & morborũ causæ sunt interiores & cõgeneres.

CORPORIS spiritus, sanguis, humores, excrementa, & quæcũque contentorum nomine complectimur, interiores quidem causæ sunt. Hæ si naturæ legibus tenentur, salubres & sanitatis conseruatrices appellantur: Sin verò de naturæ bonitate multùm decedũt, insalubres & morborum effectrices. Decedunt autem vel quãtitate vel qualitate, quæ duo vitia illis contra naturam insunt. Quantitatis vitia sunt exuperantia & penuria. Spiritus exuperare quidem non potest, deficit tamen quum magna eius est inopia. Quæ toto genere præter naturam sunt, vt calculus, vt lumbrici, semper dum adsunt exuperant, nunquam deficiunt. Sanguis, humores, excrementa siue immodicè exuperant, siue deficiunt, vitio dantur.

Plethora.

Solius

Solius sanguinis exuperantia, plethora dici consueuit. Reliquorum omnium redũdantia in cacochymię genere continetur. *Cacochymia.* Quinetiam contentorum omnium intemperies tum simplex tum coniugata, crassities & tenuitas, durities & mollities, lẽtor & acrimonia, deinde putredo & totius substantiæ corruptio cacochymiæ species sunt. In his igitur contentorum vitiis omnes consistunt interiores morborum causæ. Euidentes autem sic illas proferunt. *Spiritus & humores dispendẽtia.* Spiritus quidem innatíque calidi penuriam ambientis feruor, balneatum, dissipantiúmque medicamentorum vsus, alimẽti penuria & inedia, immoderata vacuatio, labor, omnísque motus vehementior, vigiliæ, insolens gaudium, venus intempestiua, dolor excrucians. Eędem quum increuerint, sanguinis succorúmque inopiam tandem inferunt. *Eosdem obruentia & conculcãtia.* Spiritus, innatúmque calidũ premũt & humores coarctant, aẽr densus & caliginosus idémq; gelidus, alimentorũ vbertas, excrementorũ prouentus, diuturna quies, somnus arctior & profundior, metus & mœstitia. Eadem si violenta & intẽpestiua irruerint, haud secus atque laquens faucibus ceruicique iniectus, natiuũ calorem strangulant & extinguunt. *Inquinãtia.* Spiritus, humores, excrementa, omniáque contẽta putredine contaminant aẽr putris & graueolens, ingestorum corruptio, eorum putredo & inordinatus vsus, excrementorum suppressio, obstructio, hincque cohibita perspiratio. Quies quoque & somnus idem præstant, at non nisi ex accidenti, & quia excrementa augent. *Corrũpẽtia.* Spiritus & innati calidi, sanguinis succorúmque totam substantiam corrumpunt aẽr aut pestilens aut quouis inquinamento contaminatus, hausta venena, retenti seminis aliorúmque superuacuorũ pernicies, venenatorum contagio, & virulentarum bestiarum morsus. *Vnam aliquam intemperiem adferentia.* Intemperiem in spiritibus, in sanguine, in aliísque contentis, calidam quidem inuehũt, circumfusi aẽris æstus omniúmque circumsidentium feruor, & quæcunque cutim coarctãt atque densant. His accedunt, cibi, potúsque calidiores, medicamenta quoque calida & acria, excrementorum suppressio, obstructio, atque hinc nata putredo, motus exercitatióque vehemens, ira & vigiliæ, nisi extra modum excesserint. Frigidam verò intemperiem accersunt, aëris omniúmque frigidorum occursus, alimẽtorum parcior aut liberalior vsus, eorúmque & medicamentorũ intemperies frigidior, ingens vacuatio, & magna superuacuorum suppressio, otiũ motúsque immodicus, somnus, metus atq; mœstitia. Siccæ intẽperiei effectrices causæ sunt, aëris sicca cõstitutio, & eorum occursus quibus exsiccandi vis inest, cibi potúsque tenuitas & inedia, extenuantia dissipantiáque medicamenta, immoderata vacuatio, motus vehemẽtior, vigiliæ, mœror, cura atque sollicitudo. Humidioris causæ sunt humidum & pluuiosum cœlum, balneæ dulces præsertim à cibo, potus liberalior, humectantium cibotũ copia, excrementorum parcior vacuatio, vita otiosa, somnus multus, lętitia & animi tranquillitas. Crassos spiritus & humores similisq; naturæ excrementa proferunt, cibi atque potus crassæ cõpactæque substantiæ, vt panis azymus, bubula caro, maiorúmque animantium & piscium esus, vinum crassum ac rubrum. Idipsum causę omnes quas refrigerare atque densare recẽsuimus ex accidente præstant. Tenues verò gignũt alimẽta & medicamẽta extenuãtia, potúsq; tenuis & liberalior. Lentos aut acres alimenta aut medicamẽta hisce viribus prædita. Nam animantiũ extrema piscésque cõplures & caseus, lentũ glutinosúmq; succũ reddũt: mel verò, hordei cremor, similiáq; medicamenta, detergentem & minimè viscosum. Sic sanè humores excrementáue durescunt aut molliuntur alimentis aut medicamentis quorum talis sit materia, atque etiam vehemẽter calidis atq; siccis, aut impensè humidis cũ tepore. Corporis spiritus humorésque exagitant atque conturbant, quæcunq; humores valdè extenuant aut in feruorem agunt, & quæ aut subitò vehementérque comprimunt, aut vehementiore motu incitant, vt dolor atrox, immodica exercitatio, ira, timor, omnésque tum corporis, tum animi perturbationes. Ex his sciri potest quàm variæ sint euidentium causarum vires. Aliæ morbis materiam suggerunt, vt alimenta & excrementa, quæ principales sunt causæ. Grauissimis proinde morbis maximè obnoxij euadunt, qui gulæ ab dominíque dediti, tempestiuam aspernantur medicationem. Aliæ materiã dũtaxat immutant, solásque huic qualitates impertiunt, vt aëris & ocurrentiũ intemperies, motus & quies, somnus & vigilia, & animi pathemata, quæ rariùs morbos excitant. Quot igitur qualésque sint interiores morborum causæ, & qua hę ratione ab euidentibus procedant, omnium denique efficientium causarum genera virésque sumus persecuti.

Quæ sit vniuscuiusque morbi causa. Cap. XXI.

NVNC morborum ordine repetito particulatim scrutari par est quibus ex causis vnusquisque originem ducat, vt ex earum obseruatione omnis quę ad medendi rationem conducit habeatur cognitio. Quum autem morbus alius à solis euidẽtibus externisq; causis profectus sit, alius pręter has etiam interiores easq; vel antecedentes vel continẽtes causas habeat, prima quidem vniuscuiusque est origo discẽda. Partium similarium, tum simplex tum coniugata intẽperies, earũ quoque putredo & totius substantię corruptio, ab euidentibus plerunque causis fiunt. Hæ siquidẽ dum blandè & æquabiliter in omne corpus irruũt, primùm promptéque spiritus, qui in tenui substãtia positi omni affectioni parent, ab his deinde humores cæteraque contenta: postremò partium substantiã quæ solidior est, quacũque vi aut qualitate insignes sint, afficiunt. At si validæ causæ eæ sint, & diu multóque tempore assistãt, atque iis expositum corpus propinquum sit, idque iã affectioni obnoxium (illa quippe quatuor in omnem rerum actionem concurrant oportet) affectus etiã proximè in corpus immigrabit. Quinetiam ij morbi similares nonnunquam à solis antecedentibus aut à continentibus causis emergunt. Etenim vitiosus putrisque humor si minus parti adhærescens, illius substantiam tãdem corrumpit: quo modo & pulmones & iecur putrescere persæpe deprehẽdimus. Sic suppressa seminis & quorundã excrementorum malignitas in veneni naturam facessens, principum partium substantiam contaminat. Quacunque autem intemperie alienáve qualitate spiritus, sanguis, humores, excrementáve tenentur, mox contagione corporis partes eadẽ inurunt, eáque interdum leui, interdum altiùs infixa & permanente. Itaque morbi similares aliàs à solis euidentibus, aliàs tum ab his tum ab antecedentibus continentibúsque causis originẽ habent.

Similaris morbus vnde.

Organicus. Iam de instrumẽtorum morbis. Naturalis partium figura inuertitur aut spermatis conformatricísque facultatis vitio, aut mẽbris in partu posteáve, dũ adhuc mollia teneráque essent cõtortis, aut quòd multo pòst tẽpore collisa confractáve vitiosè coalescunt, siue medici, siue laborantis, siue alterius cuiuspiã inscitia & errore. Interiores etiã causę plerunque figuram inuertunt, vt tumor pręter naturã, sectio, cõuulsio, & resolutio neruorum. Concauitatis & meatus vitia quidem multa sunt, quorum coalitus maximè à causa fit interiore, dum capacitatis facies exulceratæ nec bene curatæ, inter se glutinantur & adhærescunt. Obstructio ab interiore quoque causa, vt à carũcula, à duro tuberculo, à tumore, à callo, à grumo & ab humore crasso lentóque interiorem canalem ductúmque inferciente. Angustia verò fit vel aliquo extrinsecus comprimẽte intróque impellente meatuum latera: vel his in seipsa concidentibus, idque cogente frigidorũ adstringentium aut exiccãtium vi. Sed & causam sæpe habent interiorem, quum retinẽdi facultas validior, meatus eorúmque oscula quasi impetu coangustat. Laxitatis causæ his contrariæ sunt, medicamenta aperientia, quæ incidẽdi, detergẽdi expurgandíque vim nacta sunt, & quę vehementer molliunt atque laxant: expultrix quoque facultas valida aut retentrix imbecilla. Asperitatis porrò causæ sunt, medicamentorum, humorum, & excrementorum immodicè acerborum, cuiusmodi sunt immaturi fructus, aut acrium, aut abstergentium vis eousque interdum inualescens, vt partes ipsas vel corrodat vel exulceret. Læuitatem verò efficiunt cibi, potus, humores, tum vtiles, tũ superuacui pingues atque glutinosi. In numero autem pars quæcunque deest, aut naturæ conformationísque vitio, aut sectione, aut vstione, aut putredine, aut frigore periit. Si qua autem superest & accrescit, ea est validæ naturæ opus, quæ ex vtili eáque vberiore materia naturale quiddam progignit: eiusmodi est in conceptu sextus digitus, & in adultis tuberculum carnosum. Ex inutili verò materia fiunt gãglia, melicerides, steatomata, atheromata, acrochordones, eiúsque generis tubercula. Partis porrò molẽ supra modum augent, vtilis materię vbertas & valida natura, quę frictione, calore, pice aliisq; trahẽtibus iuuatur. Minuũt verò imbecilla virtus, & alimenti penuria, & aliæ causæ quas diximus de naturali numero nonnihil detrahere. Partẽ è sua sede atque situ dimouẽt vinculorũ solutio aut laxitas, vt in luxatis, siue repentino vehementíque motu, siue mollientiũ occursu fiat: continentiũ partium disruptio vel laxitas, qualis in enterocele aliísque ramicibus, & in abdomine disciso, & quum vulnerato pectore pulmo excidit. Vicinarũ au-

Communis. tem partiũ consensus deprauatur, quũ illæ inter sese cohærẽt, aut cõmune illarũ vinculum laxa-

lum laxatur, intenditur vel abrumpitur. Continui solutionem efficiunt flatus humórve vel exuperans, vel acer, vel pungens, vel exedens: & in causis euidentibus motus immoderatior, & quæcunque contundunt, frangunt, vulnerant, perforant, aut vrunt. Atque hæ quidem simplicium omnium morborum causæ putentur.

Implicitorum compositorúmque morborum causæ. Cap. XXII.

NVLLA causa proprio atque vni est semper addicta morbo, sed vna eadémque simplex morbos plerunque varios infligit. Solis ardor destillationem è capite frigidam concitat, ex qua asthma, arthritis & paralysis. Idem iecoris bilem accendit & extimulat, cuius febris est soboles. Sed & causæ cõtrariæ in morbi einsdem procreationem sępe concurrunt. Vt enim solis ardor cerebrum dilatans illiúsque ductus patefaciens excremẽta diffundit, fluxáque reddit, ita frigus immodicum quasi comprimens & coarctãs, illa exprimit, depellitque. Quum itaque morbi complures erunt, vniuscuiusque interior causa seorsum peruestiganda: quòd si multæ deprehendantur, obseruandum implicitæne sint an connexæ, ánve disiunctæ: quandoquidem earum nõ minus quàm morborum obseruatio ad curationem confert. Implicitæ vix vnquam seorsum eximi possunt. Ex connexis antecedens prius quàm consequens delenda. Disiunctæ separatim sigillatímque tollũtur. Quoniam autem tumores omnes præter naturam, morbósque partium plurimos humorum defluxio parit, quæ & ipsa plurimorum est morborum causa, hoc loco expendendum, quid fluxionem moueat, & in hãc nõ illam partem deducat. *Complures morbi à fluxione & rheumate.* Fluxionis materia sunt, sanguis, bilis tum flaua tum atra, pituita, aquosus humor, flatus & quicquid ex his permistis cõflatur. Omnis autem materia vel per se & sua spõte, vel impulsa fluit. *Rheuma concitantia.* Sponte, quùm vel copiosior est, vel colliquefacta, vel iactata vehementiùs. Talis quippe nequit propria sede coërceri, sed suopte impetu effluit excidítque. Impulsa verò fluit aut vi partis expellentis ea quæ tum qualitate tum quantitate molesta sunt, aut vi frigoris, aut adstringentis cuiusdam aut comprimentis robore. Atque hæ causæ fluxionis sunt effectrices. Cur autem in hanc quàm in illam potiùs partem incumbat, causa est pars vel recipiens vel attrahens. *Rheumatismo pars quæ obnoxia.* Recipit autem quia imbecilla, aut quia prona & subiecta mittenti. Imbecilla est vel natura, vt cutis, axillæ, inguina, adenes, & alia quæcũque laxa mollísque genita est: vel morbo, vt quæ contusa est, obtrita, vulnerata, alióve morbo languida. Pars prona fluxioni subiecta est, si vias ad se directas & ingrediẽtes amplas habet atque laxas, egredientes verò angustas. Sic ad renes, ad pulmones, ad articulos, ad aliásque sedes in quas humor illabi cõsueuit, prona est fluxio. Prona etiam fluxioníque subiecta pars est, quæ inferiore est situ: quandoquidẽ materia grauis faciliùs deorsum fertur & in procliue deuoluitur, quãquam & flatus & vapor & tenuissima bilis facilè quoquouersum excurrit. Attrahit pars quæque fluxionem dolore, motu, frictione & calore, siue ab interioribus, siue ab externis causis comparata hæc sint. Humor in parte coaceruatur bifariam, congestu & defluxione. Congestus fit partis vitio & imbecillitate, quum allapsum alimentum nec conficere nec absumere valens, non pauca inde congerit superuacua: aut quum valida ipsa plura allicit quàm vt possit concoquere: aut quum densior adstrictiórque excrementa nec facilè deponit nec dissipat.

LIBRI I DE MORBORVM DIFFERENTIIS EORVMQVE CAVSIS, FINIS.

De symptomatis atque signis,

LIBER II.

Quid symptoma, & qua id ratione à morbo & à causa distet, Cap. I.

TERTIVM nunc genus restat eorum quæ præter naturam nobis inesse proposita sunt, symptomatū nempe atque signorum: quæ vt ortu, ita & tractatione morbis succedunt. Licet autem morbi complurésque eorum causæ penitus lateant & intrò cōdantur, symptomata tamen signáque omnia foras se dant, & conspicua sunt nobis. Alia quidem signi, alia symptomatis est ratio: omne symptoma signum est, non tamen omne signum symptoma. Est autem symptoma, affectus præter naturam vbiuis consistens. Hîc quidem affectus appellatio latiùs quàm in morbi finitione patet, vt & affectionem omnem contineat. Qui præter naturam simpliciter existit, nōdum contra naturam est, nec corporis functionem vllam manifestò offendit. Morbus & morbi causa à symptomate distant, quòd functionem lædant, ille quidem primùm & per se, hæc verò per accidens: symptoma neutro modo lędit, quia nondum contra, sed duntaxat præter naturam est. Distant & aliter, quòd morbus in aliqua corporis parte solùm consistat, causa in contentis, symptoma verò tum in vtrisque, tum in functionibus ipsis. Hac quidem nominis ratione quicquid vel in corporis substantia, vel in contentis, vel in functionibus prēter naturam existit, si nondum functiones manifestè offendit, symptoma iudicandum, vndecunqne id originem ducat. Itaque & corporis nigrities ex Solis ardore contracta, & vrinæ aliorúmve excrementorum color odórve præter naturam citra morbum grauis, & leuiusculi partium affectus, adeóque tenues vt nondum functionibus incommodent, symptomata sunt, neque in aliud affectuum præter naturā genus coniici possunt. Est tamen & altera multò angustior huius nominis ratio, qua solùm affectus præter naturam ex morbo profectus symptoma appellatur. Hoc genus vniuersum morbi soboles est, quò nihil eorum pertinet quæ modò percensui: at nihilominus fœdus icteri color, & putrida fœténsque deiectio ex febre profecta, & omnis functionis læsio, huius sunt generis. Ceterùm quum morbus vnus alium de se proximè gignit, vt dum iecoris feruor ventriculo calidam intemperiem inurit, posterior affectus ex morbo quidem natus est, non simpliciter tamen symptoma, sed morbus appellari debet: siquidem in parte inhærescit, cuius actionem primùm ac per se manifestò lædit. Atque hi sunt quos suprà consequentes morbos nuncupauimus, quotum prior posterioris est causa. Quis enim vel mediocriter eruditus ventriculi intemperiem symptoma censeat calidioris iecoris? Nihil igitur ne diuersa quidem ratione potest morbi atque symptomatis rationem sibi vendicare, quoniam neque fieri vllo modo potest, vt vnum quippiam atque idem actionem lædat & non lædat. Quinetiam quum imbecillum languidúmque iecur malè sanguinem conficit, hæmatosis læditur, ex hac deinde corrupti vitiosique humores toto corpore increscunt, qui febres & alios deinde morbos excitant: ipsa humorum corruptio, licet affectus sit præter naturam ex morbo natus, minimè tamen symptoma censeri possit, sed morbi causa, quòd in contentis subsistat, actionémque ex accidenti lædat. Nihil enim idem possit morbi causa & symptoma dici: quanquàm fieri potest vt symptoma alterius symptomatis sit causa: vt quum ex eodem morbo complura symptomata cōtinuata serie defluunt. A frigida ventriculi intemperie concoctio offenditur, ex qua ciborum est cruditas: hinc porrò lienteria, quę est cita alui deiectio, ab hac demum impedita alimenti in totum corpus distributio. Hac serie quoties morborum, symptomatum & causarum ingens quædam fit concursio magnáque confusio, morbū neque symptoma proximè antecedit, neqne causa vlla proximè insequitur: sed ea serie ita semper ex aliis alia nectuntur, vt morbum causa antecedat, symptoma verò proximè sequatur. Quanquam autem idem interdum morbus est & morbi causa, neutrum tamen symptoma dici potest. Nam & morbus morbi, & symptoma symptomatis interdum causa fit: at symptoma neque morbus neque proxima morbi causa esse vsquam deprehenditur.

Quamobrem

Quamobrē Auicennas tria hæc genera permiscēs confundénsque non planè videtur rerũ substantias dispertitus. Quum propter ictũ dolor acerbissimus phlegmonē parit, symptoma ait morbi causam fieri: at certè dolor proxima cōtinénsve nō phlegmones, sed fluxionis causa existit, fluxio verò collectionis, hæc demũ quia partē copia distēdit, obstructionis, ex qua sequitur prohibita perspiratio, natiui caloris extinctio, humorũ putredo, ipsa denique inflāmatio, quam propriè phlegmonē appellamus. Tumoris igitur principalis causa est ingens cumulatorũ humorum copia, inflāmationis putredo, dolor verò incitans duntaxat causa est, & sine qua nihil efficeretur. Neruos omnes contendit Auicennas vt persuadeat symptoma in morbũ verti commutaríque, quum capitis dolor ex stomachi vitio acceptus diutius persistit. At verò dolor hic ex sympathia tametsi capiti sit proprius, nec tamen in morbũ degenerat, nec pristinā symptomatis naturam commutat: sed vel ipsa capitis intemperies, vel alius quidā morbus ex ventriculo contractus, proprium hunc capitis dolorem infert.

Tria symptomatum summa genera. Cap. II.

MORBVM proximè tanquā effectus sequitur functionis læsio, ptimum illius symptoma idque proprium & indissolubile, è quo dein alia defluunt omnia. Sunt autem hæc bipertita: nam alia in partium substantia, alia in excrementis insident. Itaque tria sunt omnino summa symptomatum genera, actio læsa, excremētorũ vitium, & simplex corporis affectus. Posteriora duo ex læsa functione, hæc verò ex morbo proficiscitur. Exēpli causa vtque omnia pateant apertiùs, obstructio fit in bilis folliculo: sub hoc vitio flaua bilis à reliquo sanguine expurgari nequit, hácq; functione læsa bilis cũ sanguine manens in totum corpus refunditur. Hinc cutis fœdo tetróque colore deturpatur, & icterus fit simplex quidem symptoma. Hinc etiā vrinæ crassescũt flauescúntq;, & alui excremēta albicant bilis per mistione destituta. Ea igitur serie simplices corporis affectus excremētorúmq; vitia ab actione læsa proficiscũtur. Iam verò læsarũ functionum differentiæ ex integrarũ numero colligendæ. Functionum aliæ animales, aliæ naturales: & animalium aliæ sensus, aliæ motus, aliæ principes. Sensus porrò quinq; sunt, tactus, gustatus, odoratus, auditus & visus. Principes verò functiones sunt, phantasia, intelligentia, & memoria. Harũ vnaquæque bifariam læditur, quia aut non fit, aut malè: & malè rursum bifariam, aut diminutè aut deprauatè. Cæcitas visionis est priuatio, hebetatio, diminutio, hallucinatio, error & deprauatio. His in auditu respōdent, surditas, grauis auditio & tinnitus. Haud quidem difficile fit istorũ imitatione cæteras animales functiones læsas, tametsi proprio adhuc nomine caruerint, numerando percensēre, si vniuscuiusque tres constituantur differentię. Eadem propemodum in lęsis naturalibus functionibus numerandis ratio tenenda. Quum pars vnaquæque similaris quatuor tum facultatibus, tum functionibus insignita sit, si quamlibet trifariam lædi contingat, quòd vel minimè, vel remissè, vel deprauatè edatur, erunt vniuscuiusque partis, vt similaris est, symptomata duodecim. Si eadem quoque ex naturalium instrumētorum est ordine, quoniam præter eas quibus se alit & tuetur, alias etiam totius corporis cōmunes vires accepit, aliis duodecim erit symptomatis obnoxia. Ventriculi apepsia, bradypepsia, dyspepsia lęsæ communis concoctionis vitia sunt: totidémque & in attractione, & in retentione, & in expulsione consistunt, sed quibus propriæ appellationes non suppetunt: quemadmodum neque læsis functionibus duodecim, quę illi qua similaris est, peculiares sunt. Tot igitur symptomatum genera functio læsa comprehendit, quorum alia in alias partes incidũt pro cuiusque functionibus connumeranda.

Functionũ cuiuslibet offensæ tres differentiæ, quæ primi generis sunt symptomata.

Symptomatum quæ tum in affectu simplici, tum in excrementis consistunt differentiæ. Cap. III.

SIMPLICES partium affectus præter naturam qui functioni nulli incommodant, sensibus ferè obuij manifestíque sunt. Hos proinde sensuum quibus percipi solent numero, in ordines quinque redegerunt. Aspectabiles sunt fœdi colores, quos morbi infixerunt, qualis flauus est in ictero, pallidus in leucophlegmatia & in vitiligine, niger in elephantiasi. Odoratus

Secũdi generis symptomata.

ſunt,teterrimi & graues odores,quos axillæ, aures, nares,os, aut corpus vniuerſũ expirat. Ad auditũ referuntur ſoni præter naturã, quales ſunt aurium tinnitus,pulmonum fauciúmque ſtertores,dentiũ ſtridores,vẽtriculi atque etiã colli rugitus,inteſtinorum crepitus.Ingrati ſapores qui palatũ & linguam inficiũt, guſtatu deprehendũtur,cuiuſmodi ſunt oris amaror à bile flaua,ſapor acidus è melãcholia, aut ſalſus è pituita.Cutis ſcabra,arida,& rugoſa ſymptomatis inquinatur,quæ tactio percipit.His ergo differentiis cõprehenduntur ſymptomata generis ſecũdi,quæ ſimplices ſunt corporis affectus.

Tertij generis ſymptomata. Tertium porrò genus in excrementis ineſt, quæ præter naturam vitium contraxerunt aut ſubſtantiæ,aut qualitatis,aut quantitatis.Subſtantiæ vitiũ appellamus,quum quod excernitur toto genere præter naturam eſt, vt calculus, vt arenula, vt lumbricus. Aut quum non id quod excernitur,ſed ipſa illius excretio præter naturã exiſtit:vt ſanguis è naribus,ex auribus,ex ore,ſeu ſputo ſeu vomitione, è veſica vel aluo profluens,& quæcunq; citra naturæ præſcriptũ fit eruptio.In excremẽtis qualitatis vitia inſunt, quũ aut eorum color à naturæ modo recedit, vt ſi vrinarum,deiectionum,menſium,ſputorum, aut vomitionum niger eſt color, liuidus, aut viridis. Quum etiam aut graueolentia ferit:aut ſapor amarus, ſalſus, acidúſve ſubeſt: aut lentor vel acrimonia, & craſſities vel tenuitas,aliáve qualitas præter naturã,tum his,tũ cæteris quæ manant è corpore ineſſe deprehẽditur. Quantitatis vitiũ eſt,quum iuſtus naturæ modus in his minimè tenetur, ſed ea vel abundantiùs vel parciùs profluunt. Hæc igitur excrementorum vitia in ſymptomatis cõnumerentur,ſi præſertim ex morbo originẽ ſumpſerunt. At quę non hinc, ſed ex alimentis profecta ſunt,quorũ vel qualitas praua,vel immodica quãtitas permanet,non propriè ſymptomatis annumerari debent. Ipſa porrò excremẽtorum vitia atque ſymptomata dum præter naturam intus coërcentur, nouorum plerunque morborum cauſæ fiunt. Haud equidẽ ſcio vllâne alia cauſa plures morbos procreet, quàm excrementorum prouentus. Symptomatum differentiæ hæ ſunt: iam eorum cauſas breuiter perſtringam.

Læſarum functionum cauſæ. Cap. IIII.

FVNCTIO læſa per ſe nulliúſq; rei interuentu ex morbo proficiſcitur. Morbus autẽ qui ſenſum motúmque offendit, vel in cerebro propria facultatis ſede,vel in ſenſus motúſve organo conſedit. Qui facultatẽ eiúſque ſedem occupat & impedit, aut intẽperies eſt, aut continui ſolutio, aut conſtipatio,aut obſtructio,eáque vel à tumore pręter naturam,vel ab influente humore profecta. Ab his ſiquidem coërcita facultas prohibetur in ſenſus motúſque inſtrumenta defluere, qui inſtrumentum, modò partem eius principem & primariam, modò cæteras quæ illi ſubſidio veniũt,aut quouis modo vſui ſunt,exercet. In primaria quidem (cuiuſmodi in oculo eſt humor cryſtalloides) fiunt intẽperies,continui ſolutio, & ſitus mutatio:hic enim ſæpe de ſede propria decedit.

Læſarum animaliũ functionum cauſæ. In cæteris inſtrumẽti partibus præter intemperiem & continui ſolutionem inſtrumentarij quoque morbi conſiſtunt: cuiuſmodi ſunt pupillæ amplitudo vel anguſtia, humorum penuria vel exuperantia, horum tunicarúmque craſſities aut alienus color,ſuffuſio,vnguis, & quæcũque ob pupillã ſuccreſcunt,deinde vlcera,inflammationes,aliíq; tumores, qui nihilominus & totius oculi morbi ſunt, & ſymptomatum cauſæ. Sic propemodum & aurium obſtructio vel à tumore naſcitur,vel à tuberculo,vel à ſordibus,vel ab iis quę in eas incidunt. Narium quoq; obſtructio vel ex attritu & tumore,vel ex polypo fit:& oſſis ſpongoidis obturatio à grauedine. At fœtores iis inſidentes odoratum corrumpunt:quemadmodum linguæ lẽtor ſalſus,acidus,aut amarus,guſtatus iudiciũ euertit. Iam verò tactus motúſque ſymptomata, vt ſtupor & paralyſis, fiunt neruis aut refrigeratis, aut vinculo alióve extrinſecus premente conſtrictis,aut craſſo lentóq; humore obſtructis. Hæ cauſæ ſpiritum & facultatẽ animalem latiùs manare non ſinũt. Ita igitur animales functiones cauſæ multiplices offendunt.

Naturaliũ offenſarum cauſæ. At verò læſæ naturalis functionis cauſa omnis vel intẽperies eſt vel ſubſtãtiæ corruptio:hæc enim vitia, ſimilarẽ partem actionum opificẽ inuadunt labefactántq;, neque priuatæ vllius functiones naturales aliis ex cauſis lædi poſſunt: at publicæ,quales in naturalibus inſtrumẽtis inſunt, aliis etiam quibuſdã ex cauſis offenduntur. Etenim vẽtriculi,iecoris,alteriúſve inſtrumẽti ratio ab eryſipelate, à phlegmone, ab aliiſque tumoribus præter naturam interdũ peruertitur, hincque diminuta aut

deprauata concoctio hominē fatigat. Quinetiam non solùm similaris, verumetiam instrumentarius morbus attractionem interpellat. Si tuberculo carnoso vel alio quouis tumore in gula succrescente, quo cibis via præcluditur & intercipitur, vel omnino nulla, vel difficilis, vel deprauata, quasi saltu quodā aut tremore attractio perficitur. Eisdē ex causis & ex flatuū turba præpeditur retentio, nec ventriculus cibos arctè complectitur, nec eisdem firmiter adhæreſcit. Expulsionem lædunt morbi similares, & viarum angustia atque obstructio. Sed hāc accelerat excernendorū copia vel acrimonia, crassities verò aut lentor remoratur. Nō aliæ profectò causæ quærendæ sunt, cur alimenti in vniuersum corpus per venas distributio, aut fecū alui deiectio, aut vrinę profusio aut flauæ bilis in suam cystim, aut denique melancholiæ in lienem expurgatio vitiosa sit.

Simplicium symptomatum interiores causæ. Cap. V.

AFFECTVS verò simplices siue in corporis partibus, siue in excrementis citra vllā functionum læsionem inhereſcunt, interiores causas has obtinent. Color quidem præter naturam, succum & humores de optimo & mediocri statu delapsos, qui vel in cutē se extulerunt, vel cum excrementis excidunt. Fœtor omnis & graueolentia soboles est putredinis. Alienus sapor, aut humoris qui in os influit, aut qui excremētis permiscetur, naturam imitatur. Sonus præter naturam, rugitus & murmur, vel ab instrumentorum fit angustia, vel à flatus copia, vel ab eo huc & illuc impulso. Ex quibus intelligi potest horū symptomatū quemadmodum & superiorū causas esse morbos. Naturalium autem excrementorum vt deiectionum, vrinarum, mensium & sudorum vitiata qualitas, eas causas habere putetur, quas nunc simplici affectui ascripsimus. At verò quantitatem eorum supra modum augent, vel ingens ciborū copia, vel eorum corruptio & acrimonia, quę expultricem vim stimulat, vel lubrica fluxáq; materia, vel continentis facultatis imbecillitas, vel exquisitior corporis sensus, vel impedita alimēti distributio, vel excremēta aliunde refusa, vel corporis vniuersi colliquatio. His enim ex causis vrinæ, deiectiones, sudores atq; menses validiùs, abundantiùs, crebriúsque erumpunt. Quātitatem verò eorum minuunt alimentorum parcitas, crassities & adstrictio, expellētis facultatis imbecillitas, partium expellētium sensus obtusior, viarū angustia vel obturatio, immoderata è cutis spiraculis facta dissolutio. Verumenimuerò excretiones quę toto genere sunt pręter naturam, alias causas habent. Vt sanguinis profusio fit rupta, exesa, aut aperta vena quæ sanguinis est receptaculum. Rūpitur autem nimia plenitudine & vi causarum euidentiū quæ superiore libro positæ sunt. Exeditur ab acri & mordaci humore, si præsertim ea mollis est & tenuis. Reseratur patefactis osculis & copia, & tenuitate & acrimonia sanguinis, interdū & à natura quæ lacessita ora venarū diducit, vt iis exigat quicquid est molestum. Nonnunquam & sanguis ita extenuatus vt roris speciem referat, è venarum tunicis rarioribus atque laxis emanat. Vomitiones autem mouent cibi assumptorúmque copia, contentorum velut bilis acrimonia, & quæ pondere grauant; vt sanguis vel pituita copiosior quodam loco cōclusa. Tres hæ causæ cerebri destillationes, oculorum lachrymas, expuitionē, gonorrhœam omnémque ex quauis parte vacuationē contra naturam proritant. Hīc nempe continendi facultas excrementorum pondere defessa, omnia tandem elabi sinit: expultrix verò stimulata impetu eadem omnia deturbat.

Naturalis excretionum causa.

Excretionum præter naturam causæ.

Dolorem symptoma tactus esse, & quæ illius causæ. Cap. VI.

SENSVS vnusquisq; rei obiectę vehementia pulsatur ac dolet: vt oculus nimio splendore, & auris aspero vehemētique strepitu. Vnius autem tactus dolores idcirco maximè atroces existunt, quòd crassissimus atque in compactiore materia positus, primus sit & omniū animantium cōmunis, quód que qualitates in quibus hic versatur maximè sint efficaces. Hæ igitur si quando exuperent, & tactū repentè vehementerque feriant, dolorem commouebunt. Non ipsa noxiarum qualitatum perceptio, sed quæ hinc protinus exoritur affectio dolor est, quemadmodū & quæ ex inimici conspectu nascitur tristitia aut ira existit. Vt igitur inimici conspectus non est ira, ita profectò neq; rei noxiæ tactio, sed molestia ex tactione profecta dolor est. Itaque vt ira animi, ita & dolor debet tactus symptoma censeri. Galenus Hippocratis locum exponens quo dixit omnem morbum vlcus esse, dolores

omnes non nisi diuulsione & continui diuisione moueri contendit. Auerrhois Galenũ insimulans suadet soluto cōtinuo idcirco dolorē inferri, quòd praua & nocēs qualitas inducta sit: hanc vnicam & proximam causam statuit doloris, quæ vna proximum est & proprium tactus obiectum. At verò vtraque sententia videtur sophismatum subtilitate instituta. Tactus enim non vnũ est & simplex instrumentum, sed quod in extremorum caloris & frigoris, humoris & siccitatis, mollis & duri, asperi & leuis, grauis & leuis mediocritate conuenienti forma atque situ consistit. Hunc proinde in Physiologia demōstraui à temperatis suique similibus nihil affici, nec ea percipere, à dissimilibus verò & contrariis variè perpeti, eáque non nisi offensione & læsione sentire. Quamobrem quicquid supra modum calidũ, frigidum, durum, acutum, graue aut multũ repente irruet in tactum, dolorem infliget, idq; qualitatis suæ vi & efficacia, quæ proxima est doloris causa: nempe calfaciens, refrigerans, contundens, secans, exedens aut diuellens. Itaque doloris causam non vnicam, sed tot nimirum quot sunt tactus obiecta, statuere par est. Quæcunque violenter & repente in tactum irrumpunt, tandiu solum dolorem inferre possunt, quandiu agunt & sensum mouent: atque cum sensus mutatione illius pariter dolor conquiescit. Licet interdum sublato efficiente torpor aliquis (perinde atque in oculo rei visæ simulachrum) aliquantisper remaneat, obscuram quandam doloris speciem exhibens, ea tamen dolor haudquaquam est. Multæ quidem existunt dolorum differentiæ, quas inter signa demōstratiua collocandas esse duximus. Quamobrem de symptomatum summis generibus horúmque causis istæc attigisse satis superque videmur, de singulis inter particularum morbos paulo pòst aptiùs dicturi. Nũc de signis tradendum.

De signis, quotque sint illorum differentiæ. Cap. VII.

ἡ σημειωτική.

MORBI in intimo corporis recessu cōditi, qui neque cerni neque sensu vllo percipi possunt, solis signis intelliguntur, quibus tanquã rerum indiciis mens recta ratione ducitur, & in recōdita penetrans, quæcunque magna obscuritate inuoluũtur sic aperit, vt oculis ea cernere videatur. Tanta est signorũ necessitas, vt his sublatis medicinæ fundamenta corruant. Quoniam autē præter morbos eos qui de partibus singulis posthac tradētur, alij plerunque aut noui aut nouo modo impliciti ingruũt, qui neque literis, neq; expressis in signis decerni omnes possunt, generalis quædam signorũ ars iure præmittenda est, quæ modũ exprimat, tum morbi, tum causæ cuiusque interioris inuestigandæ. Quum autem tria sint prima signorum genera, hîc quidē de insalubribus quæ morbos eorúmque causas demonstrant, in opere prognostico de signis prognosticis, in opere sanitatis tuendæ de signis integræ valetudinis differendum. Quicquid igitur sensibus nostris obuium, aliud quippiam latens & occultũ comitatur, id illius est signum. Sic symptoma quia conspicuũ interioris occultíque morbi è quo fluxit, expressum est signũ: sic & causa euidēs vt vitiosus corruptúsque cibus, morbi quem procreauit index est. Est autem signum genere duplex, demonstratiuum & prognosticum. His nonnulli commemoratiuum adiecerunt, quo præterita corporis constitutio memoria repetitur. Demonstratiuis præsens indicatur constitutio, prognosticis futura præuidetur. Signa prognostica non continuò vt morbus inuadit, sed aliquanto pòst tempore se proferunt, hincque mox apparentia & superuenientia nuncupari solent. Ea genere quidem triplicia sunt: alia coctionis vel cruditatis, alia salutis vel mortis, alia decretoria, & in vnoquoque genere alia salubria, alia insalubria, alia neutra, de quibus sigillatim aliquando fusius differetur. Demonstratiuorum quoque alia salubria, alia insalubria, alia neutra. Salubria quæ corporis naturalem constitutionem, & bonam humorum cōmoderationem commonstrant. Insalubria alia quidem morbi speciem declarant, vt pulsus frequens, celer & inæqualis febrem: alia sedem affectam, vt pulsus durus membranam, mollis & vndosus pulmones molliorémve partem affici: alia morbi causam, vt plethoræ & cacochymiæ signa. In vnoquoque porrò genere alia propria sunt & inseparabilia, quæ propriam rei essentiam perpetuò comitantur, neque possunt ab ea seiũgi. Statim pariter cum morbo inuadunt paritérque desinunt, vnde comitantia & simul apparentia nuncupantur. Ita quidem lateris dolor pungenti similis, difficilis spiratio, tussis, & acuta febris, propria dicimus signa pleuritidis. Alia dicuntur assidentia quæ aliàs cum morbo inuadunt, aliàs su-

Quid signũ.

Duo signorum summa genera, τό τε διαγνωστικὸν καὶ προγνωστικόν.

παθογνωμονικά.

liàs superueniunt, aliàs neque omnino adsunt: proinde nec propria nec inseparabilia sunt, sed multorum communia. Sic dolor ad iugulum vel ad ilia pertingens, & in latus ægrum magis quàm in sanum decubitus facilior, non propria, sed assidentia sunt pleuritidis signa quemadmodum & capitis dolor, qui febri non assiduus comes assistit. Prætermissis autem salubribus prognosticísque signis, insalubria duntaxat hoc loco exponenda suscipimus.

Signorum insalubrium quæ morbos eorúmque causas indicant summa genera. Cap. VIII.

TRIA corpori præter naturam insident, morbus, morbi causa, & symptoma. Postremum hoc, quia perpetuò sub sensum aliquem cadit, seipso non aliis signis percipitur. At morbus atque eius causa interior nostros plerunque sensus effugiunt, nec in conspectum se dant, ex symptomatis tamen ceu ex signis innotescũt. Hinc artis medicæ pars maxima opinabilis & coniecturalis est, cuius veritas non aliter quàm argumẽtis atque signis illustratur. Quoniam autem ad curandi methodum, non modò morbi speciẽ, verumetiam corporis sedem cui is inhæréscit compertã esse oportet; conuenit vt signorum insalubrium alia sedem affectam indicent, alia morbum qui in ea consistit. Sedis affectæ signa sunt, excreméta, actio læsa, doloris proprietas, situs & propria accidentia. Non semper omnia, sed tamen quædam necessariò elucent in vnaquaque affecta sede. Iecur enim inflammari plerunque doloris proprietas, situs, & propria accidẽtia dilucidè innuũt, etiãsi nec læsa videatur actio, nec excrementa proferantur. Sic factum vlcus exesámque venam sola sanguinis expuitio retegit, licet cæterorũ nihil se proferat. Excremẽti quidem appellatione tum quod excernitur, tum ipsum excernendi modum complectimur. Quod excernitur interdum portio quædã est affectæ sedis, quam certò coarguit: nam cartilago tussi eiecta arteriam, caruncula in vrinis renes, & ramẽtum in alui fæcibus, tenue quidem superiora, crassum & carnosum inferiora intestina exulcerari demonstrat. Interdum non ipsa partis substantia, sed quiddam illi adhærescens excidit, vt intestinorũ adeps: interdum quippiam quod pars affecta complectitur. Sic per acceptũ vulnus si vrina profluit, vesica, si fæx alui, intestinũ sauciatur. Vulnerato autẽ pectore si spiritus efflatur, succingens membrana diuellitur. Excernendi quoque modus affectam sedem patefacit: nam ex vulnere sanguis quasi saliendo prosiliens ex aperta est arteria: & portio sedis affectæ si pura & solitaria excernitur, è proximis est sedibus, sin verò naturalibus excremẽtis ad vnguem exquisitéque permiscetur, è distãtibus atque sublimioribus est. Actio læsa eam partem à qua edi solet affici ostẽdit, vt cæcitas oculum, surditas auditum, cruditas ventriculum. Partis autem affectus propriúsne sit, an per alterius consensum, non ex læsa actione, sed ex aliis signis discendum. Quum enim solitarius cõsistit & perpetuus est nihilque intermittens, neque increscente alterius partis affectu augetur, sed quouis alio sublato persistit, atque illi accommodata præsidia conferunt, proprius existit. At qui alterius incremẽto inualescit illiúsq; remissione mitescit, nec idoneis subsidiis parti adhibitis leuatur, alterius consensu fit. Doloris quoque proprietas seu species explicat quæ pars primariò sit affecta: vt dolor pulsans aut arteriam aut partem arteriæ proximã laborare: pungens membranam: conuellens neruos aut tendones: extensus venas: contundens & profundus ossium membranas: laxus & mollis carnem: grauis & obtusus viscera aliámve partem sensus hebetioris. Situs porrò tum doloris tum tumoris, affectæ sedis est index. Nam si dolor dextro hypochõdrio penitus insidet, iecur non lien: si sinistro lien nõ iecur afficitur. Si dextri hypochõdrij tumor per costarum extrema producitur, iisque subiectis lunæ figurã exhibet, in iecore est, si circunscriptus in ventris longum exporrigitur, in rectis est musculis abdominis. Hæc signorũ genera sunt quibus affecta sedes deprehẽditur, atque ex his quæcũque propria & inseparabilia dicũtur, quia maximam demonstrandi vim obtinent, certissima sunt: assidẽtia verò, quòd multorum sint communia, non paruam interdum dubitationem habent. Iam verò affectuum signa ex eisdẽ (ratione tamen paulùm diuersa) depromuntur, præterquam ex actione læsa: hæc enim quæ pars affecta sit, non quis in ea insit affectus exprimit. In excrementis igitur si partis cuiuspiam portio continetur, vlcus subest: vt quum intestini ramentum deiicitur, aut asperæ arteriæ brõchium expuitur. Si arenæ rubræ subsident in vrinis, re-

[Marginal notes:] συνθό-τος τόπου δηλωτικά seu ἐνδει-ξικά ση-μεῖα. — τῶν νοση-μάτων δη-λωτικὰ γνω-ρίσματα.

nes calor exercet. Si alni fæces ſemini cucurbitæ ſimiles exeũt, aſcarides vrgent. Doloris proprietas morbi ſpeciẽ demonſtrat: vt dolor inflammans calidam intemperiem, ſtupefaciens frigidam. Dolor pungens, exulcerans, aut pruriens, humoris vel acris, vel ſalſi ſoboles eſt. Dolor diſtendens, vel aquam tenuem vel flatum oſtendit in tumore contineri. Loci quoq; natura atque ſitus, quòd vniuſcuiuſq; partis ſui ſint & peculiares morbi. Oculi ſoli ſuffuſione tentantur, renes & veſica ferè calculo: inteſtina lumbricis, non autem vẽtriculus. Cor nũquam penetrante vlcere, vt neque pulmo neque ſyndeſmus dolore. Propria tandẽ accidentia, vt vngues adunci tabẽ, lingua nigricans ardentem febrem, citrinus vniuerſi corporis color, iecoris, niger verò lienis obſtructionẽ declarat. Ex iis igitur ſignorũ generibus, tum ſedis affectæ, tũ morbi cognitio capi debet.

Qua ratione ſit affecta ſedes ex ſignis inueſtiganda. Cap. IX.

Omnis inueſtigatio ab eo quod ſenſibus perſpicuum eſt in abſtruſas occultáſque cauſas deducit: quódque ortu & cauſarum ordine poſtremũ eſt, inueſtigatione primùm occurrit: nempe aut morbus aliquis manifeſtus, aut certè ſymptoma. Hoc autẽ ſiue læſa functio, ſiue excrementum, ſiue dolor fuerit, tum ex ſitu, tum ex ſpecie nos in aliquam partis affectę ſuſpicionem primum adducet: deinde percontandum num etiam alia exiſtant ſuſpectæ partis ſymptomata quæ primæ coniecturæ conſentiant. Etenim nullũ ferè ſymptoma ſolitarium exiſtit, ſed vnius eiuſdémque morbi multa ſemper concurrunt. Quũ igitur omnia quæ tum narrando, tũ percontando audita ſunt, in vnius eiuſdémque affectæ partis ſignificationem congruũt, explorata compertáque eſt affecta ſedes. Sin verò illa inter ſe diſſident atque diſcordãt, in alterius partis inueſtigationẽ diuertendum, dum quædã deprehendatur, quæ certorum ſignorũ teſtimoniis affecta confirmetur. Si omnium ſymptomatum ſignificationes eódem pertinẽt, neque vllum aliò quoquam deflectat, pars vnica laborat. De hac præterea diſquirendum, proprióne affectu an alterius partis conſenſu laboret, & quænam ea fuerit. Si proprius eſt affectus, íſne etiam primarius ſit, an ex alio antecedente profectus. Omniũ quippe eiuſmodi diſtinctio in primis eſt ad medendi rationem neceſſaria. Quẽdam (exempli gratia) ſtatuamus de ſpirãdi difficultate queri. Quum ex ea actione læſa conſtet inſtrumẽtum aliquod eorum quæ reſpirationi inſeruiunt affici, perſcrutandũ quidem faucéſne an aſpera arteria peculiari vitio teneatur. Si nihil in his apparet, cauſa aut in pulmones, aut in thoracem, aut in ſeptum tranſuerſum, aut in vicinas partes conferenda. Quũ ſtertor reſpirando obauditur, & tuſſis moleſta eſt ſine ſenſu doloris, pulmones in vitio ſunt. Quum dolor in thorace premit, ídque circa nothas coſtas dextri lateris, ex aliis ſignis diſpiciendus is diſcernẽdúſque eſt. Si enim pũgenti ſimilis fuerit cum febre aſſidua, cum tuſſi qua maximè cruentũ expuitur, pleuritidis eſt index. Grauis verò cum aſſidua febre, tum tuſſi ſicca, cõiecturam adfert inflãmati iecoris. Tum igitur obſeruandum, num tumor aliquis in dextro hypochondrio lunæ ſpeciẽ exhibeat, lingua ſcabráne ſit & nigra, ſitis inexhauſta, ingens cibi faſtidium, vomitus bilioſus, frequénſve deiectio bilioſa, vrina craſſa & flammea: hæc enim ſi extant, iecur phlegmone tentatur. Sin multa deſunt, aliò referẽdus eſt affectus. Rurſum verò exponat aliquiſpiã dolorem obortum ſubter coſtas ſiniſtri lateris. Doloris quidem ſpecie perpenſa, eius regionis loci omnes adeundi animóq; luſtrandi ſunt, coxendix, muſculi abdominis, lien, colum inteſtinum, & ren ſiniſter, quorum eſt omniũ magna affinitas. Hic verò dolor ſi infra deuergens in crus vniuerſum exporrigitur, & inceſſu ingraueſcit, húncq; deſtillationis ſigna anteceſſerunt, coxẽdicus eſt. Sin manus contactu vel blãdiſſimo deprehẽditur, & tuſſi, ſternuramẽto, altáque inſpiratione exaſperatur, in muſculis eſt abdominis. Si cum dolore tumor animaduertitur ſiniſtro hypochondrio circunſcriptus, éſtque moleſtus decubitus dexter, & flatus plurimi concoctione ſuſcitati, aut ventriculũ diſtendunt, aut ructu erumpũt: metus & mœſtitia diu habent, in lienẽ referendus eſt affectus. Si dolor fixus ex eo cauo, quod inter coſtas extremas & coxendicem eſt, vreteris progreſſu per ilia in veſicam ferè porrectus, qui aluo ſoluta haud prorſus conquieſcit, vomitióque varia eſt, frequens meiendi deſiderium cum ardore, vrina vel ſubſtantia vel cotẽris à naturali plurimùm abeſt, is in rene conſiſtit. Colicus verò dolor & vagus & latè diffuſus eſt, qui aluo citata & liquata miteſcit. Ea ſit igitur inueſtigãdi ratio. Quum autem res ipſa planè apertéque omnibus ſymptomatis in-

Ad dignoſcendam affectã ſedem exercitatio, particulari propoſito exemplo.

Aliud exẽplum ad certius perueſtigandam ſedem affectam propoſitum.

matis instructa explicatur, non inuestigatione, sed acri duntaxat iudicio transigenda decidendáque est. Vt si quis ter quatérve quotidie synceri puris circiter selibrã ex aluo reddat, interdum cum fæcibus, nonnũquã seorsum, nec dolor sit vllus nec vnquã fuerit, nec sitis, nec appetentia deiecta, nec febris admodũ valida, sed lẽta solùm; nec laborãs decumbere cogatur, id vndénã emanare iudices: Hæc dubitatio aliquando multorum mentes occupauit. At certè ex quodã abscessu sub diaphragmate rupto id effluere cõstat. Non autem in ventriculo aut intestinis, quia in his sine sensu esse nõ potest. Non in renibus aut vesica, quòd ex his non in aluum, sed in vrinas contenderet. Non in iecore aut in liene, quia horum abscessus laborantem omnino prosternũt cum febre ardente, cum siti, cum grauibus aliis symptomatis. Restat igitur in solo sit mesenterio, quod pars est ignobilis, sensus omnis expers: atque in eius parte ima, è qua syncerũ possit in intestinum rectum confluere. Iam verò si multa indicia variáque symptomata sese exhibẽt, quorum nec vires nec significationes in vnam & eandem affectam sedem pertineant, simplex esse nequit & vnica sedes affecta: Hîc autem imperiti & artis ignari signorum turbulenta concursione præpediri solent, tãquam in nouum inauditúmque morbi genus incidãt. Et reuera confusos implicitósque morbos dilucidè explicare in primis quidẽ arduum & operosum est, maximè verò quum affectæ sedes vicinæ sunt, & in cõmunem quandam functionem conspirant, quoniam pleraque illarum symptomata cõmunia sunt. Vt tamen ij secernantur explicentúrque, perpẽsis singulorũ signorum viribus & naturis, quotquot in eiusdem partis significationẽ concurrunt, seorsum constituenda referẽdáque sunt, dum tandem constet quot partes primariò sint affectæ, vt & totidem morbi reipsa designentur. Quum igitur respiratio offenditur, tussísque vetus fatigat, & stertor, & sputum copiosum est, quibus dein lateris dolor accedit: quoniam nec tussis illa vetus, nec stertor possũt ex pleuritide proficisci, necesse est præter latus ipsos quoque pulmones iamdiu obstrui, esséque asthmati implicatam pleuritidẽ. Rursum verò quum dysuria meiẽdo acri dolore & ardore distorquet, si emictionis initio pus emanet, ídque interdum sponte citra vrinæ profusionẽ, & vrinæ cursus plerunque intercipitur, si præterea sub emictionis finem dolor a criùs vrget, excidítque nonnihil sabulosum aut viscosum, sæpiúsque dolor in podicem incũbit; cui quæso morbi huius primus aditus circumseptus & difficilis non appareat? singulis tamen accuratè explicatis variæ sedes affectæ cernentur, & vlcus in penis meatu vesicæ calculo implicitum. At verò quum affectæ sedes longiùs dissitæ sunt, quoniã symptomata edunt prorsus disparia & quæ eòdem pertinere nequeunt, earum secretio diremptúsque multò quidem expeditior, in hisq; morbi euidentiores sunt ac magis perspicui. Vt si purulẽta vrina citra sensum doloris emeiitur, ídque cum lumborum dolore, simul etiam fauces ceruíxque tument ac tubent cum spirandi votádíque labore, atque etiam cum febre: promptum fuerit renis vlcus ab angina secernere. Quoties porrò deprehensæ erunt multæ sedes affectæ, videndum num vna affectum alteri impertiat, vnáque alterius causa sit. Tum siquidem connexi morbi erunt aut consequentes. Vtro autem genere sint, internoscetur, si exploretur vtra pars sit prior morbo prehensa, & an illius graue quoddam symptoma posteriori incommodauit. Sic quum in hydrope dextrum hypochondriũ tumet ac renititur, difficilísque est sinister decubitus, & icterus multo ante tempore animaduersus, connexi morbi iudicentur, iecoris scirrhus & hydrops, atque ille posterioris causa. Sic & quum impurum multóque humore vitioso perfusum corpus, nephriticus cruciatus in febrem præcipitat, nephritis febris causa statuitur. Pleuritidi autem febris cõnexa est ferè symptomatica: at si quando pleuritim præcessit, primaria est, illi tum quidem implicita, non tamen connexa, quòd eius causa minimè sit: atque hos consequentes appellamus. Non enim qui prior est affectus, sed qui in posteriorem vim obtinet, illius est causa: nec si post alium, idcirco ab eo fit.

Vbi varia multa symptomata cõcurrũt, quid agendum.

Qua ratione morbus eiúsque continens causa peruestigetur. Cap. X.

PERSPECTA affecta sede, quis deinde in ea affectus sit quærendum. Hic autem quoniam ex doloris proprietate & situ atque excrementorum genere cognoscitur, de affecta sede roganti multa etiam de affectus specie sese exhibent, iisdémque signis ambo plerunque innotescunt. Interdũ sedes affecta, interdum affectus ipse conspectior atque manifestior est, vt excreto

pure abſceſſus, ſanguine vlcus intelligitur, etiamſi nondū conſtet quæ pars laboret. Itaque his quę dicta ſunt ſignis exquiſitè noſcendum, quiſnam affectus in laborante parte conſiſtat, ſiue ſimilaris, ſiue inſtrumentarius, ſiue communis ſit. Deinde verò ſimpléxne is ſit, an compoſitus: ſi compoſitus ſit, ex quibus cōſtet: vt ſi renis intemperies ſit calida, an cum ea vlcus etiam conſiſtat. Atque ſiue ſimplex, ſiue compoſitus ſit, ſcrutandū præterea ſitne ſolitarius & ſine fouente cauſa (hic enim expeditiùs ſanatur) an cauſa interior comitetur: quum enim ea in primis ſummouēda ſit, curationem difficiliorē habet.

Cauſæ continentis diſquiſitio. Quocirca poſt affectam ſedem & morbi ſpeciem, cauſa omnis interior perueſtiganda, primùm quidem continens & proxima, flatúſne ſit an aquoſus aliúſve humor, pituita, ſanguis, bilis flaua, aut bilis atra, aliúdve præter naturā, vt calculus, grumus, lumbricus, excrementive genus. Id autem indicant partis color & natura, doloris ſpecies, excrementi genus, & quæ de humorum dominio mox afferentur. Aliæ ſiquidem partes aliis gignendis coaceruandíſque excrementis cōparatæ ſunt, iecur bili flauæ, lien atræ, ventriculus, inteſtina & cerebrum pituitæ, renes & veſica calculo, inteſtina lumbricis. Pars quæ præter naturam aut conſuetudinem incaluit, ſi ruber ſanguine, ſi flaueſcit bile pręter modum perfuſa eſt: quæ friget, ſi albeſcit pituita, ſin liuet melācholia grauatur. Dolor acerrimus eſt à bile, mitior à ſanguine, hebes à melancholia, à pituita, ab aqua & à flatu niſi cum copia vehementer diſtēdunt. Quæ ex affecta ſede prodeūt, ſi portio quædam ſunt concluſæ materiæ, vel colore vel ſubſtantia quænam ea ſit exprimunt. Ex his

Antecedētis. igitur quę proxima & cōtinens morbi cauſa atque materia ſit intelligitur. Deinde verò quærēdum ſoláne ea ſit atque ſolitaria, an ab antecedente quapiam foueatur. Quæ ſolius laborantis partis vitio quaſi cōgeſtione quadam coaceruata eſt, ſolitaria cenſetur. Quū verò vel corpus vniuerſum, vel pars aliqua humoris copia premitur, háncq; exuperantiam quaſi moleſtum onus excutiens in partem laborātem deponit, tum quidem antecedēs cauſa ſubeſt continētis comes: dupléxque interiorum cauſarum genus adeſt remediis profligādum. In his porrò diligenter internoſcendum quæ pars in laborantem ſuperuacua deponere ſolet: & quæ materia quíſue humor, tum in ea parte tum in vniuerſo corpore plurimùm abūdat. Quoniam igitur ſæpius ex vniuerſo corpore in affectam partem vitium incumbit, atque etiam ſi nihil incumbat, niſi tamen perſpecta corporis totius & viſcerum conſtitutione, nullius partis affectæ curatio rectè ſuſcipi poteſt, hoc loco ſubiiciēda ſigna ſunt, ex quibus vniuerſus corporis ſtatus intelligatur, & quis maximè humor in eo dominetur & exuperet.

Signa vniuerſalia cauſæ antecedentis, & quis humor dominetur in corpore. Cap. XI.

EORVM quæ toto corpore exuperantem humorem indicant, alia abſolutè ſigna, alia ſigna ſunt & cauſę. Signa quidē ſunt, corporis facieíq; color & habitus, animi mores, inſomnia, quę excernūtur, vt vrina, deiectio, ſudor, ſcreatio, & quæ vndelibet exeūt: functiones tum naturales, tum animales, vt cōcoctio, ſomnus, atque pulſus: & quæ lædunt aut iuuant. Signa & cauſæ ſunt, totius laborantis natura: iecoris quod ſanguinem humoréſque progignat, & cordis cuius vis toti impertiatur corpori, temperamentum: principalium viſcerum conſtitutio, parentum vitia, ſuppreſſa quædam vacuatio conſueta, viuendi conſuetudo in cibo atque potu, vitæ & exercitationis genus, ætas, regio, anni tempus, cœlíque ſtatus. Deinde & prætetitorum morborum quibus plurimùm cōflictari conſueuit recordatio Faciei igitur corporíſque color & habitus quis maximè humor in toto dominetur palàm faciunt, quandoquidem humoribus ſimilis color effloreſcit, quū præſertim nec in altum corporis vel frigore, vel timore, vel triſtitia compulſi ſunt: nec in cutem violentiùs irruerūt vel ira, vel pudore, vel æſtu, vel balneo, uel exereitatione immoderatā. Ergo ſi horum nihil corpus vehemenrer afficit, certiſſima eſt dominātis humoris ex colore cognitio. Nec minus quidē certa ex habitu & mole corporis. Εὐεξία quippe, id eſt bona habitudo quæ in molis corporeę mediocritare cōſiſtit, ſuccorum probitarem atque mediocritatem oſtendit. Καχεξία vero & ἀτροφία κακοχυμίαν, vt εὐσαρκία ſanguinis copiam.

Facies nuntia & velut interpres dominantis in corpore humoris, & futuri morbi præſaga. Hæc autem coloris habitúſque indicia tum in vniuerſo corpore, tum maximè elucent & leguntur in facie. Quippe quæ omnium corporis partium vna cutem obtinuit à ſubiecta carne minimè diuulſam: ea enim cutis non aliud eſſe deprehenditur quàm ſumma & extima faciei portio reſiccata. Proinde quęcunque in corporis molem effunduntur, con-

tur,conspectiùs & dilucidiùs in facie quam in reliqua corporis cute efflorescũt. Si icteri iacta sunt rudimenta,prima facies flauescit: si arquati nigri,liuescit: si elephantiasis,cũ liuore crassescit & exuberat pilique decidunt: si luis venereæ pustulis fœdatur: si leucophlegmatie,pallescit ac tumet: si pulmones inflãmantur,rubore perfunditur: si iecur aut lien obstructione scirrhóve rentatur,obscuro colore marcescit: si phthisis est,cadauerosa euadit: si quod denique animi pathema premit, quot animi motus,tot commutationes & significationes erunt in facie. Sunt & qui ex vnguium colore de humorum corporísque constitutione pronuntient: sed multo obscuriùs quàm ex facie. Vt igitur vultus imago est animæ,ita facies index est & quasi sermo quidam tacitus non modò perturbationum animi,sed & interiorũ corporis affectuum. Mores autem & impetus animi, nisi longo philosophiæ vsu sedati sint, humorũ affectuúmque corporis certi quoque sunt indices. Quũ enim tres animæ partes,sentiens,concupiscibilis & irascibilis,omnino brutæ sint,plurimúmque affinitatis cum corpore obtineãt, necesse est eius in quo penitus demersæ sunt,naturã & vires sequantur. Sanguineo & adolescẽti lætitiæ & hilaritatis plurimum inest, omniáque tanquã florescente Vere iucunda obuersantur & arridẽt: seni & melãcholico eadẽ tristia & horrida, qualia visuntur autũno inclinante & senescẽte anno. Eam autem varietatem non res ipsa quæ spectatur, sed æstimationis discrimen facit,quæ corporis naturam constitutionémque imitatur. Quæ huius palata sapiunt & voluptati sunt,alteri sæpe ingrata sunt & iniucunda. Hic veneris illecebris incitatus furit: ille nullo vnquam illius stimulo lacessitur. Huic sẽsus hebetes, tardi & pingues: illi acuti, veloces & expediti. Ingenium vni eximium,alteri mens tarda. Ille iracundiam sæpe exercet, hic cohibet: ille iratus, hic propitius & quietus. Ille tristis & mœrens, hic hilaris & lætus. Ille elato & insolenti animo, hic abiecto & demisso. Quum tãta motuum dissimilitudo & varietas citra occasionẽ cernatur, vnde causa nisi à diuersa corporis natura quæri potest? Morum quædam semina nobis inseruntur naturæ primordiis consentanea. Sunt autem ea primordia, temperamentum & vis illa præstantior quæ nos conformauit. Calidi & sicci concitato, celeri expeditóque animo & corpore sunt: at non idcirco prudentes. Frigidi ac humidi, hebeti atque tardo. At multò efficaciores ex abditiore & prestantiore illa facultate mores eduntur, quos ex faciei figura & conformatione indicari author est Aristoteles. Inferior maxilla magna hebetes ac tardos, breuis ac parua solertes & ingeniosos ostendit. Frons magna segnes, rotũda iracundos. Aures magnæ & erectæ stupidos ac bardos, paruæ versutos & fallaces: horum plena est φυσιογνωμονία. Præter mores cuique à natura insitos alij ex victu, alij ex disciplinis accedunt. Vt enim vinum immoderatius alios in melancholiam, alios in furorem agit, & delirio à sensu mentis abstrahit: vtque aqua vel lactuca furoris impetum comprimit ac restinguit, nasturtium aut allium somnolentos efficit, hyoscyamus dementat: ita quidem & multò efficacius humores qui præter naturam exuperant, nos in mores suæ naturæ consentaneos inducunt. His ex causis dissimiles sunt hominum mores, & vnius eiusdémque adeò plerunque varij, vt à seipso plurimùm distare videatur. Hinc quoque phrenitis, furor, melancholia, mœstiria, metus, iracundia, morositas, aliáque animi symptomata præter consuetudinem & citra euidentem causam irrumpunt. Quamobrem diligens morum obseruatio morbos sæpe detegit aliis quibuslibet signis incomprehensos. Ieiunis autem sublonga inedia maximè conspicui sunt mores, quum humor syncerus & impermistus viget & exultat, nondum alimenti benignitate repressus. His finitima est insomniorum ratio. Quum enim per somnum sopitis colligatísque sensibus, externarum occursu animus haud quaquam pulsetur & occupetur, tum sanè multò maiorem vim quam per vigilias humores animum exercent. Lacessitur autem per somnum animus tum reconditis reseruatísque spectris eorum quæ frequentibus actibus per sensus altiùs irrepserunt, tum aliena corporis constitutione. Nam insomniorum causæ sunt quæ attentiùs videntur & audiũtur, & quæ curæ sunt, & tacita corporis constitutio. Quæcũque igitur insomnia nequeũt ad præcedentem meditationem referri, ex corporis ea statu originem habent, eiúsque sunt indices. Quicquid enim corpus vehementer in somno premit, quandam de se imaginem animo exhibet, & insomnium facit. Famelicis epularum, sitientibus potionũ species sese dormientibus offerunt: & seminis copia turgentibus sæpe obuersantur mulierum formæ. In somnis graue quoddam põdus gestare, aut arctiùs premi videtur, cui corpus humorum sarcina onustum est. Et ex altissimo loco in profundum præcipitari, cui

Indicia redũdantium humorum, qui petantur ex moribus.

Ex somniis coniectatio exuperantis humoris quã facienda.

caput humore multo confertum epilepſiam, vertiginem, aut apoplexiam minatur. At volare, aut celeriter currere, cui corpus leue ac putum eſt, aut caput tenui vapore perfuſum. Somnium ictus aut vulneris quadam parte accepti, in ea doloris morbíve cauſam ineſſe portendit: quemadmodum graueolens odor humorum putredinem, iucũdus puritatem. Itaque vt deliriis, ita & inſomniis conſtitutioni noſtræ conſentaneis animus cõcutitur.

Ab excretis humorum indéque affectuum indicatio.

Quæ porrò è corpore defluunt & excidunt, quia vel humorum portiones, vel partium excrementa quædam ſunt, eorum ſanè in quibus hæſerunt naturam quodammodo retinent, & eam quum foras excidunt, nobis ob oculos proponũt. Vomitio ventriculi, lienis, cauorúmque iecoris: alui deiectio horum atque inteſtinorum, vrina venarum, ſudor, corporiſque halitus ſummarum partium index eſt, non modò quæ conſtitutio ſit, ſed & qui humores exuperent ſignificãs: quemadmodum narium mucus cerebri, ſputum pulmonis eſt indicium.

A facultatibus nota dominãtis humoris.

Pulſus vt cordis & arteriarum, ita aliarum quoque affectarum partium quæ cordi ſocietate quadam iunguntur notam exhibet. Etenim humorum qui tũ in vaſis, tum in aliis ſedibus exuperant vaporatione tẽtatur & afficitur, atque pro cuiuſque humoris conditione ſe gerit & pulſat, pariterque arteriæ omnes. Harum igitur pulſus dominantis cuiuſque humoris certus eſt nuntius, ea quidem ratione quam poſteà tradem us.

A iuuantibus & ledẽtibus.

Rerum autem externarum vſus quaſi tentans & periculum cuiuſque naturæ faciens, quæ corporis humorúmque cõſtitutio ſit exprimit. Bona conſtitutio in omnium extremorũ medio poſita, quoniam firma exiſtit, omnes externas iniurias peræquè feret, nec niſi ſumma illarum exuperãtia offendetur. Vitioſa que tamen natiua eſt & nondum naturæ limites egreditur, omnino ſimilibus gaudet, vt quibus ſuſtinetur atque conſeruatur: ſimilibus verò exuperantiis atque omnibus cõtrariis offenditur, quòd eorum vi de ſtatu ſuo naturali deiicitur. Quæ autem præter naturam & morboſa iam eſt, tum omnino ſimilibus, tum etiam exuperãtibus læditur, quòd horum vi multò magis de priſtino & naturali ſtatu recedat: contrariorum moderato vſu iuuatur, quæ ſenſim ac blandè in natiuum ſtatum reducunt. Omnis autem immoderatio & exuperantia grauis. Sic ergo ex facili difficiliſve cuiuſque tum aëris, tum cibi aut alterius externæ cauſæ tolerantia, corporis humorúmque conſtitutio conicitur.

Quæ ſigna ſint & cauſæ. Cap. XII.

Iam verò euidentes cauſæ morborũ effectrices magnam quoque ſignorum vim obtinent: quos enim morbus quáſque interiores cauſas genuerint neceſſariò commonſtrant. Harum aliæ inſitæ ſunt & congenitæ nobis, aliæ aſcititiæ. Inſitæ ſunt temperamentũ, & totius natura à parentibus ſuſcepta. Aſcititiæ verò ætas, ambiens aër, victus ratio, vitæ genus in exercitatione & ſtudiis & perturbationibus animi poſitum, vacuandorum ſuppreſsio, & prægreſſorum morborum conditio. Euidentes hæ cauſæ tum ſibi conſentaneos humores, tum morbos qui horum vitio ſuccedunt nobis ingenerant, qui & illarum animaduerſione protinus innoteſcunt.

Ex totius tẽperamẽto inſito de cæterarum partium natura coniectura capiẽda, & cõtrà.

Inſitum corporis totius temperamentum iecoris atque cordis naturam ferè imitatur. Quum enim muſculorum omniúmque partium quæ ad cutem ſummáque corporis accedunt, ſubſtantia è iecore alimentum, è corde ſpiritũ calorémque ſumat, atque ex his quodammodo conſtet, eorum prorſus conditionem naturámque retineat neceſſe eſt. Quibus iecur natura calidum eſt, iis venarum ineſt amplitudo, eáque maior ſi humidum ſimul ſit: at ſi ſiccum ſimul ſit, durities quædam exiſtit. Quum enim venæ quaſi propagines ſint è iecore profectæ, illius nimirum inſitam temperaturã ſequuntur, eámque nobis ob ſenſus exponunt. Venter deinde & ilia piloſa ſunt, & magis quum etiã ſiccum id fuerit, minùs verò quum humidum. Contrà autem quibus iecur frigidum eſt, venæ anguſtæ apparent, etſi humidum ſimul eſt, molles: ſin verò ſiccum, duræ: venter & ilia glabra piliſque nuda. Si cor temperamento calidum eſt, pulſus magnus, velox & frequens exiſtit: ſi pariter ſiccum eſt, durus: ſin humidum, mollis. Spiratio pulſui quodammodo ſimilis eſt, dummodò thoracis conformatio atque magnitudo cordi proportione reſpondeat. Animus quoque amplus eſt & excelſus, præſens & acer, audax, iracundus: quũ ſimul ſiccũ id erit, tardior quidẽ, ſed ferocior nec facilè placabilis: quũ humidũ prõptus, placabilis ac minimè ferox. Thorax quoque hirtus eſt & magis in ſicco, minus in humido. At verò ſi cor tẽperamẽto frigidũ eſt, pulſus ineſt paruus, atq; is quidẽ mollis ſi humida tẽperies, durus ſi ſiccitas comes eſt. Reſpiratio pulſui perſimilis, niſi quũ thorax à

cordis cōmoderatione recedit. Animus humilis ac demissus, propicius, in iracūdiā minimè propēsus: idque cū metu & ignauia si pariter humidū est, si siccū, cū pertinacia. Pectus glabrum & pilis nudum, magis in humido, minus in sicco. Sic igitur ex cordis iecorísque signis de totius corporis temperamento iudicium fieri potest. Præterea verò ex calore, ex mole, ex colore & pilo. Corpus enim quod cunque calido est temperamento, tangenti etiam calidum apparet, acri quidem & mordaci calore, si simul siccū est: blando & halituoso si humidum. Pilosum quoq; id est, magis quidem quū etiā siccū, minus verò quū humidū. Tēperamento proximas vires habet corporis principúmque partiū natura à parentibus inducta. Temperamenti notæ interdum fallunt: ac tū si fortè perspectū sit quales erant parentū naturę, quo maximè tēpore genuerunt, conspectius erit prolis temperamētum, neque temperamētum solum, verumetiā omnis illius natura, & quas in se partes validas, quas imbecillas illa obtineat, & quib⁹ cumulādis humoribus, quibus morbis sit opportuna. Nam parentū semina atque etiā prægnantis victus, principum partiū totiúsque corporis naturā constituunt. Causæ porrò ascititiæ multo pòst tempore genitis iā nobis hos illósve humores exaggerant: quandoquidē ætas, ambiens nos aër, alimenta, vitæ exercitationísque genus, animi pathemata, vacuandorū suppressio, humores morbósque generant in nobis suæ naturæ finitimos, quorum etiam notæ, hac ratione quam in singulis subiiciam, conspicuæ sunt. *Parentum cognita perspectáque natura plurimùm facit ad liberorū proclivitatē intelligendā.*

Signa plenitudinis. Cap. XIII.

PLENITVDO quidē statuēda duplex, vna impura nec exquisita, cuiusque sanguinis redundātia, siue biliosus is sit, siue pituitosus, siue serosus, siue flatulētus, siue aliter inquinatus. Atque hæc veriùs multa est cacochymia, quam & impuram plenitudinē nuncupamus. Altera est plenitudo pura, quæ solius sanguinis siue omnium succorū æquabilis est redundātia. Nusquā enim tā syncerus sanguis cumulari potest, quin aliorū succorū atque seri permistione sit perfusus. Ea autē excellentię nomine plethora dici cōsueuit. Hæc rursum duplex, vna supra vires, in qua tametsi sanguis nec qualitate nec copia symmetriam & commoderationem excessit, vires tamē quauis alia ex causa imbecillas premit. Altera absoluta quæ iam supra naturæ symmetriā est, & copiosiùs increscens naturalis esse desinit. Quę ipsa aut leuis est, quum mediocritatē paulùm excedit, aut tensiua, quum iam vasorum tunicas præ copia distēdit ac propè diuellit. Hęc licet immodicè exuperet, fieri tamen potest vt vires non premat: nam plerúque (vt in habitu athletico (vires cum sanguine & carnis mole æquabiliter increscunt. At si vires infirmæ subsistāt, supra vires erit plenitudo. Sed & plenitudo omnis impura, supra vires est & naturæ grauis. Omnis autem plenitudinis vasorum hæc communia sunt signa. Venarum omnium tumor æquabilis. Hic autem obseruandus est quū omnes simul particulæ eodem sunt statu, nec pars vlla cæteris est decliuior in quam sanguis incumbat. Et quū omnes ęquabili & moderato sunt calore, & sanguis nec frigore in altū refugit, nec immodico calore siue aëris, siue balnei, siue vini, siue exercitationis, siue febris, siue vllius causę calfacientis vi cōcitatus aut turgescēs, aut quasi colliquatus venas distendit in tumorem. Alterum signum est tensio venarū cum quodam sensu doloris, quæ non solius plenitudinis, sed exuperantis plenitudinis est index. Hæc est tensiua lassitudo spontanea, in qua & corpus & artus omnes ægriùs præ pondere mouentur, vixque manus in pugnum adducitur. Si corporis moles iā plenior euaserit, & brachia, manus, tibiæ inturgescant, non solùm venarum, sed totius est corporis plenitudo. Pulsus etiam fortis, validus, magnus & plenus inest. Venæ siquidē pleniores anastomosi copiæ nonnihil in arterias transfundunt, nisi supra modum crassi viscosique humores existāt. Plenæ autem arteriæ pulsum edunt qualem diximus, non in carpo solo, verumetiā in tēporibus, in digitis, & in extremis quibusque partibus molesta pulsatione cōspicuum. Respiratio nec alta nec omnino libera: etenim difficilior & crebrior (præsertim verò in exercitatione) deprehenditur. Communia hęc sunt plenitudinis signa. Euidentium porrò causarum quæ plenitudinem ingenerant obseruatio demonstratiuorum signorū vim obtinet. Cibus plenior valentísque materiæ, plenitudinis est pabulum. Insuetarum balnearum moderatus vsus à cibo hunc quasi fusum liquatúmque celeriter allicit distribuitque in corpus. Consueta exercitatio neglecta, vitáve deses & ociosa nihil è corpore dissipat, omnia retinet: quemadmodum & cutis densior. Multò manifestiùs con-

Plethorā duplex.

Plenitudinis signa communia.

Plenitudinis ex prægressa victūs ratione indicia communia.

Propria & peculiaria cuiusque plenitudinis signa.

sueta omnis vacuatio suppressa, plenitudini materiam suggerit. Hæc igitur quũ iamdiu antecessetint, multò certiùs plenitudinẽ inesse demonstrant. At verò quæ plenitudinis species sit, non ex illis communibus, sed ex propriis cuiusque signis internoscendum. Quum in plethora corpus nihilo magis ingrauescit & vires omnes æquales persistunt, sola est vasorũ plenitudo. At si corpus artúsque ingrauescunt, & motus pigrior euadit, somnus grauis, profundus & interturbatus: & laborans per insomnia se grauiter premi aut onus gestare, aut loco moueri non posse putat, virium est grauans plenitudo. Cuius autem humoris hæc sit, quum in omne corpus æquabiliter diffunditur, color ostendet. Rubẽs enim nec ex sole, nec ex balneo, nec exercitatione, nec ex acuta febre, nec ex iracundia aut pudore cõtracta, sanguinis est, subpallida flauæ bilis, alba pituitæ, nigra bilis atræ. Cerebrum bilis occupãs vigilias, pituita soporem, atra bilis insomnia terroresque incutiet. Si os ventriculi humor aliquispiam imbuat, pituita appetentiã excitabit, bilis flaua sitim, nauseam, oris amarorem: atra animi demissionem, morositatem, tristitiam, copiosam ori saliuam. Quoniam autem hæc non satis conspicuè dominantis humoris speciẽ ob oculos proponũt, de vniuscuiusq; propriis signis accuratiùs dicẽdum.

Signa boni sanguinis, & signa veræ plethoræ. Cap. XIIII.

Gignendo cumulandóque sanguini apti quidem & accommodati sunt qui siue ab ortu, siue postea iecoris cordísque temperiem sunt adepti. Etenim quum iecur in temperamenti mediocritate est, nisi cordis vehementior intemperies obstiterit, humorum mediocritatem & cõmoderationem gignet, quæ bonus est & temperatus sanguis. Huic etiã gignendo apti sunt, quibus iecoris cordísque temperatura commemoratis signis calida humidáque deprehenditur. Quinetiam ex ætatibus pueritia quidem & pubertas bonum temperatúmque sanguinem: adolescentia & iuuentus copiosum, sed aliquantùm calidiorem producunt. In externis porrò & euidentibus causis sunt cibi euchymi benéque temperati, quíque facilè ac celeriter alunt: sanguini quippe & humoribus sui similem materiam subministrãt. Moderata autem tempestiuáque exercitatio sine labore, somnus mediocris, vita curatũ expers, gaudiorũ plena, aëris clementia, qualis Vere & regione tẽperata existit, sanguinis humorúmque omnium mediocritatem si non efficiunt, saltẽ tuentur nihílque immutant. Quũ igitur eiusmodi causæ quasi cõnexæ consentiunt, εὐαιμίαν, id est bonitatem sanguinis & omnium humorum quãdam faciunt æquabilitatẽ: quum verò cogitatione sola & memoria repetuntur, dominantis sanguinis indices sunt notę. Signa autem assidentia quæ sanguinem in corpore syncerum contineri dominaríque demonstrant, hęc sunt. Faciei corporísque color supra cõsuetudinẽ rubicũdus, & quasi ex albo rubróque mistus. Habitus carnosus, firmus, sine multo adipe: miti, blando & halituoso calore persusus. Venarum vasorúmque omnium symmetra, sed ab exercitatione vel ab æstu promptè turgens plenitudo. Pulsus fortis, magnus & plenus: virium tobur cum sanguine & habitu proportione quadam pariter increscens. Vrina copiosa, colore, substantia, contentísque mediocris. Animi mores tranquilli, hilares & iucundi. Somnus placidus, in quo & res in somniis visuntur iucunditatis & lætitiæ plenæ, quasi floribus aut luce illustres. Externarum causarum atque etiam iniuriarum facilis tolerantia. Iam verò πολυαιμία, id est sanguinis vbertas veráque plethora inesse credatur, si in ea corporis constitutione venæ & arteriæ intumescunt, aliæque comitantur plenitudinis notæ. Si euchymi cibi maximéq; vini vbertas & affluentia pręcessit: nã potu quàm cibo impleri facilius est. Vt autem vinum, ita & humida liquidáque omnia celeriùs quàm solida coquuntur, atque tũ in venas tum in omne distribuuntur corpus. Hæc igitur plenitudinẽ faciunt si tẽpestiuè conuenientíque reliquarũ causarũ concursione accedãt. Si præterea sanguinis è naribus, ex hæmorrhoide, aut ex vtero cõsueta vacuatio suppressa est. Si laborans morbis ex plenitudine iam sæpius cõflictari consueuit. Atque si plethora carnem ipsam corporísque molem iam occupet, cæcæ exiléſque venæ, quales oculorum sunt, rubent atque distendũtur, arteriæ omnes validè pulsant, maximè verò in capite & in temporibus, sudor copiosus, dulcis, nec graueolens occasione leuissima suauiter emanat. Quo autem plenitudinis signa grauiora obtigerint, eò plenitudo maior est atque periculosior.

Omnia tẽperata & mediocria sanguinis bonitatem præstant.

Signa bilis flauæ exuperantis. Cap. XV.

Qui iecoris cordisque calido & sicco temperamento sunt, bilis flauæ copiā vel exoprimis & bene temperatis alimentis exaggerant, maximè verò si iuuentutem ipsámque constantem ætatem agunt, quę & omnium feruentissima est, & biliosis morbis facilè conflictatur. Deinde si alimenta calida siccáque antecesserint, inediæ aut victus admodū tenuis, parcus & rarus. Exercitatio vehemens, robusta, multa & frequens: æstus feruidioris que aëris siue à regione, siue ab æstate siue ab æstuariis, siue à calfaciente vitæ sit genere, frequens occursatio: vigiliæ immoderatæ: curæ graues, attentæ cogitationes & mœrores suppressa bilis vacuatio spontanea aut intermissa, quæ medicamentis fieri consueuerat per vomitum, per aluum, per vrinas aut sudores. Cui isthæc omnia obtigerint, is necessariò bile multa redundat. Quū autem ea iam molestiùs inualescet, signa hæc apparebūt: Faciei, oculorum, totiúsque corporis color pallidus, flauus aut citrinus, ad eum accedens qui ictericorum est. Interdum biliosæ pustulæ erysipelatis specie erumpentes. Corporis habitus siccus, macer & gracilis, & qui rangerem acri mordacique calore feriat: venæ & arteriæ amplæ, & à prima cōformatione caloris vi distentæ: pulsus vehemēs, velox, frequens & durus: vrina flaua, flammea, & acris, sedimenti pauci: interdum vomitione, deiectione, vrinis aut sudoribus ardens & biliosa excretio: in iracundiam, in audaciam & vindictā propensio: somnus leuis nec profundus, magna corporis iactatione inquietus: insomnia belli, furoris, iracundię splendoris que plena, frigidorū appetentia eorúmque vsus gratus & delectabilis: bilis purgatio vtilis toleratúque facilis. Hæc exuperātis bilis cōmunia sunt indicia. Atque ex partiū in quas illa proruit impetúmque facit varietate symptomata euariant. Siquidem illa in cerebrū insilienre, vigiliæ fiunt, deliria rixarum & iracundiæ plena: in os ventriculi, sitis, nausea, inappetentia, oris amaror, animi defectio: in intestina diarrhœa & dysenteria.

Causæ copiosioris bilis.

Argumenta redundantis bilis.

Melancholiæ dominantis indicia. Cap. XVI.

Vmulandae melancholiæ apti sunt quicūque iecur & cor frigidum siccúmque, sinistrum verò hypochondrium distentum, in eóque obstructum imbecillúmve lienem, aut natura, aut viuēdi consuetudine obtinent. His crassi lentique humores ac prorsus terreni succrescunt, aliàs in vnum lienem, aliàs in omne corpus effusi. Ætas iam inclinans primáque senectus represso vitæ feruore in hanc prona est. Victus vsúsque frequens crassorum ac terrenorum alimentorum, cuiusmodi sunt bubulæ, ceruinæ, caprinæ, ac leporinæ carnes, & rhumni, balenæ omniáque cetaceorum genera, & maximè condita sale, atque etiam vina crassa, rubra, aut nigra. Vitæ conditio tristis, multis curis, negotiis, cōtēplationibus aut literarum studiis implicita, nulla interposita animi hilaritate, aut corporis exercitatione: sub hac enim natiuus calor elanguescit, & omnia torpore sopita crassescūt. Autūnus, aut regio, aut cœli tempestas frigida & sicca, incōstans & inæqualis. Consueta melācholiæ vacuatio suppressa, siue ea spōtanea esset, vt per hęmorrhoidas, per menstrua, per aluum aut vomitionem, aut per varices aut scabiem: siue medicamentis fieri solita. His igitur ex causis melancholia coaceruatur & immoderatiùs exuperat, túmque naturæ suæ morbos cognatos inuehit. Quum iam illa exuperat, hæc signa se proferunt. Faciei totiúsque corporis color fuscus, obscurus aut nigricās, interdum vniuersus & æquabilis, interdum maculis quibusdam inustis. Nigra plerunque & crustis fœda scabies, aut cutis nigra vitiligine cōspersa. Corporis habitus siccus & macilentus, aspēctus inconstans, horridus, ac mœstus. Pulsus paruus, tardus, rarus & subdurus. Vrina si nihil vnà excidit melācholiæ, tenuis & alba, sin verò illius quiddā præterfluat, crassa, liuida, virescens aut nigra. Præ copia spontè erūpens, melancholia vomitione, deiectione, vrinis, sudoribus, mariscis aut varicibus. In morbis animi metus & mœstitia, taciturnitas, solitudo, inanis rerum commentario, somnus turbulentus, horrendis insomniis fluctuans & agitatus spectris rerum nigrarū, fumorum, mortis, cadauerum, sepulchrorum, quæ plena sunt terroris. Appetētia sæpè corrupta, interdum canina cum acido ructu. Medicamēta quibus vis est atram bilem detrahendi conferunt, laborantémque leuant: omnísque victus probū tenuémque succū proferens iuuat, contrarius verò lędit.

Causæ melancholiæ effectrices.

Indicia.

Hæc igitur quoties adsunt, melancholiam exupetare demõstrant, quæ si in hanc illámve partem insiliat, propria quædam partis illius symptomata concitat. At verò atræ bilis quæ ex præaffatis quibuscunque humoribus, maximè verò ex flaua gigni solet, non hæc, sed mista quodãmodo sunt signa. Huius causæ eædem atque bilis flauæ sunt, sed quæ magnæ ac vehementes diu multúmque persistũt, & bilem flauam extra metas deducunt in atrã. Reliqua quæ narrantur melancholiæ signa hîc etiam apparẽt quidem, sed cum quadam caloris efferuescẽtia. Omnia quippe ex mediocritate in ardorẽ summum deuergunt, quòd ex atra quàm ex flaua bile calor acrior emergat. Hinc & animi mores & insomnia magno furore magnáque feritate insurgunt.

Signa pituitæ dominantis. Cap. XVII.

Causæ. PITVITAM coaceruare solet, cui cor, iecur, & vẽtriculus frigido humidóq; temperamento sunt, atque iis consentiens totius corporis constitutio. Nẽpe habitus obæsior, colore albicans aut liuescens, venæ & arteriæ exiles & angustæ: siue ab ortu siue postea tales euaserint. Ætas propriè quidẽ senescens & præcipitata, ob natiui caloris penuriam: & ob voracitatem, puerorum ætas. Frigidorum humidorúmque alimentorum immoderatus vsus, & liberalior aquæ potus. Victus plenior & liberalior, largiórque potus, intempestiuè necdum priore confecto sumptus: omnis denique satietas & ingluuies. Vita sedentaria & in otio deses, locis præsertim aquosis & humidis. Aëris conditio frigida & humida, siue ex regione, siue ex hyeme, siue ex cœli statu, & artis quã quis exercet cõsuetudine. Sõnus longus ac profundus, præsertim à cibo: itémque balneum à cibo, vita sine curis, sine studiis, aut mœrore. Pituitæ per os aut per aluum vacuatio suppressa, quæ diu siue sponte, siue arte consueta fuerat. Hæc sanè pituitam congerũt, cuius deinde hæc in corpore signa apparent. Faciei corporísque color albicans, interdũ plumbeus aut liuidus. Moles ampla & obæsa, mollis & contactu frigida. Pulsus paruus, tardus, rarus & mollis. Vrina alba vel pallida, nũc tenuis, nunc crassa & turbida cũ multo sedimento. Pituita vomitione aut deiectione spontanea erũpens, corpúsque madore sæpe diffluens. Pituitosorũ morborum, vt œdematis & destillationis atque similium cõsuetudo & frequentia. Animi mores omnésq; corporis motus tardi cum grauitate & segnitie, sensus obtusi, mens hebes, somnus profundus atque grauis, aquarum, pluuiæ, niuis, aut submersionis plena insomnia. Cibi potúsque calidi, omnísque causæ calfacientis occursus iucũdus & vtilis. Pituitæ vacuatio quęcunq; vel arte vel spõte obtigerit, conducibilis. Indicia. Hęc signa existũt, quoties pituita toto corpore æquabiliter dominatur & exuperat. Cæterùm si vel in capite dũtaxat, vel in vẽtriculo, vel in intestinis colligitur (his enim tribus maximè locis super uacanea illa coaceruari solet) affectę partis propria symptomata illã detegẽt. Salsę porrò pituitæ non hæc, sed mista quodammodo signa sunt. Quũ enim vel bilis permistione vel inducta putredine calorem præter naturã acquirit, vt mistas bilis & pituitæ causas, ita & illarum mista quodammodo signa obtinet. Eadem sapore, pruritu, & fœda scabie plerumque deprehenditur.

Signa aquosi humoris abundantis. Cap. XVIII.

TENVES serosósque humores cõgerunt quibus vẽtriculus frigidus, lien verò aut iecur obstructũ scirrhosúmque est. Qui cibis humidis potuiq; liberaliori indulgẽt, ætate potissimùm senili. Qui in otio vitam agunt, hyeme, regione humida, similique cœli statu. Quibus vrina pauca, nec potui respondens profluit, & sudor nullus emanat: & lienteriæ aut spontinę vacuationis aquosę cõsuetudo deleta. Aquoso autem humore in omne iam corpus effuso, facies, manus, reliquũmq; corpus subrumidũ cernitur, non viuido sed pallido & obscuro colore, corporis habitus plerumque œdematosus, in quo prementis vestigium manet, quemadmodũ in cachexia & in leucophlegmatia. Abdomen interdũ mole tumescit, sub quo fluctuantis aquę sonus obauditur. Vrina cruda & aquosa, ac sępe vt in diabete, multa alui deiectio liquida & mollis, cutis madida: expuitio multa, simplex, sine tussi, è ventriculo plerunque redundans. Pulsus, animi mores, somnus, insomnia, omnia quidem iis similia quæ in pituitę dominio.

Signa flatus. Cap. XIX.

FLATVS copiosos exuscitãt ventriculus frigidus & humidus, omnísque caloris imbecillitas, siue ex simplici intemperie, siue ex humorũ vitio contracta: Lien melancholia turgens & obstructus, ventriculi concoctionẽ contagione offendens: Flatulenti cibi, vt fructus crudi, castaneæ, fabæ, tubera, potus immoderatus, nimiáque vẽtriculi è liquidis cibis fluctuatio, crapula & ingluuies: Otium, somnus multus, ætas, regio, cœlíque constitutio frigida. Quum autem ab his causis flatus multus in corpore congestus est vẽtriculus & colon intestinum, sinistro præsertim hypochõdrio distenduntur & rugiũt quasi ventis agitentur. Est enim colon præcipua flatuum sedes, quorum vi id nonnullis amplissimè dilatatur. Tensiui dolores in omne corpus euagantur vagíque transcurrunt. Frequens ructu crepitúque auditur flatuum eruptio, cui mox leuamen succedit: frequens & aurium tinnitus & partium corporis palpitatio. Magna procliuitas in colicũ dolorem, in aliósque ex flatu morbos. Insomnia rei celeriter currentis aut volantis, interdum etiam tonitrui & tempestatis. Signa hæc sunt omnia ex quibus corporis cuiusque constitutio innotescit, & materia quæ in eo dominatur & redundat. Ea tota est antecedẽs morborum causa, à qua & proxima continénsque illorum materia fouetur incrementúmque sumit. His ita mihi absoluenda videbatur generalis demonstratiuorum signorum tractatio.

LIBER II DE SYMPTOMATIS ET SIGNIS, FINIS.

De pulsibus & vrinis, lib. iij.

Quid pulsus, quótque eius differentiæ. Cap. I.

NON paruam demonstrandorum morborum vim obtinent pulsus & vrina: ille siquidem cordis & arteriarum, hęc iecoris venarúmque constitutionem renunciat, quorum administratione corpus vniuersum gubernatur. Pulsus primùm & maximè vitalis facultatis totiúsque corporis robur, at non obscurè tamen cordis corporísque conditionem refert. Vrina certò & manifestè iecoris humorúmque statum, & morbos ex his genitos repræsentat, at obscuriùs virium corporísque robur. De his igitur vt certis signis seorsum, quantũ artis vsus exposcit, tradendũ. Pulsus est cordis arteriarúmque motus natiui caloris moderator, ex diastole systoléque constans. Diastole, id est distractio est, qua arteria sese quoquouersum diffundit dilatátque, vt aëre tenuíque sanguine tractò in sinum calorem temperet ac spiritui pabulũ subministret. Systole, id est contractio est qua in se ipsa vndique considet, séque summittit, vt spiritus fuliginem exustione comparatam expellat. Inter hos motus, quòd omnino contrarij sint, necesse est media quies intercedat, eáque gemina: vna supera quæ diastolen, altera infera quę systolen terminet. Pulsuum differentię aliæ statuuntur à diastole, aliæ à quiete, aliæ ab ordine. A diastole quinque, à quantitate, à vehementia, à tempore, ab arteriæ qualitate, & ab arteriæ profusione. Quantitas longum, latum, & altum comprehendit: éstque pulsus longus, quo in longum excurrit arteria, vt latus quo in latum, & altus quo in altum: horum omnium concursu fit magnus, quo arteria se quoquouersum pandit. His contrarij pulsus sunt, breuis, angustus, humilis, & qui horum trium concursione paruus euadit. Qui in extremorum medio consedit moderatus appellatur. Omnes igitur hoc quantitatis genere pulsus erunt, longus, breuis, moderatus: & latus, angustus, moderatus: altus, humilis, moderatus. A distractionis vehementia sunt pulsus validus seu vehemens, qui validè ac firmè tactum ferit: imbecillus seu languidus, qui contrà: & moderatus. A tempore pulsus celer, qui breui tempore arteriam distendit, tardus qui lõgo, moderatus qui mediocri. Ab arteriæ qualitate, mollis quum tenera laxáque arteriæ tunica, durus quum durior rigidiórque est: & moderatus. Ab arteriæ perfusione pulsus plenus quo arteria in diastole non modò ampla & turgida, sed

Hic quã que liber ad tractationẽ signorũ & ad τὴν σημειωτικὴν refertur.

Quid pulsus.

Pulsuum differentiæ.

humoris perfusione plena occurrit: vacuus quo non humore, sed quasi flatu turgere
tactu deprehenditur, prementibúsque digitis nihil firmum solidúmve subsistit: medio-
cris horum est medius. Sexta pulsuum differentia est à quiete seu ab ictuum interuallo.
Hinc fiunt pulsus creber seu frequens, qui sæpe & breui quietis interuallo arteriam di-
stendit tactúmque ferit: ratus qui ex longioribus interuallis. Septima differentia est ab
ὁμαλός. ordine: hic quum sui semper similis est, æqualis appellatur. Est porrò genere duplex: in o-
mnibus aut certè multis pulsationibus æqualis, sui semper vbique similis, sibique perpe-
tuò constans, & in cuius pulsibus singulis similitudo & æqualitas omnino spectatur in
magnitudine, in celeritate cæterísque differētiis. Æqualis in vno pulsu, cuius initium &
ἀνώμαλος. finis omnésque arteriæ partes æquabiliter procedunt. Inæqualis in multitudine, est quū
multi pulsus comparati inæquales sunt & dissimiles aut magnitudine, aut celeritate, aut
vehementia, aut alio quodam modo: & qui modis omnibus talis existit, is absolutè inæ-
qualis appellatur. Rursus inæqualis bipartitus est, inæqualis æqualiter, & inæqualis inæ-
qualiter. Æqualiter inæqualis est qui inequalitatis, æquam parémq; mutationem reti-
net: vt quum primo pulsu secundus paulò minor est, & tertius secundo, & quartus tertio
μύουρος. ad plures vsque deinceps. Atque is est qui Græcè μύουρος. Latinè sensim imminutus &
μύουρος gracilescens appellatur. Hic si sensim ita minui perseueret dū ad quietē prorsus recidat,
ἐκλείπων. myurus deficiens est. Horum alij in ea paruitate vel quiete persistūt, alij resurgunt & ad
παλινδρομοῦντες μύουροι. pristinam magnitudinem aut parem aut minorem reuertūtur: hi sunt myuri reciproci.
Inæqualiter inæqualis nullam inæqualitatis similitudinem rētinet. Hic si aliquando de-
ἐκλείπων finat, propriè inæqualis deficiens dici consueuit. Et si duorum, trium, vel plurium pul-
παλινδρομῶν. suum ictibus prætermissis iterum arteria agitari incipiat, deficiens reciprocus vocatur.
Huic finitimus est inæqualis intermittens, cuius est quies interdum lōgissima, ísque cir-
ἀνώμαλος διαλείπων. cuitibus admodum ratus euadit. Est & intercurrens Græcis παρεμπίπτων appellatus, inter-
mittenti oppositus, is enim tactui obiicitur insperatò medius inter duos expectatos.
Inæqualis porrò vno pulsu duplex est, aut enim in vna eadémque arteriæ parte, aut in
diuersis fit. Pulsus eadē arteriæ parte inæqualis triplex: nam arteriæ motus licet conti
nuus, par tamen plerunque non est initio, medio atque fine: interdum quiete interpella-
tur & intercidit, interdum recurrit ac bis ferit. Impar est motus initio atque fine, alias in
vehementia, aliàs in magnitudine, aliàs in celeritate, alijsque modis quos omnes nume-
διακεκομμένος. rare vix liceat. Intercidens pulsus seu intercisus est cuius distentio cōtinuitate destituta,
media quiete interrumpitur: hícque quanquam bis ferit, non tamen duo, sed vnicus est
pulsus. Quòd si motus à quiete celerior & vehementior sit primo, caprizās tum appella-
δορκαδίζων. tur. Dicrotus id est recurrēs aut bis feriēs, qui simulátque omnem distentionem effecit,
se paulum subducit ac mox pulsat iterum, tanquam malleus ab incude resiliens: ést-
δίκροτος. que ab interciso planè diuersus. Est & quum non semel tantùm, sed bis aut sæpiùs arte-
riæ pulsus reuertitur. Pulsus diuersis partibus inæqualis est quum multis digitis arteriam
contingentibus non similis sentitur occursatio. Ac primùm interruptus primo & tertio
digito, vel secundo & quarto, non autem aliis sentitur. Inæqualis magnitudine, vehemē-
tia, duritie, plenitudine, quum omnibus digitis æquè tangētibus, aut magnitudo, aut ve-
hementia, aut durities, aut plenitudo non similis apparet. Hic si pariter ductus existit, ser-
ἐμπρίων ratus appellatur. Est & inæqualis in situ partiū arteriæ, quum eius pars vna dextrorsum,
καὶ ἐμπριστικός. altera sinistrorsum, vna sursum, altera deorsum inflectitur. Id autem si admodū manife-
stè & perspicuè fiat, magnáque sit arteriæ diastole, pulsus vibratus appellatur, in quo
κλονώδης. crebra & inæqualis est, quasi in iaculis quæ impetu celeri vibrantur, concussio. Sin verò
σπασμώδης. id obscuriùs fiat, appareátque arteria tēsa & vtrinque rettacta, conuulsiuus is est. Vndo-
κυματώδης. sus pulsus, quum arteria primum digitum pleniùs validiúsque ferit, deinde secūdum exi-
liùs & mitiùs, tertium pleniùs & validiùs, quartum denuo exiliùs & mitiùs: non hic qui-
σκωληκίζων. dem interruptus, sed inæqualis vt vndarum æstus. Vermiculans pulsus vermium gressui
similis, vndoso finitimus, à quo non inæqualitatis specie, sed magnitudine solùm ac ro-
μυρμηκίζων. bore diffidet. Formicās his succedit mirè paruus, lāguidissimus, creberrimus & inæqua-
lis, à vermiculante tantum deficiens quantum hic ab vndoso. Pulsus omnis inæqualis
τεταγμένος καὶ ἄτακτος. bipartitur, alius quippe ordinatus, inordinatus alius. Inæqualis ordinatus, est in quo inæ-
qualitatis ordo retinetur: vt quū pulsus quatuor inæquales quodammodo sunt, omnés-
ἀνώμαλος. que quaterni similem habent inæqualitatis proportionem. Inæqualis inordinatus, est in
cuius inæqualitate nulla similitudo, nullus circuituum ordo statui potest.

Qua ratione pulsus obseruandi internoscendique sint. Cap. II.

Quid obseruandum medico in tangenda summis digitis arteria.

OBSERVANTIS manus temperata sit, mollis, minimèque callosa & eximij sensus. Digiti tres quatuor supernè tantum carpi arteriam (quæ mediocris quum sit & obuia, obseruationibus accommodatissima existit) contrectent. Laborantis manus quæ tãgitur, nec sublata sit, nec depressa, nec extenta, nec vinculo, aut decubitu constricta, nec prona in volam, nec resupina: sed molli naturalique situ æquabiliter reclinetur in latus imnm, quod minimo digito clauditur. In carpo si directò ad maximum digitũ obscurus est pulsus, alio quouis loco atque etiam in altero carpo peruestigandus, quòd multis ex causis euariet, ac plerunque vel ex vulnere, vel ex cõtusione, vel ex obstructione altet oblitescat. Qui vehemens est, non nisi pressa arteria digitísque validè infixis dignoscitur, hoc à magno & à pleuo diffidẽs, quòd suo robore reniti tactúmque repellere deprehẽditur. Non tamen hic adeò premendus, vt vi applicatæ manus arteriæ superetur robur. Languidus pulsus conspectior est in manu prona atque decliui, attingíq; debet molliter & quasi suspensis digitis: nam si arctius prematur, licet lãguidus hic pariter quoq; magnus sit, vt in lethargo, aut nullus omnino aut immotus videbitur, omnémque sensum effugiet. Systole in vehementi, in magno & duro pulsu aliquantum deprehenditur, in languido nunquam, in vehementissimo maximo atque duto, aut saltem in eo qui mollis non sit conspicua & aperta sentitur, non mediocriter sed validè pressa arteria. Quies extetna mediocri tactu citrà vim vllam interior nõ nisi digitorum impulsu pressúque animaduertitur. Ad horum autem perfectam cognitionem qui sese componere & accommodate volet, primùm se exerceat in systole & interna quiete cordis, quum id vehementissimè maximéque pulsat. Pectoris enim cõtactu conspicuæ sunt, quarum imitatione illas quoque in arteriis ediscet. Reliquæ pulsuum differentiæ tactus quadam mediocritate animaduerti debent.

Generales pulsuum causæ. Cap. III.

PVLSVVM tres omnino statuuntur causæ, efficiẽs, impellens, & instrumentum. Primaria efficiénsq; pulsus causa est facultas illa mouens è corde profecta: instrumenta sunt arteriæ, quæ facultatis impetum sequuntur, eique obtemperant: causa facultatẽ incitans ac impellens vsus est atque mouendi necessitas. Hæc vna omnium est causarum prima & validissima, à qua & mouendi initium existit. Omnis autem necessitas ex affectione quadam præter naturam proficiscitur, quæ quũ cordi infensa molestáque est, eam protinus excutere con tendit. Triplex est eiusmodi affectio, aut enim caloris spiritúsq; est penuria, quem cor pulsu resarcire conatur: aut intẽperies frigida calidáve, siue simplex, siue à febre, siue à phlegmone, quam refrigerare postulat, aut aliena substantia, cuius expulsionem molitur, vt quum fuligo, vapor, humórve aliena vitiosáq; qualitate cor ferit, aut id mole copiáque premit. Et hæ quidem iuteriores causæ sunt: externæ verò immoderati omnes corporis motus animíque perturbationes: vt ira, excandescẽtia, metus atque mœstitia. Ab his ergo causis necessitate quadã stimulata incitatáq; cordis facultas, efficit vt per diastolen nouus aër extrinsecus hauriatur, qui insito calori refrigeriũ vitalíque spiritui pabulum suppeditet: per systolen verò exusta spirituũ fuligo, & quicquid denique præter naturam est tum cordi, tum arteriis infensum expurgetur. Itaque vsus atque necessitas cordis facultatem ad pulsandũ impellit: incitata facultas instrumenta arteriásque mouet: hæ verò illius cedunt roboti. Sæpe autem pro necessitatis conditione pulsus edẽtur, modò facultatis subsit robur, & obsequãtur arteriæ. Duo enim hæc, vitale robur & arteriarum constitutio, necessitatis sæpe significationes obscurãt. Etenim amplæ arteriæ pulsũ ferè magnum edũt, qui & talis deprehenditur si non altè in profundũ illæ demersæ sunt. Exiles verò angustæque arteriæ, quales insunt pinguibus & crassis, nequeunt pulsum proferre magnum. Quinetiam vitale robur si vegetum est, pulsus naturã magnus ac validus existit: si imbecillum, paruus ac languidus. His ex causis quibusdam vel in extremo senio validus magnúsque pulsus apparet, quibusdã vel ætate viren tibus obscurissimus ac propè nullus. Vitalis roboris causa nõ facilè perspici potest: vna proinde obseruatio, quæ magnum habet in singulis momẽtum, pulsuum ac natnræ lo-

Necessitas pulsandi vnde, & quotuplex eius causa.

Pulsuũ vnde petenda cognitio.

cupletem cognitionem dabit. Quum igitur omnium causarum cōcursione mediocritas quædam obtingit, pulsus moderatus existit. Quum verò à mediocritate disceditur, pulsus immutatur, & de medio quoque decedit.

Quàm varij sint pulsus naturales, & quibus ex causis per sanitatem & citra morbum immutentur. Cap. IIII.

Ad certam pulsuum ut etiam temperamentorum cognitionem medium unum & symmetrum constituere oportet, qui reliquorum sit velut idea atque regula ad quam exigantur.

His ita constitutis primùm quidē in pulsus moderati cognitionem penitus incumbendum, in eúmq; animus defigendus, qui cæterorum lex sit atque mēsura. Moderatus autem appellatur qui nec magnus est aut paruus, nec celer aut tardus, nec creber aut rarus, nec vehemēs aut languidus, nec durus aut mollis, nec inęqualis, nec alio quoquam modo nimius. Is est cuius comparatione cæteros omnes magnos aut paruos, celeres aut tardos, aut alio quouis exuperantię nomine insigniuerūt. Hic non nisi in optima corporis natura animaduertitur, quæ & tēperatissima est & constitutione prorsus media ac verè quadrata. At verò intemperatis naturis etiam dū sanæ sunt, pulsus ab hoc diuersi existunt. Natura quippe calidi celerem, crebrū, magnum & aliquantùm vehementem pulsum edunt. His enim refrigerij & expurgandæ fuliginis magna necessitas adest, nec deest viriū robur: frigidi contrà. Graciles magnū, quia facilè nullóque impedimento distenditur arteria, sed rarum & aliquantum vehemētem. Hinc viris quàm mulieribus pulsus longè maior & vehementior, sed paulò tardior atq; rarior inest. In ætatibus, infantis puerīq; pulsus celerrimus & creberrimus, quòd caloris exuperātia per diastolē refrigerari, & fuliginis copia per systolē expurgari postulet. Senis contrà rarus ac tardus. Reliquarū ætatum pulsus inter hos ambigunt. Iuuenis pulsus maximus, quòd calor sit acer ampláque arteria: senis minimus: pueri medius: huic quidem necessitas inest, sed angusta arteria. Iuuenis pulsus vehementissimus, quia facultas validissima: senis languidissimus: pueri medius. Ex his quidem cōiici potest, qualem vniuscuiuslibet laborantis naturalem pulsum esse oporteat. Hūc porrò vel integra valetudine cœli status & corporis motus animíq; perturbationes immutāt. In anni tēporibus, Vere medio pulsus maximi sunt & vehementissimi, quòd in sūma illa tēperie facultas sit robustissima: at celeritate & crebritate moderati, quia in temperie pulsandi vsus moderatus est. Tales apparent autumno medio. Æstate media celeres atque crebri: vsus etenim necessitásque crescit: at parui sunt & languidi, quia lāguescit facultas. Hyeme quoniā vsus remittitur, tardi atq; rari & quàm æstate minores, sed tamen vehementiores. E regionibus & cœli constitutionibus quæcunq; vehementer calida fuerit & æstuosa, æstati mediæ: quæ verò frigida, hyemi: quæ temperata Veri similima putetur. Exercitatio moderata quidem pulsus vehementes efficit, quandoquidē facultas contētione excitatur: magnos quoq;, celeres & crebros, quòd caloris incremento vsus pariter increscat. Cōtrarij apparent in otio & torpore. Immodica exercitatio quòd iam supra vires sit, pulsus paruos & lāguidos efficit, sed ex vsu celeres & crebros: at quum ad viriū resolutionem & defectum peruentum erit, tardos atque raros. Eadem ratio balnearū calidarum, frigidarūm verò similis atque otij & torporis. Cibi viníque vsus plenior, pulsus edit magnos, vehemētes, celeres & crebros, sed vini quàm cibi celerior mutatio, quæ tamen ocyùs vanescit. At multò immoderatior vini vsus, pulsus inæquales & inordinatos concitat. Dormientiū parui sunt, languidi, tardi atque rari: eorum verò qui expergiscuntur è vestigio quidem magni sunt, vehementes, celeres & crebri cum quadam vibratione, sed qui in mediocritatem mox redeunt. Iratorū pulsus magnus, altúsque, vehemens, celer & creber: tristium, paruus, languidus, tardus & rarus: timentium, vehemens, celer, vibratus, inordinatus & inæqualis. Sic igitur quotidianæ corporis affectiones pulsus immutant, sine quarum animaduersione non certò possit pulsus percipi, nec quantū per morbos à naturali distet. Itaque pulsus naturalis obseruādus est, neque mox ab exercitatione, à balneis, à cibo immodico, à vino, aut ab aliis causis calfaciētibus: neque ilico ab irā vel timore, vel ab aliis causis cor & spiritus agitantibus: de pulsu nihil quicquam statuendū antequam externarū causarum vis deferbuerit, omnísq; sedata sit corporis perturbatio. Hi pulsus non omnes quidē mediocres existunt, sed naturæ tamen limitibus continentur. Deinceps verò qui contrà naturam sint, & quam in morbis significationem habeant, tradendum.

Pulsum quæ immutent. *Sexus.* *Ætas.* *Tempora anni.* *Regio.* *Motus.* *Vinolentia.* *Somnus.* *Animi pathemata.*

Quæ sunt pulsuum præter naturam causæ. Cap. V.

Hinc diagnosica signa petũtur tum causæ præter naturam, tũ affectus, tũ sedis affectæ.

COR dum secundnm naturam habet, moderato pulsu insitum sibi calorem spiritúsque mediocritatem tuetur:at prętet naturam affectum diuerso pulsu quicquid molestum infensúmque est excurere, aut etiã quicquid deest instaurare contẽdit. In eo autẽ primùm quid diastole, deinde quid systole demonstret significétque tradam. Quum vsu & necessitate cor lacessitur, stimulatum id, primum quidem pulsum edit crebrum, idque siue valida, siue imbecilla sit faculras:creber enim omniũ primus est, quia facilimus. Si necessitati non satisfaciat crebritas, huic etiam celeritas accedet:atque etiam si ne duo quidem illa satis sint, addetur & magnitudo, modò non imbecilla sit facultas:tum quippe totis hæc opitulatur viribus. Quòd si pariter valida est, pulsum edit robustum sen vehemẽtem, eúmque plenũ si spiritus vbertas inest. Ita quippe artis vsu & exercitatione obseruamus, per febres omnes frequentem nec non celerem pulsum edi, at non perpetuò magnum: quandoquidem si vires languent, cũ crebro paruus quoque ac languidus existit.

Creber est vsu primus, dein celer, magnus, vehemens virtute valida, aloquin paruus, & languidus.

Rursum & quibus sine febre imbecillæ, vt in animi defectione, sunt vires, & quibus hę copia vel impuritate premuntur, vt in leucophlegmatia, pulsus frequẽs ac celet (non enim ex frequentia perpetuò febris iudicãda) at nõ ilico magnus deprehenditur, sed verè paruus ac languidus. Quocirca prima pulsus mutatio non in magnitudinem, sed in crebritatem fit, cui dein celeritas, postea magnitudo accedit. Mirari proinde subit Galeni dictum, pulsum omnem vrgente necessitate statim initio magnum euadere, siue valida siue imbecilla sit facultas, & celeritatẽ nunquã sine magnitudine inueniri. Itaque pulsus frequẽs ac celer aut exuperantem calorem, aut spiritus vitalis penuriam ostendit:magnus non imbecillam esse facultatem, vehemens eãdem esse validam. Paruus autem pulsus natiui caloris penuriam ingénsque refrigerium denunciat. Quod quum obtigerit, primùm quidẽ taritas erit cõspicua:increscẽte malo tarditas accedet, postremò paruitas, vice versa atque in caloris incremento.

Quæ vniuscuiusque pulsus præter naturam causa sit, & quæ indicatio.

Iam verò pulsus differentiæ in longum, latum & altum, nõn ex rei necessitate proficiscuntur, nec vllius affectus essentiã, sed impedimenta duntaxat repræsentãt, quæ circum arteriam incidunt. Arteria enim quàm maximè potest distrahitur, at distractionis magnitudo aliàs obtegitur, aliàs interpellatur, vel numero, vel crassitie, vel duritie circumiacentium corporum, vt membranæ, vt cutis, vt adipis aut carnis, quotũ gratia pulsus varius apparet, & alias plerunque quàm necessitas exposcit. Sic igitur corpulentis breuis ac paruus, gracilibus lõgus & magnus, quadratis moderatus obringit. Mollis vetò pulsus arteriã mollem demonstrat, & corpus humore multo eóque pituitoso perfundi, vt in hydrope, in leucophlegmatia, in lethargo, in comate:siue ab humidiore cibo, siue à balneis immodicis, siue à somno, siue à molliore vita succreuit. Hìc tandem ingrauescẽte morbo & viribus languescentibus vndosus & vermiculans euadit. Pulsus durus si neque ex languore animi, neque ex metu, neque ex verecundia est, arteriæ duritiem perpetuò declarat: vixque vllus est durus, qui non etiã paruus sit, licet non statim languidus. Durior autẽ arteria fit vel siccitate, vel constrictione, vel tensione. Siccitas fit ab immoderato vsu vini meracioris, à febribus ardẽtissimis, à marcore, à quartana febre & à melãcholia. Cõstrictio interdũ à frigore fit, quod aëris, balnei, aut frigidæ potionis vis intulit:interdum à vitiosis fructibus, qui vitream crassámque pituitam gignunt. Tensio ab ingenti inflãmatione, à scirrho iecoris aut lienis. Duro huic & tensiuo pnlsui affinis est conuulsiuus, qui aut neruorum propaginem cõuulsione teneri prodit, aut aluũ immoderatiùs quasi poto elleboro fluxisse. Vibratus pulsus ex paruo duróque procedit: quũ enim magna est refrigerij necessitas & facultas valida, si arteria dura tum sit, contentione facultatis validę & arterię renitentis, vibrare continget. Hoc proinde eosdẽm quos & pulsus durus morbos denunciat. Ita igitur ex diastole iudicãdum. Systole verò quemadmodum & diastole aliàs maior aut minor est, aliàs vehemẽtior aut languidior, aliàs celerior aut tardior, aliàs mollior aut durior. Harũ tamen vnica celeritatis aut tarditatis differenria sensu dignoscitur, atque in his duntaxat quorum systole animaduerti potest. Celeritas systoles magnam prodit vstorũ excrementorum copiam, quam natura arteriarum cõpressione nititur expurgare. Ea ferè ex putrescentibus humoribus coaceruari solet, qui febres necessariò accendũt, quoties eorum substantia aut vapor putris in cor irrepit. Quocirca systole quàm diastole cele-

Acceleratæ systoles causa & denũtiatio.

rior, putridę febris perpetuum est indicium. Ea celeritas non modò febrium est quas in venis, sed & earũ quas vel in pulmone, vel in iecore, vel in liene, vel in alia quauis particula putrescens humor accendit. Contractionis tarditas est quum nõ multum excrementi putridi & exusti inest in corpore, nec magna desideratur expurgatio. Crebritas impuri excrementi copiam augeri testatur, quę idcirco efficit vt externa quies minima sit. Raritas contractionis in qua externa quies longa est, excrementa arguit pauca inesse fumosa.

Morborum ex pulsu cognitio. Cap. VI.

HAEC verò iam ad artis vsum & exercitationem apertiùs referenda sunt. Pulsuum differẽtiæ & affectum præter naturam, & affectam sedem demõstrant. Affectus præter naturam alij primùm ac per se, alij secũdò ex pulsu deprehẽdũtur. Primùm quidem ac per se intemperies omnis tum quæ simplex, tum quæ ex humorum est vitio: adhæc plethora, cacochymia vel simplex vel cum putredine, phlegmone, scirrhus, obstructio: qui affectus cæterorum omnium velut principia quædam & continẽtes causæ sunt. Calidæ intemperiei simplicis, qualis est ab ęstu aut ab ephemera febre, pulsus creber est, celer ac magnus simúlque ęqualis. Eiusmodi & in hectica febre existit, sed aliquãto durior. In plethora simplici quæ nondum vires premit, atque in synocho simplici, non solùm creber, celer, magnus & ęqualis, verumetiam turgidus, plenus ac vehemens, quòd non nisi robustis integrísque viribus obtingat. Intemperies ex humorum putredine, quemadmodũ & putrida febris pulsum etiam crebrum, celerem & magnũ efficit, sed inęqualem, non in multis solùm, verumetiam in vnico. Tũ quippe systole celerior est quàm diastole, vt putris fuligo expurgetur: est & externa quies breuior, ob quam etiã crebrior pulsus euadit. Inæqualitas aliquantum cõspicua accessionis initio, sed incremento & vigore magis. Phlegmone quæ & insignis fuerit & in parte nobili, quoniam putredinis calorẽ cordi totíque corpori impartit, febrilem pulsum infert: præterea verò durum ac interdum serrantem & vibratum quandoquidem partis inflammatę tensio peruadit arterias: sed tamen duriorem si phlegmone obtigerit neruosis partibus, & iis quæ circa membranas, venas, & arterias positæ sunt. Frigida intemperies pulsum efficit rarum, tardum & paruum, sicca durum, humida mollem. Et hæc quidem dum simplex illa consistit. At verò si ex humoris cuiuspiam influxu cõtrahitur, iis quæ dicta sunt accedit pulsus inæqualitas, maximè si in partem nobilem humor impingat, Siue enim obstruuntur arteriæ, siue humorũ copia cõprimuntur, siue his natura grauata oppressáque est, inæquales fiũt: magísq; quum crassi, viscosi & copiosi sunt humores quàm quũ tenues atq; pauci. Quæ porrò pars corporis affecta sit noscitur ex pulsu molli atq; ex duro, qui tensinus appellatur, ex serrante & vibrato. Mollis enim & affectũ molliorẽ & partẽ carne, venis arteriísque conspersam affici denũciat: durus verò partem neruis membranísque præditam. Quinetiam partes cordi propinquę, aut ei vasis maioribus coniunctæ, magis ac celeriùs affectum suũ cordi impertiunt: distantiores & paruis vasis copulatæ, minus & tardiùs. Horum permistione secundariò noscetur qui pulsus in singulis morbis existat. Nam inflãmato septo transuerso durissimus est, plurimùm serrans aut vibratus, & plerunque conuulsiuus: minus in pleuritide, rursumque minus si aut inflãmatio, aut scirrhus sit in vẽtriculo vel in vesica, vel in vtero, intestinis, renibus, iecore, liene aut pulmonibus. A peripneumonia pulsus magnus, languidus & mollis simul & inæqualis tũ in vno motu, tũ in multis: sæpe etiam vndosus & dicrotus. In lethargo pulsus illi ferè similis: & huic finitimus in catoche, nisi quòd æqualis est. Epilepsię & apoplexiæ (quũ presertim malũ inualuit, & facultas grauiter opprimitur) pulsus languidus, paruus, rarus, tardus & inæqualis, tum demum celer euadit. Cõuulsionis pulsus cõuulsiuus appellatur, tẽsus quidẽ vibratus & inæqualis, nõ perinde tamen validus ac magnus. Paralysis paruus, languidus atque tardus, nõnihil inordinatè intermittens. Hydropis ascitæ paruus, creber, durus atq; tẽsus: tympanitæ longus, celer, creber, subdurus: anasarca vndosus, latus ac mollis. Phrenitidis durus atque idcirco paruus, mirẽ celer, & creber, vt proximã syncopen denũciet: interdũ tremulus, aut cum conuulsione intermittens. Anginæ magnus & vndosus aliquantũ cõuulsiuus. Quũ iam suffocatio impendet, paruus, tardus, creber & inæqualis. OrthopnϾ inæqualis, inordinatus, creber, tardus ac deficiens: tandem verò languidus. Phthisis paruus, languidus,

Qui affectus cuiusuis præter naturam & partis affectæ proprius sit pulsus.

Qui pulsus affectã partẽ ostendant.

guidus, non admodum celer, hecticus. Suppurationis hecticus inęqualis & inordinatus. In puris eruptione latus, tardus, rarus & lãguidus. In cæteris denique morbis, ad horum imitationem qualem pulsum esse deceat intelligi potest.

Virium obseruatio ex pulsu. Cap. VII.

Virium hæc æstimatio ex pulsu, maximi est ad prognosin momẽti.

Maxime autem ac propriè virium robur atque constantiam pulsus ostẽdit. Facultatum quippe omnium princeps atque conseruatrix est vitalis, qua vna constante nemo interire potest, ex qua & vita omnis, & virium robur æstimari solet. Quum mors futura est, huius labantis signa apparẽt, aliàs quidem multo antè tempore, vt quum illa morbi diuturnitate languet sensimque deficit: aliàs non diu ante mortem, vt quum vitale robur immoderata eáque repentina vacuatione vel dolore, vel alio grauissimo symptomate dissipatur atque perit: aut quum rupto abscessu, vel inopinato humorum influxu, vel maxima obstructione suffocatur. Itaque si pulsus cordis ac vitæ est nuncius, idem omnium quoque virium & facultatum index erit. Robustus vehemẽnsque pulsus sanis vitæ longitudinem, ægrotis securitatem pollicetur: languidus contraria. Vehemẽs qui tactum euertit, facultatis robur ostendit, eóque maius quo fuerit vehementior. Hic etiã indicat corporis humores tum qualitate, tum quãtitate laudabiles ac probè coctos: aut naturã semicrudorũ (quales in salutaribus morbis sunt) concoctionem vehemẽter moliri: maximè verò si nec ab ira, nec ab exercitatione, nec à vini cibíve vsu immoderato processit. Languidus pulsus qui à tactu euertitur, imbecillę facultatis est nũcius: ac proinde vel animi defectionem, vel syncopen demonstrat, vel vires morbi longitudine debilitatas, vel quauis causa dissolutas, vt inedia, vigiliis, dolorib⁹, animi pathematis: aut vacuatione immodica, vel affectus magnitudine pressas obrutásque. Robustus ac vehemẽs pulsus ferè quidem magnus est, at nõ necessariò, quemadmodum nec qui iuuenis est ac robustus magnis semper citatísque passibus incedit. Languidus non omnis paruus est, nec omnis paruus languidus. Lethargicis quippe languidus quum sit, magnus tamen existit. Vt autem virium robur certiùs ex pulsu innotescat, triplex statuatur imbecillitatis causa: vna quæ sensim ac tempore virium substantiam conficit: altera quæ repente dissoluit ac dissipat: tertia quæ vel copia illam obruit, vel malignitate extinguit. Semper quidem pulsus languidus virium imbecillitatem portendit, quæ verò imbecillitatis causa sit, reliqui pulsus indicant, qui languido comites assistunt. Itaque quum vitalis facultas vel intemperie, vel atrophia, vel morbi diuturnitate infirma & imbecilla euasit, pulsus primùm per se languidus apparet, deinde etiam paruus citra vllam inęqualitatẽ, rarus quidem & tardus si febris nulla, crebet atq; velox si qua inest. Facta iã imbecilliore facultate pulsus myurus reciprocus, deinde deficiẽs reciprocus, postea myurus nõ reciprocus, ab hoc deficiens non reciprocus & formicans, hinc pulsus abolitus apparẽs, nisi ex syncope fit: omnium tandem extremus verè abolitus, qui summis partibus ipsísque arteriis iam demortuis inest. Quum facultas ex repẽtina spirituũ dissolutione atque dissipatione imbecilla est, vt per dolores, vigilias, aut vacuationes immodicas, huius euidẽtes efficientésque causæ pręcesserunt, pulsus similiter initio languidus deprehenditur & paruus, creber & celer, minimè tamen inæqualis: illa verò iam imbecilliore, vndosus, vermiculans, formicãs, abolitus apparens, & tandem verè abolitus. Quum facultatis substantia non ipsa per se cõsumitur, sed vel obstructione, vel rumore præter naturam, vel humorum copia & influxu quasi pressa & obruta succumbit: atque etiam quum pernicie vt pestilentis febris malignitate extinguitur, pulsus quidem lãguidus, paruus, tardus & rarus est, isque continuò inæqualis. Tanta quippe inæqualitas animaduertitur, vt qui nunc languidus est, mox vehemens appareat: & qui paruus, mox magnus: qui celer, ilico tardus: & qui creber, statim rarus. Quò plures magni ac vehementes erunt, hoc minus premetur grauabitúrque facultas, eò verò magis quò plures parui & lãguidi. Vbi autem magis oppressa facultas suffocabitur, intercurrens primùm existet: deinde intermittens in pulsuũ multitudine. Intermissio aut quies quò diuturnior, hoc periculosior. Diuturna cẽsetur quæ tempus excedit duorum pulsuum: breuis quæ citra hoc manet. Iuuenibus periculosissima pulsuum intermissio, minus pueris, minimè senibus. Interdum tamen neque iuuenibus ipsis exitialis est, quum vel integra valetudine ex arteriarum obstructione aut diuturno quouis affectu, vt ex asthmate familiaris existit. Ex vnius pulsus intermissione

Validus quid designet.

Languidus.

Infirmitatis viriũ causa triplex.

Intercurrẽs quid portẽdat, & quid intermittẽs.

multi senes pariter & pueri eua serunt: at iuuenum ne vnus quidem. Perseuerãs illa diutius inopinatam repentinámque mortem minatur, ipsiúsque cordis vitalem calorem derepente extinctum iri: quemadmodum & animalem facultatem apoplexia. Quietis externæ diuturnitas intermissioni quidem est finitima, hoc tamen diffidens, quòd breuior sit citra inæqualitatem, at cum pulsus tarditate: intermissio verò cum pulsu celeri & inæquali est. Illa quidem arguit vel cordis corpus vel spiritum & sanguinem sinubus conclusum, vel partem aliquam vicinam ingenti frigore occupari: minus quidẽ quàm intermissio perniciosa, sed quæ interdum in repentinam mortem præcipitat. Intercurtens pulsus eadẽ quæ intermittens significat, causásque easdem habet: minus tamẽ periculosus, quoniam facultas validior decertat cum causis noxiis, nõ autem in intermittente. His succedit intermittens in vno pulsu, qui naturã à causis insalubribus impediri, sed cum illis nihilominus decertare prodit: deterior quidẽ & multò periculosior quàm intermittens in pulsuum multitudine, quoniam natura non solùm in quarto aut quinto quoque pulsu, sed in singulis impeditur, ob idque præsentem mortem denuntiat. Ex hoc genere sunt caprizans & dicrotus, qui planè ostendunt aut cordis inæqualem intemperiem, aut fumosorum excrementorum copiam non omnibus cordis partibus æquabiliter insidere. Ita enim calidæ partes cum frigidis, aut liberæ cum grauatis cõtendunt, vt quæ priùs leuitate aut calore exiliunt, retrahantur à frigidis & grauatis, maximè quum imbecilla facultas est, & arteria dura. Vndosus & vermiculans facultatis non validæ, viriúmque infigniter dissolutarum sunt indices, quos proximè formicans sequitur. In iecoris, lienis & cuiusque visceris inflammatione atque in scirrho, quoniã pulsus durior euadit, nec vndosus nec vermiculans esse potest. Neq; profectò in hectica febre, neque in tabe aut marcore, etiamsi iam morti proximus sit æger: at languidus tamen & inæqualis deprehenditur. Myurus in vna distentione facultatis imbecillitatem in externato corpore ostẽdit, & cor ipsum eatenus debile, vt vim & actionẽ ab se iam nequeat ad extremas vsque corporis partes æquabiliter protendere. Hic igitur malus est atque ruinã minatur, etiamsi reciprocus sit. Hoc deterior est deficiens reciprocus: & hoc rursum periculosior myurus non reciprocus. Omnium verò pessimus atque perniciosissimus est deficiens non reciprocus. Fit & interdum myurus ex vitiosa arteriæ conformatione: vt quum arteriæ pars media nudæ cuti subiecta est, & quę vtrinque sunt, altiùs demerguntur. Hic facultatem eò vsque imbecillam ostendit, vt nequeat arteriam æquabiliter attollere. Tales etiam sæpe visuntur initio grauium accessionum à frigore inuadentium. Tremulus pulsus qui necessariò languidus est & paruus, facultatem imbecillam arteriámque mollem renuntiat, cum corporis habitu gracili. Conuulsiuus non admodum frequens occurrit. Hos tanquam postremi excipiunt abolitus apparens, & verè abolitus, facultate quidem iam prorsus extinctâ. Quocunque autem genere ordinatus sit pulsus, fidus existet, inordinatus verò infidus. Proinde bonus pulsus ordinatus certissimus est & optimus, malus ordinatus pessimus, & inordinato malo deterior.

Quid caprizans & dicrotus. — *Vndosus & vermiculans.* — *Myurus.* — *Tremulus.* — *Ordinatus & inordinatus.*

Quid vrina, vtq́ humorum partiúmque affectus demonstret. Cap. VIII.

CVM corporis excrementa aut affectarum partium, aut peccantium humorum portio quædam sint, aut saltem ex his defectę reliquię, quę illorum sit constitutio certò referunt, atque in demonstratiuis signis primas tenent. Vna autem vrina omnium maximè de toto decedit significationem in primis generalem sortita. Est enim vrina serum vehiculúmque sanguinis renum vi secretum. Vt in lacte dum concrescit, ita & in sanguine serum à crassiore terrenáque substantia seiungi secerníque animaduertitur: quod idcirco sanguini permiscebatur, vt hunc fibrarum copia iam crassum ac lentum dilueret, & tãquam vehiculũ per venas tenuissimas in corporis extrema deduceret. Oritur quidem serum ex potu, aut ex liquore quocunque cibus solidior diluitur, & sine quo vix quicquã emolumẽti corpus ex cibi benignitate perciperet. Hac ratione potus cunctis animantibus apprimè conueniens & necessarius, aliis quidem vt volucribus, quæ haudquaquã meiunt, parcior, aliis vt hominibus & quadrupedibus liberalior. Ventriculi cõcoctione liquor totus cibo permiscetur, roráq; cibi vis in liquorẽ cõfertur dũ vna fiat ęquabilis substãtia, cui chylo nomẽ est. Hũc flexuoso per intestina prolapsu exugunt mesenterij venæ, & quicquid inest

Quid vrina Græcis οὖρον appellata. — *Vrina materia.*

ineſt vtilioris ſubſtantiæ id omne eripinnt, porúque tanquam vehiculo ſubuehũt ad iecoris portas. Quum dein ex chylo factus ſanguis eſt, vt melancholia in lienem, bilis flaua in proprium folliculum, ita & vrina (proprium iecoris, quemadmodũ & alui fex ventriculi & inteſtinorum excremẽtum) iam inutilis & ſuperuacanea è gibbis iecoris renum vi per venas emulgentes allicitur. At nõ vniuerſa: portio enim cum ſanguine in corpus diſtribuitur, quæ quũ vectionis munere perfuncta eſt, aut ſudoribus exhauritur ac diffluit, aut qua via proceſſerat, eadem tracta relabitur in renes & in veſicam. Itaque nõ è iecore ſolùm, verumetiã è venis tum maioribus tum minoribus & è corporis mole vrina proliciturt: quod apertè ſentiet quiſquis biduũ triduúmve nullo aut parciſſimo potu tranſegerit. Ea autẽ ſi nec immoderato potu diluta, nec aliena permiſtione cõſperſa ſit, manifeſtò humorũ qui in iecore maioribúſque venis, obſcuriùs verò eorũ qui tũ in minoribus, tum in partibus ferè ſingulis inſunt notam exhibet, eorúmque cõſtitutionẽ indicat. His enim tantiſper dum vrina permiſcebatur, eorum omnem affectionẽ, omnem qualitatẽ contraxit aſciuítque ſibi, & nunc quaſi deſecta portio quæ ipſorũ cõſtitutio fit coràm proponit planúmq; facit. Quocirca ſi vel viſcera, vel maiores venę, vel caput, vel pulmones, vllàue corporis pars morbo tenetur, quoniam hæc affectionẽ humoribus in ſe contentis imperrit, vrina profectò quæ ſanguinis & humorum comes eſt, eiuſdem quoque particeps erit, & profuſa affectionis noras referet, propriáque eius ſigna dabit. Sed & partium per quas illabitur, vt renum, vreterum, veſicę ac penis affectus repręſentabit. Nam tametſi non diutius in his ſubſiſtat ac hęreat, ab illis tamen ſordes & inquinamenta (ſi qua inſunt) præterfluens corradit ſecúmque rapit. Quocirca partium quas attingit omninm affectus illa oſtendit. An verò cum affectu quæ etiã pars affecta ſit certò & apertè referat, poſthac diligentiùs ſcrutabimur. Hęc porrò humorum partiúmque vitia demonſtrat vel ſua chymoſi, vel puritate, vel quantitate, vel colore, vel odore, vel contentis: quorum ſignificationes ſigillatim deinceps oratione proſequemur.

Cauſa effectrix.

Quarũ partiu characterem impreſſum & inuſtam notam vrina referat.

Quæ obſeruanda antequam certa de venis ſententia feratur. Cap. IX.

EXCIPIENDA vrina eſt à ſomno prima & expleta cõcoctione cibi, eáque vniuerſa, quòd pars nulla dilucidè poſſit notas omnes exprimere. Matula alba ſit & pellucida, qualis ferè vitrea eſt, oblonga ne diuulſam hypoſtaſin exhibeat, & magna quæ totius vrinæ ſit capax. Obturetur procul à ſole, à frigore & à flatu, ne vel turbetur, vel craſſeſcat: quieta nulláque agitatione reſideat dum ſenſim refrixerit, nec tamen ſupra ſex horas aſſeruetur, ne quã corruptionem ſubeat. Si fortè vel frigoris vi vel ſponte ſua craſſeſcat turbetúrque, igne leni diſſoluetur atque declarabitur, nulla agitatione, ne diſſipetur hypoſtaſis, quã ne ignis quidẽ extenuare aut colliquefacere ſolet. Quid autem cauſæ ſit cur interdũ tum craſſæ, tum tenues vrinæ ne vel ingenti frigore quidem, interdum verò temperato etiam loco turbentur, non niſi ad inſitum vrinę calorem referri poteſt, qui vt hypoſtaſin, ita & cæteras partes locis diſponit diſtinguítque, quem conſtat aliàs languidum, aliàs valentem eſſe. Vrinæ inſpectio in loco ſit nec obſcuro, nec nimiùm lucido, nec Solis radiis colluſtrato, ſplendórque luminis in matulam deſuper quàm tranſuerſum potiùs incidat. Hæc autem in vrina veniunt conſideranda, chymoſis, perſpicuitas & puritas, quantitas, color, odor, contenta: in quibus omnis eſt interiorum affectionũ ſignificatio, tã quę ſecundum naturam quàm quæ præter naturam exiſtũt. Illa verò aliàs ex aſſumptis rebúſque externis, aliàs è renum veſicæque ductibus, aliàs è venis aut è reliquo corpore proficiſcuntur atque manant: ita enim tribus ex cauſis manifeſtæ qualitates imprimuntur in vrina. Potus immoderatior preſertim aquæ aut vini albi tenuis, copioſiorem vrinã profundit, eámque tenuem & crudam: & quæ quoniam præpropere perlabitur ac præterfluit, nec partium nec humorum affectiones nec qualitates expreſſas exquiſitè refert. Non pauca etiam vel mediocri vſu vrinam colore inficiunt, vt crocus, caſſia, rheũbarbarum, ſenna, rubia maior: quædam alieno illam odore perfundunt, vt alliũ, & terebinthi lachryma. Horum enim qualitates quum ſint pręter naturam, pariter cũ excrementis, præſertim verò cum vrinis amandantur ac defluunt. Peruertunt igitur propriã vrinæ indicationẽ, vt neque morbus neque interior vlla conſtitutio præſentibus his certa prodatur. Sic vrina morborum nũtia externarum rerum nulla permiſtione inquinetur,

Cur aliàs turbetur, aliàs nõ turbetur vrina

Immutatur vrina tũ aſſumptis, tum renũ veſicæque vitiis, tum venarũ reliquíque corporis affectibus.

omníque earum qualitate vacet. Quinetiam si vel vlcus, vel abscessus in renibus, aut in vesica, aut in vreteris, aut in pene inest, vrina crassior euadet ac turbidior, eáque vel puris permistione alba, vel cruoris perfusione rubra: quemadmodum sæpe aut arenulis aut filamentis variè conspersa. Et hæc renũ vesicęque vitia vrinas plerunque efficaciter immutant. Quę verò nec rerum externarum qualitate, nec renũ vesicæque labe inquinata fuerit, ea certiùs venarũ reliquíque corporis demonstrat affectus. Cauendũ igitur ne aut res externæ, aut renes te fallant. Quod ne fiat, qualitatũ quæ cernuntur in vrinis causas in tres vbique partiemur differentias, in externas, in eas quæ ductuum, & in eas quæ totius sunt corporis. Hac enim obseruatione atque distinctione, certa veráque vrinarum significatio haberi potest.

Quæ vrina sit optima, vtq́; sexu, temperamento & ætate mutetur. Cap. X.

OMNIVM autem prima inspectanda & cognoscenda est vrina optima, quę cæterarum quasi lex sit & regula. Talis substantia mediocri est, nec aquæ modo tenuis, nec vt iumentorum crassa: clara nõ turbida: colore subaureo atque flauo, quem hîc extremorum medium collocamus. Quãtitate media & hesterno superiorúmque dierum potui respondens, aut aliquãtùm paucior, quòd potus nonnihil in corpus absumatur. Hypostasis in hac subsidet alba, leuis & ęqualis, in acutũ fastigiata ea ratione quę posthac exprimetur. Neq; crassum quicquam subest, neque bulla, neque filamentũ, neque eorum quicquã quæ inter mala referentur. Hæc non modò inculpatã omnẽ naturæ concoctionem, sed & integrã corporis valetudinem indicat, virique summam temperiẽ eiúsque ætatẽ floridã: non enim alij cuiquã vrina talis obtigerit. Nam mulieris etiamsi temperatissima sit & ætate florẽs, vrina non parum ab hac deficit. Substantia quippe non (vt quibusdam placuit) tenuis, sed apertè crassiuscula est, neq; vt viri pura & pellucida, sed aliquãtùm turbida & multis innatantibus impura. Huic enim plura quàm viro superuacanea in vteri vesicæq; sedes cõfluũt, quæ vrinis plerunque permiscentur. Color ex albo liuescens non modò cruditatis, sed sexus præcipuè index. Horũ proportione hypostasis copiosior quàm viris, crassior & albior. Qui sæpe & sedulò maris ac fœminæ vrinas inter se contulerit, eas tandem internoscet oculorum consuetudine. Infantium & puerorum vrina albior quidẽ, sed crassior & copiosiore sedimento quàm ætate florentium. Calor enim tametsi in illis plurimus inest, quoniam tamẽ humoris copia obtunditur, quas dixi vrinas producit. Senum alba, tenuis, hypostasi pauca, cruditatis & imbecillę concoctionis nũtia, quòd in illis paucus & imbecillus sit calor. Horum exemplo minimè arduum sit coniicere qualis esse debeat vniuscuiusque temperamenti, & quantùm ab optima quæque distet. Itaque cuiuspiam vrina proposita, ex sexu & tẽperamento tũ insito tum aduentitio, & ex ętate coniiciendum & æstimandum qualisnam esse debeat ea naturalis: vt si quando offeratur alia, recordatione illius planum sit & in promptu, eáne præter naturã sit, quantúmque à naturali absit. Antequam verò de morbo ex vrina iudicetur, æstimãdum quod quis vitæ genus paulò antè sit sequutus. Nam exercitatio vehemens, vigiliæ, animi excandescentia, ineddiæ, calidiorum ciborum esus vt insitum calorem, ita & vrinas inflammant eásque bilis permistione coloratiores reddunt cum paucis contentis: quemadmodũ & aër vel à regione, vel ab æstate, vel ab alia quacunque causa exæstuans. Contrà verò otiũ, somnus multus ac profundus, inertia, crapula, frigidorũ ciborum esus albas, crassas vrinas, contentáque multa atque cruda proferunt: quemadmodum & aër vel à regione, vel ex hyeme, vel quauis ex causa frigidior. Sine horum animaduersione parum firma futura sunt de vrinis iudicia, nec quæ sanorũ ab iis quæ ægrotãtiũ sunt, facilè queãt internosci.

Mulieris vrina qualis.

Puerorum

Senum.

Vrinæ copia & paucitas quid indicet. Cap. XI.

RINA si mediocri sit copia, moderatam seri abundantiam arguit, proindéque naturam tum rectè valere, tum omnia cõuenienter administrare. Multa verò atque copiosa interdum ex immoderato potu vini tenuis vel aquæ, aut ex diureticis medicamentis, aut vi frigoris, aliáve externarum rerũ importunitate obtingit. Interdum vitio renum, qui vi maxima ex omni corpore

corpore serum proliciunt assiduóque profundunt, præsertim si ardentis visceráque ipsa exurētis febris æstus collectam materiam liquauerit, quæ multa in eos deferatur: appellatur ea affectio diabetes à celeri vrinæ transitu, in qua admodū multa exuperat, eáque ferè alba, tenuis & sine hypostasi. Interdum ex interiore affectu prodit, vt quum ingens aquarum copia quodam loco iamdiu coërcita erūpit, aliàs quidem ab hydrope, aliàs à multa crudirate aquosa quæ circum viscera fluctuabat. Illinc siquidem quodam impetu aut naturæ vi contendit in renes, perinde atque in spōtanea ventris perturbatione. Tota huic origo ex victu est, quoniam nihil potest è corpore manare, cuius materia nō aliquando fuerit immissa. Ea vacuatio tametsi vires aliquantum debilitat, ventriculum tamen & abdomen quasi pondere leuat, neque corpus reliquū extenuat. Quinetiam corporis humorúmque moles nonnunquam liquescit dilapsáque diffunditur in vrinas: quo modo obseruauimus bibulum quendam opimo corporis habitu, diebus circiter octo ex ingenti corporis mole in magnam gracilitatem citra vllam vim morbi collapsum. Id etiam caloris aut colliquantis febris vi fieri proditum est: túmque vrina multa, non tamen tenuis & alba cernitur, sed flāmea, vinea, aut passea: cui etiā pingue & oleosum quiddam innatat. Atque hoc hecticæ febris est initiū. Vrina pauca quæ neque potus penuriam, neque sicciorem victū, neque austerum crassúmve potum, neque nimios sudores aut copiosam alui deiectionē, neque multos labores consequatur, morbum ostendit, eúmque ferè in vrinæ ductibus. Obstructio aut tumor præter naturam renum hanc plerūque efficit, túmque his sensus quidam grauitatis inest, aliáque significatio ex contentis cōspicua. Si obstructio ex calculo aliáve causa vrinq; circa vreteras est, dolor vehementer affligit, isq; fixus vt in nephritide. Si vesicæ ceruix quouis modo impedita est, siue tuberculo, siue pituita crassa, siue calculo, difficilis est emictio, aut etiam vrina supprimitur, cum pubis & perinæi dolore, multáque subsident aut volitāt in vrina. Quæ citra hæc pauca redditur, à crasso & viscido fit humore, qui difficilè secernitur ac permeat, eáque tū crassa existit. Febris vehementia nonnunquam vrinam cohibet, túmq; & calor & alia febris signa comitātur. Sanis etiam parcior fit vrina, quum potus in corporis nutrimentum facessit, quod extenuatis & ex morbo conualescentibus frequens esse solet.

Vrinæ paucitas vnde.

Odor vrinæ quid denuntiet. *Cap. XII.*

VRINAE odorem obseruare fœdum est ac planè sordidum, medicíque dedecet dignitatem. At plerúmque velimus nolimus teter vapor odoratum ferit, maximè quum vrina adhuc calet aut admota igni est concalfacta. Odoris suauitatem vix sperare licet ab vrinis, nisi vel terebinthina, vel moschi, vel silphij, vel odoratioris medicamenti vi affletur. At moderatio sæpe è sanis ac bene constitutis corporibus est. Fœtor interdum assumptorum, vt putris casei, vt alliorum qualitate contrahitur: interdū è renum aut pudendi vlcere, ac tum vrina alba crassáque est cū hypostasi purulenta, si è vesicæ calculo existit crassior mucus subsidet in vrina eáque cum dolore redditur. Fœtida verò vrina ex superioribus locis profluens, siue rubra turbidáq; sit, siue vt interdum contingit tenuis ac perspicua, aliàs cum febre, aliàs sine febre, putredinis semper est index: eáque putredo aut in humoribus, aut in partiū substantia consistit. Si recens est fœtor & repente natus in vrina crassa ac turbida, humor: sin vetus ac diuturnus in vrina tenui ac perspicua, partis cuiusdam substātia putrescit. A crisi quæ fœtida meiitur, die apparet decretorio, copiosáque fluit, ac mox succedit ægro læuamen.

Quid significent singuli vrinæ colores. *Cap. XIII.*

VRINARVM hi maximè colores obseruandi, albus, spiceus, citrinus qui omnium verè medius est, aureus, croceus, ruber, passeus, viridis, cæruleus, liuidus, & niger. Horum duæ sunt effectrices causæ, viscerum corporísque calor, & alieni humoris permistio. Etenim labor, inedia, æstus, febris & quæcūque causæ corpus cōcalfaciunt, vrinam pariter colorant, eóque magis quo vehementiores fuerint: & vrina quæ diutius in corpore subsistit, & quæ longè à pastu meiitur, prioribus coloratior existit. Quinetiam bilis irruens in venas sero permiscetur, idq; (vt in ictero) flauo citrinóve colore inficit, quod & de alio quouis humore sta-

tuendum. Differt autem colot ex simplici intemperie profectus, ab eo quem humoris permistio tulit; ille siquidem vix vnquam rubrũ superat, consistitque in vrinæ substantia tenui aut mediocri, hic verò ad omne genus pertinet & extẽditur, redditque vrinã aut turbidam aut crassam. Itaque citrinum vrinæ colorem temperatus moderatúsque calor efficit in homine temperato & ætate florida. Citra medium quicunque subsistit, imminuti calotis & cruditatis est nũcius. Vrina alba si simul tenuis & perspicua veteq; aquea est nisi ex tenui & copioso potu genita sit, aut summam renum vel mesenterij iecorísque obstructionem, aut summam coctionis imbecillitatem denuntiat ab extrema iecoris & vẽtriculi intemperie frigida profectam. Sæpe etiam per febres ardentes cùm bilis in cerebrum rapitur, subalbida apparet & delirium prænuntiat. Alba & crassa si pariter perspicua est vt cornu (glauca & charopa appellatur) pituitę muco sę dominium ostendit: si obscura (lactea hæc est) crassæ viscosǽque pituitæ exuperantiam. Hæ si diutius apparent, frigidos diuturnósq; morbos portendunt. Ab his est spicea, quæ minorẽ cruditatem ostẽdit, & calorem temperato finitimum. Citrina omniũ mediam sedem sortitur. Supra hãc sunt aurea, crocea & rubra: quæ omnes calorem præter modum increuisse significãt: atque si puræ hæ sunt ac perspicuæ, puram simplicémque intemperiem, sin crassæ ac turbidę humorum vitia permistionésque referunt. Rubra si perspicua fuerit, ardens flammeáque dicitur, iecoris exuperantem calorem, sæpe etiam ardentem febrem denuntiat: sin crassa obscuráque est, siue cum febre, siue citra hanc contingat, flauæ, aut vitellinæ, aut rubræ bilis permistionem. Huiusmodi ferè apparet inclinantibus febrium accessionibus: at maximè quum iecoris substantia vitiata est à phlegmone aut ab exquisito scirrho, vt in hydrope: aut quũ vel illius, vel folliculi fellis ingens est obstructio, ob quam bilis in venas & in vrinas confluit, hásque eatenus inficit, vt si linteum immergas, citrinũ colorem planè referat, perinde atque epoto rheubarbaro: hæc aut præsentem icterũ, aut mox fututum portendit. Ea igitur ratione ardens flãmeáque vrina ab ea quę ex bilis permistione aut crocea aut coloratior euadit, discernitur. Cruẽta vrina siue duntaxat recentis carnis loturã ac veluti saniem, siue puriorẽ sanguinem repræsentet, quũ planè refrixerit, quasi grumum cõcreti sanguinis deponit. Ea fit tenibus attritis atq; reseratis eorũ venis, è quibus sanguis mox emanat, idq; ferè calculi põdere. In errote versantur qui hãc etiam iecoris imbecillitati tribuũt: vix enim intelligi possit sanguinẽ alicunde cũ vrina præterlabi citra renum affectionẽ. Itaque si nec lumbis nec renibus casu ictúve cõtusis cruenta vrina redditur, ea ex calculo renes obterẽte, præsertim quũ vehementior subitur exercitatio, proficiscitur. Hanc sæpe turbida & nigricans præcedit, quæ impendentẽ nephritin præmonstrat. Rubræ vrinæ succedunt vinea & passea vuæ nigræ persimiles, quæ vel sanguinem vel bilẽ præassari & in atram deuergere indicant. Viridis, prassinæ bilis aut æruginosæ copiã & permistionem: veneta verò seu cærulea, deinde etiam liuida seu plũbea, nisi è plagis & verberibus sint, aut melancholiæ dominium atque permistionem: aut natiui caloris extinctionem. Omniũ extrema est nigra, quæ si ex rubra & viridi processit, summum incendium & bilis atræ perfusionem: sin verò ex cærulea & liuida, extremam caloris extinctionem demonstrat. Est tamen & quum vrinæ eiusmodi crisi quadam profunduntur, cùm in acutis, tum in diuturnis morbis & melancholicis. Id verò decretorio die fit, facili tolerantia, & in laborantis salutem.

χρῶμα ὑπόπυῤῥον καὶ μήλινον, seu κίῤῥινον, quid indicet in vrina.

λευκὸν καὶ διαφανὲς ὑδρὸν, id est dilata, alba & tenuis.

Alba saturatior.

λευκόφαιον, Gallis lousche.

ὠχρὸν, pallida.

πυῤῥὸν, ξανθὸν καὶ ἐρυθρόν.

ὑπέρυθρον, diluta rubra, seu rubida.

οἰνωπὸν, vinosa & rubicunda, ceu rubra saturata.

ὕφαιματηρὸν, subcruenta vrina.

θολερὸν μελανίζον καὶ ζοφῶδες.

κυανοῦν.

χλωρὸν καὶ πελιδνόν.

μέλαν.

Quid vrinæ substantia in morbis ostendat. Cap. XIIII.

Vrinae chymosis & sũbstãtia in liquore spectatur, cuius differentiæ sunt tenuis, crassa, mediocris. Tenuis sub iis duntaxat coloribus inueniri potest qui ad rubrũ procedunt, sub albo, spiceo, aureo, croceo, ad rubrum vsque: nunquam enim cærulea, liuida aut nigra tenuis apparuit. Crassa nulli non colori permiscetur: nã vt in nigra ita etiam in alba crassities interdum inest. Itaque tenuis quæ neque immoderato potu, neque alia externarum causarum importunitate facta fit, renum & vreterũ obstructionem sequitur, quæ cum liquore nihil crassi præterlabi sinit, qualẽ ferè in nephritici doloris vehementia notant, quum vreteris caput calculo obseratur. Sequitur & nonnunquam imminutam concoctionem natiuique caloris penuriam ex intemperie sola citra humorum vitium: tam exiguus interdum calor est, vt aquam aliúmve potum talẽ elabi sinat, qualis acceptus fuerat, atque hæc

τῇ συστάσει ὑρον.

λεπτὸν μέτριον παχύ.

hæc cruditas extrema est. Natiuus noster calor alimentum humorésve cócoquens, primùm quidem & maximè substátiæ mediocritatem molitur, cui dein pro partium natura colorem addit: proinde ex substantia magis quàm ex colore concoctio spectatur. Qua ratione dixit Hippocrates, Quoad vrina rufa tenuísque fuerit, crudum morbum significat. Mediocris vrinæ substantia vegetum caloré, exquisitam concoctionem ventriculi, iecoris atque venarum ostendit, hac ratione in tribus illa mediis coloribus consistit, in subaureo, aureo & croceo. Crassa vrina nisi ex laxioribus patentioribúsque viis vrinæ profluat, oppressi caloris atque cruditatis soboles est: non quòd calor insitus intemperie, sed crudorum humorum exuperantia prematur. Vtraque tum crassa, tum tenuis concoctione tandem substantiæ mediocritatem adipiscitur. Ad crassam vrinam pertinent pinguis & oleacea, non ea quidem cui pinguedo telis araneorum similis innatat, sed ea cuius substantia lentore & crassitie oleum adipémve liquefactum repræsentat, & quæ commota grauis lentáque, vt oleum apparet. Hæc vel phthisi, vel hectica febre, vel hydrope corpus liquescere demonstrat. ἐλαιῶδες καὶ ἐλαιόχροον.

Vrina perspicua & turbulenta quid signet. Cap. XV.

PERSPICVA atque clara vrina est quã visus acies facilè penetrat. Turbulenta & obscura, per cuius mediũ non videmus. Quantùm autẽ turbulenta distet à crassa, & tenuis à perspicua, hinc discitur quòd & oui candidũ & oleum, & vitrum liquefactũ, & vinum subnigrum verè crassum fit, non tamen turbidum, sed planè perspicuum. Quòd etiam vinum album & tenue plerunque turbulẽtum fit: quemadmodum & aqua è vino stillatitia tenuissima quum fit, interdum tamen obscura turbulentáque cernitur. Quo fit autem res dilucidior & fructuosior, turbulentas vrinas in tres ordines differentiásque secernemus. Vna turbata est quæ externi frigoris vi talis euasit. Hæc omnium densissima & obscurissima, maculam lentore quodam albo summa præsertim corona inficit, quæ calore promptè declaratur pristinúmque splendorẽ recuperat. Quòd autem vrina vna quàm altera facilius difficiliúsve, quædã vix vnquam turbetur, id ad illarũ conditionem referẽdum est: sed externum quoque frigus non paruam vim ad perturbationẽ obtinere argumento est, quòd loco calido nulla conturbetur, sed qualis emicta est talis seruetur. Altera verè turbida est, cuius substantia atque liquor vel ex sese vel ab interiore quadam permistione ctassescit: eiusmodi à purulẽtis renibus profluit. Hæc calore dissolui nõ potest, multáque habet innatãtia, corpuscula, quæ quiete subsident cũ hypostasi crassa, & plerumque reliqua mox vrina expurgatur atque inclarescit. Vino ea comparatur quod fęcis permistione turbidum est. Tertia iam cœpit recepto nomine confusa appellari, in qua nihil innatare manifestò deprehẽditur, sed est tota sui similis, nec tamẽ hypostasin, nec aliud quicquam (etiam si diutius quiescat) deponẽs quo magis inclarescat: igne omníque calore manet indissolubilis. Vino cõfertur quod vetustate coacescẽs, aut tonante fulguranteque cœlo mutatũ & vappa factum, omni splẽdore nitoréq; destituitur. Perspicua vrina integram perfectámque concoctionem, humorum bonitatem & natiui caloris summã vbertatem ostendit, cuius vis etiam in vrina permanens hypostasin tandẽ secernit & distinguit. Quæ frigoris vi mutatur posteáq; calore restituitur sibi, admodum leuis est significationis, nisi fortè quòd per acutos morbos quũ primùm apparuerit, creditur cõcoctionis rudimentum habere, quia scilicet morbi initio tenuis nõ facilè cogitur, postea crassamentũ nacta faciliùs turbatur. Verè turbida plerunq; ex renum aut vesicæ affectu manat: in quibus vel humoris est copia, quem vrina secũ rapit, vel vlcus simplex è quo cruor, vel sordidũ è quo sanies, pus aut mucus profluit: horũ quippe colluuione vrina crassa turbidáq; redditur. Quocirca grauioribus nephriticis doloribus quicunque sunt oporturi, his vrinæ vix vnquã claræ meiuntur. Turbida quæ citra hos affectus fuerit, crassorũ humorum copiam in venis horúmq; effusionem renunciat, quos difficilè coquit calor insitus. Hinc & morbi diuturni cõtumacésque & capitis dolores fiunt, de quibus Hippocratis est sententia, Quibus vrina turbida qualis iumentorũ est, iis capitis dolor vel adest vel aderit. Perseuerans autem diutius, aut veternũ, aut lethargum minatur. Sæpe etiam vrina repẽte turbida euadit, quũ solutis obstructionibus apertisque viis crassior materia diu cohibita excidit è liene, iecore, renibus aut è venis maioribus: quod ferè sanis post exercitationes, ægrotantibus post morbos obuenit:

θολερὰ οὖρα.

καθαρὸν καὶ διαφανέστερον.

ἀνατεθολωμένον οὖρον turbulenta vrina.

ἀνατεταραγμένον οὖρον turbata.

maximè verò in crisi diuturnarũ febrium, quales quartanæ sunt, & in lienis iecorísque morbis, & in abscessuum eruptione. Omnis autem eiusmodi commodè emanare solet cum alleuatione corporum. Quinetiã vrina tubida citrináve & sine sedimento, qualis per febrium tum continentium tum intermittentium initia redditur, & quæ simpliciter cruda nũcupari solet, turbida quoque, nondum autẽ confusa censetur: hinc quippe facta est, quòd humor crudus & superuacaneus aut è venis, aut è liene, aut è iecore, perinde atq; in ictero prosiliens, in sanguinis serum se inferat. Cõfusa porrò vrina nunquã renum aut duntaxat viscerum, at venarum semper affectibus succedit. Ea non crudorum humorum exuperãtiam, sed propriè sanguinis & humorum qui in venis sunt maiotibus confusionem, corruptionem & putredinem portẽdit, eámque ferè malignam: quandoquidẽ putredo omnia permiscet, confundit atque perturbat. Quocirca in solis continuis febribus iisq; periculosis & malignis ea deprehẽditur. Ex his autem intelligi velim vrinam quæ vel nullo renum vitio sit inquinata, non semper sanguinis & succorum eius conditionẽ ostendere. Ea quippe nonnũquam citrina, crassa & turbida meitur, & qui nihilominus tum detrahitur sanguis exquisitè purus & rubicundus existit. Id persæpe & in quartana, & in tertiana intermittente, atque etiam in ictero cernitur, quum bilis superuacanea aut è iecore aut ex eius folliculo, ex aliísve sedibus prorumpit in venas, neque ipsi sanguini sed eius dũtaxat sero permiscetur. Atque hîc turpiter errant qui ab vrina crassa & rubra protinus mittendũ sanguinem esse pronuntiant. Est & nonnunquam vrina & colore & substantia & sedimento secũdum naturam, quum tamen detractus sanguis tum colore, tum substantia vitiosus appatet. Id ferè contigit in statu & antè crisim continuarũ febrium, quum perfecta est vrinarũ concoctio, necdum tamen natura vllã est noxij & peccantis humoris vacuationẽ molita. Hęc sunt quæ prima vrinarum inspectione ex quãtitate, ex odore, maximè verò ex colore, substantia & perspicuitate animaduerti percipíque possunt, etiã si nondum quicquam in vrina subsederit: sed quę, vt monui, summo sint prudentíque iudicio discernenda. Nunc de contentis transigendum.

ὑπέρυθρον καὶ ὑπόπυῤῥον.

συγκεχυμένον οὖρον confusa & perturbata.

Documentum notabile.

De iis quæ vrinæ permiscentur. Cap. XVI.

περὶ τῶν ἐμφερομένων τοῖς οὔροις καὶ τῶν συνεξερχομένων.

EORVM quæ vrinę permiscẽtur, alia per summam vrinã innatant, alia volitant per mediam, alia in infima subsidẽt. In summis prima est corona, quæ supremam faciẽ ambitu cingit. Hæc in vrina quæ æquabilis & vbique sui similis sit, dignosci vix potest, facilè verò in ea cui partiũ dissimilitudo quędam inest, aut humorum exagitatio. Etenim pars vrinæ summa tenuissima quum sit, mutationi magis est oportuna, ac sæpe multa vel colore, vel substantia subiicit oculis, quæ nõdum in reliquo vrinæ humore cerni possunt. Corona ferè docet qualis in vasis maioribus sanguis habetur: nam tenuis & alba dilutum sanguinem & sero tenui perfusum ostendit: crassa & alba pituitosum: citrina naturalem: crocea bile multa eáque flaua conspersum: rubra & ardens feruidũ & accensum: viridis bile prasina vel æruginosa: cærulea & liuida vel naturali melancholia vel atra bile inquinatũ, aut hunc certè in eorum humorum naturam corruptione mox abiturum. Quocirca harum postremæ vel melancholicum morbum vel epilepsiam designant. Spuma multa citra vrinæ agitationem innatãs, flatus plurimos in corpore vagari, ventriculũ & intestina distẽdi, colicum dolorem imminere, ídque vel fructuũ vel leguminum immoderato esu, vel insiti caloris imbecillitate. Ea si magnis bullis diu perseueret, crassos & viscosos humores ex hisq; obstructiones indicat: at si leui causa hę bullę rũpuntur atq; dissoluuntur, tenuem flatũ tenuésque humores. Si bullæ paruæ & exiguæ per vrinæ coronã dispositæ sunt, capitis dolor adest, cephalalgia quidẽ si coronam omnem, hemicrania verò si illius solùm medietatem occupent: acriórque dolor erit si aureæ sint & citrinæ, mitior si albæ & pallidæ, diuturnus verò si diu permaneant. Quæ porrò media vrinæ facie consistunt, pacati doloris sunt indices. Quum enim summam vrinæ partem teneant, ipsum quoque caput in homine summum dolore obsideri testantur, ídque vel à flatu, vel ab humore, cuius speciẽ bullarũ color exprimit. Bullæ granis exiguis similes in corona sitæ, si dum versatur & agitatur vrina, deorsum versùs depulsæ, mox in coronã resiliunt, destillario è capite vel in pulmones, vel in ventriculũ, vel in scapulas, vel in alias subiectas sedes procũbit, cuius vis & natura ex colore vrinæ, coronæ, atque bullarũ intelligitur.

ἡ στεφάνη.

ἀφρῶδες οὖρον, spumans vrina.

πομφολυγῶδες, bullans vrina.

ἡ ἐφισταμένη πιμελή.

telligitur. Pinguedo per summa innatans telis araneorum similis, hominẽ, inquit Hippocrates, tabe cõsumi significat. Nisi enim renum colliquatio & fusio quædam in causa sit, corpus vniuersum vel febre ardẽte, vel phthisi, vel hectica febre liquescit. Diuulsa quasi olei puncta innatantia alterutrum similiter, sed inefficacius denunciant. Nonnunquã tamen animaduerti ex epoto oleo hæc cum vrina fluxisse. Quò autem faciliùs illa dissipantur, eo morbum leuiorẽ, contumaciorem verò quò diutius persistunt. Volitant porrò & interdũ subsident corpuscula quædam vel farinæ crassioti, vel squamulis, vel furfuri similia. Quibus in vrina crassa quædam furfuri similia exeũt, iis vesica scabie affecta est. At si hæc in vrina tenui appatent, flammeum & colliquantem febris ardorem denunciant, ob quem & venarum sanguis retorretur, & earum substãtia incendio perusta solidũ quiddam quasi intertrimẽtum deperdit abiicitque, quod cũ vrinis emittitur. Siquis squamulas minxerit & grauis odor adsit, vesica exulcerata est. At si citra vesicæ exulcerationẽ exeunt, febris ardens vasorum summas partes & tunicas colliquefacit, & veluti in lamellas dissoluit, vnde & solidarum partium consumptio inest, sed tantò minor quantum squamulæ furfutibus tenuiores existunt. Quæ farinæ crassiori similia volitant aut subsident, eandem sed leuiorem significationem obtinent. Quum enim febris ardore vel exassatus & torrefactus sanguis crassus, vel in carne quicquid tenerum & adipale inest liquatum fuetit, & caro denique ipsa durior, non secus atque ea quæ in sartagine pertorrentur exaruerit, tum quæ vrinis redduntur crassiorem farinam referunt: quæ Hippocrati longam inualitudinem significant. Prægnantium integrè valentium vrinis quædam innatant tenui farinæ aut amylo similia, quæ in quiete sedimentum vel enæotema deponunt crassiusculum instar carptæ tenuiter lanæ: reliqua vrina subturbida existit, aliquantùm virescens, aut liuescens. Carunculæ exiguæ in vrina crassa exulceratis renibus apparent. Filamenta albis capillis similia à renibus reddi author est Hippocrates: at ipsi animaduerrimus ea sæpius ex iis vasis spermaticis deriuari quæ parastatæ dicuntur, in quibus teretem figũram sortiuntur ex seminis materia, quæ vi morbi sensim defluens calore crassescit. Appatent autem in iis plurima qui fœda exulcetatáque gonorrhœa cotrepti non ita pridem fuerunt: & iis mulieribus quibus albicantes menses profluunt, aut vterus fœda colluuie turget. Nonnunquam & vrina quæ prima fit à cõcubitu tale quiddam refert, aut aliquarum filamento crassius. Iam verò sanguis purus aut in grumum concretus, recens vlcus: pus verò, inueteratum ac sordidum ostendit: idque aut in rene aut in vesicæ ceruice. Discernitur autem quòd à ceruice ingenti partis dolore manet, à rene nullo ferè sensu doloris: quódque à pene aut à vesicæ ceruice omnia vel seorsum sine vtina, vel emictionis initio profluũt: è renibus verò vel cum vrina diligenter permista, vel sub emictionis finẽ, sed quæ mox in quiete subsideant. Arenulæ cum vtina postremæ ptodire solent: harum rubræ & flauæ à renibus, albæ à vesica proficisci creduntur: verumtamen quũ sordidum in rene vlcus inest, ex eo quoque albi calculi quasi concreto pure obducti excidũt. Crassior pituita instar muci narium maculæ fundo inhærescens cum dolore emicta, vesicæ calculum aut ceruicis sordidũ vlcus denunciat. Talem enim affecta vesica quia frigida atque membranosa cumulat, quam & calculi moles fouet. At quæ nullo dolore fluit, è crudo renum aut circumpositatum partiũ vlcere vel abscessu illabitur. Turpiter hallucinantur quicunque anatomes & operum naturæ ignari pituitam hanc putant vel è cerebró, vel è crudiore ventriculo in vesicam permeare: quomodo enim per venas illa pura nec sanguine tincta nec perfusa defluat in renes, hósque sola præterlabatur? Tria cernuntur in vrinis finitima, semen, pus atq; pituita, quæ sic tamen internoscuntur. Semen quia tenue ac lene, vrinæ semper innatat, pus & pituita subsidẽt: hæc tamen crassa atque tenax sibi cohæret, pus verò agitatũ mox dissoluitur ac diffluit. Quoniam autem eorum quæ permiscentur vrinis pars maxima ex vrinæ viis defluit, ne cui fortè de reliquis partibus iudicatnro imponant, omnem causam effectuúmq; feriem à prima referam origine. Rubræ arenulæ defluunt à renibus, quæ si copiosæ sunt & crassiusculæ, calculum minantur. Earũ adhæsu calculus vel milij vel hordei magnitudine concrescit, qui quũ è renum substãtia in capacitatẽ excutitur, vrinas crassas, turbidas, rubras aut subnigras reddit, impẽdentis nephritici doloris indices. Calculus in caput vreteris infertus dolore excruciat: ac tum vrinæ tenues & albæ, quales in omni ferè renũ infarctu cernũtur. Grandescens porrò calculus sic plerũque in rene coërcetur, vt exturbati

τὰ πιτυρώδεα furfurosa quædam.

τὰ πεταλώδεα.

τὰ κριμνώδεα.

Σαρκία μικρὰ ἢ ὠσπερ τρίχες.

Ἀφορις. 75. lib. 4.

ψαμμώδεα.

τὰ μυξώδεα τοῖς οὔροις ὑφιστάμενα.

Rubræ arenulæ vnde.

De calculo notatu dignissima.

minimè queat: ac tũ in labore & exercitatione valida renem procerens vrinam profun dit, non modò crassam & turbidam, sed & verè cruentam, in qua sæpe cõcreti sanguinis thrõbus subsidet. Simile quiddam interdum fieri videmus vel à casu, vel ab ictu, rariùs à labore violento. Quũ iam factum vlcus est, vrina in quiete alba & crassiuscula, in labore coloratior spectatur cum sedimento crassiusculo. Deinde vrina crassa, alba, fœtida veréque purulẽta insequitur, lacti non admodũ dissimilis, in qua pus subsidet, vbi scilicet iam vlcus cauum ac sordidum euasit. In quo vrinæ aliquando tales visæ sunt, nunquam in aliis morbis possunt certã significationem præbere: quando quidẽ perpetuò renales, vt ita loquar, apparent. Vbi verò renis vlcus supra modum sordescit & in fistulam abit, in vrina alba, crassa, turbida atque fœtida sæpe crassamentum quoddam subsidet viscidum & cohærens, narium muco aut oui candido non dissimile. Tale etiam plerumque animaduertitur, quum in vesica calculus inest: ea quippe materia licet ferè profluat è renibus, circum tamen calculũ concrescit vesicæ vitio & imbecillitate, eo argumento quòd talis etiamnum plerumque manet ac persistit exempto calculo. Quinetiã sordida ceruicis atque penis vlcera eiusmodi sæpe vrinas emittunt, maximè quum ex fœda veneris lue gonorrhœa illa virulenta parastis insederit. His quidẽ incipientibus in vrinis filamẽta quædam visuntur, primùm tenuia, deinde crassiora: ab his vrina tota crassescit, postremò sedimẽtum quale dixi mucosum inest: atque licet vlcus arte sanescat, diu tamen filamẽta ex derelicta loci & spermaticorum vasorum imbecillitate permanent.

De hypostasi & vrinæ contentis. Cap. XVII.

AMPLA sanè & controuersiæ plena est de hypostasi disputatio, quam non tam contentionis quàm veritatis cognoscendæ studio his cõplecti consilium est. Vrina è potulentorũ liquidorúmq; fit materia, quę omnia permeans dũ concoctione quæ in ventriculo, in iecore atq; venis fit, cibo, sanguini humoribúsq; permiscetur, tum coloris tum substantiæ suæ modũ adipiscitur, perinde atq; leguminũ carniúmve iuscula. Nõ enim simplex illa existit, qualis olim potus fuerat, sed aliena perfusione crassior. Quinetiã tantisper dũ in nobis ea continebatur, insiti caloris vim quandã conquisiuit, quã & Aristoteles rectè annotauit in ipsis quoq; animantium excremẽtis manere. Quicquid igitur in emissa vrina crassioris inest substantiæ, licet non protinus aspectabile sit, mox tamen secernitur atque coit, ac plerũque subsidet perinde atque fex in aqua rosarum stillatitia, idque insiti huius caloris beneficio, cuius est vis heterogenia secernere. Hæcq; crassior vrinæ portio insiti caloris vi secreta atque in imum depulsa, hypostasis est. Non igitur hæc (vt Actuario visum est) eius dũtaxat coctionis quæ in extremis venis perficitur, aut etiam solidarũ partium excrementum est. Neque (vt aliis plerisque placet) portio cibi crudior quæ interdum è ventriculo in venas cũ sero prouehitur, sed vbiq; cum vrina ortũ perfectionẽque nacta est. Quocirca non solùm aut ventriculi aut solidarum partiũ, sed præcipuè maiorum venarum hypostasis est index. Vt autem huius atque vrinæ vnus est ortus, ita & earũ substãtiæ mirè consentiũt. Multa quippe tenuissima ac prorsus aquea vrina hypostasin nullam exhibet, simpliciter verò tenuis tenuem, vt in iis quibus cruditas est & infirma cibi cõcoctio: mediocris mediocrem, crassáque crassam, vt in pueris & helluonibus, qui multa vorãt eáque probè conficiunt. Quæ verò externæ cuiuspiã rei vel à renibus vel à vesica profluentis permistione crassescit & perturbatur, crassamentũ deponit, quod non propriè hypostasis, sed fæx est vrinæ. Sic igitur hypostasi materiam confert vrinæ chymosis. Illã autem secernit insitus calor, qui si in vrina vegetus est ac validus, materiam in vrinæ humorem sparsam ac tũ minimè conspicuam, citò quidem segregat & colligit, ac dein prorsus deorsum deponit: & demũ ita cogit vt æqualis euadat, id est sui vbique similis, atque etiã lęuis, nihil asperum nihil diuulsum habens. Infirmior vrinę calor crassamentũ hoc tardiùs secernit, neq; id deorsũm impellit, sed in medio finit propendere, quod enæorema dixerunt, idque ferè aut diuulsum aut inæquale. Languidus calor tardissimè secernit, neq; potens cogere, id aut diuulsum relinquit, aut per summa innatans nubis specie. Itaque triplex ex situ fit contentorum genus, in imo subsidet hypostasis, id est sedimentũ, in medio propendet enæorema, id est suspensum, summa facie nubes innatat. Calor demum extremè languidus, vt in exitiali putrida febre, aut

Quid hypostasis.

τὸ ἐναιώρημα, crassamentum media vrina pensile.

bre, aut nimia in domitorum humorum copia oppressus, vt in ictero, sępe & in tertiana febre, quũ è iecore bilis abũdantior irrumpit in venas seróque permiscetur, nihil prorsus segregat, & vrinam permistam ac verè cõfusam exhibet. *Idem ἐπινέφελον.* Hæc verò in solis obseruatur ægrotantibus, de quibus iam dicendum. Qui de febricitantiũ vrinæ hypostasi ex veterum decreto disseruerunt subtiliùs, illam statuunt puri proportione quadam respondere, esséque portionẽ eius humoris qui in febre computruerat, sed iam coctam, secretam, & naturę vi depulsam cum vrina. *Quorundam de vrinæ sedimento in febricitantibus opinio improbata.* At certè hoc in primis perniciosum est medicinę commentũ: Nõ enim ardentis febris materia quę torrida bilis est; aut in pus aut in quippiã simile puri concoctione verti potest: neque eadẽ est huiusarque phlegmones ratio. Neque febris materia in statu iã cocta dũ tandẽ perfecta crisi ab aluo deiicitur, vnquam purulenta apparet aut alba, sed planè flaua atq; biliosa. Quî fiet igitur vt hypostasis quę in statu febris ardentis alba conspicitur, portio sit eius flauæ materiæ quæ cõputruerat, & quæ nunquam albescit? Adhæc si in statu portio noxiæ materiæ excidit, in principio verò & incremento nihil, vrina in statu quàm in principio vel incremento crassior existet: quod quotidianis obseruationibus falsũ deprehẽditur. Vt enim principio acutarũ febriũ cruda & confusa, ita & crassa cernitur vrina. Quocirca aliter de febricitãtium vrinæ hypostasi statuendum: hãc non portionẽ coctã eius esse humoris qui putruerat, sed similem atque in sanis materiã obtinere: & quũ primùm in acutis febribus apparet, indicare caloris & naturæ dominiũ atque victoriã, quę putridos humores non ita pridem turgentes & ferocientes rum repressit ac edomuit, & quæ iam ad pristinas muneris functiones redit. Etenim materię febris concoctio quam appellant; nec suppuratio est, nec propriè maturatio, sed solius putredinis repressio atque cohibitio. *Pepasmus.* Ita enim in statu tota febris materia adhuc in venis cõclusa est, nec eius quicquam crisi vacuatũ, & nihilominus quia sedata est & in naturæ dominio atque potestate, vrina purior existit cũ hypostasi, quæ eiusmodi sedationem ac victoriam certò demonstrat. Tum igitur repressio furore noxij humoris minus cũ vrina defluit, eáque tenuior & minus turbida est quàm initio, quum vi putredinis magna inerat humorum perturbatio atque cõfusio, quorũ & magna vis in vrinã quoque ferebatur. Tũ etiã superior dominatrixque natura crassiorẽ ex vrina materiã in enæorema vel hypostasin secernit. Cui vulnus salutare pus album ac legitimũ reddit, si febris etiã primaria superueniat, pus ipsum peruertit vulnúsq; idcircò siccat quòd insitus calor prematur & laboret, neq; rectè possit cõcoctioni incubere. Ad eundẽ sanè modũ & per febres languidus oppressúsve calor insitus nequiés cibos secundũ naturã conficere, nullã in vrinis concoctionẽ exhibet. In hæc igitur cõtrahenda erat disputatio longè difficillima, quã accuratiùs exequar in opere prognostico, vbi ex professo de morborũ concoctione differetur. Itaque quũ calor noster insitus perniciosos morbi humores prorsum euicerit atque concoxerit, bona fit hypostasis, nẽmpe alba, læuis & æqualis, quę est omniũ perfectissima. Enæorema quod albũ, læue & æquale sit, minus bonum quàm hypostasis est, & quodammodo imbecillũ calorẽ ostẽdit, qui nondũ plenè coctã materiã nequeat subigere & in fundũ depellere. Nubes etiã bona, nempe alba, læuis & æqualis cruditatis imbecilliorísq; caloris est nũcia. *Improbãda hypostasis quæ.* Hypostasis nigra aut liuida omnium est deterrima, eámq; perniciẽ minatur quæ naturã omnino prosternat. Enæorema nigrum aut liuidum minorem perniciem, rursúmque minorem nubes quæ similis obtigerit: sub iis calor insitus nondum succumbit, sed vigoris nonnihil etiãmnũ retinet. Optimũ igitur vnumquodque contentũ quod quantitate & substãtia est mediocri, album, læue & æquale. *In sanis cõtentũ quod optimum.* Quodcunque ab hoc defecerit, vitiosum. Multũ fit quia aut consueti sudores, aut alui deiectio, aut alia naturalis quædã vacuatio supprimitur: atque hoc pariter crassum ac crudũ apparet. *Eius copia.* Quod autẽ alimenti vbertate & facultatis robore multum euadit, simul tum substantia tum colore mediocre existit. *Paucitas.* Paucum verò reddũt inediæ, vigiliæ, exercitatio vehemens, & quæcũque euidẽtes causæ corporis substantiam absumunt dissipántque. Et hæc quidẽ in sanis. *Crassities.* In morbis verò quod substantia crassum apparet, vel à crudioris materiæ fit copia, quam natiuus calor euincere non potest, túmque alia cruditatis signa comitãtur: vel à crisi diuturnorũ morborũ, estque tum manifesta alleuatio morbi. Fit nonnũquam & à pure & à viscida pituita; vt ex iis quæ suprà nobis sunt dicta facilè discernes. *Tenuitas.* Quod enim tenue est, cruditatẽ in morbis portẽdit, aut coctionis initiũ: in sanis tenues humores nondũ ad substãtiæ mediocritatem deductos. *Læuitas.* Contentũ læue quod nẽpe continuũ est, nulla ex parte fissum, rugosum

aut diuulsum,sed sibi cohærens, nihil habens asperitatis,à valido fit insito calore.Contrarium huic asperum ac dinulsum imbecillus calor haud prorsus cogere potuit. Sic & æquale cuius partes omnes & crassitie & colore sui vbique similes sunt:& cõtrariũ inæquale,cuius partes dissimilitudine quadam distinguũtur,nec æqualiter coctæ aut coloratę apparent.In coloribus autem spiceum,aureum rubrúmve,bilem in venis exuperare,aut sanguinem vehementi incendio corrumpi significat:quanqnam Hippocrati rubrum lęuéque in vrina rubra residens securitatẽ portendit. Venetum,liuidũ& nigrum vitalis caloris extinctionem,aut corrnptum sanguinẽ, atrúmve humorem, aut illic genitum, aut alicunde irrepentem. Contenta si fortè desunt in sanis, non semper malo sunt: sæpe enim vel ex magna obstructione, vel ex potu multo ac tenui,qui antè distribuitur quàm vllam cum cibo permistionem aur cõcoctionem acceperit, tenuis fit vrina,in qua aut nnlla aut admodum pauca cernuntur contenta,quòd iis materia nõ superat.In ægrotis autem qui humorum vitio laborant,quoniam peccans materia subest in venis,contenta siquando desunt,semper malo sunt, naturámque denunciant corruptornm humorum copia impediri. Sed hîc demõstratiua vrinarum signa persequimur, prognostica quibꝰ aut cõcoctio,aut salꝰ aut mors in morbis pręuideri solet,aliò relaturi.

Æqualitas.

Exercitatio iudicandi ex vrinis. Cap. XVIII.

QVICQVID in vrinis præter naturam inest,nisi ex assumptorum qualitate sit,aut viscera,aut venas summáque corporis, aut renes vrinæque vias affici cõmonstrat. Eadem ex his vitia vrinę contrahunt,ac proinde antequam ex iis quicquam decernatur,perpẽdendum è quo præcipuè loco illa dimanent.Quę de renibus & vrinę viis defluunt,promptũ fit ex iis quæ de morbis eorum protuli internoscere, atque si horum nihil comparet, omnis vrinæ significatio aut ad viscera aut ad venas maiores ad reliquúmque corpus certò refertur. In his autem discernendis semper animo contemplari & memoria repetere oportet, quod anni tempus,quæ cœli constitutio sit,& quos morbos regio inuehere soler, aut quis morbus communiter grassatur in populum,nam is semper metuendus suspiciendúsque est, qni multis insidiari consueuit. Deinde perspecto laborantis sexu, rogandum notúsne is sit,vt illius natura atque constitutione repetita,constet quibus ille morbis sit opportunus. Horum quidem animaduersio non parum habet ad morborũ inuestigationem & dignotionem momenti, præsertim quum morbus recens adhuc est,aut eius nulla insunt in vrinis perspicua signa.Nam si senex est qui laborat,hyeme,pluuioso cœlo, & in regione humida,fieri vix potest,quin tussi, destillatione aut grauedine & ventriculi imbecillitate affligatur,maximè verò si crapulæ & vinolentiæ deditus,& natura humidior destillationnm morbis sæpe conflictari solet. Aut si iuuenis ísque biliosus ægrotat,æstate media, cœlíque statu & regione feruentiore, post victum calidum exercitationémve immoderatam,suspicio mouetur febris ardentis,aut intermittentis biliosæ, aut dysenteriæ,aur pleuritidis,eius scilicet cui magis ægrotus sit obnoxius, aut quæ tum temporis plurimùm grassatur in vulgus.Horum exemplo de cæteris quoque morbis(vel vrina nondum perspecta)coniiciẽdum est. Adhæc verò vrina quæ nec renum ductuúmque vitio,nec externarum causarum vi mutata sit,quęnam tum viscerum,tũ venarum, totiúsque corporis sit intemperies ostẽdit:deinde simpléxne sit,an ex humorum vitio: & quod humoris genus exuperet,& an cum putredine atque febre. Nam color intemperiem,substantia crassa aut turbulenta humoris vitium,confusio putredinem denunciat:quæ profectò omnium ferè morborũ interiores causæ sunt,ex quibus etiamsi morbi species nos lateat, non parua tamen agendorum atque vacuandorum cognitio capi potest.Sed & vrinæ contenta sedis affectæ certam interdum notitiam exhibent. Quoniam verò iam ita mos inoleuit, vt præter hæc tanquam arioli multa multi de absente ægroto ex sola vrinæ inspectione augurenrur,quisquis se ad eorum imitationem studet accommodare captandæ gloriæ desiderio,is aceruatim recenseat quæcunque primùm nouerit ex vrina. Nam verborum circuitu stultorum mens irretitur.Itaque si vrina alba vel spicea tenuis offertur,dicat ventriculum atque iecur supra modum refrixisse, cibi inesse fastidium feréque deiectam appetentiam, ventriculum à pastu distendi atque dolitare,ructus multos eósqne acidos emitti, flatus plurimos euagari, frigus plerumque sentiri, caput ingrauescere, corpus vniuersum quasi eneruatum languere multa o-

Antequam de vrina sententia feratur,quæ medicum secum reputasse oportet.

Quid vroscopos & vrinarum cõiectores respondere oporteat alba & tenui vrina proposita.

multa olim commissa fuisse in victu, idque vel potu frigidæ, vel fructuum esu vel vigiliis, vel mœrore. Si iamdiu malum persistit, corpus vniuersum cruditate scatere, viuidum periisse faciei colorem, aut lienteriam esse, aut pedes tumere, & leucophlegmatiæ aut cachexiæ periculum impendere. Et quoniam ea quoque vrina sæpe notatur in melãcholia atque in lienis tumore, de huius quoque symptomatis narrandum, de mœrore, metu, insomniis turbulentis, rugitu sinistri hypochondrij, cordis palpitatione, scoromare, déque his similibus. *Quid alba & crassa.* Quum alba simul crassa aut turbida fuerit, quoniam à crassæ lentæque pituitæ dominio fit, enunciet caput dolore concuti, vel graui somnolentia teneri, viscera humoribus multis impediri, intestina atque hypochondria flatibus distendi, & colicum dolorem imminere, ventriculum nausea aut pituitosa vomitione premi. Hęc si simul confusa apparebit, aut quotidianam, aut lẽtam febrem esse eámque diuturnam, & symptomata vrgere quæ febres comitari solent. *Quid aurea & tenuis.* Vrina aurea si tenuis fuerit, iecoris calidam intemperiem, sitim, corporis extenuationem, vigilias, somnum turbulentum, manuum volas plantásque pedum impẽdiò calidas. *Quid si eadem crassa.* Ea si crassa erit, bilem flauam exuperare & exagitari, háncque vomitione reddi, os ieiuno amarẽscere, animi defectiones obrepere, ventriculum & præcordia incalescere, idque ferè cum siti, aluum torminibus aut crebra deiectione solicitari quæ dysenteriam minatur, aut corpus pruritu ardere, aut scabie fœdari. *Quid si eadem cõfusa.* Eadem si confusa extiterit, tertianam aut ardentem febrem affligere, capitis dolorem, vigilias, delirium, sitim inexhaustam, aliáque harum febrium symptomata aut adesse aut imminere. *Quid si rubra & tenuis.* Rubra vrina si tenuis aut mediocris sit, sanguinis efferuẽscentiam inesse, capitis pulsantem dolorem atque grauitatem, membrorum renẽuam lassitudinem: & si confusa erit, synochum putridam eiúsque symptomata. Ad hunc modum si ex aliis vrinæ coloribus, vel icterus, vel iecoris scirrhus vel phlegmone, vel melancholia in liene, vel cæterorum quippiam inesse conijcitur, symptomata omnia, tum quæ illinc profecta sunt, tũ quę impendere solent, causas quoque euidentes ex quibus illa proficisci consueuerunt diligenter persequi decet. Talis propemodum est & affectarum partiũ ineunda narratio. Sed interrogatiuncula cautè præmittẽda, quàm pridem morbus inuasit, subitóne an lentè ac pedetentim, & quàm vehementer, vt hinc coniectura fiat, acutúsne an diuturnus is sit. Hinc quippe & ex naturæ, temporis, regionis, & morborum vagantium æstimatione, ad morbi speciem proximè acceditur. *Quid si bullas sit vrina.* Adhæc verò si bullæ per summam vrinæ coronã dispositæ, caput dolore aut humore multo grauari denuncient, mox iudicandum & somnolentiam, & sensuum tarditatem esse, ex hísque aut soporem, aut paralysim, aut grauiorem defluxionis ruinam instare: aut quum iam certa destillationis signa quæ suprà dixi deprehenduntur, humorem aut in ceruicem, aut in scapulas, aut in latera atque thoracem, aut in pulmones cum tussi, aut in artus & articulos procumbere: atque si cum destillatione febris signa existant, pleuritin vrgere, maximè verò si tum temporis populariter ea vagatur: sin verò cum destillatione vrina sit oleaginea, phthisin vel inesse vel proximè instare. Solas autem hasce corporis partes imperitorum vulgus nominibus designat, caput, latus à summa scapula ad coxendicem, stomachum à clauibus ad vmbilicum, vẽtrem, dorsum, & artus. Quúmque vllo modo pars dolens (nam dolorem vt maximè infestum omnes in primis animaduertunt) deprehensa fuerit, quæcunque hanc symptomata premunt, enarrentur, móxque idonea illi remedia prudenter decernantur. Incertam & plerumque dubiam mercedem referet, qui periclitatione medicos tanquam vates augurari coget. Consultor verò prudens & fidelis sani consilij fructum percipiet.

LIBRI TERTII DE PVLSIBVS ET VRINIS, FINIS.

De febribus, liber iiij.

PRAEFATIO.

SVMMA morborum symptomatúmque genera & eorum caufas atque signa expofui, & qua ratione vniufcuiufque (etiamfi inauditus aut ex multis variè implicitus effet) effentia caufaque percipi poffit, vt iam nihil eorum quæ funt ad generalem medendi rationem prætermiffa deeffe videatur. At verò quoniam vniuerfalium perceptione nemo quicquam magna laude dignum confequi poteft fine vfu & exercitatione, quæ in fingulis verfatur: morborũ qui in humanum corpus inuadunt differentias omnes fpeciésque nunc figillatim perfequar, veterum inftituto & ordine quoad licet obferuato. De febribus itaque primùm fcribã, déque morbis qui totius funt corporis: hinc ad eos dein pergam qui vniufcuiufque partis proprij funt. Non pauca interim legenti occurrent à maioribus aut prætermiffa, aut nõ fatis explicata, aut ab illis interdum diffentanea, fed quæ tamen vt ratione ftabilita, ita & longo fint medendi vfu comprobata. Sic enim decet inueftigatorem veri non folùm quæ legerit, fed & quæ fecum ipfe meditando confiderat & contemplatur vfúque tenet cognitione digniffima, in communem fructum proferre.

Quid febris, quæ illius effentia, quæ figna. Cap. I.

τί ὁ πυρετός.

Calor naturalis duplex.

FEBRIS eft calor præter naturã è corde in omne corpus effufus. Rigor horrórve intermittentium febrium, tametfi acceffionis eft initium, febris tamen haudquaquam cenferi poteft, quòd nondũ fit calor incenfus. Neque perfebrem exitialem partium extremarum frigus è febris eft effentia: neque vlla rectè poteft frigida febris appellari, fed omnis in caloris genere fubfiftit. Calor præter naturam aduerfatur naturali. Eft autem naturalis duplex, vnus infitus in folidarum partium humido primigenio inhærefcens, cuius eft origo cœleftis. Alter elementarius, moderatus & ex omnium elemẽtorum permiftione temperatus. Ille omnium functionum primarius eft opifex: hic verò adiuuans, quòd elementorum temperies infitum illum calorem foueat excitétque. Infitum olim demonftrauimus exuperare non poffe, nec illius copiam & vbertatem vitio vnquam dari, fed quò fuerit vberior (vt infantium ætate) eò naturales vitæ functiones reddi fœliciores. In eo igitur confiftere febris nulla poteft: fed febris effentia calor eft præter naturam, qui quum adeft, tanquam hoftis infenfus infiti illius fubftantiam femper oppugnat, labefactat, omnéfque functiones interpellat. Triplex autem conftitui debet, vnus admodum fimplex, qui folius eft caloris exuperantia, hinc genitus quòd calor elementarius affiduo incremento de temperie & mediocritate decedens, plus nimio exuperat, & qui naturalis fuerat, fenfim non naturalis euafit, vitiofus proinde & naturæ iam infenfus. Alter eft calor ex putrefcente materia prognatus, qui etiam fi non admodum fit ardens, quoniam tamen eius de qua prodiit materiæ conditionem redolet, præter naturam eft & infito calori grauis. Tertius eft malignus & perniciofus, quem peftilens venenatáque materia fundit, non qualitatis exuperantia, non putredine, fed totius fubftantiæ diffidio vitali infitóque calori aduerfus. Solus igitur qui præter naturam eft calor, febris exiftit, fi modò iam accenfus conftánfque permanet. Etenim fi vel æftu, vel balneis, vel exercitatione corpus incalefcit & mox agitatione fedata deferuefcit, calorem hunc nemo febrem vt neque morbum appellet. Neque porrò calorem præter naturam, qui vel caput vel brachium vel crus folùm occupat, quia non in omne corpus euadit. Neque fi ex parte quapiam latè dimanet, fed neque fi è calidiore iecore pariter cum fanguine & halitu prouidens, palmas atque plantas quafi exurat: aut etiam quoquouerfum effufus omne corpus prehendere videatur: non enim è corde prodiit. Vnus calor præter naturam, qui è corde per arterias vnà cum fpiritu profluit, vniuerfalis effe poteft, vnúfque promptè ac celeriter

Calor præter naturã duplex.

Definitionis febris particulatim explicatio.

in corpus omne distribuitur. Solus igitur debet febris appellatione contineri. Adde iecore duntaxat affecto, non pulsum sed naturales solùm functiones immutari. Affecto verò corde vitæ principio, ipsi mox omnia cõsentire, omnésque peræquè partes ne munus expleant impediri. Itaque quum febris maximè vniuersalis morbus omnes vbique functiones offendat, debet eius partis affectio censeri, quæ est ad omnium conseruationem vsúmque necessaria: solúsque calor præter naturam è corde in omne corpus effusus, vera febris haberi. Non est id perpetuum (quod definit Auicenas) omnis febris calorẽ in corde accendi. Tametsi de continuis & primariis id verum fatemur, intermittentium tamen & symptomaticarum calor non in corde primùm accenditur, sed aliunde sublatus cor ferit, è quo æstuans cum spiritu mox per arterias in corpus omne refunditur. Omnium porrò febrium communes notæ sunt, pulsus celer ac frequens, interdum etiam inæqualis: qui solius calidioris cordis est proprius. *Febrium signa communia.* Virium lãguor & imbecillitas cum spontanea corporis grauitate aut dissolutione: corpus quippe vniuersum consentit laboranti cordi. Calor aut foris acer ac pungẽs, aut intus certè molestus, qui & nonnunquam feruido halitu prorumpit è naribus.

Febrium differentiæ. Cap. II.

VT TOTA febris essentia calor est præter naturam, ita illius propria summáque genera ex caloris differentiis statuenda sunt. Tria igitur febris vt caloris præter naturam prima summáque genera existunt, simplex, putrida, & pestilens. *Febris triplex.* Simplex febris est cuius calor elementarius solo incremento, naturæ ac temperiei limites excessit: potest & eadem dici naturalis calor in igneum conuersus. Putrida, cuius calor ex illuuie putrida emersit. Pestilens quam venenata perniciosáque expiratio intulit. Simplex porrò febris triplex est, ephemera, synochus & hectica: *Simplicis tres differentiæ.* quæ solo caloris subiecto distant, quod aut corporis substantia est, aut humor, aut spiritus: nec enim plura in corpore subsistunt. Ephemera in solo spiritu vago primùm consistit, ísque verè inflammatus est, cuius tamen calor toti etiam corpori impertitur. Hęc quia in tenui & dissipabili est subiecto, vno ferè die soluitur, vnde ephemera, id est diaria nuncupata est, rarò longiùs excurrit. Synochus, id est continens simplex est sanguinis efferuescẽtia: qua nimirum citra putredinem aliámve labem is incaluit, cuius contagione cor ipsum partésque omnes incalescunt. Hectica vna omnium in partium solidarum substantia primùm ac per se consistit ac hæret. Consistunt igitur omnes in corde, at ratione dissimili. In ephemera cordis spiritus iam incaluit, humores verò atque substantia duntaxat calent. In synocho humor incaluit, substantia verò calet. In hectica cordis substantia prorsus iam incaluit, & permanentem fixúmque obtinet calorem. Est autem hectica duplex, *Hectica duplex.* vna quidem vniuersalis & primaria, quæ cordis primùm, deinde reliquarum partium substantiam æquabiliter inuasit. Altera partis est hectica, quæ cuiuspiam partis substantiam primùm ac per se obsidet, è qua tamen tũ cordi tum partibus singulis impertitur. Huius genera complura: nam & ventriculi & iecoris & lienis & pulmonum hectica deprehenditur. Iam verò putridæ febris, ex putrescentis humoris specie atque ex situ, duo prima cõstituuntur genera, continua & intermittens. *Putridæ febris genera duo.* Quum tanta in venis arteriísque maioribus inest putredo, quæ vel seipsa vel suo vapore cor continenter attingat & labefactat, cõtinua fit febris. Quum verò aut leuior est, aut longiùs à corde dissita, vt non assiduò id afficere queat, febris est intermittẽs. Continua febris duplex, *Continua duplex.* vna vera & primaria, quam accendit putrescẽs humor in vasis maioribus quæ inter alas & inguina excurrunt. Altera symptomatica est, *Symptomatica quæ.* quæ visceris cuiuspiã partísve putredinẽ quasi comes insequitur. Et quę ex iecoris, lienis, renis aut cuiusuis partis erysipelate fit, typhodes appellatur: quæ ex earum aut insigniorum partium phlegmone, vt ex peripneumonia, pleuritide aut phrenitide, phlegmonodes: vtraque autẽ symptomatica est continua. Fit & nonnũquam symptomatica dum in hisce visceribus citra eorum inflammationem coërcitus humor putrescit, idque si affatim vniuersímque fit, acuta febris existit: sin verò sensim ac lentè, continua lenta, quæ diuturna esse consueuit. *Putridæ primariæ species.* Putrida febris quam primariam nuncupaui, species sortitur ex vincentis humoris natura. Etenim venarum arteriarúmque sanguis, si quum putredine incendióque prehenditur, bene temperatus est, & ex quatuor humorum æquabili permistione constitutus, fe-

brem accendit synochum putridam; cuius mox species explicabimus. Si calidior is est plúsque bilis quàm cæterorum humorũ continet, absolutè continuam facit tertianam. Cuius si magnum est incendium in cor & præcordia deuergens eáque obsidens, verus causus, id est febris ardens existit. At verò si pituitosus est sanguis, incensus is ac putrescens febrem profert continuam quotidianam: si melancholicus, quartanã continuam.

Intermittēs putrida. Putrida febris intermittens, alia simplex, alia cõposita, alia confusa. Simplicis tres differentiæ, tertiana ex bile flaua extra venas maiores putrescẽte, quotidiana ex pituita putri, quartana ex atra bile pura ac seorsum putrescente. Cõfusa febris nõ ex humore syncero, verùm ex multis vno extra maiores venas loco confusis, paritérque putrescẽtibus emergit: huiusmodi est tertiana notha, ex bile atque pituita pariter corruptis. Composita febris ex mistis implicitísque fit intermittentibus, vt tertiana duplex, quartana triplex, & hemitritæos quæ ex quotidiana cõtinua & tertiana intermittente constat. Hic vt multæ sunt febres, ita & humores multi separatim putrescunt, non loco vno eodémque cõfusi. Hac quasi figura putridæ febris differẽtię ex humoris specie ac situ depromptæ sunt.

Pestilens febris. Pestilens porrò febris non vno calore, sed pestilẽti malignáque pernicie aliàs spiritus, aliàs humores, aliàs partium substantiam contaminat, hincque differentiæ surgunt, quas postea exequemur. Rursum autem de his singulis expressiùs & quantum exposcit medendi ratio tradendum.

De ephemera febre. Cap. III.

FEBRIS ephemera est calor præter naturam in spiritu primùm considens. Est autem hic spiritus non insitus, quem in Physiologia diximus solida parte contineri, eiúsque præcipuam substantiam complere: sed arteriatũ communis è corde in omne corpus influens & illapsus. Hic ephemerę materia est continénsque causa, vt in quo tanquam basi consistens, in reliquũ dein corpus inuadit, eiúsque functiones interpellat. Atque vt spiritus admodum tenuis est, ita & quæ in eo consistit febris omnium est leuissima & facilè dissipabilis: non constans, sed veluti transiens ac præterfluens. Huic ferè origo est à causis euidentibus, quarum vi & impulsu tenuis, calidus, feruidúsque spiritus, omnium quæ in corpore sunt promptissimè incenditur.

Feb rē omnem putridā a ceuidentibus causis exuscitatam necessario præcessit diaria. Signa. Quum igitur ab his non prius humores quàm spiritus inflammari possint, necesse est febrem omnem putridam ab his genitam quædam antecedat ephemera. Huius notæ sunt, quòd non sensim pręcedente cibi fastidio aut spontanea corporis lassitudine, aut grauiore somno, & frequẽti oscitatione, sed tota repente prehendit, soláque euidentium causarum vi infertur. Aut nullus aut admodum leuis horror initio fatigat, idque dũtaxat quum cacochymum corpus expirationem multam eámque calidam & acrem diffundit, quæ ob cutem à frigore dẽsatam, aut ob exilium meatuum constipationem suppressa, ferit partes neruosas. Nulla comitantur sæua symptomata, nec vehemens dolor, nec magna corporis iactatio. Pulsus quidem celer & frequẽs, sed tamen æqualis & ordinatus, magnus ac validus, nisi vel ex mœrore, vel ex inedia, vel cruditate, vel frigore orta sit: est & in pulsu diastole maior atque velocior quàm systole: inspiratio quoque expiratione & maior & celerior. Calor tactu mitis, suauis atque halitu plen⁹; qui ferè eo ipso die aut totus occultè expiratur, aut madore sudoréve naturali eóque miti nec graueolente discutitur. Vrina substantia, colore, sedimento, aut nihil aut minimùm à naturali distans.

Causæ procatarcticæ. Diariæ febris prægressæ euidentésque causæ sunt, quæcunque calidiorem intemperiem inferunt: solis æstus, omnísque ambientis feruor: lassitudo labórque vehemens: vigiliæ, inediæ, intenta animi contentio ex ira, curis, tristitia vel timore. Omnium autem grauissimę sunt, cruditas, siue ex nimia cibi copia & helluatione, siue ex vino meraciore, siue ex fructuum corruptorúmque ciborũ esu contracta: Naturalium vacuationum, vt alui, vt vrinæ quauis ex causa retẽtio, vt sudoris halitúsve suppressio ob cutis densitatem & constipationẽ vel ex frigore, vel ex adstringente balneo: Adenum maximéque inguinum ex labore tumores atque bubones, & atroces cruciatus qui corpus inflammant humorésque exagitant. Tres hæ causæ non solùm qualitatem, sed & vitiosam materiã vel in corpore retinent, vel aliunde suggerunt, ac proinde febrem sæpius accersunt ab horrore, & in periculũ adducunt putridæ febris, cæteræ verò solam qualitatem intemperiémque conferunt. Quæ causa diariam excitauerit, ex antecedẽtiũ inuestigatione disci potest, neque in re tã leui, necessaria videtur amplior

signorum

signorum discussio. Has in febres maximè propensi sunt qui calido siccóque sunt corpore, & qui halitu acri plurimo conferti sunt, & quibus sudor, vrina aut egestio supra modum graueolet. Quum diaria nulla inclinatione, nullo sudore, aut etiam finito sudore, statu pari diem vnum excesserit, metuenda permutatio vel in synochum, vel in putridam, quod ex signis suspectæ imminentísque febris internoscitur.

De synocho febre. Cap. IIII.

FEBRIVM quę in humoris vitio positę sunt, omniũ prima est synochos, nobis continẽs appellata. Ea assiduò fatigat, nulla excandescentia, nulláque intermissione, dum integrè soluta sit. Est autem duplex, vna sine putredine, altera putrida. Vtriusq; materia continénsque causa in vasis est maioribus, inter alas & inguina sitis, atque ea est vtrique sedes. *Causa proxima.* Materia autem sanguis est non ille quidem simplex, sed qui ex quatuor humorum æquabili permistione constat. In eos proinde dũtaxat synochus inuadit, qui tẽperati aut aliquantò humidiores calidioresque sunt ætate media, habitu carnoso ac verè quadrato, & quos plethora, id est sanguinis exuperantia & æquabilis succorum redundantia premit: cæteras naturas cõstitutionésve non attingit. Eáque causa est cur admodum rarò synochus reperiatur simplex. Itaque sanguinis quædam veluti efferuescentia & simplex inflammatio, quæ phlogosis appellatur, synochus est sine putredine. *Synochos quid.* Vt autem sanguinis ea materia sui vbique similis est, ita & illius inflammatio tota vnius est modi, & ab initio in finem vna quasi accessio. Id quidem trifariã fieri contingit: aliàs enim calor par suíque similis toto febris decursu manet, quantúmque recèns inflammatur, tantundem protinus dissipatur: ea est synochos homotonos: aliàs recens inflammatio quàm dissipatio maior est, túmque calor continuo incremento inualescit, & synochos fit epacmastica, id est increscens: aliàs plus dissipatur quàm recèns inflammetur, ac tum calor statim à summo vigore incipiẽs, sensim minuitur dum desinat, & synochos fit paracmastica. Synochus omnis sine putredine easdẽ atque diaria febris causas habet: quę leuiores quum fuerint, diariam, quum vehementiores, synochum proferũt. *Causæ prægressæ.* In causarum censu admodum efficaces sunt, magna adstrictio constipatióve cutis & sanguinis redundantia siue ex suppressa consueta vacuatione hæmorrhoidum, mensium aut narium, siue ex immoderato vsu ciborum euchymorum & calidorum ea succreuit. Quamobrem huic ferè obnoxius est temperatus intemperãter viuens, qui quũ bene habito sit corpore, multo se tamen vino multáq; carne implet: huic enim sanguis multus atque calidus inest, qui non facilè corrumpitur. Ab his igitur causis primùm inflammatur spiritus, ac tum sanguis sensim incalescit. Huius etenim tenues acrésq; vapores, ac ipsum calorem præter naturã cutis dẽsitas aut adstrictio cohibet nec prodire sinit, qui geminatus sanguinem inflammat simplicémque synochum facit. Huius notæ sunt quæ & ephemeræ, verùm aliquantum manifestiores. *Signa.* Propriè tamen corpus omne maximéque facies inflammatione ruboréque suffunditur: distẽdens lassitudo artus omnes occupat: magna iactatio fatigat: venæ copia distentæ multùm turgent: tẽpora vehementer pulsant: caput dolet vel ingrauescit: somnus sæpe profundus ac veternosus premit: respiratio difficilis: pulsus magnus, plenus, frequens, ac velox: cutis non squalida, sed mollis, non acri sed blando calore madoréque perfusa. Huic generi & alterum finitimum sæpe fieri animaduertimus ex bilis calidorúmque humorũ agitatione nimia. *Notha synochos ex bilis concitatione frequens.* Causæ siquidem euidentes quũ vehementiores in biliosum corpus alioqui sanũ irruerint, non modò spiritus concalfaciunt, sed & acres humores exagitant, quorũ æstu febris accenditur sine putredine. Hæc ephemeræ limites egreditur, nec tamen synochos est nunc exposita: illa quippe sanguinis efferuescentia est, hæc bilis cõcitatio sine putredine: illa in corpus incidit temperatum benéque habitum, hæc verò in calidum siccúmque ac planè biliosum. Huius causæ euidentes non aliæ sunt quàm quæ ephemeram mouent: maximè verò cruciatus summus, qualis nephritici aut parturientis est: exercitatio labórque immodicus, æstus, balneum, animi excandescentia, & quæ his pares sunt viribus. In hac nullæ putredinis notæ in pulsu aut in vrinis cernuntur, veruntamen os amarescit, deiicitur appetentia, sitis excruciat, capitis dolor ac vigiliæ vrgent: in cute arida calor acer ferit. Sublata euidente causa paucis pòst diebus febris eiúsque symptomata, quiete so-

la, nullo artis subsidio sedantur ac sponte desinunt. Quum febris diaria citra putredinis notas diem vnum alterúmve excesserit, harum alterutra suspecta esse debet.

De synocho putrida. Cap. V.

PVTRIDA synochos febris est cōtinua ex putrescente sanguine prognata. De huius exortu summa quidem dissensione certant artis proceres, possitne sanguis putrescere: & quæ hinc prodit, synochósne sit, an biliosa febris. Cæterùm potest eorū cōtrouersia, hac obseruatione dirimi. Sanguis bifariam putrescit, vno generali modo, quum vi caloris præter naturam segregantur quæ in eo sunt substantiæ dissimiles; & bilis flaua ac tenuis ab atra quæ crassa terrenáque est secernitur. Hæc autē degeneratio veriùs corruptio quàm putredo censetur, vt alio loco dilucidiùs explicatum est à nobis. Atq; si sanguis hac ratione putrescat accendatúrque febris, ea non synochos, sed vel biliosa vel melancholica euadet.

Vera sanguinis putredo. Alio modo verè sanguis putrescit, quum citra substātiarum diremptū aut secretionem totus corrumpitur magno fœtore aut graueolentia. Vt enim è venis in pectus, in ventriculum, in intestina, aut in aliā capacitatem sanguis præter naturā effusus vitiatur & quasi in venenatā substantiam putrescit: & in musculos irrumpens tumorem præter naturam phlegmonémq; parit, atque putrescit primùm, deinde suppurat: ita dubitari non debet eū validis ex causis, vt in putrida atque pestilenti cœli cōstitutione in venis maioribus putrescere. Quinetiam quū phlegmone tentatur iecoris substantia, sanguis totus non modò putridus, verumetiam nonnunquam purulentus existit. Sed & omnes fatentur sanguinem tam magna interdū mutatione deprauari, vt non amplius ad habitum redeat naturalem, nec possit iterum per naturæ concoctionem ad primam humoris bonitatem redire. Denique per febres qui detrahitur, sæpe animaduertitur non solùm fœtidus & graueolens, sed & putridus adeò vt nec sibi cohærere nec cōcrescere queat, omnibus scilicet eius fibris putredine consumptis. Hoc igitur modo quum sanguis corrūpetur, synochos accenderur putrida. Hæc quemadmodū & altera simplex, vna quasi accessio est, nec antè aut mitescit aut intermittit quàm integrè desinat. Est &

Synochos putrida triplex. ea triplex: quū enim toto decursu par est modus putredinis, homotonos existit: quum plus putrescit quàm dissipatur, epacmastica: paracmastica, quū minus putrescit quàm dissipatur. Hæc etiam non nisi in temperato benéque habito fit corpore, cuius sanguis

Causæ prægressæ. copiosus & laudabilis est. Cæterùm causas habet quàm simplex validiores, quæ non modò inflammationem, verumetiam putredinem accersunt. Omnium autem efficacissima est cutis non simplex constipatio, sed ab impactis multis crassis viscosísque humoribus vera obstructio, quæ non cutem solam, sed & tenues iecoris habitúsque corporis venas inferciat. Tametsi igitur integrè sanū corpus fuerit, omnésque humores secundum naturā ac synceri, quia tamen valida obstructio perspirationem prohibet, neque vis refrigerans foris intrò subit, neq; tenuia, acria & fuliginosa excremēta intus foras erumpunt, hinc & natiuū calorem strangulari, & quæcunq; illic calida humidáque sunt putrescere necesse est. Nonnunquā verò & similium putridorū occursu febris hæc

Signa. accenditur. Notæ similes atque in synocho simplici, sed insigniores ac magis cōspicuæ. Præterea verò calor in hac acriùs contactū ferit: pulsus nō modò magnus, vehemens, celer & frequens, verumetiam inæqualis & inordinatus: vrina crassa, rubra, turbida, sedimentóque nullo.

Qua ratione in venis maioribus putrescant humores, ex quibus febris accenditur continua. Cap. VI.

PROMPTE putrescunt calida humidáque corpora, idque ferè quū insitus eorum calor quauis ex causa imminuitur: humor quippe tū vincens & effrenatus, nec caloris vi coërcitus, è permistione terrenæ substātiæ secedit, graueolentia ac fœtore comitatus. Sic & corporis humores facilè putrescunt, & ex propria in alienam substantiam concedunt, aliàs quidem in venis aut omnibus aut certè maioribus, aliàs in vna quapiā particula, idque interdum cum phlegmone, interdum citra phlegmonē. In venis arteriísque maioribus febris accenditur continua, eò vsque perseuerans dum humores qui hanc gignūt, vel incendio

consumpti

consumpti dissipatíve sint, vel quouis modo edomiti. Etenim venarum putredo non facilè restinguitur, quòd coarctata non liberè perfletur ob loci densitatẽ, quódque adhæsu appararos humores inquinet, & cõtinuatione in propinquas, ex hísque in alias venas protepat transferatúrve, nec antè desinat quàm quicquid in venis vitiosum est, depopulara sit. Duplex autem est putredinis ratio: alia in omnes aut saltẽ in maximas venas æquabiliter innadit: alia ex vna quapiam initium ducens, in cæteras sensim continuatione perreptat. Quæ in venas omnes pariter inuadit, licet earum sanguinem, non tamen eius omnes æquè partes occupat. Quum enim nõ omnino simplex sit sanguis, sed ex multorum humorum permistione compositus & sero multo perfusus, primùm quidem illius portionẽ putredini magis obnoxiam prehẽdit, ab hac deinde aliam ipsi permistam atque cõfusam, quæ minus quàm illa sit vitiosa: hócque modo sensim obrepens simul cũ calore præter naturã augetur & inualescit, nec antè desinit quàm partes omnes sanguinis putredini obnoxias absumpserit. Hoc perinde accidit, atque in ingẽti phlegmone, in qua collectus sanguis non statim vniuersus, sed eius pars alia citiùs alia tardiùs & putrescit & suppurat, sic sensim augescens putredo in summũ vigorem fertur: queãdmodum & dum ignẽ accendimus, ardiores primùm stipulæ, deinde virgulta, postremò ligni materia, suo quæque concremãtur ordine. Omnibus quæ putrescere apta fuerant absumptis, putredo calórq; febrilis cessat, manet tamen pars sanguinis melior, quæ quoniã minus erat putredini obnoxia, huic inuiolata resistit, eáque licet putridæ permisceatur, illius tamen contagione minimè computruit, sed duntaxat incaluit: restincta proinde sedatáq; putredine in pristinam illa puritatem redit. Atque tũ vrinæ puræ ac prorsus laudabiles apparent, quæ crassæ, turbidæ ac sine sedimẽto fuerant. Itaq; ea putredine (nisi fortè extremo exitio fuerit) neq; sanguis vniuersus neque totus labefactatur. Nam soluta febre non omnino exhaustæ venæ manent, sed aliquid in his etiamnũ inesse deprehenditur ídque vtile & alendo corpori idoneum; quod tamen olim miscebatur putredini. Idipsum continget etiamsi nihil sanguinis recens genitum, nihílque cibi toto morbo sumptũ fuerit, quod in extremè acuto fieri iubet Hippocrates. Hac propemodum ratione putret sanguis in synocho putrida: nec multò secus in causo, in continua tertiana, in aliísve continuis. In his quippe non vniuersus corrumpitur, nec omnes pariter humores ex quibus constituitur: (ita enim permiscerentur omnia continuarum febrium genera) sed is duntaxat qui maximè omnium vitiosus est. Atque vt huius est natura, ita & consentaneum febris continuæ genus accendit: tertianam quidem cõtinuam, si bilis flaua quæ in sanguine est: quotidianam continuam, si pituita: & quartanam continuam, si melancholia putrescat. Altera putredinis est ratio, quæ nòn in omnes pariter venas, sed ab vna quapiam (à qua fortè initium sumpserit) continuatione in cæteras & in earúmque sanguinem & in humores irrumpit. Obtingit hæc quum putrefaciẽs causa vni sit quàm alteri venæ propinquior, aut quum sanguis non in omnibus æquè venis sui similis habetur. Nã in qua magis ad putredinis conditionem accedit, in ea primùm labe tẽtatur, dein verò (ni periculo prohibeantur) in iis quæ ordine succedunt: nec antè serpere ea putredo febrísque desinet, quàm omnes venas sensim peruagata, quicquid in his putrere aptũ erat absorbuerit. Varietas atque mutatio vena secta sæpe animaduertitur: nam interdũ primus sanguis emanat syncerus, mox dein corruptus: nonnunquã contrà: & interdum è naribus purissimus, è secta cubiti vena vitiosus: quod & Hippocratis authoritate celebratũ est. Hinc dissimiliũ symptomatum origo, aliis per febres lumbi maximè ingrauescunt aut ardent: aliis præcordia siti æstúque flagrant: aliis vel animi defectio vel summa spirãdi difficultas molesta: aliis capitis dolor, vigiliæ, aut delitia, vt partis natura fuerit quam putredo obsidet. Hinc & inordinatę febres, quũ priore relicto humore, corruptela alterũ adoritur. Hinc febrium implexus, quũ humores obsidentur varij. Hinc & prædictiones fallaces, quum priore humore iam ferè edomito victóq;, alius aliòve loco putrescere incipit, qui post concoctas vrinas crudiores alias de se profert. Putredinis efficiens causa duplex, vna propria & intima, altera externa. Putrescunt corporis humores propria intimáque causa, dum in se vitiũ obtinent, quod nullo naturæ beneficio emendari potest. Ita quidem sensim ac tempore corrũpuntur, ídque sponte sua nullo extrinsecus suscitante. Id vitij genus ferè ab alimẽtis corruptis, & quorum vitiosa est substãtia contrahi solet: cuiusmodi sunt frumẽta, legumina, oua, pisces, carnes, & quæcũque aut vetustate aut negli-

Non vnus idémque putrendi modus.

Qui sit putredinis finis.

Modus alter putrendi.

Efficiens putredinis causa gemina.

Cacochymia contrahitur alimentis vel corruptis, vel

quæ facilè corrumpantur, vel intempestiuè ingesti, vel viscerum vitio.

gentia, corruptione quadam labefactatur. Contrahitur & à cibis quidē probis, sed qui facilè corrumpantur aut putrescāt quales sunt lac, horarij fructus, & quicunque alieni vitiosique sunt succi: ex his quippe genitus sanguis tametsi cōcoctione crebram mutationem subiit, pristinæ tamen cōditionis & eius à quo nascitur nonnihil etiamnū vbique retinet. A cibis intempestiuè aut ordine præpostero sumptis, vt quum priore nondum confecto alter ingeritur: aut quum duri concoctúque difficiles leuioribus premuntur, quorum infirma est substantia. Corrūpuntur postremò ac putrescunt humores interiorum partium, vt ventriculi, iecoris, omniúmque viscerum affectione mala. Hæc enim in alimenta cōcoctione imprimitur, quæ etiamsi purissima sunt, tamen contracta labe inquinātur. Externa porrò causa putredinis duplex, obstructio & putridorum occursus. Obstructio à crassis viscosísq; humoribus tāta vt perspirationem impediat: tum enim quia nec perflantur, nec refrigerantur humores, etiamsi probi sint, putrescunt. Eādem vim obtinet & obstructio quæ à vasorum fit plenitudine. At quæ supra vires est plenitudo, idcirco putrescit, quòd neque concoqui neq; regi ab imbecillis viribus possit. Putridorū occursus, spiritus primùm, deinde humores ipsos corrumpit, vt aëris, halitus, vaporísque putridi inspiratio, & vel scabie, vel putrida febre, vel lue venerea inquinato accubare. Non pauci contendunt vnam obstructionem quæ perspirationem prohibeat, omnis putredinis causam esse, nihílque in nobis citra hanc corrumpi posse. Neque eum humorem ex quo calor præter naturam vapórque teter facilè totus exit, quíque liberè perflatur, vnquam putredine tentari. At cōtrà, euidens perspicuúmque est vitiosos cibos sæpe in ventriculo aliísve partibus computrere: & in pestilenti constitutione tum inspiratu tum perspiratu humores corrumpi: licet corpus omnino patens laxúmque sit, & omnia spiracula dehiscant, aëréque frigido perflentur. Multis quippe aliis ex causis potest citra obstructionem innati humidi calorísque substantia minui, alienúsque calor introduci, qui efficiens est putredinis causa.

Perspiratio prohibita vnica non est putredinis causa.

De febre continua quæ conclusa nuncupatur, déque eius differentiis. Cap. VII.

CONTINVAE febris subiecta materia in vasis est maioribus, quæ illic putrescens aut ipsam de se putredinē, aut putrem vaporē in cor assiduò continentérque fundit, è quo assidua fit putrida febris, quæ conclusa nuncupatur. At quum vel in inguine, vel in femoriore loco coarctata hæret, tum nec putredinem, nec eius halitum, sed vnum calorem partium continuatione in cor infert, è quo solùm vel diaria febris fit, vel symptomatica. Ea autem venarum materia sanguis est: in quo (siquidem ex æquabili humorum permistione constet) synochus consistit: si verò ab illius mediocritate deficiēs vel biliosus, vel pituitosus, vel melancholicus appelletur, in eo putrida febris excitatur continua. Vt igitur synochus non nisi intemperata natura, quæ multo sanguine eóque mediocri abundat, & quę carnoso est habitu gigni solet: ita & putrida continua iis dūtaxat obtingit, qui ab hac mediocritate recedunt, biliosis, pituitosis aut melancholicis. Hîc autem eorum meminisse velim quæ in Physiologia fusiùs demōstrauimus, in venis nihil præter sanguinem cum sero contineri, & quicquid foras effusum concrescere potest, sanguinis nomine cōprehendi: nullos illic secundum naturam humores esse synceros & superuacaneos, sed eos quatuor ex quibus sanguis constat, verè succos esse quibus alimur, neque aliud illic bilem esse quàm totius sanguinis partem tenuem atque calidam, quam etiam biliosum sanguinē appellamus: neque aliud pituitam quàm sanguinis partem crudiorem: neque aliud melancholiam quàm terrenam portionem & melāncholicum sanguinem. In quibus igitur non æquabilis inest succorum permistio, ex putrescēte æquabiliter sanguine febris accenditur cōtinua: & quibus sanguis multùm biliosus est, tertiana fit continua: & quibus is pituitæ quàm cæterorū humorum magis particeps fuerit, continua fiet quotidiana: & quum nimiopere in melancholiam deuerget, continua quartana. Est autem continuarum omniū genus duplex. Vnum earum quæ ab initio in finem perseuerant nullo stato excandescētiæ ordine. Huiusmodi sunt synochos putrida, & quæ causus appellatur: alterum earum quæ nunquam intermittunt, remittūt verò & excandescunt, aliæ quotidie vt quotidianę cōtinuæ, aliæ alternis diebus vt tertianę cōtinuæ alię quarto die

Continua febris duplex.

to die vt quartanæ continuæ. Quæ ordine nullo excandescunt, earum materia in venis est cordi proximis, ac proinde putredo cor assiduò pari vehemẽtia exercet. Cæteræ verò causam in venis habent aliquantum disiunctis, è quibus putredo in cor pari impetu assiduò ferri nequit. Harum autem excandescentia non vt intermittentium vel à rigore, vel ab horrore, vel à frigore initium habet, nec sudore soluitur, nec in apyrexiam desinit. Talis est omnium earum cõtinuarum ratio quas conclusas appellaui. Earũ quippe materia in venis coërcita ac putrescẽs, tametsi quadam ex parte per cutis spiracula sine sensu dissoluitur, non tamen potest ante perfectam solutionem tota depelli. Continuarum frequentissima est tertiana, rara quotidiana, rarior quartana continua: vtraque crebrior est continua inordinata. Sanguis enim quisquis admodum pituitosus vel melancholicus est, quia frigidus ægrè admodum putrescit, neque hinc vehemens febris, sed dũtaxat lenta aut languida excitari solet, quæ ferè inordinata euadit. Putrida febris ab ephemera his notis statim initio discernitur. Prægreditur inæqualitas quædã & neutra corporis constitutio ex ea certè phletora vel cacochymia, quæ sensim cumulatur ceu futura febris materia: hinc spõtanea corporis lassitudo, motus grauis atq; piger, somnus turbulentus, immoderatæ vigiliæ, hypochondriorum distentio, respiratio difficilis, venarum repletio, capitis temporúmque dolor grauis, ac interdum pulsans. Ex his demum excrementa succrescũt præter naturæ consuetudinísque modũ: vt sudor insolẽs, sputum mucúsve exuperãs, nausea aut vomitus: alui deiectio aut vrina copiosior & fœtidior. Talia ferè existũt in neutra corporis cõstitutione, quæ putridam febrem anteuertit. Quũ verò iã febris prehendit, putridã hanc esse testatur, quòd ex neutra corporis constitutione, non ex sola euidente causa processit. Vel enim sponte ex corporis præparatione fit, vel à causis euidẽtibus quæ preparatũ corpus excitãt ac mouent. Calor in ea nõ mitis ac blãdus, sed acer, mordax & qui tãgentis sensum acriter feriat, non ipso inuasionis initio, sed vel in augmento, vel in statu, ídque maximè si diutius corpori manus insideat. Pulsus atque respirationis inęqualitas: velox enim est systole, diastole verò tardior, ídque præsertim augescẽte calore: quũ enim ex insensa putredine multa torrida & fuliginosa excremẽta spiritus humorésq; premant, natura systole festinat depressa arteria illa excludere: neq; tanta necessitate nititur per diastolẽ refrigerium allicere. Est & pluriũ pulsationum inęqualitas: modò enim celer, modò tardus est pulsus ídque ex inæqualitate varióque motu putredinis: & rursum modò fortis, modò languidus, aliàs quidẽ oppressa, aliàs leuata natura. Est & pulsus velox simúlque patuus initio, in vigore tamen velox atque magnus, ita quidẽ vrgente refrigerij necessitate. Vrina penitus cruda vel obscutè concocta, ídque maximè initio: crassa enim rubra ac turbida existit, in qua nihil secernitur: interdũ etiam ex vehementi obstructione tenuis quidem, sed rubra & turbida: sæpe acris est mordax, sæpe grauẽ fœtidúmque halitum efflat. Expiratio aut sudor præter consuetudinem graueolens. Si exactis horis viginti quatuor febris ex toto non desinat, nisi hecticæ suspicio sit (quod est certè rarissimum) affirmari certò potest hanc ex humorũ putredine accendi. Continuam porrò ab intermittente his notis discernes. Nullo rigore aut frigore prægresso repente calor hominem adoritur, aut siquando rigor, horror frigúsve (vt sæpe fit) animaduertitur, noxij humoris non parum circum præcordia inhærescit, qui horrore concutit dum totus calore fit incensus: Pulsus inæqualitas maior quàm pro caloris vehemẽtia: vltra horas viginti quatuor exporrigitur, neque vt intermittens vel manifesto sudore, vel sensim hoc tempore desinit, sed perseuerans eousque durat dum prorsus conquiescat. In ea autem continua quæ causus appellatur, in primis cõspicuæ sunt communes putredinis notæ, perpetuùs & constans est ardor, ísque ferè æquabilis nec manifestè tertiano motu excandescens: vehemẽs est præcordiorum æstus: spiratio difficilis ac penè suffocans: iactatio inquietudóque indefessa: vigilia deliriúmque frequẽs: sitis inexhausta: lingua nigricans, sicca, scabra feréque amara. Quòd si tanta accedat malignitas ac pernicies, vt interiores partes ipsaq; viscera vri videantur, simúlque extrema trigeãt, peculiari ea iam nomine lipyrias febris appellatur. Ardẽtium quidem deterrima, in qua interioris ardoris vehemẽtia instar cucurbitulæ calorem ad se ex toto corpore reuocat. Tertianæ verò cõtinuæ manifestior est remissio, manifestior & exacerbationis motus, nullo frigore aut rigore prehendens, nulloque insequente sudore mitescens: cæteræ quæ in causo notæ, at leuiores apparent. Cõtinua quotidiana aut quartana siquãdo inciderit, excan-

Qui dignoscatur putrida ab ephemera.

Diagnostica signa putridæ febris.

Continuæ signa diagnostica.

Ardentis signa demonstratiua.

descentiæ ordine circuitúq; internoscetur. Vtraqne sine frigore aut horrore exacuitur mitescírque nullo sudore, prior quidem quotidie, posterior qnarto quoqne die. Putredinis quidem notę adsunt, sed admodum obscurę, neque pulsus ea celeritate, frequentia aur inæqualitate fertur atque in cæteris. Neque vrina peræquè flammea aut rubra est, etiamsi fortè crassior sit, neque tanta premit symptomatum sænitia. Adhæc laborantis natura & habitus & victus antecedens, qualis habeatur venarum sanguis ostendunt, & qualis hinc nata sit febris. Ferè autem continua quæ tertiana non est, inordinata deprehenditur, bis térve vno die, altero aut semel aut minimè excandescens. Rarò quippe obtingit, vt vnicus in sanguine solitarius humor putrescat. Quocirca putridarum febrium admodum varia signa & symptomata se proferunt. Cæterùm cuius generis inordinata febris magis particeps sit, ex iis signis quæ vnicuique propria sunt colligi potest. Atque hæc de continuis febribus primariis seu conclusis.

De febre symptomatica. *Cap. VIII.*

SYMPTOMATICA febris omnis in continuarũ est genere, neque vlla vnquam visa est intermittẽs. Huius proxima materia continénsq; causa non in venis est maioribus, sed in parte aliquapiam, è qua aut putredinis quiddam aut teter putridúsq; vapor in cor obrepit. Eius quidem genera multa. Vnum inflammationes sequitur, quod & ipsum est multiplex. Quum enim aut externa aut distans est inflammatio, nõ nisi ephemera febris accenditur, quòd solus calor partium continuatione in cor euadat. At si partium interiorum maximéque principum & cordi vicinarum vel phlegmone vel erysipelas est, sanguis bilísve putrescẽs aut illinc in cor subit, aut tetrũ putrémque de se vaporẽ in ipsum emittit, è quo per arterias fuso putrida fit febris. Sic à phrenitide, ab angina, peripneumonia, phthisi, pleuritide, hepatitide, splenitide, & à nephritide febris fit phlegmonodes: ab erysipelate typhodes, eo quæque grauior, quo pars affecta nobilior cordíque vicinior fuerit. Nonnũquam inflammatio quæ febris huius est origo, per initia quasi inuoluta latet, at febris eius symptomatica admodum conspicua est: quæ hoc modo à cõtinua primaria discernitur.

Qui symptomatica à primaria dignoscatur.

Vtraq; acuta est & putredinis notas exhibet, sed sympromatica nullis statis periodis exacuitur, vrinæ nullũ putredinis indiciũ habent, nisi ex affecta sede putredo forsan obrepat in venas: si non statim initio, mox tamẽ inflammatæ sedis indicia se proferent. Rarò vel septimo vel quartodecimo die aliísve decretoriis iudicio soluitur, In primaria febre continua hisce cõtraria apparent omnia.

Lenta symptomatica.

Alterũ febris symptomaticæ genus multò obscurius est, eam febrem continens quam lentam appellaui. Oritur non è visceris partísve cuiusquam inflammatione, sed è latente obstructione & putredine, quę visceri cõtumaciter adhęrescit impactáq; est, adeò vt & ipsa visceris substantia plerunq; labefactetur. Putredinis portio nõnunquã in venas effusa sanguini permiscetur. Hæc notas præ se fert symptomaticæ eius quę aut phlegmonodes aut typhodes appellatur.

Signa febris lentæ simplicis.

Distinguitur autem quòd omnium est putridarum mitissima: æger nullo graui sympromate premitur: sæpe nec se ægrotare putat. Putredinis tamen notæ interdum elucent in vrinis: pulsus frequens, celer & inæqualis, non tamen magnus aut vehemens: vires imbecillæ & languidæ collabuntur, vt ne progredi quidem æger possit. Corporis moles, etiamsi alimentum sumitur, sensim liquescit. Diuturna etiam hæc febris est quæ reliquarum continuarum terminos prætergreditur, nec vigesimo, nec interdum quadragesimo soluta.

Qui febris lentæ sedes perquirenda.

Huius quũ suspicio est, fomes quærẽdus omnésque corporis partes animo sensúque lustrandæ sunt, dum signis conspicuum sit, in qua is parte consistat. Sæpe in ventriculo aur in iecore, interdũ in liene aut mesenterio, nonnunquam in pulmonibus cuiusuis humoris semimala putredo cumulata hanc excitat. Sedulò igitur obseruãda sunt hypochondria & hypogastriũ, num in his tumoris cuiusdã sensus insit. Sæpe etiam vel in cachexia, vel in fœdis virginum coloribus, serosæ pituitæ in corpus effusæ leuis putredo illam protulit. Et hæc quidem lenta simplex appelletur.

Altera lenta symptomatica longè grauior.

Altera est lenta periculosior, quæ non solùm ex impacti humoris, verumetiam ex visceris cui insider corruptione putredinéqne emergit. Iecoris, pulmonis, cerebri ac lienis, interdum eriam renis distantiorúmque partium corruptela, simpléxque putredo, tametsi nullo putri humore comitatur, quoniam tamen expiratione graui cor assiduò lacessit,

lacessit, continuam febrem non aliter quàm putridus humor suscitat: eámque symptomaticam ac omnino lentam: hanc plerique rerum affinitate ducti, hecticam dixerunt. Iisdem notis se prodit atque nunc exposita. Internoscitur autem, quòd sensim editur multóque tempore procedit: aliis ferè morbis succedit: nihil vel minimum vacuatione mitescit, nullis cedit remediis, sed iis sæpe exasperatur: vires plurimùm offendit ac debilitat, leuíque occasióne syncopen accersit, sensim ac plerunque sine sensu hominem extenuat & marcore conficit. Hoc genus est febris quæ phthisin comitatur: hectica quippe non est, sed putrida ex putrescente pulmonum substantia: nec enim necesse est putridam omnem in humore constitui. Hîc omnis mihi concludenda videtur continuarum febrium tractatio. De intermittentibus deinceps tradendum.

Intermittentium febrium continentem proximámque causam non esse in habitu corporis. Cap. IX.

Vetus iam opinio increbuit, humorem qui continens & proxima est intermittẽtis febris materia, in solo corporis habitu & extra venas computrescere: hunc accessionis initio è venis maioribus in quibus conditus erat, sanguini permistus, in minores, ex hísque in corporis habitũ propelli. Hoc impetu summas corporis partes quarum exquisitior est sensus, ferientis humoris occursu vel inhorrescere vel rigere. Eum mox sensim illic incalescere, inflammari ac putrescere: tum demum extenuatum caloris vi vniuersum dissipari in sudores: sic accessionem finiri, dum noua similiter recurrat. Hæc opinio dũ quadam verisimilitudine frigoris rigorísque causam reddere contendit, veram intermittentis febris originem obscurat. Hoc in primis absurdum illa statuere videtur, omnes ferè humores qui morborum causæ fiunt in venis cõtineri, illic primam omnium esse originem, quasi neque in visceribus, neque in mesenterio, neque in eo quod pancreas appellamus, eorum quicquam congeri possit aut computrescere. Quod deinde illa existimat primo accessionis insultu noxiam materiam prorsus è venis in corporis habitum depelli, acerbum quidem auditu est. Quo pacto enim tam repente possit noxius humor sanguini permistus, præsertim verò crassa lentáque pituita, aut bilis atra, è puriore sanguine prorsus secerni, & quasi momento in extimas corporis partes, in manuum pedúmque digitos, & in nasum (quæ ferè prima frigescũt) protinus extrudi? Admirabilis sanè nec vsquam comperta tam expedita permistarũ rerum secretio atque depulsio. Adhæc quũ in continuis febribus peccãs materia in vasis maioribus tota cõsistat, cur nõ eius quoq; portio in corporis molẽ effunditur, quę sæpe rigorẽ efficiat? Quoniã (inquient) exiliũ venarum obstructio in his quàm in intermittentibus maior est, atque tãta vt omnem humorẽ intus cohibeat. Sed hoc diuerticulum est. Nam plurimæ continuæ aut ab horrore aut à rigore primùm inuadunt: quòd si ipso statim earũ initio bilis in corporis summa effundebatur, cur non deinceps quoties inardescit, aut motu nouo excandescit, eôdẽ similiter insilit? Licet igitur rigor causo superueniens eúmque soluens excitetur à bile è venis in corporis molem effusa, non sic tamen qui vel continuæ vel intermittẽtis initio fatigat. Hoc autem rerum euentus luculẽter commonstrat. In horrore atque in rigore febrium intermittentium vrinæ meiiuntur albæ, tenues & crudæ. Quod aperto indicio est bilem tum flauam tum atram intrò potius quàm foras cõpelli. Tum temporis molesta etiam est suffocatio, tussis plerunque sicca, oscitatio, anxietas, præcordiorum distentio, ac sępe dolor vehemẽs: ab his nausea, & sub rigoris finẽ biliosa vomitio. Accessionis verò progressu multóque magis declinatione omnia mitescũt, & vrinę euadunt crassæ, citrinę aut rubræ: quę argumento sunt tum tẽporis bilem vt in vrinas, ita & in corporis summa contendere. Hisce verò contraria omnia obtingerent, si accessionis initio bilis in summa corporis irrueret. Sed & quòd interdũ toto febris intermittentis decursu vrinã substantia, colore hypostasique laudabilem animaduertimus, nonne planum facit eiusce febris nullam putredinem in venis haberi? Iã verò in febriũ differentias descendamus. Quum leuior est exquisita tertiana, in qua nõ rigor, sed extremarum partium frigus (vt plerũque fit) solùm percipitur, quomodo bilis flaua in corporis molẽ effusa frigoris causa ponetur? nunquid calida acrísque ea quum sit, corporis habitũ refrigeret? Aut quum pars corporis quę vel natura vel morbo imbecilla est, omniũ prima ac sola inuadẽre fe-

Immò verò ex habitu intro tũ calor vniuersus, tum humores in corporis profundũ visceráque ipsa cogi solent, Comẽnt. ad aph. 1. lib. 2.

bre inhorrescit, tùmne ea sola bilis acrimonia tentatur? Sed & in aliis quid etiam cõtingat æstimandum. Quartana continua omnium est febrium rarissima, quandoquidẽ (vt etiam Auicennas animaduertit) melãcholia admodum raro peccet in vasis maioribus, rariúsque multò putrescat: quartana autem intermittens admodum frequens ac sæpe popularis. Iam si admodum raro melãcholia vitiosa est in venis, quomodo ex his potest tam copiosa suffici, aut tam crebrò in corporis habitum pelli, quæ tot gignendis intermittentibus quartanis sit satis? At nunc obsecto opinio hæc rationem reddat compositatum febrium, & cur in tertiana duplici, bilis (quæ eius vna ipsis censetur antecedens materia in venis maioribus) portio quædam quotidie in omnem corporis habitum propellitur. Si copia id efficit, tertiana omnis vehemẽs, vt quæ ab exuperante bile fit, in tertianam duplicem omnísque quartana ferocior in duplicẽ triplicémve quartanã facesset. His quasi laqueis ita sese irretiũt opinionis huius interpretes, vt se nũquã extricare possint. Ad extremũ curandi lex & ratio spectetur. Si antecedens febris intermittentis materia tota in venis est maioribus, vna venę sectio quæ hanc prõptè demit, illius curatio sit. Atqui neque hæc febrem tollit, neque qui in solos venarũ humores mentẽ cogitationémque refert, illius vnquã curationẽ rectã cõsequetur. Ea quidẽ causæ ignoratio ita veritatem quasi tenebris offudit, vt nondũ sit vllius intermittẽtis febris vera curatio percepta, solutióque sponte sæpius quàm arte succedat. Hęc quidẽ pauca (nã alia commentabuntur alij) non potui non in eam opinionẽ cõtorquere, quæ tã fraudulenta pernicio sáq; fuit humanæ saluti. Piget sanè atq; etiã pudet de sententia tot annorũ authorúmque numero & vetustate cõfirmata decedere. Sed quid eorũ multitudo terrere debet qui spreta inuestigatione veri, vnius imitatione eadẽ omnes via in salebras inciderunt? Leuibus in rebus falsis interdum assentiri aut conniuere nihil fraudi est: at verò in seriis & grauibus quæ tanti sunt ad hominum salutem momenti in primis dolosum, omninóque veritas in lucem fidenter proferenda. Quod expono, & ratione & quotidiano rerum vsu, veritati consentaneum deprehendetur.

Quæ sit intermittentium febrium materia, & quæ illi sedes in corpore. *Cap. X.*

QVAE protuli, vt intermittentis febris materiam nõ è venis in corporis habitum propelli, ita & hanc penitus immergi, & circum præcordia adhęrescere demonstrant: eámque non esse venarũ succũ alendo corpori destinatum, sed humorẽ superuacaneũ, qui è iecoris sanguine prolectus in propria cõditur receptacula, antequã is iecur trãscendat. Itaque intermittens tum materia tũ materiæ situ ac foco, à continua secernitur. Tertianæ materia bilis est flaua, affinis ei quæ in fellis cysti conditur. Quartanæ bilis atra in lienem refusa. Quotidianæ (si qua vera est) pituita mucosa & superuacanea, quę in vẽtriculo intestinísque plurima colligitur. Omnium propria sedes & origo in prima est corporis regione circũ præcordia, circum ventriculũ, diaphragma, iecoris caua, lienem, pancreas, omentũ aut mesenterium. Hæ siquidem partes sunt quasi publica corporis sentina, in quam omnis cõfluit cumulatúrque humorum colluuies. Ex hisce autem sedibus febrium horrores rigorésque suscitari, primùm quidem docendum. Frigus, horror atque rigor intentione & remissione distant: frigore summa corporis inalgescũt, horrore id vniuersum leuiter concutitur, etenim hic ceu diminutus rigor est, rigore vsque eò cõtremiscit concutitúrque vix vt cohiberi possit. Omnium eadem similísque causa, caloris nempe, frigoris, rei pũgentis, aut quouis pacto molestæ vehemens incursio in corporis sentientes partes confertim facta. Distántq; solùm inter se aut vbertate causę, aut vehemẽtia seu acrimonia, aut motionis impetu. Vt enim aëris aut aquę frigidioris occursu corp⁹ frigescit, ita & interdum horret atque etiam riget. Præcordia autẽ & partes omnes quæ circũ hæc sunt, quia membranis sepiuntur, neruósque sentiẽtes suscipiunt, è sexta cerebri coniugatione, eximio tangendi sensu sunt præditæ. Magna etiam societate tum principibus tum externis corporis partibus connexæ sunt, iísque adeò consentiunt, vt affectæ mox principes partes vniuersúmq; corpus in cõsensum trahãt. Sic enim vinũ meraci⁹ liberaliúsque sumptum, tametsi è ventriculo nondũ elapsum est, mox tamen exulceratæ vesicæ, aut vulnerati cruris, aut arthritidis dolorẽ exasperat. Sic & frigidę pot⁹ liberalior corpus vniuersũ frigore horroréve concutit. Bilẽ vomiturus rigescit, multóq; magis qui alienũ vitiosúmq; cibũ, velut fungos sumpsit. Rigescit & cui calidũ mordáxq; medicamẽtũ vẽtri-

διάψυξις φρίκη καὶ ῥῖγος.

culum

culum præcordiáque ferit, non minus quàm si nudam cutem aut vlcus acrius compungat. Horrescit demum & cui pus interiore abscessu collectum irrumpit in membranas. Ac certè bilis putrescēs in febre acrem malignámque qualitatem adipiscitur: eáque accessionis initio quasi turgens impetu fertur, affatimque irruit in præcordiorum membranas, iis sanè argumentis quæ de tussi sicca, de oscitatione, de suffocatione, de anxietate, de præcordiorū distentione ac dolore, de nausea, de vomitu & de albis tenuibúsque vrinis protuli. Quātò magis igitur quàm superiores causæ ea tum potest horrorem rigorémve cōcitare? Citrina porrò illa & prasina cæruleáve bilis quæ syncera sæpe vomitione prorumpit, propria intermittentis febris materia hinc esse dignoscitur, quòd dum tota liberaliter redditur, febrem omnē penitus extirpat atque soluit. Ea sanè nunquam tam syncera possit è venis amandari citra exitiū, sed duntaxat è præcordiis, quæ illius sedes sunt. Hoc quoque vel inde constat, quòd si accessionis initio humidi fotus aptè calentes præcordiis imponantur, maximè verò lieni in quartana, iecoris in tertiana, aut alij cuicunque sedi fomes inesse deprehendetur, horrorem rigorémve leniant, quia nimirum ipsum mali fontem demulceant. Iam verò sudores non è solo corporis habitu, sed & interdum è præcordiis moueri, hinc sciri potest, quòd qui vel exercitatione vel Solis ardore exæstuat, si frigidam liberaliùs bibat, mox totus sudore diffluit, non mehercle aqua in corpus disiecta atque fusa (diu enim postea sentitur huc & illuc fluctuare in ventre) sed eius halitu ab æstuātibus præcordiis in omne corpus effuso, qui demum in sudorem concrescit. Sed & illud præterea obseruari velim, eum cui iecur aut lien ætate morbóve inaruit, vel magna obstructione vel scirrho obduruit, vt in hydrope, in ictero aut in cachexia, nulla vi eum posse ne per febres quidem in sudores induci, etiamsi reliquum corpus humore multo perfundatur: eum verò cui iecur atque lien calore humoréque naturali abundent, quauis ex causa sudore diffluere. Hinc igitur conspicuum esse potest primam sudorum scaturiginē è præcordiis esse. Discussa igitur illa velut caligine, vt veritas clariùs aliquādo dilucescat, rem hanc omnem sic in summam cōcludemus. Calidus ac putris humor extra venas quauis in sede cōditus, quādiu conquiescit corpus rarò exagitat: at verò dum quasi efferatus illinc præter naturam impetu dimouetur, id variè concutit affligitque. Si paucus est vt in leuioribus tertianis, aut eius parua acrimonia, vt pituitæ putrescētis, motúsve lētus ac languidus, solū frigus inuehit, calore quidē ac spiritu ab externis partibus intrò quasi in opē & subsidiū aduocatis. Sin copiosior est aut acrior, aut eius motus impulsúsq; cōcitatior, horror inuadit. Quū verò plurimus, isque vehemēter acer ac mordax, magno impetu in præcordia excussus, rigor verus inducitur. Hæc præterea rigoris febrísque materia circum præcordia hærēs, ex se tanquam è fomite tetrū malúmque vaporem in omne corpus effundit, qui & altera frigoris, horroris rigorísve causa esse potest. Hinc febris intermittentis accessio, ea ferè ratione prehēdit, qua censuit Hippocrates ex inguinis abscessu putridam febrem accendi, si non solùm calor, sed & fumus vapórque putridus minimè coërcitus partium continuatione ad cor peruenerit. Itaque concitato & quasi turgente putrido humore, ab eius emissa portione ac vapore membranæ feriuntur horrórque vel rigor inuadit. Tum etiā vapor teter ex eo fomite excitatus, in cor primùm per cæcos ductus effertur, atque illinc quoquouersum per arterias effusus, omne corpus implet. Atque hic initio cor offundens pulsum contrahit & obscurat, cerebrúmque implens degrauat consopítque, omnes denique artus velut obtundit. Postea verò in corpus quasi aura quædā disiectus, sensim incalescit & inflammatur, ac tum febris ardorem eiúsque symptomata mouet. Tandem supra modum extenuatus, tū impetu proprio tū impellēte natura dissoluitur, interdum manifestè in sudores, interdū obscurè sensímque per cutem. Atque hæc quidem pura simpléxque intermittentis species existit: in qua vrinæ plerunque toto morbi decursu, colore, substantia sedimentóque laudabiles apparent, quia nimirum nihil bilis peccantis è præcordiis irrumpit in venas: plerunque verò tales cernuntur primis accessionibus intermittentium. Nonnūquam verò in uasionis impetu humoris vehementiùs impulsi vna portio insilit in ventriculum, quæ biliosam vomitionem mouet, eámque ferè sub rigoris horrorísve finem: altera portio renuior eo ipso impetu ex eodem foco per iecur venásque maiores in omne corpus irrumpit: túmque grauior est accessio, sub cuius finem vrinæ crassæ redduntur atque flauæ, iis longè dissimiles quæ paulò antè accessionem fuerant. Atque multò quidem grauior euadit accessio, quum ex eo

Sudorum vt perfrigerationis, horroris, rigorísque fontē & originem è præcordiis deriuari.

Eadem & febris intermittentis, & rigoris horrorísque causa, & sedes eadē circum præcordia & viscera.

ipſo foco portio maior penetrat in venas, ſed & nonnunquam acceſſione ſoluta febrilis quædam manet inæqualitas, nec pura ſequitur intermiſſio: quod in primis conſpicuum eſt in hemitritæo, de qua mox dicam. Intermittentium porrò febrium focum atque fomitem de quo diſputo, præterrationes quas antè protuli, velim & exẽplo cõfirmare. Vir quidam ingenuus, ætate florente epulans liberaliter, quotidianæ vomitione bilioſæ iamdudum fuerat obnoxius. Hac repente ſuppreſſa, ventriculi vehemens dolor prehendit cum nauſea & tuſſi inani. Hinc mox cœpit corpus citra febrẽ vllã vehementi rigore, tãquam inuadente exquiſita tertiana, ex interuallis quotidie ſupra vicies concuti. Exactis diebus circiter quindecim putteſcente iam bile, tertiana febre corripitur: qua multis pôſt diebus ſoluta, reſolutio inſequitur omnium partiũ quæ ſunt ſub capite, nec multò poſt interitus. Corpore diſſecto tam multorum affectuum cauſam deprehẽdimus, bilem ſynceram eámque praſſinam circum iecoris caua libræ põdo membranis coërcitam, & cuius iam portio in ſpinę neruos obrepſerat. Non paucos dein non admodum diſſimiliter affici notauimus: quorum exemplo intelligi poteſt, rigorem modò ſine febre modò cum febre interdum ex præcordiis ſuſcitari: intermittentis quoque febris fomitem in iiſdem locis contineri. Id ex his quoque conficitur, quæ ſæpe fieri obſeruamus, tertianam diuturnam atque quartanam in atrocem cruciatum colico immaniorem deſinere, qui nõnunquam & in artuum dolores & in paralyſin faceſſit. Hic dolor ſine febre eſt, ferè tamen conſueto acceſſionis tẽpore exacuitur & excandeſcit priſtinúmque circuitum retinet. Vix niſi bilis vacuatione miteſcit, quam cõſtat vt doloris ita & febris cauſam fuiſſe: depellitur enim è præcordiis & viſceribus in peritonæi inteſtinorúmve mẽbranas, eo argumento quòd & febris & ſitis & inappetentia miteſcunt ſuborto dolore. Itaque vt doloris circa peritonęum & inteſtina, ita & intermittentis febris ſedes eſt circa viſcera & præcordia.

Accommodatiſsimum rei probãdæ exemplum.

Quæ circuituum cauſa ſit, & quid eorum ordinem formámque mutet. Cap. XI.

QVID humorum motus efficiat, & cur putreſcẽs pituita quotidie, bilis tertio, melãcholia quarto quoque die impetum faciat, diſputatio eſt plena diſſenſionis & omnino controuerſa. Multi quidem demonſtratione confecerunt, morbos omnes qui ex defluxione fiunt, intermiſſionẽ habere, ac dein recurrere, quoties adeò aucta & collecta ſunt excremẽta, vt partem ad excretionem ſtimulent: tum ſiquidem validior in imbecillam ea quaſi onus excutiens deponit. Hinc quidam interpretantur pituitæ ſatis quotidie, bilis flauæ non niſi tertio, & melancholiæ non niſi quarto die ſatis cumulari poſſe, vt naturã proritet circuitúmque moueat. Cæterùm hi nuſquam periodi cauſam attigerunt, nec cur pituita etiamſi pauca putreſcat, quotidie tamẽ mouetur impetúmq; habet, nec cur bilis flaua vno loco ſi copioſior ſit, nõ frequentiùs quàm tertio die, nec melancholia frequentiùs quàm quarto efferatur. Quid quæſo vetat cõcurrentibus cauſis omnibus illis efficientibus, tã multam flauam bilẽ atrãm ve quotidie cumulari, vt naturã quotidie ſtimulet circuitúmque moueat? Nõ igitur ſola excremẽti copia, ſed alia quædã vis maior neceſſariò vnũquemque humorem ordine certáque regula ciet ac impellit. Hæc autẽ propria eſt contractæ putredinis qualitatíſve natura atque cõditio, quæ omnem corporis ſtatũ naturalẽ immutat. Vt epilepſiæ inſultus aut hydrophobiæ impetus, nõ humoris genus, ſed qualitatis natura in humore ſita excitat: & menſtruã mulierũ purgationẽ ſtatis periodis mouet non ſanguinis exuperantia (nam ſiue paucus ſiue multus eſt in muliere, mẽſibus tamen ſingulis, niſi quid naturæ ordinem interpellet, erumpit) ſed vis ortæ qualitatis: ita & vis quædam ſeu qualitas in humore genita efficit, vt putreſcens pituita quotidie, bilis flaua tertio, atra quarto die impetum faciat. Humor autẽ ſuperuacaneus plenior cumulatus, quia vix naturæ beneficio & calore regi poteſt, corrumpitur & quodã modo putreſcit: ac tum qualitatem eam adipiſcitur, quæ hunc illúm ve motum impetúmque habet. Atque vt ſua eſt cuiuſque humoris ſpecies, ita & ſua cuiuſque putredo vel qualitas, ſuus cuiuſque motus. Aliam igitur qualitatẽ aliúmque motũ pituita, alium bilis flaua, alium melancholia putredine contrahit. Hac autem ratione acceſſio ordine recurrit. Quum febris inuaſura eſt, humor in ſuo quaſi foco coërcitus concitatur, & quaſi turgeſcẽs excandeſcit, ipſóque impetu & multum de ſe tetrum vaporem quoquouerſum in corpus omne diffundit, & interdũ exiguã ſui portionẽ eructat excutítque in præcordia, in ventriculum,

Hanc contractæ putredinis qualitatíſve proprietatem, quæ ſtato tẽpore paroxyſmos ciet, Græci apto nomine ἰδιοσυγκρισίαν appellant.

triculum, nonnunquam & per iecur in maiores venas: eáque manet accessio dum sedetur impetus, & dũ quicquid è foco excussum est, calore crematum dissipetur aut in sudores abeat. Hinc succedit intermissio eousque cessans dũ alio humoris metu & nouo quasi furore alia recurrat accessio. Recurret autẽ statis vt dixi periodis, nisi quiddã ordinem interpellet. Multa febres ordinem tenere prohibent, efficiúntque vt paroxysmi vel anticipent vel cunctentur. Anticipãt præter consuetudinem vel quũ subiecta illorum materia augescit, vt ex impuro vitiosóque cibo & excremẽtorum suppressione: vel quum nimiopere extenuatur, vt sinapis & aromatum aliorúmve calidorũ tenuantiúmque vsu: vel quum motu exagitatur, vt exercitatione, balneis, æstu, animi excandescentia. Cunctãtur verò dum contrariis ex causis materia vel minuitur vel crassescit, vel pigrior ignauiórque redditur. Quoties verò tãta circuituum mutatio apparebit, vt nullo ordine procedant, humor aut in alterius naturam cõmigrãt, aut alterius generis permistione confunditur. Accessiones porrò longæ euadũt, quum humor effusus eiúsque vapor multus, crassus & viscosus est, hic enim nõ nisi multo tempore inflammari absumíve potest: & quum meatuum est adstrictio aut virium imbecillitas, hæ siquidem dissolutionem prohibẽt. Breuitatis verò causæ sunt, hnmor paucus ac tenuis, viatum amplitudo, viriúmque robur.

De quotidiana febre. Cap. XII.

FEBRIS vnaquæque intermittens à circuitus motúsque ordine nomen habet. Hinc qnotidiana, quòd quotidie typo simili redeat, amphemerina dicitur. Omnium quidẽ febriũ rarissima, & quæ vix ex sexcẽtis vna obtingit, sed quum laborans quotidie febre cõflictatur, id ferè à duplici tertiana fit. Vt autem paria statuerentur febrium atque humorum genera, hanc in pituita collocarunt: quæ tamen rarissimè putrescit, víxque eam putredine qualitatẽ consequitur, quæ febris essentiam complear. *Causa.* Quum aut superuacua pituita (cuiuscũque ea generis sit) vel in intestinis, vel in mesenterio, vel circum ventriculum viscerúmque caua coërcita putrescit, febrilémque qualitatem nanciscitur, quotidie mota conditionis suæ vaporem effundit, cõtinentẽ accessionis causam. *Qui quotidianæ opportuni.* Accidit hæc quibus pituitæ copia inest, natura vel ætate humidis, obœsis, mulieribus, eunuchis, senibus, & iis qui vel otio, vel somno longiore, vel crebris balneis, vel frigidioribus humidioribúsque cibis, vel assidua crapula, vel edacitate vt pneri, vel ebrietate cruditatis ac pituitę copiam cõgessẽrũt: maximè verò hyeme, frigidis regionibus & pluuioso cœlo. His ferè facies subliuida & subtumida est, os vẽtriculi imbecillũ, deiecta appetentia, acidúsque ructus frequens. Accessio autẽ non repente, sed sensim inuadit, corporis extrema duntaxat refrigerans; raro admodum rigore concutiens: corporis adest grauitas, & inexpugnabilis dormiẽdi necessitas: plerunque & hoc initio animus vel defectione vel syncope lãguescit. Calor dein pedetentim & ægrè augescit, magna certè inæqualitate, qua modò calor modò frigus percipitur. Accensus dein calor non acer, sed hebes & halituosus tangenti primùm occurrit, quasi ex succẽsis viridibus lignis vapor sublatus, postea verò aliquantùm mordax & acer. *Symptomata lenia.* Quum in omne corpus iam effusus est, nullum vehemẽs incendiũ corpus nudare cogit, nec ardoris compunctio id variè iactare, nec spirandi difficultas multum frigidúmque aërem ducere, nec sitis vehemens aquam frigidam exposcere. Inclinãs accessio primis diebus nullum, postea verò paucum sudorem effundit, qui pro vaporis specie pinguis viscosúsque est. Tota accessio horarum est octodecim, intermissio sex, quæ raro integra puráque existit. Pulsus paruus, languidus, summissus ac rarus, præsertim accessionis initio & incremẽto, quòd natiuus calor frigidi, crassi viscosiq; humoris agitatione vehementer prematur: *Signa alia.* postea verò creber euadit, sed minùs quàm in tertiana atq; quartana, æquè tamẽ velox atq; in quartana: huius inęqualitas omni accessionis tempore quàm in cæteris intermittentibus maior. Vrina primis diebus tenuis & alba cernitur ex crudæ materiæ copia, quæ & vehemẽter obstruit & natiuũ calorẽ obterit: postea verò quum materia coquitur eiúsque nonnihil cum vrina præterfluit, rubra, crassa, turbidáque redditur. Alui deiectio liquida, cruda, pituitosa. His igitur prima sępe accessione quotidiana febris dignoscitur, quũ pręsertim quotidianę populariter vigẽt. *Epiala febris.* In hoc pituitosarum febrium genus referri soler Epiala febris: per hãc quauis corporis particula eodẽ tempore calor frigúsqne percipitur, & vnaquæque corporis pars rigore

febréq; iactatur. Huius causa putatur acida vitreáq; pituita leniter putrescens, & cuius portio incensa iam est, altera verò nec dum putredinem experitur. Eos autem qui in dignotionem febrium diligentius incumbũt, hoc in primis loco moneri velim, & continuas (quæ biduum triduúmve quandoque occupant) & intermittentes omnis generis variè admodum inuadere. Sæpe quidem in horrore atque rigore tum interiora tũ externa summè frigent. At nonnunquã interiora frigore perhorrescunt aut rigent, quum tamen partibus externis non frigus, sed calor vnus æquabilisque deprehenditur. Nonnunquam partes summæ extremæque frigẽt, interiores verò vruntur ac sitiunt, potúmque in horrore continenter expostulant. Tantæ autem varietatis causa non ad vitream acidámve pituitam reuocanda est, sed eò sanè quòd impulsa febris materia dum præcordia feriẽs horrorem parit, partium externarum calorẽ aliàs reuocat intrò, aliàs non reuocat: aliàs quoque horroris materia acris salsáve non paruam sitim infert.

Inuasionis febriũ magna varietas, imprimis obseruãda.

Tertianæ febris causæ, signa. Cap. XIII.

TERTIANA febris exquisita ex putrescente flaua bile superuacanea incenditur, idque vel in propria cysti, vel circum præcordia cauáque viscerum: quibus tamen & eius nonnihil interdum in venas irrumpens sanguini permiscetur. Hoc autem loco quiddam admonuisse lectorẽ iuuabit permagni ad artem totam momenti. Bilis superuacanea siue è proprio folliculo siue è iecore redundãs, quum impetu facto irrumpit in venas, vt in ictero, in tertiana febre, nonnunquam & in continua & aliis plerisque morbis non sanguini, sed sero verè permiscetur, nec sanguis portio quædam fit, quemadmodum neque serum. Cuius rei hoc tibi argumentum esto, quòd in iis affectibus si vena secetur, sanguis ille ex quatuor humorum permistione constans, purus atque syncerus (nisi aliunde vitium cõtraxerit) apparet nec citrino bilis colore infectus. Sicque bilis ea supernacua nusquã videtur cum sanguine cõctescere, tota quippe transfertur in serum eique tanquã vehiculo insidet, nisi fortè minimum eius in spumam versum per summa sanguinis innatet: ac proinde eius permistione in his febribus vrinæ visuntur supra modum crassæ atque citrinæ. Eos maxime prehendit qui natura calidi siccique sunt, habitu gracili, ætate florida, qui laboribus, vigiliis, mœroribus, curis, ardoribus, victui parco, calido siccóq; assueti sunt, qui iecur impensè calidum obtinent. Hi quippe bilis flauæ prouẽtum faciunt, maximè quidem æstate, calidis siccisque regionibus & æstuoso cœlo. Si quid istorũ deest, exquisita tertiana esse non potest. Repentè quidem hęc prehendit insigni rigore, quo plerunque corpus omne concutitur, sub cuius finẽ excussa bilis sæpe vomitione redditur. Hinc calor breui accenditur, & in omne corpus effunditur mox ad vigorem festinãs, acer, pungens, & iniectam manum acriter feriens, sed statim mitescens. Laborans ita exuritur, vt & corpus nudet & variè iactet, & spirandi difficultate oppressus magnum multúmque spiritũ ducat, sitique enectus frigidam expetat, vigiliis, capitis dolore, & ira furoréque percitus. Lõgissima accessio horarum est duodecim, interdũ septem vel quatuor, multo quidẽ sudore eóque calido & vaporoso inclinãs, quã pura sequitur intermissio. Pulsus accessionis initio cõtractus, paruus, postea verò quam in cæteris celerior atque crebrior, quòd refrigerij maior insit necessitas: vehemens & validus, sed aliquãtum durus ob arteriæ siccitatem, minimũ inæqualis ob tenuitatem materiæ cuius est facilis inflammatio, ob id etiam quòd non minor sit refrigerij ex diastole, quàm expellendorũ putridorum ex systole necessitas. Vrina flaua aut flãmea, substantiæ mediocris & odore grauis. Atque hæc pura quidem & exquisita tertiana est, quam cẽsuit Hippocrates septem circuitibus, quod lõgissimum est, iudicari. Tertiana notha aliàs ex vitellina bile in ventriculo putrescẽte ac inhærẽte firmiùs, aliàs ex permistione bilis atque pituitæ gigni solet. Atque hęc non omnes bilis, sed quasdam etiam pituitæ causas habet euidentes. Accessiones nullo anticipationis cũctationísve certo ordine recurrũt, neque si statæ sunt, exquisita propterea debet illa cẽseri: nõ enim ex circuitu solo febris essentia spectatur: rigor minùs quidem vehemens, sed diuturnior, calor minùs pungens minúsque vehemens, qui non ęquabilis in omne corpus inuadit, non absimilis igni ex mistis virentibus siccísque lignis succenso. Ardoris symptomata omnia mitiora, quòd bilis furorem pituita restinguat: hinc etiam pauco nec admodum calido sudore inclinat. Accessio vltra horas duodecim multùm exporrigitur, quanróq; longior fuerit, tãtò impurior: nunquam sep-

τριταῖος γνήσιός τε καὶ ἀκριβὴς legitima & exacta tertiana.

Ad tertianam qui procliuiores.

symptomata.

τριταῖος νόθος καὶ μὴ ἀκριβὴς tertiana impura nec legitima.

quam septem, raro quatuordecim circuitibus iudicatur: sæpe verò longiùs excurrit.

Quartanæ intermittentis causa, signa. Cap. XIIII.

QVARTANAE febris continens causa censetur melancholia putris. Hæc enim cùm propriis ex causis multa cumulatur, nec caloris natiui beneficio regi potest, quasi destituta putrescens hanc febrẽ accendit. Est autem melancholia duplex, vna naturalis, quæ sanguinis quasi fex & limus est: altera adusta, quæ vniuscuiusque humoris torrefacti velut cinis est: hæcque aliàs ex bile flaua, aliàs ex melancholia exusta fit: interdum sed rariùs ex pituita aut sanguine perusto. Hinc quartanarum alia ex seipsa, non ex alia præcedente febre originem habet, eàque ferè succedit lienis tumori, quem naturalis melancholiæ exuperantia peperit. Alia aliarum febrium vel continuarum vel intermittentium erraticarum soboles est, de qua dixit Hippocrates, Interpolata febris eadémque errabũda in quartanam mutabitur, præcipuè si autumnus proximus est. Humor enim quicunque priorem febrem genuit, nisi integrè vacuetur, exustus crassiórque factus melacholiæ naturam subit, putrescénsque subiecta fit quartanæ materia. Itaque eos inuadit qui melancholicum humorem congesserunt: cuiusmodi sunt lienosi, & qui vel adurentes vel erraticas febres passi sunt nõ integrè solutas. Neque tamẽ in liene solo, sed & in mesenterio & circũ hypochondria exuperans melancholia coaceruari solet. Huic gignendæ apti sunt frigidi ac sicci, qui gracili & glabro sunt corpore, ætate cõstante vel iam inclinante: qui curis & mœroribus confecti sunt, cibis diu addicti crassis terrenis ac omnino fæculentis. His melãcholiæ copia succrescit autũno præsertim & regione cœliq; statu inæquali. Quũque putredinis causæ aderunt, febris exquisita quartana accendetur. Accessionis initium à frigore est valido, quòd eousque sensim inualescit dũ vehementẽ rigorem inuehat, non eum quidem vt in tertiana pungentẽ ferientémque, sed verè contundentem, quo corpus vniuersum tremore concutitur, dentes strident, articuli verò ac ossa quasi pondere obterũtur: hoc abeunte vomitio erũpit amara, quum præsertim viæ patet in ventriculũ. Calor accenditur non vt tertianæ vehemens, sed quàm quotidianæ ardentior: neq; is toto corpore æquabilis est, sed cum quadam frigoris permistione & permanente quodam artuum & ossiũ dolore. Sitis, vigiliæ, capitis dolor, reliquáque symptomata sæuiora quidẽ quàm in quotidiana, mitiora quàm in tertiana. Accessio quàm in ceteris intermittẽtibus longior, hancq; sudor finit, quàm in quotidiana vberior. Pulsus accessionis initio multò quàm naturalis languidior, minor, tardior ac rarior: postea verò validus, magnus, freques ac celer, & quàm in cæteris febribus inæqualior. Vrina primis ferè diebus tenuis, alba aquosáque, postea verò & substãtia & colore & contentis sæpe mutabilis, quòd eius materia plerunque varia sit, eiúsq; modò minimum, modò plurimum penetret in venas. Vix tota febris, nisi ex errore, vltra annũ prorogatur, soluitur sæpe mensibus sex, interdũ tribus. Quęcunque ab huius conditione suprà infráve multùm recessit, exquisita quartana nõ est, sed aliorũ humorum particeps. Neq; exquisita censeri debet, quæ in annos duos excurrit, nec quã vidi in annos nouem produci, nec quã infantes ac pueri citra vllum vitæ errorem ipso ortu à matre contraxerunt. In hoc genus pleriq; referendas putant febres longioris intercapedinis & intermissionis, quales sunt quintana, sextana, aut siquæ rariores periodos habent. Harum quippe materiã statuunt melancholiã admodum crassam atque terrenã, qualis ab exusta pituita gignitur. Atque eam quidem paucam in parte quadã difficiliore iamdiu coarctatam, vt idcirco tardiùs moueatur accessionémq; faciat. Has Hippocratis authoritate confirmatas Galenus nõ recipit, ne vel supra quatuor humores aliũ statuere, vel aliã illis sedem quàm in venis designare cogatur. Simpliciũ febrium formæ tales ferè existunt: at certè nonnunquã variant. Nam quartana interdum à blando frigore exorta, miti dein calore in quatuor sexve dũtaxat horas excurrit. Tertiana verò hac plerumque tum horrore, tum æstu atrocior atque prolixior. Quũ quidem aggressione prima difficile ex typo, facile postea fit ex circuitus ordine dignoscere.

In quartanam qui propensi.

τεταρταῖος ἀκριβής

Symptomata.

τεταρταῖος νόθος καὶ μὴ εἰλικρινής.

De compositis febribus. Cap. XV.

SIMPLEX & exquisita febris ex vnius simplicísque humoris corruptione proficiscitur, & eius omnes causæ omniáque signa, nempe natura, ætas, victus ratio, regio, anni tẽpus & status cœli, omnia denique symptomata in vnius eius-

démque humoris dominium cōspirant. Composita antem febris bifariam dicitur, vel quòd ex multis confusis, vel quòd ex implicitis constet. *Confusæ febres.* Confusæ sunt quæ ita permiscentur, vt simul incipiant simúlque desinant. Fiunt autem ex diuersis humoribus eodē loco permistis atque confusis, pariterque putrescentibus. Nulla seorsum internosci potest, neque vlla simplex ac pura elucet, sed sunt earum signa confusa. Hæ sunt quas suprà febres nothas appellauimus. Quum par est cōfusarum modus, vix vllum potest definitum genus signari: quum verò impar, confusa febris eius quæ plus pollet potiórque est genus noménque sortitur. Quæ plus bilis putrescentis quàm cæterorum humorum nacta fuerit, tertiana appellabitur, sed notha ac illegitima: & quotidiana notha in qua nō syncera pituita, sed alterius quippiā humoris vnà putrescet: quartana notha in qua melancholia aliis etiā humoribus perfundetur. *Implicitæ.* Implicitæ febres sunt, quæ diuersis horis incipiunt diuersísque desinunt. Harum vnaquæque seorsum consistit propriámque essentiam habet, tametsi accessionū partes quędam in tempus idem concurrunt. Fiunt hæ ex diuersis humoribus non eodem loco positis, sed quorum sua sit cuiusque sedes, sua essentia, suúsque motus. Harum vnamquamque tanquam seorsum atque solitaria consisteret, minimè arduū fuerit propriis signis internoscere. Continua cum continua duntaxat confunditur, non autē implicatur: & absurdum est quod scribit Auicēnas, vnius cōtinuæ putredinē ex vno loco, alterius ex altero effundi. Nam reuera in vtraque humores in venis putrescunt maioribus, in hísque agitati permiscentur. At intermittēs tum cum altera intermittente, tum cum cōtinua implicari solet. Quum itaque tres sint omnes simplices intermittentiū differentiæ, quotidiana, tertiana, & quartana, harum vnaquæque cum altera vel eiusdē vel diuersi generis implicari potest. Ex similiū generum implexu hæ fiunt. Duplex quotidiana, quū in dies accessiones duæ typis definitæ contingunt, quod admodū insolens est. *Tertiana duplex frequens.* Duplex tertiana frequēs obtingit, cuius accessiones quotidie fiunt, sed nec pares nec iisdem horis: ferè enim quæ diebus imparibus fiūt accessiones, similes inter se sunt, atque iis dissimiles quæ in dies pares incidunt. Duplex tertiana à simplici ferè initiū habet, cui dein accedit & altera: & implicitarum vna prior terminari solet altera manente. *Quartana duplex atque etiam triplex.* Non minùs frequens est duplex atque etiam triplex quartana: illa duobus diebus exercet, vno intermittit: hęc quotidie accessiones habet, easque raró pares. Vtraq; solet è simplici nasci, cui dein altera, postea verò & tertia ad illas se applicat. Has oēs à quotidiana typis distinguit, quòd sint quotidianæ similes inter se accessiones, harum verò dissimiles. Et licet similes fortè cōtingant, ex mouendi tamē impetu & ex cōmemoratis signis internosci possunt. Neque enim duplex tertiana similes atq; quotidiana accessiones efficit, nec triplex quartana similes atq; tertiana duplex, quotidianáve: nec similes euidētes causæ sunt, quæ melācholiæ atque bilis aut pituitæ dominiū proferant. Iam verò intermittentes diuersorum generum perquàm raró implicantur, vt quotidiana & tertiana, tertiana & quartana, idq; si quādo inciderit, primis vix diebus animaduerti potest. Cęterùm intermittēs vt tertiana interdū continuæ iungitur: atq; hæc à tertiana cōtinua distat, quòd huius exacerbationes sine horrore rigoréve prehendāt, nullóque sudore inclinent: in illa verò cōtrà à rigore incipiunt inclinántque cū sudore: nec tamen vt in intermittēte sudorem sequitur integritas, sed alterius cōtinuatio. *ἡμιτριταῖος.* Huius generis est quæ semitertiana dicitur: continua quidē ac minimè intermittēs, vno die cum horrore inuadens, hincque grauiùs increscens affligénsque, altero autem leuiùs. Constat enim ex tertiana intermittente & ex quotidiana continua: vnóq; die accessiones duas habet, altero vnicā. Si pares ambo sunt humores, exquisita fit semitertiana: si verò bilis exuperat, ardentior fit & tertianæ magis affinis: si pituita, mitior magísq; quotidianæ particeps. Quotidiana intermittēs si quando tertianæ cōtinuæ iungatur atque implicetur, semitertianā quoque efficiet, eámque exquisitā & nunc dictæ persimilem, si humores ipsi æquales cōcurrant: non exquisitā verò, exuperante eorum alterutro. His ad vnguem cōprehensa mihi videtur omnis putridarum febrium tractatio.

Hecticæ febris gradus, causæ, signa. Cap. XVI.

FEBRIS hectica est calor præter naturam in cordis substantia primùm ac per se hærens & infixus. Hic autē cordis vitalísque principij, mox etiam reliquarū partium similarium substantiam obsidet, quòd omnis cordis intemperies mox corpori

corpori reliquo facilè impertiatur. Consistit in cordis partisve similaris substantia, non quidem leuiter, vt ephemeræ aut putridę febris calor, qui ex accenso spiritu vel humore in partium similarium substantiam quadamtenùs effunditur: sed penitus quasi immersis primùm ac per se in propriam partis substantiam infigitur. Qùumque partis similaris duplex sit calor, vnus elementaris, alter diuinus, non hic quidem, sed vnus elementaris supra modũ auctus, hecticæ febris est essentia: cuius tamen vi tum diuinus ille calor, tum quicquid in similari parte consistit tandẽ exhauritur. Etenim partis similaris triplex est substantia, solida, humida, & spirituosa. Humida rursum triplex, carnosa quæ nil quàm concretus est humor alimentarius: primigenia, quæ propria est innati calidi substãtia, in qua & spiritus & calor innatus primùm cõsistit: aquea seu elementaris qua tanquã glutino solida substãtia cohæret ac persistit. Quũ itaque febrilis ille calor cor & vnamquamque partem similarem inuadit, primùm quidem carnosa quoque illius substantia incẽditur & efferuescit: ac quamdiu nihil eius aut exiguũ dissipatum est, primus est febris hecticæ gradus. Secundus quũ amplius procedẽte calore, aut plurima aut tota carnosa hæc substantia absumpta est: nam & huius multi existũt ordines. Tertius hecticæ gradus est, quum absumpta carnosa substantia, calor ille febrilis & immanis primigenium humidum manifestè depopulatur: hic verus est marcor, & febris hectica eũ marcore, quam Græci μαρασμώδη & φεριφρυγῆ appellant. Per hanc quidem insitus spiritus atque calor qui eo humido innititur, omnísq; hinc prodiẽs facultas magnam facit virium iacturam: hinc & corporis vires omnes marcescunt & languẽt, omnésque functiones intercidunt. Hæc si manifesta iam est, penitus immedicabilis existit. Quum enim nobis insitum sit & ex semine contractum humidum id primigenium, quicquid illius absumptum fuerit, resarciri nunquam potest, & hominem necesse est multo antè tẽpore interire, quàm maior illius portio disperdatur. Carnosa verò substantia quia instaurari potest, secundus hecticæ gradus curationẽ admittit, nisi iam fortè marcori sit proximus. Vt autem febris calore, ita etiã ætatis decursu sine febre, sine dolore, solo interdum senio naturalíque siccitate carnosum id humidũ absumitur, deinde & primigenium, fitque simplex ex senio marcor: queadmodum & dum arbores vetustate senióq; marcescere cõperimus. Hectica porrò febris quæ vera simpléxque existit, aut statim ab initio prehendit, aut ephemeræ succedit. Hæc in eum duntaxat incidit qui natura calidior sicciórque fuerit. Fit autem à vehementibus causis euidentibus, vt ab iracundia, à mœrore, labore, æstu, siti, inedia. Hæ siquidem causæ quum leuiores sunt ephemeram, quum vehementissimæ hecticam mouent: statim nimirum inflãmatis solidis partibus. Incipientis hecticæ febris primíq; gradus signa sunt, quum vehementes causæ euidentes antecesserunt. Exacto triduo aut quatriduo quũ ephemera amplius dici nequeat, si febris perseuerat æqualis citra insignẽ vel additionem vel minutionẽ: quæ quia æqualis existit, sine vllo dolore est, vixque laborãs febricitare se putat. Magna viriũ imbecillitas est cum quodam languore. Tãgenti calor mitis primùm apparet, sed mox acer ac mordax. Pulsus debilis, paruus ac frequens: & arteriæ quàm circũpositę partes calidiores sentiuntur, maximéq; in diastole. Hora vna duabúsve ab ingesto cibo calor exacuitur pulsúsque crebrior atque celerior euadit: cibo autem cõfecto febris in pristinam æqualitatem redit. Vt enim si calcem humore cõspergis, vapor multus acriórque calor suscitatur, ita & corporis solidæ partes hectico calore obsessæ, ampliorem calorẽ effundunt dum cibi madore proluuntur. Quum secundus gradus est hecticæ, præter superiora inualescente cordis siccitate, corpus iam manifestè liquescit & absumitur. Vrinæ pinguedo telis araneorũ similis innatat, cutis nõ rugosa & mollis vt iis qui aliis de causis extenuãtur, sed vt cęterę solidę partes arida squalidáq; existit. Pulsus durus tensúsq; est, multóque debilior ac minor. Febris marasmodes verúsque marcor & tertius hecticæ gradus est, quum præ siccitate consumptionéque corporis, oculi supra modum caui sunt, & prominent quę circiter sunt ossa, aridæ palpebræ vix attolli possunt, atq; vt dormiẽri conniuent: neq; tamen is status somnus est, sed dormiendi impotẽtia. Collapsa tempora ac summè caua, quòd eorũ caro absumpta sit: frons dura, intenta & arida: facies squalida & plumbea, cuius & viuidus calor periit. Vẽter quasi inanis, depressus atque contractus, reliquúmque corpus omne ita aridum, vt nihil præter ossa mẽbranis & cute obducta, & quasi sceleton esse videatur: ipsáque cutis apprehensa vt coriũ aridissima apparet. Pulsus omnium maximè durus, paruus, debilis ac frequẽs. Atque hæc qui-

Calor similaris partis geminus.

Tres hecticæ gradus.

Causæ euidentes vehementissimæ quæ hecticã instruunt.

Symptomata.

Secundi gradus signa.

Tertij gradus notæ.

Hecticæ febris prima

differentia quæ & simplex est & inuctu rara. Altera frequētior quæ putredinem coniunctam habet. Tertia ex putredine quoque nata.

dē hectica febris omnino simplex est, alteri nulli permista, quæ proculdubio rarissima vsu obringere animaduertitur. Est & alia febris hectica aliquãto frequētior, quæ acutã ardentémque febrem excipit. Quum enim admodum vehemēs est febris incendiũ, & laborans natura calidus siccúsque diutius inediam aut sitim tolerat, nulláque ope incēdio succuritur, colliquefit carnósa similariũ partium substãtia, & febris iñ partes solidas inuadit eásq; populatut. Hæc propriè ardēs & colliquans est febtis, id breui efficiēs quod simplex hectica sensim multóque tēpore. Traditut & tertia hecticę differentia ex partis cuiuspiam affectione, præsertim ex iecoris, lienis vētriculi, pulmonum, thoracis, renum vel intestinorum inflãmatione haud rectè curata, maximè verò si purulēta euadat. Quum enim febtilis calor diutiùs in his persistat córque obsideat, solutu certè quidem difficilis euadit, ac tum cordi, tum cæteris partibus summã siccitatem ingenerat. Cætetùm hæc propriè hectica censeri nõ potest, sed symptomatica febris, eáq; plerũque lenta, de qua antè iam dixi. Quinetiã neque hoc genus, neque alrerum prӕcedens in hecticæ simplicis genere contineri potest: vtrumque enim ex putredine narum est, quam etiãnum diu redolet, eius quippe indicia in pulsu, in vrinis, in siti, in aliisq; symptomatis permanēt. Quin & crebræ in his excãdescentiæ etiam sine cibo fiunt, & inæqualitares, crebri horrores, quũ præsertim purulenta est collectio. Itaq; omnis quæ hectica apellatur ex putrida febre profecta, putredinis etiamnum particeps est.

De maligna pestilentéque febre, quæ totius substantiæ morbus est. Cap. XVII.

κακοήθης καὶ λοιμώδης πυρετὸς καὶ ὀλέθριος.

MALIGNA febris est quę nõ modò calore, sed & qualitate venenata cõt fatigat. Quâ enim febris est; calore: quâ maligna, pernicie molesta est. Venenata qualitas appellatur, cuius vis & pernicies supra vulgaris puttedinis conditionē est. Ea autem vel inrus spõte gignitut in nobis, vel extrinsecus inducitur, idq; aliàs è sublimi, aliàs aliis ex causis. E sublimi venenata febris quæ fit, pestilens est; aliis ex causis simpliciter maligna. Hæc itaqne fit quum in nobis humores prӕter simplicē putredinem, alienam quoque perniciem his ex causis cõtrahunt. Hi enim vel spõte sua eò interdnm sensim vetustate degenerãt, vt prassina, cærulea, atráve bilis putrescēs, vel vitiosi cibi atque potus; quia sint cuiusdã veneni participes, naturæ suæ humores febrésq; proferũt. Aëris quoque inquinamēta quæ ex infectis paludibus, lacubus, antris, specubus, hominũ animantiúmq; cadauetibus aut excremētis, aut ex aliis grauioribus expirationibus sunt contracta: & quæ ex temporum tempestatúmque inordinatis exuperãtiis procedunt. Quæcunque his ex causis genita sit pernicies, ea vel cũ aëre, vel cum cibis, vel quouis modo aliter in nos penetrat, atq; si suscipiendę febri præparatũ corpus est, malignè corruptis humoribus febrem infert simpliciter malignã. Pestilentis aurem febris causa est pernicies venenatáque qualitas è sublimi cœlitúsque in aërem demissa, quæ quasi furibunda passim inuolat in vulgus. Quia enim pestilentiæ semina aëri inspersa inspiratione perspirationéq; intrò subeunt, si cor affectioni prӕparatũ est, id cõtinuò, inde verò arteriarũ spiritus, postremò humores corpúsque vniuersum labefactant. Sed est cognitu difficilimum, quid corpus vnumquodque pestilentiæ obnoxiũ rèddat. Quum maligna pestilénsve febris simplex est & solitaria citra putridam, pulsus languidus, paruus, frequens, celer, omninóque inæqualis existit: vires omnes præsertímque vitales concidunt: frequens animi defectio ac interdum syncope: assidua vomitio per quã ne cibus quidē optimus cor recreat: vigiliæ molestæ, frequens corporis iactatio, vrinæ nec crudæ nec turbidæ: nec sitis vehemens, nec appetenria deiecta, nec magnũ incendium, nec febris admodũ ardens vt idcirco interdum ægri nec se febricitare putēt, & sine sensu doloris viribus extinctis inopinatò decedãt.

ὁ λοιμὸς καὶ ὄλεθρος.

Hæ igitur notæ sunt malignæ pestilenrísque febris. Quũ autem solitaria non est, sed putridæ permista, commemoratis signis accedũt capitis dolor & grauitas, & in somnum propensio, deinde deliriũ, spiratio difficilis & graueolens, sitis inexhausta, deiecta appetentia, biliosa vomitio, interiorum æstus vehemens & extremorũ frigus, vt idcirco febris foris mitis sit, intus cõturbans: vrina cruda, turbida ac fœtida: fœda & graueolens alui proluuies, aliáque plurima quæ pro varia corporis humorúmque cõstiturione alia alios exercent. Hæc enim cõstitutionis varietas causa est, cur vix duos vsquã videas eadem

dem contagione inquinatos similibus premi symptomatis. Futurorũ porrò grauiũ malignorúmque morborũ præsagia quædã sunt. Ver pluuiosum & australe æstásque feruidã: nã putredo corporibus accersitur. Auster sine pluuiis diu perseuerãs: omnia quippe corrũpit: quia natura calidus humidúsque est: pluuiosus verò calorẽ æstúmque temperat. Aër turbidus, caliginosus, æstuosus quodã caumate, sine ventis aut leni austro. Nam flatu quouis & tẽpestate valida aër expurgatur, neque putredinẽ ingenerari sinit. Cometæ, stellæ cadentes, hiatus, ardores, & alia in æthere nocte conspicua. Hæc enim singula si diu persistãt, putredinis tum causæ tum signa perhibentur. Eius verò genitæ aut proximè impendentis signa sunt, insectorũ & ex putredine genitorum animalium exuperãtia, cuiusmodi sunt pulices, cimices, muscarũ varia genera, locustæ, ranæ ac mures. Sæpe quæ in terræ visceribus degũt animalia, errabũda prosiliunt: auiculæ corruptione percepta nidos deserũt cœlúmque mutant: nonnunquã minutiorum animaliũ quæ proniore sunt capite, vt ouiũ, magna clades antecedit. Ex his igitur præsagiri potest annum grauem calamitosũmq; fore, in quo putridi maligníque morbi grassentur. At verè pestilentem annum fore, non hinc præuidere licet, sed ex sola syderum cõmistione, quæ illius est procreatrix.

Prognostica signa quibus præsentitur grauis & pestilens annus futurus.

De carbunculo bubonéque pestilenti. Cap. XVIII.

PESTILENTIVM febrium aliæ incomitatæ sunt, aliæ malignitatis suæ atq; veneni characterem quendam exhibent. Hic autem vel carbunculus est bubo, vel exanthemata purpurea. Hæc quidẽ in mitioribus sub morbi statum erumpunt toto corpore conspersa, interdum cærulea vel nigra nullo tumore extuberantia. Carbunculus perniciem adfert maiorem, nõ ẽ certa sede sed indiscriminatim modò ex hac modò ex illa prosiliens. Ferè autem oritur à pustula exili milij seminis magnitudine: interdum verò & multæ prosiliũt, primùm quidem pruritu, deinde rubore, ardore doloréq; vehementi. Hoc verò sensim increscente pars vritur, crustosumq; vlcus quasi candente ferro inducitur, idque vel nigrũ vel cinereum. Nonnunquã & à crustoso vlcere siue pustula initiũ sumit. Caro quæ circũ vlcus est summè inflammatur, nigrescẽte colore doloréque implacabili, quæ demum corruptæ excidit. Proximã continentémque huius causam statuunt, crassum retorridúmque sanguinem lõgè ab eo diuersum qui phlegmonem parit. Cæterùm quòd pestilẽs sit populariterque grassetur, causa est non modò putrida, sed & venenata aëris constitutio, qua dum præparatum corpus attingitur, contractæ cladis hũc quasi characterem exhibet. Quæsitũ autem perdiu, febrísne ex carbunculo, an ex febre carbũculus procedat. Quoniam interdum carbunculi initium multo antè tẽpore conspicuum quàm febris est, tametsi Galenus ex carbunculo febrem necessariò deducit. At certè vna venenata pernicies vtriusq; causa est, nec tota in carbunculo, nec in febre tota inhærescẽs. Quãdiu enim carbunculus sine febre est, quis omne virus in affecta sede collocet? Licet affecta pars extirpetur, aut circũscriptione facta virus intrò subire inhibeatur, non idcirco reliquum corpus in tuto fuerit. Non enim quemadmodum virulentarum bestiarum demorsu, ex ea parte pernicies inducitur, sed inquinati aëris inspiratione. Quum itaq; huius veneno cor lacessitur, si robustę sunt vires, veneni quiddam statim in aliquã corporis summam partẽ disiicitur, illícque sensim incrementum sumit partémque contaminat: altera veneni portio intus hærens, quũ sensim inualuerit, febrem infert pestilentem. Sin verò imbecillæ vires erunt, incensum intus venenum febrẽ parit, cuius impetu veneni quiddam foras exiliens, postea carbunculum promit. Similis est & de pestilente bubone disputatio. Hic autem similem atque carbunculus ortus sui perniciẽ obtinet: materiã verò minùs feruidam ac verè phlegmonodem, vt quæ sanatione suppuret. Insidet verò solis adenibus, nempe vel rõsillis, vel alis, vel inguinibus. De hoc nihil veterũ literis proditum est, siue quòd tum rarus admodum & insolens esset, siue quòd in regionibus feruidis nusquam grassetur. Nunc autem aquiloniis presertim regionibus in pestilentia frequens, aliàs cum carbunculo, aliàs solitarius, aliàs antè, aliàs post febrem ortũ habẽs. Si carbunculi comes est, illi ferè assidet proximásq; glandulas occupat: vt si in capite vel in aliqua vicina parte cõsedit, eas quæ in collo & secus aures sunt glandulas inuadit: si in brachiis alas: si in cruribus inguina. Nec tamẽ bubo carbunculi quasi comes est indiuiduus, sed vterq; etiã seorsũ deprehẽditur. Finitima his sunt exan-

ὁ ἄνθραξ.

Pestilentis tum febris tum carbunculi vera causa.

ὁ λοιμώδης βουβών.

τὰ φύματα καὶ ἐξανθήματα.

themata & ecthymata. Hęc pustularũ specie in summa cute extuberant, alba quidẽ, sed in ambitu rubra. Exãthemata verò maculæ sũt exiles vel rubrę, vel purpureę, vel nigræ. Vt autẽ corporis summa, ita & interiora omnia viscera, musculos, neruos, cæterásq; partes solidas obsident, ex hísque primã ducunt originẽ. Vtriusq; sua propriáque causa in aëre: qualitas quippe maligna diuersi miniorísq; generis quàm quæ carbũculum bubonémq; pestilentẽ ingenerat: proinde in infantes ac pueros, non autẽ in seniores, nisi ferocior immaniórq; sit, inuadit. Neq; austrina neq; pluuiosa cõstitutio, neque æstus, sed cæca pernicies hyeme pariter ac æstate annis quibusdã irrumpens, horũ est effectrix: cũ hac enim inquinamẽta illa incipiunt pariterque desinunt. Initium habent à febre quæ synochi speciẽ habet: cuius pulsus frequẽs, celer ac vehemens est. Mẽbra omnia ingrauescũt, somnus obrepit, caput dolet, nares stillãt, oculi tument & illachrymãtur, facies quasi inflãmata rubescit, vox raucescit, difficilis crebráq; fit respiratio. Die tertio, quarto, aut interdũ quinto exanthemata ecthymatáve morbi vi impulsa prorumpũt nulla crisi, nulla febris solutione. Hæc enim persistit dum cita aluo fœda proluuies exeat, aut dum absumatur tempore. Morbi cõplures alij sunt pestilentes, aut cõsuetorum aut insolentium numero, quorum est sua cuiusq; causa euidens propriáque malignitas in aëre cœlitus demissa, cuius essentia haud secus quàm ex euentu dignosci cõprehendíque potest. At nihilominùs quoniã vniuscuiusque comes est maligna perniciosáque febris ex ea contagione profecta, quæ inspiratu cor viscus omniũ nobilissimum primùm attingit, iure debẽt omnes hoc genere pestilentis febris censeri. Quicũque verò aut epidemij, aut contagiosi, aut venenati morbi nulla comite febre nos obsidẽt, licet occultæ cuiusdam & cæcæ malignitatis sint participes, non huc tamen, sed in particularium morborum genera referri debent, in quorum deinceps tractatione versamur.

De febrium symptomatis. Cap. XIX.

ἀσύμπτωτος πυρετὸς οὐδείς.

FEBRIS nulla incomitata progreditur, sed tum symptomatis tum aliis plerumque morbis stipata. Symptomata quæcunque leuia sunt ac mitia, in signis duntaxat cõnumerari solẽt: quæ verò sæua ac sæpe laborantẽ non minùs quàm febris exercent, viréisque nimiopere aut fatigant aut dissoluunt, animdaduersione & tractatione digna sunt. Si quid igitur præter febrem ægrotum immaniùs torquebit, videndum & accuratè discernendum, ídne ex febre vt propriũ eius symptoma emergat, an ex alio morbo qui febri sit implicitus & cuius propria sit seorsum causa. Grauius autẽ symptoma reddit, aut humoris situs aut partis imbecillitas. Quũ enim febris materia non in omne corpus est æquabiliter effusa, sed in aliquam partẽ præcipuè impegit, pro illius cõditione symptomata exurgunt. Quũ etiam ante febrem pars quædam corporis vel natura vel humoris cuiusdam veterísve mali vitio imbecilla erat, tametsi æquabilis sit corporis affectio, pars tamen iamdiu offensa prima omnium iacturã & incommoda persentit: & si quod in vlla corporis parte viriũ olim delicuit, id protinus excitatur cũ febre. Febriũ verò symptomata, quæ ferè solent grauissimè torquere, hæc sunt: sitis, linguæ ariditas & scabrities, deglutiendi difficultas, gustus deprauatus, cibi fastidiũ, nausea, vomitio, alui profluuiũ, singultus, syncope, animi defectio, oppressio, æstus immodicus, corporis iactatio & eius velut cõrusio, lumborum grauitas, capitis dolor, vigilię, deliriũ. In intermittente verò febre rigor vehemens, sudor exuperãs. Sitis quidẽ fit interiore ventriculi tunica vel ardore inarefacta, vel imbuta nitroso & acri calidóq; humore. Illa tamen potu extinguitur, hæc verò minimè, etiãsi totus vẽter humore perfundatur ac turgeat: sæpe enim vel ore madido grauis existit. Sola corporis æstuatio nisi hæ interueniant, rarò siti excruciat. Nã interdum corpus febri exardescit sine siti, nõ quòd (vt vulgò creditur) frigida destillatio ventriculũ proluat, sed quòd ardoris causa lõgiùs absit à vẽtriculo. Lingua nonnunquã sine siti arescit in febre, perinde atq; in iis qui per sanitatẽ hiante ore obdormiunt: arescit & ab immodico æstu, & à calido acríq; vapore in fauces, in os & in palatũ sublato. Huius plerumque tanta vis est vt linguã scabritie exasperet, nonnunquam & hanc diffindat. Si crassiusculus vapor est, aut pituita è vẽtriculo in os redũdat, aut è cerebro procũbit, crassescẽs ea vi caloris & obdurescens linguã ac dentes plerumque & gulam totam lẽtore obducit. Hæ ipsæ causæ quum fauces œsophagíque introitum obsidẽt, & viam cibi vel siccitate vel

ἡ δίψα καὶ τῆσδε αἴτιον.

ἡ γλῶσσα ἐπίξηρος ἢ τραχεῖα καὶ περίχλωρος καὶ λιγνυώδης.

tate vel lentore coangustant, deglutiendi difficultatem inuehunt. Nunquam tamẽ deprehensum est his solùm ex causis (quod tamen plurimi metuunt) omnino fauces præcludi. Gustus deprauatur quũ lingua aut os vel bilis perfusione amarescit, vel corrupti humoris substantia aut vapore inquinatur. Sub hoc autem vitio integra nonnunquam est appetentia. Cibi verò fastidium aut febrem antecedit, aut primum eius symptoma existit. Huius enim causa multiplex. Nam & sola corporis perturbatio & omnis ventriculi perfusio à quouis humore, qui aut ipsum quasi saturat, aut aliena qualitate appetẽdi vim illius consopit & obruit: nec nõ corruptus vapor in os vẽtriculi vndelibet efflatus, aut sola infensa qualitas eò se inferẽs appetẽtiã euertit. Nausea atque vomitio causas habet aut humorem aut vaporem aut qualitatem, quæ modò nimiopere relaxat & emollit, vt pituita dulcis, modò expultricem facultatẽ vel copia vel acrimonia extimulat, vt bilis genus omne, modò pernicie facultatis ipsius robur aut infestat aut dissoluit, vt maligna atque pestilens febris qualitas. Quum igitur causarum aliqua vel in ore ventriculi, vel circum tunicas eius tam vehementer impingitur ac hæret vt excuti ipsa minimè possit, si exinanitus est ventriculus nauseã solùm: sin verò potu cibóve confertus est, cibi vomitionem mouet. Quum autem causa ipsa nusquam obhæret, sed aut in ventriculo fluctuat, aut in eum alicunde confluit, humoris aliàs biliosi aliàs pituitosi vomitionem ciet. Aluiprofluuium quod lienteria dicitur nõnunquam perinde atque vomitio febri succedit, quum vẽtriculus vel copia, vel acrimonia, vel malignitate humorum vaporúmve eousque proritatur vt minimè cibum vel amplectatur vel conficiat. Sed & id nonnunquam præstat immoderatus ac intempestiuus frigidæ potus, præsertim ventriculo purgatione lacessito datus. Singultũ vel ab inanitione vel à repletione fieri author est Hippocrates: at qui per febres acutas eásque malignas incidit quum ferè perniciosus sit aliam causam habet, aut corrupti humoris acrimoniam, aut malignitatẽ ac perniciem, qualem pestilens febris exhibet. Hæc quippe vt vomitionem ac plerumque animi exolutionẽ, ita & dum in vẽtriculi tunicas altiùs inseritur, singulrũ ciet. Animus in febre deficit & exoluitur modò ab eius humoris pernicie qui venenatam febrem inflixit, modò ab eruginosa aut prassina aut atra bile, quæ ventriculi os præcordiorúmve membranas acriter ferit ac vellicat. Quum autem turgẽs hæc materia è venis in cordis arcẽ vel subit vel impellitur, multò grauior obtingit exolutio, nec nõ syncope in primis periculosa, quum ea repẽte & affatim irruperit. Exolutionem etiã plerũque infert symptomatum quæ febribus assistunt sæuitia, vt vigiliæ, dolor, timor, immodica & repente facta quæuis vacuatio, itémque victus tenuis atque parcus. Quæ hactenus protuli, ferè quidem ventriculi aut præcordiorum offensione emergũt, quum vel bilis acerrima, vel alius quiuis putrescens aut venenatus humor in eas sedes vehementiùs irruit, aut eò de se tetrum vaporem effundit. Quæ autem nõ ex his causis profecta sunt, ex alio quodam peculiari morbo ducunt originem. Oppressio quę penè suffocat laborantémque huc illuc agitat & impellit, fit interdũ ab ardore bilis prassinæ vel eruginosæ, quę circũ cor, vt in causo, exæstuat, interdũ ab eius humoris copia qui in præcordiis aut in visceribus firmatus ac per febrem impulsus vẽtriculũ atque diaphragma premit. Posterior hæc non minùs in intermittẽte febre quàm in cõtinua frequẽs, cui ferè comes est præcordiorum distẽtio, atque in cõtactu pressũque dolor. Est porrò grauissima oppressio, quũ vel iecur vel lienem phlegmone exercet. Huic affinis est spirandi difficultas non parui in morbis acutis momenti. Ea pręcordiorum oppressionẽ sępe consequitur, nonnunquam cordis & pulmonum æstum, quum vt in causo bilis atque putredo circum eas sedes incẽditur: aut quum turgens in venis materia impetu prosiliens eò procũbit. Delirãtibus quorum sensus aliò distrahitur, rara & alta: iis verò qui iam morti proximi sunt, alta, crebra difficilísque fit respiratio, sed nõ rã vehementia æstus quàm insiti caloris penuria & virium languore. Quę verò vel à destillatione vel ab alia quauis causa processit, minimè debet in febrium symptomatis recẽseri. Lumborũ dolor atque grauitas tũ maximè fit, quum peccãtis materiæ pondus in venam cauam aut in maiorem lumborum arteriam plurimùm illabitur. Ea si pariter vehementiùs incẽditur, tenũ lũborúmque suscitat ardores. At verò quũ eius portio in tenues venas quæ per summa sũt corporis, atq; etiã in musculos excurrit, lassitudines, mẽbrorũ grauitates, artuúmq; dolores excruciant, quos imperitũ vulgus catarrho refert acceptos. His ex causis maximè verò ex oppressione, ex lũborũ artuúmq; dolore atq; ex æstu, magna incidit corporis iactatio, qua id subinde mo-

X

τὸ στόμα ἐκπικραίνεσθαι.
ἡ ἀποσιτία καὶ ἀνορεξία.
ἡ ναυτία καὶ ἔμετος.
ἡ διάρροια.
ὁ λυγμός.
ἡ λειποθυμία ἔκλυσίς τε καὶ λειποψυχία.
ἡ ἄση τε καὶ πνῖγος μετὰ ῥιπτασμοῦ.
ἡ δύσπνοια.
ὀσφύος ὀδύνη καὶ πόνος.

dò in alterutrum latus, modò in pedes inquietum deuoluitur. Quum verò neque à dolore neque ab his causis impellentibus corpus perturbatione iactatur, vel morbi materiam in venis turgere & huc illúcque ferri, vel cæca malignitate cor, vt in pestilenti febre, obsideri putandum.

ἡ κεφαλαλγία. Capitis dolor in febre subiectarum partium maximéque præcordiorum cõsensu fit, in quibus exæstuans humor multũ de se vaporem in caput per medias quasq; regiones (est enim corpus omnino perspirabile) emittit. Hic verò meninges & pericraniũ vel calore & acrimonia feriens, vel copia distrahens dolorem parit. Nonnũquã & è venis arteriísque maioribus sursum impulsus tenuior sanguis temporum pulsantem facit dolorem. Omnis autem ex febre genitus capitis dolor aut tempora aut frontem, aut omnino priorem capitis regionem adoritur. Qui verò aut in occipitio, aut in vertice, aut circum aures figitur, etiãsi cum febre excãdescat, peculiarẽ causam habet in capite neque κεφαλαία. symptoma est febris. Sæpe enim hisce locis vetus dolor quasi sopitus atq; conquiescẽs, humore irritato exasperatur cũ febre, quemadmodũ & humor omnis circũ mẽbranas & articulos præter naturam obhærens, si tacitus erat, vini meracioris liberaliore potu ἡ ἀγρυπνία. suscitatur doloremq; cier. Vigilias inferũt causæ omnes quæ somnũ & quietẽ interpellant: dolor, æstus, oppressio, sitis, & quæcũque nimiùm infestæ sunt & laboranti graues. Plerũque etiãsi ne istæ quidẽ molestæ sint, somnus tamẽ nullus obrepere potest. Id ferè obtingit quũ calidus acérq; vapor cerebri substantiã magis quàm meninges ferit, eámque exiccat & calfacit, spiritúsque supra modum attenuat & variè dispergit. Idipsum quoque citra magnum ardorem euenire compertum est, quoties perniciosa qualitate cor obteritur. Somni modus diligenter obseruandus. Nã in acutis morbis consopiti laborantes quum expergiscuntur, plerumque nec meminerũt nec se dormiuisse putant. ἡ παράκρουσις καὶ παραφροσύνη. Posteriores hæ causæ si vehementiores occurrũt, aut si feruida bilis in cerebrũ obrepit, idque vrinis factis interdum purioribus, mens cõturbatur & portentosa rerum simulachra sensibus & menti sese obiectãt, quibus continuò succedit deliriũ ipsáque mẽtis alienatio, cuius varias posthac species exponemus. Maioris autẽ terroris quàm periculi est deliriũ, quòd sæpe nullo vitæ discrimine hominẽ abducat ab vsu rationis. Quũ iã perseuerante delirio cerebrũ grauius offenditur, neruorũ accedit subsultus, quo nõ nerui modò sed & artus ipsi præsertim manus ac brachia saltu quodã à tremore diuerso inuitis iactantur: is quidẽ perniciẽ ferè portendit. Præsentitur autem impendens deliriũ aut importuna loquacitate, aut immoderatiore gestu, aut quauis effrenata laborãtis impudẽtia. Ferè autem quum is humor deferbuerit, represso delirio grauis profundúsque sopor obrepit. Rigor horrórve quanquã intermittentiũ febriũ est proprius, nõnunquam tamen modum excedit, ex his autem causis prodit quas superiori oratione sumus complexi. Qui in cõtinua febre interdum apparet aut commutationis aut solutionis est index. ὁ ἱδρώς. Sudor non modò febrium intermittentiũ, sed & continuarum & aliorum quorundam morborum est communis. Huius materia est humor vel copia vel qualitate grauis, per cutis spiracula manifestè affatímque prosiliens. Hinc verò quòd calidus sit aut frigidus, mitis aut acer, tenuis aut crassus atq; viscosus, fœtidus aut suauis, humoris qui hũc protulit genus exprimitur. Erumpit sudor aut naturæ vi, quiddam superuacaneum robore expellẽtis, aut spõte proprióq; impetu. Illũ naturalẽ, hunc symptomaticũ appellãt. Qui decedẽte febris intermittẽtis accessione profluit vberiùs, & qui in cõtinuarum febriũ crisi emanat, naturalis est: præter naturã verò & symptomatic⁹, qui quouis modo aliter alióve morbi tempore prosilit. Hic ferè primùm incipit à capite, ac deinde è reliquis etiam partibus sensim emanat. Solùm enim vtilis & secundũ naturam is habendus est, qui expurgatæ aluo succedit, quíque iã vacuata crassiore morbi materia, reliquam tenuẽ per corporis summa dissipat. Qui verò vel morbi initio, vel quouis alio tẽpore, vel ante concoctionẽ, vel ante crisim exierit, irritus est atque symptomaticus, & cui nulla morbi fida solutio committi potest. Qui in syncope & in virium exolutione siue calidus siue frigidus emergit, non sudor, sed propriè mador appellatur. ἡ νοτίς. Hæc præcipua sunt febrium symptomata, ex quorum specie atque sæuitia intelligi potest, in quam præsertim partem cõtinens febris materia incumbat, aut quæ pars corporis vel imbecilla vel humoris vitio grauata ante febrem fuerit. Sic omnis comprehensa sit tractatio noscendarum febrium, à qua in eam me confero quæ de morbis est partium singularum.

LIBRI QVARTI DE FEBRIBVS EARVMQVE SYMPTOMATIS, FINIS.

De partium morbis & Symptomatis, Liber V.

PRAEFATIO.

QVI primi omnium medicinæ initia & quasi fundamenta iecerunt, iure quidem ac meritò id sibi laudi & gloriæ tribuêre, vt à se inuentis & modò deprehensis inusitatísque affectibus inaudita quoq; nomina arbitratu suo imponerent. Sed quũ ipsi rudem adhuc & incultam rerum cognitionem haberent, nomina morbis confinxerunt, nõ ex rei essentia cui primùm & maximè medemur, sed ex eo quòd sorte primùm occurreret, quemadmodum & lui venereæ hæc ætas maximè varia aptauit nomina. Itaque morbi alij à parte cui insident nuncupati sunt, vt pleuritis, nephritis, peripneumonia: alij ab efficiente materia, vt melancholia, cholera, calculus: alij ab ingẽti quodam symptomate, vt epilepsia, apoplexia, paralysis, tremor: alij ab externarum rerum similitudine, vt elephas, cancer, polypus, satyriasis. Veteres igitur illi & primi medici quum vnam empiricam colerent, dogmatici dein notandis rebus artem fecerunt, longásque obseruationes ad artẽ & ad precepta reuocarunt: quam ne obscurarent & offunderent nouitate verborum, lõgo iam vsu trita morborum nomina retinuerunt, aliíque deinceps eadem vsurparunt. Nobis quoque eorum vsus tenẽdus, corporísque partes sequutis, morbi omnes eorúmque causæ & origines scrutandæ, non opinabiles tantùm quas plerique meditando fingunt & comminiscuntur, sed curationi in primis consentaneæ; & ex quibus medendi ratio depromatur. Equidem nunquam vllum planè cognitum penitúsque perspectum morbum esse putauerim, nisi compertum habeatur & quasi oculis cernatur, quæ in humano corpore sedes primariò laboret, quis in ea sit affectus præter naturam, vnde is processit, vtrum in ea sede genitus κατὰ πρωτοπάθειαν, an aliunde profectus κατὰ συμπάθειαν, an denique causa aliqua interior illũ foueat. Hæc enim singula certis signis scrutari & internoscere oportet eum qui rectè velit morbis mederi. In hanc morborum causarúmque doctrinam nunc totus incumbo, cui necdum curationem subiiciam, ne in turbulenta singularium confusione occupet, quorum non est disciplina. Alia noscendorum, alia curandorum morborum methodus, nec singulis omnia conuenienter aptari possunt. Interiores autem corporis morbos primùm oratione persequar, deinde externos qui sensibus obiecti ferè chirurgiam postulant: id initio sanciens, ne quis huc nisi gnarus anatomes ac peritissimus accedat: & quæcunque quis vel leget vel audiet (fit autem audiendo quàm legẽdo mens in rem ipsam attentior) fixa meditatione ea contempletur in humano corpore: vt summam rerum cognitionem firma memoria stabiliat.

Nõ propriè, sed fortuitò vtq; sors tulit morbis olim esse imposita nomina.

Primi ac præcipui in consultando scopi.

De capitis dolore eiúsque causis. Cap. I.

CAPITIS affectus quoscunque vsus olim notauit, symptomata certè sunt, non morbi. Hæc in tres ordines ex affecta sede partimur: alia capitis membranas, alia cerebri substantiam, alia meatus atque ductus obsident. Membranas appello meninges & pericraniũ, inquibus solis vt exquisitè sentientibus dolores fiũt, cephalalgia, cephalæa & hemicrania. In cerebri substantia, quæ omnis principis facultatis nempe mentis, imaginationis & memoriæ sedes est atque instrumentum, deprauatæ functionis symptomata sunt, phrenitis, delirium, melancholia, lycanthropia, mania: abolitæ verò functiones sunt, stultitia, amentia, extincta memoria, sopor, veternus, catoche, lethargus. In cerebri vẽtriculis atque in iis ductibus per quos animalis spiritus in sensuum motuúmque organa distribuitur, sensus motúsque symptomata fiunt, vertigo, epilepsia, incubus, apoplexia, paralysis, conuulsio, tremor, catarrhus. De singulis rursum pleniùs dicendum. Dolor omnis capitis in membranis existit, quæ si neque ab æstu, neque à frigore, neq; ab ictu, neq; ab odore graui offenduntur, causam interiorem habent doloris, quæ aut illas intemperie afficit, aut ferit, aut diuellit, aut distendit. Quæ autẽ signa doloris speciẽ eadẽ & efficiẽtes causas ostẽdunt.

Περὶ τῶν κεφαλαλγούντων.

Dolor in capi-

tis causæ diuersæ.

Dolot acer, erodens ac perforans ab humore fit aut vapore bilioso & acri feriente mēbranas: grauans à frigidorum pituitosorúmque copia: distendens à flatuū aut humorum mitiorum exuperātia qui inter caluam & pericranium, vel inter caluā crassámque meningem se insinuant, eásque membranas diducūt ab osse: dolor pulsans à tenui biliosóque sanguine, vel à spiritu redundante, quo turgentes ac distentæ arteriæ vehementiùs pulsant mēbranásq; cōcutiūt. Eius ferè generis est dolor omnis qui statis horis quotidie siue cum febre siue citra hanc recurrit. Sed enim horum dolorū causæ ex iis signis certiùs discerni possunt, quæ demōstrant quis humor in capite exuperet. Dolor omnis aut externus est aut interior. Externus quoniā pericranio incūbit, capillorū radices inuerti nō sinit, & capitis pressu exacuitur, interior verò mitescit. Falsum est & à veritate prorsus alienum, interiores solos dolores ad oculorū vsque radices pertinere, nā & externi eodem sæpe pertingunt, quòd & pericranium cui insidet, oculorum cauum succingat.

κεφαλαία ἡμικρανία.

Dolor capitis consuetus & multos iā annos hominē frequēter leui occasione exercens, aut cephalæa aut hemicrania est: illa caput totum aut partem eius maximā: hæc alteram duntaxat occupat, à tēporúmque pulsatione initiū ferè sumit. Quinetiā cephalęa semper proprio & primario fit capitis affectu, hemicrania verò præcordiorū subditarúmq; partium sympathia. Cephalalgia genus vtrumque comprehēdit, ac præterea quemuis dolorem siue ex febris, siue ex solis ardore, siue ex ebrietate, siue ex alia quauis euidente causa excitatum. Ita igitur doloris species eiúsque causa internoscitur.

Principis facultatis symptomata. Cap. II.

περὶ τῶν παραφρονούντων.

PRINCIPIS facultatis animæ quæ in cerebri substantia tanquam in proprio domicilio residet, deprauata functio est desipientia, παραφροσύνη Græcis & παράνοια dicta, quæ mentis est alienatio. Hac qui conflictantur prępostetè ratiocinantur aut aliena cogitāt, qualia aut nusquam, aut aliter multò subsistunt. Quibus ita mens ægrotat, ij dolorē, inquit Hippocrates, ferè nō sentiunt. Desipientium tres sunt ordines: alij cogitatione sola delirant, quibus etiam vigilantibus mens visis quibusdam mendacibus iactatut: alij verbo, qui vel impudētiùs & effrenatiùs vel nullo ordine nullóq; iudicio multa obloquuntur: alij opere, qui suas etiā cogitationes factis explent. Omnium causa est humor aut vapor feruentissimus in cerebri substantiā in eiúsque ventriculos effusus, cuius impulsu & agitatione mēs in falsa quędam fictitiáque traducitur. Desipientia alia cum febre, alia sine febre consistit. Quę

παραφρονεῖν καὶ παραφορὰ καὶ παρακρούσις. φρενῖτις.

cum febre, aut phrenitis est aut deliriū. Distant autem quòd simplex deliriū fiat ex bile, aut ex tenui sanguine per cerebrū effuso, aut ex vētriculi, præcordiorū totiúsve corporis calida expiratione, qualis in ardētissimarū febriū vigore suscitatur. Phrenitis sempet ex proprio atque primario cerebri affectu, vt ex inflammatione, ex erysipelate. Distant etiā quòd deliriū plerunq; febris aut morbi grauioris symptoma sit: phrenitis verò non symproma, sed causa sit febris. Adhæc frequēs admodum est deliriū, phrenitis verò rarissima. Horū autē causa sanguísne sit an bilis flaua, ex delirationis specie perspicuè noscitur. Nam deliria, inquit Hippocrates, quæ cum risu accidunt, tutiora sunt quàm quæ seriò: quòd illa à sanguinis exuperantia, hæc quia ferocia, à bilis sint acrimonia. Discernuntur porrò ex iis signis, quæ quis humor exuperet demōstrant. Atque hæc quidē desipiētiæ in febre sunt. Desipiētia porrò sine febre alia simplex est, alia melācholica. Simplex illa & leuis interdū fit ex cerebri inanitione atque ex imbecillitate principis facultatis, qualē dixit Hippocrates ab immoderato sanguinis effluuio, atq; etiā ex vigiliis accidere. Fit & interdū vehementiùs perculso & impulso cerebro, vnde & animalis spiritus & mēs perturbatur atque cōfunditur, vt quæ apud Hippocratē ex capitis ictu fit desipiētia. Quinetiā ex multa vini potatione nasci traditur, idq; plerūq; sine febre, capite nimirū sanguinis vaporísq; feruidioris copia incalescēte & celeriùs impulso. Melācholica desipientia triplex, melancholia, lycanthropia & mania. Melancholia mentis est alienatio, qua laborantes vel cogitant, vel loquūtur, vel efficiūt absurda longéque à ratione & consilio abhorrentia, eáque omnia cum metu & mœstitia, quæ duo Hippocrates indubitata melācholiæ signa cōstituit. Incipiētes quidē melācholici abiecto, demisso & hebetiore sunt animo, se suáque negligūt, vitam sibi acerbam putant & amarissimam, etiamsi ex ea migrare pertimescāt. Quum iam malū inualuit, multa animo & co-

μελαγχολία.

gitatione

gitatione fingunt & obloquuntur aliena perturbatè atque confusè, eáque ferè tristia: alij ne loquendum quidem sibi esse putant, sed omnē vitam in taciturnitate transigendam. Dein hominū consuetudinem conspectúmque magnoperè fugiunt, multi solitudines quærunt, & interdum mortuorū sepulchra aut horridas spelūcas etrantes sectantur eóque se recondunt, ac sæpe luporum ritu vlulant, quorū propriè vitiū lycāthrópia nuncupatur.

λυκανθρωπία.

Infinitæ horū species: qualis nimirū maximè olim fuerit cuiusque intenta cogitatio, aut qualis vitæ conditio, talis sese repræsentat melancholica deliratio. Nam (quod Aristoteles literis prodidit) vt vinum potantium naturę & moribus, ita sanè melancholia laborantium constitutioni sese accommodat. Eorum plurimi qui sine febre desipiūt, melācholici putātur, maximè si meticulosi sint & tristes, qui facilè cōtinētur, nec violenter quicquam faciunt: sola quippe melancholica desipictia à frigidiore succo cōtrahitur, reliquæ omnes à calido.

μανία.

Melācholię succedit mania, nobis furor vel insania dicta, quæ cogitatione, verbo aut opere melancholicorum quidē deliramenta imitatur, sed iracūdia, iurgiis, clamoribus, horrendo aspectu, multo deniq; maiore corporis impetu & mentis perturbatione laborantes exercet ac impellit, vt quasi feræ & immanes beluæ in obuios dentibus, vnguibus & pugnis inusitata rabie petulanter inuadant.

Melācholiæ causa.

Horum iam causas expediam. Melancholiā efficit ater ac fęculentus humor aut vapor in mentis sedem irrepens. Humor autē modò in liene viciniśque partibus, modò in capite solo consistit, modò in venas vniuersúmque corpus effunditur.

Triplex melancholia.

Hinc melancholia triplex, hypochondriaca, primaria, & quæ totius corporis vitio fit. Omniū mitissima est hyponchondriaca, quæ & flatulenta nuncupatur: ea sinistri hypochondrij sympathia concitatur, è quo vapor ater & obscurus obrepit in mentem.

Hypochondriaca.

Huius generis signa cōspicua sunt subter pręcordia, in quibus arterię vehemēter & molestè pulsant, sicut & Hippocrates notauit, Præcordiorum venæ si pulsant, aut turbationē aut deliriū portēdunt. Ex humoris ardore æstus præcordiis inest, sed sine siti: nam læsa ventriculi concoctione sputum humidum copiosúmque reiicitur. Hinc etiā ructus, flatus, rugitus & fluctuatio: sæpe dolor & cordis palpitatio, interdū etiā suffocatio. Sumpto cibo calidiore & coctu difficili calidus vapor sursum expiratur, è quo tum hæc tū omnia melancholica deliramenta inualescunt, mitescunt verò refrigerante cibo, alui deiectione, vomitione & ructibus. In plerisque etiā lienis aut mesenterij renitens dolénsque tumor alięque horum affectuum notæ insunt: in aliis quum præsertim ab exusta bile flaua tales euaserunt, nec sola fex melancholica, sed atra bilis molesta est, non manifesta humorum cōgestio deprehenditur.

Primaria.

Melācholia primaria in qua cerebrū primariò afficitur, siue peculiari, siue totius corporis vitio, hinc intelligitur, quòd sine præcordiorū affectione fatiget, quódque signa adsint quæ melancholicū humorē vel in capite, vel in toto corpore dominari & exuperare demōstrant. Iā verò quū atra bilis vel melancholię, vel sanguinis, vel flauę bilis exustione genita est, mania insilit & adoritur, quæ proinde sæpe succedit incalescenti melancholiæ. Ater hic humor similiter atque melācholia aliàs in præcordiis, aliàs in toto corpore, aliàs in capite solo cōgeritur. Calidus verò quum sit, immania horrendáque deliramenta cōcitat: quòd si putrescat, febrē accerset: sin dūtaxat vehementiùs incalescat, sine febre maniam solitariam.

μανία μονήρης.

Et hæ quidē deprauatæ aut perturbatæ mentis functiones existunt, quibus ferè comites sunt vigilię, eæque interdū pertinaces adeò ac diuturnæ, vt mente captus quidam menses quatuordecim insomnes duxerit. Nunc de contrariis symptomatis.

Stultitia seu fatuitas, quę Gręcis est μώρωσις, mentis est imminuta & infirmata functio ceu quædam ignauia. Amentia quæ ἄνοια, est vel imaginationis vel mētis occasus atque priuatio, qua iam ab ipso ortu perculsi affectique vix mentis inopia loqui discūt. Huius classis est fluxa & amissa memoria, quæ & obliuio.

ἐπιλησμονὴ καὶ λήθη.

Omniū autem causa frigida est cerebri intemperies, quę functiones omnes torpidas segnésque reddit: nonnunquam cerebri aut temporum ex ictu aut ex vulnere vehemens concussio, quæ id imbecillius fecerit. At qui ab ipso iam ortu & naturæ primordiis vitium contraxerūt, iis inconcinna cerebri figura maláque inest conformatio, aut certè pauca cerebri substantia, vt quibus caput pusillum existit. Verum enim vero frigida cerebri intemperies quæ non simplex est, sed ex humoris frigidi pituitosique copia, iis quę iam diximus soporosos etiam affectus adiungit, somnum, soporem, cataphoram, lethargum.

ὁ ὕπνος.

Sōnus quidē naturalis, cerebri & animalis facultatis quies est, spiritus ac vires instau-

rans, quæ vigiliis & exercitatione per sensuũ motuúmque organa dissipatæ sunt. Quocirca inanitio & defatigatio somni quietísque causa quædam est: ac proinde à vigiliis à multáque exercitatione somnus arctior & placidior obrepit. At verò somnus non naturalis (vt Aristoteli placet) oppleto fit cerebro, idque vel halituoso quodam vapore, vt à balneis, à cibi viniq; copia, ab aluo suppressa: vel humore copioso qui nec caloris nec frigoris modum vehementer excedat. Is enim si pariter frigidus veréque pituitosus sit, & magna copia in cerebri substantiã & in ventriculos (quò propriũ cerebri excremẽtum cumulari recondíque solet) effundatur, non somnũ, sed altũ soporẽ, qui Græcis καταφορὰ βαθεῖα dicitur, inferet: aut etiam veternum sopore grauiorẽ, si illius copia admodum grauis extiterit. Adhæc si fortè humorem eum pituitosum putredo inuadens febrẽ accersat, lethargus excitabitur, à sopore vnius febris eiusq; pituitosæ interuẽtu distinctus. Ab apoplexia verò sopor, qui grauis sit, internosci vix potest: hoc tamẽ discriminis intercedit, quòd sopor facilem liberámque respirationẽ sine stertore conseruet, quæ tamen in apoplexia sensim ingrauescit, accersitque stertorem. Reliquę omnes motus & sensus & mentis functiones, in sopore perinde atque in apoplexia, vel etiam grauius intercepta concidunt, quanquam in quodam deprehendi vnam constitisse memoriam. Is quũ per accessionem ita sopiretur, vt nec pilorum auulsionem, nec punctionem sentiret, excitatus tandem omnia furore quodam memorauit, quibus acerbè excruciatus fuerat in sopore. Fiunt præterea & soporosi affectus cerebro ictu aut casu vehementiùs concusso. Agitatis quippe & cõmotis spiritibus, nulla rectè actio edi potest, túmque subsistit homo quasi attonitus, vt qui aut timore aut verecũdia obstupuit. At si cõcussionis vi & impetu fracta ac depressa calua meninges cerebrúmque premit, sensus atque sermonis expers obstupescit æger. At certè quũ effractum cerebrũ est, atque eius aut neruorũ inde prodeuntiũ diuulsio quædã obtigit, omnibus quidẽ fractis ac debilitatis deterrimus oritur sopor exiguam nobis salutis spem relinquẽs. De hoc inquit Hippocrates, A capitis ictu stupor malum. Et rursum, Quorum cerebrum cõcussum aliqua ex causa est, eos repẽte obmutescere necesse est. Quẽdam vidi ictu adeò vehemẽti ac valido concidisse, vt sanguis ex oculis, auribus, naribus & ex ore manaret: hinc tãtus mẽtis sensúumque stupor inuasit vt calua pertusa ac deinde obducta fuerit omnéq; remedij genus sine sensu inductum, sitque is tertio mense restitutus, immemor omnium quæ obrigerãt. An autem ex cõtusione, an ex humorum frigidorum copia ortus sit affectus soporosus, facilè tum propria signa explicabunt, tum quæ morbum antecesserunt.

Est & aliud symptoma ex contrariarum causarum permistione nascẽs, quum pituita bilisque flaua permiste in cerebro simul immoderatiùs exuperant. Id catoche seu catalepsis, id est prehensio aut stupor vigilans vocitatur, quòd licet mẽs sensúsque omnes subitò correpti vigilãtis formam figurámque retineant, nihilominus tamen omnis eorum functio consopita fit. Quocunque statu prehensus sit æger, eodẽ permanet. Rarum certè hoc malum, & cuius admiratione spectatores obstupescunt. Laborantes duos referam quorum animaduersio in cęterorum cognitionem adducat. Vnus dum literis & chartis sedulò inuigilaret, repentè hoc vitio perculsus, ita quidẽ obriguit, vt sedens calamúmque digitis premens, oculis in libros defixis putaretur in eorum studia incumbere, donec vocatus ac impulsus deprehẽsus est omni sensu motúque carere. Alterum mortui ritu iacentem inuisi, qui neque cernebat, neque audiebat, neque compunctus sentiebat quicquam: facilis tamen inerat spiratio, & quicquid in os inserebatur, prõptè vorabat. E lectulo sublatus solus consistebat impulsúsque incedebat, & quocunque vel manus, vel brachium, vel crus inflecteretur, illic quasi fixum & stabile permanebat. Expressam quandam dixisses laruam aut arte progredientem statuam. Hinc igitur constet quæ cerebri symptomata simplicem intemperiem, & quę humorum vitium sequantur. Nunc de ventriculorum ductuúmque affectibus.

τὰ καταφορικὰ ἢ καρώδη πάθη. λήθαργος. ὁ κάρος.

ἡ ἔκπληξις.

κάτοχος. ἤγουν ἄγρυπνον κῶμα.

Motus sensúsque symptomata. Cap. III.

ὁ σκοτόδινος ἢ τὸ σκότωμα. τὸ ὑπόχυμα.

VERTIGO est quæ omnia circumagi videntur, ita quidem cerebrum sensúsque exagitans vt sæpe laborans corruat, nisi propinquis nitatur adminiculis. Hac lenius symptoma est suffusio, qua solùm fumi, nubes, muscæ, hisq; similia volitare ob oculos putantur. Huius causa proxima est tenuis calidúsq; vapor per arterias in cerebri vẽtriculos irrepẽs, qui in plexu choroide

spiritus

spiritus & humores exagitans & varie impellens, turbulentos sensus motúsque reddit. Hic porrò vapor ex humore quodã vitioso non continenter & assiduò, sed circuitibus & quoties euidentiũ causarum vi cietur, efflari consueuit. Hic autẽ humor interdum in cerebro, sæpius in ventriculo & præcordiis aliísve partibus subsidet. Hinc vertigo aliã primario cerebri affectu, alia ventriculi aliarúmq; partium consortio fit. Illam demonstrant capitis dolor aut grauitas, auriũ tinnitus, olfactus vel auditus oblæsus: hanc verò nausea, inappetẽtia, oris amaror, & cordis erosio cardiogmos appellata. Aut si qua pars alia huic malo dedit originẽ, eius affectæ indicia elucebunt. Vt in quodã cui ab occipitio vertigo exoriebatur, pars in eo minima dolebat, quæ si vel blãdissimè attingeretur, concitatus humor vaporem in sẽsus omnes expirabat, quo protinus offusi tenebantur. His qui vertigini aut suffusioni obnoxij sunt, accessionẽ cient euidentes hæ causæ, Solis æstus, exercitatio immodica, & quæcũque humores calfaciunt aut exagitant, aut cerebrum concutiunt. Deinde rotarum circumactus & aquarum vortices.

ἐπιληψία.

Epilepsia totius corporis distentio crebra est, seu conuulsio non perpetua, qua homo subitò concidit, sensuũ omnium atque mentis functionibus interceptis, vt nec audiat, nec videat, nec expeditus præteritorũ meminerit. Concussione ex ore spumæ mouentur, & solutis musculis interdum vel vrina, vel stercus, vel genitura præter voluntatem exit, & obscura vox eliditur. Atq; hæ quidem absolutæ epilepsiæ notæ sunt: plerunque leuior existit, cuius nõ tam expressa sunt symptomata: nã vertigini finitima hæc est, aut quasi medio ordine inter vertiginẽ & epilepsiam. Proinde non pauci vertiginẽ dixerũt diminutam epilepsiam, prodiderúntque ingrauescentem illã in hanc facessere. Causa interior traditur humoris pituitosi aut melãcholici ingens copia, quæ repentè cerebri ventriculos meatúsq; inferciens, efficit vt æger cohibito animali spiritu corruat. Hæc tamen non affatim ac penitus spirituum ductus obturat, sed eius nõnihil etiam præterfluit, quo cerebrũ concussione adnititur quicquid noxiũ est excutere. Cæterum nõ sola noxij humoris copia epilepsiã infligit, quòd in sopore eius copia insit citra cõuulsionẽm: quòd etiam quum subitò desinit epilepsia, ei sanè quemadmodum & apoplexiæ, excusso in neruos humore, necessariò succederet paralysis, id verò nusquã obseruatum est. Quocirca vt alio opere pleniùs demonstrauimus, præter humoris copiam venenata & cerebri substãtiæ grauiter infensa atque inimica qualitas, epilepsiæ causa statuenda est, quæ quoties exagitatur ac prorepit in cerebrum, ea quidem feriẽte, cerebro autem cõtrapugnante, quasi colluctatione quadã ac dimicatione fit epilepsia. Huius autem fomes modò in cerebro, modò in ore ventriculi, nõnunquam & in aliis distantioribus sedibus delitescit, è quibus furtim per cæcos ductus in cerebrũ serpit & progreditur. Hinc epilepsiæ tres differentiæ consurgent, vna cerebro assignatur, altera est quæ ventriculi, tertia quæ alterius cuiusuis partis cõsensu fit. Quæ in cerebro fit epilepsia aperto eorũ qui è viuis decesserũt capite animaduersa est sæpiùs aliunde suscitari quàm ex ventriculorum infarctu. Causam interdum deprehẽdi cerebri abscessum esse, interdum corruptam meningis portionem caluæ adhærentem, summo dolore: quibus è locis teter vapor in cerebri ventriculos penetrabat. Hãc speciem ostendunt, capitis grauitas aut etiam dolor atrox, sensuum mẽtísque stupor aut tarditas, faciei pallor, turbulenta insomnia, & quòd accessio repẽte hominem adoritur nulla symptomatum præsensione. Alteram quæ ab ore vẽtriculi haud secus atque oculorũ suffusio originem sumit, præcedunt ventriculi dolor, distentio, compunctio, & difficilis inediæ tolerantia: quúmq; accessio proxima est, nausea, cordis dolor, aut animi defectio: quũ verò ea defierit, vomitio aliàs pituitosa, aliàs biliosa. Tertia species sæpe à manuũ pedúmve digitis, vel à crure, interdum ab vtero suspiratur, præsertim quũ fœtus gestatur, cum quo & putria multa coërceri solent. Non paucas noui mulieres quæ quoties vterum gestant, crebrò epilepsia corruũt, expeditæ verò nunquam. Hæc etiã potest ab alia quauis parte proficisci: nam visa est quæ à summo vertice capitis originem haberet: è quo vapor quoquouersum excurrens, si per externas partes solùm vagabatur, vertiginem: sin intrò penetrabat in cerebrum, epilepsiã ciebat. Omnium manifestissimè hæc species deprehẽditur. Ex ea quippe sede in qua mali fomes delitescit, prehẽdente accessione velut aura quædã frigidior per continuatas partes in cerebrum efferri percipitur: cuius etiam impetus incipiens iniecto arctiore vinculo (si pars id commodè ferat) intercludi cohiberique potest.

Vera epilepsiæ causa continens, qualiscũque sit antecedens seu frigida seu calida materia.

Triplex epilepsia pro parte vnde suscitatur.

ἐφιάλτης. Incubus est grauis corporis oppressio & nocturna suffocatio, respirationē offendens vocémque intercipiens. Sensus quidē non adimuntur, sed tamen stupefiūt hebetantúrque, quemadmodū & mens & imaginatio. Etenim laborans vel ab hoste se inuadi, vel ab aliquo venerē exigente tanquā ab incubante mole premi, qui manu attactus mox effugiat, vel absurdiora quædam spectra imaginatur ac fingit. Causa est crassior pituita aut melācholia, nō in cerebro sed circū præcordia inhęrescēs, qua per crapulā & cruditatem turgescente, diaphragma pulmonésq; premuntur: crasso autem vapore illinc in fauces & cerebrum expirato vox supprimitur, sensus atque mens obturbatur, visúsque tristibus offunditur. Incubus epilepsiæ & apoplexiæ affinis est, in quas si diutius persistit, sæpe degenerat.

ἀποπληξία. Apoplexia est repentina motus & sensus, omnísq; animalis functionis priuatio. Hac quippe perculsus, nullis ferè mali indiciis præcurrentibus totus repente quasi attonitus cōcidit: atque si acerbum malū est, iacet fixis oculis sine sensu, sine motu, sine mente, sola respiratione à mortuo dissidens, quæ & admodū difficilis mox euadit & cū stertore grauissimo. Hoc vno maximè à sopore & ab vteri strāgulatu distat, quòd in his ferè respiratio facilis & libera seruetur. Licet enim in cato in omníq; graui sopore priores cerebri partes opprimātur ab hísq; prodeuntes sensus torpescāt, partes tamē posteriores illæsę, satis spiritus in mouēdi neruos effundunt quo motus cōseruetur, maximéque respirationis ad vitæ conseruationē in primis necessariæ. At apoplexia omnia occupans & offendens, motū omnē respirationémq; tollit, eáque maximè causa hominē iugulat. Adhæc solutū carum ferè excipit bona valetudo: apoplexiā paralysis. Vteri verò strangulatus quū solo vapore cerebrum feriat, multò minus respirationē impedit nisi fauces præcludat. A syncope verò dissidet apoplexia, quòd nullus aut in primis obscurus ac lāguidus in illa arteriarū pulsus existat, in apoplexia verò plenus ac validus, nisi quum iā in propinquo mors est. Si mitior apoplexia fuerit, sensus quidē aut motus inest, sed admodū stupidus & incertus, ac tū ferè pars altera corporis resoluta ingrauescit.

Causa. Huius causa in cerebro consistit, omnis motus atq; sensus communi principio. Ea autē est crassior frigidiórq; pituita, neque enim à sanguine, neq; à melancholia hāc gigni verisimile est, etiāsi toto corpore exuperet. Atq; frigidior ea pituita, licet propriū cerebri excrementū sit, dum tamen affatim & vniuersè omnes eius vētriculos implet, aut dum minimum quiddā retis admirabilis arterias, per quas spiritus ex corde in cerebri sinus influit, repēte obstruit aut coarctat, apoplexiā infert. Tum quippe sinus influente spiritu destituti, nihil deinceps suppeditare possunt sensuū motuúmque neruis, móxq; necesse est animal collabatur, ac si eius carotides arteriæ intercipetētur vinculo.

Qui propensi in apoplexiam. Quibus caput graue frequēti sopore tētatur, & corpus omne pigrescit inertiúsq; euadit, & oculi tenebris offundūtur, hi apoplexiæ opportuni sūt, maximè verò senes, pituitosi & crapulæ addicti, qui breui angustáque sunt ceruice.

παράλυσις. Paralysis quæ cōsummata sit, vnius cuiuspiam partis non totius corporis motum & sensum perimit. At imperfecta interdum sensum perimit cōstante motu, interdū motum incolumi sensu: vtrunq; enim altero manente interdum perire posse in Physiologia demōstrauimus. Est & quum imperfecta paralysi sensus motúsvé torpet & hebescit;

ἡ νάρκη. ἀμυδρᾶτις παράλυσις. παραπληγία. ἡμιπληγία. hic propriè stupor appellatur, quo aliquādo vidi vniuersam corporis cutē ex crapula & vinolētia affici illæso motu. Fit autē paralysis aliàs ex debili apoplexia, ac tū propriè paraplegia dicitur, aliàs ex stupore sensim aucto, qui paralysis est nuncius. Illa quidē grauior & periculosior est, ac sæpe in apoplexiam recurrit: hæc verò mitior, at nihilominus pertinax. Illa ferè aut partes omnes quæ sub capite sunt, aut alterū saltē corporis latus occupat, éstq; propriè hemiplegia: hæc interdū illas, interdum vnamquāpiam partem obsidet, vt linguā, oculum, maxillam, labrū, brachium, manum, crus, pedem, aut quicquid sub diaphragmate constituitur.

Pars resoluta celeriter frigore obriget, ea quoque grauis est, & si attollitur, mox sua mole recidit relabitúrq;, laxa, mollis, tum motus tum sensus expers. Quúmque iam diu malum protractū est, ea contabescit atrophia. Faciei quæcūque pars resoluta fuerit in aduersam partem sanā contorquetur. Inuestiganda porrò diligenter mali prima sedes. Si partis cuiuspiam in facie extinctus est sensus, affectio in iis est neruis qui à tertia cerebri cōiugatione prodeunt: at perempto motu, in primis spinæ vertebris causa subsistit. Si partes omnes quæ sub facie sunt resoluūtur, affectio totius spinæ obsidet initiū. Hemi-

plegiæ

plegię cauſa non in tota ſpina, ſed in illius altera dũtaxat parte inhęreſcit. Altero crure aut vtroq; reſoluto cauſa non ſupra lũbos quærenda eſt. Si tota ſpinę medulla in tranſuerſum afficitur, reſolutio ſubditas partes omnes tum dextras tum ſiniſtras occupat; ſin altera medullæ pars afficitur, eas duntaxat quę è nocumenti regione ſunt. Quacunque igitur parte reſoluta, accuratè diſcedum in eáne ſola affectus conſiſtat, an in illius neruo. Sed & quæri debet in totóne proceſſu nerui, an in eius parte aliqua, & an in origine ſolùm, an in ipſa cerebri aut ſpinæ medulla. Ad quã quidem rem exquiſitè tenenda eſt ex anatome omnis neruorũ diſtributio. Ea porrò cauſa ſpiritus influxum & diſtributionẽ interpellans, craſſa ferè eſt pituita neruo tenaciter impacta, húncque obſtruẽs & impediens quominus ſpiritus animalis in eam diſtribuatur partem, in quam neruus propagatur. *Cauſa paralyſis.* Quinetiã alius quiuis humor in ſpinæ medulla infixus paralyſin committere poteſt: ac ſæpe flaua bilis hãc infligit, quum ſub finem intermittentium febrium in ſpinam dorſi ac in neruorũ origines effunditur. Eam præterea inducit nerui callus, & tuberculum & tumor omnis præter naturã neruum aut medullã conſtringens, multóque magis iniectum vinculũ, & contuſio ex caſu vel ictu, & vertebratũ luxatio, quæ aut in dextrũ fit aut in ſiniſtrum. Quęnam autẽ harum cauſarum paralyſim intulerit, quiuis facilè propriis ex ſignis internoſcet.

Conuulſio eſt neruorum muſculorúmque ſuam originem verſus præter volũtatem perpetua contractio. *σπασμός.* Hac membrum in quod muſculi tendo inſeritur ſimul adduci neceſſe eſt & contrahi, & à naturali figura deſciſcere, & vehemẽtiſſimo torqueri dolore, qui modò leuiùs modò atrociùs inſultet viréſque proſternat. Rarum quidem & inſolens, ſed tamen acutum malum eſt conuulſio, & quod breui interimit. Hæc interdũ totum corpus, interdum partes infeſtat. Quæ totius eſt corporis, id adeò arctè occupat, vt flecti haud poſſit: quumque corpus in priora curuatur emproſthotonos eſt, quum in poſteriora opiſthotonos, quum æquali robore in vtraque partem intẽditur, tetanos id eſt diſtentio: quæ nomina ſolent etiam ſolius ceruicis conuulſionibus accommodari. Huius cauſam & vitium in ſpinæ initio contineri extra controuerſiam eſt. Iam verò partis conuulſio interdum in oculo, in frontis cute, in linguæ radice, in maxilla, in labris vnde riſus fit ſardonius: interdum in brachio, in manu, in crure animaduertitur: eo ſcilicet neruo aut muſculo affecto qui partis motioni deſtinatus eſt. Pars autem nerui primariò affecta ea ratione deſignabitur, quæ in paralyſi expoſita iã eſt. Conuulſionis cauſæ multæ ſunt, quas omnes Hippocrates in duas contulit, inanitionem & repletionem. *Cauſa.* Quæcunque enim vel ab ardẽte febre, vel ab ellebori alteriúſve medicamẽti potione, vel ab immoderata ſanguinis profuſione, vel ab immodicis vigiliis, vel ab inediis, vel à labore immodico fieri traditur, ab inanitione eſt, quemadmodum & quæ ex vulnere aut ex nerui cõpunctione concitatur. Hanc ſequitur inflammatio ſimplex, & ardor neruoſas partes cerebrúmque feriens. His igitur ex cauſis propria ſubſtantia diſſipata, nerui & membranæ ſicceſcũt ac in ſeſe contrahuntur. Quæcunq; verò conuulſio vel ex phlegmone, vel ex ebrietate & crapula, vel ex ſuppreſſa quadã vacuatione cõſueta, vel ex intermiſſa exercitatione proficiſcitur, ad repletionẽ referenda eſt. Ex his igitur quę anteceſſerunt, cõuulſionis ſpecies atque cauſa diſcernetur, tum etiã quòd ex repletione repente gigni ſoleat, ex inanitione verò ſenſim multóq; tempore. Præter illas alia quoq; conuulſionis eſt ſpecies, quam rectè flatulentam quis appellet. *φυσώδης σπασμός. Gallicè, goutte crampe.* Ea ſæpe manuũ pedúmque digiti, nõnunquam & crura vel extenduntur vel in ſeſe cõtrahuntur ſummo dolore, ſed eo breui & qui frictione ſola miteſcat. Cauſa eſt craſſus lentúſque vapor in neruorum propagines inſiliẽs, qui illas haud ſecus atq; citharæ chordas implet atque conuellit: proinde iis qui vino & crapulæ aut ſocordiæ ac deſidiæ ſe dediderunt, frequens eſſe conſueuit. Huius etiam generis quædam non ita pridem mihi occurrit, non extremas ſolùm verùm alias quoque partes impetens. Ea quotannis hyeme duntaxat, ſed bis térve quotidie affligebat. Caput primùm in acceſſione vibratione quadã ex interuallis cõtorquebatur, hinc ſenſim malũ per ceruicem frigoris ſẽſu deuoluebatur: quũque inter ſcapulas irruebat, illæſa mente integríſq; ſenſibus opiſthotono corpus rigebat: quum verò in alterutrũ latus, aut in brachinm aut in crus excutiebatur, ita arctè id protinus cõtrahebatur, vt nulla aſtantium vi exporrigi poſſet, dum prorſus cõquieſceret acceſſio. Ex quibus intelligi poteſt, continentem proximámque illius cauſam non humorem, ſed frigidum, craſſum lentúmque vaporem fuiſſe, qui inclinante acceſſio-

ne totus diſſiparetur, cuius tamen fomes eſſet in capite.

ὁ τρόμος.

Tremor motus eſt deprauatus mēbrum præter voluntatem concutiens. Oritur quū inſita grauitate membrum delabitur, facultas verò imbecillior id nequit erigere nec robuſtè exporrigere: tum enim pugna quadam grauitati reſiſtit facultas ac tantum in ſublime membrū attollit, quantū in ſuo pondere deorſum fertur. Præcipua igitur cauſa eſt facultatis atq; neruorum imbecillitas: quæ cōtrahitur interdum ex ætate, vt quū iam grauis eſt ſenectus, interdū ex cauſa vires reſoluente, cuiuſmodi eſt diuturnus grauiſque morbus, immoderata intempeſtiuáq; venus, & timor aliúdve animi pathema: interdum ex iis quæ tota ſubſtantia neruis ſunt infenſa, vt hydrargyri vapor immodicus: interdum ex iis quæ neruos acriùs feriunt ac implent, vt vinolentia viniq; meracioris liberalior vſus, hac nulla crebrior tremoris cauſa exiſtit. Quinetiā præter neruorum imbecillitatē alia quoque cauſa ſtatuatur, neruorum obſtructio à lentis craſsiſq; humoribus, quæ ſit tamē leuior quàm in ſtupore aut in paralyſi: cōmunes quippe horum cauſas eſſe volunt & ordine ſolo diſtingui, vt quāto interuallo à paralyſi ſtupor, tāto à ſtupore tremor recēdat. Atq; vt pituita, ſic & bilis flaua in neruos inſiliēs horum ſit ſymptomatum cauſa, ea ferè ratione qua & de paralyſi traditū eſt. Etenim nō rarò ſub acutorum morborum finē tremor enaſci deprehenſus eſt. His iam omnia tū principis tum ſentientis mouentíſque facultatis ſymptomata videor perſequutus. Nunc quæ ab excrementis prodeunt, expediam.

Cauſa.

Excrementorum cerebri ſymptomata. Cap. IIII.

ἐγκεφάλου περιττωμάτων συμπτώματα. ὁ κατάῤῥους.

DESTILLATIO Græcis *κατάῤῥους* eſt ſuperuacanei humoris è capite in ſubiectas ſedes prolapſio. Hoc nomen latè patet iunioribus, quo tamen veteres eam ſolùm deſignarūt quæ in fauces irruit. Ergò deſtillationis cauſa atque materia capitis eſt excremētū. Cerebri ampla copioſáque medulla multo eget alimēto, è quo neceſſe eſt multum quoq; excrementum gigni: maximè verò ſi impenſè frigidum humidúmque aut alia id ratione imbecillum ſit, illique vel copioſius vel non ſatis congruens alimentum ſuppeditatur. His enim ex cauſis vbique magnus ſit excrementorum prouentus. Quum moderatum excrementum eſt, id omne in priores cerebri ſinus reconditur, qui in id quodammodo deſtinati ſunt: quum verò immoderatiùs exuperat extrinſecus etiā cum cerebrum circúmq; meninges diſpergitur & fluctuat, quò per interiorū ora venarum effuſus eſt. Cerebri ſinus ſeu ventriculi facilè per palatum expurgātur, reliqua verò capacitas tum per palatum tum per nares tū per aures & oculos. Itaq; ſi cerebro humido ſiccæ ſunt nares, deſtillationes capitíſque morbi ingruunt, quíque foris ſplendent intus ſæpe ſordent. Excrementum porrò id cerebri naturam imitatur, quúmque pituitoſum ſit, tenue tamen aquoſum atque dulce exiſtit: ſed in cerebri ventriculis diutiùs obhærens plerunque vel ſalſam vel acrem qualitatem tempore conquirit. Aliud præterea in externis partibus capitis excrementum colligitur, maximéq; ſub cute verticis, quò venarum per faciē & tempora in caput irrepentium extrema deſinunt. Quoties enim hæ vel ſero vel humore multo turgent, alimēti reliquias & ſuperuacua ſub cute effundunt, quæ præ cutis craſſitie atque denſitate vaporare foras vix queunt. Horum coagmētatione aſſidua tātus interdū cumulus ſit, vt tumor ceræ inſtar mollis promineat cutem condenſans eámque à calua plurimùm diſiungēs. Hic certè fons, hic fomes eſt omnis externæ deſtillationis, quē miror neminem omnium veterum animaduertiſſe. Hinc in externas corporis partes fertur deſtillatio in oculos, in maxillas, in dētes, in ceruicem, in ſcapulas, in brachia, in latera, in dorſum & lumbos, in coxendicem, in crura, in omnes denique articulos: eáque tum omnis arthritidis, tū omnis ferè externi doloris cauſa eſſe deprehēditur. Quę autem è cerebri vētriculis, aut ex iis locis quæ ſub calua ſunt fertur deſtillatio, ea in interiores corporis ſedes prolabitur, in hiſq; varios morbos excitat: in neruorum origines irruens apoplexiam, paralyſim, ſtuporem, tremorem: in ſenſuum organa, cæcitatem, ſurditatem tinnitum, odoratus priuationem: in nares grauedinem: in fauces & in aſperam arteriam rauciatem: in pulmones tuſſim, aſthma, phthiſim: in vētriculum cruditatem: in inteſtina alui profluuium: hincque ſi in iecoris venas ſe inſinuet, craſſeſcens tum eas tum viſcera infercit obſtructionéſque parit. Sic deſtillatio quàmplurimorum eſt morborum procreatrix. Vnus autem homo præ cæteris animantibus his malis idcirco

Deſtillationis interioris materia.

Externæ omnis deſtillationis materia, è qua arthritis.

A deſtillatione interiore qui morbi.

obnoxius est, quòd amplo sit cerebro eóque sublimi, è quo excrementum in omne ferè corpus facilè delabi potest, idque perfundere & quasi irrigare. Id autem excremētum quãdiu in cerebro cōsistit, ferè aquosum est & sero persimile, quod tamē cum ea tenuitate ex cerebri substantia lentorem adipiscitur: quo sæpe cernuntur per frigora nares stillare. Talis igitur initio vel in pulmones vel in alias interiores sedes illabitur: talísque ab summo capitis vertice in extimas corporis partes atq; in pedū articulos profluit. At verò excrementū hoc partium in quas procubuit calore sēsim crassescit, portione eius tenui dissipata. Sic enim ex tenui & aquosa pituita supernacánea mucosam, ex hácq; albugineam, deinde vitreā & gypseam caloris vi procreari in Physiologia demonstrauimus. Quum autē frigida destillatio in partem quampiam incidit; ab externis sic eam ab interioribus capitis sedibus ea profluxerit, internoscendum quidē (nam medendi ratio diuersa est) tum iis signis quæ nunc posita sunt, tum iis quæ externū capitis dolorem ab interiore seiungunt. Destillationis porrò materiam gignunt ac augēt intemperans humidiórque victus, & capitis imbecillitas intemperiésq; frigidior. His ex causis cumulatum excremētum si diutius subsistit ac hæret, tum morbos tum quæ retuli profert symptomata. Id verò depellit & è capite exturbat, quicquid suo id loco dimouet, vt copia grauās, frigus exprimēs, æstus colliquefaciēs, balneum laxans & perturbās exercitatio vel animi pathema. Hæc igitur quoniā efficiunt vt pondere suo excrementum in subiectas sedes profluat, destillationis causæ statuendæ sunt. Recētiorum medicorum turba non satis probabili Auicennæ dogmate, omnem destillationis materiam statuit è iecore calidiore suscitari: multos inde vapores in caput efferri, qui deinde cerebri frigore in aquam versi protinus relabātur, perinde atque terrarū expirationes quæ in nubes concrescētes mox dissoluūntur in imbrē, aut sicut vaporarij halitus in sublime elatus dēsatur in aquā. At verò excrementi minimum hac ratione cōgeri potest. Sed & iis qui vel temperato vel frigidiore sunt iecore destillationes plerūque fiunt: & hæ quidē quemadmodum & reliquæ ferè omnes à capitis imbecillitate & frigida intēperie, quæ omnium sunt causarum crebetrimę ac validissimæ. Capitis symptomata omnia persequutus videor, quorum interiores ferè causæ sunt intemperies simplex & virium humoris, qui vel extra vel intra caluam consistit. Hic verò vel in meningibus, vel in cerebri substantia, vel in eius ductibus obhæret, vel illinc in subiectas partes illabitur. Atque hi præcipui sunt scopi, ex quibus tota medendi ratio peti constituíque debet.

Causæ destillationis omnis euidentes.

Destillationis occasio seu prophasis destillationē irritans.

Oculorum morbi, symptomata, horúmque causæ. Cap. V.

SIMILI ratione & oculorum interiores affectus ab externis summa cura seiungendi sunt, quòd in his curatio & remediis & vtēdi ratione variet. Interiores dico qui intra corneā membranam conditi sunt, & quotū origo ab intimis cerebri sedibus ducitur. Externos verò qui vel in cornea vel extra hāc existunt. Hi autē affectus aut oculi visionem aut motum peruertunt, idque modò cum dolore, modò citra dolorem vllum. Motui impedimento sunt strabismus atque paralysis.

ὀφθαλμῶν πάθη.

Strabismus oculi conuulsio est, qua is in obliquum ita contorquetur, vt nequeat amborum vnus aspectus esse. Paralysis motus est abolitio: horum causæ suprà commemoratæ vel in oculorū musculos incidunt, vel in neruos ex secunda coniugatione eò directos, vel in eam cerebri partē vnde illi emergunt. Atque hi primùm & per se motū impediunt. Affectuum porrò interiorum qui visioni obsunt, alij in cernendi spiritu, alij in cerebro, alij in optico neruo, alij in humore crystalloide consistunt. Spiritus vt acutè & distinctè cernat debet multus esse & æthereus. Nam multus si crassus quoque sit, & longinqua & vicina quidem videt, vix tamen discernit. Paucus verò licet æthereus sit, luscios tamen facit, qui propinqua planè discernūt, distantia haudquaquā vident. Paucus & crassus hebetes, qui neq; distantia vident neque propinqua discernunt: senū hoc ferè vitium est. Cæcitas, obscuritas omnísq; visus imbecillitas cuius causa in oculo conspicua non est, vel cerebri, vel optici nerui, vel humoris crystalloidis vitio exoritur. Cerebri autē vitium intemperies est aut simplex aut ex humore. Optici nerui vitiū obstructio ex humoris crassioris influxu: aut angustia ex tabe vel ex tumore præter naturā: aut illius disruptio ab externis causis. Crystalloidis peculiare vitiū est, è propria sede dimo-

στραβισμὸς ἢ διαστροφή.

οἱ μύωπες καὶ νυκτάλωπες.

οἱ ἀμβλυωποί.

tio aut ex casu aut ex ictu,quibus vehemẽter oculus ipse cõcussus est.Iam verò hæc notis discernẽda sunt. Vitium & offensæ visionis causam in cerebro esse certò scies,si non ad oculum modò verumetiam ad alios sensus imbecillitas pertinet. An verò ex simplici intemperie,an ex humore vitiũ sit inductũ,ea luculenter declarant quę de affectũ cerebri signis prodita sunt.Quũ causa in cerebro non reperitur,in neruis opticis aut etiã infra hos quærenda est atque si cæcitas repẽte aut breui tempore inuaserit , obstructio certè est ex humoris influxu:sin verò pedetentim multóque tempore , aut intemperies aut adstrictio vitio detur.Quanta aurẽ sit optici nerui obstructio vel adstrictio, ita quidem coniectura intelligere est. Si laborans oculũ sanum claudẽs altero videre contendat,ac tum pupilla dilatetur,spiritus nonnihil etiamnum influit per neruũ:sin verò eadem pupillæ figura eadémque amplitudo permanet , nihil omnino spiritus illabitur prorsúsque illi interclusa est via.Ruptus autẽ opticus neruus,aut humor crystalloides è propria sede dimotus , intelligitur ex ictu vel casu vel ex alia quauis manifesta causa quæ vim intulerit:quanquã interdũ vidi nullius externę causę vi,solius acerrimi humoris influxu repẽte & crystalloidem è propria sede dimoueri & pupillã dilatari , sed tum comitabitur dolor immanis & implacabilis.Quinetiã quum crystalloidis dimotio sursum deorsum fit,laborãti quæcunque cernuntur gemina apparent, nõ autem quum in alterutrum angulum fit.

Qua obseruatione causa affectæ visionis sit peruestiganda.

γλαύκωμα, καὶ ἀμαύρωσις.

Glaucoma est crystalloidis aut vitrei humoris in glaucum aut fuscum colorem mutatio. Hoc vitio impediti aut per fumũ aut per nebulã se videre atbitrãtur.Idem impedimentum accidit quum vtriusuis humoris substãtia nimiopere crassescit. Si quem fortè alium colorem cõtraxerit,is etiam in obiectis rebus elucebit.Hoc quidẽ vitium rarum, at certè immedicabile,quòd humorum substantiam immutet.

ὑπόχυσις.

Suffusio est humotis præter naturam vel in pupilla vel inter rhagoidem tunicam & crystallinum humorem concretio. Is autem è cerebro per opticũ neruum prolabitur, ídque sensim,vt idcirco vix possit initio cõspici : quanquam interdũ vidi omnino crassam atque consummatã suffusionem vno die congeri. Etenim si crassus humor in opticum neruum repente incidens subitò obcæcat,cur non etiã is longiùs ob pupillam prolapsus repentinam suffusionem eámque perfectam inducet ? Omnis autem suffusio ob pupillam consistens,impedit ne crystalloides primũ videndi organum,externarum rerum species atque simulachra excipiat,néve illa liberè cernat. Principio quum tenuis adeò est humor,vt minimè deprehendi possit,fumi duntaxat & vapores, deinde etiam muscæ antæ oculos obuersari putantur. Tempore eousque crassescit dum omnino visionem præpediat, ídque si pupillam omnẽ obtegit, aut si eius partem duntaxat, obiectarum quoque rerũ partem quampiam obscurat. Atque vt est suffusionis figura, ita & varia sunt rerũ simulachra.In his omnibus iam manifestè crassus,cõcretus albúsque humor animaduertitur.Incipiente igitur hac suffusione eadem ferè visa atq; in ea quæ affecto ventriculi ore fit se se repræsentãt:quæ hac tamen ratione discernuntur. Suffusio propria alterũ duntaxat oculum falsis retũ simulachris illudit,aut si ambos nõ simul tamen neque similiter.Suffusio per consensum & ambos & simul & æqualiter visis offendit.In illa visorũ occursatio assidua est,ne diem quidem sed ne horam intermittens.In hac verò & remittit & intermittit, si parciore & facili dato cibo ventriculus bene concoquat,aut is expurgetur medicamento dialoẽs:inualescit si cruditas est,aut os ventriculi doleat aut nausea fatigat.

Suffusio primaria,& quæ per consensum fit, qui discernantur.

αὔξησις τῆς κόρης. μείωσις.

Pupillę vitia manifestè sẽsibus patẽt:ea sunt dilatatio,imminutio,diuulsio & ruptio. Dilatatio siue iã ab ortu siue postea ex morbo nata sit visioni obest, ex quæ vidẽdi spiritum vniuersè diffundi atq; dissipari sinit.Imminutio natiua quoniam spiritum cogit atque densat, acutissimam visionem reddit : at morbosa quoniam causam præter naturam habet,deteriorem facit. Diuulsio & ruptio nec occæcant nec magnoperè visioni officiunt. Dilatationẽ porrò efficit humor in vuea tunica conclusus ac redundans, qui illam distendens,illius quoq; foramen quod pupilla est amplificat.Quocirca oculi prominentiam atque etiam scirrhum, phlegmonem & abscessum comitatur pupillæ dilatatio. At verò imminuitur pupilla angustiórque fit in oculi phthisi & atrophia , & quoties vitreus humor quauis de causa absumitur:tum quippe contracta ruptáque vuea & in sese quasi concidẽs foramen coarctat. Eisdẽ causis atque etiam externarum vi & iniuria fiunt,pupillæ diuulsio atque ruptio. Hi sunt omnes interiores oculorum affectus.

παρασπασμὴ καὶ ῥῆξις.

Externos

Externos qui corneæ & adhærenti membranæ insident persequamur.

Caligo est tenebrosa visio ex crassiore densioréque facta tunica cornea. Rarum hoc vitium ex morbo, ex senectute frequens: qua certè membranæ quemadmodum & vngues crassescunt. τὰ ἐπισκοτοῦντα ταῖς ὄψεσι.

Nubecula verò tenuis est humor corneæ inhærescens, cuius adhæsu putat laborans se per nebulam, per vaporem aut fumū res omnes intueri. Hic verò humor sensim crassescens tandem albuginem parit. Est enim albugo crassus & albus humor in cornea aut etiam supra hanc ita concretus atque densatus, vt omnem plerunque videndi aciē perstringat. Sensim quidem hęc duo vitia succrescunt, ac sępe ex ophthalmia & epiphora. Interdum & ex proprio fiunt humore lento, quæ ob pupillam effunditur ex iis spatiis quæ sunt inter membranam adhærentem & corneam. ὀμίχλη. λεύκωμα.

Hallucinatio quę Gręcis est παρόρασις fit cornea tunica alieno colore infecta, quo etiā foris omnia tincta cernūtur: vt in ictero citrina, in suggillatione & inflāmatione rubra.

Rhexis est eiusdē corneæ ruptura vel sectio vel exesio, è qua primūm albugineus humor emanat oculúmque multò minorem relinquit. Deinde rhagoide tunica procidit, ac tum oculi est procidentia, quę Græcis est πρόπτωσις. Ab hac diuersa est oculi confusio, in qua ex ictu humores permisti confusíque sunt, citra eruptionem vllam. ῥῆξις. πρόπτωσις ὀφθαλμοῦ.

Extuberant (sed rarius) in hac tunica pustulæ quales exanthematum, phlyctænæ dictæ. His ruptis vlcuscula manent varia, quorum sordidissimum epicauma dixerunt. Hæc tandem pus excipit. Quinetiam huic tunicæ & carbunculi & carcinomata insident, rarissima quidem, sed omnium vlcerum deterrima. Nunc adhærentis membranæ affectus percurramus.

Vnguis neruosa dura & albicans membranula est ex angulo sese obtendens & plerunque pupillam contegens. Oritur ex adhærente membrana sensim multóque tempore (si permittitur) increscente & obdurescente. πτερύγιον.

Omnium autem frequentissimè oculos infestant epiphora & ophthalmia, ex quibus & dolores sanè quàm acerbi & alij plerique morbi expullulant. Epiphora est tenuis humoris impetus, lachrymarum specie in oculos factus. Is autem humor aliàs frigidus ac planè aquosus, sine dolore, sine ardore aut rubore: aliàs acer est aut salsus, qui & dolore & acrimonia, & ardore & rubore molestus est, vnde & palpebrarum sequitur exulceratio. Fluxionis huius origo ferè è sincipite & è summo vertice ducitur, in quo humor extra caluam & subter cutem congeri solet, qui per pericranium in adhærentem membranam destillat, ac demum foras per oculos excidit: quemadmodum & ex ea sede destillationes aliàs in dentes, aliàs in maxillas procumbere proditum iam est. Quocirca huius eædem atque destillationis causæ statuendæ sunt. ἐπιφορά.

Ophthalmia est oculi phlegmone ex oculorum angulis in totam adhærētem membranam effusa. In hac tenues oculorum venæ turgent, & quæ in oculorum albo obscurę fuerant, conspicuę fiunt: plerunque quicquid album fuerat, rubescit. Summus ardor atque dolor affligit, qui acrium sæpe lachrymarum fluxionem accersit. Tum sanè magna huic similitudo est cum epiphora. Sed inter se distāt, quòd in ophthalmia oculi album, in epiphora solùm palpebræ ciliū rubescat. Distāt præterea & materia & origine. Quū ingrauescente ophthalmia album oculi rubescens vsque adeò tumet & increscit, vt nigro sublimius euadat ipsúmque ferè cōtegat, chymosis appellatur. Inflāmationis causa est tenuis biliosíque sanguinis in oculos fluxio, è temporū angulorúmque venis in obscuras & latentes oculorum venas irruens. Quibus fluxione frequenti venæ patefactæ sunt, hi quauis ex causa inflammatione rursum tentantur, & à plethora, & à solis ęstu, & ab exercitatione, & ab aliis externis causis quas diximus, fluxionem irritare. ὀφθαλμία.

Oculorum dolores quoniam in primis graues esse solent, seorsum quoque æstimandi. Mouētur autem ab humorum acrimonia in acri epiphora, ab ardore in ophthalmia, à flatuum vel humorum influentium copia, quæ illorum tunicas distendit, à carbunculo & carcinomate: sed à pustulis & vlcusculis quæ in corneam incidunt, aut nullus aut admodum leuis oritur dolor. Quos hactenus numeraui affectus omnes oculi globum obsident. Nunc qui ambitum inuadant, palpebras dico & angulos, tradendum. ὀφθαλμοδυνία.

Maximus quidem & creberrimus est ægilops, phlegmone parua inter maiorem angulum & nasi radicē. Pars ipsa quasi furunculo tumet, ambitus rubore perfunditur, dolor summus vrget ísque lancinās. Causa est tenuis biliosúsq; sanguis per tēporū frontis αἰγίλωψ.

faciéſque venas eò inſiliens, ſicque venam illic conſpicuam exedens aut corrumpens, vt ſanguis in id ſpatium ſub cutem effuſus phlegmonem pariat: qua rupta exulceratáque cure abſceſſus apparebit, è quo pus per vlcuſculum manat.

χόλποσ ἢ σύριγξ. Ex his parũ bene curatis affectibus, ſinus conſequitur aut oculi fiſtula. Etenim quum ægilops non maturè aperitur, aut quũ cute adhuc integra pus nõ liberè effluens diutius coërcetur, cuniculos agit, ac demũ vicinis partibus exeſis ſinum parat, in quo copioſius colligitur: hinc ad os ſubiectum penetrat, & viã aperit in narem proximã, è qua graueolens excidit. Quòd ſi pus viam ſibi muniat in angulũ oculi maiorem, fiſtulam excauat qua ſinus expurgatur. Solet quippe in ſinu illuuies aſſiduò congeri, quæ preſſo angulo per illius fiſtulam emanat: túmque tumor ſubſidet, dum noua illuuie denuò repleatur, quod pleriſque ſingulis horis obtingit.

ἡ ῥυάς. His malis rhyas ferè ſuccedit, quæ eſt carunculę anguli maioris abſumptio vel imminutio, à qua & angulus latior euadit. Fit tamen & aliis ex cauſis, velut ab humoribus & ἐγκανθίς. medicamentis exedentibus. Rhyadi opponitur encanthis, quæ ipſius eſt carunculę immodica eminentia.

τὰ ψωριῶν ἢ ψωριώδη βλέφαρα. Palpebrarum vitia ſunt ſcabies quæ pſorophthalmia, & pruritus qui xerophthalmia nuncupatur: illa ſcabies eſt ex humore calido & acri, cilia potiſſimũ occupans: hæc pruritus eſt ex humore ſalſo atque nitroſo, ſolétque à noſtris ſicca lippitudo nuncupari.

ξηροφθαλμία. Ectropiõ palpebræ eſt inuerſio, qua pars eius interior rubra prominet. Oritur autem vel ob cicatricem, vel ob ſubditæ carnis exuperantiam, qualis ſæpe ex chymoſi relinquitur.

κριθή. Grando tuberculum eſt durum palpebræ ferè ſuperiori innaſcens. Hordeolum tuberculum calidum in abſceſſum ferè deſinens, quod è palpebræ margine atque è cilio μαδάρωσις. prorumpit. Quinetiam ciliis atque ſuperciliis pilorum defluuium contingit, quod madaroſis appellatur: & pilorum inuerſio & pediculorum prouentus, omnia certè ex iis φθειρίασις. cauſis genita quæ & finitimos capillorum affectus edunt.

Aurium morbi & ſymptomata, horúmque cauſæ & ſigna. Cap. VI.

ἡ διὰ φλεγμονὴν γινομένη ὠταλγία. AVRIS phlegmone plerunque tẽtatur. Hæc parte intima inter craſſiorem meningem & membranam quæ audiendi meatui prætenditur colligi ſolet. Gignitur ex acri tenuiſſimóque ſanguine, qui ab interioribus meningum venis eò irruens, tandem putreſcit. Calore ſe prodit & dolore grauiſſimo, membranas quippe humoris acrimonia pungit, & copia diſtendit atque diuellit. Hinc pulſans & vehementer lancinans dolor excruciat, qualis & per phlegmonas omnes quæ circum arterias & membranas accenduntur. Febricula oboritur ſuis comitata ſymptomatis. Nullus tumor nullúſque rubor foris conſpicitur, niſi fortè geminato malo externa in conſenſum trahantur. Putris materia in pus ſenſim concoctione mutata abſceſſum inuehit, è quo rupta vel exeſa vel rarefacta audiẽdi mẽbrana pus foras per auris anfractum manat, magna doloris lenitione atque grauitatis leuatione. Quibus imbecillum eſt cerebrum & excrementis abundãs, iis diu auris diffluit, manétque interdum ſuppuratio admodum diuturna, qua vel pus album vel liquidior ſanies πυοῤῥοοῦντα ὦτα. excurrit. Fit tamen & interdum ſuppurationis aut ſordium genus aliud citra inflammationem, ex magna cerebri impuritate ex multáque colluuie eò ſibi viam & exitum moliente.

Vlcus auris ſordidum ex his ſæpe cauſis excitatur, quoties vel pus vel humor influẽs ſumma pollet acrimonia. In vlcere verò humido nec tẽpeſtiuè reſiccato caro excreſcit, quæ auris ductum obturat & auditum peruertit. Obturãt præterea tum ſordes copioſæ ſi vel concreſcant vel obdureſcant, tum calculi tum alia quæcunque imprudẽtibus in aurem incidunt. Diuturna autem ſordis ac ſaniei ſuppreſſio, ac etiam imputum ſordi-σκωληκώδη ὦτα. dúmque vlcus vermes progignit.

δυσηκοΐα. Iam verò dolor, tinnitus auditúſque grauis, & omnia audiendi ſymptomata, ex iiſdẽ ſpe cauſis procedũt. Dolor enim acerbiſſimus in phlegmone eſt, nec minus acerbus fit ex flatulento ſpiritu circum membranas coërcito, exitum quippe non reperiens, vehementer illas diſtendit diuellitque ab oſſe. Diſcernitur autem quòd neque in hoc ardor, neq; grauitas, ſed ſola ineſt diſtentio cũ tinnitu aut ſtrepitu valido. At multò leuior dolor exi-

dolor existit, quem frigidus crassúsque humor intimæ auri impactus ciet. Hic etiam citra ardorem, citra grauitatem atque distentionem altè fixus est, causásque manifestas habet redundantis pituitæ supetuacuæ. At certè sibilus, tinnitus, sonitus, strepitus, omnísque deprauata auditio, ex motu & agitatione eorum nascitur quę intimam autem occupant. Hæc vt varia sunt & variè impelluntur, ita & varios sonitus edunt. Sibilus ex flatu tenui exiliter elabente: tinnitus ex illius cursu interrupto: sonitus ex crassiore pleniùs erumpente: strepitus ex impulsu valido: fluctuatio ex humoris iactatione. Horum verò nihil obauditur si causa interior quęcunque ea sit, conquiescat. Quum vlcus ab inflammatione vel abscessu, multo pure manauit, nisi id probè coalescat, perperuū sonitum aut strepitum relinquit. Nam licet flatus nullus præter naturam subsit, spiritus tamen per arterias impulsus impetu læsum auditū offendit. Quinetiam citra vllam auris offensionem obauditio, id est deprauata auditio, interdū capitis consensu accidit. Quę huius est generis, non vt superior in solam aurem impingit, sed per omnes capitis arterias effundi percipitur. Talis ferè existit per summum febrium ardorem, necnō sine febre quum è subditis visceribus calida copiosáque expiratio in caput effertur. Etenim tum hac tum flatuoso spiritu distentæ arteriæ vehementiùs pulsant, multúmque calidi spiritus in cerebrū & aures effundunt: ab his verò audiendi sensus alioqui sanus, perturbata atque confusa obaudit: quemadmodum & oculus aliena multa cernit in ea suffusione quæ ventriculi consortio fit. Hac multos noui grauiter torqueri, atque tum maximè quum imputis essent visceribus.

τρισμός. βομβός. ψόφος. ἦχος. παρακούσις.

Grauis porrò auditio atque surditas sola magnitudine distant. Fiunt autem vel cerebro vel primo audiendi organo vel auris anfractu aut læso aut impedito. Causa quæ cerebrum aut primum audiendi organum occupat, vel intemperies est simplex, vel humoris vitium. Ex bile surditatem inferri prodidit Hippocrates, Quibus, inquit, deiectiones biliosæ exeunt, eæ surditate superueniente sistūtur: & quibus surditas adest, biliosorum deiectione finitur. A phlegmone præterea, ab abscessu & ab vlcere illā infligi superiorá demōstrant. Ab humore quoq; frigido, crasso & piruitoso penitus impacto, & cōquiescente crebrior eidem origo est. Hic enim omniū maximè sensus omnes eorúmque functiones cōsopire solet. Has verò non aliter quàm doloris causas, nec aliis oportet signis distinguere. Impedimenta auris appellantur quæcunque illius anfractū obstruunt, pus, concretæ sordes, tuberculum carnosum, callus, scirrhus & quæcunque incidétia tenaciùs inhærescunt. Grauis auditio atque surditas, quæ iam ab ipso ortu & à prima natali die contracta sit, ab his minimè causis, sed à conformationis vitio proficiscitur, quo vel audiendi instrumentum deest, vel certè figuram vitiosam obtinet. Sic quidam senator ex coniuge sana liberos omnes suscipit surdos atque mutos, cuius rei causa in primis cęca & obscura censetur.

βαρυηκοΐα καὶ κώφωσις. δυσηκοΐα.

At verò parotis inflammatio est in iisce potissimum glandibus erumpens, quæ ponè aures & ad earum radices consistunt. Hæc notas omnes phlegmones habet, tumorem, ruborem, calorem, pulsantémque dolorē, nisi (vt interdum fit) œdematis sit particeps. Oritur ferè à capite, humoribus calidis eò confluentibus: aliàs sine febre, aliàs in acuta febre, in qua præsertim caput vel delirio, vel dolore, vel grauitate torquebatur.

παρωτίς.

Narium morbi, symptomata, causæ & signa. *Cap. VII.*

Nares expurgando cerebro destinatæ, eorum quæ præterlabūtur acrimonia sæpe exulcerantur: deinde etiam ab ictu, à casu, à vulnere, ab aliísque causis euidentibus. Narium vlcus neque dolore neque acrimonia conspicuum, ac proinde diu sępe latet incomprehensum, dū planè sordescat exedátque ossa tenella. At verò quum recens est hinc noscitur, quòd sanguinis nonnihil frequenter eructet, maximè quum attingitur aut irritatur: quódque nares hoc sæpe madeant: atque si finitur crustula sicca eáque nigra obducitur, quæ emūctionis impetu nonnunquam procidit. Vetustius ac iam putridum vlcus ozæna appellatur, è quo crustula sordidior atque etiam graueolens mucus excidit. Laborans ipse tum sibi graueolet tum vicinis tetri spiritus contagione molestus est. Sæpe illic vlcera diuturna serpunt, quæ vel narium alas, vel earum interstitium, vel alia eius loci tenella ossa exedunt atque putrefaciunt magna deformitate, exesúmque palatū sępe perforant: idque maximè si vel carcinomatis speciem habet, vel è fœda lue venerea, quod crebrerrimum

ὄζαινα.

est,contracta sunt.

τὸ ὑπερσάρκωμα. ὁ πολύπους.

Recentibus vlceribus neglectis caro pleruunque excrescit,quę sarcoma nuncupatur. Ea quum longitudine ita excreuerit, vt iam è nare foras propendeat, aut in fauces relabatur,polypus est. Vtrumque vitium narem obstruit, & spiritui viam intercludit, dum præsertim in latus affectum decumbitur,loquelã offendit & obscurat. Atque hæc symptomata grauedini quodammodo similia,nisi quòd admodum diu permanent,nec errhinis tolluntur,quódque vlceris signa iamdiu antecesserunt.

ὀσφράσεως συμπτώματα.

Iam verò odoratus symptomata sunt,fœtor assiduus,odorandi imminutio vel abolitio. Fœtor ex his dũtaxat partibus eructatur,quæ circa nares & os ethmoides sunt: nam quæ in ipso olfaciendi sensu,vel prope hunc intra meningas putrescunt, sensum ipsum haudquaquam feriunt, nec ea laborans,sed quiuis assidens deprehendit. Vt enim quippiam odoratũ feriat, necesse est ex eo vaporem quodam interuallo in eum sensum & in priores cerebri vẽtriculos efferri. Odoratus quoque perit aut imminuitur impedito nariũ ethmoidisque ossis meatu,quo spiritus ac odor duci solet. Idque vel sarcomate, vel polypo, vel phlegmone, vel grauedine. At si horum nulla signa comparent, offensionis causa,vel ad priores cerebri ventriculos, vel ad eas propagines in quibus est odorãdi sensus,referri debet:in his vel intẽperies,vel humorum copia,vel corruptela, sensum eiúsve spiritus contaminat. Circum eas sedes abscessus interdum fiunt nulla febre, minimo dolore,è quibus ruptis animaduerti pus syncerum per nares affatim profluere, perinde atque à purulẽtis auribus,idq; nullo incõmodo valetudinis. Sed & in quodam milite qui resimis erat naribus ex fœdiore quadam eluuie diutius cohibita, vermes duo villosi instar digiti illic geniti inuentique sunt, qui tandem in furorem illũ adegerunt, febréque non admodum manifesta de medio sustulerunt die circiter vigesimo.

ἡ κόρυζα.

Grauedo autem frigida pituitosáque est destillatio in os ethmoides eiúsque mẽbranas incidens, è partibus quæ circum cerebrum aut è ventriculis eius effusa. Ea caput ingrauescit, respiratio difficilior euadit, nec nisi hiante ore anima duci potest, vox non vt antè sonora, nonnihil liquoris profluit è nare, principio tenuis, deinde crassiusculi. Fit interdum etiam grauedo superiore multò grauior à pituita, quæ vel salsugine vel aliorum humorum permistione calida & acris euaserit: ea nares non solùm tumefacit, sed etiam ardore summo exulcerat.

αἱμορραγία.

E naribus porrò sanguis erumpit, aperta, rupta vel exesa vena eò desinẽte. Eam quidem aperit sanguinis tenuitas vel exuperantia: rumpit vulnus, contusio ex ictu aut ex violenta quauis euidente causa: exedit sanguinis vel cuiuslibet humoris acrimonia. Venę in nares, non ex intimis cerebri, sed ex oris palatique sedibus excurrunt, satis quidem detectę ac patulæ, vt quasi emissarium sint superuacui sanguinis expellendi: quemadmodum & hæmorrhoides, & quę in vteri ceruicem pertinẽt. Ex his siquidem omnibus, aliàs naturæ beneficio, aliàs præter naturam sanguis emanat.

Faciei orisque vitia, & horum causæ. Cap. VIII.

CVtis quæ faciei obtenditur, quoniam subiectæ carnis portio quędam est siccior, vitia contrahit cæteris partibus insueta. Eiusmodi in primis sunt ardentes pustulæ, quæ tum in naso tum in reliqua facie magna fœditate extuberant. Causa est tenuis biliosúsque sanguis immodicè auctus, aut cõsueta eius vacuatio suppressa: tum quippe in eas sedes irrumpit impetúmque facit. Accedit etiam cutis rara atque tenella, quæ eo humore sub epidermide coercito promptè imbuitur. Huius quoque ordinis est rubor faciei vniuersus præter modum sine pustulis efflorescens: qui si perpetuus est atque constans, feruidiore sanguine cutis imbuta est: sin ex interuallis recurrit, solus vapor eò sublatus in causa est, aut tenuis humor nondum impactus. Huc etiam pertinent citrinus, liuidus, albicans aut aliter fœdatus color, & cutis scabrities: quales icterus, leucophlegmatias, omnéque cachexiæ genus proferre solet: omnes quippe ex humorum vitio, ex corporis ac viscerũ impuritate ducunt originem, vt posthac pleniùs differetur. At varus, tumor est durus & exiguus ex frigido crassóq; humore quasi in callũ cõcretus. Lẽtigo subnigra aut verè fulua faciei macula est, lentem magnitudine coloréque referens. Suggillata, nigritiæ quædam sunt ex cõtusione ictúque vehemẽti derelictæ, quemadmodum & vibices. Eiusmodi defor-

ὁ ἴονθος. ὁ φακός. τὰ ὑπώπια.

mitatum

mitatum ingens est numerus, quæ quoniam corporis functionibus haudquaquam obsunt, non inter morbos, sed quòd omnino præter naturam sint, inter symptomata recenseri debent.

κυνικὸς σπασμός.

Cynicus spasmus oris est distentio seu cóuulsio, qua id omnino peruertitur. Conspicuum quidem malũ si graue est atque consummatum; leue autem nõ nisi quũ loquendum ridendúmve est, detegitur: tum siquidem oris labra nolenti contorquentur. Similem deformitatem inurit labrorum paralysis, hoc tamẽ discrimine, quòd si paralysis est, labrum in sanam partem contorquetur, si spasmus in affectam. Quæ horum efficientes sint causæ ex iis quæ suprà de paralysi atque conuulsione prodita sunt intelligitur. Huc pertinent & labrorũ fissuræ, quę ventriculi viscerúmque cõstitutioni prauę succedunt.

αἱμωδιῶσι, μελαίνονται καὶ πελιδνοῦνται. σείονται. ὀδυνῶνται.

Dentes variè affici solent: modò enim aut exerti aut longiores prominent, modò atteruntur aut mandendo aut externarum causarũ vi. Stupescunt frigidioris humoris influxu, & acerborum crudorúmque fructuum esu. Nigrescunt & fœdo lentore obducuntur detergendi incuria, dulcium & calidorũ vsu, expiratione cruditatis & crapulæ; humorum vitio propter viscerum maximéque lienis imputitatem à quartana relictam, atque hydrargyri illitu. Vacillant mobilésque fiunt externa vi cócussi, & quum eorum radix multo humore madet laxiórque fit alueolus. Dolore conflictãtur grauissimo, ídque ferè ob destillationem aliàs tenuem aliàs frigidam, quæ vel in maxillæ membranam, vel in dentium neruum, vel etiam in corpus decumbit. Ruit autem destillatio è capitis vertice per tempora in maxillam aut superiorem aut inferiorẽ: & si quis dens exesus est in quem iam via pareat, in eũ maximè fluxio insilit. Tenuis porrò an frigida destillatio sit ex suprà commemoratis signis internoscendum: & quòd frigidæ malarum rumor sæpe comes est, tenuis rarò: huiúsque dolor acerbior, illius verò mitior. Crebra sæpéque recurrens destillatio dentes excauat, exedit, putrefacítque, ac nonnunquam ab alueolis exturbat.

οὖλα πλαδαρά.

Gingiuæ interdum præter modum luxuriant & excrescunt, adeò vt dẽtes propè integant, iis potissimum quibus molles & spongiosæ sunt, & qui locis aquosis humidioribúsque vt nautæ degunt. Flaccescunt & exeduntur humoris acrioris & salsi adhæsu, & vlcusculis dentium radices detegẽtibus.

φλεγμονή.

Eædem phlegmone manifesta tentantur parulide appellatã ad dẽtium radicem intrò forásve adeò prominente, vt etiam vicinæ partes distendantur, rubeant, caleant ac doleant. In superiorem maxillam ea procumbere solet ex oculorum cantho maiore: in inferiorem verò per tempora è venis eò desinẽtibus. Abscessus hinc sequitur, cuius pus non ad faciei cutem, sed ad dentium radices exili velamento rectas irrumpit. Vlcus si malè curatum est, caruncula extat & prominet epulis nuncupata.

ἡ ἐπουλίς.

Maxilla autem inferior & conuulsione & paralysi interdum tenetur, crebriùs verò destillatione, quæ in eius articulum ad auriculę radicem influens, immobilem eam plerunque reddit, loci quidẽ dolore & tumore duro atque conspicuo. Ea ferè externarum more deriuatur è vertice capitis.

αἱ ἄφθαι.

Aphthæ porrò vlcera sunt non admodum caua in quamuis partem oris serpentia, in palatum, in gingiuas, in linguæ latera in eiúsque radicem. Hæ infantibus familiares, sed adultis quoque illas efficit halitus calidior è iecore & ex bilis feruore per œsophagum, aut etiam per cæca spiracula exurgẽs: illas etiam interdum gignit piruita salsa profluens è capite. In febribus quidem hæ frequentes, nonnunquam & sine febre graues, quales sæpe mensibus suppressis obseruantur. Eas autem hîc prætermitto, quas venerea lues & hydrargyri perunctio solet excitare.

Linguæ fauciúmque morbi, symptomata & causæ. *Cap. IX.*

ὁ βάτραχος.

IN ea oris parte molli & laxa quæ sub lingua est, & cui ea incubat, atq; quasi vinculo alligatur, tumor colligitur batrachus appellatus, qui interdum phlegmones, sæpius œdematis mollis & laxi speciem exhibet, è quo aperto mucus profilit oui candido persimilis. Lingua verò tota interdum stupore vel paralysi tenetur, iis neruis prorsus impeditis qui à septima cerebri coniugatione propè spinalis medullæ initium deriuantur. Interdum altera duntaxat eius pars dimidia, dextra sinistráve resoluitur citra vllam gustus offensionem. Quum tota prehenditur, grauis apoplexiæ metus impendet: quanquã nõ rarò animaduerti diutur-

nam linguæ paralysim nulla consequuta apoplexia. Ex cõsummata paralysi omnes obmutescunt: ab ortu quoque nonnulli muti permanent, idque naturæ conformantis vitio. Visus est etiam cui leuiore ex causa biduum triduúmve loquela adimeretur, móxque repentè & inopinatò redderetur, & qui sæpius ex interuallis & circuitibus modò loqueretur, modò mutesceret integrè sano corpore.

οἱ τραυλοὶ, ψελλοὶ καὶ ἰσχνόφωνοι.

Blæsi atque balbi sermonem non articulatè explicant, aut linguæ breuitate, aut crassitie nimia, aut alio naturali vitio conformationis: nonnunquam & affluentis humoris copia modò ex humidiore cerebro, modò ex ebrietate: nonnunquam immodica siccitate.

Gustus autem perit aut imminuitur neruis mollioribus, qui à tertia cerebri coniugatione exeunt perfrigeratis aut quadam tenus obstructis, aut certè ea cerebri parte affecta vnde illi originẽ habent. Deprauatus verò gustus qui absurdi alieníque saporis perceptio est, accidit quum vel linguæ corpus, vel quæ ipsum vestit membrana vitioso atque retro humore imbuitur, qui vel solus, vel liquore eorum quæ bibuntur eduntúrve dilutus, in linguę corpus molléq; neruos penetrat, suísque vitiis eos perfundit: túmque vel salsus, vel amarus, vel acidus, vel aliter absurdus sapor gustu percipitur, tãquã à cibo potúve esset inductus. Is autẽ humor atque vapor sæpe ex infetis sedibus elatus, œsophagum linguámque proluit, nonnunquam & è cerebro defluit.

τὰ παρίσθμια.

Tonsillæ sæpe tument imbutæ destillatione frigida: ac tum quidem sub maxilla tumor tactu visúque intus animaduertitur, hícque ceu frustulum quoddã faucibus inhærescens mole sua premit, obstátque ne cibus, potus & saliua facilè vorentur: idque sine siti, sine ardore. Sed & interdum inflammatio tonsillas exercet, quæ partis nomẽ etiam sortitur. Hæc tumoris notas præ se fert, præterea verò dolorem, ruborẽ, ardorem atque sitim. Concocta materia interior cuticula facilè disrũpitur, abscessúque facto pus in os & in fauces emanat. Hinc vlcus sequitur sordidum & quo graueolens fit expiratio. Oritur eiusmodi vlcus frequenter citra phlegmonem ex humore salso vel acri, qui molles, humidas calidásque tonsillas prorsus exedit: nonnunquam & ex contagionis labe incipienti lui venereæ familiare est.

ἡ κιονὶς κεχαλασμένη.

Sed & columella è palati extremo propendens plerumque molesta est. Laxior enim longiórque euadens, in fauces & œsophagi caput illabitur, titillatione molesta, qua qui afficitur, hanc perpetuò vorare frustra contendit, metuítque ne eius impetu strangulétur. Hoc vitij nascitur quum ea humore multo supernè defluente madet atque perfunditur. Quinetiam columella seu gurgulio interdũ (at certè rarò) inflãmatur tumétque cum rubore & ardore. Ac tum in fauces illapsus maiore tędio quàm relaxatus, suffocationis metum concitat. Quum per inflammationem illius pars ima crassa, summa verò tenuis & nigricans apparet, σταφυλὴ, inquit Hippocrates, id est vua nominari solet. Siquidem figura, colore atque magnitudine est vuæ acino persimilis.

γαργαρεὼν ἤγουν κιονὶς φλεγμαίνουσα.

ἡ κυνάγχη.

At verò angina affectus est fauces, id est summas gulæ guttutísque partes per quas tum cibi potúsque tum spiritus introitus est, præcludens. In hac spiratio fit difficilis, deglutire vix licet, ac proinde potus resilit in nares, dolor acerbus fauces occupat. Atque hæc quidem omnis anginæ cõmunia sunt signa. Singulis autẽ eius differẽtiis alia peculiaria existũt. Etenim angina alia vera, alia notha est: veræ & legitimæ quatuor sunt differentiæ. Vna, quam omnium periculosissimã censuit Hippocrates, vbi neque in faucibus, neque in ceruice quicquã apparet. Huius quippe inflãmatio penitus abstrusa, grauiora infligit symptomata, nõ sine metu præsentis strãgulatus. Hac sæpe vidimus sublatum ęgrotum horis octodecim, constante mente integrísque sensibus. Altera est, quum inferiores laryngis fauciúmque musculi manifesta phlegmone tentantur. Hęc æquè ac superior symptomatis sæua est, sed minore tamen fit periculo, quòd manifesto se proferat tumore, qui & remedia prõptè admittit, & in os expurgari potest. Tertia fauces interiores vnà cum ceruice occupat, in qua foris tumor atque rubor est conspicuus, cum calore ac dolore. Symptomata huic nihilo sunt quàm cæteris leuiora, sed tamẽ spes salutis melior, quòd inflammatio foras prosiliẽs euocari digeríque possit. De hac scripsit Hippocrates. Ab angina habito si tumor fiat in collo, bonũ: foras enim morbus profertur. Quarta omnium leuissima atque tutissima censetur, quæ non interiores fauces, sed solam ceruicem eiúsque musculos prehendit, quorũ tamẽ tumore interiores etiã laryngis musculi cõprimũtur, introitúsque omnis coarctatur. Omniũ causa est fluxio biliosa aut san-

Vera angina quadruplex.

aut sanguinea, quæ è venarum ingularium ramis eò pertinentibus in has sedes influens vel erysipelas vel phlegmonem parit. Euidentes verò causæ variæ, frigus potius quàm æstus, ictus, ossa piscium imprudenter vorata, per media paristhmia traiecta, frigidæ potus, temulentia atque quæuis repletio nimia. Præter communia anginarum signa memorata, adsunt præterea in his tumor, rubor, calor atque febris, quæ omnis veræ anginæ comes est assidua. Angina verò quæ notha nuncupatur, febris est expers. Hæc autem fit quum pituitosa destillatio in fauces ceruicisque musculos decũbit: ac tum fortasse tumor inest, sed sine rubore, ardore & febre: quocirca inter acutos morbos habenda non est. Huic finitima est ea anginæ species, quæ nullo quidem fit proprio faucium affectu, sed quum ceruicis vertebræ intrò luxatæ, fauces ac gulæ gutturisque introitus ptemunt & arctiùs coangustant. Noscitur hinc quòd signorum, quæ in aliis prodita sunt, nullum apparet, quódque ceruix ponè excauatur, ægréque & cum dolore inflectitur: casus quoque aut ictus antecessit: vel humor præter naturam vertebrarum vincula laxauit, vel eas sua copia de propria sede disiecit.

Pulmonum morbi, symptomata, causæ & signa. Cap. X.

PVLMONVM quidem appellatione omnia etiã quæ in eis sunt vasa ipsámque asperam arteriam notamus. Affectus autẽ qui eò incidunt numerantur intemperies simplex, obstructio, peripneumonia, vomica seu abscessus & tabes. In ipsa verò thoracis capacitate, humoris collectio, & suppuratio. Simplex intẽperies maximéque frigida, deinde etiam sicca gutturis arteriam exasperans, tussim excitat siccam, qua nihil humoris expuitur, respirationẽ raram facit, & ad calidi aëris potúsque desiderium stimulat. *δυσκρασία.* Calidior verò intẽperies frigidum tum aërem tum potum expostulat, & respirationem crebram efficit: quæ validior fuerit intẽperies, dolorem inferet. Atque hæc quidem omnia de intemperie inæquali audienda sunt. Nam quæ iam æqualis euasit, quũ veluti ascititia quędam natura fit, nullo penitus dolore cruciat.

Flatus in pulmone præter naturam coarctatur quidem, sed admodum raro: tum autem ambientes partes distẽdit, & si agitetur, dolore afficit, ac interdũ violenter erumpere deprehenditur.

Obstructio autem frequens est magníq; momenti. Ea tussim inuehit, & oppressionẽ, & spirandi difficultatem, quæ tantò grauior est, quantò & ipsa obstructio maior. *ἡ ἔμφραξις.* Huius causæ variæ, humorum copia, lentor atque crassities, grando, lapis & crudum tuberculum, de quibus vt præcipuis affectorum pulmonũ causis sigillatim tradendum. Humorum copia in solam membranã guttur succingentem destillatione profluens, eámque imbuens, vocem obscurat ac raucitatẽ infert. Hanc etiam gutturis seu arteriæ asperitas nimia parit, siue à fumo, siue à clamore, siue sit à frigore cõtracta. *ὁ βράγχος.* At si destillatio in gutturis cauum ductúmque incidit, tussiculam cum quodam irritantis acrimoniæ sensu, sin in pectus ac in pulmones, verã tussim ex imo pectore erumpentẽ mouet. *ἡ βήξ.* Hæc enim fit quum natura vehemẽti spiritus efflatione eiúsque erumpentis impetu, nititur quicquid acrimonia aut obstructione molestum est, excutere: quemadmodum & quũ inter bibendum edendúmve, quippiã in guttur illabitur. Verumenimuerò quod in pulmones destillat, si admodum tenue est, tussiendo difficilè reiicitur, nam occurrẽtis spiritus vehementia repulsum atq; subleuatum mox dirumpitur delabitúrque in pulmones. Sed multò quoq; difficiliùs expellitur ac extruditur, quod nimis crassum lẽtúmque est: nec enim abstergi nec dimoueri, nec sursum efferri spiritus vi facilè potest. Quũ recẽs est atque etiamnũ ruit destillatio, eiũs acrimonia guttur ardet ac corraditur, frequénsque tussicula fatigat, qua nihil aut tenue quiddã effertur: quum verò ea consistit hæsitque pulmonibus, rarior est tussis, quæ sine gutturis ardore crassius quiddam ex imo ducit pectore. Quũ porrò pauca leuísque est destillatio, leuia quoque comitãtur symptomata: quum verò magna grauísq; impetu ruit, præfocans quædã spirandi difficultas angit, crebra, celeris & magna est respiratio, sed qua paucus aër attrahitur, sensus quidam grauitatis percipitur ad pectus & ad spinã protensæ, quo loco pulmones membranis figuntur & hærent. *δύσπνοια πνιγώδης.* Calidus autẽ an frigidus humor sit qui destillat, ex acrimonia, ex siti, atque ex iis perspiciendũ quæ de destillationum signis tradita sunt. Porrò autẽ humor

craſſus & lentus pulmonem eiúſve arteriā occupans, arida tuſſi vehementiſſimè exercet, qua vix quicquā extunditur: ſpiritum difficilem reddit: inter ſpirandam ſtertorem quendam aut ſibilū elidit, quòd pulmonum bronchiis pertinaciter ſit impactus, & vias coarctet per quas ſpiritus euadit: deſtillationis notæ anteceſſerunt vel à cerebro vel à vicinis ſedibus.

τὸ ἆσθμα. Hic humor quum non totus expuitur, reliquum bronchiis aut pulmonum canis in quæ ſubiit firmiùs inhæreſcens, quàm vt euelli poſſit, tēpore magis magíſque craſſeſcit atque ſicceſcit, dum vi caloris in vitreā aut etiam in gypſeam pituitā abeat. Quúmque deſtillationibus multis circuitu redeūtibus, ex vnaquaq; nōnihil craſſæ huius & gypſeę pituitæ relictū fuerit, ſenſim magna eius copia in pulmonum fiſtulis atque cauernis cumulata, verum tandē fit aſthma, cui oportuni eſſe ſolent, qui deſtillatione atq; tuſſi frequenter tērantur, maximè verò ſenes; & qui anguſtis ſunt pulmonibus. Ab aſthmate fit ἡ ὀρθόπνοια. orthopnœa, qua difficiliùs nec niſi recta ceruice ſpiritus ducitur, qualiter & eos ſpirare dixi quos angina vehementer premit.

Malo ingraueſcēte, lentus humor in grandinem cōcreſcit, atque hæc tandem in veros calculos, quibus interdū diſſectos pulmones confertos deprehēdimus, alióſque in his præduros ac ſolidos, alios veteris caſei cōſtantia, incipientes alios gypſeę pituitę duritie: omnes quidem propria cyſti obductos. Sed etiam non ita pridem vir occurrit, qui quoties exercitatione incaleſcit, concitata tuſſi calculos è pulmonibus edit præduros, eóſq; excreat modò hordei modò piſi magnitudine. Bona tamen is valetudine fruitur, præterquā quòd paulò difficiliùs reſpirat, & in medio thoracis grauitatis cuiuſdā pondus percipit. Atque hæc quidē aliis ſine dyſpnœa, aliis cū ſuſpirioſa orthopnœa obtingunt, qua qui conflictātur vehementi anguſtia preſſi propè ſuffocantur, altóq; & ſuſpirioſo ſpiritu multum & frigidum aërem ducere contēdunt, quo plurimo cor ad refrigerium indiget. Omnes ita affectos vetè aſthmaticos, id eſt anhelatores & ſuſpirioſos appellamus, qui ieiuni & in quiete & ſereno cœlo faciliùs ſpirare ſolent: at quoties cauſa & materia intus condita frigido humidóve cœlo, aut etiam multa crapula humeſcēs & quaſi tumens diffunditur, noua dyſpnœæ quaſi acceſſione conflictantur. Multóque magis ſi fortè recens quædam deſtillatio in arterias veteri malo iam impeditas ingruit.

κατάῤῥους πνιγώδης. Sed & ſæpe fit vt grauiore & repentino vtriuſque cauſæ impetu æger promptè iuguletur, eáque deſtillatio ab euentu catarrhus præfocans appellatur. Galenus neq; à deſtillatione, neque à peripneumonia, neque à pulmonū tuberculo, neque à ſuppuratione quenquam repentè ſtrāgulari poſſe exiſtimauit, ſed à ſola angina in qua neque in faucibus neque in ceruice quicquam apparet. At verò quibus iam diu & multum pulmones infarcti erant, vt in veteri aſthmate, multam repētinámque deſtillationem pleroſque iugulaſſe teſtantur.

ὠμὸν φῦμα. Crudum tuberculum pulmonū arteriis adnatum eáſque obſtruens, iiſdē atque aſthma vrget ſymptomatis: diſcernitur tamē, quòd pedetentim increuerit nulla pręcurrēte deſtillationis nota, quódq; difficilis reſpiratio inſit citra ſtertorem. Omnis tamē vetus & contumax ex quacunq; cauſa ſit obſtructio, inſpiratione magna detegitur: per hanc enim ſub pectore offendiculum percipitur, quòd protinus tuſſim etiāſi diu ſopita fuerit proritat. Si iā tuberculum aut alia quæuis obſtruens cauſa tam altè penetret, vt non aſperis, ſed leuibus pulmonū arteriis cordi vicinis inhæreſcat, nō modò difficilis reſpiratio, verumetiam pulſus omnino varius & inæqualis atque intermittens, vel etiam interciſus exiſtet: ac tum cordis palpitatio & animi quędā defectio accedet oppreſſo iam corde. Atque hæ omnes quidem ſunt obſtructorum pulmonum cauſæ. At tum hi tum eorum arteriæ anguſtiores fiūt vel à natura, vt iis qui iam ab ipſa cōformatione depreſſum obtinēt pectus arctúmque ſub hoc ſpatium: & qui vel natura, vel pleniore victu & otioſa vita obeſiores euaſerunt. De quibus Hippocrates, Qui natura admodum craſſi ſunt, breuiore vita fruuntur quàm qui graciles. Vtriuſq; ductus omnes corporis præanguſti inſunt & exiles, in híſque ſpiritus paucus leui occaſione opprimitur, éſtque vel citra humoris influxum extinctioni maximè obnoxius.

ἡ περιπνευμονία. Peripneumonia pulmonum eſt inflammatio, aliàs quidē phlegmones, aliàs eryſipelatis ſpecie. Magna ſpiritus difficultas vrget, malæ præter modum quaſi inflammatæ rubent, oculi intumeſcunt. Atq; ſi phlegmone eſt, ſputum, inquit Hippocrates, cruentum citatur, niſi admodū crudus ſit morbus, præcordiorum totiúſq; pectoris anguſtia

premit,

premit, grauitas summa sternũ dorsúmque contrahit, sed tamen febris acuta nõ admodum vrit. In erysipelate verò tussis flauum sputum trahit non multo permistum cruore, pectoris angustia grauitatisque sensus minor, at febris flagrantiore incendio extorret. Vtraque autẽ modò per se oritur, modò anginæ vel pleuritidi succedit, dum è faucibus aut è latere humor repentè fertur in pulmones. De hac scripsit Hippocrates, A morbo laterali inflammatio pulmonis, malum. In vehementi enim pleuritide si sine causa lateris dolor soluitur repẽtè aut plurimum mitescit, plerumque in pulmones trãsitus fit, ac tum increscẽte tussi ortáque suffocatione maiore peripneumonia nascitur cũ sputo etiam cruento, à qua pauci admodum liberantur. Quæ non alium morbum subsequitur, sed ex sese primã duxit originem, fit quidem ex tenui biliosóq; sanguine è dextro cordis sinu per venam arterialẽ in pulmones vehementiùs & abũdantiùs excusso, qui non modò pulmonis venas & arterias, verumetiam totum ipsius corpus præter modum implens atq; distendens, coarctatur ac putrescit, & pulmonis inflãmationem accendit, nõ eam quidem aliarum more collectam, sed toto viscere effusam. Rarâ autem admodum est vera peripneumonia. Hanc Hippocrates tradit violentia potissimũ fieri, pisciúmq; vt mugilum & anguillarum esu, qui pingue habent hominis naturæ infestissimũ, atque carnis deuoratione nimia & aquæ mutatione. At verò tenuis & acris multáq; destillatio è cerebro cõfertim in pulmones illapsa, interdũ ardore præter naturam incenditur, æstum ac febrem inferens: ac plerique eam affectionem peripneumoniæ nomine designant, in qua & tussi & spirãdi difficultate & lẽta febre sensim cõficitur æger sine vlcere, sine expuitione cruenta. Hæc si peripneumonia dicetur, ab exquisita profectò plurimùm tum causa tum symptomatum magnitudine diffidebit.

Vomica pulmonis est abscessus exiguus, & puris in pulmonis quadã parte collectio, quod membranula propriáque cysti arctè adeò concluditur, vix vt quicquam de se tetrum in cor expiret. Hæc frequẽs est in tabidis, sed & plerumq; sine tabe fit, quum sanguis ex aperta, rupta, aut exesa vena in paruam quãdam pulmonis regionem secedens, illic putrescit sensimq; mutatur in pus, ac per summa siccescẽs sibi cystim efformat. Latens profectò & in primis abditũ vitium, sæpe nec laborãti nec medico notum; quo laborans ipse nec consueta munia intermittit, nec se morbo teneri putat, causámq; interitus sui nesciẽs intus gerit sub pectore. Sic affecti sublíuido ferè sunt faciei colore, eisque lingua lentore quodã est oppleta maximè quum lõgè à cibo absunt: & corporis agitatione aut potu cibóve calidiore vrina facilè tingitur & pulsus citatur, citra tamẽ vllam spirandi difficultatem. Interdum verò post concitatiorẽ corporis motum pillulæ paruæ & globuli instar pisi exigui teddũtur è pulmone membranula conclusi, qui contriti digitis pus reddũt fœtidissimum, quale è cauo putrique & corrosõ dẽte interdum expurgatur. Adolescens quidã à paulò vehementiore exercitatione, quum acerba tussi nullo punctò tẽporis intermisso torqueretur, vomicã integram columbini oui magnitudine excreauit, in qua aperta pus exquisitè albũ & æquale deprehensum est: cruenta excreatio integrum biduum perstitit magna febre magnáque corporis perturbatione. At nihilominus seruatus is est atq; sanitati restitutus. Nõ pauci inopinatò è viuis horæ quadrãte erepti sunt, in quibus dissectis nõn alia mortis causa cõparuit, quàm repentina vomicæ disruptio in pulmonibus, è qua pus in cordis arcẽ penetrauerat, ipsius vim extinguens atq; obruens. Qúumque ex his duo medici essent percelebres, attamẽ nec febre nec inappetentia, nec alio vllo symptomate impendentem sibi diem vitæ supremum præsenserunt. Id mihi quidem persæpe eius loci memoriã refricauit, quo inquit Hippocrates, Quibus suppuratio in corpore abdita nõ innotescit, ea propter crassitudinem vel puris vel loci delitescit. Etenim haud rarò efficit obuoluentis mẽbranę densitas, vt nihil tetrum à pure in cor vitæ fontem inspiretur. Omnibus tamen sic affectis multo tẽpore antequam vomica rũperetur, cruenta excreatio processit è pulmonibus, eáque cum tussi: adfuítque spiritus grauis ac fœtidus, corporis grauitas, pectoris leuis oppressio & spiritus difficultas, quibus tabes rarò comes. Sed hæc quidẽ signa aliorum quoque affectuum communia sunt.

Tabes autem pulmonis est exulceratio, qua sensim corpus vniuersum liquescit. Hac incipiente frequens tussis molesta est, qua cruẽtum aliquid sine sensu doloris extunditur: hoc interdũ subsistit, tussique sordidum quiddam editur, deinde purulentum, tum febricula leuis adoritur, cuius nulla fit intermissio: quæ tandẽ hectica facta, mox à cibo

ἀπόστημα ἐν πνεύμονι.

ἡ φθόη.

aliarum more inualeſcit. Vlcere magis magiſq; ſerpente & ſordeſcente pus excreatur, fitque quod dixit Hippocrates, A ſanguinis ſputo puris ſputum. Hoc quum ſyncerum eſt, aquæ iniectũ minimè alterius ritu innatat, ſed (ſi purum eſt) in imum deſcendit ſubſidétque. Ac nihilominus quoties vel labore, vel tuſſis impetu, vel excandeſcentia vlcus puris lentore obductum refricatur, cruenta excreatio redit. Cõfirmato ac iam inueteraſcente vitio putris pulmonis portio interdũ exit, & ſputum carbonibus iniectũ aut etiam per ſe graueolet, ſæpe id etiã halitus contagione imprudentes labefactat: capilli defluunt, idq; alimenti penuria: toto corpore exareſacto & inualeſcente febre vngues in manibus curuantur, malæ liueſcũt tetro vapore eò ſublato, coſtarum extrema ſiccitate ſurſum cõuelluntur, dum tandem corpus omne conſumptũ contabeſcat, calórque natiuus exauſto pabulo intereat. Magna inter ſcriptores controuerſia eſt, poſsítne quis citra cruentam excreationẽ tabe reſolui. Nonnulli poſt ſolam ſcreationẽ humoris liquidi & ſubflaui, leui febricula correpti tabeſcere cœperũt ac multo pòſt tẽpore cruoris exiguum quiddã cum pure reiecerunt. Sed non paucos etiam animaduerti tabe ſenſim ſublatos, in quibus nihil omnino cruoris toto morbi decurſu comparuit. Atque horum quidem ratio mox proferetur. Tabis cauſa duplex, vna quidem pulmonis vitioſa

ἡ φθίσις. conſtitutio, altera humor exedẽs. Vitioſam conſtitutionẽ appello, non intẽperiem, ſed mollem, tenellam ac corruptioni patatam pulmonum ſubſtantiam, de qua alibi fuſè diſſerui. Sic plerique iam ab ipſo ortu & à parẽtibus latente pulmonum vitio tenentur, quo tandem omnes contabeſcũt, etiamſi nulla aut certè minima deſtillatio è cerebro aut aliunde procũbat. Qui tabida ſtirpe ſati ſunt, quaſi hæreditatio iure omnes neceſſariò tabe marceſcunt: hócq; malum ſæpe vidimus in omnes eiuſdẽ familiæ ordine graſſari. Et qui natura pectus anguſtũ atque depreſſum obtinẽt, hi ſunt in tabem procliuiores, horúmque natura, vt inquit Hippocrates, ad phthiſim vergit. Non hinc certè quòd pulmones anguſti ſint, (hoc enim dũtaxar in aſthma deduceret) ſed quòd ij ferè lãguidi adeò ſint & imbecilli, vt tẽpore ſenſimque flacceſcant ac ſponte corrumpantur. Ac proinde qui ab ortu vitioſos nacti ſunt pulmones, alij à cruẽta ſcreatione, alij citra hãc tabidi deceſſerunt. Cauſa tabis altera acris eſt & exedẽs è capite deſtillatio: aut humor acer è corde in pulmones eiectus, qualis maximè autũno cumulatur, aut pus in thoracis

τὸ ἔμπύημα. capacitate concluſũ, de quo ſtatuit Hippocrates, Empyos, id eſt puruletos qui intra dies quadraginta ſcreatu nõ purgantur, in tabem trãſire. Hę igitur cauſæ valẽtiſſimos quoſ-

οἱ ἔμπυοι. que pulmones ſenſim & ſine ſenſu doloris exulcerãt: quibus etiam accedunt quæcunque id cæca proprietate vt lepus marinus præſtare poſſunt.

αἵματος ἀναγωγή. Iam verò pulmonũ vena caſu, labore, clamoribúſve rupta: aut æſtu, balneis, vini potu alimentíſve calidis & multis, vel etiam ſuppreſſorum menſium (quod interdum fit) eò confluẽtium multitudine reſerata, magnã ſæpe ſanguinis copiam excreatione profudit, quam nulla tabes eſt inſequuta, ac ita affectos pleroſque vidi diu poſtea vitã nullo incõmodo exegiſſe. Non enim ſimplici venę ruptione (modò reliqua pulmonis ſubſtãtia integra ſit) quiſquã cõtabeſcat. Aut ſi qua illinc tabes inſequitur, id ſanè fit quòd ſanguis ab vlcere in pulmonũ ſubſtantiam dimanet inflammatúſq; ac demum putreſcens eã labefactet. Id poſtremò de omni affectu interno ſcẽdum, in vtro pulmone conſiſtat. Si alter dũtaxat obſtructione vel peripneumonia, vel vomica, vel vlcere tentatur, inſpiratione magna atq; etiam tuſſi grauitas aut offendiculũ eſt in affecto latere, è quo & nonnunquam ſputũ corradi ac educi percipitur. In affectum latus decumbẽti ſpiratio difficilior tuſsíſque crebrior euadit: contráque accidit quàm in vera pleuritide, & in iecoris aut lienis inflãmatione & in nephritide: ſub his enim tolerabilior, laborante verò pulmone moleſtior eſt in latus affectũ decubitus. Quum porrò his morbis lateris dolor comes accedit, iſq; interior fixus & permanens, affectum pulmonem membranæ coſtas ſuccingenti iam adhæreſcere ſuſpicio eſt. Id autem fit interuentu pituitæ aut ſaniei cuiuſdam lentæ quæ è læſo pulmone dimanãs, eum contagione lateri agglutinat, ac demum putreſcens latus pulmonémque labefactat.

Thoracis morbi & ſymptomata. Cap. XI.

ἡ πλευρῖτις. PLEVRITIS phlegmone eſt eius membranæ quæ coſtis ſubtẽditur. Latus varij dolores exercẽt, qui tum ſitu tum materia diſtãt. Situ quidẽ quòd alius cauſam habeat inter coſtas & membranam quæ intus illa ſuccingit: alius in muſculis

cutis mesopleuriis: alius in musculis qui extrinsecus costis incubant. Postremus hic dolor non vtique exquisita sed notha pleuritis est: qui verò vel in musculis mesopleuriis, vel inter hos & membranam succingentem, vel in vtramque sedem incidit, ex situ vera & exquisita pleuritis est. Materia quoque dolores hi distant, quod alius à phlegmone, alius à destillatione, alius à flatu suscitetur. Fit autẽ phlegmone rarò ex crasso, sępius ex tenui biliosóq; sanguine qui ex vena caua cordi assidente in eã quæ azygos nuncupatur, ac dein in tenues costarum venas impetu quodam incurrit, ex quibus apertis aut disruptis exilit inciditq;, aut in musculos mesopleurios, aut inter costas & succingentẽ membranam, illicq; collectus phlegmonem verámque pleuritin parit. Quum verò sanguis in externos thoracis musculos effusus fuerit, idque per ramũ qui à vena caua mox vt è thorace in alam emersit delabitur propagatúrque in partes thoracis externas, ex materia quidem veram, at ex situ notham pleuritin facit. Quanquam autem hæ phlegmonæ situ distant, magna tamẽ societate connexæ sunt: ac sæpe interioris in externã, aut contrà transitus est: quòd vt in anatome docui, interiorum venarum extrema foras emergant, & externarũ ora intrò subeant. Causa porrò quæ sanguinis fluxionem impetúmque mouet, aut illius immoderata est copia, aut tenuitas, aut efferuescentia & exagitatio ab æstu, à balneis, ab exercitatione, ab excandescentia, ab ictu, à subita regeratione, aut à potione frigida, quæ concalfactum agitatúmque sanguinem variè depellit ac dissicit. Ad has causas accedit lateris imbecillitas, qua fluxio non quidem allicitur, sed promptiùs excipitur. Dolor autem pleuriticus non perpetuò vniusmodi est, sed vt sanguis inciderit varius & situ & loci amplitudine; sic & dolor sæpe vehemẽtia variat: nam à tenui biliosóque sanguine qui phlegmonem erysipelatodem gignit atrocior, à puro aut pituitoso mitior. Ab his enim aut simplex phlegmone fit, aut quæ œdematodes nũcupatur. Lateris dolor è destillatione cõtractus externas etiã partes occupat, oritúrq; humore frigido è summo capite per ceruicẽ in scapulas & omoplatas, tandémq; in lateris externos musculos modò priores, modò posteriores illapso. Hic tametsi nequaquã pleuritis est, perseuerans tamen verã interdum pleuritim quę etiã sputũ cruentum emolitur accersit, seu quòd sensim altiùs penetrans tandem se in mesopleurios & succingentem membranam insinuet, seu quòd illius dolor nouam fluxionem eò proritet è venis. A flatu lateris dolor etiãnum fit admodum vehemẽs, quoties is inter membranas aut externas aut interiores sese infert, eásq; destendit diuellitq; à vicinarũ partium adhæsu. Adhæc hisce mẽbranis viscerum põdere & grauitate deorsũ retractis sæpe diuturni insunt dolores, quos vt iecoris vitio & mole fieri traditũ est, ita & lienis occasione diu protrahi animaduertimus. Neque prætereundũ est ex ictu aut casu sæpe laterum dolores relinqui diuturnos atq; contumaces, multóque magis si vel costarũ luxatio, vel fractura sit insequuta. Hæc genera iam signis discernenda sunt. Lateris dolor quocunque pertineat spirirum intercipit, nec liberè & magnũ spirare sinit, quòd latus atque thorax ad respirationẽ conferat motúq; irritetur. Distant tamẽ quòd dolor à flatu ferè vagus est, nec diu eadẽ sede persistit, sed calore & fomẽtis mitescit, atque etiam sæpius discutitur: ortus quoq; est à frigore, aut ab aliis causis flatulentis, hísque euidentibus. Dolor ex destillatione prægressam habet & manifestam causam: in ceruice vel scapula primùm afflixit, deinde in latus delapsus est, in quo pressu cõtractúq; exacerbatur, fomentis non tollitur. Atque horum dolorũ nulla febris comes est, nisi aliunde fortassis accersita. Iam verò externæ atque etiã veræ pleuritidis hę communes notæ sunt, febris assidua, respiratio difficilis, frequens atq; parua: dolor pungens atque distendens. tussis initio sicca quæ nihil prorsus emolitur. At multùm inter se distant, quandoquidẽ externæ dolor tactu pressúque excandescit: molestus est in latus ægrũ decubitus, in sanum facilis: pulsus quidẽ frequens & inęqualis, sed neque tensus neque durus. Interioris & veræ pleuritidis febris assidua acutior est, quòd affectæ sedi magna insit vicinitas cum corde: spiratio difficilior, frequẽtior & minor: dolor pungens atq; distendens, qui si membrana costas succingẽs parte superiore inflãmatur, ad iugulum: sin inferiore ad hypochõdrium pertingit: neque lateris tactu neque pressu ingrauescit, éstq; in ægrum latus decubitus quàm in sanum facilior: materia siquidem inter costas & membranam succingentem collecta aduerso decubitu propendens, mẽbranam magis distendit atque diuellit, vnde dolor, dyspnœa, atq; tussis acerbior. Pulsus frequens & inæqualis durus est atq; tensus, idque magis quum membrana succingẽs, quàm quum soli musculi

Lateris dolor à sanguine.

Irritans causa, quæ & occasio & prophasis appellatur.

A destillatione.

A flatu.

Lateris dolor per sympathiam frequens verámque pleuritim mentiens, qui vel fluore alui spõtino purgationéue vel sudoribus soluitur.

Exquisita pleuritidis signa pathognomica & comitantia.

mesopleurij inflammātur. Tussis interdū initio sicca, sed mox ferè humida, cuius deinde sputū coloratum existit. Primùm enim liquidū & album reiicitur, quū è solo pulmone pituita, nondū autem ex affecto latere quicquam excidit: deinde flauum, quum sanies quædam tenuis illabitur: postea rubrū ac verè cruentum, quum iam patētiore via sanguis purus emanat: hinc purulentū insequitur maturata phlegmone. Hæc autē omnia ex affecto latere per succingentē membranam vel pertusam, vel exesam, vel quouis modo rariorē factam excidunt effundūtúrque in thoracis capacitatē. Etenim dum expirando thorax deprimitur, ac multò magis dum in tussi vehementer comprimitur, humorem qui in capacitate est, cogit reiicitq; in asperas pulmonū arterias: in quas facilè recipitur, quòd earū ora cartilaginea & semper patētia desinant, in extremum pulmonis tenuissima mēbrana obducti. Ex his sensim in maiores subeunt, dum tandē frequente tussi in eam quæ gutturis est arteriam, ac tandem foras exigātur. Hæc thoracis vitia sunt, quorū hoc loco meminisse oportuit. Nā vulnera, contusiones, vlcera, abscessus, erysipelata, & quæcunq; foras erumpētia vel dolorem inferunt, vel respirationem interpellant, seipsis conspicua sunt & ad aliam contemplationē pertinent.

Diaphragmatis vitia nō alia symptomata infligūt, quàm quæ interiora thoracis obsidere diximus, atque iisdem ferè signis præterquam doloris situ se produnt. Tumores duros diaphragmatis radici infixos nonnunquā deprehendi, qui sensim tabe laborātes consumpserunt, citra vllam delirij speciem.

τὸ ἐμπύημα. Suppuratio est puris in thoracis capacitatē collectio, in cuius illuuie pulmo totus immergitur. Eò autem confluxit vel ex angina, vel ex peripneumonia, vel quod frequentiùs cōtingit, ex pleuritide. His enim tussi nō bene expurgatis abscessus exoritur, è quo tandem rupto pus sæpe vniuersum in thoracis capacitatem influit: eóq; etiam diu postea è sordido vlcere stillat, dum tādem ingens ac penè suffocās copia cumuletur. Interdū ex abscessu pus sursum in os irrūpit expuitúrq;, ac tū suppurationis periculo liberat. Est quidē suppuratio, omnis puris tum cōfectio, tum collectio, quacumq; parte fit corporis: at propriè ea est quę vel thoracis vel abdominis spatio fit. In alia verò quauis corporis parte si maiuscula est, abscessus: sin minor, vomica nuncupetur. His autem notis

Empyematis signa. suppuratio deprehēditur. Ex pręgressa angina, aut ex peripneumonia, aut ex pleuritide vehementi nihil penè laborans expuit. Pulmonis grauitas, aut fauciū aut lateris dolor, simúlque febris vehementia subitò remissa est: nouum grauitatis sensum in imo thoracis ad diaphragma surrectus æger percipit, decūbens verò aut in alterutrū latus se conuoluēs, trāsfluere quiddā & fluctuare: tussis valida perseuerat, sed sicca & qua nihil aut minimum reiicitur: febricula perpetua, lāguida, inordinata ac verè hectica: perseuerās enim suppuratio phthisim accersit. Quoniam autem thoracis capacitas dissepto (quod mediastinum appellāt) media dirimitur, neque dextri lateris cum sinistro vlla societas est, contingit quidē vt aliàs suppuratio alterutrum dūtaxat latus, aliàs vtrumque occupet, quòd magna est obseruatione dignum. Ab angina & à peripneumonia suppuratio in vtrūque ferè capacitatis latus influit: à pleuritide in alterutrum dūtaxat, in id quippe quod dolore vexatum est. Latus porrò in quo vno suppuratio reconditur, hinc noſces quòd & grauius & calidius existit. Decūbens æger in latus sanum onus sentit pectori incumbere, quod & angustia vehementer premit & tussim exasperat. In latus ægrū decubitus hæc omnia mitigat, pure nimirum in costas recumbente.

Suppurationi affine interdū malum est, in quo magna thoracis capacitas seroso, pituitoso, eóq; tenui humore scatet, qui aut è cerebro per asperam arteriam & pulmones tenuitate sua affatim irruēs, aut è reliquo corpore, aut etiam ex abdominis capacitate (quod sæpe in hydropicis animaduersū est) cæcis ductibus redundās eò penetrauit. Tū suppurationis signa atq; symptomata insunt, nisi quòd neq; febris affligit, neq; suppurationis efficiētes causæ præcesserunt. Ea proinde affectio, nō suppuratio, sed suppurationi finitima est. Hactenus morbos omnes attigi, qui pulmones, thoracē, omnésq; respirationis partes infestare solent. Iam verò præcipua eorum symptomata persequamur.

Thoracis symptomata. Spiritalium partiū symptomata, quibus maximè laborantes vindicari expetunt, hæc numerantur: vocis læsio, dyspnœa, tussis & sputum cruentum. Vocis instrumenta sunt, guttur, larynx, musculi & nerui eò inserti: quemadmodū loquelæ organa sūt, lingua, labra, dentes, palatum, gurgulio atque nares. Itaque affectis aut musculis qui laryngem claudunt aperiúntve: aut neruis recurrētibus, qui è sexta sunt cōiugatione: aut cerebri

parte à qua hi prodeunt offensa, vel animal obmutescit, vel obscuram vocem, vel exilem edit. Raucescit verò quum gutturis succingens interior membrana humore multo, vt per graues destillationes madescit, & quum ingenti clamore exasperatur. *φωνὴ βραγχώδης.* Vicinarum quoque partium affectiones vt gulæ, œsophagi, ceruicis & luxatæ spinæ officiunt voci. Præterea verò & quicunque affectus respirationi obsunt, quòd citra respirationem vox liberè elidi non possit.

Difficilis spiratio multiplex: magna qua plurimus spiritus trahitur, hæc ingentem calorem sine obstructione subesse denũciat, vel in corde vt per febres, vel in pulmone, vt in peripneumonia: eadem simul frequens est, & spiritus calidus ac feruens ab ore & naribus efflatur. *δύσπνοια.* Magna aliter respiratio qua thorax & scapulæ plurimùm attollũtur, meatuum angustiam ostendit vel ab angina, vel à multa destillatione pulmonis arterias opplente, vel à tuberculo duro pulmonis, vel à suppuratione. Parua & frequens respiratio aut imbecillitatis virium est index, aut doloris atque impedimenti, quod vel pulmonibus insidet, vt in peripneumonia, vel thoraci, vt in pleuritide, vel diaphragmati, vt quũ ventriculi, iecoris aut lienis mole premitur, vel musculis abdominis qui omnes respirationi subseruiunt.

Tussis expiratio est valida qua quicquid spirandi instrumentis molestum est excutere natura contendit. *ἡ βήξ.* Instrumẽta aũt ea sunt fauces, aspera arteria, pulmones interioráq; thoracis. His interdum molesti sunt humores præter naturam illapsi, qui ferè humidam tussim excitant: interdum & alij affectus, vt refrigeratio, exulceratio, tuberculum, quorum materia expelli minimè potest, fitque ab his arida tussis. Quánam autem in parte hæreat affectus, tussiendi ratio ac modus ostendet. E palato & è faucibus quicquid infestum est screatu eruitur: ex arteria verò tussicula, illicque titillatio ac sæpe proritans ardor percipitur: è pulmonibus valida tussi. Quæ porrò tussis quibusdam interuallis, vt bis térve anno affligit, ex irruente destillatione proficiscitur: quæ verò continenter nulláque aut minima intermissione fatigat, aut vitiosam pulmonum affectionem, aut obstructionem veterem, aut aliam stabilem intus causam habet.

Succedit his malis cruenta expuitio, per quam è locis admodum variis sanguis exit, quos tamen peculiaribus notis internoscere licet. *αἱμοπτόησις, seu αἵματος ἔμετος, ἔκπτυσις, ἀνάχρεμψις, ἀναγωγή.* Qui enim expuitur sanguis, si è gula aut è vẽtriculo est, vomitione: si è gingiuis, lingua & palato, expuitione simplici: si è faucibus & gurgulione, screatu: si ex gutture, tussicula: si ex pulmone & thorace, tussi reiicitur. Et qui tussi, si tenuis, floridus ac spumosus, atque sine sensu doloris effertur, ex pulmone est: sin verò crassus, grumosus ac nigricans, simúlque pars quædam thoracis doliter, è thorace. Per omnes autem expuitiones cruẽras etiam atque etiam animaduertendum, num sanguis nuper fluxerit è naribus: illinc siquidẽ sæpe in fauces relabitur, interdum in pulmones aut in ventriculũ, sed qui postea grumosus euadat atque concrescat.

Cordis affectus. Cap. XII.

COR morbi omne genus obsidet, maximè verò simplex intemperies, phlegmone, erysipelas, omnísque præter naturam tumor, vlcus quoque ac vulnus: sed hæc sanè rariùs. Crebriùs autem atque propriè venenatus humor, qui tota substãtia est infensus vitali robori. Intemperies omnis vires dissoluit, corpúsque languidum reddit, quòd sub hac vitalis calor ac spiritus laboret, cuius affectus & offensa in omne corpus redũdat. Calidæ intemperiei signa sunt pulsus frequens & velox ac interdum magna similis quoque respiratio, febris plerunque comes & expiratio calida. Frigidæ intemperiei contraria adsunt omnia. Humidæ pulsus plenus est, mollis & languidus. Siccæ exilis, tensus ac durus. Cordis autem intemperies quæ iam multùm increuerit, manifestè partibus quoque similaribus inuritur, quæ principi consentientes supra modũ incalescunt vel inarescunt, vel frigescunt, vel multo humore madent, dũ pedetentim mors obrepat. Reliquos cordis affectus incipientes quidem nosse difficillimũ, inualescentes verò facilè, qui & antequã conspicui sint, syncopas magnas frequẽtésq; inferũt, quibus ferè repẽrina mors comes assistit, firq; quod ab Hippocrate literis proditũ est, Qui sæpe & vehemẽter sine causa manifesta deficiũt, ij derepente moriuntur. Vulnera cordi inflicta, quę non altè in ventriculos penetrant, non protinus interimunt: & in quodã qui sensim contabescens & liquescens de medio tandem sublatus est, tria vlcera in corde reperi non parum caua & sordida, multo antè

iam tempore contracta.

συγκοπή. Quæ hinc præcipuè nascuntur symptomata sunt, syncope & cordis palpitatio. Syncope præceps est virium lapsus. In hac pulsus aut nullus est, aut extremè rarus & obscurus, corporis summa frigent, tempora, ceruix & thorax frigido sudore madent, facies pallet, totúmq; corpus quasi eneruatū iacet, mēs omnísque sensus deficit. Syncopē autem inferūt cordis affectus omnes, præter simplicē intemperiē, sæua animi pathemata, vt timor grauis, voluptas maxima, interdum & mœstitia fortis. Dolor atrox, labor, inedia, vacuatio immodica & quæcunque calorem natiuum spiritúsque dissoluunt atque diripiūt: cuiusmodi causę sunt, febres magnę & ardētes & malignę quæuis. Omnis verò quæ in os ventriculi (quod eximij sensus est & cordi vicinum in primísque consentiēs) inciderit grauis offensa, in eam syncopen conijcit, quam stomachicam vocitant. Idem præstat & inflammatio, & erysipelas, & à bile compunctio, & venenatus humor siue illic inhærescit, siue in crure vel in bubone, vel in vtero, vel in intestinis, vel in quouis viscere conclusus tetrū de se vaporem in os ipsum vētriculi aut in cor eructat exhalátque.

καρδίας παλμός. Cordis palpitatio immoderata est concussio vehementi diastole atque systole molesta. Huius tanta vis est vt sæpe sit animaduersa thoracis vicinas costas effregisse. Sępe & eas quæ suprà mammam sunt de propria sede depulisse: sępe etiam arteriam foras dilatasse in aneurysma contracti pugni magnitudine, in quo & tactu & visu conspicua erat pulsatio. Ita quidem affecto corde, arteriæ omnes vehementiùs pulsant ac interdum dilatantur, præcipuè verò quæ supra iugulū sunt. Nonnunquam ac pręsertim in quiete intermittit hoc symptoma, sed vehementer exasperatur immodica exercitatione, æstu, balneis, venere, crapula, meraciore vino & excandescentia. Huius causam omnē veteres vel in sanguinis exuperantiam retulerunt, vel in humorem copiosiorem pericardio infixum. Cæterùm in iis quos modò, exēpli gratia recensui, palpitationē peperit retorrida bilis, quæ aliàs sponte vacuari consueuerat, in arterias effusa. Hanc in duobus qui à valida pilę exercitatione repētina morte sublati sunt, illic deprehēdimus in tophi nigri speciem concreuisse. In cæteris verò causam animaduertimus bilem esse peraſſatam, interdum in præcordiis, sæpius in liene congestam. Quamobrem in hoc symptoma plurimùm propensi sunt qui hypochondriaca melancholia laborāt, & quibus lien bilis atræ copia turgescit. In his etiam circa lienem & pancreas conspicua & molesta percipitur arterię palpitatio: ex eóq; loco per arterias quibus multis lien perfusus est, teter atérq; vapor promptè in cor vicinum subit, cuius vi & malignitate irritatum, vehementiori pulsatione nititur quod noxium est excutere: haud secus atque cerebrum in epilepsia. Ne quam autem confusionis obscuritatem pariat longior ac malè distincta rerum productio, partium quæ supra diaphragma sunt morbos, hoc libro concludam, reliquos qui sub diaphragmate consistunt, in proximum relaturus.

DE PARTIVM MORBIS ET SYMPTOMATIS LIBRI QVINTI, FINIS.

De partium quæ sub diaphragmate SVNT MORBIS, LIBER VI.

Oesophagi & oris ventriculi affectus, causæ & signa. Cap. I.

Esophagvs cibi potúsque via rarò morbis tentatur, quòd in eo nihil quod perlabitur diutius moretur aut tardet. At interdum vel intemperies, vel tumor aliquis præter naturam obstruēs, ísque modò frigidus, modò inflammationis particeps, nonnunquam & vlcus malè afficit. His omnibus deuorandi actio præpeditur, sed quodam discrimine. Quum simplex est intemperies, esculēta potulentáque tardè delabūtur, toto œsophago æquabiliter affecto sine vllo angustiæ doloríſve sensu: quod iis etiā cōmune est qui nausea fastidióq; cibi vix deuorare queunt. Verùm si scirrhus aliúsve pręter naturā tumor durus ac frigidus œsophagi viam in-

viā intercludat, siue in œsophago, siue in ceruice extuberet, difficilis quoque ac tardus transitus est, sed cum partis cuiusdam angustia. Quum verò phlegmone inhæresc it, præter vorandi tarditatem & loci angustiam, dolor quoque lancinans excruciat, cum calore, siti magna & febre. Hinc tempore pus vel screatu vel vomitione exit. Vlcus tādem his accedit, à quo dolor in affecta parte acerbior euadit, qui mirū in modum exacuitur, si vel acre, vel salsum, vel acidum, vel acerbum quippiam voretur. Omnis porrò œsophagi dolor in dorsi spinam incumbit, in quā gula quoque reclinat & adhæresc it.

Similibus quoque affectibus os ventriculi tentatur, quos & iisdem licet notis deprehēdere: præterea verò & mētis alienatione ob eos neruos quos è sexta cerebri cōiugatione suscipit. Mulierem vidi grauidam, cui tuberculo duro cœpit ingenti ita os ventriculi obturabatur, vt quicquid indebatur, attacto vētriculi ore mox remearet atq; redderetur. Sic astantium omnium iudicio nihil cibi potûsve bimestri tempore vel conatu maximo ea vorauit. Tandem morbo, de sipientia febréque confecta decessit edito partu quem vitæ superstitem reliquit. στομάχου πάθη.

Ventriculi morbi, causæ & signa. Cap. II.

In ventriculi morbis numerātur intemperies tum simplex tum quæ humoris particeps est: inflammatio hunc rarò exercet, rarius abscessus, aliquādo tamen vlcus. Quum intemperies calidior est, sitis est diuturna, quæ expleri nequit: cibi potûsque frigidi appetentia eiúsque facilis concoctio: frigidis tum sumptis, tum admotis ventriculus iuuatur recreatúrque: meraco vino & quouis potu cibóque calido offenditur ac plerum ūm exæstuat editq; ructus nidorosos. Quòd si humor præterea calidus biliosúsque redūdat, his insuper notis accedit nausea, oris amaror, cibi fastidium, & rosionis cuiusdam sensus. Frigidam ventriculi intemperiem testantur, sitis nulla, cibi potûsque calidi desideriū, tarda concoctio, frigidis tum sumptis tum admotis offensio, horror, perfrigeratio, & ructus acidus. Atque si humor crassus frigidúsque qualis pituitosus inhæresc it, grauitatis cuiusdam sensus ventriculum premit, sine ipsius demorsu, sine oris amarore, adhæc nausea, languor atque dissolutio. Humidum ventriculum delectat ac firmiorem reddit cibi solidioris siccíque vsus: at immoderati potus humidioríque cibi copia hunc ita obtundit, vt quasi dissolutus lāguescat: atque si pariter humor aquosus multus innatat, aut ventriculi tunicis impactus est, saliua multa in os exurgit, quę frequentem expuitionem sine tussi promouet. Ventriculi siccitatem comitatur potus humidioríque cibi appetentia vsúsque facilis ac iucundus, solidioris siccioríque cibi tædium difficilísque concoctio, sed nulla erosio, nulla grauitas, nulla denique nausea aut vomitio. τῆς κοιλίας σπλάγχνου περὶ πάθη. πλαδαρός.

Inflammatio autem quæ in ventriculi substātiam inuadit, originem habet è sanguine per venas quibus alitur è portis iecoris deriuatas, immoderatiùs inter illius mēbranas effuso. Ingens ex partium diuulsione dolor excitatur atque tumor, atque is cōtactu maximè interdū & visu cōspicuus. Hic putrescente sanguine vehemēter lācinat, quòd pars affecta eximio sensu prædita sit: febris ardentissima, magna corporis iactatio & inquietudo: sitis inexpleta: assidua ingestorum aut vomitio aut deiectio, nisi quum fortè eius osculum aut pylorus obsidetur, his quippe coarctatis nihil elabitur: animi frequens exolutio: vigiliæ & plerunque deliria. Huic plurimùm affinis est inflammatio quæ vel summum iecoris lobum quo ventriculus obtegitur, vel incumbentem illi abdominis regionem occupat. Tumor enim prominens & circumscriptus cū dolore in ventriculi situ inest, & febris & sitis & reliquarum notarum plurimæ: vt proinde vel experientissimos medicos interdum fallat. Distinguitur sola symptomatum vehementia & perniciequandoquidem in ventriculo omnium sæuissima incidunt. Ad phlegmonem, abscessum atque vlcus diarrhœa consequitur, ventriculi quoque affectus.

Abscessus si fortè insequitur, non foras quemadmodum qui in abdomine est, sed vel in ipsum abdominis spacium, vel in ventriculi cauum pus eructat, aut vomitu aut deiectione conspicuum.

Vlcus siue ex abscessu derelictum est, siue ex assumpto caustico aut septico medicamēto, siue ex humore qui simili facultate polleat eó se insigente, prorsus exitiale censetur: quemadmodum & omnis corruptio & labes quę illi ex toxico aut ex venenata potione inuritur. Dolor quidem plerunque subest, interdum tamē & sine dolore malum clanculū serpit. Alui deiectio aut vomitio fatigat, quū præsertim ex aliena qualitate in-

ducitur. Febris lenta eáque assidua laborantem conficit, cum pulsu crebro ac frequenti: appetentia, concoctio omnísque ventriculi functio languet, corpus malè alitur sensímque liquescit, dum tandem insito calore pabulóque deficiente vita priuetur. Atque ij quidem ventriculi morbi sunt.

Ventriculi symptomata, horúmque causæ. Cap. III.

Os in primis ventriculi multa symptomata exercent. Horum alia fiunt quatenus eximio id sensu præditum principibus partibus cordi ac cerebro magna affinitate cõiungitur. Illis enim consensu quodam sua etiam vitia impartit, & variis ea modis lacessit: cor quidē animi defectione, syncope, dolore quem cardialgiam dixerũt: cerebrum sopore, veterno, catalepsi, incubo, morbo comitiali, melancholia, delirio, quorum omnium rationes atque causæ suprà satis explicatæ sunt. Alia verò huic vt appetentiæ sedi symptomata ingruũt, qualia sunt diminuta atque deiecta appetentia, bulimos, appetentia canina, pica, malacia, sitis.

ἀνορεξία ἢ ἀποσιτία. Imminuitur aut omnino prosternitur appetẽtia, cibíque fastidium adest, quum corpus vniuersum multo luxuriat alimento, nec huius quicquam partes cæteræ sugunt è vẽtriculo. Hic enim vtili multo humore perfusus alium respuit. Idem quoque obtingit quum os ventriculi pingui adipe, aut per morbos humore lẽto aut aliter vitioso obtunditur. Sæpe quidem fit vt quum cibi fastidium est, gustus nihilominus (vt qui in lingua consistat) integer permaneat, & rectè diiudicet.

βούλιμος. Bulimos autem, id est vehemens fames, magnam cõsequitur inanitionem & alimenti penuriam ex inediis: quandoquidẽ exhausto pabulo pars ventriculi summa exquisitè sentiens efflagitat quod est sibi necessarium. Est enim fames ex penuriæ sensu orta cibi

κυνώδης ὄρεξις. appetentia. Canina quoque vocata appetẽtia modò ab eisdẽ fit causis, modò ab humore frigido & acido, osculo ventris impacto: qui adstrictione alimenta in ventriculi fundum compellens, famem accersit.

κίττα καὶ μαλακία. Pica verò & malacia quibus vitiosi alieníque cibi, vt terra, caro cruda, carbones, fructus acidi & acerbi expetuntur, grauidas sæpe mulieres infestant, nonnunquã & viros. Tanta malaciæ vis est vt vir quidã nobilis edendæ calcis viuę desiderio iamdiu pressus, illam tandem pugni magnitudine vorauerit, fitque omnino recreatus, nulla ventriculi, nulla viscerum offensione. Fit autẽ quoties oris ventriculi tunicæ vitioso quodã humore vel excremento oblitæ sunt, cuius longa cõsuetudine similia etiam vitiosa expetuntur: quanquam quum ingens & morbosum iam omnino vitium inest, contrariorum appetitus vrget.

σφοδρὸν δίψος. Sitis demum est frigidi humidíque potus appetẽtia. Hæc nulla prorsus est, quum os vẽtriculi humore dulci, frigido multóque perfunditur: immoderata quũ id ipsum quasi humore prorsus exhaustum inaruit, idque vel potus penuria vel magna corporis dissolutione ab æstu & balneis: aut quum illius tunicæ vel humore salso vel calido & acri imbutę sunt, vt ex salsorum ciborum & condimentorum esu, ex meracioris vini potu, maximéque per febres ardentes.

Ventriculus porrò vt cibi promptuarium est & primę coctionis officina, aliis rursum symptomatis premitur, quæ hæc ferè sunt: cruditas, bradypepsia, vitiata concoctio, ructus, rugitus, inflatio, singultus, nausea, vomitio tum simplex tum cruenta, cholera, do-

ἀπεψία. ἢ δυσπεψία. lor. Cruditas coctionis est priuatio, bradypepsia tarda difficilísque cõcoctio. Harũ causæ sola vi & magnitudine distant. Eæ autem sunt intemperies omnis modò simplex modò ex humorum vitio: tumor præter naturam, omnéque morbi genus quod ventriculi cõcoctionem necessariò peruertit. Sæpe etiam iecoris lienis aut mesenterij vitia vel integrè sani ventriculi concoctionẽ sympathia quadam & affectus cõmunicatione præpediunt. Sic hepaticis & quibus calidum iecur multa bile scatet, ventriculus contactu imbecillior, non tamen (quod multi prædicant) continuò frigidior euadit: quòd non omnis illius imbecillitas ex intẽperie frigida procedat. Sic & melãcholicis & hypochondriacis & quibuscunque vẽter inferior abscessu aut graui humorũ vitio laborat, ventriculus malè concoquit si vitiosa illa qualitate lacessitur. Cruditatis effectrices etiã causæ sunt cibi potúsque exuperãtia, quam natiuus calor moderari nequit: aut praua illorum qualitas quæ nec superari nec mitigari potest: aut intempestiuus illorum vsus, quum vel potus vel cibus nouus ingeritur priore nondũ confecto: aut somnus breuior, aut immoderatæ

moderatæ vigiliæ, aut balneæ, aut exercitationes mox à cibo, quæ huius descensum accelerāt. Cibum verò corrumpit aut aliena ipsius qualitas, aut vitiosi humoris permistio, ἡ διαφθορά. aut vtendi ordo præposterus, vt quum persica mala, fraga, aliíque fructus horarij, cotoneis malis aliísque solidioribus cibis posteriùs eduntur.

Ructus flatúsque vel sursum erumpens vel intus cum rugitu strepitúve conclusus, o- ἡ ἐρυγὴ καὶ mnis denique ventriculi flatulenta distentio, cruditatis soboles est, atque iisdē ex cau- ἐμπνευ- sis originem habet; maximè verò ex cibo flatulento & ex immoderato fluctuantéque ματώσις. potu: præsertim quum bilis flaua vel atra ventriculo substernitur, vt in hypochōdriaca melācholia: tunc enim liquidi flatulentíque cibi pars maxima cō coctione calorísque ὁ κλυδών. vi facessit in flatum. Quęnam autem tum flatus tum cruditatis causa pręcipuè subsit, ex iis notis intelligitur quæ ventriculi demonstrant affectus.

Singultus conuulsiuus est ventriculi motus, quo quæ in proprium corpus impacta ὁ λυγμός. sunt excutere conatur. Sæpius autē ex interuallis vt & tussis repetit, dū quod molestum est extundat. Hunc perinde atque conuulsionem vel ab inanitione vel à repletione fieri censuit Hippocrates. Ab inanitione quidem, vt ab immoderato sanguinis effluuio, & ab immodica purgatione. A repletione, vt pueris & iis qui crapulæ addicti sunt: vt etiā quum vel piper voratū est, vel bilis vel aliud quiduis acre & mordax in tunicas vētriculi sese penitus infixit: id quippe vētriculus interdum singultu interdum & sternutamēto, quod plerunque à singultu liberat, diiicere contendit. Hę singultus causæ tradi solent, præter quas tamen & aliæ grauiores existunt. Etenim sæpe vapor malignus in os ventris effusus deteriorem quàm quiuis humor acer & mordax singultum inflixit, qualem sæpissimè comperimus malignis & pestilentibus febribus atque etiam iecoris inflāmationi superuenire, & maximè quum spes in angusto posita est, & cor morbi malignitate obruitur. Sed & quæ extrinsecus os vētriculi premunt, singultum ingenerant. Quidam tres cōtinuos mēses singultu vexat⁹ nullis cōsuetis remediis antè potuit expediri, quàm costæ extremum, quod tum primùm deprehensum est contorqueri, altiúsque in vētriculum nullo sensu doloris infigi, blandè ac molliter erectū sit. Confestim nāque singultus affligere desiit: qui tamen repetebat quoties costam denuò incuruescere contigisset. In aliis dein non paucis eandem sæpe singultus causam agnoui.

Nausea inanis est vomendi desiderium, quo nihil eiicitur: sæpe tamen sponte nullóque conatu aqua pellucida profluit ab ore. ἡ ναυτία. Vomitio autem est eorum quę in ventriculi ὁ ἔμετος. sunt spatio sursum facta reiectio. Hæc enim quæ in capacitate ventriculi hęrent, singultus verò quæ illius tunicis penitus insederūt expurgat. Similis est eadémque horū symptomatum causa, sed in nausea leuior, in vomitione grauior. Ea sanè est multiplex, vna ventriculi imbecillitas, tantáque dissolutio vt neque cibum amplexari neque cōtineri possit. Noscitur hæc inde quòd cibus purior nullo humore vitioso permistus redditur. Imbecillitas porrò vel ab intēperie præsertímque humida proficiscitur, quæ & dissolutionem prænunciat: vel à lubrico & in pingui læuore quo omnia qualia sumpta sunt remeāt: vel ab aliena qualitate, qualis præsertim est venenata ac pestilens, qua afflati ferè assiduò vomūt. Altera nauseæ vomitionísque causa est res quæuis præter naturā lacessens ventriculū ac irritās. Id autē efficit modò copia, vt copiosior ingestus cibus naturæ grauis, modò acrimonia vt bilis, modò lētor vt pituita, modò aliena & externa qualitas, vt corruptus putrescénsque cibus. Hæc etiam causarum vitia nonnunquam in ventriculo gignūtur, vt quum crudior cibus permanens in pituitam facessit, aut quū exustus vertitur in bilem, aut quum in externam alienámque substantiā corrumpitur. Nonnunquam vitium ex aliis sedibus eò cōfluit, è iecore, liene, mesenterio & intestinis, cerebro & vniuerso denique corpore per iecoris venas. Iam verò quis humor vomitionē prorītet, etiam si nondum is erumpat, multis tamen ex notis dignosci potest. Ex tactu atque ex eius sapore, qui aut acidus aut nidoris æmulus, aut amarus, aut acer est: dein ex doloris proprietate, qui nunc pungens nunc grauās est, idque quodam vel caloris vel frigoris sensu: postremò ex eorum quæ vomūtur qualitate atque substantia, maximè quidem quum noxius illis humor permiscetur: nam irritat is interdum vētriculum cogítque cibos vomere, nec tamen dimouetur ipse, sed inconcussus subsistit ac intus remanet. An autem humor vomitionis causa in ventriculo genitus sit, an aliunde influxerit, discernitur quòd in ventriculo genitus iamdudum eū afficit atque torquet, & in victus ratione aut ordine peccatū aliquid recēs est. Qui verò è iecore, aut è liene, aut aliūde confluxit,

ſigna exhibet affectæ eius partis quæ veluti ſeminarium & origo mali fuerit.

αἱμάτηρος ἔμετος.

Sanguis quoque interdum vomitione redditur, ſed impetu longè diuerſo quàm in tuſſi, atque ſanè copia maiore, quãquã viſus eſt tuſſi affatim reiectus pelues implere, vena ampliore derepente rupta. Qui vomitione redit, vel cibo, vel potui, vel pituitæ permiſtus exiſtit, ac ferè concretus in grumos, non tenuis ac rubicundus, ſed craſſus & iam concretione nigreſcens. Hunc etiam ſæpe comitatur deiectio nigra, dum erumpentis ipſius portio in inteſtina deuoluitur, quæ longo illorũ anfractu prolapſa ita nigreſcit, vt vel picem vel caſiæ medullam repræſentet. Frequens præterea incidit animi defectio, quòd extra venas coërcitus putreſcẽſq; ſanguis, perniciosa & venenata qualitate cordi ſit infeſtus. Quiſquis autem reuomitur è ventriculo prodit, in quem aut è iecore, aut è liene, aut è vicinis partibus cõfluxerat, idq; vel aperta vel rupta vel exeſa vena, quod ex prægreſſa tum cauſarum animaduerſione diſcerni poteſt. Vomitionem cruentã nullam equidem naturalem eſſe puto, neque aut in plethora aut in menſium ſuppreſſione naturam vacuandi hanc viam vnquam moliri.

ἡ χολέρα.

Cholera eſt bilis tũ ſupernè tũ infernè eruptio. Ea quippe vomitur pariterq; deiicitur, primùm liquidior, deinde craſſior atque coloratior: vt primùm pallida & citrina, deinde flaua, praſſina, cærulea aut etiam nigra. Affectus hic acer, ferox & in primis acutus exiſtit, in quo ſtomachus & inteſtina mirè torquentur & flatuum copia diſtenduntur: ſitis cruciat: pulſus celer, frequens ac ferè paruus: his & nõnunquam ſuccedit animi defectio. Huius itaque cauſa bilis eſt, quæ tempore vel in ſuo folliculo, vel in iecore, vel in liene, vel circum pancreas, vel circũ inteſtina ſtomachúmque cumulatur, quúmque ſupra modum aucta naturæ grauis & infenſa eſſe cœperit, huc illúcque impellitur ac diffluit, vt etiam ea perculſi toxicum ſeſe bibiſſe putent.

ἡ στομωδυνία.

Ventriculum porrò dolor exercet plerunque immanis, cuius cauſa aut flatus eſt in illius capacitate coarctatus nimiopere diſtendẽs haud ſecus atque in colico dolore, aut humor cibúſve acer & mordax tunicis impactus, aut tumor præter naturam aut vlcus. Intemperies verò ſola dolorẽ vix infligit. Indoleſcit & nõnunquã ventriculus incubantium viſcerum tumore, aut humorum decumbẽtium copia: atque hic etiam dolor contactu preſſúque exacuitur. Cauſæ his notis internoſcẽdæ quas in aliis iam ſæpe tecẽſui.

Iecoris morbi, cauſæ & ſigna. Cap. IIII.

δυσκρασία.

IECVR compluribus variiſque patet affectibus. Hi autem ſunt intemperies tum ſimplex tum ex humorum vitio, ſubſtantiæ corruptela, obſtructio, ſcirrhus, inflammatio, abſceſſus, vlcus. Quum ſimplex intẽperies calidior quacunque ex cauſa contracta eſt, cibi maximéque carnis faſtidiũ ineſt, ac nihilominus inedia plurimùm incommodat: ſitis quoque vehemens: corpus vniuerſum maximéque manuum palmæ & plantæ pedũ calent, atque ſi ſiccitas comes eſt areſcunt, madent verò ſi ea ſimul humida ſit. Ex intẽperie frigida cibi cupiditas maior: ſitis nulla, præſertim ſi ea pariter humida ſit. Simplex verò nulla intẽperies diu ſola conſiſtere poteſt, quin breui pòſt tempore humoris vitium accerſat. Quæcunque enim vis ſiue alimẽti, ſiue aëris, ſiue alteri[9] cuiuſlibet cauſę, iecoris, eadẽ multò faciliùs humorum temperiẽ immutat, eóſque ſui ſimiles reddit. Imò etiã ſi ab ortu iecur intẽperatum eſt, quum gignendorum humorum præcipua ſit officina, quacumque id conſtitutione fuerit, eadem quoque humores afficiet: ac impenſè calidum, calidos bilioſóſque multiplicabit: frigidum verò frigidos atque pituitoſos. Itaque calidior intemperies tũ eos humores qui per meſenterij venas feruntur, tum quos iecur in ſe continet & in omne corpus diſtribuit, extorret. Frigidior verò craſſos, lẽtos, crudos pituitoſóſque reddit: ſiccior denſos, ſiccos atque terrenos: humidior tenues & aquoſos. Sic humorum vitio & exuperantia ſæpe iecur ſcatet & premitur. Signa verò calidioris humoris exuperantis ſunt, bilis aut vomitione aut deiectione prorumpens, primùm quidem tenuis ac pallida, deinde craſſa verè flaua ac fœtida: oris amaror, cibi faſtidium, ſitis vehemens & plerunque febris eáque aut intermittens tertiana, aut errabunda, aut certè lenta, qua omnino langueſcit corpus paulatímque exareſcit. Frigidioris tum iecoris tum exuperãtis in eo humoris ſigna ſunt, nec frequens nec multa nec multùm colorata nec fœtida alui deiectio: deinde cibi appetentia, nulla ſitis, nulla febris, nulla denique corporis extenuatio.

κακοχυμία.

οὐσίας διαφθορά.

Subſtantiæ corruptela non minus iecur quàm pulmo cõtaminari ſolet, qua laborans

ſenſim

sensim languore contabescit. Ea fit ex omni humore, frequentiùs autem ex biliosa sanie per iecoris substantiam effusa, quæ sensim lentéque putrescẽs, ipsam pariter iecoris substantiam labefactat atque corrumpit. Eiusmodi autẽ ab alimentorum vitio contrahitur, quæ aut corrupta sunt aut septica vi pollent. Vinũ quoque generosum & meraciùs longo ac liberaliore vsu in idem vitiũ præcipitat, nõ solùm quòd viscus hoc calefaciat & deficcet (ita enim in scirrhũ duntaxat deducit) sed quòd putridum quendã lentorem saniémque exaggeret. Sic affectis quoniam malum sensim ac pedetẽtim serpit, vitium robur diu infractum persistit, vt etiã obire illi possint cõsueta munia: febris initio nulla, atque etiam procedente malo admodum lenta inest: sitis quoque non acriùs vrget, quòd iam caloris ardor deferbuerit, & nullus ferè in hypochõdrio tumor subsit. Hinc tamen vitium deprehenditur, quòd vini optimi eiúsque meracioris summũ inest desiderium, perinde atq; iis qui pulmonum corruptela contabescũt. Sic sæpe illecebris blanditur hostis infensissimus, & sui amãtissimis clàm iugulum petit. Eduliorum maximéque carnis ingens fastidium, vt etiam eius calẽtis vapor odórque grauis sit cieátque nauseam. Halitus ex putrida illuuie teter admodum & fœtidus expiratur, multóque magis quàm in tabe frequens animi languor & defectio, principio quidem leuis, deinde sudore frigido erumpente grauior & periculosior: quibus tandem crebrò violentérque pressus æger succumbit.

Hos iecoris affectus proximè cõsequitur imbecillitas, quã qui tenẽtur propriè hepaticidici solẽt. Vt enim vniuscuiusque partis integritas & temperies, tùm ipsius tum facultatis robur tuetur, ita intemperies & substantiæ corruptela ipsis inuehunt imbecillitatem. Itaque si iecoris attrahendi facultas infirma sit, liquida defluunt ab aluo cremoris specie, etiãsi nulla ventriculi offensa, nulláq; mesenterij sit obstructio. Si retinẽdi vis languet, aluus interdum (sed admodũ rarò) liquida & saniosa reddit carnis loturæ recèns mactatæ similia. Sæpius etiam quum hæc imbecillitas increuit, sanguis spõte profluit è venis, idq; vel per nates, vel per vterũ, vel per hæmorrhoidas, vel per sputa. Sed & interdum sanguinẽ animaduerti ab extremis venis quæ in cutẽ desinunt multis è locis effundi, qui nullo ardore liuescebant. Si vis sanguifica imbecilla est, cruditates fiũt, quibus primùm pedes, deinde & cæteræ partes intumescũt: vt iis qui à morbo graui cõualescũt, necnõ hydropicis, scirrhosis, ictericis aliisq; hepaticis. Etenim venę iecori malè affecto vtpote suæ origini condolescunt & consentiunt, vt & nerui cerebro.

Obstructio iecori admodum familiaris est, nullúmq; viscus hoc æquè vitio tentatur, quòd vena è portis per iecoris substantiam in ramos tenuissimos dissipata obliteretur: húcque alij non minus tenues è caua vena cõueniant, per quos omne debet alimentũ traduci & exportari. Hæc apertas prę se fert notas, nam grauitas & distentio cum obtuso dolore dextro insidet hypochõdrio tum præcipuè manifesta, quum quis mox à cibo exercitationẽ subit. Ea tamen sine tumore, sine febre est. Obstructionis causæ sunt, humor crassus aut lentus aut multus. Talis interdũ è cerebro procumbit in ventriculum, qui deinde præterfluens sensim in tenues iecoris venas cum alimento penetrat eásque obstruit. Ferè tamen ex alimẽtis crassis, viscosis multísque fit obstructio, quum aut balneis aut motu vehementiore mox à cibo in tenues venas vel rapiuntur vel impelluntur: nonnũquam & bilis flaua in iecore præter naturã diutius coërcita, nec tempestiuè expurgata mirè crassescit, grauésque & admodũ periculosas iecoris obstructiones inducit, vt quæ (ceu mox ostendemus) interdum etiam in cysti lapidescat.

Scirrhus tumor est præter naturam durus ac renitẽs, doloris expers, nisi fortè quum pars affecta duriùs premitur. Tactus hunc deprehendit, præsertim si gracile & adipis expers est abdomen: idq; faciliùs erecto vel in dextrum latus inclinato ægro quàm decumbente supino, tum quippe non nisi pressu animaduerti potest. Hic iecoris situ & figura circũscribitur: ægro prętereà facilis est decubitus dexter, sinister verò grauis, quòd moles quædam velut suffocans in ventriculum & præcordia incumbat. Ex contumaci & inueterata obstructione ferè semper, rarò vel potius nunquam ex inflammatione originem trahit, quòd in viscere natura calido & humido omnis inflammatio in perniciosum abscessũ desinat. Humor igitur obstructionis author, primùm quidẽ tenues iecoris venas implet & infarcit, auctus deinde hinc etiã in omnem visceris substantiã redundat, & eã perinde atque venas obstruit: quòd si rursũ multò plenior cumuletur, iecur in amplã molem distendit, túmque viscus turgidum ac tumẽs apparet. Tẽpore hn-

mor ficcefcit,& vi caloris tenui parte diffipata, reliquus totus obdurefcit:cuius permiftione iecoris fubftãtia labefactatur verúfque tandẽ fcirrhus emergit.Hic à fimplici tumore diftat,quòd non nifi longo dierum numero, fimplex verò breui etiã procreetur. Vt autem peccans & efficiens humor, modò pituitofus modò biliofus eft: ita & fcirrhi prodeunt varij, quos accuratè difcernere expedit quandoquidẽ & vehementia & impendẽte periculo plurimùm diffidẽt. Illũ caufæ antecefferũt quæ craffum pituitofumque fuccum coaceruãt,hunc verò quæ biliofum:in illo dominãtis pituitæ refrigeratiq; iecoris,in hoc bilis exuperãtis concalefactíque iecoris figna elucẽt: hic ferè ictero fuccedit & lentã febrem comitem habet,ille nequaquã:hic vnus in eum hydropẽ præcipitat qui afcites appellatur,ille citra vllum incommodi genus diu perfiftit, aut duntaxat cachexiam leucophlegmatiám ve infert.

ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου. Magnus etiam plerunque tumor iecur fine fcirrho diftendit, qui iifdẽ fe profert notis atque fcirrhus,nifi quòd minus renititur & breuiori tempore genitus eft.Hic ferè in iecoris ambientes mẽbranas effunditur báfque prorfus obfidet. Cõtactu obferuandus: etenim plerunque tantus apparet,vt vniuerfum hypochõdrium repleat , neque coftarum extremã percipi, neque fub hæc digiti infigi poffint,neq; iecoris vlla figura fit aut circumfcriptio. Oritur interdum à flatu aut à tenui cruditate, quã vel immoderata frigidæ potio,vel intẽpeftiuus fructuum efus,vel crapula fatietáfque nimia peperit: & hic quidem non grauitatis,fed tenfionis fenfum infert,& breuiori tẽpore contrahitur. Interdum verò ab humore craffo & lẽto,aliàs biliofo,aliàs pituitofo, quẽ validum iecur à fe excutiens in proprias ambientes mẽbranas depofuit.Hic magis renititur,& fua mole premit,atque etiam multo tempore congeritur,nec nifi multo difcuti poteft.

Eft præterea & in hypochondrio tumor alius mufculis abdominis infertus. Hic admodum rarus eft & infolẽs,qui non preffu, fed leni blandóq; tactu ac fæpe vifu percipi debet, foras enim prominet. Figuram quoque oblongam habet , qualis eft recti in abdomine mufculi.

ἡπατῖτις. Hepatis, eft iecoris inflammatio , qua fanguis illius parte quadam præternaturam collectus incenditur.Fit autem dum fanguis ipfe vel exuperantia vel tenuitate, vel feruore & acrimonia,vel externarum caufarũ impulfu,è venis immoderatiùs prorũpens, in vifceris corpus copiofior fecedit. Tum extra propria vafa putrefcit & inflammatur, fimúlque imbutam carnofam partis fubftantiam labefactat atque corrumpit:hinc plerunque finus excauatur.Primùm igitur fanguis vertitur in putridam faniem,ac tum inflammatio eft: fanies deinde caloris natiui beneficio in pus abit: ea ipfa puris collectio abfceffus dicitur.Erumpente demũ pure vlcus manet cauum ac fordidum.Hac mutationis ferie multa vitia ex vno eodémque fonte dimanãt,quæ vt variis funt nominibus infignita,ita & varias curãdi leges habẽt. Singula verò propriis fignis ita indicãtur.

ἥπατος ἀπόστημα.

Inflammati iecoris figna. Inflãmationis notæ funt grauitas dextra præcordiorũ parte, dolor(quũ maximè ea fedes attingitur) à iugulo ad coftas nothas protenfus,ob conclufam materiæ congeriem quæ fuccingentem thoracis membranam cõuellit.Hac ratione & fpiritus difficultas & tuffis exigua eáque ficca ineft,qua nihil excreatur.His igitur notis atque doloris fitu diftat à pleuritide.Febris ex inflammatione fit ardens & acuta,fitis inexhaufta,linguæ fcabrities & huic lentor inhærefcens primùm quidem flauus,deinde nigricans: naufea & cibi faftidium: interdum fingultus propè ftrangulãs: fæpe corporis color ictero fœdatus: vrinæ craffæ,rubicundæ ac turbidæ. Sinceræ bilis modò vitellinæ modò æruginofæ vomitio,& plerunque per aluum deiectio, quæ interdum vel diarrhϾã vel dyfenteriam infligit.Si inflãmatio eryfipelatodes fuerit, febris, ardor, vomitio reliquáque figna grauiora euadent,ac tãdem in marcorem deducẽt. Hæ quidem omnis inflãmationis communes notæ funt: particulatim verò fi inflãmatio in caua iecoris magis deuergat, cibi faftidium,naufea,fitis, biliofa vomitio aut deiectio acriùs vrgent, & præterea grauis & admodum laboriofus eft decubitus finifter, nec promptè inflãmati iecoris tumor contactui obuius eft. Si verò inflammatio gibbã magis regionem obfideat , fpirandi difficultas,tuffis & grauis dolor iugulum retrahens magis infeftãt,& præterea difficilior eft decubitus dexter, vt quo pars affecta premitur:contactu preffúq; dolor exacuitur,promptéque tumor percipitur,qui & interdum prominens eft & oculis confpicuus. Omnes hæ quidẽ manifeftæ & vehementes notæ apparent quum ingens eft inflammatio.Quũ verò exigua,obfcuræ & exiles:fæpe enim iecur animaduertimus tuberculis & abfceffibus in-

bus instar furunculorũ obsideri, nullo hypochondrij dolore, nullo tumore, nullo decubitu difficili: febris solùm inerat non admodum ardens, cum siti, cum cibi fastidio, cúm que alui bilioso profluuio in menses interdum multos perseuerante: vt idcircò difficilè id mali quemadmodum & substãtiæ corruptela ab intéperie calida: aut ab obstructione interno sceretur. Quum autẽ musculis abdominis rectus iecori prætensus solus inflammatur, superiorum notarum nulla quidem (nisi fortè febris) adest, lancinans dolor magis affligit, tumor oblongus foras prominet, visu tactúque conspicuus: cutis enim circumtensa rubescit atque calet.

Abscessus quum iam fit, & putrida sanies in pus conuertitur, dolores & febres, inquit Hippocrates, & cætera symptomata inualescunt: rigores sæpe nullo ordine nullâque ratione inuadunt, quos sequitur caloris exacerbatio. Cõfecto iam pure omnia quidem remittuntur, ipséque ardor deferuescit, vires tamen relinquũtur multò imbecilliores, pulsúsque frequens, paruus ac lãguidus, crebráque animi defectio. Quum rupto abscessu puris illuuies prorumpit, eius tetro vapore cor obruitur, qui sæpe grauiorta animi defectione ægrum de medio tollit: ex hoc enim vix quisquam seruari potest. At quum exiguus est abscessus, si vires satis constent, pus nõnunquam vomitione prorumpit, aut per aluum aut per vrinas profunditur. Sed & interdũ fissa vel exesa iecoris substantia id excidit in abdominis capacitatem, quò & hydropicorum aqua confluit.

Vlcus ex abscessu contractum quoniam alimento continẽter alluitur, perpetuò colluuie multa sordescit, neque vnquã potest sanescere. Iecoris enim solida substãtia spermatica quum sit, non magis quàm pulmonis reparari potest. Tum igitur vitiosa est sanguinis confectio, corpus non alitur, sed verè tabescit, putrida, saniosa & interdũ cruenta est alui deiectio, ac sæpe quasi ex cadauere facta colliquatio. Vrina quoque sanie perfusa, aut si ea in abdominis spatium penetret, hydrops omnium grauissimus exoritur, qui & inguinum pubísque grauitate & manifesto tumore se prodit, siquidem vires tandiu persistant, quod certè vix vnquam vlla obseruatio notauit.

Qui morbi in cysti fellis. Cap. V.

CYSTIM fellis occupant obstructio, calculus, repletio & inanitio. Obstructio aut eius est ductus quo bilis è iecore prolicitur, aut eius, quo è cysti in intestina eructãtur. In vtraque aluus durior pigriórque est, feces albicant, vrinæ flauæ crassæque adeò sunt vt sæpe nigrescant, bilis cum sanguine in summum corpus effusa ictero cutem deturpat. In priore tamẽ cystis prorsus exhausta est: in posteriore illa bilis copia distenditur, variisque exuperantiæ symptomatis premitur. χολοδόχου κύστεως πάθη.

Calculus in cysti fellis plerunque concrescit niger, sed tamen leuis & qui aquæ immersus innatat, neq; vt qui è renibus aut vesica euellitur subsidet in imo. Origo illi est è flaua bile quæ propriò cõcepta culo diutius coërcita nec tẽpestiuè vacuata, nec nouæ influxu renouata mirum in modum obdurescit. Id autem in primis accidit quum vterque cystis ductus obstruitur. Huius quidẽ neque manifestæ sunt notæ neq; grauia symptomata quibus certò ac facilè detegi possit. At suspectus iis esse debet, quibus grauis & diuturnus fuit icterus. Decrepitus quidã senex in irã mirè propensus post decessum sine felle ac fine cysti inuẽtus est, in cuius sede calculus ingẽs concreuerat. Quinetiam post diuturnum icterum oborto alui profluuio, huius naturæ innumeros calculos instar pisi aut hordei in plerisque exturbari deprehendimus.

Bilis porrò propria cysti nonnunquam tantopere exuperat, vt hanc in ingentem distendat magnitudinem. Ac tum sanè infesta est grauitatis pondere, pressu, dolore ac suffocatione, ructu, ardore, siti, iracundia, & siquando forrè computrescat febribus intermittẽtibus. Hinc igitur grauissima mala prodeunt, nec certè leuiora quum affatim ea prorumpit.

Cystis enim quum prorsus exinanitur, omnémq; bilem suam foras eructat, aut biliosas vomitiones, aut cholerã morbum, aut diarrhœam aut dysenteriam, aut toto corpore auriginem subitam, aut vrinarũ vim primùm tenuium, dein crassarũ & saturato croci colore, aut alia his finitima symptomata cõcitat. Nõ pauci è viuis erepti sunt, in quibus nõ alia interitus causa cõparuit, quàm quòd folliculus bile omnino esset exhaustus.

Lienis morbi, causæ & signa. Cap. VI.

ἐς ὄγκον μέγαν καὶ λιπαρὸν ἐπαιρόμενος σπλήν.

LIENIS grauiores morbi sunt, tumor distendēs, obstructio, scirrhus & inflāmatio. Lien substātia rarus atq; laxu occasione leui distendi potest: quūmque sanguinis excipiendæ fæci destinatus sit; hanc omnémque impuritatem facilè admittit: hac imbutus tumet multò quidē quàm iecur frequentiùs, ac plerunq; sine scirrho. Tumor tum sinistro hypochondrio animaduertitur laxus nec admodū renitens, qui interdum lienis situm figurámque retinet, interdum vniuersum hypochondriū implet: sed & is interdū subter vmbilicū prolabitur, noxia quidē materia è viscere in omentum quoquouersum effusa. Hæc autem varia diuersáque est. Crudus, aquosus ac pituitosus humor eò nonnunquā confluit, iis potissimum qui in locis palustribus humidísq; degunt, & qui frigidæ potu largiore humidísq; vescuntur oleribus: iis etiā qui è frigidis, humidis, diuturnísque morbis emerserunt. Sæpe tamen melancholicus ac terrenus humor, qui sanguinis fæx est & limus, in lienē rapitur. Illic abundātior cumulatur, vel quia multus erat in sanguine, vel quia eius naturalis vacuatio quæ è liene in ventriculū aut in aluū fieri solet, suppressa est. Cumulatus autē principio laxum tumorē ingenerat. Huius signa sunt respiratio crebrior & difficilior, præsertim in cursu ac labore, aut etiā quum in dextrum latus decumbitur: amplificatio quippe visceris maximè quum vētriculus cibi turget, diaphragma premit. Appetentia ferè persistit, sed vētriculi offenditur cōcoctio: ex qua crudus aquosusque chylus plerisque fluctuat, quo sæpe os madet expuitióq; multa fertur. Flatus plurimus sursum deorsúmque erumpit, aut hypochondrio sinistro rugitu quodam & murmure obauditur, totus ferè aut in vētriculo aut in ea coli intestini parte quæ visceri assidet collectus: non enim audiēdi sunt qui hunc in liene concludi temerè profitētur. Humoris vapore cor lacessitur, corpúsq; vniuersum ignauum & iners quasi dissolutū languet: & nonnūquam leuiusculæ animi defectiones obrepunt. Adhæc capitis grauitas & inconsueta somnolentia eáque turbulēta ac molesta. Desidia, timiditas, negligentia contemptúsque rerū. Pallidus, subliuidus aut omnino fœdus corporis maximéque faciei color. Atque hæc quidē efficit quum in liene copiosior fuerit simplex illa naturalísque melancholia: quæ tametsi sanguinis fæx est, fluxa tamē & liquida etiamnū manet alioqui per tenues venas eò minimè laberetur.

ἡ ἔμφραξις.

Quum verò copiosior ea melancholia liquida tēpestiuè expurgata minimè fuerit, crassescet: ac tum obstructionē venarum arteriarúmque gignet. Sub hac, hypochōdrij sola grauitas aut interdū lienis dolor exercet. At quum multa non venas modò, sed & lienem vniuersum implet atq; distendit, dissipatáque tenui illius portione crassior subsidet, lien totus obstruitur.

σκίῤῥον.

Hîc caloris vi ea materia magísq; crassescit, sensimque in scirrhū lien obdurescit. Id autem accidere solet, quoties tumori aut nulla aut etiam vitiosa adhibetur curatio, per ea quæ ipso protinus initio vehementer digerunt ac dissipant. Hic lienis scirrhus aliàs solam illius substātiam occupat, ísque & situ visceris & figura circumscribitur: aliàs verò in partes quoque vicinas diffunditur, vt omnem plerunque ventris sinistram regionem impleat. Hic lōgiori tempore quàm simplex laxúsque tumor genitus est, prementi magis renititur, omniáq; simplicis tumoris symptomata grauiora & manifestiora exhibet. Purior quippe melancholicus est humor, è quo quicquid inerat tenue ac benignum tempore dissipatum est.

φλεγμονή.

Iam verò inflāmatio non sæpe in lienem incidit, quòd purus sanguis phlegmones autlior in id viscus rarò penetret. Si quando tamē ea obtigerit, similiter & eisdem ex caussis atq; in iecore progignitur. Febris inest assidua & ardens, lētor linguæ nigricans, sitis implacabilis, cibi fastidiū, sinistri hypochondrij distentio atque tumor: dolor pulsans, molestus dexter decubitus & interdū sinister, aliáque symptomata in sinistrū latus perinde atque inflammatio iecore in dextrum incidunt. Ea etiam si pura sit inflammatio, nonnihil tamen ex loci natura resipit melancholicorum symptomatū. Si vel abscessus vel vlcus insequitur, non ex aliis fit causis, neque aliis notis ostenditur, quàm in iecore comprehensum est.

μελαίνης χολῆς συμπτώματα.

Atra bilis grauissimorum symptomatū effectrix, in liene proprio etiam receptaculo in vicinisque locis congeri solet. Fit autem aliàs ex bile flaua, quæ exusta malignámque

naturam

naturam subiēs,iam aut à liene prolicitur,aut iecoris vi in lienē ipsum atque interdum in pancreas ad mesenterium protruditur. Aliàs quoque ex naturali fit melancholia, quæ in liene iam diu inhærescēs,victu calidiore,æstu,exercitatione,aut etiā vetustate supramodum incalescens vstáque, malignam bilis atræ naturā adipiscitur, qualem sæpe ex lienis tumore fieri notamus,quoties is immaniùs efferatur. Bilis hæc atra sæpius sine tumore,rarò cū tumore exuperat:vix enim tantam illius copiam natura ferat. Nullus igitur sinistri hypochōdrij tumor,nullus aut obscurus dolor, nulla distentio aut oppressio. Cæterùm æstus in præcordiis magnus,præsertim quum aut vinum aut calidior cibus assumitur. Huius confectio molesta,ructus,flatúsque plurimus suscitatur, quasi ex lebetis aqua subdito igne: nec enim pituita nec alius quisquā humor æquè flatus ex cibo profert. Arteriæ in præcordiis & supra vmbilicum dilatantur ac vehemēter pulsant: cordis magna & frequēs est palpitatio,siquid præsertim vel corpus vel animus exagitatur: animi defectio nonnunquā incidit,pulsum immutans. Quum autē,vt sæpe fit,vapor in caput irrepsit,facies quasi inflāmata rubore perfunditur,mēs peruertitur & alienatur,terrore,metu & mœstitia concutitur,quasi mors immineat,nihílque reliquū sit spei. Furori omnia finitima in quē æger sæpe metuit raptū se iri. His reliqua hypochōdriacæ melancholiæ quæ suprà cōmemoraui signa plerunque accedunt, interdum etiam absunt.

Mesenterij & eius quod pancreas appellatur morbi,causæ & signa. Cap. VII.

TANTA plerunque supervacuorum est humorum colluuies, vt destinatis à natura receptaculis tota excipi haud possit. Ac tū non parua superfluentis portio in vicinas quoque sedes illabitur, maximè quidem in pācreas & in mesenteriū, quæ totius corporis veluti sentina sunt. Quibus ergo assidua ingluuie magnus fit vtriusque bilis & pituitæ prouētus, eas tempestiuè nō expurgatas natura valens ac robusta plerunque in pancreas & in mesenterium ignobiles sedes deponit: idque ferè è iecore & è liene per eos venæ portæ ramos qui nō in intestina,sed in ipsum mesenteriū & pancreas desinunt & obliterantur. His locis & glandulis tempore exaggerantur varij humores,qui primùm laxum mollémque tumorem, deinde siccescētes renitentem durū ac verè scirrhosum ingenerant. Durus vsqueadeò interdū deprehensus est,vt penitioribus sub vmbilico partibus vel os vel calculus concreuisse putaretur. Itaq; si ampla & vasta mole venter totus præter naturam prominet, idque citra fluctuationē,citra alui suppressionem diutinam,citra hydropis suspicionē, vnde & qua id ex causa obtigerit,tactu ita quidem discernēdum. Quum adipis copia venter prominet,quoniā cuti summæ is inhærescit,manu totus comprehēdi secerníq; potest à musculis abdominis:ac præterea reliquus corporis habitus obesior existit. Quū tumor insertus est musculis abdominis,primo is cōtactui occurrit, & quum premitur, plerunque etiam citra pressum dolore afficit, quòd pars ea sensu prædita sit: intestina non coarctat,neque alui deiectionē remoratur. Mesenterij verò tumor quoniam altè sepultus est,nō nisi pressu animaduertitur,nullo dolore affligit, quòd pars ipsa doloris sit expers. Quinetiā sua is mole intestina premens atque coarctans,sæpe efficit vt aluus pigrior sit,tardiúsque fæces descēdant. Vtrum præterea tumor vniuersum mesenteriū an partem duntaxat & quānam occupet, mollísne sit an durus,tactu etiā internō scendum. Cæterùm quisnā in mesenterio humor exuperet, iam nō tactu, sed iis ipsis notis, quibus in iecore aut in liene proditū est,cognoscitur: sed quæ tamen tū obscuriores tū leuiores existunt. Hæc autem obscuritas multis causa fuit ignorātiæ, & cur harum partium affectus prætermissi fuerint, nec veterū scriptis celebrati. Ego tamē hoc affirmo & profiteor,choleræ,melācholiæ,diarrhœæ,dysenteriæ,cachexiæ,atrophiæ languoris, lentarum errantiúmq; febrium, latentium denique morborū causas,me in his plerunque sedibus animaduertisse,quorum depulsione deploratis salus reddetur.

Hippocrates lib de glandulis intestinorum.

An ad mesenterium ventris tumor pertineat, qui sciri potest.

Hic persæpe focus & seminarium grauium, & diuturnorū morborum.

Vera quoq; inflāmatio in mesenterium incidit, quū ab exesis aut ruptis illius venis sanguis excidit,& in aliqua sede præter naturam collectus putrescit, tādémque suppurans abscessum facit. Ea inflāmatio sine manifesto dolore est, solúmque grauitatis sensum habet,nisi fortè vehementiùs prematur. Febris admodum leuis & lenta,sine siti sine grauibus symptomatis,nec omnino ægrum prosternens, nec quotidianas functiones interpellans. Principio sanies quedā rubra,facto deinde abscessu pus album defluit

ab aluo,& vtrúque modò permistum alui fæcibus,modò seorsum & sincerũ, vt quum inflammatio in postrema intestina deuergit. Tum quippe pus per venã proximam in recti aut coli intestini capacitatẽ influit, sincerúmque magna interdũ copia redditur nullo sensu doloris: quod aliquando celebres medicos magna admiratione & controuersia torsit. Sed non aliunde id quàm ab affecto mesenterio dimanare facilè nosci poterat. Neque enim ab inflammatis intestinis, neque à ventriculo potest sine vehementi dolore prodire. Ex iecoris verò aut ex lienis inflammatione, febris vehemẽtior affligit, omniáque symptomata fiũt grauissima: neque tam sincera sanies seorsum ob longiorem viæ tractum exit. Renes etiã affecti non illac, sed per vrinas repurgantur. Itaque vnum mesenteriũ reliquum est in abdominis capacitate, quod sub illis notis inflammatione tentetur.

Pus ex aluo sincerum si redditur, ex mesenterio deriuari.

Iecoris lienísque symptomata, & horum causæ. Cap. VIII.

MVLTA sanè symptomata promiscuè à iecore & à liene originem habent, quòd ea viscera in humorũ procreatione secretionéque plurimùm occupentur. Ea sunt icterus, melancholia, atrophia, cachexia, hydrops eiúsque species. Icterus biliosi est humoris per summa corporis effusio. In hoc albũ oculorum & partes quæ circum tempora sunt, interdum & cutis tota vel pallido, vel flauo, vel citrino colore suffunditur, hincque vitium aurigo nuncupatur. Auriginosum corpus vix sudat, sed purigine plerunq; tentatur, & quasi suscepto onere ingrauescẽs torpescit, mens sensúsq; hebescunt, & variis lacessuntur imaginibus. Icteri variæ existunt causę, vna est virulentatum bestiarũ vt viperæ demorsus, aut epotum venenum: quorum vi sanguis totus pristinã amittit puritatem & in citrinum ac biliosum humorem corrumpitur, qui omnia peruadens cutim inficit atque labefactat. Tunc autem euidẽtes causæ pręgressæ sunt, atq; repẽtè aut breui color mutatus est, febris nulla fatigat. Fit & aliter icterus per crisim biliosarum febriũ, qua noxiam materiam natura ex alto corpore in summum forásq; propellit. Hic repentè nascitur, febrem finit nec tamen cũ febre desinit, sed diutius aliquãdo protrahitur: vrinæ & alui excrementa secundum naturã habent. De hoc loquebatur Hippocrates, Quibus per febres ictcrus die septimo, aut nono aut vndecimo aut quartodecimo superuenerit, bonũ, nisi dextrum hypochondrium durum sit: aliàs minimè bonum. Ex iecoris quoque inflãmatione icterus nascitur, cuius vi & incẽdio pars sanguinis maxima vertitur in bilẽ, & in omne corpus quoquouersum effunditur. In hoc vehemens ardénsq; febris existit, dextro hypochondrio grauitas dolórq; subest, deiectiones & vrinæ biliosæ profluunt, inflammati iecoris signa comitantur. Atq; hi quidem rariùs incidunt, nec omnino simplices existunt. Simplex verò icterus & qui frequẽtiùs ingruit, aut iecoris aut cholodochi folliculi peculiari vitio fit. Quum enim in calidiore iecore bilis copiosior gignitur quàm à cysti expurgari tota possit, redundans ea quoquouersum irrumpit aut effunditur, atq; cum sanguine vel eius sero euadens summam corporis cutem inficit. Sed & quũ ea cumulatur in iecore, eius substantiã amplificat & in tumorem attollit tactu cõspicuum: ac dein tempore crassescẽs atque obdurescens nõ modò obstructionẽ, verumetiam iecoris scirrhum tenitentem ac prędurũ ingenerat, cui ferè succedit hydrops. Sub hoc ictero aut nulla aut admodum lẽta febris est, atque licet turbidæ, crassæ & croceæ sint vrinæ, alui tamẽ deiectiones non albicant, quòd è folliculo atque etiam è iecore bilis multa proruat in aluum. Icterus verò qui & obstructione meatuũ ad bilis cystim pertinentium fit, repentè hominem adoritur, sine febre, sine magna corporis aut virium iactura: deiectiones albicant, quòd bilis illapsus in intestina cohibeatur. Vrinæ crassescũt atque rubent adeò vt & propè nigrescant: dextro hypochõdrio grauitatis sensus inest sine conspicuo tumore. Comminiscũtur pleriq; alias icteri causas, vt folliculi fellis imbecillitatẽ, & partium quæ in habitu sunt corporis calidiorem intẽperiem: quæ tamen omnes rarissimę quum sint, in earum numero haberi debeant, quæ cogitatione potiùs quàm vsu & euentis deprehensa sunt.

ἴκτερος.

Icteri simplicis causa continens.

Icterus arquatúsve niger melãcholici est humoris in cutẽ & in corporis summa effusio. Sub hoc coloris flos perit, iísque pro viuido obscurus primùm, deinde sublíuidus & subniger nulla euidenti occasione apparet. Corpus quidẽ minùs quàm in altero ingrauescit, mẽs tamẽ imaginibus magis perturbatur, quę metus & mœstitię plenę sunt. Nec

ἴκτερος μέλας seu μελάγχλωρος.

deiectio

deiectio vrina de naturali statu manifestè decedit. Proxima huius continénsque causa est melácholicus humor in omne corpus cum sanguine effusus: idq; vel quòd in sanguine atque in iecore nimium exuperet, neq; totus lienis vi elici expurgatique possit: vel quòd lien huius copia infarctus alium excipere nequeat, vel copia turgens illius portioně refundat in venas, ac tum lienis tumor grauitásque premit: vel quòd vena è portis iecoris in lienem directa & qua sanguinis fæx deducitur ac expurgatur, obstructa obstipatáque sit.

τὸ φυσῶδες καὶ ὑποχονδριακὸν πάθος.

Affectio hypochondriaca vtriusque affecti visceris maximéq; lienis soboles est. Huius enim species duæ: vna mitior, deterior altera. Illa ex melancholico humore terreno sanguinísque fæce ducit origině, qui in liene vicinísque sedibus supra modum cumulatus, tumorě ingenerat, è quo teter vapor sursum effertur. Lienis tumor interdum cóspicuns ingénsque animaduertitur sine ictero sine cachexia, idque quũ & mitis est humor & arctè coercetur. At verò quum è propria is sede prorumpit in venas effusus aut icterum aut cachexiã parit. Quum autem præter naturam incalescit, vel deteriorem substantiæ conditionem subit, atrum de se vaporem exhalat, qui animum mentémque variè conturbans, author est hypochõdriacæ melancholiæ. Huius notæ sunt multa fixáq; diu cogitatio, rerum commentatio & suspicio malarum, verecundia rusticúsve pudor, solitudo, mœstitia, timiditas & ignauia, animi deiectio aut desperatio, mentis atque sensuum caligo, turbulentus somnus, peruersa rerum existimatio ac sæpe præposterum iudicium. Atque hæc quidem sunt melancholicorum symptomatum mitissima. Altera affectio ferocior existit. Ea fit ab atra bile quę vel ex terrena sanguinis fęce supra modũ incalescente & exusta, vel ex bile flaua processit. Colligitur hæc nõnunquam in liene, sæpius in pácreas & in mesenteriũ spargitur nullo tumore manifesto. Quúmque sit humor acer atq; perniciosus, exigua portione sæuissimorum symptomatũ author existit. Quæ igitur ab hoc fit melácholia, superioris notas præ se fert omnes & eas quidě multò grauiores. Præterea verò præcordia sæpe ingenti feruore æstuant, pulsúsque arteriarũ in his est validus, quũ vapor quauis ex causa excitatus sursũ euolat, cor palpitat aut premitur, anima deficit, plerisq; fauces siccitate præcludũtur, vt iccirco difficilè possit in mulieribus ab vteri strãgulatu secerni: facies rubore ardoréq; suffunditur, oculi quasi suffusione caligant, mens denìq; perturbatur, ac interdũ tantopere occupatur, vt sine vlla rerũ expectatione meliorum, summa fit desperatio vitæ: neque possit vlla orationis suauitate ad spě recuperandæ valetudinis erigi. Hoc miserabile medicis tormentũ: summá verò tranquillitas est laborantis constantia & prudentia. At verò extincto dissipatóque vapore symptomata mitescũt, subinde tamen recursura. Hoc malum si penetret in cerebrum eóque figatur, furorem ac tandě febrem accerset hecticæ finitimã; & quæ in marasmum deducet.

His quadantenus similia profert incõmoda bilis simplex circa iecur abundãtior coërcita & exæstuans: nam & æstus apparet, & animi defectio, & suffusio atque rubor: & nisi vires iam malo succumbant, animus cõcitatus exardescit, iracundia sæpe iactatur, vlciscendi libidine effertur. Hac etiã tandem corpus absumitur & liquescit, nisi in melancholiam transitus sit.

ἀτροφία ἡ τῆς θρέψεως ἀποτυχία.

Atrophia est nutritionis error quo corpus sensim exarescit & absumitur. Si vel alimẽti pěnuria, vel vacuatione immoderata, vel aliarũ euidentium causarum vi, vel acuto morbo corpus emarcescit, atrophia nõ appellatur: sed dũtaxat quum lentè ac pedetentim nulla prægressa causa id sumpto alimento non alitur. Atrophiæ quę vnã quampiam partem obsideat, causa est peculiare quoddam illius vitium: eius verò quæ totius est corporis, causa in aliquo principe viscere consistit, quę caloris spiritúsq; aut naturalis aut vitalis robur vel obtundit vel extinguit. Itaq; cordis affectus maximéque febris hectica & pulmonis exulceratio, quoniã vitalem illius omniúmque partium spiritum labefactant, in atrophiam perducunt. Quinetiam ventriculi grauiores affectus eodem adigũt, & lienis iecorísque calida atque sicca intemperies, & bilis multæ tũ flauæ tum atræ perfusio. Vix enim vllã animaduerti veram atrophiã in qua viscera præter intemperiem, non multa quoque humorũ præsertímque biliosorum colluuie scaterět, ac earum plerunque copia distenderentur. Hæc igitur causa quoniã naturalem spiritum & calore proterit, vix vt vtilem sanguinem gignat, in atrophiam præcipitat. Per hos affectus tametsi alimenti copia suppetit, & venæ multo humore turgent, corpus tamě non

alitur, quia is humor caloris & substantiæ bonitate, sæpe etiam fibris quibus cōcrescat destitutus, partibus neque adhærescere neque assimilari potest. Multò autem diuersa est cachexiæ ratio, de qua nunc transigendum.

καχεξία.

Cachexia duplex, vna primaria victus ratione improbabili ingenerata, altera secundaria, affectuum omniū præter naturam, maximè verò logorum & vitiosorum viscerum soboles.

Cachexia malus est atque vitiosus corporis habitus. Sub hoc plena satis atq; copiosa corporis moles est: at verò tū substantia tum colore vitiosa. Corpus non vt athletarum promptum & alacre, sed graue est atq; iners, non viuido colore florescens, sed vel pallido, vel liuido, vel citrino squalidū. Hoc mali ex alimentis impuris atque corruptis contrahi solet: aut si hæc vitio non sunt, ventriculi ac viscerū vel imbecillitas vel impuritas accusanda. Imbecillitas diminutā concoctionem cruditatémque parit, quę in venas & in habitum corporis, vtilioris vice alimēti rapta, partibus singulis tū apponitur tum essentia magglutinatur, at nō perfectè assimilatur: hincq; vitiosa non autem vera & perfecta fit nutritio. Impuritas viscerum siue à scirrho, siue à corrupti humoris effusione, siue ab eorum corrupta substātia proficiscitur, vitiosum corruptúmq; sanguinem profert, qui demum in partes singulas euectus illicq; concrescēs, vitiosam quoq; efficit nutritionē, vitiatam nimirum substantiam pro vtili dissipata reponens. Hinc cachexia pro sanguinis conditione varia: alia cruda ac pituitosa, alia melancholica, aliáque aliter corrupta, quam alimēti natura & mala viscerum cōstitutio protulit. Pituitosa cachexia, qua ferè virginū nitor squalet viuidíque coloris flos perit, leucophlegmatiā antecedit eámque prænuntiat: quēadmodum & melancholica cachexia elephantiasim minatur. Cachexia igitur ab atrophia quàm longissimè distat: in hac extenuatum corpus sensim cōtabescit, in illa amplioré id molem habet. In atrophia quod in venis est nec cōcrescit nec parti adhærescit, vixque sanguinis appellationem meretur: in cachexia & cōcrescit & nutriēdæ parti adhærescit: atque licet pituitosus, melāncholicus aut aliter vitiatus, sanguis tamen appellatur. In vtraq; corporis vitiúmque robur elāguescit, sed in atrophia quod nulla prorsus, in cachexia quòd vitiosa sit nutritio.

ὁ ὕδρωψ.

ὁ ἀνὰ σάρκα ἤγουν λευκοφλεγματίας.

Huic proximus est hydrops, maximè qui sarcites appellatur. Triplex enim traditur, *ἀνὰ σάρκα*, ascites & tympanias horum rationes atque causæ in primis diuersæ. Ana sarca id est subter cutem, qui & leucophlegmatias Græcis nuncupatur, molis corporeæ incrementum est præter naturam. Huius initio pedes tumēt, maximè vesperi & ab exercitatione, aut quum decliues diu fuerint, in hisque (si crassiusculus est humor) digiti manet impressum vestigium, manè verò & per quietem sæpe dissipatus tumor euanescit. Deinde neque facies neq; brachia, neque partes aliæ, imò neque abdomē ipsum magis quàm reliquum omne corpus intumescit: sed id æquabiliter molle, laxum & pallidum existit, dissolutū & quasi eneruarum minimo labore frāgitur, omnésque illius functiones languent & hebescūt: febris ferè assidua sed lenta conficit, cū pulsu paruo, crebro & inæquali: vrinæ albæ, tenues & omnino crudæ. Hæc autē idcirco accidūt quòd corpus vniuersum cruditate & pituitoso albicantéque sanguine, aut si dicere mauis, aqua lenta & cōcreta suffunditur: hinc & malū ipsum aquam inter cutē rectè nuncuparunt, cuius copia natiuus calor obruitur. Hanc à phlegmatica cachexia seiungit sola magnitudo, quòd tumidiorē habeat corporis vitiatam molem. Vna & eadē vtriusque causa,

Causa.

immodica nimirum iecoris atque venarū refrigeratio, quæ aut primaria est aut ex cordis, lienis, vētriculi, mesenterij aliarúmve partium cōcoctioni seruientiū vitio contracta: & insiti caloris ac spiritus nimia dissipatio. E causis autem euidentibus viscera refrigerant natiuúmque calorem obtundūt aquæ frigidæ & vitiosæ potus immodicus, lactucarum fructuúmque esus intempestiuus, præsertim dum vel æstu vel exercitatione corpus incaluit, eiúsque viæ patent, per quas externa vis penetrat. Insitū verò calorem spiritúsq; dissipant acutus vehemēnsque morbus, & sanguis è naribus aut ex vtero aut ex hæmorrhoide immoderatiùs profluens, & quæcunque denique exhauriūt nutrientium viscerū robur. Harum causarum magna vis est, si vehementer & affatim fiant: sin verò sensim ac lentè, tametsi perseuerēt (vt diutius ab vtero vel naribus paulatim fluēs sanguis) minimùm certè incommodaturæ sunt. Mensium verò consuetarúmque hæmorrhoidum suppressio & omnis sanguinis nimia exuperantia calorem spiritúmque strangulat & obruit.

ὁ ἀσκίτης.

Ascites est abdominis & subdito aquoso serosóque humore distentio. Venter sensim impletur dū diuulsa laxatáve cute supra modum intumescat. Corpus reliquū marcescit ac liquescit. Tumor presso diaphragmate spiritū difficilē reddit. Si abdomē impellitur,

pellitur, aut corpus in alterutrum latus prouoluitur, fluctuantis humoris sonus obauditur. Vrina admodum pauca est, eáque ferè crassa & rubicunda: præsertim si iecur morbo initium dedit. Serosus humor totus interdum sub abdomine concluditur, nõnunquam eius portio in femora & in pedes maximè post inambulationẽ, interdũ in scrotum veluti cuniculis sibi inusitatam viam parat. Irrepit & nonnũquam in thoracis spatium, infértque ea symptomata quæ diximus purulẽtos affligere: nonnunquã & in vterum, vt in ea muliere cui instante menstrua purgatione humor sub abdomine congestus, per vterum spõte ita profundebatur, vt omnis moles abdominis biduo subsideret: alius dein humor sensim proximo mẽse succrescere incipiebat, qui stato quoque tempore totus effluebat. Hic non vt leucophlegmatias ex sola partium nutriẽtium refrigeratione, nec ex cruditate sola ortũ ducit: sed maximè ex soluta continuitate partiũ aut vasorum quibus humores contineri solẽt. Itaque in leucophlegmatia quoniam solida sunt omnia, cruditas è visceribus per venas in omne corp⁹ permeat: in ascite verò quoniã exesum, apertum, ruptũ, fissúmve aliquid est, serosus humor vtpote tenuis, sine sanguine solus vti solet per renes excidit, & in abdominis capacitatẽ illabitur. Haud secus atque suppurans pleuritis, exesa aut discissa succingente costas mẽbrana, affatim irruit in thoracis capacitatẽ. Non enim aliter tanta seri collectio præter naturã illic fieri potest. Turpiter hallucinantur qui putant per angustos cæcósque poros serosum humorẽ transferri in capacitatem abdominis. Nam hac ratione ascites peræquè omnes inuaderet: & distribuendis humoribus videretur natura inutiliter vias ductúsque tam multos destinasse. Adde quòd iis quos ex vrina dies viginti suppressa extinctos nouimus, aquæ nihil quicquã deprehẽsum est per cęcos illos ductus in abdominis spatiũ refluxisse, quoniam integra nec pertusa his erant sanguinis seríque conceptacula. Hinc fit vt ascites iis ferè superueniat, qui rupta vel exesa viscerũ vena, cruẽtis vomitionibus aut deiectionibus opportuni sunt. Licet enim suppressus sanguis sit, serosus tamẽ humor per derelictam fissurã præterfluit inciditque in spatium abdominis. His etiam superuenit qui viscerũ errore ictero diu tentantur, & quibus lien vel iecur vel mesenteriũ veteri scirrho obduruit: quandoquidẽ viscerum substantia siccitate humorísq; penuria ceu rimis quibusdam dehiscit, eorúmque ambiẽs membrana diffringitur, vt non amplius tenue serum continere possit, sed id tenũ more elabi sinit, atq; sensim quasi ex fissa olla stillare in vacuum abdominis spatium. Hanc causam innuit Hippocrates, quũ ait, Quibus hepar aqua plenũ erupertit, iis venter aqua repletur. Quòd si sola visceris substantia diffinditur, ambiens autem ac cingens mẽbrana integra manet, aqua nõ excidit, sed vesiculæ aqua plenæ ὑδατίδες Græcis dictæ emergũt, quibus sæpe pecudum boúmque iugulatorum iecur scatere deprehensum est. Hoc enim viscus quia terrenũ siccúmque est magis quàm reliqua, hydropem accersit, & magis ætate prouectis quàm pueris. Itaque causæ omnes quæ iecur vehementer exiccant, vt ardentes febres, vt calidiorum ciborum præsertim vini meracioris liberalior vsus, hydropẽ inuehũt: ab his quippe exarefactum iecur perindeatque terra siccitate dehiscit ac finditur. Fit prætereà ascites ex iecoris aut lienis vulnere exiguo quod non altè penetrauit (hoc enim repente hominem interimit) sed summam duntaxat extimámque faciem attigit. Oritur & ex vlcere quod ferè ab illorum suppurante phlegmone atque vacuata relinquitur.

Ascitæ causa efficiens.

Qui in ascitem propensi.

Hydrops tympanias abdominis est distẽtio ex multo flatu in illius capacitate cõclusо. Moles quàm in ascite minor & minus grauis, parũ fluctuans, sed rugitu obmurmurans: summus venter vngue percussus vt tympanũ tinnit, multáque flatus indicia existũt. Huius ergo materia flatus est ex imbecilla concoctione & cruditate genitus: qui cùm multus in vẽtriculo aut intestinis, velut in colico dolore coërcetur, nec exitũ naturalem reperit, impetu viã sibi muniens, per cęcos tenuésq; ductus inter abdominis mẽbranas magnis cruciatibus sese infert, ac demũ variè impulsus in ipsum abdominis spatium penetrat aut deuoluitur. De hoc, inquit Hippocrates, quibus tormina circa vmbilicum fatigant, & labor atque lumborũ dolor, qui nec medicamẽto aut vllo alio modo solui potest, in hydropem siccum firmatur. Rarus certè hic hydrops, víxque syncerus flatus sub abdomine citra humoris permistionem vnquam est animaduersus.

ὁ τυμπανίας.

τῶν ἐντέρων πάθη.

Intestinorum morbi causæ & signa. Cap. IX.

INTESTINA non admodum intemperie infestari solent: horum autem grauiores morbi sunt, obstructio, adstrictio, inflammatio, abscessus & vlcus. Obstructio aut alimenti prolapsionem, aut fæcis deiectionem, quæ præcipuæ sunt intestinorum functiones, interpellat. Ea autem interdum, sed admodum rarò fit à tumore præter naturam in intestini substantia orto, qui nonnunquam eousque increscit, vt eius ductum viámque impleat. His notis elucescet quæ mox recensebuntur.

ἔμφραξις. Interdũ à resiccatis obduratísque fæcibus, quæ in illorũ anfractibus reconditę exturbari vix possunt: siccantur verò quoties tardè descendunt, aut quum forensibus negotiis aliísve occupationibus coercitæ sursum remeant. Euidens has causa antecessit: nullus subest dolor, nullúsque tumor conspicuus. Leuiter ac facilè hæc soluitur obstructio. Interdum à crassa, lenta, veréque gypsea pituita quæ sensim copiosior collecta, firmiúsque intestinis adhærescens, omnem eorum capacitatem replet. Superuacanea quidem pituita in cerebro, in ventriculo & in intestinis gigni consueuit: sed in cerebro tenuis & aquosa, in his verò crassa atque lẽta: hęc enim peculiare est ventriculi & intestinorum excrementum, non fæx alui, quippe quæ cibi excrementum est commune. Etenim quum illorum substantia frigida sit atque membranosa, crassum certè ac viscosum de se excrementum proferet, quale est pituita lenta. Hæc igitur secundum naturam gignitur concrescítque in intestinis, è quibus cernitur aliàs sponte fæcibus circuniecta descendere, aliàs clystere manifestè deduci, aliàs dysenterię vi corradi. Quum autem parciùs ea vacuatur, sensim aucta caloris vi sictandem crassescit, vt prorsus obstruens intestina quasi infarciat, fiátque latentium difficiliúmque morborum causa. Caroli Quinti Imperatoris legatus quidam dolore torquebatur, necnon tumore à dextro hypochondrio per ima ventriculi in sinistrum exporrecto. Huic quum sexennio toto remedij genus omne tanquam emolliendo scirrho adhibitum fuisset, iniecto tandem acriori clystere durum ac firmum quippiam, medio ductu pertusum, pedis longitudine detractum est: quod ille intestini portionem esse metuebat. Sed quum repentè leuatus videretur, adhibito consilio iterum ac tertio clystere prolutus est, rursúsque simili euulsa materia continuò pristinæ est valetudini restitutus. Alteri cuidam similis, sed grauior affectus aluum prorsus cohibuit: qui tandem ventre supra modum intumescente decessit è viuis: inuentúmque est colum intestinum vsque adeò infarctum pituita concreta, vt solidũ prorsus censeretur, nihílque omnino fæcis in aluum delabi sineret. Vera hæc esse testamur, quæ tamẽ Galeno non admodũ probabilia videntur. Crassior porrò hæc pituita in cæci aut coli intestini cellulis diutius coercita, nonnunquã concrescit in calculos: quales sæpe vidimus instar nucis iuglandis, & in quodã magnitudine castaneæ quarto aut sexto quoque die dolore nullo exturbari. Hæc igitur mala concrescens pituita efficit, qua exuperante animus viresque languent, ventriculi cruditas adest, tardáque alui deiectio, flatus plurimus obmurmurat, venter friget, ac nonnunquam colico dolore premitur.

στενοχωρία Obstructioni affinis est intestinorũ coarctatio & angustia. Ea autem fit eorum vi quę ingeruntur: siue cibi sint, vt cotonea mala: siue adstringentes clysteres. Quinetiã à mesenterij aut viscerum tumore intestina premente: hócque frequens admodum est. Fit & ab enterocele, quum intestinum in scrotum deuoluitur, eóque quasi vinculo coarctatur. Horum vnumquodque seipso non aliis indiciis percipi debet. Prętcr institutum non erit exemplum memorabile hoc loco interserere. Septennis puella diarrhœa correpta, quum per dies complures subalbidam ac putrem olidámque materiam indolenter aluo redderet, diuturnitatis fluoris eiusmodi pertæsa eius auia, consilium de cohibendo cum aliis mulierculis cepit. In eam rem, cydoniato larga manu exhibito sic est eius esu aluus repressa, vt eo die & sequenti nocte nil omnino reddiderit, sed excitatis sæuissimis ventris doloribus & torsionibus vsque eò intumuerit, vt hydropica de repẽte euasisse putaretur. Accitus medicus quid rei esset suspicatus, clysmatis primùm lenib⁹, dein etiam acrioribus identidẽ iniectis, hærentẽ aluo noxiã materiam foras euocare, fotu dolores lenire tentat: sed id frustra. Inualescentibus quippe doloribus immanibus, cum crebris animi deliquiis tandémque liquidioris stercoris vomitione intra biduum miserabiliter extincta est. Aperto corpore cæcum intestinum coangustatũ cõstrictúmque adeò obhærescente interioréq; ductũ obturante cydoniato deprehẽsum est, vt illac nullo modo prorsus quicquã posset peruadere: vnde accidit vt acris illa & corrupta materia meatu prohibita obiectáq; mora restagnans inusitatã sibi viam in abdominis spatium

spatium patefecerit, paulò supra obstructum locum peresо perforatóque intestino, quo velut emissario & cuniculo acto excidens abdominis totam capacitatem repleuerat. Hinc acerbissimi dolorum morsus, hinc distentio, hinc animi defectiones, obortóque fœdo vomitu crudelissima mors breui consecuta. Hæc historia ad eos valebit qui tedundantem nocentémve humorem, vndecunque is profluat, intempestiuè sistere atque coercere properant maximo ægrotantium malo.

Iam verò inflammatio in gracilia intestina non sæpe incidit: at in crassiora quæ sanguine multáque carne prædita sunt, frequenter maximéque in id quod rectum appellant. Dolor in primis acer, isque lancinans, non vt in dysenteria aut corradens, aut vagus, aut intermittēs: sed in vna eadémque sede defixus cōstánsque premit. Febris quàm in dysenteria ardentior, eáque dum pus conficitur exasperans & inæquali rigore fatigans. Desidendi cupiditas inanis, & qua præ obstructis tumoris magnitudine nihil minimúmve deiicitur: in dysenteria verò nonnihil atque etiam crebertimé. Dolorem vel anódynus clyster mirum in modum exacuit, quòd tumorem comprimat: in dysenteria compescit atque demulcet acri humore detorso. φλεγμονή.

Abscessu facto ruptóque pus primum saniosum, deinde album & concoctum à podice exigitur: idque vel seorsum ac syncerum, vel paulum ante fæces, à quibus detergi impellíque solet. Tum dolor, febris aliáque symptomata mitescunt, & aluus impedimento sublato liberè exit. ἀπόστημα.

Vlcus tum ex abscessu, tum etiam ex dysenteria aut tenasmo relinquitur: Huius dolor fixus est, cuius sensu debilitata intestina, sæpius onus suum deponunt, eructántque modò cruentam modò putulentam saniem. Id si cauum est, quoniam in parte humida consistit & excrementis peruia, diu sordidum manet, vixque tandem cicatrice obducitur, & nisi diligenter præcauetur, ferè vel in fistulam, vel in cancrum desinit. ἕλκωσις.

Intestinorum symptomata, horum causæ & signa. Cap. X.

INTESTINA non paucis dirísque symptomatis torqueri solent, qualia hæc ferè sunt: dolor tum colicus, tum iliacus, tarda alui deiectio & ileus, profluens aluus, quæ aut lienteria est aut colliquatio, aut diarrhœa, aut dysenteria, aut tenasmus. Adhæc cruenta aut purulenta deiectio, lumbrici quoque & ascarides. τῶν ἐντέρων συμπτώματα.

Colum intestinum amplum quum sit & laxum, anfractibúsque multis sinuosum, varias sanè materias excipit, quarum exuperantia distorquetur, dolórque fit, quem ab affecta sede colicum nūcupamus. Hæ autem materiæ sunt flatus crassior, humor aut lentus ac pituitosus, aut acer & mordax & verè biliosus, qui interdū etiam inflāmationem accendit, è qua pus in colo fieri interdum solet. Flatus in colo intestino plurimus gigni cumularíque solet, in quo sæpius rugire vel murmurare obauditur: neq; enim aliud natura condidit excipiendi flatus receptaculum, quē tamen prima ventriculi concoctio maximè progenuit. Itaque flatus in hoc intestino copiosior cōgestus, si propter obstructionem à duris resiccatísque fæcibus aliísve de causis erumpere nequit, intestinum vi distēdit atque diuellit, magno certè & immani cruciatu magnóq; sensu doloris. Cohibendi flatus consuetudine non paucos dissectione animaduertimus, quibus dilatarum colon intestinum brachij amplitudinem adæquabat: alios quibus ex imo ventre flatus toto anfractu in ventriculum resiliens ructu emittebatur, & quibus pro crepitu ructus erat: alios quoque aliis ex causis hoc symptomate continenter affligi, vt his plures rūctus quàm verba essent. Flatulentus dolor colicus ventrem distendit, vagus est & instabilis, in variásque vētris sedes se cōtorquet: sæpe obmurmurat, & arctè conclusus, nec ab ore nec ab aluo erumpit: huic eausæ flatus effectrices præcesserūt. A crassa lentáque & præsertim à vitrea pituita, quæ nō modò huic intestino adhærescit, sed & ipsum corradit, dilacerat, atque in id plerunque perforantis terebelli more se infigit, colicus etiam dolor exercet. Hic sæpe fixus est & altè excruciat, nauseā & pituitæ vomitionē ciet: neque ructibus neque flatibus emissis demulcetur: habuítque originem à crapula & otio, quæ cruditatem crassúmque humorem progignūt. Ab acri verò erodentéque humore, aut etiam ab inflammatione quisquis ortus fuerit dolor colicus, fixus etiam est, sed cū febricula, ardore, siti & vigiliis: irritatur esculentis potulentísque calidioribus, à quibus etiā sumpsit originē. Atq; hi quidē verè colici dolores facilè mitescunt cedúntque iustis κωλικὴ ὀδύνη.

remediis. Nephritici dolores in quibus nec arenula nec calculus exturbatur, ſæpe colicorum ſpecie eludunt.

Nothi colici dolores.

Alij inſuper cruciatus, quadam ſimilitudine & vehementia colici nuncupantur, quibus tamen non in colo inteſtino ſedes eſt, ſed vel in peritonæo, vel in mẽbranis quæ abdomini ventríſque partibus obtenduntur. Hi ſanè grauiſſimi ſunt & admodum diuturni, ac neque clyſteribus, neque medicamẽtis, neque fomẽtis, neque iis remediis, quibus qui verè ſunt colici dolores, deliniri ſolent. Eorum materia aut flatus eſt tenuis, aut humor acerrimus & æruginoſus membranarũ ſpatiis cõcluſus, è quibus detrahi vix poteſt. Succedunt diuturnis febribus aliiſque bilioſis morbis, quorum eſt difficilis ſolutio. Natura quippe criſim noxiique humoris depulſionem in aluum molita, quũ nuſquam vacuandi viam propriam & expeditam nãciſcitur, illum è venis & viſceribus in mẽbranas ſæpe auertit, vbi dolores exurgunt priore morbo grauiores. Obſeruaui & continuas & tertianas, ſæpius verò quartanas febres hiſce doloribus finiri, qui diu circuitu certo exacuebantur parémque acceſſionum ordinem retinebant.

ἡ βραδύνουσα διαχώρησις.

Tarda atque pigra alui deiectio eſt, qua fæces & cibi reliquiæ rarò nec pro aſſumptorum ratione deſcendunt. Per hanc fæces neceſſariò obdureſcũt, quòd diutius cohibitæ caloris vi continenter ſicceſcant, ab hiſque nonnihil ſucci ſemper exugant meſenterij venæ, nõ modò in tenuia, ſed & in craſſiora inteſtina diſtributæ. Tarda deiectio inteſtinorum quidem ſymptoma eſt, ſed quod alios deinceps morbos excitat, quocirca inter euidẽtes morborum effectrices cauſas effertur. Illinc ſiquidem vapore caput tentatur, corpus ingraueſcit, ventriculi concoctio offenditur, ac reliqui functiones deteriores euadũt. Sepe ex viuendi errore naſcitur, velut ab eſculeris ſiccioribus, acerbis & adſtringentibus, quæ præſertim prima menſa aſſumpta ſint: ad hæc ex immoderata ciborum copia, quã pauco tẽpore natura neque vincere neq; diſtribuere poteſt: ex otio denique & decubitu ſomnóque multo. Cæterùm non hanc ſed eam quæ morbi ſoboles eſt tardam deiectionem perquirimus. Huius cauſa triplex ſtatuitur: ſenſus obtuſus qualẽ infligũt veternus, apoplexia & paralyſis. Stimuli penuria, vt quum flaua bilis quæ obiter inteſtina ad excretionem irritat cohibetur, hócque crebrò fit in ictero. Inteſtinorũ vel obſtructio, vel adſtrictio, quæ cæteris eſt cauſis frequentior. Adſtrictio à meſenterij aut viſcerum tumore naſcitur, qui inteſtina preſſu coanguſtat: nonnunquã & ab enterocele. Obſtructio verò vel à duris ſiccíſque fæcibus, vel à craſſa lẽtaque pituita, vel ab aſſidua corruptione cibi & multi & varij, nec conſueti multiplicatiſque cruditatibus, vel à concreto calculo. In quibus ergo pigra multũ ac tarda eſt aluus, vt in eo quẽ nouimus non niſi duodecimo quoque die excrementa fæcẽſque deiicere, & aliquando citra manifeſtũ corporis functionúmque detrimẽtum dies totos quadraginta nihil prorſus ab aluo reddidiſſe, cauſa quidem neque à conſuetudine, neque à natura, ſed ab iis quæ nunc recenſui vitiis petenda. Quinetiam tumor præter naturam in inteſtino genitus, id in totum obſtruit fæcíſque prolapſum cohibet.

ὁ εἰλεὸς καὶ ςρόφος.

Hæ cauſę quum ſupra modum increuerint, excrementorum via prorſus occluſa, miſerabilem ileum edunt, in quo fæces aluum præterlabi nequeunt. Hunc perſæpe cõmitrit inteſtinum, ſi cum reſiccato ſtercore vel in ſcrotum vel in diſruptum vmbilicũ prociden s retrudi nequeat. Interdum & ſtercus durum, & inteſtini tumor preter naturam: aliæ verò cauſæ rarius. Sub hoc omnino neque cibus deſcendit, neque iniectus clyſter aſcẽdit. Atque per initia inteſtinorum murmur ineſt, dolor circunuectus, ructus inanis, nauſea atq; ventriculus nimiũ humidus. His dein accedit pituitæ biliſque vomitio, quicquid eſtur bibitúrve, tametſi in inteſtina prouoluitur, hinc tamen poſtea remeat inquinatum ſtercoris nidore: ac poſtremò horrẽdum viſu ſtercus ipſum morituris vomitione reiicitur, frigeſcente quidem iam corpore & oborto ſudore frigido.

διέξοδος ταχεῖα.

Cita alui deiectio contrariis fit ex cauſis, quum videlicet cibus vel liquidus vel lubricus vel pinguis nimium eſt, quum is ſua copia ventriculũ & inteſtina quaſi põdere grauius onerat: quum quædam acrimonia eũ pungit atque vellicat, ſiue ea ex medicamentorum genere, ſiue cibus ſit corruptus, ſiue bilioſum & acre corporis excrementũ ſit, aliunde eò confluens, aut etiam illic genitum. Hęc quippe citam aluum reddunt, quę & liquida & ſæpius quàm ex conſuetudine deiicit. Ex iis autem quę exeunt profluuiorum differentiæ ſtatui debent. Quum ab aluo continenter cruda defluũt, aquoſa nempe dilura, humẽtia, colore ſub albida vel cinerea, graueolẽtia, idq; ſolo vẽtris rugitu vel murmure, nul-

mure, nullo manifesto torminũ dolorísve sensu, aut lienteria aut cœliaca est affectio. Si enim læuia & æqualia suíq; similia & quasi chyli aut cremoris specie profluũt, cœliaca: sin verò inæqualia & dissimilia, in quibus cibi nec obtriti nec cõfecti substantia apertè cognoscitur, liẽteria est. Cœliacæ affectionis causa non cruditas est, non imbecilla ven- κοιλιακή. triculi cõcoctio, sed chyli imperfecta maláq; distributio, quã mesenrerij, lienis aut iecoris obstructio, vel trahẽtis facultatis imbecillitas; vel alimẽtorum maximéq; fructuum fugaciũ & potus immoderata copia peperit. Hæc enim distribui tota nequit, sed maxima ex parte in abdomine subsistit. Ab his causis multa cõgeritur illuuies, quæ sensim in tenuioribus intestinis aucta, vel in vẽtriculo, vel in mesenterio, vel circũ viscera, tẽpore corrũpitur. Quúmq; sua copia grauis esse cœperit, vel sponte infrà interdúmq; suprà prorũpit, vel à natura lacessita propellitur: nonnunquã leuissimo clystéris medicamentíve irritamẽto exit. Pulsus frequẽs & celer existit tanquã febris affligeret, & deiecturis leuiusculæ animi defectiones obrepũt. Ante eruptionẽ abdomen distẽditur, ventérque prominet: hisq; succedens spontanea perturbatio, cœliaca est affectio. Vacuato humore omni superuacuo, profluuium sponte conquiescit, interdũ eodem quo cœperat die, interdum postero aut tertio.

Lienteria dicitur intestinorum læuitas, qua quæ per aluum defluunt, alimentis tum λειεντερία. substantia tum colore finitima sunt. Causam habet non distributionis impedimentum, sed concoctionis primæ imbecillitatẽ, ob quam cibus crudus nihílque mutatus delabitur: siue quòd imbecillior ventriculus eum non conficit; siue quòd laxior ille non arctè continet dum integrè coquatur. Ventriculus autẽ imbecillior redditur proprio robore dissoluto, ídque bifariã vel suo vel externo seu aliarum partium vitio atque sympathia. Propria illius vitia hæc sunt: refrigeratio, cuiusmodi est ab immoderato frigidæ potu, præsertim quũ corpus exæstuat. Laxitas seu emollitio, qualẽ inducũt aquæ tepidæ, olei, butyri, adipis, prunorũ, maluę atque similiũ vsus immoderatior. Aliena qualitas inusta, qualem fungorum, cucumerum, melonum & fructuum maligna qualitate putrescentium intempestiuus esus, multóque efficacius haustum venenum induxit, quemadmodum & peruersa cœli constitutio, quæ popularem sæpe lienteriam promouit. Aliarum autem partium consensu lienteria fit, quũ ab illis vitium aliquod in ventriculũ incidit. Sic pituita è cerebro procũbens, quia refrigerat & emollit: & bilis è iecore profusa ventriculum proritans, crudos cibos necdũ planè coctos in aluum præcipitat. Sic sæpe animaduertimus ingentem abdominis abscessum, & pulmonum vomicam, & pectoris renúmque suppurationẽ tetro malignóque nidore in cor & in ventriculũ effuso, grauem periculosámque peperisse lienteriam, qualem in iis quoque cernimus, qui diuturno morbo confecti, iam morti sunt proximi.

Diarrhœa quanquã dici potest omne alui profluuiũ, id tamen propriè designat quo διάρροια. synceriores humores deflũt, sine vehemẽti sensu doloris. Aliàs enim seorsum pituita, aliàs bilis flaua, aliàs atra purior apparet. Pituita crassa & mucosa ex intestinis crassioribus ferè corraditur, in quibus cumulari & cõcrescere solet: sæpe & ex mesẽterio in quo ea plenior cõgesta, œdemata scirrhósque progignit, hincq; ferè pituitosum omne profluuium originem sumit. At nihilominus tenuem spumosámque pituitam cẽsuit Hippocrates è capite in ventriculum inque intestina prolabi: dulcem verò atque dilutã ex vniuerso corporis habitu deriuari. Qua ratione etiam testatur diarrhœam soluere leucophlegmatiam, esséque balbis familiarem. Diarrhœa biliosa est, qua bilis flaua aut citrina ardens ac plerunq; spumans emanat, ídque sine magna ventris torsione, quòd liberè per laxas patẽtésq; vias defluat. Ea sæpe è calidiore iecore aut è cysti fellis profunditur in intestina: nonnunquam & ex mesenterio in quod superuacuum omnem humorem oppressa natura solet recondere: nonnunquã sed rarius è venis maioribus atque etiã ex corporis habitu. Sic enim diarrhœam statuit Hippocrates surditatem aliósque ex bile morbos soluere. Melancholica diarrhœa aut è liene aut mesenterio prodit, quum oppressa natura vel naturalẽ melancholiam, vel bilem atram in aluum excutit exturbátque. Hæc autẽ cæteris multò est insolentior. Atra nõnunquam vsqueadeò ap- ὑποχώρημα μέλαν. paret deiectio, vt vel cum diluta pice vel cũ cassiæ medulla conferri possit, quæ multos melancholiæ similitudine fefellit. At illa certè è sanguine fit, qui quoties aperta, rupta vel exesa præcordiorũ vena, in intestina incidit, lõgo sinuosóque prolapsu ita præassatur ac nigrescit, vt picem planè referat. Discernitur autẽ quòd intincta lintea rubescãt,

quódque cruenta vel comitetur vel præcesserit vomitio. Fit & quũ post diuturnum icterum iecore infarcto scirrhóve laboráte aut aliter malè affecto, bilis flaua proprio folliculo diutius coërcita virorẽ tandémque nigrorem vstione contrahit, quæ vel in atros calculos sphærularum è gagate specie ibidem cõcrescit, vel turgescens & naturæ molesta irrumpit in intestina: túmque excrementa illa nigra atro sanguini similia existunt, quæ Hippocrati habentur pessima, nimirum quæ non ita multò pòst ægrotanti sunt perniciem allatura.

συντήξεις τῶν ἐντέρων. Sed & intestinorũ colliquatio ad diarrhœam referri potest: in qua quod infernè procedit, quasi adipe vel oleo perfusum cernitur. Hinc autem fit quòd recens concreta pinguedinis carnísve aut etiam (diu protrahente vitio) solidarum partium substantia liquescat defluátque in aluum. Familiare hoc quidem profluuij genus pestilentibus febribus & causo colliquanti & hecticæ, & phthisi, & atrophiæ, nonnunquam & viscerum inflammationibus.

δυσεντερία. Dysenteria est cruẽta alui deiectio cũ dolore & ventris torsione: vnde & hanc Latini tormina nuncuparunt. Primùm quidem intestinorũ mucus egeritur, deinde adeps intus illis adhærescẽs exiguo cruore perfusus: eáque prima est dysenteriæ species. Altera quum interior intestinorum tunica corraditur, cuius pelliculæ & fibræ deiectionibus permistæ apparent. Tertia quum altiùs penetrãte & depascente vlcere, ipsa caro propriáque intestini substantia putris vel exesa procidit. In quo autẽ maximè intestino vlcus cõsistat, primùm ex situ doloris intelligitur, deinde ex permistionis ratione. Etenim si cruor & quicquid corraditur, fæcibus alui exquisitè permiscetur, intestina superiora: si verò id purũ ac minimè permistum excidit, seorsúmq; fæces alui descẽdunt, inferiora crassioráque vlcere depascuntur.

τεινεσμός. In hoc genere tenasmus habetur, qui directi intestini vlcus est. Sub hoc assidua desidẽdi cupiditas sollicitat, sed qua nihil ferè præter mucosum quiddã & subcruẽtum egeritur. Dysenteriæ atq; tenasmi causa est pungẽs acérque humor, qui non rectà, sed per anfractus in intestina vi quadã delatus & infixus, ea exulcerat & acrimonia rodit. Is autẽ vel bilis est flaua, vel atra, vel pituita salsa. Nõnunquam & exedẽtia medicamenta, vt colocynthis & adamãtis puluis necnõ vitiosa & acria alimenta ingesta altiùs se in intestinum figunt, dysenteriámq; cient. Humor porrò acer in intestinũ irruit interdum ex mesenterio, in quo iamdudũ cumulatus erat, vt crebrò iis accidit, quibus amplũ abdomen prominet: interdum è iecore vel è liene, vel ex vicinis partibus: interdum è venis maioribus atque ex ipso etiam corporis habitu. Hæc omnia propriis signis nosse expedit, vt certa sit curatio. Non omnẽ dysenteriam febris comitatur, sed eam duntaxat cuius humor est acerrimus, ísque è visceribus aut è venis magna corporis perturbatione profusus.

ὑποχώρησις αἱματηρά. Cruẽta alui deiectio qua cruor sine dysenteria ac sine tenasmo fertur, rarò ex iecoris imbecillitate fit, sæpius ex apertis internis hæmorrhoidibus. Qui è iecore imbecillo dimanat, verus cruor nõ est, sed dilurus & recẽtis carnis loturę persimilis. Hic idcirco rarissimè apparet, quòd insolenter admodũ sanies ea per mesenterij venas è iecore prolabatur in intestina. Qui autẽ seorsum purus ac rutilus exit, ex aperta hæmorrhoide est, quę hũc proximè è vena caua profundit, modò egestionis initio modò in fine & in ipso egerendi conatu. Interdũ & grumus rubẽs hinc procidit, dum hæmorrhois stillat in recti intestini capacitatẽ, in qua omnino coit. Neq; igitur ex apertis mesenterij venis sanguis multus, neque ex superioribus liquidus ac rutilus descendit, sed vt antè dixi, picis instar retorridus ac niger.

πυώδης ὑποχώρησις. Purulenta excretio si exigua & cum dolore prodit, ab vlcere aut intestinorũ aut podicis est, quod vel dysenteria, vel tenasmus, vel phlegmone reliquit: hoc autẽ antecedens affectus commõstrat. Si copiosior sit atque doloris expers, ex abscessu quodã mesenterij in proxima intestina fertur.

μυξώδης ὑποχώρησις. Si verò parcior paritérque indolens, ea quidem verè purulẽta nõ est nec ab vlcere manat, id quod multos puris specie fefellit, sed mucosa quædã sordes est subalbida & veluti limus fæxque sanguinis melancholici quam podicis expuunt venæ, atque multo interdum tempore eructãt post diuturnos ferè morbos melãcholicos duræmque & laboriosam equitationem. Nunquam certè aut admodum rarò è iecoris aut è lienis abscessu, multóque rariùs (quod tamẽ affirmat Galenus) è purulentis pulmonibus sincerum pus in aluum deriuatur. Hanc tamen illi viam comminiscitur, è pulmonibus eructari in sinistrum cordis ventriculũ, hinc in aortam arteriam, ex

riam, ex hac in minores quę per mesenterii feruntur pelli & excidere in intestina. Auicennas aliam viã confinxit, è pulmonibus in dextrum cordis sinũ, hinc in venam cauã, è qua in iecur & portas, ex quibus in mesenterij venas tandémque in intestina. Cęterùm in his figmentis fieri omnino nequit, vt tam longo viæ tractu pus quod sanguinis permistione tinctum fuerat, tandem album redeat secernatúrque syncerum.

Lumbrici ex omnibus corporis partibus maximè intestina occupare solent: quanquã & exiguos interdũ in renibus genitos vidi cum vrina profusos, & in pulmonibus, & in auribus, & in dentibus: sæpe etiã in neglectis abscessibus vlceribúsque sordidis. Ex crassa lentáq; pituita, quæ in intestinis frequens corrupta præparatáq; fuerat, ab vberrimo insito calore suscitantur vitámque sumunt, eorum animaliũ exemplo quæ ex putri materia cœlestis caloris ope vitam habent. Vt autem varia est putrescentis materiæ figura, ita & variæ fiunt lumbricorũ species. Alij longi sunt ac teretes, qui in superioribus gracilibúsque intestinis gigni solẽt: è quibus dum cibus descendit obnitũtur, & sursum plerunque irrepunt in ventriculum, quem grauibus torquent symptomatis. Inde per gulam os ipsum conscendunt, è quo hiante etiam prosiliũt: clauso verò dormientibus per palati cauũ obrepunt in nares foràsq; prodeunt. Alij breuiores sunt & lati cucurbitę seminis effigie, quorum procreatio est vel in cęco intestino, vel in coli cellulis: atque hi sæpe mira serie inter se cohærẽt. Interdũ mutuo horũ adhæsu & adunatione crebra contexitur latus ille vermis, quem ob similitudinem Græci ταινίαν appellant, quòd vittis & fasciis mulierum quibus capillum vinciũt similis, tam latus ac lõgus existat, vt per omnia pręcipuè verò crassiora extẽdatur intestina, in iis præsertim quibus pigrior tardiórque aluus natura est. Alij exigui sunt & tenues simúlq; teretes (ascarides appellant) quibus ferè sedes est in recto intestino & extremo sphinctere: adultis nonnunquam horum multitudine fæces consperguntur. Hos etiam animaduerti interdum ab ano pruritu quodã emergere, hincq; in femora natésq; quoquouersum serpere. Omnibus materiam suppeditãt cruditas & crapula, deinde eorũ vsus, quæ facilè putrescũt, vt lactis, casei, fructuúmque dulcium & fugacium. Itaque pueri quàm adulti his multo sępius affligũtur, quòd illorum calor humidior sit, cõfertioréque halitu perfundatur. Lumbricorum signa sunt ventris distentio cum murmure atque torsione, lientericum profluuium, corporis dissolutio, faciei pallor, oculorũ suffusio vel sugillatio, narium pruritus. Quúmq; sursum obrepunt, agitati (maximè per inedias & cibi penuriã) intestina morsu aut suctu feriunt, siccam tussim mouent: oris ventriculi præcordiorúmque compunctione animi defectiones, syncopas, epilepsias: ascensu verò tremorẽ deuorandi, conatum & strangulandi metum inferunt, quibus malis infantes plerique sunt extincti.

ἕλμινθες ventriculi-nea.

αἱ στρογγύλαι.

αἱ πλατεῖαι.

ἀσκαρίδες

Ani affectus atque symptomata. Cap. XI.

ANvm hi affectus occupant, phlegmone, abscessus, fistula, fissura, condyloma & hæmorrhois, cuius symptoma est sanguinis effluuiũ. Phlegmone fit copia sanguinis è vena caua per hæmorrhoides in partes inanes quæ circa podicem sunt incidente. Hæc quum ex aliis causis tum maximè ex multa diutáque equitatione proficiscitur. Dolor inest admodum acerbus isque lancinans & qui premendo exacuitur, foras interdum prominet, aluus nõ nisi difficilè & summo cruciatu exit, ac interdum dies multos sistitur comite etiam febre, vt & vrina ob viciniam affecta vesica.

Abscessus è phlegmone relinquitur qui in recti intestini cauũ sæpius quàm in cutem erumpit: quandoquidẽ parte molliore exedens pus sibi promptiùs viam parat. Rupto abscessu vlcus manet purulentũ ac sordidum, quale & nonnunquã existit ex neglecto tenasmo. Id autẽ in fistulam breui degenerat: vix enim parte humida & excrementis peruia coalescit, sordiúmque copia callosum diutissimè manat, etiã dolore sedato. In hoc pus vel seorsum vel deiectionis initio exit, multò secus, quàm è mesenterij aut superiorum partiũ vlcere. Sed & id visum est interdum in vesicam penetrare: ac tum mictu crepitus è pudẽdo perinde atque è podice, deinde puris atque etiam fæcis nõnihil mistum vrinæ prorumpebat. Aliquãdo autem è phlegmone non abscessus vlcúsve relinquitur, sed ad anũ venæ crassa & melancholica sanguinis colluuie distentæ ob idque partibus etiam vicinis vehementes dolores & cruciatus acerbos facientes, vel li-

ἀπόστημα

berè eam poſtea expuunt in inteſtinum, vel in condylomata deponunt.

ῥαγάς. Ragades id eſt fiſſuræ, ani vlcuſcula oblonga ſunt, quibus ſphincteris rimæ proſcinduntur, iis ſimiles quæ inferius labrum & manus pedéſque dilacerāt. His finitima ſunt & leuia quæcūque ſedis vlcera. Dolor acerrimus eſt cum ardore citra phlegmones indicia, vlceriſque extremum expreſſa ano plerunque oculis patet. Fiunt autem vel duriorum aſperitate fæcum, vel humoris acris ſalſi ſiccantiſque morſu.

κονδύλωμα. Condyloma durū eſt tuberculum in ani margine ortum, aut verrucæ, aut grani vuæ, aut maturi mori, aut ficus effigie. Ex melancholico nigróque ſanguine illic ſenſim extuberat & increſcit, tædio potius quàm dolore moleſtum.

ἡ αἱμοῤῥοΐς. Hæmorrhois verò quæ externa & conſpicua eſt, ex ano quoque ſurgit ac prominet. Ea ex atro melancholicóque ſanguine fit, qui è caua in extremum venæ profuſus, nōdum tamen illinc præ loci duritie exiliens cumulatur, idque implet & in ficus ſpeciem diſtendit. A condylomate autem diſtat, quòd & breuiori tempore fiat, & affligat graui dolore, quódque nondum in callosam duritiē concreſcat. Atque ea cæca appellatur hæmorrhois, quū nihil ſanguinis effundit. Quæ verò aperta iam eſt, ſanguinem interdum ſponte, in conatu ſemper profundit, nec in tantum tumorem attollitur. Interiores hæmorrhoides quum corporis venæ aut multo aut acri turgēt ſanguine, nullo ferè ſenſu tumoris dolorífve ſuperuacuum ſanguinem eructant, idque ſolùm in egerendi conatu, atque is ſeorſum conſpicitur fæce minimè permiſtus.

Hæmorrhoidum ſymptomata ſunt immoderata ſanguinis profuſio, & eius minimè conſueta ſuppreſſio. Vtrunque enim præter naturam eſt, fitque grauium morborum cauſa. Sola quippe vacuatio naturalis ea cenſetur, quæ quod graue infenſúmque eſt, velut onus inutile deponit citra corporis infirmitatem, citráque virium iacturam. Profuſionis cauſa continens vel in ſanguine eſt, qui multus, tenuis aut acer violēter erumpit, vel in venis quæ aut apertæ aut exeſæ aut ruptæ iam ſunt. Suppreſſio autem cōtrariis fit ex cauſis.

ἀρχὸς προπίπτων. Anus procidit modò ſponte, modò egerendi conatu, apparétque ſphincter totus interdum inuerſus atque prouolutus. Cauſa eſt muſculi reſolutio ſeu laxitas ex multi humoris perfuſione: qua ratione pueris & infantibus quàm adultis id vitij familiarius obſeruatur.

Renum morbi, cauſæ atque ſigna. Cap. XII.

νεφρῖτις. RENES morbi pauci exercent: inflammatio, obſtructio, abſceſſus & vlcus. Inflammatio quæ propriè nephritis appellatur admodum rarò accēditur in renibus, quòd firma eorum & prædura caro ægrè fluxionem admittat. Fit tamen interdum renibus ictu caſúve contuſis, accercitáque fluxione per emulgentes venas. Hanc adeſſe teſtantur, ardor ingens, dolor grauis ac pulſans in ea inanitate, quæ eſt inter extremam coſtam & coxendicem. Hic & vicinas partes quæ circum præcordia ſunt, circum lumbos, circū coxendicem & pubem atque partes obſcœnas, diſtentione conuellit. Extremorum frigus, atque cruris è directo ſiti ſtupor ineſt: mictio cum ardore atque labore frequēs, principiò tenuis & cruda, deinde craſſa atque mucoſa: aluus impedita & pigra. Hinc ventris diſtentio, febris aſſidua, nauſea, ructatio, crebráque vomitio.

νεφρῶν ἐμφράξις. Renis obſtructio varias habet cauſas: arenulas, calculum, humorem craſſum & viſcoſum. Rarum quidem eſt víxque vnquam compertum, vt à ſolo humore vel craſſo vel lento ren totus obturetur: à calculo aut ab arenulis ſæpiſſimè, à quibus etiam ſolis vrina ſupprimitur. ψαμμώδης νεφρός. Arenulæ autem non in interiore cauo, ſed in propria renum ſubſtātia proueniunt, à qua duræ ſunt ac rubræ, & renis ſubſtantiam colorémque retinent. Illinc fluentis vrinæ impetu raptæ feruntur in cauum, prolabuntúrque in veſicam per vreteras, & vrinam reddunt arenoſam. Si curatio negligitur, tempore craſſeſcūt illæ, νεφρὸς λιθιῶν. vel mutuò adhæſu inter ſe colligatæ calculum coagmentant atque componunt. Hic dein è renis ſubſtantia exturbatur in cauum, quúmque euellitur, renis partem cui adhæreſcebat, ſine doloris ſenſu diuellens & quaſi dilacerans, ſaniem prolicit, quæ pariter cum vrina profunditur, eámque craſſam, turbidam, ſubnigrámque reddit. Calculus autem exceptus renis capacitate ſi exiguus eſt, non multo pòſt rempore in caput vreteris ſe infert, ex quo magna vi ſummóque dolore nephritico in veſicam procidit.

Si craſ-

Si crassiusculus est aut salebrosus & asper, in via diutins hæret & magno cruciatu vreterem dilacerat. Sed & nonnunquam in renis capacitate subsistit ac permanet, quum præ crassitie non satis lata illi est vreteris via. In illam contrusus & exagitatus acerbum sæpe dolorem mouet, quum præsertim prosilit atque se infert in vreteris caput: at is mitescit calculo remeante in renis cauum. Hic (nisi tempore procidit) assiduo arenularum appulsu coagmentatur in verum renis calculum, cuius nec vna semper est magnitudo, nec vna forma, nec color vnus. Confirmatus ferè renis cauum implet cõsuetásque arenulas exire prohibet: ac proinde renũ calculus veteres dolores nephriticos obtegit & dissimulat. Perfectum in rene hunc esse docent, affectæ partis grauitas, ob quam vix spina dorsi inflectitur: cuius tamen dolor, nõ vt is quem destillatio peperit, externarum partium pressu admodum manifestus est. Nullo tumore foris conspicuo obtusioris cuiusdam doloris sensus inest, præsertim quum aluo suppressa ren ipsa vel flatu vel fæce premitur, aut quum decubitus est in aduersum latus, aut quum vehementior est exercitatio. Nephriticus dolor ex interuallis citra calculi excretionem redit: per laborem & duram equitationem vrina profluit cruenta, tum quippe calculus suo pondere & attritu renem contundit ac plerunque sine sensu dilacerat exulcerátque, è quo sanguis cum vrina profunditur. Cruris, quod è directo affecti renis est, torpor quibusdam inest molestus. Calculi materia est crassus & viscosus humor in renem pariter cum sanguine eiúsque sero excurrens, qui aliàs ex cruditate, aliàs ex torrido terrenóque sanguine processit. Efficientem causam omnes quidem profitentur immoderatum esse renum calorem, qui humores perurens, siccans & obdurans cogit in lapidem. At certè alia statuenda causa efficacior longéque crebrior, insita renum arenosa calculosáque constitutio. Hanc quisquis à parentibus contraxit, vix vlla ratione calculi tormenta effugiet: quandoquidem hoc vitium omnium est maximè hæreditarium, vt non paucis pariter cum renibus calculus procreetur. Adiuuantium porrò causarum præcipua est otium somnúsque diuturnus decubitu supino. *Materia calculi.* *Causa efficiens.*

Renum abscessus quo purulenta materia coërcetur, rarius ex phlegmone fit, sæpius ex sordido vlcere non expurgato, ea ratione quam mox subiiciam. Concoctione tamẽ phlegmones pus gignitur & abscessus tantus interdum, vt distento rene tumor circa lumbos & ilia foras promineat. Febres cum horrore oberrant: grauitatis sensus quàm antè magis infestat. Rupto autem abscessu pus cũ vrina defertur, & interdum sordes aut corrupta caro ex putri renum substantia. *νεφρῶν ἀπόστημα.*

Vacuato expurgatóque abscessu vlcus manet diuturnum admodum ac ferè immedicabile. Quæ enim substantiæ portio vel putredine vel attritu exesa est, neque resarcire vnquam neque coalescere potest: quandoquidem viscus hoc vt cætera spermaticum est, cuius etiam vrina iugiter præterfluens vlcus agglutinari non sinit. Quocirca sordidum id vt fistula perpetuò relinquitur. Huius signum est quod modò pus, modò mucosum quiddam vrina permistum defluit: híncque vrina redditur alba, turbida, lactis sero persimilis, quæ tandem quiete sedimentum id purulentum mucosúmve deponit. Vlcus ex abscessu phlegmones insolens admodum est. Nec minus id quoque insolens putandum, quod vel à profluentis materiæ acrimonia renem exedẽte, vel ab ictu, vel à casu eius venas disrumpente fieri tradũt. Crebrò autem ac ferè semper à calculo intus coërcito fit, qui vel pondere renem contundit, vel attritu comminuit exedítque. Ita sæpe vidimus tota renis carne ac substantia peresa, ambiente tãquam marsupio membrana pus calculósque multos obuolui. Vlcus ab his causis ortum habuisse argumento est, quòd vrina antequam purulenta esset, sæpe cruenta fuerit, præsertim ab exercitatione & labore, quòd febris nulla aut perobscura fatiget. Si quando autem obstructo vreteris capite pus cohibetur, id sensim vel per emulgẽtem in maiores venas redundans, sanguinem habitúmque corporis inquinabit (qua ex causa quasi ex leucophlegmatia calculosos tumere ac pallescere sæpe animaduerti) vel ea sede congestum ilia lumbósque copia distendet, è quibus etiam aperta cute diu multúmque manat. Nonnũquam & illinc calculus ingens cum pure aliàs excessit, aliàs euulsus est. Hæc quum accidunt, tota iam penè renis substantia putredine cõsumpta est, illíncque pus redundans inter peritonæi membranas fluctuat. Huius copia interdum vidimus totam ventris lumborúmque regionem distendi, & pus hinc tum deiectione, tum vomitione reddi syncerum. *ἕλκωσις.* *Vlceratorum renum causa.*

ἡ νεφριτικὴ ὀδύνη.

Nephriticus dolor, acerbissimus est renũ cruciatus, aut certè vreteris cuius est sensus eximius. Is in renis situ fixus alterutro latere stabilis est, nisi quòd interdum vel ad coxendicem vel ad testem qui è directo iacet, vreteris tractu protẽditur. Non vt colicus dolor in vẽtrem medium aut in omnem illius regionem murmure quodam euagatur: neq; semper citata & expurgata aluo discussisque flatibus mitescit: sed immanitate & ferocia peritonæum conuellit: hinc viscera & ventriculus subuertuntur, ac primùm quidem pituitosa, deinde biliosa vomitione reiiciunt. Vrina quũ malum incipit pauca, tenuis & aquosa est, interdum verò supprimitur: postea copiosa, crassa, & arenosa exit, eáque ardoris quodam sensu ad crebrius meiendum compellit. Decubitus in ægram partem dolorem demulcet, in aduersam exasperat. Creber admodũ est ac multis frequens hic dolor, colicus verò rarus. Tanti cruciatus neq; inflammatio, neque sanguinis grumus, neque crassus humor causa statui potest, quòd mollis ac fluidus facilè obsequatur, quódque obseruamus crassiorem mucum, imò & concretum pus nullo sensu è renibus facilè prolabi. Vnus calculus causa sit doloris, qui crassiusculus inæquabilis ac scaber dum per angustum vreterem deuoluitur, hunc magna vi dilatans atque dilacerans perquàm immaniter excruciat. Is qui iampridem nephriticis doloribus erant assueti vsqueadeò dilatatum vreterem aliquando comperimus, vt in eum maior digitus immitti posset. Per hunc mediocres calculi sine molestia excidebant, qui olim non nisi summo cruciatu procidissent. Qui verò aut nondum, aut certè rarò & leuiter nephritico dolore tentati sunt, minimo calculo distorquentur. Hunc autem à colico discernere in primis arduum est quum nihil excedere manifestò deprehenditur. Sedato atque restincto dolore etiam atque etiam considerãdum, dolorísne causa in vesicam exturbata sit, an in renis cauum remigrauerit. Si exturbata est, cauendum ne illic subsistat, & assiduo materiæ appulsu in vesicæ calculum coagmentetur. Iam verò eiecto cũ vrina calculo: æstimandum solidúsne sit an ex arenularum adhæsu compactus. Ex iis namque medendi ratio constituitur. Neque iis credendum est, qui calculos albos in vesica duntaxat, rubros in renibus nasci affirmant. Nam putulenti renes albos quoque proferunt.

Causa nephritici doloris effectrix.

Vesicæ morbi causæ, signa atque symptomata. Cap. XIII.

ἡ λιθιῶσα κύστις.

VESICA calculo crebriùs affligitur, inflammatione & abscessu admodum rarò, exulceratione nonnunquam. Vesicæ calculus magnitudine, substantia, colore, figura atque situ plerunque variat, nec vniusmodi cernitur in omnibus: hinc & varia symptomata laborantes exercent. Huius causam plerique omnes tradunt crassum esse crudúmque succum, qui per venas cum vrina in vesicæ capacitatem influat, in qua tanquã fæx subsidens, loci calore exasfactus sensim lapidescat. At verò quid limũ istum (nisi fortè admodum angusta aut obstructa sit vesicæ ceruix) tandiu possit illic remorari non video, quum & sanguinis grumus, & pus, & mucosa lentáque pituita, aliáque multò crassiora facilè illinc profluant cum vrina. His argumentis adductus aliam cœpi causam inuestigare, ac tandem comperi omnem calculum in vesica conclusum, rudimẽtum quoddam è renibus traxisse, è quibus per nephriticum dolorem excidens, si grandiusculus est, in vesica aliquandiu hæret ac plerunque persistit, illícque allatarum sordium adhæsu coagmentatur, dum verus confirmatúsque lapis fiat. Ita quidem neminem hactenus offendi in vesica calculum habere, qui nephriticis doloribus diu exartus antè non fuisset. Et quoscũque exemptos vesicæ calculos obtriui (obtriui autem experiundi gratia permultos) in eorum medio quasi nucleum reperi, verum rudimẽrum è renibus exturbatum, diuersi quàm reliquum integumentum ac inuolucrum & coloris & substantiæ. Propria calculi vesicæ signa hæc ferè sunt, vaga quædam & oberrans circa pubem & perinæum titillatio, siquidem exiguus is & leuis etiamnum est: quum verò grandescit, incumbentis grauitatis pondus percipitur, vt idcirco difficilis & doloris plenus per salebrosa loca sit incessus, multóque difficilior saltatio. Mictio crebrescit adeò vt & tandem assiduò meiendum sit, vixque possit vrina cohiberi. Quum meiendum est, vrinæ fluor repentè intercipitur, obuiam quidem impulso calculo, sicque minimè continuata sed intercisa est emictio. Ac tum dolor aliàs vniuersum pudendi ductum, aliàs glandem solã affligit, isque acerrimus sub emictionis finem, quũ calculus vrinæ cursu incitatus quasi

Causa calculi vesicæ.

Signa.

prodi-

proditurus ſphincterem violentiùs comprimit. Meiendi conatum comitatur deſidẽdi cupiditas, quòd calculi magnitudo è perinæo rectum inteſtinum vt veſicæ ceruicẽ extimulet. At verò nonnunquã ſummæ veſicæ adhæreſcens calculus & quaſi ex illa propendens, vix illum ex his ſignis manifeſtè exhibet: & viſi ſunt qui nullo dolore diu illum geſtauerint: omnibus tamen hæc ſigna modò mitia ſunt & obſcura, modò ſæuiora. Vrina alba, craſſa & turbida redditur quum grandior calculus iam diu eſt in veſica detentus, in qua ſedimentum purulẽtum eſt aut narium mucoti perſimile. Horum ſignorum plurima etiam ſpectantur in cauo & ſordido ceruicis vlcere, quale venerea gonorrhœa profert. Hæc verò ex cauſis antecedentibus internoſcẽda ſunt. Si vlcus ineſt ſordidum, fœda illa gonorrhœa iamdiu anteceſſit: ſin calculus, laborãs miris quibuſdam nephriticis doloribus fuit opportunus, neque ſemper calculũ doloris cauſam eminxit. Ad extremum verò digitis in anum aut certiùs catheter in veſicam immiſſus, quod coniectura dubium incertúmque fuerat, ſenſu explorabit confirmabítque.

Inflammatio ſi qua premit, ea non veſicæ vt quæ tenuis exanguíſque eſt, ſed ſphincteri ceruicis muſculo inſidet. In ea febris ardens & acuta infeſtat: dolor perquã acerbus ac lancinãs in perinæo cum rubore & ardore excruciat: vrina ſupprimitur ſummo tamen meiendi deſiderio atque conatu: aluus ſolito adſtrictior eſt, quia rectum inteſtinum inflammationis magnitudine coarctatur: pubes atque pectẽ ad vmbilicum vrinæ copia diſtẽditur. Catheter præ loci anguſtia immitti non poteſt: ſed & in primis periculoſa eſt irritatio, quandoquidem hic affectus ſæpe in gangrænam vel ſponte abit, è qua vix vllus vnquam ſeruatus eſt. Quum abſceſſus fit & ſupputatio, omnia ingraueſcunt: eo autem aperto miteſcunt, pure quidem erumpente, ſubſidente verò tumore profuſáque vrinæ exuperantia. — φλεγμαίνων σφιγκτήρ.

Ex abſceſſu ſi ſeruetur æger, vlcus in ſphinctere cauum manet ac ſordidum, è quo cum vrina craſſa modò ſanies, modò pus copioſum & graueolens excidit, tandémque ſubſidet in imo. Viſus eſt & hic abſceſſus per perinæum erumpere, è quo vrina reddebatur, nonnunquam & in anum penetrare, illácque vrina omnis defluere.

Quinetiam veſicæ corpus ipſóſque vreteras leuior interdum exulceratio occupat, qua interior duntaxat pellicula abraditur. Ea fit aliàs à contundẽte corrodentéve calculo, aliàs ab vrina acriore, quam vel vini meracioris ciborúmque calidiorum vſus, vel acris ſalſiq; humoris permiſtio tulit. Ex vtraq; aliquantò craſſior euadit vrina, & modò ſanguine, modò pure exiguo perfuſa: pelliculæ aut ſquammulæ, aut furfurea quædam cum vrina exeunt. Cæterùm ab ea quæ in vretere cõſiſtit exulceratione, dolor inter renem & pubem affligit, & pus capillorum ſpecie natat in lotio. Ab ea verò quę in veſica vtina contineri nequit, aſſidua meiendi cupiditas peturget, neque laborãs erectus ſtare poteſt: ingens cruciatus & indeſinens veſicam, pubem, petinæúmque obſidet, maximus verò emictionis tempore. — τῆς κύστεως ἕλκωσις ἐπιπόλαιος.

In penis ductu ab eiſdẽ cauſis leuis quoque fit exulceratio abraſa interiore tunicula. In hac quæcunque modò dixi etiam cum turbida vrina manant, attamen non vt in illis ſub emictionis finem, verùm vel ipſo initio, vel etiam ſponte citra vrinæ curſum. Inter meiendũ vrina acrẽ in pene dolorẽ parit præſertim quũ fluere vel incipit vel deſinit: quemadmodũ in veſicę exulceratione (cui acris vrina ſemper incũbit) perpetuus ac indeſinens eſt dolor. Fiũt & in vrinę ductu exulcerationes ſordidę atque cauæ illis multò deteriores, cuiuſmodi hoc ſeculo frequẽtes protulit venerea lues, de quibus poſtea. — ἐν τῇ οὐρήθρᾳ ἕλκωσις.

Priapiſmus eſt colis arrectio & incrementum præter naturam permanens citra libidinis ſtimulum. Hic interdum cum inflammatione, interdum citra hanc exiſtit, quum inflatus coles quodam tetano diſtenditur. Cauſa eſt flatulentus ſpiritus pudendi arterias fiſtuloſúmque neruum affatim implens. Is autem vel ex craſſo viſcoſóque humore caloris inopia ſuſcitatur, vel ex genitalis ſeminis vbertate atque redundantia. Hoc maligenus inſolens admodum eſt, quo tamen narrant iugulatum quendam biduo ab exceſſu è vita intentum rigidúmque exhibuiſſe penem. — πριαπισμός.

Iam verò præcipua partium obſcœnarum ſymptomata ſunt rei venereæ impotẽtia atque gonorrhœa. Impotentia ea fit, aut quia extincta virilitate ſemen intus nõ gignitur, aut quia emitti nõ poteſt. Extinguitur virilitas ex ſenio, ex morbo, ex cauſis omnibus quæ inſitum ſpiritum robúrque diſſoluunt, ex incantamentorum (neque enim fabula eſt) maleficiis, & ex medicamẽtis quæ genitale ſemẽ aut proprietate aut qualitate — ἀδυναμία τῆς ἀφροδισιασμοῦ.

manifesta perimunt. Non emittitur verò semen in magna vasorum obstructione atque in partium obscœnarum paralysi. Posteriores tamen rei venereæ libidine iactantur, hanc tamen membrorum ignauia non exercent, priores verò nec ruunt in venerem, nec eius desiderio pulsantur.

γονόρροια. Gonorrhœa, est inuita & nimia seminis profusio citra venerẽ, citra libidinis insomnia, citra colis tentiginem, leui quodam aut nullo oblectationis sensu titillatúve facta. Sed & gonorrhœæ species quædam est, quum occasione minima semen emittitur, vt in eo qui sola clysteris perfusione semen eiaculari consueuit. Sed & quendam vidi qui longa gonorrhœæ consuetudine, per insomnia atque etiam cogitatione sola purũ sanguinem, non minori voluptate quàm semen effunderet. Malum quidẽ est gonorrhœa in mulieribus perinde atque viris commune. Est autem in hac semen crudum, aquosum, liquidum, ac tenue, nec prorsus album. Effluuij causa est spermaticarum partium infirmitas, qua vel non concoqui vel non retineri semen potest tantisper dũ coquatur atque crassescat. Quamobrem frequens iis esse solet, qui impuberes necdum matura ætate veneri petulantiùs sese addixerunt. Nam imbecillæ partes euadunt, in quas longa consuetudine humores abundantiùs confluunt.

Quum per insomnia libidinis, aut in attenta rei venereæ cogitatione semen affatim procidit, non vt in vera gonorrhœa, crudum id & aquosum ac sine sensu, sed magna vtique voluptate exit, sed in mulieribus cum partium obscœnarum odaxismo quodã, pruritu atque titillatione. Effluẽtis huius causa est seminis vel exuperantia, vel calor & acrimonia naturam proritans, vel ingens spermaticarum partium robur: hoc argmento quòd voluptate iucunda id semper emanat.

γονόρροια βρομώδης καὶ δυσειδής. Inuasit hoc seculo in humanum genus ex lue venerea quoddã vitium gonorrhœæ finitimum, quod idcirco & fœdam virulentámque gonorrhœam appellamus. Principiò virus album aut subcitrinum è vasis spermaticis sine sensu excidit vigilanti pariter atque dormienti. Eius causa est spermaticorũ vasorum atque testium imbecillitas, non illa quidem simplex, sed ex venenata lue contracta: hæc enim efficit vt quicquid in his vasis colligitur, in tetrum fœdúmque virus facessat: quod dein contagione aliũ quemuis contaminat. Tempore virus hoc putret & acrimoniam ascifcit, ductum penis in transitu exedit & exulcerat. Factum verò iã vlcus esse ostendit dolor exortus, qui & in tentigine quasi funem peni subtendit, & in emictione tãquam in dysuria acriùs stimulat, vt idcirco multi in calculi vesicæ suspicionẽ venerint. Sed hæc propriis affectuum signis haud difficile fit internoscere. Tam altè interdũ excauatur vlcus, vt foras emergat in penis summam cutem. Hoc virulento fluore præter rationẽ suppresso, intus plerunque colligitur abscessus, aliàs quidem citra testiculum in epididymide, aliàs in perinæo, qui rupta apertáve cute materiam fundit.

καυλοῦ ἕλκος. Diuturnum quidem penis vlcus esse solet, víxque vnquã sponte sanescit. Quocirca in eo neglecto vel tuberculũ carnosum instar verrucæ expullulat, vel cum nlata sordes in callum obdurescit: idque non vno meatus loco, sed duobus ac plerũque tribus. Adnati tuberculi callíve notæ sunt: vrinæ suppressio, vel tenuis emictio, qua non pleno illa cursu ac fluore, sed exili quodam quasi filo exit. Pene compresso durum tuberculũ deprehenditur, & immisso cathetere obuiam fit obsistitque quasi offendiculum.

ὁ διαβήτης. Meiẽdi porrò symptomata sunt: diabetes, vrinæ incontinẽtia, ischuria, dysuria, stranguria, mictio cruenta atque purulenta. Diabetes immoderatum vrinæ profluuium est, quo assumpta potio nihil mutata profunditur. Quibus venter aut corporis habitus aquosi humoris copia tumet, iis interdũ magno impetu vrina quàm potus longè copiosior emanat: quemodo obæsum quẽdam & tumidulum vidi ex multa mictione diebus circiter octo, mirum in modum extenuari & cõcidere. Qui largissimè bibũt, copiosam quoque profundunt vrinam, vt is quem nouimus quotidie horæ spatio tepentis aquæ medicatæ libras sexdecim exorbere: etenim qualem sumpserat, talem protinus emeiebat. Cęterùm horum affectuum neuter diabetes putandus: sed cum siti inexpleta supra modum bibitur, omnísque potus nihil ferè mutatus mox effluit. Hoc propriũ est renũ symptoma, in quibus calor ingens, aut ardentissimus humor impactus, vim trahẽdi seri vehementer impellit, quod tamen præ retinendi imbecillitate continuò prolabitur in vesicã. Proinde corpus vniuersum & siti & calore immodico exhaustũ planè cõtabescit. Sed hoc quàm rarissimè symptoma vsu venit, víxq; vllus est deprehẽsus, qui copiosæ emi-

fæ emictionis non aliam intus causam haberet.

Vrinæ incontinentia dicitur quum ea fine acrimoniæ & doloris sensu manifestè excidit præter arbitrij imperium: hisque signis longè distat à dysuria. Fit autem resoluto sphinctere ceruicis, atque iis neruis paralysi affectis, qui è lumbis in eum inseruntur musculũ. Hoc aliàs ex ictu aut casu, aliàs ex refrigerio aut destillatione fit. Qui se in somno permeiunt quales maximè pueri, his quidem non paralysi, sed sola laxitate atque mollitie sphincter dissoluitur, qui neque exuperãtiã neque acrimoniã vrinæ sustinere potest, præsertim quum animales vires somno sopitæ obscuram functionem obtinent. οὔρησις ἀπροαίρετος καὶ ἄκαιρος.

Ischuria his cõtraria est, vt qua prorsus vrina supprimitur, nec huius quicquam exit. Causam Galenus plerunque refundit in obtusum vesicæ sensum, ob quẽ illa se impleri non sentit, nec idcirco ad excretionem irritatur. At certè vrina quãdiu patentem liberámque viam habet (vt in iis qui ob calculum secti sunt) nullo propellente aut excernente prólabitur, & suopte impetu foras excidit. Vna igitur suppressæ vrinæ causa est adstrictio vel obstructio. Hæcque vel vreterum amborum capita vel vesicę ceruicẽ opplet. Vtrum autem eorum in causa sit, certis notis peruestigandum. Si alterius dũtaxat vreteris via obstructa est, haudquaquam supprimitur vrina, per alterum enim perlabitur. At quum vterque obstruitur aut coarctatur, suppressio fit, hinc conspicua, quòd laborans renis vtriusque dolori fuit opportunus, lumborum summa grauitas est, ac interdum vehemens vtrinque dolor excruciat: nulla aut minima meiẽdi cupiditas vrget: in pube nec dolor nec tumor ne premendo quidem percipitur: vesica inanis est & vacua, vt ne immisso cathetere vrinæ quicquam emanet. Quum verò obstructa vesicæ ceruix vrinam cohibet, assiduum meiendi desiderium premit, summúsque sed irritus conatus est: pubes collectę vrinæ copia distenditur ac dolet: atque si catheter in vesicam inseritur, copiosior vrina impetu profluit leuamẽtóque est. Obstructio circa vreterum capita ferè fit à calculis grandiusculis, qui pariter illis impacti sunt: rarò vel ab humore crasso vel à sanguinis grumo: rariùs ab inflammatione vel à pure. In vesicæ ceruice plerũque fit, vel ab inserto & hærente calculo, vel à tuberculo carnoso aut calloso, cuiusmodi ex virulẽta gonorrhœa succrescit: rariùs à crasso humore, aut à pure aut à sãguinis grumo. Hęc enim nõ diu subsistũt in via, sed facilè vrinę cursu ac impetu foras impellũtur. Cuidam annum agenti trigesimum obstructa vesicæ ceruice, vrina affatim tanquam emictione ex vmbilico in multos menses profluxit: idque citra tumorem, citra vllam aquæ in abdomine collectionem & citra valetudinis offensam. Quũ hinc multi admiratione tenerentur, audire verò recens in lucẽ edito malè vinctũ vmbilicũ nunquam coaluisse, exhincque semper nonnihil stillasse, censui nondum inaruisse vrachum, & nunc illi perinde atque dum vtero gestaretur vrinam è vesica in vmbilicum refluere. ἰσχουρία.

Stranguriam, id est vrinæ stillicidium nuncupant, quum vrina stillatim guttatímque redditur: id aliàs quodam conatu, sed dolore nullo, aliàs vehementi dolore & irritatione fit. Quę nullo fit dolore, easdẽ causas atque ischuria obtinet, sed sanè leuiores, quòd sit diminuta quædam ischuria. Quę cum dolore acri tum iscurię tum dysurię permistas causas habet. Quòd enim guttatim stillet, ischuriæ: quòd verò ardeat ac stimulet, dysuriæ rationem sumit. στραγγουρία.

Dysuria penis & vesicę vt dysenteria intestinorũ difficultas est: vrina quippe magno cruciatu atque dolore interdum affatim interdum guttatim redditur. Causa vel in vrina consistit vel in vesicæ ceruice. In vrina quòd acrior euaserit, idque aut victu calidiore aut bilis permistione aut acrimonia puris ex rupto abscessu manantis. In vesicæ ceruice vel exulceratio vel inflammatio est, quam transiens vrina acriùs ferit. Causæ his signis internoscentur, quæ suprà vnicuique affectui sunt ascripta. δυσουρία.

Mictio cruenta est quæ sanguine perfunditur. Puri syncerique sanguinis eruptio ex interiore penis meatu, mictio haudquaquã appelletur, quòd sine vrina nullóque volũtatis arbitrio, ex aperta, rupta vel exesa vena fiat. Quum autem sanguis vrinæ permiscetur, si copiosus est, vel à renibus excidit vel à sphinctere ceruicis musculo: nam neque ab vretere neque à vesicæ corpore multus emanare potest. Qui à renibus defluit, vrinæ toti exquisitè permiscetur, vt ea quasi dilutus & tenuis quidã sit sanguis: hic verò mox subsidet rubicundus, liquidus ac minimè concretus. Huius causa si neque casus neque ictus fuit, debet omnino ad calculum referri, qui per corporis laborẽ, præsertim per exercitationem validã, renẽ eiúsque venas obterens, sanguinẽ profundit. Sola sanguinis αἱματηρὰ οὔρησις.

emictio sæpe renis calculum patefecit, qui aliis nullis indiciis se prodebat, vt ne subesse quidem putaretur. Sic diu potest multa emictio cruenta prodire, sine manifesta virium iactura. Quæcunque huius aliæ causæ tradi solent, vt renum imbecillitas, simplex eorum apertio, iecoris infirmitas, plethora, mensium aut hæmorrhoidum suppressio, raræ adeò hæ & insolentes obtingunt vix vt vnquam solæ cruentam mictionem protulerint. Qui porrò sanguis à sphinctere musculo in vesicæ capacitatem instillatus mictionem cruentam reddit, vrinam non æquabiliter perfundit, ac subsidens in imo concrescit in grumos: eius quoque portio aut grumus interdum citra vrinam excidit: dolor plerunque meiendo premit, ac veluti penis radicem adurit, aliáque vel vlceris vel ruptu venæ signa comitantur.

πυώδης οὔρησις. Mictio purulenta interdum è renibus interdum è penis ductu prodit. Illa pus habet accuratè permistum, aut si quid fortè crassius seorsum est, id sub finem emanat. Hęc verò primo loco pus syncerum eiaculatur, quod vel à penis ceruice, vel à parastatis exulceratis, vel à vasis spermaticis exierat: ab hoc dein purior vrina subsequitur.

ὑπομέλαινα οὔρησις. μυξώδης. τριχίασις. Mictio subnigra ac turbida sine dolore, si neque ab ictero neque à crisi prodit, ab occulto calculo est, qui postea nō sine molestia exturbabitur è rene. Mucosa vel ab vlcere quodam vel à calculo vesicæ fit. Filis aut capillamētis conspersa, vel à lenta pituita, quę in vreteribus, vel à feminis excremēto, quod in vasis spermaticis longitudinē hanc adipiscitur. At verò tum hæc tum alia quæcunque vrinas possunt immutare, fusius explicantur in iis quæ de vrinæ contentis sunt tradita.

Scroti morbi, causæ & signa. Cap. XIIII.

SCROTVM & qui in eo sunt testes tum inflammatione labefactantur tum tumore duro scirrhosóque tum omnibus herniæ generibus. Inflammationem accendit tenuis feruidúsque sanguis præter naturam in scrotū & testes profluens. Scrotum in tumorem distēditur, durities inest, rubot atque calor, dolor lancinās, qui leui contactu exacuitur, febris plerūque comes. Quòd si inflammatio testem solū occupet, hæc in profundo demersa sunt, tactu meliùs quàm visu cōprehensa: sin verò in scrotum effunditur, omnia foris extāt oculis obuia.

Malè curata inflammatio illic sæpe prædurum tumorem ex calore præproperè extincto relinquit. Tum rubor, calor & dolor absunt, durities vna persistit, cuius nonnihil plerunque immedicabile permanet.

ἡ κήλη. βουβωνοκήλη. Hernia seu ramex aliàs in inguine prominet, Bubonocele appellatur, mulierum atque virorum communis, aliàs in scroto, quæ virorum duntaxat est. Fiunt autem quum quippiam in alterutram sedem illapsum, tumorem parit. Illapsus causa est peritonæi (quod omnia sub abdomine coercere solet) ruptio aut dilatatio. Quū sola est ruptio interioris mēbranæ (duplex quippe est peritonæum) tumor in inguine solo existit: quum verò huic etiam dilatatio accedit eius membranæ, quæ in scrotum deuoluitur, hoc pariter distenditur. Illabuntur autem varia, ex quibus ramicum differentiæ statui solent.

ἐντεροκήλη. ἐπιπλοκήλη. ὑδροκήλη καὶ σαρκοκήλη. Ab intestino, enterocele est: ab omento, epiplocele: ab aqua, hydrocele: ab adnata carne, sarcocele. In enterocele & epiplocele permanens tumor non est: nā resupino & intestina & omentum vel sponte vel blando digitorum impulsu remeāt: illa quidem rugitu & flatulēto murmure, hoc verò ægriùs & nullo sono, nullo rugitu. Hydroceles atque etiam sarcoceles tumor perpetuus est, nec impulsus in abdominis capacitatem cedit. Hoc autem discriminis intercedit, quòd hydroceles tumor mollior est, pulsatus resonat, pondere leuis & opposito lumine perspicuus. Sarcoceles tumor durus, grauis & obscurus, qui longiori tempore pedetentim increuit. Vt autem viris in scrotum, ita & interdum mulieribus tum intestinorum tū omenti aut aquarū prolapsus fit in pudēda,

οἱ ἐξόμφαλοι. è quibus illa videntur tanquam è sacculo propendere. Sed & vmbilici ruptio ramicis genus cēseri potest, quo sæpe videtur is mirū in modū prominere, intestinis sub cutem prorumpentibus. Neque præter institutum sit eum virum producere, cui ex accepto ventris vulnere præcisum tenue intestinum prodit, è quo alui excrementum nondum solidum aut cohærens continenter emanat annos iam quindecim, ea via intercepta quæ in anum ducebat. Ab his iam mulieri peculiares morbos exequar.

Uteri affectus, causæ & signa. Cap. XV.

Vterum morbi varij obsident: phlegmone: abscessus, vlcus, cancer, scirrhus, mola, inflatio, hydrops, calculus: & in ceruice rhagades, condylomata, hæmorrhoides. Phlegmone fit tenui feruidóque sanguine è vena caua φλεγμονή. per renues venas, non in vteri capacitatem, sed in illius substantiã effuso: qui collectus accẽsus ac putrescẽs phlegmonẽ parit. Malũ certè in ceruice quàm in vtero frequentius. Quũ totus vterus inflãmatione obsidetur, dolor acer ac pulsans excruciat: atque si inflammatio in priorem partẽ magis deuergit, in pubẽ quo que dolor inclinat, & vrinæ difficultas est: sin verò in posteriorẽ partẽ, dolor lũbos infestat, & aluũ supprimit. Pubis, imi ventris, lumborúmque ardor, tumor, distẽtio atque grauitas inest: febrísque comes assidua cum symptomatum syndrome: immisso in ceruicem digito quæcunque pars vteri prematur, vehementer dolet.

Puri sanguine in pus transeunte abscessus fit. Ac tum commemorata signa inualescunt, ἀπόστημα. febrium horrores sæpe adoriũtur nullóque ordine: omnia tamen confecto iam pure mitescunt. Rursum verò quũ pus acre & exedens eruptionis viam parat, acriores dolores, febres vehementiores, aliáque grauiora symptomata excruciant.

Rupto expurgatóque abscessu vlcus manet idque sordidũ. Pus autem ex vteri corpore, ἕλκος ῥυπαρόν. vel in illius capacitatem incidit, vnde syncerũ profluere deprehẽditur: vel extrà in abdominis capacitatem penetrans, inter intestina hæret ac subsistit, vt imum ventrem copia distendat premátque pondere. Ruptus in ceruice abscessus tactu quidem deprehenditur, atque is interdum in solam ceruicem pus effundit, tandémque foras emittit: interdum in vesicam, túmque vrina per vteri ceruicem assiduo fluit, hácque ex re sæpe vidimus naturalem mictionem prorsus abolitam: interdum in directum intestinum penetrat abscessus, túmque fæcis nonnihil ex vteri ceruice profluit.

Leuior interdũ exulceratio vtero eiúsve ceruici inuritur, quæ interiorẽ pelliculam ἑλκωσις ἐπιπολαία. corradit aut excauat modicè. Fit autẽ à partu difficili, quo aut grandior fœtus editur, aut etiã aduersus aut corruptus vi miserè extrahitur. Fit & à violẽto effreniq; cõcubitu, atque à diuturno fluore acri & erodẽte. Ab omni exulceratione dolor subest acer, pũgens & exedẽs, sanies & colluuies emanat, eáque copia, substantia & colore varia, nonnunquã fœtida, nõnunquã odoris expers, quámq; à simplici fluore vix discernas. Propria autẽ exulcerationis cognitio ex causis antecedẽtib⁹ atq; ex sensu doloris capitur, q vel immisso digito vel acri iniectiõe, qualis ex vino aut ex hydromelite est, refricatur.

Vteri maligna vlcera, quòd locus excrementis putredinique pateat, sæpe vel in nomas, τῆς μήτρας ἕλκη κακοήθη. id est depascẽtia efferatáque vlcera, vel in carcinomata degerãt. Nomæ inæquales conspiciuntur, exedentes, indiésque magis ac magis depascentes, cæteris vlceribus fœtidiores, sordidiores acerbioresque. Neque à solis euidentibus causis, sed & ab acri exedentéque humore infixo originem habent. Carcinoma humor efficit atribilarius, καρκίνωμα. qui collectus vi caloris efferatur & excandescit. Hoc si nõdum exulceratum est, moles pondere grauis percipitur, tumórque durus colore subliuido. Ab inflammatione hinc seiungitur, quòd diuturnus sit, dolórque minus lancinans, & febris nõ perinde ardens. A scirrho quòd calore dolo[...]que fatiget. Exulceratum verò carcinoma vt nomis malignius est, ita præter cæteras notas labra habet prætumida ac dura, atq; ex concreta illuuie, sordida & liuida: sanie quoq; id manat graueolente, tenui & nigra vel etiã fulua.

Scirrho autem interdum totus vterus, interdum pars quædam obdurescit. Tum durus ipse rumor tactui renititur, nullus aut obscurus dolor adest, σκιῤῥωθεῖσα μήτρα. stantibus graue põdus (quod in aliis etiam tumoribus obtingit) quasi prolapsurum incumbit in pudenda: sedentibus verò aut decumbẽtibus sua grauitate rectũ intestinum premit: incessus difficilis, crurum totiúsque corporis segnities. Fit autem ex humore crasso ac terreno per vteri substantiam effuso, illícque concrescente: aut ex inflammatione quæ neque discussa est neque in abscessum conuersa.

Mola tumor est carnosus, nõ in substãtia, sed in vteri capacitate genitus. Rudimen- ἡ μύλη. tum interdum cuiusdam formæ obtinet, sæpe moles est informis cute vel membranis obducta, intus caro mollis & confusa, venis respersa compluribus, sine ossibus, sine intestinis, sine visceribus. Alimentum ea per venas prolicit, nutritúrque plantarũ more & incrementum sumit, vt interdum ventrem quasi octimestris fœtus distendat. Hæret

nonnunquam acetabulis firmissimè, vt hanc aliquæ quatuor quinquéve annos, interdum & totam vitam vtero gestarint. At plerunque leuiùs adhærescens, tertio quartóve mense excidit, nondum ad iustam magnitudinem perducta.

τὰ ἔμβρυα ἄκυρα καὶ ἀμβλωθρά.

Ad hanc proximè accedunt itriti & inutiles conceptus, quorum frequens est euentus. Multi simul interdum gestantur pariunturque, & interdum cum legitimo fœtu eduntur. Molæ causa efficiens non est solus sanguis menstruus, neque hanc (vt oua quæ appellantur subuentanea) efficere potest solum muliebre semen, quum nusquã visa sit mulier molam sine mare cõcepisse: sed molæ causa est viri semẽ, idque aut corruptum aut quouis modo inualidum, quod alimentum quidem trahere, nihil verò cõformare potest. In mola quemadmodum in conceptu menses sistuntur, mammæ turgescunt, cibi fastidiũ inest, venter sensim attollitur, vt idcirco concepti fœtus suspicio magna sit. Atque his signis distat à scirrho. A fœtu autem vero atque legitimo, quòd hic blandè ac leniter mouetur: mola aut grauitate figitur aut impetu quodã prouoluitur in quodcũque latus mulier decumbat. In mola mulier ad incessum grauior euadit, eíque quasi pondus propendet ex vtero, artus gracilescunt, dolórque ventrẽ sæpe cõpungit: quorũ nihil adest in vero atque legitimo fœtu, præsertim si valetudine integra est mulier.

ἐμπνευματωμένη μήτρα.

Vterus præterea nonnunquam tumet atque distẽditur flatuum copia, qui aut edito partu in vacuam capacitatem irrepserunt, aut alia ex causa illic geniti coarctantur. Pectẽ imúsque venter inflatur ac dolore concutitur, qui & plerunque ad septum transuersum & inguina excurrit agitato corpore interdum sonitus obauditur, vẽtréque digitis impulsu tympani sonus editur, ac flatus è ceruice manifestò prorumpit.

ὕδερος ὑστερικός.

Tumet & nonnunquam vterus aquarum copia, qui certè hydrops est vterinus. Inflationis signa adsunt, sed grauitas maior & sonus quasi fluctuantis aquæ. Huius quemadmodũ & ascitę efficiens causa est iecoris aut lienis vitium, aqua tamen ex abdominis capacitate cæcam & inusitatam viam sibi parat in vterum. Interdum etiam vena caua solum sanguinis serũ eòdem instillat. Mulier quædam hoc hydrope corrupta, quoties appetebat mẽstrua purgatio, omnem aquarum colluuiem ex vtero per ceruicem profundebat, peluésque sex aut octo implebat aqua citrina feruentissima, dum venter totus subsideret. Mox dein menses insequebantur ex naturæ præscripto. Collecta proximo mense par colluuies, statо dein tempore profluebat. Hæc tandẽ persanata vterum gestauit, peperítque bene vitalem fœtum.

ἡ διόπτρα.

Rhagades, condylomata & hemorrhoides in vteri ceruice, in eiúsque pudendo, perinde atque in ano proueniunt. Percipiuntur dolore aut cruoris profusione, maximéque in coitus attritu: atque etiam (nisi foras prodeant) instrumento vterino quod dioptrismum appellant.

Vteri symptomata, horúmque causæ. Cap. XVI.

VTERI propria symptomata sunt: mensium suppressio, mensium profluuium atque stillicidum, albus fluor vterinus, gonorrhœa duplex, vteri strangulatus, ascensus, descensus, prolapsio & cõuulsio. Hinc furor, dolor: adhæc quoque sterilitas & ab ortus aliáque gestantis vteri incommoda.

ἡ ἔμμηνος κάθαρσις.

Menstrua purgatio ex naturæ præscripto primùm erumpit ætatis anno quarto decimo, desinit verò quinquagesimo. Quibusdã à duodecimo in sexagesimũ persistit. Plerisque seriùs incidit citiúsque desinit. Horum causa est tum naturæ tum victus varietas, quæ aliis copiosam, aliis perexiguam purgationem exhibet. Itaque aptus & cõueniẽs purgationis modus est, qui naturæ & vitæ generi est cõsentaneus: hoc vno signo dignoscendus, quòd vbi desiit, neque vires grauatas neque imbecillas relinquit.

ἡ τῶν καταμηνίων ἐπίσχεσις.

Mensium suppressio in ætate matura citra prægnationem, omnino præter naturam censetur: quemadmodum & eorum purgatio rarior quàm menstrua, & parcior quàm naturæ & victus cõditio poscit. Hinc symptomata succedũt: nausea, cibi fastidiũ, lumborũ, scapularũ capitis, totiúsque corporis grauitas, & dolor quasi tensiuæ lassitudinis: vrinæ crassæ, turbidæ, rubicundæ ac plerunque nigricantes: ex quibus tandem graues ac diuturnos morbos fieri commemorat Hippocrates. Euidẽtes horum effectricésque causæ sunt, cibi potúsq; parcitas, labor vehemẽs, sudor multus, sanguinis immoderata vel ex naribus, vel ex hæmorrhoidibus, vel è secta vena profusio, vomitio aut alui immodica vacuatio, corporis extenuatio ex quocũq; fit morbo cõtracta. Quinetiã curæ ac

mœrores & timor horrēdus, ſæpe menſes ſuppreſſerūt. Interiores verò cauſæ alię quidē in principibus partibus vel in toto ſunt corpore, aliæ in vtero ſolo. In principibus partibus vt in iecore, in liene, in vētriculo aut in pulmonibus. In his ſi qua eſt frigidior intemperies cōtracta, aut vehemens obſtructio aut ſcirrhoſa durities velut in ictero, in cachexia, in hydrope, in aſthmate, in aliiſq; affectibus, quorū vitio venarū ſanguis labefactatur, fieri certè nequit vt mēſes rectè atq; ordine ex naturæ pręſcripto fluant: quēadmodum neque ſi craſſorū viſcoſorúmque alimentorū vſu, aut frigidæ multa potione aut otio diuturno, frigidus, lētus craſſúſque ſanguis euaſerit. In vtero autē menſium purgationem impediunt, refrigeratio, obſtructio tū quæ ſimplex eſt tum quæ à tumore fit, vt à ſcirrho, ab inflāmatione: vteri quoq; peruerſio, & quicquid interius os eius obturat, vt concretus ſanguis, caro excreſcēs, adipis copia & adnata pellicula, aut ab vlcere malè inducta cicatrix: aut conſormationis naturale vitiū, ex quo mulierem vidi, cui nunquā vel menſes, vel aliud quicquam fluxit ab vtero, ac nihilominus bene habita prorſúſque incolumis annos vixit circiter ſexaginta.

Immoderata autē menſium purgatio vltra naturæ vitęque modū eſt, qua aut copioſior ſanguis, quàm pro multitudine, aut diutius profluit, aut crebrior, aut non ſtato circuitu redit. Omnis nimię & exuperātis vacuationis ſignum eſt viriū imbecillitas, & eorum ſymptomatum inuaſio, quæ immodicam ſanguinis effuſionem ſequuntur: cuiuſmodi ſunt inappetētia, cruditas, fœdus faciei color, pedū ac deinde reliqui corporis tumor œdematoſus. Fit autē vacuationis exuperantia ab his cauſis omnibus quæ ſanguinem ita excalfaciunt, extenuāt, vel quoquomodo exagitant, vt promptè ora venarum patefaciat, tantóque impetu efferatur, vix vt poſſit naturæ robore cohiberi. Fit & à plethora, quæ tanta plerunque exuberat, vt non ſolùm venarū ora aperiat, ſed & ex iis tenues interdum diſrumpat, quod his ferè accidit, quibus menſes diu ſuppreſſi poſtea confertim ac cōcitatius erumpunt: & quibus abortus aut veri aut irriti fœtus quauis ex cauſa contingit. A partu quoq; laborioſo atque difficili, quum vel grandior fœtus vel obliquè ſitus, nimio conatu excluditur, in quo vel rūpuntur venæ vel nimis dehiſcunt, vt idcirco immoderatus ſanguis, quemadmodum & ab euidentibus cauſis quibuſlibet violentis emanet.

ἄμετρος κένωσις τῶν καταμηνίων.

Crebrior menſiū purgatio ſiue bis ſiue ter ea menſe redeat, ſi modò copioſa ſit iiſdē quoque fit ex cauſis. Etenim neque huius ordinem neque mēſuram natura moderari poteſt. Atque hæ quidē immoderatæ eruptiones confertim ac repentè fiunt. Eſt & vteri ſtillicidium ſeu fluxio diuturnior, qua ſanguis parcè ac ſenſim, nullóque ordine illabitur, interdum quidē purus interdum ſeroſus & quadam ſaniei ſpecie: idque aliàs aſſiduò, aliàs ex breuioribus interuallis. Huius cauſa eſt venæ exeſio modò ſimplex modò vlceri coniuncta, quod nōnunquam in vtero, ſæpius in eius ceruice cōſiſtit. Quum ſimplex eſt exeſio, aut nullus aut obſcurus eſt dolor, ſin verò vlcus adeſt, manifeſtus ac vehemens, plerunque immiſſo digito deprehenſus.

ἄτακτος καὶ συχνοτέρα καταμηνίων κάθαρσις.

Fluor quem muliebrē aut vterinum appellant, à menſium profluuio diſtat, quòd nō ſyncerus ſanguis, ſed corruptum quiddam prodeat; ídque cōtinenter aut nullo ordine nulloq; circuitu. Eſt autem id modò liquidum & albicās lactis ſero aut ptiſanæ cremori perſimile: modò citrinum aut pallidum, modò ſubuiride, adeò acre ferè & adurens, vt quaſcunque partes attigerit, erodat aut leuiter exulceret: atque id rurſum modò tetrum eſt & graueolens modò odore nullo moleſtum. Prodeuntium odor, color atque ſubſtantia fluoris ſpeciem cōmonſtrat. Cauſa autem quæ corruptum humorem aſſiduò gignit, aliàs in vtero, aliàs in principibus partibus cōſiſtit. Grauiter proinde hallucinantur, qui omnium ex vtero prodeuntium, quemadmodum & omnis ſuppreſſionis menſium cauſam ab vno requirūt vtero. Etenim quibus mulieribus viſcera refrigetata, vel obſtructa vel ſcirrho dura, cruditates, malū habitum aut leucophlegmatiā inuexerunt, corruptus humor in varias partes effuſus, ſæpe in vterum procumbit, & illac decurrens corpus expurgat, quod aliis quibuſdā per renes aut per aluum fieri contingit. Hoc quidem vitium multarum cōmune, ſed maximè in ea muliere cōſpicuum, cuius ſuprà diximus hydropem menſibus ſingulis per vterū expurgari. Neq; verò affectus hic ætate maturas tantùm, verumetiam virgines quas pallor decolorat inuadit, quo & puellam octauo ætatis anno obſeſſam vidi, ac diu poſtea grauitérque afflictam. Atque hæc fluoris vterini cauſa admodum frequens obſeruatur. Altera cauſa ex vtero longè

ῥοῦς γυναικεῖος.

quidem rarior existit, eáque vel intemperies est feréque frigida, vel imbecillitas ab vteri gestatione, à partu, à contusione aut ab alia externarum causarum vi cōtracta: vel erosio vel exulceratio ex inflammatione aut ex abscessu derelicta. His quippe causis oblæsus vterus & proprium alimentum malè conficiens, excrementa multa pergignit, quæ foras elabuntur & excidunt. Internoscuntur causæ, quòd ex solo vteri affectu parcior sit fluor, & eius affecti adsint indicia: at ex viscerum totiúsve corporis affectu, fluor fit copiosius, nec malè affectorum viscerum notæ desint.

γονόῤῥοια καὶ ἀπὸ τῶν γυναικῶν. Muliebri fluori affinis est gonorrhœa, quæ mulieres perinde ac viros imò etiam frequētiùs exercet, quòd harum semen vtpote crudius ac dilutius minus subsistat. Profluit autem citra vllā veneris titillationē, nec assiduò nec quotidie vt in vterino fluore, sed quibusdā interuallis, non ab vteri capacitate, sed à vasis spermaticis in vteri ceruicem, éstque id album, setosum, omnis expers graueolentiæ & acrimoniæ ac omnino paucū. Huius eadem est causa atque virilis gonorrhœæ.

βρομώδης γονόῤῥοια. Hac autem multò crebrior est virulenta gonorrhœa, quam impura venus infligit, eo modo quo antè in viris est comprehensum. Quod per hanc excidit, continenter assiduóque fertur vt in vterino fluore. Est tamen crassius multo, atque modò album modò flauum aut virescens, odore graui molestū, acre & exedens: ac proinde rarò deprehenditur citra pudendi vlcus. At nondū his notis certò possit ab vterino fluore internosci: sed hinc maximè quòd nō vt ille ab vtero, sed à spermaticis vasis prodeat: quódq; prorumpentibus mensibus non desinat, sed cū his & mox ab iis similiter persistat: vterinus verò fluor cesset in mensium eruptione & aliquanto pòst tempore. Quinetiam luis venereæ signa se produnt, neque vterini fluoris seu primarij seu eius qui viscerum vitio fit, indicia vlla cernuntur.

ἡ πνὶξ ὑστερική. Hystericorum porrò symptomatum grauissimus est ab vtero strangulatus. Primùm quidem quū leuis & exigua est mali causa, ex vtero sublatus vapor viscera vētriculúmque feriens, nauseam quandā mouet, cui tamē rarò succedit vomitio, sępe tædiū quoddam & cibi fastidium, idque interdum cum murmure ventrísque rugitu, interdum citra hæc. Quum vapor in diaphragma thoracísque partes effertur, respiratione̅ breuem crebrámque tanquam compresso pectore facit. Simul etiam cor obsidens leuem interdum animi defectionē inducit, qua tamen vix pulsus immutatur. Metus hinc atq; desperatio ægram concutit, ac plerunque tanta vt se mox interituram putet, nulláque ratione in spem erigi & recreari possit. Malum altiùs in fauces inuadēs, eas quasi vinculo constringere, aut manu præcludere videtur, prorsúsque spiritum intercipere magno suffocationis metu. Vbi verò cerebri arcem conscenderit, aliàs quidem furorem vterinum appellatū, cum garrulitate, iracundia & inquietudine mouet, aut alia desipientiæ genera metus horrorísq; plena: aliàs quasi soporem quēdam ac veternum inducit, quo mulier corruens velut attonita iacet, sine motu, sine sensu vllo, respiratione adeò parua & rara, vt interdum nulla esse credatur, tāquam ipsa iam mortua extinctáque sit. At nihilominus pulsus interdū constat validúsque est, interdum obscurus paruúsq;, vt ne percipi quidem possit. Hi varij sunt ordines variæque hystericarū accessionum formæ quæ circuitu vt epilepsia repetūt, aliis quidem crebriùs, aliis rariùs dum discussa sit earum causa. Sub accessionis finem humor quidā ex muliebribus locis excurrit, intestina obmurmurant, deinde oculi attolluntur, malæ rubescunt, intellectus, sensus ac motus restituitur, & corpus firmari incipit. Sæpe tamen deprehēsum est frigus tum temporis è capite per ceruicem in scapulam & brachium illabi, quod stuporem difficilémq; motum redderet, exhiberétq; speciem quandam paralysis, sed quæ non multo pòst discuteretur. Causa quidem accessionis hystericæ est vapor ex vtero, nō solùm per venas aut arterias, sed & per spiracula cæca & latētia sublatus, atque is certè venenatus támque malignus ac perniciosus, vt partiū quas attigerit facultates offundat earúmq; functiones intercipiat. Si vaporis naturam spectemus, plurimorū venenorum cōditione frigidus is & melancholicus est. Huius focus est vterus, in quo vel mēstruus sanguis, vel conclusum semen, vel alius quiuis humor in hanc venenatam malignitatem corrūpitur. Vt igitur sæpe animaduersum est comitialem morbū ab vtero vel in prægnante suscitari, è quo venenatus humor tetrum vaporē in cerebrum expiraret, ipsúmque morbum cum partu finiri, ita & de hystericis symptomatis credendum. Hæc autem vix putem duntaxat vel à mēstruo vel à semine suscitari, quum & eas quæ bene purgantur & vterum gestant

gestant & viri consuetudine fruuntur, plerunque fatigent: quúmque supra quingentas eodem cœnobio degere videamus, quæ diu consuetũ veneris vsum intermiserũt, nullo hysterico symptomate. Quiuis autem humor in vtero hoc modo corruptus, eius generis vaporem ex loci natura venenarũ expirat, & vnde vita, illinc & summa veneni pernicies exoritur. Hinc fit vt tametsi viris diu hæmorrhoides suppressę sint, aut veneris vsus sit intermissus, nulla tamen hystericis similia symptomata contingant. Hæc quoties grauia incidunt, noscuntur quidem facilè, leuia difficilè, quòd melancholicis aut catdiacis non admodũ sint dissimilia. Debent autem omnium affectarum partiũ obseruatione, omniúmque signorum consensione discerni.

Vteri ascensus, descẽsus, prolapsus atq; conuulsio mulieres sæpe fatigãt. Galeni motus authoritate nonnunquã putaui vterum nihil aut perexiguum è sua sede dimoueri: at ægrotarum mulierum modò querimonia modò precibus adductus, hunc sæpe tactu deprehendi instar globi cuiusdam in vẽtriculum efferri, eúmque grauiter opprimere. Hinc & sæpe manu depressus est, manifestóque in propriam sedem propulsus. Neq; id sanè alienum magis videri debet, quàm eiusdem prolapsus, quo totus ferè procidit. Ascensu nõ quæ strangulatu symptomata fiunt, sed dũtaxat premitur mulier quodã pręcordiorum dolore, spirandi difficultate aut animi defectione: at sine metu, sine delirio aut alio symptomate grauiore. Descẽsus vteri appellatur, quũ in inferas partes is prouoluitur. Percipit obstetrix hunc pudendo obuium: laborãs verò si erecta steterit, grauitatis pondus in pudendũ imcumbere: sin verò vel sedeat, vel supina iaceat, vel aluũ exoneret, quasi onere rectum intestinũ premi: sin prona iaceat, vrinæ difficultatem nasci, vt etiam viri congressum pertimescat. Prolapsus descẽsu grauior est, quòd euersus vterus foras procidat, eiúsq; fundus promineat, & manu attrahetur anserini saltẽ oui magnitudine. Conuulsio est quum vterus in alterutrum inguen contorquetur. Inguinis ac sæpe coxendicis vehemens tum dolor exercet, qui si atrociùs excandescat, vteri furor appellatur: crus totum maximéq; femur torpescit ac friget. Tam varij motus & errores iis duntaxat obtingunt, quibus vteri appendices laxiores, ídq; vel ex graui vteri gestatione, vel ex casu atque contusione, vel ex copiosi humoris perfusione euaserunt. At prolapsus non ex leuioribus hiscè causis, sed ex vehementiore solùm patiendi conatu, quo vterus fœtũ secundásve excludens impetu consequitur, séq; inuertens præcipitat: interdũ & imprudentis obstetricis temeritas vterum cum fœtu aut cum secũdis inuertit detrahitque. Quibus itaque habenæ seu appẽdices laxiores sunt, his vterus quoties irritatur, sursum deorsúmve, aut in alterutrum latus se contorquet. Irritatur autem aut rei præter naturam quam in se continet, aut externæ eiúsque aduersæ molestia. Tum quippe lacessitus & quasi succẽsens de proprio loco decedit, aliàs in aliam partẽ obertans, vt quod infensum inimicúmq; est fugiat, quod verò iucũdum ac blandum sequatur. Ita quidem rem habere sensus animaduertit, vt proinde nõ parum demirer Galenum contra Platonem censuisse, vterum nihil aut certè perexiguum moueri, ídque nõ per se, sed dũtaxat à vinculis & appẽdicibus quibus annectitur, dũ plenitudine distenta contrahũtur breuioráque fiunt. At tametsi sponte mouetur vterus aut errat, non idcirco animal haberi debet. Nã & vẽtriculus pars etiã planè naturalis, sine arbitrio, sine iussu nostro mouetur: quũ rei alienæ iniuria lacessitus magno impetu hanc vomitione repellit: aut quum fame exinanitus iucundo cibo quasi gestiens occurrit, húncque ab ore vixdum præmansum eripit, ereptúmq; auidè adeò cõtinet & arctè amplexatur, vt vndique contractus in eum totus incũbat. Hæc si in ventriculo conspicua sunt, multóque magis in corde, cur non similiter in vtero fiant? quẽ scimus prima fœtus cõceptione semen attrahere, genitúmq; fœtum mensibus nouem continere, & maturum (quasi cognitione sit præditus) excludere.

τῆς ὑστέρας ἀναῤῥοπία. κατωῤῥοπία. πρόπτωσις. περισπασμὸς καὶ διαστροφή. τῆς μήτρας ἀρτήματα. Causa motus vteri.

Sterilitatis causæ, prægnantium signa, symptomata, horúmque causæ. Cap. XVII.

STERILITAS vt alia pleraq; symptomata aliàs vteri obscœnarúmq; partium, aliàs viscerũ vitio tum viris tum mulieribus indncitur. Steriles enim & infœcũdi sunt impuberes & senio confecti, quòd his tenue & aquosum languidúmque sit semen: & qui vel ætate matura morbo acuto, vel etiam diuturno cõficiuntur, qui vel humores corrũpat, vel spiritus principes of-

τὰ τῆς ἀγονίας ἤτοι ἀτεκνίας αἴτια.

fendat. Ad horũ conditionem accedunt, & qui citra manifestam corporis actionúmque vitæ offensionem, principum partinm, vt vẽtriculi, iecoris, lienis ac pulmonum latenti vitio intẽperie, obstructione aut scirrho tenẽtur, maximè si vel cachexia, vel leucophlegmatias, vel icterus, vel tabes & corporis extennatio, vel lẽta febris, vel alia quædam cacochymiæ soboles sit consecuta. Viri enim ita affecti aut semen non proferunt aut prorsus euanidum & infœcũdum, vtpote nec ex vtili materia productum, nec spirituum benignitate perfusum.

ϛερίφαι γυναῖκες.

In mulieribus verò quæ ita sint affectæ aut viri semẽ vtero non concipitur, aut conceptum à muliebri semine destituitur, móxq; excidit: aut retentum pricipum partium vitiis obrntum extinguitur, idque vel mox vel aliquanto pòst tempore. His ex causis non modò sterilitas fit, sed & mola, & irritus cõceptus, & fœtus languidus & abortus, mnlto quidem frequentiùs quàm peculiari vteri errore.

Genitalium vitio sterilitas.

Iam verò obscœnarum partinm vitia, quæ sterilitatem accersunt, in viris quidẽ numerantur: pudendi paralysis & atonia, gonorrhœa, vasorum spermaticorum obstructio, coarctatio & contusio: testium pudendíque exilitas & quæuis mala cõformatio. In mulieribus eadem atque in viris testium spermaticorúmque vasorum vitia: & oris vteri ceruicísve nimia amplitudo vel angustia, obstructio, obliquitas, peruersio, híncque nata mensium suppressio: quæ omnia non signis egent, seipsis quippe conspicua.

Intemperie insigni.

Adhæc vteri semen suscepturi intemperies immodica sterilitatem facit. Calidior ea est, quum (vt in viragine) genitalia pruriunt nimísque titillantut venere, & menses parcè & cum labore emanant ardoréque exulcerãt. Frigidior, quũ venus est ignauior, menses aut supprimuntur aut parcè fluunt, atque ij decolores: lumborum; pubis, crurúmque stupor inest. Humidior, quum tenue, aquosum, copiosúmque menstruũ redditur, ac sępe vterinus fluor infestat, frequénsq; lumborum & pubis grauitas premit. Impedit etiã & nimia coarctatio ab omento pingui, & vteri inflatio, omnis deniq; affectus insignior.

Sterilitatis indicia & fœcũditatis.

Quęcunque igitur mulier ætate matura his vitiis minimè tenetur, & bono rectéque conformato est corporis habitu, nec extenuato nec obæso, lumbis latis amplóque ventre, fœcunda cẽseatur. Eam autẽ hinc nosci putat Hippoctates, si veste obuolutã subter suffias, atque odor per corpus ad os & nares transmitti deprehendatur: sterilem verò quum in via extinctus odor eò minimè pertingit. Quinetiam allium expurgatum si pessi forma dormituræ subdatur, odórque vel sapor ad os pertingat, fœcũda est, sin minus, sterilis. Hordeum in mulieris aut viri vrina maceratũ, si deinde sepultum decimo die germinet, fœcunditatem: sin minus, sterilitatem arguit. Prætetea si vrinæ viuũ sulphur inspergatur, híncque vermes prodeant, fœcunditas, sin minus, sterilitas est. Quũ igitur maris ac fœminæ congressu conceptus non euadit, vtrius id culpa cõtingat hæc indicabunt. Sæpe tamen vsu venit, vt neuter coëũtium sit sterilis, sed quia eorum sunt inter se abhorrentes naturæ, nihil idcirco ex sese, ex aliis verò generare possunt. Sic amborũ impensè calidorum non facilis est consensus, vti nec frigidorum: temperatorum atque etiam contrariorum per vtilis congressus.

Conceptus signa.

Itaque mulier viro iuncta cõuenienti & consentaneo, quæ nec naturali nec aduẽtitio vitio sterilis sit, nec ad veneris vsum ignauior, ea ad cõcipiendum apta idoneáque est. Eadem autem concepisse coniiciendum, si ingenti oblectatione vnà cum viro, aut certę paulò pòst semen eiaculetur. Si exceptũ id retinetur nec excidit, nec à cõcubitu mulieris pudenda madẽt. Tum etiam eo ipso die mulier aut leuiter inhorrescit aut titillatu quodam vtetum cõtrahi percipit, dum semen arctiùs comprehendit, aut dolor leuis imum ventrem obsidet. Vteri os inrerius arctè adeò conniuet, vt ne specilli mucronem admittat. Deinde pleniore distentóq; iam vtero, os illud interius quod oblongum erat breuius fit ac retrahitur, sursúmque remeat, vix vt immisso obstetricis digito attingi queat. Veneris appetentia languet, huiúsque aliquanto negligentior est prægnans. Menstrua purgatio præter consuetudinem subsistit, nec stato tempore procedit: quum enim vteri acetabula secundarum adhæsu obturentur, ósque ipsum interius cõniueat, nihil sanguinis ex vteri capacitare elabitur. At quibus fortasse sanguis primis mẽsibus aut etiam postremis effluxerit, ex iis venis quæ ad vteri ceruicẽ pertinent quemadmodum & virginibus emanat, citra vllam fœtus offensionẽ. Mense secundo etiam si menstrui aliquid profluar, quia tamen prouida solérsque natura sanguinis nonnihil reponit in mammas superioresq; sedes, pectoris venæ impleri, mãmæ verò turgere ac durescere incipiunt. Fœtu grãdescente latera lumbíque expanduntur dilatãtúrque, ac venter

citra

citra manifestam grauitatem intumescit. Quibusdam tum temporis in facie vel citrinę vel liuidæ maculæ, vel lentigines efflorescunt, vel oculorũ ambitus liuescit aspectu languido: aut alia symptomata vrgent, quæ posthac enarrabimus. Vrina citreo aut subliuido est colore, crassiuscula ac subturbida, quæ leuiter cõcessa bullulas vel granula è summa corona demittit: in hac quod per quietem subsidet innatátve crassiusculum est & malè cohærens, carptæ lanæ haud absimile. Vrina vini albi permistione, similis euadit elixarum fabarum iusculo. Mulsa cruda ex aqua cœlesti data dormituræ, si deinde ventrem torsionibus affligit, grauida est, sin minus, non est. Postremũ hoc & minimè fallax indicium est, quum iam fœtus loco dimoueri cœperit, quod vel tardissimum accidit medio prægnationis tempore. Moueri autem incipit non vt mola, graui molestóque pondere, non rugientis aut euagantis flatus specie, sed leni, blando ordinatóque impulsu, aut quasi muscæ volatu, quem sæpe calens manus imposita animaduertit. Quum citra hæc signa menses subsistunt, ac venter præter modum sine hydrope distenditur, in vtero præter naturam quippiam inest, aut irritus conceptus, aut mola, aut inflatio.

Másne an fœmina gestetur.

Másne an fœmina vtero geratur hinc cõiiciendum. Mulier si marẽ gerit, probè colorata est & hilari vultu, si fœminam, decolor ac tristis. Mares parte vteri dextra magis continẽtur, fœminæ magis sinistra. Et quum mas est, dextra mamma amplior est ac tumentior, eiúsque papilla nigrescit firma & arrecta, citiúsque lacte stillat. Prægnans è sede progressura dextrũ pedem primùm promouet. Omnes tũ venæ tum arteriæ dextræ magis quàm sinistræ implentur ac tument, præsertim sub lingua: éstque pulsus dextra quàm sinistra manu plenior, maior ac validior. Quum verò fœmina gestatur, sinistra omnia firmiora & magis cõspicua sunt, flaccidiorésque sunt mammarum papillæ. Quinetiam lac emulctum si aquæ instilletur, mox (quia tenue & dilutũ est) diuellitur, cohæret autem ac diutius persistit in summo si masculus est fœtus.

Prægnãs cancaria.

Mulier quæ viuidũ fœtum opportunè cõceperit, si integrè sana est, nihil molestię offensionísve perpetitur toto prægnationis decursu. Natura quippe singula in cõuenientes vsus legitimè disponit. At verò si valetudinaria est, secũdo aut tertio mẽse quum iã menstrua purgatio diutius subsistit, necdum tamen in fœtus alimẽtum absumitur, eius morbi insultus pręsentiscit cui maximè fuerit opportuna, & quicquid est in corpore vitij, id tum deregitur: quemadmodũ & non grauidis mulieribus quoties mensium instat eruptio. Ei autẽ quę vel cacochymia vel plenitudine premitur, corpus quasi lassitudine frangitur, lumbi, inguina, fœmoráque ingrauescunt ac dolent: somnus grauis interdiu obrepit. His accedit cibi fastidiũ, in appetẽtia, nausea ac plerunq; vomitio modò pituitosa, modò biliosa: ex eo scilicet humore superuacaneo qui in præcordiis redũdauerit. Quibus autẽ cumulatus humor vomitione non prorũpit, iis spirãdi difficultates, vertigines, animi defectiones anxietatésq; contingunt. Et quum tetri humores vẽtriculi tunicis impacti fuerint, pica & malacia, omnísq; rei alienæ & peregrinæ, vt terræ, testarũ, carbonum, salsorum acidorúmque eduliorum deprauata appetitio in quartum quintúmve mensem fatigat.

Malaciæ causa.

Abortionis causæ.

Abortus porrò vel ab euidentibus vel ab interioribus fit causis. Euidẽtes aliæ fœtum enecant, vt syncope, timor & tristitia: & quæ toto genere extinguũt, vt quæ vel suffitu, vel odore, vel substãtia venenata sunt. Aliæ cibum subtrahunt, vt inedia, immoderata purgatio, sanguinis è naribus, ex hæmorrhoide aut aliũde reiectio. Mulier enim sanguine misso abortum facit, idque magis si fœtus auctior est. Aliæ vteri acetabula dissoluũt, per quę fœtus alimentum capessebat: vt violenta exercitatio, saltatio, durior equitatio aut vectio, grauioris oneris gestatio, casus violenter cõcutiens, aut ventris ictus fœtum contundens. Interiores verò causæ sunt cibus immoderatus, & plethora fœtum suffocans aut extinguens: mucosus humor vteri implens acetabula, & ligamenta ita remolliens ac dissoluens, vt fœtũ contineri non possint. Cibus mali succi & inde nata cacochymia, ob quam fœtus alimenti benignitate destitutus, sensim languet & emoritur. Morbus acutus, qui sæpe fœtum in grauius discrimen quàm matrem coniicit: adhæc quæ suprà enumeratæ sunt & principum partiũ & vteri affectiones malæ. Quæcunque igitur mulier citra euidẽtem causam abortire cõsueuit, vel totius corporis vel vteri solius vitio laborat. Abortu porrò immaturus fœtus excluditur aliàs viuus, aliàs mortuus & extinctus. Viuus quidem quum acetabula violentiùs dissoluta sunt: mortuus quum iis firmis & constantibus fœtus ipse perit. Abortus futuri notæ sunt, lac sponte fluens è

Externæ.

Interiores.

Abortionis impendentis signa.

mammis, præsertim aquosum. Id enim, inquit Hippocrates, fœtum imbecillum esse testatur. Mammarum spontanea extenuatio. Nam si gemellos habeat, dextra mamma gracilescat, marem: si sinistra, fœminã amittet. Laterum ventrisque superioris coarctatio. Lumborum coxarúmque grauitas & ad motum segnities. Si fœtus iam moueri cœperit, rarior languidiórque motus euadit: quúmque aborriendi tempus instat, aqua primùm saniosa profluit loturæ carnium similis, deinde cruēta: hinc purus sanguis, postea grumi, ac demum fœtus ipse aut formatus aut informis excluditur.

Quum verò extinctus iam fœtus diu in vtero subsistit, commemorata omnia ingrauescũt, adsúntque stomachi morsus, animi deliquium, capitis & oculorum dolor, frequens horror febrilis, spiratio fœtida & graueolens, venter grauis & quasi procidens, & qui etiam admota manu frigidus percipitur. Imò & obstetrix immissis digitis frigidam animaduertit vteri ceruicem, interdum conuulsiones oboriuntur epilepticis finitimæ.

δυστοκία. Pariendi difficultas aut à matre aut à fœtu est. A matre quidem mala conformatio, staturę breuitas, viriũ corporis imbecillitas, vt in puella & anu, pusillanimitas atq; metus. Vteri ceruicísque mala conformatio, angustia & ossis pubis firmior cõpactio, compressio seu coarctatio ex vicinarum partium tumore ac duritie, ex vesicæ calculo, ex recti intestini excremento duriore & lumborum concauitas. A fœtu autem quum solidior illius membrana ægrè disrumpitur: quum ipse imbecillior enixu nihil matrem adiuuat: quum grandior, aut mõstrosus, aut geminus est: aut quum non rectà in caput fertur, nec manibus secũdum latera adductis, sed vel ambos pedes, vel (quod multò operosius existit) alterum duntaxat, vel manus primùm exerit, vel duplicatus in nares exit: vel obliquus alterutrum latus, vel pronus ventrẽ primùm exhibet, quæ omnium pessima est pariẽdi figura. Difficilem partum in propinquo esse prenũtiat, humor aquosus in membrana allantoide conclusus totus ante partum effluens, aut copiosior sanguinis eruptio multo tempore fœtum precedens. Loci enim sicci manent destituti eo humore qui fœtui transitum facilem & lubricum præbet: languidi dolores ex interuallis longioribus recurrunt, quandoquidem ægrè abrumpuntur acetabula, vixque secundæ ab vtero diuelluntur.

Arthritidis differentiæ, signa & causæ. Cap. XVIII.

ἀρθρῖτις. ARTHRITIS articulorum est dolor ex interuallis ferè inuadens. Corporis artus varij dolores occupant: alij nãque ossium membranas, vel musculos, vel neruos, vel medias regiones, quales aut lues venerea, aut simplex destillatio proferre solet. Alij articulos duntaxat obsident, in quos quasi defixi inciderunt: atque hos solos arthritis nomẽ complectitur. Statuuntur autem arthritidis differentiæ ex articulorum numero: sed tribus duntaxat vsus nomina indidit, hæ sunt chiragra, ischias & podagra. Quæcunque in alio quouis figitur articulo

χειράγρα. generis nomine arthritis appellatur. Chiragra manum infestat, eiúsque vel carpum vel externam partem vel digitorũ articulos ac vincula. Dolor huic inest plerunq; pulsans,

ποδάγρα. sæpe cum tumore, rubore, calore atque turgentibus plenísque venis. Podagra vel malleolos vel pedium, maximè verò pollicis articulum adoritur. Tumor vt in chiragra ad-

ἰσχιάς. est, tum partis rũ venarum ambientium rubor, calor, dolórq; pulsans. Ischias omnium vehementissima sedẽ habet non in eo articulo quo fœmoris caput in coxendicem inseritur, sed altiùs ad summã natem, qua nerui à lumbis & ab osse sacro emergentes feruntur in crura. Dolor atrox nõ in sola est coxendice, sed in femur quoq; & in suram & in extremũ pedem exporrigitur, quocunque nimirum ab affecta coxendice deductus neruus pertingit. Ratò tumor inest conspicuus, ratiùs calor aut rubor, quòd eius loci summa cutis venis cõspersa minimè sit. Humeri arthritis dolore quidẽ insignis est, non tamen (vt neq; ischias) tumore, rubore vel calore manifesta. At quæ cubitorũ genuúmque est, & dolorem & tumorem præ se fert ingentem, ruborem verò calorémque exi-

Proxima arthritidis causa. guum. Proxima continénsq; omnis arthritidis ac doloris causa est non simplex vlla intemperies, sed humor præter naturã infixus & adhærẽs, qui sæpe tumore manifesto se prodit. Atque tametsi nõnunquã (vt iis qui primùm incipiunt illa tentari) citra insignẽ tumorem dolor affligit, tenuis tamen ac paucus aliquis humor subest. Hic autem qui continens est doloris causa, nunquam aut admodum raro (præter multorum in opinionem affe-

nem asseuero) in id cauum ac spacium penetrat, quod inter ossium extrema interuenit, sed in vincula duntaxat, atque in eas membranas quæ extrinsecus ossium extrema nectunt & ambiunt, ac etiam in tendones eò directos: hoc sanè argumento quòd in nodosa tophaceáve podagra atque chiragra, humor in calculum iam concretus, aperta ruptáve cute plerũque eruitur è digitorũ articulis, vinculo intregro ac illæso. Et in ischiade si noxius humor in coxendicis pixidem conditus esset, nec tam vehemẽtem (quod vinculũ obtusi sit sensus) nec tam latè diffusum dolorẽ inueheret. Neque porrò humor hic, continens arthritidis causa, tam varius atque traditur existit, nec enim sanguineus, nec biliosus, nec melancholicus vnquam est, sed omnino vel pituitosus vel serosus: perperámque arthritidis differentiæ ex humoris genere statui solent: vt alia calida, alia frigida sit, sed omnis frigida est, ex frigido humore genita. Quòd si rubor aut calor interdũ maximéq; in chiragra vel podagra cernitur, is nõ ex morbi essẽtia, sed ex vehementia fit doloris, qui ruborẽ calorémque, nonnunquã & febrem accersit: quæ potissimũ iis eueniunt qui constitutionẽ corporis obtinent impensè calidã atque plethoricã, & qui leui occasione febre iactantur. Hic igitur frigidus humor ac tenuis, articulorũ vincula, membranas aut tendones implens & distendens aut feriens, dolorem infert: dolor verò si corpus præparatum iam est, ruborem, calorem atque febrem: quæ distendẽtis aut ferientis humoris sunt symptomata. Talis est ratione artísque vsu comprobata sententia de arthritidis continente causa. Antecedentem porrò causam rectè omnes statuũt humorem esse, qui aliunde in imbecillos articulos aut influit aut influxurus est, vnde autẽ & per quas vias influat, nemo ad vnguẽ videtur inuestigasse. Ex hac ignoratione hactenus dolor articularis pro immedicabili derelictus est, nuncupatúrque medicorum opprobrium. Errant profectò quicunque ex intimis illum partibus in articulos irrumpere putãt. Quomodo enim à visceribus intimísq; sedibus possit humor syncerus aliquispiã per venas ferri? aut qui sanguini permistus nuper erat, illinc per ora venarũ in articulos putus excidere? aut si etiam cũ humore sanguis emanat, cur in articulo collectus phlegmonẽ non excitet? Sed neque humor crudus qui per alios ductus quàm per venas fertur in articulos, arthritim facit. Nam cruditas in cachexia è visceribus in pedes incumbens dum tumescant, podagram nõ efficit. Alia igitur quàm ex intimis partibus est arthritidis origo. Hæc autem, caput est, è quo sanè pituitosus humorísque tenuis profluit in articulos. Non quidem cerebrum aut interiores eius vẽtriculi, in quibus pituitosum excrementum cumulari coaceruaríque solet (hoc enim vel foras per nares, vel per palatum in asperam arteriam atque pulmones, aut in ventriculũ interiorésque sedes illabitur) sed partes capitis externæ & extra caluam positæ origo sunt arthritidis: è quibus superuacaneus humor per summa corporis sub cute deorsũ decurrit. Venæ enim multę ab externis iugularib9 deductę eò excremẽta sua tenuia atq; serosa deponũt. Quúmque capitis crassa dẽsáq; sit cutis è qua capilli succrescũt, nõ quemadmodũ è reliqua corporis cute, illinc facilè humor expiratur. Tempore igitur cumulatur copiosior, in iis maximè quibus gignendi eius euidẽtes causę (quas mox referemus) cõueniunt. Cumulari iam humoris signa sunt: capitis grauitas & somnolẽtia, dolor externus, & qui contactu præsertímque inuersis capillis exacuitur. Tumor œdematosus interdum, vt cera mollis, cuti præsertim ad occipitiũ subiectus: cutis densa nec caluæ propius adhærens. Ea igitur humoris densa lentáque congestio arthritidis fomes est atque origo. Supra modum congestus humor leuissima occasione aut æstus, aut frigoris, aut frictionis, interdum etiam sponte de sua sede decidit, & in subiectas partes illabitur. Atque quum aquę & seri instar tenuis sit, ei persimilis quẽ frigidiore cœlo è cerebro per nares fluere comperimus, non per spinalẽ medullam (paralysis enim fieret) non per neruos & musculos, sed facilè sub cute (vbi laxæ & amplæ sũt viæ) in corporis extimas sedes influit. Is autẽ fluxionis decursu, quia tenuis, in solis articulis qui cõpacti densíque sunt, subsistit ac hæret, nõ item in mediis regionibus, quæ amplæ laxæque sunt. In id demum corporis latus præcipuè fertur, in quod crebrius corpus decumbit. Atque si dum incitatus est humor in dextrum latus est decubitus, dextrum humerũ brachiúmque dolor impetit, si in sinistrum, sinistrum: si in dorsum, ceruicem, scapulas, coxendices vel crura. Qui arthritide cõflictari incipiunt, solent primùm leuem chiragram aut podagram experiri, cuius vix quisquã nisi expertus credat humorẽ è capite duci, aut illinc posse tã repentè in extremos pedes clanculum & sine sensu illabi. At quoniam initio admodum tenuis

Qualis humor arthritim faciens.

Antecedens causa.

Arthritidis fons & scaturigo.

est,& iis maximè qui calidiores mundi regiones incolunt, facilis promptáque illius est defluxio. Quum autem tempore crassiusculus is iam euaserit, maximè in frigidis regionibus & ætate prouectis, non repente in extrema profluit, sed in mediis hæret regionibus: ac tum mali origo, tum decursio conspicua est. Sentitur cũ dolore è ceruice vel per humeros in cubitos & manus, vt per dorsum in coxēdices, genua pedésque sensim deuolui, sensu interdum frigoris oborto, quo corpus omne perhorrescit. Dolor è superis partibus in inferas sæpe descendit, ascendit nũquam, nec è dextris in sinistras ant contrà commigrat: si quando enim dolori dextro succedit sinister, hunc non loci permutatio, sed noua defluxio parit. Omnis etiam quum defluit humor aliquantũ tenuis est, alioqui non defluxurus: articulo iam impactus nostri caloris vehemētiorúmque medicamentotum vi crassescit, & parte tenui dissipata dissolutáque, fæx quædam terrena manet, quæ frequenti influxione coagmētata, in manifestum tophum & calculum digitorum præsertim in articulis concrescit. Ea est arthritis nodosa, qua dissiliunt articuli: distorquentur, & pereunte motu incuruescunt. Iam verò arthritidis euidētes causæ eædē quæ fluxionis existũt: vna quippe humoris in capite redundātia, altera articulorum imbecillitas. Harũ neutra seorsum arthritim facit, sed necessarius ambarum concursus. Imbecillitas quum ex aliis quibusdam vitiis æstimāda est, tum maximè ex vinculorum membranarúmque laxitate, & ex viarum amplitudine. Hæc autē vitia vel ab ortu sunt ex parentũ imbecillo semine, fitq; tũ arthritis hęreditaria: vel aliis ex causis euidētibus, quæ laxāt & emolliunt membranásque feriunt: eiusmodi sunt veneris balnearúmque vsus crebrior, & quæ foris incidentia articulos contundunt. Redũdantis verò humoris interiores causæ sunt cerebri totiúsque capitis imbecillitas, & frigida humidáque intēperies. Humor enim vel alimenti vice capite exceptus, quũ hæc vitia adsunt, totus confici non potest, ex eóque necesse est excremētum tempore gigni atque cumulari. Hæc autem fluxionis materia multiplicabitur, si præterea euidentes causæ accesserint, quæ illius exuperantiam gignunt. Hæ pręcipuæ sunt, crapula, potus omnis viníque maximè liberalior: hoc enim & caput implet, & neruos membranásque ferit. Sonus immodicus præsertim mox à cibo: ocium, exercitationum intermissio, consuetarum vacuationum earum maximè quæ per vrinas & sudores fiunt suppressio vel imminutio.

Procatarctica & euidētes causæ.

De elephantia. Cap. XIX.

περὶ τῆς ἐλεφαντιάσεως ἤτοι τοῦ ἐλέφαντος.

ELEPHANTIA morbus est venenatus in terrena substantia, totius corporis naturam immutans. Quũ terrenus ac melācholicus humor venenatam qualitatem asciuerit, eam mox tum visceribus, tum partibus omnibus impartitur, quæ dein inquinata, terrenum quendam ac melancholicum succum vel ex purissimis alimentis gignunt eiusdem veneni participem: quo partes imbutæ ac nutritæ tempore similē nanciscuntur naturã, fitque in eis elephantia totius substantiæ morbus. Neque verò hic (quod plerisque visum est) cutem solam aut corporis summa, sed & intima quæque ossáque ipsa inuadit & obsidet, quòd omnia impuro fruantur succo. Quãquam autem ipsa morbi qualitas ad totum corpus pertinet, præcipua tamen vis in iecore atque in liene residet, quæ sua dein vitia corpori toti impertiunt. Elephantiam alij ab ortu, alij contagione, alij sponte proprióque vitio cōtrahunt. Ab ortu, qui ex elephantico parentũ semine procreati sunt: atque si parentũ alter quũ genuit elephanticus erat, fœtus quoque nascetur elephanticus: tanta est diuinę illius prætcreatricis facultatis energia, vt in semine intēperato ac prorsus impuro consistens, corporis partes fingat vel ex impura materia. Si nondum elephantia parēs quum genuit tenebatur, sed in eam duntaxat erat propensus, filius eadem ætate qua parēs elephanticus euadet. Quorundam etiam literis proditum est, mulierem quæ instātibus aut profluentibus mensibus cōceperit, fœtũ edere in elephantiã procliuē. Contagione verò siue concubitu, siue accubitu, siue assidua vitæ consuetudine, lues hæc hominem adoritur, quòd ex elephantico perniciosa qualitas pariter cũ humore transferatur in aliud corpus, sensímque irrepat in omnes partes. Proprio corporis vitio inducitur, cùm bilis atra plurimùm exuperat, quæ sensim ac tēpore venenata labe inficitur. Nã veneni speciem in nobis spōte gigni posse, alio loco demōstrauimus. Exuperat autem quum vel sanguis, vel melãcholia, vel bilis flaua supra modum torretur. Quocirca eos adoriri solet, quib⁹ vel mēses suppressi, vel varices, vel diuturnę hęmorrhoides curatę sũt: & eo qui bu-

Hereditaria.

Contagione inducta.

qui bubula, ceruina asininàve carne vescuntur, cæterísque cibis glutinosis atque crassis: eos denique quibus vel iecoris ardor, vel victus calidior bilem flauam cumulauit, quę diu cohibita degenerauit in atram. Quæ mala quum non nisi florẽtis aut etiã prouectioris sint ætatis, elephantia nec pueros nec adolescentes sponte inuadet. *Improbabili victu acquisitæ & vitæ intẽperãtia.* Incipiente morbo viuidus ille coloris flos perit, cutis decoloratior apparet, aliis quidẽ nigricãs, aliis flauescens, aliis albicans: vnde nonnulli tres elephãriæ statuerũt pro coloris varietate differentias: *Indicia incipientis.* hinc densior, durior, asperiórque redditur, quum scilicet iã multo est humore perfusa. Talis verò præcipuè cõspicitur aut in facie, aut in manibus, aut in pedibus, natura quoad licet vitia propellente in corporis extrema. In his sensus torpescit frigúsq; perpetuũ inest, maximéq; in pedibus. Licet enim horũ initio integer seruetur motus, stuporis tamen & frigoris sensus inest. Tum temporis verrucæ plurimæ succrescunt, nõ in manibus solùm, sed & in facie & in reliquo corpore, peculiares verò in linguæ radice. Pedes, manus & facies tument, in hísque varia prominent tubercula, maximè verò in malis quæ exuberant liuido tumore: labra inuertuntur, nares resimæ obstruuntur crassitie alarum, & rimis discerptæ crustulas nigras atque cruentas excutiũt: *Confirmatæ signa.* oculi cãdidum flauescit, miráque crassitie quasi vngue obtegitur: supercilia prædura ac ferè callosa atque etiam glabra. Ex his enim, quemadmodum & ex palpebris, & ex mẽto pili venenata qualitate imbuti defluunt, dum tandem horrenda euadat partium omnium deformitas. Manuũ pedúmque digiti siccitate dehiscũt, vnguésque finduntur ac dilacerantur. Totius etiam corporis cutis arescit atque fœda siccáque scabie exasperatur, eáque interdũ cũ pruritu. *Consummatæ.* Ipsa musculorũ caro absumitur ac sensim liquescit. Malo autem ingrauescente pro stupore cutis sensus perit manente motu, vt ne infixa quidem acicula dolorem moueat, neque inspersa feruidior aqua exurat: vox è gutture raucescit, respitatio difficilior euadit, spiritus totiúsque corporis exhalatio fœtet, sordida virulentáq; vlcera in manibus, pedibus & plerisq; locis excauãtur, grauísque putredo omnia cõtaminat. Quæ ex vrinis aut ex sanguine tradi notæ solẽt, incertæ omnino sunt atque fallaces. Est autem eo sæuior elephantia, quo signa grauiora apparẽt: maximè verò quum nõ in summo duntaxat corpore, sed & in ipsis quoque visceribus, in ossibus cæterísque interioribus partibus firmius inhæreseunt. Non omnia tamen in omnibus, sed alia in aliis comparere solent.

De lue venerea. Cap. XX.

LVES venerea est cõtagiosus affectus cum vlcere aut immani cruciatu variis locis emergens ac sæpe extuberans. Efficiens eius causa, venenata est & maligna qualitas atque perniciosa labes, quæ in quacunq; corporis parte primùm insederit, eam contaminat, indéque continuatione in corpus omne spargitur, & ex paruo initio & quasi suscitabulo profecta, sensim inualescit & propagatur, dum non spiritus modò atque humores, sed & carnem & partes omnes solidas peruagetur. *Causa.* Neque earum temperamentum solùm, verumetiam totam substantiã peruertit, vix vt vlla deinceps probo ac puro fruatur alimento. Hinc excrementorum prouentus succrescunt, variáque vitiorũ genera emergunt, qualia mox recensebo. Ea porrò qualitas nõ simplex & solitaria est, sed in humore subsistit, quo vt subiecto quodam & vehiculo vtitur. Neque qui iam inquinatus est alium halitu solo, sed liquore de se in alterius corporis partem epidermide nudatam eiecto cõtaminat: è qua malum prorsus initium sumit. Itaque venerea lues contagiosis est morbus, nõ sponte intimóque corporis vitio, sed attactu solo cõtrahẽdus. Nã & quã quis ab ortu accepit, ea olim ex patentum contagione processit. Maximè autem venereo contrahitur concubitu, à quo & nomen inuenit: eius frequentatione propagata est in hominum genus, *Ortus & propagatio.* atque ex vnius impuritate & inquinamento sensim in vniuersum orbem est disseminata; miserabile scortatorũ flagellũ. Sæpius ea è partibus obscœnis incipit, licet interdum & ex aliis plerísque locis expullulet, in quibus labes contagione fuerit aspersa. Inquinatur autẽ duntaxat vel putus ab impuro, vel impurus ab eo qui lõgè sit impurior, à simili verò aut à minus impuro nunquam. Æquè impuros citra offensionem congredi licet, & vterque tamen puriorem alium congressu labefactat. Hauritur interdum lues è scorto, quod nondum inquinatum est, quum quis cum eo volutatur mox ab alio impuro scortatore. Impuritas nõ ex cute spectatur, quòd sæpe maximéq; inueterata lue fet-

mentum intus reconditum sit & abstrusum. Et hæc de causis & ortu.

Differentias eius speciésque nonnulli, quibus symptomatum quàm essentiæ maior cura fuit, varias multiplicésque statuerunt. Vna tamen & eadem totius est essentia, sed variis distincta ordinibus, vt alia leuior sit, alia grauior. Est & corporum in quæ illa incidit permagna varietas: ac vtraque ex causa sit, vt lues alia leuioribus, alia grauioribus symptomatis exerceat. *Primus luis venereæ gradus.* Omnium leuissima est ea species qua solùm capitis, & barbæ pili sensim citra aliam corporis offensionem defluũt. Eius quippe virus in tenui quodam vapore consistit, qui in corporis summa effunditur ad illorum radicem: atque vt ephemera febris à putrida, ita & hæc species distat è cæteris. *Secundus.* Altera paulò deterior est, qua cutis vniuersa crebris maculis minimè extuberantibus conspergitur, iísque paruis lentiginis instar, ac modò rubris, modò flauis: quæ nõ antè deleri extinguíve possunt, quàm morbi radix sit euulsa. Hęc in tenuissimo sanguine virus habet, quam nulla grauiora sequũtur incommoda. *Tertius.* Tertia species grauior ac iam vera lues est: hac rubræ aut flauæ pustulæ primùm quidem circa frontem ac tempora ponéque aures, deinde in capite atque etiam toto corpore erũpunt & extuberant, rotundo schemate siccæ sine pure: quæ deinde sicca crusta obducuntur, atque si negliguntur, serpunt in ambitũ excauántque cutem, dum ex pustula verum vlcus euadat, quod ferè virulẽtum est ac sordidum. Partes quæ ad podicem, ad nares, atque fauces sunt, quia tenellæ, omnium primæ exulcerari solent. Emergunt autem hæc, quũ iecur ipsum atque sanguinis humorúmque massa labefactatur, à qua protinus carnosæ mollésque partes detrimẽtum capiunt. *Quartus.* Quarta his species succedit, quum iam inualescẽs lues sordidas partes, ossa, vincula, mẽbranas, ac neruos adoritur. In his iam vitiatis excremẽta multa, crassa quidem & glutinosa pro partis conditione, sed tamen maligna cõgestione cumulantur, quæ nõnunquã in tendones sæpius inter ossa & periostia confluunt. *Symptomata luis venereæ grauia.* Hæc quum vel membranã ab osse diuellunt, vel eã malignitatis acrimonia feriunt, cruciatus cient implacabiles, qui noctu ferè ingrauescunt. Ab his demum coagmẽtatis præduri tophi cruciatu multo grauiore succrescunt. Eadem porrò quum in osse subsistunt, id amplificant, distendũt atque etiam exedunt, vt eius sæpe deprehensa sit monstrosa figura. Tandem verò corpus vigiliis, diris cruciatibus confectũ, & atrophia marcescens vita destituitur. Longissimè hi dolores distãt ab arthritide, quòd hæc breui paruóque tempore exoritur, ídque ex defluxione, quæ repentè in articulũ incubuit. Dolores verò luis venereæ sensim multóque tẽpore procedunt ab eo excremento, quod pars malè affecta paulatim congessit. Adhæc arthritis aut in articulo, aut circa hunc consistit fixáque est. Dolores ex lue, nõ articulos, sed medios artus obsident, in quibus & plerunque tophi concrescunt, maximè verò in fronte & capite, in clauibus, in medio humeri osse, & in medio cubiti radio, & in parte priore tibię, nonnunquam & in aliis quoque ossibus. His ergo ex signis vnaquęque luis species dignosci percipíque potest. Quũ autem ex dubiis signis de lue ambigitur, eius origo altiùs est inuestiganda, à qua parte initium habuerit. Etenim quoniam nõ nisi attactu contrahi potest, necesse est labes aliqua in ea primùm parte cõparuerit per quam insertũ est virus. Hæc enim prima se profert in partibus obscœnis si concubitu, in summa cute si accubitu contracta est: in nutricum mammis si inquinatus erat infans: in infantis ore & faucibus, si nutrix infecta. Emergunt autem in obscœnis partibus pustulæ, vlcera maligna, virulentáque gonorrhœa, inguinum bubones. Sed hæc nisi altiùs intrò subeant nondum lues sunt venerea, sed rudimentum & veluti character eius impẽdentis. Huc affinitate quadam artexẽdi videntur reliqui tum venenati tum contagiosi affectus, & quicunque virulentarum bestiarum ictibus infligũtur. At quoniam præcipua eorum cognitio ex causarum animaduersione capitur, non antè duxi de his tradendum quàm eorum curandorum ratio quoque subnectatur. In hæc omnem iam videor interiorum affectuum cognitionem contraxisse, quam tamen frequens inspectio contemplatióque rerum confirmabit. Cõfido etiam particulatim singula me persecutum, nihílque recens emersum, quod non ex illorum obseruatione ac imitatione nosci percipíque possit.

LIBRI SEXTI DE PARTIVM MORBIS ET SYMPTOMATIS, FINIS.

De externis corporis affectibus,

LIBER VII.

PRAEFATIO.

CHIRVRGIA primùm medicinæ pars est habita, & ambæ sub iisdem natæ sunt authoribus: nec chirurgiæ alia quàm medicinæ præcepta, nec aliæ demonstrandi sunt leges. Postea verò vt vnius medicinæ dignitas splendidior præstabiliórque foret, rationis consiliique facultatem vtpote liberalem assumêres medici, ac suo quodammodo iure sibi vendicantes, quicquid manuum opera geri solet, id omne ad chirurgos ac pharmacopœos artis administros transtulerunt. His prima cura fuit luxata ossa sedibúsque suis mota reponere, fracta verò dirigere in suámque sedem compellere: & nonnulla ferramentis quoque aperire, secare, excidere, vrere. Tum deinde vulnerum vlcerúmque, ac postremò suppurantium tumorum curatio illis est relicta, quæ vnguentis illita linteola atque linamêta manu adhibet. Reliqui affectus externi possunt sine chirurgia curari, quos tamen & illa plerunque vsurpat sibi. Omniũ tamen origo ferè ex interiore causa trahitur, cuius obseruatio atque curatio planè est medica: imò etiam omnium quæ foris existunt atque geruntur rationem medicus tenet, qui & chirurgi opus dirigit, vt medicus ratione, chirurgus manuum vsu & exercitatione præstet & excellat.

Tumorum præter naturam differentiæ. Cap. I.

MORBI qui in externis partibus ex humoris vitio succrescunt, modò cum tumore fiunt, modò citra tumorem: & ex vtrísque alii ex sanguine, alii ex bile flaua, alii ex atra, alii ex pituita, alii ex sero, alii ex flatu, alii ex horum permistione. Humor porrò qualitate aut acer est & exedens, aut mitis ac blandus. Situs verò humoris aut in sola cute est, aut cum cute subiectam quoque carnem, vel tendonem, vel adenem occupat. Qui in cute, vel in summa quę epidermis appellatur, vel etiam in vera consistit, quæ illi substernitur. Rursum verò humor vel partem cui insidet in suam naturam cõuertit, vt in elephante & alpho, vel per ipsius duntaxat substantiam effusus sua illam qualitate afficit. Hæ quidem propriæ externorum affectuum differentiæ sunt ad medendi rationem accommodatæ. Itaque vniuscuiusque propria continénsque causa est humor quidam vitiosus præter naturam cumulatus: cumulatur autem, vel congestione vel fluxione. Congestio præter naturam sensim fit ex humoribus in partem alimenti vice distributis. Quum enim pars vel ita imbecilla est, vt nec affluens alimentum in propriam substantiam mutare, vel ita vitiata vt idipsum corrumpat, nec genita excrementa à se propellere queat, necessariò præter naturam congestio quædam fit. Fluxio autem est humoris incursio concitatior atque copiosior quàm parti alendæ sit ex vsu. Huius interiores causæ sunt fluxuræ materiæ copia, acrimonia vel tenuitas: propellentis partis robur, viarum laxitas, & excipiẽtis partis imbecillitas sitúsve decliuior. Euidentes verò causæ: contusio, ruptio, vulnus, luxatio, & quæcunque doloris aut caloris vi fluxionem accersunt. Hi porrò affectus qui corporis summa obsident, vel in cute prominent, vel eam excauant, vel commaculãt. Prominent tumor, tuberculum, pustula. Tumor tuberculo maior, & vtroque minor est pustula. Tumores sunt: phlegmone, phygerlon, bubo, phyma, erysipelas (hoc enim & in tumoribus recenseri solet) œdema, hydrocephalon, hydrocele, tumor flatulentus, scirrhus, ganglion, bronchocele, parotis, struma, cancer. Tubercula sunt: carbunculus, furunculus, terminthus, glandula, nodus. Pustulæ sunt: psydracia, epinyctis, phlyctænæ, ecthymata, ephelides, hidroa, herpetes, scabies, prurigo, lichen, psora, lepra, omniáque verrucarum genera, clauus, callus. De singulis igitur dicendum, sed alio ordine ex causarum affinitate instituto, quæ in curandi ratione primas obtinent.

Externorum affectuũ pro humoris specie & qualitate, & pro affecto loco: differentiæ.

ἀθροισμός.

ῥευματισμός.

Tumores, tubercula, & pustulæ à sanguine. Cap. II.

ἡ φλεγμονή. PHLEGMONE tumor est calidus præter naturam collectus, prominens atque circumscriptus, oui saltem gallinacei magnitudine. Huic quasi ex igne aut ex balneo rubor inest: calor quoque ex inflammarione vehemens quasi pars vratur: distentio ex copia renitens: pulsatio profunda & molesta, quòd arteriarum diastole partem inflammatam feriat: dolor ex calore, ex pulsu atque tensione acerbus, præsertim quũ pars eximio sensu prædita est. Causa continens sanguis est, non in solam cutem, sed in subiectam quoque carnem impactus, qui venis eò tandem confluxit. Quũ enim venæ arteriæque maiores immoderata sanguinis copia distenduntur, hanc grauatæ in minores quasi onus deponũt, ex his demum in minimas. Ac tum per earum oscula, pérque tunicarum meatus sanguis cohiberi non potis, effluit illabitúrque in spatia vacua quæ inter fibras sunt primorum corporũ, præcipuéque musculorũ, venarum, arteriarum, neruorum atque membranarum. Hæ partes fluxione dum perfunduntur implentúrque, distentæ copia quasi diuellũtur, feruentísque sanguinis ardore incalescũt, doloréмque faciũt. Sanguis quippe extra vasa collectus, nec liberè perflabilis, necessariò putrescit atque inflãmatur. Ita quidem si purus is erat, exquisita phlegmone fit, cuius species sunt: ophthalmia, parotis, angina, parulis in gingiuis, aliæque ex partibus nomina adeptæ. Est & alia minus exquisita, cuius non syncerus est sanguis, sed aliorum quoque humorum particeps. Hinc fiunt phlegmone erysipelatodes, œdemarodes & scirrhodes.

τὸ φύγεθλον. Phygethlon phlegmone est in adenum locis emergens, maximè verò in ceruice, in alis, aut in inguinibus: Latinis Panus appellatur. Sed & qui in inguine nascitur, peculiari nomine bubon nuncupatur. ὁ βουβών. Similibus ex causis ortúque simili ac phlegmone nascitur, iisdémque signis innotescit. Ferè autem fit aut post febres, aut post dolores partis alicuius, qui fluxionem proritant in adenes.

τὸ φῦμα. Phyma tumor quoque adenum est, simplici phlegmone atque phygethlo aliquãto minor ac planior, minúsque rubẽs ac dolens. Non enim è puro sanguine proficiscitur, sed ex eo cui pituitæ quiddam sit admistum, vt sit phlegmone œdematis particeps.

ὁ ἄνθραξ. Carbunculus ex sanguine originem habet, non eo quidem tenui & laudabili, sed crasso ac nigro, calido tamen, feruente atque corrupto. Hic in quamcunque partem inuaserit, eam mox exurit, pustulas circum se ardentissimas acerrimásque cier, tandémque ardoris vi crusta vel nigra vel cinerea obducitur. Huic partes vicinæ lõgo sæpe tractu consentiunt, caloris dolorísque participes: valida quoque febris accersitur. Inflammata pars nunquam suppurat, sed feruore exusta corruptæ carnis lobum tãdem excutit, quo excidente vlcus cauum sordidúmque manet, hócque vno maximè à cæteris seiungitur tuberculis. Carbũculorum alius simplex, qui è solo ardore simplicíque putredine nascitur, alius malignus, qui his etiam iungit venenatam qualitatem: talis in pestilentia grassatur, de quo plura proprio loco diximus.

ὁ δοθιήν. Furunculus dorhien Græcis appellatus, tuberculum acutum cum inflammatione ac dolore, ouum columbinum magnitudine non excedens. Phymate ergo minus est, sed acutius, rubẽtius, ac dolore grauius. Phlegmones veram speciem exhibet, sed eius exiguæ, & quæ vix infra cutem descendat, atque subiectæ carnis minimum cõprehendat. Suppurat furunculus perinde atque phlegmone, híncque à simplici carbũculo discernitur. Fit autem non quemadmodum phlegmone è probo sanguine, qui in particulã vi quadam irruat: sed è crasso & vitioso, non perinde tamen atque in carbunculo exusto, quem à reliquo puriore natura secernẽs tanquã infensum & inutilem in corporis summa propellit. Quocirca vt phlegmone multitudinis, sic furũculus cacochymię soboles est: raróque fit vt hic solitarius erumpat, sed ferè multis corpus scatet atque inquinatur.

ἡ ἐπινυκτίς. Epinyctis Celso pustula est pessima circa quam vehemens inflammatio cum ingẽti dolore, subrubra ac quadãtenus liuescens, eáque noctu potissimùm affligit. Spõte exulceratur, ex eáque subcruenta sanies emanat. Vnde & speciem habere cognoscitur carbunculi, causámque similem, sed quæ nullius pestilẽtiæ particeps, leuior existat: quemadmodum & eius pustula carbunculo minor. ὁ τέρμινθος. Terminthus huius quoque generis est, ex feruido præassatóque sanguine prorumpens. Epinyctidi par quidem magnitudine, sed τὰ ἐκθύματα. cui pustula incumbit nigra ac rotunda, quæ ardore in squamam abit. Ecthymata etiam si pessi-

si pestilentiæ conditionem sequantur, ex sanguinis tamen feruore prodeũt & extuberant: neque manifesta est pituitæ permistio. Tempore concoquuntur & albescunt, eorum materia in pus iam conuersa, quæ tandem & in squamas siccescit.

Tumores, tubercula, atque pustulæ ex pituita. Cap. III.

AT pituita alia tenuis, aquosa, aut mucosa existit, alia crassa & glutinosa, cuiusmodi est quæ vitrea aut gypsea appellatur: ita necesse est varios ex hac collecta nasci tumores. Ac primum quidem œdema tumor est frigidus, laxus ac mollis, doloris expers. Nec calor nec rubor, sed vel genuinus vel albidus duntaxat color inest: tumor sæpe magnus & qui presso digito, vel nullo vel exiguo dolore cedit. Est autem duplex vnus collectus & circunscriptione definitus, qui propriè ac simpliciter œdema nũcupatur: alter diffusus & expansus, qui rectiùs tumor est œdematosus. Hic ex crudiore pituitosóque sanguine aut iecoris aut assumptorum vitio progignitur, qui in nutriendas partes illapsus, nec in earum substantiam conuersus, sensim cumulatus redundat partémq; tumore distendit, ac ferè retinet prementis digiti vestigiũ. Ita sanè in tabe, in cachexia & in leucophlegmatia, modò pedes, modò reliquũ corpus omne tumidũ euadit. Verum autem & exquisitum œdema nõ ex sanguine pituitoso, sed ex pituita fit superuacanea, quæ solùm vel aquosa, vel mucosa sit, vndecunq; illa in affectam partem deferatur. Ferè tamẽ è capitis destillatione huic origo est, quæ sæpe in genua, interdum in humeros aliásque partes decumbit.

τὸ οἴδημα. ὄγκος οἰδηματώδης.

Huc pertinent aquosi tumores, quibus vel aqua cirrina, vel sanguinis serũ comprehenditur: quod genus hydrops, ascites, hydrocephalõ, hydrocele, & quicunque horum similitudine sub cutem prominent.

ὄγκοι ὑδατώδεις.

Finitimi his etiam sunt flatulẽti tumores, in quibus vapor aliquis flatúsve præter naturam concluditur. Huiusmodi sunt hydrops tympanias, ramex flatulentus, & quicunque aut sub cute, aut sub ossium membranis, aut in musculis ex collecto vapore attollũtur. Hi admodum raro vsu veniunt, vixque vsquam potest solus flatus citra humoris permistionem colligi. Tumor indolens est, nisi quum membranas magna vi diuellit atque distendit, œdemate mollior minúsque renitens, nec prementis digiti vestigium retinens.

φυσώδεις. ἡ φυσοκήλη.

Scirrhus tumor est præter naturam durus ac renitens, concolor & indolens. Duplex is est: vnus velut incipiẽs nec cõfirmatus nec legitimus, in quo presso doloris sensus inest: alter confirmatus & exquisitus, qui omnis doloris omnísq; sensus est expers. Vtriusque materia est crassus viscosúsque humor, qui particulæ impactus in eiúsque spatia insertus ita obduruit, vt nõ nisi ægrè solui dissiparíque possit. Hic autẽ humor aut statim tumoris initio talis existit, vt quum vel pituita vitrea atque gypsea, vel naturalis melãcholia quæ fæx est sãguinis, in parte aliqua seu fluxione seu cõgestione cumulatur. Aut ex malè curato erysipelate vel phlegmone talis euasit, vt quũ eius materia immodicè refrigeratur & adstringitur, aut diaphoreticis dissoluta tenui portione crassior subsistit ac manet. Vt enim iecoris scirrhus ferè omnis qui ab ictero relinquitur, ex bile sensim crassescente fit, ita & nonnunquã in externis quoque partibus eandẽ habet originem.

ὁ σκίῤῥος.

Ganglion tumor est cõcolor, durus, renitens & indolens, nisi quòd vehemẽter pressus stuporis sensum exhibet. Oritur circum neruos & articulos, sæpe in carpo ex crassa lentáque pituita, vel ex naturali melãcholia, quæ in eam duritiem cõcrescit. Qui extra articulos neruósque necnon extrà adenes passim exoritur, discriminis gratia quibusdã nodus appellatur. Huius generis est brõchocele, nostris hernia gutturis appellata, inter asperam arteriã cutémque congesta: non vt plerisque visum est ex immodicis clamoribus, aut ex potu aquæ ex liquefactis niuibus, quæ Alpinis aliísq; montanis in vsu est: sed ex crassa lentáq; pituita quæ eò sensim è capite eiúsque partibus externis per auris posteriora deuoluitur.

τὸ γάγγλιον. βρογχοκήλη.

Glãdula est adenis tumor obduratus, à nodo gangliòve solo situ distãs. Hæc enim è solis adenibus, ille è neruis aut articulis emergit. Quũmq; adenes variè sparsi sint in omne corpus, maximè ad venarum arteriarúmque diductiones, in multas quoque partes glandulæ incidere solent: quibus nonnunquam corpus vniuersum (quod multa pituita redundaret) scatere deprehendimus. In hoc etiam genus pertinent parotis frigida,

ἡ παρωτίς. bubóque frigidus. Glandularũ aliæ resoluuntur, quarum humor non admodum crassus sensim digeri dissiparique possit. Aliæ suppurant, factóque & erumpēte pure in abscessum desinunt. Et hæ quidē sanguinis calorísq; sunt participes. Aliæ duræ persistunt veram scirrhi speciem adeptæ, earũ origo è gypsea pituita est: aliæ vbi inueterauerunt contracta tandem malignitate in vlcus desinunt: illæ strumæ simplices sunt, hæ verò αἱ χοιράδες. exulceratæ. Vehementer quidem duræ sunt strumæ, & propriis mēbranis vt glandulæ omnes obuoluuntur, sed earum materia acrior tandem euadens, adenem ipsum, circumsitam carnem cutémque exedit, vlcúsque efficit malignum, serpēs & exedens. His sæpe ortus est in ceruice, in qua plerunque longa serie dispositæ glandularum modo cernuntur. Hinc & nonnũquam in pectus aut in alas, aut in mãmas prorepunt. Defluit autem earum materia è capitis parte externa, per ceruicis tendones & adenes: idque sensim ac lento adeò cursu, vt sæpe obscura sit origo. Ea verò materia nō simplex pituita ἡ καρκινωμαλώδης χοιράς. est, sed quæ iã caloris vi ac putredine excandescens acrimoniam conquirit. Quòd si pituita atræ bilis permistione ferocior sit, strumã carcinomatis vim & conditionē æmulabitur, nuncupabitúrque struma carcinodes.

ὁ καρκῖνος. Cancer, tumor est durus, rotũdus, inæqualis, venis quandoq; in ambitu turgidus colore liuescens aut nigricans, dolore, ac interdũ calore grauis. In qualibet corporis parte nasci solet, in ore, in oculis, in vulua, in cole, in ano: at maximè in fœminarum mammis, quę quia fungosæ & inanines illius materiã promptè excipiunt, sed & in eas tum è capite tũ ex vtero facilis est decursus. Huius obscura sunt rudiměta, ac plerunq; tumor exoriens sentitur ciceris magnitudine, cum dolore & calore quasi ferientis candentis acus, interdum etiam dolore nullo. Hinc fabæ, deinde iuglandis & oui magnitudinem æquat, dum tandem in ampliorem molem attollatur & increscat. Quum iam illius materia aut vetustate aut errore viuendi, aut medicamētis incalescit, dolor calórque citra inflammationē vehementior exercet, pars cōspicuè liuescit aut nigricat, venæ in ambitu crasso nigróque sanguine nonnunquam turgent. Huius continens causa est bilis atra sanguísve feruidus ac retorridus: sæpe ex suppressis menstruis aut hæmorrhoidibus, nonnunquã ex quartana febre cumulatus. Quo pigrior & ignauior humor est, hoc mitiorem cancrum infert: grauiorem verò quo is calidior acriórque fuerit. Ille nisi irritatus excandescat, diu citra perniciem cōsistit. Hic verò coërceri vix potest quin breui exesa cute se deregat, fiátq; cancer exulceratus. Tum quidē corruptæ carnis speciē tumor exhibet, cum fœtore, cũ sordida illuuie, horrido aspectu, labris præduris & inuersis. Ex eo sanies tenuis, nigra aut fulua manat, vapor expiratur cordi, ori, cerebróque grauis, febris assidua eáq; lenta inest, frequens animi defectio; quum præsertim cancer mammis inhæret: exesis venis sæpe sanguis profunditur, & nisi malignitate ocyùs interimat, longè latéque prorepit.

ἡ φαγέδαινα. Cancrum proximè imitatur phagedæna, vlcus quidē non cutem modò, sed & subiecta quęque depascens & erodens. Huius etiam origo est ab atra bile maligna aut abæruginosa, de qua inter vlcera tradetur.

τὸ σάρκωμα. Sarcoma carnis est incremētum tuberculi tumorísve specie. Non ex humoris cuiusquam fit affluxu, sed ex solo partis alimento. Hæc enim quia aut intus aut foris exulcerara est, nisi cohibeatur, assiduo alimēti accessu diffunditur atq; luxuriat: sæpe etiam venarum & arteriarum instar ductus producit, per quos alimentum sumat. Sic in malè ὁ πολύπους. curatis vlceribus sæpe excrescit caro, sic polypus naribus contusis, sic epulis in gingiuis ἡ ἐπουλίς. ἡ σύκωσις. ad dentiũ radices, sic ficus in ano. Sic demum & integra cute quũ subiecta caro contusa ruptáque est, ingens tumor sensim exurgit, qui & cæterarum partium more alimentum capessit, nullo quidem dolore, sed exquisito sensu & naturali colore. Hic in quauis parte, sed frequētiùs in ceruices, alarum, inguinúmque adenibus prouenit, quorum circumscripta caro non facilè potest amplificari in tumorem. Similem ferè ortum habet atque phlegmone, distat verò quòd non affatim, sed sensim sanguis accedat, & quantũ accedit, in alimentum absumatur atque luxuriet.

ὁ κιρσός. Huc fortasse causarum affinitate pertinebunt, varix & aneurysma. Varix venæ immodica est dilatatio: in cruribus quàm in cæteris partibus frequĕtior. Quũmque vena impletur multo crassóq; sanguine, pars aut liuida aut nigra apparet, atque etiam tumet, sed sine dolore: pressus tumor protinus cedit, móxque redit. Fit autem ex ictu, ex contusione, ex nimio conatu, ex labore & peregrinatione: interdum ex plethora, vt plerisq; mulieri-

mulieribus vterum gerentibus. Aneurysma, arteriæ dilatatio est spirituoso plena sanguine. Id interdum in externis partibus existit, in manibus, pedibus, circa iugulum atque pectus: hoc à varice distans, quòd magna, turgida ac sæpe molesta pulsatio insit. Presso tumore, quæ intus est materia prompte subterfugit. Fit & nonnunquam in interioribus arteriis, maximè sub pectore, circa lienem & mesenterium, vbi vehemens sæpe pulsatio animaduertitur. Credi vix potest quod nonnulli comminiscuntur, per hos affectus ruptam apertamque esse venam aut arteriam. Si enim sanguis è vena aut arteria prosiliens, non amplius illis contineretur, mox corruptus putresceret, tumórque fieret generis diuersi. *τὸ ἀνεύρυσμα.*

Externi affectus & pustulæ à bile. Cap. IIII.

ERYSIPELAS, ardor est vehemẽs per corporis summa diffusus. Nec tumore manifesto exuberat, nec partẽ attollit aut distẽdit, nec penetrat in subiectam carnẽ, sed latè diffunditur nulla collectione circũscriptum. Quancunque partem prehendit, vehemẽter mordicat & vrit: color inest ex rubro flauescens, qui pressu subterfugit, móxq; redit. Dolor nec pulsans nec admodum vehemens est. Quum fluxio excutitur, horror quidem ac dein febris hominem adoritur: ac sæpe quum in crura irruit, ab inguinis tumore initium ducit. Serpit id quidem herpetum more, atque priori derelicta sede, in vicinas partes sensim obrepit. Est autem duplex, vnũ quod simplex erysipelas Celso appellatur, solo rubore & ardore, nulla exulceratione molestũ. Alterum quod eidẽ sacer ignis nuncupatur: éstque exulceratũ erysipelas. Huius duæ species sunt, vna qua sũma cutis sine altitudine exulceratur, in qua & crustulæ instar furfuris excitãtur: altera cuius exulceratio altiùs in cutẽ penetrat, è qua ruptis pustulis purulẽta sanies exit. Simplicis erysipelatis origo est è feruente tenuíq; sanguine, qui biliosus appellatur: exulcerari verò ex eo cui bilis superuacuæ eiúsq; incalescẽtis nõnihil sit admistũ. Is è venis tenuioribus propulsus nequaquã in carne subsistit & hæret, sed tenuitate in cutẽ fertur & euolat, quæ densior & compactior hunc retinet cohibétque. Quúmq; tenuis sit humor facilè dispergitur, neque in cõspicuum tumorem se attollit. Genus hoc vniuersum exquisitum est erysipelas: quod vero phlegmonodes appellatur, tumentius quidem, sed minus feruidum existit multóque minus œdematodes. *τὸ ἐρυσίπελας.*

Huc pertinẽt phlyctænæ & phlictides Græcis nuncupatæ. Repẽte emergunt subflaui humoris copia distentæ, bullarum modo lucidæ atque iis similes quæ ab aqua feruida, vel ab igne ambustis erũpunt, non manifesto tamẽ dolore graues. His ruptis humor excidit, crustulæque obdurescũt, dum sanescant. Has constat non nisi ex feruentissima bile gigni, quæ ignem viribus suis adæquet, vt non idcirco præter rationem illas vulgus ignem syluestrem appellarit. *αἱ φλύκταιναι καὶ φλυκτίδες.* *Syluester ignis.*

His proxima est papula. Est autem ardor cutem serpẽtibus minimis pustulis exasperans ac rodẽs, Græcis herpes appellatur. Ea quidẽ duplex, vna simplex quæ herpes est miliaris, altera fera, quę herpes exedens nuncupatur. Papula fera ruptis pustulis veram cutem exulcerat, rodit atque depascit, serpit in latum atque in altũ, ex eáque vlcuscula manent arida. Papula simplex & mitior summã cutem exasperat, & sub vna epidermide consistit, exiguas illic pustulas excitans, quæ minimùm extant aut prominent, milio haud absimiles. Vtraque in vicina quasi in orbem quoquouersum serpit, séq; diffundit, ac plerunque medium sanescit extremis longiùs procedentibus. Papula exulcerata erysipelas summè affinis est, vt idcirco nonnulli in genus idem confundant: hoc tamen discriminis intercedit, quòd erysipelas conspicua fluxione derepẽte emergit, herpes verò seu papula sensim multóque tempore, nec cõspicua fluxione efflorescit. Herpetis pustulæ aridæ sunt, è quibus ruptis nec sanies nec pus exit. Erysipelatis verò magnæ, exulceratæ & humidæ, quæ saniosum pus effundunt. Herpes pruritu, erysipelas dolore ac ardore torquet. Omnis papula diuturna est, prorsus febris expers, nec nisi tempore sanescit: erysipelas verò ferè cum febre est, præceps & quod breui spõte soluitur. Vtriusque herpetis materia continénsq; causa, bilis est syncera, superuacua eáq; ardẽtissima, cuiusmodi prassina vel æruginosa; quæ sensim nullóque fluxionis impetu è venis expurgata, tenuitate partes omnes præcipuéque carnosas transgreditur, dum densiorem cutem attingat. At verò crassior ea atque glutinosior est quàm in erysipelate, ac *ὁ ἕρπης.* *Causa proxima.*

proinde diutiùs atque tenaciùs in cute hæret ac subsistit. Quæ igitur glutinosior fuerit simúlque acrior, in cute tota remoratur, pustulásque mouet, quibus ruptis exulcerata cute, papula fera emergit. Tenuior verò cutem etiam penetrat, coërcetúrque in sola epidermide, quam si sudoris modo nequeat transire, erodit & pustulis intercursantibus exedit.

ὁ λειχὴν. Impetigo, cutis est asperitas dura ac sicca cum ingenti prurigine. Ea autẽ à scabie distat, quòd sicca sit & omnis humoris omnísque saniei expers. Ex siccis enim pustulis fit, scabies verò ex humidis. Huius quatuor sunt species, vna admodum simplex, qua cutis rubra, dura, exasperatáque vehementi prutitu roditur: at hæc simplici pruritus nomine continetur. Oritur ex bile, aut ex pituita tenui, quæ tamen putrida sit aut salsa, & quæ (ὁ κνησμὸς, prurigo.) sub vna epidermide coërcetur, eámque exedit. Altera est vera impetigo, lichen Græcis nuncupata, quæ asperior pustulis maioribus emergit, acriùs corrodit, latiúsque procedit. Hæc sæpe ex neglecta papula fit, feréque ex ea quæ papula fera nuncupatur, & quę nisi maturè sublata sit in lichenen vertitur, hic deinde in psoram, psoráque in lepram. Lichenis materia, est bilis ardentior, aut pituita putris ac salsa, non tenuis illa quidem, (ἡ ψώρα.) sed quæ crassitiem aut ex se aut ex aliorum permistione contraxit. Tertia species est Græcorum psora (hæc enim à scabie longè est diuersa) qua cutis crassior, siccior, durior, tumentior & serpentibus pustulis asperior euasit: his vehementer roditur & exeditur passímque finditur, ex se furfuracea quædam nigra excutit. Huic originem dedit atra bilis in cutem effusa, è qua digeri vix potest: ægrè si quidem hoc malum sanescit. (ἡ λέπρα.) Quarta species est lepra Græcis nuncupata, omnium sanè deterrima. Ea cutem vehementer rodit, altè depascit atque findit: ex qua non solùm furfures, sed & squamulæ decidunt, modò pallidæ, modò subnigræ: nullis hæc cedit remediis, & de eius curatione vulgus diuos implorare solet. Nascitur ex bile atra, cui etiam crassæ lẽtæque pituitæ salsæ quiddam sit admistum. Hincque non epidermidem solùm, verum etiam totam entem prehendit ac obsidet. Quodcũque psora lepráve inquinatum sit corpus sensim id tabescit & absumitur.

De pustulis. Cap. V.

(τὸ ἔκφυμα, eruptio.) CVTIS admodum frequens vitiũ est pustula, cuius appellatione comprehenditur quicquid rotundo schemate leuiter in cute extuberat. Eius duo genera, vna est humida, è qua rupta vel humor vel sanies vel pus emanat: (ἡ ἐφηλίς.) altera sicca humoris nihil profundens. Humidis cõtinentur hidroa, ephelides, phlyctænæ seu phlyctides, epinyctides & quæ ex his ruptis fiunt sca- (τὰ ἐξανθήματα.) biei genera. In siccis numerantur exanthemata quædam, pruritus, deinde & vari & verrucarum genera.

(ἵδρωα.) Exiguæ & aquosæ pustulæ sunt hidroa, id est sudationes. Emergunt repente sparsim toto corpore, sed frequentiùs in manibus pedibúsque milij magnitudine, aqua plenæ, sine rubore, sine vllo dolore. Fiunt enim ex sudoribus sub epidermide coërcitis, per cuius spiracula ij digeri minimè possunt: vnde à quibusdam sudorum papulæ nuncupantur.

(αἱ ἐφηλίδες.) His aliquãto maiores sunt ephelides, pustulæ quidẽ in ambitu rubræ ac feruidæ leui dolore, è quarũ medio rupta bulla aut vesica, albus humor instar lactis exit, scabiésque succedit. Fiunt autem ex feruido impuróque sanguine sub cutem effuso.

(ξυσμός.) Scabies aspredo cutis est, seu leuis exulceratio pruriens aut interdum rodens. Fit autem ex humidiore quauis pustula, siue pallida, siue liuida, siue nigra sit: quę rupta vlcusculum in cute profert humidum, aut etiam interdum expurgata sanie aridum, idque modò cum prurigine sola, modò cum leui rubore in ambitu, cúmque calore ac dolore. Ex resiccata sanie crustula obdurescit, qua sæpe vlcusculum obducitur. Vt autem pustularum, ita & scabiei species multę, humorésque multi ac varij earum causæ existunt, quos & dolor & color & manantis saniei species distinguit. E toto quidem corpore scabies erumpere solent, sed ex capite pessimæ, quæ idcirco peculiari nomine sunt insignitæ. Appellantur autem psydracia, fauus, & manantia capitis vlcera. Fauus, qui Græ- (τὸ κηρίον. ὁ ἀχώρ.) cis est cerion, saniem amplis foraminibus emittit mellis crassitudine. Vlcus manans, quod Græcis est achor, glutinosam saniem angustis foraminibus eructat. Hæc scabiei genera ab ea simplici capitis scabie distant, quæ summam duntaxat cutem obsidet.

Hinc

Hinc autem cerion & achor dignoſcuntur, quòd euulſi capilli radix craſſa in primis eſt, lento craſſóque humore obſita. Cauſa eſt nitroſa ſalſáque pituita aut melancholia, ſub cute malignè putreſcens, quæ quoniam capillorum radici multa inhæreſcit, & capitis quàm cæterarum partium cutis denſior eſt, ex ea detergeri aut elui tota vix poteſt. Quocirca vlcus ægrè ſaneſcit, atque ex humoris pernicie in primis contagioſum pueris exiſtit.

Verrucarum genera licet exigua ſint mole, quòd tamen fœda ſint ac plerunque moleſta, in morbis haberi debent verruca penſilis, quæ actochordon Græcis appellatur; ἀκροχορδών. parte quidem ſumma latior, ima verò quæ ad cutem eſt tenuior, qua quaſi pediculo innititur. Exquiſitè dura eſt & aſpera, cuti concolor. Altera thymium dicta, & colore thymi florem repræſentans, ad cutem etiam tenuis eſt, in ſummo lata, dura & aſpera, penſili minor. Hæ quidem verrucæ rarò ſolitariæ, ſæpius complures proueniunt, maximè in palmis pedibúſque puerorum. Plerunque inopinatè comparent, atque etiam nonnunquam ſubitò diſparent. Verruca ſeſſilis, quæ Græcis eſt myrmecia, humilior μυρμηκία. eſt thymio, lupino vix vnquam maior, dura, ſtabilis, latiore baſi, radices altè exigens dolorem ciet. Clauus vt ſeſſilis verruca, in cute eminet, albus, rotundus, calloſus, parte ἧλος. ſumma clauorum capiti ſimilis, ſed prædura ſolidáque radice intrò ſe infigens, quaſi ex oſſium membranis emergat & expullulet. In digitis plantíſque pedum ex calcei preſſu aut intertrigine naſci ſolet: acuto interdum dolore ſponte feriens, ſemper verò ingredienti moleſtus. Callus colore atque ſubſtantia clauo ſimilis, obdurata eſt τύλλωμα. ſumma cutis ex labore, in palmis aut in inferioribus pedum plantis ſuccreſcens. Nullam tamen radicem altè demittit, ac proinde prorſus eſt doloris expers.

Maculæ. Cap. VI.

CVTIS etiam vitia quædam nihil prominent, ſed æqualia manent nulla δέρματος aſperitate: huiuſmodi ſunt maculæ quæcunque alieno colore hanc fœ- σπῖλος, καὶ dant: vt vitiliginis ſpecies, lenticulæ, ecchymomata, ſugillata, ſtigmata, κηλίς. vibices. Vitiliginis tres ſunt ſpecies: alphus, melas, leuce. In his cutis fœda- ὁ ἀλφός. tur diſperſis maculis, neq; continuatis, neq; cohærentibus, ſed quæ ſedem mutant ac ſerpunt. Sub his ſenſus aut omnino perit; aut multo ſtupidior euadit, vt ne ſi cutis ſcalpatur & interdum ne ſi acus quidem leniter infigatur, percipiat. Alphus albo; melas nigro colore velut vmbra inficit: atque hi ſummam duntaxat cutem occupant. Leuce albo etiam, vt alphus, colore deſcribitur, ſed altiùs deſcendit cutémque totam prehendit. λεύκη. In hac pili excidunt, aliíque albi ac tenues ſuccreſcunt lanugini ſimiles. Confirmata leuce perfrictione nuſquam rubeſcet, neque adacta acu ſanguis, ſed aquoſa duntaxat ſanies exit. Videtur præterea & interdum vitiligo quædam rubro, fuſco, aut liuido colore, cuius ſenſus aut perit aut ſtupidior eſt, hócque genus vniuerſum iuniores malum mortuum appellant: Hæc vitia peculiaria iis ſunt, quorum malus eſt habitus: omnium quippe efficiens cauſa eſt humoris impuritas. Alphi quidem & leuces craſſa glutinoſáque pituita, melanos bilis atra, cęterorum humor fœdo colori conſentaneus.

Lentigo & varus in facie potiſſimùm & in manibus, nonnunquã in pectore emergit ὁ φακός. lentis magnitudine, colore fuſco, crebris quaſi guttis diſperſa: his familiaris qui ruffo ſunt pilo. Interdum hyeméque præſertim ſponte deletur, æſtate reuireſcit ac crebreſcit. Accidunt & partibus cæteris maculæ maiores, palmæ interdum magnitudine, colore etiam fuſco, & quæ quibuſdam temporibus & oriuntur & deſinunt, quæ quoniam naturæ eiuſdem ſunt, in id quoque genus pertinent. Has autem conſtat ex melancholico ſucco naſci, qui è viſceribus in cutem ſit effuſus. Interdum etiam peculiari cutis vitio & affectu contrahuntur, quo illius alimentum, etiam ſi purum ſit, corrumpitur alienúmque colorem ſubit. Cutis enim extrinſecus infecta ſuum pariter cibum mutat, quemadmodum & maculæ ab ortu primáque conformatione, vt ſigna quædam nobis iniuſtæ, nulla poſſunt ratione deleri: & ſi nonnunquam obſcurantur, tempore tamen vireſcunt, aliæ quidem cum maturis fragis aut ceraſiis, aliæ vindemiarum, aliæ alio tempore aliòve cœli ſtatu. Quinetiam vt exanthemata, ita etiam aliæ quædam maculæ venenatæ qualitatis contagione ſine puſtulis efflorеſcunt tum colore tum

figura variæ, atque etiam interdum inauditæ: ídque vel aëris inquinamento, vel hausti veneni pernicie, vel virulentæ bestiæ morsu quæ non nisi extincta venenata qualitate deleri possunt.

τὸ ἐκχύμωμα. τὸ πελίωμα. τὸ μέλασμα. τὰ ὑπώπια. τὰ στίγματα καὶ μώλωπες.

Ecchymomate quoque cutis fœdatur, hoc enim est sanguinis per cutẽ effusio atque concretio. Effunditur autẽ è tenuibus exilibúsque venis in cutẽ sparsis, quæ ob sanguinis copiã aut tenuitatẽ aut acrimoniã vel anastomosi, vel diapedesi reserãtur: crebrius verò vel labore immodico, vel contusione ex ictu casúve rũpuntur. Ex his ergo sanguis per cutẽ effusus coit, modò cum leui tumore ac dolore, modò citra hæc, eiúsque colore inficitur cutis. Primúmq; liuescit, ac tum affectio pelioma Græcis nuncupatur: deinde & nonnunquã nigrescit, éstque tum melasma: vtraque nobis sugillata dicuntur. His minora sunt stigmata, minoréſque vibices quales relinquuntur è flagellis.

De gangræna & abscessu. Cap. VII.

γάγγραινα. ὁ σφάκελος.

MAGNA sæpe vitia phlegmonis aliísque tumoribus succedunt, quorum nõ aliud gangræna peius. Est enim incipiens partis corruptio: quæ quum iam eò processit, vt pars corruptione extincta & emortua sit, Sphacelus id est sideratio nuncupatur. Hæc in osse caries est, in carne cæterísque partibus generis nomen retinet. Primùm igitur coloris flos perit & extinguitur: quúmque iam sphacelus est, pars liuet aut nigrescit, tumida, mollis ac prorsus cadauerosa: nec arteriarum pulsus est, nec dolor, sed nec sensus vllus, vt etiam sine sensu doloris altè scalpellus adigi possit. Oritur autẽ quum pars affecta vitali calore ac spiritu destituitur: aut quia à corde per arterias influere prohibetur arctiore vinculo, contusione vel obstructione: aut quia insitus partis calor præfocatur & extinguitur, idq; vel humorum copia, vt in magnis inflãmationibus, vel ingenti obstructione quę per spirationem prohibet, vel penetrabili frigore, vel venenata atque maligna qualitate.

Extinctio & suffocatio calor. natiui quibus ex causis.

τὸ ἀπόστημα.

Abscessus, apostema Græci dicũt, est collectæ materiæ in pus aut in alienã substantiam conuersio. Inflãmationis quidem materia, quæ sanguis est, extra venas putrescit, cuius si tanta est putredo vt nequeat ab insito calore vinci, sæpe in gangrænam transit: sin verò vincatur, concoctione in pus facessit, eáque puris collectio absolutè est abscessus. Hic quũ fit, locus tumentior, durior, rubicundior, feruidior ac ardea apparet, dolor incũbit vehementior, ísque pungens ac lancinans: atque si locus insignis est, febricula rigórque inordinatus noctu potissimùm fatigans. Abscessu iam facto mitescũt omnia, tumor in mucronem magis attollitur, excitatúrq; cutis prurigo. Pus enim cineri comparatur, cuius iam calor deferbuit. Fiũt porrò & alij abscessus ex frigidis, dutis, inueteratísque tumoribus, quorum materia neque inflammatur neque suppurat. Ex his non pus, sed aliena quædam substantia eruitur, ex frigido humore cõcoctionis vi genita. Ita enim his apertis potissimúmque inueteratis, substantiam deprehendimus similem vel grumo, vel ossi, vel vngui, vel pilo, vel lapidi, vel adeni, vel ligno, vel carboni, vel luto: ea in carnosa parte succreuit, sed nulla cysti obuoluta. Fiũt & alij quoq; abscessus quorũ materia cysti & tunica concluditur, atq; ex materiæ conditione tres emergunt eorũ differentiæ, steatoma, atheroma & meliceris. In steatomate quæ extirpatur seuo, in atheromate pulti, in meliceride melli persimilis est, circũ quam tunica vetustate obduruit. Hæc in reliquis partibus corporis rarissimè, crebrò in capite progigni solent, quòd huius cutis densa materiam diu cohibeat, dum in alienam externámque substantiam concedat. In hæc quoque genera pertinent capitis tumores, iunioribus restudo & talpa dicti, nisi quòd fortè distent magnitudine. Quoniam autem lenti sunt hi abscessus, ac sensim multóque tempore gignuntur, aut nullo aut obscuro dolore exercent, nisi quum fortè acrius suppurant.

τὸ στεάτωμα. τὸ ἀθέρωμα. ἡ μελικηρίς.

ὁ κόλπος.

Sinus, venter est & obtecta latẽsq; capacitas expurgato abscessu manens. Quũ sanguis in phlegmone, aut alia in abscessu materia putrescit contagione vicinam quoque carnem, & interdum neruorum venarúmque fibras corrumpit & exedit, quæ & puris naturam subeunt, & cum pure defluũt. Proinde pure affatim effuso, necesse est intus sinum relinqui, quo id tenebatur. Quum enim pus exitum nullũ habens diu coërcetur ac intus subsidit, proxima quæq; & adhuc sana rodendo sinuat, sicque latè sinus se fundit. Hic si in longum exporrigitur, longioréque ductu pus emittit, fistula nũcupatur: est enim

est enim arctus oblõgúsque sinus. Hæc ex figura modò simplex, modò multiplex, quasi ramulis sparsa, interdum recta, interdum tortuosa flexuosáque est. ἡ σύριγξ. Recens sinus atque fistula carne sua circunuoluitur, cuius tandem latera vetustate obdurescunt, quòd pure adhærente nec tempestiuè deterso atque concrescente occalescant. Hoc tanquam pariete aut velamento sinus fistuláve circundatur, qui & tum callosus appellatur. τυλλώδης κόλπος.

De vulnere. Cap. VIII.

VNITATIS solutio in vtramque partem tum similarem tũ organicam incidit, estque communis vtriusque morbus. τραῦμα. Quæcunque interiorem & ex corporis vitio originem habet, aut quæ pus putredinémve cõtraxit, vlcus appellatur. Nã & phlegmone aperta, & vulnus quod incuria iã sordidum ac putre euasit, specie mutata vlcus est. Quæ vero extrinsecus orta est, si cæsim infertur, plaga aut vulnus: si punctim ab acuto telo, punctio: si collisu à re graui, πληγή. in carne quidem contusio, in osse fractura: at in membrana, neruo atque vena ruptio ἡ τρῶσις. nuncupatur. νύγμα. Euidentes causæ aut incidunt ac vulnerant, aut pungũt, aut contundunt, θλάσμα. aut multifariam agunt. Incidũt ensis & quæcunque longiore sunt acie. Pungũt pugio, κάταγμα, sica, sagitta, animalium morsus & quæcunque mucrone sunt prætenui. Contundũt ca- ῥῆγμα. sus, violenta incursio, motus vehemẽs, vociferatio. Multifariam agunt, venabula, retusa tela & quæcunque vulnerãdo contundunt. Hinc igitur tres primæ fiunt solutæ vnitatis differentiæ, τραῦμα. vulnus quod partis est mollioris, vt cutis, vt carnis, venæ, arteriæ, nerui aut membranæ. νύγμα. Punctio verò vniuscuiusque partis perforatio. Contusio seu collisio ἡ θλάσις. mollioris partis frequens interior diuisio, externa facie integra. Durioris verò partis vt κάταγμα. ossis (quod irruenti corpori duro non intrò cedit, nec in se compellitur) solutio, fractura est. σπάσμα, Tensarum verò partium, vt nerui, membranæ, tendonis, venæ & arteriæ, ruptio. ῥῆγμα. Hæc quidem simplicia sunt solutæ vnitatis genera, ex quorũ commistione composita emergunt. Vniuscuiusque multæ rursum species existunt. Nam vulnus aut simplex est aut cauum. Hoc ita appellamus in quo propriæ substantiæ portio quædam periit. Simplex rursum aut summum est, quum cutem solam occupat, aut profundum, quum in carnem in aliásve subiectas partes infligitur. Lõgum aut breue, magnum aut paruum, atque in his non longitudo sola, sed altitudo quoque & latitudo spectãda. Rectum vel obliquum, æquale vel inæquale, vt quod parte vna summũ est aut angustum, altera profundum aut larum. Singulæ eiusmodi differentiæ tum sensibus præsertimque visu atque tactu tum infligẽtis causæ animaduersione internosci solent: neque (quum cotam sint & in conspectu positæ) alia de se indicia postulant. Sed tamen causæ quæ vulnus inflixit & materia & figura & magnitudo & vires æstimandæ sunt. Materia aut lignea est, aut arundinea, aut ferrea, aut ærea, aut stannea, aut plumbea, aut cornea, aut vitrea. Figura aut acuta, aut obtusa, recta, curua, angulosa, sulcata aut spiculis alata. Magnitudo teli admodum varia obtingit, cuius etiã appellatione irruẽdi impetus comprehenditur: vt sit vtrinque vulneris magnitudo conspectior. Vires eius materiæ quæ vibratur interdum nullæ sunt, interdũ aut simplici aut venenata qualitate infensæ sunt: simplici vt cauterium & septicum medicamẽtum: venenata vt tela toxico immersa extinctáque, vt rabidi canis, serpentis aut muris aranei morsus: vt scorpij, viperæ aut phalangij aculus. Hæc verò nõ ampliùs simplicia & solitaria sunt vulnera: quemadmodũ nec quæ vel intemperiem, vel ingentem dolorem, vel phlegmonem, vel pruritũ comitẽ habent. Hinc autẽ illa nosci possunt, quòd symptomata quàm pro simplicis vulneris cõditione grauiora suscitent, maximè verò quæ toxicorum & virulentarũ bestiarum ictibus infliguntur, de quibus posthac plenior erit tractatio. Nunc autem ad eas notas pergo quæ *Symptomata & signa quæ indicãt partem quantũque vulneratam.* demõstrãt quæ pars in quouis vulnere plurimùm sit affecta. Incisa vena, sanguis abũdè profunditur, cóque abundãtiùs quo amplior atque turgidior ea fuerit: profluit autem continenter & æquabiliter nullo subsultu, sanguis crassiusculus atque rubicundus. Ab arteria verò tenuis, flauus feruidúsque manat, neque is æquabiliter, sed pulsu quodã & saltu: quũ enim arteria se summittit, copiosior exit. Neruo autem seu pũctim seu cæsim vulnerato, mot⁹ interdúmq; sensus perit aut certè offẽditur, torpórq; accidit partibus vulneri subiectis, dolor ingẽs excruciat, inflãmatio partem exercet nonnunquã in gãgrænã desinens, febris accenditur, cerebriq; consensu sæpe deliriũ succedit. Cõuulsio

quoque insequitur, ídque frequentiùs puncto & quadam tenuis secto quàm præciso neruo. Vulneratis tendonibus aut membranis quæ tum caluā tum reliqua ossa conuestiunt, eadem signa at obscura tamen obtingunt: multóque magis cæsis articulorū vinculis. Os vulneratū si nudatū est, immisso specillo scabrū exasperatúmque percipitur nullo dolore, nisi quum fortè obtegenti membranæ duriùs occurritur. Iam verò quam intus partem vnumquodque penetrans vulnus attingat, signis iudicandū. Si ex capitis ictu meninges vulnus acceperint, atrocissimus dolor inest, qui & māsu adductisq; maxillis, & spiritus cōtentione exacuitur, protinus vomitiò cōsequitur identidē ac subinde recurrens: sanguis intro effusus nonnunquā vel è naribus, vel ex auribus, vel ex oculis promanat: sensus interdum quasi attonitis obtunduntur, neruíque distēduntur: nec multò pòst febris atque mox delirium exoritur, presertim quū inflāmatio occupauerit. Si cerebri quoque substantia offenditur, vt facilè fit quum amplificatum id (vt plenilunio) omnem caluæ capacitatē implet, mēs labat symptomatáque omnia ingrauescunt, ac sæpe cerebri portio non citra vitæ perniciē excidit. At si altiùs in cerebri vētriculos vulnus sit inflictū, aut si transfossi sunt oculi, repentina mors insequitur, perinde ac percusso corde: illic quippe vis animalis, hîc autem spiritus atque etiam sanguis cōfertim emanat. Quum pectoris vulnus in cauum subit, expiratione flatus erumpit, atque vel aloës vel myrrhæ vel aristolochiæ puluere in vulnus infuso, mox amaror impartitur ori. Vulneratis pulmonibus præter hec, expuitio spumans cruentáque fertur, spiritus difficilè atque cum sono eliditur, deinde ni repentina mors sequatur, tum febris tū marcor hominem sensim conficit. Consauciato corde protinus extrema frigescūt, mórsque in propinquo est: atque ea derepente irruet, si sauciatio in illius sinus descēderit. Arteriis venísque amplioribus inibi dissectis magna sanguinis viriúmque facta profusione, sudores frigidi fœtidíque exeunt mortis nuncij. Transfixum diaphragma præcordia cōuellit, summam infert difficultatem spirandi, deliriū quoque & mentis alienationem, nonnunquam tussim & expuitionem cruētam, tandémque haud secus atque ictus pulmo tabem atque interitum: maximè quum parte id media afficitur, vt quę neruosa exanguísque sit, & continēter agitetur. Extremarum verò partium quæ carne multa sunt præditę vulnera interdum agglutinantur. Vulnerata gula nullus cibi potúsve transitus est, quicquid assumptū fuerit, protinus euomitur: singultus, animi defectio, ac plerunque conuulsio distorquet. E ventriculi vulnere quod in capacitatem subit, cibus & potus erūpunt, vomitio quoque frequens est, & singultus, & animi defectio, nec ex eo diu quisquā seruari potest. Dissectis intestinis fæces minimè descendunt, sed in abdominis spatium illabuntur graui exorta putredine: atque plaga vel fæces ipsas vel earum odorem fundit. Iecoris aut lienis vulnus quū per summa est, præcordia ad spinam reducit, cruentas tum vomitiones tum deiectiones mouet, lateris pūctiones doloresque ad iugulum quòd è directo est, animi defectiones atque febrē, alui profluuia, quibus tādem quasi atrophia corp' liquescit & absumitur. At quod altiùs vulnus infligitur, animi defectione frequenti sudoréque frigido mortem accelerat. E rene læso mictio fit cruenta eáque parcior, dolor ad inguina atque testes deuoluitur, vrina sub abdomine collecta hydropis quandam speciem exhibet. Eadem propemodum & percussa vesica infert, atque insuper vomitionem, singultū, deliria, vrinæque profusionem è vulnere, quibus & mors succedit. Discissa spinæ medulla subditæ partes resoluuntur, earúmque motus ac sensus omnísque functio intercidit, vt etiā modò stercus, modò vrina, modò semē prę ter voluntatem exeat. Raro autem simplex vulnus vsquā consistit, sed ferè partes complures occupat atque comprehendit, è quibus & multa & variè cōfusa signa existunt.

Si interior pars quæpiā consauciata sit & offensa, quæ eius sunt indicia.

De vlceribus. Cap. IX.

τὸ ἕλκος.

VLcvs est fœda impuráque continui solutio. Impura quidem fit, non vt vulnus sanguine, sed vel humoris vitio, vel hinc genita sanie, vel pure, vel quauis alia corruptione, nō extrinsecus, sed ex vulnere ipso profecta. Vulnus extrinsecus accipitur: vlcus nōnunquā extrinsecus quoque, vt quum vel septico medicamento, vel cauterio corpus inuritur: at sæpius huic origo spontanea ex interiori vitio est. Itaque omnis efficiēs vulneris causa, euidens est, vlceris verò plerunque interior, quiuis scilicet humor pręter naturā collectus. Hic enim vel exesione vlc' gignit, vel in vulnere accepto vetustate aliáve ratione succrescit. Est

autem

autem vlceris interior illa causa duplex, antecedēs & continens. Antecedens est corporis impuritas atque cacochymia, aut ex improbo victu, aut ex viscerū praua affectione contracta. Continens est, vitiosus humor omnisque corruptio in affecta parte consistens ac hærens. Vulnus ergo solitarium existit, neque illi causa assidet: vlceri sua semper comes est causa, quæ quod genuit etiamnum fouet. Præcipuæ vlcerum differentiæ & ex iis quæ dimanant, & ex causarum varietate statuūtur. Vlcus quidem quemadmodum & vulnus appellare licet magnum paruū, sūmū profundum, rectum obliquum, æquale inæquale, recens aut inueteratū, at nō illius propriæ sunt differentiæ. Ab iis autem quæ in vlcere succrescunt, indéque manant species hæ fiunt: vlcus saniosum, virulentum, sordidū, purulētum atque verminosum. Est autem sanies omniū quæ defluunt tenuissima, minimè glutinosa, subalbida aut subrubicunda. Quod hac crassius existit, si glutinosum quoque est, siue Græcorū ichor siue melliceria, nostris virus appellatur: pus vtroque crassius est & albidus, minimè tamen glutinosum aut cohærens: hoc ex vlcere exit iam sanescente, sanies ex incipiēte atque crudo, virus ex maligno. Vnnquodque autē vitiosum habetur, si multum, tenue, dilutum, liuidū aut nigrū, mali odoris & acre: tolerabilius verò si omnia obtineat cōtraria. Sordes hisce omnibus crassior glutinosiórque est ac minimè profluit, sed veluti concreta adhærescit vlceri. Vermes tum sordis tum putredinis soboles sunt, soléntque in neglecto vlcere procreari.

ἕλκος ἰχωρρέον, ἰῶδες, ῥυπαρὸν, πυῶδες, σκωληκιῶν. ἰχώρ. ἰός. πῦος. ῥύπος. σκώληκες.

Vlceris porrò differentiæ ex continēte causa hæ sunt: vlcus phlegmonodes, erysipelatodes, œdematodes & carcinodes: dein exedens, cacoëthes & putridū. Nā interdum ex adaperto quodam tumore fit vlcus, interdum citra tumorem ex humoris partiīve corruptione. Ex tumore fit phlegmonosum aut erysipelatosum aut œdematosum aut cancrosum, quod & cācer dicitur exulceratus. Sine tumore verò vlcus fit exedēs, quod partem cui insidet, assiduò excauat exteritque. Quinetiam depasces (Græci nomodes appellant) quòd non solùm affectam partē excauat, sed & vicinas quoque integras absumit & quasi depascendo depopulatur. Huius quoque species est phagedæna, serpēs quidem vlcus & obambulans, sed solam cutem, non autem subiecta carnem rodēs ac depascens. Omnium causa est biliosus, acer & mordax humor, aliàs crassus, aliàs tenuis confertim in partem effusus. Succedunt ea herpeti & erysipelati, interdum & vulneri quod acrius medicamentum exasperauit.

κακόηθες ἕλκος. νομῶδες. φαγέδαινα.

Ab his sunt vlcera cacoëthe, id est maligna & ægrè sanabilia, quæ etiam quòd difficile ad cicatricē & ducantur, Græcis dysepulota nuncupātur. In hoc genere sunt Telephia atque iis deteriora Chironia. Ea ferè magna, nō tamē putrida sunt, neque tetrum odorē expirant, neque depascunt, neque dolorē excruciant, sed oras habent tumentes, præduras atque callosas: proinde nō facilè sanescūt, cicatrice interdū obducūtur tenui, sed quę mox dirupta vlcus renouat: exulcerato cācro ferè similia, nisi quòd tumore nullo obsidētur in ambitu. Horū præter vulgare humoris vitiū, cæca quoq; malignitas causa statuēda, quæ vix abigi profligarīve potest. Talia ferè ex pestilētia relinqui solēt.

κακοήθη, δυσίατα. τηλέφεια καὶ χειρώνεια ἕλκη.

Putridum vlcus proximum his est; in quo non id solum quod exit, sed ipsa quoque vlceris caro computruit, atque mollis, glutinosa & cadauerosa iam reddita, tetrū grauémque odorem exhalat. Hoc nisi coërceatur plerumque in sphacelū deducit. Oritur nonnunquam ex sola humoris pernicie; sed hinc tamen frequētius quòd partis insitus calor vel ab arteriarum obstructione vel alia quauis ex causa sit extinctus, neque iā possit partis substātiam & integritatem tueri. Vlceris igitur cuiusque species eiúsque continens materia tum ex iis, tum ex eorum quæ dimanant substantia atque colore, tum ex orarum duritie vel tumore vel colore noscenda.

σηπεδονῶδες.

Ad hæc verò vt perfectior instituatur curandi ratio, causam quoque vlceris antecedentem, & quicquid in illius ambitu consedit, etiam atque etiā circumspicere oportet & accuratiùs explorare. Multa enim plerūque circumstant, sine quorū animaduersione nequeat vlceris sanatio compleri: cuiusmodi sunt intemperies pręter naturā, phlegmone omnísque tumor, varix, contusio aliáve carnis corruptio. Intemperies deprehēditur partis colore, contactu, laborantis sensu atque remediorū vsu. Tumor præter naturam quū tactui visuíque sit obuius, seipso innotescit. Hic autem vlceri materiam pabulúmq; suggerit, vt (ni prius sublatus sit) nequeat vlcus omnino sanescere. Varix quoque aut quouis modo dilatata vena, si in vlcus materiam eructat, id agglutinari non sinit. Cōtusio autē omnísq; subiectæ carnis corruptio aut vitiositas, haud secus ac inte-

Antecedēs vlceris causa.

peries vlcus sanari prohibet. Neque enim id carne impleti, neque agglutinari neque cicatrice rectè obduci finit, ni conuenientem naturæ suæ modum obtineat. Quinetiam viscerum præsertim verò iecoris atque lienis constitutio, totius denique corporis habitus tenendus, quòd ex bono facilis, ex malo habitu difficilis fit vlceris curatio: hac ex causa hydropicorum & ictericorum vlcera ægrè sanescunt.

De ossibus fractis, luxatis, aut aliter vitiatis. Cap. X.

τὰ κατάγματα.

OSSI quoque peculiaria vitia insunt vlceri finitima: nam & continuitas soluitur & id loco mouetur. Continuitas soluitur quũ id aut vitiatur, aut colliditur, aut foratur, aut finditur, aut frangitur. Vitiatur vel quũ nigrũ euasit, à candente ferro vstum, à maligno vlcere, à fistula, à cancro assidẽte inquinatum: vel quum pingue & molle vel etiam quum cariosum fit. In his non solus color, sed & ossis soliditas petit: quæ in nudato osse satis est cõspicua, in contecto verò explorari debet specillo tenui in vlcus immisso, dũ os attingat: molle siquidem & asperum deprehenditur. Colliditur atque contunditur nonnunquã cùm nulla diuisione pars illius summa ex ictu solùm exasperatur: nonnunquã quũ integra continuatione inflectitur, vt costa atque cartilago, at verò propriè quum in interiorem partẽ impellitur. Hoc concauum quodãmodo fit, quemadmodũ & ænea vasa quũ illidũtur. Infantibus & iis quibus etiamnum tenella sunt ossa, præsertim verò caluariæ, peculiare hoc vitium. Tum quidẽ incũbens caro contusa est, atque sub ea depressum os cauũmque tactu dignoscitur. Foratũ est os quũ adacto tenui mucrone demissóque tenui specillo vndique soliditas existit. Finditur rectum & vt lignũ in longitudinẽ, frangitur vel transuersum vel obliquũ: atque huius extrema modò retusa, modò acuta sunt, hæcque sæpius carnem vulnerant aut neruum. Quinetiã fragmẽta ab his tenuia interdũ recedunt non sine compunctione ac dolore. Fissum fractúmve os facilè cognoscitur si illius fragmẽta suis sedibus mouẽtur: aliud enim super aliud effertur, ac proinde asperitas & inequalitas tangenti occurrit, mutatúrque interdum partis figura. At nonnunquã fit vt fragmenta omnia in suis sedibus persistant, ac tũ obscurius est malũ: nihil enim pungit, nihil resimum est, sed tactu omnia sunt æquabilia membróque sua figura manet. Hinc tamen conijcere licet, quòd pars cõtacta dolet, neque suo perfungitur munere: tota intumescit ac plerũque calet, euidẽtes quoque ictus causæ antecesserũt. Atq; hæc omnibus quidẽ ossibus cõmunia sunt, nunc quicquid vnicuique peculiare est persequamur.

Caluariæ fractura & fissura.

Caluariam penitus frangi aut etiam findi periculosissimum, & nihilominus cognitu difficillimum est. Quum caput vehementer percussum est re quapiam dura, aspera atque vasta, sanguísque per aures aut per nares effluxit, & bilis vomitio & vertigo insequuta est, homóq; quasi attonitus cõcidit, sine voce, sine sensu, magna fractæ caluariæ suspicio esse debet. Ad hęc certè interdum ea nõdum fracta obtingunt, concusso duntaxat vehemẽtius cerebro. Sed & nonnũquam sine his quosdã vidimus fracta caluaria dies circiter octo quasi minimè affectos, ad consueta munia prodire, quos tamen postea ingẽs symptomatũ turba prostrauit. Itaque quũ fracti ossis opinio est, nullũ certius signum fit, quàm demisso in plagã specillo id explotare. Si quid enim in osse asperũ extra futuras occurrit, fractum idipsum est: si nihil nisi læue & lubricũ, integrũ manet. Interdum etiam ex malis symptomatis fractæ caluariæ suspicio est, nec tamen qua parte vulnerata est cutis, sed altera os finditur: ac tum circumspectiùs quætendũ nunquis locus mollior sit aut tumeat aut doleat, in hoc quippe ruina existit. Porrò autem si malis quas dixi notis statim per initia vel mẽtis alienatio, vel torpor, vel neruorum resolutio vel distẽtio accesserit, nõ modò fracta, sed & depressa caluaria meninges cerebrúmque premit. At si ea multo pòst tempore superuenerint, vel ex phlegmone, vel ex humorum illuuie originem trahunt. Siquid autem in naribus aduersum frãgitur, siue os siue cartilago est, nasus desidit, coarctantur nares, spiritúsque ægrè ducitur. A latere verò si quid fractũ est, aut locus cauus apparet, aut nasus in alteram partẽ contorquetur. Fracta verò maxilla quemadmodum & iugulum, non nisi communibus indiciis deprehenditur. At costa si tota perfringitur, præter eas notas, sanguinis quoque sputũ, grauissimum dolorem, spirandi difficultatem, inflammationem, febrẽ, suppurationũ vitæque periculum infert. Cõtusio atque depressio, eadem quoque sed leuiora multo. Quum quid verò in spina fractũ est, quoniam acutum id est, vtique pungit, locus cõcauus fit, corpúsque in

partem interiorem nititur. Humerorum atque fœmorum fractorum non alia quàm communia signa sunt:vti neque brachiorum neque ribiarum:quanquam in his non parum ad rem pertinet considerare alrerúmne os an vtrumque sit fractum.Hęc de fractis ossibus,nunc de luxatis.

Lnxari os dicimus quod vel prolabitur vel quouis modo sede sua mouetur.Id si perfectè fit & articulus prorsus excidit,ossísque caput è sinu suo promouetur, vitium hoc Græci ἐξάρθρωμα vocant.Si verò os ab osse paulum recedit, eáque inter se dehiscunt atqne diducũtur,παράρθρωμα. Vtrumque autẽ modis quatuor fieri solet: aut enim in partẽ priorem,ant in posteriorem,aut in inreriorem,aut in externam os elabitur. Fit aurem prolapsus omnis interdum ab externis causis vt ab ictu,casu & ab aliis quæ violenter os aut è propria sede dimouenr,aut vincula disrumpunt, aut laxanr,idque frequentiùs in pueris & imbecillis,quàm in robustis.Interdum etiam ab interiore causa, quæ vincula articulósque laxat & infirmat:vt quũ humor pituirosus,mucosus ac lubricus exuperat, qui vel multitudine vincula emollit vel lenrore ossa lubrica efficit. Luxati autẽ omnis articuli hoc indicium est,quòd qua parte os prosilit,articulus extuberat,aduersa à qua recessit sinum habet:membri figura peruertitur, neque recta manet, membrũ ægrè in eam partem flectitur in quam os excessit,in aduersam persacilé. Er hæc quidem luxatis omnibus sunt communia,quid verò singulis accidat,deinceps dicẽdum. Maxilla & in partem priorem & in alterutrum latus promouetur.Quum in priorem, mẽtum prominet forásque excedit,& inferiores dentes longiùs superiorum seriem excedunt:quum verò in latus,mentum in contrariam partem contorquetur,nec dentes inferiores paribus respondent.Ceruicis vertebræ si in parrem interiorem procidant, ægrè tũ spiritus ducitur,tum cibus voratur,finúsque inest: si in externam, præter hæc mẽrum etiam pectori committitur & tumor in ceruice prominet. Sic propemodũ & quũ in spina vertebræ prolabuntur,licer non prorsus excidãt,ea posteriore parte vel prominet,vel excauatur,vel in alterũ latus inflectitur,neque amplius recta illius figura manet. At verò quum toto loco mutatæ sunt vertebræ,quoniam & membranæ & nerui premũtur aut etiam diuelluntur,præterea quæ dixi,ex iis quæ super septũ transuersum sunr, brachia atque latera aut resoluũtur aut distendũtur, vomitio spiritúsque difficultas incidit. Ex iis verò quæ sub septo,crura resolutione aut distentione laborant,vnde aut fæx alui aut vrina modò supprimitur modò pręter voluntatem exit.Humerus in alã frequentiùs,in priorem partem rariùs,in superiorem nunquam prolabitur:si in alam, brachiũ recedit à latere,neque in id adduci potest:si in priorẽ,brachiũ in posteriora facilè, in priora difficilè inflectitur.Cubitus ab humero in omnem partẽ excidit: quum in posteriorẽ brachium curuum est,neque expotrigi potest,estque altero breuius: quum in priorem,extentum idipsum est neque incuruatur.Similis quoque luxatæ manus est ratio.Fœmur si (vt sæpissimè fit)in interiorem partem prolabitur,crus totum extrà porrigitur,vix alteri iungi potest,estque eo longius.Si in exreriorem,vt nonnunquam contingit, crus totum intrò spectat,estque altero breuius. Rarò autem admodum vel in priora vel in posteriora luxatur.

Genu in omnem præterquam in priorem partem conuerti potest: quod signis communibus inrernoscitur.Hinc etiã quod perinde atque in fœmore nerui intendi solent. Palmæ plantæque ossa modò in priorem partem modò in posteriorem prodeũt,atque in ea parte tumor apparet,in aduersa sinus. Digiri tũ manus tum pedis in partes omnes excidunt, communésque notas habent, quia neque naturalem figuram retinent, neque possunt in eam partem flecti in quam prolabuntur.

His expleta atque cõclusa sit Pathologia,quæ est affectuum, causarum & signorum, omnium denique quæ præter naturam in humanum corpus incidunt tractatio.Quanquam autẽ ea in breuẽ quasi formulã cõprehensa videri potest,quisquis ramen acri studio attentáque cogitatione singula expendet atque æstimabit, tandem percipiet nihil eorum prætermissum esse, quæ ad perfectam rerum & morborum cognitionem pertinent,& ad medendi vsum conducnnr.Præstabilia quæque videor persequutus, minutioribus iis duntaxat neglectis, quæ nullo studio in cuiusque vel mediocriter eruditi captum ac mentem venire possunr.

LIBRI SEPTIMI PATHOLOGIÆ, DE EXTERN. CORP. AFFECT. FINIS.

τὰ ἐξαρθρώματα.

IOAN. FERNELII Ambiani, Therapeutices vniuerſalis, ſeu medendi rationis, lib. vij.

PRAEFATIO IN LIBRVM PRIMVM.

Naturæ legibus eſſe medicinæ leges conſentaneas.

Vniuerſi atque microcoſmi eaſdem eſſe leges.

VNIVERSA illa mundi natura, omnia continens atque per ſingula meabilis, vt Solis & Lunę reliquorúmque ſyderum curſus & cõuerſiones, temporúmque vices & tempeſtatum commutationes atque Oceani æſtus reciprocationéſque moderatur: ita & hanc rerum immenſitatem ordine certo & conſtantia regit immutabili. Nec verò tam ſapienter & vniuerſa gubernare & ſingula fouere poſſet, niſi diuina quadam mente architectatrice & conſeruatrice vteretur: quę conſilio & recta ratione omnia prudenter adminiſtret, & prouidenter tueretur. Hæc autem ipſius ratio, lex eſt naturæ, ſumma quippe vis inſita in natura, qua adminiſtrantur omnia atque exiſtunt & conſeruantur ſingula: ceu imperium quoddam cui cuncta pateant, & ſine quo nec rerum natura nec mundus ipſe conſiſtat. Atque hęc quidem lex vnà cum mundo nata, è ſumma eſt mente Deíque numine profecta. Nam, vt inquit Plato, quum Deorum ſator mundum naturámque conderet, huic ſimul leges fatales indixit. Iam verò quicquid aut animantium aut ſtirpium aut metallorũ genere continetur, inferiore hac mundi regione comprehẽſum, id peculiari quoque quadam natura (quæ ſua eſt rei cuiuſque) conſtat, quæ quod genuit, tuetur & regit. Hæc rurſum peculiaris cuiuſq; natura, propria lege eáq; ſtabili & rata ducitur, qua actiones omnes perficit, illáque tota eſt obediens & ſubiecta vniuerſæ naturæ, eiúſque propria lex ſummæ legi: vt omnia vna quaſi cõſenſione & ſympathia iuſſis ſupremæ legis obtẽperẽt. Itaque quicquid habet naturæ imperiũ, id perpetua cõſtantia rectáq; ratione & conuenienti lege ſuſtinetur. Hæc ſi ad noſtrã medicámque contẽplationem referemus, quicquid in homine præter cognitionem & volũtatis arbitrium ineſt, id omne adminiſtratur naturæ legibus.

Medicina ad naturæ imitationem efficta.

Ad huius autẽ ſimilitudinẽ effictũ ſimulachrũ quoddã eſt medicina, quæ naturæ legem ſemper intuens in eámque defixa, ad ipſius imitationẽ, ſtudiũ & opus omne dirigit, vt homini firmã miniméque morbis obnoxiã valetudinẽ conſeruet & tueatur, lapſam verò & affectam erigat & in integrum reſtituat, vitámque ipſam ſaluam & incolumen quàm poteſt fieri longiſſimè producat. Illa quidem nata aut potius æterna, hæc verò ſcripta naturæ lex eſt: illa archetypus & primarium exemplar, hæc ſolida & expreſſa quædã eſt eius effigies. Has nulla vis humana, nulla regionũ locorúmve mutatio, nulla tẽporũ decurſio peruertit: ſed inuiolatæ, ſtabiles, & omni ſeculorum æternitate immutabiles & perpetuæ manent. His vel inuiti (quia mors omnibus communis) colla ſubmittunt, qui omnium gentium populos ſibi ſubiicere & legibus aſtringere cõtendũt. His imperatores ſummíque reges parent, aut certè non impunè refragantur. Hæ legum omnium præſtantiſſimæ, omnium gentiũ peræquè cõmunes prorſus neceſſariæ & immutabiles. Quum igitur ſit tanta earum neceſſitas, tanta præſtantia,

enitendum

enitendũ omnino vt integræ, puræ & castæ hauriantur è saluberrimis & purissimis naturæ fontibus: non eæ quidẽ arctæ & rigidæ, sed blandæ ac mites, quæ morbis grauiter afflictos erigant, recreent & reficiant: eos verò qui earum ope medicinam sint facturi, magna dignitatis cõmendatione apud omnes extollant, fiántque tandem suasori honorificæ, morigero & obtemperanti frugiferæ, toti denique humano generi salutares.

Medici officium, & quæ artis præstantia. Cap. I.

MEDICI munus atque officium est curare appositè ad sanãdum. Non enim semper ægrotum sanitati restituit. Appositè autẽ curat qui citò, tutò & iucundè remedia confert. Medicus porrò remedia cõfert, non solùm vt naturæ minister, sed interdum vt adiutor, interdum etiam vt opifex primarius. Est enim in plerisque ars natura præstantior: vt quæ non solùm naturam imitatur, sed & modò adiuuat, modò etiam superat, ac sæpe medendo plus quàm natura gerit. Etenim humanæ vitæ moderatrix natura, cũcta quàm optimè potest administrat, idque assiduè molitur, vt corpus in extremam vsque vitæ periodum integra, aut *Plus interdũ medicus quàm natura præstat.* quam saltem ortu accepit, sanitate cõseruet: & si qua id fortè extrinsecus iniuria lacessitur, eam pro viribus propulset. Quæcunque autẽ vel tuenda sanitate vel morbis profligandis rectè illa gerit, imitatur cõsilióque dirigit medicina, vnam sanitatem scopum agendorum sibi proponens. Nõnunquam & morbi peruicacia impeditæ vel imbecillitate laboranti naturæ, adiutrix medicina fert opẽ, & mãca inchoatáque munera explet ac perficit, diuturnósque morbos plerũque breuiores facit. Quinetiã naturam interdũ ea superat. Siquidem luxatos artus reponit, vulnerísque disiuncta labra adducit, & in aliis non paucis præcipuam curationis partem administrat, quam minimè natura aggredi potest. Quorsum quæso constituta hæc esset tot tantísque maiorum vigiliis, nisi maius quiddam & excellentius quàm natura præstaret? Vt fabrica in auro, quæ naturalis est materia, opera magnifica & eximia insculpit superiora naturę viribus, & architectura ex lignis & lapidibus ædes tẽpláque extruit, quæ architectari natura nunquã potest: sic & medicina nõnulla maiora, interdũ & præstantiora gerit, quàm natura queat efficere. Nimirũ quòd natura instinctu solo medicina verò rerũ ducatur cognitione ac intelligentia. Quũ igitur omnium quæ mũdus habet medicina perspectas vires teneat, internoscátque salutaria à pestiferis, hæc quidem longè præuidet & declinat, illa consectatur & inquirit, & ita tempestiuè adhibet, vt suis viribus exitiales alioqui morbos leniat faciátque salutares, quos sola natura nunquã euicerit. Iam verò medicinæ scopus *Propositum medicinæ.* sanitas est. Hanc violatam restituit sanatio, quæ modò natura ac sponte modò arte fit. Leuiores morbos sola natura plerunque sanat, idque per se nullo artis subsidio: grauiores sæpius arte indigent, quos non ipsa per se, sed adhibita curatione sanat: nam quæ arte fit sanatio, non nisi curatione perficitur. Est autẽ curatio, recta atque conueniens re- *Curatio quid.* mediorum vsurpatio. Remedia dicimus quæcũque corporis affectum præter naturam depellunt. Horum autem recta & conueniens est vsurpatio, quum idonea quantitate *Tria quibus medicina cõstituitur.* & modo rationéque congrua adhibentur, atque in his curatio omnis cõsistit. Tria igitur sunt quibus ars tota medendi constituitur: remedij genus, quãtitas & vtendi ratio: quæ hoc libro accuratè persequi cõsilium est. Remedij genus vt planiùs cognosci percipíque possit, discernendũ vnúmne an multa esse oporteat. Si vnũ, simpléxne an compositum: si multa, simúlne omnia, an sigillatim, & quo queq; ordine afferẽda sint. Atq; hæc recta censenda est methodus. Quãtitas rectè designabitur si constet quàm validũ remedium, quo gradu recessus à mediocri, quo põdere, quoties & quandiu exhibendũ sit. Vtendi ratio explicat per quæ loca abigendus morbus est, cui sedi adhibenda reme- *Vtendi ratio.* dia, qua forma, quo morbi tẽpore, quáve hora. Hæc igitur omnia nosse oportet, vt conueniens fiat remediorum vsurpatio. Quum enim remedium cõuenienti & quantitate & ratione adhibetur, arte curatio succedit.

De remedij inuentione. Cap. II.

MORBVS omnis contrariis profligandus: cõtraria enim sunt morborum reme- *Contrariis morbus omnis abigendus.* dia. Remedium est quod morbum depellit: quicquid autẽ morbum depellit, id illi vim infert: quod vim infert, contrarium est: omni ratione igitur remedium morbo contrarium esse necesse est, omnémque morbi depulsionem atque cura-

tionem contrariis perfici. Contraria multifariam dicuntur. Quæ non in qualitate solùm, verumetiã in quantitate, in numero, in situ, in figura, in omni denique genere plurimùm distant, vt calidum & frigidum, humidum & siccum, durũ & molle, crassum & tenue, atque etiam magnũ & paruum, multum & paucum, altũ & depressum contraria sunt, quæ propriè nuncupãtur aduersa. Alia cõtraria sunt quæ priuantia appellãtur, vt plenum & inane, integrum & corruptum, cõtinuum & solutum. Quæcũque autem remedia contraria morbos temouere & valetudinem restituere possunt, in hæc tria genera retulerunt medicorũ celeberrimi, quæ sunt medicamentũ, chirurgia, diæta. Chirurgiam in aliud tractandi tẽpus reiecimus, medicamentorum alimentorúmq; vires hîc tradituri. Quæ morbis aduersa dicuntur, nõ in mediocritate quadam consistunt, sed ab hac in oppositum diuertunt. Quod enim mediocre est in medio extremorum positum nunquam ad mediocritatẽ id traducet, quod vel extremũ iam est, vel in extremum deuergit. Nam quum illa vel permistione vel contactu congrediuntur, mutua actione sese obtundũt, suásque vires temittunt, ac neutrum omnino in alterius naturã, sed in medium quiddã facessit. Itaque quod frigidum est, non temperatis, sed calidis duntaxat in temperiem reuocat: queádmodum quod tortuosum est, nisi in aduersum crebrò retorqueatur, rectũ vix euadet. Hoc autem in priuantibus multo euidẽtius existit, inter quæ quoniã medium nihil intercedit, non nisi contrariis curationem perficiunt. Rata igitur constánsque manet curandi lex per contraria. Arbitrantur plerique, medendi summã legem euerti, dum morbos quosdam audiũt remediis depelli similibus. At eiusmodi omnia morbo licet similia sint, eius tamen causæ primùm ac per se aduersantur, morbo autem ex accidẽti: húncque tollunt non per se, sed sublata eius causa. Sic rheumbarbarum quãuis calidum febrem soluit, dum ipsius materiam expurgat. Et lassitudinem exercitatio lenit, quòd humorem per musculos effusum discutiat. Et vomitionem sedat vomitio, quæ proritantem humorem excutiat. Et dysenteriam purgatio leuat, noxia materia eius efficiente causa detracta. Ad eundem propemodum frigidæ larga perfusio conuulsionem (vt est apud Hippocratem) soluere putatur. Cæterùm nõ eiusmodi remedia hîc scrutamur, sed quæ primùm ac per se affectum summoueant. Sunt autem eiusmodi omnia curando affectui verè contraria. Itaque quũ suum cuique morbo contrarium sit remedium, eadémque sit contrariorum doctrina, quod certè morborum, tot & remediorum genera sunt constituenda. Vt igitur aliàs vnicus morbus est, ísque aut simplex aut compositus: aliàs multi existunt modò impliciti, modò disiuncti: ita sanè & remedium aut vnum est, idque vel simplex vel compositum, aut multa existunt vel disiuncta vel implicita. Hæc summa remediorum genera ex vno simplicíque fluxerũt. Nã vt vnũ multis, ita simplex cõposito prius existit. Quocirca vt ea rectè constituantur, simplicia enumeranda sunt, & in primis inuestigandi colligendíque simplices omnes affectus præter naturã, quicunq; vel in corpore vel in humoribus aliisve cõtentis subsistũt. Partis quidẽ similaris vitia & simplices affectus cõtra naturam sunt, intemperies calida aut frigida, humida aut sicca. Ad hæc substantiæ laxitas & mollitudo: deinde corruptio atque putredo. Eadem vitia in humoribus quoq; atque in cæteris contẽtis insunt, maximè verò intemperies & corruptio. Præter hæc quoque immodica exuperantia, qualis in plethora, turbulenta agitatio atque defluxio, crassities atq; tenuitas, durities & mollities, lentor seu tenacitas & acrimonia. Hæc enim quoties à naturæ modo longiùs absunt, vitiosa & præter naturam censeri debent. Instrumentorum verò vitia, quæ quidẽ medicamentis emendari possunt, numerari solent: meatum leuitas & asperitas, angustia seu coarctatio, & amplitudo seu dilatatio, densitas & ratitas, occlusio & apertio. Nam cætera quæ vel in figura vel in numero vel in magnitudine fieri tradũtur, aut ex enumeratis humorum vitiis obrigerunt, aut certè chirurgiam expostulant, quemadmodum & continui solutio affectus partis vtriusque communis. Quare non alij simplices & primi affectus præter naturam consistunt in nobis, quorum sit per medicamẽta curatio. Iam verò si his aduersas medicamentorum vires perscrutemur, ita quidem in medẽdi arte omnia inter se collata è regione respõdere videbũtur, vt quod affectus contra naturam simplices, totidem existant & medicamẽtorum facultates, párque sit affectuum atque remediorũ numerus. Quod & alia diuidendi ratione certiùs aliquando demõstrabitur. Itaque intẽperiei calidæ contrauenit & opponitur medicamentum refrigerans, frigidæ calfaciẽs, humidæ exiccans, siccæ humectans. Humorũ exagitationi sedans

Margin notes:

φαρμακευτικὴ, χειρουργικὴ καὶ διαιτητικὴ, partes medicinæ, quòd medicina, manu, & victu morbos depellãt.

Morbos quosdam similibus abigi quomodo accipiendum.

Aphor. 25. lib. 5.

Partis similaris morbi.

Organici morbi.

Cuique morboso suum oppositum remedium.

ni sedans & reprimens: defluxioni tum inhibens tum repellens. Exnperantiæ aduersatur vacuans per vomitum, aluũ, vterum, per vrinas & sudores & quod per nares aut partem aliam attrahit: & quod per cutem resoluit digeritque: crassitiei τὸ λεπτυντικὸν attenuans: tenuitati τὸ παχυντικὸν incrassans: duritiei τὸ μαλακτικὸν emolliens: mollitiei τὸ σκληρωτικὸν indurans: lentori τὸ ῥυπτικὸν καὶ τμητικὸν detergens & expurgans. Acrimoniæ τὸ ὑδατῶδες ἐμπλαστικὸν illinens & glutinosum frigidum. Partium laxitati τὸ συντατικὸν contendens & corroborans. Corruptioni quod hanc inhibet alexiterium & alexipharmacum: putredini concoquens, suppurans & expurgans: quibus contraria sunt venenatum, corrumpens & septicum. Meatum læuitati repugnat τραχῦνον exasperans, asperitati λειῶνον læuigans. Angustiæ dilatans, dilatationi coangustans seu adstringens: densitati ἀραιωτικὸν rarefaciens: raritati πυκνωτικὸν densans: occlusioni ἀναστομωτικὸν aperiens: apertioni συνακτικὸν occludens. Continui solutioni & agglutinans & sarcoticum & epuloticum: his autem contraria sunt exulcerans, exedẽs, causticum & escharoticum. Omnes igitur simplices tum affectus præter naturam tum medicamentorũ facultates summatim percensuisse videor. Hæc generalis est remediorum pro affectuum varietate inueniendorum ratio atque indicatio summa, è qua medicamẽtorum omnium tam simplicium quàm compositorum vires peti debent.

Simplicis affectus, simplex curatio. Cap. III.

SIMPLEX affectus, simplici remedio, compositus cõposito propellendus. Qualis enim morbi, talis est & contrarij remedij conditio. Vt enim affectus alius simplex est, alius cõpositus vel implicitus: ita contrarium remedium aliàs simplex aliàs cõpositum aut ex variis implicitũ sit oportet. Itaque simplicis affectus simplicissima est per contrarium curatio. Cui perspecta cognitáque sit morbi natura, facile sit nulla adhuc arte, sed cõmuni quadam animi notione contrarium ipsi curando remedium opponere. Nam si vel corpus vel humor aliúdve contentũ calidius euasit, cuius efficiens causa esse desierit, solis refrigerantibus ad mediocre tẽperatúmq; remigrabit: si verò frigidius, solis calfacientibus, si humidius siccantibus, si siccius humectantibus: si quid denique humoris copia turget vacuantibus, si quid inanitum est replentibus. Eadémque ratione in cæteris, omnem exuperantiam cõtraria depellit exuperãtia. At verò inter simplices illas & primas cæterarũ quasi effectrices, quæ calida est intẽperies pari tempore atque frigida discutitur. Licet enim caloris quàm frigoris maior sit efficacitas, illi tamen patientis corporis repugnãtia magis obsistit: agenti frigori vt minus efficaci, ita & repugnãtia minor occurrit, quò fit vt pari illa tempore suas efficientias exerceant effectúsque compleãt. At nihilominus tutior est ac mitior calidorũ quàm frigidorum vsus. Nam frigida dum calorẽ præter naturam expugnare contendunt, insito pariter negotium facessunt: calida verò dum frigus propulsant, insitum pariter calorem exuscitant atque fouẽt. Sed & insitus corporis calor aduentitio quasi auxiliarius opitulatur, vt faciliùs ac mitiùs externum frigus excludat. Itaque frigida intẽperies tutiùs ac mitiùs quàm calida tollitur. Id verò de recẽte ac leni audiendũ. Nam inueterata atque consummata frigida intẽperies ægriùs multo quàm calida cedit remediis, quẽadmodum extrema senectus insito calore destituta ac morti iam proxima, minus medicabilis est quàm hectica febris. Sicca quoque intemperies tardiùs omnino ac difficiliùs eximitur quàm humida. Si obscurior morbi species nondũ tibi penitus cognita perspectáq; est, huic ne properes remedia adhibere: sed rem totã naturæ cõmittito. Natura enim proba ratione viuẽdi adiuta & innixa, aut morbũ profligabit, aut patefaciet & foras proferet. Incerta quippe medicatio & irrita, nõ nisi dispẽdio decernitur. Si quid fortè experiri cogeris, leue id esto, ne fiat in re ancipiti iacturã grauis. Hæc quidẽ de affectu simplici ac solitario, cui nec causa nec graue vllum symptoma assistit. Nunc de affectu quem sua adhuc causa fouet ac continet.

Calidiorum auxiliorum quàm frigidorum vsus tutior.

Quando curationem naturæ committere oportet.

De methodica & legitima curatione. Cap. IIII.

CAVSA omnis prius quàm affectus methodo recta excindi & summoueri debet. Causa enim persistente affectus manet, nec penitus euelli potest. Quòd si adnitaris, quãtum huius demes, tantundem assidua & continens causa (nunquam enim naturalis quum sit, ociosa manet) proferet: atque licet affectus interdum

leuior euadat, minimè tamē eius succedit perfecta curatio. Quum recens affectus nulla adhuc firma stabilique constitutione inhæreſcit, totus quidem ſublata cauſa plerunque diſperditur: at quum pars quædam eius genita iam eſt, pars quaſi ortu nouo continenter additur, tum cauſæ ſublatio affectum non eximit. Quocirca cauſa primùm, genitus deìn affectus ſummouendus: ita enim radicitus extirpabitur, nihil vt deinceps eius repullulet. Ergo & quum longior quædam continuatio ſeriéſque cauſarum exiſtit, in qua alia ex alia naſci & exiſtere, & omnes inter ſe aptæ connexæque videbuntur, ſuo quæque ordine demenda erit, ab ea curationis ducto exordio, quæ ortu prima, inueſtigatione verò poſtrema fuerit inuēta. Ab hac ſenſim ordinatímq; ad cæteras, poſtremóque ad morbum progreſſus fiet, ſuo cuique obiecto contrario. Hæc non iā ſimplex, ſed methodica curatio eſt, quę nō ſolis remediis, ſed via vtendíque ratione cōplectur. Hac vna maximè herbariis atq; pharmacopœis, quibus etiam cognita eſt remediorū materia, medicus eſt præſtantior. Eſto exempli cauſa, impuri eiúſque calidioris alimenti vſu longo & immodico chylus acrior factus, qui deìn neceſſitate & alterius penuria raptus in iecur, bilem multam vitioſóſq; humores proferat, quorum poſtea ſit in venis facilis corruptio ac putredo, quā proximè febris ſequatur ſuis comitata ſymptomatis. Cōſtat ſanè neque febrem neque eius ſymptomata ſedari poſſe, niſi vacuata putredine. Hanc verò fruſtra purgari, niſi quę hanc gignit humorum colluuies emēdetur: hanc emendari non poſſe quandiu chylus impurus è ventriculo affluet & impurius calidiúſq; alimentum ſuppeditabitur. Itaque niſi vrgentius quidpiam interpellet, primùm prohibendæ ſunt euidentes cauſæ quæcunque impurū chylum ingenerant, mox expurganda impura omnis colluuies quę putredinis eſt materia, ac demū quę his ex cauſis orta eſt humorum putredo vacuanda: ad poſtremum ſi quid caloris alieni vel in humoribus vel in ipſis partibus derelictum ſit, extinguendum. Quendā rurſum ſtatuamus moleſta cerebri deſtillatione vrgeri, quæ ex immodico excrementorum prouentu ſit orta: hic verò ex frigida humidáque cerebri intemperie, quam vel alimētorum refrigerantium vſus, vel gelidi cœli occurſus pepererit: cōſtat ipſo ſtatim initio tum immutata victus ratione tum aliis quibuſcunque remediis corrigendā cerebri frigidam intemperiem, mox ex imendum omnem excrementorum prouentum: ſic demum quæ ab hoc ſit deſtillationem protinus cōquieſcere. Hac ratione ſimplicis omnis affectus curatio pro cauſarum ordine procedat. In connexis quoque aut conſequentibus, affectus omnes eo ſigillatim extirpentur ordine, quo ſibi ortu ſuccedunt. Affectus enim prior ſtatim initio eximatur neceſſe eſt, vt ſi crebrior ea diſtillatio tādem illabatur in ventriculum, cuius vitio tum nauſea orta tum deiecta appetentia tum impedita ſit concoctio, neque profectò nauſea tolli, neque appetentia neque concoctio reſtitui poteſt, niſi expurgato ventriculo, prorſus verò expurgari nequit non antè inhibita deſtillatione, neque hæc inhiberi niſi vacuato cerebro ſublatáque frigida intemperie eius effectrice. Itaque niſi vrgentius quidpiam ſollicitet, primùm corrigenda frigidior cerebri intemperies, dein quicquid genitum eſt excrementi purgandum eſt: ac ſiquid poſthac gigni contingat, id curſu naturali deriuandum in nares: his quum deſtillatio expurgata & auerſa fuerit, ventriculus omnino expurgandus, dum in eo nihil ſit reliquum, atque vaneſcant ſymptomata quæ laboranti erant importuna. Hæc vtique vera eſt & exquiſita medendi ratio, ex cauſarum affectuúmque ſerie ineunda. Affectus dico præter naturam qui vel in partibus ipſis vel in contentis inhæreſcunt, id eſt vel morbos vel interiores eorum cauſas. Horum quippe vitium quodque contrario oppugnandum eſt. Symptomata verò inter hæc plerunque apparent interiecta, ſed quorum tamen propria non eſt curatio, neque his contrarium quicquam è regione obiicitur, quod ſublatis affectibus ea protinus euaneſcant. Methodi atque ordinis inuerſio non modò nihil ad curationem proficit, ſed & plerunque morbum cōduplicat. Quū enim perſiſtente cauſa de morbo nonnihil ſubtrahitur, licet tum fortaſſe ſibi æger nōnihil leuatus eſſe videatur, mox tamen pari ferocitate morbus repetit, atque etiam interdum maiore: vt quum collecta fluxio calidis vehementérque diſſoluentibus diſcutitur, quæ irruenti cauſæ motum vehementiorem afferunt & agitant. Atque hæc quidem methodus in cauſarum ordine: quæ verò in implicitis & compoſitis affectibus tenenda deinceps monſtrabitur.

Vna curandi methodo medicus herbario & pharmacopœo præſtat.

Quum

Quum multi morbi insunt, quænam curandi methodus. Cap. V.

VUM disiuncti & disparati morbi in corpore consistunt, suā quisque seorsum medendi rationem obtineat. Qui ita sedibus longè distant, vt vnicuique sua possint remedia cæteris intactis abhiberi, possunt ij & sigillatim & pariter omnes curari, minimúmq; refert cui primùm propria remedia decernas. Impliciti verò atque compositi non nisi methodo ac ratione summa eximi possunt. Nam impliciti quoniam tam vicinis partibus insident, vt cōmuniter ipsarum functiones impedant, vix propriā seorsum curationem habent. Multo magis est compositorum implicita sanatio. Etenim quum vni eidémque particulę penitus inhærescant, & in vnum quasi conflati coëant, quodcunque remediū vnum quempiam, idem cæteros quoque pariter attinget. Quum igitur neque cōpositis neque implicitis, singulis liceat propria seorsum accōmodare remedia: quúmque omnium curatio eodem tempore probè administrari nequeat, methodus omnino adhibenda in primis est, quæ suum cuique ordinē præstituat, & quid primo, quid secūdo, quid deniq; tertio quartóve loco sit sanandum. Porrò autem ita variè cōcurrentibus morbis accidit interdum vt omnino consentiant, quum vnius curatio alteri sanādo conducit, aut nihil saltem obest: interdū dissentiant, quum vtriusuis curatio alteri incōmodat morámque affert: nonnunquam verò partim consentiant partim dissentiāt, atque eatenus vnius curatio alteri & prodest & obest. Implicitos morbos atq; compositos qui aut cōgruunt aut minimè dissentiūt, & simul & seorsum sanare licet: quúmque id seorsum fit, ab vtrouis incipere cōceditur: vt si oculus suffusione & albugine teneatur implicitis affectibus, & quorū proximę sunt sedes, potest suffusio acu deprimi perstāte albugine, potest & albugo deleri permanente suffusione, possunt & illę si videatur pariter eximi. Similiter si iecur frigida intemperie simúlque obstructione simplici tenetur, ex quarū permistione compositus est morbus, intemperiem medicamentis emendare licet, quæ obstructionem nec expediant nec geminent: & hāc quoque expedire intemperie remanente: licet & simul iisdémq; remediis illas tollere.

Impliciti & cōpositi morbi si congruant, quænam curandi ratio tenenda.

Quum impliciti aut compositi morbi omnino dissentiunt, nec prorsus huic aut illi, sed vtriq; mediocritate quadam & contrariorum permistione succurrendū. Sic increscenti phlegmone repremētia remedia digerētibus permiscentur. Sic etiam ventriculum frigidiorem & iecur calidius temperata iuuant, quęque ex calidis frigidísque constant, & modò horum modò illorū vsus alternatus. Vbi vterque incremento iam vires acceperit, quoniā contraria præsidia postulant, difficilè sanescunt ac plerunq; desperati & insanabiles permanēt.

Si dissentiant.

Quū impliciti morbi partim consentiunt partim dissentiunt, ab eo auspicandū, cuius curatio alteri haudquaquam officiat, & ab eo fine quo alterius curatio compleri nequeat: vt quum ophthalmiæ implicatur albugo, quoniā acribus hanc detergere nō est, quin noua accersatur fluxio asperetúrque phlegmone, hæc in primis quidem sananda, mox detergenda albugo. Quum etiā in parte vlcus est, ídque cauum & inflammationi coniunctum, vlcus neque agglutinari neq; ad cicatricem perduci potest, nisi carne impleatur: carne autem proba impleri non potest, nisi inflammatione sedata pristinam temperiem pars receperit. Imò quæ cicatricē inducunt, quia validè siccant, carni gignendæ obsistūt: & quæ carnem regignūt, inflammationem augent. Necesse igitur est inflāmationem primùm extingui, quæ rationem eius obtinet, sine quo nequit curatio perfici: deinde carne vlcus impleri, tandémq; cicatrice obduci. Hanc medendi methodū dictant simplicium affectuū naturæ, quęque illis contraria opponuntur remedia. Horum quippe obseruatione cognosci potest, quid à quo, quid cum quo, quid post quod sanari possit. Ita quidē omnis absoluta videri potest legitima morborū curatio, quam semper sequi oportet, dum nihil vrgentius interueniet, quod hanc necessitate quadam interpellet.

Si partim consentiant partim dissentiant.

De curatione extraordinaria legitimæ opposita. Cap. VI.

IN affectuū connexione plerunque vrgētiori vel inuerso & præpostero ordine in primis succurrēdum. Ab eo enim auspicanda curatio, à quo maximè ægro periculum impēdet, in eúmque primùm medentis consiliū dirigi debet. Vrget autem & periculosus est affectus trifariam: aut propriæ essentiæ magnitudine, aut læsæ functionis præstantia, aut facultatis offensæ

Vrgere quid & quot modis,

dignitate corpus vniuersum gubernantis. Atque horum quidē periculosissimus est, qui vniuersalem facultatem prosternit, & vires frangit corporis gubernatrices, vt quarum conseruandarū gratia omnis instituatur curatio. Ab hoc sequitur qui præstātem quandam & eximiam functionem lædit: minus his periculosus est qui magnus quidē existit, sed citra præstantis functionis aut virium iacturam. Cæterùm si quando vel à functionis læsione vel ab affectus magnitudine maius quàm à virium iactura ægro periculum impendet, ab alterutro auspicandum, atque in id quod est grauissimū omni cura & cogitatione primùm incumbendum, siue id ante susceptā curationem partum iam erat, siue recens dum legitima adhibetur curatio interueniat. Grauissimū autem dicere possis vel quod maximè ægrū in vitæ discrimē adducit, vel de quo is grauissimè queritur, cuius precibus & votis interdū cedere cogimur. Hęc vt illustriora exemplis fiant, memoria repetatur frigidior illa antè commemorata ventriculi intēperies, eiúsque cruditas ex cerebri destillatione profecta, omnísque eius legitimā curatio: cui tamen vt proposito seruiat hoc insuper addamus, tā frigidā esse vt totus æger inhorrescat, vixq; queat consistere: morbi quidem vis atque magnitudo hanc primùm lenire hortatur, deinde ad destillationem quæ eius causa est accedere, quemadmodum æstuosum febris ardorem plerunq; intermissa causa compescimus. Rursum verò id quoq; ponatur, cōgestæ pituitæ vi vsque eò vētriculi appetentiam languescere calorémq; remitti, nihil vt concoquat, sinátque quicquid assumitur aut crudum deiici aut vomitione reddi: læsæ quidem functionis necessitas ac præstātia suadent in primis ventriculum expurgādum antequam irruens omnis destillatio sistatur. Hāc eandem pituitam si tertiò statuamus ita in os vētriculi defigi, ipsúmque tam acriter ferire, rosionísque sensum inuehere, vt frigidos sudores, viriúmq; defectionem ac syncopem accersat, ita quidem maximè curationis methodum inuerti contingerit: tum quippe prætermissis omnibus, properandum vt pituita accuratè abstergeatur. Tribus itaque hisce concurrentibus, postremum omnium maximè vrgere solet, nisi fortè (quod rarissimū est) vsu veniat, morbi magnitudinem aut læsæ functionis præstantiā plus negotij facessere. Omnem igitur eiusmodi curationem extraordinariā dicere solemus. Aliàs autem posterioris curationē prioribus prodesse, aliàs obesse contingit. Prodest in his quæ nunc commemoraui: quibus enim præsidiis posteriora, iisdē & priora tolluntur. Eodem quippe pituita medicamento potest è cerebro atque vētriculo expurgari. Expetenda omnino optabilísq; curatio, qua omnibus eadem opera medeamur. Quòd si posterioris medicatio priori neque confert neque officit, non vtique magna potest celeritate perfici, sed ferè longiùs producitur: tum nihilominus tamen vrgentiori obsistendū, aliis quoad fieri potest minimè neglectis. Quū verò vrgentioris curatio cæteris prorsus obest, atque contraria exposcit remedia, dū illi vacamus, reliqua deteriora fieri est necesse, quorū dein aut difficilior aut certè longior sit futura methodica curatio. Hoc tamē optabilius est, quàm vrgentioris ferocia & effrenatione affligi & prosterni ægrotātis vires. Læsio etenim motte est tolerabilior. Qui methodum in omnibus nimium pertinaciter exquirit, pariter cū morbo plerunque hominem de medio tollit. Agè verò donemus pituitam, quæ in vētriculum è cerebro fluxit, ita demum in venas intrudi, eásque adeò obstruere vt bilem coërceat, hácq; putrescente causum accendat: quis tam incōsideratus aut rudis sit, vt in perseuerantem destillationem totus incumbat, neglecta febre quæ interim ægrotum sit peremptura? Quis non potius properet in primis ardentem febrem tum vacuatione tum refrigerantibus restringere, etiam si quid in destillationem peccet aut etiam irritet? Eadem est atque etiā multo manifestior in ea pleuritide ratio, quàm è capite ruens frigida destillatio, sensímque succingentem membranam subiens excitauit. Sæuiori quoque symptomati quod vires nimiopere conuellat aut etiam prosternat, in primis diligentérque succurrendū, morbo etiam interdū prætermisso. Quanquam enim sublato morbo protinus symptoma vanescit, quòd nusquam in corpore subsistat, si tamē nimiū graue insensúmque est, ne violentia aut pernicie iugulet, leniendum protinus, ipsáque methodus inuertenda. Atque ea quidem symptomatis sanatio est nō qua symptoma, sed qua aut offensarum virium, aut noui cuiusdam affectus causa existit. Nam vigiliæ, dolor excrucians, immodica omnis vacuatio, vacuandorum suppressio, prohibita transpiratio & vires debilitant & morbos ingenerant. Itaque vrgente quouis symptomate quandiu virium robori fidimus, methodus quidem tenenda, nec contra artis

Præpostera curatio & inuersa.

Sæuiori symptomati occurrendum, morbo interdum prætermisso.

artis præscriptum in ægrotantis gratiam vni vacandum symptomati. At si iam vires labant, protinus symptomati occurrendum, morbo rantisper omisso, omníque ratione vires fulciendæ & reficiēdæ, quò & morbo obsistere & toto curationis spatio satis esse possint. Sic igitur temperanda sunt omnia, vt neque laborans malorum sæuitia crudeliùs torqueatur, neque delicata mollíque medicina quæ consanuisse videbātur recrudescāt. Hactenus explicatum satis qua ratione vniuscuiúsque affectus remedium peruestigetur, siue id simplex siue compositum, siue vnum siue multa: & quo hæc ordine congruenter & methodicè afferenda sint. Nunc remedij designanda quantitas.

Vt remedij quantitas definienda sit. Cap. VII.

EXPVGNANDO morbo paria quodam modo opponenda adhibendáque sunt remedia. Vt tria erant ex quibus medendi ars cōstituebatur, remedij genus, quantitas & vtendi ratio: ita tria sunt ex quibus illa nosse oportet, affectus species, magnitudo & partis cui insidet conditio. Ex affectus specie remedij genus innotescit, ex illius magnitudine remedij quantitas, ex partis conditione vtendi via & ratio peruestiganda. Affectus speciem ostendunt propria ipsius signa quæ demonstratiua dicūtur. Magnitudinem verò, signorum symptomatúmque vis ac impetus, & tum è pristino & naturali habitu, tum ab eo qui ante morbum fuerat, recessus indicat. Hic autem ex laborantis natura, ex ætate & cōsuetudine deprehenditur. Naturam dico non modò insitum temperamētum, sed & organorum conformationem & situm, omnémque insitam eorum constitutionem. Consuetudo constat ex vitæ genere, ex superiore victus ratione & ex anni tempore, cœli statu & regione in qua quis plurimùm versatus est. His si propria signa accedant quæ alio loco prodita sunt à nobis, certū indubitatúmq; euadet, quænā aut totius corporis aut partis affectæ pristina fuerit constitutio. Ad hæc deinde si morbi magnitudo symptomatum vi percepta conferatur, planè cōstabit quantum morbus à pristino habitu recesserit, & quàm valida decernenda sint remedia. Cognitus sit Dion ante morbum calido siccóque tēperamento, Theō verò frigido atque humido: ambos peræquè adoriatur febris ephemera. Theoni qui à pristino habitu lōgiùs recessit, frigidiora remedia quàm Dioni decernenda sunt, grauiùs quippe & periculosiùs ex Hippocratis sententia laborat, quòd ipsius naturæ, ætati atque consuetudini minus consentaneus sit morbus. Eadem ratione senex, qui iuxtà ac iuuenis tactus iudicio febricitet, frigidiora tādem quàm iuuenis exposcet auxilia, licet ad ea sensim veniēdum esse hortetur virium imbecillitas. Similiter quū pituitosum atque biliosum par causus inuadit, biliosus cognato morbo minus periclitatur, huicque leuiora medicamenta tum bilem purgantia tū refrigerantia quàm pituitoso cōgruūt. In partibus quoque si tēdo pari atque caro vel humorum influxu vel vlcere tētatur, siccioraquàm caro remedia postulat. Et vt generatim cōplectar, aduersus omnem affectum præter naturam adhibendum eò vsque contrarium est remedium, dum in naturalem aut certè in pristinum habitū sit regressus. Id antē aliàs semel & vniuersū fit, aliàs sensim ac paulatim. Remediū quod par morbo existit, quódque tanto recessu quanto & morbus à naturali distat, eum quidē omnino & vniuersim eximit atque persanat. Etenim si quatuor numeris corpus incaluit, quicquid quatuor quoque numeris frigidum, paribus viribus ei couenienter adiungetur, id quidem vehementer immutabit, paritérque tantundem ab eo vicissim immutabitur, dū mutua amborum pugna mediocritas quædam emergat. Vt enim si in aquam feruentissimam alterius gelidæ par modus infundatur, permistione tepor exurget: ita corporis sanguini humoribúsque valde calidis, si aut alimenta aut medicamenta paribus viribus frigida, necdum ventriculi calore prorsus obtusa accedunt, perfusione temperies inducetur. Si quæ verò partes incaluerunt vehementiùs, eorum attactu adhæsúque pristinam mediocritatem recipient. Ad hunc modum humoris lenti & glutinosi adhæsionē omnem detergit medicamentum æquè validum, & vitiosi exuperantiam vniuersam tollit medicamētū quod huic semel detrahendę sit satis. At verò quod suppar infirmiúsq; morbo est, hūc quidē minuit eáque ratione iuuat, sed nec prorsus tollit nec persanat. Quod enim ordine secūdo frigidum sit, haudquaquam potest quarti ordinis calidū affectum semel & vniuersim eximere, sed eius tamen portionem aliquam delet detrahítque. Nam licet ab affectu vehementiore id fortasse victum & quasi extinctum sit, ea tamen

Magnitudinem morbi quæ indicāt.

Aph.3.lib.3.

Qui semel ac vniuersim pari cõtrario morbi profliganti. veluti collutatione aut sibi parem aut aliquanto minorem alterius portionem sustulit. Curando igitur affectui contrarium remedium aliàs quidem par, aliàs infirmius adhibendum, his ferè legibus. Leuior affectus pari cõtrario semel vniuersímque summoueri potest: quãdoquidem nullam id corpori viribúsve insignem vim infert. *Aph.6.li.1. & Aph.22. lib.2.* Extremis quoque morbis extrema diligentissimè remedia authore Hippocrate sunt adhibenda. Pręcipites enim sunt & acerrimi, vt apoplexia, quíque breui oppressuri sint vires & extincturi. In quibus etiã morbis materia turget, suóque motu & instabilitate omnia conturbat, statim initio valentissimum medicamentum adferẽdum est. Præstat enim nonnullo virium dispendio morbum discutere, quàm sinere, vt ea materia principem aliquam partem obruat, & nullo subsidio vniuersæ vires mox collabantur & concidant.

Qui lẽtè & paulatim. Mediocris autem affectus quoniã nec præceps est nec periculosus, lentè paulatímque tutiùs eximitur. Non enim citra corporis offensionem, & magnam perturbationem iacturámque naturæ, vniuersum repentè demoliri licet, quòd in contrariorũ validorum pari robore magna vi & vtriusque iactura confligatur, multóque magis si corporis aut *Aph.51.li.2.* partis affectæ substantia rata aut eximio sensu prædita sit. Ita enim pronunciauit Hippocrates, vniuersim & repẽtè vel vacuare vel replere, vel calfacere vel refrigerare vel alio quouis modo corpus mouere periculosum: omne siquidem nimium naturæ inimicũ: paulatim verò quod fit, tutum. Quũ enim lentè id paulatímque fit, vtrique tũ morbo tum naturę consulitur: morbus siquidem abigitur, natura quàm minimum fieri potest offensa. Bifariam autem lentè paulatímque curationem fieri contingit, contrariis quæ aut pari aut inferiore sint recessus ordine. Nam & contraria paria si exigua quantitate adhibẽtur, & quæ inferiore sunt recessus ordine identidẽ repetita, morbũ blandè sensímque eximunt. Quod enim ordine tertio frigidum est, si morbo paris ordinis applicetur quãtitate modica, nõ vniuersum potest semel repẽtéque discutere: at identidem sæpiúsque repetitum potest. Atque hæc profectò tametsi copia nõ magnopere lædunt, tempore tamen qualitatis noxiæ labem corpori quandã inurũt, vt non admodum tutus sit eorum vsus. Non enim immodicũ corporis calorẽ congruenter vel opio vel mandragora vel hyoscyamo, exigua licet portione repetita extingues: neque exuperãtem humorem parua portione vel scammonij vel colocynthidis repetita vtiliter

Tuta curatio. detrahes. Tutior altera est quæ lentè paulatímque fit curandi ratio, cõtrariis blandis & quæ inferiore sint ordine, sed aut repetitis aut interdum copia maiore adhibitis. Sẽsim quippe multóque otio & tempore affectum omnem depellunt, nullo aut certè quàm minimo corporis & virium dispẽdio, nec vlla qualitate noxia in corpus inducta. Ne tamen vsqueadeò imbecillæ & languidæ sint remediorũ vires vt nihil ferè proficiant. Siquidẽ morbus vehementior illas plerũque sic aspernatur & contẽnit, vt his vel iteratis nihil cedat. Sic verò blandæ sint vt tamen aliquantùm iuuẽt, ne remediorũ blãdimentis (quod sæpe fit) morbus exasperetur. Viribus imbecillis leuis lentáque curatio necessaria: ea quoque semper optãda, nisi morbus vehemẽtior accelerare cogat. Tuta siquidẽ ea est ac iucunda, & quæ sat citò fit si sat bene. Hac paulatim medendi lege si omnia recta ratione gerũtur, neq; id succedit quod ratio postulat, nõ protinus, inquit Hippocrates, ad aliud est transeũdum. Tametsi enim manifesta vtilitas necdũ vlla sit secuta, & tardior sit remediorum euentus, de recta tamen medendi via decedendum non est. Imperita stoliditas nihil ratum certúmve obtinens, huc illuc per omne remedij genus oberrat. Dum tamẽ in eodem remediorũ genere cõsistas, per varia & multa euagari licet, ne vni assuescens natura eius vim nõ sentiat & aspernetur. Sed & plerũque reme-

Multa & varia remedia ad vnũ morbum abigendum cõmodè vsurpãtur, generatim tamen eiusdem. dium vni, nõ alteri confert, ob eas proprietates quę sunt medicamentis cũ corporibus cõmunes, & quæ sola experiẽtia deprehẽdi possunt. Quod igitur permutatione vtilissimum compertum fuerit, id sedulò vsurpãdum, quod verò noxium protinus immutandum. Quæsitum sæpe dubitatúmque est, possítne blandum ac lene remediũ iteratum, id sensim præstare, quod validius semel & vniuersim, huiúsque vehementia cõpensari crebritate & copia lenioris. Hoc sanè in iis remediis veritatem habet, quæ nec genere nec agendi modo naturáque, sed ordine solo distant. Nã plãtago vel copia vel crebro vsu æquè refrigerare potest, atque semperuiuũ semel aut parciùs admotũ. At verò non id efficiet quod opium, quòd huic vis insit narcotica: neque agaricus crebriore vsu id quod semel colocynthis, quòd huic nõ illi vis insit trahẽdæ crassæ mucosæque pituitæ, idq; è summis & extremis corporis partib⁹. In omni porrò siue repẽtè siue paulatim su-

scepta

ſcepta curatione, ſic adminiſtrari temperarique remedia debet, vt neque morbi quicquam indiſcuſſum maneat, neque contrarium morbi genus inducatur mediocritate tranſmiſſa. Id verò aſſequi in primis eſt arduum, vnáque remedij quantitas, omnium quæ in arte geruntur, maximè acri eſt iudicio decernenda.

Partium indicationes quibus limitatiùs definitur remedij quantitas. Cap. VIII.

Pro partis natura & conditione medicinæ immutatur quantitas.

REMEDII quantitas quam morbi magnitudo præſcripſerit, etiam pro partis affectę cõditione augenda minuendáve eſt: non enim omni æquè parti eadem congruere poteſt. Partis autem cõditio æſtimatur ex ipſius conformatione, poſitu, præſtantia atque ſenſu. In conformatione cõſiderandum quàm rara ſit aut denſa. In ſitu verò ſitne in ſummo ea corpore cõſtituta, an in alto demerſa, quàm longè abſit vel ab ore vel ab eo loco cui remedium imponitur. In præſtantia ſpectandum ſítne ſit ex earum numero quæ principes appellãtur, & corpus vniuerſum gubernant, cuiuſmodi ſunt cerebrum, cor & iecur: ánne munus publicum habeat & toti corpori commune, vt pulmo, vt ventriculus, inteſtina, renes & veſica & quæ his ſubſeruiunt venæ, arteriæ & nerui: aut an priuata ſit, ſibi dũtaxat non aliis vtilis. In ſenſu videndum hebéſne is ſit an acutus. Horum autem animaduerſione remedij quantitas atque vis ſic eſt immutanda. Pars denſa & cõpacta, remedia expoſcit validiora & attenuantia magis, quorum vis intrò ſubire poſſit, cuiuſmodi ſunt renes & iecur & quæcunque ſolida pars appellatur. *Subſtantia.* Quæ verò ſubſtantia eſt rariore, vt lien, pulmo & muſculorum caro, mitiora poſtulat. *Situs.* Affectus in corporis ſummo poſitus pari quodã modo remedio abigi poteſt: qui verò in alto corpore demerſus latet, valẽtius & attenuantius flagitat: validiora quippe inflammato iecori quàm inflammato abdomini extrinſecus imponũtur. Et ex aſſumptis vehemẽtiora renibus quàm ventriculo debentur, quandoquidem in ventriculũ illabuntur ea viribus integris: ad renes verò hebetiora & imbecilliora reddita, neque qualiá aſſumpta ſunt perueniũt. Lõgior quippe via eſt per viſcera partéſque multas directa, in quibus remedia aliis permiſcentur humoribus, nec leuem mutationem ſubeũt. Quocirca longè acriora & vehemẽtiora decernenda ſunt, pro viæ longitudine & partiũ quas permeant numero. *Præſtantia.* Præſtantia porrò idcirco mitiora expoſcit remedia, ne vehementiorum appulſu & contagione facultas aut offendatur aut diſſipetur ad vitæ conſeruationem neceſſaria. Priuata verò pars & ignobilis vehementiora perfert, & quãta expoſcit morbi magnitudo. Principi parti laboranti nullum adferendum eſt remedium quod immodicè vel relaxet vel refrigeret vel aliena & occulta qualitate ſit præditũ, ſed id ſemper quadã corroboratrĩ facultate polleat. *Senſus.* Ob ſentiendi quoque præſtantiã neque oculus neque os ventriculi, vehemẽtia acriáque medicamẽta: hebetioris verò ſenſus partes & valida & acria medicamẽta nullo incommodo ſuſtinere ferréque poſſunt. Atque hæc quidẽ ſunt omnia, quorum ſumma eſſe debet obſeruatio, vt certa decernatur remediorum quantitas. Ex his enim & ex intellecta morbi magnitudine, ſciri poteſt quàm validũ remedium, quo gradu receſſus & quo pondere conueniat, vt affectum ſemel vniuerſéque demat: aut quoties & quouſque admouendum ſit, ſi lentè paulatímque id ars efficere præcipit. Semper autẽ priſtini habitus memor, in eúmque intentus, eouſque curationẽ promouer, dũ in eum factus ſit regreſſus. Eò quippe redire conſilium eſt, vnde morbus exordium duxit. *Quouſque progrediẽdũ in curando.* Priſtinum ſtatum, licet vitioſum, qualem acceperis conſerua, nec quãdiu morbus fatigat, de eius in meliorem commutatione labores, niſi aut morbi cauſa ſit aut eius curationi officiat. Sublato recentiore morbo recreatíſque viribus, ſi quid demũ vetuſtioris ineſſe deprehendetur, id ſenſim ocióque multo, ſi videtur, demoliendũ. *Aph. 7. li. 2.* Nam quę longo ſunt tempore cõtracta, lentè curare oportet: quę breui, breuiter: vt curationis morbi atque curationis paria quodã modo ſint temporũ momenta. Quiſquis remedij quantitatem arte conſequi ſe poſſe diffidet, omnia ſenſim paulatímque gerat, dũ æger ſibi videatur reſtitutus & priſtinas receperit vitæ functiones. Queſtionis huius magnitudine nõ pauci occupãtur: poſſítne quis ex morbo, in priſtinam & æquè ut antea ſalubrẽ ſtatum redire. Validis hæc vtrinque rationibus agitatur, ſed quicquid in ea vel obſcurum vel ambiguũ eſt, explanatione adhibita elucebit. *Queſtio & eius ſolutio.* Morbus ſæpe repẽtè emergit, cuius cauſa ſenſim radices egerat. Nam quicũque cõtinentẽ cauſam intus habet, ſenſim multóque

tempore genitus est:vt licet fortasse continua febris repentè hominem prehenderit, eius tamen causa, quæ humoris est vitium, multo antè tempore sensim inualescebat, ob quam neque tum omnino & integrè sanum corpus erat. Quũ igitur febris sublata causa perfectè sanatur, corpus nõ modò ad pristinum statum redit, verumetiam plerũque ad multo meliorem eo qui ante febrẽ fuerat. At verò fieri arte nulla potest, vt ad similem habitum redeat ei qui ante morbum & eius causam fuerat:aut si morbus sine continente causa fuit, fieri nequit vt in pristinũ statum regressus sit. Qui enim naturalis bonúsque erat, ex morbo nonnihil immutatus est, parsque affectione aliquid contraxit, cuius naturã aut diu aut perpetuò redolet, manétque imbecillior: quod in grauioribus morbis luculentiùs apparet. Inuẽtum iam est affectus cuiusque remedium, eiúsque designata quantitas: restat vtendi ratio, quæ cui parti, & qua forma, quóque tempore & hora id adhibendum sit, explicet.

Vtendi ratio. Cap. IX.

REMEDIORVM alia vacuant alia duntaxat immutant vitiosúmque affectũ depellunt. Remedia quę solum immutant, siue externa siue interiora sint, affectæ parti quàm proximè licet, adhibenda. Id autem partis affectæ situs ostẽdit & sedes atque consensus. Nam si externa pars est, ei ipsi imponenda sunt quæ immutent, vitiosúmque affectum remoueant: ea quippe non nisi contagione quicquam efficiunt. Quum autem interior est affectus, eius sedes indicat, remedia ei parti extrinsecus imponenda, quæ illi proxima è directo respõdet. Quocirca ex anatome compertum sit oportet & notum, cui cutis regioni pars quæque interior subiecta subditáve est. Quo modo verò intrò sumenda rectè exhibeantur, demonstrat partis consensus atque societas, & viæ in affectam partem ferentes atque directæ. Quum enim cognitum perceptúmque fuerit qua via ad partẽ affectam facilior expeditiórque transitus est, mox in prõptu erit, illac etiam intromittenda esse remedia. Sic cerebri affectus corrigunt & immutant auxilia, quæ capiti maximéque sincipiti & coronali cõmissura foris adhibentur, & quę induntur in aures, quæque vel substantia vel suffitu per nares intrò subeunt: iis verò quæ edũtur bibuntúrve, immutãdi cerebri parua & admodum lẽta vis inest. Pulmonum, laterum thoracísque interiori vitio succurrunt, quæ foris pectori imponuntur, & quæ vaporis specie vnà cum spiritu hauriũtur. & quæ sensim lãbendo & deglutiendo illabũtur in arteriã, minimè verò quæ ore accepta in ventrem statim deuorantur. Ventriculum, iecur & lienẽ immutant & corrigũt, tum quæ admouentur tum quæ sumuntur conuenientia remedia. Intestinis superioribus potio clystere vtilior, inferioribus clystẽt potione conuenientior. Renibus & externa cõueniunt & intrò sumpta & subdita vt clyster. Vesicæ atque vtero externa, immissa & assumpta. Vacuatio autem fiat per cõmunes patẽtésque vias, in quas natura commodè dirigit. Has verò ostendunt partis affectæ conformatio atque consensus. Cõformatio quidem, vt quæ illius sit figura, quæ in ea aut circũ eam spatia sint, in quæ excrementa sua deponit. Consensus, vt quas & ex quibus locis in se vias habeat pertinẽtes, quibus supervacanea suscipit, & quas aliò de se emittit, quibus illa depellit atque propulsat. Quũ igitur vacuatio triplex habeatur, vna absolutè vocata, altera quæ reuulsio, tertia quæ deriuatio appellatur: simplex quidẽ & absoluta vacuatio eorũ est, quæ citra motum vllũm aut exagitationem peccãt. Reuulsio eorũ quæ ex quauis sede in partem aliquam impetu feruntur & influunt. Deriuatio eorum quæ partem obsident, ipsi quodammodo iam impacta. Itaque ventriculum aut summa præcordia suis vitiis vtiliter euacuat vomitio: intestina clyster: viscera atque mesenteriũ purgatio: venas maiores venæ sectio: habitum corporis euaporatio aut sudorum eruptio. Ita igitur simplex fit euacuatio. Reuulsio verò ex humoris motu spectãda. Si enim cõstet ex qua parte in quam is incumbit, facile fit reuulsione eum in cõtrariam partem retrahere, eiúsque cursum inhibere. Sanguis vel quiuis humor cum sanguine per venas cõfertim in quamuis corporis partem supra claues positã irruẽs, reuelli debet, secta è regione cephalica cubiti vena. Influens autem è venis maioribus in aliquam earum partium quæ inter claues & renes sitę sunt, reuellitur secta è regione basilica cubiti vena. Qui autẽ in eas partes decũbit, quę inter renes & femora interiacẽt, sistitur, si quidem plethoricũ corpus est, primùm sectione interioris venę, deinde saphenę, idq; è directo sedis affectę. At si minimè plethoricum

Vacuatio triplex, & vnde quæque vacuet.

Simplex vacuatio.

Reuulsio & παροχέτευσις.

thoricum corpus est, vna saphena aperta, satis reuellit. Aliorum humorum quocúque influentium, reuulsio etiam purgatione fit: præsertim si è iecore maioribúsque venis, vel in totum corporis habitũ, vel in caput, vel in pectoris sedes, vel in renes & vesicam vel in vterum aut crura procumbant. E iecore aut è liene cursus præceps in aluũ vomitione reuellitur, quemadmodum & vomitio deiectione. Deriuationis porrò & genera & loca multò plura existũt, quæ vt aperriora sint sigillatim accuratius persequar. Cetebri humores quicunque partem priorem habent, per nares errhinis sunt deriuandi, qui partem summam per commissuras, qui partem imam apophlegmatismis per palatum, qui latera plerunque per aures, qui posteriora eius venæ sectione quæ puppis appellatur. Oculorum epiphora & lachrymæ deriuantur per coronalem commissurã: eorundem externa vitia collyriis eluuntur; interiora verò quæ è cerebro per opticos neruos fluxerũt, per occipitium vel commodiùs per id cauum quod pone radicem est infimæ auriculæ. Qui in auribus congesti sunt humores, per eas ipsas expurgãtur: & qui circum fauces vel, sectis venis quæ sub lingua extant, vt in angina vel detergente & discutiente gargarismate. Pulmones, latera, interioráque pectoris vitia, vna excreatio purgat: quanquã interdum suppuratio aut abscessus pleuritidis, aperto latere foras deriuatur. Ventriculi pars summa, vomitione: ima, deiectione leuanda. Iecoris pars gibba per vrinas, pars caua quemadmodum & mesenterium & pancreas & intestina & lien totus, omnis denique intestinorum affectus per aluum expurgatur. Renes & vesica per vrinas: testes spermaticáque vasa per parastatas: & vterus per suam ipsius ceruicem. Quæcunque aliter & per alia loca fit deriuatio, nec naturæ motu nec arte, sed humoris impetu fieri putetur. His quidem omnis exposita videtur remediorum adhibendorum ratio: nunc de eorundem formis.

Deriuatio, παροχέτευσις.

Medicamenta quæ forma, quo tempore conueniant. Cap. X.

VARIAE multiplicésque medicamentorum formæ omnes duabus continentur, liquida & solida. Vtra autem sit vtẽdum ostẽdũt affectus species & partis affectæ natura atque situs. Pars affecta longiùs à remediis absistẽs, aut solida atque densa, liquidiorem medicamenti formam expostulat, vt quę altiùs ac promptiùs penetret omniáque subeat. Pars verò propior aut rarior, solidis etiam iuuari potest. Medicamenta autem quæcunque intrò sumuntur vt vel emolliant vel extenuent vel detergant vel dissoluant digerántque: & quæ foris admouentur vt vel eadem præstent vel dilatent vel relaxent, omnia quidẽ liquidiore forma efficaciora sunt. Quę verò vel repellunt vel attrahunt vel incrassant vel infarciunt vel astringũt atque densant vel corroborant, siue intus siue foris adhibenda sint, maiorem vim obtinent effectúmque promunt manifestiorem solida. Quę medias quodammodo vires habent, vt pleraque detergentia aut emollientia, his media quoque forma, qualis vnguentorum est & eclegmatum, aptari accommodaríque debet. Et hæc de remediorum forma, nunc de tempore.

In morbis curandis magni semper momenti est opportunitas. Affectus qui aliquantũ protrahitur, vix nisi mutatis remediis sanescit. Simplex affectus qui leuioribus præsidiis tempestiuè non cessit, valerioribus profligandus. Quum autem diuersorum quadam remediorum serie curatio perficienda est, non nisi prioris effectu inducto, posterius aggredimur. Nõ enim durum scirrhosúmque tumorem discutere conandum, antequam is planè attenuatus sit & emollitus. Neque erysipelatis humorẽ digerere priusquam id omnino deferbuerit. Frustra enim posterius tentatur, relicto priore. Ad hæc verò, qualis morborum per sua tempora, talis fit & remediorũ mutatio. Fluxionis initio astringentia quæ hanc repellant sola ex vsu sunt. In statu quũ fluxio planè consistit digerentia: incremento verò vtraque permista. Aut si fortè cõgesta materia digeri minimè posse videatur, eius dein suppuratio procurãda. Et in febribus cæterísque partium morbis, primùm quidẽ initio exuperãtis materiæ portio vacuãda, reliqua dein naturæ imitatione præparanda: quúmque iam illius beneficio concocta aliquò propellitur, illac etiã protinus arte vacuanda ac prorsus extirpanda. Aut si fortè nullus vel certè languidus sit naturæ motus, artis præsidium eius vices tempestiuè suppleat: tũc enim medicamento locus est. Opportunè gerit omnia qui morborũ temporibus omníque mutationi remedia accommodat. Naturam quippe adminiculantẽ habet qui progressum

Quo tẽpore & ordine curatio peragenda.

eius imitatut. Fœlix autem medicatio cui adiutrix natura succurrit: Irrita verò quæ contra naturæ opem tentatur. Sed & victus ratio præscribenda est ex morborum temporibus. *Qualis victus ratio quoque morbi tempore.* Nam initiò tenuis quodāmodo est habendus, incremento tenuior, in statu tenuissimus. Quum enim sæuissima symptomata vigent & natura in morbi coctionem tota incumbit, aliò auertenda nō est, neque plenioris cibi concoctione distrahenda. Et quo breuior futurus est morbus, hoc victus tenuior pro cuiusque temporis cōditione imperandus, quo verò longior, eo minùs tenuis. Itaque sine clauo & remis nauigat, naufragium tandem facturus, qui nulla temporum obseruatione medicinam facit. Iam verò quū plerique morbi certis horis cōcitentur vehementiùs & exasperentur, neque vllius ferè sit eadem & perpetua æquabilitas, horarum quoque tum alendo tum medēdo habenda est summa ratio. *Aph. 11. lib. 1.* In accessionibus (inquit Hippocrates) cibo abstinere oportet: nam adhibere noxium. Quum enim per circuitus irritantur morbi, natura his obsistēs noua cibi coctione auocanda non est. Sed & ipsa cōcoctione suscitatus calor morbum plerūque grauiùs exaspetat, quum etiam secunda valetudine non pauci dū cibus conficitur ingrauescant aut non parum agitentur. Huc adde, in ipsa morbi maximéque febris excandescentia, tetro vapore corpus vniuersum perfundi, eóque recēns sumptum cibum labefactari & maxima ex parte corrumpi. Quò fit vt neque in accessione neque quum mox futura est, sed duntaxat quum eius est decessio seu inclinatio aut intermissio, cibus adhibendus sit. Medicamentorum autem extrinsecus admouendorum nulla stata hora, nisi quum ventriculum aut præcordia attingūt: hæc enim cibo præmitti debent. *Medicinæ quando assumendæ.* Quęcunque verò intrò sumuntur, expleta concoctione exinanitóque ventriculo iuuant, nec antequam exciderint, cibus est offerēdus, nisi quū fortè maligna qualitate prædita sunt. Hebetatur enim eorū vis & obruitur permistione cibi, neque longiùs potest syncerior ea prouehi, plerunque etiam permistum cibum corrumpit. At quū perniciosa qualitas medicamento vt elleboro inest, ne eius contagione exinanitus ventriculus grauiùs offendatur, cibi reliquias inesse conducit, vt quæ illius vires non eximāt, sed duntaxat exuperantem ferocitatem infrænent. Neque præterea quum morbi accessio fatigat, vacuatione vlla conuellendæ sunt vires. Perutilis & accommodata est vacuationi hora quæ exacerbationem aliquātùm præcedit. Tum enim cumulata materia exacui mouerique incipiens, promptiùs euellitur. Cautio tamen etiam atque etiam adhibenda, ne vacuatione immodica dissolutæ vires, succedentis exacerbationis impetum ægriùs perferant.

His summas medēdi leges perstrinxisse videor, quibus vnicuique cognito perceptóque affectui, mox remedium eiúsque quantitas & vtendi ratio præscribatur. Quod autem summatim comprehensum est, nunc particulatim discutiendum, & vnoquoque remedij genere proposito excutiendum qua id quantitate & qua ratione ac methodo, curando morbo adhibendum sit: à vacuatione, quæ ferè omnium morborum communis est, inducto exordio.

METHODI MEDENDI LIBRI PRIMI, FINIS.

Methodi medendi lib. ij.

DE VENÆ SECTIONE.

Quid euacuatio, quótque sint humorum vitia. *Cap. I.*

MEDENDI methodo certis legibus stabilita, summa remediorum genera, quæ vnicuique præter naturam simplici affectui ex aduerso opponuntur, eorum quantitatem, vtendíque rationem summatim attigimus. Nunc quò sit artis cognitio vsúsque certior, particulatim in vnoquoque remedij genere accuratiùs versandum, & explicandum quæ cuiusque vis sit, quæ congruens quātitas, & quę vtēdi ratio. Quoniam autem cōtenta dum præter naturā existunt, quamplu-

quamplurimorum morborum interiores causæ fiunt, quas in primis ars summouere præcipit, illorũ euacuatio, vt maximè generale remediũ, cæteris iure præmittenda. Est quidem euacuatio eorum quæ præter naturam in corpore continentur expulsio. *Euacuatio quid.* Continentur autem spiritus, humores & excrementa. Excrementa sunt fæx alui & vrina & quæ à partibus quibusdam vt à cerebro & à pulmonibus redduntur. Humores alij superuacui alij propriè succi nuncupantur. Superuacui qui à sanguine vi naturę secreti alendo corpori inutiles procul amandãtur: vt pituita quæ in ventriculo & circũ intestina hæret, bilis flaua quæ in propria cysti, & melancholicus humor qui in liene est. Succi dicuntur qui in corporis substantiam cõuerti ipsúmque alere solent: hoc genus ij sunt ex quibus sanguinis moles constituitur, & ij quos aliquando diximus secũdarios appellari. Iam verò horum singula aliàs secundum naturam aliàs præter naturam consistunt. Secundum naturam quum decoram & cõsentaneam tum qualitatem tum quantitatẽ obtinent, conueniúntque naturæ legibus & integram sanitatem tuentur. Præter naturam quũ vel qualitatis vel quantitatis modum non tenent. Itaq; quicquid horum à mediocritate & à iusto naturæ modo manifestè deficit, quia morbi causa existit, si emẽdari aliter nõ potest, protinus auferendum expellendúmque est. Hęc autẽ illius expulsio, est euacuatio. Vacuationis porrò differentiæ ex contentorum tum vitio tum situ comparandæ instituendęque sunt. *Vacuationis differentiæ vnde petitæ.* Contentorum vitia sunt plethora & cacochymia, quæ hoc modo accipienda sunt. Venarum sanguis nequaquam simplex est & vniusmodi, sed ex pituitæ, bilis vtriusque & puri sanguinis permistione conflatus: atque hos etiam succos ex omnium cõsensione vsúque dicẽdi, sanguinis appellatione designamus. In homine bene temperato & optimè sano, minus est bilis flauæ quàm melancholiæ: minus huius quàm pituitæ, & pituitæ minus quàm sanguinis puri. Iusta illa & naturæ conueniens omnium humorum proportio, consentanea & naturalis est æquabilitas: atque is sanguis optimus & benignus cẽsetur, qui ex quatuor succorum naturalium æquabilitate constat. Nõ sic quidem vt is parem habeat omnium portionem, sed pro ratione quam dixi cuique idoneam. Sanguis autem quantitate peccat, quum succi omnes in qualitatis mediocritate positi, supra iustam & naturæ congruentem mensuram accumulãtur & increscũt. Tum sanè corporis vniuersa moles intumescit, & venæ supra modum plenæ tensionis sensum inuehunt, omniáque mẽbra, pręsertim ab exercitatione, exporrigi videntur. Hęc ista constitutio, tametsi bonis cõferta est humoribus & vires obtinet robustas, hoc tamen malũ circumgerit, quod ad immodicã peruenit redundantiam, quæ in grauia pericula præceps ferri solet. Siue autem in hac succorum omnium æquabilis est redundantia, siue syncerioris sanguinis summa vbertas & affluẽtia, quia purus ille sanguis reliquos in permistione succos magnopere vincit, non qualitatis, sed quantitatis solius vitium subest, debet vtraque plethoræ genere cõtineri. Atque hæc simpliciter & absolutè plenitudo censetur, quam etiam ad vasa iam trito & apud omnes peruulgato nomine celebrant, quòd amplam vasorum capacitatem prorsus impleat, etiam si vires non premit. *Plethora propriè & absolutè dicta.* Alterum genus est plenitudinis quæ ad vires refertur, in qua tametsi vasa non tument nec copia distenduntur, plus tamen vtilis sanguinis & alimenti continẽt, quàm à natura regi gubernaríque possit. *Altera plethora ad vires relata.* Mediocre alimentum sæpenumero infirmiori naturæ molestum est & graue, quod licet per initia sit purissimum, diu tamen vix tale persistit: sed à nostri caloris gubernatione destitutum, tempore dierúmque numero corrumpitur fitque morborũ causa. Cacochymia est vitiositas seu vitiosa humoris qualitas, qua is à iusta mediocritate desciscit. *Cacochymia.* Sub hac humorum pernicies atque corruptela corporis functionibus incõmodat, eiúsque colluuie corpus sordescit & labefactatur. Est autẽ ea bipartita, vna mitior, quum vel superuacui humores immodicè accumulati sunt, vel succi in sanguine non illa iusta naturalíq; proportione & concordia tenentur. Altera deterior quũ vel superuacui humores, vel succi tum primi tum secundarij à naturali & conuenienti sua tẽperatione in vitium prolapsi sunt, quod aut substantiæ aut temperiei corruptio quędam est. Horum vtrumq; rursum aut cum putredine aut citra putredinem obtingit. Latiùs verò patebit cacochymiæ appellatio, si excrementorum quoque vitia comprehendat. Contentorũ porrò vitia quibus sedibus insint & vbi posita, nosse quidem maximè oportet antè quàm vacuentur. *Contentorum vitia.* Plenitudo quæ Gręcis est plethora potissimùm in venis atque in corporis habitu consedit: at cacochymia in omne corpus dispergi diffundíque solet. Quò sit autem vacuãdi ratio cõspectior, corpus vni-

Corporis regiones tres propriis terminis distinctæ. uerſum in tres publicas regiones diſtribui partiriq; debet, quæ propriis limitibus & terminis circumſcriptæ tum varia ſuperuacuorũ receptacula tum vias expurgandi varias ſortitæ ſunt. Vna vereque prima è gula in mediam iecoris partem dirigitur, in qua ventriculus, venæ meſaraicæ quæcunque ad portas concedũt, caua iecoris, lien & his interiectum pancreas includũtur. *Prima.* *Secunda.* Altera è medio iocinere in tenues partiũ ſingularum venas excurrit, comprehẽdens iocineris conuexa, omnémque venam cauã atque illi comitem arteriam maiorẽ, & quicquid earum incidit inter axillas & inguina. *Tertia.* Tertia regio muſculos complectitur, membranas & oſſa, omnem denique corporis molem, quæ ab ipſo ingreſſu arteriarum venarũmque minorum, in partes ſingulas & in ſummam extimámque cutem profertur. Magna profectò iſtarum regionum varietas, quum propriis finibus ita circumſcriptæ ſint, vt inter eas communionis minimum intercedat. At multo maxima ex propriis cuiuſque viribus: quum ſint aliis aliæ coctiones, excrementa alia & viæ ad expurgandum aliæ: ex quorum animaduerſione omnis ferè medendi ratio ducta deriuatáque eſt. Præter communes ac publicas corporis regiones, extãt haud paucæ arctiores, excrementis etiam ſubiectæ, quæ nec latè dimanant nec in vniuerſum corpus influunt. Hoc genus ſunt cerebrum, pulmones, renes & vterus.

Euacuationum genera & differentiæ. Cap. II.

Vniuerſalis vacuatio. HINC rectè vacuationis differentiæ duæ ſtatuuntur vna vniuerſalis, particularis altera. Vniuerſalis eſt quæ communiter ab vniuerſo corpore materiam ſubtrahit. Huiuſmodi ſunt ſudor vel perſpiratio, ſanguinis profuſio, vomitio & alui ſubductio. Harũ ſiquidem quæcunque primùm obrigerit, quanquam plurimùm ac validè regionem vnam, cæteras tamen etiamnũ conſequutione quadam licet parciùs exinanit. Vomitio primùm quidem ac maximè ventriculũ, deinde ſi perſiſtit viſcera venáſque maiores, poſtremò corporis habitũ. Alui deiectio primùm & abundè inteſtina, ventriculum, viſcera, primáſque venas, deinde venas maiores, poſtremò minores habitúmque corporis. Sãguinis profuſio primùm venas exhaurit & arterias illis anaſtomoſi cõiunctas: exin corporis molẽ ipſáque viſcera, ad primas vſque venas progreſſa. Quæ per cutem fit diſſipatio, proximè quidem è corporis habitu diſſoluit, ſecundò è venis arteriiſq; grandioribus, ad poſtremum è viſceribus & ex intima corporis regione. *Particularis.* Particularis autẽ euacuatio partem dũtaxat aliquãpiam excrementorum onere preſſam leuat. Quo in genere eſt cerebri per palatum & nares expurgatio, excreatio, quæ pulmonũ & pectoris vitia extuſſit, arenularum aut puris è renibus emiſſio, ſanguinis ab vtero aut hæmorrhoidibus profuſio: hæc enim podicem, illa vterum in primis, vtraque venam cauã expedit: quum aluus balano vel clyſtere mouetur, aut ex quouis loco per cutẽ fit eruptio, particularis quoq; vacuatio exiſtit. Vnumquodque porrò vacuandi genus aliàs ſponte aliàs arte fit. Spõte quum citra vllam medicationem quippiam è corpore effunditur. *Naturalis vacuatio.* Id fit interdum natura duce, quę dum integrè valet nobíſque rectè moderatur, quicquid vitioſè ſe habet aut ſuperfluit, id omne corpore excludit, éſtque tum naturalis & opportuna euacuatio. Fit & interdũ prçter naturam, quũ imbecillior facultas, humores corporis regere atque cohibere nequit, eóque prorſum diffluere ſinit: aut licet robuſtior validiórque ſit, interdum tamen humoris copia vel acrimonia tãtopere laceſſitur, vt hũc è vaſis receptaculíſq; ſuis proprio impetu foras exilire ſinat. *Symptomatica.* Vtraque ſymptomatica, irrita, præter naturam nullóque vſui eſt euacuatio, quòd benignus atque ſalutaris humor pariter cum pernicioſo promiſcuè, nullo delectu, nulliſq; legibus prorumpat. *Artificioſa.* Artificioſam euacuationẽ perhibemus, quæ externi ſubſidij ope ſuſcitatur. Ea rurſũ bipartitò ſcinditur. Vna legitima exiſtit, quę quod vel qualitate vel quantitate negotium faceſſit, duntaxat exterminat. Altera huic aduerſatur extraordinaria, qua vtilis & qui in nullo vitio eſt humor exigitur: hæc medentium culpa vel inſcitia decernitur, qui neq; quod iuſtum neque quod idoneum eſt perſpectum habent.

Euacuationem natura non externa ope, ſed ſuis dũtaxat viribus maximéque expultrice complet: medicus verò variis ſubſidiorũ generibus, quæ in ea comparat & accõmodat. Profundẽdi ſanguinis gratia venã aperit aut ſcalpello aut hirudine aut medicamentis quæ ora venarum reſerent. Purgationem molitur medicamentis, quæ noxios humores è corpore eliciũt, ac dein eos foras vel vomitione vel deiectione pellunt. Per ſpirationem

ſpirationem verò atque ſudores,exercitatione,frictione,motu omni, æſtu,balneis præſertim nitroſis,ſulphureis aut bituminoſis & ex accidēti inedia. Per hanc enim dum nihil offertur alimenti, inſitus calor humoris plurimum populatur atque diſſipat. Multa inſuper attenuātia medicamenta tum foris adhibita tum intrò ſumpta, corpus per halitum pérque ſudores digerunt. In partium quoque vacuationibus, cerebrum per nares expurgāt errhina medicamēta,& per palatum apophlegmatiſmi: pectus & pulmones expediunt,quæ bechica nuncupantur: renes & veſicam diuretica: vterum hyſterica:aluum reſoluunt balani & clyſteres. Ex vnaquaq; demum particula eruptionē mouent,adhibita digerentia,ſuppuratoria, amyctica,cauſtica:itē hirudines,cornua,cucurbitulæ,ſcarificatio & ferrū candens. Hæc igitur præſidia & tanquam inſtrumenta medici ad omnes omnium generum omniúmque partium vacuationes ſibi compararūt. Singulorum autem remediorum quæ hîc generatim percenſui,tractationem iam iámque diligentiùs exequamur,à venæ ſectione exorſi.

Quid & vnde vena ſecta vacuet. Cap. III.

CVM quatuor ex ſuccis ſanguis totus conſtet & cohæreat,iiſque ſero perfuſis, omnes quidem caloris & concoctionis quæ in iecore perficitur efficiētia,ita accuratè exquiſitéque permiſti ſunt, vt nullus ne minimum quidem à cæteris diſiunctus compareat. Inciſa vena idque patente ſatis foramine,cōtinendi facultas nequit obliquis fibris tam arctè ſanguinem continere ac inhibere, quin is aperta via excidat defluátque. Imò ſi fortè conetur auidiùs complecti atque ſupprimere,contractis venis hunc vberiùs è vulnere profundet. Emanat autem,non quemadmodum in purgatione, ſeorſum hic illéve humor, ſed ſanguis vniuerſus,qualem in venis haberi commemorauimus. Atque tametſi moderatus aut etiam paucus ſit,motu tamē impetúque ſuo prorumpit,nihil aut minimum protrudente natura. Neque per morbos in quibus vitioſa eſt humorum conſtitutio, natura poteſt ſic opus moderari,vt aperta vena id ſolùm quod vel redūdat vel vitio contaminatum eſt effundat. In criſi(fateor) nonnunquam infeſtū humorem concoctione præparatum ab aliis ſegregat, ac tandē per vias idoneas excludit:at nihilominus ſi tum venā inci- dere contingat, per eam minimè poſſit rātulo tempore vitiatum humorem ſecernere atque exigere. Quod Auicēnas ait phlebotomiam bonum ſanguinem rapere, malum verò intus relinquere,quódq; metuit ne vena ſecta æger vel ad biliosorum efferueſcentiam vel ad pituitoſorum cruditatem perducatur: ſi de permiſtis venarū humoribus id protulit,falſiſſimum & inconſiderantiæ pleniſſimū eſt. Neque enim ſerum prius quàm bilis,neque hęc prius quàm pituita vel melancholia,neq; inutilis & deprauatus humor antequam integer & familiaris elabitur. Hoc & quotidianus rerum euentus dilucidè commōſtrat. Dum enim ſanguis effluit,ſimplex quidē & vniuſmodi apparet. Exceptus deinde proprio diſperdito calore mox totus concreſcit, eiúſque partes omnes in ſuam quæque regionem cōtendunt. Serum per ſumma innatat, vrinæ haud abſimile:bilis tenuis & florida cócreti ſanguinis pars ſit ſuprema,melancholia ſubſidet,ſanguis rubentior & pituita pallidior media tenēt. Cōſtans ſit igitur præciſa vena omnes qui in venis conditi ſunt humores æquabiliter vacuari. At verò vnde & quibus ex locis euacuatio fiat,quærendū. Qum profluens liquidúſq; ſit ſanguis, quiſquis ſecto loco vicinior aſſiſtit,primus quidem exilit,deinde qui illi iunctus continuatúſq; eſt,deinceps verò totus non modò è venis & arteriis, verumetiā è viſceribus & ex habitu corporis emanat. Eſt enim admirabilis quædā continuatio ſeriéſque venarum,per quā ſanguis ſic totus trāſfunditur,vt patente via vniuerſus plerunq; cum anima excedat. Fit autē ſanguinis per venas & arterias tranſmiſſio, dum toto corpore analogia quædam ſit & æquabilitas:nā inanitę & indigentes partes fibris oblongis trahunt è plenioribus,& pleniores illis ſubſidio veniunt,copiáq; grauatæ in vacuas illas onus ſuum deponūt. Adde quòd fuſus & liquidus humor ſponte ſua decliuiores inanéſque regiones conſequitur,in eáſque procumbit. Itaque venæ ſectio quaſcunque venas depleuerit, vniuerſum corpus enacuat. Hinc duplici illa nomine vniuerſalis cēſetur, & quòd omnes humores ex quibus ſanguis cōſtituitur,& quòd ex vniuerſo corpore detrahat. At certè nō æquabiliter: quum enim partes ordine quodā conſtitutæ ſint, prius ac magis è propinquis quàm è diſtātibus:quúmq; aliæ venæ in alias propagentur partes,celeriùs atq; validiùs ab iis quæ è di-

Promiſcuè quicquid in ſanguine boni malíve continetur, vacuat phlebotomia.

recto,quàm quæ ex tranſuerſo poſitę ſunt,hauriet.Hæc rerum nominúmq; explanatio præmitenda videbatur vacuandi præceptis,quæ deinceps traditurus ſum.

Quæ humorum vitia phlebotomia vacuet è venis. Cap. IIII.

HVMORVM qui aut peccãt in venis aut ex his affatim defluunt propriũ accommodatúmque remediũ eſt venæ ſectio. Illos quippe euacuat, hos reuellendo ſiſtit.In primis autem de euacuatione,mox de reuulſione præcipiam.Humorũ qui in venis conduntur vitium, aut plethora aut cacochymia eſt. Plethoræ exuperantiſque ſanguinis vnicum ac proprium remedium eſt venæ ſectio,

Plethora duplex.

Quúmque ſit plethora duplex, vna pura ex optimorum ſuccorũ pari quodãmodo portione conſtans,altera impura cacochymiæ particeps,quæ vitioſorum eſt humorum in venis redundãtia,vtrique ſecta vena ſuccurrit.

Commoda phlebotomia,quum plethora grauis eſt.

Quum igitur muſculi ſolidi atq; diſtenti necnon venæ amplæ atq; turgentes periculum minantur,protinus ſectione venæ eſt opus.Hæc enim dolores ex tenſione placat,corpus graui põdere leuatũ erigit & quaſi recreatum alacrius expeditiúſq; reddit ad omnis generis functiones:quinetiam inſito calore liberaliùs ventilato,reſeratiſque arctioribus viis & ſpiraculis,morbos arcet,quorum diſcrimẽ impendebat. Diſcrimen autẽ eſt vel ne diſtenta vaſa dehiſcant aut diſrumpantur, vnde partium inflammationes obtingunt, & hæmorrhagiæ:vel ne oborta vniuerſalis obſtructio inſitum calorem reſtinguat, ſtrãguletque vires alioqui validas, vnde ardentiſſima febris aut repentina mors irruit. His verò malis neq; purgatio neque exercitatio neq; inediã tutò ac repentè quẽquam prohibere poteſt.Plethora pura ſanguine tutiſſimè demitur. Impura verò non æquè tutò,quo tamen ea ſimplici propinquior magíſq; affinis fuerit,hoc ſanguis abundantiùs mittendus:parciùs verò atque reſtrictiùs quo fuerit impurior.In iis igitur qui prauam cõſtitutionem ſortiti,venas ſupra modum referſerunt,aut qui licet proba eſſent cõſtitutione, vitioſis tamẽ ſe cibis impleuerunt,eouſque ſolùm eximẽdus ſanguis eſt, dum plenitudinis pericula vitentur. Nã reliquæ impuritati purgatio dein accõmodatur. Calida autẽ bilioſáque plenitudo omnium impurarum tutiſſimè vena ſecta tollitur: vt quæ non eã modò minuit,verumetiã refrigerat. Melancholica plenitudo parciùs id auxilij genus tolerat:nõ enim eouſque calida exiſtit vt refrigerationem poſtulet. Pituitoſa omnium certè minimè:quum enim impẽnſè frigida ſit,ſanguinis miſſionem auerſatur, quæ magis cruditatem refrigerans ita conduplicat, vix vt vnquã concoqui emendaríque poſſit. Sed & huic ferè comes virium imbecillitas largam vacuationem minimè tolerat. Quocirca decernenda non eſt, niſi venæ ſupra modum confertæ graue periculum minentur:quúmque neceſſitas expoſcet nõ id ſemel & vniuerſè,ſed ſenſim ac partitè tentandum,ea ratione quã poſthac explicabimus.In omni igitur impura plenitudine à ſecta vena auſpicãda eſt vacuatio,ſine qua vix tutò purgatio decernatur.Etenim medicamentum quod pręſertim validius ſit tum calore tũ trahendi facultate,humores exagitans perturbánſque plethoricum corpus,in grauius id diſcrimẽ adducit.In vniuerſum autem plenis turgẽtibúſque venis,ſi non proſit, obeſſe tamen nõ poteſt moderata ſanguinis miſſio.

Plenitudo ad vires an leuanda venæ ſectione.

Iam verò altera plenitudo quæ ad vires refertur(hæc autẽ ſignis non facilè agnoſci poteſt)licet neque vaſa diducere neque diſrumpere neq; ingenitum calorem obruere poſſit,quoniam tamẽ imbecillas vires premit, ne qua fortaſſe putredo aut humorum corruptela ſuccedat, venæ ſectione minui poteſt, quæ tantum relinquat, quantum natura facilè guberner.Sed & ea quoque quoniam nullius periculi præſentis metu vrget,aut victu parciore aut inedia vtiliter ſubtrahitur.

An cacochymia ſectione venæ minuenda.

De ſanguinis humorúmque corruptione aut putredine quæ in venis citra plenitudinẽ conſiſtit,& quæ nuncupatur cacochymia, quam etiam nonnulli appellant plenitudinem ad vires, maior dubitãdi occaſio exiſtit,num etiam poſſit commodè vena ſecta demi. Simplicẽ venarum cacochymiã ſecta vena minuere tutum eſt ac vtile,copiæ tamen ac virium ratione ſuſcepta.Licet enim dum in hac vena ſecatur,omnes humores æquabiliter prodeãt,& vna eadémque ac antè reſtet humorum proportio: quoniã tamen detracta oneris portione quo natura premebatur,vires nihilo imbecilliores, ſed alacriores plerũque euadunt,quod reliquũ eſt faciliùs ferunt,minoréque negotio domant atq; conficiunt.Ita ſanè per cõtinuas febres quum humorum ſumma etiãnum cruditas & putredo in venis eſt,plerunque miſſo ſanguine vrinæ quæ rubræ, craſſæ ac turbidæ fuerant, mox puriores

riores apparent, cōcoctionísque notas exhibent. Ita quidē ex artis principiis isthęc pręcepta duci videntur atque stabiliri, vt in secanda vena perinde ac in diiudicandis litibus, facti quàm iuris quęstio sæpe fit obscurior. Exercitari igitur vnumquemque in his signis oportet, quæ tū plenitudinem tum vniuscuiusque humoris exuperātiam sitúmque demonstrant. Neque imperitorum more, si vel nares stillāt sanguine vel vrinæ rubicundæ sese offerunt, protinus imperanda venæ sectio. Etenim facilè sanguis protumpit, nō ex plenitudine solùm, quódque eam vacuationem moliatur natura, sed aliis cōpluribus ex causis. Quibus enim exesa sunt venarum oscula, quibus etiam viscera prǽfertimque iecur imbecillum vel scirrhosum euasit, iis sæpe sanguis fluit è naribus, haud secus atque hydropicis. Quinetiā vrina rubescit cruentáque redditur in attritu calculi renum. Flauescit ex ictero simplici, ex scirrho hepatis atque etiam ex ascite. Nemo tamen per hos affectus rectè venam secuerit. Itaque ex iis solùm notis quæ vniuscuiusque humoris exuperantiā denunciāt, venæ sectio tutò decerni potest. Hæc vna omniū humorum qui in venis maioribus cōditi sunt vitio expeditè succurrit: eóque liberat si illinc non autē è malè affectis visceribus originē habet: tum enim (vt aliquando pleniùs exequemur) præstantior accommodatiórque est purgatio. Ex his igitur constare potest quæ humorum vitia vena secta vacuet. Nunc vt è venis prorumpentes humores reuellendo sistat, exponendum.

Cacochymia visceru vitio genita, sectione venæ non emendatur.

Reuulsio atque deriuatio vt per venæ sectionem fiat. Cap. V.

VNVM prorumpētis sanguinis remedium est reuulsio: idque siue foras vt è naribus aut ex vtero, siue in partem aliquam abscessum facturus illabitur. Est autem reuulsio illabentis humoris in contrarium tractus. Hoc quippe nihil celerius fluxionis impetus cohibere potest. Contraria mathematicis sunt quæ vnius & eiusdem rectæ lineæ extrema tenent, ad quæ qui fiunt motus contrarij dicuntur. Medicis verò contraria quę in eiusdem venæ recto processu, per quē humorum cursus est, quàm longissimè distāt. Aperta porrò vena ptimùm quidē pars vulneri propinqua exinanitur, hæc dein è longinquis sanguinē prolicit. Quumque id rectarum fibrarum ope cōpleat (illas siquidem trahendo vt trāsuersas expellendo natura destinauit) plus sanguinis & expeditius ab iis partibus, in quas fibræ dirigun-tur, quàm à cæteris eripiet. Imò etiā si nihil venæ trahant, humores tamen sponte recto fibrarum cursu defluent. Quicunque in dextris sunt, dextra consectātur: qui in sinistris, sinistra: Laudātúrque humorum cursus quicunque in directum feruntur: qui verò obliquè in transuersum, vitio dantur, tanquam violatæ naturæ & perturbationis indices. Nomine quidem cōtraria sunt antè ponè, ad dextram ad læuā, sursum deorsum, intrò foras. Cæterùm in humorum reuulsione, ne illa quidem contraria sunt nisi & in fibrarum venarúmque recto cursu collocētur. Pleuritidi dextræ nequaquam cōtrarium est latus sinistrum: at inflammato cruri dextro contrarium est sinistrum. Hîc enim communis & directa venarum societas, per quā sinistrum crus incisum euocat è dextro: at è dextro latere nulla vena rectis fibris in sinistrum concedit. Proinde huius secta vena, dextram pleuritidem nō adimit, sed noxium humorem vel inflammata parte linquit, vel puro sanguini permiscet, vel (quod frequentissimè accidit) sinistram pleuritidem inuehit. Quum itaque omne eò spectet consilium, vt à loco phlegmone occupato plus sanguinis ac celerius quàm à cæteris partibus hauriatur, vena præcidetur, quæ sit in directo situ partis affectæ. Sic enim & naturam cum ratione, & Hippocratē summum virum imitabimur, qui in pleuritide interiorem brachii venam secare iubet, ab eo latere quod dolore sit affectum. Neque verò solùm in dextra pleuritide, verumetiā in iecoris inflammatione (cui tamen venæ omnes societate iunguntur) interiorem dextri cubiti tundit: qua non comparēte, mediam secat: si nec ea se profert, ad humeralem confugere mauult, quàm ad interiorem sinistri brachij, tantam scilicet vim his attribuens, quæ sunt in directo situ. Itaq; reuulsio è directo euidens subsidiū celeriter adfert, è trāsuerso nullum. Vena porrò ampla copiosè, vicina validè atque celeriter trahit. Quum igitur magna vehemensq; fiet inflāmatio ex humore scilicet maligno cuius fluxio sit preceps, & locus in quem procumbit nobilis eximiíve sensus, ampla vena finitimo loco secāda, vt quæ plus, celeriùs atque potentiùs ab affecta sede vacuet. Sin verò affectus mitior est, angusta vena eligēda, eáque distantiore loco, vt minus, tardiùs & ignauius euacuet.

ἀντίσπασις id est, reuulsio quid.

κατ' ἴξιν, seu κατ' εὐθὺ è directo.

Eiusmodi reuulsio omnis præterquam quòd fluxionem sistit, ab affecta quoque parte prius putrē & inquinatum sanguinem, quàm ex reliquo corpore benignum atque syncerum detrahit. Neque tum metus vlli sit nouæ fluxionis proritandæ. Quum enim pars laborans magis quàm cæteræ exinanita fuerit, si ad penuriam vsque detractum sit, vix denuò alia humorum fluxione cōflictabitur, nisi fortè nouo peccetur viuēdi errore. Distantes enim indigentia auidæ, proprium sanguinem elabi non sinent: nec pars affecta (nisi dolor aut calor restet vehemens) ab illis quicquā eripiet, vt quæ sit imbecilla, nec multo egens alimento. Malè igitur Arabum dogmate sensetur, præcisam in pleuritide eiusdem lateris venam fluxionis impetum augere, ac proinde quum ingens est plenitudo, ne fluxio geminetur, copiam primùm vel ex inferiore pedis vena subtrahendam: deinde ex aduersi cubiti interiore reuellēdum, postremò reliquias ex eodē latere deriuandas. Quid hoc quæso consilij & prudētiæ, ægrum toties torquere, quem semel possis malo redimere? Profusus ad indigentiam ex laborāte latere sanguis, copiam è fonte plenissimo haurit, simúlque phlegmone obsessam partem releuat, nullum metum afferens nouæ fluxionis. At ex aliis venis quæ è directo non sunt, vnam copiā imminuit, nequicquā tamen deprauati elicit, neque oppressæ parti leuamēto est: aut certè putris humor è parte motus, puro venarum sanguini permiscetur, redditúrq; malum quod corrigendum fuerat pristino deterius. Quum autē è directo secatur, vacuat, reuellit atque deriuat. Vt fluxio lenta atq; diuturna tutiùs è distantissimis reuellitur, ita & quæ futura est arcetur: sic enim in tractum nouæ viæ longiorem conuersa, sensim à pristino citra virium offensionem desciscit. Deriuatio est humoris illapsi tractus in vicinum latus. Fit autem aperta ea vena quæ in affectam partem inseritur. Per quam ea modò alimentum capessit, modò noxium humorē influentem excipit. Quocirca quum iniecto scalpello ea vena præciditur, pars multitudine defessa illac onus suum abiicit. Opportunè autem deriuatio administrabitur, quum reuulsione præmissa fluxionis impetus & ardor iā resedit, neq; denuò recentis & inopinati suspicio est: simúlq; humor adhuc liquidus est o parte, è qua remeare potis est. Si verò vsque adeò infarctū esse parti coniectura est, vt in mni fluendi remeādíque habilitate sit orbatus (quod in diuturnis inueteratísque inflāmationibus frequēs est in quibus scirrhosæ quædā reliquiæ inhærent) nulla vtique deriuatio venæ sectione, sed fomentis & emplastris mollientibus digerentibúsque tentanda. Quibus etiā si humor dissolui dissiparíque nō potest, neque locus est insignis neque dolor vehemēter vrget, pars affecta incidetur ac diducetur, maximè verò si humor pernicie atq; contagione vicinas sedes inquinauit. Id quanquā deriuatio propriè verèque dici non potest, illi tamē quasi vicaria succedit. Hactenus de venæ sectione generatim traditum sit, quæ interiorem morborum causam in vasis conditam euacuat vel effluētem reuellit: deinceps enumerandi affectus singuli quibus illa debeat accommodari.

De venæ sectione falsum dogma Arabum.

παροχέτευσις derivatio.

Singulorum morborum, quibus vel præsentibus vel futuris secta vena succurrit, enumeratio. Cap. VI.

MORBOS quos vel sanguinis vbertas vel eruptio progenuit, præsentes quidem sanat venæ sectio, impendentes arcet. Eius generis maximè sunt: synochus febris tum ea quæ citra putredinē ex sanguine efferuescente tum quæ ex putrescente eo accenditur, omnísque cōtinua, cuius putredo in vasis maioribus condita est. In partium autē affectibus numerantur, phrenitis, ophthalmia, parotis, angina, pleuritis, peripneumonia, hepatitis, splenitis, nephritis, vteri, pudendorum, inguinum, alarum, brachiorum, crurum, articulorum, omnium denique tum interiorum tum externarum partium inflammationes, dictæ Græcis phlegmonæ. Fiunt enim dum aperta, rupta vel exesa vena dilapsus sanguis in partem abscedit, abundantiórque congestus tumorem parit. His proximè accedunt sputum sanguinis, incipiénsque tabes, sanguinis vomitio & quæ è naribus, ex vtero vel ex hæmorrhoide plenior fit eruptio. Horum initio vena opposito loco tusa fluxionis impetum sistit, reuulsionísque vi nonnihil ex affecta parte reuocat. Ea igitur legitimū ac proprium his remedium est, qui ex boni sanguinis plenitudine ortus sui primordia acceperunt. Qui verò ex impura plenitudine emerserunt, quia his plurimū cognati sunt, vena quoq; secta curari desiderant, quòd eorum materia, etiam si impura sit, in vasis tamen condita est, vel

est, vel ab his emanat. Deinde carbunculus, furunculus, scabies humidior, omnísque rubor per corporis summa efflorescens, & quicunque ad istorum naturã conditionémque accedunt. His ergo præsentibus venæ sectione medemur. Sic igitur causus, omnísque continua febris curanda, cuius putredo in vasis maioribus coërcetur. Nã & interdum circa ventriculum maximéque os ipsius & iecinoris partes simas coaceruatus humor, exardescens febrem parit continuam, quam vt & eius causam non possit phlebotomia tollere. Intermittens verò quæ pura sit, siue tertianarum siue quartanarum aut quotidianarũ genere continetur, quòd eius proxima materia propriúsque fomes non in vasis sit maioribus, neque ex his prorumpat, venæ sectione haudquaquam rectè curatur. At nihilominus in his interdum sanguis conuenienter mittitur, quum aut venæ immoderata copia turgescũt, plerhoræque pericula impendent, aut incalescentis sanguinis symptoma quoddam acriùs vrget: vt pulsans capitis dolor, corporis iactatio, æstus penè suffocans: quanquã & hæc plerũque obrepunt ex bile circũ præcordia efferuescente. At ne sic quidem venæ sectio aut febrem aut causam eius tollit, sed duntaxat symptomatum tum præsentium tum impendentium sæuitiam compescit. Ex partium quoq; affectibus, capitis & auriũ pulsans dolor, lethargus, vertigo, apoplexia quædam, & epilepsia, acris mordáxque fluxio, cordis quædam palpitatio. Quinetiam impendentibus illis consuetis aut anniuersariis, quum iam plenitudo causáque subesse deprehẽditur, anteuertendum occurrendúmque est sectione venæ, quãdoquidem præsentium atque futurorũ vna communísque est ratio medendi: & quęcũque morbis præsentibus rectè peraguntur, eadẽ sunt aut incipientibus aut imminẽtibus illis præmittenda. Sed & citra plenitudinem, atque etiam in penuria interdum vena inciditur, quũ euidentes causæ vt contusio, dolor vel ardor, fluxionẽ protirãt, quæ partis alicuius phlegmonem minatur: quòd etiã non præsentis, sed incipientis aut imminentis morbi magnitudine atque metu fit. Hoc loco dubitatio existit non parum controuersa, vtri magis ex vsu sit venæ sectio, præsentíne morbo an imminenti. Quæ sic tamẽ explicari potest. Quũ maxima & præceps est plenitudo, necdum morbus vllus genitus est, nullo viriũ dispendio sanguis abundè educi potest, vt qui copia & põdere naturæ grauis erat: protinus enim laborans discrimen effugit morbi imminentis, securúsque redditur. Quũ verò morbus iam est genitus, vires præsentia eius attenuatæ, vix queunt citra detrimẽtum iustã sanguinis effusionem sustinere. Hinc Hippocrates ex more insilięntes vel imminẽtes morbos iubet anteuertere sanguinis missione, non illorũ incursum appulsúmque expectare. Hac ratione in ephemera ex obstructione, in synocho simplici, sanguis copiosè trahitur antequam materia putrescat. Quocirca tutiùs imminẽte quàm præsente morbo sanguis profunditur: ac vtilius est futurũ prospicere atq; præcauere, quàm prorogare, vt insilientẽ defixúmque profligemus. Nam ægriùs eiicitur quàm non admittitur hospes. Cæterùm quum morbus iã grauiter hominem exercet, maiore necessitate remedium expostulat, quàm quum nondum inuasit. Quocirca genito quàm impendenti morbo necessaria magis est venæ sectio, quòd geniti sæuitia, maiore nos necessitate impellit & vrget, quàm futuri metus. Itaque præsenti necessitas, imminenti vtilitas ac securitas inest.

Dubitatio & eius solutio.

Quæ vena in quouis affectu secanda. Cap. VII.

PLENITVDO cui nullius partis affectio assistit, qualibet ex vena citra delectum detrahitur, commodissimè tamen vsúque maximo ex interiore cubiti dextri, quæ à caua plurimũ & à iecore validissimè prolicit. Plenitudo biliosa, ex dextri quoque, melancholica ex sinistri cubiti interiore vena: ita enim efflagitat lienis situs. Quæ verò ex crudorum colluuie suborta fuerit, ex vtrocũque cubito peræquè demi potest. Eadem prorsus lex & in febrium curatione obseruanda. Quapropter synochus tum simplex tum putrida, venam interiorem cubiti dextri præcidi postulat: perinde vt febris ardens & pestilens simplex, itémque tertiana & quotidiana continua. Quartana verò quę cõtinenter affligit, interiorẽm poscit sinistri brachij. Eadem propemodum ratione in puris intermittẽtibus secanda vena deligetur, si quando aut plethora aut symptomatũ sæuitia hãc aperire postulet. Ex partibus quæ supra clauiculas sunt, perspicuè reuellit & vacuat incisa vena humeraria, celeriùs validiúsq; in cubito, tardius verò & segnius in eo man⁹ ramo qui inter pollicẽ & indicẽ

excutit. Ex his verò quæ inrer clauiculas & renes positæ sunt, reuellit secta interior celerius & maiore vi in cubito, tardiùs verò & segniùs in manus ramo qui inter annularem & minimum digitum porrigitur. Ex vtrisque reuellit vena media, siquidē ex communibus illa humerariæ & interioris ramis coagmentata conflatáque est. Nã plerunque aut latet altius inuoluta, aut alterius dũtaxat soboles est. Subter renes in quacũque parte inhærescet affectus, secta poplitis vena maiore tum impetu tum celeritate reuellitur, lẽtius verò & infirmiùs secta in malleolo saphena. Renes ancipites sunt, medij inter superiora inferioráque interiecti. Situm definio non ex partis ordine, sed ex ortu & productione venæ, quæ in partem emittitur. Itaque phlegmone quę rectos abdominis musculos supra vmbilicũ inuaserit, retrahetur aperta inferiore vena. Quæ verò colum intestinnm prehendetit, quamuis subter renes sit, reuelletur secta interiore cubiti: ita enim venarum origines deriuationésque commõstrant. Hinc singulas vniuscuiusque partis affectiones persequamur. Capitis ex plenitudine affectus tum interiores tum externos, siue etiam nunc initium faciant siue magnitudinem summam impleuerint, reuellit secta cubiti humeraria: dextros quidem dextra, sinistros sinistra. At si segnius & ignauius id agendum erit, vti quum anteuertere ac futuros præcauere cõsilium est, secabitur quę directo inter pollicem indicémque manus contendit, nisi fortasse aliunde quàm ex humeraria ducat originem. Eos porrò deriuant scapularũ atque humerorum sacrificatus, iniectæque cucurbitulæ, & sanguis profusus è naribus, quemadmodũ etiã phrenitidas, deliria & apoplexias. Vertigines verò quæ capitis vitio enatæ sunt, deriuantur præcisis quæ ponè aures sunt arteriis: perinde atque inueterati capitis dolores calidi spiritúsque pleni. Qui dolores priora capitis obsederũt, deriuãtur aperta frõtis vena: qui verò occiput & posteriora tenent, cucurbitulis ceruici humerísque adhibitis aut incisa vena puppis. Oculorum inflammationes & acres lachrymæ, primum secta eiusdem lateris humeraria, deinde humerorum ceruicísque cucurbitulis retrahũtur inhibentúrque: deriuãtur autem incisa vena quę in alterutrũ fertur angulum. Auribus inflammatis & parotidibus post humerariam secetur vena sub aure. Gingiuarũ, maxillarum & dentiũ calidiores affectus, post humerariã earũ quæ sub labiis extant sectionem desiderant: vt angina earũ quæ sub lingua cernuntur. Pulmonum inflammationem reuellit paritérque deriuat interior cubiti sinistri potius quàm dextri: quãdoquidem pulmonum venæ ex dextro cordis sinu prodeunt, hic autem in sinistrum patientẽ venæ cauæ inseritur, qui per alam sinistram in cubitum excurrit. Eadem sanguini qui tussiendo reiicitur, tabi, cordis palpitationi, aliísque eorũ vitiis succurrit. Pleuritidi tũ interiori tũ externæ, itémque pectoris, diaphragmatis inflãmationibus & vlceribus sanguinem sputo fundentibus, interior eodem latere secta reuellendo deriuandóque confert. Inflammationes quæ vel axillas vel humeros malè habent, nisi ad brachij flexum pertingant, eandem curandi rationem subeũt: quum autem eò peruenietur, quoniã partẽ inflammatione obsessam sectione proritare tutum non est, manus è directo aperiẽda est vena. Iecore inflammato grauitérve oppresso, interior dextra cæditur: at verò malè affecto lieni succurrit interior sinistra, in cubito quidẽ validius, in manu languidius. Deriuatio è liene, non vt quibusdã videtur in hæmorrhoidas, sed in aluũ fit: & è cauis quoque iecoris in aluum, è gibbis verò in vrinas. Recens renũ inflammatio, quã copia sanguinis comitatur in venis, ex interiore cubiti reuellitur, dextri quidẽ si ren dexter, sinistri, si sinister affligitur. Cùm verò non immodica plenitudo premit, tutiùs validiúsque ex inferioribus quę è directo sũt, vel in poplite vel iñ malleolis. Per vteri affectus si menses præter modum emanant, vena cubiti interior impetũ coërcebit, sursúmque retrahet, quemadmodum & cucurbitulæ subter mammas, vel etiam vmbilico infixæ. Suppressos autem menses vena in poplite aut malleolo instante purgationis tempore cæsa mouet: nam sanguinis impetu deorsum conuerso, venę quæ in vterum pertinent resignantur. At si qua inflammatio subest, per initia sursum retrahetur, ídque directò: illinc quippe tanquam è fonte plenior fluxio irruebat. Nec est quòd inde mensium suppressionem vereare: si modò quàm mox venam in poplitem aut in malleolum directam ferire iubeas, quæ illorum euacuationi deriuationíque paratum & expeditum est præsidium. At si quis temerè hoc ab initio experiatur & attentet, fluxionis impetum phlegmonémque augebit. Reuulsio enim quæ fit secta interiore cubiti vena, quia iecur fontem ipsum è quo fluxionis exordium est exhaurit, vniuersalis censetur: quæ verò

Capitis affectibus quæ vena secãda.

Pulmone inflammato quæ vena aperiẽda.

Vtero affecto vena quæ secanda.

quæ verò ex venis inferioribus fit, particularis, neque fōtem primariò euacuat. Quum itaque vniuersalia particularibus sint præmittenda, inflammationes quæ subter renes incurrēt, primùm reuellēdæ sunt præcisa interiore cubiti vena directa, deinde reseratis inferioribus, quæ aliquam etiam reuellendi vim obtinent: has tamen tutum minimè sit primas ferire, maximè si ingens est vasorum plenitudo, fluxionísque incursio vehemens. Profluentes affatim hæmorrhoidas secta in cubito vena supprimit: suppressas diducit & euocat secta in malleolo. At si qua inflammatio vel podicē vel partes obscœnas vel vesicam vel alterutrum inguen infestabit, modò nō venenatæ cuiusdam perniciei particeps ea sit, ex superioribus cubiti venis multitudo summouēda inhibēdáque fluxio, secundum quā ex inferioribus, si magna premet necessitas, particularis reuulsio deriuatióque fiet. Similis est crurū inflammatorū ratio: quoties enim ingens inest plenitudo effrenatáque fluxionis vis & incursio: ex cubito sanguis primum, mox ex crure vel pede fundetur. Sin leuior existet inflammatio, neque plenitudo extra modū increuerit, superiorū venarū sectionibus prætermissis, satis supérque erunt quæ ex inferis obeuntur. Hæ igitur venæ in factis aut incipientibus morbis incidēdæ. Cæterùm qui ex præsenti plenitudine futuri morbi metuūtur, sanguinis detractione arcēdi sunt & præuertēdi. Ac si plenitudo ex suppressis mēsibus coagmētata est, quisquis morbus impēdebit, cōgruēter propulsabitur inferarū sectione, quæ dū vacuāt, mēses pariter exciūt, ipsámque mali causam extermināt. Vbi verò ex longa cōsuetudine fluēres hæmorrhoides cohibētur, plenitudinémque inuehunt, si quidem has euocare consiliū est, ex inferioribus plenitudo haurietur: sin illas obcęcare ęgrotus requirat, neq; velit posthac illis obnoxius haberi, plenitudo ex superioribus erit detrahēda. Quæcūq; autē aliis ex causis nata plenitudo morbos minitatur, eos inhibebit secta iecoraria in flexu cubiti dextri. Pars cuius vasa facilè diducuntur vel rumpuntur, aut illabentem fluxionē promptè excipit, exinaniēda est non per venā finitimam, quum nihil morbi adhuc genitum sit, sed per venam quàm longissimè è directo disiunctam, quæ & futuram fluxionem inhibeat, & eius solitum impetum in diuersam regionem incitet.

Partibus infra renes affectis quæ secāda vena.

Ad arcendā plenitudinē vena quæ secanda.

Quid spontanea sanguinis eruptio conferat in morbis. *Cap. VIII.*

SANGVIS è naribus, ex hæmorrhoide atque ex vtero plerunque sponte prorūpit: ex ore verò modò tussi modò vomitione: at ex alia corporis parte perquam rarò, nec nisi contra naturam. Quocunque ex loco lentè parcéque sanguis etiam secundum naturam emanat, inutilis habēdus: neque enim morbum soluit neque conuenientē vacuationem dehortatur, quam præsertim morbi vehemētia maturare cogit. Qui verò affatim copioséque profluit tū in grauante plethora tum in synocha febre vtilis, vt quam decretorio die plerunque finit. Quum enim vniuersale malum omnes peræquè tum venas occupet, vndecūque obtingat sanguinis imminutio, grauitatis plenitudinísque symptomata cedunt. At in causo atque in omni continua per quam humores alij in maioribus vasis putrescunt, sanguis etiam copiosè & affatim prosiliēs non æquè cōfert. E naribus enim qui excurrit licet vigilias, deliria, capitis dolorē aliáque symptomata demulceat, vix tamen propriam morbi essentiam atque radicem euellit, nisi fortè immoderatior succedat profusio, summa virium dissolutione, quæ tamen nusquam videtur optāda. Vitiosus enim sanguis per nares postremus elabitur, nec nisi quū vtilioris magna vis erit effusa. In his igitur febribus tametsi nares multo stillent sanguine, vena tamen cubiti secāda: quandoquidem sæpe deprehensus est è naribus tum colore tum substantia laudabilis, quum ex cubito impurus sordidúsq; detrahitur. At verò qui per hos morbos ex hæmorrhoide aut vtero affatim & copiosè exit, quòd proximè è vena caua lumborū decēdat, multo quidem vtilior habendus: sed plerunque nec ipsam febris radicem extirpat, quæ in venis est cordi proximis. Hinc sæpe profluentibus mensibus, atque etiam in puerperis quæ ritè purgantur, ob febris ardorem sanguis (licet parciùs) è cubito demendus. Eadē quoque ac etiam euidentior est interdum ratio mittendi sanguinis è cubito, profluēte hæmorrhoide. Iam verò partium phlegmonæ aliíque affectus qui supra iecur & diaphragma consistunt, nihil aut minimum mitescunt sanguine ex vtero aut ex hæmorrhoide profuso: nec qui inferiores sedes obsidēt, eo profluēte è narib⁹: quēadmodū nec è nare dextra emanās affectus tollit sinistros, nec è sinistra dextros. Itaq; sanguis spōte

Sanguis spōte fluēs phlebotomiam si eam morbus exigat non dehortatur.

ar non ex ratione profluens, non eam dehortatur venæ ſectionem quam ratio vſúſque poſtulat. Morbis autem curandis venæ ſectio aut per ſe aut ex accidente confert: per ſe aut vacuat aut reuellit, ex accidẽte verò modò refrigerat, quũ calidiorẽ ſanguinem educit, modò obſtructiones expedit, ſed eas dũtaxat quæ ex multitudine cõtractæ fuerant. His autem affectibus ſemper adhibenda eſt, quibus per ſe, nõ ſemper verò iis quibus ex accidente medetur. Etenim iecoris calidiorẽ intemperiẽ emendare emiſſione ſanguinis quũ eius eſt penuria, minimè tutũ ſit: ſed eorum tutior vſus quæ per ſe refrigerant & proprium ſunt intemperiei remedium. Dicti iam ſunt affectus omnes quibus remedio eſt venæ ſectio: nunc effundendi ſanguinis præfinienda quantitas.

Quibus ſignis morbi magnitudo & virium robur comprehendantur pro quorum indicatione mittere aut non mittere ſanguinem oporteat. Cap. IX.

Vicvnqve affectui cõuenit venę ſectio, ei protinus adhibẽda ſi magnus is eſt viréſque conſentiunt. Leuis autem vſque adeò interdum affectus eſt, vt vel ſponte nullo artis ſubſidio breui ſaneſcat. Atque interdum licet magnus ſit, vires tamen imbecilliores apparẽt quàm quæ vllam vacuationem ſuſtineant: vt quę ferè omnem illarum ſubſtantiam conuellat, quarum ſeruandarum gratia curatio inſtituitur. Itaque vt accuratè & ad vnguem præſcribatur in quibus morbis & quantum demendum ſit ſanguinis, prorſus æſtimandum quàm magnus morbus ſit, quámque validæ ſint vires. Morbus autem ſiue factus omnino, ſiue incipiens ſiue impendens, magnus dicitur aut ex ſe aut ex ſua continente cauſa quæ in humoribus conſiſtit aut ex ſymptomatis cuiuſdam ſæuitia. Ac primùm quidem magnus vehemenſque intelligitur ex ſuo genere: nam cuiuſcunque partis ſit phlegmone, grauior deteriórque cenſetur quàm ſimplex eiuſdem intemperies. Deinde ex partis vſu atque præſtantia, ſi ex principum partium eſt ordine, vt cor, vt cerebrum & iecur: aut ſi contrà inter partes abiectas & ignobiles cenſetur. Præterea ex iſtarum ſitu: nam aliæ principibus affinitate iunguntur, vt pulmones, latera, ventriculus & lien: aliæ verò longiore interuallo diſiunctæ ſunt, vt inteſtina, renes, veſica, artus, aliæque in extremis corporis poſitæ. Ex ipſo denique partis ſenſu, qui aut acer acutúſque eſt aut hebes. At cauſæ magnitudo ex humoris qui in affecta ſede congeſtus eſt & continens ſit morbi materia, conditione & natura ſpectatur: quòd nempe benignus ſit vel vitioſus, vel putridus, vel pernicioſa qualitate contaminatus, iſque aut multus aut paucus. Hîc enim quicquid pernicioſum eſt & malignum, magnum etiam nuncupare conſueuimus. Ex vaſorum etiam & viſcerum totiúſque corporis plenitudine vel exinanitione, antecedentis cauſæ magnitudo deprehenditur: itémque ex humorum inibi conceptorũ puritate aut vitio. Symptomatis magnitudinem ex vehemẽtia aut remiſſione eorum quæ incidunt metimur, nempe doloris, ſitis, languentis appetentiæ, vigiliarũ & cæterorum quæ vires imminuunt & attenuãt. Itaque ſi praua quædam morbi ſpecies velut inflammatio, iecur, cerebrum vel partes cordi vicinas atque connexas occupauerit, cuius vis latè ſe fundat, ſitque humor putridus & venenatus, quali & corporis vaſa conferta appareant, adeò vt inde magna excitetur corporis agitatio, mala appetentia, ſitis, dolor acerbus & vigiliæ: hũc profectò in maximorum grauiſſimorúmque morborum numero reponemus, cui & maxima congruit euacuatio. In quo autem morbo diuerſa comparent omnia, is certè pro leuiſſimo minimóque ducendus eſt, & qui fortaſſe nullius vacuationis indigeat. Inter hos nõ pauci interiecti ſunt medij ordines, qui pro maioris minoríſque ratione, aut abundè aut parcè vacuandum denunciant. Nunc ad virium æſtimationem trãsferatur oratio. Facultarum viriúmque corporis aliæ partibus ſingulis ingeneratæ ſunt & inſitæ, aliæ communes & influẽtes. Inſitarum atque innati calidi vnam eãdémque haberi eſſentiam, eámque naturam appellari, & ex innato ſpiritu & humido primigenio cõflari, cui ſolida partium ſubſtãtia tanquã materia ſubſternatur, aliàs planum effecimus. Communium verò vagarúmque eſſentias è tribus principiorum fontibus emanare, triplicique ſpiritu in totum corpus, animalem quidẽ è cerebro per neruos, vitalem è corde per arterias, naturalem è iecore per venas effundi oſtendimus. Quo loci demonſtratum ſimul eſt vires partibus ſingulis ingenitas ab influẽtibus illis ſuſtineri, totũ verò animal, ab vtriſq; gubernari. Itaq; ſi integra ſanitate frui debet animal,

Magnitudo morbi vnde æſtimanda.

Vires vnde æſtimãdæ & coniectãdæ.

animal, vtrasque tã insitas quàm influentes saluas & incorruptas esse est necesse. Quod euenturum est, si earum substantia æquabili & iusta quadam moderatione consistat, quæ in certa quantitate atque proba temperie posita est. E contrariò autem si substantiæ vel quantitas vel temperies inuertatur, illæ necessariò iacturã facient aut imbecilliores euadẽt, vnde earũ functiones lædentur, totiúsq; animalis gubernatio perturbabitur, tandémque vitæ cõsequetur euersio. Ergo valẽtes & imbecillæ vires ex operibus primùm internoscendæ sunt. Vrinæ aut alui excremẽta cruda, nẽpe tenuia & aquosa, aut loturæ carnis similia, naturalis facultatis imbecillitatẽ cõmonstrãt, quẽmadmodũ vel retẽtio vel alia quæuis oblæsa fũctio. Vitalis facultas ex pulsu paruo, obscuro & lãguido, similiter ex respiratione parua, difficili atq; crebra, ex voce exili & lãguida, quæ neque pulmonũ neq; pectoris vitio oborta sit, debilis animaduertitur. Horũ verò contraria eiusdem robur & firmitudinem ostendunt. Animalẽ vim imbecillam coarguũt motus sensuúmq; læsio, vigiliæ, deliria, aliæq; perturbatæ principes actiones: quemadmodũ cõtrariæ constantiã ipsius firmitatémque demonstrant. Ex iis ergo functionibus facultates lædi coniicimus. Læduntur autẽ & imbecillæ apparent bifariã, vel oppressę vel languidæ. In omni porrò euacuatione maximi refert languidas ab oppressis internoscere. Hæ siquidem largam, illæ nullam vacuationem ferũt. Earũ distinctio ex causis euidentibus est petẽda. Si enim eius generis prægressæ sunt quæ virium substantiã vel mutant vel dissipant, eas verè languidas esse: sin nullæ eiusmodi deprehẽsæ sunt, & aliæ vrgent suo pondere, opprimi solùm censeo. Externæ causæ & euidẽtes quibus insitarum virium (ab his enim exordiar) tẽperies mutatur, sunt ardentissimæ febres quæ corpus liquant & causę vehementiores quęcunque solidas partes immodicè calefaciunt, refrigerant, humectant, siccántve. At illarum substantia digeritur atque disperditur in morbis longissimis, qui hominem in atrophiam vel in tabem coniiciunt. Influentiũ autem virium triplex spiritus permutatur, tum ex ambiẽtis & rerum quarumlibet irruentium intemperie vel venenata qualitate tum ex viscerum aut humorũ deprauatis qualitatibus. Aëris quippe feruor & æstus nõ solùm qui nos extrinsecus ambit, verumetiã qui intrò respiratione ducitur, pulmones primùm, deinde cor, omnésq; spiritus eousque inflammat, dum plerunque febris incendatur: ex qua spiritus intẽperie necessitas est vires imbecillæ languidæque reddantur. Adde per eum feruorẽ spiritus non modò temperiei mutationẽ subire, sed & dissipatione minui. Frigoris contrà immoderata vis foris incidens intróque subiens, aliàs spiritum omnémque calorem infringit & debilitat, aliàs prorsus extinguit. Aër dum vel pestilens vel quodpiam venenatũ aliud vitium concepit, haustus tractúsque contagione nostros etiã spiritus labefactat, ex quo grauiũ morborum in corpus incursio, viriúmque non mediocris iactura. Multo quidem apertius vel scorpij vel rabidi canis vel alterius venenatæ bestiæ morsu acceptum virus spiritũ polluit & inficit. Porrò etiã interiores & abstrusæ causæ spiritus immutare solent. Vbi enim principes corporis partes intemperie aliquapiam conflictabuntur, eadem si longius serpat, necessariò ad spiritus indidem ortos dimanabit, viriúmque robur cõminuet. Quodcũque etiam humoris vitium in corpore dominetur, ex eius intẽperie grauem offensionẽ spiritus excipiãt oportet. Crudorum quippe humorum vi qui aut corpus vniuersum aut ventriculum maximéque os eius occupauerint, necesse est tum caloris tum spiritus substantia refrigescat & infringatur, animálque prorsus languescat, interdum verò & syncope prehensum corruat. Bilis ardẽtior calore immodico spiritus cremans, aut os ventriculi vellicãs & quasi aculeis compũgens, haud leuiorũ malorum fit causa. Est & quum humor aliquis veneni labe & pernicie aspergitur, cuiusmodi est cohibitum putrescẽsque semẽ aut mẽstruum aut grumus sanguinis, cuius vapor spirituum labefactans & inficiens aliàs syncopen, aliàs vteri strangulatum, aliàs epilepsiam, aliàs alia incommoda solet inferre, viribus extra modum offensis. Ergo tot rantísque modis spiritus à sua temperie desciscunt. Eorum porrò viriúmque substantia imminuitur atque dissoluitur, interdum sponte, quia tenuis & dissipabilis in corpore calido, raro, laxóque concluditur, vt proinde suopte impetu disperdatur & vanescat. Interdum verò externarum & euidentium causarũ occursatione perimitur, quales sunt ambiens aër feruidior & siccior, vacuatio immodica, motio vehemẽs, animi pathemata, dolor & vigiliæ. Immodica humoris aut etiã inutilis excremẽti euacuatio, hoc ipso quòd spiritus substãtia fusa atque profluens est, nõ potest nõ bonã illius partẽ è corpore secum

Qui languidas vires ab oppressis dignoscere liceat.

abripere. Quocirca siue aluus nimiopere vel natura vel arte profluit, siue vrina plus æquo profunditur vt in diabete: siue pus aut aqua ex thorace, stomacho, ventre inferiore, aut ex magno quopiam abscessu vniuersè & affatim protūpit, necessitas est grauem vires iacturam faciāt. Multo autem certiùs & clariùs nimia sanguinis aut salutaris humoris vacuatio spiritus effūdit, vitésque cōuellit, siue is ex vulnere, siue ex naribus, siue ex ore, siue ex mariscis, siue ex vtero, aut aliunde prosiliat. Hac etiam ratione inediæ corporis robur frangunt, quòd per has necessario & vtili corporis alimento disperdito & exhausto aliud non sufficitur, vnde vim omnem cōcidere est necesse. Labor ac æstus spiritus calorísque substantiā halitu aut sudore dissipāt. Quapropter qui vitæ suæ cursum in labore aut circa balneas & fornaces conficiunt, quoniam continēter labitur ac fluit eorum substantia, haud æquè excrementis circumfluunt atque ij qui ociosam & inertem vitam traducūt. Qui luxuria & effrenata libidine diffluūt: his (inquit Poëta) frigent effœtæ in corpore vires, quæ nullius medicinæ vim perferunt, hi omniū maximè ex tantula seminis vacuatione flaccescunt & languēt, quòd spiritus plurimùm dissipetur. Doloris porrò atrocitas multo amplius quàm labor spiritus disperdit, viresq; prosternit. Animi pathemata alia quidem spiritum atque calorem obruunt & strangulāt, vt timor, mœstitia: aliā verò dissoluunt atque dissipant, vt gaudiū, lętitia. Vigiliæ corpus vniuersum eiúsque maximè animalem spiritum exhauriunt, quemadmodum somnus vacuationis genus omne præter sudores, & quam ἄδηλον διαπνοὴν Græci vocant, cohibet. Atque hæ sunt causæ quarū exuperātia calorē, spiritū virésque dissipat: quæ quoniam euidēres existūt, tanquā notæ & signa fiunt ex quibus vires propriæ substātiæ iacturam fecisse intelligimus. Causæ verò quæ dūtaxat vires opprimūt interiores sunt & abstrusæ, neque adeò nobis expositæ: eius generis sunt obstructio, & immoderata humorū copia. Venarum arteriarúmque obstructio quæ à crassis lentísque humoribus fit, spiritus arctè coërcet, neque illos vētilatione refrigerari sinit, vnde præpedito vsu vitę necessariò grauiter cum ingenito calore opprimūtur. Id quidem in pulmonibus, in iecore, in cerebri vētriculis atque arteriis, in ipso deniq; corporis habitu sæpe ac multū euenire solet. Obstructio autem quam humores nimio plus exuberantes induxerunt, nō modò spiritum calorémque premit, verumetiā suffocat & obruit. At multitudo libera neque vlla obstructione prępedita siue simplex siue cacochymiæ particeps est, vires strāgulat: vt in athletico habitu sanguinis, in leucophlegmatia pituitę, in hydrope cruditatū, mictero bilis exuperantia. Quotiescunque igitur naturalis facultas ab excremētis, vitalis ex pulsu & respiratione, animalis ex propriis functionibus imbecilla deprehendetur, si qua ex causis illis procatarcticis vehementior antecesserit, direptā & imminutam censeto viriū substantiā. Vbi verò nulla ex causis illis prægressa fuerit, & vires nihilominus imbecillæ comparebunt, nō vtique dissolutas, sed oppressas putato: maximè si vel plenitudinis vel multæ cacochymiæ signa fuerint connexa. Sublatis causis opprimētibus protinus vires recreantur & ad sese redeunt, nisi affectionis diuturnitate prostratæ iam sint. Velim igitur affectarū viriū tres à nobis ordines constitui, alias esse prostratas, grauatas aliàs, tertias languidas, quarum signa sigillatim ex antè cōmemoratis elucebunt. Sunt qui vni pulsui tanquam signo minimè fallaci iubent attentos esse de viriū robore iudicaturos. Id certè magnum quippiam, at nondum satis esse iudico: quandoquidem pulsus ferè inconstans incertúsque est, & externarum complurium rerū interuētu perturbatur mutationémque suscipit. Deinde ingens copiosáq; euacuatio alias vires non minus quàm vitalē cōcutit, atque earū occasu haud secus emorimur atque si vitalis intercideret: quare videtur aliarum etiā facultatum obseruatio ad vacuandū necessaria. Si quis enim vehemēti aut diuturno morbo, vt iketeria, atrophia marasmóve extabuit, huic sanguinē non mittes, etiamsi pulsus plenus nunc existit & validus. Quocirca non vnius, sed trium vagatum & influētium facultatum, neque harum solùm, verumetiam insitarum quibus actio vitæ continetur, robur ad vacuationem æstimandum est.

Quæ vires obruunt & opprimunt.

Vt vacuandi quantitas ex morbi magnitudine & virium robore æstimari debeat. Cap. X.

MORBVS omnis ægroti vires conuellit, vt & vacuatio quæ ad illius depulsionem adhibetur. Ne igitur durum videatur iā afflictū grauius affligere, ea lege tēperāda sūt omnia, vt morbi substātia dematur, viribus quàm fieri potest minimum

nimium oblæsis. His quidem tantisper negotium facessere dum malum profligetur, & in maioris commodi spem adducamur, periti in primis est artificis. Quæcunque autem offensio per legitimas euacuationes viribus infertur, leuis admodum & breuis esse solet, vt quæ completa euacuatione mox cõquiescat. Natura siquidem noxiorum humorum pondere deonerata, quo veluti sarcina premebatur, priores vires recuperat, quicquid spiritibus & innato calori fuerat detractum resarcit, factáque morbo deinceps superior, quæ reliqua sunt euincit partim coquendo partim foras dissipando. Si Hippocrates ad pericula prospiciẽda sagacissimus, cõsuluit tenuem victum ægrotis adhibere, haud veritus illorũ vires licet infirmas victus tenuitate debilitare, vt hac simul morbi essentiam cõminueret: idem profectò in vacuandi munere tenendum. Cæterùm perinde vt in victus ita & in euacuationis ratione cauendum, ne in extremã debilitatem adductæ vires concidant, circumspiciendúmque etiam atque etiam & accuratè considerandum, quãtum & quoad perferre queãt. Æqua autem & legitima vacuationis quantitas citra insignem virium offensionem morbum adimit. Hoc morbi viriúmque inter se exquisita collatio cõmonstrat. Nam validis constantibúsq; viribus fidẽter quantum morbus desiderat erit vacuandũ: minus validis parciùs, prostratis nihil prorsus moliẽdum. Cæterùm hoc ipsum in disceptationẽ quæstionémq; vocatur, possíntne vires vsqueadeò debilitari, vt ne minimã vacuationem tolerent. *Quæstio & eius solutio.* Plerunque enim in magna virium deiectione vacuationes sponte, salubriter, euẽrúque fœlici prorumpunt. Deinde vnicuique virium ordini sua quædam vacuationis quantitas proportione reddi potest: non enim credibile est vncia aut semuncia sanguinis effusa vires etiã prostratas offensum iri. Quoniam igitur hæc obscura sunt, explanationes adhibendæ, vt omnis veterum ambiguitas tollatur. Vacuationũ alia integra statuitur & perfectè absoluta, quæ omnem aut certè plurimã morbi materiam adimit: *Vacuationũ quantitatis tres gradus.* alia vtilis quidem at non integra, quæ parte morbi sublata reliquum facit leuiorẽ: tertia eousque exigua & deficiens, nihil vt laborantẽ leuet. Raro quidem vires adeò prosternuntur (nisi malo victis & deploratis) vt ne vel minimã quidem vacuationem sustineant: verùm huiusce tãquam inutilis veteres nõ meminêre, quòd citra ægroti alleuationem viribus incommodet, statuerúntque viribus afflictis & prostratis nullam omnino vacuationem adhibẽdam. Itaque valentes vires integram consummatámque, mediocres imperfectam quidem, sed vtilem, prostratæ nullam mali curatricem vacuationem tolerant. Ex morbis autẽ quicunque vehemens ac magnus extiterit, copiosam eámque necessariam exposcit, sine qua aut nullo modo aut non tutò sanari potest. Mediocris moderatam, quę raro necessaria, sed duntaxat vtilis habetur, per quam citiùs ac tutiùs sanatio perficitur. Exiguus morbus exiguæ etiã aut nullius omnino vacuationis indiget. Iã verò morbi magnitudo viriũ robori conferatur. Quũ vires erunt planè integræ, & morbus mediocris, nõ vtique necessaria, sed dũtaxat vtilis est venæ sectio: potest tamen tutò & quãtum morbus desiderat sanguis mitti. Nõ enim verendum est cõstantes vires aliquãtisper imminuere, dũ morbi sentina funditus exhauriatur: eæ siquidem promptè nulláque mora recreantur. Quum in viriũ constãtia & firmitudine morbus inuadet magnus & periculosus, qui vasa immoderatiore copia distendat, quẽadmodum in habitu athletico & in synochis febribus, tunc vberior vacuatio præscribenda, quæ affectus magnitudini vsquequaque respõdeat, expedítque (inquit Hippocrates) vsque ad animi defectionem ducere, si æger perferre possit. *Viribus firmis & constantibus quid agendum.* Neque verò de ea animi defectione præcipit, quæ vel timiditate & animi ignauia vel acrimonia humoris accidit, qui os ventriculi pungit & irritat: sed de ea duntaxat quæ vberiorem euacuationem consequitur. Hanc enim in morbis extremis statuit tanquã regulam & legitimum vacuationis modum. Est autẽ animi viriúmque defectio lipothymia siue lipopsychia, in qua etiamnum ægrotus loquitur, audit, videt, agnoscítque præsentes. *Ad lipothymiam vacuare.* Syncope verò est omnium virium præceps lapsus, vt epilepsia animalium: qua certè qui opprimitur nec audit nec videt, & (vt verbo expediã) omnes externas functiones quasi interceptas habet. Lipothymia leuior est syncope, hãcque solet præcedere. In his igitur affectibus sanguinem vsque ad lipothymiam mittere permittitur: at nõ temerè & sine iudicio. Sed quum iam vires præ vacuatione manifestè fatiscunt & vacillant, & initiũ patiuntur defectionis atque lipothymię, cohibẽdum: neque vnquam vacuationes ad extremum & vsque ad verã syncopen deducendæ, vt quæ omnino periculosæ euadant, etiamsi validæ vires erant. Tentãdum igitur est exu-

perantem humorē subducere, quoad vires ferant. Et quocunque tēpore dissoluuntur, etiamsi restent superuacua, ab euacuatione nihilominus desistendum cessandúmque protinus est. Hoc autem certissimè disces pulsuum mutationi animum mentémque adhibens, quū ex magno paruum, ex æquali inæquabilē, ex vehemementi debilem & obscurum fieri, quúmque fluētis sanguinis impetum labare, ægrotúmq; iam languere animaduertes. Quoniā igitur syncope mortis est imago quædam quæ astantes perterret, & ægrum in maximū vitæ discrimē adducit, in eam profectò vacuatione ægrotum minimè præcipitabit, quicunque dignitatem existimationémque suam inuiolaram tueri, neque in vllas obtrectatorum reprehensiones incurrere volet. Cōducibilius quidem sit ægrum diutius torqueri, quàm vnà cum morbo vitā omnem profundere. Hactenus vites integras valerésque oratio nostra attigit. Mediocres porrò vires si mediocris quoque morbus adoritur, moderatam quoque vacuationem postulāt, quæ leui aut exigua vitium offensione vniuersam causam detrahat. Atque etiam vtilis ea fuerit, quæ leuior mitiórque adhibebitur. At si easdē vires morbus maior inuadat, & cui multa vacuatio fuerit necessaria, nequaquam debet ea semel & vniuersè suscipi: vt quā vires tolerare nequeant. Non enim rectè morbum demit, qui cum morbo ægrum de medio tollit. Quū igitur semel & vniuersè facta vacuatio citra periculum adhiberi nō potest, quod vitiosè se habet, paulatim vacuare expedit, & minutatim salubre quippiā pro eo reponere: ac primùm quantū vires ferant detrahere, deinde quod defuit iteratione supplere, idque vel bis vel ter vel nonnunquam sæpius: ea curatio Græcis est ἐπίκρασις. Prostratis autem viribus nulla vel morbo exigente vacuatio ineunda. Quæ enim adeò exigua fuerit, vt viribus illis quasi dimensa & par respondeat, quoniam commodi nihil, incommodi verò atque perturbationis plurimum infert tanquam inutilis & superuacua prætermittatur. Atque in viribus roborandis confirmandísque omne tum studium collocetur, idque cibis boni succi modicè & sæpius offerendis, quibus etiam facultas insit morbo aduersa, quæ cacochymiam emendet. Quòd si postea vires recreari atque refici contingat, tum idonea afferetur vacuatio, quod in diuturnis morbis sæpius vsuuenit. In acutis verò nimia cunctatio semper anceps est & periculosa.

Viribus mediocribus quātum vacuandum.

Debiliis & exiguis.

Præsentium præteritorúmque obseruationes, ex quibus certior vacuandi quantitas indicatur. Cap. XI.

MITTENDI sanguinis quantitatē ex morbi magnitudine atque virium robore perceptā, exquisitiùs atque perfectiùs euidētium causarum obseruatio præscribet. Ex his causis tres numerantur interiores & nobis cōgenitæ, temperamētum, corporis constitutio vel habitus & ætas. Totidē externæ & aduentitiæ, ambientis constitutio ex anni tempore, regione & cœli statu profecta: vacuatio suppressa vel immodicè procedens: consuetudo victus vel generis vitæ vel vacuationis. Præteritas hasce causas idcirco suprà exquirebamus, vt ex iis exquisita morbi & viriū magnitudo nobis elucetet. Præsentes & futuræ nondū motbum aut vires immutarunt: quoniā tamen humoris aliquid è corpore vacuare & vires dissol uere incipiunt, non parum ad euacuationem quam proponimus momenti obtinent. Quas autē hæ vires habeant, sigillatim explicandum est. Calidum humidúmque corporis temperamentum, in propria solidarum partium substantia situm, quoniam vi insiti caloris assiduò plurimùm dissipatur ac dissoluitur, nō peræquē copiosam fert vacuationem, atq; quod ab illo plurimùm dissidet frigidum & siccum. Quodcūque verò corpus inde humidū appellant quòd multo humore abūdet in venis recōdito, id facillimè vacuationē tolerat. Corporis habitus extenuatus, mollis & rarus tum imbecillus tū multæ dissolutioni obnoxius est: cōtrà verò carnosus, firmus atque densus pauca sinit è corpore dissipari. Qui autē præpinguis & obesus existit, quanquam minimùm dispergitur, difficilè tamen venæ sectionē idcirco sustinet, quòd exilibus sit venis, quas exinanitas pinguedo facilè stringit deprimitq;, vt inde metus sit ne natiuum calorē extinguat. In corporis habitu æstimanda etiam est venarum capacitas: quibus enim amplæ & turgidæ spectātur, tolerabilior est euacuatio, quàm quibus angustæ. Neque verò humorum natura posthabenda est: nam tenues & calidi celerrimè dissipātur ac diffluunt, crassi ac frigidi diutius hærent. Atq; hæc quidem ad corporis constitutionem habitúmque pertinent.

Primi & præcipui scopi duo sanguinis detrahendi. Secundarii sex scopi & animaduersiones in sanguine mittendo.

Temperamētum.

Habitus.

tinent. Ætatum porrò quæ decrepita nũcupatur, quia effœtis est viribus, nullam venæ sectionem tolerat: moribundum senem præcipitat quisquis reliquum vitæ calorē cum sanguine profundit. Quæ inter senectutem & pueritiam mediæ intercedunt, quoniam firmis viribus & corpore bene constituto tenentur, nulla vacuandi præsidia metuunt. Puerorum ætas vitium quidē substantia abundat, cæterùm quia corpus calidum & humidum obtinet, molle tenerum ac patens, quod spōte sua assiduò digeritur ac defluit, sanguinis missionē tutò non feret: quantum enim ex incidenda vena vacuandum fuerat, id vltrò ex corporis natura præstatur. Has ætates nullis annorum finibus Hippocrates circumscripsit. At Galenus neq; ante annum decimum quartum neq; post septuagesimũ iis quas protuli causis adductus venā pertundit. Quòd profectò de pleniore illa veteribúsque cōsueta vacuatione audiēdum: nam moderatam quæ tum viribus tum plenitudini aut par aut inferior sit, vtrique pro eo ipso quantulocunq; sunt præditi modo, facilè ferent. Sic Rhases ætate decrepita quæ graui vrgentéque pleuritide vel peripneumonia torquebatur, sanguinē emisit. Sic Auenzoar filio suo trimo se vtiliter venam secuisse commemorat. Hoc & ipsi plerumque experimur, sexto aut quinto ætatis anno tres sanguinis quatuórve vncias, pleuritim, interiores inflāmationes, hísque graviores morbos finiuisse. Sponte naturæ tum pueris tũ infantibus lactentibus sanguis interdum abundè prodit è naribus, nulla corporis aut vitiũ iactura. Suis viribus iísque validis prædita est puerorum ætas: cur igitur ad illarum proportionem vacuare nō possumus, quum præsertim eusarcus est puer, plenè ac liberaliter educatus, cui amplæ venæ bene cocto puróque sanguine tument? Ad extremũ verò donemus virium robur lædi: vtrum magis optādum fuerit, vel vt puer seruata plenitudine succíque copia intereat, vel vt ea imminuta offensísque quodāmodo viribus à morbo vindicetur? Secādæ autē venæ necessitas in pleuritide interioribúsque inflammationibus quàm in continuis febribus puero maior existit. Nulla igitur est ætas, quæ nō aliquem vacuationis modum ferat. Hæ sunt interiorum causarum obseruationes, quæ sponte intimóq; motu corpus virésque afficiũt. Præter eas verò euidentiũ quoque constitutio tenēda. Regio feruens & arida multum innati calidi vitiúmque, multum peccātis humoris è corpore haurit. Hinc vires cōminuuntur, paucióque sanguis manet in venis: in ea proinde contractiores parcioréſque in sanguine mittendo esse conuenit. Regio frigidior ac humidior, innatum calidum humorésque intus coërcet, horúmq; minimum dissoluit, quocirca sanguis abundantiùs profundi potest. Cæterùm in extremè frigida quæ plurimum in Boream deuergit, sanguis frigore veluti cōglacians vacuationi vix cedit, sed & partes interiores si à suo calore destitutæ maneant, ambiētis frigoris iniuria extinctionis periculum subibunt. Quę inter illas intercedit regio temperatior largissimā sanguinis profusionem tolerat. In anni temporibus ver tēperatum, succi vitiũmque abundans, sanguinem largiùs fundi permittit: éstq; vere secta vena præcauēdis morbis idonea. Post ver, autumnus, deinde hyems, omnium verò minimum æstas. Cœli status qui calidior obtigerit, vt subsolana vel austrina tēpestate, parciùs: qui frigidior vt valido Aquilone aut Fauonio, is quoque parcè: largiùs autem quicunque clementior nulla ingenti tempestatum vi iactabitur, sanguinē mittendum esse suadet. Tria hîc in ambientis cōstitutione perpetuò implicita atq; colligata, iam in vnũ conferamus. Regione frigida & hyeme premēs Boreas prorsus venæ sectione nobis interdicit: solúsq; Auster placidior illā admittit. Regione autē feruida & æstate, quum perflat Auster, venam pertundere formidolosum: at quũ Boreas æstum temperat, tutissimum. Hę igitur causæ tum innati calidi tum humorũ substantiam vel cōseruant vel dissipant, sed tamē obscurè ac sine sensu. Cæterùm de manifesta copiosáq; vacuatione, quæ fortè tum erumpit quum venam secare proponimus, ita quidem statuendum. Spontanea vacuatio materiæ morbi nihil detrahens, verā atque legitimam non excludit. Quod igitur morbus exposcit, protinus vacuandũ: præsertim si necessitas impellit, & vires spontanea illa vacuatione nondum in magnam offensionē incurrerunt. In vehementi pleuritide, quo tempore fortè fortuna erumpet totius corporis sudor aut vomitio aut aluus, sanguis mitti non debet: at sedatis illis paulumq; recreatis viribus, vena incidenda. Symptomata enim quum illa sint, neq; morbi substantiā detrahunt neque vicaria esse possunt phlebotomię. Sic in febre ardente, lienteria quæ ex frigidę potu immoderatiore laxato dissolutóq; ventriculo inciderit, venæ sectionem non vetat. At quoniā vires inde paulò imbecilliores eua-

Ætas. *Regio.* *Anni tempora.* *Tempestas.* *Spontanea vacuatio.*

ferunt, harũ seruata dignitate sanguis parciùs emittetur. Spontanea autẽ vacuatio quæ morbi substantiam demit, si iam ægrotum leuet possítque quãtum requiris vacuare, prorsus est naturæ committenda: Sin minus id possit, tantum ipse detrahes, quo ex cõiunctis ambobus perficiatur quod postulas. Quæ sponte natura perfectura est, ne tangito: inchoatã verò nec ab ea perficienda completo. Itaque in pleuritide, in febre assidua, si sanguis abundantiùs ex vtero, ex hæmorrhoide, vel è naribus dimanet, iustáque sit vacuationis quantitas, ex qua æger satis leuetur, venam non incides. Sin verò parciùs aut languidiùs ex his locis profluit, morbúsque interim vehementer vrget, quod deficit, etiamsi puerpera sit laborans, venæ sectione supplendum. Eadem ex causa in dysenteria purgans medicamentum offertur, vt quod seusim & languidè per anfractus parum idoneos elabitur, affatim perductus conuenientiores deriuetur ac defluat. Consuetudo portò nobis obseruanda, in victus ratione, in vitæ genere & in euacuatione. Qui frugaliter siue ex consuetudine siue ex morbi impedimento victitant, parciùs vacuandi sunt quàm qui liberalius pleniúsque viuunt. Qui venę sectionem iam est expertus, modò vires crebra vacuatione nondum sint læsæ, alacrius ac leuius eam perferet quàm inexpertus. Consueta quippe mala, minus sunt infensa. Quapropter opinione sua vulgus longè fallitur, qua primam venæ sectionem vt in primis salutatem suscipit, & quasi veneratur consetuatque extremos vsus commodaturam.

Consuetudo.

Aphor. 50. lib. 2.

Futurorum obseruatio aut veriùs prouisio præfiniendæ quantitati necessaria. Cap. XII.

NON solùm vires presentes emetiri, verumetiã futuras prospicere acuti sapientísque est medici. Post vacuationem vires ita tueri atque conseruare par est, vt & alia deinceps adhibenda remedia ferre, & morbi longitudini atque iudicationi sustinendæ satis esse queant. Quinetiam ne posthac indum afferuãdúmque est ad morbi decursum & ad reliquæ curationis spatium. Futuras tempestiuè & alieno tempore nutrire cogamur, sanguinis nõnihil retinẽvires æstimabimus tum ex causis procatarcticis quæ præsentes sunt & posthac etiã perseuerabunt, tum ex symptomatis quæ præter opinionẽ incidere possunt. In causis procatarcticis præcipuę sunt, cœli cõstitutio & viuendi ritus. Cœli constitutio si calida euaserit & sicca, ac istiusmodi deinceps expectetur, restrictiùs sanguis emittetur quàm si frigidam fore cõiiciamus. Rursum si prospicimus ægrotum tenuiter sobriéque victurum, vel quia potionis & cibi languet appetentia, vel quia morbus deuorare non finit, vt in angina fauces præclũdẽte, parciùs euacuare monemur, quàm si pleniùs is viuat. Seruare tum aliquid sanguinis oportet, tanquam naturæ thesaurum & suppetias in leuamen futuræ penuriæ. Iam verò repẽtina & inopinata symptomata, quæ vires summopere eneruant & frangunt, sunt dolor vehemens, vigiliæ, vacuationes præter spem erumpẽtes, & in primis syncope. In hãc siquidẽ non pauci quàm mox ab aperta vena ex cõsuetudine incidũt, vel quòd natura sint imbecilliores, vel quòd timore magno perculsi, vires omnes offundãt: vel quòd os vẽtris amara bile perfusum, aut quàm maximè acri sensu præditũ & infirmum nacti sunt. Quum igitur aliquid eiusmodi futurũ suspicamur, quanquã vires tunc valent, sanguinem tamen vel nullo modo vel præparcè mittemus, nisi fortè huic periculo antè sit occursum. Summæ autẽ prudentiæ fuerit repentina & inopinata quæcunq; incident, longè prospicere atque præcauere. Hęc iam exẽplis illustremus. Esto quispiam natura sanguineus, corpore eusarco, denso ac firmo, ætate florenti, qui multos dies luxuriosum vitę genus secutus, alimẽtis se expleuerit solidioribus & valentis materię: qui pristinam exercitationis consuetudinem intermiserit, domíque otiosè vixerit, cui sanguinis ex naribus, ex vtero vel ex hemorrhoidibus vetus con suetáque eruptio iampridem substiterit: adeò vt ex harum concursione causarũ corporis habitus nõ mediocre incrementũ ceperit, & venæ natura amplę præ copia sint distentę. Quocunque tempore hominem ita constitutum grauis veheménsque febris vel inflãmatio prehendet, quàm mox sanguis profundendus est, ísque copiosus: quandoquidem tum morbi tum causæ magnitudo id expostulat, ex præteritorũ obseruatione confirmata. Quòd si his etiam presentia cõsentiunt adsitque aëris constitutio ex regione, anni tempore & ex tempestate collatis moderatè frigida & humida, ęgrotus verò

Quales erũt vires in posterum, vnde coniectandum.

ad vacua-

ad vacuationẽ procliuis sit: posthac verò morbus non ad multos dies longius producatur, nulla calidioris futuræ tẽpestatis significatio appareat: nulla item futuri doloris, vel inediæ vel vigiliarũ vel spontaneæ vacuationis comminatio intendatur: his ita in vnũ conspirátibus, quis dubitet largissimam sanguinis missionem imperare? At verò hisce contraria omnia, quẽ non subitò à sanguinis detractione auocabunt? Permiscentur plerunque ac prorsus inter se pugnantes existunt obseruationes, ac tum prudenti acríque iudicio est opus, quo ex cõparatis illis vacuationi modus præscribatur. Præteritorũ recordatio plerunque copiosum sanguinem fundendum monet, cuius tamẽ libertatem nobis præsentium obseruatio subtrahit. Vt si quis pristina exercitationis consuetudine intermissa desidiæ se & luxuriæ dediderit, & alimẽtis expleuerit, & solennis quæpiã vacuatio substiterit: sed hinc euaserit corpus pingue & albũ, laxum & molle, tenuísq; succi plenum, adsítque æstas, regio æstuosa, cœlíque status calidus ac siccus: omnino huic sanguinem nõ mittes: satis enim ex se ipso non modò obscurè verumetiam manifestè vacuatur. Parum verò detrahes in eo ipso habitu, si hyems adsit & regio frigida, cœlíque status Aquilonius. In hac autẽ rerum permistione, non obseruationum multitudinem, sed potestatem velim te attendere, quòd vna plerunque reliquas omnes dignitate præstantiáq; superet. Qui neque artis cognitione neq; longo rerum vsu neque prudenti synceróque mentis iudicio confidit se posse vacuationis quantitatem definire, is Hippocratis consilio potius infrà subsistat, quàm exquisitè vacuet. Hoc autem loco nõ abs re fuerit perscrutari, sitne vteri gestatio inter obseruationes habẽda. Ipsa veritatis species multa probabilitate suadet in prægnãtibus graui morbo implicitis tẽperandũ, ob fœtum qui vtero continetur, Hippocratis patrocinio ac sententia hunc in modum defensa: Mulier in vtero gestans incisa vena abortit, idque magis si est fœtus auctior. At certè hoc perpetuum minimè est, vt neque illud quod proximè antè scribitur: Mulierem in vtero gerentẽ acuto morbo corripi, lethale est. Quũ enim purgatio quæ malignis fit medicamentis, cum periculo grauiore fœtus quàm venę sectione decernatur, si Hippocrates grauidæ morbo ex cacochymia tentatæ, purgationẽ largitur iis mensibus qui inter tertium & octauum interponuntur: nos profectò iisdem multo tutiùs sanguinem mittemus ei, quæ aliquo plenitudinis morbo conflictabitur. Quod si media gestatione liceat, longè tutius in initio factu fas est: quòd sanguis magis redundet, & fœtus minore egeat alimẽto. Hoc tẽpore si sæpe natura illius superuacui effusionẽ sponte vtiliterque aggreditur per nates, per hæmorrhoidas, aut per vterum: & nonnunquam menses statis tẽporibus salubriter effluunt, cur nõ similiter nobis liceat premẽte necessitate naturam arte imitari? Multæ nisi vena circiter quartum mensem secaretur, abortiunt, fœtus enim copia obruitur. Neque verò in plethora sola, verumetiam citra hanc quũ pleuritis aliáve inflammatio vehementis vrget, prægnanti vena in cubito cædenda. Inferiores autẽ prægnãtium venas incidere minimè tutum, quod impetu deorsum conuerso menses procedant, præcipiteturq; fœtus. Octauo ac nono mẽse rarò citra abortum sanguis emittitur, quũ præsertim mulier leui ex causa vel ob vteri imbecillitatẽ, vel ob lubricum lentorẽ abortire consueuit. Hac in re Cornelius Celsus morbi duntaxat viriumq; magnitudinem animaduertit. Antiqui, inquit, primã vltimámque ætatẽ sustinere non posse hoc auxilij genus iudicabant, persuaserántq; sibi mulierem grauidam, quæ ita curata esset abortũ esse facturam. Postea verò vsus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliásque potiores obseruationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim nõ quæ ætas sit neq; quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint. Firmus puer, & robustus senex & grauida mulier valens tutò curantur. Itaque vteri gestatio quemadmodum & ætas inter quantitatis obseruationes habenda. De quantitate mittendi sanguinis hæc quidem satis, deinceps verò de vtendi ratione.

Indicationibus contrariis quid agendum.

Prægnatio an inter obseruationes mittendi sanguinis habenda.

Aphor. 30. lib. 5.

Aphor. 31. lib. 5.

Quo morbi tempore, qua die quáque hora sanguis emittendus. Cap. XIII.

QVORVM morborum causa est plenitudo aliáve humorũ labes in vasis, eà incipiẽtibus illis quàm mox secta vena summoueri debet. Hoc enim pacto quicquid morbi in posterum gignendum est prohibebitur, quicquid verò genitum & procreatum iam est, facilius natura concoquet, euincet atque profligabit. Sic febres ardentiores antequam sanguinis moles feruoris incendio torreatur, aut vehementior putredo inualescat, acceleratum hoc remedium

extinguit.Sic & interiores inflāmationes hoc auxilij genus initio radicitus eruit, dum qui in partem confluxerat humor nondum obhærens, profluentis sanguinis impetum cursúmque sequitur. Vires per initia firmæ sunt & constantes, nec admodum iis dissimiles quæ pridem erant integra valetudine:si quo igitur tempore, ipso maximè initio hoc præsidij genus tolerabūt. Qui plenitudine aut fluxione permanente alia vult remedia adhibere, peruerso medēdi ordine affectum conduplicabit viribúsq; negotium facesset. Sic tamen maturè vena secetur vt ventriculus primæq; venæ nec vlla humoris corruptela, nec cruditate, nec cibo semicocto, cōfertæ sint. Præcepit quidē Auicennas in morborum principiis phlebotomiā prorsus omittere & concoctionem expectare, dum morbus principium statúmque præterierit: atque tum demum solùm illam conferre asseuerat. Idq; non de solis partiū morbis quos antè percensuerat, audiēdum putat, quum & mox idipsum de febribus omnibus præcipiat, maximéque de sanguinea, in qua quum aderit concoctio, iubet sanguinē profluenter educere. Quia verò ista mirabiliter dissentanea vidētur, perpendendum quibus illa rationibus suadere cōtendat, vt controuersia ad vnguem discussa, veritas ipsa clariùs eluceat. Inquit igitur per initiā incisam venā noxios humores extenuare, & per corpus quoquouersum impellere, sanguinéque puro & syncero permiscere: nōnunquam etiā nos expectatione nostra adeò decipi, vt cū salubri nihil prorsus vitiosi humoris educatur. Ex animi verò sentētia atq; voto omnia succedere, si expectata concoctione quum iam morbus principium & statum præterierit, sanguinem detrahamus. Sed minimè tam inconsiderata eius ferenda est sententia: neq; audiendi illius explanatores, quorum dicta quotidie re & euentis refelluntur. Quæ enim absurdior futiliórque sententia hac excogitari possit, phlebotomiam humores extenuare, quum ex superiorum demonstratione dilucidè cōstet, qua ante eadem & post phlebotomiā proportione humores in corpore retineri atque seruari? Si qua fortè mutatio incidit, quum tenuis humor expeditiùs celeriúsq;, crassior ægrius & pigrius emanet, verisimilius est phlebotomiam, sanguinem & humores potius incrassare debere. Cur deinde hæc humores exagitet? si multitudinem demit, quæ perturbationum & morbi causa fuerat, debet eadē omnia mitiora & tranquilliora reddere. At si peccās materia sanguine permiscetur in venis, cur hæc secta vena nō pariter foras exiliet? Sed iā plenius æstimata rei veritate, donemus morbum quempiā vehementem & acutum ex solius sanguinis exuperātia natum, cuiusmodi sunt vtraque synocha, putrida febris ex plenitudine, angina, pleuritis, peripneumonia, iecoris aliarúmque partium inflāmationes. Hæ si peracutæ sunt & periculosæ præ sanguinis copia præcipites, quis nō statim ipso initio venā pertundat? quis quum adhuc vires integræ sunt, non eam plenitudinē prorsus eximat, quæ morbo causam dedit, & quæ in vitæ discrimē adducit? Hoc consilio in synocha festinamus statim initio sanguinem ad animi defectionem mittere, antequam materia putrescat. At ille, in ea febre sanguinea principio sanguinē parcè mittit, abundantiùs verò vbi coctionis signa compārent. At quam quæso cōcoctionem expectet sanguinis optimi & bene cocti, qui sola multitudine peccat? In his igitur vt in valde acutis, Hippocratis cōsilio differre & cunctari malū est: sed statim si vires integræ & valentes erunt, ad animi vsque defectionem ducēdum. Si minus acuti & vehemētes erunt morbi, etiam per initia sanguis effundetur, idque pro multitudinis ratione. Nū igitur in his venæ sectionem omittemus, & cum Auicēna expectabimus dum cōcoctio eluceat, & principium morbus statúmque præterierit? Siccine morbum finemus suo impetu proteruire atque ægrotum tam immaniter iactari citra vllam artis opem? Si exitialis is erit, ad cōcoctionem nūquam perducetur: sin salutaris vel anceps, post statum in ipsa declinatione quum iam prorsus euictus erit, & laborans à periculo tutus, quid tum venæ sectione fuerit opus? Sed age hoc loco temporum morbi & concoctionis vim expendamus. Natura concoctione impuros noxiósque humores è purioribus secernit: hos vt conseruet, illos vt tādem foras exturbet, aut sola per se, aut medicamēti ope. Atqui venę sectio nullo delectu omnes qui in venis sūt, promiscuè & indiscriminatim prolectat. Quorsum igitur vt hæc fiat, humorum concoctionē atque secretionem præstolemur? Vt in phlegmone pus iam factum non amplius secta vena, sed alia ratione per vias breuiores deriuamus: ita in febribus quarum materia in venis coërcetur, concoctus ac iā secretus humor, medicamento deriuandus deturbādúsque est. Qua in re tum temporis naturam habebimus adminiculantem, quæ secretos humores

Aduersus Auicennam non nisi post coctionem phlebotomiā admittentem.

foras excludere contendit. At si quis hoc tempore venã ausit incidere, non eos solùm, sed pariter vtiles eliciet: quódque grauius est, eos qui vi naturæ secreti fuerãt, puro sanguini permiscebit, hunc inquinabit, omnia confundet, naturǽque molitionem optimam interpellabit. Quum igitur concoctionis manifestæ signa comparebunt, non amplius venæ sectione, sed aut purgatione, aut aliis deriuantibus præsidiis reliqua curatio transigenda: nisi (quod interdum fit) cruditatis signa denuò se prodant. In febribus vacuata multitudine vbi quæ putruerant concocta sunt, per aluum, vrinas & sudores ea vacuare tẽtandũ. In pleuritide & in peripneumonia quę putruerunt & in pus conuersa sunt, per sputa: in hepatitide, caua quidem per aluũ, gibba per vrinas, quemadmodum & in nephritide: singula denique per loca proxima & conuenientiora sunt expurgãda. *Post perfectã coctionẽ sectioni venæ locũ non esse.*

Si metu, ignauia, aliísve occasionibus venę sectio primis morbi diebus administrata nõ est, quocunque die etiam vigesimo in ægrum incideris, si plenitudinis atque cruditatis signa permanebũt, hoc præsidij genus adhibendũ, modò vires ferãt neque sint morbi diuturnitate collapsę. Nõ enim dierũ morbi numerus à phlebotomia per se ac primùm dehortatur, sed quòd sæpius tẽporis progressu vel concocta est morbi materia, vel sunt vires dissolutæ. Vt autem vniuersalium temporũ, ita particulariũ & dierũ quibus morbi recurrũt delectus habẽdus, in his potissimùm morbis quorũ certa est vel intermissio vel remissio. Vacuatio non excandescenti, sed mitescenti morbo afferẽda. Natura quidem plerumque febrium maximéque intermittẽtium inuasionibus vomitiones, & declinationibus sudores cõmodè ciet, quo tempore nobis etiam licet eadem vtiliter arte promouere: at non vel alui deiectionem vel venæ sectionem. In accessionibus ab his omnino temperandum est, vt quas neque natura tum molitur, sed si quæ fortè incidũt, solius morbi feruore impetúque fiunt. Nulla eiusmodi vacuatio quæ vires supra modũ lacessit, in tanta accessionum quasi fluctuũ agitatione tutò obiri possit. Quũ enim humores tum maximè quodã quasi æstu incitati efferuescant, obturbatíque permisceantur, nulla omnino queat iusta eorũ fieri secretio. Esto etiã, peccãs morbi materia extra venas maiores exardescat, si hoc tempore vena reseretur, metuẽdum erit ne illa in venas exinanitas è vestigio cõmigret, fiátque ex intermittente cõtinens. At verò maxima morbi trãquillitate vena secta, vix vllum naturæ negotium facessit, ipsámque multitudinẽ è venis maioribus eripit, nullo excãdescentiæ metu. Maxima tranquillitas est medio remissionis intermissionísve tempore. Si spatia inter accessiones porrigũtur, facile fit mediũ ipsum pro rerũ cõmoditate designare: sin angustum, difficile, quòd interdũ vix occasio sese offerat vt vel ante vel post venæ sectionem opportunè ægrum alamus. *Quo die aperienda vena.*

In quibus morbis vel præcautionis vel curationis gratia, potestas datur sanguini mittendo horam deligere, conuenientior erit matutina quàm pomeridiana. Nam à Solis exortu sanguis suscitatur, viget atque dominatur, ipsóq; diei lumine tenuis fit, serenus & ad fluendum aptior: maximè secũda tertiáve hora. Hac ipsa ne æger sopore torpeat, experrectus insomnem horam saltem vnam duxerit oportet. Hesternũm cibũ integrè concoxerit, sítque alui & vesicæ munia executus: eóque magis si vna quæpiam ampliorum venarum erit incidenda. Nam exiles è quibus sanguis parcius emanat, nulla istiusmodi obseruatione feriuntur. Astrologica etiam obseruatio vt non parum efficax tenenda. Cæterùm quotiescunque vehementiores morbi prement & instabunt, tum venam pertundito: In vehementi enim & suffocãte pleuritide vel in angina, in sanguinis immoderato fluore, in extrema vasorũ plenitudine, in aliis deniq; morbis qui nimiùm præcipites sunt, nihil istiusmodi delectus habendus. At verò in febribus aliísve morbis qui circuitibus affligunt, quietis aut remissionis animaduersio multo præstãtior quàm matutini temporis. In quamcunque igitur diei noctísve horam remissio inciderit, cæteris in id ritè administratis vena pertundetur. *Qua hora detrahendus sanguis.*

Quæ ante venæ sectionem præparatio afferenda. Cap. XIIII.

Vt ad venæ sectionem opportuna tẽporis occasio, ita corporis idonea præparatio adhibenda, qua neglecta ægroto plurimum offensionis impendet. Partium quæ in prima corporis regione sunt, puritas & expurgatio, potissima est ad venæ sectionem præparatio. Vitia quæ opus impediunt aut certè remorantur, sunt vẽtriculi primarúmque venarum cruditas, noxiorum humorum colluuies, aluus fæcibus astricta, os ventriculi nimiopere sentiens vel im- *Quatuor ipsa venæ sectionem retardant.*

becillum : quæ non omnino vetant & excludunt, ſed dnntaxat retardant venæ ſectionem, dum arte ſint ſublata. Crudiore enim vẽtriculo ſecta atque exinanita vena, crudi ſucci plurimum in ſanguinis locum rapiet. Et ſuppreſſiore aluo ſi venam eliſeris, iecur exhauſtæque venæ ſordidum quiddam & impurum è fæcibus exugent. Tantũ moræ in vena pertundenda interponi debet, quantum ſatis eſt tum ad crudiorũ concoctionem tũ vt excrementa deſcendãt. Hæc ſpõte niſi ſuccedant, clyſtere vel balano proliciẽda ſunt: prunis vel caſſia aluus emolliẽda. Coctus crudúſve cibus internoſcitur ex accepti eius qualitate & copia, ex tempore quo acceptus eſt, ex ructu, ex vẽtriculi põdere. Corruptus humor in ventriculo aut in vicinis partibus exuperans, ſiue illic genitus eſt ſiue aliũde, velut ex capite, ex iecore aut ex liene procubuit, differre hortatur venæ inciſionem, dũ ſit expurgatus. Secus enim multo maiore detrimẽto quàm cruditas rapitur in venas, háſque impuritate multa polluit. Hinc vel obſtructiones vel cachexiæ fiunt vel morbi qnibus mederi propoſueris ingraneſcunt, euadúntque eorũ ſymptomata ſæuiora. Quinetiam impuri humores impetu ferociáque concitati excandeſcũt, vẽtriculum præcordiáque vellicãt, hinc nauſea, cõuulſio, lipothymia, ſyncope & alia ſymptomata, quæ terroris & metus plena ſunt. Vna bilis in os vẽtriculi tum effuſa, omnium maximè hæc mala inuehere ſolet. Has autem partes à putridis humoribus occupari portendunt cibi faſtidium, nauſea, humoris vomitio, frequens alui deiectio, ventriculi grauitas aut dolor, ventriculi præcordiorúmve tumor atque diſtentio. Quæ quoties præter vllã ciborum cruditatem in ægris apparebũt, è prima corporis regione antequam vena ſecetur deturbãdus eſt vitioſus humor, illorum author & velut ſeminarium. Vomitione id moliendum ſi ſurſum vergit, hauſta potione vel aquæ vel hydrelæi tepeſcentis põdo ſelibræ. Alui autem deiectione ſi eò declinat. Caſſia in id parum efficax, vt quæ ſola leniente & emolliente prædita, tenaces valde & glutinoſos humores nec ſatis detergit nec ex aluo ſubducit. Accommodatior eſt hiera picra, ſi febris nõ reclamat, vel rheumbarbarum, vel ſenna, vel agaticum, vel pro humoris ſpecie aliud quoddam blandum, cuius vis vniuerſam corporis molem neutiquam exagitet. His nõ modò ſemel, verum etiam ſecundo & tertio pro rei neceſſitate expedit vti: ſub hæc tamen mox ad venæ ſectionem accingendum.

Caſſia non ſatis aptum detergendo expurgandóque ventriculo medicamentũ.

Quandoquidem humorum vitia, quum in omnes corporis regiones pariter irruerũt, methodus ſummáque artis præceptio eſt, eas ſuo quamque ordine vacuare, meſenterij quidem venas ante maiores, atque has rurſum ante corporis molem. Non autem cõtrà, ne ex primis venis in maiores aut ex his in corporis habitum noxij humoris ſit traiectio: quod ſanè eſt non expurgare, ſed inquinare & labefactare corpus. At ex habitu corporis in venas maiores, aut ex his in primas atque in aluum traducere conſentaneum eſt.

Quum totũ corpus impurum eſt, qui ordo tenendus in purgando.

Quæ autem dixi vitia non ſolùm venæ ſectionẽ remorantur ac tardãt, ſed omnino præpediũt. Hinc neque in hydrope, neque in cachexia, neque in ſcirrho iecoris aut lienis, vel exigẽte alterius morbi importunitate, ſcalpellum admouemus. Tertium vitiũ cui præparatio ante venę ſectionẽ adhibetur, erat oris ventriculi ſenſus eximius aut imbecillitas. Eximius eſt ſenſus quibus nerui è cerebro miſſi, molles ſunt, teneri, nudi aut occurſantibus rebus obuij: atque hi vix citra offenſionẽ, acria, acida aut ſalſa, quod genus habentur acetum, piper, ſinapi, deuorant. Imbecillitas ſiue ex intemperie ſiue ex ratione fibrarũ ſtructura prouenerit, inde noſcitur quòd nec cibus appetitur nec facilè fertur, ſed eo accepto dolor eſt, interdúmq; vel nauſea vel cibi vomitio. Qui ſic affecti sũt, vt ex leuiſſima occaſione, ex inedia, ex ira, ex triſtitia vel timore, ita ſanè ex phlebotomia quæ pariter cũ ſanguine ſpiritus diſſipat & reliquos humores commouet, vel conuulſione vel comitiali morbo vel ſyncope ſtomachica tentãtur ad internecionis periculũ, vel in alia denique ſymptomata incurrũt, quæ huius partis occaſione naſci proditum eſt. His itaque ante venæ ſectionẽ cõſulendũ, óſque vẽtriculi muniendum iis quæ corroborant, quæ humorum acrimoniã retundunt & quæ humoris influxũ arcẽt. Id genus ſunt ſuccus mali punici, mali cotonei, medici, citrei, limonũ, oxyacanthæ & vuæ acerbæ, acetum aut qui ex his fiũt ſyrupi. Aut ſi qua frigidæ intemperiei ſuſpicio ineſt, ex vſu erũt calida aromatica, maximè ſyrupus mẽtæ, diacydoniõ, vinum auſterum aut aromatites. Horum tantulum, vel panis optimi momẽtum his intinctum cõferetur: mox verò vt æger paulum quieuerit, vena incidetur. Præparatio venæ ſectioni præmittenda, ſi morbi clementia ſinit. Immanis verò importunúſque morbus nulla præparatione nulláq; cũctatione feſtinare cogit. Sic in habitu athletico à quo

præſens

præsens aut suffocationis aut ruptionis vasorum periculū impēdet: in vehemētissima pleuritide, in febre ardētissima eáq; maligna, in casu & prolapsione aut in obtritu graui, imminentis periculi euentus magis reformidandus est quàm noxa ex non præparato corpore.

Quid ipso sectionis tempore faciendum. Cap. XV.

DECVMBENTI ægro, in maxima tum corporis tum animi tranquillitate vena incidēda, potissimum si vires imbecillæ sunt aut syncopes metus inest. Etenim dum vel stamus vel sedemus, animalis facultas corpus sustinens laborat, ipsáque intestina ac viscera ex præcordiis pendentia vitali naturalíq; facultati vim inferūt. Si pars quæ inciditur prona sit, & in hanc facilis directúsque sanguinis cursus, ex ea corporis sede quamplurimùm exinanire proponimus. Artus confricentur dum incalescant, & proximè supra eum locum in quem scalpellus adigetur arctius vinciantur, vt sanguine prolectò vena tumétior in conspectum se det. Infra etiam illi garimos est, quum tremula inconstánsque vena ad scalpelli quemuis impulsum subterfugit, aut è sua sede dissilit. Quibus autē dēsa & squalida cutis est, & quibus angustę venę aut in altum demersæ multa carne vel adipe obductę, iis multo arctius vinculū iniici debet, quàm quibus diuersa est constitutio. Minores pedū manuúmque venas, quia vinculis nō satis implentur, in calentem aquam demittimus, quæ & profluēti sanguini impetum facit. Si ne sic quidem vena in apertum promatur, eam quo loco inesse solet digitorum impulsu percunctare, dum sanguinis fluxu & incursione, illius sit explorata sedes: hácque signatā, scalpello industrius artifex feriat. Sedulò etiam atque etiam prospiciat, ne vel flatu tumidū locū, vel arteriā, vel tendonem pro vena petat. Interdū enim iniecto arctiore vinculo aliquid venæ simile intumescit: interdū pressa arteria motu vacat, & pro vena se profert. Scalpellū chirurgus visu perspicaci manúq; valida, summis digitis prehēdet, nec plus mucronis proferet quàm ad penetrādum sit satis: manu altera membrū eiúsque pollice venā stabiliet, sensim nulláq; festinatione scalpellū intrò suauiter, quod satis erit impellet. Venę quę in articulis, in brachij flexu & in poplite extant, in rectum dississæ tardius coalescūt, quòd articuli motu vulneris labra dehiscant: neque eiusmodi fissio tentāda, nisi quum iteratione est opus. Extra articulos, vt in capite, in manibus vel in pedibus quæcūque emergūt, in rectū fissę cicatrice celerius obducūtur, quòd labra semper inter sese coëant. Sub interiore quæ basilica dicitur, ferè comes arteria delitescit, & sub media neruus, vtrisq; musculorum tendones plerumque substernuntur. Cephalica licet difficilis, omniū tamen solet esse tutissima. Chirurgus ne in tēdonem, in neruum aut in arteriam impingat. Ex neruo aut tendone puncto dolor fit ingens, stupor, resolutio & brachij conuulsio cū tumore. Arteriæ sanguis ægrè cōpescitur: illiúsque magna vi effusū virium sequitur exolutio, sed neque incisa arteria coit, neque sanescit, ac pars tandē gangræna corrūpitur. Punctum neruum aut tendonem indicant doloris vehemētia & insequens conuulsio atque tumor. Huius si qua erit suspicio, vulnus ne coalescat, dum ab impendente phlegmone vindicatum sit, & dies duo trésve abierint. Inhibebitur autem coalitus fotu terpentis olei. Lapso triduo si dolor cōquiescat, nec noui quicquā obrepat, sinatur coalescere: Sin minus, adhibeantur aperientia, attrahentia, & qualia neruis compunctis conueniūnt, vt terebinthina, adiecto interdum euforbij momento. Aperta arteria, sanguis emanat tenuis, rubicundus, igneus & pulsu quodam exiliens. Subsidio autē est emplastrū ex aloë, myrrha, thure & bolo armena, quæ oui cādido & pilis leporis sint excepta. His dein lintea ex liquore rosaceo imbuta insternentur. Emplastrū fasciis obuoluetur firmè ac tutò, ne triduo excidat, hoc blandè summoto simile denuò imponendum. Si ne iis quidem arteria coalescat, tota transuersum discindatur, vt extrema vtrinque reuulsa molli carne obducātur. Rursum autem quod ad sectionis modum facit, si crassus aut viscosus sanguis qualis melancholicus inesse putabitur, aut cœli constitutio frigida sit, ampla fiet venæ apertio: sin tenuis & aquosus aut ipsa cœli constitutio calida, angustior. Vena vt decet aperta vinculū à superiore parte laxabitur, quò inde sanguis vberius defluat. Si sanguini cursus erit idoneus, sinatur, si minus abūdè & segnius fluat, idq; sectionis errore, ea emēdetur: si sāguinis crassitie aliáve ex causa, laborāspugnū arctè vehemētérq; adducat, neruos, musculos & latera tussi ac voce valida cōtēdat: vulnus aquæ cali-

Right margin notes: *Neruo pūcto quæ auxilientur.* (beside "Punctum neruum … conuulsio" / "gmone vindicatum … fotu te-"); *Incisam arteriam quæ obstruant.* (beside "strū ex aloë … His dein lintea")

dæ fomento prorite tur. Si vecordem cura metúsque terreant, hincque parcius sanguis emanet, intermissio fiat dum vires exponendis recreëtur modis. Imò etiam si pro ratione sanguis dimanet, vtile est medio cursu digitũ vulneri imponere, tũ vt vires reficiãtur minúsque dissipẽtur, tum etiam vt deterior spurcíorque sanguis ex intimis celerius in sectionẽ confluat. Emanãtis autẽ sanguinis quãtitas æstimãda est, vt is demũ opportunè sistatur. Æstimatio ex morbi necessitate & ex viribus est ineunda. In plethora simplici, ad imminentiũ morborum præcautionem satis sit redundantiã demere, dũ mediocritas sit reliqua. At quũ iã morbus inest, isque vniuersalis, vt febris, nõ satis illud fecerit, sed si vires tolerẽt, infra mediocritatẽ imminuendum est. Mediocris enim si puttescat, quasi efferuescens intumescit, & tum corpori infestus tũ viribus grauis est: minui igitur debet, at parcius quàm in plenitudine. In partium autẽ phlegmonis non vna quãtitas, sed tũ coloris tũ substantiæ mutatio spectanda. Quũ vehemens dolor, aut magna quædã inflãmatio locis inest sectioni propinquis, sanguinis cursus non antè sistatur, quàm vel dolor mitescere occipiat, vel eius color cõmutetur. Mutatio quippe indicat sanguinem ex inflãmata sede, in qua is est à reliquo dispar, euelli: quod omnino expectãdum est, nisi aut parti vehemẽter impactus humor est, aut euacuatione vires exoluũtur. Hæc siquidem cogũt intẽpestiuè supprimere, ac potius iteratò quod reliquũ est detrahere, aliàs quidem eodem die, aliàs postero. Vt enim effluẽti sanguini, ita & viribus attẽdendum ne deficiant. Vires defecturas præmonstrant, labans fluoris impetus, pallés faciei color, oscitationes, pandiculationes, aurium tinnitus, oculorum suffusiones, quę omnia coarguũt vitales spiritus imminui & cor infringi destitutũ calore. Ad hæc singultus & nausea, quæ fiunt irrũpente humore in os ventriculi. Omniũ tamen certissima & minimè fallax est pulsus mutatio, qui si ex crebro supra modum rarus euadat, aut ex magno paruus, ex vehemẽti debilis & obscurus, ex æquabili inæqualis, vites collapsuras aut perturbationem epilepsiæ nõ admodum dissimilem præsagit. Hæc igitur si ex vacuationis quãtitate incidãt, protinus intermittendũ, ne imbecillitas progressa vel mortẽ inferat vel iacturam quæ nullo pacto resarciri possit. At si vel metu & terrore vel stomachi demorsu, hæc signa compareãt, intercepto fluore laborãs recreetur, vt exinde possit reliqua vacuatio cõpleri. Recreãdi multæ sunt rationes. Os atq; faciẽ frigida cõspergere: acetum, vinum, moschũ, idque genus aromatica ad nares admouere. Ab his verò præstãtissimũ sit ægrum prosternere: partibus quippe omnibus in vnã situs æquabilitatem adductis, cessat labor omnis, principésque partes caloris & spiritus plus sibi mutuò impartiũt. Si ne sic quidem releuetur æger, vomitus excitetur, aut faucium titillatu aut iniecto oleo: quãdoquidem is impetus stomachi cordísque tædia depellit, suscitátque robur. Mox vires instaurentur vino, succo mali punici, iure carnium, medicamento diamoscho aliísve cardiacis.

Signa & præsagia virium labentium.

Reuocandarum virium modi.

Vt à vena sectione regendus sit æger. Cap. XVI.

SANGVINE vt morbi magnitudo viresque ferebant emisso, vinculum dissoluatur, vulnus exiccetur, ne concrescente sanguine madens aut nõ coalescat aut abscessus metum inferat. His siquidem nõ accuratè animaduersis, die octauo aliquãdo resignatum est vulnus. Adeps si exiliat ne præcidatur, sed intrò molliter referendus est. Detersum vulnus linteo obsignetur vel rosacea vel dulci aqua imbuto: aut etiam oleo, si sanguinẽ iterũ fundere consilium est. Fasciis linteum deuinciatur, quæ nec arctiores sint, nec cutẽ vlcerísve labra distorqueant. Si icto tendone aut neruo, fluxionis aut phlegmones metus est, emplastrũ è ceruffa imponẽdum est: in ambitu verò cataplasma ex semperuiuo, solano, arnoglosso, aliísque frigidis. Sectus æger supinus decumbat, vt omnibus partibus in spinã dorsi tanquã in corporis basim reclinãtibus, summa sit quies, & in quiete partes exhaustæ repleantur, resarciantúrque spiritus. Neque igitur ad cõsueta munia properet, neq; celeriùs inambulet, neque vllo exercitationis genere se fatiget: neque vtatur venere, neque in balneũ descendat: quãdoquidẽ sanguis & spiritus vehementius incitati, ne dissipentur aut incalescant, sedãdi cõprimendíque sunt. Nec verò venæ sectioni continuò indormiendũ est, ne aut lãguidior calor extinguatur aut obruãtur imminuti spiritus. Itaque vigilans cõquiescat, absitq; omnis tũ animi tũ corporis cõtẽtio, quod & in lipothymia præcipimus. Hora vna aut altera à sanguine misso, alimentũ licet offerre, exiguum quidem

quidem quódque boni sit succi, quod promptè alat, & quod sit profligando morbo accommodarum. Duabus abhinc horis aut etiã minus, nihil vetat obdormiscere, modò assidentes prospiciãt, ne vel laborans in brachium cæsum se deuoluat, vel vinculũ dissoluat, quo sanguis dimanet, vel aliud sibi incommodum ferat. Reliquus cibus sensim tum copia tum materia deinceps increscet, neque temerè aut auidè ad pleniorẽ properandum est, vt quem natiuus calor imminutus non plenè sit confecturus & quẽ crudum multúmque exuctæ venæ rapiant, quo demum omnẽ corporis molem referciant. Esto etiã, integra sit omnis alimenti concoctio, quid tamen iuuat illico se succis largiùs implere, quos animus est vena secta demere? A misso sanguine exquisitior victus ratio tenenda, neque protinus æger ad pristinam diætam perinde vt canis ad vomitum redeat. Intemperantes idonei venæ sectioni non sunt. De iteranda venæ sectione sic statuendum est. Quum ex feruentis sanguinis copia, vel maxima inflãmatio, vel dolor vehementissimus, vel ardentissima febris irrũpit: ipso protinus initio antequã effrænatus sanguis in principem aliquam partem incumbat, non modò quantum illius exuperat, verumetiam multo plus emittẽdum est, idque vniuersè & affatim, etiam ad vsque animi defectionẽ, si validæ vires tolerando sunt. Ferè autẽ valent in plethoricis affectibus, in quibus rarò vacuationis copia deficiunt. Validas quidem & integras vires, non autẽ imbecillas permittit Hippocrates vsque ad animi defectionem deducere. Nã constantibus & integris viribus defectio interueniens, arteriarum duntaxat spiritus exoluit, illæsæ verò persistũt eæ vires, quas cordi, iecori ac cerebro natura cõgenuit. Licet autem in lipothymia illæ dispereant, ex his tamẽ insitis aliæ persimiles denuò suscitari poterunt, ex quibus impendio recreabitur æger. At imbecillis (quoniã illæ principibus partibus insitæ vires lãguẽt) si lipothymia obrepserit, vix instauratio fiet. Quocirca viribus imbecillis cauenda diligenter est defectio. Ita quidẽ, de maximis vrgẽtibúsque morbis sanciendũ. At in leuioribus iisq; vniuersalibus, vt in plethora, in febribus & aliis morbis, quorum materia coërcita est in vasis, nõ quidem ad lipothymiã, sed tamẽ quantum expedit quantúmque affectus expostulat, vniuersè & semel statim initio vacuandũ est, si modò vires annuãt. Ea vacuatio citra vllam virium iacturam, exuperãtem materiam subtrahit antequam vel tota putrescat, vel in nobilẽ partem irrũpat, vel horrenda symptomata suscitet. Qui metu deterritus in his vacuationẽ partiri proponet, & minus sanè proficiet, & morbum producet in longius. At si per virium imbecillitatem nequit vniuersa vacuatio compleri, quum præstantior virium quàm morbi sit obseruatio, partitione vti cogimur, idque summo iudicio summáque prudentia. Partitio autem fit ex modicis interuallis, atq; vel dissoluto vinculo vel digito indito vulneri, intermittatur tantisper dum modis antè expositis restituantur vires. Interdum hora vna, interdum etiam plures ad vitium instaurationem necessariæ sunt. Optimũ autem si nõ vltra diem prorogare, ac bis sanguinem (si vires sinunt) eodem die mittere, idque in morbis vniuersalibus: & (nisi quid aliud vetat) antequam putredo aut alia inualescant mala, quãtum expedit educere. Cæterùm in affectibus partium omnibus præsertímque in phlegmonis, partitas euacuationes oportet lõgiore interuallo seiungi, atque repetitam vel in diem posterũ vel in perendinum differri: vt hoc temporis spatio, corrupti humores ex affecta sede remigrẽt in venas exhaustas, quos exinde altera sectio prõptiùs eripiet. Pars enim laborãs sensim vno alteróve die humores suos eò deposuit, qui corrupti quũ sint, illic relinqui non debent, etiam si dolores conquieuerint. At verò venenatã, malignámque inflammationem, vt pestilentem bubonem vel carbunculum, necesse est eo ipso die festinanter iterata vacuatione demoliri, ne pestilens cõtagio diutius hæreat in venis. Neque tamen confidentius atque audacius crebrior venæ sectio adeunda: non parum enim spiritus calorísque demit, ac in senectutem immaturã & hãc morbis grauioribus obnoxiam præcipitat: cuiusmodi sunt cachexia, hydrops, arthritis, tremor, paralysis, apoplexia. Impensius enim refrigerato natiuo calore, humidóque primigenio imminuto viscera languescũt, cruditas dominatur, quæ tot malorũ causa fit atq; origo.

De iteranda phlebotomia, quam epaphæresin nominant.

Emissi sanguinis obseruatio. Cap. XVII.

EFFLVENS sanguis excipiendus mundis tersísque peluiculis, terrenis, vitreis, stanneis aut argenteis, non item æneis, ne ab his vel propriæ substantiæ vel coloris vel alterius qualitatis conuersionem subeat, quæ nostrum dè corporis

Sanguinis conditio ex substantia & colore.

affectione iudicium peruertat. Sint & peluiculę multæ in quibus sanguinis varietas dispici ac distingui possit. Seponantur loco mundo, quò nec puluis, nec fumus, nec vẽtus, nec solis radij pertingant. Omniũ prima in his obseruabitur sanguinis substantia. Viscosus est qui lentè fluxit & tãquam glutinum digitis obhæret, quorum neutrum efficit probus atque mediocris. Crassus est & densus, multásque fibras habet, qui ocyus concrescit atque conglaciat, hic obstructionum aliorúmque inde morborũ fit author. Qui tardius concrescit ac durescit, tenuis est: qui verò iam refrigescens minimè durescit, is omnino vel aquosus, vel putridus est, cuius fibræ omnes direptæ atq; corruptæ vanuerunt. Idipsum planius distinguit fissio. Crassus ac compactus difficilè finditur, tenuis facilè: putridus vetò non finditur, verùm simulatque attingitur totus in partes exiguas discerpitur. Serum multum tanquam aqua citrina concreto sanguini innatans, vel potum liberaliorem, vel iecur infirmũ quale hydropici, vel imbecillos renes, vel eosdem obstructos ostendit: quibus ex causis serum redundans in venas sanguini permiscetur. Hunc tamen non eo prorsus destitui par est, velut in his qui frugalius bibũt, aut immoderatius sese exercẽt: crassescẽs enim sanguis difficilè in tenues venas distribuitur, eásque promptè intercludit. Spuma innatans nisi fluoris impetu nata sit, incẽdium atque feruorem eius humotis ostendit, cuius colorem præ se fert: rubra quidem sanguinis: cittina, bilis: alba, pituitæ: liuida, melancholiæ. Durescentis sanguinis color per summa rubicundus, boni vtilísque sanguinis est index: ruber quidem ac lucidus ardẽtis, qualis est atteriarũ: ruber verò & obscurus, mediocris, qualis est venarũ. Color cittinus, bilẽ: albus, pituitam: viridis, bilem retorridam: liuidus aut plumbeus atrã bilem cũ pernicie, vt disparium colorum permistio vatios humores exuperare commonstrat: quian etiã putridi sint nécne, sanguinis substantia palam facit. Sanguinis parte summa innatat nonnunquam pingue quiddam & adiposum; instar telæ aranei cohærens. Hoc, si admodum pingue & obesum corpus est, ex ipso sanguine causam habet, qui est in adipẽ pronus. Sin corpus strigosius fiat minúsque opimum, idipsum colliquari & marcescere portendit. Ima parte concreti sanguinis subsidet quod tertenum magis est atque fæculentum. Id quum finditur, sæpius apparet vel rubtum obscurum, vel nigrum vel liuidum vel viride: vnde humotis qui sanguinem perfundit, naturam videre est: atque ex coloris copia assequi quantũ vnusquisque humor in venis abũdet. Si diffisso sanguine grana quædam arenularum æmula offendantur, aiunt vel elephantiasim vel propensionem ad hanc notari: quanquã obseruantibus raro tale quiddã deprehensum est. Rarũ est sanguinẽ à venis grau colere: quòd si contigerit, putredinis corruptionísq; deploratæ est indicium. Detractũ sanguinẽ nemo degustarit: at si cui in os fortè incidet, dulcísque apparebit, secundum naturam est: qui amarus, biliosus: acidus aut stipticus, melancholicus: insipidus, pituitosus: salsus, pituita salsa perfusus. Sanguinis substãtia atque colore animaduersis, conferendæ inuicem erunt peluiculæ: quæ si omnes optimũ sanguinem æquabiliter exhibeant, credibile est reliquũ in venis similẽ haberi, illũ tamen detrahendum fuisse, quòd multitudine peccaret, quæ vna cotpus grauat, sensus offundit, & in putredinem aut in grauiorũ malorum pericula coniicit. Si vitiosus & impurus sanguis cõspicitur, multo etiã vtilius eductus est, vt qui & copia & qualitate molestus, corpori negotium facesseret: sed & posthac diligẽtius vacuari corpus debet, aut pharmaco, aut venæ sectione. Non tamẽ quo impurior sanguis aut crudior alieniórve à sua natura longius desciuerit, eo plus detrahes, vulgarium & malorum medicorum more: sed quanto humores citra vltráve sanguinis naturam longius recessetint, tãto parcius & cunctantius hauriendum de sanguine, quúmque lõgissimè ab eius forma abesse deprehendetur, in totũ erit à phlebotomia abstinendum. Si qui prius manauit syncerus, qui autem posterius, prauus existit, multi huiusmodi residẽt humores in corpore, proba victus ratione, idoneísque vacuationibus exterminãdi. At si hoc ex phlegmone accidit, bono esse solet, nempe indicium cõpletæ & integræ vacuationis, quæ morbi materiam ex affecta sede extirpauit. Si postrema peluis purior est primis, consummata est vacuatio, quæ sanguinem vitiosum omnẽ detraxit, dũ vtilis ac bonus dimanaret. Sanguis in tepescẽtem aquam effusus, diuulsis secretísque substãtiis multa profert. Serum cum aqua omnino confunditur, vt intetnosci nequeat: illi etiam permiscetur tenuiot sanguinis portio, ex cuius colore liceat de humoris natura & specie quodãmodo iudicium facere. Crassior sanguinis portio & fibrosa subsidet in imo: quæ pura & secũdum

naturam

naturā esse iudicabitur, si lucida, tenuis, subalbida, & cohærēs fuerit. At crassior crassū etiam sanguinem inesse: obscura & nigra aliòve infecta colore, sanguinem vitiosorum humorū fecibus inquinari cōmonstrat, quos ipsa coloris differentia discernit. Si parum illa cohæret, distractáque facile dilaceratur, summæ putredinis est argumentum.

De arteriarum sectione. Cap. XVIII.

Maiorem arteriam in cubito venæ substratā, aut eam quæ in poplite sita est, neque ex industria, neque imprudenter incidere sit tutum. Eius enim sanguis ægrè restingui potest, nēpe tenuis & calidus impetúque prorumpens: & sanè nonnulli volentibus medicis vinculo quasi hæmorrhagiā sistere, nata partis gangræna mortui sunt. Neque si reprimatur, facilè queat vulnus ad cicatricem perduci, citra aneurysma ob assiduū pulsum obque tunicas crassas & præduras. In ipsa verò aneurysmatis chirurgia non pauci periere. Præstat igitur quū necessitas postulat maiorem arteriam totam obliquè in transuersum secare: nam sanguis deinde sistitur, vtrinq; ipsius extremis retractis, & vulneri imposito emplastro ex aloë suprà descripto. Minores verò arterias quæ in summis artubus, in capite, in manibus & in pedibus extant, licet citra hæc pericula incidere: vt quę agglutinari possint: præsertim in molli humidóq; corpore, quali mulieres ac pueri prędíti sunt. Confert autem harum sectio quum vehemens diuturnúsque dolor circū membranas vim infert, qui pungenti similis est ob membranæ sensum, & qui pulsans est ex arteriarum motu. Sāguis enim multus, tenuis & calidus in affectæ partis arteriis coërcitus, fit doloris causa. Itaque si partibus extremis inuestigentur ac secentur arteriæ, quæ à sedibus illis affectis procedunt, dolor omnino vanescit. Pauci hoc tēpore arterias incidunt, quòd nō admodum conspicuæ sint, nec facile sit illas consequi. In temporibus tamen sectæ calidas acresq; oculorum fluxiones inhibent, quarum gratia totæ discindūtur, aut inuruntur candente ferro, vel caûstico medicamento. Ponè aures secātur in vertigine, in diuturnis capitis doloribus calidis atque spirituosis, in faciei rubore & quibusdam aliis capitis affectibus inueteratis. Quæ inter pollicem & indicem excurrit, apetitur in diuturnis laterum doloribus inter viscera & diaphragma positis. Iuxta malleolum secta vetustos lenit coxēdicum dolores qui iā diu inualuere. Semper autem eius delectus habeatur, quæ è directo affectę sedis est, ad quam ne accedendum quidem fuerit, corporis totius prouisione neglecta.

De particulari sanguinis vacuatione. Cap. XIX.

Qvum sanguis aliqua in parte ita inhæsit vt nec secta vena nec medicatione reuelli possit, ab ea potissimū parte quæ offenditur educēdus est remediis quæ ei ipsi parti liberandæ insideant. Eiusmodi sunt hirudo, scarificatio & cucurbita, quæ à parte iam læsa sanguinē manifestè exhauriunt. Hirudo morsu trifidum vulnus infligit, quod non cutem modò, verum altiùs *Sanguisugæ.* quoque, si ea tenella vt pueris & infantibus est, penetrat. Exhausta porrò exinanitáque & accuratè pręparata auidiùs tutiúsque sugit, feréque cōtinenter dum copia turgescat saturáque procidat. Plerunque etiam sublata ea sanguis confertim profluit, si præsertim in prominētem venam erat infixa: ac tum pro scalpello & phlebotomia est. Ita quidem ex hæmorrhoide tam copiosum interdum sanguinem euocat, vt emplasticis adstringentibúsq; medicamentis sit opus, & pnerorum cubito infixa phlebotomiam exæquet. Quæcunque sic è vena caua haurit, pro vniuersali vacuatione habenda est. Quæ verò duriusculæ cuti, aut ei parti cui nulla sit amplior vena subiecta adhęrescit, quā solùm partem attigerit, euacuat: aut certè minimū è vicinis, nihil verò prorsus ex alto aut ex distātiore loco prolicit. Quocirca iis duntaxat partium vitiis exugendis adhibetur, quæ in summa sunt cute, vt scabiei, vitiligini, impetigini, pano, nasi facieique rubori & elephanticorum tuberculis.

Scarificatio fit epidermide minutim scalpello discissa: quæ tamē & nōnunquā altiùs *Scarificatio.* subiens veram cutem ferit. Vacuat è sola parte diuulsa, nisi fortè venam conuulneret: exitū enim facit humori subiecto, nec tamen vi quicquā ex alto aut è longinquo trahit. Quo altiùs scalpellus adigitur, eo plenior sanguinis est effusio. Expurgandæ cutis remedium est scarificatio, ac eorū quoq; affectuum quibus dixi hirudinem opitulari: quin-

etiam eorum qui in cutem irruperunt eíque iam contumacitet obhęrent, vt scirrhi, inueteratæ phlegmones, & cuiusuis corruptæ materiæ. Ad hæc gãgrænæ, sphaceli & aliorũ in quibus natiuus calor strangulatus ventilari desiderat. Largius autẽ ac vberius scarificatio sanguinem profundet, si protinus adhibeatur cucurbitula. Hæc enim vi flãmę atque caloris non modò quicquid tenuis fluxique humoris ac spiritus partem circumfundit, sed & quod in locis distantioribus penitioribúsq; inest validissimè trahit. Atq; si cutis antè ferro exasperata est, id manifestè in se prolicit: sin verò leuis ea & integra manet, è distãtioribus penitioribúsq; euocat in curẽ, ac in eam sedẽ transfert cuicunq; fuerit impacta. Itaq; inhęrens cucurbitula cute iã incisa, corporis summas partes expurgat, multo quidem potentius, quàm aut scarificatio simplex, aut hirudo, iisdém que succurrit affectibus. Leuis autẽ & quę sine scarificatione imponitur, non manifestè sanguinẽ, sed vnum spiritũ extrahit. Cæterùm humores ad sese rapit, irruẽtem fluxionẽ reuellit, sanguinis profusionem vndecunque factam directo contrarióque loco imposita sistit, quum præsertim ex vena sanguinẽ mitti reuellique imbecillæ vires minimè sinunt. Errabundum vterum, fluctuantémque humorem cohibet: eum verò qui parti iam hæret impactúsque est deriuat: & eum qui in alto corpore demersus est euocat in summum: vt idcirco stuporis, paralysis, inueterati doloris accommodatum sit remedium. Flatus verò ac spiritus quauis sede coërcitos expeditè dissoluit atque dissipat. Proinde palpitationem, singultum, colicum, nephriticúmque cruciatum ocyssimè compescit. Expeditissimum hoc præsidij genus ac minimè periculosum. Neque enim corpus vlla qualitate labefactat, neque vires infringit.

Cucurbitula.

Hactenus remedia exposui quæ sanguinẽ tum vniuersim tũ particulatim detrahunt, ad ea deinceps accingar, quę non hanc illámve, sed nullo discrimine omnem corporis materiam vel absumunt vel dissipant.

Vniuersalis quæ per habitum fit corporis euacuatio. Cap. XX.

EORVM quæ per summa corpus exhauriunt vacuántq;, alia sudores conspicuè cient, alia halitũ tenuémque substantiã perspiratu digerũt. Hoc genere continentur inedia, vnctio & frictio: illo exercitatio, balneum, laconicum. Phlebotomię vires proximè imitatur inedia, sensim ac pedetẽtim sanguinem absumens quem semel ac repente phlebotomia vacuat: præterea verò crudos humores alióſque complures dissipat, omnísque generis excrementa propellit. Etenim natura libera nec impedita, salutaria quæque nobis continenter procurat. Quum igitur cõsuetus corpori cibus aut subducitur aut ex toto circumciditur, huiúsque penuria inest, insitus nobis calor omnium naturalium functionum author, per omnia diffusus ac insertus, noui cibi copia minimè implicatus, vbique vim suam exerens, inualescit. Ac primùm quidẽ vtilem succum & sanguinem in corporis partiúmq; substantiam mutat absumítque nutritione: tenues verò humores ac superuacuos in halitum digerit & sine sensu dissipat: crudos cõcoquit, mutátq; in sanguinem alẽdo corpori idoneum. Ex superuacuis autem crassos attenuat, lentósque detergit: ac proinde strenuè expedit obstructiones, adhæc quicquid cõcoquere nõ potest, id saltem præparat, viásq; omnes corporis quibus excludatur patentiores expeditioréſque facit. Tum etiam expultrix facultas quæcunq; pręparata fuerint, in expurgationis vias adducit ex pellítque foras. Hinc plerunque aluus sponte soluitur, vomitiones erumpũt, vrina profunditur vberior, cerebri excremẽta defluunt, & quæ à purgationis via longius absunt perspiratione dissipatur. His corpus vniuersum sublato quasi onere leuatur, respiratio libera fit ac facilis, mẽs sensúsque omnes expeditiores alacrioréſque euadunt. Hæc dũ confert inedia, impuro quidem corpori plerunque ventriculum vitiosis implet humoribus: vnde stomachi erosiones, vigiliæ, corporis perturbationes & vertigines, quòd scilicet insitus calor perinde ac medicamentum noxios humores exagitet in alimenti penuria. At verò perturbatos ea demum subigit, domat atq; depellit, vnde magna sequitur trãquillitas & morborum multorúmque symptomatum sedatio, superstite quidem etiamnum & integro naturali calore. Hæc sanè moderata efficit inedia, vt quæ acres humores exacuit, incendit, calfacítque corpus. Immoderata verò quoniam pabulo atque etiam superuacuo humore absumpto, ipsam quoque partium substãtiam dissipat, quæ caloris est sedes, corpus tãdem refrigerat, viréſque comminuit & obterit. Salubris est tem-

Inedia & eius effecta.

est tempestiua abstinẽtia, & apprimè vtilis quæ per inediam fit euacuatio. Etenim blãdè nullâque violenta aut corporis aut humorũ impulsione, nullâque aliena qualitate in corpus inducta sensim ac lẽtè progreditur. Acutis porrò vrgentibúsque morbis sola inedia vix tutò succurri potest, sed aut venæ sectione aut pharmaco expeditè vacuãdus est corruptus ac putridus humor, qui de sua bonitate plurimùm decessit, & quẽ insitus calor neq; amplius in benignum reducere, neque de repẽte exturbare potest. At leues morbos ex cruditate futuros arcet cibi parsimonia: eosdem recèns genitos facilè persanat inedia: inueteratos quoq; eos plurimùm coctione lenit, tãdémque profligat. Ea ipsa ex plenitudine futuros conuenienter inhibet, quòd sensim ac tẽpore onerantẽ copiam eximat. Qui verò iam præsentes ex copia sæuiunt, eos non inedia, sed venæ sectio expeditè tollit. Sed & in crudioribus morbis materiæ situs æstimandus. Nam quum venis aut summis partibus vt capiti, vel plenitudo, vel cruditas, vel pituita grauis mole ſtáque est, cibus parcus siccúsq; confert, ea moderatione vt præcordia primáq; partes ne collabãtur alat, non autẽ ad corporis summa ipse pertingat. Quum verò aut in ventriculo aut in prima corporis regione vitiũ inhærescit, multo parcior sicciórq; victus imperandus. Inedia appellatur modò abstinentia modò parsimonia non cibi duntaxat, sed & potus, qui magis propriúsque quàm cibus tum viscera tum venas implet, iisq; negotium facessit. Quos igitur morbos inedia non sustulit, medicatione curato.

Exercitatio aliquãtum quoque, sed quàm inedia minus absumit ac digerit, idq; magna tum corporis tum humorum perturbatione. Hæc nullum extrinsecus corpori calorem confert, sed ingenitum nobis & innatũ suscitat, qui dein quoquouersum effusus corpus humorésq; calfacit. Vnde alimenti cõcoctio, distributio, nutritióq; fœlicior. Eadem sanguinẽ & humores extenuat, mollit, colliquat & diffundit, atq; adeò perturbat, vt sua illi vasa impleant atque distendant, vixque turgentes cõtineri possint, sed vi impulsi aut foras exiliãt, aut impetu in partem aliquãpiã irruant. Ipsa etiã cutis spiracula laxat & resoluit, quũque validior suscitatus est calor, spiritus quoquouersum in corpus impelluntur, qui ductus omnes reserant viásque expurgant, & oborto sudore copioso superuacua propulsant. Non ægrotãtium, sed bene valẽtium est quæ exercitatione fit sudorũ eruptio. Etenim quia vires exoluit corpúsque defatigat, laborãti grauis importunáque est. Bene valenti ad præcautionem accõmodata, concocto certè ac iam distributo cibo aluóque subducta. Impuriori corpori vitãda exercitatio. Quũ enim vitiosos humores cõfundat ac perturbet, quos tamen nec euincit nec prorsus depellit, plerunque morbis grauioribus rudimenta ponit. *Exercitatio.*

Balneum dulcis aquę longè quàm exercitatio potentiùs spiracula laxat remittítque, humores calfacit, extenuat, fluxósque colliquat. Ex his fuliginosos non modò dissipatè summis, verumetiam ex intimis corporis regionibus tenues & fluxos foras euocat prolicítque sudores. Crassiores verò quos nõ discusserit, colliquat & tãta vi cõcitat, vt in alias plerũque partes iactati cõfluant. Quocirca balneũ iis aduersissimũ est qui morbo graui tenentur, atque iis qui citra morbũ impuro plethoricóve sunt corpore, & quibus nobilioris cuiusdam visceris imbecillitas inest, aut præcordiorũ durus reniténsque tumor. Quippe liquatus humor præter naturã in partẽ languidam decumbens in phlegmones discrimen adducit. Vtile verò & accõmodatum iis deprehenditur, qui squalidi extenuatique sunt, & quibus iam magna partium solidarũ inest ariditas: atque iis etiam qui ex febris ardore quasi retorridi euaserũt: melãcholicis quoque & crasso terrenóque humore oppressis. Sed & in iis cautio adhibẽda, ne vlla subsit in venis primis copia crudi humoris, quæ in omne corpus rapi possit: néve inter administrandũ horror vllus incidat, qui febrem prænunciare solet. Tãto autem manifestius atque validius hæc efficit balneũ, quanto vel natura vel arte calidius obtigerit, siue sulphureũ, siue nitrosum, siue medicamẽtorum calidorum permistione comparatum sit. Solium verò aquæ calidæ in quod resupinus æger à genibus ad vmbilicũ demergitur, non mouendis sudoribus destinatum est, sed aut molliendo reserandóque vtero, aut leniendo dolori, qui ventris imas partes excruciat. *Balneum.*

Laconicũ in quo sicco calore sudor elicitur, humores è corpore aliquãto valentius quàm balneũ resoluit. Morbis accõmodatur frigidis atque diuturnis, quorum materia aut in artubus aut in summo hæret corpore. At quoniã in eo vapor feruidus, non solùm corpori extrinsecus occursat, verumetiã respiratione intro sese insinuans, ac in omnia *Laconicũ seu hypocaustum.*

diffusus corpus haud mediocriter incendit & exiccat, nec calidis, nec acutis affectibus, nec impensè bilioso, nec extenuato corpori decernendum. Quum verò humores conturbet corpúsque vehementer lacessat, iisdem atque balneum obseruationibus vsurpetur. His vacuãdi generibus humoris atque spiritus non exiguũ ex vniuerso corpore dissoluitur in sudores, qui tamen per febres acutósque morbos, si res expostulet, leuioribus mouebuntur auxiliis.

Vnctio & frictio. Iam verò vnctio atque frictio summa duntaxat corporis exinaniũt, neque humores intus ac penitus abstrusos, neque corpus ipsum insigniter conturbant. Mollis quidem longáque frictio corporis summa excalfacit, cutis spiracula laxat dilatátque, quibus ex causis humores in extrema corporis effusi incalescunt, extenuantur & liquefiunt, qui demum sponte sua dissipãtur & euaporant. Vnctio calida eadem, sed aliquãto validius confert. Altius siquidem penetrans nõ modò cutem emollit, verumetiam corporis interiora & humores cõtagione calfacit, extenuat, disperditque. Leuior tamen est vnctio & tolerabilior frictione longa. Illa quidem in acutis morbis, longa verò neque in acutis neque in crescentibus est ex vsu.

His mihi concludenda videtur de venæ sectione déque omni vacuatione vniuersali suscepta tractatio, quam idcirco paulo pleniorem institui, vt omnia complecterer, quæ in hanc rem pertinent, & quæcunque veterum scriptis ambigua sunt aut controuersa, perspicuam lucem acciperent. Quæ si cui vix licet omnia ad vnguem ipso medendi vsu complere, conandum tamen est, vt ad illa tanquam ad certam legem & regulam opus omne dirigat.

LIBRI SECVNDI THERAPEVTICES, DE VENAE SECTIONE, FINIS.

Methodi medendi liber iij.

DE PVRGANDI RATIONE.

Quid purgatio, quótque eius differentiæ. Cap. I.

ἡ κάθαρσις. PVRGATIO, est eorum quæ sola qualitate molesta sunt euacuatio. Qualitatis genere non eas solùm complector quæ primæ appellantur, sed & secundas & cuiusuis substantiæ corruptionem. Nam corporis excremẽta & humores superuacui quum immoderatius exuperant, non multitudine, sed qualitate peccant: quemadmodum & qui aut nimium crassi sunt aut glutinosi aut acres. Præterea tum hi, tum etiam qui propriè succi nuncupantur, si vel intemperiem, vel alienam qualitatem, vel corruptionẽ sortiti sunt, qualitate peccant, & cacochymiæ nomine continentur. Quũ igitur hæc vitia à naturali constitutione eousque iam recesserunt, vt neque victu neq; alteratione sola emendari, neque naturę calorísq; beneficio in pristinam bonitatem reduci possint, auferẽda certè sunt, omnísque eorum materia tanquam inutilis prorsus extirpanda. Id autem purgatione fit, quæ vna cacochymiam subtrahit. Venę sectio eum forrasse vitiosum humorem qui cõsistit in venis, at non syncerum euacuat, sed sanguine & vtili humore permistũ. Purgatio verò id solũ quod vitiosum est & qualitate peccat, vtili relicto, nisi fortè immoderatiùs efferatur. Purgatio *ἡ φαρμακεία.* alia spõte, alia arte & medicamẽti ope fit, quæ propriè appellatur medicatio. Hæc rursum duplex, vniuersalis & particularis. Vniuersalis non quæ omnes humores, sed quæ ex vniuerso corpore aut certè maxima ex parte superuacua deducit. Particularis quæ partẽ quampiam propriis vitiis expurgat, vt è cerebro per palatum & nares muci deriuatio: è pectore & pulmone excreatio: arenularum aut puris è renibus emictio: vteri per ceruicem expurgatio: & quęcunque rupta cute è quauis particula fit eruptio. Est porrò vniuersalis triplex, alui perfusio, vomitio, & quæ alui nũcupatur deiectio: de quibus sigillatim accuratiùs differendum.

De cly-

De clystere. Cap. II.

INTESTINORVM præsertímque crassiorum vitiis aptè clyster succurrit. Eò quippe integris viribus pertingit, quò epoti medicamēti vis nō nisi hebetior & lōgo viæ prolapsu fracta, ignauior accedit. Quot igitur in intestinis vitia, tot & clysterū genera: alij dolores leniunt, alij humores acres consopiunt, alij vlcera detergūt aut siccant, alij fluxiones cohibēt, alij euocāt. Horum rursus alij flatus discutiunt, alij fæces emolliunt, alij humores eliciunt è vicinis partibus, qui purgantium genere propriè cōtineri solent. Nam præter flatus ac fæces cibique reliquias, nō pauca etiam in intestinis cumulatur superuacanea pituita, quæ nōnunquam proruit è cerebro, assiduò autem ex ventriculi & intestinorū nutritione vt peculiare excrementum succrescit: maximè verò quibus ex multa ingluuie aut ex glutinosis cibis magnus est cruditatū prouentus. Ea quidem initio aquosa aut etiam mucosa existit, quæ diutius in lōgo viæ anfractu, præcipuè verò in cæco intestino, aut in coli cellulis inhærescens, caloris vi tempore crassescit dum & vitrea & gypsea euadat. Talis interdum modò seorsum, modò fæcibus circūducta sponte redditur: plerunque tenacius intestinis adhærescit, vt neq; illabenti excremento, neq; medicamento cedat. Cumulata hæc copiosior, atque tum intestina, tum mesenterium inferciens, caput, sensus corpúsque vniuersum degrauat, obstructionum multorúmq; morborum procreatrix. Similis est & humorum quorumlibet ratio, qui aut sponte, aut purgationis vi è visceribus decussi & in intestina deuoluti, illic subsistunt & hærent. Hos ergo attingens clyster incidit, extenuat, detergit, secúmque deducit: ac multa sæpe crassa detrahere cernitur, quę nulla purgationis vis excludit. Sed & inferiora expurgās: superiora consequutione exonerat: etenim viscera pressáque præcordia liberat meliúsque spirantia facit. A clystere omnis est purgationis initium: hic deiectionis viam parat & expedit, vomitionis impedimenta subtrahit. Quúmque in intestina defixi humores alii've eorum affectus sanandi sunt, flatus fæcésque clystere in primis excludendæ, vt dein sit in ipsos affectus vis efficacior. In latus dextrum decumbēti facilius celeriúsque subit, sursúmque excurrens intestina proluit: sinistro decubitu in recto aut in colo intestino, quod aliorum mole premitur, plerunque subsistit. Tepens iniiciendus, idque sensim, ne impetu flatus sursum magnis torminibus compellat. Ad alui subductionem, quòd sæpe conturbet subuertátque cibum, ventriculo vacuo indendus est: ad medicationem verò eo etiam cibis conferto admittitur, diúque continendus est vt tempore vires suas potentius exerat. Hoc diutius subsistente potest laborans cibum sumere, aut huic etiā si volet indormire: nā postea licet non syncerus, ingēti tamen fœnore redditur. Rarenter admodum aut in ventriculū subit, aut in mesenterij venas rapitur, licet odore vel sapore os naresve feriat aut etiā vrinas inficiat. Qui naturæ conueniens pro alimento subditur, absorbetur interdum si lōga fuit media aut parsimonia cibi. Sæpe etiā quum vehementes cruciatus quales colici ac nephritici torquent, subsistit ac manet sursúmque repit. Dolor enim omnia quasi absorbens vacuationem cohibet. Ferè tamen remorantem clysterem acrior alter aut glans reuocat.

Glans clystere lōgè ignauior est, nihil quippe eorum eluit aut sanat, quæ intestina afficiunt, sed aluum duntaxat idcirco mouet, quòd acrimonia podicem ad desidendum stimulet. Crebrior hęmorrhoidas irritat & aperit, acriórque vlcus interdum excitat. Ad podicis vitia solent omnis generis cōponi, adstringentes, detergentes, lenientes, prout affectus conditio poscit.

ὁ κλυσμός.

De vomitione. Cap. III.

VOMITIO, est impetu ventriculi sursum facta reiectio. Quum immoderato potu vētriculus fluctuat, redundans humor plerunque sine sensu per gulam in os refluit, crebráq; expuitione redditur. Lumbrici quoq; interdum ex intestinis per ventriculū & gulam in os surrepunt: atq; in nausea & cordis dolore tenuis aqua è vētriculo cōfertim in os cōfluit. Hi motus omnes tametsi sursum præter naturam fiunt, nōdum tamen possunt vomitionis appellatione contineri, sed qui duntaxat manifesto ventriculi conatu obtigerint. Vt enim vterus in partu collectis vndiq; viribus sese arctissimè summis partibus adstringit quò fœtum ex-

ὁ ἔμετος.

cludat:ita & ventriculus rei noxiæ iniuria lacessitus compresso fundo totus sursum impetu fertur, vomitione quicquid infensum est excutiens. Motus hic omnium est naturalium manifestissimus, quo & ventriculus de propria sede exiliens, assidentes partes quibus annectitur magna vi diuellit. Hinc vomitio difficilis violentáque est, aliis tamen magis, aliis minus. Quibus pressum angustúmq; pectus, & quibus ceruix gracilis & oblonga, ij rarò ac certè violenter vomunt: facilè verò & occasione leui qui cõtrario sunt habitu. Violentet rursum & periculosè asthmatici, tabidi, & ij quos pręcordiorũ inflammatio aut dolor exercet: metus enim est aut suffocationis, aut cruentæ expuitionis, aut ruptionis, quẽadmodum & in motu omni vehementiore. Crebrior difficilísque vomitio vẽtriculum, præcordia & quæ sub his sunt viscera, crebra validáque cõcussione debilitat, eóque humores rapit impuros: caput implet sensúsq; degrauat & offundit.

οἱ δυσημέες καὶ εὐημέες.

Vomitionis facilis commoda.

Quæ verò facilis & moderata obtigerit, saluberrima est & purgationum omnium præstantissima. Noxios quippe humores ex ipsis fontibus synceros elicit & vacuat, omnem quę in ventriculi capacitate in eiúsve tunicis hæret illuuiẽ in primis expurgat, è præcordiorum membranis, è cauis iecoris ac lienis, & ex pancrea omnis generis superuacuos humores synceros elicit, quos plerunque nec hiera nec aliud vehementissimum vllum etiam frequens pharmacũ in aluum exturbare potest. In ventriculum enim ex his locis viæ breues ac expeditæ magis quàm in aluum directæ sunt, per quas facilis est vomitio. Quanquã autem primùm ab interioribus euellit, cõsequutione tamen caput reliquũque corpus leuat. Quocirca omnibus opitulatur affectibus, qui à præcordiorum impuritate ortum acceperunt, languenti appetentiæ, nauseæ, cibi fastidio, crebræ vomitioni, ventriculo præcordiísve distentis, ictero, cachexiæ, febribus intermittentibus, hemicranię, vertigini, incubo, epilepsię, suffusioni, omnibúsq; capititis affectibus, qui pręcordiorum sympathia cõtracti sunt, & quos è præcordiis in reliquum corpus effusa impuritas protulit. In quocũque igitur affectu languescit appetentia, & nausea vomendíq; desiderium fatigat, si pharmaco non satis fit, vomitione curandum. Nam quæ purgatio nõ eluit, extirpat vomitio, & quæ illinc nõ facilè labuntur in aluum, proptè in ventriculum remeant. Tanti igitur vomitionis vis æstimãda.

Ad vomendum præparatio.

Cui autem ægrè ea cietur, diligens adhibenda est præparatio. Quũ enim vel ex corporis conformatione, vel ex humoris situ & crassitie, vomendi conatus angere solet, ac faciei oculorúmque rubor, capitis tensio, sudor multus & interceptus spiritus obtingere, idque citra vacuationẽ vllam, non nisi adhibita præparatione vomitio tentãda. Primùm igitur attenuandus detergendúsque humor, atque iis viæ molliendæ & laxandæ sunt quę posthac traduntur. Corpore autẽ conuenienter præparato, quũ vomendi necessitas premet, addẽdus stimulus vt artis & naturæ cõcursione effectus edatur perfectior. Ferè quidẽ ieiunos nausea vomendíque desiderium premit, quum exinanitus ventriculus noxiorũ humorum incursione infestatur. Nã pastis benignitate cibi noxius humor demulcetur lenitúrque nausea. Sæpe verò noxius humor ventriculũ stimulat cogítque cibum vomere, nec tamen ipse prodit, vt quũ extrinsecus vẽtriculum feriens nondũ in eius capacitatem penetrare potest, aut quũ lentore suo intus illi tenacius adhærescit. Itaque synceri humoris superuacui vomitio ieiunis maximè ciẽda: quanquã tum leiusculus cibus pharmaco præmitti potest, vt facilior succedat vacuatio. In id etiam corpus turbãdum agitandúmque est motu & exercitatione. Atque quũ oborto cordis dolore illuuies copiosior effluens laboranrem vrget, prono situ collocandus firmato capite & ventriculo manu compresso, dum primùm cibus & pituita, deinde bilis varia, quantũ necessitas postulat eruperit, omnísq; impetus sedetur. Si violẽtior vomitio nimiopere fatigat superueniátque vertigo, ęstus, angustia, suffocatio, cordis aut ventriculi cõpunctio: aut si immoderatiùs exuperát atque vel succos vtiles vel sanguinẽ elicit, vel ramenta, vel nigrum quiddam fœtidũ atræ bili persimile, lenienda certè & cõpescenda: atque in quiete cõtinendus est laborans, ventriculus fouendus spongia macerata in aceto tepente, atque iis etiam firmãdus quæ posthac dicenrur. Quúmq; sedata vomitione pulsus plenus & validus existit, placidus somnus spõte obrepit, facilis & libera est respiratio, appetenria bona reliquúmque corpus leuius, vtilis ea censeri debet & consentanea. Contrà verò inutilis & noxia, si contraria appareant.

De purgantium medicamentorum viribus, ac primùm vt vnumquodque familiarem humorem totius substantiæ similitudine deducat. Cap. IIII.

PVRGANS medicamentum humorem communi quodam omnium tractu prolicere non pauci censuetunt, eiúsque portione detracta aliā dein consequutione quadam, ei quæ euacuata sit succedere, idque ne vacuū quicquam & inane in corpore subsistat. Neque medicamētum vnū quempiam humorem, sed omnes promiscuè hirudinis aut cucurbitulæ modo trahere, eum tamen qui tenuior & ad fluēdum aptior sit, primùm sequi, ab hoc deinde crassiorem, postremò crassissimum: atque si medicamentum infirmum & inualidum erit, nihil præter serum vacuari, si validius, cum hoc etiam bilem flauam, sin valentissimum, tum pituitam tum bilem atram. Huic sentētiæ suffragans Auerrhois, putauit tenues humores quia purgationi aptiores, prius quàm crassos omni medicamēti genere prolici. At si satis rerum peritus animaduertisset rheumbarbatum, agaricum atque sennā, etiam ex hydropico corpore non aquā, sed crassos humores: scammonium verò & iridem nō crassos, sed tenues serosósque vel ex corpore sano elicere, non tam turpi eredo errore lapsus esset. Si vacuationis ordine tenuia semper cæteris antecedūt, cur non & sanguis prius quàm bilis atra defluet, quem cōstat multo tenuiorē esse? Hæc opinio dū vnicum medicamenti genus sola pro vacuandi ratione quantitate mutatum satis fore humoribus omnibus expurgandis statuit, perturbato rerum ordine summam confusionem inuehit. Hæc incommoda circumspectius animaduertēs Hippocrates, rectè nouit medicamentum humorem qui in corpore præter naturā continetur attrahere non cōmuni & promiscua quadam vi, sed totius substantię similitudine insitáque familiaritate. Medicamentum (inquit) quum in corpus fuerit ingressum, primùm sanè id quod omnium maximè sibi natura respōdet atque simile est deducit, deinde alia quoq; trahit & purgat, quemadmodum semina & stirpes terram vbi subierint, id quod in terra secūdum ipsorum naturam est, sibi attrahunt, siue acidum, siue dulce, siue amarū, siue salsum, siue aliud quidpiā diuersum. Primùm igitur eius quod sibi naturali similitudine cōiunctum est plurimum arripiunt, tum cætera deinceps attrahunt. Talem quoque modū & medicamenta in corpore seruant. Etenim quæ bilem mouēt, primùm hanc meracissimam purgant, deinde mixtam. Quanquā igitur attractio aliàs caloris, aliàs vacui & inanitionis vi, aliàs totius substantiæ similitudine fit, quæ tamen à medicamētis purgātibus est, vna similitudinis proprietate completur, qua & stirpes succum è terra sibi idoneum, & vnaquæque corporis particula id quod in sanguine sibi familiare & conueniens est, & lapis heraclius ferrum, & paleas succinum prolectat. Hæc autem similitudo nō temperamētorum, sed substantiarum est. Illa quippe attractionis causa statui minimè potest: quandoquidem nullum medicamentum esset trahendæ pituitæ idoneum, quū illa frigida, vniuersum verò purgantium medicamentorum genus calidū habeatur. Ergo sola substantiæ similitudo causa est cur medicamentum hunc illúmve humorē alliciat. Hęc autem substantia non ipsa est rei materia, à qua vnūquodque aut tenuis aut crassæ substantiæ dicere solemus: neque huius substantiæ similitudo attrahēdi causa existit: nam neque agaricus, neque colocynthis tenuis substantiæ quū sit, crassiorem pituitā, neque rheumbarbarum quòd astringentis & solidæ crassæque substantiæ, tenuē bilem educeret. Sed præstantior est tota illa substantia, à qua tanquam ab intimo principio defluit & manat, quæ totius substantiæ proprietas appellatur. Hæc igitur cùm neque materia sit, neque temperamentum, necesse est rei species & forma sit, quę præcipua est ac ferè tota cōpositæ rei substātia. Admirabiles eius proprietates neque colore, neque sapore, neque odore, neque vllis sensuum qualitatibus, sed operibus solis percipi possunt, vnde à plerisque cæcæ & occultæ nuncupatæ sunt. Quę porrò eadem continentur specie, substantiam non similem sed planè eandem habere dicuntur: vt ferrum ferro, magnetem magneti, non simili, sed eadem substantia dicimus. At verò magnetem ferro similem, non eundem, quòd eorum substantię ac formæ affinitate quadam & familiaritate coniunctæ sint. Eadem in medicamentis quoque est ratio: censetúrque agaricus pituitæ tota substantia similis. Ea autem substantiæ similitudo attractionis est causa, atque vnumquodque id trahit quod simile, non quod eodem est genere. Sic agaricus pi-

Lib. de Nat. hominis.

Proprietas similitudinis, qua medicamentum familiarē humorem allicit, vnde nā proficiscatur.

tuitam,non agaricus agaricum trahit,nec pituitam pituita. Itaque perperam Auicennas colligit,si arttactio fit à similitudine substātiæ, oportere ferrum attrahere ferrum, aurúmque aurum.In hac autem similitudine quod validius est trahit infirmiùs,vt agaricus pituitam,non contrà,quòd agarico vis insit potentior, quam & temperamēti calor plurimum impellit. Si quando autem contingat tam exiguam medicamēti portionem exhiberi,vt ab humoris copia obruatur,ea omnino frustrabitur purgandi facultate,& in alienā vertetur substantiā. Vsus enim tres notauit purgantiū medicamētorum ordines.Vnus est malignorum,in quibus vis & substantia inest venenata, in quo habētur colocynthis & scammonium.Alter benignorum, quæ minimum ab alimēti natura defecetunt,cuiusmodi sunt pruna,violæ,manna,serum lactis , cassiæ medulla. Tertius mediocrium,in quo sunt rheumbarbarum,agaricus,senna,aloë. Itaque in corpore valido atque inedia exhausto,benigni medicamenti exigua portio in corporis substantiā facessit:maligni verò portio vel exigua in putredinē veneno finitimā:mediocris in humotem vacuandum , qui ex supetuacaneorum est genere alendo cotpori minimè idoneus.Licet igitur agaricus calidus sit,verti tamē nihilominus potest in pituitam, vtpote qui(quemadmodum & cnicus)tota substantia non temperamēto pituitosus sit. Hac rerum commutatione temperamenti qualitates pereunt,permanente substantia.

Medicamētorum purgantium ordines tres.

Purgans medicamentum nonnunquam alium quàm proprium,& sibi familiarem humorem retrahere corpore. Cap. V.

APTAM vtilémque purgationem efficiunt medicamētum accommodatum satísque validum vt humotem exturbet : natura robusta quæ promtē humorem expellat & purgationem moderetur : humor tenuis & ad fluēdum aptus:corpotis viæ per quas fluxurus est patentes & liberę.Siquid horū desit,aut languida, aut inutilis erit purgatio. Inutilem dico quæ vel alieni est humoris,vel effrænata existit.Quum igitur vacuandus humor corporis parte dēsa,adstricta,vel obstructa coërcetur,neque huic purgationis viæ patent:aut quū vel nimium glutinosus crassúsque est,vel crudus aliísque humoribus omnino permistus, vel in longinquas partes disiectus, tametsi natura valens conuenienti medicamento proritetur, languida tamē aut inutilis succedet purgatio. Languida quippe ac imperfecta eius humoris qui vacuandus erat:inutilis verò alterius qui paratiot occurrerit. Medicamentū enim quod proprio humore frustratur , quemuis obuiū & paratiorem impetu adoritur atque exturbat, eum scilicet qui aut ad fluendū est aptissimus aut immodicè exuperat, aut in via purgationis subsistit.Is enim quouis medicamēti genere impulsus excidit , vt qui spōte etiam interdum elabatur.Id sanè cōmonefacit Hippocrates. Si enim(inquit) eidem homini idē medicamentū quater in anno voles exhibere , hyeme pituitosissima tibi euomet, vere liquidissima,æstate biliosissima,autumno nigerrima. Quū ergo melancholicus humor crassus,sanguine permixtus fortè irrepsit in cerebrum , licet medicamentum huic ducendo validū offeratur, potius tamen quàm hunc eam dettahet pituitam quæ in ventriculo & in intestinis solet inhærescere: aut etiā bilem quæ seorsum pura atq; tenuis vel nimia copia,vel corruptela naturā extimulat. Cacochymiā igitur in venis conclusam,aut in corpotis habitum effusam,vix medicamentū(nisi fortè validissimū) detrahet,quòd quæ circa ventriculū, circum viscera primásque venas cōsistūt in primis occurrāt expurgāda. His ex causis nōnunquā accidit vt purgās medicamentum nō proprium & peculiarem humorē,sed diuersum plerūque exturbet.Quinetiam si effrænata vis eius fuerit,alienū quoque trahet:sū quippe natura vel grauius lacessita, vel iā imbecillitate languens,neque medicamenti vim,neque humoris impetum coërcere potest.Effrenatæ & immodicæ hæ sunt purgationes, ὑπερκαθάρσεις Græcis appellatæ, quibus non modò peculiaris humor,sed & reliqui deinceps profluūt. Etenim violētius medicamētum proprio humore detracto,in alios dein inuadit, ac primùm tenuiorem ad fluēdúmque aptiorem prolicit, deinde eum qui crassior atque pigrior sit , postremò sanguinem,quem natura tanquam reconditum thesaurum auidius amplexatur ac retinet. Cholagogum exempli gratia iñ primis bilem,deinde pituitam,tertio loco atrā bilem,postremò sanguinem euocat. Phlegmagogū primùm pituitā, deinde flauā bilem, postea atrā,nouissimùm sanguinem.Melanagogum atrā bilē primùm, deinde flauam,

Quæ ad purgationis facilitatem & euphoriam conuenire oportet.

Cur alium quàm familiarē humorem interdū attrahat medicamētum.

tertiò

tertiò pituitam, ad postremum sanguinem naturæ familiarissimũ. Effrenatio ea & purgationis exuperantia fieri non potest totius substantiæ proprietate, quòd nullum medicamentum possit omni humori substantiam similem habere. Hanc nõ pauci ad medicamenti calorem & acrimoniam referunt, quæ tum venarum oscula patefacit recluditque, tum continenter adeò proritat, vix vt humorem suũ coërcere possint. Verùm si hypercatharseos ea causa sit, allium, pyrethrum & piper purgandi facultatẽ sortientur. Quocirca præter peculiarẽ, quæ sua est cuiusquẽ, necesse est generalem purgandi vim medicamẽto attribui, qua in alios quoque humores incumbat, eósque communiter euacuet. Compertum sit in Dione purgandæ bili flauæ iustam congruentémque quãtitatẽ esse rheibarbari drachmas tres: atrę bili, sennę drachmas sex: pituitę, agarici drachmas tres. Consilium sit triplex humoris genus expurgare, in idque medicamentũ componere & accommodare: aptum id efficáxque comparabitur si cuiusque triẽs cõferatur, & rheibarbari drachma vna, agarici drachma vna, sennæ drachmæ duę permisceãtur cõfundantúrque. Quod hac ratione compositum foret, nullam vim obtineret, nisi communi quadam & generali purgandi facultate simplicia illa mutuò se fouerẽt. Neque enim drachma vna rheibarbari quicquã bilis purgare posis esset, neque drachma vna agarici pituitæ, neque sennæ drachmæ duæ, melancholiæ quicquam: neque igitur permista illa, nisi mutuas operas conferrent. Simile enim hîc accidit atque cùm multi nisu communi graue quoddam onus attollunt. Itaque præter propriam, necesse est & generali vi purgandi medicamentum vnumquodque præditum esse, qua cùm nimia purgatio erit, alios etiam humores detrahet, idque adiutum calore & acrimonia.

[illegible] causa.

Purgantis medicamenti facultatem à nostro calore excitari: substantiam verò ad expurgandum humorem non permeare. Cap. VI.

PROPRIETAS peculiatem humorem expurgandi è tota medicamẽti substantia & ex intimis principiis manãs ac defluẽs, illi non energia & re ipsa, sed duntaxat potestate inest. Etenim si scãmonio syncetæ bilis portio propius assistat, non hanc quemadmodum magnes ferrũ alliciet, sed duntaxat quum à nostro calore excitatum prorumpet in actum & ad agendum impelletur. Dum enim ventriculi calore medicamentum teritur, calefit, omníque ratione exagitatur, tacita eius facultas quasi solutis vinculis exurgens se promit profértque vires nouas. Ac tum vapor ea ipsa facultate præditus illinc prosiliens, per cæcos occultósque ductus in omnes corporis partes quoquouersum effusus, ad noxiũ humorẽ pertingit. Atque is humorem iamdiu fortasse parti cõsuetum ac quiescentẽ, acrimonia incidit præparátque, & aduersa qualitate partis naturã acrius stimulat protitátque ad excernẽdum. Ipsa verò medicamẽti substantia in vẽtriculo intestinísve etiamnũ persistẽs, eum ipsum humorem simul prolectat, vt purgatio cõmuniter fiat trahẽte medicamento & expellente partis natura. Non igitur pharmaci substantia ad eũ humorẽ concedit ac permeat, qui vacuandus est, vel hoc argumẽto, quòd plerũque aluo soluta medicamentum in vẽtriculo subsistat, aut etiã vomitione reiiciatur, quódque pilulæ duriores posteaquã abũdè purgassent, visæ sint nondũ dissolutæ, aliàs vomitione, aliàs deiectione reddi. Hinc Paulus præcepit lathyridis grana integra vorare si imbecillus est stomachus, eáque etiãsi minimè atterantur miniméque in corpus permeẽt, validè tamen purgare. Si, inquit Serapio, medicamentum ad humorem longè dissitum accederet, illi familiaritate iungeretur, neque eũ cuius iucunda voluptate perfruitur, detraheret aut exturbaret, quemadmodum neque magnes ferro iunctus idipsum aliò trahit, sed planè retinet ac seruat. Et hæc quidem cõsentanea iis sunt medicamẽtis quæ maligna dicuntur, & in quibus vis inest venenata totíque corpori infensa. Nam quę in mediocriũ sunt ordine, vt senna & rheumbarbarum, quanquam dum agunt, magna ex parte subsistũt in ventre, eorũ tamẽ tenuior quædã portio irrepit in venas, vacuandúmque humorem assequitur, illiúsque tum color tum odor manifestus in vrinis ẽst. Benigna verò medicamenta in omne fortasse corpus peruadunt, & noxium humorem quasi vinctũ reducunt in ventrem. De quibus ita censuit Aristoteles, Medicamenta vbi ventrem adierunt resolutáque sunt, statim ad venas per easdem feruntur vias per quas cibus cõmeat. Mox quum nihilo cõcoqui potuerũt, sed victrice perstiterũt potẽtia, relabuntur, & quę sibi

obsistunt, secum detrahunt, quæ res purgatio vocitatur. Venter porrò selectum secretúmque humorem vbi pariter cum medicaméto excipit, gemino stimulo acriùs laceßsirus, quũ diutius ferre non potest, totis viribus vtrumque excutit, dum à se deponat expellátque per loca conuenientia. Non igitur quem humorem attraxit medicamẽtum, eundem exigit foráſque excludit vomitione aut deiectione, prout scilicet ipsius vis intra in ventriculum aut in aluum irruerit, sed natura sola. Neque enim hinc solùm vomitio obrepit, quòd medicamentum in ore ventriculi inhærescat, idque infirmet: neque alui deiectio quòd in ventriculi fundum & in intestina id mox illabatur eáque debilitet, sed quòd medicamento proprieras insit, qua familiarem humorẽ non ad se modò, verumetiam ad certum designatúmque locum impellit ac mouet. Vt enim cantharides scapulis brachióve admotæ, non solùm ad se aquam alliciunt, sed & vrinas abundanter cient, quò tamen eorum substãtia minimè penetrat: sic propemodum medicamenta quædam extrinsecus ventri applicata aluum subducunt, quædam vomitionem mouent. Quanto igitur expeditius eorum sumpta substantia, etiam in ventriculo aut in intestinis consistens, purgandi vires obtineat exeráтque?

Expulsio noxij attracti humoris, naturalis est.

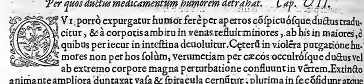

Per quos ductus medicamentum humorem detrahat. Cap. VII.

QVI porrò expurgatur humor ferè per apertos cõspicuósque ductus traducitur, & à corporis ambitu in venas refluit minores, ab his in maiores, è quibus per iecur in intestina deuoluitur. Cæterũ in violẽta purgatione humores non per hos solùm, verumetiam per cæcos occultósque ductus vel ab extremo corpore magna perturbatione confluunt in vẽtrem. Extincto animante ampliora duntaxat vasa & spiracula cernũtur, plurima in se cõsidunt atque conniuent, quæ dum id in viuis erat, vi caloris & spiritus distẽta latius patebãt, per quæ non modò tenues, sed & crassos glutinosósq; humores validioris medicamẽti vi deduci putãdum. Sic hydropicorum aqua ex ingenti capacitate abdominis aut in intestina rapitur, aut in vesicã remeat: sic multa plerũque & è pulmonib⁹ & è cerebri vẽtriculis, neque tamen per venas, neque per manifestos ductus in ventrẽ illabuntur. Sic & varij artuũ articulorúmque tumores, non œdemarosi modò, sed planè scirrhosi aliàs in aluũ, aliàs in os lenta saliua deriuantur ab illitu hydrargyri, cuius vi colliquantur omnia & è toto corpore in os impetu ferũtur: sic denique valẽtiores apophlegmatismi nõ è cerebro solùm, verumetiam è ventriculo aliísque partibus piruitã eliciũt, ea interdũ copia, quæ neque cerebri ventriculis, neque totius caluæ capacitate cõtineri queat. Horũ nihil mirum videbitur, ei qui præter rerũ euentus, Hippocratis quoque sententiam spectabit, qua is corpus intrò foráſque spirabile statuit, & naturã quæ præsertim robusta validáque sit, semper viã moliri expurgãdis superuacaneis, crassioréſque materias vel per angustissima foramina deducere, quin etiã per ossa abscessus fieri confirmat: quemadmodum & empyorum & pleuriticorum crassus humor per densam membranam traducitur in pulmones, ac demũ tussi reiicitur. Hæc si natura per se facit, multò certè maiora & admiratione digniora molietur adiuta trahentis medicamenti vi, præsertim si conuenienter præparatum corpus, atque humor ad fluẽdum cõparatus est. Itaque purgantis medicamenti quod validũ sit facultas in omne corpus subiens ac penetrans, humorem familiarem (qui coërcitus non sit) vndique detrahit, non modò amplis patẽtibúsque viis, verumetiam occultis & sensibus incomperris. Hæc de vniuerso purgãtium medicamentorum genere, déque viribus eorum præmittenda videbantur. Nunc verò particulatim medicamenti species quærenda, eiúsque quantitas & vtendi ratio: quod vt accuratiùs exequamur, explicandum quibus morbis conueniat purgatio, quod cuique adhibendum purgationis genus, clyster an vomitio, ánve medicatio: quæ medicamẽti species, quàm validũ & quo id ordine: vniuersè an partitè: deinde quarũ & quousque vacuãdũ sit, & qua id ratione faciẽdum. His enim tota cõpletur purgãdi tractatio.

ἐκπνοον καὶ εἴσπνοον τὸ σῶμα.

Quibus humorum vitiis, & quibus morbis adhibenda purgatio. Cap. VIII.

ACOCHYMIAE proprium accommodatúmque remedium est Purgatio: quicquid enim impurum adeò corruptúmque est, vt omnino naturæ limites transcendat, quoniã arte nulla emendari benignúmque reddi potest, prorsus extirpari eximíque debet. Hoc autẽ purgatione præstandum,

quæ vna omnem impuritatem seorsum ex quauis corporis sede subtrahit & vacuat, ex hac quidem promptiùs ac expeditiùs, ægrius tardiúsque ex alia. Primæ regionis cacochymia purgatione sola cōmodè vtilitérque demi potest: & quæ in intestinis est clystere, quæ circum ventriculum & præcordia, vomitione: vtraque etiam pharmaco, sed maximè quæ aut in liene, aut in iecoris cauo, aut in pācrea, aut in mesenterio, aut in abdominis capacitate consistit. Ex his quippe sedibus viæ breues sunt ac directę, per quas facilè ea ferri potest in aluum, quò sponte etiam interdum prona ruit. Venæ sectæ vis eò vix vnquam pertingit, neque hinc humores vacuat: sed graui sanè dispēdio naturæ ordinem peruertit quietúque impuritate derelicta purum syncerúmque sanguinem profundit è venis: quiq; venas sectione exinanitas implet fœda illuuie rapta è primis sedibus, quæ quasi sentina est omnis impuritatis. Quis quæso adeò rudis in medendo sit, vt aut ventriculi cruditatem, aut lienteriam, aut dolorem colicum, aut lienis scirrhum, aut choleram, aut hydropem, aut his affines affectus, audeat aut tentet vena secta curare? Quin etiam venarum cacochymia sola purgatione, nō phlebotomia, eximi tota potest: permittitur tamē in hac plerumque venæ sectio, quum tam copiosa accreuit, vt venas supra modum distendens, pericula minetur, quæ ex immoderata impendent plethora. tum enim ad exuperantiam demendam adhibetur. Deinde etiā quum ex ruptis, apertis, aut exesis vasis, vel foras ea prosilit, vel in partem quampiā abscedit: etenim reuellit impetúmque sistit. Tertiò quum metus est ne ea concitata vehementiùs & quasi furore corpus exercens, in principem aliquam partem feratur: impetum quippe sedat atque compescit. Nonnunquam & citra hæc, quum præceps est morbus, cuius tamē materia in venis conclusa aut cruda est, aut viam expeditam nō habet per quam facilè medicamento detrahi possit, eius portionem venæ sectio promptiùs quàm purgatio demit, à qua & morbi sæuitia sæpe mitescit, & natura quod reliquū est faciliùs coquit. Sic initio continuarum febrium, si vires ferant, nec venæ nimiū exinanitæ sint, sanguis mittitur. Cæterum quæ in his fit venæ sectio, impuritatis quidem portionē elicit, at minimè synceram sed sanguine permistam: nec vlla potest phlebotomia omnē venarum cacochymiam eximere, nisi forte sanguinem vniuersum profundat. Nam vitiosus humor æquabiliter sanguini permixtus seorsum profluere nō potest. Quocirca licet his ex causis aut necessaria, aut vtilis fuerit venæ sectio, adhibenda tamen est tandem & purgatio, quæ vt proprium remediū reliquias detrahat. Ea porrò cacochymia quæ vel partis alicuius substantiam vel corporis habitum occupauit, medicamento in primis non venæ sectione ducenda: deinde quicquid reliquū fuerit per cutis spiracula, aut per ductus peculiares mouendum. Sic exhaurienda est cerebri pulmonúmve crudior pituita, sic & totius corporis cachexia. At verò in cacochymia quæ regiones multas æquabiliter infestat, vndelibet vacuationē auspicari licet. Vt si vel ab vniuersa obstructione, vel à stipatione cutis, vel à vigiliis, labore, æstu, ira, pestilentia, vel ab aliarum euidentium causarum immoderatione, omnium humorū putredo corpus æquabiliter inuasit, nō magni interest à purgatione an à venæ sectione vacuationem inchoes, quāquam tutius primæ regionis præmittitur purgatio. At quū inæquabilis est cacochymia, ea in primis exhauriēda regio, quæ aut vehementiùs ptemitur, aut aliis mali initium dedit. Iam verò à causis ad morbos ex cacochymia ortos me conferā. In continua febre quę æstu magno & lassitudine fatigat, si neque nausea, neque vomitio, neque primarum venarū cruditas est, protinus initio vena secari potest. In ea verò quæ aut ex ventriculi iecorísque constitutione praua, aut ab esculentorum potulētorúmque vitio proficiscitur, quoniam infima regio prius ac etiam magis impuritate sordescit, ex eáque in venas & in habitum corporis vitium irrepsit, expurganda in primis est, vtpote sine qua cæterarum nulla purior euadat. Hac etiā ratione in cachexia, in leucophlegmatia, in hydrope, in ictero atque in aliis plerisque affectibus, quorum impuritas è iecoris aut lienis vitio corpori toti impertitur, purgatione sola vacuandum. Nec quoties vrinæ crassæ ac rubicūdæ cernūtur, temerè imperanda venę sectio: nec si ex hac sordidus sanguis ac impurus emanat, continuò vtilis putanda. Impuro enim mox impurior alius ex ipso fonte affluit. Non igitur è riuulis, sed ex fonte ipso exhaurienda mali scaturigo: cui nisi sit antè prospectum, vix cæteris dein potest arte succurri. Vt autē in his, ita & in febribus intermittētibus etiam atque etiam obseruandum, ne vel confusis vel trāsmotis humoribus corpus euadat impurius. Nam febres tertianę quarū causa in iecoris cauo inhærescebat, sępe intępestiuè

Cuiuslibet regionis corporis cacochymia quo vacuationis genere & quibus viis exigenda.

Quo quæque regio ordine expurganda.

secta vena in continuas abiêre:& continuæ in quibus admodum impura erant viscera, non parum exasperatæ sunt. Exhausto enim sanguine impurus humor, quauis sede sit derelictus, efferatur ferociúsque sæuit. Aliàs bilis flaua circum iecur, aliàs pituita vel in cerebro, vel in pulmonibus, vel in ventriculo quasi subsultans detracto sanguine deiectisque viribus grauiora profert symptomata. Constare hinc iam potest, quibus humorum vitiis & quibus morbis succurrat accommodata purgatio.

Per quas vias instituenda sit purgatio, quo medicamenti genere, & quàm valido. Cap. IX.

Duo præcipuè sunt quibus purgationis via indicatur: vitij sedes, & naturæ motus seu inclinatio. Sede perspecta in promptu sunt ductus omnes qui ex ea aut per ventriculum, aut per aluum, aut per aliud quoduis emissariũ foras pertinent, per quos scilicet natura libera nec impedita, vitia sua expurgare cõsueuit. Hi sunt quos Hippocrates cõuenientes appellat. Ventriculus quidem, & præcordiorũ summæ partes vomitione: intestina maximéque crassa alui profusione: pharmacia verò cùm hæc ipsa, tum maximè viscera & venæ habitúsque corporis commodè expurgantur. Renes & vesica per vrinæ vias: vterus per propriam ceruicem: cerebrum per palatum & nares: corporis summa per cutem halitu & sudore. Si fortè purgationis vias morbus intercipit, aliò motum conuertes: nunquam enim humor noxius in affectam sedem est deriuandus. Quocirca neque imbecillo ventriculo cienda vomitio, neque in intestinorum vlcere, aut inflammatione bilis eò deuocanda, sed aliorsum reuellẽda: neque renibus inflammatis aut exulcerata vesica ad vrinas, sed ad intestina vitiosus humor conuertẽdus. Motus verò ac impetus naturæ sic obseruandus. Humor noxius per conuenientes regiones atque vias delatus sinendus est: atque etiã si segnius progreditur, incitãdus. fit enim natura duce, quę nihil perturbatè, nihil nisi vtiliter gerit. Qui verò insueto nec naturali cursu fertur, inhibendus, & in breuem rectúmque tramitẽ (si commodè licet) reuocandus, vt qui humoris impetu & impedita natura symptomaticè fiat. Iam verò medicamenti genus ex humoris genere petendũ. Quot enim peccantium humorum, totidem & medicamẽtorum genera vsus notauit, vt singulis accommodaret singula. Alia pituitam, alia bilem flauã, alia atram detrahũt, sanguinis serum alia: & in vnoquoque genere alia ex aliis partibus. Ita enim quũ aqua to laboranti & flaua bile suffuso medicamẽtum datur demendæ huic accõmodatum, mox totus in habitum naturalem refertur pristinúmque colorẽ recuperat. Si aqua subter cutem fusa turgido medicamentum huic ducẽdæ propinetur, aquosus humor excidet, magnáque vi foras erumpet, subsidente ventris tumore. At verò nullo aut minimo emolumento erunt, quæ diuersa humoribus non accommodabuntur. Simili quoque ratione quum vel pituita, vel bilis atra molesta est, si suum cuique medicamentum cõgruenter afferatur, noxium humorem experimur detrahi, laborantémque vindicari à morbo. Ad hunc igitur modum medicamentorum genera ex humorum differentiis distinxit vsus, vt suã cuique purgationẽ opponeret. In vnoquoque porrò medicamenti genere tum in eo quod bilem, tum in eo quod pituitam, vel aliũ quemuis expurgat humorem, quàm validum aut imbecillũ deligi oporteat, noxij humoris situs ostendet. Vt enim non quęlibet secta vena, ita nec quodlibet medicamentum è quouis corporis loco humorem detrahit, sed alia aliis corporis sedibus expurgandis accommodatiora sunt. Mitiora quippe è prima corporis regione, mediocria è vasis maioribus, valentiora è corporis habitu ex singulísque particulis euocant. Expedita facilísque purgatio est è vẽtriculo & ex liene, multo difficilior è venis mesenterij, deinde è iecore & ex liene, multo difficilior è vasis maioribus atque etiã è minoribus, omnium verò difficillima ex ipsa partium substantia quæ ad summam cutem atque articulos accedũt. Quo enim pars quęque distantior & minus venis conspersa, eo difficiliùs medicamento cedit: maior quippe in propinquum vis est quàm in distans. Vt igitur tres corporis regiones limitibus discretæ sunt, ita & purgantium medicamentorum tres hisce ordines accommodantur. Deinceps de medicamenti quantitate statuendum.

Aphor. 21. libr. 1.

Inclinatio humoris noxij & momentum.

Medicamẽti genus ex humoris specie.

Quàm validum eligẽdũ medicamentum ex humoris situ.

Ut medicamenti quantitas definienda sit. Cap. X.

POSTQVAM medicamẽti genus ex humoris specie, & quàm validũ ex humoris situ cognitum fuerit, æstimandum deinde qua id quantitate offerri debeat. Sua autem est & definita cuiusque quantitas, qua id cõuenientem atque moderatũ purgationis modum præstare solet, vt proximo libro enucleatiùs tradetur. Quantitatem vel augere vel minuere purgandi facilitate difficultatéve cogimur. *Quid euphoriam dysphoriámve in purgando denunciet.* Quando autem facilis & quando difficilis sit futura purgatio, corporis, humoris, atq; cæli status ostendit. Corporis statu continentur tẽperamentum, habitus, structura, atque constitutio, & vacuandi consuetudo. E sicco exuccóque corpore atque macilento pauca detrahi possunt: multa ex humido & ex habitu eusarco. *Corporis conditio.* Firmum densúmque corpus, cuius viscera, venæ, ipsáque intestina natura angusta aut obstruuntur facilè, aut coarctantur, superuacua retinet, nec facilè elabi sinit. Molle verò, rarum ac laxũ, quale mulierum est, puerorum & otio diffluentium patentius est, per quod concitati, tractique humores facilè decurrant. Robusti & laboribus assueti leuiuscula aspernantur medicamenta, quemadmodum & quibus sensus est hebetior. Contrà incitãtur facilè qui exquisitiore sunt sensu, & qui vel natura, vel morbo, vel viuendi ratione delicatiores euaserunt. Crebris purgationibus assueti, pharmaco minus lacessuntur, insueti magis: alienorũ quippe horrifica recordatio naturã turbans ad excernendum stimulat, quemadmodũ & pharmaci odor grauis, aut intenta cogitatio aluum plerunque mouet. At verò cõsuetudo familiaritatẽ, familiaritas amicitiam parit, quæ vim omnem lenit. Sic lõgo tempore consueta, etiãsi deteriora sint, minus infesta re solent. *Aphor. 49. lib 2.* Quibus ex cõsuetudine liquida est aluus, aut sponte interdũ soluitur, purgatio sæpe expectationẽ fallit imprudentum. Humoris porrò species, materia atq; copia medicamenti quantitatẽ hac ratione præscribunt. *Humoris natura.* Aquosus humor, bilísque tenuis, facilè: pituita & melãcholia pigrè defluit. Qui crassus durúsque est, & quasi ardore resiccatus, velut fixus subsistit in via. Lentus verò & glutinosus ductibus obhærescit. Copiosus & quasi restagnãs vt in obesulis & in his qui se crapula ingurgitarunt, aut quauis ex causa humorum illuuiem cõgesserunt, leui medicamento magna plerunque ventris perturbatione immoderatius profunditur. Nam exuperantia reseratis venis quasi ex pertuso dolio sponte effluit, non medicamenti effrænata vi, sed naturæ sese deonerantis robore, quæ interdũ nullo etiam irritamento, sed impetu suo id onus deponit & abiicit. Sobriis purisq; corporibus purgationes obtingũt exiguæ, nec propterea tamẽ validioribus ea medicamentis solicitanda sunt, quoniam qui integro salubrique corpore constant, difficilè ferunt medicationes. *Aphor. 37. lib. 2.* Noxio quippe humore destitutũ vehemens medicamentum sanguinem carnésque colliquat, quò proprium ex ipsis humorem magna vi proliciat. Iam verò cæli status ex regione, anni tẽpore & tempestate spectãdus, purgationes quales futuræ sint ostendet. *Cæli status.* Sub canicula & ante caniculam, atque in regione æstuosa, acer & paucus inest humor in corpore, qui & foras euocatur, vt proinde haud facilis eius possit esse purgatio. Hyẽs media regióque gelida corpus densant & adstringunt, humorem coarctãt, qui ægrè demittitur. *Aphor. 17. lib. 3.* Sic propemodum aquiloniæ tempestates corpora densant cogúntque & aluum exiccant. Austrinę soluunt, laxant & aluum humectãt. Solo igitur austrino statu, & temporum regionúmque moderatione fœlices succedunt purgationes. Hæc si omnia summatim complectemur, corpus siccum, robustum, densum, obstructum, purgationibus assuetum, melancholia pituitáve crassa nõ admodum multa confertum, quæ inueterata longè à viis purgationis dissita concreuerit: hyeme, regione frigida & tempestate aquilonia difficillimè medicamẽto moueri soluíque potest. Hisce verò cõtraria fortium, facilè. Horum igitur obseruatione pharmaci quantitas cõiici decerníque debet. Ad hanc præterea magnã vim habet roboris, ætatis & prægnationis obseruatio, quæ non modò medicamenti quantitatem, sed & genus plerunque immutat, ceu mox docebitur. At quoniã nos sæpe multa latẽt nullis indiciis cõprehensa, incognitam laborantis naturam expedit blandis sensim pharmacis explorare, *ἀπεῖρα σφαλερή.* non temerè vehemẽtioribus impetere & labefactare. Cognitis antè & exploratis natura tuta decernetur medicatio.

Quantum & quousque vacuandum: vniuersè an partitè. Cap. XI.

Vbi medicamentũ & inuentum & iustis viribus & idonea quantitate tum humori tũ corpori expurgando accõmodatum fuerit, purgationis postea præfinienda est quantitas, atque æstimandum quantum & quandiu sit vacuandum. Noxius humor quũ alienus ac preter naturam sit, siue morbum præcauere, siue profligare consilium est, prorsus eximi debet. Exigua quidem eius derelicta portio, exquisita viuendi ratione, naturæ caloris que vi domari ac vinci poterit, vt integra interdũ tutáque sanitas succedat nullo metu recursuri morbi. Multa tamẽ si reliqua sit, nisi hanc natura tandẽ subactam sponte propellat, nulla quãtumuis exacta viuẽdi lege tutus à morbo æger esse potest: nam tametsi purgatione leuatus appareat, in pristinam tamẽ valetudinem recidet, modò citiùs, modò tardiùs, aliàs leuiùs, aliàs grauiùs, pro humoris copia, malignitate, atque virium statu & victus modo. *Vnde morborum hypostrophe.* Nam autore Hippocrate, quæ à morbis relinquuntur, recidiuos morbos facere consueuerunt. *Aphor. 12. lib. 2.* Quũ enim derelicta portio totius conditionem referat, quę omnino erat præter naturam, nunquam ipsa poterit in corporis substantiam conuerti, sed tempore synceros humores, atque etiã recens alimentum inquinabit, rediuiuósque morbos excitabit. Si cimpura corpora quo magis nutris, hoc magis offendis. *Aphor. 9. lib. 2.* Itaque quicquid noxij inest humoris, id prorsus expurgandum, vt corpus à morbo vindicetur. Id autem vniuersè an partitè fieri oporteat, humoris copia laborantísque vires indicabunt: ita enim mittendi quoque sanguinis quantitatem ex morbi magnitudine & ex vitium tobore dimetimur. *Quãdo vniuersè, & quando partitè purgandum.* Constantibus viribus pauca cacochymia vniuersè detrahi potest, præsertim si concocta sit aut tenuis, ab eáque viæ pateãt in aluum. Imbecillis autem viribus non modò multa, sed & pauca cacochymia partitè eximenda. Non enim vel in leucophlegmatia vel in cachexia humor quoquouersum in omne corpus effusus, potest vllius medicamenti vi ex distãtissimis locis per cæcos occultósque ductus vniuersus in aluum cõfluere. Neque vt sanguis in plethora exuperans, semel & affatim totus ex aperta vena, ita multus humor è corporis habitu elabi profluereque potest. Atque si id medicamento quopiam præstari possit, necesse tamen fuerit corpus grauiter concuti, humores variè permisceri, torsiones molestas inferri ac spiritus dissipari: hinc tandem vires concidere prosterni ac plerunque exolui. Hæc in eos ferè incidunt, qui prauo vtuntur cibo, quos purgãte hausto medicamento statim deficere tradit Hippocrates. *Aph. 36. & 37. lib. 2.* Quum enim vitiosis corruptísque scateant humoribus, & pauco petfruantur bono succo, facilè purgationibus soluuntur & fatiscunt, atq; venenatis pharmacis, quę Hippocratis seculũ vsurpabat, non parum exagitantur. Neque tamen tentãdum leuiorum medicamentorum quantitate immodica vniuersos semel demoliri: sed assentiendum Hippocrati monẽti omnes euacuationes extremas periculosas esse. *Aphor. 51. lib. 2.* *Extremas vacuationes omnes periculosas.* Quod nõ de sola virium extrema debilitate morti proxima, sed & de peccantis humoris vacuatione extrema intelligendum. Nã alio inquit loco, Empyi, aut hydropici cùm vtuntur aut secãtur, si pus aut aqua vniuersim effluxerit, omnino moriũtur. *Aphor. 27. lib. 6.* Quanto magis in vitæ discrimẽ adducuntur si valido aliquo medicamento firmis etiã viribus vno tẽpore vniuersa tentetur purgatio? In multa igitur cacochymia tutius est paulo citra modũ subsistere, quàm vltra procedere. Lipothymia quæ purgationibus ob humorum vacuandorum acrimoniã & intestinorum torsionem interuenerit, leuis est: grauis verò quæ ob concitati humoris corrupti tetrũ vaporem in cor principésq; partes sublatum: grauior ob malignã venenatámque pharmaci qualitatem, grauissima ob immoderatæ purgationis violẽtiam: neque tamen vires hęc æquè deiicit atque exuperans phlebotomia. *Lipopsychia à purgatione.* Semper horrendũ exanimato iam ægro mortis imaginem obtrudere. Itaque humoris copia accuratè viribus comparanda est. Ex præsentium, præteritorum ac futurorum obseruatione, ex aliisque signis quæ secanda vena animaduertẽda esse monuimus, tum morbi magnitudo humorísque copia tum virium robur exquisitè perspiciẽdum. Virium autem obseruatio quum sit omnium præstantissima, nõ hîc, vt in phlebotomia, solum vacuationis modũ, sed & quod medicamenti genus, quámque validum esse oporteat præscribit. Tametsi enim morbi species, humorísque vacuandi sedes validum medicamenti genus postulent, aliquod tamen ex mitiorum ordine exhibendum suadet viriũ imbecillitas. Eadem quoque est tum

tum ætatis tum prægnationis ratio. Puero enim ac seni benigna, non vt ætati mediæ maligna decernes medicamenta, etiãsi humoris species atque situs eorum vim deside-ret. Prægnans quoque integris viribus, licet horum vim tolerare possit, quoniã tamen fœtui qui intus geritur, quẽ seruare volumus, vehemẽter obsunt, benignis solis est pur-ganda. Ad viriũ porrò obseruationem pertinet expẽdere quæ corpora grauiter ac mo-lestè, quæ leuiter ferãt medicationes: multis enim quibus integræ vires apparẽt, ingens ex purgatione labor, ac plerunque ob suam cuiusque corporis propriámque naturam virium sequitur exolutio. Macilẽti acriter feriuntur medicamẽti qualitate praua, vrpo-teque promptè in solidas partes se insinuet. Quibus acrium humorum copia inest, hos [Qui facilè & qui ægrè ferant purgationes.] molestæ torsiones miserè fatigãt, dirique vapores principes partes offundunt. Dolorũ metu non pauci medicationem despuunt & abominantur, quibus magna pernicie vi-tiorum colluuies omnem vitã languoribus exercet. Quibus partes circa vmbilicum & imum ventrẽ extenuantur & contabescunt, ad inferas purgationes tuti non sunt. Mul-tóque minus quibus abscessus vel in pulmonibus, vel in iecore, vel in liene, vel in reni-bus aliísve sedibus delitescit. His enim cõcussis non modò dolor ingrauescit, sed & eru [Aphor. 35. lib. 2.] ptionis & defectionis viriũ metus incutitur. Quocunq; vitio labefactatæ sint interiores corporis partes, quia imbecillæ sunt, facilè medicamenti qualitate & acrimonia per-celluntur. In summa, corpus aut magna labe aut morborum humorúmve copia vehe-menter pressum & lãguens, medicamenti vi labefactatum concidit, quemadmodum & ruinosæ ædes instautando fortè cõcussæ, mox vniuersæ corruunt. Itaque in his omni-bus qui aut imbecilles sunt aut ęgrè ferũt vacuationes, pro medicatione expedit inter-dum inedia victúque opportuno blandiri, aut ægrum, si nequeat in integrum restitui, sublata morbi portione leuare. Vacuandum enim quãtum & quousque vires patiun-tur: quumque iã dissolui apparent, etiamsi restent superuacua, protinus supersedẽdum dum illæ recreentur. At dum vires integræ manent atque persistunt, tum vniuersè tum partitè vacuandum eousque est dum nihil reliquum sit morbi, & perfectæ purgationis indicia quæ mox tradentur omnia compareant. Ex his ergo omnis præfinietur purga-tionis quantitas: nunc quæ illius sit vtendi ratio, explicandum.

Quo morbi tempore, quo die quáque hora purgandum. Cap. XII.

SVMMA purgãdi opportunitas ex morbi tum cõcoctione tum impetu spe-ctatur. Concoctio est substantiæ in naturæ conuenientiorem statum calo-ris vi facta mutatio. Nõ enim qualitates solas, vt quæ appellatur alteratio, [Pepasmus.] sed ipsam rerum substantiã concoctio mutat. Alimẽtum initio dissimile, corpori tandem simile euadit, in illiúsque substantiã vertitur coctione cre bra. Vitiosus verò putridúsque humor & à natura prorsus alienus, tametsi in corporis [Pepsis.] substantiam nequeat facessere, cõcoctione tamen in aliquid melius & naturæ conue-nientius, vt in pus aut in quippiã quod sit puri finitimum deducitur. Phlegmones ma-teria putris, quemadmodũ & vlcerum sanies, in verum & exquisitũ pus vertitur, quod interdum sputo aliísve excretionibus innotescit. Venarũ verò maiorum succus putre-scens in aliquid mutatur, quod est puri finitimũ, cuius in vrinæ sedimento conspicuæ sunt notæ. Superuacui antẽ humores siue putruerint siue nondum putredine tentẽtur, nunquam verè cõcoquuntur, nec caloris nostri beneficio aut in pus aut in quippiã illi finitimum mutantur: sed duntaxat tum substãtiæ tum qualitatis moderationem quan-dam adipiscũtur. Sic tenuis aquosáque pituita influẽs in pulmones cõcoctione crasse-scens faciliùs expuitur: crassa verò extenuatur. Sic & vtraque bilis circũ viscera (quem-admodũ in intermittente febre) putrescens, cõcoctione mitescit, domitáque proptiùs excluditur. Omnis concoctionis insitus noster calor diuinus est opifex, cuius vna ea-[Omnis seu pepsis seu pepasmus solus est calor insitus autor.] démque vis optimum quiddam perpetuò molitur: atque si varia interdũ opera emer-gunt, nõ illius, sed subiectæ materiæ id varietas efficit. Nõ aliter is alimentum, aliter pu-tridum humorẽ cõcoquit. Neque (vt quibusdam videtur) pus à duplici calore tum na-turali tum præter naturã fit, sed à naturali solo, agente tamen in materiam quæ caloris præter naturam est particeps. Hanc neque prorsus vincere neque in corporis substan-tiam, sed in pus solũ mutare potest, quod est putredine melius, ac inter putredinem & corporis nostri substantiam medium. Vt autem in phlegmones suppuratione, ita & in

febribus corruptus humor dum concoquitur ac mitescit, pariter etiam fluidior euadit secernitúrque à crudis, vt eius dein expeditior esse possit euacuatio. *Occasio purgandi vnde captanda.* At verò purgandi tempus opportunũ præscribetur ex humoris specie & situ, atque etiam ex morbi vehementia. Leuiter affecti naturę viuendíque legibus committendi: quos enim sponte natura persanat, frustra medicina fatigat. At quibus nec naturæ vis nec proba viuendi ratio satis fuerit, medicina succurrat. Si enim aut lõgiùs protrahitur morbus aut vehemẽtiùs excandescit, opitulandũ arte. *Si humor prima corporis regione hæreat quando expurgãdus.* Ac primùm si corruptus vitiosúsq; humor aut in ventriculo aut circũ hunc consistere signis deprehẽditur, siue pituitosus, siue biliosus, siue alio quouis præter naturam genere corruptus sit, primo quoque tempore expurgãdus est, præsertim si impetu quodam sponte mouetur, neque locis illis tenaciùs adhærescit, alioquin leniter est præparandus: eius verò concoctio haudquaquam est expectanda, vt quæ propriè futura non est, neque eius ab vrinis mutatio quærenda. Qui autem vitiosus humor altius aut in liene, aut circum pancreas atque iecur, aut in mesenterio cõditus erit, siue lentam febrem siue intermittẽtem, siue melancholiam, siue diarrhœam, siue cachexiam, siue ingentem obstructionem protulerit, protinùs quoque detrahi potest, nisi aut admodum lentus crassúsque sit, aut ventriculi impuritas obsistat. Hæc enim quum adsunt primùm quidem leniter detergendus est ventriculus, deinde attenuandus ac detergendus humor, postremò aut vniuersè aut partitè vacuandus. *Si in secũda.* Quum autem vitiosus humor in maioribus vasis conclusus, vt in continuã febre, aut circũ hæc aliqua sede coërcitus, vt in plerisque acutis morbis, putrescit: tamesi corporis adsit pręparatio, & ventriculus viæque omnes eò directæ, liberæ, expeditæque sint, haud tamen rectè potest ante coctionem exquisitè purgari. Etenim in morbis acutis tempus perfectę purgationi accommodatissimum, status est, aut veriùs declinationis initium, quo & perfecta existit concoctio & vacuationes sponte procedunt. Tum enim morbi materia fluida, & à reliqua puriore secreta iam est, simul natura præparatam illã expellere contendit. Itaque quum iam perfecta apparet concoctio, statúsque vehementia mitescente nulla succedit vacuatio decretoria, moue tu medicamento. *Aphor. 27. lib. 2.* His enim quæ præter rationem leuiora apparent minimè cõfisus, quicquid concoctum præparatúmque est expurgabis, vt mox integra sequatur solutio. At si tum natura euacuationem aggreditur ac iudicat, finenda est dum opus cõpleuerit. *Aphor. 20. lib. 1.* Deinde si integrè iudicauit, neque morbi quicquã reliquum fecit, res in tuto est, nec aliud quicquã mouẽdum. *Aphor. 12. lib. 2.* Sin quippiam derelictum esse quasi ex imperfecta crisi suspicio sit, quoniã quæ relinquuntur in morbis, recidiuos morbos facere consueuerunt, medicamento quoque detrahendũ. Vniuersa igitur morbi materia nõ nisi cõcocta & post statum quum iã symptomata præter rationem mitescũt, radicitus extirpari potest. *Aphor. 22. lib. 1.* Idipsum est quod præcepit Hippocrates, concocta medicari atque mouere, nõ cruda. At nihilominus morbi incremento quũ nondum perfectè, sed manifestè solùm, & in fine principij quum obscurè concocta est materia, hanc etiam quodammodo vacuare licet. Quod enim iussit Hippocrates cõcocta medicari, nõ solùm perfectè, sed & quouis modo cocta complectitur, mox ea duntaxat à medicatione remouens atque excipiẽs, quæ vt in morborum principijs absolutè cruda sunt. Ita quæcunque vllo modo cõcocta fuerint medicari finit, obscurè quidem cocta parcè, manifestè moderatiùs, perfectè verò cocta validiùs. Vt igitur in phlegmone non vniuersa materia retinetur, dum perfectam concoctionem sit assequuta, sed quicquid suppurat quotidie elicitur, ita sanè & in acutis statuendũ morbis, idque siue partium siue graduũ ordine fieri putetur materiæ cõcoctio. Ita enim quicquid à purgatione reliquum erit, faciliùs natura domabit. In neutra corporis affectione, impendentẽ morbum sæpe arcemus purgatione, quæ vitiosos iam congestos humores detrahat. Atqui tum maximè multóque magis quàm ipso morbi initio crudi ij sunt. Cur igitur non peræquè initio vtiliter illos purgemus? Et hæc de morbo quidẽ acuto, sed salutari prorsúsque tuto præcepta sint. Cæterùm in ancipiti atque graui cuius semper & symptomata sæua sunt, & minimè tutus exitus, statim per initia non vtiliter solùm, sed & necessariò vtendũ medicamento, neque prudentis sit medici concoctionẽ expectare, quæ fortasse futura non est. Quum enim anceps is sit ac vehemens, sempérque metus impendeat, ne aut deterior euadat aut laborantem ante statum iuguler, crudæ etiãnum materiæ nonnihil purgatione demendum ante concoctionem. Et certè cruda ea materia quum in plerisque acutis morbis turgere soleat, & quasi oberrans fluctuet & fluat refluátque

fluátque in venis atque visceribus, nõ admodum ægrè videtur medicamento cessura. Sic sæpe artis vsu animaduersum est crudioris humoris purgatione, siue sponte siue arte ea contigisset, accelerari cõcoctionẽ, móxque vrinas puriores & cum sedimento fieri, & ancipitẽ periculosúmque morbum tutũ salutarémque reddi. Idipsum Hippocratis *Aphor. 29. lib. 2.* est consiliũ in acutis morbis inter initia vtendum esse medicamento: & quũ morbi incipiunt, mouendum esse, si quid mouendum videtur. Quo autẽ acutior est morbus, hoc magis acceleranda validiórque decernenda purgatio: vt tandem extremis morbis extrema diligentissimè adhibeantur remedia. His nõ solùm remedij celeritatẽ, sed & ve- *Aphor. 6. lib. 1.* hementiam hortatus, concitatam omnem materiam protinus atque eodem ipso die euacuare docet, ne vltrò citróque cõcita in principem aliquam partẽ irruat, repentinóque sit exitio. Itaque licet à perfecta concoctione fœlicior semper sit purgatio, ea tamen etiam antè cõcoctionem in ancipiti grauíque morbo est necessaria: in salutari ac miti vtilis. Est & alia ratione ante concoctionem purgandi necessitas, si præter continentem acuti morbi materiam, quæ aut in venis aut in visceribus aut in habitu est corporis & cuius expectatur concoctio, alia quædam vitiosa in ventriculo, in intestinis aut circum præcordia obhæret, dolore, æstu, nausea, amarore aliísve signis manifesta. Hæc enim omni tempore etiam nondum vlla morbi apparente coctione, vtiliter potest adhibita præparatione medicamẽto trahi. Humor igitur qui publicis viis subsistit, si præparatus est, omni morbi tempore vtiliter deiici potest. Qui verò aut in visceribus inhæret aut in venis cõcluditur, & proxima est morbi materia, dũ concoctus appatet, fœliciter: dũ adhuc crudus est, vtiliter atque etiã interdum necessariò purgandus. Iã verò de pur- *Quo die quáque hora purgandum.* gationis die déq; hora dicendum. Tranquillo die purgatio tutior, expeditior verò perturbato. Quũ enim morbus minus fatigat & collectæ vires melius constant, faciliùs medicamenti vis & impetus tolerari potest. At quo die morbus exasperatur, agitatáq; eius materia in motu est, promptiùs detrahitur. Quocirca si per vires licet, neque ingẽs metuitur perturbatio, impari die acutorum morborum, atque etiã decretorio (quo tamen natura decretura non est) copiosior expeditiórque, pari verò tutior fiet purgatio. In febrium intermittentium quiete, medicamentum tanto antè accessionem tempore offerendum, quo possit purgatio compleri. Per accessionem quippe materia nõ in aluum, sed plerunque in diuersum ruit, & sæpe accessionis vehementia purgatio subsistit. Præstat nihilominus ante accessionem, quàm mox ab ea, & pridie quartanæ, quàm postridie medicamento vti. Purgationi autem quę libera est, nulláq; præsentis morbi necessitate ad præcautionem solã suscipitur, aptissimum est ver, deinde autumnus; aut quæ illis non absimilis, sed quodãmodo temperata sit constitutio. Dies non aquilonia, sed austrina humidáve, quæ & corpora laxat & humores liquefacit. Tẽpestas quoque similis & beneuola sydetum commistione salutaris.

Quæ præparatio purgationi præmittenda. Cap. XIII.

VT in omnibus rebus agẽdis, ita maximè in purgandis humoribus antequã aggrediare, diligens est adhibenda præparatio: qua & viæ pateant & trahenti medicamento omnia cedant ac obtemperent, fiántq;, vt iubet Hip- *Aphor. 9. lib. 1.* pocrates, corpora ante purgationem fluxa. Est autem præparatio duplex, *Præparatio duplex, vna corporis.* vna corporis, vacuandorum humorum altera. Corpus si præparatum comparatúmque sit, vt viæ omnes per quas medicamẽtum decurret, & per quas noxius humor deriuandus expurgandúsque est, liberæ sint & expeditæ. Primùm igitur ventriculus humorum copia minimè sit nauseabundus, ne haustum pharmacum nimiopere auersetur, aut mox reuomat. Nec intestina coarctata obstructáve noxiorũ humorum cursum impediant. Etenim concitati si subsistãt, aut ventris torsiones, aut fastidia, aut vertigines, aut animi defectiones mouent, corpúsque iactatione multa fatigant. Quòd si aut è visceribus aut è venis atque ex corporis habitu eliciendi sunt, nõ modò ventriculum & intestina, sed & mesenterij venas & viscera libera esse oportet. Itaque nausea omnis ante purgationẽ summouẽda est, aut inedia, aut vomitione, aut detersione, atque deiectione per pilulam ex aloë. Suppressa iamdiu aluus clystere molliẽda: aut si quid aliud intestinis adhærescit, detergendum id eluendúmque est. Noxius præterea humor præparãdus: qui enim durus crassúsve est, nõ facilè per angustas vias profluit in aluum: glutinosus in his etiam obhæret. Quocirca durum mollire, crassum incidere & atte-

Altera humoris, primū quidem crassi & lenti.

nuare, lentum glutinosúmque detergere oportet ante purgationem. Quęcunq; id præstant, pariter quoque venatum per quas futura expurgatio obstructiones expediunt. Atq; hæc vel alimenta vel medicamenta sunt. Horum autem alia intrò sumuntur, eáq; vel arida vel liquida: Arida quum frigidi lentíque sunt humores, & magna cruditas in primis est visceribus, præsertímq; hyeme. Liquida vt syrupi, apozemata & oxymeli, quū altiùs & in exilibus venis cōditi sunt humores, in ficciore corpore, ac etiam æstate. Alia verò extrinsecus præparant, vt fotus & vnguenta. Fotus suo tepore ac vapore per spongiam, partem quāuis blandè concalfacit natiuúmque eius calorem erigit ac suscitat, humores qui ei præter naturam insident & impacti cōsopitique sunt excitat, emollit, attenuat, colliquat, fluxiléſque reddit, vt facilè sequantur quocunque medicamentum trahet. Hoc quidē præparationis genus diuturnis est affectibus accōmodatissimū, quod tamē & Hippocrates acuti morbi vt pleuritidis initio vsurpauit, neque calorem veritus neque fluxionem nouam. Sed & quum omne corpus vitioso humore eóque crasso ac glutinoso perfunditur, hunc nonnulli ante purgationem balneo perinde atque fomento præparare iubent, quo tamen minimè protitentur sudores, sed duntaxat emolliatur & liquefiat vacuandus humor. Fotui proximam vim obtinet vnguentum, at infirmiorem, quod non admodum altè subire possit. Victus quoque præparandi facultate pollet, quum attenuans detergénsque imperatur: maximè verò tenuis ac parcior. Detracta enim de consueto cibo portione, natiuus calor crudos humores concoquit absumítque: frigidos verò crassos & glutinosos visceribus aut venis impactos partim absumit, partim adeò extenuat, vt etiā sponte nonnunquā procidant: quúmque inedia corpus exhaustū excrementis vacat, liberúmque est, medicamentum facilè quoquouersum subit, ac integris viribus in omnia penetrat. A tenui victu medicatio synceros ac minimè permistos humores cōmodissimè detrahit. Ea igitur crassis lentísque humoribus vt melācholicis & pituitosis, ante purgationē adhibenda pręparatio. Tenues

Deinde tenuis & biliosi.

verò vt aquosos & biliosos, non Auicennæ consilio, ante purgationem crassiores reddere oportet. Non enim quod ille existimat, vt sputorum quæ mediocri sunt substātia facilior est excreatio, ita & humorū mediocrium facilior est purgatio. Nā licet pulmonibus contenta materia supra modū tenuis, impellentis spiritus vi tussiendo non facilè in arteriam sustuli excrearíque possit, sed tenuitate sua facilè relabatur in pulmones: in corpore tamen cōuenienter pręparato, quo tenuior ac liquidior sit humor, eo fluidior existet, & prōptiùs trahenti medicamento cedet, eiúsque impetum sequetur: feruetior tamen & actior is si fuerit, eius ante purgationem obtundenda est & frenanda acrimonia, iis præsertim remediis quæ corporis quoque præparandi vim habeant. Licet igitur tenuis humor concoctione aliquantum crassescat, atq; tum euacuationi sit apparatior, non idcirco tamen & nos naturæ imitatione eum ante purgationem debemus crassiorem facere. Nō enim quòd crassescat idcirco coquitur, neque cōcoctus idcirco purgationi aptior est quòd crassior euaserit, sed quòd sit à reliquis humoribus secretus, eúmq; natura prorsus vacuare cōtendat. Quo autē tenuior, eo ad effluendum est aptior. Aliud præparatio est, aliud concoctio. Hæc naturæ solius opera calorísque nostri beneficio, illa etiam arte tota plerunq; perficitur. Detergētibus enim incidentibúsq; medicamentis expeditur obstructio, humórque attenuatur, at non plenè cōcoquitur. Præparatum humorem non semper licet exquisitè purgare, concoctū verò Hippocratis præcepto licet, quū præsertim viæ patent. Itaque corpus quā purgari debet, patēs nec impeditum esto. In hoc quisquis peccat humor tenuis ac fluidus, si vt in acutis morbis turget, statim initio nulla pręparatione è quauis regione detrahēdus est: sin verò parti cuipiam is firmiùs inhæreſcit, vix nisi detersus aut cōcoctus, & naturæ iam secretus, trahēti medicamēto obtemperat. Crassus verò atque glutinosus humor, nō nisi vi & perturbatione vel è patente corpore deduci potest. Accommodanda porrò vnicuique est ea pręparationis forma, quæ pariter morbi sæuitiam leniat: vt acutis morbis portio, nonnunquam & vnguentum ex eorū materia quæ attenuando detergendóq; refrigerant, at non impensè calfaciunt. Diuturnis atque lentis valentiora, non potionis modo aut vnguenti, sed & fotus & balnei forma: vtrísque demum apta conueniénsque victus tenuitas.

At iciuno

An ieiuno, & qua forma, & quibus obseruationibus dandum medicamentum. Cap. XIIII.

SALVBERRIMA est quæ sine offensione fit medicatio. Solet autẽ omnium primus ventriculus offendi, vt qui medicamentum summis integrísque viribus excipiens, primos eius sustinet impetus, neque id nisi fractum retusúmque longiùs penetrare sinit. Quum igitur in omni morborum curatione tanti sit momenti ventriculus, summa tum huius tum medicamenti ratio est habenda. Medicamentum omne validum aut malignũ naturę infensum est, forma quoque omnis liquida vẽtriculi latera alluit, in illiúsque substãtiam altiùs se infert, ac proinde grauius eum ferit: solida verò minus, quòd promptè in fundum intacta ferè illius substantia illabitur. Cæterùm liquida altiùs penetrat in omniáque subit, potẽtiùs detergit & infarctus expedit. Solida diutius hærens circũ præcordia, tardior minúsque efficax existit. Ventriculus præterea quum aridior fuerit, atque prorsus vel ab inedia, vel à febre, vel à Solis ardore exhaustus, tum medicamenti vi plurimùm lacessitur tum id auidiùs in se recondens & velut exorbens, neque diffundi neque vim suam exerere sinit. Contrà verò quum moderatè est humidus. At immoderato humore potúve perfusus, medicamenti, quod præsertim imbecillum fuerit, plerumque vim obtundit. Itaque imbecillo quemadmodum & puro ad vnguem ventriculo, medicamentum blandum aptetur: aut si fortè distantiorum partiũ affectus validius exposcit, ieiuno quidem at non prorsus exinanito detur: quum nempe concoctus cibus descendit, at nihilominus interior ventriculi tunica reliquiarum benignitate etiamnum madet. Sic enim in distantiores partes id permeat, minimùm offensa ventriculi substantia. Quum autem malignitatis particeps est medicamentum, vt veratrum, corpora, inquit Hippocrates, ante potionem humectanda sunt cibo pleniore quietéque. Ipsum verò medicamẽtum seu liquida seu solida sit forma, sacchari, mellis, aromatis aut rei cuiuspiã suauioris permistione condiendum, vt ventriculo præcordiísque iucundum occurrens, quadam odoris saporísque gratia vires suas fœliciter exerat. At robusto atque impuro vẽtriculo, liquida forma nullius rei suauitate oblita confert, idque longissimè à cibo, vt altiùs in primas corporis sedes in earúmque humores se inferat. Et hæc quidem obseruanda, quum syncera optatur humorum detractio. At verò blanda leniáque medicamenta, quæ solas alui fæces emolliunt & exturbant, eccoprotica dicuntur, non multo ante cibum, atque etiam cum cibo sumenda. Si cui cõsueta est matutina vomitio, ea ante medicamentum cienda. A medicamento quoque ea nonnunquam succedit, vel quòd imbecillior sit ventriculus, vel quòd pharmaci horrore concutitur, vel quòd quum agitari cœpit, humores quorum copia obruitur, excutit, vel quòd præcordiorum mole coarctatus pylorus, aut aluus fæce obstructa duriore non id facilè illabi sinit. Hæc tamen omnia diligens auertit præparatio. Hausto medicamẽto, vel aqua hordei vel succo mali punici, vel subaustero vino, vel sacchare reliquiæ è faucibus & è gula detergẽdæ deijciendæque sunt, quum præsertim horrendo sapore grauis suspectáque est vomitio. Surrectum dein corpus in quiete continendum, dum ventriculus medicamentum arctius complectatur: atque etiam interposito semihoræ spatio, si (quod ferè fit) inexpugnabilis dormiendi necessitas premet, vtile medicamento indormire, vt illius vis in sopore plenior excitetur: quum primùm verò in actum id prorumpit, vigilandum penitus est, dum effectum omnem compleuerit. Nam arctiore somno purgationis opus subsistit. Quum enim, inquit Hippocrates, sistendum censueris, somnum moliẽris, nec quicquã mouebis, contrà quum medicamentum citare voles, corpus mouebis. Motione enim corpus turbari indicio est nauigatio. Cibum plerique putant nõ antè offerendũ quàm medicamentum suo perfunctum sit munere: satis tamen sit è ventriculo id ita excidisse: vt nullus eius odor, nullus ructus, nulla nausea, nulláque stomachi rosio subsit, quũ præsertim syncera desideratur purgatio. Cibus enim medicamenti permistione corrumpitur. Solida forma, blandúmque medicamentum, quòd tardius descẽdat, longiorem cibi moram, eámque quatuor saltem horarum interponi postulat. Primus autem cibus detergens sit sorbitio, quæ medicamenti reliquias eluat, & quò decet impellat, simúlque ventriculi interiora oblinens omnem medicamenti qualitatem tædiáque demulceat. Qui purgatur continendus est temperato loco: nam concitati iam humores æstus

Forma liquida & solida.

Imbecillo aut puro vẽtriculo conueniens medicamẽtum.

Aphor. 13. lib. 4.

Robusto & impuro.

A medicamento cur vomatur.

Medicamẽto vtiliter superdormitur.

Aphor. 13. 14. 15. lib. 4.

iniuria, aut rapiuntur in cutem, aut nimium efferuescunt febrémque incendũt: frigore verò torpescunt & densatis coarctatísque viis ignauiter exeunt. Liberior ac vastior aër, aut apertus flatibúsque expositus, etiam si nulla est intemperies grauis, difficiles efficit purgationes, quandoquidem corpora præsertímque imbecilla vehementer cõturbat.

Utilísne & perfecta fuerit purgatio, an contrá. Cap. XV.

ARTIFICIS cuiusque summum est studiũ quorsum opus euadat animaduertere. Purgationum alia vtilis, alia vitiosa est. Vtili talia purgantur, qualia purgari oportet, vitiosa verò aut aliena purgantur aut non conueniẽti ratione. Vtilis tres statuantur differentiæ, obscura, manifesta, perfecta. Obscura exiguam admodum peccantis humoris portionem detrahit, quę quia conueniens est, confert quidem, nondum tamen ægrotum manifestò leuat. Manifesta quæ insignem humoris portionem exturbat. Perfecta quæ nihil illius reliquum facit. *Aphor. 23. lib. 1.* Signis hæ discernuntur, à deiectionibus & laborantis tolerãtia depromptis. Deiectiones, inquit Hippocrates, non copia æstimandę sunt. Neque enim fæcum neque crudorum quæ circum mesenterium exuperant copiosa deiectio, vtilem purgationem facit: sed quum talia, inquit, deiiciuntur qualia deiici oportet: qualia nimirum exuperasse & morbi causam fuisse, coniectura fuerat. Qualia antem sunt illa, biliosáne, an pituitosa, an melancholica ex substantia & colore noscendum, nisi quid medicamẽti color peruertat. Nam ex rheobarbaro & hiera flauescit deiectio, nigrescit verò multum ex cassia, aliquantum ex senna. *Ægroti euphoria perfectam purgationem indicat.* Laborantis verò tolerãtia atque leuamen quàm perfecta fuerit purgatio docet. Itaque si purgatione qualia oportebat, sed admodum pauca exierunt, & quibus laborãs non magnopere leuatum se percipit, obscura est purgatio, quæ cõfert quidem, sed leuiter. Si verò noxij humoris copia maiore detracta ægrotus seipso iam multò leuior apparet, manifestè vtilis est. Si plurimo humore seu vniuersè seu partitè euulso, laborans non leuiorem modò, sed vel ab omnibus vel à præcipuis quibus affligebatur symptomatis sese prorsus vindicatum solutúmque sentit, ídque nõ quum adhuc purgatio fit, sed quum ea iam planè desiit, perfecta censeri debet. Tum somnus placidus ísque multo quàm antè arctior, citra vllum tamen veternum obrepit: nõ quidem ex virium imbecillitate, sed inde obortus, quòd ex morbo perinde atque ex labore fatigatum corpus, mox vt peccantium humorum quasi sarcina deoneratur, sedato spirituum impetu leui somno conquiescit. Sitis quoque si vehemẽs præcesserat, exquisita purgatione mitescit, detracta nimirum materia quę illum concitauerat: aut si fortè nulla fuerat, exquisira purgatione exiccatũ corpus sitire incipit: nec, inquit Hippocra- *Aphor. 19. libr. 4.* tes, id desinit purgari antequam sitiat. Quinetiam à perfecta purgatione appetẽtia restituitur, dolor si quis vrgebat mitescit, atque etiam febris, aut alia quæuis morbi essentia extirpatur, hinc laboranti vires resurgunt, ídque pro eorum quæ vacuata sunt ratione. Cæterùm nonnunquam accidit vt humor agitatus periodis conquiescat, aut morbus persistente intus causa sponte se remittat, ac tum laborans se morbo expeditũ putat. At certè minimè tuta est quæ citra vacuationẽ obtigerit mali leuatio, &, vt inquit *Aphor. 27. lib. 2.* Hippocrates, si quid fiat præter rationem, leuius confidendum non est. Perfecta igitur pnrgatio non modò ex symptomatum sedatione iudicanda, sed ex eorũ maximè quæ purgata sint tum specie tum copia: quippe qnum iis respondent quæ certis signis inesse deprehensa fuerant. Horum igitur contemplatione innotescet quid, quantum & quandiu purgandum: & quando absoluta fuerit purgandi necessitas.

Mala purgatio. Vitiosa autem purgatio, aut inutilis est, aut molesta, aut exuperans. Inutilis est tum quæ humorem à noxio diuersum trahit, tum quæ noxium proritat, non autem educit: conturbat enim magis quàm euacuet. Vtraque dum infensum humorem euellere cõtẽdit, eum diffundit & exagitat, suscitatóque vapore tetro corpus inflat atque distendit, ac proinde magis quàm iusta purgatio lacessit. Molesta noxium quidem humorẽ, sed vi quadam elicit, vel quòd præparatio adhibira non fuerit, vel quòd vehementius aut immoderata quantitate sit pharmacũ, vel quòd non correctę malignitatis sit particeps, vt colocynthis, euphorbiũ, elleborus, vel quòd externus error sit admissus. Omnis quippe eiuscemodi ægrotum præter modum affligit atque torquet. Hinc corporis lassitudo, capitis dolor, febris aliáque symptomata. Sub hac quidẽ talia exeũt qualia exire oportet, sed vires nimiũ cõuelluntur atque dissipantur. Exuperãs effrenatáq; purgatio

cum hu-

cũ humore noxio naturalis pariter atque necessarij nonnihil vi eripit,non citra virium offensionem. Quoniam igitur de propria corporis substantia nõnihil euellit,vel cruor citra hæmorrhoidas, vel ramentum, vel pingue aliquid liquamini aut loturæ carnis simile in excretis cernitur.Hinc torsiones,cordis dolor, æstus,anxietas,iactatio, corporísque perturbatio,præter hæc animi quoque defectio,& summa virium exolutio: spiritu quidem quasi naturę thesauro vel vi direpto,vel pharmaci pernicie & malignitate oppresso.Hîc iã omnis concludenda videtur de vniuersali purgatione tractatio.Quicquid enim præterea desiderari potest; ab his quæ fusiùs de venæ sectione præcepta sunt mutuari licet.

De purgatione particulari. Cap. XVI.

PRAETER ea quæ publicas corporis regiones, alia etiam priuatas quasdam sedes exhauriunt ac expurgãt, quorum & hîc tandem meminisse expedit. Eiusmodi numerantur errhina,apophlegmatismi,bechica.Non antè his vtẽdum quàm reliquum corpus probè exinanitum sit prorsúsque vacet excrementis,ne aliunde noxios humores rapiant in affectam sedem, semper enim vniuersalis curatio particulari præmittẽda.Errhina in nares vel immissa vel hausta cerebri superuacaneam pituitam proliciunt. Non eam quidem quæ in cerebri ventriculis(hinc quippe nulla via excurrit in nares) sed quæ circum cerebri substantiã circúmque meninges colligitur & fluitat.Hauriãtur autem prono capite, vt recta per os ethmoides ferantur nec recidant in fauces. Omnibus medentur soporosis affectibus, obtusósque sensus omnes expediunt,& interiores in quauis sede infixos dolores discutiũt.Similis propemodum est & sternutamẽti ratio: sed quòd vehementer succutiat vis ei maior.Etenim nõ modò cerebrum expurgat, sed & quæ in partem eius posteriorum atque etiam in fauces irruunt validè succussu reuellit. Apophlegmatismus vel mansus vel gargarissatus saliuam atque pituitam ore deducit. Huic vis maior est expurgãdi cerebri ventriculos,quibus via decliuis est in palatũ: multò proinde maxima vis erit apophlegmatismi,si resupino capite hauriatur in nares,vt mox per summa palati relabatur in fauces.Ita quippe cerebri basim proluens longè validiùs ex illius ventriculis excrementa detrahit.Et hæc quidem in primis necessaria ars destinauit expurgãdo cerebro, quod naturâ cumulandis excremẽtis maximè est obnoxium.Expurgatur autem tutiùs confecto iam cibo quàm quum crudus venter est cibóque turgens. Pulmones interioráque thoracis expurgant, quæ bechica nuncupantur. Quanquam enim ex iis nonnihil detrahi potest in aluum,id tamen perexiguum est,ac maximam superuacuorũ partem vel in pulmonum substantia vel in arteriis tum destillatione tũ peculiari vitio congestã,necesse est impetu tussis expurgari.In id autem ea conferunt, quæ destinata pulmonibus,modò tenuiorem pituitam incrassant, modò lentam detergunt crassámque attenuãt, idq; quadã lenitudine:nã exasperãtia,vt salsa, acida & acria tussim plerũque frustra ciẽt: neque ex vsu sunt,nisi quum pigriorem vel imbecilliorem expultricẽvim stimulare oportet. Commodè autem bechica in lentam ac crassam medicamenti formam aptantur,qualis eclegmatis est aut crassioris syrupi,ne liquidior præproperè illabatur in ventrem.Lenta quippe(præsertim si sensim ac blandè quasi lambendo demittitur)quoniam diutius subsistit obhærétque faucibus, maiore portione subit in asperã arteriam.Hanc tamen semper potulentorum liquore irrigari, præterquam quod Hippocratis sententia confirmatum est,cõspicuè etiam in eo obseruauimus, cui ex vulnere gutturis sub larynge accepto,nec probè agglutinato inter bibendum sorbendúmve nonnihil semper humoris emanabat.

Errhina.

Apophlegmatismi.

Bechica.

Ita quidem medendi vacuãdíque ratio summis iam præceptionibus exposita videri potest,quæ tamen quoniam sola in vsum accommodari nequit, par est deinceps singula tum simplicia tum composita medicamenta illi subnectere, quæ tanquam artis instrumenta ad profligandos morbos comparari vsurparíque solent.

LIBRI TERTII THERAPEVTICES, DE PVRGANDI RATIONE, FINIS.

Methodi medendi liber iiij.

DE SVMMIS MEDICAMENTORVM GENERIBVS ET FACVLTATIBVS.

PRAEFATIO.

QVONIAM omnis motus & omnis effectio è contrariorũ dissidio atque repugnantia proficiscitur, Natura dum mundi hãc vniuersitatem assiduę mutationi subiecit, simul eam necessariò variis dissidiorum generibus quasi seminibus cõspersit. Atque vt quatuor rerum primordia ignem & aquam, terram & aërem contraria instituit, ita & vnicuique quod ex iis ortu processit, aliud quippiã opposuit dissidij lege. Nullus igitur affectus subsistere potest in nobis, cui non pariter contrarium quiddam tãquam remedium illa protulerit. Nullaque vsquam est remediorum penuria, sed nostra eorum plerunque turpis ignoratio. Nullus toto genere immedicabilis est affectus, sed idcirco duntaxat aut quòd supra modum auctus omnem præsidiorum vim aspernetur, aut quòd imbecillæ iam vires curationis prolixitati succumbant. Summa igitur sit in inuestigandis remediis sedulitas, & quæ singulis morbis profligandis propria & accommodata sint, nobis semper in promptu extet & quasi aceruatim occurrant. In remediis quidem numerantur venæ sectio, cucurbitula, scarificatio, hirudo, vstio, sectio, huiusque generis nõ pauca, at pars eorum maxima ex medicamentis petenda, de quibus nunc mihi iucũda tractatio. Ne quem verò immẽsam eorum quasi syluam ingressum offundat turbulenta rerum confusio, omnẽ medicamentorum materiam posthac in classes quasdam referendam duxi. Sed in primis vt omnis eorum cognitio ex differentiis & generibus stabilita dilucidior sit & luculentior, pauca de his in vniuersum præmittam.

Quid medicamentum, quótque id modis in nos agat. Cap. I.

MEDICAMENTVM est quod potestate naturalem corporis cõstitutionem quoquomodo immutat. Eorum autem quæ nos immutãt & afficiũt atque etiam agentium omnium alia vim suam agendi a ctu, alia potestate duntaxat obtinent. *Quid actu.* Actu quidem, quæ ita promptam & expeditam illam habẽt, vt primo quoque contactu nos immutent, vt ignis, vt ferrum candens. *Quid potestate.* Potestate verò, quorum vis & facultas intus condita & quasi sopita nondum ita exeritur aut depromitur, vt primo quoque cõtactu agat. Sic piper potestate calidum est & mandragora facultate frigida. Iuuabit autem in hanc contemplationẽ paulò altiùs incumbere. *Quæ actu talia.* Prima & communia rerum omnium elementa, terra, aqua, aër & ignis, & quæcũque cælesti diuinóque calore sunt prædita, vt sol, vt animantes & stirpes, energia actúque vires habent eásque sic promptas vt semper agant, nec vllius externi subsidij ope vel irritamento indigeant. Ignis quippe semper calfacit, & aqua semper refrigerat. Sol quoque perpetuò calfacit, & animantes quoad viuunt actu calidæ quemadmodum & stirpes omnes: quandoquidẽ suis facultatibus alimentũ continenter trahunt, coquunt & expellunt superuacua, cæterisque vitæ muniis fruuntur. Ex inanimorum quoque genere magnes seu heraclius lapis facultate illa cœlesti & quæ trans elementum est, vim actu habet alliciendi ferrum, & succinum actu paleas attrahẽdi. Si qua fortè alia comperientur vim actu habere, vt lapis ferrúmve candens aut aqua feruida, nõ eã quidem insitam sibi, sed ascititiam habẽt, & ab iis acceptam quæ actu talia sunt. Reliqua omnia mundi mista & vitæ expertia corpora, præsertim verò medicamẽta, potestate dũtaxat vires habent insitas, eásque ex varia elemẽtorum commistione profectas. *Quæ potestate.* Hæ autem illorum consopitæ vires, ab iis insuper excitari debent quæ actu vigẽt: nec vllum potest medicamentũ insita facultate sua nos immutare, citra nostri caloris opẽ. Non hinc quidẽ quòd calor noster vim vllã medicamento impertiat (oẽs enim hoc habet sibi cõgenitas) sed quòd tacitas illas & otiosas suscitet & in actum proferat, à quibus deinde corpus no-

pus no-

pus nostrum mutatur & afficitur. Calor enim noster medicamentum dum subigit eius naturam, temperamentum & alias quascunque vires detegit & explicat: hoc verò quasi proritatum communi rerum omnium cōditione reluctatur & obsistit, atque vicissim contagione corpus afficiens, omnes in id vires suas expromit. Sic piper aut pyrethrum etiam si actu frigidum sumitur, protinus vt depulso frigore à nobis incaluerit, suo ipsius calore nos acriter vrit: & vinum licet nos plerũque dum bibitur refrigeret ascititio frigore, mox tamen vt incaluit impēsè calfacit. At verò lactuca, mādragora & quodcunque frigidum est medicamentum, primùm quidem ascititio frigore, deinde quũ incaluerit insito quoque nos afficit, quemadmodum & aquæ frigidæ potus: haud absimili ratione quum purgans medicamentum calefit ac subigitur in nobis, purgādi vim suam exerit atque profert, qua dein corpus conturbat & peculiarem sibi humorem prolicit. Deleterium quoque venenatam qualitatem tum primùm depromit & nos labefactare adoritur, quũ calefit irritatúrque vi nostri caloris. Ex his luculentius intelligi potest, nostrum calorem nullam medicamento agendi facultatem conferre. Vnde enim venenatam illam qualitatem fortiretur, aut cur eam sibi aduersissimā deleterio impertiret in suā perniciem? Ita igitur de his quæ actu & de his quæ potestate vim habent sentiendum. Medicamētum autem non ab actu, sed à potestate propriè definitur, piper enim & allium & lactucam & mandragoram propriè quidem: cæterùm nec ignem nec niuē nisi fusa nominis appellatione medicamentum dixeris. Quicquid porrò calidum frigidum aliterve appellamus, aut simpliciter aut cōparatè dicitur. Simpliciter & absolutè quod vim illam summam & impermistam obtinet, vt ignis simpliciter calidus est, aqua absolutè frigida. Comparatè verò cuius vis & facultas contrarij quidem permistione repressa obtunditur, sed tamen cæteris adhuc in mistione superior præpollet actúmque profert, vt piper, vt lactuca. Quod huius est generis nec summè nec absolutè calidũ vt ignis, sed homine eucrato (qui & vniuersæ substantiæ mediocritatem obtinet) calidius, & lactuca eo ipso frigidior est, ob idque talis comparatè dicitur: vt enim sumptũ piper temperatum hominem calfacit, ita & lactuca eum ipsum refrigerat. Quòd si ad vnumquemuis hominem referre velis, quod vni calidum alteri frigidum plerumque videbitur. Ita igitur vires quæ tùm actu tum potestate insunt, æstimandæ sunt in iis quæ per se non per accidens agũt. Per se id agere dicitur quod proximè nullíusque interuētu nos immutat, vt ignis, vt nix. Ex accidenti verò quod non proximè, sed alterius cuiusdā interuētu, vt aqua frigida æstuoso cælo corpori moderatè effusa. Ea quippe primo occursu atque contactu, ac proinde per se refrigerat: at certè quoniam cutem dēsat nihilque expirare aut dissipari sinit, insitum nobis calorem cohibens ac etiā intrò cōpellens conseruat atque auget, & idcirco corpus ex accidēte calfacit. Sic rheūbarbarũ licet occursu primo aliquantum calfaciat, quòd tamen bilē quæ ardoris febrísque causa est expurget, accidente refrigerat: quemadmodũ & calida medicamenta quæcunque febriũ obstructiones infarctúsque expediunt. Hæ præcipuæ sunt & cognitu necessariæ agendi efficiendíque differētiæ. Nũc quo tota definitio particulatim explicetur, tradendũ quot quibúsque modis immutetur corporis nostri naturalis constitutio. Hæc quidem in tribus maximè posita est ex hisq; cōstat, ex bona corporis & humorũ tēperie, ex materiæ commoderatione, & ex formæ seu substantiæ integritate: nam & his tribus continetur humanum corpus, temperamēto, materia atque forma. Trifariā igitur id immutari potest, atque triplex omnino statuēdum est nos afficientiũ medicamentorũ genus: vnum naturalem tum corporis tum humorum temperaturam mutat, vt quod impendiò calidũ, frigidũ, humidũ, siccúmve est. Alterũ materiæ cōmoderationem, vt quod nimium densat aut rarefacit, adstringit aut laxat, incrassat aut attenuat. Tertiũ corporis humorúmve formā atque substātiā demolitur, vt quod illam deterit aut diripit ceu venenũ, & quod illam detrahit aut penitus eximit, ceu quod septicũ & purgans medicamentũ appellamus. Et hæc quidem simplicia sunt genera. Postremũ hoc genus propriè & maximè medicamentũ est, alimēto prorsus a duersum. Vt enim alimēti ita & medicamēti propria ratio, ex ipsius substantia seu forma spectatur. Alimentũ quidem est quod corporis substantiæ quodammodo simile, in eam tandem facessit atque cōuertitur, quam tum alit tum interdũ auget. Id si ita simile est vt in corporis substātiā conuersum, nulla interim aliena qualitate illā insigniter afficiat, simpliciter & absolutè alimētũ dicitur, vt panis, vt caro, vt ouũ. At si substātia quodāmodo simile, exuperāte qualitate corpus

Actu fieri.

Quid simpliciter tale.

Quid per cōparationem.

Per se & per accidens.

Humanum corpus quibus constet, & quibus dissoluatur.

Alimentum.

immutat,alimentum est medicamentosum, vt lactuca, vinum generosum, mespilum, cotoneum malum. Quod porrò substantia prorsus est dissimile, simúlque nulla est præditum qualitate qua corpus manifestè afficiat, id neque alimentũ neque medicamentum censeri debet. *Medicamẽtum.* At si in substantia nobis prorsus dispari qualitates nimium exuperantes obtinet; siue à temperamento vt hyoscyamus vt pyrethtum, siue à materia vt rhus, galla & alumen, siue à fotma profectas, vt scammonium, vt arrhenicum & veneni atque deleterij genus vniuersum, id protsus & vsquequaque medicameutum est.

De primis & secundis medicamentorum facultatibus. *Cap. II.*

MEDICAMENTVM aliud simplex, aliud compositum. Simplex appellamus quod spõte soliúsque naturæ beneficio emersit, cuiusmodi sunt rosa & absynthium. Compositum, quod arte & industria ex multorum permistione constat, talis est theriace. De simplici prior erit tractatio, de composito & compositionum formis posterior. Vt igitur paulò antè ex triplici corporis nostri constitutione tria nos afficientium medicamẽtorum genera statuimus: ita & omnes simplicium medicamentorum vires atque facultates in tres ordines aut differẽtias distribuẽdæ sunt. Aliæ enim sunt quæ primæ qualitates aut facultates appellãtur, *Prima qualitas.* aliæ quæ secundæ, aliæ quæ tertiæ. Prima qualitas seu facultas ex primorum elemẽtorum permistione & qualitatũ simplicium tẽperamẽto proficiscitur, eiúsque qualitatis vim & naturam imitatur quæ cæteris in temperamento antecellit. Ea enim licet contrariarum vi sit repressa, quia tamen superiot est, vim agẽdi præcipuam obtinet, & medicamento nomen suum impertit. Aliàs autem vnica dominatur & vincit, aliàs verò duæ. Ab vna & simplici quatuor fiunt medicamentorum facultates, à quibus aliud calidum existit vt piper, aliud frigidum, vt mandragota, aliud humidum vt oleum, aliud siccum vt aqua marina. Ex duabus qualitatibus quatuor quoque prodeunt coniugatæ facultates, à quibus medicamẽtum aut calidũ siccúmque est, aut calidũ & humidũ, aut frigidum ac siccum, aut frigidum & humidũ. Hæc prima tum simplex tum coniugata qualiras atque facultas, elemento quidem actu inest, quia nullius cõtrarij permistione obtunditur aut impeditur: at medicamẽto illa solùm potestate inest, qnia cõtrarij permistio impedit & cohibet vincẽtem qualitatem ne promptè & primo quoque occursu agat. Quocirca piper dum actu frigidum est, non temperamento sed ascititia qualitate tale existit: eam autem vim & potestatem qua nos calfacit, sibi insitã habet & à naturæ primordiis accepit. Quoniam autem eorum quæ verbi gratia calida appellantur, nõ vna est omnium vis & æquè valida facultas, quatuor earũ gradus & ordines vsus distinxit. In primam ea classem referũtur quę obscurè necdum manifestè agunt, in secũdum quæ iam manifestè, in tertiam quæ vehemẽter, in quartam quæ summè atque extremè, vt quæ in calidorum genere deurunt escharámque moliuntur. Deinde etiam vniuscuiusque classis & otdinis, vt cuius non parua sit latitudo, tres statuuntur partes, initium, medium & finis, vt eorum quæ ordine tertio calida dicũtur, alia in huius ordinis initio, *Secunda qualitas.* alia in medio, alia in fine consistunt. Secunda medicamẽtotum facultas ex eorum materia temperamenti siue qualitatis primæ vi perfusa suscitatur. Est autem materia alia tenuis, quæ tum in corpus tum in humores sese promptè infert & insinuat: alia crassa atq; lenta, quæ hæret ac subsistit nec altè penetrare potest: alia mediocris, quæ ambarũ medias vires sortitur. Calor verò in quamcunque materiam inciderit, agẽdi vim atque celeritatem auget, quemadmodum & siccitas: at frigus & humiditas reprimũt & cohibent. Ex horum porrò commistione varia, secundæ medicamentorũ facultates emergunt, quarum hæ sunt præcipuæ, ex methodo depromptæ. Incidens seu attenuãs & incrassans, Detergens & glutinosum quod oblinit vel emplasticum est, Exasperãs & leuigans, Aperiens & occludens, Dilatãs & coarctans & coagustans seu adstringens, Rarefaciens & densans, Relaxans & contendẽs, quod astringens & corroborãs, Attrahens, digerens, dissoluens & repellens, Emolliens & obdurans, Maturans seu pus monens & corrũpens seu septicũ, Agglutinãs & exulcerãs seu vesicas excitãs. Sarcoticum & excedens, Epuloticum & disrumpẽs quod causticum vel escharoticũ est. Sic autẽ materiæ atque tẽperamẽti permistio illas profert. Medicamẽtũ quod tenuis est materiæ si pariter calidũ est, idque citra ordinẽ tertiũ vt petroselinũ, hyssopus, sumptum quidem corporis

poris meatus exiguos aperit, ex humoribus tenues dissoluit, dissipat seu halitu digerit, hincq; sudores & vrinas mouet, crassos verò incidit attenuat seu comminuit: foris autem impositū cutem rarefacit & dilatat, ex alto quoq; corpore spiritus humoresq; trahit atque resoluit. At si iam quarto est calidiorū recessu, septicum habetur, quòd nimirū aut vrit aut vlcerat aut vesicas excitat aut colliquat. Quod verò tenuis est materiæ si tēperatum, aut etiā si pariter id frigidum existit vt acetum, intrò sumptū aperit quoque & attenuat, sed ignauius quàm calidū: at foris inductū corpori quatenus frigidum est fluxionem repellit & eruptionis impetum cohibet, idque validius quàm quod frigidum adstringénsq; est, altius enim frigoris vim deducit. Quod verò cū media materia frigidum quoque existit, vt omphacium, portulaca, modicè fluxionem repellit ac sistit, siccat & adstringit. Medicamentū mediocris materiæ quod vnà temperatū fuerit vt oleū simplex, relaxat, emollit scirrhos, concoquit, maturat atq; pus mouet. At moderatè calidum vt chamæmelum, quia dolorem lenit, anodynū appellatur. Quod paulò calidius, sed citra tertium est ordinem vt absynthiū, sumptum quidem aperit ora vasorum, glutinosósque detergit humores, ac proinde venas meatúsque omnes expurgat, & eorum obstructiones expedit: quod tenuior materia quia celerius & sine detersione penetrat, non effecerit. Quod iam tertium caloris recessum superat vt colocynthis, aristolochia, nō solùm detergit, sed etiā quia actius, partes ipsas vehemēter exasperat & exulcerat, Eadem quoque præstat si foris corpori sit inductū. Medicamētum quod in crassa terrenáque materia temperiem quandam caloris frigorísque nactum sit; vt bolus Armena aut terra Lēnia, interiores meatus obstruit cutēmque obturat, exasperata lenit, & soluta agglutinat: inferciens enim est aut emplasticum aut leuigās aut etiam glutinosum. Quod autem moderatè seu calidum seu frigidū existit, vt rosa, vt myrtus laxiores partes contendit atque idcirco corroborat. At immoderatius velut ordine quarto calidū, vt calx, auripigmentum, arrhenicū exedit éstque septicum, causticum vel eschariticū. Immoderatius verò frigidum atque siccum vt galla, nux cupressi, ora vasorum sumptum non modò obstruit, verum etiā contrahit & occludit, meatus omnes coarctat seu coāgustat, ipsos verò humores supra modum incrassat. Foris impositum cutē densat & adstringit, fluxionis impetum cohibet ac etiam repellit, & vulnus cicatrice obducit.

Ita igitur facultates secundas ex medicamenti materia temperamento perfusa prodire quiuis intelligere possit: quarum tamen singularum rationes luculentius posthac explicabimus.

De saporibus. Cap. III.

VT autem facultates secundę, ita & medicamentorū sapores ex eorum materia primis qualitatibus instructa prodeūt: qiúmque horum magna sit ex origine affinitas, optima ratione sapores indices erunt & internuncij primarum atque secūdarum facultatum. Itaque calidúmne quippiam an frigidū sit, tenuis an crassæ materiæ sapore internoscitur. At verò tertias medicamentorum facultates, vt purgandi peculiarem humorem, aut obtundendi venenum, aut aliam quampiam ex iis quas mox subiiciā, non sapor vllave sensuum qualitas, sed vna patefacit experientia & obseruandi cōsuetudo. Nouem autem saporum differentiæ sunt, nec plures gustus notauit: acer, acidus, pinguis: salsus, austerus, dulcis, amarus, acerbus, insipidus. Tres primi è tenui materia prodeunt, medij è mediocri, postremi è crassa atque terrena.

Sapor acer est qui linguā & os acrimonia ferit atque compungit, simúlque calfacit Acer. & interdum quasi exurit: is maximè conspicuus est in pipere, pyrethro & euphorbio: quorum exēplo de cæteris inferioribus æstimandum. Suscitatur autē ex tenui, sicca calidáque materia, nec in alia cōsistere potest. Quicquid igitur acre seu mordicans gustu percipitur, id statim igneæ naturę particeps est. Atq; si nondum vehemens est, sed citra tertium ordinem subsistit, vt hyssopus, petroselinum, feniculum, thymus, vim atque facultatem habet intrò quidē sumptum penetrādi & meatus aperiēdi, crassósque humores attenuandi: extrinsecus verò corpori insidēs cutem rarefacit, humorésque elicit ac resoluit. Quòd verò iam acrius est tertiúmque calidorum ordinem excessit, & gustando præter acrimoniam tenui vapore caput ferit, aut exurit papulásque excitat, vt sinapi, pyrethrum, euphorbium: aut vesicas infert, vt lepidium, cantharis, ranunculus: aut

colliquat & puttefacit, vt ſublimatum, chamælea & thapſiæ ſuccus.

Acidus. Acidus ſapot guſtum quoque penetrat & tenuitate ferit, ſed citra vllum ſenſum caloris: talis maximè in aceto deprehēditur, deinde etiã in ſucco mali citrei, in quibuſdã malis punicis & cotoneis. Emanat hic ex tenui ſiccáque materia, cuius vel calor inſitus putredine expirauit vt in aceto, vel frigidior intẽperies tenuitati ab origine comes eſt, vt in aliis quæ cõmemoraui. Quocirca acidum penetrando & incidendo nihilo eſt acri infirmius, imò ſanè ad hæc nihil quicquam eſt aceto valentius, pręſertim ſi aut vetus eſt aut ſtillaticium, hoc enim metalla, quẽadmodum & citrei mali ſuccus margaritas diſſoluit. At verò non vt acre foris impoſitum diſſoluit atque diſſipat, ſed contrà repellit cohibétque fluxiones: ídque validiùs quàm frigidum adſtringens altius enim frigoris vim deducit. Sic acetum experimur & fluxiones repellere, & omnem ſanguinis è naribus eruptionẽ atque dyſenteriam tum vapore ſuſcitato, tum etiam fotu cohibere, ipſáſque hæmorrhoidas & immodicas vteri purgationes ſuffitu inſeſſúve ſiſtere, omnẽque ſanguinis reiectionem potum vel per ſe vel admiſta aqua promptiſſimè cohibere. Neque idcirco id inter adſtringentia numerandum, longè enim ab his materia diſtat, ſed vnius frigoris altè ſubeuntis beneficio fluxiones repellit, ſiccitate verò quæ planè valida eſt, eas atque ſanguinis eruptiones ſiſtit ac cohibet.

Pinguis. Pinguis ſapor nec calore nec acrimonia guſtũ ſollicitat, ſed linguam oriſque partes lentore quodam oblinit. Is pręcipuè animaduertitur in oleo tũ ſimplici tum amygdalino, in butyro, in adipe qui nec vetuſtate rãcidus nec natura ſit acrior, cuiuſmodi leonũ eſt & vlpium. Pingui quoque ſapore eſt althæa atq; eius & pſylij mucus & tragacantha. In aliis pleriſque tum adipibus tũ oleis, vt in ricinino, in amygdalino amaro, ſub pingui alij quoq; ſapores exiſtunt: at verò non vnus ſimpléxque eſt horũ ſapor, ita nec facultas nec materia ſimplex & vna. Naſcitur pinguis ſapor ex tenui non quidẽ ignea, ſed planè aërea materia, quæ calore & frigore quodãmodo temperata ſit. Atq; ea licet tenuis, ſicca tamen nõ eſt: alioqui pingue perinde atq; acidũ & acre penetraret ac incideret. At certè humoris eiúſque aërei particeps magis eſt: ac proinde præcipua vis eius atque facultas eſt relaxare, emollire & humectare.

Salſus. Salſus ſapor linguã non admodũ calfacit, ſed acriter ſiccãdo corradit. Hic in primis elucet in ſale atq; in nitro, deinde moderatius in crithmo herba. In mediocri materia conſiſtit cũ calore & ſiccitate. Aqueæ enim materię, (quę nõ exquiſitè ſimplex eſt) partes quaſdã terrenas permiſtas calor externus tãdem præaſſans & vrens atq; ſiccans, ſalſum ſaporẽ inducit: ſitque à terreno ſicco quod in aqueo humido caloris vi pręaſſatum attenuatúmq; eſt. Neque igitur prorſum terrenus neque aqueus, ſed ex amborũ permiſtione quandã materiæ mediocritatem ſortitur. Neq; ſi ex calore proceſſit hic totus manet, ſed permiſtione obtunditur, ſiccitas verò maior conquiritur ac perſiſtit. Quocirca ſalſum moderatè penetrat & incidit, corradẽdo ſtimulat & expurgat, validè ſiccãdo tenues ichores abſorbet, corpora cõſeruat & à putredine tuetur: ſynceto tamẽ ſalſorũ eſu & nimio, humores & ſanguinẽ labefactari conſtat. Atq; ſalſus hic ſapor ſecundũ naturam ſit à calore nõ admodum acri, ſed qui tamẽ ſenſim multóque tẽpore terrenas partes quæ ſunt in aqueo humido exurit atque ſiccat: hinc in ſalſo ſapore ſiccitas maior quàm calor deprehenditur.

Alchymia. Alius etiã ſalſus ſapor arte præſertim alchymia profertur, ex ſicciſſima planéq; terrena materia, quã acerrimus calor extremè tũ exuſſit tum aſſauit. Nullúmq; corpus eſt in rerum natura è quo & calcẽ & proprium ſalem non eliciant alchymiſtæ, quẽ vnuſquiſque guſtu percipiat & agnoſcat, vt è fuligine, è vini fæce, è nitro, huius enim axungia appellata, ſal eſt. At verò omnis eiuſcemodi impẽſè calidus eſt, ac in pleriſque cauſticus & qui pro cauteris vſurpatur.

Auſterus. Auſterus ſapor os & linguã moderatè conſtringit & quadã aſperitate coarctat: hinc quadamtenus ſiccat & refrigerat. Hic propriè crudus appellatur, éſtque immaturis fructibus peculiaris, vt in ſucco vuæ acerbæ, pomorum, pyrorum, meſpilorum immaturorum, atque etiam in portulaca. Conſiſtit in media materia quæ terrenæ & aqueæ particeps eſt, in qua nõ calor ſed frigiditas dominatur & exuperat. Ac proinde auſterum omne ſtrenuè refrigerat, extinguit, cogit atque cõtrahit, fluxiones moderatè ſiſtit atque repellit. Hęc autẽ frigiditate potius atque ſiccitate efficit quàm materiæ mediocritate. Quum enim in ea ipſa materia naturalis calor dominari cœperit & frigiditatem hanc euincet, quúmque vi caloris terrenæ materiæ aquea exquiſitè permiſta fuerit, & iam

matura-

maturatio facta apparebit, depulsa austeritate in eadem materia succedet dulcedo. Sic enim crudorum fructuum austeritas maturatione dulcescit, non tam materiæ quàm qualitatis mutatione.

Dulcis. Dulcis sapor gustu suauis atque iucundus oblectat, nullâque qualitatis exuperantia molestus est. Eiusmodi cõspicuus est in saccharo, melle, glycyrrhiza, polypodio, iuiubis & aliis plerisq; fructibus: atque in omnibus lenientibus. Hunc tamen saporem caue ne cum pingui & oblinente cõfundas: licet enim affinis quodãmodo, reipsa tamen diuersus est. Distat autem ab eo nõ qualitatibus primis, quia vterque téperatus est aut obscurè calidus, sed vna materia, quæ in pingui tenuior est, in dulci paulò crassior, sed quę tamen nõ vltra mediocritatẽ procedat. Quocirca dulce quadãtenus sed minus quàm pingue relaxat, magis verò asperitatẽ lenit: præterea quoniã & materiæ & temperamenti mediocritatẽ obtinet, anodynum est, maturat, cõcoquit & pus mouet. Et hi quidem sapores in mediocri sunt materia: nunc de his qui in crassa consistunt.

Amarus. Amarus sapor dulci ex aduerso oppositus, insuauis ac tristis sensum ipsũ velut corradit aut diuellit. Eo insignis est aloë, deinde absinthium, centaurium minus, & colocynthis: quorum exemplo cætera dignosci possint. Crassa eius est materia atque terrena, quam exuperans calor præassauit & excitauit: omnéque amarum calidum siccúmque est. Hinc sanè præcipua vis detergendi & meatus expurgandi ei inest, idque cum calore non tamen extremo. Quum enim calor penetrando crassiusculam materiam secum deducit, ea quicquid obuium est seccum rapit, & abradẽdo expurgat. Et quo amarius medicamentum, eo valentius id efficit. Absynthium quidem moderatè: at aloë, aristolochia, centaurium minus, & colocynthis non expurgant modò & abstergent, sed & partes ipsas immodico vsu exasperant atque corradunt & exulcerant. Hinc aloë orã venarum aperit profundítque sanguinem præsertim ab hæmorrhoidibus, aristolochia interiores disrumpit abscessus, centaurium & colocynthis exulcerant secúmque ramenta detrahunt. His autem vt intrò sumptis infarctus expediendi, ita & admotis sordida vlcera detergendi & expurgandi eximia vis est. Quinetiam amarum quia siccando superuacuos humores aut absorbet aut detergit, & dulcedini quæ putredinis parens est prorsus aduersatur, ratione optima putredinem arcet & corpora diu integra conseruat.

Acerbus. Acerbus sapor austero finitimus, eo tamẽ grauior molestiórq; est, ac magis linguam omnémque gustum constringit & exasperat: ac proinde magis tum siccat, tum refrigerat. Is luculẽter in malicorio, in galla, in rhoe & cupressi nucibus cõspicitur: atq; in aliis quàm plurimis quæ acerbitate sunt his proxima. Eorũ materia planè terrena est & sicca nec aquæ nec humoris manifestè particeps, in qua nõ calor, sed frigus planè dominatur cũ siccitate. Quoniam igitur frigida fluxiones repellunt, vt adstringentia humorum impetum sistunt & cohibent, vt siccantia coarctãt atque densant, & vulnera cicatrice obducunt, vt verò terrena humores incrassant.

Insipidus. Insipidus ἄποιος dictus, qui propriè sapor non est, sed saporis priuatio, nulla qualitate manifesta gustũ ferit. Tali esse videtur farris genus vniuersum, & cucurbita & citrulus, quibus & alia plurima finitima sunt. His materia tametsi crassa quodãmodo est, non tamen prorsus terrena & sicca adstringens, sed humore quodã etiam perfusa, qui tamen nõ exquisitè sicco permiscetur vi caloris. Et quũ neq; ipsius frigoris vis superet, accidit necessariò vt nullo gustu sapor, nullo effectu qualitas aut facultas percipiatur. At nihilominus hæc eorum materia quoniã verè emplastica est, meatus omnes & intus & foris infercit & obstruit, exasperata lenit, & soluta agglutinat. Quanquam autem hic sapori dulci affinis est, distat tamen quòd & in paulo crassiore atque crudiore sit materia, & à tẽperie aliquantum in extremum frigidius deuergat: dulcis verò sapor in calidius. Moderato enim ac miti calore bene concoquente plurima dulcescunt, vt fructus. Atque etiam in dulci nõnihil inesse caloris argumento est, quòd dulcia non pauca vt mel vetustate aut coctura amarescunt.

Hi sunt igitur simplices omnes sapores atque synceri, in quibus dignoscendis seorsum exercitari oportet. Ex sapore autem quę medicamenti temperatura & quæ materia sit cognoscitur: ex his demum quibus id tum primis tum secundis qualitatibus ac viribus sit præditum.

Quibus verò sapores varij inesse deprehẽduntur, vt absynthio, quod præter amarorẽ

qui primus est obuius, adstrictionē quoque habere percipitur, diuersæ quoque substantiæ atque facultates, vt detergendi & adstringendi seu corroborandi insunt. E contrario quoque, si cui medicamento vt cichorio, facultates inerunt variæ, vt detergēdi & refrigerandi, ex variis id quoq; & ferè contrariis substātiis & saporibus cōstabit. Itaque è sapore siue simplex is est siue multiplex, de materia déque facultatibus medicamenti iudicari potest. Id autē facilè ac certò fiet si simplex aut exquisitus sapor erit. At rarò admodum purus syncerúsq; & solitarius inuenitur. In quibus igitur sapor non certò poterit medicamenti vim atq; facultatem exprimere, experiētia succurrit ac supplet: atque etiam si gustu aut ratione videberis facultatem assequutus, eam tamen experimento identidem confirma. Multa enim plerunque solitaria meditatio & probabilis ratio suadet, quæ vsus & experientia coarguit. At ne te fallax experientia decipiat, etiam atque etiam caue ne effectum, qui per accidens à medicamento processit, primùm ac per se editum esse iudices.

Quibus obseruationibus statuendi sint facultatum ordines. Cap. IIII.

Vt in primis ita & in secūdis facultatibus virium ordines quatuor habendi sunt: atque in adstringētium vel attenuātiū genere, primæ classis existunt quæ obscurè id agunt, secūdæ quæ manifestè, tertiæ quæ vehemēter, quartæ quæ summè ac extremé. Rursum vniuscuiusque classis seu ordinis & initium quoddā est, & medium & finis. Multorum simpliciū facultates veterum diligentia & obseruatione in ordines digestę sunt, quarum imitatione & exemplo quæ desunt referri in eosdem possunt. Id autem consideratiùs & circunspectiùs agendum, iis nimirum æstimatis & obseruatis quæ simpliciū vires minuunt vel augent. Ea sunt regio, tellus, situs, tēpus, cultura & pręparatio. Vt enim similes vitis palmites diuersis regionibus atque locis depacti diuersa vina, ita similia semina regione atq; tellure varia, stirpes proferunt facultatibus viribúsque varias. Regio calida & æstuosa, omnia edit profértque acriora & vehemētiora: hebetiora verò frigidior & humidior. Origanum, hyssopū & satureiam aduectas è Cappadocia aut Creta, iis duplo acriores deprehendimus quas nostra Gallia protulit. Tellus arenosa atque sicca, acriora quoque edit, quemadmodū inculta atq; deserta: frigida verò palustris & vliginosa, & quę multa cultura magnóq; labore subigitur vberiora & lętiora, sed multò ignauiora. Collis in austrū decliuis pręstātiora gignit quàm in aduersum Aquilonem deciduus. Vere & ęstate media stirpes omnes dū multo succo eóque maturo & probè cocto turgēt, validiores sunt quàm autūni fine, quū deciduis foliis & exhausto succo effœtę manēt: sémperque prior germinatio posteriore vtilior. Adhæc tempore frigidarū humidarúmque stirpiū vis hebescit quum iā planè inaruerint: calidarum verò siccarúmq; inualescit. Etenim althæa aut malua quæ prorsus arida sit, nec humectat nec probè emollit: neque plantago, aut solanū, aut semperuiuum quū proprio humore destituitur, cōmodè refrigerat. Origanum verò, hyssopus, aut thymus conuenienter arefactus, dissipato humore aqueo multo magis tum calfacit tū exiccat. Præparatio quoque arte quæsita simpliciū vires auget vel imminuit. Nam calida attenuātia atque detergentia, si sensim arefacta & in puluerem redacta offerantur, multo pręstantiores habent vires, & effectus edunt manifestiores, quàm virentium expressus succus: atque hic validior est quàm aqua in qua illa fuerint incocta. *Montanus.* Non enim vt quidam prodidit, aqua simplex tāquam communis sit materia omnium quibus permiscetur, cum calidis calfacit & cum frigidis refrigerat, sed perpetuò calidorum & attenuantium quæ incoquuntur vim obtundit. Quinetiam coctio omnis eorum quibus tenuis est materia, vim aut minuit aut prorsus dissipat: crassiorum verò vt metallorum, adstringēdi siccādique facultatem auget. Lotio quoque incidendi atque detergendi vim aufert, emplasticā verò auget. Horum igitur atque similium obseruatione prætermissa, statui certò non potest quàm valida sit vllius medicamenti facultas. In æstimādis autem simplicium medicamētorum viribus, hísque in classes digerendis, veterū imitatione omnia ex mediocri tum loco tū regione tum præparatione quærenda sumendáque sunt. Hîc porrò non minus obscura quàm cōtrouersa quæstio existit, qua quātitate designati sint in medicamentis facultatum ordines. Quum enim quod secundi est ordinis calidorū aut detergentium copia maiore sumptū, æquè validè vel etiam validiùs calfaciat aut detergat, quàm quod est tertij ordinis copia & quantitate

quãtitate minore acceptum: constat profectò simplicium vires & ordines ex pari eorũ quãtitate cõstituendas esse. Sed quænam ea quãtitas est atque mensura? drachmáne an vncia? & quod gradu secundo calfacit drachmæ pondere, si vnius vnciæ põdere sumatur tertio calfaciet atq; necessariò in varias classes erit referendum. Hinc nõ minùs difficilis suboritur disputatio de dosi cõstituenda medicamentis alterãtis, quod nimirũ aut prima aut secunda facultate agit. His dissoluendis nõ pauci vehementer ęstuant, atque rei tam arduæ interpretationem in iusti libri magnitudinem auxerunt, quam tamen ita paucis cõplectar. Medicamenti cuius vim experiri volumus quãtitas ea sit mediocritate, quæ nõ protinus exolescat aut deficiat. Nõ enim scintillæ vis & calor quantus sit (summus autẽ est perinde ac totius ignis) percipi potest, quòd prius extinguatur quàm in nos agat: neque piperis aut pirethri minima portio. Quum autem moderata & iã insignis medicamenti qãtitas ad experiundum sumitur, mandendo ęstimandum & perpendendum non quantum aut quàm latè, sed quàm vehementer aut acriter agat. Piperis enim granum si manditur, os & linguam acriùs & vehementiùs calfacit quàm vncia feniculi: ac proinde piper toto genere censetur feniculo calidius, licet vncia feniculi plures oris partes ac latiùs calfaciat. Quæ pari mensura sunt, si pari quoque acrimonia & vehementia agunt, pari statuantur ordine: si verò impar sit agendi vehementia, diuerso. Sic igitur facultatis robur & ordo designetur, efficiundi qualitas & vehementia spectanda.

Iam verò in præstituenda dosi alterantis medicamenti, alterandæ seu mutandæ partis amplitudo atque situs æstimetur. Affectionis quæ in ea parte est (seu intemperies fuerit seu obstructio) magnitudo, alterantis medicamenti ordinem præscribit: si enim pars frigida sit ordine secundo, medicamentum opponetur quod secundo quoque sit ordine. At qua id quantitate sit offerendum, ex affectæ partis magnitudine atque situ decernitur. Si magna pars est quæ laborat aut longè ab occursu medicamenti dissita, largiùs: si parua aut medicamento obuia, parcius & minore dosi id offerendum est. Crudum aut refrigeratum ventriculum sex octóve piperis grana calfaciunt, quæ ad refrigeratum vterum nihil aut minimum contulerint: & æstuantem oculum aquæ rosaceæ semuncia recreat, quæ concalfactum caput nihil iuuet. Horum igitur obseruatione & prudentis medici iudicio, alterantium medicamentorum dosis præscribenda.

De tertiis medicamentorum facultatibus. Cap. V.

TERTIA medicamentorũ facultas de qua mihi dicendũ restat, non è temperamento, nõ è materia, sed è tota rei substantia atque forma primùm ac per se proficiscitur: ac proinde occulta totius substantiæ proprietas appellári solet. Ab hac duæ medicamentorũ differentiæ prodeũt: alia enim euacuantia, alia duntaxat alterantia. Euacuant quæ totius substantiæ familiaritate atque similitudine peculiare sibi quiddam proliciunt. Horum rursus alia è toto corpore, alia ex vna quapiã particula trahunt: quæ è toto corpore, purgãtia dicuntur: & eorum quædã attractum humorem vomitione reddunt vt asarum & veratrum album, quędam deiectione vt rheum barbarum & scammonium. Quę ex vna quapiã parte, aut ex cerebro per os atque palatum vt apophlegmatismi, aut per nares vt errhina, aut ex vtero per ceruicem superuacuum humorem trahunt, vt aristolochia. Cęterùm quę vel vrinas cient vt petroselinum, vel menstruas purgationes vt artemisia, vel excreationes mouent vt hyssopus, quoniam non attrahendo, sed vel detergendo vel extenuãdo atque penetrando excrementa depellunt quodãmodo euacuantia, non tamen purgantia ritè dici possunt, nõ enim similitudine trahunt. At verò alexiteria & alexipharmaca, id est quæ aut venenũ aut deleterium medicamentũ proliciunt amoliunturque similitudine, vt schistum lac, agaricum, dissecti pulli gallinacei calentes percussæ parti applicati, scorpius ipse proprij inflicti veneni alexiteriũ, iure inter euacuantia connumerantur, nec tamen propriè cathartica dici debent. Huius quoq; classis sunt quę vulneri foris imposita tela atque spicula euellunt & euocant, vt radix arundinis. Hæ sunt igitur eorum differentiæ quæ totius substantiæ proprietate euacuant. Quãquam autem quæ primis aut secundis facultatibus agunt, alterantia propriè nuncupantur, multa tamen tertiis etiam facultatibus, seu tota substantia alterant. Ea sunt quæ abdita proprietate

totam rei ſubſtantiam immutant, atque rem ipſam demoliuntur ac prorſus corrumpunt. Horum alia ſunt deleteria, alia antidota & antipharmaca. Deleteria quidem ſunt quæ propriè venena dicuntur. Quum enim venenorum, id eſt eorum quæ præſentanea vi nos interimunt, alia id manifeſta, ſed tamen violenta & excellenti qualitate preſtent, vt euphorbiũ vrendo & opiũ ſtupefaciẽdo: alia verò qualitate occulta, hæc ſanè non illa veneni appellatione cõpleĉtimur. Hæc igitur totius ſubſtãtiæ diſſidio nobis infenſa noxiáque ſunt, vt dryopteris, pityocãpe & hydrargiros: vt venenatarum beſtiarum ceu ſcorpij, phalãgij & rabidi canis ictus. Etenim cũ ſaliua hę virus ictu eiaculãtur, quod ſenſim intrò ſubiens ac prorepẽs, in principes tandem partes inſilit earũmq; vires ac ſubſtantiã dirimit. Priora verò intrò ſumpta quum nequeunt à noſtro calore domari atq; vinci, hunc tandẽ omniũmq; facultatum ſubſtantiã peruertunt. Antidota verò & antipharmaca deleteriis planè cõtraria ſunt, eáque totius ſubſtãtię diſſidio ſic immutant & obtundunt, vt ne minimùm dein nos queãt offendere. Horum alia hauſtum vel iniectum venenũ aut etiam deleterium medicamentũ, totius ſubſtantiæ contrarietate ac diſſidio frangunt obtundúntque aut prorſus extinguunt, vt citrij ſemen. In hoc genus pertinent & quæcunq; peſtilentes alióſque epidemios morbos profligãt aut arcent, vt mithridatium. Alia virulentarũ beſtiarum ictibus medentur, vt alyſſum & pimpinella rabidi canis: quorũ ampla eſt tractatio, & eximia vis medẽdo. In hoc porrò tertiarum facultatũ genus referenda ſunt quæcunque vnicuiq; corporis particulæ autiuuandæ aut lædẽdæ addicta creduntur: pro quibus nõnulli fruſtra quartas medicamẽtorum facultates indixerunt. Etenim ſaluia cerebrum idcirco iuuat & cotroborat, quòd illi totius ſubſtãtiæ ſimilitudine familiaris ſit: qua ratione & bugloſſum cordi, & eupatorium iecori, & ſcolopendrium vel aſplenium lieni gratum familiaréq; eſt. At verò totius ſubſtãtiæ diſſidio atque repugnantia, lepus marinus ſolos pulmones, cantharis veſicam ſolam exulcerat. Tertia hęc medicamentorum facultas, quia extra ſenſus eſt humanos, nec ſapore nec odore nec tactu, nec vllo denique ſenſu noſci deprehendíve poteſt: ſed vna obſeruatione & experientia, quæ vſu longo & artis exercitatione bene ſtabilita confirmatáque ſit.

τὸ ἀποπειρᾷν, unde ἡ ἀπόπειρα experimentum. ἡ ἐμπειρία. ὁ ἔμπειρος.

Hìc autẽ appoſitè de experiũdi ratione pauca ſubnectere videbor. Experiri eſt quippiam effectu probare. Alia enim ſenſu aliquo cõprobantur, quorũ eſt certiſſima cognitio: alia ratione probabili, quæ tamen è ſenſibus ducta deriuatáque eſt: alia vſu & effectuum atque euentuum obſeruatione. Hæc igitur rerum notio quæ ex crebra euentuum obſeruatione habetur, propriè dicitur experientia: vt alía cognitio ſenſu, alia demõſtratione vel opinione, alia experiẽtia percipiatur, & experiens qui experientia doctus euaſit. Ea autẽ experientia noſci debẽt, quæ nec ſenſus percipere nec ratio vlla cõſequi poteſt: atque hæc forte ſola vel caſu deprehenduntur: ac ſæpe diúque quęſita, fortuitò plerunq; inueniuntur & occurrunt nobis. Sic ſanè & purgãtium medicamentorũ & alexipharmacorum cognita vis eſt. Nõ quod ſemel duntaxat, ſed quod identidem atque ſimiliter & eadẽ rerum omnium concurſione ſępius euenerit, experientiã gignit. Quũmque effectus aliquis ſæpius obſeruabitur ex cauſa quapiã proficiſci (cauẽdum tamen ne cauſarum ſimilitudo nos eludat) vis huius atque facultas erit experimento cognita. At nihilominus ex aliquo experimento interdum affinitate rerum ducimur in alterius experimenti inueſtigationem.

De medicis ponderibus, & menſuris. *Cap. VI.*

RERVM omnium æſtimatió aut numero fit, aut põdere aut menſura. Numeri vna eſt & eadem apud omnes vbique gentium ratio, non etiã ponderis aut menſuræ, ſed maxima horum varietas, & vniuſcuiuſque ditionis ſuum pondus ſuáque menſura, patrio nomine inſignita. Sed tamen quoniam rerum omnium maximè quæ ad medendi vſum comparantur, certas & communes eſſe leges oportet, certa quoque & omnibus communia decet eſſe pondera, vt vna lege vna ſit omnium gentium conſenſio. In id autem ſtabiliendum in primis eſt pondus minimũ ſeu minutum, è quo (velut in numeris ab vnitate) additione continua aucto prodeant cætera pondera. Id quidem eſt granum omnium ponderum minimum, è quo fiunt obolus, ſcriptulus ſeu ſcrupulus, drachma, vncia, libra: & quæ ex his componuntur, ſemuncia, ſeſcuncia, ſelibra, ſeſquilibra. Granum igitur cui tanquã baſi

reliqua innituntur pōdera, ratum cōstánsque esse decet: neque id granum esse hordei, neque tritici, neque ciceris, neque frugis vllius aut leguminis, quod nullius par sit vbique gētium pondus. At verò numarium minutum, quod aurifabri granum appellāt, & Latinè momentum dici potest, omnibus mundi nationibus vnum idémque est & stabile: quod auri sacra fames & opū furiosa libido, inuiolatè & incorruptè seruat, idque signis & exemplaribus vndique identidem collatis. Hoc igitur nobis sit omnis ponderis initium: è quo medicinarum pondera recepta nunc lege stabilita sunt hoc pacto.

Obolus ℈ ß	pendet		gr.x.
Scriptulus seu scrupulus	℈ j.		gr.xx.
Drachma	ʒ j.	℈.iij.	gr.lx.
Semuncia	℥ ß		ʒ.iiij.
Vncia	℥ j.		ʒ.viij.
Sescuncia	℥ j.ß		ʒ.xij.
Quartarius seu quadrans	quart.j.		℥.iij.
Selibra	℔ ß		℥.vj.
Libra	℔ j.		℥.xij.
Sesquilibra	℔ j.ß		℥.xviij.

Ita numarium pondus quod non modò numularij, sed & mercatores vsurpant, vulgare medicū superat quincunce: éstque ad id proportione sesquiquinta Geometris appellata. Nam drachma numaria pēdet gr.lxxij. & vncia quæ drachmis quoque his octo constat, pendet drachmas medicas ix.& gr. xxxvj. siue vnciam medicorum vnam cum drachma vna & granis triginta sex: libra verò numaria quæ vnciarum est xij. (nam est vbi xiiij. est vbi xvj. aut xviij. aut xx. vncias habet) pēdet medicorū ℥ xiiij. ʒ iij. & gr. xij.

Atque hæc ita licet pharmacopolarum & recentium medicorum vsu recepta cōstitutáque sint, certiora tamē & iniquitati ac fraudi minus opportuna pōdera retinere si velimus, in ea re præsertim in qua vel leuissimum detractum momentum non solùm errorem, sed etiam periculū creare potest, præstiterit vt momentū numariū, ita & cetera inde prodeuntia pōdera vsurpare, vt vna eadémque sit vbique gentiū certa & constās medicis & pharmacopolis pōderū mēsurarúmque regula, quæ & aliis omnibus. Itaque obolus grana xij. semiobolus sex, scriptulum xxiiij. drachma septuaginta duo pēdebit, cæteráque ad horū proportionem. Quæ pōderis ratio veteribus medicis vsitata fuit, in scriptulo xxiiij. gr. constituentibus: quod τὸ γράμμα vox pro scriptulo Græcis vsurpata apertè demōstrat. Propterea enim γράμματα ipsis appellantur, quia tot minutis scriptulū constat, quot nimirum apud eos sunt literarū figuræ. Idem ratio quoque ipsa cōprobat. Quū enim scriptulū siliquas sex pondere æquet, & siliquā σιτάρια quatuor æquent, scriptulum quatuor & viginti frumenti grana pendeat necesse est. Antiquū autem pondus imminutum & adulteratum propolarum auaritia fuisse credibile est, qui quàm possunt maximo coēmunt pondere, quæ postea diuendant quàm minimo.

Hæc igitur pondera sunt, quibus hodie omnia referuntur ad lancem, vt aliis frustra sit opus. At ne iis deesse videar qui veterum ponderum interpretationē desiderāt, illa quoq; paucis cōplectar atque subiiciā, quæ Græcis, Latinis & Arabibus vsurpata fuêre.

Pondera.

Granum numarium basis omnium ponderum, tanquam minutum & λεπτόν, ob id minutia appellatum.

Chalcus siue Æreolus. } pendet gr.ij. siliquæ dimidium.

Siliqua Latinis, ceration & dichalcum Græcis, kirat Arab. } pendet gr.iiij. Chalcos duos.

Semiobolus, ἡμιώβολον, dauic Arab. } pendet gr.vj. æreola tria. Siliquam vnam & dimidiam.

Obolus Onolosat Arab. } Scriptuli dimidium, pendet gr.xij. seu siliquas tres, chalcos sex.

Scriptulũ, gramma Græcis & διώβολον dictum. } pendet gr. xiiij. seu obolos duos, chalcos xij.

Semidrachma siue τριώβολον, ilarium Oribasio, victoriatus Scribonio & Celso. } pendet gr. xxxvj. Sesquiscriptulum.

Drachma Attica, holce quoque Græcis dicta, vnciæ pars octaua. } pendet gr. lxxij. scrupulos tres, obolos sex.

Denarius Romanus paulò grauior est drachma, vt denarij duntaxat septem sint in vncia. Hincque Celsus & Scribonius qui pro drachma vertunt denariũ, septẽ solùm drachmas ponũt in vncia: Plutarchus tamen, Galenus & Plinius dum Latina aut Græca tranferunt, denarium drachma, & drachmam denario quasi nil differant reddiderunt, pro vnciæ parte octaua.

Sextula, Hexagium, Aureus, Solidum } pars sexta vnciæ, pendet scrupulos quatuor.

Sicilicus pro didrachmo apud Scribonium pendet ʒ ij. Assatius & ἀσσάριον quoque appellatur quod duodenis obolis, sicut as vnciis constet.

Duella sextulas duas ℈ viij.

Stater est semuncia ℥ß, seu ʒ iiij. Dupondium quoque dicitur, pendétque Assaria duo.

Vncia Attica libræ pars duodecima pendet drachmas octo, seu tradente Celso denarios Romanos septem.

Romana libra, Pondo, As } pendet vncias xij, siue drachmas xcvj.

Mna siue Mina Attica paulo grauior est, pẽdétque drachmas centum, seu vncias xij, cum dimidia.

Quanquam autem propriè ac libra dicitur, plerumque tamẽ & rem vnamquamque solidam & integram significat: vtque libra ita res quæque in partes xij, distribuitur quæ totins sunt vnciæ: aliæ verò partes sic Latinis appellari solent.

As, libra, res ipsa tota.

Vncia pars est assis seu totius duodecima.

Sextans	vnciæ	duæ
Quadrans		tres
Triens		quatuor
Quincunx		quinque
Semis		sex
Septunx		septem
Bes & octunx		octo
Dodrans		nouem
Dextans		decem
Deunx		vndecim

Mensuræ.

Iam verò de mensuris: quoniam magna in his & incerta est varietas, rectè quidem videntur exoleuisse, ac pro illis concauis quibus tum arida tum liquida veteres dimetiri solebant, libras & pondera nunc passim medici vsurpant: nisi fortè quum virẽtes herbas præstituunt quarum non adeò exquisitum pondus desideratur: has enim pugillis & manipulis mensurant.

Manipulus m. quantum manu comprehenditur.

Pupillus p. quantum digitis tribus capi potest.

Potest tamen quisquis volet cõcauas mensuras ad liquores præsertim sibi cõparare, eásque

eásque ponderibus coaptare, vt alia sit libræ vnius, alia duarum, alia trium, aliæque aliorum ponderum capaces.

At nihilominus veterum mensurarum quæ tum aridis tum liquidis accommodabãtur, hîc interpretationem subiiciam.

Cochlearium mensura minima, capit vini mediocris substantiæ seu flaui ʒ j. & ℈ ß.

Cheme, mediocre seu minus Cochlearium, capit cochlearia parua ij. seu ʒ ij. ℈ j.

Mystrum seu cochlearium magnum ligulæ par, cochlearia parua ij. ß. seu ʒ ij. ß.

Concha mystra ij. chemas ij. ß. cochlearia v.

Cyathus conchas ij. mystra iiij. Cochlearia x. seu ℥ i. ß.

Acetabulum Græcis oxybaphon sesquicyathum, conchas iij. mystra vj. cochlearia xv. seu ℥ ij. ʒ ij.

Quartarius τέταρτον ἡμικοτύλιον, sextarij pars quarta, cyathos ij. Cochl. xxx. ℥ iiij. ß. oxybapha ij. mystra xij.

Hemina seu cotyle seu tryblium & ἡμίξεστον, dimidia sextarij pars, hemisextarius Parisiensis: continet quartarios duos seu ℥ ix. cyathos vj. oxybapha iiij. mystra xxiiij. cochlearia lx.

Sextarius Græcis ξέστης, mensura omniũ vsitatissima, congij pars sexta, heminas duas, quartarios quatuor, cyathos xij. seu ℔. j. ß. cheopina est Pariensis.

Chœnix Græcis, modulus Latinis, sesquisextarius est, ℔. ij. ℥. iij.

Congius Græcis, Chus, sextarios sex. ℔. ix. quartarios xxiiij. Pintæ tres sunt Paris.

Vrna congios quatuor, sextarios xxiiij.

Amphora }
Quadrantal } idem, vrnas duas, sextarios xlviij.

Metretes & Ceramium Græcis, } capit congios seu choas xij. sesquiamphoram.
Cadus Latinis, } sextarios lxij. seu ℔. c. viij.

Culeus capacissima Romanorum mensura, continebat amphoras xx, sextarios 960. congios 160. vrnas 40.

Aridorum verò mensuræ Romanis hæ fuerunt, quæ & liquidorum communes erant præter modium.

Ligula par mystro.	
Cyathus capit	ligulas iiij.
Acetabulum	ligulas vi.
Quartarius	acetabula duo.
Hemina	acetabula iiij. ligulas xxiiij.

Sextarius heminas duas, quartarios quatuor, acetabula octo.

Semodius	sextarios octo.
Modius	sextarios sedecim.
Medimnus	chœnicas 46. sextarios 72.

Hæ liquidorum mensuræ vino præsertim dicatæ fuerunt, quod si mediocris est substantiæ, referetur ad id quod dixi pondus. At quoniam oleum leuius est vino parte nona, mel verò grauius vino parte dimidia, quæcunque mẽsura capit mellis vncias xv. capit vini vncias x. & olei ix. Eáque proportio in mensuris omnibus obseruanda: quæ si iniquæ fuerint, pondus quod minimè vnquam fallax est, iis erit pro lege.

De componendorum medicamentorum causis. *Cap. VII.*

VT morborum ita medicamentorum genus duplex statuendum, vnum simplex, compositum alterum. Simplex medicamentũ appellatur, quod spõte sua tale exortum est, nihil nostra adeptum industria. Hoc autẽ aliàs vnica, aliàs pluribus tum substãtiis tum facultatibus præditum est: vnica vt piper, pyrethrum, euphorbium, quorum substantia omnis prorsus tenuis calidáque est: pluribus vt rosa & absynthium, quæ mediocri substantia detergunt, crassa & terrena corroborant: & rheumbarbarum quod tenui purgat, terrena aluum & sanguinem sistit. Hoc eorum genus possis quodammodo, nempe naturâ & prima origine compositũ appellare, quòd varias illas tum substãtias tũ facultates ortu sint nacta. Cæ-

Compoſitum medicamentum quale. rerùm hoc loco compoſitum dicimus quod nõ ipſo ortu, ſed arte operáque noſtra tale euaſit, vt theriace, mithridatium, & qnodcunque ex multorũ permiſtione cõſtat. His tamen nõ ars vires contulit, ſed duntaxat ſimplicia cõuenienter miſcuit, è quorũ actione mutu naoua & incomperta vis tandem emerſit. *Cõpoſitionis medicamentorum neceſſitas.* Miſcendorũ autẽ & cõponẽdorum medicamentorum magna fuit tum ad ſimplices tum ad cõpoſitos morbos neceſſitas. Simplicem morbum ſimplex pletumque medicamentum, quod paribus ſit viribus tollit. Quũmque ſimplex aliquod exiſtit, quod citra vllam corporis & virium offẽſionem morbum prorſus depellat, quia omnium præſtantiſſimum, nulla compoſitio permiſtione quærenda: neque quod ſimplici effeceris, compoſito tentandum. Etenim cõpoſito prius eſt ſimplex & certius & exploratius, neque eius quod vel optima ratione compoſitum ſit, ante experientiã tutus ac certus vſus eſſe poteſt: nã multa plerũque nos conſentanea putamus, quæ petmiſta tacitis ſeſe viribus perimunt atque demoliuntur. Optimum igitur & in primis cõducibile ſit, ad vnumquemque affectũ ſimplicem præſtãtiſſima ſimplicia tanquã remediorum baſes accõmodare, & in promptu habere, non guſtu modò & ratione, ſed experimento quoque & vſu longo cõprobata. Ar verò quoniam non ſemper cuique morbo peculiare remediũ licet opponere, ad ſimplices etiam affectus mulris de cauſis neceſſaria fuit medicamẽtorum permiſtio. *Prima compõẽdi cauſa.* Prima quũ, vt dixi, ſimplex medicamentum deeſt curando morbo prorſns oppoſitum, eius enim penuria compoſitũ vſurpamus, cuius vires ſint morbo pares. Vt quũ intẽperies affligit numeris duobus à mediocritate diſtans, ſi nullum in promptu medicamẽtum ſit frigidũ ordine ſecũdo, duorum quæ primi & tertij ſint ordinis pares portiones temperatæ, cõpoſitum efficient ordinis ſecundi & depellendo morbo accommodatum. Eadem in detergẽtibus, attenuantibus atque cæteris permiſcendis eſt ratio. *Secunda.* Altera componẽdi cauſa ex ſimplicis medicamenti vitio depromitur, quod aut imbecillum eſt, aut malignum. Imbecillum ſeu ignauum ac pigrum, acrioris permiſtione excitatur, vt rheũbarbarũ ſpica vel cinamomo, ſenna ginzibere, agaricus & turbith ginzibere quoque aut ſale gẽmeo: aloë aſaro, ſpica, xylobalſamo: abſinrhium cinamomo: & quorũ vis in craſſiore materia fixa inhæreſcit, ſi altiùs aut longiùs deducenda eſt, attenuãtium aut acrium adiectione impellitur. Nonnunquam tamen & hæc agendi celeritas pręparatione cõparatur, pręſertim tritura vel coctione. Aſarũ enim aut piper aut calaminthe diligẽter trita cribróq; tenui creta, lõgius penetrat, validiúſque aperit ac digerit. Æs quoq;, chalchãtũ, alumen aliáque metallica vſtione tenuitatem acrimoniámque nãciſcuntur. Quod porrò malignũ aut prauũ medicamẽtũ fuerit (ſi qua eius vtẽdi neceſſitas eſt) benignioris permiſtio obtunditur: vt ſcammonij atque etiam aloës acrimonia, maſtiche, tragacantho, cotoneo malo, roſis, phœnicobalanis: venenara qualitas, dictãno, ſcõrdio: ellebori nigri malignitas, aniſo, dauco, cumino: æruginis ad malignorũ vlcerum deterſionẽ acrimonia retunditur olei & cerę permiſtione in Ægyptiaco, aut aquis aſtringentibus: vis opij narcotica ne quid officiat, caſtorio & croco emẽdarur: hæc quoque correctio interdũ præparatione fit, vt ne aloës acrimonia venas exedar lotione eximitur, & æs vſtum lauatur, vt ſine morſu cicatricem inducat.

Tertia. Tertia cõponendi cauſa ex affectæ partis ſubſtantia, ſitu, præſtantia atque ſenſu exiſtit. Quũ enim pars denſa longéque à remediis diſſita fuerit, vt ren & vterus, plerũque attenuantia baſi permiſcemus quæ eò penetrent, plerumque alia quæ ſubſtantiæ familiaritate baſim, id eſt præcipuum ſimplex medicamentum eò dirigant: vt medicamẽtis cephalicis betonicam, pulmonicis hyſſopũ, cardiacis buglosſum, hepaticis agrimoniũ, ſplenicis ſcolopendrium, hyſtericis artemiſiam. Pars quoque nobilis aut exquiſiti ſenſus (ſi baſis vehementior fuerit) aliud quiddam ſibi tota ſubſtãtia familiare miſceti poſtulat, & quod ſe ſuúmque robur conſeruet. Ea propter quæ viſceribus accommodantur medicamenta, corroborantibus fulciunrur, & quæ ſub alimenti ſunt ſpecie, vt medicata vina, quia minus moleſta, cæteris antecellunt. His igitur de cauſis ſimplex affectus compoſitum plerumque medicamentum poſtular.

Quarta & poſtrema. Quarra & omnium maximè neceſſaria componendi cauſa eſt affectuum varietas. Quot enim ſimplices ij fuerinr, totidẽ facultates iis opponẽtur, neque vlli ſimplici vis eſt depellendi compoſitũ affectum: quandoquidẽ ſimplex ſimplici, non autẽ cõpoſito contrarium eſt. Si quod ortu ſimplex varias tum ſubſtantias tũ facultates ſortitũ eſt vt ſatis ſit compoſito affectui tollendo, bene eſt: ſin minus, petmiſcenda tot erũt ſimplicia

quot fa-

quot facultates expetũtur. Si ſimplex quidem eſt morbus, ſed quē vel ſua interior cauſa, vt humoris lentor, vel ſymptomatis grauitas, vt doloris ſæuitia comitatur, neceſſaria eſt medicamenti cōpoſitio, quæ in ſingulos affectus referatur atque pertineat. At multo magis ſi multi iique diſſimiles morbi, vt intemperies & obſtructio in eādem partem concurrãt: aut etiamſi partibus ij diuerſis inſideant, vt iecoris calida intēperies, renum calculus, & vteri obſtructio menſes ſupprimens. In his igitur neceſſe eſt medicamentũ ex iis componatur, quæ ſigillatim vnumquẽque affectũ depellant. Quum multæ cōpoſitionis baſes collectæ fuerint, addenda fortaſſis his rurſus erunt quæ ſingulas illas vel adiuuent, vel emendent: vt iam inde non paruus ſimplicium numerus accreſcat: Sic enim fiunt quæ polychreſta medicamenta veteres appellarunt.

Hæ igitur cauſæ quatuor, nempe ſimplicis medicamēti penuria, eius peruerſitas, affectæ partis conditio, & affectuum varietas, efficiunt vt neceſſaria ſit medicamētorum cōpoſitio. Sunt & aliæ quędam cauſæ non eę tamen neceſſarię, ſed vel vtiles vel iucundæ, vtilis quidem eſt medicamenti forma, quòd ſolida potētius trahat, liquida commodius penetret & eluat. Quocirca medicamētum in catapotiorum formam accommodamus, quum potentius è capite & è diſtantioribus locis trahere: in potionē verò quum ventriculum & præcordia expurgare, & in omnia penetrare conſilium fuerit: ſic quoque ſi dolor leniendus eſt, aut emolliẽdum quippiam eſt, vnguentum: ſin verò euocandum quippiam aut dirigẽdum eſt, emplaſtrum potius vſurpamus. Adde quòd quadam vtilitatis ſpecie medicamenti formã vtetis cōſuetudini aut naturæ plerũque aptamus, quòd alij catapotia, alij bolos, alij potiones penitus auerſentur: vt etiam vtilē medicamento formã demus, quędã interdum adiicienda ſunt, vt potioni hydromeli, vnguēto oleum, emplaſtro cera vel lithargyros, quæ nullas vires, ſed formam duntaxat exhibēt. Iucunditas portò quoad licet medicamentis comparãda, modò vt illorũ vim & facultatē non tollat: triſtia enim & horrenda nec ſumuntur facilè, nec continentur, ſed ventriculum euertunt, corpus conturbant, ac plerumque animi defectione vires exoluũt. Comparatur autē medicamento iucunditas colore, odore, ſapore. Ad colorē & tenuitatem, purgans medicamētum in tenui & puro liquore maceratur, quædam foliis auri integuntur, ceruſa vnguentis additur vt albeſcant. Ad odoris gratiam medicamentis addimus aniſum, daucũ, cinamomũ, caryophyllum, nucē moſchatã, & ipſum quoque moſchum, aut ambarum. Externis quoque ſpicam nardi, iridem, cyperũ, malabathrũ, amomum, coſtum. Hęc enim odoris iucunditate non modò oblectant, ſed & corroborant, & corporis ſpiritus vehementer reficiunt, animũmque exhilarant. In ſaporis ſuauitatem (qui quàm odor magis ventriculum & præcordia recreat) amara medicamēta melle vel ſaccharo leniuntur, nimium dulcia ſucco limonum, vel aceto, vel ſuccis auſtetis, vt nempe expetet laborãtis guſtus: cathartica in vino, & liquore roſarum ſtillaticio macerantur, additis aromaticis: eadem quoque ex carnium iure ſumuntur.

Secundariæ quędã cauſæ cōpoſitionis.

Hæ igitur cauſæ ſunt omnes quæ medicamento quod baſis appellatur, nonnulla adiicere cogunt, ex quorum permiſtione & coagmentatione quædam fit compoſitio.

Lex & methodus componendorum medicamentorum. Cap. VIII.

Baſis quid.

VT methodo quadam apta fiat medicamentorum compoſitio, baſis in primis conſtituenda eſt, id eſt medicamentum ſimplex in compoſitione præcipuum, & velut columen cui cętera innitãtur, profligãdo affectui accommodatiſſimum, eiúſque tum qualitas tum quantitas deſignanda. Qualitas quidem ex affectus qui præter naturam in corpore fuerit ſpecie: magnitudo ex illius magnitudine, & ex laborantis partis natura atque conditione pręſcribetur. Vt quum frigidus erit affectus, medicamentum pro baſi ſtatuetur atque eligetur calidum: atque ſi ordine ſecundo frigidus eſt, id à mediocritate in contrarium pari ordine recedet. Si pars quoque affecta profunda fuerit, aut longè diſſita, denſa, obtuſi ſenſus, atq; ignobilis, hinc baſis facultas augenda erit, vt vires omnino pares in ipſam affectus ſubſtantiam exerceat. Partis quoque dignitate æſtimata, medicamentum quærendum quod ei conſentaneum ſit, eámque ſingulari quadam familiaritate iuuet. Horũ obſeruatione baſis deſignabitur affectui contraria, eíque par viribus, & affectæ parti conſentanea. Oportet igitur medicinã facturo, ſelecta omnis generis remedia ad vnũquẽque

affectum & ad partem affectam accommodata, vndique ratione & experimento cognita comparentur, vt quasi in promptuarium recondita ac seposita suppetant ad vsus. Atque in primis si simplex & solitarius morbus sine causa interiore, sine symptomate proponetur curandus, simplex depromatur medicamentum quod depellendo illi par sit viribus, & partem iuuet, aut saltem non offendat. Si simplex nullũ par morbo suppeteret, ex multis vnum tale compatetur, quæ aut similium, aut etiam cõtrariarũ sint viriũ. Si basis quæ sit arte cõstituta omniúmque optima, fuerit nihilominus vel ignaua nimis, vel maligna, vel minimè ad partem sit accommodata, aliorum permistione iuuetur, & reliqua, vt dixi, attexantur, quę illius effectum opúsque prosperent ac promoueant. Basis si non quantitas, vis saltem summa atque præcipua in cõpositione esse debet: neque enim theriaci pastilli, neque euphorbium, neque scammonium in cõpositionibus quæ ex iis constant, cæteris quantitate, sed tamen viribus antecellunt. Cæterorum quæ basis effectum fælicitant, tum quantitas tum vis minor sit, vt neque in affectum neque in partem insigniter agat, sed in solam basim, cuius tamẽ vires minimè peruertat. Eorum verò quæ melioris vsus vt odoris saporísue gratia induntur, multo quidem minus vis elucere debet aut basi obsistere. Iam verò si morbus simplex quidem est, sed quẽ interior quædam causa fouet, aut aliquod graue symptoma comitatur, vniuscuiusque profligandi constituenda quoque basis est, cuius etiam quãtitas ex affectus magnitudine designetur, vt quo vehementior is fuerit, validiorem quoque basim sortiatur. Atque si vno eodémque tempore his omnibus quæ præter naturam concurrunt pariter occurrendum est, confusæ bases in quandam compositionem referantur, quæ vna vice sit omnium. Si quid verò eorũ magis videbitur vrgere, in id quoque magis ac præcipuè remedio valentiore incumbendum. Si præterea morbi cõplures in vnã eandémque partem concurrãt, cùm omnibus vnũ æquè possit remedium opitulari, multo magis compositũ id esse oportet, & ea ratione quã dixi ex variis basibus atque ex iis quæ illas constabiliant ac vndique perficiant, cõstitui. Si in varias longéque dissitas partes varij morbi inciderunt, nõ æquè necessaria est compositio, cùm sua cuique remedia seorsum pura aptari possint. Hæc componendorum medicamẽrorũ methodus est, ex ipsa quoque methodo medendi deprompta, quæ morbo depulso, corpus in naturalem habitum restituit.

Quæstio. Hîc autem obiter dubitare licet, vtilísne sit multorũ eiusdẽ facultatis simpliciũ permistio. Empiricorum vetus is mos fuit, in eundem vsum & effectum multa vndique simplicia congerere, vt vnum saltẽ ex multis in cõpositione existeret, affectui curando proprium, & laborantis naturæ consentaneum. Hanc & nunc rationẽ plerique sectantur, qui neque affectus speciẽ, neque magnitudinẽ inuestigãt, neque laborãtis naturã, neque remediorum vires aut ratione aut vsu comperras habent. De his verò ita statuẽdum,

Solutio. Si prima aut etiam secunda medicamentorum facultas, vt calfaciendi, refrigerãdi, molliendi, incidendi, detergẽdi, aut similis quædam compositione quæritur, cõplura hisce facultatibus prædita aptè commisceri possunt: atque tametsi compluriũ vires non sint quàm vnius efficaciores, in eundem tamen effectum consentiunt, nec sese perimũt: vt plantaginis, solani, lẽtis palustris & semperuiui cõmistio: aut ex malua, althæa & helxine compositio. Cæterùm si tertia quædam qualitas cõpositione expetitur, non ęquè certò aut tutò multa & varia permiscueris. Cùm enim eiuscemodi qualitas obscura quodammodo sit, nec sensibus deprehensa, quę ex multorum confusione emerget, admodum incerta atque anceps erit, nec nisi experimẽto & obseruatione cõprobari potest. Tametsi enim quædam seorsum comperta sint similes effectus edere, plerũque tamen tacitis etiam quibusdã viribus omnino dissentiunt, vt idcirco si in vnã eãdémque compositionem concurrant, non sese iuuẽt atque corroborẽt, sed cõtrà perimant atque peruertant. Non igitur possunt compositionis tacitæ vires ex simpliciũ viribus coniici, nisi etiam vsu compertum sit ea sibi omnino consentire. Vt enim non omnia quæ dulci sunt sapore, si concurrant dulcem iucundúmque saporem proferunt: neque vini Cretici & pomacij & lactis & mellis (que seorsum singula palatũ iuuant) permistorum suauis est & gratus sapor: neque omnium quæ seorsum suauem spirant odorẽ, si cõfundas, suauis quoque odor euadet: ita neque omnium quæ aduersus venenũ seorsum deprehensa sunt vires habere, permistio atque compositio ratione censeri potest pristinas aut æquè validas vires retinere.

Quæstio altera. Quod enim fuerat in singulis, rarò deprehenditur in mistis: denuóque debet compositio etiã obseruatione cõprobari. Existit huic affinis & alia

& alia quæſtio, an quæ diuerſarum virium permiſcentur, ſingula priſtinas in cõpoſitione vires retineant eáſque adhibita nobis exerceãt. Conſtat quidem veteres phlegmonarum incremẽto adſtringentia diſcutientibus miſcuiſſe, vt ſimul parcs vires exererẽt. At quî fieri poteſt, vt contratia illa confuſa non ſeſe mutuò retundanr? *Solutio.* Hæc igitur diluenda ſunt. Cùm recens eſt eorum permiſtio, vtraque priſtinas ſuas vires inregras retinent, eáſque adhuc vt antè exerunt. Neque in his modò quæ foris adhibẽtur, ſed & in his quæ intrò ſeu potionis ſeu antidoti forma ſumuntur. *Auicen.* Nõnulli vim quandam in nobis ſtatuerunt diſcretricem, quæ ſingula illa antequam ſinr perfectè cõfuſa, ſecernat in nobis, & quę ſingula ſuis aptet partibus atque affectibus, eáque in proprios vſus referat & accõmodet: quemadmodum & iidem ſentiunt vim illam diſcretricem ex ſimul permiſtis diuerſis alimentis quid parti cuique conueniat attribuere. At verò cùm multorum in cõpoſitione iamdiu facta eſt confuſio, atque ea quam iuniores fermentationem appellant, mutua actione omnium quædam coitio atque concurſio euaſerit, priſtinæ ſingulorum vires non amplius integræ manent, neq; illas poteſt facultas vlla diſcretrix in nobis ſeiungere: ſed pereũtibus & extinctis ſingulorum viribus, nouæ prorſus emergunt, ex illarum tamen concurſione profectæ. Quæ autem hæ ſint nouę vires, ex primis quidem atq; ſecundis qualitatibus quænã fiant, poteſt ex ſimplicibus ipſis cõiici. Ex tertiis verò quænã ſumma facultas oriatur, quæ totius compoſitionis formã atque totam ſubſtantiam comitatur, cùm ex ſimplicium occultis viribus illa prodeat, nõ niſi experimento dici cognoſcíque poteſt.

De medicamentorum formis eorúmque eliciendis viribus. Cap. IX.

FORMAE tum ſumendi tum admouendi medicamenti quàm cõpoſitionis longè diuerſa eſt ratio: magníq; refert qua forma quoduis ſeu ſimplex ſeu compoſitum medicamẽtum adminiſtres. Nam præterquam quòd alios aliæ formæ delectãt, aliæ etiã formæ tum ad partes affectas, tum ad morbos accommodatiores ſunt, neque formarum pares ſunt omnium vires, quandoquidem ad extenuandum atque penetrandum conuenientior eſt liquida, ad corroborandum & adſtringendum ſolida. Quæ talia ſumuntur qualia ſponte prodierunt, ſiue recentia, vt holera & acetaria, ſiue arefacta, vt ſiccæ radices vel ſtirpes, nondum formæ cuiuſquam dicuntur conditionem adepta. Primæ formarum differentiæ inde depromptæ ſunt, quòd medicamenti tum ſimplicis tum compoſiti aliàs ipſa ſubſtantia & materies, aliàs vis eius præcipua atq; facultas arte elicita ſuggeritur. Vim ipſam atq; facultatem interdum ipſæ materiæ permiſceri, in eáque contineri confert, vt in medicamentis adſtringẽtibus, corroborantibus & ſiccãtibus: interdum verò à materia ſecerni, vt in medicamentis attenuantibus, diaphoreticis & purgantibus, quòd craſſior illa & compactior materia viribus obſit. Itaque forma omnis aut ſolida eſt, aut liquida. Solidarũ prima atque ſimpliciſſima eſt puluis, qui deinde & ipſe in alias coaptatur formas: quales ſunt paſtillus, electariũ tum liquidum tũ ſolidum, catapotiũ, bolus, eclegma ſeu delinctus, antidotus multiplex recentioribus confectio appellata, partim enim aromatica eſt & analeptica, partim opiata & anodyna, partim cathartica, partim antipharmaca, cõdîtum ſimplex, cõdîtum compoſitum, ex quibuſdam autẽ horum liquore quouis ſolutis potiones fiunt medicę. Quę verò ſolam medicamenti facultatẽ retinent formę ferè liquidę hę ſunt, liquor ſtillaticius, infuſum ſeu dilutum, & vniuerſum factitiorũ vinorum genus, ius ſeu decoctũ, emulſio, medicatus ſuccus, ſapa ſeu rob: è quibus & aliæ comparantur, iulepus, ſyrupus, apozema. Ex his quoque variè commiſtis potiones fiunt medicæ, clyſteres, glandes, peſſi, noduli.

Externorum medicamentorũ formę eadem poſſunt methodo inſtitui: puluis inſpergendus, fomentum ſiccum, ſacculus, fomentum humidum, inſeſſus, balneum, epithema, collyriũ, mucilago, embrocha, oleum, ceratum ſimplex ſeu illitus, vnguẽtum, puls, cataplaſma, emplaſtrum. Cauterium autem, errhinum, gargariſma & apophlegmatiſmus, facultatum potius quàm formarũ ſunt nomina. De ſingulis ergo hiſce formis particulatim tradendum, & explicandum qua ratione, & qua ſimpliciũ proportione præſcribi tẽperaríque debeant. Simplicium autẽ cognitio, collectio, delectus, expurgatio, conſeruatio, præparatio, correctio & miſcendi induſtria, ſeorſum ad pharmacopœos referuntur ac pertinent: quorum tamen in primis & medicũ gnarum peritúmque eſſe

oportet, siquidem apud artis ministros auctoritatē dignitatémque suam retinere ac tueri velit: quos docere hęc ipsa debet, quēadmodum componendorū medicamentorū formula ad pharmacopolas ostēsuri sumus. Formarum ergo rationes atque vires expositurі, à liquidis auspicemur. Quas veteres olim medicamentorum facultates memorię prodiderūt, eas in integris illis primùm quidem sunt experti, alij postea vt laborārum delitiis subscriberēt, eas variè à crassiore terrenáque materia seiunxerūt: vt destillatione, infusione, decoctione & succi expressione. Quum autem in physiologia demonstratum sit, stirpis cuiusque materiam humorem continere alimētarium, & alterum primigenium, in quo præcipua vis inest, aqua stillaticia alimētarij humoris portio est tenuior: quæ si sine odore & sine sapore est, nullas, sin odorē saporémque stirpis retinet, exiguas illius vires habet. Oleum verò humidi est primigenij portio aëria, atque vt illius odorem saporémque, ita & vires plurimum refert, quarum tamen nō parum ignis vidissipatur & euanescit. Exilatione facultas (quę prę sertim in crassiore materia inhęret) manifestius euocatur, atq; in ius ipsum transfertur: quæ verò in tenuiore cōsistit, tota plerunq; dissipatur ac disperditur. Infusio vim multo maiorem trāsfundit in quemuis accommodatum humorē, nihilque aut minimum dissipat tenuioris substantiæ, quòd sensim blandéque fiat, nulla vi immodici caloris. Expressione qui quasi plantæ sanguis citra liquoris alieni permistionē succus extorquetur, nulla videtur illius facultate destitui. Sed hęc rursum planiùs ex facultatū discrimine distinguā. Refrigerandi, humectandi, emolliendi atque relaxandi facultas, in solis virētibus & humore multo præditis, & in fructibus atque seminibus inueniri potest. Neque enim plantago, neque solanū, neque semperuiuum si exaruit, manifestè refrigerat, neque althæa, aut malua, aut helxine arefacta manifestè humectat vel emollit. Neque profectò facultas eā admodū destillatione syncera euocatur, quòd empyreuma siccitásq; conquitatur calorē. Exilatione verò ac infusione efficacior manet, multóq; magis expressione, vt in iure, in mucilagine, in succo vel oleo. Calfaciendi autem, siccādi, attenuandi, detergendi, penetrādi & adstringendi facultas in arefactis quoq; integra consistit, & aliquāto valentior quàm in virentibus, quandoquidē in his ex humoris alimētarij eiúsque aquosi & crudiusculi perfusione ea facultas obtunditur. Hæc è virentibus stirpibus destillatione aliquantū eximi potest, sed expressione plurimùm, infusione atque decoctione siue ex virentibus siue ex aridis, mediocriter elicitur, si præsertim è liquore accommodato, vt ex hydromelite fiat, nam aqua calidorum & attenuantium quæ incoquuntur vim habebat, atque remittit, neque potest integras illorum calidorum vires assumere aut adipisci: sed est necesse decocti ius mediam & mixtam naturam aquæ & eorum quæ incoquuntur, obtineat. De singulis qua ratione fiant, rursum summatim tradendum.

Liquoris destillatione eliciendi ratio. Cap. X.

LIQVOR stillaticius duplex comparatur, aqua & oleū. Aqua elicitur è floribus, herbis & radicibus virentibus, quæ tēpore legitimo lectæ & expurgatæ, in vaporariū integrę conijciuntur, si tenuior substātia in qua prę sertim vis inest odoris, expetitur: cui deinde blandus lentúsque ignis subdendus. At si medicamentosa facultas desideratur, recentes herbæ atque radices minutim concisæ, atque etiam tunsæ, suóque succo immersæ ac madentes, in fictile vas omnis alienæ qualitatis expers recōdendæ & operiendæ sunt loco tepido, dū vno aut altero die insita earum facultas, olim tacita & penitus recondita sese expromat. At si multarum stirpiū, & quæ diuersæ sint facultatis vis quædā summa extrahenda est, confusæ illæ contritæque, suo sinantur liquore madere atque macerari, dum fermentatione omnium in quandam vnitatem facta sit coitio. Postea verò omnia promiscuè in vaporarium coaptentur vitreum, aut plumbatum, & inducatur stillans capitellum cæmento vel luto tenaci obseratū, ne quid expiret, è cuius oblongiore canaliculo & quasi ceruice receptaculum propendeat, diligenter etiam obseratum. Vaporarium porrò in cacabum æneū, cinere, sabulóve, aut aqua plenum, fornaci superpositum & coaptatum sic mergitur vt ne fundū eius attingat, ignísque succenditur è prunis aut carbonibus aut è stipulis, qui minimè tetro fumo opus inquiner: isq; initio acrior, deinde lāguidior & ignauior, qui duntaxat moderatā caloris vim conseruet. Quæ per cineres aqua

elicitur

elicitur acrior est, magísque empyreuma redolet, ac minus vernaculæ & insitæ facultatis retinet quàm quę per aquã, asseruatur tamen diutius, & tardius corrũpitur. Vtraque tamen ratione & modo stirpiũ pars tenuis in qua tum odoris tum saporis vis inest, dissipatur, simúlque facultatũ pars maxima exolescit, vt non temerè illis sit fidẽdum. Quapropter tertia destillandi ratio solius vaporis vi inuenta est, quæ vna omnium maximè stirpium odorẽ, saporem, facultatésque retinet citra vllã empyreumatis insuauitatem; quæ tamen vt diutius conseruari possit, posteà octo circiter dies insolatur. Ad hanc cõparandam lebes æneus aqua plenus fornaci inducitur, & lebetis labris amplæ ollæ vel vrnæ labra quoque coaptantur, & luto agglutinantur. Olla verò circũquaque in ambitu amplis foraminibus pertusa est, in quæ vaporaria herbis plena inseruntur & agglutinãtur, vt cùm accensus ignis fuerit, feruentis aquę solus halitus in ollã subiens vaporaria contingat, & blandè è stirpibus aquam suscitet. Ne tamen coërciti atque conclusi halitus copia calor obruatur, vrna vel olla summo fastigio exiguũ foramen habeat, quo halitus partem expiret, possísque calorem pro nutu moderari. Liquoris huius stillaticij si quàm cæterorum vis aliquanto ignauior est, iucundior tamen, suauior & ad multa accommodatior existit. Id autem minimè silendum, earum stirpium quarum tenuis est & rara materia, vt ocymi, florum violarum, rorismarini, vires cum odore & sapore quauis destillatione exolescere: earum verò quarum crassa est & densa materia magis retineri ac conseruari.

Olei autẽ è stirpibus eliciendi diuersa est ratio: neque in id virentes, sed conuenienter arefactæ sumuntur, partim vt humoris alimentarij & aquei minuatur portio, & oleagina (quæ humidi primigenij pars est) sincerior & purior eliciatur, partim etiã vt herbę teri possint. In primis enim eas tundere & terendo in tenuissimum puluerem redigere necesse est. Is immissus in cucurbitã vitream, quæ protractum collũ habeat & tanquã longam proboscidem exactè, ne quid expiret, Hermetis sigillo obseruandam, in diplomate per octo decémve dies sinitur, dũ per medium vitrum quandã conquirat substantiæ macerationẽ. Deinde proboscidis summo naso detruncato, collocãda transuersim cucurbita est in perforato amplo fictili in id adaptato, & tenui cinere vndique ad duos trésve digitos aggesto operiẽda, & viuo carbone fumi experte desuper dato paulatim calfacienda, dũ in aliud agglutinatum vas profluat oleum primũ pallidum, dein flauescens. Hac ratione Alchimistæ ex lachrymis, resinis, atque etiã metallis per humectationem oleum extrahunt purius & odoratius cum peculiari phlegmate, quod nec odore nec viribus oleo cedit. Sed ad id longo opus est tempore & maxima diligentia, atque in moderando attemperandóque igni dexteritate summa: & ad postremum pro impensa opera ex pulueris libra dimidia vix puri & sinceri olei vncia elici potest.

De infusione, elixatione & succorum extractione. Cap. XI.

INFVSIO, quòd caloris vi nihil dissipet, simpliciũ vires puras syncerásque trãsfert in liquorẽ: at nõ omnes: sed eas præcipuè quæ in tenuiore sunt substantia: eas verò quæ in crassa ac terrena, nõ æquè validas. Purgandi etiam vim summam elicit, quum præsertim tenuis ac penetrans liquor fuerit, aut simplicium naturæ consentaneus. Rei autem infundendæ conuenientes liquores sunt multiplices, quorum præstantissimus est aqua vitæ, quæ tenuissima cùm sit, in omnes commissæ materiæ partes sese insinuans, cõcretum illius succum attenuat, incidit, colliquat, secúmque rapit: ab hac deinde sunt vinũ album ac tenue, aqua tum simplex rũ stillaticia, tum in qua attenuãtia simplicia sunt incocta, hydromeli, mel & oleum. In his quæ maceratur materia exarefacta sit & aquoso humore destituta, expurgata, minutim cõcisa aut tusa, vt liquorem omni ex parte cõbibat. Tamdiu autem maceretur dũ contabescat, & sapore deprehendatur vim omnem suã exuisse: aut si multa variáque permiscueris, dum omnia fermentatione vnam eandémque communem naturam sint adepta, quod ferè triduo fit. Liquor autem in quem eorum materia conijcitur vel tepidus sit, vel tepido loco asseruetur, vel insoletur, vt blandi caloris beneficio adiutus vim promptius exorbeat. Hac igitur ratione comparãtur potiones catharticæ, & aceti, vini, mellis atque olei complura factitia genera. Vinum autem vt cõmodè fiat, stirpium materia quum viribus excellit legitur, & in vmbra siccatur: deinde in mustum

coniicitur dum deferuescat, ac post duos trésve menses quum iam vinum deferbuerit & fuerit defæcatum, transfunditur reconditúrque: nec si stirpium materia diutius macerari sinatur, corruptionem subit, nisi vinũ fortè vapescat dolio nimium vacuato, aut non conuenienter obthurato. In vetustius etiam vinum macerata stirpium materia, non parum id efficax reddit. Quũ autem vinum naturę iucũdum sit ac familiare, quascunque vires acceperit, eas per omnia sese insinuans, promptè in singulas & abditissimas corporis partes diffundit atque impartit, éstque optimum medicinæ vehiculum. Vis ei præcipua hyeme ad crassos lentósq; humores, ad obstructiones, ad morbos frigidos ac diuturnos, qui sine febre fatigant, ad quæ quouis est syrupo vel medicato liquore præstantius. Aceti, aut mellis aut olei conficiendi nõ admodum dissimilis est ratio, de quibus seorsum particulatim trademus.

Liquor seu decoctum. Liquor in quo iam stirpes incoctæ sint, quod & earum ius appellatur, non paruas earum vires elicit, & coctio ea quæ propriè elixatio dicitur, rerum facultatem atque speciem à materia seiungit. Elixantur autem quorum vis & facultas cum quadã tenui substantiæ portione transfertur in liquorem, vt ligna, pulueres, radices, herbæ, germina, fructus, semina, flores. Lapides & metalla elixari nequeunt. Liquor verò, aut aqua simplex est, aut hydromeli, aut lactis serũ, aut succus, aut simile quippiam: rarò vinũ, quòd promptè acescat aut vapescat, rarius aqua stillaticia, quòd vis eius exolescat. Nõ igitur, *Montanus.* vt quidam memoriæ prodidit, simplex aqua omnium eliciẽdarum virium cõmunis est materia, neq; vt ea cùm frigidis frigida est, ita cum calidis calida, neque si seorsum diutius excoquitur (quod ille putat) incalescit, sed frigida semper tametsi minus, persistit. Itaque calida tenuiáq; medicamenta quorũ vires integræ desiderãtur ad frigidos crassósq; humores attenuandos, aut lentos detergendos, aut ad expediendos veteres infarctus, ex hydromelite tenui coquenda sunt, quòd eorum vim aqua simplex nimium obtundat: frigida verò, vt biliosos feruẽtésque humores ac febrium ardores validè restinguant, ex aqua coquenda, addita etiam sub finem interdum aceti parte octaua, si cum refrigeratione extenuatio quoque & penetratio expetitur. Facultas porrò quę in tenui atq; dissipabili est substantia, vt penetratio, extenuatio, apertio, resolutio, coctione pauca euocatur, multa disperditur: quæ verò in crassiore est materia, vt abstersio, adstrictio, repressio, incrassatio, non nisi coctione pleniore educi potest, altiùs enim demersa est. Quin & eorum quæ coquuntur materia æstimanda, crassáne sit, dura, sicca atq; compacta, vt lignorũ, radicum aridarum & seminum: an è cõtrario. Cùm igitur singula selecta expurgatáq; fuerint, seorsum moderatè (vt suprà de infusione dixi) arefiant in vmbra, dũ aquosus humor fuerit absumptus. Ita enim vt odore atq; sapore sic viribus efficaciora fient: dein quum coquẽda erunt, quæ compactiora sunt & diutius coqui postulant, prima in tepidã aquam coniicienda sunt, deinde quæ mediocriter, postremò quæ leuiùs: vt primùm ligna, deinde radices, semina, lignorum cortices ac fructus, postremò flores, qui nõ nisi macerari debent. Igne lento qui tetri & alieni fumi sit expers, sensim ea serie coquãtur, dum arida atque dura mollescant: cætera verò planè cõtabescant, & in liquorem vires suas odore saporéque noscẽdas singula deponant, quod nec, vt quidam putãt, hora vna, nec vllo tẽporis certo spatio, sed vno periti artificis iudicio, definiri potest. Percocta omnia quinq; séxve horis macerãda sunt in tepido liquore, & antequam penitus refrigescãt, excolandum est ius, atque in vsus recõdendum. Vt autem virium quædã prodeat æquabilitas, nihílq; cætera viribus aut sapore nimioperè superet & obtundat, simplicis vniuscuiusque vis atque sapor seorsum ante permistionem æstimandus obseruandúsq; fuit. Moderatus tamẽ atque conueniẽs virium saporísque modus iuri impartietur, si recentes herbæ, radices, cortices, semináve, quibus præsertim vis sapórque validus inest, ex liquoris sextuplo pondere coquãtur ad dimidias, vt stirpium recentium vncię quatuor aut manipuli quinque, ex aquę libris duabus dũ libra vna supersit: aut aridæ ex octuplo liquore ad tertias, vt arefactarũ stirpium vnciæ quatuor ex aquæ vnciis duabus & triginta, dum vndecim vel duodecim restẽt. Has enim quòd aridiores sint & humoris non parum combibãt, ex copiosiore liquore, & quòd in sicca earum materia vis firmiùs inhærescat, diutius elixari par est. Et hæc quidem ad iulepi aut apozematis vsum: nã syrupis, quòd pluri melle & saccharo condiantur, efficacius reddi decoctum oportet, & parem ferè mensuram relinqui iuris atque herbarum. Recens enim herbarum radicúmque materia ex quadruplo liquore coquitur, dum ad tertias re-

deat:

deat: ſicca verò ex ſextuplo liquore, dum ad quadrantem redeat: vt libra vna materiæ aridæ ex libris ſex aquę, dum̄ ſeſquilibra ſuperſit. Manipulorum is modus eſto vt ſinguli paulo minus qnàm ſingulas vncias pendeāt. Ea igirur mediocritate nec craſſum nec inſuaue nimis ius fuerit, atq; moderata doſi integras vires ſortietur. Quāquam autē hæ communes ſunt coquendi leges, ſciendum tamen peculiariter eſt, quā ſimplex vnumquodque decoctionem ferre poteſt, vt vis integra elici poſſit: quorū dam enim etiam ſi dura ſint, vt aſari, iridis, pyrethri & cyclamini vis coquendo perit: quorundā virentium & mollium manet, vt ſennæ, maluæ, cichorij, bugloſſi: in id quidem ſimplicis cuiuſque natura pernoſcenda. Et hæc quidem ad quaſuis potiones comparandas. Ad fomenta verò ex aliis etiā pleriſque liquoribus ſtirpes coquū̄tur, vt ex lacte, ſi leniēdus eſt dolor ex oleo, ſi quid emolliendū, ex aqua aluminoſa, ſi adſtringendum, è lixiuio ſi validè digerendum ſiccandúmque eſt.

Succus è viridi ſtirpe aut fructu expreſſus, vt illius ferè omnem ſubſtātiam atq; saporem, ita & ſummas vires obtinet. Exprimitur autem ex minutim conciſis tuſiſque radicibus, herbis, floribus, atque ſeminibus, quæ tuſa vriliter ſinuntur biduò aut triduò macerari: dein in linteū rarum coniecta, vel manibus, vel prælo, vel torculari ſubiguntur, dum ſuccū profundāt: alia quidem facilè, vt quæ humida ſunt & ſucculēta, vt plerique fructus: alia difficile, vt quæ exucca ſunt & paucioris ſucci, vt thymus, polium, laurus, ſaluia, ſampſuchus, & quorū lenta viſcoſáque eſt materia, vt bugloſſum, borrago, portulaca: ex his enim vix niſi ignis tepore liquatus ſuccus prolicitur. Omniū efficaciſſimus eſt qui recēs ſit ac turbidus: qui autem iam inclaruit puriórq; redditus eſt, licet gratior iucundiórque ſit, vt tamen fæcē ita & facultatis portionem depoſuit, neque vllius purgantis medicamenti quod defæcatū ſit, vis admodum valida deprehenditur. At nihilominus ad ſyrupos & potiones qui accōmodabitur, expreſſus phialáque reconditus leniter inſolari, aut tepida loco reponi debet, dū vinorum ritu deferbuerit fęcémque depoſuerit, & quicquid craſſū ineſt ſubſideat. Ita deinde quicquid purius & clarius innatat, ſecretum in potiones cōfertur. Hac ratione comparatur limonum ſuccus granatorum, & coroneorum, pomorum, pyrorum, ceraſiorum, oxyacāthæ & ribes, hi enim diutius ſine coctura perſiſtunt. Recentium quoque herbarum ſucci eadem poſſunt ratione elici. At plerunque protinus vt extracti ſunt, in rem præſentem clareſiunt, ídque vel ſępius colo denſo aut pāno tranſmiſſi, vel ex oui candido ſcopulis agitati, vel leniter feruefacti, dum omnis craſſior ſordes ipſi candido tanquā viſco adhæreſcat. Cōcreti porrò & obdurati ſucci plerique aſſeruantur in varios vſus, qni aut mox vt expreſſi ſunt & colo tranſmiſſi lento igni coquuntur dum craſſeſcāt, vt ſapa, defrutum, miua cydoniorum, robub ex ribes: aut inſolantur concreſcúntque in ſolidā formam, vt aloë, ſcammonium, elaterium, lycium, acacia, mororum ſuccus.

Emulſio iunioribus dicta huc etiam pertineat. Ex fructibus enim & quibuſdam ſeminibus contuſis elicitur, quæ quòd ſucci minimum fundāt & ne attritu pingueſcant, inter conterendū liquore aſpergū̄tur, qui deinde ſimpliciū viribus perfuſus colatur & exprimitur, hac ferè ratione: ℞ amigdalarum dul. expnrgatarum vncias duas quatuor ſeminum frigidorum maiorum recentiū & mundatorum an. drachmas duas, ſeminis lactucæ & papaueris albi an. drachmā vnam, pariter omnia terātur in mortario marmoreo, affuſa ſenſim libra vna aquæ coctæ quæ iam refrixerit, aut aquæ decoctionis hordei vel glycyrrhizæ. Huic quidem non parua vis eſt ad refrigerandum, ad renum ardores extinguendos & ad leniendam vrinæ acrimoniam. Ad pectoris quoque & pulmonum vitia, conteruntur pinei nuclei, piſtacia aut ſtrobili: nōnunquam & ſyrupus aliquis permiſcetur leniens atque refrigerans.

De iulepo, apozemate & ſyrupo. *Cap. XII.*

POTIONVM formę ad ſimplicē intemperiem, & ad corporis vel humorum præparationem & ad alios pleroſque vſus, tres nunc præcipuę vſurpari ſolent, iulepus, apozema & ſyrupus. Iulepū iuniores Gręci iulapiū appellant, ídq; è quouis liquore ſtillaticio, aut ſucco defæcato addito mellis ſaccharíve triplo conficiunt, coquúntq; ſenſim expumando dū toto ferè liquore abſumpto mellis cōſiſtentia fiat. Nunc verò ſimplicior fit atque liquidior, quódq; ſimplex ſit ab apozemate, quòd liquidus à ſyrupo diſtat. Accōmodatur autem is præcipuè

intemperiei corrigendæ,leniendæ fiti & compeſcendo atque frenẽdo humoris ardori, & malignitati frangendæ. Fit proinde vel è cardiaco liquore ſtillaticio, vel è puro defæcatóque ſucco,vt limonũ aut granatorũ, vel è iure vnius paucorúmve ſimpliciũ, cui mellis ſacchari ve quadrãs permiſcetur,leniterque coquitur,ac deinde clareſit,& conditur aromate,vt citra aquæ vlliúſve liquoris permiſtionẽ, omnino iucunda fiat potio. Interdũ etiam nulla ignis vi ex his fit quę coqui nõ poſſunt,vt ex aquis ſtillaticiis,& ſucco limonũ:quæ omnia ſaccharo expurgato affuſa,colo denſo ſubinde trãſiguntur. Ferè autẽ ſacchari quadrans aut ſextans inditur, cinamomi verò ad vnamquãque doſim ſcrupuli dimidiũ. Eſt & alia iulepi ratio cùm hyeme, aut in vitentium herbarum penuria,quiuis ſyrupus duplo aut interdum quadruplo ſtillaticij alteriúſve puri liquoris diluitur,nullo ignis beneficio.

Apozema æquè ac iulepus liquidum eſt,ſed ex cõplurium ſimplicium decocto compoſitum,quę in multos varióſque vſus accommodantur:atque id ferè ad tres quatuórve doſes inſtituitur.Id autẽ quoniam ferè iulepo inſuauius eſt, rarò in eoſdem vſus deſtinatur,ſed maximè in humorũ attenuationem,atque deterſionem,in corporis præparationem,& in reliquiarũ expulſionem. Olim quidem veteres modò virẽtes,modò aridas herbas mulſæ incoquebant,propinabántque ius colo tranſmiſſum:hyeme verò earum pollinem tenuiſſimum mulſæ inſpergebant:hæcque vice erant apozematis. Nunc verò decoctarum ſtirpiũ ius aſſumitur ea quam ſuprà dixi ratione, in quod ſacchari aut mellis aut cuiuſuis ſyrupi quadrans,ſi non admodum inſuaue, aut triẽs ſi inſuauius eſt, ſoluitur:turſũmq; leniter &parcè coquitur,aut ſolùm caleſit vt clarificetur & aromate condiatur ea doſi quam nũc in iulepo dixi. Hæ quidem potiones in rẽ præſentem vſurpari ſolent. Solet exigendis quoque humoribus præparatis è ſimplici apozemate catharticum ex rẽpore fieri, incoctis ſcilicet in eo aut dilutis medicamentis purgantibus. Syrupus quòd in herbarum penuria recondatur, aſſeruetúrque diutius,craſſiore ſit cõſiſtentia, in eos præcipuè vſus in quos & apozema, quanquam plerunque iulepi etiam commoditatem habet. Ex iis cõparatur quæ vix hyeme ſuppetunt nobis, aut quæ æſtate non facile ſit aut prõptum,cùm neceſſitas poſtulat, ex variis locis tã multa congerere. Fit haud ſecus ac apozema, è ſtirpiũ ſucco, vel ex earum coctarũ iure, in quod adhuc tepidum pro libris ternis ſingula ouorũ candida iniicies, diúque ſcopulis agitabis dum ſordes omnis ſpumę adhęreſcat. Deinde in idipſum mellis ſacchari ve par põdus diſſolue,& rurſum coque dũ feruẽdo ſepoſitaq; ſpumæ portione, ſub hac detect⁹ humor clarus appareat. Tũ denuò coletur & leuiter exprimatur reddatúrq; igni lento, dum percoctus ſit in ſyrupi conſiſtentiã,& in ſingulis libris binæ dũtaxat liquoris vnciæ ſuperſint. Quũ tamẽ ius ipſum ex admixtis fructibus, vt ex prunis, ficubus, myxariis, zyziphis, aut ex quibuſdã mucoſis ſeminibus, vt althææ, cydoniorũ, aut pſyllij, aut ex tragachãto vel gummi Arabico craſſum lentúmq; euaſerit, vt cõuenienter coletur, mellis ſacchari ve minus indendũ eſt. Accuratius is clarificatur vt diutius aſſeruetur, nec putreſcat facilè, percoquitúrq; in mellis conſiſtentiã, ac dum extracta guttula atq; refrigerata, non amplius perfluat,& diluti mellis craſſitudine indureſcat. Quoniã autẽ plus ſacchari quàm apozema habet, liquoríſq; minimum & vix ſextantẽ retinet, vt valida integráque eius facultas transferatur in ſaccharũ, ius, vt ſuprà dixi, meracius atq; efficacius aſſumẽdum eſt. Omnium autem validiſſimi ſunt ij ſyrupi, qui è defæcatis expurgatíſque fructuum ſuccis comparantur, in quos par quoque ſacchari modus additur, expurgãtur coquuntúrque vt ſuperiores. Aut ſi fortè ſucci vis coctione nimia diſperditur in ſacchari iam expurgati & perfectè cocti libra vna, ſucci crudi & reſidẽtia defæcati ſelibra ſenſim diſſoluatur atque coquatur. Si metuitur ne hic ſyrupus ob ſucci cruditatem ſitum contrahat, inſoletur dies aliquot. Hi enim ſi vel blãdo igne, vel diplomate lentè ac ſenſim coquantur, tota & integra ſucci vis transferetur in ſaccharum: ex melle cõfectus ſyrupus: quia diutius aſſeruatur, minus neq; ad conſiſtentiam coquẽdus eſt: is quoque magis incidit ac detergit. Ex ſaccharo autẽ ſuauior, ſed non æquè efficax: percoquendus is eſt, at ferè tandem candeſit, quod tamen vitium præcauetur, ſi mellis quadrans permiſceatur ſaccharo. Harum compoſitionum formulas hîc nullas deſcripſimus, quòd multæ poſthac omníſque generis paſſim occurrant.

De clyſtere

De clyſtere & balano. Cap. XIII.

CLYSTER ſiue clyſmus eſt alui & inteſtinorum diluuium atque perfuſio ſiphone in podicem indita. In varios is vſus comparatur, ad molliendas fæces obduratas, & inteſtina oblinenda, ad flatus diſſipandos, ad expultricem vim proritandam, ad craſſos & pituitoſos humores detergendos qui inteſtinis adhæreſcunt, ad humores è locis diſtantioribus euocandos, ad compeſcendos dolores, ad coërcendam aluum & corroboranda inteſtina, ad naturales vires inſtaurãdas. Cõſtat ferè clyſter omnis ex libra vna iuris vel cuiuſuis liquoris, in qua ſextans, aut quod ſummum ſit quadrans medicamentorum diluatur cum olei quadrãte. Pueris aut puſillis infrà ſubſiſtitur, grandioribus ſuprà trãſcenditur ad ſeſquilibram, ſimili cæterorum ratione ſeruata. Omnium primus atque ſimpliciſſimus ex hydromelitis libra vna, olei quadrante & ſalis drachmis duabus conſtabat: deinde verò compoſitiores redditi ſunt. Qui emolliẽs dicitur, ex iure fit coctarum herbarum emollientium, vt radicis althææ & liliorum, maluæ, helxinæ, violæ, mercurialis, acanthi, ſeminis lini, althææ & fœnigræci, ficuum, in quo ſoluta ſint interior pulpa caſſiæ, mel violatum, butyrum ſalis expers, oleum ſimplex aut violatum. Interdum ex oleo ſimplici tepefacto, vel ex oleo & butyro, additis mucilaginibus vt prorſus inteſtina oblinat. Ad flatus diſſipãdos confert ius origani, calaminthæ, rutæ, chamæmeli, anethi, cũ ſemine aniſi, carui, cumini, feniculi & cũ baccis lauri, quo diſſoluatur mel anthoſatũ, cõfectio è baccis lauri, cum oleo rutæ, lauri aut chamæmeli. In eundem vſum fit ex oleo nucum puro, vel addito vino Creteſi. Proritabitur expultrix facultas, ſi ſalis cõmunis drachmæ duæ, vel ſalis gemmei drachma ſemis liqueſiat, vel hiera ſimplex, vel compoſita, vel diaphænicũ, vel confectio Hamech, vel aliquid ex his quæ potenter ſtimulãt. Detergẽs ex hordeo, furfure, roſis, plantagine, abſynthio, beta, agrimonio, centaurio minore & cõtritis lupinis, admiſta hiera & melle roſato. Euocabuntur quoque humores è ſuperioribus ſedibus, ſi iſtis pulpa colocynthidos ad duas tréſue drachmas incoquatur: aut tantũdem diſſoluatur pilullarum cocciarum, aut quoduis acrius medicamentum, quandoquidem diutius inteſtinis obhærens, viſcera reliquúmque corpus vi ſua conturbare expurgaréque poteſt. Cùm dolores leniendi ſunt, melilotus, chamæmelum, ſemen lini & althææ, aliáque anodyna coquuntur in lacte, adduntúrque vitelli ouorum duorum. Aut ſi doloris cauſa perſpecta eſt, induntur quæ illam ſummoueant, vt exin dolor miteſcat. Si concitatior aluus, cohiberi adſtringíque debet & inteſtinum corroborari, conuenient roſæ rubræ, plantago, portulaca, ſanguinaria, tapſus, cauda equina, additis granis myrti & cupreſſi nucibus: in quorum iure interdum maſtiche, bolus armena, ſanguis draconis, amylũ, farina fabarum, aliáque eiuſmodi quæ quandam pultis ſpeciem exhibent, permiſcentur ſine oleo. Recreantur porrò inteſtina, ſi iuſculo capi carníſue alterius bene ſucculẽto, aut vino rubro generoſo ſubauſtero proluantur: exinanita quippe auidius hæc plerumque retinent, & in corporis commoditatem referunt.

Balanorum ſeu glandium vſus eſt ad proritãdam vim inteſtinorum excretricẽ, cùm enim ſubditus vix ſuprà ſphyncterem muſculum aſcendat, hunc ſolùm acrimonia ſtimulat, & deſidendi cupiditatem infert. Fit autem teres & oblongus quatuor ſéxve digitos: infantibus betę vel mercurialis cauliculus, melle vel butyro ſalſo oblitus pro glãde eſt: quemadmodum & ſapo albus in eam coaptatus formã. Cæteris mel coctione incraſſeſcens, & in eam quam dixi formã redactum: cui ſi acrior deſideratur, ſalis vulgaris drachma dimidia, vel gemmei ſcrupulus dimidius, vel pulueris hieræ ſcrupuli duo, vel pulpæ colocynthidos puluerata ſcrupulus vnus inſpergitur. Frequentior porrò balani vſus ſæpè hæmorrhoidas, interdum vlcera & condylomata proritat. Quocirca non ſolùm ad aluum ciendam, ſed ad hæmorrhoidas quoque reſerandas aut ſiſtendas, & ad teneſmum ex idonea fingitur materia.

De potione purgatoria. Cap. XIIII.

CATHARTICA potio quòd latiùs ſeſe diffũdat ſubeátque tenues venas, ad humores quoſuis expurgandos efficacior eſt bolo, pilullis & quauis ſolidiore forma: & pilullarum drachma vna liquore ſoluta, non minus purgabit quàm duriorum duæ. At verò quod medicamentum vel acrimoniæ, vel malignitatis eſt par-

ticeps,liquidũ id magis quam ſolidum partes principes ferit atque vellicat. Purgantis potionis doſis rarò excedit tres vncias, ne copia ventriculum ſubuertat. Fit autẽ interdũ ex ſimpliciũ purgãtiũ infuſione,vt cùm reibarbari drachma vna & ſemis, agar,trochiſmati drachma vna,& drachma dimidia cinamomi electi macerãtur in hydromelite,aut in aquis ſtillaticiis betonicæ & endiuiæ,& in expreſſo diluũtur ſex drachmę ſyrupi capill. ven.Interdũ ex iure coctorũ fit purgantiũ,vt quũ polypodij quercini,ſeminis carthami,radicis petroſelini,vuarũ paſſarũ expurgatarũ an. ʒ ij.foliorũ ſennæ emundatorum ʒ iij.epithymi ʒ j.decoquuntur in vnã doſim,addendo ſub cocturæ finẽ cinamomi ʒ ß.& in expreſſo diluuntur ſyrupi de ſcolopendrio ℥ vj.fitque potio.Interdũ mixtura quadam iunguntur decoctum & infuſum,vt ſi ad varios expurgandos humores præſcribas.♃.Endiuiæ,lupuli,betonicæ,bugloſſi an.m.ß.foliorũ ſennę emundatorum ʒ iij. fiat decoctio ad ℥ iij. in qua colata infunde rheibarbari lecti ʒ j ß. agarici trochiſcati ʒ j. cinamomi ʒ ß. in expreſſo diſſolue ſyrupi violati vel capilli veneris ʒ vj. fiat potio. hac quoque formula apozemata fiũt in plures doſes, atque ſyrupi in varios atque multiplices vſus conſeruandi.Interdũ verò ipſa purgantiũ materia vel in tenuem pollinẽ redacta,vel ab antidotis accepta,aquis ſtillaticiis aliòve liquore diluitur: vt cùm rheibarbari drachmæ duæ puluerata dantur ex aqua roſarum & ſyrupo roſato ad dyſenteriam: aut pulueris hieræ ſimplicis vncia ſemis ex hydromelite,aut catholici drachmæ decem ex decocto hordei,aut diaphœnici ſemuncia ex iure radicũ cichorij, oxalidis, petroſelini & polypodij.Purgantium porrò aliæ quædam ſolidiores formæ ſunt,bolus vt qui fit ex drachmis decem pulpæ caſſiæ cũ ſaccharo vel cum puluere Ducis , & qui ex catholico vel ex diapruno.Electariũ quoque ſolidiore forma,vt quod è ſucco roſarum eſt,& diacarthami,& quæcũque ad horum imitationẽ ſolẽt in rem præſertẽ præſcribi.Pilulæ his ſolidiores exiſtũt,quarum varia genera, & cõficiendarũ rationẽ poſthac exponemus.

De ſolidioribus formis,ac primùm de puluere. *Cap. XV.*

SOLIDIORES formæ precipuam è medicamentorum puluere nãciſcũtur materiã,qui vt rei neceſſitas poſtulat,variè in illas coaptatur. De eo igitur tanquam baſi in primis dicẽdum.In puluerem terũtur quæ aut natura duriora ſunt,aut prorſus exaruerunt, vt quædam radices, complura ſemina, herbarum folia, ſurculi, flores,pluriṁaque aromatum genera.Hæc igitur mortario teri poſſunt, alia quidem tenuiſſimè & in exquiſitiſſimum læuorem,quorum nempe vis & faculcas in ſubſtantia nõ admodũ tenui poſita eſt, & quæ altiùs penetrare deſideramus:alia verò craſſiuſculè & minus accuratè,vt flores & aromata, quorum nimis attenuatorum vis facilè diſperditur. Aluta itaque tegẽdum mortarium,ne pars tenuiſſima attritu euolet atq; vaneſcat in auras: néve acrimonia aſtantes feriat offendátque,vt ferè fit in thapſia & euphorbio.Si tenuiſſimus puluis expetitur , dẽſo cribro cernendus eſt,ac ſubindè mortario reddendus dum totus traiici poſſit , ac demum ſedulò recondendus.Quæ multò ſunt duriora,vt corallium , margaritæ & alia complura tum lapidũ tũ metallorũ genera, quæ præſertim in collyria vſurpari ſolent,mortario primũ craſſiuſculè trita,marmori deinde vel porphyrio ſolidiſſimo inducũtur,& laborioſè læuigãtur dũ nihil aſperum aut durũ ſubſiſtat.Quæ porrò minus dura ſunt aut arida,quia puluerari nequeunt,vt radices quædam & ſemina atque fructus, ſeorſum pila contunduntur pilo mundo,deinde cernuntur & aliis permiſta ſiccioribus promiſcuè teruntur atque puluerantur.Amygdalæ,pinei nuclei,cucurbitæ,melonis & aliorum quorũdam ſemina,quia trita pingueſcunt & tempore rancida euadunt, minutiſſimè cõciduntur. Glutinoſa vt gummi ammoniacum,bdellium & myrrha, quòd minimè contundantur, vino,aceto,aut alio quouis liquore ſoluũtur & expurgãtur.Hæc igitur aut ſeorſum ſingula,aut conſuſa puluerantur,ſed quadã ſerie, primúmque duriſſima,poſtremò tenerrima.Pulueres tum cardiaci tũ corroborantes,ampulla vitrea reconduntur in vſus:quibus nunquam pinguia ſemina , vt quæ diuturnitate ranceſcant immiſcenda ſunt, ſed quum apparabitur electarium illa poſtulans , tum recentia addentur opportunè.

Pulueres ad varios accommodantur affectus , non ſolùm ad venena & vulnera aut ad vires corroborãdas,aut ad iuuandam cõcoctionem,ſed præterea ad ſiſtendas deſtillationes,ad aluum vel cohibendam vel ſubducendam.Is ſi non admodum inſuauis eſt,

purus datur: sin insuauis, addito facchari triplo aut quadruplo. Extrinsecus quoque in varios vsus pulueres tum capiti tum aliis partibus inspergi solent.

Pastilli quos τροχίσκους & κυκλίσκους seu orbiculos complanatos Græci dixerunt, ex pulueribus quoque ac plerumque ex metallicis fiunt. Arida quippe medicamenta diligẽter contrita, humore aliquo nõ pingui iungũtur excipiuntúrque dum coëant, vt liquore stillaticio, vino, aceto, herbarum succis, aut quadam mucilagine. Humore absorpto concinnantur formulæ orbiculares lupinorum specie, proptereáque ἀρτίσκοι Græcis & nobis pastilli ceu parui panes dicti, qui aut blando igni exiccantur, aut sensim in vmbra exarescunt reconduntúrque. Cùm vsus requirit, conuenienti humore diluũtur, aut cẽrato molli, aut in alias coaptantur formas. Hoc tantùm distat à puluere, quòd huius soluti putent vires promptius dissipari & vanescere, pastilli verò vtpote solidioris atque compactioris, melius retineri & conseruari.

Antidoti non solùm aduersus venena, quæ vel per morsus, vel per cibos, vel per potiones, vel per inspiratum contactúmve inferuntur, sed aduersus viscernm interiorúmque partium affectus omnes, ad vires quoque corroborandas, & ad expurgãdos humores dãtur perinde ac pulueres: ex his enim fiunt vel melle vel passo exceptis. Mel optimum in fictilem patellam coniectum aquæ vel alterius liquoris quadrante diluitur, sensímque moderato igne coquitur atque despumatur, cúmque expurgatũ planè fuerit, deponitur, & feruore sedato perductóque ad teporem qui immissum digitũ admittat (nam calidius puluerum vim absorbet) in libras singulas ternæ confusorum puluerum vnciæ paulatim insperguntur, paulatímque ligneo pilo melli permiscentur, dũ vbique substantiarum quædam fit æquabilitas. Cùm mixtura prorsus infrixit, eximitur & pyxide reconditur, nec liquida nimis nec solida, vt deinde mutua simpliciũ actione melior succedat fermẽtatio. Si amygdalę, dactyli, aliíve fructus, aut saccharum etiam indendũ fuerit, aut cassiæ aut thamarindorum pulpa, aut mãna, minimè debet istorũ causa mellis pondus augeri. Et hæc conficiendę antidoti summa est ratio, in qua simplicium vires integræ persistunt admodũ efficaces, probéque fermentantur, & diutissimè conseruati possunt, huius innumera posthac exempla suppetent.

Electuarium formæ solidioris iuniores antidoti vice in laboratium gratiã substituerunt, idque saccharo concinnatum, sed commodo & effectu minori. Neque enim simplicinm æquè validæ vires manent, neque par est fermentatio, neque conseruatio. Pulueres eadem ac in antidoto ratione triti cretique confunduntur: sacchar ũ verò liquore stillaticio, aut quouis alio qui tamen acidus minimè sit (nunquam enim vel limonum, vel mali punici succo, vel aceto solutum denuò obdurescit) igne diluitur, despumatur expurgatúrque, eoquitur lentè supra syrupi crassitudinem, atque dum extracta guttula soliditatem prorsus adepta videatur. Tum demum aliquantum refrigerato, paulatim puluis inspergitur, & accuratè pilo agitatur, confunditúrque dum æquabilis omnium sit vnitas. In singulas expurgati sacchari vncias, pulueris nõ admodũ ingrati drachmas singulas: insuauis verò minus inspergũt. Exempra dein massa antequã refrigescat mensæ inducitur, pilo dilatatur atque cõplanatur, & refrigerata discinditur in tessellas vel quadratas vel quadrangulas vel rhomboideis, ponderis duarũ triúmve drachmarum, quæ in sacchari duritiem siccescant. Quidã mixturæ adhuc calentis guttulas excutiunt quæ mox concrescũt in orbiculos, vt in electuario cui manus Christi nomẽ indiderunt. *Rhõboides.*

Pilulæ ex aridis quoque sed minus laboriosè contritis medicamentis fingũtur, quibus plerumque arefacti succi, & lachrymę gummi accedunt. Omnia conuenienti pondere permista, humore excipiuntur non pingui quidẽ, sed neque tenui vt pastilli, lẽto tamen & glutinoso, vt in massam iuncta aptius cohæreant, nec tempore exiccatã massula dehiscat, nec simplicium expiretur facultas. Humor igitur aut mel erit coctum & expurgatum, aut syrupus crassiusculus, aut lẽta quædam mucilago ex idoneo succo vel liquore cõparata. At nihilominus si vel lachrymas, vel gũmi, vel succos, vt aloën, scammonium, sagapenum, ammoniacum, tragacanthum compositio habeat, tenui quouis liquore cogi satis ea poterit. Ac primum quidem gummi aut lachrymę expurgatę subigunrur pilo calido dum mollescant, pulueres paulatim induntur, ac postremò liquoris affunditur quantum mistura postulat. Molliuscula sit initiò, vt simplicium concursione fermentatio proba fiat, exacto biduo aut triduo recondenda massa oleo amygdalino oblinatur, obuolutáque aluta vel tenui membrana referatur in pyxidem. *Catapotia.*

De medicamentorum formis, primùm de delinctu. Cap. XVI.

LINCTVS, Græcis eclegma, thoracis deſtinatus affectibus, mediam ſortitur ſubſtantiam eámque glutinoſam, ne præproperè elabatur in ventriculum, & media quaſi via ſubſiſtens atque obhærēs, thoraci pulmonibúſque impartiri poſſit. Fit igitur maximè ex fructibus, cuiuſmodi ſunt vuæ paſſæ, dactyli, ficus, myxaria, zyzipha, & ex ſuccis glycyrrhizę, ſcyllę, braſſicę, praſij, hyſſopi, ex tragacantho, gummi arabico, ex ſemine cydoniorum, malvæ, melonū, cucumeris, citruli, ex amygdalis, auellanis, ſtrobylis. Horum igitur contuſa cretáque impulſu materia, aut melle cocto, aut ſyrupo, aut mucilagine accōmodata excipitur, dum mediam nacta craſſitudinem, mellis aut pultis modo delingi poſſit. Si qui prętereà pulueres, vt cinamomi, zinziberis, iridis, ari, dracūtij, aut diaireωs aliorúmve electariorum induntur, pro eorum modo lentus liquor, qui omnia cōprehendat augendus. Fit etiam linctus ex ipſis electariis & ſaccharo candefacto, aut p enidiis, quæ in eam formam thoracico quodam ſyrupo ſoluuntur. Quocirca liquoris quantitas præſcribi nulla poteſt, ſed artificis committenda arbitrio.

De ſuccis medicatis & conditis. Cap. XVII.

SVCCAGO, Græcis ἀποχύλισμα, & Arabibus robub appellata, ſuccus eſt fructuum herbarúmve expurgatus atque defęcatus, & ignis Solíſve beneficio in duriuſculam ſapæ conſiſtentiam percoctus. Hæc diu incorrupta ſeruari poteſt, & ſimplex appellatur: quæ autē mellis ſaccharíve nonnihil in palati gratiam acceperit, compoſita. Ab vna triplex omnino ſubſtantia elicitur, vna quum in lebete coquitur, exprimitur, & quod expreſſum fuerit, denuò in duriuſculam conſiſtentiam recoquitur, hæc veteribus inuſitata fuit. Altera quæ propriè ſapa Latinis, σιραῖον & ἕψημα Gręcis, & rob Arabibus appellatur, ex quàm recentiſſimo fit muſto ad tertias cocto, quod & mellis craſſitudinem ſuperat, & tēpore dierúmque numero vt ſaccharum cādeſcit. Quòd ſi aliquantum tardetur, dum dulcore minimum depoſito acrimoniæ nonnihil muſtum conquirat, nunquam poſtea in ſapam concreſcet. Sed ex hoc ad dimidias aut etiam ad tertias cocto expumatóque, fiet quod veteres defrutum dixerunt, id etiam ex meraciore vino conficitur. Sic ſanè & cotoneorū, & ribes, & baccarum oxyacanthæ, & ceraſiorum, & pyrorum, & malorum & prunorum recens ſuccus feruefactus concreſcet in ſapalem craſſitudinem, quæ aut ſimplex fiet, aut addito ſaccharo compoſita. Herbarum & fructuum expreſſi ſucci in alios, vt ſupra dixi, vel ſiccantur vel reconduntur vſus.

Condiuntur fructus aut ſaccharo, aut melle, aut permiſtis ambobus: exigui quidem vt ceraſia, pruna, baccæ ribes & oxyacanthæ, integri: maiores vt mala, pyra, cydonia, perſica, citrea, iuglandes virides confecti & foris intúſque purgati. Saccharum aqua ſolutum clarificatur & percoquitur, túmque humidiores fructus, vt ceraſia, corna, pruna, perſica, baccę ribes atque oxyacanthę immerguntur coquuntúrque leniter, donec abſumpto fructuum humore ſaccharum in priorem redeat conſiſtentiam. Fructus verò duriores, vt cotonea, iuglādes virides, citrea, pyra & mala, intus foríſque purgati atque ſecti elixantur donec tenereſcant, deinde eximuntur & demadeſcunt: in hac eorum aqua ſaccharum diſſoluitur, clarificatur & percoquitur: huic dein fructus redduntur & recoquuntur, dum reliquo humore abſorpto, ſyrupi conſiſtentià fiat. Amariores fructus vt iuglandes, citreorum & aranciorum cortices, nouem circiter dies tenui lixiuio quotidie mutando macerantur, exin aqua coquuntur dum molleſcant, condiuntúrque ea quam dixi ratione. Haud ſecus radices vt eryngij & ſatyrij, acori & zinziberis, herbæ quóque vt menta, lactuca, earúmque teneriores cauliculi condiri ſolēt. Hæc porrò ſaccharo imbuta ac bene ſaturata eximuntur, & ſole vel igne lento exiccantur, vt condita ſicca euadant, quæ pleroſque magis quàm liquida iuuant.

Condiendorum florū diuerſa eſt ratio: pulverato enim duntaxat immerguntur ſaccharo, vt conſeruari poſſint, quæ proinde conditura neotericis conſerua nuncupatur. Quòd enim florūvis coctione facilè diſpereat, nō igni coqui, ſed dūtaxat inſolari debēt. Flores igitur vt roſarū, violarū, bugloſſi vtriuſque, nymphææ, geniſtę, cichorij, arāciorū, perſicorū, betonicæ, ſaluiæ, hyſſopi, pæoniæ, roſmarini, calēdulæ, exemptis ſuperuacuis

demetuntur summo vigore. Hos deîn alij integros, simúlque saccharum duplo pōdere puluceratum in vitreato vase inuicem insternunt, insolantque vnum, duos, tresve menses pro florum tenuitate & natura. Alij recentes flores laboriose conterunt, & sacchari duplum triplúmve pondus addunt, exquisitè illa permiscent, recondunt & insolant, vt sensim nulla vitium aut odoris dissipatione fermētatio fiat. Alij saccharum tenuissimè terunt, huic rosarum aliorúmve florum succum affundunt, ex iisque confusis pastillos, & figurę cuiusuis panes cōfingunt, quos linteo obductos insolant, dū planè exaruerint. Hos bene reconditos conseruant in annum, ad quosuis vsus multò cæteris præstantiores. Quidam flores integros duplo triplóve primario sacchar o liquato & adhuc calēte immergūt & perfectè cōmiscēt, deîn vbi refrixit misturā pyxidibus recōdūt & insolāt.

Conditum compositum quale iuniores plerique in rem præsentem pręscribendum duxerūt, mixtura quædam est apposita ex simplici condito aut conserua, & ex quodam electario aut puluere corroborante, quibus tandem conueniens sacchari modus adiicitur. Temperandorum lex quidem nulla, sed vtilitati iungenda est commoditas. Raro tamen cōseruarum vncia, plusquam puluerum drachmā admittit: vt in cardiaco quod habet conditurae buglossi, nymphææ & rosarum, corticis citri conditi an. vnciam dimidiam, pulueris electarij diambræ, de gemmis & diamargaritō frigidi an. scrupulum dimidium, ossis è corde cerui, seminis citrei & carduj benedicti, radicū tunicis & tormētillę an. scrupulum vnum, scobis vnicornis grana octo, folia auri minutim concisa sex numero, sacchari albi quantum satis esse videbitur ad conditi formā. Huc quadam rerum affinitate pertinere videtur mixtura quæ neotericis est pasta regia, Mesuæ electarium regium. Ex his ea maximè cōficitur quæ pectoris pulmonísque vitiis, & extenuatis succurrunt: cuiusmodi est quæ cōtinet, amygdalarum dulcium cortice liberatatum ℥ i. strobilorum, pistaciorum recentium & expurgatorum an. vnciam dimidiam, pulpæ dactylorum, myxariorum & vuarum passatum an. drachmas sex, gummi tragacāthi & Arabici an. drachmam vnam, amyli vncias duas, pulpæ capi elixi vncias quatuor: fructus omnes aqua rosata aliquandiu macerati cum cæteris tundantur, & saccharo modo cōuenienti paulatim insperso omnia subigantur in massam, ex qua boli aut panes dulciarij fiant cuiusuis figurę, sensim exiccandi, & auri foliis obducendi. Adduntur interdum quatuor seminum frigidorum maiorum cortice expurgatorum, seminis papaueris albi & sesamini, an. drachmæ duæ: interdum cinamomi drachmæ tres aut semunciæ, interdum ambræ aut musci sex octóve grana. Quæ ex quibusdam horum massa simplicior conficitur, si diligenter subacta in panes aut placentulas concinnetur furnóque leniter coquatur, fiet qui Massæ panis aut Marci panis à iunioribus est appellatus. Et hæ quidē præcipuæ sunt sumendarum compositionum formulę, quæ nunc vsurpari solent: deinceps quæ foris admouentur tradendum.

De externorum medicamentorum formulis, ac primùm de humidis. Cap. XVIII.

IN externis medicamentis prima sint humida fomenta, quæ vt variis partibus & in varios coaptantur vsus, ita & ex varia constant materia. Alia dolores leniunt, alia laxant atque emolliunt, alia adstringunt, alia siccant ac dissipant, alia partes corroborant. Sua autē est cuiusq; affectus & partis apta peculiarísq; materia. Hæc nō aliter quàm suprà dixi, ex cōuenientiidoneoque liquore coquitur, aliàs ex aqua simplici, cui interdū sub finē vinū vel acetū sit adiectum, aliàs ex lacte, aliàs ex lixiuio, aliàs ex ferrariorum aqua. Modus & quātitas tū simpliciū tū liquoris, partis fouēdæ magnitudini & situi accōmodetur. Itaque ad caput siccandū atque corroborandū, & ad eius destillationes sistendas, lotio fotúsque fiet ex cephalicis stirpibus, tenui lixiuio incoctis, addito interdū vino, interdū sale aut alumine. Ad lateris dolores finiēdos, ex molliētibus, anodynis & leniter discutiētibus, aqua incoctis, affuso interdū vini albi quadrāte. Ad vētriculi dolores & eius cōcoctionē iuuandā, ex stomachicis, vino rubro adstringēte & aqua percoctis. Ad iecoris lienísq; tumores & veteres infarctus, ex molliētibus & attenuātibus, quibus & adstricto lenis ad partiū robur accedat, nūc vino albo, nunc aceto sub finem imposito. Ad nephritidē laxantib⁹ & anodynis, aqua simplici vel hydromelite incoctis fouendū. Vtero his quæ tū affectui, tū parti cōueniēt, modò fotu, modò vapore succurritur. Fotus porrò parti affectę per filtrū, vel per spōgiā inducitur, quę eo ipso iure calēte imbuta, ac deīde expressa sit,

aut per veſicam, aut per lagenam eiuſdem iuris plenam. Quum amplior eſt pars, quàm vt fotu vllo tegi tota poſſit, inceſſus aptâdus eſt, cōſtās copioſiore decocto, in quod pars tota affecta immergi poſſit: non alia is quàm fomētum ratione cōparatur: particulatim autem mirè conducit tibiarū atque coxendicū doloribus: vteri affectibus medendis, colicis, iliacis, præſertímque nephriticis doloribus. In hunc quippe laborantes partes omnes demerſæ, plurimùm leuantur nulla reliqui corporis perturbatione.

Balneum verò vt totius eſt corporis, ita & eius tum interioribus tum externis cōfert affectibus. Quod moderatè frigidum eſt, aut egelidum, aut nōdum tepidum, calidiores viſcerum intemperies emēdat, quibus plerumque corpus vniuerſum abſumitur atque marceſcit: corporis ſumma reſtigerat, itémque deſīat, ſudores coërcet, nec tenuem ſubſtantiam diſſipari ſinit. Tepidū quo diutius ſine manifeſtò calore corpus madefcat, inſitū calorem ſuſcitat & auget, hunc cum optimo ſucco & alimento in corporis ſumma euocat, omnia humectat ac modicè refrigerat, extenuata implet, habitúmque meliorē procurat, nec quicquam ſudore halitúve digerit: quæ omnia cōfert, nulla corporis, humorum, aut ſpirituū perturbatione. Quòd porrò calidius fuerit, corpus calfacit, rigidis perfrigeratíſque neruis atque muſculis opitulatur, humores craſſos attenuat, cōcretos diluit, colliquat, fluxiléſque reddit, interiora quoque ſed maximè cutis ſpiracula laxat, ſudores ciet, multáque diſſipat è corpore, hácque ratione ex accidenti ſiccat. Simul verò his eſt incommodis moleſtū, fluxiōes ſi quæ ſunt in partes imbecilles auget, ſpiritus incendit, corpus vehementer exagitat, adeò vt ſi vel plethoricum vel impurum fuerit, morbo promptè tētetur. Atque balneum eiuſmodi ſimplex eſto. Compoſitum verò vt fomentum variam ſimplicium materiam pro affectus ſymptomatíſve natura continet.

Epithema aliter quàm olim nunc plerique vſurpant, éſtque tum viribus tū formula à fomento diuerſum: id ſimiliter parti cuipiam admouetur feréque principi, quam vel ab intemperie, vel ab inſiliente malignitate vindicare, vel corroborare conſilium eſt. Id cordi & iecori peculiare eſt. Cōcinnatur ex aquis ſtillaticiis aliíſve liquoribus, & binis vnciis ſingulæ accommodatorum puluerum drachmæ diſſolutę permiſcentur, mixtura deinde tepefacta per ſpongiam tenuem vel per pannum mundum imbutum expreſſúmque parti inducitur. Nonnunquā pulueres aliáque ſimplicia ſacculo includuntur, qui tepentibus aquis inſperſus imponitur. Vt ad iecur calidum & imbecillū id confert, in quo ſunt aquarū ſtillaticiarū endiuię, cichorij, portulacę, roſarū, plantaginis an. ℥ ij. aceti ℥ j.ß, in quibus ſoluantur roſarum rubratum, cimarum abſynthij, trium ſantalorum, cyperi, ſchœnāthi, trochiſcorum è camphora ſingulorū puluerατorum ʒ j. fiat epithema. Cordi verò muniēdo atque corroborādo ſuperponatur quod habet aquarū bugloſſi, boraginis, roſarum, cardui benedicti & ſcabioſę, vini albi odorati an. ℥ ij. in quibus ſoluātur foliorum meliſſæ & pimpinellæ, grani tinctorij, xyloaloës, corticis citri ſicci, radicum dictamni & tormentillæ an. ℥ j. caryophyllorum ʒß. croci ℈ j. fiat epithema. Si pulueres ſacculo libet comprehendere, craſſiuſculè terantur ac duplo ferè pondere. Sacculos eoſipſos citra vllius humoris perfuſionem nonnunquam partibus inducunt, ſed vſu minore.

Mucilago ad humectandum, molliendum & leniendum dolorem in primis efficax, tum ſola tum illitui iuncta. Elici autem ea ſolet ex pleriſque ſeminibus, vt cydoniorum, althææ, maluæ, pſyllij, lini, fænigræci, quæ aliquantum tuſa aut inciſa in liquore aut ſtillaticio aut alio qui ad rem eonducat macerantur: hic tepefactus vel ferueſactus dū totus lenti cuiuſdam mucoris ſpeciem induat, linteo colatur & exprimitur. Singulis autē aquæ vnciis ſingulæ ſeminum drachmæ ſatis ſunt. Sic cydoniorum & pſyllij contuſa ſemina, in aquis ſolani & plantaginis macerātur ad eryſipelata & quaſuis inflammationes. Sic ad molliendū althæ & lini mucilago elicitur ex iure ficuū, & fænigræci mucus ex aqua chamæmeli aut ſaluiæ aut ex hydromelite, cùm quid leniter reſolui poſtulat.

De oleo, cerato, vnguento. Cap. XIX.

OLEI genus ſtatuendum duplex, vnum ſimplex, miſtum alterum. Simplex fit aut preſſu aut deſtillatione. Preſſu ex fructibus, baccis aut ſeminibus oleagineis, quæ mortario tuſa, & aquæ calidæ vapore repefacta, ſacculóque inducta, torculari premuntur dum purum emanet oleum. Ita quidem ex amygdalis dulcibus & amaris, piſtaciis, ſtrobylis, nucib⁹ auellanis & iuglandibus,

dibus,atque etiam ex baccis lauri,iuniperi & myrti,ex seminibus lini,canabis,ricini,cucurbitæ,cucumeris,papaueris & hyoscyami:denique ex vuarũ acinis tritis, calfactis & torculari expressis oleum simplex elicitur. Destillatione verò ea quæ per descẽsum appellatur,ex lignis herbarum foliis arefactis,& olla comprehensis, vi ignis superpositi oleum in vas subiectum & agglutinatum profluit,quod ferè empyreuma redolet:qua ratione oleum eruitur è iunipero, tartaro & è lateribus quod philosophorum nuncupãt. Elicitur& destillatione per ascensum dicta, quomodo supra docui, quintam essentiam iunioribus inuentam,è stirpium materia seiungi, præcipuámque earum vim cum odore atque peculiari sapore retinere. Mixtũ porrò oleum è simplici fit, in quod stirpium, fructuum,florum & quorũuis simplicium materia mergitur:id deinde insolatur vel coquitur dum inditæ materię vires prorsus hauserit, tũ demum exprimitur atque recõditur.Sic oleum fit rosaceum,violatũ,melinum,rutaceum,vulpinum,scorpionũ,lumbricorum,aliáque generis huius cõplura. Simplex oleum ex oliuis aut amygdalis expressum sumitur, omnis alienæ qualitatis expers,purissimum ac optimum,quod integrè ac purè eorum quæ infundentur velut cõmunis quædam materia, vires excipiat. Hoc autem vt pulchrius synceriúsque euadat , & ne tempore pinguescens aut rancescens sordescat, tetrúmque nanciscatur odorem , lauari in primis debet vel aqua simplici , vel rosacea, blandéque agitari,aqua subinde mutata dum prorsus albescat. In eo macerantur medicamenta quadrantis aut(vt vires erunt) sextantis põdere. Si non insolatu,sed coctione comparandum id est , cum medicamentorum materia humor quoque aliquis vt vinum, aqua simplex vel stillaticia , vel succus de recenti stirpe extractus affundatur, & eousque decoquantur dum humor omnis absumptus fuerit, & olei guttula igni data non amplius crepitet,ne si asseruandum fuerit,putredine situve inquinetur. Humoris indendi modus quadrans ad oleum aut etiam triens esto : aut oleum sine humore duplici vase sensim coquatur, ne feruendo vstionis vel nidoris insuauitatem conquirat.Atque hęc & similia composita olea veteribus Gręcis quidem μύρα,Latinis verò vnguenta seu vnguinosa odoramenta appellantur. Vnde myropolæ & vnguentarij dicti qui aromatibus atque aliis odoratis rebus olea imbuunt ac spissant ad odoris gratiam.Ipsis siquidem eiusmodi odores condiri expetebantur, non ad fomenta solùm & cataplasmata, aut ad vlcera inunctionémve corporum , quibus vario vsu illinebantur, sed propter fragrantiam etiam & suauitatem odoris: quæ quidam nostris quoque & oleis & vnguentis quoad fieri potest concilianda esset , sed ea in re medicorum imprimis,dein & pharmacopœorum accusanda est incuria. Quinetiam simplex quoduis oleum si fragrat vnguenti nomine dignabatur. Vnde laurinum vnguentum Galeno dictum: & Stacte perquàm odoratum & preciosum vnguentum per se efficere tradita Dioscoridi.

Embrocha non est vlla medicamenti compositio, sed vtendi quædam ratio: partis nempe cuiusuis irrigatio atque perfusio oleo facta quod vel altè cadendo, vel blandè fricando intrò adigitur.

Illitum appellamus quod veteres ceratũ mollius dixerunt:ex oleo & cera in id comparatum,vt olei vis atque facultas cuti diutius insideret.Oleum quippe permisto ceræ triente aut quadrante incrassatur.Sed vt tẽporis & cæli constitutio fuerit,ceræ plus minúsve indendũ est, vt æstuoso cælo plus, rigido verò minus. Cera minutim concisa in oleum cõiicitur,eáque liquantur simul vel igne lento , vel ne exustionẽ redoleant vase duplici : vix dũ liquata igni subtrahuntur, continentérque rudicula permiscẽtur dum coëant.His interdum adipes adduntur,& axungiæ,& mucilagines, quę paulatim quoque refrigerando permiscentur.Si nihilominus exustio metuitur,cera pilo calido subigenda est,adiecto adipe aut mucilagine,vt res postulat , sensimque affuso oleo dum omnia in linimenti mollitudinem concrescant.Hoc genere continentur quę quòd fatigatis neruis affectísque lassitudine musculis sint vtilia,acopa Græci dixerunt:cuiusmodi est quod habet,olei,ceræ an.℥ ij.terebintbinæ ʒ ij.mellis ℥ ß.

Vnguentum id iam appellant quod Græcis est ἔγχριστον, medicamentũ quidem quod in cerato molli crassiusculam quandam materiam confusam habet,vt idcirco ceratum crassius appellari iure possit.Ea autem est herbarum arefactarum , aut metallorum, aut terrarum puluis tenuissimus, qui refrigescenti cerato inspergitur, & ne quid grumosum maneat , accuratè spatha permiscetur. id cerato seu linimento aliquanto crassius

euadit. Mixturæ modus est vt oleũ puluetis quadrantem, ceræ verò sextantem contineat. Succi quum ex vsu erũt & gummi & resinæ, sicciores quidem vt pix, vt mastiche, teruntur: humidiores verò vt terebinthina instillatur: mediæ vt ammoniacum & bdellium, aceto, vino, aut alio liquore solutæ induntur, siccatúrque dum absumpto humore moderata fit vnguenti consistentia. Illitus aut vnguenti præscribendi quantitas vix duas transcendit vncias, nisi affectæ partis amplitudo maiorem postulet.

Puls, cataplasma seu malagma, emplastrum. Cap. XX.

PVLS ad demulcendum dolorem, ad molliendum, ad resoluendum & ad concoquendũ, ex farinis fit liquore quodã solutis, & moderata coctione coactis. Nõnunquam & panis medulla farinarum vice substituitur: vt quũ ad arthritidis dolorem panis mica lacte bubulo diluitur, coquitúrque adiectis sub finem vitellis ouorum & croco. Nonnunquam mucilagines pro liquore sunt, vt si in libra vna mucilaginis seminum althææ, lini & fænigræci, paulatim igne lento hordei farina inspergatur, coquatúrque cum ouorum vitellis & croco dum pultis forma existat. Butyrum adipes & olea his inter coquendum continenter misceri possunt, idque in varios vsus, & ne puls dum laboranti particulæ insidebit, præproperè siccescat.

Cataplasma ad eosdẽ ferè vsus atque puls accõmodatur, media inter vnguẽtum & emplastrum quasi ex amborum materia mixtum, consistentia. Fit ex radicibus, herbis, floribus, surculis, coctis atque contusis dum abundè mollescant, adiectis dein farinis & oleis. Vnde nõ aliud cataplasma cẽseri debet, quàm quod veteres malagma dixerunt, cùm & ex his ipsis quæ dixi medicamentis malagma cõfici Celsus tradat. Itaque recentes radices, herbæ, flores, surculi, fructus, præsertímque caricæ coquuntur dum contabescant, cribro cernũtur, cretis adduntur & mucilagines, & farinæ, & adipes, & olea, rursúmque coquuntur dum in pultis aut concreti mellis crassamentũ coëant. Hoc deinde cataplasma linteo aut stupæ canabinæ inducitur, & super integram cutim iniicitur. Omnium autem modus is esto, vt stirpium pars sit vna, farinarum semis, adipis aut olei quadrans. Si quæ semina, aut radices aridæ aut stirpes indendæ fuerint, puluerata substituentur pro farinis hac formula: ℞. Radicum althææ, liliorum & iridis an. ℥ ij. caricas sex numero, maluæ, violariæ, parietariæ, rutæ, absinthij, an. m. j. coquantur & cribrentur, deinde addendo florum chamæmeli & meliloti, seminis anisi & feniculi puluerarorum an. ℥ ß, farinæ hordei, lini & fænigræci an. ℥ j. axungiæ anseris, olei irini an. ℥ iij. coquantur in cataplasma.

Sinapismus tum qui cum axungia tum qui sine hac fit, in cataplasmatum est genere. Conficitur enim ex pulpæ ficuum & fermenti pari põdere, quibus seminis sinapis contusi quadrans concorporatur. Nonnunquam adduntur & farinæ & adipes, sed ea semper ratione, vt sinapi compositionis totius pars sit quarta, tametsi eius vis intendi remittíve ex causa potest.

Emplastro forma solidior inest, quoniã id non inditur in vlcera, sed parti superinducitur, iccirco maximè vt eam corroboret & exiccet, vel impactos ei humores digerat, interdum vt concoquat, raro vt emolliat. Non enim emplastri substãtia intrò se infert, sed foris insidens quæ subiecta sunt potiùs in se rapit & euocat. Præcipua eius materia aut lithargyrus est, aut cera, aut gummi aliquod, aut permista omnia, quibus tamen oleum aut adeps additur vt aptè cohæreãt, nec parrẽ cui inducantur inquinent, & quod ex his agglutinatis emplastrũ fit, non adeò tenaciter parti adhærescat vt ægrè summoueri possit. Sic quod tetrapharmacum appellant ex oleo, cera, pice & resina coalescit. His lentis, glutinosis ac verè emplasticis, aridarum stirpium, aut metallorum creti pulueres plerunque induntur, omniáque legitimè concorporantur. Primùm autem si cera inditur, ea liquatur in oleo: si lithargyros, ea quoque ex oleo coquitur: si qui pręterea insunt herbarum succi & liquores aut mucilagines, cum his pariter feruefiunt dum absumantur. Postea verò his permiscentur adipes, & resinæ, & gummi, vt ammoniacum, bdellium, sagapenũ aut pura aut liquore quodã velut aceto aut vino soluta: postremò terebinthina infunditur. His demum cõfusis & in legitimam temperaturã coctis, igne subducto pulueres paulatim insperguntur, agitantúrque spatha dum omnia in massam

coëant.

coëant.Ex hac manibus oleo perunctis subacta finguntur magdaliæ,ac tum tenuissima quæque admiscentur, vt crocus humore solutus, moschus, ambra,& cætera quæ ignis vim nullam sustinent.Magdaliæ ea sint consistentia quæ minimè manus inquinent, & lentam nihilominus solidámque emplastri nãciscantur formam,nec mollem,nec planè duram.Sic igitur singulorum in temperatione quãtitas iudicio potiùs quàm legibus præscribenda:quam qui non obtinuerit,liquidis denuò vel siccis mallaxãdo adiunctis, aptam compositionis formam inducet.

Est porrò & alia simplicior emplastri species,cùm prætermissis lētis hisce & glutinosis,ceræ pluscnlum oleo liquatur,vt indendos pulueres cõprehendat. Ceratum durius non autem emplastrum id iuniores appellant. In hoc oleum & cera pari sunt pondere: at nihilominus cùm æstas est aut recens pinguísque cera,paulò minus sit olei: plus verò si vetus aridáque cera aut hyems fuerit.Si qui pulueres cõueniant,hi detracta ceræ portione substituendi erunt. Et hoc quidem ceratum est durius. Vt autem emplastri forma existat,si quod gummi,aut terebinthina, aut adeps,aut medulla exigitur, minuendum est oleum.Si verò resina,pix, metallica,aridæ stirpes, aut alia quæuis exiccata atque puluerata ineunt, minus esto ceræ. Antequam autem horum pulueres indantur, reliqua quæ in cerati compositionem venerant, coquantur dum bene coëant, & eousque dum exempta eorum portio atque refrigerata, legitimam emplastri consistentiam habere videatur, crassáq; sit mediocriter & vt cera igni remollita sequax & quadamtenus glutinosa.

Iuniorum quorundam sedulitas formarũ varietate capta, telas emplasticas inuenit, quæ pro partis affectæ magnitudine confectæ & impositæ,aliæ resoluunt,aliæ vlcerum sordes expurgant,aliæ illa agglutinãt & cicatrice obducunt, non in alios quàm emplastrum vsus aptæ.In emplastrum quod coquendo legitimam propè cõsistentiam sit assequutum,tela vetustate quodammodo iam attrita demergitur,emplastro conuenienter vtrinque imbuta atque infecta,extrahitur tenditúrque,vt refrigerata obdurescat,ac tũ demum obuoluta recõditur,vt quæ sic habet:olei,axungiæ porci,lithargyri,an.℔ j. ceræ nouæ,axungiæ arietis,picis nigræ tusæ an.℔ ß.coquantur sensim, sub finem addendo colophoniæ puluerata vncias nouem,cerusæ vncias tres: quũ idoneam substantiam compositio nacta fuerit,immergẽdum linteum, dum vtrinque infectum sit satis atque vbi restixerit recondendum.

De siccioribus medicamentorum formis. Cap. XXI.

PVLVIS ad externos affectus,siue è stirpibus & earũ seminibus,siue ex metallicis & terrenis petitur,nõ aliter quàm sumendus apparatur: quanquam interdum formæ quadã crassiusculum postulãt. Is in varias coaptatur formas,in sacculum,in scutum,frontale, cucufam, suffitum. Sacculus pro fomento sicco est ad flatus dissipandos,ad dolores qui ex his orti fuerint demulcendos,ad refrigeratos artus,ad humores euocandos & absorbendos, denique ad destillationes sistendas. Eiusmodi est qui cõtinet milij ℔ ß.salis vulgaris ℥ iiij.baccarũ lauri modicè contusarum ℥ ij.sem.anisi,fœniculi,carui & cumini,florũ chamæmeli, comarũ anethi,an.℥ j.integra nec tusa omnia sartagine torrefiant,& protinus recondantur in sacculum:calidus capiti,ventri,aut cuiuis parti affectæ inducatur,subinde mutetur dum optatum effectum præstiterit.

Scuti forma ventriculo peculiaris est, in id maximè vt illius insitum calorem suscitet, *Scutum.* cõcoctionem iuuet,illíque omninò robur addat. Arida materia crassiusculè teritur ad vnciam vnam vel sesquunciã,carptóque bombace excepta geminis linteis cõsuitur in scuti formam. Vt in eo quod habet rosarum rubrarum, mẽtæ,absinthij,saluiæ,sampsuchi,anethi an.ʒ ij.caryophyllorũ,nucis moschatæ,galangę,schęnanthi an.ʒ j.Redigantur *Cucufa seu cucullus.* in puluerem ex quo cum bõbace scutum concinnetur.Non alia ratione cucufa minutim cõsuitur,ad frigidam capitis intemperiẽ,& ad dolores inde genitos, ad destillationem sistendã,modò eius forma capiti apta sit & cõueniens.Pulueris modus duarum est vnciarũ:vt qui recipit saluiæ,sampsuchi,rorismarini,stęchados,betonicę,an.ʒ ij.corticis citri sicci,granorum alckermes an.ʒ j.ß.piperis, cardamomi, caryophyllorũ, nucis moschatæ an.ʒ j.referatur omnia in cucufam. in eosdem vsus is quoque puluis interdũ capillis inspergitur.Ex cardiacis vt ex melissa,floribus buglossi & rorismarini, ex semi-

ne ocymi, cardui benedicti, xylo aloë, macere, singulis pōdere drachmæ vnius cum croci scrupulo sacculus intersuitur cordi aptus. Ex his præterea quæ capitis ardorem compescunt & somnum conciliant, vt ex rosarū, florum nymphæę, violarum, betonicæ, serpylli an. ℥ j. frontale concinnatur: quibus si conciliādus somnus erit, addentur lactucæ, papaueris albi & hyoscyami, aut folia aut semina.

Suffitus & odoramenta ad spiritus reficiendos & cor exhilarandum, ab externâque malignitate vindicandum: ad crassam pulmonum pituitam & infarctus soluendos: ad siccandum roborādúmque cerebrum, eiúsque destillationes coërcēdas ex conuenienti singulorum fiunt materia. Hæc trita aut prunis cādentibus inspergitur, vt odoratum fumum expiret: aut aqua rosarū stillaticia vel alia odorata diluitur, quæ sensim igne incalescens, suauem halitum edat: aut in pilæ pomíve formam conglomerata, in odoris gratiam circunfertur. Ad siccandū corroborandúmque cerebrum efficacior est suffitus siccus, qualis ex styrace, ex succo cyrænaico, xyloaloe & caryophyllis: sistitur destillatio suffitu ex rosis, mastiche, vernice. Pulmones expurgat ex tussilagine, iride, thure, aut sulphure. Cordi halitus confert ex xyloaloe, caryophyllis, nuce moschata calamo aromatico, styrace, benioin, ambra, moscho, quæ trita vt veterum thymiamata vel in pastillos referuntur, vel aqua rosarum vel lauendulæ vel florum aranciorum soluta, igni superponuntur.

Ex horum quibusdam pulueres fiūt odorati, ex his rursum ladano exceptis poma odorata, vt quod habet styracis aridæ ℥ ß. calami aromatici, benioini, rosarum rubrarum, maioranæ siccæ, radicis iridis florentiæ an. ʒ iij. macis, caryophyllorum an. ʒ ij. ambræ, moschi, an. ℈ ß. ladani purissimi quantum ad omnia concorporanda desideratur. Pilo malaxantur calido affundendo sensim aquam rosarum, aut naphthę; vel terebinthinę momentum vt tenacior massa fiat.

Sapo quoque horum permistione odoratus euadet, hac ratione, ℞ saponis albi (qui ex verucecis adipe, ex calce & sale constat) ℔ j. radicis iridis florentiæ ℥ j. mentæ, maioranæ, nucis moschatæ, caryophyllorum an. ʒ ij. aquæ lauendulæ quantum satis fuerit ad concorporandum.

Cyprię quę vocātur auiculæ eos ipsos pulueres habent, cū duplo aut triplo carbone è salice: ex his deinde vel ladano, vel terebinthina coactis iunctísque effinguntur auicularum formæ, quæ citra flammam ignem facilè admittant, è quo fumus expiretur. Si pulueres cum cera subigantur, ex hac concinnatæ minutiores tedæ, quum incendētur, iucundum quoque halitum edent.

℞ carbonis salicis ℥ iij. styracis, calaminthę ℥ ij. benioin ℥ j. caryophyll. pulueratorum ℥ ß. concorporentur cum gummi tragacanthę, effingantúrque vel tedę vel auiculę.

METHODI MEDENDI LIBRI QVARTI FINIS.

Methodi medendi liber V.

DE VSITATA INTERIORVM MEDICAMENTORVM MATERIA.

PRAEFATIO.

De simplicivm medicamentorum viribus generatim quidem dixi, & qua ratione permisceri illa componíque debeāt. Nunc verò particulatim omnem eorum materiam persequi, & in quasdam facultatum classes digerere consilium est, quæ summis affectuum generibus ex aduerso respondent, vt vnicuique medicinam facturo statim constet & in promptu sit, quod remedium ad curationem tum interioris tum externi affectus proferat. In id autem non solas simplicium medicamentorū quæ in eodem sunt genere, sed & singulares ac proprias cuiusque vires tum veterum tum nostra obseruatione cognitas recensebo, vt ex vnoquoque

quoque genere quid ad quęuis affectum aptius conueniat, accõmodatúmque ſit, ſeligere liceat. Nõ enim quęcunque vno & eodem genere cõtinentur vt attenuãtia, prorſus ſimilia ſibi ſunt: ſed ſingula inſuper peculiares ſibi vires ſortiuntur, quibus ad hũc illúmve affectũ magis conducant, aut hanc potius quàm aliam partem iuuent. Vniuerſalis porrò interiorum affectuũ curatio iis completur, quę partis cuiuſque intemperiem corrigũt, quæ humores emolliunt, attenuãt, aut detergent, quę corporis vias leniunt & aperiunt, in quibus poſita eſt omnis ad vacuationẽ præparatio: iis deinde quæ iam præparatos humores detrahunt & vacuant, quæ vacuationis reliquias ex quauis particula eximunt, quæ prorſus expurgatas partes ab omni malignitate aut intẽperiei labe vindicant, quæ illas tandem corroborant ac firmãt. Poſthæc verò non admodum diſſimili ſerie externarum facultatum materiã diſtinguam. Quę autem medicamenta ſingulis morbis atque ſymptomatis peculiari quadam dote opem ferunt, in particulari ſingulorum curatione tradetur. In his recenſendis tũ vniuerſalibus tũ particularibus remediis, ex immẽſa medicamentorũ ſylua ea ſolùm protuli, quę velut optima & in hominũ ſalutem vſu longo cõprobata, medendi exercitatione vſurpari debẽt. Quæ nulla naturæ & virium offenſione cognita fuerint languentibus opem ferre, eximio quaſi cultu ſeruanda ſunt, nec temerè in noua quæuis & incõperta prorumpẽdum. Sapore multa aut profutura, aut nihil certè nocitura putantur, quæ ſæpè vidi tacitis viribus, ſola obſeruatione noſcendis, alia ſumpta alia ſolùm admota, in perniciem ſummã & exitium miſeros præcipitare. Vtinã qui omnem ætatem diſcendis ſtirpiũ nomenclaturis conterunt, operam ſuam iis experiendis ſedulò nauarent. Vt in rebus cæteris quæcunque optimæ ſunt habitæ, magno mortalium vſu retinentur, aliæ verò tempore exoleſcunt, ita & in ſtirpibus credi par eſt, eas omnium eſſe præſtantiſſimas, quarum priſca etiam nunc extant nomina. Quocirca non operæpretium eſſe duxi, hoc loco ſtirpes ſingulas & metalla, atque res omnes terra maríque comparatas, in medendi vſum eorum more coaptare, qui omnia peræquè indignis laudibus quaſi encomiis celebrare contendunt, naturæ potiùs inani oſtentatione aut admiratione quàm medicinæ fructu.

Quæ ſimplicem intemperiem corrigunt. Cap. I.

PARTIVM interiorum totiúſq; corporis ſimplicem intemperiẽ emendat contrariorum vſus, quæ ſumpta aut qualitate ſola, aut ſua pariter materia nos immutant. Qualitate ſola, quæ non in noſtram vertuntur ſubſtantiam ſed prætereũtia ſuam nobis qualitatem impertiunt, & intẽperiem immodicam temperant. Horũ alia frigida, alia calida, humida aut ſicca exiſtunt. In frigidorum genere primas obtinet aqua ſimplex frigida, quæ citra vllum ſubſtantiæ noſtræ incremẽtum exuperantem calorem obtundit: ad quã deinde accedunt oxycratum, & potiones non paucæ ex aqua comparatæ, & mali punici & cittij & conſimilium ſimpliciũ ſucci, in quibus tamen & alia quàm refrigerãdi facultas ineſt. In calidorũ genere habentur piper, zinziber, pyrethrũ, ſinapi, & quæcunque citra alimenti conditionem refrigeratas corporis partes calfaciunt, depulſóq; frigore calorẽ ſuſcitant. Sic propemodũ de humidis atque ſiccis ſtatuo, aquæ potum aut balneum etiã ſi intrò ſubeat & inanes corporis capacitates impleat, quòd tamen minimè in corporis naturam mutetur, ſimpliciter humectare: quemadmodum & violam, & maluam, & althęam, & hordei decoctum, potus verò parſimoniã & arida omnia, quòd eum ſuperuacuum humorem abſumant, exiccare. Materia pariter atque qualitate intemperiem emendãt, quæ coctione in ſanguinẽ & ſuccum vertuntur alẽdo corpori idoneũ, qui priſtinæ qualitatis ſemper particeps, cõditionis ſuæ quandam ſubſtantiam gignit in nobis: ſicque pro diſſipata calida frigidã ſubſtituens atque reponẽs, cùm ſubſtãtia ipſam quoque intemperiem mutat nouámque ſuggerit. Ea ſunt quæ alimenta dicuntur medicamentoſa. In frigidorũ ordine ſunt lactuca, cucumis, pepo, ceraſum, aliíque fructus complures, qui dum nos alunt, nos pariter refrigerant, & exuperantẽ partium humorúmque calorem obtundunt. In calidis numerantur vinum ſuaue, vua paſſa, ſtrobyli, piſtacia, ſorbilium ouorum vitelli, & iuuenum quadrupedum auiúmque carnes, horum quippè vſu corporis ſubſtantia alitur, & pro frigida calidior redditur; notiùs quoque calor fouetur atq; ſuſcitatur. In humectantibus ea ſunt quæ non humore ſuperuacuo, ſed vtili & alimen-

tario partium ſolidarum ſubſtantiam implent, alunt & augent, citra vllum caloris aut frigoris preter naturam incrementum, vt hordei cremor, pullorum gallinaceorum aut columbinorum decoctum, hœdinæ aut vitulinæ carnis iuſculum, in quo etiã humidiores herbæ ſint incoctæ. Corporis verò ſubſtãtiam vehementer ſiccat & abſumit inedia, idque ex accidenti, per ſe autem panis biſcoctus & arefactus è fabis, piſis, hordeo & milio torrefactis & ſale conſperſis, & meracius gaiaci decocti ius. Copioſa eſt tum alimentorum, tum medicamẽtorum, tum etiam cæterorum remediorum materia, quibus intemperies omnis emendari abigíque ſolet, nec integrè poteſt eorum tractatio ſine medendi ratione compleri.

De præparantibus. Cap. II.

SIMPLEX imtẽperies diutius vix ſolitaria ſubſiſtit quin ſibi cõſentanei humoris eiúſque ſuperuacui prouentũ faciat, & ex ſimplici cõpoſita euadat: hæc verò nõ antè poteſt cõmodè tolli, quàm vitioſus humor qui illius fomes eſt expurgatus fuerit. Expurgari autem cõuenienter nequit ante præparationem idoneam: hæc igitur ſi deeſt, vacuationi eſt præmittenda, ſeréque curationis eſt initium. Eſt autem præparatio duplex, vna corporis humorũ altera. Vtraque rurſum aut naturæ aut artis fit beneficio. Naturæ quidem in concoctione, qua ſenſim inutiles & ſuperuacui humores, inſiti caloris vi mitificantur & domantur, acres frenantur, craſſi attenuãtur, duri molliuntur, lenti deterguntur, adeò vt non ampliùs vel partibus vel iis ipſis adhæreſcant. Eos tandem ſic cõcoctione præparatos, natura plerunque vel ſpõtè vacuat: in idque opus illa etiã vias per quas excretura eſt dilatat atque patefacit. Cæterũ cùm non ſemper natura valeat ſola humorũ vitia domare, vt in diuturnis morbis, ſed nec in acutis omnia illi tutò cõmiſeris, idcircò artis ſubſidio illam plerunque adiutare cogimur, præſertim autem vacuatione, & ante hanc tum corporis tum humorũ præparatione. Hac quidem non verè coquũtur humores ſuperuacui, ſed retuſi & acres tẽperantur, craſſi attenuãtur, duri molliuntur, lẽti deterguntur, & corporis exaſperatæ viç leniuntur, clauſæ patefiunt aperiuntúrve: atq; in his maximè poſita eſt omnis tum corporis tum vacuandorum humorum præparatio. De ſingulis igitur particulatim dicendum.

χαλιναγωγοῦν. Frænans dománſque medicamentum dixeris quòd ferocientes humores, turgentes & quoquouerſum impulſos coërcet atque compeſcit, vt eorum perturbatione ſedata, facilior ſit in aluum deductio. Id autem frigidũ eſſe oportet, non tenuis ſubſtantiæ, ne magis exagitet, neque tamen craſſæ, quòd hęc vacuationi obſit, ſed quodammodo mediæ: cui etiam auſteritatis quiddam ſit adiunctum: hæc enim peculiari dote ferocientis humoris acrimoniam obtundit. Itaque medicamentum eiuſmodi ſapore auſterum, acerbum & quodãmodo crudum exiſtit, vt omphacium, ſuccus oxalidis, mali punici acidi, citrij & medici, ſuccus quoque oxyacanthę & ribes: his enim maximè bilis retũditur acrimonia. Contrarium huic eſt medicamentum acre, quod vehemẽti calore & tenuitate bilem auget, eámque cõcitat & in furorem agit: quo genere eſt ſinapi, naſturtium, piper, cardamomum, omnéque calidiorum aromatum genus.

Detergens medicamẽtum, Græcis eſt ῥυπτικὸν, tum calidis tũ frigidis humoribus præparandis aptum accommodatúmque eſt, quòd vtriſque lentor plerunque inſit. Id lentos atque glutinoſos humores aut viſceribus aut internis, meatibus, aut etiam vlceribus cutíſve poris præter naturã adhæreſcentes eluit, pręteriénſque ſecũ deducit atq; rapit. Quod cutis poros expurgat, quia in eos penetrare debet, tenuis cuiuſdã & nitroſæ eſt ſubſtantiæ: quod verò interiore infarctu liberat, ſiccum eſt & mediæ cuiuſdam ſubſtantiæ: quod enim tenuius eſt, celeritate nimia citra effectũ vllum penetrat, hoc verò mora quadam & moderata craſſitie lentos humores conuenienter abradit. Sapore id ferè amaro eſt, qui & in eadem ſubſtantiæ mediocritate cõſedit: hæc illius detergendi facultas interdum cum frigida eſt intemperie, vt in cichorio, & omni intibi genere: ſed efficacior cum calida, quæ tamen citra ordinem tertium exiſtat, vt in abſinthio, in ariſtolochia & centaurio.

Huic ex aduerſo opponitur glutinoſum, Græcis eſt ἐμπλαστικὸν, cuius partes colligatæ inuicem tenaciter cohærent. In quamcunque id corporis partem impegerit, ei firmius adhæreſcit, eam oblinit, atque etiam ſi caua eſt, obſtruit: verè inquinans, infarciens & emplaſticum

emplasticum id est, In interiores corporis ductus insertum, eos obstruit & infarctu implet: cutis meatibus illitum tenaciter hæret, eósque pariter obstruit. Huic media quodammodo est materia, humore multo aqueo vel aëreo, sed tamen tenaci perfusa: citra manifestum calorem, in quadam calidi frigidíque mediocritate. Eiusmodi est quod pingue appellant, quódque dulci est sapore, aut insipidum, nec acre, nec mordax, nec acidum, nec salsum, nec amarum.

Attenuans medicamentum quod Græcis est λεπτυντικὸν, crassos atque compactos humores incidit, comminuit & variè disiungit. Id facilè penetrare oportet, ac proinde tenuis esse materiæ: siue pariter frigidum sit vt acetum, siue calidum vt piper. Cæterùm quod in tenui materia calorem habet secundo aut tertio recessu éstque ferè sapore acri, id in attenuantium genere valentissimum est.

Incrassans quod Græcis est παχυντικὸν, tenues fluxósque ac liquidos humores, consistentiores compactioresque reddit: hoc verò efficit dum crassa sua materia se tenuioribus illis permiscet, perinde ac si aquæ terra inferatur fiátque lutum. Sita est hæc vis & facultas in crassa & terrena substantia, quæ aut frigida aut temperata sit, citra vllam acrimoniam.

Obstructione & infarctu liberans quod Græcis est ἐκφρακτικὸν, non simplex est & vniusmodi, vt neque vna atque simplex est obstructionis ratio. Sed vt hæc vel à lento vel à crasso fit humore, ita & quod obstructione liberat, vel detergens est vel attenuans, vel etiam interdum emolliens. Præcipuè autem infarctu liberans id appellare liceat, quod vnum potest omnia præstare. In his igitur posita est vacuandorum humorum præparatio: at verò eam quæ corporis est, hæc præcipuè faciunt.

Leniens seu læuigans Græcis est λειαῖνον, asperas & summa facie inæquales partes æquabiliter implet, ac planas leuésque reddit. Exquisitè humidum, id est humore multo aqueo atque etiam aëreo abundans, in mediocri tamen & minus crassa quàm glutinosa materia, quę tamen humorem ipsum cohibeat, nec diffluere sinat, vt melius implendis partibus atque læuigandis adhærescat. Estque quemadmodũ & glutinosum in quadã caloris frigorísq; mediocritate, omnis acrimonię & vehemẽtioris qualitatis expers.

Exasperans τραχῦνον Græcis, detergente multò est validius, vt non solùm sordida & aliena eluat, sed & partium quibus adhærent substantiam corradat, & quadam inæqualitate diuellat. Id certè vehementer siccum est, & calore quodam præditum, in mediocri tamen materia: hoc genere sunt centaurium minus, aristolochia, aloë & quecunque vehementer amara sunt, salsa & acria.

Aperiens medicamentum quod ἀναστομωτικὸν appellant, vasorum ora reserat, omnésque interiorum partium ductus, vt venas, arterias, vreteres & intestina dilatat & amplificat: quæ conuenient iunctáque sunt soluit, longiúsque disiungit. Id substantia est mediocri, sed tamen calida, vt altè penetret, nec immodicè sicca, vt commodius relaxet, nec vias coarctet.

Occludens atque coangustans, quód venarum & arteriarum ora reliquósque corporis ductus coarctat, & in angustum adducit, Gręcis est συνακτικὸν. Crassioris id substantiæ est, frigidum pariter & siccum, omnis expers acrimoniæ & amaroris, vt quod in austerorum adstringentiúmque genere primas obtinet.

Dissoluens διαφορητικὸν dicitur, quòd intrò sumptum detergendo & attenuando non solùm obstructas vias aperit, sed & obstruentes humores in corporis summa impellit, eósque tandem vel sudore vel halitu dissoluit. Id autem substantiæ est tenuis & calidæ, vt detergendo attenuandóque celerrimè penetret in omniáq; subeat: huic ex aduerso est cohibens, & tenuis humoris dissolutionem coercens: quod certè vel crassum omninò est vel oblinens. Deinceps autem quæ sit expositarum facultatũ materia tradẽdum.

Frigida quæ æstuantem & ferocientem bilem compescunt, inhibéntque putredinem. Cap. III.

FRIGIDORVM medicamentorum alia simpliciter refrigerant, vt lactuca, alia refrigerando acrium humorum imperum sedant, vt mali punici succus, alia attenuãt & detergũt infarctúq; liberant, vt cichoriũ: de quibus sigillatim dicendũ.

Lactuca frigida est initio tertij, humida secũdo, idq; simpliciter citra adstrictionem

aut vllius qualitatis excessum, cruda quæ estur, aquæ frigidę modo refrigerat, ventriculi & præcordiorum æstum compescit, bilem feruidiorémque sanguinem frenat. Neque tamen vt aqua emollit, aut ventriculi præcordiorúmve robur soluit, sed nulla offensione pro succo feruido temperationem profert, eúmque benignum ac probum. Ea temperatione somnum accersit, veneris insomnia coërcet: ad quæ eius quoque semen vsurpari solet.

Portulaca frigida ordine tertio, humida secundo, sapore austero, bilis feruorem per febres maximè ardentes atque malignas, eiúsque ferocientis & concitatæ impetum sedat, & putredinem cohibet ne serpat longius. Ventriculum corroborat, eiúsque vomitiones sedat, cùm præsertim siti à bilis ardore exæstuat. Ventris quoque biliosas fluxiones atque dysenteriam sistit. Cruda acetariis expetitur, herbæ coctæ ius & interdum succus medicamentis, quorum penuria semen vsurpant.

Plantago vtraque frigida siccáque est ordine secundo, modicè astringēs folio & semine, radice quoque abigendis febribus peculiariter est efficax. Ea quoque bilis feruorem compescit, sitim sedat, etiam si vel decocti ius, vel stillaticius liquor ore contineatur. Sanguinis reiectiones aluíque biliosos fluores & dysenteriam cohibet: at nihilominus iecur renésque infarctu liberat.

Rosa frigida primo, sicca ordine secundo, leniter adstringens præsertim alba, rubra verò paulò minus frigida, sed sicca adstringénsque magis. Quocirca bilis æstum retundit, confértque ad febres ardentes & quascumque putrescēs biliosus humor procreauerit. Ventriculum iecúrque corroborat, & effluuia reprimit quibus per febres caput tentatur, eiúsque dolores demulcet & somnum conciliat. Quòd sapore nō admodum iucundo sit, stillaticius liquor huius in eadem non minori facultate accommodatur. Rosa pallida caloris est particeps atque siccitatis in tenui substantia, multóque magis quæ moschata appellatur. Vtraque amara abstergénsque, venarum, arteriarū ac præcipuè iocinoris obstructiones expedit, nec secus ac aloë crebro vsu ora venarum aperiens sanguinem prolicit: bilem flauam serosósque humores subducit, ac proinde morbo regio incipientique hydropi non parùm confert.

Omphacium vuæ acerbæ & nondum maturescentis succus, frigidus est ordine secūdo, siccus primo, austerus quemadmodum & fructus omnis crudioris succus. Æstum omnem febriúmque ardores valde compescit. Incipientes phlegmonas cohibet, putredinem coërcet ac sitim extinguit. Ac nihilominus iecoris obstructiones expedit, vt idcirco regium morbum fœdósque colores abstergat: quæ dum præstat, leni simul adstrictione ventriculum iecúrque corroborat, nec vt acetum acrimonia ferit.

Cerasium quod rubrum subacidúmque est, frigidum ordine secūdo siccúmque primo est, languenti stomacho confert, appetētiam excitat & sitim extinguit. Eius succus quum vini modò expressus deferbuerit fæcémque deposuerit in annum asseruatur, febrium demulcet ardores æstuantíque stomacho auxiliatur & odoris suauitate cor exhilarat. Et (quod cæterorum acidorum austerorúmque commune est) serpentem putredinem cohibet. At qui è dulci cerasio exprimitur, stomacho nocet; éstque mali succi febricitanti prorsum infensus.

Ribes fructus Arabibus appellatus è suo frutice racematim propendens, subacido dulcíque sapore, acidū cerasiū suauitate superat, nihilo facultate inferior. Eius succus frigidus & siccus ordine secundo, acidus acerbúsque ac leniter adstringens, in annum quoque asseruatur: acutis febribus opitulatur earúmque putredini resistit, cardiacis cōfert, vomitum & biliosum alui profluuium sistit, appetētiam mouet, sitim sedat, sanguinis feruorē demulcet & bilis acrimoniā domat, erosiones & vellicationes eiusdē tollit.

Mali punici acidi multò quàm cerasij aut ribis succus est acerbior & adstringentior, sed insuauior. Quocirca bilis ardorem aluíque profluuium efficacius compescit, acutarum febrium non putredinem modò sed & malignitatem coërcet, earúmque acrimoniam strenuè retundit, syncopas stomachicásque defectiones arcet, viscerum substantiam robúrque tuetur.

Mali medici seu citrij, limonij & arancij succus acidior est quàm punici & acerbior, minus tamen adstringens. Minus quoque vomitiones aut aluum sistit aut syncopas tollit, aut viscerum robur seruat: febrium tamen acrimoniam & malignitatem, earúmque concitatiorem materiam non minus frænat atque demulcet. Præterea tenuitate

quadam

quadam vias ductúsque expurgat, calculosis renibus opitulatur.

Oxyacanthæ quàm mali punici succus, frigidior acerbior adstringentiórque habetur, & quamuis insuauior minúsque cardiacus sit, ferocientem tamen febrium humoremæquè cohibet: validiùs verò bilis impetum, hincque ortam diarrhœam & dysenteriam aliásque eius fluxiones sistit atque coërcet.

Acetum frigidum atque siccum ordine secundo, licet tenue sit & altè penetret crassósque humores extenuet, credatúrque obstructiones expedire, pariter tamen non mediocriter humores cohibet. Hinc alui profluuia & sanguinem vndecunque manantem, incipientésque inflammationes & sumptum & admotum arcet: bilis quoque impetum sedat temperátque febrium æstus, sitim extinguit, appetentiam mouet, nauseam tollit: aperientia medicamenta prægnantibus tutiora reddit. Quæ dum præstat in humoribus, ipsam tamen viscerum partiúmque substantiam vellicat & ferit, neque his æquè ac superiores succi robur tuetur.

Frigida medicamenta quibus attenuandi detergendique vis inest. Cap. IIII.

INTYBI genera quatuor quæ nuncupantur seriola, intybum satiuum, intybum agreste & cicerbita omnia quidem frigida atque sicca gradu secũdo, & aliquanto validiora agrestia quàm satiua. Omnia sanguinis humorúmque feruorem leniunt & veneris appetentiam extingũt. Simul etiam quoniã amara sunt & detergentia, viscera maximéque iecur infarctu liberant, absumúntque aut dissipant collectam in illis biliosam illuuiem, viuidúmque faciei colorem reddunt. Ad hæc verò adstrictione quadam stomachum propriè autem iecur atque renes corroborant, vt ne assiduo illorum præsertim cichorij, quod intybum est agreste, esu vel potu quisquam incommodum perceperit.

Oxalidis quæ Latinis rumex appellatur & quæ frigida atque sicca est secundo recessu, vis præcipua est in radice deinde in folio. Licet nullo sit amarore prædita, iecoris tamen primum ac præcipuè, deinde lienis atque renum infarctus tollit. Hinc regium morbum emendat, lienem discutit, arenulas expurgat, & menses ciet, moderatè quidem omnia. Semen verò leniter adstringit & corroborat: hinc alui profluuia & stomachi vitia potum sanat.

Cucurbitæ, cucumeris, melonis & citruli pulpa frigida & humida ordine secundo, quæ quoniam improbum succum gignit ac facilè corrumpitur, rarò in artis remedia vsurpatur. Semini præcipua vis est, quod integrum si coquitur, iusculo refrigerato modicè siccat, incidit & abstergit, vt etiam lentes in facie deleat, ac propterea iecur ac renes expurgat vrinásque ciet. Quod verò expurgatum fuerit, tritum aquáque hordei exceptum sanguinis & vrinæ ardores lenit minúsque siccat.

Lichen vulgò hepatica dicta refrigerat & siccat ordine primo vt & inflammationes compescat, moderatè abstergit & regium morbum sanat. Ad hæc tamen omnia quàm intubi genera ignauior: cæterùm hepati familiaris atque vernacula.

Trichomanes, polytrichon, callitrichon omnéque adianti genus calore quodãmodo temperatum est. At modicè siccat, extenuat ac digerit. Quocirca crassam glutinosámque pulmonum pituitam expellit, confértque adsthmaticis, lentámque & visceribus adhærentem bilem eluit. Hinc ictericis succurrit, hydropicis, lienosis, nephreticis, horúmque calculos terit ac menses mouet. At nihilominus ventris fluxiones cohibere Dioscoridi creditur.

Gramen & asparagus moderatè refrigerant, siccant atque etiam abstergunt. Hinc iecoris & renum obstructiones aperiunt prosúntque regio morbo correptis & nephriticis. Gramini præcipua vis in radice: asparago in radice atque in semine cuius & cauliculi eduntur crudi.

Eupatorium quod agrimonium appellant, folio atque semine commendatur. Incidit detergítque, ac modicè adstringit nullo manifesto calore. Propriè autem iecur, deinde omnia quoque viscera infarctu liberat seruato eorum robore. Febribus diuturnis morbísque ex obstructione profectis mirè succurrit.

Formulæ potionum quæ ex his simplicibus in rem præsentem præscribi solent. Cap. V.

SITIM quæ per summos æstus aut per febrium ardores vehemẽter excruciat, aqua in primis compescit quæ puta sit, leuis & omnis alieni saporis ac odoris expers: qualis è purissimo fonte per saxa & arenosa tapidè profluit. Quæ tamen ampliùs extenuari leuiórque reddi potest, vel agitatione vel transfusione crebra: immersa etiam interdum cibatij panis medulla, quæ fermenti acrimonia illam seruato sapore emendet. Quæ diu igne ferbuerit in fictili mundo & si tenuem de se vaporem multum expirauit, attenuata tamen est leuiórque facta, sed minus frigida, quòd igneam quandam in se vim conceperit: neque pristinam suauitatem retinet, quòd contrarij ignis vi immutata sit, & de sua natura decesserit. Vt autem tutiùs & citra viscerum offensionem pro potu ac vice vini sumi possit, in ea integrum hordeum incoquitur dũ crepuerit: vel glycyrrhiza vel vua Damascena vel Corinthia vel saccharũ, cùm præsertim vlla est pectoris affectio adiecto sub finem cinamomi momento si ventriculi robur seruandũ est. Quòd si acida magis delectant aut nausea & animi defectio dulcibus proritatur, aut ferociens humor frenandus est, aut viscerum robur conseruandũ, in ea vel mali punici expurgata grana incoquuntur, vel medici citriíve mali pulpa, vel cerasia, vel vua acerba, vel oxyacanthæ baccæ: aut certè horũ expressus defæcatúsq; succus aqua cocta & refrigerata, eo modo diluitur qui ad laborãtis palatum faciat. Sic enim seruatur aquæ refrigerandi facultas, & eius mollities qua tãdem ventriculum visceráque relaxat atque debilitat, emendatur. Itaque per febres ardentes atque pestilentes eiusmodi potiones his conferent qui ventriculo & visceribus sunt imbecilles, & qui nausea aut animi defectione aut alui profluuio, aut maligna putredine, aut immodica viriũ spirituúmve dissipatione laborãt. In diuturnis porrò febribus & in cæteris morbis quos iecoris lienísve calidior intemperies aut vetus obstructio etiam cũ tumore progenuit, vt in ictero, in cachexia, in leucophlegmatia, in diuturno alui profluuio, si vino parcẽdum est, vt plerumque licet, pro potu erit iusculum radicis graminis: aut oxalidis si præstãtius desideratur, aut cichorij si præstantissimũ. His enim citra vllum incommodum seruatóque robore, iecoris quæ dixi mala tollũtur: quemadmodum & lienis vitia radicis buglossi, aut asplenij herbę aut corticis tamarisci iusculo. Medicatæ verò potiones ad sitim, bilis æstum ac feruorem & ad febriũ ardores earúmque arcẽdam putredinem, ex asseruatis iisdem succis & ex aquis stillaticiis sic fiunt iulepi formula in rem præsentem. ℞. Aquæ rosarũ stillatitiæ ℔ j. sacchari clarificati ℥ iiij. bulliant igne lento dum exquisita sit permistio. Vtendũ ex modo pari aut duplo aquæ coctæ refrigeratæ. Alius. ℞. Aquarum stillatitiarũ endiuiæ & rosarum an. ℔ ß. sacchari albi ℥ iiij. coquantur modicè in iulepi consistentiam. Ex aqua portulacæ vel plãtaginis similes quoque comparantur cùm præsertim aluus profluit. Iam verò si acidi iulepi vsus fuerit necessarius, seu propter nauseam & animi defectionem, seu vt bilis feruor putredóve coërceatur, acidus succus quicunque videbitur ad rem accommodatior defæcatus in iulepum sub finẽ indetur, ne feruore exoluatur aciditas. ℞. Aquæ rosarum, succi limonum, succi granatorum, sacchari albi an. ℥ iiij. lentè coquantur dum despumauerint. Aut, Iulepi rosati, succi limonum, an ℔ ß. misce in eosdem vsus.

Dilutior verò hic fuerit, qui habet aquę fontanæ ℔ j. aquę rosarum, succi limonum, succi granatorum, sacchari albi an. ℥ iiij. coquuntur dum despumauerint. Ex aceto quoque vel omphacio sic fiet. ℞. Aquæ purissimæ ℔ j. aquæ rosarum, sacchari albi an. ℥ iiij. aceti sub finem iniecti ℥ ij. vel omphacij ℥ iij. coquantur in iulepum. Hyeme verò vel in succorum penuria, syrupi pharmacopolio asseruati aquæ coctæ quadruplo diluuntur. Eiusmodi sunt syrupus è limonibus, è succo citrij, è granatis acidis, ex omphacio, de ribes & è succo oxalidis, syrupus acetosus & oxysaccharum simplex. Hæ igitur potiones biliosis febribus tum intermittentibus tũ continuis seu ardentes seu pestilentes eæ sint, accommodari solent. Cæterum noxiorum atque feruentium in illis humorum præparatio, aliis perficitur medicamentis, quæ refrigerando pariter detergant & attenuent: bilis enim tametsi feruida, plerumque tamen tenax crassáque est, velut in fellis cysti: nonnunquam & per has febres viscerum tenuiúmque venarum obstructio à pituitosis & obduratis est humoribus. Tum igitur apozemate infarctus tollẽdus, quod ex his aut

ex horum

ex horum quibusdam constet. ℞ Radicis cichorij,oxalidis,graminis & asparagi an.℥ ß, endiuiæ,seriolæ,agrimonij,hepaticæ,polytrichi, callitrichi,adianti albi an.m.j.seminis cucurbitæ, cucumeris, melonis & citruli an.ʒ ij. coquantur ex aquæ ℔ ij. ad dimidias. Colato & expresso iuri adde sacchari albi ℥ iij.fiat apozema clarificetur & aromatizetur ʒ ij.santali citrini, vel santali citrini & cinamomi an.ʒ j. Si qua fortè malignitatis suspicio inest,arceri ea simul poterit adiectis radicibus tunicis & tormentillæ,seminibus citrij & cardui benedicti,& limonum succo:de quibus tamen posthac pleniùs.

Autumno quum iam herbæ marcescunt, aut hyeme quoniam frigidis iam arefactis vis nulla manet,radices ac semina sic debent in apozema conferri.

℞.quatuor radicum frigidarum an. ℥ ß. quatuor seminum frigidorum maiorum se. endiuiæ lactucæ & asparagi an.ʒ j.Coquantur ex arte ad quartaria tria.Colatis adde sacchari albi ℥ ij.ß.fiat apozema clarificatum & aromatizatum.Si res acidum fieri postulet, radices boris quatuor in aceto macerentur,aut sub decocturæ finem affundatur aceti pars octaua.Nonnunquam & sacchari vice syrupus aliquis diluitur in apozemate,vt syrupus de cichorio,de endiuia,de limonibus:nonnunquam iusculum si non admodum ingratum fuerit nulla sacchari syrupíve permistione datur, vt quod habet radicũ graminis, asparagi & oxalidis an.℥ j.sem.endiuiæ & melonum an.ʒ ij.Coquantur ad ℔ j. ius coletur in rem præsentem. Cùm non facilè suppeteret apozematum materia, syrupi in vsum asseruati diluentur duplo triplóve aquæ coctę,aut liquoris cuiusdam conueniens.Eiusmodi sunt syrupus è cichorio simplex,syrupus de endiuia & syrupus byzantinus: qui omnes etiam à purgatione derelictam intemperiem emendant & eximunt.

Medicamenta quibus bilis atra domatur & quibus preparatur. *Cap. VI.*

QVæ porrò medicamenta ad atram bilem aut etiam ad ei finitimam ceruleam aut æruginosam(quę ex præassata citrina aut prassina fiunt) cōferant, si domanda ea fuerit, ea ipsa vsurpentur acida quæ supra dixi flauæ bilis acrimoniam consopire atque frenare: etenim crebro vsu atræ perinde ac flauæ bilis symptomata leniet. Sin verò feruor minor fuerit qui leniri duntaxat postulet,hæc peculiariter conuenient.

Viola purpurea frigida ordine primo,humida secundo aquea & emolliens,feruidos acrésque humores temperat,lenit atque subducit, siccam exustámque bilem & qui ab hac fiunt capitis dolores consopit,somnúmque accersit,cordis tædia depellit.

Buglossum vtrumque tum hortense quod borrago appellatur, tum agreste calidum humidúmque est ordine primo. Eadem quæ viola confert ac præterea animum lætitia & hilaritate perfundit,discutítque melancholicorum imagines & spectra.

Malorum fragrantium succus vt odoris suauitate cor reficit, ira & quicquid hinc infestum est,præsertim verò bilis atrę fuliginem domat:suáque substantia illius materiam diluit & mitificat:cordis palpitationem arcet.

Citrago quæ & melissophyllon,calida siccáque recessu primo. Demulcet quoque atram bilem:confert ad timores & tristitias quę occasione nulla ex atra bile suscitantur, lætáque facit somnia.Simul quoque aliquantum detergit.

AT verò quum bilis atra ad purgationem præparanda erit, medicamenta quæ ipsi præparandæ conueniunt, si feruidior ea acriórque fuerit,ex iis constent quæ mox subiiciam: sed quæ tamen frenantium quæ dixi mistione temperata sint. Si verò lenta crassa atque terrena ea fuerit, & tanquam fęx limúsque sanguinis nullius sit caloris particeps, vt in lienis tumore & morbis diuturnis inde profectis,iis quæ sequuntur solis ad purgationem præparabitur.

Fumaria calida primo ordine, sicca secundo, modicè acris & amara : viscerum omnium obstructiones tollit eáque corroborat, exustos humores blandè ac sensim expurgat, sanguinémque puriorem reddit: vrinam biliosam & multam commanducata aut pota, ciet: diuturnis febribus ex viscerum obstructione & morbis omnibus ex sanguinis impuritate remedio est:corpus enim & humores à putredine vindicat.

Lupulus calidus primo recessu,siccus secundo,canliculis,& flore insignis,lienē præsertim ac deinde cætera viscera infarctu liberat, vrinásque mouet:fumariam facultatibus omnibus æmulatur,sed saporis molestia minore.

Cassutha quæ vulgò cuscnta, primo ordine, calida, sicca secundo, amaroris adstrictionísque particeps, melâcholiam tum herba tum semine propriè incidit atque detergit, obstructum lienem expedit, deinde & iecur, arquatúmque nigrum & febres lentas diuturnásque pellit, quandoquidem venas omniáque vasa à putridis humoribus expurgat, seruato ventriculi & reliquorum viscerum robore.

Scolopędrium quod est asplenium, quódque ceterachum appellât, nulla saporis insuauitate, folio solo lienem diebus quadraginta absumit, fœdúmque ex obstructione colorem detergit, atque calculos etiam in vesica comminuit.

Polypodium moderatè calfacit, siccat vehementer, dulci simúlque austero sapore præditum: lentos & crassos humores terget & expedit, atram crassiorémque bilem sensim expurgat. Nimia autem eius austeritas leniente & humectante quopiam, vt gallinaceo iure, mollienda est.

Capparis cuius florem ac radicis corticem vsurpant, calidus siccúsque est tertio recessu. Attenuat detergítque adstrictione leui, coctus appetentiam excitat ac ventriculum recreat, lienis prædurum tumorem dissoluit, præcipuè cortex aridus tum sumptus tum admotus: eúmque diebus quadraginta colliquare traditur. Iecoris qnoque obstructionibus non leuiter succurrit.

Tamariscus calidus est & siccus principio gradus secundi, incidit abstergítque. In id primas tenet virentis succus apprimè efficax, ab hoc est cortex, deinde flos ac folia, postremo loco lignum: huius decoctum peculiari facultate lienem validissimè comminuit prodéstque morbo regio consumptis.

Epithymus calidus siccúsqne ordine tertio, incidit ac leniter adstringit, melancholiã extenuat ac lienem validè expurgat morbísque omnibus eximiè confert illius vitio prognatis. Sed tamen sitim æstúmque suscitat: quamobrem vuę passæ, violis alíisque lenientibus permiscendus.

Ex his compositiones in rem præsentem fient quæ ad hypochondrlacam melancholiam, ad maniam, ad cordis palpitationem & cæteros ex atra bile affectus conferent: vt iulepi ex aquis stillatitiis violarum, buglossi vtriusque, melissæ & fumariæ. ℞. Stillatitiarum aquarum violarum, buglossi, borraginis an. ʒ iij. succi malorum redolentium, sacchari alb. an. ʒ iiij. fiat iulepus sumendus ex pari portione aut ex duplo aquæ hordei. ℞. Flornm violarum, buglossi, borraginis recentis, florum pomorum redolentium & melissæ an. m. ij. macerentur horis duodecim in ℔ duabus aquæ tepidæ. In expresso dissolue sacchari albi. ℔ ß fiat iulepus lenissimè coctns.

Apozema ex earum herbarum radicúmque decocto ad crassam & fæculentam melancholiam, ad lienis obstructiones atque tumores, ad quartanã omnésque affectus melancholicos. ℞. Radicum buglossi, polypodij, querni an. ʒ ß. corticum capparis & tamarisci an. ʒ iij. cymarum lupuli, fumariæ, melissæ, cassuthæ, scolopendrij an. m. j. fiat decoctum ad ℔ j. in quo dissolue sacchari ʒ iij. coquantur in apozema clarificatum.

Calida medicamenta simplicia frigidos humores præparantia. Cap. VII.

CALIDA tum præcipuè ex vsu fuerint quum corpus vel nimiopere refrigeratum, vel frigidis pituitosísque humoribus cõfertum existet. Ex his autem alia probum vtilémque succum progignunt, alia crudorum cõcoctionem adiuuant, alia supernacuos ac pituitosos humores attenuant, detergunt & ad purgationem præparant. Primi quidem generis sunt calida alimenta, quæ quoniã boni sunt succi, natiuũ calorem augent simúlque vtilem calidum succum generant. Inter quæ primas renet vinum generosum, deinde auium quadrupedúmque salubriorum carnes, sorbilium ouorum vitelli, vua passa, strobyli id est nuclei pinei, pistacia. Calida verò aromata & quæcnnque posthac tradentur suo calore partium robur augere earúmque insitum calorem fouere atque suscitare, crudorum concoctionem complent. At verò quæcunque calida substantiæ tenuitate crassam pituitam incidunt aut lentam detergunt, vt inde proflnentior enadet, ea ad purgationem præparant: in quorum censu hæc præcipuè numerantur.

Apium præcipuam vim obtinet in radice, deinde in semine: censetur secundo calidorum ordine, tertio siccantium. Venarũ, arteriarũ renúmque obstructiones abstergẽdo, attenuãdóque soluit flatúsq; discutit. Sed epilepticis (vt quorũ paroxysmos irritet) & fœtui

& fœtui & mulieri lactanti infensum.

Petroselinũ tertio est ordine calidorum ac siccorum, cuius etiam vis in semine atque radice. Extenuat, aperit, menses vrinásque ciet, obstructiones tollit, & flatus extinguit. Secundas & mortuum fœtum educit recens potum aut vuluæ suppositum.

Feniculum semine valet & radice, estque tertio gradu calidiorum & secundo siccorum, viscerum renúmque infarctus expurgat, torminaque sedat quàm prædicta tutius & validius.

Betonica calida siccáq; recessu secundo, incidendi detergendíque vi prædita: stomacho laboranti prodest, eiúsque concoctionem iuuat, pulmonis, iecoris lienísq; vitia expurgat, menses ducit, renum lapides exterit, regium morbum sanat, omnibus denique obstructionibus expediendis & cum febre & sine febre accommodatissima.

Hyssopum solo folio valet, quod calidum siccúmque est ordine tertio, tenuium partium: præcipuam vim habet attenuandi & detergendi humorem crassum quem per aluum etiam exigit, sic viscerum omnium sed maximè pulmonum obstructiones expedit crassámque eorum pituitam.

Prassiũ quod & marrubium album appellant, (nam nigrum quia fœtidum intrò nunquam sumendum) folio ac semine secũdo est calidorum ordine, tertio siccorum, quod quia tenue & amarũ est, iecur, lienem, thoracem, vterúmque validè expurgat & obstructiones liberat. Id tamen censuit Dioscorides renibus ac vesicæ nocere.

Stœchas calida sicca primo ordine, subastringens & mediocriter amara, extenuat, detergit, omniáque viscera obstructione liberat simúlque corroborat, & eorum putredinem arcet.

Origanũ folio atque vmbella eo quo prassiũ ordine vniuersas obstructiones aperit. Hinc tussientibus & peripneumonicis ictericísque confert, lienosis atra deducit, menses quoque ciet. Crudo etiam nauseabundóque ventriculo efficax.

Calamintha præcipuè montana eodẽ quoque ordine incidendo abstergendóq; infarctus omnes expedit, vrinas ac mẽses expellit, regium morbum & asthma expurgat, corpus sudore digerit, elephanticis, quia crassos humores extenuat, cutim calfacit, mordet, fugit, postremò vlcerat, remedio est. Prægnantibus verò suspecta, quandoquidem seu pota seu admota conceptum interit ac eiicit.

Pulegiũ eodem caloris siccitatísque est ordine: crassos humores extenuat & lentos, quia subamarũ detergit, crassam pulmonum pituitam & lienis atrã bilem educit menses secundásque pellit, ventriculi cruditates nauseámque compescit.

Satureia quæ & tymbra pulegij vires proximè imitatur.

Thymus calidus siccúsq; ordine tertio, strenuè incidit, viscera omnia potu expurgat, maximè verò pulmones atque thoracem. Menses quoque ciet, sed fœtum expellit.

Chamędrys quasi pusilla quercus calida sicca tertio ordine, crassos lentósq; humores incidit & terget, atque viscerum obstructiones expedit vrinásque & menses ciet.

Chamæpitys sicca tertio ordine, calida secundo, eadẽ quæ chamædris efficit, & peculiariter regio morbo correptis & arthriticis auxilio est, ab odore pinus & similitudine quasi pumila pinus appellata.

Rubia radice atq; semine pollet, calida ordine secundo, sicca tertio. Eximia detergẽdi facultate insignis, qua iecur, lienem, renes atque vterum exquisitè purgat. Nam iterum sanat, lienem absumit, vrinam crassam atque copiosam nonnunquam & cruẽtam mouet, menses ciet, appositáque secundas fœtúmque detrahit: vt proinde minimè sit tuta prægnanti.

Centaurium minus calidũ siccũmque gradu secũdo, folio ac flore vtile. Iecoris, splenis, renum & vteri obstructiones vehementer adeò soluit, vt etiam tamen immoderato vsu sanguinem atque etiam prægnanti fœtum excludat.

Gentianę radix calida siccáq; ordine secundo, summè amara. Terget, tenuat, purgat & obstructiones liberat, eadem quæ centaurium ac multò etiam validius præstat.

Aristolochia prę serrimq; rotunda calida atque sicca tertij gradus initio, radice ad omnia quæ dixi superioribus quoque est efficacior, adeóque validè cerebri & pulmonũ lentam putréimque pituitã expurgat, vt epilepsiæ ab vtero, tussi & asthmati eximiè cõferat, & interiores rumpat abscessus: sed abortum quoque prouocat.

Aloë calida siccáq; ordine secundo, adstringens & amarissima, ventriculũ impensè

roborat, quæ præsertim lota fuerit: lentam crassámque pituitam extergit, & omnes omnium viscerũ obstructiones validè adeò soluit vt & venas corradat & earũ oscula crebriore vsu reseret & sanguis emanet, quum præsertim extenuantiũ medicamentorum permistione exacuitur, idq; non amarore solùm, sed purgãdi quoque vi, qua quod detersit protinus expurgat detrahítque in aluum. Crudos humores & superuacuos absorbet, cæteros à putredine tuetur.

Nunc autem extẽporaneas aliquot ex his compositiones exempli gratia subiiciam, quæ lentam crassámque pituitam apparent, contumacésque obstructiones expediant. ♃ aquarũ hyssopi, feniculi & betonicæ an. ℥ iij. sacchari albi ℥ ij. fiat iulepus clarificatus & aromatizatus ℈ iiij. cinamomi Apozema. ♃. radicum apij, petroselini & feniculi an. ℥ ß. hyssopi, betonicæ, origani, satureiæ an. m. j. coquantur in hidromel ad ℔ j. decoctum coletur detúrque ad ℥ iij. Calidarum enim herbarũ vis purior atque validior in hydromeli quàm in aquam transfertur, hebescit enim si aqua permista sit.

Si acidũ magísque penetrans apozema esse côueniet, radices horis sex macerentur in acri aceto. Validius id autem reddetur si rubiæ radicem, prassium, calaminthan, thymum aut pulegiũ habeat, sed insuauius & gestanti in vtero mulieri suspectum. Id hyeme perinde ac æstate comparati commodè potest, quòd calidæ stirpes exarefactæ calfaciendi, incidẽdi detergendíque integra facultate minimè frustrẽtur. Quapropter veteres vice apozematis aut syrupi hyeme aridas herbas in exquisitum læuorem tũsas dabant ex hydromelite. Hyeme quoque in apozemata conferuntur semina anisi, apij, petroselini, fœniculi.

Si magna attenuandi & in distantissima quæque penetrandi vis desideratur, hæc ex gaiaci iusculo seu cocta seu in puluerem redacta offerãtur apozematis specie, maximè in frigidis artuũ & articulorum morbis: promotis quidem sudoribus si vitiũ in summo est corpore, aut sine his si in viscere reconditur. Si vetustior ac contumacior fuerit interiorum viscerum obstructio, minimè ciendi erunt sudores: sin vitiũ in summo sit corpore, purgatione præmissa cieri vtiliter poterũt. Ex cæteris simplicibus quæ postremo loco inter valentissima recensui, compositiones & ad menses ducẽdos & atterendos calculos præstitui solent.

Purgantium medicamentorum materia. Cap. VIII.

NVnc quæ medicamẽta præparatos iã humores exigãt è corpore omnémque impuritatẽ tollant, proposita iã serie tradendũ. Eorum autẽ quæ corpus quouis modo seu sursum seu deorsum versus exinaniũt, alia id quadã materiæ conditione, alia formæ & totius substantiæ proprietate, alia vtrisque præstant. Solius materiæ vi emolliendo quidẽ & leniendo aluum subducunt, oleum & butyrum, malua, althæa, viola, mercurialis, pruna, psyllium & huiusmodi plurima: quæ quoniam formæ proprietate prorsus destituta sunt, inter purgantia neutiquam recẽseri solent, quemadmodum neque hydrelæum, quod tamen vomitiones ciet. Et cotonea mala comprimendo obuias partes sic coarctant & adstringunt, vt humoris in se reconditi non parum eructent & exprimant. Myrobalanos tamen eadem quoque vi purgare cum Mesue non affirmem. Etenim si peculiari quodam instinctu hunc quàm illum potius humorem prolectent, atque vt fatetur, myrobolani citreæ bilem, cepulæ pituitam, indæ melancholiã ducant, ea vacuandi varietas nõ ab adstringente materia quæ vna omnium est communis, sed à cuiusque formę proprietate proficiscitur: quãquam non dubito eorum materiã obuios humores quos attigerint adstrictione sua depellere. Quadam igitur formæ proprietate quodãmodo prædita hęc sunt. Tertia porrò quæ peculiarem quendã humorem infra duntaxat proprietate trahunt, alia vomitione alia deiectione purgant. Et vomitione alia blandè vt semen atriplicis & raphanus: alia mediocriter vt asarum: alia molestè vt elleborus. horum verò quæ aluum mouent, alia bilem flauam, alia melancholiam, alia pituitam, alia humores tenues aquosósque deiiciunt. In vnoquoque genere quædam imbecillius, quædam validius id præstant. Bilem blandè purgat rheumbarbarum, valentius scammonium: pituitam modicè agaricus, validè turbith aut colocynthis: melancholiam facilè senna, molestè elleborus niger: aquosum humorem moderatè iris vel cucumer agrestis, immoderatè & impetu daphnoides. Neque solùm ex viribus & energia, verùm etiam ex agendi ratione horum

ne horum differentiæ existunt. Nam licet rheibarbari tanta portio sit, quæ pares atque exigua scammonij portio vires obtineat, non tamen similiter & ratione pari aget: neque potest rheumbarbarum quantumuis auctum scammonij rationem & naturam imitari, neque scammonium quantumuis imminutum rheibarbari conditionem sortiri. Inest enim præter communẽ & alia sua cuique proprietas indiuidua quam in alio nusquã reperias: hãc ex veterum monimentis nosse aut vsu inuestigare decet. Quæ in vnoquoque genere imbecilliora sunt, è proximis sedibus expurgant, ex ventriculo, intestinis, mesenterio, iecore & ex liene: validiora è distantioribus magna vi extorquent. Cæterùm vt humorum ita & purgãdorum locorum certior cognitio ex medicamenti natura capi debet, quæ vt cuipiam humori, ita & cuipiam parti expurgandæ addicta est & accommodata. Capiti agaricus, pectori cassia fistula; vẽtriculo & intestinis aloë, iecori rheũbarbarum, lienni senna, articulis hermodactyli proprietate affines sunt, qua & eò vim suam dirigunt & inde potentius trahunt. Hę summæ sunt purgantium medicamentorum vires ac differentiæ, quas deinceps sigillatim persequemur.

Quæ bilem flauam ducunt, Græcis cholagoga appellata. Cap. IX.

MANNA quæ & mel roridum, calida ordine primo, leniens leniterque extergens, citrinam bilem creditur blandè expurgare, idque nulla offensione virium. Quocirca infantibus bimulis aut etiam iunioribus dari potest duarum triúmve drachmarum pondere, hordei aut pulli iusculo diluta: adultis verò & ætate florentibus tres vnciæ aut non satis, aut parum commodè aluum subduxerint.

Cassia fistularis calida humidáque primo ordine, lenit, emollit & laxat: bilis acrimoniam febriúmque æstus obtundit, sitímque sedat, sed flatus excitat. Infantibus sesquidrachmæ, adultis verò imbecillis aut etiam prægnantibus vnciæ, validioribus sesquunciæ pondere, flauam bilem aluo leniter detrahit. Crassam verò pituitam etiam si contigerit, quia lubrica celerrimè præterfluit, ignauius expurgat. Datur itaque pulmonum thoracísque affectibus leniendis, iecori bile æstuanti, febri ardenti, præsertim si squalidum corpus est aut æstuosum cælum: datur quoque renum & vesicæ ardoribus. Ventriculo tamen humidiori, laxiori, nauseabundo, ac imbecillo, quemadmodum & profluenti aluo infensa.

Rosarum rubrarũ ac præcipuè pallidarum succus calidus siccúsq; ordine primo, amarus, detergens, & obstructiones expediens. Bilem ab aluo atque aquas citrinas manifestè ducit. Permiscetur autem cõuenienter vel sero lactis, vel saccharo syrupi specie, cuius dosis est à sesquũcia ad vncias tres. Accommodatur autẽ propriè obstructo iecori, ictero, cachexiæ, incipienti hydropi, febribúsque lentis: prægnanti parum tutus, quòd venas plerunque reseret.

Rheumbarbarum calidũ siccúmque ordine secundo, amarum, crassiore substantia, adstringens atque corroborans tenuiore verò detergens ac purgans. Educit flauam bilem atque pituitã. Tenuis eius portio purgandíque vis coctura dissipatur atque disperditur: syncera verò elicitur in extenuante quodam liquore macerata, adiecto vino albo & cinamomo: eiúsque siccitas & adstrictio humectante aut leniente syrupo vel alio liquore lenienda. Infantibus, pueris senibus, prægnantibus & ex morbo iam imbecillis familiare ac tutum. Lactãres pueros drachmæ vnius pondere purgat, eiúsq; diluti summum põdus est drachmarum trium. Febrium omnium materiã blandè subtrahit, iecur propriè expurgat, ídq; strenuè corroborat, & eius obstructiones incipiẽtésque scirrhos dissoluit, icterum & cachexiam sanat, ventriculum quoque conuenienter expurgat & firmat, ídque mitiùs quàm aloë. E distantioribus verò sedibus noxiũ vix humorem prolectat: validioribus & quibus crassi humores per angustas vias ex alto sunt educẽdi minus congruit, quòd adstrictionis vestigiũ purgando relinquat, sed & iis aduersissimũ est totum & cùm magmate datum. Hoc autem summè confert vomitioni, lienteriæ, dysenteriæ, sputo cruento, sanguini vndecunque erumpenti, ruptis atque cõtusis: propriè verò assum & ex plantaginis succo haustum.

Aloë deligenda substantię mediocris, nã quæ tenuis est & perspicua ignauior existit, bilem pituitámq; crassam expurgat, sed lentè ac præcipuè è vẽtriculo & intestinis, eás-

que partes detergendo vacuádóque corroborat. Datur à ʒ j.ß. ad ʒ iij. Huic autem permisceri debent quæ vim eius stimulent, cinamomum, macer, nux moschata, spica, caryophylli: & quæ eius acrimoniā exesionémq; retundant, tragacantha & mastiche. Cōfert autē propriè nauseæ, cruditati & quibus aut ventriculus aut præcordia multo crudo conferta sunt humore, voracibus, frigidis humidísque corporibus: hæc enim abundè siccat, vix tamen è partibus quę supra iecur sunt quicquā detrahit in aluū. Nocet hepati: vt cuius tenues venas amarore & acrimonia vellicet, podicem cotradit, aperitq; hæmorrhoidas. Aduersissima igitur iis qui sanguinē aut vomunt aut excreāt, aut quouis modo ex aluo aut vtero profundunt. Deinde etiā calidis, siccis, extenuatísque corporibus, nisi quum ingens est humidorum excremētorum prouentus. Nec puero apta, nec prægnanti tuta, nec seni excrementis vacuo vtilis.

Scammonium calidū siccúmque ordine tertio: acre penetrans & conturbans. Bilem tenuem atque citrinam ex vniuerso corpore simúlque aquam citrinam ac serosos humores trahit. Qúmque vis eius quasi furēs & effrenata sit, proptè quidem ac citò & è distantioribus vacuat, neq; tamen crassiusculos vllos humores, seu pituirosos, seu biliosos qui circū pręcordia ac viscera concreuerunt & obhætent euellit, sed effectum quasi præcipitans & accelerans, eos duntaxat qui tenues sint & fluxioni apti humores secum rapit: idque tum ex abdomine vt hydropicis, tū è venis & summo corpore, ac indè pauca succedit emictio. Nec puero, nec seni, nec prægnanti, nec imbecillo cōueniens, nec ardente febre aliôve acuto affectu iactato: sed robusto dūtaxat, qui ætate sit valida & vniuersa purgatione indigeat. Eius tamen nonnihil imbecillis interdū pharmacis vtiliter permiscetur, vt eorū aut tardiorem vim acceleret, aut sopitā extimulet. Opere quidem vniuersum corpus conturbat, calidos humores inflammat, paratis febrem accendit, visceribus principibúsq; partibus qualitate maligna infensum. Quocirca nō syncerum sed temperatum retusúmque datur, vt ea permistione quam diadacrydiūn appellant. Fit autem hunc in modū. Scammonium lauatur & cōcutitur in aqua rosarum, in qua prius incoquātur cortex myrobalani citreæ, spica & cinamomū. In hac horis viginti quatuor maceratū tandem siccatur, deinde diluitur excipitúrq; oleo amygdalarum dulcium cum pauca tragacātha, ac demum coquitur in cotoneo malo acido expurgato, ac massa diligenter oblito. Quibus conuenit datur diadacrydiūn à gr. vj. ad xij.

Quæ atram bilem detrahunt, melanogaga propterea dicta. Cap. X.

SENNA calida siccáque initio gradus secundi: folliculis & semine quàm folio præstantior, subamara abstergénsque est: melācholiam retorridam, bilem atque crassam pituitam commodissimè purgat, nō statim è distantioribus locis, sed præcipuè è liene, deinde etiam ex aliis visceribus, ex hypochōdriis & mesenterio, in quibus omnis est illuuiei sentina. Ex iis enim sedibus vix aliud quicquam æquè validè corruptos atque crassos humores prolicit, aut obduratos tumores euacuat, aut in tenues venas subiens veteres earum obstructiones expedit: neque tamē vicinas hydropicorum aquas detrahere potest. Diuturnorum atque lentorum morborum quos viscerum impuritas, aut vetus obstructio genuit singulare est præsidium, vt lentarum veterúmque febrium, melancholiæ, epilepsiæ, scabiei, impetiginis, vitiliginis, elephātiasis & omnis deniq; impuritatis. Sēsus pariter exacuit, cor exhilarat, torsionibus sæpè molesta, non quòd flatulenta sit, sed quòd firmiter hærentes humores ac plerunq; acres nequeant sine sensu doloris euelli. Nūquam tamen deprehensa est vel intestina corradere, vel sanguinem proritare: blandè alioqui sed tamen lentè purgans, nulla qualitate infensa, nisi quòd ventriculo aliquantū grauis: pueris ac senibus vtilis, neque prægnantibus aduersa. Permiscenda ei sunt quæ ventriculū roborent; simúlque tardiorū vim extimulent, cuiusmodi sunt zinziber, cinamomū aut spica: & quæ leniendo sine torsionibus facilè deducant, cuiusmodi sunt iura pinguia, pruna, iuiubæ, vuæ passæ, viola, althæa, polypodium, & qui ex his fiunt syrupi. Datur autem puluis eius ad drachmas duas: decoctum à drachmis tribus ad drachmas sex: dilutum ab vncia dimidia ad vnciam vnam.

Elleborus radice præcipuè vtilis: hæc autem calida siccáque est ordine tertio. Albus vomitione purgat, sed maxima corporis perturbatione & præfocationis metu ex qualitate

litate venenata. Niger verò bilem imprimis atram, deinde etiam flauam atque crassam pituitam detrahit in aluum, non è visceribus modò, sed & è venis, è quibus sanguinem rapit, & è partibus extremis præcipuéque è cerebro. Quocirca confert in primis elephantiasi, cancro, herpeti, vitiligini, melancholiæ, furori, vertigini & epilepsiæ. Purgatio ex elleboro difficilis terrorisque plena, nec puero, nec seni, nec imbecillo, nec grauidæ, sed robusto soli & animoso adhibenda, quum peruicacioris morbi necessitas expostulat, nec aliis cessit remediis. Infundantur autem radicum cortices contusi, aut etiam coquantur à scrupulo vno ad drachmam vnam in iure carnium pingui, aut in hydromelite, aut in aqua hordei, aut in aliquo leniente syrupo, expressúmque detur. Puluis seorsum decernendus non est, ne conuulsionem accersat, eius quoque dilutum tutius aliis permistum medicamentis quàm purum offertur.

Quæ pituitam educunt, phlegmagoga ob id dicta. Cap. XI.

AGARICVS albus sit leuis & friabilis, calidus primo, siccus secundo gradu. Crassam præcipuè ac lentam pituitam, deinde etiã bilem vtramque expurgat: maximè quidem à ventriculo, mesenterio, iecore, liene, vtero & pulmonibus, quorum obstructiones atque in iis genitos inueteratos morbos tollit. A cerebro verò à neruis, articulis, summísque partibus debiliùs trahit, quòd vis eius ignaua sit & imbecilla. Aliquantum horrendo est sapore, & ventriculo infensus: quapropter maceratus vino in quo zinziber aut caryophyllũ aut spica maduerint concinnatur & confingitur in trochiscos. Datur puluis eius à drachma vna ad drachmas duas, decoctũ vel dilutũ à drachmis duabus ad vnciam dimidiã, nõ robustis modò & validis, sed & infirmioribus, puberibus, senibus nõdum præcipitatis, ác etiam grauidis idque nullo periculo, si morbi conditio expostulat.

Turpethum quod album, gummosum eligitur, radix est herbæ lacte turgentis, quæ alypia dicitur, & folia habet ferulę minora. Id calidũ siccúmque tertio ordine, pituitam nõ modò tenuem, sed & crassam & lentã à cerebro, à neruis & ab articulis euellit, multóque magis è pulmonibus & è visceribus. Confert morbis frigidis diuturnis, quos leuior purgatio non subtraxit. Ventriculũ autem subuertit, corpus cõturbat & immodicè siccat. Quæ mala corriguntur permistione zinziberis, mastiches, olei amygdalarũ dulcium & sacchari. Rarò seorsum datur, sed lenioribus permistũ nec puero, nec seni, nec grauidę, nec debili, sed vni robusto cõueniens. Datur puluis à scrupulis duobus ad drachmam vnam: decoctum à drachma vna dimidia ad drachmas tres. Nonnulli radicis tapsiæ corticem pro turpetho substituunt graui errore, vt qui scrupulorum duorum pondere vomitionem deiectionémque magna perturbatione ac periculo concitet.

Hermodactylus cuius radix rotunda, tum foris tum intus alba & modicè compacta sit, calidus siccúsque initio secundi. Crassam lentámque pituitam expurgat peculiariter ab articulis, sed admodum lentè & languidè, & idcircò vix vnquam seorsum, sed validiorum medicamentorum permistione corroboratur. Ventriculum offendit, flatúsque suscitat: quę incommoda tollunt cuminum, myrobalani atque zinziber, aut spica. Datur puluis à drachma dimidia ad drachmam vnam: decoctum verò à drachma vna ad drachmas duas.

Colocynthis calida siccáq; ordine tertio, amarissima. Lẽtam pituitam crassósque humores ac glutinosos, paritérq; bilem vtramq; (quod vix alij cõcessum) detrahit & aquã citrinam, idq; maximè ex articulis & distantissimis reconditissimísque partibus. Confert morbis inueteratis cõtumacibus, quos neque agaricus neque turpethum soluerit. Vehementer autẽ ventriculum, viscera, corpúsq; conturbat: venas aperit & sanguinẽ elicit, quàm aloë aut aliud quoduis pharmacũ potentiùs: intestina corradens grauibus torsionibus excruciat. Quocirca exquisitissimè trita diluitur oleo amygdalarum dulcium, additáque tragacantha, aut mastiche concinnantur trochisci: vel coquitur ex iure pingui, aut ex alio quouis liquore leniente. Nec puerorum nec senum, nec prægnantium (fœtus enim vel supposita enecat) sed ætate duntaxat florentium & robustorum medicamentum est, vixque nisi aliorum permistione tuta. Datur à scrupulo vno ad drachmam dimidiam.

Quæ aquas & cerosos humores ducunt, hydragoga dicta. Cap. XII.

EBVLVS calidus ac ſiccus ordine ſecũdo, hydropicorũ aquas facile per aluum deducit, nõnunquam & vomitione reiicit. Eſt autẽ ventriculo aliquãtum grauis, ſucci vis efficacior, purgátq; vnciæ vnius pondere. Elicitur autem vel è radice, vel è mediano cortice ſtirpitis cõtuſo affuſa aqua hordei vel vuarum paſſarum, cũ cinamomi vel nucis moſchatæ momẽto & cum ſaccharo. Coctura vis eius purgãdi perit & exoluitur, neq; vt Dioſcorides ſcribit eã perſiſtere vſu cõpertum eſt. Fructum nonnulli cõdiunt duplo ſacchari & cinamomi parte octaua, exhibéntque vnciam vnam. acinorum verò drachma vna tunſa idem ex mulſa aut vino albo præſtat. Sambucus eodem temperamento iiſdémque pollet viribus, ſed ebulo aliquanro infirmior.

Hæc ſola ex iis quæ aquas ducũt imbecillis & prægnantibus, ſed ne temerè quidẽ decerni poſſunt: cætera verò quæ deinceps tradentur, vt nec pueris, nec ſenibus, nec imbecillis, nec prægnãtibus, quòd menſes ac plerunq; conceptũ expellant: ita neque extenuatis, neque bilioſis, neque febre, neque acuto morbo correptis, neque æſtuoſo cœlo conueniunt, ſed robuſtis duntaxat, qui frigidis diuturníſque morbis tenentur, ídque frigido aut certè temperato cæli ſtatu.

Iris cui flos purpureus, efficacior eſt ea cui albus, calida & ſicca tertio receſſu, acris & fauces exurens, ventriculo ac viſceribus infenſa non parũ eſt acrimonia qualitatis ſuæ. Deiectione nonnunquam & vomitione aquam præcipuè citrinã ducit, ab hac deinde & craſſiorem pituitã, viſcerum obſtructionibus expediendis efficaciſſima. Radicis ſuccus vnciæ vnius pondere ex vuæ paſſæ iuſculo & ſaccharo, addita ſpica aut cinamomo moderatè purgat: ſicca verò tunſáque radix ex eodẽ liquore, aut ex ſero lactis à drachma vna ad drachmas duas. Decoctæ huius purgandi vis vaneſcit. Nec puero nec ſeni, nec prægnanti tuta, quòd cæterorũ more quæ validè aquas expurgant, menſes moueãt abortúmque faciat. Soldanella hydropicorum aquas puluere ad ℥j. decocto & ſucco ad ſemunciam pota ſalubriter educit.

Cucumer agreſtis calidus ſiccúſq; ordine tertio, vehementer amarus, abſtergens & ora venarum aperiens. Fructus præcipuè aquas deorſum ſurſúmque mouet, necnõ pituitam atque interdũ bilem: nec multo infirmior eius radix: efficaciſſimus autẽ ſuccus è maturo fructu inclinãte æſtate leniter expreſſus ſiccatúſque, elateriũ appellant. Permiſcetur autẽ atque temperatur leniẽte liquore, vel tragacãtha, addito cinamomo vel ſpica. Datur elaterium à granis decẽ ad viginti, radix verò puluere à granis quindecim ad triginta: decocto à drachma dimidia ad drachmam vnam.

Ricinus calidus ſiccus tertij ordinis initio. Deiectione ac vomitione hydropicorũ aquas & ſeroſos articulorum humores expurgat, ſimúlque craſſam pituitam ac bilem. Dantur autem eius grana quinque, aut quod ſummum ſit octo, quæ quoniã vehementer magnóque labore ac impetu & turbulenta vertigine purgãdo corpus iactitant, expurgata torrefiunt ignéq; ſiccantur, aut in maſſa coquuntur, ac deinde trita dantur ex decocto feniculi & vuarum paſſarum, addito ſaccharo & cinamomo. Quinetiam integra & minimè trita grana liquato ſaccharo & melle obducta ſi vorentur, blandè purgant, minima offenſione ventriculi.

Lathyris vires habet ricino proximas: cuius grana haud ſecus præparata dantur à ſeptem ad duodecim. In eundem quoque vſum vulgus tria quatuórve lathyridis folia ex pingui iure cum holeribus coquit. Qui verò tum hæc tum grana cruda ex ſolo vino trita propinant, in magnam perturbationem atque terrifica ſymptomata corpus miſerè præcipitant.

Eſula maior pityuſa eſt Dioſcoris, cuius radix magna & lacte turgens, turbet appellata, quòd vlceret venenatáque ſit, prorſus exoleuit & ab vſus receſſit. Eſula verò minor eligitur quę rotunda nuncupatur atque etiã peplos. Huius minor eſt radix calida ſiccáque ordine tertio, aquas altius immerſas validè purgat, deinde pituitã atq; bilem attrã. Cordi autẽ ac viſceribus vim infert, exulcerat, venarum ora aperit excitátque febrem. Quæ mala emendantur permiſtione bdellij, vel tragacanthę, atq; myrobalani vel cotonei mali. Sed antè macerãda herba eſt diem circiter vnum in aceto, vel in ſucco portulacæ, vel ſolatri, vel intybi, facta ſubinde liquoris mutatione. Radicis cortex datur in

puluerem

puluerem redactus à granis v. ad x. Lac verò à tribus ad septem. Sunt qui hodie tunsæ herbæ succum qua dixi arte præparatum aut aloë aut pici permiscēt, quam deinde substituunt pro scammonio, ex quo diadacrydiō comparatur. Tithymali species vsurpantur interdum in eosdem vsus, præparantúrque ratione non dissimili.

Mezerei species tres describuntur Mesuæ. Prima quæ maioribus atque viretibus est foliis iisque tenuibus & gracilibus: daphnoides est Dioscoridi. Secunda quæ folio est oliuæ, angustiore, sed multū pingui & viscoso: thymælea est. Tertia est Dioscoridis chamelea. Primam duntaxat admittit Mesues, posteriores duas vt perniciosas exterminat. Ea calida siccáque est ordine quarto & acerrima, inflammat febrémque accendit, exulcerat, cordis principúmque partiū vires veneni modo exoluit. At nihilominus quòd aquas citrinas & melancholicos humores eximiè ducat, hydropicósque mirè iuuet, interdum vsurpatur. In id autē eius folia corriguntur vt esula. Propriè verò macerātur in aceto & succo oxyacāthæ, vel mali punici, vel cotonei cum ttitis myrobalanis: deinde siccantur. Quum vsus postulat hac ratione præparata folia infunduntur à drachma dimidia ad drachmam vnam, vel coquuntur à scrupulo vno ad scrupulos duos in pingui aut leniente iure, adiecto sacchato & cinamomo: puluis autem eorum datur à granis v. ad grana x. mastiche & spica permistus.

Euphorbium calidum siccum ordine quarto. Vrit, vlcerat & magna angustia in syncopen frigidúmque sudorem præcipitat. Anno primo prorsus est venenatū, hinc in annum quartū integris persistit viribus. Omnium autem validissimè aquas & crassam lētámque pituitā ab extremis partibus euocat. Sed quæ dixi illius pericula emendantur, si diem vnum maceretur in oleo amygdalino, deinde exceptū mergatur in citreo malo acido, quod deinde massa obductū coquitur. Quúmque vsus exposcit, datur à granis vj. ad x. cum mastiche, cinamomo & spica. Ac vbi corpus perturbari cœperit, danda subindè potio quæ refrigeret & leniat.

Quæ vomitum cient. Cap. XIII.

OXYMELI iuniores plerique iis annumerant quæ vomitiones cient, quod nusquam tamen est vsu compertum. Quòd enim acetum vt Dioscorides diligenter animaduertit adstringēs sit, idipsum sanguinis eruptiones è naribus, ex vtero & ex hæmorrhoide, alui quoque profluuia & vomitiones cohibet, idque non modò potum, sed & odoratum & appositum. At verò stillaticium acetū vulgares nonnulli non paruo periculo experti sunt vomitiones mouere, quandoquidem ventriculū, intestina, omniáque inferiora viscera summis cruciatibus exulcerat, quemadmodum & hoc ipsum metalla omnia dissoluit, ab arte igitur vt pernitiosum exulet. Ceterum quum ventriculus crasso lentóque humore confertus est, multo ante vomitionem tempore is extenuari præpararíque cōmodè potest oxymelite, non simplici modò, sed & interdum composito, vt demum addito stimulo expeditior feliciórque sit vomitio.

Raphanus domesticus esculētus quum sit, offensione nulla vomitione purgat, atque ventriculum blandè exinanit: quæcumque nimirum in eo crassa sunt atrenuat, quæ lēta sunt detergit, ac demum stimulata expultrice vi sursum extollit, nulli ætati neque prægnanti infensus. Teruntur autem radicis eius concisæ vnciæ duæ, affusáque mulsa succus exprimitur tepidus offerendus. Seminis (quod efficacius sit) semuncia vel ʒ iij. similiter teritur addita mulsa aut sero lactis, aut aqua hordei.

Peponis radix nulla etiam qualitate infensa, ventriculum eo quo & raphanus modo vomitione expurgat. Nec puero, nec seni, nec prægnanti grauis. Ea autem arida atque trita datur ex aqua mulsa à scrupulis duobus ad drachmam vnam.

Vrtica his aliquantò acrior, non modò è ventriculi capacitate sed partibus quoque ei vicinis crassos humores euocat, ac facilè minimóque labore vomitu pellit, nec calore, nec acrimonia quicquam offendens. Datur semen eius tritum ex aqua mulsa, aut leniente iusculo & sacchato à drachma dimidia ad drachmam vnam.

Asarum calidum siccum gradu tertio, attenuans, obstructionésque aperiens, odore aromatico: vomitione validius quàm quæ nunc proposui, primò ventriculum, deinde vicinas quoque & abditiores partes ex interuallis purgat, è quibus & crassam pituitam, & bilem tum flauam, tum æruginosam euellit. Omnis malignę qualitatis expers, atque etiam prægnanti tutū præsertim quum non exquisitè teritur. Viridia folia dantur à v.

ad viij.trita & affuſo vel hydromelite, vel ſero lactis, vel leniente decocto expreſſa. Radix cuius præcipua vis eſt trita, datur ex liquore ſimili à drachma dimidia ad ſcrupulos quatuor. Maceratur verò in eo ipſo liquore à drachma vna & dimidia ad drachmas tres, expreſſúmque datur. Coctura vis eius vaneſcit, quemadmodum & cæterorum quæ vomitione purgant.

Iuglandis arboris quum præſertim ſucco madet decerptus medianus cortex, areſactus tritúſque vomitionẽ ciet, lõgéque mitius iuli eius qui catuli vocantur, quíque florem antecedunt, decidúntque frondeſcente arbore. Hi enim furno ſiccati, tuſique à drachma dimidia ad drachmam vnam ex leniente liquore, aut ex vino albo ſurſum purgant, colicóſque dolores ac nephriticos tollunt.

Sparthum maius quod ſtipite eſt quadrangulo calidum ſiccum ordine ſecundo, incidit & attenuat, vomitione pituitam alióſque humores trahit tum flore tũ ſemine, atque licet ſapore non iniucundo ſit, ventriculum tamen conturbat, & aliquantũ offendit. Quocirca permiſcendum ei feniculi ſemen cum cinamomo & ſaccbaro, datúrque puluis aut ſeorſum, aut ex aqua mulſa à drachma dimidia ad drachmam vnam.

Balanus myrepſica quam granum ben Arabes dixerunt, duplex maior quę inſtar eſt auellanæ, minor quæ ciceris eſt magnitudine, vtilior eſt & ad purgãdum accommodatior. Calida tertio, ſicca ſecundo receſſu, oleoſa ſed tamen acris, ventriculũ viſceráque conturbat, craſſos lẽtóſque humores vomitione purgat. Medulla eximitur ſiccatúrque igne ac torretur, datúrq; ex feniculo, cinamomo & ſaccharo, vel ex feniculo & cinamomo ſubacta vt ricinus, coquitur in maſſa datúrq; à drachma dimidia ad drachmã vnã.

Elleborus albus calidus ſiccúſq; tertio ordine mordet, & vomitu rã violẽter purgat vt propè ſtrãgulet. Corpori viribúſque perinde atque venenũ infeſtus protsũ fugiẽdus eſt. Si cui tamen robuſto hunc exhibere morbi diuturnitas & peruicacia ſuadebit, radicis fibrę à ſcrupulo vno ad ſcrupulos duos in raphani radicẽ infigãtur, iiſq; poſtridie exemptis raphani radix offeratur. Aut eæ fibræ in iure pingui, aut in vino dulci, aut in leniente decocto cum cinamomo & aniſo macerentur nocte vna, expreſſúſque liquor addito ſaccharo propinetur.

Non pauca ex iis quæ aquas detrahũt vomitum quoque cient, vt ſambucus, ebulus, ricinus, lathyris & eſula: ſed hoc tamen loco ea ſolùm perſequor quæ citra alui deiectionem vomitione purgant.

Purgantia quæ ab vſu receſſerunt. Cap. XIIII.

PLERAQVE veterum monimentis celebrantur purgantia medicamenta quæ tempore dierúmque numero vt ſuperuacua exoleuerunt, alia quòd commoditate vſúque minimo naturam vehementius conturbarent, alia quòd nulla aut certè quàm minima deiiciendi vi ſine fructu moleſta ægrotis eſſent. Prioris generis ſunt lapis armenius, lapis cyaneus, nitrum, aliæque ſalis ſpecies, ſarcocolla, ſagapenum, opopanax, æs vſtum, antimonium & ſquamma æris, cyclaminus, ſtaphis agria, tapſiæ ſuccus, inuolucrum maius. Et quæ ruſtici interdum vſurpant pix nigra, buxi cõtrita folia, & eius fruticis quam nigram prunum vocant fructus. Poſteriori claſſe continentur quæ aut alui fæces emolliunt, aut inteſtina leniunt, pruna, iuiubæ, myxaria, ficus recentes, viola, malua, althæa, atriplex, beta, blitũ, mercurialis, pſyllium eiúſque mucor, butyrum: deinde quæ bilem flauã imbecillius trahere dicũtur, tamar inde, eupatoriũ, abſinthiũ, capillus veneris, rumex maior, chamæpitys, lactuca ſylueſtris, myrobalani citreæ, & quæcunque ferè aluum mollire diximus. Quæ præterea melancholiæ & bili retorridæ accommodantur: ſerum lactis, fumaria, volubilis lupulus appellata, braſſica ſemicocta, pulegium, polypodium, cortex radicis capparis, thymus, epithymus, myrobalani nigræ. Poſtremò quę pituitæ conueniunt, ſtœchas, origanum, tragoriganũ, hyſſopus, polypodium, cnicũ, centauriũ minus, ſcylla, ariſtolochia, terebinthina, thlaſpi, ſtruthion id eſt lanaria, dracũtiũ maius, myrobalani cepulæ & emblicæ. Ea igitur quòd hac tempeſtate híſve regionibus minimùm ſint efficacia, nõ purgãtibus, ſed iis quæ ad purgandũ iuuãt & præparãt, & iis in quib⁹ purgãria macerãda permiſcẽdáve ſũt, adſcripſimus.

Hæc igitur purgantia ſimplicia operibus iam diu cõfirmata, in artis vſus ſatis ſupérque fuerint, niſi cui fortè noua quædam benigniora obſeruationibus occurrant. Ex his quoque compoſitiones in pharmacopoliis aſſeruatæ, quas in antidotarium retulimus. Sunt autem eiuſmodi: Ad expurgãdos omnes humores, ſyrupus catharticus minor & maior;

maior, catholicum liquidum ac solidum. Ad bilem syrupus rosarum pallidarum, syrupus persicorum, hiera simplex, electarium è prunis rum simplex rum compositum, electarium è succo rosarum & diacydonium. Ad pituitam, electarium diacnicum, diaphœnicum, benedicta, confectio hamech, hiera diacolocynthidos. Ad melancholiam, è senna & cōfectio hamech. Ad aquam citrinam, electarium hydragogum minus & maius, & electarium è thymelæa. Ex iisdem quoque pilullæ asseruantur, ad bilem quidem hæ leniores, pilullæ è hiera, pilullæ stomachicæ, pilullæ ruffi & assaieret, pilullæ imperiales: valentiores autem pilullæ sine quibus, & pilullæ aureæ. Aliæ ad pituitam, vt pilullæ de agarico, pilullæ lucis, cocciæ, de hermodactylis & polycrestæ. Ad atram bilem, pilullæ è fumaria, pilullæ indæ, pilullæ è lapide cyanæo. Aliæ ad aquas, vt pilullæ è thymelæa, & vnguentum lathyridis.

Præscriptionum purgantium formulæ. Cap. XV.

IN eorum gratiam qui vix dum artis operibus initiati præscriptionum formulas quas imitentur expostulant, hoc iam loco explicaturus sum, qua tēperatione quibúsque formis tum simplicia tum cōposita quæ dixi purgantia medicamenta in rem præsentem accommodari discerníque soleant, sumpto à balanis & clysteribus exordio: ad ea dein progressurus quæ supervacuos humores è singulis corporis regionibus detrahant.

Aluus proritatur glande ac subducitur: pueris aut infantibus betæ vel mercurialis cauliculus radíxve oleo intincta, aspersáve sale aut saliua pro glande est. Recētis etiam oui vitellus cum salis & croci momēto linteolo raro illigatus delicatioribus & infantibus nodulus fit balani vice subdendus. Sapo quoq; albus aut succidia in glandis formā palmæ longitudine exacuitur, inditúrque blandè, citra morsum aluum exonerat. Crebrius autem ex melle in eandem formam concinnatur, quod eousque coquitur dum crassescat nec amplius digitos inquinet. Euadet is acrior si salis vulgaris drachma dimidia conspergatur. Ne tamen sua acrimonia primo statim ingressu anū stimulet, sal aut quiduis aliud acre melli dum coquitur permiscēdū. Mellis vncia, salis vulgaris drachmam vnam habeat, aut salis gemmei scrupulum vnum, aut mucerdæ scrupulos duos, aut pulueris hieræ simplicis drachmam vnam, aut hieræ diacolocynthidos drachmam dimidiā, aut agarici scrupulos duos, aut colocynthidos puluerisatæ scrupulum vnum: hæc tandem intestini calore liquefacta atque suscitata idipsum ad excernendum proritant sphinctérémque recludunt.

Clysterum formulæ.

CVM ad facilem expeditámque purgationem vias liberas esse oporteat per quas detrahendus sit humor, clyster intestinorum capacitatem exinaniens & meseraicarum ora venarum parefaciens, in præparantium censu habendus est. Alius quidem obduratas alui fæces emollit, cohibitásque deducit, alius coërcitos flatus discutit: altius crassam lentámque pituitam infarcientem intestina iísque tenaciùs adhærentem abstergit, secúmque rapit: alius ex alto vacuandos humores euocat: alius dolorum acrimoniam lenit: alius immodicum alui fluorem sistit: alius sanguinem supprimit, aut intestinorum vlcera siccat. Ferè autem clyster libram vnam aut vncias quindecim habet liquoris, mellis vncias tres, olei tantūdem, salis momentū. Omniúmque primus ac simplicissimus olim continebat hydromelitis probè cocti vncias quindecim, salis vulgaris drachmas tres, olei simplicis vncias tres. Emolliens hæc cōtineat, radicis althææ & liliorum an. ℥ ß. ficus pingues concisas quatuor, maluæ, violæ, helxines, mercurialis, acanthi an. m. j. feminum lini, fænigræci & anisi an. ℥ ß. coquantur, & in ℔ j. percolata dissoluatur cassiæ fistularis, mellis violati, butyri recentis, vel axungiæ anseris an. ℥ j. olei violati vel simplicis ℥ iij.

Discutiens flatus, ℞. Quatuor emollientium, origani, calaminthes, chamæmeli, anethi an. m. j. feminum anisi, feniculi, carui & cumini an. ℥ ß. baccarum lauri contusarum, feminum rutæ & sileris an. ʒ ij. coquantur, & in ℔ j. iusculi dissolue electarij diaphœnicon vel benedictæ ℥ ß. confectionis è baccis lauri ʒ iij. mellis anthosati, sacchari rubri an. ℥ j. oleorum rutæ & anethi an. ℥ j. ß. Ex inferioribus partibus detur in aluum. Additur his interdum oleū è nuce iuglande, quod etiā solum vel vino permistū flatus validè

diſſipat, quemadmodum & rutaceum oleum.

Clyſter detergens hac formula pręſtituendus, ℞. Origani, calaminthes, abrotani, abſinthij, centaurij minoris, furfuris, hordei integri an. m. j. ſeminis carthami contuſi, polypodij quercini an. ℥ j. hermodactylorum ʒ ß. percoquãtur, & in iuris ℔ j. diſſolue hieræ ſimplicis ℥ j. vel hieræ diacolocynthidos ʒ vj. mellis roſati ℥ ij. ſalis ʒ ij. fiat clyſter ſine oleis: his nonnunquam & ſucci betæ vel mercurialis ℥ j. affunditur. Ex horum quoque materia proritans clyſter eſt comparandus, cui ſi cæteris purgantibus prætermiſſis pulpæ colocynthidos ſemuncia incoquatur, validiſſimè è diſtantiſſimis euocabit atque deducet.

In varia affectuum concurſione atque confuſione, ex multorum permiſtione varij quoque vſus clyſteres fient, hac formula: ℞. Quatuor emollientium, chamæmeli, meliloti, anethi, origani, calaminthes, abrotani, furfuris, hordei an. m. j. ſeminum aniſi, feniculi, carui, lini & fænigræci an. ℥ ß. In ℔. j. decocti iuris diſſolue catholici ℥ j. vel hieræ ſimplicis, diaphœnici an. ʒ ß. mellis roſati, ſacchari rubri an. ℥ j. olei chamæmeli & violati an. ℥ j. ß. hi igitur omnes in præparãtium ſunt genere. A purgatione verò clyſter interdum quoque neceſſarius eſt, qui aut anodynus ſit, aut immoderatũ profluuium cohibeat inteſtináque corroboret, aut ſanguinem ſupprimat, aut inteſtinorum vlcera perſanet. Anodynus. ℞. Radicum althææ & liliorum an. ℥ j. maluæ, violæ, chamæmeli, meliloti an. m. j. ſeminum althææ, lini, fænigręci & cydoniorum an. ℥ ß. coquantur ex lacte & in huius ℔ j. diſſolue butyri recentis ℥ ij. vitellos ouorum duorum, ſubter indatur.

Adſtringens. ℞. Roſarum rubrarum, balauſtiorũ, plãtaginis, ſanguinalis, arnogloſſi, verbaſci an. m. j. ſeminum oxalidis, portulacæ, plantaginis & myrti an. ℥ ß. coquantur in lacte vſtulato, vel in aqua fabrorum. In iuſculi ℔ j. diſſolue amyli ʒ ij. gummi Arabici vel tragacanthæ vſtulatæ vel maſtiches ʒ j. clyſter fiat ſine oleis.

Adſtringentior fiet, ſanguinémque ſupprimet, inteſtinorum vlcera ſiccabit, & ad cicatricẽ perducet, ſi huic præterea addas boli armenæ, ſanguinis draconis an. ʒ j. Multo quoque præſtantior reddetur, ſi pro iuſculo vſurpentur herbarum ſucci.

Purgationes.

NONNVLLA quoque aſſumpta ſolas ab aluo fæces ducunt & exturbant, eccoprotica propterea appellata. Ea rectè cibis præmittuntur vt eorum impulſu celerius & validiùs excidant. Eadem quoque paſtis cibóque confertis offerri poſſunt, ſed cibum præcipitant aluúmque ſubducunt minore profectu. Nonnulli cibis illa permiſcent, ſed ij vt aluum exonerent, aut nondum confectos cibos præcipitãt, aut certè corrumpunt. At vnã aloem cibis interponere nihil nocuerit, quum præſertim in peſtilenti cõſtitutione in corpus illam diſtribui volumus, vt humores à putredine vindicet. Iraque ad molliendam aluum ſi neque olus, neque oleum, neque butyrũ, neque pruna ſatis erunt, mannæ calabriæ ℥ j. ex carniũ iure ſoluta ſorbenda eſt ſemihora ante paſtũ, aut caſſiæ fiſtularis ſemũcia ex ſaccharo. Quũ autẽ ſimul quædã deſideratur ventriculi deterſio, vel aloes, vel pilullarũ ſtomachicarũ, vel rheibarbari & aloes drachma dimidia in pilullas duas tréſve concinnata vorerur paulum ante paſtũ. Ita enim copioſiùs deiiciet, quàm ſi tripla multò antè tempore fuiſſet aſſumpta. Qui hac vel leuiſſima auerſabitur, pruna circiter duodecim coquat è iure duarũ triúmve drachmarũ ſennæ, additóque ſaccharo edantur ex ſuo iure. Quũ pleniùs mollienda eſt aluus citra inſignẽ vllam humorum purgationem, æſtuoſo præſertim cœlo per febrẽ ardẽtem & ſitim validam, ita præſcribendum. ℞ mannæ calabriæ ℥ ij. diſſolue ex iuſculo capi, horis tribus cibo præmittatur. Aut validiùs ſic, ℞ caſſię fiſtularis ʒ x. aſperge ducis puluerem fiátque bolus. Aut ſic, ℞ diaprunon lenientis ſimplicis ʒ v. medullæ caſſiæ fiſtulæ ℥ ß. cũ ſaccharo fiat bolus. Quum autem ſeorſum expurgandi ſunt humores, medicamẽtum lõgiore interuallo cibum præcedat, vt purũ nec aliena permiſtione fractum è ventriculo excidat, penetrétque prius in venas quàm cibi potúſve permiſtione interpelletur. Vẽtriculo detergendo atque purgando accommodatiſſima eſt aloë, lieni ſenna, iecori rheumbarbarum, meſenterio & inteſtinis agaricus: quãquam & vnumquodque in alias etiam partes, in alióſque humores vires exercet. His igitur è prima corporis regione citra reliqui corporis perturbationem vllam præparati detrahuntur humores: atque ſic è vẽtriculo. ℞ maſſæ pilullarũ aſſaieret ʒ j. rheibarbari ʒ ß. ex ſyrupo abſinthij malaxẽtur fingantúrque

Quæ aluum molliũt atq; ſubducunt.

gantúrque

gantúrque pillulæ septem. Potio autem quòd ventriculi latera proluat, validius extergit. ℞ pulueris hieræ simplicis ʒ iij. rheibarbari electi contriti ʒ j. diluta vnciis tribus hydromelitis propinetur ieiuno. Si vires permittant, addetur ʒ j. aut ʒ j. ß. El. diaphœnicô, vt medicamenti languida vis proritetur ocyúsque prolabatur in aluum. At quum ventriculi seu pituitosa seu biliosa impuritas vel nauseam, vel animi exolutionem languescente pulsu, vel syncopen accersit, lenioribus res tutò gerenda. Quum quis præterea aloës amarorem fastidit, rheumbarbarū, & si hoc quoque graue & insuaue, senna in eam quam mox subdam formulam, aptetur. At verò si iam altiùs circum ventriculum, circum pancreas aut mesenterium conditus est humor biliosus præsertim, his ducendus est pharmacis, quæ habent pulpæ cassiæ fistularis vel diaprunon simplicis ʒ vj. rheibarbari electi triti ℈ iiij. ex saccharo bolus fiat, vel potio. ℞ rheibarbari electi ʒ j. ß. electarij lenientis ʒ iij. syrupi violati ℥ ß. aquæ decoctionis hordei ℥ iij. soluatur in potionem. Ita quidem rheibarbari substantia, quia sicca & adstringens, leniente aliquo (nisi immoderatè aluus profluat) temperanda. Vel sic, ℞ aquæ stillatitiæ endiuiæ, vel cichorij ℥ ij. vini albi odorati ℥ j. in quibus macera rheibarbari selecti triti ʒ ij. vel ʒ ij. ß. cinamomi ʒ ß. in expresso dilue syrupi adiantini aut de cichorio simplicis ʒ vj. Eiusmodi potio vel ex aliis quoque aquis vt buglossi, betonicæ, aut melissophylli comparata, laboranti puero, vel seni, vel iam imbecillo, vel prægnanti mulieri, quum non alia secura fuerit purgatio, decernenda, quæ & interdum syrupi rosarum pallidarum vnciâ vnâ validior euadet. Complurium autem humorum confusa illuuies, ex iisdem sedibus sic eluenda, ℞ endiuiæ, lupuli, betonicæ an. m. j. florum cardiacorum an. P. j. foliorum sennæ expurgatorū ʒ ij. ß. aut ʒ iij. decoquantur ad ℥ iij. In colato iute macera rheibarbari electi cōtriti ʒ j. ß. agarici trochiscati ʒ j. cinamomi ʒ ß. in expresso dilue sacchari albi ℥ ß. vel syrupi è cichorio simplicis ʒ vj. Hyeme cùm herbarum est penuria, ad coquendum assumantur polypodium, cnici semen, vuæ passæ, radices cichorij, oxalidis, graminis, aut feniculi. Si casus præceps est, drachmæ decem vel sescūcia catholici ex hydromelite aut conuenieti iure propinentur: vel in decocto & expresso iure quod habeat foliorū sennæ ʒ iij. agarici ℈ iiij. diluuntur catholici, syrupi de cichorio an. ℥ ß. vel ʒ vj. Quum peruicacius malum in his sedibus non vni purgationi cessurum speratur, apozema vel syrupus subinde dandus, dum victum malum sit, ℞ radicum graminis, petroselini & feniculi, polypodij, seminis cnici, passarum expurgatarum an. ʒ iij. endiuiæ, lupuli, hyssopi, scolopendrij an. m. ß. foliorum sennæ ℥ j ß. decoquantur in aquæ ℥ xij. ad ℔ ß. In qua colata macera agarici albissimi ʒ ß. cinamomi ʒ j. ß. In expresso solue sacchari albi ℥ j ß. vel syrupi è cichorio simplicis ℥ ij. Apozema hoc erit in tres doses.

Syrupus in eosdem vsus. ℞ radicū apij, petroselini & capparis in aceto horis sex maceratarum an. ℥ ß. agrimoniæ, endiuiæ, cichorij, lupuli, fumariæ, cassuthæ, scolopendrij, hyssopi, origani an. m. ß. seminum anisi, cucurbitæ & melonum, glycyrrhizæ an. ʒ ij. coquantur in aquæ ℔. tribus ad ℥ xv. in quibus infunde horis duodecim foliorū sennæ electorum ℥ iiij. agarici albi ℥ ij. florū cardiacorum epithymi an. p. j. zinziberis, cinamomi an. ʒ ij. ferueſiant ac exprimantur, ac dein dissolue syrupi è cichorio, è scolopendrio & hyssopo an. ℥ ij. sacchari albi ℥ ß. coquantur in syrupū, dentur ℥ ij. ex conuenienti decocto. Si posthac affectus expostulet, seorsum in sescunciā syrupi, ℥ j. aut ℈ iiij. rheibarbari expressum diluatur. Horum igitur imitatione possint generis omnis compositiones ad expurganda primæ regionis vitia præstitui. At nihilominus in ascite, quòd aqua citrina desis membranis arctius coercita sit, & à purgationis viis ductibúsque seposita, validiorum medicamentorum vim efflagitat. Quæ porrò humorum impuritas in secundā corporis regionē quæ maior ū est venarū inuaserit, nisi languidiores vires aut acrior morbus obsitet, pharmaco valentiore demenda est, & iis quæ dixi lenioribus nonnihil eorū adiiciēdum quæ scammonium, turpethum, colocynthidem, hermodactylos, huiúsque classis pharmaca continent. Vt cassiæ fistulari, vel diapruno simplici, vel catholico pōdo semunciæ: vel diluro rheibarbari, vel agarici, vel sennæ miscēdum aut diaphœnici, aut diacarthami, aut diacydonij, aut confectionis Hamech ʒ ij. vel ʒ iij. pōdo: qua etiam ratione suprà scripto syrupo turpethum & scāmoniū adiunguntur: aut syrupus catharticus maior, aut electatium catharticum maius vsurpentur. Patefactis tandem & expurgatis primis regionibus, tertiæ iam quæ summarū est partium, vt capitis, lumborū, artuū cacochymia, quemadmodū & hydropicorū serosus humor, alis insuper vehementiori-

De expurganda prima corporis regione.

Quomodo secunda corporis regio expurganda.

Regio tertia vt expurganda.

bus detrahenda, quæ vt vires erunt & corporis præparatio, ita conuenienti tum doſi tum forma decernentur.

Capitis & cerebri peculiaria medicamenta. Cap. XVI.

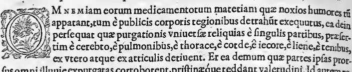

MNEMiam eorum medicamentorum materiam quæ noxios humores tū apparant, tum è publicis corporis regionibus detrahūt exequutus, ea dein perſequar quæ purgationis vniuerſæ reliquias è ſingulis partibus, præſertim è cerebro, è pulmonibus, è thorace, è corde, è iecore, è liene, è renibus, ex vtero atque ex atticulis deriuent. Et ea demum quæ partes ipſas prorſus omni illuuie expurgatas corroborent, priſtinæque reddant valetudini. Id autem remediis præſtandum quæ peculiari dote partem vnamquamque iuuent. Cerebri igitur mucum atque pituitam per nares hæc eliciunt.

Sampſuchum natium mucum ac pituitam inpoſitum blandè expurgat.

Saluia & betonica vtraque trita & in alterūtram narem indita ſi aliquantum ſinitur, pituitam nullo tædio prolicit cerebrúmque mirè leuat.

Anemone quæ præſertim quadrato eſt caule & flore purpureo, acris eſt, propriè verò ſuccus eius naribus infuſus cerebrum expurgat: commāducata radix pituitā trahit.

Beta vtraque & nigra & candida nitroſa quadam facultate cerebri excrementa deducit, in ídque ſuccus earum ex melle aut hydromelite naribus indendus.

Braſſica ſatiua eadem qua beta vi nitroſa, naribus immiſſa capitis pituitam elicit, cæteriſque humoribus exonerat.

Radix iridis noſtratis, naribus ſubdita ſternutamenta mouet, & pituitam prolicit, quod & ſuccus validius præſtat, ſed quòd acrior ſit, leniente liquore temperandus.

Elaterium cucumeris agreſtis ſuccus, iridis ſuccum facultate ſuperat, vt maiori quoque temperatione ſit opus.

Cyclamini ſuccus ad purgandum caput omnium efficaciſſimus, at non ſatis tutò naribus inſtillatur, quòd cerebri meninges acerrimè feriat. Qua autem ratione hæc conuenienter aptentur in errhina dicendum.

Errhina. Errhinum blandum. ℞. Foliorum ſamſuchi, ſaluiæ, betæ & anemones (quum haberi poteſt) recentium an. m. j. Terantur & affunde aquæ betonicæ, vini albi an. ℥ ij. expreſſus ſuccus accommodetur in errhinum. Si acrius optatur, addenda radicis iridis virentis ſemuncia: hauriendus autem hic ſuccus eſt in nares prono capite, vt altius ſubeat ne relabatur in fauces. Valerius: ℞. Radicis cyclamini ʒ j. elaterij, ſi in promptu eſt, ʒ ß. Trita macerentur in ℥ iiij. vini albi vel hydromelitis vt mitius euadat. Expreſſus ſuccus reponatur in ampullam. In hoc maceratum oblongum cōtortúmque linamentū in nares inſerendum: nam ſuccus ſi hauſtus feratur in cerebrum, abundè quidem mucum eliciet, ſed accerrimo & tamen momētaneo dolore: neque aridorum pulueres tutò poſſunt in nares inſpirari. At tenuiſſimè contrita illa excipi poſſunt mellis vncia vna quo nares ſublinantur. Cyclamini quoque radix in oblongæ turundæ ſpeciem præciſa & aqua vitæ macerata ſi naribus indatur, pituitam abundè prolicìet. Oportet autem quæ immittuntur non prorſus nares obturare, vt quum ducetur ſpiritus errhini vaporē vimque ſecum deducat in cerebrum: ipſum quoque laborantem prono haberi capite, vt excrementum cerebro meningibúſque circumfuſum promptius illabatur in nares.

Quæ porrò pituitam ſternutamento promouent, diuerſa ſunt facultate: nam & his acriora ferè ſunt, & cerebrum impulſionis vi concutiunt, ſicque eius ſuperuacanea vndique in priora atque in nares deriuant. Sunt autem huiuſmodi.

Struthium quæ & lanaria & ſaponaria nuncupatur, ſternumenta ciet, ac mucum prolicit trita cum melle & naribus infuſa.

Caſtoreum vt aliis facultatibus cerebrum neruóſque iuuat, ita & ipſum ſternumento purgat.

Prarmica hoc eſt ſternutatoria ex ipſius effectus præſtantia nomen inuenit, quandoquidem & foliis & floribus efficaciſſima eſt euocando ſternutamento.

Batrachij radix acerrima areſacta tritáque naribus ſubdita, ſternumento cerebrum expurgat.

Elleborus albus potētiſſimè ſternumēta mouet, ſi vel ſola radicis eius fibra inſeratur in narem, multóque magis ſi arida ea in aqua vitæ macerata ſit. Puluerem eius in nares

indere

indere non nisi veterno aut apoplexia correptis & consopitis liceat.

Euphorbiũ vel odore solo sternutatorium est, cuius etiam oleo perunctæ nares a quoso multo stillant humore.

Quum autem horum effrenata vis sit, ne quid inopinatò contingat, singulis certiùs quàm permistis compluribus atque compositis vti liceat.

Struthium & batrachium terantur macerentúrque in hydromelite, in quo deìn intincta linamenta indantur in nates. Veratro tamen & euphorbio ea quam dixi præcautione vtendum.

Per palatum verò pituitam hæc proliciunt mansa aut gargarizata. *Apophlegmatismi.*

Mastiche cõmanducata blandè & leniter pituitam ex ore & faucibus potius quàm è longinquis elicit, perinde ac omnia ferè diutius ore circumducta. Vua quoque passa & per se cum nucleis & cum pipere commanducata caput blandè purgat.

Sinapi verò tunsum ori quouis modo inditum, è cerebro pituitã ducit, naribus quoque admotum sternutamenta ciet.

Nasturtium semine eadem quæ sinapi præstat.

Pyrethrum radice idem & aliquanto validius efficit.

Piper longum tametsi calidius, non æquè ad ducendam pituitam efficax.

Staphis agria non solùm quòd acri semine os faucésque velut exurat, sed peculiari quoque vi cerebri pituitam euocat, & ore profundit.

Hæc ita comparentur in vsum: ℞. Sacchari cãdefacti ℥ j. mastiches ℥ ß. piperis longi, pyrethri, staphidis agriæ an. ʒ j. fiat puluis, qui referatur in nodulos ore cõtinendos premendósque dentibus: hæc quidem mansa præcipuè gingiuas, dentes, maxillas & oris faucíumque partes expurgant, quas nimirum calor attigerit. At verò gargarizatu quoniam altius in fauces incidunt, lõgius quoque proliciunt vt ex ipsis faucibus, ex amygdalis, ex œsophago & palati cauo, quemadmodũ & pẽna altius in fauces indita. ℞. Seminis sinapi tũsi ex aceto ℥ ß. piperis longi in puluerẽ triti ʒ j. hydromelitis ℔ j. fiat gargarismus. Vel sic: ℞. Ficus pingues incisas quatuor numero, vuarum passarum expurgatarum ℥ j. glycyrrhizæ ℥ ß. coquãtur ad ℔ j. In expresso iure dissolue radicis pyrethri tenuiter tritæ ʒ j. piperis longi ʒ ß. fiat gargarismus. Piperis enim atq; pyrethri vis coquẽdo vanescit atque disperditur. Sed neque gargarizatu cerebri interiora exquisitè purgantur, quòd minimè ad cerebri basim is pertingat, quò maximè cerebri excrementa confluunt. Optima autem & vtilissima cerebri expurgatio per palatũ fiet, si aptus conueniénsque liquor haustus in nares resupino capite relabatur in fauces. Etenim transitu cerebri basim subiens viam per quam excremento cursus est expedit, cerebrum vi sua ferit, cuius etiam excrementa facultate deducit: hanc autem cæteris mitiorem ita decerno. ℞. Radicis althææ & betæ an. ℥ j. hordei integri, glycyrrhizæ, vuarum passarum an. ℥ ß. coquantur in hydromelite ad ℔ j. In quo macera radicis pyrethri, radicis cyclamini contritarum an. ℈ ij. exprimatur liquor in eum quem dixi vsum.

Frigida quæ capitis ardores & deliria mitificant acersúntque somnum. Cap. XVII.

ROSA sicca destillationes arcet, quas tamen humida ac recens odore solo prouocat, capitis dolores ex ardore compescit, accersítque somnum, cerebrum mentémque roborat.

Viola frigida & humida, tum odore tum substãtia capitis quoque ardores ac mentis perturbationes lenit inducto sopore.

Nymphæa tota refrigerat ordine secundo, eius radix atque semen exiccat, flos verò humectat, isq; naribus ac fronti admotus, capitis ex bile dolorem lenit, somnum conciliat, sumptúsq; omnem extinguit ardorem. Lactuca tũ admota tum summo cibo sumpta acres demulcet humores, desipiẽtiam sedat, vaporísque suauitate somnum accersit, idque blãdè & citra offensionem vllam. Solanum furiosum venenatum est ac inutile, hortense verò esculentum est & admotis foliis somnificum: sed & hortense immoderatè sumptum mentem quoque perturbat.

Hyoscyamus albus eligendus cui flos & semẽ album est, cui verò flauum aut nigrum quòd vel insaniam vel soporem inferat fugiendum. Sed ne albus quidem tutus, quòd

immodico vsu dementet. Papauer albũ medicinis tutius, ſed minus efficax quàm nigrũ, & ſyluestre quod thœada appellant, flore rubro, nigro autem ſemine: éſtque frigidum ordine tertio. Semperuiuum maius frigidum quidem abundè, ſed nullius particeps malignitatis. Tria hæc fronti & naribus admota acres fluxiones ſiſtunt, capitis ardores extinguunt, dolores leniunt ab æſtu & febris ardore natos, ſomnúmque inducunt ac deliria ſedant.

Caphura frigida ſicca gradu tertio, actis, odorata, partiũ tenuiſſimarũ. Capitis ardorem, cephalalgiam ab æſtu naribus admota, aut cum ſantalis & aqua roſarum ſtillaticia in frontis & tẽporum fotum adhibita mitigat, ſanguinẽ è naribus profluentẽ ſiſtit, exæſtuans cerebrum recreat odore, ſed libidinẽ extinguit. Mandragora frigida ordine tertio, ſiccáq; primo perhibetur, radice, folio, fructúq; vſurpanda. Eximia ei vis refrigerandi atque compeſcendi ardentium febrium æſtus, capitis dolores ac deliria, ſed præcipua conciliãdi ſomnum, ſoporifera enim eſt & narcotica. hæc autem præſtat tum fructus odore, tũ folio radicéve trita, inductáque ex oleo frõti atque temporibus. Opium frigidum ſummo quartóve gradu, ſiccum primo: planè narcoticũ eſt quòd ſublato aut conſopito ſenſu ſtuporẽ inferat. Ad leniendum acerbum dolorem, ad quemuis ardorem protinus extinguendũ, ſoporémque accerſendum, extrinſecus moderatè appoſitum omnium quæ ſuprà dixi efficaciſſimum quæ vel naribus illitũ odore ſolo confert. Medicamentis inditur quorum exuperans calor temperari poſtulat, intro aliàs minimè purum admittitur.

Hæc igitur præcipua eſt eorum materia quæ in prædictos vſus coaptantur vel in ſyrupos, vel in pilullas, vel in antidotos: huiuſmodi ſunt quæ aſſeruãtur, ſyrupus roſarum ſiccarum, ſyrupus nymphææ, ſyrupus papaueris, diacodωn ſimplex, diacodωn compoſitũ, pilullę è cynogloſſo, Philonis antidotus & Trochiſci è ſuccino, Trochiſci de Caphura & Trochiſci Narcotici. In rem autem præſentem fotus fiunt ſincipitis, embrochæ, illitus, cataplaſmata, frontalia. Vt in cauſo & capitis dolore ab æſtu, fotus qui habet aquarum ſtillaticiarum plantaginis, roſarum, ſolani an. ℥ iiij. aceti ℥ j. ß. caphurę ʒ ß. miſce in fotum ſincipitis & tẽporum. Aliud, ℞ roſarum, violarum, nymphææ, lactucæ, ſolani, ſemperuiui an. m. j. ſeminũ lactucæ, hyoſcyami & papaueris albi an. ℥ ß. coquantur ex aqua ſimplici, acetíque ſextans ſub finem indatur: tepido ſinciput foueatur per ſpõgiam aut per ſplenia. Hæc eorum materia (ſerpyllo, meliloto, betonica rutáque additis) tuſa cretáque & roſaceo vnguento aut populeo vel oxirhodino excepta in cataplaſma redigitur, accommodatum vigiliis, phrenitidi, omníque deſipientiæ, fronti ac ſincipiti inducendum. Ad hæc quoque vitia earum partium embrocha, id eſt irrigatio fiet ex oleo roſato, nymphææ, papaueris albi & mandragoræ: quibus ſi extrema res eſt, opium addetur, ſed ea temperatione vt eius non ſupra grana dena olei vnciæ ſingulæ excipiant. Addita cera illitus ex his fient, & cerata tum liquida tum ſolidiora, fronti temporibúſque inducenda. Ex his quoque aceto exceptis oxyrhodinum fiet compoſitum, iiſdem partibus inducendum, vt quod ℞. olei roſarum, nymphææ, & papaueris albi, aceti, aquæ ſtillatitiæ ſolani & betonicæ an. ℥ ß. miſta agitentur pro embrocha frontis & ſincipitis. Aliud, ℞. vnguenti populei & roſacei aceto lototum an. ʒ vj. ß. ſeminis papaueris albi & pſyllij contuſorum, ceræ an. ℥ ß. malaxentur & concorporentur in cerati formam, quod inductum linteo fronti circundetur. Aliud ſiccum, ℞ roſarum rubrarum, foliorum violarum & nymphææ an. p. j. foliorum betonicæ, lactucæ, & hyoſcyami an. m. ß. ſem. lactucæ & papaueris albi & amygdalorum amarorum contuſorum an. ʒ iij. conciſa omnia & (ſi aridiora ſunt) vapore aquæ roſarum madefacta exceptáque ſplenis, interſuantur, & applicentur fronti & temporibus.

Calida medicamenta quæ affectuum cerebri præſertímque frigidorum reliquias proprietate diſſipant. *Cap. XVIII.*

SALVIA calida primo, ſicca ſecũdo. quæ anguſtiore folio efficacior habetur, ea leniter adſtringit, & emanantem ſanguinem cohibet, ventriculum atque cerebrum corroborat, torpentem appetentiam excitat: peculiariter autem neruos firmat, eorúmque vitiis omnibus medetur: in ídque vires obtinet caſtoreo finitimas. Betonica cerebro auxiliatur, ídque vel

odore solo recreat. Hinc comitialibus furiosisque medetur, paralysim torpentiáque membra persanat.

Sampsuchus calfacit siccátq; tertij ordinis initio, tenuium est partiũ, & validè digerit, odorísque suauitate cerebrum neruósque corroborat: ex hísque flatus, crassam pituitam, & hinc subortas obstructiones dissoluit. Rosmarinus sampsucho præstantior, vnà cum cerebro & neruis cor, sensus omnes & memoriã confirmat: tremori atque paralysi salutaris. Sthœchas cerebrum neruósque iuuat, & frigidis eorũ medetur affectibus, illísq; moderato calore quasi vitam restituit: vertigini, epilepsiæ atque melancholiæ saluberrima. Laurus calfacit & subadstringit. baccæ in medicamẽta adiiciuntur quę neruorum lassitudines reficiunt, & ad vnguenta quæ calfaciunt & discutiunt: earum succus auriũ dolori & grauitati instillatur. Myrtus quàm laurus adstringentior, moderato calore atque suauitate cerebro familiaris, eius spiritus viresque fouet & firmat, nec parum sistendis destillationibus opitulatur. Acorus qui Galãga est, calidus siccus ordine tertio, oris halitum commendat, frigidis & flatuosis ventriculi & cerebri affectibus medetur, inditis naribus cerebrum iuuat & firmat, ore verò detẽtus venerem stimulat.

Pæonia mas præstãtior est fœmina, calida siccáquo ordine secundo, radice, flore, semine celebrata. Cerebrũ odorata mirè recreat, sed admota sumptáque magis: mentis perturbationẽ sedat, nocturna ludibria atque etiã incubos dissipat, timores pauorésque discurit, comitiali morbo medetur. Cerebri quemadmodũ & iecoris, renum, vteríque obstructiones tollit. Ruta ordine tertio calfacit & exiccat: odorata & admota mentis hallucinationes & desipientiam arcet, melancholicósq; pauores discutit: cum oxyrhodino illita capitis dolores quacunque ex causa mitigat.

Serpyllũ acre, calidum & siccum initio tertij, & odoratum & ex oxyrhodino appositum cerebrũ iuuat atque corroborat, vt idcirco dolores, deliria mẽtísque perturbationes sedet accersito somno: at nihilominus rheumatismos frigidásque destillationes capiti inductum sistit & dissipat. Spica quæ & pseudonardus, calfacit & siccat ordine secundo, caput admota calfacit eiúsque humores superuacuos exiccat, & destillationes arcet, apoplexiæ, paralysi tremoríque vtilis.

Centaurium minus rheumaticis affectibus auxilio est neruis accommodatissimum, vt quos humore turgentes citra noxam euacuet ac deficcet. Iridis illyricæ seu florentię radix & aloë prærerquam quòd somnũ alliciunt, dolorem etiam capitis temporibus & fronti ex rosaceo illitæ sedant, & odoratæ cerebrum recreant.

Cõpositionis porrò ex his paucæ extant pręcipuúsque est syrupus è stœchade. A quę verò singulorum stillaticiæ ferè vsurpantur, & ex his quædam saccharo conseruantur, vt flores rorismarini & saluię & stęchados. Olea quoque non pauca vt myrtinum, laurinum, rutaceum, nardinum. In rem verò præsentem cùm vel affectuum frigidorum materiam siccare, vel cerebrũ corroborate consilium est, horum plurima in capitis lotiones aptantur, additis iuniperi baccis & anisi feniculíque semine coquuntúrque vel sarmentorum lixiuio, vel aqua cui sub finem vini albi quadrans affundatur. In id non modò virentes, sed & arefactæ herbæ conferuntur, vt quatum integra vis etiam subsistat. Oleum quoque ad frigidos quosuis affectus sic comparari potest. ℞. Baccarum lauri, myrti & iuniperi an. ℥ ß. seminis feniculi, rutæ & pęoniæ an. ʒ iij. saluiæ, betonicæ, sampsuchi, florum stæchados, rorismarini & spicæ an. ℨ ij. Tunsa omnia conspergantur ℔ ß. aquæ viræ, dum omnino madescant: deinde affusa olei libra vna coquantur vase duplici dum liquor omnis sit absumptus, expressúmque oleum recondatur in vsus.

Quæ destillationes sistunt, & quæ cerebrum corroborant. *Cap. XIX.*

MASTICHE vapore renues capitis fluxiones incrassat atq; cohibet, voratáque cerebrum tenuibus expirationibus impetitum tuetur ac firmat, præsertim verò in febribus, epilepsia, vertigine & in cæteris quæ sympathiâ fiunt. Vernice suffitu aliquantò adstringerior & valentior mastiche, ad cætera tamen non tutò sumi potest. Succinum quod Arabum est carabe, & Græcorum ἤλεκτρον, calidũ primo siccum secundo ordine, leniter adstringit, tritúmque ac potum vomitiones ventrísq; fluxiones ac destillationes sistit, attritu iucundũ spirat odorem, suffitúque cerebrũ recreat, siccat, eiúsque destillationes quocunq; ruant co-

hibet, quod & collo circumductum non leuiter confert.

Tus calidum ſiccúmq; ſecunda claſſe, frigidas capitis deſtillationes rũ interiores ad fauces, pulmones & ventriculũ, ad dentes & maxillas, tum externas ſiſtit & quodãmodo diſcutit atque ſiccat, tum ſuffitu tum appoſitu emplaſtri vice.

Agallochum xyloaloẽ, calidũ ſiccum ſecundo gradu, odoratum adſtringẽs, ſubamarum, firmat omnia interiora viſcera, ſed peculiariter cerebrum tum manſum tum ſuffitũ, eximiè ſiccat & corroborat. Spica nardi humores è capite ſeu in fauces ſeu in pectus ſtomachúmve procumbentes ſumpta ac etiam ore contenta proprietate cohibet, viribus cæteris quàm pſeudonardus præſtantior.

Styrax calidus gradu primo, ſiccus ſecũdo, cerebro quoque iucũdus, cuius ſuffitu cerebrum ſicceſcit, deſtillationes ſiſtuntur, & raucedines grauedinéſque mireſcunt.

Melanthium calidũ ſiccum receſſu tertio; ad omnia ad quæ ſtyrax atque etiam efficacius accõmodatur. Nam frictum adductúmque naribus expirante odore deſtillationes omnes & coryzã exiccat, imbecilloque cerebro opitulatur, Intrò verò non tutò immittitur. Succus quem officinæ benioin appellant, calidus ſiccúſque ac ſummè tenuis, odoris ſuauitate cor cerebrum ſenſúſque omnes exhilarat, caput ſuffitu ſiccat, eiúſque ſuperuacua abſorbet, inclinantibus morbis aptus.

Caryophyllum odoratu cerebrum corroborat & exiccat, eiúſque affectus frigidos perſanat, mentem erigit memoriámque firmat. Nux moſchata eiúſque macer ſi vel manditur vel naribus inditur tum odore tum ſubſtãtia, cerebri, mentis, ſenſuúmque vires auget. Myrrha ſuffitu cerebrum quoque recreat, ſuperuacuos humores abſtergit & abſorbet. Ambarum caput odoris ſuauitate roborat & epilepſię confert, cęteríſque frigidis opitulatur affectibus.

Compoſitiones ex his nullæ extãt, ſed re exigente ex tempore cõparari poſſunt: ferè autem ſingulæ teruntur in pulueres, quotũ ſit varius vſus. Suffitus adſtringens deſtillationes tenues & acres, habet roſarum rubrarum, maſtiches, vernicis, ſuccini ſingulorum cõtuſorum ℥ ß. craſſas verò ac frigidas ſiſtit cerebrúmque corroborat, qui ℞. Succini, ſeminis melãthij an. ℥ ß. ſtyracis calaminthæ, benioin an. ʒ iij. maceris, caryophyllorum, nucis moſcharę an. ʒ ij. Terantur in puluerem craſſiuſculum ad capitis ſuffitum. Si myrrha & maſtiche ſingulæ pondo vnciæ vnius aqua roſarum ſtillaritia ſoluantur, adiecto puluere præſcripto trochiſci concinnabuntur ad ſuffitum apti. Puluis capillis inſpergendus deſtillationes arcens. ℞. Xyloaloẽs, ſuccini, caryophyllorum an. ʒ iij. roſarum rubrarum, ſampſuchi, macetis, nucis moſcharæ an. ʒ ij. Cucullus verò ſeu interſutus pileus quo caput ad deſtillationes & frigidos affectus munite ſolet. ℞. Sampſuchi, roſarum rubrarum, florum roriſmarini, ſaluiæ & ſtœchados, ſpicæ nardi arefactorum an. ʒ ij. corticis citri ſicci, grani infectorij, maceris, piperis, nucis moſchatæ, caryophyllorum an. ʒ iij. fiat puluis qui bombace carpta exceptus coaptetur in cucullum. Cerebrum quoque roboratur ſiccatúrque odoratis in nodulum coniectis, vel in globum pomi ſpecie, vt ℞. Seminis melanthij torrefacti ℥ ß. ſpicæ nardi, nucis moſchatæ, caryophyllorum an. ʒ ij. trita concludantur ſyndone in nodulum. Pomum odoratum hac formula, ℞. Sampſuchi, roſarum rubrarum, pſeudonardi an. ʒ ij. maceris, xyloaloẽs, nucis moſcharæ, caryophyllorum an. ʒ iij. ſtyracis, benioin an. ℥ j. Trita contuſáque omnia excipiantur ladano puriſſimo, vel mucilagine gummi tragacanthæ, fingantúrque globuli pertuſi, aſperſo puluere ambaris & moſchi an. ℈ ß.

Ad pulmonum pectoríſque vitia. Cap. XX.

Vitia quæ tum pulmoni tum pectori inhæreſcũt purgato iam corpore atque deſtillatione ſedata, ferè quidem vel leniendo, vel detergendo extenuandóque tolluntur. In idq; ex infarctu liberantiũ ordine aptiſſima ſunt quæ incidendo atque detergendo, nec vehementer calfaciant ſiccéntve, nec exaſperent: ſed leniant & quadamtenus humectent. vt ſtrobyli, mel, terebinthina. Interdum etiam acriora, ſed ex melicrato, ptiſana, vino dulci, aut leniente ſorbitione data. Arteriæ autem pectoríſque aſperitatem hæc peculiariter leniunt ſimúlque ardorem extinguunt.

Pruna dulcia moderatè refrigerant, humectant verò ordine ſecundo, aluũ molliunt ac ſubducunt, pectus arteriámque leniunt, bilis ardorem ac ſitim compeſcunt.

Zyzypha

Zyzypha quæ & iuiubæ ac mixaria quæ & sebesten, quo prunis dulciora, hoc viribus omnibus eis antecellūt. Cremor hordei refrigerat, humectat & oblinit, sitim restinguit, deterget sine adstrictione, ac facilè in thoracis partes illabitur.

Succus amygdalarum dulciū arteriam pulmonémque lenit, ac simul emolliēs humores è thorace sputis educit: qui ex amaris elicitur, obdurata tos ac tenaces validius expectorat. Semen maluę quia humectat & oblinit asthmaticis bibendū datur, thoracem pulmonémque proprietate iuuat, raucámque vocem lenit.

Semen bombacis quod crassa leniendo extenuet, tussi & thoracis vitiis peculiariter medetur. Viola feruidos acrésque humores temperat & siccescentes pulmones humectando recreat, eorúmque exasperatas vias lenit.

Glycyrrhiza temperata calore, modicè humida: omnia exasperata propriè verò arterias lenit, tussim siccam, asthma atque sitim mitigat. Gummi arabicum refrigerans ac modicè siccans, sed tamen quia emplasticum, asperitatibus omnibus medetur, nec ventriculum relaxat.

Tragacātha frigida secundo, humida primo recessu: humidior quàm gummi, aptiúsque tussim veterem omnésque asperitates lenit.

Nuclei pinei calore temperati luculēter humidi emolliunt ac detergunt, purulentā, crassam, lentámque expuitionem promouent.

Pistacia quia leniēdo subamara sunt & adstringētia, pulmonis thoracísq; obstructiones liberāt. Auellanæ tostę destillationē arcent, crudæ verò ac recentes tussi veteri mēdentur, stomacho tamen infestæ, præsertim quę vetustate nimium exaruerint.

Mel calidū siccúmque ordine secundo, valenter detergit, aluúmq; subducit, non nisi coctum sumitur, nam flatus crudum excitat & ventriculum offendit.

Saccharum minus calidum ac siccum quàm mel, vtque gratius est & suauius, ita & omnia mitiùs quàm mel efficit nec stomacho infestum est.

Compositiones ab his extant, syrupus zyzyphorū, syrupus violatus, electarium tragacāthæ frigidum, eclegma è pino, pilullæ bechicę, pilullæ albæ & penidia. Ad quarum imitationem alię quoque possunt in rem pręsentem pręstitui, queādmodum & potiones quædam leniētes pectorales appellatæ, quales ex hordei m. j. passarum ℥ j. zyzyphis, mixariis an. viij. nu. glycirrhizæ ℥ ß. in aquæ ℔ iij. percoctis.

Hæc verò pectoris pulmonúmque vitia detergendo & extenuando purgant. Vua passa quæ dulcis fuerit, leniendo detergendóque leniter thoracis ac pulmonis affectibus eximiè succurrit.

Ficus abstergendi facultatē & incidendi obtinent, præcipuè verò thoracē purgant, tussi veteri diuturnísque pulmonum vitiis conueniunt, gutturi, arteriæ, & anhelatoribus aptissimæ. Capillus veneris propriè pectus & pulmones expurgat, pleuritidi & peripneumoniæ vtilis. Adiantum album crassa & lenta ex pulmone educit.

Hyssopus peculiariter peripneumonię, asthmati, orthopnœę & tussi veteri ex destillatione opitulatur, præsertim si ex melle, aut vuis passis, fico & ruta decoctus potetur, deterior familiaris. Prassiū quod album appellatur, crassa è pectore educit, vtilitérque datur asthmaticis, tussiētibus, & interdū tabidis. Origanum linctum ex melle tussibus medetur: inclinanti quoque peripneumoniæ & pleuritidi.

Calamintha orthopnœæ, asthmatíque confert ex hydromelite. Abrotanū maximéque eius semē recta ceruice spirantibus, ruptis, conuulsis, tussi, orthopnœæ auxiliatur.

Polypodiū radice vsurpatur calida siccáque ordine secundo: dulcis paritérq; subaustera est, crassam pituitā detrahit, præcipuè verò è pulmonibus, quia lenis est & dulcis.

Cnici semen ac propriè eius medulla in vsum venit, calida siccáq; ordine secundo, abstergens & aperiēs, simúlque leniens, propriè pectus atque pulmonem lenta pituita expurgat, vocem clarificat.

Iris flore ac radice insignis, calida siccáque ordine secundo, inueterata omnia pectoris pulmonúmque vitia blandè expectorat. Hellenium radice vtile, calidum ordine tertio, siccum primo, ad educendos lentos & crassos thoracis humores accommodatum: veterem tussim emendat, orthopnœam, conuulsiones, inflationes, stomachíque vitia, menses quoque mouet & vrinas. Satureia quæ & tymbra, medetur pulmonis & thoracis vitiis & thymum viribus emulatur. Thymus vt obstructiones hepatis & viscerum soluit & expurgat, ita crassa lentáque è pulmone & thorace expectorat,

anhelosis & asthmaticis cum melle datum omnia thoracis vitia excreabilia facit, sed fœtum excutit.

Iuniperus calida & sicca ordine tertio, baccæ crassos & glutinosos humores extenuant. Potæ ad vitia thoracis, ad tusses, inflationes & tormina prosunt: sed ramentum ligni deuoratum interficere creditur. Seseli massiliense, officinis siler montanum calfacit & desiccat ordine secundo, radix & semen tenuium sunt partium, stomachi visceúmque concoctionem iuuant, tusses diuturnas sanant, & orthopnϾ medentur.

Dracunculus calidus siccus, acer & amarus, leniterque adstringens, tenuium est partium. Radice viscerum omnium crassos ac lentos humores attenuās expurgat, tussibus ex destillatione prodest: bis terve elixa in cibo radix crassos ac glutinosos humores è pulmone validè exterget, incidit, & expurgat. Arum calidum siccum ordine secundo: easdem atque dracunculum vires, sed multò infirmiores obtinet.

Cepa, porrum, allium, scordium vim acrem & excalfactoriam habent, qua viscerum omnium imprimísque pectoris crassos & viscosos humores extenuant, detergunt & expurgant: præcipuè verò porrum & scordium putulentam crassámque pulmonum materiam pectore expellunt & arterias purgant, si aut cum ptisana hydromeliteve cocta edantur, aut cum nasturtio, melle & resina in eclegmate delingātur. Si semel atque etiam iterum mutata aqua parum præcoquātur, acrimoniam quidem illa & cacochymiam deponunt, sed inefficaciora ad commemorata paulò redduntur.

Scylla pectus crassis & lentis humoribus infarctum expurgat, tussim veterem & asthma persanat, saniem è pectore elicit. Crocus lethargicos strenuè iuuat, sed pituitā attenuans ad spiritus difficultatem, ad tussim & pleuritidem mirè confert.

Zinziber crassam pulmonum pituitam attenuat, tenuem concoquit, tussis veteris, asthmatis frigidorúmque affectuum familiare remedium, quòd præcipuè recens conditum fuerit.

Aristolochia vtraque amara & subactis, abstergit & digerit, sed totunda crassos humores validius extenuat, & ab iis natas obstructiones promptius expedit. Hinc asthmaticis, supitiosis & pleuriticis auxilio est. Gentianæ radix extēuando & abstergendo obstructiones efficaciter expedit, idque tanta vi vt iumentis etiam non tussientibus modò, sed ilia quoque trahentibus auxilietur pota.

Myrrha tuberculo fabæ deuoratur in vetere tussi, orthopnœa, in laterum pectorísque doloribus.

Hæc autem peculia dote tabidis opem ferunt. Scabiosa calida sicca, non modò quia amara, sed & ingenita facultate validè adeò pulmonem expurgat, vt eius tum abscessus atque vomicas tum etiam pleuritidas proprietate rumpat & expurget.

Pimpinella calida siccáque ordine secundo, abstersionis adstrictionísque particeps: tabidis aptissima, cruentas excreationes sistit, sordidas ac purulentas expurgat, vlcera detergit, mirificè siccat & agglutinat.

Tussilaginis radices & folia petuntur, hæc virentia temperatis ptoxima sunt siccata verò modicè acria & calida euadūt, hinc siccas tusses & orthopnœas sanant, & accensa inspirato fumo pulmones tam blandè expurgant, vt sine noxa omnes thoracis abscessus rumpere credantur.

Symphytum, consolida maior ordine secundo excalfacit siccátque. Collectum in thorace pulmonéque pus expurgat & sanguinis reiectiones sistit.

Pulmo vulpis arefactus si bibatur suspiriosos adiuuat, tabidorum vlcera agglutinat, roborátque pulmonum substantiam.

Ex his cōpouūtur extántque medicamēta huiusmodi, syrupus hyssopi, syrupus prassij, electariū diaireωs simplex & diaiteωs compositum, condítum adianti, condítum florum iridis, condítum radicū enulæ, zinziber condítum, eclegma è scylla simplex & cōpositum, pilullæ scabiosæ. Et quæ ad sanguinis excreationem & ad tabidos purulentósve conferunt, trochisci è terra lemnia, syrupus symphyti. Quū magna sit horum compositorum suppellex, raro decernuntur alia nisi cùm penuria subest, aut ad implicitos affectus insueta desideratur permistio, vt quæ leniendi & expectorandi hoc modo vim obtinet. ℞ zyzypha, myxaria, ficus passas an. vj. nu. vuarum passarum ab acinis liberarum ℥j. polypodij quercini, seminis cnici, radicis elenij an. ℥ß. adianti albi, hyssopi, ptassij, otigani, satureiæ an. m. j. seminis althææ & seseleos an ʒ ij. coquantur exprimantúrque ad

que ad sesquilibram, adiectóque pari sacchari pondere, coquantur in syrupum. Si vel eclegmata vel electaria rei præsentis necessitas expostulet, horum permistio ex his quas antè protuli formulis discenda.

Quæ cordis discutiant affectus, cardiaca appellata. Cap. XXI.

QVOD affectus pauci in cor inuadere posse credantur, cardiacæ facultates præcipuæ sunt, noxia omnia malignáq; depellere, & cordi robur conferre. Malignitatem depellũt alia frigida, alia calida. Cardiaca frigida hæc sunt: Buglossum vtrumque languentibus medetur & syncope vexatis, melãcholicos exhilarat, & ex diuturno morbo conualescentes rectear. Viola & nymphęa in cardiacis frigidis quoque habentur, vtraque cordis tędia discutit, spiritus excitat ac tetros arcet vapores. Semen mali citrij amarum, venenis resistit, oris suauitatem commendat, ad mulierum malaciam confert. Succus mali citrij & punici acidi & arancij acidi frigidus siccus ordine tertio, aduersus internas & pestilentes putredines, venena, & partium principum maximéque cordis imbecillitatem in primis vtilis est, & dum cardialgia hoc est mordicatio ventriculi os infestat. Semen oxalidis cordis & oris stomachi inextricabilia vitia, maximè scorpionum ictus sanat.

Mali odorati atque coronei succus cor & stomachum roborat, syncopem tollit, venenum consopit aut arcet.

Calida. Melissophyllum syncopen ex frigida causa, mœrorem tristitiámque excutit. Doronicum quod Paulo Arnabo dicitur, radix calida & sicca ordine tertio, subdulcis, intus alba, foris flaua, pollicis crassitie, nodosa, dẽsa, cordis palpitationi & venenatorũ morsibus atque ictibus auxiliatur, ipsúmque cor peculiariter roborat. Vetonica altera quę & tunix & bistorta, calida & sicca, subamara, contra nocturnas peregrinationes & difficiles somnos commendatur, aduersus toxica, serpentum & scorpionum ictus ex vino albo bibitur: succus pestis arcet cõtagia, & vomitiones cohibet. Dictamni radices & folia in vsu sunt, calfaciunt & siccãt ordine tertio, tenuium sunt partium: ad morsus & ictus venenatos exhibẽtur, & ad pestilentium febrium malignitatem. Pẽtaphyllum tormẽtilla vulgo, siccat tertio recessu citra manifestũ calorem, subadstringit, tenuium est partium, venenis resistit & pesti, omnes sanguinis eruptiones cohibet. Attractylis hirsutior quibusdam, aliis acanthium, carduus benedictus vulgò, calidus siccus, amarissimus, obstructiones internorum viscerum tollit, & eorum vlcera sanat: aduersus pestilentes aliósque venenatos & putres affectus in primis efficax. Stœbe scabiosa, vt abscessus interiores rumpere, ita & pestilentium morborum virus è corde foras extrudere creditur, & eorum bubonas carbunculósque discutere. Ocimi semen cardiacum est, cor enim exhilarat eiúsque defectionem tollit & humidum stomachum roborat.

Corroborantia frigida. Os è corde cerui, hominis cor quadam substãtiæ similitudine roborat, ad cardiacam affectionem & syncopem in primis vtilis. pro quo in eosdem vsus cornu cerui substituitur. Cornu vnicornis omnium præstantissimum creditur cor tueri, veneni vim omnem obtundere, & pestilentium morborum perniciem lenire.

Ebur frigidum siccum primo gradu, cordis robur tuetur & conceptum adiuuat. Aurum temperatissimum, foliolis & veluti bracteolis ad naturæ robur & affectus melancholicos, ad exolutum stomachum, ad cardiacos & præter rationem mœstos efficax. Argentum frigidum humidúmque temperatè, auri vires quadamtenus æmulatur, sed iam metallicæ malignitatis quodammodo particeps.

Vniones seu margaritæ frigidæ siccæ, integræ potiores, cor proprietate roborãt, syncopen tollunt, putredini cor obsidenti pestíque & venenis obsistunt.

Saphyrus potus ictos à scorpione iuuate, & cor ab omni veneni labe tueri creditur, & intestinas vlcerationes emendare. Hyacinthus virulentarum quoque bestiarum ictibus & malignis medetur affectibus. Smaragdus, eadem non potus modò, sed & collo subnexus confert, & melancholiam mœstitiámque soluit. Corallus frigidus siccus secundo gradu, vt adstringendo stomachum roborat, & sanguinis reiectiones magnopere sistit, ita & cordi robur conseruat, idque munit aduersus pestilentium morborum iniurias. Succinum cor & stomachum firmat, cardiacis & cordis palpitationi accommodatum.

Sigillum lemnium frigidum & siccũ primo recessu, morsus serpentũ & omniũ repti-

lium ſanat, mortiferas & venenatas potiones nocere prohibet.

Bolus armena frigida ordine ſecundo, peſtilenti febri opitulatur eique reſiſtit, putredinem cohibet, & ſanguinis expuitionem, & dyſenteriam & deſtillationem.

Caphura malignos vapores præſertim calidos extinguit, ab hiſque ortam ſenſuum exolutionem reparat.

Calida. Xyloaloë ad cardiacos affectus, ad ſyncopem, ad omnia denique cordis frigida vitia vtiliter exhibetur.

Cortex citrei mali, odorus, calidus ſiccus, cor aliáſque principes partes muniens, putredini & veneni reſiſtit.

Cinamomum calidum tertio ordine, ſiccum ſecundo, putridam ſaniem exorbet, ad deleteria & venena vtile.

Caryophyllum calidum ſiccum tertio gradu, odoratum, acre, ſubamarum: cardiacos affectus & ſyncopen tollit, viſcera corroborat, & cordis ſpiritus reſarcit. Amomum calidum ſiccum tertio gradu, validè ſiccat & adſtringit odoríſque ſuauitate cor recreat. Crocus calidus ordine ſecundo, ſiccus primo, coquit, digerit, mediocriter adſtringit, cor in primis deinde alias partes roborat, emẽdátque earum putredines: ſed extra modũ ſumptus lethalem vim inferre perhibetur. Moſchus calfacit ſiccat ordine tertio, tenuium eſt partium, odore ſpiritus inſtaurat, languidas partes ac præcipuè cor firmat & roborat, lipothymiam & vires reſolutas ſarcit, ſed imbecillũ cerebrũ bilioſis præſertim ferit. Ambarum calidum ſiccum ſecũdo gradu, humores calfacit, incidit, attenuátque, ſtomachicis miſcetur, cor & cerebrum proprietate roborat, & ſyncopem tollit, ſed ebrietatem accerſere dicitur permiſtum vino: ſenibus & naturâ frigidioribus accommodatius quàm iuuenibus.

Hæc porrò ſimplicia in compoſitiones coaptantur, quæ ſunt huiuſmodi: Syrupus bugloſſi, ſyrupus è ſucco aut infuſo violarum, ſyrupus nympheę, ſyrupus è ſucco oxalidis, ſyrupus malorum redolentium, ſyrupus è ſucco perſicorum malorũ, ſyrupus è ſucco limonum, ſyrupus granatorum, ſyrupus è cortice citrij, ſyrupus è ſucco citrij acido. Quibus omnibus cardiaca quodammodo vis ineſt cor muniendo arcẽdóque putredinem: vnus autem ſyrupus meliſſophylli malignitatem omnem extinguit. Electariũ quoque de gemmis, diamargaritõn frigidum, electarium de ambra, electarium exhilarans, mithridatium & theriace. Flores præterea & fructus ſaccharo conditi conſeruatique, vt bugloſſi flos & radix, flos violarum, perſica condita, mala odorata condita, cortex citri conditus, & nux moſchata condita. Quinetiam non paucæ extemporaneæ compoſitiones in alias quoque transferũtur formas, vt in pulueres, in cõdita, in paſtam regiam, in deſtillatum inſtauratiuum, in epithemata, in ſacculos, in ſuffitus & odoratos globulos: quorum exempla quædam exercitationis gratia hîc ſubieci. Puluis. ℞. Cornu cerui & vnicornis, margaritarum ſplendidarum, ſcobis eboris an. gr. vj. fiat puluis tenuis ex cochleari ſumendus, aqua bugloſſi & vino albo dilutus. Eiuſce pulueris drachmæ duæ exceptæ vnciis tribus ſacchari albi ſoluti aqua roſarum ſtillaticia, concinnantur in tabellas quas manus Chriſti appellant. Huic & nonnihil interdum additur electarij de gemmis aut de ambra, interdum & ambaris momentum. Fit & ad peſtilentiam hac formula: ℞. Fragmentorum gemmarum ſapphyri, hyacinthi, ſmaragdi, margaritarum, coralli rubri an. ℈ j. oſſis è corde cerui, eboris, ſeminis ocymi, cardui benedicti, citrij, oxalidis, radicum tunicis, tormentillæ & angelicæ, doronici an. ʒ ß. terræ lemniæ, boli armenæ an. ʒ j. moſchi, ambaris an. gr. viij. ſacchari albi ſoluti aqua meliſſophylli ℔ ß. concinnetur electarium in tabellas pondo ʒ ij. Conditum cardiacum. ℞. Corticis citri conditi, conſeruæ bugloſſi, violarum & roriſmarini an. ℥ ß. pulueris electarij diamargaritõn frigidi & electarij de gemmis an ℈ ß. ſacchari albi quod ſatis eſt ad conditi formam. Epithema. ℞. Aquarum ſtillaticiarum meliſſophylli, bugloſſi, cardui benedicti & roſarum an. ℥ ij. aceti ℥ j. In quibus diſſolue omnium ſantalorum, xyloaloës, caryophyllorum, corticis citrij ſicci tritorum omnium an. ʒ j. croci ℈ j. caphuræ ℈ ß. fiat epithema cordi iuducendum ad æſtum & malignitatem arcendam. In id quoque pulueres ſacculo includuntur, qui vel ſiccus cordi admonetur, vel ſuprà dicto liquore imbutus. Odore quoque labes arcetur ex his quæ epithema conſtituunt. Deſtillatum cardiacum & inſtaurans. ℞. Conſeruæ bugloſſi vtriuſque, violarum, roſarum & nymphææ, corticis citrij conditi an. ℥ ij. pulueris electarij diamargaritõn frigidi, ele-

gidi,electarij de gemmis & de ambra,croci an.ʒ ij.ſeminis citri,oxalidis, cardui, attractylidis & citrij mali,radicũ dictamni,veronicæ & pentaphylli an.ʒ iij. iuſculi caporum iuuenũ alteratorum cum lactuca,oxalide,portulaca,ſcabioſa & meliſſa ℔ vj. trita confuſáque omnia vaporario vitreo incluſa igni mandentur,vel aquæ feruenti,ſenſímque liquor eliciatur. His nonnunquam perdicum aut turturum,aut etiam nemoraliũ teſtudinum præparatarum conciſa caro permiſcetur cũ medulla panis albi. Excepti deinde liquoris libra dimidia cũ ſacchari vnciis duabus & cinamomi drachma vna colo tranſmittitur in vſus,affuſa interdum ſemũcia ſucci granatorum aut limonum. Deſtillatum aliud malignitatem arcens & obtundens. ℞. endiuiæ,bugloſſi vtriuſque,ſtœbes,pentaphylli,cardui benedicti,oxalidis,pimpinellæ, betonicæ recẽtium omnium an.m.j.radicum dictãni,veronicæ,& pentaphylli,ariſtolochiæ rotundæ,gentianæ,doronici romani,zedoariæ an.℥ ß.ſeminum oxalidis,cardui attractylidis & plãtaginis an.ʒ vj.theriaces, mithridatij veteris an. ℥ ij. Recentes herbæ tundantur híſque aſpergantur reliqua omnia exquiſitè trita, ſinantúrque triduò macerari : ex his dein in vaporarium coniectis ſenſim liquor excipiatur.

Ventriculo accommodata. Cap. XXII.

QVAE ſtomachica nuncupantur medicamẽta,alia humorum quibus eſt imbutus ventriculus illuuiem exugunt abſumúntque, vel prorſus detergunt, eius robore ſeruato:alia concoctionem adiuuant,cæteráſque illius functiones confirmant. Prioris quidem claſſis ſunt, malum citrium & medicum, malum punicum & cydonium ſeu cotoneum,ceraſium,ribes, oxyacãtha, ſorba, meſpyla,& quæcunque ſuprà dixi æſtuantem bilem frenare. Hæc enim bilis reliquias obtundunt, vomitiones ſiſtunt, æſtuantem ventriculum refrigerant, ſitim extingunt, cibi faſtidia diſcutiunt & appetentiam inuitant, diſſolutúmque ventriculum adſtringunt & corroborant.

Quæ verò deinceps ſunt id ipſum præſtant in frigidis humoribus, qui ſtomachi tunicas infarciunt.

Menta vtraque calida & ſicca principio tertij ordinis,guſtu acris, ſubamara,tenuiũ partiũ,adſtringendi & exiccandi vim obtinet. Stomacho apprimè vtilis eſt,appetitum excitat,& in condimentis peculiarem vſum inuenit,in eo humores frigidos craſſóſque excalfacit,attenuat & abſorbet,ſingultus,vomitiones cholerámq; ſedat,ſanguinis vomitiones ſiſtit:ſed cõceptioni reſiſtere creditur. Betonica crudorũ cõcoctionẽ adiuuat, datur acidũ ructantibus & ſtomachicis,dolorẽ capitis ex vẽtriculi ſympathia ſedat. Abſinthiũ calidũ primo gradu,ſiccũ ſecundo,adſtringens amarũ & acre, excalfaciens pariter & detergens,roborans, & deſiccãs:eius decoctum ſtomachum corroborat, bilem eíque inhærentem pituitam detergit,vacuátque tum per aluũ tũ per vrinas. Hinc morbo regio correptos ſanat,malaciam ſtomachi, & inflationes diſcutit, appetitũ excitat, nauſeam arcet,lumbricos pellit,comę,folia & ſemen vſurpãtur:ſed ſuccus ſtomacho infenſus eſt. Saluia excalfaciens & ſubadſtringẽs,appetitũ excitat,cruda craſſáque conficit,& ſtomachum corroborat,ſingultum quoque lenit. Siſymbrium, balſamita vulgò ſeu menta aquarica, excalfacit atque ſiccat tertio ordine,tenuiũ partiũ eſt,& digerẽtis facultatis,ex redundãte pituita vomitiones,ſingultus,ſtomachíque diſſolutiones cohibet,ſeu ſumptum ſeu admotum,vrinam ciet. Nõ edendum grauidis niſi mortuo iã conceptu:quippè etiam impoſitum ipſum extrahit. Succinum calidum primo receſſu, ſiccum ſecundo, ventriculum & corroborat, nauſeam ſedat, prauos ventriculi humores abſorbet atque eos igni prohibet,ventríſque fluxiones ſiſtit.

Corroborantia & adſtringentia frigida,quæ tum reliquias acrium humorum abſorbent,tum concoctionem iuuant. Roſa amara,adſtringens præcipuè rubra, arefacta ſtomachum & iecur corroborat, eiúſque diſſolutioni medetur, vomitiones & lienterias ſiſtit, Cytinus mali punici flos,ſtomachum roborat,fluentem aluum ſiſtit, bibitur commodè ſanguinem excreantibus. Balauſtium adſtringentem quoque vim habet, & eandem quam cytinus.

Myrtus tum baccis tum folio citra calorem, ventriculi ſuperuacua & alui illuuiẽ ſiccat atque concoquit,faſtidium abigit, præcipuámque corroborandi facultatẽ adſtringendo obtinet. Oliua recens flaua necdum matura,vtilis ſtomacho,ipſum roborat,ad-

ſtringit,appetentiam monet, humores acres digerit. Idem præſtant oliuæ halmades, quæ muria conditæ ſeruantur.

Coriandri ſemen præparatū adſtringit,terget, concoctionem adiuuat,ventriculum roborat,eiúſque exhalationes in caput ferri prohibet. Rhus frigidum ordine ſecundo, ſiccum tertio, vehementer adſtringit, ventriculum eiúſque facultates omnes roborat ſumptum & admotum, vomitiones,dyſenterias,ſanguinis eruptiones, aliáſque diuturnas fluxiones cohibet obſoniis inſperſum, aut aliter ſumptum, inflammationes mitigat,mēſes quoque ſiſtit. Acacia frigida primo gradu ſicca tertio, validè adſtringit, ſtomachi robur viréſque omnes fouet, vomitum ſiſtit,mēſes ſupprimit. Lycium ſiccat ordine ſecundo, calore temperatis proximum eſt, adſtringit, terget,digerit. Hypociſtis eadem quæ acacia, & multò validius præſtat, eodem quoque cenſu ciſtus exiſtit, aliquanto tamen ſiccantior & adſtringentior.

Calida quibus præcipua vis eſt ad frigidos crudóſque ichores abſumendos,& ad concoctionem augendam,hæc ferè ſunt. Maſtiche calida & ſicca ordine ſecundo, parū adſtringit, minimum eſt acris,ſtomacho auxiliatur,purgantium acrimoniam frāgit,exhalationes reprimit, deſtillationes arcet & abſumit, vomitionéſque ſiſtit. Crocus ſtomacho vtilis eſt,ciborúmque concoctionē iuuat. Myrobalani omnes vehementer adſtringunt,ſtomachum expurgant & corroborant, vomitiones, dyſenterias,& alia alui profluuia compeſcunt,& appetentiam renocant.

Galanga calida ſicca tertio gradu, ſapore acerrimo linguam admodum vellicante, concoctionem adiuuat,oris halitum commendat, venerem ſtimulat. Spica nardi calida exceſſu primo,ſicca ſecūdo,adſtringit,ſubacris & leniter amara, ſtomachum roborat ſumpta & admota,omnéſque frigidos affectus concoquit. Agallochum odoratum, guſtu adſtringens & ſubamarum, ventriculum frigidum corroborat, concoctionem adiuuat,eius putredinem ſummouet, & ſuperfluentes humores abſorbet,flatúſque diſcutit. Macer calidum ſiccum tertio gradu,vi aromatica odoréque ſuaui præditum,ſubacre,tenuium partium:hoc peculiare habet vt ventriculum roboret, & concoctionem iuuet. Nux moſchata calida ſicca ſecundo gradu, vim habet roborandi ventriculum, & frigidos ipſius affectus ſanandi, concoctionem iuuandi & flatus diſcutiendi. Zinziber calidum tertio ordine,humidum primo,odoratū,obſtructiones aperit,ſtomachum corroborat & excalfacit, concoctionem promouet, vapores craſſos & flatus diſcutit, craſſos humores attenuat,aquoſos abſumit. Caryophyllum ventriculi calorem robúrque ſuſcitat,concoctionem perficit,cardialgiam tollit & nauſeam,doloréſque ex cruditate & flatuum copia ſubortos.

Cinamomum excalfacit,adſtringit,roborátque ventriculum & concoctionē iuuat.

Ambarum ſiccitate ventriculi ſuperfluentes humores abſumit,odoris ſuauitate prauam illorum qualitatem omnémque impuritatem ac putredinē emendat,ſuſcitato natiuo calore ac ſpiritu concoctionum iuuat,cæteráſque functiones validiores efficit. In id quoq; vſurpātur quæcūque cor natiuúmque calorē fouere & roborare tradita ſunt.

Ex his porrò compoſitiones extant aſſeruantúrque variæ, ſyrupus myrtinus, ſyrupus mentæ,& abſinthij & miuę cydoniorum,electarium myrtinum,electarium diathodon, & aromaticum roſarum maius,trochiſci è ſpodio,myrobalani emblicæ & cepulæ conditæ,iuglandes nuces conditæ, ſorba condita,cydonia cōdita,cōſerua roſarū & mentę,cortex citri conditus,& nux moſchata condita. Quarum imitatione aliæ quoque ex tempore præſcribuntur, vt vinum abſinthij & iuſculū è radice cichorij & abſinthij coma,iulepus è ſucco cydoniorum aut granatorū,& aqua roſarū ſtillaticia. Condita quoque multiplicis vſus. Ad hæc fomentū è roſa,cytino,ſaluia,menta vtraq;,& abſinthio, cum porrione cyperi,calami aromatici & ſchœnāthi, adiecto ſub finem vini quadrante. Ceratum molle ex oleo maſtiches, mentæ,abſintij,nucis moſchatæ & nardino,aut horum quibuſdā cum cerę momento. His etiam vt vnguenti ſpecies euadat,interdum pulueres inſperguntur galāgæ,maceris,nucis moſchatæ, xylaloës,& zinziberis,vt ſingulę olei vnciæ ſingulas puluerū drachmas habeant cū ceræ tātillo,& ambari aut moſchi exiguo. Aut ſi pluſculum puluerū atque ceræ ſit, ceratū ſolidius exiſter,in quod plerunque ſolet maſtiches triēs quadránſve addi,tundíque pilo calēte: quò eriā pertinere videtur ceratum ſtomachicum. Sacculus preterea minutim tranſſutus in ſcuti formam concinnatur ex aridiorū tritorū puluere, vt qui habet roſarū rubrarū, cytinorū, mentę, abſinthij

abſinthij,ſampſuchi areſactorum an. ℥ iij. ſpicæ nardi,galangæ,nucis moſchatæ,caryophyllorum an ℥.ij.croci ℥ ß.

Iecori peculiaria medicamenta. Cap. XXIII.

CVM iecoris tum ſubſtantia tum venæ exiles ſæpe infarctu & humorum illuuie præpediri ſoleant,magnáque ſit huius viſceris dignitas & præſtantia, id quidem maximè medicamenta poſtulat quæ obſtructione liberent atque corroborent,nullo vehementi calore. In hæc autem non omnia promiſcuè,ſed peculiari quadam dote iſta conferre comprobantur.

Gramen modicè frigidum ſiccúmque,ſubaſtringens & ſuaue, tenuis ſubſtantiæ,iecoris infarctus ſoluit robúrque tuetur. Intybum omne calidam hepatis intemperiem, atque etiam inflammationem extinguit,ſanguinis feruorem ſedat,obſtructiones iecoris aufert:hinc bilioſam eius collectionem expurgat,icterũ perſanat, iecur proprietate quadam corroborat,nec ventriculum offendit,ſemẽ genitale minuit. Cicerbita,hieracium & chondrilla,vt tẽperatura affines ſunt,ſic viribus minimùm diſcrepant: eadem quæ intybum,ſed ignauius multò præſtant. Lichen quæ hepatica,detergit,mediocriter refrigerat;iecoris obſtructiones tollit,icterum & impetigines curat,ſanguinis inflãmationes compeſcit. Adiantum omne tenuat,digerit,aperítque iecoris obſtructiones & ictericis confert. Quatuor ſemina frigida maiora & minora refrigerant,incidunt,ac detergent,tenuium ſunt partium,vt iecoris quoque obſtructiones expediant.

Plantago frigida ſicca ordine ſecundo,adſtringit,& nihilominus digerit,hepatis obſtructiones ſoluit,putredines & dyſenterias coërcet,fluxiones ſiſtit tum folio tũ ſemine.

Oxalis omnéque rumicis genus tum radice tum ſemine blandè iecoris illuuiem expurgat, obſtructiones expedit,ex eáque genitos affectus perſanat: & adſtrictione leni nec iniucunda ipſam pariter iecoris ſubſtantiam firmat & corroborat.

Calida. Eupatorium calfacit,incidit,abſtergit,peculiariter verò iecoris obſtructiones expurgat ſeruato robore, diuturnis & erraticis febribus apta. Fumaria iecur obſtructum aperit,laxiúſque firmat, bilem expurgat, ſanguinem impurum clarificat, & putredini reſiſtit.

Lupulus calidus ſiccus primo ordine, detergit & aperit, expurgat iecur, & obſtructionibus liberat,icterum ſanat,mẽſéſque mouet. Aſparagus iecur infarctũ liberat tum radice tum ſemine:regióque morbo auxiliatur. Idem ac etiam efficacius conferunt apij,petroſelini & feniculi radices,quæ ſi calidior erit affectus, aceto macerandæ ſunt.

Abſinthium vt ventriculo,ita præcordiis & iecori opitulatur, quódque in venis bilioſum eſt per vrinas expurgat.

Praſſium vt guſtu amarum eſt,ita iecur infarctu liberat,& regium morbũ expurgat.

Peucedanum veteres hepatis obſtructiones aperit,confértque incipienti ſcirrho.

Chamædrys amara,ſubacris,incidit,terget,viſcera præcipuè verò iecur expurgat & obſtructionibus liberat. Chamæpytis terget,purgat, obſtructum iecur liberat, ictericis auxilio eſt.

Corroborantia frigida. Santala omnia frigida gradu tertio,ſicca ſecundo,calidis naturis conueniunt,propriè verò hepar corroborant & refrigerant,cardiacos iuuãt. Ebur frigidum ſiccum gradu ſecundo,adſtrictionis cuiuſdam particeps, quã viſceribus robur adiicit. Spodium ebur vſtum,refrigerat,adſtringit,ſitim compeſcit, ventriculum & hepar roborat. Roſa & lichen iecur roborant. Corallium frigidum ſiccúmque ordine ſecundo,adſtringit,roborat,bilis feruorem compeſcit, eiúſque impetum ſeu ſurſum ſeu deorſum ſedat, iecoris ſubſtantiam quouis modo ſolutam impingit atque coarctat, & ſanguinis vndecunque manantis fluorem ſiſtit.

Calida. Iuncus odoratus ſeu ſchœnanthum modicè calfacit adſtringítque,mediocriter digerit,ventriculum & hepar corroborat,ſanguinem excreatibus auxiliatur. Calamus aromaticus calidus ſiccus ordine ſecundo,leniter adſtringens,minimum acer,vẽtriculum & hepar excalfacit roborátque, hydropem ſanat & tuſſim. Eupatorium moderato calore peculiariter hepar corroborat. Vua paſſa tota ſubſtantia iecori familiaris, moderata adſtrictione ipſum roborat. Id ipſum præſtat piſtaciam ſubamarum,odoratum,atque eſſentiæ tenuitate iecur obſtructum expedit.

Compoſita medicamenta quæ humorum reliquias è iecore per vrinas expurgãt ſunt

syrupus cichorij, syrupus endiuiæ, syrupus byzantinus, syrupus è radicibus minor, syrupus è radicibus maior, & oxymeli compositum. Corroborat verò electarium trium santalorum, & trochisci eupatorij, electatiũ diacubebe, & trochisci è succino. Refrigerant verò conserua cichorij, surculi lactucæ, endiuię & portulacę condîti, cerasia condîta, oxyacantha condîta, & thibes condîtũ, aut si quando res ipsa expostulet recentia fient apozemata modò simplicia, modò acida, affusis interdũ herbarũ succis. Electaria quoque & condîta confusis pulueribus atque cõseruis. Fotus prætetea si quid emolliendũ aut calfaciendum est, & epithiema si refrigerandũ ex aquis stillatitiis endiuię, portulacę, absinthij, plãtaginis, & rosarum paribus portionibus & aceti parte octaua, in quibus triũ santalorum, rosarum, lupinorum & trochiscorum è caphura pulueres conuenienti dosi soluti sint. Illitus quoque & vnguenta ex his quę ipsi quoque vẽtriculo accõmodauimus.

Quæ lieni conueniunt. Cap. XXIIII.

APTA lieni medicamẽta ea sunt quæ suauitate quadam tettenum illius humorem vel emolliunt, vel quodammodo colliquant, detergunt & attenuãt, sine adstrictione cõspicua, vt deinde obstructione soluta faciliùs excidat in aluum. Horum quædã moderatè frigida sunt & humida, quæ exuperanti bili retorridæ conueniunt, vt viola, buglossum vtrumque, succus malorum fragrãtium. Plurima verò moderatè calida sunt & tenuium partium, vt crassam fæculentámque melancholiam attenuent atque dissipent: qualia hæc sunt: Lupus salictarius seu lupulus, lienis obstructiones expedit eúmque expurgat. Cassutha peculiariter lienem obstructione liberat, arquatúmque nigrum pellit. Scolopendrium seu asplenum & ceterachum, proprietare lienem expurgat absumítque. Raphanus lienem extenuat & obstructione liberat, iecori etiam ptodest. Radix apij lienem exputgat, & obstructione liberat, eiúsque tumores dissoluit. Cortex thamaricis peculiariter lienem expurgat, obstructionibus liberat absumítque & icterum sanat. Capparis radicis cortice imprimis, dein fructu & cauliculis tum decoctis in oxymelite tum puluetatis spleni scirrhoso eximiè benefacit, atque frequenri vsu lẽtos crassósque humores exterget & incidit, tandémque per vrinas & per aluum exigit. Agnus calidus siccus tertio gradu, flore & semine insignis, aperit, extenuat, flatus discutit, duritiem & obstructionẽ lienis dissoluit: sed genitale semen absumit, & libidinem extinguit. Chamædrys lienem validè adeò expurgat, vt ipsum absumere credatur. Acori veri radix in vsu est, quæ galãga maior dicitur: calfacit & siccat tertio ordine, gustu actis est & modicè amara, odore nõ iniucũda, tenuium partium, detergit & extenuat: lienes induratos resoluit atque comminuit, duririas & collectiones omnes sanat decocto huius fouentibus. Scylla calida sicca ordine tertio, summè incidit & resoluit, duritias lienis collectionésque discutit, & obstructiones validè expedit: quartanam & icterum sanat.

Lapathum digerẽte detergentéque facultate præditum, lienem ex aceto sumptum iuuat, ex vino coctum sumptúmque potum regio morbo ptodest, lepras impetiginésque sanat. Rubiæ semen ex oxymelite potum lienem absũmit. Idipsum pręstat & peucedanum & raphanus & iris similiter ex aceto aut oxymelite pota. Aristolochia multò validius lienem obstructione liberat, laterísque doloribus auxiliatur, putrescentia sanat, & sordida expurgat. Cancamum vulgò gummi lacca, obesos extenuat, concretúmque lienem dissoluit. Horum quædam etiam foris admota, sed maximè quæ deinceps sunt lienem plurimũm expediunt.

Ruta tum sumpta tum admota ex aceto caraplasmatis vice lienis obstructiones duritiásque tollit. Nasturtium præsertímque semen eius cum melle illitum lienem extenuat & comminuit.

Struthium duritiem quoque lienis soluit. Vrtica cum cerato imposita concretum conduratúmque lienem, colliquat. Sinapi calidum siccúmque quarto recessu, lienis tumores omnísque generis dolores ex alto in summa trahit.

Centaurium minus calidum primo ordine siccum tertio, summè amarum & subadstringens validéque abstergens, optimum est ad lienis & iecoris obstructiones soluendas: sed & lienẽ induratum foris impositum sanat. Asarum calidũ siccũ tertio ordine, tenuium partium, hepatis & splenis obstructiones reserat, eotúmque duritias dissoluit, icterum

iterum sanat, febribus diuturnis auxilio est: valet foliis sed radice efficacissimum.

Cyclaminus calidus siccus tertio gradu, radix in vsu est. Incidit, terget, aperit, digerit, resoluitque. Lienis durities & tumores fotu aut illitu persanat: tū recens tum aridus arquatum sistit, & biliosum sudorem ciet.

Alia ex his aptantur in eos syrupos qui tetrū bilis atræ vaporē demulcent, cuiusmodi sunt syrupus violarum, syrupus buglossi, syrupus è succo malorum benè olentium, & syrupus melissæ & cōfectio alkermes. Alia in eos qui melancholiæ reliquias ex tumente liene vel dissipant vel absumunt: quales sunt syrupus scolopendrij & fumariæ, syrupus è radicibus, oxymel scylliticum, electarium diacapparis, trochisci è capparibus, & diallacca, electarium de gemmis, electarium exhilarans, & aliæ complures compositiones ad cordis affectus relatę. Ex quibus dein in rem pręsentem iulepi fiunt & apozemata, electaria quoque & condîta. Fotris præterea fotus ex ruta, vrtica, struthio, nasturtio, centaurio minore, in quo aceti quadrans insit. Illitus ex oleo rutaceo, oleo de capparibus, oleo amygdalorum amarorum, oleo liliorum lotis aceto scyllitico cum cera: quibus si sextans adiectus sit pulnerum iridis, asari & cyclamini, cum bdellio & ammoniaco solutis aceto forti, emplastrum efficiet lienis obstructioni tumorique accommodatum. Possunt & aliæ formæ complures pro rei necessitate ex tempore præstitui.

Renum ac vesicæ medicamenta. Cap. XXV.

QVAE leniunt & refrigerant, arenulas minimè sinunt in calculū concrescere, vrinæ ardorē demulcent, eámq; facilius emittūt. Quę vrinas ciēt tenuitate substantiæ ac siccitate sanguinē attenuant & colliquāt, serúmque secernunt atque deducunt in renes. In hoc genere nōnulla traduntur moderatè frigida, vt pepones, melopepones, cucurbitæ, cucumeres, hordeum & gramen: sed omnium efficacissima sunt quæ in substantiæ tenuitate calida siccáque sunt tertio recessu: vt apiū, petroselinū, feniculum, daucus, phu, seseli, asarum & smyrnium. Quæcunque vrinas strenuè cient, eadem quoque renes & vrinæ ductus abstergendo incidendóq; expurgāt, & arenulas pariter extutbāt, & calculos ex arenularum adhæsu leuiter cōcreros dissoluunt atque diripiunt. At verò solidiores veróq; calculos quæ propriè cōminuere traduntur, attenuant incidúntque nullo calore nulláque siccitate insigni: nimius enim calor concretum calculum magis excoquit & obdurat, obitérque quæcūque mediis viis obhærescunt superuacanea secū in renes deducit, vnde vrina aliàs supprimitur, aliàs tenuis & pellucida pręterfluit. Hoc genere sunt limonum succus, radix oxalidis, rubi, asparagi, graminis & personatæ, betonica, adiantum, asplenum. Nonnulla etiam asperitate sua calculi summam faciem abstergunt & attritu cōminuunt: vt vitrum cōbustum, ouorum testæ, milium solis. Nec desunt quæ id proprietate efficiāt, vt lapis Iudaicus. Vtraque igitur affectis renibus opitulātur: sed hæc præcipuè: Amygdala amara & dulcia eorúmq; recens oleum, zyzypha, myxaria, glycyrrhiza, gummi amygdalæ amaræ & cerasi, pistacia, strobyli, caricæ, & quæcunque leniendis pulmonibus cōuenire diximus, eadem renum ac vesicæ scabriciem leniūt, vrinam demulcent atque effundunt, nec arenulas in calculum coagmentari sinunt. Alrhææ radicis ius potum eadem confert, & vrinæ difficultati medetur, renum & vesicæ cruditates pellit: eius semen renum calculos etiam confringit. Quatuor semina frigida minora, lactucæ, portulacæ, intybi, cichorij renum siccitatem, asperitatem ardorémque leniūt. Semen melonum & quatuor semina frigida maiora sicca sunt ad finem primi ordinis, incidunt, tergent, tenui sunt essentia, præsertim arefacta & cōtrita: hinc vrinas adeo mouent, vt renibus arenis aut calculo pressis non mediocriter prosint. Halicacabi tubentes fructus tenuandi & abstergendi vi renes validè expurgant & vrinam pellunt. Fraga quoque chamębati Idæi fructus, renum & vesicę sordes & arenulas eluunt, detritósque calculos excludunt, præcipuè autem ab his aqua stillaticia.

Plantago vtraq; semine aut folio arefacto, renum obstructiones tollit, ídque abstergendi quadam & tenuandi facultate qua præter cæteras pollet.

Adiantū omne vrinas ac menses mouet, renésque validè adeò expurgat, vt calculos minuere credatur. Helxine subfrigida, abstergit, leuitérque constringit, calculo tamen & vrinæ difficultati succurrit. Graminis radix moderatè frigida & sicca, tenuiúmque

partium, vrinæ difficultatibus medetur & calculosa vesicæ rudimenta comminuit, quod & eius semen præstat. Asparagi radix trita & ex vino pota vrinam ciet, renes infarctu liberat, calculos exturbat, nephriticis auxiliatur: neque credi par est longo eius vsu vesicã exulcerari, semen genitale auget, veneremq; stimulat. Ruscus tum radice subamara, tum foliis & baccis ex vino potis vrinam ciet, vesicæ calculos deterit, stillicidio vrinæ medetur, menséſque mouet & morbũ regium sanat. Eryngij radix calore temperata, non modicè sicca, pota colicis medetur, calculos, stillicidia, difficultates vrinæ & renum vitia sanat. Chamæmelum potũ & insessu calculos vrináſque pellit.

Quæ verò subiiciuntur quòd calidiora acriotáque sint, ad ea ipsa vesicæ renúmque vitia efficaciora comprobantur. Cicer omne calidum siccum ordine primo, incidendi abstergendíque facultate præditum, obstructiones tollit, vrinam mouet & renes expurgat, renum & vesicæ calculos exterit: sed nigrum & paruum validissimè, ab hoc deinde rubrum. Terebinthina calfacit, mollit, discutit, terget, expurgat, viscerum omnium maximéque renum obstructiones tollit, & angustos meatus aperit, vrinam ciet, putredinem cohibet. Pimpinella calida sicca ordine secundo, ex vino pota calculos terit, & stranguriam decocta iuuat. Saxifraga calida & sicca, eadem sed multò efficacius confert.

Crithmum vulgò creta marina calida sicca tertij ordinis initio, dysuriæ & regio morbo opitulatur, renúmque calculos confringit.

Lithospermum vulgo milium solis semine ex vino poto calculos comminuit, vrinas pellit, stranguriámque discutit. Sisymbrium aquaticum & Sion excalfaciunt, tenuium sunt partium & sapore acri, ea cruda coctáq; potentet vrinas mouent, calculóſque dissoluere atque excernere traduntur.

Vrtica calida sicca recessu tertio, tenuium partium & acris, tãta abstersione valet vt ventrem subducat, renes infarctu expediat calculóſque terat. Anonis calida ad finem secundi, attenuando tergendóque vrinas ducit, calculóſque confringit, radicis cortex præcipuè vtilis, deinde eius cauliculi, qui antequam spinis muniantur sale conditi gratissimi sunt. Petroselinum vulgare, Plinio apium satiuũ, Græcis selinum, calidum ordine secundo, siccum tertio, foliis, semine & radice obstructiones tollit, vrinam ciet, renes & vesicam abstergit, eorúmque calculos comminuit: eadẽ foris tum fotu tum insessu confert. Feniculi radix & comæ renum & vesicæ vitia expurgant, vrinam mouent tum sumptæ tum admotæ. Smyrniũ quod & libysticum, radice vrinæ difficultati medetur: semen etiam renum & vesicæ vitiis confert, cætera præstat quæ apium & petroselinum. Raphanus vterque calidus tertio, siccus secundo, tum radice tum semine renes expurgat, vrinam ciet, calculos comminuit & exturbat. Apium saxatile quod petroselinum Macedonicum, calidum siccúmque tertio recessu, radice præsertímque semine vrinam ducit, renum & vesicæ doloribus potũ succurrit. Daucus semine primùm, deinde radice calfacit & exiccat, vrinam vehementer pellit vt etiã calculos excludat. Seseli massiliensẽ daucum viribus æmulatur. Personata quæ barbana, radice & semine vrinas pellit, renes infarctu liberat, arenulas calculóſque excutit. Pęoniæ radix acris & subamara, ex vino pota renũ & vesicæ dolores lenit, feminis grana sumpta calculorum rudimenta pueris eximunt. Tribulus vterque præsertímq; syluestris, poto semine renes purgat, calculosiſque medetur. Sparthũ genista appellatum, secunda classe calidorum & siccorum, incidendi extenuandíque viribus præditum semine præsertim vrinas ducit, & tum vesicæ tum renum calculos comminuit.

Iuniperi fructus calidus tertio siccus primo, stomacho vtilis est, renes detergit, & vrinam pellit: sed caput tentat.

Lauri baccæ & folia tum fotu tum insessu vesicæ conferunt affectibus: radicis cortex renes expurgat & calculos rumpit, sed conceptus enecare traditur. Calamus odoratus vrinam mouet, renum vitiis & stranguriæ commodè opitulatur. Cyperus radice insignis quæ calida & sicca, citra acrimoniam incidit, calculo vexatis congruit, & vrinam mouet.

Cardamomum ex vino sumptum affectis renibus & dysuriæ medetur. Periclymenum quod est inuolucrum maius, & caprifolium officinis, vehementer calidum & siccum, tum fructu tum folio vrinam mouet, calculos pellit, & si plusculum bibatur cruorem profundit.

Præcipuæ

Precipuę ex his comparatę compositiones sunt, syrupus capillorum veneris, syrupus de limonibus, syrupus althęę, syrupus raphani, electarium diaspermaton, & electarium λίθον τρίβον. At verò in rem pręsentem varia ex his apozemata decernuntur, alia quæ leniant & laxent, alia quę expurgent deturbéntque arenulas aut calculos: quibus interdum oxymeli scylliticū vtiliter affunditur. Pulueres quoque & electaria & condîta his formulis quæ supra sunt expositæ. Fotus quoque & insessus tum ad compescendos nephriticos dolores tum ad comminuendos calculos, ex radicibus althææ, raphani, petroselini macedonici, feniculi, eryngij & bardanæ, cum malua, parietaria, berula, chamęmelo, betonica, nasturtio, pimpinella & origano, lauro & iunipero. Ex quorum deinde magmate, addito polline seminis althææ, lini & fenigræci, seseleos & dauci cum axungia cuniculi & anseris cataplasma concinnandum est. Illitus præterea ex oleo liliorum, chamæmelino, laurino, nardino, è scorpionibus & terebinthino. Nonnulla etiam in clysteres induntur, qui eductis primùm fecibus summè sint profuturi.

Uteri medicamenta. Cap. XXVI.

QVAE vtero conferre traduntur, alia immodicū eius fluorē sistunt, alia suppressum mouent, alia humorū colluuiem eluunt expurgántque vterū, alia corroborant. Quę mensium fluorē sistunt ferè frigida sunt omnia, genitale semen extinguunt, sedántque veneris impetus & vteri strangulatus cōpescūt: nec frigidis aliter iuuatur vterus. Nymphęa quę pręsertim candidā radicē habet, muliebri profluuio medetur veneris insomnia cohibet, & semen genitale extinguit. Cytinus & balaustium refrigerant siccántq; gradu secundo, adstringendi vim habent, menses aliásq; vuluę fluxiones cohibent. Rhois semen obsoniis inspersum pro sale, & decoctū potui datum mēstruas mulierum purgationes & alba earū profluuia retardat. Idem ramusculorū rubi decoctum præstat multóque efficacius eius foliorum & cauliculorum succus expressus & sole siccatus. Cornu cerui vstum & lotum, & ebur in tenuissimā scobem redactū fœminis fluxione vuluæ laborātis magnoperè prosunt è conuenienti liquore hausta. Portulaca mulierū purgationes sistit, veneríisque impetus & insomnia sedat. Plantago refrigerat densátque, hinc sanguinis eruptiones omnes cohibet, atque vt alui profluuia ita & vuluę fluxiones compescit, & aduersus vteri strangulationes ex lana subiicitur.

Semperuiuū vtrunque refrigerat gradu tertio & moderatè siccat, muliebres fluxiones sistit & veneris ludibria strangulatúsque retundit.

Quæcunque autem menses mouent, calida ferè sunt recessu tertio, nec tamen vehementer siccāt, eiusmodi sunt amara & acria, quorum tanta vis est, vt in distātissima saluis viribus penetrare possint, & venarū ora reserare, crassa extenuare & lenta detergere: atque etiam cum mēsibus pleraque peculiari dote alias quoq; vteri sordes & illuuies expurgare. Nec pauca ex his cōceptus secundásq; pellunt, aut etiā fœtus enecant. Chamæmelum calidum siccúmque primo recessu, tenuium partium, anodyna digerendíque facultate præditū, potu & insessione mēses & fœtus euocat, vteri duritias & flatus dissoluit. Betonica vterum expurgat, & nihilominus corroborat & conceptum retinet; vtilis prægnantibus, quibus alba sordidáque illuuies ex vtero manat. Laurus calfacit & emollit eiúsque decoctum in muliebres insessus additur, & vuluæ sordes vel prægnanti turò eluit. Parthenium decoctum ad vuluæ duritiem & strangulatum insessu prodest. Lilium radice, foliis & floribus vtile, assum & ex rosatio tusum subditúmque vuluā emollit, & blādè expurgat. Trifolium odoratum calidum siccúmq; ordine tertio semen & folia ex aqua pota vuluæ strangulatui succurrunt. Peoniæ radix eiúsque grana nigra vuluæ strangulatui & vteri doloribus ex vino pota medentur. Quę validius menses ciēt aut vterum expurgāt, minimè tuta sunt prægnāti, quòd pleraque solutis acetabulis cōceptum eiiciant, quędam etiā seu sumpta seu admota interimant. Sampsuchus menses ducit tum sumptus tum in pesso subditus. Ocimum sumptum in acetariis vterū expurgat, venerémque stimulat. Origanum attenuans aperiénsque menses euocat. Melissophyllum secunda classe calidorū, prima siccorum, ad menses educendos tum potu tùm insessu vtile & ad concipiendum iuuat.

Prassium mulieribus quæ non purgātur, menstrua & à partu secūdas pellit, difficilè

parturientibus ſalurare.Scordium menſes ducit,& fotu potúve partum accelerat.

Baccharis odorata,radice ſubdita partũ educit. Artemiſiæ ſpecies duæ calidæ ſecũdo ſiccæ primo tenuiũ partium, ſumptæ aut in vteri fomenta vel inſeſſus accommodatæ,menſes ducunt,ſecundas fœtúſque extrahunt, vteri præcluſioni conferunt: earum quoque ſuccus cũ myrrha ſubactus & admotus, elicit quæcunque concludũtur in vtero.Pulegium calfacit ſiccátq; ordine tertio,potũ extenuando menſes, ſecundas fœtúſque pellit,tumores,duritias & vteri cõuerſiones inſeſſu tollit. Cyperi radix refrigeratæ & præcluſæ vuluæ fotu auxiliatur,menſéſque euocat.Phu valeriana dicta,calida ſiccáque ordine ſecundo,menſes fotu ducit & vrinas.Rubiæ maioris radix ſeménque menſes,ſecundas,fœtúſque ſubditum trahit,ſumptúmque pellit.

Polium montanũ cui teucrio nomen eſt,menſes & à partu ſecundas, mortuúmque fœtum ſumptum eiicit.Seſeli tum ſemine tum radice vteri ſtrangulatui medetur: menſes & fœtum vtero excludit. Dauci ſemen efficax adeò promouẽdis menſibus vt etiam ſecundas fœtúſque pellat,& ſtrangulatus ſumptum ſedet.

Ruta incidit & digerit,mẽſtrua ducit, flatulentos vteri tumores diſcutit ex oleo cocta & infuſa,& vuluæ ſtrãgulatu liberat: cum melle trita & obſcœnis partibus inducta veneris appetentiã & ſemen extinguit. Calaminthe calida ſiccáq; tertio receſſu,acris & modicè amara, vehementer incidit & abſtergit, menſes validè adeò ciet, vt & conceptum ſeu pota ſeu admota interimat & eiiciat. Sabina tertio eſt gradu calidorum & ſiccorum,acris & validè digerens,menſes ſiquid aliud prouocat, fœtum etiam viuentem enecat & mortuum eiicit. Dictamni radix tum pota tum vel ſuffitu vel peſſo excepta mortuos iam fœtus educit, & ſolo guſtu partus accelerat. Ariſtolochia vtraque menſes ſecundas,& fœtus cum myrrha & pipere pota pellit:ſubdita eadem præſtat,& vteri ſordes expurgat.Gentianę radix ſumpta extenuat,abſtergit,purgat & obſtructione liberat,nec modò ſumpta,ſed & ſubiecta menſes,fœtus & ſecundas excludit. Iridis radix fotu mollit aperítque locos, & muliebria trahit, & glandis modo cum melle appoſita fœtus euocat.Aſari radix ſubdita menſes conceptúſque trahit. Smyrnium radice,herba aut ſemine ſumptum,aut etiam feruefactum ſubditúmque menſes ſecundáſque pellit, & abortum facit. Myrrha calida ſiccáque ordine ſecundo, tenuis & validè detergens, vuluam emollit,& præcluſam aperit,mẽſes & partus celeriter extrahit,præſertim quę ſtacte appellatur.Styrax & bdelliũ myrrhæ vires imitantur. Caſtorium cum pulegio potum menſes,partus & ſecũdas eiicit.Sagapenum ex hydromelite ſumptum, menſes,potenter,ciet ſed fœtum exanimat.Galbanum nõ ſumptum modò, ſed admotum mẽſes partúſque euocat. Oppopanax vteri tumores duritiáſque appoſitum ſoluit, menſes trahit,ſed fœtum enecat.

Eorum quę corroborando vtero deſignantur,alia eum ipſum firmant conceptúmq; continent,alia moderato calore fouent,& manantem illuuiem exorbent, amara quadamtenus & odorata vt ſimul aperiant & calorem ſuſcitent, odoríſque ſuauitate vterum oblectent.Prioris generis ſunt.

Biſtorta officinis appellata,frigida ſiccáque moderatè & adſtringẽs,menſtrua ſiſtit, vterum corroborat, conceptúmque retinet ac fouet tum admota radice tum ſumpta cum nuce moſchata & caryophyllis.

Corallium tum ſumptũ tum ſubditum menſes cohibet,vterũ conceptúmque corroborat. Coſtus impurum vterum expurgat tum fotu tum ſuffitu, & ad cõcipiendum iuuat.Betonica eadem vt ſupra dixi confert,fœtúmque recreat.

Caryophyllum tum ſumptum ex vino odorato tum ſubditum, vteri ſtrãgulatum lenit,& vterum fœtúmq; recreat. Nux moſchata & macer eaſdẽ quoque vires obtinent.

Nardus ſeu ſpica nardi impura vuluæ profluuia ſaniémque ſubdita abſorbet,conceptúmque ſuffitu adiuuat.Styrax ſuffitu quoq; vterum expurgat, exiccat & corroborat, vteri ſtrangulatum compeſcit,& ad concipiendum præparat.

Succinum ſuffitu potúque vterũ ſiccat,prauos humores in eo gigni prohibet, corroborat, & ad concipiendum iuuat. Melanthium ſuffitu menſes ob craſſitiem lentorémque ſuppreſſos educit, vterũ excalfacit, exiccat & corroborat. Calamus odoratus tum potu tum appoſitu aut ſuffitu menſes euocat, vterum ſiccat & recreat.Benioin aliquot creditur cyrenacus, calidus ſummè tenuis & halitu digerens vteri fluxiones ſuffitu vel peſſo exorbet,ipſúmque vt & partes omnes neruoſas corroborat.Moſchus tum

ſumptus,

ſumptus tum peſſo ſubditus, vteri ſtrangulatum tollit, venerem prorítat, vterum odore recreat, ſiccat & corroborat, concipiendíque ſpem auget. Ambar quoque præfocationem arcet atque ſiſtit, & tum ſumptum tum ſubditum omnia quæ moſchus validè confert.

Compoſitiones verò ad vteri refrigerationem & ad immodicos mẽſes cohibendos hæ extant: Syrupus è portulaca, ſyrupus è ſucco oxalidis, ſyrupus myrtinus, aqua plantaginis aut portulacæ diluti: trochiſci ſpodij, trochiſci terræ lemniæ, trochiſci ſuccini: oleum roſarum, nymphææ & myrtinum, vnguentum Comitis.

Ex tẽpore autem decernetur iulep roſatũ, & ex aquis ſtillatíciis myrti, plantaginis & oxalidis, adiecto, ſucco vel oxyacanthæ vel cydoniorum. Pulueres quoque & electaria aut cõdita ex corallio, lapide hęmatite, margaritis, cornu ceruice vſto & ſuccino, addito ſaccharo roſato aut cõſerua roſarum, aut alia quauis adſtringẽte. Emplaſtrũ quoque quod habet boli armenę lotę in aceto ℥ iij. terræ lemnię ſimiliter lotę ℥ ij. ſanguinis draconis, maſtiches an. ℥ j. nucum cupreſſi, gallarum, roſarum, balauſtiorum tritorum an. ℥ ß. cerę & vnguenti comitis an. quantum ſatis eſt ad corporãda in emplaſtri formã. Vel farinæ fabarum dilutę mucilagine gummi Arabici vel tragacanthę quantum ſatis eſt ad excipiẽda & vincienda & cogẽda omnia in emplaſtri conſiſtentiã: quod lumbis & pubi inducetur. Ex eadem quoque materia peſſi ſubdentur vel iniectiones. Ad mouendos porrò menſes & ad expurgandum vterum extant ſyrupus capillorum veneris, ſyrupus hyſſopi, ſyrupus artemiſiæ, electarium diacalaminthes tum ſimplex tum compoſitum, trochiſci è myrrha qui etiam ſecundas pellunt, & pilullæ ſagapeni, quibus etiam vis ineſt mortuum fœtum excludendi. Harum exemplo aliæ quoque formulæ re vrgente præſcribentur tum ſumendæ tum admouendæ: vt fotus huiuſmodi. ℞. Chamæmeli, ſampſuchi, ocimi, pulegij, origani, praſſij, calaminthæ, artemiſiæ, meliſſophylli, parthenij, abrotani, abſinthij an. m. ij. coquantur in aqua quæ ſatis ſit ad fotum vel inſeſſum, vel iniectionem. Eadem aptari poterunt in peſſos, quos etiam vtiliter ex radice dictamni, ariſtolochiæ, gentianæ, ex myrrha, ſtyrace & aloë, terebinthina exceptis concinnare liceat.

Ad vterum verò corroborãdum & ad iuuandam concoctionem extant electariũ de gemmis, electarium aromaticum, electarium diaſatyrion, ſatyrium conditum & eryngium conditum. Suffitus quoque decernetur qui habeat melãthij ſeminis ℥ ß. ſtyracis calaminthæ, ſuccini, ſchœnanthi, calami odorati, ſpicæ nardi an. ʒ iij. roſarum rubrarum ʒ ij. fiat puluis ad ſuffitum. Aut peſſus. ℞. Liquoris cyrenaici, iridis roſarum rubrarum an. ℥ ß. ziberi, ambaris an. gr. iiij. moſchi gr. ij. fiat puluis qui ſyndone exceptus in balanos aut peſſos aptetur.

Quæ arthritidi & externis quibuſdam affectibus medicamenta conferunt. Cap. XXVII.

EXTERNI affectus qui vnam quãpiam particulam ſiue cum vlcere ſiue citra vlcus incidũt, peculiaria habent libro proximo tradẽda remedia. Qui verò in plures partes inuadunt, vt arthritis, paralyſis, tremor, artuum dolores & qui ex vniuerſa fluxione orti fuerint, huc commodè referri poſſunt. Per hos igitur affectus cùm iam ſatis purgatum corpus & fluxio cohibita fuerit, ſi humorum reliquiæ ſumendis digerendæ diſſipandǽque videbũtur, in id apta erunt ſimplicia quæ ad cerebri affectus ſuprà attulimus: quandoquidem neruorum eadem atque cerebri eſt ratio. Propriè verò & peculiariter ad artuum dolores hæc commendãtur: Helenij radix & iridis, chamępytis, verbaſcula duo, calaminthe, acori radix, centaurium minus, hermodactylus, in apozemata aliáſve compoſitiones aptanda: de quibus mox ſigillatim dicã. Cæterùm præcipua ad horum malorum curationẽ topicorum vis eſt, quorum alia ſtatim initio ardorem ſi quis ineſt extinguunt & fluxiones arcent, nec tamen humores in partem inflãmatam altius impingũt: alia dolorem qui citra inflammationem fuerit cõpeſcunt: alia dolore ſedato impactum humorem attenuant, digerũt diſſipántque ne tempore obdureſcẽs concreſcat in tophũ. Quum igitur chiragræ aut podagræ initio dolor ardórque articulos obſidet, hęc ex vſu erunt: Aquæ ſtillaticię roſarum, plãtaginis & ſolani, quibus aceti ſextans aut quadrãs affundatur. id enim fotu calido inflammationes ſedat reprimítque fluxiones, & collectas quodammodo

discuti t,arthriticis & podagricis accommodum. In eius ℔ j.si caphuræ ℨ j.aut ℨ j.ß.soluatur; cæteros articulorum cruciatus qui etiam altè demersi sunt compescit.

Psill ij semen maceratum mucilaginem edit,ad omnes inflãmationes sed propriè ad articulorum calidos dolores in primis salutarem. Cotonei mali & althææ semina mucilagines quoque reddunt non minus efficaces, si præsertim ex aqua solani aut plantaginis elicitæ fuerint. Hyoscyami folia recentia aut per se aut cũ polenta calidas acrésque fluxiones sistunt, omnésque dolores mitigant, & medicamentis in id compositis commodè miscentur. Cicutę folia atque semen arefactúsque succus omnem dolorem sedant qui præsertim ex inflãmatione ortus fuerit. Eadem quoq; vis semperuiuo vtrique & mandragoræ: quibus si dolor intolerabilis non facile finiri potest, opij momentum addetur, quod sensus torpore inducto in calidis præsertim affectibus dolores omnes sedat atque consopit.

Anodyna quæ dolores quacũque ex causa ortos demulcent. Lac vaccinũ acres fluxiones partiúmque omnium inflãmationes fotu mitigat: quod & polentæ forma permistis anodynis euidentius præstat. Stercus vaccinum cùm præsertim depascuntur herbas impositum, emollit & resoluit, ardores doloré sque mitigat, vesparum ictus sanat & addito aceto tumores digerit. OEsypus calfacit & emollit, paulúmque digerit, dolores quacũque ex causa compescit: quod & lana succida eo imbuta præstat. Thus calidum ordine secundo siccum primo, anodynum quoque est, & ex oui cãdido subactum impositúmque omnem dolorem lenit.

Dolorum autem humorumq; reliquias hæc imposita digerũt & euocant. Verbascula duo quæ paralysis & arthriticæ herbæ vocantur, calida & sicca, manifestè adstringunt atque digerunt, foliáque tusa vtiliter imponuntur articulorum doloribus & paralysi.

Chamæpitys quæ iua arthritica, citra insignẽ calorem aut acrimoniam latẽtes in alto & in flaccidis partibus humores imposita absorbet & exiccat, partésque firmando corroborat. Calamintha triplex, affecto articulo inducta totũ excalfacit, humorémque ex alto euocat, ischiadicis familiaris. Nasturtij quemadmodum & vrticæ semen adurentis particeps est facultatis, & idcirco fixos peruicacésque coxẽdicis dolores euellit. Helenij radix frigidos diuturnósque partium affectus sanat, & coxendicum dolores, & articulos humore nimio luxatos. Cẽtaurij minoris decocti ius clystere sæpe infusum ischiadicis mirificum auxilium præstat, humorem enim elicit dolorémque leuat. Succus verò epotus, aut etiam herba ipsa ex hydromelite decocta, peculiariter neruorum vitiis succurrit: & cum oleo partibus contusis emplastri modo imposita præsentissimo est auxilio. Hermodactylus pituitam crassam ex articulis trahit & expurgat, podagrę & arthritidi confert tum sumptus tum admotus in cataplasmate. Oppopanax ischiadicis inductum & podagricis opitulatur. Bdellium calfacit, emollit, discutítque duritias, & neruorum nodos.

Ammoniacũ calfacit & inter emollientia principatum obtinet, articulorũ thophos dissoluit, & induratos lienes sanat, arthriticos & podagricos iuuat. Sagapenum calidũ tenuiúmque partium, paralyticis & conuulsis confert, articulorum nodulos dissoluit. Galbanum mollit ac digerit, eadem quæ sagapenum confert. Castorium tenuium partium & calidum, neruis accommodatum, cõtumaces & scirrhosos eorũ affectus sanat, potum illitúmve prodest tremori, conuulsioni & omnibus neruorũ vitiis. Euphorbium omnium calidissimum, causticæ & vrẽtis facultatis, tenuium partium: crassos & lentos humores quocunque sint loco incidendo digerit: aurium sonitum & dolorem tollit, coxendicos & paralyticos iuuat.

Non paucæ ab his cõpositiones deducuntur, aliæ leniter refrigerãtes, aliæ anodynæ, aliæ dissipantes & exiccãtes, quæ quoniam externæ sunt, in proximum librum aptè referuntur: ex tẽpore verò hæ facilè apparari possunt. Fotus per oxycratum cõparatum ex aquis stillaticiis vel succis solani, plantaginis & rosarum, vel etiam hyoscyami si dolor vehemẽter excruciet: in quibus quadrans aut sextãs insit aceti. Aut si dolor altè sit demersus vt in humeri, cubiti, aut coxendicis articulo, caphurę etiã nõnihil insit, in singulis quippe libris binæ drachmæ. Ad hæc mucilago seminis cydoniorum ex aqua solani inducta, aut è semine psyllij, aut vtraq; simul hoc ferè modo, ℞. Aquæ stillaticiæ plantaginis & solani an. ℥ iij. in quibus macerari finito super cineres calidos seminis cydoniorum & psyllij an. ℥ ß. extrahatur mucilago quæ tepida inducatur locis dolentibus, obducatúrque

ducatúrque stupa canabina, aut linteo oxycrato tepido imbuto. Herbę quoque ex oxycrato in cataplasma coquuntur sine oleo, sine adipe. Nihil enim pingue inflammatis partibus imponendum: quanquam hac in re non parum confert vnguentum populeũ in aceto lotum. Ardore sedato quum doloris immanitas repressa fuerit, cataplasma anodynum ex medulla panis in pultis formã fiet hoc modo: ℞. medullæ panis ℔. j. sensim ex lacte coquatur dũ crassescat, asperso puluere qui habeat florũ chamęmeli & meliloti an. ℥ j. rosarum rubrarum, saluiæ an. ℥ ß. croci ʒ ij. nonnunquam & oleum inditur chamæmeli vel liliorum. In id quoque illitus cõueniet, qui habeat mucilaginis seminis althææ, lini & fenigræci depromptæ ex aqua chamæmeli ℥ j ß. olei liliorum, chamæmeli & violarum an. ℥ ß. axungiæ anseris ʒ vj. croci ℈ ij. ceræ quod satis est ad illitum.

Doloris demum impactam materiam antequam obdurescat digerunt, emplastrum è mucilaginibus, è meliloto, & oxycroceum: sed validè quod habet gummi pini, picis nigræ an. ℥ ij. ceræ, axungiæ an. ℥ j. thuris, hermodactylorum, radicis iridis, sulphuris non extincti an. ℥ ß. olei irini quantum satis fuerit ad concorporandum in emplastri formam. Locis compactioribus præsertim coxendici ex cæteris gummis validiora inducuntur, synapismus quoque & alia proximo libro tradenda.

METHODI MEDENDI LIBRI QVINTI FINIS.

Methodi medendi liber vj.

DE EXTERNORVM MEDICAMENTORVM MATERIA.

PRAEFATIO:

SVMMAS externorum medicamentorum facultates tot omninò statuendas esse, quot & summa externorum affectuum genera, medendi lex methodúsque demonstrat: ipsámque eorum materiam in quam nunc incumbo in quasdam facultatum classes digerendam, quæ affectibus ex aduerso contrariæ sunt. Harum quidem alię calidis affectibus fluxionibúsque succurrunt, quales sunt refrigerans, repellens, emplastica seu infarciens, anodyna, narcotica. Aliæ tumoribus affectibúsque frigidis, vt rarefaciens, emolliens, attenuans, absumens vel exiccans, attrahens atque resoluens. Aliæ abscessibus & vlceribus, vt supputatoria vis, sarcotica, agglutinans, detergens seu expurgans. Aliæ contrà, soluendæ cuti & aperiendæ conueniunt, vt vesicans, cathæretica, septica, escharotica & caustica. De his igitur déque earum contrariis sigillatim tradendum, & quas vnaquæque facultas alias de se particulatim vires proferat.

Refrigerantia medicamenta. *Cap. I.*

EORVM quæ refrigerant vt varij ordines, ita & effectus quoque varij sunt, alia simplices inflammationes demulcent, alia erysipelata, alia herperes, carbunculos & ignem sacrum: quæ hac ita seria subiunximus à lenioribus exorsi. Leniora ea sunt quæ ad interiorum quoque æstum tutò sumuntur, vt lactuca tum satiua tum syluestris, portulaca, intybi genera quatuor, helxine, hieracium: calidas enim phlegmonas & lenia erysipelata compescunt: sed hæc potentius.

Lenticula palustris frigida & humida ordine secundo, collectionibus calidis, podagris & igni sacro commodè illinitur cum polẽta. Vmbilicus veneris humidus ac frigidus, obscurè adstringentem & leuiter amaram obtinet facultatem, qua phlegmonas erysipelatosas, & erysipelata phlegmonosa persanat, & omnibus partibus excalfactis in cataplasma commodissimè aptatur. Psyllium secundo ordine frigidũ, semine in primis efficax, prodest erysipelatis, frõti imponitur in dolore & tẽporibus ex aceto aut posca,

eius mucilago vtiliter illinitur cuicũque dolori & collectioni inflammationíque: ſiquidem egregiè adeò refrigerat, vt ſi in aquam feruentem coniecta fuerit, ea protinus deferueſcat. Hyoſcyamus albus tertio ordine refrigerat. ſuccus ex tenero ſemine, foliis caulibúſque expreſſus, collyriis dolorem lenientibus commodè miſcetur, & contra acres calidáſque fluxiones: cum farina aut polenta contra oculorũ, pedum, aliarúmque partium inflammationes. ſemen eadem tritum poteſt additum cataplaſmatis dolorem leuantibus. folia ad eadem tum per ſe tum cum polenta vſurpantur. Papauer ſatiuũ ordine quarto, frigidum. eius capita trita & cum polenta cataplaſmatis miſta inflammationibus & ignibus ſacris medẽtur. Capitis ardores cum roſaceo, oculorum inflammationes cum oui cãdido & croco mitigat. Nigrum frigidius eſt albo, cuius ſuccus eſt vocatum opium, ad omnia longè efficaciſſimum. Caphura frigida ſicca gradu tertio, lachryma Indicæ arboris, tenuium partiũ, acris & odora: repellit & facilè penetrat. phlegmonas & eryſipelata refrigerando mirè iuuat. ad gonorrhœam & albas vuluæ fluxiones efficax, cum ſuccino è conuenienti liquore hauſta.

Hæc igitur ſimplices inflammationes quæ præſertim è feruidiore ſanguine profectę ſint, vt phlegmonas, eryſipelata & artuum dolores perſanant. Quę verò deinceps erũt, quoniam præterea auſteritatem quandam & adſtrictionem obtinent, ardentes bilioſáſque eruptiones extinguunt, herpetas, epinyctidas, carbunculos & ignem ſacrum.

Portulaca receſſu tertio frigida humidáque ſecũdo, ęſtuẽtibus auxiliatur, & calfacta omnia egregiè refrigerat: quódque auſteritatis & adſtrictionis cuiuſdam ſit particeps, fluxiones omnes reprimit, bilioſas eruptiones vt herpetes, impetigines, ignémq; ſacrũ retundit. Polygonum portulacæ vires æmulatur, collectionibus feruidis ignibúſque ſacris auxiliatur. Plantago exiccat & adſtringit, paritérque refrigerat ordine ſecundo. Hinc eruptiones ſanguinis, nomas, carbunculos, herpetas, epinyctidáſque cohibet, ambuſta & inflammationes demulcet.

Liguſtri folia aſtrictoria vi feruidis inflammationibus & carbunculis illita proſunt, & commanducata oris vlceribus medentur, & eorumdem decocto ambuſta vtiliter fouentur. Solanum hortenſe refrigerat & adſtringit ordine ſecundo, ad inflammata & omnia quæ refrigerari & adſtringi poſtulant, & ad fluxiones acres mirè conducit: ignibus ſacris & herpetibus folia cum polenta inducuntur. Somnificum verò multò magis refrigerat, vt penè ad papaueris vires accedat, nec niſi foris illini aut aliter admoueri innoxiè poſſit. Cortex radicis eius vſurpari debet. Semperuiuum vtrumque ordine tertio refrigerat, deſiccat verò & adſtringit mediocriter, phlegmonas refrigerat, eryſipelata, herpetáſque cohibet. Sed & ad nomas, oculorum inflammationes & ambuſta, folia per ſe vel cum polenta illita conferunt. Succus per ſe eadem præſtat fotu, aut cum roſaceo infuſus. Corianũ refrigerat & leuiter adſtringit, eryſipelatis & herpetibus medetur, epinyctidas, teſtium inflammationes carbunculóſque cum melle ſanat. Succus eius cum ceruſa & aceto ardentes in ſumma cute inflammationes iuuat. Mãdragora tertio ordine refrigerat. Radicis cortex valẽtiſſimus eſt, ab hoc ſuccus è malis aut è caule collectus. Folia recentia oculorum inflammationibus, & iis quas vlcera excitarunt cũ polenta inducta proſunt, articulorum dolores leniunt. Radix trita ex aceto herpetibus & ignibus ſacris medetur. Acetum refrigerat & adſtringit, inflammationes arcet impoſitum, fluxionéſque reprimit, ſedem vuluámque procidentem: ad ignem ſacrum, lepras, impetigines cum aliquo conuenienti efficax eſt: phagedænas vlcerum nomáſque fotu cohibet, item vlcera quæ ſerpunt, panos & pruritus. Omphacium & mali punici, citrij limonúmque ſuccus perfectè refrigerat, & bilis acrimoniam impoſitus validè obtundit. Eo commodiſſimè vtemur contra omnes calidos & bilioſos affectus, non quidem puro, ne adſtrictione immodica calorem ipſorum cure dẽſata includat, ſed ſucco portulacæ aut ſemperuiui temperato: ita enim herpetas, impetigines, lepras, phagedænas nomáſque ſanat.

Compoſitiones ab iis fiunt, oleum roſarum, oleum violarum, oleũ nymphææ, oleum papaueris, hyoſcyami & mandragoræ, vnguentum refrigerans & vnguentum populeum. Præter hæc verò re exigente alia præſcribuntur his ſanè pręſtantiora. Nam oleo, cerato aut vnguento moderata vis ineſt refrigerandi, neque quum ingens inflammatio eryſipeláſve ſumma corporis exurit, ſatis ea proſunt, niſi & aceti momento perfundãtur: omnis quippe adeps omnéque oleũ mox vt incaluit, quaſi incenſum partis calorem auget,

rem auget, & ſummam cutem exulceratam exaſperatámve ſorde coinquinat. Multò ad refrigerandũ præſtantior vis ineſt epithemati, fomento aut cataplaſmati. Epithema fit ex aquis ſtillaticiis roſarum, plantaginis, ſolani, intybi & portulacæ. Valẽtius comparatur ex recentium herbarum coctarum iure, valentiſſimum ex earum præſertímque è ſolani, ſemperuiui, hyoſcyami, papaueris & mandragoræ expreſſis ſuccis, qui linamentis ſint excepti. Quinetiã eæ ipſæ tuſæ herbæ imponuntur cataplaſmatis ſpecie. Benefacit & mucilago è ſeminibus althææ, cydoniorum & pſyllij, aqua vel ſucco quodã accommodato macetatis deprõpta: vix quippe vlla poteſt adſtrictio in lenta mucilagine haberi. Debent autem in liquoris tepidi libris ſingulis ſeminum vnciæ quoque ſingulæ demergi, dum liquor cõcreuerit. Quum leuior eſt ardor, mucilagini permiſcetur oleũ quoddam refrigerãs linimenti forma. ℞. ceræ albæ liquefactæ ℥ j. in quam diſſolue oleorum violarum & papaueris lotorum aqua ſolani frigida an. ℥ j. mucilaginis ſeminis cydoniorum & pſyllij extractæ in aquis vel ſuccis ſolani & plantaginis ℥ ij. fiat illitus: huic addi poteſt caphuræ ℈ ß. Mirè iuuat cataplaſma ex refrigerantium ſuccis, & hordei expurgati farina, quæ ſine igne agitantur, & ea temperatione permiſcentur dũ polentæ aut pulticulæ nanciſcantur craſſitiem. additur vtiliter caphura: addũtur quoque ſub permiſtionis finem interdum mucilagines, rarius olea. Quæ igne permiſta coquuntur, meliùs quidem coëunt ac firmiùs cohærent, ſed minùs refrigerãt. Omnia porrò in vehementi ardore & æſtuoſo cęlo frigida inducentur, atque etiam interdum arte refrigerata: & protinus vt partis feruore acriùs incaleſcunt areſcúntve, commutãtur, quod ſubinde fit, dum repreſſo ardore atque dolore pars liueſcere incipiat. conſiſtendum ènim tum eſt, ne pariter extincto inſito calore pars gangræna vel ſphacelo pereat. Hyeme verò atque mitiore inflammatione tepida etiã ſubinde admota iuuãt. Ad herpetes verò, impetigines, phagedænas aut ignem ſacrũ, portulacę, plantaginis aut ſemperuiui ſuccis, aceti, omphacij, ſucci limonum aut granatorum par modus additur in fotũ: aut ex his farina orobi & hordei permiſtis, pultis ſpecie cataplaſma exiſtit.

Repellentia medicamenta. Cap. II.

REPELLENS medicamentum quod Græci ἀποκρουστικὸν dicũt, id appellamus & quod influentem humorem cohibet, & quod eum ipſum aut etiam parti leuiter infixum in aduerſum reiicit, éſtque hoc priore vehementius. Vtrumque frigoris vi perficitur, cuius natura eſt cohibere, comprimere, repellere & retrudere. Sed ad hos effectus validiſſimum id frigus eſt, quod in craſſa terrenáque ſubſtantia conſiſtit, qualis nimirum ea eſt quæ acerbo, auſtero, adſtringentíque ſapore deprehenditur. Ea enim partis ſubſtantiam premẽs atque coarctans, influentem humorem remeare cogit, huic ex diametro attrahens opponitur, de quo poſtea ſermo habendus. Vitis viniferę folia capreolíque refrigerant & adſtringũt, trita & illita capitis dolores, ſtomachi inflammationes, & aliarum partium ardores fluxionéſque ſiſtunt. Roſa refrigerat & adſtringit præcipuè rubra, ſed arefacta magis. Cõtuſa & illita præcordiorũ inflammationibus & ſacris ignibus medetur. Succus oris vlcera, gingiuas, tonſillas & faucium ardoris gargarizatu reprimit & fluxiones cohibet. Arida verò roſa vino aut aqua calente dũ extabuerit macerata, ad capitis, auriũ, oculorum, ſedis, recti inteſtini ac vuluæ dolores facit fotu adhibita. In id efficax quoque eſt roſarum fæx poſt rhodoſtagma in alambici fundo reſidua, ſimiliter macerata & calens locis dolentibus impoſita, partim ita mitigata partim repreſſa doloris cauſa.

Rubus immaturo fructu & floribus refrigerat, potẽter adſtringit & deſiccat, mollioribus & recens natis foliis & germinibus lenius. Hæc tamen manſu aphthas & alia oris vlcera ſanant, & gingiuas firmant. Flos & fructus immaturus vt hæmorrhoidas manãtes, dyſenterias, & alia ventris profluuia ſiſtunt, ita herpetas cohibent, oculóſque procidentes confirmãt. Myrti vtriuſque germina, folia, baccę & ſemẽ refrigerant & adſtringunt, ſanguinem excreantes ſanant, & veſicæ eroſiones exiccant, oculorum fluxiones & iuflãmationes cum polline polentæ leniũt. Semẽ in deſeſſionibus vtile, ſedis vitiis & vuluę procidẽti aut fluxione laborẽti, fluẽtes quoq; capillos cõtinet. Trita folia & ex aqua impoſita, partibus omnibus fluxione laborãtib' cœliacíſq; proſunt: & admiſto omphacino oleo ad vlcera ſerpẽtia, ignẽ ſacrũ, teſtiũ inflammatione & ambuſta conferũt.

Cupreſſus folio & nuce ſeu pilulla modicè refrigerat, ſed valdè ſiccat & adſtringit. Folia hernias inteſtinorũ per ſe reprimũt, & cũ polẽta ignibus ſacris, vlceribus quę ſer-

punt, carbunculis & oculorum inflammationibus illinuntur. At tum folia tum pilullæ ex vino potæ dysenterias aliáque alui profluuia & sanguinis reiectiones sistunt: vulnera glutinant & sanguinem ex iis manantem supprimunt. Quercus, siccat & adstringit: sed validiùs adstringit quę in trũci cortice mẽbrana subest, & quæ sub glandis putamine fructus carnem conuestit, ab his folia. Omnium decoctũ datur dysentericis, sanguinem excreantibus, ventrísque diuturno profluuio vexatis: & in pesso cõtra mulierum fluxiones. Eodem ad incipientes & crescẽtes phlegmonas aliásve humorum defluxiones vtuntur. nam quæ iam vehementer constiterunt, adstringentibus haud indigent.

Galla omphacitis tertij ordinis in siccando, secundi in refrigerãdo, admodum acerba & tertea: desiccat & reprimit fluxiones: adhæc constringit comprimítque partes laxas ac lãguidas, omnibúsque fluxionum affectibus strenuè resistit. Galla altera flaua, laxa & magna, exiccat quidem & ipsa & adstringit, sed tanto imbecilliùs quanto acerbę qualitatis minùs est particeps. Decoctum earum ad insessus vtile, contra vuluæ & sedis procidentias fluxionésque.

Balaustiũ syluestris mali punicæ flos, cytinus satiuæ & domesticæ, insigniter adstringunt, siccant & refrigerant, crassæ sunt essentię, fluxiones cohibent, humida gingiuarũ vitia mobilésque dentes decocto colluto emendant: herniam prolapsu intestini erumpentem cataplasmate repellunt. Malicorium asperum mali punici pùtamen, eadem præstat quæ balaustium.

Acacia ex fructu aut foliis Ægyptiæ spinæ expressa & atefacta in vmbra, siccat ordine tertio, refrigerat primo.

Hæc ignem sacrum, vlcera quæ serpunt, mensium exuperantiam & prociduam vuluam cohibet, procidentes oculos & citam aluum reprimit. Lota leuem suam acrimoniam deponit & commodè oculorum medicamẽtis admiscetur. In eius locum ex fructu immaturo & virgultis prunorum agrestium coctis succum expressum; coactum & in tabellas confectum insolatúmque substituimus.

Hypocistis acaciæ vires imitatur, verùm aliquanto magis & adstringit. Rhus vulgò sumach, fructus est racemosus, cortice acido, adstringente, repellente. Fracta, contusa, liuidáque illitus ex aqua ab inflãmatione vindicat, fluxiones omnes compescit: Aqua in qua is maduit decocta cogitur coítque in mucilaginem, omnia quæ semen præstans. Folia etiam eandem vim sortita, gangrænas & pterygia cohibent ex aceto illita: liquamentum mellis consistentię fit ex aridis foliis ex aqua decoctis, eadem quæ lycium cõferens. Oxyacantha adstringit & desiccat, & secundo ordine refrigerat: alui profluuiũ & muliebrem fluxum, omnésque fluxionum affectus cohibet atque sistit. Mespila adstringunt, stomacho grata sunt, aluúmque supprimunt.

Sorba minus quàm mespila adstringunt, aluo fluenti in cibo accommodatissima, quod & decoctum eorum potest.

Corna in cibo adstringunt, profluuio alui atque dysenteriæ salutaria. Cotonea mala parua rotunda & odorata, adstringunt & refrigerant, fluxiones sistunt: decocto eorum sedes & vuluæ procidentes proluuntur. Cruda cataplasmatis miscentur ad cohibendam aluum, contráque stomachi subuersionem & ardorem mammarúmque inflammationes. Hæc quidem sumpta nec minus tamen admota iuuant.

Compositiones quæ fluxionem inhibent repellúntve sunt, oleum omphacinum, omotribes, & ex hoc recenti oleum rosaceum, oleum melinum, oleum myrtinnm, oleum mastichinum comparatum: vnguentum diachalciteos, emplastrum Comitis, emplastrum ad herniam & alia quædam inter emplastica relata.

Quum igitur leuior quędam calidáque fluxio vt phlegmone incipiens fatigabit, reuulsione præmissa & dolore si is acrius vrgeat mitigato, adhibẽdus fotus oxycrati specie, ex aquis stillaticiis rosarum, plantaginis & solatri, addito aceti rosati sextante eáve temperatura vt bibi possit. Mox vnctio ex oxyrhodino, quod interdum myrtini olei dimidium habeat. Benefacit & mucilago è semine cydoniorũ & psyllij ex aqua rosarum, plãtaginis, solani, affusa aceti parte octauà. Efficaciꝰ est cataplasma ex decocto aut succo rosarum, balaustiorum, plantaginis, solani, & semperuiui, & ex polline fabarum permistis omnibus coctísque in polentę aut pulticulę speciem. huic si grauior fluxio exposcet, pulueres inspergẽtur rhois, myrti, rosarum, boli armenæ, aut terræ lemniæ. Ad extremum his non satis proficientibus, adstringentis nostri emplastri portio oxyrhodi-

no diluta

no diluta imponetur vnguenti specie. Supra verò sedem affectam locus per quem fluxio decurrit cingetur emplastro adstringente, quod fluxionis vias coangustet. Horum continnandus eousque est vsus dum fluxio consistat, & tumor aut non amplius increscere aut subsidere videatur. Ac tũ deinde ad vnguentum diachalciteos & cætera trãseũdum quibus mistæ insunt vires. Atque ita fluxionum quidem initio tempestiuus est repellentium vsus, nisi fortè vel pestilens, venenata alitérve maligna materia existat, vel critico modo depulsa, vel emunctoriis excepta allectáve sit, vel acerbum & excruciantem dolorem habeat coniunctum. quippe illicientibus tum & paregoricis vtendi locus est, non repellentibus & exasperantibus.

Emplastica medicamenta repellentibus finitima. Cap. III.

EMPLASTICORVM quæ temperatura sit & quæ materia, quásque vires sortita ea sint, suprà qnidem comprehensum est cũm detergentibus illa opposui. Quæ verò simpliciter talia dicuntur, frigida crassa atque terrena, nec vlla qualitate molesta sunt: proinde meatus infarciũt, tenuémque humorem permistione incrassant. Alia quædam insuper siccant & vlcerum humores absorbent. Alia etiam leuiter adstringunt & roborant, nec humores diffluere sinunt. Primo hæc genere continentur.

Triticum lentoris quiddam & obstruentis naturæ nactum est. Eius farina cum oui liquore iuncta fluxiones sistit, ex hyoscyami succo neruorum fluxionibus illinitur, pollen verò eius ex aqua mulsa aut hydrelæo coctus omnem inflammationem valentiùs quàm farina simplex compescit: extrinsecns admotus cutis spiracula infarcit & humores coërcet. Fabarum farina ex liquore quouis frigido admota cataplasmatis specie eadem cõfert. Amylum, farinâ triticeâ tum frigidius tum siccius, verè ac propriè emplasticum est: contra fluxiones oculorũ & pustulas cauáque vlcera efficax: sanguinis quoque reiectiones potu cohibet. Crudum oui album ẽ emplasticum est, refrigerat, fluxiones arcet, oculorúmque inflammationes lenit, vesicæ & renum exulcerationibus prodest. Quæ verò sequuntur emplastica, exiccãt pariter & vulnerum aut vlcerum quemcũque attigerint humorem, combibunt exorbéntque, vt idcirco sistẽdo sanguini conueniant. Mumia humani est cadaueris liquamẽ, thure, myrrhá & aloë in sepulchro cõditi, calida sicca ordine tertio, leuiter adstringit: peculiariter verò tum sumpta tum admota sanguinem vndecunque prorumpentem sistit. Mastiche leuiter adstringit, siccátque sine morsu, & sanguinis reiectiones cohibet.

Corallium adstringit & moderatè refrigerat, contra sanguinis reiectiones in primis efficax, excrescentia coërcet, vlcerum caua & oculorum cicatrices abstergit.

Lapis hęmatites adstringit & refrigerat, tenuissimè tritus ex oui candido oculorum phlegmonas lenit, sanguinis expuitioni & cuius eruptioni conducit, oculorum vlcera per se siccat, & cicatrice includit. Terra omnis in medendi vsum recepta, summè siccat citra omnem morsum, quòd omnis igneæ substantiæ prorsus sit expers, vt quę propriè argilla appellatur. hinc leuiter refrigerat siccátq; & meatus oblinit occludítque, quæ præsertim lota fuerit. Sigillum lemnium strenuè siccat & leuiter adstringit, víque emplastica vndecunque prorumpentem sanguinem tum sumptum tum admotum cohibet. Bolus seu terra armena validam siccandi vim obtinet, qua putria oris & tabidorum vlcera desiccat, sanguinis expuitiones aliásque reiectiones, quemadmodum & dysenterias, compescit.

Sanguis draconis officinis factitius ex hircino sanguine, bolo armena & sorborum aliorúmve adstringentium succo, eadem quæ bolus, ac etiam promptius efficit.

Gypsum emplasticum verè est ac siccans, ad sanguinis eruptiones vtile & ad ophthalmias ex oui candido.

Vstum ac deinde lotum, quemadmodum & calx elota, emplasticum magis euadit. Omnia quidem excipienda diluendáque sunt aceto, cui etiam vni præcipua vis est vt fotu solo erumpentem sanguinem protinus compescat.

Metallica quæ subiiciam emplastica quoque sunt, & sine morsu siccant, adhæc quoque non leuiter adstringũt. Lithargyrus, chrysitis & argyritis siccat primo recessu, nullo insigni calore aut frigore, modicè adstringit & terget, cum oxelæo cocta emplastica fit & complurium emplastrorũ materia. Vis ei occludere, adstringere & explere caua.

Cerusa refrigerat,siccat,occludit,repellit & adstringit,emplastica tamen est,candefacit emplastra quibus inditur.

Pompholyx,Arabum tuthia ex æris vel detritæ cadmiæ fauillis tenuissimis, quæ fornacum metallicarum summis caminis adhærent progignitur, refrigerat, adstringit & exiccat,lota omnium propè citra morsum siccantium euadit præstantissima hinc ad vlcera cancrosa ad aliáque maligna,& ad oculorum fluxiones efficacissima.Spodiũ verò pompholyge aliquãto crassius & adstringẽtius, è crassiusculis enim fauillis quæ in fornacum pauimentum decidunt succrescit: plurimas tamẽ pompholygis vires imitatur.

Cadmia factitia botrytis appellata,& pompholyge & spodio crassior ac magis terrena,siccior & adstringẽtior.Naturalis verò quæ officinis est lapis calaminaris, sicca minùs existit, veruntamen vsta sepius acetóque restincta & in exquisitum læuorem trita, oculorũ inflammationes arcet, palpebras inuersas reducit & in emplastris laxos œdematosósque tumores siccat atque dissoluit. Stibium vulgò antimonium, valenter adstringit,refrigerat, meatus obstruit, fluxiones oculorum in collyriis inditum & sanguinem manantem,quod præsertim coctũ fuerit sistit, est enim rosionis expers,& vim habet vsto plumbo persimilem. ambusta igni in pustulas erumpere non patitur cum adipe recẽti illitum,& maligna vlcera comprimit,nec latius serpere sinit. Plumbum frigidum humidúmque existit multò magis quod aceto lotum fuerit, & in pollinem redactum,adstringit & phlegmonas incipientes arcet,oculorũ fluxiones reprimit,partiúmque omnium ac præcipuè sedis vlcera rebellia & cancros demulcet.Plumbum vstũ eadem efficit,sed acrimonia maiore nisi lotum fuerit. At plumbi recrementũ quod scoriam appellant,his multò vehementius adstringit. Molybdæna plumbago dicta recrementum in camini fundo repertum,quo vi plumbi argentũ aurúmve expurgatur, magis refrigerat & adstringit quàm lithargyros,éstque substantiæ crassioris:eundẽ tamen vsum in emplastris obtinet acrimoniæ expertibus,detergentibus minimè idonea.Alumen scissile & candidum adstrictione est vehementissima præditum, ab hoc rotũdum, quod aqua soluitur & igni liquescit celeriùs quàm scissile. gingiuas humore turgidas comprimit,dimotos vacillantésque dẽtes cum aceto firmat: sanguinem profluentem, eruptiones papularum & aurium fluxiones inhibet.

Compositiones ab iis extant vnguenti aut emplastri forma,vnguentum album, vnguentum è cerusa,vnguentum è lithargyro,vnguentum nutritum,vnguẽtum diachalciteos,vnguentum diapompholygos & vnguentum exiccans rubrum. Ad hæc autem alia in rem præsentem comparatur hac formula,quæ sanguinis aliorúmque humorum fluxũ sistit.♃.Boli armenæ ℥ ij.amyli ℥ j.sanguinis draconis, mastiches,myrrhæ,olibani an.℥ ß. symphyti,rosarum rubrarum an.ʒ ij. Bolus & sanguis draconis diluuntur aceto, cætera teruntur, omniáque oui candido & oleo rosato vel myrtino excipiuntur in cataplasma.his interdum vehementiora accedunt adstringentia, vt trochisci è terra lemnia & alumen vstum. Plæraque etiam intrò summuntur ad immodicos sudores,ad dysenteriam, ad cruentam excreationem,quæ fiũt ex mucilagine gummi Arabici & tragacanthæ deprompta ex aqua plantaginis & rosarum,asperso amylo aut tritici vel oryzæ polline. Conuenit & puluis qui habeat,boli armenæ ℥ j.terræ lemniæ ℥ ß.lapidis hæmatitæ,corallij rubri an.ʒj. sacchari rosati ℥ j.ß. vel conseruæ rosarum & symphyti an. ℥j. Idem quoque puluis exceptus mucilagine tragacanthæ in hypoglottidas fingitur aduersus hæmaptoicos.

Anodyna medicamenta. Cap. IIII.

DOLORIS causa admodum multiplex est, & quicquid eam contrarietate tollit,dolorem verè sedat, at nequaquam anodynum id appellamus, sed quod persistente causa dolorem lenit & mitigat,quanquam propriè paregoricum dici debet. Id autem vel temperatum existit corporíque nostro consimile,vel ordine primo calidum tenuísque substantiæ,quod nimirum doloris causam æquabilem reddit,temperat, demulcet, corporísque substãtiam fouet. Eius sunt generis quæ tum pus mouent tum emolliunt,præcipuè verò hæc:

Althæa ordine primo calida & modicè humida,laxat,digerit, phlegmonem demulcet,mitigat & concoquit.

Radix in aqua mulsa decocta & cũ adipe anserino aut suillo subacta ad vteri inflammationes

mationes & præclusiones vtilis. Decoctum radicis ex aceto collutione dẽtium mitigat dolorem: radicis mucilago ad omnia vtiliter accommodatur.

Malua humida & glutinosa, leniter digerit & emollit, moderato & tepido calore prædita. Eius decoctũ vuluas insessione mollit, erosionibus intestinorũ, vuluæ & sedis prodest clystere infusum, aut fotu admotũ. Sacris ignibus & ambustis decocta ex oleo folia imponuntur, neruis prosunt & vesicæ: potum decoctæ ius facilem partum reddit crebriore vsu. illita inflammationes lenit & indurata emollit. Id illi peculiare est vt imposita ictibus vesparum & apum dolores leuet.

Lilium radice & foliis deficcat, abstergit & digerit. Radix assa aut cum rosaceo trita ambustis medetur, vteros emollit mensésque prouocat, & in vino cocta clauos pedum tollit, si triduò non soluitur. Succus è flore expressus ad omnia efficaciot. Chamæmelum temperato est calore, extenuat, digerit, rarefacit & laxat, dolores mitigat, & ad lassitudines mirè confert. Tensa remittit & laxat; quæque mediocriter dura sunt emollit & condensata rarefacit, eius decocto vesicæ vitia vtiliter fouentur. Melilotus omnes sed præcipuè oculorum inflammationes mollit, deinde etiam vteri, sedis & testium in passo decocta & illita, addita aliquando fenigræci farina, aut lini semine, aut polline molario.

Lini semen primo ordine calidum, omnem intus forisque inflammationem compescit & emollit cum melle, oleo & exigua aqua decoctum. Cum lixiuio parotidas duritiésque discutit, herpetes & fanos purgat in vino decoctum. Ad vuluæ inflammationes in desessionibus vtile.

Fenumgrecũ secundo ordine calidum, siccum primo, digerit, eius farina molliendi & discutiendi facultate prædita: inflãmationes exiguas sed duras digerendo curat. Seminis decoctum insessu ad vteri inflãmationes præclusionésque vtile, & exulceratis locis cõmodè infunditur. Farina cum anserino adipe pessi vice apponitur, loca quæ iuxta vterum sunt emolliens & relaxans.

Lac alienæ omnis qualitatis expers medicamentũ leniens est, ad acres & mordaces fluxiones præcipuè oculorum cõmodissimum, non eas modò sero abluens, sed etiam pinguedine corpora illiniens, ad quæ omnia lac mulieris bene habitæ recens, vtilissimum & humano corpori est familiarissimum. Lac omne cõcoquit & relaxat, sed maximè bubulum, phlegmones oculorum cum rosaceo & ouo cõcoquit: infunditur & vtero exulcerato, ad sedis & pudendorum vlcera, & ad omnia quæ leniri postulat apprimè conducit. Hinc cancrosis vlceribus aliis medicamentis anodynis permistum applicatur. Collutum oris phlegmonas mitigat, tonsillas & columellam phlegmone liberat, venena erosione interimentia nocere prohibet.

Butyrũ facultatis est remollientis, concoquentis, paululum etiã digerentis. Exiguas & quæ in teneris & mollibus sunt corporibus phlegmonas id solùm persanat, vt parotides, bubones & oris inflãmationes. Gingiuis puerorum assiduè illitum, exitum dentibus accelerat: cataplasmatis inditur quæ extrinsecus imponuntur parotidibus, hypochondriis, bubonibúsque idque initiò ex aqua rosacea lotũ, & modico intinctum croco. Oleum quod ex maturis oliuis exprimitur, salis expers, ætate mediũ, moderatè calidum est, lenit, omniúmque maximè humectat & emollit, lassitudinis optimum remedium ob idque Græcis acopum appellatum: corpus ad obeunda munera promptius alacriúsque reddit. Oleum amygdalarum dulcium ad hæc omnia quàm simplex oleum præstantius & efficacius tum admotum tum sumptũ. OEsypus calfacit ac emollit, paulúmque digerit omniũ partium doloribus tum per setũ ex aceto & rosaceo efficacitet imponitur. Succida lana easdem vires habet: percussis & cõtusis peculiariter succurrit. Adeps omnis qui tenuitate substantiæ sit præditus, dolorem lenit atque demulcet, humorum acrimoniam obtundit & aliquantum digerit: eiusmodi est qui à feris & agrestibus animalibus sumitur: at qui à domesticis quæ cõclusa degunt in vrbibus, tũ crassior est tũ humidior. Adeps suillus insigniter humectat, emollit & relaxat, at nõ admodum excalfacit, quòd calorẽ obtineat nostro calori finitimum: vicinam oleo vim nactus nisi quòd aliquantò magis tum emollit tum cõcoquit. Quamobrem cataplasmatis quæ ad phlegmonas exiguas & aliquantùm duras accõmodari solent miscetur, in teneris præsertim corporibus. Adeps vitulinus suillo aliquanto calidior & siccior, eúmque proximè viribus imitatur. Adeps gallinaceus suillo vehementiùs emollit & relaxat, simúlque

humorum acrimoniam obtundit. Adeps anſerinus tum ſuillo tnm etiã gallinaceo calidior eſt & partium tenuiorum, magiſque obtundit quæ in alto corpore demerſa fuerint. Adeps humanus vt omnium medius, ita & mediocriter ad omnia vſurpatur. Medulla indurata & ſcirrhoſa corpora emollit. Optima omnium ceruina, dein vitulina, ex vtraque peſſi componuntur ad emolliendos vteros: miſcentur commodè omnibus medicamentis emolliendi vi prædictis. Et hæc anodyna ſimplicia. Quæ autem cauſam vel ſummouendo vel compeſcendo leniunt dolorem, quòd curandi lege id efficiant, ex iis petenda & depromenda ſunt, quæ ad vnumquemque curandum affectum proferentur.

Eliciuntur extántque ab iis oleum chamæmelinum, oleum liliorum, oleum leucoij lutei, oleum ſeſaminum, oleum amygdalarum dulcium, oleum anethinum, oleum irinum, oleum ex vitellis ouorum. Itaque cùm dolor vehementer fatigat, is promptè ne vires proſternat leniendus eſt fotu ex iure althææ, maluæ, violæ, liliorum, chamæmeli, meliloti, anethi, ſemine lini & fenigræci, ex aqua & lacte percoctis, deinde cataplaſmate ex libra vna medullæ panis ſimilaginei ex lacte aut ſapa coctæ, adiectis ouorum vitellis tribus, roſacei ſeſcuncia & croci drachma vna. Huic etiam interdum permiſcentur mucilagines ſeminis althææ, lini & fenigræci, cum florum chamæmeli & meliloti tritorum an. ℥ ß. Summè conferunt memoratæ mucilagines deprom ptæ ex aqua chamæmeli, additis oleis aut adipibus occommodatis & ceræ momento illitus forma, vt qui ℞. mucilaginis ſeminis althææ & lini tractæ ex aqua roſarum ℥ j. olei liliorum & amygdalarum dulcium, œſypi, axungiæ anſeris recentis an. ℥ ß. ceræ ʒ vj. Hęc vera eſt & ſimplex anodynorum ratio, quorum tamen vis eorum permiſtione augetur & increſcit, quæ doloris cauſam tollunt. Sic enim ad artuum atque neruorum dolores ex frigida materia ortos, veteres acopa & myracopa ex his concinnarunt. ℞. ſamſpuchi, roriſmarini, rutę, pulegij, origani, centaurij minoris, marrubij an. libram dimidiam, radicum iridis florentinæ, cucumeris agreſtis & ariſtolochiæ rotundæ, baccarum lauri & myrti contuſarum an. ℥ ij. florum iunci odorati ℥ j. Tunſis omnibus affundantur vini & olei an. ℔ vj. macerentúrque horis xxiiij. poſtridie coquantur dum vinum fuerit abſumptum. In expreſſo humore eliquantur terebinthinæ, bdellij, ammoniaci, reſinæ & ceræ an. ℥ iij. caryophyllorum, nucis moſchatæ, cinamomi an. ℥ ß. compoſitio in pyxidem reponatur ad vſus. Sic etiam plethorico aut cacochymo corpore quum acerbus dolor ex fluxione vrget, qui mitigari eueſtigiò poſtulet, quòd ſola lenientia partes laborantes relaxant & eneruant euocántque fluxionem, vnde magis diſtenduntur atque dolent, ipſis propterea conuenienti modò adſtringentia permiſcentur, nimia ſiquidem aſtrictio conduplicat dolorem, & relaxatio partes dolentes effœminat. Modus itaque erit vt fluxio leniter reprimatur, infirmíſque partibus robur, & exctucianti dolori lenimentum adferatur.

Narcotica. Cap. V.

DOLOREM idcirco narcotica leniunt, quòd inducto ſtupore partis ſenſum obtundant torpidiorémque reddant, vt doloris vrgenrem cauſam ea minimè percipiat. Omnia quidem vehementer frigida exiſtunt, ſed quæ tamen non hac ſed peculiari facultate ſenſum adimant. Etenim ſemperuiuum maius licet alterco frigidius, minimè tamen partem vllam admotum ſtupefacit. Hyoſcyamus ſeu altercum cui ſemen & flos candidus eſt, ad externos affectus vſurpatur. Folia recentia tum per ſe tum cum polenta miſta ad oculorum, pedum aliarúmque partium inflammationes, ad omnes denique mitigandos dolores vtiliter illinuntur. Succus quoque ex virente herba contuſa, aut etiam ex ſemine expreſſus ad acres calidáſque oculorum fluxiones, dolores aurium, & vuluæ vitia benefacit. ſemen confert podagris, teſtibus inflãmatis, mammíſque à partu lacte turgẽtibus ſi tritum cum vino inducitur. Miſcetur vtiliter & aliis cataplaſmatis dolorẽ lenantibus.

Cicuta ſumma refrigerãdi vi pollet, folia dolorem omnem & epiphoras ſedãt. Succus exprimitur è foliis floribúſque aut etiam è ſemine viridi, qui in ſole denſatus in paſtillos ad inflammationes, eryſipelata & herperas medicamentis leuandi doloris gratia permiſcetur. Mandragora tertio eſt ordine refrigerantium. Succus è cortice recentis radicis cõtuſę, aut ex pomis expreſſus & ſole concretus, miſcetur medicamentis ocula

ribus,& omnibus quæ dolores finiunt. Folia quoque recentia oculorum inflãmationibus omnibúsque ab vlcere oris cum polenta auxiliantur. Radix trita ex aceto ignibus sacris medetur: articulorum dolores cum polenta sedat.

Torpedo tanta stupefaciendi insita vi insignis est vt per sibi infixũ tridentem piscatorum manus protinus stupefaciat: eúmque vniuersum qui manibus eam prehenderit, aut nudis pedibus calcauerit. Oleum narcoticum id redditur in quo viua torpedo extincta fuerit. Papauer album quod & satiuum, fotu tum folij tum capitis ex aqua decocti somnum accersit, sed potu magis vigilias discutit. Capita trita & per se & cum polenta ignibus sacris & inflãmationibus prosunt: oculorũ verò inflammationibus cum tosto oui luteo & croco: igni sacro & vulneribus cum aceto, podagris cum lacte mulieris & croco. Papauer nigrum frigidius est magísque narcoticum. Meconium papauere aliquanto magis refrigerat & torpefacit, sed vsu tamen periculosius est. Opium tum ipso papauere tum meconio multo ad refrigerandum & stupefaciendum potentius, desperatis duntaxat leuioribus auxiliis admouendum in ardore summo & intolerabili cruciatu cum exquisito sensu. Nam sensus obstupefacit, tenues & acres fluxiones coërcet: sed nisi moderatum & correctum fuerit, periculi plenum existit. deuoratum enim mortiferum est: oculis admotum caliginem & rugas inducit, surdastrásque reddit aures, & partes omnes ad motum sensúmque torpidiores factas, excrementis tandem opprimit.

In narcoticis cõpositionibus præcipuę sunt, philoniũ romanũ, & pilullæ e cynoglosso, oleum hyoscyami, papaueris & mandragoræ, in quibus & opij nonnihil interdum diluitur. Narcotica leuiora externis medicamentis rurò permisceri possũt quæ vigilias & deliria sedant, & iis quæ ardores atque erysipelata extinguunt, ex hísq; ortos cruciatus sedant. Opiũ verò non nisi quum dolor acerbior vires dissoluit syncopésq; metum incutit, nec alia remedia iuuant medicamentis permiscendum. Quúmque id rei necessitas exigit, corrigitur castorio, myrrha & croco: possúntq; trochisci mitigatorij hac ratione teneri. ♃. Gummi Arabici & tragacanthę, amyli an. ℥ ß. cerusę lotę aqua rosarum ʒ vj. styracis, myrrhæ, castorij, opij sapa soluti singulorum ℈ iiij. croci ʒ ß. Trita omnia excipiantur mucilagine psyllij ex aqua rosacea, fingãtúrque trochisci. hi in vsus varios aptari possunt, atque externis præsidiis misceri quæ adhibentur leniendis partium doloribus. Hæ quidem facultates simplicium medicamentorum sunt quæ calidis affectibus eorúmque symptomatis medentur. Quæ autem frigidis & ex frigido concretóque humore in partem quamlibet impacto genitis opitulentur, proximè tradendum.

Emolliens, relaxans, & rarefaciens medicamentum. *Cap. VI.*

DVRVM id corpus dici solet quod pressũ carni nostræ minimè cedit. Est autem id triplex, vnũ quod vehementer siccum est atque terrenũ, siue natura tale euasit vt lapis, siue ab externis causis vt exercitatione valida, Solis feruore, æstuario, ardenti febre, aut inedia. Alterum quod plenum distentúmque est largioris humoris affluxu vt plenus vter, aut hydropici venter: idque propriè nobis tensũ ac renitens, Græcis ἀντίτυπον appellatur. Tertiũ quod frigoris vi concreuit, siue id extrinsecus incidat, vt in glacie, siue ex propria partis intẽperie vt adeps, siue ex influentis humoris natura, vt crassa pituita in scirrho proprio calore destituta sponte obdurescẽs atque concrescens. Postremum hoc verè ac propriè durum est medicis: cætera in alias referunt differentias, vt siccitate durum in siccum, plenitudine durum in tensum ac renitens.

Durũ. { Succitate. Repletione. Cõcretione. }

Emolliens igitur medicamẽtum id propriè fuerit, non quod copia distẽtum ac renitens vacuat, aut siccũ humectat, sed quod cõcreta excalfacit, soluit atque colliquat. Est autem mediocris id materiæ, & moderatè nec supra secundum ordinẽ calidum, ne tenuiorem humoris portionem dissoluens, reliquã obduret. Est id quoque humore aërio cõfertum, vt oleum maturum, & adeps temperati animalis, omni acrimonia omníque externo sapore & qualitate vehemẽti destitutus pingui & oleagineo eóq; subdulci sapore id deprehẽditur. Si tensum totidẽ modis atque durũ dicitur, trifariam quoq; relaxans dicetur, & quod humectat, & quod calore emollit, & quod in tumore collectam materiã euacuat, siue sanguis ea sit, siue pituita, siue serosus humor, siue flatus. Sed hoc

propriè relaxans appelletur, quemadmodum Græcis χαλαστικὸν, & emolliens μαλακτικὸν. Quod verò rarefaciens appellamus & Græci ἀραιωτικὸν, solidam compactámque materiam soluit & diffundit, cuiúsque partes inuicem longius disiungit vt exiguos poros ampliores reddat.

Eiusmodi diaphoreticū quoque est quòd cutē corporis solutiorē efficiat, vt per eius spiracula vapores commodè difflari possint. Substātia huic tenuis est vt altè satis penetret, eáq; moderatè calida ne adustione aut siccitate immodica meatus coarctet. Quod huic contrarium est condensans seu πυκνωτικὸν partis substantiam solidiorem cōpactiorémq; reddit, & cutis poros contrahit, vt eorum partes minori interuallo coëāt. Id moderatè est frigidū, sed tamen crassum est, acerbum vel austerum. Itaque quę simpliciter humectant vt viola, helxine, acanthus, malua, althæa, oleum simplex, omnium quidem mitissimè emolliunt. Quæ verò his paulò calidiota sunt & tenuia, emolliunt, laxant atque rarefaciunt vt chamæmelū, lilium, ficus aridæ, butyrum recēs, adeps suillus recens. Quæ verò hoc genere calidiora atque tenuiora sunt ad secundum tertiúmve ordinē, scirrhos emolliunt, digerunt, dissipántque, vt hæc: Lini semen omnem duritiem emollit & leuiter discutit ex oleo & aqua coctum: vuluæ tumores & duritias insessu persanat, vteri & intestinorū exesiones demulcet & lenit. Ficus aridæ præsertímq; pinguiores coctæ & illitæ tumores duros, strumas, nodósque omnes, parotidas ac furunculos emolliunt. Decoctum earum eiusdem naturæ est: nam cum farina triticea ad tumores maxillarum, pauos, parotidásque illinitur. Fenigræci semen molliendi & discutiendi quoque facultatē habet. eius farina cum anserino adipe vterum emollit & relaxat, & in hydromelite decocta, addita axungia genitalibus induratis medetur. Vitis albæ seu bryoniæ radix calfacit siccátque moderatè, inflāmationes & duritias emollit & discutit, abscessus rumpit, lienes induratos liquefacit & absumit foris cūm ficubus imposita. psoram etiā ac lepram sanat, lentigines, varos, sugillata & cicatrices nigras cū fenogręco emendat. Cucumeris agrestis radix calida sicca, emollit, digerit & abstergit. Illita ex polenta omne vetus œdema discutit. imposita cum terebinthina resina tubercula rumpit. decocta ex aceto & illita podagras aliósq; articulorum dolores discutit arida trita, alphos, lepras & impetiginē abstergit, & in facie maculas aut cicatrices nigras expurgat, ad quæ omnia præstantius est elaterium. Iridis radix calida ordine secundo sicca tertio, strumas veteréſq; duritias cocta & illita mollit, idē & succus ex ea expressus cōfert, qui malagmatis & acopis vtiliter imponitur, lienes ex aceto imposita extenuat: decoctum radicis ad muliebria fomenta apprimè vtile, molliens aperiénsque locos. Ebulus exiccandi & modicè digerendi facultate pollet. radix vuluas cocta emollit & aperit, & quæ circa eas sunt affectiones insessione corrigit, inueteratos tumores concretósque soluit, podagricis cū taurino adipe auxiliatur. Folia recentia ac tenera cum polenta illita inflammationes mitigant. OEsypus omnium pinguium mitissimè mollit, laxat, digerítq;. Adeps suillus inueteratus & salis expers, potentiùs quàm recens emollit: vetustate enim substātiæ tenuitatem, calorem & acrimoniam quandā nanciscitur, qua recens languidus & imbecillus indiget. Cæteri autem calidiores: vt adeps gallinaceus, anserinus, anatinus, vitulinus, bubulus, recentes magis, vetustate acriores iam facti, minus emolliunt: digerunt verò potentiùs & siccant. Qui verò è siccioribus sunt animalibus, vt arietinus, hircinus, ceruinus, abūdè siccant nec emolliunt. Medullæ omnes vt dolores compescunt, ita etiam molliunt, calefaciunt, rarefaciúntque. Colliguntur ęstatis exitu, ex ossibus humidiores, è spina verò sicciores. Laudatissima omnium ceruina, quę viscera, chordas, tendonésque emollit: hanc proximè sequitur vitulina, eadem, sed aliquanto segniùs præstans.

Ladanum calfaciēdi molliendíque vi præditum, venarū ora patefacit, in pessis vuluæ duritiem sanat: in medicamenta quæ dolorem finiunt, vt quę duritias omnes emolliunt vtiliter inseritur. Gummi è pino recens, articulorum maximéque coxendicum lenit dolores, prædutos tumores emollit atq; concoquit: quod autē vetustius est calfacit magis ac digerit. Terebinthina resina, ab hac dein lentiscina, & aliæ omnes acrimoniæ expertes, emolliunt, concoquunt, leuitérque discutiunt.

Ammoniacum calfacit, mollit, extrahit: ex aceto cōmodè liquatur igne leni ne vratur, aut ex aceto tunditur in mortario: tubercula duritiásque mollit ac discutit, articulorum coxēdicúmq; doloribus auxilio est cum nitro & oleo subactum impositúmque: & ex

& ex aceto solo iecoris lienísque duritias soluit: nodos qui in artubus occaluerunt cum melle aut cum pice illitum discutit. Bdelliũ molle & pingue, calfacit & emollit: coquit, modicéque digerit: duritias omnes & bronchocelas discutit, cum ieiuna saliua subactum: vuluæ spiracula apposit u & suffitu laxat: malagmatis inseritur quæ contra duritias & neruorum nodos prosunt: contusum soluitur affuso vino aut aqua calente. Styrax liquidus calfacit, emollit & cõcoquit: vuluæ præclusæ duritiáve laboranti cõuenit, menses educit appositu. miscetur vtiliter emollientibus & discutientibus malagmatis.

Ammoniacũ bdellium & styrax, aliáque generis eiusdem, vbi iam vetustate exaruerint, discutiunt potius quàm emolliunt. Attamen in recentiũ & molliorum penuria arida ista pingui oleo soluta vsurpãtur. Galbanum excalfacit, mollit, coquit & discutit. furunculos sanat, vteri euersiones atq; duritias, articulorum nodos, concretáq; omnia aceto liquatum soluit. Opopanax calidus ordine tertio, siccus secundo, emollit ac modicè digerit, galbano aliquanto valentior & calidior.

Compositiones hinc fiunt, oleum liliorum, oleum violaceum, oleũ chamemelinum, oleum lumbricorũ, oleum lini, oleum irinum: vnguen tum de althæa, vnguentum resumptiuum, emplastrũ diachylon magnum, emplastrũ è mucilaginibus. Cùm autem referentur in vsum, vt sedãdi doloris ita scirrhos concretósq; humores emolliendi initiũ ab humido fotu ducetur. Id autem comparatur ex radice lilij & altheę, ex malua, viola, adiectis quibusdam attenuantibus, anetho, origano, calaminthia, serpyllo, pulegio, thymo, quæ omnia ex aqua simplici vel hydrelæo cocta adhibentur in fotum. Mox à fotu quum tepefactus humor adhuc incalescit, ac modicè solutus est cutísque spiracula patent, illitus adhibendus ex vnguento althææ vel resumptiuo. Vel ex hoc extẽpotali. ℞. mucilaginis seminis althææ, lini, & fenigræci depromptæ ex decocto ficuum ℥ j ß. olei liliorum, anethi & irini, adipis ansetis & anatis an. ℥ ß. ceræ pinguis quantũ satis est ad illitus consistentiam. Hæc igitur quòd calore liquata & frictione adacta altè subeant possintque in affectã sedem & in noxium humorem penetrare, strenuè quidem emolliunt atque iuuant. Proximas his vires obtinet cataplasma huiusmodi. ℞. radicum althææ, liliorum, ebuli & iridis an. ℥ ij. maluæ, violæ, chamæmeli, meliloti, anethi an. m. ij. caricas pingues incisas viij. coquantur dum contabescant, terantur & cribro cernantur, postea adde radicum bryoniæ & cucumeris agrestis crudarum & derasarum an. ℥ ij. pollinis seminis lini & fenigræci an. ℥ j. adipis gallinæ, ansetis & anatis an. ℥ iij. Rursum modicè coquãtur in cataplasma. Emplastro quòd crassior eius substantia nequeat, per cutem altè subire, non tanta emolliendi vis inesse potest. Hoc tamen extemporale vires summas obtinet. ℞ mucilaginis althææ, seminis lini & fenigræci depromptæ ex decocto ficuum ℔ ß. axungiæ ansetis, gallinę & vituli, medullæ cerui & vituli an. ℥ ij. ceræ citrinæ ℥ iiij. coquantur in duplici vase ad emplastri crassitiem, inspergendo sub finem radicis iridis florentinæ, stytacis calamintæ an. ʒ ß. Validius emplastrum est diachylon, quo sursum efficacius est emplastrum è mucilaginibus, ex quorum permistione & temperatione varia, alia non pauca decerni solent.

Attenuantia medicamenta. Cap. VII.

ATTENVANTIVM vt ad interiores affectus, ita & ad externos eósque contumaces non paruus est vsus. Ea quidẽ rarefacta cute dum altiùs intrò subeunt, non modò frigidum, crassum concretúmque humorem calore liquant, sed & partium tenuitate eum ipsum incidunt & extenuãt adeò vt exin vel spõte sua in halitum & vaporem abeat, vel saltem trahentium vi facilè dissipetur. Quę subiiciã quòd ea facultate plurimùm valeant, affectus sanè varios calore & attenuatione tollunt, non quòd attrahant digerántve, sed quòd his extenuatus humor sponte sua plerunque euolet.

Anethum ex oleo decoctũ crudos & incoctos humores concoquit & incidit, hinc varios sedat dolores, ex cruditate obortos flatus discutit, tormina cõpescit. Mulieribus vteri præfocatione correptis decoctũ insessu perutile. Corpus immodico labore defatigatũ leuat, somnúmque conciliat. Pulegium, crassa lentáque incidit, extenuat & concoquit: cum polẽta ischiadicis & aliis partibus frigore affectis inductũ confert: neruorum conuulsiones & opisthotonum sedat: decoctum prurigines, inflationes, vteri du-

ritias & ſubuerſiones inſeſſione tollit:lienoſis cum ſale vtiliter adhibetur. Satureia, partium omniũ craſſos lentóſque humores extenuat & cõcoquit, lethargicos calfacta excitat, cum triticea farina iſchiadicis opitulatur.

Origanum, extenuãdi facultate œdemata alióſq; laxos tumores fotu illitúve diſcutit: prurigines, ſcabies, regiúmque morbum eius decoctum balneo expurgat. Succus eius cum lacte aurium tinnitus doloréſque finit. Thymus validè incidit & recentia œdemata ſeu fotu ſeu illitu ex aceto diſcutit, ſanguinis grumos diſſoluit: thymos penſiléſque verrucas tollit: coxẽdicibus cum vino & polenta impoſitus medetur. Sampſuchus tenuium partium digerentiſque eſt facultatis: arida folia ex melle ſubacta ſugillata eximunt: aceto excepta luxata firmãt & œdemata diſſoluunt: acopis & malagmatis calfaciendi reſoluendíque gratia permiſcentur. Roſmarinus abſtergentis incidentíſque facultatis particeps, ex vino tenui coctus admotúſque œdemata diſſipat, neruorum dolores ſedat: ſed & ſuffitu deſtillationes tuſſimque cõpeſcit. Hypericum calfacit tenuíque ſubſtãtia incidit & craſſa comminuit: laſſos fotu illitúque recreat, contuſis attritíſque neruis eximiè ſuccurrit.

Abſinthium peculiariter ilibus, præcordiis, iecori & ſtomacho dolenti cũ cerato tritum imponitur: epinyctidas ex aqua, & anguinas cum melle & nitro ſanat. Cẽtaurium minus veteres duritias emollit & extenuando reſoluit, ſiccat & validè nulla acrimonia adeò deterget, vt ſinus fiſtuláſque perſanet. Elenium lentos craſſóſq; humores extenuat: radix & folia ex vino cocta & admota partes frigidis & diuturnis obſceſſas affectibus excalfaciunt atque perſanant, quemadmodum & iſchiadas & exiguas articulorum præ humoris copia luxationes. Dauci radix præſertímque ſemen excalfacere multúmque diſcutere foris impoſitum deprehenditur, & œdemata ſoluere. herba his inferior & hebetior exiſtit. Ruta ſtrenuè incidere ac digerere lentos craſſóſque poteſt humores: quin & partium tenuitate flatus diſſipat, ad veteres ſtomachi dolores & cruditates, ad tuſſes & laterum thoracíſque affectus cum ſpirandi difficultate, ad coxendicum articulorúmque cruciatus fotu & illitu benefacit: teſtium collectionibus inflationibúſque cum lauri foliis, & exanthematis cum myrto in cerato prodeſt: ſuccus inſtillatus aurium doloribus ac tinnitui ſuccurrit. ſylueſtris ad omnia præſtãtior. Cuminum ſemine efficax, calfacit ordine tertio, ſiccat & nonnihil adſtringit, tormina inflationéſque diſcutit, coctum & illitum ex oleo & hordei farina. teſtium collectionibus impoſitum cum vua paſſa aut lolij farina ceratóve opitulatur. Laurus calfacit, mollit & incidit, decoctum foliorum eius vuluæ & veſicæ vitiis apprimè conuenit fotu vel inſeſſu. folia cum polenta & pane inducta flatulentum omnem tumorem diſcutiunt. baccæ foliis calidiores omnibus thoracis rheumatiſmis proſunt. In medicamenta commodè adiiciuntur quæ neruorum laſſitudines reficiunt, & in vnguenta quæ calfaciunt & diſcutiunt.

Adipes & medullæ ex calidis ferocibúſq; animalibus quòd calidiores tenuioréſque ſint, partémq; facilè imbuant, attenuandi facultate inſignes ſunt, cùm præſertim vetuſtate acriores euaſerint: vt adeps vulpinus, caninus, vrſinus & leoninus: & quæ ab his animalibus eruuntur medullæ. Olea quoque vetuſtate & annis extenuata purgatáque, attenuandi vim maiorem nanciſcuntur.

Iam ex iſtorum temperatione conſtant, oleum anethinum, oleum rutaceum, oleum amygdalarum amararum, oleum è ſcorpionibus, oleum è capparibus, oleum nardinum tum ſimplex tum compoſitum, oleum hypericinum, oleum laurinum, oleum vulpinum, oleum terebinthinæ: deinde vnguentum Agrippæ & vnguentum quod Arogon dixerunt.

Itaque vt frigidi, craſſi lentíq; humores qui quauis corporis particula vel in ſcirrhum vel circum neruos, membranas aut articulos effuſi coierunt, facilè tandem euelli, attrahi diſſiparíq; poſſint, molliendi in primis, deinde verò extenuandi ſunt, ídque vel vtraque ſeorſum facultate, vel ambabus pariter cõfuſis. Quæ id efficiant medicamenta, fotus vel epithematis vel embrochæ vel vnguenti forma coaptentur, vt altius poſſint in corpus & in concretam materiam penetrare. Solidior enim, qualis eſt emplaſtri forma, non æquè facilè poteſt. Itaque pars affecta hoc decocto primum fouẽda, quod non perinde ac emolliens neceſſe eſt è recentibus herbis cõſtitui, quandoquidem arefactæ efficaciores vel hyeme ad extenuãdum deprehendũtur. ♃. radicum enulæ, iridis & ebuli,

baccarum

baccarum iuniperi an.℥ ij. origani, calaminthæ, pulegij, thymi, anethi, sampsuchi, rorismarini, centaurij minoris, foliorum lauri an. m. j. seminis anisi, feniculi, cumini & rutæ an. ℥ ß. modicè coquantur ex aqua sufficienti, affuso sub finem vini albi quadrante, pars calidè foueatur per spongiam, vt potentius humorem colliquet & attenuet. Si malum iam vetustate occaluit, his initio vel præmitti vel permisceri debent emollientia. Mox à fotu calente adhuc & patente cute embrocha fiat ex attenuante quouis oleo per lanam succidam: aut pars vnguento agrippæ vel arogo duriter affricetur ad ignem. Aut si multorum desideratur permistio, emplastrum è mucilaginibus, aut diachylon soluatur duplo triplóve olei irini vel rutacei. Epithema hoc validius humorem quemuis frigidum attenuat & liquefacit, in parte præcipuè neruosa quum cæteris præmissis digerendi atque dissipandi tempus iam instat. ℞. aquæ vitæ ℔ j. in qua tepida macera thymi, calaminthæ, pulegij, origani aridorum an. ℥ ß. radicis pyrethri, zinzibiberis, nucis moschatæ, spicæ, caryophyllorum an. ʒ iij. aqua exprimatur in vsus. Deterſus dein locus rigandus imbuendúsque est oleo terebinthinæ vel hoc stillaticio. ℞. radicis iridis & helenij, baccarum iuniperi an. ℥ ij. hyperici, torismarini, sampsuchi, thymi, satureiæ, absinthij, centaurij minoris an. ʒ iij. dauci seminis rutæ & cumini, baccarum lauri an. ʒ ij. nucis moschatę, caryophyllorum, zinziberis an. ℥ j. ß. croci ʒ j. styracis, castorij an. ℥ ß. Tritis omnibus affunde aquæ vitæ ℔ j. deinde cùm absorpta fuerit, terebinthinę & olei an. ℔ j. confusa omnia excipiantur stillante vaporario, primúmque eliciatur aqua deinde oleum, vtrumque seorsum recondatur. Ne pars ab vnctione nuda maneat, emplastro tegi poterit constante paribus portionibus vnguenti Arogi & emplastri è mucilaginibus vel ex fæce stillaticij olei cum cera subacta.

Absorbentia medicamenta. Cap. VIII.

MOLLITVS, attenuatus & alia quauis ratione apparatus iam humor, tùm demum vel absorbendus, vel attrahendus foráſque per patefactam cutim euocandus est, dum tumor omnis subsideat, & affectus symptomata mitescant. Absorbent quidē validè exiccantia, quibus tánta attenuandi siccandíque vis inest, vt quemcunque attigerint humorem præter naturam citra dissolutionē absumant. Hæc liquida forma aptari par est, si altius subire conuenit. Conferunt autem œdematosis, aquosis, flatulentísque tumoribus nonnūquam & scirrhosis & præduris, sed inclinātibus, & quibus exquisita emolliēdo attenuādóque præparatio est adhibita. Acetum tenui substantia apprimè digerit & vehementer siccat, fotu calido œdemata, sugillata, podagricósque dolores tollit, & vlcera quæ serpūt: feruentis vapor aquam intercutem absumit, & aurium tinnitus. Sal humores superuacuos tenuat & absorbet, & quicquid in corporibus præter naturam humidū est, id totum absumit, reliquam solidiorem substantiam cogit, contrahit, & impensè exiccat & à putredine vindicat, gingiuas humidiores aut putrescentes persanat: ex oleo illitus œdemata & hydropicorum tumores minuit, luxatos & podagricos iuuat: pruritus, lichenas, lepras, psorásque & vlcera serpentia fotu compescit.

Muria & aqua marina salis effectus exhibent: ischiadicis, podagricis & œdemate vexatis fotu conueniunt. Nitrum salis vires æquat, nisi quòd parciùs contrahit: miscetur emplastris quæ extenuant, siccant & absumunt, & quæ lepras abstergunt.

Cinis omnis vstione igneas partes conquirit: ficulneus validè extenuat & absumit, acrimoniæ vrentísque facultatis plurimum sortitus. Huic proximus est sarmentitiꝰ & qui ex ilice aut brassica sumitur. Omnes cum axungia vel oleo illiti œdemata discutiunt, articulorum doloribus, neruorum nodis & contusionibus mirè prosunt.

Lixiuium pro cineris qui eluitur naturâ vires habet. Omne quidem vehementer abstergit, exiccat & absumit, flatulētos œdematosósque tumores discutit, & eadem quæ cinis fotu præstat: sed omnium maximè quod ex cinere ficus & tithymalorum fit, adeò vt ad substantiæ tenuitatem nullo sensu doloris exurat. Alumē validè adstringit, siccat & absumit, excrescentem carnem, putrescentia vlcera, gingiuas humore prægnantes, oris vlcera, oculorū epiphoras, auriū fluxiones, pruritus atque lepras siccat ac coercet.

Calx cineris species sed tenuioris substantiæ quàm qui è lignis fit, vehementer adeò vrit vt crustas suscitet. Elota verò citra morsum potenter exiccat, validiúsq; absumit ac digerit si marina aqua lauetur. Lixiuiū quod eius lotione vim & acrimoniā cōquisiuit,

omnium summè exiccat & absorbet.

Composita in id vsurpantur oleum castorij, oleum euphorbij, oleum philosophorum & petroleum. Si igitur mollis laxúsque tumor doloris ac tuberis expers in parte quapiam vt in genu aut in scroto collectus est, aut latè diffusus, vt in tibijs & pedibus eorũ qui cachexia, hydrope aut inclinante podagra laborant: pituitosus serosúsque humor aut etiam flatus conclusus primùm absorbendus est fotu è lixiuio cineris sarmentorum vitis, aut ilicis, aut ficus, aut brassicæ, per spongiam nouam quæ aliquandiu sinenda artiúsque vinciẽda est. Nonnunquam origanum, calamintha, thymus & alia quædam ex incidentium & attrahentium genere vtiliter incoquuntur in lixiuio. Si vehementior desideratur exiccatio, lixiuium vsurpetur ab extinctâ elotáque calce. Sublata spongia siccatáque cute, embrocha fiat ex oleo castorei, euphorbij, aut è lateribus: aut ex alio quod habeat salis marini vel nitri ℥ ß. aluminis, sulphuris an. ʒ ij. soluantur aqua vitæ ad sordium crassitiem: deinde adde olei nucum vel rutæ vel terebinthinæ ℥ iiij. agitentur & modicè calefiant dũ permista omnia vnguenti temperaturã habeant. At verò quum scirrhosus tumor est, isque iam quadamtenus emollitus, quicquid in eo præparatum est humoris, exiccandum non modò præscripto fotu, sed & aceti acerrimi & aquæ vitæ vapore. In hæc duo permista lapis molaris candens immergitur, rumórque scirrhosus ita exponitur, vt calentem vaporem vndique excipiat. Mox deinde oleo vel vnguento siccante perfunditur, duriúsque premitur & quasi subigitur. Hac absorpta portione quod reliquum est rursum emollitione præparandũ, rursúsque siccandũ: atque sic alternãda remedia dum humore omni absorpto tumor totus subsideat. Vtrique demum tumori tum scirrhoso tum œdematoso continuò ab vnctione emplastrum aliquod digerẽs, attrahens atque resoluens, ex iis quæ mox dicentur inducendum. Aut hoc etiam emplastrum vehementer siccans imponẽdum quod è vomica saniem per cutis spiracula manifestè exugit. ℞. olei veteris ℥ vij. ceræ albæ ℥ v. liquefactis adde terebinthinæ ℥ iiij. permistis refrigeratísque insperge salis petræ, nitri, cineris ficulnei an ℥ j. fiant magdaliæ

Attrahentia. Cap. IX.

ATTRAHENS medicamentum Græcis ἑλκτικὸν & ἐπισπαστικὸν repellenti aduersum, foris impositum humores tum serosos tum crassiusculos, spiritúsque ex alto corpore in summa transfert. Id autem calore præsertim efficit, cui præcipua attrahendi vis est. Cui tamen si præterea tenuis substantia atque siccitas accedat, multò efficacius euadet. Quod ordine secundo completo calidum est ac tenue attrahit id quidem: quod verò iam tertio recessu consistit, non attrahit modò, verùm etiam quod attractùm est dissipat, éstque metasyncriticum, id est euocans ex alto & resoluens. Quod denique hęc tum calore tum tenuitate superat, resoluẽdo vel pustulas vel vesicas excitat, dicitúrque vel rubrificãs vel phœnigmus. Attrahendi porrò facultatem alia insitam sibi obtinent, vt dictamnus, propolis, sagapenum, tapsia: alia à putredine vt fermentum, fimus columbinus, anserinus, & quicunque à calidiore animante decidit: alia totius substantię similitudine, vt scorpius vulneri suo impositus deleterium venenum quod eiaculatus est extrahit & euocat. Anagallis cui flos purpureus, attrahendi adeò insita facultate valet, vt adactos corpori aculeos euellat: succus gargarizatu & naribus infusus capitis pituitam eadem vi purgat. Anemone vtraque acris, commanducata radix, aut succus naribus infusus pituitam rrahit. folia & caules menstrua cient vellere apposita, illita quoque lepras eximunt. Calamintha admodum tenui est essentia, qua humores ex alto euocat atque transmutat, cõfértque ischiadicis strenuè digerit, humores incidit & extenuat valenter crassos, quales sunt qui elephantiasim procreant, ex vino cocta sigillata tollit, nigrásque delet cicatrices. Narcissi radix diuturnis articulorum doloribus trita ex melle & imposita subuenit, infixa corpori extrahit, illita cum lolij farina & melle. Struthion seu saponaria cum polẽta & aceto illita lepras tollit, tubercula discutit cum farina hordeacea & vino decocta: sternutamenta mouet, trita cum melle & naribus infusa ex ore pituitam ducit.

Aristolochia vtraque surculos & spicula extrahit, squamas ossium illita educit: in pesso subdita menses, secũdas, & fœtus omnes educit. Hiberis nasturtium agreste Latinis, ordine quarto calida: radix eius apprimè vtilis ad coxẽdicis dolores, cũ suillo adipe salso emplastri modo horis quatuor insidẽs. hoc modo rheumatismos omnes sanat occultos: ex-

tos:ex-

tos:exiccandi scilicet & ex alto euocandi, trahendíque facultaem obtinens. Lepidion vulgo piperitis, calfacit etiam ordine quarto. ischiadicis præsenti remedio illinitur tritum cum radice enulæ & horæ quadrante imposirū:lepras idē quoque eximit. Thlaspi semen calfacit & exiccat ordine quarto: bilem & pituitam per superna & inferna purgat.menses ciet & fœtus enecat, prodest ischiadicis per sedem infusum. Cardamí seu nasturtij satiui semen adurentis est facultatis perinde ac sinapi. Coxendicis dolores excalsacit illitum cum polēta & aceto:œdemata & panos discutit cum pice, extrahítque infixos corpori aculeos, lienem illitum cum melle extenuat,& fauos expurgat,lepras & impetigines abstergit,furūculos & carbunculos rumpit,& ad suppurationem deducit.herba eadē,sed multò imbecillius præstat. Sinapi calfacit siccátque ordine quarto extenuandi & extrahendi vim habet, lethargicis deraso capiti illinitur ficubus admistum & impositum donec rubescat locus:ad coxēdicum cruciatus, lienes & omnis generis diuturnos dolores confert, quoties permutandæ affectionis causa ex alto in cutis summa aliquid trahere animus est. Alopeciis illitum medetur, sugillata cum melle aut adipe aut cerato delet. extrahentibus emplastris scabiémque exterentibus vtiliter admiscetur. ex aceto contra lepras & feras impetigines perungitur, grauitati aurium & sonitui tritum cum fico & impositum prodest.

Vrticæ tum folia tum semē articularibus morbis & podagricis cum oleo vetere aut cum vrsino adipe imponuntur,& lienosis cum cerato. tubercula & parotidas sanant,adeò scilicet digerente facultate valent.Hermodactylus calidus siccus ordine secundo. podagræ omnique arthritidi confert cataplasmate admotus,cum vitellis ouorum & farina hordei vel mica panis. Pyrethrum calidum siccum ordine tertio. Radix pituitam elicit,sudores ciet inuncta ex oleo,diuturnis rigoribus efficax,contra refrigeratas resolutásque partes corporis eximiè conducit:stupidis partibus illita sensum restituit. Dracontij radix acris & amata tenuiúmque partium,calfaciendi vim obtinet,crassa & lenta extenuat,ad vitiligines cum melle efficaciter illinitur.polypos & carcinomata absumit & eliquat,maximéque succus qui & radice & foliis est valētior. Cyclamini eius quæ Arabum est arrhanita,radix tertio ordine calida & sicca, aperit, incidit, attrahit & discutit.Succus medicamentis tubercula,strumas, aliásque durities discutiētibus committetur:ac bile suffusis cum melle illitus competit. Decocto radicis luxata, podagra & capitis vlcuscula,pernionésque vtiliter fouentur. Cauata radix oleo impletur & cineri feruenti imponitur,adiecto interdum ceræ modico, & vnguentum comparatur imprimis vtile pernionibus & tumoribus omnibus frigidis ac crudis: ip sos enim aut maturat aut resoluit.ossicula etiam extrahit.Cyclaminus altera quæ officinis beatæ Mariæ sigillum nuncupatur,illita cruda (nam coctæ vis perit) sugillata non sine morsu tollit,tunsa excetáque pari axungiæ veteris modo strumas, prædurósque tumores omnes emollit, & integra cute dissoluit. Tithymali omnes strenuè calefaciunt, resoluunt, siccántque & detergēt.myrmecias,acrochordonas, pterygia & thymos auferunt,detergunt quoque lichenas & psoras.

Elleborus eruptionibus pituitæ medetur cum axungia illitus,& suppurationi vetere: alphos.impetigines,scabies lepràsque eximit. Thapsiæ tā radix quàm succus omnium maximè quæ pares cum eis vires adepta sunt,vim habent attrahēdi, vbi ex imo aliquid euocandum est.Succus illitu aut radix recens affrictu alopecias explent. Radix succúsque cum æquis ceræ thurísque portionibus sugillata liuorésque tollunt, cum melle lepras cutísque vitia emendant:cum sulphure tubercula discutiunt: sed nō diutius quàm horis duabus dimittantur, ne inflammatio inuadat: locus deinde aqua maris calida fouēdus. Anacardi ordine quarto calidi ac sicci:serpiginem, impetiginem & morphæam illitu tollunt,sed non multò pòst locus aqua abluendus. E resinis autem vna strobylina omniū calidissima & celerrimè siccans, vt terebinthina mordacitatis expers. Illa è profundo validiùs quàm cæteræ resinæ trahit. Pix nigra mollis & pinguis, vuluæ duritias & sedis tubercula discutit, laterum, articulorum partiúmque omnium dolores aut sola aut cum sulphure inducta dissipat:carbunculos & strumas disrumpit cum melle subacta,éstque digerentium medicamentorum communis materia. Castoreum valde tenuium est partium,calfacit siccátque:coquit ac discutit tumores cōtumaces & scirrhosos.illitum prodest tremulis,conuulsionibus & omnibus neruorum vitiis. Euphorbium coxarum doloribus, paralysi, tremori, conuulsioni, omnibus frigidis affectibus mirè

prodeſt:ſquamas oſſiũ eadem die eximit,pituitam per nares largiter euocat, & ſternutamenta ciet.Sulfur calfacit,trahit è profundo,diſcutit,terget:ſaliua,vel lotio vel vetere oleo,vel melle ſubactum ictibus venenaris prodeſt.pſoras,lichenas,lepras cum terebinthina tergendo & diſſipãdo perſanat.Ex eorum porrò genere quæ putredinis vitia hunt,mitiſſimum eſt fermentum,quod tenuium eſt partium,mediocriter calidum:proinde citra moleſtiam quæ in profundo ſunt extrahit & digerit,particeps eſt aciditatis & caloris ex putredine. Fimi omnes attrahendi facultate pollent, at non paruo diſcrimine.Columbinus admodum calfacit, attrahit & rubrificat,cum hordeacea farina & aceto mixtus ſtrumas diſcutit. arefactus tritúſque cũ naſturtij ſemine, inueteratos coxẽdicis,lateris,ceruicis & lumborum dolores, podagras & arthritides omnes extirpat. Anſetinus aliquanto calidior,iiſdem viribus ſed efficacioribus præditus eſt, at vix præ acrimonia vllius eſt vſus. Gallinaceus verò eadem,ſed inefficacius poteſt.nam multò quoque minus calet,ſi præſertim à concluſis gallinis ſumitur.

Stercus caprillum digerentis & acris facultatis,adeò vt induratis & ſcirrhoſis tumoribus congruat non lienis modò,ſed aliarum quoque partium,idque fabacea farina & oxycrato permiſtum.Confert & ad aquam intercutem emplaſtri ſpecie.

Vſtum tenuioris eſſentiæ non tamen manifeſtè acrius redditur. Miſcetur digerentibus cataplaſmatis quæ ad parotidas & bubonas diuturniores accommodantur.

Inter compoſita autem quæ validè trahant ac digerant habẽtur oleum ricininum, oleum balaninum,oleum ſinapinum , quæ preſſu perinde ac amygdalinũ elici poſſunt. Emplaſtrum è meliloto,emplaſtrum è baccis lauri, emplaſtrum oxycrocæum. Sed his multò præſtantiora ſunt quæ ex commemoratis ſimplicibus poſſunt in rẽ præſentem parari. Quum igitur ſcirrhi durioriſve tumoris attenuatus præparatúſque humor minimè potuit exiccantium medicamentorum vi totus abſorberi,euellendus reſoluendúſque eſt attrahentium medicamentorũ vi, quæ in imò conditos demerſóſque humores in cutem ſummam transferunt. Eadem porrò ſi diutius parti inſident,attractos tandem aut manifeſtè aut ſine ſenſu diſſipant. Conueniẽter ea in ſolidam pulueris emplaſtrive formam aptantur,quæ ipſa nõ intrò ſe infert, ſed aduocat ad ſeſe ſubditum humorem aut ſpiritũ.Extemporalia igitur his formis deſcribẽtur: ℞.picis aridæ,ceræ nouæ,axungiæ ſuillæ,ſaponis nigri an.℔ ß.liquefiant cogantúrque in emplaſtrum. Aut ſic,℞.picis ſiccæ,ceræ nouæ an.℔ ß.axungiæ ſuillæ ℥ vj.ſulphuris ignem non experti ℥ iij.liqueſtur in emplaſtri craſſitiẽ.Aut ſic,ſulphuris, radicis pyrethri, hermodactyli an.ʒ j ß.additur & nonnunquam ſalis nitri vel ſalis petræ,vel ſalis marini torrefacti ℥ j.Hoc etiam vehementer trahit & diſcutit.℞.olei veteris ℔ j.lithargyri,picis ſiccæ an.℔ ß.ladani, ammoniaci,galbani aceto forti ſolutorum an.℥ iij.æruginis tritæ ℥ j ß.fiat emplaſtrum.Imponuntur & cataplaſmatum formulæ quibus diſcutiendi vis ſumma ineſt.℞.pulpæ ficuum ex aceto aut ex aqua vitæ coctarum, fermẽti veteris an.℔ ß.radicum ireos,cucumeris agreſtis & bryoniæ recentium & crudarum an.℥ ij.ſeminis vrticæ & naſturtij an.℥ ß.Trita omnia contundantur in cataplaſma.Addi quoque poteſt fimi caprini aut columbini ſeſcuncia.Hi fimi arefacti tritique & cerato aut pici excepti, validè etiam trahunt: at validiùs ſi ex caricis aut melle in cataplaſmatis formam aptentur, validiſſimè ſi vel anacardino melle vel ſapone nigro coquantur. Sinapiſmus quoque vehementer diſcutit,ſed vehementiori dolore & papularum ardore.℞.pulpæ caricarum coctarum in aqua & aceto, ſeminis ſinapis ex aceto triti an.pares portiones. Aut pulpæ caricarũ, fermenti an.partem vnam,ſinapis partes duas. Tenellis corporibus ſinapi minuẽdum, augendum verò durioribus atque robuſtis, detracta etiam ſinapis portione nonnunquam tantundem vtiliter addetur ſeminis thlaſpi,vel naſturtij contuſi.Hiſce autem omnibus multò validiùs trahit cataplaſma quod habet,Radicis thapſiæ tritæ ℥ j.axungiæ ſuillæ ℥ iij.Hoc tamen non modò albicantes papulas excitat, ſed & partem vniuerſam in tumorem attollit non leui ſenſu ardoris.Quod verò ſequitur non attrahit ſolùm,ſed & attractum validiſſimè diſſipat leniori quodam pruritu aut ardore.℞.radicis cyclamini crudæ & contuſæ ℥ j.axungiæ ℥ ij. Prior quidem cyclaminus erit efficax,ſed multò præſtantior eſt altera quæ Dioſcoridi eſt poſterior, & officinis beatæ Mariæ ſigillum appellatur.

Phœnigmus eiúsque vsus. Cap. X.

HVMORES parti cuiuis insidentes qui neque mollientibus, neque attenuantibus, neque attrahentibus resolui discutive potuerunt, phœnigmis liquati trahuntur ac defluunt. Eorum ope hydropicorũ aqua & serosus humor vndeuis educitur, capitis, coxendicum omniúmque articulorum pervicax dolor eximitur. Compositum nihil quod vesicas excitet asseruari solet, promptè tamen sic aliquod apparatur. Saponis nigri & salis vulgaris triti paresportiones confundito dum concorporentur & emplastri forma fiat: impositum vesicas excitat, aquámque ducit nullo sensu doloris.

Tithymalus omnis acer quidem est, & hoc quoque acrior est ranunculus. Vterque tusus & impositus humores ex alto non sine dolore prolicit in vesicam. Phœnigmus è cantharidibus omnium promptissimè nec admodum vehemẽti ardore serosos humores largiter euocat. Cantharides in exquisitum læuorem tritæ parti imponuntur iã frictione rubenti & excalfactæ. At mitius vnguentum fuerit quod in portione vna tritarum cantharidum, axungiæ vel cerati liquidi quadruplum contineat. Tutius quoque & moderatius fuerit cataplasma quod habet cantharidum tritarum partem vnã; seminis sinapis contusi partes tres, pulpæ ficuum aut fermenti acris partes sex. Cuicunque autem parti è cantharide phœnigmus insederit, vrinæ ardorẽ dysuriámque ciet. Rupta aut aperta pustula humor sensim emanat, inductóque pingui aut leniente vnguento, non antè finitur exulceratio siccari quàm omnis humor ex affecta parte sit exhaustus. Hactenus quidem remedia protuli quæ externis affectibus citra exulcerationem medentur, vt tumoribus collectionibúsque frigidis, ex hísque progenitis doloribus. Nunc quæ remedia affectibus opitulentur externis in quibus aperta exulceratáve cutis est, vt abscessibus, vulneribus vlceribúsque variis dicendum.

Maturantia. Cap. XI.

MATVRATIO ἡ πέπανσις à cibi concoctione diuersa, est vitiati corruptíque humoris in conueniẽtiorem naturæ statum deductio. Est autem ea duplex, suppuratio ἡ ἐκπύησις, & concoctio quædam seu mitigatio ὁ πεπασμός. Suppuratio est corrupti putridíque sanguinis in pus exquisitum commutatio: ex hoc enim solo pus efficitur syncerum. Pepasmus verò seu mitificatio, est putridæ bilis tum flauæ tum atræ atque etiam pituitæ, non in pus quidem, sed tamen repressa putredine in benigniorem & minus naturę molestam substantiam conuersio. Quod pus mouet medicamẽtum ἐκπυητικὸν dixerunt: quod concoquit πεπαστικὸν seu mitigatorium, cui ex aduerso est σηπτικόν. Vtraque maturatio proprium est naturæ & nostri caloris opus, nec vllum medicamentum per se maturat. Vtrumque tamen tum suppuratorium tum mitigatorium duplex existit: vnum propriè quod insiti nostri caloris vim atque substantiam tuetur vel etiam auget: temperatè id quidem calidum & partis cui foris adhærescit temperaturæ non admodum dissimile. Id quoque in eum humorem qui computruit calorem inducit insito nobis simillimũ, cuius etiã beneficio corruptus is humor in benignius quippiam mutatur. Alterum genus ex accidenti maturat: idque moderatè calidum & humidum est, veréque emplasticam materiã sortitum: hoc dum cutis spiracula infarcit & obstruit, spiritum calorémque natiuum partis cohibet, nec dissipari finit: qui deinde intrò remeans augescit & vel pus conficit, vel corruptum humorem mitificat ac concoquit. De iis igitur quæ phlegmonarum pus mouent in primis tradendum. Aquæ tepidæ fotus per se semper calfacit & humectat, mollit & concoquit, interdum tamen ex accidenti humores quoque digerit ac dissipat.

Hydrelæum modicè calidum parti affusum maturat & concoquit, idque euidẽtius quàm aqua tepida. Oleum maturum salis expers, calfacit moderatè, humectat & emollit, præsertim quod nec frigidum summè, nec calidum, sed tepidum adhibeatur. cõcoquit quoque & pus mouet, aucto natiuo calore, dum cohibet occluditque quicquid è nobis foràs effluere est natum. Butyrum tum per se cõcoquit & pus mouet, tum medicamentis quæ id præstant commodè miscetur; maximè in puerorum molliorúmque corporum phlegmonis exiguis. Oesypus non dissimilem butyro concoquendi & pus mouendi vim obtinet. Adeps omnis præcipueq; domesticorũ animaliũ mollit, conco-

quit & pus mouet:nam præterquam quòd suo lętore perinde atque oleum offarcit cutis spiracula, cohibétque quicquid è nobis effluere aptum est, calorem etiam obtinet nostro finitimum. In eorum quos vsurpamus censu imbecillior est suillus, ab hoc vitulinus, hunc gallinaceus sequitur, anserinus omnium efficacissimus, vt non modò mouēdi puris, sed etiam digerēdi facultate iam polleat. Medulla ceruina & vitulina vt scirrhos emolliunt ita etiam concoquunt, & pus mouent eadem qua adeps ratione. Farina tritici perpurgata furfure ex oleo aut ex hydræleo cocta cataplasmatis forma cutis spiracula offarcit, & calorem natiuum intus continet adaugétque, qui demum humorem supernacuum maturat; concoquit, & in pus album, leue & æquale conuertit. Idémque præstat & tritici pollen. Panis triticeus recens & adhuc calēs admotus eadem efficit: aut si tempore exaruit hydrelæo aut oleo pingui ac dulci, aut butyro mollitus & in cataplasma redactus. Caricæ pingues ex aqua aut hydrelæo coctæ & illitæ, aut forma cataplasmatis ex oleo aut butyro & farina triticea admotæ pus mouent, panos aliósque tumores ad maturitatem perducunt. Tussilaginis & oxalidis folia sub cineribus cocta & ex adipe tunsa, phlegmonas aliósque abscessus celeriter maturat.

Radix althææ laxat, mitigat, & difficilia tubercula concoquit. Cocta in aqua mulsa fotu ad parotidas, strumas, aliósque tumores maturādos efficax. Cataplasmatis specie ex adipe suillo vel anserino, aut etiam oleo cocta, adiecta farina triticea, aut panis medulla potentius concoquit & maturat. Liliorum radix cocta dum planè contabescat, mollit atque maturat præsertim assa, & vt althææ radix adipe excepta cataplasmatis specie. Cepa licet cruda acris sit & mordax, coctura tamen dissipata acrimonia, emollit, pus mouet, in his præsertim tumoribus qui ægrè suppurant.

Pix mollis & liquida, lentoris multi particeps per se molliendi, puris mouendi & concoquendi facultate pollet. arida rosaceo in affectu calido, aut oleo conuenienti dissoluitur in eosdem vsus: dura enim emollit, pus mouet, tubercula pauósque discutit. ex pice molli, cera & oleo compingitur, ceratum puri generando perutile. Resina terebinthina aut etiam lentiscina dura mollit & concoquit cruda. Elotæ omnes acrimoniam deponunt & adiecta cera & butyro, vel oui vitello, vel oleo quopiam accommodato, puris mouendi facultatem adipiscuntur. Thus molle, album & pingue moderatè calidum, mediis ac temperatis naturis consentiens, insignem puris mouendi facultatem obtinet, vtpote nulla siccandi aut adstringendi vi præditum. Ladanum ad primi excessus finem calidum, emollit & moderatè concoquit. Styrax liquida seu rubra, calfacit quoque emollit & concoquit. In hoc quoque censu habentur bdellium & ammoniacum, & quæcunque moderato quodam calore emolliunt, eadem quoque pus mouent.

Iam verò vnguenta ab his extant maturantia basilicum minus, basilicum maius, vnguentum de althæa, vnguentum agrippæ, & quod resumptiuum appellant: emplastrum quoque diachylon simplex, diachylon compositum, & emplastrum è mucilaginibus.

Itaque si qua collectio aut tumor præter naturam partem obsedit ísque calidus cum rubore, calore & dolore lancinante, cuius materia non dissoluenda, sed in pus vertenda videatur, vt in phlegmone, furunculo & carbunculo, fluxione cohibita repressóque ardore atque dolore, maturatio atque suppuratio iuuabitur, primùm quidem fotu ex hydrelæo tepido, aut ex eorum decocto quibus emolliendi pariterque maturandi facultas inest: quibus pariter & dolor leniri & calor obtūdi possit. Protinus à fotu confeter illitus facultatis eiusdem: móxque cataplasma pultis specie ex mucilagine althææ, lini & fenigræci desumpta ex decocto caricarum, in quo farina tritici soluta coctáque sit adiecto oleo & oui vitello. Si minus calida est phlegmone & ægrè suppurat, vt idcirco maturantia validiora postulet, cataplasma fiat ex radice althææ, liliorum & ceparum cum oxalide, malua, acantho, chamæmelo & meliloto exquisitè coctis atque cretis: quibus deinde farina frumenti, lini & fenigræci adiecta sit cum butyro & axungia gallinæ vel anseris. his rursum validius est vnguentum basilicum vtrumque & emplastrum diachylon compositum, & emplastrum è mucilaginibus, quorum vtrumque olei liliacei vel irini permistione emolliendum est, quò altius subire possit viresque suas exercere.

Detergentia & expurgantia abscessus & vlcera. *Cap. XII.*

QVAE extrinsecus inducta abcessus & vlcera mundant sordésq; expurgant, emplasticis cōtraria; non aliam naturā sortita sunt quàm quæ intrò assumpta diximus, lentos atque glutinosos ductuū humores detergere & expurgare. Ea Græcis idcirco ῥυπτικὰ & καθαρτικὰ nuncupantur. Ordine autem & viribus plurimum distant: leniora enim apertarum phlegmonarum pus eluunt & euocant, his valentiora sunt quæ crassiorem vlcerum sordem detergunt, valentissima quæ malignorum vlcerum corruptam carnem exedunt, atque etiam fistularum callos blandè exterunt, quæ sanè sunt cathæreticis proxima. Sic autem digerenda sunt.

Cichorij, endiuiæ, omniúmque intuborum succus licet frigidus, quia tamen amarus tutò detergit, & vlcera non minus quàm viscera purgat.

Rosarum præsertim rubrarum succus cum adstrictione leni detersionis tamen vt & amaroris particeps est: hinc melli rosato & ex aridis rosis syrupo detergendi facultas insignis.

Plātaginis folia vel integra vlceribus inducta sordē luculenter extergunt: succus vlcerum malignitatem emendat, expurgatáq; ad cicatricem perducit. Sedi seu semperuiui maioris succus licet refrigeret ac leuiter adstringat, omnia tamen quę de plantagine protuli potentius efficit. Hæc igitur tuta admodum & vtilia sunt cùm nondum tota ruptæ phlegmones restincta est inflammatio: aut cùm vlcus ardore atque dolore distorquet. Agrimonij & betonicæ succus aliquantulum calidus detergit, omniáque vulnera & vlcera capitis præsertim sanat, nec quicquam putrescere aut in fistulam coalescere finit. Apij succum ad extergendum nō minus efficacem iuniores experti sunt, quem idcirco passim in id vsurpant.

Fabacea farina leuit abstergit vt idcirco cutis sordes, maculas è sole contractas & lentes in summa cute exterat.

Hordei farina modicè quoque abstergit & paulò plus quàm fabacea siccat.

Cicerū farina incidit & exterget, scabies, impetigines, maligna etiā vlcera cum melle purgat. Orobi farina cutis aspredinem, pruritum, lentigines in facie atque etiam maculas & vlcera cum melle detergit: nomas, gangrænásque cohibet. Lupinorum farina exterget validè, alphos, liuores, achoras, exanthematha, scabies, gangrænas vlceráque maligna partim extergendo, partim digerendo siccandóque citra acrimoniam iuuat. Fenigræci farina furfures, achoras, lepras & lentigines emendat, & ex vino aut melle subacta carcinomata purgat.

Seminis lini farina varos, fauos, vngues scabros cū nitro & melle eximit: ex vino cocta herpetas & serpētia vlcera cohibet. Mel calidum siccúmque ordine secundo, aperit, putredini obsistit, siccat, deterget, expurgátq; meatus & vlcera, nec vt sal corporū substantiam coarctat: crudum cocto & despumato detergentius quidem multò est & mordacius, sed eo minùs agglutinat. Saccharū mellis species cùm sit, siccat quoque & abstergit, sed quod rubrū est potētius, vtpote calidius & acrius. Terebinthina licet substantia tenuis, quia tamen subamara blandè abstergit, & rum sumpta tū admota sordes expurgat. Aloë vehementer amara, moderatè tamen terget vt ne puris quidem & apertis vlceribus sit molesta: peculiariter serpētia vlcera cohibet, putridis genitalibus medetur & oculorum medicamentis permiscetur. Thus extergit quoque, sed quàm aloë ignauius. Myrrha verò quòd cum amaritudine summa tenuis sit substantiæ potentius quàm aloë extergit: propriè autem impetigines ex aceto purgat, albugines tollit, caliginem discutit, scabritiem læuigat.

Quæ porrò sequūtur valentiore detergēdi facultate prędita, malignis peruicacibúsque vlceribus accommodantur. Marrubium siccat detergítque validè, adeò vt folia ex melle illita sordidis medeātur vlceribus, nomásque cohibeant: quod efficaciùs expressus succus ex melle confert, & illitus oculis videndi vim exacuit.

Melissophylli succus vt marrubij maligna etiam vlcera propriè verò thoracis & pulmonū sanat, & cum melle oculorum caligines delet. Absinthij succus calfacit & validè deterget & expurgat, sordémq; vlcerum eluit, ac in fistulam abire prohibet, & à putredine vindicat, eadem decocti ius, sed inefficacius pręstat. Anagallidis vtriúsque suc-

cus ficcando & extergendo putrida iuuat vlcera,& cũ melle oculorũ caliginẽ discutit. Scordium vetera vlcera purgat,siccat & cicatrice obducit. Hypericum arefactum atq; tritum insperſumque humida atque putrida vlcera perſanat. Vrticæ ſemen ſordida vlcera quæ citra acrimoniam detergi exiccarique poſtulant cõuenienter ſanat:carcinomata & ſerpentia vlcera addito ſale ſiſtit. Cyperi radix ſiccat & ſine morſu abſtergit,arida tritáque vlcera omnia præhumida, qualia ſunt oris, genitalium, atque ſedis etiam ſi depaſcant compeſcit.

Ariſtolochiæ vtriuſq; radix ſtrenuè abſtergit,ſed rotundę potẽtius:putredines ſanat & exeſt,vlcetum ſordes expurgat,vermẽſque necat & extrahit.

His verò quæ ſequuntur ad exedendam putredinẽm & fiſtularum callos exterendos vis maior ineſſe comprobatur. Centaurij & chelidonij ſuccus exiccat detergétque validè adeò vt vetera malignáque vlcera, ſinus quoque & fiſtulas expurget, detergat, tandémque perſanet.

Iridis radix calfacit, exiccat, abſtergit, arida tritáque cum melle vlcera capitis præcipuè expurgat: eius verò ſuccus infuſus fiſtulas & ſinus detergit & carne explet. Sabina calida ſiccáque ordine tertio, vehementer abſtergit, cum ſenſu quodam acrimoniæ & exeſionis: vlcera quæ atra cernuntur & admodum ſordida cum melle expurgat, putrida exedit, ſinuum fiſtularúmque callos exterit, ſi modò vis eius citra noxam perferri poteſt.

Gentianæ radix impenſè amara, expurgat abſtergítque, alphos delet, vulneribus ſinuatium depaſcentibus medetur.

Aſphodelus radice efficax, calida ſicca extergente & diſcutiẽte: vlcera ſordida purgat, fiſtuloſa ſanat, depaſcentia ſiſtit. Ari radix calida ſicca & detergendi facultate inſignis, vlcera omnium generum ſiue phagedænæ ſint ſiue carcinomata, ſiue ſerpentia, ſiue fiſtuloſa, commodiſſimè expurgat. Dracuntij radix vt acrior & amarior, ita efficaciùs maligna & phagedænica vlcera ata trita cum melle expurgat, fiſtuláſque & ſinus exterget.

Cucumeris agreſtis radix arida tritáq; vt alphos, lepras, impetigines, cicatrices nigras, & in facie maculas abſtergit, ita & veteres ſinus fiſtuláſque expurgat. Elleborus potenter exterget, ad alphos quoque, impetigines & lepras accommodatus: ſi in fiſtulam callo obdutatam immittatur, duobus tribúſve diebus callũ detrahet. Miſy, ſory, chalcitis & chalcantum, vſta lotáque maligna vlcera fiſtuláſque valenter detergent: cruda verò aut non lota vim habent exedentem & cathereticam. Pro iis, quòd nobis deſint, ſubſtituitur vitreolum vſtum atque elotum. Ærugo elota putridis quoque vlceribus & ſinubus expurgandis aptiſſima.

Spuma nitri, nitrum & aphronitrum quanquam vehementer tergent, non tamen vlceribus, ſed lepris, alphis, impetiginibus aliiſque cutis vitiis expurgandis cum aqua calida aut vino infunduntur. Pro his quòd deſint ſal petræ expurgatus ſubſtituitur. Alumen crudum & ex eo comparata aqua nomis, phagedænis, Chironiis, malignis, putridis & paſcentibus vlceribus conueniunt, non tam detergendo quàm cohibendo ne longius ſerpant.

Ex his igitur quæ primi ſunt ordinis cõpoſitiones fiunt expurgandis phlegmonis recens apertis, vt quæ habet mellis roſati ℥ j. vitellum oui vnius, farinæ hordei quod ſatis eſt vt in vnguenti ſpeciem concorporentur: adduntur interdũ terebinthinæ lotæ ʒ ij. ſi melior optatur deterſio. Valentius autem eſt quod recipit ſucci apij ℥ viij. ſucci agrimonij ℥ iiij. ſucci plantaginis ℥ ij. mellis roſati ℥ x. coquantur aliquantum, deinde adiice farinæ hordei, lupinorum & fenigræci an. ℥ j. percoquantur in vnguẽtum, permiſcendo ſub finẽ terebinthinæ ℥ ß. Si craſſius aut tenacius pus fuerit, deterſio maior fiet hac formula: ℞. reſinæ, mellis, terebinthinæ an. ℔ ß. myrrhæ ſarcocollæ, farinæ lupini & fenigræci, radicis iridis an. ℥ ß. fiat vnguentum. Huc pertinet vnguentum aureum, cui vis quoque detergendi par quodammodo ineſt, & emplaſtrum de ianua, & emplaſtrum gratia Dei nuncupatum, quæ aut ſolida aut oleo tenui diluta induci poſſunt, ad capitis imprimis aliarúmq; partium neruoſarum vlcera. Huc quoque referri poterũt quæ tertij ordinis ſunt vehemẽter detergentia, cuiuſmodi ex ærugine cæteriſq; acrioribus metallicis conſtant, ſi lenioribus ſoluantur & temperentur, veluti emplaſtri diuini drachma vna ſi tribus recentis vitelli diſſoluatur, aut ſi vnguenti Ægyptiaci aut Apoſtolici

drachma

drachma cũ duabus tribúsve tetrapharmaci aut cerati alterius subacta vnitáq; sit, vlceribus blandè extergendis optimum comparabitur remedium. Sic & præcipitati puluisculus leniente quopiam exceptus, nullo morsu superfluam carnem absumit & vlcus sorde expurgat. Si iã vlcus sordidum est, & mali moris siue id sponte natum est, siue ex vulnere aut ex phlegmone negligentius curata factum, ex his quæ secundi sunt ordinis vnguentum comparabitur hac formula: ℞. Plantaginis, absinthij, marrubij, scordij, melissophylli, hyperici recentium & contusorum an. m. j. coquantur aliquantum in vino albo & olei ℔ j ß. in quo expresso dissolue radicũ cyperi, iridis & aristolochię rotundæ tritarum atque cretarum an. ʒ ß. ceræ ℥ iiij. rursúmque coquantur dum crassescãt, ac tum adde resinæ ℥ ij. thuris, myrrhæ, aloes, sarcocollæ an. ℥ j. & postremò terebinthinæ ℥ j. ß. Quæcunque validiora desiderantur, ea insuper nonnihil habent æruginis: cuiusmodi sunt emplastrum diuinũ remollitum, vnguentum Apostolorũ & vnguentum Ægyptiacum, omnium certè quæ extant præstantissima.

Si verò è sinu aut fistula exterendus est callus, iniicietur decoctũ, quod habeat plantaginis, absinthij, centaurij minoris, sabinæ, foliorum oliuæ & agrimoniæ an. m. j. radicum gentianæ cõtusæ ℥ ij. fiat decoctio in vino albo, in quo colato ad ℔ j. dissolue mellis rosati, syrupi absinthij an. ℥ j. ß. Si non id præstiterit quod postulas, vel myrrham, vel aloen, vel vnum quodpiam ex his postremis medicamentis dissolue: vt vnguenti Ægyptiaci ℥ ß. sicque sensim augeri vis potest dum optatus existat euentus. Exposita eorum medicamentorum materia quæ partium externarum inflammationes, præduros tumores, phlegmonas, abscessus, vlceráque sanant, deinceps ad ea pergendum quæ vulneribus medentur, eáque ad cicatricem perducunt.

Profluentem sanguinem cohibentia ἴσχαιμα Græcis appellata. Cap. XIII.

QVAE sanguinẽ vberius prorumpentem siue ex aperta excisáve spõte vena, siue ex rupta aut in vulnere præcisa, alia quadã proprietate, alia vi emplastica, alia caustica id ipsum præstant. Quæ primi sunt ordinis, non statim frigida sunt omnia aut adstringentia, sed ex his quædam calida & acria, vt vrtica. Quæ secundi, venarum exitus inferciunt atque implent, móxque arefacta nihil effluere sinunt. Quæ tertij ordinis, vrendo venas coãgustant, crustuláque obducunt, quæ omnia cohibet. Telephiũ tertia semperuiui species & quæ huic similis crassula maior appellatur, in sistendo sanguine & curãdis vulneribus efficax: tertio recessu frigida, humida secundo. Polygonum ab effectus præstantia sanguinariæ nomen obtinuit, quòd eo siue integro siue tunso stillanti parti inducto sanguis coëat & in grumos concrescat, vt non amplius effluat.

Pimpinellæ folia tunsa aut etiã cocta si apertam venam attingant, protinus sanguinem sistunt, quod radix luculentius efficit: eadem quouis modo sumpta sanguinis vomitiones excreationésq; supprimunt: subdita verò mulierum purgationes hæmorrhoidásque cohibent. Vrticæ radice recenti in narẽ inserta sanguis mox supprimitur, quod nec minus tum ea ipsa, tum foliis tunsis vulneri inductis præstatur.

Pentaphylli radices, folia florésque vehementer adstringunt & desiccãt sine morsu, & in multo sunt vsu ad sanguinis reiectiones. Androsænum licet calidum & siccum, recenti tamen vulneri impositum, sanguinem continet.

Hippuris seu equisetũ adstringit manifestè atque siccat, propriè verò succus sanguinem è naribus manantem reprimit, arefacta folia trita & inspersa cruẽta vulnera glutinant. Salicis folia & cortex præcipuéque lanugo & flores inserti naribus erumpentem sanguinem promptè sistunt, & redacti in puluerem & calamo efflati, in nares idem præstant.

Isatis valenter quoque siccat & astringit: cuius folia recens vulnus conglutinant, nec sanguinem effluere sinunt. Symphytum maius atque etiam petræum siccat atque coniungit moderato calore: tũsæ radices vt sumptæ sanguinis reiectionẽ, ita & recenti vulneri illitę, eruptionem sistunt, labráque vulneris conglutinant, quẽadmodum & minutim cõcisas carnes cogunt si vnà coquãtur. Corallium, hæmatites lapis iaspis & qui cornalinus appellatur, occultis quoque viribus sanguinem supprimunt. At verò mumia, thus, myrrha, mastiche, sanguis draconis, terra lemnia & bolus armena, in emplasticis

habentur,& obstruendi siccandique facultate sanguinis effluuia cohibent.

Quum itaque recens vulnus sanguinem immoderatius profundit,emplastica quædã aceto lota cum puluere eorum quæ proprietate sistunt, aut in pulueris inspergendi aut in cataplasmatis formã aptabuntur oui candido excepta,vt ℞.boli armenę,terræ lemniæ lotarum in aceto an.℥j.mastiches,sanguinis draconis an.℥ß.thuris,myrrhæ,radicis cõsolidæ maioris,pimpinellæ & vrticæ an.ʒ ij.fiat puluis, Vel ℞.boli armenæ,sanguinis draconis an.℥ß.thuris,mastiches,aloes an.ʒ ij.pilorum leporis minutim incisorum ʒ iij. pul:succini & coralij rubri an.ʒ j ß.oui candido excipiãtur & turunda oblonga indantur in nares.Causticorum vsus si quando fortè ad cohibendum sanguinem necessarius fuerit,posthac tradetur.

Glutinantia medicamenta. Cap. XIIII.

GLVTINANS medicamẽtum κολλητικὸν Græcis appelatum est, recentia vulneris labra adducta coniungit & ad pristinam reducit integritatem.Id autem efficit quia prohibet ne inter coitura labra aut influat aut succrescat humor. Adstringens id esse oportet,crassæ terrenęque substãtię,ac siccum ordine secundo,calore temperatum,vt nec detersione nec acrimonia feriat.Arnoglossum quæ plãtago,siccat & adstringit sine morsu, recẽtibus vulneribus aptum,quę citra metum inflãmationis glutinat, vetera quoque vlcera sordida,maligna & elephantica expurgat, & inæqualia cicatrice obducit.

Cynoglossum seu lingua canina vt oris fauciúmq; ita & cæterarum partiũ vlcera tergit,recentiáque vulnera glutinat,horúmq; calorem temperat. Myriophyllum seu millefolium adeò exiccat vt cruenta vulnera protinus glutinet,& ab inflãmatione vindicet,seu viride seu siccum, ex aceto oblitum. Salicis tùm folia tum flores citra morsum siccant & adstringunt,cruentúmque vulnus glutinant & inflãmationem arcent. Vlmi folia & cortex medianus spissandi vim obtinẽt multóque magis succus è pomis expressus,recentia vulnera celeriter his admotis coëunt atque solidescunt. Verbena siccat & adstringit,glutinandis vulneribus familiaris, vetera quoque putrescentia vlcera cohibet,sordida ex melle purgat,& cicatrice obducit.

Myosotis quæ pilosella adstringit atque siccat foliorum farina vulnera mirum in modum glutinat.

Anagallis citra morsum siccãs,tusa & admota recentibus vulneribus pręsertim senũ efficaciter medetur.Beronica vulneribus quoque recentibus præsertim capitis accommodatur.Stæbę quę & scabiosa, omnibus quoque vulneribus & maximè pectoris succurrit. Bugula & sanicula recentioribus primùm cognitæ inter vulnerarias herbas primas tenere creduntur.Hypericũ siccat moderato calore,folia,flores,fructus tunsi glutinandis vulneribus imponuntur. Attractylis in sanandis quoque vulneribus efficacissima,eadem vlceribus fistulisque diuturnis medetur.

Lũbrici terręstriti & admoti vulnera omnia pręcipuéque neruorũ glutinare traduntur.Cochleæ pusillæ tritæ iisdẽ quoque viribus esse creduntur,quas & ad interiora vlcera pręsertim pulmonũ vsurpant.Sarcocolla emplastica & subam--a citra morsũ siccat, & vlcera glutinat.Myrrha,thus,magisq; thuris cortex,aloë, mumia, & omnia ferè quæ sanguinem cohibere diximus,glutinandis sunt vulneribus aptissima.Terebinthina resina atque etiam abietina quę nobis frequens est,omnibus medicamentis vulnera glutinãtibus vtiliter permiscetur : nec sola aut oui luteo excepta parum cõducit.Pix mollis & liquida iisdem quoque medicamentis adiungitur: & pix sicca atque resina arefacta;sed hæ durioribus corporibus aptiores. Lithargyros auri quòd emplastica sit & ferè omnis qualitatis expers non modò glutinantibus, sed & cæteris quoque emplastris vt communis quædam materia substituitur.

Quum igitur recẽtis vulneris suppressus iã sanguis fuerit,ídq; citra phlegmones metum,labris propiùs adductis atque iunctis, instillanda aut linamentis inducenda erunt vnguenta carptis linamẽtis excepta, variè ex iis concinnata simplicibus:hisq; superponenda lintea vino rubro tepido imbuta expressáque leniter.Si exiguum est vulnus satis fuerit terebinthina lota adiecto oui luteo & farinæ momento. Efficacissimum quoque est balsamum artificiale ita concinnatum.℞.vtriusque plantaginis, semperuiui vtriusque, symphyti vtriusq;,betonicæ,verbenæ,pimpinellæ,pilosellę,pentaphylli,absinthij,

centaurij minoris, millefolij, cynogloſſi, equiſeti, attractylidis, hyperici an. m. j. tecentibus contuſis affunde aquæ vitæ ℥ viij. ſinantur macerari diebus quatuor, quinto ſuccus ex his tepefactis exprimatur: in quo diſſolue olei optimi loti in aqua roſarum ſtillaticia ℔ ij. coquantur vaſe duplici dum ſucci dimidium abſnmptum ſit, ac tum adde terebinthinæ lucidæ ℔ j. percoquantur in reliqui ſucci conſumptionem purè, coletnr atque recondatur ampulla vitrea. Poteſt & oleum tuſſis herbis cum aqna vitæ pariter affundi atque qnatriduo macerari, ac deinde coqui & liquor totus exprimi, purúſque excolari vt in eo tandem terebinthina vaſe duplici percoquatur. Hinc & vnguēta quibuſdam adiectis comparari poſſunt in primis efficacia, vt ♃. balſami prædicti ℔ ß. cerę albæ, reſinæ an. ℥ ij. ſarcocollę ℥ j. thuris, maſtiches an. ℥ ß. fiat vnguētū in vaſe duplici. Rurſum quoque validius ita comparabitur ad neruoſarum partium conglutinanda vulnera & carne implenda. ♃. lumbricorum terreſtrium expurgatorum atque tunſorum ℔ ß. macerentur diebus ſex in olei optimi ℔ ß. his deinde ferueſactis exprimatur oleum eíque adde balſami pręſcripti ℔ ß. ſeui arietini mundi ℔ ß. picis nigrę ℥ iij. reſinę ℥ ij. ammoniaci, galbani, opopanacis aceto ſolutorum & colatorū an. ℥ j. thuris, maſtiches an. ℥ ß. coquantur vaſe duplici in vnguentum, vel etiam ſi voles in emplaſtrum.

Ex his quæ ad balſami cōpoſirionem protuli, potio quoq; petutilis ſit ad vulnera, quę vel in pectoris vel in abdominis caua penetrant cum viſcerum offenſione, & ad inueterata vlcera præſertim renum atque pulmonum. ſi amaror metuitur nimius, ſubſtractis abſinthio & centario minore ſubſtituantur ſtæbe ſeu ſcabioſa, agrimonium & braſſicæ cymę. Tunſæ omnes aut ex his quædam vino aſpergantur albo & tenui dum prorſus merſę madeſcant, & mellis colati quadrante. Macerentur diebus ſex, tepefactis his aut modicè ferueſactis vinum exprimatur; dentúrque ieiuno ℥ iiij.

Sarcotica medicamenta. Cap. XV.

MEDICAMENTVM σαρκωτικὸν eſt quod deficientē carnem in vulnere aut in vlcere cauo progignit, ipſúmq; cauum carne implet. Id quidē propriū eſt naturæ opus: quodcumque tamen medicamētum vlcus moderatè ſiccat, eiúſque ſordes blandè ac mediocriter citra morſum detergit, quoniā ſanguinem qui gignendæ carnis eſt materia tuetur, & impedimenta ſubſtrahens vlcus purum aut quale ſaltem acceptum eſt cōſeruat, ſarcoticum dixerunt. Eſt autem id ſubſtantię mediocris, moderatè atque infra ordinem ſecundū tum calidum tū ſiccum, vt acrimoniæ ſit expers. Calidius enim aut tenuius carnē colliquat: craſſius autem aut frigidius nimium ſiccat & adſtringit.

Herbę quibus ſola ſit progignendæ carnis facultas, paucæ admodū ſunt, ſed quæ recentia vulnera conglutinār, & quæ ſordida vlcera leuiter expurgant, eędē quoque carnem gignunt, ſi modò mitiorum quorundam permiſtione temperentur.

Fenigręci, orobi & lupini farina, ſiue ſola ſiue melle & oui luteo & terebinthinæ momento excepra, mitiſſimè carnem generat. Thus peculiari facultate ſarcoticum eſt, & in mediis corporibus carnē gignit: in aliis verò tnm ſiccioribus tum humidioribus nonnihil additur his conſentaneum.

Manna thuris vulnera quoque caua & vlcera conuenienter explet.

Pix liquida atque etiam ſicca mannæ thuris commodè iungitut vt vlcera vulneráque caua impleat. Terebinthina blandè rergendo ſiccandóque efficit vt vlcerum caua carne impleantur. Sarcocolla quæ præſertim in aqua roſarum ſtillaticia aut in lacte ſoluta ſit, citra morſum deſiccans & vlcera commodè detergens, ea quoque facilè carne implet.

Aloē præcipuè lota paulum extergit, vt ne puris quidē vlceribus ſit moleſta: hinc ad vlcera carne implenda apprimè vtilis. Myrrha ſiccans atqne detergens, vlceribus carne implendis aptiſſima.

Si quod igitur vlcus eſt aut recēs vulnus cuius portio quædā ſublata ſit, vt idcirco nō protinus agglutinari queat, ſarcoticis primùm caro gignenda eſt, deinde vlcus glutinantibus committēdum. Sarcotica autem medicamenta tum ex his quæ protuli tū ex agglutinantium, detergentium atque ſuppurātium temperatione fiunt. Sic quidem retrapharmacum quod & baſilicum appellant, ad gignendum carnē paſſim extat & baſi-

licum magnum,& vnguentum aureum, & emplastrum gratia Dei, & de ianua, & emplastrum diuinum. Potest & pręscriptum supra balsamum ad vulnera implenda atque glutinanda ita comparari, ℞. balsami præscripti ℔ ß. in quo liquentur vase duplici ceræ albæ, resinæ, ammoniaci, an. ℥ j. galbani, olibani, mastiches, myrrhæ an. ℥ ß. aristolochiæ rotundæ tritæ ʒ ij. fiat vnguentum, aut si voles aucta cera emplastrum. Puluis quoque in eundē vsum hac forma præscribitur: ℞. sanguinis draconis, boli armenæ an. ℥ ß. mastiches, olibani, sarcocollæ an. ʒ iij. aloës lotæ, aristolochiæ rotundæ, radicis ireos an. ʒ j. ß. fiat puluis. huic etiam addi conuenienter possunt ambræ gr. vj.

Epulotica medicamenta seu cicatricem inducentia. Cap. XVI.

E πουλωτικὸν medicamentū Græcis est quod impleti iam vlceris summā carnem vehemēter siccat & obdurat, & in cicatricem cuti simillimā cogit. Id autem abūdè siccum est, vt humorem absumat: est & crassioris materiæ vt carnem adstringat, cōtrahat, atque denset. Nullius caloris sed frigoris cuiusdam particeps, omníque morsu destitutum.

Terra armena putrescentia oris vlcera sanat, cæteráq; siccat cicatrice obducit. Terra lemnia eadem quoq;, sed imbecillius efficit. Lithargyros moderatè siccat & adstringit, & vlcera cicatrice obducit. Cerusa siccās quoque & adstringens, excrescentia leniter reprimit, & cicatrice claudit. Malicorium & balaustium astringunt, humida vlcera siccant hísque cicatricem inducunt. Myrtus siccat quoque & adstringit, trita & vlceribus præ nimio humore cicatricem non recipientibus auxiliatur: hæmatites lapis siccat adstrictione leui qua tamen excrescentia reprimit & obdurat, hæc quidem leniora sunt & lenioribus vlceribus tenerísque corporibus apta. Lapis calaminatis quid cadmia est lapidosa, sæpe vstus acetóque extinctus vehementer siccat, excrescentia reprimit & cicatrice munit. Cadmia vera siccat & adstringit, sed non sine acrimonia, quam tamen lotione ex aqua rosarum & plantaginis deponit, sicque vtilior ad cicatrices inducendas euadit. Spodium & pompholyx acria quoque existunt, sed lotione mitia adeò redduntur, vt citra morsum excrescentem carnem coërceant & cicatrice obducant. Concerpta etiam linamenta sola tum sicca tum madefacta in styptico rubro vino, aut in quo absinthium, rosa & aluminis pauxillum sit incoctum, inter epulotica meritò sunt habenda.

Scoria ferri, plumbum vstum, stybium quod & antimonium vstum, calx viua, alumē vstum, vitriolum vstum, æris squamma, æs vstū, omnia quidē acria sunt, & verè cathæretica, sed quæ tamen sæpius lota dum omnem acrimoniam deposuerint, epulotica redduntur, optima sanè malignis vlceribus cicatrice obducendis in durioribus corporibus: idq; modò trita & inspersa, modò excepta cerato ex oleo rosaceo, melino, myrtino, omphacino, aut mastichino. Ex eorū leuioribus extat vnguentum album, è cerusa, quod & in emplastri formam aptatur: vnguentum rubrum exiccans. In id quoque valentiora sunt, vnguentum diachalciteως, austero vino subactum & myrteo emollitum, vnguentum diapompholygos, & vnguētum quod propriè adstringens appellauimus. Possunt & alia in rem præsentem ita comparari. Calx viua toties in aqua frigida aut in aqua plantaginis lauetur dum omni destituatur acrimonia, & ex oleo rosaceo quātum sensim combibere poterit diu in mortario subigatur in vnguenti formam. Aliud valentius, ℞. plumbi vsti & loti, pompholygis seu tuthiæ lotæ, æris vsti & loti, aluminis quoq; vsti & loti an. ℥ j. oleo rosato & aceti momēto excepta in mortario diu subigātur in vnguenti speciem. Ex iisdem quoque puluis tenuissimus cōfici potest, addendo lumbricorum terrestrium arefactorum, sanguinis draconis an. ℥ j. ß.

Cùm plūbi crudi lamina tantoperè commendetur nō ad simplicia modò verùm etiā ad maligna & cancrosa vlcera tum sananda, tum etiam cicatrice tergenda: cúmque ad eadem omnia multò præstātiorem crudi plumbi tenuissimum puluerem sim expertus, inspersum malignis vlceribus illa blandè citra vllum doloris sensum corrigere, expurgare, & ad cicatricē perducere, eius conficiendi rationem subticere nolui. Plumbum in laminas quàm tenuissimas ducitur, hæ minutissimè conciduntur, aceto quàm acerrimo immerguntur, macerantúrq; triduo permutato quotidie si videtur aceto, postea exemptæ & igni siccatæ citra vstionem, in mortario laboriosè teruntur, sic tandem in tenuissimum

ſimum leuiſſimúmque puluerem rediguntur, cuius vis eſt ad ea quæ dixi, & ad multò maiora ſingularis & eximia.

Cathæretica medicamenta. Cap. XVII.

EXEDENS medicamentum καθαιρετικὸν Græcis appellatū eſt, quod inutilem tum putridam tum excreſcentem carnem abſumit, & polypos, tubercula, verrucas, callóſque detrahit: non quidem vniuerſum ac repentè, ſed quaſi liqueſaciens ac ſenſim tabefaciēs citra vllam vicinæ carnis corruptionem aut putredinem. Id autem vehementer & iam quarto ordine calidum eſt atque ſubſtantiæ pertenuis, qua ſe altiùs in abſumēdam materiam inſinuet. Quod igitur epuloticum medicamentum ſiccando comprimendóque ſine doloris ſenſu facit, id cathæreticum non ſine acrimonia & ſenſu doloris exedit. hoc genere continentur, reſtarum, concharum & rerum cauſticarum vt tithymalorum cinis, pumex crematus, ſal torrefactus aut melle duplo exceptus, olláque noua exuſtus: alumē vſtum, pompholyx, plumbum vſtum, ſtybij ſeu antimonij cinis, qui peculiariter cācros abſumit. Vitrioli genera, quæ pro chalcanto, chalcitide, miſy & ſory vſurpantur: adhæc ærugo & æris ſquamma, hydrargyrus ſublimatus, & idem præcipitatus, atque cinabrium.

Quum igitur in vlcere aut putredo aut mollis fungoſáque caro tantopere luxuriat, vt neque detergentibus, neque vehementer adſtringentibus eximi tota poſſit, neceſſarius eſt cathæreticorum vſus, quæ quicquid ſuperuacuū eſt ſenſim exedant. Ex his ſimplicibus compoſitiones extant: vnguētum Apoſtolorum, vnguentum ægyptiacū: poſſunt & trochiſci ex calce viua trita & melle excepta confici, qui acriori igne ſiccentur, & trochiſci aſphodelorum hac formula: ℞. ſucci radicis aſphodelorum ℥ iiij. calcis viuæ ℥ ij. æruginis ℥ j. permiſta in trochiſcos cōcinnētur qui ſole feruēte ſiccētur vel igne.

Septica medicamenta. Cap. XVIII.

PVTREFACIENS medicamentum Græcis σηπτικὸν eſt, quod tum humorum tum corporis materiam labefactat, & cum fœtore quodam corrumpit. Eſt autem id inſito nobis calori aduerſiſſimum, vt cuius vim atque ſubſtantiā prorſus demolitur. Quod frigidiſſimum & veluti quarto eſt ordine, naturalem certè calorem extinguit, interimítque partem, ídque ſenſim ac plerumque ſine ſenſu. Septicum tamen id appellare non licet, ſed id ſolùm quod ſumma caloris acrimonia inſitum nobis calorem aut diſſipat, aut in igneum conuertit, ſimúlque qualitate maligna humidum primigenium diſſoluit, & omnem partis ſubſtantiam tabefacit atque colliquat & putredinem cum fœtore inducit. Id igitur ſummi eſt caloris in ſubſtantia moderatè craſſa: nam tenuior à noſtro calore euinci facilè diſſiparíque poſſet. hoc genere ſunt, auripigmentum ſeu arrhenicum tum purum tum ſublimatum, ſandaracha, chryſocolla, aconitum, dryopteris, pityocampe.

Hæc quidem licet vehementer calida, nec tamen cauſtica ſunt, neque eſcharotica, nec cruſtam in nuda carne gignūt: ſed qualitate prorſus maligna atque venenata carnis quam attigerint ſubſtantiam corrumpunt & in putredinem cadaueroſam deducūt, quæ multò deterior eſt quàm ex gāgræna. Venenata autem eorum vis ſenſim intrò ſubiens præcordia viſceráque ferit. Quocirca non niſi repreſſa crebra lotione ex ſucco portulacę, limonum, ſolatri, aut ſemperuiuī vlli vlceri adhibēda ſunt, debéntque cerato leni permiſceri, parua copia & in parte quæ à principibus procul abſit. Maiore enim copia nec repreſſa in vlceribus cordi propinquis, vt in mammæ cancro, illa præſertim arrhenicum & ſublimatum mulierem diebus ſex ſuſtuliſſe notaui perinde ac ſi id hauſiſſet. Horis circiter tribus ab inſperſo puluere vehementi rigore concuſſa, vomitione mox tentari cœpit, & crebris animi defectionibus corripi, cum pulſu lāguido, quę deinſenſim aucta, oborto extremarū partiū frigore, & facie reliquóque corpore ſupra modum intumeſcente miſerè illā iugularunt. Periculoſus omninò iſtorū vſus, nec certè ad chirurgiā neceſſarius, cū ſine fructu vllo pernicioſa ſint: nec enim partē quā attigerint vt cauſtica vrunt, nec cruſtam inducunt, ſed quam corruperint ita relinquunt arte excidendam: Quocirca eiuſmodi remedia prorſus exterminanda ſunt, omniáque vel detergentibus: vel cathæreticis, vel eſcharoticis, vel cauſticis citra perniciē eximēda abſumendáque ſunt. Aut ſi patū meticuloſus eſt laborās & cōſtanti animo, cōſtantibúſque

viribus ea vel sectione vel candenti ferro demolienda sunt, quibus nulla in corpus aliena qualitas inducitur.

Escharotica & caustica medicamenta. Cap. XIX.

EXVLCERANS medicamentum, quod Græcis ἐσχαρωτικὸν, nõ modò nudam carnem vt cathęreticum absumit, sed & cutem ipsam diuellit. Vesicans id quodammodo efficit, sed leuius & ignauius, quòd ardoris vi humorẽ proliciat & solùm pustulas excitet. Escharoticum multò vehementius vrit vt iam crustas inducat, nec tamen infra cutem subit. Vtrumque summo & quarto est calidorum ordine, sed vesicans in tenui, escharoticũ in crassa densáque substantia. hoc ordine sunt, corticis fraxini cinis qui saliua dilutus & parti cuiuis impositus, cutem vrit sine pustula. Sabinæ crematæ cinis verrucas & duriora cutis tubercula exest: cinis è cremata vini fæce id ipsum quoque præstat exiguo humore liquatus. Sapo niger mistus pari portione salis marini triti, impositus cutem quoque vrit, ruptáque crustula sanies copiosa manat. Nitrum atque etiam eius succedaneũ quod est sal petræ exquisitus, instar pisi loco madido inductum, cutẽ diuellit & vrit inducta crustula. Fit autẽ sapo niger è calce, sale, oleo & seuo. Sapo autẽ albus è calce, cinere & seuo veruecino.

Καυστικὸν medicamentum est quod non modò summam cutem vt escharoticum, sed & veram quoque soluit atque disrumpit: nonnũquam & in subiectam carnem cauterij instar penetrat, non id quidem sensim colliquans & exedens, sed repentè exurens, crusta densiore inducta. Id quàm escharoticum vehementius est, feruentissimo calore prędıtum in crassa terrenáque substantia.

Tria hæc igitur causticum, escharoticum & vesicans, quòd vires in cutem exerant, vno eodémque genere contineri par est, & solum agẽdi vi distare. Quæ verò nõ ipsam cutem sed solam nudam carnem afficiũt, diuersi planè sunt generis. Quum igitur quauis ex causa cutis aperienda fuerit, nec laborãs sectionem vstionémve tolerare potest, inducto caustico medicamẽto vri rumpíque debet. In causticorũ autẽ censu præcipua sunt, calx viua, vitriolum vstum, æs vstum, & quæ ex his fit aqua fortis Halchymistica. Ex his quoque lapis fit ruptorius qui sesquihorę spatio cutem penetrat. ℞. vitrioli vsti ℥ ij. salis Armeniaci ℥ j. calcis viuę, cineris è vini fece an. ℥ iij. Tritis atque permistis affunditur lixiuiũ ficulneum aut tithymallinum, quod subinde colatur dum istorũ materia tota ferè dissoluta sit: lixiuium deinde in olla noua aperta coquitur ac feruescit, dum crassescat atque lapidescat. In ampullam vitream & obduratam reconditur loco sicco ne humidioris aëris attactu liquescat.

Cinnabrium, mercurius sublimatus & præcipitatus eius puluis integram cutem nec exulcerant nec diuellunt, neque in hunc ordinem, sed solùm inter cathęretica valentiora haberi possunt.

Ad ambusta. Cap. XX.

SEV igni seu aqua oleóve feruente ambusta est corporis pars quæpiam, alia inflammationem sedant simúlque extinguunt empyreuma, aut euocant, alia pustulas prohibẽt & reprimũt dolorémque leuant, alia vlceratas partes aut excoriatas dolentes leniunt & ad sanitatem perducunt.

Primi generis sunt potestate frigida omnia, vt aqua, acetũ & ex his oxycratum, oui albumen, succus semperuiui, lactucę, endiuiæ, solani, hyoscyami, plãtaginis & portulacæ, & horum aquę stillaticię, terra quæuis obuia, sed maximè Cimolia & quęcunque leuis vt bolus armena commemoratum succo aquáve destillata aut oxycrato soluta & protinus illita, coriandrum viride, lenticula semicocta, cerusa, alumẽ aqua solutum cum oui candido, atramentum scriptoriũ ex aqua, caphura. Atque hæc ab vstione protinus arripiẽda & tepida applicanda, quia actu talia anodyna euadunt & empyreuma foras euocant, dein qua valent potestate ardorem extingunt & inflammationẽ sedant. Vt enim ignis, si propiùs ipsi pars vsta admoueatur, proprij inusti mali fit alexiterium, eámque reuocato empyreumate dolore leuat: sic nõnulla impressum partibus ardorẽ foras calore prolectãt, atque ita sedata inflãmatione ambustis medentur, vt ari & porri illita folia præsenti sunt ambustis remedio. Cæpe cũ sale cõtusæ ambustæ parti impositæ miraculo persanãt. Oleũ quoq; sale addito idẽ efficit. Sãbuci & ebuli contusa

folia

folia & apposita idem præstant. Radicis etiam asphodeli decoctæ in oleo succus perniones & ambusta sanat.

Frigidorum vsu quum partis ambustæ ardor repressus statim initio fuerit & mitigata inflammatio, tum ea inducenda quæ pustulas prohibent simúlque dolorem leniunt. Gluten quod ex tergoribus boum fit pellucens & candidum, dilurum aqua ambustis vtiliter allinitur & pustulas prohibet. Ligustri, saluiæ, myrti singulorũ cruda folia cerato vel adipe suillo excepta, quia & sedandi doloris & reprimẽdarum pustularum vim habent, ambustis vtilissimè imponuntur. Eadem viridia contusa, & maluæ & papaueris corniculati, admista axungia aut cerato efficaciter quoq; ambustis illinũtur. Mori folia ad ambusta terũtur ex oleo vel aceto linenda: sic maluę folia oleo incocta & trita sacris ignib⁹ & ambustis vtiliter imponũtur. Lactuca cũ sale illita prodest recens ambustis: & helxine admota. Hyperici folia cũ semine, & althęę cũ pauco oleo illita sanãt ambusta.

Pulticula ex hordei farina ambustis ex vino prodest, & ex oui quoque candido. Ouũ crudum cum sua testa tritũ & illitum, & virides platani pilulę cum axungia sanãt ambusta. alba & nigra oliua prodest ambustis trita & oblita, quòd empyreuma eliciat & pustulas reprimat. Gummi spinæ ægyptiæ ambustis quoque prodest, quòd dolorem leuet, & pustulas gigni prohibeat illitum cum ouo. Arctium & verbascum & ex floribus huius destillata aqua pernionibus & ambustis commodè imponuntur. Lilij radices tostæ cum rosaceo ambusta persanant, idem decocta folia præstant.

Herba cucullus vulgò appellata, charta conuoluta & subcineribus cocta, dein contusa & addito oleo ambustis inducta intra triduum persanat. Thus quia anodynum & adstringens ambusta pernionésque cum pingui suillo aut anserino subactum percurat. Ruta in olei libra viníque sextario cocta commodè fouentur partes quas penetrabile frigus adusserit. Ambusta aquis feruidis si statim ouo occupentur pustulas non sentiunt, admista præsertim hordeacea farina & salis momento. Chrysanthemi flos vtiliter ambustis cum melle imponitur.

At verò pars si iam pustulosa aut excoriata vlceratáve est, quæ leniunt & moderatè siccant vsurpanda erunt, qualia metallica vsta & lota, leni & blando liquore excepta. Calx aqua rosarum aut plantaginis lota & rosaceo vnguento subacta, blandũ fit pustulosis & vlceratis remedium: efficacius fiet si viuam eam & illotam cerato liquido exceptam parti pustulosæ inducas, aut myrrham tritam cum vino rubro adhibeas, aut hyoscyami viridis succum contineriter illinas. Magnes quoque crematus & tritus, & hæmatites, & ostreorum cinis commodissimè ambustis inspergunt. Ouis in aqua duratis & putaminibus in pruna exustis, tum lutea ex rosaceo aptè illinuntur. Frumẽtum tostum in ferro & tritum è vino vlceratis præstãtissimo est remedio. Betæ folia in vino cocta & trita vtiliter excoriatis illinuntur: eiusdem succus rosaceo liquido paulatim instillatus quantum combibere potest, illis quoque remedio est. Folia myrti puluerata aqua rosarum perfusa blandè exiccant & cutim nutriunt. Hordeum tostum, tritũ ex oui candido vtiliter illinitur. Ficus cum cera & rosaceo subacta ambustis cicatricem obducit. Cinis farmentorum vitis & vinaceorum ambustis cum rosaceo prodest, idem brassicæ radicum cinis & folia decocta, & coriandrum cum lacte muliebri præstant.

Cyclamini radices cum semperuiuo tritæ ambusta sanant, ita vt cicatrix fallat: idem quoque præstat calida admota plantago, & beta. Gallarum puluis intertrigines & ambusta excoriata inspersus sanat. Cinabaris cum sanguine draconis illitus. Hederę flores ex cera. Lactis cremor cum hordei combusti cinere. Laridum ad flammam liquatum dum destillet, aqua rosacea exceptum. Oleum ex induratis ouorum vitellis & mortario plumbeo contritis, tandémque in sartagine frixis, vbi crustæ deciderunt pustularum, eruo cum melle aut iride vlcus expurgandum, tandémque sicco linamento.

Ad hæc compositiones paucę extant, oleum rosaceum, oleum è tartaro, oleum myrtinum, oleum ex ouis, vnguentum populeum, vnguentũm rosaceum, album rasis, diapomphyligos & διακριθῶν, emplastrum è cerusa, de minio, diachalcitos & nutritum rosaceo aut aqua plantaginis soluta. Ex tempore verò ex cerusa, oleo myrtino, adipe suillo, spuma argẽti & cera optimum ad perniones & ambusta comparabitur vnguẽtum, vel sic: ℞. mucilaginis seminis cydoniorum & tragacanthæ an. ℥ß. olei ouorum & nenufaris an. ℥j. misce in formam vnguenti. Item ℞. ficus aridas quot voles, cum cera eliquata subiguntur in ceratum.

METHODI MEDENDI LIBRI SEXTI FINIS.

Methodi medendi liber vij.

DE COMPOSITIS MEDICAMENTIS.

PRAEFATIO.

PRÆCLARIS olim viris qui tum medicinæ tum chirurgiæ vsu & exercitatione celebres euaserunt, præcipuam curam summúmque studium fuisse comperimus, vt ad difficiles quosque affectus peculiaria sibi remedia quasi thesauros reconderent, vt fœlici operum successu, nominis sui dignitatem & gloriam augerent atque tuerentur. Ea licet vnusquisque domi conficienda curaret, & tanquam arcana haberentur, tempore nihilominus annorúmque numero, aut morte, aut precibus: aut præcio, aut commutatione, aut aliis plerisque modis cognita inuulgataque fuere. Hinc verò alij publicis mortalium commodis potius addicti, sparsas medicamentorum compositiones quæ iam passim innotuerant, congerendas esse duxerunt, operámque nauarunt vt è celeberrimis authoribus optimas & quàmplurimas in libros quosdam medicamentarios referrent. Ita quidem Scribonius Largus & Actuarius & Nicolaus Myrepsus & Nicolaus Præpositus opera sua concinnarunt. Hoc labore fieri haud potuit quin ex variis authoribus complures non admodum dissimiles in eundem vsum compositiones adducerentur, vt syrupi effectus eiusdem, & pharmaca multa ex aloë, nec pauciora è scammonio, aut è colocynthide, aut turpetho, quæ sola componendi ratione, aut simplicium quorundam varietate distant, & electaria quoque & emollientia, & detergentia multa, quorum præcipua vis ex ærugine est, & quæ aliorum simplicium sola immutatione variant, vt est cuiusque authoris arbitrio concessum. Sic igitur multa tandem congesta fuere, quorum pars maxima ociosa & superuacua. Conducibilius autem erat in quouis genere optima quæque seligere, cæteris vt inutilibus prætermissis. Sed & hac remediorum congestione affectus complures omni ope destituti manent, ad quos nimirum non satis accommodata remedia inuenta fuissent. Ea siquidem multorum hinc inde colligendi cura, empirices quodammodo imitatrix & æmula, nullo delectu nullaque methodo adhibita, nec morbis, nec symptomatis, nec eorum causis remedia accommodauit, nec eorum genera ex illorum differentiis cõstituit. Neque prætereà quid vnaquæque compositio aut vtile aut superuacuum, aut gratum, aut insuaue contineret, vsquam expendit, sed quales ab indoctis plerunque viris vsurpatæ fuerunt, nullo adhibito iudicio recepit atque comprobauit. Ex his quoque plurimas nonnulli suo quique arbitrio inuerterunt atque deprauarunt: vix vt nunc vlla restet pharmacopœis certa componendi ratio, & nondum rata aut stabilita sit ea medicinę pars quę in primis est ad curãdos morbos necessaria. Hoc quum multi passim reformandum esse iudicarent, dedi operam vt compositiones quemadmodum & superiore libro simplicia arte traderentur: & quęcunque vtiles vsúque faciles existunt, pristinam formã retinerent: quæ verò distortæ rectã censura in meliorem formam apparêtur, nec quicquam aut superesset aut deesset ad morbos eorúmque causas & symptomata profliganda necessarium. Itaque non omnes veterum monumentis tritas compositiones, sed præcipuas duntaxat persequor, nouas plerúmque adiicio, vt opus omni medicamentorum genere compleam: plurimas circumcido quæ sub his comprehensæ confusam & indigestam multitudinem reddunt. Inuulgata earum nomina retinui, sed non iisdem vbique aut simplicibus aut ponderibus, quandoquidem vt curandis morbis aptiores essent atque suauiores, quædam in plerisque commutanda fuerunt. Vt tandem pharmacopœorum commoditati quodãmodo respõderem, in classem vnam syrupos, in alteram pharmaca, in aliam electaria, & reliqua in suam quæque classem digessi, vnde rursus depromptа facilè possint in medendi vsum referri.

SYRVPVS acidus simplex omnes tum calidos tum frigidos humores præparat, & quodam robore attenuat, eorum putredinem coërcet, bilis ardorem febriúmque æstus & sitim lenit obstructas vias expedit, altè in omnia penetrat, vrinas sudorésque à purgatione ciet. ℞. aquæ purissimæ lib. quatuor sacchari albi lib. quinque, coquantur dum expumauerint & dum aquæ dimidium supersit: ac tum affunde aceti vini albi lib. tres. Rursus coquantur in syrupi crassitudinem.

IN SYRVPVM ACIDVM SCHOLIA,

AVCTORE GVIL. PLANTIO.

SYRVPOS & iulepos multáque alia tam simplicia quàm composita medicamenta inuenta Arabum esse vel appellatio ipsa barbara manifestò ostendit. Longo tamen antè tempore veteres Græci & ex eadem materia & in eosdem vsus sua habuerūt apozemata: quæ quòd præparandis ad purgationem tum corporibus tum humoribus accommodarentur, propotismata ipsis sunt appellata, quasi purgationibus præuias potiones dicas, quòd recta medendi ratione viam medicamentis purgantibus sternant. Ita Galenus origanum, hyssopum, pulegium, calaminthām in mulsa & oxymelite incoquit ad purgandi corporis præparationem. Et, si ipsi credimus, Archigenes, Antonius Musa, aliique complures prisci medici ex cichorij, anethi, iridis, chelidonij, & similium herbarum succis cum mulsa dulciculas eiusmodi potiones ægrotis conficiebant ad varios hepatis aliarúmque partium affectus. Et Dioscorides radices comásque plantarum in aqua decoquit & feruefactum ius excolat, deinde vel per se, vel mulsa & melle dulcoratum exhibet, aut vt recondatur, tam diu decoquit dum ad mellis crassitudinem peruenerit. Vt hæc tria apozema, syrupus, iulepus solo condituræ modo inter se differant. In apozemate enim propterea quòd pro re nata ex tempore ferè decernitur in tres quatuórve doses partiendum, ad condituram satis erit si sacchari aut mellis trientem recipiat, vt subtriplum scilicet saccharum sit ad excolatum decoctum aut expurgatum succum. Syrupum verò qui vt asseruari diu possit perfectiorem cocturam desiderat, tantundem aut minus aliquanto sacchari vel mellis obtinere par est atque colati decocti aut purificati succi. His quia dilutior, penetrabilior & delectabilior iulepus est, solùm propterea sacchari sextantem aut pro saccharo conuenientis syrupi parem modum recipere abundè fuerit, vt subduplus sacchari modus sit ad decoctum accommodatum aut aquas stillatitias.

His verò omnibus ex decoctis & succis plātarum & fructuum comparatis potionibus mel & saccharum adduntur, non ad conseruationem solùm aut gustus & saporis suauitatem & gratiam, sed ob proprias etiam mellis & sacchari vires quas ipsis impertiunt. Quum enim duo hæc quotidiano propemodum vsu cōsueta nobis sint & familiaria non vt condimenta solùm, sed etiam vt cibaria, vtraque vtique ratione potiones quibus hæc admista fuerint, vires naturales in morbis sopitas & languentes exuscitant & erigunt, natiuúmque calorem qui solus morbos concoquit & mitificat recreant, crassáque extenuando & viscosa extergendo & obstructa expediendo, purgationes quàm facillimas præstant. Atq; hæ à melle & saccharo facultates eiusmodi potionibus accedūt, suas & ipsis ad varios vsus haud paruas vtilitates habētibus, quas singulis describendis auunculus ipse operis auctor declarabit, eo seruato ordine quem & componendi ratio postulat, & medendi methodus præscribit. Nam quum simplex prius natura composito existat, & recta adhiben-

dorum remediorum ratio alia aliis ordine vsurpandis præponi velit, à simplicioribus & iis quæ recta medendi via præmittuntur orationem exorsus est, eandem toto opere in cæteris rationem seruaturus, à Syrupo acetoso simplici ducto initio. Nam apozemata & iulepos hoc loco silentio præterit, quòd in præsentia de iis medicamentis solùm sermonem instituat quæ apud pharmacopolas in longum tempus asseruantur, & alioqui singularum partium morbis conuenientia apozemata suprà sunt ab auctore tradita. Et quamuis condita quas conseruas vulgò appellant, & ex herbis & fructibus conditis quidam succi ἀποχυλίσματα Græcis dicti simpliciores sint syrupis, ob eámque causam præponendi videantur, post purgationes tamen quia ferè instituuntur ad partium robur tuendum aut etiam conciliandum, ideo auctori consilium fuit in alium locum reiicere, ita scilicet medendi flagitante methodo.

Inuenti autem sunt syrupi vt in promptu essent quoties his vtendi occasio incideret: quòd herbæ earúmque radices & fructus quouis tempore ad manum præstò non adsint, & quum suppetunt, vrgeat adeò interdum necessitas, vt ex his apozemata & iulepos parare non patiatur. Primo autem loco syruporum compositiones traduntur quæ præparandis ad purgationem humoribus conueniunt: deinde verò quæ partium singularum expurgandis reliquiis, quæque tuendo ac conseruando illarum robori accommodantur. Atque hæc generaliter de syrupis. Particulatim verò syrupus acetosus simplex non è solo aceto & saccharo (quemadmodum & alij acidi) componendus erat, sed adiicienda fuit aqua quæ aceti vim & acrimoniam temperaret. Cauendum ne pro aceto albo destillatum imponatur, quod acerrimum interiora omnia ferit non parua sumentis pernicie. Cauendum etiam ne aceti plus adiiciatur, siquidem hæc mensura æquabilis visa est. Si quis autem aceti acorem suspectum habeat ne penetrabili suo frigore & molli carne corpora, quale puerorum & mulierum, præcipuéque in ipsis vterum offendat (ὑστεραλγὲς enim acetum est Hippocrati) poterit vtendi tempore permistione aquæ dulcis aut stillatitiæ aut etiam conuenientis decocti quàm dilutissimum syrupum hunc reddere, aut pro eo oxysaccharo vti. Syrupus acetosus compositus descriptus hîc non est ne pharmacopœos inani iactura oneret. Nam addita portione syrupi è radicibus compositus euadet & in vsus eosdem aptus. Id quidem auctori consilium fuit compositiones omnium quàm optimas ad summa quæque morborum causarúmque genera proponere, vt nihil prorsus maneat remediis destitutum. At verò inanem & superuacaneam compositionum farraginem vndique eorum more corrogare qui incompertis nec comprobatis remediis inconsideratè chartas implent, onerosum nimis pharmacopœis, studiosis verò indistinctum & confusionis plenũ fore existimauit.

SYRVPVS è succo limonum minùs quidem quàm acetatus extenuat ac penetrat. at bilis feruorem corporísque æstum ac sitim magis restinguit, & ardentium febrium putredinem pestilentiúmque malignitatẽ magis cohibet: oris præterea ventriculi & cordis principúmque partium robur tuetur, nauseam, vomitionem animi defectionem & syncopen arcet: peculiariter verò renes expurgat, & vrinam ducit. ℞. succi limonum expurgati & colo laneo sponte sua transmissi lib. vij. sacchari albi expurgati lib. v. lentè coquantur in syrupum.

PLANTIVS.

Syrupi de limonibus, de acetositate citrij, de granatis acidis, de aurantiis, de omphacio, è succo oxalidis, oxyacanthæ & de ribes: omnes quidem acidi, è succis fiunt qui aut residendo aut colando clariores purioresque sunt redditi, his deinde par sacchari modus aut etiam minus additur sine aquæ permistione, propterea quòd aciditas ea minimè infesta est, sed suauis & cardiaca. Et minus quoq; dilueretur sacchari (quemadmodũ in iulepis)

si diutius succi conseruari possent. Sunt qui succos præpurgant residendo & insolando, aut per spumantia albumina colando, aut etiam leuiter solùm exprimendo, vt in protropo vino fit. Deinde cum saccharo expurgato, id est ex æquali aqua cocto, dein clarificato, tandémque in iulepum percocto, paulatim admiscentes bacillo versatili agitant dum comprehendantur & vna coëant: aut cum saccharo propè percocto parum coquũt: aut etiam cum primario saccharo (quale Maderanum) eo tantùm vsque coquunt dum colliquefactum saccharum sit & planè dilutum. Atque eo modo syrupus è limonum & citriorum succo, syrupus acetatus simplex & iulepus rosatus albissimi fiunt: granatorum verò, oxyacanthæ, de ribes, & è rubro aceto vt genuini coloris gratiam retineant, minùs sunt diu ad misturam pistillo conuerberandi. Atque conficiendi hæc ratio in succis quidem fructuum præcipuéque acidis locum habere potest. alij verò vt herbarum & radicum succi maiorem ad syrupos præparationem requirunt, atque bis coquendi sunt, semel per se ad tertiæ ferè partis consumptionem: deinde vbi colando & residendo declarati fuerint, cum optimo saccharo in syrupum percoquendi: alioqui facilè corrumpuntur, & situm contrahunt.

SYRVPI qui sequuntur ex acidis quoque succis comparati, superiores vires imitantur: vt syrupus è succo citrij acido, syrupus è granatis acidis, syrupus ex aurantiis, syrupus ex omphacio, syrupus è succo oxalidis. Peculiariter tamen syrupus è succo citrij acido febris æstum, putredinem & malignitatem restinguit: syrupus de granatis acidis ventriculum & viscera magis corroborat, vomitiones & animi defectiones sedat: syrupus de aurãtiis cardiacus magis est & suauis. Syrupus ex omphacio sitim magis compescit: syrupus è succo oxalidis bilem obtundit obstructionésque soluit: syrupus è ribes suauior & adstringentior. Vna eadémque omnium conficiendorum ratio, in succo enim cuiusuis expurgato sacchari aliquantum minus diluitur: hæcque stannato vase excepta igni dantur, sensímque percoquuntur in syrupum.

OXYSACCHARVM simplex mistas tum attenuandi tum obtundendi & corroborandi vires sortitur, mystæque humorum materiæ, híncque orris febribus erraticis confert. ℞. succi mali punici acidi ℥ viij. aceti ℥ iiij. sacchari albi & puri lib. j. coquantur in syrupi consistentiam.

PLANTIVS.

Oxysaccharum easdem quas syrupus acidus vires obtinet, sed inferiores præter roborandi vim qua præstat: propterea morbis æstiuis & mollioribus corporibus eius quàm syrupi aciditutior vsus est. Ne tantâ syruporum varietas frustra asseruetur, auctor rectè ac prudenter oxysaccharum compositum, oxymeli compositum & oxymeli scilliticum compositum prætermittit. Nam quum ex vsu esse putabuntur, medicus illa expeditè componet atque præscribet, oxysacchari ℥ j. & syrupi de radicibus maioris ℥ ij. vel syrupi adiantini ℥ j ß.

OXYMELI simplex crassos humores valdè extenuat, lentósque detergit, & veteres soluit infarctus, crassa è pectore ducit, asthmati contumacibúsque febribus accommodum. ℞. aquæ purissimæ, mellis optimi ana lib. iiij. coquantur expumando dum aquæ dimidium absumptum sit: ac tum affunde aceti acerrimi lib. ij. rursúmque expumando percoquantur in iustam consistentiam. Dilutius verò quod sit, habet aquæ purissimæ, lib. I. mellis ℥ iij. aceti ℥ j ß. eáque despumando leuiter coquuntur.

Oxymeli scylliticum simplex multò validius crassa attenuat, & ad omnia quæ dixi confert. Id ex aceto fit scyllitico quod melli ex aqua cocto despumatóque affunditur, percoquitúrque vt alterum. Vtrumque autem compositum reddetur adiecta dupla portione syrupi è radicibus maioris.

PLANTIVS.

Aceti mulsi quod oxymeli vocant, rarior nobis vsus est quàm fuit veteribus; quibus

syrupus acetatus nondum comparatus erat, qui detergendi vi qua mel sacchar o præstat excepta, cætera quæ oxymeli habet minimè inferiora, aliáque præterea non parui ad febres momenti. Quod autem hodie passim in pharmacopolijs asseruatur acetum mulsum, ingratum planè est: siue id nimia eius crassitie ex multa coctione nata accidat, siue etiam acore eius nimio, qui non perinde nostratis mellis atque sacchari permistione hebetescat & obtundatur. Quanta vis enim aqua dulci aut decocto accommodato crassum istud oxymeli diluas, nunquam tamen similiter gratum & potabile atque syrupum acidum effeceris. Dilutius verò quod in rem præsentem fit à nonnullis & oxymeli Galeni appellatur, id in omnia penetrantius multo est & iucundius, parua enim coctione quum non crassescat, sed in eo aquæ fluxilitas seruetur, quam aceti adiuuat tenuitas, & mellis præterea spurcitia omnis partim spumæ detractione partim clarificatione detergeatur, tenuissimum propterea simul & lucidissimum euadit, si mel præsertim album & acetum album receperit, & pauco aceti acore gustanti fit minimè molestum: frequentiore tamen eius vsu & pleniore haustu stomachum offendi constat, iis præsertim quibus ventriculi os natura est admodum sensile: vnde eius in febribus, ceu acetosius ceu mellitius pares, parum tutus est vsus. Mel autem probum deligatur quod inter crassissimum & tenuissimum sit mediocre, sapore dulcissimum & acerrimum, simúlque dulcedinis sensum inferens & vellicatu pungens linguam, colore pallidum aut subrutilem & pellucidum, odoratissimum & recentissimum, quódque sublatum non facilè ob sequacem lentorem abrumpatur, pondere graue, vnde in imo vasis quod sidit supernatante pretiosius, & inter coquendum spumæ parum emittens. Nostris tamen temporibus candidissimum mel & suauissimum veréque aromaticum, liquidissimum maximéque fluxile, albam & duram crustam ducens, ex Lusitania & Cedano Antuerpiam deportari cœpit, quod bonitate Attico & Siculo minimè cedit: verùm id iam institores vt pleraque alia nostrate sæpius abluendo & dealbando mentiuntur; quam eorum fraudem insuauitate odoris & gustus deprehendes. Huic bonitate & colore proximè accedit mel Narbonense, & hisce etiam regionibus quòd è fauis sponte primum defluit virgineúmque mel vulgò appellatur. Improbius verò mel coctione melius redditur: vsúsque despumati semper aptior, nisi stomachum inflaret in eo diutius immorans, æstuosúmque esset & bilem augeret. Mel pueris non tineosis & senibus accommodum, aluum & vrinas mouet, calorémque natiuum suscitat & tuetur, & longam prorogat senectam: Picrocholis verò & iuuenibus, quod facilè in bilem conuertatur, aduersum.

SYRVPVS è cichorio moderatè refrigerat, viscera omnia leni adstrictione corroborat, detergendo aperiendóque iecoris aliarúmque partium infarctus soluit, bilem eluit & ad purgationem præparat, initiis acutarum ardentiúmque febrium & pestilentium accommodum atque salutare. ℞. totius intubi agrestis, quod cichorium vocant ℥ iiij. radicum oxalidis, graminis & asparagi contusarum añ ℥ ij. lichenis, eupatorij, intubi satiui, quod endiuiam vulgò appellant, seriolæ, cicerbitæ, lactucæ satiuæ & agrestis, adianti albi, adianti nigri, adianti simplicis & saxifragi, lupulorum, cassutæ añ. m.j. coquantur omnia in lib. x. aquæ dum ad sex redeant. In expresso iure dissolue sacchari albissis. lib. vj. coquantur in syrupum clarificatum.

PLANTIVS.

Quum syrupus è cichorio crebrò in vsum veniat descriptione Nicolai Florentini aut Gulielmi Placentini, & vterque ex confusa quadam simplicium tum calidorum tum frigidorum miscella atque etiam ex rhab. constet; vix vt dici possit in quem præcipuè effectum sit accommodandus: non præter rationem hîc descriptio immutata est, & prorsus ad eos effe-

eos effectus comparata qui titulo rectè enunciantur: ad quos propter radices calidas aliorum neuter decerni potest. Si fortè acidus desiderabitur, huic syrupi acetosi vel oxysacchari triens permiscebitur: aut si paulò calidior vel magis penetrans velut ad complicatos affectus, syrupi è radicibus tantundem, vel etiam semis affundetur. Rhabarbarum autem si vsquam addendum esset, vtendi tempore potius adiiciendum videretur quàm parandi, quòd eius purgãdi vis & coctione & diutina asseruatione vanescat: & ad præparationem humorum hic syrupus non ad purgationem comparetur, roborandíque vis insit maior in rhabarbaro quàm quæ præparatorio propotismati conueniat. Sed ne vtendi quidem tempore per se vtiliter permisceri potest, quia purgandi eius facultas nullas aut certè perexiguas vires sit habitura, obstante videlicet nimia syrupi crassitudine. Eadem de causa syrupus ipse ad eos affectus ad quos describi solet non ita efficax per se fuerit, quemadmodum si decocto conueniente diluatur & iucundior reddatur. Nullo itaque ægrorum commodo, sed solo dispendio faciunt qui singulis syrupi libris ℥ j. rhabarbari incoquunt, eámque interdum mensuram non duplicant modò & triplicant, sed quadruplicant etiam & sextuplicant contra omnium codicum fidem, qui pro quaque lib. tantum ʒ iiij. permiscendas esse iubent. Hallucinantur & qui syrupum hunc è solo cichorij succo componendum esse contendunt, haud dissimiliter atque syrupum è citriorum succo: qui in eo licet veritate maximè nitantur, quòd componendis medicamentis multorum simplicium inter se pugnantium congeriem reiiciendam esse ducant, ideoque Guliel. Placentini & Nicol. Florentini è cichorio compositiones vt discrepantes temeréque & citra rationem institutas repudient, non tamen propterea è cichorii succo compositio in earum locum substituenda est: quum ad eos effectus quos syrupus de cichorio præstare comperitur, rectè præstitui non possit. Siue enim ad purgationem præparanda bilis est, iecorísque & aliarum partium obstructiones liberandæ, siue moderatè refrigerandum & roborandum, vt acutarum pestilentiúmque febrium initio, quid horum quæso efficere possit eiusmodi succus, qui diu & vehementer contundendo ægréque exprimendo primùm crassior redditus: deinde per se ad tertiæ partis consumptionem feruefactus, tandémque ad syrupi crassitudinem cum saccharo percoctus, omnis propemodum virtutis suæ iacturam vaporando fecerit? tantundem ferè ac ipsum merum saccharum. Secus habet in decoctis & succis fructuum præcipuéque acidis qualis citriorum, limonum, granatorum & similium succus est. Hi enim integras vires suas in syrupos conferunt, quum nec pressu substantiæ tenuitatem, nec coctura facultatem amittant, quemadmodum suprà adnotauimus. Decocta verò quòd multorum simplicium vires recipiant, & propter aquam tenuiora sint & fluxiliora, similiter non crassescunt nec vires deperdunt coquendo. vnde & ex his constantes syrupi præparandis ad purgationem corporibus magis conueniunt: qui verò ex aliis succis fiunt, post purgationem patente iam & fluxili corpore, rectiùs in eos vsus decernuntur, quos singulis describendis auctor commemorat.

Syrupus intubi domestici bilem obtundit, iecur refrigerat, expurgat atque corroborat, ictetum & è iecoris obstructione ortos morbos persanat: post purgationem vtilis, & concocta iam quodammodo febrium aliorúmve morborum materia. ℞. endiuiæ recentis, seriolæ, lichenis, lactucæ, agrimonij, cicerbitæ, hieracij añ. m. j. ß. quatuor seminum frigidorum maiorum añ ℥ j. santali albi & rubri contusorum, rosarum rubrarum añ ℥ ij. coquantur ex viij. lib. aquæ ad dimidias. Adde colato iuri sacchari albi lib. iiij. Rursum pariter coquantur, despumentur expurgentúrque, coquendo adde succi endiuiæ residentia purgati lib. j. Postea succi granatorum acidorum puri & defecati ℥ iiij. percoquantur in syrupum.

PLANTIVS.

Syrupum hunc endiuiæ tametsi incerti auctoris, componendum tamen atque reseruandum idcirco putauit, quòd summa ratione descriptus videretur, atque ita plus efficacitatis habiturus quàm si è solo endiuiæ succo constaret, vt nonnulli volunt: omnibus iecoris vitiis persanandis post corporis purgationem vtilis, atque biliosorum morborum reliquiis expurgandis, imprimísque cutis scabiei & prurigini accommodatus.

SYRVPVS byzantinus mistas vires sortitus tũ iecori tũ lieni expediendo expurgandóque comparatus, idque post purgationes: ictero & arquato nigro & diuturnarum febrium reliquiis peculiaris. ♃. succi intubi satiui & apij añ lib.ij. succi lupi salictarij & buglossi añ lib.j. coquendo purgentur dum inclarescant & cum sacchari lib. tribus syrupus fiat.

PLANTIVS.

Interpres Mesuæ negat in febribus ante diem septimum syrupo byzantino vtendum esse, sed communiter in compositis febribus statim initio apparandæ materiæ vsum fore syrupi acetosi simplicis cum feniculi decocto & tertia parte mellis rosati. Post purgationem verò, quia hepaticorum & splenicorum reliquias validè expurgat curationémque complet, vtilissimus futurus est syrupus hic byzantinus percurandis vtriusque visceris morbis solutu contumacibus, qualis icterus est & arquatus niger, addito præsertim syrupo è radicibus. Compositus prætermissus est quòd simplicis vim peruertat, nimiúmque habeat aceti.

SYRVPVS scolopendrij crassam terrenámque melancholiam extenuat, mollit, fluxámque reddit, lienem obstructione liberat, tumentémque soluit, melancholiæ, quartanis diuturnísque febribus apprimè vtilis. ♃. polypodij è quercu, radicum vtriusque buglossi, corticis radicum capparis, corticum thamarisci singulorum ℥ ij. scolopendrij veri m̃. iij. lupi salictarij, cassuthæ, capilli veneris, melissophylli singul. m̃. ij. coquantur in aquæ lib. ix. dum ad quinque redeant. Colato adde sacchari albi lib. iiij. percoquantur in syrupum expurgatum & clarum.

PLANTIVS.

Syrupum scolopendrij rectè & magno vsu compositum huc retulit, quòd nullus apud pharmacopœos extaret veterum descriptione ad terrenæ melancholiæ præparationem accommodatus. Est autem verum scolopendrium asplenum Dioscoridis, & officinarum ceterach.

SYRVPVS è radicibus lentam crassámque pituitam terget & extenuat præparátque. Iecoris omniúmque viscerum obstructiones soluit, tumorésque summittit, fœdos virginum colores expurgat, vrinas ciet, febres quæ ægrè soluuntur inueteratósque affectus finit. ♃. radicum apij, feniculi, petroselini, rusci & asparagi añ ℥. iiij. radicum capparis & rubiæ añ ℥ ij. coquantur in lib. x. hydromelitis diluti dum redeant ad lib. vj. & cum sacchari lib. v. clarus fiat syrupus.

PLANTIVS.

Quum duo tradantur syrupi è radicibus, vnus è duabus petroselini & feniculi, alter è quinque, priorem consultò prætermisit vt parum efficacẽ & paratu facilem si res postulet. posteriorem vt efficacem seruandum putauit, cui vt efficacior existeret, & ad plures affectus vtilior, capparis & rubiæ radicem rectè adiecit. Acetum reiecit quòd plerunque sine eo desideretur: quódque si res postulet facilè ei syrupi acetosi portio præscribendo admisceri possit, & interdum aliorum quoque permistione temperari.

SYRVPVS adiantinus moderato calore omnes æquabiliter humores quacunque corporis

corporis ſint parte leuiter incidit atque deterget: cuius incipienti morbo & cuius naturæ, ætati, regioni, atque etiam prægnanti familiaris. ℞. adianti albi m̄. iij. adianti nigri, adianti ſimplicis, ſaxifragi, betonicæ, pinpinellæ, aſplenij an̄. m̄. ij. coquantur ex aquæ lib. viij. dum ad quinque redeant. In expreſſo ſolue ſacchari albi lib. iiij. mellis optimi expurgati lib. ß.

PLANTIVS.

Syrupi capillorum veneris artificioſa deſcriptio quum nulla extet, his vtiliter hæc inſerta eſt: quæ lectiſsimorum ſimplicium in varios effectus tum ſubſtantia tum temperamento conſpirantium delectu abſoluitur. Unde præparantium ſyruporum hic omnium maximè eſt à vario & multiplici vſu polychreſtus, ad quarumcunque partium, præcipuè verò thoracis, iecoris, lienis, renum & vteri quoſuis affectus, omni ætate & natura vtilis. Sed & ipſius ea eſt prærogatiua vt aluum in eius vſu aliquandiu perſeueranti ſoluat, & humores non ſolùm præparet, ſed præparatos etiam exigat, imprimíſque craſſam pituitam & bilem, quemadmodum recentioribus medicis quibuſdam & nobis ipſis artis tractandis operibus ſæpenumero obſeruatum eſt, quem quidem effectum pariter præſtat quum adiantorum omnium decoctum, tum albi maximè: quamuis contrà Dioſcoridi tradatur aluum ſiſtere. Cæterum qui vel vuas paſſas vel glycyrrhizam adiantis permiſcent in ſyrupum, ij quamplurimorum affectuum alioqui communem, paucorum proprium efficiunt, eiúſque arctant vſum quàm latiſsimè alias patentem: ac tenuandi & detergendi vim ipſius iſtorum permiſtione obtundunt. Rectius itaque ex ſolo adiantorum decocto ſyrupum hunc conficerent, qui ceu communis materia ipſis aſſeruaretur ad cuiuſcunque generis affectus, deinde quum res poſtularet peculiari decocto ad huius aut illius partis affectus accommodarent: ad thoracis (exempli cauſa) paſſularum aut glycyrrhizæ decocto: ad iecoris, agrimonij aut cichorij: ad lienis, aſpleni aut tamariſci: ad renum, vrinas aut arenulas promouentium. Ita enim decocto conuenienti ſyrupi vis communis parti cuipiam ſimul deſtinatur & augetur, quæ in deſcripto ſyrupo ineſt longè efficaciſsima.

Cronemburgius.

HAE ſyruporum compoſitiones præparandis ad purgationem humoribus ſunt aptæ. Nunc autem qui ſyrupi partium ſingularum expurgandis reliquiis conferant tradendum.

SYRVPVS è ſtœchade cerebri atque neruorum affectibus frigidis, vt paralyſi, epilepſiæ, conuulſioni, tremori & deſtillationi è capite quouis procumbenti mirè conducit. ℞. florum ſtœchados ℥ iiij. thymi, calaminthes, origani an̄ ℥ j ß. ſaluiæ, betonicæ, florum roriſmarini an̄ ℥ ß. ſeminis rutæ, pæoniæ, feniculi an̄ ʒ iij. coquantur ex aquæ lib. x. ad dimidias, expreſſum ius cum ſacchari & mellis ſingul. lib. duabus denuò coquatur in ſyrupum. Condiatur cinamomi, zinziberis, calami odorati an̄ ʒ ij. quæ raro linteo illigata in ſyrupum ſint appenſa.

PLANTIVS.

Syrupo ex ſtœchade quòd parum capitalis eſſet alia quædam non præter rationem adiecit, ſaluiam, betonicam, roſmarinum, ſemen rutæ, pæoniæ & feniculi variis cerebri & neruorum affectibus multum profutura. Aliàs non video quamobrem capitis affectibus deſtinari debeat hic ſyrupus quū ſtœchas, quæ primas in hac deſcriptione tenet, eſtque velut baſis ſyrupi, veterum auctoritate hepatica ſit potius aut ſplenica quàm cephalica. Ad viſcerum enim omnium obſtructiones imprimis commendatur, quas ſubſtantia tenui & ignea facilè aperit, ſimúlque altera ſubadſtringente terrea interiora omnia roborat. Ad condituram autem ſi calamus aromaticus deerit, ſubſtituatur nux moſchata, quæ roborandi cerebri vim habet præcipuam.

SYRVPVS roſarum ſiccarū calidos cerebri affectus temperat, ſitim extinguit, ven-

triculum roborat, somnum conciliat, tenues defluxiones cohibet. ℞. aquæ simplicis lib. iiij. in qua tepida macera horis xxiiij. rosarum rubrarum arefactarũ lib. j. In expresso solue sacchari albi lib. ij. coquatur in syrupi consistentiam.

PLANTIVS.

Aridarum rosarum macerationem secundò & tertiò plerique renouandam esse volunt, quo (vt ipsi arbitrantur) augeatur vis syrupi, vnica tamen efficax non minus fuerit. Terna siquidem infusione longè copiosissimam aquam affundi necesse est; veluti pro siccatarum rosarum lib. vna aquæ libras octo, alioqui multiplici maceratione vel exhaurietur, vel valida expressione nimium crassescet: sed & singulari infusione rosarum facultatis non minus combibet quàm pluribus, quemadmodum in sale accidit aqua soluendo. In omni autem alui fluore vtilis est hic syrupus confirmandis corroborandísque partibus, & vlceribus agglutinandis blandéque detergendis tum per se tum aliis excipiendis facultatis eiusdem.

SYRVPVS nymphææ capitis ardores, phrenitides vigiliásque compescit, & somnum conciliat, destillationum asperitates lenit. ℞. florum nymphææ recentium lib. ß. florum violarum ℥ ij. foliorum lactucæ m. ij. seminis lactucæ, portulacæ & cucurbitæ añ ℥ ß. coquantur in lib. iiij. aquæ dum tres supersint, expresso adde aquæ rosarum stillaticiæ lib. ß. sacchari albi lib. ij. percoquantur in syrupum.

PLANTIVS.

Syrupus nymphææ simplex omissus est vt parum vtilis: compositus descriptione Francisci Pedemontani propter semina quamplurima, acetum & succum granatorum, prorsus alienus est, & ad ea inutilis quæ desiderantur. Quocirca iure hic alius descriptus est perfacilis & vtilis ad ea quæ inscriptione proponuntur. Alterius autem nymphææ quæ flore est luteo & radice candida, flores sunt hoc syrupo componendo præferendi.

SYRVPVS de papauere eadem confert quæ nymphææ, ac peculiariter molestam tussim compescit & destillationes quæ fauces gutturque exasperant. ℞. capitum papaueris albi mediocriter maturorum & recẽtium ℥ viij. capitum papaueris nigri recentiũ ℥ vj. aquæ cœlestis lib. iiij. coquantur ad medias, deinde adiectis sacchari & penidiorum añ ℥ viij. coquantur in syrupi consistentiam.

PLANTIVS.

In syrupo de papauere simplici minus inditum est capitum papaueris nigri, quòd eius non æquè tutus sit atque albi vsus. Compositus autem syrupus è papauere complura habẽs lenientia prætermissus idcirco est & ab vsu reiectus, quòd talis re exigente facilè comparari possit, addito syrupo iuiubino aut violaceo.

DIACODION præterquam quòd somnum accersit, cerebri quoque destillationes quocunque irruant arcet, ventriculum firmat, dysenteriam aliáque alui profluuia sistit. ℞. capita papaueris albi tum magnitudine tum maturitate mediocria xij. num. aquæ cœlestis lib. ij. coquantur ad tertias, colato adde sapæ optimæ ad tertias coctæ ℥ iiij. mellis optimi ℥ ij. Perfectè simul coquantur addendo sub finem rosarum rubrarum, balaustiorum, acatiæ, rhois culinarij tritorum añ ʒ ij. seminis portulacæ, corallij albi & rubri añ ʒ j.

PLANTIVS.

Diacodeῶν reiectis quibusdam superuacuis & insuauibus in meliorem formam relatum est, aptam sistendis destillationibus. In eundem vsum Dioscorides capita papaueris in aqua ad dimidias per se decoquit, dein adiecto melle & hypocistidis succo in edegmatis consistentiam redigit. Capita autem papaueris neque perquam viridia, neque etiam ariditate exucca esse debent, sed quum viridi adhuc maturitate sonare incipiunt ad compositionem decerpenda sunt, propterea κώδωνες & κώδειαι *Græcis dicuntur, id est strepentia*

papauerum

tia papauerum capitula. Compositio hæc præ nimia crassitie quia insuauior quibusdam esse queat, vsus tempore poterit hordei decocto aut alio quouis accommodato dilui. Quinetiam si vel conciliandus somnus erit, vel ab acri & tenui fluxione exulcerationis periculum impendebit, ad eam tum inhibendam tum etiam temperandam, recenti seminis papaueris decocto, aut eiusdem cremore è decocto hordei expresso, Diacody vim augere licebit. Neque metuendum est ne noxa ab his vlla corpori oriatur, licet quarto excessu frigefacere tradantur ab auctoribus: quum tenera papauerum germina nationes pleræque oleorum modò in cibis adhibeant, & expresso è semine oleo vescantur seménque ipsum operibus dulciariis (vt placentis & panibus) ad gustus & saporis gratiam aspergant citra vllam omnino offensam aut somnum grauiorem: quo vtique modo Ægyptij sesamino oleo & sesamo palati gratia vtuntur. Ex qua consuetudine omnia dicta factáque quasi papauere & sesamo sparsa pro eleganti dulcique oratione dixit Petronius. Nam & papaueris lacryma ceu liquor opium Græcè dictus, & succus è foliis & capitulis expressus meconiũ Græcis appellatus, non vnica, sed multiplici substantia constant, vna aquea valdè frigida, altera aërea temperata, & tertia calida amara & odorata. Illa in virentibus & teneris, in aridis hæ magis elucet. At verò opium vel potius meconium quod ad nos conuehitur adulteratum planè est & occulta quadam vi nobis infensum, ideóque minimè vtendum, quacunque id arte corrigatur. Quum enim opium ex lacte ipso capitum papaueris syluatici cum maximo labore exiguum conficiatur, meconium verò sine molestia & abundanter ex foliis teratur, facilè institores qui compendium & lucrum quærũt, opium adulterant, aut pro eo meconium ex Apulia aut Hispania comportant.

SYRVPVS violarum compositus acrem destillationem temperat, raucitatem, tussim grauem, & arteriæ asperitatem, pleuritimq; lenit & sitim compescit. ℞. florum violarum recentium ℥ ij. seminis cydoniorum, seminis maluæ an̄ ℥ j. zizipha, myxaria an̄ xx. num. decocti cucurbitæ vel seminis eius lib. v. coquantur ad medias & cum sacchari lib. ij. syrupus fiat.

PLANTIVS.

In composito hoc syrupo nihil est immutatum, quòd arte compositus videretur leniendo, refrigerando, humectando ad omnem arteriæ ardorem & asperitatem vtilis, sed & ardentem vrinam & nephreticum cruciatum demulcet, viola autem herba & folia cocta maturandi vim habet: semen cholagogum est ad modum rheibarbari: habetur & flore medio subcroceum quiddam, quo anginæ & puerili epilepsiæ succurri tradunt, si cum aqua bibatur viola flos & ex eo vna aut altera infusione simplex syrupus comparatus feruidos acrésque humores temperat, lenit atque subducit, idcircóque in pleuritide vtilis: atram retorridámque bilem & ab hac fuliginem domat, indéque suscitata symptomata capitis dolores, vigilias, insomnia consopit, & cordis tedia depellit. Calidiora siccioráque medicamenta commodè leniendo frenat, hæ dotes cùm magnæ sint, syrupus ex violarum recentium diluto confectus, meritò inter polychrestos censendus est. Hoc è fragrantibus violis, aliquantulum in vmbra, vt decet, siccatis, & aqua tepida maceratis expressum, cum primario saccharo si percoquatur in syrupum, in annum & eo amplius citra rancorem vllũ aut corruptionem asseruari potest ad commemoratos vsus, ante & post corporis purgationem vtendus. Frustra autem quidam tum violaceo tum rosaceo syrupo conficiendo violarum & rosarum macerationem nonies renouant; quum vna & altera tertiáue aut ad summum quarta infusione nihilo inefficaciores futuri sint, quemadmodum conficiendorum medicamentorum formula ad pharmacopœos ostensuri sumus. At syrupus è glycyrrhiza parum necessarius visus est, quòd parum sit efficax, quód-

quę in ſyrupo de hyſſopo ſit comprehenſus, neque tanta alioquin varietas quicquam conferat, ſed confuſionem potius tyronibus adferat.

SYRVPVS zizyphorum eadem quæ ſyrupus violarum & multò efficaciùs præſtat: vterque morborum initiis aptus. ℞. zizypha lx. num. myxaria xx. num. florum violarum, adianti albi hordei à cortice liberi, glycyrrhizæ añ ʒ vj. ſeminis maluæ, cydoniorum, ſeminis papaueris albi, melonum & lactucæ, tragacãthæ añ. ʒ iij. Semina cydoniorum & maluæ & tragacantha linteo raro illigata cum cæteris coquantur in aquæ lib. v. ad medias, & cum ſacchari albi lib. ij. percoquantur in ſyrupum.

SYRVPVS de hyſſopo thoracis pulmonúmque vitia tum calida tum frigida leniendo blandè ac leniter expurgat, ſputum attenuando detergendóque concoquit faciliúſque reddit: peripneumoniæ atque pleuritidi inualeſcenti & inclinanti aptus. ℞. hyſſopi arefacti ℥ j. ß. radicum polypodij quercini, feniculi, glycyrrhizæ, ſeminis carthami añ ℥. hordei expurgati, adianti albi añ ℥ ß. paſſularum purgatarum ℥ j. ß. ficus ſiccas, palmulas pingues añ x. num. coquantur in aquę lib. vj. ad dimidias, expreſſum cum mellis & ſacchari an. lib. j. ß. percoquatur in ſyrupum.

PLANTIVS.

Syrupi de hyſſopo deſcriptio eadem permanſit, niſi quòd pro radice apij ſubſtituta eſt radix polypodij, & pro radice petroſelini ſemen carthami, quæ multò aptiora ſunt & accommodatiora. Subſtracta ſunt quædam lenientia, quæ in ſyrupo violato & Zizyphorum ſatis habentur, vt huic vis eſſet paulò detergentior.

SYRVPVS de praſſio validiſſimè incidit, tenuat, detergit, expurgátque thoracis pulmonúmque vitia: ſtrenuè confert inueteratis affectibus ex craſſa lentáque pituita, vt aſthmati, tuſſi veteri, empyemati: quinetiam peripneumoniæ & pleuritidi iam inclinatæ confert. ℞. praſſi albi recenris ℥ ij. glycyrrhizæ, polipodij quercini, radicum apij & feniculi an. ℥ ß. adianti albi, hyſſopi, origani, calaminthæ, thymi, ſtæbes, ſatureiæ, tuſſilaginis an. ʒ vj. ſeminis aniſi & bombacis an. ʒ iij. vuarum paſſarum expurgatarum ℥ ij. ficus paſſas pingues x. num. coquantur in lib. viij. hydromelitis diluti ad dimidias: expreſſum percoquatur in ſyrupum cum mellis & ſacchati albi an. lib. ij. condiatur ℥ j. radicis iridis florentinæ trita.

PLANTIVS.

Syrupus de praßio veteri deſcriptione Ioannis Meſuæ ex tanta permiſtione lenientium, detergentium, & incidentium confuſus videtur, vt dici vix poßit in quos præcipuè vſus referendus ſit: quod & de aliis pleriſque qui nulla methodo nulláque ratione ex variis vndique authoribus cõgeſti ſunt, dici etiam poteſt. Quocirca cùm propoſiti iã eſſent ſyrupus violarum & Zizyphorum pro humectantibus & abundè lenientibus, & ſyrupus de hyſſopo pro moderatè detergente, incidente, & expurgante pectoris vitia, ratione optima hunc de praßio ſyrupum ſummè incidentem atque detergentem eſſe voluit, vt extremis & inueteratis mederetur affectibus: quem tamen quiſquis volet ſuperiorum permiſtione temperabit.

SYRVPVS ſymphyti tabidorum & vlceratorum pulmonum ſaniem & pus blandè ac leniter expurgat ſine metu erupturi ſanguinis, pulmonéſque patiter corroborat. ℞. radicum & cymarum ſymphyti maioris & minoris an. m. iij. roſarum rubrarum, betonicæ, plantaginis, pinpinellæ, polygoni, ſcabioſæ, tuſſilaginis an. m. ij. E tuſis omnibus recentibus exprimatur ſuccus, coquatur & expumetur ad lib. iij. addendóque ſacchari albi lib. ij. ß. ſyrupus fiat.

PLANTIVS.

Quòd ſyrupus nullus vſquam extaret aut eſſet in vſu deſcriptus ad tabem purulentóſque pulmones, in tanta penuria hic è ſymphyto vtilis ſanè & arte ſumma præſtituendus erat.

SYRVPVS è ſucco bugloſſi cor præcipuè corroborat & exhilarat, eiúſque palpita-

tionem

tionem & syncopen discutit, melancholicos & maniacos iuuat. ℞. succi buglossi defecati lib. iij. sacchari albi lib. ij. Percoquantur in syrupi consistentiam.

SYRVPVS è succo buglossi domestici & syrupus è succo violarum & syrupus è succo persicorum malorum, omnes quidem cardiaci eadem ratione confici solent.

PLANTIVS.

In syrupo buglossi tum syluestris tum domestici & in syrupo è succo violarum aut succo persicorum malorum aut è cortice citrij nihil immutandum fuerat. Cæterùm magna fuit necessitas adiiciendi syrupi melissophylli quòd nullus in vsum veniret qui cordis affectus & pestilentium venenatorúmque morborum iniuriam propulsaret.

SYRVPVS è cortice citrij mali cor etiam quauis ex causa frigida torpescens aut palpitatione affectum excitat & exhilarat, mœstitiámque discurit. ℞. corticum citriorum malorum recentium in aqua maceratorum & præparatorum lib. j. coquantur in aquæ lib. vj. dum duæ supersint, & cum lib. iij. sacchari albi syrupus fiat condiatúrque cum mosci granis sex.

SYRVPVS melissophylli omnium maximè cordis palpitationi & syncopæ succurrit, peculiariter verò pestilentium & venenatorum morborum malignitatem obtundit & arcet. ℞. radicum dictamni, pentaphylli, veronicæ & doronici romani añ ℥ ß. foliorum melissophylli, stæbes & morsus, florum buglossi vtriusque & rorismarini añ. m. j. seminis oxalidis, citrij mali, feniculi, attractylidis (qui carduus dicitur benedictus) & ocimi añ ʒ iij. coquantur in aquæ lib. iiij. ad dimidias: expresso adde sacchari albi lib. iij. succi melissæ, aquæ rosarum añ lib. ß. Percoquantur in syrupum conditum cinamomi & santali citrini an. ʒ ß.

SYRVPVS è menta ventriculum moderato calore iuuat, lenique adstrictione corroborat, concoctioni opitulatur, nauseam, vomitum, singultum & lienteriam sedat. ℞. succi cydoniorum dulcium, succi cydoniorum acidodulcium, succi granatorum dulcium, succi granatorum acidorum, succi granatorum acidodulcium an. lib. j. ß. In his permistis macera horis xxiiij. mentæ siccæ lib. j. ß. rosarum rubrarum ℥ ij. coquantur ad medias: colatis adde sacchari albi lib. iiij. percoquantur in syrupum conditum ʒ iij. gallitæ moschatæ linteo raro illigatæ.

PLANTIVS.

In syrupo de menta maiore nihil immutandum fuit, neque ascribendus erat minor alter, vt qui sub hoc comprehendatur. In syrupo absinthij nihil quoque immutandum.

SYRVPVS absinthij ventriculi reliquias vel expurgat vel absumit, ex morbo conualescentibus appetentiam viuidúmque colorem reddit: iecur infarctu liberat regiúmque morbum discutit, ac omnia concoctionis instrumenta corroborat. ℞. absinthij romani lib. ß. rosarum rubrarum ℥ ij. spicæ nardi ʒ iij. macerentur horis xxiiij. contusa in vini albi veteris ac odori & in succi cydoniorum an. lib. ij. ß. coquantur igne lento ad medias & cum sacchari lib. ij. percoquantur in syrupi crassitudinem.

CYDONIORVM miua appellata ventriculum, hepárque roborat, concoctionem iuuat, appetentiam excitat, vomitum & lienteriam compescit. ℞. succi cydoniorum defecati lib. vj. coquatur prunis lentis ad medias sensim expumando, dein affunde vini rubri veteris & optimi lib. iiij. sacchari albi lib. iij. & denuò coquantur dum mellis consistẽtia crassescant, condiantur cinamomi ʒ j. ß. caryophyllorũ & zinzibetis añ ij. ℈.

PLANTIVS.

Hæc miua cydoniorum media est inter simplicem & compositam, & vtriusque vires obtinet.

SYRVPVS myrtinus ventriculum & viscera corroborat, vetus alui profluuium, sanguinis omnem eruptionem omnémque cerebri destillationem sistit. ℞. baccarum myrti ℥ ij. ß. santali albi, rhois culinarij, balaustiorum, baccarum oxyacanthæ, rosarum rubrarum añ ℥ j ß. mespylorum lib. ß. contusa omnia coquantur in lib. viij. aquæ ad tertias: expresso adde succi cydoniorum & granatorum añ lib. ij. sacchari lib. v. coquatur vt artis est.

PLANTIVS.

Syrupus myrtinus veterem retinet compositionem. Syrupus autem byzantinus quòd omnium hepaticorum reliquias à purgatione validè expurget curationémque compleat, commodè huc referri potest.

SYRVPVS fumariæ è sanguine salsos exustósque humores expurgat, pruritum, scabiem, impetiginem, lepram, omniáque cutis vitia emendat, maligna fistulosáque vlcera, cancrum & elephantiasim demulcet. ℞. endiuiæ, absinthij romani, lupuli, cassuthæ, scolopendrij veri añ. m̄ j. epithymi ℥ j. ß. coquantur in lib. iiij. aquæ ad medias, colatis adde succi fumariæ expurgati lib. j. ß. succi vtriusque buglossi añ lib. ß. sacchari albi lib. iiij. coquatur syrutus bona consistentia.

PLANTIVS.

Quum multæ sint syrupi è fumo terræ descriptiones, nulla sanè videtur hac vna convenientior & vsu facilior ad expurgandam omnem sanguinis impuritatem.

SYRVPVS è succo buglossi vtriusque, è succo violarum, & syrupus melissophylli ad lienem quoque pertinent.

SYRVPVS è malis odoriferis tetros melancholiæ vapores infringit, pauores, mœrores, furorémque sedat & exhilarat. ℞. succi malorum acido dulcium fragrantium lib. iiij. succorum violarũ, buglossi domestici & syluestris, aquę rosarum stillaticiæ añ lib. j. coque simul, expuma & cola, deinde adde sacchari albi lib. vj. percoquãtur in syrupum.

PLANTIVS.

Ridiculum videbatur syrupum è pomis habere tanquam pomarium simplex, nisi & alij ad melancholiam vel atram bilem succi accessissent.

SYRVPVS althææ crassam obstruẽtémque renum pituitam & lentam purulentámque eorum saniem & arenulas blandè ac clementer expurgat citra manifestum calorem, vrinę pręterea demulcet ardorem. ℞. radicum althęæ ℥ ij. cicerũ rubrorum ℥ j. radicum graminis & asparagi, glycyrrhizę mundatę, vuarum passarum expurgatarum añ ℥ ß. cymarum althææ, maluæ, helxines, pinpinellæ, plantaginis, adianti vtriusque añ. m̄. j. quatuor seminum frigidorum maiorum & minorum an ʒ iij. coquantur ex aquæ lib. vj. dum quatuor supersint, cum sacchari albi lib. iiij. percoquatur syrupus.

PLANTIVS.

Syrupus althææ cùm nusquam descriptus haberetur, frequens tamen eius esset vsus ex cuiusque arbitrio, non aliter potuit nec vtilius ad eos qui propositi sunt affectus componi.

SYRVPVS raphani renes & vesicam validius expurgat, calculos comminuit, arenulas exturbat, suppressam vrinam deducit. ℞. radicum raphani domestici & syluestris an. ℥ j. radicum saxifragi, rusci, leuistici, eryngij, anonis petroselini & feniculi an. ℥ ß. foliorum betonicæ, pimpinellę, pulegij, cymarum vrticæ, nasturtij, crithmi, callitrichi an. m. j. fructus halicacabi, zizypha an. xx. num. seminis ocimi, bardanæ, petroselini Macedonici, seselios, carui, dauci, lithospermi, corticũ radicis lauri an. ʒ ij. vuarum passarum expurgatarum, glycyrrhizæ an. ʒ vj. coquantur quo decet ordine in aquę lib. x. dum sex supersint, è quibus cum sacchari lib. iiij. & mellis expumati lib. ij. syrupus fiat clarus & conditus ℥ j. cinamomi & ℥ ß. nucis moschatę.

PLANTIVS.

Quòd syrupus nullus descriptus inueniatur ad renum calculos & arenulas exturbandas, magno certè vsu hic è raphano substituendus erat, qui aptè & conuenienter ex iis componitur, quibus summa vis est comminuendi calculos, aliis quibusdam interiectis lenientibus atque detergentibus.

SYRVPVS artemisiæ suppressos aut parcius fluentes menses potenter mouet, quod syrupus adiantinus & hyssopi moderatius efficiunt, vteri strangulatus & subuersiones sedat. ℞. artemisiæ m. ij. radicum iridis, helenij, rubiæ, pæoniæ, libistici, feniculi an. ℥ ß, pulegij,

ʒ ß, pulegij, origani calaminthes, nepitæ, melissophylli, sabine, sampsuchi, hyssopi, prassij, chamædrios, chamæpityos, hyperici, parthenij, betonicæ añ. m̄. j. seminis anisi, petroselini, feniculi, ocimi, dauci, rutæ, nigellæ añ ʒ iij. Contusa macerentur horis xxiiij. in hydromelitis lib. viij. coquantur ad lib. v. & cum sacchari lib. v. percoquantur in syrupum conditum cinamomi ℥ j. & spicæ ʒ iij.

PLANTIVS.

In syrupo ex artemisia quod multa continerentur vterinis affectibus parum apta & inconsideratè confusa, nō pauca quæ aut nō suppetunt nobis, aut quorū vis coquendo exolescit, ea vt superuacua aut incommodà author substraxit, iis solùm derelictis quæ præcipua sunt & optima.

PVRGANTES COMPOSITIONES.

MEDICAMENTA quæ ad purgandos humores comparantur, tametsi in formas aptantur varias, in vnum tamen locum omnia referre expedit, ita quidem ordine à mitioribus instituto.

ELECTARIVM è prunis summè leniens, obduratam aluum molliens, varios humores blandè ac leniter expurgans, per vehementes cœli æstus, in febrium ardore, in siti, omni ætati vtilis.

℞. radicum althææ, polypodij è quercu, passatum expurgatarum añ ℥ ij,
glycyrrhizæ mundatæ, seminis cnici añ ʒ j,
maluæ, violæ, helxines, mercurialis añ. m̄. ij,
coquantur in lib. x. aquæ dum ad sex redeant: in colati dimidio percoquantur
pruna dulcia, zizypha, mixaria añ xx. num. ficus passę pingues x. num.
deinde pulpa cribro transmittatur, in altero colati dimidio bulliant foliorum sennę mundatorum lib. j. ß, expressúmque hoc pulpæ permisceatur cum sacchari & mellis expumati añ lib. ß. rursum coquantur ad electarij consistentiam, sub finem inspergendo cinamomi tenuissimè triti ℥ j. zinziberis ʒ iij. dosis ℥ j. Tota compositio est lib. iij. doses autem sunt circiter xxviij. aut xxx.

ELECTARIVM è prunis solidum eadem præstans.

℞. pruna dulcia num. x.
maluæ, violæ, mercurialis, helxines añ. m. j,
polipodij è quercu, seminis carthami, radicis althææ, passatum purgatarum, glycyrrhizæ añ ℥ ß,
foliorum sennæ mundatorum ℥ x.
coquātur ex aquæ lib. v. dum duæ supersint, deinde torculati expressis adde sacchari rubri lib. j. ß. coquantur rursum igne lento in electarij solidi cōsistentiam, aspersо sub finem puluere electarij aromatici rosari maioris ad ʒ iij,
concinnentur tabellæ pondere ℥ ß. Tota compositio est ℥ circiter xx. doses circiter xxx.

Vtrumque compositum fiet atque validius è locis distantioribus omnes humores, præsertim verò bilem vtramque expurgabit hoc modo,

℞. electarij è prunis simplicis recentis & adhuc calentis lib. j. in quo dissolue diadacrydij ʒ iij,
Dosis à ʒ iij. ad ℥ ß. In lib. j. compositionis doses sunt circiter xxxij.

PLANTII scholia in purgantes compositiones.

Ut syrupi, ita & purgantium medicamentorum compositiones vndique arte nulla depromptæ sunt, & in medicamentarios codices relatæ, vt idcirco duas tresve aut plures deprehendere liceat effectibus planè consimiles, nec aptè ad curandos affectus accommodatas. Quò fit vt non abs re author purgantium compositiones multum immutauerit, vt ad singula conueniens quiddam & vtile proferret. Quantum autem posteriores istæ à primis nomina sortitæ, à vetustioribus distent, quantúmque propositis affectibus magis conueniat,

vnusquisque simplicium viribus æstimatis facilè intelliget. Diaprunum tum simplex tum compositum à Nicolao descriptum, cùm maximè refrigerare debeat, & febribus conuenire, aromata plurima continet calidissima, quæ etiam in composito scammonij acrimoniam exasperant.

Catholicvm simplex omnes æquabiliter humores blandè ac leniter è quauis corporis particula deducit & expurgat, siue cum febre siue sine febre, nec pueris, nec senibus, nec prægnantibus infensum.

♃.radicum heleni, buglossi, cichorij, althææ, polypodij quercini, seminis cnici contusorum añ ℥ ij,
stœchados, hyssopi, melissophilli, eupatorij veri, asplenij, betonicæ, artemisiæ añ m.ij,
vuarum passarum expurgatarum ℥ iij,
quatuor seminum frigidorum maiorum, seminis anisi, glycyrrhizæ añ ʒ iij,
coquantur omnia ex arte in lib.x.hydromelitis dum vij. supersint. In colato iure macera horis xij. foliorum sennæ mundatorum lib.j.ß,
agarici albi lib.ß, zinziberis ʒ j. aliquantum bulliant & in expresso liquore dissolue pulpæ
myxariorum lib.ß,
foliorum sennæ mundatorum tenuissimè tritorum ℥ iiij, syrupi infusionis rosarum pallidarum lib.j,
mellis optimi expumati lib.ij. percoquantur igne lento in mellis temperaturam, inspergendo sub finem rheibarbari electi & cinamomi electi añ ℥ j,
santali citrini ℥ ß,
nucis moschatæ ʒ ij, Dosis est ℥ j. Tota compositio exsistit lib.iiij. Doses sunt circiter quinquaginta.

PLANTIVS.

Catholicum hoc verè dici potest, quòd medicamenta omnes humores purgantia & partibus singulis interioribus præsertim familiaria contineat. Blandè autem atque clementer purgans, ab extremis summísque partibus nihil aut minimum detrahit: catholicum verò maius id validè & efficaciter præstat, cuius compositio ex omni pharmacorum genere constat, quæ tum è propinquis tum è distantioribus sedibus trahunt, aptè confusis atque repressis. In catholico autem veteri malè coquitur rheumbarbarum & cassia, quæ cum thamarindis acescit, ac totam ferè compositionem corrumpit.

Catholicvm maius omnes quoque humores promiscuè trahit, idque validius non è vicinis tantùm, sed & è distantioribus sedibus citra corporis perturbationem aut virium iacturam.

♃.quatuor seminum frigidorũ maiorum mũdatorum, seminis papaueris albi añ ʒ j, tragacanthæ ʒ iij,
rosarum rubrarum, santali citrini, cinamomi añ ʒ ij,
zinziberis ʒ j,
rheibarbari selecti, diadacrydij añ ℥ ß,
agarici, turpethi añ ʒ vj,
sacchari albi soluti in aqua rosarum in qua ℥ ij, foliorum sennæ incoctæ sint lib.j.
concinnentur tabellæ ponderis ʒ iij. Dosis tabella vna. Tota compositio est lib.j.ß. Doses autem circiter quinquaginta.

Syrvpvs infusionis rosarum pallidarum, tenuem bilem serosósque humores è primis visceribus nullo labore detrahit, morbis leuioribus, pueris, senibus & imbecillis aptus.

♃.aquæ infusionis rosarum pallidarum lib.v,
sacchari expurgati lib.iiij. coquantur igne lento in syrupi temperationem, macerantur autem rosarum pallidarum recentium lib.duæ in aquæ tepidæ lib.vj. horis xij. operculato vase: rosæ deinde eximuntur exprimuntúrque, his recentes aliæ similiter substi-

ſubſtituuntur, hiſque abiectis aliæ tertiò, quartò, octauò etiam atque nonò, dum facultatis plurimùm liquor ebiberit, in quo ſaccharum ſoluetur, neque profectò ex contuſis roſis, neque ex earum ſucco perinde efficax ſyrupus fuerit. E perſicorum floribus aqua, vt dixi, maceratis ſyrupus quoque fit, qui ſimiliter bilem aquáſque ducit & vermes enecat.

PLANTIVS.

Syrupus roſarum pallidarum, electarium è ſucco roſarum & diacydonium veterem componendi rationem retinent, non admodum manifeſta mutatione. At in electario diacarthami, quòd mannæ granatæ, mellis roſati & ſacchari geminati adiectio compoſitionis rationem ſolidam peruerteret, hîc rectè eſt ſuppreſſa.

ELECTARIVM è ſucco roſarum bilem ad tenues aquoſóſque humores validè & è diſtantioribus locis prolicit: his vtile ac tutum qui articulari morbo laborant, nec admodum vehementi febre iactantur.

℞. ſucci roſarum ſiccarum recentium, ſacchari albi añ lib. j. ß. coquantur in electarium ſolidum igne lento.

Inſperge ſub finem tritum ſantallorum, maſtiches, cinamomi exquiſitè tritorum añ ʒ ij,

diadacrydij ʒ j. ß,

caphuræ ℈ ß. concinnentur tabellæ ponderis ʒ ij. ß. Doſis tabella vna. Tota compoſitio eſt ℥ xxij. doſes autem ſunt circiter ſeptuaginta.

DIACYDONION eadem quæ electarium è ſucco roſarum aliquantò moderatius atque facilius efficit.

℞. pulpæ cydoniorum expurgatæ, coctæ & cribro tranſmiſſæ lib. j. ß,

ſucci cydoniorum lib. ß,

ſacchari albiſſ. lib. ij.

coquantur in mellis craſſitiem, inſpergendo ſub finem cinamomi triti ℥ j,

zinziberis, maceris, caryophyllorum añ ʒ ij,

diadacrydij ℥ ij. Doſis à ʒ iij. ad ℥. ß. Tota compoſitio eſt lib. iiij. doſes autem circiter nonaginta.

ELECTARIVM diacnicu pituitam ſeroſóſque humores, atque etiam bilem è diſtantiſſimis euocat atque ducit: peculiariter capitis, neruorum articulorúmque doloribus benefacit,

℞. pulueris electarij diatragacanthi frigidi, medullæ ſeminis cnici, hermodactylorum añ ℥ ß,

roſarum rubrarum, ſucci glycyrrhizæ, cinamomi añ ʒ ij,

turpethi ℥ j,

diadacrydij ℥ ß,

ſacchari albi aqua roſarum ſoluti lib. j.

concinnentur tabellæ ponderis ʒ iij. ß. Doſis tabella vna.

DIAPHOENICON bilem crudámque pituitam atque etiam lentam clementer expurgat, compoſitis ac etiam diuturnis febribus & morbis ex cruditate ortis, & colico flatulentóque dolori aptum.

℞. pulpæ palmularum mundatarum ex hydromelite coctæ & cribro cretæ, penidiorum recentium añ lib. ß.

amygdalarum expurgatarum ℥ iij. ß. Contuſis & permiſtis omnibus, adde mellis expumati lib. ij,

Paulum coquantur, ac deinde inſperge zinziberis, piperis, maceris, cinamomi, foliorum tutæ ſiccorum, ſeminis feniculi & dauci añ ʒ ij,

turpethi tenuiſſimè triti ℥ iiij,

diadacrydij ℥ j. ß Doſis eſt ʒ iij. ad ℥ ß. Tota compoſitio eſt ferè lib. iiij. doſes autem inſunt centum & circiter triginta.

PLANTIVS.

In diaphœnico palmulæ hîc rectè macerantur & coquuntur in hydromelite, quòd vetus infuſio quæ triduo in aceto fieri præcipiebatur, horrendum ſapore præ ſe ferat. Sub-

stracta quoque sunt nonnulla vt leuistici semen, pinei nuclei, galanga, xyloaloë, quòd nimium multa inessent facultatis eiusdem, auctáque est palmularum, penidiorum & aliorum mitiorum quantitas, vt inde compositio tota vsu suauior & facilior existat.

Benedicta crassos pituitosósque humores atque etiam serosos à parte euocat, calculi materiam reuellit, ipsósque calculos exturbat & nephriticum dolorem lenit, frigidæ naturæ frigidóque cœlo apta.

℞. turpethi ʒ x,
diadacrydij, hermodactylorum, rosarum rubrarum an ʒ v,
caryophyllorum, zinziberis, saxifragi, seminis apij, salis gemmei, galangæ, maceris, carui, feniculi, acinorum asparagi & rusci, seminis milij solis, quatuor seminum frigidorum maiorum, glycyrrhizæ an ʒ j,
mellis optimi expumati lib. j. ß, conficiantur ex arte.

Dosis à ʒ iij. ad ℥ ß. Tota compositio est ferè lib. ij. doses autem insunt circiter quinquaginta.

PLANTIVS.

Ex benedicta quòd multò calidior videretur, nec vsu facilis nec propter febrem tuta, optima ratione author substraxit spicam nardi, macropiper, cardamomum & crocum, atque pro his substituit quatuor semina frigida maiora, & glycyrrhizam.

Confectio Hamech bilem atram ac retorridam salsamque pituitam detrahit, maniæ, psoræ, lepræ, impetiginis, cancri & elephantiasis peculiare subsidium.

℞. corticis myrobalanorum citrearum ℥ ij,
cepularum & nigrarum violarum, colocynthidis, polypodij quercini an. ℥ j. ß,
absinthij, thymi an. ℥ ß,
anisi, feniculi, rosarum rubrarum an ʒ iij.
Tusa omnia macerentur in seri lactis lib. ij. deinde coquantur ad lib. j. fricentur manibus, & exprimantur.
Colatis adde succi fumariæ, pulpæ prunorum & vuarum passarum an. lib. ß,
facchari albi, mellis expumati an. lib. j.
coquantur ad mellis crassitiem, inspergẽdo sub finem agarici, sennæ tritorũ an. ℥ ij,
rheibarbari triti ℥ j. ß,
epithymi ℥ j,
diadacrydij ʒ vj,
cinamomi ℥ ß,
zinziberis ʒ ij,
Seminis fumariæ & anisi, spicæ nardi an. ʒ j, dosis à ʒ iij. ad ℥ ß. Tota compositio est lib. iij. & ℥ viij. doses verò insunt circiter octoginta.

PLANTIVS.

In confectione Hamech frustra myrobalani geminantur in decocto primùm, deinde rursum triti impositi. Rheibarbari cocti vis perit, cassia & manna cum thamarindis cocta corrumpuntur; scammonij cocti vis exolescit nec facilè aliis permiscetur. Quocirca aptior multò atque vtilior & vsu facilior est ea confectio quam hîc nobis author expressit. Hæ compositiones omnium optimæ sunt ac tutissimæ, quòd in iis turpethi & scammonij acrimonia atque feruor pulchrè retundatur permistione vel pulpæ prunorum atque vuarum passarum, vel hermodactylis & amygdalis, vel rosis earúmque succo vel myrobalanis. Aliæ quædam extant non æquè tutæ vt electarium indum, vtrunque electarium elechof, electarium de psyllio & diaturbith, in quibus scammonij & validiorum acrimonia minimè retunditur: imò potiùs calidorum societate exacuitur. Adde quòd nihil ea contineant aut præstare possint quod non alia hîc descripta fœliciter efficiant. Quocirca ad omnium affectuum causas summouendas satis ea possunt conducere.

Hiera

Hiera simplex bilem pituitámque ventriculo, intestinis, hypochondriis & mesenterij venis impactam expurgans, validéque infarctu liberans, morbis omnibus ex cruditate, & ex venarum obstructione genitis blandè succurrit.

℞. cinamomi, maceris, asari, spicæ nardi, croci, mastiches, an. ʒ vj,
aloës non lotæ ʒ centum siue lib. j. & ℥ ß. mellis optimi expumati lib. iiij.

Conficiantur vt artis est. Datur puluis solus à ʒ ij. ad ʒ iij. melle verò exceptus ab ℥ j. ad ℥ j ß.

Hiera diacolocynthidos quæ vna vice fuerit omnium à veteribus descriptarum, crassos lentósque humores præcipuè verò bilem atram & aquas citrinas tutò ac clementer expurgans: eximiè confert paralysi, tremori, conuulsioni, arthritidi, inueteratisque neruorum affectibus atque etiam hydropi, deinde melancholiæ, maniæ, epilepsiæ, psoræ, lepræ maligno vlceri, cancro & elephantiasi, qui affectus leniora aspernantur pharmaca.

℞. stœchados, marrubij, chamædryos, hyperici, scillæ assaræ, polij, calaminthes montanæ, cinamomi, spicæ nardi, epithymi, polypodij quercini aridi, quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum an. ʒ j. ß,
pulpæ colocynthidis, scammonij, ellebori nigri præparatorum an. ʒ ij,
euphorbij preparati, aloës, myrrhę, ammoniaci, opopanacis, sagapeni, castorij an ʒ j,
mellis cocti in succo cydoniorum & expumati lib. j. conficiantur ex arte, dantur ʒ ij.

Colocynthis, scammonium, elleborus niger & euphorbium trita fricentur cum oleo amygdalarum dulcium, ac deinde macerentur biduum in mucilagine tragacanthæ & gummi arabici deprompta ex aqua rosarum dum mucilaginem totã ebiberint.

PLANTIVS.

Hieræ simplicis vetus compositio permansit, neque quicquam mutandum fuit præter xylobalsamum, quod minimè suppetit nobis. Compositiones multæ ex validioribus constant pharmacis, aliæ quidem ex scammonio vt electarium è prunis, diacydonion & electarium è succo rosarum: aliæ præterea turpethum habent vt diaphœnicon, aliæ cum his hermodactylos vt diacnicu & benedicta: aliæ colocynthidem vt confectio hamech: aliæ insuper elleborum nigrum & euphorbium, vt hiera diacolocynthidos, quæ quorundam affectuum sed admodum rarò peculiaris est. Ex quo intelligi potest nullum simplex medicamentum purgans in vsum venire, à quo non aliqua extet compositio, vt idcirco non aliæ plures videantur expetendæ.

Hydragogum minus hydropicorum aquas clementer & citra offensionem deducens, pueris, senibus, imbecillis atque pregnanti tutum, siue febris vlla sit siue nulla.

℞. succi rosarum pallidarum lib. ß,
sacchari albi, mellis optimi an ℥ xv.
coquantur dum expumauerint & crassescant, ac tum adde succi radicis ebuli lib. j,
prassij sicci, seminis feniculi tritorum an ʒ ij. acinorum ebuli & sambuci an ℥ ij. cinamomi ʒ vj,
maceris, galangæ an ʒ iij. Igne lento percoquantur in mellis crassitiem, datur ℥ ß. ex sero lactis aut ex decocto hordei aut vuarum passarum. Efficacius reddetur adiecta elaterij ʒ ß. aut radicis cucumeris agrestis arefactæ ac tritæ ʒ vj, aut succi radicis iridis nostratis lib. ß.

Hydragogum maius ex laureola, aquas potenter detrahens,

℞. seri lactis lib. ij,
sacchari albi, carnis cydoniorum ex aceto coctorum an ℥ x. mannæ calabrinæ ℥ v.
coquantur igne lento in mellis crassitiem: sub finem adiice foliorum laureolæ præparatorum ex aceto & oleo amygdalarum dulcium ℥ ij. Datur ℥ ß.

Præparãdi ratio hæc est: foliorum laureolæ ℥ ij. macera horis xxiiij. in aceto mali punici vel portulacæ: modicè coquantur, exprimantur, siccentur atque terantur, deinde affunde aquæ rosarum lib. ß,
olei amygdalarum dulcium ℥ j. ß. bulliant rursum dum absumpta sit, aqua, & puluis superstiti oleo mixtus in compositionem addendus,

PLANTIVS.

Ne quid vllo modo deesset, his postremo loco compositiones adiecit ad detrahendas hydropicorum aquas, has tametsi valentiora pharmaca præsertim scammonium & euphorbium expurgent, peculiares tamen compositiones ex his constare voluit, quibus ad aquas vis propria & familiaris est. Vna mitior est, altera vehementior ex laureolæ foliis, quæ nondum in compositionem vllam relata fuerant. Quàm apposite autem eiusmodi compositiones ad aquas detrahendas institutæ sint, quiuis è simplicium permistione coniiciet.

VNGVENTVM è lathyride aluum mollit ac subducit, & potenter hydropicorum aquas detrahens, distentum abdomen remittit. Eas autem infernè & ab aluo ducit, si vmbilicus, imus venter, inguina, femoráque oblinantur: supernè verò atque vomitione, si ventriculus attingatur.

℞. succi lathyridis lib. ß,
succi esulæ ℥ iiij.
In quibus dissolue radicis cyclamini ℥ ij,
scammonij ℥ ß,
granorum ricini & lathyridis expurgatorum ana ℥ j. ß,
seminum feniculi, rutæ & anethi, baccarum lauri ana ℥ j. Trita omnia macerentur in succis diem vnum.

Postea axungiæ ℥ viij. & ceræ ℥ iiij. liquefiant, in hísque sensim omnia dissoluantur, & igne non acri coquantur, dum totus absumptus sit humor, & omnia in vnguenti temperaturam coëant.

Si eadem materia ex olei ℥ xv. coquatur ad totius liquoris consumptionem, expressum oleum easdem quoque vires nanciscetur.

Vnguento præterea si vel gummi ammoniacum, vel cera concorporetur in emplastri consistentiam, aquas quoque id impositum sed ignauius promouebit.

ELECTARIVM diasari omnis generis humores circum ventriculum & præcordia exuperantes vomitione ducit, non continuato sed ex interuallis facto impetu: seni arque prægnanti tutum ac facile.

℞. syrupi mentæ & violarum ana ℥ viij. coquantur in mellis crassitiem.
Sub finem subducto igne insperge radicis peponis arefactæ, seminum raphani & vrticæ maceratorum in aqua rosarum & arefactorum & tritorum ana ℥ j,
radicis asari contritæ & cretæ ℥ ij,
cinamomi, seminis feniculi an ʒ iij. confice in electarium liquidum.
Dantur ʒ iij. ex aqua hordei vel ex mulsa vel ex sero lactis.

PLANTIVS.

Magnas rei medicæ suppetias tulisse author videtur his postremis compositionibus, & ea præsertim quæ ad ciendam vomitionem destinatur: quòd nulla vsquam extaret, qua tutò nobis liceret humores sursum purgare, cùm sit tamen ea vacuatio ad multorum morborum curationem in primis necessaria.

QVA ratione electaria tum liquida tum solida, eadem & nunc pilullas ad omne tum morborum tum causarum genus accommodemus.

PILVLLAE è hiera simplici fiunt è ʒ j. pulueris cum melle rosato subacti.

PILVLLAE stomachicæ quæ cibo præmissæ ventriculum expurgant, concoctionem iuuant, cibum deducunt, aluúmque blandè exonerant.

℞. aloës ʒ vj,
mastiches, rosarum rubrarum an. ʒ ij. cum syrupo rosato vel absinthij cogantur in massam.

PLANTIVS.

Pilullarum stomachicarum cùm sex descriptiones existant, omnes hac vna dempta stomacho sunt aduersissimæ, nec cibo præmitti possunt, quòd vel scammonium vel turpethum contineant, quibus corpus vniuersum præcipuéque ventriculus conturbatur.

PILVLAE ruffi quæ & communes appellantur, crebto vſu concoctionem iuuant, nec cibum corrumpi ſinunt, humores atque corpus à putredine vindicant, qua ratione aduerſus peſtiferæ luis contagia mirificè proſunt.

℞.aloës optimæ ℥ ij,
myrrhæ electæ,croci ſynceri añ ℥ j.excipiantur vino aromatico.

PLANTIVS.

A pilulis quæ ex ſola conſtant aloë compoſitiones ſenſim deducens ac veluti coagmentans,alias iis deinde ſubiecit quæ ex aloë & rheobarbaro,mox ex aloë & agarico componuntur:poſtea quæ ex agarico,aloë & rheobarbaro,ab iis alias ex aloë,agarico, & rheobarbaro & ſenna:quibus demum pilulas ſine quibus ſubiunxit, in quibus præter ea quatuor,ſcammonij vis atque infuſio magis quàm ſubſtantia continetur, ex his autem myrobalanorum portionem ſubſtraxit, quòd re vera nimium multa cum aliis etiam adſtringentibus ineſſet.

PILVLAE aſſaieret quòd plus aloës quàm quę hiera contineant,efficaciores quoque exiſtunt.

℞.puluetis hietæ ſimplicis ℥ j,
aloes ℥ ij,
maſtiches, myrobalanorum citrearum añ ℥ ß, cum ſyrupo è ſtœchade cogantur in maſſam.

PILVLAE de eupatorio bilem lenitet expurgant, & iecur infarctu libetant corroborántque præſtantiores quàm quæ è rheobarbaro inſcribuntur.

℞.ſucci eupatorij,ſucci abſinthij,myrobalanorum citrearum an ʒ iij,
rheubarbari electi ʒ iij,ß,
maſtiches ʒ j,
croci ʒ ß,
aloes ʒ v,
ſucci endiuiæ quantum ſatis fuerit vt cogantur in maſſam.

PILVLAE maſtichinæ quòd agaricum contineant validius bilem craſſámque pituitam expurgant quàm quæ ex ſola aloe conſtant.

℞.maſtiches ℥ ij,
aloes ℥ iiij,
agarici trochiſcati, puluetis hieræ ſimplicis an ℥ j,ß. cum vino maluatico cogantur in maſſam.

PILVLAE ex tribus,conſtant ex iiſdem addendo rheibarbari ſelecti ℥ ij,
cinamomi ℥ ß cum ſyrupo è cichorio fit maſſa.

PILVLAE imperiales clementer ac moderatè omnes humores è viſceribus expurgant,ea pariter corroborant,infarctu liberant,omniúmque nutrientium partium concoctionem iuuant.

℞.aloes optimæ ℥ ij,
rheibarbari electi ℥ j,ß,
agarici trochiſcati,foliorum ſennæ mundatorum an ℥ j,
cinamomi ʒ iij,
zinziberis ʒ ij,
nucis moſchatæ,caryophyllorum,ſpicæ nardi, maſtiches an ʒ j. cum ſyrupo violato ſubacta cogantur in maſſam.

PILVLAE ſine quibus eſſe nolo, bilem , pituitam & melancholiam vndique ſed præcipuè ex capite,oculis & ſenſibus detrahunt,oculorum ſuffuſiones minuunt, & viſum conſeruant,aurium dolores tinnitúmque tollunt.

℞.aloes optimæ ʒ xiiij,
myrobalanorũ citrinarum cebulatum & indatum, rheibarbari, maſtiches, abſinthij, roſarum,violarum ,ſennæ,agarici, caſſuthæ an ʒ j,
ſcammonij ʒ vj.ß. Scammonium ſoluatur ſucco feniculi quantum ſufficit traiiciatúrque per pannum,eóque liquore pulueres tenuiſſimi excipiantur in maſſam.

PILVLLAE è fumaria biliosos humores, acres quoque & salsos extrahunt, cutis vitia emendant.

℞. myrobalanorum citrearum, cebularum & indarum an ʒ v,
diadacrydij ʒ v,
aloës ʒ vij. trita omnia ter imbuantur succo fumariæ terque siccari sinantur, ac demum cogantur in massam.

PILVLLAE aureæ iis quidem propter colocynthidem validiores, caput & sensus oculósque præsertim expurgant, hisque aciem restituunt; biliosos pariterque pituitosos humores detrahunt.

℞. aloës, diadacrydij an ʒ v,
rosarum rubrarum, seminis apij an ʒ ij.ß,
seminis anisi & feniculi, mastiches an ʒ j.ß,
croci, pulpæ colocynthidos an ʒ j, mucilaginis gummi tragacanthæ quantum satis est: fingatur massa.

PILVLLAE de agarico pituitam lentósque humores vndique, præsertim verò è capite & è thorace potenter ducunt, destillationi & âsthmati peculiares.

℞. agarici, mastiches an ʒ iij,
radicis iridis, prassij an ʒ j,
turpethi ℥ v,
pulueris hieræ picræ ℥ ß,
pulpæ colocynthidos, sarcocollæ an ʒ ij,
myrrhæ ʒ j, sapæ quantum satis est vt cogantur in massam.

PLANTIVS.

In pilullis ex agarico congesta sunt præstantissima quæque ad crassam pituitam tum è vicinis, cum è distantioribus partibus detrahendam. In quarum compositione nihil prorsus immutandum fuit.

PILVLLAE cocciæ bilem quidem, sed pituitam crassam validius vndique purgant, peculiariter tamen è cerebro atque neruis, quorum præcipuè morbis medentur.

℞. pulueris hieræ simplicis ʒ x,
pulpæ colocynthidis ʒ iij, & ℈ j,
diadacrydij ʒ ij.ß,
turpethi, stœchados an ʒ v. cum syrupo è stœchade massa concinnetur.

PLANTIVS.

Pilullæ cocciæ licet bilem pituitámque validè purgent, non tamen omnes pariter humores perinde atque hæ quæ polychrestæ & vulgò aggregatiuæ maiores vocantur, quarum compositio nihil à vetere distat, nisi quòd pro ratione ponderum transposita quædam sunt simplicia. Harum autem compositio multò conuenientior est quàm pilullarum de octo rebus & quàm pilullarū de quinque generibus myrobalanorum, quæ tamen eadem pharmaca comprehendunt. Harum igitur descriptiones hîc iure prætermissæ videntur. Prætermissa quoque & descriptio pilullarum de colocynthide, quòd sub istis contineri videantur: quemadmodum & pilullæ de euphorbio sub pilullis de hermodactylis.

PILVLLAE ex hermodactylis crassos humores simúlque serosos potenter ab extremis partibus præsertim ab articulis euellunt, cerebri, neruorum articulorúmque frigidis morbis familiares.

℞. hermodactylorum, aloës, myrobalanorum citrinarum, turpethi, colocynthidis, bdellij mollis, sagapeni an ʒ vj,
castorij, sarcocollæ, opopanacis, seminis rutæ agrestis & apij an ʒ iij,
croci ʒ j.ß,
succi brassicæ quantum satis fuerit ad massam conformandam.

PLANTIVS.

Pilullæ ex hermodactylis veterem compositionem retinent, solæque satis sunt ad veteres arti-

res articulorum dolores: efficaciores in id quàm quæ arthritica vocantur, & tutiores quàm quæ fœtidæ aut de opopanaco aut de sagapeno aut de sarcocolla, vt idcirco harum descriptione minimè fuerit opus.

PILVLLAE polychrestæ ad capitis ventriculi, hepatis, aliorúmque viscerum varios & impliciros affectus: ex his enim pituiram & bilem vtramque purganr.

℞. myrobalanorum citrearum, rheibarbari añ ℥ß,
succi eupatorij, succi absinthij, myrobalanorum cepularum & indarum, agarici, colocynthidis, polypodij añ ʒ ij,
diadacrydij, turpethi, aloës añ ʒ vj,
mastiches, rosarum rubrarum, salis gemmei, epithymi, anisi, zinziberis añ ʒ j. confice cum syrupo rosarum. dantut à ℈ ij. ad ʒ j.

PILVLLAE è lapide cyanæo bilem atram crassámque pituitam eximiè purgant, ad melancholiam, mœstitiam & furorem, ad cancrum & elephantiasim, ad alphos nigros ídque in primis vtiles.

℞. lapidis cyanæi abluti ʒ vj,
epithymi, polypodij añ ʒ viij,
diadacrydij, ellebori nigri, salis indi añ ʒ ij. ß,
agarici ʒ viij.
caryophyllorum, anisi, añ ʒ iiij,
pulueris hieræ picræ simplicis ʒ xv. cum succo intubi seu endiuiæ massa fingatur.

PLANTIVS.

Pilullæ è lapide cyanæo propter elleborum nigrum vsurpatæ vsitatiores sunt quàm pilullæ indæ quæ elleborum quoque continent. Eas idcirco descripsit aliis prætermissis, & efficaciores quoque ad melancholicos affectus quàm pilullæ è lapide armeno, quas eadem ex causa prætermisit.

PILVLLAE è thymelæa serosos humores & hydropicorũ aquas strenuè prolíciũt.

℞. foliorum thymelææ aceto maceratorum & exiccatorum ʒ v,
myrobalanarum flauarum ℥ß,
myrobalanorum cepularum ʒ iij, mannæ & thamar indorum aqua intubi solutorum quantum opus est ad pilullarum formam.

PLANTIVS.

In pilullis è thymelæa nihil immutatum est, his & aliæ accesserunt ex esula aptè quidem compositæ, & quibus magna vis est ad aquas detrahendas.

Pilullas lucis tum maiores tum minores idcirco derelictas fuisse conicio, quòd nimium multa & parum apta simplicium miscellanea mistura confusæ sint, quódque ad oculorum affectus satis efficaces sint pilullæ sine quibus.

PILVLLAE ex esula hydropicorum quoque aquas ab aluo deducunt non leui perturbatione, vt idcirco solis robustis atque iis non febricitantibus conueniant.

℞. corticis radicis esulę minoris macerarę horis xxiiij. in aceto & succo portulacę ʒ ij,
grana ricini expurgata torrefactáque quadraginta,
myrobalanorum citrinarum ʒ j. ß,
chamædryos, camepityos, spicæ nardi, cinamomi añ ℈ ij. trita omnia tenuissimè excipiantur ℥ j. tragacanthæ aqua rosarum solutæ, cogantur in massam. dantur ℈ ij.

PILVLLAE è cynoglosso nõ ad purgãdum quidẽ, sed ad omnes destillationes cohibẽdas cõparatæ, siue in thoracẽ & pulmones cum tussi, siue in dentes aut aliò procũbant.

℞. myrrhæ ʒ vj,
thuris masculi ʒ v,
opij, hyosciami seminis radicis, cynoglossi aridæ añ ℥ß, croci, castorij añ ʒ j ß. cum aqua rosarum stillatici fiat massa. dantur à ℈ j. ad ʒ ß.

PLANTIVS.

Pilullis è cynoglosso rectè additum est castorium, vt cui cum croco præcipua vis sit emẽ-

dandi opij malignitatem, idque videbatur inconsideratè prætermissum.

PILVLLAE aristolochiæ summam incidendi detergendíque vim adeptæ, epilepsiç, paralysi, asthmati, tussi veteri iecoris renúmque incipienti scirrho, nephritidi, suppressis mensibus, excludendo fœtui atque secundis vtiles: hyeme humidísque naturis conuenientiores purgato iam corpore.

℞.radicis aristolochiæ rotundæ ʒ j,
radicis gentianæ, myrrhæ electæ añ ʒ iij,
aloës, cinamomi añ ℥ ß,
zinziberis ʒ j. Omnia exquisitissimè trita excipiantur oleo amygdalarum dulcium recenti. datur ʒ j. ß, ac protinus sorbendum iusculum quo diluantur.

PLANTIVS.

Pilullæ aristolochiæ his postremò vtiliter adiectæ sunt & præclarè instituta, quòd summa aperiendi vi polleant. Poterant & in potionem referri, sed quòd forent amarissimæ, catapotiorum forma tædio minori deuorantur.

DE ANTIDOTIS AC PRIMVM DE SOLIDIS, QVIBVS MAXIME PRINCIPIBVS PARTIBVS ROBVR ADDITVR.

DIANTHON cerebrum imbecillum recreat, eiúsque destillationes compescit, melancholiam & tristitiam quæ præter rationem fit, lenit: animíque defectionem tollit.

℞.florum rorismarini ℥ ß,
rosarum, violarum, glycyrrhizæ añ ʒ iij,
caryophyllorum, spicæ nardi, nucis moschatæ, galangæ, cinamomi, zinziberis maceris, ligni aloës, cardamomi, anisi seminis anethi añ. ℈ ij,
sacchari albi aqua saluiæ aut betonicæ soluti ℔. j ß. Concinnetur electarium per tabellas.

ELECTARIVM pleres archonticon cerebrum mirè corroborat, sensus, exacuit, abolitam memoriam restituit, epilepticos iuuat & astmaticos, tristes melancholicos & animi delirio pressos recreat, diuturno morbo confectos instaurat.

℞.cinamomi, caryophyllorum, ligni aloës, galangæ, spicæ nardi, nucis moschatæ, zinziberis, spodij, schœnanthi, cyperi, rosarum, violarum añ. ʒ j,
folij aut maceris, glycyrrhizæ, mastiches, styracis calaminthæ, sampsuchi, balsamitæ, ocimi, cardamomi, macropiperis, mirtylorum, corticum mal: citrij añ. ℥ ß. & gr. vj,
margaritarum splendidarum, been albi & rubri, coralij, serici combusti añ. gr. xviij.
moschi gr. vj,
caphuræ gr. iiij,
sacchari albi aqua melissæ soluti decuplum vel etiam duodecuplum.

PLANTIVS.

Quòd antidoti principibus partibus corroborandis destinentur, rectè earum compositiones ex partium corporis ordine hîc instituit, ab iis exorsus quæ cerebro, deinde quæ thoraci aliísque partibus conuenirent.

DIATRAGACANTHVM frigidũ omnibus pulmonis thoracique vitiis, peripneumoniç, pleuritidi, tabi tussi calidæ cum febre, faucium & arteriæ asperitati conuenit.

℞.gummi tragacanthæ albissimi ℥ j,
gummi arabici ʒ v,
amyli ʒ ij,
glycyrrhizæ, seminis papaueris albi, quatuor seminum frigidorum maiorum cortice liberorum añ ʒ j,
caphuræ gr. v,
penidiorum ℥ j ß,
sacchari albissimi aqua violarum soluti ℔. j. electarium concinnetur in tesseras.

PLAN-

PLANTIVS.

Diatragacanthum calidis confert affectibus, viresque obtinet alterius compositionis quæ diapapauer appellatur, hæcq; idcirco rectè prætermissa est.

DIAIREOS simplex thoracis pulmonúmque vitia blandè attenuando expectorat, sputúmque facilius reddit; calidis morbis increscentibus aut frigidis leuioribus accommodatum.

♃.radicis iridis florentinæ ℥j,
pulueris electarij diatragacanthi frigidi, sacchari candi añ ℥ß,
sacchari albiss. hyssopi aqua soluti ℥ viij. fiat electarium solidum.

ELECTARIVM diaireos compositum benefacit calidis morbis iam inclinantibus & frigidis inueteratis, vt tussi, asthmati, raucitati.

♃.radicis iridis ℥ß,
pulegij, hyssopi, glycyrrhizæ an. ʒ iij,
tragacāthæ, amygdalarū amatarum, pinearum, cinamomi, zinziberis, piperis an. ʒ j ß,
seminis lini, althææ & fenigræci an. ʒ ij,
sacchari albiss. aqua tussilaginis soluti ℔. j. vel ℥ xiiij.

PLANTIVS.

Electarium diaireos compositum est hic quoque pro electario diatragacantho calido, & pro electario diapenidiωn; quæ idcirco non nisi frustrà & pharmacopæorum iactura his inseri possent, hac autem compositione pro caricis, passulis, palmulis & styrace, quæ malè ad hanc compositionem apta erant, rectè substituit semen lini, althææ & fenigræci, quibus vis eximia est ad inueterata pectoris vitia.

DIACALAMINTHES contumacia & inueterata pectoris pulmonúmque vitia horúmque crassos lentósq; humores attenuat, detergit & expectorat, flatus, discutit, concoctionem alimentíque distributionem adiuuat, vrinas, menses, sudorésque ciet.

♃.calaminthes montanæ pulegij, petroselini, seseleos, origani an. ʒ ij,
seminis apij, cymarum thymi an. ℥ß,
libystici, piperis an. ʒ j,
sacchari albiss. aqua violarum aut rosarum soluti ℔. ij ß. fiat electarium.

PLANTIVS.

In hac diacalaminthes compositione rectè adiectum videtur origanum: in cæteris Galeni compositionem author est imitatus, & simplicium pondera, præterquam in libystico & in pipere, hic enim libystici semissem duntaxat, piperis verò sextantem, quòd scilicet compositio hæc quadrans solùm sit totius eius quæ à Galeno describitur lib. iiij. de tuenda valetudine. Quum præterea in cæteris electariis suprà descriptis quæ mitia erant, suaui sapore nec vsu difficilia, sextuplo aut octuplo saccharo pulueres exceperit, in hac certè compositione quæ calida multum est & vsu difficilis, duodecuplum adiecit. Hæc porrò diacalaminthes compositio earum vice etiam fuerit, quæ appellatur diahyssopu & diaprasiu; & quæ iure tanquam superuacuæ exolescant, ne multitudo grauis sit.

DIAMARGARITωN frigidum febrium æstus atque malignitatem compescit, cor munit, roborat, & à maligna contagione vindicat, animi defectione & syncope liberat, mœrorémque discutit.

♃.quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum, seminis portulacæ & papaueris albi, seminis endiuiæ, oxalidis, & citrij, trium santalorum, ligni aloës, zinziberis, rosarum rubrarum, florum nymphææ, buglossi & violarum, baccarum myrti, ossis cerui, eboris, doronici romani, cinamomi añ ʒ j,
corallij albi & rubri an ʒ ß,
margaritarum splendidarum ʒ iij,
ambaris, caphuræ an. gr. vj,
moschi gr. ij,
sacchari albi aqua buglossi vel rosarum soluti lib. ij.

PLANTIVS.

Hoc electarium diamargariton, vt præstantius & efficacius existeret, supra vulgarem descriptionem quæ incerti est authoris rectè & vtiliter continet semina endiuiæ, oxalidis & citrij, ebur quoque, os è corde cerui doronicum Romanum, cinamomum: quæ constat omnia cardiaca esse. Nonnulli in hoc etiam electarium gemmarum fragmenta adiecerunt, sed tamen frustrà, quòd omnia in electario de gemmis comprehensa sint, quòd huic interdum præscribendo admisceri potest. Hoc autem calida pauca continet aromata, frigida verò plurima, vt idcirco tutus sit vsus.

ELECTARIVM de gemmis cor eximiè roborat, idque in febribus à maligna & pestilenti putredine ruetur, animi defectioni, cordis palpitationi & tristitiæ spontaneæ succurrit.

℞. margaritarum splendidarum ʒ j.ß,
saphyri, hyacinthi, sardæ id est corneolæ, granatorum, smaragdi, an ℈ ij. & gr. v,
zedoariæ, doronici corticum citrij mali, maceris, seminis ocimi, caryophyllati an ʒ j,
corallij rubri, succini, eboris an ℈ ij.ß,
been albi, been rubri, caryophyllorum, zinziberis, piperis longi, spicæ indicæ, folij, croci, cardamomi maioris an ʒ ß,
trochiscorum diarhodon, ligni aloës an ʒ ij.ß,
cinamomi, galangæ an. ℈ ij. gr. v,
foliorum auri, foliorum argenti an. ℈ j,
ambræ ʒ j,
moschi gr. xv,
sacchari albi aqua rosarum soluti ℥ xx. quod est octuplum.

PLANTIVS.

Electarium è gemmis omne ferè calidiorum aromatum genus complectitur, neque etiam harum fragmentis multum retunduntur. Expediret igitur portionem eorum substrahere, præsertim been album & rubrum, piper longum, cardamomum maius & folium quod etiam rarò suppetit.

ELECTARIVM diambræ cor, cerebrum, principésque partes corroborat & exhilarat, insitum calorem senibus præsertim ac imbecillis, frigidísque naturis suscitat, non alimenti modò, sed & frigidorum humorum concoctionem iuuat: omnémque corporis ac vteri perfrigerationem discutit, vt idcirco ad concipiendum conferat.

℞. cinamomi, doronici Romani, caryophyllorum, maceris, nucis moschatæ, folij, galangæ an. ʒ iij,
spicæ nardi, cardamomi maioris & minoris an. ʒ j,
zinziberis ʒ j.ß,
santali citrini, ligni aloës, piperis longi an. ʒ ij,
ambaris ʒ j,
moschi ʒ ß. Singulæ pulueris vnciæ excipiuntur singulis libris sacchari aqua rosarum soluti.

PLANTIVS.

Diambras ex omnibus quoque aromatum generibus promiscuè nullóque delectu congestis atque confusis constitui videtur, quemadmodum & diacyminon & dianison, & diacinamomu, diazinziber, diatrium pipereon & diaxyloaloës & diamargariton calidum, & diamoschu dulce, & diamoschu amarum: quæ omnia vehementer calida sunt, ex calidis minimè represis constantia, vt idcirco videantur easdem facultates sortiri, & eosdem penè effectus proferre. Quocirca reliquis omnibus suppressis author hîc vnicam diambræ compositionem inseruit, quæ vice sit omnium, ne multitudine obruatur medicinæ studiosus, & ne immodicam pharmacopœus iacturam faciat. Sed & in hac compositione quæ vt cæteræ vehementer calida existit, vtilissimum putarem substrahere cardamomum

vtrumque

vtrumque & piper longum, atque & pro his substituere rosarum rubrarum ℥ iij. vix enim aliter vti ea liceat in calidis naturis aut æstuoso cælo, in febribus, aliisue morbis calidis. Sed & immodicus compositionum eiusmodi calor effecit, vt & vsus quoque difficilis esset, & tanquam inutiles exolescerent: quemadmodum & diatrium pipereum Galeni & diacalaminthes. Hæc autem prospiciens author rectè iussit pulueres duodecuplo sacchari excipi, ita nimirum suauitati consulens.

PVLVIS cardiacus cor mirificè corroborans & muniens, ne in pestilenti constitutione contagione offendatur: in ardenti febre & æstuoso cœlo tutus, quòd moderato sit calore.

℞. radicum tormentillæ, dictamni, tunicis & scabiosæ, seminis acetosæ, endiuiæ, coriandri præparati, seminis citrij, rutæ & cardui benedicti añ ʒ j,

trium santalorum, been albi, been rubri, doronici romani, ligni aloës, zedoariæ, cinamomi, cardamomi, maceris, croci, rosarum rubrarum florum buglossi vtriusque, florum nymphææ añ ℈ ij,

rasuræ eboris, spodij, id est eboris vsti, ossis è corde cerui, coralij albi, coralij rubri, succini, margaritarum splendidarum, smaragdi, hyacinthi, granati añ ℈ j,

serici crudi torrefacti, boli armenæ, terræ lemniæ añ ʒ ß,

caphuræ, moschi, ambaris añ gr. vj. fiat puluis & ex octuplo sacchari albi aqua rosarum soluti concinnentur tabellæ.

AROMATICVM rosatum maius moderato calore ventriculum omniúmque viscerum concoctionem adiuuat, cruditatem emendat, humores superuacuos absumit, flatus discutit, ex morbo conualescentibus aptissimum.

℞. rosarum rubrarum ʒ xv,
glycyrrhizæ rasæ ʒ vij,
ligni aloës, santali citrini añ ʒ iij,
cinamomi electi ʒ v,
maceris, caryophyllorum añ ʒ ij. ß,
gummi arabici, tragacanthæ an. ʒ ij. ℈ ij,
nucis moscharę, cardamomi, galangę an. ʒ j,
spicæ nardi, ambræ an. ℈ ij,
moschi ℈ j. ex octuplo sacchari tabulæ concinnentur.

PLANTIVS.

Aromatici rosati vsitata compositio placuit.

ELECTARIVM diarrhodon Abbatis ventriculi & præcordiorum æstus temperat, ac eorum nihilominus concoctioni opitulatur, flatus dissipat, doloresque lenit.

℞. rosarum rubrarum ℥ j ß,
santali albi & rubri an. ʒ ij. ß.
tragacanthæ, gummi arabici, eboris vsti an. ℈ ij,
mastiches, spicæ nardi, cardamomi, succi glyzyrrhizæ, croci, xyloaloës, caryophyllorum, galliæ moschatæ, anisi, feniculi, seminis ocimi, acinorum berberis, seminis scariolæ, portulacæ & papaueris albi, quatuor seminum frigidorum maiorum, rheibarbari electi, cinamomi an. ℈ j,
margaritarum, ossis è corde cerui an. ℈ ß,
caphuræ gr. vij,
moschi gr. iiij. ex octuplo sacchari aqua rosarum soluti fingantur tabellæ.

PLANTIVS.

Ab electario diarhodon asarum substraxit quòd ventriculum subuertat etiam leuissimè tritum, & saccharum candum quòd nihil magis quàm saccharum album conferat, electarium diagalangæ tametsi à plerisque ad ventriculi cruditates celebratum, propter tamen immodicum calorem exoleuit, cuius etiam loco si res postulet substitui poterit diambras vel diacalaminthes.

Electarium diatriumsantallon calidam iecoris intemperiem emendat, eiúsque obstructi reliquias tollit, & icterum persanat, viscus ipsum & ventriculum corroborat.

℞.triumsantallorum albi rubri & citrini, rosarum rubrarum añ ʒ iij,
rheubarbari electi, eboris vsti, succi glycyrrhizæ, seminis portulacæ añ ʒ ij,
gummi arabici, tragacanthę quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum, seminis intubi añ ʒ j.ß,
caphuræ ℈ j. sacchari albi aqua rosarum soluti octuplum.

PLANTIVS.

Ex electario triumsantallorum substractum est & exemptum amylum tanquam superuacuum, neque in hunc ordinem relatum est electarium diacubebæ, quod ad iecoris calidos affectus & obstructiones plerique celebrant, quandoquidem non aliud complectitur quàm hoc electarium triumsantallorum.

Diacrocv quod & diacucurma vulgò appellatur, inueteratos hepatis lienísque affectus soluit, peruicaces obstructiones atque iam incipientem schirrhũ euellit, hincque ortam cachexiam & hydropis rudimenta persanat,
℞.croci, asari, petroselini macedonici, dauci, anisi, apij seminis an. ℥ ß,
rheibarbari, meu, spicæ nardi an. ʒ vj,
costi, myrrhæ, cassiæ ligneæ, schœnanti, carpobalsami, radicis rubiæ, succi absinthij, succi eupatorij arefacti, olei balsami an. ʒ ij,
calami odorati, cinamomi añ. ʒ j.ß,
scordij, scolopendri, succi glycyrrhizæ añ. ʒ ij.ß, sacchari albi aqua endiuiæ soluti decuplum.

PLANTIVS.

Electarium diacrocu quædam continet admodum rara & quæ vix suppetunt nobis, vt cassiam ligneam, carpobalsamum, opobalsamum: quæ si prætermittantur non minus efficax medicamentum erit ad ea quæ proposita sunt.

Dialacca maior ad iecoris lienísque veteres obstructiones, ad malum habitum & incipientem hydropem efficacior quàm diacrocu.
℞.laccæ præparatæ, rheibarbari añ. ʒ iij,
spicæ indicæ, masticHes, stipitum schænanthi, absinthij romani, succi eupatorij Mesuæ, sabinæ, amygdalarum amararum, costi, myrrhæ, rubiæ, seminis apij, ammios, feniculi & anisi, asari, aristolochiæ longæ, aristolochiæ rotundæ, gentianę, croci, cinamomi, hyssopi, cassiæ ligneæ, summitatum schœnanthi, bdellij añ ʒ j.ß,
piperis, zinziberis añ ʒ j, sacchari albi duodecuplum.

PLANTIVS.

Electarium dialacca maior, plires archonticon & exhilarans veterem retinent componendi rationem, quòd satis accommodatæ viderentur ad affectus titulo designatos.

Electarivm exhilarans Galeno falsò adscriptum, mœrorem & melancholiam prauásque cogitationes discutit, spiritus omnes suscitat, cõcoctionem iuuat, natiuum calorem auget, & canitiem arcet.
℞.florum ocimi, caryophyllati, croci, zedoariæ, xylobalsami aut ligni aloës, caryophyllorum, corticum citrij mali, galangæ, maceris, nucis moschatæ, styracis calaminthæ añ ʒ ij.ß,
anisi, scobis eboris, thymi, epithymi añ ʒ j,
caphuræ, moschi, ambaris, margaritarum splendidarum ossis è corde cerui añ ʒ ß,
foliorum auri & argenti an. ℈ ß, sacchari albiss. octuplum.

Electarivm diaspermaton renes & vrinæ seminísque vias refrigerans ac leniẽs, ab omni humoris illuuie clementer expurgat.
℞.quatuor seminum frigidorum maiorum & minorum, seminis asparagi, pinpinellæ, ocimi & petroselini, granorum halicacabi an. ʒ ij,
milij solis, succi glycyrrhizæ an. ʒ iij,

cinamomi,

cinamomi,maceris an.ʒj.facchari albi aqua althææ foluti octuplum.

ELECTARIVM λίθων θρυπτικὸν lumborum dolores compefcit, renum ac vefice arenulas exturbat, nephritico dolori & dyfuriæ fuccurrit, calculum fenfim comminuit ac proterit.

♃.fpicæ nardi,zinziberis,cinamomi, melano piperis, cardamomi, caryophyllorum, maceris an.ʒß,
cofti,glycyrrhizæ,cyperi,tragacanthæ,chamædryos,an.℈ij,
feminis apij,ammios,afparagi,ocimi,vrticæ,cirrij mali, faxifragi, pinpinellæ, catui, dauci,feniculi,rufci,petrofelini macedonici,bardanæ & fefeleos,afari an.ʒj,
Lapidis fpongiæ,lapidis lyncis,lapidis cancri & lapidis Iudaici an.ʒj ß,
fanguinis hircini præparati ℥j ß,fiat puluis,
facchari albiff. aqua betonicæ foluti decuplum. Vrgente autem doloris neceffitate aut vrina fuppreffa puluis purus datur ex paffo cretico à ℈ij ad ʒj.

PLANTIVS.

Electarium diafpermaton variè & ad plerofque affectus defcriptum legimus,hoc tamen fub eodem nomine aptiſsimè compofitum videtur ad renum æftus, vrinæ ardores & cæteros affectus qui titulo defignantur. Ab electario quod lithontribon appellant,detracta funt ea imprimis quæ vix vfquam fyncera inueniri queunt; & alia quædam adftringentia quæ obfunt confringendo calculo & exturbandis arenulis. Adiecta verò funt pleraque femina & lapides nonnulli, & fanguis hircinus præparatus,quibus certè omnibus eximia vis eft & facultas ad calculos & ad fymptomata omnia eorũ vitio genita. Si qua ex caufa immoderatus huius calor metuitur, alterius electarij diafpermaton temperatione leniri poterit.

ELECTARIVM diacalaminthes compofitum potenter menftrua omnéfque vteri purgationes ciet.

♃.pulueris electarij diacalaminthes fimplicis ʒß,
foliorum praffij,fampfuchi,meliffophylli,artemifiæ,fabinæ aridorum an ʒj,
cyperi,feminis rutæ & tubiæ,maceris,cinamomi an ℈ij,facchari albi aqua parthenij foluti duodecuplum.

PLANTIVS.

Electarium diacalaminthes compofitum rectè his poftremò loco adiectum videtur, quòd nullum extaret ad vteri illuuiem expurgandam aptum.

DE ANTIDOTIS HVMIDIS.

ANTIDOTVS analeptica vires omnes exolutas inftaurat, cardialgiam, animi defectionem & fyncopen tollit, corpus fanguinis profufione aut quauis immodica vacuatione exrenuatum refarcit, tabidis & confumptis fuccurrit:humectans nimirum,nutriens & corroborans.

♃.rofarum rubrarum,glycyrrhizæ an ʒij.gr.v,
gummi arabici & tragacanthæ an ʒij.℈ij,
fantalli albi & rubri an ʒj.℈j,
fucci glycyrrhizæ,amyli,feminũ papaueris albi,portulacæ,lactucæ & feriolæ an ʒiij, quatuor feminum frigidorum maiorum, feminis cydoniorum,feminis maluæ,feminis bombacis,feminis violarum, ftrobylorum, piftaciorum recentium, amygdalarum dulcium,pulpæ febeften an ℥ij,
caryophyllorum,fpodij,cinamomi an ℥i,
croci gr.v,
penidiorum ℥ß.trita omnia excipiantur triplo fyrupi violati.

PLANTIVS.

In antidoto analeptica quam refumptiuam appellant,nihil prorfus immutandum vifum eft præter fimplicium ordinem,quódque pro granis berberis adiecta fint piftacia.

Antidotvs diasatyrion semen genitale auget, venerem excitat, eámque ignauiorem & velut sopitam erigit, renum & spermaticorum vasorum imbecillitati auxilio est, & ad liberorum procreationem confert.

℞. radicis satyrij recentis ac solidæ, radicis pastinacæ satiuæ, radicis eryngij, nucis indicæ, strobylorum, pistaciorum an ℥j.ß,
caryophyllorum, zinziberis, anisi, seminis erucæ, linguæ auis quæ semen est fraxini añ ʒ v,
cinamomi, caudarum scincorum, seminis bulbi añ ʒ ij.ß,
moschi gr.v,
mellis optimi expumati lib.iij. Radices tunsæ coquuntur ex melle ac subiguntur, his deinde nux indica, strobyli & pistacia tusa similiter adiiciuntur: reliqua postremò exquisitè trita.

PLANTIVS.

Diasatyrion tres quidem compositiones traduntur, sed quarum hæc vna vt efficacissima vice sit omnium.

Antidotvs è cocco baphico seu grano infectorio, quod kermes est Arabibus, cor exhilarat, mœrorem sine occasione discutit, melancholiam domat & maniam, spiritus viréisque exolutas resarcit.

℞. succi malorum fragrātium, aquæ rosarum an ℔.ij. In quibus macera horis xxiiij. serici staminis crudi lib.j. modicè bulliat & exprimatur, in liquore coquantur granorum infectoriorum ℥ ij, decoctum iam rubēs coletur, in quo dissolue sacchari albi lib.j.ß. Rursum coquantur ad mellis consistentiam, adiice sub finem ambræ crudæ contusæ ʒ ß. cúmque liquefacta fuerit, insperge hos pulueres.
ligni aloës crudi, cinamomi añ ʒ vj,
lapidis cyanæi loti & præparat: ʒ j ß,
margaritarum non perforatarum ʒ ij,
foliorum auri purissimi ʒ j,
moschi ℈ j.

PLANTIVS.

Antidotus è cocco baphico, confectio Alkermes appellata, vix tutò potest ex serico iam tincto & (vt appellant) karmesino comparari, quòd id non sine galla, alumine & arrhenico, quod prorsus venenatum est, infici soleat. Multò igitur tutior atque præstantior est hæc componendi ratio.

Antidotvs è baccis lauri calore ac tenuitate flatus potenter discutit, colico atque etiam iliaco dolori familiaris.

℞. foliorum rutæ ʒ x,
ammios, cumini, nigellæ, libystici seminis, origani, carui, amygdalarum amararum, piperis longi, mentastri, dauci, acori, baccarum lauri, castorij añ ʒ ij,
sagapeni ℥ ß,
opopanacis ʒ iij,
mellis optimi expumati lib.j ß,

Philonivm post sex menses datum ex opio vehementes & acerbos dolores consopit, colicos, nephriticos, atque pleuriticos: somnum accersit, destillationem sistit, tussímque lenit, sanguinis excreationem cohibet.

℞. croci ʒ v,
pyrethri, euphorbij, spicæ nardi, myrrhæ, castorij an ʒ j,
piperis albi, hyoscyami an. ʒ xx,
opij ʒ x,
mellis optimi expumati lib.ij. huius dosis est à ℈ j. ad ʒ ß.

PLANTIVS.

Philonij hanc descriptionem Galeni authoritate & vsu comprobatam cæteris author prætulit, quòd vna satis sit ad vehementes cruciatus consopiendos. Ei tamen, Mesuem secutus,

cutus, myrrham & castorium addidit, quæ neque Galenus improbat, vt tutior sit permistio, quandoquidem his peculiaris vis inest corrigendi opij. Si compositionis modus spectetur, hic opij pondus ei ferè duplum est quod in philonio romano. Philonium maius quod romanum appellant, quoniam non nisi circiter dimidium habet opij, dupla dosi dari potest à ℈ ij ad ʒ j.

ANTIDOTVS requies appellata sine opio summum febrium ardentium æstum restinguit, sitim lenit, deliria reprimit, somnum accersit, & requiem præstat.

℞. rosarum, violarum, añ ʒ iij,
corticum radicis mandragoræ, seminis hyoscyami albi & papaueris albi, seminis scariolæ, lactucæ, portulacæ & psyllij, nucis moschatæ, cinamomi electi añ ʒ j.ß,
trium santallorum, spodij, tragacanthæ añ ℈ ij. mellis optimi expumati triplum.

PLANTIVS.

Antidotus requies appellata, minus habet opij quàm omne philonij & opiati genus, validè tamen refrigerat ex aliorum simplicium permistione, quia omnia ferè frigida sunt. Eius tamen vsus vix tutus esse possit, propterea quòd opium non satis emendatur calidorum mistione. At verò si ea compositio sine opio comparetur, non parum certè conferet ad leniendos ardentium febrium æstus, & deliria & sitim & quæcunque symptomata ex febris feruore prodeunt.

Cæteræ philonij compositiones exterminandæ sunt, vt minimùm necessariæ, quemadmodum & antidotus diolibanu & athanasia & musa ænea, & requies cum opio, & tryphera magna, & Esdræ magna à quouis authore sit, & aurea Alexandrina. Eiusmodi enim compositiones quæ opium habent, si ad dolores sunt compescendos, pro his satis fuerit descriptum philonium: sin verò desiderantur vel ad principes partes corroborandas, vel ad arcendam veneni cuiusuis malignitatem & alios plerosque affectus, vt tryphera magna, Esdræ magna & aurea alexandrina, & athanasia, satis pro his fuerint theriace & mithridatium. Prætermittitur quoque confectio anacardina, his quas dixi planè contraria. Nam tametsi ad multos celebretur affectus, calore tamen quo summo exuperat, parum tuta est quòd spiritus & humores promptè inflamet, & febrem promptè accersat.

THERIACE diatessaron ad epilepsiam, conuulsionem, paralysin, ventriculi cruditatem, cachexiam & hydropem, aliósque frigidos affectus: præterea aduersus haustum venenum, & virulentarum bestiarum morsum & pestilentem constitutionem apprimè vtilis.

℞. radicis gentianæ, baccarum lauri, myrrhæ, aristolochiæ rotundæ añ ℥ ij. laboriosè trita omnia excipiantur lib. ij. mellis optimi expumati.

THERIACE Andromachi senioris, virulentarum bestiarum ictibus & exitialibus venenis aduersatur, comitiales, attonitos, resolutos, cephalalgicos, asthmaticos, hæmaptoicos, stomachicos, ictericos, hydropicos, nephriticos, colicos, arthriticos, melãcholicos, lymphaticos, atque etiam elephanticos iuuat: menstrua & mortuum fœtum excludit, cor, cerebrum, hepar, stomachum & corpus vniuersum mirè corroborat, idque à pestilenti contagione tuetur.

℞. trochiscorum scylliticorum ℥ vj,
trochiscorum theriacorum, magmatis hedychroi, piperis longi, opij añ ℥ iij,
rosarum rubrarum, iridis illiricæ aut florentinæ, glycyrrhizæ, seminis napi syluestris, scordij, opobalsami, cinamomi, agarici añ ℥ j.ß,
myrrhæ, costi, croci, cassiæ ligneæ, nardi indicæ, schœnanthi, thuris masculi, piperis albi & nigri, dictamni, marrubij, rheibarbari, stœchadis, seminis petroselini macedonici, calamites, terebinthinæ, zinziberis, radicis pentaphylli añ ʒ vj,
polij montani, chamæpityos, styracis calamitę, mei, amomi, nardi, celticæ, sigilli lemnij, phupontici, chamædros, foliorum malabatri aut macis, chalcitidis tostæ (quæ vtiliter præmitti potest) radicis gentianæ, anisi, succi hypocisthidis, carpobalsami, gummi

arabici ſplendidi, ſeminis feniculi, cardamomi minoris, ſeſeleos, acatiæ, thlaſpios, ſeminis hyperici, ammios an ℥ ß,

caſtorij, ariſtolochiæ longæ ſeu tenuis, ſeminis dauci, bituminis Iudaici, opopanacis, centaurij minoris, galbani an ʒ ij.

mellis optimi expumati triplum, id eſt lib. xiiij. ℥ iij, vini optimi odorati quantum ſatis fuerit diſſoluendis liquoribus & ſuccis. Summa doſis eſt ℈ iiij, aut ſeſquidrachmæ. Nam ℈ j pulueris aut ℈ iiij compoſitionis continent opij granum vnum.

PLANTIVS.

Theriaces compoſitionem ab Andromacho ſeniore elegiaco carmine traditam ſequutus idcirco eſt, quòd neque ſimplicium numerus neque pondus carmine facilè mutari poſſit. Hanc nonnulli poſtea alio & fortaſſe conuenientiore ſimplicium ordine digeſſerunt, quibus etiam abrotanum & acorum adiecerunt; mutatis quoque quorundam ſimplicium ponderibus, vt idcirco minus certa haberi debeat, ſitque huic vni inſcriptioni citra controuerſiam inſiſtendum. Quod de chalcitide, id eſt vitriolo vſto huic compoſitioni non admiſcendo Valerij Cordi imitatione monet, id quidem in primis conſentaneum videtur. Cum enim medicamentum id præſertim vſtum ſummè cauſticum ſit, eſcharoticum & internis viſceribus infenſiſſimum, nihilque ad vllum interiorem affectum conferre proditum ſit, non eſt cur tanto incommodo & ſaporis inſuauitate in hanc compoſitionem admitti debeat. Si vt quibuſdam videtur compoſitionem totam nigriorem reddit, non debet in vnam caloris gratiam ſapore & viribus tantoperè corpori incommodare. Eo ſubſtracto compoſitio tota vtilior, minus acris & calida, & ſuauior euadet.

MITHRIDATIVM theriacæ vires proximè emulatur, & ad eoſdem vſurpatur affectus, vſu quidem faciliore & minore acrimonia caloris. Ex Andromachi deſcriptione quæ Galeno aliiſque vetuſtioribus medicis probatur.

♃, myrrhæ, nardi indicæ an ℥ j ℈ ß,
croci, cinamomi, ſcordij, zinziberis an ʒ vij ß,
opij ʒ iiij. gr. xxv.
ſtyracis, ſeſeleos, abrotoni, libanotidis, an ʒ v,
caſtorij ʒ vj. ℈ ß,
polij, coſti, piperis longi, ſeminis dauci, ſchœnanthi, galbani, terebinthinæ an ʒ vj ß,
piperis albi ʒ v ℈ j,
petroſelini ſeminis, nardi celticæ, ſeminis feniculi, folij indi aut maceris, gentianæ, roſarum ſiccarum, mei athamantici an ʒ iiij.
caſſiæ ligneæ ʒ v ß,
thuris ʒ vj ℈ j,
ſucci hypociſthidis ʒ vj. gr. xv,
acori aut calami aromatici, phupontici, ſagapeni, fructus balſami, hyperici, iridis, acatiæ, gummi, cardamomi, pelicini, id eſt nigellæ an ʒ ij,
terræ lemniæ, lumborum ſcinci, cypheos, opopanacis an ʒ vj,
thlaſpios ʒ vj ℈ ij,
aniſi, hyſſopi, chamæpityos an ʒ iij,
opobalſami, ariſtolochiæ rotundæ, marrubij an ʒ j,
mellis optimi expumati ℔. vij. ß.

PLANTIVS.

Mithridatij antidoti compoſitiones quatuor extant variæ quidem & admodum diſſimiles: vna omniúmque maxima Nicolai eſt Myrepſi à Nicolao Præpoſito deſcripta, & ab omnibus vbique pharmacopœis vſurpata, quam omnes quotidie experiuntur magna vi pollere aduerſus febres malignas & peſtilentes, venenum, vomitiones, cruditates, lienterias alióſque plurimos affectus. Ea quæcunque primum authorem aut inuẽtorem habuerit, longè latéque inuulgata tandem eſt. Altera eſt Democratis vetuſti Græci authoris ab

Auicenna quoque vsurpata & in Nicolai Præpositi medicamentarium librum relata: quæ vt compositione ita & vsu superiore facilior, nec viribus inferior est deprehensa, sed sanè ad malignos & contagiosos affectus multò præstantior. Tertia ab Andromacho descripta, deinde & quarta quam Galenus, Aetius, aliique Græci ex Antipatro & Cleophanto vetustioribus medicis deprompserunt. Posteriores hæ duæ non admodum dissimiles videntur, nam ex iisdem ferè simplicibus ordine licet transpositis hæ constant, quorum pondera paucis quibusdam obolis euariant: vt idcircò hæ videantur in eosdem vsus coaptandæ. At nihilominus quoniam postrema hæc paulò locupletior est, ex duobus & quinquaginta simplicibus composita, & Galeni diligentia iudicióque reformata atque comprobata, tanquam omnium præstantissima & ad eos qui dicti sunt affectus efficacissima censeri debet. Hanc igitur vnam à medicis omnibus vsurpandam Author in antidotos retulit, transposito tamen simplicium ordine, & omnibus quorum idem pondus erat in eandem classem reductis, vt hinc minor esset pharmacopœo componendi atque conficiendi labor.

DE TROCHISCIS SEV PASTILLIS.

TROCHISCI è vipera quorum vsus est magnæ theriaces compositionem. Viperarum electarum atque præparatarum caro ex aqua pura cum anetho viridi & sale coquitur dum ossa deserat: exempta teritur pila marmorea, sensímque aspergitur pari pondere medullæ panis triticei arefacti, affuso interim proprio viperarum iusculo si opus sit, & opobalsami vel succedanei momento, trochisci concinnantur drachmæ pondere diligentérque siccantur in vmbra.

TROCHISCI scyllitici in eandem theriaces compositionem referendi.

♃.medullæ scyllæ assatæ lib.j,

farinæ erui ℥ viij. simul exquisitè tunsa digeruntur in trochiscos, & in vmbra exiccantur.

TROCHISCI hedychroi quorum idem quoque est vsus ad theriaces compositionem.

♃.mari aut balsamitæ, amaraci, asari, aspalathi aut eius succedanei añ ʒ ij,
schœnanthi, calami odorati aut galangæ, phupontici, xylobalsami, opobalsami aut succedaneorum, cinamomi, costi añ ʒ iij,
myrrhæ, folij, nardi indicæ, croci, cassiæ añ ℥ vj,
amomi ʒ xij,
mastiches ʒ j. vini optimi quantum satis est ad trochiscos fingendos.

TROCHISCI cypheos ad mithridatij compositionem expetiti.

♃.pulpæ vuarum passarum, terebinthinæ coctæ añ ℥ iij,
myrrhæ, schœnanthi an ℥ j.ß,
calami aromatici ʒ ix,
cinamomi ℥ ß.
bdellij, onychis id est blattæ bizantiæ, spicæ nardi, cassiæ ligneæ, cyperi, arceuthidum, id est baccarum iuniperi an ʒ iij,
aspalathi ʒ ij.ß,
croci ʒ j, mellis expumati, vini optimi añ quantum satis fuerit ad trochiscos concinnandos.

PLANTIVS *in trochiscos.*

Trochiscorum qui ad magnas compositiones veterum omnium sententia celebrati sunt, nulla facta est mutatio, ne quid etiam in maioribus compositionibus vsu confirmatis immutaretur.

TROCHISCI è capparibus lienis duritiem, terrenã melãcholiam flatúsque discutiunt.

♃.corticum radicum capparis, seminis agni añ ℥ vj.
ammoniaci ℥ ß,

ſeminis nigellæ, calamitæ, ſucci eupatorij, amygdalarum amararum, foliorum rutæ, ariſtolochiæ rotundæ, ſeminis naſturtij añ ʒ ij,

cyperi, ſcolopendrij, id eſt cæterachi, añ ʒ j. Pulueres excipiantur ammoniaco in aceto diſſoluto, finganturque paſtilli.

PLANTIVS.

Trochiſci è capparibus optimè etiam deſcripti ſunt, quibus ſi præterea addere placet gummi laccæ ſeu caucam & rubiæ tinctorum an ʒ j. efficaciores reddentur: nec alij trochiſci de lacca in hunc vſum admittendi erunt, quòd hi è capparibus ſatis ſint adlienis obſtructiones & veteres affectus.

TROCHISCI de eupatorio iecoris præſertim obſtructiones rumorémque ſoluūt, diuturnas hinc natas febres, ictèrum & incipientem hydropem ſanant.

♃. mannæ electæ, ſucci eupatorij an. ℥ j,

roſarum ℥ ß,

ſpodij ʒ iij ß,

ſpicæ nardi indicæ ʒ iij,

rheibarbari, aſari, aniſi añ ʒ ij ß. Excepta omnia ſucco eupatorij & manna redigantur in trochiſcos.

PLANTIVS.

Trochiſci ex eupatorio ſubſtituuntur quoque pro trochiſcis ex rheobarbaro & pro trochiſcis ex abſinthio, quòd eorum magna ſit affinitas, idémque vſus.

TROCHISCI alkekengi ſeu halicacabi renum ac veſicæ exulcerationes, hincque natam vrinæ difficultatem & ſanguinis emictionem compeſcunt.

♃. baccarum halicacabi ʒ iij,

ſeminum citrulli, melonum & cucurbitæ mundatorum añ ʒ iij ß,

boli armenæ, gummi arabici, thuris, ſanguinis draconis, papaueris albi, amygdalarum amararum, ſucci glycyrrhizæ, tragacanthæ, amyli, ſtrobylorum añ ʒ vj,

ſeminis apij, ſuccini, terræ lemniæ, ſeminis hyoſcyami, opij an. ʒ ij. ex ſucco halicacabi trochiſci fiant. Alij quoque his perſimiles ſine opio componuntur.

TROCHISCI è myrrha menſes validè cient, morbiſque ex eorum ſuppreſſione medentur, ſecundas, fœtúmque mortuum excludunt.

♃. myrrhæ ʒ iij,

lupinorum ʒ v,

foliorum rutæ, mentaſtri, pulegij, cumini, rubiæ, aſſæ fœtidæ, ſagapeni, opopanacis an ʒ ij. ex ſucco artemiſiæ paſtilli formantur.

TROCHISCI è terra lemnia incitatos & ferocientes humores præſertímque tenues compeſcunt, immodicum alui fluorem ſumpti ſedant, ſanguinis ſputum, vomitionem atque mictionem ſumpti quoque compeſcunt, & aliam ſiue è naribus, ſiue ex vtero, ſiue ex hæmorrhoide & vndeuis factam ſanguinis profuſionem admoti ſupprimunt.

♃. ſanguinis draconis, gummi arabici aſſati, roſarum rubrarum, ſeminis roſarum, amyli aſſati, ſpodij, acaciæ, hypociſthidos, lapidis hæmatitæ, balauſtiorum, boli armenæ, terræ lemniæ, corallij rubri, ſuccini an. ʒ ij,

margaritarum, tragacanthæ, papaueris nigri an. ʒ j ß,

ſeminis portulacæ toſti, cornu cerui vſti, thuris, nucum cupreſſi, croci an ʒ ij. cum ſucco aut ſtillaticio liquore plantaginis fingantur trochiſci.

PLANTIVS.

A trochiſcis è terra lemnia ſubſtracti ſunt trochiſci ramich quòd bonam iſtorum partem contineant. Hi autem plurimam adſtringentium, pariterque refrigerantium medicamentorum materiam complexi videntur, vt idcirco non alijs ſit opus adſtringentibus compoſitionibus: cúmque hæc omnium ſit validiſſima atque tutiſſima, aliæ omnes ſupprimantur vt trochiſci ramich, trochiſci diarhodon, trochiſci oxyacanthæ, trochiſci è ſuccino ſeu carabe & trochiſci è ſpodio, quorum omniū minus eſt apta compoſitio. Trochiſci dia-

ſci diarhodon qui ex roſis, ſpodio, ſantalo rubro & albo, ex croco & caphura conſtant, in iſtorum locum ſuffici quoque poterunt, ſi ſapore nimium horrendi videbuntur.

TROCHISCI è caphura febrium ardentium æſtus, ſanguinis biliſque feruorem, viſcerum inflammationem calidioremque intemperiem, ex hiſque ortam ſitim compeſcunt.

♃.roſarum rubrarum ℥ ß,
ſpodij, glycyrrhizæ añ ʒ ij,
quatuor ſeminum frigidorum maiorum, tragacanthæ, gummi arabici, croci, ſpicæ nardi indicæ añ ʒ j,
ſantali citrini ʒ ij.ß,
ligni aloës, cardamomi, amyli, caphuræ añ ℈ ij. ſacchari albiſſ. mannæ electæ añ ʒ iij.
mucilaginis pſyllij ex aqua roſarum depromptæ quantum ſatis eſt ad concinnandos trochiſcos.

TROCHISCI galliæ muſchatę ſumpti cor, cerebrum, reliquáque viſcera mirè corroborant, os corpúſque totum odoris ſuauitate perfundunt.

♃.ligni aloës crudi ʒ v,
ambræ ʒ iij,
moſchi ʒ j. mucilaginis tragacanthæ ex aqua roſarum factæ quantum ſatis eſt ad trochiſcos.

TROCHISCI aliptæ muſchatæ idem quoque tum ſumpti tum ſuffitu excepti præſtant, difficiliſque reſpiratione liberant.

♃.ladani puriſſ. ℥ iij,
ſtyracis calaminthæ ℥ j ß,
ſtyracis rubræ ℥ j,
ligni aloës ʒ ij,
ambræ ʒ j,
caphuræ ʒ ß,
moſchi ℈ ß, aquæ roſarum ſtillaticiæ quantum exigitur.

TROCHISCI bechici albi qui & pilulę albę nuncupantur, acrem deſtilationem leniunt, raucitatem & aſſiduam tuſſim compeſcunt.

♃.ſacchari albiſſimi lib.j.
ſacchari candi, penidiorum añ ℥ iiij,
radicis iridis florentinæ ℥ ij,
amyli ℥ j ß, mucilaginis tragacanthę ex aqua roſatum factę quantum ſatis fuerit ad trochiſcorum conformationem.

TROCHISCI narcotici tutò admoti capitis dentiúmque dolorem conſopiunt, in febrium ardoribus ſomnum accerſunt, eryſipelata, inflammationes extinguunt, partium omnium externarum dolores aliis medicamentis ſoluti compeſcunt.

♃.gummi arabici & tragacanthæ, amyli añ ʒ ß,
ceruſæ lotæ aqua roſarum ʒ vj,
ſtyracis calaminthæ, myrrhæ, caſtorij, opij ſapa ſoluti an. ℈ iiij,
croci ʒ ß. Trita omnia excipiantur mucilagine pſyllij ex aqua roſarum deprompta fingantúrque trochiſci.

PLANTIVS.

In trochiſcorum ordinem ad vrgentes cruciatus rectè hoc loco poſtremo trochiſcos adiecit narcoticos, quorum in primis apta eſt compoſitio, & vſus perneceſſarius: nec vlli extabant in eos affectus accommodandi.

DE ECLEGMATIS ET CONDITIS.

ECLEGMA è pineis nucleis crassos thoracis pulmonúmque humores extenuat atque detergit, asthmati, spirandi difficultati, tussique veteri idoneum.

♃.nucleorum pineorum recentium ʒ xxx,
pulpæ palmularum ʒ xxxv,
amygdalarũ dulcium, amygdalarum amararum, auellanarum assatarum, tragacanthæ, gummi arabici, glycyrrhizæ, amyli, capilli veneris, iridis florentinæ añ ʒ iij,
pulpæ passularum, butyri recentis, sacchari albiss. añ ʒ iiij,
mellis albi expumati lib. iij. fiat eclegma.

ECLEGMA sanum & expertum, ad ea quæ proposita sunt superiore validius.

♃.cinamomi, hyssopi, glycyrrhizæ, añ ℥ ß,
zizypha, myxaria, añ xxx. num.
vuarum passarum purgatarum, ficuum aridarum, palmularum pinguium añ ℥ ij,
fenigræci ʒ v,
capilli veneris m̃. j,
seminis anisi, feniculi & lini, radicis iridis, foliorum calaminthæ añ ℥ ß. coquantur omnia in aquæ lib. iiij. dum libræ duæ supersint: expressum ius coquatur cum penidiorum lib. ij. ad mellis crassitudinem, ac tum adiice
pineorum purgatorum ʒ v,
amygdalarum dulcium mũdatarum, glycyrrhizæ, tragacanthę, gummi arabici, amyli añ ʒ iij,
iridis ʒ ij.

ECLEGMA è scylla ad eadem vitia accommodatum.

♃.succi seu mucoris scyllæ & mellis optimi expumati añ lib. j. coquantur in eclegmatis consistentiam.

ECLEGMA ad asthma omnium quæ proposita sunt efficacissimum.

♃.scyllæ assatæ ℥ ß,
radicis iridis, hyssopi, prassij, marrubij, añ ʒ j,
myrrhæ, croci añ ʒ ß, ex melle sufficienti fiat eclegma quod etiam ex scylla compositum appellant.

SIMPLICIA multa saccharo condiuntur, vt diutius integris viribus persistant: alia quidem integra, alia contusa. Integra quidem triplo saccharo coquuntur, dum omni absumpto humore syrupi perfecti consistentia superfit: vt acorus conditus, ad frigidos cerebri & neruorum affectus, & eorum robur accersendum.

ZINZIBER conditum ad ventriculi cruditates & lentam pulmonum pituitam.

Buglossi radix condita ad cordis palpitationem & animi defectionem.

Persica condita, Mala odorata cõdita, Cortex citrij conditus ad cardialgiam & melancholiam.

Cydonia condita & diacydonion, Pira condita ad ventriculum firmandum atque corroborandum.

Nuces iuglandes conditæ, Myrobalani emblicæ atque cepulæ cõditæ, Nux moschata condita ventriculi concoctionem iuuant, appetentiam inuitant, robúrque augent.

Cerasia condita, Surculi lactucæ, endiuiæ & portulacæ conditi refrigerant, sitim leniunt, appetentiam excitant.

Oxyacantha condita, Ribes conditum sitim & bilis ardorem extinguunt, reprimúntque aluí profluuia.

Satyrium conditum, Eryngium conditum seminis prouentum faciunt & libidinem excitant, conceptionémque iuuant.

At verò quæ coctionem vix sustinent contrita duplóque saccharo permista insolantur conseruantúrque, & nomen retinent sacchari compositi vt iosacchar, rhodosacchar: hæc autem præcipuè extare debent, saccharum rorismarini, saccharum florum betonicæ, florum pæoniæ & stœchados, ad cerebri neruorúmque frigidos affectus & eorum robur continendum, ad epilepsiam & apoplexiam.

Saccharum

Saccharum è floribus iridis & è capillis veneris, & è radice enulæ, pectus blandè expurgat, pulmonésque iuuat.

Saccharum symphyti cruentam excreationem sedat.

Saccharum violarum & florum buglossi, cor refrigerat & exhilarat.

Saccharum rosatum ventriculum firmat, atcérque destillationes, & sanguinis eruptiones compescit.

Saccharum è floribus cichorij iecur refrigerat eiúsque obstructiones expedit.

SVCCI præterea medicati non pauci in vsus asseruantur alij simplices ac synceri, alij sacchàro permisti, qui quòd coquendo in sapæ consistentiam crassescant, Arabibus proptetea robub, id est sapales appellantur. Expressi subsidere permittuntur dum inclarescant, purior portio percoquitur in mellis crassitudinem, deinde insolatur & conditur. Si saccharum permiscendum est, debet id pari dimidium modo esse.

Succus è ribes asseruatur ad sitim, ad biliosas vomitiones aut alui excretiones.

Succus è nucibus diacryon dictus ad acres destillationes & anginas, habet succi nucum iuglandium recentium lib. iiij. mellis optimi lib. ij. coquuntur ad mellis consistentiam.

Succus è moris diamoron dictus, ad depascentia oris & gingiuarum vlceta & ad destillationes actes.

℞. succi mororum domesticorum lib. ß,
succi mororum rubi, mellis optimi expumati ana lib. j,
sapæ ℥ iij. coquantur in mellis consistentiam.

Succus prunorum syluestrium coquitur dùm protsus crassescat, & pro acatiā vsurpatur.

DE EXTERNIS MEDICAMENTIS, AC PRIMVM DE OLEIS.

OLEVM rosarum inflammationes & stomachi ardores extinguit, roborat, densat, fluxionésque sistit.

℞. gemmatum rosarum rubrarum recentium, vnguibus expurgatarum atque tritarum, succi rosarum ana lib. j. macetentur in olei omphacini salis expertis lib. v. in vitreo vase obturato, diebus septem insolentur, coquantur tribus horis in vase duplici, expressis abiectísque foliis noua immittantur, permutentúrque secundò ac tertiò. Postremò expressis abiectísque foliis insolentur & coquantur vase duplici, dum succus absumptus sit. Si oleum deest omphacinum salis expers, vulgare identidem agitandum lauandúmque succo vuæ acerbæ.

OLEVM violarum ardores extinguit remittítque phlegmonas, pleuriticos iuuat, pulmonis thoracísque vitia lenit. Fit ex vulgari oleo maturo vel amygdalino recenti & insulso, aut quod saltem aqua frigida elotum sit. In id igitur recentes violæ purpureæ coniiciuntur operculato vase, insolantúrque dies solùm x. tertio quoque die violis mutatis additísque postremò siccis.

OLEVM nymphææ magis refrigerat, ardorésque præcipuè renum, vesicæ & capitis, ac etiam delirium compescit, accersítque somnum. Fit vt violaceū ex floribus nymphææ albis oleo loto maceratis, at insolatur dies xx. floribus ter interea mutatis.

OLEVM papaueris omni efficaciùs quàm nymphææ præstat, & propriè capitis dolores atque deliria sedat, somnúmque conciliat. Papaueris albi flores, folia atque capita contusa macerantur oleo loto, perficitúrque vt nymphææ. Coqui etiam potest leniter vase duplici. Sunt qui è papaueris albi semine perinde atque ex amygdalis oleum hoc exprimunt.

OLEVM hyoscíami albi eadem ratione comparatur atque papauerinum, tum macetando tum exprimendo: non minus ad omnia efficax quàm papauerinum.

OLEVM mandragoræ simplex multò euidentius refrigerat, dolores ex inflammatione compescit & somnum accersit. Fit autem è pomis mandragoræ tusis & oleo maceratis leniterque coctis vt nymphææ oleum.

OLEVM mādragoræ compositum omnium summè refrigerat, & dolores omnes ex inflammatione atque etiam alios consopit, capitis dolores, phrenitides compescit, illitum & naribus obiectum, promptéque somnum conciliat.

℞. olei ℔. ij ß,
succi pomorum mandragoræ ℥ iiij,
succi hyosciami albi ℥ ij,
succi capitis papaueris albi ℥ iij,
succi violarum, succi cicutæ tenerrimæ añ ℥ j,
opij, styracis calaminthæ añ ℥ ß. permista omnia diebus x. insolentur, deinde coquatur vase duplici dum succi absumpti sint, oleum tandem coletur atque recondatur.

OLEVM melinum quod & cydoniorum, refrigerat & adstringit, ventriculo, iecori, intestinísque imbecillis accommodatum: hinc vomitum, alui profluuium, sudorémque illitu sistit.

℞. cydoniorum cum cortice & semine tusorum, succi cydoniorum añ lib. ß.
misce in vase vitreo & affunde olei omphacini lib. j. ß. Insola diebus xv. deinde bulliant horis quatuor in vase duplici. Expressis cydoniis alia deinde similiter secundò incoquantur, atque etiam tertiò dum nihil reliquum sit humoris. Expressum tandem oleum recondatur.

OLEVM myrtinum refrigerat, adstringit, & roborat, propriè verò cor, ventriculum cerebrum atque neruos: fit vt melinum ex myrti bacci & foliis, addito etiam succo cùm haberi potest.

OLEVM mastichinum cerebrum, neruos, ventriculum hepárque adstrictione corroborat, lienteriæ, vomitioni & cruditati accommodatum.

℞. mastiches ℥ iij,
aquæ rosarum ℥ iiij,
olei omphacini vel rosacei lib. j. coquantur in vase duplici ad aquæ consumptionem. Vinum vice aquæ rosarum imponitur, quum neruorum lassitudo lenienda est.

OLEVM mentæ ventriculum aliásque partes illitu corroborans concoctionémque iuuans moderato calore: mentæ satiuæ tunsa folia cum succo macerantur in oleo omphacino, insolantur, coquuntur, sæpiúsque mutantur, vt in rosacco præceptum est.

OLEVM absinthij modicè calfacit & corroborat, concoctionem iuuat, appetentiam excitat, obstructa soluit, lumbricos enecat. Absinthij comæ tunsæ in oleo quoque omphacino macerantur, hócque vt mentæ oleum perficitur.

OLEVM chamæmelinum neruos atque membranas moderata adstrictione corroborat, modicè resoluit, dolores apprimè sedat.

℞. florum chamæmeli recentium & tusorum lib. j. merganrur & macerentur in oleo dulci maturo & insolentur diebus caniculatibus xx. expressis reiectísque foliis oleum recondatur.

OLEVM liliorum thoracis, ventriculi, vteri, renum, vesicæ atque neruotum dolores sedat, lenit atque coquit.

℞. florum liliorum alborum integrorum abiectis duntaxat filamentis, croceis lib. j. macera in oleo dulci & maturo & insola diebus xx. Fit & aliud quod compositum appellant ad omnia quæ dixi efficacius, quod recipit,

mastiches calami aromatici, costi, olei pyrethri, carpobalsami añ ℥ j,
caryophyllorum, cinamomi añ ℥ ß,
croci ʒ iij, Tunsa omnia aqua macerentur horis xxiiij, bulliant modicè, substractis igne affunde olei dulcis lib. ij,
Foliorum lilij ℥ viij. Insolentur dies xl. expressúmque oleum reponatur.

OLEVM leucoij lutei, thoracis, renum, vesicæ, neruorum articulorúmque dolores compescit.

℞. florum leucoij lib. j. macera in ℔. j. ß. olei dulcis, Insola dies x. ter mutatis floribus: expressum oleum reponitur, adiectis si placet florum siccorum ℥ iij.

OLEVM iasminum eadem quæ leucoij oleum multóque validius confert, summè præterea molliens ac leniens. Similiter è iasmini floribus comparatur atque liliorum.

OLEVM anethinū modicè calfacit & digerit, cephalalgiā neruorúmq; dolores lenit & somnum cōciliat. Fit ex comis anethi viridibus, quę in sufficiēti oleo dulci macerantur

rantur insolantúrque die vno: aut coquuntur in vase duplici, expressisque comis colatum oleum reconditur.

OLEVM amygdalarum dulcium dolores demulcet, partes exasperatas, præcipuè verò pulmones renésque lenit, sicca & dura emollit, hecticis & tabidis familiare. Fit autem sic, amygdalæ dulces diligenter expurgatæ plurimum teruntur, affuso aquæ rosaceæ momento, deinde vase exceptæ circiter horas quinque in aqua calida continentur foueantúrque vt aliquantum incalescant. Postea sacculo conclusæ torculari premantur dum oleum emanet.

OLEVM lumbricorum moderato calore emollit, lenítque dolorem contusis & arthriticis in primis aptum.

♃. lumbricorum terrestrium lotorum & præparatorum lib.ß,
vini albi ℥ ij,
olei dulcis lib.ij. bulliant dum vinum consumptum sit, & lumbrici contabuerint, percoletur oleum & seruetur.

OLEVM irinum coquit, extenuat, resoluit, hepatis, splenis, vteri, & articulorum dolores sedat, thoracis, pulmonúmque materiam coquit.

♃. radicum iridis tunsarum lib.ß, florum integrorum lib.j,
decocti vel si potentius optatur succi alterius radicis iridis lib.j,
olei dulcis lib.ij.ß, coquantur in vase duplici dum liquor euaporauerit: expressis deinde radicibus & foliis recondatur oleum.

OLEVM rutaceũ calfacit, crassos humores attenuat, discutítque flatus quàm anethinũ valentius, confert dolori colico, paralysi, spasmo, vteri ac vesicæ perfrigerationi.

♃. foliorum rutæ modicè siccorum, succi eiusdem añ ℔.ß. Macera triduum in olei dulcis ℔.iiij. bulliant in vase duplici dum succus sit absumptus: expressa deinde ruta ter quatérve mutetur, postremò expressum oleum seruetur.

OLEVM amygdalarum amararum validè attenuat atque incidit, flatus omnes præsertim aurium tinnitus dissipat; obstructiones iecoris aliorúmque viscerum renuando detergendóque expedit, duritias præsertímque neruorum mollit. Fit ex amygdalis amaris siccis & expurgatis, tunsis, aqua feruente calfactis, pressisque torculari dum oleum emanet.

OLEVM è capparibus extenuando detergendóque duritiem omnem propriéque lienis & obstructionem soluit, eiúsque dolorem omnémque affectum lenit.

♃. corticis radicum capparis ℥ j,
corticum tamarisci, foliorum tamarisci, seminis agni, scolopendrij seu asplenij, cyperi an.ʒ ij,
rutæ ʒ j,
aceti, vini optimi añ ℥ ij,
olei maturi lib.j. coquantur in vase duplici ad consumptionem vini & aceti, percolatum oleum recondatur.

OLEVM nardinum calfacit, tenuat, digerit ac roborat: cerebri, ventriculi, hepatis, lienis, renum, vesicæ ac vteri frigidis & flatulentis affectibus mirè succurrit tum simplex tum compositum.

♃. spicæ nardi ℥ iij,
vini optimi, aquæ rosaceæ an.℥ ij.ß,
olei dulcis lib.j.ß. coquantur horis circiter quatuor vase duplici prunis non acribus dum vinum & aqua euaporent.

OLEVM nardinum compositum.

♃. spicæ nardi ℥ iij,
sampsuchi ℥ ij,
xyloaloës, enulæ, folij ant maceris, calami aromatici aut galangæ, foliorum lauri, cyperi, schœnanthi, cardamomi an.℥ j.ß. contusis affunde
vini, aquæ rosaceæ an.lib.j.
olei dulcis lib.v. macerentur horis xxiiij. deinde coquantur in diplomate horis sex subinde mouendo dum vinum & aqua absumatur.

OLEVM laurinum calidum & extenuans, vẽtriculi flatus colicósque dolores, capitis, viscerum, vteri, renũ neruorúmque frigidos morbos discutit. Lauri baccæ maturæ

tundantur diúque ex aqua coquantur, colato iuri atque tefrigerato pinguedo innatãs colligatur & pro oleo recondatur.

Oleum vulpinum attenuat & aliquantum digerit: podagræ omníque arthritidi leniendæ omni morbi tempore vtile.

Vulpem pelle nudam & exenteratam, minutim concisam, coque in aquæ fontanæ & marinæ seu salsæ paribus portionibus: ex dimidio coctæ adde:
salis ℥ij,
olei veteris puri lib.iiij,
thymi, anethi, origani añ lib.ß. coquantur ad artuum dissolutionem & aquæ consumptionem exprimatúrque oleum.

Oleum è scorpionibus extenuat adeò vt illitum lumbis renum calculum, pubi verò aut perinæo illitum aut in vesicam iniectum vesicæ calculum terere & exturbare credatur.

℞. radicis aristolochiæ rotundæ, gentianæ, cypeti, corticum radicis capparis añ ℥j. contusa omnia macerentur in lib.j.ß, olei amygdalarum amararum & insolentur dies xx. deinde modicè coquantur in vase duplici, iniectis sub finem scorpionibus quindecim. Iterum insolentur dies xxx. ac tum excolatum oleum recondatur.

Oleum terebinthinæ calidum est ac tenue, altéque penetrans magis quàm terebinthina: præduros tumores molli & extenuat, frigidos neruorum & articulorum morbos tollit addito robore.

℞. terebinthinæ lucidæ lib.iiij. tepone in cucurbitam vitream, quam in arenas immerge, ignéque subdito arte halchymistica aquam primùm, deinde lucidissimum elicies oleum, ac postremò flauum.

Oleum ricininum quod de kerua appellant, summè tenuans ac digerens, aurium dolores tinnitúsque dissipat, manantia capitis vlcera, psoras, lepras fœdásque cicatrices extergit, clystere aquas & lumbricos elicit.

Ricini grana expurgata tunduntur, ex hísque perinde atque ex amygdalis oleum prolicitur.

Oleum balaninum aurium quoque dolores & strepitus soluit, varos, lentigines, maculas, cicatricésque nigras delet, & aluum subducit, vomitúmque ciet. Fit ex balano myrepsica quod granum ben Arabes appellant, teritur, calefit, oleúmque exprimitur, non aliter quàm ab amygdalis.

Oleum è castorio frigidis confert cerebri & neruorum affectibus, surditati, aurium tinnitui, paralysi, tremori, spasmo & febrium rigori inuncta dorsi spina.

℞. castorij aqua vitæ soluti ℥j, olei ℔.j. bulliant in vase duplici dum tertia pars absumpta sit.

Oleum euphorbij simplex eadem sed efficacius multò præstat, ac prætetea naribus immissum pituitam elicit.

℞. euphorbij ℥ß,
olei leucoij lutei, vini odoriferi añ ℥ v. coquantur ad vini consumptionem.

Oleum è lateribus, quod & philosophorum appellant, calfacit, penetrat, mollit dura, resoluit ac discutit tumores frigidos: opitulatur spasmo, epilepsiæ, paralysi, podagræ, & omnibus iuncturarum & neruorum frigidis affectibus. Laterem rustum ac inueteratum in frustula confringe, hæc vrito in prunis donec tota excanduerint: deinde exempta restinguito in oleo claro veteri, & dimittito quousque se oleo impleuerint. Postea oleo exempta in tenuissimum puluerem contundito, atque in cucurbitam vitream indito & arte oleum elicito & reponito.

Petroleum summè calidum, attenuans, penetrans, siccans ac digerẽs: materiam omnem frigidam è quauis corporis sede absumit, epilepsiam, paralysim, spasmum, neruorum articulorúmque dolores, lienis, renum, vesicæ, vteri frigidiores affectus soluit: hoc non arte sed natura prouenit, ac plerisque locis ex petris & rupibus emanat.

PLANTIVS *in olea.*

Oleorum compositiones veteribus vsurpatas secutus author, nihil in iis immutandum putauit, nec (quòd extrinsecus solùm inducantur) tanta fuit in laborantium gratiam mutandi necessitas. Ad omnium causarum affectuúmque genera, præstãtissima quæque olea selegit

oleo ſelegit ac protulit, cæteris prætermiſſis, quæ aut parum efficacia aut ſuperuacua videbantur. Nec enim neceſſarium videbatur oleum nymphææ citrinæ quòd ſub altero comprehendatur, nec oleum populeum quòd efficacius eo ſit vnguentum populeum: nec olēum alterum mandragoræ, nec oleum coſtinum, nec oleum de piperibus, nec oleum maioranæ, nec irinum compoſitum, nec ſambuchinum, nec moſchelinum, quòd alia ſatis multa exiſtant, quibus vſu faciliore maior ſit calfaciendi, attenuandi digerendíque facultas,

DE VNGVENTIS.

VNGVENTVM Galeni refrigerans, ad phlegmonas, eryſipelata, herpetas, omnémque calidiorem intemperiem efficax.

℞.ceræ albæ ℥ iiij, olei roſati lib.j. liquata vaſe duplici in vas aliud transfundantur, ſenſímque affuſa aqua frigidiſſima ac ſubinde mutata diu ſubigantur. Poſtremò autem ſemperuiui aut ſolani defecatus ſuccus ſubigēdo infunditur, ſi præſerrim ad affectus non exulceratos expoſcitur, aut acetum ſi integra nec dum exaſperata eſt cuticula.

PLANTIVS *in vnguenta.*

Unguentum Galeni refrigerans tametſi deſcriptione vulgari nec ſolani nec ſemperuiui ſuccum habeat, his tamen adiectis efficaciſſimum redditur ad omnes affectus qui refrigerari poſtulant.

VNGVENTVM roſatum ad eoſdē quoque affectus adhibetur, at certè inefficacius.

Adeps ſuillus membranis expurgatus nouies lauetur aqua calida, ac deinde toties aqua frigida: poſtea roſarum rubrarum recentium contuſarum par pondus ei permiſceatur, ſinatúrque marceſcere diebus ſeptem. Fuſus adeps igne lento percoletur, rurſúmque in eo roſarum tuſarum tantundem maceretur diebus ſeptem, affuſo pariter ſucci roſarum dimidio, & olei amygdalini partibus ſex: turſum ſenſim coquantur dum ſuccus totus abſorptus fuerit.

VNGVENTVM populeum phlegmonas, febrium æſtus, tenum capitíſque ardores compeſcit, ſomnum tempotibus illirum conciliat.

Gemmarum populi recentium lib.j. maceretur in axungiæ ſuillæ inſulſæ præparatæ lib.iij. dum quæ ſequuntur omnia æſtate comparari poſſint.

℞.foliorum papaueris rubri, foliorum mandragoræ, foliorum hyoſcyami, cymatum rubi tenerrimarum, ſolani, lactucæ, ſemperuiui maioris & minoris, bardanæ, violæ, vmbilici veneris an. ℥ iij. contuſa omnia permiſceantur axungiæ & oculis populi, exactis diebus x. affunde aquæ roſatum lib.j. coquantur igne lēto dum aqua omníſque liquor ſit abſumptus, coletur exprimatúrque, ac ſi opus ſit recoquatur dum vnguenti temperaturam acceperit.

VNGVENTVM album refrigerans ac leuiter adſtringens, inflammationes exuſtionéſque compeſcit, ſcabiei & pruritus ardorē omnéſque bilioſas eruptiones reſtinguit.

℞.ceruſæ ℥ iiij. lithargyri ℥ ij. lauentur diu in aqua roſatum, qua eiecta mortario excipiantur, ſenſímque oleum affundatur roſaceum quantum combibere poſſint, continenter agitando atque ſubigendo dum bona ſit vnguenti conſiſtentia: addatur ſub finem aceti albi pauxillum & caphuræ ʒ j.ß.

PLANTIVS.

Unguentum album quale hic deſcriptum eſt, vnum erit vice eorum quæ inſcribuntur, vnguentum de lithargyro, vnguentum nutritum, vnguentum de ceruſa crudum, & vnguentum de ceruſa coctum, quod & emplaſtrum de ceruſa appellatur: eorum enim vires hoc vnum complectitur.

VNGVENTVM adſtringens laxiores partes contrahit, ductus viáſque coarctat, fluxiones intercipit atque repellit, vuluæ, vteri, ſedis, inteſtiníque prolapſum cohibet, & profluentem ſanguinem admotum ſiſtit.

℞.gallæ immaturæ,nucum cupressi,baccarum myrti, balaustiorum, malicorij, corticum glandium,acatiæ, rhois,mastiches an.℥ j. omnia exquisitissimè trita macerentur dies circiter quatuor in succis mespilorum & sorborum immaturorum,deinde siccentur igni non acri,& cum olei rosati sæpius in aqua aluminosa loti lib. j. ß.& ceræ albæ ℥ iiij.fiat vnguentum.

PLANTIVS.

Vnguentum hoc adstringens quòd validissimum sit ac paratu facile,vsurpandum erit pro vnguento comitissæ & alio quouis adstringente.

VNGVENTVM diachalciteos,quod & palmæum appellant,omnes recentes fluxiones sistit,veteréſque resoluit,vlcera maligna & dysepulotica glutinat.

℞.adipis suilli recentis sine sale & fibris lib.ij,
olei veteris,lithargyri triti & creti an.lib.iij,
chalcitidos læuigatæ ℥ iiij. Adeps & oleum liquantur prunis non acribus, iisque insperguntur lithargyros & chalcitis, mouentúrque continêter tribus palmæ aut saltem myrti,sorbi,mespili ve ramis recentibus,vbi cerati crassities erit, inter coquendum ramus tenellus minutim concisus iniicietur: rursúmque coquetur donec digitos non inquinet,verámque emplastri temperaturam sit assequutum.

PLANTIVS.

Vnguentum diachalciteos ex hac Galeni descriptione vsurpandum est vice eorum quatuor quæ à Mesue traduntur, duo sub descriptione vnguenti diaphœnicon, aliáque duo sub descriptione vnguenti palmæi.

VNGVENTVM diapompholygos refrigerat,adstringit, fluxiones inhibet & vlcera caua implet,maligna ad cicatricem perducit.
℞.olei rosacei ℥ x,
succi solatri ℥ iiij.bulliant ad succi consumptionem:adde ceræ albæ ℥ v,
cerusæ lotæ ℥ ij,
plumbi vsti & loti,pompholygis,thuris añ vnciam: coquantur in vnguenti formam.
VNGVENTVM rubrum exiccans eiusdem facultatis.
℞.olei rosarum lib.j.
ceræ albæ ℥ v.liquatis insperge
lapidis calaminaris,terræ lemniæ exquisitè tritorum añ ℥ iiij,
lithargyri,cerusæ añ ℥ iij,
caphuræ ʒ j.coquantur in vnguentum.
VNGVENTVM dialthæas modicè calfacit,emollit,humectat atque lenit.
℞.althææ radicum recentium & contusarum lib.ij,
seminis lini & fenigræci contusarum an.lib.j.macerentur in aquæ lib. viij.dein leniter coquãtur exprimatúrque mucilago:de hac lib.ij.& olei lib.iiij.pariter bulliant dum mucilago sit absumpta,ac tum adde
ceræ lib.j,
resinæ lib.ß,
terebinthinæ ℥ ij.percoquantur in vnguenti crassitiem.

PLANTIVS.

Vnguentum dialthæas simplex descriptum est,quòd compositum propter colophonium & galbanum, & gummi hederæ sordidum nimis esset, aliáque extarent ad digerendum efficaciora.

VNGVENTVM resumptiuum dictum, cui etiam summa vis inest emolliendi blandè & sine manifesto calore asthmaticis, hecticis, tabidis, pleuriticis atque febricitantibus tutò adhiberi potest.
℞.seminis lini,althææ & fenigræci,gummi arabici, tragacanthæ an.ʒ ij.macerentur & bulliant in lib.ß.aquæ rosarum,eliciatur mucilago,in qua dissolue
adipis suilli,gallinæ,anseris & anatis añ ℥ ij,

œsypi

œsypi ℥ ß,
olei violarum, chamæmeli & amygdalarum dulcium añ ℥ ij,
medullæ vituli, butyri recentis, ceræ albæ añ lib. ß. coquantur in vnguentum.

PLANTIVS.

Vnguentum hoc, quod resumptiuum inscribitur, ea est compositione, vt cæteris quæ ad emolliendum, leniendum aut relaxandum composita sunt, iure præferendum sit. Nam neque vnguentum diadipibus, neque vnguentum pectorale geminum, neque vnguentum philagry, neque vllum vsquam ad emolliendum, & ad eos quos dixi effectus præstantius.

VNGVENTVM agrippæ non modò emollit, sed & validè attenuat & incidit, corporisque œdemata discutit, & vetera neruorum vitia sanat, renum dolori succurrit, ventrem illitu subducit, & hydropicos iuuat.

♃. radicis bryoniæ lib. ij,
radicum cucumeris agrestis lib. j,
scyllæ lib. ß,
radicis ireos recentis ℥ iij,
radicum filicis & ebuli, tribuli marini an. ℥ ij. Tunsa omnia recentia macerētur diebus sex vel octo in olei veteris non rancidi lib. iiij, parum deinde feruefiant, & in expresso oleo ceræ citrinæ ℥ xv. liquefiant in vnguenti consistentiam.

PLANTIVS.

In vnguento Agrippæ rectè monet simplicia omnia recentia sumenda esse, nec admodum esse coquenda: his enim crudis tametsi vis inest molliendi & attenuandi validissima, coctione tamen perit atque disperditur. Vnde alio loco rectè præcepit author ad scirrhos emolliendos ex hisce radicibus contusis atque crudis addita axungia & cera cataplasma confici in primis efficax.

VNGVENTVM ἀρῆγον, id est auxiliare calfacit, validè extenuat atque digerit, corporis præsertimque neruorum frigidis affectibus, conuulsioni, resolutioni, lumborum, articulorum, colicóque dolori aptum.

♃. rorismarini, maioranæ, radicis iari, serpylli, rutæ, radicis cucumeris agrestis an. ℥ iiij ß,
foliorum lauri, saluiæ, sabinæ, pulicariæ maioris & minoris, radicum bryoniæ añ ℥ iij,
laureolæ ℥ ix,
foliorum cucumeris agrestis & nepitæ añ lib. ß. Omnia Maio mense collecta & expurgata tunduntur recentia, & macerantur diebus septem in olei optimi lib. vj. affusa aqua vitæ ad lib. j.
deinde coquuntur dum contabescant & absumpta sit aqua, oleum percolatur in quo ceræ ℥ xvj. liquantur & adipis vrsini, olei laurini añ ℥ iij,
olei moschelini ℥ ß,
petrolæi ℥ j,
butyri ℥ iij, agitando hi pulueres insperguntur,
mastiches, olibani añ ʒ vij,
pyrethri, euphorbij, zinziberis, piperis añ ℥ j. Omnia in vnguenti formam coëant.

VNGVENTVM marciatum magnum cerebri, neruorum articulorúmque frigidis affectibus, tremori, conuulsioni, paralysi, arthritidi in primis vtile: præduris tumoribus lienis præsertim emolliendis efficax.

♃. ceræ albæ lib. j,
olei lib. iiij,
rorismarini, foliorum lauri an. ℥ iiij,
tamarisci ℥ iij,
rutæ ℥ iij. ß,
ebuli, sabinæ, balsamitæ, id est mentæ aquaticæ, ocimi, saluiæ, polij, calaminthes, artemisiæ, helenij, betonicæ, acanthi quæ est branca vrsina, aspargulæ quæ est aparine, anemones quæ herba venti dicitur, pinpinellæ, agrimonij, absinthij, phlomi minoris qui & herba paraysis, costi herbæ hortensis, quæ herba dicitur sanctæ Mariæ, cymarū sam-

buci,semperuiui minoris quod crassula appellatur,mille folij,semperuiui maioris, chamædryos,plantaginis seu quinque neruiæ, centaurij minoris, fragariæ, quinque folij, tetrahit id est herbæ Iudaicæ an.℥ ij ʒ ij,

radicis althææ,cumini,myrrhæ an.℥ j ß,

fenigræci ʒ vj,

butyri ʒ v,

seminis vrticæ, violarum & papaueris rubri, mentastri seu mentæ agrestis, mentæ satiuæ, oxylapati, polytrichi, cardiobatani,id est cardui benedicti, periclymeni, id est caprifolij seu matris sylnæ, marathri, herbæ moschatæ quæ est prima geranij species, trifolij acetosi quod aleluya dicitur,scolopendrij quod est ceterach,crispulæ,id est buphthalmi,caphuratæ herbæ,id est abrotoni,styracis,medullæ ceruinæ an.ʒ ij,

adipis vrsini,adipis gallinacei,mastiches an.℥ ß,

thuris ʒ ij,

olei nardini ℥ j.Herbæ ad finem Maij mensis collectæ recentes terantur macerentúrque diebus septem in vino optimo odorato, octauo die coquuntur simul dum vinum ex dimidio absumptum sit, ac tum oleum affunditur. Rursúmque coquuntur dum herbæ contabescant & vinum prorsus sit absumptum: deinde colatur & exprimitur oleum,in quo rursus concalefacto styrax,butyrum,adipes, mastiche, thus, oleum nardinum,& cera quo dixi ordine adiiciuntur, cúmque dissoluta fuerint agitatione continenti substrahantur igni,& concretum vnguentum recondatur.

PLANTIVS.

Vnguenti martiati tres apud quosdam traduntur descriptiones non admodum quidem necessariæ ad frigidos neruorum aliarúmque partium affectus, cùm ad hos abundè faciat vnguentum aregum nunc descriptum. At verò qui martiatum hoc habere velit, descriptionem hanc sequatur ex Nicolao Myrepso depromptam atque reformatam.

VNGVENTVM basilicum minus quod & tetrapharmacum veteres appellarunt, calfacit,humectat,dolorem mitigat,ac pus mouet,phlegmonis increscentibus vtile.

♃.resinæ,picis,ceræ an.℔.ß,olei quod satis est.

BASILICVM magnum eadem præstat,& detergendis quoque & implendis vlceribus idoneum.

♃.ceræ albæ, resinæ, seui vaccini, picis, terebinthinæ, olibani, myrrhæ an.℥ j,olei quod satis est.

PLANTIVS.

In vnguento basilico, aureo, apostolorum, ægyptiaco & enulato nihil immutandum putauit: in vnguento citrino simplicium doses admodum incertas atque deprauatas reformauit, atque plus inesse voluit radicis dracuntij (cuius ad propositos cutis affectus summa vis est) quàm cerusæ aut alterius cuiusuis simplicis. In componendi quoque ratione certum modum expreßit adiiciendorum citriorum malorum, quorum pulpa atque succus ad ea cutis vitia non minùs vtilis, imò etiam vtilior quàm cortex habetur.

VNGVENTVM aureum vulnera leuiter detergit,glutinat ac rurò curat.

♃.ceræ citrinæ ℔.ß,

olei non rancidi ℔.ij ß,

terebinthinæ ℥ ij,

resinæ,colophoniæ an.℥ j ß,

thuris,mastiches an.℥ j,

croci ʒ j.Cera ex oleo liquatur,adiiciuntúrque reliqua exquisitè trita.

VNGVENTVM apostolorum vulnera & vlcera contumacia itémque fistulas detergendo expurgat,fungosam aut mortuam carnem absumit,& nouam restituit.

♃.terebinthinæ,ceræ albæ,ammoniaci an.ʒ xiiij,

opopanacis,floris æris an.ʒ ij,

aristolochiæ rotundæ,thuris masculi,bdellij an.ʒ vj,

myrrhæ,galbani an.ʒ iiij,

lithar-

lithargyri ʒ ix,
olei si æstas fuerit lib. ij. si hyems lib. iij. Bdellium, ammoniacum, opopanax & galbanum aceto macerata atque soluta cum cæteris tritis in oleum & ceram liquefacta coniiciuntur, coquunturque agitando in vnguenti formam.

VNGVENTVM Ægyptiacum multò validius quàm apostolorum vlcera vetera atque fistulosa extergit, excrescentem aut emortuam carnem vehementer exiccat & exedit non sine sensu doloris.

℞. æruginis ʒ v,
mellis optimi ʒ xiiij,
aceti fortis ʒ vij. coquuntur simul omnia dum vnguento sua crassities & purpureus color accedat.

VNGVENTVM ex enula quod Enulatum appellant, ad pruritum, ad scabiem tum siccam tum humidam, & ad alias cutis fœditates mirè efficax.

℞. radicis enulæ ex aceto coctæ, tusæ & cretæ ℔ j,
axungiæ porci, olei añ ℥ iij,
ceræ nouæ ʒ j,
argenti viui extincti, terebinthinæ lotæ an. ℥ ij,
salis vulgaris bene triti ℥ ß. Cera & axungia ex oleo liquantur, his additur enula, deinde argentum viuum & sal, postremò terebinthina. Tutior eius fuerit vsus, si vice argenti viui imponantur succi fumariæ & limonum añ ℥ j. Vtrumque igitur seorsum habendum est.

VNGVENTVM citrinum aut rectius citreum, papulas ex bile aut salsa pituita in cute præsertímque faciei erumpentes reprimit, lentigines, impetigines, liuores, fœdas cicatrices & oculorum rubores extergit.

℞. boracis ℥ ij,
caphuræ ʒ j,
corallij albi ℥ ß,
amianti, id est aluminis plumosi, vmbilici marini seu belirici, tragacanthę, amyli, crystalli, enthali, dentali, thuris albi, nitri añ ʒ ij,
cerusæ ex radice dracuntij factæ ℥ j,
cerusæ vulgaris ʒ vj,
adipis suilli recentis salis expertis & puri lib. j. ß,
seui caprini ℥ j. ß,
adipis gallinacei ℥ j. Adipes in duplici vase liquefiant, in iis macerentur & leniter coquantur citrea mala duo minutim concisa. Adipes colentur in hísque trita omnia laboriosè iniiciantur & rudicula subigantur: nouissimè borax & caphura tenuissimè tritæ inspergantur. Coctum vnguentum ac deinde concretum recondatur.

DE EMPLASTRIS.

EMPLASTRVM diachylon simplex iecoris, lienis, externarúmque partium præduros tumores incipientésque scirrhos emollit, sensímque dissipat.

℞. mucilaginum, seminis fenigræci, seminis lini & radicum althææ añ lib. j,
olei veteris puri ℔ iij,
lithargyri purgati atque triti ℔ j. ß, lithargyrum in mortario sensim oleo diluatur dũ exquisita fit permistio: igni dein lento coquantur spatha assiduò subigendo dum crassescant: acrum his paulatim infundantur depromptæ mucilagines, percoquantúrque in emplastri substantiam. Si valentius desideratur in singulas libras singulæ vnciæ radicis iridis tritæ inspergentur.

EMPLASTRVM diachylon magnum cui vis ad omnia quæ dixi quàm simplici pręstantior est, propterea quòd ex pluribus tum mollientibus tum digerentibus constet.

℞. lithargyri puri, triti & creti ℔ j,
oleí irini, chamęmelini, anethini an. ℥ viij,
mucilaginum seminis lini, fenigræci ficuum pinguium, & vuarum passarum, succi iridis & scyllæ, œsypi, ichthyocollæ an. ʒ xij ß,

terebinthinæ ℥ iij,

resinæ pini, ceræ citrinæ añ ℥ ij. Omnia in emplastrum redigantur eadem arte qua in simplici diximus.

Emplastrvm è mucilaginibus prædur os quoque tumores validè mollit ac digerit, abscessus quoque maturat, eorúmque ruptorum saniem ac pus abstergit.

℞. mucilaginum seminis lini, althææ, fenigræci, & mediani corticis vlmi añ ℥ iiij ß,
oleorum chamæmeli, liliorum & anethi añ ℥ j,
ammoniaci, galbani, opopanacis, sagapeni añ ℥ ß,
croci ʒ ij,
terebinthinæ ℥ ij,
ceræ nouæ ʒ xx. fiat emplastrum arte iam præscripta.

Plantivs *in emplastra.*

Multa quidem ad emolliendum emplastra veteres descripserunt, & ex his quatuor sub nomine, diachylon, quorum duo hæc tamen præstantissima sunt. Sed & hoc emplastrum è mucilaginibus multò ad omnia potentius existit quàm quod Zachariæ filio adscribitur, quod proinde minimè describendum fuit.

Emplastrvm è meliloto strenuè quoque emollit ac digerit, doloréſque lenit, accommodatum ventriculi, iecoris, atque lienis prædutis tumoribus tensísque hypochondriis.

℞. meliloti ℥ vj,
florum chamæmeli, seminis fenigræci, radicis althææ, baccarum lauri, absinthij, sampsuchi añ ʒ iij,
cardamomi, cyperi, ireos, spicæ nardi, ammios, cassiæ ligneæ, seminis apij, anisi añ ʒ ij. ß,
ammoniaci ʒ x,
styracis, bdellij an ʒ v,
terebinthinæ ℥ j. ß,
ficus pingues xij,
seui hircini, resinæ añ ℥ ij. ß,
ceræ ℥ vj,
olei maioranæ & nardini an. quantum sufficit, fiat emplastrum. Seuum hircinum, resina & cera in oleis liquentur, his ficus pingues tritæ & cretæ addantur, deinde ammoniacum & bdellium aceto soluta, postea terebinthina, postremò reliquorum pulueres creti.

Plantivs.

Emplastrum è meliloto, è baccis lauri, ceroneum & oxycroceum satis quidem esse videbuntur ad omnes affectus & dolores qui digeri resoluíque postulant, vt idcirco non aliis opus fuerit, neque emplastrò è sinapi, neque emplastris variis è fermento, neque emplastro de alliis, neque emplastro relato ad Aristarchum.

Emplastrvm è baccis lauri ventriculi, præcordiorum, intestinorum, vteri ac vesicæ, aliarúmque partium dolores à flatibus aut à frigida quauis causa subortos mirè demulcet.

℞. thutis, mastiches, myrrhæ an. ℥ j,
baccarum lauri ℥ ij,
cyperi, costi an. ℥ ß, mellis colati quantum ad omnia cogenda satis est. Id putant ad hydropem mirabile reddi si pondus cyperi sit ℥ j. ß, & caprinum stercus atefactum addatur pondere ℔ ß,

Emplastrvm ceroneum lienis duritiem mollit, hydropi & frigidis vteri affectibus, thoracis scapularúmque doloribus à frigore ortis succurrit.

℞. picis naualis colatæ, ceræ an. ℥ ij. & ʒ iij,
sagapeni ℥ ij,
ammoniaci, terebinthinæ, colophoniæ, croci an. ℥ j. & ʒ iij,
aloës, thuris, myrrhæ an. ℥ j,

opopanacis,ſtyracis,galbani, maſtiches, aluminis, fenigræci, ſtyracis rubri, bdellij an̄ ʒ iij, lithargyri ʒ j.ß. Emplaſtrum hac forma concinnetur: ſagapenum, galbanum,opopanax,ammoniacum & pix vino liquentur & colenrur,his colophoniam colatam, deinde ſtyracem,maſtichen,thus, myrrham, bdellinm trita cretáque, paulò poſt iniice terebinthinam, alumen, lithargyrum & fenigræcum. Coctum ex his emplaſtrum in aquam mergitur frigidam & ſubigitur manibus addito puluere aloës & croci manibus ſemper vnctis oleo laurino,concinnantur magdaleæ.

EMPLASTRVM oxycroceum omnem quoque duritiem mollit, atque diſcutit,articulorum dolores & eos qui circum membranas ſunt oſſium euocat atque diſperdit.

♃.ceræ,picis naualis,croci,colophoniæ an̄ ℥ iiij,
terebinthinæ, galbani, ammoniaci, myrrhæ, thnris maſtiches an̄ ℥ j.& ʒ iij. Galbanum & ammoniacum aceto liquantur atque colantur:pix dein colata addirur, ab hac cera, mox colophonia & terebinthina, non multò pòſt thus, maſtiche & myrrha. Coctum emplaſtrum in frigidam mergitur, expreſſúmque ſubigitur cum puluere croci, manibus oleo perunctis.

EMPLASTRVM de ianua ad vulnera & recentia vlcera mirè efficax inflammationem ſedat,detergit,agglutinat & carne implet,& ad cicatricem perducit.

♃.ſuccorum apij,plantaginis & betonicæ an̄ ℔ j,
ceræ, picis, reſinæ, terebinthinæ an̄ ℔ ß.In ſuccis reliqua tria ſenſim agitando coquantur ad ſuccorum conſumptionem,ac tum igni ſublatis addatur terebinthina.

EMPLASTRVM gratia Dei ex eadem ferè materia & ad eoſdem vſus.

♃.terebinthinæ ℔.ß,
reſinæ ℔.j,
ceræ albæ ℥ iiij,
maſtiches ℥ j,
betonicæ, verbenæ, pinpinellæ recentium an.m̃.j.tunſæ herbę ex vino albo coquãtur dum tabeſcant, liquor exprimatur in quo cera, reſina & maſtiche coquantur in idoneam emplaſtri conſiſtentiam:igni ſublatis terebinthina permiſceatur.

EMPLASTRVM diuinum ad maligna vlcera multò præſtantiùs, eorum enim ſaniem ac putredinem detergit & abſumit, nouam carnem profert & ad cicatricem perducit.

♃.galbani,myrrhæ an.℥ j,& ʒ ij,
ammoniaci ℥ iij,& ʒ iij,
opopanacis,maſtiches,ariſtolochiæ longæ,æruginis an.℥ j,
lithargyri,olei communis an.lib.j.ß,
ceræ nouæ ℥ viij,
thuris ℥ j.& ʒ j,
bdellij ℥ ij,
magnetis ℥ iij.Lithargyrum cum oleo agitando permiſcetur, poſtea coquitur dum craſſeſcat, tum cera additur minutim conciſa, ea liquata igni auferrur, adduntúrque galbanum, ammoniacum, opopanax & bdellium ex aceto vel vino diſſoluta, cocta & colata:deinde puluis inſpergitur myrrhæ, maſtiches, thuris, ariſtolochię & magnetis: poſtremò æruginis,ne hac diutius cocta emplaſtrum rubrum euadat.

PLANTIVS *in emplaſtrum diuinum.*

Emplaſtra quæ ad vulnera & vlcera deſcribuntur, de ianua gratia Dei & diuinum, ea quoque ſatis ſunt, nec plura huc adferenda fuerant. Nam emplaſtrum oribaſii duplex & emplaſtrum apoſtolorum comprehenduntur ſub hoc diuino, quòd in eoſdem ſint vſus,minus amen efficacia.

EMPLASTRVM AD HERMIAM.

♃.gallarum,
nucum cupreſſi,
pſidiæ,

balaustiorum,
acatiæ,
Seminis plantaginis,
seminis psyllij,
seminis nasturtij,
cupularum glandium,
fabarum torrefactarum,
aristolochiæ longæ & rotundæ,
myrtillinorum añ ℥ ß, hæc omnia puluerisentur & in aceto rosato macerentur per quatuor dies, deinde torrefiant & exiccentur.

TVM.

℞. consolidæ maioris & minoris,
caudæ equinæ,
glasti,
scolopendrij,
radicis osmundæ regalis & filicis añ ℥ j.
thuris, myrrhæ, aloës, mastiches, nummi añ ℥ ij,
boli armenæ lotæ in aceto, lapidis calaminaris præparati, lithargyri auri, sanguinis draconis añ ℥ iij,
picis naualis ℔.ij,
terebinthinæ ℥ vj, vel quantum satis sit ad emplastrum fingendum.

PLANTIVS.

Prætermissa hîc quoque sunt alia emplastra adstringentia & corroborantia ventriculum, renes & vterum, quæ non vsurpantur, & pro quibus alia quædam in rem præsentem præstitui solent: vt idcirco videatur hic emplastrorum & aliarum compositionum numerus satis esse ad pharmacopœiam & ad curanda summa morborum, causarum & symptomatum genera: neque opus fuit medicamentarium hunc librum otiosis & supervacuis compositionibus implere, quæ non nisi frustrà & ad confusam multitudinem augendam recenseri possunt. Quæ autem compositiones ad peculiares quosdam & singulares affectus curandos vtiles existant, quia rarius contingunt, in propria singulorum curatione tanquam illis peculiares & accommodatæ tradentur.

METHODI MEDENDI LIBRI SEPTIMI FINIS.

IOAN.

IOAN. FERNELII

Ambiani, de abditis rerum CAVSIS LIBRI DVO.

PRAEFATIO.

SICVI vnquã scriptori, Christianißime Rex, mihi certè vni cunctandi multúmque dubitandi occasio inceßit, num has de abditis rerum causis lucubrationes diu suppressas, in apertum proferrem, paterérque in vulgus emanare. Id enim sæpe mihi in animo versabatur, non leuis esse momenti in arte omnium præstantißima, & quæ in totius humani generis salutem comparata sit, abstrusum quiddam & reconditum depromere, quod à vulgari genere philosophandi, & à popularibus sensibus abhorreret. Non paucos idcirco esse, qui medendi artem veterum labore inuentam, satísque consummatam rati, non vltra progredi contendant, velíntque posteros omnes vno quasi filo deductos, iisdem semper vestigiis insistere, de quibus nefas sit vel transuersum (quod aiunt) vnguem decedere. Viam illi prorsus obstruunt inueniendis nouis, & eos impudentiæ grauiter accusant, qui in eo omne studium collocarunt, vt aut nouum quippiam conderent, aut traditas ab antiquis artes iam quasi vetustate collapsas fulcirent, aut illis aderent, quæ partim diligentia, partim ætate essent progrediente consecuti, & quæ temporibus magis quàm scriptoribus defuerant. His ex causis ab hac editione deterreri poteram, omniáque lubens silentio obruissem, nisi quæ de re medica seorsum à nobis traduntur, hanc quasi interpretationem desiderarent, sine quibus & obscura illa manerent, & non satis tuta ab improborum voce. Cæterum si hanc vetustissimi Philosophi viam tenuissent, vt semper maiorum pressis vestigiis, intra eosdem terminos subsisterent, neque penitus in intimam naturæ cognitionem penetrarent, demersa adhuc lateret multis in rebus veritas, & vix dum vllum in abdita naturæ scientiæ lumen effulsisset. Si omnem laborem posteri collocassent, vt eas solum artes & disciplinas exædificarent, quarum fundamenta priores iecerant, numquam tam multa disciplinarum copia creuisset. Si quæ in veterum mentem non venerant, iuniores non aperuissent, neque illorum industriam suis vigiliis excitassent, noua ingeniorum lumina minimè lucerent. At quoniam philosophis alia via aliáque studiorum ratio placuit, neque

obtrectatorum lingua, neque veterum ornata grauitas, & amplißima authoritas posterorum quemquam à scribendo deterruit: omnes certatim sic elaborarunt, vt ætates propè singulæ magnam & authorum nouorum & artium copiam profunderent. Atque vt interim de hac nostra syncerè loquar, disciplinæ & artes quæ annis propè mille ac ducentis sepultæ fuerant, aut quæ verius extinctæ occiderant, tam planè reuixerunt, pristinum ne dicam maiorem, splendorem adeptæ, vt nihil ferè docto illi seculo debeat hæc ætas inuidere. Dicendi ratio summáque eloquentia nunc paßim florescit, philosophiæ genus omne excolitur: musici, geometræ, fabri, pictores, architecti, sculptores, aliíque artifices innumeri sic mentis aciem extulerunt, vt artes quique suas præclaris magnificisque operibus exornarint, quæ vetustioribus illis vno omnium ore celebratis nihil cedant. Neque inuentis solùm ornamenta & incrementa adiunxit temporum excursio, sed & artes nouas protulit, ad quas priorum nunquam vel ingenium vel industria penetrauerat. Demetrium admirata est antiquitas, atque illum ab reperta machina quadam bellica, appellauit obsessorem. Quanto ampliore nomine donandi nobis sunt hoc seculo machinarum inuentores, quibus ab ardenti quasi bombo, nomen bombardarum est inditum? quæ dij boni! quanto vel ballistis violentiores, vel tormentis rapidiores, vel catapultis concitatiores feruntur? Arte librorum chalcographica quid vtilius ad omnium disciplinarum propagationem? At illam protulit nostra hæc ætas, vt & paulo superior, ceræ, corticis, aut papyri vice, chartam hanc quam Fabianam primi appellarunt: atque istorum ope in tantum fastigium euectæ sunt litteræ. Quis ignorat non tam nouarum rerum desiderio, quàm nauigandi peritia, classe perlustratum Oceanum? repertas Insulas? intimos Indiæ recessus apertos? maximam continentis ad Occiduum partem, quam inde Nouum orbem appellant, priscis ignotam, nostris magno suo commodo cognitam fuisse? Hæc, vt cuncta astronomica, Platoni, Aristoteli, vetustioribúsque Philosophis non satis perspecta, Ptolemæus dein plurimùm auxit & illustrauit: qui tamen si nunc redeat, Geographiam non agnoscat, adeò nouus orbis inductus videtur huius seculi nauigatione. Ad quam nos non dico adiumentum attulimus, certè excogitauimus horarum æquinoctialium obseruatione, qua ratione quacunque sis orbis regione, illius eam poßis internoscere, quam Geographi appellant longitudinem. Quod quidem de fontibus antiquorum non hausimus, sed de nostris riuulis primi (ni fallor) protulimus. Te quocunque vertas cogitatione, intelliges non decoxisse posteros, sed erecto ad contemplationem intentóque animo hæreditatem veterum artium ampliasse, & induxisse nouas. Quid igitur, inquiunt, non esse huius nostræ ætatis, nouum quicquam præstare posse? Incomprehensarum rerum immensa est multitudo, & multo maior quàm quæ poßit vnquam percipi. Nulla autem ratio afferri potest cur ingeniorum laus nunc sit inferior. Quid est igitur cur aliquis hanc ætatem tam inclementer damnet, vt ex tanta rerum copia nihil queat attingere? Quis hoc seculum tanti insimulet stuporis, tantæ tarditatis, nihil vt nouum cudere poßit, nullarum artium afferre prouentum? Quisquis mentis valens acumine inertia non torpebit, sed ad res cognoscendas tempus diligentiámque sumet, poterit orbitam eandem cum veteribus terere, & in eiusdem industriæ curriculo versari, & illorum obseruationibus adiutus, inuentis artibus magna addere incrementa, & noua condere multis profu[illegible]. Sic enim alia ex aliis trahi solent, & ex angustis fontibus per ampla flumina deriuari: tantáque est artium & disciplinarum series, vt apta ex sese omnia & connexa videantur. Si liberè quod sentio, dicere licet, dicam, & quidem paucis: tam peccant qui à veteribus peruestigata omnia comprehensáque

prehensáque esse contendunt, quàm qui eisdem primam rerum cognitionem detrahunt, illósque de veteri doctrinarum possessione deiiciunt. His constitutis, velim ex æquo & bono accedant nobis honorarij arbitri atque disceptatores, qui malo inuidiæ puri, & profectus & consilij mei rationem colligant ac iudicent: nec enim tantum ipse mihi tribuo, vt fidem haberi velim præiudicatæ meæ sententiæ. Qui primi inter veteres, admirabili quodam ad philosophandum studio se contulerunt, in naturæ angustias & quasi in carceres deducti, eò se reuocarunt spatij, vt solis mundi elementis perpetuò inhærentes, nimísque materiæ dediti, longè intra modum constiterint. Alij deinde erectiore animo, suis non contenti finibus ad AEgyptios (quibus cum Chaldæis & Hebræis frequens erat commercium) commigrarunt, à quibus diuina non pauca per vmbram duntaxat caliginémque percepta retulerunt. His suam postea philosophiam tanquam variis respersere figmentis, & quadam impietatis labe inquinarunt. Unde accidit, vt tum vel rudis & materiata nimis fuerit philosophandi ratio, vel si diuinum quippiam attigisset, inconstans ac prorsus incerta. Nunc verò quando Dei Opt. Max. beneficio nobis per Christum lux ipsa veritatis affulsit, multa simul nobis sunt diuinitus allata, à veteribus animo non integrè percepta. Quis nostrum immortalitatem animæ, domicilium, vim, naturámque nescit? Quid porro inter philosophorum greges magis controuersum, aut diuturnioribus contentionibus exagitatum? Ordines cœlestes, & illam supernæ ciuitatis descriptionem, quis veterum sapientum subodoratus est? Hæc autem si iam cunctis patent mortalibus, quis etiam non intelligat multa esse in philosophia extra elementorum ordinem, prorsus abstrusa & naturæ arcanis inuoluta, quæ neque oculis neque auribus, neque vllo sensu deprehendi possunt? horúmque cognitionem non mihi modò, sed & nostri ordinis nominísque cuilibet notiorem, quàm Ethnicis philosophis esse debere? Video posteriores illos Platonicos, Numenium, Philonem, Plotinum, Iamblicum, Proclum, quicquid de diuinis rebus magnificum attigerunt, illud à Christianis viris, Ioanne, Paulo, Hierotheo, Dionysio furtim excepisse: vt inde abstrusa Platonis dicta clarius lucidiúsque interpretarentur, & in verum sensum deducerent. Nobis verò non similiter liceat Hippocratis sensa nunc apertius reserare, vt vetus medendi ratio suscipiat incrementum? Affigemúrne perpetuò his caducis? Nunquam concretum hunc crassúmque aerem perrumpemus? Nunquam ex hoc tenebricoso mentis carcere in perspicuam lucem euolabimus? Nunquam abducto per meditationem animo, diuina abstrusáque contemplabimur. Hæc singula quum apud me tacitus expenderem, simúlque aliquando monitus essem Hippocratis oraculo, quo in morbis diuinum quippiam inesse confirmat: existimaui perbreuem sententiam permagno esse momento ponderandam, & eò magis quòd eximius vir ob diuinitatem olim ceu numen cultus sit; & breui sententia magnam rerum suppellectilem, quam mente gerebat, concluserit. Primorum philosophorum mos fuit, quæcunque diuina attigissent, tanquam mysteria contegere, aut integumentis quibusdam & inuolucris implicata enuntiare, seu imperitæ multitudinis offensionem veriti, seu quia hæc tam astrusa si nullo negotio intelligerentur, probatum iri minimè sperarent. Quocirca anno abhinc vigesimo odoratus quippiam sub diuini nomine in medendi arte penitus obuelatum latere, quod nondum satis pateret, cœpi illius studio & amore incitatus quid esset inuestigare. Deprehendi autem id esse abditorum morborum tractationem, nec satis tritam, nec veterum monimentis expressam: sine qua tamen manca & duntaxat inchoata, nec numeros omnes habitura sit ars medendi. Hoc

temporis curriculo in hæc vndique multa peruolitaui, longè plura meditatus sum, neque quicquam occurrit, quod à concepta ea de re sententia me reuocet. Quo longius ætate, literis, artis exercitatione, & multis tum aliorum, tum meis experimentis eò spectantibus procedo, hoc mihi certior veriórque fit de abditis morbis sententia, in quam & plerosque omnes paucis admodum rationibus iam adduci video, quasi illorum animus quodam veri instinctu afflatúque sit perfusus. Ea autem quænam sit, iam literis mandare conor, non tam perficiundi spe, quàm desiderio excitandi ingenia multorum ad veri inuestigationem. Magnus hic noster conatus, Rex Christianissime; sed qui maiestatis tuæ splendore summam vim summúmque robur obtinebit, si nouis lætísque regni tui auspiciis ille nobis affulgeat. Accedent nihilominus & rationes non tantùm probabiles, verùm etiam ad assentiendum necessariæ, quibus (vt confido) veritas ipsa manum nobis adiiciet, & sua luce obscuram multorum caliginem excutiet. Quinetiam ne quid in opinione dubia non satis ratum haberetur, singula quæque ex Galeni monimentis videbor affirmasse: qui tametsi aliquando videatur hæc dedita quasi opera extenuare, in ea tamen vel nolens plerunque relabitur. Hinc scient omnes, quod terimus argumentum, & in communem medicinæ vsum primi conferimus, idipsum veteres attigisse, víxque vllum esse qui hanc in animo sententiam insitam, & quasi insculptam non habeat, etiam si verbo plerunque aliud exprimat. Itaque quam non pauci hanc nostram institutionem existimaturi sunt nouam, re vera peruetus est: neque ea sum insolentia, vt me eius authorem iactem, sed interpretem duntaxat & explanatorem profiteor. Hæc autem maximè in posteriorem librum meditor: quæ quoniam ex physicis nasci constituíque solent, ipsa ratio connexi coëgit in librum priorem philosophica quædam præmittere, quæ in illorum demonstrationem necessaria videbantur. Atque ita quantum diuinitatis, id est abditarum causarum, inest tum naturali philosophiæ, tum rei medicæ, hoc vnum opusculum scrutabitur & discutiet. Quòd autem res est plena contentionis disserendi rationem quandam aggredior, non simplici narrationis specie, sed quibus ferè sermonibus res controuersa agi disputaríque solet: à tali quodam inductus exordio.

LIBER

LIBER PRIMVS.

Mundi elementa solam materiam genitis quibusque rebus impertiri. Cap. I.

PHILIATROS, BRVTVS, EVDOXVS.

OPPORTVNE adesse video quem quærebam, nisi me fallunt oculi, alioqui non satis perspicaces. Profectò is ipse est, neque splendor hic exorientis Solis aduersus aciem obtutúmque oculorum perstringit. O fœlicem & auspicatam occursationem! Etenim liberabor eo scrupulo, qui mihi ex agitata per hosce dies disputatione iniectus est. Ille sic me habuit malè, vt nulla ratione potuerit à me reuelli. Sodalis hic iampridem meus, toto decennio visus nemini, scio afferet noui aliquid ex longa peregrinatione, illius ope consequar quod meo ipsius ingenio assequi non potui. Sed quónam ille se proripit? non assequar virum nisi procul inclamem. Heus tu bone vir, heus Brute, subsiste per Æsculapium, aut si mauis, per Hippocratis genium: nec enim arctius habeo vinculum, quo te retineam. BR. Quis est qui me vocat? ô salue mi Philiatre. PH. Salue tu quoque. BR. Facis tu quidem tuo more, vt festiuus agas verbis, nec vnquam vrbanitatis sales exuas. Sed quid tu? quò hinc te agis? PH. Te ipsum quærebā quem rediisse nobis audieram. BR. En tibi adsum. PH. Video, sed vsque eò insolens, vix vt oculis meis credam, quibus monstro similis est hic tuus aduentus. Quàm cupio te interrogare! BR. Tam citò? vixdum bene salutaui. PH. Non queo amplius supprimere, quod me quàm diutissimè torsit. BR. Quid hoc tandē rei? PH. Non ita pridem ad indictam quandā celebriū medicorū disceptationē conueni vel audiēdi studio, vt planè immodico illius artis amore teneor. Agitabatur inter eos eiusmodi quęstio. An ne quod in morbis est diuinū, diuinā opē desideret. Istud olim ab Hippocrate nostro simpliciter breuitérque dictum, videbā variis interpretationibus aliò atque ipse sperabā, trahi: nec profectò tumultuoso illo congressu decidi res omnis potuit, tū quòd nouꝰ interpres liberè fuséq; explicādi caruit loco, tū quòd præiudicata opinio & fauorē detrahebat & fidē inauditæ (vt tū aiebār) sentētię. Ab eo die optabam tui mihi copiā fieri, vt tuum ea de re sensum expedires, quo facto me beaueris. Enim verò mihi persuadeo, in ea re nostræ medicinæ verti cardinem. BR. Rem affers arduam; in qua paulum consumere temporis mihi nunc ocioso & curis laxato iucundum est, videamus qualisnam sit res ipsa. Idipsum vereor, ne tuus interpres rē suam nō planè conficiat: vix quippe adduci vlla ratione possum, vt tam exiguo integumento, tanta sit inclusa diuinitas. Memini aliàs me in philosophum quendam incidisse, cui similium ferè esset paradoxorum cura: is palàm enunciabat, non omnes rerum vires ab elementorum permistione prodiisse, neque hæc omnino causas esse eorum quæ consistunt: sed plurima à cœlo tum orta, tum suas obtinuisse vires. PH. Plurima horum similia audisses tota disputatione. BRV. At scis quid illi obtigerit philosopho? PH. Quid obsecro? BRVT. Is demonstrationum necessitate compulsus, tandem in elementa cœlo recidit. PH. Maior est vis nostro huic Eudoxo, qui in demonstrationem plurimus incumbit: est in eo nonnihil quod forsan audire velis. Si illum probè noui (noui autem optimè) lubens aperiet nobis & edisseret hanc rem totam, & gratiam ab illo simus inituri, si nos benignè & attento animo audierimus. BRVT. Ain? Speras id nobis probatum iri? PHIL. Exitum nolim polliceri, vnum scio illum quidem certè enunciaturum nobis ea mysteria, quæ abstrusa, neque in communibus hominum sensibus posita, hactenus putauit. BR. Vtut res habeat, placet hominis ingenium ac vires experiri: hac tamen lege, vt mihi liceat, quæcunque obscura aut noua audiam, sedulò percontari, & liberius dissentire, si absurdum quiddam attingere videbitur: sic enim fiet, vt audias meam, quam tantopere desideras, hac de re sententiā. PHIL. Efficiam vt tibi liceat: viri mores & ingenium probè teneo. BRVT. Conueniamus hominem, & quando ita videtur, interpellemus. PHIL. Erit nūc tempestiuum: agit enim in villa proxima, quò profectus est heri cum amicis philosophis, ibi plenius & audacius sermonem cum illo conferemus, tantisper dum se franget æstiuus iste calor. Illud imprimis vereor, ne non descendant in animum nostrum, quæ afferet: petet enim nescio quid ex abditis fontibus rei medicæ, quò non cuiuis penetrare promptum

τὸ θεῖον.

est. Tu ipse & nostrate & externa philosophia instructus, impetum sustinebis, si quando superior erit meis viribus. Malim enim tutò fugere, quàm temerè & cum notã iis me obiicere, quæ perferre nequeam. At vehementer me pudeat, si ea philosophiæ præcepta nescire deprehendat, quibus velim videri recens institutus. Quocirca dum hanc viam compendiariam per saltus & humiliores colles conficimus, quæso in commune consideremus conferamúsque philosophiæ principia, quæcunque in futuram disputationem vtilia iudicas: ne quum ad seria veniemus, graue fit viro in hæc, quæ sui ingenij non sunt, detrudi. Sic enim nihil moliemur perturbatè, & à minimis struemus maxima. BR. Ordinem dicis quem omnes secuti sunt, in quorum nos vestigia incurrere debemus. PH. Itaque matutinus hic auium concentus dum recreat animos, inito colloquio hæc explicanda suscipe. BRVT. Rem vt vis aggredior, & in primis rogo te, certóne scias naturam aliquid esse? PH. Qui naturalis philosophiæ præcepta tradunt, naturam quandam esse non dubitant, à qua & se φυσικοὺς appellant: idque tanquam notissimum & apud omnes peruulgatum, philosophiæ principium statuunt, quod neque demonstrari debeat, neque possit. BR. Illámne tu aliquando aut vidisti, aut manu tractasti? PH. Videre non contendo, si modò cogitatione satis hanc possum consequi. Tu igitur aliò perge. BR. Eorum quæ mundus habet omnium, alia per naturam esse dicuntur, alia per alias causas, vt per artem vel fortunam. PH. Quomodo? BR. Quæ sponte sua interioréque impetu prodierunt, natura esse dicuntur, vt quatuor mundi elementa, metalla, stirpes omnes, cuncta animalia, horúmque partes: at lectica aut domus, nõ natura, sed arte suam rationem est adepta. Neque verò animal, neque stirps, neque quicquam cæterorum naturalium appellatur natura, sed duntaxat à natura, (à qua oriri dicitur) consistere atque cõseruari: hoc igitur ortus omnísque actionis occultum intimúmque principium, natura cuiusque rei dicitur & est. Huic materies quædam subiicitur, quemadmodum simulachro æs aut lignum: quam sanè oportet & naturæ & nomine dignari. Sic vnumquodque ex naturis duabus conflatum est, quæ nullo pacto seiungi, aut disclusæ locis consistere queunt: sed est vtraque alterius sic appetens, vt ei annexa alioqui moritura foueatur. Materies ea quæ formæ tanquam primum fundamentum substernitur, dum res ipsa composita perit, atque in aliã facessit, vna eadémque permanet. Omnis enim quæ gignitur substantia ex quodam gignitur fitque subiecto: quemadmodum ex aqua fit aër, stirpes & animalia ex semine, neque quicquam fit ex nihilo. Atqui subiectum ex quo aliquid factum est, ex materia & specie conditum erat: species periit abiítque succedente altera, priuationémque tollente: materia autem eadem permansit: quæ hanc subiecta substratáque exciperet. Necesse igitur est hunc in modum subiici quiddam, in quo seruato ac superstite fiat rerum cõuersio. Ex quo intelligitur materiam nec vllo ortu generatam & indissolubilem esse, immortalem seculis omnibus, ac vt ortus ita & interitus expertem: atque dum gignitur quiddam, eius solùm formam nasci & emergere, dum occidit & extinguitur, eandem occumbere: materiam autem rerum omnium communem, vnam eandémque perpetuò manere. Si enim quando res oblitescit, illius materia simul interiret & dissiparetur, communis rerum omnium moles, iamdudum, vel sæpius esset absorpta, nec hominum vniuersum genus, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus stare posset. PH. Hæc satis probè teneo. Age verò aliud edisseramus. Si ex alia quapiam res omnis genita profluxit, à qua materiam suam, quasi à fonte hauriret: cur tandem elementa desideramus, quæ in concreti huius corporis procreationem confluant? BR. Vt hæc quoque genitis constitutísque rebus materiam subministrent: etenim materia priùs ab elementis profecta, in subiectum quondam migrauit, ex quo quidque oriri nascíque contuemur. PHIL. Mentem tuam non assequor: dic igitur, si lubet, clariùs. BRVT. Subiectum id corpus ex quo procreatione quiddam nascitur & emergit, aut est omnino simplex aut compositum. Ex simplici nihil nisi simplex duci deriuaríque potest, quòd motus illius simplex sit & vniusmodi. Qua ex causa elemẽta in sese duntaxat soluuntur, & retrò vicissim commeant, & vnumquodque ex alio fit simplici. Ex composito autem corpore non simplex, sed aliud compositum efficitur, quod nunquam possit ex simplici prodire. PH. Sic res habet. BR. Conclude igitur aliam elementis, aliam concretis corporibus esse materiã. PH. Id consequens esse video, quanquam nondum mihi dilucidè patet. BR. Dicam igitur luculentiùs. Elementorum simplex, concretorum verò ex elementis composita est materies. In illis sola principia: in his vtra-

Quid natura.

Natura duplex.

Formam & fieri & perire: materiam verò perpetuam esse.

Rei naturalis materiam ex quatuor mundi elementis constare.

his vtraque omnino tum principia, tum elementa insunt. Simplicissima est elementorum inter se commutatio, in qua quod prius est, posteriori simplicē materiam exhibet. Concretis mistísque corporibus gignendis, vnius elementi materia satis esse non potest, sed necesse est quatuor illa permistione confusa, gignendis rebus idoneum se subiectum exhibeant substernántque. Vt enim dubitare non possis aurum, argentū, ferrum, metalláque omnia: item vnionē, hyacinthum, smaragdū, vniuersúmque lapidum concharúmque genus, non ex vnico, sed ex permistis quatuor illis rerum initiis originē duxisse: aut si mauis, ex terra tāquam ex matre, sed quæ ex aliorū tēperatione idoneam constitutionem sit adepta. Ita etiam stirpes & animantia quæ non statim è terra, sed ex semine edita sunt in lucem, quanquam longiore tractu & complurium mutationum interuentu, ex iisdem tamen rerum primordiis, quæ in semine & alimento tenebantur, materiam acceperunt. Hæc igitur illorum materia non vt elementorum, simplex est, & omnis formæ expers, sed multa compositione & conformatione instructa, corpus iam physicum, & propriè subiectum appellatur: in quo quatuor elementorum substantiæ incorruptæ persistunt. Quinetiam si ex hoc intereunte corpore aliud proferatur, illæ, quanquam alia proportione aliáque permistionis lege, integræ manebunt, dum extrema tandem dissolutione in suas naturas quæque redeant, & restituātur vniuersitati.

In rerū permutatione aut interitū elementa haudquaquam pereunt.

PH. His omnibus memini me non ita pridem ex naturali medicinæ parte informatū institutúmque fuisse. Iam tempus est, finem inter nos disserendi fieri. En hortus eius quem tantopere expetimus. BR. Huc sanè (tanta vis est sermonis) nullo viæ tędio peruenimus. PH. Vestibulum ingressi, apud hunc amœnissimū fontem anhelātes conquiescamus, ac tantisper respiremus, dum aliquis domesticorum qui nos introducat, occurret. BR. Nullus est quieti locus, ostium iam concrepuit. PH. Quem quærimus adest, suo more, meditatione plenus: bene res habet, nondum in literarum colloquia se contulit cum amicis: sensit aduentum nostrum, contendit ad nos ex aduorsum. BR. Age ocyùs, & congredere. PH. Saluus sis Eudoxe perdocte. EV. Vos quoque saluete: aduenisse quidē vos gaudeo, vt huiusce philosophicæ sodalitatis numerum augeatis: sítque nobis plenior ad studiosam rusticationem occasio. PH. Nihil quicquam nobis est optatius, nisi vobis molesti sumus. EV. Opportunè quidem venistis, si quid affertis, etiam si nihil affertis. PH. Afferimus sanè quod vos totum hunc diem magna occupatione distineat. EV. Quid istuc mi Philiatre? Quid quæso rei huc vos tam matutinos egit? An quid est quòd mea opera opus sit vobis? PH. Maximé. Etenim angimur vehementer ea disputatione, quę nuper agitata est de diuinis morborum remediis: hícque noster Brutus, quanquam supra vulgarem modum sit multos annos philosophatus, optauit tamen in tuam familiaritatem & colloquium venire; vt quantum ea de re gestas animo, tantum per tuam humanitatem intelligeret. Itaque rogamus, vt quod inter differendum assequi haud potuimus, id tu docendo nobis planum facias: si modò nunc tibi licet per otium, & si familiarem hunc amicorum cœtum soluturi non sumus. EV. Arduum est quod petitis, & à veterum paucissimis comprobatum: quúmque non facile sit nouam rem ad communem hominum mentem & assensum accommodare, vereor ne si id percrebrescat, atque in sermone multorum incipiat esse, primo aditu indignum commentatione videatur: quò fit vt non facilè vestræ acquiescam petitioni. PH. Confidimus rem vniuersam ex naturalis philosophiæ principiis sic te demōnstraturum, vt ei qui syncero candidóque animo totam præceptionem diligenter audiet, nulla irrepat calumniandi occasio. Tu Mathematicorum more, ex principiis, quæ sunt omnibus vel plebeiis recepta, soles rem omnem tam apertè conficere, vt qui ab illis ad extrema occultiora, tanquam manu deductus sit, his tandem non minus quàm illis fidem tribuat & assentiat. BR. Illa docendi ratio eruditis quibúsque viris, maximéque Græcis veteribus probata excultáque est, propterea quòd tutò ac facilè quicquid suscipit, demonstret. Quocirca hac inniti prętantissimum semper esse duxi, tametsi imperitis non perinde placet, vt quam assequi non possunt, neque iudicio decernere nouerunt, quo quídque loco statuendum sit. Gaudent enim ieiunis nudísque quibusdam propositionibus & sententiis destitutis munitione demonstrationum, putántque iis se scire, demonstrationibus se obrui, potiùs quàm doceri. Vnde fit vt scriptorum cuiusuis fidei & authoritati omnia tribuant; satis esse rati si quid audierint à probato insignísque famæ viro dictum.

Proinde quas ex optimis authoribus mira diligentia obseruarunt, præclaras sententias incompositissimè congerunt, quæ minus cohærēt quàm scopæ dissolutæ. Putant id artis esse primum & maximum, si nihil arte, modò pulchrè sentētiosèque dicatur. PH. Valeant isti, mendicent perpetuò, & alienis rebus inhæreant, curéntque ediscere singula, quàm scire potiùs? BR. Tu vir optime, tuo more facito, & si quid in morbis aut in totum medicina diuinum inesse putas; id per philosophiā obtestor, ne pigeat nobis quicquid est exponere. Nihil est cur rei aut difficultatem aut nouitatē causeris: nouimus & quantum possis, & quàm nihil tibi nouū sit. EV. Possum fortè aliquid, quia posse videor. Paucis certè quidem omnem controuersiam vobis dirimere possum, si in caput vnum ac summam, totum coniici velitis. BR. Tam est ardua, támque abstrusa noua hæc & παράδοξος sententia, vt si pro dignitate eam exponi ac discuti placeat, necesse sit, antequam ad medicinam venias, difficilima quæque ac longè pulcherrima naturæ principia excutere, & rerum omnium ortus, primámque formarum originem interpretari. PH. Mihi quidem iucundum erit ac dulce, à vobis hæc prius edoceri, quàm rei medicæ totum me dedam. EV. At mihi graue est, ad hæc quasi incunabula reuocari, quæ nec satis memoriter teneo, neque hanc decēt ætatem. BR. Age precor, ne pœniteat in hanc rem aliquot horulas nostra causa collocare, quò & nobis satisfacias, & res tota planioréque suis principiis orta esse videatur: fac vt alteram diei partem in hanc operam perdas, velut animi causa confabulando. EV. Conabor equidem, quando me tantopere vrgetis, & præstabo quantum mea feret tenuitas: sed meos tamen familiares adesse volo, quos scio philosophiæ studio flagrare. BR. Æquum est. EV. Heus puer, accerse philosophos, qui mihi huc venere comites, vt se nobis socios, si videbitur, adiungant: reperies in hortis deambulātes. Vos cessatores scamna parate in aula, quæ hortis adiacet: ex ea enim regione salubriùs inspirat cœlum, his maximè diebus, quum terra in omnis generis stirpes & flores se resoluit. En adsunt quos operiebamur: ingrediamur omnes, & sedibus in vmbra positis disputemus. PH. Placet. EV. Nullum hîc statuite dignitatis ordinem: locum quem cuique fors tulit, capessite. Liberum erit omnibus, hac de re quæ sentient dicere, nulli indicetur silētium: nec enim æquum est in hac sodalitate. Hîc philosophi, qui pridie venerant, Quæ sit inquiunt, vestra quæstio, ignoramus. Agemus Pythagoræ discipulos: discemus aliquid sine vllo periculo. EV. Tacerem vobiscum si per hos liceret. Quoniam verò amicorum & philosophiæ gratia nihil reiiciendum, sed audendum potiùs est aliquid, prouinciam maiorem, scio, viribus meis suscipiam: quò & si nihil adferā dignum tantis viris, recreabo tamen animos nouitate rei. Itaque de occulta medicina locuturus, rem paulò altiùs repetam, vt à fundamentis opus extruere, & suo loco partes omnes collocare possim. BR. Sic optamus, velimúsque te rem ipsam iam nunc auspicari.

Rei naturalis formam, substantiam esse, non accidens. *Cap. II.*

EVDOXVS.

MATERIA est constans permanénsque subiectum, ex quo omnia procreātur: & quanquam per seipsa, & à forma remota non inuenitur, prima tamen in corpore supponitur, tanquam fundamentum, cui forma innitatur ac insit, veluti receptaculo omnium vicissitudinum & commutationum. PH. Nos isthæc ad te venientes longa commentatione discussimus, vt renouata eorum memoria, instructiores essemus ad tuam disputationem. EV. Si hæc, vt debetis, recipitis, dubitari non potest materiam substantiæ rationem & genus subire, vtpote quæ in composito prima subiicitur, & permanens continentes rerū varietates nouationésque sustinet. BR. Ne istuc quidem nos in disputationem reuocamus, satis omnibus perspicuum. EV. Sed neque illud quod est principij loco receptum, cuiusque substantiæ naturalis formam actúmque primum, substantiam & ipsam esse. BR. Quid ita? EV. Nam si in genere substantiæ est materia, multo (arbitror) magis ipsa forma, quam vos hac longè perfectiorem esse non inficiamini. BR. De forma non adeò compertum est, quòd ea per se subsistat nusquam, sed in materia semper ac subiecto sit, ad accidentis ferè similitudinem. EV. Vastum est hoc disputationis mare, in quod si semel vela pandimus, longa nobis erit, & grauis ex concertatione perferenda iactatio: nec nisi post longos er-

gos errores veniemus ad illum vobis, vt dicitis, optatissimum portum. BR. Rem totam percurrere satiùs est, si tibi per ocium vacat. Ego enim, vt ingenuè fatear, à grauissimis quibusdam authoribus sum institutus, qui aliis quàm tu principiis nixi, omnia quæcunque mundus continet, ipsásque rerum formas ex elementorum permistione nasci ac prodire contendunt.

Alexandri aliorúmque philosophorum falsa opinio de formarum essentia.

Illi materiam totam rei naturalis substantiam esse confirmant, huícque rhythmum quendam seu concentum affectionum qualitatúmque accidere, quæ forma sit, per quam & nomen habeat, & à cæteris diuersa sit. his enim suis qualitatibus res quæque cognoscitur, & sensibus nostris sese offert. Multis rationibus contendunt, id Aristoteli rei formam dici, eámque esse perfectionem, & finem ad quam rei ferebatur procreatio: per eam habere & figuram & finitionem, & perfectionis complementum. PH. Si hoc ita tibi statuendum esse videtur, aut rationes producito, quarum te moueat probabilitas, aut si id non potes, celebris authoris testimonium. BR. Vtrunque adferam: nam Alexander Aphrodiseus Peripateticæ familiæ sectator præcipuus, hæc videtur iisdem propemodum verbis dixisse, quo loco sic ait, „Verùm enimuerò in igne „quod naturale ac simplex corpus est, calorem & siccitatem speciem facimus, & ab iis „atque in iis genitam leuitatem. hæc enim principium est motionis ad superiora ten„dentis. PH. Hæc fortasse ex aliorum sententia pronuntiauit. BR. Minimè verò, sed ea fuit opinio tum maximè celebris, quam etiam Galenus, quem Alexandri tempore vixisse scimus, probasse videtur: nam neque id in quæstionem vocauit, & libro de elementis primo qualitatem passim elementi speciem appellat, aítque ignem ex materia constare & qualitate.

Galenus Aphrodisæi tempore.

Hos non paruo pòst interuallo tutatus est Philoponus philosophus in primis magnus, & post hunc alij plurimi celeberrimi nominis & grauissimæ authoritatis viri. PH. Quæ ratio potuit illos in istam opinionem inducere? BR. Quod cùm prima elementa, per temperaturam subiici fieríque mistorum corporum materiam oporteret, esset quoque necesse illa retundi, & ad medium quoddam temperari, si exquisita erat permistio futura. Contendebant autem illud fieri non posse, nisi elementorum formas in qualitatum genus & ordinem referrent, quibus solis proprium est intendi & remitti. Multo pòst tempore Auerrhois acerrimo vir ingenio, lectis diligenter singulorum decretis, hac ipsa ratione eò necessitatis redactus est, vt elementorum formas ancipites inter synceras qualitates, & compositorum corporum formas naturæ statuerit, illásque qualitatibus & substantiis interiectas vtriusque participes esse. Quatenus enim elementis perfectionem consistendíque vim tribuunt, substantiarum viribus pollere: quatenus verò in permistione confusæ intendi aut remitti videntur, qualitatum vim & potestatem exercere. Haud secus enim formarum, quæ in elementis inhærescunt, coitionem fieri autumat, quàm contrariarum qualitatum cõfusionem, quasi propriæ elementorum qualitates remitti nequeant, nisi & ipsæ pariter commutentur formæ.

Alexandri mistio, quæ falsa est.

Si enim aliqua ex parte eas quispiam retundi dicat, cùm sit reliquarum, inquit, eadem ratio, possent quoque omnes illorum qualitates in nihilum tandem redigi, forma superstite & haudquaquam offensa. Id autem perquàm absurdum in natura videtur: neque enim subsistat ignis, omnis caloris expers: neque aqua, ab omni humore destituta. PH. Aduersus hunc autem aciem struunt optimi quíque Aristotelis interpretes, qui omnes affirmant elementorum qualitates nonnihil ac leuiter retundi posse, formis eorum, quæ veræ substantiæ sunt, seruatis: neque illas obstare quo minus elementa possint bene perfectéque misceri.

Vera mistionis ratio.

BR. Ego cum præclaris philosophis censeo, elemẽtorum species, quemadmodum & qualitates eas quas primas vocitant, inter se diffidẽres, coire tamen ac congredi remissionéque conuenienti temperatas, καθ' ὅλον misceri; hinc rotius compositi vnam simplicémque formam prodire.

Falsa mistionis opinio.

Tu verò si vis elementorum species nequaquam retundi, quo pacto illorum temperamentum fieri intelligas, haud equidem video. PH. Fiet, inquit Aristoteles, primordiorum substãtiis ad minima diductis confuséque permixtis. BR. Id appositionem esse dico, non commixtam temperaturam. PH. At vera mistio tum perficitur dũ totæ præter eà qualitates totis cõfunduntur, etiam si non sint illorum formæ totæ totis confusæ.

Vera mistio.

EV. Quid vos tantopere moratur hæc philosophica concertatio, quæ aut nihil aut minimũ frugis ad hanc rẽ sit allatura? Debueras tu certè quidem, his posthabitis, ad grauiora & longè vtiliora properare. Quid de elementorum formis statuas, parùm laboro, si modò cũ præclaris philosophis tibi cõueniat, concretorũ corporũ formas in substantiarũ genere constitui. BR. Conueniat sanè:

nec illis prorsus adhæreo, à quibus dixi me aliquando fuisse institutum, sed tutiorem viam ingressus, iam pridem concessi in familiam longè celeberrimam, eorum qui compositorum formas inter perfectissimas substantias collocant, elementorum formas inter qualitates referunt: quam quæstionem etsi tu ad hanc rem parùm facere ducis, vellem tamen de illa tuam audire sententiam. EV. De his nihil certum, nihil constans, nihil omnium consensu probatum definiri posse sentio, quandiu mens humana corporis hoc veluti ergastulo inclusa, neque materiam, neque formam sensibus cognoscit. BR. Sic arbitror: neque enim tam discordes illi fuissent, qui in hanc inuestigationem diligenter incubuerũt. EV. Si tamē placet, hæc rationis probabilitate diiudicari oportere, illorum potiùs accedam sententiæ, qui vt concretorum corporum, sic nullo discrimine & elementorum species, puras substantias esse pronuntiant. BR. Age verò si quid ad eius rei fidem in animo premis, hoc exprome: neque enim te vel temerè vel citra rationem, ita sentire puto. EV. Cæterorum rationes omitto: vnius Alexandri, quem tu tibi præcipuum ducem legisti, sententiam in te profero. Age igitur ob oculos apertè ponatur Alexandri locus, vbi elementorum formas scriptura prosequitur, vt inde nobis sit integra sententiæ nostræ confirmandæ potestas. BR. Quamobrem (inquit) ea species quæ ab arte proficiscitur, substantia nullo pacto est, quemadmodum & ars ipsa: forma verò quæ est à natura, proculdubio substantia est, quemadmodũ & ipsa natura. Verùm enimuerò in igne, quod & naturale & simplex corpus est, calorē & siccitatem speciem facimus, & ab iis atque in iis genitam leuitatem. His planè affirmat compositi naturalis formam esse substantiam, elementi, qualitatem, sicut & artificio aliquo fabricatæ rei: neque est de illius opinione quicquam altiùs inuestigandum. EV. Sed hæc videri possunt neque satis circunspectè dicta, nec vlla demonstratione suffulta: noli librum ponere: sed eo vlterius euoluto, lege quæ paulò pòst adiecit. BR. Perplacet. Illis commemoratis hæc subiicit, Quandoquidem non potest ipsa species, per se seorsum à materia separata & abiuncta subsistere: vtranque tamen substantiam esse non ambigimus. Nam sicut materia, ita & naturalis species substantia est: partes enim substantiæ, substantiæ sunt. Quinimò quia pars vtraque substantia est, id quod ex ambabus constat, & substantia & vna quæpiam natura est, non vt quæ artificio fieri videmus. Horum enim subiectum, substantia est: species verò, qualitas esse creditur. Hæc ne tibi satis sunt? EV. Satis profectò: sed inspice propiùs an authoris mentem purè fideli terque edideris. BR. Quid ni purè ac fideliter? certè quidem ad verbum. EV. Iam igitur accipe. Partes (inquit) substantiæ, substantiæ sunt: atqui tam elementum quàm compositum corpus, est substantia. Ergo vt corporis compositi sic & elementi partes, substantiæ sunt. Hac ratiocinatione si demonstrat Alexander, naturalis compositi formam esse substantiam, eadem conficiet, ipsius quoque elementi speciem, ad substantiæ genus esse referendam. BR. Hæcne mihi tendebas retia? EV. Non ego, sed tu tibi ipse, si qua sunt retia, circundedisti. BR. Captum equidem me esse sentio, sed semel, quòd si me iisdem iterum implicare possis, tum verò demum teneto: nam hęc quidem retia, eò mihi facilè perrupturus videor, quod Alexandro forma fortasse pars elementi non est, vtpote quæ illo iudice qualitas est, quanquam misti forma pars est totius & substantia. EV. Si solam materiam esse dixit elementi partem, à qua ὅλην αὐτοῦ τὴν οὐσίαν habeat, elementi species quæ qualitas est, nihil conferet illius essentiæ. PH. Etiam atque etiam vide quid agas: in præcipiti enim ac lubrico stas, vix vt insistere aut ingredi sine casu possis. EV. Dic mi Brute, nónne materia vna est rerum omnium communis? BR. Ita iudico. EV. At rerum naturalium essenriæ plutimùm inter se discrepant. BR. Mihi quidem ita videtur. EV. Quo igitur pacto poteris οὐσιώδεις illas rerum differentias à materia, quæ omnium vna est & eadem, constituere? aut quemadmodum ab illo rudi & communi rerum omnium principio, res quæque propriam ducet sui generis essentiam? BR. Non video. EV. Itaque si rerum quæ ex natura constant, diuersi sunt ordines, & differentia genera, si propria quædam est & sua cuiusque natura, necesse est præter communem illam materiam, aliud quiddam institui, quo res singulæ suam adipiscantur speciem, & suæ cuiusdam naturæ sint. BR. Necesse id quidem est. EV. Illud verò quicquid est quod essentiam toti largitur, præclarum quiddam esse conuenit, & materia prestantius. BR. Sanè: nam ex eo suum res quæque nomen sortitur. EV. Atqui hoc illud est, quod tu speciem ac formam rei appellare soles. BR. Solent & plerique omnes. EV. Ergo necesse est formam esse primam ac præ-

Elemētorum vt rerum naturalium formas esse substantias.

Lib. de anima.

Demonstratio contra Alexandrum.

Demonstratio.

ac præcipuam rerum omnium partem. BR. Nihil equidem verear, de secundis id fateri corporibus, at elementorum longè diuersa est ratio. Horum enim species qualitas est. EV. Quodam veluti circulo in easdem reuoluetis tenebras: ostēdi vna eadémque ratione, omnis substantiæ siue simplicis siue concretæ, speciem esse substātiam: sed quando ita res exigit, veniamus tamen ad singula, eorúmque sigillatim naturas explicemus. Stirps aut metallum, formæ suæ debet, quòd stirps est aut metallum: & reliqua eodem *Inductio.* modo omnia. Verúmne id est? BR. Ita volunt. EV. Ipsum quoque elementum necesse est vt elementi rationem à sola acceperit specie. BR. Et id quoque. EV. Atqui per formam elementum substantia est, & huius generis substātia. Nam vt huius aliúsve generis substantia sit, hoc est vt sit vel ignis vel terra, non potuit à materia capere, quæ est rerum omnium cōmunis. BR. Hoc iam paulò antè cōcessi. EV. Vndénā igitur? BR. A sua forma. EV. Ergo hæc elementi forma, per quā ignis est ignis, & ab aqua differt, substantia est. BR. Quomodo? EV. Nā si ignis est substātia, vt fateris ipse, quod illi tribuit vt ignis sit, ipsum quoque substantia est. BR. Consentaneū est. EV. At ea est ipsa ignis ratio, quā tu formam esse non inficiaris: quo fit vt concludatur necessariò, cùm ignis tum cuiusque elementi formam substantiā esse. Inde nos elemētum vel aliam substantiā definitione compre- *A definitione:* hensuri, nō figura, non colore, non pulchritudine, non turpitudine finimus, sed ea substantia à qua res quæque naturalis suā duxit essentiam, ea autē forma est, quæ rei cuiusque definitionem concludit. Rursus vt stirps à metallo, & animal à stirpe, formæ varietate & dissimilitudine differt, sic & elemētum; quod ipsum quoque substantia est, à cæteris substantiis distabit natiua quadam & insita sibi substantia. Vt enim substantiæ essentiam nullum accidēs explere potest, sic neque potest illa rerum οὐσιώδης, id est, vt quidam loquuntur, essentialis differentia ex accidente constitui, quippe quòd rei naturalis essentiam immutare nequeat. Cùm igitur in cæteris omnibus substantiis id quo dissidet vnum ab alio, substantia sit, quî fieri potest vt in elementis quæ verę substantiæ sunt, hoc secùs habeat? BR. Istam hercle controuersiam non fouebo diutiùs, præsertim *Conclusio.* cùm eam induxerim, rei tuæ non admodum, vt dicis, necessariam. Proinde non verebor hac de re pedibus in tuam ire sententiam: víxque credam Galenum, Alexandrum, Philoponum, & reliquos huius familiæ celebres viros, elementis formam tribuisse nullius substantiæ participem, ex solis qualitatibus conflatam. Sed (vt Auicennas interpretatur) quia nobis ignotæ ferè sunt rerum essentiæ, & quia non sunt sua formis imposita nomina, eò factum est fortasse, vt illi viri elementorum formas propriarum & inseparabilium qualitatum nomine appellauerint. EV. Hoc sanè tolerabilius: ita enim maximos viros, à crassæ ignorationis crimine, modestè vindicabis. PH. Iam me nihil huius quæstionis pœniteret, etsi modò verebar ne improbius fecisse viderer. Et quia pudendum non est discendi studium, nihil reformidabo philosophica quædam denuò in medium proferre. EVDO. Propone igitur quàm potes breuissimè, ne properantes ad grauiora, nos medio cursu teneas.

Naturalis cuiusque corporis simplicem esse formæ substantiam, neque hanc esse ex subiectis formis ortam, contra Alexandrum. Cap. III.

PHILIATROS.

OMNIS quæ sensibus apprehēditur substantia, ex subiecto & specie tanquā è suis partibus est composita, quemadmodum & quæcūque ars effinxit in æris, lapidis, aut ligni materia, speciem quandam ab arte & ornamentum habent. Elementum quod corpus est simplex, pro subiecto simplicem & *Elementi materia simplex.* prorsus informem, ab omníque specie destitutam materiam habet. Compositum autem mistúmque corpus naturale, subiectum simplex habere nequit. Sic enim videmus vniusmodi & sui vndequaque simile corpus (Greci ὁμοιομερὲς vocant) quod *Similaris corporis materia composita ex elementis est.* est omnium cōpositorum longè simplicissimum, vt aurum, vt lapidē, vt ferrum, permistum & è quatuor elementis coagmētatum subiectum habere. Siquidem antè cōcessimus, misti corporis materiā à quatuor elementis ductam esse, quæ asseruatis suis formis *Dissimilaris corporis materia multiplex.* in misto corpore permaneret. Nam si perirent illorum formæ, tū re vera interitus esset, haudquaquā permistio. Quinetiam multiformæ variæque naturæ corpus cōtemplans,

cuiusmodi hęc rosa, aut ista tam blādè nobis arridēs laurus est, oculorum obtutu clarè video (neque enim demonstrationis fides maior aliunde esse possit) subiectum corpus ex multis dissimilibúsque partibus habere, aliam esse radicem, alium corticem, aliud lignum, aliā medullam, alia folia, alias baccas. Rursum dispari magis & ampliori varietate distinctū esse animalis subiectum, quod præter eam partium diuersitatem, cōformationem quoque in illis habuit & multiplicē figuram. EV. Rem attigisti mi Philiatre, vtilissimam omnino, nec vlli opinor, dubiam, quippe quæ sensu plus satis comperta fiet, & si fortè rationem præter sensum requires, viuentium officia & actiones contemplatus, videbis neruos, ossa, carnem, vires vlúsq; tam dissimiles obtinuisse, vt illorum quoque naturas & essentias latissimè differre pronuncies. Quinetiam habēt similares hæ partes vel inter se compositæ quædam propria temperamēta, quæ quum integra seruantur & inuiolata, par est & illarum naturas, quæ temperamenti sunt comites, incorruptas manere. Quid enim eas dissoluere possit, inuiolato temperamento? Ita planum fit in animantis compositione, ossa, neruos, carnem, membranulas & reliquas partes ὁμοιομερεῖς non modò colore, crassitudine, aliísve qualitatibus & conformatione, sed & ingenito temperamēto, & propria essentia ac specie differe. Hæc si quis ad statuendas rerum differētias non satis esse existimabit, quanam, obsecro, alia ratione essentias rerum distinguet? aut quænā dabit corpora, quorum sit quàm illorum dissimilior essentia? & his tamen (si quibus aliis) suam esse substantiam negabit nemo, nisi si quis eò contentionis & amentiæ processerit, vt dicere ausit, tam nostri corporis partes quàm reliqua vel maximè diffidētia corpora, solis accidētibus seiungi. Sed enim is vetustissimorum philosophorum iam pridem explosum decretum reponet, qui abdicatis formis, solis accidentibus perfici discerniq; omnia asseuerabant. Quocirca propositæ hîc à te sententię accedens, profiteor, non animantium stirpiúmque modò corpora, sed lapidum quoque & metallorum quorundā, multiplex haberi subiectum, cuius particulæ specie & essentia, non solis accidentibus diffideant. BR. Leuastis me onere non paruo, planius alioqui & fusius illa explicaturum. Iam enim vobis probaturus sum, quatuor primordium naturę, simplicissimam esse formam: compositorum autem ex iis corporum perfectiorem & ex compluribus coagmentatam. Sic enim diligentissima rerum peruestigatione videtis, lapidi quàm elemento præstabiliorem inesse formam, & stirpi, quàm lapidi, & animanti quàm stirpi: quasi pro dignitate subiecti formam cuique largita sit natura. Nempe igitur tu negabis iis compositam esse formam, quibus est compositum subiectum? Aut si id concedes, nō etiam illud dabis, genitam esse cuiusque rei formā, & ex iis prognatam formis quæ sunt in sui subiecti concretione? quæ si ita esse fateberis, fateare simul necesse est, nō esse eam aliunde petēdam, neque ei facultates vllas inesse, nisi quas simplicium naturæ conferunt. Hæccine tibi satis firma argumenta esse videntur? de quibus quid sentias, & quibus ea rationibus infirmes, audire sanè velim. EV. Hęc vnde & ex cuius fontibus, & quorsum deriuata sint, satis perspicio: neque fieri potest vt sine grandi contentione diiimantur: de quibus dicam equidem iam nunc meam ex Aristotelis mente sententiam. Elementi simplex est forma in subiecto simplici: naturalis autē corporis compositi, quanquam coagmentatum, & ex diuersis partibus cohærens est subiectum, simplex tamen est totius forma, sed quæ multiplici & composito subiecto vtens, multiplices compositásque obit functiones, è quibus perfectio illius intelligitur. BR. Dilucidiùs hæc eloquere, vix enim assequimur. EV. Formarum multi sunt ordines, ex officiorum generibus digesti. Nam quum forma natura quædam sit, eáque motionis principium, quæcunque vnius simplicísque motus causa fuerit, simplicissima illa & imperfectissima, & infima iure optimo iudicabitur: quæ verò multiplicis variiq; motus erit opifex, perfectior erit illa certè, & altioris cuiusdam ordinis. Sic elemēti forma, quia loci mutatione sursum tātùm aut deorsum fertur, omnium cēsetur imperfectissima & abiectissima: stirpis, quæ nutritionis etiam, incrementi procreationísque motum ciet, nimirum perfectior habetur & nobilior. Hac rursum absolutior est animātis forma, quę præter hæc sensum confert, & voluntariam progreßionem. Omnium tandem suprema & perfectißima est hominis species, quæ supra hæc omnia mentem diuinum munus à diis immortalibus est consequuta. Conueniebat autem, vt quæ forma perfectior esset, ac pluribus prædita facultatibus, ea pleniorem & instructiorem corporis velut officinam haberet, vt multiplicem instrumentorum copiam ac varietatem ad alias atque alias accommo-

Dißimilaris corporis partes essentia differunt.

Argumenta quæ nituntur probare dißimilaris corporis compositam esse formam.

Solutio.

Formarum ordines.

Forma principium motus.

accõmodaret functiones. Nam neque perfecta, & multas in se efficientes obtinens forma, in materiam commigrabit rudem, simplicem, & impolitam: nec si commigrabit, aut in ea incolumis stare poterit, aut omnibus suis muneribus plenè defungi. Elemētorum omnino rudis & simplex est materia: æri, lapidi subiectum ex sola elementorum temperatione cõpositum inest. Stirpibus & dissimilare & iam organicũ corpus substernitur: in animantibus verò, cùm partium dissimilitudo quàm in stirpibus est maior, tum instrumentorum cõcinnitas & elegantia decentior. Ipsum denique hominem tàm fabrè fecit Natura, vt videatur voluisse ex eo tanquam absolutissimi operis exemplari, de se fieri existimationẽ, adeò multis gradibus eum supra cæteras omnes res naturales extulit. Ad hunc igitur modum, simplex quidẽ est omnium rerum forma, sed quanto sublimiorem in locũ euecta est, quantóq; plures in se cõtinet efficientias, tanto subiectum absolutius, instructius & ad singula commodius efficiẽda obtinuit: est enim formæ gratia conditum corpus, non item forma corporis. BR. Quid audio? ne tu fœlix es, quòd absint philosophorum quos ego sector greges: qui si adessent, vniuersi, scio, in te impetum facerent, tum singulæ familiæ tecum summo iure agerent: instaret princeps ille noster Alexander, & te à sententia tua deductum, in suam facilè perduceret: alij propè innumerabiles, disputationum suarum & interrogationum laqueis te irretitum tenerent, quibus cum tibi iusto sacramento contendere non liceret. Etenim si simplicium è quibus res cõponuntur species, integrę seruantur in composito, neque pereunt, vti fateris par est omnino, haud secus inter se cõponi miscerique atque suas quibus insident materias, & ex eiusmodi permistione formã totius enasci, eámque sicuti & subiectum, esse compositam veluti concinẽtium formarum quandam harmoniam: argumẽtum dabo, si fortè desideras, certissimum. Stirpis enim & animãtis totius actio, ex cõspirantibus in vnum partium omnium functionibus prouenit, neq; totius alia est, quàm omniũ inter se consentientiũ partium actio: ita etiam tanquam clara voce proclamãte natura, credendum nihil aliud esse totius formã, nisi iustum singularum formarum consensum & conspirationem, nec ipsam aliunde nisi ex iis ortam esse. Quid igitur Alexãder? Simplicia (inquit) corpora, quorum subiectum simplex est, simplicẽ quoque speciem & naturam adepta sunt. In quibus autẽ non simplex subiectum est, sed iam corpus aliquod, sique compositum: in iisdem species, ornatu distinctiore & cõpositione perfectior est. Neque immeritò: species enim illa, quæ est in materia & in subiecto, confert aliquid ad eorum speciẽ, quæ composita sunt. Paucis verò interiectis hæc adiicit: Multitudo formarum, earúmque diuersa cõmistio, in subiectis corporibus æquabilẽ mutationis causam adferre potest. Hæc nónne planè loquuntur eorum quæ miscẽtur, corporum formas etiam ipsas permisceri, & ex illis formam totius exurgere, quæ sit ipsa quoque cõposita? PH. Dij boni quantum inter vos dissidij? éstne quicquam hac ipsa controuersia magis controuersum? res eò vestra contentione redacta est, vt quid potissimum sequar ignorem, quæ cùm vos præcipites egerit in contraria quasi διαμέτρου extrema, neque videam quẽadmodum possint vestra sensa, aut commoda interpretatione conciliari, aut pro veritate rectè diiudicari: reliquum est vt aliis arbitri & sequestris honore cõcesso, disceptationis huius tantùm spectator sim. BR. Optimè. EV. Iam verò si tibi videtur, argumẽtationis tuæ rationem ineamus: quæ mihi quidẽ eò ferri videbatur, vt adhibita demonstratione, conficeret omnino docerétque compositi corporis formam, ex simplicium formis coalescere. Hîc tu nos aduersariorum numero, & magno, vt putas, nomine minaciter terrere conatus es, neq; fortè satis idoneorũ. Quòd si vt testibus oppugnamur, itidem implorato testium auxilio propugnare libeat, pro multis vnus nobis erit Aristoteles, cuius authoritas & argumẽtatio possit omnes omnium rationes refellere. Is (memores, credo, scriptorum) disputando iam olim confecit, neque animã neque formam esse harmoniam. Est enim harmonia consentientium ac consonantium vocum proportio. At hæc ista proportio substantia non est: anima autem est substantia. Item, Anima corpore prior est & præstantior, in eóque principatum tenens ac dominationem, ipsum moderatur ac mouet. Harmonia autẽ suo instrumẽto, vt cithara, posterior est, neque habet vllum in eo imperium: non id mouet, non moderatur. Quinetiam quouis modo, dissoluto consonantium rerum concentu, & ipsa dissoluitur harmonia, mutatóque intenditur aut remittitur: at in partium mistione & temperatura id secus habet: neque enim eius temperaturæ mutatione alia statim atque alia apparet aut existit ani-

Lib. de anima.

Solutio.

1. de Anima.

Formam omnem simplicem, nec compositam esse ex subiectarum partium formis.

ma. Cúmque ad offenſionẽ interdũ vſque mutetur corpus, ipſa nihilominus tamen permanet anima, etiamſi cernimus harmoniam vitiatam: & ſuum cuique temperamentum mutare liberum eſt, animã nemo niſi cum vita mutat. Quis igitur formam harmoniam eſſe dicat? nec verò corporis eius quod ἀνομοιομερὲς propterea dicitur, quòd non vnius generi & ſui per omnia ſimiles omnes partes habeat, forma, compoſitio quædã eſt formarum eiuſdem generis, & inter ſe ſimiliũ, quæ ſic inter ſe connexæ & aptæ videãtur, vt in vnum ſine vlla diſcordia conſentiant atque conſpirent. Ridiculum enim eſt, putare animam aut formam perinde atque ſubiectum corpus ex partium differẽtium nexu compoſitionéque conſtare. Sed eſt neceſſe, totius compoſiti vnam eſſe formam ſimplicem, quæ à ſimplicium partiúmque formis diuerſa, illas incorruptas & integras in toto coërceat, alioqui perituras. Id probatur Ariſtotelis locupletiſſimo teſtimonio,

Commen. vlt.

ex ſexto τῶν μετὰ τὰ φυσικά. Quòd, inquit, ex aliquo conſtat, ſic eſt compoſitum vt vniuerſum ſit vnum, non vti cumulus, ſed vt ſyllaba (ſyllaba autem non eſt elementa ipſa, neque eſt idẽ quod, b & a, neque caro eſt ignis ac terra: diſſolutis elementis hæc non ſunt, caro inquam ac ſyllaba: elemẽta autem ſunt & terra & ignis) ſyllaba igitur profectò eſt non ſolùm elementa, litera vocalis & muta, ſed etiam aliud quiddã. Itidem & caro non ſolùm ignis ac terra, aut calidum frigidúmque eſt, ſed etiam aliud. In eandem ſententiam ſunt & illa: Hoc quidem eſt ſubſtãtia vniuſcuiuſque rei, nam vt res ſit, hæc eſt prima cauſa quæ non eſt elementum, ſed principum. Sunt alij loci complures libro ſecundo de animalium procreatione, in quibus idipſum manifeſtiùs explicauit. Sed de his aliàs ſeorſum plura. Cur autem oporteat aliud quiddam nouúmq; principiũ & cauſam,

Commen. 39. Num. 39.

ſimpliciũ formis induci, adfert, cùm de Anima contra Empedoclem diſputat, non poſſe ſimplicia, maximè autem cõtraria, in vnum coire & cõtineri, niſi arcto velut vinculo, fortius quid & valẽtius ipſa ſtringat ac coërceat, ne diuulſa diſſipatáque mox diſtrahãtur, & eò redeãt, vnde ſingula profecta ſunt. Quinetiam primo de Anima, cõtra Platonem eadem ratione oſtendit, ſi in vnum atque idem coaleſcent, quæ diuerſa ac multa ſint, neceſſe eſſe alterius vi ea cogi, copulari & ne diffluant, contineri. E quibus intelligitur planè, vt corpus, quamuis è multis compoſitum, vnum tamen eſſe dicimus, ſic dicẽdum eſſe, formã ipſius vnam & ſimplicem eſſe. Quid habes obſecro, quod ad hæc reſpondeas? Túne Ariſtotelem ſuperabis vel authoritate, vel argumẽtorum ſubtilitate ac robore, quibus omni ſtudio totiſq; viribus efficere conatur, compoſitorum corporum neceſſariò oportere ſimplices eſſe formas? BR. Non ego ſanè cùm meam modò ſententiam exponerem, id dicere volebam, compoſiti corporis animam vel formam harmoniam eſſe, & quandam è multis compoſitionem. EV. Id ſermo tuus præ ſe ferebat. Quid igitur ſentis? dic amabò apertius. BR. Hoc volebam: compoſiti formam vim quandam eſſe, ex ſubiectorum ſibi corporum temperamento ac miſtione. Subiecti enim ex miſtione præparationem, ipſámque potentiam, cùm ad abſolutionem peruenerit, tum ἐντελεχείαν, id eſt perfectionem fieri, quæ rei ſit forma. Ita formam de potentia materiæ educi ſentio, quòd ipſa potentia continenti progreſſione, tranſeat in formam, actúſque fiat. EVDO. Hæc ſunt Alexandri illius Aphrodiſæi. Túne igitur vis illius partes conſerto pede tueri? BRVT. Quid ni obſecro? EV. Etiam atque etiam quid reſpondeas vide, & quæ quantáque incommodorum conſequutio te penè obruat. BR. Quorumnam? EV. Neceſſe eſt eo quidem authore, ſubiecti præparationem, non accedentem ſolùm adiuuantémque, ſed primam & efficientem cauſam ſtatui: quippe quæ de ſe omnem formæ eſſentiã proferat ac ſuſcitet. Simul verò ex ſubiecto ſibi corpore, animã omnémque ſpeciem emergere: & à corporum differentia, formarum varietates proficiſci. BRVT. Hæc principia ſunt, & veluti fundamenta illius opinionis. EV. Horrenda ſanè: conſequitur enim formam omnem, vel ipſius hominis præſtantiſſimam mentem, mortalem & internecioni obnoxiam eſſe, ſi quidẽ ex ſubiectorum præparatione & interitura harmonia reſultet: quo quid eſſe poteſt vel abſurdius vel magis impium? BR. Bona verba: rem dicis illi viro nec nouam nec inopinatam. EV. Euge virorum optime, perge vt cœpiſti: nec te huius pudeat. Ponendum erit ſubiectum ſua ſpecie dignius, & præſtantius: eius eſſe in compoſito principatum, moderandíſque actionibus ipſum præeſſe, quas omnes per formam ceu per inſtrumentum exequatur: neque formam habendam eſſe præcipuam functionis cauſãm, quæ corpore pro inſtrumento vtatur. BR. Hæc opinor, tibi non conceſſerit Alexander. EVDO. Sunt tamen ſuperioribus annexa

Nec formam eſſe vim ex ſubiectarum partium naturis profectam.

Ἡ ἐντελέχεια τοῦ ὅλου συνοχή.

Quæ incommoda ſequerentur ſi forma ex ſubiecto naſceretur.

& conſe-

& consequētia: quod vt ille fateretur nec tuum expectauit iudicium, nec te cōsiliarium adhibuit. Quid enim ait? Neque grauitas, inquit, ob id infrà tēdit, quòd vtatur terra cuius est potestas, sed terra ipsa intercedente grauitate (quę & potestas & forma & perfectio terræ est) fertur inferius. Idē in anima modus habetur, quum ipsa quoque potestas & actus & forma sit eius corporis à quo possidetur. Eius enim procreatio quodammodo ex mistione & temperamento primorum corporum est, sicut ostēdimus: Atque per animam operatur id corpus, in quo principatum animę esse conspicimus. Agnoscísne hæc Alexandri? BR. Agnosco optimè: neque vt tu absurda, sed opinabilia problemata esse iudico. EV. Siccine nihil te pudet tam detestabilis opinionis? qua nihil nec dici nec cogitari potest in philosophia vel distortius vel monstrosius: erubescunt opinor qui nobiscum hîc sunt boni doctíque viri, audita ista tam peruersa philosophia. Sed nullus te tamē aut metus deiiciat, aut pudor suffundat, quo minus fortiter tuis insistas gradibus, & istos absurdissimarum rerum quoad poteris perferas insultus: ex hac enim tolerantia clariùs, opinor, veritas elucebit. BR. Quid hîc mihi tua opus est cohortatione? obsistam intrepidus, nec dubitabo animi confidentia, quāta maxima esse potest asseuerare, quęcunque huc ex Alexādro protulisti, ea omnia longè omnium esse verissima, sibíque aptissima consequentia per omnia consentire: videri autem pleraque falsa quoniā abstrusa sunt & à vulgi intelligētia remota: sed in his sicuti in omnibus quæ posita sunt in rationis probabilitate, satis esse duco, si secum vniuersa cohæreant, nulla vsquam intercurrente repugnantia, nouáque probabiliter inducere cuique liberū esse, id vnum modò caueat, ne quid dicat quod videri possit non satis consentaneū. EV. Quid iuuat opinionum varietas, si quā teneas, quæ cæteris præstare & probabilioribus rationibus niti videatur? Sed ad rem, singula diiudicemus accuratè. Corpus, inquit Alexāder, operatur per animā, sicuti terra per grauitatem deorsum fertur: quasi verò sit anima corporis agentis instrumentum. Aristoteles cōtrà censet, omnia omnium, cùm animalium tum stirpium corpora, animæ esse instrumenta, eiúsque gratia facta esse. Alexāder animam, omnémque adeò rei formā corpori subiicit inferiorémque facit. Aristoteles & omnes omnium rectè philosophantium familiæ, excellentiorem & superiorem esse volunt. Ille omnis actionis omnísque motus principium & causam corpus esse docet. Hic cōtra Empedoclē rationes collegit, cur formam, quam & naturam simpliciter appellat, omnium causam & initium motus esse cōueniat. Nunc agè vtri potiùs accedēdum putas, Alexandróne an Aristoteli? Vtrius est apud te maior authoritas? Quòd si apud te leuis & infirma est nominis existimatio, rationes vide, quas si Alexandro firmiores & euidētiores esse comperies, tum demùm Aristotelem contemnito. BR. Suæ non desunt Alexandro rationes, neq; tam præceps ac deuius is fuit, vt iā satis cognita Aristotelis mente, temerè voluerit nouā introducere doctrinam. EV. Plerique gloriæ, vt ipsi appellant, immortalis adeò magna tenentur ambitione, vt celebritatē nominis, & suam illam immortalitatem vel falsis inuentis, vel etiam flagitio quærere non dubitent, sed tu quod verū est fatere: An non tibi videtur Aristoteles (puto enim te eius omnia euoluisse) firmissimas atque adeò necessarias omnino rationes ad hanc rem attulisse? An non animaduertis Alexandrum in exemplis & inductionibus iísque non magna probabilitate septis plurimùm versari? Sed oculos, obsecro, in te ipsum conuerte, & in omnes penitùs partes introspice. An nihil te mouet dictorum improbitas? Audebísne tuam animā temeraria confessione mortalem facere, & cœlestem illam diuinitatem fœdo lutulentóque corpori subiicere? Hæccine tam impia, & tā nefanda recipies? Quid sentias, responde quæso simpliciter & ingenuè, neque tuam libertatem, vllius quātumuis magni hominis præiudicio tibi ademptā esse velis. BR. Sit vti vis, rei cuiúsque forma simplex quædam substantia, sit & illa præcipua efficiénsque causa functionum, præstantior corpore, quo in obeundis functionibus tanquā instrumento vtatur. Sed tamen illa ex corporis temperamēto prodire videtur, ceu vis quædam simplex ex subiectorum corporū temperie & concordi harmonia profecta. Non hoc, puto, negabis, si diligētissimo examine omnia librau eris. Sic enim compositæ theriaces aut medicatæ potionis vim, ex simplicium commistis tēperatísque viribus extitisse intelligimus, quod cum Galeni etiam mente consentaneum est. EV. O calidum versutúmque hominem! Quòd ipse satis tueri nō potes, id videri vis mihi cōdonare, vt summo totius disputationis capite vicissim accepto, reliqua vel ab inuito extorqueas. Nam si forma ex subiectorū corporum

Aliud argumentum quo contendit formam ex subiecto nasci.

temperie ortã esse concedam, facilè deinde quęcũque controuersa sunt tibi assumes, euersis omnibus philosophiæ præceptis. BRVT. Putabam litem hanc inter nos ista moderatione dirimi posse. At cùm de suscepta semel opinione nihil velis remittere, sed omnia summo iuris rigore persequaris, tuebor & ipse præfractè meã opinionem, de qua nulla vis, nullum periculũ me possit depellere: mordicus tenebo, cùm animam, tum omnẽ speciẽ, ex subiecti corporis constitutione & innata potentia nasci, neque aliunde prodire, nihil curãs, siue tu hanc mortalem esse, & materia posteriorem atque abiectiorem, & illius instrumentũ, siue his contraria statuas. Hæc munitissima est arx in quã me recipio, vallo, fossa, multarúmque rationum telis ac iaculis instructissima: hãc si oppugnare proponis, senties quãto tuis inde veniant machinæ potẽtiores & rapidiores. EV. Ego verò machinis fortasse nullis, sed latẽtibus tantùm subterraneísq; cuniculis te petam: Iã igitur age dulcissime Brute: hæc ista vis, quam rei naturalis formã appellas, nónne substantia est? Hãc ne Alexander quidem ipse substantiã esse negabit: tu verò quid? BR. Esto substantia. EV. Mistorum elementorum temperaturam, omnémque subiecti hinc exortam habitudinem & potentiam statuis, scio, in qualitatum genere. BR. Sic necesse est. EV. Atqui ex vna, vel ex multis qualitatibus, substantia emanare nequit. BR. Nequit prorsus. EV. Quî igitur fieri poterit, vt ipsa rei forma, ex qualitatum permistione & temperamento prodeat, solæque qualitates nullius substãtiæ concursu & ope substantiam ingenerẽt? BR. Non è sola (ne quid ignores) fit qualitatum mistura & temperie, sed ex ipsa quoque earum, quæ in elemẽtis sunt formarum cõfusione & permistione. EV. At elementorum formas Alexãder in qualitatum genus retulit, vt hac etiã ratione necesse sit, eo certè authore, cõpositi formam ex qualitatibus enasci. BR. Ego verò nequaquã illi in præsens assentior, sed Auerrhoidi potius, qui elemẽtorum formas, ambigui ancipitísque generis esse posuit: huius opẽ si hîc imploro, quid iam oberit, quo minus compositi totius forma è simplicium subiectorum formis emergat? EV. Quòd ne sic quidem simplex erit forma, sed vt corpus, ita & ipsa quoque composita. BR. Mentem meã nondum, vt video, consequeris. EV. Quî sic? BR. Quia ex subiectarum formarum temperatura, ego simplicem nasci posse existimo, quæ licet sit ipsa simplex, omnium tamen formas suo veluti sinu complectatur. EV. Id ne fieri posse? BR. Quid ni? EV. Ausculta paulisper, vt quid ego velim, & tu quod quæris scias. BR. Ausculto, loquere quid velis. EV. Quęcunque ad rei naturalis procreationem confluxêre, seu simplicia seu composita corpora, ea priusquàm mutua inter se actione componerẽtur & coirent, singula cùm materias & formas suas habuêre, tum qualitates perpetuò ipsis insidentes. Itáne? BR. Quorsum hæc? EV. Nihil nunc quidem id refert, respõde tantùm, neque ad finẽ præproperè contendas. BR. Fateor elemẽta tribus illis instructa, in rerum procreationem cõuenire. Quid tum postea? EV. Dũ vera & exquisita fit illorum cõmistio, qualitates illæ diffundũtur totæ in totas. Siccine tibi videtur? BR. Id iam sæpius antè cõcessi. EV. At nequeũt illorum materiæ ὅλαι καθ' ὅλας permisceri, sed longa partitione partibus eò reductis, vt iam ad extremum exiguæ illæ, cõiunctione quadã inter se vinctæ cohæreant. BR. Sic quidẽ necessariũ esse duco: nam si materiarũ perfecta fieret cõfusio, corpora in sese penitùs ipsa subirẽt: quod mihi quidẽ videtur absurdius quàm vt recipi debeat. EV. Nec verò formę materias quibus semel infusę sunt, deserunt vnquam, neque possunt alię in alias transitione facta cõmigrare: id scis optimis quibúsque philosophis ita visum esse. BR. Et mihi quoque. EV. Formarum igitur nõ alia quàm materiarum mistio erit, neque relictis sedibus exilient formæ, quo seorsum ipsę & à materia solutę inter se commisceantur: sed subiectis immersæ, quemadmodum illa sic & hæ afficientur. Quocirca vt materiæ totæ in totas penetrare nequeunt, sic neque formæ. BR. Quid tandem inferes? EV. Non posse simplicem esse speciem, quę à tali temperatione prosiliat. BR. Vide quò rem deducere velis: non enim perspicio vnde aut quo modo isthęc conseceris. EV. Dicam, si voles, planiùs. BR. Tua commenta nihil moror, neque mea interesse puto, vt captiosis istis & argutis cauillationibus respondeã: hoc satis habeo perspectum, rei naturalis formam substãtiam esse simplicem. EV. Fortasse tecum mihi conueniet, si sine vlla omnino lite rem omnem paulò altiùs vnã contemplemur. BR. Ea verò mihi plus satis est perspecta. EV. Fac igitur, per te erudiar, fac id pleniùs concipiã, quod animum mihi iam dudum solicitat & angit. BR. Quid istuc? EV. Huius mei muli corpus vniuersum, nónne ex ossium, neruorum, membranarum, carnis, cutis, aliarúmque similarium partium copulatione constru-

Auerrhoi.

Simplicem totius formam nõ posse ex subiectarum formis emergere.

Demonstratio.

ὅλαι καθ' ὅλας.

Exemplo demonstratur.

construtum est? BR. Perge quò cœpisti. Quid enim hîc respõdeam, ad hoc quod est vel carnifici compertum? EV. Quid porrò? An non illud etiam compertum, consimiles has & vniusmodi partes, integras & inoffensas in corporis compositione seruari, & suam esse cuiusque earum propriam & essentiam & formam? BR. Compertum & illud etiam laniis. EV. Perge, obsecro, tua ista in respondendo liberalitate vti, neque committas vt sordidus aut malignus videare in iis rebus, quarum pleniss. est etiam plebeiorum hominum sensus. Partes illæ muli, consimiles & vnius inter se modi nequaquam miscentur, siue illarum materias, siue formas spectes. BR. Neque id sanè opus fuit, satis erat illas apta cõcinnáque inter se harmonia coniungi, qualem hisce in ædibus lapides, cæmentum, trabes, & lateres, ab arte accepisse vides. EV. Sic mihi quoque videtur. Quo igitur pacto fieri potest, vt noua totius forma, ex his tam multis simplex tamen ipsa prodeat? BR. Tu videris ipse, ita tamen certè res est. EV. Si permanent integræ & inuiolatæ partium formæ, quo modo aliam de se simplicem, multæ ipsæ integræ & incorruptæ producent? si qua ex iis prodire statuatur, hanc oporter esse compositam, vt & istarum ædium compositam ab arte speciem esse diximus, non autem simplicem: erit ergo totius muli forma, ex substratis formis quædam veluti compositio, vtque totum corpus, sic & ipsa totius forma è multis diuersisque partibus consurget. Viden hæc esse necessaria? BR. Nescio, quibus aut vnde conquisitis tricis nos inuoluas in re satis plana & expedita: proinde commentitias istas similitudines quàm aptè ad rem excogitaueris, iudicabunt alij: me certè non admodum mouent. EV. Satis fecisti cæteris: hoc verò postremum rectène intuli, an non? BR. Nescio quid dicas. EV. Scis, vir optime, sed fateri pudet. BR. Quid sentiam taceo & contineo optimè, neque volo continuò palàm esse: proinde tu alium si videtur interroga. PH. Quid te res minima tam citò, tam vehementer confundit, optime Brute? Collige te ipsum & vel nostra gratia reponde, vt hæc disputatio maturè tandem & conuenienter concludatur. BR. At enim sui similis semper est hic Eudoxus: minutula quædam & acuta interrogat, quibus concessis aut negatis, statim nobis aliorum consequentium longam contexit seriem, confictorum ad ostentationem exemplorum mirifica copia refertam, vt captiosis istis laqueis irretitos cogat vel quod antè negatum sit etiam inuitos dare, vel quod stultè cõcessum cum rubore repetere. PH. Quid tua refert? permitte vt arbitratu suo omnia excutiat. Agedum responde. BR. Si iubet hic doctorum virorum consessus, dicam compositi corporis, compositam quoque esse illam substantiæ participem formam, sed quæ ex simplicium tamen formis constet atque cohæreat. EV. Hei, arcis tuæ pars summa iam corruit, caue ne te tota mox obruat. BR. Satis in tuto est quicquid superest. EV. Quàm durum & quàm arduum est, opinionem semel ac penitùs animis imbibitam euellere! Hic nullum nõ mouet lapidem, nihil ne absurdissimum quidem detrectat, id vnum sibi modò retineat, formam rei ex subiecti cõpositione suscitari, nulla neque cura neque æstimatione perpendens, quidnam ponat, & fierine id possit an non. Proposui tibi non Aristotelem solum, sed & Alexandri tui patroni rationes, quibus conficit, simplicem esse cuiusque rei formam. quod & tu palàm atque ingenuè dedisti.

Neque etiã si totius formæ composita statuatur, eã posse ex subiectis formis prouenire.

BR. Dedi equidem, sed ante hanc altercationem, bellè & sine vllo dissidio procedentibus adhuc rebus: nunc posteaquam obortum & indictum video tam atrox bellum, nihil quod huic præceptioni aduersum sier fatebor, ne verissimis quidem & clarissimis rationibus conuictus. EV. Nempe hoc illud est, quod rectè in comœdia scriptum memini, Dum in dubio est animus, paulo momento huic, illuc impellitur. BRV. Ne tu mihi istuc obtrudas: nondum enim de mea opinione decessi. EVD. Quænam ea est, obsecro? BR. Siue simplex siue composita, compositi species esse statuatur (nihil enim moror) eam tamen esse ceu quandam ex imperfectioribus partium formis absolutam perfectionem: nunquam ab hac opinione digrediar. Exemplum modò protuli ex Alexandro de Theriaca, & medicamentis compositis, quorum vis ex simplicium facultatibus dimanauit, vt inde colligeretur compositorum corporum formas ac vires è substratis naturis proficisci & originem ducere. EVDO. Apta verò similitudo, quam si vicissim in te retorqueam, omnia subuertam huius opinionis fundamenta. BRVT. Quid ita? EV. Theriace quæ iam temporis progressu, mutua simplicium effectione in vnum quiddã redacta est, tota quidem simplicium vires & essentias retinet incorruptas, sed quibus noua totius forma, eáque simplex accessit, propriis & nouis ornata viribus. Vnde effectus edit, qui licet obscuriùs, omnes tamen simplicium redolent facultates, ac præter

Argumẽtum de Theriacá dissoluitur.

eos, alios quoque qui recens inductæ formæ proprij sunt, quósque non vnius ex tota miscella simplicis, sed totius esse theriaces facilè iudices. Qui hos mirantur, alij à tota compositionis substantia, alij à proprietate quadam, alij à constituente forma, eos manare contendunt, & quanuis aliis atque aliis vtuntur verbis, eadem tamen omnes pronuntiant. Est enim certè omnibus confessum, eas functiones nulla posse ratione comprehendi, neque ex elementorum, simpliciúmque partium viribus demonstrari, sed vsu solo, atque experimento ab hominibus peritis animaduerti ac notari. Similis prorsus est in stirpis aut animantis fabrica contemplatio. In his enim vt in illis, mundi elementa, & primæ simplicésque partes, suo vtroque modo commiscentur, quibus incorruptis simplex totius forma succedit. BR. Tua sit ista interpretatio: mea & alia est longè, & vt arbitror, sanior. EV. Vellem vt ego tibi, sic tu mihi singula dilueres: at si placet rem altius paulò ac diligentius scrutemur. Quod ex illis mundi primordiis primum ac proximè constitutum ais, aliunde nihil accepit, sed ab illis suam omnem vim hausit. BR. Maximé. EV. Compertum est autem, primordiis illis vires inesse, quibus sursum ac deorsum cieantur. BR. Compertum. EV. Quicquid igitur ex illis constabit, nihil supra simplicium vires sortietur, sed duntaxat sursum aut deorsum feretur, pro modo naturáque vincentis elementi. Quocirca nihil ex illis solis genitum sua natura poterit simul ad contraria moueri. BR. Ita necesse est. EV. At contrà fieri vides in stirpibus & animātibus, quæ dum ex alimento capiunt incrementum, sursum simul deorsúmque porriguntur, & animantium non varia tantùm, sed & in contraria sæpe est progressio, varia & multiplex sentiendi vis, animi impetus aliàs alij, & comprehensionum opinionúmque admirabilis pugna. Quid istorum quæso motus elementorum recipit? Num contraria elementa eadem simul particula dominantur, quæ contrarias istas motiones cieant? Id si nullo pacto fieri potest, qua fronte dices hæc ab impulsu elementorum pendere? Prætereo plurimas alias rerum vires, quas ideo occultas appellarunt, quòd illarum nequeat vlla certa reddi ratio: quas si tu voles vt reliquas omnes, elementorum naturis acceptas referri, sudabis quidem plus satis, & prætetquam quòd operam ludes, temeritatis insuper atque imprudētiæ calumniā incurres. Ergo vt in theriaca & in vnaquaque re composita, facultates cernimus nullius simplicium proprias, & quæ illorum naturam minimè redolent: sic totius simplex quædam est species, quæ à simplicium formis essentiæ suæ nihil accepit. An si mistum corpus ab elemētorum permistione, & materiā & temperamētum sumere fatemur, necessarium statim esse ducis, indidem quoque formam eius ac vires peti? Oculos mihi in hæc sigillatim defigito, intendito animum. Plura non addam, ne superuacanea probandi diligentia ipse mihi diffidere videar, & claris ac cōspicuis per se rebus argumentorum fumos prætendere. Tu de his vt voles statuito, neque enim tibi quicquam persuadendum recepi: ipsa pro se veritas fortius constantiúsque certabit, nobísque tacentibus se ipsa defendet. BR. Næ tu prouinciam arduam suscipis, si quidem me admonendo aut veriùs assentando, victum capere ac tenere studes. EV. Quomodo victus teneri potest is qui congressum metuit, qui certaminis aciem conflictúmq; subterfugit? BR. Itáne stomacharis? Apud te sumus. Si impetas, hoc tibi assentior, rei naturalis formam non elici ex simplicium temperamento: id tamen quod est in comœdia præfatus, Hic impulit me, hæc nūc omnino vt crederem. Atque, haud scio, an quæ dixit, sint vera omnia. Sed paruipendo. EV. O anilem inconstātiam! virum te iudicabam, qui veritatis inuestigatione gauderes: at nunc sperata ratione, quæ est in certis animi inuentis velut ancora, ad quamcunque assensionem quasi ad saxum tempestate delatus adhærescis. BR. Ita ferè vsu venire solet in tali loco ac turba. PH. An non tibi satis est ô Eudoxe, victum hostem in has angustias & vincula coniecisse? vísne hunc præterea suo iugulare gladio? BR. Qui prudens, intrepidus & apprimè exercitatus gubernatot videris ô Eudoxe, faceres & ipse non minus me naufragium, si hoc æstuoso & turbulento sermonum fluctu iactareris. Et si mihi, vt par est, vicissim respondere voles, ostendam non minora te incommoda sequi, quæ de hac opinione te retrahant. EV. Erit id mihi certè gratissimum. Age igitur, refelle quæ dixi: iam enim ego te liberum ac solutum mitto, quò pleniorem habeas ad id quod voles, potestatem. BR. Tu verò te ad resistendum ac sustinendum compara. EV. Egóne tuos insultus & incursiones pertimescam?

Si simplex sine compositæ statuatur totius formæ, demōstratur nō posse eam ex solis simplicium formis esse.

Partium

Partium quæ in composito sunt singularum formas esse veluti quasdam præparationes inducendæ totius formæ, & eas esse multiplices. Cap. IIII.

BRVTVS.

NATVRALIS corporis compositi, siue id similare est siue dissimilare, subiectum ais esse compositum, & simplicia è quibus componitur, vt ossa, vt neruos, vt carnes, vt membranas, singula suis esse insignita formis. Itaque si his partibus alia insuper toti⁹ simplex induatur forma, fiet vt rei quæ actu quòdam & sua forma integrè perficitur, alia (quod vllo modo fieri nequit) accedat forma, & vni eidémque rei, multæ perfectiones insint? vtque simplicis vnius & similaris partis, vt ossis aut carnis multæ ac diuersæ habeantur species, per quas & ex diuersis constaret essentiis & in diffidentia genera referretur. Quid mihi ad hæc respondebis? EV. Perge quæcunque voles in vnum conferre. BRVT. Os, quod exempli gratia dictum sit, sua iam ornatum est specie, super quam si aliam inducis totius speciem, id vtique vnum erit, ac multa mulrorúmque generum naturas adeptum, diffidebit ipsum secum, quod quam à naturæ rationibus abhorreat, intelligis, opinor. Hinc à peritissimis philosophis scriptum audies, quicquid rei sua specie perfectæ, quã illi in actu (sic enim loquuntur) esse dicunt, accesserit, id neque substantiam esse posse, neque formam, sed solius accidentis rationem subire. Quid igitur mirabare, cùm assererem modò totius speciem veluti compositionem quãdam esse ex partium formis? Quòd si simplex quædam totius forma, omnibus ex æquo partibus insideat, ossi, neruo, carni, membranis, hæc omnia, quæ tum substantia tum temperamento dissimilima quísque iudicat, vnius erunt omnino formæ & essentiæ. Quo quid cogitari potest distortius? Malim ego certè quiduis perpeti, quàm tam monstrosa probare commenta. Tibi verò, hæcne cum rerum natura consentanea videri possunt? & tu me si diis placet, citra rationem putabas insanire, securus quemadmodum istam rerum absurditatem diluere aut effugere posses, quod vbi te perfecisse videbo, non dubitabo, in tuam vltrò concedere sententiam.

Argumenta alia.

EV. Apertè diluam, sed iis tamen antè comprehensis, quibus res tota perspicuè probari debet: non enim longa litigiosáque contentione tempus est terendum. BR. Ohe, iam subterfugit optimus vir: distinctiones quæritat, & diuerticula consectatur, tota res nugatoria est, vt videris. EV. Difficile est incitarum contentione ingenium moderati. BR. Dic igitur paucis, omni verborum prolixitate concisa. EV. Stirps aut animal, dum viuit, nónne speciem quandam obtinet, qua vitæ muneribus defungitur? BR. Quale hoc disputandi genus? qui respondere debebat, interrogatus vicissim interrogat. An nihil pudet? EV. Bono animo es, pallorem hunc cum tremore excutito, neque enim aut difficile aut terribile est quod propono: res vno verbo transigi potest, & qui rem plenè ac diffusè dici non patitur, is, ne transuolet, breuibus ac membratim cæsis sententiis coercẽdus est. Proinde cùm tu nobis operam neges, in eo colligendo quod ad concludendã hanc disputationem cum primis est vtile, patienter saltem, si placet, ausculta: & si quid non satis rectè concludere videbimur, redargue. Tu verò Philiatre, responde ad singula. Stirps aut animans dum in viuis est, an non vt vitæ functiones obit, sic & speciem quandam habet quæ illarũ sit opifex? PH. Certè speciem habet qua alitur, increscit, & omnino viuit. EV. Emortua stirpe aut repentè extincto animante, nónne omnes illæ pereunt vitæ functiones? PH. Ita cernimus. EV. Quid causæ esse putas? PH. Quòd totius abierit forma, quę illarum erat effectrix. EV. Igitur ea species, diuersum quiddam erat à partiũ formis, neque ex illis constabat. PH. Quomodo? EV. Vita excedente similarium partium vnaquæque, os, neruus, caro suam sibi formam retinet, & quod tum superat os, verum os est, non homonyma, vt oculus mortuus (hic enim propria instrumenti ratione orbatus est) sed simplici & illi peculiariter tributa appellatione. Eíque tum sua species est à nerui, à carnis, ab aliarum similarium formis distincta. PH. Est, vt iis quæ natura constant omnibus. EV. Nec verò suam hanc speciem ab animę excessu statim accepit, sed eadem illi quoque inerat, cùm vita & spiritu frueretur animal. PH. Credibile id quidẽ: vnde enim tam repentè corporea illa quum sit, inuolasset? EV. Cur non igitur nunc æquè viuit hoc corpus atque antè, si quidem intermortui huius partes similares, formis suis præditæ sunt singulæ, neque magis quàm dum viueret disiunctæ, aut locis disclusæ? Si totius

Solutiones.

Demonstrat totius formã diuersum quiddã esse à partium formis.

viuentis ſpecies, è partium formis apta erat & compoſita, cur nõ illa ſimiliter in demortuo perſiſtat, his in ſua quaque parte permanentibus? Hæccine ſatis oſtendunt, præter partium formas, toti aliquid tribuẽdum eſſe, quo idipſum vnum ſit, & quo vitam agat: eſſéque illam totius formam diuerſum quid à ſingulis ſingularum partium formis, neque ex illis coaleſcere? PH. Planè. EV. Cùm aut os aut lapis corruptione perit, illiúſq; forma diſſipatur, elementa, ex quibus ea conſtabant, non ſimul, quaſi ad nihilum redacta intercidũt, ſed (quemadmodum vetuſtiſſimus author Hippocrates memoriæ prodidit) facta veluti reciprocatione, in ſuas quæque vnde prodiêre naturas redeũt. PH. Scio: nam ſi elementorum ſubſtantiæ quæ ad rerum procreationem in vnum confluxerant, illarum rerum interitu vaneſcerent, neque in ſuam naturam remearent, iampridem abſumpta foret omnis elementorum ſubſtantia, nec ea ſatis fuiſſet rebus innumeris hactenus generatis. EV. Rem tenes, ea tibi eſt ad ſtirpis animantíſue interitum transferenda. Aſſeruant enim particulæ ſimilares, ſuam quæque ſpeciem, & ad ſuas redeunt naturas, abeunte totius forma. PH. Par omnino videtur eſſe vtrobíque ratio. EV. Vt ergo iis quæ in lapide miſcebantur elementis, lapidis inſidebat forma, neque tum ſincera erant ea primordia: ſic mihi animo concipito, in animali, dum viuit, animam & in toto & in ſingulis eſſe particulis, vt & vitam iis & vitæ munera largiatur. PH. Eſt opinor, neceſſe. EV. Quid porrò hîc amplius expectas? An vt concludam, id quicquid eſt vnde vitæ munera accipimus, cùm animam tum rei ſpeciem appellari, eámque nec ex partium compoſitione coaleſcere, nec illis neceſſariò comitari? An vt finem potius faciam in re ſatis per ſe clara? PH. Satis equidem hæc ſupérque eſſe cenſeo. EV. At mirum vt inter hæc noſter Brutus ſibi ſilentium imperare potuerit. PH. Nihil enim habuit quod diceret, aut cur his refragaretur. EV. Et in eo tamẽ exemplo quod obiecerat, rem noſtram confecimus. BR. Vt mutuò muli ſcabunt! Quaſi verò quicquam ad me pertineat mutua iſta inter vos aſſentatio, aut quaſi ab iis rectè quicquam concludi poſſit inter quos agũtur omnia de compoſito: manent, manent, inquam (vtcunque magna contentione veſtra confirmetis) omnia tamen mea immota, neque vnquam poterũt vlla omnino ratione labefactari. EV. Quid audio? Itáne ô dij boni, immota manent quæ ego ab imis vſque fundamentis erui? BR. Siccine ais? quibus tãdem id obſecro machinis? EV. Nullíſne? An vis vt iiſdem illis ego tibi lippientes hoſce & inutiles oculos eruam?

Solutiones argumentorũ quæ ſunt initio capitis huius.

Partes illæ, inquàm, quas tu tum in ſtirpe tum in animali diſſimilimas eſſe ſtaruis, eiuſdem rationis ac formę ſunt omnes, dum eorum vtrunque in viuis eſt. At mortem obeuntibus illis, totiúſque euaneſcente forma, quæ ſuperant partes, neque formæ, neque eſſentiæ ſunt eiuſdem, ſed omnino diuerſæ. Imò & diſcretæ ſunt, neque vnum inter ſe cohærentes & continuatæ efficiunt, niſi fortaſſe poſitionis vicinitate, quo modo lapides, ligna, lateres, & cementũ domum: nam ſingulæ partes ad ſuas tum naturas redeunt, quæ præſente totius forma, inter ſe vnitæ & continuatæ ſimplex quid & vnius eſſentiæ erant. Itaque totius interitu, ſimilaris cuiuſque partis ſpecies, in ſuum (vt appellant) actum, & in ſuam perfectionem erumpit, quæ non ita pridem, dum viueret animal, ſolùm ineſſe potentia dicebatur: actu enim fit quod erat potentia. Et illa quidem tum nobilioris formæ lumine obſcurata, nec elucere ipſa poterat, nec parti ſuam aut eſſentiam aut nomẽ conferre. Quandoquidem formæ inferiores, quæ nobiliori ſunt velut adminiſtræ, cùm præſtantior illa & ſublimior inducitur, poteſtate tantùm inſunt, quæ modò energia, id eſt re ipſa atque actu inhæreſcebant. Et contrà quæ præſente nobiliori, potentia ſolùm ineſſe dicebantur, illæ ea decedente erumpunt in actum, viréſque ſuas integras & ſynceras exhibent. Hîc vides ea quæcunque argumentando collegeras diſſoluta: nam ſi fortè partibus ſimilaribus, quæ iam ſuis formis inſignitæ ſunt, noua totius accedet forma, non idcirco tamen conficere poſſis, parti cuique duas actu ineſſe formas, quòd eidem rei duæ perfectiones haudquaquam eſſe poſſunt. Complures autem formas, eadem in re potentia ſimul eſſe poſſe: præter has verò & vnam actu, nemo eſt qui neget. Neque verò forma accedit τῷ ὄντι actu manenti: ſed obſcuratur inferioris formæ ille actus & perfectio, quoties clarior ac nobilior immittitur. Quocirca neque quicquã vnam diuerſorum (quod acerrimè contendebas) generum erit: ſed ab vna poſteriori nobilioríque forma res omnis eſſentiam, nomen, genus mutuabitur. BR. Hac ratione, ſi priori meæ argumentationi ſatis eſſe factum putabis, poſterior ſaltem ſtabit quæ tuam opinionem conuincat.

Poſterioris argumenti ſolutio.

EV. Multò hercle minus id intelliges, ſi quid de formæ eſſentia teneam audieris: ego enim compoſiti cor-

poris

poris speciem cùm simplicẽ & similarem, tnm per omnes particulas fusam esse pronũtio. BRVT. Quî sic? EV. Paucis explicabo. Tu mihi mentem attende. In hanc totam quam viuentem cernis stirpem, spiritus vnus naturalis, ísque sui totus similis sparsus diffusúsque est: huins quoque spiritus interuentu, vna toti stirpi anima insidet. Erit id fortè dilucidius in animantium genere: his vnicus ac simplex est naturalis spiritus, ab vno simplicíque fonte profluens, vbique sui similis, omnes tum similares tum dissimilares partes continens. Ergo cùm is vnus sit è simplici fonte scaturiens, non nisi vnius simplicísque animæ vehiculum & nexus esse potest. Ita enim, si est à veteribus philosophis rectè demonstratum, animam cõuenientis ac proprij sibi spiritus nexu & vinculo in corpore retineri, nos rectè ex ipsorum spirituum differẽtia, quàm sint multiplices, & quàm inter se dissentientes animarum essentiæ, colligemus. Naturalis igitur anima vnica esse in omnes particulas spirans, atq; diffusa concluditur. Haud absimilis est vitalis aut sentientis ratio, quæ proinde quòd animãris spiritus vnus vbique est, & ipsam quoque per omnia cùm sentiendi tum mouendi instrumẽta vnam esse necesse est. Vidéſne quid velim? BR. Audio saltem, etsi nõ apertè id video. Enimuerò, vt donemus tibi naturalis tum spiritus tum animæ vnum esse fontem, pro partium tamen varia natura, hæc alia atque alia esse deprehenduntur. Ossi, carni, neruo & cuique sigillatim particulæ, peculiaris quidam ac suus insit spiritus & anima. Nam vt hæ partes substantia sunt maximè dissimili, sic eas dissimiliter & nutriri & augeri par est. Quî igitur tã diuersa, vna eadémque prestabit anima? EV. Quidni? An tibi nouum vel incredibile videtur, si quid diuersorum instrumentorũ adminiculo, multos ac differentes edat effectus? BR. Non adeó. EV. Nempe hoc illud est, quod hac etiam in re te sentire velim, tam varias ac latè dissidentes partium functiones, non ex ipsius animæ, sed ex partium quibus infusa & inspirata est, differẽtia proficisci. Hoc itaq; modo, vis animalis etsi vna est suíque similis in omnes tum neruos tum lacertos distributa, per alios tamen solum sensum, per alios sensum simul ac motũ confert & efficit: & vtrunqne alias obscuriùs, alias clariùs, pro partium quibus est infusa quásque mouet varietate & affectione diuersa: vis item naturalis quæ in carne est, carnem gignit, quæ in osse, os, eodémque in reliquis modo. Accommodat enim ipsa sese ad partium quas moderatur ac fouet temperamentum, naturam multiplicésque ac varios vsus. BR. Sed quídnã est quod modò mihi de stirpibus dicere occœperas? EV. Vt animantibus vis naturalis è corde vel iecore, vbicunque prima est eius sedes profecta, toti deinceps corpori communicatur: sic propemodum censuit Aristoteles, stirpibus quiddam inesse, cordis loco, ídque media inter radicem & caudicem sede, è cuius velut scatebris, vis illa naturalis manans, in vniuersam deriuetur stirpem. Itaque scire licet, quæcunque specie distare existimamus tum animantia tum stirpes, diuersum hoc vitæ principium sortita esse, diuersámque ab hoc emanantem naturalem vim: ita vt sit sua cuiusque formæ propria. Attamẽ sic est illa simplex, & tota vnius modi, vt vel in dissimiles partes recepta, vna suíque similis vsque persistat. BR. Quid tu hinc colligendum esse ducis? EV. Viuentis huiusce stirpis lignum, corticem, folium, florem, atque fructum omnia vnius esse formæ, vnáque specie contineri: & animantis os, carnem, vinculum, cartilaginem, specie nequaquam dissidere. Atque id est quod argumẽti tui posterioris, quo fortiter contendebas, non posse simplicem ac sui similem formam, tam dissimilibus partibus æquabiliter insidere, imbecillitatem prodit. Nam quæ substantia ac temperamento dissimili cernuntur, communi quadam per innatum spiritum calorémque præparatione, redditæ sunt similes & idoneæ ad eiusdẽ formę susceptionem. BR. Illud ipsum prouidebam esse tuæ rationis consequẽs: sed vt eras pollicitus, ita mihi nũc deinceps respondeto. EV. Æquum postulas, neque recuso. BR. Canis os specie & essentia discretum est ab osse muli. Nónne ita res habet? EV. Demus istuc. BR. At canis os, ab eiusdẽ carne lõgius dissidet, quàm illius ipsius os ab osse muli. Igitur si specie os ab osse differt, muli (inquam) os ab osse canis, quis neget carnem ab osse cnm quo nihil simile habet, ne in vno quidem eodémque animali, specie saltem differre? Quid hîc habes quod respondeas? EV. Erras. Neque enim si vtriusqne os, tum canis tum mnli, eadem appellamus nomenclatione, idcirco putãdum eadem illa specie ac ratione contineri: imò verò disiuncta sunt diuersorum animãtium ossa, & quidem latiùs quàm eiusdem os atque caro. Vis illa naturalis quæ canis ossi moderatrix præest, eadẽ nõ potest asini ossa regere, & canis tamẽ cartilaginem & carnem perinde atque os moderatur. De hac partiũ simi-

Argumentum aliud.

Solutio.

litudine, si rectè iudicare voles, non est (vt dixi) æstimandum substantiæ temperamentum aut crassitudo, sed ipsius sua quædam proprietas, & is spiritus, qui accedenti formę *Argumenta ab exemplis.* illam certo modo præparat. BR. Eodē reuolueris. Quid iuuat, toties hæc nobis tam odiose inculcare? Iam tu vicissim audi: multis non agam, sed tamen intelliges tandem, quantopere in huius hæreseos delectu, iudicio falsus sis. EVD. Magnam inibis à me gratiam, si meam diligentiam, tuis scrupulis excitabis. BR. Accuratius singula excutiam, neque ad te confutandum rebus vtar extrinsecùs alicunde corrogatis, sed omnibus ferè domi tuæ natis. EV. Quænam illæ? BR. Malum hoc medicum, hócne citreum, túne aliquando quale sit considerasti? EV. Et persępe quidem. BR. Cortex eius calet: quæcunque verò illo integuntur interanea & velut viscera, non parum frigent. EV. Id vel quiuis è plebe nouit. BR. Casiæ fistulæ medulla lenit aluúmque subducit, cortex menses potenter mouet, adeóque fœtum etiam excludit. EV. Ita compertum est vsu. BR. Floris qui in labrusca prouenit, extrema in ambitu folia refrigerant, quod enascitur inter hæc medium adurendi vim sortitum est. EV. Et id verum esse, longi iam temporis vsus atque experientia, *Leporis vsus in medendo.* sæpenumero docuit. BR. In animantium porrò genere leporis pulmo suspiriosos iuuat, sanguis calculum comminuit, officulum quod in poplite posteriori est arenulas deturbat, coagulum appositione conceptum retinet, pilus erumpentis sanguinis impetum sistit: hæccine omnia recipis? EV. Maximè: sunt enim in vsu quotidiano. BR. Quid igitur causæ adfers ad hæc & huiusmodi plurima? Cùm eiusdem stirpis vna pars vrit, altera vi frigoris stupefacit, vna in angustum arctando contrahit, altera fundendo dilatat: cùm vrinas aut menses ciendi, aut hunc aut illum humorem expurgandi facultatem habet vna, altera verò istorum nihil præstare potest: fierine (id quod asseris) potest, vt eadem omnes forma præditæ sint? EV. Quidni? BR. Secus visum est magnis ac doctis viris: sed quoniam non tam authoritatis in disputando, quàm rationis momenta ponderanda sunt, ratione potiùs pugnemus, & meam rationem cum tua ratione (si videtur) cōmit-*Omnē actionem à forma.* tamus. EV. Velim sanè. BR. Ain tu à forma omnem actionem proficisci? EV. Aio. BR. Et eam formam simplicem esse statuis? EVD. Etiam BR. Quomodo igitur tam multi, támque dispares erunt vnius & simplicis formæ effectus? Quo pacto erit illa multiplicium & contrariorum author, quæ non constet ex contrariis, & quæ sit omnino simplex? hæc haudquaquam fieri posse non ignoras scio, & si soli essemus, non dubito quin tu mihi facilè fassurus esses. Sed turpe ac pudēdum videtur, in grauium virorum consessu atque oculis, palinodiam canere: quocirca, non amplius vrgebo, sed ad alia si videtur discutienda pergam. EV. Quid istuc rei? Itáne tibi res est confecta? itáne ante victoriam triumphum? BR. Nihil enim habes, quod huc afferas. EV. Bona verba. BR. Dic igitur clarè, vt in pessi-*Solutiones.* ma causa, ingenij tui specimen exhibeas. EV. Quas mihi modò recensebas facultates, illæ nequaquam ab ea animæ parte prodierunt, qua viuūt aluntúrque stirpes: hæc enim solas vitæ functiones confert, atque has aliis aliter. At verò stirpis eæ partes quæ viribus pollent contrariis, non viuæ in nos agunt, sed cùm iam mortuæ corporibus nostris adhibentur, variis pro sua quæque natura modis, illa afficiunt, vt intelligere liceat, eas δυνάμεις aliunde quàm ab altrice & naturali anima peti, quæ totius est stirpis vinentis. BR. Hem optimi viri quid cessatis? vestræ certè partes sunt amico succumbenti opem ferre. EV. Iam demum sentis, quàm sit huius teli penetrabilis acies, quámque facile sit te perfossura: stirpis emortuæ partes, quarum mihi cōtrarios effectus obiicis, nequaquam eiusdem sunt formæ εἰδοποιοῦ, cuiusmodi dudum erant, cùm viuerēt, sed vt vires, & temperamenta, sic & formas habent diuersas, per quas res efficiunt tam dissimiles. Nunc animam naturalem in eas redire remeareque fingito, quæ paulò antè excesserat, ea tum illis partium viribus nihil addet, sed hoc maximè conferet, vt in quibus partibus tanta inest virium dissimilitudo, illæ nutritione incolumes seruentur, & increscant, & priusquam senio contabescant, alias de se einsdem generis excitēt: nam hoc ipso à lapidibus metallísque distat. Ergo altrix illa anima, tum singulàs partes, tum speciem illarum cō-*Aliud argumentum.* seruat, quibus aliunde vires accesserant. BR. Hoc scilicet eras cum tanto apparatu, & tam longa circuitione dicturus? EV. Hoc ipsum. BR. Controuersiam tamen nondum dirimis, sed respondendo, in grauiora (quod est intollerabilius) incurris incommoda. EV. Cur obsecro? BR. Aperiam vtrunque seorsum. Dissimiles illæ stirpis aut animalis partes, vires habent illis etiamnū viuentibus aut easdem aut fortè maiores quàm iam mortuis. Quid ad hæc: fare age. EV. Vera narras: neque enim vires nouas morte cōsequutæ sunt, sed ca-

ſed earum quas habuere, potiùs fecere iacturam. BR. Vt igitur emortuæ, ſic & viuentis ſtirpis particulæ variis prædite ſunt viribus, & res efficere poſſunt contrarias. EV. Eſt neceſſe. BR. Cùm igitur in haſce omnes in communem eámque ſimplicem totius formam referendas eſſe profitearis, quî poſſis effugere, quo minus illam contrariorum eſſe opificem fateare? At iſtud eſt longè abſurdius, quàm ſi illam aſſeras eſſe cõpoſitam. EV. Minimè verò: nam ego diſputationem hanc ſemel concluſurus, certè & conſtanter aſſero, ſimplex idem agens quod anceps & homonymum appellant, contrarios effectus edere poſſe, quotieſcunque vel diuerſa inſtrumenta, vel alias inferiores cauſas, velut ſuccẽturiatas ſibi in opus adiunxerit: accommodat enim ſeſe ſubiectorum quibus inhæret naturæ. BR. Tu igitur altricem ſtirpis animã, partium formis ignobiliorem ac viliorem facis, ſi quidem conſeruandarum partium gratia illam conditam eſſe cenſes. EV. Imò contrà planè: Singularum partium formas quoſdam veluti gradus eſſe quibus ad ſupremam illam totius formam promoueatur, nec alia de cauſa illas in ſubiectum impreſſas, niſi vt iſta præparatione ad hanc introducendum via præſterneretur. Nec verò cùm dicerem animam nutriendi facultate præditam, ſingularum partium formas ſeruare, hãc illarum gratia conditã eſſe putabam, ſed ſua ipſius & ſtirpis ſolùm cauſa conſiſtere. Ceterùm quoniam illa è ſuis cohæret partibus, fit idcircò, dum ſe totámque ſtirpẽ hęc nutritione tuetur, nouóque fœtu multiplicat, vt ipſas quoque partium formas, quibus ad præparationem opus habet incorruptas quoque ſeruet, ſimúlque nouas interdum generet. Itáque partes ad totius formam nonnihil quidem, at non eſſentiam conferunt. BR. Quidnam igitur? EVD. Præparationem & accommodatã quandam διάθεσιν recipiẽdæ ſimul atque ſeruandæ totius formæ, eiúſq; omnibus muneribus deſungendis. His enim internunciis ac veluti paranymphis fœliciter coit & indiuulſum permanet formę cum toto ſubiecto cõiugium, quas ſi qua ſortè vis expulerit, neceſſe eſt vel diuortium ſtatim conſequi, vel inertem certè & ocioſam formam in ſubiecto relinqui. Quemadmodum igitur oſſis, nerui, carnis, & cuiuſque ſimilaris ſubiectum, nõ ex ſolo qualitatum temperamento, ſed ex primordiorum quoque naturalium permiſtione præparatum eſt, & illis ſuas formas ſeruantibus, forma nerui vel oſſis influxit: Sic omnino putandum totius animantis formæ corpus ſubiici, ex hærentibus & in vnum confuſis, oſſe, neruo, carne, aliiſque id genus partibus conſtructum. Ex apta enim & cõcinna ſimilarium poſitione, numero, figura, magnitude partes illæ quæ appellantur organicæ cõſurgunt, è quarum deinde conuenientia & mutuo conſenſu, ſuis numeris abſolutum efficitur corpus. Itáque his vniuerſis aptè concinnéque in vnum coëuntibus, conueniẽter ac legitimè præparatum ſubiectum, formam horum omnium communem in ſe allicit & conſeruat, & illius functionibus inſeruit. BR. Admirabilis verò pręparationum congeries. EV. Nec tamẽ omnes attigit, quas ad rei procreationem inductionémque formę requiri exiſtimo. BR. Nunquam deſines in nugis terere tempus, & flexuoſis ac vagis interpretationem ambagibus, inueniẽdæ veritatis occaſionem intercipere? EV. Nihil equidem minus: ſed ſi quod reliquum eſt auſcultare velis, audies quæ ſunt omnium lõgè veriſſima. BR. Non feram amplius, narra cui voles tua commenta. PH. Mecum age potiùs ô Eudoxe, neque quod de his præparationum generibus dicere inſtitueras abrumpas, nos quęcunque dixeris æquis & attentis animis accipiemus. EV. Quis huius viri faſtidioſam moroſitatem perferat? PH. Omitte verò illum, & ad expoſitionem quam auidè expectamus aggredere. EV. Ades dum igitur attentus, & animaduerte quid velim. PH. Arrectus ſum, dic age. EV. In viuentium omnium corporibus, tres minimùm præparationes (ſic enim appello quas Græci προκατασκευὰς dixerunt) ad formam recipiendam neceſſariæ inſunt. Vna eſt proba & idonea temperatio, quę partis cuiuſque ſimplicis ac ſimilaris ſua eſſe intelligitur, ex primordiorum miſtione prognata, & totius etiam corporis ſua quædam compoſita, ex confluentibus conſpirantibúſque in idem ſimilarium partium temperamentis comparata. PHIL. Veriſimile id quidem, & maximè conſentaneum. EV. Altera præparatio corporis eſt, congrua aptáque compoſitio, conſenſus & cõformatio, quæ nos cernimus, organicis quibúſque partibus, primùm ac per ſe ineſſe, toti verò corpori ex organicarum compoſitione. PH. Hanc ego non dubito viuẽtium omnium eſſe communem: nam & Ariſtoteles animam definiens, inquit eſſe actũ corporis naturalis organici: quòd organorum conformatio ſit ei corpori, quod vitam & animam ſuſcipiet, neceſſaria. EV. Terti⁹ ad hęc eſt ſpiritus quidã, per totũ fuſus, cui ſalutaris ineſt & vitalis calor. PH. Cur

Solutio.

Partiũ formas præparationem quandam eſſe ad totius formam ſimplicem.

Qualitatum temperamẽtum.

Primordiorũ permiſtio.

Tres præparationes ad totius formam neceſſariæ.

hunc inter præparationes numeres, nondum mihi planè constat. EV. Si pro comperto tibi est, animal omne calorem in se continere ac fouere, quo vitam tuetur, quóque extincto illius anima decedit atque intermoritur, nequaquam in dubium vocabis, quin spiritalis ille calor ad vitam degendam sit omnium maximè necessarius, quippe qui & ad animæ naturam accedat proximè, & illi perpetuus atque indiuiduus comes sit. PH. Sed quid prohibet, quò minus hic ad superiores præparationes referatur, cùm non secus atque illæ ex elementorum concretione prodeat? EV. Et si elementorum soboles est prima illa præparatio, conformatio tamen & spiritus, non illinc, sed è diuiniori quodam principio originem ducunt. PH. Quid ita? EV. Quoniam fieri nequit vt elemẽta vel diligẽtissimè ac summa cum ratione temperata, per se nullius ope alterius, aptam corpori conformationem, sensum, motúmve conferant. Quam enim legem, aut quã mensuram his efficiendis feres? PH. Inexplicabilis est, mea quidem sententia, temperamenti modus. EV. Id in conformatione longè magis dicas: nam hoc aut illud temperamento esse calido satis intelligitur, eò quòd calidum & igneum elementum cæteris elementis in permistione præpolleat. Itémque tactu frigidum si senties, frigidum elementum dominari: sed quanam ratione factum sit, vt hæc aut illa fuerit huius aut illius rei figura, id verò est quod nec dicere nec mente consequi possis. Plurima enim cernimus quæ cùm sint eiusdem temperamenti, dissimiles tamen figuras accepisse, rursúmque consimiles esse figuras, quorum sit dissimillimum inter se temperamẽtum: id quod ex medicorum sententia plenius postea & vberius probabitur. PH. Videtur id ratione aliqua ex parte fulciri. EV. Porrò insitus is siue spiritus siue calor, qui vitæ est & opifex & vinculũ, non poterit partium corporis temperamento acceptus referri. PH. Id quoque si placet, apertiùs doceto. EVD. Repentè ac recens extincto iugulató ve animante, partes similares, suam singulæ aliquandiu retinent temperaturam. PHIL. Id memini iam à te suprà demonstratum, fieri non posse, vt insitum rei temperamentũ tam subitò mutetur suámque velut exuat naturam. EVD. In iis tamen partibus tum neque insitus ille calor, neque spiritus inest. PH. Quid mirum? Nam idcirco interiit animal eiúsque partes, quòd animæ vitæque conseruatrix causa, nempe spiritus ille calidus nobísque insitus, aut subitò euanuerit dissolutus, aut extinctus perierit: etenim a perte cernimus, quod ab Aristotele annotatum est, moribundum animal refrigescere. EVDO. Hinc itaque concluditur, insitum illum siue spiritum siue calorem, nihil ad temperamenti rationem pertinere. Et quoniam spiritus qui in arteriis præsertim maioribus est, inter corporis partes non censetur, sicuti neque qui venis clauditur sanguis, fieri proinde necesse est, vt nec ille spiritus calórve quicquam pertineat vel ad corporis substantiam, vel ad temperamentum ex elementis naturæ ortum. Quare hoc ipsum nec spiritus nec conformationis efficiés erit, sed hæc è diuiniori natura fluxisse oportet. PHIL. Iam primùm in mentem mihi venit Auerrhois ille, in Arabum factione primæ existimationis philosophus, qui collectaneorum sectione prima, tuam sententiam sequutus, censuit innatum nobis tum calorem tum spiritum, neutiquam ex partium corporis temperatione proficisci. Sic e-" nim ait: Partes natura quidem & agunt & afficiuntur in totum a calore ipsis innato, qui" alius est ab eo, quem è temperamento adipiscuntur. Experimento quippe anatomices" compertum exploratúmque est, corde corpusculum contineri vaporosum exquisité" que calidum, quod ab ipso per arteriarum ductus in vniuersum deriuatur animantis" corpus atque trãsmittitur. Hæc sunt quibus planum facit nobis insitum calorem & spiritum, non modò ignis naturam conditionémque non retinere, sed ne ab elementorum quidem concretione permistionéque omnino prodiisse, quasi illorum diuinior quædam sit origo, quæ qualis sit, neque mihi occurrit vbi ille expresserit, neque aliunde possum vlla diligentia plenè consequi. Tu proinde quicquid de his habes animo comprehensum (habes autem vt scio, plurimum) id depromeq uæso, & liberaliter nobis impartire. EVDO. Rem petis perquàm sanè lubricam & plenam periculi, vnámque omnium maximè temeritatis obnoxiam calumniæ, sed audebo tamen, quando ita postulat disputationis continuata series, quantum ea de re teneo id vobis exponere, vt ratione inter vos communiter agitata ex æquo & bono statui possit, quam oporteat his de rebus esse doctorum & veritatis animantium hominum sententiam: ac primùm quidem caloris & spiritus: mox deinde formarum originem ortúmque commemorabo. Qua in re sic agam, vt mea omnia firmissimè corroborem ex Hippocratis,

Quàm distinctæ sint eæ præparationes.

Conformatio & spiritus aliunde quàm ex elementis.

Insitus spiritus.

Tres eas præparationes à semine conferri.

cratis, Platonis, Aristotelis & Galeni decretis. PHIL. En in hoc sumus, auide quicquid dicturus es excepturi, & tanta diligentia expensuri, quanta ab hominibus maxima præstari potest. EVDO. Quicquid viuit nulla putrida materia creatum (vsus perfectum id appellat, siue in stirpium siue in animātium genere positum id constitutúmque est) ex subiecto prodiit, quod est suum cuiusque semen. PHIL. Memini id esse suprà confectum. EVDO. Ex hoc singulæ primùm corporis finguntur partes naturæ vi, non aliter quàm opificis manu: minutæ particulæ primùm confusæ in ordinē posteà digeruntur. PHIL. Sæpe id obseruatum ferunt ab hominibus studiosis. EVD. Itaque semen rāquam excellenti quadam sapientia præditum, dum stirpibus quidem è terra, sed quæ sit aliis elementis permista: animantibus verò è materno sanguine familiare & quale cuique ex vsu est nutrimentum suggerit, concinnam simul idoneámque elementorum temperationem confert, efficitque vt sit vnumquodque huius illiúsve discreti singularísque temperamenti: vnde liquet singularem temperamēti rationem quam nonnulli temperamenti proprietatem dixerūt, tum corpori toti, tum particulis ipsis vi seminis induci, atque etiam certè conformationem compositionémque subiecti, de qua ex Galeni mente pomeridiana disputatione plura colligemus. Atque hoc modo complexi sumus priores duos præparationum ordines. Tertius porrò qui per vitalem spiritum, caloremque cōficitur, vt non ex sola elementorum temperatione perfici potuit, sic apertiùs illustriúsque quàm reliqui à semine sui ortus initia ducit. Semen enim caloris & spiritus refertū asseuerant omnes, & has vires à parentibus accepisse. Nam cùm sui simile quippiam generaturi parentes, nequeant in opus continēter incumbere, quòd aut prius quàm perfectum sit, intereant, vt stirpes aliquæ, aut aliis vitæ rationibus sese accommodent, vt perfectiorum animantium genus vniuersum, prouida solérsque Natura rerum æternitati consulens, quę parenti inerant ad procreandum & vitam largiendam, vires eas per calorem & spiritum semini commisit, exiguæ quidem portioni, sed quæ totius vicaria iisdem prædita facultatibus, toti simile procreet. Hæc in rem præsentem tibi satis sint, aliàs, dum ita feret, plura fortassis audituto.

Rei naturalis potentiam non esse suopte impetu ad formam progredi, sed haud secus atque actum de habitu, formam elici de potentia materiæ. Cap. V.

PHILIATROS.

AGEDVM mi Eudoxe, has quæso mihi tenebras quibus offundor, discutito: iam enim suprà docuisti, potentiam esse materiæ quandam præparationē, ad excipiēdam certam speciem: at hæ προπαρασκευαὶ quas semini inesse commemoras, súntne ea ipsa potentia quàm inuestigamus? EV. Sunt omnino, atque in vnum idémque redeunt. PH. Nulla iam demum verborum circuitione, nullo anfractu rem omnem compendio & planè dixisti. ERVT. An non illud audax, ne dicam temerarium facinus, rem tam arduam, tam à nostris sensibus abstrusam, de qua doctissimorum philosophorum acerrimæ sunt & in hunc vsque diem indefinitæ contentiones, tam paucis támque apertis verbis concludere? Confidentia est, hæc certè intolerabilis, & ab interpretis naturæ modestia aliena. Tu quasi digito attingas, audes quid potentia sit indicare? EVD. Quidni? Sed iam agè quæso mi Philiatre, quum potentiæ nomine nihil sit nec philosophorum sermone magis tritum, nec disputationibus acriùs exagitatum, poteris ne quàm multiplex id sit recensere? PHIL. Poterò ni fallot: primùm enim Aristoteles potentiam esse definiuit motus mutationísque principium: qúmque id duplex sit, vnum efficiendi, patiendi alterum, duplicem inde potentiam statuit. Efficiendi quidem potentiam esse dixit mutationis in alio principium, de qua Physicorum septimo multa: patiendi verò principium mutationis ab alio: quā verbi significatione, rei cuiusque materiam appellat potētiam, formam verò actum atque perfectionem. Harum vtraque in substantiarum est genere. Præterea autem id etiam nominis ad accidens quiddam trahitur, quòd Aristoteli naturalis potentia, vel impotentia dici solet. Est enim habilitas vel affectio cuius ope vnumquodque facilè vel agit vel patitur: aut si mauis, propēsio & procliuitas quædam ad aliquid agendū aut patiendum. Sic omnes artes agendi potentias nuncupauit, quòd principia sint mutādi in alio. Similes etiam affectiones rebus inanimis asciscit, quarū subsidio expeditiùs agūt obsi-

Quid potentia formæ.

Potentia nomen multiplex.

5. Metaph. cap. 12. & 9. cap. 1. & 2.

1. de Anima cap. 1.

In categ. qualitatis.

9. Metaph. cap. 2.

stúntve,ne contrariorum vi in deterius commutentur. Patiendi potentia diathesis est, qua res quæque in alium statum promptè conuertitur. EVDO. Consiste paulisper, in portum enim iam appulisti: nã ea de qua disserimus, est patiendi potentia, quę materię tanquam præparatio quędam insidens, eam aptam idoneámque reddit commutationi, & excipiendæ quàm appetit formæ. Hæc est quam Alexander Aphrodisæus rectè, inquit, esse principiũ materiæ inditũ, per quod illa apta sit ad omnia suscipienda, quæ ab ipso & ex ipso futuro sunt. EVDO. Quicunque definierunt potentiam esse materiæ quandam præparationem & instructionem, illi si non vltrà qualis ea sit ptæparatio inuestigãdum putarunt, prodigiosa tamen commenta nobis obtrudunt, laborántque de nominis potiùs, quàm de ipsarum cognitione rerum. At si veterem philosophandi legem sequi volumus, res animo comprehensæ nobis sic erũt, vt si sensibus essent perceptæ. Tu itaque mi Philiatre, si ex tribus istis prępatationibus, concinnam materię accommodationem clarè intelligis, ne dubita te quoque potestatis puram essentiam tenere. PH. Tenere me puto. Cæterùm velim vt tu mihi alia deinceps interpreteris, eáque & multa & multis per obscura. Quum philosophi dictitant, de potẽtia materiæ educi formam, túne censes has præparationes cùm iam perfectionem integram acceperint, formã de se emittere? Scio equidem à Simplicio ea de re sic scriptum esse: In omni mundo, si quis exortus prodit, non aliter quàm per potentiam ad substãtiam prodit atque perficitur, materiáque cùm recipit formam per potentiam ad ipsam perducitur. Et alio loco: Neque enim omnino ab imperfecto ad perfectum aliquid peruenit, nisi media adsit potentia addẽs perfecto id quod deficit, summam perfectionem suscipies à perfectissimo. Hæc nõ sanè dubito quin verissima sint, sed me nihil prorsus docẽt. BR. Si mihi liceret bona istorum venia, ego tibi ô Philiatre, paucis explicarem, quemadmodum rei cuiusque species ac forma de potentia materiæ ducatur. EVD. Tibi verò non cõceditur modò, sed & omnes quotquot adsunt orant, vt te huius quæstionis interpretem exhibeas. BR. Planam igitur huius rei expositionem accipe, quæ nullo negotio, te ab intricatissimis aliorum erroribus expediat. Isthæc de qua tam anxiè differitur potentia, qualitas est, quæ magna in vtramque partem latitudine, aliàs intendatur, aliàs remittatur. PH. Magna certè quidem. BR. Atque initiò prætenuis ea est & obscura, mox verò sensim paulatímque vires capit & increscit: qúumque ita minutatim facta additione, ad integrã absolutionem venerit, tum ea est, vt Aristoteles dicere solet, ἐντελέχεια quædam, quam alij perfectionem, alij perennem quandam agitationem interpretantur. Quemadmodum igitur ista perfectio, de inchoata obscuráque præparatione sensim ordinatímque educi cõsummaríque videtur: sic sanè existimare debes, rei cuiusque speciem (quæ à perfectione nihil differt) de præparatione ac potẽtia verè nasci & oriri. Est enim perfectio species, ipsáque præparatio potẽtia, neque ad eã rem alia opus est explanatione: sed vt præparatio tandem fit perfectio, sic potentia commutatur in formam. EV. Parum abest, ô Philiatre, quin teneatis: vide ne imprudens tu tibi laqueos induas, periculosa est assentiẽdi facilitas: proinde in tam lubrica ac præcipiti via, memineris tibi cautè incedendum esse. Sunt enim permulta falsa illa quidem, sed veris tamen simillima, quæ veritatis pallio velata, falsa specie multos in fœdos ac pudẽdos errores abducũt. Est autẽ hic Brutus percallidus, & qui nisi caues, te facilè circumueniet. PH. Quomodo? EV. Si perfectionẽ esse rei formam dederis, actũ est. PH. Quid igitur? censen' illa inter se esse diuersa? EV. Maximè: si quidem non minùs distant, quàm quæ in diuersa genera diuertunt. Perfectio ex potẽtia, sensim velut adolescens consummatur, pársque totam antecedit: forma verò immissa tota repentè est, cuius ne minimum quidem antè fuit. Illa vt potentia natura quædam est patiens: hæc natura est efficiens, omnísque motus principium. Illa accidẽs solùm est, hæc autem simplex puráque substantia, quod meministi suprà esse multis rationibus confirmatum. PH. Memini tanquam nominis mei. EV. Quî fieri igitur potest, vt potentia cõtinuato incremento, in solidam atque expressam formam (sic enim appellare placet quam Græci οὐσιώδη dicunt) habeat, vt fiat ex qualitate substantia? vt genera suprema, quibus nihil sit inter se commune, quæque longiùs distent, quàm quæ sint summè contraria, in sese mutuò commigrent? Potest quidem quæuis qualitas in aliam qualitatem transire, & in substantiam substantia, communem enim materiam habent: at qualitatem in substantiam reciproca vicissitudine commutari posse, nulla comprehendit mentis humanæ cogitatio. PHIL. Mea certè nullo modo concipit. EVDO. Et aliud tamen

2. Phys.

Quid sit formam educi de potentia materiæ.

Falsa quorundam expositio.

Perfectionẽ non esse rei formam.

Potentia nũquam sic perfici potest vt in formam degeneret.

tamen tibi persuadere nititur versutus hic Brutus, vt te obnoxium aliquādo & prostratum teneat, iis vtique persimilis, qui subsellia assidere volentibus subtrahūt, vt qui ceciderit, cùm eum videant supinum, profusiùs & maiori cachinno rideant. PHIL. Nunquam ita facilè me duci patiar, sed quem semel occupauero gradum, in eo posthàc firmiùs & fixiùs persistam. BRVT. Quid audio? Siccine mea sententia contorris & aculeatis sophismatis impetitur? siccine captionibus eludor? EVDO. Ita tibi appellare liceat, quæ fugere non possis. Sed si per ocium tamen apud te singula diligentiùs expendes, cernes profectò, quanto nostra hæc tuis illis præponderent. Quòd si tuis rationibus aliquid cōstructum esse putas, næ ego illud & facilè & breui diruam. BRVT. Aggredere, iam expecto. EV. Quæ in semine est potentia sensim minutatímque augetur, dum perueniat ad summam perfectionem: itáne ais? BRV. Maximè. EV. Quânam obsecro agente & concitante vi, incrementum illud dari putas? BR. In promptu est Alexandri responsio, primùm infusum esse semini quoddam motus initium, quod impetu à generante accepto, ad aliquem vsque finem agit, dum se continuato incremento perfecerit, & velut ingressum stadium, ad metam vsque (nisi si qua vis de cursu retrahat) percurrerit. EVDO. Sum equidem plus æquo obliuiosus, proinde si lōgiùs extrahitur oratio, tota mihi protinus excidit. Age igitur concisis magis responsionibus, si modò eas à me memoriâ teneri velis. BRV. Quemcunque voles modum tenebo. EV. Impetum quendam, motúsque initium ais à generante iam olim semini datum fuisse. BR. Ita res est. EV. Hoc motus initium, intelligísne esse potentiam? BR. Id ipsum prorsus. EV. Deinde principium illud, quod est potentia, agere quidem continenter existimas, & à primis inchoatísque naturis, ad vltimas & consummatas, quibus nihil addi possit, quásque nos summas & perfectissimas iudicamus, procedere. BR. Quidni? EV. Et hanc potentiam tu qualitatem esse statuis? BR. Sic visum est Aristoteli. EV. At nulla qualitas, primò & per se potest agere, sed omnis actio, ad substantiæ compotem formam pertinet, quæ principium quoddam est efficiens. BR. Ne hoc quidem inficior. EV. Dum igitur ais potētiam sensim, augeri quoad fiat perfecta species, accretio illa, cuínam formæ primùm refertur accepta? BR. Ipse videris, istuc ego minimè inuestigo. EV. In semine tria tantùm esse dicimus, materiam, formam, potentiam. Illa igitur potētiæ actio, perducítne primùm ad seminis formam? BR. Quónam aliò perduceret? EV. At id fieri nequit. BR. Quid causæ? EV. Quoniā quicquid agit, in hoc agit, vt sui simile reddat obiectum patiens, neque forma quæ in semine est, aliud quicquam molitur, quàm vt semē aliud de se generet. BR. Hoc ipse satis sciebam, sed eò me vel inuitum traxerat rei consequentia: nunc itaque resilio, & potentiam quæ semini inest, sese sua vi augere assero, neque vllam externam opem desiderare. Ea enim tametsi qualitas existimatur, præstantioris est tamen ordinis quàm cæteræ: quapropter & illam Aristoteles appellauit naturalem potentiam, quòd vt qualitatis, sic & naturæ quadamtenus sit particeps. Quocirca qui illā dicet per se aliquid agere posse, nihil absurdum dicet. EV. Mira diuerticula. Huc igitur sequere, quādo ita tibi visum est. Si quid primò ac per se agit potentia, dum se ipsam auget ac perficit, aliud efficit nihil quàm sui similem potentiam, neque potest ipsa, quātumuis aucta de se formam edere. Ex semine quidem tanquam ex subiecto generatur animal aut stirps: at potētiæ efficiētia formam, aut seminis vi animal generari, præstantium philosophorum nullus receperit. BR. Quid ita quæso? EV. Quod nondum est, sed futurum est, id iam simpliciter nō est, quod autem non est, qui possit aliud quicquam efficere? quo pacto fieri posse existimas, vt formam procreet quæ semini inest potentia, si nondum inest ipsa forma: aut vt semen, quod nōdum sit ipsum animal, efficiat animal? Nēpe si quid ex his gigni debet, aliud quiddam poni necesse est, quod actu formam obtineat, quódque sit huius procreationis efficiēs causa, eáque prima & præcipua. Quæ Aristoteles diligentissimè contemplatus, in animalium stirpiúmque procreatione duplicem naturam instituit, imperfectiorem vnam, quæ in semine sit quidem, nondum tamen est: perfectiorem alteram, quæ actu cùm sit, effectrix simpliciter est, qualis in eo est, à quo dimanauit semen. Locus est libro de animalium procreatione secundo, vbi naturæ & artis discrimen secreuit, his ferè verbis,
„ Ars principium formáque eius quod efficitur, sed in alio: motus autem naturæ in ipso
„ est quod efficitur, ab altera profectus natura, quæ actu obtinet formam. In semine igi-
„ tur naturam statuit, quæ fit & mouetur: in eo autem quod actu est, efficiētem naturam.
„ Quæ Simplicius in hac sententiā fusiùs explicauit, Vniuscuiusque natura & causa mo-

Potentiam seminis nullâ ratione posse in formam transire.

Nulla qualitas primò & per se agit.

Omne agens in hoc agit, vt sui simile reddat obiectum patiēs.

Perfectionem ex potentia.

tionis subiectum sibi ipsi & nõ alteri simile facit: vt enim natura hominis hominem, sic & natura seminis, non aliud quàm semen efficere potest. Quomodo enim propriè hominem faciet, ea quæ est in semine, quæ nondum est hominis natura antequam homo fiat? Si natura seminis commutari desiderat, & animal perfici, propriè efficiens & proxima causa, est natura paterna atque materna: nam forma actu præcedit in parte & matre, secundum quam id quod potẽtia est, ad actum perducitur. Atque hoc modo natura eius quod generatur, si efficiens dicitur, ita efficiens est, vt & ipsa simul fiat. Ea verò propriè efficiẽdi vim obtinet quæ actu talis est, quoniam natura, sui similis est procreatrix. Vides vim illam seminis, quam potentiam appellari diximus, nequaquam posse in animalis speciem verti, tametsi ipsa sese quàm optimè adaptat, & omni ornatus genere instruat atque perficiat, sed adesse oportere quiddam, quod actu tale sit. PH. Hæc mihi certè longè verissima videntur, neque iam hic noster Brutus quicquam præterea habet quod obiiciat. Attamen priusquam colophonem his imponas, cõsonum & æquum est, vt nobis id explanes, quod omnibus philosophis placere video: rei cuiusque formã de subiecti potentia educi. EV. Quũ quæ semini inest potentia, id est, inducendæ formæ præparatio, assiduo incremento, ad summam perfectionem euaserit, ad substantię quoque formam simul peruẽtum erit. Etenim perfectionem illam forma necessariò comitatur, nec vnquam deserit. Proinde Aristoteles, formam plerunque ἐντελέχειαν nomine perfectionis appellat, vel quòd perfectæ potentiæ indiuidua sit comes, vel quòd totum ipsum compleat, & perficiat. Vt igitur perfectionem, sic & formam de potẽtia materiæ educi sermonis vsu dicimus, tanquam pares in iis rationes faciat, ista consequentiæ necessitas. PH. Formam de præcurrente potestate haud secus elici ratiocinabar, atque actum de habitu. EV. Nec sanè multùm est dissimilis analogia. PH. Hanc igitur nobis pleniùs interpretare. EV. Longa assuetudine & frequentatis actionibus musicus (vt hũc pro reliquorum exemplo sumamus) iisce partibus habitum adeptus est & inseruit, quę plurimùm sese exercet. Atque is deinde tametsi dormit, habitum tamen hunc musicæ aut citharisticæ semper retinet. PH. Hoc tanquã digitos teneo. EV. Si fortè igitur experrectus citharam pulsabit, vndénam censebis illi modulãdi actum incessisse: ex solóne habitu qui in actũ eiusmodi sit cõmutatus? PHB. Nihil minus, sed eò profectò, quia concitata princeps animæ vis, is tum partibus pręsit ac imperet, quibus exercitatione iam olim inditus atque impressus fuerat modulandi habitus: hæ siquidem habitu paratæ in opus actúmque suum promptè feruntur, quoties animæ ipsis inspirata voluntas ita imperauerit. EV. Rectè tu quidẽ. Vt igitur actũ ex habitu idcirco prodire dixerunt, quòd actus, nisi comparato habitu perfectò elici nõ potest: sic in ipsa quoque rerũ procreatione dicendum est. Non enim potentia formã, sed externa causa imprimit, quę tamen auxilio potentię destituta, non haberet ipsa per se satis viriũ. PH. Video. Tanquam enim qui scientiam habet, sed ea non vtitur, cùm vult accedẽte mentis impetu, contemplatur, & actu fit sciens: item quodcunque subiectum gignendæ rei perfectam potẽriam habere dicimus, accedente agentis extrarij vi, id rectè, te authore, actum formámque excipit. EVD. Scopum attigisti. PH. Qui quid scit (inquit Aristoteles) si animum in contemplationem actu intentum habet, seruat tamen habitum, nec perdit contemplando scientiam, sed excolit magis, ac perficit: ita id quod perfectam potentiam obtinuit, accedente forma, potentiæ qualitatem non excutit, sed ornamentum illi & perfectionem addit. EV. Ita necesse est, vt iam fixum ac stabile sit, id quod proponebatur, haud secus de potentia materię formam elici, atque actum de habitu. PH. Id quidem iam satis perspicuũ. Quod verò de medicamentis aiunt, quæ intrò sumpta, nostri caloris vi de potentia in actum excitãtur promouentúrque: his ne simile putas? EVD. Quodammodo. Siquidem vel nondum adhibita nobis medicamenta, suã speciem habent, sibíque innatas vires, sed quas non antè in nos exerant, quàm à nostro calore sint irritata, quod certè opus est ad illorum vires experiundas. Itaque verè dixeris medicamenta de potentia operandi ad operis actionem, & quasi ex feriis ad opus venire, non tamen ad nouam formam trãsire. Itémque in animalium procreatione, semen conceptũ, vteri vi ac benigno tepore ad agendũ impellitur, non vt animal animalisque formã de se excitet aut edat: sed tantùm vt exuscitata aut impulsa ipsius potẽtia ac facultas, deincépsque aucta, subiectã sibi materiã omni præparationũ genere instruat, vt substantiæ tandẽ particeps forma, extrinsec⁹ assumatur, & excepta cõmodè asseruetur, suas deinceps omnes fũctiones obituras.

Forma quomodo educatur de potẽtia materiæ.

Habitus.

Medicamẽta quomodo ducantur de potentia in actum.

Gignendæ formæ, ne minimum quidem antè in materia fuisse, neque potentiam quicquam esse formæ, neque ad substantiæ genus referri. Cap. VI.

BRVTVS.

FRVSTRA nobis hîc laborare videris optime Eudoxe, qui quæ sunt oculorum testimonio clarissima, ratiocinatione vis & inani ac longè repetita interpretatione eludere. An nõ cepam sæpenumero vidisti, de tectis aëre libero propendentem, per se nullius extrarij ope, sese diffundere, & herbescentem ex se viriditatem proferre? aut ouum solo fornacis tepore pullum excludere? Equidẽ & ipse vidi frequẽter, & Aristoteles fieri posse literis mãdauit. Nũc omni philosophorum authoritate posthabita, neglectis etiam acutissimè excogitatis eorum rationibus, solius sensus communis bonitate, & omnium animis informata notione ductus, dic per Deum immortalem, dum iã viuere ac moueri incipit ille pullus, vnde suam accipit animã? vnde prodit illa? aut quis eã inducit? vbi extrarius ille tuus opifex est qui ouo suã insculpat formam? An non hîc tuorum cõmentorum se prodit vanitas? An nõ luce clarius est, illam ex oui potentia existere, vt ex eodem ouo pullum vniuersum? quid relicta sensuum euidentia, abstrusa vestigamus? EV. Iampridem coactus es fateri, fieri istud nequaquam posse, & formam extrinsecus venire. BR. Egóne? tibi verò istud sum fassus? nondum vt video hac in re mentẽ meam satis concepisti. EV. Quid hoc nouæ rei? BR. Dicam, & equidem paucis. Ego enim perindeatque tu, rei cuiusque speciem in substantiæ genus refero, sed quod fortè nõ donabis, ad idem etiam genus, potentiam pertinere puto: hac autem ratione moueor, quòd quum videam speciẽ ipsam ex potentia trahi, necesse sit non diuersæ rationis ac generis illam statui, sed esse formę aliquid imperfectum aut velut mutilum. Atque id quidem in semine cùm potẽtiâ tantùm inesse dicebatur, ociosum delituisse cẽseo. Vbi verò cœpit suis se virtutibus prodere, esséque ex efficientia manifestum, tum verò demùm id actu inesse diximus, quanquam pristinam speciẽ non mutauit: id enim tenue licet & exiguum, eandẽ tamen perpetuò substãtiam tenuit. Hæc mea est de potentiæ substãtia déque formæ exortu assensio, firma illa quidẽ certè & stabilis, & à qua me nulla ratio depellet. EV. Eóne temeritatis procedes, vt inter substantias potentiæ locum tribuas. BR. Temeritatis non erit, id quod verissimum est asserere. In semine quum potentia quædã est animalis, ipsum animal inesse dicimus potestate, quin etiam ipsum semen animal esse, potestate duntaxat. In ouo auis est, potestate: in glãde quercus iam est, sed potestate: in oleæ bacca, ipsa est olea. In húncque modũ, quæcunque ex semine vt è subiecto proficiscũtur, in ipso priùs inesse potentiã mente colligimus, quàm emergant, & oculis obuersentur. Reliqua vniuersa quæ nullo semine gigni traduntur, vt metalla, vt lapides, vt stirpes seminis expertes, vt animalia è putri materia nullóque coitu nata, non è quouis sine discrimine subiecto fieri palam est, sed ex eo duntaxat, in quo sui quoddam seminarium habuerint. Non omnis fert omnia tellus:

Argumenta quæ contendunt potentiam esse inchoatam & imperfectam quandam formam.

Alia argumenta.

Hîc segetes, illic veniunt felicius vuæ: — *1.Georgic.*
Arborei fœtus alibi, atque iniussa virescunt
Gramina. Et rursum:
Nec verò terræ ferre omnes omnia possunt:
Fluminibus salices, crassísque paludibus alni — *Georgic.2.*
Nascuntur: steriles saxosis montibus orni:
Littora myrtetis lætissima: denique apertos
Bacchus amat colles: Aquilonem & frigora taxi.

Horum autem causam reddit:

Quippe solo natura subest. Hæc Virgilij placita sunt, quæ te omnia recipere scio. Itaq; dum potestate animal aut stirpẽ in semine ponis, necesse est fateare, delituisse hæc in eo, & suæ essentiæ, quantumuis imperfectum quiddam tamẽ omnino habuisse: neque, opinor, ibis inficias in istis seminariis, eius quæ ventura est, aliquantulum esse formæ. EV. Nihil ne minimum quidem: sed habet res tota eo modo, quem Simplicius aperuit, In semine (inquit) ex quo gignitur vel animal, vel plãta, insitum principium quoddam — *Georgic.2.*

Solutio argumentorum.

est, non minus perpetientis quàm agentis motionis, per quod procliuitatem quandam habet & ampliorem quærit excipiendæ formæ. Hoc igitur principium potentiam appellauit, & naturam in semen infusam, quã ab anima longè diuersam facit, ne fortè semen animatum esse fateatur. Est autẽ ea natura imperfectior multò quàm anima, quippe quæ sit ad eam accersendam veluti præmissa quædam præparatio, vel si mauis habilitas & potentia: neque verò animæ quicquam est, neque in eam poterit vlla mutatione conuerti: neque animæ quicquam antè in semine fuit, quàm ipsa tota actu cœpit existere: quocirca dici non potest semẽ animatum. Ergo ne tibi imponat ipsa nominis ratio: quod esse potentia dicimus, id nequaquam est simpliciter: vt neque quod esse potest, id iam actu est. Semen aut hoc aut illud potestate esse statuo, nec ideo tamen id iam actu & re ipsa esse dico: nec enim est in glande vel quercus vel eius species, neque auis in ouo, ne formæ eius quicquam vel tenuissimum. non enim partium adiectione paulatim minutatímque consummatur, sed subita repentináque mutatione vno momento tota simul in subiectum concedit. PH. Audio, maximè inter se pugnantes vobis esse sententias, quas si ex angustiis istis verborum septis, in latiores veluti campos deducetis, intelligi tandem poterit vtra sit firmior & ab vtra stet veritas: quæ certè & vnica est & simplex, vt alteram stare, alteram cadere sit necesse. BR. Meas ipse partes facilè tuebor: ac si meas rationes & authoritates in medium proferri patieris, cúmque tuis contendere, intelliget, spero, vel puer: ac tibi etiam fortè ipsi persuadebitur quidpiam formæ antè in subiecto fuisse, quàm illa actu inesset tota. EV. Magnam tibi gratiam habiturus sum, si veris rationibus, à mea me opinione, in tuam perduxeris. Sed agè iam, aggredere. BR. Qui scientiæ habitũ habet, hoc ipso sciens, & est & dicitur: & quum scientiæ & contemplandi actio incesserit, actu & perfectè sciens. Hæc dudum concesseras. EV. Neque nunc palinodiam cano. BR. Sic vtique in semine, quàm diu cúmque nõdum quicquam agere vitale potest, fatendum est animam solùm inesse potentia. Vbi verò sua se efficientia, suis se prodit operibus, actu tum inesse, quasi sola actione & effectis, actúne an potentiâ duntaxat insit, discernatur. Quod ipsum Aristoteles breui sententia sic expressit: Animam naturalem altricémque in seminibus & vteto conceptis quæ separari possunt, haberi potentiâ statuendum est, non actu, priusquàm (eo modo, quo conceptus qui iam separantur) cibum trahant & officio eius animæ fungantur. Principiò enim huiusmodi omnia stirpis vitam viuere videntur. De anima quoque sentiente deinceps dicendum est, atque etiam de rationis intelligentiæque participe: omnes enim potentiâ priùs haberi quàm actu necesse est. Hæc declarãt satis Aristotelem censuisse, in semine, subobscuram fuisse animæ portionem, quæ præ imbecillitate nondum quicquam moliretur animalis functionis. EVD. In transuersum perperam trahis Aristotelis sententiam, qui ne per somnium quidem, huius simile quicquam suspicatus est. Quid absurdius autem in philosophia, aut magis horrendum, quàm naturaliter efficientem causam instituere, quæ feriata tamen & ociosa nihil prorsus agat? causam enim actione definimus, quæ si nulla erit, ne causa quidem esse poterit. BRVT. Quid ais? nónne in trimestri vel quadrimestri fœtu, cùm primum is moueri sentitur, anima vel tota inest, quæ vt absolutum erit animal, cunctas illi functiones præstabit? EV. Inest vtique. BR. Et tamen nondũ potest illa neque cursum ciere, neque vocem edere, neque visione quid percipere. Quid cedo est causæ? EV. Quoniam impeditur aliũde, & quasi vincta tenetur, quòd organa desideret, ad suas actiones obeundas accommodata. BR. Eandem rationem si ad semen transferes, intelliges profectò, & in eo illam ab initio esse, & impediri tamen instrumentorum vel penuria vel vitio, quominus quid agat, illámque ablato impedimento mox in actum erumpere. Hanc ne me putes opinionem confinxisse, authores meos tibi proferam, viros in philosophia adeò magnos, vt eorum te possit authoritas vel deterrere, vel frangere. In iisque primùm Aristotelem, quẽ scio te plurimùm omniũ & meritò quidem suscipere: is igitur animalium procreationẽ ortúmque discutiens, horum causam his verbis plenè explicauit: Quorum principiorum actio est corporea, hæc sine corpore esse nõ posse certũ est, verbi gratia, ambulare sine pedibus. Itaque extrinsecùs ea vt adueniãt, fieri haudquaquã potest: nec enim ipsa per se accedere possunt, quũ separabilia nõ sint. Ergo eo authore, nutricandi sentiendíq; principia seorsum habẽtur nunquam, sed in corpore semper: quare eadẽ statim per initia erant in semine, nec vnquã seiuncta, sed cũ eo simul nata. Audi verò rursum vt Themistius alter

Alia argumenta.

De generat. animal. li. 2. cap. 3.

Solutio.

In semine contendit quiddam venturæ formæ contineri.

1. De Anima cap. 21.

„ ftius alter mihi patronus, hæc ista apertius è tenebris in perspicuam lucem eruerit. Igi-
„ tur (inquit) & animas in suum aliquod proprium corpus (si suum animæ instrumentum
„ corpus est) diuertere oportebit. Dixi diuertere: imò non diuertit, sed fabricatur archite-
„ ctatúrque sibi & præparat domicilium, non conformatum antè & præparatum. Cau-
„ sam deinde subiicit, Non enim quemadmodum cithara dedolatur priùs & conditur,
„ tum demum adhibetur ad musicam: ita & corpus ornatur antè instruitúrque, mox ani-
„ mæ sumendum offertur. Quale igitur singulis animis corpus instrumentúmque conue
„ niret, item qua ratione anima illud sibi confingeret, neglectum à Timæo penitus & re-
„ trohabitum est. Audis Themistio non interpreti modò, sed & paraphrastæ Aristotelis,
videri animam ab initio in corpore fuisse, neque dum præparato, neque obeundis fun-
ctionibus accommodo: semper semini comitem animam fuisse, neque vt rectè dicebat
Aristoteles, sine corpore eam esse posse. Sed agè, erítne vlla apud te Platonis authori-
tas? Erit opinor. At is eadem sæpius inculcans, prætet illam animæ procreationē, quam
„ in Timæo nobis exposuit, lib. de Legibus decimo, de eadem hęc scripsit: Satis superque
„ monstratum est, animam omnium antiquissimam esse, cùm motus principium sit. Et
„ mox: Rectè igitur & propriè, veréque & absolutè diximus priùs corpore animam fa-
„ ctam fuisse, corpus verò posteriùs atque secundo loco, quod est animæ secundum na-
„ turam dominanti subiectum. Hæc Plato: quæ vt inter legēdum oculis sæpè percurristi,
sic nunc vehementer opto, vt in illa paulò acriùs intendas & diligenter circūspicias, ac
expendas qua de causa effìcto corpore animam priorem esse statuerit. Hæc enim quò-
niam est omnis motus initium (motum à mutatione Plato seiungit, quòd hanc inani-
morum, illum viuentium esse velit) & quoniam omnia, etiam quæ corporis sunt, admi-
nistrat & obit, iure optimo sibi ipsa corpus apparat, instruit, ornat. Quòd si est, vt verè
esse præclarissimi quique philosophi authores fuêre, constat animæ essentiam in ipso
necdum conformato semine conclusam teneri: quæ continenter ipsum minutatim-
que & membratim fingat, vt opere tandem absoluto, functiones stirpis aut perfecti ani-
malis, pro sua quæque natura cunctas obeat. Ac si nunc daretur de illis vnum quemli-
bet, sed maximè Platonem rediuiuum nobiscum huc vnà cōgredi, præter illa quæ sunt
ab eo multis in locis accuratè conscripta, audires & alia profectò quàm plurima, quæ
te non probabili modò ratione, sed (qualis mathematicorum esse solet) etiam necessa-
ria, huc te vel inuitum agerent. Et quanquam vana erit confictio, tu tamen patere vt
eum animo repræsentemus, hoc pacto te suo more interrogantem: ô Eudoxe, quandiu
in semine & corpore informi anima continetur, an non ea conformando corpori o-
mnem operam impedit? Agè, responde mi Eudoxe, hæc tanquam percontanti Plato-
ni. Quòd si re pudet, nihil verebor illi tecum ac pro te respondere: nempe tum ab ani-
ma aptè conformari corpus, nónne rectè dixero? certè enim ita fatendum est, tum ve-
rò ille subiiciet. Dum sic effingitur corpus, necdum vlla est expressa & distincta partiū
informatio, tum certè nequit anima eas exercere functiones, ad quas illæ partes com-
parantur. Quid? an non hoc quoque dabimus, cùm nec sine pedibus inambulare, nec
sine oculis cernere possit? Ac si ita perget: Conformato integrè corpore, & singulis par-
tibus instructo, cùm anima iam illarum ope cuncta vitæ sensúsque munia exequitur,
quo tandem pacto tum corpori inest anima? Actu dices, opinor, idque & audacter &
verè. Quum igitur (inquit) informi adhuc corpore, illa non valebat animales promere
functiones, quo tum pacto inerat? An hîc obmutescemus? at id quidem turpe est. Quid
igitur respondebimus? Sola nimirum potestate, hoc enim restat vnicum. Quid tu hîc?
illum putas? Instabit vtique & quod consequens est concludet: Animam quæ vim &
potestatem ingenitam habebat agendi, nondum verò quicquam agebat, ob instru-
mentorum penuriam, id ipsum esse, quod nos potentiam dicimus: actum verò, animam
esse quæ liberis expeditísque instrumentis opus edit. Itaque potētiam esse quidem ani-
mæ ipsius essentiam, sed quę otiosa tamen nondum quicquam efficiat, proptereà quòd
corpus ineptum adhuc sit & inconcinnum. Quis contra hæc possit dicere? Ego certè
quidem statim assentiar. Tu verò quid? An non idem quoque facies? Video te annue-
re. Quid ergo erat opus, vt tu nouum, inexplicabile & incomprehensum potentię ge-
nus nobis fingeres? Iam planè conuictus es, opinor: tantúmque abest vt ab institu-
to meo ipse decidero, vt arctissimis vinculis te potiùs obstrictum teneam, adeò vt di-
mouere te non possis. EV. Pressiùs vrgere videris ô Brute, nósque infestiùs ac propè di-

Solutio quæ planè docet in semine nihil quicquam de substantia formæ contineri.

xerim furiosiùs insectari. Ac tu tibi quidem paucis & perperam intellectis philosophorum sententiis adductus, ante victoriam canis triumphum. Sed moderare, obsecro, ardentes istos impetus, graue probrum erit si quid recantare cogeris. BR. Egóne? EV. Caue exultes, sed animum mihi sedatum patienter adhibe. Quæ tu litigiosa peruersáque diligentia contendis, ex hypothesi defluunt & ducuntur omni, quæ siquidem vera & fide digna fuit, idoneè & conuenienter fortasse conclusisti, animam quæ nondum suas functiones obiret, potestatis appellatione dignādam. Sed vana & fallax est suppositio, quæ semini & nondum efformato corpori animam inesse assumit. BR. Hanc non ego, sed inuictissimi testes Plato, Aristoteles, Themistius tibi posuerunt. EV. Tu me statim (opinor) vel testium grauitate, vel numero offunderes, nisi sensa illorum meliùs quàm tu concepissem. Primùm enim quod ex Platone citas testimonium, non de singulari ac de sua cuiusque anima, sed de generali illa mundi, quæ totius est vniuersitatis, dictum est: de qua quid sentiret, paulò pòst pleniùs expressit, his propè verbis: Animam cuncta gubernantem & in omnibus quæ mouentur habitantem nónne & cælum gubernare necessariò confitebimur? & rursum: Vniuersa ergo quæ in cælo sunt, quæ in terra, quæ in mari, suis motibus anima ducit. Hîc igitur, vt passim in Timæo, mundi animam Plato statuit, à medio per omne vsque ad cæli extrema sese porrigere, eíque extrinsecùs circunfundi, cunctísque genitis vitam conferre. Qua sententia, an tibi videtur, rei vniuscuiusque animam statuisse antiquiorem priorémque recèns genito corpore? Sed de Platonis dogmate, acutius fortasse & distinctius posthac iudicabitur, si in eum fortè sermonem incidemus. Iam verò quod ad Themistium attinet, is se manifestò detexit, palàm professus animam statim ab initio infusam esse maris semini, tanquam indiuiduam ita dispensante natura comitem. Quamobrem nihil veretur aut reformidat semen animatum facere, cuius anima architectatur & extruit sibi domicilium ex idonea materie. Atque in his quidem quæ ex putri mucosáque materia, nullo semine prodeūt in lucem, animam quandam abstractam censet procreatis aptéque conformatis vitam largiri, Timæum in hoc sequutus: his verò quæ ex semine deriuata fluxêre, iam à Timæo deficiens, putat vniuersalem animam nihil inspirare, sed suam cuique semini insitam esse, quæ temporis progressu cuncta conformans, suis tandem se detegat operibus. Hinc tu optime Brute, elicere vis, vt videtur, porētiam esse Themistio aliquid essentiæ animæ, cùm nullus tamen extet locus, vnde id haurire aut petere possis. Imo verò ille ipse Themistius in libris physicis de potentia & priuatione disserēs, tanquam de accidentibus disputationem instituit longa satis oratione. Sed neque Themistium vt fidelem idoneúmque testem velim in hanc nostram disceptationem recipi, quòd nutabunda & inconstanti assensione, quò fluctus impellit, nunc in Platonis, nunc in Aristotelis sentētiam inclinare videatur. Proinde ne qua tibi posthac hinc suppetat cauillationum occasio, iam nunc apertissimis ac verissimis rationibus contra Themistium tibi probabo, ne minimum quidem essentiæ animæ semini antequam animal esse cœpisset insedisse. Sed Aristotelis tamen antè videtur explicanda sentētia, quam tu te putas perquam conueniēter ad tuam Themistiíque opinationem confirmandam citasse. Nam si quis altiùs ac diligentiùs Aristotelis mētem scrutabitur, intelliget profectò, neque in iis quæ ex putri materia, neque in aliis quæ posito (vt ille ait) semine surgunt, de animæ essentia quicquam ab initio fuisse, sed totam tum primùm illapsam, cùm ad illam excipiēdam dignè fuit & affabrè constructum corpus. Qua in re Platonis rationē authoritatémq; recipit, quanquam de ipsa formæ origine, nec omnia probare, nec sequi voluit. Aristotelis abs re citatus locus, planè quidem innuit, animam tum altricem tum sentiētem non posse actu sine corpore consistere, quoniam ad corpus pertinet vtriusque actio. Sed vt in corpore esse vtramque donemus, neque ab eo separari posse, an tu hinc directè colliges vtramque iam olim necessariò in semine fuisse? An non aliud illis corpus substerni potest? Potest opinor. Atque in eum obsecro locum mihi fixiùs oculos intēde, non quidē contentionis, sed veritatis inuestigandæ studio. Quid enim ait? Nā neq; ipsa (principia scilicet nutriēdi & sentiēdi, quorū ad corpus refertur actio) per se accedere possunt quū inseparabilia sint: neq; cū corpore (crassos seminis) semē enim excremētum alimenti mutati est. Vbi dicti etiā causam subiecit. Semē excremētum esse vile ac sordidum, illa autem principia dignitate præstantia. BR. Si neq; cum

Confirmatio. corpore, neq; ipsa per se possunt principia nobis accedere, quis iā modus restat? EV. Au-

di reli-

„ di reliqua: Sed enim, inquit, omnis animæ siue virtus siue potẽtia, corpus aliud partici- „ pare videtur, idque magis diuinum quàm quæ elemẽta appellantur. Quale autẽ sit di- „ uinum hoc corpus, quę deinceps est sentẽtia cõmonstrat. Inest in semine omniũ, quod „ facit vt fœcunda sed semina, videlicet quod calor vocatur, idque nõ ignis, nõn talis a- „ liqua facultas est, sed spiritus, qui in semine spumosóque corpore continetur, & natura „ quæ in eo spiritu est, proportioné respondẽs elemẽto stellarum. Id ergo diuinũ corpus „ (de quo paulò antè dixerat) spiritus est, in quo tanquã sede propria, calor constituitur ipsáque natura quã animæ substantiam putamus. Hũc spiritum cui vim maximam concedit, simpliciter semen appellauit, in sequenti proximè oratione; vbi & reliquã m crassiorem seminis substantiam, corpus genituræ nuncupauit. Corpus autẽ (inquit) genitu- „ ræ, in quo semen animalis principij contẽtum vna prouenit, partim separabile à cor- „ pore, partim inseparabile. Itaque Aristotelem sic interpretor, illa nutriendi & sentien- „ di principia, cum crasso seminis corpore, se cum ipso genituræ corpore non accedere; quia fœdum est & abiectum excrementum: neque ipsa per se influere, quia sunt à corpore inseparabilia, neq; possunt extrinsecus venire, sed cum diuino corpore ac spiritu inuehi. Viden' iam illa iacere tuæ importunę & contẽtiosæ pertinaciæ fundamenta? Aliò pergamus. PH. Pedem amabò nondum hinc referas: sed quænam hæc sint tam præclara, quóve modo accipienda; apertius fac & dilucidius. EV. Pręstat ô Philiatre, in suum quæque locum ac tempus differri, quàm inchoatam semel disputationem abrumpi: finienda mihi & concludenda est hæc tota controuersia, & quod eram pollicitus, ratione docẽdum, ne tantulum quidẽ animæ semini inesse. BR. Satis mihi istuc est agitatum, satis conclusa tota disputatio. EV. Agè verò, tu tibi rei confectæ palmã arripias: nos quibus te prosequamur, epinicios hymnos meditabimur. Sed pro tua tamen humanitate facies, vt in hoc triumpho percunctantibus ac dubitantibus nobis, omnia detegas enucleatius & simplicius: hoc enim & eruditione & modestia tua dignissimum est. BR. Sentio te gryphos quosdam & nouas captiones meditari, equidem istius concertationis iãdudum satur sum; sed quando tamen lacessere pergis, enarrabo si voles fusius, quicquid habeo in animo comprehensum. EV. Esset id mihi quidẽ periucundum, sed video in his esse qui concisius dici mallet. BR. Vt lubet. EV. Atq; etiam insusurrat hic mihi, alia quàm tu opinione imbutus, vt pro se me tibi opponã: & quo melius exerceamur pro more te interrogem. O perdocte Brute, quicunque frutices aut animãtia ex putri materia prosilierunt, nullo semine, nullo patre, nullo satore, vndénam hæc animam accepere? BR. Dicã cum Themistio cælitus illam à summa & totius mundi gubernatrice anima fluxisse, quæ quum omnes omnium rerum formas in se potestate contineat, datrix formarum à plerisque est appellata. EV. Perfectiora autem animantia, quæ non nisi pręcurrẽte semine in vitam venere, vnde suam animam hauserunt? BR. Ex semine in quo & illa fuerat: hîc enim mihi placet Themistius. EV. Atqui tum in semine, tum in putri materia, priùs anima inest potestate quàm actu. BR. Idẽ arbitror de vtroque esse iudicium. EV. Vt igitur cœlitus accessura, in putrescente materia nondum inest forma; sic neque in semine (in quo potentia esse dicitur) actu iam rea subsistit. Aut si iam in semine eam esse dicis, cur non itidem & in putrida colluuie? Quocirca si non est huius, nec illius erit potentia, quicquam eius formæ quæ accessura est. Quin & aliud sequitur vehementer absurdum, imperfectis animalibus è putri illo pedore natis præstantiorem esse multo, ac diuiniorem originẽ, quàm longe perfectissimis illis, quæ vis seminis in vitam produxit. BR. Quid enim prohibet? EV. Quid? nónne demẽtię proximũ sit, culicis aut vermis quàm leonis, aut equi, aut elephantis, aut si Diis placet etiã hominis diuiniora fecisse ortus primordia? Nõ ira te insanire puto: sed si quid diuinitatis minutiora hæc ab ortu sunt consequuta, multo, opinor, amplius his plenioribus & absolutioribus elargieris, aut certè tãtundem. BR. Hanc quæ nihil ad rem facit comparationem omitte, quod dico semel intellexisse contentus. Vt Virgilius rectè quidem dixit:

---Semina flammæ

Abstrusa in venis silicis.--- Et rursum:

E silicis venis abstrusum excuderet ignem.

Ita equidem semini ex quo quid gignendum est, ipsam rei formam iam inesse profiteor, ipsúmque animatum rectè vocari: Quisquam ne hoc redarguet? EV. Obmurmu-

Stellarum elementum.

Si quæ sine semine proueniunt formam extrinsecus acceperunt, multo magis perfecta illa quæ ex semine nascuntur.

Æneid. 6.

Georgic. 1.

Semini non ineſſe animæ gradum quendam imperfectiorem.

tant omnes quòd ſuperiora non diluéris:iámque hic ſe mihi comparare videtut ad hoc poſtremum conuellendum,& labefactandum. Vigila Brute,ne tuam cauſam deſeras, ſic enim per me proponere geſtit:BR. Agè diſſimulator, tu ipſe depoſita perſona cominus congredere,vt huius diſputationis ruinã tuis humeris ſuſtineas.EV. Agè,placet,congredior:reſponde igitur breuiter. Semini non ſimilirer atque perfecto animanti ineſt anima.BR.Fateor:nam huic actu ineſt,ſemini verò ſolùm poteſtate.EV.At nihilo minus quum ſemini ineſſe animam potentia dicis,tu illi ſimpliciter ipſam quoque animę ſubſtantiam ineſſe confirmas.BR.Rem tenes.EV. Aut igitur illi tota ineſt,vti & perfecto animali, aut illius ſola quædam portio.BR. Veſani aut pertinacis eſt hominis iſtæc poſtulare. An tu hîc vllum eſſe putas qui hęc auſurus ſit, aut ſi quis fortè audebit, nõ ab omnibus exibilatum iri? EV.Equidem auſurum ſcio:vtrum verò ridiculus an non futurus ſit, res ipſa tandem oſtendet. Sed interim reſponde. BR. Quaſi verò arduum ſit aut inenodabile:neque enim ſemini ea ineſt animæ perfectio,quæ abſolutis iã animalibus.EV.Sequere vt cœpiſti. Totáne anima ſemini inſidet , an eius ſolùm portio quædã minutior? BR.Ego illius portionem non dicam ineſſe, quandoquidem nullas anima partes habet quæ ſeorſum à toto conſiſtere valeant. EV.Ergo tota illi ineſt. BR. Tota quidem,ſed imperfectiori tamen modo.EV.Sed agè,quam ita in ſemine imperfectiorem ſtatuis, an nõ eiuſdem cum perfectiori generis atque eſſentiæ eſſe putas? BR. Eiuſdem omnino inferiori tamen ordine & gradu:neque enim Alexander illam antè actu formam appellat, quàm ſit perfectionem conſequuta. Potẽtiam tantiſper appellare ſolet dum obſcurior adhuc eſt & imperfectior.EV.Vide iã in quas anguſtias te præcipitare poſſit quiſquis tecum congredietur. BR. In quas obſecro? EV. Nempe quòd ſubſtantiæ participem formam magis ac minus intendi ponis, & eadem ſpecie aliam formam alia præſtãriorem. BR.Fac igitur,ſi mauis,ſint illæ diuerſorum generum.EV.Si diuerſa facies illarum genera iam mihi in portum nauis appulerit,iã tota res erit confecta,iam imprudẽs eò ſubieris,quod effugere tanto contendebas opere. Nam priuſquam ex ſemine perfectũ euadet animal,erit vtique neceſſarium,ipſam formæ eſſentiam mutari,atq; per varias ſpecies trãſiri:deinde verò ſemini nihil quicquã eius formę quę acceſſura eſt inſediſſe,quo nihil amplius opto in hac diſputatione,id enim eſt quò aſpirabã. BR. Ergo proinde rectè videbar cenſuiſſe,illarum & ſubſtãtiam & genus idem:ſed neſcio quibus me præſtigiis hinc abduxeris.EV.In idẽ igitur luti volutabrum te reuolues , quo iam cœperas ſordidè conſpurcari:in quo ſi diurius hærebis impeditus, quo pacto illud expedies earum ſubſtantiarum quæ ſint eiuſdem generis,alteram eſſe altera imperfectiorẽ? BR. Id quidem perfacile. Vide enim quid animi cogitatione informem:ſemini ineſſe quidem formę eſſentiam,ſed humilioris cuiuſdam & imperfectioris gradus,in quo potẽtia ſolùm appelletur:hæc deinde cùm paulatim aſcendendo ad ſummum, vt ita dicam,perreptauerit,tum actum quidem futurum,citra vllam tamẽ generis aut eſſentiæ mutationem. EV. Intendi igitur ac remitti ſubſtantiam vis non ſecus ac meram qualitatem. BR. Vis ſimpliciter quod ſentio in ſinu tuo deponã? Eam eſſentiam quæ potẽtia eſt, non exiſtimo puram eſſe ſubſtantiam.EV. Eſt igitur accidens. BR. Neutrum profecto:ſed inter vtrunque mediam naturam obtinuit.EV. Nouum verò doctrinæ genus, noua philoſophandi ratio,ſumma terũ genera cunctis recepta multiplicare, illa ceu promiſcua quadam miſcella confundere,ſupra hæc genus cõſtituere,quod omnia ſuo velut complexu contineat, nam ſi vlla eſt ipſis inter ſe cõmunicatio , neceſſe eſt profectò commune quoddã genus ſupra illa poni,nec ea eſſe ſumma. BR. Audi preſſius & exquiſitius. Summa illa decem rerum genera,augeri ampliaríque nolim equidem: verùm ſtatuo potentiæ eſſentiam eſſe ſubſtantiam adeò infirmam ac debilem, vt ceu qualitas intẽtionis ac remiſſionis vices ſubire poſſit.Quemadmodũ enim celebris author Auerrhois,formas elemẽtorum medio ſubſtantiarum & qualitatum interſtitio collocauit,vt eſt antè comprehenſum : ſic mihi in præſentia liceat gignendæ rei potentiam , quæ obſcura & prætenuis quædam eſt ſubſtãtia,ancipitem,& inter ſubſtantiæ participẽ formam intérque qualitatem medio loco ponere,vt quę ſit qualitate quidem nobilior,ignobilior autem abſoluta ad quam feſtinat forma.EV.Ne ſic quidem contractam labem dilues,ſed alio hærebis luto:nam in primis quem teſtem produxiſti,is vanitatis plerunque arguitur,& dum falſa pro veris pronũtiat,miſerè multis impoſuit,ea veritatis ſpecie,in qua prior & ipſe hallucinatus videtur. Tu ſi quæ adfers velis,quemadmodum in iudicio fieri ſolet,

teſtium

testium fide comprobari, grauiores erunt & integriores citandi. BR. Exuẽda sunt arma, satis est conflictatum: sententiam meã qualem protuli accipito. EV. Sed forti animo persiste: si suffugies, quotquot adsunt te persequentur, & si consequantur arctiùs vincient. Quidam eorum vehementer optat, vt pro eximia tua sapientia, id vnicum respondeas, nũ tu magis sis homo, quàm puer hic, aut magis sis animal quàm asinus. BR. Proh deûm fidem! qualem hîc mihi virum narras? descendat ille ipse mè interrogaturus in arenam: aut si id sponte non vult, ede nomen quo illum appellem. EV. Haud agnosceres hominem, etiam si nomen audires. BR. Illum igitur indica. EV. Curiosulus es: sed cogita saltem quid ad illa responderi possit. BR. Tam rusticè vrgenti, nè verbum quidem vllum: tua tamen gratia respõdebo, me nihilo magis hominem esse, quàm puerum: fortè verò magis sim animal quàm asinus. Quid hi rident? EV. Refellẽdi est hęc species quædam, quum absurdissima quis dicere videtur, illa deridere, non argumentis incessere. BR. O ineptum risum, cùm nihil contra ista dicere possint, rideat tamen: se ipsos planè & ipsi rident, & aliis ridendos exhibent. EV. Eia bone vir, bilem istam dilue, & æquo animo accipe quod ille tuis responsis consequens nectet. Si non magis tu homo es quàm puer, neque puer magis quàm infans, sequitur omnino neque tuam quàm pueri, neque pueri quàm infantis, neque infantis quàm fœtus vtero gestati, nec huius quàm seminis (in quo tu animam inesse profiteris) vel præstantiorem vel perfectiorem esse animam: sed omnes vno eodémque perfectionis genere teneri. Nam si homo maioris minorísque differentias non admittit, neque proculdubio ipsa hominis forma, quam substantiam esse constat ipso homine digniorem. Proin si hominis semẽ esse dicis animatum, nobísque communem animam obtinere, ea nihilo erit imperfectior quàm tua: nec ipsum semen minùs homo fuerit quàm tu. BR. Attamen id ego nondum hominem appello quod hominis functiones non obeat. EV. Neque igitur infantem, hominem esse dicas, quòd ea tractare non possit, quæ à floridæ & vegetæ ætatis homine geruntur. Si ita pergis ex officiis & muneribus rerum genera distinguere, fient ex necessitate quamplurima hominum genera: quod cùm absurdum sit, & extra omnem omnium opinionem, palàm fit, te perperam in varios perfectionis ordines, substantię participes formas distribuisse, vt humilem quendam in his ordinem semen potentiæ nomine sortiretur. Attẽde igitur in quas angustias te, tanquam in carceris barathrum coniicis, dum ardentiori vincendi studio, adniteris eius quæ accessura est formæ aliquid semini impertiri, & dum liberalitatis studio, hostem naturæ agis infestissimum. BR. Nulla est mihi prorsus horum verborum cura: satis enim mente complector, qui se tota hæc res habeat. EV. Hoc igitur exprime, vt vel nunc demum nobis constet, quid tibi velis. Oportet enim huic nostræ disputationi, tandem aliquando colophonẽ imponi, ne inconclusa & velut capite diminuta relinquatur. BR. Tu igitur illam vel conclude vel concide, aut si id non placet, aliũ qui cùm dimices quære. EV. Nullus opinor mortaliũ, tuas hasce partes velit tueri. BR. An non ipse potes, vel perpetuo enarrationis tenore sermonẽ continuare, vel si interrogatio magis arridet, te ipse interrogare, vicissimque tibi respondere? EV. Si mea responsio tibi erit accepta, per breui Aristotelis oratione, difficultas omnis eximetur ac discutietur. BR. Quánam ista? EV. Substantiæ (inquit) quodammodo sunt vt numeri. Nam quemadmodum si quid sublatum à quopiam numero aut additum fuerit, non idem numerus, sed diuersus emergit, etiamsi minimùm id fuerit, ob ídque fit vt numerus nõ magis minúsve numerus sit: sic propemodum neque ea substãtia quæ ad formam accommodatur. Hoc si est, vt rectè Aristoteles sentit ac iudicat, nihil, ne vel minimum quidem, formæ eius quod gignitur esse potuit in materia, & illius potẽtia, quam antecessisse dicimus, nequaquam particeps erat formæ venturæ: sed erat illa ceu præparatio quædam, & apparatus formæ accommodatus. Nõ qui formam possit allicere, aut vi quadam & necessitate de se promere, sed qui patiẽs magis quàm efficiens, materiam alioqui rudem & rerum omnium communem instruat concinnámque reddat excipiendæ formæ.

Vnius simplicísque formæ non esse plures gradus perfectionis.

Simplicissimam esse cuiusque formæ substantiam.

8 Metaph. cap. 3.

Non potuisse geniti formam à parentibus fluere. Qualis & vnde sit vera formarum origo. Cap. VII.

ISTE sermonem, longiùs enim conficiendæ rei studio excurris. EV. Sic res erat obiter, sub tuo silentio cõcludenda. BR. Si me satis inter differẽdum intellexisti, nõ aliud sentio quàm Aristoteles, etsi videor interdũ in absurda quædam

Animã non posse otiosam in semine delitescere.

deuolui. Toram enim expletámque rei specie, per initia statim à genitore semini inditam esse statuo, ac vbi primùm id vim cõtraxisse dicitur prolificam, esse rum integram animam plenè assequutum, antè autem in semine velnt otiosam latirasse, quamdiu per obicem & repagulum suos actus obire nequibat: atque vbi procedẽte tempore aptatis & concinnatis instrumentis, remotum est omne impedimentũ, tum demũ res maiores & perfectiores moliri. Atque id fortè mecũ sensit Themistius. EV. Túne iam rotus reuixisti, recollectis qui te lãguore quodam defecerãt animis? Hem quid audio? BR. Optima sanè & lõgè verissima. EV. Verissima quidem, sed his solis qui naturam vel exterminare

Demonstratio.

vel omnino delere cogitant. Quid enim aliud quàm naturam tollit, qui velut resupinã ipsam torpere vult, aut manibus insinuatis feriari? quasi verò vel labore frangatur aliquando, vel veterno oppressa altiùs obdormiat. Sed ab instituto desciscere, & aliunde se aliò confetre, familiare scilicet id est, & optimum viro parum sibi constanti. Si nunc totam animam semini inesse censes, cur respondendo tã acrirer contẽdebas, illi inesse duntaxar quiddã inchoatũ & imperfectũ eius formæ, quæ accessura erat, quod potentiæ nomine appellabas? BR. Vt tuas & horum omnium vires quãtæ essenr experirer. EV. Bona verba. Perquàm id iniquũ & indignum est, in abditissimis philosophię quæstionibus, aliud sentire, aliud dicere. Par quidẽ esset, vt nos vicissim idẽ de te periculũ faceremus. Iam igitur aperi simplicitet & nulla fraude, quam arbitreris esse tutissimam sentẽ-

Cõfirmatio.

tiam. Semen si prolificum est, idémne statim ab anima conrinebirur? BR. Sic vtique. EVD. Et quæ illud continet ac gubernat anima, talísne est ac tã perfecta qualis & quàm perfecta tua? BR. De rationali anima, quæ mẽs est, nihil in præsentia definio. Cæterùm quæcunque bruta & rationis expers statuitur, siue sentiẽs siue nutriens, ea tanta ac talis inerat olim semini è quo genitus sum, quanta & qualis nũc me moderatur. Idem quoque de stirpe & de bruto animanti iudico, siquidem illa nõ è cœnosa quadam subluuie, sed

Semẽ animatum dici non posse.

è semine suo prodiete. EV. Hac ista ratione tu semen animatum esse profiteris. BR. Nimirum, celebres philosophos imitatus, non Themistium modò, sed ipsum quoque Aristotelem & Platonem. Quid enim Plato? Sperma (inquit in Timæo) vtpore animatum ac respirans, qua parte spirat, per eandem vitale effluendi desiderium gignit, atque ita generandi amorem nobis inseruit. Hic quanquam semen animatum esse pronũciet, non tamen id esse fatebitur, nec hominem, nec equum, imò ne animal quidem. Etsi enim animalis essentiam sit consequutum, ineptum tamen est defungendis animantium muneribus, à quibus nomina sunt rebus indita. EV. Quid nouæ interpretationis mihi aures corradere sentio? BR. Ea si tibi hactenus est inaudita, est quod effusiùs lætet, puram te Platonis mentem ex me primo hausisse. EVD. Verba nihil aliud quàm fundis. Tu si vera illa esse existimas, consiste intrepidus, & fidenti animo te ad pugnam accinge. BR. Quid igitur, vísne rursum tuis hæc argutiolis incessere? EV. Secùs ne putas? BR. Nunquam hic vit illum nugarum finem faciet: nunquam desinet logicas & puerilés (in quibus ętatem consumpsit) plicas implicare, adeò nihil nec pudoris nec prudentię grandior ætas attulit. Quid in re controuersa sentiam ex Platone palàm audiuit, & per summam tamen iniquitatem postulat, vt ego suæ peruicaciæ omnes impetus sustineam. Sed valeat sanè, malim ego longè victoriam illi sine puluere cedere, & bona omnium venia de hac arena decedere. EV. Itáne sedatus è tãto feruore? PH. Quid te mi Brute, malè habear? oportuit enim aliunde quàm ex ista concertarione angi: nihil enim, quod quidem sciam, te noster offendit Eudoxns. BR. Non huc veneram vt tam inquietè exagitarer, neque id est allicete studiosos, sed è scholis potiùs exibilare. PHIL. Vísne omnia tibi donari? Philosophica ista disceptatio nobis vltrò & graris est ad eruditionẽ cõcessa, atque illi tempus id impertitum, quod viri candidi ad animi recreationem sibi delegerant vacuum & liberum. Dum aurem alrernis interrogarionibus responsionibúsque modestè verum inquirirur, quid tibi iniuriæ illatum putabis, si fortè imbecillior es deprehensus? Velles, scio, quod tibi gloriosius esset, vincere, sed hanc gloriolam contemnunt viri sapientes. Dum enim ardua de re colloquia inter se conferunr, rem omnem vltrò cirróque agitatis rationibus enucleanr, simúlque ingenij sui, in quærenda veritare, periculum faciũt, nullam è victoria laudem aucupanres. BR. Neque vllam ipse aucupor: sed tam longæ & tam spinosæ disputationis obrepserat tædiũ. PH. Si fatigatus velis conquiescere, ego pro te tantisper respondebo. BR. Nihil minus: nimis quàm inregris sum viribus. PH. Agè igitur: hæc ista respondẽdo nobis disputatio concludatur. EV. Si vtile ducis optime Brute, dispu-

te, disputationem ad exitum perducere, esséque veritatem tecum mihi communiter inuestigandam, oportet vt vel interrogationes persequenti mihi respondeas ipse, vel ego mutatis vicibus tibi: ac si me viceris, nō vt tu mihi, sic ego tibi infestus ero. BR. Audiā hoc denuò quid fortè velis. EVD. Semē dicisne esse animam? BR. Malè hercle tenes quæ dixi. Semen anima non est, sed est animatum, si id quidem fœcūdum est & prolificum. EVD. Est igitur semini anima congenita. BR. Concedo equidē. EV. Vnicáne in toto quod emittitur semine, an sua cuiusque seminis particulæ? BR. Quorsum hæc, aut qualis quæstio? EV. Quoniā ex eodem, veluti ex canino semine, cōtingit aliàs vnicum aliàs multos nasci canes. BR. Quū vnicus, tum vnā semini fuisse animam: cùm multi, multas dicā. EV. Quid si contigisset hoc ipsum semē sic totū in vnū vteri locum colligi, vt vnicus inde emergeret canis: ísne tum multas canum animas vnus cōtineret? BR. Hîc iam apertè certè nugaris. EV. Si te arctiùs premam, metuo ne velut expressus atque elisus subterfugias. Sed faciendum est tamen, quando semel cœpimus. Quoties semen eiacularis, túne vnicam an multas forte animas simul emittis? BR. Ita omnino necesse est, siquidem id fœcundum fuerit: tale autem mihi sit nécne, nondum euentus detexit. EV. Atqui dum animam cum semine pariter effundis, tuam insuper retines, nónne? BR. Videtur sanè, quî enim superstes essem? EV. Quid igitur illa est, quæ cū semine effluxit, aut vnde genita prodiit? BR. Ipse videris. EV. Ea tuæ pars nō est, sed integra quædam est anima, tuæ haud quaquam absimilis, nec ea vllo modo inferior. BR. Sic volunt. EVD. Et illa tamen ex te prodiit vnà cum semine. BR. Id iam sæpe antè concessi. EV. Ergo quemadmodum è tuo corpore semen profectum intelligimus: sic existimare oportet seminis animam, ex anima tua proferri, vt ex sui simili generetur vtrunque. BR. Necesse est. EV. Istud verò qua ratione fieri possit, vt tua vnius anima, alias de se nouo quodam & inaudito procreationis genere, tam repentè, tam multas, tam crebro multiplicet, æquum erat id quidem à te pro tuo acumine subtilius explicari. BR. Procreationis huius modum qualemcunque voles tibi fingito: neque enim eum tibi exponendum recepi, quem me ignorare fateor, nec adeò imprudenter in huius gurgitis implicatos vertices, vnde enatare non possim, descendam. Labyrinthus ille est diuerticulis innumerabilibus sectus, vt qui semel ingressus sit, exitum inueniat nunquam. Proinde rem inexplicabilem non sum tam temerarius, vt explicare me posse confidam. Sed vtut est, noua non est hæc procreatio, sed iam ante aliquot secula ab antiquissimo philosopho Platone obseruata & celebrata. An tu illa nunquam legisti, quæ Socrati Diotima mulier fatidica in symposio narrat? Omnium ô Socrates, inquit, hominum prægnans & grauidum est corpus, prægnans & anima. Et cùm primum ad certam ætatem peruenerimus, parere nostra natura cupit. Si (vt inquit) prægnans est anima, nónne aliis, prægnans est animis, vt & homo homine, & canis cane, & sua vnumquodque specie? Satis hæc facere debent, quibus & semen animatum, & animam prægnantem esse cōmemorat. EVD. Vellē, hîc in te descēderes, optime Brute, & altiori paulò studio ipsam scrutareris veritatem: nam si anima sic prægnās est vt interpretaris, quid superest, nisi vt te plenum animarum esse fateamur, quas vbi voles effundas cum semine? Id verò quid aliud est, quàm dicere immensam in te hominum esse cohortem & procreationem omnémque naturæ vim ex hoc mundo relegare? neque enim ortus aliud hac quidem ratione fuerit, quàm delitescentis & recōditæ rei repræsentatio & emersus. Iam illud quemadmodum expedis, quòd quæ olim non fuerit, nunc fortè grauidata est anima tua? Cuius enim obsecro semine, potuit illi vterus inturgescere? nam si nihil de seipso concipit, & si alterius eadem specie opem & concursum exoptat, cuiúsnam congressu anima tua est grauidata? minus fortasse ridiculum id in muliere fuerit, si quis vt corpus sic & animam grauidatam esse dicat. Sed quid de infœcundis? quorum est certè quidem, in vnoquoque genere magnus numerus: quid de tota mulorum specie? Semen enim hæc sanè habent, sed animatum fortè esse negabis. Cur ita? Animam enim sortita sunt, & quidem perfectam, neque ab aliis sui generis dissimilem. Quid obstat igitur quo minus illa semen animet & quominus suo tempore prægnans sit? nunquid execta sunt animæ genitalia membra? An non vides quàm sint hæc non dicam absurda, sed portentosa planè, & cum rerum natura pugnantia? Et tu tibi posthac vsque adeò turpiter impones? Tu te sciens ac videns, sponte in tenebras præcipitabis, vnde posteà lucē aspicias nunquam? BR. Ne te frustra maceres. Non est quòd vllius istorum vel solutionē vel rationē à me expectes. Satis superque se-

Demonstratio.

Prægnantem esse animam quomodo Plato intellexit.

cisse videor, quòd meas partes celebrium virorum authoritate sim tutatus: quos scio neque temerè rare, neque ignoranter talia protulisse. EVD. Heu quàm dubiè in simplici & obscuro verbo, spem omnem collocasti. Quum Plato aut magnorum aliquis philosophorũ, semen animatũ esse pronuntiat, subaudienda tibi mox est potentia. Vt enim semen potentia est animal, sic & ipsum potentia animam gerit. Tu verò Themistio iuratus, ais semẽ actu esse animatum, animámque sibi ipsam architectari & parare domicilium. Sed & illud à scopo longissimè abest, quod ex Platone huc contorques. Quienim animam pregnantem esse dixit, non aliis animis grauem (vt ita dicam) vterũ ipsam habere voluit, sed (vt proximè sequentia declarant) amore & desiderio immortalitatis grauidam esse. Nam rursum ait in Timæo, brutæ huic, & quam huc & illuc suæ cieãt appetitiones, animæ insitum esse generandi amorem: hócque nomine grauidã dici, quòd generandi est auida. Quinetiam eò loci & pudendũ virile cui vis illa insita sit, generãdi valde appetẽs, & naturam etiam muliebrem, animal quoddam esse cẽset, inobediens illud atque imperiosum, & quod ratione cõtempta, furiosarum libidinum impetu, sibi cuncta subiicere conatur. Ergo quum tua anima iã potens facta est generandi, grauida nimirum tum dicitur: quũ verò sic afficeris, vt totus penè turgeas, & cùm tua illa appetitrix anima, toto nisu ad generandum ruit, amore velut insana, ipsa tum parturit. Hæc ex Platone tibi haurienda erant, non crassa illa & absurda quam proponebas interpretatio. BR. Quid verò si Aristoteles, quam protuli interpretationẽ cõprobat? Is enim genitũ animal, ex semine deriuari potuit, semẽ verò ipsum ex genitore, perinde ac si quæ in genito est anima, iam olim antè in semine fuerit, fuerítque semen animatũ, anima à parente profecta. In hanc enim sententiam scripsit τῷ μετὰ τὰ φυσικὰ 7. Materia alia talis est, vt à se ipsa moueatur, complura nanque moueri quidem à seipsis possunt. Alia talis non est, quia quædam sunt, quorum materia talis est, vt sic moueri nõ possit, nisi ab alio: idcirco alia (nempe hæc posteriora) non erunt, neque ortum habebunt, sine eo qui actem habet: alia (scilicet priora) erũt, generabuntúrque sine artifice, quia seipsis & suopte impetu naturali. deinde subiungit: Semen perinde atque artifex facit, habet enim potẽtia ipsam formam. Rursum alibi: In quibusdam luce clarius extat, id quod generat tale quidem esse, quale est id quod ab ipso producitur, non quidem numero, sed specie idem atque vnum, vt in iis quæ natura fiunt constat: homo nanque hominem, & equus equum generat. Colligimus ex his omnibus quid sequatur: Semẽ, quia à se ipso suóque impetu naturali mouetur, animal fieri sine artificis manu. Proinde totum animal, eiúsque formam à solo semine prodiisse, nullius extrarij opificis labore. Rursum si semẽ habet potentia ipsam formam, sequitur vt formæ essentiam (licet impeditam) contineat. Item si homo per semen hominem generat, illius quoque formam inducit, atque ita oportuit parentem semini animam iniecisse quam ipsum deinde genito conferret. Ac si pressius exactúsque in Aristotelis sententiam inquirere voles, referam quod est ab eo scriptum libro secundo de animaliũ procreatione: vbi multis rationibus vltro citróque reciprocatis, hũc in modum perarduã quæstionẽ diluit. Fieri autẽ potest vt hoc ab hoc moueatur, & hoc ab hoc: sintque perinde atque miracula illa quæ sua sponte mouẽtur. Partes enim habent vim quodammodo etiam quum quiescunt. Quarum primam vbi extrinsecus aliquid mouerit, vim agendi statim proxima consequitur. Vt igitur in iis quæ moueri sua sponte miramur, quodammodo illud mouet quod nihil nunc tangit, sed antè tetigit: sic id à quo semen, aut quod semen effecit, mouet quum aliquid tetigerit, quamquã non adhuc tangit. Est tamẽ quodãmodo eius qui nũc inest motus efficiẽs, vt ædificatio ædium. Igitur aliquid esse quod efficiat, sed non ita vt hoc aut illud, neque ita inesse vt sit primum illud agens, apertum iam est. Quemadmodum autem vnumquodque fiat, accipiendum hinc est, hoc initio: Omnia quęcunque aut natura efficiuntur aut arte, ab eo quod actu est fiunt, ex eo quod potẽtia tale est. Semen igitur tale est, motúmque habet & principium tale, vt motu peracto pars existat quæque, eadémque sit animata. Et mox: Ratio qua iam caro aut os est, à motu efficitur, proficiscente ab eo quod genuit, quódque actu est id, quod potẽtia est id ex quo gignitur. Ars principium formáque eius quod efficitur est, sed in alio: motus autem naturæ in ipso est, ab altera profectus natura, quæ actu obtinet formam. Hactenus Aristoteles, qui res sic procreari apertè ostendit, vt semini suam omnem vim, ipsúmque generandi principium insit, quo deinde principio, tametsi pater absit, semen generat tamen, filiúmque procreat.

An nos

cap.9.fol.229 Pag.2.circa medium.

De animãtium & stirpiũ procreatione quid Aristot. senserit.

7.Metaphy. cap.8.

Cap.1.

An non id tibi sentire videtur Aristoteles? EVDO. Maximé. BR. Hoc verò, quod in semine latet principium, cùm se primũ detexerit, actus vtique fiet, & nascentis anima: quod indicio est id ipsum animæ essentiam habere. Sed & in omnibus rebus principiũ & cõsummatio, nónne eadem sunt essentia? EVD. Erras & quidẽ toto cœlo, si hoc principium in substantiæ participem formam adolescere putas: neque enim id est ceu quædam inchoatio formæ accessuræ, sed, vt antè dixi, vis quædam & potentia in semine, per quam id se adornat ipsum, instruítque rebus ad excipiendam formam commodis. BR. Sed parere obsecto, vt ego te sigillatim quædam interrogem. EVD. Placet. BR. Quisquis alium de se geniturus est, nihil illi amplius conferre videtur, quàm semen. Atqui in hoc semine, solam potentiam haberi commemoras, quæ facultas quædam sit duntaxat præparatoria. An non ita habet? EV. Ita plané. BR. Quid sequitur? vt taceam: conclusio enim satis loquitur ipsa, quicquid fœcundum semen emisit, potentiam illam duntaxat emisisse, non etiam genitæ rei formam. EV. Necesse est omnino. BR. Itáne? Quomodo igitur defendes, quod inquit Aristoteles, quicquid fit, ab eo quod actu est fieri, nisi semini ipsam actus essentiam tribuas? EV. Quidni? BR. Tritici granum è terræ succo intumescẽs, & mediocriter incalescens, aliud de se triticum profert, tametsi nullum adstet triticum actu. EV. Verum. BR. In animantium genere, si fortè marem contingat emisso fœcundo semine in vterum item fœcundum, è viuis excedere, aget tamen ipsum per se semen, & animans nihilo minus quàm si ille in viuis esset, procreabit. EV. Videtur plané. BR. Dum fornacis tepore ex ouo pullus excluditur, vbi tum gallum esse dicas è cuius semine natum est ouum? EV. Nunquam fortassis, sed iampridem extinctus. BR. Et rei gignẽdæ aliquid impartiri possit, quod nec vsquam nec quicquam sit? EV. Nihil omnino. BR. Neque igitur quod de vita migrauit, nec comparet, formam vllam, quum nullam ipsum habeat, rei quæ gignitur largiri possit. EV. Necesse est. BR. Id verò si olim dum viueret, semini formæ essentiam non immisit, sed potentiam tantùm quæ qualitas sit, quî fiet vt ipsa forma actúsque postea accedat? aut vndénam aduolabit? quis illam introducet? nisi illam putas etui posse de potentia. Quod si est, vides quid consequi necesse sit, eam in semine ab ipso statim exordio fuisse, sed prius velut in tenebras mersam, tum demum collecto robore emersisse, & sua se efficientia in lucem promouisse. Quæro enim per deos immortales, illam cuius nihil putas seminis prius insedisse, quis ita repentè totam velut inspirauit? EV. Sol, inquit Aristoteles, & id quod est omniũ primum, omnia mouens. BR. Quænam aut vnde recondita ista philosophia? EV. Ne mirare. Sed Aristotelem scito tibi totum esse diligenter & accuratè legendum, pertractãdum, excutiẽdum, si quidem illius sententiam plenè velis & purè consequi: neque enim vno se loco totum ac simpliciter aperuit, neque in re lubrica & præcipiti cõceptionem animi sui, calumniis aut reprehẽsionibus obnoxiam esse voluit. BR. Profer igitur in medium si quid habes ad hanc rem momenti. EV. Accipe id primum quod ἐν τοῖς τῶν μετὰ τὰ φυσικά scriptum reliquit his ferè verbis, Posthæc sciri conuenit neque materiam neque formã generari: id autem dico de summis. Omnis enim mutatio alicuius est, & ab aliquo, & in aliquid: ab aliquo quidem primum mouente: alicuius nempe materiæ: in aliquid, ipsam vtique speciem. In infinitum igitur abibit, si non solùm æs fit rotundũ, sed ipsum etiam rotundum (id est ipsa rotũditas) aut ipsum æs, stetur igitur necesse est. Deinde sciẽdum substantiam quamque generari ab alia, quę eodem cum ipsa nomine appelletur. Vidén Aristotelem palàm dicere, neque rei speciem neque materiam procreationis aut ortus vllam subire rationem? Si enim genita putetur, & è subiecto quodam sic prodiisse, vt cùm eius nonnihil retinuerit, quod ad integritatem deest, aliunde ipsa conquisierit, è multis iam illa, vt cæteræ res naturales, cõstabit: neque simplex & vnius modi tota erit, verùm ex partibus composita se simplicioribus & antiquioribus. Sed & illarum partiũ, si quem ortum item esse putabis, in infinitum res abitura est, neque vllum vnquam exitum inueniet disquisitio: quod quoniam Aristoteles in primis refugit & horret, eandem propemodum sententiam compluribus locis inculcat. Dico autem æs rotundum facere, non esse idem atque rotundam & sphæricam formam, sed aliud quidpiam, nempe huiusmodi formam alii imprimere. Si enim facit, ex alio quodã facit: hoc enim ponebatur vt æream sphærã facere. Id enim ita dicitur, vt ex hoc illud fiat, ex ære, sphæra. Ergo si facit etiam illud ipsum, clarum est profectò, eadem facturũ ratione, ita in infinitũ abibunt procreationes. Patet igitur neq; speciẽ (aut si quod est aliud, eius quæ est in corpo-

Solutio quæ explicat formarum substantialium veram originem, ex Aristotele.

Lib. 12. ca. 3.

Nec materiã, nec formã generari.

Æs & ipsũ æs, rotũditas & ipsa rotũditas, quęque substantia & ipsa substantia multum inter se differunt.

τῶν μετὰ τὰ φυσ. 3.

re formę, nomen) generari, neque vllam eſſe eius procreationem, neque in hoc poſitam « eſſe ipſius ſubſtantiam. Et mox: Patet igitur ex hiſce quæ dicta ſunt, id quidem non fie- « ri quod vt forma aut vt ſubſtantia dicitur, ſed eum tantum concurſum qui ad ipſam re- « fertur. His quanquam Ariſtoteles rei cuiuſque ſpeciem, neque gigni neque fieri contē- « dit; hanc tamē rebus immitti nō negabit: idque vel à cœlo, vel à ſempiterno illo & primo rerum omnium motore. Sic enim ait, Homo generat hominē atque ſol: & rurſum: Hominem quoque generat homo, præter hæc autem id quod eſt omnium primum omnia monens. BR. Finem his facito. Satis enim multa citaſſe videris: explica nunc ſingula. Si conſentaneum eſt, vnamquamque ſubſtantiam ab eiuſdem nominis & rationis ſubſtantia generari, velut hominem ab homine, equum ab æquo, fruticem á frutice: nónne par eſt formam quoque à forma, & à materia materiam effici? & quæcunque in equo ſunt, ab equo genitore deriuari? Si enim ille quem progenitorem fateris equus, neque materiam neque formam eius quem gignit, facit: qui illi ad ortum confert? EVD. Concurſum, inquit, facit. Dum enim vim ſuam ſemini indidit, quæ id concinnè præparatum & ad formam recipiendam aptum redderet, ſimul effecit vt illi forma conciliaretur, & in ſubiectum ita præparatum incurreret: qui incurſus & formæ cum ſubiecta materia concentus, quoniam eſt ipſa rei cōſtitutio & ortus, quiſquis hanc efficit ſocietatem & cōnexum, is vtique procreationem facit. Quod ipſum ſic plenius Ariſtoteles patefecit: Id quod generat, ſatis magna certè eſt cauſa vt in materia ſit ipſa ſpecies. Iterum & alio loco: Demōſtratum autem eſt in aliis declaratúmve, neminem facere generaréque formam, ſed id efficitur atque fit quod ex iis conſtat. Vt ergo diſputationē hāc ſemel cōcludam. Quicquid fit, ex ſubiecto in quo potētia ineſt, effici aſſero ab eo quod actu iam eſt & verè ſubſiſtit, non quòd efficiens illi actum formámque impertiat, ſed quòd cum ſemine potentiam conferat, quæ ſuopte impetu ad perfectionem adoleſcēs idonea ſit ſubiecti præparatio, quæ ſpeciem extrinſecùs deinde excipiat, vel alliciat in materiam in eáque conſeruet. Proinde quiſquis dat potentiam, qua hęc velut in vnum committantur congrediantúrque, ille iure optimo procreationis cauſa cenſeri debet. BR. Quas nobis declinationes comminiſcitur? PHIL. Quò te proripis, optime Brute? BR. Sine à vobis tantiſper abſim, dum ſe mens à caliginoſa iſta vertigine recollegerit, quò clarius & acrius videat quid ſit in te controuerſa ſimul & obſcura, veriſſimillimum. PH. Nequam temporis iacturam ſub inutili ſilētio faciamus, liceat mihi diſputationē hanc in epilogum colligere, dum noſter Brutus vngues ſuos corrodens, in opaco illo virentíque loco ſolus obambulat. EVD. Vt voles. PH. Rerum omnium quas parens natura progenuit, conſtitutio prima è ſubſtrata materia & ſpecie fieri intelligitur: è quibus cùm longè maximè præſtet ſpecies, naturæ nomine multò ſæpius quàm materies appellatur. Vt autem quod genitum ſit, ſtabile nihil aut permanens cernimus, ſed occidere aliquando & euaneſcere: ſic ea ſpecies per quam res vigebat, non potuit perpetuò materiæ inhærere. Immigrauit illa quōdam, ídque repentè admodum, & vno temporis pūcto, quem illius ortum appellamus: emigrabit item aliquando, & quidem vno etiam momento, íſque erit illius interitus: ſed priuſquam illuc appelleret, ornatum quendam & præparationē materiæ deſiderabat, per quam & ſine qua eò appellere nō poſſet. Hæc præparatio potentia dicitur, quę non quidem portio, non minimum quicquam eſt aduentantis formæ, ſed vt dixi, illam tantùm præcurrens inſtructio. Quiſquis rem aliquā genuit, potentiam hanc cōtuliſſe putatur: aliàs per ſe & ſolitariam, aliàs cum ſemine aut quodam ſeminario illi reſpondente. Itaque cùm multiplex illa ſit & varia corporis præparatio, tum ex quatuor illis rerum initiis haudquaquam corruptis, ſed minutiſſimè & ex toto inter ſe confuſis reddita tēperatio, tū concinna corporis conformatio, & partium apta ſecum coniunctio, tum verò ingeniti ſpiritus omnis commoderatio: totus hic potentiarum ordo, à facultate & vi ſeminis, & ab eo qui ſemen iecit dependet. Vbi verò iam omnis ad plenum abſoluta eſt præparatio, quo tempore conſummatā potentiā dicimus, tum extrinſecùs accedit ipſa ſpecies, naturali quadam & quaſi dicas ineuitabili neceſſitate. Ea ſimplex eſt quidem omnino, nullam ex ſubiectorum formis compoſitionē ſortita, ſed quæ multa tamen pro variis quas habeat facultatibus gerere & moliri poſſit. Qui ſenſibus omnia metiuntur proximámque cauſam duntaxat animaduertunt, illam de materiæ potētia educi exuſcitaríque contendunt: quę ſententia multis eſt & efficacibus argumētis proſciſſa. Non enim efficiens ac genitor, dū per ſe, aut ſeminis ſemina-

Epilogus totius ſuperioris diſputationis.

risve interuentu,aliud quiddam sui nominis ac generis gignit, illius speciẽ vel facit vel immittit:sed is huius vnius concursus causa est, vt nempe in materia sit species. Atque id est quod geniti causa esse, ipsúmque genuisse perhibetur: sed est certè supra illum, sublimior & præstantior opifex, extrinsecùs formam ceu quodam afflatu inspirans.EV. Pulchrè tu & memoriter omnia, nulla temporis iactura.PH. Superest igitur vt si extrinsecùs, vnde ipsam prodiisse putes, exponas.EV. Id iam nunc plenè, vbi ad nos redierit Brutus:sed quem cedò hominem mihi,quicum committerer,dedisti?PH.Qualem verò ipsum arbitrare?EV.Dispeream si vnquam aliàs in virum inciderim, qui mihi plus negotij facessiuerit. Tenet ille mordicùs suam opinationem, meditata omnia multúmque ac diu in omnem partem agitata. Versutus iuxta atque acutus, vt si quid vel falsum probare velit, subtiliter tamen id & probabiliter faciat, neque verò vllo rubore vnquam suffunditur:vt quæ ad acrem disputationẽ Plato desiderat, ea præ se ferat omnia,scientiam,prudentiam & audaciam.PH.Magnam is certè diligentiam impendit,euoluendis non tantùm veterum, sed & huius seculi, si quorum aliqua celebritate nomen percrebuit,philosophorum monumentis:hos adiit,audiuit,coluit,saltem quos tali honore dignos comperit,bona orbis parte hac vna de causa peragrata. Nunc verò, his vinculis sic videtur impeditus & obstrictus, vix vt illi sese explicandi, spes vlla relicta sit.EV. St. Lupus est in fabula.BR.Egóne abiecta scientia quam teneo certissimam,fallaces atque incertas aliorum opiniones consecter aut aucuper? Ego meam causam vno momento victus deseram?ego quæ tot vigiliis, tot sudoribus didici,ad extremum vno omnia verbo improbabo?ego tot ac tantos authores,tot iam annos inter se consentientes,istiúsne vnius authoritate adduci potero vt contemnam,vt crassæ ignorationis insimulem? Patiárne mihi illud ex animo excuti,quod tot annorum approbatione iam confirmatum est,formam de materiæ potentia in lucem proferri,vt contrarium planè nunc demum veluti nouus tyro doceat,ipsam extrinsecùs in materiam illabi?Durum id profectò,durum de sententia decedere, de authoritate deiici. Sed quoniam rerum naturalium veritas in occulto latet, & natura veritatem in profundo (vt ait Democritus) penitùs abstrusit,hanc inquirere,inuestigare,rimari cõuenit: id enim cum maiori æquitate & modestia coniunctum, quàm sententiam quam temerè adamauerim peruicaciter defendere.Et harum quidem,de quibus est inter nos controuersia, opinionum vtra vera sit, solus opinor nouit Deus: neque nos quid verũ, sed quid sit verisimilimũ inuestigamus. Vtrinque fautores sunt & causarum patrocinia.Sed,vt hoc verè & ingenuè fatear,mollior est & infirmior mea opinio, proindéque rationibus pressa cedit. Experiar itaque quãto sit aduersarij firmior,& è quibus locis illa sibi fidem veritatis adstruat,quàm clara,quàm liquida faciat omnia. Iam ad vos redeo viri optimi.EV. Video:sed talísne cedò,qualis abiisti?BR.Qui sim vix ipse scio,adeò mihi dubius animi videor, & in lubrico positus. Proinde agè,si quid adferre potest tua industria,in quo tanquam in portu,ab ista huc & illuc impellentium opinionum iactatione,mens conquiescat,ne pigeat tantulum laboris suscipere.Scio equidem opinionibus omnia teneri, desperatam esse cognitionem certi, id tamen sequi lubet quodcunque verisimile videatur: quocirca expecto quem exitum ista disputatio sit inuentura. Quid igitur illa sunt, cedò, dudum ex Aristotelis fontibus deriuata?Homo generat hominem, atque sol: Homo generat hominem,prærer hoc autem, id quod est omnium primum omnia mouens. Iucunda est quidem illorum mihi recordatio quę sæpe certè me legere memini:sed vt nunc video, oscitanti & non satis intento animo.Tu verò quam habes interpretationem?nunquid hominis alia est efficiens causa quàm homo?aut equi alia quàm equus?EV.Nequaquam omnino. Verùm nequis crassius putaret,eũ qui vel hominẽ vel equũ progenuit, quæcũque illius sunt vnà procreasse, caducæ mortalísque naturæ limites hîc prætergressus Aristoteles, duplicẽ rerũ authorẽ opificémque constituit: alterũ compositi totius ceu hominis hominem,alterũ solius formæ conditorẽ, quem sempiternũ & immortale esse profitetur.Hîc rursum se bifariam secat. Vbi rerum causas physica ratione scrutatur, species rebus immitti putat ab illa quinta natura,quam Solis nomine exprimens, cœlestium omnium corporum conuersiones immutabiléśque cursus comprehẽdit: Quum verò quæ supra naturam sunt subtili contemplatione rimatur, rerum omnium opificem Deum, solutámque mundi mentem Platonis æmulatione causam esse decernit. BR.Multa sanè congeris quæ valde exoptem te hîc apertius docere, ac primum vbi &

Plenior interpretatio Aristotelis de rerum & formarum origine.

quomodo Aristoteles naturalem formarum originem cœlestem putauerit: ita repentè me veluti quædam vertigo corripuit, præ auditionis nouitate.

Rerum omnium formas primásque substantias de cælo duci, ex Aristotele. Cap. VIII.

EVDOXVS.

Vt omnia quæ hic mũdus continet regantur à cœlo.

DIcam paucis, & in Aristotelis sententia versabor, si modò facilem mihi præbebis audientiam. Res quæque naturalis ex principiis duobus constituitur: ex materia & specie. At si illius procreationem spectabis, tertium his accedet principium, quod efficiens & ortus causa nominetur, quam naturalem contemplationem instituens, cœlum esse tradidit. Vt enim omnium motuum primus est, qui ad locum est, ex quo reliqui omnes ceu posteriores defluunt, procreatio, alteratio (hoc enim verbum cùm necessarium sit & aptum, terendo vsitatum facere oportet) accretio, interitus: sic illud corpus quod iugi perennique latione, & irrequieto ambitu circumagitur, omnium quæ gignuntur corporum causam esse conuenit. Ac probatum est quidem infinitis seculorum ætatibus, Solem vertigine assiduâ conficientem vicissitudines anniuersarias, suos ad nos accessu aut recessu & rerum ortus promouere, & occasus obitúsque efficere: quê in modum cœlestis illa mundanáque conuersio, Aristoteli causa statuitur eorum, quæ & gignuntur & intereunt.

1. Meteor. Necesse est, inquit, totum hunc, qui terram ambit, mundum cum superis conuersionibus sic continuatum esse, vt omnis eius virtus inde gubernetur: nam vnde omnibus est motus principium, prima illa debet haberi causa. Præterea autem, hæc sempiterna est, neque loco definitum habet finem, sed in fine semper. Mox docens ab elementis materiam, à cœlo speciem genito conferri, hæc adnectit: Itaque rerum qui in ipso eueniũt causas, quod quidem ad materiæ genus pertinet, ignem & terram & his cognata corpora existimari conuenit: hoc enim modo appellamus id quod subiicitur, & quod aliquid fert: id autem quod ita causa sit vt motus sit principium, ad eorum vim referri debet, quæ semper mouentur.

Cœlum elementum, Aristot. In hanc quoque sententiã cùm aliis passim in locis, tum libro de mundo, cœlum appellat elementum, à quatuor illis notis longè diuersum neque interitui obnoxium, sed planè diuinum & immortale. Cæterùm duplex cùm sit in cœlis circumactus & conuersio, mundana illa incitatissima, quæ viginti quatuor horarum spacio completur, & ea qua subiecti septem orbes versantur retro, contrario atque summum cœlum motu: prior illa vnius modi semper, constantíque & immutabili ordine progrediens, ortus & interitus (quæ contrariæ res sunt) causa esse non possit. Posterior verò per signiferum orbem obliquum, errantes stellas circumagẽs, dum illas in aquilonem adducit, rerum facit exortus: dum abducit in austrum, interitus. Atque vt earum accessus recessúsque, continuata serie, nec vnquam ne ad momentum quidem mutatis vicibus sese excipiunt: sic ortus obitúsque rerum semper erunt constantissimi, neque vllo vnquam tempore deficient. Itaque appetente vere, cùm ad nos illorum vis reuisit, multas rerum nouationes animaduertimus, emergere pleraque omnia ac exhilarari: & quia verè calor redit omnibus, fœta esse ac succi plena omnia: herbas, fruges, arbusta, flores, gemmásque trudere, & foliorum viriditate vestiri: animalia amoris stimulis incitari, ea quidem ratione quam Poëta cecinit:

Georgic. 2.

Ver adeò frondi nemorum, ver vtile syluis:
Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt.
Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium lætè descendit, & omnes
Magnus alit, magno commistus corpore fœtus.
Auia tunc resonant auibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus.

Censetur idcirco ver omnium temporum esse saluberrimũ, gignendis, augendis, seruandísque rebus vnum omnium maximè opportunum. Contrà anno Solis recessu senescẽte, plurima occidere, omnium certè vires emarcescere, calore frangi, hinc autũnum haberi

haberi perniciosum. Atque hæc quidem sol annua vicissitudine designat. Errãtes verò stellæ per orbem signiferum, contrà quàm à supremo illo cœlo ducuntur in cõtrarium cursus detorquentes varia radiorum permixtione, multo maiora: adeò vt præstantissimorum philosophorum monumentis proditum sit, eam posse cœli constitutionem incidere (qualem etiam quondam fuisse tradunt) quæ tum homines, tum equos, tum perfectorum animantium genus omne, ex ipsis elementis tanquam ex coniunctissima aut proxima materia (sic mihi appellare liceat quam Græci προσεχεστάτην dicerent) generet: quemadmodum & imperfectiora quædam, vt mures, vt ranas, vt locustas sæpe sua spõte inde nasci videmus. Negati non potest maxima esse quæ cœlum cùm motu tum lumine tanquam suæ facultatis vehiculo, in hæc inferiora demittit. Et quisquam posthac dicere audebit, elementa vniuersam substantiam rebus gignendis conferre: ac cœlum, sine quo ne elementorum quidẽ vlla sit efficientia, ociosum atque iners, & veluti feriatum faciet? Itáne frustra conditum videtur? Itáne nullus vsus illustrissimi huius & purissimi corporum cœlestium splendoris? inutilis iste vndequaque absolutissimus ornatus? ista tam admirabilis ab omni æternitate motuum ordinúmque constantia? At longiùs abest, quàm vt ad nos eius vis pertinere possit. Egregium sanè & tali sapientia dignum cõmentum. Tu si vel pictum philosophum vnquã vidisses, istuc diceres? Quî magnum censeri debet id ætheris & aëris interuallum, quod Ptolemæi demõstrationibus confirmatum est, partẽ non esse totius mundi millesimam? Si mundus qui vno omnia cõplexu coërcet, ab ornatu nomen inuenit, & si is vnum corpus est in quo videtur omnes aptæ & colligatę inter se partes, necesse est profectò, vnam esse totius naturę continuatã vim, quę tota mundo confusa, res omnes complexa teneat, omniáque sic connectat, vt in tertis cœlestia cõsistant dignitate cœlesti, & vt (quod ait Aristoteles) mundus hic inferior superis cõuersionibus continuatus sit, & vis illa cœlestis in totum diffusa mundũ in abditissimos vsque terræ recessus penetret subeátque densissima quæque & solidissima corpora. BR. Satis perspectum habeo caloris, frigoris, imbrium, siccitatis vices, reliquas item aëris tempestates à cœlestium corporum viribus dependêre: at ipsas etiam rerum substantias atque formas, vnde Aristotelem comprobasse constat? non enim id tu admodum luculenter aut efficaciter conficis. Sed ne lites amare aut sonere videar, equidem talpas, vermes, ranas, & si quæ sunt alia huius imperfectioris generis, nullo semine prognata, tecum sentio ex elementorum materie cœlestis spiritus vi, & in vitam venisse, & in ea permanere. Sed quæ è semine emergunt, aut quæ ex alio sui generis nasci contuemur, horum vitalem vim à cœlo vsque deducere, perpauci, scio, tibi concedent: idque eò minus quòd hominẽ, equum, leonem, quouis tum anni tẽpore, tum cœlistatu oriti, animari, atque formari, quotidiana experimenta commonstrent. E V. Si diligentius expensis rebus cum bona ratione consilium capies, intelliges vtique in omnibus parem esse argumẽtorum vim & necessitatem. Quibus accedit quod in vniuersum sic conclusit Aristoteles: Omnis eius virtus inde gubernatur. Ergo quæ ab intimis abditissimísque terræ visceribus proferuntur eruuntúrque tum metalla, tum lapidum stirpiúmque genera, conuenienter & appositè præparato solo, suæ formæ essentiam è cœlo hauriunt. Serpentes, locustas, vermes, muscas, mures, vespertiliones, talpas & id genus alia quæcunq; fateberis sponte sua, nullo semine, de putri materia, de cœnosa colluuie exoriri, ortáque spirare, & moueri, Aristoteles ad eundem modum author est, vim illam animalem ac spirabilem, quæ per omnẽ naturam fusa est, è cœlis ducere, quo loco inquit: In animalibus generantibus calor secernendo ex cibo ingesto & concoquẽdo facit excrementũ, quod conceptus sit principiũ, irẽmque in plantis, nisi quòd in his & quibusdam animalibus, nihilo desideratur maris principium: habent enim quoddã in se mixtum, in plerisque tamẽ animalibus eo opus est. Est autem cibus aliis quidẽ terra & aqua, aliis ea quæ ex his orta sunt. Itaque quod calor in animalibus è cibo facit, idem temporis in ambiente nos aëre calor, è terra & mari coquendo concernit & cõstituit. Eodẽ quoque pertinet quod paulo antè dixerat, generari animalia & stirpes in terra & aqua, quòd in terra quidẽ sit humor, in aqua spiritus, in eo autẽ toto calor animabilis, vt animæ quodam modo plena sint omnia. Hæc ille. Quòd si è cœlesti facultate, exigua isthæc & minutula animantia proferuntur, cur non itidem in perfectioribus & grandioribus eadem valeat ratio? Aut qualis illa tandem erit sortitio, quæ secretio, quę differentia? An quia videmus hominem, equum leonem, seminis interuentu enasci, id

Non solùm aëris mutationes à cœlo esse.

Quæcunque animalia & stirpes sine semine proueniunt, à cœlo generari.

2. de generatione animalium, sub finem.

Perfectiora etiam animalia à cœlo gigni, sed seminis interuentu.

circo supremæ illius & vniuersalis animæ mundi vires non experientur aut sentient. Maiorem hæc & operosiorem apparatum requisiuerunt, efficiente quidem cœlo, præparante semine. Hoc illud est quod Aristoteles in problematis attigisse videtur, quum inquit: Quorum facilis est ortus, & quibus procreationis suæ tempus breue constitutum « est, hæc temporum vicissitudine commutationéque procreantur. Quæ autem in ortu « suo tempus requirunt longius, vel nullo pacto vel ex coitu procreentur illa necesse est. « Cuius hanc addit rationem: Rei minoris, minus quoque principium esse conuenit. « Quamobrem huius etiam seculi mutationes, semen minutorum animantium generi « conferre possunt. Ita enim etiamnum accidere videmus vt rum maximè oriantur & « existant, cùm aliqua temporum incidit mutatio: maiorum autem genus pro sua magnitudine, mutationem quoque desiderat maiorem. Hanc mutationem tantam interdum « fieri Aristoteles commemorat, quæ sola tum homines tum perfectiora quæque animantia nullo semine proferat, & quæ vna tum efficientis causæ tum præparantis seminis vim obtineat. Eiusmodi quandam fuisse rerum initio ita inquit: Qui de natura dis« serunt, animantia principiò orta esse dicunt ingenti mundi vniuersique mutatione. Et « nunc si rursum eiusmodi ortus futurus sit eiusdem modi mutationes aliquas antecede« re oportebit. Ingentes has mutationes efficit insolens quædam & admodum rara con« cursio permistióque siderum. Quoniam autem ea tam rara incidit, ne fortè longa temporis intercapedine, iam olim creatum perfectorum animantium genus deficeret, prouida solérsque natura his quæ ex ingenti quondam mutatione creata fuerant, simul vitæ seminarium cœlitus immisit, & in tantulo semine vitalem vim inclusit, quę deinceps materiam sic aptaret, præpararet, gignendísque rebus accommodaret, vt omni tempore vim illam animabilem, & spirabilem, de cœlo excipere posset & illicere, sicque continuata fieret rerum caducarum sese excipientium series, semine quidem materiã suppeditante & præparante, cœlo verò inducente formã. Hæc si voles ad metam perducere, in id tãquam circulo recides quod principiò fuerat assumptum: Homo generat hominem atque sol. Duplicem enim causam geniti hominis efficientem cùm statuat, homo qui per seminis vim præparationem omnẽ & ornatum conciliat, proxima continénsque causa erit. Etenim spiritus & calor qui est in semine diuinus, sub ingẽti quondam mutatione cœlo demissus, subiectam seminis materiam sic instruet & præparabit, vt consentaneam partibus singulis permistionem tẽperationémque, deinde verò structuram, conformationẽ positúmque accersat, tum demum in totũ sese diffundens singulis veluti gubernator insideat, neque deserat quas tẽperauit, formauit, & cõposuit. Altera externa prægressáque causa dici solet, quum tamen verè prima sit & princeps, quæ in præparatam materiam simplicem speciem demittit inseritque. Ad hunc igitur modum, maiorum perfectiorúmque viuentium genus mutationem desiderat ampliorem & à cœlo & à semine, cùm minutorum genus, excitata vi cœli mutatio, satis superque consummare possit. BR. Intelligo planè quid velis, neque aliud restare video, nisi vt vnum hoc doceas, quemadmodum cum his conueniant Aristotelis illa quæ sic dudum efferebas? Quorum principiorũ actio est corporea, hæc sine corpore esse non posse certum est. Itaque extrinsecus ea venire non possunt: nec enim ipsa per se acce« dere possunt, quum separabilia non sint. Atqui quum sint omnes (si vnam mentem « excipis) rerum formæ corporeæ, has qui putabis cœlitus sine corpore illapsas? Ne« gat enim fieri posse vt extrinsecus illæ veniant. Explicandus hic sanè locus & aperiendus est, si me voles in tuam pedibus ire sententiam. EVD. Quætis quod disputationis iure tibi deberi fateor, id verò similitudine dissoluam. Vt à Sole cui lux ingenita est, defluit, non quidem ipsa lux, sed lumen splendórque, qui perspicua corpora collustrans, non splendida modò, sed lucida quoque illa exhibet: sic vnaquæque efficiens causa, maximéque supera illa cœlestiáque corpora, rerum ortus promouent, rebúsque species impartiunt. Non enim perennes illas sibique insitas rerum ideas ac species à se excutiunt, aut suæ substantiæ quicquam genitis rebus elargiuntur, aut iam in cœlis genitam absolutámque formam solam ac per se incommodè præparatum subiectum submittunt: sed hac vna ratione, res nouas excitãt & edunt, quòd superæ illæ cœlorum vires, motu, lumine ac spiritu tanquam vehiculis huc deuectæ circunfusæque nobis in subiectũ potentia præparatum sese insinuant, & substantiarũ à quibus dimanarunt vim & naturã recens genitæ rei imprimunt, & speciẽ sic inducunt, vt à Solis luce in perspicuum

sect.10. probl.64.

Probl.15. lib.10.

Dubitatio.

Solutio.

cuum instructúmque corpus irradians lumen, ipsúmque collustrâs, illi non lumen modò, sed & suam quandam lucem tandem immittit. BR. Apertè quidè & luculenter qua ratione mundus hic inferior à supero illo gubernetur, & qua quæ gignuntur omnia suã inde formã suscipiant. Nunc continuata traditionis serie apertius edissere, vt Aristoteles statuat id quod omniũ primum omnia mouens, omnium quæ gignũtur causam esse. Si enim rebus omnibus cœlũ formam impertit, quid altissima illa & perobscura inuestigatione sit opus? quid rerum causas ab illa origine abditissima repetere iuuabit?

Aristoteles supra naturam philosophatus, statuit formarum diuinam originem: Deum maximum cœlos astráque condidisse, hísque gignendarum rerum vires indidisse: quæ etiam Platonica sunt Sacris litteris consentanea. Cap. IX.

EVDOXVS.

REM omnino arduam petis, quæ tum longum tempus, tum cogitationem multam atq; otiosam expostulat, vix vt dignè possit tumultuario isto congressu explanari illustrarique dicendo. PH. Conandum tamen est, & quidem tanto impensius, quanto est vtilior & iucundior hæc inuestigatio. EV. Naturalem contemplationem instituens Aristoteles, nihil ex professo aggreditur, quod non vel manu tangere, vel oculis cernere, vel demonstratione consequi possit. At non semper intra eos limites quasi in angustias se coërcet: sed interdum naturæ ordinem prætergressus, & in rerum diuinarum contemplationem transiliens, verbis quidem paucis, at grauissimo sententiarum pondere omnium quæ gignuntur primam originem deducit à Deo. Ne quis autem istorum euidentiam desideret, monet in libris τῶν μετὰ τὰ φυσικά, diuinorum cognitionem omnino extra sensus & supra captum *In Metaph. cap. 5.*
» humanæ mentis esse, neque vllam posse demõstrationem eò pertingere. In eam ipsam
» ferè sententiam & Theophrastus: Fortè autem illud veritati magis consonum est, tan-
» gente ac veluti contrectante mente contemplationem fieri. Nam & in illis nulla est hallucinatio, sed huius ipsius difficilis est & intelligentia & fides. Paulò antè monuerat quàm sit ardua eorum quæ naturæ limites transcẽdunt, cognitio. Aliquatenus per causam contemplari nos posse, principia à sensibus accipientes: cùm verò ad ipsa summa primáque transierimus, iam non amplius posse, siue quòd causam non habeamus, siue ob nostram imbecillitatem. BR. Et Plato diuinorum altitudinem abstrusósque & imperscrutabiles recessus teuetitus, vetuit in Epinomide ne quisquam de diuinis profanè loquatur, néve pro suo arbitratu illa innouet: existimans fieri non posse vt mortalis natura de his quicquam certi comprehendat: esséque id cuiusque præcipuum ac maximum
» officium (si quis hæc rectè doceat) quàm maximo studio ediscere, neminem autẽ rectè
» docere, nisi quẽ Deus adiuuerit. Idem in Timæo his ferè verbis: Quum ergo ô Socrates multa de Diis vniuersiq; procreatione à multis dicta sint, ne mireris obsecro, si rationes
» de iis vndecunq; omnibus probatissimas & exactissimas afferre non possim. Satis enim
» factũ putare debebis, si non minus probabiles, quàm quiuis alius rationes attulerim. Æ-
» quum est meminisse & me qui disseram, & vos qui iudicabitis, homines esse, vt si proba-
» bilia dicẽtur, nihil vlterius requiratis. Rursum autẽ sic: Cœlestia horum principia Deo
» nota sunt, atque ei qui Dei sit amicus. Quocirca ea quam ad Dionysiũ conscripsit epistola, monet vt eos tanquam barathrum declinet, qui de Diis tanquã de iis quæ manibus teneri & apprehẽdi possunt, certas exigunt demõstrationes. Quos & in Theæteto quidem, sed in Phędone pręcipuè eo nomine grauissimè reprehendit, quòd ambitiosis inter se verborum pugnis & inani demonstrationum conatu, principes se nouorum & pugnantium dogmatũ constituant, de rebus ipsis nihil certum, nihil stabile, nihil firmũ habeant. Vnde & in Phædone hanc de Diis quæstionem & inuestigationem naturalium duntaxat rerum contemplatione nixam detestatus, suam deplorat cęcitatem: qui quæ se prius perspicuè scire existimaret, ne per vmbram quidem sibi vnquam visa esse cõpererit: & quorum aliquam esse ratus fuerat soliditatẽ, ea nunc omnia, non secus ac inanes somniorũ imagines vanescere. Proinde & in Gorgia, & in Conuiuio de amore, iis quæ de anima, de Diis, de dæmonibus à Diotima fatidica muliere Socrates accepis-

set, se potius fidē adhibere ait, quàm vllis quamlibet euidentibus rationibus, séque impensè conari vt aliis eadem deinceps omnibus persuadeat, quæ sola auditione accepta, sibi persuaderet esse verissima. PH. Hęc quanquā inuestigatio syllogismo comprehendi non potest, quoniā tamen disputando iam hucusque velut tēpestate quadā delati estis, par est omnium quæ deinceps sunt rerum totam tractationē persequamini: nihil vt supersit omnium quæ tum mundus comprehendit, tum extra illius ambitum sunt, cuius nō aliquam instituеritis disputationem, ac velut quæstionem exercueritis. Is igitur primus motor, quem paulò antè cæterorum principem Aristoteles appellauit: Deúsne est, ánve illi dignitate proximus? BR. Possem in id multa ex Platone præclara depromere, sed quæ parui existimem, quòd non quemadmodum Aristotelica euidenti sunt demonstratione stabilita. PH. Agite igitur cōmuni opera excutite, quàm bellè inter se consentiant philosophorum scripta, & sicubi dissentiant, vtrius prępondеrent rationes. Et si placet, Platonica Brutus proferat, Eudoxus Aristotelica. Ego quāquā parùm idoneus sacra intermiscebo, vt omnibus numeris consummatā harmoniā reddamus. Nunc mihi quisque meminerit, quā induerit personam, nunc scenæ seruiat omnia depromēs ac recēsens, quæ causę suę patrocinio futura putet. Et si quis fortè memorię nō satis confidit, en magnā librorum supellectilē, è quibus sententiarum testimonia citare, nemini debet nec pudēdum videri nec turpe. Sed vt ad tē tandem aggrediamur, Eudoxus incipiat, si quidē ita omnibus placet. EV. Si quis fortè in hoc cœtu erit qui tam rudē támque

Duplex mundus. consilij & ingenij expertē Aristotelem suspicabitur, vt his elemētis & corporeis perpetuò inhærescat, summam causam statuat gubernantē hęc omnia quæ cernimus, audiat quæso vt duplicē ille mundum stabiliuerit: aspectabilē hūc, concretum & corporeum, alterum superiorē illum, sensus nostros effugientē, incorporeum, qui totus formis plenus est, & simplicibus impermistis, solutis liberísque ab omni corpore & dimensione mētibus, beatissima & exoptāda maximè Dei diuorúmque domus, archetypus & exēplar huius inferioris caducíque mundi. Quæ omnia his breuiter perstrinxit. Patet ergo

1. de cœlo. cap. 9. neque locum extra cœlum esse, neque vacuum, neque tēpus. Quocirca neque apta sunt ea quæ illic sunt, in loco esse, neque tempus senescere ipsa facit, neque vllius eorum est vlla mutatio, quę super extima sunt disposita cōuersione: sed nullis transmutationibus, nullis affectionibus prorsus subiecta, optimā in vniuersa ętetnitate vitā & sufficientissimam habent. Ea autē optima illorum vita est contēplatio, qua alibi existimauit nihil esse nec iucundius, nec melius. Quænā verò ea est æternitas in qua vitā habent? Sic quidem Græcè legitur αἰών, quasi ἀεὶ ὤν, id est semper ens & æternitas, aut si dicere licet, sempiternitas, quæ re vera Deus est. Eo quidē nomine se Deum intelligere plenius indicauit hac sententia: In Deo vita nimirum æuúmque continuū atque perpetum inest, hoc

12. Metaph. textu. 39. cap. 7. 1. de cœlo cap. 9. enim ipse est Deus. Ac ne nouum aut absurdum videretur hoc de Deo nomen, diuinè id ait ab antiquis pronuntiatum esse. Quēadmodum enim finis, qui vitę cuiusque continet tēpus, æuum & ęternitas est nuncupatus, eadē ratione finis vniuersi cœli, & is qui tempus totum infinitúmque continet, æuum est æternitas, ab eo quod semper sit appellatione sumpta: est nàque immortalis, atque diuina. Quanta porrò Deus rerū cognitio-

12. Metaph. textu 32. ne valeat, hinc demonstrat, quòd tota illius vita mentis est operatio. Ille quidem suus est actus, actus verò is qui per se est, illius est optima atque perpetua vita. Si mētis actio, quam contemplationem esse diximus, Dei vita est perpetua, quis iam dubitat Aristotelem, rerum omnium cognitionē tribuisse Deo? & certè is est rerum omnium cognitio, & sua actio & sua vita, qui Aristoteli optimus dem ōstratur, perpetuus, pefectus immobilis, indiuiduus, neq; magnitudine, neque partibus definitus, nullam alterationē, nullam affectionē subiens, vt cui nihil omnino sit contrarium. Horum verò demonstrationem inde cōcludit, quòd sit necesse in motibus ad aliquid tandē peruenire, quod mouet & non mouetur, quod ipsum perpetuum est & substantia atque actus: id ipsum quidem est quod antè appellauerat omniū primum omnia mouens. Quæcūque supra cœlum sunt mētes & formæ, olympici illius habitaculi ciues, si non eandē atque Deus, illi tamen dignitate & natura proximam conditionē acceperunt. BR. His de mundo archetypo videtur Aristoteles Platonis auditione informatus, hoc solùm discrimine, quod ex motuum ordine, Plato ex causæ procreantis necessitate demōstrationem confecit. Ita enim Timæus de Deo demonstrationem adhibet claram & illustrem: Si mundus hic genitus est, necesse est ab aliqua causa genitum esse, hanc verò causam æternam esse

neque

neque ab alio genitam. Quænam autem ea sit, his paucis in Epinomide expressit: Ego igitur assero Deum causam omnium esse, nec aliter fieri posse. In ea disceptatione quam cum Critone familiari suo Socrates habuisse perhibetur: Haud itaque vir optime (inquit) valde curandum est, quid de nobis vulgus dicat, sed quid ille qui quid æquum, quid iniquum sit intelligit, qui vnus est & ipsa veritas. Ex operibus quidem opificem hanc causam, effectorémque mũdi Deum, nosse datur. Ex imagine autẽ & simulachro (vt Socratis auditor Antisthenes dicebat) is non agnoscitur, nullis oculis conspicuus, nullius rei similis, vt ex vlla effigie nosci possit. Atque (vt à Xenophõte Socratico scriptum legimus) Qui cuncta concussat, ipse intrepidus & inconcussus, magnus nimirum poténsque esse cognoscitur: quali autem sit facie, ignoratur. Quam porrò sedẽ incolat opifex hic & mundi pater, hoc ipsum etiam Platonis scripta declarãt. Neque enim qui sit immortalis, æternus, incomprehensus, eum esse in cõcreto caducóque mũdo, quem crearit ipse, tanquam in ergastulo conclusum: sed vt priusquam hęc rerũ vniuersitas extitisset, sic & nunc immensus & infinitus illam implet infinitatem, quæ mũdi cõuexum extimámque cœli faciem excessit. Illic viventia omnia quæ sola mente percipiũtur, in se ipso, vt Timæo placet, complexus, vnus ea continet, quemadmodum mũdus hic nos & cætera quæ cernuntur animantia comprehendit. Vultísne hoc loco Dei potestatem ac vires ex Platone recenseam? Hic in Epinomide deos asserit scire, videre, audiréque omnia, nihil ipsos fugere, quod aut sensu, aut mẽte percipi possit. Eos omnia posse quęcunque mortales immortalésve possunt: bonos illos, imò verò optimos esse. Quicquid mortale est, quicquid viuit & spirat, quicquid vsquam est cœlum, terrã, maria, ab iis omnia & facta esse & possideri. Et in Parmenide, Nullũ nisi Deũ supremã habere rerum scientiam, neque illarũ cognitione priuandũ. PH. Nihil ad hęc è Sacris literis quicquam adferam, quum sit omnibus conspicuum illas similibus de Deo sententiis refertas esse. Sed vt rem iam cœptam cõpleatis, illud discuti oportet, mundúsne aliquando fuerit à Deo genitus, an æternus. EV. Aristoteles magna rationum probabilitate contẽdit eum, neque ortum esse, neque corrumpi posse: aut si aliquãdo genitus est, eundẽ posse corruptionem subire. Cęterùm altius interdum contemplatus, & cœlum & mundũ Dei maximi opera genitum confirmat. Ita enim libro De mũdo scriptum reliquit. Omniũ quę rerum natura complectitur, conseruator est Deus, & quęcunque in hoc mũdo quoquo modo perficiuntur, eorum omnium idem genitor est: non sic tamen vt opificis aut animalis lassitudinem sentientis in morem, labore affici possit: sed indefessa vtens virtute; qua omnia in potestate continet ac perficit, & ea quidem quæ longius ab ipso videntur esse summota. Hęc ferè sunt quibus planè edocuit mundum aspectabilem, & quicquid eo continetur, à Deo omniũ principio factum. Huc pertinet quod & alibi ita prodidit: Quum in omnibus id quod præstabilius est naturam semper appetere fateamur, sitque esse præstabilius quàm non esse, nec fieri possit vt omnibus id accidat, propterea quòd multa longius ab ipso principio recesserunt, Deus reliquo modo vniuersum cõpleuit, cõtinua facta procreatione. His perpaucis abstrusam contẽplationem perscrutatus est summus philosophus. Præstãtissimum est semper esse, quod soli Deo ipsíque principio cõperit. Reliqua omnia quæ à principij dignitate longius absunt, perpetua esse nõ possunt. Ne igitur his velut desertus mundus aliquãdo destitueretur, absoluta vniuersi fabrica, Deus statim rebus singulis vim indidit procreatricẽ, qua rerũ & ortus & interitus perpetui manerẽt. Sed quomodo hãc indidit? Spatiis nimirũ diuinitatis suę seminibus: hæc enim generandi summa, generalia quidẽ in cœlos & stellas, peculiaria in res quasque sua inseruit. Primùm igitur cœlis sideribúsque singulis proprias substantias motrices præfecit, quas quòd optima mẽte prædite sint, idcirco intelligẽtias appellãt. Quum videamus, inquit, preter simplicẽ vniuersitatis cõuersionem, & quam à prima & immobili substantia cieri dicimus, alias insuper errantium stellarum cõuersiones, eásque sempiternas (est enim sempiternum corpus quod in orbem conuertitur, neque vsquã consistere potest, id quod est in physicis ostensum) necesse est vtique illarũ etiã conuersionẽ vnamquamque ab eo cieri quod per se sit immobile, & sempiterna substantia. Et mox: Esse substantias, & in iis primam ac secundã, pro eo, qui est in stellarũ conuersionibus ordine perspicuum. Itaque ex Astologia Eudoxi & Calippi superos motus scrutatus, iis parem numerũ distribuit intelligentiarũ quæ non modò cœlos mouendi: verumetiam inferiora quæque generãdi conseruandíque vires obtinerẽt. vt horũ virtus omnis inde

1. De cœlo.

2. De ge. & cor. cap. 10.

12. Metaph. cap. 7.

gubetnetur. Hæc autem paucis admodum complexus est, quòd pluribus à Platone explicata iam essent. BR. Equidem de his quid Plato sentiat dicere fortasse possim. Nam *In Timæo.* de Deo, de mundi procreatione, déque cœlorum virtutibus, plutima demonstrat istis consentanea. Cœlum igitur (inquit) aut mundus, aut si quod est aliud nomē, quo maximè appellari gaudet, considerandũ est in primis (id quod ab initio de vniuersitate quæri oportere ponebamus) vtrũ semper fuerit, nullo vnquam ortus initio, an genitus esse cœperit. Cœpit: etenim aspectabilis est, & tractabilis & corpus habet. Sunt autem talia omnia sensu percepta. Quæ autem sensus apprehendit, & quæ opinione cũ sensu comprehenduntut, ea omnia placuit aut genita esse aut gigni. Et quod genitũ sit, id dicimus necesse esse ab aliqua causa genitum esse. Verùm enimuerò patrem & authorem huius vniuersitatis & inuenire operosum est, & vt inueneris, in vulgus tamē dicere non possis. An non hîc videtur Plato rem penitus abstrusam demonstratione consequutus? Estne quicquam hoc argumento vel breuius vel clatius? Quicquid cetnitur, tãgitur & corpus habet, id aliquando genitũ, est neque æternũ esse potest. Atqui mũdus hic aspectabilis tãgitur, cernitur & corpus habet: quare necesse est, & huius aliquē iam olim fuisse ortũ, & futurum aliquãdo interitum. Et cuius ortus initiúmque fuit, id ab aliqua causa genitum est: neque enim sine causa quicquã oriri potest. Ergo mũdi causam statui oportet, & eam quidem quæ nec cernatur ipsa, nec tangatur, nec sit corpore prædita, & æterna per se sit, neque ab alio quoquam genita. Et rursum: Volens itaque Deus omniũ quę intelligi possunt pulchertimo & vndique absolutissimo mundũ hunc simillimũ reddere, animal vnum ipsum effecit aspectui subiectũ, animalia cuncta naturę suæ conuenientia intra suos limites continens. Quum igitur Deus ille qui semper est, vniuersum hoc primum condidisset, mũdi æternam animam illi extrinsecus circũdedit, & à medio per omne porrexit: deinde absoluta pulcherrima mundi fabrica, rationum quædam semina illi indidit, & vitæ exordium diuinitus induxit, vt cum mũdo vim quoque procreatri*In Timæo.* cem gigneret. Duo enim illa Deum ita condidisse Plato commemorat: Dicamus quam ob causam hanc vniuersitatem & procreationem rerum constituerit is qui constituit. Nempe bonus erat, & bonũ nulla vnquã vlla de re tangit inuidentia. Itaque constituto mundo Deus procreatricem vim instituit, spargens in mũdi corpus maximéque in cœlum, semina quædam rationum & vim gignendarum rerum, per quam se mũdus impleret animalibus, stirpibus, aliisque rebus caducis, pro multitudine idearum quæ sunt in mente diuina, fierétque hic mũdus, exemplaris illius quamsimillimus. Hoc rursus Plato confirmat, referens æternum illum Deum alloquutum fuisse mundũ, stellas, dæmonas, quos Deorum deos, quasi deotum satu prognatos appellat, quum illis genetandi vim concederet: Dij deorum, quorum ego opifex & pater sum, hæc attēdite: Quę à me facta *In Timæo.* sunt, me ita volente, soluentur nunquam. Quãquam omne colligatum solui potest, est tamen certè mali, velle dissoluere quod conueniẽti & bona cohæret harmonia. Quare quum orti sitis, immortales certè quidem ex toto non estis, nec indissolubiles, nec tamē vnquam dissoluemini, nec mortis fatum subibitis. Nam mea voluntas maius potentiúsque vobis vinculum ad perpetuitatem vestram, quàm illa quibus estis tum cùm gignebamini, colligati. Nunc quid sentiam cognoscite. Tria adhuc genera mortalium nobis generanda restant: quibus prętermissis cœli absolutio perfecta non etit. Omnia enim animantium genera ambitu suo non continebit, contineat autem oportet, si quidem futurus est mundus omnino perfectus. At si hæc à me vno fiant, vitáque donentur, pari erunt cum diis conditione. Ergo vt mortalia sint, accedite & suscipite vos secundum naturam animantiũ procreationē, meam vim imitati, qua in vestro ortu sum vsus. Atque in iis quidem quicquid eiusmodi est, vt & eodem cum immortalibus appelletur nomine, & diuinum vocetur, & pincipatũ in ipsis teneat, & ex eorũ genere sit quæ perpetuò iustitiam ac vos sectari velint: eius ego vobis semen ac initium tradam, vos quod reliquum est mortale cum immortali contexentes, facite ac generare animantia, eadēcibum suppeditantes augere, & intereũtia rursus excipite. Quam vim esse putatis eorum verborum, quæ pater ille sator & rerum conditor, tum cœlis, tum vniuersæ mundi naturæ induxit? Ego vobis semen & initium tradam. Nónne procreandi vim illis indidit, verbo spargens rerum gignendarum semina? Hæc diuinæ volũtatis organa sunt, quibus illi conditorem suum æmulari, mortalium corpora effingant, demúmque accepto im*In Timæo.* mortali principio gubernẽt. Neque solùm gignẽdi cōseruandíque vires, sed & omnem

fatorum

fatorum necessitatem illis contribuit. Nam cùm vniuersum opifex Deus constituisset, astris parem numerum distribuit animarum, singulis singulas; iísque tanquam vehiculo impositis monstrauit vniuersi naturam, & leges fatales edixit. Hæc vir eximius de Deo, de archetypo mundo & de mundi procreatione subtiliter & accuratè disseruit. PH. Nisi hæc Platonis esse audirem, omnia quasi interpretationẽ eius prophetici elogij putarẽ, Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. In quo tria illa comprehenduntur, Dominus, Verbũ & Spiritus, à quibus conditi sunt cœli, omnísque eorum virtus accepta. Quænam autem hæc cœlorum virtus? Ea nimirũ quam Dionysius Areopagita interpretatur, nunc rationum, nũc exemplarium nomine. Exemplaria (inquit) esse dicimus rationes in Deo, quæ rerum substantias ingenerent: has bonas diuináque voluntates Theologia vocat, eorum quæ sunt effectrices, & ex quibus supra naturæ conditionẽ, ipse Deus quæ sunt omnia produxit. Et rursum: Deus quoque ratio dicitur in sacris, non modò quia & rationis & sensus & sapientiæ indultor est, sed quia & omnium causas in se vno eodémque modò antè complexus est. Eadem & Eusebius Palæstinus vir præstantissima doctrina, manifestiùs aperuit. Primum omnium, inquit, Deus cœlum genuit, per ipsum & in ipso, rerum futurarum omnium opifices rationes inchoans, & semina gignendarum rerũ subiiciens. Cœli porrò conseruationẽ potuítne quisquam luculentius quàm Theodoritus ad Platonis mentem interpretari? Sed enim quum cœlum corruptibilem mutabilémque substantiam sit sortitum, semper esse perseuerauit quale fuit à principio, sustinente ipsum opificis sui verbo, à quo veluti à creatore regitur & continetur, qui ei stabilitatem atque immutabilitatẽ dat quoad voluerit. Ex his intelligi potest, Platonicos finitimam his theologis doctrinã habuisse. Hinc olim dici solitum, Platonicos paucis mutatis Christianos fieri. Consentiunt omnes omnium sapientum velut ex vno ore sententiæ, Græcos quamuis multarum artium disciplina & ingenij acumine præcellentes, nunquam tamen ad sublimia illa rerum diuinarum fastigia euasuros fuisse, nisi ab Ægyptiis & Hebræis, quos iam olim diuina bonitas eò subuexerat, velut porrecta manu tracti fuissent. In his primi ferũtur Solõ & Pythagoras, qui quæ ab illis acceperant, aliis deinde veluti per manus tradiderunt, sed hæc tamẽ certè perpauca, donec sensim relatius serpente, ad Socratem & Platonem ventum est, à quibus in vulgus promulgata sunt ea, quæ antè velut mysteria in religioso silentio habita fuerant. Quæcũque autem Platonici ad principis sui interpretationem posteà inuexerunt, ea omnia è mysticis Christianæ Theologiæ libris, ad suorum splendorem ac nitorem transtulerũt. Vt enim Iamblichus multa, sic & Porphyrius Origenis auditor: & Amelius qui Porphyrij scholis præfuit, quémque lecto Ioannis euangelistæ procemio vehementer admiratum, in hæc verba prorupisse legimus. Ita per Iouem barbarus homo censet in principij loco & dignitate verbum, apud Deum constitutum, deúmque esse per quem absolutè omnia facta sunt. Mitto alia quæ ad hanc rem adferre possem, si temporis occasio sineret.

Lib. De diuinis nominibus, cap. 6.

Lib. De Euangel. demonstr.

Res omnes caducas & mortales diuinitus olim conditas fuisse: eas nunc cœlesti virtute & gigni & gubernari, quæ eadem planè est diuina. Cap. X.

EVDOXVS.

His ergo missis, è cœlestibus in hæc inferiora & caduca delapsi, quod alterum erat consideremus, vt mundi conditor Deus diuinitatis suæ semina in stirpes & animantia quæque inspersit, quibus continua maneret procreatio. Deus, inquit Aristoteles, per omnes naturas suis seminibus in plantas, in animalia, siue species siue genera spectes, est diuisus. Itaque in omnium semine Aristotelis sententiã, diuina virtus inest, cuius vi emergunt vniuersa.

Lib. De mundo.

12. Metaph.

---- Deum nanque ire per omnes
Terrásque tractúsque maris, cœlúmque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros: genus omne ferarum,
Quenque sibi tenues nascentem arcessere vitas.

Georgic. 4.

Vt autem Deus vnicuique ortus & vitæ, ita etiam conseruationis est author. Rebus, inquit, omnib[9] ex Deo sua vita & status ipse depẽdet, aliis clariùs, aliis obscurius. Con-

uenit enim optima ratione vt qui vita est sempiterna, cæteris caducis sit vitæ statúsque causa. Si plura voletis & apertius, dicam quę scripta sunt in libro De mundo: Vetus sermo est, à maioribúsque proditus inter omnes homines, vniuersa tum ex Deo tum per Deum constituta fuisse atque coagmētata, nullámque naturam satis instructam ad salutem esse posse, quæ citra Dei præsidium, suæ ipsa demū tutelæ permissa sit. Quocirca veterum nonnulli eousque prouecti sunt, vt hęc omnia dictitarent Deorum esse plena: etenim cūctorum, quæ rerum natura complectitur, conseruator est Deus. Hæc in summam sic comprehēdit Aristoteles: Deus rerum omnium principium & finē & medium tenet. Et Theophrastus: Diuinum est rerum principium per quod & sunt & permanēt vniuersa. BR. Plato etiam quamuis minus expressè, vires tamē diuinas rebus quibusque caducis datas in ortu, commemorat in Timæo, quibus genus suum propagarent. Easdē verò in vniuersam perpetuitatem præsenti Dei numine cōseruari atque gubernari, nec minus caducarum rerum quàm cœlestium curam illū habere. Deus qui sapientissimus est, quíque res & curare potest & vult, magna scilicet curabit solum: parua autem quorum est cura facilior, per ignauiam aut inertiam negliget? Frustra profectò quicquam conderet, quod non posset idem conseruare. PH. In his quidem, maximè verò in Aristotelicis, audire mihi videor Mosem, qui innumeris antè seculis conditi mundi historiam

Gen cap. 1. perfecutus, Æternum Deum condito cœlo omníque ornatus genere instructo, ait vim illi naturalem impartiisse, quæ nobis in signa esset & tempora. Deinde animantium omni genere mundum iam genitū implesse, quorum quidē mortalium, ne continuatio ac genus aliquādo intercideret, illi rei pro sua sapientia prospicientem, seminibus eorum vim diuinam indidisse, qua se in omne æuum gignendo propagarent. Quomodo? Herbam virentem aut pomiferum lignum è terra proferens Deus, simul & fructum & semē pro suo quodque genere ferre iussit, ad tuēdam suam cuiusque speciē. Marinis ceris atque vniuerso piscium generi, auibus, quadrupedibus, homini denique ipsi imperauit vt sui quodque generis multiplicatione mundū implerent. Ita summus ille rerum opifex dum singula cōderet, verbo & spiritu oris sui, simul illis vires inspirauit procreatrices, quibus fieret admirabilis rerum series & continuatio. Deum porrò quæcunque genita sunt omnia conseruare, Sacræ testantur literæ, in quibus sparsim Deus rerum o-

Act. cap. 17. mnium lex & vita nominatur, quale quod à Paulo dictum est: Deum qui vitā & omnia det omnibus, non longè abesse ab vnoquoque nostrum, in ipso nos viuere, nos moueri,

Lib. De diuinis nominibus. nos esse. Nihil enim est, inquit Dionysius, in substantiis, quod ipsius Omnipotētis diuina virtus non tuetur atque contineat. Stabilem hanc rerum cōseruationem sic plenius expressit: Quæcunque sunt, omnia eadem ratione, & vt essent, & vt bene essent acceperunt: Súntque & bene sunt, ab eo qui antè est vt sint & vt bene sint consequuta. Nam in ipso sunt & bene sunt, & quū ex ipso initiū acceperint, in ipso seruātur atque in ipsum finiūtur. Hoc & Theodoritus pulchrè dixit, Gubernator quidē est naturæ, creator eius, nec quam ipse fecit nauiculam destituit. EV. Hactenus ergo cōsentiūt omnes, & cœlum & omnia quæcunque mundus hic inferior caduca fragiliáque continet, olim proximè à Deo fuisse procreata à Deo vires ortu accepisse retineréque diuinas, quibus tum se conseruent, tum sui generis propagationi incumbant. Hac ratione veteres dixerunt, Deum per omnes naturas esse diuisum, & Deorū plena esse omnia, quòd vis illa diuinitus accepta in omnib⁹ permaneat, sed aliter in cœlo, aliter in caducis rebus: in his siquidem velut in stirpibus & animantibus obscurior, at sui duntaxat similis, in cœlo præstātior ad rerum omnium procreationem. Quocirca cœlum nullo semine multas profert tum animantes tū stirpes: at semen nihil quicquā sine cœlo generat. Semen gignendis rebus materiam concinnè duntaxat & conuenienter apparat & instruit, cœlū in apparatam illam speciē summámque perfectionē immittit, vitámque suscitat in omnibus. Quòd autem eiusmodi præstantissimę cœli vires proximè fluxerint à Deo, idcirco verè diuinas esse profitemur: neque profectò aliud cœleste quàm diuinū esse, eáque nomina Hippocrati, Aristoteli, Platoni, Virgilio idē prorsus designare. Quæ Deus olim propriis operibus inchoauit, eadem nunc quasi feriatus cœlo tanquam administro continuāda credidit. Et quæcunque naturæ legibus existere dicimus, eadem primum processerūt à Deo: qui certè nūc admodū pauca proximè, nec cœlo, nec natura, nec semine interueniente ingenerat, sed cōditis naturæ legibus omnia per cœlū administrat. Qua aurē id ratione efficiat, pulchrè Aristoteles exēplo declarat lib. De mūdo; Quapropter (inquit)

si è digni-

„ si è dignitate regis haudquaquã esset Xerxem functione propria administrare omnia,
„ & absoluere quæcunque facta cuperet, ipsisque operibus faciendis præsentem interes-
„ se, longè id nimirum minùs Deo conuenit. Quare augustius id decentiúsque existimã-
„ dum est, Deum summo in loco ita esse collocatum, numinis vt tamen eius vis, per vni-
„ uersum mundum pertinens, tum solem lunámque moueat, tum cœlum omne circum-
„ agat, simúlque causam præbeat eorum quæ in terra sunt salutis atque incolumitatis. Et
„ paulò pòst: Hoc igitur modo natura diuina ab vno eodémque simplici motu primi cor-
„ poris vim suam immittit in ea quæ sunt primò continẽtia, ab illísque subinde in ea quæ
„ longius atque longius absunt, quoad permeauerit vniuersa. Quippe alterum ab altero
motum, rursus ipsum quoque aliud mouet cum mundo, quum vnumquodque interim
„ agat cõuenienter cõstitutioni suæ, nec tamen omnibus eadem sit via, sed diuersa, non-
„ nullis etiam contraria. Quod verò (mox inquit) in hisce rebus agitur, magnopere simile
„ est iis, quę belli tempore inter homines factitantur. Namque statim vt classicũ exaudiri

in exercitu cœptum est, alios ipse videas scuta sibi aptantes, loricam alios induentes, alios ocreas vel galeã sumere, vel balteo se cingere festinãtes. Rursum alios qui frenatos equos admittãt, alios qui currus conscendãt, qui denique tesseram per explicatã aciem prodãt. Tum manipuli ductor ad manipulum, cẽturio excurrit ad centuriam, postremò equites ad cornu, velites ad stationẽ quisque suã festinãt: Cùm interim sub vno ductore omnia moueãtur, qui imperia & ipse significanda accepit ab eo apud quẽ summa est imperij. Eodem nos & ipsos modo cẽsere conuenit de vniuerso. Quum enim ab vna vi impultrice cieãtur omnia, fit vtique quod cuique cõmodũ est & cõueniens. Hæc igitur ratio est qua persuasus Aristoteles censet, Dei maximi vim è cœlis per omnia diffundi. Quo autem dilucidius sit qua ratione diuinæ cœlestésque vires ad rerũ omniũ procreationẽ & conseruationẽ huc defluant, iuuat ea de re Aristotelis sententiam epilogo concludere: Deus sempiternus, immensus, incorporeus, indiniduus, nõ in mũdo corporeo, sed supra hunc in excelso habitãs domicilio, immutabilis quidẽ quũ sit, nulli affectioni subiectus, habeátque ex seipso vitam optimam & sempiternam: non præter rationẽ rerum principium statuitur, omniũ primũ, omnia mouẽs, à quo sit rerum omnium ortus, omniũ vita & conseruatio. Quęcunque mentes infinitatẽ illã supra extimã cœli cõuersionem incolunt, in Deo vitam agunt, quę tota est illius contẽplatio. Deus porrò cœlos & mundum procreans, singulos singulis diuinitatis suæ seminibus conspersit, quæ proprias vires insererent eásque naturales, ad naturalem omnium mortalium administrationem & conseruationem comparatas. Is demum stirpes & animantia procreans, viribus diuinis insigniuit, & suis quæque seminibus fœcundis impleuit, quorũ continuatione perpetua sobole sese propagarent. Quæcũque olim Deus tum in cœlis, tum in terris progenuit, omnia vnus tuetur atque regit, cœlestia quidẽ per se & proximè, animantia verò & stirpes aliáque mortalia cœlorum ope & interuentu, quibus naturæ leges tum procreatrices tum conseruatrices indixit & imposuit. Itaque animantium, stirpium, lapidum & metallorum omnium quæcunque & fuerunt & esse possunt formas vna cœli forma potestate comprehendit, & innumerabilibus, illa quasi grauidata formis, omnia gignit & fundit ex sese: vna illius vis & facultas, præ se fert omniũ caducorũ vires, quæ vel olim comparuerunt, vel posthac vnquam comparebunt. Has autem vector mundi spiritus, cœlo in totam vniuersitatẽ diffusus, rebus omnibus impertit, simul & speciem & natiuum vitalémque calorem gignendis illis atque conseruandis accommodatum. Is omnia continet, omnia calore vitáque fouet, vt nihil vsquam sit non huius vbertate confertũ. Hujus vi & ope & inanima quæque persistunt, & animata sui quæque generis animam habent, alia quidem nutrientem, alia sentientem, alia mentis rationísque participem. Sic illa sese rebus accommodat, sic singulorum naturis inseruit, vt quantum cuiusque natura & conditio desiderat, quantum ipsa subiecti præparatio ferre potest, tantundem illa exhibeat. Sol quanquam abest longissimè, aduersis tamẽ corporibus lumen sic impertit, vt niteant splendeántque illa fulgoribus: sed aliter aqua, aliter lapis, aliter lignũ, aliter argentũ. Ita propemodũ & vis illa cœlitus demissa, omnibus quidem est vitalis; sed ita vt aliis tantùm hoc largiatur vt sint, aliis vt animam insuper habeant, ídque aut nutrientem, aut sentientem, aut mentis compotẽ: non enim vno modo ab omnib' illa suscipitur. Sed & hoc velim postremò admonere, ne illã quidẽ ipsam vim sui semper similẽ esse, aut vno se semper modo reb' exhibere: sed aliâs aliter pro stellarum

ſtatu multiformi, quarum cõmixtio implexióque plerumque euariat, tametſi vectoris ſpiritus vna eſt & impermutabilis ſubſtantia. Fieri igitur non poteſt quod quidam interpretatur, mũdi ſpiritum, vitam ſtatúmque rebus omnibus ſic impertiri, vt ne minimam quidem aſtrorum opem deſideret. Hoc ſi eſt, cur quæſo non ſimilia & ſimiliter perpetuò generet, quum ſemper æquè præſens rebus adſit? BR. Non admodum diſſimilẽ mundi adminiſtrationem Plato meditatus, ideas ſolum videtur adieciſſe, nõ eas quidem (vt plerique nugantur) inter nubes errabundas, ſed in mente illa diuina immortales & immutabiles. Quæ quum ita ſe habeant (inquit) fateri oportet eſſe ſpeciem quæ ſemper eadem ſit, ſine ortu atque interitu, quæ nec accipiat aliũde quicquam, nec ipſa vſquam ad aliud procedat, quæ nec oculis, nec alio ſenſu vllo percipiatur, quámque intelligentia contemplandam veluti ſorte quadam acceperit. Altera eſt eiuſdem cum ea nominis illiúſq; ſimilis, ſed quæ & ſenſibus percipiatur, & genita ſit, & feratur ſemper & in loco ſit, vnde poſtea veluti vaneſcat opinione cum ſenſu comprehenſibilis. Ita quidem vniuerſales ideas adhibita demonſtratione conſtituit, eáſque immortales, à quibus, etiam ſi ſingulorum formæ pereant (velut quum muſcæ aut ſcarabei omnes occidunt) nouæ poſſint ſuſcitari. Quàm multa de his arcanorum myſteria Plato adumbratis ſententiis inuoluerit, ex ea quam ad Dionyſiũ dedit epiſtola perſpici poteſt, in qua ita ſcriptum legimus: Dicis non ſatis eſſe tibi demonſtratam eius quod primum eſt naturam: dicẽdum eſt igitur, ſed per ænigmata, vt ſi quid huic tabulæ vel mari vel terra acciderit, qui eam legerit, nõ poſſit intelligere. Sic autem res habet: Penes omnium regem omnia ſunt, omnia ipſius gratia, & ipſe eſt omnium bonorum cauſa. Secundum verò circa ſecũda, & tertium circa tertia. Hoc loco mirè æſtuãt Platonici Iamblichus, Proclus, Plotinus, Numenius, Plutarchus aliíque complures, & de vera interpretatione inter ſe acerrimè certantat quam ſim à Platonico præceptore non ita pridem edoctus, hîc ſi videtur ediſſeram. Niſi enim per incuriam aliquam mihi periere, chartulas ſcio & cõmentariolos mihi eſſe alicubi repoſitos, in quibus ſententiolas quas ex ore dictãtis exceperam, memorię à me mãdatas memini. Vir erat ille natu grandis, canitie venerandus, barba horrida eáque promiſſa, ſeueritate grauis, ſic tamen vt ab inhumanitate plurimùm abeſſet. Comitabatur hinc inde & à tergo, ingens philoſophantium turba tum noſtratium tũ peregrinorum. Breuiter vir erat in quo vno dixiſſes laudatæ illius vetuſtatis ſpeciẽ relucere, adeò vt chori illius venuſto ordine & nominis ſplendore captus, metũ quoque in eum comitatũm dederim. PH. Quem verò non alliceret iſte ordinis decor? BRVT. Sed plus poterat ſumma viri humanitas & modeſtia, qua quicquid togabatur, placilè mox & ſine ſupercilio reſpondebat. PH. Amabilis ille animi candor. BR. Diſſerebatur frequenter de rebus abſtruſis & magnis, quas nec ingenij mei infirmitas ferret, nec craſſities penetraret. Quodam autem die quum in vmbracula conceſſiſſet, poſitis ſub platano ſedibus, ille quidem mediã occupauit, nos partim in cæteris in orbem ſubſelliis, partim in herbeſcente viriditate conſedimus. Tum quædam de more præfatus, ad hanc rem de qua agimus ita tãdem aggreſſus eſt: Tria circa regẽ omniũ Plato ſtatuit coæterna, bonum, mentem, & mundi animam. Bonum appellat rerum omniũ patrem & authorẽ Deum, qui ſimplex & immobilis, ſupra omnem omnium naturã & intelligentiam in Parmenide conſtituitur, éſtque in omnia exuberans bonitas. A patre bonóque mẽs procedit, vt ab ingenita Soli luce lumen ſplendidum, quæ mens intelligentia eſt diuina, & optimus boni filius. A mente rurſum anima mundi defluit, vti ſplendor à lumine, quæ per omnia ſpirat, omnia in vita continet. Circa primum qui pater eſt omnium, ſimplex eſt & indiuidua bonitatis idea. Ab hac tanquam ab immenſo & inexhauſto fonte, innumerabiles defluunt idearum differentiæ, haud ſecus atque ex vno ſimpliciſque lucis radio, plurimi in cœlo radij diſtincti cernuntur. Has rerum omnium ideas diuina mẽs excipit, vt ſint ſecunda illa circa ſecundum: illáque mens rerum omnium quæ ſunt, quę fuerũt, quæque olim erunt ſempiternas ideas tanquam ſinu ſuo complectitur. Ab iis verò, dimanant ideatum rationes animæ mũdi immiſſæ, à rationibus rationum ſemina in cœlos & ſydera ſpargũtur. Omnia quæ in mũdo ſunt mortalia, à ſua quęque idea & exemplari, quæ mens illa diuina vniuerſa complectitur, ſuſtinentur. Ideæ per ſuas tationes, mundi animæ communicatas, & hæ per rationum ſemina cœlorum corporibus indita, huc mundi ſpiritu deuectæ, rerum & ortus & gubernationem procurant haud ſecus atque noſtri corporis anima ſpiritibus viribúſque de ſe miſſis, partium ſingularũ naturas vires &

Themiſt. 1. de anim. cap. 24.

In Timæo.

Platonis locus explicatus, Epiſtola ad Dionyſium.

vites & opera continet tuetúrque. Ad eúmq; modum id efficitur quod eſt cùm in Philebo, tum in aliis pleriſque locis, vt exiſtat omnis rerum ortus & adminiſtratio, à cœlorum ſeminibus, ab animæ mundi rationibus, ab ideis quæ ſunt in diuina mente, vt omnia tandẽ ad ſimplex illud vnicúmque principium referantur: quo poſito conſtituantur omnia, ſublato intereant. Id quoque longo & accurato examine in Parmenide perpenſum eſt: nam id ſi fortè virtutis ſuæ inflexionẽ retraxerit, deficiẽte vita in mortẽ corruent vniuerſa. Hæc enim Dei vita, hæc illius actio, rem ad motiones pro ſua quamque natura ciere, vitámque omnibus inſpirare. Et immortalitatis quidẽ ſeminibus cœlum conferit, terram verò mutationum. Qua autẽ ratione anima ſpiritúſque mundi inferiora hæc caducáque omnia & gignant & adminiſtrent, horúmque proxima cauſa habeantur, ita quidem exquiſitius Platonicus præceptor interpretabatur, Mundus qui quatuor naturę principia tota, vno cœli ambitu coercet, vnũ quoddã corpus eſt, cuius partes vt animalium inter ſe cohærent, vnius ſpiritus & mundi animæ beneficio. Nam, 6. Æneid.

Principio cœlum ac terras campóſque liquentes,
Lucentémque globum Lunæ, Titaniáque aſtra,
Spiritus intus alit: totámque infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Viuunt quidem animalium corpora ſua quæque anima, mundus autem longè omnibus dignitate pręcellens, multo nobiliſſimam animam eſt conſequutus. Quæ enim obſecro veſania, quæ dementia ſit, partẽ viuere fateri, negare totum? & murilo inchoatóque corpori animam eſſe, qua integrum & cõſummatum careat? Quæ peruerſitas, imò verò quis furor, Vniuerſo vitam eripere, in quo & cuius beneficio ſumus ipſi, viuimus, mouemur? magna eſt hac in parte diligẽtia Platonis, & ſunt ab eo collecta in Epinomide, in Timęo, in libro de legibus decimo, argumenta & multa & valida, à cœleſtiũ amplitudine, à motûs cùm perennitate tum conſtãtia, à diuinitate & pręſtantia vitalis ſpiritus & caloris, quem illa nobis largiuntur. Atque vt in terris viuentium, ſic & in cœlis ſtellarũ corpora, animalia eſſe omnia confirmat, eáque ex corpore pulcherrimo, & anima cùm optima tum beatiſſima conſtare. Vt autem in nobis eam quę oſſis eſt formam, & eam quæ carnis, & eam quæ nerui, & quæ alterius cuiuſcunque ſimilaris particulæ, gubernat ea quę totius eſt, omnibus quidem particulis ſe communiter impertiens, nullius verò peculiariter propria, totius corporis communis: ſic & quæ totius mũdi eſt anima, omnium cœlorum, ſyderum, elemẽtorum, omnium denique quorum ex illis ortus exiſtit, animas fouet ac gubernat. Hęc eſt mundi anima datrix formarũ, cuius poteſtate & viribus ſingula continentur, & quã verè interpretatur naturam eſſe illam vniuerſalẽ, quæ caducis rebus prima eſt origo, cuius vim admirata eſt eorum turba, qui ſe phyſicos appellauerunt, ne minimum quidẽ eius limites prætergreſſa. Cęterùm quo pacto hęc ſe ſuáſque vires rebus ingeneret, reperito aliunde principio, ita eſt interpretatus: Mundi corpus concretum tractabile quum ſit, & cõprehenſibile ſenſibus, illius verò anima puriſſima, ſimpliciſſima, omnis corporeæ molis expers, hęc duo (inquã) quum maximè diſſideant, & longiſſimo ſeiũcta ſint interuallo, non aliã ratione cõiungi potuere, niſi mediæ cuiuſdã naturæ interuentu: ea autẽ eſt ſpiritus æthereus ac diuinus, cõmunis vtriuſque & amborũ ceu quidam nexus & vinculum. Vt enim animantibus ſpiritũ ineſſe nõ dubitamus, qui & animã retinet in corpore, & ſe ad omnia eius munia accommodatũ exhibet inſtrumentũ: ſic & quendã in mundo eſſe par eſt, qui non vt ille, quicquã è caducis terrenı́ſque hauriat, ſed totus æthereus, totus lucidus, diuinã prorſúſque cœleſtẽ conditionẽ obtineat. Hunc Plotinus exiſtimauit à mundi anima vniuerſum dimanare, quẽ vi ſua genitali illa quaſi turgens procrearet. Per cuncta diffuſus & inſertus, omniũ quæ fiunt proximus author, totúſque vitalis vitæ ſeminariæ rebus infundit: huic enim comes eſt cœleſtis ille diuinúſq; feruor, qui cæteris naturis omnibus, ſalutarẽ impertit & vitalẽ calorem, qui in omnẽ fuſus naturam, animãtia omnia, omnes ſtirpes gignit, cõſeruat, alit, auget, ſuſtinet. Quare quũ vna natura ſit quæ mundũ omnem continet, quęque ipſum tuetur, fatendũ eſt ipſam eſſe mundi animã, ex qua conſeruatio & ſalus omnium omnis oritur, & cuius ſpiritus cuncta cõplexu conciliat. Sic omnibus inter ſe cõcinẽtibus, neceſſe eſt, quod à Tullio dicitur, omnia vno diuino & cõtinuato ſpiritu contineri. In vniuerſum mundi corpus diffluens hic ſpiritus, & ſingulis ſe rebus immiſcẽs, In Tuſcul.

secum (perinde vt si vehiculum esset) tum illam mundi animã, tum idearum rationes, & è cœlo sideribúsque rationum semina inuehit, totis confundit & permiscet: his porrò comites sunt ipsa mundi vita, & salutaris ille siderum calor, à quo est cùm procreandi, tum nutriendi, augendi conseruandíque facultas, quam perspicuè cernimus in stirpes, arbores, conchilia animantésque propagatam.

Aeneid. 6. *Inde hominum, pecudúmque genus, vitæq; volantum,*
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore Pontus,
Igneus est illis vigor & cœlestis origo
Seminibus.

Neque verò ab hoc ordine lapides & metalla semouẽ, quòd nihil in viuente mũdo tam deforme & tam abiectũ sit, cui non infusus ille spiritus munerũ diuinorum aliquid elargiatur. Hæc sunt optimi viri, quæ audiuerã equidem à Platonico illo, sed ita multis antè annis, vix vt meminisse potuerim, nisi memorię labenti hæc chartula, in quam singula retulerã, succurrisset. EV. Virum narras haud vtique silẽdum, sed dignum profectò cuius nomen monimentorũ æternitati consecretur. Sed agè obsecro, hoc nobis ingenuè fatere, cur cùm hæc iamprĩdẽ & audisses & probasses, recondita tamen tenebas, neque in medium proferebas? Cur superiorẽ concertationem eousque incalescere patiebare? An illa exciderãt animo? An nõ tibi iure reprehendẽdus videris peruicacitatis aut inuidentiæ nomine? BR. Nondum profectò, nondum vlla ea obduxerat obliuio, sed ad philosophici ingenij aciem exacuendam hæc inuestigãda duxi, & vt plenius constaret quid quatuor illę simplices rerum naturæ in singulis virium haberent, quas plurimi rerum omnium primordia causásque statuunt, ex quibus velint rerum omnium cognitionem capi & certiorem disciplinis demõstrationem adhiberi. EV. Experitis tamen nõ posse te in veteri illa sententia permanere, ac veluti stationem tueri: aut si castella quędam munitiora defendere coneris, proditurum te quidẽ totam philosophiæ vrbẽ. Sed qui possunt diuina illa commentitia vel esse vel videri, quæ summi naturæ exploratores ac speculatores, pro certis retulere, pręsertim additis demonstrationibus pro rei natura firmissimis & euidentissimis?

De spiritibus quorum gubernaculis mundum administrari tradunt. Cap. XI.

PHILIATROS.

AVDIO præter commemorata, toto mundo spiritus vagari, quos Græci δαίμονας appellarunt, de quibus mihi videor quiddam superiore disputatione subodoratus. Nequid igitur rerum insit vniuersitati, siue sub aspectum id cadat, siue oculorum obtutum effugiat, quod noster hic cõgressus non attigerit, æquum est & de illis quid sint, quot illorum genera, quid denique rei mundo procurent inuestigare. EVD. Ab hac disputatione aliena prorsus videtur solers isthæc disquisitio. PHIL. Erit fortasse non modò ad perspicuam æterni Dei cognitionem apprimè vtilis, immò etiam ad morborum & remediorũ quæ trans naturam sunt demonstrationem necessaria, de quibus pomeridianis horis ex te nonnihil audire confidimus. Quid itaque de spiritibus è sacris literis in vnum quasi fasciculum congesserim, ipse præpando: vos quæ aliũdè legistis, profundite. Deus excelsus priusquam mundi huius aspectabilis quicquam moliretur, incorporeum illum miris spirituum ordinibus confertum condiderat, qui quum omnes boni essent, neque quicquam malum efficere potuisset qui esset ipse optimus: vnus tamen Lucifer ausus est in corde suo dicere, In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, & sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascẽdam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Tum omni exercitu quem fraude & perfidia fefellerat comitatus, de cœlo corruit in terram qui manè oriebatur, & in infernum detractus est in profundum lacus. Et, vt inquit Iudas Apostolus, Deus angelos qui non seruauerunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni Dei vinculis æternis sub caligine reseruauit. Itaque infinita illa spirituum multitudo bifariam tum discreta est: hi cœlorum sedibus addicti & consecrati sunt: illi cœlo exterminati huc in exilium relegati, elementari mundo sedibus incertis oberrant. Superiores illos nouem choris disiunxit Dionysius: Supremum & excelsissimum tenent Seraphin, hinc Cherubin insequuntur,

Esaiæ 14.
In epistola.

deinde

deinde Throni, ab iis Dominationes, mox Virtutes, proximè Potestates, succedűt Principatus, inde Archangeli, tandem Angeli infimo cœlestium ordine. Ita enim singulos ex Sacrarum literarum monimentis deprompsit. Quibus autem obeundis muneribus quique destinentur, ita deinde expressit: Cœlestium spirituum prima distinctio Deum iugiter ambiens, & circa illum nullis mediis interpositis agminibus astans, æternam ipsius scientiam simpliciter & indeficienti circunstat affectu. Ea quippe plurimas ac beatissimas speculationes, purissimis intuetur obtutibus, simplicésque & continentes diuinæ claritatis radios suscipit, atque diuini cibi alimonia pascitur, plurima ex diuinis excellenti ratione cognoscens, diuinæque scientiæ & agnitionis quantum fas est, particeps facta. Quid autem à supremo illo ordine singulis deinceps inferioribus influat, *De cœlesti hier. cap. 10.* ita quidem exposuit: Superiores eminentioresque ordines, inferiorum quoque agminum non carent fulgoribus atque virtutibus: posteriores verò superiorum intelligentię exortes sunt. Sunt autem omnes ita instituti, vt inferiores superioribus obaudiant, eorúmque nutus enuntient. Ac primi illi quidem vt summi Dei se mouētis consilia & voces exponant: reliqui verò proportione debita, vt tandem per infimos angelos nobis *Cap. 9.* pro modo & ratione cuiusque diuinorum sensuum aperiant lucem. Angeli nanque implendi peragunt munus, & ipsorum ordo magis circa euidentiora & apertiora versatur, ac mundana fermè negotia ab eis disponuntur. Enuntiant enim diuina mysteria humanis ordinibus, quibus eos præesse credendum est, vt illorum ministerio ferantur ad Deum & conuertantur, sintque ipsius societate & coniunctione fœlices. Humanarum rerum administrationem, Angelis sacra Scriptura distribuens, Michaelem Iudæorum principem, alios aliarum gentium præsides constituit: Statuit enim Altissimus terminos gentium iuxta numerum angelorum Dei. Neque verò gentibus duntaxat aut *Daniel 10.* *Deuter. 32.* terræ prouinciis, sed & singulis nobis addictos esse custodes angelos, inconcussa illa euangelij veritas testatur, Videte, inquit, ne cōtemnatis vnum ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris qui in cœlis est. Sic (vt *Matth. 18.* proditum literis accepimus) primi parentis custos angelus dictus est Raziel: Abrahæ, Zakiel: Isaac, Raphaël: Iacob, Peliel: Mosis, Metraton. Per hos internuntios plurima illi diuinitus acceperunt. Vnde intelligitur, infinitam haberi angelorum multitudinem, quam tamen sacræ Literæ, extremum quiddam indicantes, ad decies millies dena millena produxerunt. At verò malignorum spirituum vix vsquam videntur ordines *Daniel 7.* exercitúsque attigisse. In omnibus tamen hæc mala insunt, furor rationis expers, demens concupiscentia, cogitatio præceps atque proterua. Hæc Iudas triplici genere *In Epist.* complexus est: Hi, inquit, carnem quidem maculant, dominationem spernunt, maiestatem blasphemant. Itaque dæmones è patria sedibúsque exturbati effrenatiùs in huius mundi principatum exules inuaserűt, sicque vniuersum obsidione impleuerunt, vt nulla toto sit orbe regio, qua non illi Deorum nomina sibi vsurpauerint, adeò quidem subdolè & versutè, vt (quod mirum videri potest) apud Gallorum Druydas, & distantissimos Indorum Gymnosophistas, idem sit cultus deprehēsus. Hanc maximè curam dolis omnibus & præstigiis adhibuerűt, vt idolorum specie tanquā Dij colerentur. Quanquam appellente Christo principe luminum, princeps huius mundi foras est eiectus, neque in nos habet quicquam: circumiens tamen tanquam leo rugiens quærit quē deuoret, & quem irretiat technis suis tentationúmque insidiis. Plura in præsentia è Sacris non succurrunt, vnde pleniorem dæmonum potestatem astruam: vos quæ aliunde noueritis effundite. BR. Rem abditam, nulla sensuum acrimonia comprehēsam, temeritas sit spreto omnium authorum patrocinio constanter asseuerare. Quocirca de dæmonibus quicquid sum dicturus, è Platonicorū fontibus exhauriam. Dæmones quosdam esse, eósque mūdo vagari, hoc sensus testimonio Plato comprobauit: An est quisquā qui *In Apologia.* dæmonum quidem opera opinetur esse: dæmones autem neget? Quòd si dæmonia esse puto, necessarium est putare me dæmones quoque esse: an non ita se res habet? Sed omnium numinum multitudine quasi mundum aliquem instituens, in Epinomide summos Deos, vltra mūdanos ait amplissimam rerum prouidētiam habere: sub his in cœlo quod ā conspicuos esse, tertio infimóque loco dæmones, horū genus vnum ex æthere, alterum ex aëre esse. Ac neutrum, inquit, conspici totū potest: sed quanuis hi dæmones prope nos sint, nūquam tamen manifestè nobis apparent. Et mox: Aliud verò quod ex aqua est, rectè semideum vocabimus. Id nonnunquam cernitur, nonnūquam aspectui

nostro se subtrahit: & quum videtur, tenui visu perceptũ admirationem adfert. Præter tria hęc dæmonũ genera Plato quoque Heroas instituit, libro quarto De leg. Post deos istos, inquit, dæmonibus vir mẽtis compos sacrificabit, heroibúsque post dæmones. Heroas extimorum hominum animas esse definiunt, à corporis nexu seiugatas & liberas. Quos Plato dęmones promiscuè appellauit, hos Latini ex officiis distinxerunt. Qui administrãdis regionibus præsunt, Dij patrij Penatésq; : qui pacato & quieto numine domum possident, Lares: aut si quando terrorem incutiant, Larua: qui verò nobis singulis testes & custodes additi sunt, Genij appellantur. Heroas quos Græci dixerunt, veteres Latini Lemures dicere solebãt. Quibus viribus præditi sint, ex Platone accipite: Prudẽtiæ mirabilis participes sunt, acuto quippe ingenio tenacíq; memoria cogitationes nostras omnes cognoscũt. Honestos bonósque homines mirificè diligũt, improbos vehementer oderunt, vtpote qui doloris particeps sunt. Sed Deus qui diuinam sortem perfectè possidet, à doloribus voluptatibúsq; liber, sapientia cognitionéque perfectè fruitur. Quum autẽ refertum animalibus cœlum sit, & Dij summi & dæmones se inuicẽ interpretantur: media enim animalia tum ad terram, tum ad cœlum leui motu feruntur. Hoc ipsum in cõuiuio Diotimæ fatidicæ mulieris authoritate stabiliuit. Quam vim habet dæmonũ natura? Interpretatur & traiicit humana ad Deos, diuina ad homines. Et mox: Deus quidem homini non miscetur, sed per id mediũ, commercium omne atque colloquiũ inter Deos hominésque cõficitur, & vigilantibus nobis atque dormientibus. Hæc quidem de naturis dæmonum: nunc vt sint illis singularum mundi regionum gubernacula distributa, ex Politico, vbi de vita quæ sub Saturni regno ducebatur, audite: Tunc sanè totius mundi princeps curatórque primùm Deus extitit, at nunc per varias mundi plagas singulæ ipsius partes à Diis principibus distributę sunt. Animalium quoque genera gregatim distincta, dæmones quidam tanquam diuini pastores sortiti sunt, quorũ quisque ad munus suum obeũdum sufficiens quũ esset, singuli singulis sic vt ille voluit præficiebãtur, quibus præerat ipse. Plenius in Critia siue Atlantico: Dij quondã vniuersum terræ orbem sigillatim sortiti sunt, in regiones singulas distributũ. Qui persuasione pro guberaculis vtebantur, eáque animam attingebant: & pro arbitrio suo ita ducentes, mortale genus omne gubernabant. At quomodo? libro De legib. quinto expressit, quo eas regiones fœliciores haberi censet quæ meliores dæmonum rectores fuerint sortitę. Nec illud, inquit, ô Clinia & Megille nos fugiat, magnam esse locorũ ad ferendos meliores peiorésque homines differentiam: quibus diuersa prout expedit legibus sancienda sunt. Maximè autem loca regionis differunt, in quibus inspiratio quædam diuina est: & quæ dæmones sortita sunt, qui habitãtes sic vel cõtrà suscipiunt. Vnde in Phædro cõmemorat dæmonem quẽdam Ægyptios primũ literas docuisse, compluribúsque locis vaticinia audiri. Audiui equidẽ, inquit Socrates, circa Naucratim Ægypti, priscorũ quendam fuisse Deorum, cui dicata sit auis quam Ibim vocant. Dęmoni autem ipsi nomen Thenth. Hũc primum omnium numerũ & numeri computationem inuenisse, Geometriámq; & Astronomiam, talorum rursus alearúmq; ludos, & literas. Erat tunc totius Ægypti Rex Thannis: ad hunc Thenth profectus artes demonstrauit suas, dixítq; eas distribui deinceps Ægyptiis cęteris oportere. Et mox: Qui in Iouis Dodonæi templo versantur, ex quercu sermones primos fatidicos erupisse afferunt. Quapropter libro De legib. quarto, sic omnem regionum ciuitatúmque administrationem colligit. Quum intelligeret Saturnus, quemadmodum ipsi narrauimus, nullã hominis naturam res humanas ita gubernare posse, vt si omnibus arbitratu suo dominetur, lasciuiori superbia iniustitiáque non repleatur: qúmque hæc inquam non ignoraret, nõ homines, sed diuinioris præstantiorísque generis dæmones, ciuitatibus nostris reges principésque pręfecit: quod nunc nos in ouium gregibus aliorúmque cicurum armentis facimus. Non enim bobus boues, nec capris capras præficimus, sed nos ipsis genus melius dominamur. Similiter Deus homines amans, genus dæmonum genere nostro præstantius, nobis præfecit. Iam verò quod de proprio cuiusque dæmone è sacris protulisti, sic Plato in Phædone legitur astruxisse: Nihil enim aliud quum migrat ad manes anima secum transfert, præter eruditionem atque educationem: quæ quidem statim in principio transmigrationis illius, plurimum vel prodesse vel obesse dicuntur. Ferunt enim quemlibet hinc illuc emigrantem, ab eo dæmone quem viuens sortitus fuerat, in locum quendam duci, vbi oporteat omnes vnà collectos iudicari, ac deinde ad inferos proficisci

In Epinomide.

proficisci eo duce, cui mandatum erat, vt hinc decedentes ad illa loca traducat. Proprius Socratis dæmon multis locis celebratur à Platone. Alcibiadem alloquutus Socrates sic ait: Curator meus melior & sapientior quàm tuus Pericles. Alcib. Quis hic ô Socrates? Socrat. Deus ô Alcibiades, qui me vetuit ante hunc diem tecum disserere: cui credens, assero te per nullum aliũ, quàm per me claritatem consequuturũ. Et in Theage sic ait Socrates: Adest mihi diuina quadã sorte dæmoniũ quoddam à prima pueritia me sequutũ. Hoc enim vox est quædam, quæ quũ fit, semper eius rei quã facturus sum, dissuasionẽ demonstrat, prouocat verò nũquam. Quòd si quis amicorũ meorum quandoq; aliquid communicat, extatq; vox, hoc illa dissuadet, neq; facere sinit. Cuius quidẽ rei vobis testes dabo. Charmidẽ virum bonũ Blanconis filiũ noscitis: hic aliquãdo, &c. Et mox subdit: Quibus autẽ fauerit in ipsa familiaritate potestas dæmonij, breui ij proficiunt. Et rursum: Si Deo gratũ est permultum quidem & breui proficies: sin cõtrà, minimè. Vnde libro de Repub. sexto ait: Dæmonis autem nostri signum referre nunc non decet. Et libro de Legib. sexto, monet vnumquemque numen suum & propriũ dæmonẽ, conuenienti sibi honore afficere, quò se is familiarem præbeat, omniaque seruet illæsa. In quam sententiam hęc post multa protulit Apuleius, Hic quẽ dico prorsus custos, singularis præfectus, domesticus speculator, indiuiduus arbiter, inseparabilis testis, malorum improbator, bonorum probator: si ritè animaduertatur, sedulò cognoscatur, religiosè colatur, ita vt à Socrate iustitia & innocentia cultus est, in rebus incertis prospector, dubiis pręmonitor, periculosis viator, egenis opitulator: qui tibi queat tum somniis, tum signis, tum etiam fortasse coràm quum vsus postulat mala auertere, bona prosperare, humilia sublimare, nutantia fulcire, obscura clarare, sidera aduersa corrigere. Hęc sunt quibus ad sacrorũ imitationẽ Plato & ciuitatibus administrandis, & domibus nobisq; protegendis dæmones addictos confirmat. Cæterũ nusquam malignos à bonis seiunxit, sed omnes promiscuè Deorũ nomine cõplexus est: nam illius ætate bonos dęmones nondũ innotuisse constat. Quoscũque vetustas Deorũ cultu venerata est, omnes authore Porphyrio cacodęmones erant. At Platonici iuniores, eos genere toto disiunxerũt. Clarè quidẽ Proclus, sed apertius Iamblicus: Dij, inquit, angeli, dæmones boni, non apparẽt phãrastico modo, sed proprio prorsus & vero: Spiritus verò mali phantastico fallacique, simulant Deorũ præsentiam dæmonũmq; bonorũ, ideòque cultorẽ suum iubent esse iustum, vt ipsi videantur boni sicut & Dij. Quoniam verò natura sunt mali, rogati mala inferre, libenter inferunt, atq; nobis ad iniusta conducunt. Hi sunt omnino qui & in oraculis mentiuntur & fallunt, & turpia consulunt atque peragũt. Dij verò boniquè dæmones neque fallunt vnquam, neque conferũt ad iniqua. Est insuper malorum natura dæmonũ sibimet inconstans, instabilis secũmque dissidens, aliàs alia suadens. Superiorũ verò natura sibi cõstat assiduè, eundémque seruat semper in actione tenorem. Is mox plurima de proprio cuiusque dæmone subiecit, & rationem duplicem qua illum nobis familiarem reddamus: harúmque alteram artificiosam appellat, quam Porphyriũ secutus ait ex cæli figuris & geneseos potestatibus deduci. Supra hæc nonnulli curiosa nimis & præcipiti indagatione sceleratas artes inuexerunt: alij in nefariam demonum societatem atque commerciũ sese pactionibus obstringunt: alij gentilitiis sacrificiis summos illis honores deferunt quò rerum potiantur: alij diuinorũ nominum potestate illos se subigere, in suámque ditionem redigere confidunt, quibus vt seruis imperent. Quæ omnes prorsus vanæ & captiosæ sunt artes. Sed nec illa de qua modò dicebam minus superstitiosa est, qua plerique gloriosius iactant bonos demones posse sibi familiaritate cõiungere, quorum cõsuetudine, optima quæque condiscãt: hi siquidem difficile compareant, nec nisi summi Dei iussa capessunt. Illorũ verò simulata specie cacodęmones percuriosis hominibus multa plerunque ementiuntur. Itaque qui aut gẽtiliriis sacrificiis, aut simulatis nominibus diuinis accersiti cõuolant, omnes sunt cacodęmones: qui tametsi optant venire, cogi tamen se simulant, inquit Porphyrius, vt suis nos dein præstigiis irretiant. Vidi quendam vi verborum spectra varia in speculum deriuare, quę illic quęcunque imperaret mox aut scripto, aut veris imaginibus ita dilucidè exprimerent, vt promptè & facilè ab assidentibus omnia internoscerẽtur. Audiebantur quidem verba sacra, sed obscœnis nominibus spurcè contaminata, cuiusmodi sunt elementorũ potestates, horrenda quędam & inaudita principum nomina, qui Orientis, Occidẽtis, Austri, Aquilonísque regionibus imperent. Cæterùm omnis dæmo-

num quauis arte parara necessirudo, omnísque horum præstigiarum ratio, pestifera fraus est in extremam hominum perniciem introducta. Nam Porphyrio teste, dæmon mendacij parens, rogatus etiam quæ non nouit constanter affirmat: & quæ nouit, si semel verè, decies illa falsò refert: naturæ suæ nunquam immemor. EV. Multis quidem & expressa de dęmonibus ex authorum vestrorum fide deprompsistis, ad quæ si nequeam Aristotelis sententias singillarim accõmodare, quid tamen illius opinio ferat, hinc perspici potest, quòd Deorum plena esse omnia ex Pythagoreorũ doctrina asseuerat: & naturales Deos mundum hunc inferiorem: sublimiores verò superiorem illum sola cogitatione comprehensum moderari atque conseruare. Quanti verò aliorum de his tum scripta tum dicta æstimauerit, ex his paucis quę libro de diuinatione per insomnia, memoriæ mandauit, coniicitur. Sublata, inquit, causa quæ ad Deum referatur, nulla prætereà alia videtur cõsentanea esse. Quandoquidem originem eius inuenire quod dicitur, quosdam esse in Borysthene & iuxta columnas Herculis, qui futura pręsentiant, captum ingenij nostri excedere videtur. Lib.1.cap.5. Libro de partibus animaliũ ita scriptũ legimus, Heraclitum dixisse ferunt ad eos, qui quum alloqui vellent, quòd fortè in casa furnaria « quadam caloris gratia sedentem vidissent accedere temperarunt: ingredi eos fidenter « iussit, quoniam (inquit) ne huic quidem loco Dij desunt immortales. Quo sanè loco « Deorum nomen Geniis, Penaribus, Lemuribus, spiritibus denique omnibus Platoni- « co more impertiuit, vt qui peræquè omnes incorporei & à nostris sensibus remoti sint, operibus solis cõspicui. De his autem quæ ad rei medicæ exercitationem non admodũ accommodata videri possunt, iam fortasse vltra modum. Quúmque gnomonis vmbra in solario meridiem instare commonstret, par est differendi finem facere, & quieti valetudiníque nonnihil tribuere. Heus pueri mensam primis cibis extruite. PH. Ne te pœniteat optime Eudoxe, in hanc disputationẽ ceu vi quadam impulsum fuisse, quã spero non parũ fructus ad rei medicæ vsum nobis allaturam, & cùm mihi, tum cæteris omnibus qui disputantibus nobis assederunt, eximium quendam diuinitatis ardorem cõcitasse. Si quos enim spiritus orbe toto volitare & vagari compertum habemus, eósque sensu non attingi, incorporeos esse immortales, & inteligẽtiæ participes: constans id & firmum esse debet, animum quem in nobis sentimus intelligentiæ capacem, incorporeum simul & immortalem haberi: & eundem, quum è corpore emigrauit, in perpetuũ viuere, referríque in spirituum greges. Si extra concretum hũc aspectabilémque mundum, innumerabilis spirituum multitudo, quasi in turmas digesta, ducibus gubernatur, necesse est omnino, & ducibus ipsis regem vnum imperatorémque summum præfici, qui principatum tenens diuinitatis splendore intelligendíque præstantia, immensus sit & incomprehensus, cuius maiestatem & præstãtiam infirmitas fragilitásque nostra, ne tenuissima quidem suspicione possit attingere, hoc luto, hoc denso corporis cęmento, demersa. His animi quasi primis epulis corroborati, corpus oblectamento quodam & solatio leuaturi, lauemus, & mensæ accumbamus.

LIBRI PRIMI DE ABDITIS RERVM CAVSIS, FINIS.

IOAN.

IOAN. FERNELII Ambiani, de abditis rerum

CAVSIS, LIBER II.

PRAEFATIO.

T res cæteræ omnes quas mundi hæc vniuersitas complectitur, ab initiis & quasi rudimētis quibusdam obscuris ortum accepêre: ita nascens rerum cognitio atque sciētia, principiò rudis, in his solùm versabatur, quę vel oculis vel auribus vel aliis denique sensibus dici percipique possent. Etenim prima illa ætas effectus duntaxat intuebatur, qui coràm & in conspectu omnium erant, causas ex quibus illi prodiissent, minimè contemplata. Posteà verò quasi adolescens ipsa rerum cognitio, studio exculta maiore, in ea altius penetrare cœpit, quæ penitùs abstrusa & longissimè à sensibus disiuncta, solius mentis vi & agitatione conderentur. Tum primùm nata noménque suum adepta est philosophia, quæ vna omnium quæ fiunt causas ratione animóque lustrat & persequitur, hásque ex euentis inuestigat atque demonstrat. Quoniam verò non semper euidentes eæ sunt, & plerunque in obscuro positæ delitescunt, non ab omnibus paręquè sunt comprehensæ, sed vnius eiusdémque rei alij alias sæpe causas attulerunt, vt sua cuique probabili ratione ducebantur. Plurima hinc philosophandi genera processerunt, è quibus duo commemorantur in hunc vsque diem præclara: vnum sub Democrito, alterum sub Hippocrate principe. Ille causarum omnium ordinem persequutus, fortuitam illam atomorū concursionem implorans, eas ipsas rerum omnium prima elementa fecit. Hippocrates non hæc, at terram, aquam, aërem & ignem: à quibus inter sese confusis, omnia quæ oriuntur & occidunt, nasci alique contendit. Hæ sectæ ductæ ab humili eousque progressæ sunt ad summum, vt non in philosophia modò, verumetiam in medicina præclaros imitatores & æmulos inuenerint, qui cùm rerum omnium, tum morborum causas ad sua quique elementa referri oportere, non infirma, sed maximè credibili probabilíque ratione suaderent. Atomos amplexati sunt qui se methodicos medicos appellarunt: terram, aquam, aërem & ignem dogmatici. Vtrique sua principia tam arctè tenēt támque accuratè defendunt, nihil vt gigni fierívе putent, quod nō statim causis illis acceptum ferant. Quæ quum ita sint, velim vnusquisque ex bono & æquo pōderet ac iudicet, quàm parum firma & quantum in opinione dubia sint quæcunque de primis rerum causis disputari solent, vtque de his nihil certum nihil cognitum comprehensúmque animo haberi possit. Euentorum suas vtrique causas iactitant, has magna probabilitate rationum tutantur: authorum vtrinque par ferè numerus, qui ingeniorum laude & acrimonia non admodum dispares sint. Vtrorum igitur testimonio fidem attribues? In vtram te illorum familiam tutum recipies? Stabilitatémne vel authoritatem habere possit, qui se cōmentitiis illis opinionibus adiunget? Atomos veteres iā ridemus, miramúrque vt sibi quisquam persuaserit corpora quædam solida atque indiuidua, fortuita illa cōcursione res magnitudine immensas, varietate multitudinéque infinitas, omnémque absolutissimū hunc mundi ornatum effecisse. At certè si Democritus mortem cum vita commutare posset, multo acrius hæc quæ putamus elementa, suo more rideret. Quæ equidem hue non idcirco affero, vt quasi armis contendam, quatuor elementorum mundi vires nullas esse, sed vt clarum perspicuúmque fiat, eos qui rerum omnium efficientes causas ab his elementis necessariò petunt, quæ duntaxat probabili ratione stabilita sunt, plurimùm disputationibus suis hallucinari, multorúmque euentorum causas aliò pertinere.

Rei cuique genitæ alias à materia, alias à Qualitatum temperamento, alias à Forma vires inesse. Cap. I.

BRVTVS.

IAM satis & magis opiparè quàm Philosophos decet, epulati sumus hilarem in modum. Nequid igitur diei huius tam præclarę nobis pereat, ad frugiferam fructuosámque disputationem nostram reuertamnt, & è philosophia quasi è vadis & fluctibus emersi, in amplum illum medicinæ campnm concedamus. In quo nõ vt manè, differendi subtilitate digladiari velim, sed restinctis cõtẽtionibus armísque depositis (ne qui pastis controuersam fieri disceptationem causentur) ex te pacatus audire, quantam in re medica abditarum causarum vim esse putes. EV. Velles igitut diem hunc totum amicis etipere, qui vt animum à grauioribus curis hilaritate quietéque relaxarent, nos comitati fuerant. Quando autem video nostrã hæc colloquia illis non iniucunda fore, placet diẽ totum vt cœpimus literis consecrare. At ne vel Solis ardore torreamur, vel tetris his septis coërceamur, conueniet sub hortorum virentibus vmbraculis, in herbescentibus subsellis considere, quâ placidissimè spirat Fauonius: erítque nobis terrę tumulus pro mẽsa, in quam libros si res exigat reponemus. Accedamus itaque, & hîc molliter ac delicatè recumbamus. PH. Locus sanè amœnissimus, quo vel Musæ plurimum oblectentur: conferet huius amœnitas nõnihil ad rei quàm expetimus perspicuam dilucidámque explicationẽ. Eia tu iam qunm voles ad rem aggredere, à medicinæ principiis exorsus. EV. Ttia quidem hæc materiã, speciem atque temperamentum in vniuscuiusque rei naturalis compositione contineri, multis suprà rationibus est confirmatum. E quibus duo vt principia rem omnem cõstituunt: at temperamentum duntaxat inest in materia, quæ ex ptimorum mundi elementotum permistione cõcreuit. Nũc vt ab iisce tribus neque à plutibus rerũ omnium vires profectæ sint, & quales edisserendum. PH. Rectè tu quidem viam quam nos tenete oporteat ingrederis: perge igitur reliquum iter conficere, & dic cur rei procreatæ, alias à materia, alias à temperamẽto, alias à forma vires inesse putes: quũ vnica sit totius substantia, à qua omnis actio omnísque effectus enasci & emanare creditur. EV. Aristoteles efficientium causarum alias esse proponit tationis expertes, alias participes: "Quæcũque (inquit) rationis sunt participes, cõtrariorum operum sunt effectrices: expertium autem rationis vnaquęque vnius dũtaxat opetis est principium." Hinc autem argumentum sic ratione comprehendã: Causarũ facultatúmque naturaliũ quæ sunt rationis expertes, vna vnius est effectus principium, neque ab vna & eadem possunt complures diuersíque effectus prodite. Atqui vnius cuiusque simplicis naturalísq; corpotis velut stirpis, complures notamus effectus, eósque admodũ varios & dispares: Nequeũt igitur hi ad idem communéque principium referri, sed est necesse horum mulrę sint causę. PH. Etiã si hoc vnum cõplures causas & facultates habeat, eas tamen omnes temperamento acceptas feram, ni tu mihi patefeceris, harũ nonnullas à materia, & nonnullas à specie conferri. EV. Primùm quidẽ in temperamẽto vires aliquas inesse haud inficiaris. PH. Idne inficiarer quod omniũ philosophorum medicorúmque sentẽtiis stabilitnm est? EV. Neque tamen id in se vno functionum omnium vires comprehendit. PH. Quarúmnã igitur? EV. Earum duntaxat quæ quodammodo primarum qualitatum naturam cõditionémque redolẽt. PH. Quomodo? EV. In permistione necessum est omnino aut vnã aut duas qualitates excellere: quę quoniam superiores sunt, omnem temperamenti efficientiã sibi vendicant, vt quicquid ab illo efficitur, id ab iis perfectum esse dicatut, quamuis otiosa non sint cętera. Quod enim calidum perhibemus, id quidẽ calefacit, licet imbecillius quàm ignis: quod calidum siccúmque est, calefacit simul & exiccat. Neque ex temperamẽto potest vlla functio prodire, quæ non ad vincentis qualitatis naturam vímque referatur. Hęc si sola sit & pura, elementi vires habebit: si cõtrarij permistione tẽperata, easdẽ ptorsus etiamnũ vires, licet obscuras & inferiores, obtinebit. Cõtrarij enim repngnãtia, vincẽtis

9. Metaph. cap. 2.

qualitatis

qualitatis vires & exuperantiam impedire quidem potest, at illius naturam ac vim nequit prorsus obterere. Ergo in tẽperamento necesse est vincentis elementi vis maneat, atque dominetur, licet depressa & infirmior: quæ semper naturæ pristinæ memor, alterius diuersíque generis nullum possit effectum proferre. Id ita esse vt tibi persuadeam subtiliore mihi ratione opus videtur. Vera permistio corporum est: temperamentũ solarum est qualitatum. Contrariæ autem qualitates non in se mutuò transeũt, inquit Aristoteles (neq; enim calor abit in frigus, neque humor in siccitatẽ, aut cõtrà) sed ipsum duntaxat corpus subiectum mutationẽ subire constat. Neque enim calor frigori, neque frigus calori, sed quod subiicitur vtrique est materia. Ergo si contraria existimat in sese commigrare non posse, qui fiet vt ex principum qualitatum temperatione aut vis aut qualitas noua emergat, quæ diuersam naturam adepta, illarũ nihil redoleat? Necessum est igitur vires quæ ex principum qualitatum temperamẽto prodiere, superioris dominantísque qualitatis naturam imitari. PH. Huius sanè cõclusionis rationes video. Materiam verò quas tandem ad efficiendum vires accepisse putas? rudis enim & informis quum sit, atque duntaxat sustinẽdis rerũ formis subiecta, nihil prorsum efficit, sed patitur sustinétque omnem mutationis ordinem. EV. Simplici nudæque rerũ materiæ vires nullas aut functiones inesse statuo: sed ei quam ex permistis elementorũ substãtiis concretam esse confirmauimus. Hanc autem luculentius explicare constitui. Demonstratum est ab Aristotele cùm aliis locis, tum maximè quarto Meteorologicorũ, è quatuor primis qualitatibus duas, calorem nempe & frigus agere, ob ídque efficientes appellari: duas verò humorem atque siccitatem pati, idcircò & patibiles dici. Sic & de primordiis naturæ, ignis & aër tanquã causæ efficiunt, aqua & terra patiuntur vt materia. Quę enim potentiora sunt & viribus excellunt, simpliciter efficientia pronuntiat: aquam verò & terram, quæ minus possunt, materiam facit cõcretorum corporum, horúmque qualitates siccitatem & humorem patibiles. Animantes, inquit, in terra & in aqua duntaxat persistunt atque degunt, in aëre autem & in igni minimè: propterea quod terra & aqua corporum materies existunt. Mox subiungit, Quod itaque patitur, aut aridum aut humidum, aut ex vtroque conflatum est. Atque aquam humidi, terram sicci corpus esse statuimus: quippe quæ inter humida & sicca maximè pati solẽt. Et alio loco: Quum autem similaria alia ratione ac via quàm dissimilaria constitui soleant ex quibus ea fiũt, sunt materies quidem siccum & humidũ, & terra & aqua, horũ enim vtrumque vtriusque potestatem habet euidentissimam: efficientia verò calor atque frigus: hæc enim ex illis similaria corpora constituunt. Quid autem hinc eliciam videto. Humorem atque siccitatem patibiles qualitates statuit Aristoteles: terram verò & aquã quibus illarum plurimum inest, materiam naturalium corporum. Itaque quas recẽset ille secundarias qualitates à patibilibus ortas, quósque corporeos affectus nuncupare solet, nos etiam optima ratione videbimur materiæ vires & qualitates appellare. Eiusmodi autem sunt durũ & molle, crassum & tenue, viscosum & friuolũ. Sic enim verto quod Gręci ψαθυρὸν, Plinius friabile appellat; læue & asperum, rarum & dẽsum, & quæ huius sunt ordinis, omnia in materiam penitùs immersa. Possum & aliter hanc ipsam materiam eiúsque vires exprimere. Aristoteles de his disputans subtilius, omnia elementa appellat efficientiã, illorum qualitates ac vires contemplatus. Dum autem ad illorum substantiam animum mentémque adhibet, omnia patibilia & naturalium corporum materiam statuit, ex qua constent quæcunque circa hoc vniuersitatis medium collocãtur. Hæc est igitur mistorum corporum materia, quæ ex elementorum materiis qualitatũ vi cõcreta, vires habet, eásque quas nuper appellaui secundarias: & à qua vnumquodque, molle vel durũ, crassum vel tenue est. Ea ipsa causa est cur cibus ocyus tardiúsve alat, & cur vires habeat aut obstruendi aut aperiendi aut detergẽdi. PH. Id (puto) perinde est atque si dicas, alias ab elemẽtorum qualitatibus, alias ab eorum materie vires nasci: at nihilominus vtræque ab ipsis planè sunt elemẽtis. EV. Vrasq; dices si videbitur elemẽtarias, cæterùm ni quæ à qualitatibus sunt, ab iis discernantur quas materia edit, magna se certè in rebus offeret ambiguitas, magnáque confusio & perturbatio: quam si expedire consilium est, qualitatum effectas à temperamẽto, consistẽtiæ verò à materia deriuabis. PH. Perplacet homonymiæ distinctio: iam obsecro quod tertium erat virium genus persequere. EV. Si rei naturalis forma quæ totius est perfectio, & materia & temperamento longè prestantior est, quis quæso tam demens sit & in rerum cõtẽplatione tam cęcus, vt illa quidem

1. De generat. cap. 6.

1. De generat. cap. 1.

2. De generat. cap. 2. Cap. 1.

4. Meteorol. cap. 5.

Cap. 10.

2. De generat. cap. 5.

exiſtimet agere, formam verò prorſus otiari? Accidens vim effectricem ingenitã habere, ſubſtantiam eam quæ omnium eſt præſtantiſſima, ab omni agendi & aliquid efficiẽdi vi & facultate eſſe deſtitutam? Equidem tãtum virium corporum formis attribuo, vt ab his exiſtimẽ omnes quoſcunque cernimus effectus primùm maximéque proficiſci. Quod & Ariſtotelem cenſuiſſe video. Is enim philoſophos inſectatus, qui naturaliũ corporum facultates atque vires ex calore & frigore deducebant, rati ex his & per hæc omnia confici: planum facit demonſtratione eas qualitates inſtrumenta duntaxat eſſe cauſæ cuiuſdam præſtantioris atque ſuperioris, quã & naturæ nomine inſigniuit. Nam qui has dicet primùm & per ſe agere, perinde faciet ac ſi ſerræ aut cuiuis inſtrumento efficiendi cauſam poteſtatémque tribuat: & perfectione formáque rei extermiſiata, veram amittet cauſam, inſtrumentis actiones feret acceptas, quæ per ſe tamen otioſa manerent, niſi formæ vi cierentur. PH. Si tanta vis ineſt & facultas agendi in forma, vt illi motus omnis & actio primùm feratur accepta: quas paulò antè ad temperamentum & materiam functiones referebas, non ab illis ſed à forma primùm & per ſe ortas eſſe ducemus. Quid cauſæ eſt igitur, cur à temperamẽto & à materia illas prodire decreueris? EV. Qui ſupra ſenſus nihil inueſtigant, à materia & à temperamento eas naſci aſſeuerãt, tametſi prima eſt in his obeundis forma: hos etiam ſequuti à materia & à temperamẽto illas prodire diximus, quia per hæc tanquam per inſtrumẽta fiant. Quas autem à forma eſſe ſimpliciter pronuntio, eas ipſa nullius inſtrumenti interpoſitu aut ſubſidio per ſe obit. PH. Agè verò, nónne materia & temperamentum quæ tanquam inſtrumenta proponis, vires quædam ſunt efficientis formæ? EV. Non ſanè, ſed vt (quum aliquid arte fit) faber aut fictor is eſt qui primùm agit & præcipuè, & cui vis ineſt ſua & facultas efficiẽdi, ars nempe ipſa aut robur corporis: artifici verò adiumento eſt inſtrumentum ſecuris vel dolabrum: & in inſtrumento vis quædam eſt adſcita, non quæ agat, ſed per quã melius agatur, ea eſt ſecuris apta conformatio, vel acuta ad expeditè ſecandum acies. Ita propemodum in naturali rerum effectione, ſpecies primum eſt & præcipuum efficiẽs, in quo vis quædam efficax ineſſe intelligitur: temperamẽtum verò & materia tanquam inſtrumenta ſubſidio veniunt efficienti cauſæ. Horum vtrique ſua vis ineſt & facultas, quippe tẽperamenti & materiæ apta conſtitutio per quam ſit commodior effectio. Itaque in vnoquoque naturali corpore tres ſunt cauſæ efficientes, forma, materia, & temperamentum: & vniuſcuiuſque ſua quædam vis eſt, qua validius vel hebetius agat. Ne autem à ſimili duntaxat tantam rem duxiſſe videar, demonſtrationem ſubiiciam. Forma ex ſe efficiendi principium eſt, nec vt ea conſiſtat principiíque naturam habeat, ab inſtrumento mutuata eſt, quod poſterius tanquam adſcititium incidit. Vim igitur & facultatẽ agendi forma prius acceperat, quàm per inſtrumẽtum ageret: quemadmodum & faber priuſquam ſecuri vel dolabro quicquam effingat, vim artémque habet agendi, neque hanc ab inſtrumento ſumit. Ex quo intelligitur eam facultatẽ quæ ſua ineſt cuique formæ natiua, & quæ illius proprietas appellatur, à materiæ temperamentíque viribus longe diſtare. PH. Quónam quæſo diſcrimine formæ vires ab his quæ tum materię tum tẽperamento aſſignantur, re ipſa diiunges? EV. Nónne poteſt artifex ſola arte (quæ vis eſt ſua) nullius externi inſtrumenti ope, ſtatuam animo effingere? PH. Poteſt opinor. EV. Sic vtique & rei ſpecies quippiã efficit, ad quod neque materia neque temperamentum quicquam confert, quin pariter alias tum à temperamẽto, tum à materia. Tria illa quum ſint in naturali corpore implicita, mutuóque nexu colligata, vix poteſt ſpecies effectu ſuas ſeorſum vires expromere, quin pariter & materia & temperamentum ſuas velut ſuccẽturiatas edant, neque è cõtrarió. Híncne quæſo cõcludendũ putes in vnam eãdémque omnes cõfundi, neq; illas reuera diuerſas eſſe? Huius generis plurima videas ſic inter ſe connexa vt mutua opera indigeant, nullúmque poſſit ſeorſum conſiſtere: ea tamen qui re ipſa non diſcernet, omnem cõturbabit veri cognitionem. Quoniã autem facilè coniector, te horum vniuerſalium demonſtratione (licet certiſſima) nihil aut parũ commoueri, ſingula iam perſequar eáque medica, in quibus hanc triplicem viriũ differentiam planè commonſtrabo: vt quum quaſi exemplis inſtructa fuerit vniuerſa demõſtratio, quæcunque ſparſim tota arte medica de his traduntur, facilè percipias, & ſingulorum ſpeciatim obſeruatio vehemẽtius te alliciat, oblectet ac iuuet. BR. Ego tacitus & quaſi mutus cũ magna ſpe iã expecto quorſum hoc tuũ vertas inſtitutũ, vt omnibus in vnũ cõcluſis ac dilucidè explicatis, perſpiciã quid noui hęc tua ſententia ferat. EV. Altiſ-

ſima quæ-

sima quæque ac difficillima instituti nostri theoremata attingimus, quæ velim optime Brute, acerrima attentissimáque cogitatione excipias: atque dum audies, oro atque obsecro ne quid vlla præuaricatione indulgeas aut condones nobis, quo putes aut artis præcepta labefactari atque conuelli, aut eius authorum existimationē minui: sic enim planior erit cognitio veritatis, quũ singula dicēdo in controuersiā aut disceptationem vocabuntur. BR. Eia, tu iam ad hanc disputationem aggredere, vt qui hactenus impellente aut potius vrgente Philiatro, iusto plus visus es philosophari: nunc quæ medica sunt, non minus disertè pertractes.

Vires eas quas forma profert, vti & ipsam formam, planè diuinas esse atque dici, vt quarum nulla sit certa manifestáque ratio. Cap. II.

EVDOXVS.

PERIPATETICAE philosophiæ, quam matutina disputatione sumus complexi, hæc summa erant capita. Primas quatuor simplices rerum naturas in compositorum materiā cedere, Cœlum autē speciem illis atque formam conferre: hoc quintum esse elementum, cuius cōuersio cursúsque per obliquum circulũ rebus omnibus causa sit ortus ac interitus. Supra autem hos naturæ limites quũ fertur Aristoteles, miris argumētorum viribus docèt, Deum maximum, substantias simplices, separatas & immutabiles tũ extra cœlos tum in cœlis condidisse, à quarum diuinitate omnium vitā cōtinetur. Istarum viribus cœlum admirabili celeritate circũ axem versari, hac motuũ cōstanti & ordinata æquabilitate, quæcunque hîc caduca cernimus & mortalia, alternata ortus ac interitus vicissitudine moueri eámque esse istarum cōtinentem ac proximā causam. Itaque formarũ origo proximè cœlo, deinde intelligentiis, atque Deo, qui vitæ fons est perennis, fertur accepta, quam Platonici in simplices illas procreatrices ideas contulerunt. Iā verò si quod ante meridiana disputatio cōfecit, ex Deo & per Deum nobis insunt omnia, si is rerũ omniũ conditor, omnium principiũ & finē mediúmque tenet: si Deorũ plena sunt omnia, diuináque virtus atque potestas per omnia cōmeat, per quam sunt & permanēt omnia: si quũ Deus hanc vniuersitatē cōpleret, rerũ ortus perpetuos instituens, per omnes naturas proprijs seminibus generatim & per species diuisus est, & si tum rebus singulis vitæ spiraculum indidit: dubitabitne adhuc aliquis illis quippiam inesse quod verè diuinũ & sit & appelletur? Temeritas profectò sit aut furiosa potiùs dementia, hanc diuinitatis præstantiam, quam veterum omniũ constanti traditione. Deorum munere rebus inditā accepimus, velle nulla ratione, non dicam minuere, sed ex toto auferre. Sed & plusquā furor sit, fateri rebus quibusque diuinitùs quippiam esse datũ, neque tamen id diuino nomine dignari. BR. Esto, rebus diuinum quippiam insit, quid tamen id qualéque sit, non est vnde coniiciam. EV. Quídni? Quum in naturali corpore nihil sit simplici forma præstantius, nihil prius: cætera verò quæ ad materiā pertinēt, illi substrata sint vt caduca & abiecta, cōsequens est simplicē rei formam, diuinũ id esse quod inuestigatur: & quicquid illius naturam refert ac exprimit, id quoque diuinitatis esse particeps. BR. Sed quas vires habituram putas simplicem illam rerum speciem, quas non possim elementorũ mistioni attribuere? EV. Si propriæ quædam sunt elementorum, & qualitatũ vires, diuinitatis certè multò maiores erũt, neque poterit viribus hæc destitui, quæ omnis generis dignitate & perfectione præstātissima est. Atque omnes quidem eius functiones & opera sub sensuum cognitionē recidunt, neque non possunt latere. sed vnde & quomodo prodeant, qualísque sit effectricis illius causæ aut facultatis substantia, æquè occultum & ignotum id plerũque est atque ipsa diuinitatis essentia. Magnetē ferrũ allicere videmus, & Rhabarbarum bilem, agaricum pituitam, epithymum atram bilem: insuper struthiocamelũ ferrum coquendo atterere, viperę aut scorpij veneno hominem necari: veratrum & cicutam esse homini pestifera, illo tamen coturnices, hac sturnos vesci. Horum tamē obscuræ sunt causæ, & adeò occultæ vt percipi à nemine possint, nulláque certa ratione cōprehēdi. Latēt enim obscuritate inuolutę naturę, quæ dũ neque euidēter percipi, neque verbis dici possũt, occultæ nobis rerũ proprietates appellātur, vti Gręcis ἰδιότητες ἄρ- *Proœmio*
ῥητοι. Nec verò (inquit Aphrod.) solùm medicę artis authores rerũ statuere proprietates *Problem.*

coguntur, ſed etiam philoſophi atque grammatici eôdem perſæpe veniũt. Tum enim eò venire neceſſe eſt, quoties effectæ rei cuiuſpiã ratio nequeat vel acutiſſimi hominis ingenio explicari, lucémque recipere, neque quoquo modo primorum elementorum naturis attribui. Hæc itaque quoniam vires & naturas elementorum exceſſerunt, ſupra naturalem philoſophiam (quæ tota in illis verſatur) conſtitui, nec demonſtrationũ cancellis coarctari meritò iuréque dicemus. Præclarè Theophraſtus, eorum quæ ſciuntur, & quorum naturalis quædam ratio haberi poteſt, certos limites hac oratione præſcribit. Siquidem qui de omnibus rationem quæritant, ſimul cum ratione ſcientiam tollũt: immò verius erit dicere eos rationem petere eorũ quorũ neque eſt, neque fuit. Quamobrem (multis in hanc rem propoſitis exemplis) in natura & in vniuerſi ſubſtantia ait terminum quendam conſtituendum eſſe eorum, quæ vnde & cuius gratia exiſtunt, ratione cognoſci poteſt: in hoc enim dicendo aliquouſque progredi poſſumus, ſupra naturæ limites non poſſumus. Ariſtoteles naturalem philoſophiam inſtituens, quæ ex primis rerum naturis atque ex rebus ſenſu perceptis demonſtrationes adfert, dum fortè in abſtruſas & inexplicabiles huiuſmodi quæſtiones incidit, earum ſolutione certáque definitione ſe abſtinens, inquit, omnes eſſe ſupra captum humanæ mẽtis. Hinc palàm eſt veteres illos philoſophiæ proceres, nõ omnium quæ fiunt, ſed quorundam duntaxat rationes ab elemẽtis petiiſſe, neque cauſas eas attigiſſe, quas generali fuſóque nomine occultas rerum proprietates appellant. BR. Si inter omnes conueniret diuinitatẽ quandam rebus ineſſe, nihil equidem reclamarem: cæterùm quũ diligenti obſeruatione videam ſummos viros, maximéque Galenum illius nuſquam, occultæ autẽ proprietatis parcè & timidè mentionẽ feciſſe, cur quæſo à tanto viro ſine magna neceſſitate ſponte deſciſcam? EV. Videbam te non ſatis animo certo & confirmato poſſe in iis quæ nuper conceſſeras cõſiſtere: nõ equidem te à Galeni dogmate conor diuellere, quin in eo corroborare potius. Quanquam enim diuinitatis nomen is minus apertè celebrauit, rẽ tamen ipſam, quæ variè ac multifariam dici poterat, frequenter attigit. Quod ne poſthac dubites; tibi iam demõſtrandum ſuſcipio quantũ dignitatis ac virium Galenus occultis rerum cauſis deſtinarit. Is enim etſi eſt in ratione multus, & quãquam rerum omnium cauſas omnes, ne quid ignorare videatur, in prima elemẽta referre vult, idque ex inſtituto proponit, per ſæpe tamẽ vix ſuis principiis ac limitibus ſe continẽs, cogitur clàm & quaſi furtim in occultas rerum proprietates illabi: idque tã frequẽter, vt artis nulla parte id deuitare poſſit. BR. Mira ſanè polliceris, quæ optarem tam facilè ex Galeni verbis oſtendi, quàm breuiter dicũtur. EV. Dicta quidem breuiter, ſed diffuſa tamẽ res eſt, à qua ſi quis expectãdus eſt & fructus, paucis certè illa verbis nec cõprehendi neque coërceri poteſt: ſi patienter & conſtanter audies, locos eos ſigillarim patefaciam, quibus neceſſariò Galenus abditarum proprietatum dignitatem celebrauit, illíſque tum rationes tum medicorum philoſophorúmque ſentẽtias addam, quò ſtabiliora & firmiora ſint omnia. BR. Si quid eſt eiuſmodi, maximum profectò eſſe fateor, & ſine quo ars medendi manca ſit & mutila. At non ego pollicitationibus, ſed reipſa moueor, quam vehementer exopto. Hanc aggredere dum voles, me docilem ac beneuolum præbebo, niſi quam obſcuritatem & quaſi tenebras ob ſenſus offundas, quas illuſtrari velim.

Rerum omnium cauſas Galenus refert ad prima elemẽta.

Corporis humani & cuiuſcunque animantis diuinam eſſe fabricam. *Cap. III.*

EVDOXVS.

AB hominis natura exordium inducens, primam illius in vtero cõformationẽ qualẽ & quibus ex cauſis Galenus inſtituerit, ex variis locis depromam. Libro de fœtus conformatione, in quæſtionem id atque dubitationem ſic adducit: Sicut iam oſtendi corporis noſtri ſtructuram ſummam architecti ſapiẽtiam & poteſtatem referre: ita velim mihi philoſophos iſtos opificem indicare, deúſne ſit aliquis ſapiens ſimulac potens, qui primùm ſanè cogitauerit, quale cuiuſque animantis corpus fingere conueniret: deinde potentiam ipſius oſtendere, qua quæ propoſuit, abſoluit: an anima quædam ſit à diuina differens. Mox autem huius ſolutionem ſcrutatus, ait: Atqui neceſſarium eſt vel ex motu quodam ſine ratione & arte fœtuum cõformationem ad optimum finem perduci: vel Deos ſimiliter atque eos qui miracula moliũtur (hi quum motus initium dederint, diſcedũt quidem, machinæ verò aliquantum artificioſè mouentur) ſtirpiũ animaliúmque ſemina in quandam motuum

continua-

continuationem idonea præparasse, posteà verò nihil ipsos agere. Disiunctæ autem & ancipitis huius solutionis vtram partẽ sit sequutus, declarant ea quę mox subiũgit, Oratio (inquit) de anima ea quæ particulas cõformarit, omnino incerta est, miniméque demonstrari potest: at certè ea manifestè indicare mihi videtur, artificis qui nos condidit artificium, quod nemo qui libero animo rem perpẽder, in temerariam rationísque expertem fortunam referre potest. Et concludens, Summam (mox inquit) in fœtuum cõformatione & sapientiam & potentiam video: neque possum existimare eam quæ in fœtu est animam quidem, sed naturam appellatam, fœtum ipsum conformare: vt quæ non modò sapiens non sit, sed omni prorsus ratione careat. His profectò statnit Galenus fœtum non à semine, non ab vlla rationis experte facultate, sed à sapiẽtissima quadam & potentissima vi extrinsecùs appellente effingi. BR. Si locis pugnandum est, ego tibi eum opponam, quo inquit: Naturalem porrò animam omnium principem fœtus obtinet, quæ non ex sanguine, sed ex ipso semine, arteriam, venam, neruum, os, & mẽbranam procreat. Quúmque pro certo ac rato posuisset, stirpes ab anima naturali fingi, sic demum concludit: Itaque si non aliis viribus natura seminis plantam efficiat, aliis animal, ea quæ in stirpibus vides ad animantia traducito, eandem namque in vtrisque rationem reperies. Libro autem Aphotismorũ primo causam illam efficientem fictricémque asseuerat calorem esse natiuum. Huc quoque animum (inquit) aduerte, quòd aliis quidem omnibus ratio est inexplicabilis, soli autem Hippocrati atque eius sectatoribus explicari potest. Neque enim aliud quicquam animal ab initio conformauit, neque rursus adauxit, aut vsque ad mortem enutriuit, præterquàm iste calor innatus, de quo nunc habetur sermo: hic enim est omnium operum naturalium causa. Ergo causam quæ fingit, nos alit, nos auget, nos ad extremum vsque tuetur ac gubernat, aliâs animam, aliâs naturam, aliâs natiuum calorem, plerunque insitum temperamentum appellauit, vnam quidem substantiam variis designans nominibus. Quid tu ad hæc? Negabis scilicet ea esse Galeni, an sententiam aliqua obscuritate tectã esse dices? EV. Nolim hîc ego locorum varietate pugnare, neque locos omnes inter se conciliare, neque indicare vbi Galenus secum ipse pugnet, & sibi aduersetur: sed quid quum accuratè & ex professo animæ formatricísque facultatis substantiam inuestigat, de illa statuat. Libris de semine non est exquisita illa & subtilis de rerum veritate quæstio, sed popularis & crassiori philosopho conueniens oratio: vbi autem abstrusa illa & recondita scrutatur, & qualia sint, non hominum opinione, sed re ipsa inquirit, iam non illam naturalem, vt quæ bruta sit & insipiens, sed planè diuinam & sapientissimam esse confirmat: cuius sanè substantiam quum se prorsus nescire fateatur, nec vlla demõstratione comprehendere potuerit: multis tamen eam nominibus illustrat. Hippocratem vulgatémque veterum morem sequutus, naturam appellauit, quum inquit, Nemo tam stolidus est, qui non intelligat quandam generandi fœtus causam esse, quam omnes naturam appellamus, quæ eius sit substantia ignorantes. Quam naturæ appellatione designauit, negat tamen ex elementorum concretione nasci. BR. Vbi? EV. Quo loco maximè solet elementorum temperamentorúmque vires, tanquam rerum omnium causas summis laudibus efferre. Eos enim exagitans qui ex vna quapiã particula de toto corpore pronunciant, sic ait: Verùm ambo à veritate aberrant, vno modo eóque communi, quòd vnius particulæ occasione, de toto pronunciare sunt ausi. Altero quod formatricis in natura virtutis, quæ artifex facultas est, & particulas secundum animi mores effingit, non meminerunt. De hac namque Aristoteles dubitauit nunquid diuinioris sit originis: atque à calido, frigido, humido & sicco res diuersa. Quo mihi minus rectè facere videntur, qui tam temerè de rebus maximis pronunciant, & solis qualitatibus formandarum partium causam assignant. Consentaneum enim est, hæc (id est has qualitates) organa esse: formatorem verò alium. Hîc quum elementorum vires celebret, supra has tamen formatorem nostrum collocat. BR. Quibus verò locis putas Aristotelem hanc vim inter diuinas retulisse? EVD. Libro Meteorol. quarto, vbi de ea hæc planè verba facit: Similaria autem alia ratione & via, ab aliáque causa quàm quæ dissimilium sunt partium constitui solent. Nam (quod deinde ait) ex elementis similaria constant, ex similaribus autem tanquam ex materia, integra naturæ opera confici solent. Rursum, Partes similares calore & frigore & mistis motibus fiũt: at dissimilares, quale est caput, aut manus, aut pes, ex illis constitutæ nemini videbuntur. Sed quemadmodum caloris

Lib. 1. De semine.

Comment. aph. 15.

Lib. De formatione fœtus.

2. De temperamentis.

Qualitatis instrumenta.

Cap. 10.

& frigoris motio causa est vt æs argentúmve fiat, vt verò serra aut phiala aut arca fiat, nõ " item, sed ars causa est: sic sanè vt dissimilares partes fiant, in causa esse putabitur natu- " ra, aut alia quædam causa. Itaque instrumentorum conformationem non primis ele- " mentis horúmve temperamento, sed vel naturæ, quám ab iis diuersam facit, vel præ- stantiori digniorique causæ addicit destinátque. Imò verò nec similarium partium propriam essentiam atque formam ab elementorum temperamento ducendam putat. BR. Noua penè & incredibilia narras, & quæ nisi citato atque indicato loco, nunquam credam. EV. Libro De ortu animalium secundo: Dura(inquit) mollia, viscosa, tenera & " quicunque alij affectus partibus insunt animatis, à calore frigoréve effici possunt. At " tatio qua iam hoc caro, illud est os, non potest: sed à motu efficitur proficiscente ab eo, quod genuit quódq; actu & re ipsa id iam est, quod esse potest id ex quo res gignitur. PH. Isthęc quidem rectè: sed ad Galenum reuersus, tu extrema persequere quę inchoasti, vt omnia perfecta videamus. EV. Quum suprà Galenus affirmauerit vim fœtus conformatricem, non eam esse animam vel naturam, quæ in eo ipso fœtu cõtinetur, quænam ea sit vis conformans, libro De vsu partium decimo septimo, altiorem speculationem instituens, planius & apertius dixit, eámque non dissimulanter mentis verbo notauit: Quis ita demens vel hostis & oppugnator operum naturæ esse possit, qui non statim ex " cute ipsa, omnium primum conspiciat artem creatoris? Quis mox non cogitabit men- " tem quandã aut intelligentiam admirabili vi præditã per terras vehi, & in omnes extẽ- " di partes? Nusquã enim non gigni videntur animantia, quæ omnia admirabilem quan- dam structurã acceperunt. Omnium mundi partium ea certè est vilissima atque sordi- " dissima, quæ circum terrã est, & eò tamẽ pertinere videtur mens à superis illis deducta " corporibus. Hæc mi Brute, quid aliud quæso quàm Platonis sententiam confirmant, " qui mundi animũ cunctis in rebus vigere tradit? Aut quid magis quàm Aristotelicum dogma, quod formam rei cœlitus demitti prodit? PH. Quænam obsecro, ea sunt superiora corpora, à quibus deductã mentem huc vsque pertinere ait? EV. Id cõtinuata patefacit oratione. Hæc superiora corpora qui viderit, cõfestim dignitatem pulchritudiném- " que substãtię eorum admirabitur, maximè quidẽ Solis, postea verò Lunę, deinde astro- " rum. In quibus quantò corporis substantia purior est, tantò decet mentẽ inhabitare me- " liorem & præstãtiorem ea quæ in terrenis est corporibus. Si enim in luto, in sorde, in limo, in stagnis, in plantis & fructibus, quum putrescũt, animalia quædam gignuntur, eá " que mirabilem ostendunt generantis splendorem, quid oportet existimare in superio- " ribus corporibus? Si eximia est mẽs & intelligentia quę in tantã sordem accedit, quan- " tam existimare oportet esse eius excellentiam in Luna & in plerisque astrorum? Mihi " certè hæc cogitanti, per ambientem nos aërem mens quædam nõ parua porrigi & extendi videtur. Hæc si quis libera solutáque mente circunspiciet & contemplabitur, vi- " dens in tanta carniũ humorúmque colluuie inhabitantem tamẽ mentem, videns præ- " terea animalis cuiusque compositionem & structuram (omnia enim specimẽ & digni- " tatem præ se ferunt sapientis conditoris) illius quæ in cœlis est mentis magnitudinẽ & " excellentiam admirabitur. His planè Galenus vniuersi naturam ipsúmque mundi animum designauit, cuius sapientiã, iustitiam & prouidentiã passim admiratur & suspicit. Nunc verò vt is supra naturam Deum statuerit primum rerum omnium conditorem, hinc deprehẽditur quod ait, Deos olim stirpium animaliúmque semina in perpetuam motuum continuationẽ idonea præparasse, vt nihil postea ipsi agerent. Hoc enim quid aliud est quàm, Deum propriùs seminibus generatim & per species esse diuisum, cuius virtus per omnia cõmeet? Quod si est, quicquid matutina disputatio confecit, id omne etiam Galenus asseuerat, neque aliud Plato, aliud Aristoteles, aliud Galenus principiũ causámque statuit procreationis formarum. Placet hunc locum plenius tractare, & sententias proferre, quibus Galenus conditorẽ hunc genitorémque rerum, non modò naturam aut mentẽ, sed summa animi agitatione & contemplatione Deum appellauit. Nos (inquit) ortus principium à creatore acceptũ seruamus. Et mox, Non enim satis e- " rat velle tales fieri: neque si creator lapidem repentè voluerit hominẽ efficere, id in il- " lius est potestate situm. Hoc autẽ est in quo à Mosis opinione tum nostra tum Platonis " & aliorum qui apud Græcos naturæ rationes rectè pertractauerunt, dissidet. Nam illi satis est Deum ornare velle materiam, eam enim statim vbi ille voluit, ornatam esse: omnia siquidem in eo posita illíque patere existimat, etiam si cinerẽ voluerit equum vel bouem

Cap.1. ad finem.

De vsu partium 17.

Lib. 11. De vsu partium.

bouem efficere. Nos autem non ita ſentimus, ſed eſſe quædam dicimus quæ natura fieri non poſſint: & hæc omnino à Deo non attẽtari, ſed ex iis quæ fieri poſſunt id duntaxat eligi quod eſt optimũ. Hæc Galenus, qui etſi non (vt Moſes) Deũ ſolo arbitrio, ſolo verbo, ſolo nutu quęcunque vult illico perficere cenſet, eum tamẽ profitetur rerum omnium conditorem, pro naturæ legibus & inſtitutis omnia efficientem: & quæcunque vi naturæ orta dicimus, à Deo illa primum ortus ſui principium duxiſſe. Quod ipſum libro de Hippocratis Platoníſque placitis nono, luculentiùs his explicat: Quemadmodum de humanis affectibus facimus iudicium, ita etiam de diuinis facere conuenit, ac corporis noſtri opificem admirari, quicunque tandem ſit Deorum. Si autem quòd illũ non videmus, idcirco neque eſſe dicimus, iam non eodẽ modo iudicamus atque de artibus iudicari ſolet. deinde, Ridiculum enim quã óptimè constructa naui aut domo aut lecto, ignoto autem opifice, putare illa nulla arte, ſed temerè & fortuitò facta eſſe. Et mox, Hippocrates quæ ſubſtantia ſit naturæ nos conformãtis ac regentis, non eſt auſus pronuntiare, opificem noſtri cauſam, (vt omnibus mos eſt hominibus) naturam appellans. Verùm efficiẽtem noſtri cauſam Plato definiuit: fabricatorem enim mundi Deũ ſuis filiis præcepiſſe, vt ratione genus humanum fingerent, accepta quidem ab ipſo immortalis animæ ſubſtantia, addito autẽ quod naſci quódque interire poteſt. Hanc Platonis de conditore rectoréque Deo ſentẽtiam minimùm à Moſis arcanis diuerſam locis compluribus vt ſuam Galenus tutatur. Diuinã is quum ſibi perſuaſiſſet eſſe formarum originem, conatus inſuper altiùs inueſtigare diuini conditoris ſubſtãtiam, mira rei obſcuritate quaſi tenebris offuſus, diuturna ancipitíque indagatione defeſſus, ita demùm in medio curſu reſiſtens quæritur. Quamobrẽ maximo dolore affectus, mecũ ipſe cœpi inueſtigare, an aliquam de ſtructura animalium validam rationẽ poſſem inuenire, ac nullã deinde inueniens (id quod in hoc libro fateor ingenuè) philoſophos quibus ad hanc rem plus eſt vel ingenij vel facultatis, hortor vt in hanc quæſtionem ſedulò incumbentes, ſi quid pro ſua ſapientia inuenerint, nobiſcũ id velint ſine inuidia communicare. Et paulò pòſt: Cæterùm quum nullam inueniam opinionem cum ſcientiæ certitudine demonſtratã, fateor me de ſubſtãtia animæ dubitare, nec probabile quicquam de ea quod aſſetam habere: quin & de fœtuum fictrice cauſa nihilo plus certi me habere fateor. Paulò pòſt: Tantum igitur hoc de cauſa animalium formatrice pronunciare me poſſe confido, quòd & ars & ſapientia in ea ſit maxima. Quamobrem facto iam periculo, cęteros admonet ne in eandem inquiſitionem penitùs incumbant. Hęc (inquit) creator noſter talia fieri voluit. Quæ autem facta iam ſunt, neque tentes, neque audeas quærere quemadmodum facta ſunt. Quæ enim facta eſſe ignorabas, niſi ab anatome edoctus fuiſſes, qualiter meritò audes quęrere qua ratione facta ſint? Satis ergo tibi ſit nouiſſe vnumquamque particulam pro rerum commoditate & vſu conſtructam fuiſſe. Si verò præterea conaberis quo pacto ita facta ſit inquirere, palàm fiet, nec tuã imbecillitatem, nec opificis illius ſentire potentiam. Quanquam igitur certa demonſtratione conſtat eum qui nos procreauit opificem diuinum eſſe, quæ tamen illius ſit ſubſtantia, aut quomodo nos effecerit, nulla poſſumus intelligẽtia & ratione cõprehendere. Illud (inquit) nos ſcire conuenit nõ eſſe ſimilem ſpeciem demõſtrationis, qua nos iuxta prouidentiam cuiuſdam Dei aut Deorum compoſitos eſſe, & qua opificis noſtri aut animi ſubſtantiã cognoſcamus. BR. Multa mihi nondum animaduerſa, ex variis abditioribúſque locis eruis, quibus poſſis ruinoſam philoſophiã erigere ac inſtaurare. EV. His locis non proximam cuiuſque animantis procreatricem cauſam, ſed primã illam & præſtantiſſimã, quæ verè efficiens & conformatrix eſt, Galenus inueſtigat. Proxima quę dicitur, neque ſimpliciter materiam, neque formam confert, ſed duntaxat pręparatione quadam & commodarum rerum procuratione materiam inſtruit, cuius beneficio idonea fit & conueniens excipiendæ formæ. Hac vna habilitate animal vnumquodque aliud ſui generis procreare perhibemus: materiã verò quo facto ſimpliciter efficiat, quæ neque ortus, neque interitus mutationi ſubiicitur? BR. At ſaltem ſpeciem ſummámque perfectionem addet. EV. Mas qui iam ſemen in fœminæ vterum emiſerit, quum reliquo geſtationis tempore lõgius abſceſſerit, intercluſo vteri ore, quid quæſo poſſit ad fœtus conformationem formæque immiſſionem conferre? BR. Si nihil mas, at certè fœmina dum vtero gerit, fœtus lineamenta ducit formámque fingit, quod (vt ait Plinius, & tu quoque ab illo iampridem recepiſti) imago ſub ipſo conceptus tempore hauſta, in

ἡ φύσις quid Hippocr.

Lib. De fœtus format.

Lib. 15. De vſu part.

Lib. 9. De plac. Hipp.

ipso fœtu elucescat. Si quid fœmina inter concipiẽdum vehementius & auidius animo comprehenderit, huius notam fœtum referre, doctũ expertúmque mulierculanum genus testatur. Tanta vi in plerisq; pollet ea facultas animi quæ cogitatione fingit, vt vna possit iusta videri conformationis causa. E V. Ea certè potest tenello fœtui colorem vel figuram partis immutare, & signa quædam & quasi inusta imprimere. Cæterùm totius formæ substantiam, aut vniuersam corporis conformationem, nulla potest animi quantumuis fixa atque intẽta in aliquam rem cogitatio præstare. Quæ enim tã acris & tam vehemẽs est rerum cogitatio, quæ visa tam altè insculpta sunt in animo atq; impressa, vt possint sexus speciem mutare? Optarent quidẽ mulieres id sibi priuilegium ferri, esséque in sua potestate situm, vt quoties marem comprehenderent, eundem etiam gignerent. Sed quæ conceperit, si fortè procerũ quempiã & liberali specie virum, si mancum, si claudum, si canino capite, si caudatũ, si execto naso, aut sine intestinis, acri intentóque animo intuebitur, talémne obsecro oportet illius fœtum euadere? Dum porrò fœtus partes singulæ finguntur, eásne mulier sigillatim animo & cogitatione lustrat, ac velut pertractat? Aut quum in ouo sensim pullus coagmẽtatur, gallinàne incubans, in partes singulas eo quo fingũtur ordine cogitationem defigit? Itáne necessarium fuerit non modò mulieres, sed & omnes tum auium tum reliquorum animantium fœminas, gnaras esse & peritas anatomes, & nouisse quo quæq; pars ordine fingatur? Nulla anus tam delira est vt hoc existimet. Ergo tametsi ea vis animi quæ fingit, notis quibusdã variare ac velut distinguere fœtus colorem aut formam potest, nequaquam tamen potest eas conformare: neque id in parentibus est positum, vt qualẽ volent fœtum edant, sed id diuinitùs accipi consentaneum est. B R. Quòd homo hominẽ, & equus equum, & cæterorum vnumquodque sui generis quiddam perpetuò generet, neque vnquam in diuersam speciem trãsitus fit: id sanè conficere videtur genitori vim inesse conformatricem. Si enim nulla in eo vis foret, cur homo hominem potiùs quàm equum aut asinum procrearet? E V. Eò arbitror quòd ab homine data materia, nõ equo sed homini formãdo conueniens sit & apparata: ad quam quum efficiens causa extrinsecùs appulit, sese ad illius naturam accommodat, omnémque eius præparationem imitatur ac perficit. Matutina autẽ disputatio confecit, animal quod semen ad procreãdum iecit, omnem illius præparationem, non autẽ formam aut vim huius effectricem adhibere. Si aliis rationibus voles contra hæc agere & pugnare, philosophicam eam disputationem repete, cum qua vires tuas si voles periclitaberis. Medicam nũc suscepi, in qua satis videbor præstitisse, si planũ fecero Galenum diuinas illas cœlestésque causas in omnẽ artis partem quodammodo admisisse, quod est huius loci ac temporis institutum. B R. Perge igitur viam tenere quam ingressus es, & ordine quamoptimo singula persequere.

Animam nostram non ab elementis ortam, Galeni decreto. Cap. IIII.

E V D O X V S.

PROXIMVM his videtur vt quid præstãtiæ tum anima tum eius facultates acceperint, edisseramus. Ac primùm quidẽ æstimatione dignũ est quid de animæ essẽtia Galenus statuerit. Libro de placitis Hippocratis & Platonis septimo, eam ipsam ita inuestigat: At si de animæ essentia definitum quid dici oportet, de duobus alterum fateri necesse est, aut velut splendidum quoddam & æthereum corpus ipsam esse, quò vel inuiti cùm Stoici tum Aristoteles quadam consequentia ducuntur: aut esse ipsam quidẽ corporis expertem substantiam, primum tamen ipsius vehiculum esse hoc ipsum corpus, cuius interiectu cum cæteris commercium habeat corporibus. Hæc ille, qui non multò antè rem totam certiùs expresserat. Ex his igitur quę apparent, cogitauerit aliquis ventriculorũ cerebri spiritum, duorum alterum, si quidem corpore caret anima, primum esse ipsum eius, vt sic dicam domicilium: si verò habet illum ipsum spiritum, animam esse. Sed cùm ventriculis illis confractis, paulò pòst rursum sentiat rursúmque moueatur animal, dici non potest illũ esse spiritum. Satius est igitur arbitrari, in ipso quidẽ cerebri corpore animam habitare, quali tandẽ cúmque sit substantia, non enim id iam quæritur, primum verò ipsius instrumentum, ad omnes animantis cùm sensus tum voluntarios motus, illum esse spiritum. Proindéque eo dissipato, dum nouus denuò collectus sit, non quidem vita, sed sen-

,, ſu tantùm ac motu priuari animal. Quòd ſi ille fuiſſet ipſa animæ ſubſtãtia, eo profectò
,, diſſipato, animal ſtatim ipſum ſimul interiiſſet. Deinde ait: Itaq; arteriarum ſpiritus vi-
,, talis & eſt & appellatur, animalis autẽ in cerebro conſiſtit, non tanquã animæ ſubſtan-
,, tia, ſed quaſi organum primarium ipſius in cerebro habitantis, qualiſcunque ea ſit ſub-
,, ſtantiæ. Mox rurſum: Quòd autem animalis ſpiritus neque ſubſtantia ſit animæ, neque
,, eius domiciliũ, ſed duntaxat inſtrumentũ primariũ, inde didicimus, quòd ipſo per vul-
,, nera euacuato, ſtatim veluti mortuum redditur animal, recollecto autẽ, reuiuiſcit. His
palàm aſſeuerat animam noſtram prǽſtantiorem ſimplicioremque ſpiritu eſſe, eámque
peculiarem ſubſtantiam habere, quæ ſimplex eſt & vniuſmodi. BR. At ea ſuſtantia cor-
poreáne eſt an incorporea? EV. Simplicem hanc & corporis expertem eſſe, conſentaneum & conſequens eſt iis, quæ iam aſſumpta ſunt. Si enim anima præſtantior eſt ſpiri-
tu, & ſpiritus corporum præſtantiſſimus eſt, neceſſum eſt eam corpore carere. BR. VT. Ea
,, forraſſe naturalis eſt calor. Sic enim ait Galenus libro de tremore & rigore: Ducetur
,, autem hæc ratio de principiis Hippocratis, neq; pro corporis noſtri elemẽtis ponemus
,, corpuſcula quædã & poros, neque ſtatuemus calorem, è motu aut attritione quadam
,, & colliſione ſuſcitari: ſed corpus quidem totum confluxile & conſpirabile, calorem
,, verò non aſcitum aut aliunde quæſitum, neque genito iam animali ortũ, ſed inſitum, &
,, qui ab ipſo ſtatim principio extiterit. Nec ſanè aliud eſt vel natura vel anima, quàm is i-
,, pſe calor, quem ſi eſſe ſubſtãtiam per ſe mobilem ſempérque mobilem intelligas, non
erra bis. Hæc ille. EV. Verum, ſed excutiamus ſingula. Quum naturalẽ calorem illam eſſe
dicis, túne qualitatem duntaxat, an etiam caloris ſubſtantiam comprehendis? BR. Sub-
ſtantiam ſanè: non enim animam qualitatem eſſe duco. EV. At caloris ea ſubſtantia ſpiri-
tus eſt, non is quidem qui è principibus partibus emanat, ſed qui partibus ſingulis innatus eſt & inſitus. Quocirca eòdem reuolueris vnde iam te ſubduxeras: ac neceſſariò cõ-
cedes animam ſpiritum eſſe. Ne inuidia verbi labefactetur oratio, vna ea ſubſtãtia quæ
noſtri adminiſtratiõe gerit, quocunque eam nomine deſignes, ſimplex eſt, incorporea
& immortalis, non Galeno ſoli, verumetiam Hippocrati, qui tum de hac, tum de altera,
quæ nos conformauit, à phyſicis illis elementis ad ſubtiliorẽ rationis calculum reuoca-
tus, diuinam hanc ſententiã protulit: Communibus equidem ſententiis & opinionibus
tum eorum qui prius fuerũt, tum meis hactenus vſus ſum: nam neceſſe fuit quũ de me-
dica arte tractaremus, principium commune plurimorũ ſententiis & opinionibus pro-
,, ponere. De cœleſtibus autẽ rebus & ſublimibus, mihi nihil dicendũ videtur, niſi quate- Lib. De car-
,, nus homines animaliáque cætera quæ in terris degunt & gignũtur, principium inde & nibus.
,, originem habent: quódque anima de cœlo eſt. His Hippocrates animæ cœleſtem facit
originem: illius verò ſubſtantiam, quam caloris nomine appellat, immortalem. Inquit
,, enim, Nũc verò ſententiam meam patefaciã: Profectò mihi videtur id quod calidũ ca-
,, lorémve dicimus, quiddam non mortale eſſe. His plura non addam: arctius enim quàm
iſtis ſententiis adſtringi ratio non poteſt. BR. Eſto certè illis adductus & quaſi ſatiatus: ad-
de ſi videtur, qua ratione ſimplex & immortalis, hoc caduco corpore coërcita omnia
gerat. EV. Id ex alia Galeni oratione coniicio, quam hũc in modum vertimus: Nam & a-
,, nimam noſtram, alij corporis expertem eſſe rentur, alij ſpiritum eſſe, alij ne eſſe quidẽ
,, illius propriam vllam ſubſtantiam, ſed proprietatem ſubſtantiæ corporis earúmque re-
,, rum facultatẽ habere, quas natura facere poteſt. In his igitur ego medium quẽdam or-
dinem teneo. BR. Quem hûc quæſo medium appellat ordinem? EV. Quòd anima neque
ſola proprietas ſit ſubſtantiæ corporis ex elementorum orta qualitatibus, neque ſim-
pliciter ſubſtantia ſit incorporea, quæ per ſe conſiſtẽs nullo corporis egeat ſubſidio. At
ſic ea medio ordine poſita eſt, vt incorporea quę ſit, corporis tamen cõmodis inſeruiat,
neque poſſit citra bonam conuenientémque eius temperiem integras functiones obi-
re. Quandiu enim corporis eſt conſtricta vinculis (nihil enim ſupra hæc Galenus inue-
ſtigat) illius ornatu bonáque cõſtitutione indiget. Hæc mea interpretatio illins ſenten-
,, tia corroboratur: Illud certè euidenter apparet, animam vt in corpora commigrauerit,
,, ipſam eorum naturis inſeruire, quæ ſunt (vt dixi) ex certa elementorum temperatione
,, prognatæ: neque quod ad artẽ medicam pertinet, quicquam mihi officere puto, quòd
,, ignoro quemadmodum immittatur, aut ab aliis in alia corpora concedant animi, Græ-
,, cè id ἐμψύχωσις & μετεμψύχωσις dicitur. Oportet enim profectò idoneum id eſſe corpus,
,, quod animam recepturum eſt, & ſi ſui temperamẽti magnam ipſum mutationem ſub-

eat,ex eo statim animam ipsam emigrare. Ex his planum facit animam,quam simplicem & corporis expertem dixerat,corporis legibus & natura teneri. PH. Quid illa quæso designant,anima in corpora commigrat,aut protinus emigrat? Nónne quòd animæ propria sit substātia, quæ per se sine corpore consistat? quod si est,illā apertè renunciat immortalem esse & indissolubilem. EV. Rectè tu quidem colligis, quanquam vix audet Galenus in id consequēs incidere,quod eodem loco se prorsus ignorare profitetur: De anima porrò (inquit) an immortalis ipsa,cum substantiis corporis confusa, animalia gubernét,cértò equidē me scire nō profiteor, sicuti neque an ipsius vlla sit per se substantia. BR. Vndiq; mihi salebræ sunt. Ego quippe ex assumptionibus illis concludēdum potius fuisse existimem,animā nostram mortalem esse , neque posse illā per se solitariámque cōsistere. Si enim nec epotum venenū,nec malos corporis affectus sustinet, sed ad illis emigrare cogitur: ab illis sanè perpetitur aliquid: iam si patitur, vinci tādem potest & occumbere, quum nempe grauior aliqua causa premet. Item, si quicquam animà corporeis affectibus patitur,quiddā illi communionis & societatis cū corpore intercedit: quocirca nec expers est corporis nec immortalis. EV. Hac malè colligis. Nihil enim quicquam perpetitur anima: verumtamen ea quorum quasi vinculorū nexu, societate quadā cum corpore cohæret,affici possunt: sunt autem innatum calidum & insitus spiritus,quæ quum extremo corporis vitio dissoluuntur , illa libera & expedita necessariò de corpore decedit. BR. Sed aliud iam vrget acrius. Si enim corpus instrumentum est animæ,quo ea ad obeūdas functiones indiget,nihil illa quicquam solitaria & à corpore seiuncta possit efficere. Atqui ridiculum est & absurdum otiosam & inertem animam esse,vt quam efficiētem causam esse definiuimus: non igitur potest solitaria consistere. Quòd si à corpore seiungi nequeat,neque ipsa per se consistat,planè mortalis erit vnà cum corpore: si mortalis corporis quoque & elementorum particeps est,non autem diuina. Hæc sanè illius substantiam & naturam ratiocinatione inuestiganti,mortalem & corpoream esse demonstrant , qualem & Galenum statuisse credibile est. EVD. Offendis in ipso statim limine. Non enim anima sic est obligata corpori , vt assidua illius ope indigeat: sed quæ Dei ad naturam ad ipsúmque mundum , eadem est & humanæ mentis ad corpus ratio. Neutrius enim substantia corpori cui regendo præest obstringitur, aut vllo modo subiecta est: sed præter eas functiones quas Deus per naturam,mens per corpus exequitur, nullius corporis aut naturæ adminiculo alias quasdam præstātiores efficit. Non enim anima vt ratiocinetur vllius indiget opera,quo vt instrumēto vtatur, sed per se soláque rationem init ac intelligit. BR. At læso tamen cerebro animaduertimus mentem omnémque animæ vim perturbari , omnémque actionem impediri : eo autem bene valente, sanas esse & constātes animæ vires. Ex quo intelligitur,hanc,quādiu est immersa cōcreto corpori,illi quodammodo inseruire , eóque apto egere & idoneo. EVD. Eget sanè,non vt instrumento, sed vt proprio domicilio. BRVT. Quomodo? EVD. Vt artifex qui integra est valetudine,sed domicilio coërcetur, si quod opus rectè effecturus est,non solùm conuenienti aptóque instrumento instructus sit, sed etiam domicilium lumine collustretur,nec obscurum nec tenebricosum sit oportet: ita sanè statuo animam,dum corporis est irretita compagibus, non corporis tanquam instrumenti,sed tanquā domicilij bona constitutione ad ratiocinandum & ad intelligēdum indigere. Hoc si desit, vel nihil,vel vitiosè aget, vel fortasse emigrare cogetur. Vt autem omnis ambigēdi occasio désit, audi quæso quid libro de vteri cōceptu diuinè pronūciet: Anima est vniuersitatis animę defluxus è cęlica regione descendēs,sciētiæ capax,quæ semper ad sibi similem viam cognatámque substantiam adspirans , terrestribus relictis omnium suprema petit, cœlicæ diuinitatis particeps, super cœlestē locum sæpius contemplans, vnà omnium rerum moderatori assistit. Isthæc dilucidè commonstrant, Galeni sententiā nihilo à Platonis & Aristotelis dogmate desciuisse: sed summa illos consensione animam nostram simplicem,incorpoream & immortalem sanxisse. BR. Caue ne Galenum iis concordē reddas,à quibus palàm voluit diffidere. Constat enim illum, libro de animi moribus,Platonis de animę immortalitate sententiam multifariam exagitare , ac modestius insectari : tametsi & hanc , & vim quæ nos conformauit incorpoream,planéque diuinam & sapientissimam esse alicubi confirmat.

Quid

Quid animæ Facultas, Galeno. Cap. V.

BRVTVS.

HIs tamen missis ad animæ facultates oratione deducta, quænam earum substantia sit dilucidè commõstres. EV. Quoniam omnes hæ mortales sunt & caducę, maior est controuersia, sintne diuinitatis quoque participes. PH. Priusquam in hanc disputationem descendatis, lubens sanè audiam quid facultatis nomine veteres complexi sint: quandoquidem admodum dubiam & incertam esse video hac de re sententiam, quod & Galenus sanè existimauit. Qui verò naturalem contemplationem tractarunt, aliud alij sibi persuaserunt. *Lib. De facult. subst.* Hi nanque incorporeas quasdam facultates corporibus inesse confirmant: illi contrà, corpora ipsa operari pro sua cuiusque natura, quæ ex quatuor elementorũ temperamento conflata sit. Cæterùm quid ea de re iudicio decernat, non exprimit: si quid Eudoxe aliud occurrit quod dubitationẽ patefaciat & illustret, id nobis ob oculos expone. EVD. Rem inuestigas mi Philiatre, cognitu in primis necessariam, quam in suis monimentis Galenus occultam & inuolutam reliquit. BR. Hîc mihi videmini rem minimè dubiam, interrogando dubiam facere. In promptu siquidem est, Galeno nihil aliud facultatem dici, quàm efficientem rei cuiusque causam, quæcunque tandem ea sit. Nam libro de Plenitudine, facultatem appellat causam effectricẽ, nihílque putat referre δραστικὴν an ποιητικὴν dicas: vnde liquet facultatem actionis causam fore. Et libro De facultatum substantia: Verùm quoniam quæ sit operum horum causa parum constat; facultatẽ appellauimus effectricem. En vobis locus extat libro De causis pulsuũ primo; vbi pulsationis quæ in arteriis fit causam inuestigans, scribit hunc in modum, Quæ sit illa causa haud procliue id inuentu est: alius enim innatum calorem esse censet, alius naturę robur, alius temperamenti quandam proprietatem; alius totam corporis constructionem, alius solũ spiritum, alius horum quædam, alius omnia simul. Iam verò sunt qui facultatem introduxerint incorpoream, quæ accommodatis ad mouendum iis quæ diximus instumentis vtatur, aut omnibus, aut quibusdam, aut certè vno aliquo. Hãc igitur pulsus cientẽ causam, quæcunque sit, etiam si eius ignoramus substantiam, quia pulsus tamẽ efficere potest, facultatem ipsam appellauimus, quemadmodum & alia opinor omnis facultas ab eo appellari solet, quòd ipsa facere potest. Nam cuius rei sit facultas, & ipsius etiã facultatis notionem (vt quę sit comparationi relationíque subiecta) ita demum concipimus, quum ad aliud quiddam animum retulimus: ideóque sic eam appellamus, quum eius ignoramus substantiam. Hic sanè locus facultatis nomine efficiẽtem causam intelligit, non eam quidem simpliciter, sed qua ratione in hunc illúmve effectum se comparat atque refert. Hanc verò comparationem relationémve alia sententia hũc in modum explicat: Hoc autẽ multi statim sapientes perturbantur, quòd deprauatã habent de facultate notionẽ. Nam perinde ac si qua res in substantiis habitet, vt nos in ædibus, ita mihi de facultatibus videntur existimare, non intelligentes omnium rerũ quę fiunt, efficientem quandam esse causam, quæ consideretur secundum comparationem & respectum ad aliquid: atque eius causæ, vt certæ cuiusdã rei, propria est quædam & per se appellatio, sed pro habitu quem cum ea re quæ ab ipsa fit habet, eius quæ fit rei est facultas, vt quot sunt cuiusque rei actiones, tot & illius esse facultates dicamus. Vt aloën purgandi facultatem habere, & stomachi roborandi, & recentia vulnera glutinandi, & vlceribus planis inducendæ cicatricis, & palpebrarum humores exiccandi, non quòd horũ quicquam aliud efficiat quàm aloë. Hæc enim est quæ ea facit omnia, quæ quoniam facere potest, totidem facultates habere dicitur, quot res facit. Itaque aloën purgare posse dicimus, & stomachum roborare, & vulnera glutinare, & vlcera cicatrice inducere, & humentes oculos siccare, quasi nihil intersit aloën purgare posse dicamus, an purgandi facultatem habere. Item & humentes oculos siccare posse, idem significat atque facultatem habere desiccandorum oculorum. Ad eundem modum, quum ratiocinatricem animam, cuius est in cerebro sedes, per sensus sentire posse dicimus, & ex rebus sensu perceptis ipsam per se meminisse, & tum consequentiam, tum pugnam rerum videre, & tum dissolutionem, tum compositionem, nõ aliud significamus, quàm si comprehensum dixissemus, ratiocinatricem animam multas habere facultates, sensum, memoriam, intelligentiam, & de reliquis vnamquamque. Et quoniam non sentire tantùm

ipsam posse dicimus, sed & speciatim videre, audire, olfacere, gustare, tãgere, ipsam rursum facultates habere dicimus videndi, olfaciendi, audiendi, gustandi, tangendi. Istis quidem Galenus perspicuè decernit facultatem non propriam esse rei substantiam, sed efficientis causæ comparationem, & vt dicere solent, relationem ad hunc illúmve effectum. Quam hîc passim se ignorare fatetur facultatum substantiam, alio tamẽ loco affirmat non aliud quàm temperamenti proprietatem esse, quo nomine naturam passim appellat, tum in Aphorismis, tum in libro De natura humana. Libro de præsagatione ex pulsibus, de illa hunc in modum scribit: Facultatis substantia in singularum partium posita commodo temperamento est. Nam tum demum suum quæque munus obit strenuè, vbi sit temperatissima: cõtrà malè fungitur, si intẽperata est. Et libro secundo, Nihil in illis commentariis attulimus de facultatis essentia: neque enim prius hoc decretum, quàm vndique reperissem constans, pronunciare fui ausus: nunc verò essentiam facultatum adducti sumus, nihil esse præter qualitatem temperamenti. Libro autem de Plenitudine, hanc rem totam lucidius definiuit: Ego verò aliam esse arteriarum facultatem è neruorum & venarum facultate, docui in libris de Hippocratis & Platonis decretis, in iisdémque illud etiam, arteriarum facultatem è corde velut è fonte quodam manare: neruorum è cerebro, venarum ex iecore. In libro autem de Elementis secundum Hippocratis sententiam, ostendi substantiam quæ generari quæque interire potest, per se totam immutari, dum quatuor qualitatum vi vel incalescit vel frigescit, vel humescit, vel siccescit, esséque suam cuiusque corporis substantiam in istorum quatuor, calidi inquam, frigidi, humidi, siccíque temperatione sitam, ideóque gubernantium quodque corpus facultatum substantiam, illam esse temperationis proprietatem. Hæc sunt quibus de facultatum substantia nihil dicere potuit apertius. EVDO. Magnum quiddam tibi persuades attulisse, atque his omnem facultatum substantiam designasse, parum opinor intelligens quid proprietatis appellatione notet. Ea substantia non est, sed qualitas intima efficienti causæ: neque igitur ipsa facultatum essentia, substantia simpliciter est, sed qualitas, quemadmodum & ea quam coloris essentiam veteres vsu appellare solent, non substantia, sed simpliciter qualitas est. Quid autem de facultate verè ac sincerè Galeno sit visum relictis ambagibus, hæc vna sententia commonstrat: Non quidem substantias in suas facultates diuidi existimamus, sed vnamquamque simplicem indiuiduámque substantiam, suis facultatibus omnia efficere. Non simpliciter & absolutè substantiam dicimus facultatem habere, sed interim adiici solet vrendi aut refrigerandi, aut siccandi, aut madefaciendi: interim fingendi, ratiocinandi, aut mouendi seipsam, aut aliud eiusmodi, quæ in participe rationis anima percipimus: hæc anima quum vna sit, multas tamen habet facultates quas omnes alio opere enumeraui. Quæcunque igitur causa res efficiet varias, tot ea nimirum facultates obtinebit quot res faciet, non quòd simplex ea in facultates quodammodo distributa sit, sed quòd quibusdam rationibus ad ea quæ facit variè se gerat. BR. Id igitur perinde erit ac si quis vnus sit, & pater auunculus & auus, quod ratione respectúque diuerso fit. EV. Hac similitudine non possis rem perfectè exprimere: nam quod facultate præditum dicimus, id certè proprietatem quandam & qualitatem in se obtinet: qui autem vel pater vel auus est effectus, nihil in se magis quàm antè habet. Decedente filio licet tum pater non sit, nil tamen is in se mutationis accepit: at rei facultas perire nequit re ipsa non mutata. PH. Multa quidem hîc dicuntur à vobis, quibus obruor potius quàm docear, ex quibus sanè nondum mihi planè constat quid facultas. Id tu verbis & iusta atque explicata oratione quid sit expone, & sitne quippiam à subiecta re diuersum. EV. Volo equidẽ: Aristoteli agendi potestas est nunc ipsa efficientis causæ substantia, nunc aliquid causæ penitùs insidens, quod illa tanquam principium quoddam ad agendum adhibet, id siue potestatem, siue facultatem, siue virtutem atque vim appellare velis, minimùm refert. Prior horũ nominum significatus rarior est, posteriorem crebrius authores vsurpant, dum passim aiunt, vim, facultatem ac potestatẽ agendi rei cuipiam inesse, tanquam ea quippiam sit à subiecta re diuersum. Ei igitur insidet, at intimè & penitùs, vix vt vnquam diiungi separaríque possit. Quòd autem intima esset & ingenita, idcircò insitam rei proprietatẽ dixerunt: quã Themistio definire placet quippiam esse, quod rei substantia ex se profert, & tanquam de sinu suo promit. Non id quidẽ vlla est substantiæ portio, sed intimum quiddam & ingenitum ab illa dimanãs. PH. Nondum planè

Aph. 34. & 2.

planè assequor ne cogitatione quidē, quo pacto rei vis atque substantia inter se distent, sintque diuersæ: dic si lubet planiùs. EV. Vis & facultas imminui augeríve potest, nōnnunquam verò quasi impedita teneri: substantia nulla ratione vel intēdi vel remitti potest. Hoc declarant inueterata medicamēta, quorum vires prorsus infirmæ & quasi eneruatæ iacent, forma verò suáque ipsorum substantia integra etiamnum manet. Hos virium facultatúmque ordines Galenus roboris infirmitatísque gradibus definit. Etenim vis & facultas, ad functionem interim melius, interim deterius est comparata: vnde modò præclarius, modò deterius functionem administrat. Ea (inquit) præstantior ad functionem constitutio facultatis, virtus est & robur: deterior infirmitas atque vitiositas. Lapis Heraclius allio perunctus imbecillus adeò redditur, vix vt tenuissimum ferri fragmentum alliciat, eius tamen forma temperamentúmque permanet. Huius vis & facultas foras emittitur ac trāsilit, dum procul remotum disiunctúmque ferrum attrahit: at species atque substantia immota suis se tota limitibus continet. Ex quo intelligitur quātum ab efficiente causa vis illius facultásque distet, vtque robur & infirmitas quidā sint facultatis ordines. PH. Quid igitur? Túne dices omnes qui de re medica vel differunt vel quotidie disputant vitiosè loqui, dum aiunt facultatem attrahentem, quicquid in alimento vtile est allicere, expultricem aliena depellere, concoquentem cibum conficere, vti & quartam continere? Hi profectò vnamquámque facultatem quasi efficientem causam proferunt, auditorúmque sensibus illas obiectāt tanquā secretas substantias. Qua in re id etiā sequuti videntur quod Auerrhois ait, ipsas facultates animas tum esse tū appellari. EV. Quid Auerrhoidi hac de re statutū sit, nec laboro, nec mea refert. Sed tamē ipsa rerum affinitas atque cōiunctio efficit, vt plerique vim & facultatē esse statuāt efficientem causam, qui nihil maius aut præstantius inuestigantes, effectum omnem facultati attribuunt: quod & Galeno frequēs esse solet. Quādo (inquit) efficientis causæ essentia incognita nobis sit, eā facultatis nomine appellamus. Qui sic vsu quodā & cōsuetudine facultates agere pronunciant, quanquam nec satis aptè nec propriè, dilucidè tamē planéque loquuntur: at magnam certè ambiguitatem & erroris occasionē tollunt, lucémque rebus afferunt distinctione. Si Lucas peritus est canendi, pingendi, pulsandæ citharæ, vnus is multarum functionum efficiens causa cēsetur, quippe qui vnus omniū vires facultatésque obtineat. Atque quanquā facultas ipsa nihil per se potest efficere, vsu tamen dicimus citharœdum pulsare, cantorem canere, pictorem pingere: quū nec cātor nec citharœdus nec pictor substantia sit, neque prima efficiēdi causa, sed Lucas. Sic res habet in natura, quæ vna principium & omnium functionū causa, omnia quidem efficit, at facultatibus vsa diuersis. Quod igitur est ars parta artifici, id naturę est vis & facultas: nisi quòd hæc ingenita est, illa vsu & exercitatione conquiritur. BR. Hæc quum ita constitueris, quótnam ex Galeno putabis facultatum substantias nobis inesse? EV. Tot nimirum, quot efficientium causarum propriæ insunt differētiæ. Galenus Platonis imitatione atque contemplatione tres animæ partes, substantia sedibúsque disclusit: tres itidem designabuntur omnium quæ in nobis sunt facultatum substātiæ. Vnius eiusdémque substantię sunt facultates omnes naturales, alterius vitales, quemadmodum & animales sunt sentientis animæ tanquam proprietates. BR. Equidem tres has partes animę, omnium quæ in nobis sunt facultatum substātias esse perspicio. Has autem partes si mihi demonstraris vti & animam totam diuinas esse, neque ab elementorum natura perfectas, grauibus seriísque rebus satisfeceris.

1. Collectā. cap. 7.

Trium partium animæ diuinam esse substantiam, ex Galeni sententia. Cap. VI.

EVDOXVS.

PARTIVM animæ quæ locis sedibúsque disclusæ sunt, eam duntaxat quæ rationis est particeps, immortalem ac sempiternam haberi, cęteras autem mortales & caducas, omnes quidē asseueranter pronuntiant: quæ qua ratione vnam eandémque simplicem animā efficiant, pleniùs alio explicauimus opere. BR. His non immoror sed quid illæ diuinitatis habeāt expecto. EV. Principiis animæ quæ ratiocinatur simplicem diuinámque esse substantiam, ne Galenus quidem inficiabitur, etsi quādoque id videtur in dubitationem traxisse. BR. Huic iam nec repugno nec obsisto: sed quid aliis mortalibus inesse potest diuinitatis? EV. Ani-

mal vnumquodque diuinitùs est consomatum; & quæ id vis effinxit, Galeno prorsus est diuina. BR. Id agnosco. EV. Atqui quecunque fictum iam & confotmatū corpus regit anima, eadē est quæ id effinxit, hæc igitur non minus quàm illa diuinitatis est particeps. BR. Id vnde, & ex quo authore tibi assumis? EV. Ex Galeno, quo loco hunc in modū scribit: Quid autem in partium functionibus accidit, perspicuitatis quidem gratia, vno aut altero exemplo concludemus. Deinde propositis exemplis de pueris & infantibus qui digitū vnumquemque porrigunt vel inflectunt, ac linguam variè contorquent & conuoluunt in conuenientem figurā concinnæ vocis exprimendæ, neque tamen nouerunt quibus musculis ad singulas motiones sit opus, subiungit: Nam animal vnumquodque « videmur ea se parte corporis tueri, qua præ cæteris plurimùm valet: cornu enim petit vitulus etiam ante nata cornua, & equinus pullus calce, nōdum satis firmis vngulis, sic « & catellus mordere conatur, etiam si adhuc infirmos habet dentes, & auiū genus omne « volatum molitur, etsi per infirmitatē nondū potest. Hæc enim videntur declarare, ani- « mam quæ partibus vtitur, ipsarum partium vsus nosse, perinde vt si eas ipsa fecisset, non « ab alio factis vteretur. Mox dein ait: Atque hac quidem ratione in animantiū corpori- « bus illa anima quæ partes conformauit, adhuc videtur permanere. Neq; enim fieri po- « test, vt quæ nunc præsens adsit, ea quaque parte conueniēter vtatur: quæ verò totū con- « struxerit, ea fugerit. Paucis deinde interpositis addit: Nam quū puellos videamus sonā- « tes, quicquid iubentur sonare, vt myrrhām, vt scalpellū, vt smegma, quū nec intelligāt « à quibus musculis lingua sic moueatur, vt eam vocem conuenienter sonare possit, multóque minus istorum musculorū motores neruos, probabilissimū id videtur vt quisquis « linguam formauit, is vel in formatis à se partibus etiamnū permaneat, vel sic eas partes « fecerit, vt animalia sint gnara volūtatis eius qui nostræ animæ principatū tenet. Quum « autem huius consequens esse videam, aliam esse quæ principatum in nobis teneat ani- « mam, alias quæ in singulis sint partibus, aut certè vnam omnino quę cōmuniter omnia « dispēset, magna profectò circūuenior perplexitate, vt de opifice qui nos sit fabricatus, « nihil quod consistere possit mihi in mentem veniat. tantum abest vt certam habeā co- « gnitionem. Nam & quum audio philosophos quosdam dicētes, materiam ab æterno a- « nimatam, defixis in ideas oculis ipsam se perfectè exornare, tū vel multò magis cogito, « vnam esse opottere animam, quæ nos tum formarit olim, tum singulis nunc vtatur partibus. Sic enim legitur, ἔτι καὶ μᾶλλον ἐννοῶ, μίαν εἶναι δεῖν ψυχὴν, τήν τε διαπλάσασαν ἡμᾶς, καὶ τὴν « νῦν χρωμένην ἑκάστῳ τῶν μορίων. In cuius sententię cōfirmationem suprà dixerat, καὶ φαίνεται κα- « τὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐν τοῖς τῶν ζώων σώμασιν ἔτι διαμένειν ἡ διαπλάσασα ψυχὴ τὰ μόρια· οὐ γὰρ οἷόν τε χρῆσθαι μὲν « ἑκάστῳ προσηκόντως τὴν νῦν οὖσαν, οἴχεσθαι δὲ τὴν κατασκευάσασαν. Eam verò opinionem, quæ animalia « quædam ponebat particulas nostras primum conformasse, atque deinceps in illis omni vitæ tempore permanere: quæ quia voluntatem principalis animæ cognoscerent, illius imperium sequebantur: paulò antè his exploserat, Sed & hoc à diligentioribus " medicis quæsitum est, & quum quidam dicetet, musculum quemque non secus atque " animal, voluntatem nostram sentire, atque attrahere & circum agere linguam, vt figu- " ram sortiatur ad illam vocem concinnè exprimendam accommodatam; cæteris omnibus id minimè probabile visum est. Itaque Galenus eam solam opinionem probat, quæ " in singulis animalium particulis primam vim illam fictricem insidere & petmanere, illásque ad suū opus excitare confirmat. Sed hîc te obtestor & obsecro mi Brute, id mihi paulò altius cogita quod dixit, eum qui corpus nostrum finxit, quicunque is fuerit (hūc autem cœlestem mentem, nonnunquam & Deum esse profitetur) adhuc in conformatis particulis permanere & his singulis nunc vti, nónne id ipsum est quod passim vulgauit Plato, Deum & opificem & rectricem nostri causam esse? Quódque Aristoteles, Deum verè genitorem esse & cōseruatorem rerum omnium, quarum ipse principium & finem medíumque tenet: Nónne & quod ait Theophrastus, diuinum quidem esse omnium principium, cuius beneficio & sint permaneant vniuersa? Quod etiam, sed planius, Theodoritus: Deus creator naturæ, gubernator est eiusdem, non enim quam ipse " fecit nauiculam destituit. Omnium verò apertissimè Galenus, qui interpretationē subiiciens pleniorem, dixit eum qui corpus nostrum finxit, adhuc in conformatis particulis permanere, hísque nunc ad proprias functiones vti. Itaque si aut Deus aut certè diuina erat vis illa nostri conformatrix, diuina etiam est ea quæ nos regit, & quæ functiones moderatur in nobis. BR. Hæc de mouente vi & facultate quæ in musculis insidet

Lib. De facult. subst.

fidet forsan afferuntur, quam tu diuinã esse possis contendere: cæterùm vim naturalem atque vitalem vnde constat eundem tenere dignitatis gradum? EV. Quid est quod eas, obsecro, de statu illo déque gradu deiiciat? nónne omnes æquè mortales sunt & dissolubiles? nónne & omnes æquè corporeæ? Neque verò sentiêris animæ quàm istarũ functiones vel præstantiores sunt, vel admirabiliores. Nã cor, ventriculus, iecur, lien, renes, vtraque vesica, venæ & arteriæ non minus, immò etiam amplius præ se ferunt administrationis quàm musculi, & nerui. Quum enim suprà Galenus mẽtem quandam & intelligentiam admirãdæ virtutis in omnes terræ partes ex superioribus deduci commemoraret, & eam vnamquamque particulam, quemadmodum vtilitas exigit, construxisse, non musculos duntaxat aut neruos, quorũ vis motus sensúsque cier, sed reliquas partes omnes, nullo discrimine mihi certè quidem complexus videtur. Itaque si vis & natura quæ nos effinxit in musculis atque neruis residet, cur non similiter in cæteris cõsedit? Et ne fortè hæc mea, eóque parum firma videantur, alium tibi locum profero ex libro de semine, vbi de partiũ instauratione differit his verbis, „ Nam carnosa omnia è sanguine orta sunt, membranosa è semine, ideóque si quando corrupta fuerint illa sanguinea, facilè denuò generantur; largè enim ad id suppetit materia: sed quæ constant ex „ semine aut nunquam prorsus, aut rarò certè denuò generantur, etiamsi efficientem sui „ causam habent, non secus atque integra. Mox verò rationem subiiciens cur effectrix il„la fictríxque causa in animantium particulis derelicta permaneat, ita ait, Neque enim „ natura animal deseruit, neque insitarum virium ipsa oblita est: quas enim ab alio nõ ac„ cepit, sed ab ipso semine habuit, fieri nõ potest vt eas abiecerit. Naturam dicit effectricem illam causam, quam alibi conformantem intelligentiam appellauerat, ab ea minimè diuersam quæ animantia gubernat. Hoc nudè positum & infirmum, si voles, ratione firmabo. Partis compositio, situs & figura, ad agendi commoditatem & vsum comparãtur. Quamobrem natura & facultas quæ agit, & partes ad actiones ciet, eadem necessariò aut illas partes concinnè conformauit: aut si qua alia vis eas condidit, illa certè facultati agendi præparabat, ac velut in seruiebat. Itaque agens hæc facultas (quæ tanquã finis est optimus) illa formatrice præstantior habetur. Hæc igitur si inter diuinas numeratur, multò certè magis agens illa dignior. BR. Instat sanè ac vrget hæc ratio, & quò me cunque vertam, persequitur. Sed quando aliis atque aliis in animũ incurrentibus, nouę exoriuntur dubitationes, hæque rationes controuersias non dissoluunt tantùm, sed & nouas plerumque nectunt, liceat mihi quæso tecum paulisper veritatis studio contẽdere rationum tuarum ductu & auspiciis. Si natura vires (vt paulò antè Galenus aiebat) à semine accepit, ipsa semen non est, non enim à seipsa diceretur vires assumere: sed erit natura & diuersum & posterius quiddam semine. Rursum si natura à semine vires suas accepit, vt semen hoc terrenum de parentibus fluxit, ita & quę ab hoc profectæ sunt vires: quare neque cœlestes erũt, neq; diuinitatis participes. EV. Satisfacit hũc in modum „ Galenus: Videtur siquidem rursus quę corpus conformat anima, vtpote in semine con„ tenta, à parentibus in fœtum peruenire. Cuius quidem substantia quęnã sit, dicere non possum: quum à quibusdam audiuerim eam qnũ incorporea sit vt aiũt, simul cũ semine „ ingredi. Animæ ac naturæ substantiam aliorum existimatione atque iudicio, incorpoream esse ait, & in semine contineri. Quanquam enim plerunque solet semen simpliciter naturam appellare, quandoque alterum ortus nostri principium, nonnunquã opificem fortissimum: tamen vbicunque exquisitiorem dicendi rationem instituit, non id „ quidem artificem, sed in se artificem habere pronuntiat. Vt quum ait: Si verò ex sangui„ ne conuerso mutatóque singulas fieri particulas dicamus, in semine artificẽ qui hæc fa„ cturus est, statuere conuenit. Et alio eiusdẽ libri loco: Constat similitudinem formę cum „ vtroque parente, ei facultati quę inest in semine, opifici atque fingenti acceptã referrĩ. Quum igitur facultas agẽs ipsáque natura verè sit in semine, quod suprà dicebat naturã vires à semine accepisse, perinde est ac si cũ semine dixisset: Simul enim (ait libro De „ fœtus formatione) ea facultas cum semine ingreditur, hæcque illa tanquam cõuenien„ te materia ad formandum fœtum vtitur. Ergo natura incorporea in semine cõclusa, ab hoc haud secus vires accipit, quàm artifex ab instrumẽto: nam reuera eæ diuinitùs accesserunt. BR. Durum est profectò iis assuescere, quæ ne per somnium quidem hactenus mihi venerãt in mentẽ. EV. Vsu assiduáq; meditatione ea tibi molliẽda erũt: quibus quũ animũ imbueris & institueris, mira te cognitionis suauitate & delectatione perfundet.

Lib. de fœtus format.

Lib. de vsu part.

De semine.

De natural. facul.

Lib. 2. De semine.

Ac ne noua tantopere existimes, vide vt familiaris tuus Auerrhois præter eas formas quæ à temperamento emerserunt, alias instituat facultates nobis inesse, eásque animas vocitari. Quòd si hæ neque elemẽta sunt, neque elemẽtorum participes, restat vt prorsum diuinæ sint atque cælestes. BR. Ego hanc Auerrhoidis mentem esse perspicio, planéque rei veritatem assequor. Ex quo mirari subit cur quum suprà citatos Galeni locos toties versarim, nunquam tamen eos euoluerim, nec quid latentis veritatis includerent explicarim. Mens puto aut peruagatorum elementorum obseruatione, aut communi vulgarique hominum iudicio obruebatur, à quo non promptũ est citra nominis & gloriæ iacturam discedere. EV. Quam sis cõsecutus veritatem tene ac promulga: iniquum siquidem est in altissimis philosophiæ quæstionibus aliud sentire, aliud dicere.

Humani corporis, vt omnium viuentium spiritus esse diuinos, ingenitúmque illis calorem diuinum. Cap. VII.

PHILIATROS.

SI de humanis spiritibus differendũ proponitis, optem mihi implicatã huius nominis rationem expediri. EV. Propria spiritus significatio ventus est, omnibus in linguis. Atque quum vẽtus præpotens sit, mirabiliáque efficiat, & oculorum obtutum effugiat, affinitate quadam & similitudine factum est vt spiritus nomen ad rem omnem quæ sub aspectum non cadit trãsiret, siue corporea ea sit, siue incorporea. Hinc fit vt quę in nobis inest substantia, auræ tenui persimilis, spiritus appellationem subeat. Est autem à corpore & humoribus quippiam diuersum, quod Hippocrates τὸ ἐνορμῶν ceu insitans nuncupauit, non à substantiæ tenuitate, sed quòd eius vt venti magna vis sit & incursio. Qua igitur ratione istos ciet impetus, intelligitur affinitatem habere cum corpore: qua autem videri nõ potest, ad incorpoream substantiam accedere: ex quo fit, vt amborũ medius sit & vtriusque particeps. Quæcunque substantia intelligitur corporis expers, nostrósque sensus effugiens, eas suas vires nobis caducísque corporibus prouehente spiritu impartit. Itaque vt viuentis Dei & vniuersæ naturæ, sic & animæ suus est spiritus. Dei spiritus, occultam Dei maiestatẽ potestatémque præferẽs, per omnia sparsus permeat, vbique præsens omnia complectitur: hic animos habet in potestate, & eos quocũque vult adducere potest. Naturæ spiritus, is est quem omnes philosophi iuxtà ac poëtæ celebrant: quem Plato mundi animum, Galenus mentem huc ex superioribus deductam appellauit: quem Aristoteles de mundo differens hac definitione planiùs expressit, Spiritus dicitur quædam tum in plantis atque in animalibus, tum per omnia commeans animata fœcundáque substantia. Hic ergo longè latéque diffusus omnia continet, omnia lętificat vitalem mundi animam ipsámque naturam secũ afferens: quæcunque subierit, vitalia faciens. De quo Latinæ philosophiæ princeps Tullius, ordinẽ cõstantiámque rerũ suspiciẽs, sapientissimè: Hęc ita (inquit) fieri omnibus inter se mundi partibus concinentibus profectò non possent, nisi ea vno diuino & continuato spiritu continerẽtur: paucis certè spiritus tũ præstãtiam tum diuinitatem Græcorum philosophorum imitatione complexus. Iam verò peculiaris rei cuiusque mortalis & concretæ spirirus, illius formæ substernitur, eámque denso concretóque corpori nectit, mediam inter vtrunque conditionẽ sortitus, iungítque disparia res vtrique affinis ac familiaris: atq; hic profectò ab altero, qui vniuersitatis atque totius naturæ est, regitur atque continetur. Hic est animi omniúmque facultatũ vector propriáque sedes, & quem fortasse illarũ corpus rectè dixeris. Sic enim olim Platonici corpus quoddam excellentis naturæ perlucidum & æthereum, animæ facultatibúsque substerni prodiderunt, quo illæ cum terreno & denso corpore consociarentur.

In præfat. Hoc in problematis imitatus verè est Alexander Aphrodisæus: quod Aristoteles planè indicauerat, spiritum animæ facultatúmque corpus, & illius diuinam ac cœlestem esse

Lib. 2. de generat. animalium cap. 3. naturam, quę respondeat elemento stellarũ. Locus est quẽ libro superiore produxi: Sed " enim (inquit) omnis animæ siue virtus siue potẽtia, corpus aliud participare videtur, id- " que magis diuinũ, quàm ea quæ elemẽta appellantur. Verùm prout nobilitate obscuri- " tatéve animę inter se differũt, ita & natura eius corporis differt. Inest enim in semine o- " mniũ, quod facit vt fœcunda sint semina, videlicet quod calor vocatur, idque nõ ignis, " nõ talis facultas aliqua est, sed spirit⁹ qui in semine spumosóq; corpore cõtinetur: & na- "

tura

„ tura quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpondens elemento ſtellarũ. Ergo denſum hoc „ corpus ex variis partibus coagmentatum, ſpiritus eſt propria ſedes, in quam nullo inter„ medio incũbit: & ſpiritus animæ eiúſque facultatũ velut baſis. Itaque in dẽſo corpore, ſpiritus in ſpiritu calor innatus, in his naturã & facultas. Vtrũque & ſpiritũ & calorẽ qui in eo eſt diuinũ cẽſet: neque enim ignis eſt neque ortus ab igni, quoniã (vt mox inquit) ignis nullũ animal generat. Denique natura quę in eo eſt ſpiritu, nónne pręſtantiorem magíſque diuinam quàm ſpiritus cõditionem obtinuit? Natura, inquit, quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpondet elemento ſtellarum. Potuítne quicquã manifeſtius proferre? Quanto interuallo cœleſtia corpora ab elemẽtis ſeiuncta cernimus, tãto eam naturam à dẽſo & mortali corpore diſtare putat: ſpiritũ verò medium inter illa collocari. BR. Sed hunc quæſo mihi ſcrupulũ dilue: Calor is quem natiuũ appellas, nónne inſitus nobis eſt & interior? EV. Maximè. BR. Quî fiet igitur vt ſit cœleſtis? Qui enim cœleſtis nũcupatur, extrarius eſt ambiénſque nos circunſidet. EV. Hoc iſtud verbum eſt, quo plurimi circumuenti in errorem inducti ſunt, qui, quoniam cœlum ipſum extra nos eſt, putaut, quicquid cœleſte eſt, extraneũ eſſe, neque in nobis inſidere, quaſi nulla vis cœleſtis in nos commigrare poſſit. Et clarè tamẽ interim vident, frugum fructuúmque procreationem & incrementum, non niſi cœleſti hoc calore perfici. BR. Eſt is quidem neceſſarius, ſed idcirco duntaxat vt interiorem inſitúmque temperet ac gubernet. Quod quomodo nonnulli interpretentur paucis aperiam ſi permittis. Inſitus noſter hic calor temperatus eſt, & ex elementorum permiſtione natus ignis quippe is eſt, ſed eatenus contrarij permiſtione impeditus vt neque feruidus ſit neque exurẽs, neque violentiam illam retineat, quæ eſt igneæ naturę propria, ſed totus moderatus ac bene tẽperatus ſit, & vt ait Galenus, frigidi ſit particeps, & quaſi ex calido frigidóque temperatus. Nec verò hic Ariſtoteli ſimpliciter cæleſtis eſt appellatus, ſed proportione quadã reſpondens elemento ſtellarum: quod autem alteri comparatur eíque ſimile eſt, nemo idẽ idipſum iure probéque cenſuerit. *Lib. De tremore & palpit.* Verùm enimuerò hunc noſtrum bene temperatum inſitúmque calorem functionũ opificem, certa ratione moderatur atq; gubernat ille cœleſtis ſalutaríſque calor, ſicque continet & ad functiones promouet, vt illius complexu fotúque deſtitutus calor noſter mox pereat & extinguatur, aut nihil quicquã efficiat. EV. Olfacio cuius authoritate perſuaſus triplicem calorem ſtatuas, igneum, temperatum, qui idem natiuus ſit, & cœleſtem. Cæterùm nõ ſatis acutè perſpexit vir ille, cuius te patrocinio tutũ fore confidis, *Leonicenus.* Ariſtotelem dixiſſe inſitũ hũc nobis calorem & in animalibus ſtirpibúſve contẽtum, nec ignem eſſe, neque ab igni originẽ ducere. At quem inſitum ille facit, is tametſi non eſt ignis, ex igne tamen (vt ait) tẽperatus eſt, ab eóque ortum habet. Rationẽ autem cur noſter calor non ab igne trahat originem, hanc reddit Ariſtoteles, quòd ignis nullũ animal generat. Quòd ſi nec totus ignis nec eius portio quicquã generat, multò certè minus quicquid ab eo ortu quodam proceſſit. Cõuenit enim longè præſtantiorẽ vim effectionémque toti quàm parti concedere. Rectè igitur hunc inſitum nobis calorẽ neque ignem eſſe neque ab igne originẽ ducere, ſed totum planè cœleſtem eſſe, literis memoriæque mandauit. Iam verò donemus ex elementorum permiſtione quẽdam ortum in nobis temperatum. Hic ſanè quiſquis erit, ſimilitudine quadã *Temperatus calor.* eum dũtaxat exprimet, qui lapides & metalla cõtinet, neq; aliud in nobis quàm ſimilarium partiũ molem coagmentationemq; ſeruabit, ne diſſipetur aut defluat. Agè obſecro, in oſſibus, in neruis, in aliis deniq; partibus ſimilaribus emortui animãtis, nónne is calor ineſt quẽ in lapide fateris? BR. Ineſt ſanè. EV. Quũ adhuc in viuis erat animal, nónne iis ipſis partibus aliquid inerat præſtãtius illo lapidis vel oſſis demortui calore, quòd vitæ functiones obiret? BR. Nihil fortaſſe ſupra tẽperamentum: veruntamen id tẽperamentum in viuẽte quoniam inerat præſtantius, poterat ſanè eas vitæ functiones (quæ perfectiores ſunt) obire. EV. Id autẽ viuẽtis temperamẽtum qua ratione putas quàm demortui præſtantius: hoc enim in diſceptationẽ vocatur. BR. Aliis vix queã verbis exprimere. EV. Atqui neceſſe eſt id apertius clariúſq; dici. Quod vt efficiam, aliud exẽplum diſputationis huius noſtræ ſupponam. Viuẽs piper temperamẽto impenſè calidum alitur, increſcit, omniáque vitæ munera exequitur. Id iam donemus emori. Quoniam omnes in illo vitæ functiones perierunt, neceſſe eſt opinor vnà cum functionibus harũ efficiẽtem cauſam periiſſe: naturalis enim quum ſit, otioſa manere haud poteſt. Itaque piper interitu cum vitæ functionibus nonnihil etiam perdidit, quod erat vitæ cauſa. Id

verò quid eſſe dicas? non temperamentum, quum emortuum exiccatúmque piper non minus immò etiam magis quàm viuẽs calidum ſit: nam id ſiue ſeorſum conſideres, ſiue ad hominem temperatum referas, & ſimpliciter & comparatè calidum iudices. Perdidit igitur inreritu quidpiam à temperamento diuerſum, quod functionum cauſa fuerat. Id autem quid fuerat? Si omnia ratione animóque luſtres & accuratè circunſpicias, non aliud occurret quàm ſpiritus vitalis, & calor in eo ſpiritu qui morte ſit extinctus. Hunc igitur neceſſe eſt à temperamento diuerſum, & ſupra temperamenti naturam conſtitui, qui vnus vitæ omniúmque functionũ ſit author. BR. Eò certè vel nolẽs adducor. EV. Is autem ſi ſupra temperamentum eſt & ab elemẽti conditione alienus, nónne optimo iure ſtatuetur cœleſtis ac planè diuinus? Is eſt quo omnis omnium tum ſtirpium tum animantium vita continetur, & cuius vnius extinctio mors eſt. Hunc ab elemẽtari facilè diſcernes ac internoſces in ſtirpibus & in animantibus frigidis, vt in lactuca, in mandragora, in ſalamandra: quæ quum temperamento abſolutè frigidæ ſint, non hoc ipſo certè, ſed ſolo vitali ſpiritu & calore viuunt. BR. Ea tamen Galenus frigida eſſe pronuntiat. EV. Calidáne an frigida ſint, hic non diſputo: quanquam dici poſſunt tẽperamento frigida, at calore vitali (quantuluſcunque ſit) calida quemadmodum & viuens omne quod ſalutaris huius caloris vim in ſe continet. Si hæc ſimpliciter frigida ſunt, in eorum temperamento elemẽtum frigidum vincit atque dominatur, præpollétque calido. Quocirca temperamẽti vi quicquid efficiunt, à dominante frigido prodit. Atqui alimentum trahunt & concoquunt, inde aluntur & increſcunt, hiſque ſimilia opera edunt: hæc verò quomodo poſſint vel à temperamẽto frigido, vel à diminuto & victo calore, qui in temperamento eſt, proficiſci, vt qui præcellentis frigoris præſentia nihil agat? Neceſſe eſt igitur hæc alterius caloris ſint opera, ad quem planè referuntur ac pertinent. Is autem eſt vitalis ac diuinus, quem niſi Galenus ab elementari diuerſum ſtatuat, vix ab iis quas proponit philoſophorum tricis ſeſe explicabit. Quòd igitur calor hic in viuentibus opera edit temperamento non conuenientia, & quòd morte interdum extinguitur permanente temperamẽto, palàm fit illum in viuentibus diuinum ac cœleſtem eſſe, ab elemẽtaríque diuerſum. His rationibus adductus Ariſtoteles, apertè pronunciauit calorẽ hunc viuentis corporis diuinum & ſupra elemẽti naturam eſſe. Quin & illum puto alias tam præclaras rationes in id ſecum quæſiuiſſe, tótque in animo habuiſſe quibus id ſibi perſuaſerit, vt ſi nullam adferret, ipſa tamen illius authoritas me frangeret. Plurimi autẽ veſtri ſimiles contrà nituntur, quibus non aliud quicquam eſt, cur incredibile ſit hunc calorem diuinum eſſe, niſi quòd nequeunt ipſam diuini naturam intelligere & cogitatione comprehendere. BR. Id iam conſpicuum certúmque videtur. Cæterùm hoc mihi loco cum multis dubitare licet, hícne calor in nobis diuinus ſubſtantia ſit, an accidẽs. EV. Quod multorum mentes occupat, poſſum hac perbreui ſententia explicare. In materia quæ & temperamẽto & omni inſtructione ſit apparata, ſpiritus ineſt, plurimùm quidem æthereus, ſed tamẽ ex aliorum elemẽtorum permiſtione conſiſtẽs. Calor qui in eo eſt ſpiritu, qualitas eſt, quæ nuſquã ſeorſum ſubſiſtit: eſt igitur & verum accidẽs, ſed planè diuinum ac cœleſte, ſicuti & lumen calórve ſolis, & vna quælibet vis alia cœlitùs in corpus iam apparatum demiſſa. Natura autem ea ſeu forma, quę interuẽtu ſpiritus & caloris in materia conſiſtit, puriſſima eſt ſubſtantia, eáque tota cœleſtis ac diuina, elemẽtorum haudquaquam particeps. Quocirca (vt iam ad penſum redeam) præter igneum calorem qui partibus ineſt ſimilaribus, neceſſum eſt in nobis, & in cunctis viuentibus præſtantiorem quendam inſidere, qui ſalutaris ac verè diuinus functionum opifex ſit aut adminiſter. Hoc tuus Auerrhois dilucidè videtur comprobare primo collectaneorum, ſtatuens partium ſimilarium propriam formam eſſe temperamenti rationem, quæ ex quatuor elementorum moderata menſura ac permiſtione procedit. Præter hunc verò in cunctis viuẽtibus calorem innatum quendam ineſſe, ab eo diuerſum quem à temperamento partes adipiſcuntur. Hunc ipſum calorem partibus diſſimilaribus & inſtrumẽtis pro forma datum, quanquam non iõ ficiatur facultates & animæ partes his inſuper conferri. BR. Tu commemorata hominis ſentẽtia animum mihi præteritarum delitiarum dulciſſima recordatione recreaſti: tanta enim & tam admirabili ſuauitate ea olim ſenſus mẽtémque deliniuit, nihil vt exiſtimarim aut ſubtilius aut præſtãtius dici poſſe. Iſtorum ego dulci recordatione ſentio defenſionẽ meam periclitari, méque ad defenſionem ſegniorem reddi: ac prorſus in tuam

Lib. De ſimplic. 4.

in tuam sentẽtiam adducerer, ni me reuocaret neoterici illius ratio, quæ calorem hunc idcirco diuinum aut cœlestem dici non posse contẽdit, quòd in plerisque excrementis contineatur, sordidis certè quidẽ illis, & quæ iam à naturæ bonitate defecerunt. EV. Portentosa deliria: parum quidẽ is animaduerterat quid de excrementis subiungat Aristoteles: » At verò Solis calor (inquit) & animalium non modò in semine cõtinetur, verum- » etiam si quid excremẽti sit, quanquam diuersum à natura, tamẽ id quoque principium » habet vitale. Et quid quæso hîc esse possit, quod ad cœlestia comparatum, sordidum nõ deprehẽdatur & abiectum? & tamen hîc etiam viget & quasi habitat cœlestis ille calor: Vt in nostrum hoc vile ac lutulẽtum corpus, diuina mens immergitur: sic tum in semine tum in animalium excrementis, hic insidet calor diuinus & vitale principium: hoc planè indicant quæcunque ex illis gigni cernimus animantia. PH. At istorum ortus plerunq; ex his est materiis quæ sponte sua putrescunt. Túne etiam in hisce putridis cœleste quippiam inesse putes? EV. Quæcunque putruerunt corporis nostri superuacanea, quanquã recesserunt à natura eius à quo dimanarunt, adeò vt illi interdum sint aduersa & inimica, naturalia tamẽ & accommodata sunt aliis, quæ inde gigni prodiréque solent. Quamobrẽ in illis calorem inesse dicimus & principium vitale, aptum quibusdam gignẽdis imperfectis animantibus, inutile autẽ & incommodum iis de quibus illa pulsa sunt. PH. Cœlestis ergo caloris complures fient ordines, neque qui vni est naturalis (quanquam cœlestis ac vitalis) continuò omnibus perequè naturalis erit & amicus. EV. Necesse id quidem: vt enim formarum quæ omnes cœlestes sunt ac diuinę, alia alij materiæ conuenit aut aduersatur: ita calor cœlestis, alius alij animãti proprius est & familiaris, alius alij alienus & incommodus. BR. Sunt hæc quidẽ in primis consentanea, imò matutina disputatione Themistius iis duntaxat quæ ex putrida eluuie prouenerunt, existimabat communẽ illam mundi animam conferri, iisque solis principium vitale accedere ex superioribus: quod nihilominus docuisti quodam discrimine, & pro rata cuiusque conditione impertiri. EV. Hæc velim ob oculos proponas & sæpius mente collustres, expensisq; singulis decernas; quãtum Galenicum hoc dogma ab Aristotelico distet. BR. Germanũ quidem prorsus est, nulla dissimilitudine seiunctum. Quãdoquidem Galenus in vniuscuiusque partis solida substantia, humidum primigenium & insitum spiritum collocat: in his verò calorem ipsámque partis naturam, quorũ nihil ex puris elementis originem habet. EV. Audẽt nihilominus insuper plurimi acriter obsistere, qui nec spiritum eum, nec calorem aiunt à Galeno diuinum appellari, quemadmodũ neque naturam diuinam. Vim eam quæ nos conformauit Galeno diuinam dici fatentur, neque tamen eãdem, quum nos regit ac moderatur, eo nomine exprimi designaríque volunt: itaque dum illorum omnis de nomine contẽtio est, si rei nomen supprimatur, continuò putãt rem ipsam de medio tolli. At dum res maneant, verba illi fingant arbitratu suo. PH. Dic quæso breuiter quid diuini appellatione intelligi velis. EV. Quicquid supra dixerat Aristoteles proportione respõdere elemento stellarum. PH. Quid hoc sibi vult elementum stellarum? EV. Vt quatuor simplices naturas elemẽta vocamus, quòd in rerum omnium concretionem confluunt; illísque cedũt in materiam: ita cœlum ac stellas, quòd suas etiam illis vires adhibeant ac impertiant, elementa iure appellemus. Si in primam animantis procreationem, quæ ex semine ex maternóque sanguine fit, mentem cogitationémque figes, animaduertes sanguinem ex quatuor elementis quæ in cibis inerant constitui, ex eisque materiam seminis, quam purior vtiliórque sanguis contulit. At naturam, spiritum, & calorem quos semen in se comprehensos continet, quum aliunde prodiisse memineris, intelliges supra elementorũ vires & ordinem esse, neque posse illorum præstantiam vel ad caduca hęc & sordida elementa, vel ad temperamenti proprietatem pertinere. Partium humani corporis subiectam materiam ab elementis, & à temperamentis: at facultates, spiritus, insitum calorem, & figuram, ab eo seminis spiritu, in quo tum calor, tum natura, vísque diuina insidebat, proficisci. PHIL. Corporis nostri gubernatrices facultates & vim eam quæ nos conformauit, quemadmodum & animam, non ex elementis, sed diuinioris cuiusdam esse originis, copiosè ac solidè videris explicasse. Operibus verò & functionibus, de quibus ne verbum quidem vnum fecisti, túne etiam latens & secretum aliquid adscribes?

Diuinum quid.

Plurimas functiones & opera in nobis, occultis ex causis esse. Cap. VIII.

EVDOXVS.

QVID me prætetea quæstionibus fatigas Philiatre, & ad sentētiam de operibus ferendam hortaris? Si iam planum feci animā & facultates in nobis inesse diuinas, eásque non otiari, non cessare, sed cōtinentes actiones ciere, & in opere esse semper: spiritū quoque illarum vectorem, itémque calorem esse diuinitatis participem, nónne quæ ilarum sunt opera, iure debent diuina appellari? Vix tu sanè possis numerando percensere functionū genera quę supra elementorum vires sunt, & quæ nequaquam ad illorum temperaturam pertinēt. PH. Ausímne eas functiones diuinas nuncupare, quæ cernuntur & ob oculos mihi obuersantur? EV. Quidni? Nónne admiranda Dei opera in conspectu & in oculis sunt omnium? PH. Quam igitur diuinam functionem censebis? EV. Vt quæ trans naturam sunt & supra captū humanæ mentis, quia nos in sui admirationem trahūt, admirabilia solemus appellare: ita functiones admirabiles iure diuinas appellem, quarum causa & ratio abdita, delitescens, & occulta, neque demonstrari, neque certò explicari potest. Huiusmodi autem est, quæcunque non à primis simplicibúsque rerum naturis ortum habuit: sed illarum ordinē prætergressa, vix vlla potest mentis acie comprehendi. PH. Hanc si diuinam esse cognoscis, nō incerta est & abdita. EV. Certum quidem est & comprehensum hāc causam supra elementorum ordinem esse, at nihilominus occulta est & inexplicabilis illius substantia, quæ (vt ait Alexāder) modum humani ingenij prorsus excedit, Deo duntaxat cognita immortali, qui rerum omnium parens atque author est. Operis quidem solertissimi cuiusdā rationē artifex qui extruxit integrè tenet: cæteri verò qui artis sint illius ignari, rationem nullam reddere queunt, sed tantummodo rem inspectant & demirātur. Vnde (paulò pòst inquit) apud medicos abditę illæ delitescentésque causæ earū rerum putantur, quarū nulla ratio reddi poterit. Ea fuit Galeno abditarum rerū definitio, eadem & Aristoteli, qui supra captū humanæ mētis illas collocauit. PH. Dilucida hæc quidem explicatio: quod autem sequitur edissere, quæ functiones occultis ex causis & quæ ex manifestis procedāt. EV. Hoc sanè protinus adorior ab iis auspicatus quæ naturales functiones appellātur: earū genera sunt procreatio, nutritio & accretio. Procreationem suprà demonstrauimus occultis ex causis esse, non eam qua prima rei substātia generatur, immutationem primā appellant, primordiorū vi & permistione factam: sed eam quæ cuiusque rei rationem continet, qua iam caro, aut os, aut neruus existit, & quæ instrumentorum conformationem figurámq; perficit. PH. De hac nihil prorsum addubitem. EV. Iam verò nutritionem & accretionē vt intelligas eadem esse prętantia, ad eas animū mentémque adhibe, quæ istarū administrę vocantur, sunt autē attractio, retentio, concoctio & depulsio. Alimenti cōfectionem tū eam quæ in ventriculo, tum alteram quæ in iocinere ac venis, tū tertiam quæ in singulis particulis perficitur (omnes siquidem vna eadémque ratione consistunt) vnde & qua ratione fieri putas? PHIL. Nónne à mediocri calore qui ex iusta primordiorum cōfusione suscitatur? Sic enim Auerrhois ex Aristotelis, Alexandri, Galeníque sentētia putat elementa quum perfectè mista cōmutatáque fuerint, & quasi coctione purgata puriórque facta, tum nobiliores & altiores cuiusdam ordinis functiones edere, quales nequeūt pura illa atque syncera. Hę sunt quas pleriq; inter admirabiles collocarūt, vt theriaces vis & effectio ex tam multorum medicamētorum compositiones surgens. EV. Hæc quidem similitudo multorum admiratione celebratur, quæ vbi semel in vulgus prodiit, omniū ferè vinctos tenuit animos, atque eorum imbecillitatem occupauit qui omnia elementis attribuunt. Sed si (quod suprà docui) ex horum permistione vis nulla enasci potest, quæ non ad vnum quodpiam elemētorum maximè pertineat: necessum est id quod in permistione vicerit, vires suas prę cęteris ostentare. Quî fiet igitur vt vniuscuiuspiā animantis calor possit, quæ duriora sunt atterere & comminuere, molliora & tenera non possit? vt struthionis calor ferrum, colūbæ venter lapillos exterat, leonis verò calor, qui tum vehementior tum acrior est, non possit? Rei igitur naturalis si qua est affectio quæ nullius simplicium naturam & vim redolet, ea iure nequit ad permistionis vim pertinere. Huiusmodi est, tum ventriculi tum cæterarum partium concoctio: quę non tam elementorū calori, quàm efficientis patientísque familiaritati & similitudini assignanda est. PHIL.

Proœmio problem.

1. De natur. facult.

est.PH. Hoc etiam affirmant, quicunque calorem hunc ab elementis esse contendunt. EV. Iam igitur nihil erit quod nostræ sententiæ aut cõclusioni aduersetur. Quando quidem vnicuique animantium generi si proprium designatúmque est alimentũ, quod illi substantiæ affinitate familiare sit & iucundum, fiet illius concoctio non ab elementorũ qualitatibus, sed ab ea substantia cum qua familiaritas est atque similitudo. PH. Hoc ipsum censuerunt tum alij cõplures, tum imprimis Alexander Aphrod. & Galenus. EV. Quanquam omnis concoctio, maximè sit à cœlesti calore, iuuatur tamen bono temperamento & medioeri elementorum calore, qui si non substantia, temperie tamen & medioçritate ad cœlestem proximè accedit. Si qua integra & laudabilis est in nobis cõcoctio, ea diuini caloris est effectio: deprauata antem & vitiosa omnino ab elemẽtis est. Temperies diuini caloris vim & effectionem corroborat, qualitatis exuperantia deprauat atque peruertit. Bilis non ab illo quantumuis aucto, sed ab elemẽtorum solo calore profertur, quum mediocritatis legem velut per vim oppressit. Ergo id verissimum repuro quod à quibusdam dictum accepi, cœlestem illum calorem, quãtuscunque sit, salutarem esse & vitæ conseruatorem: eum verò qui ab elementorum permistione natus sit, quoties supra modum increuerit, pestiferũ & perniciosum esse. PH. Valde placet hæc interpretatio quæ meo certè quidem iudicio, difficilium & obscuratum quæstionum claram habet & facilem explicationem. Reliquarum affectionũ éstne quæso par ratio? EV. Est sanè. Nulla siquidem elementorũ temperatura causa esse potest cur ventriculus cibũ artissimè comprehendat, eúmq; contineat quoad sit plenè cõcoctus, húncque depellat mox vt concoctus subactúsque fuerit. Equidem video vetustissimæ opinionis approbatione, omnibus in ore versari, omniúmque opinione tritum siccitatem retentioni adiumento esse. Sed hac vnica causa ventriculũ vel aliam quandam particulam, vtile alimentum auidius amplecti & tenere, noxium & superuacaneum reiicere & aspernari, aut vterum nouem integris mensibus fœtum suo complexu tenere, neque hunc sinere prius elabi quàm ad absolutionem peruenerit, nõ nisi futili commentitiáque opinione dici potest. Nam has functiones efficit vis quædam elementis præstantior atque diuinior, quæ partibus singulis à prima origine est insita. Iam verò quid est quod attractionem solius caloris, depulsionem autem frigoris aut humoris vi fieri comminiscuntur? Calidum omne allicere & ad se quasi rapere, frigidum contrà expellere atque propulsare compertum quidem habemus, sed tamen promiscuè & citra delectum. Cæterùm quum quippiã non quiduis sed familiare solùm prolectat, non id solo calore, sed alia præstantiore facultate efficit. Si enim in partibus corporis nulla alia quàm communis illa caloris ratio inest, quî fiat vt vnaquęque ex confusa & multiformi massa sanguinea, id solùm quod sibi accommodatum est & amicum proliciat: os crassiorem substantiam, caro tenuiorem sibíque finitimã, & cætera pro suæ quæque naturæ modo? Vnúsne elemẽti calor vtile interno scet, vt id demum attrahat, frigus verò noxiũ sentiet depellendum? Idipsum si est, eædem etiam vires cæteris inanimis insidebunt, vt quæ eisdẽ vigent qualitatibus. Rectè Galenus affirmat, non modò nutritionem & concoctionem, sed & attractionem fieri substantiæ similitudine, & vnamquamque particulam eadem vi qua lapis Heraclius ferrum, quod sibi familiare est attrahere. PH. Plura non opto, quibus istorũ fidem facias. Si enim ab elemẽtorum qualitatibus attractio depulsióque nascerentur, harũ perquàm euidens esset demõstratio, neque de illis veteres inter se tanta contẽtione decertassent neque Galeno alia atque Erasistrato vel Asclepiadi sententia fuisset, quum easdem omnes statuerint elementorũ vires. Perge reliquas functiones similiter excutere, ad vitales accedens. EV. Galeno placet præcipuum cordis opus esse, tum ipsius tum arteriarum pulsationem, idque vitale appellat, quoniam refrigeratione innatum calorem, qui vitam tuetur, temperat. Pulsationem à calido fieri ait quod frigidi particeps est. Verba eius hæc sunt: Nam calor insitus ceu semper mobilis, neq; intrò, neque extrà solùm fertur, sed alterũ ipsius motum alter semper excipit. Verùm (paulò pòst) ad superiora exterioráque motionem & quasi explicationem, quòd natura calidus sit experitur: intrò autem deorsúmque fertur, hoc est ad proprium principiũ viam init, quoniam frigidi aliquatenus particeps est: quippe ex calido & frigido temperatus. His apertè omnem vitalem functionem elementorum qualitatibus assignat. EV. Vt tibi, sic & aliis forrasse multis, ita videtur. Sed id animo tamen penitùs intuere, num possit sola calidi frigidíq; temperies iugem hunc & irrequietum diastoles systoléſque motum

Marginal notes: Proœmio Problem. — Proœmio de Simplicibus & tertio. — Lib. De natural. facul. 2. — Vitalis functio. — Lib. De causis pulsuum.

efficere atque moderari? Pulsationem equidem magna ex parte gratia refrigerationis esse non dubitem: & quoties caloris intēperies modum excesserit, ex refrigerandi necessitate crebriorem celerioremque pulsationem reddi, contrà verò rariorem ac tardiorem quum frigus dominabitur. At calorem atque frigus perpetuę motionis efficientem causam ponere, id omni ratione caret, réque & euentis refellitur. Cur enim non reliquis partibus similiter atque arteriis hæc indita esset pulsatio, quū sint omnes æquè ex calido frigidóque temperatæ? Quanquā igitur populari ac crassa philosophandi ratione pulsationis causam illic videtur attigisse, aliam tamē pro dignitate grauitatéque rei præstantiorē, alio loco acutius vidit, vbi eam causam nunc facultatē, nunc vim pulsantem appellat. In ipso cordis corpore vis illa est vnde id contrahitur ac dilatatur: quæ in omnes arterias per tunicas earum influēs, sic eas cogit aperitque quemadmodum ipsum cor. Quoniam ergo insitus & vitalis calor per arteriarum capacitatem vnà cum spiritu in omne corpus effunditur: causa autem quæ pulsationē efficit, per arteriarum substantiam celerrimè defluit, perspicuum vel ex Galeni sententia fiet, hanc ab insito calore & à vitali facultate diuersam haberi. PH. Conclusa iam mihi videtur hæc omnis oratio: ex qua etiam probatum video, functiones quas dicimus animales, vt quæ altioris ordinis, planè diuinas esse, ac modo quodam inenodabili perfici. EV. Consequens est omnino: animalis quippe functionis gratia corporis partes dissimilares & organicæ concinnam aptámque figuram acceperunt. Atqui figuram ipsámque conformationem non posse elementis acceptam referri, sed planè diuinam haberi, Galeni est sententia. Necessum est igitur animalē omnem functionem non ab elemētorum temperatura, sed ab instrumenti ratione modo quodam inexplicabili maximè primúmque perfici. Hæc instrumēti ratio & vis, ea ipsa est quæ illud initio confinxit: ita enim Galenus prodidit vim illam fingētem quæ diuina est, conformatis instrumētis perpetuò assidere, eámque singulos musculos vt nouit ad vnumquēque motum necessarios impellere, quòd instrumētis ea vis sola vti possit quæ illa conformauit. Quin etiam quod vitiata quouis modo « figura, aut instrumēti proprietate, etiam si vitiata non sit illius temperatura, necesse est « instrumenti animalē functionem lædi (plerunque enim manus vehementer incalescens « vel contabescens, integrè mouetur atque apprehendit) planum facit non elemētorum « temperaturam, sed instrumenti rationem causam esse præcipuam quę motum sensúmque perficiat. PH. Contradici video à nonnullis. Nam si quod instrumētum salua figura, « magnitudine, numero atque situ, ingēs ex intemperie vitium quale est in paralysi contraxerit, id non solùm deterius, sed & nihil penitùs aget, etiam si nullus instrumēti, sed solius temperamēti morbus insit. Quę ratio viros spectatæ probatæque eruditionis eò adduxit vt commodam elementorum temperaturam statuerent primam causam & præcipuam, è qua tanquam è radice nasceretur animalis functio: instrumenti verò rationē, causam secundariam & adiuuantem, per quam functio melius obiretur. Ipséque adeò totus in hanc sententiam concedo, nisi me fortè aliò retrahis. EVD. Hoc si voles paucis perspicuéque perfici debes ad singula quæ propositurus sum, respondere. PH. Fiet pro virili. EV. Similares partes quæ omnium primæ coagmentantur, ex elemētorum permistione constant, perficiuntúrque harum temperamēto. Ex similaribus autem constant organicæ: quare necessum est has etiam ex elementis constitui, ipsorúmque conuenienti temperamēto indigere. PH. Hoc ipsum est quod dicebam. EV. At præter eam similarium compositionem, instrumēto insuper ex conformatione, situ, numero & magnitudine, sua ratio accessit, longè quidem à temperamēto diuersa. PHIL. Est hoc sanè manifestum. EV. Temperamētum igitur omnibus est partibus commune, sed similaribus primùm & per se, organicis verò cum figura. Quocirca tum nutritio tum naturalis quæque functio, omni ex æquo parti organicæ atque similari necessaria videtur. Animalis autem functio, siue ad motum siue ad sensum comparata, solius est instrumēti, nulli parti similari quantumuis perfecta concessa. Hæc igitur à sola instrumenti ratione, non autem à temperamēto profecta est. Quid dici potest obtusius, quid peruersius, quid intolerabilius, quid inscitius, quàm tēperaturam causam motionis haberi, quæ nihil sola, ne eius principium quidem efficere possit? Si pars similaris gratia organicæ est, erit illius temperamentum propter instrumēti rationem. Atqui finis perfectior est iis quæ in finem contēdunt, quare ipsa instrumenti ratio perfectior est temperamēto, quanquam hoc magis videtur ad vitæ necessitatem & vsum conuenire: ipsáque instrumenti ratio impera-

Lib. De vsu pulsuum.

Lib. De fœtus formatione.

Conciliator differentia. 63.

imperatoris, temperamentum verò gregarij & auxiliarij militis personam geret. Si extincto instrumenti natiuo calore, partibúsque vehementer refrigeratis in paralysi motus sensúsque perit, id nō idcirco fit, quòd bona temperies causa motus esset principalis, sed quòd esset præparatio quædam adiuuans & facultati mouenti necessaria, qua certè sublata omnis illius actio intercidit. PH. In paralysi de qua iamdiu dissero, salua est & integra instrumenti ratio, quam actionum causam statuis: cur igitur ea motum non efficiat? EV. Quòd plerunque functionem præpediri cernamus, nequaquam læsa principali causa, sed duntaxat sublatis læsísve adminiculis, quibus in agēdo nitebatur: quanquam in paralysi vitium quoddam est instrumēti, obstructus quippe neruus est, quo animalis spiritus illabitur. Sed iam id velim alio tibi argumento firmari, animalem functionem ab instrumēti ratione perfici. Animal nónne quauis stirpe nobilius est & præstantius? PH. Est opinor. EVD. Hanc vnde coniecturam facis? PH. Quoniam corpus video & maiori figurarū varietate, & numeroso magis instrumētorum apparatu instructum. EV. Quoniam igitur vnicuique corpori indita est anima, quæ ad illius functiones & vsus accommodatur, si animanti pręstabilius absolutiúsque quàm stirpi corpus datum fateris, necessum est tum illius functiones, tum animam harum effectricem, præstantiorem diuiniorémque putes. PH. Id omnes philosophi profitentur. EV. Si primæ illæ causæ tam longè distant, dissidebunt sanè & pręmunitiones, & instrumenta quibus agūt, fiéntque alia naturalis, alia sentientis animæ, hæcque illis multò præstantiora, nēpe animalis spiritus & instrumenti ratio, nō ab elementis sed diuinitùs accepta. Iam verò quid de principibus animæ functionibus apprehensione, ratiocinatione, & memoria dicam? Vt enim eæ longè cæteris antecellunt, sic & causas habent iis multò præstantiores, quæ rectè nequeunt ad elementorum permistionem referri. PH. Audistin Brute, hanc omnem de functionibus interpretationem? BR. Audiui, planéque totam memoriter complector. PH. Quid illa veritatis tibi videtur præ se ferre? BR. Superiorum sanè consequens est, & illis naturali colligatione consertè contextéque connexa. PH. At ea plurima functionū genera instituit, quæ omnino sint supra vim elementorum & demonstrationis philosophicæ. BR. Video, neque id putem alienum à philosophia, vt neque cætera omnia, quæcunque hactenus in disputationem adducta sunt. Inauditum id parúmque vsu tritum; cœlestis aut diuini nomē me multò vehemētius quàm res ipsa torsit. In medicinæ physiologia satis quidem mihi esse duco, si humani corporis compositionem ac structuram singularúmque partium functiones & vsus mente consequar: parùm curās, siue illarum causas rerum primordiis & temperamento, siue diuiniori origini attribuas. Id enim parùm confert ad medendi rationem planè philosophicum, & in quo satis fuerit probabili ratione niti. Quocirca subtilius quàm satis est illis perquisitis, ad ea quæ magis seria sunt diuerte. EV. Iamdudum animus erat hæc tentare ac periclitari, sed obstinata ista vestra pertinacia nobis in mora fuit. BR. Nunc igitur demum si ita videtur, quod totius est disputationis nostrę caput aggredere: morbos dico occultos, quibus diuinum quiddam inesse commemoras.

Parti similari non vnicum, sed tria morborum genera insidere, & qui sint materiæ morbi. *Cap. IX.*

EVDOXVS.

IN hunc vastissimum medicinæ campum si descendemus, sæpe quidem hærebimus in salebris, quibus is vndique conspersus est: eritque necessariū in vias incurrere non satis tritas, & quæ fortassis parum vos oblectent. PH. Huc ipsi concessimus vt ardua quæque, spinosa & inuia cōsectaremur, quæ nos fortasse terendo plana reddemus. Agè igitur omissa omni contentione, reconciliatáque volūtate nostra, ne sit molestum communi studio rem omnem veritatis cognoscendæ causa indagare. BRVT. Pulchrè mones, iamdudum illius contēplationis efferor desiderio. Cùm itaque simus grauioribus laboribus curisq; vacui, in hoc diuerticulo ab omni turba & strepitu seiuncti, liberè scrutemur ipsam veritatis lucem, neque vlli authorum tam sis addictus, quin tuam de morborum causis sententiam (tametsi à popularibus sensis alienā) in mediū proferas. Non enim huc ipsi cōcessimus audituri quid hac de re alij, sed quid tu sentires. EVD. Quādo his me suasionibus tanquā stimulis acriter vrgetis, ad rē aggredior, & demōstrandū suscipio in parte similari tria esse

morborum genera, quę vix quiſquam apertè videtur perſecutus. Hoc autē vt expoſitione perſpicua illuſtretur, alti⁹ Galeni ex arte morbotū ſumma genera repetam⁹. PH. Tria ille conſtituit, ſimilare, organicum & commune quod continui diſſolutionem primus appellauit. EV. Organico & communi ſuppreſſo, de vno ſimilari quæratur. Quot ergo huius ſtatuis differentias? PH. Tot nimirum quot intemperiei genera: neque enim aliud eſt ſimilaris morbus, quàm noxia intemperies. Hæc autem diſtribuitur in quatuor ſimplices, totidémque compoſitas: háſque ſingulas volunt nunc ex humoris cuiuſpiam vitio, nunc citra humorem prægreſſa ex cauſa contrahi. EVD. Agè Brute, hínc ſunt omnes partis ſimilaris morbi? BR. Nullum his adnumerat Galenus: nā qui in bona ſimilaris partis temperie omnem illius ſanitatem conſtituit, omnem profectò eius morbum ex læſa mutatáque temperie naſci confirmat. EV. Cæterùm ſi qua ſunt in parte ſimilari præter temperamentum, quibus ſanitas illius & integritas conſeruetur, nónne neceſſe fuerit in bona illorum conſtitutione ſanitatem, in mala morbum collocare? BR. Neceſſarium profectò. EVD. Atqui duo in vnaquaque ſimilari parte inſunt temperamento præſtantiora, ſubiecta materia & ſpecies. BRV. Id ſanè eſt quod tantopere ex te audire poſtulamus, vtque in illis morbos ineſſe putes. EV. Eſt id quidem explicatu per quàm arduum, quod etiam ſi dilucidè explicetur atque demonſtretur, minimè tamen tutum ſit inuulgare. BR. Expedit tamen in hanc cōtēplationē paulo acrius grauiúſque incumbamus, vt eius obſcuritate diſcuſſa veritas illuceſcat, & à nobis fructus percipiatur vberior. EV. Meminiſtis non ita pridem me demonſtraſſe medicamentis alias à materia, alias à temperamento, alias à forma vires ineſſe: Id nunc ad corporis partes commodè transferemus, quarum quæ ſimilares appellantur, tria hæc in ſe diſcreta continent, materiā, temperamentum, & eſſentiam, quæ illarum ſpecies dici conſueuit. Temperamētum quum ex elementorum ſit qualitatibus, in accidentium genere meritò recenſebitur, materia verò illi ſubſternitur, à qua pars laxa aut aſtricta, mollis aut dura, craſſa aut tenuis euadit. Cor calido ſiccóque temperamento eſt, neque admodum diſſimili ſunt pulmones: at materia diſtant abſúnque longiſſimè, vt quæ illi denſa grauiſque ſit, his rara atque leuis. Haud ſecus renes frigidum nacti temperamētum, cor verò calidum, ſummo diſcrimine diſiunguntur: vtriuſque tamen materia compacta eſt, atque denſa. Hanc materiæ vim ſpectantes tū philoſophi tum medici, vt renes ita cor & iecur terrenū appellāt, quo nomine conſtat non temperamētum, ſed materiam deſignari, quæ illis perinde ac terræ craſſa, compacta aſtrictáque ineſt. Iam verò partis eſſentiam atque ſpeciem à materia & à temperamento diuerſum quiddam eſſe, mihi perſuaſit Ariſtoteles, cùm ait, rationem eam qua caro aut os eſt, non à primis elementis, ſed à ſemine & diuiniore principio naſci. Non enim quicquid ſimiliter atque os denſum tactúque frigidum deprehēdimus, id cōtinuò os eſt, ſed eſt præterea neceſſe oſſis eſſentia propriáque ratio accedat, qua detracta ne ipſa quidem elementa vel idonea temperie permiſta os effecerint. BRV. Hæc mihi cum ſuperioribus ſatis videntur cohærere, ſi modò tu his eum Galeni locum concilies qui in vnaquaque ſimilari parte ait ſubſtantias tres haberi, ſolidam, carnoſam & ſpirituoſam, ex quibus is ait virium ſubſtantiam compleri. EV. Id quidem facilè: nam ſolida atque carnoſa, eam quam dixi partis ſimilaris materiam conſtituunt. Spirituoſa, in qua calor eſt inſitus, ad formam refertur ac pertinet. Hæc porrò ſingula Galenus ait ex congrua elementorum temperie conſiſtere. Quæcunque igitur in parti ſimilari ineſſe cogitamus, vel illius materia ſunt vel forma vel temperamentum. BRV. Importunus orationem tuam interpellaui: reliquam verò contemplationem perſequere. EVD. Tria igitur quum ſint ex quibus pars vnaquæque ſimilaris cōſtituitur, tria quoque ſunt per quæ illa ſubſiſtit atque conſeruatur, quorū vnoquoque pereūte continuò pars tota perit. Vt autem tria ſunt per quæ pars ſubſiſtit, ita & tria ſunt per quæ vel bene vel malè ſubſiſtit: quandoquidem cōtrariorum eadem eſt ſubiecta materia. Illorum trium integritas & moderatio partis eſt ſanitas, eorundem contraria immoderatio morbus. Quocirca vt partis ſimilaris ſanitatem, ita & morbum neceſſe eſt in tribus cōſtitui, triáque fieri ſimilarium morborum genera, vnum materiæ, alterum temperamenti, tertium totius ſubſtantiæ. Hoc autem iam velim ex partis ſimilaris actione confirmare, ac docere huius robur à tribus illis dimanare atque conſeruari. Quanquam enim ſimilaris partis actio illius formæ atque eſſentiæ refertur accepta, ad illam tamen materia atque temperamentum maximum habent momentum, quorum ope deſtituta nihil quicquam

quam

quam forma sit effectura: vt vnoquolibet istorum pereunte continuò pars tota perit, omnísque illius actio intercidit, ita etiam vnoquolibet læso & à natura sua discedente, pars tota longè deterior & infirmior euadit, & ad opus suum inexpeditior. BR. Id obsecro nobis paulò apertius ob oculos pone, & inductione quadam illustra. EV. Faciá sedulò. Principiò congruens partis temperamentum ad actionum perfectionem conferre, vitiosum autem illas impedire, & imbecillitatem accersere, satis superque notum arbitror. BR. Id certè tibi assentior, quod omnibus obuiũ clarúmque est, non alia fulciẽdum demonstratione: siquidem Galenus passim contẽdit ac tuetur, omnem imbecillitatem intemperiei sobolem esse, qui & temperamentum omnis actionis principiũ causámque statuit. EV. Vitiata porrò materia partis robur atque valetudinem infringi, hinc docere velim, quòd nonnullis ventriculus neque acetum, neque sinapi, neque piper, nec denique quicquam acre aut mordax; aliis omnia facillimè toleret: deinde quòd odoribus alij oblectentur, alij citra offensionẽ eos ferre nequeant. BR. Consentiunt certè hęc cum vero omnia, sed tamẽ si permittes, causam eorum ex Galeno dicemus, quòd aliis exquisitior & quadam veluti exuperantia acutior, aliis hebetior atque obtusior sit sensus. EV. Rectè quidem, at verò exuperantis deficientísue sensus, quænam causa statuetur? Non intemperies: multi nanque intemperati, eiusmodi nihil experiũtur aut sentiunt. Vna igitur causa sit oportet, quòd ventriculus cerebríque meninges raræ ac laxæ, quasi dissolutæ atque imbecilles, à quibuslibet externis iniuriis promptè offenduntur. Permultos videas optimo temperamento, qui neque calorẽ, neque frigus, neque laborem, neque vllam exuperantiam perferunt: hac sola ratione, quòd molli, raro laxóque sint corpore. Tale autem euasit vel ex pauco imbecilloque semine, vel ex molliore delicatioréque vita: ex qua etiam molles solent appellari. Plurimos econtrariò videas intemperatos, vt rusticos & agrestes, qui tamẽ validi sint, & multò facilius externas iniurias perferãt, hac ratione quòd partes singulas, ossa, neruos, tendones, omnésque fibras solidas habeant atque densas: ex quibus compactum corpus firmum atque robustũ euadit, ad omnia perferenda comparatum. Tale vel ex robustiorum parentum copioso validóque semine procreari solet, vel exercitatione, consuetudine & vsu conquiri. Quanquam autem Galenus locis quibusdam omnem corporis actionem temperamẽto refert acceptam, passim tamen libris Methodi fatetur partis materiam atque substantiam non parum ad robur pertinere. Quum enim ait naturam omnémque virium substantiam ex spiritu, ex carnosa specie ac ex solidis ipsis constare, horúmque singulorum & qualitatẽ & quantitatem seruandam esse, nónne hoc ipso conuincitur non solùm temperamẽtum, verùm etiam illorum substantiam quæ partis similaris est materia, ad virium robur magnam opem cõferre? Præterea vbi in medẽdi præceptis, partis quæ vim & vsum habet toti corpori communem, cuiusmodi est ventriculus, aut iecur, robur seruare iuber, à relaxantibus abstinet, quòd partis substantiam statúmque optimum dissoluant: astringẽtia verò, quorum vis est ad corporis substantiam & stabilitatem commendat. Libris de tuenda sanitate, duras frictiones artus corroborare tradit, quòd illorum substantiam atque materiam compactiorẽ firmiorémque reddant. Ac ne singula longius persequar, is passim docet partis bonam habitudinem atque agendi vim, non à solo temperamento, verùm etiam ab ipsa illius materia proficisci, vitiúmque materiæ imbecillitatis actionísque læsæ causam & morbũ esse. PHIL. Probè id assequor, quod pro summa tua eruditione nobis planum fecisti: quod autem reliquũ est exequere, vt à partis essentia ac specie, illius robur & agẽdi vim teneri putes. EV. Id non admodũ anxiè tibi exposuero. Vt enim struthiocamelus non elementorum calore, non insito temperamẽto, sed totius essentiæ natura ferrũ exterit & concoquit: ita & quæcunque in nobis sunt partes totius substantiæ vi concoctionem, nutritionẽ harúmque administras functiones obeunt, quemadmodũ motum atque sensum. Partis autem tota substãtia est, quam & speciem & interdum facultatem appellamus. Plurimus est Galenus vt eiusmodi facultatum prãstatiam dignitatémque demonstret, tum principum trium quæ corpus vniuersum gubernant, tũ earum quæ vnicuique parti regendæ fuerunt addictę: omniúmque substantiã acrius subtiliúsque philosophatus, à partis materia & à temperamẽto diuersam instituit. Tria igitur omnino sunt quibus similaris partis substantia cõpletur & cohæret, quibus illius robur stabilitásque consistit, & quibus omnis illius actio perficitur. BR. Nihil ista demõstratione luculentius. EV. Si vnum quod istorum tum roboris, tum obeundæ functionis enni

11. Method. & 9.

9. Metho. diuinas facultates appellat.

causa est, bene constitutũ integras, malè vitiosas deprauatásque functiones obibit. Atqui bona ea cõstitutio sanitas est & appellatur, mala verò morbus. Quocirca necesse est in tribus illis & sanitatem & morbum collocari, & in parte similari tria fieri morborum genera. Vnum est materiæ immoderatio, alterum intemperies, tertium totius substãtiæ corruptela: quæ singula partis actionem primùm ac per se præpediũt. Si disputationem totam velis Galeni sententia concludi, in hunc locum quo tres imbecillitatis causas, triáque morborum genera expressit, mentem aurésque erige. Quæ (inquit) immoderatè laxant, soluunt robur, quare & partis virtutem: quę autem supra modum refrigerant, natiuum calorem extinguunt, qui fortassis (vt nonnulli arbitrantur philosophi ac medici summi) substantia virtutum existit: aut si non hoc, saltem primũ & maximè necessarium earum instrumentum. Iam verò & qualitates quædam extraneæ virtutes dissoluere possunt. Hac oratione Galenus læsarum virtutum causas tres vel inuitus fatetur, relaxantia, refrigerantia & alienas qualitates: quídque horum singula in parte similari immutent & labefactent, atque relaxantia materiam, refrigerantia temperamentum, extraneas qualitates facultatum substãtiam demoliri: has quidem primùm ac per se, id est proximè, alia duo ex accidenti, qua ratione vel materiam vel temperamentum peruertunt, quæ prima sunt facultatum instrumẽta. Ex his perspicuum euadit tria illum in similari parte morborum genera sedibus disclusisse, hæc ipsi appellauimus materiæ immoderationem, intemperiem, & totius substãtiæ corruptelam. Hæc iam placet non modò in animis, sed etiam in oculis cõspectúque omnium exponere, & quasi exemplis illustrare. Ventriculus vt pars similaris tanta plerũque imbecillitate corripitur, vt nihil alimenti concoquat, & cruditas ac lienteria sequatur. Hanc autem contrahit, aliàs impensè refrigeratus vel immoderato frigidę potu, vel lactucarum esu: aliàs relaxatus immodico olei tepentis haustu: aliàs extraneis venenatísque qualitatibus lacessitus: hoc & epoto veneno & in exanthematis, & in aliis complutibus morbis popularibus obtingit, quibus cardiaca remedio sunt. Imbecillitatis læsæque functionis tres hæ causæ, tria in parte similari morborum genera sunt. ER. Isthæc quidem magna probabilitate dici video: quæ tamen fient illustriora magísque conspicua, si minutius concidantur, illorúmque differẽtias persequaris: nam in singulis vtilior est exercitatio doctrinæ. Similarium morborum genus in octo intemperies distribui recipimus, quarum sint simplices quatuor, coniugatę totidem, hæque aliâs puræ, aliâs ex humorũ influxu natæ. Immoderatę autem materiæ, quas tu nobis differentias enumerabis? EV. Ea quidem mollis est aut dura, laxa aut astricta, tenuis aut crassa, rara aut dẽsa, quæ cùm immoderatius excreuerint, vnius materiæ morbi sunt. Hæ tametsi possunt quotidianis obseruationibus deprehendi, insignioribus tamen exemplis clariores fortasse fient. Quod Ruellius nõ ita pridem literis memoriæque mãdauit, id ipsi vidimus in milite quodam ossa crurũ, brachiorum & fœmorum ex morbo tã mollia & flexibilia euasisse, vt ceræ modo facilè sequerentur quocunque torqueres: quæ tandem balnearum naturalium vsu (eiusmodi erant aluminosæ) in pristinum vigorem robúrque restituta sunt. Puellam cernimus nostra vicinia articulorum vinculis adeò laxis, vt quocunque velis artus inuertas, quod illi ab ortu vitium est. His qui argentea vasa inaurant, solius hydrargyri vapore nerui eousque emolliuntur ac si paralysi laborent: quam idcirco non pauci è iunioribus medicis neruorum mollitiem, alij neruorum dissolutionem appellarunt. Hæc vitia nulla intemperie, nullo vel conformationis vel quantitatis vel numeri vel situs errore comitabantur: quocirca nec temperamẽti nec instrumẽti, sed vnius materiæ morbi existimari poterant. Si quando ventriculus, corporis membranæ, aut cutis præter modum tenuis raráque, aut contrà si crassior densiórve existit, quis tam somnolẽtus est ac nihil cogitans, vt illã morbo & vitio teneri neget, videns vel vltra modum dissolui corpus vel vitę necessariam transpirationem cohiberi? Hîc autem quum dico rarum aut densum, laxum aut astrictum, non ea intelligo vitia quæ venarum, arteriarum, aliorúmve instrumentorum ductibus incidunt, quòd morbi sint in figura: sed quæ pars similaris ex primordiorũ concursione & permistione cõtraxit, ea quis nõ iudicet morbos esse partis similaris? BR. Certior sum multo quàm dudum: sed quid obsecro si illa ad intemperiem referat Galenus, ex qua tanquã ex causa prodire velit: nã & secũdæ qualitates omnes à primis, & à temperamẽto ortũ initiũmque sumpserũt. EV. Vide quò res euadat, & ne dum Galeni partes tueri conatis, rebus ipsis quasi noctem offundas. Etenim si omnia partiũ vitia quæ à secundis

sunt

ſunt qualitatibus ad intemperiẽ reuocar, neceſſiras profectò ſimul coget morbos quoſdam inſtrumentarios eôdem pertinere: cuiuſmodi ſunt læue & aſperum. Et qua ratione dicis ſecundas qualirates ad primas tanquam ad cauſam referri, eadem inſtrumentarij morbi omnes referentur ad intempetiei genus, quòd vnum temperamentũ conformationis & inſtrumenti cauſam Galenus inſtituat. Quæ qui ira eſſe contendit, quid aliud quæſo quàm ſumma morborum genera confundir ac perturbat? Quid aliud quàm omnẽ doctrinę vim inexpiabili ſcelere peruertit? Omnis quippe docendi via ac ratio, artificio quodam & expolitione diſtincta proponi debet, quam ſi tollas, omne doctrinæ lumen extinguitur. Itaque ſi dilucida conſpicuáq; morborũ cognitio quæritur, neceſſe eſt ſumma primáque illorum genera ex partiũ quibus inſunt generibus cõſtitui, vnúmque ſimilarem appellari, alterum inſtrumentarium, tertium communẽ. Ac deinde horum ſingulorum differentias, ex eotum quæ vel partis ſimilaris, vel inſtrumenti rationẽ complent differentiis ſumi. Quamobrem vt omnis vel figuræ, vel magnitudinis, vel numeri, vel ſitus permutatio, inſtrumentarius morbus eſt: ita profectò & omnis vel materiæ, vel temperamenti, vel formæ, id eſt, totius ſubſtantiæ offenſio morbus eſt ſimilaris, fiéntque neceſſariò molle & durum, laxum & aſtrictũ, tenue & craſſum, rarũ & dẽſum morbi ſimilares ab intẽperie diuerſi, in vna materia poſiti, qui & immoderatæ materiæ differentiæ ſint. Hæc autẽ quæ dixi velim ex curandi ratione confirmare. Medicamenta quæcunque hominum ars atque induſtria inuenit morbis curãdis idonea, vel ex primis, vel ex ſecundis, vel ex tertiis qualitatibus vires habẽt, quibus & nõnulli quartas adiiciunr. Primæ illorũ vires ac facultates intemperiei morbis ſuccurrunt ac medentur; ſecundæ verò immoderationi materiæ, tertiæ & quartæ iis qui totius ſubſtantiæ vim robúrque diſſoluunt. Quanquam autẽ Galenus omnes neruos contendit, vr ſecũdas illas facultates ex primis prodire atque naſci demonſtret, quemadmodũ tertiás atque quartas ex primis & ſecundis: illas tamẽ neceſſariò diſtinctis generibus ſeiungit. Si qua pars corporis inde facta eſt imbecillior, quòd immodicè relaxata aut diſſoluta ſit, huic medicamẽtis nõ calidis aut frigidis, ſed planè corroborantibus ſuccurritur. Huiuſmodi ſunt adſtringentia, quorum vis & facultas non in ſolo temperamẽto, ſed in materia penitùs inſidet, quæ craſſa dẽſáque eſt aliâs comite calore, vt in abſinthio, in myrrha, in aloë, in rheobarbaro: aliâs cũ frigore, vt in roſa, in flore mali punici, in gala, in rhoë. Quinetiam ſapores quòd ſecũdarum qualitatum indices ſint, Galenus libro de ſimplicibus quarto demonſtrat, ex medicamenrorum materia veriùs quàm ex tẽperamento & prodire & diſtingui. Itaque vt medicamẽtorum primæ facultares intemperiei, ita & ſecũdæ materiæ morbis ſuccurrunt veréque medentur. Hoc morbi genus rarum quidem víxque ſolitarinm exiſtit, de quo proinde ſatis egiſſe videor. BR. Neque profectò ampliorem illius demõſtrationem velim, cui vt neceſſariæ in primis aſſentior. Te verò pro tua in nos beneuolentia etiam atque etiam rogo & obteſtot, vt quos totius ſubſtantiæ morbos appellas, eadem demonſtrationis vi perſequaris.

Materiæ morborũ differentiæ.

De morbis totius ſubſtantiæ, & quanti ij ſint in arte momenti. *Cap. X.*

EVDOXVS.

NON deſigneris (video, me laceſſere, & ad imparia meis viribus prouocare. Eſt quod exigitis perquam obſcurum & inauditum, nulláque hactenus arte comprehenſum, vt idcircò me pudeat eius tractationem ſuſcipere. Cæterùm quoniam id rei medicæ ranti intereſt, vt optimam illius partem cõtinere videatur, nolim vobis tãta in re deeſſe. Hanc ſi rudiùs explanauero, ruſticæ & familiari diſputationi tribuetis, in qua quæ clàm diſſeruntur, non tam exquiſita & accurata eſſe debent, quàm quæ magnis vigiliis elucubrata in publicũ proditura ſunt. Tota rei ſubſtãtia perfectio eſt & integritas, qua res vnaquæque cõſiſtit. Hæc quoties immutatur & de perfectione decedit, res tota continuò perfringitur: ipſáque illius deceſſio, morbns eſt totius ſubſtantiæ. Quoniam autem omnis mutatio ſubſtantiæ, aut procreatio eſt aut corruptio, qualitatis verò alteratio, rectè videbimur deceſſionẽ hanc & mutationem de optimo ſtatu, totius ſnbſtãtię vel corruptionem vel corruptelam appellare: quæ ſi nondum conſummata fuerit, ſubſtantiæ morbus eſt: nam perfecta cõſummatáque corruptio interitus eſt. PH. Hîc obiter audire velim quid inter corruptionẽ &

putrefactionẽ interfir.EV.Illa latius ſeſe fundit, hæc anguſtioribus coactatur terminis: ſiquidem quæcunque petreſcunt, eadem corrumpuntur, non tamẽ hęc rettoaguntur, nec quæcunque corrumpuntur, eadem ſtatim putreſcunt: nam & hominem & viuens omne, motte corrumpi dicimus etiam ſi nondum putreſcat: & lignum dum crematur, corrumpi quidem at non putreſcere. Res vnaquæque putreſcit, cùm eius temperie ſenſim diſſoluta, proprius natiuúſque calor (qui omnia regit & continet) euincitur ac deficit: ſiue ab ambiẽte calore diſſiparus, ſiue à frigido aut ab alienis qualitatibus extinctus. Refrigerato & extincto calore, naturalis & aqueus humor dominatur, vndique redundar & diffluit, quippe nec iam alicunde coërcitus nec ſicco temperatus. Neque verò Galenus dum partium aut humorum corporis putreſcentium vnam obſtructionẽ cauſam ſtatuit, ab hoc Ariſtotelis inſtituto quicquam recedit. Nam obſtructio caloris tranſpirationem ventilarionémque prohibet: prohibita ventilatione calor refrigetio deſtitutus hebeſcit & extinguitur. Calore demum fracto & debilitato humor euagatur ac diffluit, caloríſque vi & dominio deſtitutus cõputreſcit: cui ferè comes eſt fœtor & graueolentia. Putredine magis ac magis inualeſcente, proprius calor elangueſcit ſimúlque naturalis humor diſſipatur, & partes ſicciores euadunt, quaſi marcore conſumptæ, qui omnis putrefactionis finis exiſtit. Omnia enim quæ putreſcunt, tandem in fimum ac cinerem extabeſcunt. Simplex corruptio non eo naturali ordine ad marcorẽ ſenſim progreditur, ſed externatum cauſarum magna vi, tãta celeritate propriam ſubſtãtiam diſſoluit, vt putrefactioni tempus nõ ſupperar, & prius corruptum quippiã appareat quàm putredine tentetur. Corrumpentium cauſarum, aliæ tempetamentum, aliæ ipſam rei ſubſtantiam primùm ac per ſe iouadunr. Hæ rotius ſpeciem exterminãt, parùm admodum læſo temperamento. Itaque morbus quem totius ſubſtãtiæ corruptelam appellamus, duplex eſt ſtatuendus, vnus ſimplex eſt corruptio, alter putredo. Cotruptio ſimplex, eſt ſpiritus innatíque caloris (qui præcipua eſt partis ſubſtãtia) diſſipatio aut extinctio. Per vigilias, per labores, per inedias atrocéſque dolores ſpiritus diſſipatur: calor autẽ inſitus extinguitur, in ſtrangulatu, & in penetrabili extremóque frigore. Putredo eſt ſubſtantiæ partis diſſolutio: talis eſt in gangræna & ſphacelo, in phthiſi, io iecoris, lienis aliarúmque partium corruptela. Neque tamen putridæ febres, in quibus duntaxat venarum humores arteriarúmque ſpiritus computreſcunt, totius ſubſtantiæ, ſed ſimplicis intemperiei morbi ſunt. Per has enim partium ſubſtantia nõdum putredine, ſed intemperie ſola tentatur: nec quæ in ſpiritu aut in humore eſt putredo, morbus eſt, ſed morbi cauſa. BR. Vt tu putridas haſce febres, ita ego ipſam partiũ putredinẽ atque corruptelã intemperiei adnumerabam, cuius certè ſoboles eſt. EV. Et malè quidẽ. Non enim ſi putredo intemperiei ſuccedit, eadẽ idcirco cenſeti debet, ſed eſt, vt dixi, genus diuerſum. Valida intemperies tum humores, tũ partes ipſas plerunque obſidet, cui nulla putredo ſuccedit. Et quum in ardente febre humores compurruiſſe dicis, non ſolùm intelligis illos vehemẽter incaluiſſe, vt ſolo refrigerio ad curationem ſit opus: ſed præter calorem aliud vitium, idque grauius animo concipis, quod ſolis refrigerantibus emendari non poteſt, ſed vacuari indiget & è corpore procul amãdati. In partibus ſingulis intẽperiei atque puttedinis conſpectius diſcrimen elucebit. Nemo quippe pulmones, lienem, vel iecur incaluiſſe idem eſſe dicat, atque computruiſſe. Intemperata illa minimè, putrida verò facilè oculorum iudicio in diſſecto cadauere animaduertes. Fueritne vlla demonſtratio ſenſuum fide præſtantior? Poſſum tamen & hoc intẽperati puttidíque diſcrimen curandi legibus ſtabilire. Quandoquidem membrum inflammatũ refrigerando perſanamus: putridum & ſphacelatũ non item, ſed præcidendũ id extirpandúmque eſt: nam omnino præter naturam cùm ſit, ſeſe auferendum indicat. BR. Hinc cõſpicuè animaduerto ſubſtantię corruptionẽ ab intemperie diſtare, eáſque in morborũ diuerſa genere referri. Reliqua ſi videtur perſequere. EV. Totius ſubſtãtiæ morbus, ſiue ſimplex eſt corruptio, ſiue purtedo, aliâs ex manifeſta cauſa fit, aliâs ex occulta. Qui ex manifeſta procedit manifeſtus, qui ex occulta occultus appelletur. Manifeſtus eſt, quum vigiliis, inediis, laboribus doloribúſve immodicis inſitus partium ſpiritus diſſiparur: aut quũ inſitus earum calor ſtrãgulatu frigoréve extinguitur. Eſt & manifeſtus quum partis cuiuſdam ſubſtãtia immutarur ac ſenſim putreſcit, putredine quidem ex intemperie præter naturã. Occultus totius ſubſtãtię morbus eſt qui nõ ex his manifeſtis, ſed ex abditiore quadã cauſa proceſſit. Abditior illa cauſa ſupra elemẽtorũ conditionẽ eſt, quę dũ nobis eſt inſenſa,

fensa,non corporis tēperamētum, sed totam illius substantiam (quo nomine calor insitúsque spiritus continetur) primùm ac per se offendit; vt cui sit prorsus inimica. Hoc causarum genere numerantur omnia pestifera, deleteria & venena, quorum ferocia in natiuum nostrum diuinúmque calorē, in ipsúmque vitæ principium maximè ac primùm sæuit atque debacchatur. Non enim eiusmodi causæ sola putredine (vt rudioribus plerisque visum est) sed occultiore quadam vi infensæ sunt. Qui vnam putredinē, epidemiorum, pestilētium, contagiosorum & venenatorum morborum causam esse contēdunt, maximis tenebris offusi omnia permiscēt atque perturbant: vt qui inuestigandi solicitudine abiecta, vehemētissimos quosque morbos nullo delectu vel ad plethoram, vel ad cacochymiam, vel ad obstructionē, proximè verò ad putredinē, quæ ex illis genita sit referunt. Non aliud quàm has causas tota arte illos audias circumferre & intonare, quasi nihil maius possit in corpus irruere. Quum aliquis integrè sanus accessu ad pestiferum peste corripitur, aut à rabido cane demorsus in rabiē agitur, aut scorpionis compunctu, aut haustu toxico extinguitur, quis quæso tam hebes statuat vnam omnium putredinē causam, quæ tam varia, támque multa efficiat nullo alterius concursu? Quæ possit tam vehemēs támque perniciosa putredo in hominē nec plethora, nec cacochimia, nec obstructione correptum repērè irrumpere? Magna certè pernicies plerunque hominē rapit nullis eiuscemodi causis inquinatum: queádmodum & hæ causæ interdum iugulant, nulla comitante pernicie, ex quibus à putredine pernicies internosci discernique potest. Breuis certè & compendiaria, sed periculosa nimis isthæc medendi ratio, quæ solas putredinis causas animaduertit. Ex Aristotelis sententia nuper demonstrauimus res quascunque interire & corrumpi, aliâs sensim dissoluta temperie inductáque putredine, aliâs tota illius substantia ab externis quibusdam causis offensa. Quis ergo dubitet & hominem vtrisque ex causis occidere atque dissipari? PHIL. Non probabilia solùm, sed necessaria quoque hæc esse video, & ad vnguem memini vt parti similari tres morbos inesse intempetiem, materiæ immoderationem, & totius substantiæ corruptelam, ex Galeni mente deduxeris. Quoniam verò totius substantiæ morbum tanti in arte ponderis esse iudicas, nunc pressius & diligentius locos quibus hunc Galenus affirmare videatur, si quos habes, exprome. Cap.1

EV. Vnus è quinto de simplicium medicamentorum facultatibus elicitur, vbi hunc in » modum scribit, Ostensum est medicamento naturam esse alterandi aut vna quapiam » qualitate, nempe aut calfaciēdo, aut refrigerando, aut humectando, aut exiccando, aut » dictorum coniugatione quapiam: aut tota sua substantia, sicuti cōplura lethalium vene» norum, nec pauca alexiteriorum seu amuletorum, & purgantia omnia, & multa quæ » vocant attrahētia. Duplicem audis commutationem (sic enim ἀλλοίωσιν verto, quam alterationem iuniores dixere) vnam primarum qualitatum, alreram substantiæ: nos si naturæ modum excessit, hanc substantiæ corruptelam appellamus. Est & alter eodem li» bro locus, quo in eandem sentētiam scribit duplicem esse alexiteriorum naturam: aut » enim commutare, aut ex affecto corpore pellere bestiarum virus corrumpēdi natura præditum, vel mortiferum medicamētum: & commutare quidē, aut vna tanrùm qua» litate, aut duabus in vnum coniugatis, aut totis substantiis, inanire verò totius substan» tiæ similitudine, & calore cum partium tenuitate coniuncto. Quid istuc est κατὰ τὰς ὅλας οὐσίας? Si medicamenta nos afficiunt aut suis qualitatibus aut tota substātia, necesse est corporum nostrorū, aliâs qualitates, aliâs totā substantiam mutari. Hæc autem mutatio si multum de optimo statu decedat, & naturæ limites prætergressa sit, totius substantiæ morbus erit. Ne autē vnius loci authoritate parùm firma videatur testimonij fides, alium proferā ex commentario secundo libri de natura humana. Quum Hippocrates morbos alios à victus genere, alios à spiritu quē trahimus fieri proponit, hunc idcirco in omnes publicè grassari putat, quòd inspiratus aër omnes attingat, qui morbidam in se quandā excretionem habet. Ad cuius præcautionem atque curationem, inbet loca in quibus morbus grassatur mutare, & quàm paucissimū spiritum ducere: quem νοτερὴν ἀπόκρισιν dixit, Galenus expirationem interpretatur proprietate totius substātiæ infensam. » In expirationibus, inquit, quæ proprietate totius substātiæ magis, quàm qualitate cor» pora offendunt, rectè curationē tradidit Hippocrates in duplicē redigens scopum, loci » mutationem, & exiguæ inspirationis vsum. Hanc insalubrem proprietatem vt medi» camentis & aëri, ita & alimentis quibusdā, velut semiputrido tritico, & aqnæ, interdū

inesse confirmat. Iā si hæc tota substātia nos offendunt, consequens est profectò, totius corporis nostri substantiā interdum mutari, fierique in nobis, tū Hippocratis, tum Galeni sententia, quosdā totius substantiæ morbos. Nā dum vel aër, vel medicamenta totius substātiæ proprietate nos afficiunt, corporis quidē nostri neque qualitates, neque temperamentum, sed totā substantiam primùm ac per se immutant. Cùm enim omnis actio sit ex contrariis quæ sub vno eodémque genere cōprehendūtur, illorum qualitates, corporis etiā nostri qualitates, tota verò illorum substantia totā corporis substantiam afficiet, neque fieri potest vt qualitas in substantiā, aut substātia in qualitatem primùm ac per se agat. Esto igitur, qui spiā deleterium medicamentum hauserit, quo è vita sit excessurus. Id quidem sensim partium omniū maximéque principium spiritus humores, totámque substantiā labefactabit atque corrumpet, dum tādem mors sequatur & interitus. Partium autem corruptio & affectio tāta, quæ actionem primùm ac per se lædit, morbus est, isque verè similaris, quòd tum omnis instrumenti ratio integra persistat. Atqui intemperies non est. Id ipsum igitur oportet similaris morbi genus, quod nos substātiæ corruptelam appellauimus. P H. Quid tu, Brute, iā velut erubescens tecū ipse mente contrectas? túne meditaris quid possis contradicere? B R. Nihil sanè, lāpridem eminus olfaciebā quò spectaret tantus rationum progressus. P H. Miror equidem neminē tot seculis in rā apertas perspicuásque demonstrationes animum mentémque erexisse. B R. Id puto magna obseruātia factum, qua posteritas Galenum tāto cultu & honore dignaretur, vt nefas duceret quicquā illi vel addere vel demere. P H. Veritatis potius, quàm honoris & amicitiæ vinculo obstringamur, à vero nūquā abducamur Nec prece, nec precio, nec vi, nec sorte suprema. E V. Quem hîc totius substātiæ morbum cōstituo, is interdum simplex solitariúsque consistit, plerunque verò permistè aliis implicatur affectibus, inter quos vix elucere potest. Hoc genus vniuersum Hippocrates diuinum appellauit, iubens vnumquemque agnoscere & obseruare si quid in morbis diuinum inest, vt & bonum & admirabilem medicū se præstet. Hoc loco Galenus diuinum interpretatur ambientis nos aëris conditionem. Sed quā? non eam sanè quæ in primis est qualitatibus, sed multò præstantiorē occultiorémque, quam morbidam excretionē Hippocrates appellauit. Nam quum ille prædictionum libro tertio præcipit accuratè obseruare superuenientiū morborum impetum, nec non tenere tēporis conditionem: ea oratione distinctè & explicatè duo designat. Nam tēporis conditio est tempestatum primarúmque qualitatum constitutio: superuenientiū autem, id est vulgarium morborum impetus, causa alia est abditior, quā licet (vt obscuram) hîc verbo non expresserit, libro tamen de natura humana appellauit morbidā excretionem, quæ totus aër conspersus est. Hæc autem est vis quædā deleteria toti nostri substantiæ prorsus infensa. Quoniam verò ea nec calore, nec frigore, nec odore, nec colore dignosci deprehendíque potest, rectè à nostris cæca est appellata, & qui inde gignuntur, cæci morbi rectè dicti sunt. Eadem ratione ea ipsa causa admirabilis, obscura nec vllo sensu cōprehensa, Hippocrati diuina nuncupatur. B R. Veterū more quicquid admirabile videretur diuinum appellauit: quēadmodum homines eos quorum vel robur, vel animi gestorúmque præstantiam admirarentur, in Deos illi referebant, etiam dæmonū vi impulsos. Nondum siquidem, quo dæmones à Deo, quo boni à malis seiungerentur innotuerat: quod ita quidem apud Theodoritum monebat Porphyrius, Ij autē qui Dei nominantur, re ipsa mali sunt dæmones. Quin & Tullius, cui iure eloquentiæ primas Roma tribuit, pro dæmonio diuinum reddit. Hoc, inquit, de Socrate accepimus, esse diuinum quoddā quod dæmonium appellat, cui semper ipse paruerit, nunquā impellenti, sæpe reuocanti. P H. Quónam quæso prorepis, instituti parū memor? B R. Non alienum instituto putaui, hæc ad diuini nominis interpretationē proferre. Si quid tamen est quod præterea huc pertinere videatur, id iā quæso producito. E V. Non hîc quidem media via subsistendū, sed ad metam pergendū. Non pauci ex his qui in nobis fiunt diuini occultíque morbi, efficientem causam habent toto confusam aëre, quasi sparsum quoddā malorum semen, cuius vis est ad morbos gignendos maxima. Eā Hippocrates morbidam excretionem, & quasi morborū seminarium appellauit: quam neque ex primis qualitatibus constare, neque ex illis proficisci, sed sublimiorem cœlestémque originem habere profitetur. B R. Id ne certò possis docere? E V. Possim fortasse. Nam vt dierum decretoriorum atque crisium, ita & plurimorum euentorum causas is pariter atque Galenus cœlo sideribúsque tribuit.

τὸ θεῖον.

tribuit. Libro de aëre & aquis maximas anni mutationes obseruare & plurimùm cauere iubet, nullam in iis lubens medicā potionem offerens, priusquam decem aut plures dies trāsierint. Vtræque enim Solis mutationes, solstitiáque præsertim æstiua, ac æquinoctium vtrumque, sed autumnale potissimùm, decem dies periculosissimæ putantur. Præterea ort⁹ astrorū, præsertim caniculę canere & obseruare, deinde arcturi, Vergiliarúmque occasus, mala siquidē potissimùm decernunt. Hæc sidera si obseruauit Hippocrates mala decernere, nec esse ad medicationem tuta, quánam obsecro id ratione fieri dicas? Æstúne immoderato? At brumale solstitium frigidissimum est. Frigorísne inclementia? At æstiuum solstitium atque canicula, magnam vim habent caloris. Aliáne vlla qualitatū exuperantiam vel intemperie? Atqui vernum æquinoctium temperatissimum est, à quo non longè abest Vergiliarum exortus. Hęc igitur sidera si non caloris, frigoris, humoris aut siccitatis exuperantia, alia certè vi quadam abditiore, mala quæ dixit Hippocrates decernunt, possúntque morbidam illam excretionem occultorum morborum causam disseminare, & quasi semina quædam in aëra spargere. Quas autem Hippocrates obseruauit siderum vires, eas posteritas confirmauit, addens & alia præstantiora, ad quæ ætas illa vetustior nondum penetrauerat. BRVT. Iam satis videris ostendisse quosdam haberi totius substantiæ morbos, qui corporis speciem corrumpant: proximum est audiamus num & illis suæ sint differentiæ: quod si à te impetrauerimus, non modò summa nos obscuritate confusionéque liberabis, sed etiam incœptis magnum addes incrementum.

Occultorum morborum differentiæ. Cap. XI.

EVDOXVS.

DIFFICILE quidem hoc in loco bene versari, neque promptum vnde possint eæ differētiæ deduci. Nō enim facilè perspici potest quis optimus formæ sit status, nec quibus illa modis de statu optimo decedat. At quoniam huius rei cognoscendę vos in primis studiosos video, nō committam sanè vt mea opera vobis vsquam defuisse videatur. Morborum totius substantiæ, alij quidē manifesti sunt, alij occulti. Manifesti vt scabies, phthisis horúmque similes. Totius substantiæ occulti morbi, corruptelā & perniciem habent ab occultioribus iísque maximè externis causis. Horum multæ differentiæ, quas omnes (quoniam aliud nobis assequi non licet) ex efficientium causarum differentiis, Hippocratis imitatione constituam, qui morbos alios à victus genere, alios à spiritu quē trahimus prouenire distinxit. Occultorū porrò morborum efficientes causæ sunt, quę tota specie & vi deleteria nos vel offendūt vel enecant. Eæ toto genere & prorsus venenatæ habentur quarū vis est clàm ac furtim corporis nostri substantiā, non tēperamentū immutare. Sic enim tota essentia contrariæ sunt & infensæ nobis, vt si quicquam earum nos vt decet attingat, omnino lædat & assiduū incrementum sumat, nec in nos agere desinat, dum quicquid nostrę substantię attigerit, in suam naturā trahat atque mutet, dúmque sensim serpat in omne corpus. Nunquā enim potest à corpore nostro vinci aut mitescere, vt in illius substantiam mutetur: potest tamen (exiguum si fuerit) vi nostri caloris extenuari, dissolui, tandémque foras propelli: potest & antidotis propriis extingui. Iam verò eiusmodi causarū quæ tota specie nobis contrariæ sunt, alię cum aëre spirando trahuntur, vt pestilentiæ semina: aliæ extrinsecus nos attingunt vt rabidi canis, & venenatarū bestiarum virus: alię intrò sumuntur, idque vel cibi, vel potus, vel medicamenti specie. Venenum quod halitu nos ferit, omnium pręsentissimū & efficacissimum est, nec humore, nec crassiore materia tanquam vehiculo indigens, vt in nos agat atque commigret. Sed tenuissimum quum sit, spiritu haustum celerrimè per pulmones in cor viscus vitæ nobilissimū, & in arterias, in omne denique corpus obrepit, primúmque spiritus, deinde humores, postremò ipsam partium substantiam labefactat. Morbi (inquit Hippocrates) quià corporis membrorum validissimo proficiscuntur grauissimi sunt, atque si vbi cœperunt permanserint, necesse est validissimo membrorum laborante totum corpus laborare. Quodcunque autem venenum contactu ferit, minus efficax est, neque in solo spiritu vel in aëre, sed in humore quodam prouehente vires habet. Hic verò in partem cute detectam quum insiderit, contactu eam quidem primùm, deinde verò 2. De natura humana.

proximas, reliquúmque corpus omne consequutione quádam inquinabit. Non enim tabidi canis solus halitus contagione quenquam polluit: sed in pattem demorsu apertam vel saliuam vel humorē eructat, cum quo virus illinc sensim in omne corpus euadit, in integram verò cutem si incidat, nihil officit. Sic omnium bestiarum quæ virus eiaculantur, venenum proueheñte deducitur humore. Sic elephantiasis, aut luis venereæ virus non inspiratu, sed humore in quāuis partem cute nudam defixo, sensim prorepit in omne corpus. Venenum quod nō nisi intro sumptum vires habet, omnium infirmissimum existit, non in spiritu, non in tenui humore, sed in crassiore quadam substantia inhærescens. Hoc genere sunt fungi, arrhenicū, auripigmentum & alia propèinnumera quæ nō odore, non adhæsu, sed haustu solo enecant. Hæc chirurgi plerunq; in malignorum vlcerum curatione, citra vllam partium corporis iacturam magnóque vsu extrinsecus adhibere solēt: ex quo intelligitur non esse illa cōtactu deleteria. At verò si quid istorum sumatur è crassiore materia venenū vi nostri caloris suscitatum, in principes eius partes sese inserit, ptofértque sui furoris incommoda. BR. Istæc sanè dilucida & in primis expedita deleteriarū causarum distinctio. EV. Iā verò cùm tres occultæ sint & venenatæ causæ, totidē occultorum morborum qui ex illis ortū habuerint differentiæ ponentur, vt alij maximè quidem ab aëte, alij contactu, alij à venenata quę intus sit materia procedant contrahantúrque. Hi quidem omnes venenati sunt, at non similiter neque iisdem ex causis. Nam qui ex intus cōclusa materia processerunt, quia non foras emigrant, nec in vicinos contagione prorepunt, simpliciter venenati nuncupentur, reliqui omnes contagiosi, quòd vel externæ eiúsque venenatæ causæ occursu geniti sint, vel contagione mutuáque societate vicinos contaminent. Sūma igitur hæc sit diuisio: Occultorum morborū alij simpliciter venenati sunt, alij venenati cōtagiosi. Horum alij simpliciter contagiosi, vt hydrophobia & qui virulentarum bestiarum ictu fiunt: alij contagiosi pestilētes. Si quis fortè hanc venenati repetitionē fastidiat, breuius dici permittemus, occultorū morborum tres esse differentias, venenatos, contagiosos & pestilentes. Ex aëte primùm maximéque fiunt pestilentes, qui quanquā etiam contactu mutuáque hominum cōmunitate & vitæ societate contaminent, prima tamē illorum origo vísque maxima & validissima in aëre quem spiritu ducimus inest, illincq; processit. Qui contagiosi dicuntur emisso halitu nihil aut minimùm offendunt, at maximè plurimúmq; contactu. PH. Possúntne hęc genera rursum minutius cōcidi? EV. Possunt vtique. Nam morborū in multos vagantium, alij pandemij aut pancoini appellantur, id est totius plebis morbi, aut omnibus communes, alij verò dispersi, Pandemiorum alij simplices, alij endemij, alij epidemij: rursum epidemiorū alij simplices, alij pestilentes: & pestilentium alij consueti, alij insolentes. PH. Apta quidem diuisio, at singulas species propriis notionibus explica. EV. Dispersos morbos vt quū hic pleuritide, iste nephritide ille phthisi labotat, non persequor, quòd non ex cōmuni quadam causa, sed ex vniuscuiusque proprio vitio & errore procedant. Pandemij causam habent cōmunem. Ea si est in communis cibi vel potus vitio, pandemij simplices fiūt: si causa est in aëre, endemij vel epidemij. Aer quippe si ab inferioribus terrenísq; causis inficitur, endemij fiunt: si à superioribus, id rursus aut ex temporū tempestatúmque mutatione, tū fiunt simplices epidemij, aut ex cœlestium corporum viribus & influxu, ij sunt verè pestilentes: quorum alij grauiores, alij mitiores, alij consueti, alij insolentes. Hęc iam exemplis illustremus. Consueti pestilētes morbi sunt pestilens febris, carbunculus, bubo pestilens, iíque grauiores: in leuioribus consuetis sunt exanthemata tum rubra tum purpurea quæ summa cute maculis non extuberātibus efflorescunt: & quæ ecthymata Hippocrati, Plinio papulæ & pituitæ eruptiones dicuntur. Insolentes sunt paraplegia quædā lethalis, insueta & inaudita, quam Hippocrates cōmemorat in Thaso contigisse, & flagrantes ardores, grauedines anhelosæ, sudorifica febris, hanc ἱδρωτοπύρετον nonnulli dixêre, qui nostro æuo in regiones plurimas inuaserunt, aliíque non pauci his finitimi, qui aut veterū obliuione deleti sunt, aut noui posthac emergēt. Reliqui communes, & epidemij simplices & endemij & pandemij, quia manifestā causam habent, sub occultorum morborū genere non continētur, neque præsentis sunt contemplationis: de his tamen affinitatis gratia dicemus. Simplices epidemij sunt liēteriæ, dysenteriæ populares, sanguinis eruptiones, tusses, ophthalmię, pleuritides, tubercula, artuum dolores, febres omnes putridæ, & alij qui ab Hippocrate in epidemiis cōmemorati, sub dispersorum specie plurimùm grassantur

[Margin notes: Πάγκοινοι. — σποράδες. — 1. Epide.]

ſantur in vulgus. Hi nõ vt peſtilentes mutua ſocietate homines cõtaminant, ſed quà epidemij ſunt, nõnihil reſipiunt malignitatis vulgaris, eóque diſtant à diſperſis. Endemij ſunt tum quidam horũ, ſed qui ex putridis aquarum, terrarum vel cadauerũ expirationibus orti ſunt: tum etiã quibuſdam regionibus familiares, vt phthiſis Luſitanis, ſtruma Hiſpanis & Alpinis, hydrocele Narbonẽſi Galliæ, omnes quidẽ ex aëris grauitate natĩ. Pandemij ſimplices iiſdem appellantur nominibus, ſed quorum cauſa in victu ſit communi: eiuſmodi ſunt febres, alui profluuia, tubercula, aliáque plura incõmoda ex cõmmunis aquæ vſu profecta. His miſſis ad ſuſceptam de occultis morbis tractationem reuertamur. Contagioſi morbi ſunt, qui externi cuiuſdam veneni occurſu & contagione primùm cõtracti ſunt, vt ſtupor à torpedine, piſce, vel ab opio, hydrophobia, & qui ſcorpionum beſtiarúmque, venenatarum morſu, vel telorum venenatorum ictu fiũt. Et qui tametſi ab externis cauſis primam originem non habuerunt, geniti tamen contagione afficiunt, vt lues venerea, elephantiaſis, & qui ex iſtorum permiſtione fieri poſſunt. Hos neque inſpiratio, neque commune alimentorum vitium vnquam protulit: quocirca nec multos communiter inuadunt, nec debent in pandemiis recenſeri, ſed peculiaris eſt ſua cuiuſque cauſa. Manifeſti totius ſubſtantiæ morbi ſuprà appellati, vt phthiſis, pruritus, ſcabies, lepra, achores, faui, & qui huius ſunt generis, contactu quidem & fiunt & afficiunt, neque tamen in hoc contagioſum genus referri debent, quòd nihil occultum malignúmque reſipiant, hîc autem contagioſos duntaxat occultos perſequimur.

Σποράδες νόσοι.

Venenati morbi alij ex veneno intus genito, alij ex veneno aſſumpto. Ex intus genito veneno hi fiunt, ſtrangulatus vteri à putri ſemine ortus, morbus comitialis, cuiuſcunque ſit ordinis: ſyncope ex putreſcente grumo ſanguinis ſubeunte veneni naturam, cordis quædam palpitatio, ſphacelus ex ſeptico humore, & alia cæca ſymptomata, quæ venenatus humor inferre conſueuit. Venenum quippe non id duntaxat appellamus quod ſemper enecat, aut quod cordi vitæque principio ſit infenſum, ſed quicquit tota ſubſtantia & cæca vi facultatum ſubſtantiã vel extinguit vel laceſſit, & cæco modo earum functiones offendit. Intus autem gignitur venenum & à lumbricis computreſcentibus, & ab eſculentis potulentíſque vitiatis, & à vario viuendi errore. Ex aſſumpto autem veneno morbos atque ex his plerunque interitum ſequi, omnes vel plebeij compertum habent. Venena lędunt corrumpúntve noſtram ſubſtãtiam, alia totius ſubſtantiæ diſſidio, alia exuperantibus qualitatibus. Totius ſubſtantiæ diſſidio & diſſenſione napellus, aconitum, rhododendron, apium riſus: qualitatum exuperantia euphorbium, anacardus, opium, cicuta. Venenati morbi neque ex aëris inſpiratu, neq; ex cauſarum corpori occurſantium contactu, ſed ex intimis duntaxat cauſis fiũt & excitantur. Qui venenum hauſit, aut comitiali morbo laborat, neque halitu neque contactu alios inquinare poteſt, quà ratione hi ab epidemiis & à contagioſis diſtant. BRVT. Occultorum morborum differentias hac quaſi figura rectè videtis expreſſiſſe: rurſum tamen de eiſdem ſigillatim paulò altius meditemur, à peſtilentibus auſpicati.

Epilepſia.

De peſtilentibus morbis, quòd illorum occulta ſit cauſa. Cap. XII.

EVDOXVS.

MORBI qnicunque omnibns cõmunes & vniuerſales appellantur, ex cõmmuni quæcunque ea ſit cauſa procedũt. Horum qui ſimplices dicti ſunt ex ſemiputridis leguminibus aut frugibus, vel ex aquæ infectæ potu ſæpe prouenerũt, quomodo in caſtris aliquando contigiſſe memoriæ proditum eſt. Solent autem aquæ ſtagnãtes in quibus linum, aſphaltum, canabis, rhododendron aut alia ſtirpium cadauerúmve inquinamenta diutiùs macerata ſunt, iſthæc afferre. Qui ex cauſis illis ortum acceperint, ſimpliciter pancoini ant pandemij, nõdum verò epidemij appellantur, quòd non ex aëre, ſed ex prauo victu procedant. Aër morbos efficit, quoties vehementer aut immutatur aut inficitur. Licet enim aëris ſubſtantia ſimplex quum ſit, putreſcere nequeat, variam tamen primis qualitatibus mutationem ſubit, multa inquinamenta tanquam ſparſa morborum ſemina, aliàs ex inferioribus, aliàs è ſuperioribus excipit. Ex inferioribus quidem velut ex ſtagnis, paludibus vel lacubus inquinatis ac putridis, è quibus expirans vapor ambientẽ permiſtione labefactat. Ex terra graui & inquinata, ex antris, ſpecubus, aut barathris graues interdũ expi-

rationes in aëra attolluntur nobis plurimùm infensæ. Animantium, maximè verò serpentium & hominum non cremata ex bello cadauera, reseruata illorũm excrementa, euulsæ stirpes venenatæ, aliæque sordes computrescentes, plerunque aëri graues & exitiales offensas induxerunt: non aliter quàm metallorũ, sulphuris, arthenici, hydrargyri aut prunarum fumus coarctatus, non paucos iugulauit. Huius autem generis inquinamenta, quoniam nec lõgius in multas regiones euagari, nec diutiùs permanere possũt, sed ipsa aëris immensa puritate facilè dissipantur, vincuntur & pereũt, epidemios morbos non ingenerant. Sed qui ab hisce causis, ex ipsáque loci natura aut situ morbi fiunt, endemij id est illi plebi aut populo peculiares & vernaculi dicũtur. Solæ igitur affectiones è motibus superioribus in vniuersum aëra diffusæ, epidemios id est superuenientes & vulgares morbos inuehũt. Sic enim statuit Galenus epidemiorũ causam in aere, quos & Hippocrates à spiritu cuius attractione viuimus, prouenire dixit. Cœlitùs autem fiũt in aere affectiones constitutionésque duplices, alię sunt qualitatũ exuperantiæ, vel inæqualitates ex temporum tempestatúmque mutatione, ex quibus putredines plurimùm graues: aliæ verò sunt inquinamẽta eò cœlitùs demissa. Ex temporum mutatione tẽpestatúmque magna vi quicũque morbi fiunt, simpliciter sunt epidemij. Cœli verò inquinamenta non hos solùm, verumetiam pestilentes ingenerãt, qui sunt epidemiorum perniciosissimi. Itaq; simpliciter epidemij, à pestilentibus distant. Illi siquidem non nisi ex multis temporum tempestatúmque mutationibus quæ aliæ post alias fiant, aut ex vnius temporis solius magna quadam alteratione & vehementi permutatione proueniunt, pro quibus non solùm præsentes constitutiones considerandæ sunt (inquit Galenus) sed ex qualibus & quales fiãt permutationes. Ab his causis qui & quales morbi obtingere soleãt, passim commemorat Hippocrates libris epidemiorum, & aphorismorum tertio, vt cùm ait: Si hiems sicca & Aquilonia fuerit, Ver verò pluuiosum & australe, necesse est ęstate febres acutas fieri, & ophthalmias & intestinorum difficultates. Quũ enim corpora nostra ipsáq; terra ex pluuiis vernalibus & ab austro humore multo scateant & madeant, necesse est æstate æstum conduplicari, ipsúmque corpus & carnem inflãmari, vnde & febres acutissimę & reliqua mala fiant. At verò epidemiorũ qui pestilentes appellantur, nõ ab ea causarum lõga serie, nec ab ingenti tẽporum permutatione quæ corporum humores perturbet, sed à venenato inquinamẽto aëri insperso prodeũt: quod cum spiritu intrò subiens, cor viscus nobilissimum & validissimum inficit: ex quo censuit Hippocrates morbos fieri perniciosissimos, qui vires omnes vniuersúmque corpus prosternãt. Hi morbi sunt quos sępius iam dixi causam occultã & abditam habere, nec ab illis peruulgatis primis qualitatibus originem ducere; quod plenius illustrandum demonstratione fuerat. Quanquam pestilentia vt morbus omnis acutus, æstu immoderato vel intemperantia excandescit, & æstate grauius affligit, sæpe tamen animaduersum, æstatem feruentissimam nullum pestilẽtiæ genus protulisse: interdum pestilẽtiam hyeme initium cepisse, quę ęstate media vel autumno soluta sit: argumentũ planè euidens illius causam nõ esse primarum aëris qualitatum exuperantiam. Iam de putrida constitutione æstimandum. Hęc si à terrenis exhalationibus profecta est, etiam circumiecto aëri permista, pestilentiæ causa statui non potest, cùm ne epidemium quidem morbum (vt suprà dicebam) sed dũtaxat endemium ingeneret. Quæ à noxia tempestatum mutatione, vt ab inconstanti, ab intemperato, à pluuioso, æstuoso aut nubilo cœlo tracta sit: ea licet lõgè dimanet atque propagetur, & ex graueolẽtia pruinę aut roris magna esse deprehendatur, plerũque tamen sine peste euenit. At verò pestilens cõstitutio hyeme ac æstate, sicco ac pluuioso cœlo, bene temperato ac inęquali, plerũque citra graueolentẽ putredinem, adeò obscurè & furtim inuadit, vt nullo vnquã sensu internoscatur: súntque pestilẽtiæ semina vsque adeò occulta, cæca & à sensibus aliena, vt nos prorsus effugiãt, inopinatáque feriant, nec vnquam nisi effectibus & euẽtis deprehẽdi possint. Hoc quidem imprimis mortalibus miserabile impendentẽ sibi tãtam perniciem ne odore quidem sentire, nec vitare posse. Nulla putrida, nulla intẽperatior aëris constitutio, potest in valde multas mũdi regiones euagari, in illísque vigere: at pestilentia tam immaniter interdum sæuit, vt vniuersum penè orbem occupet, frigidas atq; calidas regiones, siccas ac humidas, hyeme vt ęstare. Huius generis duas sub Marco Antonio fuisse cõmemorant toti orbi grauissimas, quibus penè vsque ad internecionẽ humanum genus deletum fuerit. Qualem & aui nostri narrãt obtigisse anno Christi mil-

lesimo

Aphor. 3.

leſimo quadringenteſimo quinquageſimo. Hæc in Aſia exorta per Illyricum Dalmatiámque ſerpſit in Italiam, per Germaniam verò in Galliæ & Hiſpaniæ fines, compluribus annis miſerè in omnes ferè populos debacchata, vix vt tertia pars viuẽrium ſuperſtes euaſerit. Hęc cauſarũ viciſſitudine res humanę permutãtur: corruũnt enim ac quaſi neglecta vileſcunt omnia ex tam ſæua & miſeranda clade. Summa verò (vt nũc) inſtauratione facta, omnia in pretio ſummóque ſtatu vigent, aliquãdo rurſum collapſura. Tãtas quæſo mutationes quis non putet cauſam è ſublimi maximè generalem habere, neque poſſe ex ſola tempeſtatum mutatione naſci? BR. Hîc denuò quid putrida cõſtitutio efficiat contemplemur. EVD. Ea epidemios quoſdã morbos inferre ſolet, nunquã tamen ſola peſtilentes: ad peſtilentiam interdum confert & incrementum addit, at non illam excitare poteſt, ſed cauſæ altioris hoc opus eſt. Si vna putredo tantæ perniciei cauſa foret, omnes animãtes peræquè attingeret. Nam vt ſalubris aer ſpiritu ductus, omnes animãtes tuetur ac ſuſtinet, toti illarũ generi ſalutaris: ita qui à putrida illuuie labefactatur, toti animãtium generi æquè pernicioſus euadit: & vnus omnium ſanitati vitæque principio aduerſatur & inſpiratus omnes peræquè lædit, neq; homines magis quàm boues, aut hos potius quàm oues aut ſues. Itaque ſi qua illinc peſtis incidet, omnium peræquè communis erit. Hoc tamen rerũ euentu arguitur, vſúque falſum deprehenditur. Compertum ſiquidem id omnes habent, quòd ab optimis agriculturæ authoribus memoriæ proditum eſt, peſtilẽtiam aliam incidere quæ ſolos boues iugulet, qualem meminimus anno Chriſti milleſimo quingenteſimo decimoquarto irrepſiſſe: aliã quæ ſues aut quæ oues, aliam quæ gallinas, aliam quæ ſolos homines. Quæ pecudes feráſque interimat, pulchrè eſt à Virgilio deſcripta,

Hîc quondam morbo cœli, miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totóque autumni incanduit æſtus:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum,
Corrupítque lacus, infecit pabula tabo:

Diſcriminis verò cauſam paulò antè expreſſerat.

Quàm multæ pecudum peſtes, nec ſingula morbi
Corpora corripiunt.

Iam igitur cùm homines ſoli peſtilentia corruũt, quænam cauſa hanc ſtragem facit? Non ſimplex putredo, vt quę omnes animantes pariter attingit. Neceſſe igitur fuerit abditiorem cauſam & peculiariarem eſſe, ipſúmque aerem peculiari quodam quaſi veneno inquinari, quod huic non illi animantiũ generi ſit infenſum, totáque ſubſtantia contrarium. Si quis ex vobis contentioſè aſſeueret putredinem cauſam eſſe peſtilentiæ, ſed quæ tamen non vna ſemper ſit & vniuſmodi, verùm nunc illi nunc alteri animantium generi pernicioſa: neceſſe eſt fateatur malignam hanc eſſe quæ huic illíve præcipuè aduerſetur. Id autem quid aliud eſt quàm venenum tota ſubſtantia non manifeſta qualitate infenſum? Nemo enim explicare poſſit quis modus, aut quæ ratio ſit eius putredinis, quæ vel bobus, vel ouibus, vel hominibus ſolis ſit infenſa: Id ſi nec dilucidè exprimi, nec animo percipi poteſt, debet in eorũ genere cenſeri, quæ cæca, obſcura & abdita nuncupamus: & tota ſubſtantia contraria ſunt, totóque genere deleteria, quæ nec ab elementis, nec ab eorum qualitatibus fluxerunt. Itaque quicquid aſſeratur, omnis peſtilentię cęca & deliteſcẽs eſt cauſa, & aliũde quàm ex primis qualitatibus aut ex putredine profecta. BRVT. Vndénam quæſo hanc fluere putas? EVD. A cœlo nimirum. At non à firmamento, nec à motu primo, vt qui ſemper ſui ſimilis eſt, non à Solis obliquo circumactu, ſed è certa permiſtione ſyderũ. Sol motu ſuo anni tempora æquabiliter facit ac diſterminat, ver, æſtatem, autumnum & hyemem. Quòd autem nõ omnes æſtates æquè feruidæ ſint aut ſiccæ, nec omnes hyemes pariter rigeãt aut humeſcãt: quòd æſtas quædam muſcarum & ſcarabæorum quaſi nubes proferat, alia ſit ab his omnibus puriſſima: quòd omnium admiratione locuſtæ tanto exercitu in Galliam conuolarint anno octingenteſimo ſexageſimo quarto: & in Italiam anno milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo octauo, vt omnia germina depopulatæ ſint, id iam non à Solis motu, ſed à varia ſyderum commiſtione petendum: quorum motus non inutiles & præter rationem ſummus rerum conditor certis legibus definiuit. Vt alia horũ commiſtio imbres, alia ſerenitatem: alia auſtrinam, alia aquiloniam, aliámve tempeſtatem mouet, ita ſanè fatendum, quandam obtingere quæ aeri peſtilentiam immittat. Vtque multa ſunt peſtilentię genera, ita vniuſcuiuſque peculiarem quandam eſſe commiſtio-

nis rationem & propriam causam, quæ aliàs mitius, aliàs ferocius in aërem atque in nos furiat & debacchetur. Grauis est eorũ stupiditas qui fide ea nihil in aëra nisi calorem aut frigus, imbres aut siccitatẽ lumine motúque suo inducere contendunt. Si illa bene constituta omnium vitam tuentur ac conseruant, cur malè constituta vitæ non incommodent? Illinc prima & præcipua est rerum omnium salus & conseruatio, illinc quoque interitus. Has causas atque vires soli de medio tollunt, & tanquam nullæ sint negant, qui huius sunt contemplationis imperiti. O verè fœlices qui secretiore hac cognitione sapientissimi fiunt: qua neque ad præcauendos, neque ad persanandos pestilentes morbos est vlla præstantior. Itaque puræ simplicísque pestilentiæ causa est cœlestis cõfiguratio vim inferens, quæ neque temporum mutatione, neque vlla manifesta qualitate, sed solo euentu deprehendi potest. BR. Quam verò puram simplicémque pestilentiam esse definis? EV. Id par est explicem. Tria diximus in aere communium morborũ genera, Endemium à terrenis inferioribúsque expirationibus, Epidemium à vehemẽti temporum tempestatúmque mutatione: Pestilentem ab occulta malignáque qualitate cælitùs demissa. Hæc interdum simplicia puráque seorsum apparent, plerunque verò permiscentur & coeant, eorum causis in idem conspirãtibus: túmque difficilis admodum est eorum distinctio. Licet enim variæ hæ sint & discretæ causæ, quoties tamen coniunguntur, coeunt & confundũtur, quadam generis affinitate sese iuuãt impetúsque suos augent. Harum vnica est verè pestis efficiens, duæ autem præparatoriæ. Pestilentia grauior euadit in regione putridis expirationibus infecta, quàm in sicca atq; pura: rursúmque grauior æstate quàm hyeme, & austrina tempestate quàm aquilonia, & inæquali intemperatóque cœlo quàm æquali & temperato. In summa grauior est pẽstilẽtia quæ Epidemiis aut Endemiis constitutionibus permiscetur, quàm quæ pura soláq; consistit. Ergo graues terrenæ inferiorésque expirationes pestilentiã solę non inferunt, ad illam tamen non parum præparant & excitant. Hæc causa est cur vna pestilentia non omnes regiones, nec omnes homines peræquè afficit & lædit. Pestilẽtia perniciosius tãguntur loca maritima, austro obiecta, calida & humida, terris expirationibus infecta, alta atque patentia: quàm mediterranea, Aquilonia, sicca, pura & cõtecta. Rursúmque inter homines magis lędentur, qui calidi & humidi, multo scatent humore putredini obnoxio, patentiore laxóque corpore, quàm qui frigidi sunt & sicci, humore pauco eóque puro, & corpore moderatè laxo vel adstricto. Nimia corporum laxitas quemadmodũ & obstructio præparat ad pestem. Quanquam autem hæc vera sunt, propria tamen & peculiaris constitutio atque præparatio quæ loca vel corpora reddit pesti obnoxia, omnino nos latet, neque sensu, neque ratione, sed solo euentu & experimento, vti superior illa pestilentiæ causa, comprehensa. Multos videas in pestilentia simplici, febre vel cõtinua, vel tertiana, vel quartana, corripi, qui licet putridis ac vitiosis humoribus scateant, peste tamen nequaquam polluũtur: argumentum non sola putredine in hãc luem corpus præparari. Alios quos optimè sanos iudices, facilè peste corripi: hunc verò qui multorũ pestiferorum occursu nihil sit perpessus, vniuscuiuspiam cum quo vel familiæ vel temperamẽti similitudo sit, societate prehendi. Vt ergo efficiens, ita etiam patiẽs excipiẽtésque pestis causa cæca est & occulta, non qualitatum primarum intemperie, nõ simplici putredine, sed totius substãtiæ proprietate nobis infensa. BR. Rectè mihi videris pestilẽtiæ externas causas exequutus. Cæterùm hoc scire vehementer opto, quibus signis vel optimè exercitatus medicus pestilentem febrem ab ardente discernet. EV. Siue tu illarum substantiam, siue symptomata contemplaberis, latum est discrimẽ: de symptomatis primum, mox de essentia. Vis pestifera in corpus irruens spiritibus & humoribus cõfertum symptomata quædã infert, aliis ex putredine morbis communia. At huius propria quædã sunt, quibus prudens exercitatúsque medicus, illam agnoscat discernátque à cæteris, & vno quouis obiecto morbo nulla cũctatione iudicet simpléxne is sit, an diuinum quiddam habeat: qua distinctione prętermissa, nulla rectè curatio suscipi potest. PH. Eia igitur pestilentium morborum propriam speciem nobis depinge, singulos ordine persecutus. EV. Pestilẽtiæ semina pariter cum spiritu hausta in pulmones, quã mox sine sensu in cor penetrant. Hoc, si affectioni præparatum est, nec satis obsistere valet, labefactant, continuóque arteriarum spiritus: postremò (quanquam nõ semper) humores vniuersúmque corpus inquinãt. Affecto inquinatóq; corde, vires omnes præcipuéque vitales infringuntur & spiritus squalẽt. Hinc arteriarum pulsus exilior & imbecillior, simúlque

múlque

múlque frequentior ac celerior, quo vno febrem inesse iudicant illam ephemeram, pestilẽtium omnium perniciosissimam. Ea nec ardore mordax nec siti vehemẽs, qua nec laborantes se febrire credunt: nõ vrinis, sed vel animi defectione, vel syncope, vel pulsu paruo ac presso, vel assidua vomitione, vel vigiliis, inquiete & iactatione corporis, viriúmque prostratione conspicua, quæ plerunque sine sensu doloris, hominem inopinatò rapit. Quum labes altiùs permanat in humores, mitior quidem febrẽ infert pestilentem simplicem, vehementior verò carbunculo vel bubone insignitam. Licet sanguis & humores labefactentur, non tamen putrescunt, vnde nec turbidæ, nec cõfusæ visuntur vrinæ, sed substantia, colore sedimentóque laudabiles. Bubo atque carbunculus priusquam febris apparens, mitiorem pestem denũtiat: robustámque cordis naturam veneno lacessitam, huius statim nõnihil foras propnlisse. At post ortam febrem prorũpens, dominantis veneni impetu fit, éstque quasi victæ naturæ perniciosum indicium. Ea est pestilentis febris exquisita descriptio. Quòd si præterea vel capitis dolor, vel delirium, vel sitis, vel incendiũ vehemens, vel vrina turbida comitabitur, non ex labe, sed ex putrida permistione fiet, quæ aliàs aliam partẽ lacessit. Hæc autem permistio ex quadam cœli constitutione non ita pridem elapsa elucescet, in qua febres hac lege grassabãtur. Initiò calor vehemens, sitis, capitis dolor, vigiliæ, nauseæ, inquies, aliáque vehementiæ symptomata exercebant: simul & vrinæ cernebantur rubicundæ, crassæ, turbidæ atque confusæ: omnia in septimum diem persistentia. Hoc verò ipso die vrinæ puriores euadebant concoctione manifesta, quotidie in melius procedente, simúlque symptomata leuiora. Quum ita se mox persanatum iri magna spe ægri medicorum iudicio sibi pollicerẽtur, plerique nõ multo pòst peribant. Pulsus quippe hinc in dies sensim imminuebatur & languescebat, totiúsque corporis robore pedetentim dissoluto, intra quartum decimum mortem oppetebant. In his ergo febribus putredini permista erat pestilentia: ac die septimo euicta iam putredine, perseuerans dein pestilentia tacitè ac furtim iugulabat. Itaque pestilentis febris essentia ex propriis symptomatis perpenditur Si pestilẽtes febres (quod Galenus memoriæ mandauit) calore non admodũ vehementes sunt, si earum vrinæ simillimæ sanis & cum sedimento, planum est & euidens aut nullã aut admodũ exiguam his inesse putredinẽ, neque hanc exitij causam haberi. Nõ pauci editis de peste quæstionibus & libellis vehementer æstuant, vt tueantur pestilentẽ febrẽ non aliunde quàm ex putredine proficisci: vtque illis discrimen statuant à cæteris putridis, aiunt propriam cordis substãtiam vel primigenios humores in illa computrescere, neque aliud esse venenatã pestis malignitatẽ (de qua disserimus) quàm putredinis modũ. In aliis febribus atque etiam in causo, neque cordis substãtiam neque insitos humores putrescere, at vno putrium vaporum occursu incalescere. Hi vel necessitate adacti fatentur omnem pestilentem febrem ex putrida & hectica cõstitui, quasi earum quædam sit compositio. Alij quibus hæc commenta non placent, non minus absurda fingunt, pestilentis febris profundam, sordidam ac tenacem, cæterarum extimam duntaxat & leuem esse putredinem. Multa vtrique subtiliter disputant, sed quoniam à veritate descisciscunt, necesse est multis figmentorum technis se irretiant. Qua quæso illi ratione fieri posse existimant, vt vel cordis substantia, vel primigenij illius humores putrescant? Nihil eiusmodi tolerare potest viuens animal, sed prius vita excedat quàm eò veniat. Vt cordis substantia neque vlcus neque erysipelas, ita neque vllam putredinem admittit. Illa etiam quo pacto cohærere possunt, cordis substantiam putrescere, neque admodum vehementem esse calorẽ? Si in causo putrescentis bilis solo cõtactu cor vehementer calet, multò certè vehementiùs incẽdetur id vniuersum si putrescat. Adde nõ posse cor vniuersẽ putrescere, quin iã antè acriter incaluerit, proinde neque posse in hoc extremum peruenire, quin calor antè sit deprehensus multò vehementior quàm in causo. At non eiusmodi, sed toto morbi decursu mitis obseruatur: ex quo intelligitur pestilẽtem nulla affinitate cũ putrida febre coniungi. Cũ hectica verò quid affinitatis habeat? Obsider (aiunt) vtranque cordis substantiam. Esto sanè. Non tamen pestilens febris cor siccitate torret vt hectica, vt proinde illi sit affinis. Deinde quum ex confirmata hectica omnes decedant, deberent vel maiori necessitate ex pestilẽte interire: quis enim putrido corde viuat? At non paucos videmus ex pestilẽte seruari: nihil igitur similis est hecticæ. Quoniam igitur pestilens febris neque caloris incẽdio vt causus, neque siccitate vt hectica, cor torret: ab vtraque plurimùm differt, habétque præsentem vim & perniciem

omni intemperie omni putredine maiorem, quę vna veneni ſpecie cor vitæ fontē obſider demolitúrque. Hanc autem ſpeciem qualis ſit, euētis pōderemus. Quum peſte correptus ſolo halitu aut excrementorum expiratione aſſidentes vel integrè ſanos labefactet, hique veſtibus contagionem longius exportent referuéntque diutius, conſtat hāc non ſimplicem putredinem, ſed multo immaniorem perniciem eſſe, quæ tenui eóque admodum repentino aëris inquinamento tenetur, hancque alio quouis veneno expeditiorem. Non enim ſi quis toxicum ebiberit, aut ſit à ſcorpione demorſus, halitu alios inquinet. Reliqua ſymptomata ſi diligenter expendetis, pulſum paruum & obſcurū, animi defectionem, ſyncopen, vomitionem, aſſiduam iactationē cum vigiliis, omniáque nullo ferè ſenſu doloris, quis veſtrum hæc non potius veneni quàm putridi caloris ſobolem dicat? Qui aiunt in peſtilentibus febribus idcirco vrinis ſedimētum ineſſe, quòd natura perterrita putredinis exuperantia, quaſi ſuccumbens morbum aggredi non audeat: ſingularem corporis noſtri naturam conſilij atque rationis participem efficiunt, quæ tamē ſine ratione ciet motus in corpore neceſſarios, nec vnquam otio perfruitur. Fieri certè non poteſt quin ex ſumma putredine quæ in venis eſt, aliquid profluat cum vrinis, in hiſque putredinis indicia ſe proferant. Itaque ſi illarum vrinæ ſanis ſunt ſimillimæ, fieri nequaquam poteſt vt in vaſis mala putredo ſubſiſtat quæ interitus ſit cauſa, ſed latet nonnihil grauius peſtilentiúſque putredine, quod nimirū cordi totius ſubſtātiæ repugnantia & diſſidio aduerſum ſit & tāquam deleterium. BR. At Galenus nō alia ratione bolum armenam peſtiferos iuuare tradit quàm quòd vehementer exiccet, exuperantémque humorem exorbeat, qui putreſcens peſtem inducit. EV. Viſne igitur hāc meam ſententiam medendi ratione confirmem? Si peſtis in corpus inciderit, quod iam vel phlethora vel cacochymie vel obſtructione laboret, fieri vix poteſt ea ſimplex, ſed ferè tum putridæ febri implicatur. Hac morborum permiſtione miſta ſigna apparēt, & amborum quaſi miſta medendi ratio tenenda. At ſi purum corpus erat quum peſtis inuaſit, omnino ea ſimplex obtinget. In hac medici celeberrimi & qui longo artis vſu doctrinæ ſtudia compleuerunt, prorſus abſtinent à venę ſectione, niſi admodum ingēs adſit plenitudo, experti, eos quibus ſanguis ſiue initio ſiue poſtea eſſet miſſus, aut paulò pōſt obiiſſe, aut in deterius lapſos eſſe. Non enim (vt quibuſdam videri poſſit) vacuatio hanc perniciem ſummouet, aut imminuit, aut cohibet, vt quæ nō eſt in humoris vitio poſita: neque laborantem vlla ratione leuat, ſed contrà grauius offendit. Etenim extrinſecus nos circūfundēs pernicies, vacuato ſanguine & ſpiritu, in pulmones, in cor & in venas facilius penetrat, ac ferocia maiore inualeſcit: ſanguis etiam phlebotomia concitatus, promptius labem contrahit, quemadmodū aqua cui fellis tantulū inieceris, ſi agitetur, ocyus quàm ſi cōſiſtat amareſcet. Quinetiam vires vacuatione imminutæ, inſilienti perniciei minus obſiſtunt. Hæ rationes experientia cōfirmatæ, vt à venę ſectione, ita magis à valida purgatione docent abſtinendum: clyſteribus & leuioribus medicationibus vtendum. Quum igitur in peſtilenti febre ſimplici, tota pernicies à venenata qualitate impendeat, extremo morbo extrema remedia diligēter adhibēda ſunt, nō quę vacuēt, ſed quæ tum frigore & adſtrictione leui, ſpiritus, ſanguinem & humores cohibeant tēptimántque, cuiuſmodi eſt mali punici, citrei, medici, & vuæ acerbæ ſuccus victúſque perſimilis: tum quæ totius ſubſtantiæ proprietate huius veneni vires aut obterāt, aut hebetent, aut foras ſudore exterminent. Huius vt vniuſcuiuſque veneni, propria eſt antidotus, antipathia & totius ſubſtantiæ diſſidio aduerſa. Huc tamen nonnullas etiam antidotos plurimi accommodāt aliis venenis communes, ſcordium, dictamum, gētianam, vetonicam, theriacen, & mithridatium. Adde & terram lemniam, & bolum armenā de qua modò quærebas. Hæc igitur non exiccando, ſed totius ſubſtantiæ proprietate in id vires habet. Cur enim nō etiam inediæ ad peſtem multo maiorem vim obtinerēt, quum & potentius & tutius quàm bolus corporis vniuerſi ſuperfluentem humorem abſumāt diſſipéntque? Quinetiā bolus ſiccitate omnibus peræquè putridis febribus, neque peſtilenti quàm illis potius conferret, niſi peculiari quaſi priuilegio ornaretur. Siue igitur peſtilentium febrium cauſam, ſiue ipſam illorum ſubſtantiam, ſiue ſigna, ſiue curādi rationem animaduertes, vbique procul dubiò vim illā agnoſces abditiorē, aliàs quidem manifeſtius, aliàs obſcurius. BR. Rectè tu quidē. At de exanthematis & ecthyinatis quod à te in medio poſitū fuerat perſequere. Scio quā his cauſam Auicēnas & Neotericorum plurimi deſignent: reliquias quaſdam mēſtrui ſanguinis quo fœtus in vtero alebatur, in

pueris

pueris & infantibus etiamnum permanere: quæ feruidiore cœlo vel austrina tempestate, vnà cum reliquo sanguine efferuescentes, naturæ vi propulsæ foras prosiliãt & efflorescãnt in cute. EVD. Hæc quidem ab illis scio proferri; at quàm consentaneè, ipse diiudices. Ex ea ipsa causa, mulieres quibus suppressi menses in omne corpus redundant, iisdem malis obnoxiæ iacerent, quod tamen rarum videas. In pueris & infantibus quod dicebatur menstrui reliquias permanere, Galeni sententia redarguit, quæ asseuerat fœtum in vtero non è fœdiore illo sanguine mẽstruo, sed è materni purissima portione alimentum capessere. Neque si quid menstrui fœtui cedit in alimentum, id tãdiu potest post multas febres, post multos morbos superatos, in annũ ætatis trigesimũ aut quadragesimum perdurare, qua nos ętate non paucos vidimus hisce exanthematis grauissimè conflictari, alios occumbere. Adde vnumquemque his aliquando in vita necessariò cõflictari debere, & neminem his posse secundò aut tertiò prehẽdi: quorum vtrũque manifestè falsum animaduertimus. Hæc verò mala ex communi quadã causa toti aeri cõspersa originem habere, luculenter demonstrant, quòd non solùm feruidiore cœlo, sed & hyeme interdum grassantur. Quòd annos complures sileant, & certis annorũ interuallis sæuiant in plebẽ, aliàs quidẽ seorsum exanthemata, vt grauissimè anno millesimo quingentesimo trigesimo sexto: aliàs ecthymata sola, vt anno millesimo quingẽtesimo quadragesimo secundo. Quæ qui videt, quomodo causam illam superiorem non intelligat ac iudicet mundo grassari? Vt igitur carbunculus & pestilens bubo, ita sanè exanthemata & ecthymata causam habent è sublimi: at ea peculiari quadã malignitatis specie aerem contaminat. Aliáque in his existit quàm in carbunculo vel in bubone: & alia in exanthemate quàm in ecthymate: & horum quàm illorum minor est ferocitas. Causa autem cur infantibus & pueris magis familiaria hęc sint, reddi potest, quòd firmior ętas & adultior, tantulis malis non lacessitur, nisi quum fortè constitutio grauior inualuerit. Hæc autem rursum ex ipsorum morborum descriptione & figura cõsideremus. In cute ij quidem efflorescunt, non ex ambientis contactu, sed ex inspiratu, quo vt cor afflatum delibutúmque fuerit ipso statim initio vniuersum corpus, maximè verò caput ingrauescit, hoc etiã plerunque dolore concutitur, oculi tument & illachrymantur, facies quasi inflãmata rubescit, vox raucescit, spiritus crebrior ac difficilior euadit, pulsus frequẽs ac celer febris nuntius. Malo dein ingrauescente venenum ex humoribus die tertio aut quarto foras prosilit, & in cute efflorescẽs mali speciẽ detegit. Ecthymata pustulis multis toto corpore confertim albo colore extuberãt, quæ pituitæ & bilis permistionẽ præ se ferunt. Exanthemata verò quasi pulicum maculis ferè rubra apparent, interdũ purpurea, interdum viridia aut nigra. Tandem compresso furore, soluta aluus humorũ qui contaminati fuerunt reliquias crisi expurgat. Hîc ita apparentibus, nullũ tamen putredinis indicium (si modò simplices sint morbi) cernitur in vrinis: argumentum eos venenata qualitate virium corporísque nostri totã substãtiam demoliri. Hoc & morborum fœditas testatur, tam deformis aliquãdo visa vt occæcatis oculis, vniuersa cutis in squamas fœtidas & in crustas ingẽtes solueretur: corpus omne nõ aliter cõtabesceret, & macie nigroréque torreretur, quàm si mẽses quatuor è furca pepẽdisset. Neque verò solius cutis hæc vitia, verùm etiam omniũ interiorum, musculorum, viscerum, solidarúmque partium omnes priusquam cutis labefactatæ. Sæpe etenim deprehensum prægnantes maturos partus edidisse hac luẽ perfusos, quarum aliæ nihil omnino foris, aliæ non nisi multis pòst diebus incommoda senserunt. Et quosdã ab interitu dissectos, quibus iecur, lien, pulmones omniáque interiora haud secus atque cutis, sordidissimis papulis manãtibus scaterent. Quin etiã raucitas spiritúsque difficilis initiò premens, & prima eruptio in faucibus & ore, in ano & partibus obscœnis apparens, planum facit ex intimis partibus hæc mala originem habere. In has etiam finiri, argumẽtum est quòd sanatis & raucitas & spirandi difficultas manet, aliàs sine tussi, aliàs cum tussi ad tabem deducta. PH. Isthæc adeò luculenter explicata video, vt fides abrogari non possit. EVD. His finitimæ & quadam similitudine coniunctæ sunt febres sudorificæ, quę insolentes magno terrore in omnem inferiorem Germaniam, in Galliam Belgicam & in Britanniam, ab anno Christi millesimo quingentesimo vigesimo quinto, in annum millesimum quingentesimum, trigesimum, autumno potissimùm peruagatæ sunt. Vt primùm lues hæc in ciuitatem quandã inuaserat, derepentè supra trecentos aut quingentos in dies corripiebat, dũ hinc aliò cõmigrasset. Perculsi mox quasi essent lãguore dissoluti, animi defectione

l. De sanit. tuenda.

corruebant, decumbentésque perpetuo sudore diffluebant, cum febre, cum pulsu crebro, celeri & inæquali, neque sudori modus erat ante morbi solutionē. Soluebatur autem vno aut summum altero die, quanquam liberati diu postea languebant. Omnibus cordis palpitatio cōquisita, alios quidem duos tresve annos, alios omnem vitam comitata. Initiò multos sustulit quum nondum illius vis erat percepta: at postea admodum paucos, vbi exercitatione & vsu deprehensum est, eos qui sudores exciperent prolicerentque & se cardiacis munirent, omnes restitui. Insolentium morborum quum nec vis nec medicatio cognita est, grauis solet esse calamitas. Hoc statu aër tenui nec admodū pestileri veneno perfusus, suppar infirmiorq; vitali robore, cor vt lacessiuerat in cutem corporis extimam foras propellebatur, nec carbunculo, nec bubone, nec exanthemate nec ecthymate, sed sudore solo prorumpens, quòd venenum spiritui quàm humori potius insideret. Omni quippe ratione hæc febris in ephemeratum censu habetur. Eā igitur tempestatem quis quæso non pestilentem iudicet, quæ tam multos, tam multis sensim mundi regionibus, repentè sine sensu oppresserit: cū cordis indesinente palpitatione, cum animi defectione perpetua, cum eruptione foras ad cutem, quæ multorum est pestilentium morborū cōmunis? Illa porrò omnibus decantata grauedo anhelosa, anno Christi millesimo quingentesimo decimo, in omnes ferè mundi regiones debacchata, cum febre, cum summa capitis grauitate, cū cordis pulmonúmque angustia atque tussi, quanquam multo plures attigit quàm iugulauit: se suo tamen impetu proprióque ac inaudito veneni genere, pestilentem prodidit. PHIL. Quos proposueras pestilētes morbos, omnes iam videris exequutus. At quos simplices epidemios & endemios appellas, siccine puras abditioris illius perniciei quippiam redolere, & ex tacitis incomprehensisque causis proficisci?

Epidemiis morbis occultum quiddam inesse. Cap. XIII.

EVDOXVS.

PVTO equidem, & cur putem dicam, quanquam non æquè euidens est in illis demonstratio. Dysenterias, lienterias, pleuritides, ophthalmias, febres acutas, huiúsque generis morbos vulgares, temporū mutatione tempestatúmque vi suscitari, perspicuis rationibus suaderi potest: in idq; multus est Galenus, multus & Hippocrates libris de locis, aëre & aquis, libris epidemiorum, & aphorismorum tertio. Cæterùm quum lōga obseruatio tempestates nō paucas iis quas Hippocrates commemorat similes notauerit, eásque admodum salubres, multas verò temperatas & æquales cum primis insalubres & perniciosas, non possum equidem nō suspicari, præter qualitatū tempestatúmque mutationē, occultius quiddam & perniciosius in ambiente nos aere tum volitare & circūferri. Anno Christi millesimo quingentesimo trigesimo octauo, dysenteriæ graues vniuersa Europa tanta ferocitate populabantur, vix vt ciuitas vlla immunis euaserit, cùm tamē nec exuperans intemperies, nec temporū inæquabilitas, nec valida tēpestas vlla aut vigeret, aut antè viguisset. Annus autem ab hoc secundus, qui à Christo nato quadragesimus erat supra sesquimillesimum, omnium quos maiorū memoria notauetat, toto orbe feruētissimus, maximè tamē salubris obrigit. Possum itidem & de lieteria, quam meministis circa hæc tempora plurimùm inualuisse ratiocinari, quemadmodū de pleuritide, de febre omnis generis, déque aliis non paucis epidemiis, quos vt nostra, ita maiorum ætas & vidit & animaduertit. Hi porrò morbi quū in omnes terræ regiones calidas ac frigidas, Austro & Aquilone perflatas, peræquè inuadāt, id quæso existimate, num præter intemperiem aut simplicem putredinem, sit necesse quippiam in aëre cōtineri, quod omnium causa communis existat. Non enim possit calida vel humida intemperies, regionum tam longè latéque distantium communis esse causa: nam quæ Australes offendet, Aquilonios iuuabit. Nec igitur potest vlla putredo ex intemperie nata, omnium regionum esse cōmunis. Quocirca præstantioris & occultioris cuiusdam originis simpliciū epidemiorum causa sit oportet. Hippocrates ad explorandam morbi cuiusque naturam, & ad euentū prænoscendum, iubet tum temporis conditionem, tum epidemiorum morborum impetum animaduertere: designās causas duas planè diuersas, temporis conditionem & latentē tacitúmque impetū, morbos quoque ex illis prodeuntes diuersos. Quicunque celebres medici popularis dysenteriæ, pleuritidis, aliorúmve morborū qui grassantur in vulgus,

Prædictionum 2.

vulgus, naturam & curationem literis mandarũt, eos certè quàm eiusdem cognominis dispersos, multò perniciosiores notauerũt, quasi tanta támque communis causa, perniciei expers esse nõ possit. Sidera vt pestilentes, ita & alias interdum minus perniciosas, eásque occultas excitanr qualitares, quæ fiũt epidemiorum morborũ causę. BR. Rursum quæso de febribus vulgaribus paulò attẽtiùs meditemur. Equidem cõtinuas febres nõ modò in quibus ecthymata erumpũt purpurea, verùm etiam omnes quæcunque grassantur populariter, nõ admodum inficiabor præter peculiarem humoris putredinem, nonnihil etiam publicæ communísque perniciei redolere, cùm proximè ad pestilentes accedanr. At de intermittẽtibus, etiam si populares sint, maior foret cõtrouersia: quòd illarum genus vniuersum Hippocrati salutare habeatur. EV. Quòd morbus quispiam salutaris sit, non idcircò possis inficiari pestilentem aut occultum esse. *Aph. 44. quarti.* Galenus libro de ctisi secundo, singularum febrium iudicia persequutus, post ea quæ à symptomatis petuntur, alia ab efficientibus antecedẽtibúsque causis deducit: & præter primarum aëris qualitatum exuperantiam, aliam abditam & delitescentem causam inuenit. Ne autem » in his referẽdis nimius sim, satis fuerit de quartana sola sententiã proferre. Primum ve» rò (inquit) hoc ipsum considera, nunquid autumnus frigidam & siccam inęqualémque » temperaturã acceperit: tunc enim certiùs sperabis quartanos circuitus in ipso fore fre» quentiores. Posthæc si regio ipsa talium febrium sit procreatrix: si ægrotantis natura a» tre bili sit obnoxia, si ratio victus antecesserit, quæ huiusmodi humorẽ coaceruauit: & si eo tempore quartanę febres populariter fiant. Hoc loco Galenum videtis pręter ęgrotanris regionis, & victus cõditionem, dplicẽ in ambiẽte nos aere constituisse causam, vnam frigidam & siccam inæqualémque temperaturã, alteram nec nomine nec verbo expressam, quæ tamen causa est cur quartanæ febres populariter fiant. Hæc tametsi adeò obscura est & naturæ arcanis inuoluta, vt nec propria essentia, nec nomine cõprehendi possit, eam tamen & esse constat & aliam ab intemperie. Iam verò si quartanarũ popularium causa obscura & delitescens est, necesse fuerit ipsas quoque quartanas, essentia obscuras & occultas haberi. BR. At nihilominus vno omnes ore quartanarum cęterarúmque intermittentium essentiã in humoris putredine, & ex huius differentiis, illarum differentias constituũt. EV. In illis (fateor) putrescit humor aliquispiam: cæterùm neque is, neque calor illius soboles, tota febris est essentia. Grauis sæpe humorum putredo & coërcetur in nobis & expellitur, quã nec febris antecessit, nec comitatur, nec cõsequitur, In elephantiasi, in lue venerea, tanta plerunque putredine corporis tum interiores tum externæ partes obsidentur, vt exesæ quasi laceratę excidant, ídque nullo febris indicio. BR. Hæc duntaxat mihi persuadent non ex quauis sine delectu putredine, etiam si grauissima sit, febrem enasci. EV. Edissere quænam putredo febrem, & quæ nullam accẽdet. BR. Hoc si verbis explicare coner, frustra laborem. EV. Id igitur fatendũ est vnum quippiam ex eorum numero esse quæ nos fugiũt, tacitum & obscurum. Ne quid autem suspiceris aut metuas, nõ magnopere cõtendo, idipsum de quo nostra est disputatio à cœlóne prodierit, an intus sit in corpore genitũ, vti & venena nõ pauca. Satis sit in re controuersa demonstrare id quicquid est, occultum nec solius intẽperiei sobolem esse. Age igitur graui ille putredine scareat sine febre: hic verò cũ febre. Hic pręter simplicem putredinis rationem, aliud quippiam circũgerit, à quo febris incitatur, & quod accedens febrem inducit, decedens abducit. Id quocũque nomine appelles, à putredine diuersum quiddã est, in quo cõsistit febris essentia. Hoc autẽ vt constet luculentiùs, paucis referam quæ obseruationibus olim animaduerti, quorũ & vos similia videre potuistis. Misellus quidã quartana febre simplici & lue venerea, sordidis vlceribus deformi, duobus sanè quàm cõtumacissimis malis conflictatus, opem medicã exposcit. Conueniẽter præpurgato, ligni guaiaci decoctum imperatur cum victu tenui & admodum exquisito. Horũ perseuerantia, vniuersi corporis putridus humor partim absorprus partim dissipatus est in sudores: omnísque partium intemperies sic abacta est, vt maligna quæque & sordidissima vlcera, quibus tum nasi extremũ exciderat, tum reliquũ corpus omne scatebat, ad cicatricem perducta sint. At nihilominus cùm à lue venerea integrè vindicatum corpus videretur, omnísq; illius obstructio soluta: omnísque exhausta putredo, quartana tamẽ contumaciter in tempus longissimum producta est. Ex quo intelligi potest proximam illius causam non in obstructione, nõ in humorum putredine, sed in affectione quadam secreto statui, quæ partibus ipsis inhærescit. Hanc Galenus iam *2. De diff. feb. cap. 17.*

senex agnouit, de febribns intermittẽtibus ita sentiẽs: Harum circuitns repetere minimè desinit, quoad dispositio in patte generante excrementa seruetur. Quin & eo loci paulò altius quàm libris methodi, & primo artis ad Glauconẽ, febrium curationem instituens, præcipuum sanationis scopum esse ait dispositionis huius correctionem. Ea autem febrilis dispositio est ab intẽperie lõgè diuersa. Hoc ipsum ex euẽtu superiori contrario æstimemus. Sæpenumero quartana febre soluta, corpus etiamnum permanet impurum, aliâs quidẽ aliis febribus, aliâs cruditati, aliâs lienis scitrho, aliâs cachexiæ vel hydropi, aliâs aliis ex putredine malis obnoxium. Hoc non modò in pestilentibus & cõtagiosis, verumetiam in venenatis morbis omnibus Dioscorides accidere tradit, *Lib. 6.* vt quum tempore vis illa venenata & pręsentanea perdita fuerit, vitiosa quædam affectio diuturna relinquatur, quæ communia aliorum morborum remedia communémque medendi rationem efflagitet. Sæpe etiam ex impuro corpore & putredine conferto, vidimus quartanam febrẽ non simplicem modò, sed & duplicem & triplicem propriis antidotis abigi, nulla purgatione præmissa & stabili impuritate. Non præter rationem ptopria quædã febrium remedia inuulgãtur, quibus vel aniculę optimis medicis calumniam texunt illorúmque artem insimulant. BR. Multa in peregrinatione vidi hac de re incredibilia, quę tanquam omnino ridicula sum aspernatus. EV. Itaque si putredo profligari potest manente febris essentia, rursúmque essentia dissolui manente purredine, perspicuum esse debet illa variis diuersisq; tum naturis tum essentiis teneri. Quoniam autem de quartana febre exẽpli gratia sermo habitus est, reddat vestrum aliquis manifestam causam, cur ea licet interdũ annos quatuor perseueret, nunquam aut rarissimè eundem hominem bis tota vita prehendat. Equidem hactenus vnicum bis prehẽsum audiui. Aut cur quartanæ febris statæ & quæ errabunda non sit, circuitus pomeridianis duntaxat horis inuadat. Hæc quis tam occulta & inuoluta esse credat, si non etiã occulta planéq; obscura quartanę sit essentia? BR. Noua audio. EV. Immò peruetera, licet nondum fortasse animaduersa. Adde etiã quartanam eò contumaciorẽ fore, quo meridiei propius inuaserit. BR. Ea fortasse causa sit, cur medicus admodum prudẽs, in quem aliquando incidi, ad earum febrium omniúmque popularium morborum curationẽ, selectas antidotos diligenti siderum obseruatione adhiberet, nósque frequenter magna operum suorum teneret admiratione. Magna etiam ptobabilitate id suadebat quod est ad finẽ libri de natura humana, siue Hippocratis, siue Polybi, siue alterius is est, omnes febres ex bile esse. Nos prærerea graui in errore versari, qui vt omnis continuæ febris materiam in maioribus esse venis, ita omnium intermittentium causam existimaremus in carne seu in ipsa corporis mole contineri, vno Galeni argumẽto, de rigote, & de sudoribus inclinatione erumpentibus. Is magna rationum efficacia, ex causis, ex signis, ex curandi ratione, docebat intermittentium materiam sæpius in ventriculo, aut in visceribus, aut in vẽtre inferiore coërceri: hincque nihilo minus quàm ex corporis mole & rigores & sudores moueri. EV. Oprimè nunc tecum ageretur, si rex his paucis, abditiora quædam ab illo diligẽter peruestigasses. Multa quippe viri docti vsu longo parta, sibi tanquam in thesauros recondunt, quæ etiam si publicę vtilitatis desiderio tenentur, inuulgare dubitant, ne multitudinem veterum doctrina confirmatam vellicent ac irritẽt. *Cap. 3.* BR. Tu verò de his quid sentis? EV. Hæccíne vis in sinu tuo dicam? Galenus nõdũ artis operibus confirmatus, secundo de Crisi hoc continẽtem febrem ab intermittẽte discrimine seiunxit: In tertiana per totum corpus bilis defertur, atq; ideo vehemens fit rigor bilísque superuenit vomitus, vrinæque ac sudores biliosi sunt. In ardentibus verò, quæ nullam habent intermissionem, bilis humor in vasis vnà cum sanguine continetur: atq; hæ ipsę à tertianis differunt (quamuis eo qui vtrunque facit morbum humote communicent) quòd in his quidẽ intra venas continetur, in illis verò cùm vehementer moueatur, per singulas corporis partes disseminatur, quo fit vt delationis impetu ipsa per se ipsam expurgetut, & sudoribus atque vomitionibus finiatur. *Cap. 6.* Et alio loco: Nam qnæ in sola flaua bile febris accenditur, si quidẽ bilis adhuc intra vasa maneat, exquisita febris ardens nuncupatur: si verò per totum corpns deferatur, tertiana. Sic & si ab atra bile fit febris, quum per rotum corpus delata fuerit, quartana efficitur: quum immobilis, illa quæ quarto quoq; die excrescit. Sicuti si ex piruita ortum habeant vel quotidianę sunt, vel quæ singulis diebus accẽduntnr: vno solo differẽtes, quòd vel per venas, vel per totum corpus in eis deferuntur humores: & quòd cùm rigore & vomitibus & sudoribus

fiunt,

fiunt, vel fine his. Hæc igitur funt quæ à Galeno iuuene pronuntiata haud quanquam receperim: quandoquidem rum ætatis non aliam fedem humoribus quàm venas defignabat, in quibus vel illi putrefcerêt, vel illinc in corporis habitū irrumperêt. Cęterùm ætate & rerum obferuatione iam maturior, fecundo de differētiis febrium anxiè admodum caufam inueftigans intermittētium, & cur hæ circuitione quadam repetant, aliam his originē aliúmque fomitem inftituit. Neq; enim humorem, qui putrefcēs circuitus eft materia, femper è venis maioribus exilire aut illic contineri, fed in vna quapiam corporis parte quæ propria fedes eft propriúfque fomes febris intermittētis. Etenim poft aliquot de circuitu repetētium morborum demonftrationes, ita colligit: Vbi pars aliqua debilis efficietur, id ei caufa erit cur non excremēta folùm, fed ipfe etiam fanguis corrumpatur ac putrefiat, & febris accēdatur. & mox: Quinetiam vbi nequeat concoquere quælibet pars genita in fe excremēta, aut expellere ad aliam, tale fibi ipfi initium febricitanti, quale ea quæ tranfmittit alteri, adfert. Ita enim in parte vnaquapiam excremēta colligi putat, vel par ipfius vitio & imbecillitate, vel alterius mittêtis robore. Itaque vt alio in quit loco, Sæpe difpofitio in iecore & in fplene attulit febrem, quoties aut inflammatio aliqua aut obftructio putredinē accendit. Hinc primo artis ad Glauconē inquit, vix citra oris ventriculi iniuriam fieri quotidianam, nec fine lienis vitio quartanam, nec tertianam abfque iecoris offenfione. Quod autē de hifce partibus attulit, idem & de vicinis omnibus quæcunq; circa mefenterium pancreas & inteftina infidēt, accipiendum eft. In his enim intermittētium febrium caufa foméfque refidet. Quod autem fecundo de Crifi adferebar, rigorē fieri flaua bile mota delatáq; per corporis habitum, id certè perpetuum non eft. Immò fecundo de differētiis febrium per quæcunque loca fententia ea feratur, vt per præcordiorum membranas, rigorem excitare tradit, quemadmodum & ab æftu, à laffitudine, à medicamēto calido & acri quod vlceri adhibetur. Licet autem putredo in quapiā parte tanquam in fomite coerceatur, neque illinc putridus humor in omne corpus permeet, vapor tamē calórq; putredinis illinc in omne corpus effunditur, quod fanè Galenus fic confirmat: Vbi verò calor fuperat materiam, appellatur incrementum & afcenfus tale tempus. Atque eo tempore augetur calor tam multus, vt non folùm deurat locum ipfum qui veluti caufa putredinis eft, fed iam per continuitatem depafcat vniuerfum corpus. Hęc funt quæ de re propofita ex Galeni mente deprompfi, quæ curando imitor, omnia fanè iis confentanea quæ à celebri medico audieras. Plura adiicere poffem, fed inclinās iam dies, nec ipfam nos curandi rationem perfequi, nec fufcepti argumenti metas tranfilire finit, quod omne in rerum abditarum caufis pofitum erat. PH. Cognitis ergo epidemiorum peftilentiúmque morborum caufis, ad contagiofos venenatófque morbos diuertamus.

Cap. 17.

Cap. 5.

Cap. 3. 5. & 6.

2. De diff. feb.

De contagiofis morbis. Cap. XIIII.

EVDOXVS.

Nvx vmbrâ proximis ftirpibus arboribúfq; grauis, apud Ouidium fic queritur: Me, fata ne lædam, quoniam fata lædere dicor, Imus in extremo margine fundus habet. Narbonæ taxus tam præfentis eft veneni, vt authore Diofcoride, fi qui dormiant fub ea, aut in eius vmbra fubfideant, læduntur & fæpenumerò moriātur: quandoquidem corpori vniuerfo ftrangulatum & celerem interitum infert. Bafilifcus tantæ perniciei ab Auicenna defcribitur, vt non eos modò qui vel manu vel alia corporis fui parte, fed etiā qui virga attigerint, momēto necet: quod & vifu & fibilo efficere tradūt. Torpedo pifcis pifcatorē qui fe hafta attigerit, in ftuporem inducit. Sunt & alia non pauca tum in animātium tum in ftirpium genere, quæ poffint integræ cutis contactu hominem interimere. At multò plura quæ aperta cute, vt venenatæ fagittæ, afpidis, hydræ, viperæ, ceraftis, dipfadis anguis, fcolopendræ, falamandrę, ftellionis, paftinacę, lacertę, draconis, crocodili, phalangij, fcorpij, & rabidi canis morfus. Epidermis denfa quum fit atq; valida, hebetiorum & craffiorum venenorum fubftantiam altius penetrare non finit, nifi vel findatur vel dilaceretur: quæ autem in venenis efficaciffima funt, illam quantumuis validam ac denfam penetrant, intróque penitùs fubeunt. Omnium quidem vis & pernicies ex ea fede quam primùm attigerit, fenfim in corporis principes partes & in artus inuadit, dum corpus

De Nuce.

omne labefacêt,idq; omni veneno peculiare,vt pedetentim ferpat,aliud quidē ocyus aliud fegnius. Rabidus canis demorfu faliuæ aut humoris quiddam eructat, in quo vis eft veneni.Id intrò fubiens fpiritus,fanguinem,humores,partífque fubftantiam contagione labefactat:hinc fenfim ferpit longius in partes principes,fed tam fegniter, vt rarò ante diem vigefimum, interdum non nifi anno fymptomatis fe prodat. Per has moras nec febris,nec malum aliud vllum percipitur,nec fcit æger quanta pernicies lateat. At quum hæc tempore in cor penetrauerit, vellicantur præcordia, æger indignabundus euadit,nec ftare,nec quiefcere potis, furentis in morem huc illuc effrenatē agitur, manibus ora dilacerat,alios dente petit,ex ore fpuma promanat,oculi torui & afpectu horrēdi,febris valida,fitis inexhaufta,& tamen æger aquā omniáque liquida adeò perhorrefcit,vt emori potius eligat quàm bibere aut ad aquā deduci.Quibus malis defatigatus tādem miserè cedit è vita.Phalāgij aut fcorpij aculeo,tum alia tum breuiori tempore fiūt fymptomata,quòd promptius expeditiúfque venenum ferpat. Itaque omniū pernicies ab ea corporis parte exoriri,quā primùm lethifera vis attigerit, illinc fenfim in omne corpus irrepere ipfúmque permutare,& perimere animaduertitur. Id & inuēta comprobátáque curandi ratio confirmauit, quæ veneni perniciem ea parte qua intrauerit reuocat,vulneris dilatatione,partis demorfæ fuctu,fcarificatu, affixis cucurbitulis,medicamētis acrioribus.Et ne longius intrò ferpat, eam arcet iniectis vinculis arctioribus,carnis circumfcriptione,vrentibus medicamentis, vel candente ferro, nonnunquam extremæ partis amputatione. Perniciei verò fęuitiā reftinguit atque domat antidotorum vfu, vt rabiem fluuialium cancrorum vftorum cinere, gentiana & alyffo: cuius vires exęquare rubiam experimur. Vacuatio nulla aut admodum rara adhibenda. Hæc igitur optimorum medicorum diligentia atque fide comperta demonftrant non modò rabidorum canum aut fcorpionum, fed & omnium quæ aut morfu, aut quouis contactu enecant,perniciem effe venenatam eámque contagione vires fuas expromere. BR. Equidem de iftis nihil dubitem quæ fint celeberrimorum medicorum confenfu confirmata: quanquā non defunt qui putent canem folo ardore & æftus vehementia in rabiem agi, ipfúmque illius quod dicimus venenum effe velut caloris exuperātiam. PH. Nondum potes veterem pellem exuere. Hæc æftate venatores quidam in lupum fæuiorem irruerunt,trucidatum in varia obfoniorū genera apprarunt & coxerunt. Omnes quicunque efitarunt, non multo pòft tempore rabie correpti, alij perierunt,alij fociorum morte prudentes fibi profpexerunt.In ea carne tā diligenter apparata, quam tu reftare putes ardoris exuperatiam? At vis lethifera & venenata permanfit, quæ vix igne mitefcit:quēadmodum nec cantharidum vis deleteria vftione tota perit. EV. Qualis eft virulentorum animantium pernicies atque contagio, talem velim exiftimetis latēre ac teneri in lue venerea,nifi quòd hæc fortaffe minus præfens ac mortifera fit. BR. Gaudeo te in huius morbi fermonem incidiffe, de quo tam multi multa fcripferunt, fed quæ palato meo non fapiant: quocirca tuam ea de re fententiam magnopere optamus audire.Huius primam originem alij fiderum infolenti conftitutioni, alij aquarum inquinamentis,alij cuiufdam fcorti impuritati referunt acceptam. Cæterùm licet ea lues fenfim contagione in omnē Europam, Aphricam, Afiam & extremam Indiam defluxerit,omnémque orbis partē quæ noftratium commerciis vtitur,impleuerit:quoniam tamen deprehenfa eft ab vno quopiam aut admodum paucis Neapoli originem habuiffe non potuit fanè epidemiorum morborum conditione, à certo aftrorum influxu deriuari. Quamplurimos enim paucis diebus afflixiffet,tandémque tempore defiiffet.Ego proinde explorationem duxerim poftremam originis rationem. EV. De origine haud magna contentione decertem,fed de illius caufa, de vi & natura,ex qua curandi ratio omnis ducenda. Primùm autē occultam & venenatam illius effe naturam, tum ex inuafionis modo, tum ex iis quæ mox tradentur perfpicuum fiet. Atque cùm neminem vnquam hac lue labefactauerit inquinati aëris infpiratio, non debet ea inter epidemios recenferi. Quum nec alimentorum impuritate nec vitio vnquam fit orta,non numerabitur in fimpliciter venenatis.Reftat igitur habeatur in contagiofis. Veneni quidem ac perniciei huius vis & efficacia tempore delitefcit, & tempore copiofis fignis & argumētis fe prodit. Vtque rabidi canis aut fcorpionis, ira huius venenum ab ea fede quæ fit contagione labefactata, fenfim in omne corpus perreptat atque fæuit, vt planè contagioforum morborum naturam imitetur. Qua parte cōtactus & focietas eft,ab.

Lues Venerea.

eſt,ab ea maximè prehendit & initium ducit. Qui venereo complexu iungitur cum inquinata,à pudendis luem contrahit. Nutrix à qua pollutus infans lac ſugit, à mammis: condormiens inquinato ſudore diffluenti,à cute & à ſummis corporibus partibus: qui effuſiore oſculo ſaliuam exceperit,ab ore:infans vitiata nutrice altus,nūc ab ore, nunc ab inferioribus: obſtetrix quæ infectæ parturienti opem tuliſſet, à manu, quæ tandem excidit. Huius tamen veneni quia vis eſt hebetior, non niſi in apertam nudámque partem inuadit. Partium à quibus lues exordium capit,aliæ aliis grauius vitæ diſcrimē adferunt:omnium exitioſiſſima eſt,quę ab interioribus & reconditis viſceribus,aut à partibus obſcœnis inchoatur, cæteræ leuiores & minus periculoſæ. Quanquam autem illius vna eadémque perpetuò eſt eſſentia, vt tamen corpora quibus inſederit,natura,tēperamento,affectu & habitudine variant, ita diſtincta multipliciáque ſymptomata inducit,alia quidem in bilioſo,alia in pituitoſo,alia in melancholico:non enim ſi bilioſus pituitoſę cōcubuerit,eiſdē atque illa ſymptomatis premetur. Nō igitur poſſint ex ſymptomatum differentia,propriæ morbi differentiæ conſtitui. Cuicunque particulæ lues primùm inſederit, illic inhærescens puſtulam excitat,interim & vlcuſculum. Inde longius prorepēs radices figit,ſenſímque partium continuatione adacta,interiora ſubit,& ad extremum,ni medicamentū adhibueris,furore corpus vniuerſum vaſtat atq; depopulatur. Hinc venenū malo ſubeſſe intelligitur, non aliter quàm ſcorpij aut rabioſi canis virus,perreptās in omne corpus. Illius ſigna varia efficit partium natura ad quas perdetentim repit & permanat. Quum viro (exempli gratia) concubitu à pudendis madore perfuſis initium habet, puſtulas in his primum & vlcuſcula euocat cōtumacia malíque moris. Vapor dein aut ſpiritus ductu cauo pudēdi intrò irrepens (neque enim credibile eſt humoris quicquam eò ſubire) venę cauæ ſanguinem arterięque maioris ſpiritum labefactat:túmq; bubo prorumpit in inguine. Hinc vaſis ſpermaticis renibúsq; affectis gonorrhœa ſe promit, qua virus turpiſſimè velut eructando eiicitur. Quum execrandum malum in iecur & in vētriculum inuaſit, leuis quidam alui fluor ſuboffendit, móxque cum iecore ſanguis polluitur, quo cunctæ corporis venæ participes fiunt, eóq; in artus, in muſculos & in cutem diſſeminato, compreſſum maleficium atque tacitum erumpit:proſiliúntque liuidæ rubentéſque puſtulæ, vlcuſcula cruſtoſa & herpetes, nōnullis vlcera caua atque maligna: bilioſis quidem phagedænica & exedentia, melancholicis concroſa:pituitoſis leuiora,ſed ſordidiora, & humore quodam mucoſo fœtidóque manātia:ſanguineis crebriora & carbunculi effigie. Omnia quidem labris præduris,tumentibus & inuerſis,quæ exeſa carne,ipſa etiam oſſa depaſcunt, primùm tenella qualia ſunt naſi & palati,deinde ſolidiora,quæ putria carioſáque tempore excidunt. Ab iis, cùm malum iam cerebrum ſummámque corporis arcem obſidet, multa ſupernacua pro partis conditione pituitoſa colligi neceſſe eſt:quę ſi intercluſa capite teneātur,magnum & acerbum dolorem commouēt:ſin foras ſub cutem capitis promineant, & in articulos vel in artus deturbentur, his aut cruciatus excitant immanes ac diuturnos,qui noctu maximè inualeſcunt,aut tophos prædurós ſcirrhoſóſque tumores, haud quaquam tamen doloris expertes. Quanquam enim pituitoſa videtur materia veneni, tamen maleficio perfuſa, acrimoniæ particeps eſt. Hinc ſub oſſium membranas ſe recondens,tum acrimonia,tum diſtentione dolorem excitat. In oſſium verò ſubſtātiam perrenues quaſi tubos ſe inferens, illa diffundit dilatátque in tumorem, quæ tandem carie conſumpta putreſcunt. Si minus acris & mordax materia cutem non exedit, ad pilorum radices effuſa malignitate aut venenato vapore, effluuium concitat, quo plerique viſi ſunt ſine capillis, ſine ſupercilio, ſine barba, ſine pilis, qui poſtea tempore repullulatunt. Quum tam multa vbique ſint huius perniciei ſigna, nullum tamen cernitur in vrinis, neque ex his quiſquam aut hoc aut aliud vllum veneni genus poſſit deprehendere. Iam verò hæc paucula de venerea lue ſi adhibito animi iudicio ſtudioſè obſeruabitis,cui veſtrum non perſpicua ſit eius pernicies? Quis ex vobis eam veneni participem eſſe inficiabitur? Si in omne corpus diſſeminata ſerpit, non aliter quàm quæ à rabidi canis morſu infertur,poſsítne expers eſſe veneni? Neque verò in externas duntaxat quæ ſub aſpectum veniunt, verumetiam in interiores quaſq; partes in ipſáque viſcera penetrat, quæ (quod de exanthematis afferebatur) diſſectis mortuis comparēt puſtulis vlceribúſque fœda. Plurimi ſanè hoc in morbo in aliíſque venenatis captioſa eáque admodum inani ratione falluntur, quòd dum vidēt ſymptomata hæc omnia cum

humoris cuiusdam vitio insultare, nihil prçter humorem inesse putant, nihil maius animo concipiunt, neq; acriore illa animi acie perscrutantur num aliud quippiam in humore subsit in quo prçcipua affectionis causa consistat, quale proculdubio si sensu non cernimus, oporter certè ratione & intelligentia comprehendere, alioquin in maximarum rerum ignoratione versari. Itaq; vis illa veneni, tenuis admodum ac ferè corporis expers, sensúsque nostros effugiens, aut in humore aut in alio quouis corpore inhæresćit, quod subiectum dũtaxat quasi vehiculum est eius qui nos afficit maleficio sæ facultatis. Quĩ enim possit corpori nostro vim inferre sola virtus incorporea? BR. Omnem certè hac de re dubitationem & velut caliginẽ, dilucida interpretatione discussisti. Velim tamen insuper mihi aculeos ex animo euellas, quos nonnulli infixerunt. Aiunt illi hanc luis venereę contagionem, & in dies mutari, & iam prorsus inclinare atq; consenescere, vt sit posthac breui finẽ habitura. Quid quæso hac de re statuis? EV. Hãc nisi sua clementia Deus optimus extinguat, aut effrenem hominum libidinem temperet, nunquam extinctum iri, sed fore humano generi comitẽ & immortalem. PH. Circumferunt tamen olim pustulas fœdas erupisse complures, dolores admodum paucos, nunc contrà, pustullas esse nullas, dolores autem atroces cum tuberculis scirrhosis. EV. Id fortasse effecerit non luis cõditio, sed præpostera multorum curatio. Adeò enim nunc ea mortalibus est formidabilis, vt vel illius minima suspicione cõfestim ad remediũ ex hydrargyro concurratur: quod sanè pustularum ardorem extinguit, at destillationes articulorúmque dolores exagitat. BR. Túne igitur vulgarem illam medendi rationem confirmas? EV. Nihil equidem minus, quòd ea morbi symptomatis duntaxat succurratur, radice neglecta. Ad tetræ huius & immanis beluæ oppugnationem omnes machinas adhibuerunt. Alij sperant se initio radicem vacuationibus euulsuros: purgant validè, dehinc quibus competit sanguinem mittunt, mox reliquias idoneis syrupis præparant, quas & secundo & tertio interdum & quarto expurgẽt. Ea certè curatio si malum intet initia cõsistit, solúsque corporis spiritus vel humor inquinatur, plerunque liberat, non item si iam partium substantia obsidetur. Alij ratione non admodum dissimili, tenui extenuantéque victu, & potu ex hebeno guaiacina vel sancta vel ex Cinarum radice corpus absumunt, humores detergunt dissipántq; in vrinas & sudores. Hinc necesse est pustulas & vlcera cũ corpore siccari & sanescere, tophos prædutos incidi atq; dissolui, ex hísque natos dolores mitescere. At symptomata isthæc putato, morbi verò essentiam multò diuersam, quæ illis abeuntibus, etiãnum tanquam radix solidarum partium substantiæ firmiùs inhæresćit. Alij vnctionibus ex hydrargyro curationem suscipiũt. Cùm enim hydrargyros non (vt plerisque visum est) calida sit, sed adeò frigida vt vi narcotica dolores quoscũque sopiat & leniat, optima ratione sanguinis eruptiones, bilis ardores exesionésque retundit: pustulis vlceribúsque malignis opitulatur. Quum eadem vehementer humida sit, prçduros tumores emollit concretósque dissoluit. Et quoniam adeò renuium est partium, vt omnia vel durissima metallorum corpora subeat, penetret atque dissoluat, multa è corpore per sudores dissipat, quędam purgatoria vi in aluũ deturbat, multámque pituitam ex ore proĳcit. Quocirca ex accidẽti deficcans, vacuánsque symptomatũ materiam, illis non parum succurrit: at certè crudeliùs quàm guaiacũ magno oris tædio, grauiore virium iactura & imminentiore periculo. Etenim cerebrũ tanto frigore offendit, vt rheumatismis deinceps oportunum maneat: neruos, articulos eatenus laxat & debilitat, vt in omnẽ fluxionem proni euadant, suscitentúrque tremores immedicabiles, & recẽtes cruciatus pristinis grauiores. Nõ vt in simplici arthritide hi repentè oboriuntur, neque foras prominẽt, sed sensim radice altiùs defixa, penitiùs ferè in ossa tibiæ & humeri subeunt. Hydrargyrus tãto periculo symptomatis opem ferens, mali radicem haudquaquam euellit. Quo fit vt tum hæc, tum superiores inefficaces sint & parum turæ cum periculo recidiuæ, quum præsertim lues iniriũ prætetlapsa, ipsam partium substantiam obsedit. Tempore siquidẽ reuirescit, recurritque interdum post annum trigesimum, tãtóque interuallo mali fomes quasi sepultus delitescit. Et nihilominus qui tum expertes mali prorsúsq; expeditos se putant, alios cum quibus concubuerint, contaminant, prolémq; gignunt ea lue conspersam, indicium profectò tum temporis mali fermẽtum in venis in ipsísque partibus reseruari, vt dicere solent, in ipsis quasi medullis larère. Recidiua rarò persimilis est radici, neque iisdem symptomatis, sed ferè destillatione, arthritide, arcuũ dolore, tophis, vel ossium carie molesta: neque

Vis argenti viui.

pati con-

pari contagione, eos cum quibus societas est, afficit: quòd auxiliis humoris furor & impetus repressus sit, etiam nondum mali radice euulsa. BR. Hæc igitur quanam alia ratione putas extirpari posse? EVD. Propriis antidotis & alexipharmacis. Neque enim hydrargyros, neque hebenus alexipharmacorum aut antidotorum vim obtinet: sed empiricorum inuenta sunt, quæ plerique vulgi imitatione inducti tanquam fucum adhibēt malo, quum certè foret cōsultius imitatione curationis rabiosorum à veteribus institutæ, remedia in id meditari consentanea. BR. Miror equidē sæpéque sum miratus, neminem hoc toto seculo veram luis curationem attigisse, persuasus satis veram eam nō esse quæ circunfertur. PH. Omnes quæstui inhiant, & posthabita inuestigatione veri, quicquid primùm sors obtulit sequūtur. Malè nobiscū ageretur si noui sæpe morbi emergerent, quando ne vnius quidē remedia assequi valemus. EV. Itaque vt rabiei, ita luis venereæ propria quædam est antidotus, quæ etiam si neque victum admodum tenuē neque vacuationes multas præmittes, vna possit labē eluere. Symptomata verò, vlcera, dolores, rophi, & quæcunque acriter vrgent, idoneis nec tam longè petitis auxiliis expeditius tutiúsque leniri possunt. BR. Hæc ex te discere vehemēter optamus. EVD. Vos me rei nouitate impulistis, vt nimis multa de tam fœda lue narrarem. Temporis breuitas plura non fert: neque hîc abditorum morborum curationes, sed causas duntaxat ex professo inuestigamus demonstramúsque. BR. Huc saltem si quid de elephantiasi animo concepisti, in medium profer. EV. Elephantiasin in contagiosorum morborum genere cōtineri, omnes certè vel plebeij persuasum habent, quòd non vt pestilēs halitu solo, sed vt lues venerea concubitu, accubitu, omníque contactu prehendat. Quāquam ciuitatum legibus Elephantici sepositi & à reliqua plebe segregati degunt, nunquam tamen vel sedulò sciscitati accepimus quenquam administrorum, etiam si perpetui illis assideant, sola spiratione contaminatum. Si quis fortè malū hoc sponte proprio intimóque vitio contraxit, non idcirco debet à contagiosorū censu reiici. Non enim contagiosum morbum ex solo ortu, verumetiam ex inuadendi serpendíque modo definimus. Elephātiasin autem non ex sola atra bile fieri demonstrāt melancholia morbus & mania: in quibus etiam si bilis atra & in cerebro & in toto corpore redundet, citra tamen elephātiasin est, quemadmodum & quartana intermittēs & quartana cōtinua, in quibus melancholia putrescere fatemur. Hæc igitur & insuper eruptio fœda foras in partes extimas & in cutem prosiliens, elephantiasin perniciei cuiusdam esse participem declarat. Ea primùm dura, crassa, aspera, & quā redditur, colore subliuido vel purpureo, cum sensu quodam stuporis. Pustulæ dein extuberant, verrucis initio similes, sed quæ postea grandescant durescántque, interdum etiam magna fœditate exulcerentur. His notis facies potissimum & nasus, manuum pedúmque digiti fœdātur, oculi rubore pustulísque suffusi caligant, pili toto corpore decidui sunt, maximè in superciliis & in mento. Omnia igitur foras erumpentia, ipsúmque pilorum defluuium, quis malignitatis & latentis veneni notas esse non agnoscat? Multus humor plerunque in cutem cōfertim effunditur, biliosus quidā in ictero, pituitosus in leucophlegmatia, melancholicus in melancholia, à quo nihil tale fieri cernimus. Itaque in elephātiasi præter humoris vitium malignum etiam virus inest. quod tum humores tum partium substantiam polluit. Illa quippe non solius cutis (quod Galenum dixisse miror) sed totius corporis affectio. Quales in linguę radice verrucæ extuberarint tales in omnia viscera in omnésq; partes intimas disseminari comperimus. Curandi difficultas morbi malignitatem atque perniciē docet. Hāc idcirco tot seculis verā curationem nō inuenisse reor, quòd propria illi antidotus perquisita non sit, quā tamen & esse & inueniri posse non diffido. PH. De contagiosis morbis satis abundè: nunc recepto traditionis ordine de venenatis morbis transigendum. Nō enim hoc loco de phthisi, de lepra, de scabie, de pruritu, déque aliis huius classis sermo habendus est, qui quamuis in contagiosis numerari soleant, manifesti tamen sunt, à manifesta putredine orti, neque (quod suprà monebas) huc quoquam modo referendi.

Elephantiasis.

1. De natural. facul.

De venenatis morbis. Cap. XV.

EVDOXVS.

Iam planè præterea exigitis vt de venenatis morbis sermo habeatur? Si iam planè inter omnes conuenit quamplurima esse venena, quorum vis cæca & delitescens vario nos symptomatum cruciatu fatigat, nónne euidens esse debet, ab illis morbos in nobis excitari qui non manifestis quali-

tatibus, sed totius substantiæ dissidio vitæ nostræ primordia demoliuntur. BR. Neque id ipsi demonstrari volumus, sed dilucidius explicari quot & quas illorum differẽtias esse putes. EV. Quem venenatum morbum definiuimus, is nec ducto inspiratóque aëre, nec externo tum contagione, sed vna delitescẽtis intus veneni pernicie prouenit, suboffenditque. Hoc iam dixi cæteris hebetius, & in crassiore densioréque materia inhærescere, quæ non nisi interioris caloris eiúsque copiosi vi excitetur. Venena aliâs imprudentius intrò assumuntur, aliâs intus progignuntur. Quę intrò sumuntur, alia quidem in metallorum, alia in stirpiũ, alia in animãtium genere sunt. In metallorũ genere, arrhenicum, auripigmentum, chrysocollo, calx, æs vstum, atramẽtum sutoriũ, sulphur, adamas, lapis cęruleus & armenus: itémque hydrargyros, cinnabari, cerusa, plumbũ, miniũ, gypsum. Hæc putant nonnulli sola qualitatum exuperantia, priora quidem caustica vel septica, id est vrente vel putrefaciente vi, posteriora verò astringente & pręfocãte nobis infensa: proinde non simpliciter venena, sed venenata medicamenta appellari. At quãquam manifestis omnia qualitatibus vehemẽtes obsunt, totius tamen substãtiæ dissidio nonnihil etiam veneni reconditum habent. In stirpium ordine sunt aconitum, chamæleo, taxus, ephemerum, thymælea, laureola, thapsia, rhododaphne, ranunculus, dragũtium, tithymali genera, & quæcunque immodicè purgandi vim obtinẽt, vt veratrum, scammonium, cyparissias, cyclaminus, colocynthis, & alia eius generis nõ pauca, omnia vetè deleteria. Sunt & quæ qualitatum duntaxat exuperantiis infensa putantur, quod genus sunt euphorbium, anacardus, itémque opium, mandragora, hyoscyamus, cicuta, solanum manicum, fungus: quæ tamen malignitatis expertia haudquaquam putamus. In animantium genere numerantur canthatides, lepus marinus, salamãdra, bup restis, deuorata hirudo, pinorum eruca, felis cerebrum, sanguis tauri, lac corruptũ, piscium aut pecudum fulgure vel pestilentia interemptorum carnes & quæcunque suprà diximus demorsu vel cõtactu enecare. Porrò ex his quæcũque intrò sumpta sint, multò præsentius & atrocius quàm contactu offendunt. Hęc igitur omnia nõ modò qualitatum exuperantiis, verumetiam totius substantiæ dissidio exitialia esse & deleteria, morbósque inferre venenatos, tum ex insequẽtibus symptomatis, tum ex alexiteriis quę veteres ad curationem inuenerunt, facilè intelligi potest. Quæ porrò intus gignũtur venena, non vt superiora primo suæ naturæ ortu, sed longo ordinis progressu atque mutatione talia euaserunt. Vt enim ex varia humorum putredine, siue ea ex intẽperie, siue aliis ex causis orta sit, diuersi generis febres excitantur: ita sanè ex putredine longius progressa, vel alia cæciore ex causa venenũ in nobis prouenire gignique potest. Galenus ait veteres hanc quæstionem disputasse, euidẽtissimísque rationibus collegisse, eosdẽ affectus fieri & à lethalis veneni potione, & à corruptione quæ è corpore scaturire potest. Hanc autẽ quã appellat corruptionem, te ipsa venenum esse mox canis exẽplo demonstrat: in quo tanta plerũque fit humorum corruptio, vt totus in rabiem agatur, quæ veneni soboles est. Atq; tũ & canẽ ipsum & omnes illius humores venenatos haberi, argumẽto est quòd eius sputũ humanum corpus attingens rabiem excitet. His persuasum vobis esse debet, in nobis similiter corruptionem quandam sponte gigni posse, quæ non modò veneni vires æquet, sed & ipsa tota venenum sit. Itaque syncope admodum grauis & periculosa plerunque fit ex cõcreto sanguinis grumo, maximè si vel in vẽtriculo, vel intestinis, deinde si in pectore vel vesica putrescat: fitque ea cum pulsu paruo, respiratione difficili, extremorum frigore, & sudore frigido, suborta interdũ febre. Rei autẽ sic perspectæ veteres conuenientia remedia non à manifestis, sed ab occultis qualitatibus quasi alexiteria quædam attulerunt. Non admodum dissimilia symptomata tradunt & à cõcreto putrescentéque lacte gigni, quibus eadẽ propè succurrunt. Extremum pedẽ aliquando repentè sphacelatũ vidimus, sine causa externa, sine tumore aut rubore, conspicuo. Oborto primùm dolore immanissimo, mox sensum in eo ac motũ periisse, partem totã liuore cõtabuisse, exulceratione fœdã insequutã, quæ acerrima causticáq; medicamenta sine sensu admitteret. Non multò pòst arteriam brachij dextri, deinde etiam sinistri pulsare desiisse: ita sensim vniuerso corpore obsesso, miserum extingui, sine febre, sine symptomatis admodum grauibus. Tot támque præsentium malorum quis intẽperiem aut simplicem aut cum humore, causam esse statuat? Quis nõ potius venenatam qualitatem in partes omnes propagari putet, quæ extremã hãc perniciẽ inferat? In vteri porrò strãgulatu plerũq; mulier sine motu, sine sensu quasi extincta iacet cũ pulsu obscuro paruóque;

Lib.6. De locis affectis.

paruóque, eatenus vt interdum ne percipi quidem possit: cum animi defectione & difficili spiratione, quæ nō modò pectus opprimit, sed & fauces quasi manu prehensas præcludit: hunc autem tam immanibus symptomatis comitatum tradit Galenus vel à suppressis mensibus vel à cohibito semine proficisci, quod vitiatum maiorem quàm menses vim & noxam corpori infert. At quum non ipsa corrupti seminis substantia, sed vapor duntaxat in cordis cerebríque sedem sublatus istorum sit author; quis non illū vaporem, multóque magis vitiatum semen, vnde is prodiit, censeat venenatæ qualitatis cōditionem ac vim obtinere? Quæriam obsecro manifesta, siue ex primis, siue ex secundis sit qualitatibus, hæc tam sæua possit inuehere? Hanc sanè causam quæ mole parua, maximas solo contactu alterationes inducit, rectè Galenus & scorpionis & phalangij ictibus comparat, quibus exiguo veneno per minimum foramen iniecto, totum corpus afficitur, breuíque admodum tempore sæuissima symptomata inualescunt. *6. De locis affectis.* Possim opinor ipsa rerum similitudine itidē de comitiali morbo ratiocinari. Quum enim à crure vel à digito manus vapor quidam in cerebrum conscendere deprehenditur auræ frigidæ persimilis, qui ipsum attingens sensus mentémque turbat & epilepsiā infert, quis non facilè credat corruptionem quandam in affecta parte genitam esse, eámque adeò validam vt phalangij scorpionis, aut aliarum perniciosarum feratū venenis queat comparari? Equidem id puto verissimum quod apud Galenum Pelops dicebat, posse præter naturā in corpore essentiam spōte generari quæ mole minima sit, facultate autē quàm maxima: & quæ quum neruosam aliquam sedem occupauerit, per continuatas partes vsque ad neruorum principium vim suam transmittat, siue id alteratione fiat, siue spirituali essentia veluti aura ad ipsum elata, ex eáque comitialē circuitū excitari. *Lib. 6. De locis affectis.* BR. Hæc facilè suadere possint epilepsiam quæ vniuscuiusuis partis cōsensu fit, à venenata malignitate promoueri, de qua productus Galeni locus traditus est. Cæterùm quæ primario cerebri affectu cōtrahitur, aliam fortasse causam habet, quam is mihi videtur paulò antè sic exposuisse. *3. De locis affect. cap 5.* Constat epilepsiam in cerebro consistere, impediente humore animalem spiritum qui in ventriculis eius continetur, quo minus possit exire. Huc deinde humorē ait crassum & viscidum esse, aliàs pituitosum, aliàs melācholicum. Et quoniam velox est epilepsiæ discussio, eum ipsum humorē obstruere meatum spiritus in cerebri ventriculis est, cerebrúmque ipsum concutere, quò excutiat id quod noxiū est. A crasso semper humore (inquit) hāc affectionē induci argumento est quòd & subitò fit & soluitur cōfestim. Nam subitariam meatuum obstructionē à crasso viscosóque humore fieri cōstat. Hac etiam varietate epilepsiā ab apoplexia dissugit, quòd in hac frigidus, crassus & viscosus humor omnes principes cerebri ventriculos affatim impleat obturétque, in epilepsia verò aut non omnes aut non affatim & vsquequaque. EV. Id si illarum solùm discrimen est, necesse sit omnē apoplexiā quædam antecedat epilepsia: non enim possunt omnes vētriculi repētè & affatim impleri, quin prius modicè & leuiter obturētur. At contrà fieri deprehendimus, apoplexiā primò & detepentè inuadere, quā nulla præuenerit epilepsia. Quinetiā si in epilepsia crassus & viscosus humor cerebri ventriculos meatúsq; semper obstruit, eo per accessionē, dū neruorū principiū (vt inquit Galenus) seipsū quatit, discusso, nō aliis præterea accessionibus fatigabitur. Atqui multę nihilominus recurrūt. Aut si semper alius & alius humor per accessiones influat, qui fieri poterit vt quū aliquis in dies quater aut sexies primario affectu corruit, quales nō paucos videre licet, tā multus támque crassus humor succrescat? Quænā ea scaturigo vnde toto vitæ curriculo dimanet, & in meatus incurrat? BR. His rationibus ipse etiam sæpe ac multùm de epilepsię, quemadmodū sanè & de apoplexiæ causis dubitaui. Quū enim aliquando vidissem virū viribus integrū, sinistri oculi ictu vehemētiore, repentè attonitū corruisse, móxque sensu ac motu priuari, cū spiritu difficili ac stertore, & cū aliis fortis apoplexiæ indiciis, eúmque nec venæ sectione nec alia potuisse ratione seruati, quin horis duodecim interiret, mortis causā inuestigatione dignā putaui. Discisso apertóq; capite neq; ossis, neque meningū, neque substantię cerebri quicquā confractū diuulsúmve, sed duntaxat interiores oculi venas contusionis vi diruptas animaduertimus, è quibus sanguis cochlearium duorum mensura, in cerebri basim procubuerat, qui cōcretus arterias eas obstringebat, quę retiformē contextū cōficiunt, & quæ illinc in cerebri vētriculos propagatæ, choroidē alterū cōstituunt. Cerebri autē vētriculi prorsus illęsi inanésq; cernebātur. Hinc edoctus, alterū qui citra causā externā apoplexia extinctus esset, dissecare

visum est, in quo humor crassus & viscosus similiter ad contextum retiformem inuentus est, cerebri ventriculis nec oppletis nec obstructis. Hinc ego ratiocinatus, consentaneum putaui, iis arteriis vel obstructis vel compressis apoplexiam gigni, quòd tū cerebrum nihil spiritus è corde per subiectas arterias recipiat, sitque necesse illius motum sensúmque perire. Quidam hæc opinor animaduertēs, rectè dixit fieri apoplexiā interceptis viis quæ sunt cerebro cordíque communes. At ne videar pensi parū meminisse, ad epilepsiam reuersus edissere causam eius quæ ipsomet affecto cerebro fit. EV. Nō alia profectò videtur, quàm eius quæ per consensum. Vt enim aliquando obseruauimus è summo capitis vertice, in quo sub pericranio vitiatus venenatúsque humor coercebatur, vaporem manifesto sensu intrò subire, qui epilepsiā cōcitaret, hánćque posteà caustico persanatam medicamēto, ita proculdubio existimari debet intus, vel circum meninges, vel circum cerebri substantiam vitium contineri veneni æmulum, cuius ex interuallis impetu facto, epilepsia suscitetur. Apertò epileptici philosophi qui decesserat capite, qui vehemētissimo eóque ferè perpetuo dolore, vix digitum lato circa sinciput torquebatur, deprehendimus crassiorem meningem ea sede, caluæ ossi adhærescere, pauculo humore putri interiecto. In altero cerebri substantia humorem fœtidissimum, eúmque exiguum contineri: vtriusque tamen ventriculos & meatus omnis humoris, omnísque obstructionis expertes. Multos ipse (scio) vidisti inde epilepticos euasisse, quòd in curanda lue venerea, dum vnguentis ex hydrargyro illinerentur, nonnihil in aurem & in cerebrum penetrasset. Hísne quæso dicas cerebri ventriculos humore multo impleri & obstrui? BR. Minimè quidem, sed ipsum corrupti hydrargyri pernicie lacessiri. EVD. Talem igitur & in omni alia epilepsia causam existimato: atque si quid aliquando putridi humoris inesse deprehēditur, non ex ea ipsa putredine, sed ex venenata quam concepit qualitate, hoc mali suscitari. Itaque quocunque corporis in loco is fuerit, venenatus illinc vapor in cerebrum sublatus idipsum meningésque totius substantię inimicitia acriter ferit. Effertur autē ex interuallis haud secus atque in febribus intermittentibus, & in rabie, & in aliis plerisque morbis quorum est stata recursio. Cerebrū proprij veneni offensione interdum ab omni mētis sensúumque functione prorsus vacat, vti & cor in syncope interdum seipsum vniuersúmque corpus quatiēs adnititur offensionem excutere, non aliter quàm cor palpitans. PH. Ego complurium authorum lectione mihi persuaseram, id duntaxat venenum appellari, quod tota substantia cordi vitæ principio aduersaretur. EVD. Periculosa isthæc persuasio. Vt canthatis solam vesicam, lepus marinus solos pulmones exulcerat: ita parti vnicuique quippiam totius substātiæ dissidio contrauenit, quod illius venenum & deleteriū est. Maximè hoc nomine digna sunt quæcunque iecur, cor & cerebrum principes corporis partes totius substantię diuortio oppugnāt demoliuntúrque. Cerebri venenum quoddam haberi Galenus quinto de simplicibus medicamentis hac expressit sentētia: At sunt quæ tota essentia nobis contraria sunt, proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est, ceu dryopteris & pityocampe, & tapsia, & solanum manicum, & hydrargyros, & fungorum nonnulli, prætereà saliua & fel venenatorum animalium. Nam talia omnia genere sunt deleteria, non quantitate. Siquidem hæc si largius bibantur, quædam dementant, quædam mortem inferunt, verùm conuenienti quadam mensura aliis admista adiuuant. Porrò quæcunque inter ea mentem lædunt, continuò etiam pleraque caput degrauant, vaporum prauorum congerie ipsum implentia. Sed & quædam os ventriculi tentant atque affligunt, vt & inde caput per consensum lædatur. Communiter verò vniuersa duobus modis cerebrum affligunt lædúntque: aut quum tota substantia sunt contraria, aut quum vna duabúsve qualitatibus temperaturam immutant. Quæ hîc Galenus tota substantia cerebro contraria statuit, illius certè venena sunt. Quot igitur partium maximéque principū, tot & venenorum genera, à quibus & venenatorum morborum differentię fluxerunt: quas singillatim recensere, propriis notis quasi depingere, conuenientibúsque remediis & alexiteriis profligare, maioris est operis. BR. Hæc quando non licet, deinceps æstimemus quem vsum ad medendi artem habere possint quæcūque matutina concertatione de Deo, de spiritibus & iis quæ trans naturam sunt, tam accuratè differebantur à vobis.

Cap. 18.

Et morbos

Et morbis, & remedia quædam trans naturam eſſe. *Cap. XVI.*

EVDOXVS.

SVPRA mundum aſpectabilem, alium ſenſibus nullis obuium, Deo ſpiritibúſque confertum cogitatione complectimur, mortalis huius ſummũ cuſtodem & gubernatorẽ, à quo etiam multa homini aliàs ſalutaria aliàs noxia & peſtifera impendent. Deus itaque maximus, omnia in poteſtate habet quæ condidit, & quocunque vult ea deducit. Illius imperio cœlorum motus cohibiti ſunt, & ſol tanquam fixus cõſtitit dimicatuto Ioſue, ſol plenilunio eclipſi adumbratus patiente Chriſto: ignis de cœlo deductus ab Elia: Aër plerunque, ſed maximè Dauidis peſtilentia grauiſſimè contaminatus: À quarum exuperantia & cataclyſmo olim terræ facies obruta: terræ ſterilitas frugúmq; inopia & fames Ioſephi ætate. Sic quippe in cœlos & elementa ſumma viget Dei poteſtas. At in nos multo plerunque maior. In ſacris Ezechias graui morbo percuſſus eſt, Iob vlcere peſſimo à ſatana Dei iuſſu fœdatus: Centum octoginta quinque Aſſyriorum millia ab angelo interẽpta: & omne primogenitũ Ægypti ſub Pharaone occubuit. Plenæ ſunt Sacræ literæ calamitatibus, quas Deus ſumma iuſtitia mortalibus inflixit, & beneficiis quę placatus cõtulit. Quicunque autem diuinitus morbi delabuntur, naturalium quodammodo ſimiles apparent, at quia cauſam habent medendi arti haudquaquam obſequentem, iure trãs naturam appellãdi videntur. Vt hos cacodæmõ humani generis hoſtis ferus & immanis, ferè ſolet Dei permiſſu infligere, ita homines malefici miris dæmonũ artibus vim multis noxámque inferunt: alij neſcio quos inuocãt adiurántque verbis, exorciſmis, imprecationibus, incantamentis & carminibus: alij collo ſubnectunt alitérve geſtant ſcripta quædam, characteres, annulos, imagines aliáque nefanda: alij cãtibus vtuntur, ſonis vel numeris: interdum potionibus, ſuffitibus & odoribus, interdũ faſcinatione & pręſtigiis. Sunt qui abſentis imaginem cera effingant, & quauis illius parte compũcta, verborum atque ſiderum, vi in ſimilem abſentis ſedem morbum inferre, iactitent, aliáque nõ pauca de infligendis morbis præcepta. Anum ſolo oculorũ intuitu & radio naturaliter pueros infantes faſcinari non facilè credam, quanquam in Bucolicis ſcribit Vergilius, Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos. Sunt qui perſuadere cotendãt in anu mẽſtruam purgationem ſuppreſſam, in corpus omne redũdare, tempore venenatam reddi, ſpiritus inficere, eóſque potiſſimùm qui ab oculis foras exiliunt: hos aërem contaminare, pueros & tenellos infantes faſcino lædere. Quæ rationes parui põderis ſunt. Menſtrua quippe purgatio quum anubus ex ætate & naturæ præſcripto deficiat, neque ipſis neque aliis eſt incommodatura. Quinetiam tum prægnãtes, tum quibus ex morbo ſuppreſſi ſunt menſes, multò vehementius pueros faſcinarẽt: adde quòd non oculis modò verumetiam halitu & expiratione efficacior vis eſſet. Si qui fortè ſunt in Triballis & Illyriis aliiſque regionibus, qui authore Plinio viſu effaſcinent, interimántque quos diutius intueantur, iratis præcipuè oculis, & hoc malum facilius ſentiant puberes: horum cauſam priuatim reddit, natutam in quorundam toto corpore, in aliorum oculis venena genuiſſe, ne quid vſquam mali eſſet, quod in homine non eſſet. Hæc verò rara, & quaſi miraculo priuatis quibuſdã irrogata. Ad ſupra cõmemoratas artes redeo, quibus compertum habemus magos, ſagas, ſortilegas incantamentis nonnullos ita vinxiſſe, vt cum ſola vxore non concumberent: alios concubitus impotentes quaſi exectos reddidiſſe: alios in corporis extenuationem viriúmque imbecillitatem cum languore ſummo traxiſſe, quos ſolæ quæ inflixerant precibus & muneribus reſtituere poſſent. Neque ſolùm morbos, verumetiam dæmonas ſcelerati homines in corpora immittunt. Hi quidem viſuntur furoris quadam ſpecie diſtorti, hoc vno tamen à ſimplici furore diſtant, quòd ſummè ardua obloquantur, præterita & occulta renuntient, aſſidentiúmque arcana referent, eóſque multis conuiciis impetant, & diuinorum verborum poteſtate terreantur, contremiſcãt aut ſuccenſeant. Quidã non ita pridem quum per æſtus nocte vehementer ſitiret, è ſomno ſurgens potu non inuento obuium malum fortè prehendit, id mandens fauces ſibi quaſi manu præcludi ſtrangularíque ſenſit, ſimúlque à ſubeunte dæmone iam obſeſſus, viſus eſt in tenebris videre ſe à prægrandi nigerrimóque cane vorari, quæ poſtea reſtitutus integra mente, nobis ordine recenſuit. Hunc non pauci ex pulſu, ex calore & ſcabricie linguæ febricitare, ex vigiliis & mentis

perturbatione ſimpliciter delitare iudicabant. Iuuenis alius familia equeſtri paucis antè annis corporis concuſſione & quaſi conuulſione ex temporum interuallis laborauit, qua nunc ſolùm ſiniſtrum brachium, nunc dextrum, interdum etiam digitum vnicum, aliàs crus alterum, aliàs vtrunque, aliàs corporis truncum tanta celeritate exagitaret, vix vt à miniſtris quatuor decumbens cohiberetur. Caput autem inconcuſſum iacebat, lingua & locutio libera, mens ſana, omnéſque ſenſus integri vel in cõuulſionis ferocia. Decies minimùm quotidie corripiebatur: in interuallis ſanus, ſed labore confractus. Vera epilepſia iudicari poterat ſi mẽtis ſenſuúmque læſio acceſſiſſet. Peritiſſimi quique adhibiti medici conuulſionem epilepſiæ finitimã à maligno venenatóque vapore ſpinæ dorſi impacto cenſuerunt: è quo vapor in eos neruos emanaret, qui à ſpina in artus quoquouerſum, non autem in cerebrum diſſeminantur. BRVT. Sana ea quidem me iudice ſententia. EVDO. Hæc credita cauſa vt ſummoueretur (clyſteres imperãtur frequẽtes, purgationes generis omnis & validæ, cucurbitulæ infiguntur neruorum initiis, fotus, vnctiones, emplaſtra, primùm quæ diſcuterent, dein quę roborarent veneniatámque malignitatem obtererent. His parum proficientibus ſudores proliciuntur balneis, æſtuariis, & guaiacinæ hebeni decocto, quæ nihilo magis profuerant. BR. Quid eſt quæſo cur tam accommodatis remediis id malum non ceſſit? EV. Quoniam omnes longè aberamus à cognitione veri. Nam menſe tertio primùm deprehenſus dæmon quidam totius mali author, voce inſuetíſque verbis ac ſententiis tum Latinis, tum Gręcis (quanquam ignarus linguæ Græcæ laborans eſſet) ſe prodens. Is multa aſſidentium maximéque medicorum ſecreta detegebat, ridens quòd eos magno periculo circunueniſſet, quódque irritis pharmacis corpus hoc penè iugulaſſent. Quoties laborantem pater inuiſebat, is procul à conſpectu inclamabat, Appellentem hunc arcete & ab ingreſſione propulſate, aut torquem è ceruice detrahite, ex hoc enim (vt Gallorum torquatis equitibus in more eſt) diui Michaelis imago propendebat. Si ſacra diuináque verba coram legebantur, ferociùs ſubſultabat & inhorteſcebat. Quum intermiſſio erat ferociæ, laborans in quiete omnium meminerat, quæ inuitum ſe protuliſſe fatebatur & dolebat, Cerimonis & execrationibus compulſus dæmon negabat ſe crimine damnatum, & ſpiritum ſe nuncupabat. Interrogatus quis eſſet, aut quomodo & qua hæc poteſtate moliretur, dixit multa intus eſſe domicilia in quæ ſe recondat, & in quiete ad alios cõmigrare: ſe in hoc corpus iniectum à quodam, cuius nomen non efferret, à pedibus ingreſſum in Regiam, & à pedibus egreſſurum quum pręſtitutus dies aduentarit. De aliis non paucis diſſerebatur, quæ etiam ex aliis dæmonum laqueis irretitis interdum audiri ſolent. Neque hæc vt noua profero, ſed vt conſtet dæmones aliàs intrò ſubeuntes in corpus, idipſum variis & inauditis interdũ modis laceſſere: aliàs non intrò ſubire, ſed vel vtiles corporis humores exagitare, vel noxios in principes partes traducere, vel hiſce venas alióſque ductus obſtruere, vel inſtrumentorum ſtructuram permutare, quibus ex cauſis immumeri morbi fiunt. Horum dæmones authores ſunt, ſcelerati perditíque homines miniſtri: omníſque eorum trans naturam eſſe ratio. BR. Illorúmne & remedia quædam trans naturam ſtatues? EV. Neceſſe eſt omnino. At remediorum quæ trans naturam, alia verè diuina, alia magica ſunt. Quàm multos legimus Deum per Prophetas vel è morte ſuſcitaſſe, vel à lepra & elephantiaſi expurgaſſe, vel ab extremo mortis reuocaſſe periculo? Multò plures cæcos, claudos, mutos, paralyticos, leproſos, febricitãtes, omníſque generis morbo & languore confectos Chriſtus olim integrè reſtituit: à quo dein Apoſtoli, nec pauci viri religionis ſanctitate cõſpicui, vim poteſtatémque ſunt adepti. Quos nũc vobis quaſi exemplo referebam, vidi execrationibus, precibus, verbis ſacroſanctis, votis & ieiuniis expediti: qui etiamnum ſaluberrimè & integerrima mente degũt. Hæc porrò diuina remedia improbi nefaríique viri magicis artibus æmulãtur, accita dæmonum ope: vt Moſis miracula Pharaonis magi, & ſummam Apoſtolorum admirationem Simon Magus. Plinius commemorat ætate ſua principem Neronẽ vanas falſiſſimáſque cõperiiſſe magicas artes: Quippe (inquit) nõ citharę tragicíque cantus libido illi maior fuit, fortuna rerũ humanarũ ſumma geſtiẽte in profundis animi vitiis, primúmque imperare Diis cõcupiuit, nec quicquã generoſius voluit: nemo vnquã vlli artium validius fauit: ad hæc non opes illi defuere, non vires, non diſcendi ingeniũ, aliáque non patiente mundo, immẽſum & indubitatum exemplum eſt falſæ artis quam dereliquit Nero. Magus ad eũ Tyridates venerat, magos ſecũ adduxerat, magicis cœnis eũ inuitauerat,

non ta-

non tamẽ quum regnum ei daret, hanc ab eo accipere artẽ valuit. Proinde ita persuasum fuit, intestabilem, irritam, inanem esse, habentẽ tamen quasdam veritatis vmbras, sed in iis veneficas artes pollere, non magicas. Nero in exquirẽdis magicis artibus paulò curiosior, quòd nullũ signum argumẽtúm ve perspexisset, eas sustulit. Generatio mala & adultera signum quęrit, & signum ei non dabitur, nisi signum Ionæ prophetę. Illas tamen & esse & fuisse, quæ in sacris extãt de Pythonissa, de muliere vẽtriloqua, de Nabuchodonosor Rege, de Magis Pharaonis, aliáq; non panca perhibẽt. Et quæ ab Ethnicis authoribus, de Demarcho, quem narrat Plinius degustatis extis pueri immolati in sacrificio, in lupum se conuertisse: & de Circe, quæ poculo socios Vlyssis in illo errore diuturno mutauit in feras, vt est apud Vergilium:

Quos hominum ex facie Dea sæua potentibus herbis
Induerat Circe in vultus & terga ferarum.

Et quæ de messibus aliò traductis scribit:

Has herbas atque hæc Ponto mihi lecta venena.
Ipsa dedit Mœris: nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpe lupum fieri & se condere syluis
Mœrim, sæpe animas imis excire sepulchris,
Atque satas aliò vidi traducere messes.

Et in Damone,

Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam,
Carminibus Circe socios mutauit Vlyßis. Et:
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Ouidius libro sine titulo:

Carmine læsa Ceres sterilem vanescit in herbam,
Deficiunt læsi carmine fontis aquæ.
Ilicibus glandes cantatáque vitibus vua
Decidit, & nullo poma mouente fluunt.

Hæc nisi multorũ fide comprobata contestatáq; forent, non tam multas leges Iurisconsultorum prudẽtia in magos tulisset: nec iis qui messes excantassent, in lege duodecim Tabularum pœna esset constituta. Vt autem magicis artibus dęmon non res ipsas, quippe quas generare nõ possit, sed solas rerũ species & spectra quędã exhibet, quibus hominum mẽtes quasi præstigiis illudat, & oculorum aciẽ præstringat: ita & in his quæ ad medendi vsum quouis modo accomodantur, nec certa, nec tuta, sed fallax, captiosa & periculosa est sanatio. Vidi scripta chartula collo subnexa vniuersi corporis icterum vna nocte detergeri: vidi & febres verbis, ceremoniis quadamtenus profligari, sed quæ mox similiter, aut multo deterius recurrerent. Potest quidem dęmon quosdam integrè persanare, at tantum beneficium in homine, quem perpetua consectatur inuidia, conferre haudquaquam velit. Fictam duntaxat simulatámque sanationem exhibet, cuius admiratione peruersas hominum mẽtes irretiat, sibíque infidelitate subiuget, hoc vnũ cum primis adnitens, vt ab his quos seduxerit diuino cultu & honore dignetur. Hęc tũ diuina tum magica remedia sunt trans naturam. Existunt autem & quædam inania veréque anilia, quæ quoniam hominum imbecillitatem nimia superstitione iamdiu occupant, superstitiosa dicimus. Ea sunt de quibus dicere nemo possit, cur & vnde creditas vires habent. Neq; enim à temperamẽto, neque ab aliis manifestis qualitatibus neque à tota substãtia neque à diuina vel magica potestate. Eiusmodi sunt scripta, signa, characteres, annuli, qui nec Dei nec spirituũ opem implorãt. Si nulla superior causa accesserit, quid sola figura, vel character viriũ possit ad profligãdos morbos obtinere? Omnis quippe effectio ex cõtrariis est, quæ in eodẽ posita genere, partim similia, partim dissimilia sunt. Vt nec calor in saporẽ, nec sapor in odorem vel sonũ, nec sonus in figuram: ita sanè nec verba, nec figuræ, nec characteres in morbos quicquã efficiãt. Non solùm autem in iis quæ trãs naturam, verumetiam in naturalibus plerisque remediis superstitiones incidunt: vt dum herbis, stirpibus, lapidibus aut metallis vires attribuuntur, quę nec ad manifestas qualitates, nec ad totam illarum substãtiam accedunt. BR. Iuuaret exem-

plis isthæc patefacere. EVD. Superstitiosum dico morbum comitialem his prolatis gestatísve carminibus finiri:

Gaspar fert myrrham, thus Melchior, Baltasar aurum,
Hæc tria qui secum portabit nomina Regum,
Soluitur à morbo Christi pietate caduco.

Dentium dolorẽ mitescere, si quis, dum sacrũ fit, dentes cõtingat, hęc verba efferens: Os non cõminuetis ex eo. Strumas, aut laxiorem columellam sanescere iis precibus, quas nobis Aëtius scriptis reliquit. Vomitiones conquiescere cęrimoniis & verbis quibusdã, quæ medicaturi vel absentes pronũtiant, satis fore rati si modò laborãtis nomen cognitũ habeãt. Theophrastus author est ischiadicos carmine sanari. Cato prodidit luxatis membris carmẽ auxiliari. Dixit Homerus profluuiũ sanguinis vulnerato femine Vlyssem inhibuisse carmine. Vidi quendam qui è quacunque corporis parte profluentem sanguinem cohiberet, partis contactu verba quędam obmurmurans. Sunt qui hęc commemorent, De latere eius exinit sanguis & aqua. Ad febres sanandas quàm multę circunferuntur preces? Est qui laborantis prehensa manu dicat, Æquè facilis tibi febris hæc sit, atque Mariæ virgini Christi partus. Alius ante paroxysmum manus cum ægro- [Plin. 21.10.] to lauat recitans secretò Psalmum illum sollennem, Exaltabo te Deus meus rex. Si quis asino in aurem dixerit percussum se à scorpione, transire malum protinus tradunt. Vt verba, ita & scripta in superstitiosis multa numerantur. Ad arcendam lippitudinem [Plin. 28.3.] charta in qua duæ Græcæ literæ P. A. inscriptæ sint, circumligata lino subnectatur collo. Ad dentium dolorem ridiculum hoc scriptum appensum: Strigiles falcésque dentatæ, dentium dolorem persanare. In his etiam quæ foris admouentur, non leuis plerun- [Lib. 28. cap. 1.] que superstitio est. Eiusmodi illud est Apollonij apud Plinium: Vi interempti dẽte gingiuas in dolore scarificari. In calua interfecti igneque cremati, aquã è fonte noctu propinare comitialibus morbis. Ex calua suspendio interempti, cataporia fieri contra canis rabidi morsus. Nam si dẽs aut calua has vires non à temperamento, sed (vt credi par est) à proprietate totius substantiæ & à tota specie nanciscitur, vniuscuiusque hominis vel dens, vel calua eadem facultate viget, neque quòd vi sit interemptus, eam proprie- [Lib. 28. cap. 4.] tatem facit. Eadem superstitione sunt difficiles partus statim solui, cùm quis tectum in quo sit grauida transmiserit lapide vel missili quodam, ex his quæ tria animalia singulis ictibus interfecerint hominem, aprum, vrsam. Et probabilius id efficere hastam militatem euulsam à corpore hominis, si terram non attigerit. Comitialem morbum sanari cibo è carne feræ occisæ eodẽ ferro, quo homo interfectus sit. Immatura morte raptorum manu, strumas, parotidas, guttura, tactu sanari. E tribus puteis pari mensura permistas aquas, prolibare nouo fictili, reliquum dare in tertianis accessu febrium bibendum. In quartanis fragmentum claui à cruce, inuolutum lana collo subnectere. A quartana febre eum liberari qui vinum biberit, in quod immersus fuerit gladius, quo sit caput abscissum: & eum cuius vnguium resegmina anguillæ viuæ collo subnectantur in linteolo, illa mox in aquam dimissa. Lienis dolorem sedari, si pecudis lien illi supertendatur, dicátque medicus lieni, se medicinam facere. A tussi vnumquemque liberari, qui in os rubetæ ranæ inspuerit, ea mox viua dimissa. Laqueum suspendiosi circundatum temporibus, capitis dolorem sedare. Fascia mulieris alligato capite dolores imminui. Hoc verbum Abracadabra, chartæ ea figura inscriptum quam Serenus tradit, ex collo appensum à febribus maximéque ab hemitritæo liberare. Quid etiam veri id habere potest, quod multi affirmant, lathyris quæ tithymali species est, folium sursum euulsum si sumatur vomitionem mouere, deorsum ruptum deiectionẽ? Est qui profitetur icterum omnem sanari, si laborantis vrina manè in olla emicta igni sensim efferuescat, dum tota in vapore exhaletur, diebus nouem continuis. Alius ad febrem omnis generis intermittentẽ, virgas duas parallelas verborum vi mediis partibus cõmittit, ipsóque contactu vincit crucis effigie, quam collo subnectit: sic quidẽ multos leuat, sed qui ferè grauius recidant. Innumeris tum Plinius tum alij cõplures scatent magorum com- [6. De simpl.] mentis, quibus vulgus in sui admirationem trahãt. Quin & in herbis non pauca videas superstitiosa figmẽta, qualia Galenus ab Andrea & Pamphilo conscripta cõmemorat, incantationes, transformationes & decanorum dæmoniorúmque herbas factas. BRVT. Valde morbis arridet cordíq; est tua hæc luculenta & morborum & remediorum quæ

trans naturã sunt naratio : in qua dum à naturali contẽplatione confusa quæque seiungis, reddidísq; singula seorsum pura, nos certè vindicas à teтris tenebris & à densa caligine. Nunc antẽ in naturę limites regressi, ea potissimùm scrutemur, quæ possint occultis morbis opitulari, eáq; vel à cœlo, vel ab elemẽtis, vel ab animãtibus, vel à stirpibus, vel à metallis & lapidibus: extra hæc nihil nos potest naturaliter vel iuuare, vel lædere.

Occultas quasdam esse formæ seu totius substantiæ proprietates, & quot sint illarum differentiæ. Cap. XVII.

EVDOXVS.

QVONIAM dies hic vobis totus est consecratus, quę de occultis medicamẽtorum viribus dici optatis, paucis complectar. Primùm autẽ occultas illas tacitásque vires rebus inesse, eásque naturæ limitibus contineri, ex superioribus demonstrationem habet. Nam si occulti morbi vsquam proueniunt, necesse est & cõtraria illis occultáque remedia existere. Nihil in hac rerum vniuersitate subsistit, cui non & simile, & contrarium quiddam natura protulerit, etiam si nostra diligẽtia nequit inueniri. Vt igitur morbis ex intemperie, contrarias ex intemperie vires: morbis ex materia contrarias materiæ facultates: & instrumentariis secundas medicamentorũ vires ex permistis materiæ temperamentíque viribus or-tas opponimus: Ita sanè occultis totius substantiæ morbis necesse est natura contrarias vires compararit, quæ & ipsæ occultæ sint, & totius substãtiæ dissidiò illis aduersæ. Etenim tam immanes morbi nunquid propriis destituti remediis iacebũt? Siccíne naturæ res tantopere ad vitam necessariæ defecerint? Itaque in earum & facultatũ & qualitatum genere, quæ à tota substantia fluxerũt, ordines multi ceu gradus collocandi, quorũ extremi sint contrarij: ex his aliæ nobis infestæ & prorsus inimicæ, aliæ contrà tota substãtia familiares & amicæ, & quasi nostræ naturę conseruatrices. Hæ sunt quas medicamẽtorum occultas proprietates vsus appellat. Possum opinor & aliter harum necessitatem persuadere. Quęcunque animantium, stirpium, lapidum, metallorúmque corpora gignuntur, quando ex primis quatuor rerum initiis materiam sumunt, simul ex permistis illorum qualitatibus tẽperamentum sortiuntur, ex iísque vires habẽt, quas nos primas simpliciũ medicamentorum facultates appellamus. At quando nõ modò qualitates, sed etiam elementorum substantiæ in genitis rebus confusæ etiamnum manent ac persistunt, necessum est hinc etiam vires quasdam seruari, quas in materia sitas esse diximus. Eiusmodi sũt grauitas, leuitas, mollitudo, duritíes & reliquæ à materia qualitates, quas de more secũdas appellant, non quòd aliis posteriorem ortũ acceperint, sed quòd minus validæ sint minúsque effectrices. Præter has verò tertiæ sunt à totius forma profectæ. Si enim simplices qualitates viribus prӕditæ sunt, necesse est rerum formas atque substantias multò præstantioribus excellere. Hæ sunt quarum genus vniuersum Galenus à tota substantia prodire commemorat, parcè admodũ, timidè & obscurè quid hoc sei esset interpretatus. PH. Tibi verò quid esse videtur tota rei substantia? EVD. Si ea neque temperamentum est ex primis qualitatibus, neque materia elementorum, quid aliud esse dicas quàm totius geniti formam? Hanc nónne aliàs summam rei perfectionẽ, aliàs substantiã, aliàs & essentiam nullo nominum delectu appellat? PH. At núsquã Galenus tertiam hanc facultatem ad formam rei, multis autem locis ad prima rerum omnium elementa refert. EV. Ita quidem facit, quoties omnia quæcũque fiant, probabili ratione illustrare, & quasi sub obtutũ ponere contendit, ne quid ignorare videatur. At si verecundè veritatem quærimus, neque ad elemẽtorum qualitates, neque ad illorum materiam, tota rei substantia accedit, sed proprias à se vna vires est sortita. Ita quidẽ Galenus quoties spretis arguтiarũ aculeis, rem omnẽverè nudéque explicat, totam substãtiam planè diuersam facit ab elementorum facultatibus: maximè quo loco de medica- *Lib.5.simpl. cap.16.*

» mentis totius substantię similitudine attrahentibus, hunc in modum disserit, Est autem
» & aliud attrahentiũ medicamẽtorum genus, qualitatis familiaritate trahens, quod ni-
» hil aliud est nisi similitudine totius substãtiæ, sicuti accommodatũ sibi alimentum tra-
» hunt quæ nutriũtur omnia. In his purgãtia omnia, & quędã alexiteria. Hęc deinde vim
» non ab elementis accepisse ita demum confirmat: Calida autẽ esse oportet hęc omnia
» nam de his inter quę est substantiarum similitudo, id potentius trahit quòd est calidius, quippe

quippe quod similitudini calorẽ addidit auxiliariũ. Quũ enim duabus de causis id trahat, superabit profectò id quod vnicã habet cur trahat causam. Hæc Galenus. Quibus planè vel nolens fatetur quod est verissimum, totius substãtiæ similitudinem diuersum quippiam ab elementorum qualitatibus, eámque attractionis præcipuã causam esse, solum autem iuuari elementi calore. Si duæ causæ hæ sunt, substãtiæ similitudo atque calor, nónne diuersæ sunt & diuersam originem sortitę? Non potest igitur Galenus nõ in eas incidere occultas rerum proprietates, quæcunque sint illarum causæ. Quarundã facultatum probabilem causam deprompsit, idque facilè, aliarum certè difficilius, aliarum nullam prorsus est assequutus. Quò quoties fortè incidit, cogitur vel inuitus ad occultas rerum proprietates confugere, & illinc quasi auxilium implorare. Libro secundo de naturalibus facultatibus, de vi attrahente contra Erasistratum differens, rursum in eandem sententiam tertio de simplici medicina inquit: Ostensum siquidem est à nobis in commentariis de naturalibus facultatibus quòd qualitatum quæ in substantiis sunt proprietatibus attractiones complentur. Quinetiam libro de respirationis vsu Erasistratum ridet & criminatur, quòd curiosius multarum rerum causas conquirat ac inuestiget. Ita enim suscepta cum Erasistratiis disputatione sermonem instituit: At si Erasistrati (inquiunt) rationem reprehendis, aliam dicito. Dicam equidem, sed si vos primùm dixeritis quid in causa sit, cur piscatores contactu torpedinis obstupescant: quod si non possitis, hoc saltem nobis concedetis, vt illam animanti vim esse dicamus qua stuporem contactu inducere possit, idque adeò potenter vt per ipsum tridentem ad piscatorum vsque manus facilè discurrat affectio. Ergo piscium qualitates esse concederis, quibus vel stuporem, vel caron, vel frigus, vel putredinem, vel aliud malum adferre possint: aëris eandem vim esse negabitis? Sed ostendere non licet (inquiunt) quæ sit ipsa seu vis, seu qualitas. Iniquum est per obscura & incerta quicquam euerti acre felli. Itaque multas rerum virtutes occultásque proprietates vel ex Galeno comperimus, quarum nulla sit inuestiganda ratio. Id nusquam clarius quàm vndecimo de simplici medicina, vbi de cancris fluuiatilibus vstis agẽs, Pelopem præceptorem suum vellicat, qui causam reddere vellet cur ij medeãtur demorsis à cane rabido. Sic enim post alia multa: Nam cancrorum cinerem, quia exiccandi vim habeant, mordentium canum venenum absumere, simúlque digerere: ita enim dictitabat Pelops ambitiosa professione iactitans se talium omnium causas nouisse. At nisi me planè scire quippiam antè persuasum habeam, propinquis persuadere non tento. Itaque nec Pelopis rationem contra quam videbam multa dici posse, pro vera recepi: nam & cancros prodesse puto ex proprietate totius substantiæ. Hæc Galenus, qui paulò antè pollicitabatur seorsum librum se aliquando conscripturum, de iis quæ proprietate totius substantię quippiam in nobis efficerent. Sunt & alia passim apud eum plurima, quibus conuincitur omnino, eas rerum proprietates in artem medendi introducere: singula si recensere coner, longior ero quàm pro ista temporis breuitate. PH. Optarem docte Brute, de his paulò profundius & accuratius quædam ex te sciscitari, vnde nunc plurimi has rerum proprietates appellent occultas. Quum Galenus eas fatetur à totius substãtiæ proprietate nasci, an nullam putas earum esse rationem, qua demonstrari possint? BR. Nullam omnino. PH. Agè, obsecrò, qui iam lõgo vsu compertum habet, magnetem ferrum allicere, nónne scit hanc illius esse proprietatem, vt ignis calfaciendi ac vrendi? Tu enim proinde quòd ignem calfacere sensisti, calidum iudicas eáque illum vi pollere. Item quia magnetem sæpenumero ad se ferrum trahere obseruasti, debes ex eo quod consecutum vides, id quod antecessisse necesse est colligere, ex effectione & opere efficientem eius operis causam. Neque est quòd existimes omnes philosophicæ demõstrationis initium ex principibus illis qualitatibus, non aliunde duci. Si quis enim albam rosam proferens coloris causam roget, háncque velis frigidiori temperamento tribuere, quid quæso de rubra dices? Intybi species lacteúmne idcirco succum fundunt, quòd frigidæ sint? At complures calidissimæ, quales sunt tithymali, eodem succo madent. Et aloë idcircóne est amara quia calida? Atqui in opio, quod pernicioso frigore necat, amaritudo inest eximia. In odoribus verò maior est ac magis impedita controuersia, vix vt vllus sit quem ab elementorum certis qualitatibus expirari, docere possis. BR. Quorsum hæc obsecro? PH. Nempe vt intelligas nec totius substantiæ proprietates, nec odorum colorúmque naturas ex primis duntaxat qualitatibus deduci. BR. Quàm gloriare si tibi hac in te cederem!

derem?PH. Ego verò nulla de re minus quàm de gloria laboro. Sed omiſſis ſeriis liceat mihi tecum parumper vrbanius iocari. Nuper ex India quidam meus familiaris lapillum mirè luminoſum deportauit, qui totus quaſi incenſus admirabili lucis ſplendore fulget, iactiſque radiis ambientem aërem lumine quoquouerſus implet. Is terræ impatiens, ſuopte ipſe impetu confeſtim in ſublime euolat. Neque verò anguſtè haberi poteſt, ſed amplo liberóque loco tenendus. Summa in eo puritas, ſummus nitor, nulla ſorde aut labe inquinato, figuræ ſpecies nulla certa, ſed inconſtans & momento mutabilis. Quúmque ſit aſpectu longè pulcherrimus, ſeſe tamẽ contrectari non ſinit, & ſi diutius adnitaris feriet acriter: ſi quid illi demitur, fit nihilo minor. Aiebat inſuper huius vim eſſe ad plurima tum vtilem, tum ſummè neceſſariam. BR. Itáne fabuloſis ænigmatibus cum OEdipodibus quibuſdam te iocari putas? PH. Nihil fabularum texo: rem ſi ante te conſtitui voles, oculorum fide veriſſimam fateberis. BR. Beſtiolam aut noui generis auiculam eſſe oportet. PH. Nihil iſtorum, ſed res eſt prorſus inanima atque muta. BR. Nouam & admirabilem rem audio, cuius profectò, ſi cuiuſquam alterius, proprietas debet occulta cenſeri. At nullúmne illi eſt inditum nomen? PH. Ignis, flamma. BR. Captus ſum, & quidem ſatis ſuſpicabar quippiam fallaciæ ſubeſſe. PH. Quid me fallaciæ aut vanitatis inſimulas? rem profero veriſſimam. BR. Sed tamen viliſſimam & maximè protritam. Hoc vno maximè ſpem meam fefelliſti, quòd ex India allatam diceres. PH. Ergo India ſi quid eiuſmodi tarum carúmque ſola protuliſſet, admirarentur ſcilicet omnes ac laudarent occultas eius proprietates: nunc quoniam vulgare eſt paruóque parabile, contemptum proinde erit & nullo in precio? Si (vt rectè protulit Auicennas) ignis inuentu admodum difficilis eſſet, nobiſque ab extremis & ignotis regionibus deferretur illius quidem vim & proprietatem magis, quàm cæterorum omnium omnes admiraremur, illius cauſas attentius ſcrutaremur, illiúſque multo magis quàm magnetis effectus nos in admirationem traherent. Si quæram vnde ignis comburit, aut eas quas dixi vires accepit, nõ aliud dicere poſſis, quàm ſummo eſſe illũ calore, & hanc eſſe illius naturam & proprietatẽ. Hoc enim certè reſponſo, doctè videberis ſatisfeciſſe. Et tamen quũ magnetem dico ferrũ attrahere, aut peoniã comitialẽ morbũ profligare ingenitã ſibi proprietate, nõ videor tibi cauſã ſatis dilucidè exprimere. Quid ita? Aut cur quod vtrique commune eſt, alterius tantùm veluti quodã priuilegio propriũ facis? Id vnũ fortaſſe diſcriminis ſtatui poteſt, quòd ignis proprietas, quia vſitatior, peculiari nomine caloris & leuitatis definita ſit: magnetis verò, peoniæ atque ſimilium proprietatibus nondum vllum ſit nomen inditum. Quo errore minutiores plerique philoſophi tenentur, rati quidem vnumquodque ſciri cuius nomen cognitum habeant, nihil verò ſciri, cui nomen deſit. At certè ſcientia ex rerum, non ex nominum cognitione ducitur: neque res ipſæ nominibus, ſed nomina rebus obſecundant. BRVT. Conclude tandem ſi potes, vt quid comprehendere vis intelligam. PH. Non omnia à primis fieri qualitatibus, & ſi quæ ab illis fieri traduntur, ſciri putas, nihil eſſe quod neſciatur, neque occultarum proprietatum magis, quàm elementorum affectionibus nos in admirationem duci oportere. Vt enim ſi quod medicamentum noui calidum tenuiúmque partium eſſe, id colligo obſtructiones expedire, ictérúmque perſanare: ita ſanè cognita ex effectu rheibarbari proprietate qua bilem expurgat, complector idipſum corpus refrigerare, icterum, tertianas bilioſáſque febres diſcutere, capitis dolores, vigilias, ſitim, aliáque ex bilis feruore ſymptomata compeſcere. BR. Id iam manifeſtum agnoſco rerum proprietates non ab elementis, nõ à materia, ſed à ſola forma prodire, neque has rectè occultas, ſed vel formæ vel totius ſubſtantiæ proprietates appellari. Iam verò quot qualéſque hæ ſint fuſius explicandum. EV. Hoc ſanè nomen Galeno latiſſimè patet, ad multáque pertinet quandoquidem alimentum nos alere, medicamentum expurgare, deleteria medicamenta & venenata omnia nos enecare, totius ſubſtantiæ vi docet: rurſúmque alia in renes alia in veſicam, alia in lienem atque in pulmones vel caput concedere, iiſque aut ſalutaria aut peſtifera eſſe tota ſubſtantia. BR. Tibíne in his videtur totius formæ appellationem variam feciſſe? EV. Maximé. Alimentum quippe idcirco nos alit, quia nobis tota ſubſtantia ſimile eſt. Hæc autem ſimilitudo nec temperamentorum eſt, nec materiarum, ſed vel formarum duntaxat, vel horum certè omnium, quam proinde totius ſubſtantiæ ſimilitudinem dixerunt. Lactuca & vinum alimenta quidem ſunt, quorum neutrum nobis temperamento ſimile vides, & quorum materiæ admodum diſſimiles ſint. Idcirco

Facultatum differentiæ à tota ſubſtantia profectæ.

autem nobis familiaria dico & amica, quòd spiritum quendam vitæ & caloris in se contineant benignum, nobísque familiarem, cuius appulsu spiritus calórque noster fouetur sustentatúrque: & quorum materia quadam accepta mutatione, in corporis nostri materiam abit, eiúsque molem alit & auget. Itaque si alimentorum alia calida sunt, alia frigida, similitudo quam quærimus temperamentorum haudquaquam est. Deinde si illorũ alia dura sunt, alia mollia, aut hęc rara illa dẽsa, neque rursum in materiis est ea similitudo. Necesse igitur est hâc in spiritu & in cœlesti illo calore cõstitui, quę sunt formæ cõgenita. Quod vt perspicuè & luculẽter perspicias, hæc tecũ altius ipse meditare. Lac è mãmis suctũ lactenti optimũ & in primis conueniens alimentũ esse: idipsum verò si proprio calore dissipato frigescat, nunquã quantũuis denuò igne recalescat, posse bonitatẽ vímque pristinã recuperare, & infantẽ qui eo solo aletur, breui totũ extabescere. Quæcũque venatu viuunt animalia, vt in auium genere aquilam, miluum, accipitrẽ: in quadrupedibus leonem, lupũ, vrsum, vulpem: in pisciũ genere congrũ, delphinum, thũnum, lupum, mullum, omnia quidem viua præda oblectari, nec nisi necessitate, abiecta cadauera attingere, præter vrsum fortasse. Dum itaque delphinus aut mulus viuos pisciculos ventre continet conficítque, non modò suam substãtiam illorum materia, verumetiam calorem calore natiuo fouet & auget: quemadmodum & lactis calor insitus, infantis calorem multò euidentius quàm manus imbecillo ventriculo adhibita suscitat atque fouet. His ergo rationibus statuo, vtile nobis è viuis animantibus alimentum fore, si illorum materiam vincere & atterere valeremus: & recẽs cæsas carnes, quæ teneræ sint, præmaceratis ac semiputribus vtiliores, quòd à viuis minus absint. Magnus hic sanè locus ac latè patens, quem vt totum animo perlustres, velim ipse tecum rationem habeas & contempleris, cur in tanta rerum multitudine nihil quicquam nos alere potest, quod non ipsum etiam alatur sitque vita præditum. Non enim lapides aut metalla nobis alimenta sunt sed duntaxat vel stirpes, vel animantia, vel quæ ex his prodierunt: quid ita? Quoniam nostra vita nosterque calor non nisi aliorum vita & calore, neque corporis nostri substantia non nisi illorum materia sustineri potest. Quinetiam quæcunque ex his præstantiorem vitam degunt, vtiliora & salubriora nobis alimenta sunt. Nam auium quadrupedúmque substantia melius quàm piscium, & horum melius quàm fructuum aut stirpium substantia nos alit, si modò paribus paria referas. Ex quibus profectò comprehenditur alimentum nobis familiare esse, primùm quidem spiritu & calore diuino, deinde materia quæ in hæc præparationem acceperat. Hęcque nos totam substantiam appellamus. BR. Videberis igitur & cicutam, & scorpionem nobis alimenta dicere, quòd & viuant & spiritu calóreque cœlesti instructa sint. EVD. Si omne nostrum alimentum viuere dixi, non continuò sequitur è contrario, omne viuens alimentum esse: sed est præterea necesse alimenti viuentis calor nobis familiaris sit. At multorum calor spiritúsque cœlestis nostro aduersus omnino est, planè inimicus ac pestilens. Alimentorum substantiæ ex diametro opponitur ea quę deleteriorum ac venenatorum est tota substantia. Vt enim illa magna familiaritate nobis coniuncta sunt, ita hæc prorsus inimica & pestilentia, quæ adhibita non modò primis secundísve qualitatibus nos afficiant, sed & toto genere de corpore nostro quicquid attigerint corrumpant, idque extabescens in suam speciem ac similitudinem vertant. Quocirca in genere totius substantiæ extremè contraria sunt alimẽta & deleteria. Inter hæc medio quasi ordine consederunt medicamenta purgantia, quæ neque vt alimẽta in nostram substantiam conuerti, neque hanc prorsus corrumpere aut absumere solent. Extremorum hæc naturam habent participem, partim quidem similia, partim dissimilia nobis. Dúmque nec vinci omnino neque vincere possunt, inimica dissimilitudine velut per seditionem exiguntur & exterminantur, secum interim similitudinis necessitudine eũ humorem abducentia cum quo maior erit affinitas. Eiusmodi ergo sunt medicamenta quæcunque inter illa totius substantiæ extrema condicionem planè mediam acceperunt. Quæcunque autem ab his in alimentorum extremum propius accesserunt, qualia sunt quæ benigna vocantur, ea si suo purgandi fine quauis occasione frustrentur, in humorem ad quem educendum apta erant, conuertũtur, cedúntque nonnunquam in alimentum corpori. Quæ verò à medio in genus deleteriorum magis deuergunt, quod genus sunt vehementiora, si quando purgãdi finem non assequuntur, corpori grauiter incommodãt. Vtriusque generis cõditionem Galenus ita persequitur. Ideóque in pur-

3. De simpl. cap. 23.

gantibus

„ gantibus medicinis quædam sunt quæ si purgatione frustrētur, præterquam quòd nul-
„ lo damno corpus afficiunt, in alimentum ipsius insuper cedunt: aliæ se ad animātis perni
„ ciem ac venenum conuertunt. Habet enim omnino purgans medicamentū cum vno
„ certè aliquo in nobis humore similitudinem, neque est illi semper admista vis veneni:
„ quare si non purget, non tamen iniuriam semper aliquam faciet, sed & concoquētur, &
„ talem gignet humorem qualem trahere poterat. Et rursum: Quare vbi purgationem
„ haud assequuntur quædam purgantium, alia malum corporibus nostris inferunt, quæ-
„ dam verò alimentum exhibent. BR. Iam satis planè expositæ tres facultatum differentiæ,
à tota substantia profectæ: at quarta restare videtur, qua alia medicamenta alias corpo-
ris partes quasi delectu quodā aut iuuent aut lædant. EV. Id nō minus totius sit substantiæ
proprietate, non quæ ad vniuersum corpus, sed quæ ad vnamquampiam particulā com
paratur. Vt enim partium corporis aliæ aliis gaudent iuuantúrque alimentis, nostrū qui-
dem cerebrum animantium cerebro, pulmo, pulmone, iecur, iecore, stomachus stoma-
cho & cor corde, ídque ob quandam substantiæ cognationem: ita & in deleteriorum
genere, quædam proculdubio vnicuipiam particulæ, non aliis aduersantur súntque pe-
stifera. Quod cùm Galenus cognitum haberet, fassus est à marino lepore pulmonem v-
num ex omnibus corporis particulis, à cantharidibus vesicam solam exulcerari. Similis
est & eorum ratio, quibus vis data est particulas expurgandi: quædam enim iecur, quæ-
dam lienem, quædam pectus pulmonésque, quædam verò caput purgant: alia renum,
alia vesicæ calculos conterunt. Nihil est in vlla naturæ parte, quòd non peculiari & oc-
culta proprietate vigeat. Et iam si multa inter se conferamus, necesse est omnino has il-
lorū proprietates, aut similitudine quadam & affinitate sibi consentire, aut dissimilitudi-
ne atque dissidio aduersari. Hinc sympathiæ & antipathię id est consensiones & dissen-
siones profectæ sunt, omnibus rebus insertæ: arcanæ quidem illæ & abditæ, quas natura
nos mirari potiùs quàm scire voluit. Hæ causæ habētur omniū occultorum effectuum,
qui nullis rationibus euidentibus probabiles existunt. Quòd igitur alia medicamenta a-
lias corporis partes aut iuuent aut lædant, in causa est sympathia vel antipathia. Itaque
si tibi magnetem ferrum attrahere proponam: si selenitem quem annulo inclusum vi- *Selenitis.*
disse memini, nudæ cutis contactū sanguinem quauis ex parte manantem sistere, quam
vim nonnulli iaspidi concedunt: si tertio digito inditū minore quam æquinoctialis ho-
ræ curriculo, dysenterica alui profluuia cohibere, aut eum qui hæmorrhoidas sistebat
& compescebat, si felem nepita herba sibi mederi, ranas, buffones, lacertas & serpentes
herbæ ranunculi esu & contactu recreari. Ibidē pastam serpentibus origano salutem
quærere, mustellam cum regulo dimicaturam se ruta munire, confixum ceruum dicta-
mo sibi opitulari: hæc inquam aliáque eius generis sexcenta si tibi proponam, in prom-
ptu erit quod dicas, ea totius substantiæ similitudine & amicitia, quæ noxia sunt attra-
hendo hæc efficere. PH. Quid si fortè scammonium, & alia quædam vehementiora cho-
lagoga foris admota, dysenteriam persanent? BR. At verò si tibi contrà ob oculos consti-
tuo magnetem vel allio perunctum vel adamantis præsentia ferrū non allicere: vane-
scere filicem, quæ copiosa in ambitu arundine obsita sit: & contrà perire arundinem,
quam obsepiens multa filix in orbem cinxerit. Quercum iuglandi proximè assidentem,
aut brassicam cyclamino oppositam exarescere, cicutam vino tanquam veneno insper-
sam emori, Oleam in quercus scrobe positam extingui, Fraxini vmbram serpentes non
ferre & quàm lōgissimè fugere, Vitem clauiculis solam brassicam non complecti & in
diuersam partē se inflectere, Sapphirum anthracem aut fugare aut discerpere, Cācros
fluuiatiles à rabido cane demorsis opem ferre, Scordion & cētaurium minus lethalium
bestiarum ictibus, Terram lemniam haustis cantharidibus aut lepore marino succurre-
re, Terram armenam à pestilentibus febribus vindicare. Iam habes quod dicas hæc an-
tipathia & totius substantiæ discordia fieri, qua etiam alexiteria, id est amuleta omnia
nos tutos reddūt. Cæterùm si pæoniam tibi affero infantium collo subnexam, comitia-
lem morbum sanare (id enim de pæonia mascula verissimū comperi) quam totius sub-
stantiæ aut conuenientiam aut repugnantiam dabis quæ id efficiat? Si quod pituitam,
quæ mali causa est, è cerebro similitudinē substantiæ detrahit, idcirco medetur, cur non
etiam aliis quibusque à pituita morbis succurret? aut cur non easdem vires obtineant
medicamenta quæcunque pituitam eliciunt? Scio Galenū hanc illi vim idcirco assigna-
re, quòd exiccandi vi polleat tenuísque sit substantiæ, ac propterea ventriculorum ce-
rebri infractus expediat. Sed quū alia plurima extent maiore siccitate prædita, tenuio-

rúmque partium, cur illa vim pariter eádem ad morbum comitialem non accepiſſent: EV. Iſtæc eius vis non è manifeſtis qualitatibus, ſed à totius ſubſtantiæ diſſidio atque repugnantia dimanauit, qua non pituitæ, non humoris lětori, ſed morbi comitialis eſſentiæ (quæ latens occultáque eſt) prorſus aduerſatur. PH. Mira verò plerunque Galeni ambitio, qui medicamentorum vires, quas Dioſcorides ſedulò ac diligenter eſt perſequutus, omnes connititur in vulgatas elemētorum facultates refundere, hincque omnium cauſas & rationes deducere. Sed præclarum iſtum, ſi Diis placet, conatum tot ac tantæ circumueniunt difficultates, vt vni ac ſimplici rei non modò duas, ſed tres quatuórve contrarias pugnantéſque ſubſtantias aſſignet: id autem quàm contortè, perſpectum vobis eſt, quibus quotidie præcipua cura eſt, iſta omnia diligentius excutiendi. Ipſe equidem numquam de hoc artificio ita bene ſperabo, vt ex ſtirpium colore, odore vel ſapore, earum primas ſecundáſque facultates conſequuturum putem, neque hanc ipſe noſcendi rationem, ſed eam quæ ab experiētia ducitur, firmam habeto. Hincque adeò factum eſt, vt vni Dioſcoridi qui ſimplicium medicamentorum vires puris nudíſque verbis, nulla conſequente ratione enarrauit, plus fidei & authoritatis habeam, quàm Galeno tot vanis rationibus inſtructo: exiſtiméntque medicamentorum experientiam ratione potiorem. EV. Placidè ac modeſtè omnia. Neque enim leuis neque inanis habendus hic Galeni labor.

Unde nata totius ſubſtantiæ proprietas, vtq́ à ſubſtantia diſtet, & vbi ſita ſit. Cap. XVIII.

EVDOXVS

TEMPERAMENTVM accidens omnino quum ſit, in ſubſtantiarum genus verè conſtitui non poteſt. Materia quæ rudis & omnis formæ expers intelligitur, ſubſtantia iā eſt, ſed infimo & abiectiſſimo ordine. Præſtantiori gradu eſt naturale corpus. Corporis autem ſpecies ac forma, quæ illius eſt ſumma perfectio, qua tum in rerum natura cōſiſtit, tum à cæteris diſtat differtque rebus, cæteris quidem omnibus dignitate præcellit, & in ſubſtantiarum genere prima atque ſumma collocatur. Quocirca nihil omnium melius quàm ſpecies poteſt tota vel præcipua rei ſubſtantia aut eſſentia appellari: & quæ ſubſtantiæ totius proprietates nuncupantur, hæ ſpeciei ſunt & formæ. Quæcumque igitur ſit formarum, eadem eſt & proprietatum origo. Deus autem maximus olim primùm cœlos ſtellis & viribus inſtructos, ipſáque gignendarum rerū elementa, ſolus ex ſola diuinitatis ſuæ immēſitate condidit. Deinde verò & ſecundo loco animantium, ſtirpium & inanimorum genera, non ſolus ex ſe ſolo, ſed ne illa (inquit Plato) eadem cum cœlis conditione forent, accitis cœlorum elementorúmque viribus. Vt enim ſingula de terra vel aqua proferēs, materiam illis ab elementis aſſignauit, ita ſanè formam cuique ſuam è cœlo propriis ornatam viribus immiſit. Et ne poſthac aſſiduas operas ad continuandam perpetuandámque rerum procreationē collocaret, ſingula quæ creauerat iuſſit ſemen proferre, quod gignendis aliis tum materiam, vt præparationem calore, ſpiritu & conformatione exhiberet: ipſum verò cœlum iuſſit formam præparatis illis impartiri: itaque occultas rerū proprietates, quæ neque in temperamento, neque in materia inhæreſcunt, ſi è ſpiritu & calore deducis, diuinas fateri neceſſe eſt, quandoquidem calor & ſpiritus in ſemine verè proximéque diuinus eſt: ſin verò è forma, proximè cœleſtes vti, & formam. Non abs re igitur & Platonicorum & Theologorum ſententia cœlum intelligitur genitarum gignēdarúmque formarum omniū ſeminibus cōſperſum, eius verò anima ſeminales rationes comprehendit, ab his ideis profectas quas vna diuina mens omnes ſuo quaſi ſinu gerit. Quicquid mundi vniuerſitate comprehenditur, id Deus cœlo elementíſque conſeruandum ortúque aſſiduo continuādum ſubiecit, vt iā nihil vel ex ſemine gigni, genitúmve conſeruari ſine cœlo poſſit: niſi quid Deus iis quaſi miniſtris omiſſis, ex ſe proximè miraculo efficiat. Quæcunque etiam ſponte ſua nullo ſemine prodeunt, vt ſtirpes pleræque & animātes, metalla omnia omnéſque lapides, ex vno cœlo formas proprietatéſque ſumūt, quod ſemper præſto eſt & in omnem materiam idoneo temperamento aliíſque præparationibus inſtructam formam immittit qualem ea meretur. Itaque naturalis illa cauſa præſtātiſſima & nobiliſſima omnium eſt formarū exemplar, cuius per omnia diffuſa virtus quocumque penetrat: quā Plato mundi animam, alius quidā datorem formarum Ariſtoteles vniuerſalem naturam appellauit. Hæc formam rebus nō de ſubiecti præpa-

ratione

ratione ſuſcitat,ſed integram quaſi de ſinu ſuo confert præparato ſubiecto,in quo illæſa teneri ſeruaríque poſſit. Illinc ſimul & tota formæ proprietas defluit, quæ quanquam accidens eſt,à forma tamen numquam ſeiungi ſepararíve poteſt:illius ingenita & indiuidua vis,cuius ope quæcũque ſua ſunt omnia efficit.Hoc vno maximè proprietas à ſua forma & à tota ſubſtãtia diſiungitur,quòd plerunque imminuitur integra illæſáque formæ ſubſtantia. Scammonij vis eſt bilem expellere,ea ſæpe adeò remittitur,vt exhauſta periiſſe tota credatur:magnes adamantis præſentia quaſi hebeteſcit.Quinetiam in vno eodémque genere,aliud alio potentius vegetioréque proprietate valet. Quæ quãuis ita ſint,nuſquam tamẽ dicimus,id cuius extenuatur proprietas,ſubſtantiã mutaſſe. Ex quo perſpicuum euadit,hanc proprietatem accidens & qualitatem, non autem rei ſubſtantiam eſſe.Id quod inde etiam cõſtat,quòd vna eadémque res complures ſæpe proprietates habet, at cõplures ſubſtãtias numquam. BR. Quæ rebus quibuſque primo ortu ingenitæ ſunt proprietates,vllâne præterea cœli aſpiratione egent? EV. Maxima ſanè,qua nimirum integræ conſeruentur,& permaneant:quãdoquidem,nihil huius ope deſtitutum,integris perſiſtit viribus.Vt enim in animantium corpore ſuus cuique parti inſitus eſt ſpiritus atq; calor à ſemine, quẽ tamen generalis iſque è corde per arterias in omne corpus emanans ſuſcitat,tuetur atque conſeruat:ita ſanè quicunque animãtibus & ſtirpibus à prima origine ſpiritus aut calor inſidet totius formæ cuſtos & propugnator, ab illo totius mundi generali ſpiritu,qui vnus animam mundo conſociat,omnéſque virtutes continet, excitatur,conſeruatur & augeſcit. Is enim omnium genitorum ſeminales rationes, omnéſque omniũ occultas proprietates complexus,omnia implet,per omnia diffuſus,in animantia,in ſtirpes & in metalla propagatur. BR. Sempérne ſpiritus ille corporibus æquè præſens,& æquabili proſperitate vires ſuas impertit? Aut hæc illincne vires æquabiliter vel hauriũt vel ſuſcipiunt? EV. In vno quoque corporum quum alia aliis ceu gradu quodã validiora infirmioráve cernantur,conſtat non æquabiliter omnia,ſed vt varia fuerit ſuſcipientium præparatio atque conſtitutio,magis minúſve tum ſpiritus tum occultæ proprietatis haurire.Quinetiã ſi efficiẽtis cauſæ vim ſpectabimus, ſpiritus ille cælitùs quoquouerſum defluens,licet ſemper & in omnia,nec tamen ſimiliter, nec pari menſura illabitur,ſed definitis ſiderum coitionibus cumulatiſſimè. Singula terrena potentiſſimas efficaciſſimáſque vires experiuntur,propriis ſideribus bene fœliciterque conſtitutis colluſtrata.Alia Solis,alia Lunæ,alia aliorum planetarũ acceſſu,radio aut lumine vigent.Æſtiuo ſolſtitio ardore Solis aer incenditur,terrena flagrãt,maria feruent: túmque motus illius conuerſione oleæ,tiliæ,populi,vlmi & ſalicis folia circumaguntur, ipſóque die alia quàm pridie facie cœlum ſpectant. Brumali autem ſolſtitio aridũ pulegium propendens è tectis floreſcit vi admodũ cæca. Cichorij, Heliotropij, & Scorpiuri flores ab ortu ad occaſum ſolem inſequuntur,abeuntem intuẽtur,cum eóque vertũtur omnibus horis,etiam nubilo die: exortu ſe pandunt,occaſu ſe contrahunt. Lunæ porrò vires mare perſpicuè imitatur,cuius æſtus aſcendẽte illa inualeſcit, deſcendente miteſcit.Oſtrearum, conchyliorum & concharum omniũ corpora cum luna creſcũt pariter, paritérque decreſcunt. Materia è ſyluis cæſa cùm luna creſcens iam multo eſt lumine, quòd humidi fiat acceſſio,breui tempore marcet & carie cõficitur: cæſa verò quũ luna decreſcẽs exiguo eſt lumine,diutius perẽnat.Formica interlunio ſemper quieſcit, plenilunio etiam noctibus operatur. Soricũ fibræ numero dierũ lunæ reſpondere traduntur.Selenites lapis imaginem lunæ contineſ, eam reddit in dies ſingulos creſcentis minuentíſque numero.Vt hæc à Sole Lunáque vires,ſic & nõ pauca obſcuriores quaſdam ſenſibus incõprehenſas,à cæteris planetis ſideribúſque mutuantur.Magnes ſi liber finitur,altero extremo in arcticũ cœli verticẽ,altero in antarcticum ſe contorquet. Cinerem cãcri vſti,Sole leonis ſignũ peragrante Luna decima octaua, Æſchrion Empiricus Galeni laude celebratus,ad rabidorum canum morſus afferebat. Sexcenta eius generis rectè philoſophantiũ ſententia confirmat, docétque pariter qui planetæ & quæ ſidera vnicuique corporis particulæ, & quæ vnicuique tum animantium tum ſtirpium generi præſint:quæ ſiderum conſociatio morbos ingeneret,quæ ſalutaria profligandis illis remedia ferat.Hac inſpectione cognitionéque rerum,mox ratione cõprehenditur, quòd omni tempore rerum proprietates cũ mundi ſpiritu illabuntur, inſúntque rebus efficaciſſimæ,& quando herbas ſtirpéſque ſingulas legere, quando cõponere, quando ad curationem adhibere expediat.Ea obſeruatio cœleſtia vtiliter accõmodat aptátque terrenis,& remedia plenis integríſque viribus opportunè ſufficiẽs, opera profert admira-

tione digna, ad quæ non alius quiſquam accedet, iiſdem etiam ſubſidiis inſtructus. Hinc quas veteres magna vigilantia perueſtigarunt rerum proprietates, nunc permulti irritas comperiunt, quarum vſu intempeſtiuo plerunque fraudantur. Non pauci, ſcio, Aſtrologiam ſuperſtitioſa rerum vanitate cõtaminarũt, alij nefandiſſimis anilibúſque figmẽtis conſperſerunt, alij libertatem animi actionéſque noſtras ſiderum neceſſitati perperam obſtrinxerunt. Cæterùm elementorum corporúmque naturalium vires, cœleſtiũ motu viribúſque teneri atque conſeruari, quis iam eat inficias? BR. Tu nobis admirabiles noſcendarum proprietatum deſiderij igniculos accendis. EV. Nec ſine cauſa. Eſt quippe ea veriſſima præſtantiſſimáque cognitio, quæ nos ſcientiſſimos reddat: difficiles tamen ſalebroſóſque aditus habens, quaſi deſerta prætermittitur:

Multa tegit ſacro inuolucro natura: neque vllis
Fas eſt ſcire quidem mortalibus omnia: multa
Admirare modo, nec non venerare: neque illa
Inquires quæ ſunt arcanis proxima, nanque
In manibus quæ ſunt, hæc nos vix ſcire putandum:
Eſt procul à nobis adeò præſentia veri.

Vna proprietatum cognitio res ipſas exercet, reliquæ omnes vix aliud quàm verba. Quæ quum ipſe mihi ante oculos propono, iam ferè anteactorum laborum me tædet vehementérque pœnitet: idémque opto quod Euripides, vt res ipſæ cũ hominibus colloquantur, & ſe quales ſint explicent, vt procul amandentur artificioſi ſermones. BR. Vt Polypus cirros ſuos auctos deuorat, ita & tu optime Eudoxe peritior iam factus, mihi videris redundantem hanc tuam eruditionem faſtidire. Agè verò proprietates iſtæ rerum ſiue à primo ſemine, ſiue cælitùs deductæ ſint: quum in animantes aut in ſtirpes inſederint, cuínam potiſſimum illarum parti inhærent? EV. Quum illæ ſint formæ proprietates, neceſſe eſt omnino in ipſa forma proximè inſideãt, & in ſpiritu qui eſt formæ vehiculum: at nihilominus penetrãt & in totam illarum ſubſtãtiam, hinc & totius ſubſtantiæ proprietates appellantur. BR. Dic paulò explicatius. EV. In viuentibus multæ vires inſunt, quæ illorum extinguuntur interitu: regulus viuens, non autem extinctus, viſu enecat. Cor hirundinis palpitans deuoratum, conferre creditur ad memoriam & intelligentiam. Turturis cor ad febres omnes intermittentes, ſi viuẽs caléńſque voretur. Anas viua vẽtri admota, tormina cõpeſcere: Scorpius ſuo vulneri impoſitus, iniectum virus exhaurire: viuens aranea iuglãdis teſtis incluſa collóque ſubnexa quartanam depellere. Hæc & quæcunque non niſi viuentia agunt, præcipuas vires in ſpiritu & forma viuentis obtinent. Multa autem tum in animantium tum in ſtirpium genere morte extincta, vires etiamnum retinent: ſed quas multo efficaciores habebant dum viuerẽt. Et partes & excrementa tum ſtirpiũ tum animantiũ è viuis illis, tacitas vires habent multo efficaciores quàm quæ è mortuis eximuntur: & quæcunque à mortuis ſumũtur, efficaciora ſunt cruda quàm cocta. Ranarũ oculi ante Solis ortum eruti viuis illis in aquam dimiſſis, alligati tertianas abigere traduntur: omnium ſerpentum dentes euulſi, quartanas ſanare: talpæ viuentis dens, dentium dolores compeſcere contactu. Omnium ſtirpium flores, ſurculi, comæ, radices deprehendũtur tacitis viribus præſtantiores è virentibus recẽs lectæ, quàm aridæ, & omnes crudæ quàm coctæ: quemadmodũ & hominis calua, ad epilepſiam: oſſiculũ è poplite leporis ad nephritidem, & ad ſpaſmum flatulentum: inteſtinum lupi ad colicum dolorem: piſcium quorundam oſſicula ad calculũ: cor corui geſtatum ad inhibẽdum ſomnum: cor veſpertilionis ad hunc accerſendum: ceruorum exuuiæ ad ſenectutem, & quæcunque horum ſimilia traduntur, cruda ſunto, ni qua fortè qualitate excellant ſtomacho infenſa. Vt enim viuẽtium interitu extincto ſpiritu, magna ſimul cœleſtis quæ eo tenebatur vis perit: ita coctione igníſque feruore multa diſſipantur quæ derelicta fuerãt. Eò quippe vnum quodque integrioribus pollet facultatibus, quò propius ad primam originẽ accẽdit. Multorũ nihilominus vires eouſque penetrauerunt, vt non ſolùm in ſpiritu & in tenui ſubſtantia, verùm etiã in craſſiore materia & in tota ſubſtãtia firmius inhæreſcant, permaneántque abeunte totius forma, illiúſque temperamẽto diſſoluto. Nã quæ ex herbis, aut ex aliis purgãtibus medicamentis aqua vaporario elicitur, purgandi vim etiamnum retinet, aut deleteriam ſi herbæ in deleteriis fuere. Qui ex hydrargyro exuſtione fit puluis, pręcipuas illius vires habet. Vſtarum cantharidum cinis vrinas abundè mouet, éſtque vt cantharides deleterius. Cã-

crorum

crorum vstorum cinis, demorsorum à rabido cane amuletũ est. Hoc quicquid de proprietatum situ quæsitum est, sic rursum expediam: Occulta rei proprietas tota quidem è forma, & è tota rei substantia manat, apta tamẽ & varia subiecti præparatione quo suscipiatur conseruetúrque indigens, quæ magnum habet ad iuuãdum impediendúmve mométum. Quanquam igitur tota è rei forma existit, non tamen in illa duntaxat posita est, sed quodammodo in totum subiectum corpus diffusa: & prima quidem illius origo atque fons è forma est, sed cuius vis & habilitas agendi in totũ deriuatur ac pertinet. Id quod perinde est ac si dicas, proprietatẽ à forma toti subiecto impertiri. Hęc sic habere argumento est, quòd immutata subiecti præparatione, ea ipsa proprietas aut acutius aut hebetius agit. Succinum attritu incalescens, & pharmacum nostro calore suscitatũ, celerius valentiúsque redditur. Quũ itaque in simplici corpore forma in omnẽ materiam penetrauit, simul in eam suas omnes vires & proprietates infixit, adeò quidẽ tenaciter, vt etiamsi forma pereat, totiúsque temperaméti ratio dissoluatur, proprietates nihilominus permaneãt, licet quadamtenus immutatæ & infractæ. Nihil igitur mirum videri debet si vapor aut aqua arte è stirpe elicita, stirpis vim proprietatémque retinet; aut si cantharidum cinis deleterius est, vrinásque mouet, & vesicam exulcerat. BR. O Deum immortalẽ, quos mihi aculeos isthac interpretatione infigis! quàm dulci & iucunda recordatione animum exuscitas? Tu mihi refricare videris purioris philosophiæ memoriam propè intermortuam, & vulgaris illius sophisticæ cauillis obrutã. Agnosco quàm sit difficile in tanta philosophantium turba, cernere quid potissimum sequaris. Quod ipse interpretaris, nunc primùm recordor sæpius me certa oculorũ fide animaduertisse. Etenim fusilis & metallicæ illius philosophiæ τῆς χημείας (vt certè multorum) quũ longa peregrinatione cum primis studiosus existerem, exercitatissimo admodùm præceptore vsus, ex vnoquoque tum stirpium tum viuentium genere substãtias elicui planè varias, primùm quidem aquam, eámque vberiorẽ si stirps virebat, parciorem si arescebat. Deinde oleum, non id quidem pingue ac sordidũ, quale pressu ex amygdalis & ex plerisque feminibus trahitur, sed artis præstantioris opus, quod tempore nec rãcescat, nec facilè corrumpatur. Id autem duplex: vnum tenue & albicans, alterum siccius atque rubens: postremo fecem terrenámque substantiam subsidẽtem instar cineris atri & exusti. Hac dissolutione conabamur miris artibus, ex vnoquoque corpore quatuor illa rerum primordia, quæ ortu natura permiscuerat, seiungere: aquam in concreto vapore, aerẽ in oleo albicãte, in rubẽte ignẽ, in fece terrã. Cæterùm neutiquam præstare licuit, vt ex iis quicquã prorsus simplex purúmque secerneretur: quòd, vt inquit Augurellus,

Quæ miscet natura potens confundit eodem,
Haud ars vllà potest prorsus disiungere.

Quanquam autem secreta hæc simplicia non sunt, puriora tamẽ quàm in permistione elucent, iísque ignis beneficio non parùm sordidæ materiæ ab elementis contractæ decessit. Quocirca si quæ dẽsandi, astringendi, corroborãdi, detergẽdi, aut aliæ à materia vires inerant in cõposito, hæ in secretis illis minore sunt efficacia. Iam verò totius substãtiæ proprietatem, de qua maximè est nostra disputatio, nusquam seorsum puram consistere deprehendimus, sed in singula illa etiamnum secreta penitus immergi. Infirmiorem in aqua, quæ præsertim è stirpe viridi proliciebatur: in ea quippe humor exuberat alimentarius, nõdum stirpis vim omnem ac proprietatem adeptus. Efficaciorẽ in oleo, multóque in rubente quàm in albo: illud siquidẽ & odore, & sapore totius substantiã referẽs, propria sedes dignoscitur insiti spiritus & caloris, in quibus proprietas tota subsistit fouetúrque. A fece terrena & ab aquoso humore quasi ab impurorũ elementorum vinculis vindicatum oleum, puriùs quidẽm euadit, perinde atque venarum sanguis ab alui fece, & ab vrinis expurgatus. In terrena porrò substãtia & in illa derelicta fece, nõnihil etiam occultarum virium manet, quod & arte eximi potest. Fex vritur dum prorsus albescat & in calcẽm redigatur, quæ certè proprio humore aptè dissoluta eximiis viribus præcellit. At verò qui neglecto quatuor substantiarum diremptu, quippiam secernere studẽt, in quo maxima sit proprietatis efficacitas, & illa quæ multis dici solet quinta essentia, primùm è re subiecta aquam lento vaporario prolectãt, hac deinde feces respergunt, vt secundò humorẽ eliciant: sicque septena respersione & expiratione feces torreri non sinunt, & ex his vim facultatémque omnem exhauriunt, aquæ maximéque assidenti oleo innixã, quę ad multa vtilis accommodatáque sit. Quinetiam

exceptas aquas vase pelicani effigie, multa agitatione anfractúque longo circulantur, quò hæ vires sortitæ efficacissimas, in quintæ illius essentiæ naturam vix vlli corruptelæ obnoxiam facessant. PH. En multa refers admodum recōdita: quibus augurer maiora te & abstrusiora de peruulgato illo multísque decātato philosophorum lapide subolfecisse. BR. Non olfeci modò, verumetiam de hoc nō parū fortasse degustaui. PH. Et fortasse magno tuo damno. BR. Imò lucro fœnoréque maximo, vt qui eo studio verum comprobauerim, quod fabuloso figmento vobis haud absimile putatur. PH. Quid hoc quæso rei? BR. Indignis hæc impertiri nefas. EV. Etiamsi iam dies inclinet, dic tamen rogatus, nec in amicorum sodalitate celes, quid hac de philosophia acceperis. BR. Dicam vestro hortatu, non hunc totum thesaurū depromptūrus, sed edocturus quàm verè subsistat. Ne vos autem insolens nominum sermonísque obscuritas offundat, quæ partes vmbra & ænigmate obuelarūt, in apertum & in clarissimam lucem proferam, strictim tamē & quàm breuissimé. Lapis philosophicus, elixir Arabibus, gignendi propagandíque auri verum semen, non è sulphure, non ex argento viuo, non ex vllo cæterorum quæ multi fraude proponunt, sed solo ex auro eóque purissimo quærendus vestigandúsque est.

Hordea cui cordi, demum serit hordea, ne tu
Nunc aliunde pares auri primordia, in auro
Semina sunt auri, quamuis abstrusa recedant
Longiùs, & multo nobis quærenda labore.

Nihil est in vlla naturæ parte quod nō in se generis sui semen contineat, sed quod vix possit arte prolici. Ex solo autē auro potest. Maxima vis seminis in oleo quodā inhærescit, atque id quidē in cæteris inflāmari cremarique igne solet, in auro autem nō potest, qua ex causa id nullus ignis ardore torreri absumíve potest, & omnem artis vim tolerat:

—Vni quoniam nil deperit auro
Igne, velut solum consumit nulla vetustas,
Ac neque rubigo aut ærugo conficit vlla,
Cuncta adeò firmis illic compagibus hærent.

Fœcundum autem id semen sic eruito: Auri purissimi vncias duas, argēti viui magno artis studio præparati decuplo permisce, ignéque lāguido dissolue, dū argentum viuum prorsus expiret, pristinúmque auri pondus subsideat in atrum puluerem redactum, qui tamē liquatus possit in propriam auri naturam redire. Ex hoc dein puluere igne acerrimo vaporarij, aquam continenter elicies, dum puluis totus in cinerem candidissimum, & in calcem deuergat. Calcē septies aqua respergæ, quę & toties expiratione inde prolecta sit: omníque arte elabora vt hæc impulsione & incursione crebra sese extenuēt, & ab omni sorde fæceque purissima reddāt, vires summas cōsequuta. Hæc duo sunt totius artis operísque cōficiendi primordia, in quibus mundi quatuor elemēta deuinciuntur. Nam in aqua aer etiā inest, in calce terra atq; ignis, sitque quod in smaragdina Hermetis tabula tanquam insculptum mysterium, legimus. Ascendit à terra in cœlum, iterúmque descendit in terram, sicque vim recipit superiorū & inferiorū. Qui ænigmate hæc contexerunt, hanc aquam appellant argentum viuum, calcē verum sulphur, quorū permistione lapis fit, perinde atque ex aqua farináque panis. Alij aquā spiritū viuētem, terram fermentum: alij illam marem, hanc fœminam dixerunt, quorum complexu & coitione procreatur infans. Opus autem postremum vt compleas, calcem purā obturato vase recondes equino fimo calente, diebus quadraginta, dum in humorē album & crassum liquescat. In hunc iustis dierum interuallis aquā sensim infunde: ea quidem via & ratione quam artis periti ad vnguem explicarūt, vt calx aquā suā omnē sensim cōbibēs quasi illinc enutrita, in lapidem verū concrescat. Quàm variam colorū mutationē hoc tēporis curriculo debeat lapis subire, & quæ indicia illius cōsummati perfectiq; existāt, expressum etiā ab illis patefactúmque est. Hic thesaurus, immensus, hoc verū elixir, hoc frugiferū auri semē, cuius drachma si in ducentas & quinquaginta liquati plūbi aut stāni drachmas infundatur, id vniuersū in aurū purissimū cōuertet. Imò etiā, vt cū poeta loquar:

Ipsius vt tenui proiecta parte per vndas
Æquoris, argentum si viuum tum foret æquor,

Omne

Omne vel immensum verti mare posset in aurum.

PH. Heu quid rerum audio? Equidem tibi artique condiscēdæ me totum dedo, meásque fortunas omneis periclitandi studio deuoueo. EV. Siccine è philosophia ad diuitias habēdi desiderio quasi inflammatus raperis? Vide ne quod postremo additum est, fabulam detegat. Missa igitur tam vehemēti de pecunia opinione, satis nobis sit è rebus singulis syncerum quippiam purissimúmque elicere, in quo vis illa occultarum proprietatum summa insideat. Pro qua re dilucidius explicāta maximam Bruto gratiam debitámque referre numquam possim.

Occultis morbis tacita medicamentorum proprietate succurrendum, non Empiricorum ritu, sed arte & methodo. Cap. XIX.

BRVTVS.

HANC autem de abditis proprietatibus disputationem tandem vt concludas, si qua putas arte illas ad curationem adhibendas, hanc nobis expedi. EV. Est certè quidem maxima: vt enim in cæteris, ita in his curandi ratio cōtrariorum lege completur. Vt repletio inanitione, inanitio repletione, omnísque intemperies intemperie contraria: sic totius substantiæ morbus, medicamentis profligatur totius substantiæ proprietate contrariis. Vnicuique siue in epidemiorum, siue in contagiosorum, siue in venenatorum is genere sit, peculiare quoddam remedium opponitur, sēcreta facultate efficax. PH. Breuis hæc & expedita ratio medendi, quæ neque philosophicis, neque medicis theorematis, neque vlla methodo innititur, & qua quiuis è plebe semestri optimus medicus euadat. Hinc fortasse Galenus locis non paucis facultates quæ totius substantiæ proprietate fiunt, dixit à methodo & ratione alienas esse. EV. Quò te rerum isthæc ignorantia & stupiditas deuoluit? Siccine putes tam præclaram artem nullis aliarum disciplinarum ornamentis fulgere, neque illarum adminiculis fulciri? Grauis est eorum temeritas qui eximium quoddam remedium nacti, sine iudicio, sine arte, vtcunque sors tulerit, statim ad curationem proferunt. Olim Empirici ad vnumquemque morbum magna remediorum sylua comparata, quodlibet nullo delectu ad curationem adhibebant. Id si fortè parū profuisset, continuò ad alterius opem concurrebant, subinde facta mutatione, dum morbus vel spōte, vel naturæ beneficio quàm remediis potius sanesceret, postremò adhibitū totius curationis causam fuisse persuasi. Hæc ratio tātam remediorum syluam peperit, nihil vt toto obuersetur orbe, quod non in medicinæ vsum accōmodetur. Medēdi viā, quæ vni remediorum multitudini fidit, parum tutam intelligens Hippocrates, ipso artis quasi vestibulo dixit, Experimētum fallax: id nimirum quod nec ratione, nec methodo, nec iudicio suffultum stabilitúmq; sit. Quod verò ex Galeno afferebas, facultates quæ totius substātiæ proprietate fiunt, à methodo & ratione alienas esse, nō idcirco dictum putes quòd illis nulla methodo vti conueniat, sed quòd non vt quæ sunt in calefaciendo, frigefaciendo, humectādo siccandóque, methodis reperiantur. Illas enim non ratione ab odore vel sapore, sed sola experientia inuenire possis. Nam, inquit Galenus, cur hic lapis tacto vulnere ex quo sanguis prorumpit, cursum eius reprimat ac sistat, haud nouimus. At cur lapis quem vocant hæmatiten, in oculares facultates indatur, haud latet: nam id rationis inuentū est. Itaque occultæ facultates quæ manifesta demōstratione sciri haud possunt, methodo tamen & ratione ad morborum curationem adhibendæ sunt. BR. Placet hæc interpretatio. Cæterùm quas dicimus experientia sola cognitas vires, putásne casu & animantiū imitatione inuentas? quēmadmodum ferunt ab ibide clysterem, ab hippopotamo venæ sectionem, à ceruo venenatis sagittis confixo, dictami vires edoctos nos esse? EVD. Potuit illinc fortasse experiendi quædam occasio, & experientiæ initiū deduci: at perfectio ipsáque experientiæ fides & constantia, non nisi ratione conquiritur. Quum hic remediū adhibet ieiuno, ille pasto: hic morbi initio nec præpurgato corpore, ille inclinante iam morbo: hic in affectu simplici, ille in composito: hic in leuiore & perfacili, ille in contumaci: vterque experitur quidē, at non similiter. Existit ergo experiundi quædā ratio, qua spreta quæcūque vtilia hic experietur, ille haudquaquā probabit, aliáque perquiret: hinc sanè tot experimētorum procellis & vndis demergimur. BR. Qua quæso ratione experimenta comprobare liceat? EV. Eadem nimirùm qua & morborum curationem exequimur. BR. Hāc igitur summatim breuiterque perstringe. EV. In quemcūque curandū mor-

bum incideris, æstimandum principio manifestúsne is sit,an occultus: si occultus(nam manifestos hîc non persequor)simpléxne & solus,an manifestò implicitus. Quū occulta pernicies inuasit, si purum corpus erat & integrè sanū, ferè solet simplex & solitarius esse morbus: sin verò vel plethora,vel cacochymia,vel obstructione,vel alia causa præter naturam corpus tenebatur, vix potest qui inuadit occultus morbus simplex esse. In hoc igitur curando nō antè afferenda sunt remedia quæ totius substantiæ contrarietate eum profligent,quàm plethoram,cacochymiam, obstructionem aliámve causam medendi arte summoueris. Siquidem hæ & occultam perniciem fouēt,& antidotorum vires infringunt. In cacochymia quæ præsertim vētriculum, primas venas visceráque occupauerit,occultæ medicamentorum vires quasi sepultæ franguntur & hebetescūt, perinde atque si in lutum sordidissimum demergerentur. In obstructione preclusæ sunt & impeditæ viæ quibus iter est ad affectā sedem, nec eò potest antidotus integris viribus peruenire. In plethora etiam obstructio ferè subest, quibus ex causis infirmæ & parum efficaces redduntur medicamentorū vires. Itaque non antequam hæc vitia solueris, occultæ medicamentorū proprietates vtiliter afferentur. Cæterùm si simplex occulta pernicies eáque sola subsit in corpore, statim non alia curationē præmissa, conueniētia remedia afferantur, tum ad id eius quod etiamnū futurum est, tum ad id quod factum iam est. Quod fieri potest futurúmve est, inhiberi debet & intercipi, idque efficiente illius causa sublata: hæc si in aere fuerit, accenso igne vel refrigerantibus, vel odoribus qui tota proprietate sint efficaces, vel alia omni arte corrigetur, dum purior aer euadat. Pauca erit respiratio: à pleniore victu, à vehementi exercitatione, & ab omnibus causis abstinendum quæ crebram magnámque respirationem inducunt. Quum vel à contactu vel ab intrò sumptis pernicies contracta fuerit: peruestigandę & discendæ sunt illius causæ, quas posteà declinare non difficile sit. Nam virulentas bestias, aut inquinatorū hominū consortia, & loca quibus ij habitant vitare possumus: & qui in veneni suspicione sunt, ad esculentorum potulentorúmque saporem diligenter attendere, & aliqua præsumere possunt, quæ veneni vires hebetent. Quod porrò morbi factum iam est, summoueri debet per ea quæ extirpant, retundunt & extinguunt. Extirpant autem quæcunque virus exhauriūt, foráſque proliciūt. Qua in re & quāta veneni perniciés vísque sit tenendum, & qua parte & quàm pridem intrò subierit. Primo quoque tempore, etiam si nondum perniciei signa compareāt, virus antequàm inualescat & altius in corpus illabatur visceráque tangat, coerceri debet, simúlque valente auxilio reuelli, absorberíque, alioqui exitiali vi & pernicie, occupatis iam visceribus, frustrà succurritur. Idque ea sede reuellatur qua conceptum illapsúmque est. In morbis pestilētibus per os & nares valida expiratio concitetur, quæ & pulmones & partes cordi vicinas exinaniat, móxque aer igni expurgatus aut odoratus, cardiacúsve vapor inspiretur. In morbis cōtagiosis paulò supra partē primùm infectam, vincula (si fieri commodè potest) arctissima iniiciātur, deinde pernicies protinus eliciatur: primùm quidem exuctu facto ab eo qui ieiunus non sit, qui & os vino collueri, & cotoneum malum præmanderit, vel qui olei exiguum ore contineat. Quum suctio tuta non est, gallinacei dissecti etiamnū proprio calore tepentes, percusso loco circumuoluuntur: vel gallinæ viuæ podex loco adhibetur dū intereat, alia subinde mutatur dum suo calore & spiritu partis venenum exigat. Locus etiam spōgia noua fouendus, quæ vel in lixiuio sarmentorum aut ficus, vel in posca, vel in acri salsamēto, vel muria, vel aqua maris maduerit. Scarificatus altiores imprimendi, vt cum sanguine virulenta materia profundatur. Affigēdæ cucurbitulæ cum largiore flamma, quæ foras euocent. Emplastra ex porro, cepa, allio, sinapi, adiecto sale aut nitro, interdum aut ex tapsia aut ex cantharidibus imponuntur, quæ venenū elicere & discutere queant. Loci in carne facta circunscriptio & quasi circinatio virus intrò subire nō sinit, idque cum sanguine profundit. Interdum & hamo prehēsa caro scalpellique acie circumscripta amputari debet. Vstio candente ferro virus omne domat & absumit, nec in membra insinuari patitur. Quum verò crustę decident, vlcus diu sordidum & manans prorogetur, ne illius labra coalescāt, obducantúrque cicatrice. Sectio ictæque partis (si extrema ea fuerit) amputatio in extremis & præsentibus serpentiū ictibus imperatur. In venenatis porrò affectibus quum assumptum venenum est, sine mora virus foras exhauriatur priusquā inualescat. Vomitio protinus concitetur hydrelæo tepente, aut butyro, aut adipe anserino ex aqua calente, aut maluæ, aut seminis lini, fœnigræci, aut vrticæ decocto. Quæ singula præsertim oleum, non modò vi relaxante vomitiones mouet, sed & perniciei vim acrimoniámque

moniámque obterunt. Quinetiam reliquiæ intestinis inhærescẽtes, clystere acri deducendæ, in quo hieræ tum simplicis tum cõpositæ, & mellis & nitri magna vis insit. Hæc igitur sunt quibus elici extirparíque venenum potest, quorum optimũ quodque & rei subiectæ conuenientissimum deligetur, si partis à qua id prehẽderit situs & natura æstimabitur: si quanta sit veneni pernicies, & quàm pridem inuaserit compertũ fuerit. Cæterùm quoniã plerunque hisce præsidiis tota vix pernicies elici potest, huius quícquid reliquum fuerit, obtundi restinguíque debet. Obtundunt quæcunque manifestis qualitatibus illius furorem, vim, acrimoniámque hebetant & consopiunt. Id genus sunt in pestilẽtibus morbis frigida & stiptica, vt aquæ frigidæ potus, mali punici, citrei medicíque succus, omphacium, oxalis, acida omnia & medicamenta hisce viribus prædita. Odores ac suffitus qui eisdem polleant facultatibus. Si intrò sumpti veneni suspicio est, eius vis obtundetur vel oleo, vel butyro, vel anserino adipe, vel iure pinguioris carnis, & gallinaceorum, vel maluæ, althææ, lini aut fœnigræci, ptisanæ cremore, vel lacte schisto, vel lactis potu pleniore, in quo etiam cucumeris semina contrita sint. Omnium siquidẽ vis leniendo, veneni acrimoniam hebetat, ipsúmque quasi consopitum in aluum deturbat. Confert præterea venarum ductus obstruere vel astringere, ne tam repentè vis illa veneni in viscera in principésq; partes inuadat. In id efficaces sunt bolus armena & terra lẽnia, quæ etiam communi dote prosunt. Item halicæ, orizæ, tragi aut tritici pultes. Venenatarum bestiarum acceptum virus obtunditur & membratim peruagaturum frenatur; tùm his quæ nũc dicta sunt, tum aliis quibusdam acrioribus, vt vini meracioris passíque potu, alliorum, porrorum, cæparum & omnium acrium esu. Quum enim difficilè hæc coquantur, multósque dies eorũ vis & qualitas remaneat, putãt hoc tempore perniciem illorum vehementia & acrimonia obtundi & arceri ne altius penetret. Hęc vniuersa in occultorum venenatorúmque morborum curatione præmittenda, & vt vniuscuiusque status conditióque feret accommodãda, sine quibus vix quisquam possit, vel ampla remediorum supellectile vndique instructus, tutam efficacémque sanationem suscipere. Quæ si via & ratione stabilita confirmatáque sunt, constat non sine arte & methodo ad occultarum proprietatum opem concurrendum, sed summam esse artis potestatem, eámque vbique primas obtinere. Leuiusculos incipientésq; occultos morbos ars generalis interdum cohibet: at integra perfectáque sanatio his dũtaxat completur, quæ perniciei atque veneni vim omnem aut restinguant, aut exterminent. Id autem alia cõmuni, alia peculiari dote præstãt: communi quidem, bolus armena, terra lemnia, dictamus, pastinàca, ruta, aristolochia, theriace, mithridatum, aliáque non pauca à Dioscoride octaui libri calce conscripta. Quæ porrò peculiari dote vigent, alia occultos, alia manifestos morbos expugnant: Anginæ siquidem simplici manifestæque inflammationi hirũdinum vstarũ cinis, & albi canis stercus proprietate succurrit: Asthmati, vulpeculæ pulmones: colico dolori, è lupi intestino cingulum: calculo, hircinus sanguis, non substantiarũ dissidio, sed amicitia & similitudine qua partibus offensis affines sunt. Occultis verò morbis obsistũt, quæ antipathia & totius substãtiæ dissidio vires habent. Vt sua cuiusque veneni atque morbi species: ita sua cuiusque est antidotus, id secretiore proprietate exterminãs, aut intrò sumpta, aut suffitu odoréque hausta, aut foris adhibita. Proprietatum quidem cognitio, omnium præstãtissima atque nobilissima, nos vna locupletare ornaréque potest. Ardua sanè illa & procul à nostris sensibus posita, tota quippe ex naturæ & essentiæ inspectione cognitionéque nascẽs. Illa autem purissima simplicissimáque rerum natura nullis sensibus obuia, sola mente comprehenditur. Hanc si oculis & re ipsa cerneremus, continuò in ea quasi in speculo proprietates omnes nobis elucerẽt. Quanquam autem latent, naturæ arcanis multáque obscuritate inuolutæ, præ ignauia tamen finendæ non sunt, sed inuestigandæ diligentius, nõ è primis tangendi secundísve qualitatibus, nõ è sapore, odore, sono vel colore, verùm è solis effectis & operibus, quæ tum longa vsus obseruatione, tum optimorum authorum monimentis comparata cõfirmatáque sint. At verò quoniam inclinato iam die ad vesperum perducta est disputatio, huic modum finémque constituam, vt paulisper laxemus animos, & à seueritate ad hilaritatem risúmque traducamus. Vos autẽ disputationis studio incensi totiúsque memores otio maiore in abditarum proprietatum cognitionem aliquando acriùs grauiúsque incumbite.

DE ABDITIS RERVM CAVSIS, LIBRI SECVNDI FINIS.

INDEX RERVM MEMORABILium quæ in his Physiologiæ, Pathologiæ, Therapeutices, & de Abditis rerum causis, libris tractantur.

Prior numerus paginam, posterior lineam, demonstrat.

adeps

I N D E X.

INDEX.

B

C

E

Ellebo-

I

inedia

L

lipothymia

M

O

Phleg-

Q.

ster.

INDEX.

T

V

MENDA QUAE INTER IMPRIMENDUM

exciderunt, sic emendato.

Pag. 4. versu 50. enimentiæ lege eminentiæ 5. in Annot. ξύγωμα l. ζύγωμα. ibid. ἐθμοειδές l. ἠθμοειδές. 9. in Annot. frontibus l. frontis. 17. 47. αἰματέσεως l. αἰματώσεως 18. 56. Globola l. Globosa 20. 43. ὀμένειον l. ὑμένειον 29. σηζυγία l. συζυγία 46. 33. physosogia l. physiologia 106. in Annot. χυλέσεως. l. χυλώσεως. 110. 46. ralentissima, l. valentissima 132. 1. examinatio l. exanimatio 170. in Annot. effigie l. de effigie. 182. 35. sanguis l. sanguinis 187. 15. vitellinus l. vitellus 189. 10 necessarij o l. necessariis varij o. 258. 9. pesistit l. persistit 390. 21. vlpium l. vulpium 396. 55. Pupillus l. Pugillus 402. 13. & 24. Exilatione l. Elixatione 412. 2. incessus l. insessus 419. 50. estuantem l. æstuantem 428. 32. melanogaga l. melanagoga 447. 4. pistaciam l. pistacium 449. 12. Fortis l. Foris 469. 1. facultaem l. facultatem 473. 26. lenit l. leuiter 478. 24. quid l. qui 527. 52. HERMIAM l. HERNIAM. 642. 28. Cerimonis l. Cerimoniis 655. 22. χημείας l. χυμείας.